

INDIANENSIS UNIVERSITATIS SIGILLUM
LUX
ET VERITAS
MDCCCXX

VRHBOSNA.

KATOLIČKOJ PROSVJETI.

GODINA IX.

UREDIO

DR. ANDRIJA JAGATIĆ,

KANONIK VRHBOSANSKI.

SARAJEVO.

TISKARA „BOSANSKE POŠTE."

1895.

Gdje je što?

I. Okružnice.

II. Pjesme.

III. Dopisi.

IV. Članci.

Rajskï vijenac (Ivan Ev. Šarić):

Vianney Ivan Marija (A. J.):

V. Viestnik.

I. Naša domovina.

2. Naša monarhija.

3. Rim.

4. Belgija.

5. Englezka.

6. Francezka.

7. Italija.

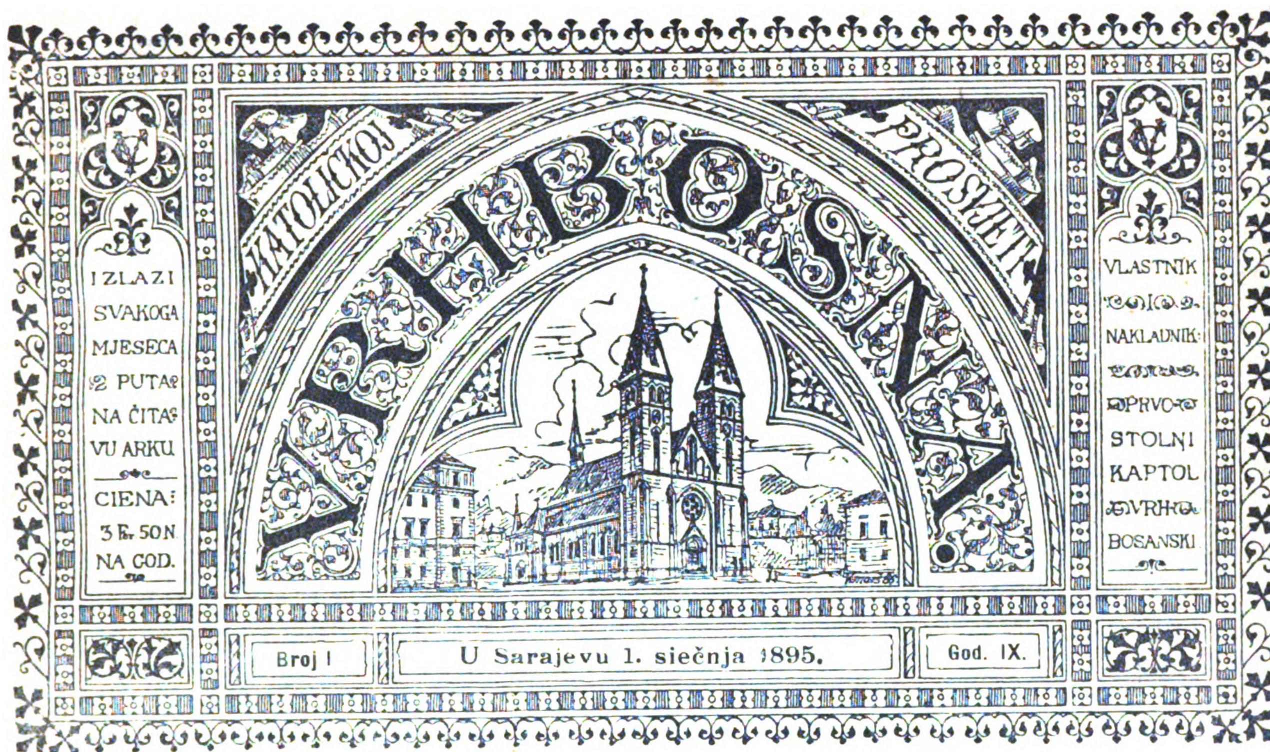
8. Njemačka.

9. Amerika.

10. Ostale pokrajine.

Prosvjeta pratila je razvitak hrvatske bogoslovne knjige, a oglašivala je i znatnija bogoslovna djela stranih književnostî.

Broj I | U Sarajevu 1. siečnja 1895. | God. IX.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

I. Prva mu mladost na domaćem ognjištu.

1. Dardilly je seoce, što leži u ubavoj okolici. Okružuju ga brdeljci, zasadjeni vinovom lozom. Bujne poljane nakvasuju potočići, a do njih pružile se sjenovite šume.

U tom je seocu kuća, koju bi nazvao gostionicom, ali tek za goste posebne vrsti. U sumrak viditi ćeš, kako prema toj kući lahka koraka, pognute glave, sa štapom u ruci a torbom o ramenu stupaju odabrani miljenici Božji — siromasi. Neriedko našlo bi ih se pod ovim krovom desetak i više. Tada bi im gospodar odstupio svoju pojatu, gdje bi domaćica ležaj spremila, kako je vlastito siromaštvo dopuštalo, a ljubav kršćanska kazivala. Ali prije valja da se svi nadju oko domaćega ognjišta, pa da s ukućanima zajedno diele siromašni zalogaj.

2. Jednoga dana svratio se amo vanredan siromah. Bijaše vrué srpanjski dan 1770. Bosonog, iztrošenim pojasom opasan, prebaciv poderanu haljinu preko ramena, neuredne kose stupio je medju ostalu braću svoju. Iz rieči njegovih razabraše, da će u Rim. I pošao je u taj vječni grad, gdje je našao svetu smrt, gdje je udivio mnogobrojnimi čudesi sviet.

Bijaše to sveti *Benedikto Josip Labre*, koji je 1783. u velikom tjednu preminuo, a koga su pape Pio IX. i Leo XIII. uzdigli na oltare, danas mu pako nebrojeni hodočastnici, što dolaze u Lourdes, ljube kip, što stoji na samom ulazu podzemnice u glasovitoj basilici naše mile Gospe Lourdeske

3. Posjet njegov svratišta u Dardilly-u nije ostao bez posebnoga blagoslova. Iste bo godine, kada se na njegovu grobu dogodiše vanredna čudesa, rodi se u toj kući na 8. maja 1786. diete koje je poput njega radom i životom svojim imalo pokazati, kako Gospodin, da proslavi sebe i svoje preslavno ime, odabire slabe i neznatne stvorove. To djetešce jest *Ivan Krstitelj Marija Vianney* sin Matije Vianney i Marije rodjene Beluse.

Kako je već i sama obiteljska predaja tražila, u ovom skromnom domu bijaše toplo ognjište kršćanskih krieposti. Gospodin, koji je baš u ono doba u svojoj božanskoj premudrosti pripustio, da je Francezku poklopio debeo led bezvjerstva i ćudorednih zabluda, njetio je ipak baš posred seoske zabiti vatru ljubavi svoje i svojega svetoga zakona. Tu je bila zapretana sveta iskra, iz koje imala se jednom opet razplamsat u živ oganj sv. vjera Kristova.

Marija, majka Ivanova, sama puna najplemenitijih osjećaja, prelievala bi ih svim žarom duše svoje u srca svoje djece, pa i u Ivanovo. Prve biljke, što bi nikle na mladoj duši, ona bi vijala prema nebu, upravljala prema Bogu. I prva misao neka je Bog; i prvi osjećaj neka je Bog; i prva težnja neka je Bog; i prva besjeda neka je Bog. Pa zato i vidimo, kako naš Ivan jedva se oslanjat počeo na svoje noge i jedva tepat stao prve rieči, već ruke sklapa i u majčine ih stavlja, te pobožno za njom izgovara preslavna imena Isusa i Marije. A prve rečenice njegove bijahu razne molitvice. Poput svete Blanke i ona bi govorila Ivanu, čim je razabirati počeo, koli je veliko zlo grieh i koliko bi on nju ražžalostio, kad bi vidjela, da Boga vriedja.

Ovako je udaren temelj onoj svetosti života, koja je kasnije zadivila sviet. Tu zaslugu majke svoje Ivan nikada zaboravio nije. Ljubav za molitvu on je iza Boga odmah njoj pripisivao. Evo, koliko može dobra i pobožna majka i uz koljevku nejačadi svoje. Svaka njena besjeda sjeme je, koje će kasnije niknuti. Baca li dobro sjeme nauke Božje; zalieva li ga suzami pobožnoga srca; ogrieva li ga vatrom svete ljubavi za Boga, za nebo, ono će, čim diete shvaćati počme, donieti plodove, kako ih je donielo u petoj godini Rose Limanske, u petoj godini sv. Franje Saleškoga, u petoj godini sv. Maudalene Pazzijske.

4. Kod našega Ivana opažali se plodovi već u trećoj godini. Tada već rado bi tražio samoću, da uzmogne moliti. U kući bijaše više zakutaka, kamo bi on zalazio, te bi kušao da tu Bogu prikaže sve molitve što je znao.

Jednoga dana — bijahu mu tada četiri godine — nestalo ga i nikako ne mogahu se domisliti, gdje bi mogao biti. Majka se poboja već, nije li ga nesreća zadesila, pa ga je dugo nemirna srca tražila. Napokon ga nadje, gdje u kutu pojate vruće moli. Prisili se, da ne uzklikne od radosti i čuda, pa mu samo reče, zašto ju je toliko uznemirio, te se sakrio. Ustrašiv se od pomisli, da je majku ražžalostio pade joj u zagrljaj i zamoli, neka mu oprosti, jer da ju nije hotio ražžalostiti i da tamo više neće ići. Jedva je počeo govoriti i već je hotio da bude kod svake pobožnosti, što se u kući obavljala. Čim bi začuo, da je kucnulo zvonce na pozdrav Gospi, bilo o podne bilo na večer, eno ga već gdje kleči, da djetinjom ozbiljnosti moli *Zdravo Marijo.*

Prvi poklon, što mu ga majka dala, bijaše malešni drveni kip preblažene Gospe. To bijaše njemu sada milije od svega. Ni usnut mogao ne bi bez kipa uza se. Nosio bi ga vazda, pa bi dosta bilo, te mu se samo kip pokaže, i on bi se odmah umirio, utješio, ako li je bud sbog česa zaplakao bio.

Zimi, kad bi večeri duge bile, majka bi mu dugo i dugo umiljato poviedati znala o milom Bogu, o dragoj Gospi. A naš bi Ivan slušao i slušao; a u srcu njegovu pod dojmom ovih razgovora ljubav bi se razgrievala, sveta ljubav prema Bogu, premilomu Otcu, i Mariji, predragoj Majci. „Prije sam ju ljubio, nego poznao“ znao bi on kasnije kazati, kad bi ga upitali, ljubi li on Majku Isusovu odavna već.

5. A ovu pouku pratio je primjer svih ukućana. Kamo god bi Ivan okom svrnuo, vidio bi živu vjeru, veliko počitanje prema svemu, što je sveto. Ciela kuća prijanjala je svom dušom uz sve pobožnosti, što ih je starodrevni običaj sačuvao bio. U žalosti i radosti u toj kući vazda se je na Boga pomišljalo, iz njegove presvete ruke sve se primalo. A i bujna narav, u kojoj se seljačko diete vazda kreće, šaputala je našemu Ivanu jezikom, koji Boga dozivlje u pamet pri svakom koraku. I blagi traci sunčani, i obilata kiša, i oštri vjetar, i bridki mraz, sve je to donosilo spomen na Onoga, koji je neograničeni gospodar svemu, komu se pokoravati mora sve, koji sve to daje bilo da pokaže svoje milosrdje, bilo da time hoće i kazniti nas.

Uzrasao u takovih prilikah naš je Ivan bio uzor pobožnosti. Kada ga je majka stala voditi u crkvu, njegova se pobožna duša zaniela od sladkih osjećaja. A kada je tu slast osjetio, nije čekao dok ga majka opet zovne, nego bi ju on sam molio i ne bi mirovao, dok ga povela ili pustila ne bi. Gledajući ga onako pobožna, gdje pred žrtvenikom kleči, zažarena lica, susjedi bi majci mu govorili, da mora dopustiti, te bude jednom svećenik.

6. U to nadodje vrieme, gdje je Ivan imao latiti se i posla. U sedmoj godini zamieniti će on brata svoga, te biti pastir. Malešno je njegovo stado: četiri ili pet krava, jedan magarac i tri ovce. Najprije bi ih gonio na bližnje pašnjake, gdje se moglo na nj pripaziti. Kasnije kada su dani dulji bili, gonio bi i dalje, gdje su mu roditelji pašnjakâ imali.

Život pastirski mnogomu je već ugodniku Božjemu dao sgode, te je počeo povjerljivije s Gospodinom obćiti. Tu u tihoj samoći, posred naravi, što ju Božja ruka zasadi, izlievala bi se njihova duša, te Stvoritelju svomu progovarala onakovim pouzdanjem, kakovo veže diete s premilim roditeljem. Tu je udaren i čvrst temelj njihovoj zamiernoj svetosti.

I za našega Ivana bijaše ovaj život pastira pun sgoda, da mu se pobožnost učvrsti. Tu u toj bujnoj Božjoj prirodi on je osjećao, da je u neposrednoj blizini Stvoritelja svoga. Svaki cvietak, svaki grmečak, i stablo svako, i šum potočića, i žuborenje ptičica sve su to njemu bili viestnici kralja nebeskoga, a on bi opet govoreći s njimi i preko njih davao Njemu slavu. A pružila mu se tu i liepa prigoda, da primjerom, pa i besjedom svojom drugove svoje na dobro upućuje, k Bogu uznosi.

7. Nješto dalje od Dardilly-a ubava je dolinica, puna sjene i svježosti. Rekao bi, stvorena je za molitvu i razmatranje. Tu su u šikarju dva izvora, koji se sjedinjuju u potočić, a uz obale njegove divna je hladovina jalševine i topolâ. Divlje ruže, pa cviet glogovine vabi amo veselu djecu, gdje skakutaju i sigraju se. Ima i dragâ zabitnih, te i drugih prirodnih krasota, koje ćeš težko opisati. Tek im ljepotu osjećati možeš, kada si ih vidio. Ovdje je stjecište ptica, što s bližnjega šikarja, pa iz nješto daljih šumica dolaze, da se okriepe kapljicom hladne vode. U tom kraju bijaše ponajljepši pašnjak obitelji Vianney. Uz obalu potočića bijaše krasna livada; dalje uz brdeljak njiva, na kojoj se ljeti bjelasali klasovi pšenice, a na vrhuncu je šikarje, gdje utrudjeni žeteoci mogu odmoriti utrudjena uda i zakloniti se od vatre žarkih sunčanih trakova. Amo je i Ivan najviše gonio svoje stado.

8. Gledaj ga, kako ide za svojimi miljenici. U jednoj mu ruci štap, a u drugoj kip Gospin, što ga vazda nosi sa sobom i na srce ga svoje privija. Uz obalu potočića, a u hladovini jelika sjesti će. Drugovi njegovi pozdravljaju ga živimi uzklici, te će se okupiti oko njega ne samo srdačno, nego i s nekim počitanjem prema njemu. Dobro njegovo srce, pa blagost i susretljivost osvoji sve. Težko im bijaše, kada ga bud s kojega razloga bilo ne bi. Usred toga izljeva prijateljskih, djetinskih osjećaja, naš Ivan pomišlja na drugo nješto. Oko mu se krade prema brdeljku do jedne livade. Tamo na visu malešan je oltarić od busenja, gdje će on smjestit svoj dragi kip Gospin. I za čas eno ga tamo sa drugovi. Najprije će on sam počast učinit, a onda će tako isto za njim njegovi drugovi. Kada bi ih ovako vidio gdje oko Gospe kleče, njegovo bi lice zasjalo od radosti, njegovo bi se srce zaneslo, te bi uzeo moliti Pozdrav Gospi, a onda ustade, pa uze o premiloj nebeskoj Kraljici i govoriti tako, te bi se i malešni njegovi slušaoci neriedko od ganuća zanieli. I oni bi tada na travu posjeli, na sigranje svoje zaboravili, pa slušali i slušali, plašeći se, neće li disanjem svojim pomesti malešnoga propovjednika svoga.

Naravno, da takove sabranosti nije bilo vazda. Gdje ćeš u takovoj dobi da očekuješ dulju sabranost! Ljubav za sigranje i djetinska nestašnost preote češće mah, pa bi jedan po jedan ostavio propovjednika, da u veseloj sigri podadu oduška živomu srcu svomu. Tada bi naš Ivan uzeo kip Gospin s oltara i stavio ga u izdubinu jednoga stabla, pa bi kleknuo te često i sate ciele ostao tako, da moli. Kadkada bi svoje stado povjerio kojemu od svojih drugova, da uzmogne bez bojazni i što bolje sabrano podati se molitvi. Tada bi zašao nješto podalje u dolini, te bi se zaklonio u visoku šikaru, gdje ga nitko vidjeti neće, a gdje je imao toli liepu sgodu, da moli i razmišlja. Tu je Gospodin pripravljao dušu njegovu za visoko zvanje, za koje ga opredielio bijaše. Obćeći u ovoj samoći svojoj crpao je tu onaj duh siromaštva, poniznosti, blagosti, poslušnosti, požrtvovnosti, koji se kasnije razvi do stepena svetosti; tu su proklile one krieposti, koje su kasnije postale veliko stablo.

9. Ali i onda već, u svakdanjem životu njegovom, u raznih prigodah izbile bi na površinu te krieposti. Izticala se osobito njegova ljubav prema sirotinji, jer ona i jest po svojoj naravi nuždan i neposredan izljev ljubavi prema Bogu. Vidjesmo, da je njegova kuća bila stjecište ovih nevoljnika. Kada bi za nepogodna vremena otac njegov usred kuhinje naložio vatru, da se sirote ogriju, te primaknuo ovelik lonac krumpira, što će svi večerati, tada bi naš Ivan bio vazda tu, te pomagao, štogod bi mogao. Desilo se, te bi medju sirotami bilo i djece, mladje još od njega. Srce njegovo, koje je već onda sav njegov rad zaokupilo bilo, uzdrhtalo bi od smiljenja, pa bi pritrčao k njim, da ih k vatri privede, a što god bi mogao, donio bi im od otčinskoga stola. U tu svrhu nije žalio ni odkidati si od usta, a majka njegova nije

mogla prečesto odoljeti njegovim prošnjam, da ne zaodjene vlastitim siromaštvom gdjekoju golotinju. Pobožno njegovo srce nije dakako moglo zaboraviti ni na duhovna djela milosrdja. Sjeo bi medju djecu, te počeo moliti Otče naš, Zdravo Marijo, a nisu li znala i učio ih je. Duševno svoje blago, što si ga već onda uz majku svoju sakupio bijaše, rado je dielio s njimi. Čin vjere, ufanja i ljubavi umio je takodjer, pak bi ih i u tom vježbao. Znao bi ih i upućivati, kako treba da su dobra, uztrpljiva i odana u Boga i u njegovo providjenje.

10. Ovako se razvijao ovaj cviet posred trnja, koje je u ono doba u obilju niklo bilo u tužnoj Francezkoj. I baš za to taj je razvoj tim čudnovatiji, što onda nije bilo, kao danas što je, na pretek sredstvâ milosti. Francezkoj uzeše svećenstvo Mal ne svuda je za njekoliko tjedana prestalo javno bogoslužje, a ograničilo se na uzki krug obiteljski. Pošto svećenika nije bilo, prizivali bi u nedjelje i blagdane vjernike pobožni svjetovnjaci, pa redovnici, koje iz samostana protjeraše, dočim su odvažniji župljani na granici župe stražili, da ih progonitelji ne iznenade. Sabrav se molili bi misne molitve, te se medjusobno poticali na vršenje zapoviedi Božjih i crkvenih. Vrlo malo bilo je vjernih svećenika, koji su potajice mogli ostati u zemlji. Njihov život bijaše pretežak. Vazda u bojazni, da ih neprijatelji ne zateku, tražili bi zaklonište u hambarih i po drvarnicah, da u gluho doba noći čitaju svetu misu, diele svete sakramente, a sve uz pogibelj života. Malo bijaše svećenika, koji su položili prisegu, a gdje ih je bilo, tu su posve osamljeni ostali. U njihove crkve dolazile bi samo takove osobe, koje je na to silila njihova služba, pa onda njekoliki nehajni vjernici. Pravi kršćani, a takove su bile i obitelji Vianney i Beluse nikada nisu amo ni blizu došli. Radje su poduzeli dulji i teži put do Ecully-a, da uzmognu slušati svetu misu vjernoga svećenika.

11. Medjutim je na 9. thermidora popustilo progonstvo. Vjernim katolikom odlahnulo je. Bjesnilo prevrata jenjalo je, a pučanstvo se ohrabrilo, te se oduševilo za redovitu borbu. Vjerska snošljivost, koju su ljudi na vlasti, pa i nerado, proglasili, dozvolila je, te se moglo njekoliko osudjenih svećenika vratiti. Pače i prije thermidora, već od početka maja 1794. potražilo je zaklonište u Ecully, župi na vrlo dobru glasu, njekoliko svećenika, redovnika i dvie redovnice. Bijaše to dakako potajice, a najodličnije obitelji u Ecully-u i Dardilly-u natjecale su se, kako će tajnu tu čuvati, vjerovjestnike uzdržavati, samo da uzmognu imati redovitu službu Božju. U tu svrhu nisu žalili nikakve žrtve ni truda. Trebalo je kadkada i život na kocku staviti, ali ih ni to uplašilo nije. Kako su se njekoć prvi kršćani sakupljali u katakombe, tako su sada odabirali što gušće šikarje u dnu kakve šume, gdje bi se vjernici pribirali. Diljem cieloga, kadkada vrlo daleka puta, stavili bi straže, koje će vjernike a naročito dobre vjerovjestnike upozoriti, da je pogibelj blizu. Dok te ubavjesti ne ima, mogu oni dati oduška svomu nabožnomu srcu. Pa je za to kadkada odjekivala i šuma od pobožnih pjesama, što su ih vjernici kod svete mise pjevali. Tko će opisati radost, tko prebrojiti suze i uzdahe vjernika kod takvih prigodah!

12. Kod svake ovakove svečanosti bijaše i majka Ivanova, a češće bi povela i njega sa sobom. Jednoga dana susretne ih Groboz, jedan od ovih svećenika. Iznenadilo ga čedno i pobožno držanje dječakovo, pa ga zapita, koliko mu je godina. „Jedanaest“ odgovori. „Kako dugo se nisi već izpoviedao?“ „Ja još nikada nisam bio na izpoviedi.“ „Još nikada?“ priupita Groboz. Njekoliko još upitâ, te se on dovoljno osvjedoči, da je mladi Vianney dosta pripravljen, pa je tražio, neka se odmah prvipút izpovjedi. Uvjerio se je pače, da je i za prvu pričest dorasao, jer je sklonuo majku mu, neka ga ostavi u Ecully-u, u kući djedovoj, gdje će imati bolju sgodu, da prisustvuje pouci za prvopričestnike.

Poučavale su ih pako one dvie redovnice koje spomenusmo. A umjele su one to tako liepo te su na pouku dolazila ne samo djeca, nego i odrasli. Ivana im je majka toplo preporučila, a one su u istinu osobitom pomnjom oko njega nastojale, razabirući u njega vanredna svojstva. Kao na uzor pokazivale su na nj, te ostalu djecu njegovom revnošću gledale da pobude na marljivost. Poslie su djecu preuzeli vjeroviestnici, te ju sakupljali sad u ovoj sad opet u onoj kući, a sve u noćno doba, da izbjegnu pogibelji. Tu bi oni dotjerivali, što su dobre sestre počele. Svakiput i svagdje našao bi se naš Ivan. Godine 1799., po svoj prilici u kući grofa Pingeon primio je on prviput Gospodina u srce svoje. Kasnije je on sam kazivao, da je to bilo njeke jesenske noći, a u grofovoj suši, koju su priredili kao kapelicu, dočim su ulaz zatrpali velikimi kolî za sieno, da neprijatelj ne

uzmogne ni posumnjati, što li se tu dogadja, ako slučajno dodje.

Koli pobožno je on taj sveti čin obavio; a kolikim je opet obiljem svojih nebeskih darova okitio božanski Spasitelj ovu njemu toli milu dušu, smijemo li i nagadjati? Njegov daljni život u domu roditeljskom, kamo se je poslie vratio, pokazuje, kako je liepimi plodovi urodila prva pričest. Ako je grieh bježao do sada, od sada mu je bio još mrži. Ako je pogled na nj do sada dirao srce svakoga, tko bi mu se približio, od sada je odsjev njegove nevinosti njekim svetim mirom punio dušu svakoga, tko bi s njim obćio. Sam je poslie kazivao: „Dok sam mlad bio, nisam ni poznavao što je zlo; upoznao sam to tek u izpoviedaonici.“

13. S ukućani bi obično izlazio na poljski rad. Kada su svi zajedno bili na radu, radio bi on, koliko bi mu sile dopuštale. Jednom — ovako kazuje sestra mu Margarita — bijaše na radu sam sa starijim si bratom Franjom. Ivan mišljaše, da mora toliko učiniti, koliko i stariji brat. Nu to ne bijaše moguće. Sile bijahu nejednake. Na večer se mali Ivan potužio majci, da je Franjo tako brzao, te ga on nije mogao stizati. Kad je majka upućivala Franju, neka od časa do časa stane, dok ga mladji brat stigne, odgovori on, da Ivan ni ne treba toliko raditi, koliko on, koji je stariji i jači Ivan je ipak na brzo našao način, kako će s bratom jednako napredovati. Redovnica njeka, koju su iz mamostana u ono tužno doba izagnali, te se ona vratila kući u Dardilly, pokloni mu malešni kip Gospin. Kada je opet s bratom došao u vinograd stavi on taj kip nješto podalje od sebe, pa onda upre svu snagu, da radi brzo, a kad bi došao do kipa, opet ga pomakne dalje, da mu bude vazda pred očima. Uz to je i molio neprestano Gospu, neka mu pomogne, da za bratom ne zaostane. I nije zaostao. Pogled na mili kip i molitva Gospi podala mu snage, te je brat Franjo na večer njekako nezadovoljno kazivao, da si mladjega brata nije mogao preteći.

14. Zalazeći na ovaj teži rad nije Ivan zanemarivao svoje molitve. Vazda je na Boga mislio, Njemu za ljubav sve svoje poslove vršio. Božja priroda, u kojoj se danomice kretao, bijaše za nj velika knjiga, iz koje je učio sve bolje poznavati i ljubiti prvi uzrok svega. Od vremena do vremena zašao bi u skrovište srca svoga, da se tu klanja Onomu, koji se dostoja srce njegovo odabrat si stanom. „Kada sam bio sam na polju sa svojom motikom ili lopatom“, ovako je kazivao sam župnik Ars-a, „molio sam glasno; ako sam bio u družtvu, molio sam tiho“. Uviek dakle razborit, nikada nečedan. Znao je već onda onu sv. Pavla, da dobro valja uviek vrlo oprezno raditi, neka bude s voljom ne samo Bogu, nego i ljudem. „Kad bi mogao i sada, gdje duše vodim“, kazao je takodjer, „toliko vremena da mislim na svoju vlastitu, kako sam imao tada, kada sam obradjivao polje otca svoga — oj kako bi sretan bio! O podne poslie ručka bijaše odmor. Ja bi legao na zemlju, kao i drugi, pričinio bi se, kan da spavam, kao i oni, ali sam molio iz dna srca. Oj, liepa li vremena!“ „Koli sretan sam bio“ reče jedva mjesec dana pred svoju smrt, „kada se ni za što nisam imao brinuti van za moga magarca i moje tri ovce! Siromašni mali sivi magarac! Bijaše i trideset godina star, kada ga izgubismo . . . U to doba mogao sam baš od srca moliti. Bio sam tada poput vode u rieci, koja poznaje samo svoje ušće; tada mi nije bila glava tako puna kao sada“.

Molio je uviek krunicu ili druge molitve, bilo da je išao u polje ili se vraćao s polja. Kad bi se sastao sa djecom svoje dobe zovnuo bi ih k sebi i gledao, da ih uči kršćanski nauk. Bio ma kako naporan rad kroz dan, u večer ne bi on propustio, da ne uči svoj katekizam i ne čita štogod iz biblijske poviesti. Prestao bi moliti i razmišljati tek onda, kada ga je san posve prevladao, te morao ići na počinak. Za igračke nije imao nikada volje. Jedina mu zabava za dokolice bijaše ta, da bi iz ilovače pravio kipove svećenika, redovnika ili redovnica. Umio bi načiniti i žrtvenik, a okolo kipove ljudi, gdje kleče i mole. Nu i od te, inače mu mile zabave, usta(o) bi odmah, čim bi mu se kazalo, da je vrieme na posao poći ili bi mu se dozvolilo, da ide te sluša sv. misu. U crkvi bi si onda potražio kutić, tu bi kleknuo, očima poniknuo, pa ni ne makav se zadubio se u pobožne misli. Često bi ga vidjeli, gdje lije obilne suze — pobožnice. Poslie mise vazda bi se okrenuo k oltaru, gdje je bio presveti oltarski sakramenat, da zahvali Gospodinu za milost udieljenu mu. Kleknuo bi još pred kip Gospin, a onda se vesela lica i zadovoljna srca vratio k svomu poslu.

15. Tako su prolazili mirni dani njegova djetinstva, na koje bi se on vazda vrlo rado siećao. U povjerljivu razgovoru rekao bi on kasnije: U mladosti svojoj težao sam polje; ja se toga nipošto ne stidim; ta ja sam samo neuki radnik. Kada

sam radio svojom motikom, govorio bi si često: Moraš i dušu svoju težati, mnogi korov iz nje izčupati, te ju prirediti, da primi dobro sjeme, što ga Bog u nju sije".

Ovako je govorila pobožna njegova duša, u kojoj su već onda nikle liepe biljke kršćanske prostodušnosti, iskrenosti, pobožnosti, blagosti, čistoće.

Bossuet.

Burbonska kuća (1589—1792) nije mogla dati Francuskoj ni slavnijeg ni većeg vladara od Ljudevita XIV. Ovaj bo kralj je osobita i izvanredna pojava u istoriji francuskog naroda, te joj ravne u povjesnici ne bismo mogli naći. Već sama njegova osoba bijaše impozantna: njegov uzrast, njegova nošnja, njegov izražaj lica pribavljali mu počitanje, pokazivali, da je on u istinu vladar i gospodar. Neko naravsko dostojanstvo pratilo sve njegove čine i djela, nalagalo svima i svakome poslušnost. U njem bijaše silna volja za vlasti i moći, on je ćutio i osjećao u sebi nuždu drugima vladati, on je imao pouzdanja u samog sebe: i to ga učinilo suvremenicima velikim, istoriji slavnim.

Ne znam, što bi trebalo reći: Ljudevit XIV. rodio se u vijeku velikih muževa; ili u vijeku Ljudevitovom rodili se veliki ljudi. Bilo što mu drago, to je stalno, da su slavu njegovu povećali genialni ljudi njegovog vijeka. Ali i to je čvrsto i neoborivo, da je on bio duh i pokretač svega, prvi i pravi poticatelj na ono, što je lijepo, umjetno, znanstveno. Njegovo doba i vlada sjajnim nam je dokazom, što se može učiniti, kada glava zemlje, ma kojega ustava, ima smisla, volje i srca. Istina je, da je njegovog doba prekomjerni sjaj bio temeljem kasnijih financijalnih manjaka, ali je baš Francuska u to vrijeme bila na vrhuncu svoje moći i slave te uzorom drugim državama. Da su je kasniji vladari znali ravnati, za cijelo ne bi se u francuskoj istoriji dogodila ona neman, koja je slijediti morala — francuska revolucija: toj činjenici nije sama vlada Ljudevita XIV. bila uzrokom. Pa bilo na njem i mnogo krivnje, ostaje uvijek stalno, da je on podigao Francusku na državu prvoga reda: jer to svjedoči istorija. On je skupio oko svog prijestolja sve što je bilo znamenito, odlično, bogato, genialno, darovito: sve je to bilo na njegovom dvoru, u njegovoj blizini. Narod, izmučen prijašnjim ratovima, prionuo je uz kralja, kao svog branitelja; gradjanstvo ljubilo ga kao pravednoga gospodara svoje gospode. Sve je plemstvo pohrlilo sa svojih gradića i zaselaka kralju, da bude s njime i za njega. Versailles, veličajno djelo Ljudevita XIV. bijaše u srcu i na ustima svih Francuza. Za taj grad platila je Francuska do 400 milijuna franaka. To je bilo pogubno za zemlju, ali Ljudevit XIV. se mogaše diviti samome sebi, jer je oko sebe stvorio čitavi mali svijet, kome je on bio središtem i srcem. I to je glavna ideja svih umjetnika toga doba, svih učenjaka, koju oni nastoje proizvesti i predočiti u svim djelima svoga srca i uma.

Ako i jesu sve grane znanosti i umjeća u to doba zastupane i gojene, to vrijedi osobitim načinom o govorničtvu, na pose pak crkvenome. Baš u ovo doba vidimo gdje govore veliki, najveći govornici — crkovnjaci. I potpuno je opravdano te se baš crkveno govorničtvo posebnom brigom njegovalo. Ono bo imade najviše uspjeha i snage. Značajka bo je crkvenoga govorničtva to, što je ono najprikladnije, da čovjeka gane, duh mu zabavi, srcu njegovome govori. To pak biva s toga, što crkveni govornik, izlijevajuć drugima svoja čuvstva otkriva najvažnije, najsvetije, najzanosnije istine vjerske, o kojim treba da su slušatelji već osvjedočeni. U prvim vjekovima kršćanstva vidimo velikana sv. Augustina, gdje temeljito i vješto pobija bludnje Pelagijeve; vidimo sv. Atanasija, gdje krepko i vatreno pobija Arija; vidimo sv. Ambrosija, koji ponizuje silnog cara te čini iz njega pokornika; vidimo na pokon i Hrisostoma, koji kori glasno i jasno raspuštenost carice te mekoputnog naroda: to su zvijezde kršćanstva. U vrijeme pak Ljudevitovo vidimo velikoga Bourdaloue-a, koji silom razuma svoga te jakosti dokaza uništuje pogrješke; vidimo Massillon-a,[1] koji nježnosti svojih govora dovadja grješnike pokori; vidimo Fléchier-a, koji svojemu štilu daje sve urese i ljepote, koje ovaj može imati; vidimo Bossuet-a, koji visinom ideja te

[1]) Kad je Ljudevit XIV. prvi put u Versailles-u čuo propovijedati Massillon-a, odlikova ga nakon svršena govora ovim riječima: Moj oče, ja sam čuo više velikih govornika u mojoj kapelici te sam bio s njima vrlo zadovoljan. Kad sam vas čuo govoriti, bio sam vrlo zadovoljan sam sobom. (Gerard de B.)

krasotom slika predočuje život glasovitih osoba.[1]) Uz ove imade još i mnogo drugih, dobrih govornika vijeka Ljudevitova, kao: Maboul, Clerville, opat i akademik Mongin itd. Sve ipak govornike vremena, o kojem govorimo, natkriljuje pomenuti već — veliki Bossuet, biskup u Meaux-u.

Bossuet rodi se 12. aprila 1627. u staroj metropoli burgundskih vojvoda, sada pak glavnome gradu departementa Côte-d'Or, u Dijon-u. U mladosti svojoj bijaše podučavan od Isusovaca u Parizu te bi g. 1648. zaredjen u svećenika. Četiri godine kasnije promoviran na čast doktora bogoslovja pokaza u Metzu vanredni govornički dar u svome nastojanju, da obrati te na pravi put dovede protestante. G. 1669. bude imenovan biskupom u Condom-u, glavnome gradu depart. Gérs, no nije nikada kao biskup stolovao u tome gradu. G. 1670. posta odgojiteljem i učiteljem daufina, oko kojega bijaše mu sve njegovo nastojanje uzaludno, kao što to predočuje jasno povijest. Kao osobiti ljubimac Ljudevita XIV. posta g. 1681. biskupom u gradu glasovitom sa svoga položaja — Meaux-u.

Veliki ovaj čovjek jest, tako reći, duša i pokretač sjajnog vijeka Ljudevita XIV.: on zajedno vlada u tom vijeku sa velikim tim kraljem te se može reći, da je Ljudevit XIV. postao velikim i s toga, što se u njegovo doba rodio i živio Bossuet. On vlada samim kraljem dvostrukom silom: dubokom učenosti te svojom genialnosti. On je neutrudivi borioc, svagdje, gdje se pokazuje i ističe, svagdje je on slavodobitni pobjednik, svako polje ostavlja okrunjen lovor-vijencem. „Ovaj veliki čovjek poduzimaše sve i odlikovao se u svem“ (Gerard.[2]) On je prvi propovjednik u francuskom kraljestvu svoga vremena, on je sjaj kraljevske krune; u dvoru, ako i odbija čedno njegove milosti, prvi i najveći ljubimac; kazalište diže i osudjuje; u skupštinama klera vodi glavnu riječ; dijecezi dično prestoji i samostane, pale duboko, diže i učvršćuje svojim dubokim razmatranjima. To je svestrana djelatnost njegova. „Čini se, da je vijek njegov proniknut njegovim mislima te je dosta shvatiti Bossuet-a, ko hoće poznati vijek Ljudevita XIV.“ (Dr. I. Demageot.[1]) Većeg i sjajnijeg priznanja, mislim, niti je treba, nit je moći tražiti. Ako bi i bilo što pretjerana u toj kritici dr. Demageot-a, još bi svakako ostalo sjajno svjedočanstvo za veliki duh slavnog crkovnjaka.

Kao što je nekoć Perikle čekao, dok bi se svi gradjani atenski obredali u skupštini te zadnji medju njima očitovao svoje mnijenje, tako je i naš Bossuet učio te proučavao mnijenja svojih suvremenika te bi onda, na temelju proučavanja istaknuo svoje mjerodavne misli. Za to velim „mjerodavne,“ jer ih je usavršavao i usavršio u duhu kršćanske vjere. Svom silom svojega duha prionuo je on uz starodavne istine kršćanske te iz tog gledišta, sigurnog i čistog, promatrao sve ostalo. Originalnost njegova u dokazivanju, nepomično stanovište kršćansko, podaju proizvodima njegova uma osobiti biljeg (impersonel et divin) te čine da je njegova riječ ujedno riječ crkve.

Genialni taj čovjek prionu svim duhom uz reformaciju, koju je samo Ljudevit XIV. mogao izvesti u Francuskoj. Za njega, kao i većinu njegovih suvremenikâ, najveći je ideal „apsolutna vladavina“ (monarhija). „Vladar je osoba javna, sva je država u njem; volja čitavoga naroda je u volji njegovoj. Gledajte, dovikuje on svima, u njoj (apsol. vladavini) neizbrojen narod u jednoj osobi, gledajte ovu svetu moć, očinsku . . . . Vi vidite sliku božiju u kraljevima, u Njemu (g. Bogu) imadete ideju kraljeva veličanstva“ (Bossuet.[2]) Prožet i proniknut ovom idejom traži Bossuet svuda za nju dokaza, u svakoj knjizi, na pose u bibliji, sv. pismu, te iz ovog najmjerodavnijeg spomenika dokazuje on ljepotu i veličanstvenost vladavine apsolutne.[3]) Moglo bi se kome čudnim pričiniti, što

[1]) Ovu prispodobu imade Gerard de Benat u svom djelu *L'art oratoire reduit en exemples* (tome I.) i to u samom uvodu, gdje govori o vrijednosti te velikoj cijeni govorničtva (*Discours preliminaire.*)

[2]) Ce grand homme embrassoit tout et il excelloit en tout.

[1]) Il semble que l'epoque tout entière soit pénetrée par ses pensés, et que pour bien connaitre les principes du siècle, il suffise de comprendre Bossuet. (Histoire de la litterature française . . . par Demageot).

[2]) „Politique tirée de l' Ecriture sainte“. U tome djelu dokazuje B. na temelju sv. pisma, da je najbolja vladavina apsolutna. Time je ujedno udaren temelj onome poznatome principu Ljudevita XIV., koji pokazuje veliko pouzdanje njegovo u samoga sebe, „l' état c'est moi“: *država sam ja.*

[3]) Najveći theolozi katolički kao: Sv. Thoma, Belarmin, Suarez i drugi drže monarhiju najboljim i najsavršenijim ustavom. Na tome solidnome temelju tvrdi španjolski Isusovac, de Arcos u svom djelu: Diálogos catequisticos ovo: „Los sábios más eminentes estáu conformes en que la Monarquia es la que . . . ofree más garantias de bienestár á un pueblo . . . . „Najveći učenjaci suglasni su u tome da „monarhija“ pruža najviše jamstva za narodnja blagostanja“ . . . Mislim, da bi se ovo mnijenje moglo uzeti skroz mjerodavnim, jer ga brane toli odlični bogoslovi.

je Bossuet to mnijenje toliko zastupao, ali Ljudevit XIV. nije bio pučki tiran, nikakov okrutnik. On je htio sve usredotočiti u svojim rukama, da vlada: „tout unir pour régner.“ Svaki, ko pozna i malo ćud i narav francuskog naroda, čudit će se, kad uščita u istoriji, da je Francuska, od godine 1614. do 1789. bila apsolutna država — ali to je izveo duh i volja Ljudevita XIV.

Bossuet je u prvom redu govornik, koji dobro shvaća svoju zadaću i rane svojega vremena. Kao biskup bavio se i gojio crkveno govorničtvo. Godine 1661. propovijedao je on prvi put u dvorskoj kapeli Ljudevita XIV. Dva se ova duha odmah upoznaše i zavoliše. Kralj bijaše tako zanesen s govorničke vještine njegove te je ocu Bossuet-ovome čestitao na sreći, koju može imati u svom sinu. Od godine 1659—69 pope se mladi govornik na sve govornice crkava pariških. Sav grad te isti dvor dolazio da prisustvuje njegovim govorima. Sve je bilo oduševljeno za njegove govore. Obljubljeni govornik stupao je na pozorište, na propovjedaonicu, da izlije svoja čuvstva slušateljima: on je bio njihov otac, sudac i pravi apoštol. Ako i imade pred sobom odlično slušateljstvo, koje bi bilo podobno zavesti mnogoga govornika, on je ipak odlučan, neustrašiv i strog sudac, koji samo zadaću svoju spoznaje. „Moj govor, reče on jednom zgodom odličnome svome slušateljstvu, koji vi sada sudite, bit će vaša osuda na sudnom danu te ne budete li bolji kršćani iza njega, bit ćete veći grješnici.“ Ma i strog, svima bijaše simpatičan, jer je njegova pojava osvajala srca slušatelja te mu pribavila iskrenih štovatelja. Uspjeh bio mu uvijek zajamčen. Evo što veli njegov tajnik Ledieu: „Njegov pogled bijaše sladak i pronicav, glas njegov izlazio iz vatrene i strastvene duše; njegove kretnje bijahu čedne, mirne i naravske: sve govoraše u njem prije nego li je sam začeo besjediti“[1]).

Okolnosti same bijahu nekako povoljne po genialni duh našeg velikog biskupa. I prije njega bijaše običaj u Francuskoj te bi dobri govornici držali nadgrobno slovo velikim i odličnim pokojnicima (l' oraison funèbre). Tom zgodom isticale bi se zasluge i njihove vrline, slušateljstvu pak dozivala bi se u pamet ozbiljna ona istina kršćanska, na koju je već sam gospodin Bog u raju Adama sjetio: *memento, homo, quia pulvis es et in pulverem reverteris.* U ovom pogledu igra važnu ulogu osobito *Mascaron*, okretni i smjeli pisac te izvrsni poznavaoc klasika; *Féchier* (najglasovitiji govor „Panégirique du saint Louis“). Potonji, kako Gerard tvrdi, djeluje osobitim načinom na srce te se odlikuje krasotom jezika i uzvišenosti ideja. Ljudevit XIV. osobito je štovao Féchier-a te ga imenovao biskupom u Nîmes-u. Kad mu je bio priposlan dekret za biskupsku stolicu, nadje on u njemu i ove riječi kraljeve: „ne mojte se čuditi, što tek sada nagradjujem vaše zasluge, jer da sam vas prije imenovao biskupom, bio bi prije lišen vaših govora“[1]). Ova su dvojica mimo drugih, glavni zastupnici u tom smjeru prije samoga Bossuet-a. No ovaj nije ih samo dostigao, već je i usavršio ovu vrst govorničtva te obnovio. Slavni naš biskup isticao se osobitom čednosti kraj svih svojih umnih vrlina, te prezirao svaku slavu: svaki mu je čovjek „neant“ t. j. slab i nemoćan ili jednom riječi: „ništa“. Nadgrobni govor stavljao ga pred lješinu, pred tijelo čovječje, a to bijaše naravi njegovoj vrlo poćudno i povoljno. Za to je to bilo njegovoj naravi poćudno, jer je imao u takvim zgodama najljepšu priliku prikazati svojim načinom čovječje ništavilo. U isto vrijeme izlijeva on čuvstva nježnosti, koja pobudjuju sućut spram pokojnika i s njima ujedno usadjuje u srca slušatelja spasonosni i blagoslovni strah. Još jedno treba da istaknemo kod našega govornika. On je zamjeravao govornicima ovoga smjera, što samo zasluge ističu prekomjernim i laskavim načinom te prelaze čisto u neku podlost. „Priznajem, veli Bossuet, da žalim propovjednike, kad govore drže u slavu velikašima i odličnicima ovoga svijeta . . . Lijepo je isticati političko djelovanje, značaj u pojedinim činima ili uspjehe na bojnome polju . . . Ali *raspuštenost* i *pohlepa za slavom*, često drugovi ovakvih velikana, čine te čovjek uvidja, da Bog malo imade od njihova života . . .“ Kao što je Bossuet bio strogim sucem slušateljstvu, koje bijaše pred njim, tako je bio i odlučan kraj tjelesa pokojnikâ. Ljubav istini druga je okolnost, koja čini njega zaslužnim i velikim u tom pogledu. Pokojnika treba tako prikazati, da slušateljstvo uvidi strahotu suda božijega. Za to n. pr. kad govori slovo englezkoj kraljici, dovikuje on odvažno kraljevima s prorokom: „Maintenant, o Rois, apprenez. Instruisez vous, Juges de la terre“: Et nunc reges intelligite

[1]) Mémoires et Journal de l'abbé Ledieu, secrétaire du Bossuet.

[1]) „Ne soyez pas surpris si j'ai récompense si tard votre mérite; j'apréhendois d'être privé du plaisir de vous entendre, si je vous faisois évêque“.

erudimini, qui judicatis terram (Psal. II., 10). Tom prilikom daje on kraljevima ozbiljne upute (de grandes et terribles leçons), jer je zauzet za to, da oni uvide na tijelu pokojnika ništavilo čovječje te da im to bude spasonosnom directivom njihova vladanja. Evo, kako počinje svoj govor, kojim slavi uspomenu englezke kraljice (Oraison funèbre de la reine d' Angleterre 1669): „Onaj, koji vlada na nebesima, od kojega proizlaze sva carstva, komu jedinome pripada slava, jakost, veličanstvo, jest i sam, koji kraljevima daje zakone te, kad mu se svidi, strašne i ozbiljne opomene. Bilo da prijestolja diže, bilo da ih ponizuje, kad daje moć od svoje moći velikašima ili istu oduzima, pokazuje im njihovu vlastitu slaboću. On ih uči dužnosti, koje imadu, načinom dostojnim sebe . . . Ali ne uči On vladare samo riječima već i činima te primjerima . . . . Kršćani, kad nas spomen velike kraljice, kćeri, žene, majke kraljeva tako mogućih, vladarice triju kraljestva poziva ovome žalosnome obredu, ovaj će govor pokazati jedan od onih strašnih primjera, koji svjedoče očima našim ispraznost svijeta. Vi ćete vidjeti u jednome samo životu sve skrajnosti: neograničenu sreću, ali i velika zla, dugotrajno i mirno veselje najodličnije krune svijeta, sve što se sreće može nagomilati na jednu glavu, koja je za tim izložena svim nesrećama" . . . Nabraja iza toga nesreće te kraljice, što bi vrlo teško bilo prestaviti u svojoj ljepoti prevodom, te završava: „Ako nam manjkaju riječi, ako nedostaju izrazi za toliku žalost, to sami čini podobni su poroditi u srcima našim žalost. Srce ove velike kraljice, koja je uzvišeno najprije tolikom srećom, za tim strmoglavljeno u tolike nesreće, govorit će dosta glasno: pak ako mi i ne dopuštaju pojedini vladari, da im dajem upute i poduke, jedan je kralj (g. Bog), koji mi daje svoje riječi, da im rečem: Et nunc reges intelligite. . ."

Nadgrobni govori prikazuju se očima potomaka kao stranice veličajne istorije. U svakome tih govora prikazuju se veliki dogodjaji i slavne osobe u žalosnome sjaju smrtne svečanosti. Čini se, kao da sam g. Bog dovadja redomice pred našeg govornika tjelesa umrlih, da o njima sudi. Predmeti njegovih govora uzeti su pak bilo iz suvremene istorije bilo prošle francuske ili iste drugih naroda. Tako je na primjer predmetom njegovih govora: engleska revolucija (g. 1688.), Oliver Cromwell († 1658.) predsjednik republike engleske iza smrti Karla I. (30. siječnja 1649) te veliki državnik; Gustav švedski († 1632.); veliki kardinal Mazarin; veliki vojvoda Ljudevita XIV. Condé (Ljudevit II. Bourbonski) i t. d.

Svaki njegovih nadgrobnih govora imade posebnu značajku, koja mu preporuča više ili manje svaki govor. Pomenuti Demageot ovako se n. pr. izrazuje o njegovom jednom nadgrobnom govoru. „Njegov govor izlijeva se na način rijeke te, ako i nalazi na ovome putu cvijeće (ures) govorničtva, to ga on ipak vuče više za sobom svojom žestinom, nego li ga ubire za svoj ures". (Oraison funèbre du P. Bourgoing). U panegiriku svom na sv. Pavla služi se takovim načinom te pokazuje takovu vještinu da ga je isti kritik ovako ocijenio: „Često se njegov štil spušta, a da se i ne brine za uspjeh, do običnog (pučkog) jezika, kojeg se toliko boje drugi govornici, ali se ćuti, da je to orao, koji se spušta iz visina na svoj plijen te uvjek spreman, da se digne spram nebu jednim skokom. U ozbiljnim njegovim riječima nalazi se neka nadnaravna moć, koja mu daje sredstva, koja Grčka nije učila niti Rim shvatio (Bossuet: Panégyrique de saint Paul). Ljepše pohvale za našeg govornika, mislim da ne možemo tražiti, jer mu je tim dano i priznano ono, što rijetkima u dio pada.

Pak što znače te riječi, koje su toli važne te crtaju posebni duh Bossuet-ov? Za što ga je Demageot uzvisio nad Rim i Grčku? Bossuet je osobita pojava 17. vijeka u pogledu literarnom, jer sačinjava „un monde" t. j. posebni svijet u tom djelokrugu i polju. Drugi su književnici njegovog vremena nasljedovaoci klasika: Bossuet je uz to još nešto. Sveto pismo je njegov nerazdruživi drug, u kojem on nalazi premnogo hrane. Nije on isto proučavao hladno ili samo kao disciplinu theologijsku, već je on uvijek u sv. pismu uvidjao živu znanost, riječ vatrenu: za to on uvjek traži Sv. pismo, njime se služi u svakom pogledu, prisvaja si i kratkoću stila i dubljinu misli. Baš za to i vidimo u njega prezir svega smrtnoga, veliku čednost, u govorima smjelost punu veličine, uzvišenu strogost riječi, koja iznenadjuje, udivljuje te ostavlja u duši uzrujano začudjenje. To je dakle Demageotova svrhunaravna moć, koja daje Bossuet-u sredstva, koju badava tražiš u govornicima klasičkim.

Kada se danas spomene Francuzu ime Bossuet-ovo, to je njemu svejedno kao da mu se reklo „najveći govornik francuski". Bossuet i govornička

vještina synonyma su. On je dotjerao i usavršio nadgrobne govore, iza njega nije bilo više čovjeka, koji bi tu vrst govora na tome stupnju podržavao, na koji ga je uzdigao Bossuet. On je prvi i zadnji do sada, on je poveo sobom svoju vještinu u grob i ostao bez nasljednika. „Bossuet l'a emporté dans sa tombe“ (Dr. Demageot).

Bossuet je istorik. Osobito djelo ove vrsti jest: „Discours sur l' histoire universelle jusque à l' empire de Charlemagne.“ Nastoji pak u njem, da nam dade pregled prijašnje istorije, da nam čitavu istoriju od početka do Karla Velikoga prikaže sa gledišta kršćanskoga. Zadaća dakle, koju si je Bossuet ovim djelom nametnuo, jest ova: on hoće prikazati božiju ruku kroz čitavu istoriju čovječanstva do kraljestva, kome je početnikom Bog-čovjek: ovo je djelo po tome jedino ove vrsti, to je djelo filosofsko — istoričko. Već od mladosti svoje pomišljao je naš pisac na to djelo, dovršio ga pak god. 1679. Tuj nam se prikazuju vjekovi roda ljudskoga, prijestolja i carstva padaju i nestaju jedno za drugim, a na njihovo mjesto dolazi i nepomično stoji carstvo, koje je utemeljio Sin Božji (l'empire du Fils de l' homme), kome je jedinome obećana i zajamčena vječnost. U tom djelu vidimo jedinstvo, što je po svoj prilici najviše muke moglo zadati piscu, zanimljivost pripovijedanja, posredovanje ruke božije, jezik Bossuet-ov... ako i nije ipak pisac sasvim uspio. Kad ništa ne bi vidjeli u djelu tome, morali bi se diviti njegovoj učenosti. On pozna skroz dobro duh katoličkih naroda, tako ga je proniknuo, kao da je i sam u onim vremenima živio. Najveličanstvenije su njegove opaske o Rimu, Grčkoj i Kartazi. U tom je pogledu nenatkriljiv. Tim je djelom pokazao da je klasički naobražen, da znade i sam, da prosvjeta zapadnih naroda imade svoj zametak u duševnim proizvodima klasičkih naroda, koje osobito ističe, ali uvijek imade pred očima ozbiljnost onu, koju nam preporuča i nalaže duh kršćanske vjere. Samo jedna je nedošljednost, koju Bossuet u tom djelu pokazuje. On, koji je svim silama zauzet za monarhiju i to apsolutnu, do neba diže i pristaje rimskim senatom uz republiku, on cijeni taj senat, koji je zadahnut idejama republikanskim, kao da je i on članom toga odlučnog i dičnog zbora. Tako je dapače za nj zanesen, da mu, prem biskup, oprašta što ćuti poganski. Bi li Bossuet pristajao i onda uz načela o apsolutnoj monarhiji, te ih, tako reći, i stvorio, da nije bilo Ljudevita, ne znamo — ali treba ipak, da njemu, tolikome duhu, oprostimo tu nedošljednost.

Bossuet je takodjer zaslužan za crkvu katoličku kao osobiti branitelj njezin. Istina je, da je on g. 1682. sastavio i prihvatio 4 članka galikanske crkve, ali je inače i svuda i uvijek branio vatreno jedinstvo vjere, crkvu katoličku i njenu vidljivu glavu, rimskoga papu, protiv mnogobrojnih neprijatelja. Njegov život nije bio do dugotrajna borba protiv neprijateljâ katoličkih dogmata. On nastoji najprije, da pomiri protestante sa crkvom — sigurno plemenito, ako i ne baš uspješno djelovanje i nastojanje. U tu je svrhu ustanovio više colloquia sa njihovim zastupnicima. Kada je *Ferrus* izdao svoj protestantski katekizam, napisa Bossuet protiv njega djelo,[1]) u kojem razlaže nauku crkve katoličke i to tako sjajno te se mnogi protestanti vratili u krilo katoličke crkve. G. 1678. napisa drugo polemičko djelo protiv Claudija, koji bijaše obćenito smatran najodličnijim pristašem protestantisma. (Conférence avec le ministre Claude). Najznamenitije mu je ipak djelo protiv protestanata ***Historia de variationibus in protestantium eclesiis*** (Histoire des variations 1688). U njem polemizuje protiv istine protestantisma: ne može biti istina u onoj crkvi, koja toliko puta mijenja svoja načela. Istina, da su protestanti nastojali pobiti Bossuet-a, ali im trud bi uzaludan, jer je istina bila na strani borioca katoličke crkve.

G. 1651. izadje na vidjelo djelo lovanskoga sveučilišnog profesora dr. Cornelija Jansenija „Augustinus.“ Za to je pak Jansenije dao tomu djelu taj naslov, jer je tvrdio, da je u njemu čista nauka sv. Augustina. Njega ne bijaše već na svijetu, a to baš i bijaše zlo. Posljedna bo želja s obzirom na to djelo bila je Janseniju ova: „Si tamen Romana sedes aliquid mutari velit, sum obediens filius et illius ecclesiae in qua semper vixi usque ad hunc lectum mortis obediens sum“. Urban VIII. osudi bulom ***In eminenti*** 5 poznatih heretičkih propozicija o milosti, ali pristaše njegovi se raširiše te još mnogo jada zadaše crkvi. Bossuet, borioc za istinu, digao se protiv toga djela, osobito pak protiv jansenista. Plodom borbe ove bijaše polemičko djelo Bossuet-ovo protiv pristaša jansenisma „De l'état présent de l' église“ (1700).

G. 1685. upozna španjolski svećenik Mihajlo Molinos svijet sa novim svojim nazorima i naukom,

[1]) „Exposition de la foi catholique“ (1671).“

koja bi prozvana „quietizam." Učaše pak, da savršenost čovječja sastoji u najvećem miru duše (im summa animi quiete — odatle ime) te je sve druge čine, a da nije ni iste molitve izuzeo, koji idu za savršenosti te čovjeka u tome pomažu, zabacio. Čovjek treba da se samo Bogu prepusti, da radi iz njega, što ga je volja. Kriva ova nauka, koja uništuje sav pravi moral, stekla je do 20.000 pristaša. I na quietiste obori se Bossuet svom dušom i to svojim djelom „Sur la morale relachée."

Još je Bossuet u tome pogledu stekao jednu zaslugu. On bo je otkrio svijetu quietističke nazore u glasovitom inače biskupu Fenelonu. Bossuet zače već onda sumnjati o Fenelonu, kad je ovaj odviše družio sa gospodjom Guyon, koja bijaše poznata kao vatrena prijateljica nazora quietističkih. Sumnja ta pokaza se posve opravdanom, kad je Fenelon g. 1697. izdao djelo: „Explication des masimes (regalarum) des Saints sur la vie intérieure" (Paris 1697). Nastojanjem Bossuet-ovim bude Felon najprije poslan sa dvora na svoju nadbiskupsku stolicu u Cambrai-u, djelo pak njegovo bude odaslano u Rim. Na 12. ožujka 1699. izadje breve Inocenta XII., kojim se osudjuju 23 sentencije pomenutog djela. Fenelon, kako je znano, najvećom čednosti prihvati osudu papinske stolice.[1])

Još nešto treba da se istakne o filosofiji Bossuet-ovoj. On je umjeren pristaša *Descartes-ove*[2]) rationalističko-dogmatičke filosofije. Predmetom i pjesništva i filosofije 17. vieka bilo je isključivo „poznanje Boga i samoga sebe." Taj predmet obradio je Bossuet u djelu i raspravi: „de la connaissance de Dieu et de soi-même." U tom se djelu opažaju ideje i misli nazora pomenutoga Descartes-a. Bossuet ne vjeruje na napredak niti postepeni razvitak čovječje naravi. Sve je ovdje na istome stupnju, nepomično, jer je sve „*ništa*": neant. Generacije ljudske snivaju svoj san: „dorment leur sommeil". Vječni ponor dijeli nebo i zemlju te čini, da Bossuet premalo na to misli, da je taj ogromni razmak umanjio naš božanski Spasitelj. „Haec est brevissima et apertissima differentia duorum Testamentorum: timor et amor" veli sv. Augustin (Contra Adimantum c. 17. n. 2). Premda je Bossuet katolički biskup, to je ipak više zadahnut strahom staroga zavjeta, nego li ljubavi novoga: to će bit posljedica Bossuet-ovih nazora o čovječjem „ništa."

Literatura je napokon francuska obogaćena uspomenom Bossuet-ovom. Najnovija izdanja doživiše djela njegova g. 1862—1866. u 31 svesku; 1862—1870. 12 svezaka; „Oeuvres inédites" izdao Ménard 1883. u dva sveska. Bossuet-ov životopis imademo od *Levesque-a de Burigny* (1761); kardinala Bausset-a 1814.; Lanson-a 1891. Raspravu pak medju Bossuetom i Fénelon-om opisao je Libouroux u djelu: „Controverse contre Bossuet et Fénélon" itd.

Bossuet bio je Francuz. Na mnogom i mnogom polju ubrao je lovor vijence: on je prvi govornik, duboko učeni istorik, vatreni branitelj katoličkih dogmata, čedni i strogi filosof, on je jednom riječi, kako veli pomenuti Alber bio: „suo tempore Galliae lumen longe clarissimum". Za to baš treba da štujemo narod iz kojega je proizašao i to tim više, što nam je taj narod — francuski — i drugih velikana dao. To neka nam bude poticalo, da učimo ne samo jezik toga naroda, već da uznastojimo čitati mu u veliku dušu, proniknuti plemenito mu srce.

[1]) „Institutones historiae ecclesiasticae" Joannis Nepom. Alber. Tomus IV. Saec. XVII. (19—36.)

[2]) Descartes (Cartesius Renatus) rodi se g. 1596., umro pak kao profesor filosofije u Stokolmu g. 1650. Kao časnik pomogo je Ferdinandu I. potući čete na Bijeloj Gori (8. novembra 1620). Kao matematik izumio je mnogo toga, što i danas djake osobito muči. Princip pak njegove filosofije jest: „cogito, ergo sum." t. j. sigurno je „da ja bitišem, jer mislim". Medju ostalim spoznajama jedino je sigurna ona o bivstvu božijemu. Ova spoznaja ima veću realnost u sebi, nego li ona o vlastitom bivstvu. Dokaz njegov za bivstvo božije glasi: Bog je najsavršenije biće; savršenostima pak pripada bitisanje: *Bog dakle bitiše*".

Rajski vijenac.

Uvod.

„Gle, naviješćam vam veliku radost!"[3]) Prijatelji moji, braćo moja, ljudi svake dobe, svakog spola, svakog naroda, svakog jezika, svake zemlje, veselite se i radujte, vi imate sretni biti, vi imate svi sretni postati, posve sretni, bez kraja sretni, na vijeke sretni. To je povik vjere — naše svete vjere, povik naše mile majke, katoličke crkve, prave zaručnice Isusove, povik najslagji, što bez prestanka odjekiva gorom i dolom, od istoka rujnog i do zapada.

Veseli ovaj poklik: vi imate sretni biti, treba da prodre i kroz nijeme ove retke u srce dobrih mojih i slatkih štioca.

[3]) Luc. 2, 10.

I kako plemenit i divan bio nauk, i kako sveta i uzvišena bila načela, i kako čudesne i nedohitne bile tajne naše vjere: to je ipak temelj svega i svršetak svega ona vječna plaća, ona nagrada, što nam je na vijekove obećana. Ufanje u vječnu sreću jest plod otkupljenja, jest cijena dragocjene krvi našega Isusa Krista, kojom je On zemlju s nebom pomirio, nas od moći smrti oslobodio, nas do djece Božje uzdigao, nas baštinicima vječne sreće postavio.

Ne, brate moj, ovdje na zemlji, u ovoj dolini suzâ nema prave, potpune, trajne sreće ni za život, ni za dušu. Treba da vinemo oči svoje k nebu, k onom visokom nebu. Tu, tu će ti oko stati i počinuti, jer tu nam je srcu najdraže, najljepše milje. Samo u Božjem gradu, u lijepome raju, u nebeskom kraljevstvu, samo tu čeka nas „radost bez žalosti, zdravlje bez bolesti, mladost bez starosti, obilje bez oskudice, sitost bez zasitivosti, sloboda bez granica, ljepota bez ljage, mir bez smetnje, sigurnost bez straha, sreća bez konca.“[1]) — Divna li, brate, milja!

No premda je kraljevstvo nebesko svrha svih obećanja, nada naše vjere, to se ipak može reći, da ništa manje ljudi ne poznadu, da se ništa više na svijetu ne zaboravlja, nego li slava, divna slava lijepoga raja.

Ova knjižica pružit će makar malo zgode, da se i na to pomisli; doprinijet će barem nešto, da se kršćanin sjeti veličine svoga odregjenja, da mu se svjetlija pokaže uzvišenost onoga ufanja, na koje ga Višnji pozvao, da mu jasnija budu ona bogatstva, što ih Bog pripravio svojim svecima.[2]) Ko nikad ne pomišlja na lijepi raj, lišen je najmoćnijeg sredstva, da ga se domogne, da sretan postane; ko se njega nikad ne spomene, odreko se je već u ovome životu užitka najčišće, najplemenitije radosti i najpotrebnije utjehe. A ko o nebu češće razmišlja, i radosti njegove i ljepotu njegovu i blaženost njegovu u svjetlu vjere upoznaje: taj će brzo do čvrste odluke doći, da ga postigne pošto po to, stajalo ga Bog zna što; taj će u svom srcu osjećat u buri moći i snage i u borbi ovoga života sjajno pobijediti; taj će pomisliv na vječne radosti srčan biti u muci i nevolji i hrabro i odvažno koracat putem krjeposti, i sretan i blažen svuda i vazda biti. Lijepi raj koliko će puta otrti suzu nevoljniku, koliko ga puta uznijeti da prijestolja vječne radosti, do najslagje utjehe. Važno

[1]) S. Bonaventura. — [2]) Eph. 1.

je dakle i prevažno, da se sa lijepim rajem što više upoznamo, u koliko nam to dopušćaju naše slabe sile. Umoran putnik misli rado na cilj svoga puta, brodar na žugjenu luku, rob na sretni čas svoje zlatne slobode: a kršćanin da ne misli rado na lijepi raj? Da, kako se ovaj predmet odnosi na sreću svakoga čovjeka bez razlike, to doista ne smije biti nijedne druge istine vjerske, o kojoj bismo radije govorili, radije slušali, i koja bi se više i jače prihvatila našega srca, nego li pomisao: Vjerujem u život vječni, život blaženi, nebeski.

No nije li smjelo, da smjestimo toli uzvišen, beskrajan predmet u uske megje malene, skromne knjižice? Nije li smjelo, da ljudskim riječima prelijevamo crte bajnoga raja na ovaj tanani papir? Nije li smjelo, ako pokušamo risati lijepi raj i njegove vječne liepoti i njegove blaženosti, divno nebo i njegove najmilotnije, čarobne dragosti? Zar da se usudimo dirnuti u vesele žice najskladnije harmonije i zapjevati dražesne, nepojmljive pjesme svetoga Siona, dok smo još ovdje na zemlji kano utaboreni na obalama rijekâ Babilona? Kako će slijepac od rogjenja opisivat ljepotu Božjega svjetla i bajnih, krasnih boja? Kako da siromašna, omegjena ljudska uvigjavnost, ljudski jezik izrazi jasno i razumno ono, što je duhovno, vječno, nebesko, ono, do čega ne može da se vinu ni najkrilatiji izrazi najdivnijeg pa i angjeoskoga jezika? Prorok još naviknut u duhu gledati tajne budućnosti, ne zna o divotama, što ih Bog pripravio za odabranike svoje, ništa drugo reći, do: „Od pamtivijeka nijesu ljudi razumjeli, nije uho čulo, nije oko vidjelo, izim tebe, o Bože, šta si pripravio onim, koji te iščekuju.“[1]) I sveti Pavao, premda uznesen u lijepi raj i očaran njegovom divotom, isto tako ne nalazi drugog izraza izim riječî: „Nijedno oko nije vidjelo, nijedno uho nije čulo i ni u jedno čovječje srce nije unišlo, šta je Bog spremio onim, koji ga ljube.“[2]) Toli velika, toli uzvišena, toli bezbrojna ona su dobra, te nadilaze sve ljudsko shvaćanje, sve predstavljanje duha našega.[3])

Sveti Augustin na molbu svoga prijatelja Severa htio da sastavi malen spisak o rajskoj sreći i blaženstvu. Već se bio zatvorio u svoju sobicu i pero prihvatio, da prije dvije, tri još napiše svetome Jeronimu i da ga po svojoj navadi o nekim točkama za savjet upita. U sobici Augustinovoj mirno, mirno. Augustin napisao pozdrav svome Jeronimu. Tada na jednom, tako pripovijeda sâm

[1]) Is. 64, 4. — [2]) I. Cor. 12. — [3]) S. Bonaventura.

Augustin, napuni njegovu sobicu nekako milovidno, nikad nevigjeno svjetlo, što ga jezik i pero Augustinovo opisati ne može; po njoj se još proli i neizrecivo sladak miomiris. Augustin se prenu. Zadivljen i posve izvan sebe čuje Augustin jasan, lijep glas, što mu tiho, milo govorio: Šta ćeš to, Augustine? Zar misliš, da se može čitavo sinje more u malenu posudicu prelit, ili sva zemlja rukom obuhvatit, ili onaj svod nebeski na svome putu zaustaviti? Bi li vidio, Augustine, šta nikakvo oko nije vidjelo; bi li razumio, šta nikakvo ljudsko srce nije razumjelo? Hoćeš zar da shvatiš, što je beskrajno, neshvatljivo? S kojom ćeš mjerom, Augustine, mjeriti, što je bezmjerno? — Bio to glas svetog Jeronima, koji baš toga dana u Betlehemu ovim svijetom promijenio. Javi se eto svome drugu, Augustinu, pa mu zasvjedoči, da je blaženstvo lijepoga raja, u koji je on unišao, nad svakim i najljepšim opisom. — Kasnije nam i sveti Augustin u jednom od svojih izboritih govora isto posvjedočava: „Ova slava“, veli on, „ova ljepota, ovo veličje, što će sve biti naše blaženstvo, jest povrh svake misli, povrh svakog osjećaja, iznad svake riječi; šta je Bog pripravio svojim prijateljima, nadilazi svaku vjeru, nadvisuje našu nadu i ljubav, naše želje i zahtjeve. Ovo blaženstvo, da, može se postići, no nikada, nikada dosta nacijeniti; može se zaslužiti, no nikada opisati.“[1])

Kolika smjelost dakle, kad smo evo mi pošli, da zavirimo u knjigu života, koja je po tajinstvenom Otkrivenju sa sedam pečata zapečaćena, i koje i na nebu i na zemlji niko otvoriti ne može, do Janje nebesko, što jedino razumije njezine tajne, te će jednom rajske divote očitovati svojim izabranima.

No bili kako mu drago nemoćni, osjećali se koliko god slabi i nejaki: ipak nam je dozvoljeno da dignemo oči k visokom nebu. Mi ćemo ga tražiti, da ga nagjemo; mi ćemo kucati, da nam se otvori, i mi se nadamo, da će i pomisao na taj uzvišeni predmet naš duh svjetlom, naše srce ljubavi i žarom revnosti napuniti. Daleko smo od toga, da u tu tajnu Božje volje, kako to naziva sv. Pavao, s našim razumom prodremo. Mi ćemo sa svom prostotom i srca i jezika dozvati si samo u pamet, što nam o tome vjera i Sveto pismo govore, i šta su nam sveti Oci napisali.

I bio kako mu god nesavršen i nedotjeran opis onoga, što se na lijepi raj odnosi, to će ipak biti uvijek slatko i utješno spomenut se radosti, koje nas jednom, ako Bog dâ, čekaju, samo ako vjerno do konca ustrajemo; to će ipak biti uvijek milo i duši drago pomislit na baštinstvo onog sjaja i veličja, što nam ga velika Božja dobrota obećala.

Ja se pako k tebi utječem, oj Marija! Uzmi me pod svoje okrilje, da svojim neznanjem i tijesnim svojim mislima ne obeščastim toga visokog i važnog predmeta. Ti si naša posrednica, naša zagovornica! Ako ti, oj Marija, meni, najzadnjemu od sluga tvojih, ne uskratiš slatkoga materinjeg okrilja i svoga zagovora, onda mi ni Bog ne će uskratiti svoje pripomoći; jer ti, o Bože, koji ćeš jednom na dan vječnosti otkriti svojim odabranicima Božanstvo svoje, ljepote i divne milote svoje, ti, ti si onaj, koji nam još i sad ovdje, kad putujemo u sjeni smrti i tmine, moraš dati potrebna svjetla, da blago sreće, sjaja i blaženstva, što si nam ga spremio, ako ne razumimo i shvatimo, a ono barem pogagjamo i od svega srca želimo.

Lijepi raj naša domovina.

„Sva stvorena živa bića, što su bez razuma i volje, imadu oči k zemlji okrenute: ona su stvorena za zemlju. A čovjeku dao je Bog ispravan stas i uzrast, da mu oko leti k nebu. Oj čovječe, ti si pozvan, da jednom Boga gledaš, da se Njemu klanjaš, a ne da dušu svoju snižiš do niskih zemskih požuda. Rajski život ima da bude tvoj dio, a ne toli proste naslade nijemih životinja.“[1]) „Lijepi je raj za čovjeka, i čovjek je za lijepi raj odregjen. I s toga je Bog stvorio nebo i zemlju, a onda istom čovjeka. A za što Bog nije najprije čovjeka stvorio? Jer je palača morala prije gotova biti, a onda je tek kralj imao u nju unići; jer se kuća najprije napravi, a onda se tek u njoj stanuje. Lijepi je raj plaća. Sretna li čovjeka, koga čeka ova plaća! Oboje stvoreno je, da se jedno s drugim sjedini.“[2])

„Na ovoj smo dakle zemlji,“ kako to lijepo veli sv. Pavao, „putnici i strani ljudi daleko još od Gospodina. Ovdje nemamo grada, koji će ostati, nego tražimo onaj, koji će doći.“[3]) Važno je dakle, da kršćanin upozna i shvati veličinu svoga odregjenja, da mi znademo, kakva je nada našega zvanja i kakvo je i koliko je blago naše sjajne baštine sa svecima.[4])

---

[1]) S. Aug. Serm. 37.

[1]) S. Greg. Naz. — [2]) Lactantius. — [3]) Hebr. 13, 14. — [4]) Eph. 1, 18.

Zemlja je za nas mjesto kušnje, domovina naša jest lijepi raj. Lijepi raj naša baština, naše obećanje. — Mi imademo do duše i zemaljsku domovinu, gdje smo ugledali svjetlo ovoga svijeta, gdje stanuju s nama braća naša, prijatelji naši, gdje smo sretni i presretni. Mi ljubimo domovinu, koje smo sinovi: Francuz Francusku, Nijemac Njemačku, Hrvat ljubi Hrvatsku. — No naša prava baština, naša posljednja svrha nije zemlja, nijesu njezina dobra. Naše u njedrima srce veli nam glasno i jasno: Ja sam za nešto više odregjeno, ja sam za nešto veće rogjeno. Zemaljska domovina nije naša svojina, nije naše obećanje. I ljubili je mi Bog zna kako, i bili s njom spojeni najčvršćim vezom, i privinula nas ona najuže k srcu: doći će noć, veli Gospodin, kad više niko ne će moći djelovati. Smrt vodi naše tijelo u hladnu, bešćutnu zemlju, a dušu u drugo kraljevstvo. — „Oj vi kraljevi, velikani, knezovi i bogataši ove zemlje,“ kliče sveti Augustin, „sjajne palače, veličajne i ponosne zgrade i lijepa dobra ovoga svijeta nijesu vaše vlasništvo. Vi ste tu samo gosti i morate dalje ići. Vi ste samo stranci u kući, koju zovete svojim vlasništvom. Moj otac, veliš, moj djed i pradjed ostavili su mi ovu kuću, i pripada mi po pravu. Ah, već znadem, šta mi hoćeš da kažeš,“ nastavlja sv. Augustin, „tvoji pregji prenoćili su u toj kući; oni su dalje otišli. Tako ćeš i ti iza kratka boravka dalje poći i svoje ćeš tako zvano vlasništvo potomcima svojim ostaviti; grob je ovdje na zemlji tvoj vlastiti, trajni dom; tvoja prava domovina s onu je stranu — u lijepome raju.“ I za to gost ne smije noćišta svoga učiniti svojim trajnim stankom, ne smije puta u raj držati za sami raj. I kao što putnik, koji svoju zemaljsku domovinu od srca i žarko ljubi i u nju se sad vraća iza duga i teška puta i progona, ne ostavlja svoga srca na mjestima, kroz koja je prolazio, i u kućama, u kojim bi prenoćio: tako mora i kršćanin ovu zemlju gledati kao mjesto progona i prolaza, gdje je odijeljen od svoje mile domovine, i mora uvijek pred očima imati samo svrhu svoga puta — lijepi raj. Sve je u tome, da ga postigne. O da! Želja, na vijeke i posve sretan biti, uvijek u radosti i blaženstvu živjeti, na svojoj glavi vijenac besmrtnosti nositi, bez prestanka kod Boga biti, vječni, blaženi život uživati: to je prava domovinska ljubav. „O mila domovino,“ pokliknimo sa svetim Augustinom, „pozdravljamo te iz daljine! Ti si kraljevstvo obećanja, što ga je Otac od postanka svijeta pripravio odabranicima svojim, gdje nas čeka potpuna, vječna, beskrajna sreća!“

Muž, drevna, plemenita koljena iz kraljevine Poljske, koji, narešen svjema lijepim svojstvima razuma i srca, u velikom ugledu, u visokoj starosti preminu s ovoga svijeta baš prije nekoliko godina, riše nam ovako jedan od najznamenitijih časova u životu svome. Na njemačkom sveučilištu izobražen i dobro upoznat s načelima nove moderne filozofije i slobodne misli držao sam do duše još čvrsto u srcu vjeru, što sam je od majke svoje baštinio, no moj život bio već daleko, daleko i od kršćanstva i od crkve i od svete vjere mladosti moje. Moj razum: velika smjesa pojavâ, a bez cilja i uzroka. Moje srce cvalo jedino i kucalo ljubavlju napram svojoj domovini. Na višem mjestu, što mi ga Promisao odredila, nagjoh zgode i prilike, da štošta učinim za svoju dragu domovinu. I prinio sam lijepih žrtava od svoga imanja na oltar miloj domovini. Premda sam inače vanjštinom sprovodio život tako zvana časna i štovana muža u svijetu, to sam ipak mogao posve lijepo na se upraviti ono, što je sâm o sebi rekao duhovit neki pisac i mislioc:[1]) „La vie d' un coquin, je ne la connais pas; mais ce qu'on appelle la vie d'un honnête homme, c'est quelque chose d'abominable.“[2]) — Bio sam već dobrano u godine zašao, kad sam jednom čudan san snivao. Učini mi se, da sam podignut u visok, divno-krasan, meni posve nepoznat predjel, gdje spazih velik broj rajskih prilika, koje sve do jedne nešto pisale — a brzo, što su brže mogle. Približih se jednome od tih inostranih ljudi pa ga zapitah, šta li se to ovdje toli brižno i brzo popisuje? On mi veoma prijazno odgovori: Mi smo angjeli Božji i upisujemo sva dobra djela ljudî, što dolje na zemlji živu, ovdje na ove listine, u knjigu života. Ovaj odgovor probudi u meni želju, da saznam, kako li je i s mojim zaslugama za vječnost, pa tiho prišapnuh angjelu: Bih li mogao vidjeti, šta je napisano na mojem listu? Za što ne? odgovori mi angjeo, i potraži odmah izmed tolikih listova moj list pa mi ga dade. No eto čuda, ili bolje da kažem, kakov li me obuze strah, kad ugledah čitav svoj list prazan, ono dva, tri retka s početka jedva se i vidjelo. Je li moguće, povikah u sav glas, da ja nijesam doslije imao nikakovih zaslugu za vječnost? Pa ipak sam

[1]) Grof Maistre. — [2]) „Života lopovskoga nijesam poznavao, ali i ono, što zovu životom poštenjaka, bilo mi je nešto mrzka.“

toliko, osobito za svoju domovinu, uradio, pa toliko i žrtava prinio! — E moj dragi prijatelju, odvrati angjeo, ovdje u ove listove knjige života ništa se drugo ne bilježi, osim, što ljudi na zemlji za Boga i iz ljubavi k Njemu učine. —

Probudih se. No san mi se usjeko do u dno srca kô najoštriji dvorezan mač. Osjećo sam u njem živu istinu. Šta koristi čovjeku, ako sav svijet dobije, a duši svojoj naudi? Ova zemlja nije naša prava domovina. Mi smo rogjeni za nešto veće i ljepše. Naš život mora da je posvećen, da je proniknut djelotvornim duhom kršćanstva, i samo tada vrijedi za vječnost. Bio sam vanredno dirnut. — Ovaj san, u kojem sam ugledao poziv milosti Božje, bio je za me najljepši trenutak — trenutak obraćenja moga. I od toga vremena, da, nijesam prestao ljubiti zemaljske svoje domovine, nijesam prestao za njezinu sreću što više raditi, no pri tome imao sam uvijek pred očima nad sve ino — vječnu sreću čovjeka, vječnu domovinu svoju. Zavjerih se sâm sebi, da ću odslije živo nastojati, da u svom zvanju pravim životom kršćanskim i vježbajuć se sveudilj u krjeposti postanem vrijedan, te jednom, kad svršim ovaj svoj zemski put, veseo unigjem u svoju pravu domovinu, tamo gore u vječno blaženstvo — u lijepi naš raj.

Viestnik.

Naša domovina.

(Velečastnim župnikom!) Nadbiskupski ordinarijat Vrhbosanski umoljava veleč. župnike, neka izvole barem do 15. febr. 1895 izviestiti ga, *da li u njihovih župah ima crkva, župni stan ili kakav samostan; je su li ove sgrade za okupacije već postojale ili su tek kasnije sagradjene ili znatno popravljene i u kojoj godini.*

(Božićni praznici.) Nakon vanredno blaga vremena pritisla studen i zabieliše nam brdine i doline, da nas i to življe podsjeti na ganutljivu našu svetkovinu porodjenja Spasiteljeva. Veselje domaćega ognjišta izmjenjivalo se nabožnim posjećivanjem kuće Božje, gdje nam u duši razgrievaše plamen ljubavi prema „mladomu kralju“ i krasna razsvjeta crkve, i veličanstveni obredi pontifikalne mise, i vatrena besjeda našega nadpastira i milozvučni sklad naših orgulja i milopoj naših pjevača, u koje se ove godine povrstaše i mladi članovi našega pjevačkoga družtva „Trebević“.

(Tajnik nadbiskupa Vrhbosanskoga.) Presvietli gospodin nadbiskup imenovao je svojim tajnikom veleč. g. *Tomu Igrca*, svećenika nadbiskupije Zagrebačke, koji je od svoga ordinarija dobio dopust na neizvjestno vrieme. Dne 28. decembra došao je novi tajnik u Sarajevu, te preuzeo službu. Dobro nam došao!

(Redjenje) Dne 21. prosinca m. g. dielio je presv. gospodin nadbiskup našim bogoslovcem tonsuru i manje redove.

(Konac godine.) Na Silvestrovo napuniše se prostorije naše prvostolnice pobožnim pukom, koji je u liepom broju dobrlio, da zahvali Gospodinu za nebrojena dobročinstva minule godine. Svečanu pobožnost držao je sam presvietli gospodin nadbiskup, a na koru su učenice milosrdnih sestara s njekolikimi pjevači pjevale liepe *Pielove* litanije uz *Hallerov* „Te Deum“ i *Dieboldov* sbor „Salve regina“.

(Početak nove godine.) U svih župah naše biskupije vjernici su danas zazvali Duha svetoga i preporučili svaki svoje potrebe Gospodinu. Bila i nam svim nova godina sretna!

(Darovi.) Za *crkvu u Lepantu:* Bugojno 6 fr. 30 nč.; Vijaka 7 fr. — *Petrov novčić*: Golobrdo 2 fr. 3 nč.; Bugojno 8 fr. 50 nč.; Fojnica 12 fr. 50 nč.; Brestovsko 5 fr.; Tišina 5 fr.; Žepče 7 fr. 12 nč.; Ulice 3 fr.

Rim.

(Sv. Otac o iztočnih obredih.) Posljedci viećanja istočnih patrijarha u vatikanu razabiru se u apostolskom pismu Nj. Svetosti pape Leona XIII. *Orientalium dignitas.* U tom listu odredio je sv. Otac: 1. Svaki latinski vjerovjestnik, bilo svjetovni bilo redovnik, koji nuka i pomaže, da vjernik istočnoga obreda poprimi obred latinski obustavljen je od službe u isti čas (suspensus a divinis ipso-facto), te je uz to, prema konstituciji Benedikta XIV. *Demandatam* lišen svoga čina i izključen. — 2. Gdje ne ima svećenika vlastitoga obreda, kome bi istočni patrijarha povjerio duhovnu pastvu svojih, tu neka njimi upravlja župnik drugoga obreda, koji upotrebljuje kao i oni iste prilike, bezkvasni ili kvasni kruh; prednost neka imade, koji ih rabi obredom istočnim. — Vjernikom je pako slobodno, da se pričeste bud kojim obredom, ne samo u onih mjestih, gdje ne ima ni svećenika ni crkve vlastitoga obreda, kako je zaključio sbor za širenje vjere 18. augusta 1893., nego i ondje, gdje ne mogu, van uz veliku teškoću da dodju u svoju udaljenu crkvu: o čem sudi biskup. Stalno pako neka ostane, da onaj, koji se je dugo pričešćao drugim obredom, ne smatra se s toga kan da je promienio obred, nego glede ostaloga svega vazda ostaje podčinjen svojemu župniku. — 3. Vjerske družbe latinske, koje se na istoku bave uzgojem mladeži, imadu li u kojem zavodu ovećí broj go-

jenaca istočnoga obreda, neka posavjetovav se s patrijarhom imadu svećenika toga obreda na uslugu tih gojenaca, da im čita svetu misu, da ih pričešća, izpovieda, u vjeronauku ih materinskim jezikom poučaje, obrede im tumači; ili barem neka u nedjelje i ostale zapovjedne blagdane pozovu takova svećenika, da obavi službu. Prema tomu dokida sv. Otac tim družbam svaku povlasticu, koju su prije imale, da gojenci, dok borave u njihovih zavodih sliede obred latinski. Isto tako valja se pobrinuti za izvanjske slušatelje, da se bud odvedu u vlastitu svoju crkvu bud im se dozvoli, da službi prisustvuju s nutarnjimi. — 4. Isto se, koliko je moguće, odnosi na vjerske družbe, koje se posvećuju školi i uzgoju djevojaka. Dogodi li se vremenom kakva promjena, neka to ne bude dok ne privoli patrijarha i dozvoli apostolska sv. stolica. — 5. U buduće neka se ne otvaraju novi, latinskoga obreda zavodi za mladež ni redovničke kuće bilo kojega spola, dok se ne umoli sv. stolica i ona ne privoli. — 6. Svećenikom, bilo latinskim bilo istočnim, nije dopušteno ni u vlastitih ni u crkvah drugoga obreda, nikoga odriešiti od grieha, koji su njihovim biskupom pridržani, van ako imadu od njih za to ovlast: u čem se dokida svaka i najposebnija povlastica. — 7. Dopušteno će biti istočnjakom, koji su primili obred latinski, bilo i papinskim dopuštenjem, da se vrate na prijašnji, ako za to umole apostolsku stolicu. — 8. Ženi latinskoga obreda, koja se udala za muža obreda istočnoga, kao što i ženi istočnoj, koja se udala za latina, prosto će biti, da predje na obred mužev kod vjenčanja ili dok traje ženitba: kada se pako ženitba razrieši, biti će joj slobodno, da opet poprimi svoj obred. — 9. Svaki istočnjak, koji boravi izvan patrijarhalnoga zemljišta, neka bude pod upravom svećenstva latinskoga, ali će ostati pripadnik obreda svoga; tako, te opet dodje pod vlast patriarhe, čim se vrati na njegovo zemljište, unatoč dugotrajna odsuća ili drugoga razloga. — 10. Nijedan red, bilo kojega spola, ili zavod redovnički obreda latinskoga, ne smije primiti u svoje članove ni jednoga istočnjaka, koji nije prije podastro svjedočanstvo svoga ordinarija. — 11. Dodje li od nesjedinjenih koja obćina ili obitelj ili osoba u jedinstvo katoličko, ali pod nuždnim uvjetom da primi obred latinski, neka kod toga obreda ostane privremeno, ali joj je dopušteno, da se vrati na vlastiti obred katolički. Ako pako ovakova uvjeta nije bilo, nego zato upravljaju tom obćinom, obitelju, osobom latinski svećenici, jer ne ima istočnih, valja da se vrati k svomu obredu, čim bude dovoljno istočnih svećenika. — 12. Ženitbe i sve druge crkvene razpre, u kojih se prizivlje na apostolsku stolicu, neka se nipošto ne povjeravaju delagatom apostolskim, da ih oni riešе, ne naredi li to ona izrično, nego svakako valja ih podnieti svetomu sboru za širenje vjere. — 13. Patrijarha grčko-melhitski dobiva jurisdikciju i na one vjernike istoga obreda, koji borave u granicah turskoga carstva.

Italija.

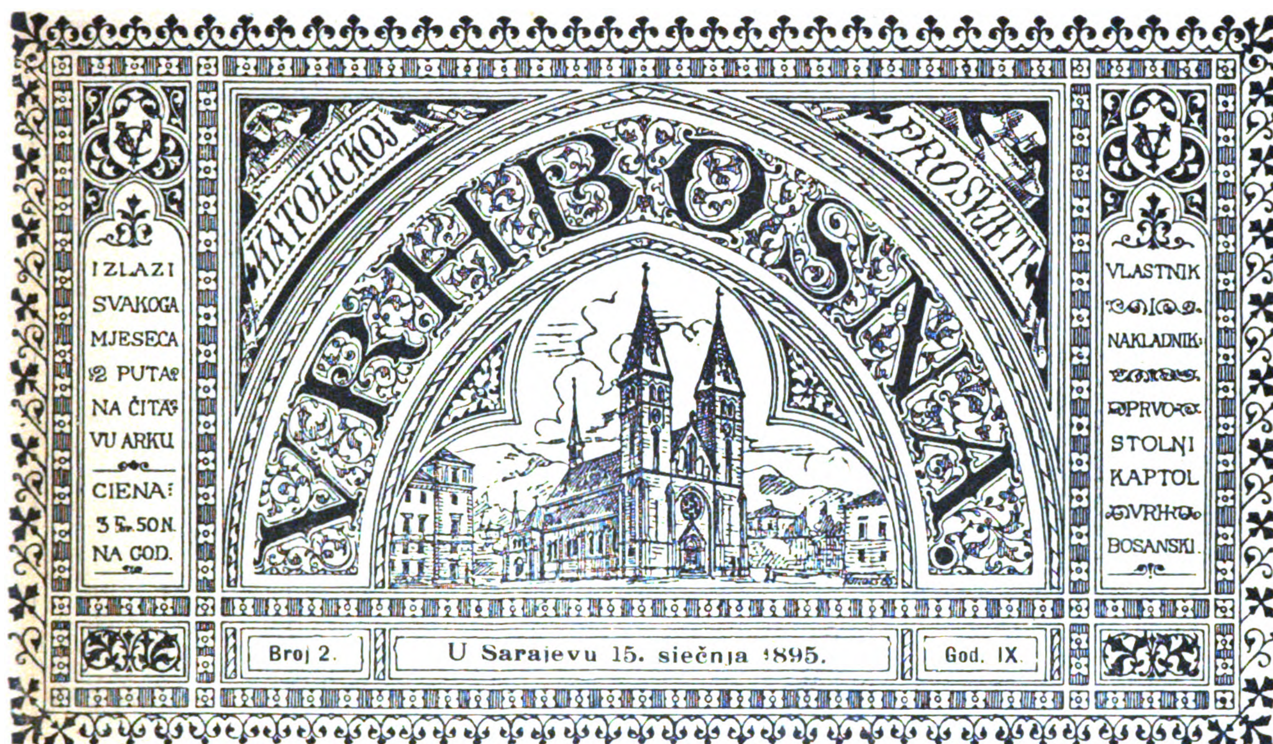
(Jubilej prenosa sv. kuće u Loreto.) Mi smo već u lanjskom 8. broju *Vrhbosne* javili, da će 10. prosinca početi svečanost 600-godišnjice što je sv. kuća prenesena u Loreto. To je i počelo, a biti će vrlo svečano. Od 25. novembra 1894. do 10. decembra 1895. izmjenjivati će se razne crkvene svečanosti u Loretskoj basilici. U dane svečane biti će prisutni mnogi kardinali i nadbiskupi, te velik broj biskupa iz Italije i iz inozemstva. Sudjelovati će glasovita glasba Loretska pod ravnanjem svoga kapelnika Amadei-a, a pjevači OO. Salesijanaca iz Turina pjevati će najglasovitije skladbe prvih umjetnika. Basilika će biti krasno urešena i osvietljena. Najglasovitiji govornici talijanski besjediti će tečajem godine. Iz Italije i inozemstva doći će mnoga hodočašća kroz godinu u Loreto. Najglavnije svečanosti obaviti će osobito sjajno, a te jesu: 10. decembra 1894. kao šeststota godišnjica prenosa sv. kuće u Loreto. Na 29. novembra započela je svečana devetnica. Na sam dan pjevana je misa sv. Cecilije od Gounoda sa umetci, što ih je on sam prije smrti za tu svečanost uglasbio. Zatim je cieli mjesec maj 1895. posvećen ovoj slavi. Svaki dan, a osobito u dane svečane biti će slavlja, na koncu pako trodnevna pobožnost, te svečan obhod, na kom će se nositi slika Presvete Bogorodice. Isto tako biti će proslavljeni dani 8. septembra 1895. kao dan rodjenja Bl. Dj. Marije, te ciela osmina unapried. Napokon će se svečanost svršiti 10. decembra 1895. Svim koji će u to vrieme posjetiti Loreto podielio je sv. Otac Leo XIII. podpuni oprost i to jubilejski, sa svimi prednostmi i povlasticami, koje se daju o jubileju.

Prosvjeta.

— Iz Plovdiva javlja urednik *Jugoslavenskoga Stenografa* prof. A. Bezenšek, da će list od nove godine imati iposeban prilog: „Kulturno-historički Glasnik" za južne Slavene sa slikami, koji će donositi viesti iz područja prosvjete s osobitim obzirom na školstvo, književnost, umjetnost južnih Slavena, putopise i ine družtvene obrtne i prometne viesti. Ciena je lista sa prilogom 2 for. 50 nč, za cielu godinu, a predplata se šalje ili uredniku u Plovdiv ili knjižari Kugli i Deutsch u Zagreb.

— Visoka zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu pokrenula je beletristični list *Nada*, koja izlazi od početka nove godine pod uredničtvom vladinoga savjetnika i direktora muzeja *Koste Hörmanna.* Ciena je listu 6 for. na godinu.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić**. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Pjesniku divnih „Osvetnika“

k zlatnoj misi

Vrhbosansko bogoslovno sjemenište.

Tebi, doma vrlom svećeniku,
Tebi, roda krjepkom voditelju,
Njegvih patnja vjernom supatniku,
Njegve sreće revnom skoritelju,
S kog se danas nebu zemlja druži,
Da priznanja lovorom s' oduži;
Tebi ovaj ma i slabi tvor,
Kano supjev roda svog veselju,
Posvećuje uz ljubav si velju
Bogoslovne omladine zbor.

Subornik si onoj vriednoj četi,
Što progonstva pokraj ljutih rana
Sve nam blago, vjeru i križ sveti
Uščuvala do slobode dana,
Naraštaj nam divan uzgojila
Milokrvan, duba zdrava, čila,
Koj je plodno svakom dobru tlo;
A ta njiva nade prevelike
Sjetvi traži još i pomoćnike,
Koji dielak da ne progje zlo.

Odabranik rodne si nam vile;
Ona svojim žarom Te nadanu,
Kada rod Ti iza ropstva sile
U slobodu priegje uzdisanu,
Da prošasti uščuvaš mu sliku,
U dostojnom umotvora liku:
Da junaštva mukotrpnog sjaj
Dužno steče pred svietom priznanje,
A opravda sadanje nam stanje,
Rodu bude k boljku poticaj.

Ugodnik si rodu nad sve ine,
Jer ugodi i staru i mladu;
A miljenik prvi omladine,
Jer miluješ u njoj roda nadu,
Jer ju bljubiš ko zjenicu oka,
Jer ju dižeš do lieta visoka
Svog joj srca ulievajuć plam:
Da žrtvuje ljubavi prvinu
Sve za vjeru i za domovinu.
Ti se rad nje pomladio sâm,

Ti rodoljub umom, srcem velji
Zasnovo si rodu dobra mnogo;
Ti svećenik po Kristovoj želji
Uz pomoć Mu i izvest si mogo;
Jer uz žrtvu i sebe žrtvova,

Isprosi nam svemu blagoslova . . .
A današnji zlatne mise dar
O i on je za nas sretne kobi:
On će k zlatnoj privesti nas dobi —
O da i ti doživiš ju bar!

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

2. Ivan na nauci.

1. Nakon duboke, tamne noći, poče se Francezkoj javljati dan. Žalostno je izkustvo poučilo, kakovimi tužnimi plodovi radja otrovno sjeme bezvjerstva. Našlo se ljudi, koji počeše zdravije suditi. Prvi konsul nije toliko od ljubavi prema vjeri i crkvi, koliko s političkih razloga otvorio opet vrata onih domova Gospodnjih, koje poštedi nemilostivi udarac prevrata. Nu i ovo bijaše dar, što su ga katolička srca s uzhitom primila.

2. Medju osobito sretnimi katoličkimi obćinami bijaše u to doba i ona u Ecully-u. Kada su starješine crkvene pregnule, da sebi povjereno stado izciele od rana, za prevrata dobivenih, poslaše amo za župnika *Karla Balley a.* Bijaše to u svaku ruku velik muž: pametan, kriepostan, plemenita srca, oduševljen u radu, čvrsta značaja. Svatko bi ga obljubio i povjerenje u nj stekao, čim bi ga upoznao. Kako se zlato čisti u vatri, tako je i njegovo srce pročišćeno bilo za burnih onih težkih vremena, kada se je u Lyonu kroz više godina kriti morao, da uzmogne potajice lomiti kruh rieči Božje i pojiti duše krvlju Janjeta Božjega.

3. U Ecully-u prva mu briga bijaše, kako bi osnovao školu, u kojoj bi se mladići pripravljali, da uzmognu stupiti u sjemenište diecezansko, te se posvetiti svećeničkomu stališu. Znao je on, da će pravi preporod domovine doći samo iz ruku svećeničkih. Djelovanje državnika ne može segnuti do srca. Tamo je otvoren put samo službeniku Božjemu. Tu, na izvoru samom, uguši on klicu mnogomu zlu; tu razgrije on nebeskom toplotom rieči Božje i svetih sakramenata sjeme mnogoj vrlini, krieposti mnogoj. Prema ovomu svomu cilju udesio je župnik Ecully-a već svoju pouku kod prve sv. pričesti. Prema tomu nastojao je on, da već roditelji kod kuće djecu poučavaju, a njihov trud da će on dotjerati svojom težatbom u crkvi.

3. Muž ovakova glasa nije mogao ostati u svom djelovanju osamljen. K njemu su hrlili pobožni vjernici i iz drugih obćina. Medju ovimi vidimo često i obitelj Vianney, a osobito našega Ivana. Odkada je u Ecully-u odpočelo javno bogoslužje, bijaše on mal ne vazda tu. Nije bilo ni mise, ni blagoslova, ni nikakve druge svečanosti, a da ne bi i naš Ivan bio prisutan. Veselo je podnio tegobe puta od jednoga sata, da se uzmogne naći u Ecully-u. Da si sklone roditelje, neka ga puste, obećavao im je, da će za njih i za njihove posebne potrebe moliti toliko Oče naša, te će polučiti što žele.

4. Česti ovi posjeti i sastanci Ivana s Balley-em povezaše na skoro njihova srca plemenitim vezom. Razgovarajući sa župnikom naš je mladić sve to življe osjećao u srcu svomu živu želju, koja se tu davno već krila. Prem još mlad, bistro je njegovo oko vidilo, a srce njegovo i osjećalo velike potrebe crkve. Koli sretan bi on bio, kada bi mogao stupiti u niz onih, koje Gospodin zove u prve redove svoje vojske! Kolika slast za njegovo plemenito srce, kada bi i on mogao, da na pravu stazu privodi mnogu zabludjelu ovcu; da vida mnoge i velike rane duševne; da poučaje, svjetuje, tješi: rieč u jednu, da spasava duše! Bijaše on tu želju srca svoga odkrio svojim roditeljem već kod prve svoje pričesti. Ali su tada, poslie smrti Pia VI., takove prilike u crkvi bile, te je trebalo vanredne vjere i duševne snage, a da se u tu budućnost njezinu ne pogleda s velikom tjeskobom i strahom. Za to i roditelji Ivanovi mišljahu, da će si diete umiriti, ako tu želju njegovu ne uguše doduše odmah, nego tek odgode do bolje sgode, kojoj se medjutim oni sami nadali nisu.

5. Balley-u odkri Ivan plemenitu težnju srca svoga. Župnik je odmah opazio, kako je ovo čista, prostodušna, iskrena duša, pa ga je poticao, neka uztraje. I prije on je svu tu stvar povjerio u ruke posluha i molitve; a sada je to činio još revnije. Župnik je pače pošao dalje, te on uze posredovati, neka se roditelji ne opiru. U Dardilly-u samom

ta je viest svakoga ugodno iznenadila. Svi su želili, da i sa svoje strane u pomoć priteku oskudici Ivanovih roditelja. Nastojeći, da ih ne ponize i ne povriede, našli su mnogi način, kako će tu svoju pomoć upriličiti.

6. Tako je odstranjena zaprjeka — i naš je Ivan u Ecully-u, gdje mu je rodica njeka spremila stan i gdje se našlo drugih još plemenitih duša, koje su se brinule za druge njeke njegove potrebe. Ali se tu pojaviše druge, prevelike težkoće. Ivan je u jednu ruku imao slab osnov, na kom je trebalo dalje graditi, a u drugu opet bijaše već i u dobi, gdje se teže uči, pa i Gospodin ga je nadario oskudnimi darovi duševnimi. Napredovalo se dakle težko, vrlo težko. To nam najbolje kazuje činjenica, da je jedva toliko naučio latinski, te uzmogne moliti svoj časoslov. Vrlo je težko shvaćao, brzo zaboravljao, često se nikako nije dalo dalje.

7. Što je veća bila u njem želja, te bude svećenik, to ga je više snuždilo, kada je nalazio pred sobom ovolike težkoće, o kojih mišljaše, da ih nikako svladati neće. Gospodin mu je ipak dao predobra uzgojitelja, koji je u njem vidio mladića Bogom osobito milovana, pa bi ga on tješio, sokolio, nikad mu nade ne uzimao. Njegovu bi volju to jačalo, u odlukah ga učvršćivalo, te je on napustio misao, da se vrati kući.

8. On će dakle napried. Pa kada ne dostaju naravna sredstva, da dodje do mete, on će se latiti vrhunaravnih. Posavjetovav se sa svojim učiteljem, zavjetova se, da će pješice kao prosjak poći na grob sv. Franje Regisa, pa po zagovoru ovoga apostola Vivaraiš-koga prositi od Boga milost, te uzmogne toliko naučiti, da bude jednom valjan radnik u vinogradu Gospodnjem. Na tom je putu on mnogo prepatio. Vidjelo se, da nije pravi prosjak, pa su ga držali lupežem, skitalicom. Prispio je ipak na svečev grob, gdje su mu svećenici zavjet u toliko promienili, da je mogao na povratku upotrebiti i ono malo novaca, što je i za nepredvidjene slučajeve bio ponio sa sobom od kuće.

9. Veliki ovaj njegov trud nije ostao bez nagrade. On je na grobu svečevu dobio što je prosio. Mogao je od sada toliko napredovati, te su se tomu čudili i njegov učitelj i svi oni, koji su već bili počeli sumnjati, hoće li on ikada doći do česa želi. Nije bilo više onih *prevelikih* težkoća u nauku, s kojih bi do sada toli često malaksavao, duhom klonuo bio.

10. Ovako je prošlo pet do šest godina mučna rada, kada se pojavi nova težkoća, za koju se držalo, da će pomrsiti sve, što je do sada učinjeno bilo. Kucnula je na vrata vojna dužnost, kojoj je svatko imao da udovolji. Balley je svjetovao Ivanu, neka ode u Lyon i dade se upisati u kandidate svećeničkogaststališa, pa će i po zakonu prost biti od svake vojničke službe. Ali providnost htjede, da ga zaboraviše u listinu upisati. Tri je godine prošlo, a da ga na stavnju zvali nisu. Svatko je mislio, da je sve u redu. On je nauke u toliko svršio, te je imao učiniti izpit, da može u filosofiju. Tada se pokaza, da njegova imena ne ima u listini. Tko će opisati zabunu ciele obitelji Vianney, kada usljed toga jednoga dana Ivan primi pozivnicu, da ide u Bayonne-u. Bijaše to mjeseca listopada 1809.

11. Otac Ivanov pokuša na svaku ruku, ne bi li ga izbavio. Bijaše našao i zamjenika, ali ovaj se za dva dana predomislio, te vratio novac, što ga je u to ime već dobio bio. U to oboli Ivan sam, a vojnička oblast odredi, da ga prenesu u vojničku bolnicu u Lyon. Četernaest dana iza toga mišljahu, da može putovati, te ga povezoše. Nu na polovici puta opet oboli, pa je valjalo ostaviti ga u bolnici u Roanne-i. Tu pod njegom častnih Augustinaka, koje na skoro takodjer upoznaše krasnu njegovu dušu, oporavi se on u toliko, te mu starješine narediše, da na 6. siečnja putuje, dalje. Tada se dogodi riješta vanredna, kakovimi je dogodjaji znatno prepleten život našega župnika.

12. Prije nego će dalje, poći će naš Ivan u crkvu, da se Bogu pomoli. Zadubljen u molitvu ne osjeti, da je prošla već ura, kada je morao dignuti kartu i sa drugovi dalje poći. Odocnio je za cieli sat. Naružiše ga tu dakako, pače ga htjedoše kao bjegunca vezana odpraviti u Bayonne-u. Ne učiniše toga ipak, jer da bjegunac nije, to je pokazao već time, što je došao, makar i okasno. Dadoše mu kartu i on ode sam.

13. Na putu ga saletiše svakojake misli. Svojih drugova on stignuti neće. Što li će se dogoditi, kada sam dodje u Bayonne-u? Tada mu dodjoše pred oči sve one patnje, što ih siromašni novajlija vojnik pretrpjeti ima. Zazujiše mu u ušima i one psovke, što ih je čuo u Roanne-i, a koje će još i teže biti u Bayonne-i. U to se javi i živa želja, da bude svećenik. Hoće li dalje? Hoće li skrenuti? Hoće li — — I dok se ovako sam pita, maša se krunice svoje, da se uteče onoj, kojoj bi

se vazda u svakoj svojoj potrebi utjecao, neka mu ona pomogne i sada neka ga svjetuje.

14. Nije dugo ni molio, kad mu se pridruži nepoznat mlad čovjek, te ga upita, kamo će i zašto je tako nujan. Ivan mu kaza sve. Mladi ga pratilac zovne, neka podje za njim, i ništa se ne boji. Uzme mu s ledja torbu, koju je, slabašan jošte, težko nosio, te na skoro krene s njim s ceste poljem. Putovali su tako preko šumâ i brdinâ, a Ivan niti je znao, kamo će, niti je pitao, nego je sliedio. Sve do noći nigdje stali nisu. Napokon oko deset sati noći dodjoše do kuće na sami. Nepoznati kucnu, a s nutra se najprije ozva glas, pa odmah izadjoše muž i žena. Pratilac promieni glas, uzme duboko govoriti, te ga u čas nestade, a Ivan nikada ni kasnije za njega ništa doznao nije.

15. Dobri ovi ljudi ukonačiše Ivana, a drugoga dana odvede ga gospodar dalje u selo *les Noës*, što leži na početku velike sume *de la Madeleine*. Načelnik toga mjesta primi ga takodjer ljubezno i povjeri ga njekoj udovi Fayot, majci četvero djece, koju je sve u selu ljubilo i štovalo. Ona ga primi kao vlastito svoje diete i uvjeri ga, neka bude posve miran i slobodan, jer da ga oružnici naći neće. A načelnik mjesta, da Ivan bude još sigurniji, odredi, da ga zovu Jeronimom, jer se je ipak moglo desiti, da oružnici potraže gdjekoga bjegunca ondje, gdje je za takove ljude osobita sgoda, pošto je selo osamljeno, posred brjegova a do velike šume.

16. U tihoj ovoj zabiti ostao je Vianney četernaest mjeseci. Pažen i ljubljen od svakoga, promišljao je i on, kako da se oduži za tu pažnju i ljubav. Dosjeti se dakle, te predloži načelniku, da može za seosku djecu otvoriti školu. Tu je on od sada radio požrtvovno, uztrpljivo, revno, a djeca su ga od srca obljubila. Ljubav k molitvi, kojom bijaše srce njegovo prožeto, nastojao je on da prelije i u srce sebi povjerene mladosti. Odraslim bijaše uzor cielim svojim ponašanjem, pa mu je strogi inače župnik, bi reći tada još iznimice, dopustio, da se češće u tjednu pričešća, a svakih četernaest dana izpovieda. Osobito se je u kući Fayot razlievao miomiris njegovih dobrih djela, što je u duši pobožne udove uzbudilo još veće pouzdanje prema njemu, a njena djeca obljubila su kao rodjenoga brata svoga „Jeronima". Višeputa pojaviše se oružnici u selu, a tada bi žitelji umjeli, kako će miljenika prikriti i od pogibelji ga izbaviti.

17. Dulje vremena nitko od njegovih nije znao, gdje je i kako mu je. Puno su oni imali trpiti radi njega, jer ne samo da ih je morila žalost, što su mislili, da je za uviek izgubljen, nego ih je mučila i oblast, koja je držala, da ga oni kriju. Prve glasove o njem doniela je obitelji gospodja Fayot, kada je pošla po savjetu liečnikovu u kupelj Lyonsku. Tada je pošla i u Dardilly, te kazala, gdje je izgubljeni i oplakivani Ivan. Veselje njihovo, tko će sada ocrtati? Ta radost još je porasla, kada je nadošla sgoda, gdje će on moći vratiti se. Mladji njegov brat javi se dragovoljno, da će služiti one godine, kada je imao doći na stavnju. To je oblast umirilo, te je ona uzela ovoga brata kao zamjenika Ivanu i odredila, da se Ivan briše iz listine bjegunaca.

18. Radosti obitelji Vianney odgovarala je žalost obitelji Fayot, te cieloga sela, koje se imalo dieliti s „Jeronimom." Pregoriše ipak svu bol, kada pomisliše, da će on sada moći nastaviti svoje nauke, pa jednom biti svećenik, koji bi i u njihovu sredinu mogao doći. Koli sretni bi onda bili! I Ivan je u istinu nauke nastavio. Balley mišljaše s početka, da Ivana sam poučaje kod sebe sve do svetih redova. Ali se kasnije predomisli, držeći, da će zajednički život u sjemeništu njemu mnogo koristiti, a poglavari diecesanskoga sjemeništa da će bolje procieniti liepe njegove sposobnosti. Pošalje ga dakle u Verrières, da tu svrši filosofski tečaj.

19. Bijaše to izvrstan zavod u svakom pogledu. Nu kako svuda, tako su i ondje svakoga s početka prosudjivali prema onomu, koliko je znanja pokazivao. Prava kriepost krije se, te ne izbija na površinu odmah na prvi pogled. Drugovi dakle njegovi nisu ni slutili, koli dragocjen biser došao je medju njih. Nu s vremenom opaziše najprije učitelji, a kasnije pitomci njegovu veliku čednost, poniznost, njegovu ljubav za red, poslušnost, iskrenu pobožnost i dotjeranu kriepost. Ljubezan sa svakim, blag i prijazan u obćenju, ponizan i uztrpljiv do junačtva, jer je umio da i tjelesno zlostavljanje jednoga svoga druga mirno podnosi — naš je Ivan predobio srca svojih drugova, koji su mu se do skoro počeli i diviti.

20. Mjeseca srpnja 1813. vrati se u Ecully, da pod upravom Balleya počme bogoslovne nauke. Tu je odmah s početka našao polje, na kom se je slobodnije kretao. Štogod je čuo i učio bijaše više prema njegovomu srcu, pa kako ga je sve to veselilo, tako je i laglje pamtio. Nije tu za nj

bilo ništa suhoparna; nije nalazio onih težkoća, s kojih je prije tako malaksavao. K tomu je doprinjeo mnogo i učitelj, koji je lakim načinom Ivanu crtao ono, što je knjiga duboko tumačila. Bijaše on uvjeren, da će sam Duh sveti dovršiti ovdje sgradu, kojoj on tek temelje stavlja. Nakon dvie godine rada i truda mišljaše Balley, da je došlo vrieme, gdje će Ivan položiti izpit, te primljen biti u veliko Lyonsko sjemenište. Nu taj korak nije uspjeo. Ivan je na izpitu pao. Slab i onako izgubio se vidivši pred sobom izpitno povjerenstvo. Ne mogahu ga dakle primiti. Medjutim umoli Balley, žalostan s neuspjeha, ravnatelja sjemeništa, neka Ivana još jednom pita on i sam generalni vikar Brochart, jer da se je dan prije odviše prepao. I učiniše tako, te je Vianney primljen u veliko sjemenište sv. Ireneja, da se tu pripravlja za svete redove.

21. On je već u svietu živio kao sjemeništarac. Sada je najozbiljnije nastojao, kako da se usavrši bolje i bolje. Sveto mu zvanje bijaše vazda pred očima, te što ga je više cienio, to je revnije nastojao, da se u svaku ruku spremi, te ga uzmogne vršiti što točnije. Mnogu njegovu vrlinu mogli su opaziti njegovi drugovi, ali su opet mnoga djela samozataje i trapnje ostala poznata tek Bogu dragomu. Osobitom je pomnjom nastojao, kako će umjeti vazda vladati samim sobom, a da ne pokreće njime, kao trskom, svako povjetarce nepogodâ i napasti. Pravila sjemeništna vršio je do najmanje sitnice. Nikada ni pomislio nije, da progovori u vrieme naredjene šutnje. U prosto pako doba bio je razgovorljiv i umiljat drug. Pridružio bi se tada onomu, koga bi najprije susreo, a ne bi birao prema svojoj sklonosti takove, koje voli. Ni u čem nije bio lahkouman, površan. Ozbiljno bi shvaćao sve i ozbiljno na svaki rad polazio. Prem na pobožnost vanredno sklon ne bi on to izticao, niti o tom razpredao razgovore.

22. Što se napredka u nauku tiče išlo je napried, makar i ne osobitom brzinom. Odgovarao bi vazda francezki, pošto latinski govoriti umio nije. Odgovori mu bijahu kratki doduše, ali pravi i točni. On sam manje je do svoga znanja držao, nego li ga je u istinu imao. Misleći da ništa ne zna, došao bi i češće u nepriliku s neuspjeha, nego li je i trebalo. To će biti možda i razlog, te je zlo prošao i kod onoga konačnoga izpitivanja, gdje se imalo odlučiti, hoće li ga pustiti na redjenje ili ne. Povjerenstvo je vidilo, da su sposobnosti srca njegova takove, te je nad sve druge vriedan, da polaganjem ruku primi Duha svetoga. Ali znanje! Toga je, kako su oni mislili, tako malo, da su dugo razpravljali: bi li ga odmah posve odbili i otcu ga njegovu vratili, neka mu pomaže kod poljodjelstva, ili će mu redjenje odgoditi. Napokon se složiše, da će cielu stvar prepustiti biskupu, neka on o tom odluči.

23. Bijaše tada na čelu biskupije generalni vikar Courbon, pošto je tadanji biskup kardinal Fesch mal ne vazda boravio u Parisu, kamo ga je u ono tužno doba zvala ljubav i dužnost prema domovini. Balley je začuo, što se je u povjerenstvu viećalo, pa pohiti k vikaru i točno ga o mladom kandidatu svećeničtva izviesti. Kada mu je dakle ravnatelj sjemeništa zaključke povjerenstva saobćio, upitati će on: „Je li mladi Vianney pobožan? Umije li moliti krunicu? Štuje li toplo Majku Božju?“ Kad mu je ravnatelj na sve to odgovorio: „Ta on je uzor pobožnosti“ odgovori vikar: „Dobro dakle. Ja ga primam; milost će naknaditi što manjka.“

24. Tako postade naš Vianney na 2 jula 1814. subdjakon, sliedeće godine djakon i svećenik. On sam nije htio nikada da opisuje, koliku je sreću osjećao u srcu svomu, kada je primao sv. redove. Ali nam to kazuje sav njegov dojakošnji život: i ona živa želja, kojom je za tim trenutkom težio; i one silne zaprjeke, koje su se tomu na put stavljale; i ona uztrajnost, kojom je on na započetom putu ostao, unatoč nedaćam svake ruke. A pokazati će nam to i daljni njegov život: njegova vanredna gorljivost u vinogradu Gospodnjem kamo su mu otvorena vrata po svetom redjenju

Fra Grgi Martiću

prigodom njegove **zlatne mise** Vrhbosanski bogoslovci.

Razvedri se, mili rode!
Tebi opet krst se blista,
Tebi svanu dan slobode,
Tebi zasja sreća čista:
O čuj samo divna slavlja,
Što današnji dan ti javlja!

Gledaj, što bje, a sad što si:
Rajskog vidiš blagoslova,
Kim obilno nebo rosi;
Otkud velja sreća ova? —
Svećenika prikazba je,
S koje nebo dare daje.

Na put u budućnost sretnu
Vjernog vogju Bog ti dao.
Moć u srce njemu metnu,
Ter te vodit mogo, znao
K pravoj sreći oba svieta
Već pedeset dugih ljeta!

Za te milost na oltaru
On svećenik vjeran prosi:
Žrtvom briše zloću staru,
A blagoslov nov ti nosi;
S oltara te kriepi sveta
Već pedeset punih ljeta!

Pedeseto ljeto svanu
I dan zlatni zlatnoj misi!
O moj rode na tom danu
Ponos stari svoj uskrisi
I dužnim ga zlatom zlati,
S kog ćeš i sâm naviek sjati!

Sv. Franjo Saleški o ljubavi k Bogu i iskrnjemu.

1. Kako prijašnjih, tako nam i ove godine budi dozvoljeno štovanim čitaocem „Vrhbosne" poskitit njekoliko liepih i spasonosnih savjeta i uputa sv. Franje Saleškoga, tičućih se kršćanskoga života. Dotični nauci, što nam ih podaje preljubljeni naš sv. crkveni naučitelj, odnose se na najuzvišeniji predmet sv. kršćanske vjere — na ljubav k Bogu i iskrnjemu.

2. Već u starom zakonu proglasi Mojsija zapovied o ljubavi k Bogu najglavnijom zapoviedi, najvećom svetinjom, najdragocjenijom baštinom odabranoga naroda svečanimi onimi riečmi: *Ljubi Gospodina Boga svoga iz svega svoga srca, iz sve duše svoje i iz sve snage svoje.*[1] — A u novom zakonu? Zar ne-znamo, te je božanski Spasitelj, upitan jedared, koja da je zapovied najveća u zakonu, uprav s istimi gore navedenimi riečmi izjavio, kako je *ljubiti Boga* prva i najveća zapovied; te onda nastavi: a druga je slična ovoj: *ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe*[2] O ovih dvijuh zapoviedih visi sav zakon i proroci.

3. U spomenutoj dakle jednoj i drugoj ljubavi sve se sadržaje; ova je ljubav onaj stožer, oko kojega sve se kreće, ona je život, ona *duh,* u kojem valja sve da se obavlja. U jednu nas ruku potiče, da vršimo zakon, u drugu pak mu podaje svukoliku vriednost i cienu. — Tko ljubi, ne čini zlo; tko ljubi, čini dobro, samo što je dobro i rado ga čini; tko ljubi, hoće samo slavu Božju i spas duša. Ljubav je po tom prva, posliednja i najveća stvar, ona je sve. A sad čujmo našega miloga svetca.

4. Ponajprije nauča, da je to *glavna* zapovied tako, te je jezgra svetosti postavljena u ljubavi Boga i iskrnjega. On veli: *Prava svetost sastoji u ljubavi prama Bogu . . . vježbajmo se u pravoj blagosti i podložnosti, zatajivajmo sebe, budimo povodljiva srca, budi nam drago prezirati sebe, obazirimo se na želje ostalih: to je prava svetost.*

5. Nadalje opisuje na razne načine, što je prava ljubav k dragomu Bogu, što na nju spada, a što ne spada. *Ljubav k Bogu,* veli, *ne sastoji u sladkih čuvstvih, što nas tješe; inače ne bi naš Gospodin bio ljubio svoga Otca, kad je do smrti raztužen, uzkliknuo: „Bože moj, Bože moj, zašto si me ostavio." A baš to je bio najuzvišeniji čin ljubavi, što se pomisliti može.* — Dobro je, ako ti je duša puna utjehe, ako je usrećena raznimi ugodnimi nabožnimi osjećaji, ali je dobro, ako ih ne ima, samo nek ti se je volja sljubila s voljom Božjom. Ne mari, ako ti je srce prazno i pusto, ma osjećalo i gorku tugu, jer ga sapeše okovi težkih nevolja i težkih patnja: u njem je ipak raj, jer je u njem Bog, o čem nema sumnje, dok ga ljubiš vršeći volju Njegovu. Pa zato budi ti dovoljno pitat, što Bog hoće, tražit njegovu svetu volju, jer našavši nju, našao si i ljubav, a ostalo je više manje bezposlica. *Duši,* kaže svetac, *koja ozbiljno i u istinu nastoji, te omili nebeskomu zaručniku, ne dotiče vremena izpitivat Božje puteve. Duh bo teži neprestano onamo, kamo ga ljubav vodi.*

[1] V. 6, 5; — [2] Mat. 22, 37—40.

Odatle se razabire, te je ljubav prva i najglavnija stvar, ona kao kraljica sjedi na priestolu, ona se ne pokorava, već njoj ima sve dvorit. *Sve ima,* rieči su našega svetca, *da služi ljubavi, a ljubav nikomu, ni istomu ljubavniku, jer nije njegova službinja već zaručnica, te mu nije dužna služit, nego ga ljubit.*

S ovim je u savezu, što svetac o naših djelih spominje, koja se imaju obavljat u duhu ljubavi. *Ne iz sile,* kaže sv. naučitelj, *nego iz ljubavi činit nam je naša djela. Naša ljubav k poslušnosti ima nadjačat strah naš pred neposluhom.* I opet: *Zaklinjem te draga dušo moja, te se ne bojiš odveć Boga; jer ti neće ništa na žao da učini; ljubi ga usrdno, jer on želi mnogo ti dobra izkazat.*

6 Iz rečenoga razabire se jur jasno, da je prieka *nužda,* uprav potrebno, te Boga ljubimo. Naš svetac kaže prekrasno: *Boga ljubit ili umriet, to ja želim; smrt ili ljubav, jer bolje je umrieti, nego živjeti a ne ljubiti.* Tako je potrebna ta prava, istinita ljubav k dragomu Bogu, te ne smijemo ni pomislit, da bi uz nju mogla druga o njoj neovisna ljubav postojat. Kaže sv. Franjo: *Kad bi u našem srcu jedna jedina* (da tako kažemo) *žilica takve ljubavi bila, koje Bog ne bi bio posliednja svrha, odmah bi ju morali izčupati.*

7. Da ju još bolje upoznamo, razvidit nam je nadalje, *kakva* ima bit rečena ljubav, kakva svojstva valja da ju rese. Sveta ljubav ne zadovoljava se čim god, ona uviek gleda, kako će sa niže stepenice na višu se uzpet, te tako što izvrstnije savršenosti se dostat. — Sv. Franjo izrazuje se evo ovako: *Svetom ljubavlju obuzeti, težit nam je za savršenošću i u tom uztrajat; samo na taj način može se usavršit; ljubav, koja ne bi za savršenstvom težila, nego za nječim, što je manje i neznatnije, bila bi sjegurno nesavršena.* Pa s toga nam i valja svaki čas što bolje upotrebit, na što nas i svetac upućuje, veleći: *Iz ljubavi prama Bogu upotrebimo naše godine, naše mjesece, naše tjedne, dane i čase na jedan način, da nam koriste za život vječni.*

Nadalje tko ljubi, ne želi li bit uz svoga Gospodina? Ah, ta to je bar naravan zahtjev srca ljudskoga. Ovu misao svetac naš izjavlja ovimi riečmi: *Ti bi imao dragoga Boga tako vruće ljubiti, te bi bio razdragan, što možeš u njegovoj blizini biti, premda boraveć uza nj ne možeš drugo činiti, nego njega vidjeti i od vremena do vremena na nj pogledati.*

Ali kakva ima biti ljubav naša k Bogu, prekrasno je sv. Franjo izjavio ovako: *O veličini moje ljubavi pram Tebi ne ću ništa reći nego samo to, te se ne da s ničim sravnit, bielija je od sniega, čišća od sunca.* O sretne duše, koja može u istinu tako uzkliknut.

8. A sad čujmo još jednu vele važnu svetčevu, kakva ima da bude ljubav naša. Uputio nas je, da ima bit nad sve goruća, čista, savršena, uztrajna, i ovo potonje je glavno. Sve je lahko i dobro, dok su više manje da tako kažemo mirna vremena, ali potežkoće nastanu onda kad se srce stane strašno burkati, kad mam se smrači pred očima, a mi kao biedne sirote tudjinke stojimo tu posried puta ne znajući, što da počmemo, kud da krenemo, da li desno ili lievo; kad nam se nad glavom nadviju — ah! tamne oblačine. Bože moj! užasna li prizora! Striela udara za strielom, pljusak i vjetar natječu se u isto doba, koji će te jače uznemiriti i ustrašiti. Pa kao da sve to nije dostatno, na milost i nemilost svojoj si braći predan, a koliko te sviet muči i razpinje, toliko ti djavao nesretni dosadjuje. U jednu rieč: na križ si razapeta, dušo kršćanska, i gle, baš ovi časovi su najdragocjeniji, najodlučniji, sad ti valja osobito uztrajat, sad valja da ti uzbukti plamen ljubavi kao nikada, sad valja, da budeš na osobit način slična Bogu svomu, koji baš na križu razapet pokaza ljubav najveću i Bogu otcu nebeskomu i tebi miljenici svojoj. A sad čitaj o tom izjave sv. Franje, da ti se duša utješi i okriepi, slasti naužije. *Nema žalostnije stvari,* kaže svetac, *nego gospodaru služit, komu je posve nepoznata odanost naša, ili koji bi, prem bi znao za to, šutio te u obće ne bi na ni jedan način pokazao, te je s nami zadovoljan. To mora zaista biti jaka ljubav, koja će ostat stalna i nepomućena, ma da i ne nalazi ni u kakvoj želji ni zabavi uporišta.* Pa onda nastavlja: *Uprav tako nam se sgadja, dok se vježbamo u svetoj ljubavi. — Poput gluhih koralnih pjevača ne čujemo svoj glas. Dà, sto nas briga tare, suviše djavao buči i klopoče oko srca našega, te jednako prišaptiva, da našem meštru nismo dragi, ljubav naša da je bezkoristna, pače kriva, izprazna. O premila dušo, baš tada valja, te našemu Gospodinu zasvjedočimo nepredobivu vjernost, služeći mu iz čiste ljubavi ne samo bez svake i najmanje radosti, nego dapače i posried valova žalosti, straha, tuge i napasti.*

9. Prema tomu razabiremo, te nam je dragoga Boga *uviek* ljubit, ma da i ne osjećamo slasti i

milja, kad nahrupe dnevi nevolja i muka. Evo, što kaže svetac: *Ljubi ovoga dobroga Boga za tvoga skromnoga života, kad pristupaš k stolu Gospodnjem i kada te tješi; ali navlastito valja ti ga ljubit, kad si nemiran i smeten, kad te poklopi duhovno mrtvilo, kad te snadju prigovori i patnje, jer je i On tebe ljubio, kad ga bičevi biše, trnjem okruniše, čavli probodoše, kad ga tama sv te Kalvarije bješe okružila.*

10. Jasno je, da to nije baš lahka stvar, pače vrlo potežka, pa s toga dan na dan valja nam se vježbat, neprestano svimi silami oko toga nastojat, te se u toj prvoj i glavnoj krieposti što bolje usavršimo. *Mi nećemo,* tako nas uči sv. Franjo, *nikad osjetit one podpune ljubkosti, nikad si prisvojit savršene ljubavi, ako se ne budemo u tom vježbali, makar toga i ne trpili, makar nam se grstilo i nedrago bilo. — Pravi mir nije u borbi već u osvojenju.*

11. A sad dvie tri još o *posljedicah* rečene ljubavi. Tko će ih izbrojiti? Živjet u božjem prijateljstvu, s Bogom biti u najusrdnijem odnošaju, na njegovu presv. srcu uviek tako rekuć počivat, slast je nad sve slasti, sreća nad sve sreće. To je izvor svakoga dobra, to je u jednu rieč raj na zemlji. Naš svetac veli o tom ponajprije: *Onim, koji Boga ljube, sve je koristno. I u istinu, pošto Bog umije svaku stvar udesit tako, te se iz samoga zla crpa korist, komu za volju će tako učinit, ako ne onim, koji mu se skroz i skroz predaše? Dà, svaka stvar, pa i isti grieh bit će po nje koristan. David, da nije sagriešio, ne bi bio nikad tako ponizan; pak i ljubav Marije Mandaljene k njezinom Gospodinu bijaše se baš obzirom na prijašnji grieh onako žestoko razplamtila. Reci mi de, što će tekar s našimi patnjami te s našim poslom i trudom učinit?* I nastavlja: *Snadje li te dakle bilo kada kakav križ, a ti uvjeri dušu tvoju, da onim, koji Boga ljube, sve na dobro ide. Pa ako i ne razabireš, na koji način se to ima izvest, ništa za to, ti valja da si o tom skroz osvjedočen.* Tko napokon Boga usrdno ljubi, ne mari za se, on misli samo na nj, zabavlja se s njim tako, te mu je on prava i posliednja misao. *Onaj,* kaže sv. Franjo, *koji Boga usrdno ljubi, ne pazi na se, te pronadje, što čini i radi, već mu je srce svedj zabavljeno s dragim Bogom, predmetom ljubavi njegove. Jednomu nebeskomu koralnomu pjevaču dragi se Bog tako mili, toli je uzhićen s njegove milote i dobrote, te mu se milozvuk njegova glasa samo u toliko ljubi, u koliko može da omili gospodaru svomu.*

12. Druga glavna zapovied slična prvoj jest: *Ljubi bližnjega svoga kao i samoga sebe.* — Bog je izvor svakoga dobra, pak i ljubavi k iskrnjemu. Ljubimo dakle brata našega, ali u Bogu i radi Njega. O sretna li svieta, ako bi se ljudi uzajamce na taj način ljubili! Dragi Bog hoće, te ljubav naša k iskrnjemu bude duboka i čvrsto ukorienjena te stalna i jaka u jednu, a u drugu ruku vanredno nježna, plemenita i požrtvovna tako, te ne poznaje bi reć granica. Nu je li to moguće bez pravoga duha Isusova, te ako joj vazda i svagdje ne služi za osnov i temelj ljubav Božja? — A sad čujmo našega svetca, što on o tom govori.

13. Ponajprije upravlja na poglavare njekoliko usrdnih rieči, veleći: *Ako ljubimo našega sladkoga Spasitelja, a mi pasimo njegove janjiće. A čim ćemo hraniti to njegovo vjerno stado? Ljubavlju — jer oni u obće ne će da živu ili pak od same ljubavi.*

14. Kaže se: Koliko ljudi, toliko ćudi. Istina, svaki ima svojih hira, osebujnosti, te nam valja podnosit u strpljivosti brata svoga. Ako ga ljubimo, rado ćemo sve to činit, brinut ćemo se više za se nego za drugoga. Žalibože, te često baš protivno biva. Metimo, što no rieč, pred svojimi vrati, t. j. ne bavimo se mnogo poslovi našega iskrnjega. O tom nas liepo podučaje sv. crkveni naučitelj. *Što drugi radi,* tako on, *ne iztražuj točno; budi to riedko kada; bezazlenim srcem, te punim dobrote i ljubezljivosti obaziraj se na nj. Ugledaj se u pčele, što od svakog cvieta sabiru med; tako i ti radi.*

Prema tomu ima bit i sud naš glede iskrnjega udešen. Veli svetac: *Jednostavan budi sud tvoj, ako ti je oko bezazleno, cielo će ti tielo biti kako valja razsvietljeno. Mani se bezposlica: kojekakvih razmatranja i prigovora, već pouzdanim i bezazlenim srcem idi napried.* Pa s toga nam se valja vrlo brižno čuvati, te se ne spotaknemo o pogrješke braće naše. *Molim te,* veli sv. Franjo, *de pripazi, te ne upaneš u pogrješku, da promatraš nesavršenosti drugih ljudi, jer to bi priečilo tvoje usavršenje, te bi oprljao dušu svoju.*

15. A sad čujemo, kako nam je postupat sa bratom našim (a to je svaki čovjek); da li oštro ili blago, osorno ili ljubezno. O zlatnih u istinu riečih, što nam ih gledom na to naš svetac na srce stavlja. On kaže: *Daleko od mene svi, koji sa subraćom svojom strogo postupaju; jer o tom*

ne ću ništa da čujem. Bolje je, te ćemo dragomu Bogu morat jednoč odgovarat za prećeranu blagost, nego za preveliku strogost. Nije li Bog sama ljubav? Bog Otac je Otac siročadi, Bog Sin nazivlje se janješcem, Bog Duh sveti ukaza nam se u slici golubice. Pa da ima što boljega nego li je dobrota, bio bi nam Isus Krist za sjegurno kazao; a eto On nas upućuje samo na dvie stvari, što nam ih je od njega učit — blagost i poniznost. — Zlatnih, kako rekosmo, rieči! Daj Bože, te na nje nikad ne zaboravimo, protiv njih nikad ne uzradimo. I ako pogriešimo, samo iskreno priznajmo pogrješku svoju, te ju nastojmo izpravit što bolje.

16. Dobro napokon upamtimo: Nikad ne možemo glede toga prećerat, te bi nam se činilo, kao da našoj dobroti odveć poleta podasmo tako, te bi ju valjalo stegnut i skučit. Čujmo samo, što sv. Franjo kaže i čudimo se: *Naša dobrota,* tako on, *prama našem iskrnjemu valja da ide do skranjih granica, pače do ludosti. Ne vraćajmo nikad zlo za zlo. Izgubimo li štogod polag toga, budimo uvjereni, te će nam naš Gospodin sjegurno na drugi koji način nadomjestit.*

17. Divan ovaj nauk zasvjedoči i potvrdi divnim životom svojim. Bio nam mogućim zagovornikom kod dragoga Boga, te zavriedimo bit njegovi ne samo štovatelji nego i vjerni nasljednici i učenici.

— *k.*

Pilatillo.

Španjolski napisao **P. Luis Coloma.**

I.

Pilatus autem volens populo satisfacere tradidit Jesum.

Kako bijaše Gavro gjegjeran!

Stojeći pred zrcalom odijeljivaše češljem (od željvine kore) kose, — mučeći se, e bi kako tu šumu plavih, ponešto oporih vlasi, što mu se nakostrušiše po glavi, nakovrčao u onake umjetne uvojke, kakovima je poganski ukus Grka ukrasivao kipove Adonisa i Apollona. Nu badava — narav je uvjek jača od umjetnosti — i neukrotivi se zavojci iznova nakostrušiše preko tog šestnaest-godišnjeg čela, koje bijaše tako glatko, kao da ga nije nikada namrštila kakova bolna uspomena — tako čisto, kao da ga nikada ni sjena ukora nije pomutila..... Bijedni Gavro! — Bijaše tako lijep!

Rumena njegova usta, čini ti se, da se svakome smiješe i — samo što se ne otvore, da prokažu imena: majke i braće. Kako bistar bijaše pogled velikih njegovih, smedjih očiju, iz kojih govoraše nevina mu duša, koja još nije otkrila trnje na ružama, niti kakove mrlje na sunčanom kolu! — Bijedni Gavro! kako bijaše kićen.

Narav je još svedjer nadvladavala umjetnost, te nestrpljiv baci Gavro češalj na mramornu ploču ličivnika, pogladi si objema rukama brkove, što mu tek probijahu i dade se na drugi ozbiljni posao — da zakopča ovratnik. A kakav tek bijaše to ovratnik! Novi novcati od modrog poput neba atlasa sa malim bijelijem piknjama. Gavro ga uzme nježno u ruke i ovivši ga oko vrata, počne vezati mašliju.

Kako mu bijaše mio taj ovratnik, što mu ga majka darovala!

Brzo zauzla mašliju onom lakoćom, onim neopisivim „chic-om", što je samo svojstvo prave elegantnosti, koju neki pisac zove „elegantnost siromaštva". Gavro se pogleda u zrcalo i bio je zadovoljan. Ponešto previnuti ovratnik ostavio je mladenačko-muževni vrat otvoren, te je svijetla modrina kravate još više isticala bijelu put kože.

— Da me majka vidi — reče sam sebi porumenivši pri tom — ni ne znajuć za što — ona bi uskliknula: „Kako si lijep!" — a kako bi me moji sudrugovi držali ugladjenim.

I svršiv svoju toilettu zavrti se na jednoj nozi te zapjeva;

O Marijo, majko moja!
Utjeho svih žalosnih . . .
. . . .

Bijaše tako srećan!... Postigavši bakalaurat bijaše kao slušalac u sveučilištu neovisan u lijepoj Sevilli, neograničeni gospodar jedne sobe u hôtelu, imajući 25 duros[1]) bio je kralj u carstvu

[1]) Du-ro-piaster. Španjolski srebrni novac u vriednosti nješto više od 4 naše krune.

ružičastih obmana mladeži — a nada sve ga radovalâ sloboda, što može kući doći i izaći kad ga je volja. Slobodno i po volji mogao je po Calle de las Sierpes razgledati dućane ukusnih robâ; u Café Suito svake večeri uzeti šerbeta, na šetalištu de las Delicias igrati najmljenoga konja; od Triane prevažati se u barci u San Juan de Aznalfarah, pak prisustvovati: svečanoj službi Božjoj u stolnoj crkvi, paradi garnizonskoj i — gle sreće! — boju s bikovima.

Kao orao, što se oholo viškê ljulja, uzdigoše se i njegove želje i opisaše u sunčanom prostoru mašte neizmjeran krug. Mladić nije slutio, da bi mogao biti gdje kaki sakriveni „dovle i ne dalje“; da bi moglo nestati devize njegove nevinosti, devize, čije su ohole riječi glasile: „Sloboda bez straha“ — „Užitak bez ukora“. Gavro se htjede naužiti u tom velikom množtvu veselja, u tom neograničenom moru užitaka, a da ne uvrijedi Boga ni najmanjom povredom njegove zapovijesti; ni majke, čija je sreća bila samo u njegovoj; da ne dade prilike pritužbi; da ne naškodi dobrome imenu, kojemu je sam radio samo na čast odlikovanji, što mu ih pribaviše njegova marljivost i čestito vladanje za proživljenih šest godina u colegiju Isusovaca. Odista sveučilište nije smjelo Gavru, kome Oci colegija nadjenuše slavno ime Augusta, promijeniti u „Augustulo“. Kako se dubokom zahvalnošću sjećao Gavro svojih dobrih Otaca, koji su ga tako voljeli i toliko dobra pružili njegovoj duši! Kako je točno po naputku, od njih primljenom, porazdijelio vrijeme za učenje, za molitvu, odmor i igre! Kakovom je nedužnom bezazlenosti govorio svake večeri kleknuvši pred slikom Imaculate:

— Ta ti vidiš, majko, da sam dobar — a P. Velasco da se vara!

Bijaše najme u samostanu neki P. Velasco — zločesti P. Velasco, — koji nije dijelio umišljanja Gavrina, koji nalikovaše robu, što je neprestano dovikivao rimskome triumfatoru: „Sjeti se, da ćeš umrijeti!“ Kao ispovjednik u samostanu pozove on jedared Gavru u svoju sobu i staviv mu ruku na rame reče ljubaznim, nu žalosnim glasom:

— Gavro!.., Ti si dobar i poslušan...

Gavro podigne svoje ljepušno lice, što se od samodopadnosti zažarilo. Ali P. Velasco još nije dovršio.

— Ali tvoja dobrota — nastavi on — jest oholost, a tvoja poslušnost — slabost. Tvoja će te oholost dovesti u pogibiju, a slabost tvoja će učiniti, te ćeš pasti. Čuvaj se, sinko, vjetrenjastih veseljâ, jer strah ljudski bit će tvoja propast. Gavro sjeti se Pontija Pilata! Gavro ponikne, a rumen stida prometne se u rumen oholosti. Zagrize se u usnice do krvi — te ostavi sobu P. Velasca odlučivši čvrsto ne vratiti se više u nju. Nu Pater ne puštaše ga iz oka i ne prodje nigda mimo njega, da mu ne prišapne: — Pilatillo! — misli na Pilata.

Jedařed odbrusi mu Gavro uvrijedjen drzovit odgovor. Pater Velasco pogleda ga osupnut, i ne prozboriv riječi podje dalje. Gavri bijaše kao da su mu oči pune suzâ, korači dvaput, da će ga sustaviti i zamoliti u nj proštenje, ali uvrijedjeno svojeljublje, što mu kao fina kiselina prodrijelo srce — uguši nagon . . ,

— Ne, trista gromova, baš ne! mrmljaše lupivši nogom o pod. — Neka zna, da sam postojan! Gavro probdije slijedeću noć. Malo po malo ugasnuše svetiljke u spavaonici, dok su najzad samo njeke gorile na pola tinjajući, te kraj njihovog varavog svjetla činjaše mu se, da vidi angjela nevinosti, kako je krilima bijelim prekrio daleki prostor i s prstom na ustima, što nalagaše pakosti, da šuti.

Ujedared začuje, gdje neko oprezno otvara vrata; pričini se kao da spava; sjena se njeka nadvi nada nj — i oćuti kako ga neko brižno pokriva i kako mu je iza toga načinio rukom znak križa na čelu. Gavro progleda i vidje kraj svoje postelje — P. Velasca.

Duboki jecaj nadme mu grudi i htjede se baciti k nogam njegovim, da moli u nj proštenje. Nu oholost pritisne mu noge kao željezni okovi i slomi mu volju; on zaklopi oči i učini se opet kao da spava. P. Velasco uzdahnuv ode.

Od sada mudri svećenik nije više zvao Gavru „Pilatillo!“ Ovaj mu se opet uklanjao od stida i tek kad je ostavljao colegij za uvijek, usudi se stupiti u njegovu sobu. P. Velasco primi ga ozbiljno, nu i milo, kako mu je već bilo prirodjeno; zagrliv ga nježno dade mu na uspomenu jednu sliku u omotu, što je bez sumnje već otprije pripravio za nj.

Čim je ostavio sobu, otvori Gavro omot i ugleda krasni fotografijski snimak velike slike Ticijanove, koja prikazivaše Pilata, kako Isusa predaje ubojničkome narodu. Pod likom rimskoga prokonzula bijaše P. Velasco napisao: „Ecce Homo!“

Krv uzavrije u Gavri od srdžbe; razdere fotografiju na dva komada i da će ju baciti preko

balkona dolje. Nu odustane, jer bijaše na njoj i slika Gospodinova, pa se poboja, da će je pogrditi!

II.

Gavro pogleda na dragocjeni zlatni sahat, što mu ga baka poklonila onog dana, kad joj je pokazao svoju bakalarejsku diplomu. Kazalo pokazivaše na pet i pol. — Oho! usklikne zavrtivši se na jednoj nozi... Metne šešir na glavu i uzev štapić od paome sa lijepom željeznom glavicom — što je bio prigotovljen u Elgoibaru, a kupio ga prošle večeri — podje k vratima i zavitla štapićem, da pokuša, kako je gibak. Već bijaše prestupio polovicu stubâ — kad li se udariv šakom u čelo obrne i preskačući po dvije, po tri stube pojuri natrag. Dvoje bijaše zaboravio: sitni novac, što je uvijek sobom uzeo, da daruje siromahe i blagoslovljenu vodu, što je bila u školjci kraj njegove postelje, a kojom si on uvijek poškropio čelo, kad je izlazio.

Bijaše 27. svibnja u predvečerje Uzašća Gospodnjega, kad je Gavro pošao, kao svake večeri, u stolnu crkvu, gdje se obdržavala „Flores de Mayo“ (svibanjska pobožnost.) Ovaj se pjesnički naziv daje u nekim krajevima lijepoj marijanskoj pobožnosti, kojom se mjeseca svibnja — što se radi toga zove i Marijinim mjesecem — slavi bezgrješna Djevica.

Nu prije no se zaputio u stolnu crkvu, htjede još posjetiti Calle de las Sierpes — jer ova ulica bijaše za nj čarobnija, nego i labyrinthi Hydeparka i viseći vrtovi babylonski. K ovom središtu života i žurbe u Sevilli nije mamilo Gavru mnoštvo ljudi, što dan i noć vrvljahu sa svih strana u elegantnu ulicu, kao što krv iz svih žila teče k srcu; niti hladni, miloduhom napunjeni zrak, što ga šetaoci ondje udisahu pod sjenovitim šatrami. Što je Gavru privlačilo, što je za nj bila najveća slast i radi čega je ulicom šetao gore dole — to bijahu izlozi dućanâ.

Ti silni izlozi od previšaka — jer što je potrebno ne treba izlagati — one zamamljive stvari, s kojima je raskoš, taština, da i ista opačina vrebala na kese prolaznika, zanimahu Gavru po cijele sahate, te ne prodje dan, da ne bi pregledao ovo blago umjetnosti i obrta, koje on držaše isključivo svojim vlasništvom i da je izloženo za njegovo bezazleno nasladjivanje. Gavro stajaše upravo pred jednim dućanom igračaka sav zaduben promatrajući ovdje izložene krasote, od kojih htjede nešto odabrati za svoga maloga brata, — kad iznevarce osjeti pritisak ruke na svojim ramenima, a kreštavi glas zadreči mu u uho:

— Gavro, momče! Do bijesa, što radiš ti u Sevilli?

Gavro se obrne crven ko paprika razkolačiv oči i raztvorenih ustiju — i uoči tik do sebe lice mladog nekog zvekana. Garav ko cigan, po odijelu fićfirić — nu cijela pojava mladićeva odavaše jednoga od onih studentâ, što se upišu u sveučilište, da onda slušaju predavanja u gostionama i kavanama . . .

— Oho — Garcia! reče u neke Gavro sabravši se od presenećenja i nastojeći riješiti se zagrljaja njegova, koji bijaše tako srdačan, te mu je skoro jedno rebarce prelomio. Nu čini se, te je Garcia bio toga mnijenja, da stupanj svoje naklonosti mora pokazati jakošću svojih mišica, pa stiskajući Gavru i nadalje i klopiv ga po ramenu zakriči:

— Kako si me iznenadio, momče! Pa kad si došao, nesrećo?

— U Sevilli sam od prvoga ovoga mjeseca — otpovrne Gavro položiv obje ruke na Garcijeva ramena, e bi se kako riješio njegova naručja.

— Pa što ćeš u Sevilli?

— Pripravljat ću se za ispit — reče Gavro. — Kod kuće sam učio privatno, a sad sam u mjesecu svibnju došao ovamo, da polazim sveučilište do ispita.

— Lijepo Gavriću! Drago mi je, da te vidim. Ali k vrapcu, kud se skrivaš, da te do sada još ne sretoh?

— E, pa idem u sveučilište, onda na šetnju, pa — onda . . .

Gavro htjede iskeno nastaviti „pa onda u crkvu“ — nu kašalj mu najedared prereže riječ — Zarumenivši upita:

— A zar ti ne polaziš sveučilišta — ta ja te nigda još ne vidjeh u njem? . .

— Od one bune u siječnju bio sam tamo dva dana, da vidim, je li onome profesoru, onome... kojega sam dva puta bacio, zube utuklo . . .

Gavro prestrašen razrogačio oči, a kad se drugome ne dosjeti, reče:

— O kakvoj to buni govoriš?

— E, takav sam ti ja, momče! Za novac sam uvijek na službu, a za dosadne tričarije nigda. i ko mi dosadjuje mora mi za to platiti. Eh, treba znati živjeti, pa onda je nekome dobro, kad si znade udesiti! Ta vidjet ćeš već — kreketaše ovaj

udarivši i opet Gavru po ramenu. — Zabavljaj se samo dobro, čim si se udomaćio. Nu kamo si bio nakan poći?

— Ah, nijesam ništa namjeravao — nu ipak morao bih učiti...

— Pusti k vr... knjige! prekine ga Garcia oviv ruku Gavri oko vrata. — Hajde s menom, da si pogledaš bikove, koji će sjutrašnje . . .

— Što je sjutra boj s bikovi? pobrza Gavro..

— Ma čovječe gdje si ti? Lagartijo i Frascuelo su matadori (čelovodje), a bikovi su iz Saltilla. Hajde, da ih vidimo!

I s ovim riječima povuče sobom Gavru — ovijajući mu još svedjer ruku oko vrata — do trga San Francisko.

— Ne mogu, pusti me, — reče Gavro nastojeći, da se oslobodi — ja moram učiti . . .

— Do bijesa i knjige! Justinian i Triboniano su dosta učili, da namuče čovječanstvo — ta da su bar umrli još ko djeca u boginjama!. Dodji. do 8 sahati vratit ćemo se . . .

Gavri najzad podje za rukom riješiti se zagrljalja svoga prijatelja i skanjivajući se poći, ponavljaše zažarena lica:

— Ne mogu, velim ti, ne mogu . . .

— Ta nijesam li ti možda dosta u volji, da ne ćeš s menom ići — poviče Garcia uhvativ ga iz nova čvrsto . . .

— Ne, ne, — odvrati Gavro bivajući sve uzrujaniji . . .

— Za cijelo moram tako shvatiti — nastavi onaj — jer kad se ovako vrijedja prijatelj, ipak se mora znati, za što? . . .

— Kad ti to smatraš uvrijedom — podjimo! reče Gavo oborivši glavu . . .

Ljutit, gotovo bijesan na sebe i na Garcija podje za njim, dočim se strast borila u nutrinji njegovoj s onim otajnim glasom, koji iz srca čovjekova progovara tako glasno i neumoljivo, da često okrutno, ali uvijek pravedno.

— Morao sam poći — šaptaše Gavri tobožnji stid — ta što bi mislio ovaj šumak o meni. Bio bi me držao za ohola ludjaka . . .

Otajni mu glas na to progovori tiho, malo ko ironički:

— Pa da je to mislio o tebi onaj bedak — a tvoja bi opet dobra, pobožna majka rekla, da si odvažan, dobar učenik . . .

— Najzad — odluči se Gavro — pa i nema šta zla u tom, što idem u Tablados . . .

— Dašto — odvrati otajni glas — samo da ne ideš u Tablados u Marijinom mjesecu . .

— Ah! pobožnost Marijina nije obvezatna, pa ako me jedne večeri nema u crkvi, to mogu kod kuće moliti — a da ne gubim za to oprosta.

Gavro utvrdi svoje pravo — a glas zašuti uzdišuć.

Oba prijatelja sjednu na trgu San Francisko u kola, da ih odveze na Tablados, glasovitu njivu, gdje bi izlagali bikove, koji će se sjutra dan boriti e da si prijatelji boja unaprijed mogu pogledati životinje. Gavro se htjede voziti u zatvorenoj kočiji, ali Garcia uze otvorenu — zvanu „Victoria". Fijaker, koji već drndaše ponešto po starom gvoždju, otkotrlja se kraj stolne crkve prema Tablados.

Velika, arapska kapija Patia de los Naranjes-a bijaše otvorena. Na lijevoj strani razi bijaše kip „Ecce Homo" u grimiznoj kabanici, s trnovom krunom, trskom u ruci ponizno i strpljivo pognute glave. Gavro podigne ruku, da se otkrije — ali u taj čas prasnu Garcia u grohotan smijeh i pokazujući na kolosalni kip sv. Petra, što stajaše pred kapijom, uze pripovijedati poznatu priču, kako je ovaj kip usmrtio neku bakicu, kad su mjedeni ključevi, koje Petar drži u ruci pali na nju. Gavro držaše ruku u zraku ne otkrivši se; oči mu se uoče s onima kipa i — činjaše mu se, te mu ona bezbojna usta šapću — ko P. Velasko u colegiju: — Pilatillo! Misli na Pilata!

Viestnik.

Naša domovina.

(Pedesetgodišnjica misničtva.) Jučer — 14. siečnja — bijaše gradić Kreševo pozorište vrlo ganutljive svečanosti. Toga dana nadjoše se u malešnom onom mjestancu hiljade i hiljade srdaca, da potraže skromnu ćelicu sina S. Franje, te mu prinesu tople svoje osjećaje ljubavi i zahvalnosti za sve, čime ih nebrojeno puta razgrijao, oduševio, zanio. Fra. Grgo Martić, nedostižni pjesnik *Osvetnika* slavio je toga dana pedesetgodišnjicu svoga misnikovanja. Ta sgoda svrnula je po cielom našem jugu oči na Kreševo, gdje on sada boravi. Prvi

je pohitio, da svečaru prinese visoko zadovoljstvo svoje, premilostivi naš car i kralj Franjo Josip I., koji je svečaru, cieneći velike mu zasluge, i opet podario nov znak svoje blagovolje: red željezne krune III. razreda, koji mu je toga dana svečano predao okružnik Sarajevski dr. Mollinari. Za njim se požuriše vrhovi naših crkvenih i gradjanskih vlasti: presv. gospodin nadbiskup Vrhbosanski, preč. redodržavničtvo franjevačko, kaptol Vrhbosanski, koga je zastupao preč. g. dr. Jeglić; bogoslovno sjemenište Vrhbos. zastupano po upravitelju O. Fr. Hammerlu; poglavica zemlje preuzv. g. barun Appel, gradjanski doglavnik, preuzv. gospodin barun Kutschera i premnogi drugi. Visoki svečar, zastupajući za turske vlade ovdje u Sarajevu katoličko pučanstvo, zadužio si ga je veoma, jer je mnogi udarac od njega odklonio, a mnogu mu korist namro. Podnoseći se mudro i oprezno, te dobro se pazeći i s inovjerci stekao si je i medju njimi prijatelja i štovatelja, koji mu to i ovom sgodom posvjedočiše. U obćenitom ovom slavju nije dakako zaostala ni hrvatska knjiga, koja svečara ponosno ubraja u ponajbolje radnike svoje. Sklad ovaj podkrjepljuje od srca i *Vrhbosna*, pak mu prinosi u današnjem broju na usta naših bogoslovaca kitnjastu čestitku, a Onoga, koji jedini i može i hoće naplatiti po zasluzi svako i najmanje djelo, moli smjerno, da nam svečaru bude plaća obilna On sam!

(Božićna čestitka Presvietlomu nadbiskupu.) I ove godine kô i lani prirediše naši bogoslovci dne 28. prosinca milom svomu ocu i nadpastiru, *dru Josipu Stadleru*, srdačnu *božićnu čestitku*. U sat 5 na veče unidjoše u veliki bogoslovski muzej uz Njegovu Presvietlost vrhbosanski kanonici, veleč. OO. franjevci, pa naši mladi vrhbosanski svećenici i veleč. OO. profesori bogoslovja. Krasne i razsvietljene ugledasmo jaslice u muzeju. Častna gospoda bogoslovci stajali s obje strane jaslica. Sbor započe svečanost, veselo jeknu božićna pjesma: *Veselje ti navješćujem.* Baš liepom rieči pozdravi onda č. g. Ivan Mitrović (IV) Presvietloga, kome na čast ova svečana večer i kome na svršetku govora zaorismo svi sa govornikom od srca: *Živio!* I onda se stadoše izmjenjivati sbor s našom liepom božićnom pjesmom, kako ju u četiri mužka grla udesio pok. Hinko Hladaček i naše uzdanice sa svojimi besjedami i pjesmami, koje su oni sami sastavili. Jedna pjesma bila: *Nad Isusom u jaslicama* od našega mladog u *Vrhbosni* pjesnika *Bogoslava.* Na koncu te ugodne večeri potaknu Presvietli č. gospodu na sve to veću i nježniju ljubav napram malenom Isusu. *Semper* i *nunquam* bila je njegova želja i hvala. Uviek, uviek neka su uz Gospodina svoga; nikada, nikad bez Isusa svoga. — I razidjosmo se svi posve veseli i razdragani ostavivši i bogoslovce radostne, što su i opet zasvjedočili svoju ljubav naprama božanskom Djetešcu u jaslicah i prema svomu milostivom otcu i nadpastiru.

(Plemeniti dar.) Presvietli gospodin nadbiskp Zagrebački dr. Juraj Posilović darovao je i ove godine kaptolu Vrhbosanskomu 50 for. kao pripomoć za izdavanje hrvatskoga prevoda S. Pisma. Nj. Presvietlosti izriče kaptol ovim najsrdačniju svoju zahvalu.

(Sv. poslanje u Subotici.) Naši veleč. OO. Isusovci: *Petar Pančić*, rektor sjemeništa u Travniku i *Matija Kulunčić*, prof. bogoslovja, držali su sa još dvojicom svećenika svoga reda sv. poslanje u Subotici, gniezdu naših dičnih Bunjevaca, te su se ovih dana sa svoga svetoga posla vratili. Uspjeh bijaše veoma povoljan. Prostrana crkva bijaše kroz četernaest dana dubkom puna, a navali k izpovjedaonicam jedva se odoljeti moglo. Revnost preč. g. prepozita i župnika Mate Mamužića jamči, da će posijano sjeme duboko korenje pustiti i obilan plod donieti.

(Pokojni predplatnici Vrhbosne.) Za izpokoj duša onih naših prijatelja, koje je Gospodin minule godine k sebi pozvao, dala je uprava našega lista odčitati tri sv. mise, a mi ih preporučamo još molitvam i spomenu kod sv. mise svim svojim prijateljem.

(Zahvalnost) Iz Opuzena (Fort Opus) u Dalmaciji piše nam predstojnik tamošnjega Crkovinarstva crkve sv. Ante, Mihovio pop Staničić: „Crkovinarstvo ovo smatra se dužnim očitovati iskrenu zahvalnost Gosp. *P. Biliniću* za uprav majstorski izvedenu radnju naših dvaju žrtvenika, koji su i sa strane inih nadležnika priznati kao baš liepi. Neki su od ovih pače išli još dalje, biva da nebi nikada vjerovali te se u Dalmaciji može sličnih radnja izvesti. Takodje od srca zahvaljujemo i Gosp. *A. Bellottiu* za vriedno njegovo kisto, kojim je unutrnjost naše crkve pretvorio u preliepu i ukusnu. Ovom ih zgodom preporučujemo svim onim, koji u toj struci budu koješta potrebovali — i prava bi griehota bila, kad bi ova vriedna i sdušna dva domaća sina bila zapostavljena tudjincima i to često put nevriednijim od njih. Ako smo domoljubi, ako smo ljudi pomagajmo što je naše."

(Darori.) Za *središnje* naše *bogoslovno sjemenište:* Starec Antun, prebendar u Zagrebu 2 for. 50 n.; Staničić pop Mihovio iz Opuzena 2 for. 50 n.; nepoznati dobročinitelj iz Beča po veleč. oo. Redemptoristih 2000 for.; preuzv. gospodja grofica Luiza Erdödy 2000 for.; Grčević Mih. župnik Kosinj gor. 5 for. Zahvaljujući najsrdačnije plemenitim dobročiniteljem, preporučamo i u buduće blagovolji naših prijatelja ovu našu veliku potrebu. Jedva je trećina dogradjena, a temelji crkve čekaju već treću godinu, da se nastavi gradnja, koja je radi pomanjkanja sredstva obustavljena. Bog i dobri ljudi, uzdamo se, pomoći će nam, da uzmognemo djelo i kraju dovesti. — Za *crkvu u Lepantu:* Kiseljak 4 for. — *Petrov novčić:* I. K. 1 f.; Kaptol 5 for. 50 n.; Ovčarevo 2 f. 93 n. — Za *crnce u Africi:* Bogoslovno sjemenište 10 for.; N. N. 1 f.; Tolisa 2 fr. 71 n.; Žepče 4 fr.; Sarajevo 15 fr. 26 n. Drventa 4 f.; Ponievo 3 f.; Vidovice 2 f. 50 n.; Sutjeska 8 f.; Fojnica 11 f. 27 n.; Vareš 27 fr.

(Biskup Šibenski.) Nj. c. i kr. apostolsko Veličanstvo imenovalo je biskupom u Šibeniku dra. M. Zannoni-a, opata u Trogiru. Njegova duboka učenost i svećenička savršenost uspješno će poduprieti rad ostalih prevriednih biskupa Dalmacije, da se u tom dielu naše domovine što više učvrsti sv. vjera Kristova.

(Slavenska liturgija u Crnojgori.) Kada je berlinskim ugovorom Crnagora dobila njekolike prediele, u kojih ima i katolika, poveo je knez Nikola I. odmah priegovore sa sv. stolicom, da se uredi crkvena hierarhija. Priegovori su sretno svršeni konkordatom, usljed kojega je uzpostavljena starodrevna stolica biskupâ u Baru. Jedan uvjet, iztican u ovih priegovorih, ne bijaše moguće izvesti odmah: ali je napokon izveden. Knez Nikola I. tražio je, da katolici Crnegore u bogoslužju rabe staroslavenski jezik. Mudrost sv. Otca pape Leona XIII. uvidjela je, koju korist može katoličtvo odatlje crpati, pa je Nj. Svetost tomu se odazvala, te odredila, da se u Rimu tiska staroslavenski misal. Dulje je već vremena, što je taj posao bio gotov, ali s raznih težkoća tek je netom minulo Božićno doba doživjelo, da je prvi nadbiskup Barski o. *Šime Milinović* zapjevati mogao: *Slava va višnjih Bogu!* To je obavljeno što svečanije, a kod svečanosti zastupao je kneza vojvoda Božo Petrović. Bilo na procvat sv. vjere Isusove!

Cislajtanija.

(Podupirajmo katoličku štampu!) Ovaj poziv razaslao je svomu svećenstvu i vjernomu puku biskup St. Pöltena dr. Ivan Rössler, te ga je liepo obrazložio. Nitko ne može poreći, koli je znamenita štampa. Sve širi je krug onih, koji osjećaju potrebu, da čitaju, da doznaju, što se dogadja u javnom životu. Sinovi ovoga svieta, razboritiji od sinovâ svjetla, odazivlju se ovoj potrebi, te šire zle knjige, pogibeljne spise i novine. Oni nastoje, da svrhu svoju poluče spisi, koji napadaju na kat. crkvu i njene nauke, njen život i njenu stegu, njenu glavu i službenike njene. Za to je rekao nadbiskup Mechelnski svomu svećenstvu 1869.: „Zloraba štampe je velik zločin našega vremena. Ovaj zločin ponavlja se hiljaduputa svaki dan u novinah onoga smjera, koje služe velikomu današnjemu odpadničtvu, koje su se već prodale novomu poganstvu, koje hoće da razstave naobrazbu od crkve, kćer od majke.“ Štampa je u istinu veliko iznašašće ljudskoga uma, ures našega pokolenja, dar neba, što može promicati svako dobro. Ali se ne može dosta osuditi zloraba u tom. Zla štampa naperila je svoje razarajuće strjelivo proti vjeri i ćudorednosti. Bori se sumnjičanjem, klevetanjem, preziranjem, ruganjem. Ništa joj nije sveto. Vrlo se vješto ulagiva strastim srca, te sve čini, da um zasliepi i površne ljude zavede. Nikada ne zaboravlja na nerazboritosti, zlorabe, pogrješke, koje su se kadkada tu ili tamo u crkvi dogodile; vazda ih sa svih strana sabire i širi, da neumorno trudeći se podkopa svaki oslon vjere i crkvenoga poredka. Uztrajno, a na žalost prečesto i uspješno bori se zla štampa proti ćudorednosti i krieposti. Uz to valja da znamo, te ne ima zlih proroka, koji bi se prikazivali u tako zavodljivu liku, kako su to bezbožni spisi. Najugodniji su to napastnici, jer svojim ugodnim oblikom zavedu, duh zabavljaju, srce diraju, draže sjetila, te u pomoć dozivlju i narav i umjetnost, kako će štioca razdragati. To su najbestidniji napastnici, jer za njih ne ima granicâ, na kakove mora još da pazi i pokvareni čovjek prema drugomu čovjeku. Sav otrov, što ga je pisac u sebi prikupio, može on u nieme listove izlijati, te prikriveno ili otvoreno svojim štiocem saobćiti. Hiljade već padoše žrtvom zle štampe, koja napokon dotlje dovede, te čovjek svrati svoj pogled od neba, u koje više ne vjeruje, k zemlji, koja ima da mu nadomjesti nebo. Jedino još blaženstvo i nebo takvomu su: tjelesno uživanje, zemaljske časti i prolazna dobra. Zla štampa naperena je i proti svjetovnom poredku. Tko Boga više ne sluša, neće slušati ni zemaljskoga vladara. Za koga ne vriede božanski zakoni, neće vriedit ni zakoni ljudì. Poput crva u drvu, tako grizu i podkapaju takodjer takovi spisi u temelju državni poredak, dok ne dozrije do prevrata. Kada je štampa toli važna, pozivlje biskup najprije svećenstvo, neka i javno i sukromno vjernike poučavaju, te ih opominju, da se čuvaju zle štampe, zlih proroka, koji im danomice progovaraju iz knjiga i spisa, te hoće da razruše crkveni, ćudoredni i gradjanski poredak u životu. Preporuča im osobito, da paze na *socijalne demokrate*, koji neumorno rade, da svoja načela i prevratne osnove razšire. Sredstvo u toj borbi neka bude najprije, da se zloj štampi opre štampa dobra. Glave obitelji valja upozoriti, kako im je dužnost bditi, da se ne otruju zlim štivom članovi obitelji. „Izrična je želja sv. Otca“, pisao je kardinal Patrizi po nalogu pape Pia IX. na 6. jula 1871., „da svećenici župljane opomenu, da ni u javnom ni u privatnom životu ne slušaju laži onih ljudi, koji pod lažnom izlikom o političkom napredku, hoće da im otmu najdragocjenije blago, svetu vjeru katoličku, da ju nadomjeste bezbožtvom ili vjerskom nehajnošću, te koji im, kako kaže sv. Petar, obećavaju slobodu, a sami su robovi razpuštenosti. Bezbožni listovi dolaze u kršćanske obitelji, a da se ni ne pomišlja na veliku pogibelj, koja odatle može nastati za duše i za srca.“ Ni jedan katolik, a naročito svećenik, ne smije biti ravnodušan prema štampi. Dobra štampa najvatreniji je saveznik dušobrižnika. Ovaj propovieda jedanput samo na tjedan svojoj župi s propoviedaonice, dočim sa stolice štampe dolazi štiocem besjeda sedam puta na tjedan, pa ako ta štampa nije sa dušobrižnikom, skoro će se izgubiti ono, što svećenik govori. Katolici u obće, a napose mi svećenici dužni smo podupirati na svaki mogući način katoličku štampu. To ona zaslužuje i radi

uspjeha, što ga već sada imade u mnogih krajevih gdje se kršćanska sviest razbudila, gdje si je katolički puk opet živo svjestan svoje zadaće, ne stidi sa znaka sv. križa, nego se njime ponosi. Za to i piše sv. Otac papa Leo XIII. 2. jula 1894. biskupom Brazilije: „Neka ne bude posljednja skrb katolika, da oružjem dobre štampe brane kršćanstvo, ali pod upravom biskupa, te da se ne povriedi dužno počitanje prema državnoj vlasti."

Ugarska.

(Skupni pastirski list o gradjanskoj ženitbi.) Na posljednjem sastanku biskupâ bijaše zaključeno, da se izda skupna okružnica vjernikom, a da ju svaki biskup napose saobći u svojoj biskupiji. To su već njeki učinili početkom godine. Sjećajući na to, da je 18. decembra m. g. proglašen zakon o tako zvanoj gradjanskoj ženitbi, biskupi spominju, kako se oni nisu ugibali nikakvoj muci, ne bi li ovo veliko zlo odstranili od svoga stada i domovine. Oni su na apostolskoga kralja upravili bili i pismenu molbu, gdje su ocrtali narav ove uredbe. Pisali su i vladi, te iztaknuli, čim ova uredba vriedja vjeru i prava sv. crkve Božje, te kakovim će zlim plodom za domovinu to uroditi. Vjernici znadu, da su biskupi o svem tom i njim prije već pisali, pa u saboru s dobrimi, crkvi odanimi muževi proti tomu govorili. Na žalost, sve ovo nastojanje bilo je uzaludno. Njihova je sada dužnost, da ohrabre i osokole snuždene svoje vjernike. Neka se sjećaju rieči propetoga Spasitelja, da će u svietu trpiti, ali neka se uzdaju, jer je On nadvladao sviet. Neka se sjećaju, da je vjera naša pobjeda, koja pobjedjuje sviet. Neka svraćaju svoj pogled prema Isusu, koji nije pazio na sramotu križa, nego na njem umro, pa sjedi sada s desne priestola Božjega. Ponizne i ustrajne molitve neka šalju, da se Gospodin smiluje svomu stadu, što ga je dragocjenom svojom krvlju odkupio; neka odvrati od biskupa i od vjernika veliku nevolju, težku bol, te u milosrdju svomu udesi, da naša sv. crkva i sv. vjera dobe opet svoja prava i svoju slobodu. Neka svi mole pomoć Mariju, prečistu Djevicu, čijoj zaštiti posvetio je Ugarsku sveti kralj Stjepan; neka vape, da presveta njihova zaštitnica i predobri zaštitnik njihov milostivo na njih s neba pogledaju, svojom moćnom zaštitom ih čuvaju, njihove molitve svojim jakim zagovorom podupru. Nu neka uztraju i u neumornom radu svoje službe. Namjestnik Kristov na zemlji dao je biskupom Ugarske ovu uputu: „Glede onih pitanja, koja u zadnje vrieme duše svih uznemiruju, traži od nas apostolska služba, da Vas i Vaše svećenstvo potaknemo na uztrajnost, jednodušnost i revnost, te povjereni puk prigodice poučite i opomenete." Svećenici dakle neka naviešćaju vjernomu puku neprekidno i složno nauku Kristovu, koju izpovieda katolička crkva, i opominju ih, da osobito u ovih težkih prilikah mole Boga: Umnoži nam vjeru. Osobito neka ih potiču, da vjerni ostanu i nježno ljube crkvu Božju i vidiva joj glavara, komu da su nepokolebivo vjerni, najpripravnije poslušni. Svećenici su zvani, da služe oltaru Kristovu, a ne da ljudem omile, pa za to neka naviešćaju vjeru crkve bez obzira ljudskoga, ne bojeći se težkoća, a povjereni si puk neka poučaju o tom, što se slaže s vjerom i sa zapoviedmi crkve, što im se protivi, pa neka ih opominju, da svoju vjeru moraju izpoviedati u svakoj prigodi, pa i u najtežih okolnostih, neustrašivo, kako dolikuje kršćanom, a sav život svoj posve da udese prema toj vjeri, najpripravnije ju slušajući, te opomene njene i vrhovne joj glave primajući. Svi treba da budu vjerni obećanju, što ga učiniše i kod krsta i kod potvrde: da budu mučenici Kristovi, držeći u svem njegove rieči nepokolebivo i uztrajno. Za to treba da se oni, uz svoje biskupe, odvažno i srčano zauzmu za stvar svete vjere, te ju brane kako u privatnom tako i u javnom životu. I u današnjih dakle prilikah neka učine sve, što daje i dopušta božanski i čovječji zakon, da se očuva kršćanskoj ženitbi čast, koja ju ide, te prava naše svete vjere i crkve.

Italija.

(Sv. Otac i sadanje stanje u Italiji.) Davno već osjećaju svi pravi rodoljubi talijanski, da brod državni jedri prema pogibeljnoj pećini, o kojoj se može lasno razbiti, ne bude li skoro vješta krmilara. Bijaše sinula njeka nada, da će ju na pogibeljnom putu suzdržati ruka Crispieva, kada je minule godine u svojih govorih poćeo spominjati ime Božje, te prema crkvi poćeo zauzimati njeko blaže stanovište, pa je njekolikim biskupom i podielio državni exequatur, pošto su godine uzalud na to čekali. I glas, da će se on crkveno vjenčati učvrstio je onu dobru nadu u budućnost. Ali skori dani izbrisaše mal ne svaki trag takovomu izčekivanju. Knjiga exministra predsjednika Gioliti-a skinula je koprenu, iza koje se razabire crna slika pokvarenosti, koja nije poštedila ni ministarskih stolica. I dobri inače klonuše duhom, te se uzeše obazirati, odkle sada pomoć? Mal ne svi odličniji državnici već se izrabiše. Svaki je svoju rekao i nazore svoje izvoditi poćeo — ali lieka donio nije. Kuda će dakle, van u vatikan, za koga su prije kazali, da je rak-rana na talijanskom tielu. Sada drže, da bi on jedini još mogao donieti spas ladjici, koja hoće da se utopi. Ali sv. Otac, žaleći i On puno i puno, što mu je domovina dotlje došla, ne može da prihvati način, kojim oni žele, te im se pomogne: ne može da digne onu poznatu: *non expedit,* koja prave katolike drži daleko od izbora i od svakoga sudjelovanja u javnom životu. Tko je državna kola tako duboko zaveo u blato, neka ih i sam iz blata vadi, jer da katolici danas za taj posao pruže ruke, sutra bi ih neprijatelji učinili krivci svega zla. Po-

kažu li se i današnji državnici pravedni prema crkvi i sv. vjeri Kristovoj, namjestnik Božji na zemlji učiniti će sve, što traži i ljubav domovinska, ali su tu po sriedi njeka pitanja, koja sv. stolica mora prije svega riešiti, dočim im se talijanska vlada posve ugiblje.

(Kako će se najuspješnije stati na put anarhiji?) Pošto se je u naše doba sloboda misli, besjede i savjesti izrodila u anarhiju, pregnuše vlasti stvarati iznimne zakone, da ove sloboštine stegnu, a obrane sebe, svoje kese, svoj život, svoje uredbe, moderno družtvo. Hoće li ovim putem uspjeti? Na to pitanje odgovara *Civiltà cattolica,* da neće, te ujedno pokazuje, kojim putem skrenuti valja, da se dodje do uspjeha. Iztiče najprije, kako se anarhija to više širi, što se više proti njoj radi. To je znak, da ju zakoni i kazne obuzdati ne mogu. Dva su poglavita izvora anarhije: S jedne strane potreba, bila prava bila umišljena, a s druge bezvjerstvo i bezbožtvo. Obrana družtva proti anarhiji biti će dakle uspješna, ako segne do ova dva izvora. Ali bezbožnu školu, koju podupire bezvjerska štampa, ne može da odstrani liberalizam, jer on po svojoj naravi nije drugo nego politički naturalizam. Što se pako tiče potrebe i nužde, nevolje, gladi, pošto je to u živoj oprjeci sa bogatstvom i imućtvom gospodujućih slojeva, te pošto svakim odnošajem ljudskim upravlja probitak tako, da ne poznaje ni najužih i najsvetijih sveza, mora naravno da izbije reakcija proletarijata i slojeva razbaštinjenih, to jest mora dignuti glavu i ojačati stranka anarhistâ. Pisac pokazuje jošte, kako mane društva, koje je prestalo biti kršćansko, otvaraju širom vrata nauci anarhističnoj, te spominje, da su bez uspjeha zakoni, koji se stvaraju na obranu družtva, pošto zlo imade dublje korenje, najme u životu i savjesti narodâ, kamo ne dopiru zakoni, niti mogu tu da uspievaju kazne, bile one ma kako stroge.

Prosvjeta.

— *Filipovićeve propoviedi.* Mi smo u br. 10. *Vrhbosne* m. g. javili, da mjeseca augusta svršavaju propoviedi, koje je Filipović napisao, a mjesto propoviedi iz staroga i novoga zavjeta, koje su za 1894. oglašene bile, da će predplatnici dobiti krasnu Grignonovu knjigu o štovanju blažene Djevice Marije. Ovako je uredničtvo Propoviedi u istinu i učinilo, te se to razašilje predplatnikom. *Time je izdavanje Filipovićevih propoviedi dovršeno, te se predplata na daljne svezke ne prima.* Od starih tečaja mogu se kod uredničtva *Vrhbosne* dobiti *svi osim I.* za 2 for. svezak.

— *Upraviteljstvo hrvatskoga starinarskoga družtva* u Kninu pokreće novom godinom list pod naslovom *Starohrvatska Prosvjeta,* koj će se baviti izključivo svim prosvjetnim prilikama hrvatskoga naroda kroz razdoblje VII.—XI. vieka; od njegova naseljenja na ove južne krajeve, pa do pada njegove samovladavine, a samo uzgredno doticati će se i poznije njegove dobe. Izlaziti će četiri puta na godinu, t. j. početkom siečnja, travnja, srpnja i listopada, najmanje na dva tiskana arka. Sadržavati će slikâ, tablicâ i prilikâ kad uztreba. Članovi družtva primaju list bezplatno, a za nečlanove je predplata 4 for. ili 8 kruna na godinu u carevini, a 9 franaka za inozemstvo. Preporučajući list javljamo još, da utemeljitelji družtva plaćaju za jedan put 30 for., dočim redoviti 3 for. godišnje uz četverogodišnju obvezu.

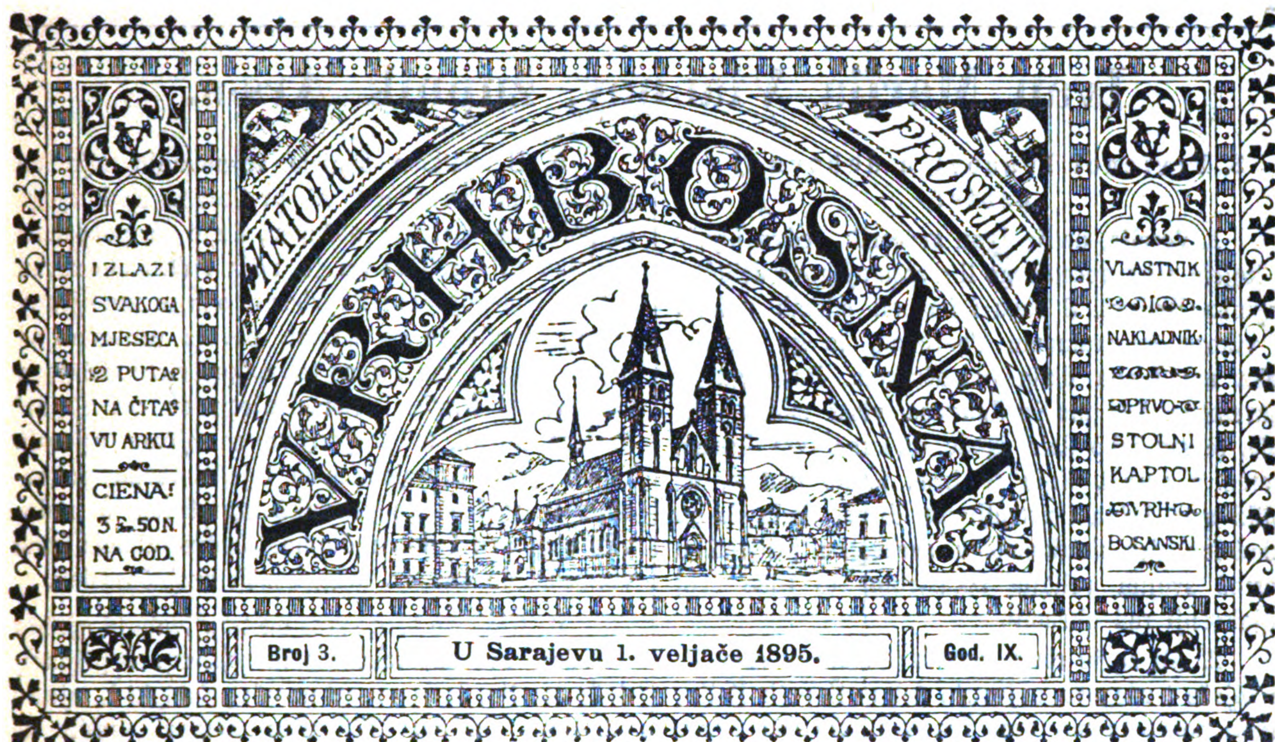
— U Zagrebu je pokrenula sveučilištna knjižara Fr. Supana (Rob. Auer) *Centralni Oglasnik,* za Hrvatsku, Slavoniju, Dalmaciju, Istru Bosnu i Hercegovinu. Izlazi 1., 10. i 20. svakoga mjeseca, a predplata je 2 for. na čitavu godinu, koja se šalje „Upravi Centralnoga Glasnika“ u Zagreb (Ilica br. 16).

— Odlikovana *knjižara M. Polonio-Balbi* u Rieci (Fiume) odlučila je izdavati početkom o. g. mjesečno malene knjižice od 20 strana, u kojih će se pučkim, lahko shvatljivim načinom razpravljati dnevna pitanja, zasiecajuća u svakdanji život, a pisac će se većinom držati pučkih knjižica glasovitog španjolskog pisca F. Sardà y Salvany-a. Izlaziti će na hrvatskom i talijanskom jeziku. Ciena pojedinomu svezku 4 nč.; ciena za cielu godinu u oba jezika 60 nč., u pojedinom 30 nč.

— Ljubiteljem francezke knjige preporučamo djelo: *Le Papa Leon XIII. Sa vie, sa action religieuse, politique et sociale.* Napisao *Mgr. De T' Serclaes.* Desclée, Paris, 1894. U dva oveća svezka (str. XV—567, 636) crta pisac i zanimivo i izcrpivo djelovanje velikoga pape na polju vjerskom, političkom i socijalnom. Tu će štioc naći, kako su misli i nazori sv. Otca postali, kako su se i razvijali i primjenjivali na prilike našega doba. Ovdje će vidjeti, kako je Leo XIII. uticao u život toliko, koliko riedki od njegovih predšastnika. Troje se osobito iztiče u njegovu životu: on neumorno i neprekidno radi, da izmiri crkvu s državami, a da ne napusti ni jedno njeno pravo; on diže svaku granu znanosti, te čini da svaka uslugu čini vjeri; on miroljubivo i mudro posreduje u žestokoj današnjoj družtvenoj borbi. Ovo se sve liepo razvija u ovom djelu.

— Molimo sve prijatelje svoje, da se požure poslati predplatu. Dužnici pako koli na list, toli na prevod S. Pisma neka što prije udovolje dužnosti svojoj.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Na rastanku.

Combien j'ai douce souvenance
Du joli lieu de ma naissance!
(De Chateaubriand).

a oku mi suze trepetaju,
Jedva šapćem svoju pievku tanku:
Zavičaju, moj mileni kraju,
Evo mene s tobom na rastanku!
Suza kanu — suzom orošena
Zdravo ostaj, moja grudo mila,
Živa sliko mladih uspomena,
S Bogom ostaj, s Bogom sretna bila!

Zdravo ostaj, sa Vlašića vilo,
S tobom uzeh dirat tanku žicu:
Ja još pamtim, kad ono na krilo
Ti mi stavi zlatnu tamburicu,
Pa mi šapnu: Širom domovine
S tamburicom ovom, sinko, hodi,
Uz nju pjevaj, kad ti pjesma sinc,
Rodu svome o zlatnoj slobodi!

I vi zdravo, dragi i premili
Oj vilinski moji slatki dvori:
Vi ste meni Rim, Atina bili
U vas mi se srce ognjem stvori:
Za krst časni i vjeru nam svetu,
Za dom mili i zlatnu slobodu,
Što je želim svakome na svietu,
Svemu svietu pa i svome rodu.

S Bogom i ti Vilènički gaju,
U tebi sam hvatô kolo vilâ,
U tebi mi bilo kô u raju,
Kad me vila moja zagrlila!
S Bogom ostaj, majko moja mila,
Svaki dan će Milko ime tvoje
Spomenuti, majko, živa bila,
A i ti ćeš spomenuti moje! —

Suza kanu — suzom orošena
Još mi jednom s Bogom grudo mila,
Zlatna sliko zlatnih uspomena,
S Bogom ostaj, s Bogom sretna bila!
Na oko mi suze trepetaju,
Jedva šapćem svoju pievku tanku;
Zavičaju, moj mileni kraju,
Zapjevo ti brzo „na sastanku"!

Ivan Ev. Sarić.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

3. Prvienci Ivanovi u duhovnoj pastvi.

1. Veselje, da je Ivan svećenik, jedva bijaše u kojem srcu veće, nego li u srcu njegova učitelja, župnika Balleya. S toga i jest on odmah pohitio k vikaru generalnomu Courbonu, te ga umolio, neka mu Ivana dade pomoćnikom. Puno ga je razveselilo, kad mu je duhovna vlast molbu uslišala, te mu tako dala sgode, da i zaglavni kamen metne u sgradi, koju je kroz tolike godine, uz toliki mar, brigu i uztrpljivost dizao. Sada će on mladomu, još neizkusnomu svećeniku priticati u pomoć svojim velikim izkustvom, te time svoj dojakošnji rad okruniti.

2. Ali se je tomu veselio i Vianney sam. Ta to bijaše i njegova najvruća želja. Župnik Balley bijaše posve prema srcu Ivanovu. On mu bijaše sve do sada mudri i oprezni vodja, najbolji prijatelj, najskrbniji otac. A sada će eto uz njega razvijati one milosti, što ih je primio u svetom redjenju! Veselilo je pako njegovo zahvalno srce i to, što će moći da svoga velikoga dobročinitelja podupire u starosti mu, kojoj dužnosti on će se odazvati svim žarom duše svoje.

3. Dan njegova dolazka u Ecully bijaše za župu kao praznik. Ta svi su oni ljubili svoga staroga župnika, pa kako neće dieliti s njim veliku radost! A ljubili su oni i novoga svoga pomoćnika odavna već, kada je medju njimi kao učenik boravio, te im svim radi čednoga ponašanja i pobožnosti omilio. Sada će k njim kao službenik Kristov, da ih uči, da ih lieči, da bude njihovim dušam brižni otac, blagi sudac.

4. I nisu se prevarili ovi dobri ljudi. Njihov novi pomoćnik bio im je sve to u tolikoj mjeri, u kolikoj oni ni izčekivali nisu. Pošto je Ivan došao do te sreće, te bude posrednik medju Bogom i ljudmi; pošto je primio velike vlasti od Gospodina, te mogao danomice dolaziti k samomu izvoru svake milosti i blagodati duševne: k presvetomu Srcu Isusovu, on je uzpaljen vanrednim žarom za slavu Božju i spasenje dušâ crpao tu najobilatijom mjerom i za sebe i za povjereno si stado. On bijaše uvjeren, da do sada u tom pravcu nije baš ništa učinio, pa uprav to i jest njegov žar još više poticalo, njegovu ljubav još više razgrievalo, njegovu požrtvovnost to bolje razplamćivalo.

5. U velikom svojem revnovanju nije on ipak bio ni nerazborit, ni pretjeran. Kod njega se pokazalo osobitim načinom, kako je pobožnost koristna za sve. Ona ga je učila i da bude revan a i da bude oprezan i razborit; ona je um njegov prosvjetljivala, te ga odmah povela pravcem, na kojem druge ljude vidimo tek nakon višegodišnjega izkustva. U kratko vrieme njega su svi slojevi družtva štovali, te povjerljivo se njemu utjecali. Oko njegove izpovjedaonice bijaše vazda pokornika. U predvečerje praznikâ izpoviedao bi redovito cieli dan i dobar dio noći. Jedva bi tada imao vremena, da čita sv. misu i moli svoj časoslov.

6. Njegovo blago srce odstranjivalo bi nježno i obzirno sve zaprjeke, što ih prečesto neprijatelj duše stavlja, te se mnogi ne ufa pristupiti k mjestu milosrdja Božjega. Poniznost njegova rušila je temelje oholosti, a neizmjerna darežljivost otimala oružje bogatunom, kojim su se opirali djelovanju milosti Gospodnje. Uljudan, ljubezan, prijazan prema svakomu, bijaše ipak osobitim načinom sklon siromahom i djeci. Sreća ciele župe bijaše i njegova osobna sreća. Njegova kesa svakomu otvorena. I danas kazuju bezbrojne slučajeve, gdje se njegova darežljivost u vanrednoj mjeri pokazala.

7. Dugo vremena imadjaše samo jednu haljinu. Naravno, da je na skoro trošna bila. Često bi ga upozorili, kako mora paziti na dostojanstvo svoje, te se prema tomu i odievati. Mirno i ljubezno bi odgovarao, da će on na to već misliti. Ali ipak i na dalje bi dielio znatno više, nego bi mu oskudni njegovi dohodci dopuštali. Jednoga dana, kada su na nj više nego obično navaljivali, da si mora novu haljinu kupiti, odluči se, te dade ženi jednoga crkvenoga starješine potrebnu svotu, da mu ona to pribavi. Njekoliko sati iza toga posjeti ga njeka gospodja, koju je snašla velika bieda baš za to, što je i ona davala bez računa. Dobri naš pomoćnik nije mogao odoljeti svomu srcu. Kada je gospodja svu svoju nevolju kazala i od njega otišla, pobrza on k ženi crkvenoga starješine, te zatraži, neka mu novac vrati. Ova je imala stotinu razloga, da mu ih ne da, ali je Vianney ostao tvrd kod svoga zahtjeva, veleći, da će kasnije već i na haljinu misliti. Još istu večer nepoznate ruke donješe ubogoj gospodji svu onu svotu. Za spas sebi povjerenoga stada bijaše on pripravan

na svaku osobnu žrtvu. I najmanjoj želji bolestnikovoj, da ga posjeti, on se je odazvao, te tješio, na svetu uztrpljvost poticao.

8. Osobit bijaše u njega duh pokore. Župnik Balley bijaše uredio kuću svoju kao kakav samostan, te je nastojao i ovdje u svietu da vrši mnoge propise redovničke. U takovom domu našao je dakle obilne hrane duh pokore našega pomoćnika. Obojica utanačiše, da će časoslov moliti zajedno i u opredieljeno vrieme, koliko to bude samo moguće; da izvan kuće nikada noćiti neće; da će svakoga mjeseca jedan dan posvetiti duševnoj oporavi, a svake godine držati duhovne vježbe. Ljubav Božju nastojao je razgrievati u srcu svomu i prečestimi uzdasi: „Bože moj, ljubim te svim srcem svojim!“ Danju bi to izgovarao svaki čas, ako je bio sam, a u večer opet tako dugo, dok zaspao ne bi.

9. Vianney bi kasnije češće znao kazivati svojim župljanom, kako je Balley bio kriepostan i svet, pa i o tom, kako je umio trapiti se, mrtviti i bičevati. O sebi dakako da ništa takova spominjao nije. Ali ne ima dvojbe, da je on i u tom svoga učitelja nasljedovao. Medju njimi bijaše kao natjecanje, tko li će u mrtvenju puti više se popeti. Hrana im bijaše ne samo posve jednostavna, nego i tako oskudna, te se o njih može kazati, što Bossuet veli o sv. Benediktu i njegovih rimskih pratiocih, da su živjeli samo o postu, te u tom su oni tako daleko pošli, da su župljani doznavši za to, poslali k nadbiskupu svoje ljude, pa ga molili, neka zapovjedi njihovomu župniku i pomoćniku, da se više brinu za svoje zdravlje.

10. Medjutim je nadošlo vrieme, gdje će Gospodin k sebi pozvati vjernoga svoga slugu: župnika Balleya. I starost i trud i mrtvenje slomiše mu snagu. A on je taj čas i željno izčekivao. Ništa ga za ovu zemlju vezalo nije. Doživio je, da je katoličko bogoslužje uzpostavljeno, da crkva slavi pobjedu, da je u njegovoj župi razcvjetao se katolički život — i da je Vianney svećenik, a k tomu njegov pomoćnik. Što da ga dulje drži ovdje? Miran u savjesti, koja mu je mogla kazati, da je revno trudio, marljivo radio u vinogradu Gospodnjem, mogao je pobožnim srcem moliti: „Dodji Gospodine Isuse!“

11. Mjeseca februara 1817. otvori mu se rana na nozi, radi koje sve do juna nije mogao s postelje. Tada se poče kad i kad dizati, ali da skora legne i nikada više ne ustane. Rana se zapalila. Pogibelj je očita. Susjedni župnici, koji su ga štovali i ljubili kao otca, dodjoše, da ga posjete. I tada, pred svimi, reče župnik svomu pomoćniku, da je vrieme, te mu podieli sakramente umirućih. Ganutljiv bijaše prizor, gdje mladi pomoćnik svomu nezaboravnomu učitelju i milomu otcu dieli svete sakramente. Prije sv. pričesti umoli Balley sve, neka mu oproste, ako ih je smutio, uvriedio; Vianney pako u ime svih prisutnih opet isto, da on oprosti sve, čime su oni njega razžalostili. Drugi dan čitao je za nj sv. misu, a kada se je poslie našao s njime na samu, predade mu umirući razno orudje za trapnju te mu reče: „Uzmi to, moj siromašni Vianney, i sakri. Kad bi se to poslie moje smrti našlo, držali bi ljudi, da sam za pokoru svojih grieha učinio štogod, pa bi me do zadnjega dana ostavili u čistilišću.“ Tada reče još mladomu si pomoćniku, koji je klečeći uz krevet jecao: „S Bogom, drago diete! Budi hrabar! Nastoj da i nadalje Gospodina ljubiš, te mu služiš ... Sjećaj se mene kod svete žrtve ... S Bogom! Tamo gori vidíti ćemo se opet! ..“ Njekoliko časova iza toga umrje: „sveto, kako je sveto i živio“, reče Vianney.

4. Vianney imenovan župnikom Ars-a.

1. Župljani Ecully-a odmah su poslie smrti Balley-eve svratili svu pažnju na svoga pomoćnika, Vianney-a, te htjeli na svaku ruku, da ga on zamieni. Držali su, da će samo tako biti im naknadjen veliki gubitak, što im ga zadade smrt dobroga župnika. Ali Vianney ne htjede o tom ni da čuje. On se je opet smatrao preslabim, pa za to nevriednim, da ostane na ovako važnom mjestu. Dva mjeseca iza toga imenova ga Courbon župnikom u Ars-u. „Podjite tamo, prijatelju moj,“ reče generalni vikar. „U toj župi ne ćete naći mnogo ljubavi Božje. Podajte im te svete vatre.“

2. Ars je malešno seoce gospoštije *les Dombes*, iz koje je nastalo okružje *Trevoux*. Danas presieca ovo mjestance više državnih cesta, ali onda, kada je amo Vianney došao, ne bijaše još ni jedne. U množini voćnjaka jedva se razabiralo kuće. Bijahu razasute, bez ikakva reda, jedino što su se okupile oko crkve. Na okolo su neznatni brežuljci, po dnu kojih steru se dolinice, nasadjene drveti, izviru potočići, što se izlievaju u Saone-u. Ima u blizini zaselakâ, majurâ posred livada i poljana. Zaklonjeno je u prodolici, koju natapa Fontblin. Ovaj potok dieli seoce od grada, što ga sakriše jablani i granate bukve.

3. Žitelji Ars-a svi bave se poljodjelstvom. Nisu doduše tako okretni i radini, kako stanovnici uz obalu Saone, ali opet ni tako tromi ni nedotupavni kano one sirote, što stanuju po nezdravih močvarah *des Dombes*. Svoga pastira uvjek su štovali i ljubili, a to je znak, da njihovo srce nije baš tako hladno ni nepristupno i za dublje utiske. Odkada je uzpostavljeno bogoslužje bijaše i u Ars-u opet župnik. Do 1817. djelovao je medju njimi revno i uztrajno vriedan župnik Berger. Te godine premjesti ga Courbon na važniju župu *Sur-le Comtal*. Nerado je odavlje pošao. Na granici svrne još jedan, pun suza pogled na svoju župu i zadnji joj podieli blagoslov. Iza njega je kratko vrieme bio župnik Places, koji je nakon njekoliko mjeseci umro, a da ga župljani pravo još ni poznali nisu. Njega nasliedi Ivan Marija Vianney.

4. Bijaše početkom korizme, na 9. februara 1818. Vianney podje u svoju župu, kako su njekoć svietom obilazili apostoli, „bez štapa, bez putne torbe, bez kruha, bez novaca".[1]) Nješto siromaštva, što je baštinio od svoga dobroga učitelja, nose za njim. Bio je to krevet i nješto rubenine. Kažu, da je bio blizu sela, a da ga još vidio nije, čim je pako opazio krovove svoje župe, pade na koljena te zamoli Gospodina, neka izlije nad nju svoj sveti blagoslov. Kada ga je poslie njetko sjetio na ovu okolnost radi obilja nebeskih milosti, što ih je tu našao, odgovori on: „To ne bijaše zla misao". Ovako bi obično odgovorio, kad bi se pitanje taklo njegove poniznosti.

5. Kazuju, da je vrlo težko našao selo, te da mu je put pokazalo malešno pastirče. Ljudi, koji u svakoj sgodi rado vide djelovanje providnosti Božje, upozoruju na tu činjenicu, da je ovaj vodja, Antun Givre, od svih župljanâ Ars-a prvi sliedio dobroga svoga župnika u vječnost. Kan da je dragi Bog hotio, neka on pokaže put u vječnost onomu, koji je njemu pokazao put u župu.

6. Vianney je nastojao veoma brižno, da svoje kriepοsti sakriva i da bude od svih zaboravljen. S toga njegovi novi župljani kasno bi upoznali bili blago, koje im je Bog poslao, da na to upozorili nisu mnogi od onih, koji ga u Ecully-u nikako pregorieti mogli nisu, pa su u Ars doselili. Ali uz svu pomnju nije mogao prikriti svoju čvrstu vjeru, svoju pobožnost kod žrtvenika i svoju sabranost u molitvi. Čim su prviput vidjeli, gdje sv. misu čita, već su jedan drugomu govorili: „Je si li promatrao našega novoga župnika? Kako zažgano moli! kako je pobožan! Nije to čovjek kao drugi što su. Imade nješto vanredna na sebi. Poslaše nam svetca!" Ovako je prostodušno, čisto srce seljakâ na prvi pogled proniklo u dušu svoga novoga pastira.

7. Vianney razmišljajući, kojim će načinom steći povjerenje svoga novoga stada, uvidio je odmah, da je jedini put do njihova srca ozbiljno shvaćanje i vršenje vlastitih dužnosti. To je kod njega imalo nadomjestiti i manjak onih naravnih darova, koji inače podupiru kriepost. Na njem ne bijaše više mladenačke svježosti — ta bijaše mu 29 godina, kad bje zaredjen u svećenike. Lica blieda, tiela slabašna, hoda troma, u svomu kretanju bojazljiv i zabunjen, bez ikakve vanjske izbrušenosti: to je vanjski lik novoga župnika u Ars-u. On je na sebe svraćao pažnju samo plodovi svoje trapnje, te onom vatrom oka svoga, iz koje je prosievala žarka ljubav božanska, što je gorila na oltaru njegova srca. Ove nedostatke naravne upotrebio je on, da u svom srcu uzbudi to veće pouzdanje u Boga i njegovu milost. Što manje mogu i umijem ja, to će više djelovati Gospodin kroz nevriednoga slugu svoga, koga je On pozvao u ovaj dio vinograda svoga. Dao se je dakle svim srcem svojim na pobožnost, a to tim više, što je znao, da bez nje ne vriede ni najsjajniji darovi naravi, a da ona i bez ovih, može činiti čudesa.

8. Čim je došao u Ars, odabrao je crkvu svojim stalnim obitalištem. Tu bi ciele sate nepomičan klečao. Tu bi se, kako je sam rekao, „kupao" pred svetohraništem u plamenu ljubavi, koja ondje počiva. Prije zore bi došao, a ostavio bi crkvu poslie večernjega Pozdrava Gospi. Tko ga je tražio, tu bi ga našao. S osobitim posmjehom na ustnah promatrao bi Gospodina u svetotajstvu, uprav kan da ga očima gleda. Za uredjenje svoga stana, on se nije brinuo, jer mu toga trebalo nije. Malo po malo uredjen je i župni stan, ali tako, te su se tomu čudili i divili nebrojeni oni posjetnici, koji su kasnije ulazili, te se sretnimi smatrali, da mogu zagledati u prostorije, gdje je stanovao, rekao bi, više duh, nego čovjek, jer tu nećeš naći ni onoga, što je za život baš nuždno. Ovako je započeo on svoj rad, a divan uspjeh pokazao je, kako je dobrim udario pravcem.

[1]) Luk. 9, 3.

Rajski vijenac.

Lijepi raj naše blaženstvo.

Srce naše, što samo žegja za srećom i blaženstvom, zaman traži sreću i blaženstvo ovdje na zemlji. Radosti, što nam ih pruža užitak zemaljskih dobara, samo su lažne radosti, one nas ne mogu zadovoljiti: nestane ih kao sna. I vidio ti sve, što je na toj zemlji lijepa i veličajna, ne, tvoje se oko ne će nasititi samo gledanjem! I okusio se ti svih slasti toga života, ne, one te još ne zadovoljavaju — srce ti još više išče. Ljudsko srce uvijek nešto treba. Život je naš samo velika bajka, dugotrajna laž, veli neki svetac. Bog je tome srcu dao to svojstvo, da žegja za beskrajnom, uvijek trajnom srećom, neka te tako sjeti, da nije zemlja, već nebo, lijepi raj sijelo vječne i najveće tvoje sreće, svrha tvoga odregjenja. „Ljudsko je srce nemirno," priznaje sv. Augustin, poučen svojim vlastitim iskustvom, „dok se god u Bogu ne smiri." — Da, samo u posjedovanju neba, samo u lijepome raju naći je prave sreće. A kolike će biti rajske radosti? Šta je to lijepi raj? Sveti Augustin piše: „Kad si ti, o moj Gospodine, za nisko i raspadljivo tijelo naše tolika dobra stvorio, što ih ono u darežljivosti tvojoj prima i uživa od sunca, od nebeskih tvrdina, od zraka, od zemlje, od mora, od svjetla, od tmine, od boje, od sjene, od rose, od dažda, od vjetra, od ptica, od riba, od životinja, od drveća, od bilina, od plodova, što nas sve služiti i oživljivati ima: kakova i koliko si onda stvorio dobara u rajskoj domovini za one, koji te ljube? Ako nam toliko daješ u tamnici, šta nas tek čeka u kraljevskoj palači?" — Šta je to lijepi raj? Jest čudo Božje svemoći, iznašašće Božje mudrosti, vrhunac Božje darežljivosti, dostojna cijena Božanskog otkupljenja, dobro tako veliko, tako beskrajno kao sâm Bog: jer Bog sâm jest lijepi raj. „Ja ću biti tvoja nada sve velika plaća,"[1]) govori Gospodin. „Bog je nebo," veli sveta Terezija. „Šta nam je mogao još ljepšega dati od samoga sebe?" — Sva dobra i radosti, što nam ih Bog u ovome zemaljskom životu dao, da okusimo, samo su kapljice iz onih rijeka slasti, kojim će Bog u raju razveseliti svoje odabrane. Sva ljepota, što nas u tome svijetu zadivljuje, jest samo kano ti rub na haljini, jest samo kano ti tamno svjetlo svjećice napram podnevnim zrakama zlatnoga sunca. Kad nam Bog već ovdje u dolini suzâ sprema toliko milina i ljepota, onda nam time daje da pomišljamo, šta nas tek čeka tamo gore u miloj nam domovini. — Ah, sreća, slast, ljepota, što je smrtnikovo oko vidjelo nije, nijedno uho čulo nije, nijedno čovječje srce ni naslutilo nije, bit će baština blaženikâ, zadovoljavat će srce njihovo, nasitit će ih za vijekove.

„U ovome svetom gradu Božjem nema boli, ni žalosti, ni suzâ, ni jada, već jedino čista i nedohitna radost; slatki, vječni, neporušivi mir bit će baština svetih. Tamo će ne samo sve imati, što zažele, nego će toliko imati, da ne će više biti, šta bi zaželjeli. Njihovo srce bit će posve zadovoljeno, njihova duša posve zaronjena u rijeku, u sinje more rajskih slasti. Ne samo posjedovanje svih dobara zajedno, već još više: vrelo i izvor svakoga dobra, posjedovanje samoga Boga bit će njihova baština. Radost i blaženstvo Božje ne će unići u njihovo srce: to bi bilo još premalo; nego će duše blaženih, koji su postigli kraljevstvo nebesko, same unići u radost Gospodina, u njegovo vlastito beskrajno, Božansko kraljevstvo."[1])

Ali, o moj Bože! Koli slab i omegjen jest čovječji duh, čovječji jezik? Kako je nemoguće, da riječima opišemo, što po vjeri shvaćamo, za čim ginemo, što ćemo jednom, ako Bog dâ, nadamo se, okušat i milo i slatko uživat!

No daj da još ipak čujemo dvije, tri od svetaca o tome predmetu.

Gospodin dade svetoj Tereziji, i ona u jednom svome vigjenju ugleda kao predvorje vječnoga života. U vlastitom opisu svoga života evo kako se o tome izrazuje svetica: „Stvari, što ih vidjeh, bile su toli veličajne, toli divotne, da bi i najmanja od njih bila već kadra dušu našu posve zadiviti i tako je zanijeti, da više ne cijeni ili posve malo cijeni stvari i dobra toga zemaljskog života. Nema toga čovjeka, koji bi si mogao to predstaviti. I ovo vigjenje napuni me tolikom radosti, opi mi, da tako kažem, osjećaje i srce toli slatkom zadovoljnosti, te mi je upravo nemoguće, da to ikako iskažem. — I dok mi je Gospodin dao, da gledam te čudesne stvari, milo mi progovori: Gle, kćeri moja, šta gube oni, koji me vrijegjaju. Dojam pako, što mi obujmio dušu, kad sam to gledala," nastavlja svetica, „bio je taj, da sam stala iz dna

[1]) Gen, 13, 1.

[1]) S. August.

srca i svom dušom prezirati sve i sve, što je zemaljsko, da mi se sva dobra, sve radosti ovoga svijeta ničim drugim nijesu učinile, do li taštinom i dimom i pustom laži. I kad me jednoga dana prihvatila obična moja srcobolja i pri tome baš teških muka imala, htjede neka gospoja veoma visoka roda, da me kako razveseli, pa mi stade pokazivati skupocjeno svoje drago kamenje, a osobito nekakav svoj veoma bogat nakit, sav od čistih dijamanata. I ja nijesam mogla, da se u sebi ne smijem, a ujedno mi se u duši veoma ražalilo, kad vidjeh, kakove stvari taj svijet toliko cijeni, i pri tom se takogjer sjetih, kakovo nam blago i kud i kamo drukčije spremio Gospodin."

Na sličan način pokaza Gospodin i svetoj Katarini Sienskoj u jednom njezinu zanesenju zraku rajske slave. I kada svetica k sebi došla, povika: „Divote sam vidjela, divote sam vidjela!" . . . Njezin ispovjednik zatraži od nje, da jasnije opiše, šta joj je Bog pokazao. A ona odvrati: „Ja bih se veoma ogriješila, kad bih se usudila i htjeti da to učinim; jer čovječje riječi nikad, nikad ne iskazaše cijene i ljepote rajskoga blaga."

Sveti Vinko Ferreri veli: „Rajska slava jest tako nedohitna, te sve nevolje ovoga života, pa i iste muke, sve do jedne, što su ih ikad svi zajedno mučenici pretrpjeli, ne bi kadre i dostatne bile, da zasluže — ja ne ću da reknem — raj, već samo i jedan jedini čas u rajskome blaženstvu."

Najzad čujmo još velikog Augustina: „Sjaj vječnoga svjetla jest tako velik," piše on, „da bi čovjek, ako bi u njem imao ostati ne dulje od jednoga dana, ipak morao prezreti i nebrojene godine pune raskošja i obilja zemaljskih dobara samo za taj jedini dan. U lijepome raju posjeduje se sve, što se ljubi, i bilo bi nemoguće, još šta drugo tražiti i željeti, izim onoga, šta se posjeduje. U lijepome raju nema ničesa drugog, osim šta je dobro i to najviše dobro. Bog daje samoga sebe onim, koji ga ljube, i sigurnost, da će oni svoga Boga uvijek, uvijek posjedovati i uživati, najveća je sreća njihova. — U ovoj beskrajnosti i veledušju, o Gospodine, kriješ ti za svoje službenike beskrajnost rajskih radosti! Jer ti si velik, o moj Bože, i veličina je tvoja bez krajeva, blago tvoje mudrosti bez broja, dobra tvoja bez mjere; no i plaća i darovi tvoji za nas bez konca su, bez broja, bez mjere. — Ti si velik i tvoji su darovi takogjer veliki kao i ti; jer ti si sâm, što nam se daje za plaću i za blaženstvo! Tamo će biti Bog svršetak svega našeg blaženstva; mi ćemo ga uvijek gledati i nikad ne ćemo ohladnjeti u njegovoj ljubavi i nikad se ne ćemo umoriti u njegovoj ljubavi. To je naša nada na koncu života: život bez konca. Tamo će biti sve savršeno, sve istinito, sve sveto i vječito. Tamo će naša hrana biti pravednost, naše pilo mudrost, naš ures besmrtnost, naš stanak bajna vječnost."

Pilatillo.

Spanjolski napisao **P. Luis Coloma.**

III.

Otkako iščeznuše sa sveučilišta jednaki ogrtači i više manje zamusani trošiljci razvrže se i vez, koji je sve djake ujedinjivao, te činio, da su sačinjavali jednu družbu i jedan typ. Danas djaci nemaju ništa zajedničkoga, osim što im pruža jednakost podrijetla, odgoje i razreda. Oni sačinjavaju i sada društva ko i prijašnjih godina, ali ta su društva svako za se, neovisno jedno od drugoga — a veže ih jedna od navedenih triju prednosti — ne pako tradicionalni duh bratinstva.

Često biva da prevratni duh vremena zbliži ove raznorodne skupove prigodom kakvog ustanka ili potpisivanja kakvog prosvjeda; ali i onda se razvrgnu u stranke, a politička ih mnijenja medjusobno još više otudje — gojeći tako klicu žestoke nesklonosti i zlobne mržnje. Ima dakle aristokratičkih, čednih i razuzdanih djaka. Lijeni učenik jest rastlina, što je svuda nadješ: tako u odličnom casinu, kao i priprostoj kavani i u prostoj krčmi.

Blaž Garcia spadaše medju razuzdane djake. Bijaše jedan od onih junaka Themide, što ostaju dužni gazdarici stanarinu; koji najprije knjige rasprodadu, da onda i svoj kaput založe; koji se po ulici klatare, u krčmama zbijaju lopovštine — ma prave ništarije, što se drže srčanimi mladići — a onamo su bestidni derani . . .

Garcia bijaše zemljak Gavrin i učio je u Sevilli 4 godine — nu svršio je samo jedan razred. Otac njegov bijaše priprosti trgovac sukna, koji

imadjaše u velikoj obiteljskoj kući Gavrinih roditelja razi zemlje dućan — i odatle poticaše poznanstvo obojice.

Uza sve to Blaž je svoga ukućanina, — s kojim nije nigda tijesnije općio, — uvijek prezirno gledao, nu našav sad svoga zemljaka u Calle de las Sierpes iskreno ga zagrli. Odlučiv nametnuti se za Mentora neiskusnome Telemaku htio je nešto iscrpsti kesu neopreznoga Kreza i hvastati se poznanstvom odličnoga prijatelja. Djak ove vrsti, koji je uvijek demokrat, ne propušta nigda prilike baniti se aristokratičkimi poznanstvi. Za to i odabra Gavro otvorenu kočiju; naslonivši se na istrošene jastuke hintova gledaše — (ponosnim i smješljivim licem čovjeka, koji se hoće pokazati, kao da sjedi na mjestu, koje njemu pripada) — na sve strane, kao da je htio prolaznikom doviknuti:

— Gledajte, vozim se s Gabrielitom Fonseca, sinom velikaša, unukom triju grofova, bratučedom dvaju vojvoda, kumčetom jednog biskupa!

Gavro naprotiv, koji kraj sve svoje nevinosti nije bio čist od pobuda taštine, što ih kod mladih ljudi, koji se počinju osjećati muževima, tako često nadjemo, stisnuo se na drugoj strani kočije, te, poniknuv očima i ne gledeći nikoga, mišljaše, da i njega niko ne gleda — kao što i noj, koji, kada ga proganjaju, turi glavu pod krila misleći, da ga ne vidi lovac za to što on ne vidi lovca. Ma da i je ovo suglasje u mudrovanju izmedju čovjeka i noja rijetko, ipak nije jedino, što se nadje. Gavro se stidio svoga druga ne toliko radi toga, kakav je bio, koliko kakav je izgledao. Ucjepljen izmedju dva protivna mnijenja, mučio se nesrećni rob ljudskoga straha s pitanjima: — „Što bi bio rekao Blaž, da nijesam htio poći s njime?“ — „Što će ljudi reći, ako me uoče s njime?“

Medjutim na žalost jednoga, a na radost drugoga inteligencija se još nije šetala po Orilla des Rio, a Delicias bijahu puste; oba prijatelja — od kojih je jedan želio, da ga vide, a drugi, da se može sakriti — susretahu u tim inače tako živahnim ulicama samo pojedine fijakere i najmljena kola s ljudima nižega sloja, što se zaputiše prema Tablados, da se nasladjuju najavljenim sjutrašnjim bojem. Ondje, gdje se Quadalquivir — s one strane Delicias de Arjona — zavija, počimlju polja Tablados-ka, zelena ravnica, koju oplodjuje rijeka, a naranče bližnjih vrtova napunjuju svojim ugodnim mirisom, dočim je spomenuti običaj učini čuvenim. Tu su u predvečerje boja izloženi bikovi, što će se boriti — dok ih zorom drugog dana ne odvedu u staje i ondje pritvore.

Onamo hrle prijatelji boja s bikovi, da si pogledju životinje, o njihovim se svojstvima porazgovore i proriču o njihovoj borbi; tamo budu i oni, što će se boriti s bikovi, a u njihovoj su pratnji „Grandi Castilski“ kao matadori (čelovodje), onda dolaze „Chulos“ — podredjeni planeti, kojima opet ne manjkaju trabanti, što su iz niže svjetine. Kada stigoše Gavro i Garcia na Tablados činjaše već nasip kola, jašioca i pješaka polukrug, koji presijecaše rijeka.

U priličnom razmaku jedan od drugoga stajaše sedam krasnih bikova; šest odredjeno za boj, a sedmi imadjaše ostati u pričuvi; svi bijahu čvrsto svezani užetom, a čuvali su ih čobani bud na konju, bud pješice.

Divlje životinje pasle su mirno ni ne sluteći, da im je to zadnji put i da im je tarpejska pećina tako blizu.

Kadkad samo podiže koji bik strahovitu svoju glavu sa štitinjastimi grivami, preleti divljim očima svetinu — na što se kolo kao ošinuto trgne u natrag, svrne očima u okolo i — mnogi junačina potraži — za cijelo radi sigurnosti! — spas u bijegu. Čobani bi na to prasnuli u grohotan smijeh — a bik ne smijući se okrene ledja divljom veličastvenosti jednoga Attile i zaruči „vasto cum gemitu“ kako pjeva Virgil, čime je odavao čežnju za svojimi pašnjaci. Opisana slika zanese Gavru, koji stojeći u kočiji podbočio se objema rukama na elegantni palmov štap i zadivljeno promatrao sad životinje, pa čobane — ili opet izvjedljive prisutnike — pitajući pri tom svoga prijatelja ovo i ono, koji mu odgovaraše na sve uvjeravanjem jednoga vještaka — a tehničkimi izrazi, kojih za cijelo u pravoslovlju nije znao. Tad pokaza Gavri neke čuvene borioce, koji bijahu medju prisutnima, svoje intimne prijatelje — kako reče, — s kojima se često i rado sastajao u raznim kavanama. Najedared se prekine Garcia svojim obljubljenim povikom i skočiv s kola reče:

— Tu je Desperdicios! Njega moram dovesti, on će s nama u Sevillu!

Gavro načini odvraćajući kret hoteći ga zadržati, ali Garcia odbrza doviknuv mu još:

— Čovječe, ta pomisli, to je Frasquito Muñoz, banderilero iz Gordita. Vidjet ćeš, to ti je dečko! Nemoj se uzvrpoljiti, ta on ti je posvema jednostavan. Zlovolja, što ju je Gavro u početku po

nagonu ćutio proti Desperdiciosu, ublaži se pomišlju, da je on možda od onih junaka, što držeći se oholo, lagani ko tica, u zlatnom i svilenom odijelu uz pljesak općinstva koračaju kroz trkalište. Kad bi on takvog junaka gledao u svojoj blizini, pa mu ruku stisnuo i s njim se razgovarao — mišljaše u sebi, a srce mu zakuca jače od radosti...

Nu ipak u grudima Gavrinim pobudi se nešto, što je podsjećivalo na plemeniti ponos kavalirov i što ga je sjećalo na majku, na svirku orgulja i miomris tamjana — a bijaše to čuvstvo tako jako, da je skoro nadvladan njime otišao.

— Ali kako bi se vratio u Sevillu, kad bi kočiju ostavio — pa što bi Blaž o njem sudio!

Tako je oklijevao Gavro. Ljutit, a opet malodušan nastojao je ugušiti svoju sumljičavost pošto se je upitao: — Da li je možda teški ili lahki grijeh razgovarati se s boriocem i stisnuti ruku, koja baca banderillos?[1])

U to dodje Garcia s malim čovjekom od 30 godina u crnim nekim hlačama, kratkom sivom jacke-u, crvenom tkaninom opasan imajući šešir sa širokim obodom. Bijaše to Frasquito Munoz alias zvan i Desperdicios, nu ne bijaše nipošto, kako reče Garcia, jedan od glasovitih boraca s bikovi, koji, gdje se pokažu, pobudjuju pozornost, već jedan od onih Chulos-a trećeg ili četvrtog razreda, čudnovatih maskarada prve vrsti, koji u cehu igraju „les élégants". U kavani i u krugu takovih štovatelja, kao što je Garcia, znao je on upravo začudne priče o junačtvima, što ih je izveo — dok su se u istinu svi samo na to ograničili, da banderillas pruže onima, koji su ih imali bacati, te — dok je god bik bio slobodan — nijesu nigda došli do polovice borilišta. Koji put bacahu i strijelicu kod hajke bika, pače bi im gdjekad u manjim mjestima povjerili i odličniju ulogu.

Garcia pretstavi junaka Gavri vrlo svečano, a on crven ko jabučica skine kapu, pruži mu ruku i stade predanj otvorenim ustima ne znajući bi li ga zvao Frasquito ili Munoz, Sennor Desperdicios ili jednostavno Desperdicios. Ovaj takodjer podigne malko šešir i udostojavši se nazvati: — Dobar dan, gospodine! — baci se u kola postavivši Gavru na desno. Gavro sjedne na svoje mjesto, a Garcia se mučio, što je bolje znao, da na suprotnom uskom sjedalu nadje mjesta. Kočijaš okrene u Sevillu, a Desperdicios prihvati riječ, da svoj kritički sud izreče o bikovima i „Cuadrilli",[1]) što se imadjaše s njima boriti. O posljednjem se izrazio prilično posprdno.

— Kako je umro Cuchares — reče — nema više poštenoga borioca s bikovi. Tri sta mu, to je bio Torero[2])! Taj nije imao ni jedne ozlede na cijelom tijelu . . .

Garcia slušao njegove riječi kô proročanstvo i povladjivao njegovim tužaljkam; Gavro slušao i mučao — ta i što bi rekao?

Fijaker stade kad se već unoćalo pred ulazom u Calle de las Sierpes i sva tri gospodina posegnuše u novčarku, da plate kočijaša, nu Garcia je mogao turati ruku koliko je htio do dna novčarke, ne nadje ništa, a Desperdicios pronadje, pošto je sve pretražio, da je „do bijesa" zaboravio novce sobom ponesti. Medjutim Gavro plati i htjede se povući, nu Desperdicios, koji se nije dao tako lahko otresti, reče udariv ga rukom po ramenu:

— Stante! Vi morate ostati, jer ste platili kočijaša za nas! Podjite s nama u Café de Emperadores popiti čašu kave — tamo ne ćemo živjeti ko muktadžije!

Gavro pocrveniv htjede ovu nježnu ponudu odbiti, nu Desperdicios ponavljaše svoj poziv, a i Garcia navali, da podje s njima — dok Gavro, protiv svoje volje i sklonosti popustiv — podje sa prijatelji oborene glave u Café de Emperadores. Ta što bi bio rekao Sennor Desperdicios, da to nije učinio!

IV.

Café de Emperadores nalazi se na desnoj strani Calle de las Sierpes, kako se dodje s trga San Francisco. U vrijeme — o kojem govorimo — bijaše ova kavana velika, dosta oniska prostorija, urešena prenatrpanom raskoši, što se baš podudaralo s ukusom njegovih mušterija — ljudi druge vrsti.

Još u predvečerje boja s bikovima počinje uzbudjenost u Sevilli — pa nije treba istom čitati oglase na uglovima ulicâ — kojima se obznanjuje boj s bikovima — ta već na licima ljudi možeš razabrati, što će biti. Kavana je s toga bila krcato puna, a medju gostima vladaše ona živahnost i bučna veselost, što prati sve tjelesne naslade — za razliku od one tihe, dobre voljice, što no ju izazivlje nutarnja — duševna radost.

[1]) Banderillos — Strelica što ju upotrebljivaju borioci s bikovima i bacaju na šiju bikova.

[1]) Cuadri-lla — Skup, mnoštvo ljudi, klub u stanovitu svrhu, n. p. ovdje za boj s bikovima.

[2]) Torero — Pješački borilac s bikovima.

Gavro stupi u kavanu preklev u sebi Desperdicios-a, koji si hvastavim licem krčio put izmedju stolova bičkarajući pri tom po bijelim škriljama poda. Blaž se pak rastapao od milja videći se u društvu svoga odličnog zemljaka i svoga glasovitog prijatelja Desperdicios-a.

Nekolicina djaka Garcijeva kova pozove ovu trojicu k svome stolu, gdje i sjednu. Garcia im pretstavi Gavru kao svoga tijesnoga prijatelja, stane potiho uzvisivati njegovo bogatstvo i odlično podrijetlo i hvastati se srdačnim prijateljstvom, što ga veže s tom uglednom obitelju, koja mu povjerila svoj podmladak na brigu i skrb.

Djaci primiše Gavru onom veselom prijatnosti, koju bešćutni ljudi smatraju ugodnim ponašanjem — te naš sokol, koji je već po odgoju i naravskom svom položaju ćutio neku odurnost proti svemu što je prosto, osjećaše se kao kokoš na tudjem guvnu; zarumeni pri svakoj na nj upravljenoj riječi — i ne smože ijedne! Garcia ga već više puta cuknuo za kaput prišapnuv mu:

— Gavro, mani se prenavljanja, ta pomisli, da si medju muževima!

Sirotan Gavro nastojaše iz petnih žila, da dodje u isti niveau sa društvom, nu silan razmak, što ga od njih dijelio, još jasnije probije, jer ljudi Garcijeva sloja drže prenavljanjem, kad se čovjek ne protegne, noge ne pruži od sebe, a svu ćelavost duševnu ne očituje psovkama i pogrdama.

Medjučin jedan još više pogorša stanje bijednog mladića. Desperdicios najme izvadi svoju kožnatu dozu, napunjenu duhanom i zareda s njom medju prijatelji. Kad došlo do Gavre, pruži je on svome susjedu rekavši iskreno da on ne puši.

— Što ti ne pušiš? poviče Garcia premjeriv ga zmajskim okom . . .

I svrkav mu cigaretu debelu kô krvavica turi mu jê u zube izrekav pri tom riječi — vrijedne jednoga Rochefoucaulda: —

— Čovjek mora mirisati po duhanu, da se razlikuje od magarca!

Gavro paleći cigaretu osmudi si vršak nosa, a kad povuče navali mu dim u grkljan tako, da se usljed silnog kašlja cigareta posve odmotala, a vrući pepeo pade na ruku Desperdicios-ovu. Ovaj promrsiv kletvu otskoči, a svi prisutni prasnuše u grohotan smijeh. Borioc s bikovi pogleda ljutito Gavru, metne dozu u džep i izusti glasno, da su svi mogli čuti: golobradac!

Druga, još ozbiljnija neprilika čekala Gavru. Jedan djak ispukne dvije nećudoredne slike, što ih je kupio malo prije od čovjeka, koji je osim šibica i novina prodavao takove slike s najvećom besramnošću — te sad navrnuše tako gnjusan i cinički razgovor, da je Gavro vidio: skrajnje je vrijeme ili zapovjediti mladom čovjeku da šuti ili udaljiti se. Za prvo nije imao dovoljne srčanosti, a za drugo isto tako. Upre oči u pod i podignuv srce k Bogu nastojaše, da ne prisluša. Nu bojeći se sprdnje i grohota besramnika — ne mače se s mjesta. Savjest ga opominjaše odlučno i glasno da ode, nu Gavro ipak uzmače s njome.

— Ta ići ću — reče ustrašen — ali samo sada ne, jer će mi se smijati. Poslije, da, kad moj odlazak ne će nikome upasti u oči!

Ova duševna borba nije izmakla djacima i pogledaše se zlorado se smijuć. Garcia mu priteče u pomoć i zametne s Desperdiciosom razgovor o bikovima.

Hvastave riječi Torerove svratiše na se sveopću pažnju, te Gavro odahne.

Razgovor bivaše sve žešći, dok se najzad društvo ne razdvoji u dvije stranke: jedna za Lagartija, a druga za Currita Cuharesa s Desperdiciosom njegovim učenikom.

— Raphael je blag Torero! poviče Desperdicios . .

— Raphael je lukav Torero! vikne njegov protivnik još jače. — Da ti je samo bilo vidjeti, kakove je pokuse svoje vještine izvadjao u Cordobi!

— Ah djetinjarije! — nastavi Desperdicios. — Da ste vi mene vidjeli, kako sam u Argeciros-u sa šiljastim mačem u ruci stao pred gorostasnoga bika! Tek bi dvije, tri i bik bijaše na zemlji, a sve udari u burni pljesak. To bijaše slava! Bacahu mi sve, što su imali: šešire, poslastice, odijela! . . .

— A neki deran, ne imajući šta drugo, isplazio ti jezik — doda posprdno jedan pristaša Lagartijev.

Ovim dometkom kao da si polio hvalisavog borioca studenom vodom. Zaori opći smijeh.

Desperdicios zaokruži bijesnim očima, dok ih najzad ne sustavi na najslabijem, na Gavri, koji se silovao na smijeh za drugima . . . Pogleda ga oštro kao da mu je htio navijestiti zadnju uru i zapovijedi:

— Kažite mi, mladiću, nalazite li šta smiješna na meni!

Smijeh iščeznu sa usana Gavrinih, krv mu sune u lice, a oči svoje kô mehanički svrne na Garcia kao da traži pomoć — nu na žalost razgovaraše se ovaj — udaljen na nekoliko koraka s drugim, te bijedni mladić promuca:

— Ja — ja — sam — se smijao, jer su se i drugi smijali!

Desperdicios potisne šešir u zatiljak, podboči se jednom rukom o stol, a drugom o bok — te premjeriv ga od glave do pete, rikne:

— Ali ja hoću, da se vi ozbiljno držite, dok se drugi smiju. Razumijete li me?

Gavro se smete posvema, te ne znajući, što bi odgovorio ili učinio, svrne opet oči molećim pogledom na prijatelja svoga i stane ga dozivati: Garcia, Garcia!

Nu prije nego mu je ovaj mogao priteći u pomoć, Desperdicios — promjeniv se ujedared — pogladi ga rukom te oponašajuć ženski glas i previjajući se čudno, reče:

— Ah, za pet rana Isusovih, samo se ne treba plašiti. Mama će već kupiti pubici lijepih soldata....

Gavro najprije problijedi kô krpa, a onda zacrveni kô šipak, dočim mu oči sijevnu divljim bijesom. Skoči i baci fildžan, što je bio pred njim, Toreru u lice.

— Lopove! — krikne — što misliš, ko sam ja? U tili čas nasta promjena. Garcia priskoči, nekoliko djaka stane utišavati Gavru, kome se od ljutine usta zapjeniše. On pade na stolac, a fildžane i čaše — bacivši ih na mramornu ploču stola — razbije na komadiće.

Desperdicios blijed ko krpa ostade na svom mjestu kao prikovan. Janje se prometnulo u lava i golobradac pokaza, da su u njega pandže i kljun orlovski.

— Pomirimo se, Sennor, reče Desperdicios pokunjen, pruživ Gavri ruku.

Gavro je, još svedjer bjesneć od ljutine i psujuć, odbije udarcem pesti.

— Gavro! Čuješ — ne uzmi to tako ozbiljno — ta nije vrijedno spominjati! opomenu ga Garcia..

— Oj, markeru, donesite čaše i vina! To je zlovolja, koju valja alkoholom rastjerati. Na noge, prijatelju, pamet u glavu!

Malo po malo umiri se Gavro. Kavonoša donese dvije boce vina i sad gledahu svi udovoljiti uvrijedjenoga mladića, koji je bez oklijevanja ispio toliko čaša, koliko mu natočiše.

Kraj žara vina opet se vratio mir. Gavro posluži Desperdiciosa čašom vina, ovaj opet Gavru — a ostali povladjivahu . .

— Gospodo moja — poviče Garcia sav zanesen — a gdje ćemo večerati?

Uzeše se dogovarati. Doza Desperdiciosova za toga opet zaredala kao kod crvenokožaca „lula mira.“

— Kod Donne Joaquine! vikne ujedared neko veoma odlučno.

Gavro zapita potiho Garcia ko je ta gospodja. Ovaj oklijevaše časak, onda reče zbunjen:

— To ti je neka udovica, koja dočekuje društva. Vidjet ćeš kakva je to dragostna dama.

— Podjimo reče Gavro, davši znak, da prestanu. Vino i prijašnja komedija izvršiše svoje na njem. Baci pet durosa na stol, da plati račun i podje k vratima mrmljajući:

— Idem, idem — pa bila i nepristojna „Tertulia,“[1]) koja će mi cijelu noć pokvariti. Neka me ne drže za blunu, ne . . .

Srdžba mu uduši riječi u grlu, kojima je bez sumnje htio ušutkati neugodni glas . . .

— Zar se ne možeš družiti s ljudima iz naroda a da ne uvrijediš Boga? pitaše sklopivši ruke..

Pijano društvo dade se na put. Vičući i pjevajući prodjoše ulice, srljahu bezobzirno na prolaznike i lupahu na zatvorena već vrata. Najzad dodju u jednu tamnu uličicu i stanu pred vratima jedne kuće trošna izgleda. Vrata — zastrta bijelo-crveno prugavim zastorom — otvore se, da i ne lupahu. Stara neka žena povuče zastor te Gavro mogaše vidjeti za ovim više šareno obučenih žena, gdje u dvoru sjede i puše. Stara zaključa vrata rekavši tiho: Naprijed djeco!

I svi udju, svi!

Svi — do jedinog Gavrinog angjela čuvara, koji ostade pred vratima. — Pokrije lice i zaplače.

---

[1]) Noćno društvo.

Paljetkovanje s moga puta.

I.

1. U praznike ćemo dakle svakako na put, uglavismo ja i desni mi prijatelj G. Poći ćemo, kao i njekoć što smo zajedno zaletali se i u domaće i u susjedne nam krajeve, da vidimo sada malo dalji sviet. Biti će sgode, da što naučimo, iskustvo svoje proširimo. Naći će se putem u obilju hrane za srce, za dušu našu, jer ćemo obići mnoga svetišta ponajviše Gospina, a okrunit sve posjetom svetišta u naše doba najvećega — posjetom *Lourdesa!*

2. I uzesmo se pripravljat ozbiljno, kad nù! Prijatelj G. nadje se u zaista nepriličnoj prilici, da poći ne može! Hoću li i ja ostati? Razum svjetuje, al srce ne miruje. Ono neće ni da čuje o tom, te bi još godinu, a možda i više pregorievati moralo užitke, što mu ih je unapried mašta prinosila, a ono ih u sav mah uživati stalo. Sili danas, goni sutra, a moj razum popusti napokon i on! Naslućujem težkoće samotna puta, ali ih smanjujem pomišlju, da će se možda na putu naći sad jedan, sad drugi drug. A za slobodom težeća narav i ona ljubav, što ju svaki od nas prema sebi u srcu svom nosi još laskavo progovara: Biti ćeš više svoj! Neće biti potrebno, da zatomljuješ svoju volju, da napuštaš svoje osnove, da pregorivaš svoje želje!

3. Dakako da je izkustvo ljuto podrmalo češće ovim jednim i drugim umovanjem — ali sam ja napokon sve misli u jednu smislio: Putovati ću ma i sam! Bijaše ohladno jutro 23. srpnja, kada sam se stisnuo u kut brzoga voza, koji me je za 8 sati imao iz Zagreba prevesti u glavni grad posestrime nam zemlje u Budimpeštu. Brzo poletio vlak iz krasnoga državnoga kolodvora, projurio uz divni naš Maksimir, koji nam zaista zavidjati moraju i najveći gradovi Evrope, tek fićukom pozdravio postaje Sesvete, Dugoselo, da se za čas samo sustavi u Vrbovcu, gdje nam dovede njekoliko seljaka u kola, koji će u drevne Križevce na tužni sud dakako, kako razabrah iz njihova listanja pozivnicâ. U Križevcih zadesi mala nesgoda suputnicu nam, koja ili što je nevješta ovim krajevom ili što ne razumije poklika vlakovodjina, dosjetila se, da ju ovdje čovjek čeka tek onda, kada je vlak počeo dalje kretati. Bijaše jaukanja s njene, a sućuti, kasnije i smjeha s naše strane. Izašla je ipak bez osobite nepogode. Brzao vlak dalje i dalje, uz našu dobroćudnu Koprivnicu, pa uz Drnje, da nas do mala preveze kroz Dravu i za desetak časova se sustavi u Zakonju. Tu smo i ako u zemlji posestrimi, ipak u zemlji skroz drugih običaja, ljudi druge ćudi. Tu ozvanjaju u ušima zvuci jezika, kojim ti nije rodjena majka progovarala, tu već osjećaš onu duboku istinu prvaka medju našimi pjesnici: Tudja zemlja ljubi svoje — — I tada osjetih odmah, da mi manjka drug!

4. Sunce bijaše već preuzelo vladati, te dalo osjećati sav žar svojih trakova marljivim radnikom, koji su brzali, da dobro upotrebe ljepotu dana, te s bujnih poljana spreme blagoslov, kojim je Gospodin nadario muku i trud težatbe njihove. Željeznica sieče krasne poljane županijâ dielom Somogy-ke a dielom Tolnske, bogate pšenicom bjelicom, a izpresiecane tu i tamo vinorodnimi brežuljci, na kojih raste umiljata, daleko poznata kapljica Szegszárdska. Plodno tlo natapaju mnogi kanali, pa uz Dunav, Dravu i Muru još rieke Kapos, Sárviz i Sió. I duhan uspieva ovdje kao po njekih krajevih naše kršne Hercegovine.

5. Promatrajući krajeve kuda smo prolazili, izčekivao sam, da me zovnu na ručak u posebna kola za jelo, koja bijahu u vlaku, jer primih ponudu, da ću na zajednički ručak. Pošto ne mogu svi na jedanput da dodju, valja se putnikom redati, a da ne bude smetnje zove podvornik. Vidio sam, gdje druge zove, ali ga k meni ne ima. Biti će da ga je smela crven-kapa na mojoj glavi, jer valja da onim, koji se njom kite — a ja to činim vazda na putu i od ljute nevolje, da mirno mogu naslonit glavu, pa i zadriemati noćju — ne ima mjesta u „gospodskom“ družtvu, gdje gospoduju tulci! Ja sam tu pogrešku medjutim lahke ruke pregorio. Ostati će kesa zdravija, a za želudac poskrbiti će se sigurno dobre sestre: „kćeri Božje ljubavi,“ kojim sam preporučen i najavljen, a koje me bez dvojbe izčikaju. To će biti do mala, jer evo nas u *Promontoru,* seocu niže Budimpešte, gdje ima mnogo kamenoloma i dobra vina, njekoć svojina Eugena Savoyskoga. Tu se željeznica približila rukavu Dunava, da na skoro na krasnom mostu presieče bajnu tu rieku, te stane u veličanstvenom središnjem kolodvoru ugarskih državnih željeznica u Budimpešti.

6. U glavnom gradu posestrime nam kraljevine još uviek se toliko njemački govori, da ni

meni, nevještu jeziku madjarskomu, ne bijaše težko uputiti kočijaša, kamo da me odveze: u Marijin zavod, kojim upravljaju „Kćeri Božje ljubavi.“ Ja na putu nisam pogrešno umovao, da ću u kući, gdje svaki i najmanji rad proniče ljubav, naći svega, što mi treba, pa i ogladnjeo hljeba uz druge još, pa i mastne, slastne zalogaje. Okriepim se i odmorim, razgledam zavod, utemeljen 1870., komu prvom predstojnicom bijaše sadanja zaslužna predstojnica Marijina zavoda u Sarajevu, a koji se je kroz ovo 24 godine vrlo liepo razvio, a onda ću odmah, da štogod vidim, jer odlučih ovdje ostati samo jedan čitavi dan. U istom zavodu nadjoh i druga: župnika iz Tirola, koji bje došao, da posjeti tu jednu svoju rodicu redovnicu, a za tim drugu milosrdnu sestru u Koloči. On me odmah upozori na znamenitost, koju da nikako ne propustim: cycloramu u gradskoj šumici, gdje nam se u slici živo predočuje dolazak Magjara u današnju postojbinu.

7. Dobri moj sudrug bijaše sve to vidio već dan prije, ali će i opet tamo mojoj malenkosti za ljubav. Uz put, na Kalvinovu trgu, vidjesmo *narodni musej,* djelo peštanskoga neimara *Pollaka,* velebnu sgradu s korintskim triemom, gdje je smještena liepa galerija slika, knjižnica, veoma obilne narodopisne i naravoslovne sbirke, a gdje privremeno drži velikaška kuća svoje sjednice. Češće sam se kasnije siećao i sgrade i bašće oko nje, štijući u novinah, kako su ovdje dočekivali one crkvene i svjetovne dostojanstvenike, kojim je ljubav k vjeri i domovini kazivala u usta besjede, što su ih govorili na obranu vjerskih istina, a ponajčvršćih oslona državnoga obstanka. Pogledasmo i druge njeke glavitije sgrade: *operu,* krasnu gradjevinu u talijanskom renaisance-stilu; *sgradu za umjetnosti,* gdje je neprekidno umjetnička izložba. Eto nas napokon i u *gradskoj šumici,* što se protegla, poput Bečkoga Pratera, na sjevernoj strani grada, okitila se ribnjaci, množijom gostionica, kamo vrlo rado zalazi sviet iz nižih pa i najviših slojeva, a osobito u ono doba, za žestoke srpanjske vrućine, od koje su ljudi onesviešćeni po ulicah padali.

8. Na jednom rubu šumice, na ušću najljepše Peštanske Andrássy-ulice, podigoše ugarski neimari Julij Feszty i Ludovik Graf sgradu s kubetom, u kojoj je smještena slika Arpáda Feszty-a, koju je i onda, kada se ja tu desih, hrlilo gledati mnogobrojno obćinstvo. Kada unidješ u tu panoramu posebne vrsti iznenadi te u istinu koli vještina, toli gorostasnost radnje same. Pred tobom je slika 115 metara duga, 13 visoka, naokrug razapeta. Ona je tako smještena, te se na prvi mah presenetiš i nehotice se zapitaš: da li je to slika ili narav sama! Divotna plavet neba, zelenilo dubrava, poljana i gora, bjelasanje rieke tako je živo, te majstoru i umjetniku zasluženu slavu pjeva. A prizor, što nam ga predstavlja? Sjeća nas na prošlost od hiljadu godina, kada su Magjari pod Arpadom prošli klanac Vereczki, te nam prikazuje živo, što se je sve moglo dogadjati tada u dolini Szolyva, uz obale Latorcze, po dnu brjegova Lovácska, Pálhegy, Istenhegy, Szarkahegy. Vidiš tu ruševine gradova, tamo garište sela; ovdje sdvojni boj prasjedioca, ondje otimačinu djevojaka — — Što ću ti dalje opisivati, brate moj! Kazati ću ti tek, da je moje srce, gledajući sve to, šaputalo: Oj sveta vjero Krista Boga moga! Kako si ti izgladila one strašne družtvene oprjeke, što su dielile narod od naroda, jedan sloj družtveni od drugoga, te u izvoru presušila ovakove prizore medju onimi, koji su te od srca zagrlili, te život svoj prema tebi udesuju. Kolika razlika medju onom krvi, što ju tu prolivenu gledaš, medju onim klanjem, kojim čovjek čovjeka rastavlja sa životom, pa onim nada sve nježnim prizorom, što nam izbija pred oči, kada štijemo velikoga našega Pavla, gdje šalje Filemonu bivšega mu nevjernoga roba Onesima, a šalje ga kao svoje diete, koje je rodio u Isusu Kristu, on pako neka ga primi ne više kao roba, nego kao brata svoga ljubljenoga, kano da mu je sam Pavao došao u kuću! Divlju onu bojnu kliku, ti si zamienila angjeoskim pievom: Mir ljudem na zemlji! Oj, zašto te ne slušamo, zašto se tvomu glasu ne odazivljemo, zašto i danas još reži brat na brata, zašto hoćemo da sgradu sreće svoje gradimo na razorenoj sreći bližnjega svoga, brata svoga! — —

9. U sumrak vratismo se iz gradske šumice. Sutra dan ja ću sam gradom. Potražih najprije kuću Isusovaca, koji imadu uz liepu gotičku crkvicu vrlo malešan stan i bašćicu. Starješina kuće bijaše na oporavi, a veleč. O. ministar ne samo da me liepo primio, nego me i poveo, da mi pokaže njeke zavode, koji tada, u vrieme praznika prazni bijahu. Na tom Pešta ne obiluje u onolikoj mjeri, u kojoj bi se smjelo očekivati prema napredovanju grada u svakom drugom pogledu. Isto tako katoličko srce ne nalazi ni onoliko, ni onakovih crkava, kakovih i mnogi drugi Ugarski gradovi imadu, pa bi se

nadao, da će im glavni grad i u tom biti na čelu, ponosno im prednjačiti. Opaža se ipak i u tom pokret na bolje. Prem radnja basilike slabo napreduje, poljepšaše ipak gradsku župnu crkvu, koju 1726. podigoše iz ruševina turske bogomolje. Katoličko pučanstvo broji do 350.000 duša, a župa imade 21. Duhovnoj pastvi na čelu je vikarijat ostrogonskoga biskupa, koji je sada stalno osnovan ovdje. A velika su pomoć za razvoj katoličtva vjerske družbe. Od mužkih redova djeljuju: Serviti, Franjevci, Kapucini, Piaristi, Isusovci, milosrdna braća; a od ženskih uz već spomenute još: Elisabetinke, milosrdnice, redovnice Presv. Srca Isusova.

9. Krasan je ures Pešte obala na Dunavu. Tu se redaju malešni doduše, ali povjestnički znameniti i spomenici ukrašeni trgovi s veleliepimi gradnjami. Na trgu Franje Josipa spomenik je zaslužnoga za domovinu grofa Széchenyi-a, a diže se na sjevernom dielu akademijska palača, koju je u renaisance-stilu sagradio berlinski neimar Stüller, gdje je od 1865. glasovita Eszterházy-eva galerija slika. Na tom trgu podignut bijaše humak od zemlje, donesene sa svih dielova Ugarske, na kom bijaše 1867. okrunjen premilostivi naš car i kralj Franjo Josip I. Danas su tu nasadi. Ne daleko je i spomenik velikoga državnika Franje Deaka. Zanimivo je pošetati obalom, te s jedne ruke promatrati krasne palače, a s druge brzanje mjestnih parobroda, koji se cieli dan neprestano križaju, prevažajući s Pešte u Budim i obratno, pa i na Margaretski otok. Cieli sat možeš hodati, a da ti slika svaki čas bude drugčija. Osobito u večer nepregledan niz uljenica čini ovdje prizor uprav bajni. Uz obalu prema zapadu diže se nova saborska palača, koja će, kada dovršena bude, biti divotna sgrada. Kako se u Ugarskoj opaža svuda, tako i tu osobit domoljubni duh: jer koli gradja sama toli radnici, barem prvaci medju njimi moraju biti sinovi Ugarske.

10. Uz Dunav diže ljepotu Pešte i krasan položaj Budima, s kojim ju spaja osim mostava željezničkoga i Margaretskoga još i glasoviti lančani most, zanimivo djelo njekoga Engleza, sagradjen 1842—49 godine, dugačak 390 m. a 13 m. nad vodom. Pod imenom Buda poznata je već rimska naseobina ovdje, a poviest kazuje, da Budim bijaše priestolnica Attile i Arpada. Čim se preko mosta dodje, vodi u gornji grad uzpinjača. Izaći ćemo u tvrdju, pred kojom je Jurjev trg, a na njem spomenik generalu Hentziu i onim hrabrim vojnikom, većinom Hrvati — koji su 21. maja 1849. pali, braneći cara svoga i njegov grad. Ali je ne samo novija nego i prošla poviest ovoga mjesta vrlo burna. Kraljevski dvor bijaše ovdje sagradio Bela IV. (1247.), pa su tu stalno stolovali ugarski kraljevi od 1361. sve dok ne pobiediše Turci kod Mohača (1526.) Sultan Sulejman osvoji Budim (1541.), smjesti u nj 12.000 janjičara, te ga učini sielom vezira. I ostade mal ne poldrug viek u njihovih rukuh, dok ga opet ne osvoji savezna njemačka vojska pod Karlom Lotrinžkim i Ludovikom Badenskim. Razrušeni dvor dade opet podignuti carica Marija Terezija, te se u nj smjesti 1777. sveučilište preneseno iz Tirnave, koje je poslie (1784.) prešlo u Peštu. U dvoru se čuvaju ugarski kraljevski znakovi, a s bašće, što se pružila oko dvora prekrasan je pogled na Peštu. Podjemo li prema zapadu otvorit će nam se opet pogled na Budimske gore, okićene bujnom vinovom lozom. Tražeći krasnu crkvu Matijinu, koju obnavljaju, a koja je za turske vlade njihovom bogomoljom bila, prošao sam i uz spomenik domobrancem, koji su 1849. jurišali na Budim i osvojili ga. Sjetih se tada velikoga srca plemenitoga našega vladaoca, koje puno ljubavi prama svim narodom rado zaboravlja i na najteže povrjede svojih prava. On vazda ne samo progovara, nego i činom potvrdjuje onu svoju: Mir mojim narodom! Kad bismo samo svi, svaki u svom položaju, pregnuli, da se do mira i dodje! Ali dakako pravoga mira ne ima a i ne može biti van na osnovu Onoga, koji je rekao nepobitnu istinu: Ne ima mira za bezbožce! Još su dvie stvari znamenite za nas iz ovih krajeva: to je predio grada Taban, gdje su ljudi našega jezika, te imadu i svoju župu. Tu je i samostan franjevaca redodržave sv. Ivana Kapistrana, koja je kod nas liepo razgranjena i sa svoga djelovanja obljubljena. Ovaj put sjedi tu kao redodržavnik Hrvat, po drugiput već podignut na ovu visoku čast. A onda je grob Gül-Babe, kamo i danas hodočaste naša braća Muhamedanci.

11. Poviš grada diže se iz Dunava otok, koga Margaretskim zovu. Svojina je Nj. Visosti nadvojvode Josipa. Njegova ljubav učinila ga pristupnim svakomu, pa za to i hrli amo sviet, osobito ljetnih dana, da se ugne nesnosnoj vrućini i prašini gradskoj. Uz zvuk vojničke glazbe, koja svaku večer ovdje svira, šeta i otmeni i gradjanski sviet pod debelim hladom. A dolaze amo ne samo od dokolice i od zabave, nego i na oporavu, jer je

zrak lahak, pa osobito bolestnici na prsijuh, te svi, koji se od pretrpljene boli oporavljaju nadju ovdje znatne olakšice. Za to smo i mi ovdje našli družtvo veoma šaroliko: uz nestašnu djecu, koja su i po zabranjenih travnjacih skakutala, slabe starce, iznemogle bolestnike, koji su polagano stupali, kušajući svaki čas, ne osjećaju li se već sada jači i snažniji. Navala ne bijaše srećom velika, jer u ono doba viši razredi i ne stanuju u Budimpešti, nego ili po raznih kupeljih ili po svojih zaselcih. Na otoku, 2 km. dugačku, ima i konjska željeznica, te sumporna kupelj, koju takodjer mnogi rabe.

12. Bijaše još mnogo toga, što bi bilo vriedno zagledati u gradu, koji se vanredno upravo diže — ta jedan mi Ugrin u domoljubnom zanosu reče, da ni u 5 godina svega ne bi razgledati mogao — ali je mene gonilo srce napried. Njeku sliku imao sam već prije od prvoga svoga trodnevnoga boravka ovdje. Sada sam ju evo popunio, a desiti će se sgoda, da još kojiput zagledam amo — ta tako smo si danas blizu! Naučio sam na prvi pogled, što sve može stvoriti ljubav domovine, vjenčana s neumornim, uztrajnim radom, pocrpao sam gradiva za razmišljanje, pa će mi se tim um zabavljati sutra-dan, kada odlučih krenuti put *Beča.*

Dopis.

U Kreševu 14. januara 1895.

(*Jubilej fra. Grge Martića).* Danas je zabitno Kreševo izvanredno živahno. Nakićeno je mnogim barjacima, a mnogobrojan narod hiti u crkvu ne plašeći se plahe kiše, što je jutros udarila. Megju svijetinom možeš da opaziš takodjer stranih lica iz Kiseljaka, Fojnice, Visokoga, Banbrda i čak iz Sarajeva. Crkva je dupkom puna, osobito veliki oltar što bolje urešen. Na odličnom mjestu stoje u službenoj odori gg. okružnik, kotarski prestojnik i upravitelj ispostave kreševske. Deset je sati: čuj kako iz samostana dopiru crkvene svečane pjesme, glasovi su sve bliže i eto na velika vrata unilazi dugačka procesija klerika i veleč. otaca, a u srijedi megju njima današnji svečar, mnogopoštovani O. fra. Grgo Martić, koji danas svoje dosadašnje djelovanje hoće da okruni zlatnom svetom misom. Svijećom u jednoj, a lijepo izrezanim i obojenim štapom u drugoj ruci opće štovani otac čvrsto stupa po srijed crkve, a uz njega veleč. otac guardijan, exprovincijal mnogop. O. fra. Andrija Buzuk, preč. g. kanonik Antun Jeglić, koji je došao u Kreševo, da zastupa presvijetloga Nadbiskupa i svjetovni kler, i veleč. P. Hamerl S. J. u ime klerikalnog sjemeništa u Sarajevu.

Crkvena svečanost započe prema redovničkim obredima za zlatomisnike. Iza evangjelija veleč. O. fra. Augustin Čengić, koji zastupa mnogop. Oca franjevačkog provincijala, držati će svečano slovo. Sasma lijepo dokazuje u prvom dijelu, da je svećenik cijelim radom svojim upravo muž naroda, a u drugome dijelu u kratko ocrta život svečara i dokaza kako je bio upravo on muž naroda. Poslije sv. mise progovori još veleč. Otac guardijan nekoliko riječi, kojima ističe prevelike zasluge svečarove za Bosnu uopće, a napose za katolike, koje si je stekao osobito onda, kad je bio župnikom u Sarajevu. Iza govora uze iz vanjkuša krasnu iz šarenog cvijeća napravljenu krunu, te ju svečaru na glavu metne; svečar sjedne, a oci franjevci, ostali svećenici, dostojanstvenici i sav narod hrli k njemu, da mu poljubi ruku i primi blagoslov.

Iz crkve pobrzasmo u školu, gdje će se nastaviti slavlje. Svijet hiti prema iskićenim školskim dvoranama; već je i svečar došao i sva gospoda u najljepšoj službenoj odjeći. Šta će to biti? Velike zasluge mnogop. Oca fra Grge, koje si je i za austrijsku državu stekao, uvažio je takogjer premilostivi car i svečaru podijelio red željezne krune, koji mu se imade sada svečano predati i pripeti na junačke grudi. Velemožni g. okružnik istakne milost carsku kratkom besjedom, zaori carevka, red se svečaru pripne, koji ganut Njegovomu Veličanstvu zahvali. Zaredaše čestitke. Veleč. O. Hamerl predade izneuagjenomu svečaru lijepu pjesmu u umjetno izragjenim koricama kao čestitku oduševljenih klerika iz sjemeništa u Sarajevu.

U dva sata započme svečani objed, gdje uz odlične ličnosti od franjevaca, svjetovnog klera i svjetovne gospode učestvuju nadošli gostovi. Svima je bilo drago, što je takogjer petorica muhamedanaca došla, da poveća slavu katoličkog redovnika, svećenika i pjesnika. Ne mogu, da nabrojim sve zdravice, kojima se svečar proslavljuje, a

u kojima se i Bogu hvala iskazuje na Njegovoj dobroti, što je svečaru dao izvanrednih darova naravnih, još dragocjenijih darova vrhunaravnih, kao što su zvanje na sveti Krst, u stališ redovnički i svećenički i što je svečara takogjer na takova mjesta doveo, gdje je sve ove darove na slavu Božiju i na korist naroda upotrijebiti mogao. Poživio Bog svečara još dugo, te uzmogne gledati premili narod svoj, kako napreduje u pogledu materijalnom i ćudorednom i duhovnom.

Već se mrači. Gostovi će se razići zar? A ne! Svjetovnjaci si priregjuju veselo i prijateljsko sjelo; redovnici i svećenici pako hite u samostan, da izmole svećeničke svoje molitve, a onda se kod večere jošte u prijateljskom razgovaranju povesele i pošale i time opet za ozbiljan rad svoj priprave. Zahvaljući ocima u samostanu, a osobito ocu guardijanu na lijepom dočeku i bratskoj gostoljubivosti odu na počinak, da mogu sutra dan rano svako na svoje mjesto.

Viestnik.

Naša domovina.

(Biskup Kotorski.) Njegovo Veličanstvo car i kralj dostoja se premilostivo imenovati biskupom u Kotoru presvietloga gospodina *Frana Uccellini-a,* koji je i do sada upravljao biskupijom. Veselju biskupije i Dalmatinskih Hrvata pridružuje se i *Vrhbosna,* te Njegovoj Presvietlosti prinosi ovim najsmjernije čestitke.

(Sveta poslanstva u biskupiji Djakovačkoj.) Pod konac minule i početkom nove godine držali su sv. poslanstva u Sriemu revni Dominikanci veleč. Otci *Angjeo Miškov i Jerko Vlahović.* Trud im je Bog obilato blagoslovio, a sjeme što su ga sijali, revno će svojim marom i trudom zalievati veleč. dušobrižno svećenstvo, koje je poslanike i sada onako liepo primalo i izdašno pomagalo.

(Promjene.) Imenovani su župnici: fra. Pavao Alaupović u Dolcu; fra. Anto Debeljaković u Dželilovcu; fra. Ilija Ilijić u Bežlji.

(Umrli.) U Dolcu preminuo je nakon kratke, težke bolesti župnik fra. Filip Ljubas; u Ulicah pomoćnik fra. Jerko Zečević. *R. i. p.!*

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Murat Karlo, župnik u Kupincu 2 f.; dr. Franjo Iveković, kanonik u Zagrebu 25 fr.; M. Ž. 5 fr. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem preporučamo svim svojim prijateljem i u buduće ovu našu veliku potrebu. — Za *crkvu u Lepantu:* Pećine 3 for. 60 nč.; Svilaj 2 for. 20 nč. — *Petrov novčić:* Busovača 5 for. 3 nč.; Bučići 2 for. 50 nč.; Brajkovići 2 for. 50 nč.; Osova 3 for. 50 nč.; Pećine 3 for. 40 nč.; Svilaj 2 for. 50 nč.; — Za *crnce u Africi:* N. N. 1 for.; Žabljak 3 for. 10 nč.; Radunice 2 for. 50 nč.; Dolac 9 for.; Dželilovac 2 for. 67 nč.; Kreševo 3 for. 25 nč.; Suhopolje 2 for.; Bugojno 8 for.; Skoplje gor. 4 for. 50 nč.; Golobrdo 2 for.; Brčko 5 for. 20 nč.; Morančani 4 for.; Otinovci 1 for. 20 nč.; Busovača 6 for. 15 nč.; Vijaka 2 for. 60 nč.; Bučići 2 for. 50 nč.; Brajkovići 3 for.; Travnik 5 for.; Kiseljak 3 for.; Foča 1 for. 60 nč.; Tišina 5 for. 30 nč.; Brestovsko 6 for. 11 nč.; Crkvice 2 for. 70 nč.; Triešćani 1 for. 60 nč.; Gorice 2 for. 50 nč.; Osova 2 for. 10 nč.; Pećine 2 for. 40 nč.; Tuzla dol. 6 for. 37 nč.; Gromiljak 1 for. 50 nč.; Banbrdo 3 for.; Svilaj 1 for. 80 nč.; Domaljevac 3 for. — Za *Djelo sv. Djetinstva:* gdja V. Švarić 30 nč.

(Djelo Sv. Djetinstva u biskupiji Senjskoj.) Dozvolom kapitularnih vikarijata ustrojen je u Kraljevici diec. odbor za to Djelo, komu je predsjednik: preč. g. Jakov Randić, a odbornici gg. Nikola Polić, Mihovio Gattin, Ivan Valjato i Mato Valjato. Lanjske godine sakupljeno je samo u župah Kraljevica, Dol i Praputnik tečajem studena i prosinca 135 for. Evo, koliko se učiniti može, kad se od srca podje na rad! Preporučamo opet ovo Djelo svim našim krajevom!

Rusija.

(Rim i Rusija.) Pod konac prošle godine priobćile su novine *Revue de deux mondes* pod ovim naslovom članak, koji ima sliedeće glavne misli. Da je Isus utemeljio jednu a ne više crkava, to je zajednička vjera koli istoka toli zapada, koji s nicejskim saborom izpovieda: Vjerujem u *jednu,* svetu, katoličku i apostolsku crkvu. Od apostolske dobe pa sve do devetog stoljeća nigdje se ni posumnjalo nije, da je ta jedna crkva ondje, gdje je i Petar: *Ubi Petrus, ibi ecclesia.* Prvi vjekovi prepuni su dokaza za prvenstvo Petrovo i njegovih nasljednika. Petar je konačno ustanovio svoju stolicu u Rimu; a za laglju upravu crkve utemeljio je dvie patrijaršije na istoku: u Antiohiji i Aleksandriji, koje su bile kao područne vrhovne stolice, središta crkve. Ovi patrijarhe uporavljali su u ime vrhovnog poglavice, namjestnika Kristova. Ovom jedinstvenom upravom počelo se drmati, kada je stolica carstva prenesena u Carigrad, te se uzelo govoriti, da je novi Rim baštinio preimućtva staroga s gledišta takodjer crkvenoga. To se pojavi još više, kad je carstvo razdieljeno u istočno i zapadno, te se prema tomu govorilo o crkvi istočnoj i zapadnoj, a patrijarke carigradske počeše si svojatati upravu na istoku kao papa što je upravljao na zapadu. Jedinstvo je ipak potrajalo, prem se javljalo

sve veće takmenje poglavito s razloga političkih. Crkve se napokon razdieliše, ali je i poslie svaka izpoviedala, da je Isusova crkva samo jedna. A ta jedna Isusova crkva je li u onoj, čiji patrijarhe ne dosižu dalje van do Konstantinove dobe ili u onoj, čiji poglavice izravnim i neprekidnim redom sižu do sv. Petra, Kristova namjestnika, koji je prozvan pećinom, na kojoj će Krist sagraditi svoju crkvu, a vrata paklena neće ju nadvladati? Pa i poslie priznavalo se na istoku neizravno primat rimskoga pape već tim, što se s papom radilo o uzpostavi jedinstva. Da nije uspjelo ni poslie svečanoga sjedinjenja u Lionu (1270) i Fiorenzi (1439) tomu su uzrok razni uplivi i politički položaji. — Što se Rusije napose tiče, ona je primila sv. krst iz Carigrada, ali više od jednoga stoljeća prije, nego li je konačno odciepljena patrijaršija carigradska od rimske stolice. U Carigradu, onda još katoličkom, bijaše već u to doba raznih predsuda proti Rimu, ali u Ruskoj, koja se tek dizala iz varvarstva, nije se znalo ni za kakove tužbe. Za vrieme križarskih vojna nesklad je medju Grci i Latini porastao; a zaprjekom, da se sjedinjenje izvelo nije, bijaše i latinsko carstvo u Carigradu, što su ga Križari utemeljitelji proti zabrani papinoj. U sve te prepirke Rusi nisu bili upleteni, ali se od Grka presadiše predsude i k njim. U fiorentinskom saboru učestvovala je i Rusija; te je njezin patrijarha Isidor podpisao spis za sjedinjenje. Petar Veliki ozbiljno je snovao, da sjedini rusku crkvu s Petrovom stolicom, ali se dogovori razbili s razloga, što sv. Otac nije mogao u tadanjih prilikah udovoljiti želji Petrovoj, da mu dade naslov cara. Petar je u rusku crkvu uveo sv. sinod, koji imade upravljati crkvom, što je do tada činio patrijarha moskovski. Taj korak Petrov izveo je u samoj ruskoj crkvi razkol, koji je carevom i kasnije zadavao znatnih neprilika. — Sada crta pisac ponajprije nuždu sjedinjenja, a onda naslućuje, da bi se sjedinjenje i izvesti moglo. U Rusiji se počimlje shvaćati, da Rim čini korake k sjedinjenju ne iz slavohleplja nego iz dužnosti, što je Petrov nasljednik odgovoran pred Bogom za spas svih ljudi, te prema tomu je njemu neprestano nastojati, kako će njegov glas čuti svi ljudi, te svi doći na put spasenja. Takav korak ne čini ni jedna druga crkva, jer si je svaka druga svjestna, da je narodna, a nipošto sveobća ili katolička. Pisac napokon kazuje i način sjedinjenja. Upozoruje najprije na činjenicu, kako je rimska stolica vazda čuvala i čuva povlastice pojedinih crkava na istoku: njihove obrede, običaje, slobodan izbor biskupa i patrijarka, koje potvrdjuje vrhovni poglavica crkve. Što se tiče Rusije, ona danas ne ima patrijarke. Valjalo bi dakle ili uzpostaviti moskovskoga patrijarku, koga bi potvrdjivala sv. stolica, ili bi sv. stolica potvrdila, da crkvom ruskom upravlja sv. sinod, kojega članove bi car imenovao a sv. stolica bi ih potvrdjivala. Ovim bi crkva u Ruskoj dobila opet svoju slobodu, čim bi u nutarnjosti ojačala prema razkolnikom, koji ne bi imali opravdana razloga, da ostanu na svom stanovištu, kamo ih je potjeralo baš to, što je Petar Veliki crkvu skučio pod vlast državnu. A ojačala bi Rusija time i prema vani, jer bi u inozemstvu stekla simpatije katoličkoga svieta. Pisac napokon spominje, da sudeći po njekih pojavih novijega doba, razvoj ovoga pitanja da ne bi naišao na težkoće, koje se svladat mogle ne bi. Odlični ljudi, koji upravljaju ruskom politikom, a upućeni su u poviest crkve, neka dopuste ruskim podanikom, koji žele živiti pod vrhovnom vlasti apostolske stolice, da otvoreno priznadu duhovnu vlast papinu, a da ostanu ipak Rusi po liturgiji. Pisac misli, da bi se mnogo vjernika, svećenika, pače možebit i koji biskup odmah izjavili za sjedinjenje s Rimom, kad bi znali, da tomu vlada ne stavlja nikakve zaprjeke. Tako bi se malo po malo taj pokret širio dalje, a Onaj, komu je moguće i ono, što se ljudem čini da je nemoguće, može taj čas uskoriti i prije, nego li se mi tomu nadamo.

Prosvjeta.

— Oglašene knjižice, što će ih izdavati knjižara *Polonio-Balbi* na Rieci, donieti će njeke članke, koji su štampani i u našoj *Vrhbosni* godine 1887: *Što će sviet reći* i *Što je slobodno zidarstvo.* Razpravljati će se dakle o dnevnih pitanjih, pak za to ovaj korak i opet preporučamo. A preporučamo ga tim više, što će povoljan uspjeh ovoga prvoga koraka uroditi drugim: da nam se u Primorju pojavi katolički časopis.

— Družtvo *Pučka knjiga* u Zadru izdala je 13. i 14. knjižicu u svojoj 3. godini, u kojoj pučki učitelj Marko Radoslavić piše *O uzgoju krmnih trava.* Ciena je knjižici 15 novč.

— Knjižara Firmin-Didot u Parisu izdala je krasno veliko (str. XI, 796) djelo sa slikami, komu je naslov: *Le vatican, les Papes et la civilisation. Le gouvernement central de l' église.* Djelo su napisali: Georges Goyau, André Pératé i Paul Fabre. Vriednost mu povećaje činjenica, da je predgovor napisao kardinal Bouret, a zaglavak čuveni pisac Vogüé. Knjiga je puna liepih, pa i novih misli. Goyau napisao je Osvrt na poviest papinstva, gdje nam prikazuje tu uredbu božansku sve do našega vremena. Pératé crta nam pape prema umjetnosti, a Fabre piše o knjižnici vatikanskoj. Prijatelji francezke knjige naći će ovdje mnogo i liepe pouke, pa im knjigu toplo preporučamo. Mogu ju naručiti preko svake knjižare..

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Br. 125.

Josip,

po milosti Božjoj i sv. apostolske stolice nadbiskup vrhbosanski i metropolit, svim vjernikom, koji su u ovoj nadbiskupiji vrhbosanskoj blagodat i mir od Boga Otca našega i Gospodina Isusa Krista.

1. Kad je David prorok razmišljavao o tom, što je sve Gospodin Bog učinio, zavapi: Pravedan si ti, Gospodine, i prav je sud tvoj! Tako, braćo moja, valja da svaki nas zavapi, kad god promatra puteve Božje, promatra sudove njegove, promatra misli njegove pa ih sravni sa svojimi misli, sa sudovi i putevi ljudskimi. Razumio ti ne razumio ono, što Bog objavljuje, što Bog čini, što on pripušća, toliko ipak razumiješ, da je sve ono, što je od njega, pravedno i dobro, sve ako ljudi o tom i drugačije sude, sve ako oni i drugačije rade. Jest, pravedan je Gospodin, i prav je sud njegov u svem. Gdje će pamet tvoja dohvatiti Božju? gdje opakost tvoja pojmiti dobrotu Božju, gdje li će nepravda tvoja pronaći tajne puteve bezkrajne pravde Božje? Čudit se upravo čovjek mora, kad vidi, gdje bezbrojni ljudi toli lakoumno sude o Božjih tajnah i njegovih putevih. Jedva će razumjeti što mu je pred očima, što čuje na svoje uši, a eto on će se drznuti pa će mišlju letjeti po prošlosti te ju bez izpitavanja i razsudjivanja zaniekati; on će se uzpeti do istoga neba, o njem će suditi proti svetcem, koji su već na zemlji vodili život nebeski. Ne tako, braćo moja! Pustite vi takove ljude govoriti šta ih je volja, a vi se držite Gospodina Boga i njegove sv. crkve, jer on ni može prevariti ni prevaren biti.

Medju ostalimi istinami sv. naše vjere, jedna je, o kojoj se riedko dobro misli, a ipak je temelj sv. naše vjere; a jest ta istina, kako je Adam sagriešio. Čut ćeš, gdje ti pričaju, kako je Adamov grieh tako neznatan: jeo Adam sa stabla i ništa više. Čini ti se, kada takova šta čuješ, kao da ni pravo nije, što je toliko on kažnjen za tako neznatan grieh. Kad to čovjek promisli pa pogleda na naše kršćane, onda, kako se moraš čuditi njihovu neznanju, što toli ogroman i velik grieh Adamov smatraju neznatnim, tako se čuditi moraš onoj hladnokrvnosti, kojom i oni Božje zapoviedi u obće, a napose zapovied o postu nogama gaze.

Mislim zato, da će biti Gospodinu Bogu milo, a vam svim veoma koristno, ako vam s jedne strane predočim, koli je očinski Gospodin Bog obdario Adama božanskimi darovi, kojih mu narav nije iziskivala, nego mu ih je jedina dobrota Božja udielila; a s druge strane ako opišem, kako je

strašno Adam Boga uvriedio podigavši se proti njemu neposluhom, nevjerstvom, nezahvalnošću, ne bi li strahota toga grieha potresla srce vaše, ter se osviestili i uvidjeli, koli je strašan i vaš svaki grieh, a poimence grieh proti sv. postu, na koji slabo tko i pazi, kao da ga i za taj grieh ne čeka strašna kazna, kazna paklena, ako se za vremena ne obrati i ne obeća, da će sve crkvom propisane poste obdržavati. Naučite se, braćo, već jednoć tomu, kako je svaki nas dužan obdržavati te zapoviedi, vidio nas tko ne vidio, kad nas Bog vidi, koji će nas suditi. Ima ih na žalost dosta, koji misle, ako obdržavaju te zapoviedi, dobro je; ali ako ih ne obdržavaju, da nije zlo. Dao Bog, ter iz grieha Adamova naučite sviestni si biti, da ste upravo dužni, sve te zapoviedi obdržavati, nećete li, da vas Bog i za te griehe i paklom kazni.

2. Od vieka imao je Bog u pameti, da u vrieme čovjeka stvori, ter mu svoju božansku slavu odkrije i dielnikom ga učini svoga blaženstva. To Gospodin izražava na usta proroka svojega veleći: *Vječnom sam te ljubavlju ljubio.* A može li onaj, koji ljubi sam šta uživati? Ne. Ljubav ne da srcu mira, dok svoje ne podieli s onim, kojega ljubi. I što je veća ljubav, to veća spremnost, veća želja, da od onoga što ima i drugomu dade, koga ljubi. A gle Božja ljubav nema kraja nema konca; takova mu je dakle i želja, da čovjeku poda što više može od svoje slave. I eto, kako Bog stvori čovjeka. Tako ga stvori ter mu dade milost, da bude dielnik iste Božje naravi. I prema toj misli Bog prvoga čovjeka Adama, našega praroditelja, stvori kao *svoje diete.* I preko Adama trebali su da budu svi ljudi *djeca Božja.*

3. Što je na svietu tako krasno, nježno, ganutljivo kao odnos djeteta k otcu, k majci, i odnos otca, majke k djetetu? Osim Boga ima diete otcu zahvaliti, što jest, što žive, što mu jednaka krv teče u žilah. Zato diete i jest onako u licu, u govoru, u svem tielu kao otac. Ali i duša otčeva zrcali se na razumu, volji, čuvstvih djeteta njegova. I tako je diete dielnik naravi otčeve. I ta narav opaža se na djetetu od dana do dana sve to više, što više otac svojim primjerom, naukom, odgojom utječe na diete. I tako diete postane s vremenom prava slika i prilika otčeva, drugi otac. A to i jest naravna podloga ljubavi izmedju otca i sina, žarkoj težnji jednoga za srećom drugoga, želji, da što je jednoga bude i drugoga. I tako otac sinu kad šta uztegne, uzkrati iz viših kakovih razloga, u srcu mu ipak ne uzkraćuje, ne uzteže ništa. Diete svako je u tiesnoj, obiteljskoj svezi sa svakim djetetom, sa svom djecom ostalom otca svojega; svi su oni takodjer dielnici naravi otčeve ter su svi u najužoj medjusobnoj svezi.

O koli je sretno ono diete, koje ima otca vrla tielom, a još vrstnijega dušom: značajna, kriepostna, savršena! Ono će brzo poći njegovim tragom, njegovim će se brzo povesti primjerom, a i dielnikom će postati svega, što otac jest, što ima i što može.

4. Bog stvori Adama kao svoje diete. Već po samoj naravi, koju Adam primi iz ruke Božje, bijaše on i zbilja diete Božje. Bog mu u tielo udahne bezsmrtnu dušu, i ta duša i to tielo, što mu je Bog sam od zemlje načinio, sačinjavaju upravo čovječju njegovu narav. I Adam imaše po toj svojoj naravi i razum i slobodnu volju i ostale vlastitosti naravne s tim spojene, po kojih je prava slika svoga Otca nebeskoga; po kojih se razlikuje od ruda, od bilja, od nerazložnih životinja, od bićâ, koja nisu slika Božja, nego kojim je utisnut samo trag Božji.

Ali je Bog još nešto od svojih darova duši Adamovoj usadio, što njega istina po naravi nije išlo, ali što je i te kako odgovaralo prevelikoj ljubavi Božjoj napram njemu; dao mu je duši nešto, što u cieni nadmašuje i tielo mu i dušu, što je daleko nad njegovom naravju, što je nadnaravno, a što mi zovemo posvećujućom milošću Božjom. Po toj milosti posta Adam dielnik Božjih vlastitosti, Božje spoznaje, Božje volje, Božje svetosti i pravde, iste Božje naravi; on posta prava slika i prilika Božja u puno uzvišenijem smislu, nego li to posta po svojoj samoj naravi.

I tu dragocjenu milost je Bog u Adamu s njegovom naravju kao u jednu cielinu stopio. Adam je istina tu milost mogao i izgubiti, pa da ipak ostane čovjek; ali Bog mu ju je dao tako, ter je nikada ne izgubi; samo svojom krivnjom mogao je razkinuti vez, koji je obstojao izmedju njegove naravi i te milosti. Kao što dakle duša i tielo sačinjavaju jednu cielinu, naravnoga čovjeka; tako taj čovjek s dušom i tielom u svezi sa nadnaravnom milošću čini novu cielinu, čovjeka nadnaravnoga. Pa kao što je diete uslied toga, što je dielnik naravi otčeve, diete otčevo; tako je i Adam po naravi svojoj naravno diete Božje, a po nadnaravnoj milosti nadnaravno diete Božje. I ako je Bog Adamu i tielo i dušu, naravnoga čovjeka,

nad sve što se u svietu vidi uzvisio, ukrasio, ne da se ipak ta krasota prispodobiti s ljepotom, kojom mu je uresio život nadnaravni po milosti posvećujućoj. Ta posvećujuća milost bijaše kao dragocjena odora, kao svadbena haljina, kojom je Otac nebeski zaodjeo svoje diete. Kad kralj svomu sinu daje haljine, odabire mu najsjajnije i najdragocjenije; koli krasna i dragocjena moraše biti haljina, kojom je toli uzvišeni Otac Adama kao svoje diete nakitio? Božje oko na njem milo je počivalo kao na Božjem djetetu. A Adam uslied primljenih milosti mogaše činiti djela zaslužna za život vječni, u kom se sadržava pravo na nebo kao na baštinu i na blaženstvo u nebu. Koli dakle sretan i presretan bješe Adam kao diete Božje!

5. A i vanjsku narav stvori Bog tako, ter njegovu djetetu bijaše dostojan stan, a ujedno i poticalo, kako da mu se to djetinstvo kako treba razvije. Gospodin Bog naime nasadi prekrasan raj pun naslade i ondje namjesti čovjeka, kojega stvori. I učini Gospodin Bog te nikoše iz zemlje svakojaka drveta liepa za gledanje i dobra za jelo i drvo od života usred vrta, i drvo od znanja dobra i zla. I voda tecijaše iz mjesta naslada natapajući vrt, i odande se dieljaše u četiri rieke. I uzevši Gospodin Bog čovjeka namjesti ga u raju, da ga radi i da ga čuva. I kad Bog čovjeka i sve ostalo stvori, tada pogleda sve, što je stvorio, i gle, dobro bješe veoma. I sve je Bog stvorio radi čovjeka i sve mu je kao gospodaru zemlje svečano predao; jer sam Gospodin stvarajuć čovjeka na svoju sliku i priliku reče za njega, da će biti: gospodar od riba morskih i od ptica nebeskih i od stoke i od ciele zemlje i od svih životinja, što se miču po zemlji. Evo dao sam vam, govori sam Bog, sve bilje, što nosi sjeme po svoj zemlji, i sva drveta rodna, koja nose sjeme, da vam budu za hranu.

Ali zemlja imala je biti ne samo stan za djecu Božju ter im davati hranu i pilo i sve drugo, što im je potrebno za uzdržavanje naravnoga života; nego im je ujedno imala duši predstavljati i predočavati slavu i svojstva Otca nebeskoga. Djela Božja trebala su da svojom množinom i veličinom, svojom savršenom uredbom, svojim divnim redom, svojom krasotom i različnošću, svojim suglasjem i medjusobnim odnosom svjedočiti za veličinu, moć, mudrost, dobrotu i ljubav Otca nebeskoga, ter da čovjeka na to potaknu, da sve više i više spozna i ta svojstva Božja i samoga Boga, stvoritelja i dobročinitelja i prijatelja i gospodara i otca svojega. Prije nego će graditelj šta sagraditi, stvori si u misli nacrt, i po tom nacrtu pravi kuće i crkve i šta već je; i te misli, što su u nacrtu, vide se takodjer ostvarene u samoj kući, te po izvedbi može se razsuditi, je li uman onaj graditelj. Tako je i Gospodin Bog stvarajuć stvorenja imao neke misli na pameti, po kojih je načinio sve što je stvorio, te se te misli ostvarene nalaze u njih, i koji ih promatra, mora da ih vidi i odatle zaključi, koli je uman i mudar, koli je dobar i svake ljubavi vriedan onaj, koji ih je stvorio. Zato je Bog osobitim načinom razsvietlio Adama, da je mogao u stvorenjih vidjeti te misli Božje, koje sačinjavaju njihovu narav, te im prema tim mislim nadjeti imena. Prema tomu sv. pismo i pripovieda: Gospodin Bog stvori od zemlje sve zvieri poljske i sve ptice nebeske i dovede k Adamu, da vidi kako će koju nazvati, pa kako Adam nazove koju životinju onako da joj bude ime; i Adam nadjede ime svakom živinčetu i svakoj ptici nebeskoj i svakoj zvieri poljskoj. Sve to bez sumnje predpostavlja, da je Adam uslied osobitoga svjetla Božjega morao vidjeti narav pojedinih stvari ter da im je prema toj njihovoj naravi i imena nadjeo, ne će li se kazati, da im je po miloj volji davao imena.

6. I tako stajaše sav sviet, stajaše Bogom uredjeni stan za njegovu djecu, pred Adamovim očima u svoj svojoj krasoti i rajskoj divoti. Bijaše mu prava slast, motriti bezbrojan niz liepih, raznolikih stvorenja u najljepšem redu, a još više mu bješe prava milina, što mu oko duhovno mogaše prodrieti u samu njihovu narav. I sva stvorenja govorahu kao jednim jezikom, koji Adam dobro razumije, ona mu navieščivahu i kazivahu misli Božje, odnos Božje naravi k svietu; i tako ga ona svom svojom uredbom upoznaju sa njegovim stvoriteljem i otcem, radovala ga ter ga sve više poticala na to da hvali i slavi Gospodina Boga i otca svoga. O blažena boravka u takovu stanu, usred bezbrojnih djela od predobroga Otca nebeskoga danih djeci svojoj, koja ih razumješe, a u kojih joj je vazda svietila njegova veličina i moć i mudrost, njegova dobrota i slava; i tako je po tih djelih Otac nebeski vazda boravio s djecom svojom.

I tako je imalo kroz sva vremena biti. Zemlja u svoj svojoj rajskoj liepoti imala je biti stan djece Božje, providjen svim, što je moglo naravni

život njihov uzdržavati i promicati, tako da bude dobra i sgodna odgovarajuća podloga za život vrhunaravni, ter neprekidna objava slave Otca nebeskoga, koja može kod djece njegove uzdržati poznavanje njegovo i ljubav k njemu i sve to dovesti do savršenosti.

7. Bog dakle stvori Adama kao svoje diete. Adam bijaše uslied toga, što ga je Bog stvorio, naravno diete Božje; a uslied toga što je od Boga primio vrhunaravnu milost Božju, i postao dielnikom njegove naravi božanske, bješe vrhunaravno diete Božje. I Bog stvori zemlju i uredi ju svom divotom i krasotom i dade Adamu za stan. A da ima drugaricu u razplodjivanju djece Božje, načini mu Bog iz njegova rebra ženu, Evu. Koli se sretnimi oni smatrahu, što im je sam Gospodin Bog, stvoritelj neba i zemlje, otac, što ih on kao otac ljubi, što ih je obdario tolikimi naravnimi darovi: bezsmrtnom dušom, bistrim razumom i slobodnom voljom; posvećujućom milošću, time, što im je razum bio pun znanja, a nije ga napastovala zla pohota; što nisu imali nikada trpiti nevoljâ i boli, niti umrieti; time, što ih je Otac nebeski usposobio, da sve obilatije postanu dielnici Božje naravi i Božjega blaženstva. Htjede naime Bog, da čovjek dobivene darove i milosti Božje upotrebi ter djelujući s timi milostmi postane sve sličniji Bogu, a po tom da sve što od Boga jest i ima, nekim načinom kao Bog od sebe počme imati i biti kao graditelj svoje vlastite sreće.

Kako je Bog Adama učinio svojim djetetom, tako je takodjer htio, da on bude prvi roditelj sve djece Božje, koja su imala sačinjavati rod ljudski. I upravo vršeći volju svoga otca nebeskoga i pokazujuć se njegovim djetetom u svem svojem ponašanju imao je Adam zaslužiti, da svi darovi naravni i vrhunaravni, što je on sam od Boga primio, predju kao dragocjena baština i na njegovo potomstvo; njegova djeca imala su se od njega roditi ter imati kao on raj za stan, bezsmrtnost duše i tiela, posvećujuću milost, po kojoj bi bili prava vrhunaravna djeca Božja i baštinici kraljestva nebeskoga; i djeca bi imala bistar razum, pun znanja, slobodnu volju, ne bi je napastovala zla pohota, ne bi trpjela nevolja i boli niti bi mogla umrieti.

Koli je čudovita svemožnost tvoja! o moj Bože; koli su čudovita djela tvoja! Samo si rekao jednu rieč, i sva stvorenja su iz ništa postala. Ti si bio prije svih vremena i tvoja djela nisu ništa veličini tvojoj pridodala; ali ona su čovjeku odkrila tvoju slavu, tvoju moć i tvoju mudrost. Sve se tebi pokorava, sve o tebi ovisi. Nebo si razastro kao prekrasan šator; koli si ga mnogimi zviezdami posuo i uresio, koli si ga sjajnim svjetlom prevukao! Koli čudovito svjetlo moraš ti sam biti, kad si izvor tolikomu svjetlu na suncu i ostalih zviezdah! Koli je divna tvoja ljepota, kad nas mali izljev njezin, što stvorovom daješ, tako zatravljuje i za sobom poteže! Ti si zemlju u zrak postavio, tu ona visi bez ikakve druge podloge osim tvoje volje. Da se na njoj može stanovati, skupio si vode u korita njihova kao u kakove posude ter si im granice doznačio, kojih ne smiju preći. Tvoja zapovied drži more u svojih obalah, i ne da da ikada izidje i poplavi zemlju. Ti si zemlju plodnom načinio i napunjaš ju dobara. Radi čovjeka napunjaš ju tolikim blagom; otvaraš ruku svoju, pa ga darivaš svojim blagoslovom. Sva djela tvoja, osobito čovjek, neka te hvale i slave; sve što je na nebu i na zemlji, u moru i na zraku neka te blagosliva; sva stvorenja neka u vieke slave tvoju moć i tvoju dobrotu.

8. Čovjek, kako je izišao iz ruke Božje, bijaše pravedan, svet, sretan i prekrasnimi darovi urešen. Duh njegov razsvjetljivalo je božansko svjetlo, i to svjetlo podučavalo ga je u svem, što mu je trebalo znati. Da se poduči, nije mu trebovalo ni knjiga ni učitelja; njegova volja bijaše dobra bez sklonosti na zlo. Ništa nije čovjeku mutilo duševnoga mira; a tielo nije bilo podvrženo ni neprilikam, ni bolim, ni smrti. Koli je to sretno stanje bilo; i to stanje prešlo bi bilo i na nas, da je Adam ostao pravedan. Naša sreća ovisila je o vjernosti Adamovoj. A zašto smo dakle lišeni toga sretnoga stanja? Čovjek, stvoren sa slobodnom voljom, bijaše dužan poslušan biti svojemu stvoritelju. Bog je sve što je stvorio na zemlji i zemlju samu predao u posjed i na uživanje Adamu. Da on zna, da je sve to od Gospodina Boga primio; da zna, da ima gospodara nad sobom; da zna, da je dužan, poslušan biti Bogu svojemu: dao mu je Bog jednu osobitu zapovied.

Vriedno je, da tu zapovied malo protumačimo, da se vidi, koli je velik grieh Adam učinio.

9. Trostruku zapovied izda Gospodin Bog prvomu čovjeku Adamu: *prva* je naravna, što mu je dao po samoj naravi, kao na primjer da treba Boga štovati, da ne smije lagati i druge zapoviedi, što se sadržavaju u tako zvanih deset zapoviedi

Božjih. *Druga* je vrhunaravna, a ta se je protezala na vrhunaravnu vjeru, ufanje i ljubav: krieposti, koje su imale Adama voditi k zadnjemu cilju u nebu, da vidi Boga i bude na vieke blažen. *Treća* je zapovied ovako glasila: I zapovjedi Bog Adamu govoreći: Jedi slobodno sa svakoga drveta u raju: ali s drveta od znanja dobra i zla ne jedi: jer u koji god dan okusiš s njega, smrću ćeš umrieti (Gen. 2, 16. 17).

Prve dvie zapoviedi dostatno predstaviše čovjeku mudrost, svetost i dobrotu Božju; ali ne tako njegovo vrhovno gospodstvo; jer od onih stvari, što prve dvie zapoviedi nalažu ili zabranjuju, nije nijedna samo zato dobra što je zapoviedjena ili samo zato zla, što je zabranjena; nego je svaka od njih dobra ili zla sama po sebi ter je zapoviedjena, jer je dobra, ili je zabranjena, jer je zla. Kad bi tko na primjer kazao: Ne jedi ovoga bilja, jer je otrovno i usmrćuje; ako je to bilje u istinu otrovno i smrtonosno, onda bi onomu zadalo smrt, koji bi ga jeo, sve da i nije nitko toga kazao, jer je ono u sebi već otrovno i smrtonosno. Čast dakle Božja iziskivala je, da on očituje svoje vrhovno gospodstvo čovjeku ter mu nešto zapovjedi, što po sebi nije ni zlo ni dobro, nego što je samo zato zlo, što je to Bog svojom zapoviedju zabranio, ili samo zato dobro, što je to on svojom zapoviedju naložio; tako da čovjek prizna Boga kao svojega vrhovnoga zakonošu ter pokoreć mu se vidi korist posluha, a ne slušajuć ga da vidi štetu i opakost neposluha. Iz svega se vidi, da je Bog tom zapoviedju htio čovjeku predočiti svoje vrhovno gospodstvo, i njegovu posvemašnju ovisnost o njem tako te mu je valjalo i riečju i činom kazati: Bog je moj gospodar i gospodar neba i zemlje i svega što je na nebu i na zemlji i svega onoga, što je Bog u svojoj milosti i dobroti meni predao na uživanje.

10. Ta zapovied bila je tim sgodnija, što je Adamu pred oči stavljala i to, da je istina i njegovo tielo bezsmrtno, ali da i to ima jedino iz ruke Božje; jer ako bi se usudio sa zabranjena drveta jesti, izgubit će tu bezsmrtnost kao i ostale milosti, koje mu je Bog u svojoj ljubavi kao Otac udielio. Trebalo je dakle da Adam ima na pameti, ne samo, da sve što mu je Bog dao na uživanje o njem kao o vrhovnom gospodaru ovisi, nego da i on sam sav savcat sa svimi svojimi darovi ovisi posvema o Bogu, ter da mu je zato dužan svim srcem u svem pokoravati se i uviek.

U tu svrhu odabra Bog prekrasno drvo, što je on sam nasadio usred raja zemaljskoga. A bio je rod na tom drvetu dobar za jelo i za oči liep te ga je bilo milina gledati. Kakovo je to bilo drvo, ne zna se. A zvalo se je to drvo, drvo od znanja dobra ili zla po žalostnu učinku, jer čovjek jedavši sa zabranjena drveta izkusi i oćuti gubitak svega dobra i boli svega zla: čega ne bi bio izkusio nikada, da nije sagriešio. Sv. Augustin tvrdi, da je sam Bog to drvo nazvao drvetom od znanja dobra i zla, jer to drvo bilo je jedini predmet zapoviedi Božje; prema tomu o obdržavanju te zapoviedi ovisilo je za Adama, da zna iz izkustva, što će reći uživati svako dobro, kao što je po njega o prestupku te zapoviedi ovisilo, da zna iz izkustva, što će reći trpiti svako zlo. Napokon moglo se je to drvo i zato zvati drvo od znanja dobra ili zla, što je djavol Evi lažno obećao, kako će oni, ako s njega jedu, biti kao bogovi i da će znati, što je dobro što li zlo.

Pokraj toga drveta usred zemaljskoga raja postavio je Bog drugo drvo zvano drvo od života. Hrana, koju mi jedemo sad, uzdržava nam tielo i daje mu snagu, da može svoje sile upotrebiti. Ali te sile same i sjetila tjelesna tako s vremenom oslabe, ter nisu u starosti za ništa. Bog je u raju zemaljskom dao hrane Adamu u izobilju za svakdanje uzdržavanje tiela; ali da mu sile nikada ne oslabe, da mu bude tielo uviek svježe i mlado, da nikada ne ostari i ne umre, nasadio je Bog drvo, čiji rod je po naravi imao tu silu, da čovjek ostane uvjek mlad i da ne može umrieti, koji god s njega jede. Zato se je to drvo zvalo drvo od života.

O koli se jako vidi velika dobrota očinska našega Gospodina Boga, što je drvo od znanja dobra i zla postavio upravo pokraj drveta od života. Mislio si je Gospodin Bog: Ako Adam bude kada u napasti da ubere roda sa drveta od znanja dobra i zla, toga drveta smrti, onda će i nehotice pogledati na pokrajno drvo od života, da ga ljubav k bezsmrtnosti uzdrži u vjeri, koja ga je učila, da će umrieti, ako okusi s drveta od znanja dobra ili zla.

Uza sve to, što je Gospodin Bog tako strogu zapovied Adamu dao ter mu ju olakotio kako to samo dobar otac učiniti može; Adam ne prizna Božjega gospodstva nad sobom niti svoje ovisnosti o njem, ne htjede Bogu vjerovati, da će umrieti, ako prestupi zapovied njegovu; nego povjerova

djavolu, koji mu kaza: Ne ćete vi umrieti; nego zna Bog, da će vam se u onaj dan kad okusite s drveta od znanja dobra ili zla otvoriti oči, pa ćete biti kao bogovi i znati što je dobro što li zlo. Pa kad već sagrieši Adam, u mjesto da se pokaje za taj grieh, a on se počeo sakrivati pred njim; a kad vidje, gdje se ne može više pred njim sakriti, onda, kad mu Bog predbaci, što je jeo sa drveta zabranjena, kao da svaljuje krivnju svoju na samoga Boga govoreći: Žena, koju si mi dao za drugaricu, dade mi s drveta, te jedoh. Strašne li opakosti i nečuvene li nepravde Bogu učinjene! Ta to će reći: Gospodine, tvoja je to krivnja. Nisam ja tražio žene; ti si mi ju dao i s njom me svezao raznimi vezi. Te sveze me prisiliše, da je ne odbijem, kad me je nagovarala, da jedem sa zabranjena drveta, samo da budem s njom u miru. Ona je tako htjela, a ja sam morao zadovoljit joj ter jesti od roda, što mi je nudila, da jedem.

11. A gle dobroga Boga! On treba da sada iza grieha kaznu izvede, kojom se je Adamu zaprietio. Jest to on i učini, ali kako? Prije nego njega i Evu kazni, obeća im neizmjerno dobročinstvo, obeća im Spasitelja svieta, rad čijih zasluga oprostit će on i Adamu i svemu svietu. Nedohitne li ljubavi Božje: prije oprašta, i tako oprašta, a onda kazni! Evo kako Gospodin Bog naviesti spasitelja svieta govoreći djavolu: Stavit ću neprijateljstva izmedju tebe i žene, i izmedju sjemena tvojega i sjemena njezina: ona će satrti glavu tvoju. Ta žena, koja je imala po svojem Sinu satrti glavu sotoni, jest bl. dj. Marija, majka Isusa Krista, Sina Boga živoga, spasitelja svieta. A sotona bješe početnik grieha i smrti. Spasitelj dakle satiruć glavu sotoni, satire grieh i smrt. Sv. otci naime i naučitelji tvrde, da je Adam razumio to Božje obećanje. I vjera u budućega obećanoga Mesiju, to jest u Isusa Krista odkupitelja, uz nadu da će mu Bog po zaslugah i milosti toga odkupljenja oprostiti, bijaše početak opravdanju, uslied kojega se spasi. Prema tomu se Isus u sv. pismu zove janje ubijeno od početka svieta, jer njegova smrt poče od početka svieta proizvadjati spas i nadu kod svih ljudi.

Od sada osta čovjek pred Gospodinom Bogom kao krivac, oprljan na duši neposluhom, nezahvalnošću, vriedan prezira i kazne. Bog, koji je u Adamu i Evi stanovao, otide iz njih, griehom okaljanih, a s njim oni izgubiše posvećujuću milost njegovu, a po tom pravo na nebo i na dielničtvo Božje naravi, po čem upravo bijahu djeca Božja. Oni mu dakle ne bijahu više djeca, mila i draga, koju bi on ljubio: nego djeca, koja se sama najvećih prednosti posinjenja lišiše, djeca mrzka mu i vriedna strašne kazne, djeca srčbe, kako ih sv. pismo zove.

Adam, lišen svih vrhunaravnih prednosti, ne osta nepovriedjen ni u samoj svojoj čovječjoj naravi; jer su one prednosti u veliko utjecale na nju. Sad mu i naravni um potamni, a volja se sklone na zlo, pohota pako prouzroči borbu izmedju tiela i duše. Tielo samo, prije bezsmrtno, sada podpane smrti.

Bog je upravo za svoju djecu naredio raj zemaljski. Kad Adam i Eva prestaše biti vrhunaravna djeca Božja, onda ih izagna iz raja zemaljskoga, a samoj zemlji, koju je naresio radi djece svoje, sada oduzme milinu ter ju prokune govoreći Adamu: Što si poslušao ženu i jeo s drveta s kojega sam ti jesti zabranio; zemlja da je prokleta s tvojega čina; s mukom ćeš se od nje hraniti kroz sve dane života svojega. Trnje i korov će ti radjati, i ti ćeš jesti zelje poljsko. Sa znojem lica svojega jest ćeš hljeb svoj, dokle se ne vratiš u zemlju, od koje si uzet. Jer si prah i u prah ćeš se vratiti. A ženi reče: Umnožit ću muke tvoje i začeća tvoja; s mukom ćeš djecu radjati, i bit ćeš pod vlašću muža tvojega; i on će ti biti gospodar.

I Gospodin Bog izagna Adama iz raja zemaljskoga, da radi zemlju, od koje bi uzet. I izagnav čovjeka postavi pred rajem zemaljskim kerubina s plamenijem mačem, koji se vijaše i tamo i amo, da čuva put k drvetu života. To naime drvo dalo bi Adamovu tielu po svojoj naravi bezsmrtnost, i tim bi navukao na se s nova srčbu Božju; jer je Bog Adamu kazao: U koji god dan okusiš s drveta od znanja dobra i zla, umriet ćeš.

A kako to, da Adam nije u onaj isti dan umro, kad je sagriešio? Jest, umro je on ne samo u onaj isti dan, nego u onaj isti čas, kad je sagriešio, jer je izgubio milost Božju, po kojoj se duševno živi; prema tomu je bio u onaj isti čas duhovno umro, kad je sagriešio. Ali je Adam u onaj isti dan, kad je Boga uvriedio, umro ne samo duhovno, nego i glede tiela; jer je onaj isti čas izgubio pravo na bezmrtnost tiela, te je postao umrl; osim toga tielo njegovo od onoga časa buduć da je bilo smrti podvrženo, počelo se raztvarati

malo po malo sve do njegove smrti, pošto život umrl nije drugo nego lagana i mučna smrt. A zašto se je Bog zaprietio smrću i to tjelesnom, a ne smrću vječnom ili čim drugim? Zato se je zaprietio smrću, jer smrt u sebi uključuje sva ostala zla na svietu; a zato se je smrću tielovnom, a ne vječnom zaprietio, jer je griešniku htio predočiti onu smrt, kojoj nije mogao ni po pokori izbjeći, a ne onu, kojoj je po pokori mogao umaknuti; kao što je Adam i u istinu morao umrieti tielom, premda je pokoru činio, ali nije upravo porad te pokore umro vječnom smrću.

12. I sada je Gospodin Bog postavio takovu zapovied, kojom nam po svojem Sinu i po svojoj crkvi zapovieda, da se uzdržavamo od stanovitih jela i da postimo u stanovite dane. I tim postovom i tomu uzdržavanju od stanovitih jela jest svrha, da pred Bogom i pred svietom priznamo vrhovno gospodstvo Božje i svoju posvemašnju ovisnost o njem; jer priznajemo, da se naš život uzdržava jelom danim od Boga, ali onakovim, kako i kada on hoće; priznajemo, da je on naš gospodar, kad se toj njegovoj zapoviedi o postu pokorimo. Tko dakle ne posti, ne poštuje crkve ni njezinih zapoviedi, ne sluša Boga, svoje ovisnosti o Bogu neće da prizna, neće da bude poslušan svojemu vrhovnomu gospodaru. Pa kao što je svatko dužan postiti, jer Bog to zapovieda; tako je takodjer od potrebe, da svatko i onako posti, kako to Bog hoće. A hoće Bog, da se u tom skroz pokorimo sv. materi crkvi, za koju on sam tvrdi, da njega sluša, koji god nju sluša, a koji nju prezire, da prezire njega samoga. Prema tomu više pred Bogom vriedi, da se tko onim načinom uzdržava od mesa u petak i u subotu, kako sv. mati crkva propisuje, nego kada bi tko kroz sve ostale dane cieloga tjedna suho postio i živio o samomu kruhu i vodi; jer ovo si ti sebi sam propisao, kako crkva od nikoga ne ište, a ono je sv. crkva propisala, koju hoće Bog da svatko sluša. Tko dakle hoće, da Gospodinu Bogu svojimi postovi, koji nisu propisani od sv. matere crkve, ugodi i omili, taj se mora najprije trsiti, da sve propisane postove preko godine točno i vjerno obdržava. Najprije valja uvjek ono činiti što Bog i njegova sv. crkva zapoviedaju, a onda ono, što komu pobožnost vlastita savjetuje; a i to neka bude dozvolom izpovjednikovom, da i takova dobra djela po poslušnosti bolja i Bogu ugodnija postanu.

13. Budući da su svi po Adamu podpali griehu, zato se dogodi da Otac nebeski posla Isusa Krista Sina svojega k ljudem, da opet svi prime pravo, postati djecom Božjom, ter tako opet zadobiju što su po Adamu izgubili. Ali kao što prvi Adam od neposluha ne prizna vrhovnoga gospodstva Božjega, te ne vjerova Bogu, nego djavolu napastniku, i prestupi zapovied Božju jedavši sa zabranjena stabla; tako Isus, drugi Adam, ne posluša djavlovih napasti, nego im se opre priznavajuć vrhovno gospodstvo Božje i pokoreć se Božjoj volji u svem, ma bilo i težko ljudskoj njegovoj naravi. Upravo da uništi djelo djavlovo i njegovo kraljestvo na zemlji došao je Sin Božji na zemlju. Njemu kao Kristu spasitelju svieta, Sinu Davidovu i Sinu Božjemu pripada baština narodâ, kraljestvo. To je ciena njegove pobjede u vremenu, kao što je njegovo vječno pravo. Djavao ponudi tomu baštiniku narodâ neka bi kraljestvo primio iz njegovih ruku, i to bez borbe i muke samo pod uvjetom, da djavola prizna za vrhovnoga gospodara. Ta ponuda protivi se Božjoj odluki, po kojoj je Sin Božji imao poniznošću i poslušnošću Otca proslaviti ter od Otca svu moć na nebu i na zemlji primiti kao cienu i nagradu za muku i smrt pa tako sjesti ob desnu slave Otčeve. I tako kako se je prvi Adam sav odrekao Boga ne priznavajuć njegova vrhovnoga gospodstva i svoje ovisnosti o njem; tako je Gospodin Isus to vrhovno gospodstvo Božje i ovisnost o njem priznao prikazav mu se svega u pustinji: dušu molitvom, tielo postom, a sva dobra izvan sebe odrekavši ih se, jer ih ne htjede primiti iz ruke djavolove bez borbe i muke, nego prema volji Otčevoj preuze grozne muke i smrt na križu i tako udje u slavu svoju i primi kraljestvo nad svietom.

14. Zato ugledavajući se na našega Gospodina Isusa Krista nastojmo mi priznavati vrhovno gospodstvo Božje i svoju ovisnost o njem prikazujući mu skroz dušu molitvom, tielo postom, svoj imetak lemojzinom iliti djeli milosrdja. Prema tomu vas, iz dna srca svojega opominjem sa sv. Hrizologom: Troje, braćo draga, utvrdjuje vjeru, hrani pobožnost i ustaljuje kriepost, naime molitva, post i djela milosrdja. Molitvom kucamo, postom išćemo do dosade, a milosrdjem primamo. Molitva, djela ljubavi i post tvore cjelinu tako ter obstanak jednoga ovisi o obstanku drugoga; jer post je duša molitve, a djela ljubavi su život posta. Te sveze da nije nitko razkinuo, to troje ne da se

razstaviti jedno od drugoga. Tko jedno ima, a ostalo dvoje ne, nema ni jednoga. Zato tko se Bogu moli, neka posti; a tko posti, neka bude milosrdan. Tko hoće da ga Bog usliša, neka se ne ogluši na molbe svojih bližnjih. Tko ne zatvori ušiju svojih pred onim, koji ga moli, onaj si otvara Božje uši. Tko postom hoće da od Boga šta izprosi, valja da znade, kako je postiti, tko hoće, da Bog njegov glad oćuti, taj neka takodjer ćuti i glad svojih bližnjih; tko se nada milosrdju, neka sam bude milosrdan, tko milosrdje ište, neka je sam milosrdan, komu treba da Bog omili, neka i on omili drugomu. Nepravedna je želja: drugomu odbijati, za čim tko sam ide. Čovječe, budi sam sebi uzor milosrdja: onako se smiluj drugomu, kako, koliko i kad bi ti rad, da se tebi drugi smiluje. I tako neka nas jedino molitva, djela milosrdja, post pred Bogom štite i brane, za nas neka to bude u svakoj potrebi jedina prošnja. To su stvari, braćo draga, vjerujte mi, koje postizavaju nebo, u otajstva božanskoga sudca prodiru, pred sudištem Kristovim rod ljudski zastupaju, oproštenje za svaki grieh ter milost za obtuženike primaju. Tko u nebu takovu pomoć ima, zar da ne obastane na zemlji? Te stvari su na nebu u velikoj cieni, zato po njih sve uspieva na zemlji; one čovjeka rukovode u sreći, a oslobadjaju ga od nesreće, one čine kraj griehom a potiču na kriepostі, te čistimi čine tielo i srce; one donose mir udom, pokoj duši, a od sjetila čine učionu stege i reda. Po tih stvarih srce čovječje biva hram Božji, tako ter čovjek postaje reć bi angjeo i kao božansku čast prima. Po njih Mojsij posta sličan Bogu te zapovieda . . . moru, da se razdieli; zemlji, da se osuši; nebu, da daždi; vjetru, da hrane donese; noći, da se svieti kao dan, oblaku, da ublaži sunčanu žegu. On prvi dade stanovnikom zemlje nebeski zakon i propisa, kako valja živjeti, i povuče granice prava i pravde. Obdržavajuć post Ilija izbježe smrti, ostavi zemlju, udje u nebo i kao zemaljski gost stanuje u vječnih šatorih. Tako i Ivan posta angjeo u tielu, živi nebeski na zemlji, pozna nedohitno otajstvo presv. Trojstva. I mi draga braćo, hoćemo li biti dielnici slave Mojsijeve, života Ilijina, krieposti Ivanovih, zaslugâ svih svetih, valja da obavljamo molitvu, post i djela milosrdja i ljubavi. Tko tako uzživi, taj se neće bojati sulice grieha, spletaka djavolskih i svjetskih, zamaka pohotnih i smrtnih. Zla vremena dolaze zato, jer Boga preziremo. Što izgubismo uslied toga prezira, to treba da naknadimo molitvom, postom, djeli milosrdja, a Bog te žrtve neće prezreti, jer on prima razkajanu dušu, ponizno srce, daje oproštenje grieha i obilnu milost, pomoću koje može svatko uztrajati na stazi krieposti, koja vodi u nebo, a kamo nas sve po zagovoru bl. dj. Marije uveo trojedni Bog Otac i Sin i Duh sveti Amen.

Ovaj na narod upravljeni pastirski list neka se prve nedjelje korizmene pročita sa propoviedaonice ili pred oltarom.

U Sarajevu na dan presv. Imena Isusova dne 20. siečnja 1895.

† *Josip v. r.*
nadbiskup vrhbosanski

Br. 105.

Pogrebni rok za mrtvace.

Rimski obrednik, a prema njemu i onaj za našu crkvenu pokrajinu odredjuje u poglavju VII. o Pogrebih, a u točki 3. glave 1., da se ni jedno tielo ne ukopa, osobito ako je smrt bila nagla, van nakon opredieljenoga roka, neka ne bude nikakove dvojbe, da je smrt u istinu uzsliedila.

Prema tomu obnašao je ovaj ordinarijat shodnim, da ovim odredi pogrebni rok od 24 sata iza smrti, prije kojega roka neće biti od sada slobodno ukapati mrtvace. Izuzeti će biti jedino slučajevi pošastnih bolesti, a tada će to vis. zem. vlada preko svojih oblasti svojim načinom narodu oglasiti.

Velečastno dušobrižno svećenstvo neka ovo saobći vjernikom, koji će se bez dvojbe i u ovom pokoriti odredbi svoje crkvene vlasti, a to tim više, što će se i ovim štovanje i ljubav prema milim pokojnikom u našem narodu jačati.

Ako bi se ipak gdjekada desio slučaj opornosti, neka se veleč. svećenstvo obrati na svjetovne oblasti, kod kojih će naći izdašnu pomoć, jer je ova odredba učinjena sporazumno sa vis. zemaljskom vladom.

Sarajevo 1. veljače 1895. *Nadbiskupski ordinarijat Vrhbosanski.*

Br. 126.

Korizmeni post.

Ovlašten od sv. Otca pape Leona XIII. odlukom od 15. siečnja 1891., koja vlast dana mi je na pet godina, odredjujem za post ovo:

1. Svim vjernikom dopušta se, da smiju kroz cielu korizmu meso jesti nedjeljom, ponedjeljkom, utorkom i četvrtkom, i to nedjeljom više puta na dan, a ponedjeljkom, utorkom i četvrtkom samo o podne. Razumije se po sebi, da se kod istoga obroka ne smije jesti ribe i meso, pošto se upravo zato i dopušta, da se smije jesti meso, jer su ribe preskupe.

2. Dozvoljuje se, da svi vjernici smiju jesti jaja, sir i druga mliečna jela kroz svu korizmu, *osim velikoga petka*

3. Svi vjernici smiju začinjati jela svinjskom mašću kroz cielu godinu u petak i subotu, u sve zapovjedne postne dane i kroz cielu korizmu.

4. U ponedjeljak, utorak i sriedu velikoga tjedna dopušta se jesti meso, i to samo o podne, a ne dopušta se na veliki četvrtak, veliki petak i veliku subotu.

5. Svim koji se željeznicom voze bilo u korizmi bilo u druge postne dane, ili izvan korizme, kada se valja uzdržavati od mesa, dopušta se, da smiju jesti meso o podne i na večer, nu u zapovjedne postne dane samo jednoć do sitosti. Ta povlastica valja samo za one, koji su prisiljeni na putu objedovati ili večerati, a vriedi za cielu godinu osim velikoga četvrtka, velikoga petka i velike subote.

Buduć da je sv. stolica tako velike povlastice dala, iziskuje ona izrično, da se nadomjesti drugimi dobrimi djeli, naročito milostinjom, koju valja dati upravo siromahom, kako se iztiče u povlasticah danih od Sv. Otca. Osim toga od potrebe je svaki dan, kada se tko ma kojom povlasticom posluži, izmoliti triput Otče naš i Zdravo Marijo, i jedanput Vjerovanje apostolsko sa Slava Otcu.

Ovo neka se sa propovjedaonice u nedjelju prije čiste sriede puku pročita i s njekoliko rieči sjeti ga se, kako se Gospodinu Bogu najbolje mili onaj kršćanin, koj u svem, dakle i u postu, svoju volju podvrgava volji Božjoj i volji sv. matere crkve, pošto je Bog izrično zapovjedio, da valja sv. crkvu slušati. Treba dakle sjetiti puk na onu zlatnu rečenicu sv. Pavla: Tko ne jede neka ne sudi onoga, koji jede. Ne sudite, reče Gospodin, da ne budete sudjeni.

Sarajevo 7. veljače 1895. † ***Josip***, *nadbiskup.*

Br. 127.

Uzkrsno vrieme

počima za našu nadbiskupiju *čistom sriedom* (27. veljače o. g.), a svršava se *nedjeljom Presvetoga Trojstva* (9. lipnja o. g.), što se saobćuje veleč. dušobrižnomu svećenstvu za ravnanje.

Sarajevo 7. veljače 1895.

Nadbiskupski ordinarijat Vrhbosanski.

Rajski vijenac.

L i j e p i r a j k r a l j e v s t v o.

Sveto pismo riše u knjizi mudrosti jezik lugjaka na ovaj način: „Život nam je kratak, pun gorkosti, a smrt zlo neizbježivo. Do sad se još niko ne povrati sa drugoga svijeta. Dogjite dakle, pa da se uživaju dobra ovoga života, dok smo još mladi, da se piju skupocjena vina, da se ne štede miomirisne pomasti, da se ne gube najljepši, cvjetni dani. Ružama se ovjenčajmo, dok nijesu još uvele. Nek ne bude livade, gdje se ne bismo razveselili i radosti naužili; svud ostavimo tragova radosti svoje, jer u tom je sve naše blaženstvo, i poslije ovoga života nema drugoga, da ga iščekivamo."[1]) To je bio jezik bezbožnih lugjaka prije četiri tisuće i više godina. Na žalost, o moj Bože, imade još i dan danas toliko nesretnika, koji posve isto govore, koji ne znaju ni za Boga, ni za dušu, ni za život vječni, i samo gledaju, da svoju žegju za blaženstvom utaže uživajuć, što više mogu, zemaljskih lasti i slasti. Da nam se u tome pogledu oduzme svaka isprika i da se upoznamo sa dobrima budućnosti svoje, poslalo nam je s neba beskrajno Božje milosrgje poljubljenoga Sina vječnoga Oca, koji pozna nebesko kraljevstvo i kome smijemo vjerovati, kad nam o njem pripovijeda. — Čujmo dakle našeg Božanskog Spasitelja. Prije svega naziva on nebo kraljevstvom. — Nema na svijetu strasti, koja bi ljudsko srce tako živo prihvaćala, kao slavohleplje. Kad si knez, vladaoc, onda imaš i časti i dostojanstva i bogatstva i moći i radosti i slasti u životu, u kratko: imaš svega i svakog dobra ovoga svijeta. Najviši vrhunac ljudskih želja na ovoj zemlji jest vijenac, što ga ponosito nose na glavi kralji i knezovi. — Da se zavlada jednim gradom, jednom zemljom, jednim kraljevstvom, gdjekojim ne bi bila prevelika nijedna žrtva, nijedna ratna teškoća pa i nijedan zločin. Da to postigne, gotov je s mjesta žrtvovati i mir duše svoje, pa dogje li već dotle, i vjeru će promijeniti: kako nam to povjest svjedoči. Sâm vrag nije znao ništa zamamnijega ponuditi, kad mu je bilo dano, da Isusa iskušava. Držao je za najzadnje i najviše obećati Sinu Božjemu, da će mu dati sva kraljevstva ovoga svijeta, ako pred njim pane pa mu se pokloni. S toga i vidimo, da niko ne pušća dragovoljno iz ruku vlasti, što je već ima, bilo to u malom ili u velikom. — Svjedoče nam knezovi, koji su u našem vijeku bili prisiljeni da skinu sa svojih glava svijetle vladalačke vijence. Svjedoče nam narodni zastupnici, koji sve dotle, dokle samo mogu, ne će da se progju svoga dijela na vladanje, što im, kažu, pripada. —

No kraljevstva zemaljska ne traju dugo, i kad ih već posjeduješ, koliko s njima brigâ i mukâ, a najzad nestane ih svih zajedno. Samo jedno kraljevstvo ostaje i traje, kraljevstvo, o kojem govori prorok Daniel: „I kad mine vrijeme od četiri ona velika kraljevstva" — o kojim je prorok malo prije kazivao — „podignuće Bog neba novo kraljevstvo, koje se više ne će raspasti, nego će sva druga oboriti i sámo na vijeke trajati!"[1]) Ako se ovim naznačuje i katolička crkva, koja je kraljevstvo Božje na zemlji, to se ipak time navješćuje i ono kraljevstvo, u kojem Isus vlada sa svojim svecima, i o kojem reče angjeo Gabrijel: „Njegovu kraljevstvu ne će biti kraja."[2]) — Vječno blaženstvo riše nam i Sin Božji prije svega pod slikom kraljevstva. Kad je on svojim učenicima u znamenitom govoru na gori razlagao načela svoje vjere i divotne nauke o ćudoregju, obeća siromašnima duhom i onim, koji progonstvo trpe radi pravde, nebo kano ti kraljevstvo. Ovo obećanje još je svečanije izrekao rišuć zadnji općeniti sud, kad će Sin Božji primiti sa sobom u nebo odabranike svoje rekav im: „Dogjite, blagoslovljeni Oca moga, posjedujte kraljevstvo, što vam je pripravljeno od postanka svijeta."[3]) I kad on šalje svoje apostole, da propovijedaju evangjelje rodu čovječjemu, tada im zapovijeda, da navješćuju kraljevstvo Božje;[4]) i kad on ostavlja ovu zemlju, da uzigje na nebo, tad izrijekom veli, da odilazi, da im pripravi mjesto u svome kraljevstvu.[5]) U kratko, ništa više puta i češće ne dolazi u novome Zavjetu, kad je riječ o plaći izabranikâ, kao obećanje kraljevstva, što nije od ovoga svijeta i što će tek doći — kraljevstvo nebesko.

Veličina ovoga kraljevstva nadilazi svako naše predstavljanje. Ako nas već zanaša i sama pomisao, da smo članovi kraljevstva Božjega na zemlji t. j. da pripadamo svetoj crkvi, koja stanovnike svih zemalja, svih strana svijeta, vjernike

[1]) Sap. 2, 8.

[1]) Dan. 2, 44. — [2]) Luc. 1, 33. — [3]) Matth. 25, 34. — [4]) Ibid. 24, 14. — [5]) Joan. 14, 2.

svih naroda, svih plemena sjedinjuje u krilu jedne i iste obitelji: kako nas tek mora zanijeti pomisao na neizmjernost kraljevstva Božjega u raju, gdje su se svi izabranici, svi sveci, što su ikada živjeli, od Adama pa do zadnjega dana općenitoga suda, sjedinili sa svim zborovima angjeoskim, sa svim rajskim dusima. —

Tamo nema nikakve narodnosti: svi ćemo biti braća, djeca, prijatelji, baštinici Božji. — Ni različan jezik ne će nas pometat u razgovoru: jezik u raju jest jezik ljubavi, koji će svi razumjeti. — Ni zavisti u onome kraljevstvu nije naći, ni grijeha, ni neprijateljstva, nit ikakve strasti: svi ćemo tamo biti u miru sami sa sobom, u miru sa milijunima braće svoje, u miru s Bogom svojim. Kralj ovoga kraljevstva, besmrtni kralj vječnosti,[1]) nije samo Bog vojskâ, kralj svih kraljeva,[2]) neomegjeni samovladaoc, pred kim se sva koljena pregibaju, kralj mira,[3]) kralj slave,[4]) on je ujedno i najblaži i najumioniji Otac svakoga pojedinog rajnika. Ja ću biti njegov Bog, a on milo moje dijete, govori Gospodin o svakome svome odabraniku. — Jest, blaženi u lijepome raju ne samo da nijesu podvrženi njegovu Božanskom veličanstvu kao podanici, kao neznatni, sitni stvorovi, kao proste sluge, nego će Bog svakome od njih po svojim zaslugama dati, da vladaju zajedno s njim u nebeskom kraljevstvu. Svi blaženi bit će kraljevi. Oni su izabrano pleme, osvojeni narod, kraljevsko svećenstvo, što ga je Bog pozvao iz tmina na svoje divotno svjetlo.[5]) Takovu Gospodinu služiti jest vladati, i zadnji njegov sluga bit će sto puta i sto puta sjajniji i slavniji od svih knezova ovoga svijeta. Sluge njegove služit će mu i njegovo lice gledati i njegovo ime na čelu nositi i s njime u vijeke vladati.[6]) I nije li Bog izabrao siromašne, a koji su vjerom bogati, da budu baštinici kraljevstva, što ga je obećao onim, koji ga ljube?[7]) O jest, mi znamo i vjera nam sigurno kaže, da ćemo u raju s njime vladati, ako sad ovdje na zemlji s Isusom dragim trpimo.[8]) Jest doista, mi ćemo vladati s Bogom svojim, mi ćemo unići u moć njegovu, i svakog odabranika, koji je izvojevao pobjedu nad tijelom, nad paklom i svijetom, posadit će Sin Božji sa sobom na svoj prijesto, da s njime vlada i da mu bude drûgom u sjaju i veličju, kao što je i Krist pobijedio i onda sjeo s Ocem svojim

[1]) I. Timoth. 1, 17. — [2]) Ibid. 6, 15. — [3]) Hebr. 7, 2. — [4]) Ps. 23, 10. — [5]) I. Petr. 2, 9. — [6]) Apoc. 22, 3. — [7]) Jac. 2, 15. — [8]) II. Tim. 2, 12.

na prijestolje njegovo.[1]) Kad na to mislim i pomišljam, onda mi jasnije biva, za što se sveti Alojzije odrekao prava svoga, da iza očeve smrti preuzme vojvodinu, te radije postao siromašan redovnik; jasnije mi biva, zašto je mladi kralj Hermenegild volio biti mučenik i poginuti od ljuta očeva mača, nego li odstupiti od čiste katoličke vjere: junak više cijenio nebesko kraljevstvo, nego li ovo prolazno, zemaljsko; sve mi jasnije biva, za što je Karlo V. skinuo s glave svoj carski vijenac, te poletio u samostan, da se pripravi na smrt; sve mi jasnije biva, zašto su toliki kršćanski kralji i knezovi, vježbajuć se u krjeposti i štiteć crkvu i revnujuć za svetu vjeru, nada sve gledali, da ne izgube i neprolaznoga rajskog vijenca, dok su nosili prolazni, zemaljski. Pomolimo se dakle Gospodinu iz dna srca: „Dogji kraljevstvo tvoje!“[2]) Koli je uzvišeno, koli dostojanstveno moje zvanje! Ja sam čovjek, — ja sam kršćanin! Pa da me zadovolji kraljevstvo i ne znam koje ovoga svijeta, da mi ono bude dosta? Ah ne, ono me ne može nikada trajno usrećiti. „Ah, nek vas samo ne prevari sjaj carskog vijenca,“ piše sv. Ivan Zlatousni, „ne gledajte na gizdu, u koju se oblače knezovi ovoga svijeta, već mislite na nemir njihov duševni, na tužne misli njihove, na onu tjeskobu prije smrti, koja će ih od svega otkinuti.“

Za nebesko smo kraljevstvo rogjeni! Kraljevstvo nebesko hoćemo da postignemo po što po to, uz koju bilo cijenu: to lijepo, bajno kraljevstvo blaženstva, što nam ga Isus Krist zaslužio i obećao; to milo, divno kraljevstvo časti i slave, kome nema kraja ni konca, gdje će biti prvi posljednji, a posljednji prvi: to slatko, uzdisano kraljevstvo obećanja, gdje ćemo s Bogom živjeti i vladati od vijeka na vijeke Amen.

Lijepi raj blago.

Neki čovjek, koga se godine bile lijepo dirnule, ja ne ću da kažem, kojega je bio naroda, iz koje ga li kraja svijeta, namjeri se nekako jedanput sa revnim slugom Božjim, koji toli žarko ljubio lijepi raj i o njem najradije govorio i o njem najslagje razmišljao. Razgovarali se živo, ozbiljno. Napokon će sluga Božji upitati staroga gospodina: Ali recite mi već jednom, za što je odregjeno Vaše bivstvo, za što Vi živite ovdje na svijetu? Ovo ga pitanje zabuni: bilo mu je tako novo, tako neočekivano i neobično, da u onaj tren

[1]) Apoc. 3, 21. — [2]) Luc. 11, 2.

nije znao, što bi odvratio. No ipak se malo starac zamisli pa kao nožem odsječe: E, — za što? — da si štogod novca prikupim! — Takav odgovor rijetko će se kad istina čuti; no pusti li ko svoje oko na današnje življenje i zanimanje, ne ću da reknem, toga i toga naroda ili ovoga i ovoga sloja med ljudima, nego većine ljudi na zemlji, nujan će i žalostan vidjeti, a još nujnije i žalosnije sebi reći: Doista, ljudi ne misle, da su stvoreni za lijepi raj, za vječnost, za posjedovanje neizmjernog, previšnjeg Boga, za neizrecivo rajsko blaženstvo, što ga moraju zaslužit i postići, upotrebiv kako valja svoju zlatnu slobodicu u to malo vremena zemnoga života. Ah, doista, ljudi živu na tome svijetu, kao da im je zadnja svrha: novac si prikupljati, kao da im je on prvi i najpreći uvjet zemaljske prolazne sreće. Visoko dostojanstvo, tolika plemenitost njihova srca, dijete Božje, baštinik kraljevstva nebeskog biti, sreća pravog im zvanja, ah, njima je posve, posve sakrivena. I da to kaže i naznači, naziva naš Božanski Spasitelj kraljevstvo nebesko sakrivenim blagom. „Slično je kraljevstvo nebesko blagu sakrivenu u polju, koje čovjek, koji je našao, sakri i od radosti za to otide i sve, što ima, prodade i kupi polje ono."[1]) — Blago jest neka skupina zlata i srebra i dragoga kamenja, što ga čovjek slučajno nagje, a za koje se prije nije ništa znalo. Ko je kakovo blago našao, taj radi da se s njime i usreći, i za to ga opet sakriva, odnese ga kamo na sigurno mjesto, da mu ga ko ne otme, i gleda i svakako nastoji, da mu do ruku dogje potpuno blago. No koli se jako vara jadan čovjek kad misli, da će sretan biti, ako imadne blaga i zlata. „Oni, koji hoće da bogati budu," veli sv. Pavao, „padaju u vražje zamke i u svakojaku napast."[2]) „Teško li vama, bogati, jer imate već utjehu svoju ovdje na zemlji,"[3]) govori Gospodin i drugom prilikom nadodaje: „Ako hoćete bogati biti, onda tražite pravo bogatstvo, koje kradljivci ne mogu pokrasti a ni moljci pojesti."[4])

„Ono bio čovjek bogat, kome njiva ponijela obilatim plodom. I stade razmišljati sâm u sebi: Šta ću raditi, kad nemam kamo da skupim svoje plodove? A, znam, šta ću učiniti? Srušit ću žitnice svoje i veće napravit i u njih ću skupit sve, što mi je rodilo i sva dobra moja. Onda ću reći duši svojoj: Dušo, eto imaš mnoga dobra uložena na mnoge godine, sad mi se odmori, jedi, pij i gosti se. — A Bog mu reče: Nerazbore, još ove noći potražit će od tebe dušu tvoju; čije će biti, što si nagomilao? — Tako je sa svakim čovjekom," prihvaća Spasitelj, „koji si blago sakuplja, a nije bogat u Boga."[1])

Smisao priče o sakrivenom blagu kao i one o dragocjenom biseru, što ga nagje neko, i sve što ima, prodade, da kupi taj biser, posve se lako može razumjeti. Sjeća nas, da ćemo mi u lijepome raju imati takovo blago, takova dobra, što su kud i kamo vrednija i ljepša od studenoga zlata i mrtvog kamenja. Tamo ćemo imati blago, što nam ga niko više ne može oteti, što će na vijekove trajati, što će nas neizkazivo usrećiti; blago, što ga moramo dobiti i zaslužiti kršćanskim, krjeposnim životom, što ga možemo povećavati sve dan na dan svakim i najmanjim djelom svojim. Bog dijeli ovo blago svoje milosrdnosti u kraljevstvu nebeskom svakome čovjeku onako, kako je ko zaslužio, a darežljivo kô Bog; toliko ga daje, koliko ga samo svaki od blaženikâ može primiti. Bog ide za tim, da nas usreći, ako mu samo i mi ovdje na zemlji u to ime ruku pružimo, ako samo i mi hoćemo da za kraljevstvo nebesko štogod radimo i trpimo, da se za nj borimo i sretno, sjajno pobijedimo. Koliko nam je Bog pripravan uvijek, svaki čas dati od svoga nebeskog blaga, živim primjerom i najbolje i najljepše nam to kazuje otajstvo presvetog oltarskog sakramenta. U ovoj žrtvi, u ovoj duševnoj hrani nugja nam Isus sve, što ima: tijelo svoje, krv svoju, srce svoje, dušu svoju, čovječanstvo svoje, Božanstvo svoje. „Beskrajna mudrost Božja," veli sv. Augustin, „ne zna, šta bi nam boljega dala; beskrajna svemoć Božja nije kadra, da nam šta većega dade; beskrajna ljubav Božja ne može nam ništa svetijega dati." U ovom sakramentu izlio je Bog sve blago svoga milosrgja. I ako si mi iz ovoga sakramenta ne skupljamo blaga, što ga možemo ponijeti u vječni život, to onda on nije kriv.

Časni Baltazar Alvarez, ispovjednik sv. Terezije i velik naučitelj nutarnjeg života, običavao se je svim žarom srca svoga pripravljati na žrtvu svete mise. Jedanput vas zaronjen u klanjanje i razmišljanje klečao pred presvetim i najvećim svojim dobrom. U taj par iz nenada ukaza mu se u posvećenoj hostiji djetešce Isus, koje milo ruke napram njemu raskrililo, a obje mu bile pune sjajna

[1]) Matth. 13, 44. — [2]) 1. Tim. 6, 9. — [3]) Luc. 6, 24. [4]) Ibid. 12, 33.

[1]) Ibid. 12, 21.

biserja i dragog kamenja tako, da ga jedva mogao držati. Pri tom čuje Alvarez nježne riječi iz usta Isusovih: O kad bi se samo ko našao, koji bi mi to sve iz ruku uzeo!

„Ako dakle želite da budete bogati, ako bogatstvo ljubite“, dovikuje nam sv. Augustin, „onda si sabirajte blago za lijepi raj, jer to je jedino mjesto, gdje ga više ne možete izgubiti.“

Kraljevstvo nebesko jest polje, u kojem stoji blago sakriveno. Blaženstvo lijepoga raja jest dragocjeno blago, što ga možemo naći. I ko ga nagje, ko jedanput uvidi i upozna, da je sve blago i dobro zemaljsko samo prah i pepeo, da ga ne možemo sa sobom ponijeti u kuću vječnosti, taj rasproda sve, što ima, to jest, on odbaci sve, što prolazna ima, od sebe, barem od srca svoga, te je gotov na svaku žrtvu, na svaku odreku, na svaki prijegor, samo da si osigura sakriveno blago lijepoga raja, da postane sretan i blažen na vijeke.

Pilatillo.

Spanjolski napisao **P. Luis Coloma.**

V.

Sevilla, ljupka Andaluzinka, što se u Quadalquiviru kupa i razblažuje mirisom cvjetova naranči, naliči siromašnoj, ponosnoj, ponešto objesnoj djevojci, koja još sveudilj nije poboravila, da su je roditelji pobožno odgojili.

Na sam dan, kad Sevillanka u svojem najljepšem nakitu, izvezenim cipelicama i modrom haljetku ide k boju s bikovi, bude ju stotina zvonâ već u ranu zoru, zovuć je k misi. Kako ugodno, kako gromko ozvanja jeka te mjedi onome, koji ustaje iz postelje mirnom savjesti i smiješeći se slijedi dragi poziv „Dodji, dodji!“ — Kako svečano, kako velebno i pouzdano zvoni žalosnome, kome poslije besnene noći dovikuje: „Uzdaj se, uzdaj!“ — Kako strašno, kako žalosno i prijeteć ozvanja onome, čija je savjest opterećena krivnjom, te koji si začepljuje uši, da ne čuje — a ono ipak čuje onaj mjedeni bat, koji mu dovikuje: „Drhći, drhći!“

Tako su negdje morali ozvanjati svečani glasovi onim trim osobama, koje za ranog osvitka dana zakrenuše za ugao jedne tijesne uličice te se mučke zaputiše prama mjestu za boj s bikovi. Jedan od njih bijaše Desperdicios, drugi Garcia, a treći — Gavro! Ali ne onaj vedri Gavro s bijelomodrim ovratnikom — bojom neoskvrnute Djevice već blijedi, upalih očiju Gavro, oborene glave. Ruke turio u džepove hlaća, a ogrljak kaputa navukao, jer je zebao po cijelom tijelu. Mutne oči izgledahu žalosno, kao voda jezera, koje sunce ne rasvjetljuje — ta i duša mu zebla. Osvit rasprostiraše već svoje blijede zrake i zateče u pustim ulicama pse, što su tražili svoju hranu na okolo ležećim smetištima i one rijetke stvorove svake dobi, one typove, što se nigda ne pokazuju za dana već u velikijem gradovima izlaze iz svojih duplja samo u noći kao i stanovite zvijeri, što se kod prvog traka izlazećeg sunca opet onamo zavuku.

Ma da bijaše tek rano jutro, prodavačice kolačića iz Triane već otvoriše svoje daščare u ulicama, što su vodile na mjesto za borilište, te kraj svjetla nakazne željezne svetiljke prodavahu one klasične „bunnuelos“ (vrst tjestenine) i njeki slasni napitak mnogobrojnim ljudima iz predgradja, što su mimo prolazili, da prisustvuju, gdje će zatvoriti bikove i boju s „Toro del aguardiente“ (bik rakijaš.)

Ovaj običaj, što je u drugim velikim andaluzijskim gradovima ovladao, ne biva uvijek u Sevilli. Ovdje bikove većinom o polnoći zatvore u staje, a izostaje borba s tradicionalnim bikom, što ga zovu „bik rakijaš“ poradi silne rakije, što se popije za borbe, ka kojoj imadu pristup svi, koji plate četiri cuartos-a.[1])

Na trkalištu nisi mogao ugledati onu sliku, što ti ju inače daje općinstvo sa svojim šarenim odijelom, isred kojega bi češće izbio na javu veliki ushit, veselje i radost. Tu su naprotiv sva mjesta, pače i lože zaposjeli muževi i žene najnižeg pučkog sloja — a divlja galama, što je već u večer dosta mrska, s jutra pak još je ogavnija, ozvanjala je prostorom. Stotina prodavaoca obilazilo, držeći u jednoj ruci zamusano barilce, s kojega se mast cijedila, a u drugoj zelenu bocu za rakiju, koju nudjahu riječima: „Ko se usudjuje na bika?“

[1]) Cuarto = Bakreni novac.

Na ovo značajno pitanje imala je odgovoriti tekućina u boci, jer ko njome nakvasi svoja usta, postat će tako srčan i okretan, da će se upustiti u borbu s prvim boriocem.

Gavro i drugovi sjedoše tik pred barriere-om.[2]) Neki prodavalac rakije prolazio je nedaleko njih zelenom bocom. Desperdicios namigne mu, da pridje, a prijateljima reče:

— Ele, gospodo moja, pijmo!

I svaki je pio. Desperdicios bez oduška, Garcia iskriviv pri tom usta — dok Gavro zažmiri te svladav neugodni vonj pića gutne, što je brže mogao, kao da je time htio udušiti i duševne patnje, što su ga mučile. U taj čas rastvoriše širom dvoja velika vrata, što bijahu jedna prema drugima. Duboka tišina zavlada krugom — svi upriješe oči u vrata. Počme se razabirati iz daleka dolazeća vika, a dva časka za tim nasrne u oblaku prašine sedam životinja odredjenih za borbu. Za njima pastiri, picadores i diletanti u boju s bikovi, taj pravi andaluzijski typ, što ti dolazi pred oči tako u fraku kao i u ovčjem kožuhu. Urnebesna vika, zviždanje i buka nastade sad u trkalištu i zaustavi uplašene bikove na bijegu. Nemirno im bludjele oči, kao da će u bijeg, nu švig pastirskih bičeva potjera ih prema vratima staje kamo i zamakoše u oblaku prašine uz viku rulje.

Velika se vrata zatvore za njima, a mnoštvo ljudi i derana spuzi sa svih strana ograde, u borilište — obučeni u stare plašte za boj, a držeći svakojake krpe i batine, što su prije služile za banderillas.

Trublja zatrubi, vrata se iznova otvore, a „bik-rakijaš“ sune u borilište i nasrne na zid, što ga ljudi sačinjavahu, a koji se sad razbježaše na sve strane. Gdjekoji posrne pa se opet digne i bježi — ne gubeći vremena — tako dugo, dok si kojim skokom ne osigura zaklon za ogradom. Cio sahat potraja bojna buka, kod koje se ljudi zavadiše i medju sobom pobatinaše izmjenjujuć gnjusne riječi i hule na Boga. Od straha počeše njeki bi reć utrkivati se, te bi mislio, da su ljudi u svome barbarstvu jednaki divljoj životinji. Jadni bik — koji ne bijaše opredijeljen za boj — stisnu se najzad umoren uz ogradu, da tako odbija svoje neprijatelje, koji su ga mučili badajući mu banderillas u gubicu.

[2]) Ograda, pregrada u trkalištu.

Oj, kako je čovjek okrutan! Nije kralj već krvnik životinjâ. Tuži se, da ga tigar proždire — a on bi htio tigra proždrijeti — samo kad bi imao pečenje od tigra pred sobom. Razderao bi ga, samo da ga impresario boja dovede u borilište s obrezanimi pandžami mjesto „bika rakijaša“.

Medjutim rakija je proizvela razne učinke na našim znancima. Desperdicios postao od alkohola još brbljaviji, Garcia čučio na jednoj klupi i trpio muke pijanstva, a Gavro — nedužni Gavro bijaše kao izvan sebe. Lice izbekeljio, a košulju razkopčao s prijeda tako, da se je vidjela zlatna medalja na lancu od iste kovine i škapulir. Derao se i mahao kô pomaman — ma baš kô onaj, koga spopane besvjestica pijanstva.

U to — najedared skoči bik, razdražen ubodom banderillas-a, što mu ga neko tepče iz Triane zabode u slabine. Pretrčav trkalište zaustavi se baš pred sjedalom Gavrinim. Trublja zatrubi u znak, da se izmučeno živinče odvede i tako već jedared oslobodi svojih krvnika. Medjutim u taj čas zbude se, što često biva u takim zgodama i gdje je dopuštena svaka sloboda, drskost i besramnost. Tri djaka, što prošastu noć sprovedoše s našimi junaci, spetiše Desperdiciosa iz svoga mjesta i uzeše — željni, da protivniku Lagartios-ovu skuhaju poparu — lupati štapovi i vikati, kad su vidjeli, da kane bika odvesti.

— Desperdicios neka ga ubije! Desperdicios neka ga svali! vikahu . . .

Izazivanje ovo razliježe se munjevitom brzinom i u tren počeše u isto vrijeme vikati svi — lupajući batinama:

— Desperdicios neka ga ubije. Desperdicios! Začudna ova ovacija razjedi Torera tako, da je sav bijesan kuneći i psujući htio pobjeći:

— Umorila vas kuga!

— Munja vas spržila! Da vam Trasquito Munoz raznosi džubre!

Gavro se takodjer derao mašući vamo, tamo šeširom — dočim je Desperdiciosa htio zaustaviti. Nu ovaj ga odrine šakom te drhćuć od ljutosti pruži ruku prema biku:

— Eto ga na! Raznesi ga kukavico, ako se usudjuješ!

— Ja kukavica! krikne Gavro izvan sebe. Munjevitom brzinom zbaci kaput i skoči jednim skokom u borilište. Garcia ga htjede zaustaviti, nu zahvati samo šešir, koji mu i ostade u ruci.

Poteče za njim — bijaše prekasno. Gavro već stajao pred bikom. Životinja spusti glavu, objesi krvavi jezik — tad se zaleti prema ogradi, naćuli uši, zadere u zemlju — iznevarce skoči . . .

Vidješe Gavru, kako je najprije poletio u zrak, a onda pao na zemlju. Raskriljenih ruku i otvorenih ustiju ležaše tu kao vreća pijeska.

Viestnik.

Naša domovina.

(Osamdeset i prvi rodjendan). Na 4. veljače proslavio je preuzvišeni gospodin biskup bosansko-sriemski *Josip Juraj Strossmayer* osamdeset i prvi rodjendan svoga života, prepunoga djeli ljubavi za sv. vjeru i crkvu, te za narod naš. Braći svojoj preko Save, koji su i ovu sgodu upotrebili, da preuzvišenomu svečaru pokažu duboko svoje počitanje, pridružilo se je i katoličko pučanstvo Bosne i Hercegovine, koje je od Njegove Preuzvišenosti primalo, a i danas jošte prima dokaze prevelike njegove ljubavi i neograničene darežljivosti. *Ad multos annos!*

(Velečastnomu dušobrižnomu svećenstvu!) U okružnici od 6. siečnja o. g. neka veleč. župnici na str. 4. pod br. VI. u redku 12. u točki 1. izbrišu rieč *dva,* jer ima da glasi: *iza mjesec dana,* kako veleč. otci mogoše razabrati, prispodobiv ovo mjesto s drugim na str. 2., gdje se pod broj 5. u točki *d)* o istoj stvari govori. — *Ujedno molimo, da veleč. gg. župnici što prije pošalju izvještaj o sgradah. na što su pozvani u 1. broju lista.*

(† Stjepan Borić.) Koncem minule godine preminuo je dekan sustolnoga kaptola u Makarskoj u 88. godini, bivši najstariji svećenik u biskupiji. Pokojnik bijaše od prvoga početka prijatelj i predplatnik našega lista. *R. i p.*

(† Mijo Milković.) U 81. godini života umro je u Dolnjem Stenjevcu kraj Zagreba dekan i župnik Mijo Milković. I njega, prijatelja i predplatnika našega lista preporučamo molitvam braće i svih štioca. *R. i. p.!*

(Uspjeh sv. poslanstva.) Javismo već, da su u Subotici i naša dva Isusovca sudjelovala kod sv. poslanstva. Kako doznasmo od prijatelja, a sada štijemo i u novinah, uspjeh bijaše upravo vanredan: 15.000 izpovjedjenih, a do 200 parova vjenčanih, koji su prije u divljem braku živjeli. Bijaše i slučajeva obraćenja, a naročito su se vratile u pravi ovčinjak njeke zabludjele ovce. Narod susjednih župa videći i čujući to, uze moliti svoje starješine, da i njih usreće sv. poslanstvom. Dao Bog, doživjeli ih jednom i mi u ovih krajevih!

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Preuzv. g. biskup Strossmayer 2000 fr.; Dr. Franz 300 for. Zahvaljujući srdačno plemenitim dobročiniteljem preporučamo i u buduće ljubavi svojih prijatelja ovu našu veliku potrebu. — Za *crkvu u Lepantu:* Uzdol 4 for.; Bežlja 2 for. — *Petrov novčić:* I. K. 1 for.; Bežlja 2 for. 50 nč. — Za *crnce u Africi:* Doljani 2 fr.; Dubrave 4 fr.; Tremošnjica 5 fr.; Špionica 1 fr.; Domaljevac 3 fr.; Podhum 3 fr.; Sar. polje 2 fr. 60 nč.; Korićani 1 fr.; Ovčarevo 2 fr. 36 nč.; Uzdol 3 for.; Bežlja 2 for.; Bjelina 4 for.

(Slika fra. Grge Martića). Doskora ugledati će svjetlo vjerna slika Fra. Grge Martića, koju će izdati uredničtvo „Nade“ u slavu zlatne mise velikoga pjesnika. Slika je liepo izradjena, a ciena će joj biti samo 80 novč: — Sve naručbe neka se uprave *jedino knjižari Milana Šarića u Sarajevu.* Rečena knjižara pobrinula se je i za okvire, koji su liepo izradjeni, a uz veoma umjerenu cienu.

Rim.

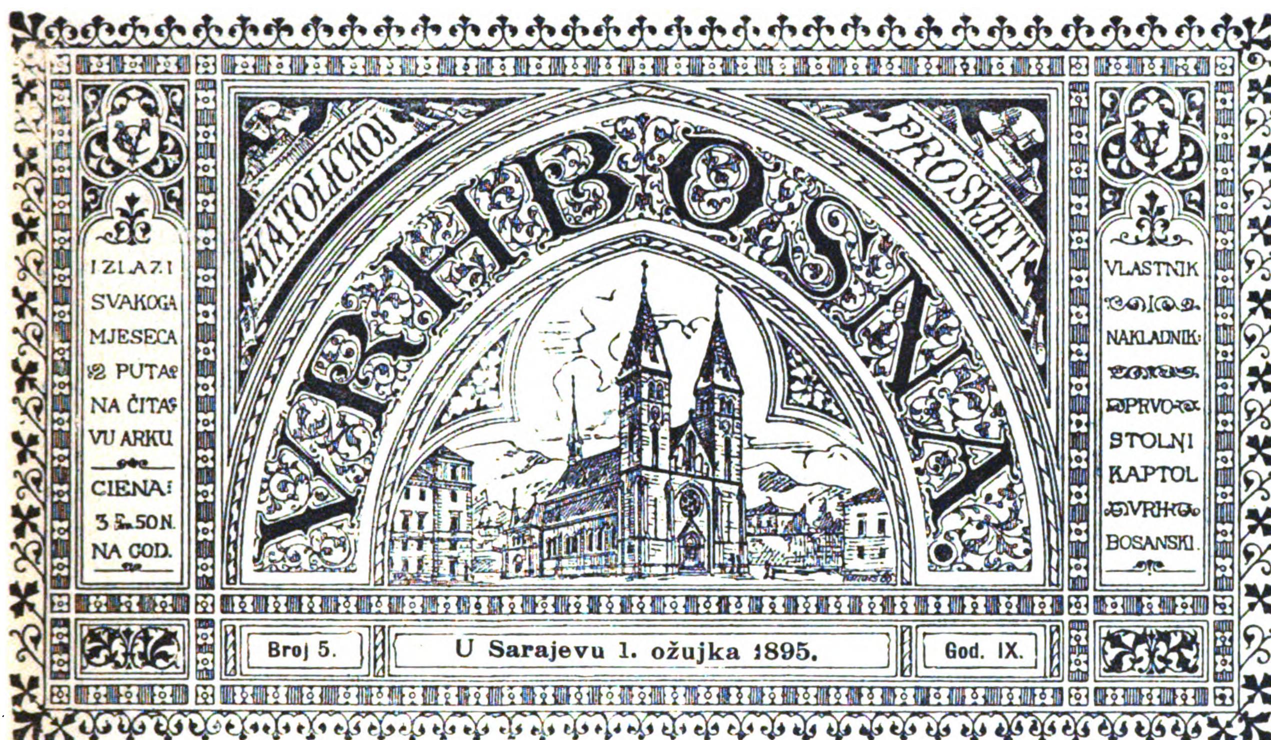
(Okružnica sv. Otca o Djelu za raširenje vjere.) Na Badnjidan m. g. razaslao je sv. Otac na biskupe katoličkoga svieta sliedeću okružnicu: Jedna od najsvetijih obveza uzvišene Nam povjerene službe, i na što nas je ljubav apostolska davno već gonila, da o tom nastojimo i za to se skrbimo, jest to, da se Kristovo ime i njegovo kraljestvo danomice dalje širi, a u krilo crkve da se privedu ili opet vrate oni, koji su se od nje odielili ili su s njom u neskladu. Zato smo neprestano podupirali i umnažali misije, koje šire svjetlo kršćanske vjere posred narodâ, koji u tmini blude, te smo sredstvi, što su ih vjernici sabirali, podupirali zavode, što su ih misije dizale. Osobito smo to učinili treće godine Našega vladanja svojom okružnicom *Sancta Dei civitas,* kojoj bijaše svrha, da umnoža ljubav i darežljivost katolika prema glasovitomu Djelu za širenje vjere. Htjedosmo tada preporukom svojom poduprieti Djelo, koje je čedno započelo, ali se u kratko vrieme vanredno razvilo, htjedosmo iztaknuti, kako su pohvalnimi svjedočanstvi i oprosti ovaj zavod odlikovali uzvišeni naši predšastnici Pio VII., Leo XII., Pio VIII., Grgur XVI., Pio IX.; koliko je potrošio za svete misije na cielom svietu, te kakovu se još plodu od njega smije nadati. Bogu hvala! Naša je pobuda povoljno uspjela, jer usljed vrućega poticanja biskupâ i požrtvovnosti vjernikâ vidimo, da zaslužni taj zavod zadnjih godina znatno napreduje. Nu dolaze nove i važnije još potrebe, koje traže od strane katolikâ pomladjenu revnost savjetom i činom, a od Vas, častna braćo podvostručenu pažnju. Apostolskim pismom od jula m. g. *Praeclara* držali

smo, kako znadete, da se moramo odazvati savjetu Providnosti Božje, te smo narode odasvud pozvali u jedinstvo kršćanske vjere, jer mi bismo bili na vrhuncu svojih želja, kad bi nam bilo dano, te svojim trudom i malo uskorimo, da se približi vrieme, gdje će biti jedan pastir i jedan ovčinjak. Iz najnovijega našega pisma, što smo ga izdali o zaštiti i uzdržavanju istočnoga crkvenoga ustroja uvidili ste, kako brižljivo se obraćamo prema istoku i njegovim crkvam, koje su s toli mnogo razloga glasovite. Doznali ste to takodjer iz odredba, koje smo nakon viećanja sa patrijarhi onih naroda učinili, da se postigne ta svrha. Nu mi si nipošto ne tajimo težkoćâ u ovom poduzeću, pa ni svoje slaboće, da ih svladamo, ali da ih pobiedimo stavljamo od svega srca naše čvrsto, nepokolebivo pouzdanje u Boga Jer On, koji nam je ovu zamisao dao, te u svojoj providnosti započeo, On će nam dati takodjer snage i sredstva, te se djelo dovrši. Za to u vrućoj molitvi prosimo, a potičemo i sve vjernike, da se za to mole. Ali valja s pomoćju božanskom, koju pouzdano izčekujemo, sjediniti i čovječanska sredstva, a naša je, koliko o nas ovisi, te ništa ne zanemarimo, da potražimo i pokažemo sva sredstva i puteve, što vode do željnoga cilja. Da se svi odredjeni istočnjaci privedu opet u jedinu crkvu, za to, vi to znate, častna braćo ništa nije odlučnije, nego da se iz njih samih stvori brojno svećenstvo, koje će obilovati učenošću i pobožnošću, a koje će drugim ulievati duh željnoga sjedinjenja; dalje je nuždno, te se koliko je moguće razšire zavodi za katolički život i vjeru i to tako, da u svakom pogledu odgovaraju posebnomu duhu naroda. Valja dakle skrbiti za to, da se svuda, gdje se shodnim pokaže, podignu sjemeništa za uzgoj svećenstva, za tim da bude gimnazijâ u dovoljnom broju prema razmjeru pučanstva; da svaki obred uzimade prigode za dostojno vježbanje; da se izdavanjem najboljih spisa svi vjernici upoznaju s pradrevnom vjerom. Koliko pako za to treba upotrebiti sredstvâ, to vi, častna braćo, lahko razumijete; znadete takodjer, da iztočne crkve same od sebe tako velike stvari izvesti ne mogu; pa da ni Nam samim, u ovih tužnih vremenih, nije moguće, da udielimo prema svojoj želji. Preostaje dakle samo, da djelomično potražimo sredstva od onoga zavoda, što ga pohvalismo, jer temeljna osnova njegova u toli uzkom je savezu sa onim, što je nam na srcu. Ali da se ne nanese šteta apostolskim misijam time, što se dio sredstvâ, kojimi se one uzdržavaju, upotrebi na drugu stranu, valja svakako nastojati o tom, da taj zavod što obilatije podupiru vjernici. Istu pažnju valja u ostalom preporučiti i za srodnu toli koristnu ustanovu glede školâ na istoku, koju smo takodjer preporučili, osobito jer su nam upravitelji njeni obećali, da će od milostinjâ, što ih sakupljaju, za istu svrhu Nam predati koliko više uzmognu. I to je, častna braćo, radi česa vas molimo, da Nam osobito pomažete. A ne dvojimo, da ćete Nas svojom pomoćju podupreti vi, koji nastojite toli uztrajnom revnošću zastupati s Nami stvar crkve. Skrbite dakle za to, da se u krugovih vjernikâ Vašoj skrbi povjerenih, družtvo za razširenje vjere što ljepše razvije. Mi smo takodjer sigurni, da će mnogi upisati se i prema svomu imetku milostinju dati, budu li od vas poučeni točno upoznali, koli je izvrstan taj zavod, koli su mu obilati duhovni plodovi i kojoj se koristi smijemo odatle nadati za sadašnjost kršćanske stvari. Sigurno će katolike takodjer to duboko dirnuti, kada doćuju, da nam ne mogu ništa povoljnijega učiniti, pa onda da ništa ne može biti koristnije crkvi i njihovomu spasu, nego kad se ovako odazovu Našim željam i svojim natjecanjem pomognu, da ono što smo mi naredili na korist istočnih crkava, u istinu se izvede shodnim sretnim načinom. Blagoslovio Naše želje i usporio poduzeće Bog, komu je jedinomu na slavu širenje kršćanske vjere i sjedinjenje u vjeri i nauci, a kao zalog najobilatijih božanskih darova podjeljujemo vam svim, častna braćo, vašemu svećenstvu i vašemu puku u ljubavi Naš apostolski blagoslov.

Francezka.

(Proračun za bogoštovje u saboru.) Prijašnjih godina vazda su radikalci francezki predlagali, da se taj proračun briše, ali uvjek bez uspjeha. Ove godine kao da su se boljemu domislili i sprijateljili se i oni s „novim duhom“, jer je taj predlog potekao ne iz sredine njihove, nego od socijalista. A oni hoće odmah u jedan mah, da se briše taj proračun, dokine konkordat i ustrojni članci, otmu se i zadnja dobra „mrtvoj ruci“, a sve pokretnine i nepokretnine vjerskim družbam, ujedno pako da im se zabrani, te bud što posjeduju ili si grade ma i privatne kapele. Prištednjom kod proračuna bogoštovja, da će se školskoj mladeži moći dati bezplatan ručak, a učiteljem da se povećaju plaće. Crkvenim imetkom neka se priskoči u pomoć radnikom. Kraj svega toga hoće još, neka se odredi i kazna zatvora i globa za svakoga, tko bi sudjelovao, da se radnik ili radnica upišu u kakovo viersko družtvo. Ele slobodnjaci su to u istinu našega vieka! Ali u Francezkoj imade ipak zdravih glava, koje sve ovo ocjenjuju, kako i zaslužuje, te prelaze na dnevni red.

Urednik Dr. Andrija Jagatić Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

† Njegova carska i kraljevska Visost nadvojvoda ALBRECHT.

U gradiću južne Tirolske, Arco, gdje je Nj. Visost običavala u svom ljetnikovcu kroz zimu boraviti, pokosila je 18. februara smrt u 78. godini života visoku ovu osobu, koju je sve u našoj monarhiji cienilo i od srca ljubilo. U crno je zavila premilostivoga našega cara i kralja, koji je u pokojniku imao najjače uporište. U velike je razžalostila svu našu hrabru vojsku, kojoj je veliki pokojnik, junak S. Lucie, Mortare, Novare, Custozze, bio ne samo glavni nadziratelj, nego marni, za njezin svestrani napredak brižni i darežljivi otac, pravi uzornik. Slomila je srce svih narodâ prostrane naše monarhije, a osobito naroda slavenskih, koji su se na vatri ljubavi, što je buktila u njegovom srcu, mnogoputa ugrijali, utjehe i zaklona tu našli. Dubokom je tugom poklopila srca nebrojene sirotinje, kojoj je desnica njegova vazda otvorena bila. A što da rečemo o crkvi katoličkoj, kojoj je neprežaljeni pokojnik bio vazda svom dušom odani sin? Kudgod bi prolazio svuda bi razastirao miomiris svoga nabožnoga, uzornoga života, kojemu je nezaboravni spomen ostavio i u našoj sredini prigodom dvokratnoga svoga boravka u naših pokrajinah. Katolici Bosne i Hercegovine napose će vazda s čustvom velike zahvalnosti uzdržavati spomen na velikoga pokojnika, pod čijim pokroviteljstvom i uz čiju darežljivu pripomoć moglo se je u pomoć priteći mnogoj njihovoj potrebi. Za nj šalju oni i sada, a slati će dok ih bude pobožnim srcem molitvicu svoje svete crkve

Počivao u miru!

Br. 128.

Josip,

po milosti Božjoj i svete apostolske stolice metropolit i nadbiskup vrhbosanski svoj velečastnoj braći svećenikom blagodat i mir od Boga Otca našega i Gospodina Isusa Krista.

1. Jedan od najvažnijih zadataka naše svećeničke, propovjedničke službe, jest, ne samo da potanko i jezgrovito svojemu narodu predočimo, što je Bog, i što je sve učinio i očitovao, za nas učinio, samo da nas k sebi pritegne ljubavlju; nego je takodjer od potrebe, da pred narodom svojim opravdamo sve puteve Božje, sva djela njegova, svu sv. volju njegovu, njega svega. Naravno kad bismo bili onakovi, kakovi treba da budemo, ne bi toga bilo nuždno; jer bi dosta bilo kazati: Pravedni i milosrdni Bog je to učinio; neka je blagosloven u svih svojih djelih. Al eto koje slaboća vlastita; koje preveliko neznanje i debele tmine, u kojih premnogi čame; koje podražice ovoga svieta; koje grozne navale sotonske ne dadu, da griehom potamnjeli um mnogo koješta vidi, što je skroz opravdano u svjetlu vjere. Jedna od tih istina temeljnih naše sv. vjere, koje premnogi svietovnjaci ne razumiju nikako, a koju i mnogi svećenici na tako laku ruku tumače, ter se nitko iznać ne može, jest upravo pad naših praroditelja. U dnu duše svoje sam vazda žalio, kada god sam ili čitao ili slušao, gdje se tako lakoumno tumači grieh naših praroditelja, ter čovjek stane naginjati na to, da grieh njihov kao neznatan počme izpričavati, a samoga Gospodina predstavljat si kao prestroga, koji ih je toli strašnom kaznom ošinuo samo zato, što jabuku snimiše s drveta i okusiše. Strahota!

Želja me već vukla davno za tim, da koju o tom napišem; ali sad rekoše ljudi sad okolnosti razne, da valja ovo ili ono narodu staviti na srce, i tako je zadocnilo ono, što mi je dugo bilo na pameti. Zato se sad veselim, što sam mogao narodu prikazati pad, grieh naših praroditelja u slici, u kojoj mu ga je valjalo prikazati, da bar ovaj pojam svi dobiju: Naši praroditelji strašno sagriešiše, veći im je grieh nego se točno i pojmiti može, ter im je odmjerena kazna, koju i te kako zaslužiše. A dobri Bog kad se je na njih pravedno razsrdio, spomenuo se je svojega prevelikoga milosrdja, pa je u svojoj neizmjernoj dobroti i ljubavi još prije liek našao tomu griehu obećavši spasitelja svieta, nego li je kaznu odmjerio prestupnikom svoje skroz opravane zapoviedi.pToli je nježna ta ljubav, od koje Bog zaključi čudovitije obnoviti i preporoditi sviet odkupljenjem, koji je čudovito iz ništa proizveo stvorenjem, te sv. mati crkva sva razdragana od nje jednom od najsvečanijih zgoda u oči uzkrsnuća odkupiteljeva pjeva iz dna duše svoje: O felix culpa, quae talem, ac tantum meruit habere Redemptorem!

Prema tomu da se i mi sami o toj velikoj istini bolje osvjedočimo, i narod svoj u njoj utvrdimo ter Gospodina Boga, čijemu se Veličanstvu u prahu sav savcat klanjam i onda, kada mu puteva njegovih ne razumijem, kako bolje znamo u svem opravdamo, znajući, da onaj, koji se drzne ter misli, da će svojim ograničenim umom proniknuti neograničeni um Božji, od iztražitelja Veličanstva Božjega postaje kovač krivovjerstva: navest ću još neke potankosti, koje nam još jasnije pokazuju opakost naših praroditelja, kojih nisam mogao u okružnici na narod navesti, da ga nagomilano gradivo ne bi još gore smelo.

2. Kod napastovanja naših praroditelja valja uzeti, da je bila i prava pravcata zmija i djavol: zmija, kao sredstvo, kojim se djavol služio; a djavol kao početnik sve napasti. Znamo iz sv. pisma, da je po nenavisti djavolskoj smrt unišla u sviet (Sap. 2, 24); da je djavol ubojica od početka (Ivan. 8, 44); da je zmija Evu zavela svojom lukavošću (2. Cor. 11. 3). To su učinci, koji se mogu pripisati samo djavolu. A znamo i to, da je po sriedi bila i prava zmija, jer Mojsij za nju govori, da bješe lukavija od svake druge zvieri zemaljske. A prepliće se i jedno i drugo u razgovoru Evinu sa zmijom i na opako, kao i u prokletstvu, kojim Gospodin Bog zmiju udara. Iz svega se vidi, da je djavol, budući nevidiv duh, takovu životinju sebi kao sredstvo odabrao, koja po naravi odgovara njegovoj vlastitoj opakosti, a koja je samomu Adamu i Evi mila i draga. To bješe zmija, jer ona bud da napada bud da se brani pokazuje lukavost i mudrost, pošto kad nasrće, to kao iz busije, iz zasjede čini, a kad se brani, lukavo žrtvuje sve svoje tielo, samo da glavu sačuva, jer tako sačuva i život. To je prava pravcata slika svakoga djavola, jer svojom lukavošću napada na ljude iz zasjede; a da mu je sva opa-

kost u glavi, vidi se odatle, što Bog obećajuć odkupitelja, obećaje, da će sotoni žena po svojem porodu satrti glavu, u kojoj je oholost. Pišu pak i stari pisci, medju ostalimi isti Plinij, da u Aziji imade toli krasnih zmija, ter ih nazvaše čudesi naravnimi. Hrbat im se, kažu, u toli divnih i bajnih bojah prelieva, ter ih se čovjek ne može sit nagledati. Prema tomu je lako pojmiti, da je Adamu i Evi osobito bilo milo gledati šarovite zmije. I tako je djavol prema svojoj opakosti i zmijinoj vlastitosti mudro odabrao zmiju, da njezinim jezikom tvori ljudske rieči ter preko nje Evi govori kojoj zmija bješe veoma ugodna životinja.

3. Sam način, kako počima razgovor izmedju zmije i Eve, svjedoči, da je Mojsij opisao samo njegov svršetak, a da se bez svake sumnje mora predpostaviti, da je zmija Evi prije toga za cielo koješta još govorila. Tako tvrde svi sv. otci, ako svi i ne navode samih rieči, a i oni, koji ih navode ne navode jednako. Najvjerojatnije je, da je djavol preko zmije u veliko hvalom uzdigao krasotu i ostale vrline Evine na tielu i na duši govoreći joj negdje: Čudovita ženo, ne čudim se toliko krasoti bajnoga raja, u kojem stanuješ, ako i je sretna zemlja, koja te nosi. Gle cvieće, biljke, sva stabla ljepša bivaju, kad ih ti pogledaš; ona se sva takme, da tebi ugode. Sva stvorenja te poštivaju i slušaju; to im je život, da o tvojem migu ovise. Ali osim tih stvorenja, koja na svoje oči gledaš, bit će ti drago da saznaš, da ima i drugih stvorenjâ nevidivih, čistih duhova bez tiela, koja upravo zatravljuje tvoja ljepota, tvoji darovi, tvoje vrline. Eto, dopusti mi, krasna ženo, da izjavim da sam i ja jedan od tih duhova, koji se svim tvojim vlastitostim divim, ja, koji da ti govorim, krećem jezikom ove dražestne zmije, koja je tako sretna, da ti se mili. Od te zmije naravno ne bojiš se, jer ti škodit ne može; a od mene neka te bude još manje strah, koji niti znam, niti mogu drugo, nego da ti služim i da ti se podložim. Je li onda moguće, je li i istina to, da je Bog osobam toli uzvišenim i slobodnim, kako ste vi, zabranio jesti sa svakoga drveta u raju? a zašto? Bi li znala ti navesti razlog toj zabrani? *Zašto vam je zapovjedio Bog, da ne jedete sa svakoga drveta u raju?* (Granelli l' istoria del ant. test.)

Svakako te netom navedene rieči sv. pisma predpostavljaju takav ili sličan govor zmijin. Glavno je pri tom ovo, što sv. Augustin tvrdi. Iz toga govora, koji se mora predpostaviti, izvodi se, kako se je Eva, prem pametna i nevina, dala zavarati i kako se odatle poznaje ono opako razpoloženje, koje je Evu pokvarilo, prije nego je sagriešila, a koje nije poteklo iz nutarnje kakove zloće, koje nije imala, nego sve proizadje iz vanjskih rieči zmijinih, ter joj dušu malo po malo za grieh spremnom učini.

Djavol je tako vješto sastavio pitanje, ter je mogao za stalno očekivati od Eve, koja je pristupila k drvetu zabranjenom i njega tako dugo slušala gdje govori, mogao je, velim, očekivati, da će ga ona izpraviti, a on da će onda lako nadovezati svoje zamkaste besjede. I zbilja Eva mu odgovori: Ne, nije nam Bog zabranio jesti sa svakoga drveta u raju: mi jedemo roda sa drvetâ, što su u raju: a roda s onoga drveta, što je usred raja, zapovjedio nam je Bog, da ne jedemo, i da ga se ne taknemo, da možda ne umremo. Na to će djavol: Umrieti? Nikada. O tom možete biti uvjereni. Ne, nećete vi umrieti. Nego eto što je u stvari. Bog poznaje jako dobro čudovitu snagu ovoga drveta, da ćete si vi pribaviti onu jedinu prednost, koje još nemate, ako s njega uzjedete. U isti mah, čim to učinite, otvorit će vam se oči, i bit ćete kao bogovi i znat ćete, što je dobro što li zlo.

Time, što je djavol više kazao, nego li je Bog zabranio: *Zašto vam je zapovjedio Bog, da ne jedete sa svakoga drveta u raju,* htjede postići da Eva vidi, kako je ta zapovied Božja prestroga i nerazborita, ter joj omrazi; a onda da pomisli, kako je s drugih drveta jela i ništa joj nije bilo, da joj tako neće ništa ni onda biti, ako uzjede s drveta od znanja dobra i zla. A i Eva svojim odgovorom već pokazuje, da joj je ta zapovied nesnosna, jer reče, da je Bog zabranio i dirati u to drvo, čega Bog nije kazao, ako je i pametno bilo u njega ni ne dirati. Osim toga vidi se, kako se je Eva već prije grieha spremnom učinila za grieh i odatle, što, upitana od djavola, zašto im je Bog zabranio jesti sa svakoga drveta u raju, ne navede razloga zapoviedi, da je dosta, što je Bog njezin gospodar to zabranio, nego kaza razlog, sbog kojega se ne usudjuje prekršiti zapoviedi, jer se boji, da nebi možda umrla; a i ta rieč možda kako ju osudjuje, tako i djavolu poda nade, da će ju prevladati oduzevši joj sav taj strah. Zato djavol više nije ni pitao za razlog, nego je naprosto tvrdio, da oni ne samo neće umrieti, nego da će biti kao bogovi.

Na te rieči Eva poče gledati zabranjeno drvo toli živahnima, toli ljubkima, željnima, zaljubljenima očima, ter joj se vidjelo na pogledu, koli si je dobar sud stvorila o rodu s drva od znanja dobra i zla, i koli je žarko za tim čeznula, da s njega okusi. A vjerova ujedno i tomu se nada, ako s njega okusi, da će joj se otvoriti pamet ter da će puno toga više znati, nego li je do onda znala, da će postići znanje, koje joj djavol obeća. Naravno nije Eva mislila, što bi upravo ludo bilo, a što joj ni djavol, koji nije tako lud, ni obećavao nije, da će ona biti božica, nego da će si veće znanje postići, a po njem i veću slobodu i neovisnost i gospodstvo nad stvarmi, koje tako spozna: gospodstvo, sloboda neovisnost vlastita Bogu. Evo kako si je ona to mogla misliti. Usred raja bijaše kako drvo od života tako i drvo od znanja dobra i zla. O drvetu od života morala je znati i vjerovati Eva, da ima snagu uzdržat ju bezsmrtnom, a po tom učinit ju sličnom Bogu u neumrlosti. Tako je, od djavola prevarena, pomislila, da i drugo drvo, drvo od znanja dobra i zla, ima sličnu vlastitost glede znanja, što ju u tom čini Bogu sličnijom. Kao što naime život ljudski ovisi o uzdržavanju mnogih uda čovječjega tiela, tako i djelovanje našega uma predpostavlja dobro razpoložene neke ude istoga tiela, mozag i glavu, bez čega um ne može kako valja raditi. Ako dakle drvo od života ima snagu, da mi uvjek svježe uzdrži i obnovi one ude, koji su mi nuždni za uzdržavanje života, zašto nebi drvo od znanja dobra i zla moglo imati tu snagu, da uzdrži, poboljša i usavrši one ude, koje um predpostavlja u svrhu, da djeluje? Prema tomu se vidi, kakove bludnje djavol posija u razumu Evinu. Prva bludnja u razumu bijaše, da Eva sebe smatraše višom nego je bila; a u volji, da je sama sebe kao takovu ljubila, kakovu ju je djavol predstavio. To je ona oholost, o kojoj sv. pismo spominje: Initium omnis peccati superbia (Eccl. 10, 15). Druga bludnja u razumu bijaše, što Eva mišljaše, da joj je Bog zabranio ono, što bi joj u istinu moglo poslužiti na veću njezinu sreću; a druga bludnja u volji, što na Božju zabranu zamrzi kao na stvar protivnu postignuću dobra veoma željena. Treća bludnja u razumu bijaše, što Eva mišljaše, da se može pravo dobro postići kloneć se ovisnosti o Bogu i kršeći zapovied Božju; a bludnja u volji, što je Eva naginjala, prianjala, željela, ljubila stvar Bogom zabranjenu. I tako Eva po svih tih činih sve se spremnijom činila za grieh, tako te joj je vanjski grieh bio samo svršetak opakosti. I tako Eva, zavedena od djavola, videći, da je rod na drvetu od znanja dobra i zla dobar za jelo i da ga je milina gledati i da je drvo vrlo drago radi znanja, uzabra roda s njega i jede.

4. Prestupivši tako Eva zapovied Božju, prestraši se veoma, šta će sad biti od nje, ako u mjesto stvari obećanih od djavola sama mora podnieti kaznu za grieh; šta će biti od nje, ako Bog Adamu možda drugu ženu stvori, a nju odagna od njega. Nema druge, pomisli Eva, nego Adama takodjer nagovoriti na grieh ter s njim od Boga biti ili odriešena ili kažnjena, valja s njim ili živjeti ili umrieti. Što namisli, to izvede. Ubravši roda sa zabranjenoga drveta i za Adama potraži ga; a kad ga nadje, vidjevši ju on svu sbunjenu, zapita ju: Šta ti je? šta ti se dogodilo? a ona mu negdje odvrati: Da te nisam za koji čas našla, umrla bih. Umrla bi? a zašto? ne znaš li, da imamo drvo od života, koje nas čini neumrlimi? Jest, znam ja to, odgovori Eva; ali i to znam, da nas drvo od znanja dobra i zla može učiniti još boljimi. A šta to govoriš, ženo? Šta dobra može učiniti plod, od koga nam Bog zabrani jesti pod kaznom, da ćemo odmah umrieti, ako od njega jedemo? A kakav je to plod, što imaš u rukuh? Nije li to nesrećom onaj plod, o kom mi govoriš? Jest, dragi Adame, to je plod s onoga drveta od znanja dobra i zla. Ja sam njega već jela, i vidiš da nisam umrla. To ti je plod od takove slasti, kakove ja ne oćutih nikada. Ovo sam ubrala za te. Uzmi ga na moju rieč, samo kušaj pa ćeš vidjeti. Vajme! šta si učinila? Ne govori mi o tom. Bog je to zabranio; zato ja neću da s toga zabranjenoga drveta jedem, ne, neću. Zašto ne možeš Adame? Nesretne mene! Zar me hoćeš tako ostaviti? Pomisli, da me nećeš više nikada vidjeti. Nezahvalniče! To li je ljubav, koju imaš k meni? Sad ću dakako umrieti od boli; ali nije Bog, koji me osudjuje na smrt svojom zapoviedju, nego ti, okrutniče, koji me tim osudjuješ, da me odbijaš od sebe (Granelli l' istoria d. a. t.). Tako slično i puno toga više govoraše negdje Eva Adamu, a Adam dade se nagovoriti: Eva dade mužu svojemu, te i on jede. I tu je glavno ne toliko što je Eva Adamu govorila, koliko to, da je ona svojim govorom Adama učinila i te kako spremnim za grieh, tako ter sv. Augustin tumači, da mu je volja postala zla, ter nije onda čudo, što je iz te zle volje potekao zao čin.

Djavol da predobije Evu, saleti ju bludnjom, navali na njezin razum i osvjedoči ju o bludnji predloženoj. Eva pako, da prevlada Adama, navali na srce njegovo ter ga nagovori, i on ju posluhne prestupivši zapovied Božju otvorenim očima, hladne krvi. Dobri Gospodin hoteći s početka podučiti čovjeka, da je njegov stvoritelj ujedno i stvoritelj svih stvari, zabranivši mu jesti sa drveta od znanja dobra i zla htjede mu predočiti tu istinu, da je on njegov gospodar. Kao što darežljiv kuće gospodar dajuć komu prekrasnu svoju kuću za stan ne išće ciele najamnine, da mu ljubav pokaže, nego samo neznatnu svoticu hoće da prima, samo neka se zna, da je on kuće gospodar: tako i Gospodin naš dajuć Adamu sve vidive stvari na užitak i raj zemaljski i sva dobra u njem, da ne bi kad pomislio, da su stvari, koje gleda, tako njegove ter ne ovisi o nikom ili da je on sam tako svoj, da ne ovisi ni o Bogu, zapovjedi mu, da ne smije jesti s jednoga drveta zaprietivši mu, da će umrieti, ako s njega uzjede, neka znade, da Gospodara nad sobom imade, po čijoj ljubavi i darežljivosti uživa i ono, što smije uživati (Conf. S. Chrys. in Gen. h. 16). Prema tomu sv. Augustin (Civ. Dei l. 14, c. 12 i 13) tumačeć taj grieh Adamov iztiče njegovu težinu govoreći: Posluh se stavi na srce u zapoviedi (da Adam i Eva ne jedu sa zabranjena drveta), kriepost, koja je kod razložnoga stvorenja kao majka i čuvarica svih krieposti, pošto stvorenje bi tako stvoreno, da mu je bilo koristno, podvrgavati se Bogu, a štetno, svoju volju a ne volju onoga činiti, koji ga je stvorio. Buduć da je dakle zapovied, ne jesti od jedne vrsti jela, gdje je bila množina drugih, lako bilo obdržavati, a tako je bila kratka, da se je lako u pameti mogla zadržati, osobito zato, što se pohota nije podizala proti volji, jer je ta borba istom kašnje uslied grieha za kaznu nastala: zato je tim nepravednije bilo, prekršit ju, čim se je lakše mogla obdržavati. A da tu težinu grieha Adamova isti sv. Augustin još bolje iztakne, svadjajuć ga na oholost, koja je početak svakoga grieha tvrdi, da će njegov grieh reći, početnika svih stvari, koga valja duša da sluša, ostaviti, ter nekim načinom sebe postaviti tim početnikom. A još više postaše Adam i Eva vriedni osude, što od oholosti svoje grieh svoj kušaše na drugoga svaliti: Eva na zmiju, a Adam na ženu, kao da je ikada dopušteno šta predpostaviti Bogu ter drugomu više vjerovati nego li samomu Bogu ili mu popustiti, ma se time i Boga odrekao. U riečih Evinih i Adamovih ne vidiš nikakova kajanja ni molbe za oproštenje ni vapaj za kakovim načinom izbavljenja iz težke nevolje. I tako. prekršivši Adam i Eva zapovied, koja ih je putila na poslušnost i ovisnost o Bogu ter ih sjećala, da je Bog njihov gospodar, navukoše na se pravednu kaznu i pravedno osudjenje ter postaše i po duhu tjelovni, koji bi i po tielu postali duhovni, da su kojom srećom Bogu vjerni ostali.

5. I tako se iz svega vidi, kako je Gospodin Bog razborito odabrao način, da čovjeku predoči, da dušom i tielom skroz ovisi o njem kao o svojem Gospodaru, i kako je čovjek bio dužan tu svoju ovisnost o njem kao gospodaru pokazati posluhom čuvajuć se hrane zabranjene. Hranom se uzdržava život: koli je dobro dakle Gospodin predočio čovjeku, da životom ovisi o njem, kad mu je zabranio jesti s roda jednoga stabla! Upravo tako valja i opominjati i sjećati vjernike nam povjerene, kako i sada sv. post nam predočuje vrhovnu vlast našega Gospodina Boga, koji nam po volji ovo daje a ono uzteže. Al ujedno nam se postom predočuje i naša ovisnost o Bogu, jer i naš život uzdržava se hranom; a upravo od hrane hoće da se uztegnemo, neka znamo, da naš život skroz o njem ovisi.

Prema tomu je skroz nuždno od vremena do vremena narodu tumačiti tu glavnu istinu ne samo glede posta, nego i glede svih drugih zapoviedi: da valja vazda paziti na volju Božju, koja se osim u zapoviedih Božjih očituje u naredbah sv. matere crkve, a po tom treba stvoriti si osvjedočenje, da više vriedi postiti u vrieme crkvom opredieljeno i onako, kako ona kaže, nego li sto puta stroži post, koji si je sam tko nametnuo; kao što više vriedi, u nedjelju biti ono pol sata kod sv. mise, nego li kroz ostali tjedan vas tjedan biti u crkvi i mise slušati, jer ovo nije Bog zapovjedio, a ono je on po svojoj crkvi naredio.

Po mojem mnienju ta je istina važnija za život katolički, nego li tko i misli. Stvorite vi jednoć za uviek u narodu vam povjerenu to osvjedočenje, da on posti, u crkvu ide, pričest prima, s Bogom se miri u izpoviedi i tako dalje, ne zato što mu se hoće ili neće, nego zato, što je to volja Božja, onda ćete u brzo preporoditi sav narod. To i je najveća pogrieška kod tako zvanih inteligentnih ljudi, što oni kad hoće vrše kad neće ne izpunjuju svojih kršćanskih dužnosti, kako im se već vidi, ili kako oni svojim umom šta uvidjaju.

Ima na žalost i seljaka, koji idu tim tragom. Ali za sve te valja ono, što svetci o njih govore: Takovi, koji kad hoće, dužnosti kršćanske vrše, kad neće ne vrše, sebi služe, a ne Bogu. Valja im kazati: Ako je Bog Bog, ter mu treba svom dušom služiti, onda vi premalo ili ništa ne činite za njega i za dušu svoju, pa ćete se izgubiti na vieke. Ako li mu ne treba služiti, onda činite i previše, pa izostavite i ono, što do sad činiste. Nu budući da je Bog Bog, ne samo ne treba toga izostavljati, nego treba još pridodati ono, što manjka, da u istinu svom dušom Bogu služite.

Kad se dakle ili same istine Bogom objavljene ili same zapoviedi Božje našemu umu ili našemu srcu prikazuju takovimi, da ih naša kratkovidnost ne shvaća, onda se ne dajte prevariti niti mjerite neograničeni Božji um svojim umom skroz tamnim i ograničenim, nego poviknite: Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. I kad te vlastita put napastuje ili sviet svojimi podražicami k tebi pristupi pa te nagovara, da odstupiš od volje Božje, i opet podigni oči gore k nebu, pa sve prividne razloge od sebe odbij, a Bogu reci: Justus es, Domine, et rectum judicium tuum. I kad djavol k tebi pristupi pa te tako smete, ter se ne znaš iznaći, jer ti svašta u pamet doziva, što bi moglo tvoju vjeru potresti, tvoje ufanje smesti, tvoju ljubav pomutiti, a ti i opet upirući gore k nebu pogled svoj ne daj ni za časak, da šta samo i pomisliš proti Gospodinu, nego znajući, da je on vječna istina, koja ni može prevariti ni prevaren biti; znajući, da je on svemoguć i da će dati što je obećao i u obećanju svojem da je stalan i svake ljubavi dostojno dobro, podignimo u tih svih napastih oči svoje gore ad Patrem luminum, pa opravdavajuć ga na svih putevih njegovih iz dna srca uviek u svakom slučaju govorimo, razumjeli ga ne razumjeli: Justus, es Domine, et rectum judicium tuum! I dobri Bog dat će nam uslied te poniznosti tu milost, da ćemo i sami početi razumievati mnoge istine naše sv. vjere, kojih do toga vremena ne razumjesmo, i da ćemo o njih i narod naš moći osvjedočiti; jer stoji vječna istina: Nisi credideritis, non intelligetis.

Da to postignem, nastojao sam jednu istinu naše sv. vjere protumačiti, ne bi li time veće počitanje dobili napram Gospodinu, kad nam šta zapovieda, i ne bi li nas to potaknulo na to, da nastojimo i druge istine jednako opravdati pred narodom: ako sam to postigao, mali ovaj trud, što uložih na pisanje ovih redaka, bit će mi obilato nagradjen.

U Sarajevu dne 11. veljače 1895.

† *Josip* v. r.
nadbiskup vrhbosanski.

Decretum s. Romanae et universalis inquisitionis.

Feria IV. Die 5. Decembris 1894.

Cum recenter ad hanc Supremam Congregationem S. R. et U. Inquisitionis a compluribus Episcopis pervenerint petitiones, quarum omnium una mens erat, abstinentiae legem, de qua valde solliciti sunt, magnis in populorum concursibus aegre admodum ac difficulter variis de causis posse servari et damno potius animarum quam saluti praebere occasionem, Eminentissimi ac Reverendissimi Domini S. E. R. Cardinales contra haereticam pravitatem in universa christiana republica Generales Inquisitores, in plenario comitio dictae feriae IV. die 5. Decembris 1894. re integre proposita ac mature perpensa, decreverunt ut infra, scilicet.

Supplicandum Sanctissimo ut Episcopis aliisque locorum Ordinariis concedere dignetur facultatem anticipandi die sibi benevisa atque ob gravissimas causas etiam dispensandi super lege ieiunii et abstinentiae, quando festum sub utroque praecepto servandum Patroni Principalis aut Titularis, vel solemne aliquod festum item magno populorum concursu celebrandum, inciderit in ferias sextas aut sabbata per annum, excepto tempore quadragesimae, diebus quatuor temporum et vigiliis per annum ieiunio consecratis; atque

ut eâdem anticipandi seu etiam gravissimis de causis dispensandi potestate uti possint pro diebus, quibus nundinae extraordinariae, magno item populorum concursu, habeantur.

Habita autem per R. P. D. Adsessorem S. O. relatione Sanctissimo Domino Nostro Leoni Papae XIII. idem Sanctissimus Dominus praesens decretum ratum habuit et confirmavit ac omnibus et singulis locorum Ordinariis facultatem, de qua agitur, perpetuis futuris temporibus concessit ac attribuit, facta tamen in singulis casibus mentione apostolicae dispensationis.

Ios. Mancini S. Rom. et Univ. Inquis. Notarius.

Sitne pjesme.

Nekoč i sada.

Divno sam te shvatao, svijete,
Dok sam bio maleno dijete:
Kao ružu bez bodljiva trna,
Ko jabuku, slatku crveniku,
Bez gnjiloće i bez crvotoči —
Sada gledam na te iste oči,
Varam li se — koprena im crna
Potamnila tu djetinju sliku:
Sada vidim trnje kô da veće,
Povenulo ružino cvijeće.

Ti si otsjev Božijega lica,
U tebi je sloboda, pravica —
Mislio sam — ko majčino krilo
Da si punan ljubavi iskrene,
Neporočan prijatelj poštenja —
Sada sam ti drugoga mnijenja:
Nisi više janje ono milo,
Krvave su često tvoje zjene;
Žalibože da me još i sada
Često varaš kano još za mlada.

Prijatelju

prigodom njegove inštalacije.

Veseo dan ti je svanô
Poslije žalosti — mukâ,
Zavisti htjela te gadne
Zlobna poniziti ruka;
Sjajniji zato
Kano i zlato
Iz ote vatre kazo se svima
Značajem da si uzor i njima.

Veseo dan ti je svanô —
Ti si pošteno ga steko,
Nisi pred idolom laži
Klanjo se, pao ni kleko;
Zato je, brate,
Moralo na te
Toplije sunce sinuti veće
Tvog zadovoljstva, tvoje i sreće.

Veseo dan ti je svanô —
Tako će svakom Hrvatu
Poslije nepravda, muka,
Nebo pod'jeliti platu;
Bogu i rodu
Svoju slobodu,
Divne ideje laglje ćeš sada
Kazati plodom svojega rada.

Veseo dan ti je svanô —
Ako je radostan tebi,
Kako se prijatelj s tobom
Uza te radovo ne bi;
Želim i veća
Snašla te sreća;
Na slavu Bogu — hrvatskom rodu
Žrtvu prinašo, svoju slobodu.

Plačidrug.

Sjećaš li se, brate mili,
Kad si drhto pokraj mene,
Kad ti smrt je sestre mile
Okvasila suzom zjene;

Plakao si košto plače
Tužna majka mrtvo čedo,
Kô da još si nju na odru
Mrtvačkomu mrtvu gledo.

Tješio sam srce tvoje:
Bog je, brate, htjeo tako;
Tješeći te umukô sam —
I uz tebe gorko plako.

Izdajicam.

Pravda Božja teško bije
Ubojicu brata svoga;
Bože mili, kakva li je
Teža kazna za onoga,
Koji mnoge robi, pali,
Nit ikoga da požali.

Više — mislim, trpit mora
Izdajica roda svoga,
Koji kada dogje hora
Ne poznaje niti Boga,
Ni naroda svoga žulje, —
Taj će trpjet jošte dulje

Ko je zadô vjeru Kristu,
Uzô na se halju svetu,
Duša će mu otu istu
Propatiti kaznu kletu,
Izdajica ako bude
Svog naroda, svoje grude.

A. Bogoslav Jagar.

Rajski vijenac.

Kraljevstvo nebesko svadba.

Blaženi, koji su pozvani na svadbu Janjetu Božanskom![1]) Kud i kamo blaženija sama zaručnica, s kojom će Isus u lijepome raju sklopiti savez vječne ljubavi, s kojom će Isus slaviti i uživati veliku, vječitu svadbu! — Svaki kršćanin znade, da u raju ne ćemo više imati onih niskih potreboća, koje su nam ovdje na zemlji zajedničke sa nijemim životinjama. „Koji stoje pred prijestoljem Božjim, ne će trpjeti ni glada ni žegji, ni znoja ni studeni; Bog će otrti svaku suzu sa očiju njihovih, i ne će biti više ni plača, ni vike, ni bola ne će biti više."[2]) Sve, što je zemaljsko bilo, prošlo je. Mi ćemo biti kô angjeli Božji. No kako si naš duh ovdje na zemlji ne može dobro da predstavi rajskih radosti, to nam je Isus rekao priču o kraljevstvu, ne bi li nas minula želja za čašću; kazao nam priču i o sakrivenom blagu, da utiša u nama težnju za bogatstvom; a priča o svadbi ima nam u njedrima žarko rasplamtjeti srce za vječnom blaženom radosti.

Šta si čovjek ovdje na zemlji samo i pomisliti može mila i ugodna, sjajna i radosna, to će ga sve u najvećoj mjeri i kud i kamo još više zapasti gore u lijepome raju. I kako je zemaljska svadba znak i izraz velikog veselja i radovanja, to nam i priča o rajskoj svadbi već u napredak hoće da navijesti, kakovo i koliko nas čeka blaženstvo, kad stanemo jednom posjedovat i uživat vječnu ljubav Božansku.

„Kraljevstvo je nebesko slično deseterim djevicama, koje uzevši uljenice svoje izigjoše na susret zaručniku i zaručnici. A pet od njih bijahu lude, a pet mudre. Ali pet ludih, uzevši uljenice, ne uzeše

[1]) Apoc. 19, 9. — [2]) Ibid. 21, 4.

sa sobom ulja; a mudre uzeše ulje u posudama svojim sa uljenicama. A dok je zaručnik zatezao, zadrijemaše sve i pospaše. A u ponoći stade vika: Eto zaručnika gdje ide, izagjite mu na susret! Tada ustaše sve djevice one i ukrasiše uljenice svoje. A lude rekoše mudrim: Dajte nam od ulja svojega, jer se naše uljenice ugašuju. Odgovoriše mudre govoreći: da ne bi možda ne dostalo nama i vama, idite radije k trgovcima i kupite si. A dok igjahu da kupe, dogje zaručnik; i one, koje bijahu spremne, ugjoše s njim na svadbu, i zatvoriše se vrata. Najposlije pak dogjoše i ostale djevice govoreći: Gospodine, Gospodine! otvori nam. A on odgovarajući reče: Zaista vam kažem: Ne poznajem vas."[1])

Ovu je priču toli lako razumjeti, da joj ne treba nikakva razlaganja ni tumačenja. Isus je zaručnik. Zaručnica je ne samo katolička crkva, nego svaka pojedina duša naša. Uljenice su svjetlo vjere. Ulje je svako dobro djelo. Zatezanje zaručnikovo jest doba života, vrijeme pokore. Vika oko ponoći jest smrt. Eto zaručnika gdje ide, jest poziv na rajsku svadbu. One duše, koje Isus zateče, gdje bdiju u vjeri i ljubavi, uvodi Gospodin u raj na svadbu. No jesmo li mi propustili čas, blaženi čas, kad nas je Isus hotio uvesti u svoj lijepi raj — ne znamo dana ni ure — to nam se onda vrata zatvaraju i više se nikad, nikad ne otvaraju; i lude djevice mogu kucati, koliko i dokle hoće, ali uvijek i uvijek će čuti stroge i strahovite riječi: Prekasno je, prekasno; propustili ste čas, ja vas više ne poznajem, u vijeke ne poznajem!

Koji pako ulaze na rajsku svadbu, kakvo li ih, Bože, blaženstvo, kakva li ih radost tamo čeka! Nebeski vez ljubavi Božje tako usko spaja dušu s Bogom, te ona s njim postane kano jedno. I je li jednom ovaj vječni savez učinjen, onda nam ništa više ne sakriva veličja Gospodinova, onda ćemo ga gledati licem u lice. I ovo gledanje Boga pretvara nas u njega. Mi postajemo njegova prilika. Kad ga motrimo, kakav je, onda mu sami postajemo slični, postajemo dionici njegova blaženstva. I radost one duše, koja zavrijedi, te bude uvedena u lijepi raj, da se sjedini s Bogom svojim, da slavi s njime rajsku svadbu, bit će tako velika, tako neizmjerna, tako savršena, tako neizreciva, da joj, kako veli sv. Bernardo, pod tim nebom nema ni sličnosti; „svaka radost na tome svijetu, kad je uzmem sa rajskom svadbom, jest žalost, svako raskošje bol, svaka slast gorkost, svaka ljepota grdoba."

[1]) Matth. 25, 12.

Iz slike zemaljske svadbe ima nam dakle duh zaključiti na ono blaženstvo u raju, gdje nema užitka samo za čas, užitka niskih sjetilnih radosti, gdje nema blaženstva, što nam ga koji stvor može dati, gdje nam sreće ne zaustavlja ni blaženstvo angjelâ ni veličina rajskih sila; već gdje no će biti sâm Bog sa svim svojim sjajem i veličjem, sa svom ljepotom mila baština naša, nada sve velika plaća naša, gdje no će sâm Bog naše srce, što se po ljubavi s njime na vijeke sjedinilo, napajati rijekama rajskih radosti i vječnoga blaženstva.

Sveti Hilarije, biskup Poitierski, bio je oženjen, prije nego što je postao svećenik i biskup. Imao je kćerku jedinicu. Kad je bio od progoniteljâ crkve protjeran u Aziju rad svoje postojanosti u priznavanju vjere, ostavi kćerku, koja još bila u djetinjim godinama, kod neke kršćanske obitelji, da se tu nejačka odgaja. Iza nekoliko godina mladić neki, bogat i plemenita roda, zaiska ruku mladice, već ljepote na udaju djevojke, koju narav milo, divno ukrasila svakom i najljepšom odlikom. Želio je da se s njom zaruči. No djevojka, imajuć na pameti četvrtu zapovijed Božju, ne htjede prije da privoli, dok joj iz progona mileni otac ne pošalje glasa svoga i blagoslova. Pisa mu dakle u mjesto, kamo je bio prognan. Malo postojalo, otpisa joj stari Hilarije. Sitna knjiga besjedila: Zaručnik, koji išče ruku tvoju, odviše je za te niska roda, za te nije dosta lijep, nije dosta bogat, nije dosta mudar, nije dosta plemenit, nije dosta ljubezan, nije dosta mio i nježan. Ne znam, kako će tvoje toli plemenito, dostojanstveno, tankoćudno i nježno srce podnijeti, da zagješ u tako priprosti savez. Ja sam ti našao drugoga zornijeg zaručnika, kćerko, — kraljevića, vanredno mila zaručnika, divna, dražesna krasnika. Njegova ljepota, njegova dobrota, nježnost, njegovo bogatstvo, njegova moć, čarobnost nadilazi sve, što si ti možeš predstaviti. I ja sam uvjeren, ti ćeš ga žarko i prežarko zaljubiti, kad vidiš, ko je, koli je plemenit i divan i mio; a uz njegovu ljubav, kćeri moja, sretne li tebe i presretne! Kad se do malo, ako Bog dâ, vratim kući, donijet ću ti sa sobom njegovu sliku, dok on sâm ne dogje da te uzme. Ako dakle hoćeš poslušati savjet i srebrne niti oca svoga, odbij mladića, koji ti prosi ruku, i malko se ustrpi, dok dogje zaručnik, koji je vrijedan tvoje

ljubavi, tvoje krasote, tvoje nježnosti. — Djevojka prigrli drage volje savjet oca svoga, i kad se Hilarije vratio u Francusku, pokaza kćerki svojoj s velikim smilkom sliku raspetoga Isusa, rajskog zaručnika čiste, umione duše; i ona je bila posve zadovoljna s tim izborom i odluči posvetiti srce svoje posve i jedino ljubavi Isusa svoga — najdražega Miljenka svoga. Ne prošlo dugo, a djevojka u najljepšem cvijetu mladosti svoje ležala na samrtnoj postelji — smrt lebdila nad tom dikom; jer ostaje navijek živa istina, da čovjek ne zna dana ni ure, u koju će Gospodar života i smrti doći i zaiskati od nas dušu našu. Danas čovjek, sutra crna zemlja. Hilarije dvorio kćerku na umoru, dvorio jedinicu otac, što ljepše znao i mogao: toli nježno, toli milo ne pazi ni majka angjelka svoga u kolijevci. I kad joj jednoga dana donese Isusa u presvetom oltarskom sakramentu, kad joj pokaza nevino Janje Božje, i prije još nego što ga ona primi u srce svoje, reče joj otac toli milo, toli ganutljivo, no uz to pun radosti: Gle, kćeri moja, miljenice moja, zaručnik ti dolazi! Ovo je onaj kraljević, s kojim sam te vjenčao, kome si ti svoje srce dala, svoju žarku ljubav poklonila. Unigji u radosti Gospodinove, angjele moj; pogji na rajsku svadbu krasniku svome i sretna mi na vijeke budi u tom vezu Božanske ljubavi! S Bogom, jedina, s Bogom, kćeri moja! —

Ah, da mognemo i mi jedanput tako klicati i veseliti se i hvalu Bogu uzdavati, kad dogje vrijeme svadbi Janjeta, koju je on pripravio svojoj zaručnici. „Blaženi, koji su pozvani na svadbu Janjetu Božanskom!“[1]) —

[1]) Apoc. 19, 9.

Promotrismo evo tri priče o lijepome raju. Još jedanput otvorimo Sveto pismo. Nalazimo ih eto još mnogo. Evo priče o sijaču, o čovjeku domaćinu, što poslenicima isplaćuje, o trgovanju s povjerenim talentima; eno je o velikoj večeri, o raskošnom vrtu, o Božjem gradu, o kući Gospodinovoj i t. d. No sve ove priče i prilike, premda im se predmet odnosi na to, šta je u ljudskim očima najviše i najugodnije, nijesu baš ništa, ako ih uzmemo sa onim, šta je u istinu. Čini se, kao da ni sâm Isus, Sin Božji, ne nalazi riječî, da nam opiše blaženstvo lijepoga raja, ili bolje, čovječji razum i srce čovječje nikako ne može da shvati, šta nam je tamo gore u lijepome nebu pripravljeno. Dok još putujemo u tmini, ne možemo da gledamo Gospodinovih divota. I kad često puta ne shvaćamo ni zemaljskih stvari, kako da dokučimo nebeske, rajske? No upravo to, što nam Sveto pismo priprosto i posve jednostavno povijeda o lijepome raju, i što mi nikako ne možemo da si predstavimo kako valja, rajskih radosti, najbolje nam dokazuje, koli beskrajne, koli neizmjerno velike moraju one da budu. „To je moja utjeha,“ piše sv. Gregorije, „da služim Gospodinu, kojega sjaj i veličanstvo nadilazi sve moje misli, sve moje predstave.“ — Kad bih ja mogao shvatiti vječno blaženstvo, onda bi ono za me premaleno bilo. I jer je eto otajstvo lijepoga raja nedohitno, to mi kazuje vjera: Tamo nalazim beskrajnu sreću i radost, a ne više žalost, lijepo zdravlje, a ne više bolest, svjetlo, a ne više tminu, život, a ne više smrt; tamo ne može mladost ostarjeti, ni ljepota uvenuti, ni ljubav ohladnjeti, ni radost proći; tamo će uvijek život trajati, vječni vijek vjekovati: jer Bog, najviše dobro, bit će dio naš u vijekove.

Paljetkovanje s mojega puta.

II.

1. Krajevi, kojimi me poveze željeznica 24. jula prema priestolnici naše carevine, u mnogom su pogledu zanimivi. Udario sam na Bicske, gdje je u blizini krasan posjed Nj. Visosti nadvojvode Josipa, *Alscuth,* pa na Komorn i Gjur. S ponosom se u Ugarskoj spominje tvrdja *Komorn,* koju „djevičanskom“ zovu, prem nam poviest kazuje dva slučaja, kada je i ona zauzeta bila (u 14. i 16. stoljeću.) Slavodobitno se ona opirala obsiedanju. Turaka i 1594. i 1663. Isto tako bijaše ona središte pokreta 1848. i 1849., te je njezin odpor slomljen tek predajom od 27. septembra 1849. Sjeća nas ona na početnika si Matijaša Korvina (1463—1490), toga oslobodioca i naše Bosne ponosne, koji je sam osobno poveo bio jedan dio svoje vojske amo, te pod Jajcem (1463.) izvojevao slobodu, makar i kratkotrajnu našemu domu, pa i kasnije rado pogledao na Bosnu i Hercegovinu, ne bi li i one izdovoljiti mogle njegovu veliku

težnju za vlasti. Sav ovaj kraj veoma je plodan, a počimlje tu i ona kosa gorska, na kojoj raste čuveno bielo vino *(Neszmély)*. U tom povjestnički i prirodno znamenitom kraju ugledao je svjetlo svieta (1825.) znameniti magjarski pisac *Mavro Jokai*, komu je zahvalan narod o njegovoj sedamdesetgodišnjici učinio počast dostojnu i učenjaka i naroda. Dalje prema Gjuru nalazi se glasovita Benediktinska *opatija sv. Martina*, koju je utemeljio sv. Stjepan, a koja je i u prošlosti i u sadašnjosti dala Ugarskoj velikih muževa. Ima u ovih krajevih i hrvatskih čakavskih i štokavskih naselbina, koje sve do sada očuvaše narodnost svoju, jer im je i crkva u materinskom jeziku podavala duševnu hranu. Toga u novije doba sve više ponestaje, jer je, uzprkos revnog nastojanja voreštanskoga župnika Gašpara Glavinića, našoj modernoj knjizi tamo put zatvoren, a hrvatskih knjiga, tiskanih starim prema magjarskomu udešenim pravopisom, sve manje imade. Pa je i težko danas ovdje naći Kolonića, koji bi dao štampati „Nauke Hristijanske.“ Bijaše se u novije doba pokazao pokret narodnostni i ovdje, jer se našlo i župnikâ i učiteljâ, koji su nikli u kolibicah hrvatskih, pa pregnuše, da rodu svomu pribave štiva razumljiva. Danas se ipak odatlje ne čuje ni onoliko, koliko od braće naše Bunjevaca i Šokaca. Je li pokret jenjao? Je li plamen, koji je uzbuktao bio, ugašen? Hoće li se naći tko, da ga opet uzpali? Ta se pitanja izmjenjuju, kada ovuda putuješ, ali ih dakako riešiti ne možeš. Nadajmo se ipak, da angjeo stražanin, koji ih je njekoliko stoljeća već čuvao, neće uzmaknuti od njih ni u čas, kada bi im možda i za dušu najveća pogibelj zaprietila.

2. Vruć bijaše to dan, te ne možeš ni s čim da si žedju ugasiš, da se razhladiš. Planinke iz okoliša dočikale nas i nudile voćem, gostioničari svagdje pivom, a i vodom. Bijaše nam drugom njeki Grk, koji se je laćao svačesa, do česa bi došao, dok nije siromak mal ne životom platio. Narušio si zdravlje u toliko, ter se pobojaše suputnici, ne imamo li kod sebe nemila gosta, što se kolera zove. Nudile ga gospodje svakojakimi kapljicami — ta toga u njih ima vazda. Ali on neće, pa neće, već uzdiši, da bi mehko srce uz njega lahko prosuzilo. Što li bje s njim kasnije ne znam, jer ako sam još štogod i raztresen bio, dok dodjosmo na medjašnu postaju *Bruk na Lajti*, od tada sam nastojao, da druge misli izbijem, te se pripravim za dolazak u Beč, upirući živo oči i u ona mjesta do priestolnice naše, koja su me na nju osobito sjećale: napose na Schwechat gdje je je jedna od najvećih pivara na svietu.

3. Dolazak u veće gradove, osobito nepoznate, uviek je skopčan s njekom zebnjom duše: hoću li naći kola? hoću li se namjeriti na dobar konak? Mi odocnismo vlakom, pa s toga ona prva zebnja. Druga je za nas svećenike u Beču danas manje opravdana. Veliku hvalu za to dugujemo veleč. otcem iz družbe Presvetoga Odkupitelja, koji su u svom samostanu jedan dio uredili za stanove, gdje se mogu i biskupi i svećenici nastaniti. Za svećenika ne može se pomisliti ljepša sgoda: imaš crkvu, da čitaš sv. misu; imaš braću, koji razumiju tebe i potrebe tvoje, a i ti njih; zaštićen si od raznih neprilika, bez kojih je danas jedva koje svratište. A sve to uz razmjerno malenu cienu, koju dobri otci primaju više kao milostinju za potrebe svoga vrlo koristnoga rada, nego li kao zaslugu. Ovamo ću dakle i ja, te reknem kučišu, koga medju malo ih srećom uhvatih, što želim. Smelo me malo, što me odmah razumio nije, jer htjede, da me odveze k Mechitaristom, dok mu je ime Redemptoristi nepoznato bilo. A kako ja nisam točno znao, gdje im je samostan, pobojah se, da me neće kamo drugud odvesti, makar da me je kasnije mirio, da znade: u Salvatorgasse 12. I bilo je dobro. Ja se bijah najavio, te su me izčekivali i sobu za mene priredili.

4. Zadovoljan, što sam ovdje nakon puta mučna doista u ono vruće doba, poraslo je to zadovoljstvo, kada me je razhladila čaša piva, koja nikada toliko ne godi, koliko onda, kada si se napatio od vrućine. Toliko mi ona tada omilila, te sam od toga časa, prem joj inače prijatelj nisam, na cielom svom putu, uz malu iznimku hladio se pivom. Malo sam se tu odmarao, da se odmah uputim na posao: kako ću u što kraćem vremenu što više vidjeti i naučiti. Stan mi je u nutarnjem gradu, razgledati ću dakle najprije to. Bijaše poslie podne, a blizu ono doba, kada se u mal ne svih Bečkih crkvah drži blagoslov. Ne znam, odkle to, ali mi rekoše, da je tako svaki dan. K tomu bijaše na dan sv. Jakoba apostola, a u oči sv. Ane, majke presvete Bogorodice, koju svi mi, ali ju naročito štuju kršćanske žene. Kad i ne bi to bio moj običaj, bio bi tada sliedio liep broj kršćana, koji su zalazili u crkve. Tako sam odmah vidio crkvu sv. Mihovila, sagradjenu 1221. u gotskom, a popravljenu u 17. vieku u romanskom slogu.

Medju slikami imade ih i od Schnora. Za tim posjetih dvorsku župnu crkvu sv. Augustina, sagradjenu 1330. na tri ladje, koje su uzke a visoke. Pada u oči odmah vanredno dugačko svetište, pa onda prema glavnomu ulazku spomenik nadvojvojvodkinji Mariji Christini, umno djelo velikoga Canove, za koje je on dobio 20.000 dukata od vojvode Alberta. U ovoj je crkvi propoviedao čuveni Abraham a S. Clara (1709.) Tu je i ogromni *carski dvor.* Sastoji od više sgrada, koje su podignute u razno doba. Najstariji dio — švicarski dvor — sagradio je Leopold slavni, a dogradjivali ga Otokar i Frikrik III. Današnje lice dobio je dvor pod Ferdinandom I., a najljepše bojeve sagradiše za Karla VI. Fischer i Erlach. Vanjsko lice ovoga diela ne odgovara onomu, što bi očekivao. Osim odajâ za carsku obitelj stanovi su ovdje za cielo dvorsko osoblje. Uz to je tu carska privatna i dvorska knjižnica, bogata riznica, sbirka naravoi prirodopisna, sbirka novaca i starina, dvorska crkva i dvorsko kazalište. Ima i njekoliko trgovâ u obsegu dvora samoga, a znamenitiji su „dvorski trg", na kom je slabo uspjeli spomenik Franje I. od Marchesi-a, pa „Josipov trg" sa spomenikom Josipa II. od Zannera. Vladar je na konju kao rimski imperator, a car Franjo dao je na podnožju izklesati i ove rieči o Josipu II.: *qui saluti publicae vixit non diu sed totus!* Na „vanjskom dvorskom trgu" gorostasni su likovi na konju slavnih vojskovodja: nadvojvode Karla, koji je prikazan, kako u bitci kod Asperna (22. maja 1809.) hvata barjak, te vodi čete proti neprijatelju, koji je do tada slovio kao nepobjediv, pa vojvode Fugena Savojskoga u odori generala svojega doba. Oba kipa su od glasovitoga Fernkorna, a prvi je podignut 1860., drugi pako 1865. Ovdje je u novije doba sagradjen veličanstven dio carskoga dvora. Sjevero-zapadne strane dvorskoga trga drži se pučka bašća, koju je zasnovao 1824. car Franjo; na južnoj pako strani istoga trga jest dvorska bašća, a u njoj kip Franje I., muža Marije Teresije od Molla.

5. Najviše me dakako srce vuklo u stolnu crkvu sv. Stjepana. Krasan je to spomenik njemačke graditeljske umjetnosti iz godinâ 1359—1562. Svakako se broji u najljepše gotske crkve u našoj carevini. Visoki (136 m.) mu toranj putokaz je za Beč. S kojegod strane, osim s juga i s jugozapada, dolaziš, prije nego i što drugo, opaziti ćeš toranj, koji ti kazuje, da je Beč blizu. Pravi Bečlija ne može si pomisliti rodnoga grada bez tornja sv. Stjepana, pak se je smatrao sirotčetom, kada se je (1839. i 1859.) sbog trošnosti morao rušiti, pa onda popravljati, da nam se prikaže u današnjoj krasoti. Popneš li se na nj, krasan ti pukne pred očima prizor: uz more kuća vidiš Dunav i uzanj mnogobrojne dubrave, vidiš brjegove, te daleke poljane, na kojih se odigravao njekoč krvavi prizor: bitke oko otoka Lobau, kod Wagrama i Esslingena.

Crkva (108 m. duga) na tri je ladje, jednako visoke (27·2 m.), poput naše u Zagrebu, dočim im je širina raznolika (10·6 i 8·8 m.). Zidana je u obliku latinskoga križa, a svodove drži 18 vitkih pilova. Osim mnogih grobnih spomenika, medju kojimi spominjem vojvode Rudolfa IV. i supruge mu Katarine, cara Fridrika III., vojvode Eugena Savojskoga, osobito je znamenita propoviedaonica od kamena, što ju je izradio 1512. Pilgram, s koje je orila njekoč besjeda franjevca Ivana Kapistrana, koji je tu „čudesa tvorio" vatrenom svojom riečju. U kapelici sv. Barbare nalazi se zavjetni oltar na radostnu uspomenu, što je spašen premilostivi naš car i kralj Franjo Josip I. 1853. Stolice u choru vješta su i bogata rezbarija iz 15. vieka, a pod korom je grobnica, gdje se već od 200 godina pohranjuje utroba članova carske kuće, dočim se tjelesa čuvaju u grobnici kod č. Otaca Kapucina. Ures crkve su i liepi prozori bojadisani, od kojih su dva iz starije dobe. Novi su izvedeni prema nacrtu Führichovu. U dnu crkve, prema glavnomu ulazu kapelica je Sv. Križa, u koju sam zašao i nesluteći, da ću vidjeti što još nigdje vidio nisam. Propeti Spasitelj ima naravnu kosu i bradu. Biti će to poklon koje pobožne osobe, a da li je sgodno bilo odazvati se neobičnoj želji darovatelja, ja bi posumnjao.

Amo sam i drugi dan dvaput još dolazio, a svakiput se smutio, što občinstvo smatra ovo mjesto tek njekom znamenitošću, u kojoj ne treba imati drugih obzira van one, koje i u musejih i u kazalištih. Vidio sam pače, kako su njeki s teretom na ledjih skraćivali si put preko crkve, da ne moraju trgom oko crkve. Imadu pazitelja, ali ja ne vidjeh, da je službu svoju vršio. Istina je uz to i to, da je u crkvi vazda osoba pobožnih, koje pred raznimi kipovi naše mile Gospe, te pred svetohraništem obavljaju razne pobožnosti. Možda će se svemu tomu na put stati, kada jednom prestane radnja, koja se još uvjek nastavlja u

ponutrici, kako sam to vidio kasnije u njekih njemačkih gradovih, osobito u Kölnu.

6. Isti dan razgledao sam još, vrativši se u samostan, i crkvu Majke Božje (Maria Stiegen ili Maria am Gestade), gdje veleč. Otci Redemptoristi službu čine. Crkva je iz konca 14. vieka, kada je gotika bila u svom cvietu. Prema tomu i jest njezin sedmouglasti toranj prekrasan. On je sada obnovljen, te će se nastaviti i obnova crkve, koja će biti pravi biser medju Bečkimi crkvami. Ali i sada godi srcu, kad unidje. Nikad prazno nije, a pod večer po gotovu je puno. Poslie večernje ostaje još puk, da uz jednoga otca moli u zajednici sv. krunicu. Onda će Otci u izpovjedaonice, uz koje ima vazda pokornika. Zaista utješan prizor.

U nutarnjem gradu obišao sam drugi dan još njeke crkve: Petrovu na trgu istoga imena, sagradjenu prema onoj Rimskoj 1702., kako se nagadja od Fischera. Nedaleko odatle nalazi se stup Presvetoga Trojstva uz mnogo kipova, što je dao podignuti Leopold I. godine 1613. u zahvalu, što je prestala u gradu moriti kuga. — I Dominikanska crkva je liepa gradjevina, koju sada popravljaju, kao i njeke druge, u koje zadjoh. Sjedinjeni Grci imadu sjajno urešenu crkvu, a tako i nesjedinjeni u čistom bizantinskom slogu od Hansena. Poznata je skromna inače crkvica Kapucina, sagradjena je 1622. u barok-slogu, a pod njom je glasovita grobnica. Podulja je ona, te hodnikom razdieljena u dvoje. S lieva i s desna ima preko 90 članova carske kuće u vrlo liepih, gdje gdje krasnimi kršćanskimi misli zadahnutih ljesovih.

7. Oko grada nutarnjega digao se novi Beč. Izuzev stranu prema kanalu Dunava, gdje je obala Franje Josipa, sa svih drugih strana okružen je grad prekrasnom ulicom, kakove nećeš nigdje drugdje naći. Dugačka je 5 km., a široka 57 m., zasadjena drvoredi, a prozvaše ju *Ring* (prsten) jer je kao opasala stari Beč. Do godine 1858. bijahu ovdje utvrde gradske, a sada se dižu s jedne i druge strane prekrasne palače što javne što privatne. Ljepotom svojom prednjače palačam Parižkih boulevard-a, prem je ovdje opet promet znatno življi, nego u Beču. Od javnih sgrada spomenuti ću najprije zavjetnu crku *Presvetoga Odkupitelja* (na sastavu Schotten i Franzens-Ringa), koja nas sjeća takodjer sretne sgode, kada je Nj. Veličanstvo Franjo Josip I. spašen ostao od ubojničkoga noža, koju misao bijaše pokrenuo carev brat, nesretni kasnije meksikanski car Ferdinand Max. Krasna je to gotska gradjevina, izradjena po nacrtih Ferstela, koja u ponutrici ako i nije ni danas još posve dogotovljena, zatravljuje i svojom vitkošću, i prekrasnimi bojadisanimi prozori, i bojadisanimi rebri svoga svoda, i slikami na ljepu u svetištu, koje nam po nacrtih Führichovih predstavljaju obći potop. Vrlo je liep veliki oltar, propoviedaonica, a umiljata je kapelica Presv. Srca Isusova.

U neposrednoj i nedalekoj blizini dižu se ovdje veličanstvene sgrade: *gradska viećnica* od Fr. Schmidta (1872 — 1883), gradjena u sredovječnom slogu, koju resi krasan toranj od 98 m. visine. Sgrada je pravokut od 154 m. duljine a 124 m. širine, ima 5 bojeva, a uz 1 glavno još 6 manjih dvorišta. Prekrasna je dvorana za svečanosti. Troškovi iznose 14 milijuna forinti. — Tu je na dalje *sveučilište*, u renaisance — slogu po Ferstelu (1873 — 1884), gdje su dvorane za bogoslovni, juridički i filosofski fakultet. Veleliepe su sgrade: sabornica po Hansenu i sudbena palača po Wielemansu (1875 — 1881.).

8. Beč je bogat na svakovrstnih sbirkah. Tu je akademija za tvorne umjetnosti, c. kr. dvorski musej, umjetničko — historički musej, prirodoslovni musej, pred kojim je gorostasni spomenik Marije Teresije po Gasparu Zumbuschu, što ga je 1888. podignuo car i kralj Franjo Josip I. Ima još velikih sbirka u gradskoj viećnici i u sveučilištu, da i ne spominjem austrijski musej za umjetnost i obrt, glasovitu galeriju slika u Belvederu, pa ratni musej.

9 Što se crkava tiče, vanjski dielovi grada ne imadu ih prema potrebam svojim. Ali se pokazuje ipak u novije doba njeki pokret na bolje. Tomu pokretu imade već sada zahvaliti grad crkvu Lazarista (Mariahilf) izradjenu u gotskom slogu po Schmidtovih nacrtih (1860 — 1862); crkvu sv. Ivana (Leopoldstadt) po Rössneru (1812 1845), u kojoj ima slikâ na ljepu od Führicha, Schulza i Kupelwiesera; Altlerchenfeldsku crkvu po Mülleru, ukrašenu umjetninami ponajboljih novijih Bečkih umjetnika; crkvu sv. Margarete (Landstrasse) po Schmidtu (1866 — 1873) i sv. Elisabete (Wieden) po Bergmanu (1860 — 1866).

10. Medju šetališti, Bečlijam osobito obljubljenimi odlično mjesto zauzimlje *Prater*. Leži na istoku grada medju kanalom i pravim koritom Dunava. Svojina je to carskoga dvora, a otvorio ga občinstvu car Josip II. Od tada je ovo središte

Bečkoga pučkoga života. U nutra nanizale se nebrojene gostionice, ljetnikovci, gdje ćeš naći svašta, što ti samo srce razveseliti može. Za veselice svjetske ovdje je poškrbljeno u najobilatijoj mjeri. Ima dielova, koje si je odabrao pučanin, gradjanin, obrtnik; a druge je opet zapremio velikaš, čovjek od novca, a i carski dvor je za sebe ostavio dio. Tu bijaše i svjetska izložba 1873., od koje je ostala glasovita *rotunda,* ogromna sgrada od željeza, gdje se još uvjek drže razne izložbe. Lahko se je i uzpeti na nju, pa se odatlje liepo razgledati može položaj grada. Pred tobom je sav grad, što se razsuo po dnu Kahlenberga, jedva sat od njega udaljen. Tu liepo razabireš, da je grad na desnoj obali Dunava. Na jugu se diže Bečko brdo, na iztoku se prostire Simmerinžki kraj. Prometni ljudi umiju upotrebiti svaku sgodu, da si što god privriede. Takav marnik nalazi se vazda na rotundi sa durbini svake ruke, pa ih nudi svakomu tko dodje, neka ih rabi, pače i tumači. Tako možeš odatlje vrlo liepo razgledati glasovite izlete u okolici Bečkoj: Kahlenberg i Leopoldsberg, koji su i iz poviesti znameniti. Vidiš na ovom posljednjem brdu i crkvu, gdje su vodje savezne vojske prije znamenite bitke s turskom vojskom na 3. septembra 1663. molili Boga, da im blagoslovi oružje.

11. Desna obala Dunava slovi s ljepote. Tu je Schönbrunn, Laxenburg, Brühl, Baden itd. Ja sam mogao posjetiti samo Schönbrunn. Carski taj dvorac s krasnim šetalištem leži na rieci Wien. Osnovan je kao lovski dvorac (1744 — 1750) za cara Matiju, a dovršen je (1775) za carice Marije Teresije. Napoleon I. imadjaše ovdje 1801. i 1809. glavni stan, a u sobah, gdje je on stanovao, preminuo mu je 32. jula 1832. sin, vojvoda Reichstadtski. Iza dvorca na brdašću podignut je triem, s koga je takodjer liep pogled na Beč. Vriedno je razgledati sbirku raznovrstnih životinja, pa inozemnih bilina, što danomice amo vabi ne samo strance, nego i mnogoga Bečliju s obitelju. Do Schönbrunna odmah je Hietzing, ugodno boravište viših slojeva ljeti, koji podigoše ovdje mnogo i krasnih ljetnikovaca. Pred crkvom je spomenik od mjedi pokojnoga cara Meksikanskoga Maksimilijana († 1867.) po Meixneru. Mostom preko Wien-e dodješ u Penzig, odkle se vratiš u grad.

12. Vrlo sam bio poželio, da se upoznam pobliže s kršćanskim, pa družtvenim životom, kakav se osobito u novije doba razvio u Beču. Na žalost nisam mogao naći ni jednoga od onih odličnih borioca, koji su tomu pokretu na čelu, te kod kojih bi crpao ubaviesti iz prvoga vrela. Velika vrućina, pa i socijalni sastanci izvela ih bila iz Beča. Nisam ipak prepustio medju ostalim posjetiti i družbu „Kćeri Božje ljubavi“, koja blagoslovno radi i kod nas, a koja je baš tada (26. jula) birala svoju glavnu nadstojnicu mjesto pokojne Franciske Lechner. Izabrana bijaše njena prva savjetnica i suutemeljiteljica družbe S. Ignatija Egger. Dobrotom nove nadstojnice mogao sam razgledati novu maticu, uz koju je liepa gotička crkva, izvedena po nacrtu neimara Jordana, a sagradjena kao uspomena na zaruke Nj. c. kr. Visosti nadvojvodkinje Marije Valerije. Uz to mi dadoše sgode, te sam mogao zagledati i u prijašnju maticu, gdje je koljevka družbe i školu u okružju Weinhaus, osnovanu 1885.

13. Za procvat kršćanskoga života ništa jasnije ne govori, nego osvrt na redovničke družbe, koje imadu svoje sielo u Beču. Spomenuti ću ih samo letimice. Od mužkih redova, koji se bave stranom školom, stranom duhovnom pastvom djeluju: Augustinci, Barnabiti (3), Dominikanci (2), Franjevci (3), Kapucini (2), Piaristi (4), Minoriti (3), Serviti (2), Redemptoristi (3), Isusovci (3), Lazaristi (4), Mechitaristi, družba božanske rieči, ovisna od Steyla, družba pobožnih radnika (Calasantinci), milosrdna braća (3), družba Marijine braće, koju je utemeljio 1817. kanonik Wilh. Chaminade u Bordeaux-u, a u Beču djeluje na polju školstva od 1885., braća za kršćanske škole. Još više su razvijene ženske družbe, koje vrše razna djela kršćanskoga milosrdja i ljubavi u školah, bolnicah i drugih zavodih, kamo potreba, kadkada i nevolja dogoni ljude. Tu su Uršulinke, Elisabetinke, Salesijanke, Karmelićanke (2), milosrdne sestre (23), školske sestre Franjevke (23), redovnice Presv. Odkupitelja, trećoredke sv. Franje za bolnice (14), kćeri božanskoga Spasitelja (11), redovnice dobroga pastira (2), presv. Srca Isusova (2), siromašnoga djetešca Isusa (3), kćeri kršćanske ljubavi sv. Vinka (Gradačke pokrajine, 19), siromašne školske sestre *de Notre Dame* (3), Dominikanke, službenice Presv. Srca Isusova (11) milosrdnice sv. Križa (9), milosrdnice-Boromejke (3), Kćeri Božje ljubavi (8), Kćeri djetinstva Isusova i Marijina (2), redovnice Naše mile Gospe Sionske. U sve imade u Beču preko 1000 redovnika, a do 3400 redovnica. Njihov rad, a osobito njihove molitve, njihova djela pokore nadoknadjuje donjekle manjak župa, jer ih za pučanstvo od

1,200.000 imade premalo (63), a svećenstva svjetovnoga u duhovnoj pastvi po gotovo malo (250). Vruća gorljivost kardinala Grusche, uz pomoć, na koju danas već može računati i u liepom dielu odličnih svjetovnjaka, nastoji doskočiti i tomu, pa će, držimo stalno, ako i ne doskočiti posve, a ono ipak znatno priteći u pomoć.

Viestnik.

Naša domovina.

(† Nadvojvoda Albrecht.) Viest o smrti Nj. Visosti stigla je u Sarajevo 18. veljače pred večer. Sliedeći dan pošao je presvietli gospodin nadbiskup k preuzvišenomu gospodinu barunu Appelu, da u ime svoje, cjelokupnoga svećenstva i pučanstva katoličkoga izrazi duboku sućut nad velikim gubitkom, koji će se dugo i dugo svestrano osjećati. Žalostnu viest oglašivahu kroz tri dana dvaput danomice sva zvona naše stolne crkve. U znak žalosti vijala se dva crna barjaka na stolnoj crkvi, a izvješeni takodjer bijahu na domu nadbiskupskom, kaptolskom, župnom, samostanu franjev., te na svih naših katoličkih zavodih. Svečane zadušnice pjevao je presvietli gospodin nadbiskup dne 26. veljače, kada u Beču bijaše sprovod uz vanredno saučešće svih, a osobito vojničkih slojeva, te uz zastupnike stranih vladara. Koli obljubljen bijaše pokojnik vidjelo se i tom sgodom, jer osim zvaničnika, koji dodjoše sa svojimi vrhovi, napunio je crkvu i pobožni narod. Time se svi najbolje odazvaše i krasnoj želji pobožnoga njegova srca, koje se je ne samo za života rado preporučivalo u molitve drugih, već je i oporučno zabranilo, da mu se na odar ne stavljaju vienci; nego da svatko, tko hoće, da mu mrtvomu ljubav izkaže, ili nadari siromahe ili dade za nj čitati sv. mise. Krasan doista primjer u naše tužno doba, kada se na dušu mal ne posve zaboravlja! *R. i. p.!*

(Korizmena okružnica.) Preuzvišeni g. biskup bosanski i sriemski dr. Josip Juraj Strossmayer krasno razpravlja i razvija u ovogodišnjoj okružnici divan predmet o ljubavi Boga i iskrnjega, a jedno i drugo obzirom na sveto korizmeno vrieme, kojim se najviše posvjedočava ljubav Božja prama nam, jer nam predstavlja muku, križ i smrt Isusovu, otajstvo svetoga odkupljenja, preporoda i posvećenja našega, to jest otajstvo najveće ljubavi i najvećega milosrdja prema nam i otajstvo najveće pobude, da Boga štujemo i njemu se u svoj umiljatosti i skrušenosti duše naše priljubimo. O ljubavi Božjoj tumači: što je ona, odakle ju najviše poznajemo, kakvo joj je biće, narav i svrha, kako se u dušu i srce naše prenaša, koja joj je moć. Tumači za tim: kakova ima biti ljubav naša prama Bogu i na što nas sveta ljubav u obće obvezuje, na što pako glede korizmenoga vremena. O ljubavi iskrnjega tumači isto tako: odakle ona dolazi, koja je narav njezina i na koga se sve proteže, kakove su njezine vlastitosti, koje nam ona dužnosti u obće, a koje nam glede korizmenoga vremena nalaže.

(Klečanje.) Na nedjelju petdesetnicu izložen bijaše u stolnoj crkvi presveti oltarski sakramenat javnomu klanjanju od 6 sati u jutro do 6 sati u večer. Presvietli gospodin nadbiskup s ostalim svjetovnim svećenstvom, bogoslovci, redovnice naših samostanâ izmjenice su cieli dan pred Gospodinom molili, a dolazilo je u svaki sat i pobožnoga naroda. Nakon svečanoga blagoslova pohranjen je sakramenat. — U crkvici milosrdnih sestara ista je pobožnost obavljena 26. veljače.

(Korizmene propoviedi.) U stolnoj crkvi biti će korizmene propoviedi ovim redom: Svake nedjelje u 4 sata poslie podne preč. g. *Stjepan Hadrović* (hrvatski). Svakoga petka u 6 sati poslie podne: *Veleč. OO. Isusovci* (njemački). Za vojnike: 28. veljače i 21. marta rumunjski; 7. i 28. marta njemački; 14. marta i 4. aprila madjarski; svakiput u 4 sata poslie podne.

(Djelo Sv. Djetinstva.) Spomenusmo u trećem broju, kako se ustrojio diecezanski odbor za to djelo u biskupiji senjsko-modruškoj. Sada možemo opet javiti radostnu viest, da je odbor u sjednici od 24. siečnja o. g. zaključio, da će izdavati barem dva ili triput na godinu u hrvatskom jeziku Ljetopise. Obseg pako i vrieme izdavanja odlučiti će to, kolik će odziv naći družtvo u župah iste biskupije. Uz vriedne bogoslovce njeka odlična pera već su pripravila gradivo za 1. broj Ljetopisa. Do sada se javio liep broj uplatnika iz Hreljina (100), Gospića (118), a isto tako iz Otočca, Bakra i drugih gradova. Prvi broj mogao bi izaći već mjeseca travnja, bude li slična odziva odasvuda. Mi to dakako najtoplije preporučamo.

Englezka.

(Pokret na polju vjerskom.) Otčinski glas Leona XIII., upravljen braći nesjedinjenoj, neće ostati glas vapećega u pustinji ni u Englezkoj. Smijemo to zaključiti iz govora lorda Halifaxa, vodje one stranke kod anglikanaca, koju već sada katoličkom protestanti zovu. Lord Halifax govorio je s velikim počitanjem i ljubavlju o krasnoj zadaći, što ju preuze da riešava Leo XIII.: kako bi opet pribrao u drevno jedinstvo kršćanske crkve, da uzmognu onda to bolje riešiti druga pitanja vjerska i družtvena. Spomenuo je, da je dužnost svakoga, podupirati ga i ići mu radostno na ruku. Vidi on težkoće, naročito u tom, što su

i anglikanci opet razcjepkani, te se složiti ne mogu. Njemu je mila misao, da se sva crkva u Englezkoj sjedini s Rimom, pa misli, da bi tomu moglo mnogo pomoći, kad bi sv. stolica opet uzela iztraživati pitanje, da li je valjano redjenje kod Anglikanaca. A ne samo da on sjedinjenje želi, nego i nuždnim smatra, a uvjeren je, da bi se uz dobru volju lahko mogle odstraniti i zaprjeke tomu, koje da mnogi pretjeravaju. Na ovu struju medju Anglikanci paze i katolici, pa si kardinal Vaughan, koji je netom boravio u Rimu i viećao sa sv. Otcem, preduze djelovanje svoje početi baš tu, jer članove ovoga pravca vežu s katolicismom već sada mnoge predaje, običaji, vjerski obredi, a pomaže mnogo njihova težnja, da uče, kako bi našli istinu. Pošto ovi uživaju medju svojimi suvjerci velik ugled, mogu se za njihovim primjerom povesti mnogi.

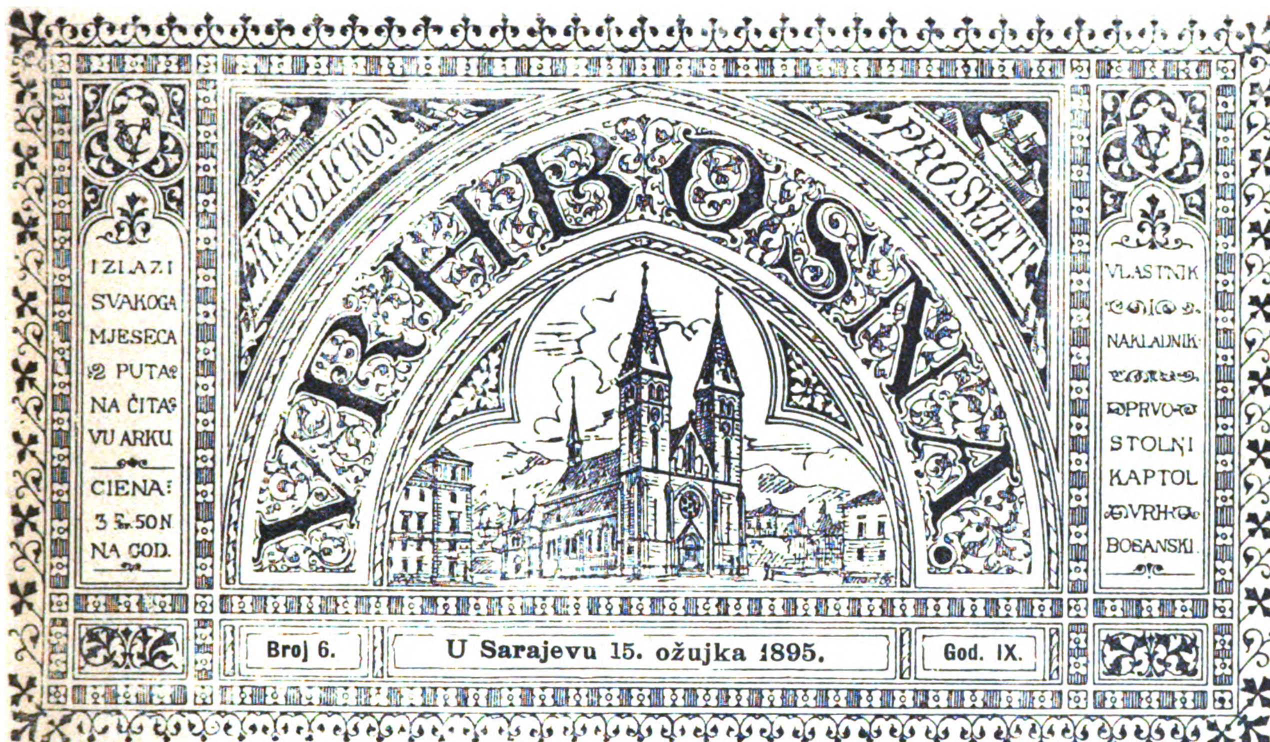
Francezka.

(Osma stogodišnjica prve križarske vojne.) Biskup Clermontski odlučio je, da svečano proslavi viećanje sabora, što ga 1095. sazvao bijaše papa Urban II., te je o toj svojoj zamisli izviestio sv. Otca. Njegova Svetost odgovorom od 29. siečnja o. g. odobri i pohvali tu osnovu. Sabor bo taj u Clermontu potaknu preznameniti dogodjaj u poviesti: prvu križarsku vojnu, koja imadjaše da otare suze kršćanom u Palestini, pa da oslobodi mjesta, posvećena prisutnošću, mukom, smrću, uzkrsnućem Spasitelja ljudi. Višeputa su rimski pape, kao Silvestar II. i Grgur VII. javnost upozorili na vapaj i molbe kršćana na iztoku, a Urban II. bijaše sretan da vidi, kako se narodi odazivlju činom njegovu pozivu. Na vojnu se odlučiše, a iza tri godine unidjoše kršćani pobjedonosno u Jerusalem. Ta je vojna radi toga toli sjajno uspjela, jer se spremala pod zaštitom kraljice nebeske, kojoj se javno uticahu, a koji je običaj od onda ostao za vazda. Ove velike i nabožne uspomene razbuditi će medju svimi vjernici proslava osme stogodišnjice što se sprema. Bit će to nov poziv, neka kršćani svrate pogled prema onoj dragoj zemlji, gdje se ovrši tajna odkupljenja roda ljudskoga, prema onim drevnim crkvam na iztoku, koje toli žarko ljubi sv. Otac, što je kazao na drugom mjestu. Ali ovaj spomen treba da bude osobito drag sinovom plemenitoga naroda francezkoga, koji je najviše sudjelovao kod ove križarske vojne. Neka se sjete, kolikom vjerskom samozatajom, kolikom poslušnošću i jednodušnošću su njihovi djedovi prije osamsto godina primili rieč namjestnika Kristova, pa kako su na njegov poziv odstranili sve što bi ih moglo cjepkati i dosljedno slabiti, te su sve svoje sile u jednu složili, da zajedno dobar boj biju, na veću slavu Božju i svoje domovine. Ugledavajući se u taj primjer, neka vjernici Francezke njeguju u svom srcu vazda to više pobožnost prema Djevici Mariji, zaštitnici naroda svoga. Neka uznastoje, da budu, kako i njihovi djedovi, vazda poslušni rimskomu Papi, svomu otcu, pa će i blagoslov s neba biti s njimi. Pa da sv. Otac to bolje uzbudi njihovu revnost i njihovu pobožnost, dozvoljava rado, da svi vjernici, bilo iz Francezke bilo iz inozemstva, koji tečajem ove godine, kad se slavi jubilej sabora u Clermontu, posjete tamošnju basiliku, u kojoj se od pamtivieka štuje slika blažene Djevice pod naslovom Naša Gospa od luke, mogu dobiti jedanput sve oproste obilate i neobilate, koje su rimski pape podielili za hodočašće u Jerusalem, ako se izpovjede, pričeste, te mole za obće potrebe crkve, da se izkorjene krivovjerstva i razkoli, a naročito da se vrate u jedinstvo katoličko nesjedinjene iztočne crkve.

Amerika.

(Okružnica sv. Otca) Biskupom saveznih država sjeverne Amerike upravio je Leo XIII. 6. siečnja o. g. okružnicu, koja počima riečmi: *Longinqua Oceani spatia.* Spominje Nj. Svetost četiristogodišnjicu, što je Amerika obretena, gdje su kršćanstvo širili franjevci, dominikanci, isusovci, pa kako je hierarhija tamo uredjena. Govori o raznih sastancih biskupa amerikanskih, te kako su pravedni tamošnji zakoni, koji mnogo pomažu, te se katoličtvo širi, prema kojemu se i javna vlast pokazuje prijaznom. Sjeća sv. Otac na sveučilište u Washingtonu, pa na Urbansko sjemenište za sjevernu Ameriku, što ga je u Rimu osnovao papa Pio IX., te o trećem Baltimorskom saboru. O apostolskoj delegaciji, koju je Nj. Svetost ustanovila u Americi veli, da joj je svrha, kako će katolike amerikanske što uže u jedinstvo povezati, a ne da steže vlast biskupâ. Prelazi za tim sv. Otac na posebne potrebe našega doba, daje koristnih uputâ svećenstvu i puku, napose družbam radnikâ, novinarom privezuje na dušu, da štuju vjeru, a da ne prosudjuju djelovanje biskupa. Na koncu prizivlje protestante i nesjedinjene kršćane, neka se vrate u crkvu katoličku, od koje ih dieli više snaga predaje nego li nesklad u nazorih; vjerovjestnikom pako stavlja na srce, da budu što revniji, kako bi obratili ogromno pučanstvo amerikanskih indijanaca-crnaca. Viesti, što stižu iz Amerike, javljaju, da je vanredan dojam besjede Kristova namjestnika. Na milijune primjeraka razširena je okružnica medju puk; čitana je i tumačena u crkvah. Amerikanski listovi kažu, da ide u najznamenitije čine rimskih papa za Ameriku.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

5. Vianney obnavlja duševno svoju župu.

1. Generalni vikar nije bez razloga kazao Vianney-u, neka ide u Ars, te podade onoj župi vatre ljubavi Božje. Bijaše ondje ljubavi, ali joj predmet bijaše ne stvoritelj nego stvor, ne križ nego naslada, ne samozataja nego uživanje. Mladež je strastveno hlepila za veseljem, ona bi se najradje nedjeljom i blagdani sakupila oko crkve, da se tu proveseli i poigra, a nisu dakako u to doba ni krčme prazne bile. Vianney-evo srce plamtilo je od ljubavi za spasenje povjerenih si duša, pa mu s toga i bijaše najvruća želja, da ih sve imade oko sebe, kao kvočka piliće, kako bi ih od svakoga zla obranio, a dobromu ih upućivao. Pa baš zato i jest ova pojava njegovo srce punila boli i žalošću, a počešće bi ga i suze oblile, kada bi s okolišnjih brdeljaka pogledao na svoje seoce, a pomislio na duševne mu potrebe. Ali ako se i jest snuždio gdjekad, malaksao ipak nije. Ta u njega bijaše toli živa vjera, te je znao, da će on molitvom, uzdisanjem, plačem sklonuti Gospodina, pa će on srca njegovoj slaboći povjerena pritegnuti k sebi. Poznavao je on dobro ona dva sredstva, koja će ga sigurno k cilju dovesti, vruću molitvu i toplu besjedu duhovnu. Vidjesmo već, kako je neumorno rabio prvo sredstvo. U dnu duše uvjeren o slaboći ljudskoj, koja ništa ne zna, ništa ne može, dočim Bog sve može i sve zna, nije prestao dan i noć vapiti k njemu. Ali je s molitvom odmah od prvoga početka spojio revno propoviedanje rieči Božje. Na to je on u svom djelovanju najviše pazio, te bi za to upotrebio svaki čas, što bi mu ostao prost nakon molitve, razmatranja i drugih službenih poslova. Sav bi trud uložio, kako će rieč Božju kazivati ugodno i uspješno. Ni pomislio nije, da su njegovi župljani priprosti seljani, pa k čemu da se muči i pripravlja. On je vazda imao pred očima duše ovih ljudih. Znao je, koliko su te duše vriedne pred Bogom, kako ih je Isus ljubio, te za njih krv svoju prolio i život dao, pa je stoga punim pravom držao, da ih i svaki od nas mora poštivati i u velike cieniti. Poticao ga je na revnost u tom i primjer crkvenih otaca iz prvih stoljeća. Mnogi od njih bijahu i te kako učeni, što nam i njihova djela svjedoče, pa ipak ni jedan od njih nije pomislio, da se za rieč Božju ne bi morao pripravljati. Za to ih često i vidimo, kako se sa sv. pismom u ruci zaklanjaju u samoću, da tu u miru razmišljaju. Naš bi župnik s toga ciele dane boravio zatvoren u sakristiji, gdje bi propoviedi svoje pisao. Kad ih je svršio, on bi ih onda

učio, te govorio sam glasno, kan da imade pred sobom cielu svoju župu.

2. Dobar svećenik ne vrši svoju apostolsku službu samo javnom besjedom s propovjedaonice, nego i sukromnom, za koju se pruža svaki čas sgoda: na ulici, u polju, na domaćem ognjištu, kraj postelje bolestnikove. Na to ga potiče ljubav k stadu, a s druge mu ruke opet baš to zajamčuje ljubav vjernika. Naš Vianney nije se zamišljeno pitao: kako ću ja popraviti ove ljude? kada je na to štio već na svakoj stranici evangjelja odgovor: ljubi ih, ljubi ih vazda, ljubi ih ozbiljno. Doista, ljubav je prva sila, koja će čovjekom ovladati, iz gliba ga podignuti, štovanje mu sama sebe uliti, do junačtva ga osokoliti. Svietom će gospodovati onaj, koji će ga najviše ljubiti i koji će mu to najjasnije pokazivati. Vianney-ev cieli život pokazuje, koli su istinite ove rieči mudra čovjeka. Samo stoga imao je on u svojoj ruci tolike duše, samo stoga su toliki padali k njegovim nogam, jer ih je on ljubio, kao pravi svećenik ih ljubio. Čim je u Ars došao hotio je da svako svoje duhovno diete vidi svojim vlastitim očima, da svakomu pokaže žar srca svoga, da do jednoga razdraga posjetom svojim. Nastojao je, da svakomu bude sve, da sve prodobi za Krista. On je to smatrao uzvišenom dužnošću dušobrižnika, i nikada nije držao, da je u tom dosta učinio. Njemu ne bijaše dosta, da bude u doticaju tek u obće sa svojim stadom, da živi tek za sve, a ne i za svakoga pojedinoga. Svaku i najmanju sgodu upotrebi on da svakomu pojedinomu pokaže, kako ga štuje, kako ga ljubi, kako je zauzet za spas njegove duše, tako te je svaki mislio, da njegov župnik samo njega ljubi. Prema svakomu bijaše otvoren, prijazan, razgovoran. Bez ikakve povrjede svoje časti, ne zaboravljajuć niti za čas samo, da je svećenik. nije mogao ni djeteta sastati na ulici, a da ga ne pozdravi i smiešeći njekoliko besjeda ne progovori.

3. Odredio bijaše i vrieme, kada će župljane svoje posjetiti u kući njihovoj. Nije išao samo k onim, koji bi ga pozvali, nego i tamo, kamo ga zvali nisu, znao je obzirno tražiti i naći priliku, da dodje. Najradje bi došao za vrieme blagovanja, da nadje cielu obitelj na okupu, a da ih ne uzbuni i ne smete, javljao bi se već prije, nego bi u sobu došao, dovikujući ljubezno domaćinu krstnim mu imenom. Onda bi unišao, te ih umolio, neka mirno nastave, a to tako, da ga je svatko morao posluhnuti. Naslonio bi se tada za čas o kakav predmet, te izpitivao srdačno i ljubezno o raznih obiteljskih prilikah. Vrlo vješto i umiljato znao bi za tim nadovezati razgovor o vjeri. Predmet pako takovu razgovoru crpao je marljivo štijući život svetaca, a tu bi njegovo, ljubavlju Božjom prožeto srce, obično našlo takovih poteza, kakovih drugi nitko ne bi mogao naći. Svatko ga je slušao rado i pazljivo. Tako je on svojim posjetom ne samo razveselio, nego takodjer poučio, utješio, a u dobru ojačio. Njegovim besjedam davala je snagu u prvom redu dakako milost Božja, a onda njeko uvjerenje njegovih župljana, da ih svetac govori, pa za to je malo po malo ovim načinom mnoge priveo na put spasa.

4. Njegova vruća želja bijaše, da u župi svojoj raznjeti živo ognjište pobožnosti. U tu svrhu rabio je tri sredstva, koja crkva preporuča, a uspješno ih rabe svi revni dušobrižnici. Prvo je *pobožnost k presvetomu oltarskomu sakramentu,* što je sam Gospodin utemeljio, da crkvu svoju ujedinjuje i za život svetosti ju uzgaja. Ovo sredstvo rabili su svi svetci, jer su svi čvrsto držali, da se samo ovako može posve obnoviti duša. Baš po euharistiji ne prestaje medju nami prebivati utjelovljena rieč vazda puna milosti i istine. Kako su njekoć hrlili k njemu bolestnici, da ih izcieli, snagom, što je iz njega izlazila, tako mu se i danas još poniznom vjerom približuje čovječanstvo, taj težki bolestnik, koji leži sav iznemogao od žestokih navala trostruke pohote, što mu biesni u srcu, da opet steče zdravlje duše, ne dakako odiela mu se dotičući, nego blagujući djevičansko njegovo tielo, koje daje svietu život. Amo dolaze nebrojene Mandalene da oplaču svoje griehe; dalaze Kananejke, da izprose milost za svoje mile i drage; dolaze Samaritanke, da u povjerljivu razgovoru izliju svu dušu svoju; dolaze mladići i djevojke, dolaze ljubimci Gospodinovi, malešni, da prime blagoslov njegov. U svako doba dana naći ćeš pred Presvetim dušâ, koje mu odkrivaju svoje rane, da ih izcieli; pokazuju svoje potrebe, da im u pomoć priteče; jadaju svoje nevolje i nužde, da ih utješi. A Gospodin pruža svoje ruke, da svakoga ogrli; otvara svoje srce, da svakoga primi. Znao je sve ove presladke plodove Vianney i iz vlastita izkustva, pa mu je najvruća želja bila, da u svojoj crkvi uvede vječno klanjanje. Ali gdje će naći ljudi, koji će neprekidno klanjati se? Gospodin, čiju slavu nastojao je promicati, pokazao mu ih je nekolicinu, koji će za prvi početak i prvu nuždu moći i htjeti da preuzmu taj sladki teret na sebe.

U Ars-u bijaše grofovski dvor, a u njemu stanovala veoma pobožna duša, kći grofa Ludvika Garniera, starica od 60 godina, koja je danomice k misi dolazila i dulje vremena rado tu ostala. Bijaše nadalje jedan seljak, koga je srce češće u danu poteglo u crkvu, gdje bi pred svetohraništem nepomično klečao, ne progovarajući ništa. Kada ga je jednom naš župnik upitao, neka mu kaže, što on govori dragomu Spasitelju, kada tako dugo kleči pred Spasiteljem, pa to svaki dan, a i više puta u dan: „Ne govorim mu ništa“, odvrati starac, „ja gledam njega a on gleda mene!“ A onda je za Vianney-em došla iz Ecully-a pobožna gospojica, koja je i inače u svakom pogledu podupirala župnika. Tako se našlo ma i maleno družtvance, koje je neprekidce slalo prošnje pred Gospodina i njegovu presvetu majku. A da se umnoža, za to se je skrbio Vianney neumorno. Najviše je privlačio dakako njegov vlastiti primjer. Ranim jutrom dolazili bi župljani sve u većem broju da slušaju sv. misu. Na večer bi opet na glas zvona pohrlili u crkvu, da prisustvuju zajedničkoj večernjoj molitvi Uz to je besjedom svojom u izpovjedaonici i na propoviedaonici ujetio ovaj sveti žar, što je počeo goriti u srcu njegovih vjernika.

5. Vruće je na dalje želio, da potakne svoje župljane, *neka se što češće pričešćaju.* U tom je postigao liepe uspjehe već kao pomoćnik u Ecully-u. Neobično mu dakle bijaše, kad je u Ars-u tek na veće blagdane opazio, da dolaze na pričest. Da se i u tom korakne napried pomogoše mu primjerom i opet one osobe, koje i kod vječnoga klanjanja. Njeke od njih pričešćale se skoro svaki dan. To bijaše dobro sjeme, koje je s vremenom obilat plod donielo. Da u tom smjeru nastavi svoje plemenito nastojanje nukala ga nauka i primjer svetaca Božjih, pa primjer prvih kršćana. Nije on držao, da se ne može često pričešćati, tko se mora brinuti za kućanstvo ili obavljati poljske radnje. Ta te su radnje na suprot baš najbolja priprava za to, ako se čine iz ljubavi prema Bogu, a u duhu vjere, molitve i žrtve.

6. Njegova revnost za spas duša latila se i trećega sredstva: *ustrajao je bratovštine*, a to naročito sv. krunice i presv. oltarskoga sakramenta. U prvu je pribirao žene i djevojke, a u druge muževe i mladiće, da ih tim putem u crkve dovede i oko oltara ih sakupi. K sastankom večernjim, gdje se obično krunicu molilo, dolazilo je svaki dan više naroda. Ali je još uvjek manjkao znatan broj mladeži. Odluči dakle, da će s oružjem sv. Dominika u boj proti lahkoumnosti dječaka i djevojaka. Providnost Božja dade mu jednoga dana sgodu, da im do srca dodje. Bijaše nedjeljom u večer. Baš je svršio večernju. U crkvi ostadoše njeki, koji nisu bili baš najrevniji. Župnik bijaše u svetištu, pa kad ih je opazio, reče odmah sam u sebi: „Ovaj put držati ću ih čvrsto. Moja bratovština sv. krunice gotova je.“ Kada su se sabrali oko njegove izpoviedaonice, podje k njim i reče im: „Djeco, ako Vam je s voljom, molimo zajedno krunicu, da izprosimo od slavne kraljice neba milost, te ono dobro učinimo, što vi hoćete da činite“. Tada poče moliti, a prisutni odgovarahu. Više nije trebalo. Od ovoga dana obratiše se mnogi te napustiše posjećivati igranke, da ih zamiene posjetom crkve. To bijaše prva pobjeda župnika u Ars-u. Župa je na skoro počela mienjati svoje lice. Mjesto opačine zauze kriepost, a pobožnost je sve dublje korenje puštala. Nije to dakako bilo odmah i naprječac, jer milost Božja redovito djeluje lagano. Trebalo je svaki put i uztrpljivosti i blagosti i gorljivosti. Domala opustiše gostione, a djevojke bi se pribirale što u crkvi, što u bašči župnikovoj, gdje bi nedjeljom u večer razgovarale se o Bogu i Božjih stvarih, čitale život svetaca, pjevale pobožne pjesme, te tako jedna drugu poticale na dobro.

7. U isto doba osnovana je i bratovština presvetoga sakramenta u Ars-u. Dobar broj mužkaraca sabra se na poziv župnikov. Na čelo se staviše glave najodličnijih obitelji. „Muževi imadu“, govorio bi župnik, „isto tako da spase dušu kao što i žene. Oni su svagdje prvi. Zašto da ne budu takodjer prvi, gdje se Bogu služi, a dragomu spasitelju u ovom velikom sakramentu ljubavi izkazuje dužno počitanje? Pobožnost će više djelovati, budu li ju upravo mužkarci vršili.“

8. Ovako je Vianney ustrojio i uredio u svojoj župi vojsku, s kojom će promicati sve, što je dobro. Pošto ne bijaše više sam, odluči da otvoreno udari na neprijatelje, koji su njegovomu stadu nanosili toliku štetu. U ovakovoj borbi valja se dvojega čuvati, tko hoće da uspije. Ponajprije revnost ne smije biti sliepa, ne smije istinu zaodievati u oštre besjede, koje bi zlo samo do skrajnosti razdražile, slabiće smele, povriedjena srca otrovale. Zle strasti, koje će ovakova strogost razdražiti, podvostručiti će svoju snagu, pa ćeš tako baš sve izgubiti, kada si hotio sve da polučiš. Prenagli i neoprezni dušo-

brižnik lahko će čupajući korov posve uništiti njivu. Valja za tim čuvati se da ne odabereš zla sredstva. Želi li svećenik, da iztrgne iz ruku opačine žrtve, neobhodno je nuždno, da obuzda u srcu svom mržnju na nju; da opet pridigne, pošto je na zemlju oborio; da svaku pogrješku opet i pomiluje; da ranu, koju će rezati, opet balsamom zalije; da ne ulieva u nju žuč i ocat, nego ulje i vino; da oprezno ide s nožem k rani, pa ju ne poveća dok hoće da ju razreže. „Ja se nikada nisam ljutio na svoje župljane", govorio bi Vianney, „pače držim, da im nikada ništa spočitavao nisam".

9. Spomenusmo već, da je mladež u Ars-u vrlo ljubila igranke. Sveti Otci, poimence sv. Ivan Zlatousti u svojih homilijah, sv. Jeronim u svojih listovih, sv. Ambrozij i sv. Basilij tako su jasno ocrtali pogibelji ove zabave, da dušobrižnik ne može, a da budnim okom ne pazi, te mu povjerene duše ne panu u zamku djavlovu. Župnik Ars-a bio je uvjeren, da ništa od onoga uspjeti neće, što je on snovao, ako se mladež od toga ne odvrati. Jednom začuje, da je u selo došao svirač, pa da će pozvati na ples. Odmah ga zovne k sebi i upozori ga, da taj njegov zanat ne može Bog blagosloviti. Kada mu svirač odvrati, da mora živjeti, odvrati župnik: „Dakako, prijatelju, ali valja i umrieti, a ja se vrlo bojim, da li će vas na samrti veseliti, što ste tako živjeli. Ajde da se nas dva nagodimo. Koliko dobivate na dan?" „Dvadeset franaka". „Dobro dakle, evo vam četerdeset franaka, pa ostavite selo".

10. Nadodje i praznik zaštitnika crkve. Bijaše to škakljiv dan. Bez plesa i smutnje nije moglo nikada biti. Tada bi došli ljudi i iz okolice, napose iz Trevouxa i Villefranche. Šaroliko ovo množtvo, pa raztrešenost i uzbudjenost pokvarila bi opet ljude za njeko vrieme. To bijaše neprijatelj, kojemu se valjalo sada svakako odlučno oprieti. Ali se je moglo slutiti, da neće proći bez oporbe, a da će se do pobjede samo mučno doći. Uzprkos svemu tomu, naš je župnik odlučio, da sablazni stane na kraj. Najteže bijaše, kako da se počme. Sjeti se rieči evangjelja, da se njeka vrst djavla samo postom i molitvom iztjerati dade, pa uzme nejesti, a danju bi i noćju molio. Ovako je obično radio, kada je hotio, te od Boga dobije posebnu milost, da se tko obrati i spasi. Uz ova nadnaravna sredstva rabio je i naravna: poče poučavati mirno i jasno. Nije ružio ni grdio. Lasno je dakako u takvih prilikah grmiti i prietiti se, ali što to koristi? Saobći dakle svojoj župi, što i kako on o tom misli. Razjasnio im je, da je život stvar ozbiljna, da je cielo vrieme, što se posveti igranci, vrieme Bogu ukradjeno, da se to već na ovom svietu kazniti mora, da je nerazborito žrtvovati vječnost za časak zabave. Dandanas u svietu se govori samo o tom, kako će se proveseliti, a tko pita, kako će Bogu za griehe zadovoljiti? Veselite se, ali da Boga ne vriedjate. Nu to je baš težko. Tko najradje ide na igranke, najmanje misli na to, čime se Bog može uvriediti. Tko se veseliti hoće s djavlom, ne može se veseliti s Kristom, rekao je sv. Petar Hrisolog. Nitko ne dodje u nebo, tko ga ne zasluži, a ne zasluži ga, tko prezire Isusove rieči, da sviet i njegove zabave vode u pogubu. Ove misli kazao je župnik dubokim vjerskim uvjerenjem, te je svatko vidio, da ih je uzeo iz dna srca svoga. Popratio ih je pako svojom prošnjom, a zalio svojim suzami. A i u izpoviedaonici bi izlievao žalost duše svoje radi toga. Blago ali odlučno govorio bi tu osobito mladim djevojkam, da nauče cieniti nješto uzvišenijega, nego li su oni časovi bezsvjestice i griešne nerazboritosti, majkam, da barem počmu oplakivati svoje zablude glede tih veselja, ako već ne imaju odvažnosti, da se opru djeci svojoj. Ove rieči pako prodirale su u srca, jer ih je pratio život župnikov. „Naš župnik", govorili bi župljani, „sam takodjer čini sve, što kaže; do najmanje sitnice on vrši, o čem poučaje. Nikada ga ne vidimo ni na kakvoj zabavi. Jedina mu je zabava molitva. Iz svega, što vidimo, opaža se, da je on samo našemu dobru rad". U to nadodje i taj dan. U predvečerje odu usijane glave k načelniku, da ga umole, neka dopusti, te priredе ples kao i do sada. Načelnik je puno štovao župnika, te držao, da mora podupirati njegovo plemenito nastojanje. Stoga je i obećao župniku, da plesa dopustiti neće. Što reče, ne poreče. Ali odaslanstvo nezadovoljno s njegovom odlukom ode u Trevoux i tu dobi od podpredsjednika pismenu dozvolu. Tomu se načelnik dakako oprieti nije mogao, ali je upozorio, da će postupati, čim opazi, da se je što neuredna dogodilo. Na sam blagdan poslie službe Božje otvoren je na trgu ples. Župnika je to puno razžalostilo. Plakao je i uzdisao pred Bogom, što je lahkoumna mladež tako sliepa i tvrdoglava. Medjutim duh neurednosti nije podpuno pobiedio. Osnivači igranke preračunali su se. Držali su, da će doći mnoge djevojke, ali nije došla *ni jedna*. U družtvu svojih majka ostale su

bile u crkvi. Time je zabava izgubila svaku vriednost. Prema tomu rado se je sve razišlo pred večer, kada je načelnik došao, da im to kaže. U isti čas zazvoniše zvona, a crkva se dubkom napuni, da se tako zadovoljština dade raztuženomu srcu župnikovu. A djelovalo je to i na one, koji su igranku upriličili bili. Do mala dodjoše i oni, da se upišu u jednu od osnovanih bratovština. Tako htjedoše i oni da razvesele svoga župnika, koga su prije ražžalostili bili. Od tada sve je više nestajalo u Ars-u igrankâ i zabavâ, dočim je i mlado i staro praznik svoga zaštitnika slavilo mnogobrojnim primanjem svetih sakramenata.

11. Sada obrati naš župnik svu svoju pažnju na to, da u župi svojoj učvrsti *svetkovanje nedjelje*. Pitanje ovo vrlo je znamenito; ono ima i svoju socialnu stranu; ono je ne samo pitanje vjersko, nego takodjer pitanje blagostanja i slobode. Bog je stvorio čovjeku *dušu i tielo*, pa je on sam odredio i vrieme, koje će posvetiti jednomu i drugomu dielu; on je primjerom svojim vlastitim odmjerio odnošaj medju duševnimi i vremenitimi radovi, kada je sedmi dan počinuo od svoga djela. To je nepomični temeljni zakon, izdan za potomke Adamove, da sedmi dan u molitvi odpočinu, pošto su šest dana radili. Taj zakon, koji uredjuje djelatnost čovjekovu, donosi u ravnotežu njegove sile i sposobnosti, a polaže temelj tvarnomu, ćudorednomu i vjerskomu poredku svieta. A ovo šest dana vazda je i svagdje dosta bilo čovjeku, da si privriedi, što mu je nuždno za uzdržavanje, a da si ne slomi snagu, da učini plodnom zemlju, a ne naškodi svomu zdravlju i sreći. Sedmi pako dan, posvećen počinku u službi Božjoj, bijaše takodjer za nj dovoljan, da si dušu pomladi, da istinu uzdrži, da svoje ufanje oživi, da svoju ljubav iznova razgrije, da se mirno a veselo približuje visokomu cilju svomu, za koji je stvoren. Znajući sve ovo, naš je župnik najviše govorio upravo o tom. Vi radite i radite, znao bi govoriti svojim župljanom, ali što stečete to je na propast tiela i duše. Tko nedjeljom radi prodaje dušu svoju djavlu, razpinje, koliko je do njega, opet svoga Spasitelja, a odriče se krsta. Vara se, tko misli, da će ovako više novca zaslužiti i bolje napredovati. Ta može li ona mala dobit prevagnuti nepravdu, što se povrjedom ove zapovjedi čini zakonu Božjemu? Vi mislite, da sve ovisi samo o radu. Ali jedna nesreća, jedna bolest, malenkost jedna uništi sve. Bog sve drži u ruci: buru, tuču, mraz. On se može osvetiti, kada hoće; sredstvâ mu za to ne manjka. Nije li on uvjek jači? Ne ostane li on na koncu ipak pobjeditelj? Upozorivao je župljane na providnost Božju, koja prema svomu obećanju ne ostavlja i ne može ostaviti nikoga, tko se na nju oslanja. Čovjek nije tek životinja, koja samo radi, nego imade i dušu, stvorenu na sliku i priliku Božju. On ima ne samo materialne potrebe kao životinja, nego ima i potrebe duše, zahtjeve srca. On ne živi samo o kruhu, nego živi o molitvi, živi o klanjanju i ljubavi. Nedjelja je vlastničtvo Božje, njegov je ona dan, dan Spasiteljev. Kojim pravom se dakle dira u ono, što je njegovo? Ukradjeno blago ne ima blagoslova, pa zato i nesvetkovanje nedjelje vodi k siromaštvu kao i kradja. Ove i slične pouke djelovale su takodjer, pa naskoro u župi Ars nije bilo ni jednoga, koji bi nedjeljom radio, pa bilo to i u vrieme žetve. A Gospodin je ovu poslušnost nagradio češće i vanrednim utjecanjem svoje moći tako, te se poljodjelci Ars-a nisu bojali nikakova nevremena. Bog, koji je dao, te im je polje liepo urodilo, dati će, da usjev i spreme, makar ne radili nedjeljom, jer to nikako ne dopušta naš sveti župnik — ovako bi svaki od njih pouzdano odgovarao. Očevidno su svi opažali, da im blagostanje raste, odkada svetkuju nedjelju.

12. S pitanjem o svetkovanju nedjelje u savezu je i pitanje o krčmah, koje su za župnika većinom prava muka. Nedjeljom su one prepune, dok su nam crkve prazne, ili ih puni dobrim dielom tek ženskinje. Kada je Vianney došao u Ars bijahu tamo dvie krčme. On je odmah počeo raditi, da ih dokine. Čuvao se je dakako, da ne povriedi pri tom njihovih prava. Poučavajući i opominjući nije ružio, nije izravno navaljivao na ove ljude, ali su njegovi nazori o krčmah, što ih je razvio i na propoviedaonici i u razgovoru, na skoro postali obći, pa je tako jedna od onih krčma naskoro zatvorena, dočim je druga još njeko vrieme životarila, da onda prestane i ona. Ali je on onda nastojao, da se podignu uredne gostione za strance, koje su bile uredjene, kako Bog i crkva zapovieda. Nedjeljom i svetkovinami za vrieme službe Božje bijahu zatvorene, a otvarale bi se samo za strance, dočim domaćih nikada tu bilo nije.

13. Tako je Ars dobivao posve drugo ozbiljno, vjersko lice, te ga više poznati mogao nebi. Ne samo, da je dokinuto bilo sve, što je ljude raztresalo, na stranputice vodilo, od Boga i crkve tudjilo, duši škodilo, nego je i uvedeno mnogo toga, što je

srce k Bogu uznosilo, ljubav Božju razplamćivalo, ljude k nebu privodilo. Pričesti su sve više učestale, a u crkvi se molilo bez prestanka. Nikada prazna nije bila. Od časa do časa izmjenjivale se pobožnosti, a kod svake toliko se sabralo puka, da je u crkvi jedva mjesta bilo. U jedan sat po podne držao je katehetičku pouku sam župnik, a bijaše prisutno toliko duša, koliko i kod sv. mise. Poslie večernje sliedila je povečernja, a za tim bi župnik molio krunicu, gdje bi opet svi ostali. U večer opet bi kucnulo zvonce, da vjernike zovne u crkvu. Vianney bi onda izišao iz izpovjedaonice, da se uzpne na propovjedaonicu, odkle je započimao molitve. Na koncu bi progovorio puku jednostavno, kako uvjek, ali tako toplo da im je srca zanesao, razdragao i za svaku ih kriepost oduševio. Za to se nije u Ars-u čulo nikakve psovke ni nepristojne besjede; o pijanstvu ne bijaše ni spomena. Kad bi o podne kucnulo zvono Gospi na pozdrav svaki bi kod svoga posla stao, da pozdravi Gospu. Ali je za to i Vianney odmah iza ponoći dolazio u crkvu, da izpovieda ne samo svoje župljane, nego i strane hodočastnike, do kojih je dopro glas o svetom župniku, te bi danomice u to većem broju dolazili, da se pred njim izmire s Bogom svojim.

Pilatillo.

Španjolski napisao **P. Luis Coloma.**

VI.

Kada je Gavro progledao, vidje, da je u siromašnoj, nu čistoj postelji. Bijeli zastori, što se s obje strane i sprijeda spuštahu, zatvarahu ga kao u kakav kovčeg. Na zidu visio crni, drveni križ, a pod ovim bijaše daščica, na kojoj opet bijaše napisano broj 33. Gavri se učini, kao da za desnom zavjesom čuje teško disanje, a za lijevom kašljucanje. Obrnuvši glavu zaškripi postelja, na što nježne ruke odmaknuše zastor — a na čudo Gavrino ukaže se njegovim očima jedna — Hermina de la Caridad (milosrdnica.) Gavro turaše glavu u jastuk to više, što mu se više približavala sestra — kao da vidi pred sobom prikazu sa drugoga svijeta.

— No, kako je? zapita ga ljubazno redovnica nadvivši se nad njegovu postelju . . .

— Gdje sam ja? promrmlja Gavro . . .

Sestra ga pogleda najprije pogledom punim sućuti, a onda odvrati:

— U kući božijoj, brate . . .

Gavro se naglo podigne i uhvativši opaticu za ruku reče izbuljenih očiju:

— Dakle u bolnici?

— Ne rekoh li u božijoj kući, brate? odvrati opatica i izvivši se iz njegove ruke otstupi.

— U bolnici sam, bolnici! poviče Gavro s užasom, te od stida i straha opet iznemogne.

Gavro je odista bio u bolnici, kamo ga doniješe u nosiljci, a da i nijesu znali ko je on.

Desperdicios umače, a Garcia, koji bijaše pijan ko čep — ne mogaše pristojne obavijesti dati. A kad je vidio, da je sam u trkalištu svali se na klupu i tu ga u večer za borbe s bikovima nadjoše gdje hrče. Kada je Gavro dospio u bolnicu, bio je još besvijestan. Liječnik ga brižno pregleda i reče otkrenuvši se:

— Ništa drugo, no rakija i pad! Neka prospava svoj mamurluk i neka se pazi neko vrijeme na nj, dok vidimo, hoće li pad imati kakovih posljedica . . .

Fina rubenina, lijepe oble ruke i očita odličnost, koju ni žalosno stanje, u kojem se Gavro nalazio, nije zatajilo, dadoše jasno raspoznati, da on ne pripada onome razredu ljudi, što pune bolnice. Nu uza sve to doneslo ga u dvoranu, koju je morao dijeliti s bolesnici, a sestra, što ju kraj njega nadjosmo, kad se probudio, bijaše mu dodijeljena za njegu.

Kad je Gavro opet iznemogao, stala ga sestra rashladjivati. On zaklopi oči — nu odmah ih opet rastvori, uzdahnuvši duboko.

— Ne plašite se — reče redovnica — nije tako opasno . . .

Gavro ne odvrati ništa, blijed i nepomično ležaše tu kô lješ. Najedared rastvori svoje lijepe oči, pune suzâ i zapita drhtavim glasom:

— Sestro — hoću li umrijeti? . .

— Ne, brate — odvrati sestra ganuta. — Nije ništa, no strah i ništa drugo. Liječnik naložio samo nekolike dane pripaziti i potpuni mir . . .

Gavro zaklopi opet oči, a dvije debele suze spuze mu polako niz lice. Sestra je uočila, da se njegove usne kao na molitvu miču i da je njegova

ruka nešto, što nije mogla vidjeti, pritiskala na prsa. Najzad videći, da se posve umirio, udalji se tiho na prstima i ostavi ga sama.

Sama na postelji u bolnici! Sama s izgubljenom njegovom nevinosti!

Sad izvuče Gavro zlatnu medalju — što ju pod vratom nosio — ispod pokrivala i poljubi je uz jecaj. To bijaše medalja, što mu je majka navlaš prigodom njegove prve sv. pričesti kovati dala. Na jednoj strani bijaše slika neoskvrnute djevice, a na drugoj dan 8. prosinca i natpis: *Monstra te esse matrem!*

Monstra te esse matrem — klikne Gavro u suzah, dočim mu gorki jecaj kajanja, što se poslije proštenja prometne u neopisivu slatkost, stisne grlo, te mu se pojedini bolni glasovi od srca kidahu. Dva je sahata proveo u toj duševnoj tjeskobi i mišljaše, da će poludjeti.

Boga je uvrijedio, majku ražalostio, a svoje ime obeščastio — to bijahu tri misli, što se neprestano križahu u njegovom mozgu kao u strašnom viru, ispremješavši istinito sa umišljenim, stalno s onim, česa se je bojao, a ponizujuće sa strahovitim, da mu je srce gotovo svislo. Bijaše mu, kao da su se te tri ograde duše: Bog, obitelj i čast survale na nj, da mu svaku pomisao utjehe, svaki tračak nade pokopaju pod ruševinama grijeha, nezahvalnosti i sramote. Zdvojnost mu nadodade vražjih misli, koje je bijedni mladić s užasom odbijao od sebe. Sa strahom čovjeka, koji se ne može spasiti a da se ne strovali u ponor, pritisne medalju blažene djevice na usne i usklikne: *Monstra te esse matrem! Monstra te esse matrem.*

Kod velikih potresa duševnih, što ih utvaranje kao kakva zloduha dlakuša — povećaje i umnožaje, katkada biva, da jednostavna opazka, obični slučaj, dapače malovažna bol dostaje, te dade mislima drugi pravac, a u čuvstvima u jedared da uvedu preokret sjetne slike, koje izgone utvaranje, što je neprijatelj uma, koji čovjeka toli težko muči. Tako i Gavru trgne iz misli šum koračaja i govora. Šum ovaj bivaše sve bliži, a bio je prekidan samo malimi odsjeci vremena. Najzad razabra on korake dvojice nedaleko od svoje postelje za zavjesami — na što jedno čuvstvo nadvlada sva ostala u njegovim grudima — najme čuvstvo stida.

Sakrije lice u jastuke, navuče pokrivalo preko glave i ležaše tako ne mičući se. Tad odvukoše zastor na stranu, a liječnik stupi preda nj sa časnom sestrom i još jednim mladim medicinarom, da obavi svoj svakidašnji posjet. Bijaše to teška pokora za Gavru.

Strašna slika bojazljivog obzira ljudskog, bojazan od suda svijeta, što ga korak po korak već tako daleko dovede, da je najzad ležao na tužnom bolesničkom ležaju u bolnici, uskrsnu sad pred očima Gavrinim u tako užasnim i sramotnim bojama, da mu je jaka rumen stida briznula u lice, a srce mu se od gorke boli sgrčilo. Ne usudi se ni micati, ni drhtati na svom ležaju, nadajući se, da će ga, u misli da spava, mimoići.

Nu liječnik se primakne k postelji, podigne pokrivalo — a Gavrino se zabunjeno i od suza vlažno lice ukaže. Liječnik dirnut upravi na nj nekolike upite o njegovom stanju, na koja odgovaraše Gavro, ne otvorivši oči, kratko i tromo. Mladi ga medicinar zapita za ime i stan, da oboje unese u imenik. Nenadano pitanje prenerazi Gavru tako, te je sklopljenih ruku molio, da ispuste tu formalnost, jer bi radije htio umrijeti u kojem zakutku, nego da svome imenu nanese tu sramotu, da ga nadju u imenik bolnički upisana, kamo ga dovedoše ne siromaštvo, već lakoumnost i vlastita krivnja.

Liječnik, dirnut molbom mladićevom, pogladi mu čelo, odvrnuvši s njega plave uvojke i reče mu nježnim glasom:

— Pa dobro, prijatelju mladi, nije nužno. Samo se hrabro držite, ako ovu noć sprovedete mirno i ne ćutite zlo, možete sjutra kod kuće spavati. Gavro uhvati ruku, koja ga milovala i prinese je naumice na svoja usta. Liječnik pak i njegovi pratioci, pošto su prije brižno navukli zavjese, udaljiše se duboko ganuti. Ah! kako je sad Gavro po milosti nebeskoj — koja nosi sobom pokoru — spoznao jasno, da je često pogriješio, što se ljudi više bojao nego Boga. Kako mu se sad razboritima i očinskima činjahu opomene P. Velasca, a kako su se često obistinile one riječi, što ga tako jedile: Pilatillo misli na Pilata!

Ta kô Pilat i gori od Pilata — prodao je Krista; ne od straha pred buntovnom svjetinom, ne od straha pred srdžbom Cezarevom, već od straha pred ismjehivanjem — o sramote! — jednog zvekana i čete pridošlih protuhâ. Da izbjegne prostoj sprdnji onih prezrenih ljudi, izložio se prijeziru plemenitih duša, koje ga na siromašnoj postelji u bolnici nadjoše. Pa još mu padoše na um gorka predbacivanja njegove majke i pravedni

prijekor svih, što će dočuti za otu zgodu, koja bijaše isto tako strašna kao i smiješna. Kolika bijaše moja opsjena i nerazboritost! Klikne Gavro udariv se šakom u čelo. Nigda se neće složiti mnijenja ljudi, jer im strasti prosudjuju — a strasti se kod svakoga drukčije očituju. Pa kad je nemoguće svima ugoditi, nije li glupost, nije li najveća nerazboritost pretpostaviti odobravanje zločestih pohvali dobrih? Od straha pred tim, što bi mogao reći protuha kakav je Garcia, izvrći se prijekoru pobožne sestre, plemenitoga muža, kao što je ovaj liječnik i ukoru moje majke, kojoj će puči srce, kad dozna za sramotu svoga sina!

Ova ga razmatranja podigoše i iz gorkih korjenâ krivnje ubra slatki plod poboljšanja. Sad se sjeti pobožnih svećenika, koji čuvahu njegovu nevinost i prorekoše njegov pad, ali mu ujedno i pružiše ljubaznim predvidjanjem sredstva, kojima će se opet podići. Isusovci imadjahu u Sevilli uzgojište, nu Gavro ne bijaše nigda u njem, ne znadijaše, da li se u njem nalazi koji poznati mu Pater.

— Pa što za to? pitaše se sav gorljiv. — Ne hvale li Isusovce, da su svi jedne misli i srca? Svaki će me ljubazno primiti u naručaj i voditi me mudro. Svaki će me izmiriti s Bogom i pomoći majku utješiti. Majko moja! bijedna majko, što ćeš ti trpjeti!

I iznova mu navališe suze na oči, nu znao je već za pomoć svojoj boli i nada mu se uvukla u srce. Najzad malo prije rasvanuća iznemogne od sna i umora, pa kad je sestra prvi put obilazila i polako odvrnula zastor, nadje ga gdje spava s medaljom bezgrješne djevice u ruci, očiju još vlažnih od suzâ — a sa smiješkom na usnah . . .

VII.

Gavro ostavi bolnicu istom po zapadu sunca, jer je ćutio potrebu da se sakrije; svjestan si krivnje, čekao je tminu, da ga lice ne bi odalo . .

Brzimi koraci udalji se od bolnice, gdje je svoju krivnju počeo popravljati, da dodje u zavod, gdje ju je želio izbrisati.

Nu ni ne znajuć za što, bijahu njegovi koraci, što je dalje išao sve laganiji, a tisuća mu se sumnja i pomisli popelo na dušu i napuniše ga nekim nemirom i gorčinom, koje zaustavljahu razvoj njegovih dobrih odluka, baš kao što pijesak u pustari siše sok bilinâ. Kako je lukav sotona, s kakovom himbenom lukavošću znade on upotrebiti nestalnost i slaboću čovječju, kad suzdržaje čovjeka, da ne izvede svoje dobre namjere i prišapćuje mu: „poslije“, „sjutra“ — dok najzad dobra odluka ne propane u ponoru „nikad.“

Već mišljaše Gavro, da će moći svoje dugotrajno izbivanje od kuće ispričati kakvim god izgovorom, već mišljaše o tom, da se prije popita, eda li znade što majka o njegovoj pustolovini — i da će radije poslije poći ispovijedati se ma kojemu nepoznatome svećeniku, kojemu ne će morati reći imena. A ovakovih bijaše u Sevilli mnogo!

— Pa i prekasno je — reče si Gavro idući sve polaglje — prekasno je, a uzgojište bit će zatvoreno. Bilo bi nepristojno u ova doba doći.

Ova misao umiri posvema Gavru, jer ovako je mogao nutarnji nagon, koji ga silio u zavod, složiti s ovim nećkanjem, što ga je osjećao, da ne ide onamo. Ovo nećkanje bivaše to jače što se više primicao uzgojištu. Kola, koja prelažahu preko puta bijahu mu zaprjekom, da ne mogaše ići; dvije žene, koje se medju sobom prepirahu, prisiliše ga tako dugo čekati, dok nije razabrao, da je njihova prepirka prestala; — pa ipak kraj svega toga nadje se prije, nego je mislio i drago mu bilo, pred kapijom zavoda. Vrata bijahu širom otvorena, na uglu stajaše trhonoša mučeći se, da digne svoju prtljagu. Noge se Gavrine micahu — da i ne znadjaše kako — nu umjesto da stupi pod vežu — stupi dalje. Ali u taj čas prisili ga jedna od onih zgoda, što se tako često dogadjaju u tijesnim ulicama Seville, te se vrne pod kapiju, da ga ne prevezu. Jedna kola zakrenuše u ulicu, a magare vodonoše dolazaše mu s druge strane u protiv — dok izmedju obojega stajaše utisnut trhonoša sa svojom prtljagom. Pošto su još i prolaznici stali, to nastade stiska iz koje se vika kočiševa, te psovke i kletve vodonoše i trhonoše razlijegahu. Gavro iščikaše sav nestrpljiv čas, da može stupiti u ulicu, kad no se na vratima ukaže starac domamljen vikom — a koga Gavro ne uoči, kad li ovaj zaviknu:

— Gabrielito! Hvala Bogu, da ste tu! Vaša je majka obavijestila gospodina rektora o vašem posjetu, te smo vas iščikali. Dodjite, dodjite, odmah ću vas najaviti.

— Ne, ne, brate Bernardo! klikne Gavro do skrajnosti uzrujan. — Već je prekasno, pa ću samo smetati.

— Što prekasno? Ta još nije zvonilo 8 sahati! Rektor je u kapeli gdje obdržaje svibanjsku

pobožnost. Dodjite samo unutra, odmah ću vas najaviti . . .

I dobričina, brat Bernardin, koji poznavaše Gavru još iz drugog zavoda, a ovdje obavljao službu vratara, prisili ga proti njegovoj volji, da podje s njim u zbornicu. Gavro smeten i neodlučan, ne znajući što bi radio, sjedne na stolac. Srce mu zakuca burno pri svakom šušnju, a opora njegova volja bivaše sve ogorčenijom — dok ne pokopa sve dobre odluke, što ih je prije odredio. Odluči učiniti rektoru posjet od uljudnosti, a onda se udaljiti što brže . .

— Tako je najbolje — reče najzad — možda moja majka ništa ne zna i tako može sve ostati tajno. A što se tiče ispovijesti — to mogu poslije — možda sjutra ispovijediti se . . .

Pater Rektor ne dodje dugo — a ovo otezanje bijaše Gavri nesnosljivo. Tad najedared dopre mu do ušiju svirka udaljenih orgulja; bijaše to predigra njeke marijanske pjesme. Na ove sklađove uzdrhtaše Gavri živci, a duša mu bješe dirnuta timi slatkimi zvuci. Zazujiše opet prvi glasovi, a iz njegova srca nestade one oporosti i tjeskobe kao sjene noći u svjetlu dana. Čisti, ko srebro zvonki glasići dječiji razlijegahu se u slavu Marijinu — a zatim zapjeva pobožno i nevino solo-glas:

„Tvoja moćna ruka
Nek nas čuva — Marijo!
Sada i u vijeke —
Bila s nama — Marijo!"

Bujica suza navali na Gavrine oči. To bijaše pjesma, koju je pjevao tako često kod svibanjske pobožnosti u zavodu pred slikom bl. djevice i u svome djetinstvu — kad bijaše još čist i nevin. Usta mu htjedoše ponoviti u jecanju te slatke riječi, nu bojaše se, da bi ih njegov jezik mogao oskvrnuti — pa mučaše.

I kao da je htjela nevinost pobuditi pokajanje, — nek se čuje i taj glas, pjevahu djeca:

Pustite nas k onoj ići;
Koja j' naša majka — —

— Koja je naša majka! ponovi Gavro u suzah udarajući se u prsa . .

— Koja je tvoja majka! ponovi glas tik za njim i prije no je Gavro mogao ustati, ogrli ga P. Velasco oko vrata . .

— Sine moj! — reče ljubaznim glasom . .

— Oj ne zovite me sinom! klikne Gavro skrivajući svoje od stida zažareno lice na te grudi, što tako očinski osjećahu za nj . . .

— Sine moga srca! Sine u Isusu Kristu, nastavi P. Velasco vodeći ga nježno u bližnju sobu.

— Plači, plači, sinko ta ja sam ovdje, da ti suze sušim — reče sileći ga, da sjedne na stolac. I Gavro plakaše! Curkom mu curile suze kajalice, koje su imale oprati njegovu dušu od ljage, što je zamrlja. A kakovu utjehu nadje na prsima svoga prijatelja, kako se razplinila gorčina njegove boli, kad je na tim grudima smio plakati! Što mi je dakle raditi, oče? pitaše Gavro drhtavim glasom, pošto je sve ispripovjedio svećeniku, ne zatajavši ni najmanje sitnice. — Što ti je sad raditi? odvrati P. Velasco. — Što je sv. Petar radio. — *Flevit amare* — gorko je plakao. Tri puta je zanijekao Krista iz slaboće i ljudskog obzira kao što si ti učinio. Pa znaš koju mu je kaznu njegov božanski učitelj nametnuo? On ga ne ukori — niti mu to predbacivaše. Njegova kazna sastojaše u slavi, da može tri puta dati znak svoje ljubavi.

I ti si zatajao Krista, kad si sagriješio. Priznaj ga iznova javno. Sjutra je zaključak svibanjske pobožnosti i u kapeli će biti generalna pričest bratovštinara. Ti dvori kod mise i sa škapulirom bezgrješne djevice o vratu pričesti se pred svima.

Gavro prekrsti ruke i obori glavu kao da ga tolika dobročinstva porazuju.

— Čini li ti se kazna strogom?

— O oče, oče! klikne Gavro jecajuć.

— Dobro, dobro, sinko! Ne misli više na prošlost, osim da odatle crpaš poduku za budućnost. A sada — dometne digav se — odmori se, a onda dodji na večeru, tvoja te soba čeka . . .

— Zar ste me iščikali? zapita Gavro presenećen . . .

— Da — odvrati P. Velasco. — K nama dolaze mnogi izgubljeni sinovi. Za to su vrata uvijek otvorena, da kad ko pokuca, ne treba dugo čekati. Ali žalosno je, sinko moj, što mnogi nigda ne pokucaju. .

Gavro se ohrabri i zapita plaho:

— A moja majka?

— Tvoja majka — odvrati P. Velasco — ne će biti strožija no je bio Isus, u ostalom bit će moja briga govoriti o tome. Kad si joj posljednji put pisao?

— Onog dana, kad se zbila moja pustolovina . . . .

Vrlo je vjerojatno, da nije doznala, a pobrinut ćemo se, da nigda ništa ne dozna o tom.

Garcia ne zna, gdje ti u Sevili stanuješ, pa da i znade, on će šutjeti. Ele sad na večeru, Gavro — a stvar pusti meni, da uredim. Prizvavši P. Velasco drugoga Patra, koji ga je pratio, uzme šešir i kabanicu, te podje u stan Gavrin.

Poslije pol sahata vrati se i predade Gavri list od njegove majke, što je sinoć prispio. Dobra gospodja pisala posve mirna i ne sluteći šta — svome sinu, da posjeti P. Velasca, koji je ovih dana postao rektorom zavoda.

— Izvrsno! klikne P. Velasco, kad je Gavro dočitao list. — Listić od mene i — mi svi smo izvan svake neprilike. Sreća da nije ništa doznala po tvojoj dobroj gazdarici, jer uznemirena tvojim izbivanjem baš je htjela učiniti prijavu kod poglavarstva i pisati tvojoj majci. Sva sreća što sam došao u pravi čas, da ju umirim.

Gavro stisne ruku patrovu i duboko ganut prinese je na usta. Ovaj se podigne, da ode i pruživši Gavri ruku, reče ozbiljnim glasom:

— Periquillo, misli na sv. Petra!

Gavro mu se baci jecajuć u naručaj.

VIII.

Slijedećeg dana bijaše u zavodu svečano zaključena Marijanska pobožnost. Gavro se već prije ispovjedio kod P. Velasca i sa škapulirom neoskvrnute djevice o vratu pričestio. Poslje pričesti oprostio se od otaca, da podje u svoj stan. Pater Velasco dopratı ga do vrata i kao onomadne, kad se Gavro dijelio od njega u uzgojištu, dade mu svjetlopis jedan u zamotu.

Svjetlopis prikazivaše sv. Petra u predvorju Kaifinom — a ona ista ruka, koja bijaše onomadne napisala pod sliku Pilatovu *Ecce homo* — napisa sad pod sliku sv. Petra *Flevit amare*.

Gavro je ovaj svjetlopis uščuvao u sjajnom okviru. On će ga nekad ostaviti svojoj djeci, a kako nas je uvjeravao, ne može ga pogledati, da mu suze ne navru na oči.

J. F—n.

Paljetkovanje s mojega puta.

III.

1. Lieva obala Dunava kraj Beča ne ima osobitih prirodnih krasota. Tu je veliko, plodno moravsko polje, na kojem se odigrao mnogi krvavi prizor, od kojih su njeki odlučno uplivisali i u poviest naroda hrvatskoga. Dvaput je ovdje zabljeskalo oružje Otokara II. českoga: jednom (1260.), da izvojšti pobjedu nad vojskom ugarskom, a drugiput (1278.), da izkopa grob tomu radinomu vladaocu, koga je hametom potukao Rudolfo Habsburški. Time je pobjeditelj znatno podigao moć svoje mlade kuće, koja je brzo napredovala; time je udaren temelj državnomu ustroju, kakav se je kasnije razvio, a da u ono doba nitko o njem ni slutio nije.

2. A vidio je i naš viek, kako se i ovi krajevi kupaju riekom ljudske krvi. Tko se ne sjeća *Asperna i Esslingena?* Tko ne zna one gorostasne borbe od 21. i 22. svibnja 1809., koju je sva Evropa pratila upravo grozničavo? Ta radilo se o tom, hoće li carstvo Napoleonovo utonuti u valovih Dunava, ili će Korsikancu podleći Habsburgovci mal ne na istom mjestu, gdje je, kako netom spomenusmo, hrabri Rudolfo I. izvojštio sjajnu pobjedu? Petnaest godina vodio je Napoleon svoje čete dalekim svietom i vazda mu služila bojna sreća. Hoće li taj mićenik sreće novim dokazom podkriepiti, da je nepobjediv? Hoće li vladaoci Evrope i na dalje strepiti od bojazni, da li će i za njihovom krunom segnuti onaj, koji kan da je hotio sve da stavi na smjelu svoju glavu? I Bog je dao te smo pobiedili, mogao je nadvojvoda Karlo javiti svomu uzvišenomu vladaocu i bratu. I svalila je težki kamen sa srca ustravljenoj Evropi velika vještina nadvojvode Karla, pa požrtvovnost, odlučnost i uztrajnost austrijske vojske, kojoj premca ne ima. Na bojnom polju vi ste prvi na svietu, kliknu ovdje pobjedonosni vodja svojoj hrabroj vojsci; a uznjegujete li na dalje duh stege, ljubav za red, poštivanje imetka gradjanâ, vi ste ne samo prva nego jedina vojska.

3. Nu nije dugo potrajalo, kad je bojna trublja opet stala ovimi krajevi ozvanjati, a bojna se sreća nagnula sada Napoleonu, koji si je pobjedom kod *Wagrama* (5. i 6. jula) otvorio vrata i u onaj dio Hrvatske, što leži s desne obale Save. Njegova *Ilirija,* koja je obahvatala Hrvatsku od Jasenovca do mora, Dalmaciju, Istru i Kranjsku niknula je iz krvi, što je ovdje prolivena bila. „Korist sveukupne monarhije“ poručilo se Hrvatom s porukom o sklopljenom miru u Schönbrunnu, traži, da i opet žrtvuju dio svoje domovine.

4. Kolike su dakle mogle izbiti slike u mojoj

mašti, kada me je željeznica sa sjevernoga kolodvora na 28. jula poslie podne povezla prema *Brnu!* Ove krajeve ona sieče, a liep srpanjski dan dao je, te sam mogo okolicu dobro razabirati. Slika bi se izmjenjivala slikom brzo, kako je željeznica brzala. Uz krvave prizore bojnoga polja, javljala bi se ruka providnosti Božje, koja i pojedince i narode vodi putevi nam nedohitnimi; koja ne plaća svake subote, ali ne prašta ni pojedincem ni narodom; koja često uzima u ruke bič, da osjetljivo kazni zaborav na svoj sveti zakon; koja i diže čovjeka visoko prema nebu, ali ga i strmoglavljuje duboko u prašinu zemaljsku, kada počme zaboravljati na tu ruku, što ga dizala, koja se njim služila. A javljalo bi se i blago lice onoga Afrikanca, kojega je i opet božja ruka dovela bila u ove takodjer krajeve, da bude vjestnik mira ne samo katolikom, nego takodjer poganom i Arijancem. Junak ljubavi bližnjega, *sv. Sverin,* bijaše u davna ona ali strahovita vremena pozvan, da nevoljnike tješi i podupire. Koliku snagu svetosti pokazao je on ne jednom samo! Bosonog, iztrošen od posta i stroge trapnje, bez drugoga oružja do velike svoje duše, ide on u susret alemanskoj vojsci. Kuda će u gotovu smrt? Oj divotna li prizora! Ciela vojska sustavlja se pred klonulim starcem, a vodja izpovieda, da ga nikada ništa tako dirnulo nije, kako pogled na ovoga svetoga muža.

5. Brzo nas evo i kod *Breclave (Lundenburg)* na granici *Moravske,* domovine njekoč keltičkih Boja, pa njemačkih Markomanâ i Quadâ, dok ih ne zamieniše plemena krvi slavenske. Pomisao na velikoga Svatopluka, pa na svete naše apostole Cirila i Metoda mami iz srca najoduševljeniji pozdrav zemlji, koju evo prviput zagledah. A taj je pozdrav tim srdačniji, što sam evo sada toli blizu skupnoj pradomovini slavenskih plemena, iz koje se i Hrvati doseliše u krajeve gdje borave i danas. Uz čustvo oduševljenja budi se i čustvo sućuti, kad se sjetim, kako se ovdje zaigralo vrzino kolo, u kom izbijahu na javu uplivi sad ugarski, sad njemački, sad poljski. Na domaću neslogu ni ne pomišljajmo, jer je ona crna nit, kojom je protkan život svih slavenskih plemena.

6. Do Brna imademo još jedan dobar sat. Željeznica ide plodnim krajem, gdje je najveća tvornica šećera u monarhiji (Breclava), gdje je razvijena trgovina vinom, voćem, gdje je liepo podignuto stočarstvo (Hustopeć, Auspitz). Ovdje su veliki posjedi knezova Lichtenstein; ovdje se već 1048. nastaniše sinovi sv. Benedikta, a liepi samostan u Rajgradu (Raigern) sa dva tornja sagradjen je u 18. vieku na mjestu, gdje predaja kaže, da su već naši sv. apostoli Ciril i Metod vršili službu Božju u gradu, što se ovdje prije dizao bijaše. Zemlju natapaju i plodnom čine rieke Ćesava i Švarca.

7. U Brnu me dočekao prijatelj *Franjo Venhuda,* koji je za kratkoga svoga djelovanja u Bosni i kao vjeroučitelj i kao dušobrižnik ostavio liep, trajan spomenik, te kod mnogih svojih prijatelja sladku uspomenu. Mogao sam već u prvi mah viditi liep položaj grada, koji je još uvjek u dobi razcvata, koja još nije kraju dotjerana, ali se pokazuje bujnom. To sam još bolje upoznao, kada sam nakon kratkoga odmora s prijateljem pošao na šetnju. Brno se smjestilo na dva brežuljka medju Svitavom i Švarcavom. Uz nutarnji grad nanizalo se mnogo predgradja, u kojih ima do 120.000 samo katoličkih stanovnika. Lice je na velegradsku, pa i u predgradjih imade liepih sgrada. Spomenut ću sgradu za namjestnika, u kojoj se čuva plug, kojim je Josip II. njekoliko brazda uzorao kod Slavkovica 1760; gradsku viećnicu iz 16. vieka sa ulazom, koji potiče još iz 14. vieka, prem je sgrada danas posve obnovljena. Školske sgrade u obće su liepe i shodne. Glasovito je ovdje sedam velikih vašara, kada se sleti narod sa svih strana, radi česa i zovu Brno „predgradjem Beča." Medju trgovi odlikuje se veliki trg s glavnom stražom, na kojem je kip Majke Božje; zelni trg s liepim zdencem; trg Dominikanski. Ukusna je velika nova ulica, pa Ferdinandova, remenarska, poštarska. Grad upravo obiluje liepimi šetališti, što su sagradjena na njekadanjih utvrdah. Omiljelo šetalište jest na Franjinu brdu, gdje je obelisk, podignut na uspomenu Pariškoga mira (1815.), pa šumica, koju je već Josip II. otvorio obćinstvu.

8. Mene je osobito zanimalo pošetati na glasoviti Spielberg, gdje je već u 9. stoljeću bio utvrdjeni grad; gdje su stolovali markgrofi; oko kojega se sabirale i nanj živu vatru sipale vojske husitske, švedske, francezke. A steče si ovo mjesto ime i čuvenom kaznionom, koju je tek 1855. dokinulo blago srce premilostivoga našega cara i kralja. Težko je srcu, kada čita opis tužnoga ovoga mjesta, a još mu je teže, kada ovuda prolazi, pa mu tek svjetlo uljenice pokazuje one tamne, uzke prostorije, ona grozna mučila, koja

su htjela doduše da pravdi dadu što veću zadovoljštinu, ali nisu jednakom pomnjom davala oduška blagosti, što toliko oplemenjuje srce naše. Tko bi i naslutiti mogao, što li si tu osjećale mnoge i ugledne osobe! Ne pazeći mnogo na druge, ja sam željno izčekivao jednu stanicu. Kao Hrvata zanimala me dakako osobitim načinom ćelica, u kojoj je kroz tri godine (1746.—1749.) boravio vodja razglašenih naših pandura: *barun Franjo Trenk*. Buran bijaše život toga čovjeka. Bezobziran u sukromnom životu nije poznavao nikakovih obzira ni u javnom, a pogotovu u boju. Uz dobre usluge, što ih je učinio s hrabrom svojom vojskom, s Hrvati, koje je sakupio na svojih dobrih po Slavoniji, svojoj carici, plemenitoj Mariji Tereziji, učinila je njegova žestoka narav i takovih djela, koja su mu pribavila prije u Ruskoj osudu na smrt pa progonstvo u Sibiriju, a ovdje osudu na doživotnu tamnicu. Da je u njegovoj duši kucalo i plemenitijih žilica, pokazala je i zadnja mu želja, neka ga prije smrti prenesu u samostan Kapucina, gdje je i preminuo, te gdje mu se i danas kostur čuva. I njegova oporuka briše mnogu tamnu stranicu njegove poviesti: ta sjetio se je sirotinje, raznih nevoljnika; nije zaboravio ni na one, koji su mu u zadnje doba bud kakovu uslugu pokazali; ostavio je glavnicu za bolnicu, gdje će 30 siromaha dobiti posvemašnju njegu. A duh hrabrosti i odvažnosti, s česa su slovili njegovi panduri živi i danas u onih, koji se ponosno broje u njihove baštinike: u pukovniji nadvojvode Leopolda.

9. Brno je sielo biskupije, koja je podignuta bullom Pia VI. od 5. prosinca 1777. Do toga doba bijaše ovaj kraj zapadni dio biskupije Olmučke, koja je upravljala ne samo cielom Moravskom, nego i austrijskom Šlezkom. Ogroman obseg otežčavao je upravu, a naročito ne mogahu biskupi češće da obidju svoje vjernike, kako je to i želio i naredio sabor u Tridentu. Kolegiatna crkva sv. Petra na Petrovu briegu postala je crkvom stolnom. Vrieme, u koje postade biskupija bijaše za pravi duh crkveni manje povoljno. U Josefinismu nikla, načeli Josefinisma zadojena, dugo se ona nije mogla otresti lanaca, kojimi htjedoše ljudi, u tom duhu uzgojeni, da crkvu sputaju, u njenom ju djelovanju spriečavaju. Promjenom, koja nastade u državi 1848. udari sve i u ovom pravcu na bolje. Uzelo se raditi što življe, da se duševno obnovi najprije svećenstvo, pa puk. Stala se glasnije javljati katolička štampa, a posljedica tomu bijahu razne spomenice, što se slale vladi, u kojih se i crtalo i tražilo, kako da se urede odnošaji katoličke crkve u ustavnoj monarhiji, kako da se udesi javna katolička nastava. Ovo bijahu zrnca, ovdje sijana, iz kojih je niknuo najprije sastanak austrijskih biskupa koncem aprila i maja 1849., a onda i konkordat sa sv. stolicom. Ta struja na bolje imade danas odličnoga promicatelja u osobi presvietloga gospodina biskupa Franje Bauera, a zrcali se i u liepom broju katoličkih duša u biskupiji (990.000).

10. Kada bud s kojega brežuljka pogledaš na grad i okolinu, uočiti ćeš množtvo visokih dimnjaka, koji te podsiećaju, da je ovdje obrt u velike razvijen. I doista Brno spada u prve tvorničarske gradove Evrope. Ima tvornicâ sukna, kože i raznih strojeva, napose za tkalački zanat, za razna orudja i kotlove. I naša crvenkapa imade ovdje tvornicu, pa rukavice, razna svilena roba. Stoga zovu Brno i „austrijskim Manchesterom.“ Ovo dobro imade i svoje zlo. Medju množtvom radnika našlo se dakako i ovdje apostola socijalisma, a u podneblju, kakovo je stvorila liberalna štampa, bezkonfesionalna škola, Manchesterstvo u trgovini i radu, mogla je ona biljka napredovati tako, te se danas ne samo svećenstvo, nego i razboritiji, trjezniji svjetovnaci pitaju i medjusobno svjetuju, kako da se ovoj bujici na put stane, a od zaraze da se obrani dobri puk. Govorilo se i snovalo o tom mnogo i svrsi shodno baš za moga boravka, kada je saborisao prvi sastanak katolikâ českoga jezika. Okvir ovoga paljetkovanja ne dopušta da na tanje o tom razpredam, ali se ja uvjerih, da dobra stvar u rukuh onako prokušanih, onako odlučnih i uztrajnih, kakove su moravskoga svećenstva i njihovih dičnih glava, mora napredovati, te konačnu pobjedu slaviti.

11. Boraveći u Brnu baš u čas, gdje i svećenstvo i puk pohrliše u središte svoje, da na prvom katoličkom sastanku českom viećaju o raznih pitanjih, što zasiecaju duboko u današnji život, bijah sretan, te sam mogao govoriti i s njekolikimi Hrvati iz hrvatskih naselbina u Moravskoj. Bijaše ih desetak došlo, te rado i oni izmieniše s menom njekoliko besjeda. Živu u okolišu Mikulovskom u tri sela: Gutfjeld (Guttenfeld), Nova Prerava (Neu Prerau) i Frlješdorf (Frollersdorf). Naselio ih je ovdje 1584. Krsto Teufenbach. Pošto su na okupu, te se samo medjusobno žene i udavaju, uzčuvali su do danas i osjećaj, da su Hrvati i hrvatsku

našu čakavštinu, koja je ipak izpremiešana već donjekle riečmi češkimi i slovačkimi. Okruženi Niemci nauči svaki od njih njemački, a radi prometa znade svaki i češki. Samo ne umijemo ciganski, reče mi jedan od njih, kad ga upitah, kako govore s drugimi narodnostmi. Nošnja im je, osobito kod žena vrlo šarolika, ali se oni njom ponose i neće nikako da ju napuste. Duhovnu hranu crpaju iz Bogovićeva molitvenika „Hisa zlata," a današnji im župnik svake nedjelje čita evangjelje hrvatski, propovieda pako češki, jer hrvaštini nije toliko vješt, te bi im u materinskom jeziku mogao govoriti. Desi li se sgoda — a i ta bijaše nedavno — da čuju hrvatsku propovied, vanredno su razdragani. To se u buduće bude moglo i češće dogadjati, uzmemo li mi razne grane slavenskoga stabla da se bolje upoznavamo, štujemo i ljubimo.

12. Zanimati će dakako štioče moje i kratak osvrt na crkve, kojimi obiluje Brno i na ostali crkveni život, na kakav smijemo zaključiti razgledajući razne katoličke redovničke družbe. Prvenstvo medju crkvami ide stolnici sv. Petra. Veličanstvena ona gradjevina iz 15. stoljeća stoji na Petrovu briegu, a do nje je stan biskupski, u kojem danas stoluje vješti poznavaoc i oduševljeni ljubitelj crkvene umjetnosti. Njegovim marom zaodieva se crkva u čisto gotsko ruho, koje je nesgodom vremena na njoj neukusno pokrpano bilo. Do sada je svršeno svetište, koje te upravo zatravljuje. Ne znaš, čemu više da se diviš: jedinstvenoj misli, provedenoj na krasnih bojadisanih prozorih ili krasoti vitkoga glavnoga žrtvenika, ili umnoj slikariji ili ukusnoj kapelici za presveti sakramenat! Presvietli gospodin biskup oduševio je svoje savjetnike već krasotom svoje kućne kapelice, u koju se dostoja uvesti i mene, a ovim, što je izvedeno u stolnoj crkvi cielo je svoje stado razdragao, te na daljni rad potaknuo. Prijatelji presvietloga gospodina izrazuju čvrstu nadu, da će njegov mar i njegova ljubav do mala ne samo nastaviti, nego i dovršiti popravak ladja. Slušajući tumač Njegove Presvietlosti ja se uvjerih, kako se i za razmjerno malen novac može stvoriti nješto dostojna kuće Božje, a što silno diže srce ljudsko do Gospodina. I u nas ne žali ni svećenstvo truda, ni narod žrtve za dom Gospodnji, ali se u nas ne radi još svagdje u duhu razbudjene crkvene umjetnosti. Mi često bacamo novac za stvari, koje svrsi svojoj odgovoriti ne mogu.

13. Medju ostalimi crkvami iztiče se ponajprije glavna župna crkva sv. Jakova. Sagradjena je početkom 16. stoljeća u gotskom slogu; ima 3 gotovo jednako visoke ladje, koje sada, kada je crkva obnovljena zanose vitkošću svojom. Tu je grob glasovitoga branitelja Brna grofa Souches-a, koji je pobjedonosno suzbio Švede, što su pod Torstensonom 1645. navalili na grad. Crkva svraća svačiju pažnju na sebe vanredno vitkim (92 m. vis.) tornjem od željeza, komu je šiljak toli tanak, te si tanjega u naravi jedva i pomisliti možeš. Toranj je podignut 1845. godine. — Crkva sv. Tome iz 14. stoljeća imade veličanstven ulaz, čuva grobove njekolikih markgrofova. Zanimiva je i crkva Minorita, a do nje sagradjena druga po uzoru Loretske, pa je i kućica Gospina po tamošnjem uzoru izvedena. Isto tako je liepa crkva Augustinaca, posvećena našoj miloj Gospi u Starom Brnu iz 14. stoljeća, uz koju je glasoviti kraljevski samostan, danas opatija Augustinaca. Na tamošnjem župnom groblju počiva otac nove slavistike Josip Dobrovski.

14. Brno imade bogoslovno sjemenište, koje je smješteno u njekadanjem samostanu Dominikanaca, pa baš za to sgrada ne odgovara posve svim potrebam ovakova zavoda. Vrlo je liepo uredjeno dječačko sjemenište, komu je na čelu vazda jedan od kanonika, a uz njega djeljuje još i duhovnik. Kućanstvo vode milosrdnice. Za mladež je vrlo sgodno, što imadu liepu bašćicu. Manjka im, držim, nješto veće sigralište, po nastava u samom zavodu, jer sada mladež mora da polazi predavanja u državnu gimnaziju, a to je vazda skopčano s težkoćami kod uzgajanja budućih svećenika.

15. Uz revno svjetovno svećenstvo brinu se za procvat sv. vjere i razne družbe redovničke: Augustinci, Minoriti, Kapucini, milosrdna braća. Od ženskih redova imadu u Brnu samostane: milosrdne sestre sv. Vinka, Uršulinke, Elisabetinke, a od 1870. i kćeri Božje ljubavi, koje su 1878. sagradile liepu kuću.

16. U Brnu ne izbija na javu pitanje narodnostno u onoj mjeri, kako u njekih drugih gradovih čeških, makar da mu se dakako ni ovaj grad nije mogao posve ugnuti. Narodnosti stoje ovdje u prilično jednakoj snazi jedna proti drugoj. Bijaše doba, kada se izticalo, da pleme slavensko nije na onom stupnju naobrazbe, na kojem treba da bude onaj, koji hoće da uzme u ruke kormilo javnih posala. Tomu je prigovoru oduzet osnov, jer sada imade i čeških zavoda, počam od najnižih,

pa do najviših. Ali ako živoga nesklada u znatnijoj mjeri u javi i ne ima, opaža se ipak, da je družtveni život jednoga i drugoga plemena posve odieljen: svako imade svoje prostorije za odmor i zabavu. U takovih prilikah naravno da je položaj katoličkoga svećenstva ozbiljan i težak. Ali duh ljubavi prema dušam, koje su njihovoj brizi povjerene, pomaže im, te rade kod jednih i drugih prema onoj zlatnoj: Što nećeš da tebi drugi učini, ne čini ni ti drugomu; pa opet: Što hoćeš da tebi drugi čini, čini i ti drugomu. Dà: svoje poštuj tudje ne diraj — to je jedini ključ, koji može svim narodom otvoriti vrata do mira, do medjusobne pažnje, pa onda i do blagostanja vremenitoga.

Viestnik.

Naša domovina.

(Disputa u našem sjemeništu.) I ove su godine naši bogoslovci proslavili praznik svoga zaštitnika sv. Tome Akvinatskoga javnom disputom. Uz presvietloga nadbiskupa nadjoše se tu preč. gospoda kanonici i liep broj ostaloga našega gradskoga svećenstva, koje je pomno pratilo promišljenu obranu i domišljate prigovore. Pitanja *ex theologia dogmatica* branio je č. g. Pavao Pajić proti č. g. g. Marku Tvrtkoviću i Ladislavu Kreneisu. Pitanja *ex theologia fundamentali* branio je č. g. Ivan Ballian proti č. g. g. Ivanu Mariću i Marijanu Kelavi. A pitanja *ex philosophia morali* branio je č. g. Marijan Vujnović proti č. g. g. Ivanu Papiću i Mateju Bekavcu. Na koncu je g. Marijan Vujnović proštio svoju pomno sastavljenu zanimivu razpravu: *Bezgrješno začeće Bl. Djevice Marije u istočnoj crkvi.* Liep uspjeh, što ga naši mladi prijatelji polučiše, neka ih potakne, da uz knjigu prijanjaju i u buduće što većim marom i ljubavi. To će im u budućem uzvišenom a pretežkom zvanju biti od neprocjenive koristi.

(Korizmena okružnica). Presvietli nadbiskup Zagrebački *Juraj Posilović* razlaže jasno i umno svomu stadu najprije pojam kršćanske ženitbe, kako ju je naredio Bog, a Isus Krist ju opet uzpostavio u podpunu čistoću, koja je lik svetomu i nerazvrzivomu vezu izmedju Krista i njegove crkve. Ocrtav zakon svete crkve katoličke glede ženitbe, tumači presvietli gospodin: što je „gradjanska“ ženitba, pa riše poviest njezinu u raznih državah, dok nije došla i do nas. Upozoruje, te dokazuje, da je ovakova ženitba štetna vjeri i crkvi, te podkriepljuje i ovo činjenicami, što nam ih suvremena poviest pokazuje. Pošto je dakle gradjanska ženitba po duhu, iz kojega je iztekla i po svojem smjeru protivna ženitbi kršćanskoj, to će tim svjestnije i podpunije vršiti kod ženitbe svaki kršćanin katolik sve zakone i propise svoje katoličke crkve. Ovako su činili već prvi kršćani. I onda su postojali državni zakoni glede ženitbe, ali su ih se kršćani samo toliko držali, koliko nisu bili očito protivni zakonu Krista i njegove crkve. Izvodeći iz toga praktične posljedke presvietli gospodin preporuča svećenstvu, da teže stvari puku jasno protumači i izjasni, neka mu se što veće koristi odatlje.

(Hodočašće u Loreto.) U Hrvatskom primorju i na otocih sprema se hodočašće u Loreto, komu će na čelu biti presv. gospodin biskup Krčki Andrija Sterk. U tu svrhu sastavljeni odbor radi marljivo, te je ustanovljeno, da će hodočastnici 7. svibnja sastati se u crkvi na Trsatu, a odatlje posebnim parobrodom poći u Jakin. Tu će preći u posebni željeznički vlak, kojim će stići u Loreto 8. svibnja u 9 sati u jutro. Ciena vožnje iz Rieke u Loreto i natrag: I. razred 10 for., II. r. 8 for., a III. raz. 6 for. Pobliže ubaviesti daju franjevci na Trsatu.

(Velečastnim župnim uredom u nadbiskupiji Vrhbosanskoj.) Umoljavam sve veleč. oo. dušobrižnike, da bi bili tako dobri, te me izviestili: *a)* da li je u njihovoj župi uvedena bratovština sv. Krunice i kada, imade li o tom kakova izprava u župnom arhivu? *b)* da li ista i sada obstoji? *c)* kako napreduje? *d)* imade li kakva posebna pravila? *e)* gdje je nema, ima li nade, da bi se mogla uvesti? — *Stj. Hadrović, kanonik.*

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Milan Strahinšćak, župnik u Vel. Bukovcu 10 for.; Goeszl Ivan, župnik u Kutini 5 for. 52 nvč. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem preporučamo i u buduće ljubavi svojih prijatelja ovu našu veliku potrebu. — Za *crnce u Africi:* Pećnik 1 for. 73 novč.; Podmilačje 5 for. 67 nvč.; Gradačac 3 fr.; Dobretići 2 for. 27 nvč.; Sivša 1 for. 80 nvč. — *Petrov novčić:* Pećnik 2 for. 10 novč.; Korićani 1 for. 50 novč.; Uzdol 4 for.; Špionica 2 for.; Gradačac 2 for. 20 nč.; Sivša 2 for. — Za *crkvu u Lepantu:* Sivša 1 for. 20 nč.

Ugarska.

(Korizmena okružnica biskupa dra. Karla Horniga). Vesprimski biskup upravio je svojim vjernikom vrlo tople besjede, kojimi ih pozivlje, neka budu složni, neka budu katolici ne samo imenom, nego takodjer životom. Iz pastirskoga ovoga lista vadimo sliedeće ulomke: Naša katolička vjera

zaslužuje, da složnimi silami stanemo na obranu njezinu. Ona nije djelo ljudsko, nego ju je sam Sin Božji donio na ovaj sviet. On ju je sam navieštao, a i sada ju još naviešta u svojoj crkvi i po njoj. On sam odabra nas, da budemo njegov izabrani rod, kraljevsko svećeničtvo, sveti odabrani narod njegov, da vazda slavimo njegovu silu, koja nas je izvela iz tmine smrti u svjetlo dana njegove čudesne slave. Isus Krist odkupio nas je kao neokaljano janje svojom dragocjenom krvlju; posvetio nas je i posvećuje svojimi sakramenti, koje je izručio katoličkoj crkvi, da ih dieli, neka ona vjernikom namjenjuje plodove njihove od koljevke do groba, pa i preko groba. On nam je donio ovu vjeru, koja je naša radost sada ovdje na zemlji, a zalog našega vječnoga spasa u vječnosti. Svetim ponosom nadimlju nam se grudi, što smo članovi one crkve, koju je Isus Krist učio, a koja je našu domovinu učinila velikom i slavnom, one crkve, koja je stajala uz koljevku domovine, te ju u najtežih prilikah podržavala. Naš je, nas katolikâ, sv. Stjepan, utemeljitelj kraljestva, naša je presveta Djevica, zaštitnica Ugarske, naš je sv. Emerik i Margareta i velik niz svih onih blaženih svetaca, što ih naša slavna vladalačka kuća i katolička crkva Ugarske nebu podariše. Pa kako da se i pomisli, te to nebi pravednim ponosom napunilo srce svakoga katoličkoga Ugarca, pa i vruću želju u njem uzbudilo: neka mu bude prosto, da u svojoj domovini može živjeti mirno po svetoj mu vjeri i osvjedočenju. A na to imadu katolici i pravo, jer je njihova vjera prava vjera, jer je ona najdrevnija uredba zemlje, koja je s njom kroz 900 godina dielila žalost i radost, a koja je i danas nepromienjeno ista u svojem nauku i u svojih sakramentih, kakova bijaše i kod naših predjâ. I danas su katolici vjerni sinovi domovini, i to bolji, čim imadu veću slobodu, da mogu svoju svetu vjeru slobodno vršiti. Pa to i jest glavni razlog, zašto crkva toli brižno čuva čistoću vjere i slobodu savjesti svojih vjernika, jer dobro znade, da pravi katolicisam uvjek je u skladu s pravim domoljubljem. Iz toga sliedi, da crkva radi ne samo na korist žrtvenika nego i na korist državе, kada se god zauzimlje, da vjernici njeni mogu slobodno i bez zaprjeka vršiti svoju vjeru. Procvat nam je i sreća državе nerazdruživim vezom spojena s pravom nabožnošću. Ali sliedi odatlje i to, da je rodoljubna dužnost svakoga kršćanina-katolika, koji u svom srcu u istinu katolički osjeća, da ju u tih težnjah i borbah podupire. Tko se u takovih prilikah povuče natrag, o tom valja ona Isusova: „Tko nije samnom, taj je proti meni.“ Nitko ne može biti pustimi riečmi prijatelj Krista, pokazuju li djela protivno. Isto tako, nije ni pravi učenik Kristov, koji njegovu nauku, pa bilo i u jednoj samo točki niječe, ali joj baca klipove, da se ne može podpuno i slobodno vršiti — jednom riečju, koji hoće da štogod mienja na nepomičnom djelu Kristovom. Tko o tom radi, taj zaboravlja, da je ime Kristovo onaj kamen, koga su graditelji doduše zabacili, ali je on postao ugaljnim kamenom tako, te će „svatko, tko na taj kamen padne, smrviti se, a na koga on padne biti će samliven.“ Mi treba da se čvrsto držimo za ovaj ugalni kamen: za Krista, a činimo to, ako smo u pitanjih vjere i ćudoredja s njim u skladu, i to bezuvjetno, bez sumnje, bez primisli, bez obzira ljudskoga, jer on je put, istina i život; on je najviša, najuzvišenija mudrost, kojoj se svaki um mora podvrgnuti iskreno, podpuno, iz najdubljega osvjedočenja, ako hoće da se spasi. Nu to još nije dosta. Katolik ima u stvarih vjere i veće dužnosti. Nije najme dosta, da tko vjersko svoje osvjedočenje iztiče kod kuće, medju četiri zida, nego mora to činiti takodjer javno, otvoreno i smjelo pred cielim svietom. Svakim dakle činom javnoga svoga života moramo posvjedočiti, da smo katolici, a to posvjedočujemo, činimo li sve, što nam naša sv. vjera zapovieda, a svemu se ugibljemo, sve zabacujemo, sve koliko možemo da priečimo što naša sv. vjera zabranjuje. Krivo čine, koji hoće da razšire uvjerenje o razlici, koja da postoji medju sukromnim, obiteljskim i javnim životom. Ne možeš biti kod kuće katolik, a da i u javnom životu nisi. Tko bi ovako radio, zaslužio bi onu prietnju Gospodinovu: „Tko se stidi mene i mojih rieči, toga će se i Sin čovječji stiditi —.“ Krist dakle zapovieda katoliku, da je dužan u svakom položaju i u svakom činu svoga javnoga djelovanja paziti na to: što zapovieda, a što zabranjuje crkva katolička u ovom ili onom slučaju? je li mi kao katoliku dopušteno, da prionem uz ovaj ili uz onaj nazor? smijem li to braniti, podupirati? ne izdajem li ovako svoju crkvu, ne ogriješujem li se o kršćansku svoju dužnost domoljublja, pomažem li onu stranku, koja moju vjeru prezire, izsmjehiva, progoni? Ne spadam li usuprot tamo, gdje su moji razboriti i vriedni suvjerci, gdje je moj Bogom mi postavljeni pastir duša, koji je obvezan, da me pouči, što od mene traži crkva i prava, čista, vjersko-ćudoredna ljubav domovine? Ovako treba da katolik misli, jer Krist Gospodin traži cieloga čovjeka za sebe, jer je on cieloga čovjeka odkupio. U svakoj besjedi, u svakom činu, u svem što čini i što propušta valja da prosieva, da je on pravi i vjerni sin jedino-spasonosne rimo-katoličke crkve.

Francezka.

(Znaci vremena.) Ministar poljodjelstva bijaše došao nedavno u Nevers, gdje su ga pozdravila razna odaslanstva, a medju njimi i biskup sa svećenstvom. Biskup izrazi želju, da pučanstvo napreduje u poljoprivriedi, pa u obće, da zavlada družtveni mir prema želji veledušnoga i ljubljenoga pape Leona XIII. Ministar odgovori, da republika ne odbacuje nipošto moralne pomoći. Njena želja jest, da medju svimi Francezi vlada mir i sloga. Ona hoće da bude tolerantna: želi da svi vrše njene zakone, kako bi svi dielnici bili njenih blago-

dati. Vlada ima jedno samo geslo, koje i svećenstvo: Mir ljudem dobre volje. — Iz ovih rieči smije se zaključiti, da i danas ljudi na vladi misle i rade o „novom duhu", o kojem smo mi u više navrata prošle godine izviestili. Ministar je doduše ovom sgodom primio i slobodne zidare, te im prosborio njekoliko laskavih o bratinstvu, o ljubavi prema bližnjemu, na čem da počiva to družtvo. Ali je značajno, da su slobodni zidari nezadovoljni, što je ministar onako primio biskupa i svećenstvo. Žale, što se jedino na njih ne pazi, i samo na njih ne računa. Težko im je što opažaju, da se u svem ne radi jedino prema njihovim nazorom.

Rim.

(Sv. Otac sboru kardinala.) Na 2. ožujka primio je sv. Otac čestitke sbora kardinalâ k svomu imendanu i za godišnjicu svoga krunisanja. Na pozdrav dekana sbora Monaco La Valetta odgovorila je Njegova Svetost: Godišnji spomen na krunisanje, koji okuplja sveti sbor oko Nj. Svetosti u ljubavi i odanosti, potiče ga vazda na novu hvalu preveliko dobroti Božjoj. U istinu je osobito dobročinstvo Božje, što je on posred tolikih a neriedko gorkih skrbi zdrav dočekao 86. godinu života, te zaći mogao u 17. svoga vladanja, pa se raduje, što to može zahvaliti većinom žarkim molitvam svoje katoličke djece. Neka se On dakle dostoji uzdržati ga i milostivo ga jačiti, da ostatak njegovih dana blagoslovan bude na korist velike kršćanske obitelji. Dekan sbora nije ga mogao ni na što shodnijega ni njemu ugodnijega podsjetiti, nego na prilike istočnih crkava, jer ako se je on već prije za njih brižno skrbio, to je ipak u novije doba u tom svoju revnost podvostručio, pošto je prigodom svoga biskupskoga jubileja osjećao za to kao njeko poticanje s neba. U raznih sgodah sv. Otac je jasno izrekao svoje namjere: da one ugledne crkve uže spoji s vrhovnom stolicom Petrovom, a njihove bujne uredbe opet uzpostavi, pa tako da pokazujući u svem apostolsku ljubav prema onim crkvam, koje su na iztoku od njih odieljene, sklone ih, neka opet učvrste sveze prvobitne sloge i djetinjega počitanja. Ovakav sretni uspjeh u velike bi proslavio vječnoga pastira duša. Životnu snagu i nov sjaj razgranilo bi to po cieloj katoličkoj crkvi, a blago bi djelovalo na braću, koja u drugih krajevih od nas se tudje. Silnimi bi plodovi urodilo, kad bi se cieli kršćanski iztok obnovio u hierarhiji, u svećenstvu, u monaštvu, u puku. Da, kada bi se bogati poklad vjere i kršćansko-gradjanskoga života, što ga ovi narodi još uvjek čuvaju, usljed željenoga sjedinjenja razširio, vanredno bi to koristno djelovalo i na zapad. Sv. Otac neće dakako viditi, da postane život ono, što želi; ali težnja za tim i skrb o tom neka nitko nepromišljeno ne zove utopijom, što je u ustima vjernika nedostojna rieč. U evangjelju stoji ono dragocjeno i nedvojbeno obećanje Kristovo: Biti će jedan ovčinjak i jedan pastir, a namjestnik njegov na zemlji da ne radi ljubezno i neumorno, kako bi pospješio, da se sretno izpuni? Nije ništa nova u povjesti crkve, da su cieli narodi, velikim kakovim dogodjajem od providnosti prosvietljeni i u srcu dirnuti, iznenada dragovoljno i jednodušno ili u crkvu stupili ili se u njeno krilo vratili. Medju mnogimi drugimi spomenuo je sv. Otac dva dogadjaja: svečano kršćenje Klodviga i franačkoga naroda nakon čudesne pobjede kod Zülpicha u 5. stoljeću, a sto godina iza toga obraćenje Rekareda i iztočnih Gota, dragocjeni plod krvi, što ju je veledušno i pobjedonosno prolio za katoličku vjeru sveti sin kraljevski Hermenegild. U ostalom sv. Otac ne taji si težkoća pri djelu, što ih još k tomu povećaje ljudska politika. Nu ipak bijaše on sretan, te je tečajem dogadjajâ na utjehu svoju opazio, kako se je otvarao put, da uzmogne utjecati Duh sveti, koji na čudesan način ujedno oživljuje i ujedinjuje. A što se tiče njegova rada, sv. Otca u velike tješi, jer ga je svuda pobožnost vjernika veselo prihvatila, promicala, a kršćanski ga biskupi jednodušno poduprli. A medju prvimi pomagači baš su kardinali. Na koncu preporuča, da se što vruće za to moli.

Prosvjeta.

— Uprava „*Franjevačkoga Glasnika*" u Sarajevu najsmjernije umoljava onu p. n. gospodu, koja primiše 1. broj istoimenoga lista, a ne kane ga primati, da imadu dobrotu *čim prije* taj broj povratiti, jer ga ista silno treba za nove predplatnike. Tim bi rečena gospoda spomenutoj *upravi* učinila znamenitu bratsku uslugu.

— Kako javljaju razni listovi, pa i Pariški *L'Univers*, zviezdoznanci su izračunali, da će se ove godine (1895.) pojaviti na nebu vanredan prizor, znamenit s gledišta zviezdoznanstva i vjere. Na veliki najme petak (12. aprila), zviezde, što leže u težištu našega sunca, zauzimati će isti položaj, što su ga zauzimale na nebu u onaj dan, kada je Krist umro na križu. A to će se evo dogoditi prviput poslie 1862 godine. Kažemo 1862 a ne 1895, jer kršćansko brojenje godinâ počima porodjenjem Kristovim, a ne njegovom smrću.

Ovaj broj ne ima priloga, pošto su u predjašnjem bila priložena $2^1/_4$ arka.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

7. Velika ljubav prema dušam proniče djelovanje njegovo.

1. Cielo srce svoje dao je Vianney svojim župljanom. On ih je ljubio, kako majka samo ljubiti može djecu svoju, pa ne samo da ih je ljubio, nego je umio takodjer da ih potakne, te mu i oni uzvrate ljubav. Žitelji Ars-a na skoro nisu se ničesa toliko bojali, koliko da župnika svoga ne raztuže. I baš ovaj strah mnogoga je više čuvao od zla, nego glas vlastite mu savjesti. Njegovoj revnosti bijahu preuzke granice seoca od njekoliko stotina duša. Apostolskoj vatri, koja se u njegovom srcu u živ plamen razbuktila, nije pružala dostatne hrane skrb samo za njih. Najviše boli svećenika srce, što znade, koliko je vriedna duša, odkupljena dragocienom krvlju Spasiteljevom, koja neprestano za njen spas teče, i on ju u svojoj ruci ima, pa su ipak tolike duše u rukuh sotone! Njegovi starješine kan da su naslućivali ovu njegovu duševnu bol i borbu, pa su mu ponudili drugo mjesto, mjesto uplivnije, u krasnom položaju, zdravo, gdje su ljudi bili otvoreni, ljubezni. Mnogi, komu je do ugodnijega života, bio bi nakon petgodišnjega djelovanja u Ars-u to mjesto pozdravio kao svoj raj! I Vianney nije se želji svojih starješina opirao, jer mu ona bijaše sveta. Pošao je dakle opetovno u namienjenu si župu blizu Villefranche, te je bratu si već i pisao, da će tamo skoro seliti. I pokupio bijaše već dvaput svoju siromaštinu, te ju do Saone doveo, ali velika voda svakiput je smela, te je valjalo vratiti se natrag. Ovo zatezanje upotrebiše neutješivi župljani Ars-a, pa uzeše svoga župnika moliti, neka ostane, jer evo da mu ni nebo ne dade, te bi ih ostavio. A kad im je on odvratio, da se on u svem svoje volje posve odriče, pa da je najradje ondje, gdje misli, da ga Bog hoće imati, pobrzaše u Lion, te zamoliše poglavare, neka im Vianney-a ostave. I odazvaše se sinovskoj molbi, ne sluteći onda još, da će se biskupija kasnije dieliti, a Ars doći pod novu biskupiju, dočim Salles, gdje je i glasovita opatija Cluny, kamo ga htjedoše premjestiti, ostade u Lionskoj biskupiji.

2. Od to doba bijaše Vianney kao jedna cjelina sa svojimi župljani. Sve njegove misli zaokupiše samo oni: njihov mir bijaše i njegov, njihova radost njegova slast, njihove patnje njegova bol, njihove kriepost njegova kruna. On se bijaše tako priljubio njihovim dušam, kao njekoć kmet o grudu zemlje, koju je obradjivao. Njegov pogled ograničio se od tada na onaj kutić svieta, gdje je Gospodin odredio da se izvedu osnove,

što ih je providnost Božja s njime imala. Cielo njegovo djelovanje išlo je k toj svrsi: da širi slavu Božju, spasavajući duše, što ih je Spasitelj njegovoj skrbi povjerio. Spas duša, to je djelo božansko, gdje se pokazuje Bog u podpunom veličanstvu svojih bezkonačnih vlastitosti, a čovjek, stvoren na sliku i priliku Božju, ako o tom nastoji, da kod sebe ili kod drugih tu sliku privede do savršenosti, u uzvišenom je smislu suradnik Kristov, drugi Krist. Težkoće, borbe, pobjede, kojimi se redovito stiče slava ovozemska, što su prema *ovim* težkoćam, *ovim* borbam, *ovim* pobjedam? Ne radi se tu samo o tom, da jedanput samo izložiš svoj život, da se jedanput samo izvrgneš nestalnoj sreći rata, koji se bud kada, ali jednom svakako svršiti mora. Ne! Svećenik vodi boj bez primirja, proti neprijatelju, koji ne umire, koji je za čas samo čudom nadvladan, a koga ne možeš drugčije zatvoriti ni utažiti, van jedinom jakošću Božjom. A da podje u taj boj, mora da se odreče svega, mora se učiti da umire svaki dan i svaki čas do konca svoga života. Svećenstvo obuhvata u svom pojmu misao žrtve, a prva žrtva, što ju prinesti ima, jest on sam. Samo pod ovim uvjetom može njegovo djelovanje da donese ploda. Pa ako mu Bog, kao našemu župniku, produlji dane života, onda mu kosa siedi posred ovoga težkoga, umarajućega rada, onda pomalo troši svoje sile, onda sigurno gubi onu svježost tiela i onu prvu vatru srca, što težkoći i žrtvi daje veselo lice. Tada lagano koraca po onih putevih, kuda je u mladjahnoj još snagi sipao sjeme ružâ, a zalievao ih plodonosnim znojem — ali one još ne cvatu. Srce njegovo zaokuplja ona žalost, što ju je osjećao sam Spasitelj, koga ni nebo, ni zemlja, ni ljudi ne vidješe da se smije, ali ga vidješe gdje plače nad nezahvalnim, tvrdoglavim, s vlastite krivnje neukim, u strašnoj zlobi okorjelim narodom. To je sav život župnikov. Naravno oko ne može u nj da pronikne. Premalo bismo kazali, kad bi kazali, da je lagana, strašna smrt. A kako ćeš protumačiti, da ipak imade vazda ljudi, koli rado na tom tmastom bojištu troše svoje sile? Da ima ljudi, koji ovakav život ljube, traže ga, zavole, već kao djeca o njem sanjaju? Kako ćeš protumačiti, što oni svoje srce ovako posve okuju u lance, najžešće i dopuštene težnje suzpregnu, svako svjetovno veselje bježe, svake se osobne želje odriču, svakoj se svjetskoj časti ugiblju s puta? To je tajna Božja, najkrasnija pobjeda njegove milosti. „Oh, da sam znao", govorio bi župnik Ars-a, „što je to, biti župnik, radje bi se bio zaklonio u kakav samostan trapista, nego što sam unišao u župni dvor". On se ipak nije tamo zaklonio, pa prem je to dvaput hotio, kako ćemo kasnije čuti, nije dopustio Bog, koji ide svojimi vlastitimi putevi.

3. Mnogo je naš župnik učinio već do sada. Župu njegovu nisi mogao prepoznati. Ne ima igranka, u krčme se ne zalazi, kraj je radu po nedjeljah. Tek s daleka još mogao si vidjeti njeki boj. Bijaše ih najme još uviek njekolicina, kojih nije mogla dirnuti ni gorljivost ni besjeda župnikova. Ogradiv se velikim neznanjem i nehajem za vjeru nisu se oni htjeli pridružiti pokretu, koji je sve druge zaokupio bio. Oni su mirno snivali i na dalje svoj duboki san. Drugi opet nisu se u javi ogriešili težkimi prekršaji; ali ipak ne htjedoše da idu napried na putu spasenja. Ove iznimke, makar da ih i malo bijaše, žalostile su puno srce župnikovo, pa je on to pripisivao svojim vlastitim griehom. Vianney bijaše po naravi odvažan i strog koli proti sebi toli proti drugim. Nu milost i stečeno izkustvo o velikoj slaboći ljudskoj učiniše, te je u njem prosievati stala blagost i milosrdje, ljubav i obzirnost. Njegov ugled uz sve to nije ništa bio manji, pače tim veći, čim manje ga je izticao. Svaku bi sgodu upotrebio, da pogled svojih župljana svrne na nutrinju njihovu. Išao je za tim, da nezgode, što bi ih snašle, dovedu u savez sa svojimi griesi, a u svakom dogodjaju života svoga da čuju glas Božji. Kad bi bud kakova nesreća zadesila njegovu župu, on je na to sjećao i u crkvi i izvan nje.

4. Vazda bi on govorio slušateljem o milosrdju i o pravednosti Božjoj! Na svaki mogući način on je nastojao uzbuditi u srcu njihovom strah pred njegovim sudom. Neprestance bi pred njimi raztvarao strahoviti ponor pakleni, pa onda krasne stanove nebeske. Uprav rječito govorio je o blaženstvu pravednika i o mukah griešnika. Grieh razpinje Boga, a ubija duše, govorio bi on. On nas trga od neba, a strovaljuje u pakao. Pa ipak ljubimo grieh. Koli nerazborito! Kad bismo ovo zrelo razmislili, sigurno bi se tako grieha prestrašili, te bi nemoguće bilo, da sagriešimo. Koli smo nezahvalni, braćo moja! Bog hoće, da nas učini sretne; i to u istinu, jer samo za to nam je dao svoj sveti zakon. Zakon Božji jest nješto veličanstvena. Kralj David kaže, da u njem nalazi svoju

slast, da je on za nj blago, dragocienije nego najveće bogatstvo, pa dodaje, da širokim putem hoda, kad je tražio zapoviedi Gospodnje. Bog hoće, da nas učini sretne, a mi to ne dopuštamo. Mi odlazimo od njega, a djavlu se predajemo. Mi se dielimo od najboljega nam prijatelja, a krvniku se izručamo. Mi griešimo, u blatu se valjamo, pa kad smo jednom na to došli, onda ne nalazimo više izlaza odavlje. Kad bi se radilo o tom, da stečemo kakovu zemaljsku sreću, našli bismo već kuda da se vratimo; ali kad se radi o našoj duši, onda mirno u njem ležimo . . Veliko je zlo, govorio bi Vianney, što mi kod naših djela ne razmišljamo. Kad bi čovjeku, koji u nedjelju radi ili se opija ili drugo kakovo zlo čini, kazao: „Ta šta radiš? Ta ti razpinješ Boga i Gospodina svoga?“ odgovorio bi nam u čudu: na to nisam mislio. Kad bi na to mislili, sgrozili bismo se, te nije moguće, da bi se na grieh odlučili. Jer što nam je dragi Bog učinio, da ga tako vriedjamo, da njega, koji nas je izbavio iz pakla, s nova razpinjemo . . Upozorivao je na primjer svetaca, koji su u dnu duše osjećali, koliko se griehom vriedja Bog. Nerazborito je, da onaj, koji sjediniv se po ljubavi s Bogom može poslie ovoga života uživati blaženstvo nebesko, pa se ipak strmoglavljuje u pakao sdružujući se s djavolom . . . Čovjek griešnik ponizuje se do životinje, jer gubi razum, a povodi se samo za svojimi strastmi, za pohotami . . . Tielo je naše odredjeno za smrt, pa će biti hrana crvi . . a ipak trudimo se na svaku ruku da mu udovoljimo, pa bilo to i na štetu duši . . Govorio je o prolaznosti svega na ovom svietu, pa je nerazborito, da naklanjamo ljubav svoju ovim nestalnim stvarim, a zaniečemo ju Bogu, koji je jedini naše ljubavi vriedan i stvorio nam je srce, da ga ljubimo. Dobar kršćanin vozi se po ovom svietu na sjajnih kolih, kojimi upravlja sam Spasitelj. Griešnik pako upregao je sama sebe pod kola za djubre, a djavao upravlja, te ga strašnimi udarci goni napried. . . Gledao je osobito na to, da u srcu svojih slušatelja razpiri bogoslovne krieposti: vjeru, ufanje, i ljubav, naročito ovu, koja ne prestaje nikada, pa ni na nebu, gdje ćemo uroniti, posve utonuti u moru ljubavi božanske, gdje ćemo biti kao uništeni bezkonačnom ljubavi srca Isusa Krista.

5. Vianney je dugo vremena pisao svoje propoviedi, pa je često priznao, koliko ga je to stajalo muke i napora. To bijaše njegova najoštrija trapnja. Pisao bi ih u jedan mah, kadkada kroz cielu noć; zatvorio bi se u sakristiju, pa pisao, jednom neprekidce sedam sati. Bijaše uvjeren, da si svećenik, hoće li biti pravi apostol, mora kruh rieči pribaviti znojem svoga lica, pa da zasluga njegovih napora dovodi s neba na njegov trud milost Božju. Kad bi vidio, da njegovi župljani ne napreduju u ljubavi božanskoj, kako je on želio, bojao se je, nije li njegovo neznanje ili njegovi griesi razlog, te su tako nehajni, pa bi onda zatražio pomoć u svoga druga iz susjedstva. Najsretniji bijaše, kad bi koji svećenik, koga je on držao učenijim i boljim od sebe, propoviedao u Ars-u, jer kan da se je ovako hotio osloboditi one bojazni. Za to su češće dolazili u Ars da propoviedaju župnici iz župa: Saint-Trivier, Jassains, Chancins pa i drugi. Bog je to vazda blagoslovio. Griešnici se obraćali, dobrih je sve više bivalo, a mnogi se odlučiše, da će vršiti i evangjeoske savjete. Ljudi počeše da drže sramotom, kad ne bi živjeli, kako vjera zapovieda. Svaki je nastojao, da obumre griehu. Dobre volje i ozbiljna nastojanja nije manjkalo. To se je opažalo osobito u vrieme jubilejâ, kojih je u ono doba s raznih razloga više bilo uzastopce.

6. Njeki nutarnji glas nukao je našega župnika, da uz dužnosti župnika djeljuje i kao apostol. On nije mogao odoljeti težnji, da svagdje i kod svakoga promiče ne samo slavu Božju u obće, nego upravo *najveću* slavu Božju. Kad bi njegovi susjedi župnici morali kamo otići, on bi ih najpripravnije zamjenjivao. Ako je koja župa ostala dulje prazna, jer je ili župnik umro ili drugamo premješten bio, on bi upravljao, dok novi župnik stigao ne bi. Vrlo je rado pomagao staroga župnika u župi Miseriux imenom Ducreux-a. Bijaše to starac od osamdeset i dvie godine, pobožan, učen, uljudan, duhovit. Vianney se prema njemu vladao kao da mu je pomoćnik, da mu je podložan, a ne kao župnik Ars-a. Kako po mnogih drugih seoskih župah tako je i ovaj starac poučavao njekoliko mladića, da ih pripravi za kandidate svećeničkoga stališa, kako bi se što prije popunile one praznine u svetištu Gospodinovu, koje su nastale u vrieme prevrata. Dječaci ovi vrlo su volili Vianney-a, jer su ga smatrali već onda svetcem, a ne običnim čovjekom. Od njega hotjeli su da nauče, kako svetac govori, kako radi, kako se vlada. Kad bi on došao, onda bi mladići uprli oči, a napeli uši, da im ništa ne izmakne: ni jedan njegov kret, ni jedna njegova

besjeda. Najviše ih je diralo, kako je jedan od njih kasnije kazivao, izrazito upalo lice župnikovo, pa onda što bi uviek odklonio poziv starca župnika, da blaguje kod njegova stola. Jedva bi se dao nagovoriti, da popije njekoliko kapi kave bez šećera.

7. Često zovnuli bi ga k bolestniku noćju, a on bi odmah pošao, bilo ma kakovo vrieme. Jednom bijaše sam tako bolestan, te je morao odmah u kući bolestnikovoj leći u postelj, pa je tako slušao izpovied umirućega. Kući morali su ga dovesti. Prvih dana godine 1823. otvorilo se njegovoj revnosti za duše novo plodonosno polje. Župnik Trevoux-a, Pasquier, molio ga je, da sudjeluje kod velikih misija, što su ih držali kod njega Kartusijanci iz Liona. Ova sveta poslanstva tako su raznjetila u tom gradu vjerski žar, te su ostala nezaboravna. Upravitelj misijâ, O. Ballet, koji je Vianney-a poznavao još iz sjemeništa, a vrlo se veselio, kad je čuo, koliko se dostoja Gospodin po njem činiti, umoli ga, neka mu kao izpovjednik pomaže. Gdje se je radilo o spasu duša i o slavi Božjoj, tu naš župnik nije pazio na svoje sile, nego uzdajući se čvrsto u božansku jakost, podvostručio je svoj napor. U nedjelju na večer ili ponedjeljkom u jutro uzeo bi košuljicu pod pazuhe, pa pješke, po ružnom zimskom vremenu pošao bi u dvie milje daleku župu. U subotu na večer opet bi se vratio u Ars, te kroz noć izpoviedao svoje župljane. Tako se to izmjenjivalo kroz pet tjedana. U Trevoux-u pako tolika je navala bila k njegovoj izpovjedaonici, te su mislili, da će morati sile mu malaksati. Naročito su odličniji slojevi s velikim pouzdanjem dolazili k njemu. Ranim jutrom bio je u crkvi prvi, a kasno u večer posljednji bi izišao. Jednoga dana podulje ga zadržaše pokornici, te gazda kuće, u kojoj je stanovao, podje po nj. Kada su se vraćali, morao ga je gazda upravo nositi, jer ga sile posve ostavile bile. Iznemogla unesoše u sobu i navališe na nj, neka uzme štogod te bi ga ojačilo. Opirao se tomu, jer da je pokasno, a tek kad mu je gazdarica kazala, neka uzme to za pokoru, posluhnu, te uze, jer da tako Bog hoće. U večer prije zajedničke pričesti dodje gazda njegov u 9 sati u crkvu, da ga odvede, jer bi on inače cielu noć ostao bio. Nu nadje toliko pokornikâ, te se je bojao, da ih buni. U ponoći podje opet, ali i sada ih, koliko i prije. Sjede dakle i počeka do dva sata. I kad ne vidje, da ih je manje, podje k izpovjednici, da ga silom izvede. Nu u glas zavape svi: „Ako nam odvedete župnika, mi se ne ćemo vratiti, pa onda sam odgovarajte za to Bogu“. Tada ih uze gazda miriti i kad im kaza, kako već njekoliko noći jedva da je štogod spavao, pa da će ga tolik napor ubiti — popustiše. Svi ušute, a naš župnik ode sa svojim prijateljem ne opirući se ništa, jer je osjećao, koli je slab.

8. Čudesna obraćenja, što se sbiše za ovih poslanstvâ raznieše ime Vianneyevo po cielom susjedstvu. Od to doba nije bio više svoj. Svaki župnik htjede da ga imade kod sebe. Za vrieme jubileja pomagao je mnogim, a u župi Saint-Bernard morao je sve obaviti sam. Tamošnji župljani pako upotrebiše vrlo marljivo sgodu, da slušaju Vianney-a i kod njega se s Bogom pomire. Čim bi kucnulo zvonce, svi bi odmah ostavili rad, da pohrle u crkvu. Služinčad je volila i od svoje zasluge popustiti, samo da čuje župnika iz Ars-a. A zvali su ga župnici rado i za druge svečane sgode, da im pomaže pa i propovieda. Župnik Lime umoli ga, neka dodje da propovieda kod njeke svečanosti. Naš župnik držao je, da tomu nije dorasao, pa je odbijao. Tek kad mu rekoše, da je svečanost u radićak, pa neće biti navale puka, obreče. Dogodi se medjutim, te se on radi mnogoga izpoviedanja nije mogao pripraviti, a dan svečanosti nadodje. Bojazljiv i onako, te ništa se u sebe ne pouzdavajući, puno je straha prepatio putujući u Limu. A kad dodje tamo, nadje crkvu dubkom punu. Raznjeo se bio glas, da će župnik Ars-a propoviedati, pa dodje sve, što je moglo: odlično i nizko, staro i mlado, da ga čuje. To ga je posve smelo; srce kan da mu prestalo kucati. Medjutim se preporuči Onomu, koji je apostolom obećao, da će im dati, što im valja govoriti, bude li im to potrebno u njihovoj službi, te uze da se sabere. Nakon toga umiri se, započe besjedu, načinom jednostavnim, ali istina, koja je prosievala iz svake rieči, preli se u srce slušalaca Govorio je o ljubavi Božjoj, te razplamtio tu svetu vatru u mnogom srcu, gdje je ona jedva i tinjala.

9. Nastojeći ovako oko spasavanja duša, nije dakako zaboravio ni na svoju vlastitu dušu. Sam je sebe posvećivao, da uzmogne tim bolje sudjelovati, kako bi se i drugi posvetili. Nije on zaboravljao na onu opomenu Gospodinovu, kojom je učenikom kazao, neka se malo zaklone od množtva i počinu. Sabirao bi se on, da bude sam sa svojim Gospodinom u molitvi. Samo kad bi ga dužnost zvala, udaljio bi se od Gospodina, ali bi

se odmah opet s njim sjedinio, čim je to bilo moguće. Veliku je on potrebu osjećao, da moli, a udovoljavao joj je tako, te bi mu se duša neprekidce kao sama od sebe dizala do Boga. Znatni dio dana posvetio bi razmatranju, a da ne spominjemo sladku mu zabavu, čitanje žića ugodnikâ Božjih, pa posjećivanje presv. sakramenta. A ne bi on taj posjet obavio u čas. Gdjekad bi ciele sate klečao pred svetohraništem. Činilo se, da ga tu prikovala njegova ljubav. Radnja bijaše kod njega nastavak molitve; on je ili govorio s Bogom, ili o Bogu, — ili ga je ljubio, ili je radio, da ga drugi ljube.

10. Prem je rado i mnogo pomagao drugdje, nikada nije zanemarivao svojih župničkih dužnosti. Samo onda i u toliko preuze, da bude misionar drugdje, kad vidje, da se to može složiti s njegovom prvom dužnošću. Nikada ne bi noćio izvan svoje župe, osim kad bi ga poslovi uprav prisilili. Od puke zabave nije išao nikamo, pa ni onda, kada bi to bio mogao. Ovako je Vianney djeli pokazao, da je s apostolom naroda za duše spreman dati sve, pa i sama sebe. Ni do česa nije bilo njemu, van do toga, da se Krist propovieda. To jedino bijaše njegovo veselje, da Krista proslavljuje, jer Krist bijaše njegov život.

Br. 271.

Popis pučanstva.

Previšnjim riešenjem od 3. siečnja o. g. blagoizvoljelo je Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo premilostivo odobriti, da se u Bosni i Hercegovini preduzme popis žiteljstva i pobroje važnije domaće životinje od koristi.

Prema naredbi vis. zem. vlade za Bosnu i Hercegovinu od 17. siečnja o. g. br. 5709./I. počinje taj popis 22. travnja 1895., te se imade provesti za mjesec dana, to jest najdalje do 22. svibnja 1895., a temelj popisu biti će stanje, kakovo bijaše na 22. travnja o. g.

Po §. 5. iste naredbe članovi povjerenstva, koje će u svakoj obćini ili mjestu dodieljeno biti povjereniku za popis biti će i dušobrižnici onih vjeroizpoviedi, koje su u tom mjestu zastupane.

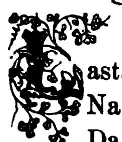
Uvidjajući korist popisa za napredak zemlje, ordinarijat upućuje ovim velečastno dušobrižno svećenstvo, neka i kao član povjerenstva, pa i izvan toga djelokruga ide na ruku povjereniku za popis. Napose neka poukom odstrani svako nepouzdanje ili predsudu, koja bi se možda gdjegdje medju pukom mogla opaziti proti popisu. Povjereno si stado neka upozore i na §. 12. spomenute naredbe vis. vlade, koji odredjuje globu do 100 for. ili zatvor do 14 dana za svakoga, koji bi se popisu uklonio, ili neistinita što naveo, ili inače prestupio obveze, što ih ima po propisu za popis žiteljstva, ili bi pomoć dao, da tko drugi ma u čem zavede povjerenstvo.

Sarajevo 14. ožujka 1895.

Nadbiskupski ordinarijat Vrhbosanski.

„Lastavicam“.

Spjevao **P. P. Parzanese.**

Lastavicâ mala četa
Na okolo lieta,
Da pozdravi pramaljeće
I zenulo cvieće;
Vidjet će mi rodni kraj!

Lastavice, pohitajte,
Mome selu hajte! . . . . .
Vidjet ćete bukvu staru
U novome čaru.
Letio bih s vama rad! . . . . .

Vidjet će te zelen — gore
I sinje mi more;
Nad valovljem ćete milim
Lepršati krilim;
Ja ću sâm vas okom zret!

Poletite, peto ljeto
Prognanik sam eto;
Provid meni lahka krila
Nije udielila;
Ovdje tužan moram mriet!

Gnjezdo pod krov kuće moje
Nek sagradi svoje
Koja od vas, i tješila
Ne bi l' starca mila
Plačna . . . . otac to je moj.

Preveo *Jadranski Labud.*

Rajski vijenac.

Spomen na lijepi raj.

„Ne, ako čovjek samo ozbiljno hoće, nije tako teško i na ovoj zemlji voditi pobožan, svet život, koji je slika rajskoga. Otajstvo sastoji u tome, da čovjek okusi rajske stvari. Ako ti je duša potištena, vini svoj pogled k nebu i više ne ćeš odbiti žrtve, koju Bog od tebe išče. Ako nas je jedanput osvojila ljubav k raju, onda osjećamo u sebi neki nehaj za sve, što bi nas prije toliko zadivilo. Pogledaj ptičicu, kad se lijepo u visinu digla; može li je lovac dostignuti? Tako i ti: kad su ti misli uvijek upravljene k lijepome raju, kad ti se srce čistim, živim poletom u vis k nebu vije, nisi li onda siguran od taštine ovoga svijeta?“[1])

„U lijepome raju imade samo jedna krjepost, koja u tom stoji, da se onaj ljubi, koji se gleda, kao što i naše blaženstvo u tome stoji, da se onaj posjeduje, koji se ljubi. Iz ovoga neiscrpivog vrela sreće i blaženstva istječe na ovaj prolazni život i milost, da i usred napasti sačuvamo trijeznost, jakost, pravednost i mudrost. Hoćemo li zbilja da postignemo mir bez kraja, težimo za neizrecivim gledanjem istine; tada nas ne će zastrašiti nikakav trud ni napor, bit ćemo jaki da se odrečemo inače dopuštenih slasti i radosti, da muke nikakve ne žalimo, da nevolju svakakvu podnesemo, da napast i najjaču nadvladamo.“[1])

„Nemoguće je, da čovjek zajedno uživa dobra, što su sada i što će tek doći, da bez ikakvih megja kuša i ovdje sjetilne radosti i jednom opet tamo duševne, da prelazi od užitka na užitak, da mu sve bude samo slast i last, ovdje na zemlji i gore u raju. Život je borba, i tek poslije borbe dolazi pobjeda.

„No ako hoćeš da u kušnji ustraješ, sjeti se češće nagrade svoje. Poslanik u vinogradu izgubio bi svu hrabrenost, kad za svog posla ne bi nikad ni pomislio na plaću svoju. Misli i ti na plaću, što ti ju Bog pripravio, i sve će ti se učiniti neznatnim, šta imadeš pretrpjeti.

„Ti ćeš me u čudu pitati, pa kako je moguće, da nam Bog sve daje za toli neznatne stvari? Drukčije bi, brate, morao naš posao navijek trajati, da zaslužimo pravo na vječitu plaću.“[2])

Ove riječi svetih Otaca veoma nam lijepo i zgodno dokazuju, zašto je toli važno, toli utješno,

[1]) S. Aug.

[1]) S. Greg. — [2]) S. Aug.

toli potrebito, da se češće sjetimo kraljevstva nebeskog.

Ko ozbiljno misli na rajsku domovinu, taj će se brzo izravnat i naredit sa svojom savjesti pa se obratiti. A ko mi može reći, da nam obraćenje nije svima od potrebe, premda raznim raznoliko? Korak od nevjere na kršćanstvo, od mrtve vjere u živu, od grijeha na pokoru nazivam ja isto tako obraćenje, kao i korake od pokore na krjeposti, od mlitavosti u revnost, od revnosti u pobožnost, od pobožnosti u svetost. A od svih istina naše svete vjere nema ti nijedne, koja nas jače tjera i potiče, da učinimo korak u svome obraćenju, kano ti spomen na lijepi raj. Vječna plaća, vječna sreća, vječna ljubav Božja, vječno uživanje, vječno posjedovanje Boga, toli krasno dakle ufanje naše neodoljivom silom udari nam na srce, i duša, koja je tom istinom pravo proniknuta, junački raskida sve veze i okove, što ju sputenu drže, i spoznaje zemaljske stvari u njihovu pravom svjetlu kô prazne i prolazne pa se privija svakako prijateljstvu i ljubavi Božjoj.

U vrijeme svetog Augustina živjela u Rimu visoko cijenjena gospoja, imenom Melanija. Bila je kršćanka; no bila je i bogata i lijepa i mlada, u cvatu, pa pošla tragom mnogih svojih ne baš najboljih drugarica: zaveo je taj lažljivi svijet, prevario je čar i na oko umiljati sjaj tih zemaljskih dobara, i uhvaćena ležala u mrežama taštine i tražila, gdje je samo mogla, da se omili, gizdala se, razvijala svoje čare, živjela, što raskošnije znala i umjela. Mladić, koji je pripadao njezinoj obitelji, a još bio u poganstvu, po imenu Voluzijan, otputova na dulje vremena iz Rima u Milan. Tu se upozna sa sv. Augustinom. Ovaj gledao i nastojao svakako, da Voluzijana osvjedoči o ludosti poganstva i da ga privede na kršćanstvo. No kako svako obraćenje nije djelo jednoga čovjeka, već slavlje milosti Božje, to ni sam učeni i žarkom ljubavi napram bližnjemu rasplamćeni sv. Augustin nije bio dosta jak i sa svom snagom plemenite duše svoje i sa svim žarom divne rječitosti svoje da gane i smekša srce Voluzijanovo, da ga sklone na kršćansku vjeru, da ulije u toga lednika i kap samo ljubavi Propetoga.

Dok je tako Voluzijan boravio izvan Rima, dogodi se, te jednoga dana Melanija srećom uze razmatrati o nebeskom kraljevstvu; i ovaj predmet, kad o njem razmišljala točnije i sve više i bolje u svjetlu vjere, na jedanput joj uhvati, razdraga plemenito srce toli jako, te ona ugleda jasno kô na suncu, da sve, što vidi prolazna pred sobom, gledom na nebo ne vrijedi baš ništa, da je prvi i najpreći posao postići lijepi raj, da nijedna žrtva nije prevelika, da se zasluži vjekovita, beskrajna sreća. — Iza ovoga razmatranja ne promijeni do duše Melanija svoga stališa, jer je bila udana; no drukčije stane misliti, posve drukčije živjeti. Šta uradi lijepi raj! Ona se odreče svojih zabava, svoje taštine, gizde svoje, posveti se službi ljubavi bližnjega, vježbanju u krjeposti, pokornim djelima, i tako bude, da je ne samo nestalo prijašnjeg sjaja u načinu njezina života, već da joj više nije sjala ni vanjština kô prije, jer ona je navlaš bježala od svake gizde, naumice odstranjivala sve, što bi je pred svijetom istjecalo i veličalo, čim bi si umjela prije povisiti ljepotu svoga i od naravi miljem obajana oblićja. Melanija sada posve skromna, i srce njezino bilo sada posve skromno, i duša njezina sada kao zlato.

Iza duljeg vremena vrati se Voluzijan u Rim i nije oklijevao, da posjeti Melaniju. No kako se snebi i skameni, kad zateče njezin stan posve drukčiji, njezino odijelo, njezino obličje toli promijenjeno. Ah, Melanija! povika u čudu, šta je to? Šta se zbilo? Gdje je sjaj i namještaj tvoje kuće, gdje je ruho-grimiz i svila, što ti vazda milo pristajala? Kamo tvoja zanosna ljepota? Ko te je mladu tako prevrnuo? Melanija! Gdje je krasnica Melanija? I s mjesta mu Melanija odgovori: Voluzijane dragi! To je bilo pa se i zaboravilo. To je, vidiš, učinilo ono lijepo nebo, to je uradio moj lijepi raj. I uze mu sa svom milinom svoga srca, sva žarkom ljubavi rasplamćena kazivat i pričat do najtanje sitnice, kako joj pomisao na vječni život, na kraljevstvo nebesko rasvijetlilo razum, okrenulo srce, sklonosti i život; kako je od onda kud i kamo sretnija, kako uživa mir duševni, kojega prije nije poznavala; kako ju samo jedan pogled na onu stranu dignuo nada sve, što joj prije srce i sklonosti njegove toli čvrsto držalo uz ispraznosti ovoga svijeta; kako joj se sada čini sve, što je zemaljsko i prolazno toli nisko i neznatno, kad pogleda na ono, što je rajsko i vječno. Sve je to, Voluzijane, da, na oko žarki, rumeni cvijet, ali kojega brzo nestane, koji toli brzo uvene i pogine — čim ga se ruka dodirne. Ovaj plameni izljev njezina srca, ovaj živi njezin primjer, ovaj opis njezine sreće, što je sad uživa u službi Božjoj, u nadi vječne plaće, prihvati dušu Volu-

zijanovu toli silno, te odmah s mjesta odluči, da će se odreći i on poganstva i kao kršćanin posvetit se jedino Bogu i krjeposti. Suze u očima potvrdile su njegovu odluku, otkovale ga od ove zemlje. — Tako je eto izvela pomisao na lijepi raj, na ono krasno nebo, čega nijesu mogle ni najljepše ni najrasvjetljenije riječi mudraca Kristova — Augustina.

O da, iskustvo nas svakidanje uči, da je čovjek samo tada kadar, da se digne nad ovu propadljivu, krhku zemaljštinu, pače da je posve prezre, kad mu se misli k nebu vinu, kad mu polete na nebeske, vječne stvari.

Drugi utješan učinak ove pomisli jest, da nam jaram Gospodinov postaje lak i breme njegovo slatko. Spomen na blaženu vječnost drži čovjeka jaka i nepokolebljiva u svim burama toga jadnog života. Nestane u srcu tmine, kad prosine zračak ove svete nade. I nema jada kojega ova pomisao ne ublaži; nema nemira, kojega ona ne smiri; nema nestrpljivosti, koje ona ne utaži; nema brige, koje ona ne osladi; nema boli, koje ona ne olakoti; nema suza, kojih ona ne otare. Očekivanje vječnoga života, vječne sreće učini, te lako podnesemo tugu i žalost, liječi nam sve bolesti, sladi nam toli čestu čašu pelina u životu. „Sjaj, što ga iščekivam“, običavao bi reći sv. Franjo Assiski, „toli je velik, da s najvećom radošću podnosim sve muke, sve bolesti, sve klevete, sva progonstva, što se nada me slete.“ Ova pomisao u svjetlu vjere razjašnjiva nam lijepo i ono, što gdjekoje na ovoj zemlji lako zavede, za što na ime Providnost Božja pripušća, te se često puta proganja nevinost, a zloća slavlje slavi, proganja krjepost, a bezbožnost oholo vlada, proganja dijete Božje, a dijete svijeta slavu nosi. Doći će dan plaće, doći će dan uzvrata. U onaj tren, kad se spomenemo vječnoga pokoja, lako podnašamo svaki trud i napor. Na svaku napast gotovi smo oružjem u ruci, jer nam je srce okrenuto k nebeskom Jerusalemu. Kad bi neki opat vidio kojega od svojih samostanaca, gdje amo, tamo tužan, žalostan hoda, onda bi mu se primakao i milo mu, sa slatkim smiješkom progovorio: Brate moj dragi! kako? za što da se žalostimo? Nek oni jadikuju i uzdišu pod teretom svoga križa, koji idu za tim zemaljskim stvarima, kojim nada u lijepi raj ne nosi nikakve utjehe. A nama je naš slatki Isus obećao divno blaženstvo; nas, brate, nada ne vara; mi idemo napram lijepome raju, pa za što bismo se žalostili? O kad bi ljudi razumjeli ovu veliku istinu! Spomen na lijepi raj učinio bi ih jake i nepokolebljive na muci, svagda velike stajati protiv sotone i pakla; oni bi do konca i u najtežem boju ustrajali, oni bi pri tom i već na zemlji sretni i presretni bili, kao i sv. Stjepan, koji je bio pun rajskog žara i radosti, kad su ga kamenovali, jer je uzvinuo oči svoje k lijepome nebu, i ugleda tada Isusa svoga ob desnu Oca, gdje čeka slugu svojega, da ga ovjenča vijencem života, da ga dariva u vječnome blaženstvu.

Čežnja za lijepim rajem.

Zarobljenik gine i tavnuje već tolike duge godinice u tavnici. Bijela dana lišen i slobode, otkinut od ognjišta svoga, jadan u teškom gvožgju i okovima trpi glad, studen, boli, zapuštenost, neiskazane žive muke muči, nemilo ga baš bije rgja od tavnice. Nije li jasno, da on čezne za onim časom — blaženim časom, kad mu se otvore vrata od tavnice, kad mu sine sloboda zlatna?

Brodar na moru u pogibelji, tjeran naokolo burom i bijesnim valovjem, već više od jedanput bilo, da njega i broda u toj dubini nestane, zar da ne čezne, da iza duge, mučne vožnje čuje slatku rieč: Zemlja, zemlja!

Vojnik, koji je sve teškoće rata i sve pogibelji pretrpio, koji se u krvavoj borbi junački borio za spas i slobodu, za domovinu svoju, ne će li čeznuti za onim trenutkom, kad je dušmanin svladan, bitka dobivena, pobjeda slavno izvojštena?

Dječak, mladić, odijeljen od očinske kuće, primoran na vježbanja, koja su mu i nepotrebita i uz to veoma mučna i dosadna, ne čezne li, da mu što prije proteku godine naukâ, da može opet vratit se u krilo svoje obitelji, kućni svoj prag ugledati i baštinu svoju zaposjesti?

Zaručnica, koja ljubi svoga zaručnika, ne iščekiva li s najvećom i žarkom željom, da joj se dragi što prije povrati iz daleke zemlje, kamo je otišao; ne čeka li jedva, da dodje sretni čaš, gdje će je pod vijencem povesti na svadbu željenu, blaženu?

Šta? a kršćanin, koji sigurno, kao što mu je vjera sigurna, znade i spoznaje, i na žalost samo odviše osjeća, da je ovdje na zemlji nalik na nesrećna zarobljenika, na jadna brodara, na borioca u bitki, na dijete u zaptu, na zaručnicu, koja je daleko od onoga, koji ju ljubi, — kršćanin da ne čezne za lijepim rajem, mjestom slobode,

lukom spasenja, pravom domovinom, bogatom baštinom, blaženom svadbom? — O da, lako je i prelako shvatiti, što ljudi, koji poznaju svoje zvanje, koji osjećaju breme zemaljskog života, koji su rasvijetljeni svjetlom vjere, koji misle na raj i na veličinu njegovu i na vječno blaženstvo njegovo, toliko i tako gore i plamte pravom i toplom željom, da tamo dogju, što toli čeznu, da ova slatka nada što prije istina bude. „O radosti nad sve radosti," kliče sv. Augustin, „o radosti, nad kojom druge nema, kad ću ja tamo doći, da te uživam? Kad ću prispjet, da posjedujem Boga svoga, u kome ću sve naći? O vječno kraljestvo nebesko, gdje svijetli svjetlo, što se ne trne, gdje stanuje mir, što svako iskustvo nadilazi, gdje se duše izabranikâ odmaraju od svojih borba u svetom uživanju savršene sreće i blaženstva! O raju — lijepi, bajni raju, koli je velika sjajnost tvoja! Tamo o Gospodine, vladat će s nami sveci, u svjetlost kô u kakovu haljinu odjeveni, a na svojim glavama nosit će vjence od dragog kamenja". Da, ovi osjećaji čežnje bit će i moraju da budu u srcu svakoga čovjeka, koji misli na raj, koji hoće da jednom tamo i stigne.

Konac ovoga zemnog života, zadnji korak, što ga svaki čovjek ima da učini, koji ga prenosi na onu stranu — smrt jest do duše neprijatna misao: niko je ne ljubi, niko rado ne umire, niko rado u grob ne lijega. Kao kazna za grijeh jest i mora ona da bude gorka od pelina čaša, što je svaki sin Evin, rogjen kô dijete srdžbe mora iskapiti. — No u nadi našega otkupljenja, u svijesti krjeposna kršćanskog života, u pouzdanju u zasluge Isusove, u sigurnosti, da umiremo ko dijete katoličke crkve, zasladi nam se i ta gorkost neizbježive smrti, i u našim njedrima plane čežnja za onim, što pravednika, što kršćanina čeka s onu stranu groba.

Otvorimo Sveto pismo! Eto pred nama je Kralj, koji je istina bio velik grješnik, no pravom pokorom postao muž po srcu Božjem. Kakvo je čuvstvo vladalo dušom Davidovom? Ah, nikakvo drugo do čežnja za kraljevstvom nebeskim, za posjedovanjem najvišeg dobra! „Kako no jelen čezne za izvorvodama", kliče kralj u svojim psalmima, „tako čezne duša moja za tobom, o Bože![1]) Ko bi mi dao krila poput golubice, da poletim i otpočinem u Bogu svome?[2]) O kad ću doći i pokazat se pred licem tvojim?[1]) Suze su mi dan i noć hrana moja,[2]) jao meni, jer se obitavanje moje toliko oteglo![3]) Jedan dan u predvorju raja draži mi je, nego li tisuća godina u stanovima grješnikâ;[4]) jer ti si, o Bože, Bog srca moga i baština moja u vijeke!"[5]) — Ova sveta čežnja oglasiva se u srcu svakoga čovjeka, koji je shvatio kršćanstvo u svoj dubini, u svoj veličini njegovoj; kršćanin mora da uzdiše za oslobogjenjem iz ropstva grijeha, za postignućem rajske slave i veličja; i koji ne uzdiše na ovoj zemlji kao tudjin, veli neki sv. Otac, taj ne će imati sreće, da dodje u lijepi raj kao gragjanin rajske domovine. Ne bi li bila prava sljepota, ne bi li bila najveća otvrdjelost, kad bi ti sve jedno bilo za toli sretnu budućnost, ako si već spoznao njezinu vrijednost, njezinu važnost i uzvišenost? — Sretnih li, Bože, onih, kojim je duh proniknut ovom istinom, ovom čežnjom za vječnim dobrima! Od slučajnih, prolaznih dobara ovoga svijeta ne prijeti njihovu spasu nikakva pogibelj. Njihove želje, njihovi zahtjevi idu samo za onim, što navijek traje. „O kako mi je mrsko na ovoj zemlji," kliče rajskom ljubavi rasplamćen sv. Ignacije, „kad pogledam na to nebo!" „Šta mi koristi ovo za lijepi raj?" to će biti za njih načelo u životu, kao što je bilo i za sveca Alojzija; njihova ljubav ne će se više nikad, pa ni onda, kad je dopušteno, dat zavesti od kakve prolazne ljepote; oni si uvijek radije izabiru vječnu ljepotu, izvor svega, što je lijepa; rajski, nebeski Jerusalem bit će slatki predmet njihovoj čeznji, željkovani cilj njihovim željama, svjema njihovim nadama. Kad svetom Filipu Nerijskome donesoše vijest, da ga je Papa imenovao kardinalom, djetinjom prostotom baci svetac svoj biret (kapu) u vis i povika: Paradiso! Paradiso! — Njeki redovnik svetoga Franje zanio bi se, kad bi god čuo riječ: lijepi raj. Sveti je Alojzije na samrtnom času angjeoskim smilkom govorio: „Idemo, idemo veselo!" A kad ga upitaše: „kamo?" još dražestnije mladić odgovori: „u lijepi raj, u lijepi raj!" I sveta Terezija, kad joj se donese zadnja popudbina, začne pjevati i uskliknu: „Je li mi već jedared došao čas — oj blaženi čas, za kojim sam tako dugo uzdisala?" — Na koncu da čujemo još svetoga Augustina! On je napisao tri knjižice, koje nam rišu njegovu žegju za vječnim životom. Koli milo govori svetac u svojim

[1]) Psal. 41, 2. — [2]) Psal. 54, 7.

[1]) Psal. 41, 3. — [2]) Psal. 41, 4. — [3]) Psal. 119, 5. — [4]) Psal. 83, 11. — [5]) Psal. 72, 26.

„Razmatranjima“, u svojoj „Ručnoj knjižici“, u svojim „Razgovorima sa samim sobom“! Ko hoće da upozna jezik i svu zamamljivu nježnost srca, što žarko ljubi, neka samo otvori i čita sve tri divotne knjižice. U jednoj od njih evo kako se svetac izrazuje: „O rajska domovino! Domovino sigurnosti! Gle, mi te pozdravljamo, mi srca svoja k tebi podižemo! Iz ove jadne doline za tobom uzdišemo i suzom evo iščemo, da k tebi dogjemo. Oj lijepi, krasni dane! Oj dane radosti naše, sjajni dane, koji večeri ni konca više nemaš! Oj dane, u koji ćemo čuti slatke riječi: Unigji u radost, u kuću Gospodina svoga! Jerusaleme, majko izabranih, sveti grade božji, mila zaručnice Isusova! O koli te ljubi, o koli te voli srce moje! Koli čezne duša moja za gledanjem ljepote tvoje!“ — A u jednom govoru, gdje opominje krštenike, progovara: Hoćete li da budete nepobjedljivi usred napastî ovoga svijeta: a vi razplamtite i ojačite u svojim srcima želju za vječnim Jerusalemom! Bježite, bježite od onih muka, što uvijek traju, od onih nevolja, što nikad ne prestaju; raspalite duše svoje ljubavlju i čežnjom za blaženim životom izabranikâ, u kojem se radinost naša nigda ne umori, a mir nam nikad ne dodije; u kojem ćemo Boga uvijek hvaliti i uvjek novu sreću nalaziti. Tamo nema više nikakve skrbi za dušu, nikakve boli za tijelo; tamo nema više ni borbe, ni kakve brige za druge, koji su nam mili i dragi. Bog će nam biti sve, — sve lijepo blaženstvo naše!

Paljetkovanje s mojega puta.

IV.

1. Okolica Brna ima zanimivih špilja, medju kojimi se ističu Bejčiskala i Vejpustek; a ima i drugih prirodnih ljepota, te nedjeljom i svetkovinami vrvi posjetiocî svake ruke. To je osobitó sa sjeveroistočne strane grada, gdje leži mjestance Adamov kao posred krasne bašće s krasnom gotičkom crkvom. S te strane pukla je oveća ravnica, kojom teče Svitava, oko koje se razastrla moravska Švicarska, kojom sam se provezao na Ignacijevo 31. srpnja, ostaviv u Brnu odabrano kolo radnika iz svih stališa i slojeva družtvenih, koji se sastali bijahu, da viećaju o najživljih pitanjih našega doba. Svi su uslovi ovdje, da procvate obrt: velmože Lichtenstein i Salm imadu onoga, što se zovu *nervus rerum gerendarum,* a narav podaje obilno, što vješte ruke priredjuju, da služi raznim potrebam ljudskim. Rječica se vijuga poput zmije; a željeznica morala si prodirati put kroz tvrdu pećinu, da uzmogne što prije do cilja, kamo je njoj vazda hitnja. Do trgovišta Blansko ima 10 prorova, a iza svakoga pukne ti pred očima nov prizor. Sad opaziš na obronku klisurâ ruševine staroga grada (Novigrad); sad te iznenadi na povišem mjestu niz omanjih bielih potleušica, što ih je grof Salm podigao za mnoge radnike svojih željeznih rudnika; sad se nadješ pred velikom tvornicom šećera (Rajec); sad te iznenadi krasan dvorac velmože, a do njega razne tvornice; sad te razdraga crkva na liepom položaju, a do nje ljepušasti dvor grofa Kalnokya (Letovic). I tako se, ni sam ne znaš kako, nadješ u Svitavi, gradu prometnom, a za čas i u Trebovi, najstarijem mjestu zemlje, s koje pomalja ponosne glave svoje pet kuća Božjih, gdje je stjecište raznih željezničkih pruga, od kojih su ponajglavnije one prema Olomucu.

2. Sada smo već u Českoj, domovini velikoga Samo-a, majci bajoslovne Ljubuše, koljevci tolikih umjetnika. Vozimo se uz „tihu Orlicu“, pa nas već prve postaje sjećaju ne samo na velik stepen i procvat trgovine i obrta (gradić Usti na Orlici), nego i na gdjekoje krvave listove povjesti češke, kojimi ova zemlja toliko obiluje. Gradić Brandys na Orlici leži u krasnom predielu, a tu bijaše njekoć glavno sielo „češke braće.“ Iz ubave dolinice, što se stere uz Orlicu dolazimo prorovom u veću ravninu, pa prema ušću Hrudimke, koja nas dovede do Pardubica i do Labe rieke. U ovom se kraju proizvodi mnogo šećer, pivo, papir i zapaljivi predmeti. U okolici Pardubica imade ovećih ribnjaka, u kojih se umjetnim načinom goji riba. Zašav u Časlavsko okružje naći ćemo se skoro i u *Kolinu,* gdje su (1757.) austrijske čete pod Daunom porazile Friderika Velikoga, usljed česa su Prusi morali ostaviti Česku. Pred gradom ovjekovječuje taj dogodjaj stup, podignut na jednom brežuljku. Tu ostavljamo Labu, te zadjemo prema Českomu Brodu, gdje je (1434.) kraj učinjen husitskim bojevom, gdje padoše Prokop Veliki i Mali,

odvažni vodje. Još čas i eto Žiškina brda, pa ti je pred okom *Prag — zlatni Prag!*

3. Ja sam i tu bio najavljen „Kćerim Božje ljubavi", koje počeše ovdje svoj blagotvorni rad godine 1880., a godimice su ga tako proširivale, da su 1893. zavod svoj znatnom dogradnjom povećale. Prijazno dočekan i kroz četiri dana liepo pažen, na čem im srdačna hvala, a od Boga plaća, mogao sam odavlje izletati u razne dielove drevne ove priestolnice vojvodâ, kraljeva i careva u Českoj. Moj prvi posjet bijaše namienjen Isusovcem, da im prinesem čestitke, jer su svetkovali velikoga utemeljitelja svoga. Crkva im je na uglu *Karlova trga,* a do nje skroman samostan uz još skromniju bašćicu. Crkvu sam našao dubkom punu, a pobožne duše pjevale su u sav glas litanije Gospine u jeziku češkom. U prikraju prisluškivao sam skladan poj, divio se vještini sinova Ignacijevih, koji za ovakove sgode umiju svoje žrtvenike okititi morem svjetla, a preporučivao se nedostižnomu velikanu u duhu trapnje i samozataje, da me nauči taj duh poznavati, ljubiti ga, te se na osnovu njegovu uzmognem i ja vinuti u one rajske visine, kamo je on doveo i njega, kako se razabire na slici glavnoga žrtvenika. Prag ljubi dobre svoje Isusovce; a ljubi ih ne samo, jer mu češkim jezikom vazda progovaraju, nego i za to, jer on čita u velebnih spomenicih, koji se u njegovoj sredini dižu, što su mu oni njekoć bili. Ogromna vojarna do sadašnje im crkve, bijaše njekoć njihov samostan. Gorostasna sgrada *Clementinum,* u kojoj su 3 crkve, sveučilište, sjemenište i konvikt, gimnazija, zviezdarna, slikarska akademija, razne prirodopisne i prirodoslovne sbirke, bijaše njekoć (1578.—1726.) njihov kolegij. Crkva sv. Nikole na Maloj Strani, s veličanstvenim trulom u barok-slogu, šaroliko bojadisana s ogromnimi kipovi svetaca njihovo je djelo (1673.—1752).

3. Makar da bijaše okasno, ja sam dalje pošao, da još isti dan vidim ponajglavniji cilj moga putovanja u Prag: *Emaus,* danas glasoviti samostan Benediktinaca Beuronskih, koji su ovdje milošću prejasnoga našega cara i kralja 1880. našli zaklon, kada su morali maknuti se iz Beurona pod pritiskom zlokobnih pruskih svibanjskih zakona. Oni si stekoše liep glas svojim točnim vršenjem crkvenih propisa u bogoslužju, a naročito svojim majstorskim pjevanjem Gregorijanskoga pieva. I baš ovo dovede mene amo, pa doista nikada žaliti neću, što sam sedamputa mogao prisustvovati njihovoj stranom jutarnjoj stranom popoldašnjoj pobožnosti, te uživati svu krasotu divnoga crkvenoga pjevanja.

4. Nakon ovoga letimičnoga posjeta valjalo je odpočinuti i pripraviti se, da točnije uzmognem sliedeći dan razgledati znamenitosti, kakovih u obilju imade u svakom od pet dielova Praga. Na Karlovom trgu, koji je u *novom gradu,* osnovanu 1848. od Karla IV. s liepimi širokimi ulicami, a na sjevernom mu dielu stoji njekadanja viećnica, u kojoj se na 20. lipnja 1419. odigra prvi prizor one žalostne drame, što se zovu husitski ratovi, s kojih je Česka u svakom pogledu toli silno bila nastradala. Kreneš li odavlje sjeveroistočnim pravcem, do mala ćeš doći na dugoljasti *trg Većeslavov,* gdje je podignuta velebna sgrada za musej kraljevine Česke. Gradjen je u slogu renaisance po nacrtu profesora Schulza (1885.—1890.), nu prem je otvoren već 1891. nisu još ipak amo ni prenesene ni uredjene sve sbirke, kojim je ovdje namienjeno mjesto. Dalje prema sjeveru najživahnija je ulica staroga grada (Prikop, Graben), gdje su bogati dućani i obilno posiećivane kavane. U tom je kraju stajala njekoć i kuća čuvenoga vodje Taboritâ Žižke, a podješ li još dalje prema sjeveru, naći ćeš starodrevni toranj iz 15. vieka, koga su u novije doba popravili uz trošak od 100.000 for. To je sa sjeverne strane ulaz u *stari grad,* a bijaše tu i priestolnica čeških kraljeva, koja danas služi za vojarnu. Krenemo li odavlje na zapad, doći ćemo na znameniti trg staroga grada, gdje se njekoć držali pučki sastanci, snovali mnogi ustanci, vršile mnoge smrtne kazne, a gdje je 1650. dao Ferdinand II. podignuti kip blažene Gospe u zahvalu, što je grad oslobodjen od Šveda. Na zapadnoj strani trga stoji drevna viećnica, danas većim dielom obnovljena, dočim je od stare ostao samo toranj (sagradjen 1474.), umjetna ura (planetarij) i ulaz. Vriedno je ovdje pričekati, dok ura tuče, jer tada kroz prozorčić izadje Spasitelj, a za njim dvanaest apostola. Ali ura imade svoje posebno vrieme, što je ubilježeno na ploči, pa prema tomu se valja ravnati. Pred viećnicom odigrao se takodjer mnogi krvavi prizor česke povjesti. Poslie bitke na Bieloj Gori (21. lipnja 1621.) smaknuto je ovdje 27 plemića čeških; a 1633. dao je ovdje Wallenstein pogubiti 11 viših častnika tobož radi kukavičluka, što ga pokazaše u bitci kod Lützena. U 2. boju Maxovi su umotvori: kipovi za Prag najzaslužnijih vladaoca čeških Spitihnjeva

II., Otokara II.; njemačkih careva Karla IV. i Ferdinanda III.; austrijskih careva Franje I. i Ferdinanda I. U dvorani za sjednice ogromna je slika Brožikova: Hus pred saborom u Kostnici. Imade u ovom predielu i znamenita palača: Clam-Gallasova u barok-slogu (1701.—1712.); Kinskyeva, i polovice 18. vieka, u kojoj je pohranjeno u arhivu mnogo spisa iz francezkoga prevrata (17.500). Od svjetovnih sgrada u ovom okolišu spomenuti ćemo još i sveučilište *(Carolinum)*, gdje je njekoć djelovao i Hus, a gdje je i 1848. godine bilo burnih prizora.

5. Staromu gradu na sjevero-zapadu jest onaj dio, koji se od 1850. godine zove *Josipov grad*, a obično ga zovu krugom za jevreje, jer su prije mal ne izključivo samo oni ovdje stanovali, dočim danas imade ovdje i preko 5000 kršćana, većim dielom siromaha. Ulice su ovdje vrlo uzke, vijugaste; kuće trošne i neznatne. Ali povjestničkih znamenitosti ima i ovdje: stara jevrejska bogomolja iz početka 14. vieka, za koju kaže priča, da su ju sagradili prvi bjegunci iz razorena Jerusalema. Do ove bogomolje leži staro groblje jevreja, zatvoreno već u doba Josipa II., ali zanimivo radi mnogih spomenika iz najdavnije dobe, koji vire iz trave i raznovrstna šikarja, koje je tu poraslo. Nu u novije doba poče se i ovaj kraj dizati, osobito od kada je uz Vltavu uredjena Rudolfova obala, uz koju se medju ostalimi sgradami diže *Rudolfinum*. Sgrada je po nacrtih prof. Ziteka podignuta 1876.—1884. u slogu talijanske renaisance, a namienjena je posve raznim granam umjetnosti. Tu je liepa galerija slika, u kojoj imade primjerakâ i od umjetnikâ prve ruke: Guida Rena, Tiziana, Veronesa, Rubensa pod istim krovom. Suprot ove sgrade poredaše se još razne škole. Šteta, što se diljem ciele Vltave nije mogla urediti obala, da se Rudolfova prisloni odmah na obalu Franjinu, koja se stere medju mostom Franjinim i Karlovim. Na ovoj obali uz Franjin most diže se veličanstveno česko kazalište, remek-djelo spomenutoga već prof. Ziteka, a svjedok bezprimjerne požrtvovnosti českoga naroda, koji je ovaj hram vila u kratko vrieme reć bi dvaput sagradio. Liepo je pošetati ovom obalom, uz koju je liepa bašćica sa umjetnim vodoskokom i spomenik cara Franje I.

5. Na lievu obalu Vltave vode četiri mosta: Palacky-ev, Franjin, Ferdinandov i Franje Josipa, dočim je kod Rudolfinuma željezni mostić za pješake samo. Prvi počiva na 7 lukova, a otvoren je 1879.; drugi je gradjen 1839.—1841., a četvrti otvoren 1868. vodi u Rudolfovo šetalište i Belvedere, veličanstveni ljetnikovac, što ga je Ferdinand I. sagradio 1534. za svoju ženu Anu. Najstarijemu (3.), stavi temelje Karlo IV. 1367., ali je dovršen tek 1502. Iza nesgode, koja ga zadesila prije njekoliko godina, obnovljen je opet. Prije nego ćeš stupiti na nj, opaziti ćeš s desne ruke spomenik cara Karla IV., što mu ga podigoše 1848. prigodom petstogodišnje slave, te je osnovano Praško sveučilište. Onda će ti oko zanieti starogradski toranj na početku mosta, djelo Karla IV., obnovljen 1875. Urešen je s više tornjića, kipova i grbova. Napis jedan na njem hvali njegovu jakost, jer ga ni Švedi ne mogoše 1648. osvojiti. Na mostu samom stoji 30 kipova, od kojih su njeki iz početka 18., a njeki iz polovice našega vieka. Kip sv. Ivana Nepomuka od mjedi liven je 1683. u Nürnbergu, a označeno je mramornom pločom i križem ono mjesto na mostu, s kojega baciše sveca u rieku, jer je čuvao tajnu svetoga zvanja svoga. Kada okom segneš mostom, što se pružio 467 m. u duljinu, a preko 10 m. u širinu, onda ćeš razumjeti, kako su amo mogle dolaziti hiljade i hiljade hodočastnika iz Česke, Moravske i Ugarske, da kroz osam dana slave velikoga zaštitnika svoga, komu na čast bi i njegov kip i sav most svake večeri zasjao u nepreglednom nizu uljenica. Uživat ćeš ovdje i s liepa pogleda na brdo Lovrino, na Hračin, na Rudolfovo šetalište. Dovesti će te pako ovaj most najprije na *Malu stranu*.

6. Ovdje je sielo českoga plemstva, pa mal ne svaka velikaška obitelj ima tu svoju palaču. Kuće su liepe, visoke, uz nje krasne bašće, ali je sve većinom starodrevno, mrko. Najznamenitija je svakako palača Waldsteinova, koju je 1623. sagradio glasoviti ovaj vodja u tridesetgodišnjem ratu. Ona je danas svojina iste obitelji, te dobro u svom prvobitnom obliku sačuvana. Medju drugimi riedkostmi, što se tu čuvaju, jest i priredjeni konj, što ga je Waldstein jašio u bitci kod Lützena. Spomena su vriedne i palače Nostitzova s liepom galerijom slika, Lobkoviceva, Thunova i dr. Na Stjepanovu trgu podignut je 1858. spomenik Radeckomu, koga na štitu drže vojnici svake vrste. Ovdje je i zavod za sliepe, uz koji vodi put na *Hračin*.

7. Ovo je Parižki kapitol. Najveličanstvenija sgrada je kraljevski dvor na divnom položaju.

Sagradio ga je 1333. car Karlo IV. po uzoru Pariškoga Louvre, a obnavljao ga i Vladislav i Ferdinand I. i Rudolf II. Sadanji mu je oblik dala Marija Terezija. Ima više liepih dvorana, te sabornica, iz koje je grof Thurn 23. svibnja 1618. kroz prozor bacio namjestnike Martinica i Slavatu, što je dalo povod tridesetgodišnjemu ratu. Spomen na to, da su namjestnici ostali živi, čuvaju dvie piramide u bašći. Tik do diela, u kojem se ovo dogodilo (Vladislavov dio) stoji krilo u kojem je stanovao 1878.—1883. neprežaljeni naš carević Rudolf. Hračinski trg pred dvorom jest kao četverokut, što ga okružuju još sa sjevera palača nadbiskupska i dvorovi kanonika, na jugu Schwarzenbergova, a na zapadu palača Toskanska, sada svojina našega premilotivoga vladara. Kreneš li od crkve sv. Vida istočnim pravcem doći ćeš kroz stara vrata dvora na stari bedem, odkle je prekrasan pogled na grad. Po dnu ti je Rudolfovo šetalište pa Mala Strana i Smihov s lieve obale Vltave. Na Vltavi otoci Sofijin, streljački, a preko rieke vinuli se krasni mostovi. Na desnoj obali sav stari grad i dalje predgradje Karlin, na jugoistoku Vinogradi, a još dalje istim pravcem bajoslovni Višegrad. I daleka okolica grada sa istočne strane prema Labi i Kolinu otvorena je pred tobom. Na povratku viditi ćemo drevne tornjeve: Daliborka i crni toranj, koji su čuveni sa zatvorâ svojih. Iz Hračinskoga trga smjerom zapadnim doći ćemo uz samostan Karmelićanka, na Loretski trg, gdje je na uglu samostan Kapucina, a u njem uzidane kuglje iz dobe, kada su (1757.) Švedi obsiedali grad. Još dalje doći ćemo kroz carska vrata na bedeme, odakle će nam pred oči opet krasan prizor: pogled u „Česku Švicarsku," romantičku dolinu Šarku, koja se na sjeverozapadu stere do Biele Gore, znamenite radi bitke od 8. studenoga 1620. U istom kraju bijaše i bitka na 6. svibnja 1757., u kojoj pade pruski vojskovodja Schwerin. Vraćajući se istim putem stanimo kod *Strahova,* glasovitoga samostana Praemonstratensa. Osnovao ga je kralj Vladislav I. i podigao na najvišem mjestu grada. Višeputa bijaše razoren, dok koncem 17. vieka ne dobi lice, u kojem nam se i danas pokazuje. U ogromnom je samostanu liepa galerija slika, znatna knjižica i njeke prirodopisne sbirke. U crkvi do samostana je grob S. Norberta, utemeljitelja reda, pa grob generala Pappenheima, koji je 1632. pao u bitci kod Lützena. Iz gornjega je boja krasan pogled ne samo na grad nego i daleko na sjeveroistok tamo do Krkonoša. Odavlje se malim puteljkom spustimo u Malu Stranu, pa ulicom karmelićana i Aujezderskom prema *predgradju Smihov.* Nu prije još krenimo na *Petrin,* liepo šetalište na t. zv. gladnoj stieni, kamo će nas dovesti brza uzpinjača. Tu podigoše toranj Eiffellovu naličan 60 m. visok, odakle je ponajljepši pogled na grad, koji daleko nadvisuje sve, što ih do sada spomenuh, jer ti oko na daleko ne ima zaprjeka ni s jedne strane grada. Iz Smihova doći ćemo Palackyevim mostom u *novi grad,* odakle smo i razgledavati počeli.

8. Na desnoj obali Vltave, a na jugu leži *Višegrad,* na iztoku *Vinograd i Žižkov,* a na sjeveroiztoku *Karlin. Višegradi* su samostalna občina, a spaja ih Palackova ulica s *novim gradom.* Sve je ovdje na velegradsku, posve po najnovijem ukusu: široke ulice, visoke nove kuće, koje još vazda kao niču iz zemlje. Nješto tek dobniji Pražani sjećaju se, kada je ovuda pusto polje bilo. Glasovita je tu bašća Canalova, koju Pražani obilno posiećaju. — *Višegrad* s tvrdjom na brdu, gdje da ju je najprije sagradila Ljubuša, bijaše priestolnica českih vladaoca. S bedemâ liep je pogled na južni dio grada, gdje se takodjer dižu nove, velike sgrade, te će do njekoliko godina nastati i ovdje na velegradsku sagradjeno predgradje. U doba husitskih ratova Višegrad je patio silno, jer je mal ne sve razoreno bilo. Na obronku Žižkina brda je *Žižkov* takodjer s liepimi, novimi kućami, a tako i *Karlin,* gdje je kao i u Smihovu osobito razvit obrt.

9. U Pragu je sielo nadbiskupa, koji je i primas Česke. Uz bok mu je prvostolni kaptol sv. Vida, a postoje još i kolegiatni kaptoli: sv. Petra i Pavla na Višegradu i Svih svetih u Hračinu. Za uzgoj svećenstva imadu dva dječačka sjemeništa, od kojih je česko u Pragu, a njemačko u Stribru (Miesu). Predavanja slušaju na državnih gimnazijah, a na čelu kućne uprave stoji ravnatelj. I bogoslovni zavod je u novije doba razdieljen u česki i njemački, te je svaki dio svoga sveučilišta. Znatan je manjak njemačkih kandidata već u dječačkom sjemeništu, pa onda i u bogoslovnom. Kod uprave biskupije, koja ima jake narodnosti, to je velika težkoća. Ni uz najbolju volju ne može se vazda zadovoljiti želji, a tko ne poznaje tih težkoća brzo će čuvarom Siona podmetnuti nakane, kojih kod njih nikada bilo nije, jer ih biti ni ne smije. Duhovnom pastvom kod kat. pučanstva od blizu 300.000 bavi se dušobrižno svećenstvo u 25

župa, koje pomažu razne redovničke družbe. Od mužkih djeluju: redovnici sv. Križa, Maltežani, Praemonstratensi, Benediktinci, Augustinci, Dominikanci, Franjevci, Kapucini, Piaristi, Isusovci, Redemptoristi, milosrdna braća. Od ženskih: Benediktinke, engl. gospodjice, Uršulinke, Elizabetinke, Karmelićanke, Franjevke trećoredke, redovnice Presv. Srca Isusova, školske sestre Naše Gospe, Kćeri Božje ljubavi, milosrdne sestre sv. Karla Boromeja, Presv. Križa i Sv. Pavla Vinkova.

10. Iz ovoga se već zaključuje, da će u Pragu biti mnogo crkava, pa doista imade ih baš liepih, mnoge su povjestnički znamenite. U ove posljednje broji se Tyn-crkva suprot gradske viećnice, koju sada obnavljaju. Prvobitno crkva katolička, služila je kasnije Utrakvistom kao glavna crkva, a poslie oštrijoj stranci Husita. U crkvi je bio krunjen Juraj Podjebradski, a nalazi se u njoj i grob danskoga astronoma *Tyho de Brahe-a.* Uz sveučilište *(Carolinum)* drevna je crkva iz 13. vieka *Sv. Galla,* u kojoj je njekoć i Hus propoviedao, a u kojoj je deset godina (1380.—1390.) bio župnikom sv. Ivan Nepomuk. Povjestničku pako znamenitost i veliku umjetničku vriednost imade stolna crkva *sv. Vida* na Hračinu, makar da je i danas još nedogotovljena. Kada staneš do nje, onda kano da u onom mrkom kamenju čitaš uklesani dio poviesti česke, koja te dira osobito za to, što je u njoj dizao ruku brat na brata. Žalostni bojevi Husitski ostaviše tragova mal ne na svakom koraku Praga. Puno je s njih pretrpilo i ovo krasno djelo Petra Arlera iz Gmünda. Dugo i dugo bijaše tek svetište gotovo, a uza nj toranj, prije 160, a nakon požara (1541.) 90 m. visok. Danas su na pročelju već dva nova vitka tornja, a radi se marljivo, da se svrše i ladje, te spoje sa svetištem. U crkvi je krasan kraljevski nagrobnik, što ga je dao iz marmora i alabastra načiniti Rudolfo II. (1589.), pod kojim počivaju mnogi vladari českí od 14.—17. vieka, posljednja nadvojvodkinja Marija Amalija (1804). S desne ulazu jest *Većeslavova kapelica.* Na vratima okrug, o koji se je svetac držao, kada ga je brat mu Boleslav 936 u Staroj Boleslavi umorio. U kapelici je grob svečev, a iza žrtvenika oklop i štit, što da je bila svojina sv. Većeslava. Do ove niže se oko svetišta drugih 11. kapelica, a pravi je ures veliki žrtvenik, izveden u gotskom slogu po nacrtih Krannera. Uz crkvu je i bogata riznica. — Na *Hračinu* je uz kapucinski samostan crkva *Loretska,* sagradjena po uzoru Kuće Božje u Loretu, a uz nju bogata riznica, gdje čuvaju 13 kg. težku pokaznicu, uresenu sa 6500 diamanata. — U *Maloj Strani* osim spomenute već crkve sv. Nikole iztaknuti ću crkvu Naše mile Gospe od Pobjede, u kojoj je glasovito čudotvorno Djetešce Isus. Ni ne sluteći gdje sam, unišao sam u tu crkvu, te se našao pred čudotvornim žrtvenikom, gdje je stajalo i o čudotvorni kip se dotaklo ono umiljato Djetešce Isus, što ga imam u svojoj sobici, te me vazda, pa i kad ovo pišem milo gleda i kan da me opominje, neka mi On bude cilj svakoj besjedi, što ju progovorim, svakomu potezu, što ga napišem. — U novije doba sagradjene su liepe crkve: u Smihovu basilika sv. Većeslava; u Vinogradih umiljata gotička crkva Sv. Ludmile; u Karlinu velika crkva sv. Cirila i Metoda. Sve one pokazuju, da se u Pragu shvaća pokret razbudjene crkvene umjetnosti, jer se svuda gleda, da koli razmjeri u obće, toli i pojedine radnje, pa i predmeti pojedini budu što bolje dotjerani.

Br. 307.

Dvie knjige o Majci Božjoj.

Ordinarijat Vrhbosanski ovim preporuča svomu svećenstvu:

1. *Svibanjski Ružićnjak* ili Marijina pobožnost u Svibnju, po C. Vazeru D. I. preveo Cvjetko Rubetić. Ciena u platno uvezanoj 40 novč. i 5 novč. za poštarinu. Naručbe se šalju veleč. g. Cvj. Rubetiću, vjeroučitelju na kr. vel. realci u Zagrebu. Tko naruči *pet* primjeraka, dobiva popust na poštarini. Ova se knjižica preporuča već i radi liepoga načina, kojim je pisana.

2. *Srce Marijino* ili pobožnost k preč. Srcu Marijinu uz dodatak pravila bratovštine preč. Srca Marijina, po Fr. Hattleru D. I. preveo i njeke molitve dodao Stj. Hadrović, kanonik vrhbosanski. — Ova se knjižica preporuča osobito s toga, što je do sada jedina te vrsti, te Ordinarijat želi, da se pobožnost k preč. Srcu Marijinu što više širi medju pukom. Knjižica je jošte pod tiskom, te će biti naskoro gotova. Ciena bit će joj u vezanoj u liepo izradjene korice od platna sa liepom boja-

disanom slikom 25 novč., a poštom 35 novč. Naručbe valja slati: Nakladnoj tiskari Antuna Scholza u Zagrebu (Margaretska ulica br. 6).

Sarajevo 21. ožujka 1895.

Ordinarijat dozvoljava i želi, da velč. oo. župnici ove knjižice naruče iz crkvene blagajne za župnu knjižnicu.

Nadbiskupski ordinarijat Vrhbosanski.

Viestnik.

Naša domovina.

(Dom kaptola i nadbiskupa Vrhbosanskoga.) Više već godina snovao je kaptol Vrhbosanski, kako da si nadje mjesto blizu stolne crkve, da si tu sagradi kuću. Prošle godine u osmini sv. Josipa našao je ni ne sluteći kako prostrano zemljište, a ove godine baš na blagdan sv. Josipa moglo se već prviput zakopati lopatom, da se odmah sliedećega dana počme ozbiljno raditi na gradnji. Kaptol će uz dom za sebe, sagraditi i dom za nadbiskupa, te će tako moći mal ne pod istim krovom svi sačinjavati kao jednu obitelj. Svečanosti prvoga udarca lopatom poslužilo je prekrasno vrieme, a mogla se je obaviti u prisutnosti preč. g.g. kanonika, vojničkoga i zastupnikâ svjetovnoga svećenstva, te liepoga broja naroda. U ime braće svoje obavio je obred preč. gospodin dr. Andrija Jagatić, koji je najprije blagoslovio cielo zemljište, a prije nego li će lopatom zakopati progovori sliedeće kratko slovo: „Braćo drugovi i ostala veleštovana gospodo, mili radnici! Četernaesta godina teče, što su prvi članovi novoustrojenoga kaptola Vrhbosanskoga započeli svoj rad u našem milom Šeher-Sarajevu. Četernaesta se godina niže u lancu dogodjaja sad svjetlih poput sunca, sad tmurnih poput tmastih oblaka, kojimi je prepleten kratki život mladoga ovoga tiela. Ali je nad njim bdio vazda dodieljeni mu angjeo stražanin, a rad i trud njegov neizreciva je dobrota Božja vazda blagoslovom obsipavala. Tomu je svjedok i ovaj naš sastanak, gdje ćemo evo prviput zagrebsti u zemlju, iz koje će niknuti novi dom, da nas još ove godine pod svoj krov prime. Stojeći evo pred ovim preznamenitim časom, mi zaboravljamo sve one patnje, kojim kroz cielo dosadanje vrieme izbjeći ne mogosmo, pa puni čustva zahvalnosti blagosivamo onu blagodatnu ruku Stvorčevu, koja je odklanjala zaprjeku za zaprjekom, a otvarala srca dobrih ljudi, te možemo pristupiti k znamenitomu ovomu djelu. Udielila ljubav Gospodinova, da u kući, koja će se ovdje podignuti, bude sielo sloge i ljubavi, što nas je jedino dovlje dovesti moglo; da ona bude košnica marnih pčela-radilica, koje će medom svoga Bogu miloga života i umienja hraniti stado, kojim će po providnosti Božjoj upravljati uz svoga nadpastira, komu će se ovdje takodjer podignuti dostojan dom. Neka ovo mjesto bude milo zaklonište svakomu potrebniku, otvoreno svakoj poštenoj duši, trkalište, na kom će se stanovnici natjecati, da dodju do mete, te si zasluže neuvehlu krunu u liepom raju. I dok ovo od Boga prosimo, predajemo rad pod nadzor blagorodnoga gospodina Josipa pl. Vancaša, koji je za kaptolski i nadbiskupski dom krasne nacrte sastavio, a komu podjedno evo ovdje u ime svih prinosim k današnjemu njegovu imendanu srdačne čestitke; a svu izvedbu polažemo u prokušane ruke našega revnoga graditelja veleštovanoga gospodina Ivana Holza, pa se nadamo i od marljivosti vriednih radnika, koji će odmah sutra uz posao prionuti — nadamo se velju, da će se obvezam učinjenim moći s obje strane u pravo vrieme udovoljiti. Preporučajući toplim srcem ovaj zamašni posao sv. hranitelju Gospodinovu, današnjemu dičnomu svetcu, moćnomu Josipu, njegovoj neokaljanoj zaručnici i našemu posebnomu zaštitniku Sv. Ivanu de Rossi počmimo uz blagoslov i u ime presvetoga Trojstva Otca, Sina i Duha svetoga." Sada zaredaše kopati ostala preč. gospoda kanonici, te mnogi prijatelji kaptola, koji se u liepom broju sabrali bijahu. Bilo sretno, Bogom obilno blagosloveno ovo zamašno djelo mladoga kaptola Vrhosanskoga, koje toplo preporučamo ljubavi i molitvam svojih prijatelja.

(Novi biskupi.) U konsistoriju od 18. ožujka prekonizovao je sv. Otac i dva biskupa za Dalciju: presv. gospodina Frana Uccelini-a za Kotor, a Matu Zannoni-a za Šibenik. Opetovno prinosimo najsmjernije čestitke svoje.

(Darovi.) Za ***središnje bogoslovno sjemenište:*** Veleč. g. Gjuro Kralj, župnik u Varaždinskih Toplicah 10 for. Zahvaljujući plemenitomu dobročinitelju preporučamo i daljnjoj ljubavi svojih prijatelja ovu našu veliku potrebu. Ovom sgodom javljamo, da je gradnja i kod sjemeništa počela. Ove godine doći će pod krov sjemeništna crkvica, posvećena sv. apostolom našim Cirilu i Metodu, te komad diela, koji je namienjen za stanovanje profesora. Uzdamo se, da će sv. Josip, pod čijom je zaštitom ovo djelo, namaknuti nam i sada veledušnih prijatelja i podatnih dobročinitelja. — ***Petrov novčić:*** I. K. 1 for.

Rim.

(Sv. Otac o položaju u Ugarskoj.) Vodja katolika ugarskih *Ferdinand Zichy* bijaše sretan, te ga je sv. Otac papa udostojao pismom od 6. ožujka, gdje Nj. Svetost najprije izriče, kako ga vrlo boli,

što je danas u pogibelji katolička stvar u Ugarskoj, gdje je od vremena sv. Stjepana pa do najnovijega doba vazda cvala. Zahvaljuje mu zatim za trud, što ga ulaže, da razbudi sviest katoličku po Ugarskoj, te svi ustanu na obranu svojih svetinja. Puno to veseli sv. Otca, kad vidi, gdje je sve veći broj onih, koji njegovo nastojanje pomažu. Osobito ga pako veseli, što je ustrojena nova stranka, koja će u saboru stati na obranu vjere. Čestitajuć mu, što je vodjenje stranke povjereno njemu i Nikoli Mavri Esterhazy-u, sv. Otac čvrsto se nada, da će se izpuniti nada, te se katolici Ugarske prenuti iz nehaja, na što je Nj. Svetost poticala. I to ga raduje, što mu saobćiše, da su i nov list ustrojili, koji će podupirati rad stranke i širiti njezine nazore. Upozoruje, neka svi suradnici lista vazda rade sporazumno i ovisno od svojih biskupa, kojih ugledu neka se pokoravaju, a savjete njihove prihvaćaju. Najveću pomnju neka svrate na to, da im pisanje proniče ljubav, da budu umjereni birajući rieči, da štuju gradjanske uredbe, da budu u skladu s biskupi, a najskoli sa sv. stolicom. U radu na korist crkve i domovine neka budu uztrajni i odvažni. Na koncu ih preporuča zaštiti neokaljane Majke Marije, te svim daje apostolski blagoslov. — I svečanu sgodu posljednjega konsistorija upotrebio je sv. Otac, te se odmah u početku svoje besjede svratio na prilike u Ugarskoj. Opetovno smo mi, reče sv. Otac, u pismih na našu braću, biskupe ugarske, upozorivali jasno na buduću štetu, jer smo predvidjali, što će tamo prilike donieti katolicismu. I doista nadošlo je ono, česa smo se bojali, brže nego li se očekivalo. Znadete, na što mislimo: na ustanove najme o ženitbi u Ugarskoj, što su nedavno zaključene. Zakonom je odredjena ženitba, koju gradjanskom zovu, dozvoljen je razvod braka, naredjeno je, da se može crkveno vjenčati, ali valja prije obaviti državne propise. Biskupi su istina po dužnosti sve pokušali, da od crkve i države odvrate toliko zlo; u istom smjeru djelovalo je s biskupi svećenstvo; revno su se trudili svi oni članovi u obje zakonodavne kuće, koji htjedoše da spase vjeru, koju su baštinili od djedova i predja. Ali uzaludna bijahu sva nastojanja za tako pravednu i svetu stvar: nadvladali su oni, koji davno već o tom rade, da gradjanski život urede na svjetovnu, a Ugarsku da rinu u pogibelji novotarijâ. A ipak trebalo bi bilo, da se je poštovalo vjeru, kojoj poglavito zahvaljuje Ugarska, da je učvršćeno njeno gospodstvo, a ime njeno častno, za koju se je ona često zamjernom hrabrošću borila proti žestokim navalam neprijateljâ, pa koju i danas još, pošto je često uzprkos najvećim pogibeljim sačuvana nepovriedjena, znatno veći dio naroda revno i stalno kao najveće dobro brani. Nije naša nakana, a nije ni potrebno, da više kažemo o naravi ovih zakona, što su ih rimski pape, naši predšastnici, u razno doba istinito osudili, naročito jer smo i mi na drugom mjestu na široko razpravljali o kršćanskoj ženitbi prema neprekidnoj i nepromjenljivoj nauci crkve. Nu ipak ne možemo, a da ne povriedimo dužnost, te mukom posve prodjemo preko toga. Neka oni, kojim je to u prvom redu dužnost, promisle, kako je kobno i nepravedno, ako se katoličkomu puku propisuje način sklapanja ženitbe, kakav je crkva stotinu puta osudila. Pravo je, da državna vlast odlučuje i zaključuje o gradjanskih posljedcih ženitbe; usuprot pako izdavati odredbe glede samoga ženitbenoga veza, to je stvar crkve, jer je Krist svojoj crkvi tu dao vlast, pošto je ženitbu od naravnoga saveza i naravnoga ugovora uzvisio na sakramenat. Jedva je potrebno podsjetiti na dogmat kršćanski o jedinstvu i nerazrješivosti ženitbe. Kada se to odstrani, onda pada ona glavna podloga, na kojoj ima počivati kršćanska obitelj i kršćanska država po odredbi Isusa Krista. Toj božanskoj volji ne smije se ni jedan čovjek nekažnjeno opirati.

Prosvjeta.

— Preč. gospodin kanonik Vice Palunko, upravitelj biskupskoga sjemeništa u Dubrovniku napisao je njekoliko razmatranja *o plesu*, gdje u obliku razgovora Bariše s Ljubicom, pa onda s Milovanom upućuje mladež, kako je ples pun pogibelji. Da od te pogibelji mladež odvrati pisac ne samo da navodi sud sv. Otaca, nego spominje naročito ljude svjetovnjake, pa i takove, što su živjeli na dvorovih velikaša, a o plesu ne govore drugčije, van kao o velikoj pogibelji. Želimo od srca, da knjižicu pomno proštije sva naša mladež, pa da prione uz istinu, kako to učiniše Ljubica i Milovan. Knjižica se može dobiti kod preč. pisca u Dubrovniku, te kod „katoličke hrvatske tiskarne“ u Zadru. Ciena nam nije poznata, ali će prema obsegu (28 str. u 8ni) biti malena.

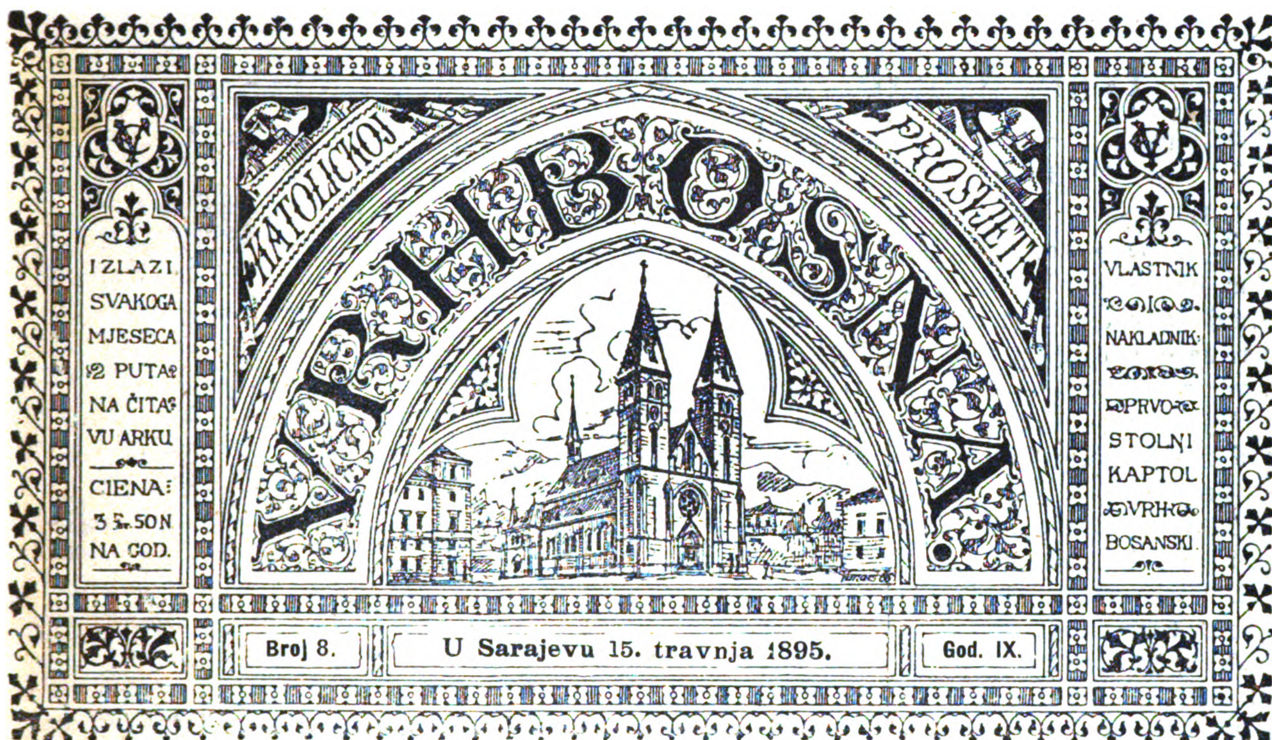
— *Zdravstveno-ćudoredne i zabavno-poučne crte.* Napisao ih fra. *Blaž Ikić*, bosanski franjevac. Knjižica se dobiva kod knjižare H. Lustera u Senju (Hrv.) i kod pisca u Livnu (Bosna). Ciena 25 novč.

Srdačno zahvaljujem svim prijateljem, koji me se sjetiše, te mi k imendanu bud pismeno bud brzojavno čestitaše. Njihovoj se ljubavi i molitvam preporuča i u buduće

Sarajevo 19. ožujka 1895.

† ***Josip**, nadbiskup.*

Urednik Dr. Andrija Jagatić Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

„Surrexit!“*)

Surrexit! Kad se zviezda gor utrnu,
Kad pievnu ptica, nebo proli rosu,
Kad istok plaštem rujnim se ogrnu,
Kad zora ružâ puno krilo prosu:
Tad pade zloba, pade laž i varka,
Tad presta oko gorku suzu lit,
Tad usta Spas naš, svietu Svjetlost žarka
Surrexit!

Surrexit! Solim smeten šapće tio,
A učenica ori svakom isto:
Jest, moj je Dragi jutros sa mnom bio,
Iz groba usto kao sunce čisto! —
Na grobu teški odvaljen je kamen,
Al možda ljudska to će ruka bit;
Gle, angjeo s neba sievnu kao plamen:
Surrexit!

Surrexit! Leti krasna četa mlada
I glas taj nosi kroz sve svieta kraje.
Pa gledaj četu, nije ko do sada,
Koraca smjelo, stieg svoj razvila je;
Sad drhtat ne zna, ne boji se rane,
I krv će svoju za Krst slavni lit,
I junak kliče, dok god ne izdane:
Surrexit!

Surrexit! Čuj, i moje žice ore! —
Al da je meni sunčanijeh traka,
Pa da se traci u žice mi stvore,
I da je meni glasa div-junaka,
I da još imam trista bielih vila —
O da je meni takvo kolo svit!
Nebeska tad bi pjesma zaorila:
Surrexit!

Surrexit! kliče gora i ravnina,
I ševa u vis s takvom pjesmom vinu,
Sve uskrsnuće slavi Božjeg Sina,
I sunce zlatom u slavu mu sinu.
Pa i ti, rode, u tom slavlju budi,
Oj i ti dogji Spasu vienac vit,
Da i Hrvatu jednom kliknu ljudi:
Surrexit!

Ivan Ev. Sarić.

*) Marc. 16, 6.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

6. Vianney i vanjski sjaj u domu Božjem.

1. Doklegod je čovjek u ovoj dolini suzâ, daleko još od nebeskoga Jerusalema, gdje će jednom na vieke odmarati nakon ovozemskoga putovanja, osjeća potrebu, da se svakih osam dana odmori na oživljujućoj postaji nedjelje. Tada valja da svoje ruke položi u ruke svoga Odkupitelja, a srce svoje u srce uzkrsnuloga Spasitelja, da uzmogne sutradan obnovljenom, pomladjenom srčanošću primiti štap u ruke, pa nastaviti put uzprkos svakoj težkoći i trudu. Ali da ovaj odmor ugodi, treba i vanjština da podsieća na svečanost, jer čovjek treba svetkovinâ. Znade to sveta crkva, pa prema tomu i radi. Ona neprekidno daje puku svetkovine, i to svetkovine, koje jedine mogu izpuniti dušu, a oči i srce u istinu zadovoljiti i zasititi. Uz to ne stoje te svetkovine puk ništa, van da se tu nadje. Kuća Božja svim je otvorena; u njenoj ponutrici, ukrašenoj i urešenoj gore svieće; oblaci tamjana dižu se, te pune cielu crkvu pobožnošću svoga miruha; svete pjesme ozvanjaju i odjekuju o visoki svod. Ovdje svaki kršćanin može vidjeti sve ono, pa i ljepše, što bogatun može imati sjaja u svojoj palači, pa to i najsiromašnijega kršćanina diže, sokoli. Svaki osjeća, da u crkvi, i to samo u crkvi, smatraju i cieno svakoga kao ljubljeno diete Svevišnjega, bio on najmanji, najsiromašniji, najneznatniji, najneukiji.

2. Pjesničku ovu stranu nedjelje podpuno je razumio Vianney. Još kao diete usisao je on sladke utiske njene, a kao pomoćnik radovao bi se on i veselio nedjelji poput djeteta. Znao je, da je crkva za puk sve. Ona mu je život, vjera, ufanje, krst, obitelj, čast, vječnost. Njene slike i kipovi velika su knjižnica za nj, gdje on uči, česa danas ni najučeniji ne znadu: poviest njenu. Kada je u Ars došao, našao je crkvu pustu i praznu; sve je bilo kao u razsulu. Bolilo ga je to puno. Za sebe bio je on rado siromah, veselio se je svomu siromaštvu, ali za svoga Gospodina i Učitelja hotio je da ima što ljepši nakit u bogoslužju i u crkvenom ruhu. U pravu strast se razvila u njem revnost, da sve bude liepo, što se crkve tiče, a puno bi ga veselilo, kada je mogao bud što popraviti. Odmah u početku zasnova, kako će crkvu popravljati, a počeo je kod velikoga žrtvenika. Na vlastiti trošak naručio je novi oltar, jer stari mal da se nije srušio. Stidio bi se bio pokucati na darežljivo srce drugih, doklegod je sam smagao štogod. A kad su ga smicštali, sam je s velikim veseljem pomagao. Do oltara u svetištu bijahu trošne već klupe i stolice, koje je dao za sada barem obojiti, te je tako razveselio pjevače, koji su amo sada dolazili tako radostno, kao da je sve novo bilo. Skrb za ukras crkve, njemu toli mila, zaokupi sav njegov rad, te ga očuva od neradinosti, koje se je on toliko plašio, znajući da se u njoj kriju velike pogibelji. Ta župnikova skrbljivost poučila je vjernike, da je u službi Gospodinovoj sve veliko i važno, pa bi mu oni tu njegovu ljubav za ukras doma Božjega naknadjivali time, da su i sami počeli kod toga sudjelovati sve više i više.

3. U kruni katoličke crkvene godine ponajljepše mjesto zauzima Tielovo. Makar da je danas vjera svuda ohladnila, kod te svečanosti naći ćeš i one, koje inače riedko vidjaš u crkvi. Upravo stoga je i Vianney odmah s početka pregnuo, da tu svetkovinu što svečanije proslavi. Vlastitim troškom obukao je u bjelinu njekoliko malešne dječice, da budu „angjelci“. Sjećao se pri tom, kako je Spasitelj vrlo volio djecu, pa je držao, da će mu i on pribaviti veselje, za kojim njegovo srce teži, ako božanskomu prijatelju djece pridruži ove malahne, ako ih poreda, da mu na taj dan budu kao počastna straža. Veselilo ga je, da ih sam u bielu haljinicu oblači, pri čem bi im milo i ljubezno k srcu progovarao: „Mila dječice! treba da budete vrlo uljudna, jako sabrana i čedna. Pomislite, da pratite samoga miloga Spasitelja. Pače mislite, da ćete biti mjesto angjela. Oj, recite sladkomu Isusu iz dna duše: Bože moj, ljubim te! Da božanskomu Spasitelju ugodite potrebno je, da vam srce bude isto tako čisto kao i ovo odielo“. Besjede ove ne promašiše cilja. Mala četa tako se liepo držala kod obhoda, da su se njom majke ponosile, a sva župa se za njom povela.

4. Viest o revnosti župnikovoj za kuću Božju došla je i do ušiju gospodara onoga dvorca u Ars-u, što ga spomenusmo, a u kom je tada stanovala pobožna gospodjica, sestra gospodareva. Grof Ars-a stanovao je u Parizu, pa je i sam vrlo ljubio sjaj doma Gospodnjega. Hotio je dakle, da tu ljubav i činom pokaže, pa je iz Pariza poslao šest svićnjaka za veliki žrtvenik, dva moćišta

i svetohranište od pozlaćene mjedi, ukusno izradjeno. Malo kasnije poslao je nebnicu, bogate barjake, krasna crkvena ruha i veliku pokaznicu od srebra u vatri pozlaćenu. Kada je u Ars stigao priestol sa nebnicom opaziše, da to ne može u crkvu, jer su vrata bila premalešna. Tu nepriliku upotrebi Vianney, te je uz pomoć istoga grofa izpravio ulaz u crkvu, što je već davno želio. Sve ovo vrlo je obradovalo župnika, te nije znao, kako da plemenitomu dobročinitelju zahvali. Napokon zamisli i župljanom svojim kaza, da podju svi u obhodu do svetišta Majke Božje Fourvièreske u Lionu, da time pokažu, koli su joj zahvalni, što im je namakla tolike dobročinitelje. I učiniše tako. A za čudo je, da baš od toga doba poče u Fourvièrs da hodi nebrojeno množtvo hodočastnika. Sam pako župnik Vianney poče od tada u duhu naslućivati i kao gledati nedaleku budućnost, gdje se i njegovo neznatno seoce dostalo slave, da u nj hrle s dalekih krajeva duše, željne okrjepe, utjehe pouke, savjeta.

5. Snujući vazda o crkvi svojoj, naš je Vianney uvidio, da ju valja proširiti. U tu svrhu odluči, da sagradi u njoj pet kapelica. Nu nisu imale služiti samo za to, da se tako poveća crkva, nego su imale da izriču i njeku višu misao. Prvu je sagradio sa sjeverne strane crkve, nasuprot kapelici Majke Božje, a posvetio ju Sv. Ivanu Krstitelju. Kazuju, da se je Vianney-u u prvo doba njegova boravka ovdje jednom kod sv. mise sa strane evangjelja ukazao predteča Gospodinov, te mu izrazio želju, da bude u ovoj crkvi osobito štovan i da će se po njegovom zagovoru obratiti mnogi grješnici. Bilo tomu ma kako, činjenica je ipak ovaj dogodjaj, koji je u savezu s ovom kapelicom. Kako je on bez računa sve davao siromahom, uzmanjkalo mu je novaca. Mogao je doduše moliti, da ga pričekaju, ali tim nije pomoženo. Što će? Kako je uviek običavao, kad bi ga snašla kakova neprilika, podje šetati s krunicom u ruci. Molitva i Božja narav doniele mu olakšicu. Jedva je ostavio zadnje kuće sela, kad mu u susret dodje jezdioc, pa će ga uljudno pozdraviti i za zdravlje upitati. „Nisam bolestan“, odgovori Božji čovjek, „ali me ljuta nevolja snašla“. „Što, zar vam vaši župljani zadaju jada?“ „O ne, gospodine! Baš obratno, oni su mi bolji nego zaslužujem. Težko mi je s drugoga razloga. Gradio sam kapelicu, a sada ne mogu da izplatim radnike“. Neznanac poče da razmišlja. Vianney se uplaši, nisu li ove posljednje rieči kao kakovo prosjačenje, pa htjede da se preporuči. Nu stranac ga pridrža, izvadi iz džepa dvadeset i pet zlatnih pjeneza i reče: „Gospodine župniče! Evo novca, kojim ćete moći da platite svoje radnike. Preporučam se vašim molitvam . .“ i ode u najbržem skoku, a da župnik nije mogao ni zahvaliti mu. To bijaše prvi tajinstveni novac, što ga je dobio, nu nije bilo posljednji put, da ga je posve neočekivana pomoć izbavila iz slične neprilike. Kapelicu je posvetio bivši njekoć kod župnika u Ecully-u drug Vianneyev, kasnije biskup u Dubeques-u, Loxas uz toliko množtvo pobožnih vjernika, koliko župljani Ars-a u svom zabitnom seocu još nikada vidjeli nisu. Ovu je kapelicu župnik vanredno volio. Mnoga čudesa obraćenja dogodila se kasnije u crkvi, a ponajveća baš ovdje, gdje je župnik oko sebe sakupljao grješnike, gdje je on, sjedeći u izpovjedaonici, proživio svoje zadnje i najljepše godine života, gdje je napokon slavno dovršio svoj mukotrpni život.

6. Pošto je sagradio kapelicu svomu zaštitniku nukalo ga srce, da sagradi žrtvenik mladoj jednoj i slavnoj svetici, koju su u Francezkoj tek počeli štovati, ali je štovanje raslo od dana u dan. Na 25. svibnja 1802. izkapajući na grobištu sv. Priscille u Rimu, nadjoše dragocjeni grob. Na kamenu bijahu neprevarljivi znaci djevice i mučenice: sidro, tri sulice, paoma, bič, ljiljan i nadpis: (FI) *LUMENA. PAX. TECUM. FI.*(AT) (Filomeno mir s tobom. Amen.) Kada odstraniše kamen, nadjoše dragocjene ostanke svetice, a do njih na pola slomljenu posudu, vrlo tanku staklenku, na kojoj se opažali tragovi za Krista prolivene krvi. Do 1805. ostadoše ostanci u Rimu, dok čuvar svetih moći, Mgr. Pouzetti, nije dozvolio pobožnomu napuljskomu vjerovjestniku, da ih u Napulj odnese. Tu proslavi Gospodin mladu mučenicu velikimi čudesi. Glas o tom dopro je i u Francezku, gdje su takodjer mnogi vjernici po njenom zagovoru dobili razne milosti. I naš Vianney poče sv. mučenicu ljubiti i svim srcem ju štovati. On se je njoj uticao s najvećim pouzdanjem u svakoj potrebi, a ona mu uzvraćala ljubav i pouzdanje velikimi čudesi milostî, koje bi mu uslišala. Za to bi naš župnik i pripisivao njoj sva ona velika djela, kojim bijaše pozorište skromni Ars. Njoj dakle na čast podiže on kapelicu u crkvi, a uz nju još ove: Ecce homo, te na čast sv. Mihovilu i angjelom. Sve su ove kapelice na oko jednostavne, priproste,

jer u ono doba crkvena je umjetnost duboki san snivala, pa za to ni Vianney nije mogao stvoriti ništa umjetnički skladna.

7. Veliko štovanje svetaca i njihovih slika, koje je plamsalo u srcu našega župnika, razabiralo se je u crkvi iz obilja kipova i prilika svetačkih. Poznato je, kako puk ljubi ove vanjske predmete, kako oni jačaju u srcu njegovu pobožnost, kako su mu oni, makar od drva ili kamena, ipak bi reć živa propovied. Time se puku kao otvara pogled u nebesku nam domovinu, pače on se osjeća ovdje sretnim, kan da su angjeli i svetci Božji sišli k njemu, medju njim da borave, kako bi ga tješili, poučili.

8. Kan da je Vianney unapried znao, koliki će sviet navaliti amo, uredio je crkvu svoju tako, te će se svaka duša prema potrebi moći u njoj kao na stepenicah podignuti do Gospodina, da u njega izprosi milost, te ju on izcieli. Prva bijaše kapelica na čast sv. Mihovila i sv. angjelom, koji neka odmah kod ulaza u svoje okrilje prime svaku dušu, što dolazi, pa ju povedu tamo, gdje ih čeka milost Božja. U kapeli sv. Filomene mnogo ih je izcieljeno, te je ona kroz trideset godina bila kao Bethesda, što svjedoče mnoge spomen-pločice, darovane od zahvalnih duša. Kapelice Majke Božje, Ecce homo i sv. Ivana bijahu kao tri pozornice, na kojih se odigravali glavni čini one nebeske drame, u kojoj se duše opet vraćale k Bogu svomu i s njim se ujedinjivale. Blaga i milostiva Majka Božja, bezgrješna Djevica, pružila je grješnikom svoje razkriljene ruke, kan da im hoće dati sigurno utočišće. Kod njezinoga žrtvenika tražili su pa i našli onaj poziv, do koga im bijaše toli težko doći, da zarone u najveće dubljine savjesti svoje, pa onaj još teži, da vjerno tu pretraže svaki pa i najmanji nabor. To bijaše prva postaja. Odatlje dodjoše u kapelicu sv. predteče Gospodinova, koji ih je još više pozivao na pokoru. Tu su našli izpovjedaonicu našega župnika, tu su se bacili k nogam ovoga drugoga Krstitelja, da se čisto operu u potoku suza-kajalicâ. Sada će u kapelicu Ranjenoga Isusa (Ecce homo). Sve ih je tu sjećalo na gorku muku Gospodinovu, sve ih poticalo, da u križnom putu sliede Spasitelja na Golgotu, što svi veliki duhovni učitelji puno preporučuju razkajanim grješnikom. Svakoga pa i najhladnijega potresao je pogled na kip Spasitelja, koga trnjem okrunjena, izranjena bičuju. Bijaše tu i kip Majke Božje Žalostne, kako na koljenih drži božanskoga Sina svoga, a to je svakomu bolje nego li ikakva besjeda, kazivalo, koli veliko je zlo grieh. Obično bi se obraćenje počelo u kapelici Majke Božje, nastavilo se u kapelici Sv. Ivana, a svršilo po dnu nogû Onga, koji je slabosti naše nosio, boli naše na sebe uzeo, koga su radi naših grieha udarali, a radi naših zloća lomili. Tko će opisati one prizore, što se sbiše ondje medju Kristom i medju dušami, koje su sada bile spremne na sve, pa i najveće žrtve, koje su raztrgale najčvršće okove robstva, u koje ih sapeo bijaše grieh, koje su stvarale najčvršće odluke! Koliki su ovdje ničice pali i čelom svojim tla se dotakli! Koliki su potokom suza-kajalica izpirali tlo izpred sebe! Koliki su, oterećeni griehom, našli ovdje mir srca! Koliki su nevoljnici ovdje pred noge „čovjeka bolî“ stavili sve svoje nade i muke! Kapelicu Ranjenoga Isusa poznavaju i ljube naročito oni, koji su prošli tajinstvene kušnje providnosti Božje, ali su znali, da ih dužnost zove, te još više trpe.

9. Neograničeni gospodar neba i zemlje htjede u svom milosrdju na spas kršćana, da po njekih predmetih i na njekih mjestih na osobit način pokazuje svoju moć. K tim predmetom i na ta mjesta ne goni nas nikakvá vanjska sila, ne priteže nas nikakva vanjska ljepota. A ipak boraveći tu, osjećamo osobitu radost, koja nam ne daje, da se tako brzo od toga odtrgnemo. Ni sami ne umijemo si protumačiti, odkle onaj silni dojam, što na nas to mjesto učini. I kad nam se je ipak odatlje dieliti, kan da nam srce proplače, jer ćemo ostaviti mjesto što je povezano s najtanjimi i najnježnijimi žilicami duše naše. Često priznali su ovo strani hodočastnici u Ars-u. Tjelesno oko nije moglo vidjeti nikakvih ljepota, ali se je za to tim više zanosilo oko duševno za ljepotom rajskom, za uživanjem blaženstva vječnoga, kojemu su kao predteča bile one slasti, što ih je u sebi osjećala duša razkajana, s Bogom izmirena. U ovih svetih prostorijah svaki je osjećao, što i Petar na Taboru, pa bi svaki od srca i uzdisao: Dobro nam je Gospodine ovdje! Tako je Vianney svojom revnošću, svojim svetim životom napunio svaki kutić svoje crkve miomirisom, koji je duše uznosio do grada Božjega, nebeskoga Jerusalema.

„Na Golgoti“.

(po kršćanskoj predaji.)

Kad Krist u mukam svršeno je reče,
A krv sa vodom zapišti iz grudi,
Izranjeno tielo obli svudi,
Božanski duh k nebesima poteče;

Natopi krvca vrhunac Golgote,
Na Adamovu salije se glavu,
Kû Sem pokopa tu na vječnu slavu,
Adam se prenu, uzdahnu nehote:

„Tko kosti davno otrunule moje
Usudjuje se bezbožno dirati?“
I odmah k nebu vinu oko svoje:

„Vaj! Isusova to je krv nevina,
Što s mojeg grieha htje ju žrtvovati;
Ah! ljubavi li božijega Sina!“

Jadranski labud.

Torkvato Tasso.

Prerado će hrvatsko srce, pruži li mu se prilika, usaditi svoj neuvehli cvijet, karamfil i na tugji grob, kad čuje i znade, da u njem počivaju umrli ostanci čovjeka, kojim se stoljeća diče, koji veličinom i poletom duha svoga znao pomaknuti čitavo čovječanstvo bliže k njegovoj sreći i slavi, a koji uza sve to bio baš pravi mučenik svojega doba i naroda. I zaplakat će gorko hrvatska vila i nad onim grobom, u kojem počivaju ostanci stranoga joj pjesnika, ali s čijom je pjesmom toli usko prijateljevao njezin prvi miljenik — naš Gundulić. I takav eto čovjek, takav pjesnik leži u grobu — *bit će dne 25. aprila ove godine* — punih 300 godina: *Torkvato Tasso* — pjesnik *„Jerusalima oslobogjenog“*, uz Camoëns-a najveći epik 16. vijeka, jedan od one Petorice klasika talijanske literature.[1]) Ja mislim, da ću ugoditi bratu štiocu, što evo u Vrhbosni našoj složih dva, tri cvjetića iz vjekopisa[2]) pjesnikova prigodom eto tristogodišnjice njegove smrti.

Dne 25. travnja 1595. izdahnu u Rimu na Janikulu u samostanu Jeronimovaca Sant' Onofrio genijalni pjesnik, koji je imao dara pjesme i visokog poleta, fantazije i duhovitosti, ljepote izraza i melodije jezika, izvornosti i umjetničkog oka i izvagjanja, kao malo koji od pameti talijanski pjesnik i ko nijedan u ono doba na svijetu pjesnik.

[1]) Talijanski triumvirat, koji započeo renaissance i humanizam u Italiji, bio je: *Dante Alighieri* 1265 † 1321), *Francesco Petrarca* (1304 † 1374), *Giovanni Boccaccio* (1313 † 1375). Tomu se triumviratu pridruži još *Ariosto*, a *Torquato Tasso* preporodi ga kasnije, očisti i krasno oplemeni.

[2]) Poslužih se sa *„Torquato Tasso“* od A. Baumgartnera S. J., 3. Heft Stimmen aus Maria-Lach 1895.

Rodio se Torkvato dne 11. ožujka 1545. u milotnom Sorrentu. Već u 9. godini primio je mali Torkvato veoma pobožno prvu sv. pričest u Napulju u kolegiju Isusovaca, kamo su ga dobri roditelji na nauke dali. Genijalni gjak dobro se upoznao sa djelima Petrarke, Ariosta, Boccaccia. I poslije zanosan mladić radije čitao Ovida, Petrarku, Ariosta, nego li diplomatične pandekte, u koje ga htio uvesti otac mu pjesnik, Bernardo. Badava sve knjige mudrice, naš se Torkvato dizao u raj pjesništva. Otac mu Bernardo dugo radio oko junačkog eposa „Amadigi.“ I jedva što ga u Veneciji izdao, raznese se glas po zemlji pjesnikâ, da i sin Bernardov, Torkvato postao u Padui drugi Ariosto. Osamnaestgodišnji sin spjevao romantičnu junačku pjesan „Rinaldo“ i ubrao gotovo veću hvalu i slavu, nego li 70godišnji otac. U povjesti literature ne nalazimo takove konkurencije. U 19. već godini zamišlja veleumnu osnovu s glavnim junakom *„Goffredo“* (Gottfried Bouilonski). U mladenačkoj još dobi spjeva divnu pastirsku igru „Aminta“, za kojom su se zalijetali toliki pjesnici, ali je nijesu još dostigli. „Aminta“ savi pjesniku vijenac od lovora osobito u velikaškim dvorovima i u zlatnim palačama mogućnikâ. A on im je opet na uzvrat savijao neprekidan vijenac od krasnih soneta. Još sve jednako izvagja pjesnikovo pero zasnovano djelo „Goffredo.“

Sve već slavi mladoga Torkvata, a pjesniku se milili dvorovi i ugagjala mu tolika slava. No njegova slava naigje na zlobu i zavist ljudsku, što ga stade bacati iz jedne omaglice u drugu i baci ga napokon u posvemašnju melankoliju. Boji

se sad pjesnik svagdje, kamo i kome god dogje, mača i otrova. Ni lijeka ne će da uzima bolestan pjesnik. I u tome strahu kao izvan sebe sad se preoblači, sad uzima prosjački štap i traži si bez vogje i novca zaklona i izmaka. I doista bio jadni pjesnik sišao s uma. Vojvoda u Ferrari, Alfonso dade ga odnijeti u bolnicu Sant' Anna ne kao uhvaćenika, kako je Tasso mislio, već kao umobolnika, što je Tasso i doista bio. I tuj ostade punih 7 godina (1579.—1586.). Nije se baš najljepše u bolnici postupalo sa pjesnikom, kako se to vidi iz tužnih listova, što ih tolike (oko 479) napisao Tasso, kad ga na neko vrijeme ostavila njegova umobolnost. Do suza gotovo dolazi štioc, kad štije ove njegove listove. Tako piše jadovnik pjesnik. I dok pjesnik čami u tamnici nesreće svoje, bez njegove privole, na svoju ruku izdaju u svijet njegovo još nedovršeno djelo „Goffredo", što ga je on dao prijateljima samo na ogled. U pô godine tiskalo se to djelo 7 puta. U jednom se listu tuži Tasso: „Iz mojega samo „Goffredo" izvukli su više od 3000 dukata." I 17. izdanje doživje pjesnik od svoga „Goffredo" ili „*Gerusalemme liberata*", a da nije u najvećoj nevolji odatle vidio nikakve koristi.

Imao je Torkvato 42 godine, kad je stupio na slobodnu nogu. Pjesniku i kosa i brada obijelila, lice upalo, blijed i posve propao, prije vremena, u cvijetu eto muževne dobe svoje ostario jedanput toli ponositi kavalir. Tjelesna i duševna muka kao da se dogovorile, da ga što prije obore na zemlju, I još samo 9 godina, pa da ga uhvati mrkla noć groba. No silan duh pjesnikov još nije bio pao i pod tolikim tlakom duševne i fizične boli.

Tassov „Jerusalim oslobogjeni" radije se čita po Italiji i inozemstvu[1]), nego li Ariostov „Bijesni Roland." Raste opet slava pjesniku. Opet se otvaraju vrata velikaška pjesniku. I literati pružaju prijateljske desnice pjesniku. No pjesnik ne može da se nigdje smiri, putuje od grada do grada, katkada i u skrajnjoj oskudici. Napokon se okrenu na bolje. Toli iskušani pjesnik smiri se u Rimu, u obitelji dvojice papinih nečaka, od kojih jedan, veliki prijatelj Torkvatu, Cinzio Aldobrandini, postade malo kasnije kardinalom. Još je svježa i poletna duha pjesnik, te obragjuje svoje glavno djelo, koje izdade god. 1563. u papinu dvoru pod naslovom: „Gerusalemme conquistata", a posveti ga kardinalu i prijatelju svome, Cinziu Aldobrandiniu. U popravljenom djelu ostavio je Tasso posve Ariosta, a združio se najuže sa Danteom.

Približuje se toli rana i prerana smrt. I na rubu groba zasja mu baš ponajljepše sunce njegove sreće. Na pjesničkom nebu zasja Tasso pred svijetom kao najsvjetlija zvijezda. I papa Kliment VIII. priznaje ga najvećim pjesnikom Italije i čitavoga tada kršćanskog svijeta. A zahvalan narod od Alpa do Sicilije, mogućnik i prosjak s ushitom pjeva njegove pjesme i s ponosom izgovara ime Torkvatovo. No još ga kud i kamo ljepša zagrli sreća — toli lijep i krasan rastanak s ovim svijetom.

Na rukama, što no se kaže, nosili papa i kardinali boležljiva pjesnika. Bojali se za njegov dragi život, ali im se opet i opet nada povraćala. I spremali se, da ovjenčaju svoga Torkvata lovorvijencem pod vedrim božjim nebom na Kapitolu, koja čast od Petrarke (13. travnja 1341.) nije više nijednoga pjesnika zapala. U travnju imalo se to slavlje proslaviti. No prije nadodje jača smrtna bolest. Pjesnik zaželi, da ga prenesu na Janikul u samostan Jeronimovaca Sant' Onofrio, da se tuj, reče, što bolje na smrt pripravi. Odavlje napisa zadnji svoj list prijatelju u Mantui, Antoniu Costantiniu. „Šta će reći moj dragi Antonio, kad čuje, da je njegov Tasso izdahnuo? A ta vijest ipak, kako mislim, neće još dugo čekati." Tako započima Tasso svoj list, a pri kraju veli: „Ja sam zaželio, da me prenesu u ovaj samostan na Janikulu ne samo, jerbo liječnici više hvale zrak ovdje, nego li na drugim mjestima u Rimu, već da ti se s ovoga uzvisitog mjesta i u razgovoru sa pobožnim ocima još živ kano prenesem u bolji život nebeski."

Vjeran prijatelj, kardinal Cinzio Aldobrandini brine se za Torkvata kô za svoga rogjenog brata. Šalje mu svoje vlastite liječnike, šalje mu i papine liječnike, da ga ili spasu ili mu barem po nešto bol ublažc. No sve badava. Bolest Torkvatova, makar kad i kad i jenjati stala, bila je smrtna bolest. Jednoga dana mislio papin liječnik, Cesalpini, koji se veoma pazio sa bolesnim Tassom, da je obvezan javit mu pogibelj. Tasso toli radosno dočeka tu vijest, zagrli liječnika i zahvali mu se, što mu donio toli radostan glas. I uzdignu pjesnik oči prema nebu, zahvali se milosrdnom Bogu, koji ga eto iza tolikih oluja hoće da uvede u luku spasenja I od tada govori Tasso samo o svetim stvarima, veoma se pobožno ispovjedi pa zaželi, neka ga sutradan odnesu u kapelicu, da tu prime

[1]) Neki hoće, da je i naš Gundulić preveo „*Jerusalim oslobogjeni*", no to će biti, sva je prilika, samo nagovijestanje.

Isusa svoga. Ovdje prousti pjesnik svoju zadnju oporuku. Sve svoje spise ostavlja kardinalu Cinziu Aldobrandiniu; malen stol sa svojim portraitom prijatelju markezu Manso della Villa u Napulju, a samostanu Sant' Onofrio ostavlja dragocjeno raspelo, što mu ga papa poklonio. Sve je to bilo pjesnikovo blago. Zaželi još, da ga ovdje u kapelici i sahrane. Dne 24. travnja prime Tasso svetu popudbinu i posljednju sv. pomast. Kad mu prior unigje u sobu sa Presvetim, povika pjesnik toli željno: *Exspectans exspectavi Dominum!* i prime Gospodina svoga. Kardinal Cinzio donese prijatelju i zadnji blagoslov i potpun na samrti oprost od pape. A na to Tasso veseo pokliknu: „Jest, to su kola, na kojim ću se ja ne kao pjesnik na Kapitol, već kao blaženik u nebo odvesti!" — I do malo vinu se Torkvatov duh sa riječima: *In manus tuas, Domine* . . : toli lako u visine, do kojih i najpoletniji nije do sada nikada doletio.

Tako se za uvijek zaklopiše vegje Torkvatove. Tako padoše krila tolikoga duha i pjesnika. Tako izginu na pjesničkom nebu jedna od najsvjetlijih njegovih zvijezda. I sve, što je živo u vječnom gradu leti i hiti, da vidi još jednom proslavljenog pjesnika. Mrtav pjesnik leži u otvorenom lijesu, u bijelu je togu obučen, na glavi mu vijenac od lovora, a u sklopljenim bijelim rukama križ — taj sveti znak pobjede, o kojem pjesnik jedanput pjevao:

„Ja na križ mećem srce, pjesme svoje,
O na taj divni, slavni stieg pobjede
Uz koji kad umireš — slavlje slaviš!"

Ivan Ev. Šarić.

Rajski vijenac.

Nehaj za lijepi raj.

Kad je sveti Fulgencije unišao u Rim i vidio nevigjeno bogatstvo, veličje i sjajnost na dvoru Teodorikovu, zasja vas od radosti i progovori svojim drugovima: „Kad Rim ima toliki sjaj i čar na zemlji, kako lijep i sjajan mora onda da bude nebeski Jerusalem? Kad prijatelji taštine ovdje na svijetu uživaju tolike časti, kakvu slavu, kakovu sreću, braćo, pripravit će Bog onim, koji gledaju i razmatraju istinu u njezinom beskrajnom vrelu?" Tako se eto duša, koju prihvatila čežnja za vječnim dobrima, koju žarka želja živo razplamtjela za onim stranama, i kad promatra ove vidive stvari na zemlji, lako i prelako vije do onih nevidivih i kud i kamo ljepših na nebu; i kad gleda sjaj i veličje toga svijeta, lako i prelako spominje se onog milja — pusta milja, one slave — nedohitne slave u lijepome raju. No koli je velika sljepota onih, koji se dadu tako lako zavesti od radosti ovoga života, tako lako zamamiti od užitka ovoga svijeta, makar i vidjeli u njem toliko briga, toliko suza i oskudica; koji povrh toga posvema sa očiju gube vlastitu svrhu svoga uzvišenog odregjenja, te haju i ne haju za vječne, beskrajne radosti u raju! O koli je slab, koli zaslijepljen jadan čovjek! U svako doba na razan način nalazimo u ljudskim srcima ovaj nehaj za lijepi raj, ovo neštovanje nevidivog blaga u vječnosti. „S tolikom požudom idu ljudska djeca za sjetilnim prolaznim stvarima," tuži se već sveti Grgur, „te rajsko i vječno preziru ili posve malo cijene; mjesto da svoje oči dignu k svjetlu istine, mjesto da svoje misli vinu k svojoj vječnoj domovini, za koju su stvoreni i kojoj su prava djeca, oni upiraju pogled svoj u tu tvrdu zemlju, zaboravljaju na milu domaju svoju i toli ljube mjesto progona i tminom se jadnici naslagjuju, a mogli bi lijèpo i prelijepo putovati po jasnoći živoga svjetla".

O ljudi, za što je vaša vjera toli slaba, te toli lako zaboravljate na veličinu i uzvišenost Božjih obećanja? Vi toliko ljubite zemaljski život, što časak traje, leti i preleti! Ah, ljubite, ljubite život onaj, život vječni, život rajski! Ako ste sada nehajni za lijepi raj, onda ne ćete i ne možete nikada doći do njegova posjedovanja: jer on je kraljevstvo, koje se osvojiti ima; on je blago, koje se tražiti ima; on je cijena, koja se zaslužiti ima; on je vijenac, koji se izvojevati ima; a ko će vojevat i nastojat i radit i mučit se za nešto, što ne pozna, što ne ljubi, što ne želi, za što mu ni malo nije stalo, za što, velim, haje i ne haje?

Ah, u prva vremena kršćanstva nije bilo tako. Tada su vjernici plamtjeli od čudesne želje i prevelike revnosti, da postignu vječni život. Misao na lijepi raj ne silazila im nikad sa pameti. Mnogi ostaviše sve, da slijede svoga Isusa, drugi razdijeliše svoje dobro med uboge, a svi poslije krštenja pogjoše putem pravde i nevinosti. Vjera

im je bila najdraže blago na tome svijetu. Kroz tri vijeka tekla je krv mučenika sve na rijeke. S radošću bili su uvijek gotovi i svoj dragi život žrtvovati za još dražu vjeru Isusovu, za ono lijepo kraljevstvo nebesko. „Za Krista svoga umrijeti", odvrati mlada i lijepa svetica Cecilija, kad žalili mrki krvnici, što moraju na njoj izvršiti smrtnu osudu, „ah, za Krista svoga umrijeti znači blato dati za zlato, kolibicu za palaču, prah za krasan rajski vijenac!" — A kad svetom Agapitu stavljali na glavu plameno ugljevlje, povika mučenik u sav glas: „Pa šta za to, ako mi sada palite glavu? Ta do malo u raju bit će ovjenčana!" — Sveta Agata tako je veselo išla na smrt mučeničku, kao da su je vodili pod bijelim vijencem na vjenčanje. — A ko ne zna za onu sreću, za ono klicanje, s kojim je tek trinaestgodišnja, nevina sveta Janje žrtvovala svoj mladi život nebeskom zaručniku? Da, misao na kraljevstvo nebesko, želja, da se što slavnije i junački, kako je samo moguće, postigne lijepi, krasni raj, da, ona je dala mužęvima srca i jakosti, te su junaci prezreli sve, što je zemaljsko, i najljuće smrtne muke; ona je dala majkama srca, te su Makabejke milo i radostno gledale, gdje im umiru slatka djeca za Kristovu vjeru; ona je dala mladićima i djevicama srca, te su se proljetni cvjetovi odrekli na zemlji cvata svoga, odrekli svih dobara života svoga i jedino svoje srce jedinome Bogu posvetili. — Ali, Bože moj, koli drukčije i drukčije danas u naše doba! Kako li se svijet prevrnuo! Vjera se na pola utrnula, pa i ljubav posve ohladnjela. Pogled na taj današnji svijet posve nam jasno pokazuje, da najveći dio ljudi ili baš ništa ne zna o lijepome raju ili je već na nj posve zaboravio, ili mu je taj lijepi raj na srcu deveta briga. Evo u Aziji i u Africi, gdje no jedanput kršćanstvo toli bujno, toli divno sjalo i cvjetalo, eno tuj danas tajna i mrtva tmina i tišina. Nevjernička noga gotovo ti sve pogazila. Kršćanstva tuj većim dijelom ponestalo. Malo ne svi narodi, koji tamo obitavaju, ne znadu, što nas vjera uči o lijepome raju, nemaju u sebi života, jer Tebe ne poznaju, o pravi Bože, niti Onoga, kojega si Ti poslao — Isusa Krista. Jednaka, ako ne i još gora sudbina uhvatila i veliko svjetsko ostrvo u tihom oceanu. — Koliko eto milijuna duša još posve sjedi u dolini tmine, u sjeni smrti! Koliko ih još ništa ne zna za ono lijepo kraljevstvo, što im ga Isus dobio i otkupio dragocjenom krvi svojom! Kako li se sažalilo u srcu svetom Franji Ksaverskom na njihovu gorku sudbinu, kad no prije tri sta i više godina pohitio Franjo, da naviješća u Japanu sv. Evangjelje! Ganutljivo, žalobito kliknu svetac: „O kad bi ja mogao poći u Pariz i učenjacima tamo na sveučilištu opisati nesreću ovih nevoljnih naroda i njihovo srce upaliti i razplamtjeti odlukom, da se kâne nekorisnih nauka pa da dogju amo spasavati besmrtne duše!" — U drugim dijelovima svijeta opstoji do duše kršćanstvo, no koli nakaženo, koli rastrovano, koli raskidano! Loze, što odrezane od svoga čokota leže na zemlji, usahnule su i bez ikakve životne snage. Djeca otkinuta od majčina srca ne će ni da šta znadu o uzanom i trnovitom putu, što jedino vodi u vječni život, već se prilijepili za te slasti i ugodnosti i užitke zemnog života, upustili se tako daleko u sadanje vrijeme i besposlice, te su većinom posve ravnodušni naprama onom, što će jedanput doći. „Nek još uzvladam četerdeset godina", običavala bi reći neka kraljica, „i evo me odmah, da se odrečem vječnoga neba". — Pa koliko puta, Bože moj, zavede strast jadno čovječje srce na sličnu nehajnost i za nižu još i neznatniju cijenu!

No i megju onim, koji se nalaze u krilu prave, od Isusa utemeljene crkve, koji javno priznavaju, da su djeca Evangjelja, da su učenici Onoga, čije kraljevstvo nije od ovoga svijeta, kolik, Bože, poimence danas u naše doba zavladao nemar i nehaj, koliko neštovanje raja u vječnosti! Jedva ćeš mi vjerovati. Pa eto, gdje su oni, koliko ćeš ih naći, koji po riječi svetoga Pavla prije svega „očekivaju blaženu nadu i dolazak slave velikog Boga i Spasitelja našeg Isusa Krista".[1]) Gdje ćemo tražiti i naći one, koji na pameti imaju vječne godine, kojim je prva i najpreča misao, misao, što ih uvijek prati: plaća vječnoga života?

Ah, najveći dio kršćana prikazava se toli bešćutan, toli studen, toli udaljen i kano zaziran od nebeskog kraljevstva, te punim pravom zaslužuju prijekor, što ga Sveto pismo bacilo na Izraelićane: „Zemlju obećanu držali ste za ništa".[2]) Tako su prilijepljeni za vidive, osjetne stvari ovoga svijeta, te očiju svojih ne mogu k nebu ni uzdignuti. Ona zemlja obećanja, gdje ne će biti ni boli ni suza, onaj rajski grad, gdje vlada vječni mir, ona palača sa svojim nikad nevigjenim sjajem, onaj blaženi dan, koji noći ne pozna, ono žarko, zlatno sunce,

[1]) Tit. 2, 13. — [2]) Psal. 105, 34.

što ga ne tamni nikakav oblak: veliko i sjajno kraljevstvo Isusa Krista u lijepome raju ni malo ne dira u većinu ljudskih srdaca, kano da je sve to samo pusta, luda, izmišljena bajka. — A po čem se čovjek penje na najviši stupanj nehaja i nemara za vječni život, jest — grijeh. — Ko pije iz njegove otrovne čaše i svoj duh puni oholosti i svoje srce napaja osjetnim slastima, taj zaboravlja malo po malo na duhovne, nadosjetne stvari i na ono, što pravednik očekiva u drugome životu ko plaću i nagradu krjeposti svojoj. On živе jedino i samo sadašnjosti. On traži i sreću i svrhu svoju u vremenu, a jadan ne zna, da mu to jedino vječnost može dati. Vječnost mu najzad tako ostavi srce, te više ni ljut pohod, ni težak udarac sudbine, ni strah pred smrću nije kadar i ne može da ga prene, da ga na bolje okrene, da mu u srce opet ulije želju za rajskim dobrima. Tužno i žalostno govori nam za ovu veliku istinu mnoga i mnoga crtica iz našega vijeka.

U nekoj, svi je mi znademo, zemlji, gdje zakon tako zvanu gragjansku ženidbu valjanom proglasuje, živio čovjek, koji se bavio odgojem mladića, u takovoj svezi, koja do duše po gragjanskim zakonima može osnovat i odredit spoljašnja prava i dužnosti, no koja po načelima vjere i pred sudom savjesti nije nikakva ženidbena i sakramentom posvećena sveza, nego jedino zajednica grijeha. I kako je ovaj čovjek učiteljevao u malo ne posve katoličkom gradu, to nije baš najljepšim okom bio gledan u tim svojim odnošajima. I u općinskom vijeću bi predloženo, da se makne sa službe. Tad uze jedan od vijećnika podulju riječ i reče: Šta? Njega maknuti? I s ovoga razloga? A ne — nikako! I ja sam u tom, kao i on; pa rado bih vidio onoga, koji bi me s toga prekorio ili me upitao, po kojem je to zakonu? — Zar je ovoj dvojici bilo šta stalo za kraljevstvo nebesko?

Neki čovjek, koji je po načelima svoje vjere slabo nade imao, da će jednom postići život vječni, postigo samrtni čas. Smrt — još malo pa na vrata. Napomenuše mu rgjavo stanje njegove duše. A on odvrati: I otac mi je živio ovako; pa ako mi je otac došao u pakao, i sin će zajedno s njim. — Zar je ovomu čovjeku bilo šta stalo za kraljevstvo nebesko?

Neka sirota mati imala troje nejake djece. Jadnica ne zna, kako bi si pomogla u svom kukavnom stanju. I eno je bijedne — odlučila i smislila da se za uvijek raskrsti s djecom svojom. — Zar je ovoj materi bilo šta stalo za kraljevstvo nebesko?

Neki mlad čovjek nepošteno drugovao sa udatom nekom ženom. Jedanput ga silno spopadne strast, obujmi ga jarost, i u zlovolji i žestini ubije nju pa ubije onda i sâm sebe. — Zar je ovome čovjeku bilo šta stalo za kraljevstvo nebesko?

I ako mi tako prolistamo sve listove čitavog svijeta, koji nam svaki dan javno i očito iznose pred oči načela i činjenice ljudî današnjega kova i vremena, brzo ćemo i posve pravedno naći, da najvećem dijelu ljudi na tome svijetu nije ama baš ništa stalo za kraljevstvo nebesko. —

No sretnih li nas, koji, dok evo štijemo retke ove knjižice, sa zanosom srca pomišljamo na lijepi naš raj! O da iskusimo sami na sebi, koli je slatka i utješna vjera u blaženu vječnost! Nadom u lijepi raj ojačeni podnijet ćemo mirno i spokojno sve promjene ovoga smrtnog života. Brige i nevolje, kojim niko živ ne izbježe, ne će nam srca smesti ni zavesti. Sjetit ćemo se u čas, da sve prolazi, da i mi prolazimo, da ništa ne traje, izim što je vječno. Spoznat ćemo vrijednost svoga života i okoristit se vremenom, što nam je dano, da zaslužimo blaženu vječnost, vječni mir i pokoj i obrani rajski stan.

Poziv u lijepi raj.

„Ko ima uši, da čuje, neka čuje!“[1]) govori Gospodin. „Vječnom ljubavi ljubio sam te“.[2]) Ova puna slatke utjehe riječ, šta je drugo, nego li poziv u lijepi raj? I ona ne vrijedi samo za jednoga ili drugoga, već za sve. Svi ljudi bez razlike stvorovi su njegovi, svi su načinjeni na priliku njegovu, svi su djeca njegova, svojina njegova, i „ti ljubiš duše, o Gospodine!“[3]) veli knjiga mudrosti. — Iz ove ljubavi izlazi volja, utješna za nas volja Božja, da svi ljudi, ne izuzmi baš ni jednoga, imadu biti sretni i blaženi, i ova je volja naš poziv u lijepi raj.

Istina, Bog je ljudima dao slobodu, da se odluče za dobro ili zlo, da si krjepošću zasluže nebesko kraljevstvo ili da se grijehom strmoglave u vječito prokletstvo; jer svaki će čovjek biti sugjen po svojim djelima, i u vječnosti ne će biti štogod u sredini med rajem i paklom; — očistilište je samo prolaz u lijepi raj. Od toga, kako ko upotrebi svoju slobodu prema volji i zakonu Božjem, ovisi naša sreća; jer mi smo stvoreni od

[1]) Matth. 13, 9. — [2]) Jer. 31, 3. — [3]) Sap. 11, 27,

Boga bez sebe, pa s toga ne možemo biti ni blaženi bez sebe, izuzevši sitnu dječicu. — No barem smo od strane Božje sigurni, da nas je On sve bez iznimke pozvao na spasenje. „Bog hoće, da svi ljudi postanu blaženi i da svi dogju do spoznanja istine."[1]) Nijedan, baš nijedan ne ima propasti. Ko niječe ovo, ustaje na Sveto pismo i nauku crkve, obara temelj i osnov svemu kršćanskom ufanju. — Spas duševni i samo jednoga čovjeka od tolike je važnosti, da se čitavo presv. Trojstvo, kako neki crkveni učitelj veli, s njime bavi: Otac stvorenjem, Sin otkupljenjem, Duh sveti posvećenjem. Da, više od sto puta svjedoči nam sveto evangjelje, da je volja Božja, da svi ljudi sretni budu i k spoznanju istine dogju. „Nije volja pred Ocem vašim, koji je na nebesima"; govori Gospodin, „da pogine i jedan od ovih malenih."[2]) Ova živa želja Oca nebeskog, da pao rod ljudski spase i uzdigne, dotle je došla, te On nije štedio nit žalio ni jedinog Sina svoga, već ga predao za sve nas, da svaki, koji uzvjeruje u njega ne pogine, već imadne život vječni. Bog nije poslao Sina na svijet, da sudi svijet, nego da se po njem spase svijet.[3]) „Jedinorogjeni Sin Božji ponizio se i uzeo oblik sluge,"[4]) da nas svojom krvi, svojom teškom smrti izbavi od vječne smrti. „Jedan je Bog," piše sveti Pavao, „jedan i posrednik med Bogom i ljudima, čovjek Krist Isus, koji dade otkupninu sama sebe za sve nas."[5])

Ko bi mogao dakle još i sumnjati o ovoj osnovanoj nauci naše vjere, o vjerskom članku, da je Bog, koliko to do njega stoji, pozvao sve ljude svih vremena, svakog roda i plemena u kraljevstvo nebesko, u lijepu blaženost? „Ta imamo eto smrt Kristovu, imamo krv Kristovu u rukama," piše sveti Augustin. „Koli sjajan zalog našega blaženstva! I tako nema da iko zdvaja, da iko rekne: ja ne ću blažen biti. Bog ti je obećao, oj smrtni čovječe, da ćeš jednom kod njega na vijeke živjeti. Zar ne vjeruješ, da će se to dogoditi? Oj vjeruj, pouzdano vjeruj, to će sigurno biti, samo ako ti hoćeš. Više je i veće je ono, što je već Bog za te učinio, nego šta ti je obećao. Šta je obećao? Da ćeš s njime na vijeke živjeti. Pa zar nam se ne čini nevjerojatnijim, da je vječni Bog umro, nego li da će smrtni čovjek na vijeke s njim živjeti? A da se je prvo dogodilo, o tome smo svi potpunice osvjedočeni. Kako bismo dakle mogli o drugom i posumnjati?" Tako Augustin.

Nu šta, ako je čovjek svojevoljno od Boga odstupio, ako znajuć i nahvalice žive u grijesima, u neprijateljstvu s Bogom: je li on još i tada pozvan u kraljevstvo nebesko? Evo brate! Ko umre u grijehu, za onoga je kraljevstvo nebesko izgubljeno, i poslije smrti ne mijenja se više ništa. „Kao kad se obori drvo, tako i on ostane, gdje pane."[1]) No dokle čovjek još diše, dotle mu je uvijek moguće, da se pokaje, da promijeni svoje mišljenje, da pane na srce svoga Oca, da se izmiri s Bogom; dotle ga Bog sve jednako zove u lijepi raj, jer On veli: „Ja ne ću smrti grješnika, već da se obrati i žive!"[2]) „I bili tvoji grijesi kao skrlet, postat će bijeli kao snijeg; i bili crveni kao crvac, postat će bijeli kao vuna,"[3]) progovara prorok. Isus ne samo da nam je dao toli sjajnih prilika o izgubljenu sinu, o zabludjeloj ovčici, o nagjenom novcu, o pozivu na veliku obiteljsku gozbu, nego nam je i bistro i jasno i izrijekom rekao, da je došao, da traži i spase, što je izgubljeno;[4]) i s toga je svojim svećenicima novoga Zavjeta dao oblast, da odrješuju sveze grijeha, da pokajnicima otpuštaju i opraštaju, i eto ne jedanput, ne sedam puta na dan, već ako bi ustrebalo, i sedamdeset i sedam puta.

U zemlji, što se dira Njemačke sa sjevera, živio pred neko četrdeset ili pedeset godina svećenik, kome se oči za svim drugim zamicale, samo ne za svojim stališem i za svojim svetim dužnostima. Od grijeha na grijeh, i eno ga — bježi iz svoje domovine, otpao od vjere, prešao k protestantima, a najzad primi i pastorsko mjesto i tako iz propovjednika istine posta učitelj bludnje. — U ovom tužnom stanju neprijateljstva s Bogom proživje nesretnik više godina. Jednoga dana pozva ga na objed drugi propovjednik u velikome nekom gradu. Tu se pribrala lijepa kita sve samih pastora. Veselilo se, pilo se i van reda sve živo bilo. Riječ se baš najljepše zaprela — kad eto ti pastoru domaćinu vijesti, da je na samrti neki bijednik, koji bi veoma trebao duhovne pomoći i utjehe. Slučaj ili bolje sreća htjela, te neka, neznam, koja zapreka nije nikako dala, da domaćin pogje k bolesniku, pa se ponudi naš pastor, da će on rado mjesto njega poći. Ponuda se još radije primi. Pastor ode. Za kratko eto ga pod oniskim krovom u kukavnoj, siromašnoj, potamnoj sobici. Na slam-

[1]) I. Thimoth. 2, 4. — [2]) Matth. 18, 4. — [3]) Joan. 3, 17. — [4]) Phil. 2, 8. — [5]) I. Thim. 2, 5.

[1]) Eccle. 11, 3. — [2]) Ezech. 33, 11. — [3]) Isai. 1, 18. — [4]) Luc. 19, 10.

njači ležao star čovjek u velikoj oskudici, bolan i žalostan i zdvojan, a smrt — što ga nije eto prihvatila. Pastor mu izgovori dvije, tri riječi iz Svetoga pisma. No starac mu ne odgovara ništa. Prsa mu se jako nadimaju. U zdvojnosti začme jadnik zdvojne riječi. Ja sam izgubljen. Za me više nema oprosta. Joj meni, osugjen sam! — Pastor šaptao mu utješne riječi, budio ga i poticao na pouzdanje. Ne, ne, bio je odgovor, meni niko ne pomože! Ja ne mogu više u nebo doći, moji su grijesi preveliki; — jao meni, ja moram osugjen biti! — No, za ime Božje, za što? šta Vam toli teško leži na srcu? — Bijednik opetovao sve jednako te zdvojne riječi. Najzad popusti nekako molbi pastorovoj i počne tihim, tužnim glasom. Reći ću Vam, kad me pitate, za što više nema za me nikakva spasa, nikakva blaženstva? Ah, da — propao sam! Ja sam — — otpao katolički svećenik. — Ah, koliko grijeha, koji su s tim u savezu! Koliko puta ogluših se pozivu milosti Božje! Koliko puta prečuh glas milosrgja Božjeg! Ah, to je krivnja, odveć velika krivnja! Nema joj oproštaja. Ja ne mogu smilovanja i oprosta naći. Ja sam izgubljen, meni ne može niko pomoći, ne može mi niko pomoći! — Ovo pripovijedanje uhvati, svlada posve nemirno srce pastorovo, koji je tudijer gledao živom bojom orisano svoje vlastito stanje duševno. Problijedi. Poniknu. Prenu se. Stara vjera oživje, iskra njezina u srcu njegovu plamenom planu. I on osjeti u sebi onu vlast Božansku, što no je u Isusovoj vjeri dana slabome čovjeku — svećeniku, i progovori bolesniku: Prijatelju, brate! Ja ti mogu pomoći, jest, Bog mi je svjedok, ja ti mogu pomoći, jer — ja sam katolički svećenik, dakako — na žalost — takogjer otpao i izopćen. No čovjeku na umoru mogu ipak otvoriti lijepi raj svojom vlasti svećeničkom. Brate moj, umiri se! — Tad bilo starcu bolesniku, kao da pred njim stoji angjeo s neba, koji mu spasenje donio od Boga. Svladan, zanesen od velikog milosrgja Boga svoga, koji mu još u zadnji čas života pruža ruku pomirnicu, nugja prijateljstvo i oprost pa mu obećaje spas, lijepi raj i vječni život, prizna starac skrušenim i pokajnim srcem svoje grijehe, primi odrješenje i — umrije lako u Gospodinu. — Ovo slavlje ljubavi Božje, koja hoće i gleda da sve ljude spase i usreći, koja najvećom materinjom nježnosti i najodmetnijega traži sve do zadnjeg živa mu daha, zagrli odmah i našeg pastora, i njegovo srce na jednom bilo promijenjeno od svemoći višnje milosti, da je u onaj isti čas odlučio obratit se, pohitjet natrag u naručaj majci svojoj. Vrati se k svojim još na okupu drugovima i reče im: S Bogom, moja gospodo! Ja se vraćam opet u krilo katoličke crkve, koju sam toli nevjerno ostavio. Milosrgje Božje zove me na pokoru, na izmirenje i — ako Bog dâ — i u lijepi raj.

Paljetkovanje s mojega puta.

V.

1. Zanimivi i ugodni bijahu dani (4) moga boravka u Pragu. Makar da sam si ja cieli Prag drugčije zamišljao, nego li sam našao starije mu dielove, bijaše ipak toliko povjestničkih uspomena, toliko umjetničkih užitaka, toliko prirodnih krasota u okolišu i u položaju, te bih drage volje bio i dalje ostao, da me nije zvala mal ne dužnost, koja je tražila, neka se 4. kolovoza u večer nadjem u drevnom gradu Bavarskom, u Reznu. Zahvalim dakle prijaznim redovnicam na njegi i pažnji, na maru i trudu, te odem oko 11 sati u Smihov, odakle ću zapadnom željeznicom dalje. Pruga se vijuga uz omiljelo šetalište Pražana dolinom Vltave, skreće za tim u dolinu Berunke, koju premosti, te nas doskora dovede do Karlova Tyna, gdje je na strmoj pećini sagradio Karlo IV. kraljevski dvor, u kom bijaše češka kruna, čuvana pod četverim vratima i 19 ključanica. Taj dvorac je najznamenitiji što ih ima Česka. Tu se počmu dizati pećine, koje suzuju dolinu pa sve do Beruna, gradića od 6000 duša, koji ima male utvrde, a u blizini posjeduje kamenolome za mramor i znatne ugljenike. A u obće ima i ovaj kraj, kojim smo prošli, tvornica svake ruke: za šećer, za cement, za predenje vune, te tako tamošnje brojno pučanstvo ima zasluge. Tu ostavljamo rieku Berunku, da se vinemo prema njenomu utoku Litavki, pa prema gradiću Horovicu, gdje je (1420.) rodjen Juraj Podjebrad. U tom su kraju veliki ugljenici i majdani željeza, a nalazi se i ljevaonica za kuglje i bombe. Puno timare ovce i prave glasovit sir. Sad ćemo doći u vrlo plodni, brdoviti kraj, pa na Kladavu, na kojoj leži prometni i u obrtu okretni

gradić Rokičan. Željeznica se vratila opet u dolinu Berunke, te kad premostismo Uslavu eto nas u *Plznu,* u gradu, za koga znade sav sviet. Imade do 50.000 stanovnika, od kojih su $^4/_5$ Čeha. Glasovit je radi izvrstnog piva, koje se razvozi po cielom svietu. Ima crkvu sv. Bartola iz 13. vieka. Za husitskih ratova često su se amo zaletali Žiška i Prokop, ali ga osvojiti ne mogahu. Sretniji bijaše u tridesetgodišnjem ratu Mannsfeld, koji ga 1618. osvoji. A Wallenstein imadjaše ovdje svoj glavni stan, te se tu razpredala urota, kojoj bijaše posljedica njegova smrt u Hebu (1634). Odavlje smjerom jugozapadnim idemo krajem, koji je sve više ošumljen, dok kod Domažlica ne dodjemo u klanac, gdje bijaše bitka 1431., a kojim ćemo zaći u glasovitu, pjesmom českom opjevanu Šumavu. Promatrajući drevna deblja, omanje livadice, tu i tamo oranicu, a do nje potleušicu, opraštamo se s domovinom Husa, koja i danas još težko osjeća posljedice tvrdokorne uztrajnosti u zabludi, posljedice samoljublja, koje nam toli lahko zastre duševni pogled, ako ga ne susprežemo i ne držimo u granicah, iz kojih mu izaći ne dopušta vječna istina. Tu na skranjih točkah ove liepe zemlje moraš pomisliti, koli je težka odgovornost ljudi, kojim je Bog dao bud kakovu liepu vlastitost, a oni ju ne upotrebe, da ljude privedu k njihovu cilju, nego bace medju jednokrvnu braću baklju razdora, s koga poteče potokom krv, s koga se domovina prikrije ruševinami, s koga se dodje do rúba propasti. Turobne ove misli još više snuždc srce, kad pomisliš, kako se i danas slaba nauka crpa iz tužne prošlosti. U tom razmatranju do malo nas na medji Bavarskoj, kamo nam je pogled smela kiša, što se oštro spustila bila. U Furthu stadosmo na bavarskom zemljištu, i tu je valjalo otvarati sandučiće, da stražari razgledaju, nismo li ponieli štogod nedozvoljena.

2. Odavlje do Rezna nije najbolja sveza željeznicom. Tek si se iz Furtha povezao preko klanca, što leži na rječici Regen, valja opet da polaziš s kolâ u Schwandorfu, te čekaš brzi voz, koji će za München ovuda proći. Ovaj put biti će još i ta nedaća, da je voz, makar da je brz, danas odocnio. I kad nam dadoše znak, da brzi voz dolazi, eto opet druge neprilike. Toliko bijaše nagleglo putnika, da je trebalo brzi voz razmjestiti u dva. U ovaj prvi nitko od nas ne može, nego ćemo čekati drugi, koji da će naskoro stići. Dok čekam, eto do mene dvojice svećenika, za koje po razgovoru znadem, da su iz Ugarske. Pozdravismo se i upoznasmo kao komšije, a to tim prije, što su mi druga i prijatelja nedavno i ova dvojica liepo primila i prema srcu darovala, kada je obijao tudje pragove, da nam pribavi najnuždnije pare za naše sjemenište. Eto ga napokon — tu je taj brzi voz. Stade nas žurba i ter kakova, jer se bojasmo, da će nas tkogod možda i ovdje morati ostati. I bijaše doista ovaj takodjer krcat putnici. Ja se dobro smjestih, a moja dva nova znanca moradjahu njeko vrieme i u hodniku ostati, dok se našlo i njim mjesta. A moglo se je i pretrpiti makar i prepuno bilo, jer do Rezna od Schwandorfa imademo tek $^3/_4$ sata. Vozimo se dolinom Regena prema Dunavu, te nam na ravi ne smeta ništa daleka pogleda. Tako nam se s daleka jave vitki tornjevi stolne crkve u Reznu; čovjek vješt ovim krajevom mogao je letimice pogledati i Walhallu, dok ne osjetismo da smo na mostu (1600 m. dugom) preko Dunava i dok ne stadosmo u Reznu. Držeći se uputa moga inače pouzdana vodje, htjedoh da me poveze momče u gostionu k *Pošti,* jer da tamo dolazi mnogo svećenika. Ali me iznenadi odgovor, da te gostionice više ne ima, jer ju srušiše. Nije bilo druge, nego da unidjem u kola bližnja, koja su došlaod gostione k *zlatnomu križu.* Onda nisam ni znao, da je odbor, koji se je brinuo za stanove učestnikom XXV. glavne skupštine Cecilijanskih družba meni namienio bio, da stanujem baš u ovoj gostini. I nehotice se dakle složismo. Gostiona se broji u odličnije, a glasovita je i povjestnički, jer je u njoj stanovao 1532., 1541. i 1546. za vrieme državnih sabora car Karlo V. Njegova pustolovina s Barbarom Blomberg našla je izraza i u napisu, što se čita na zidu, a što nimalo ne učvršćuje stege ćudoredne, kojom se inače naša braća Niemci rado ponose. Dobio sam liepu sobicu na trg (Haidplatz) a baš do sobe, u kojoj je njekoć stanovao i Bismark, kako razabrah iz napisa na vratima.

3. *Rezno* leži na desnoj obali Dunava, gdje u nj utiče Regen. Današnji grad od 36.000 duša bijaše već u rimsko doba glasovit, jer to je *Castra regina,* poslie *Ratisbona.* Kršćanstvo podalo mu je još veću znamenitost. Apostol Njemačke, veliki sv. Bonifacij osnova ovdje u 8. vieku biskupiju, koja i danas postoji. Tečajem više stoljeća (11—15). zauzimao je ovaj grad prvenstvo medju njemačkimi gradovi na jugu. U njem je cvala trgovina i obrt, u njem se razvijala umjetnost, napose graditeljska, od koje imademo i danas liepih spomenika, radi

česa i jest danas takodjer zanimivo pošetati gradom. Kod mnogih kuća viditi ćeš njeku vrst tornjeva, koji te prenose u prvu polovinu srednjega vieka, kada ovaj način gradnjâ bijaše u običaju. A znamenit je ovaj grad osobito u povjesti zadnjih trijuh vjekova, kada su u njem redovito viećali državni sabori.

3. Trg, na kom je svratište „zlatnoga križa", sjeća nas takodjer na žalostnu pojavu u tridesetgodišnjem ratu: na izdaju Wallensteinovu. Ovdje bo odsjekoše glavu generalu Schafgotschu, jer je kod toga sudjelovao. Odmah do ovoga trga na iztoku je glasovita viećnica, ne kojoj je stariji dio iz 14., a kasniji iz druge polovine 17. vieka. I danas još stoji tu dvorana za državne sabore. O južnu stienu naslonjena je stolica za cara, na svodu je ogroman carski orao. Do ove je dvorana za izbornike, gdje su po stienah sagovi iz 14., 15. do 17. vieka. Najstariji prikazuju nam borbu krieposti s opačinami, dočim su na kasnijih razne sgode iz lova. U dvorani za zastupnike čuvaju stare barjake, slike znamenitijih osoba, bavarski grb izradjen u staklu. Zanimivo je pogledati i sobu uzoraka, gdje su u malom izradjene razne sgrade iz Rezna, jer si prema tomu možemo još jasnije stvoriti sliku njekadanjega grada. Pod viećnicom su zatvori, a u njih soba za mučila, u koju silazio nisam i jer je okasno bilo, i jer mi se ne mili gledati uspomene na doba, gdje je kadkada pravda u prevelikoj revnosti svojoj smetnula s uma sestricu svoju, blagost.

4. Odavlje pravcem jugozapadnim doći ćemo za dva tri časa na trg stolne crkve, gdje se ponosno diže taj ponajljepši gotički spomenik starije njemačke graditeljske umjetnosti. Temelji su joj udareni 1275., ali je mogahu dovršiti tek 1638. Kralj Ljudevit I. poče ju opet (1838.) obnavljati, a po toj obnovi dobila je (1859—1871.) najljepši ures: dva krasna vitka tornja (107 m.) Na liepom pročelju krasan je ulaz, do koga s trga vodi mnogo stepenica, jer je tlo crkve dobrahno uzdignuto. Imade tri tadje, a sva je ponutrica prilično jednostavna. Nu ipak ima pojedinih liepih stvari. Pokrajne su ladje razmjerno poširoke, a razmak medju stupovljem znatan. Bojadisani prozori većim su dielom iz novijeg doba, a pod prozori je diljem ciele crkve izveden liepi triem. Propoviedaonica iz 15. vieka izvedena je u poznijoj gotici, a od žrtvenika ističe se ljepotom glavni, sav srebrom obložen, djelo grofa Ant. Ignat. grofa Fuggera (1769—1787), pa oltar za presv. oltarski sakramenat s tornjićem (17 m.) i mnogimi kipovi, djelo Roritzerovo iz 1483. godine. Crkva ima znamenitih spomenika, medju kojimi spominjem spomenike biskupâ: Ivana M. Sailera, († 1832.), Witmana (1833.), Schwäbela (1841.), koje je izradio kipar Konr. Eberhod. I Canova je načinio spomenik za kneza-primasa Karla Th. Dalberga († 1817.). Za naše oko je neobično, kad u crkvi ne vidi pjevališta, kakovo je redovito u naših crkvah. U Reznu su orgulje iza velikoga žrtvenika, a tu je i mjesto za pjevače, kojih nitko ne vidi, van ih samo čuješ. Kada izvode štogod većega, kao i ovaj put što bijaše kod glavne skupštine Cecilijanske družbe, izadju u svetište pred glavni žrtvenik. Tomu bi se dalo svašta zabaviti, ali nam kažu, da je to više prema propisom crkvenim, jer sbor pjevača čini cjelinu sa svećenstvom, koje obavlja sv. obrede. To je dakako mnogo laglje izvesti ondje, gdje nisu prinuždeni, da i ženska grla upotrebe u sboru, jer za više glasove imadu i dječaćkih. Kod nas Hrvata time se još ozbiljnije ni pokušalo nije. O zidine ove drevne kuće Božje ozvanjali su za vrieme moga boravka divni zvuci Orlandovih i Palaestrininih skladba, koji su okupljali ovdje izabrano družtvo ne samo iz svih krajeva Evrope, nego i iz daleke Amerike. Ovdje je pokazalo Rezno, da je ono danas u istinu središte crkvenoga pieva u katoličkom svietu.

5. Starodrevna biskupija Rezno ima do 800.000 duša. Svjetovno svećenstvo imadjaše njekoć veliku pomoć od redovnika. Ali danas opustijeli stoje mnogi samostani. Izgonom Isusovaca i njim sličnih redova zatvorena bijahu vrata vlastite domovine mnogomu sinu, koji se odlučio bio, da služi Bogu i sv. crkvi. Djeluju tek od mužkih redova Benediktinci, Karmelićani, Franjevci, a od najnovijega doba i Redemptoristi. Od ženskih: engl. gospojice, Cistercistkinje, Salesijanke, Klarise, Uršulinke, Dominikanke, Elisabetinke, Franjevke, školske sestre, sestre presv. odkupitelja, milosrdnice. Većina imadu samostane i u Reznu, gdje s toga ima znatan broj crkava. Njeke od njih rabe na žalost danas u svjetovne svrhe, stranom vojničke, stranom za sbirke umjetnosti(S. Stjepana, S. Ulriha); njeke su nesgodom vremena pale u ruke protestanta, te vazda dakako zatvorene, prem protestanti (ima ih ovdje oko 6000 duša) imadu još jednu novu crkvu. Od ostalih spomenuti ćemo župnu crkvu odmah iza stolne (Niedermünster); crkvu Dominikanaca sv.

Pavla, prostranu s pjevalištem prema našem ukusu, gdje su za vrieme glavne skupštine pjevali zadušnice za pokojne članove, a držali pokuse, pa i izvodili djela novijih skladatelja u duhu Cecilijanskih družbâ. Crkva sv. Jakova, njekoć crkva Benediktinaca obnovljena je, a ona šuma raznih kipova, što su razasute s vana na ulazu prava su zagonetka za učenjake i danas. Njeki hoće, da je tu prikazan boj i pobjeda kršćanstva nad poganstvom; drugi traže u Ivanovom Objavljenju ključ, da to protumače. Bivši samostan preudešen je poslie odlazka redovnika (1860.) u svećeničko sjemenište. Osobito je pako spomena vriedna crkva Sv. Emmerama. Ovdje bijaše sielo one kneževske opatije Benediktinaca, koja bijaše podignuta na grobu ovoga apostola Bavarske i mučenika ljubavi već u 7. vieku, a kasnije i sielo biskupâ u Reznu. Koliki ugled imadjaše opatija vidi se i odatlje, što ju obsipavahu darovi mnoge okrunjene glave, a to koli radi djelâ ljubavi prema iskrnjemu, toli radi znanosti, koju su sinovi sv. Benedikta njegovali. Iz trga sv. Emmerama unidje se najprije u predvorje, gdje stoji na sami 8 spratova romanskoga tornja, sagradjena 1575—1579, a broje ga u vanredne gradjevine u Njemačkoj. U triemu je okrugli stolac iz kamena, zovu ga Henrikovim stolcem, pa spomenik glasovitoga humaniste i povjestničara Aventina(† 1534.). Dvie su crkve ovdje: prednja ne ima ništa osobita, a veća do nje romanska je basilika, pod kojom su dvie podzemnice, od kojih se u bolje sačuvanu vidi i iz crkve. U ponutrici, a u pobočnoj ladji s lieva stoji lies od kamena, što si ga je još za života bio dao načiniti Henrik Sveti. U pobočnoj ladji s desna je grob sv. Wolfganga. U južnoj pobočnoj ladji ogradjen je željeznom ogradom grob Sv. Emmerama. Crkve se držao samostan, gdje su kroz stoljeća radile marljive ruke redovnika, ali im je 1803. bilo napustiti sveto ovo boravište. Godine pako 1812. dokinuta je opatija posve. Knjižnicu i archiv prenješe u München, a sgradu kupi obitelj kneza Taxisa, u čijih je rukuh i danas. Sgrada je dobrim dielom sačuvana i danas, ali je kneževska obitelj sagradila takodjer mnogo nova. I tako me podsjetilo i ovo mjesto, da je naš pjesnik veliku istinu napisao, kad reče, da je na svietu samo mienja stalna.

5. Kraljevi bavarski slove sa svoje ljubavi za umjetnosti. Svjedoče to nebrojeni spomenici, što ih kao razasuše po zemlji svojoj. Zanešeni za umjetnost, vanredno su oduševljeni i za svoj narod, ponose se njegovom slavnom prošlošću i radi su, da mu živući naraštaj oduševe za što veći rad, ne bi li si tako i budućnost zajamčili slavnu. Ta je misao potakla i Ljudevita I. kada je na 18. listopada 1830. (kao spomendan na bitku kod Lipskoga) stavio temeljni kamen hramu ze njemačke velikane, koji je 18. listopada 1842. dovršen uz trošak od 14 milijuna franaka. Kada sam se upatio na Dolnji Wörth (otok na Dunavu), odkle polazi ladja, da vidim i tu znamenitost, bijah nješto snuždeu, jer samac nikoga imao nisam, komu da osjećaje svoje kažem, te komu da se od potrebe i izjadam. Njemačka ćud posve je druge naravi od naše: nismo se dakle mogli ni razumjeti onako baš od srca. Zamišljen sjednem na parobrodić, da se još više zadubim u okolicu, kojom ćemo se voziti, kad do mene sjedne svećenik, te me upita njemački, nisam li i ja Austrijanac. Kad mu odgovorim, da sam iz Nove Austrije, razumio me odmah, pa će mi slovenski: Dakle smo braća! I razumjela nam se srca odmah i odlahnulo i meni i njemu, revnomu nadžupniku Konjicâ u Štajerskoj Jerneju Vohu. Brzo nam prolazilo vrieme u prijateljskom razgovoru, komu se suputnici čudili, jer ga ne razumili, pa znatiželjno i pitali, kojim li jezikom govorimo. S desne nam je strane prostrana poljana Reznanjska, s lieve nam se pokazalo gdjekada kakovo seoce do Donaustaufa, gdje izidjosmo, da se pješke popnemo na brdo, što leži 98 m. nad vodom, a obasuto je hrastovinom i liepo uredjenim šetalištem. Na vrhuncu je taj veličanstveni spomenik u obliku grčkoga hrama u dorskom slogu sagradjen po nacrtu Leona Klenze-a. Mi krenusmo uzbrdice iza samoga spomenika, te nam se tako prikaza iznenada u cieloj svojoj gorostasnosti. Tko ide ravno puteljkom vidi spomenik mal ne vazda pred sobom, dok ne dodje do podnožja, odkle do spomenika vodi 250 mramornih stepenica. Hram je od samoga sivkastoga mramora, a počiva na 52 mramorna stupa. S vana na čelu su razne skupine iz kamena izklesane: ona sprieda prikazuje nam Germaniju, kojoj se sa svake strane klanjaju vojnici, te joj privode gospodje, što prikazuju razne njemačke države. Podsieća nas na bitku kod Lipskoga, gdje se je Germanija opet dostala svoje slobode. S protivne, sjeverne strane, prenosi nas u bitku kod Hermanstadta. Obje skupine su od Schwanthalera († 1848), a prva izvedena donjekle po osnovi Rauchovoj. U hram vode vrata, obložena pločicami od mjedi, a ne smiješ unići, dok ne obučeš vunene

cipele, neka se ne ošteti mramorni pločnik. Ponutrica je u jonskom slogu, duga je 49 m., široka 14 m., a visoka 16 m. Svod je bogato urešen pozlaćenom mjedi, a svjetlo dopire kroz tri velika prozora na krovu. Stiene su po duljini razdieljene u šest poljâ, a diele ih sve dva a dva stupa sa svake strane; po visini dieli korniž sva četiri zida u dva razdjela. U to remek-djelo umjetnosti ulagali su svoje znanje Rauch, Schwanthaler, Wagner. Pred oči nam donosi poviest i život njemačkih plemena u poganstvu, pa opet kasnije, kada primiše sv. krst. Pod kornižom nanizana sa poprsja najznamenitijih lica, a nad kornižom spomen-ploče za one velikane, kojih kipa ne ima. Muževe, kojim će Walhalla ovjekovječiti spomen, birao je sam kralj-utemeljitelj, pa je on odlučio i kojim će se redom smjestiti. Ovo jedno i drugo nije učinjeno sa svake ruke sretno, ali je svakako bila sretna misao, da bude ovdje spomen i na samoga kralja-utemeljitelja, što je 1890. i učinjeno. Sveukupni dojam je u istinu vanredan. Naravno je dakako, da srce slavensko ne može se ovdje baš sa svake ruke oduševiti, jer ga je češće pritisla bila ona ruka, kojoj se ovdje slava pjeva. Ali se ono ne može van diviti ljubavi za sjajnu prošlost domovine, koja ovdje toli liepo prosjajuje. Narod, koji cieni velikane svoje, koji im je i uz velike žrtve svoje spreman priznanje svoje i zahvalnost svoju i vanjskim zasvjedočiti činom, taj narod smije slobodno računati i na bolju budućnost. To bo je znak, da je od njih štogod naučio; da se je za misli njihove oduševio; da će mudre njihove savjete sliediti. Timi čustvi obuzet izašao sam s prijateljem na batricu, odakle se naužismo krasna pogleda: pod nogama nam Dunav, do kojega se kao sag prostrla bogata dolina Straubinžka; s desne nam je gradić Stauf, njekoć ljetno boravište knezova Thurn-Taxisa, pa Rezno, koje nadvisuju tornjevi prvostolnice, s lieve brdine bavarske šume, a kako bijaše liep dan i bistar, u daljini plavile se i Alpe. Razdragani s prirodne krasote sidjosmo ondje niz stepenice, da se vratimo u Rezno: ja opet parobrodom, a prijatelj željeznicom.

Viestnik.

Naša domovina.

(Obredi velikoga tjedna.) Na *Cvjetnicu* blagoslovio je grančice uljikâ presvietli gospodin nadbiskup, te bio prisutan obhodu i sv. misi, koju je pjevao preč. gospodin dr. A. Jeglič. — U sriedu poslie podne poče svećenstvo, a na čelu mu presv. gosp. nadbiskup, pjevati večernje velikoga tjedna, kod kojih su bogoslovci svakiput treću tužaljku pjevali u četiri grla po Dieboldu, a *Miserere* po Wittu. — Na ***veliki četvrtak*** posvetio je presv. gospodin, okružen svećenstvom iz ciele svoje nadbiskupije, sveta ulja, a u *petak* takodjer obavio sve obrede. — Na *veliku subotu* blagoslovio je vatru i posvetio krstnu vodu, te pjevao svečanu sv. misu preč. gospodin dr. Jeglič. Poslie podne je *obred sv. uzkrsnuća* obavio presvietli gospodin nadbiskup u prisutnosti vrhovâ vojničkih i gradjanskih vlasti, te mnoštva puka. Naši su bogoslovci pjevali u četiri grla: invitatorium *Venite exultemus* (falsibordoni) i *Regina coeli* po Wittu. Posjet crkava, naročito sv. groba na veliki petak u svih naših crkvah bijaše vrlo utješan pojav.

(Konferencije za gospodje.) Prva tri dana velikoga tjedna držao je u zavodu Sv. Augustina konferencije veleč. Otac Isusovac Pittmann, kod kojih je sudjelovao liep broj (60) gospodja, a na čelu im preuzvišena gospodja barunica Appel. Na veliki četvrtak primile su pobožne gospodje svetu pričest. Veleč. OO. Isusovci ove su korizme puno trudili i kod puka i kod naše školske mladeži, da što dostojnije dočekamo slavno uzkrsnuće Gospodnje. Platio im obilno Gospodin!

(Uzkrs!) Ima li kršćansko srce, koje se neće zanieti, kad pomisli na uzkrsnuloga Spasitelja svoga! Ne, ne ima ga, ne može ga biti u našoj sredini, ako se je samo našlo medju nami, u našoj krasnoj prvostolnici; ako je gledalo krasne obrede kod svečane sv. mise, koju je pjevao presv. gospodin nadbiskup uz veliku podvorbu svećenstva; ako je slušalo zanosnu besjedu svoga nadpastira; ako je srce svoje otvorilo zanosnim, divnim zvukovom Palaestrinine mise: *o admirabile commercium,* koju su u pet grla odpjevale učenice milosrdnih sestara s njekolikimi prijatelji crkvene glasbe. Mi smo s mnogimi drugimi iz dna srca svoga zahvaljivali uzkrsnulomu Spasitelju, što je dao, te smo mogli dočekati, da se i kod nas izvode skladbe principis musicae. Veliki trud i napor naplatio Gospodin obilno svim, koji su kod toga sudjelovali i trudili!

(Darovi.) za *središnje bogoslovno sjemenište:* Cvjetko Rubetić 20 for.; po 5 for.: dr. Jambreković, Juraj Dolenec, dr. Pazman, dr. Volović, dr. Šalamon; po 3 for.: M. Dogša, dr. Lang, Ad. Stepinac, M. Seigerschmied; po 2 for.: A. Kotlarski, Ign. Debeljak; Iv. Haban 1 for.; dr. Frankl, L.

Radičević, St. Bićanić, Iv. Barle 2 for. — Za *dom kaptola vrhbosanskoga:* A. Kovačić, župnik u Koprivnici 3 fr. 50 nč. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem, preporučamo i u buduće svim svojim prijateljem ove naše velike potrebe. — *Petrov novčić:* I. K. 1 for.

Englezka.

(Pokret katolički.) Službeni podatci, što ih priobćiše protestantski listovi pokazuju nam, kako katoličtvo ovdje napreduje i u posljednje doba. Odkada je trudom nezaboravnoga Daniela O' Connela počelo sjati sunce i pred vrati katoličke crkve pa do danas (1829—1895.) evo, kako nam crtaju brojevi to stanje. Godine 1829. bijaše tamo: 477 svećenika, 449 kapela, 16 redovničkih kuća, nijednoga samostana i dva zavoda. U savjetu privatnom kraljice ne bijaše mjesta ni jednomu katoliku; isto tako u kući lordâ nije bilo katolika, kaošto ni u kući zastupnikâ. Godine 1895. pako imade: 3000 svećenika, 1763 crkve, 294 samostana, 491 redovnička kuća, 38 zavoda. U savjetu privatnom kraljice 6 je katolika, u kući lorda 38, a u zastupničkoj 74. — Taj utješni napredak pokazuje i ova činjenica: u anglikanskom sveučilištu u Cambrigdeu imenovan je mjesto Seeleya profesorom katolik lord Acton. U dvie stotine godina ovo je prvi katolik, što je izabran profesorom u dva velika sveučilišta Englezke. Istina je, da lord Acton naginje na Doellingerov pravac, ali kako je on veliki prijatelj odličnih crkvenih dostojanstvenika, nade je, da ga je neuspjeh onoga pokreta i izkustvo poučilo, te je krenuo na bolje. Svakako je ovim imenovanjem kraj učinjen onomu progonu, usljed kojega su katoličkim učenjakom zatvorena bila vrata englezkih sveučilišta. — Ovomu napredovanju katoličtva bez dvojbe će dobro doći i zakon o razstavi crkve od države, što ga je podnio ministar Rosebery, te je kod prvoga čitanja 3. ožujka i prihvaćen. Anglikanska crkva — o toj se najme tu radi — jest službeni izljev države. Dostojanstvenici te crkve službenici su državni, te primaju plaću od države, kao vojnici ili ostali činovnici. Prema tomu crkva ne ima po svom ustroju slobode, te služi onomu, koji ju plaća. U takovih prilikah nuždna je razstava, a to traži korist i države i crkve. U državi, gdje imade raznih vjeroizpoviedi, nije pravedno, da n. pr. katolici svojim porezom plaćaju anglikanske svećenike. Osnova novoga zakona hoće, da se razstava izvede mjeseca siečnja 1897. Time bi država prištedila 7 milijuna franaka, u kojih bi dio upotrebila za uzdržavanje doživotno svećenikâ, koji imadu prema dosadanjemu stanju pravo na to, a ostalo bi upotrebila, da diže bolnice, razna zakloništa, da ustraja ljekarnice za siromake, da osniva javne čitaonice, pučke knjižnice itd. Kada se anglikanska crkva bude morala osloniti na svoje vlastite noge, kako to čini već sada crkva katolička, onda će nestati mnogih zaprjeka, koje danas još stoje na putu, te se katoličtvo i bolje ne širi.

Njemačka.

(Katolici na kormilu!) Ovim uzklikom zaglušuju liberalne novine danas svoje štioce. A gdje je povod toj nemirnoj vici? Vlada je podniela državnomu saboru zakonsku osnovu, koja je naperena proti prevratnikom, a sastavila ju je tako, da joj je oštrac naperen bio samo prema doli, proti socijalnim demokratom. Katoličko središte trudilo se, da tu osnovu tako promieni, te će oštrac naperen biti proti prevratnim naukam, što se danas šire i sa sveučilištnih stolica i po razuzdanoj štampi. U odboru su katolici uspjeli, a sada se liberalni sviet plaši, da bi uspjeh mogao biti povoljan i u samom saboru. Plaše se toga tim više, što vlada na usta novinâ sebi bližih odklanja zahtjev liberalaca, neka ne traži u katoličkom središtu nikakva uporišta i podpore u svom radu. Ona načelno na to ne pristaje ni pogledom na druge stranke, nego će za svojimi ciljevi ići uz pomoć, koju će prihvatiti, gdjegod ju nadje. Ako odatlje crpa korist za sebe i ona stranka, na koju se vlada oslonila, mogu to isto činiti i ostale stranke, kojim toga vlada ne brani. Ovo sve, pa onda činjenica, da je danas kancelarom katolik — makar na žalost tek imenom, da je i predsjednikom državnoga sabora katolik, i to u svakom pogledu izvrstan, uzbudjuje bojazan, da će se na skoro i Isusovci vratiti. A na to, tobožnji liberalci ni pomisliti ne smiju!

Švicarska.

(Pobjeda katolika.) U Kantonu Tičinskom zapodjeli bjehu radikalci žestok boj proti katolikom. Htjedoše naime, da se izmieni zakon od 28. siečnja 1886., koji je davao crkvi katoličkoj slobodu. Te izmjene imale su opet oživiti stari zakon od 1885., koji je savjest katolika puno vriedjao i izdan bio pod uplivom „starih katolika“. Crkvu katoličku htjelo se sapeti u vršenju vlasti i staviti joj koli u župah toli u kaptolih njeku vrst nadzora; htjedoše ju stavit pod skrbničtvo. Dne 28. siečnja razpravljalo je o osnovi veliko vieće, a kasnije je podnesena i zakonodavnoj skupštini, kod koje se je katolička stranka uztegla od glasovanja, pošto je prije jasno ocrtala, kako je nepravedna i za katoličku crkvu pogibeljna ova osnova. Većina ju je ipak prihvatila. Sada je još trebalo, da puk rekne svoju. Na 3. ožujka bijaše puk pozvan, da vieća, prihvaća li on tu osnovu ili ne. Služeći se svojim pravom, on je u glavnoj skupštini toga dana osnovu zabacio većinom od 1500 glasova. Ova liepa pobjeda pokazuje nam, kako i drugud nije izljev volje narodne sve ono, što rade ljudi, koji se domogoše vlasti.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. **Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.**

Kako da se tumače Isukrstove rieči kod Mateja g. 5. 32. i 19. 9. pokušaj.

Da je ženitba u Novomu Uvjetu nerješiva uče jednoglasno svi Bogoslovci: ovo bo jasno provire iz Pisma Svetoga (Mark. 10. 11.) (Luka 16. 18.) (Rim. 7. 1.) (1. Kor. 7. 10.); ovo bo uče S. Oci: S. Jerolim (epist. 55 ad Amandum) S. Ivan Zlatous: (in homil. de libello repudii) S. Ambroz (l. 8. in cap. 8. M.) S. Augustin (de lib. de nupt.); ovo bo zagovara i sam razum, pošto nerješivost braka prokrenuje dobrostanje obitelji, odgoj poroda, mir zadruge. Da li je Sakramenat ženitbe nerješiv u slučaju preljube, u tomu se mnijenja svih bogoslovaca ne sudaraju: protestanski i grko-istočni bez oklijevanja tvrde: da u slučaju preljubodjevstva Sakramenat ženitbe, po Isukrstovu nauku, rješiv je, te da je slobodno nekrivoj strani odalečiti se i, bude li joj volja, stupiti sa drugim u bračnu svezu. —

Ovi bogoslovci misle da ovomu svomu mnijenju potvrde ima u Isukrstovim riječima (Mat. 5. 32.) „*Ego dico vobis qui dimisserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mechare*".

Evo, govore, Isukrst utvrdiva nerješivost Sakramenta ženitbe u N. U., ali tu ima i neka iznimka: preljuba; u slučaju koje, tvrdi taj i nerješivi lanac lomi se sveosve. Ko pomljivo i ozbiljno svrati svoju pažnju na visoki nalog zakonoše našega Spasitelja, koji dodje ne da razvrgne zakon, nego da ga nadopuni i usavrši (Mat. 5.); koji takogjer hotje da prizove i ustanovi bračnu svezu po primitivnom njezinom ustanovom (Mat. 19. 13.); i koji nasvrhu taj naravni ugovor podigne na vrhunaravni stepen Sakramenta Novoga Uvjeta; ne bi mogao nikako da shvati, kako je mogao Isukrst da govori o nekakvim iznimkam, te tim dopusti svojim sljedbenicima toliko, koliko je već bilo dopušteno Žudjelima u Staromu Uvjetu *ob duritiam cordis*.

Ovaj je razlog potakao razlagatelje S. Pisma i Bogoslovce da se potrude ne bi li doveli u potpuni sklad riječi Isukrstove (Mat. 5. 19.), (Mat. 19. 22.) sa drugim svjedočanstvim S. Pisma, gdje se jasno govori o apsolutnoj nerješivosti ženidbe, i sa sveopćom praktikom sv. Crkve.

Mnogovrstna su se tumačenja do sada pokušala da bi se ovaj čvor riješio; al neima ni jednoga, u koliko se meni svigja, da bi tako stvar razjasnilo, te mu se ne bi moglo što da prigovori.

Iznijeću ovdje najglavnija i najuvaženija tumačenja, navešću i temelje na kojim su sazi-

dana, pridodajuć tomu i protudokaze, koji bi se mogli razložito navesti; te na svrhu kazaću što ja o tomu mislim. Mnijenje svoje što mislim istaknuti, držim da je novo: meni bo nije bar poznato da je i jedan bogoslovac ovim putem udario kojim ja kanim da udarim da riješi ovaj, o komu je govor, ne malo zapleteni čvor. Mnijenje novo, rekoh, moglo bi možda komugod svidjati nešta sumljiva i nesigurna, novosti bo u Teologiji neimadu mjesta, ako se ne bi htjelo da se stranputice okrene. Ne bi trebalo da ovdje vele pripominjem u kojemu smislu ta riječ — novo — ima se razumjeti: lako bo se shvaća da dočim ja kušam da novim putem dovedem u sklad neka prividna protuslovlja ne učim ništa nova glede nauka, dali stari i prestari nauk hoću da bolje poduprem i obrazložim: nauk je star, metoda je nova, i ništa više. —

Koja su dakle ta razna tumačenja?

Prvo tumačenje, koga se drže mnogi vrlo ozbiljni i učeni bogoslovci, kao n. pr. Schegg (Evang. nach Matth. t. 1. p. 459.) Patritii (De interpretatione Script. t. 1. c. 7. n. 281.) Palmieri (De matrimonio th. 21.) i drugi, te bi bilo: Isukrst na navedenim mjestima ne govori o preljubi, nego o bludnosti: uči naime da je dozvoljeno svim, koji nijesu pravi zaručnici, dali živu u suložništvu da se jedan od drugoga odaleče. — Najači, i mogu reći, jedini dokaz, što ovi bogoslovci navagjaju da svoju tvrdnju podupru, jest grčka riječ — πορνεία —. Riječ grčka πορνεία (ovako razlože) kojom se služi zadahnuti pisac u navedenom mjestu ne znači drugo no bludnost, a nipošto preljubu. Da je nadahnuti pisac htio da govori na navedenim mjestima o pravim zaručnicim, bio bi se poslužio riječi, koja se često nalazi kod pisaca N. U. — μοιχεία — koja uprav hoće reći preljuba. Smisao dakle Isusovih riječi bio bi ovaj: *ego dico vobis, si quis dimisserit uxorem suam (excipio tantum illum, qui in illicito conubio vivit, et huic non modo licet verum etiam debet concubinam dimittere) mechatur . . .*

Polag ovog tumačenja, govore, prelijepo se shvaća zašto Isukrst na drugim mjestima kod Evang. Marka i Luke govori o nerješivosti ženidbe, a ne navagja ma ni jednu iznimku, i zašto Sv. Pavao (Rom. 7. 2. seqq.) apsolutno govori „*quae sub viro est mulier, vivente viro, alligata est legi; si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri.*“

Razvidi li se bolje ovi dokaz, što ti inače vrlo učeni bogoslovci navagjaju, uvidjeti će se da je jako slab: mnogo bo mu se može, i ne bez razloga, prigovoriti. I prije svega valja ovdje opaziti da Isukrst u navedenim mjestima govori ne o kojoj mu drago ženi, dali o zaručnici (uxor): *dictum est quicunque dimisserit uxorem suam* (ὅτι ὅς ἂν ἀπολύσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ) *det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis: quia omnis qui dimisserit uxorem suam nisi ob fornicationem, facit eam mechare.* U Staromu Uvjetu, knjiga raspustna (libellus repudii) davala se je pravim zaručnicam, a ne suložnicam: odgovor dakle Isukrstov — *ego autem dico vobis* — morao se je odnositi na prve, a ne na posljedne. Smisao Isukrstova odgovora, bio bi (po tumačenju tih bogoslovaca) ovi: u staromu zakonu bilo je dopušteno pustiti svoju zaručnicu, ali sada veće nije to dopušteno; iznimljujem cigli jedan slučaj, i taj je, kada se radi o kakovoj suložnici. Što se je dakle sumljalo da li je dozvoljeno pustiti od sebe suložnicu? Ako se o tomu nije sumljalo, kako se može i pomisliti da je Isukrst htio reći: ja vam kažem to je dozvoljeno?

Zagovaratelji gori navedenog tumačenja, ne zaustavljaju se ovdje, dali prigovaraju, da kada bi se htjelo prigrliti drugo tumačenje morala bi se riječ — πορνεία prevesti preljuba, a to bi bilo odalečiti se bez potrebe od literarnog tumačenja svetoga pisma.

Neka baš bude kako bi htjeli ti bogoslovci, da naime πορνεία ne znači drugo no preljubu, tim se opet ne bi smjelo zaključiti da ta riječ u našemu slučaju ne bi mogla imati značenje preljube. Ko je i malo vješt Svetomu Pismu lako će se osvjedočiti da riječ πορνεία, ime je generično, te zahvaća ne samo prosti blud, dali i istu preljubu: to nam može posvjedočiti ne mali broj prijevoda N. U.; o tomu će nas uvjeriti prvi vjekovi crkve, koji drugo značenje ne davaju riječi πορνεία na ovomu mjestu, no preljuba. — Trijeba je pripoznati da se ne smije bez potrebe odalečiti od literarnog smisla; ali to samo donekle: ako nas kakova poteškoća na to siluje, ako context to zahtijeva, i dopušteno je i pohvalno odmaknuti se od slova, te tražiti način da se dovedu u sklad neke prividne kontradikcije, poravne poteškoće, kojim se inače ne bi moglo kraju doći prijanjajuć slijepo uz slovo: i baš je takov naš slučaj.

Drugo tumačenje, uz koje prijanja veliki broj bogoslovaca, ovo je: Isukrst dopuštaje, u slučaju preljube, raspust, al taj raspust samo dozvoljen je *quoad torum et cohabitationem*, ali ne *quoad*

vinculum: mogu se naime jedan od drugoga odalečiti, ali sve do smrti ostaju oni zakoniti muž i žena. Temelj na kojem je sazidana ova tvrdnja, razlozi su, koji se na srijedu iznašaju da se dokaže u opće da je ženidba u N. U. i u slučaju preljube, nerješiva: to je sve.

Nu kako bi oni mogli dokazati da baš na ovim mjestima Isukrst govori o rješivosti *quoad torum,* a ne *quoad vinculum?* Mislim da bi se iz ovih riječi sve inačije dalo dokazati, uzme li se na um da je Isukrst imao pred očima rješivost ženidbe Staroga Uvjeta, koja za cielo nije samo bila *quoad torum,* dali i *quoad vinculum.* A da bi se prigrlilo to njihovo tumačenje, logično bi slijedilo da zaručnici nebi se smjeli jedan od drugoga odijeliti *quoad torum et cohabitationem* nego u jednom ciglom slučaju, koga Isukrst navagja: naime preljube; a to je ono što se protivi sveopćem nauku i praksi Crkve. Poznato je da Crkva dopuštaje raspust zaručnika *quoad torum* u mnogim slučajevima, kao n. pr. pogiblje smrtnoga grijeha, apostozije ili herezije s jedne strane a s druge strane pogiblje prevraćenja (Tim. 3. 10.) (Lucae 14. 26), megjusobne privole (I. Cor. 7. 5.) koristi, priljepčive bolesti i t. d. Zašto dakle Isukrst ne označuje nego jedan cigli slučaj? Zašto Crkva svojom praksom dozvoljiva to i u drugim slučajima? Evo, ovdje je čvor, koga gori navedeno tumačenje lako ne riješava. Znam da se ti bogoslovci muče da bar do nekle zadovolje ovim upitima; al koliko vrijede ti odgovori, evo da vidimo:

Isukrst, govore, nenavadja no jedan sam slučaj, preljubu i to jer preljuba daje pravo nedužnoj strani da se za svedj odaleči, dočim drugi uzroci to pravo nedavaju doli privremeno; dopuštaju naime raspust, al samo dotle, dokle ti uzroci traju, prestanu li jednom, zaručnici moraju se na novo združiti.

Ali ja ovdje ne razumijem, zašto se ne bi mogli zaručnici, usljed medjusobne privole, za uvijek rastati? Kada bi to bilo dopušteno, kao što je i dopušteno, tada preljuba gubi svu tu specijalnu karakteristiku, koju ti bogoslovci u njoj uvidjaju, i kojoj se pripisuje razlog što je Isukrst samo preljubu napomenuo, a o drugim uzrocima mučao: megjusobna bi privola jednako davala pravo, kao i preljuba da se za uvijek odaleče.

Preljuba, nadostavljaju zagovaratelji gori navedenoga mnijenja, protivi se bitnosti same ženidbe, dočim svi drugi uzroci, dotaknivaju se spoljašne odore, pod kojom ne biva ni najmanje ozlegjena bitnost ženidbene zadruge: taj je razlog da Isukrst samo napominje preljubu, kao glavni uzrok rješivosti ženidbe, a druge kao uzgredne, mukom mimolazi. —

Možda ovi bogoslovci hoće da ovim kažu da se preljuba direktno protivi prvomu i glavnomu cilju ženitbe: porodu naime djece; i u tomu slučaju neima dvojbe da bi ozlegjivala bitnost njenu; ali opet preljuba ne bi bila ni sama niti jedina: neke bolesti nijesu manje pogibeljne i štetne porodu od iste preljube.

Navagjaju jošter i ovi razlog. Isukrst govori na ovomu mjestu o slučaju preljube, a muči o drugim, i to jer već na drugim mjestim bješe govorio o drugim: o prigodi grijeha, prevraćenja, apostazije, herezije bilo je već svakomu poznato da se mora odalečili i od oca i matere i sestre i drugih, nije trebovalo da Isukrst ovdje izrično reče da se mora i od svoje zaručnice u tim slučajevima odalečiti. —

Ovdje ne opažaju ti bogoslovci da vezovi, što čovjeka drže združena sa svojim ocem, materom, braćom nijesu kao i oni što opstoje izmegju njega i njegove zaručnice: Isukrst bo je reko: *„relinquet homo patrem et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una“:* ne bi se moglo zato zaključiti da svaki put, kada bi bilo dozvoljeno ili zapovigjeno da se čovjek odaleči od svoje svojte, da u tim slučajevima ima da bude uključena i zaručnica.

Navedeno dakle tumačenje ne može da dovoljno odgovori zašto Isukrst napominje samo jedan cigli slučaj, a druge mimolazi; a Crkva svojom praktikom uči da je dopušten raspust zaručnikâ *quoad torum* et *cohabitationem* u mnogim drugim slučajima. —

Treće mnijenje polag drugoga drži da riječ grčka *πορνεία* ne znači preljubu, nego blud: Isukrst zato kada odgovara žudjelima, koji ga zapitahu da li je dopušteno pustiti svoju zaručnicu, odgovara bezuvjetno da to nije dopušteno, doli u samomu slučaju, kada bi se zaručnica iznašla da prije zaručenja nije učuvala svoga djevičanstva. Ovako misle, izmegju ostalih Döllinger (Christenthum und Kirche), Garz (Ist nach der Schrift die Ehescheidung den Christen verboten?)

Jedini razlog što navagjaju ti bogoslovci, jest ovaj, što je bilo naloženo žudjelima da se zaruče sa djevicom.

Ali, svakako ob ovomu nalogu mogio bi se ne bez razloga posumnjat. Istina je da (Lev. 22. 20.) stoji upisano: *„ejicient eam extra fores domus patris sui, et lapidibus obruent eam viri civitatis;“* ali odatle ne bi se smjelo zaključiti da je opstojala neka u strogom smislu zapovjed; dapače ako se pomnjivije pročita S. Pismo, smjelo bi se možda sve obratno zaključiti: hoću reći da zapovijedi takove nije nikakove bilo.

Dobro su poznate riječi sv. Pisma (Lev. 22.) kojim Mojsija nalaže Svećenicima da se ne bi zaručili niti sa udovom niti sa puštenom, niti sa ne djevicom. Ako dakle to Mojsija na ovomu mjestu nalaže svećenicima izrično, valjalo bi odatle zaključiti da drugim to nije bilo zapovidjeno: da je opstojala kakova sveopća zapovijed, neumjestno bi bilo reći: ja zapovijedam da se svećenici zaruče sa djevicom. Ovim, mislimo da je dovoljno odgovoreno na razlog, što no iznašaju ti bogoslovci da utvrde svoje mnijenje, a da i ne napominjemo ovdje da njihova pretpostava, da naime u S. U. židjelima je bilo zapovigjeno da se zaručuju sa djevicom, bila bi protivna dobro poznatomu zakonu Levirata Staroga Uvjeta.

U zadnja vremena Dreher iznio je neko novo tumačenje (Katholik 1877. II. 578.) i bilo bi ovo. Isukrst u dobro poznatomu govoru što ga izreče na brdu (Matej 5.) govori kao zakonoša Novoga Uvjeta: zato više puta opetuje: čuli ste da je bilo rečeno starijem ..... a ja vama govorim; te pošto je mnogo zapovijedi nadostavio staromu zakonu govori i o ženidbi: *dictum est antiquis, quicumque dimisserit uxorem suam det ei libellum repudii. Ego autem dico vobis: quia omnis qui dimisserit uxorem suam (excepta fornicationis causa)* παρεκτὸς λόγου πορνείας) *facit eam mechare.* — U onim riječima *(excepta fornicationis causa)* ne govori Isukrst o kakovoj iznimci, dali tim riječima hoće reći da se on ne upliće, niti da misli riješiti prepirku, što je za toga vremena opstojala izmegju škole Hellel i škole Schamai o rješivosti ženidbe; od kojih jedna govoraše da je rješiva *„quacumque de causa“* a druga zagovaraše rješivost u slučaju preljube. Ovo tumačenje temelji se na grčkom tekstu „παρεκτὸς λόγου πορνείας“ kojega latinska vulgata prevagja *„nisi ob fornicationem.“* —

Riječima Isukrstovim (Matej 19.) *„dico autem vobis quia quicumque dimisserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit, moehatur“* pošto se ne može dati isto značenje, kao gori navedenim (Matej. 5.) jer tekst grčki ne govori: παρεκτὸς λόγου πορνείας, dali εἰ μὴ ἐπὶ πορνείᾳ; misli Dreher da su ove zadnje riječi bile interpolirane. —

Ovo je tumačenje, reći ćemo odmah, poněšto smiono: govoriti o interpolaciji a neimati, nećemo reći, čvrsta temelja, ma ni bilo manje više vjerojatna, bilo bi graditi u zraku zgradu, koja se i nečekajuć, da se drugi nje dodirne, o sebi ruši.

Poslanica Anti Puntigamu*).

Danak mine, crna noćca pane,
Iza noćce eto zore sjajne,
Eto zore, da rastjera tmine,
Guste tmine i noćne tišine,
Da potrne one luči svietle
Sitnih zviezda na plavome nebu,
Da ovije istok ružam' svojim;
Eto zore, da donese danka,
Da nam s neba zlatno sunce grane,
Da pogleda naše divne strane;
Eto danka, da nam opet mine,
Pa da opet panu guste tmine. —

I dan po dan tako prolazio,
Prolazilo vrieme po vremenu,
Sve po malo — dugo prošlo vrieme,
Dugo vrieme pola godinice:
A iz zemlje Tvrtka ponosite,
Iz gnijezda sivih sokolića
Mome pobri baš nikakva glasa,
Mila glasa, kojim vile zbore
Hrvatice na hrvatskom jugu,
Slatka glasa u jeziku divnom,
U jeziku krasnom, miloglasnom,
Što se ori na miljune usta
Od Triglava visokoga tamo
Pa se dolje do Balkana amo.

„Gdje si, vilo, nigda te ne bilo,
„Da me digneš milom pobratimu;

*) Anto Puntigam, onda bogoslovac u Innsbruku, darovit njemački pjesnik, kome toliko na srcu i hrvatska liepa knjiga.

„Dosta veće tvoga otezanja!“
Doviknuo često tako vili,
Doviknuo ko brat seji milo,
I čuj, brate, jutros šta se zbilo! —

Jošte zraci sunca jutarnjega
Ne počeli pozlaćivat humke,
U cik same rumene zorice
Došla meni posestrima mila
I trgla me sanku iz naramka
Pa mi 'vakim klikom pokliknula:
„De ustani jedini u majke,
„De ustani, moje dobro milo,
„Da pjevamo, da se razdragamo
„U suglasju divnom pjesme slatke,
„Da pjevamo onom u daljini,
„Pobratimu milom tvom i mojem,
„Prijatelju Hrvaticâ vilâ;
„De ustani, digni svoja krila,
„Gusle sam ti, milče, udesiia!“

Dosta bilo, ja se već sjetio,
Na koga je pomišljala vila,
Vila traži pjesmu i pjesnika.
Pa skočio na noge lagane
I prizovno pomoć odozgora,
Posadio seju na krioce,
Glasno, jasno s vilom izdigao,
A uz tanke gusle od javora. —
Da t' je bilo pogledati, brate,
Kako gusle s vilom pjesmu prate.
Pjesma naša smjela i vesela,
Pjesma naša tebi knjiga biela.

Vilovnjače, naš po Bogu brate,
Oj pjesniče uviek vrele mašte,
Uviek spreman nebu pod oblake!
De raskrili vita svoja krila
Pa se vini iz svoga Inomosta
I poleti ispod sunca živa
Preko polja i svilnijeh njiva,
Preko rieka bielih i potoka,
Preko klisa, nebotičnih visa
A znaš kamo? dolje k svetom jugu,
Dolje k nama, gdje no srce gori,
Gdje no pjesma za slobodu ori;
Dolje, brajko, do Vlašića sniežnog
Sve do na vrh krasnu pogledniku,
Gdje se kolo vila naših ori
Vilin-brdu na zelenoj ravni.
Tude mi se malko poodmori,
Bistrim okom po Vlašiću bludi,
Zapjevaj mu koju iz dna grudi. —
Onda zirni, brate, u dolinu,
Gledaj, motri i čudom se čudi,
Kako nam se gradić od sna preno.
Prije Travnik, veliš, mrtav bio,
A sad kako on ti oživio:
Tu svjetine ni broja se ne zna,
Od svakuda i svakakva kroja —
Uzor vienac cvieća različita;
Tu sad možeš pjevat s Radovanom:
„Vrieme gradi, vrieme razvaljuje“
Jer tu niču zgrade zidanice,
A padaju stare pozemnice;
Tu sad ideš po ravnici cesti,
Gdje no prije strm puteljak bio,
Tu sad ori do šest milih zvona,
Gdje no prije samo ljudi vika
„I glas zvona ovna predvodnika“
Dolinicu razgovaró našu:
Ja miline, brate, i romona,
Čuj dolinom medne glase zvonâ,
Od milja ti oganj — srce skače,
Ah, divote! glas ti diže jače.
Tuj ti jošte svoj milovid steru
Tri crkvice kô tri seje mile,
Ponajljepša svetog Alojzija;
Zasinula kô zraka na rosi,
Ko danica danu predhodnica,
Tako ti se kiti i ponosi. —
Zar ne liepo u mom zavičaju,
Zar ne mlada svanjiva mu zora,
A na bolje u sto dobrih časa?
Ako Bog dâ bit će tog i više,
Kad već jednom novim duhom diše,
Pa kad letne kroza nj vatrenjača,
A to kažu, bit će do godine,
Onda istom bit će: ajde napried,
Skoči bolje, dugačko je polje. —
Samo, Bože, snage sa nebesa,
Pa ćeš vidjet djelâ i čudesâ,
Pa će biti rodna mi dolina
Divna kuća slastî i milinâ!

A sad gleni „naše zemlje slavu,
Naših nada tiho gojilište,
Našeg znanja umno borilište!“
Gle, kako se milo podsmjehuje
Na sunašcu svjetlucanjem divnim
Kao zviezda svietla sa nebesa.
No neki dan i zaplaka gorko

A za svojim mazunikom zlatnim.
Drugi cvietak iz zelena vrta
Uskide mu ljuta svesilnica,
Drugu iskru jedva prosinula
Ugasi nam crna okrutnica:
Petoškolac Filanović Ante
Na vieke se oprostio s nama.
Liepo ti je, spokojno i milo
U nebesko odletio krilo. —
Drugi svi smo, hvala Bogu, zdravi,
Čili, jaki kô Hrvati pravi.
Svi veselo dane sprovodimo
Svima milo u dosadi satkoj.
Meni dani kô niz Lašvu teku,
Nazvo bi ih ptice lastavice,
Kad polete zrakom strjelimice
Iznad gora, preko sinjeg mora,
Da dospiju u toplije kraje.
Meni sunce za čas na domaku,
Kô da Helij na šesnaest konja
Upregao svoja kola sjajna:
Zlatno sunce, lako tebi zaći,
Kad ne znadeš, što je praznovanje!
Ej da sam ja ko Jozua hrabri
Često bih ti doviknuo: stani!
Al šta — stani! leti, leti sunce,
I vi dani, nek ste lastavice,
Nek upregne Helij i sto konja,
Bolje tako nego drugojako;
Brže će nas tako susrest sreća,
Brže će nam tako svanut danak,
Kada ćemo križ u ruke, brate,
Da svom rodu Boga naviještamo,
Da mu pute kazujemo svete,
Kojima se ulazi na vrata
Vječne sreće i nebeske slave,
Kojima se dolazi do zlata
Vječnog sunca i slobode prave —
Bože dragi! divna li nam rada!
Oj svani mi, sretni danče, svani,
Zlatno sunce, što prije mi grani!
Sretna mene, ako li dočekam
Da zapjevam: „Slava u visini“
Sretne moje ostarjele majke,
Dožive li mladu misu sina!
O kako se radovala majka
U nedjelju, kad joj ovo šapnuh:
„Znaš li, majko, do pet bielih dana
„Mi idemo u Sarajvo ravno.“
„Što ćeš, sinko u Sarajvo tamo?“
„Da primimo, majko, od Pastira
„I vijenac i redove manje.“
„Ajde, sinko, moja slatka nado,
„Samo nek te majka opet vidi,
„Samo da mi živ i zdrav se vratiš,
„Više nemam već tebe jednoga;
„S Bogom sine — moje diete drago!“
Reče majka a u oku biser
Zasja joj se o sunčanu zraku.
Valjda majka mislila na danak,
Kada će me na oltaru vidjet.
I ja majci s Bogom onda rekoh,
Okrenuh se i uzdahnuh slatko:
Oj svani mi, sretni danče, svani,
Zlatno sunce, što prije mi grani!

A sad, brate, da ne duljim više,
I vila mi, kaže, do volje se
Napjevala milom pobratimu,
Pobratimu mome a i svome.
A sad hoće da poleti odmah
Ravno njemu na bijele ruke,
Ne bi li mu vilu probudila,
Kojoj Ime Hrvatica vila;
Ne bi li ga kako natjerala,
Da nategne žice ponašice,
Da poleti u hrvatsko polje,
Ne bi li mu duša zapjevala
Glasovito, da se do nas čuje,
Da čujemo, tirolski pjesniče,
Je li tebe štagod naučila
Divna naša Ljubolirka vila?
Ajde, vilo, to ti srećno bilo,
Ajde, vilo, kad si na poletu,
Digni krila malko po tom svietu;
Digni krila, oj pjesmico moja,
Oj pjesmico, moja poslanico,
Zagrli mi Milovana svoga,
Pozdravi mi prijatelja moga,
Ne bi li ti pozdrav prihvatio.
Još mu reci, zaboravit nemoj:
Svaki dan ću u molitvi svojoj
Spomenuti brate ime tvoje, —
A i ti ćeš spomenuti moje!
Ajde, vilo, zaboravit nemoj.
Pozdravi mi svu po krvi braću,
Što se tamo diče i ponose
Našim zvonkim šaptom i romonom,
Slatkim našim rodom i imenom.
A mladome onom svećeniku,

Što će sada u ponosnu Bosnu,
Miloj majci na junačke grudi,
Da joj sive sokoliće budi,
Reci ovu čestitku od srca:

Nebu, rodu mio,
Oj mladi misniče,
Vijek, brate, bio,
Dok ti danak sviće!

* * *

Pjevo bratu s vilom posestrimom
U hiljadu i osme stotine
Devedeset i prve godine,
Na dva dana prije no će poći
U Sarajvo, da „Minores“ primi,
Od uranka do pô žarka danka
Bogoslovac Šariću Ivane
U Travniku mjestu ubavome.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace

I.

Džebel es Zubleh zove se klanjac pedeset milja dug, s kojega se prama iztoku vidi kamenita Arabija. Mnogobrojni vodovodi, što za kišovita doba privadjaju vodu Jordanu, križaju put. Iz jednog tih klanjaca, što se na skranjoj točki razširuje prama rieci Džabbok, izadje putnik te krene na polje, gdje se prostrla pustinja. Mi upozorujemo čitatelja na tog putnika.

Po izgledu bilo mu kojih 45 godina; njegova, nekoć tamnocrna brada, počela već gdjegdje siediti; lice, tamno poput pečene kave, tek si djelomice vidjeo, jer je bilo suknom prikriveno. Kadkada podiže svoje tamne velike oči. Bio je odjeven dugom haljinom navadnom na iztoku, a jašio je na bieloj velikoj devi, koja je nosila neku vrst šatora.

Sunce je upravo ogranulo, kad je deva izašla iz klanjca. Pred samotnim putnikom puče pustinja; kraj bijaše putovom i stazam, nu deva sliedeć svoj nagon, hitila je velikimi koraci prama iztoku. Jurila je četiri sata; napokon, o podne, stane. Jašioc prenu se kao od sna te razgledav se na sve strane, rekne: — Ipak jednoć, ipak! — Tad sklopi ruke, prignu glavu i nekoliko časova zadubi se u tihu molitvu. Zadovoljiv pobožnoj dužnosti, dade devi obični znak, da želi sići. Deva se spusti lagano na koljena, jašioc stavi svoju nogu na njezin vrat i stane u piesak.

Kad je taj čovjek stajao, vidilo se njegovo izpravno tielo, ne veliko nu jako. Pošto je razvezao svilenu vrpcu, čim je povezivao turban, moglo mu se lahko vidjeti u lice. Boja lica bijaše, kako rekosmo, malo ne crna; nu visoko čelo, orlov nos, duga svietla kosa, koja mu virila preko ledja, sve to bijahu pravi znaci njegovog plemena: on bijaše prava slika Egipćanina.

Kako je bio sam u pustinji, bilo je čudno, da nije imao oružja; pače nije imao ni štapa, cim se goni deva. Tielo mu bilo ukočeno od dugog jašenja, za to stade gore dole šetati, trti ruke a noge pružati, da tako pripomogne redovitom kolanju krvi. Medjutim je gledao češće prama kraju pustinje, a svaki put, kad je to učinio, lice mu se smrklo, znak, da je nekog očekivao, prem bi težko pogodio, što li da se radi u ovoj pustinji. Prem još nikoga nije opazio, bio je siguran, da će napokon doći, koje očekuje, jer je stao vaditi stvari, što je sobom donio. Najprije dade devi hrane; tad razveže snop vrljika, jednu metne u sredinu a druge naokolo, prekrije ih suknom a drugim pokrije zemlju i stan bijaše gotov.

— Oni će doći! — reče samomu sebi. — Onaj, koj je mene amo doveo, dovesti će i nje. Ja ću dotle sve pripraviti. —

Od stvari, koje je sobom donesao, izvadi vina iz malenih kožnatih mjehova, osušene janjetine, sirske jabuke, arabske datulje, sira i kruha. Sve to složi na sukno, za to prostrto, postavi na nj tri tanjura, pletena iz palmovog lišća i tri ubrusa iz najfinije svile. Po ovih pripremah moglo se suditi na broj očekivanih gosti.

Kad je sve pripravio, podje, da se razgleda, pa gle! — daleko na iztoku opazi crnu točku. Stade kao ukovan, oči mu se povećaše; snašlo ga neko nadnaravno čuvstvo — točka postajala sve veća; najprije kao šaka, a tad kao stanovita slika. Za neko vrieme mogao je vidjeti čovjeka na bieloj devi obučena baš kano i on. Sklopi ruke i pogleda

prama nebu, a na oči navrle mu suze. Dubokim strahopočitanjem klikne: — Samo Bog je velik! —

Sve bliže dolazio stranac, napokon stane. I on kao da se je prenuo iz sna, kad je opazio, gdje deva kleči a čovjek se moli. I on sklopi ruke i pomoli se tiho, pa sadje s deve i podje prema Egipćaninu, a ovaj prama njemu. Čas se gledahu, a tad se zagrliše. Stranac progovori:

— Mir s tobom, slugo pravoga Boga!

— Mir s tobom, — odvrati drugi. — Dobro došao brate u pravoj vjeri!

Prihodnik bijaše visok i suh. Oči su mu upale, vlasi i brada bijahu biele a boja lica tamnocrvenkasta; i on bijaše bez oružja. Bio je obučen kao Indijanac, a osim sandala, bijaše sva odjeća biela. — Samo Bog je velik! — ponovi on, iztrgnuv se iz zagrljaja Egipćanina.

— I blaženi oni, koji mu služe! — odvrati ovaj. Tada doda: — Nu čekajmo; gle, tamo dolazi naš drug.

Okrenuv se prama sjeveru, vidiše, gdje se približava treća deva, takodjer biele boje. Oni čekahu, dok je prihodnik sašao s deve i podjoše mu u susret.

— Mir s tobom! — reče ovaj i zagrli Indijanca.

— Bila božja volja! odgovori onaj.

Zadnji prihodnik razlikovao se je od svojih drugova nježnijim tielom. Bio je biel u licu; njegovu malenu ali liepu glavu resila je gusta svietla kosa; njegovo tamnoplavo oko odkrivalo je mekanu ćud i iskreno, otvoreno srce. Po izgledu dosudio bi mu 50 godina. Poznavaoc raznih narodnosti pogodio bi, da je Grk.

Pošto je zagrlio i Egipćanina, rekne ovaj drhćućim glasom:

— Mene je amo Duh najprije doveo, pa tako mislim, da sam odabran te budem slugom svoje braće. Šator je priredjen, kruh je pripravljen da se lomi, dozvolite, da vas poslužim!

Primiv ih za ruku, odvede obojicu u šator, skine im sandale, opere noge i ruke te ih obriše ručnici. Kako je oprao i svoje ruke, reče:

— Braćo, saberimo potrebne sile, da izpunimo svoju dužnost. Jedimo, da možemo izpuniti svoje poslanstvo. Dok jedemo, ajde da se upoznamo i da si pripoviedamo cilj i svrhu našega putovanja.

Sjedala namjesti tako, da su se ta tri muža mogla gledati. Prije sklopiše ruke, prignuše glave i rekoše sljedeću jednostavnu molitvu:

— O naš Bože i Otče! Što imamo, tvoje je! Primi našu hvalu i blagoslovi nas, da vršimo uviek tvoju svetu volju!

Čudom pogleda jedan drugoga; svaki je govorio u svom jeziku, što drugi još nikada nije čuo, pa se ipak razumiše. Sveto strahopočitanje potreslo njihove duše; oni oćutiše blizinu božju.

Taj sastanak dogodio se je, da računamo po onoj dobi, godine 747. od grada Rima, mjeseca prosinca, dočim je u okolici sredozemnog mora vladala zima. Jašenje kroz pustinju radja dobar tek, pa i naši putnici potvrdiše ovo pravilo; sva trojica bijahu gladni i jedoše sladko. Pošto se malo okriepiše jelom i vinom, pripoviedahu poradi česa se sastadoše.

— Putniku u stranih zemljah — započe Egipćanin — ništa nije tako ugodno, van kad čuje svoje ime od prijatelja. Jer ćemo više dana zajedno boraviti, vrieme je, da se upoznamo. Ako vam je pravo, neka najprije govori onaj, koj je zadnji došao.

I lagano, kao onaj, koj znade samoga sebe zatajiti, poče Grk:

— Moja braćo! Što ću pripoviedati, tako je izvanredno, da jedva znadem, kako ću početi ili izraziti se. Ja ne razumijem još samoga sebe, ja samo izpoviedam, da vršim volju Većega, komu služiti jest največa slast. Kad se sjetim zadaće, koju sam zvan izpuniti, neizrecivo se veselim, jer sam osvjedočen, da je volja božja, da ju izpunim.

Duboko ganut stane časak. Njegovi drugovi, štujuć njegovo ganuće, oboriše oči.

— Daleko odavle na zapadu, stoji zemlja, koja se nikada neće zaboraviti, jer je zadužila sviet za mnoge stvari, koje čovjeka neizmjerno vesele. Ne pazeć na umjetnosti, filozofiju, govorničtvo, pjesničtvo, i ratnu slavu, naviećšati će se jednoć u jeziku ove zemlje nauk Onoga, koga smo mi pošli tražiti. Govorim o Grčkoj. Ja sam Gašpar, sin Kleantov, iz Atene. Poput naroda iz kog sam nikao, posvetio sam se posve nauci. Dva največa naša filozofa uče: jedan, da svaki čovjek ima *neumrlu dušu,* drugi, da je samo *jedan* neizmjerno pravedni Bog. Ova dva nauka odabrah si kao one, koji su jedini vriedni nauke, jer upoznah, da obstoji savez izmedju Boga i duše, koj dosada još nije iztražen. Škole mi nisu mogle to razjasniti; stajah kao pred tvrdim, neprozirnim zidom.

Indijanac se zadovoljno nasmieši.

— U sjevernom kraju moje domovine, — nastavi Grk, — u Tesaliji, imade gora, zvana Olymp, koju moji zemljaci drže domovinom bogova. Na njoj tobož stanuje Zeus, najveći od bogova. Pošao sam tamo. Na južnoiztočnoj strani gore našao sam špilju; u njoj sam se nastanio i podao kao pustinjak razmatranju ili bolje rekuć, moje cielo biće kao da je utonulo u očekivanju objave. Vjerovao sam u najvišega, nevidivoga Boga, a moja vjera bijaše tako stalna, da bijah siguran, da će mi se smilovati i čvrsto sam se ufao, da će mi se objaviti.

— Kao što se svim očituje, — upade Indijanac, — koji mu se pouzdano mole.

— Čujte dalje braćo! — nastavi Grk. — Ulaz u moju špilju leži naprama thermejskom zaljevu. Nekog dana vidjeh, gdje pade u more neki čovjek iz ladje što je prolazila. Spasih ga, uzeh ga k sebi i pobrinuh se za nj. Bijaše Židov, koj je dobro poznavao poviest i zakone svog naroda. Od njega saznah, da Bog, komu sam se molio, u istinu obstoji i da On bijaše kroz vjekove zakonodavac, vladar i kralj židovskog naroda. Što bijaše ova viest van objava, koju sam tako dugo očekivao? Moja vjera ne bijaše uzaludna: Bog mi se je objavio. Nu to ne bijaše sve. Onaj čovjek, koj mi je tako poslan, poviedao mi više. On je tvrdio, da će opet doći proroci, koji su se u vrieme prve objave s Bogom družili i govorili. On mi je rekao imena ovih proroka i naveo njihove rieči iz svetih knjiga. Nadalje mi je rekao, da je nadošlo vrieme njegovoga dolazka i da se to vrieme sada u Jerusolimu očekuje.

Grk stane. Lice mu potamnilo.

— Istina, — nastavi za čas, — istina, reče mi onaj čovjek, taj Bog i ta objava je samo za Židove; onaj koj ima doći, biti će kralj židovski. A zar ostali ljudi ne imaju ufanja? upitah ga ja. Ne, odvrati on oholo; ne, mi smo odabrani narod božji. Nu taj odgovor ne uništi moje nade. Zašto da Bog svoju ljubav i svoja dobročinstva stegne na jedan narod, tako rekuć samo na jednu obitelj? Morao sam se o tom osvjedočiti. Nakon dugog silenja svladah oholost Židova i saznah, da njegovi otci bijahu samo odabrano orudje da čuvaju istinu i da sviet napokon upozna istinu i tako se spasi. Kad me je Židov ostavio i bio sam sám, molio sam na novo, da budem vriedan vidjeti i pokloniti se kralju, kada dodje. Kad sam neke večeri sjedio pred svojom špiljom i promišljavao ove tajne, opazih iznenada u tami, koja se prostrla nad morem, zviezdu. Zviezda se lagano digla i išla sve bliže, napokon stane u svojoj svjetlosti nad gorom, pače nad mojom špiljom, tako te je njezina svjetlost pala na mene. Promatrajuć sve ovo, zaspah. U snu čuo sam glas: O Gašpare, tvoja vjera je pobiedila! Sretan ti! Sa dva druga, koji će doći sa skranjih granicah zemlje, vidjeti ćeš Obećanoga svih naroda i za Nj ćeš svjedočiti. Ustani, podji k njim! Povjeri se Duhu, koj će te voditi!

— Jutrom probudih se razsvietljen Duhom i suncem. Svukoh pustinjačko odielo i obukoh svoje prijašnje. Iz sakrivenog mjesta uzeo sam blago, što sam iz grada sobom donio. Prolazila je ladja, pošao sam na nju i došao u Antiokiju. Tamo kupih ovu devu i nuždnu opremu. Uz obale Oronta putovah preko Emeze, Damaska, Bostre, i Filadelfije i sretno dodjoh amo. —

Egipćanin i Indijanac pogledahu se; prvi dade znak a zadnji počme:

— Naš brat je dobro govorio, neka budu i moje rieči onako mudre! — Za čas nastavi:

— Moja braćo! Ja se zovem Melkior. Moj jezik, ako i nije najstariji na svietu, to je ipak onaj, kojim se je prvim počelo pisati, indijski Sanskrit; ja sam rodom Indijanac. Moj narod i njegova vjera je stara; u njoj me i odgojiše. Ja sam Bramanac. Ova vjera nije mogla zadovoljiti mojoj duši uz sve svoje nebrojene nauke i zakone. Za to potražih mjesto, gdje bih mogao biti sàm s Bogom. Putovao sam uz Gangez, do njegovog izvora i dodjoh visoko u Himalaju goru. Ondje, daleko od svieta, nastanih se, da se obćeć s Bogom, u molitvi, promatranju, trapljenju i postu pripravim na smrt. Šetajuć samotan jedne večeri kliknuh željno: Kad će doći Bog i spasiti me? Zar ne ima spasenja? Tad najednom zasja u tami svjetlo. Opazih zviezdu, koja se je približavala k meni i napokon nad menom stala. Njezin sjaj me zasjenio. Padnem na zemlju. Tada čujem neizmjerno ugodan glas, koj mi reče: Tvoje pouzdanje je nagradjeno. Sretan ti, sine Indije! Spasenje je blizu. Sa dva druga iz skranjih granica vidjeti ćeš Spasitelja i za Nj ćeš svjedočiti. Kreni sutra na put i podji k njim. Povjeri se Duhu, koj će te voditi! I od onog časa svietila mi zviezda, koju sam prviput one noći vidio. Ta zviezda bila mi zalog, da me Duh vodi. Sutra dan krenuh na put. U gori nadjoh dragocjeni

kamen velike vriednosti, pa ga prodam u Hurdvaru. Dodjoh preko Lahora i Kabula kroz Ized u Ispahan. Tamo kupim devu. U Bagdadu nisam čekao karavane, već odoh sám dalje bez straha, jer Duh bijaše sa mnom. On je još sa mnom. Kolika nas čast čeka, moja braćo! Mi ćemo vidjeti Spasitelja, s Njim govoriti, Njemu se pokloniti! Ja sam dovršio. —

Okretni se Grk veselio i čestitao Indijancu. Tad započe Egipćanin:

— Vaše rieči, moja braćo, dolaze od Duha a Duh me ih uči razumjeti. Čujte sada moju poviest.

Izpije nešto vode i nastavi:

— Rodio sam se iz kneževskog i svećeničkog koljena u Alexandriji, gdje me i odgojiše, kako dolikuje mojem stališu. Nu već za rana nisam bio zadovoljan. Nauka o seljenju duša nije zadovoljila moje duše. Ja sam držao, da je duša stvorena radi uzvišenije svrhe. Nakon dugog razmišljanja bijaše mi jasno, da je smrt, kad se duša dieli od tiela, onaj čas, kada duša griešnika za uviek propadne, a duša pravednika dobije vječnu nagradu. Ostavim sviet i posvetim se molitvi. Odem daleko u nutrašnjost Afrike. Tu se nastanim na visokoj gori, gdje je pod njom proticala rieka. Plod paoma hranio je moje tielo, a molitva dušu. Kad sam jedne večeri razmatrao i uzdisao za onim, koj će sviet odkupiti, najednom me obasja sjajno svjetlo. Dignem oči i gle! nad menom stajala sjajna zviezda na noćnom nebu. Padnem ničice, jer zviezda ne bijaše obična, a nadnaravski glas reče mi: Uslišao sam tvoju molitvu. Sretan ti, jer je spasenje blizu! Ti i dva druga s kraja zemlje vidjeti ćete Spasitelja i za Nj svjedočiti. Kreni sutra na put i podji k njim. A kada dodjete u grad Jerusolim, pitajte narod: Gdje je novorodjeni kralj židovski? Vidjeli smo njegovu zviezdu na iztoku i došli smo, da mu se poklonimo. Povjeri se Duhu i On će te voditi! I svjetlo mi razsvietli dušu i odvede me u Memfis, gdje sam kupio devu, tada preko Sueza i Kufileha kroz Moab i Ammon amo. Bog je s nami, moja braćo!

Vodjeni nekom nutarnjom silom, pružiše si tri druga ruke.

— Može li biti koja objava jasnija? — upita zadnji govornik, po imenu Baltazar. — Kad nadjemo Gospodina, tad će mu se s nami pokloniti sva pokoljenja, — završi on.

Ustaše i podjoše pred šator. U pustinji vladao duboki mir. Nebo bilo jasno. Sunce je već zalazilo, jer ručak i poviedanje trajaše više sati. Vani spavale deve. Za čas porušili šator, probudili deve, zajašili ih i krenuli na put pod vodstvom Egipćanina. Putovali prama zapadu. Noć se pustila na pustinju, te pokrila svojim plaštem, tamom, samotne putnike. Šutili. Na naskoro pokazao se je mjesec kroz oblake; pogledali u vis — i gle, vrhu njih, na oko kao bližnji vrhunac, zasja sjajno svjetlo! Srce im živo zakucalo; sveti ih strah obuze, kao iz jednog grla kliknuše: — Zviezda, zviezda!

Paljetkovanje s mojega puta.

VI.

1. U Reznu imao sam sgode izmieniti njekoliko misli s radoznalimi Amerikanci, koji ne žale ni truda, ni troška, ni vremena, da vide ili čuju štogod vanredna, pa bilo to ma u kojem kutiću svieta. Došli bijahu amo iz *Baireutha,* grada na Crvenom Mainu, gdje su se, kako mi kazivahu, nasladjivali pjevanjem na glasovitom pozorištu *Rikarda Wagnera* („Bühnenfestspielhaus"). I mene uzeše nagovarati, neka podjem tamo, gdje ću uz duševni užitak moći vidjeti grobove dvojice glasbenih velikana iz novije dobe: Wagnerov († 13. veljače 1883. u Mljetcih) u bašći iz njegova ljetnikovca, pa *Franje Liszta,* koji je ovdje umro (13. srpnja 1886.), te počiva na katoličkom groblju. Ja se ne mogoh ipak na to odlučiti, jer me pjesma svjetska toliko ne zanima, pa onda ni za to, jer si ne htjedoh kvariti krasnoga dojma, što sam ga imao od pjevanja u Reznu, komu ni moji Amerikanci ne mogahu nepriznati, da je sa svake ruke odlično. Krenuo sam dakle 9. kolovoza u pitomo i plodno poriečje Maina, koje je posuto mnogimi, historijski glasovitimi gradovi. Uz glavnu rieku imade ovdje i više omanjih, koje oplodjuju tlo, te tako pomažu, da mjesta, što tu leže, mogoše procvasti, a i danas njeka cvatu. Dieleći se od Rezna, svratim s Dunava još jednom pogled na to središte katoličke crkvene pjesme, kojoj se je onih dana divio i svako joj priznanje izricao takodjer inovjerac. Zavezem se desnom obalom Dunavskoga pritoka Naaba, predjelom, gdje se na obroncih gora vide ruševine sredovječnih gradina

(Ehrenfels, Wolfstein); gdje željeznica presieca Ludovikov konao i Švarcahu; gdje se prikučujemo i onoj pruzi željezničkoj, koja bi nas do mala dovela i u *Altdorf*, sielo njekoć akademije i sveučilišta, gdje se je hvaljena sloboda reformacije najjasnije pokazivala u progonu svake misli, koja se oslanjala ne bi na augsburžku vjeroizpoviest, radi česa i jest propasti moralo (1809). To nas već podsieća, da je na domaku i grad, koji je tu akademiju, pa za tim sveučilište i podigao: *Nürnberg*, gdje sam odlučio prenoćiti.

2. Mrak se već dobrano uhvatio bio, kad stade željeznica na velikom, u gotskom slogu sagradjenom (1846.), električnom razsvjetom ukrašenom kolodvoru Nürnberžkom. Iz kolâ navali sva sila putnika, a iz govora im razabireš, da ih imade sa svih strana svieta. Mal ne svi poći će u Baireuth, a ovdje im valja noćiti. S toga i bijaše potežko, naći stan, jer u to doba valjalo je unapried brzojavom ili pismom osigurati si mjesto. Ja toga znao nisam, ali se ipak sretno mogoh smjestiti kod *Zlatnoga orla* u gostioni sa uzpinjačom za putnike u gornjih bojevih, gdje je one noći u jednom dielu ozvanjala vesela svatovska pjesma, koja ipak do mene, po osobitoj dobroti gazde, nije doprieti mogla. Da si sliku, što si ju već prije stvorih u mašti o tom zanimivom gradu, bud popravim, bud podkriepim, još istu večer pošetam sjajno razsvietljenimi ulicami, koje su ipak dosta mrtve bile, a oživjele su valjda tek kasnije, kad sam ja već počivao, te si za sliedeći dan pribirao snagu.

3. Moj prvi korak u jutro bijaše, da potražim u tom pretežno protestantskom gradu katoličku crkvu Naše mile Gospe. Prešav na sjevernu obalu Pegnice mostom, sagradjenim prema mljetačkomu Ponte rialto, došao sam do mala na glavno sajmište, i tu opazim gotičku crkvu, u kojoj se od 1816. godine vrši katoličko bogoslužje. Sagradjena je 1355. na mjestu, gdje je po dozvoli Karla IV. srušena bila jevrejska bogomolja i spaljene (1318.) kuće Jevreja. Tornja pravoga baš ne ima, ali je ulaz bogat kipovî, medju kojimi se ižtiče *Kraljica nebeska*, koja sjedi na priestolu na srednjem podpornju glavnoga ulaza, pa kipovi zaštitnikâ Nürnberga: Sv. Sebalda i Sv. Lovrinca. Kada stupih u nutra ugodno bijah iznenadjen s obnovljene ponutrice, koju je majstorski izveo (1878.—1881.) Esswein. Znamenit je veliki žrtvenik iz polovice 15. vieka, gdje je na zlatnom polju izradila vještačka ruka nürnberžkih slikarâ navieštenje, smrt na križu i uzkrsnuće Spasiteljevo. Tu sam se mogao već diviti rezbariji u drvu *Vida Stossa* († 1533.), koji je izradio gorostasni kip Gospin s Djetetom, pa krunisanje Marijino. A ima i drugih radnja velike vriednosti. Crkva ovako liepa još ti je milija, kada se sjetiš, da je ovdje t. zv. reformacija vrlo žestoko harala, pa zato se je meni iz dna duše kod sv. mise, koju sam tu mogao čitati, vijala molitva pred onu, kojoj je ovo sv. mjesto posvećeno: neka pokaže, da je majka, majka ovoga grada, koji uz svu nesreću svoju, što je prestao štovati ju Majkom Božjom, njekom nedobitnom nabožnošću čuvao je i sada još čuva po svojih sokacih njene kipove, što ih je u davno ono doba na svojih kućah podigla bila djetinja ljubav katolička. Neka onaj kvasac katolika (35.000 medju 110.000 inovjeraca) širi sve više i više; neka blagoslovi rad revnih katolika, koji su ovdje već 1861. osnovali katoličko djetićko družtvo; pa rad englezkih gospojica, koje imadu višu djevojačku školu uz uzgojište za djevojke. A ima liepe nade u procvat katoličtva, kad župa ova broji već više od 40 škola katoličkih. U velike dižu ugled katolika i milosrdnice, koje se po kućah bave dvorbom bolestnika.

4. Pred ovom crkvom na glavnom sajmištu stoji *liepi zdenac*, podignut koncem 14. stoljeća. Vrlo je milovidna to radnja: stup ($19\frac{1}{2}$ m. visok) u gotskom slogu, bogato ukrašen. Na podnožju 16 kipova: 7 izbornih knezova i 9 velikih junaka i to poganskih (Cesar, Aleksandar, Hektor), jevrejskih (Juda Makabejac, Josua i David) i kršćankih (Gotfried Bouillonski, Klodvig, Karlo Veliki.) Nad tim je drugi niz, gdje su kipovi Mojsije i sedam proroka. Kipove hvale vještaci kao najbolja djela nürnberžkoga kiparstva. Odavlje pravcem sjevernim dodjoh do glasovite crkve *S. Sebalda*, prema kojoj se i sva strana grada, što je na sjevernoj obali Pegnice zove Sebaldov-dio. Tu bijaše, kako predaja kaže, sv. Bonifacij sagradio kapelicu (716.) na čast sv. Petru prvaku apostola, uz koju je kao pustinjak živio sv. Sebaldo, a gdje je posle smrti bio sahranjen. Kad je (1140.) udario grom u tu kapelicu, počelo se graditi crkvu, koja je tek 1377. dovršena. Papa Urban IV. osnuje ovdje župu, koju Siksto IV. (1477.) podiže na prepoštiju. Kada se u Njemačkoj digla bura reformacije bijaše prepošt sv. Sebalda Juraj Pessler preslab, da joj odoli, pa je već 1526. u velikom tjednu dokinuo

sv. misu, a uveo pričest pod obje prilike. Malo za tim jadnik se i oženio. Od to doba liepi ovaj spomenik žive katoličke vjere u protestantskih je rukuh. Danas ga popravljaju, pa ni s vana ni u ponutrici nije ti pogled posve slobodan: prieče ga razna lazila. Prvobitno je bila zasnovana crkva romanskoga sloga, ali je prosliedjena i svršena u gotskom. Medju tornjevi je gorostasni kip Krista Razpetoga, liven od mjedi iz konca 15. vieka. Na vanjskoj strani znamenita su djela Adama Krafta: spomenik Schreyerov, gdje vidimo Isusa, kako križ nosi, kako ga razpinju, u grob stavljaju, te kako je uzkrsao; pa onda njegov sudnji dan. U ponutrici najprije ćeš zapeti okom o grob sv. Sebalda, što stoji posred crkve. Ovo remek-djelo zovu najvećim svetištem njemačke umjetnosti; najljepšim, najznamenitijim proizvodom staronjemačkoga lievanja. Liveno je od mjedi, a lievao ga je glasoviti *Petar Vischer* sa svojimi sinovi (1508—1519). Ostanci svečevi počivaju u liesu od hrastovine, obloženu pločami od srebra i zlata, a nad njim je bogato ukrašena nebnica u gotskom slogu, koja se naslonila o vitke pilove, na kojih su prekrasni kipovi dvanaestorice apostola, a nad pilovi dvanaestorice malih proroka. I mnoga sgoda iz života svečeva liepo je izvedena. Kada sam promatrao ovo uzor-djelo katoličkoga umjetnika, stojao na grobu katoličkoga ugodnika Božjega, a svuda na okolo osjećao tragove ledene ruke „reformatora," onda sam od srca požalio one duše, koje mogahu i mogu prijanjati, i njekim se oduševljenjem zanositi za nječim, što umije samo ništiti, a ne stvarati; rušiti, a ne dizati.

5. S južne strane Pegnice stoji drugi spomenik katoličke umjetnosti, koji te na iste misli pobudjuje, a ja ću ga odmah za to ovdje i spomenuti! To je *crkva sv. Lovrinca,* podignuta takodjer na mjestu, gdje prije stajaše crkvica na čast sv. grobu izvan zidina gradskih. Gradjena je kroz dva stoljeća (1274.—1477.), te se broji u najdivnije spomenike gotičkoga sloga. Ulaz medju dva vitka tornja (77 m. v.) vrvi uprav kipovi po uzoru francezkih katedrala. Na sjevernoj strani crkve s vana je drevna skupina u kamenu izklesana, koja nam prikazuje Isusa, gdje u vrtu maslinskom moli. Na podpornjih gdjegdje ne ima danas kipa — možda je pao žrtvom reforme. U ponutrici iznenadi najprije niz vrlo vitkih pilova, što ju diele u tri ladje, od kojih je srednja veličanstvena, visoka 25 m. Kada sam unišao amo, nadjoh još pastora na propovjedaonici, gdje besjedi desetku vjernika, koji se u onom prostoru posve izgubiše. Pobožnost skoro svršila pjesmom, koju su znatno nadjačale orgulje. Poslie pobrzam odmah do „kućice za presveti sakramenat," do krasnoga djela *Adama Krafta* († 1507.). To je svetohranište u gotskom slogu (18 m. vis.), vanredno ukusno izradjeno, na kom su četiri godine (1496.—1500.) radile vješte ruke prvaka medju nürnberžkimi klesari i njegovih pomoćnika. Ono ima svjetski glas, te spada u najljepše klesarske spomenike. Medju svetištem i ladjom visi „pozdrav angjeoski," što ga je u drvu izrezao Vid Stoss (1518.), a prikazuje nam navieštenje Marijino u naravnoj veličini, oko kojega je izrezana kao okvir krunica. To je najznamenitije djelo toga čuvenoga kipara († 1533.) Od istoga je umjetnika nad glavnim žrtvenikom, koji je iz novijega doba (1840.), kip Krista. — I ova crkva bijaše ujedno s crkvom sv. Sebalda podignuta na prepoštiju (1477.), a za vrieme reformacije pade odmah kao dozrela već jabuka u ruke nove sljedbe. Prepošt Hektor Poemer poveo se za svojim drugom Pesslerom na veliku smutnju puka, koji se, kako povieda suvremena nadstojnica Klarissâ, bijaše već posve smeo od razna propoviedanja, te nije znao, što da vjeruje, pa bi bio volio, da tih propoviedi nikada ni čuo nije. Ali je kasnije siroma obiknuo na otrov, što mu je kap po kap ulievan u dušu, pa je napokon raztrgao sve niti, što su ga vezale sa srcem katoličkoga života, sa apostolskom stolicom.

6. Od ostalih sgrada spomenuti ću još u sjevernom dielu: viećnicu, sagradjenu početkom 17. vieka (1616.—1622.) u talijanskom slogu od Jakoba Wolfa, iza koje je uzčuvano krilo još starije viećnice iz 14. vieka. U velikoj dvorani izvedena je na stieni po nacrtih Albrechta Dürera († 1528.), velikana u mal ne svakoj struci umjetnosti: slavni ulaz cara Maksimilijana. Pod viećnicom su strašni zatvori, a podzemni hodnici vode odavlje i u „carski dvor." Osnovao ga je car Konrad II. (1024.—1039.), razširio Friderik Barbarosa, pa je dugo bio omiljelo boravište njemačkih careva. A i jest na vrlo liepu položaju i na najvišem mjestu. Do njega se u tornju kazuje sbirka starina, pa i mučila, koja te napune stravom, kada ih promatraš. S najvišega boja prekrasan je pogled na grad i okolicu mu. — Veoma je zanimivo pogledati i „germanski narodni musej" u južnom dielu grada. Osnovao ga je barun Hans von und zu Aufsess, a razvijao se

od 1853., kada je otvoren, osobito pod upravom ravnatelja Essenweina tako, te je danas pravo čudovište. To je dio grada o sebi, a njemački narod sa svih strana pomaže, da zavod ne samo obstoji, nego i sve više napreduje. Musej je vjerna slika njemačke prošlosti, a prikazuje nam i sadašnjost. U 76 dvorana sabrano je sve, što Niemac ima znamenita bud u kojoj struci ljudskoga mnienja. Hoćeš li da u tom labirintu ne zadješ, valja da dobro paziš, odkle i kamo ideš.

7. Nürnberg zovu „njemačkom Siennom," jer su kuće u njem dobrim dielom gradjene u slogu razvijene kasnije gotike. A prema uzoru grade se i nove: sa tornjići na uglovih, na kojih vidjaš mnoge kipove Gospine, pa s velikimi, liepo izradjenimi prozori na strmom krovu. Takovimi gradjevinami obiluje baš sokak, u kom sam stanovao („Adlergasse"). Preporučuju jošte, a ja sam se toj preporuci odazvao, da se obidje grad s vana, gdje ćeš vidjeti vjernu sliku staroga, utvrdjenoga grada, jer su utvrde dobrim dielom posve uzčuvane, a tek su s južne strane porušene, te ih zamieniše što šetališta, što ponosne nove sgrade. Tako razgledah dosta podrobno ovo u davnih već vremenih prometno središte za jugozapadnu Njemačku. Bijaše doba kada je bio prvi grad njemački, jer je rodio tolike učenjake i umjetnike, kojih ga uzordjela i danas rese, a ja sam ih spomenuo gori. U naše doba iz Nürnberga je sagradjena (1835.) prva njemačka željeznica, pa se i danas broji u najobrtnije gradove njemačke. Ta tko ne zna „nürnberžku robu": igračke, robu od žute mjedi, igle, olovke, zrcala? Katoličko je srce tek snuždeno, što je pokret 16. vieka sustavio onaj polet umjetnički, kojim su pošli bili katolici Nürnberžani: Ivan Müller i Martin Behaim, zviezdoznanci; humanist dr. Scheurl, pa velikani poput Alb. Dürera, Adama Krafta, Vida, Stossa, Petra Vischera, Petra Hele-a. Njihov je duh ipak djelovao i poslie njihove smrti u toliko, što se u Nürnbergu nije mogao razmahati boj proti kipovom, nego su do danas ostali u cielom području Nürnberžkom svi katolički umjetnički spomenici. Da je u početku reformacije bilo u Augustinaca, Karmelićana, Kartusijanaca, pa i u Dominikanaca one čvrste uztrajnosti u vjeri, kakovom se odlikovaše Franjevci, koje je i sv. Ivan Kapistran (1452.) osobno u dobru kriepio; da je bilo u njih onoga junačtva, kakovo pokazaše njeke ženske družbe, naročito Klarisse i Augustinke, koje su volile i 5 godina ostati bez sv. sakramenata, jer se je branilo, da im katolički svećenik ne smije ni blizu, nego da nevjerne budu nebeskomu svomu zaručniku i njegovoj zaručnici na zemlji, sv. katoličkoj crkvi; da je, velju, toga bilo u njih — onomu bi pokretu u ovom gradu po lrezana bila krila. Ta i uz svu nevjeru, kojom se ogriešilo više svećenstvo svjetovno i redovničko, zadržalo se ipak dugo još u bogoslužju mnogo iz katoličkih vremena. Tako su tek 1783. dokinuli exorcisam kod sv. krsta, 1789. jutarnju i večernju službu i *Salve Regina* u crkvi Naše mile Gospe, a tek 1810. prestadoše njihovi svećenici rabiti misno odielo kod dielenja zadnje večere.

8. Razgledav sve ovo, pobrzam već slicdeći dan (10. kolovoza) prema onomu dielu Maine, gdje joj se s jedne i druge obale nanizali po obroncih vapnenastih brežuljaka nebrojeni vinogradi: prema *Würzburgu.* Željeznica se tiče *Fürtha,* grada vrlo prometnoga, koji je s Nürnbergom spojen i najstarijom njemačkom željeznicom (1835.), koju već gori spomenuh. Zatim je znamenita još i postaja *Kitzingen,* gradić na Maini, odkle se razašilje mnogo piva, radi česa i jesu onuda mnoga polja zasijana hmeljem, što sam ja prvi put u životu vidio. Došavši u *Würzburg,* pošetam odmah do Maine, gdje sam sa staroga mosta iz kamena (175 m. dug) razabrati mogao liepi položaj grada. Smjestio se s obje strane Maine, a oko njega kao vienac čine brdeljci, posuti čuvenimi vinogradi. Na lievoj je obali tvrdja (Marienberg), gdje na obroncih brda raste čuveno, žestoko vino (Leistenwein). Tu je ne daleko i kapelica sv. Nikole na brdu istoga imena, kamo je koristno poći, jer uz put obaviš križni put, a kada se na vrh popneš, uživaš s krasna pogleda na grad i okolicu. Veći dio grada leži na desnoj (sjevernoj) obali Majne. Odkada prestade biti tvrdjom, te su (1874.) utvrde srušene, diže se u tom mjestu nov, baš krasan dio grada, koji će biti Luitpoldovim mostom preko Maine spojen sa južnim dielom staroga grada. Od svjetovnih sgrada iztiče se sveučilište Maksimilijanovo, osnovano 1403., pa opet oživljeno 1582. Znamenit je osobito bio vazda fakultet liečnički, gdje su djelovali učenjaci prvoga reda. A u naše doba imao je i bogoslovni fakultet dičnih zastupnika znanosti, medju kojimi se iztakoše: Hettinger, Grimm, Hergenröther, koji preoteše paomu prvenstva Münchenu. Na „Julijevom šetalištu" spomenik je kneza-biskupa *Julija Echtera,* što mu ga podiže 1847. kralj Ludovik I. Učinio je to u znak priznanja za njegovo

vanredno dobrotvorno djelo. Godine 1579. utemeljio je ovaj sluga Božji bolnicu, koja se njegovim imenom zove, a i danas ju broje u najveće i najbogatije u cieloj Njemačkoj. Imetak joj računaju na 9 milijuna maraka, a uzdržava bezplatno danomice 600 osoba. Bolnica služi liečničkomu fakultetu kao klinika. — Veličanstven je i dvor, sagradjen (1720.—1744.) po francezkom ukusu, gdje imade do 300 prema današnjem ukusu uredjenih soba. Tu je njekoć stanovao biskup, poslie njeko vrieme nasljednik priestola, a danas je prazan, osim što u podrumu imade preko 25.000 vedara vina najvrstnijega, što ga ima Unterfranken.

9. *Würzburg* je grad pretežno katolički: od 70.000 stanovnika inovjeraca ne ima više od 10.000. To se vidi i po množtvu crkava, kojimi obiluje. Ja sam prvu posjetio onu na „svećeničkom trgu," kamo me privukla dva tornja i veliko trulo crkve, sagradjene 1671. u barok-slogu od Talijanca Petrinija. U novije doba obnovljena je uz velik trošak i razkošno pozlaćena. Potegoše me za tim četiri zvonika k stolnoj crkvi, basilici romanskoga sloga, koja je osnovana 862. Kasnije je kod nje mnogo dogradjivano i pregradjivano u 11., pa u 17. i u 18. vieku, ali ne na korist ljepote, jer je u ponutrici u mnogom pogledu naružena, kako je prije bila i naša prvostolna crkva u Zagrebu. Mnogo imade spomenikâ raznih biskupa, kojimi su i druge neke crkve po Njemačkoj i Italiji kreate, što meni nigdje godilo nije. Do stolne crkve odmah je druga kuća Božja romanskoga sloga iz 10. i 11. vieka, podignuta na onom mjestu, gdje su sv. Kilijan i njegovi pratioci poginuli mučeničkom smrću (690.) Danas kan da će ju rušiti, jer je jedan dio već srušen bio, kada sam ja tamo boravio. Nu najljepša crkva u Würzburgu jest „Marijina kapela." Sagradjena je (1377.—1478.) na sajmištu u gotičkom slogu, sa tri jednako visoke ladje. U ponutrici je vrlo bogato urešena, a s vana ju krasi liep toranj, te kipovi nad glavnim ulazom, medju kojimi je neobično prikazano navieštenje bl. Djevice Marije. Würzburg je sielo biskupa; a uz svjetovno svećenstvo liep rad razvijaju redovnici. Od mužkih redova tu su: Augustinci, bosonogi Karmelićani, Minoriti i Kapucini. Od ženskih: Uršulinke, engl. gospojice, Karmelićanke, Franjevke i sestre Duha svetoga.

Br. 436.

Proglas za sv. krizmu.

Ove godine obavljati će se sv. krizma u dekaniji kreševskoj, fojničkoj, travničkoj, žepačkoj i plehanskoj ovim redom:

1. Dne 2. srpnja rano u jutru otić će Nadbiskup iz Sarajeva u Stup i tu će biti isto jutro u devet sati sv. krizma.

2. Istoga dana poslie podne odputovat će Nadbiskup u Banbrdo, i tu će se obaviti sv. krizma dne 3. srpnja.

3. Dne 4. srpnja u jutru otić će Nadbiskup u Kreševo, gdje će dne 5. srpnja biti sv. krizma.

4. Drugoga dana dne 6. srpnja odputovat će Nadbiskup u jutru u Kiseljak i tu će dne 7. srpnja biti sv. krizma.

5. Istoga dana poslie podne otić će Nadbiskup u Gromiljak, i tu će krizmati sutra dan 8. srpnja.

6. Dne 9. u jutru otić će Nadbiskup u Brestovsko, gdje će sv. krizma biti dne 10. srpnja.

7. Sliedećeg dana 11. u jutru otić će Nadbiskup u Busovaču, i tu će se sv. krizma obdržavati dne 12. srpnja.

8. Iz Busovače otić će Nadbiskup u jutru 13. srpnja i stić će u Vitez gdje će dne 14. srpnja biti sv. krizma.

9. Istoga dana poslie podne odputovat će Nadbiskup u Bučiće, gdje će dne 15. biti sv. krizma.

10. Dne 16. srpnja otić će Nadbiskup u Rastovo, i tu će krizmati dne 17. srpnja.

11. Dne 18. srpnja otić će Nadbiskup na Janjiće u Crkvice, i tu će biti krizma dne 19. srpnja.

12. Istoga dana stić će Nadbiskup iz Crkvice u Zenicu, gdje će sv. krizma biti dne 20. srpnja.

13. Iz Zenice otić će Nadbiskup željeznicom dne 21. u Žepče, gdje će sv. krizma biti dne 22. srpnja.

14. Dne 23. u jutru otić će Nadbiskup iz Žepča u Osovu, gdje će sv. krizma biti dne 24. srpnja.

15. Dne 25. srpnja u jutru otić će Nadbiskup u Radunice, i tu će sv. krizmu dieliti dne 26. srpnja.

16. Dne 27. srpnja u jutru otić će Nadbiskup u Ponievo, gdje će sv. krizma biti dne 28. srpnja.

17. Istoga dana poslie podne krenut će Nadbiskup put Komušine, i tu će sv. krizma biti dne 29. srpnja.

18. Dne 30. srpnja u jutru otić će Nadbiskup u Bežlju, gdje će sv. krizma biti dne 31. srpnja. Isti dan poslie podne otić će Nadbiskup u Žabljak.

19. U Žabljaku biti će sv. krizma dne 1. kolovoza.

20. Isti dan poslie podne otić će Nadbiskup u Šivšu, i tu će dieliti sv. krizmu dne 2. kolovoza.

21. Dne 3. kolovoza u jutru odputovat će Nadbiskup iz Šivše u Foču, gdje će biti sv. krizma dne 4. kolovoza.

22. Isti dan poslie podne otić će Nadbiskup iz Foče u Plehan, gdje će dieliti sv. krizmu dne 5. kolovoza.

23. Dne 6. kolovoza poslie podne otić će Nadbiskup u Drventu, i tu će krizmati dne 7. kolovoza.

24. Dne 8. kolovoza u jutru otić će Nadbiskup iz Drvente u Žeravac, gdje će sv. krizma biti dne 9. kolovoza.

25. Dne 10. kolovoza poslie podne otić će Nadbiskup u Koraće, i tu će krizmati dne 11. kolovoza. Isti dan poslie podne otić će Nadbiskup u Brod.

26. U Brodu bit će sv. krizma dne 12. kolovoza.

27. Dne 13. kolovoza stić će Nadbiskup preko Visokoga u Fojnicu, i tu će dne 15. kolovoza svečano posvetiti crkvu presv. Duha, a 16. kolovoza bit će tu sv. krizma. Dne 17. kolovoza vratit će se Nadbiskup u Sarajevo.

Upozoruje se velečastno svećenstvo na ustanove nadbiskupskoga ordinarijata o sakramentu potvrde br. 174. g. 1882., te se službeno uljudno umoljava, neka se svi velеč. Otci župnici čim prije prijave, koliko im treba cedulja za krizmanike. Za 100 komada plaća se 50 novč.

Umoljava se velеč. svećenstvo, da se pobrine, te se svi krizmanici za vremena izpovjede i pričeste i tako čista srca i u obilju primu Duha svetoga.

Opazke. 1. Vrieme kada će Nadbiskup služiti sv. misu i poslie sv. mise dieliti sv. krizmu, neka opredieli prema mjestnim okolnostim sam dotični župnik. Nu ne budi to vrieme kašnje od 9 sati.

2. Poslie sv. krizme neka sakupi svaki župnik djecu kod velikoga oltara, i tu će ju u prisutnosti Nadbiskupovoj izpitivati iz kršćanskoga nauka.

3. Sve župske knjige neka budu u pripremi, da se mogu odmah pregledati, čim se u koju župu dodje.

Sarajevo, 25. travnja 1895.

Br. 437.

Po nalogu presv. gospodina Nadbiskupa
Tomo Igrc, *v. r.*
tajnik.

Milostinja za potresom postradale Slovence.

Našu braću Slovence u Kranjskoj, a naročito njihov glavni grad Ljubljanu snašla je težka nesgoda. Žestok potres uništio je dobrim dielom u njekoliko časaka što je marljiva i radišna ruka privriedjivala desetke godina. Već sada, prem ne bijaše moguće, da se šteta potanko izvidi, računa se, da iznosi na milijune forinti. A uz to je bieda velika medju pučanstvom, koje si samo nikako pomoći ne može. Sam pogled na ovu potrebu dira nam srce, te nas potiče, da prema svojim makar i slabašnim silam, pritečemo u pomoć. To smo pače i dužni, da i ovom sgodom pokažemo zahvalnost za plemenitu njihovu požrtvovnost, koja nam je podarila krasna zvona naše prvostolne crkve Presvetoga Srca Isusova. Stoga ovaj ordinarijat dopušta, pače želi, da velеč. dušobrižno svećenstvo mjeseca svibnja jedne nedjelje ili blagdana može milostinju u crkvi sabranu za potresom postradale Slovence namieniti. Nedjelju prije toga na koncu propoviedi, neka u njekoliko besjeda ocrta i veliku potrebu njihovu i našu prema njim dužnost zahvalnosti, ne bi li naša pomoć što izdašnija bila. Štogod se ovako sabere neka se pošalje na ovaj ordinarijat, a mi ćemo novac odpremiti u Ljubljanu.

Sarajevo 25. travnja 1895.

Nadbiskupski ordinarijat Vrhbosanski.

Viestnik.

Naša domovina.

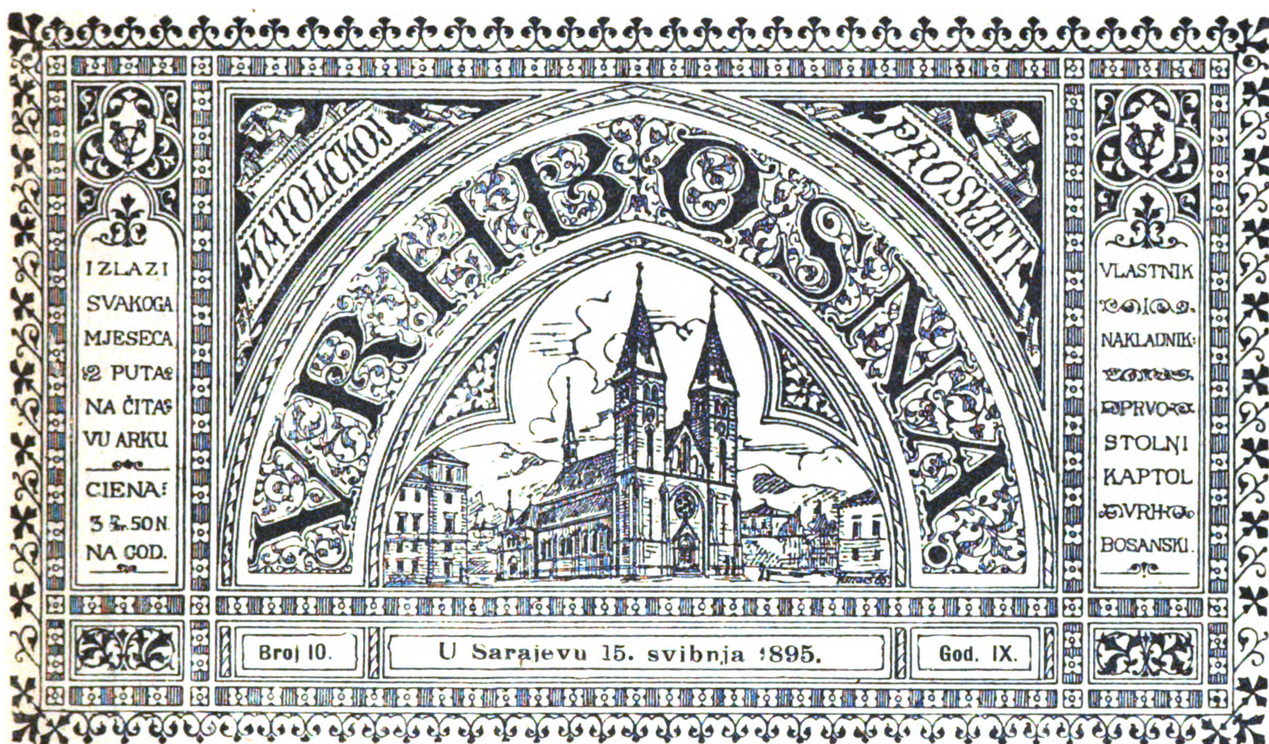
(Prva sveta pričest.) Na bielu nedjelju naša prvostolna crkva zasjala je s veselja, što se odsievalo na licu one sretne djece, koja su prvi put primila Gospodina u srce svoje. Do devetdeset djevojčica a do četerdeset dječaka prikrilo je svetište i napunilo klupe uz vesele si roditelje. Presvietli gospodin nadbiskup sam obavlja sveti čin, te djeci progovara umiljatu besjedu, crtajući im i tumačeći svečani ulaz Gospodinov u Jerusalem na Cvjetnicu, tu sliku ulaza, što će ga sada obaviti Spasitelj u srca njihova. A mladež pomno sluša, glasno i odvažno krstni zavjet obnavlja, te skladno pjeva liepu pjesmicu: *Čvrst stoj mi krstni zavjete!* Svečanost povećavaju učenice milosrdnih sestara, koje na pjevalištu pjevaju njeke dielove iz troglasne Pillandove mise, te umeću i njekoliko sborova: *Victoria* od F. Nekesa, *Regina coeli* od Jaspersa, *O panis angelorum* od Koenena i *Pange lingua* od Nekesa. — Poslie podne djevojčice su naših zavoda posvetile se posebnim obredom Majci Božjoj i tim krasnim činom okrunile ovaj najljepši dan u svom životu.

(Promjene u nadbiskupiji.) Prigodom kongregacije franjevačke, koja je držana 23. travnja ovdje u Sarajevu opredieljeni su kao župnici: Brod: *fra. Jako Božić;* Bučići: *fra. Jako Selak;* Busovača: *fra. Marijan Miličević;* Dolac: *fra. Anto Matković;* Doljani: *fra. Stiepo Martić;* Drventa: *fra. Martin Čović;* Gučjagora: *fra. Filip Dujmušić;* Korače: *fra. Stiepo Božić;* Komušina: *fra. Mijo Matić;* Morančani: *fra. Blaž Ikić;* Ovčarevo: *fra. Anto Debeljak;* Podhum: *fra. Dominik Tolić;* Podkraj-Dželilovac: *fra. Pavao Alaupović;* Podmilačje: *fra. Joso Ćurić;* Rama: *fra. Bono Milišić;* Sutjeska: *fra. Stiepo Ikić;* Tuzla dolnja: *fra. Rafo Babić;* Ulice: *fra. Pavao Semunović;* Uzdô: *fra. Jerko Vladić;* Vareš: *fra. Franjo Franjković;* Žabljak: *fra. Frano Nikolić;* Žeravac: *fra. Ambroz Mijić.*

Rim.

(Sv. Otac Englezom.) Na 14. travnja upravio je sv. Otac apostolsko pismo svim Englezom, koji traže kraljestvo Kristovo u jedinstvu vjere. Progovorio je njim već prije obćenito u pismu, koje bijaše upravio svim vladarom i narodom, ali je dulje već vruće želio, da im besjedi i posebice. A želio je to, jer ljubi taj narod, o kojem kršćanska poviest kazuje krasnih stvari, a u kojem se opaža velika težnja, da poluči mir i vječni spas u jedinstvu vjere. Ufa pako sv. Otac, da njegovo nastojanje može štogod koristiti da se prevažno djelo kršćanskoga jedinstva u Englezkoj promakne, pa zahvaljuje Bogu, koji mu je uzdržao život i zdravlje, te može i ovo poduzeti. Jer željeni uspjeh ni od česa drugoga ne očekuje više, nego od divne jakosti njegove milosti, promišljeno je odlučio na to pozvati sve Engleze, koji se diče kršćanskim imenom. Pa i nje pozivlje i potiče, neka si učvrste uzdanje svoje u Boga, te revnom pobožnom molitvom traže od njega pomoć, koja je za tako važnu stvar najviše potrebna. Kako je sv. stolica Engleze ljubila i za njih se brinula kazuje poviest. Sv. Otac spominje najprije Grgura Velikoga, koji je za njihovu vjeru i prosvjetu prezaslužan. I sam je mnogo učinio, a kada ga je Bog pozvao na više mjesto, iz svoje je redovničke obitelji poslao blaženoga Augustina i drugove, koji su proti tužnomu praznovjerju navieštali evangjelje mudrosti, milosti, blagosti. A što je započeo, to vidje da je liepo uspjelo bez ikakve ljudske pomoći. I dok je živio nastojao je, da vladare i narod spasonosnimi opomenami učvrsti, te zavede mnoge mudre uredbe. A jednako nastojanje opaža se i u nasljednicih Grgurovih. Oni su im slali vriedne pastire, dali im ponajbolje učitelje svjetske i vjerske znanosti, pomagali im u stegi svojim nukanjem, te su sve činili, što je potrebno bilo, da se učvrsti i proširi u njih crkva opet oživljena. Pa za to i bijaše duboko korenje u njih pustila vjera, a ljubav je k Petrovoj stolici cvala. S ovim središtem kršćanskoga jedinstva Englezka bijaše već onda čvrsto povezana, a poviest kazuje mnogo činjenicâ, da je ta sveza sve čvršća i uža bivala. Ali u šestnaestom vieku zadobi i Englezka težku ranu s poznata razloga. Najprije bijaše odtrgnuta od sveze sa sv. stolicom, a poslie zavedena i od svete vjere, koju je kroz više stoljeća njegovala bila, na veliku takodjer korist slobode. Taj razdor pape su od srca žalili, te su na svaki način nastojali, kako bi ga sustavili i zle mu posljedice umanjili. Osobitu pomoć tomu pružili su, kada su naredjivali posebne molitve za to, da Bog milostivo pogleda na svoju Englezku. Tomu prekrasnomu djelu posvetili su se mnogi odlični muževi, napose Karlo Boromej i Filip Nerij; naročito pako u prošlom vieku Pavao, utemeljitelj družbe Muke Isusove, koji je, s neba potaknut, uztrajno slao molbe k priestolu milosti, i to tim vruće, što su okolnosti manje prijale onomu, što se želilo. Ovo djelo molitve sv. Otac i prije još, nego li je podignut na dostojanstvo prvosvećenika, dok bijaše u Belgiji, obćeći s Ignatijem Spencerom, mnogo je cienio i odobravao. A koliko je molitva koristila, pokazaše činjenice: mnogi bo se, i znameniti muževi, odazvaše glasu Božjemu velikim srcem, pa i uz velik gubitak vremeniti. A osim toga opazila se u obće njeka veća sklonost za vjeru i uredbe katoličke, sve to veća težnja za istinom, dočim su padale razne predsude. Kad sv. Otac taj uspjeh promatra, onda se radja u njem uvjerenje, da usljed zajedničke molitve mnogih dozrieva vrieme, gdje će ljubav Božja prema narodu Englezkomu i njegove odluke jače prosjajiti. A to pouzdanje učvršćuju u sv. Otcu i drugi njeki pojavi medju Englezi, koji ma i s daljega podupiru ovo nastojanje. Mnogo se tamo radi, da se rieši socijalno pitanje, o čem je sv. Otac govorio u svojoj okružnici. Ustrojena su mnoga družtva, da se podigne obrtnik i seljak; revnuje se, kako da se puk vjerski uzgoji, što je temelj domaćemu i gradjanskomu poredku. Mnogi šire družtva umjerenosti, drugi opet družtva, da se žena očuva od stranputica; treći suzbijaju kobne posljedice rationalisma i materialisma. Uz odriješite branitelje stvari Božje i Kristove imade ih, koji se zauzimaju za nejake starce, ostavljenu mladež, neizlječive bolestnike, za nevinost u pogibelji, za nevolju u siromaštvu, za popravak palih. A i štovanje sv. pisma veliko je u njih, moć pako i bogatstvo u daleke krajeve prenosi uz trgovinu i stečevine prosvjete i slobode. Ovi uspjesi pako treba da dignu srce k Bogu, početniku svega dobra, da u njega prose i jedinstvo vjere svete.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Kako da se tumače Isukrstove rieči kod Mateja g. 5. 32. i 19. 9. pokušaj.

Pošto smo na srijedu iznijeli razna mnijenja o gori navedenim riječima Isusovim, ispitali potanko temelje na kojim su osnovana, i rekli zašto nemožemo da prigrlimo nijedno od tih mnijenja; red bi bio da i mi, ako ne bi htjeli obarati a ne graditi, da rečemo svoju.

Ovdje prije svega trebalo bi da čitatelje upozorimo da Isukrst, u koliko znamo iz Evangjelske povijesti, u četiri slučaja govori o nerješivosti ženidbe.

Prvom govori kada na brdu izreče glasoviti svoj govor o blaženstvu. Ovom prigodom, pošto je oštrom riječi žigosao prividnu pravednost Farizeja, i svratio pozornost slušatelja na stari zakon, on ga u mnogo koječem ponapravlja i popunjuje novim zapovjedima, tim se očito kažuć ono što i bješe: zakonoša novoga zakona, zakona ljubavi i milosti (Mat. 5.).

Drugom govori o nerješivosti ženidbe, kada Farizeji k njemu pristupe, da bi ga kušali, i čuli njegovo mnijenje: *si licet dimittere uxorem suam quacumque ex causa.* U ovoj prigodi Isukrst napominje njima prvu ustanovu ženidbe, te naprosto zaključuje: *Quod Deus conjunxit, homo non separet;* navadja razloge zašto je u Staromu Uvjetu dozvoljeno bilo da muž slobodno može otpustiti od sebe svoju zaručnicu: *ob duritiam cordis, permisit Deus dare libellum repudii, ab initio autem non fuit sic,* potla nadostavlja: *ego dico vobis, si quis dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit moechatur* (Mat. 19.).

Trećom govori o istoj stvari sa svojim učenicima, i to malo potla nego bješe odgovorio Farizejima. Činijaše se učenicima ne vele jasan odgovor što ga bješe dao Farizejima njihov učitelj (Mat. 19.), te kada bjehu kod kuće opet zapitaše ga; a Isus im odgovori: *quicumque dimiserit uxorem suam, et aliam duxerit, adulterium committit super eam.* (Marko 10, 11.).

Kod Luke p. 16. 18. nalazi se da Isukrst govori po četvrti put o istoj stvari: *omnis qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur.* Da li su iste okolnosti, koje već napomenusmo, dale povoda da Isukrst izreče ove riječi, neznamo: evangjelista o tomu šuti.

Iz ova četiri mjesta, što nam tri evangjeliste navode da se je Isukrst izustio o nerješivosti ženidbe, uvidja se da na sama dva mjesta, i to kod

Mateja g. 5. i 19. iznimljuje preljubu „πορνεία“; a na druga dva mjesta preljubu ni nenapominje. Da je možda slučajno se tako Isukrst izustio, ili evangjeliste slučajno izpustili iznimku, smiono bi bilo tvrditi: morao bi se zato tražiti način kako da se dovede u sklad Isukrstove riječi.

Ovdje sada odmah pitanje pomoliva na srijedu:

Je li Isukrst htio na gori dva navedena mjesta govoriti, i je li baš govorio o kakovoj iznimci? Ovo je tačka oko koje se sve okreće: tačka tmasta, koju hoćemo da razjasnimo; na koje pitanje mi ćemo odmah odgovoriti: u gori navedenim Isukrstovim riječima ne ima govora o iznimkam: preljuba, kako bi kogod krivo mislio, ne izključuje se. A kada bi nas se zapitalo: zašto dakle Isukrst čisto govori: *nisi ob fornicationem* (Mat. c. 5. i p. 19.) mi evo ovako odgovaramo:

Isukrst na pog. 5. Mateja govori kao zakonoša Novoga, a na pog. 19. istoga Evangjeliste govori kao razlagatelj Staroga Uvjeta. — Doista na pag. 5. Evangjelista nam kaže gdje Isukrst započinje svoj glasoviti govor o blaženstvima, više puta opetuje: čuli ste što bi rečeno vašim starim . . . a ja govorim vama: *audistis quia dictum est antiquis, . . . et ego dico vobis . . . .* kojim riječima usavršuje i popunjuje Stari Zakon, nadostavljajuć mu novih do tada nepoznatih zapovijedi.

Smisao Isukrstovih riječi ovaj je: *audistis quia dictum est antiquis: quicumque dimiserit uxorem suam, det ei libellum repudii*: u Staromu Uvjetu bio je dozvoljen raspust (Deuter. 20. 1.), ali u Novomu neće biti tako: *Ego autem dico vobis* ja koji sam došao da usavršim i popunim Stari Zakon, govorim vam: *quicumque dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa* (παρεκτὸς λόγου πορνείας) kogod otpusti svoju zaručnicu (ne mislim ovdje govoriti niti riješiti onu prepirku, što već od davna opstoji izmedju tumačitelja Staroga Zakona: da li je naime dozvoljeno bilo u kojem mu drago slučaju otpustiti zaručnicu, ili samo u slučaju preljube) naprosto vam govorim: *quicumque . . . facit eam moechare, et qui dimissam duxerit adulterat.*[1])

Ovo tumačenje temelji se na grčkom tekstu (παρεκτὸς λόγου πορνείας). Isukrst dakle ovim riječima ne isključuje ni preljubu niti blud; dali samo prepirku, što je za toga vremena opstojala izmedju škole Hellel-a i Schamai, od kojih prva učaše, da Mojsija kad dozvoli Izraelskom puku da bi otpustili svoje zaručnice, to dozvoljeno bi ne u samomu slučaju preljube, nego u mnogim i nebrojenim slučajima; dočim druga škola to nijekaše.

Ovo tumačenje ukida svaku poteškoću, koja bi mogla biti sa strane Isukrstovih riječi: *nisi ob fornicationem.*

Što se tiče drugoga mjesta, na kojem rekbi da takogjer hoće da iznimi preljubu (pog. 19. Mateja) evo kako mi o tomu mislimo: Na ovomu mjestu (pog. 19.) Isukrst govori ne kao zakonoša Novoga, dali kao tumačitelj Staroga Zakona, koji je dopuštavao Izraelićanima da bi mogli slobodno otpustiti svoje zaručnice: u petoj bo knizi Mojsijinoj (Deut. 24. 1.) stoji upisano: *Si acceperit homo uxorem et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam foeditatem* (g h e r v a t h d a b a r) (LXX: ὅτι εὗρεν ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα) *scribat ei libellum repudii et dabit in manu ejus, et dimittet eam de domo sua.*

Da ova naša tvrdnja nije svojevoljna, može se svak lako osvjedočiti, ako pročita cijelo pogl. 19. S. Mateja. Evo što se tu govori: I kad svrši Isus riječi ove, otide iz Galileje, i dodje u okoline Judejske preko Jordana. I za njim idjahu ljudi mnogi, i iscijeli ih ondje. I pristupiše k njemu farizeji, da ga kušaju, i rekoše mu: može li čovjek pustiti ženu svoju za svaku krivicu? A on odgovori: nijeste li čitali, da je onaj koji je u početku stvorio čovjeka muža i ženu stvorio ih? I reče: zato ostaviće čovjek oca svojega i mater, i prionuće za svoju ženu, i biće dvoje jedno tijelo. Tako nijesu više dvoje, nego jedno tijelo; a što je Bog sastavio, čovjek neka ne rastavlja. Rekoše mu: zašto dakle Mojsija zapovijeda da se da knjiga raspusta, i da se pusti? Reče im: Mojsija vam je to dopustio radi tvrgje vašega srca puštati svoje žene, a iz početka nije bilo tako. Nego ja vam kažem: ako ko pusti svoje žene, osim za bludnost, i oženi se drugom čini preljubu; i koji uzme puštenicu čini preljubu.

Ovdje se govori: pristupiše farizeji k Isusu da bi ga kušali. Traži li se za razlog zašto farizeji k Isukrstu pristupaju da ga kušaju, ne bi se mogao drugi iznaći do ovoga: htjedoše da saznadu što on misli o raspustu žene, i kako tumači riječi zakona: *et non invenerit gratiam ante oculos ejus*

[1]) Neki misle da je Isukrst na ovomu mjestu htio da ispravi kriva farizejska tumačenja zakona; te riječima: „audistis quia dictum est antiquis“: da smjera na farizeje. Ali ovo tumačenje, mislim, da se nebi niti dalo, niti smjelo braniti. Pošto ovo pitanje ne zasjeca u našu stvar, mi ga samo ovdje napominjemo, i odustajem od dokaživanja.

propter ***aliquam foeditatem*** *scribat ei libellum repudii* i t. d. Ove riječi zakona, kojim Mojsija dozvoljavao je Jevrejima da bi otpustili svoje zaručnice, ne budući dovoljno jasne dale su povoda da se mnijenja razna iznesu, i da se oštra i dugotrajna prepiranja zapredu, koja su za toga vremena podijeljena bila u dvije glavne stranke ili škole Hillel i Schamai. — Isukrst ne htje prvom odgovoriti direktno na upit, što mu ga farizeji staviše, te ne obziruć se nimalo na ono što je kasnije Mojsijin zakon dopuštavao, dalj smjerajući jedino na prvotnu ustanovu braka, naprosto odgovori, da nije nipošto dopušteno svoje zaručnice od sebe otpustiti. Da svoje mnijenje potvrdi navede suviše i razlog: *qui fecit hominem ab initio, masculum et feminam fecit eos .... quod Deus conjunxit homo non separet.* Farizeji, kojim je već bilo poznato da ženidba sa toga pogleda bila bi nerješiva, ne zadovolje se tim odgovorom; te bolje razjasnujuć svoj upit, nadostave: *et quare Moises mandavit dare libellum repudii?* Isukrst im sada odgovori direktno na upit, al zaključi sve isto što već bješe u prvomu svomu odgovoru zaključio: *ob duritiam cordis vestri .... ab initio autem non fuit sic* ... Da, Mojsija vam je to dopustio radi tvrgje vašega srca; ali znajte da vam isto sada velim što sam vam već malo prije rekao, to nije, uzme li se u obzir prvotna ustanova ženidbe, dozvoljeno, jere *ab initio autem non fuit sic.* Pak nastavi: *dico autem vobis* — *pošto* želite da vam rečem svoje mnijenje o prepirci što je izmegju škole Hellel i Schamai, i kako ja tumačim riječi zakona: *ob aliquam foeditatem;* ovo ću vam reći: *quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, et aliam duxerit moechatur.* Istina je da vam dozvoljeno po zakonu otpustiti vaše zaručnice, al taj dopust ima označene svoje granice, preko kojih ne smijete prekoračiti, kako to mnogi od vas čine, i misle da čine u ime zakona (škola Hillel): hoću reći to vam je dozvoljeno u samomu slučaju preljube. —

Ovako protumačene Isukrstove riječi, uvigja se odmah da on ovdje ne govori kao zakonoša Novoga, dali samo kao tumačitelj Staroga Zakona: zato preljuba, o kojoj je ovdje povedena riječ odnosi se na Stari, a ne nipošto na novi Uvjet.

Ovim, u koliko se nama svigja, bio bi riješen čvor, koga smo se latili da ga riješimo: odgovoreno na upit, kojega smo odmah početkom postavili. Nu pošto predvigjamo da bi se možda dalo sa neke dajbudi strane baciti na ovaj odgovor maglovitost prigovora, evo mi ćemo ih na srijedu iznijeti i na njih odgovoriti.

Moglo bi se prigovoriti, da su riječi zakona: *propter aliquam foeditatem* (Deuter. 32.) nejasne, te da ni najmanje ne znače preljubu. Mojsija da je htio označiti preljubu, bio bi ju jamačno drugom riječi označio, pošto je imao na pretek izraza i riječi, koje označuju preljubu, kao n a a f, a ne bi se služio sa maglovitim izrazima (ghervath dabar). Odgovaramo: da bi se i pripustilo da su riječi zakona: *propter aliquam foeditatem* nejasne; opet bi ta nejasnost isčeznula pred Isukrstovim tumačenjem: Isukrst razumije da se pod tim nejasnim riječima krije preljuba, i to je po nas dosta. Zašto se Mojsija nije htio da posluži jasnijim riječima, to, pošto ne zasjeca u naš predmet, ne bi bio naš posao da ispitujemo: jedino što na nas spada jest: da utanačimo smisao riječi: *ob aliquam foeditatem.* Govorilo se koliko se hoće o nejasnosti riječi Latinske Vulgate: *ob aliquam foeditatem,* svegj će ostati istinom da te i takove nejasnosti tu neima, ako se usporedi sa maticom žudijskom. Original ne govori o kojekakoj *foeditate* dali g h e r v a t h d a b a r što bi se moglo prevesti: gola stvar, gadna stvar: sličnih izraza može se naći: Gen. 9. 22. Levit. 20. 17. Exod. 28. 42. — Obziruć se na ovo mislimo, da bi se dosta bolje sudaralo sa originalom kada bi se riječi zakona (Deut. 24. 2.) na ovaj način parafrazale: *si maritus invenerit in uxore illam rem qua fit turpe matrimonium, sit illi licitum uxorem repudiare.* Koja bi mogla biti ta stvar *qua fit turpe matrimonium* ne treba da govorimo; tomu se može lako dosjetiti da druga nije no preljuba.

Drugi dosta jači prigovor što bi se mogao iznijeti proti našemu tumačenju bio bi ovi: — U staromu Zakonu preljuba morala se je kazniti smrću (Lev. 20. 10.) *Morte moriatur moechus et adultera.* — Isukrst za cijelo poznavao je ovu zapovijed zakona, a ne bi se smjelo ni misliti da je on htio tumačiti stari zakon očito proti istomu zakonu: što bi se ipak moralo reći kada bi se mislilo da je njegovo mnijenje bilo da se poda *libellum repudii* u slučaju preljube. Ako preljuba morala je biti kažnjena smrti, kako je mogao Isukrst reći: u slučaju preljube zakon govori da se zaručnica otpusti? — Zato, ako se neće reći da Isukrst nije znao za zapovijed zakona, da svaka preljubovnica bude usmrćena; ili ako je za nju i znao da je htio proti njoj tumačiti druge riječi istoga za-

kona; valja se ovoga mnijenja okaniti, a drugoga latiti, naime da Isukrst na ovomu mjestu govori ne kao tumačitelj Staroga dali kao Zakonoša Novoga Zakona.

Ispovijedamo da na prvi mah ova poteškoća kaže se, da ovako rečemo uprav speciozna, da bi možda kogod i pomislio da joj odgovora neima. Ipak ispita li se i razvidi li se mirno i pomljivo taj zakon o kazni preljube, umah se opaža slaba podloga na koju se naslanja ovaj prigovor.

Istina je, da u Staromu Uvjetu zapovijeda se da se preljubodijevca kazni smrti; nu što bi odatle slijedilo? Slijedilo bi da bi taj zakon vrijedio samo u takovim slučajima kada bi mogla biti juridično dokazana preljuba; a u slučaju kada bi opstojala samo kakova sumlja o preljubi, taj zakon bi gubio svoje snage. Da je ovaj cilj zakona i misao zakonoše bila može se svak uvjeriti pročita li poglav. 20. Levitika, gdje je govor *ex professo* „*De uxore suspecta et de spiritu zelotypiae*". — Kada Isukrst dakle govori da je dopušteno mužu da otpusti svoju zaručnicu, govori da mu je to po zakonu dozvoljeno u samomu slučaju kada je samomu njemu preljuba poznata, koja radi nestašice svjedočanstva ne bi se mogla da se juridički dokaže. Ovo što rekosmo lijepo se daje razjasniti i donekle potvrditi riječima zakona (Deuter. 24. 1. seqq.): „*Si acceperit homo uxorem, et habuerit eam, et non invenerit gratiam ante oculos ejus propter* ***aliquam foeditatem*** (ki magha bach ghervath dabar) (LXX. καὶ ἔσται ἐὰν μὴ εὕρῃ χάριν ἐναντίον αὐτοῦ, ὅτι εὗρεν ἐν αὐτῇ ἄσχη μον πρᾶγμα) *scribet libellum repudii, et dabit in manu illius, et dimittet eam de domo sua. Cumque egressa alterum virum duxerit, et ille quoque oderit eam dederitque ei libellum repudii, et dimiserit de domo sua vel certe mortuus fuerit. Non poterit prior maritus recipere eam in uxorem*: ***quia polluta est, et abominabilis*** *facta est coram Deo* (ki hoeghbah hu lifne jehovah). (LXX. οὐ δυνήσεται ὁ ἀνὴρ ὁ πρότερος ὁ ἐξαποστείλας αὐτὴν ἐπαναστέψας λαβεῖν αὐτὴν ἑαυτῷ γυναῖκα μετὰ τὸ μιανθῆναι αὐτὴν, ὅτι βδέλυγμά ἐστιν ἐναντίον κυρίου τοῦ Θεοῦ.) *ne pecare facias terram tuam, quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendam.* — Izrazi kojimi se Mojsija ovdje služi — *polluta est* — *abominabilis* — *turpis* — ne bi mogli imati, ako se ne bi hćelo proti svakom hermeneutičnom pravilu izvijati i natezati smisao riječi, drugo značenje no ono što smo gori naveli. — Ovim, cijenimo, da smo dovoljno odgovorili i razjasnili jednu od najglavnijih i najačih poteškoća. na koju bi se moralo nabasati, kada bi se naše mnijenje prigrlilo.

Ima jošte neka poteškoća; i bila bi ova: u našemu tumačenju ne da se shvatiti razlog zašto Isukrst govori: *et aliam duxerit moechatur* — tà, svakomu je dobro poznato da je u St. Zakonu bila dozvoljena poligamija; zašto bi se dakle imao zvati *adulter* taj koji bi svoju otpustio a drugom se družio? Isukrst, koji je za cijelo poznavao Stari Zakon, zašto bi zvao preljubodjevcem onoga, komu je bilo po zakonu dopušteno imati više od jedne žene? Pošto valja reći i da Isukrst dobro poznavao zakon, i da njegovo tumačenje istoga zakona nije moglo biti u očitoj opreci sa istim zakonom, trijeba je takogjer reći da on na ovomu mjestu ne tumači stari nego udara temelje novomu Zakonu.

Odgovaramo: riječi: *et aliam duxerit moechatur* nijesu drugo no način govorenja, kojega bi hermeneutika zvala *paralelizam.* Sveto Pismo bilo Staroga bilo Novoga Uvjeta puno je takovih *paralelizama.* Paralelizam sastoji u tomu kada se drugim riječima ponavlja ista misao, što se je već u predidućem stavku izrekla. U našemu slučaju: *et aliam duxerit,* ne govori više od onoga što je već prije rečeno bilo — *uxorem dimiserit* — i to jer u Staromu Uvjetu, gdje nije bilo u običaju djevovanje značilo je otpustiti svoju zaručnicu isto što s drugom se ženom zaručiti. — Isukrst zato na ovomu mjestu kada reče — *et aliam duxerit* naziva toga čovjeka preljubodjevcem, ne u koliko se je sa drugom ženom zaručio, nego u koliko je prvu bez razloga od sebe otpustio, njoj zanijekao ono pravo što joj svakako ide, i potisnuo ju u očitu pogibelj da se okalja crnom ljagom preljube; postavši na taj način uzrok njezine preljube. Baš zato mislimo da Marko (pog. 10. 11.) piše — μοιχᾶται ἐπ' αὐτὴν, što bi se dalo prevesti: on je griješan njene preljube: partikula — ἐπὶ — sa akuzativom, kako je u našemu slučaju značila bi — za —. A i Matej još jasnije ovo potvrdjuje, jer na pog. 5. 32. ne govori — μοιχᾶται — nego ποιεῖ αὐτὴν μοιχᾶσθαι — čini da se ona okalja preljubom.

I ovim smo našu ovu kojekakvu radnju svršili. Mislimo da smo našu tvrdnju obrazložili, razjasnili sve poteškoće i odgovorili na sve prigovore, što bi se mogli protiv našega mnijenja navesti: varamo li se mi u tomu, to će bezpristran i trijezan čitalac prosuditi. Da bi mi slučajno u prijevari bili

spremni smo drage volje poslušati i uvažiti sve opazke, na koje bi nas se upozorilo, a do potrebe i opozvati, što se ne bi sudaralo s istinom: nije nam do drugoga no do istine: ona nas oduševljuje, na istraživanje siluje: pred njome smo spremni sve žrtvovati. *O. T.*

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

8. Vianney ustraja ubožnicu.

1. U srcu, koje Boga ljubi, mora da plamsa i vatra ljubavi prema bližnjemu. Ove dvie sestrice ne mogu se nikada rastaviti, jer ni Boga ne može da ljubi, tko bližnjega svoga ljubio ne bi. Ugodno je obćiti s Bogom po molitvi, ali je ta ugodnost tek onda podpuna, kada je začinjena djeli ljubavi prema iskrnjemu. Dobra djela, kojimi smo bratu pritekli u pomoć ljestva su, kojom se mi penjemo do neba, da nam onda s neba sidje milost Gospodnja. Prema tomu je i u srcu našega župnika gorila želja, da braći svojoj i djeli ljubavi pokaže, koliko ih voli. A što će učiniti? Oko njega bijaše mnogo sirotinje, kojoj bi on bio hotio da pomogne svim do jednoga. Napokon mu se oko smiri kod siromašnih djevojaka, te odluči, da za njih osnuje kuću, koju će prozvati: providnost (providence), jer će ju osnovati i uzdržavati uzdajući se samo u providnost Božju.

2. Kako sva djela Božja tako je i ovo s početka malešno. Na najvećem trgu seoskom blizu crkve bijaše nova kuća, o koju zape oko župnikovo. Tu bi bila sva sgoda. Crkva je posve blizu, pa bi odatle brzo mogao doći u zavod, gdje bi poučavao u vjeri, a zavod bi kao na uzvrat njemu davao svakdanju hranu. Nu prije nego će na djelo, poče da se svjetuje s Gospodinom. Naviesti dakle devetnicu na čast bl. Djevice. Ta ona vanredno ljubi siromahe, jer su oni osobiti prijatelji njenoga božanskoga sina. Ona mu dakle sigurno neće uzkratiti svoju pomoć. A da Boga ne kuša i ne traži od njega čudo, žrtvova mu sve štogod je imao. Medjutim nije on prestao milostinju dieliti kao i do sada, te nikada ne bi večer dočekao, a da si kesu posve ne izprazni. Plaću bi svoju dao već unapried. Od imovine roditeljske slao mu je brat Franjo godimice nješto. I tu bi svotu on redovito već unapried izmolio od brata. Nu svi ovi dohodci nisu bili dosta, da se osnuje zavod. S toga odluči, da će prodati sve, što ima, te dati za ubožište. Kuća ga je stajala 20.000 franaka, a toliko su vriedne bile nekretnine, što ih je imao u Dardilly-u.

3. Zavod medjutim još nije gotov, ako su i zidine tu. Tko će zavodom upravljati? Pomislio je najprije na kćeri sv. Karla, koje su njega njekoć pripravljale za prvu svetu pričest. Mislio je i na družbu sv. Josipa, koju je liepo podigao i razgranio bio biskup Belley-a Mgr. Devie. Ali kada je sve vagnuo, osnovao je nješto nova. U svojoj župi imao je dvie osobe, o kojih je bio uvjeren, da su za upravu ovoga zavoda sposobne. Bijahu to dvie pobožne ženske, koje su ga i do sada pomagale u njegovu nastojanju, da duševno obnovi svoju župu: Benedikta Lardet i Katarina Lassagne. Obje posla u jedan zavod, da jednu još godinu uče, a onda ih zovnu, te ih obveže ne još zavjetom, na siromaštvo, poslušnost, poniznost, priprostost i na posvemašnju odanost u Božju providnost. Tu imadjahu sgode, da vrše kršćanske krieposti u većoj mjeri. Ali prem treba da u srcu svom imadu sve, što je u redovničkom stališu savršeno, neka se ipak ne drže vriednimi, da se i vanjskim odielom pokažu kao zaručnice Kristove. Jedna od njih, reče župnik neka bude glava zavoda, a druga srce.

4. Kada su ove dvie došle u kuću, našle su samo lonac maslaca i njekoliko suhih siraca, što je njeka dobra osoba poslala. One su doniele svoje postelje, posteljinu i druge njeke stvari. Kruha ne bijaše prvi dan ni zalogaj. Kada su kuću spremile, morale bi bile poći svojoj kući, da jedu. Ali rekoše jedna drugoj: Ostanimo! Možda će nam Božja providnost poslati hrane. I poslala je. Majka jedne od njih posla joj ručak, što si ga obje podieliše. Malo kasnije dobije i druga svoj ručak, pak je toga dana bilo dosta. Drugi dan ugotoviše si kruh. Nasobina poraste za nekoliko dana. Dodje najprije njeka udovica, a za tim djevojka, obje siromašne, koje se pridružiše „glavi“ i „srcu.“ Djevojka bijaše jaka, te je obavljala teže kućne poslove.

5. Župnik je najprije osnovao u zavodu žensku školu za svoju župu. Kasnije dao je njekim djevojkam iz bližnjih občina stan i nastavu badava.

ali hranu morale su si plaćati. Pošto je kuća imala malo prostora nije mogao primiti svih, koje su se javljale. Iz početka brinuo se je sam župnik za svakdanje uzdržavanje. Kasnije došla je u Ars njeka gospoja iz Liona, koja preuze namirivati njeke potrebe, čime je znatno olahkotila mu breme. Bijaše u prvi mah i nekretnina kupio, da se uzmogne zavod uzdržavati, ali je to mnogo tereta donielo, pa je odstupio drugomu, da mu godimice plaća stalnu svotu, koja mu je toliko doniela, kao da je ono dao pod najam.

6. Sad mu se činilo, da može primiti njekoliko siromašne djece. Primio je najprije dvie ili tri sirotice. Do mala bijaše ih i više. Dobri otac podupirao je zavod iz svih svojih sila. Tako je zavod ne samo postojao, nego se moralo misliti na skoro, kako će se proširiti. Pri tom bijaše župnik sve: i graditelj, i zidar, i drvodjela, pače je vlastitom rukom pravio meltu, nosio kamen. Samo kada ga je dušobrižnički posao zovnuo, onda bi to ostavio. U kratko vrieme moglo se zavod uz pomoć dobročinitelja i uz neočekivanu podporu u toliko razširiti, te se je do šestdeset djevojaka bezplatno uzdržavalo. Tu su one zaklonjene bile od dangube i strašnih njenih posljedica, a uzgajane kao prave kršćanke. Svaku novu djevojku primili bi, kako samo kršćanska ljubav prima sirotu, kan da je doniela oveću kakvu godišnju plaću, pa bi se svom pomnjom nastojalo, da se uzgoji, te se dostane jednom i vremenite i vječne sreće. Rado su sebi odkidali od ustâ, da sirotam ništa ne uzmajka. Dobri utemeljitelj njihov smatrao ih kao Krista samoga, koji kao sebi učinjenu uslugu prima sve, što se učini jednomu i od najmanjih njegovih. Od to doba bijaše „kuća providnosti“ u Ars-u uzorak, prema kojoj su osnovane mnoge druge po Francezkoj. Oskudievajući u mnogom, u jednom dakako oskudievala nije: u siromašnih. Ali oni bijahu u istinu njeno bogatstvo. Kadgod bi primili koju sirotu, nestalo bi svake težkoće, a našli se izvori uzdržavanja kao od sebe. Kroz četvrt vieka postojala je bez vidive kakve podpore, bez proračuna, bez dohodaka, bez glavnica, imajući jedino kamata šest do sedam hiljada franaka. Ali je za to Vianney nalazio spremnih dobročinitelja, gdjegod Bog imade dužnika, a takovih imade naravno svagdje. Čim je dobio štogod novca, kupio bi odmah žita, vina, drva, a drugo je došlo kao samo od sebe.

7. Medjutim nije manjkalo ni ovdje takovih trenutaka, gdje bi mislio, da je nebeski staratelj uztegnuo svoju pomoćnicu ruku. Ali i tada bijaše sve spašeno, kada se mislilo, da je sve izgubljeno. Božja mudrost pripušta takova iznenadjenja, da pokaže, koli su naša sredstva slaba, a njena opet moćna. Dvaput se je to na osobit način pokazalo. Jednoga dana upraviteljice imadjahu još posve malo muke, a i kruha nestalo. U cielom selu ne bijaše pekara. A ipak valjalo je nahraniti oko osamdeset osoba. Upraviteljica Benedikta Lardet nije znala šta će. Jedna će učiteljica tada svojoj drugarici: Što, kad bismo ugotovile kruh od muke, što još imamo, a onda da počekamo? Drugarica mišljaše isto tako, ali da bi valjalo imati odredbu župnikovu za to. Što on reče, da će učiniti. Kad kazaše župniku svoju nevolju, reći će on: „Stavite kvas u ono malo, što imadete, zatvorite onda naćve, pa sutra radite kao da je sve u redu.“ Drugi dan uze učiteljica da miesi, ali ni sama si nije umjela protumačiti, kako je tiesto pod njenimi rukami to veće, što je više miesila. Makar koliko ulievala vode, više je tiesto raslo i kruće postajalo. Na skoro se napuniše naćve. Od šačice muke ugotovilo se deset velikih hljebova, kano da su imale punu vreću brašna. Ovo kazivahu one, koje su kod toga osobno sudjelovale.

8. Drugiput je opet uzmanjkalo kruha, a u kući ne bijaše ni žita, ni brašna, ni novaca. Njeko vrieme mišljaše župnik, da ga je Bog radi njegovih grieha kaznio. Zovnu upraviteljicu i reče joj bolnim srcem: „Neće biti druge, van da naše sirote odpustimo, jer ne znamo više, kako da ih hranimo.“ Nu prije nego li će se latiti ovoga zadnjega sredstva, htjede ipak da još podje u žitnicu. Lagano se penjao. Strah i nada boriše se u njegovom srcu. Bojao se časa, gdje će se naći pred nesrećom, koju nikako odkloniti ne mogaše. Drhćuć otvori vrata. Nu gle čuda! Žitnica je puna! Odmah pohiti k sirotam, da im to čudo kaže. „Ja sam dvojio u providnost Božju, djeco moja,“ reče župnik, „hotio sam vas odpustiti. Dragi Bog me je liepo kaznio.“ Viest o tom čudu naskoro se raznesla i izvan kuće, a najprije u selo. Načelnik i odličniji seljani dodjoše, da vide to čudovito žito. I mlinara dozvaše, a on reče, kad je punio svoje vreće, da takova žita u ruci još nikada imao nije. Župnik je pripisivao to čudo sv. Franji Regisu, u čiju je zaštitu on stavio svoju ubožnicu, a čije moći stavio bijaše u spremište za žito.

9. I drugih čudesnih sgoda kazuju iz života

u toj kući, a pod utjecajem župnikovim. Jednom je župnik sam hotio da sirotam dieli kruh. Odmah s početka uze tolike komade rezati, ter ga je upraviteljica upozorila, da neće biti dosta za svu djecu. Ali on kano da ne čuje. Svim je dao obilno, pa je još i ostalo. Drugiput dodjoše te mu kažu, da vina više ne ima. „Ne uznemirujte se," reče im. „Onaj, koji je dopustio da vina nestane, može učiniti pa će ga opet biti." Vrate se kući, pa će bure, u kom je ponestalo vina očistiti. Sve izliju, što ostalo bijaše. Do ovoga oko 100 litara velikoga bureta bijaše drugo, u kom je moglo biti još do 60 litara vina. Odluče da će ovo vino preliti u prijašnje bure. Još ni sve pretočili nisu, kad jedna pokuša pistom u bure, kan da želi vidjeti, može li već rukom do vina. Druga se nasmjehnu tomu, jer kako će u buretu od 100 litara moći prstom do vina, kad još ne bi imalo biti ni do polovice napunjeno. A ipak gle čuda! Bure bijaše u istinu već na čudovit način puno. — Jednom kupi žita u veliko, pa ne mogavši platiti, umoli da ga pričekaju. Učinio je to rado trgovac. Nadodje rok uplate, a naš župnik ne ima ni prebite pare. Uze štap, da prošeta na polje. Tu se maši za krunicu, da preporuči svoje sirote božanskomu prijatelju djece te milostivomu srcu preblažene Majke Božje, koja je i majka sirota. I molitva mu ne bje uzaludna. U čas, kada će doći na kraj šikare, koja je bila na medji obćine Ars, opazi na jednom gospoju, koja će ga upitati, da li je on župnik Arsa. I kad odgovori, da jest, predade mu ona kesu novaca, te odmah ode, ne rekav ni tko je ona, ni tko ju je poslao, van da se samo preporuča darovatelj župnikovim molitvam. I tako se je providnost Božja brinula očevidno za ovaj zavod, pa je župnik mogao dieliti od njegova imetka i drugim, kadkada i obilatije. Češće našao bi u svojoj novčarki znatniju svotu novaca, a ne bi znao, od koga je i kako je došla amo.

10. Vianney hotio je, da njegova „kuća providnosti" bude utočište sirotinji, osobito onoj, koja prosjači po sokacih. Diete, koje podje za tim prije još nego počme duševno razabirati, izvrgnuto je prigodi na svako zlo. Tu pije otrov zla družtva, tu ga smute zle besjede, tu ga zavedu zli primjeri, tu na stranputice zadje za djecom drugom iste dobe. I dok tako rastu u školi svake opačine, ne znaju ništa o Bogu ni o Božjih stvarih, te budu velika bez straha Božjega, bez svakoga stida, na svako zlo sklona i prije još nego su tjelesno dozrjela. Broj gojenica ne bijaše opredieljen. Primili bi svakoga, tko bi se javio, a preporučivalo bi najviše siromaštvo, zapuštenost, pa pogibelj za tielo i za dušu. Osobito je rado primao djevojke od 15, 16, 18 i 20 godina, koje su uzrasle u kući roditelja, a vjerski posve zanemarene bile, ili bi se klatile bez posla, ili bi bile u službi, ali kod ljudi koji za kriepost i ćudoredni život ništa ne mare. I kod ovih pokazivali se najljepši plodovi. Obratile se i stalne ostale, tek su njekoliko vremena slušale homiletičko poučavanje župnikovo. A uzimahu i djevojke od šest, sedam godina, pa bi ih puštali prema tomu, kako su napredovale u znanju i kriepostí, ali nikada prije prve pričesti. Onda bi im potražili službu kod takova gospodara, o kom se znalo, da će nastaviti djelo, koje bje započeto u ubožištu. Najmladje ljeti bi samo bile u službi, a zimi bi se vratile u zavod, stranom, jer bi mu služba u zimi mogla naškoditi zdravlju, a drugo, da se bolje učvrste u kriepostí. U devetnaestoj godini poslali bi ih posve u sviet, ali bi dakako od vremena do vremena mogle posjetiti svoje dobročinitelje, a taj dan bijaše za njih doista dan veselja. Ako je koja gojenica oćutila u sebi poziv Gospodinov, da mu se posve posveti u kojem samostanu, Vianney bi sam posredovao, da primljene budu, pa bi ih i materijalno prema potrebi u tom podupirao, isto tako nije žalio takovih žrtava za one, kojim se desila prilika, da se mogu pošteno udati.

11. Upravljanje zavodom ne bijaše baš lahko. Djece bijaše iz svakojakih i najoprječnijih prilika. Osim gojenica bijaše i vanjskih, koje bi dolazile na nastavu. Ali čvrsta kriepost upraviteljicâ, koje su svom snagom pregnule, da se što više uzpnu na ljestvi kršćanskoga savršenstva, svladala je sve težkoće, obuzdala svaku žestinu, uzdržala red. Bilo je dakako i tu iznimaka, ali su bile riedke. Vianney je toliko cienio kriepost ciele kuće, da bi im pouzdano preporučivao, neka mole po njegovoj nakani, kada je želio, što osobita da poluči od Gospodina. Uz njegov post i milostinje ove su molitve vazda uslišane bile. Vianney je svomu zavodu udahnuo bio svoju dušu. Tu je bilo sve priprosto, a naravno, kao u kakovoj siromašnoj kršćanskoj obitelji, gdje je sve uredjeno prema vjeri, gdje se vazda Boga imade pred očima, gdje je sav rad cieloga dana proniknut mišlju na nadnaravni poredak u svietu.

12. Što se nastave tiče, učilo se samo osnovne predmete, ali dobro i temeljito. Učili su ih

prema potrebi i sposobnosti: čitati, pisati, šivati, vezti. U svem bi ih upućivali, što im je moglo u budućem životu koristiti. I pamet i srce gledalo se oplemeniti. Na vanjštinu nije se toliko držalo. Djevojke bi i u zavodu imale odielo, koje su doniele sa sobom. Jelo se u zavodu crni kruh, spavalo se na slami. Sve bijaše siromašno, a ne sjajno; sve baš drugčije, nego li to hoće duh svieta, a prema duhu siromaštva. U zavodu bijaše liepo bojadisana ura. Vianney je sam zamazao onu liepu crtariju. Uz zavod bijaše liepa bašća, koju je prijašnji vlastnik ukusno uredio bio. Čim je župnik opazio, da je po gdjekoje diete počelo uživati s te vanjske ljepote, izčupa sva drveta, te dade u bašći posijati zelenje. On je hotio, da ih sve priuči, kako valja prezirati sve stvari ovoga svieta, svaku pomoć njegovu, da onda duh tim slobodnije od Boga i od njegove providnosti sve izčekuje. Samo Boga imadjahu dakle zaštitnikom, a drugoga prijatelja ni ne poželješe. Pouzdanje u nj bijaše neograničeno, sliepo, djetinje.

13. Djecu se priučalo, da vrše evangjeoske savjete, da dragoga Spasitelja razvesele vršeći najljepše i najnježnije kriepostí. A djeca su prihvaćala svim srcem upute, što su ih primala. Mnoga bijahu u najnježnijoj dobi zavedena, pa su sada uvidjela, koli milostiv im je Gospodin, što im je zapuštenim sirotam dao ovako dobre ljubezne majke, koje ih uče svemu dobru. Ganutljivo bijaše gledati, gdje djeca obavljaju kakvu pobožnost. Ne možemo si ni pomisliti, koliko su se djeca veselila, kada je župnik imao vremena, pa nenadano došao medju njih u školu, da im kazuje što o dobrom Bogu. Svim bićem svojim pazila bi na svaku i najmanju. Često bi prosuzilo mnogo oko, a iz duše izvila bi se pred priestol Božji najčvršća odluka uslied ovih razgovora. Nedjeljom i četvrtkom izmjenjivale bi se gojenice, da klanjaju pred presvetim oltarskim sakramentom. Kad bi se doznalo, da je gdje povriedjen dragi Bog, ne bi mirovala, dok im se dozvolilo nije, da se dan i noć izmjenjuju pred Presvetim, te mu zadovolje za nanešenu uvrjedu. A obikoše već i na druga djela pokore. Nije dakle čudo, da se je u onoj nježnoj dobi našlo krasnih duša, koje su se za bolesti odlikovale vanrednom uztrpljivošću, odanošću u volju Božju, veseleći se a ne plašeći onoga časa, gdje će ih Gospodin Isus pozvati k sebi.

14. U tom zavodu je Vianney kroz više od trideset godina držao svoje katekeze. Svaki dan poslie ručka došao bi on u oveću sobu, koja bijaše zajedno radionica, škola i blagovalište, pa bi počeo govoriti malenoj družbi svojoj cieli sat. Govorio bi o temeljnih istinah sv. vjere, a osobito je gledao, da u djeci uzbudi mržnju na zlo, pa da se spasonosno boje suda Božjega. Mnogo je govorio o djavolu, jer je po nauku sv. otaca znao, da se njemu dobrim dielom imadu upisati ona zla, kojimi vrvi sviet. Takovom prigodom znao bi kazivati iz kršćanskih legenda krasne sgode, te je slušatelje prolazila težka zebnja. Kasnije počeše dolaziti na pouku i strani ljudi, i to više i više, pa su svi slušali što pazljivije, a na veliku korist duše svoje. Govorio bi vazda k srcu, a udesio bi tako, da bi našao tu hrane i visok um, kaošto su toga našle tolike priproste, neuke duše.

15. Pa i ovaj razsadnik tolikih liepih kriepostí; to čedo ljubavlju prožetoga srca Vianneyeva; ta bašća duševna, koju je on svojim revnovanjem obradjivao, znojem truda svoga zalievao — uzbudi ipak nezadovoljnika. Jedni ne bijahu zadovoljni s nastavom, jer da se ne idje s „napredkom" modernim. Drugi bi prigovarali nutarnjemu ustroju i upravi: zašto je u rukuh svjetovnih osoba; zašto odrasle djevojke tako dugo u zavodu ostaju? I njeki stanovnici Ars-a ne bijahu zadovoljni, jer kako će oni slati svoju djecu u školu, koja je namienjena samo djeci siromašnoj! Sve ovo raztužilo je puno i puno srce našega župnika. Ali je on i tu vinuo se do Gospodina, pa makar i krvavim srcem stavi si pitanje: Nisu li baš ti prigovori znak, da Gospodin hoće, te ja napustim ovo polje, na koje sam s tolikom ljubavju radio? I ne obazirući se toliko na one, koji su prigovarali, htjede da dozna, što li želi njegovo starješinstvo. A plod njegova dogovaranja sa duhovnimi poglavari bijaše, da je 1847. generalni vikar predao zavod sestram Sv. Josipa. Velika bijaše to žrtva za srce Vianneyevo, ali ju je on prinesao Gospodinu, koji je njegovu ljubav navrnuo sada na novo polje, gdje se je spasu duša još više mogao posvetiti, kad uzeše sa svih strana navaljivati u Ars hodočašća pokornikâ.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace

II.

Na zapadnoj strani jerusolimskih zidina vidiš vrata, što vode u Betlehem. Trg pred njimi jedan je od najživljih u okolici grada. Već za vrieme Salamona mnogo se tamo trgovalo; trgovci iz Egipta, Tira i Sidona nudjali svoju robu. Još i danas — iza malo ne tri hiljade godina — tamo se trguje i štogod tko treba, može kupiti pred betlehemskimi vrati.

Bila su tri sata. Židovi računali ure od izlazka sunca — i već mnogi ostaviše trg; pa ipak si mislio, da vreva još traje, jer su još po gdjekoji dolazili. Od svih što dodjoše, na jednima nam oko zapelo; bio to čovjek, žena i magarac.

Muž je držao na uzdi životinju a u ruci štap, kojim se je podupirao i životinju ćerao. Njegova odjeća bila obična kao i drugih Židova, nu rekao bi, da je još nova. Po izgledu dosudio bi mu 50 godina; brada mu već siedila. Po njegovom plašljivom ponašanju vidje'o se, da nije vičan toj vrevi. Magarac je zadovoljno grizao pred sobom travu i gotovo nije mario za vrevu ni za ženu, što je na njemu sjedila. Žena se zamotala u plašt mrke boje, lice pokrila koprenom, koju bi kadkada malko podigla, da vidi oko sebe.

Napokon netko nagovori muža.

— Nisi li ti Josip iz Nazareta?

Govornik bio je posve blizu.

— Tako se zovem — odgovori Josip te se okrenu.

— A ti? — O, mir s tobom, rabi Samuele!

— Primi istu želju! — Rabi stane, pogleda ženu i doda: — Mir s tobom i tvojim!

To reče i metne desnu ruku na srce pa se pokloni ženi. Ova je baš digla na čas koprenu, da joj je bilo vidjeti lice. U tren opazi rabi Samuel, da je ta žena jedva prešla djevojačko doba.

Muževi se rukovali. Rabi reče: — Tvoja odjeća tek je malo prašna, rekao bih, da si noćio u gradu.

— Ne, — odgovori Josip. — Mi smo jučer došli tek u Betaniju i tamo smo noćili. Danas, zorom, krenusmo dalje.

— Putujete li daleko, možda u Joppu?

— Ne, već u Betlehem.

— O, razumijem! Ti si rodom iz Betlehema i polaziš sa svojom kćeri, da se upišeš po zapoviedi carevoj.

Josip odvrati, a da se maknuo niti trenuo nije:

— Ona nije moja kći.

U taj čas digne žena koprenu, te si joj mogao vidjeti lice. Rabi ju pogleda, prem na kratko, nu ipak dosta, da se osvjedoči o njezinoj nadnaravnoj ljepoti. Porumeniv pusti opet koprenu.

— Tvoja kći je liepa! — tiho će rabi.

— Ona nije moja kći, — odvrati mirno Josip.

Rabi postao znatiželjan. Kad je to vidio Josip, reče: — Ona je iz Betlehema, kći Joakima i Ane, o kojih si sigurno čuo. Oni bijahu veoma ugledni.

— O da, — odvrati ponizno rabi, — znadem za nje. Oni vuku lozu upravo od Davida. Poznavao sam ih dobro.

— Nu nastavi Josip, — oni su umrli u Nazaretu. Joakim nije bio bogat, a ipak je ostavio svojoj kćeri Mariji kuću i vrt. Da to može baštiniti, morala se je po zakonu udati za jednoga od svojih rodjaka. Sada je moja žena.

— A ti si bio —

— Njezin ujak.

— A, sada razumijem. Jer ste se oboje rodili u Betlehemu, sili vas rimski zakon, da se tamo upišete. — Rabi pogleda srdito gradska vrata i rekne: — Nu još živi Gospodin, Bog Izraelov, njegova je osveta! — Iza toga ode.

I Josip i Marija krenu prama Betlehemu, čim se je magarac nahranio. Podjoše lagano a izmjeniše tek nekoliko rieči. Sunce je silno pripeklo na prašnu cestu. Marija skine koprenu s lica. Upotrebimo ovu zgodu te promotrimo njezinu vanjštinu.

Vidjelo se kao da je tek 15 godina stara. Lica bila dugoljasto obla, boje čiste nu bliede. Nos bio pravilan, ponešto otvorene pune i crvene usnice odavale nešto nježnoga i što je poticalo na pouzdanje. Oči joj bijahu velike i plave. Bujna, ko zlato svjetla kosa padala na ledja. Ove tjelesne vrline nadkrilio neizrecivi znak čistoće, koj je cielo njeno biće kao preobrazio. Često je digla oči prama nebu i tiho molila. Kadkada ju pogledao Josip kao da se želi oduševiti s njezina pogleda.

Prodjoše dugu ravnicu i napokon stigoše na vrh Mar Elije; pred njimi, s one strane doline, bio Betlehem. Tu odpočinuše i sidjoše u dolinu, gdje bijaše silna vreva. Josip se bojao, da neće naći Mariji noćišta. Podje žurno napried, a da nikoga ni pozdravio nije, dok nije došao do vrata neke gostione.

Da to dobro razumijemo, moramo spomenuti razliku gostiona na iztoku i u Europi. Gostione na iztoku zvale su se hani i bijahu zatvorene zgrade, često i bez krova. Tražilo se k tome takovo mjesto, kamo ne može voda, sunce te da budu sigurni. Tako je još i danas. Bilo je doduše i takovih, osobito izmedju velikih gradova Alexandrije i Jerusolima, gdje si imao svaku udobnost, nu to su obično bili stanovi šeika ili poglavica, ili mjesta za sastanke, trgovinu, prodaju ili strance. Drugo što je bilo čudno strancu, nije bilo nikakove podvorbe. Nije tu bilo krčmara, kuhača, kuhinje, samo je vratar stajao na ulazu, pa je strancu rekao, ima li ili ne ima još za njega mjesta. Kad su jednom unišli u takov stan, nitko se nije više za njih skrbio. Svatko je dakle morao nešto sobom ponesti ili kupiti hrane od trgovca ili si ju sam prirediti. Isto tako bilo i glede kreveta. Ti stanovi pružali putniku vodu, konak i zaklon, a da za to nisi ništa platio; za sve ostalo morao se svaki sam poskrbiti.

Gostiona takove vrsti bila i ona, gdje su stali Josip i Marija. Mjesto kakovo je Betlehem, imalo je samo jednog šeika i po tom samo jednu veliku gostionu. Josip rodjen u Betlehemu, nije imao tamo znanaca, jer je bio vrlo dugo od kuće, da ga zamoli za noćište. Osim toga bilo je poznato, da su rimski činovnici nemarni te je popis mogao trajati više mjeseci — a tako dugo nije htio Josip nikomu dosadjivati. On je dakle morao u gostionu, za to se i pobojao, kad je vidio svu silu stranaca. Kad je bliže došao, vidio je, da se nije bez razloga bojao; gostiona bila prepuna.

Na cedrovom panju kraj ulaza sjedio vratar. O zid naslonio sulicu; kraj noguh sjedio mu pas.

— Mir Jehovin s tobom, — pozdravi ga Josip.

— To isto želim i tebi u najvećoj mjeri, — odvrati mu onaj, a da se ni ganuo nije.

— Ja sam iz Betlehema. — nastavi Josip. — Ne ima li ovdje mjesta za —

— Ne ima.

— Možda si o meni čuo. Ja sam Josip iz Nazareta. Ovdje je moja domovina. Ja sam iz koljena Davidova.

Svu svoju nadu stavio je Josip u ove zadnje rieči. Budu li one bezuspješne, tad je sav njegov trud uzaludan. Bila je najveća čast, kad je netko bio iz koljena Davidova; to se i ovdje pokazalo. Vratar se ponizno digne i rekne:

— Rabi, odkada postoji ova gostiona — a biti će tomu više od hiljadu godina — nikada nije bio pošten čovjek odbit, osim ako nije bilo mjesta. Ako je drugi stranac mogao dobiti mjesta, tim veće pravo imade na gostoljublje potomak Davidov. Ponovno te pozdravljam, pa ako želiš poći sa mnom, osvjedočiti ćeš se, da ne ima mjesta. Smijem li te pitati, kada si došao?

— Ovaj čas.

— Čemu si došao, lahko je pogoditi. Ovi stranci kao i ti, morali ste doći na carevu zapoviéd. Nu osim ovih došla je jučer karavana iz Damaska, da podje u Arabsku i doljni Egipat. Gle, evo ljudi i životinja.

Josip se nije dao odbiti. Za to odgovori:

— Nije radi mene; sa mnom je moja žena, a noć je hladna, hladnija nego na briežuljcih nazaretskih. Ona ne može noćiti pod vedrim nebom. Zar ne ima mjesta u gradu?

— Svi ovi — pokazav vratar na strance — tražili su u gradu mjesta. Oni pripoviedaju, da je sve prepuno.

Josip stade razmišljati. Kao da govori sebi a ne vrataru, reče:

— Ona je mlada i nježna. Ako mora noćiti pod vedrim nebom, to će ju ubiti.

Tad se opet okrene vrataru:

— Možda si poznavao njezine roditelje Joakima i Anu. I oni bijahu iz kuće Davidove.

— Dá, poznavao sam ih, nu tomu je davno. Bili su dobri ljudi. — To je govorio zamišljeno, gledajuć u zemlju. Iznenada pogleda Josipa i rekne mu: — Prem vas ne mogu primiti, neću vas posve odbiti. Rabi, učiniti ću, što mogu. Koliko vas je?

Josip odgovori:

— Moja žena, ja i životinja.

— Dobro, vi nećete noćiti pod vedrim nebom. Ajte brzo, sunce već zalazi, odmah je noć.

Josip se požuri, te dovede svoju ženu na životinji, koju je za ovog razgovora podalcko ostavio. Ona skinula koprenu.

— Plave oči i zlatna kosa, — reče tiho vratar, kad ju opazi. — Tako je izgledao mladi David kad je stajao pred Saulom. — On primi uzdu iz Josipove ruke i rekne, okrenuv se k Mariji: — Mir s tobom kćeri Davidova! — a Josipu: — Rabi, sliedi me!

On ih odvede kroz dvorište gostione, tad preko nekog putića, do brežuljka.

— Ti nas vodiš u špilju! — opazi Josip.

Vodić odgovori, okrenuv se k Mariji:

— Špilja, u koju vas vodim, bijaše nekoč utočište tvog praotca Davida, kamo je svoje stado vodio. I kao kralj češće je u nju dolazio s velikom pratnjom ljudi i životinja. Jasle za životinje nalaze se još i danas kao onda. Svakako je bolje noćiti na zemlji, na kojoj je spavao kralj, nego spavati u dvorištu gostione ili na polju. Nu evo nas pred kućicom špilje.

Kućica bila nizka i uzka; bio samo ulaz u špilju. Vodić otvori vrata i rekne: — Unidjite!

Udjoše i ogledaše se. Vidiše špilju od naravi uklesanu u pećinu, po prilici 40 stopa dugu, 12—15 široku, 9—10 visoku. Kroz vrata padalo je toliko svjetla, da su mogli vidjeti jasle, dočim u sriedi bijaše ostataka siena, slame i drugog krmiva, a nekoliko komada pokućtva pokazivalo je, da u toj špilji traže konaka ljudi i životinje.

— Što ovdje vidite, — reče vodić, užgav svjetiljku i metnuv ju na zemlju, — za putnike je kano što ste i vi. Upotrebite, što vam treba. — I okrenuv se k Mariji, reče: Hoćeš li moći ovdje počivati?

— Ovo je mjesto sveto! — odgovori ona.

— Pa ću vas ostaviti. Mir s vami!

Pošto je otišao, nastojahu„ da iz špilje učine kakvo takvo noćište.

U njeko doba noći presta vreva i tiska. Svaki se Izraelita digne, okrene lice prama Jerusolimu, prekriži ruke preko prsijuh i moli; bijaše sveta deveta ura. Pošto ovršiše ovu pobožnu dužnost, nasta opet za kratko vrieme vreva, jer je svaki večerao ili se spremao na počinak. Tad ugasiše luči i legoše na počinak.

Bilo je polnoći. Sve spava. Tad se netko probudi, protare oči i zabunjeno gleda oko sebe. Najednom viknu:

— Što je to? Nebo gori. Ustajte braćo, ustajte!

Probudjeni digoše se sa svojih ležaja i gledali oko sebe. Nu naskoro podpuno se osvieste, jer iz neba kao da se je spustilo na zemlju sjajno svjetlo. To svjetlo — rekao bi, da pada s jedne točke te je razsvietlilo cieli kraj. Svjedoke tog čudesnog dogodjaja obuze sveti strah. Plašljivci drhtali a srčaniji tek se usudiše šaptati.

— Jeste li vidjeli kada što slična? — upita jedan.

— Ta, kao da je svjetlo upravo nad onim brežuljkom. Ja ne znam, što je. Ja nisam nikada što takova vidio, — odvrati drugi.

— Možda je koja zviezda pukla i pala, — reći će treći.

— A što, kad zviezda pada, tad se ugasi.

— Ja znam, što je, — vikne prvi; — pastiri su vidjeli lava i zapalili vatru, da ga uplaše.

— Da, to će biti, — rekne drugi, — vidio sam stada gdje pasu na polju.

— Ne, ne, — odgovori treći, — kad bi sve drvo u Judeji bacili na vatru; nebi bilo toli liepo i veliko svjetlo.

Mučeć gledahu u tajinstveno svjetlo, dok napokon ne uzklikne neki častni starac:

— Braćo, to su nebeske ljestve, koje je vidio u snu naš otac Jakov. Slavljen budi Gospodin, Bog naših otaca!

Rajski vijenac.

Put u lijepi raj.

Ako je putnik zabasao u šumi ili u kojem nepoznatom kraju, a važan posao svakako išće, da u odregjeno vrijeme stigne, kud putuje, ako on sad kukavac ne zna, kojim putem da udari, je li na pravoj ili krivoj stazi: kako li mu je mučno u toj neprilici! Kako boli čovjeka, ako je s puta od nekoliko samo sati zašao i onda dugo i dugo amo, tamo po stranputici bludio! Kako je teško pri srcu dobru sinu, ako je prekasno došao na zadnje vigjenje sa dragim ocem ili sa premilom majkom svojom! Kako li je i nesretniku pri duši, ako je propustio onaj čas, kad je mogao već uhvatiti lijepu sreću svoju ili za koji je mogao doći do nje lako i prelako, da je samo znao pravi i najkraći put!

Na našem velikom i toli važnom putovanju u vječnost, gdje nam se je svjema naći u odregjeni, a nikom, baš nikom poznati sat, i možebit još prije, nego li se nadamo; na putovanju u vječnost, gdje ćemo se ne samo vidjeti sa svjema, koji su nam srcu mili i dragi, a pred nama su otišli, gdje ćemo ne samo zateći malenu kakovu korist i dobit, već gdje no ćemo se sastati u najvećoj ljubavi s Bogom svojim i sa svima njegovim svecima, pa gdje nas čeka rajski užitak vječne i beskrajne sreće, a ni sjenka boli i žalosti; na putovanju, velim, u takovu vječnost koli nas jako mora utješiti, koli razveseliti i umiriti, što smo sigurni i znamo, da stupamo pravim putem, koji nas vodi k lijepoj svrsi našega zvanja — u vječno blaženstvo!

Ova sreća dopast će vjerna kršćanina. Mi poznamo put u lijepi raj. Mi znamo stalno i sigurno, koji je pravi put u raj. Mi znamo, kada smo s njega sišli. No mi znamo i kad po njem putujemo. Jedinorogjeni Sin vječnoga Oca iz ljubavi naprama ljudima sišao je na zemlju sa visokog svoga neba, ne samo da nam otkupljenjem pribavi vječno blaženstvo, već da nam i pokaže put gore u lijepi svoj raj. Na njega možemo se uvijek osloniti. „Ovo je Sin moj poljubljeni," progovara glas s neba, „njega slušajte."[1]) Šta nam dakle Isus kazuje o putu u lijepi raj? On nam veli: „Ja sam put, istina i život."[2]) Da, „na to smo pozvani", govori prvak apostolâ, sv. Petar, „da ne samo vjerujemo u njega, već da i slijedimo stope njegove."[3]) Petar je znao ovu nauku iz usta sama Isusa, koji mu reče: „Slijedi me!"[4])

Nasljeduj dakle Isusa Krista: i na pravom si putu u lijepi raj. Isus je prilika, što nam je Otac Bog dade, da po njoj upriličimo svoje vladanje, da po njoj uredimo svoje življenje i tako putujemo putem slatkoga mira i pokoja. I doista, nije li vrijedno i dostojno, da mi, koji se zovemo kršćani, upriličimo svoj život i vladanje po načelima i primjerima našega Krista? Gospodin nas je iz ljubavi odabrao, da idemo po njegovim putovima, da mu budemo narod izabrani, posvećeni. Sin je Božji došao na svijet, da nam pokaže, kako nam je do u raj doći. „Ja sam put," govori on; „ja sam svjetlo svijeta; koji za mnom ide, ne hoda po tmini, nego će imati svjetlo života."[5]) I kako nas iza svoga Uzašašća na nebo nije ostavio

[1]) Luc. 9, 35. — [2]) Joan. 14, 6. — [3]) I. Petr. 2, 21. — [4]) Joan. 21, 19. — [5]) Joan 8, 12.

same kao sirote, nego je eto uz nas sve dane do svršetka svijeta te nas krijepi i pomaže svojom milosti i svojom moćnom pripomoći: to nam je posve lako za njim koracati — ljubav nas privlači k njemu. On nam milo dovikuje: „Hodite k meni svi, koji ste umorni i oterećeni, i ja ću vas okrijepiti. Uzmite jaram moj na sebe i naučite se od mene, jer sam krotak i ponizan srcem, i naći ćete pokoj dušama svojim. Jer je jaram moj sladak, i breme moje lako."[1]) Ovaj preslatki dovik daje nam srca i jakosti, oživljuje nas, diže nas, veseli naš, da, i želju i čežnju ulijeva nam još u srca, da popijemo po koju kap iz one čaše, iz koje je On pio. Da, vjera nas uči, vjera nam dovikuje: nikakva, nikakva baš drugog puta nema ti u lijepi raj, izim puta — nasljeduj svoga Isusa! Čovjek, pa bio on ne znam ko, ako nije životom svojim barem po nešto nalik na Gospodina Isusa Krista, ne će, za cijelo ne će unići u kraljestvo Kristovo, u nebesko kraljestvo. I svi stepeni krjeposti i svetosti mjere se po stepenu sličnosti sa našim Božanskim Spasiteljem; „jer niko ne dolazi k Ocu," veli on sâm, „izim po meni,"[2]) to jest nasljedujuć mene. On je put, što vodi u život.[3]) I stoga treba da je život naš nalik životu njegovu; „jer Bog nas je preodredio, da budemo prema slici Sina njegova."[4]) — Koli je jaka ova spoznaja, da nas sklone na nasljedovanje Isusa, dokazuje nam ova crtica iz života svetog Franje Ksaverskoga.

Gledao svetac i svakako nastojao, da na bolji put okrene nekoga bogatog Portugiza u Indiji. Ovaj imao do duše kršćansku vjeru, ali djela kršćanskih baš nikakvih. Ljubav k svijetu, sklonost k užitku i radosti zemaljskoj obuzela mu posvema čitavo srce, odvukla ga u ponor grijehâ, raskošja i niskih svakojakih strasti i pohota. O kakovu obraćenju ni da čuje. Kad se Ksaverski, kojega je inače taj Portugiz osobno veoma volio i pazio, jedanput s njime rastajao, reče mu Franjo na rastanku: Ja Vam kao uspomenu ostavljam jedan veoma lijep savjet. Ne zaboravite, brate, na njega! Evo šta! Pomislite katkada u sebi na ove dvije riječi: „Isus i ja." — Podosta iza toga minulo vremena. Sjedio jedanput bogati naš Portugiz za bogatim, punim stolom. Za jela ode mu i nehote oko na veliko raspelo, što baš naprama njemu visjelo na zidu. — U ono doba nijesu se stidjeli kršćani, ni bogati ni odlični, držati u svojim sobama sliku svoga Spasitelja

[1]) Matth. 11, 39. — [2]) Joan. 14, 6. — [3]) Matth. 7, 14. — [4]) Rom. 8, 29.

Danas je tome dakako malo drukčije. E, danas bi ti bilo proti bon-tonu, da, bilo bi bogomoljstvo, kako to ljudi običavaju danas reći, da se nešto vidi dvoranama, u sobama bogatašâ slika Onoga, koji je prolio svoju krv i za njih i za sve, koji se tuj sakupljaju, no koji će jedanput i doći na oblacima nebeskim sa silom velikom i slavom, da sudi žive i mrtve. — Pogled našeg Portugiza, rekoh, pade na sliku Raspetoga, i tada mu dogje na pamet ona misao, ona uspomena od svetoga Franje Ksaverskog: „Isus i ja.“ — Moj Bože, pomisli on u sebi, kolika razlika med Isusom i meda mnom! Isus siromašan, a ja toli bogat! Isus u bolima, a ja u slastima! Isus na križu, a ja za stolom! Isus umire za me, a ja ne živim za njega! Isus misli na me, a ja zaboravio na njega! Isus ide s križa u lijepi raj, a ja — — I pri duši mu posta teško i ozbiljno. Pada mu na um raj i pakao. Uvidje, da mu je put dosadanjega života posve različan od puta, što nam ga je Isus pokazao kao jedini, koji vodi u vječno blaženstvo. I ne preču glasa savjesti, koji ga toli milo, toli blago k sebi pozivao. Obrati srce svoje k Bogu još za stolom. I putem nasljedovanja Isusa svoga stigao je, možemo se sigurno nadati, i u lijepo kraljevstvo nebesko, u vječno blaženstvo.

Izvjesno je dakle, da nema puta osim ovoga, koji bi nas vodio u kraljevstvo nebesko.

No po ovome putu nasljedovanja Isusa ne ide svaki čovjek na sve jednak način. Sveti Pavao piše: „Svaki neka ostane u onome zvanju, na koje ga je Bog pozvao.“[1]) Put nasljedovanja Isusa jest za sve. No pri tome mora ipak svaki svojim vlastitim putem ići. Jedan ovako, drugi onako. Sveti Bernardo i Bonaventura vele, da se na četiri načina može u lijepi raj doći. Jedni ga osvajaju na silu, drugi ga kupuju; oni ga ukradu, ovi ga opet dobiju kao primorani. Oni osvajaju liepi raj na silu, koji sve ostave i slijede svog Isusa. Oni ga kupuju, koji sva vremenita dobra iz ljubavi k Isusu siromasima dadnu i tako si blago za lijepi raj skupljaju. Oni ga kradu, koji svoja dobra djela čine u tihoj noći skrovitosti. Oni napokon kao primorani dobiju lijepi raj, koji siromaštvom i ognjem tuga i nevolja ovoga svijeta bivaju čišćeni i iskušavani.

Da razne putove u raj još potanje orišemo, navest ćemo evo toliko putova, koliko imade rajskih vrata. Ako nebeski, rajski Jerusalem ima dvanaest vrata, onda nam je dopušteno, da si pomislimo i dvanaest putova u raj, to jest, dvanaest raznih načina u nasljedovanju Isusa. — I ti, brate, i ja lako ćemo naći, kojim smo putem krenuli u lijepi raj.

[1]) I. Cor. 7, 20.

Polet u raj.

Ovo je put za nevinu djecu. Kao djeca srdžbe rogjena ne bi do duše bez Krista i njegova otkupljenja nigda postigla i ta malena dječica onih radosti blaženstva i gledanja Božjeg, pa makar i ne počinila nikakva osobnog grijeha. Grijeh Adamov, što su ga baštinila, ne da im u raj. No jesu li se na svetome krštenju obukla u Krista svoga, jesu li unišla u svetište crkve tražeć da budu baštinici Božji i subaštinici Kristovi, i je li ovoj sretnoj dječici baš posve nemoguće bilo, da na zlo upotrebe svoju slobodicu, jesu li dakle bez ikakva grijeha, milo i lijepo odjevena u bijelu haljicu nevinosti, izišla kroz vrata smrti iz ovoga zemaljskog života: to su ta milena dječica, što no je riječ, lako i ravno kao ptice poletjela gledati Božje lice. — Sretna li poleta! Sretna li, Bože moj, puta! Veselite se, oj majke, koje toli žalobito i tužno cvijelite, držeć u naručaju i pritiskujuć k srcu svoje milo i slatko, a — mrtvo već djetešce! Veselite se, kad vam progju ovi prvi naravni, plemeniti osjećaji tuge i žalosti majčinog vam srca! Veselite se, oj majke! Nježan i toli vam mirisav cvjetić presagjen je u rajski perivoj, da tamo diše, žive i miriše. Drago vam je nevinašce u vječnom blaženstvu. Ono je poletjelo kô angjelak u lijepi raj. Ono je sretno, na vijeke sretno, bez kraja sretno i čeka, dok i vi tamo dogjete.

Br. 490. **Devetnica u slavu Boga Duha svetoga.**

Sv. Otac papa Leon XIII. svojim pismom od 5. svibnja t. g. izriče vruću želju, neka bi svi vjernici po svem širokom svietu bud prije Duhova devetnicu bud poslie Duhova kroz osminu duhovsku obavljali kakovu pobožnost u slavu Boga Duha svetoga na namjenu njegovu za jedinstvo svih vjernika medju sobom ter za sjedinjenje braće odvojene od nas s našom svetom katoličkom crkvom. Prema tomu naredjujem u ovoj nadbiskupiji vrhbosanskoj, da veleč. OO. župnici po svojih županh od 24. svibnja do 2. lipnja kod svake mise iza molitava što se po naredbi sv. stolice mole još izmole sedamput Otče naš i Zdravo Marijo u slavu Boga Duha svetoga. Ostalim svećenikom se to preporuča.

Gdje je običaj držati svibanjsku pobožnost, može se mjesto čitanja o majki Božjoj od 23. svibnja do 1. lipnja čitati razmatranja o Bogu Duhu svetom, kako je u knjižici „Utjeha žalostnih“ na strani 105—135. Mjesto litanija lauretskih mogu se kroz te dane moliti litanije Boga Duha svetoga, kako su u knjigi „Utjeha žalostnih“ na str. 108. U kojoj se crkvi ovako devetnica k Bogu Duhu svetomu drži, ondje ne treba župnik da moli sedamput Otče naš i Zdravo Marijo poslie mise.

Sv. Otac Leon XIII. svakomu, koji kroz devet dana prije Duhova ili kroz osam dana poslie Duhova javno ili privatno nešto moli u slavu Boga Duha svetoga prema njegovoj namjeni, daje ove oproste, koji se mogu i dušam u čistilištu nakloniti, a koji se mogu dobiti svake godine, ako tko obavi devetnicu prije Duhova ili osminu poslie Duhova: 1. Za svaki dan oprost od sedam godina i sedam kvadragena; 2. podpun oprost ili na same Duhove ili u ma koji dan rečene predduhovske devetnice ili osmine duhovske, ako se u taj koji dan izpoviedi i pričesti i nešto na rečenu namjenu sv. Otca izmoli.

Ovo neka se odmah narodu sa propovjedaonice naviesti.

U Sarajevu dne 14. svibnja 1895.

† Josip, v. r.
nadbiskup vrhbosanski.

Viestnik.

Naša domovina.

(Vojnički biskup.) Presvietli gospodin dr. Koloman Belopotoczky prispio je na svom apostolskom putovanju po Bosni i Hercegovini dne 4. svibnja iz Mostara u Sarajevo, te je bio gost presvietloga našega nadbiskupa. Nj. Presvietlost čitala je 5. u stolnoj crkvi sv. misu za vojnike, kojih se pribrala liepa četa, a na čelu svim preuzv. gospodin barun Appel s ostalim častničtvom. Poslie sv. mise progovori sabranomu vojničtvu toplu besjedu, potičući ga na duh žrtve i samopriegora, koji će ih učiniti vriednimi vojnici. Boraveći ovdje više dana posjetio je presvietli gospodin i sve naše katoličke zavode: bogoslovno sjemenište, školu milosrdnih sestara, te škole kćeri Božje ljubavi. Dočekan svagdje s počitanjem i srdačno pozdravljen uzvraćao je presvietli gospodin vatrenom besjedom, poučavajući i sokoleći slušaoce svoje. Na 9. svibnja odputova Nj. Presvietlost u Plevlje, odkle se danas vraća, da već sutra u jutro ode u Tuzlu doljnu. Odatle će u Travnik u naše sjemenište, pa na Jajce u Banjaluku. Sretno putovao i uspješno na svom apostolskom putovanju djelovao!

(Posveta šibeničkoga biskupa.) Na III. nedjelju po Uzkrsu bijaše Trogir vrlo radostno uzbudjen. Toga dana posvećen je za biskupa mitronosni opat dr. Mato Zannoni. Posvetu obavio je presvietli gospodin biskup Filip Nakić, uz podvorbu presv. gospode biskupâ: Fra. Paške Buconjića iz Mostara i Pavlovića iz Makarske. Šibenik poslao je k svečanosti odlične zastupnike, a grad Trogir učinio je sve, što je mogao, da izkaže počast visokomu dostojanstveniku. *Ad multos annos!* kliče mu smjerno i *Vrhbosna.*

(Svibanjska pobožnost.) U svih naših crkvah obavlja se Bogorodici na čast pobožnost: u stolnoj crkvi i u crkvi franj. sv. Ante u 6 sati u jutro pod sv. misom; u crkvi milosrdnih sestara u 4 sata, a na Banjskom Briegu u $4^3/_4$ sata poslie podne.

(Promjene.) Gosp. fra. Stiepo Martić ostaje na Uzdolu; fra. Jerko Barbarić ide u Doljane, a fra Jerko Vladić u Triešćane - Gračac.

(Redodržavna franjevačka promjena u Hercegovini.) Na 23. travnja izabran je u Mostaru redodržavnikom: fra. Luka Begić; kustodom: fra. Marijan Zovko; savjetnici redodržave: fra. Blaž Jerković, fra. Mijo Rubić, fra. Franjo Bašadur, fra. Angjeo Nuić.

(Uprava dekanije Tuzlanske) povjerena je veleč. O. fra. Pavi Semunoviću, župniku u Ulicah.

(Darovi.) Sakupljeno na veliki petak za sv. grob u Jerusalemu: Sarajevo 31 for. 92 novč.; Komušine 5 for.; Radunice 2 for.; Kreševo 5 for.; Sutjeska 7 for. 50 novč.; Kiseljak 3 for.; Suhopolje 3 for. 92 novč.; Žepče 2 for.; Vareš 15 for.; Osova 3 for. 11 novč.; Fojnica 11 for. 87 novč.; Tišina 10 for.; Banbrdo 1 for. 40 novč.; Brod 9 for. 5 novč.; Zenica 9 for. 82 novč.; Bugojno 16 for.; Golobrdo 4 for.; Brestovsko 6 for. 17 novč.; Trieščani 4 for.; Podhum 4 for.; Gorice 1 for. 65 novč.; Bjelina 7 for. 30 novč.; Sol. Kula 2 for. 4 novč.; Brčko 22 for. 42 novč.; Drventa 14 for.; Gor. Vakuf 8 for. 50 nč. — Za *središnje sjemenište:* Sabrano u prijateljskom krugu na Uskrs 12 for. Njekoliki prijatelji iz djakovačke biskupije po g. A. A. 498 for.; P. n. gg. Andrija Predmersky 15 fr.; Al. Ambrinac 15 for.; Nikola Gjebić 8 for.; Stj. Oršić 8 for.; nadblagajnik Marković 15 for.; Il. Okrugić 10 for.; L. Rumpler 50 fr.; N. N. 10 fr.; M. Belas 15 for.; dr. Kendjelić 20 for.; dr. Matić 30 for.; T. Miller. 50 for.; K. Brozović 150 for. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem preporučamo svim prijateljem svojim veliku ovu našu potrebu. — Za *crnce u Africi:* Vitez 3 for. — *Petrov novčić:* Iv. K. 2 for.; Vitez 6 for.

Rim.

(Sv. Otac Englezom.) U okružnici, koju dielom izcrpismo u prošlom broju, sv. Otac potiče u daljem teku osobito toplo na molitvu. Molitva djelo ljudsko vrlo pomaže u svakom pogledu, a uz to je molitva sredstvo, koje je svakomu pri ruci, pa i lahko. Ako Bog daje nade, da ćemo polučiti, molimo li što nam je za život ovaj potrebno, ne smijemo li se tim više nadati, da ćemo dobiti, kad molimo najveća dobra, koja se tiču vječnosti? Za to sv. Otac tim više potiče na pouzdanu molitvu, a da po naputku Gospodinovu molimo, sjedinjeni s njim, te sliedeći njegov primjer, da molimo uztrajno. Sjeća nas sv. Otac napose na onu molitvu Gospodinovu, kojom je molio za jedinstvo i sklad, što bi i današnjemu družtvu pa i domaćemu ognjištu prekoristno bilo. Nastojao je sv. Otac, da po primjeru Spasiteljevu i po njegovu naputku ništa ne propusti, pa je bdio, svjetovao, smjerno se Bogu molio, neka bi se narodi, koji su odieljeni od crkve vratili u prijašnje društvo. U zadnje pako vrieme duša mu se zanosi k Englezom, medju kojimi se opažaju češći i znatniji znakovi milosti Božje. Mnoge smućuje nesloga, što i u važnih stvarih postoji u mnogih njihovih občinah; mnogi vide, da je proti bludnjam novijega doba potrebna velika snaga; a danomice se množi broj i svjetovnjaka i svećenika, koji iskreno idu za tim, te se uzpostavi jedinstvo s crkvom katoličkom. A sv. Otac moli, da milost Božja iz ovoga, što postoji, donese što obilatije plodove. Svi dakle neka ne propuste slati ponizne prošnje Otcu nebeskomu. Od njega, koji razsvjetljuje i dobre pobude potiče neka i u buduće prose pomoć, da uzmognu upoznati istinitost njegove nauke, te prigrliti iskreno nakane njegova milosrdja, a sve po zagovoru i zaslugah Isusa Krista. Težkoće, što postoje, neće oslabiti ljubav sv. Otca, pa neka ne slome ni njihove dobre volje. Tečajem vremena nesklad se ojačao, nu za to ne valja odbacivati svako sredstvo izmirenja. Dogodjaji ovise ne toliko o nastojanju ljudi, nego ponajviše o jakosti i dobroti božanskoj. U težkih i važnih stvarih, ako ih samo čovjek poduzme iskreno s dobre nakane, pomaže mu Bog, a njegova providnost prosjajuje tim više posred potežkoća, koje se javljaju pri početku. U tu svrhu sv. Otac sjeća ih na prve početke, kada su vjerovjestnici iz Rima donieli Englezom blagodati vjere. Istu vjeru neka prigrle oni, koju su njihovi predji prigrlili onda. Kao drugove i pomoćnike u toli važnom poslu prizivlje sv. Otac katolike Englezke, kojih mu je vjera i pobožnost vrlo poznata. Oni iz izkustva znadu, koliko je vriedna i koliko može molitva, pa zato će oni bez dvojbe nastojati, da na ovaj način zasluže sebi i svojim milost Božju, jer kada za braću mole od ljubavi onda će im molitva više vrijediti kod Boga, nego kad od nužde mole. Tako su činili kršćani od početka, o čem nam svjedoči poviest. Spominje sv. Otac i žalostnu činjenicu, kako ih imade, osobito po većih gradovih, koji su katolici imenom, ali ne životom, koji nisu ni poučeni u vjeri, pa preporuča, neka se šalju molbe Gospodinu, da pošalje radnikâ u vinograd svoj. Osobito pako dobrim životom neka katolici podupru ovo nastojanje, ne davajući nikomu smutnje. Molitvu pomaže najviše čist, uzoran i pravedan život, darežljivost prema siromakom, trapnja, miran domaći život i štovanje zakona. Tko štuje iskreno zapoviedi Kristove i vrši ih, prema njemu je veledušno milosrdje Božje. K svemu ovomu valja pridružiti zagovor svetih, napose apostola Engleza, sv. Augustina i ostalih, koji proslaviše onaj dični otok svetaca uzornimi kriepostmi i junačkimi djeli; sv. Petra, prvaka apostola i sv. Jurja, te presv. Bogorodice. Preporuča sv. Otac uz ostale pobožnosti krunicu, a svim, koji će moliti sliedeću molitvicu, pa i neenglezom, podjeljuje oprost od tristo dana, zatim podpun jedanput u mjesecu onim, koji ju svaki dan mole uz obične uvjete: *Molitva preblaženoj Djevici za braću Engleze:* „O djevice blažena Marijo, Majko Božja, kraljice naša i presladka Majko, svrni milostivo svoje oči na Englezku, koja se zove tvojim mirazom, svrni ih na nas, koji se mnogo pouzdajemo u tebe. Po tebi dan nam je Krist Spasitelj svieta, u kojem da počiva naša nada; a po njem ti si nam dana, da se ista nada po tebi umnaža. Nut dakle, moli za nas, koje si pod križem Gospodnjim primila za djecu, o prežalostna Majko: posreduj za braću nesjedinjenu, da se s nami u pravom i jedinom ovčinjaku pripoje vrhovnomu Pastiru, nasljedniku na zemlji Sina tvoga. Moli za sve nas, preblaga Majko, da po vjeri, ukrašenoj

dobrimi djeli, zaslužimo svi s tobom gledati Boga u nebeskoj domovini i hvaliti u vieke. Amen."

Francezka.

(*Leo XIII. i demokracija.*) Mi smo već u 3. broju ovogodišnje „Vrhbosne" u „Prosvjeti" spomenuli djelo trojice Franceza o vatikanu, te o papinstvu prema naobrazbi. Ono je vrlo znameniti prinos, koji nam crta pravac, kojim su danas krenuli nazori u Francezkoj. Iz toga niče nada, da bi tamo mogla doći bolja vremena. Naturaliste su oprljali i znanost i umjetnost, pa se dižu plemenitiji umovi u oba pravca, osobito u mladjem naraštaju, komu naturalisam postaje mrzak. Ovaj pokret u veliko podkrjepljuje djelovanje sv. stolice, a naročito njezin bistar pogled u pokret demokratički, koji ona podupire. Staro družtvo, koje je niklo iz feudalisma raztvorilo se, pozivanje na historijske pravne naslove ne nalazi odziva, pa je samo pitanje vremena, kada će pobiediti ustavni oblik demokratski. Velika je zasluga Leona XIII., da je ovaj duh demokracije u shodno vrieme upoznao, te se papinstvo i oslanja danas najviše na narode, na potlačene, na oterećene i iznemogle, čime nadovezuje na najslavnija vremena crkvene prošlosti. Posljedice toga opažaju se već u saborih, u štampi, u pučkih sastancih, gdje se za stvar vjere zauzimlju više nego prije ljudi svjetovnjaci.

Prosvjeta.

— *Pjesnička djela fra. Grge Martića. Drugi dio: Posvetnici.* Svezak I. Tiskom i nakladom tiskare „Bosanske Pošte". Ciena 90 novč. Ovdje su otisnute liepe pjesme našega Omira, kojimi proslavljuje ugodnike Božje, pa i takove, koje je spjevao u raznih prigodah svečanih. Kako su koli pojedincu toli narodu potrebni uzornici, u koje se treba ugledati u životu, ove će pjesme dobro doći svakomu, jer ga mogu zanieti za vrline, koje su osnov blagostanju vremenitomu i blaženstvu vječnomu. *Posvetnici* su ujedno i spomen na na petdesetgodišnjicu pjesnikova misničtva, koju je ove godine slavio. Mi ih preporučamo svakomu.

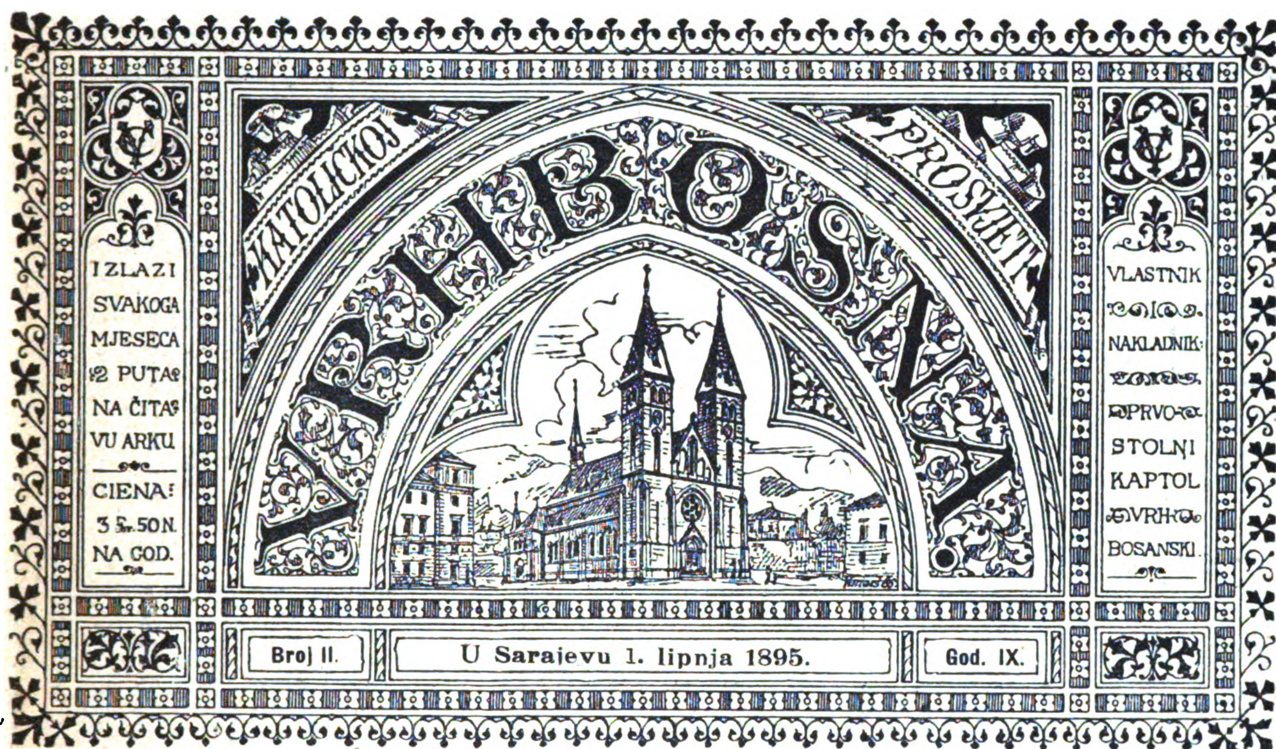
— Velečastni Otac Josip Kovačević, franjevac i kateheta u Požegi izdao je svoje *Svibanjsko cvieće* u drugom izdanju. Knjižica ima 310 strana u šestnajstini, vezana je u platno s križem na korici i nadpisom na hrbtu. Komad po 50 novč. s poštom 5 novč. više. Tko plati 10 komada, jedan dobije badava. Dobiva se kod pisca u Požegi. U Zagrebu u Dioničkoj knjižari i u knjižari Kugli i Deutsch. U Sarajevu u knjižari Milana Šarića. Prvo izdanje g. 1885. dobilo je pohvalu od Presvietloga gosp. dra. Josipa Stadlera, Vrhbosanskog nadbiskupa ustmenu, a od Preuzvišenog g. dra. Josipa Jurja Strossmajera i pokojnoga Antunovića biskupa pismenu. Drugo je izdanje nepromienjeno, jedino što je nadodao četir pjesme Marijine više. Knjižica se preporučuje svim štovateljem Marijinim, a napose školskoj djeci za nagradu.

— Nakladom požrtvovne i radišne knjižare Antuna Scholza u Zagrebu štampana je vrlo liepa knjižica Isusovca Franje Hattlera: *Srce Marijino,* koju je preveo preč. gospodin kanonik Vrhbosauski Stjepan Hadrović. Tu je za svaki dan u mjesecu kratko, vrlo sgodno i toplo pisano razmatranje, kojemu je pridan čudesan primjer izmedju premnogih čudesa, što se sgadjaju po Srcu Marijinu. Knjiga imade vrlo obilat *Dodatak* (str. 315—564), u kojem su razne molitve za svakdanju porabu u crkvi i izvan nje te kod primanja sv. sakramenata. Na koncu su u kajdah njekolike obične pjesme. Knjiga je vrlo sgodna, da razbudi u srcu pobožnost k Srcu Marijinu, pa ju najtoplije preporučamo. Ciena joj je vanredno malena: 25 novč. uvezanoj u platno s crvenim rezom i slikom s prieda. S poštom stoji 35 novč. Dobiva se kod nakladnika u Zagrebu, a može se dobiti i kod uredničtva „Vrhbosne".

— Veleč. g. Mihovio Gattin, Isusovac u Kraljevici priredio sgodnih slika Presv. Srca Isusóvá, koje se uz vrlo malešnu cienu mogu dobiti kod njega. Kako se je pobožnost k Presv. Srcu počela kod nas razbudjivati ove će sličice vrlo koristno pomagati, da se ona što dalje razvije, te u narodu korenje pusti. Mi ih stoga vrlo proporučamo. Tko ih želi imati, neka se obrati na veleč. Isusovce u Kraljevicu (Hrvatska).

— *Opomene djeci.* Koli često dogadjaju se vatre, koje su podmetnula djeca, ostavljena bez pažnje roditelja, te koje često upropašćuju život ljudski, a kadkada prouzrokuju i najveće požarne štete. Da se tomu predusretne, počele su već i u inozemstvu razne oblasti, osjeguravajući zavodi i odgojitelji tomu ozbiljnomu predmetu osobitu pažnju posvećivati, misleći kakovu da pruže pomoć proti tom hrdjavom stanju. Nu od svih sredstava, koja su proti tomu zlu preporučena naročito je nauka i čuvanje djece u školama, odgojilištima i u obiteljima, do sada najveći uspjeh polučila. Uredničtvo „Vatrogasca" u Zagrebu odlučilo je s toga tu potrebnu knjižicu izdati, čijim će se razširivanjem doskora podmetnute vatre umanjiti. Knjižica, koja broji 16 stranica i 9 slikâ prodaje se najmanje po 100 komadâ uz cienu od 2 fr. franko. Naručbe i novce prima izključivo uredničtvo „Vatrogasca", Zagreb Ilica br. 54. Pojedine knjižice po 2 nvč. osim poštarine.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

9. Vianney-eva trapnja i samozataja.

1. I do sada mogoše štioci naši u životu župnika iz Ars-a vidjeti vanrednih poteza, a čuti će ih kašnje i više i većih. Kao ni drugi ugodnici Božji tako se nije ni on jednim skokom popeo na onu visinu, na kojoj ćemo ga promatrati zamjernim okom. Onu nauku, koju će nam davati svojim životom crpao je i on u onoj školi, koju zovemo školom patnjâ. Tomu zakonu svaki je podložan, pa mu se nije mogao ugnuti ni naš ugodnik Božji. Ni on se nije mogao drugim načinom sjediniti s Onim, koji je svetac svetacâ. Svetost je plod žrtve; ona je smrt i uzkrsnuće: smrt staroga čovjeka, a uzkrsnuće novoga, koji je Krist. Nu nitko ne umire, ako ne trpi, nitko se ne radja bez boli. Čujmo trapnje Vianney-eve.

2. S početka dodje iz Ecully-a u Ars dobra jedna starica, da štogod uredi župnikovo kućanstvo, nu nije hotjela, da ostane kod njega u službi. Ni noćila nije u župnom stanu. Kuća Vianney-eva u Ars-u malo joj je posla davala, češće bi otišla pa se naskoro vratila. Nu nikada nije došla praznih ruku, a skrbila se, da smoćnica župnikova ne bude nikada prazna. Tu pomoć nije dugo uživao. Poslie mu posluživala vrlo pobožna udovica, njegova ujedno pomoćnica kod uvadjanja raznih pobožnosti u Ars-u. Ali je i njoj težko bilo do toga doći, da učini župniku kakovu uslugu, jer on kao da ničesa trebao nije. Kadkada bi moljakanjem i nagovaranjem uspjela, te bi župnik ili privolio, neka mu štogod priredi ili bi tek šutio, a tada bi ona pohitila u kuhinju, da što prije što ugotovi. Nu dok je ona gotovila, on bi si predomislio, pa bi i vrata zatvorena našla, kada je htjela, da mu jelo unese. Da je on sve razdielio, što bi imao, na to je već obikla bila. Željela je ona doduše, da se uzčuva ono pokućtvo, što bijaše župnik baštinio od svoga učitelja Balley-a, a što bi njemu, ma i siromašno, ipak dosta bilo. Ali je morala vidjeti, kako nestaje sve komad po komad. Kasnije poče da mu od rubenine njegove daje samo toliko i onda, koliko je i kada je trebao. Nu bijaše kasno, jer je sve već razdielio bio.

3. Prem je ona blizu stanovala, nije ipak mogla doći u župni stan, kad bi htjela. A kad bi ipak došla, upotrebila bi tu sgodu, da sve očisti i uredi. Gdjekada, kad njega ne bi bilo kod kuće, a to bijaše riedko, usmjelila se, da mu i postelj spremi, da ono slamice u slamnjači protrese, česa on nikada učinio ne bi. Došav jednoga dana u njegovu spavaonicu, nadje strunjaču s jedne a slamnjaču s druge strane kreveta. Razumjela je odmah, što bi, te

proplače, kako je i inače češće proplakala, promatrajući oštri život župnikov. Vianney je u ostalom nastojao vrlo pomno, da krije svoje trapnje, a da se kod spavanja uzmogne trapiti bez prigovaranja brižne mu kućanice, pokloni strunjaču siromahu. A u toj trapnji nalazio je on toliku slast, te mu je i na slami bilo odviše mehko spavati, pa stavi u slamnjaču dasku, a slame bi svaki dan štogod izvadio i na dvorište bacio. Poslie napusti spavaonicu i krevet, te bi pošao spavat u štagalj, krijući to dugo, dok se jedne večeri za to slučajno doznalo nije.

4. U životu sv. Franciske Rimske čitao je, da se je hranila suhim, pljesnivim kruhom, što ga izprosila od siromaha, koji bi ga više već dana nosili u svojoj torbi, a ona ga izmienila svojim bielim. To je na nj silno djelovalo. Kada bi prvih godina susreo kojega siromaha, usrdno bi ga molio, neka mu dade, što ima u torbi, a on mu je to obilato naplatio. Uviek bijaše kod njega košara, puna pokvarena crna kruha, što bi ga drugi težko mogao pogledati, a on bi ga jeo rado i slastno, jer trapnja, siromaštvo i ljubav učini mu ga sladkim, kao da je s neba. Uz taj kruh hrana mu bijahu jošte kuhani krumpiri, nu ni tih nije često imao. Uzeo bi tada lonac, pa bi kod susjeda prosjačio, što će mu kroz cieli tjedan trebati. Sam si je krumpire kuhao, pa odmah za cielih osam dana. Svaki dan, kad bi poslie molitve došao kući, otvorio bi lonac, po kom se već pljesan razplela, uzeo bi jedan ili dva krumpira, popio čašu vode, i to mu bijaše večera.

5. Kad bi milostinju dielio, nikada ne bi pazio na svoje osobne potrebe, bilo sadanje bilo buduće. Jednom pokloni mu susjeda liep bieli kruh, što ga je baš iz friškoga brašna izkuhala. Malo za tim donese mu mlieka, te je htjela, da odmah pred njom pokusa, jer da je dugo već na tašte, što on nikako ne htjede. Tada se ona dosjeti, pa će kazati: „Kladila bih se, gospodine župniče, da kruha više ne imaďete“. I pogodila je. Siromah bijaše medju to došao, a liepi bieli kruh ode u njegov torbak.

6. Kadkada mislio bi, da hoće te dotjera do najviše samozataje. Kad je poslie ostario a sile mu oslabile, nije mu jenjala odvažnost, vidilo se, kako se povlači, a u crkvi se hvata klupâ i zidinâ. Kada je dugo već postio, te više nije mogao, uzeo bi šaku brašna, jedino što je još imao, ulio vode, smiesio i izpekao posebnu dakako vrst kolačića. Dokazano je, da kroz više dana nije posve ništa jeo. Ovako strogo uzeo je postiti vazda, kad bi hotio da dobije kakovu vanrednu milost, kada se radilo o kakovom velikom obraćenju, kad je hotio što znamenita uvesti, veliku kakovu zlorabu odstraniti, kad bi ga veća kakova pogrješka župljana raztužila, ili kad je mislio, da zadovoljiti mora za velika grješnika, koga mu je milosrdje Božje dovelo bilo. On bi obično grješnikom manju pokoru zadao, a ostalo bi naknadio sam. Uzdao se je puno u moć posta, da ublaži pravednost Božju, a slomi silu pakla. Djavao se smije, znao bi reći, biču pokorničkomu i drugomu orudju trapnje, ili barem ne drži do toga mnogo. Ali ga pobjedjuje trapnja u jelu i snu. Toga se djavao najviše boji, a Bogu je to najmilije. Kadkada bi od posta tako oslabio, te bi noćju morao ustati i nješto založiti, jer se je bojao, da će od slabinje izdahnuti. Kroz korizmu ne bi potrošio ni par kilograma kruha. Njeki vidješe ga, kako se i travom hrani.

7. Plodovi tih trapnja opažali se kadkada znatno. Bio bi umoran, te bi jedva govorio. Osobito se to vidjelo kod večernje pobožnosti. Njegovi župljani dakle, a osobito pobožna sestra grofa iz Ars-a opominjali bi ga, neka više pazi na svoje zdravlje. Ova posljednja potužila se na nj glede toga i kod nadbiskupa. Generalni vikar Courbon, koji je na svoju odgovornost odredio bio, da Vianney bude zaredjen, puno je na nj pazio, osobito poslie smrti Balleyeve. I njemu se činilo, da naš župnik ne radi u tom vazda dosta razborito. Poruči mu dakle i svjetova, neka više jede, jer da je njim svim do toga, te dugo još živi i revnuje na slavu Božju. Poruku svoga starješine primio je zahvalno kao izljev ljubavi, ali je zato postio jednako oštro. Popustio bi u strogosti jedino onda, kada bi ga ljubav prinuždila, da podvori brata svećenika, koji bi ga posjetio. Tada bi — a to bijaše riedko — poručio u dvor grofov, gdje bi se sretnimi smatrali, da mu mogu čim poslužiti. Ako je posjetnik došao tek o podne, spremila bi ručak dobra njegova i brižna podvorkinja, ali je tada bilo jednostavno i priprosto, nu ipak bolje, nego obično. Svoje bi goste vrlo ljubezno razgovarao, osobito bi vanrednim zanosom govorio o stvarih nebeskih, dočim bi jela malo okusio. Takav bijaše i onda, kada bi ga rodjaci njegovi posjetili u Ars-u. Zaboravljajući ovako posve na sebe i imajući posve u vlasti svoje tielo, često bi Vianney-u uzmanjkalo bilo i ono, što mu bijaše naj-

nuždnije, da se providnost Božja nije za nj brinula, te mu u pomoć priticala u raznih prilikah načinom, koji te dira. Malo prije smrti svoje kaza o jednoj gospodji iz viših krugova, o čijoj samozataji nitko do tada ništa znao nije, da je njegova hraniteljica. I bilo je doista tako.

8. Kada bi njegove poslužiteljice spremile štogod za nj, često bi on to i proti njihovoj volji odnio siromahom. A neriedko vidješe ga, gdje pomnjivo nješto sakriva pod svojom haljinom. Najteže mu bijaše, kad takvom prilikom ne bi našao svoje ljude. Sakrio bi tada svoje jestvine, pa bi pošao da traži siromahe. Drugiput bi opet kucao kod svake kuće, neće li koga naći. Blizu crkve stanovala je stara, sliepa gospodja. Nju je najradje podupirao, jer je to činiti mogao, a da ga ona opazila nije. Često bi ju našao na dvorištu, gdje radi. Tada bi svoje stvari stavio joj u krilo, te otišao ni ne rekav od koga je. Sirota sliepa mišljaše, da ju je nadarila koja od susjeda. Poznavajući ovu njegovu veliku ljubav za siromahe, mnogi su mu obećali i dosta novaca za njih, samo neka više jede. Ali se nije dao skloniti.

9. Kad je njegova ubožnica uredjena bila, prenese on tamo svoju kuhinju i stol. Štogod bi imao, on je dao zavodu, a za to je opet njemu zavod davao sve, što je trebao. Makar da je njegov obrok bio neznatan, mislio je uviek, da je previše. Kada bi usljed trapnja osjetio slabinu, u srcu mu se javljala njeka radost, što je tako smrvio neprijatelja. Kod svećeničkih godišnjih sastanaka, bio bi on prisutan, ali čim bi viećanje bilo gotovo, udaljio bi se. A kad bi sastanak bio u Ars-u objedom je opet počastio grofov dvor.

10. Odielo njegovo bijaše kao i hrana. On je mnogo držao i do urednosti i do čistoće, ali je vazda imao samo jednu haljinu. Nju bi nosio, doklegod se ne bi u krpe razpala. Dopuštao bi, da se okrpi i opere, kad je nuždno bilo, ali novu nije hotio primiti, doklegod je staru mogao rabiti. Isto tako bijaše sa šeširom pa i s obućom. Ovakav bi zalazio i u sastanke braći svojoj, pa bi im na prigovore uzvraćao: To je za župnika iz Ars-a dosta dobro. Tko će se radi toga smutiti? Dosta je kazati: To je župnik iz Ars-a! Jednom se dogovoriše njegova braća svećenici, da će mu kupiti hlače. I umjeli su sve tako udesiti, da je župnik njihov dar primio i obukao. Vraćajući se kući susretne siromaha, koji je zebao od studeni. Odmah se zakloni, svuče svoj dar, te mu ih pokloni, neka se sirota ugrije. Ovako se je on neprekidnim odricanjem svega, što naravi ma i s daleka laska ili ugadja, pa i onoga, što ona misli, da pravedno smije tražiti, penjao do uzornika samozataje: do Krista Gospodina. Ovako je on kidao sve jednu po jednu sponu, koja nas umrle veže za ovu suznu dolinu, da se onda uzmogne poput orla slobodno kretati u visinah kršćanskoga savršenstva.

10. Progoni ga djavao.

1. Tertulijan kaže, da onda, kada djavla nadvladamo, nismo još uništili njegovu drzovitost nego smo ga još više razdražili. Tako je i u životu našega župnika bilo. Djavao, koji se usmjeli pomisliti, da će biti kao Bog, u oholosti svojoj ne može pomisliti, da mu se može uspješno opirati slabi stvor, pa za to tim oštrije navaljuje na dušu, čim ona više radi o tom, kako da mu se otme posve. Proti Bogu ne može ništa, za to sve bjesnilo svoje izlieva na čovjeka, tu sliku i priliku Božju. Dogodjaji, koje ćemo spomenuti dokazani su iznad svake sumnje. Svjedoci im bijahu ne tek pojedinci, nego i mnoge osobe zajedno.

2. Šest godina bio je Vianney u Ars-u. Baš je otvorio bio siromahom svoju ubožnicu, kad započe neobičan štropot da narušuje noćnu tišinu i mir njegovoga župnoga stana. Evo što on o tom sam govori. Prviput dodje djavao, da me uznemiruje, na večer u 9 sati, baš kada sam legao u postelj. Tri žestoka udarca začuše se na vratih dvorišta, kao da ih tko hoće silom sjekirom razbiti. Odmah otvorim prozor i zapitam: Tko je? Ali ništa nisam vidio, pa opet legnem da spavam, preporučiv se Bogu, bl. Djevici i svomu dobromu angjelu. Još nisam bio usnuo, kad začujem tri žestoka udarca, nu ne na vrata vanjska, nego na vrata uz stube, što vode u moju sobu. Ustanem i viknem: Tko je? Nitko ne odgovori. Kad započe lupa, mislio sam da su tati, koji misle na dragocjenosti grofa iz Ars-a, pa sam držao, da moram pripaziti. Najmim dva odvažna čovjeka, da dodju noćevati u župni stan, te mi u potrebi budu u pomoć. Dolazili su više noći uzastopce; čuli su lupu, ali ništa našli nisu, pa su ostali uvjereni, da je tomu uzrok nješto drugo, nego zloba ljudska. Do toga uvjerenja došao sam skoro i sam. Jedne najme zimske noći, kada je puno sniega palo, začujem oko ponoći opet tri jaka udarca. Skočim odmah iz postelje, pohitim niz stepenice do u dvor, misleći, da ću sada zločince zateći, gdje bježe, a

onda sam hotio zvati u pomoć! Ali na svoje veliko čudo, ništa nisam vidio, ništa čuo, pače što je najviše, na sniegu nisam opazio nikakvih tragovâ od ljudskih nogu. Tada više nisam sumnjao, da me djavao hoće ustrašiti. Predao sam se posve u svetu volju Božju, pa sam ga molio, neka bude moj branitelj i moj čuvar On sa svojimi svetimi angjeli, dodje li neprijatelj opet, da me uznemiri.

3. Ako je djavao mislio, da će našega župnika uplašiti, onda je posve postigao svoj cilj. Vianney priznao je sam, da je u početku, dok još nije znao odkle ta lupa, od straha skoro umro u krevetu. Ciele noći ne bi mogao ni oka zatisnuti. Usljed toga je i njegovo zdravlje slabilo, te je on očevidno propadao. Njeki mu se ponudiše, da će oko njegova stana stražiti, te u sobi do njegove spavati. Njekoliki mladi ljudi sakrili su se oboružani u toranj, da laglje mogu paziti, unilazi li tko u župni stan. Jedne noći bijaše red da straži seoski kolar. S puškom u ruci postavi se u jednoj sobi župnoga stana. U ponoći nastade oko njega strašna lupa, činilo se, da će pokućtvo pod strašnimi udarci na hiljadu komada. Siromašni stražar zapomaga, župnik dohiti, pretraže sve kutove, ali ništa.

4. Čim se je Vianney osvjedočio, da je lupi drugi uzrok zahvali na straži, jer nije mogla koristiti. Nije se ni bojao toliko, te je nastojao da obikne. Nu prije ovoga vanjskoga uznemirivanja, imao je on da bije nutarnji žestoki boj, te je trpio neprekidce vrlo mnogo. Vidio je uviek pred sobom pakao otvoren, a njeki bi mu glas govorio, da je tamo za nj mjesto već odredjeno. Dan i noć kinio ga strah, da će propasti. Pošto je tu napast svladao, bijaše mu laglje svladati ovaj vanjski odpor. Ali ipak morao je upotrebiti veliku ustrajnost i jakost duševnu. Lahko bi bilo, da je to mučeničtvo trajalo njekoliko noći — ali je ono potrajalo trideset i pet godina skoro bez prekida a u raznih oblicih i na razan način.

5. Obično bi tri udarca oko ponoći na vanjska vrata župnoga stana naviestila župniku, da je neprijatelj tu. Za tim bi sliedilo više sad jačih sad slabijih udaraca, prema tomu kakav bijaše san župnikov, i ti bi udarci bili sve bliže. Pošto je djavao na skalinah strašnu lupu učinio, stupio bi u sobu. Pristupio bi tada k postelji, dohvatio se pokrivalâ, biesno ih potezao, kao da ih hoće poderati, te župnik nije razumio, kako ih nije u istinu u krpe razkidao. Često bi zao duh pokucao kao čovjek, koji želi da unidje. Odmah za tim eto ga unutra, a da se vrata otvorila nisu, drmao bi stolicami, bacao pokućtvo jedno na drugo, svuda bi obilazio, te porugljivim glasom dozivao ime župnikovo: „Vianney! Vianney!“ pa bi nastavio prietiti se i psovati ga: „Gomoljčaru! o mi ćemo te već dobiti, mi ćemo te već dobiti, zadržati ćemo te, zadržati!“ Drugiput ne bi se trudio, da gori dodje, nego bi vikao izsred dvorišta, pa kad se je njeko vrieme navikao, oponašao bi četu konjanika ili buku vojske, koja putuje. Sad bi opet velikim čekićem udarao čavle u pod, sad bi ciepao drva, sad blanjao daske, sad pilio prsnice, kao stolar, koji bi marljivo radio u kući ili bi bušio cielu noć, te bi župnik mislio, da će sutra dan sve tavanice biti pune lukanja, ili bi bubnjao na stolu, na dimnjaku, na umivaonici, birajući predmete, koji bi bolje tutnjili.

6. Često bi čuo u dvorani pod sobom lupu kao da je veliki konj pobjegao, te se baca do stropa, da onda opet svom silom padne na pod. Čuo bi opet, kan da oružnik velikimi svojimi čizmami hoda po stepenicah, ili kan da nad njegovom glavom pase cielo stado jaraca. U takovih prilikah o snu nije se moglo ni govoriti. Jedne noći, kad su Vianneya više nego obično dražili, reče on: „Bože moj, rado ću žrtvovati njekoliko sati sna za obraćenje grješnika.“ I odmah se udalji paklena četa, nasta mir, i Vianney je mogao počinuti njekoliko časova. Više noći uzastopce čuo je u dvorištu jaku viku, te je od užasa drhtao. Glasovi bi govorili u nepoznatom jeziku uz veliku pomutnju.

7. Radi ovih dogodjaja svašta se govorilo, i svakako se to tumačilo. Nu nepovoljni govori ostadoše u potaji, jer se javno nitko nije usudio tvrditi, da župnik Ars-a ne govori istinu. Tko ga je poznavao znao je, da bi on volio bio umrieti, nego i u malom slagati. On ne bijaše snatrilac, pa ni čovjek lahkovjeran, pače imadjaše sve vlastitosti vjerodostojna svjedoka: dobre oči, dobar sluh, razborit sud. Pa se to nije dogodilo jedanput samo, nego sto i sto putâ. Župnik je o tom često, a i vrlo rado govorio, što su popisale osobe vjerodostojne, s kojimi je on danómice obćio.

11. Jednom nadje se on u družtvu s braćom svojom svećenici, koji su svi došli, da pomažu u jednoj župi, gdje bijahu sveta poslanstva. Braća župnici mišljahu, da sve ovo dolazi odatle, jer se on slabo hrani. Nagovarahu ga dakle, neka živi kao i drugi što živu, pa da će biti bolje. Pala je dakako i koja krupnija, ali je naš župnik samo šutio. Malo za tim ode u svoju sobicu, a za njim

će skoro i ostala braća. Oko ponoći pako probude se svi. Strašna lupa po cieloj kući, vrata se otvarala i zatvarala, prozori se tresli! sve puca kan da će se kuća srušiti. U čas bijahu svi na nogama. Pohite u njegovu sobu, a on mirno leži. „Ta ustaj!“ rekoše mu. „Kuća se ruši!“ — „O znam ja“, odvrati on, „šta je to, ajdete mirno spavajte, ništa se ne bojte.“ Umiriše se, ali se sjetiše, kako je rekao: „Ne čudite se, bude li lupe ove noći.“ — Sat iza toga kucnu zvonce na župnom stanu; Vianney ustane, te nadje pred vrati čovjeka, koji je s daleka došao, da se kod njega izpovjedi. On ode u crkvu, te je izpoviedao do sv. mise. To bijaše po svoj prilici i razlog, te je djavao onako nemiran bio, jer je češće ovakav nemir bio znak, da će k župniku doći kakav osobiti grješnik i obratiti se.

12. Navala ne bijaše uvjek jednaka, jer je zli duh mienjao oružje. Kadkada bi zašao pod krevet, smjestio se pod jastuk, pa bi ciele noći sad žalostno jecao, sad uzdisao, sad jadikovao. I težko bi kadkada uzdisao, kao čovjek, koji težko radi ili kao bolestnik na samrti. Višeput je župnik osjećao, kako ga u vis diže, s krevetom po sobi nosa, a bijaše i prietnjâ, pa i pokusa proti njegovu životu. Prema koncu njegova života bijahu te navale slabije, a posljednjih šest mjeseci posve su prestale. Neprijatelj vidje, da u boju uspjeti ne može, pa uze uzmicati, makar da odmah posve bojnoga polja ostavio nije. Znajući koliko štuje bl. Gospu, sv. Filomenu; koliko su mu mile sv. slike i drugi nabožni predmeti stade ih kaljati, svakamo bacati. Tri godine prije smrti upali se krevet Vianneyev, što se pripisuje na osnovu raznih okolnosti takodjer djavlu. Bijaše dan klanjanja Presvetomu oltarskomu sakramentu, kod kojega je puk vanredno liepo prisustvovao. Noć iza toga buknu vatra u sobi, gdje je župnik spavao, o kojoj se prema svim okolnostim mora kazati, da nije nastala načinom redovitim. Postelja i nebnica nad njom, zavjese i sve što je naokolo bilo, njekolike slike, koje je župnik osobito volio sve je to izgorilo. Vatra se sustavila kod moćištnika sv. Filomene, te kako je s jedne strane sve izgorilo tako je s druge strane sve ostalo cielo i na svom mjestu. Kako se ne zna povod vatri, tako se ne može ni protumačiti, kako se utrnula. Svod sobe ostao je takodjer posve neozledjen, makar da je od dima posve začadjavio. A posred svega toga Vianney ostade posve zdrav, niti mu vlas ne spade s glave. Pače, što je još čudnovatije, kad su u jutro ljudi dotrčali, da vide, odkle neugodni vonj, što se na daleko osjećao, te videći da je vatra u sobi župnikovoj, stali dolaziti, da mu budu u pomoć, on se je vladao, kao da se ništa dogodilo nije, kao da ništa ni ne zna. Obćenito se odmah govorilo, da je i to djelo djavola, pa i župniku to rekoše, koji je isto tako mislio i to izrično pred njekolikimi znanci potvrdio.

13. Pojavi ovakove vrsti, koje spomenusmo iz života našega župnika, nisu osamljeni. Poviest djavolske mystike pokazuje nam ovakovih primjera u obilju. Gospodin pako naš, kako mu je njekoć pripustio, da može kod ustrpljivoga Joba pokazati, kolika mu je moć, može i sada dopustiti iz razloga, kojim se ograničenost naša ni domišljati ne može, da njegovo djelovanje izbije na javu u raznovrstnom obliku, u raznih pojavih. U takvih prilikah naša je, da se poklonimo nedohitnim za nas putevom Božjim, a crpamo iz njih što obilatiju nauku za korist naše duše, da mu se izmičemo iz vlasti svom snagom duše svoje; da se ne plašimo njegovih nasrtaja, dokle god vatra ljubavi Božje plamsa u srcu našem; da ne malaksamo ni ne klonemo duhom, kada nas salete i težke kušnje; da nam bistar pogled duše vazda bude uprt u zviezdu ufanja našega: u Krista, koji je smrću svojom pobiedio vlast paklenu, u blaženu Gospu, koja mu je satrla glavu.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace

III.

Dvie milje poprilici jugoistočno od Betlehema leži dolina, a dieli je od grada maleni brežuljak. Proti sjeveru dobro zaštićena, bila u ono doba dolina obrasla murvami, malenimi hrastići i omorikami, te je rabila u sve godišnje dobe kao pašnjak.

Na skranjoj točki grada bila ograda, kamo

bi se zaklonili pastiri i ovce. Dan prije ovoga, što poviedasmo, pošlo je više pastira sa svojim stadom u onaj kraj. Kad je sunce zašlo, odvedoše ovce u ogradu, gdje su bile sigurne. Na ulazu zapalili vatru, večerali i legli na počinak i zabavu. Jedan bdio da čuva; ne računajuć ovoga, bilo ih šest. Za čas shrvao ih san i polegoše, gdje je koj bio, uz vatru. Noć bila vedra i zviezdovita, spustio se tajinstveni mir. Čuvar hodao pred ogradom; vrieme do polnoći, kad ga je trebao drugi da zamieni, bilo mu dugo. Napokon dodje polnoć, te se veselio počinku, da ga okriepi. Baš je htio zaći u ogradu i pogleda još oko sebe. Najednom obasja ga svjetlo, noć postala kao dan i mogao je vidjeti svu okolicu. Pogleda prama nebu, ne ima zviezda. Prodju ga srsi i prestraši se. Probudi druge i vikne:

— Ustajte, ustajte!

Psi zalajali; stado se uzkomešalo. Pastiri se digli i latili oružja.

— Što je? — kliknu u jedan glas.

— Gledajte, — odgovori im čuvar, — nebo je u plamenu.

Svjetlo bivalo sve jasnije. Pokriše oči rukama i padoše ničice. Preplašili se i padoše licem na zemlju. . . . .

Tad se začuo glas:

— Ne bojte se!

Slušali.

— Ne bojte se; jer, gle, naviеštam vam veliku radost, koja će biti svemu narodu.

Ovaj ugodni glas, koj je pobudjivao pouzdanje, napuni ih svetim strahopočitanjem. Uzpraviše se i klečeć gledali oko sebe. Vidiše svjetlom obasjanu sliku čovjeka, obučena u sjajno bielo odielo. Na ledjih imao krila; na čelu blistala zviezda, a lice bilo prijazno i nebeske ljepote.

Oni su često čuli o angjelih i govorili o njih u svojoj bezazlenosti. Nisu dvojili, već pomisliše: Veličanstvo Božje došlo je k nam. On nam je poslao svoje angjele kao nekoč prorokom.

Angjeo nastavi:

— Jer vam se danas rodi u gradu Davidovu Spasitelj, koj je Krist Gospodin.

Časak stane. Ove rieči duboko se usadiše u srce pastira.

— I eto vam znaka — nastavi angjeo, — naći ćete diete povito u pelenice i položeno u jasle.

Angjeo zašuti. Izpunio je svoje poslanstvo, i dok se pastiri čudom čudiše, postade u jedan put s angjelom množtvo nebeske vojske, koji hvališe Boga govoreći:

— Slava Bogu na visini, a mir ljudem na zemlji, koji su dobre volje.

Kad se pastiri prenuše od svetog straha, gledahu jedan drugoga, dok jedan od njih ne reče:

— To je bio Gabriel, božji poslanik ljudem.

Nitko ne odgovori.

— Rodio se je Krist Gospodin. Zar ne, to je bila njegova poruka?

— Dà, — odgovori jedan. — A nije li rekao: U gradu Davidovu? To je tamo, naš Betlehem. I da ćemo ga naći kao diete povito u pelenice i položeno u jasle!

Onaj, što prvi progovori, zamišljeno gledaše u vatru. Napokon, kao da se je na nešto odlučio, rekne: Samo je jedno mjesto u Betlehemu, gdje su jasle: tamo u špilji, nedaleko od svratišta. Braćo, ajdemo do Betlehema, da vidimo, što se ondje dogodilo. Svećenici i pismoznanci već su davno očekivali Mesiju. Sad se je rodio, a Gospodin dade nam znak, po kom ćemo ga poznati. Ajdemo, da mu se poklonimo. — A što će naše stado? — Čuvati će ga Bog. Žurimo se!

I odoše žurno preko briega kroz grad. Kad su htjeli da prodju kraj svratišta, nadjoše tamo vratara.

— Šta bi vi? — upita ovaj.

— Mi smo noćas vidjeli i čuli čudne stvari.

— I mi smo vidjeli izvanrednih stvari, ali nismo ništa čuli. A što ste vi čuli?

— Mi idemo najprije do špilje, da vidimo, je li istina, tad ćemo sve reći. Ajde s nama pa da vidiš!

— To je badava i ići.

— Nije, jer se je Mesija rodio!

— Mesija, a odakle vi to znadete?

— Ajde pa vidi.

Čovjek se prezirno nasmijao. — Mesija? A kako ćete ga prepoznati?

— On se rodio noćaš i leži u jaslah. Tako nam se objavilo. A samo je jedno mjesto u Betlehemu, gdje ima jasala.

— Špilja?

— Da. Ajde s nama!

Prodjoše kroz dvorište svratišta, a da ih nitko nije zadržao, prem su neki još bdili razgovarajuć o čudnoj svjetlosti, koju su vidjeli. Vrata od špilje bila otvorena, unutri gorila svjetiljka. Ne okliеvajuć unidjoše.

— Mir s vami! pozdravi vratar okrenuv se k Josipu. — Evo ljudi, koji traže diete, što se noćas rodilo. Oni će ga po tom poznati što je povito u pelenice i položeno u jasle.

Radost zasja na licu Josipovom. On se okrene i rekne, pokazav u dno špilje:

— Evo ga!

On ih povede. U jaslah ležalo diete. Donesu svjetiljku i kraj svjetla promatrali diete šuteć i diveć se. Diete nije pokazalo nikakva znaka, bilo ko i druga novorodjena djeca.

— Gdje je majka? — upita čuvar.

Ona stupi napried i privine diete u svoj naručaj. Pastiri ju obkoliše.

— To je Mesija! — rekne napokon jedan.

— Mesija, — ponoviše ostali i padoše ničice.

— To je Gospodin, a njegova slava veća je od neba i zemlje! — reći će drugi.

Oni poljubiše okrajak Marijine haljine te veseli odoše. Došav pred svratište, probudili putnike i poviedali, što su vidjeli. A vraćajuć se k svomu stadu, ponavljali slavospiev angjela: Slava Bogu na visini, a mir ljudem na zemlji, koji su dobre volje!

Pripoviedanje pastira brzo se na daleko razglasilo. Ono čudno svjetlo kao da je potvrdjivalo njihove rieči. Nekoliko dana mnogi zalazili u špilju. Mnogi, što posjetiše vjerovali su, a više ih smijalo se i rugalo.

IV.

Jedanajsti dan po porodu djeteta oko podne približavali se od Sihema tri mudraca gradu Jerusolimu. Ljudi, koji su ih vidjeli, kako predjoše rieku Kidron, stadoše i znatiželjno ih gledali. Prem je običan put vodio iz pustinje na iztoku prama moru, na zapadu kroz Judeju, a nigdje nije bilo više stranaca — osim Rima — nego u Jerusolimu tako, te nisu bili kakova riedkost, ipak su tri mudraca svagdje začudjeno gledali. Spram kraljevskih grobova sjedilo nekoliko žena na putu, a uz nje bilo diete. Kad je mališ vidjeo, gdje ovi idu, zaplesne rukama i viknu:

— Gle, gle, velike deve s liepimi zvončići!

— Zvončići bili srebrni, a deve, kako znademo biele poput sniega te neobično velike. Po cieloj opremi mudraca mogao si znati, da ne samo dugo putuju, već da su i bogati. Stranci stadoše pred ženama kod kraljevskih grobova.

— Dobri ljudi, — upita Baltazar, — recite nam, hoćemo li skoro stići u Jerusolim?

— Da, — odgovori jedna žena, za kojom se sakrivalo diete, — da su drveta one špilje nešto niža, vidjeli bi gradske kupole.

Mignuv razumljivo Grku i Indijancu, upita Baltazar:

— Gdje je novorodjeni kralj židovski?

Žene pogledale jedna drugu.

— Zar niste ništa o njemu čule? — Ne.

— Poviedajte dakle svim, da smo vidjeli njegovu zviezdu na iztoku i da smo došli pokloniti mu se.

Krenuli dalje pa isto pitali još mnoge druge, a nitko im nije znao odgovoriti. Tako su se zamislili u novorodjenog kralja, da nisu ni marili za divni vidik, štono im se otvorio, kad su se približavali gradu. Projašili su kroz vrata, što vode u Damask, gdje je čuvao stražu rimski vojnik. Množtvo znatiželjne svjetine, što ih je pratilo, pobudilo obću pozornost. Egipćanin pozdravi stražu:

— Mir s tobom!

Straža mu ne odgovori.

— Mi dolazimo iz dalekih krajeva i tražimo novorodjenog kralja židovskog. Znadeš li nam reći, gdje bi ga našli?

Otvoriv prozirku na svojoj kacigi, vikne vojnik glasno u stražarnicu.

— U kraj! — vikne častnik izašav medju svjetinu, što bijaše nagrnula, te je stade gurati.

— Što bi vi? — upita Baltazara.

— Gdje je onaj, što se je rodio kao kralj židovski?

— Herod? — upita u čudu častnik.

— Herod je primio kraljestvo od cara, njega ne tražimo.

— Drugog židovskog kralja ne ima.

— Ima! Vidjeli smo njegovu zviezdu i došli smo, da mu se poklonimo.

Rimljanin se preplašio.

— Idite vi dalje, — odgovori, — idite! Ja nisam Židov. Upitajte učitelje u hramu ili Annu, velikog svećenika ili da budete posve sigurni, samoga Heroda. Ako je još tko kralj židovski osim njega, to će vam on kazati, gdje ćete ga naći.

Tu otvori mudracem put a oni krenuše u grad. Baltazar pako reče svojim drugovom:

— Po što smo došli, sada se znade: do polnoći govoriti će o tom cieli grad. Ajdemo sada u gostionu.

Na stubah, što vode u potok Siloa, pralo nekoliko žena rublje. Svaka imala pred sobom

široku, zemljenu posudu. Na skrajnoj stubi stajala djevojka, pa im davala vodu. Dok su žene izpirale rublje, dodjoše još dvie, da zagrabe vode, pa ih pozdraviše:

— Mir s vami!

Pralje, otrv ruke, odzdraviše.

— Eto noći i vrieme je, da prestanete.

— Posao nikada ne prestaje.

— Ali sve u svoje vrieme. Ta morate —

— Čuti, što se u svietu dogadja? — prihvatiti će druga.

— Što je nova?

— Niste dakle ništa čule?

— Ne, što?

— Kažu, da se je Mesija rodio, — odgovori žena.

Čudno se kosnule ove rieči. Zvedljivost im na lica planula.

— Mesija! — Kliknuše u jedan glas.

— Tako bar pripoviedaju.

— Tko?

— Svi; u gradu se tako kazuje.

— A vjeruje li to tko?

— Danas poslie podne dodjoše tri stranca preko rieke Kidrona, putem iz Sihema, — začme govornica, da suzbije svaku dvojbu. — Svaki je jašio bielu devu, veću, no ste je ikada vidile u Jerusolimu. — Druge slušale i otvorile usta i oči. — Pa kako su bogati ti ljudi! — nastavi govornica, — vidiš po tom, što imaju svilene šatore, a kopče na sedlih i okrajci njihovih uzda sve je od zlata, a zvončići na devama srebrni. Nitko ih ne pozna. Vele, da su došli sa kraja svieta. Jedan je samo govorio; taj je pitao svakoga, koga je sreo, i žene i djecu: Gdje je novorodjeni kralj židovski? Nitko mu nije znao odgovoriti; nitko ne zna, koga oni to misle. Krenuli dalje i rekoše: Mi smo vidjeli njegovu zviezdu i došli smo, da mu se poklonimo. Pitali i stražu na gradskih vratih, a kako ni oni nisu ništa znali kao i drugi, poslaše ih Herodu.

— A gdje su sada?

— U gostioni. Stotine ljudi bilo već tamo, da ih vidi, a stotine još idu k njima.

— A što misle, tko je taj kralj židovski?

— Mesija, što se je baš rodio.

Jedna od žena stala se smijati i pošav na posao, reče: Kad ga vidim, vjerovati ću u njega.

A druga ravnajuć se po njoj, primetne: — Kad ga vidim, da uzkrisuje mrtve, vjerovati ću.

— Treća reče mirno: — Već ga dugo očekuju. Meni je dosta, ako samo jednog gubavca izliečí.

I tako govorahu, dok se smračilo, te ih noć prisili, da se vrate kući.

Rajski vijenac.

Opća cesta.

Po ovoj putuje veliko mnoštvo običnih kršćana. Bog ne zahtijeva od ljudi ništa izvanredna, ništa neobična, da zasluže kraljevstvo nebesko. Dakako, širokim putem ne smijemo ići, jer njegov svršetak vodi k smrti, i oni, koji zlo čine, ne putuju putem Gospodinovim. Od onoga pako, koji je kao pravi, ne kao nazovi-kršćanin, udario putem nasljedovanja Krista svoga, ne traži Bog ne znam šta, da mu dade baštinu spasenja. Ne traži Bog od njega velikog posta ili teške pokore ili druge kakove strogosti; dosta je, ako samo taj čovjek ispovijeda i priznaje pravu vjeru i drži one zapovijedi Božje i crkvene, koje ga vežu pod smrtni grijeh. Makar mi i počinjali lake grijehe i bili slabije revnosti i slabije ljubavi, no ipak toliko je uvijek imamo, da ispunjamo potrebne kršćanske dužnosti, te nijesmo odstupili od dragoga Boga teškim kakovim grijehom: to možemo u svojim njedrima mirno i spokojno gojiti nadu i ufanje, da smo na pravome putu i da ćemo, ako samo tako u milosti do konca ustrajemo, jedanput, ako Bog dâ, doći i u lijepi raj i posjesti, pa bilo i nakon očišćenja u ognju,[1]) kako to veli sveti Pavao, ono divno i prekrasno mjesto u velikoj na nebu četi, „koje niko ne može izbrojiti, od svih naroda i plemena i jezika, gdje stoje (odabranici) pred prijestoljem i pred Janjetom, obučeni u haljine bijele, i palme u rukama njihovim.“[2])

Put naokolo.

Naravni vez med mužem i ženom oplemenio je naš Spasitelj i uzdigao ga, da bude i sredstvo za spasenje i blaženstvo u vječnome životu. „Ženidba je velik sakramenat,“ piše sveti Pavao, „ja

[1]) I. Cor. 3, 15. — [2]) Apoc. 7, 9.

velim u Kristu i u crkvi.[1]) Svaki dakle mora ženu svoju ljubiti kao sama sebe, a žena se mora svoga muža bojati,[2]) jer muž je glava ženi, kao što je Isus Krist glava crkvi. Kako no je crkva podložna Isusu Kristu, tako moraju da budu podložne i žene u svem muževima svojim.[3]) A vi, muževi,“ nastavlja Apostol, „ljubite svoje žene, kako je i Krist ljubio crkvu, za koju je predao sama sebe.“[4]) Koli plemenita i divna slika! Koli visoko eto zvanje! Kako je u posve drugo svjetlo stavljena ženidba po svetom evangjelju! Dakako. Ne da se ipak nijekati, kako i sâm Apostol u svoja dva lista kazuje, da je na ovome putu teže ljudskome srcu, da se posve i jedino Bogu svome dariva. — Ako dakle Bog ovaj sveti vez, što ga na zemlji nikakova vlast ne može da razriješi, prekine smrću muža ili žene, a osoba, što je preživjela ne će više da upotrebljava svoje slobode pa da opet koraci u drugi vez ženidbeni, već odluči, vjerna svome prvom izboru, da će u stališu udovačkom jedino Bogu služiti i tako poći i ići za što višom savršenosti sve do svoga groba: onda ja ovo zovem putovati u lijepi raj putem naokolo, putem svoga prijašnjega zvanja. I na tome putu svijetle nam zvijezde prvoga sjaja i veličine: ti, oj sveta Monika, ti, oj sveta Franciska Chantal, i ti, oj sveta Elizabeta i sveta Hedviga!

Trnoviti put.

„Ko je kušao nedopuštene radosti,“ veli sveti Grgur, „mora se uzdržati od dopuštenih. Ko je u grijesima živio, mora u pokori umrijeti.“ „Ako pokore ne budete činili, propast ćete svi do jednoga,“ govori Gospodin.[5]) Za ljude dakle, koji su zloćom ili lakoumnosti svojom sašli s puta krjeposti, ne preostaje ništa drugo, ako hoće da dogju u lijepi raj, do udariti trnovitim putem pokore. Sretna li onoga, koji je iza duga i teška basanja čuo glas Božji, što nigda ne prestaje dozivati nas k Božanskom Srcu svome! Sretna li, Bože, onoga, koji je pošao za toli milim i slatkim glasom i priznavši svoju krivnju iz dna duše zavapio: Milosrgje, Gospodine! Na njem će se ispuniti riječi: „Ako bezbožnik pokoru čini i obrati se od svih svojih grijeha, što ih je počinio, i obdržaje sve moje zapovijedi: živjet će i ne će umrijeti.“[6]) „Njegovih nedjela ne ću se sjećati.“[7]) „Bacit ću za legja svoja sve grijehe njegove.“[8]) „Zaronit ću ih u dubine morske“[1]) — Ko je iz očinske kuće pobjegao, mora da se opet vrati u očinsku kuću, no drugim putem. To je put pokore, trnoviti put, koji se dakako osjetnom čovjeku često puta teškim pričini, no na kojem ljudsko srce oćuti i rajskih radosti. „Pokornik,“ veli sveti Augustin iz vlastita svoga iskustva, „uvijek je pun pokajanja; no iz svoga pokajanja izvire mu slast i radost; i sve naslade toga svijeta nijesu mu tako mile i slatke, kao suze njegove boli.“ — Jer to su suze ljubavi, suze lijepe zahvalnosti, suze slatke i preslatke nade, da će ovim trnovitim putem doći jednom, ako Bog dâ, do posjedovanja najvišega dobra svoga, najljepše baštine svoje.

Hajdučki put.

Smioni hajduci hoće da odnesu blago, što je sahranjeno u nekom tvrdom gradu na veoma visokoj pećini. Pravim putem do njega baš nikako. Šta će? E, hajduci na hajdučku. I dogovore se, da će uza onu stranu strmenitom i jedva prolaznom stazicom, potajice za crne, tamne noći. Eto ih tako na vrh pećine, a jesi li tu, nosi blago iz grada, koliko ti, brate, drago! Rekli, zanoćilo, pošli. Vratoloman posao — da te Bog dragi zakloni! Uzak putić na strmoj pećini — pametan čovjek ne bi se usudio nikada na nj ni zakoraciti, a kamo li po njem poći. Provodi te nuz duboke jame, uz kamen niz kamen, nuz najstrahovitije ponore: samo jedanput krivo koraci — a koli lako i prelako u tamnoj noći — i spasa ti više ni otkle nikakva, propast u dubinu donijela bi ti gotovu, užasnu smrt. I većina ih, što su uzeli taj hajdučki put, doista su i propali. — Ne bi li dakle bila najveća ludost i drzovitost putovati ovim putem, pa makar jedanput sreća i poslužila, te se blago odnijelo?

Ko odgagja svoje obraćenje sve do zadnjega časa, taj ti je eto nalik na čovjeka, koji hoće da dodje hajdučkim putem u grad na visokom brdu, gdje je sakriveno blago vječnoga života. Pogibelj je užasna. Ponor bez dna. Jedan samo kriv korak i eto ti smrti. Smrt bi bila vječna. Sto i sto ih već propalo. — Jedan i drugi dogje ipak i po hajdučkom putu u lijepi raj. Obraćenje na neizvjesnom samrtnom času, makar nekud bilo i bojazljivo, dovelo je ipak već gdjekojega u lijepo nebo. No, brate moj, živa je istina, šta nam na opomenu piše sveti Augustin o pravednom razbojniku, svetom Dizmi, koji se obratio k Isusu svome

[1]) Eph. 5, 32. — [2]) Eph. 5, 33. — [3]) Ibid. 5, 24. — [4]) Ibid. 5, 25. — [5]) Luc. 13, 8. — [6]) Ezech. 33, 11. — [7]) Isai. 43, 25. — [8]) Isai. 38, 17.

[1]) Mich, 7, 19.

i lijepog raja njegova spomenuo tek u zadnji četvrt života svoga. Evo, šta ti Augustin poručuje: „Jedan je, da ne zdvojiš! Jedan je jedini, da se preuzetno ne pouzdaš!“

Djevičanska stazica.

Put u raj, po kojem putuju djevice, jest do duše tijesna, uzana stazica, koja ponajviše vodi preko rijeka i dolina, ali nikada ne silazi u doline, nikada ne gazi u rijeke i potoke, već se iznad njih uvijek visoko vije, posve nalik na usku brv, što se prebacila preko plahovite, bučne rijeke. Ovu tijesnu stazicu prokrčila je ljubav; ovu uzanu brv načinila je ljubav. I s toga je put po toj stazici siguran, i prijelaz je posve zaštićen. Kad pogibelj zaprijeti, imaš se zašto čvrsto uhvatiti, a u tmini po noći svijetli ti vazda svjetlo vjere. Ova djevičanska stazica ravno te vodi k Srcu Božanskom. Sveti Pavao piše: „Ko je neoženjen, taj gleda, šta je Gospodinovo, i kako da se Bogu omili, a koji je sa ženom, brine se za ono, šta je ovoga svijeta, i kako da se ženi omili: i razdijeljen je.“[1]) „Isto tako neudana žena i djevica misli na ono, što je Gospodinovo, da bude sveta i na tijelu i na duši; a koja je udana, misli na ono, što je ovoga svijeta, i kako da se svome mužu omili.“[2]) Premda je u ostalome djevičanski stališ samo savjet, a nikakva zapovijed, to su ga ipak, otkako postoji kršćanstvo, prigrlili milijuni i milijuni. Ako je jedanput ljubav k Isusu obuzela koje srce čovječje, onda je ona moćnija i silnija od svake druge ljubavi. I slatka nada, da se djevičanskom stazicom ulazi u nutrinu svetišta u lijepome raju, oslagjuje svaku žrtvu i privlači jako ljudska srca, i po tome biva nam jasno, rašta u katoličkoj crkvi u svim vijekovima toliko bezbrojnih četa mladića i djevica, koji su u beženstvu ostali, koji su prezreli svaku ljubav zemaljsku i svoje srce i život svoj i krv svoju jedino ljubavi Isusa svoga posvetili.

[1]) I. Cor. 7, 24. — [2]) I. Cor. 7, 34.

Paljetkovanje s mojega puta.

VII.

1. Medju Weserom i Majnom najmanja je pokrajina pruske kraljevine Hessen-Nassau, koja je do 1866. bila podieljena u više samostalnih državica. Južni njen dio prostire se s obje strane Rheine, pa k sjeveru do Majne. U ovaj dio krenuo sam 11. kolovoza iz Würzburga. Pobrzav uz Steinberg, glasovit u svietu radi osobita vina, što ga nektarom zovu, držasmo se dulje vremena Majne. Tu mogosmo vidjeti na lievoj obali rieke samostan „Oberzell,“ što ga kupiše i gdje glasovitu tvornicu podigoše izumioci brzotiska. Do mala eto i postaje „Veitshochheim“ s liepim kraljevskim dvorcem i šetalištem, gdje je (1246.) mjesto Friderika II. izabran bio carem njemačkim Henrik Raspe. Taknusmo i gradić „Karlstadt“, rodno mjesto Andrije Bodensteina, poznatoga junaka nesretne ruke u razpravi s Eckom; čudaka, koji je i sam tražio upute za razumievanje sv. pisma kod neukih obrtnika i mladež nagovarao, neka radje uči zanat, nego da bez potrebe troši dragocjeno vrieme po školah! Željeznica prelazi Majnu, dolazi u predjel glasovitih vina, u krajeve, gdje je seljačka buna (1525.) žestoko harala, gradove i sela rušila, staje kod gradića u ubavom položaju: Gemünden, nad kojim se vide ruševine Schorenberga (1243.) Premošćuje i Saalu, što ovdje u Majnu utiče, te vijugajući se desnom obalom Majne dolazi do gradića „Lohra,“ na glasu radi parnica proti vještičam u 17. vieku, kojim su pale žrtvom na hiljade duša, a proti kojim je toli slavno ustao Isusovac Spee u svom spisu *Cautio criminalis* (1631). Tu zakrenusmo pravcem jugozapadnim u vrlo zanimive krajeve. Jedna od najvećih šumâ u Njemačkoj jest na obroncih i podnožju Spessart-gorja i preko nje krči željeznica put: sad prorovom uklanja si brdo; sad mostom preskače doline; sad uklanja s puta starodrevne hrastove, stoljetne bukve. Kada sve ovo vidiš, ne čudiš se, da je ovdje zaklona našla mnoga četa, kojoj ne bijaše ni do česa, van kako će se domoći tudje imovine, makar si uz to omastila ruke krvlju brata — bližnjega svoga. U to nas eto i kod *Aschafenburga,* a uz spomenik, što se diže onim našim vojnikom, koji su tu 14. srpnja 1866. pali u boju s pruskom vojskom. Liep je tu dvorac (Johannisburg), što ga je (1605.—1614.) u slogu renaisance sagradio izbornik Mainza Ivan Schweikard; pa crkva sv. Petra i Aleksandra s liepim tornjem, osnovana još 970. godine. Tu se odvaja željeznica: jedna u Frankfurt na Majni, a

drugom prosliedismo dalje u *Darmstadt,* glavni grad velike vojvodine Hessen. S kolodvora se vidi po Schwanthalleru izradjeni spomenik velikoga vojvode Ludovika I. († 1830.), koji je utemeljitelj novoga diela grada s liepimi, širokimi ulicami. Sada će željeznica krajem manje zanimivim: ravnim i pjeskovitim, dok se ne približi k Rheini, koja putnika malo potrese, jer je o njoj toliko već čuo. Prešav kod rta na utoku Majne preko Rheine mostom sustava Paulieva, željeznica zakrene kod novoga šetališta, prolazi prorovom izpod gradskih utvrda, dok ne stane u veličanstvenom središnjem kolodvoru „zlatnoga Mainza.“

2. Gostiona „Grad Coblenz“, kamo me naputiše, leži na ulici Rheine, na domaku same rieke, pa sam mogao skoro da se divim šetalištu, koje se uz obalu od mosta na Rheini pružilo u duljinu od 7 kilometara s krasnim pogledom na rieku i na bujan život, što se razvija koli na parobrodih, koji neprestano dolaze i odlaze, toli na sviet, koji bud radoznalo izgleda, tko li će doći, bud brza il u grad il iz grada, gdje ga čeka posao. Boraveći ovdje i 12. kolovoza (u nedjelju) bijah svjedok žive vreve u ovom kraju, kojoj ni do kasno u noć konca ne ima. Do obale nanizale se kućice za zabavu svake ruke: hoćeš li gadjati puškom, imaš gdje; hoćeš li pojašiti drevna konja, pa se povesti u okrug, da ti se smete u glavi, eto ti halke na svaku ruku; hoćeš li zaljuljat se, imaš njihalka po izbor. A dobroćudni Majnčanin ne krzma dugo, nego će uz svoga sinčića pojašiti i otac, a uz maleno zlato svoje povesti će se i vremešna majka. Uz to će te zaglušiti galama sviralka, koje ne tek da se izmjenjuju, nego će kad i kad mal ne sve u jedan glas u što većem neskladu oglasiti se. Toj bučnosti prava je oprjeka „gradska dvorana,“ do obale podignuta u slogu talijanske renaisance od Kreysinga. To je jedna od najveličanstvenijih sgrada za zabavu u cieloj Njemačkoj. Glavna je dvorana 53 m. duga, 28 m. široka, a možeš ju u svako doba vidjeti. Tu su zabave plemenitije od onih vani: glasoviti koncerti, a drže se i druge razne svečanosti.

3. Krenemo li ulicam Rheina prema iztoku, doći ćemo do njekadanje kuće njemačkoga reda, koja je sada palača velikoga vojvode, pa na dvorskom trgu u dvoru izbornoga kneza razgledat ćemo zanimive sbirke. Tu je sbirka družtva za iztraživanje predjela oko Rheine: staronjemački, rimski, pa i spomenici srednjega vieka. Zatim je rimsko-germanski središnji musej, utemeljen 1831., koga podupire danas cielo njemačko carstvo, a imade da nam prikaže sliku svih njemačkih krajeva, kakovi bijahu do Karla Velikoga. Galerija slika smještena je u XI dvorana, a nastala je što darovi Napoleona I., što zapisi i darovi mnogih gradjana Mainza. Zanimive su takodjer sbirke prirodoslovne, te sbirke kipova.

4. Ima Mainz i drugih znamenitijih predmeta svjetskih: pravosudnu palaču, triemove na sajmištu, kazalište, pa spomenike znamenitim muževom, medju kojimi je i Guttenberg. Nu nas zanima puno više s drugoga, vjerskoga stanovišta. Ta ovdje bijaše sielo velikomu apostolu Njemačke, sv. Bonifaciju, a medju njegovimi nasljednici glasoviti je Rabanus Maurus, koji je slovio kao najučeniji čovjek svojega doba (847.—856.). Poviest ove biskupije obiluje sgodami zanimivimi u svakom pogledu. Tu se je zasnovala mnoga misao, koja bi za crkvu bila mogla od velikoga zamašaja biti, da nije dosta puta po providnosti Božjoj ostala osamljena ili ugušena u klici. Ta našlo se tu ljudi, koji za ljubav Henriku IV. htjedoše da trokrunu uzmu s glave velikomu Grguru VII.! I nadbiskup Mainza podpisao je (1769.) u Coblenzu t. zv. gravanima njemačkih biskupa proti Rimu. A baš ovdje je (1847.) osnovana občina „njemačkih katolika.“ Koli su zamršeni bili kadkada odnošaji crkveni ovdje, svjedoče i činjenice, da je biskupija bila obudovljena jednom 12, a jednom 9 godina (1877.—1886.). Sve ovo dozivlje nam u pamet posjet *stolne crkve,* čija je poviest isto tako prepletena raznimi sgodami, kao i poviest biskupije. Jedva (1009.) dovršena, već je plien vatre, kojoj je padala žrtvom i poslie više puta. A trpila je mnogo i u raznih ratnih nesgodah, pa su ju kadkada rabili za spremište, a kadkada za obitalište vojnika. Temeljitom obnovom jednoga diela (1868.), koja je potrajala više godina, dotjerana je crkva do čistine u slogu, da ti godi i oku i srcu. S vana je, na žalost, zagradjena raznimi sgradami, a samo na južnom kraju prosta, što puno prieči, te ne čini dojma, što bi ga inače činila ova basilika (112 m. duga a 45·5 m. široka) sa svojih šest tornjeva, od kojih je glavni visok 82·5 metara. Slog nije posve čist: ima najme dielova gotskih (srednji dio), pa i takovih, koji su u rokoko slogu. Zanimivija je ponutrica. Ima dva svetišta: istočno (župničko) i zapadno (biskupsko), tri ladje, a uz pokrajne ladje niže se red kapelica. Od godine 1857.—1863. popravljalo ponutricu, te iz nje odstranilo mnogo

toga, što je prvobitnu ljepotu ovoga doma Božjega nakazivalo. Svodovi su bojadisani, a imade i slikâ po stieni (u zapadnom trulu), koje su izradjene po nacrtih *Filipa Veita* († 1877). Crkva je puna krasnih spomenika, podignutih na grobovih nadbiskupa i drugih znamenitijih osoba, koji su oslonjeni bud o pilove bud o zid. U kapelicah ima liepih žrtvenika, a ja ću spomenuti samo kapelicu Gospinu (prije sv. Bonifacija), koja je obnovljena 1875. prigodom dvadesetipetgodišnjega jubileja glasovitoga biskupa dra. Kettelera. Krasan je tu gotički oltar od drva, a isto tako liepa slikarija na prozorih, gdje medju drugimi vidimo, kako sv. Martin blagosivlje biskupa Kettelera. Pod tom slikom čitamo napis: *Aurea Moguntia sanctae Romanae ecclesiae vera specialis filia.* Krasna misao! Sretan narod, koji povješću svojom posvjedočiti može, da je u istinu tako! U srednjoj je ladji liepa propoviedaonica, na kojoj su kod obnove (1837.) izvedeni vrlo liepo apostoli po Petru Vischeru Nürnberžaninu. Svetište biskupsko zapremilo je glavni žrtvenik, sjedala veličanstveno izvedena u rokoko-slogu, pa biskupski priestol, uz koji su poredani grbovi 14 biskupa — suffragana. Višeputa sam se svraćao amo, da budem svjedok i liepa, skladna pjevanja koralnoga kod sv. mise i kod večernje, pa da sam vidim, kako je sviet u istinu nabožan. U nedjelju i sám sam kod mise svoje pričestio liep broj duša, i vidio kako je kod svake sv. mise bilo pričestnika, a medju njimi i gospodja i gospode, kojim si i na vanjštini razabirao, da se broje u više krugove družtvene. Jednako je utješno pogledati liep broj pobožnih vjernika kod sv. mise, medju kojimi naći ćeš ne jednoga samo gospodina, kako pobožno moli iz molitvenika. Stoljetne vjerske borbe u Njemačkoj doniele su tu korist, da tko je katolik, on je to baš od srca, te se ne stidi priznati se katolikom i u javnom životu. Ima i u nas doduše utješnih pojava u tom pogledu, ali su još iznimka, i to dosta riedka. Mi se radje povodimo za onim iz tudjine, što ni kod njih nije kriepost, a njekako nehajno prolazimo preko onoga, što bi nas puno oplemeniti moglo.

5. Njekadanje sielo biskupa-izbornikâ mora imati i drugih znamenitih crkava. U blizini stolne prema iztoku je gotička crkva „S. Quentin" iz 15. vieka sa tri jednako visoke ladje, u novije doba obnovljena, gdje se kod mise nisam mogao nikako zadovoljiti ni pjevanjem, još manje sviranjem na orguljah, jer je to bilo posve na svjetovnu. Ali me je i tu ugodno dirnuo pogled na pobožan narod, koji je crkvu dubkom napunio, a bijaše tek jednostavna nedjelja. S protivne (zapadne) strane stolna je crkva Augustinska (Naše mile Gospe), sagradjena 1761.—1776., s liepom slikarijom na ljepu od Enderera iz života velikoga sv. otca Augustina. Hvale i orgulje u ovoj crkvi, kojih ja nisam mogao čuti. U oči nedjelje, kada sam ja crkvu posjetio, imadjaše više svećenika dosta posla s pokornici. Do ove crkve je biskupsko sjemenište, koje je bilo palo žrtvom kulturnoga boja, te zatvoreno sve do 1888. Nešto dalje u istom pravcu ćemo doći do crkve sv. Ignacija iz 18. vieka (1775.), koja je takodjer u novije doba (1866.) obnovljena. Kako ovdje, tako sam i drugud i po Francezkoj vidio, da je na izpovjedaonicah ime svećenika, koji tu sluša izpoviedi, te vrieme kada obično sjedi. Ako je bud s kojega razloga zapriečen, opet se to napiše, pa pokornici traže drugoga. Ovo me je uvjerilo, da se tu redovito u stalno doba dolazi u izpovjedaonice: obično u oči nedjelje i svetkovine poslie podne pred večer, pa drugi dan u jutro. A to je koli prema želji sv. crkve, toli prema potrebi vjernika. Time se mnogo pomaže, da je primanje sakramenata češće, jer mnogi će se laglje izpovjediti, znade li, da ne mora izpovjednika tek tražiti. A nije riedak slučaj ni to, da ćemo tako dobiti kadkada i takova pokornika, koji na izpovied ni mislio nije, kada je stupio u crkvu, ali uz pogled na izpovjednika dirnula ga nenadano milost Božja, a on otvara namjestniku Božjemu savjest svoju, koja je dugo i dugo već i njemu samomu zatvorena bila. — U sjeverozapadnom dielu grada, blizu utvrda diže se crkva „Sv. Stjepana," sagradjena 1290. Amo je vriedno doći najprije radi crkve same. U slogu je rane gotike sa tri jednako visoke ladje, a obnovljena nakon „nesgode od 1857., kada je toranj za barut prsnuo u zrak, te i crkvi nanio veliku štetu. Liep je veliki žrtvenik, a u njem milovidno svetohranište sa liepimi kovanimi vratašci. Na pobočnih žrtvenicih krasne su slike od Veita: Kraljica nebeska sa Djetešcem Isusom blagosivlje grad, pa sv. Sebastijan. A vriedno je amo doći i radi krasna pogleda, što ga se naužiti možeš iz tornja. Ovo je ponajviše mjesto u gradu, a onda je toranj visok 52 m., pa je za to taj pogled toli krasan: na cieli grad, na Rheinu, na krasnu mu okolicu (Rheingau), gdje raste toli plemenito vino, gdje stanuje narod, glasovit sa svoje iskrene,

otvorene, vesele ćudi, gdje se izmjenjuju brdeljci s dolinami, a po njih se razasula liepa seoca, krasni gradići, medju njimi i glasoviti Wiesbaden, pa starodrevne gradine, a sve to nadvisuju mnoge kuće Božje, namienjene slavi Onoga, koji je ovu krasotu stvorio. Crkvu S. Petra na dvorskom trgu, sagradjenu polovicom prošloga vieka, počeše obnavljati 1873., pa i danas još u njoj rade.

6. Mainz je utvrdjen grad, a drže ga ključem za Njemačku. Današnja je utvrda s jedne strane znatno odmaknuta od grada, a na mjestu starih, razrušenih podiže se novi, vrlo ukusni grad sa širokimi ulicami, od kojih je Careva ulica 1 km. duga, 60 m. široka. Po utvrdah naokolo grada liepa su šetališta, po kojih je nedjeljom i svetkovinami poslie podne vrlo veselo i živo. Ugodno mjesto za izlete jest i groblje 10 časova udaljeno na sjeveru grada. Tu ima historički znamenitih spomenika: onim gradjanom Mainza, koji su služili pod Napoleonom I.; francezkim častnikom, koji su u zatočenju (1870. i 1871.) umrli; onim njemačkim junakom, koji su se iste godine borili, pa opet onim, koji su i pali. S Mainzom je spojen mostom preko Rheine gradić Kastel (oko 8000 stanovnika), što spada na tvrdju Mainza. To je drevni „Castellum“, što ga je osnovao još Drusus, posinak Augustov 14. godine prije Krista, a i danas se tu izkapa mnogo rimskih spomenika, koji se čuvaju stranom u musejih Mainza a stranom u Wiesbadenu.

7. Katoličko pučanstvo u samom gradu brojem je znatno veće od svih ostalih vjeroizpoviesti. Uz svjetovno svećenstvo djeluju od redovnika još i Kapucini, pa Maristi u školah. Ženske družbe su brojnije. Tu su: Engl. gospojice, Franjevke, Kajetanke, Gospoje dobroga Pastira, pa vječnoga klanjanja i milosrdnice sv. Vinka. Liepo se razvija i katoličko djetićko družtvo i družtvo naučnika, a imadu i nahodište za djecu. Prije sielo metropolite, koji je imao 14 sufragana, danas je Mainz stolica biskupa, koji spada pod crkvenu pokrajinu Freiburžku, a pravo birati biskupa imade kaptol, koji imade 7 članova. U gradu, koji imade tolike uspomene na slavnu katoličku prošlost, našlo se je na znanstvenom polju i u naše doba odličnih ljudi, medju kojimi ću spomenuti uz Kettlera još i glasovitoga Moufanga, odličnoga sociologa, pa sadanjega biskupa Haffnera, Heinricha, Raffela, vrstne profesore na bogosloviji, koju je Ketteler podigao u Mainzu, prenesav bogoslove iz sveučilišta Giessenskoga. Za pomladak svećenstva brinu se dječačka sjemeništa, takodjer trud Kettelera, u Mainzu, Dieburgu i Bensheimu, pa to daje još ljepše nade za budući razvitak katoličkoga života u biskupiji, gdje imade danas uz 270.000 katolika još 650.000 inovjeraca.

Dopisi.

Iz Rima sa Monte Pincio, sredinom svibnja.

Izmolih evo brevir šećuć se po pjesničkom Monte Pincio. Još jednom bacih pogled na Rim — tamo na sv. Petra, pa sjedoh megju dva mramorna kipa: sv. Tome Akvinskog i Rosminia. Po danu su mirni, možebit da se noću, kao jednom u životu prepiru o materiji i formi. Ne ću sada, a i nemam kada, da govorim o svojim koracima po vječnom gradu. Bit će i to — Bože, lijepo zdravlje! Sad samo kažem, da su bili sretni i neisplativi. Preč. gosp. kanonik Friš iz zavoda sv. Jeronima znao ih je najljepše upraviti. Hvala mu i od Boga plata!

Najljepši i najslagji koraci bit će nam u četvrtak, 16. svibnja. Taj dan primit će Leon XIII. sve nas hodočasnike loretske, koji pohitjesmo još i u njegov Rim. Ima nas u Rimu blizu 50, a bilo nas je u Loretu jedno 900. Prvo u Loret hrvatsko hodočašće sve je otoke naše hrvatske zanijelo, te čujem, da se opet mnogi, osobito na otoku Krku, javljaju. Biskup krčki, koji nas u Loret predvodio, bio danas sa 2 svoja kanonika na audienciji kod sv. Oca. Rekoše nam, da je sv. Otac zdrav i čitavo pô sata zadržao se biskup s njime. Jedva čekam, da ugledam Leona, divna namjesnika Kristova. To će biti najslagja kap iz čaše slasti, što nam je Rim pruža. To će me više zanijeti, nego li ono na zapadu sunce, što zapada i zlati rimske brežuljke i tolike kupule i onu najdalju a najveću sv. Petra i sve nas na Monte Pincio: tolike raznovrsne klerike i crvene germanike i mene jedinoga iz Bosne.

Danas sam ja bio u crkvi i na grobu sv. Filipa Nerija. Kite crkvu i ukrašivaju, da i onako već krasna i veličanstvena još ljepša i krasnija sine na dan tristogodišnjice svečeve smrti, što će se proslaviti dne 26. svibnja.

Ja pišem ovako isprekidano, ja gledam i

divim se pogledu i Rimu, ja slušam riječ tolikih jezika oko sebe, i sve oko mene cvjeta i sjaje: kad eto ti preč. kanonika Friša. O, Vi ste tuj! povika prečasni. Čarobni Pincio i zapad sunca na Pinciu iz Rima me dignu. S njim se zaputih, s njim zagjoh u bratski razgovor hodeć rajem Hesperskim, s njim evo i svršavam svoj sa Pincia maleni dopis.

Glasovi večernjih zvona iz bliza i daleka previjaju se čistim rimskim zrakom ko valovi širokim morem, mi skidosmo kapu i pozdravljajuć Gospu silazimo krasnim pločnikom niz Pincio. S Bogom, Pincio, o čarobni Pincio! I ti, brate štioce, da si mi zdravo! *I. Ev. S.*

Ispod Vilenice na Spasovo.

(Vojnički biskup u Travniku.) I opet ogranu bijelome Travniku radostan dan. U subotu 18. svibnja sat prije no će luči nebeske nestati s obzora dovezla željeznička kola u našu sredinu visokog gosta — Presvijetloga gospodina dra. Kolomana Belopotoczkoga. Na kolodvoru ga dočekaše vlč. O. Petar Pančić, rektor nadb. sjemenista i vlč. g. Juraj Pušek župnik travnički sa gg. časnicima. Čim se Nj. Presvjetlost pozdravi s njima, krenu odmah put nadb. dječ. sjemeništa. Pred tijem domom milijeh nam sokolova sakupili se desno od crkve profesori; a lijevo u dugome redu pitomci sjemeništa sa svojom glazbom. Presvijetli se gospodin ljubezno pozdravi s pojedinijem članovima — Isusovcima, a kadno se približi pitomcima, zagrmi urnebesni trokratni „Živio“ i zile i borije zahujiše zrakom.

Sjutradan u nedjelju sabra se u župnoj crkvi kršna četa vojništva travničkog, a na čelu joj časnički zbor. Revni natpastir odsluži im sv. misu. Po dovršenoj službi Božijoj oslovi vojništvo krjepkijem i vrućijem riječima potičuć ga na molitvu: što vojniku oružje — kršćaninu molitva.

U znak štovanja i odanosti priredi sjemenišna mladež uzvišenome gostu „dobrodošlicu prigodom Njegova boravka u Travniku.“ Gdje će osjećaje mlagjana si srca zgodnije izraziti nego do nogu one, koju zovemo kraljicom svibnja? — Za to i vidjesmo u pročelju dvorane spram slušatelja na povisoku podnožju kip Lurdske Gospe zelenilom obasut.

Stupiv Nj. Presvjetlost sa sjemenišnijem rektorom vlč. o. Pančićem u dvoranu zaori iz zvonkijeh grla „Lijepa naša domovina.“ I pjevanje presta i gle petoškolca Andriju Aničića, što no izblagoriječi shodan proslov pozdraviv kićeno i jezgrovito Presvjetlost Njegovu. Za ovijem besjedi četvrtoškolac Vrebac pjesnu „Na uranku majskog dana,“ što je lijepo sastavi I. Elegović (V. r.) Još nam zujahu u ušima posljednje riječi . . ., kad ugledamo četicu mladijeh junaka, što se pred nama poredaše oko Gospina kipa. Prva dvojica, oni posve maleni, to su iz prvoga razreda, a oni uz njih, nešto veći iz drugog. A onda hrabreno i srčano! Ta valja u boj — ne doduše ljutijem jataganom ni oštricom sabljom, nego latinskijem riječima, pa konjugacijom pravilnijeh i nepravilnijeh glagola. Uhvatiše se u koštac, pa povuci tamo, povuci amo . . . ele poniješe se junački!

Prestala borba, a uzrujanu nam krv mirila pjesma. Trećoškolac Trešić pozdravi svibnja kraljicu pozdravom, što no ga sastavi A. Lovrić (VIII. r.) i eno već Makanca (IV. r.) gdje prikazuje uzvišenoj Gospi svibanjski cvijetak, a u njem ljubav srca svog. Ovu je pjesmu spjevao osmoškolac F. Pavlović.

A sada opet hajd' na mejdan i to grčki. Po dva iz trećeg i četvrtog razreda stupiše na popriště, da se ogledaju. Grčki glagoli, pa k tomu nepravilni — nije to šala; nu i ovi si osvjetlaše junačko lice. Bilo je tuj istina kao uvijek kod koncertacije stiske i muke: sad si gore, sad si dolje — al' nijedna se stranka ne osramoti. Bilo im na čast!

Posljednjom pjesmom „Zvijezdi mora“ orisa nam petoškolac Matišić u zornoj alegoriji moćnu zaštitu nebeske nam majke. U „epilogu“ izvinu besjeditelj Buljan (V. r.) nedostatke, . . . „mi smo nalik na težaka, koji si mukom i naporom zaragjuje kruh, a iznenada dočuje, da mu dolazi visoki i poštovani gost u susret . . . baci motiku, otare znoj i prah s ugrijana čela, zaodjene se bar donekle pristojnijijem odijelom, pa hiti, hiti milome si gostu u susret ne mareći, da će ga nedostojnijem pozdravom prije uvrijediti nego počastiti . . Srce ga tjera i ljubav . . .“ Za besjede okrjepiše nas u dva maha pjevači četveroglasnijem pjevanjem: „Marijo, svibnja kraljice“ i „O najsvetija“. Svečanost završi pjevački zbor sa „Nosim zdravu mišicu“.

Presvijetli gospodin vas ganut zahvali se na koncu vatreno i zanosno oduljijem govorom gojen-

cima sjemeništa. Zvanje njihovo kako je uzvišeno, kako li veličajno! Za to valja svom snagom, da prionu, e bi se što dostojnije, što bolje i ljepše za nj pripravili — solidnom bogoljubnosti i temeljitijem znanjem. Onda će postati čestitijem i vrijednijem prosvjetiteljima naroda svoga.

Poslije podne oprosti se Nj. Presvjetlost ostaviv u nama ugodne osjećaje.

Viestnik.

Naša domovina.

(Dom kaptola Vrhbosanskoga.) Na 16. svibnja položen je i blagosloven ugaljni kamen na južnozapadnoj strani sgrade. S vana su u kamenu uklesane rieči: „Sloga i ljubav braće, požrtvovan rad, obilan blagoslov Božji, osnova ovaj dom 1895." U izdubinu položena je kratka spomenica, napisana na pergameni, a podpisaše ju preč. gg. kanonici, p. n. gg. arhitekt, graditelj i njeki još prijatelji. Blagoslov je obavio preč. gosp. dr. Jagatić u prisutnosti spomenute gospode i svih radnika, progovoriv prije njekoliko besjeda. Radnja napreduje liepo, prem je vrieme kišovito, te se svaki čas gradnja prekida. Koncem lipnja biti će sgrada pod krovom.

(Nova stolna crkva u Spljetu.) Odbor za ovaj važni posao radi neumorno, a glavna skupština družtva, koja je pod predsiedanjem presv. gosp. biskupa Nakića držana 16. travnja o. g. pokaza, da se radi i uspješno. Našlo se već plemenitih darovatelja, koji pritekoše u pomoć znatnimi svotami. Medju prvimi je premilostivi naš car i kralj, koji namieni gradnji 10.000 for., čim će rad početi. Pobožna duša Mate Protića sjeti se ovoga velikoga djela, te oporučno ostavi sav svoj imetak za to. Tako će crkva dobiti preko 30.000 for. Odabraše sada *poslovače* mužke i ženske, koji će u svom krugu promicati ovo djelo, te sabirati prinose. Blagoslovio Gospodin obilato ovaj rad!

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Preuzvišeni gospodin biskup Strossmayer 2000 for.; p. n. gospodje Peršić i Schuller sabraše 90 for.; preuzv. gospodja grofica Gabriela Pejačević sabrala 360 for.; u nadbiskupiji Ostrogonskoj sabrano 400 for.; njekoliki dobročinitelji u djakovačkoj biskupiji po g. A. A. 218 for. 50 n.; njekoliki dobročitelji u Moravskoj po g. Iv. K. 500 for. Zahvaljujući srdačno plemenitim dobročiniteljem, preporučamo i u buduće svim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — Za *sv. grob u Jerusalemu:* Foča 1 for. 50 n.; Pećine 2 for.; — Za *postradale potresom Slovence:* Presv. gosp. nadbiskup 50 for.; kaptol vrhbosanski 50 for.; vrhbos. bogoslovi 16 for. 19 n.; Sarajevo 33 for. 79 n.; Novi Šeher 6 for. 44 n.; Žepče 10 fr. 22 n.; Travnik 9 fr. 30 n.; Vareš 37 fr.; Kiseljak 6 fr. 50 nč.; Kreševo 10 fr. 1 nč.

Francezka.

(Moderna znanost u razsulu.) Upravitelj čuvenoga lista *Revue des deux mondes* i odlični spisatelj francuzki *Ferdinand Brunetière* bijaše koncem prošle godine u Rimu i kod sv. Otca. Svoje dojmove napisao je u članku: *Nakon posjeta u vatikanu,* o kojem se i danas još mnogo govori, jer je uzvitlao silnu prašinu u krugovih, kojim su puna usta hvale na modernu znanost, te koji ne umiju naći rieči, da ocrtaju korist, koju će čovječanstvu namrieti „slobodni" um ljudski. Brunetière najme dokazuje, kako vjera blagotvorno upliviše u socijalni život, te kako ju tu ništa nadomjestiti ne može. Crta dubokimi potezi, kako je katolicisam u divnom skladu s najplemenitijimi težnjami naravi ljudske, te kako i prava prosvjeta crpa iz njega najobilatiju pripomoć! Do svoga uvjerenja došao je Brunetière promatrajući, kako „znanost" nije izvela ni jedno svoje obećanje, niti ga može izvesti. Obećavalo se, da će „znanost" osnovati ćudorednost, ali je pod njenim uplivom sve više nestaje; hvastalo se, da će ona uništiti otajstva, ali ni u tom ni korak napred! Pozivlje dakle, da se vrate k vjeri svi oni, koji se u novije doba okupiše pod barjakom positivisma i evolucianisma, te koji dodjoše već dotle, te je jedan od njihovih zastupnika usudio se uztvrditi, da nije Bog stvorio čovjeka, nego čovjek boga! Odlučan ovaj glas uzbunio je protivnike, te upotrebiše sgodu znanstvenoga jubileja Barthelot-ova, da na usta svojih prvaka: Brissona, Goblet-a, Zole prosvjeduju, uznoseći vrline „slobodne znanosti." Kaneći se izravno navaljivati na vjeru, htjedoše dokazati, da znanost mora biti slobodna od svakoga drugoga načela, pak i od poredka nadnaravnoga. Okolnost, što izraziše nuždu, da se osnuje savez na obranu proti napadajem, liepo je svjedočanstvo, da mora biti odabrana kita onih, što pregnuše svom snagom, da vjeri opet spreme u družtvu mjesto, koje ju ide, pa da odvrate veliku pogibelj, u koju srta rod ljudski, zamamljen neosnovanimi doskočicami „moderne znanosti."

Englezka.

(Odziv sv. Otcu.) Poziv namjestnika Kristova na narod englezki učinio je svuda dubok utisak. Učinio ga je ne samo s toga, što se evo papa prviput obraća izravno na narod, koji je u većini akatolički, nego i radi predmeta samoga, o kom govori. Najdublji je utisak u Englezkoj samoj. Tu je misao o sjedinjenju svaki dan popularnija, a sada ju evo toli moćno podkrjepljuje besjeda Leona XIII! Nitko si dakako ne umišlja, da će

ovo veliko djelo odmah postati čin, ali imamo razloga, da za budućnost gojimo najljepše nade. Čuveni list *Times* govori o poslanici sv. Otca s počitanjem, jer da je dostojna velikoga biskupa kršćanskoga; da je prožeta dubokim vjerskim osjećajem i iskrenom ljubavi prema Englezkoj. A nije ostala bez dojma i u drugih protestantskih krugovih. Najveći je dakako dojam u onom dielu anglikanske crkve, komu je na čelu grof Halifax, te koji se je za sjedinjenje i izrazio. A više anglikansko svećenstvo razpravlja o pozivu, te spominje uvjete, uz koje bi sjedinjenje uspjeti moglo. Mnogi naredišе i javne molitve, neka bi Bog odstranio nesklad medju kršćani. Učinio je tako nadbiskup Canterburyski, te Biskup Birminghamski, a ovaj uz to radi revno, da svojim suvjernikom protumači uzvišeno nastojanje Rima. Ako biskupi anglikanski, naredjujući ove molitve, i misle više da se Rim sjedini s Englezkom nego li Englezka s Rimom, dobro je svakako, da se za ovo važno djelo mole, jer će Gospodin zaliti trud svoga namjestnika, te dati, da sjeme, što ga je bacio, donese rod.

Portugalska

(Medjunarodni sastanak.) U Lisabonu sastati će se da viećaju medju 25. i 29. lipnja zastupnici katoličkih svetinja iz cieloga svieta. Biti će to povodom sedme stogodišnjice sv. Antonija. Svrha je ovomu sastanku, da se na okupu nadju pobožni i revni katolici, pa da se dogovore o sredstvih, kako bi se ojačila vjera, razširila djela vjere, uzgoja, udruživanja i slobode kršćanske. Razpravljati će i o socijalnih pitanjih, koja se tiču slojeva radničkih, priprostih, a sve na osnovu sv. evangjelja i uputa Sv. Otca pape. Izključuje se svaka politika i strančarska razpra. Članovi sastanka diele se u dvoje: jedni aktivno sudjeluju kao pravi članovi, a drugi su pozvani, te su kao članovi-pomoćnici. Sastankom upravlja središnji odbor, koji imenuje pododbore, a predsieda kardinal-patrijarha. Sudjelovati će, kako se iz stiglih prijava već vidi, najodličniji zastupnici biskupâ, te najuvaženiji svjetovnjaci katolički iz Portugalske. Ovakovi medjunarodni sastanci i s te su ruke sgodni, što se na njih potiče mnoga zdrava misao, koju onda razpredaju ljudi odvažni na sastancih pokrajinskih, kakovimi se odlikuje Njemačka, a od njekoliko godina i Talijanska.

Prosvjeta.

— Veleč. g. Ivan Becić, župnik u Aljmašu izdao je 2. svezak svojih „Duhovnih govora.“ Sabrani su ovdje govori od prve nedjelje po Uskrsu do zadnje po Duhovima, a na koncu je dodano šest korizmenih razmatranja. Sastavljajući propoviedi pisac se je služio raznimi djeli, pa je upotrebio, što mu je pod ruku došlo, te štogod je dobra i liepa našao. Ciena je knjizi (str. 316) 1 for. 40 n. sa poštarinom ili erga 4 sacra.

— Družtvo *Pučka knjiga* u Zadru izdati će njekoliko knjižica pod naslovom: *Bog, obitelj i domovina.* Sada je izdala I. dio: *Bog.* Knjižicu je po talijanskom za naš puk priredio učitelj *Ivan Mahulja.*

— Jugoslavenska akademija u Zagrebu odlučila je osnovati sbornik, u kojem će objelodanjivati priloge za poviest književnosti hrvatske u novom vieku, bili ti prilozi pisani hrvatskim, talijanskim ili latinskim jezikom. Obuhvatati će ti prilozi dobu od XV. stoljeća do 1860. godine. Osobito će nastojati akademija, da sabere što obilatiju gradju za historiju ilirizma, koji je udario osnov modernoj hrvatskoj knjizi. Ovakove gradje ima mnogo i u privatnih rukuh, pa s toga akademija učtivo moli sve rodoljube, da joj priloge za ovaj sbornik iz svojih knjižnica ili sami točno prepišu ili pošalju, pa će ih akademija pregledati i prirediti za štampu. Akademija će rukopise sa zahvalnošću povratiti, a voljna je namiriti i troškove, koji nastanu. Prva knjiga ovoga sbornika izići će već do godine.

— Jugoslavenska akademija u Zagrebu odlučila je izdavati *Folkloristički sbornik,* u kojem će štampati opis života, običaja i vjerovanja naroda hrvatskoga i poziva sve prijatelje narodne folklore, da joj šalju gradju za ovaj sbornik. U takvu gradju ide sve, što se odnosi na narodni život u tješnjem smislu; na narodne običaje i vjerovanje, te na dialektologiju. Uz svaki prilog treba da pisac točno naznači, u kojem je kraju ili selu čuo ili vidio ono, što priobćuje. Isto tako treba spomenuti, da li je ono, što se navodi, jednako razšireno po svem onom kraju ili selu ili možda već propada, te se nalazi samo u gdjekojoj porodici ili kući, ili to drže samo još starci i bake. Što bude vriedno, akademija će štampati, a svaki štampani prilog primjereno honorirati.

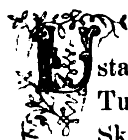
— Kapucinski samostan u Varaždinu (Hrvatska) izdaje knjižicu: *Kratka nauka o zvanju u stališ redovnički.* Priredio ju je jedan svećenik reda kapucinskoga, a za štampu imade dozvolu nadb. ordinarijata zagreb. i svoga redovničkoga poglavarstva. Knjižica će imati oko 40 stranica, a govori o svem, što znati treba: O red. stališu u obće, pa o žrtvah, o koristi stališa, o zvanju, te dodaje još njeke opazke. Ciena će biti 10, 15, 20 nč. prema tomu, koliko će se predbrojnika najaviti. Prijave neka se šalju u Varaždin. Preporučamo ju, jer će mnogomu dobro doći.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

U hrvatskom sv. Petru.

„Vere locus iste sanctus est."

staj, vidi Djakovo naše čedno,
Tu je stala svetinja roda tvoga;
Skupi pamet, u hram unigji sveti:
Bože, divote!

Jest! i zbilja, ovo je mjesto sveto;
Divan li si, velebni Božji dome!
Ko te, hrame, Gospodu višnjih vojska
Podiže takva?

Put vedrina viješ mi smjelo misô,
Silnim plamom s tebe mi srce planu,
Tebe gledam — kićene rajske dvore
Kano da gledam.

Dok te gledah — zrcalom ti se stvori:
U njem vidjeh plamenu dušu Tvoju,
U njem nagjoh veliku želju Tvoju,
Vladiko divni!

Ti hram diže, Hrvatska nek se digne,
Ti hram diže, neka se braća dignu,
Ti slobodi zlatna na vrata kucnu
Divotnim hramom.

Hrame sveti! ti mi se knjigom stvori,
Svaki list joj šapnu mi zlatnim slovom:
Sve i život *za vjeru, za dom* podaj,
Hrvatski sine!

Hrame sveti! masline ti si grana,
Što je drži Hrvatska, mila majka,
Sad je majka — lavica nekad bojna
Vjesnica mira.

Hrame sveti! ja sam u tebi kleko,
Sladak uzdah poslo pred lice Višnjeg:
Još nas dugo milovo Josip Juraj,
Otac domaje!

S Bogom hrame, u Bosnu idem dragu,
Gorom, dolom slavit ću milje tvoje
I tvog Milka jadovim idué klancem
Orit ću, orit.

Ustaj, vidi Djakovo naše čedno,
Tu je stala svetinja roda tvoga,
Skupi pamet, u hram unigji sveti:
Bože, divote!

Ivan Ev. Šarić.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

11. Vianney u patnjah.

1. Svaka kriepost treba da prodje kroz vatru patnja, da pročišćena od primjesa zemaljštine, to ljepše prosjaji sjajem nebeskim. Za to i opažamo u svetaca Božjih vruću želju, da trpe, pa i Gospodina mole, neka dade, te budu ovdje prezirani; neka im ili priušti da trpe ili ih uzme s ovoga svieta, na kom im se neće živjeti, ne ima li patnja. A Gospodin i pokazuje svoju ljubav ugodnikom svojim baš time, te im dade da trpe. Tako se desilo i našemu župniku: i on bijaše preziran, pogrdjivan, ocrnjivan, sumnjičan; proti njemu dizale se tužbe, prietnje, i to se izmjenjivalo neprekidce. On je izkusio, što je to nepravednost i mržnja. Progonili su ga, javno ozloglasili, žalostili, pa nisu praštali ni njegovim patnjam, njegovomu siromaštvu, njegovoj revnoj djelatnosti za spas duša, njegovim kriepostim, ne obzirući se ništa na njegovu blagost, ne shvaćajući njegove djetinje prostodušnosti i dobrote njegova srca.

2. Na ovako čistu kriepost, na ovakovu djelotvornost, punu ljubavi, koja je sebi posve obumrla bila, te za sebe ni najmanje tražila nije, mislio bi, da se nitko neće ni usuditi. Pa ipak, prva navala na nj dodje iz reda subraće njegove svećenikâ. Bog je to pripustio, da pokaže, kako su čudesa Ars-a samo njegovo djelo, a da ljudi ne imadu tu diela, jer su im se protivnici kazali baš oni, koji bi ih imali podupirati, pošto su ona smierala na to, da cieli jedan kraj duševno preporode. Dočim je glas o Vianney-u širio se, dočim je njegovo ime raznašano u daleke krajeve od ustâ do ustâ, te je sa svih strana k njemu hrlio kršćanski puk, počeše nezadovoljno prigovarati njegova braća. Njekim je težko bilo, što vidješe, da im upliv na duše uzima jednostavni svećenik, čije sposobnosti do sada nitko nije uvažavao. Bijaše bez dvojbe i revnost prema sebi povjerenomu stadu, kojom su nastojali opravdavati razno prosudjivanje i osudjivanje, što njihove ovce u tolikom broju hrle u Ars. Drugi opet — a tih bijaše mnogo više — s nepouzdanjem su gledali na te nove pojave. Nenavikli gledati čudesa, kakovimi obiluje život svetaca, nisu ih sada razumjeli; tresli bi glavom, da ne vjeruju; plašili su se, kako li će uplivisati na družtvo, koje umije samo podrugivati se i dvojiti, ova nenadana pojava one moći, na koju se već zaboravilo bilo.

3. Raznovrstne ove predsude umnožala je i ojačala još i ova okolnost. U Ars dolazilo je i takovih pokornika, koji o putu k savršenstvu dobro poučeni bili nisu. Sami si u glavi zasnovaše njeki način života, pa onda idu od izpovjednika do izpovjednika, iz hodočašća na hodočašće, ne bi li našli službenika Božjega, koji bi ugledom svojim potvrdio pravac, kojim su pošli. Ljube Boga, čine dobra djela, ali u svem traže i same sebe. Kad su začuli o župniku u Ars-u, naravno da su pohitili i k njemu, pa bi onda nastojali, da ono, što su od njega čuli, tumače sebi u prilog. Ovakove bi duše i svoj odpor proti redovitim izpovjednikom opravdavale savjetom ili poukom našega župnika, prem ga mnogo i mnogo puta dobro ni shvatili nisu. Za to se je našlo i inače vriedne subraće, koji nisu ni najmanje dvojili, da mu je nakana najbolja, ali su mislili, da mu revnost nije razborita, da nije u horu, da mu savjeti nisu najsretnije ruke. Stoga su njeki župnici svojim župljanom zabranili, da ne smiju ići u Ars na izpovjed, jer da ih inače oni odriešiti neće. Drugi nisu tako daleko pošli, ali bi s propovjedaonice upozorivali, kako ima nedostataka i zla u ovih hodočašćih, što zaredaše u Ars. A bijaše medju ovimi i dobrih svećenika, koji mišljahu, da ovako Bogu na slavu suzbijaju praznovjerje, a brane vjeru proti pogibeljnim novotarijam i proti zavedenomu oduševljenju.

4. Što su više ove navale učestale, više su ranile srce našega župnika, ali ga slomile nisu. On je uzčuvao i posred svega toga mir srca. „Ta kako da mi križ uzme mir?“ reče on jednom. „Ta križ je svietu uzeo mir, da ga našemu srcu dade. Sva naša nevolja dolazi odatlje, što ne ljubimo križ. Baš strah pred križem umnaža križeve. Križ, što ga nosimo prostodušno, bez niećkanja našega samoljublja, što bol samo umnaža, nije više križ. Uztrpljiva patnja nije više patnja. Tužimo se, da trpimo?! Imali bismo mnogo više razloga, da se tužimo, što ne trpimo, jer ništa nas ne čini sličnije Spasitelju, nego kad nosimo njegov križ . . Ne razumijem, kako može kršćanin križ neljubiti i bježati . . . Protivštine bacaju nas pod noge križu, a križ je ulaz u nebo. Da tamo dodjemo, potrebno je, da nas nogama gaze, da nas malo ciene i prema tomu s nami postupaju, preziru nas, u prah nas samelju . . . Sretni su na ovom svietu samo oni, koji posred muka ovoga života imaju mir duše:

oni uživaju radosti djece Božje. Sve su boli sladke, ako ih podnosimo sjedinjeni s božanskim Spasiteljem .. Trpiti? pa što je to? Ta to traje časak samo. Kad bismo mogli samo osam dana boraviti u nebu, onda bi zaisto razumjeli, koliko vriedi trpiti i jedan čas. Ni jedan nam križ ne bi bio težak, ni jedna kušnja gorka .. Križ je milost, koju Bog daje svojim prijateljem ... Koli je liepo, svaki dan u jutro Bogu se žrtvovati i sve primiti iz njegovih ruku za pokoru grieha!.. Moramo moliti, da obljubimo križ, onda će nam on biti sladak ...“

5. Uz ovakove osjećaje on je dakako ostao i posred ove bure miran. Strasti ne mogu nikada doprieti do onih visina, na kojih stoluje svetost. Ljudska mudrost može dotjerati dotlje, da je tko u patnjah miran i ravnodušan; ali Duh sveti čini više: da duša u patnjah nalazi blaženost. I tu milost imao je naš župnik. Kad dodje dan suda, govorio bi on, tada ćemo, blaženi s naše sreće, ponositi se svojim poniženjem, a bogati ćemo biti svojim oskudievanjem. Veselio se je on pako ovim protivštinam i stoga, što su ga čuvale, te ne bude hinac, kad je vidio, gdje se puk divi njemu, koji se je smatrao toli slabim i nevoljnim. Barem ne varam sviet, govorio bi. Ima vazda dosta ljudi, koji me stavljaju na mjesto, kamo spadam, te pokazuju moju pravu vriednost. Velik sam im za to dužnik, jer me baš oni uče, kako da sama sebe upoznajem. I on je doista iz svega ovoga crpao korist, da se u poniznosti uzdrži i sve više jača. Jednom mu pisa brat svećenik: „Kad bi tako malo poznavao bogoslovje kako vi, nikada se usmjelio ne bi, da idem izpoviedati!“ I Vianney, koji je jedva dospievao, da odgovara mnogim, koji su ga pismeno savjet pitali, zahvali svomu subratu, jer da je on jedini, koji ga dobro poznaje; preporuči mu se uz to u molitve, te bi primio od Boga milost, da se može ma gdje u kutu zakloniti i tamo do smrti oplakivati svoje griehe. A ova zahvala i prošnja bijaše izljev njegova iskrenoga srca.

6. U to doba bijaše u jednoj znatnijoj župi sastanak svećenstva. Govor se razpreo i o Vianney-u, pa pošto su zrelo pretresli njegove tobožnje pogrješke, odlučiše podnieti novomu biskupu Belleyskomu — kamo spade Ars kod novoga uredjivanja biskupija — izvještaj o neobičnom djelovanju i nerazboritoj revnosti jednoga njegovih župnika, koji da bi se morao razboritije i skromnije vladati radi svoga neznanja. Jedan od prisutnih mišljaše, da je dobro, ako saobći taj zaključak našemu župniku, ali u listu zapaprenom trpkim spočitavanjem. I pošto nije to bilo prvi put, da su mu se prietili crkvenimi kaznami, a on na sebi ništa vidio nije, što ne bi zaslužilo najveću strogost, za to je on i očekivao, da će ga jednom sramotno iztjerati iz župnoga stana. Bijaše tada biskupom čovjek kriepostan i pametan, dubok poznavalac ljudi i njihov vješt upravitelj. Prijatelj, dobročinitelj i savjetnik mnogih svojih svećenika, bio im je ujedno učitelj i uzor. Biskup *Devie* — to mu bijaše ime — nije povjerovao svakomu izvještaju i sumnjičenju. Vianney-a još mal da ni vidio nije, pa ga je već obljubio. Ljubio je njegovu priprostost, njegove trapnje, njegovo siromaštvo. Sam siromašan, razumio je savršeni život i krjeposti svetaca, a bijaše se takodjer visoko uspeo u sjedinjenju s Bogom. Njegovo srce pronicala je sveta vatra gorljivosti, pa je za to vrlo ljubio Vianney-evu pobožnost. On ju nije držao pretjeranom, ni smiešnom. S toga je bio uviek za njega. „Želim Vam, gospodo, reče jednom ovećemu skupu svećenika, želim vam nješto malo ove ludosti, kojoj se vi podrugujete. Ona ne bi škodila vašoj mudrosti.“ I drugom je prilikom govorio povoljno o Vianney-u, a govorio bi tako ozbiljno i odlučno, te su to mnogi kudioci smatrali kao prikor za svoje dosadanje držanje.

7. Biskup htjede jednu samo još da iztraži o njegovoj revnosti i o njegovom znanju. Prije nego li će to on sam iztraživati, pošalje u Ars svoje vikare generalne. — Oni dodjoše k siromašnomu našemu župniku, vidješe ga gdje radi i pitaše ga koješta. Vianney bijaše odviše ponizan, a da opravdava svoj rad, nego im ga je ocrtao priprosto i jasno, kako je samo mogao. Onda ih umoli, neka mu dopuste, da se ovdje smije zahvaliti, a da mu na ledja natovare laglje breme. Kasnije ga ponuka biskup, da sve težke slučajeve svoje pastve priobći njemu, a ujedno da mu javi, kako ih je on riešio. Takovih slučajeva saobćio je on biskupu više od dvie stotine, pa osim u dva slučaja, gdje bi biskup bio drugčije radio, u svih ostalih slučajevih biskup je posve odobrio rad župnikov. Stoga reče jednom biskup onim, koji su izticali župnikovo neznanje: „Ne znam, da li je učen, ali znam da je prosvietljen.“ Prema ovomu svomu uvjerenju i svojoj ljubavi prema župniku nije se on obazirao na prigovore, što su do njega dolazili.

8. Kušnje ove postadoše skoro osjetljivije.

Dosada su mu prigovarala zavedena, ali ne zlobna braća. Nu moglo se je unapried već znati, da će se prije ili kasnije umiešati i sviet. A kad se umieša sviet, kad hoće da bude proti komu moralni sudija on, koji samo opačinu promiče, onda on ide u svojoj strogosti dalje, nego u istinu kriepostne osobe, koje i same sebe prosudjuju prema tomu, što o bližnjem govore. Sviet poznaje svoje neprijatelje, one najme, koji djeli svojimi pokazuju, da su djela svieta opaka. Nu ugodnici Božji neprekidni su prosvjed proti djelom svieta, oni prosvjeduju proti njegovim opačinam glasom kriepostî, proti njegovoj oholosti glasom poniznosti, proti njegovoj putenosti glasom mrtvenja, proti njegovoj taštini glasom siromaštva, proti svim njegovim slaboćam, svoj njegovoj sramoti, svim njegovim pakostim svojom jakošću, svojim junačtvom i drugimi čudesi svoje svetosti. I Vianney bijaše skoro mnogim trn u oku. Mnogim je on poremetio mir, u koji ih zaljuljao bijaše grieh, šibao je njihove griehe, odkrivao im himbenost, udario je na njihove strasti ili je njihove sukrivce priveo na bolji put. Ovakovi uzeše da orlovskim okom paze na svaki njegov korak, svaku rieč, dali su na nj-paziti i stražiti, ne bi li išto mogli naći proti njemu. Uzeše se i na njegov neokaljan život blatom nabacivat; pisaše mu listove bez podpisa, pune najružnijih stvari; na zidove njegova stana, što ga je čistio pokorom i molitvom, priliepiše bezstidne oglase. I ove djavolske navale izrabio je on na svoju korist, ponizujući se pred Gospodinom, jer da doista nije vriedan van da ga sav sviet nogama gazi i po blatu vuče. Sad će, govorio bi, biskup s menom postupati, kako zaslužujem, te me štapom baciti van! Bolila ga je pri tom dakako misao, da se Bog vriedja; ali u drugu ruku veselio se je svemu, što Bog pripušta, da se proti njemu govori, jer kletva svieta da je blagoslov Božji. Jednom dodje k njemu svećenik, da ga pita savjet. I njega su dulje vremena ocrnjivali, progonili. Sad je mislio, da je već svakoj uztrpljivosti kraj, pa prije nego će odlučan korak učiniti, dodje da se svjetuje s našim župnikom. „Prijatelju moj“, odgovori Vianney, „činite kako i ja. Pustite, neka govore, šta hoće. Kad sve kažu, neće biti više ništa da govore, pa će zašutiti.“

9. Posljednje ove težke osvade ne imadjahu ni s daleka uprav nikakova oslona, jer se je naš župnik ugibao svakoj većoj prijaznosti prema duhovnoj svojoj djeci, znajući da je to pogibeljno savršenstvu, a da može koga i smutiti. Njegova čista duša znala je, što je shodno, što li nije. U svom dušobrižničkom radu on je gledao samo na Boga, a zaboravljao na svaku osobnost, koli svoju toli onih, koje je ravnao. Ništa ljudskoga nije primiešano bilo u onu povjerljivost, kojom je on vodio duše. Uztrpljivo i blago je podnosio sve slaboće svojih pokornika, ali nije ipak dozvoljavao, da na dugo razpredaju svoj govor, da često i bez osobita razloga dolaze. One duše, koje bi mu najodanije i najsklonije bile vodio je uprav oštrijimi putevi, te ne bi ni jednu sgodu propustio, da slomi njihovu volju, da ih priuči, te se zataje i u malih stvarih. Njegov odnošaj prema pokornikom bijaše prožet duhom vjere, milosti, vjernosti i žrtve. Ne obzirući se ni na koju osobu, vršeći s plemenite nakane dužnost svoju, pribavio si je obilnu milost Božju, koja je plodnim činila njegov rad.

10. Uz sve ove prigovore naš župnik nastavio je svoj obični život, te se ni u srcu uznemirio nije. Poput ljiljana u trnju cvao je on posred klevetanjâ, tužbâ, nepravdâ i gorkostî svake ruke, te je oko sebe na daleko širio miomiris svoje poniznosti i blagosti. U svojoj od ljudi napuštenoj, ali mirnoj duši sahranio je on sve boli, koje su osjetljivo probadale njegovo srce, pa se prikazivao isto tako miran, isto tako blag, isto tako razgovorljiv, isto tako nezabrinut za svoju čast, isto tako pristupan i družtven kao i prije. Nikada se u njegovih govorih nije moglo opaziti, da je žalostan, nezadovoljan. Često bi on rekao: „Svetci se nikada ne tuže“, pa je to i životom svojim potvrdjivao. Poput svoga božanskoga Učitelja šutio je on na poruge i pogrde, kojimi ga obasuše. Sve ovo nije ga u djelovanju i vršenju dužnosti ni smetalo ni suzprezalo, što se inače toli lahko i toli često dogadja. Vazda je jednakom ljubavi i točnošću vršio svoje dušobrižničke dužnosti, makar ga i koliko osudjivali kao propovjednika i izpovjednika. Očekivao bi višeputa, da će ga starješinstvo njegovo maknuti s onoga mjesta, ali bi on ipak sveudilj tako radio, kan da će tu ostati vazda. Ovako radi, tko čisto, plemenito, nesebično ljubi Gospodina, ne obzirući se ništa na sebe. U tom stoji ona nebeska mudrost, koja pazi samo na sadašnjost, a na drugo ne gleda, te ne radi da preteče osnove providnosti Božje. Ovaj božanski mir, koji u duši svetca nadilazi sve kušnje i nevolje tajna je, koju ne možemo ni razumiti ni protumačiti. U časovih velike tjeskobe srca treba da bude vjera dosta živa, te ni ne po-

sumnja o namjerah ruke Božje, koja nas kazni; treba da bude velika težnja za vječnimi dobri, hoćemo li odvažno i zahvalno da primimo i ono što je najviše gorko i žalostno. A nada sve je nuždno, da duša okom vjere prispodablja, kako ove patnje kratko traju, kako je krhko sve što prolazi, a kako je neizmjerno uzvišena i neprispodobiva ona slava, koju će nam radi toga dati. Do ove visine dovela bijaše milost Božja i krasnu dušu našega župnika. Sve ove patnje, koje su tim veće bile, što se je u sebe toli malo pouzdavao, nisu ga mogle slomiti. Njegovo uzdanje osnovano bijaše samo na Boga, zato nepokolebivosti njegovom nije moglo uzdrmati ništa, što od ljudi dolazi. Nepravednosti, što ih je trpio bijahu samo novi vez, koji ga je to čvršće vezao s Bogom. Odatlje je crpao novu snagu, da Boga ljubi i samo njemu da služi.

11. U životu mnogih ugodnika Božjih štijemo, da ih je i Gospodin napustio u čas, gdje su mnogi imali da trpe od ljudi i od djavla. Ovu kušnju, čini se, da je On prištedio našemu župniku. „Nikad nisam bio tako blažen“, kaže sam, „kako tada. Bog mi je dao, što sam tražio.“ Više se o tom od njega doznati nije moglo, ali iz toga, kako je on o tom govorio, smijemo zaključiti, da je baš to bilo ono doba, kada mu je Bog dao posve vanredne milosti. Činjenica je, da su tada hodočašća postajala veća, nego li se i slutiti moglo. Čim se je više udaralo na njegovu svetost, tim je ona više izbijala na javu za svakoga. Sa svih, pa i iz najudaljenijih strana počeše hrliti k ovomu izgubljenomu, neukomu, ludskastomu, himbenomu čovjeku, da mu saobće najskrovnije tajne savjesti svoje, da u najtežih prilikah pitaju savjet, da se preporuče u njegove molitve, od kojih su mnogo očekivali. On je sam često kazao, da je od Boga i od ljudi dobio što je samo želio. U to doba počeše njegova velika čudesa i velika djela, podkriepljena obilnimi milodari. Spomenut ćemo o tom još to, da se njemu u oči otvoreno ne usudi nitko ni jedne predbaciti. To bijaše nemoguće. Veselo njegovo lice, pronicavi njegov pogled razoružao bi svakoga sumnjivca. I njegovi neprijatelji danomice bi umnažali broj njegovih prijatelja, pa i sami se vrstali u njihove redove. Kušnja ova potrajala je osam godina, a u cielo to doba on ostade jednako odan. Trebalo je samo, da ga i najljući neprijatelj samo pogleda, pa ga eto njegova najodanijega prijatelja. Svećenstvo se najprije uvjerilo, kolik biser imade u njem, pa je prionulo uzanj svom dušom. Tako su prestali progoni, istina je izbila na javu, pobiedila je poniznost, jakom se pokazala slabost. Bog šalje kušnju čovjeku, da on obumre sam sebi. Kad ova blažena smrt ukopa i zadnje tragove ljudske slaboće, Bog je svoju svrhu postigao, a kušnja prestane.

Rajski vijenac.

Put časti.

Ljudi na svijetu imadu čudnovatih pojmova o časti. Jedan se nagje povrijegjen u svojoj časti od jedne samo riječce drugoga i zove ga na dvoboj. I je li sretno opalio ili ga na mrtvo sasjekao, tad misli, čast je spasena. Porad koje sitnice u časti pred ljudima stavljaju se eto ljudi u pogibelj, da budu osugjeni na vječitu sramotu od Boga — kralja časti. — Ne, mi ne smijemo u mišljenju ljudî tražiti svoje časti. Prava čast stoji u službi i vjernosti napram Bogu, kralju vječnosti. Ko ovu čast traži, toga će Bog u raju proslaviti, pa makar ga prezreo i sav taj svijet na zemlji. Ovim putem časti išli su priznavaoci, koji se, kako veli sv. Pavao, nisu stidjeli evangjelja.[1]) Oni su znali, kome su vjerovali, i zato su priznavali jasno i veselo pred čitavim svijetom, da je Isus kralj njihov, crkva majka njihova. Ovim putem u kraljevstvo nebesko mora da ide svaki kršćanin, svaka kršćanka; „jer ko se mene stidi pred ljudima,“ govori Krist Gospodin, „toga ću se i ja stidjeti pred svojim Ocem nebeskim; a ko me prizna pred ljudima, toga ću i ja priznati pred svojim Ocem nebeskim.“[2])

Oni dakle, koji se na zemlji zborom i tvorom diče ovim priznanjem, putuju putem časti u kraljevstvo nebesko. Na ovome časnom putu vide se samo pravi i čestiti kršćani katolici. Naravni zakon, što je čovjeku duboko zasagjen u srce, i zapovijedi Božje može obdržavati i plemenit poganin i jedan nevjernik i krivovjernik. Ne krasti, ne

[1]) Rom. 1, 16.

[2]) Luc. 12, 9.

ogovarati, preljuba ne činiti i t. d. ujedno su i društvene krjeposti. No uz zakon Božji vjerno stajati i crkvi Božjoj vjeran biti, da, i u najmanjim stvarima, pa radi vjere i štovanja k Isusu, koji je rekao: „Ko crkve ne posluša, neka ti bude kao poganin i carinik,“[1]) i zapovijedi crkvene djetinjom prostotom i ljubavi obdržavati: to samo može kršćanin katolik. Majka veli: Djeco, danas ne ćemo jesti toga jela; djeco, u nedjelju ćemo se svi skupiti u crkvi; djeco, u uskrsno vrijeme naći ćemo se svi kod zajedničke obiteljske gozbe, kod stola Gospodinova: i djeca odgovaraju: Jest, majko, što i kako ti hoćeš, onako ćemo činiti, u malom i velikom slušat ćemo te — iz štovanja, iz vjernosti, iz ljubavi naprama tebi! — Ovaj jezik, ovaj nalog i odgovor, ovo priznanje razlikuje, kako rekosmo, kršćanina katolika od sviju drugih ljudi. I s toga naša najpreča, naša najviša čast neka nam u tome stoji, da se slobodno, junački i otvoreno pred čitavim svijetom pokažemo kao prava djeca katoličke crkve svoje. Ovo priznanje jest putovanje putem časti. Kada kralj okiti kojega vjerna slugu države svoje ili hrabrena borioca u vojsci svojoj redovnim križem ili redovnom zvijezdom: zar će se onda ovaj čovjek stidjeti pred svijetom pokazati se u ovom svome odlikovanju? Zar će on ovaj počasni znak sakriti ili zar se ne će baš obradovati, kad se mogne svijetu javno pokazati, a sa križem ili sa zvijezdom na prsima? — Naša djetinja pokornost, naša vjernost napram crkvi, to je red Kristov, to je sjajna zvijezda, to je naš osobiti počasni znak, koji nas razlikuje od svih drugih, koji nijesu kršćani katolici! — Pa da se toga znaka stidim? Da ne budem još i ponosit i veseo, što putujem ovim putem časti? — Da, i sâm nevjeran svijet ne može, a da visoko ne cijeni značajna čovjeka, na svome mjestu čovjeka i čvrstih načela čovjeka. Pa zar nije ova vjernost i zalog vječnoga života, kraljevstva nebeskog?

Plemić neki, čovjek, no koji se samo zvao kršćanin, dade svoga sinčića na odgoju i nauku u zavod pobožnim svećenicima. U školskim praznicima vrati se dijete u očinsku kuću. Kada se jednoga posnoga dana iznijelo na očev stol i mesa, ne će mali da ga jede. Otac mu zapovjedi: moraš! No dječak odvrati: Danas mesa jesti bio bi, oče, smrtni grijeh; tako nam je rekao u školi naš učitelj, jer crkva zabranjuje, a crkvena zapovijed jest kao i Božja. Ja dakle ne smijem, ja ću jesti od drugih jela. — Šta, derane, odvrati ljutito otac, ako ne ćeš mesa, ne ćeš ni šta ti hoćeš! Nosi mi se od stola u drugu sobu! — Milostivoj majki na žao se dalo, što joj drago dijete mora gladovati, pa mu poslije ručka kridomice donese nešto da uzme. No dijete ne htjede ništa da uzme i reče: Ne, draga majko, ne smijem, otac mi je, čula si, zapovjedio, da ništa ne jedem. Njegovoj zapovijedi, da mesa jedem, nijesam se pokorio, jer Boga ne ću da uvrijedim ikakvim grijehom; a posve ništa ne jesti, to ja mogu, i s toga ti, majko, ne smijem ljubavi primiti. Ja hoću i moram poslušati, što mi je otac rekao. Tronuta majka ispripovjedi to odmah ocu, i majki i ocu do suza dogje. — Kad je otac početkom školske godine doveo dijete opet u odgojilište, reče profesoru: Hvala Vam gospodine! Moje me dijete na pravi put naputilo. Moje me dijete na kršćanstvo obratilo.

Put revnosti.

Ovim putem putovali su Apostoli i njihovi učenici; i svi svećenici i vjesnici evangjelja moraju ići za njihovim primjerom; da, svaki kršćanin i kršćanka, koji svojim mišljenjem, svojom krjeposti svjedoče za istinu i svjetlo njezino razlijevaju po ovome svijetu, na svoj su način propovjednici evangjelja, radnici u vinogradu Gospodiňovu, suradnici velikoga djela našeg otkupljenja i spasa krvlju Isusovom otkupljenih duša.

Put krvi.

Šta nam je povjest ostavila o svetoj Simforozi i njezinih sedam sinova, to nam živo i oduševljeno pripovijeda Sveto pismo o drugoj jednoj materi, koja isto tako imala sedam milih sina. Svi budu pozvani, da se odreku svoje vjere, da zabace zakon Božji. Svi jednim ustima, jednom dušom izjaviše: prije i radije umrijeti, nego li od zakona svoga odstupiti. Već šest slatkih sinova pred majčinim očima izdahnulo pod najstrahovitijim mukama, što ih samo moglo izmisliti srce, u kojem ni iskre čovještva nije bilo. Dogje red i na najmlagjega, majki najslagjega. Mislio divlji samovoljnik, majčino se srce mora sad ganuti. On je zovne, neka nagovori toli milo dijete svoje, koje doslije odbilo sva njegova obećanja i po primjeru braće svoje prije i radije voljelo umrijeti, nego li od vjere otpasti. Gledajući kô pred sobom užasne i strahotne muke, što predstojale sad slatkom joj sinku, dade se majka skloniti i odzva se riječima silni-

[1]) Matth. 18, 17.

kovim. Pristupi milom još jedino živom sinu svome. — Nesretna majko! Kud ćeš, stani! Ako nagovoriš sina, da otpane od vjere, ti si ga, istina, otela vremenitoj smrti, no predala si ga jadna u zjalo vječnoj! Ah, ne bojte se! Ova plemenita žena imade u srcu muževne sile, imade u njedrima junačke snage. Čujte, kako progovara majka sinu uzvišenosjetnim glasom: Sine moj, smiluj se majci svojoj, koja te pod žarkim srcem devet mjeseci nosila, tri godine mlijekom dojila i hranila i u te zlatne godine dovela! Sine, molim te, gle ono lijepo, krasno nebo, pa se ne ćeš prestrašiti toga krvnika! Gle ono lijepo, divno nebo, pa ne ćeš drhtati pred tim užasom, pred tim nečovječnim mukama! Gle ono lijepo, zlatno nebo, pa ćeš ustrajati u zakonu Gospodinovu, smrt nadvladati, a vječni život zadobiti! Gle ono lijepo, veličajno nebo! Ustraj, sine, boli ne traju dugo, a radost na vijeke. U nebu ćemo se opet vidjeti! — Milo dijete eno posve u krvi umire. I majka Makabejka, primeće Sveto pismo, jakim i hrabrenim srcem podnijela i mirnim pogledom gledala, gdje joj pred očima isti dan poginu najdivljim načinom sedam milenih sinova. Gledala majka, a rad nade, što ju stavljala u Boga svoga.[1]) — Zadnja žrtva bila je sama majka. — Ovaj put u lijepi raj jest put krvi, i milijuni su po njem putovali: djeca i djevice, muževi i osijedjeli starci. Vječna sreća nije preskupa, pa stala Bog zna šta!

Put križa.

Isus je putovao putem križa. Ko dakle hoće da bude učenik njegov, mora uzeti na se križ svoj i za njim ići. Križ nositi uvijek je mučno i teško čovječjoj naravi; no šta nas pri tome može utješiti i težinu nam veoma osladiti, jest pomisao, da je put križa najsigurniji, najkraći, najlakši i ravan put u kraljevstvo nebesko. Put, što nam Isus u lijepi raj pokazao, mora da bude za cijelo najsigurniji, jer on sam veli: „Ja sam put, istina i život!“[2]) „Nije li morao Isus trpjeti i tako unići u svoju slavu?“[3]) „Ako ovako biva na zelenu drvetu, šta će biti na suhu?“[4]) Osim toga vodio je Bog ovim putem sve svoje odabranike i svoje najdraže prijatelje. Svi, koji su bili Bogu dragi i mili, u starome i u novome Zavjetu, ne izuzevši ni Marije, nebeske kraljice, morali su biti pohagjani i kušani mnogom i teškom bijedom i nevoljom. I kako smo mi danas svi grješnici, a kazne se grijeha naših moraju svakako otrti i uništiti, prije nego mognemo unići u lijepi raj, to je bolje i kud i kamo laglje svoj križ ovdje na zemlji ustrpljivo nositi, nego li krivnju svoju u očistilištu okajavati; „da, kud i kamo je laglje“, veli sveti Pacijan, „očišćen biti vodom pokore, nego li vatrom očistilišta.“ Put križa vodi nas i najbrže k svrsi. Pobožni Baltazar Alvarez zove ga poštanskim putem u lijepi raj, a bijede su i nevolje brzi poštarski konji, ili, kako veli sveti Augustin, lagje hitroplovke, stube, ljestve, po kojim se ravno kô po žici dolazi u lijepi raj. I za to rasvijetljen kršćanin gleda u mukama i u teškim križevima kao milosti i milosrgje Božje; Bog nam ih šalje svaki dan i samo iz ljubavi, da nam nigda ne ponestane sredstava, da postanemo slični prilici njegova Sina i tako da putujemo, sve za njim idući, u lijepi raj. — Cijeni dakle, oj kršćanine, visoko cijeni križ svoj i ne daj, da ti i jedna izmakne prigoda, kojom bi mogao ustrpljivošću i križem steći si zasluga za vječnost!

U nekom pobožnom manastiru živjele dvije sestre, jedna starija, a druga mlagja, obje vezom sestrinske ljubavi najuže spojene. Starija sestra bila nadstojnica novakinjâ i odgajala mlagju, i ova ju s toga kao svoju duhovnu majku osobito štovala i ljubila. Stariju sestru zapade i čast predstojnice. No iza tri godine opet stupi u krug prostih sestara i bude odregjena od nove predstojnice, da dvori bolesnike. Ova služba bila za njezine slomljene sile dosta poteška, i jednoga dana potužit će se mlagjoj sestri na svoj teret i posao, a ova reče, da bi ju ona, kad bi samo mogla, veoma rado u poslu zamijenila. Iza nekoliko dana snivala mlagja sestra, da vidi Isusa, gdje naprćen križem u manastirskom hodniku ide za starijom sestrom, no ona od Isusa i križa njegova sve jednako bježala, dok ne uteče. Tad poleti mlagja sestra i skine sa dragoga i mukotrpnog Isusa teški križ. — Drugoga dana promijeni predstojnica službe u manastiru, a da za sve to nije ništa čula ni znala, i mlagja sestra dobije službu, koju starija toli teško vršila. Kasnije saznade starija, što je snivala mlagja sestra. Za cijelo da je posve lako razumjela, šta je ovo značilo i na koga se odnosilo. — Koja je od njih dviju sretnija bila?

Strmeniti put u raj.

„Kraljevstvo nebesko trpi silu, i siloviti ga otimaju.“[1]) Ko na ime sâm sebe svladava i uvijek

[1]) II. Macc. 7, 20. — [2]) Joan. 14, 6. — [3]) Luc. 24, 26. — [4]) Ibid. 23, 31.

[1]) Matth. 11, 12.

ostaje gospodar nad svojim strastima, ko podupiran milošću Božjom svoju narav junački pobjegjiva, taj putuje, ako to biva iz ljubavi naprama Bogu, strmenitim putem u raj. Viteški su čini veliki, orijaški koraci uz brdo, oni su prijeki, strmeniti put k svetosti i blaženstvu. Često digne samo jedan jedini takov junački čin čovjeka na visok stepen krjeposti, i kako veli sveti otac Ignacije: „Viteški jedan čin više vrijedi nego li sto i sto običnih vježbanja.“ A čovjek imade toliko zgoda i prilika, da i u najmanjim stvarima učini junačku krjepost. — Šta je junaštvo?

Slavni kralj švedski, Karlo dvanaesti, zaljubio se za mladih godina jako i strastveno u vino, i ne jedanput ga našli i vidjeli pijana. Jednom u takovu stanju zaleti se na svoju staru majku veoma oštrim i uvredljivim riječima. Sutradan spomene mu jedan od njegovih prijatelja — rijetka li primjera otvorenosti napram kralju! — koli je teško i bolno moralo jučer biti njegovo vladanje staroj mu i onako dobroj majci. — Karlo sasluša mirno svoga prijatelja; ozbiljne ga zaokupe misli, što do u dno srca dirale. Misli, misli, sve na jedno smisli i zapovjedi, da mu se donese čaša i staklenka najboljega vina. — Donesu mu. Karlo uzme u ruke staklenku i čašu i pogje k ostarjeloj svojoj majci. Majko, tiho joj poče, kad pred nju stupi, ja sam te jučer uvrijedio, teško rastužio. — Na to napuni čašu punu puncatu, popi je u kap na očigled začugjene majke i reče: Ovo je, majko, zadnja čaša vina, što sam je ispio. Odslije nikad nijedne, dok budem živ! I držao se kralj riječi. — Nije li to bilo junaštvo?

Neka mlada gospoja ljubila svoje jedino, svojo prvo djetešce, ljubila svoje mezimče žarko, nada sve, pazila ga majka kao oko u glavi. Oboli joj angjelak. Majka htjede skloniti Boga, da joj ozdravi milo čedo, tu jedinu radost njezinu. Ona htjede i od svoje strane prinijeti Gospodinu veliku žrtvu. Ja ne ću više, povika Bogu, svoga zlata, najdražega zlata, svog cvjetića, najljepšeg cvjetića, nevinašca svoga ne ću više nigda ni jedanput poljubiti! I ostala majka vjerna svojoj riječi. — Nije li to bilo junaštvo?

Sveta Franciska Chantal, dok još bila u svijetu kao bogata gospogja, uze nekog bolesnika u svoju kuću. Rane mu na tijelu bile toli teške, vonj od njega toli nepodnosan, te ga više njezina služinčad nije hotjela dvoriti. Na to preuze sama gospoja baronica njegu oko bolesnika i dvorila ga milo, nježno više mjeseci, dvorila ga s majčinim srcem, sve dok ne preminu u njezinu naručaju. — Nije li to bilo junaštvo?

Neka tužna udovica zamoli svetoga biskupa Paulina, da joj sina jedinka otkupi iz ropstva. Paulin nije više imao ništa, bio već sve porazdijelio med siromake. Bilo mu baš posve nemoguće da ispuni želju udovice. A od srca bi rado ostao i bez ruha i bez kruha. Tada se Paulin sam predade u ropstvo namjesto mladića. — Nije li to bilo srce i junaštvo?

Lijet ljubavi.

„Ljubi,“ veli sveti Augustin, „i radi, šta ti drago!“ Pravoj, svetoj, Božanskoj ljubavi ne može ništa na put stati. Vjera prolazi, nade uestane, samo ljubav ostaje. Ko dakle razumije to veliko umijeće: ljubiti Boga svoga nada sve, iz svega srca svoga, iz sve duše svoje, iz svih sila svojih kao Mandalena, Terezija, Katarina, Agneza, kao Ignacije, Augustin i stotina drugih miljenika Božjih: taj se diže iz suzne doline zemskih stvari, taj se kô na krilima vije u lijetu ljubavi k Bogu svome. „Oj sveta ljubavi, upali, upali srce moje! Kad bih ja znala, da još i jedna kapljica krvi teče u mojim žilicama, da još i jedno vlakance ima u mojem srcu, koje nije proniknuto ljubavlju Boga moga: ja toga u sebi ne bih podnosila, ja bih krv onu izlučila, ja bih vlakance ono odmah iščupala.“ — Tako je uzdisala žarkom ljubavlju rasplaméena Marija Mandalena Pacijska. Slično je govorio i od ljubavi razgoreni Franjo Saleski.

Paljetkovanje s mojega puta.

VIII.

1. U putopisih, koji nam crtaju krasotu predjela oko Rheine, osobito se krasnimi bojami riše vožnja ladjom od Mainza do Kölna. Nije za to čudo, da sam i ja željno izčekivao čas, kada ću na 13. kolovoza u jutru krenuti parobrodom u te divotne krajeve. I nadošlo vrieme, gdje nas se je sva sila putnika našla na okupu, te se jedva kre-

tasmo na palubi poveće ladje. Jedno nas je ipak ovdje proredilo, što je u drugu ruku mnogomu, a moglo je i svim nam pomutiti posve željno izčekivani užitak. Digao se bijaše žestok vjetar, te nisi mogao ni koraknuti, a kiša, što je uz vjetar rominjala, mnoge je u ponutricu prisilila. Ja sam ipak uz svu tu nepogodu ustrajao, kao prikovan na stolici, omotan u oveću maramu, s crven-kapom na glavi, s knjigom i florisi u ruci, neka mi ne izmakne ništa znamenitijega. Do mene se smjestiše i junački se ponieše Flaminci iz Belgije: ženitbeni drugovi, koji se vraćali iz Wörishofena od čuvenoga Kneippa. Gospodja umjela nješto njemački, a ja natucao štogod francezki, i tako se razumjeli, pak sam im gdjekad i tumačem mogao biti.

2. Na dugo bi se oteglo, kad bi uzeo podrobno opisivati ovaj put. Za to se hoće knjiga: toliko je ovdje povjestnih spomenika, toliko pobuda na najozbiljnije promišljanje, toliko prirodnih krasota! Nije dakle ništa neobična, što su amo rado zalazili i rado ovdje boravili miljenici njemačkih vila (Goethe, Wagner), jer im je bujna mašta nalazila u obilju hrane. Uz obale Rheine nižu se krasne bašće, pune plemenita voća, a posred njih mnogi krasni ljetnikovac. Na obroncih gora, što se nižu osobito na desnoj obali, zasadjeni su vinogradi, koji rode glasovitim vinom. A vrhove tih brdeljaka na mnogo mjesta krune gradine, mukli svjedoci davnih vremena srednjega vieka, pa i davnijega još doba; pače te koješta zanosi i u vremena prije Krista. Nu moji štioci jedva će se zadovoljiti ovimi obćenitimi, tamnimi potezi, pak je red, da zadjem ipak u pojedinosti, makar i to bilo dosta površno.

3. Od Mainza do Koblenza nitko ne smije propustiti, a da se ladjom ne vozi, jer je prirodnih ljepota ponajviše. Na desnoj obali stere se spomenuti već Rheingau. Kod gradića *Biebrich*, gdje bijaše do 1866. priestolnica vojvode Nassavskoga, razblažuje nam oko pogled na dvorac, na drvored, na liepo šetalište, pa na niz milovidnih ljetnikovaca. Sve ovo nam dozivlje u pamet glasoviti *Wiesbaden*, za koji je ovdje parobrodarska stanica, a kamo se dodje za 20 časaka kolima na paru. Vrlo je tu živahno u svako doba godine. I zimi bo boravi u Wiesbadenu 5 do 6000 stranaca, a više od 100.000 zadje ih amo i prodje ovuda tečajem godine. Do stanice parobrodarske diže se spomenik od Hoffmana na slavu junakom iz god. 1870./71.

3. U daljnem teku prolazimo kraj više tvornica za pjenušac, kraj ponajboljih vinograda, koji se steru sada mal ne do rieke same. Bajne su upravo svote (15—20.000 mar.), za koje se prodaje kadkada bure (12 hl.) ponajboljega Rauenthalovca. Gradić *Eltville*, najstariji u ovom kraju (spominje se već 9. vieka), bijaše njekoć svojina nadbiskupâ Mainza, a često i priestolnica njihova. Uz obalu Rheine diže se nadbiskupski dvor sa gotskim tornjem, što ga je sagradio (oko 1320.) nadbiskup Balduin. Ovdje su Guttenbergovi učenici (1467.—69) osnovali tiskaru, u kojoj se tiskala njekolika djela, koja se danas već riedko mogu naći (vocabularium latino-teutonicum). Najznamenitije tvornice pjenušca ovdje su. Njeke imadu ogromne podrume, gdje mogu smjestiti 15.000 hl. vina u buradi i 1,200.000 boca. Tvornica Matth. Müller et Comp. imade ogromno bure od 1380 hl.! Parobrodarska je tu stanica za kupelj (Schlangenbad), koju posjećuju osobito ženske. A na junake svoje iz 1870/71. ne zaboraviše ni ovdje, jer im se tik do Rheine diže spomenik, koji dok pronosi slavna djela predja, uzgaja mlad naraštaj u duhu požrtvovne ljubavi za rodnu grudu.

4. Evo nas do mala u kraju, koji nam dozivlje u pamet glasovitu njekoć opatiju Cistercita *Eberbach*. Najstarija kćerka glasovite opatije u Clairvaux, kojoj je udario temelj sam sv. Bernardo, bijaše Eberbach razsadnica svetoga života, dubokoga nauka, pa i težanja zemlje za daleki ovuda kraj. Tomu ne mogaše zatrti traga ni seljačka buna za reformacije, ni tridesetgodišnji rat, pa ni sekularizacija, koja se može pohvaliti, da je prostorije namienjene njekoć slavi Boga, dobrobiti čovječanstva, pretvorila u kaznionu! Ne ozvanja sada tu skladan poj sluga Božjih, koji hvalu uzdavahu stvoritelju ovdješnjih krasota; ne vije se put neba miomirisan tamjan pobožnih molitava iz srdaca 200 redovnika — ali njihovu slavu pjeva i danas uzorno obradjeno tlo; njim zahvaljuje blagostanje svoje cieli ovaj predjel.

5. Krajevi ovuda, kako su njekoć i za rimsko doba slovili s ljepote i plodnosti, upoznaše rano i istinu kršćansku. Za to se i nalazi ovdje vrlo drevnih crkava. Medju najstarije ide basilika *sv. Aegedija* u *Mittelheimu*, do kojega je odmah *Winkel*, mio nam i drag s toga, što je tu boravio (850. do 856.) glasoviti učenjak nadbiskup Rabanus Maurus. Ovdje se diže (104 m. nad Rheinom) glasoviti Johannisberg, gdje obitelj kneza Metternicha imade vinograde svjetskoga glasa, što ih je zasadila njekoć takodjer redovnička ruka, kao i one

na Steinbergu kod Eberbacha. Boca ovoga vina stoji 5—24 marke! Vrstnoću mu daje ne samo položaj, nego najviše kasna berba, koja je ovdje u običaju još iz đoba, kada sve bijaše u rukuh sinova sv. Benedikta, koje amo pozva (1186.) Ruthard, nadbiskup Mainza. Predaja priča o tom ovo. Jedne godine zaboravi praopat Fulde, da pošalje dozvolu amo, neka se bere groždje, koje već trunuti počelo. Kad je dozvola došla, valjalo je bobice, što već popadoše, posebnimi grabljami sabirati, a vino bijaše tada nad svako očekivanje plemenito. Od to doba kasna je trgatba i danas.

6. Mjestanca, što su nam sada na domaku, podsiećaju nas na vrlo znamenite pojave u povjesti znanosti, državnoga i vjerskoga života. Postaja *Geisenheim* dozivlje nam u pamet i veliku onu težnju za sjedinjenjem u pravoj Kristovoj vjeri i crkvi one braće, koju je strast razdvojila bila. Tu bijaše milo obitavalište kneza izbornika i nadbiskupa Maiuza Ivana Filipa, koji je, makar i svojim posebnim putem i načinom radio o tom sjedinjenju. U kolu onih, što mu ovdje u tom pružiše ruku bijaše i glasoviti učenjak Leibnitz, po vjeri protestant. Makar da se povjestnički ne može dokazati, da je iz pera ovoga velikana duhom potekao predlog o sjedinjenju, koji da je Ivan Filip predao u ruke pape Aleksandra VII., sigurno je ipak, da je Leibnitz u tom velikom pitanju radio složno sa Španjolskim Minoritom Rojas de Spinola, koji je kasnije bio biskup u Bečkom Novom mjestu i apostolski povjerenik u poslu sjedinjenja. Isto tako je Leibnitz o tom pitanju dopisivao i s glasovitim biskupom Bossuetom. Sve ovo tim življe izbija pred oči, što je mudrost velikoga pape Leona XIII. preznamenito ovo pitanje danas opet iznesla na javu.

7. I dok nam ovaj gradić od 3200 duša dozivlje u pamet ove dogodjaje, što zasiecaju u pitanja vjere, evo nas opet kod drugoga, koji dira rodoljubne žice srca našega. Po dnu Niederwalda pružio se gradić (4300 stanovnika) *Rüdesheim,* odakle nam se vije pogled prema „narodnomu spomeniku,“ prema „Germanii.“ Veličanstveni ovaj spomenik (25 m. visok) plod je pobjedonosne vojne Njemaca proti Francezkoj 1870. Na gorostasnom podnožku stoji ogroman kip Germanie (10 m. visok). Na licu joj čitaš veličanstven mir. Kosa joj leprša, a glavu kruni vienac lišća hrastova. U desnici joj kruna, ovita lovor-viencem, koju pruža pobjedniku. Ljevicom je obuhvatila ogroman mač ($7^1/_2$ m. visok), lovorom ovit. Prsa joj resi njemački orao, a odielo ukrašeno slikami životinja, kakove spominje njemačka basna. Na podnožku imade raznih skupina od mjedi: alegorični prikazan mir i rat. Uklesane su i kajde i rieči glasovite njemačke davorije „Wacht am Rhein,“ a što ona upravo znači, to bolje od napisa kazuje onih do 200 kipova, koji nam prikazuju prvake njemačke u raznih strukah, što no sudjelovaše kod ujedinjenja Njemačke. Temeljni kamen položio je sam car i kralj Vilhelm 16. septembra 1877., koji je spomenik odkrio 28. septembra 1883. u prisutnosti svih vladaoca njemačkoga carstva ili njihovih zastupnika. Nadjoše se kod te svečanosti i vojskovodje iz zadnjega rata, te mnogi, koji su kao vojnici sudjelovali. Kad znamo, da je spomenik djelo njemačkih umjetnika (Ivana Schillinga, prof. Weisbacha prof. Lenza, Bierlinga, Gladenbecka, Holzmanna); da je gradja uzeta iz raznih krajeva Njemačke, da su njemački radnici godine i godine ulagali velik trud u ovaj posao, onda treba da svako priznanje izrazimo narodu, koji nije žalio troška od 1,200.000 m., da izkaže dostojnu počast poginulim, priznanje živim, a vruću pobudu potomstvu, kako reče car i kralj, kada je stavljao temeljni kamen. Tko da ne crpa ovdje veliku nauku o ljubavi prema onoj grudi zemlji, koja ga je rodila; prema narodu u davnini onako slavnom, kakav je i naš! Tko da ne zaželi u dnu srca svoga, da se i naš mladi naraštaj razgrieva na vatri slavnih čina iz prošlosti, te vriedan bude, do potrebe, da djela nova dostojno povrsta u red davne prošlosti!

8. Brdine, što se dižu do obalâ Rheine sve više se sbližuju, vinogradi se po malo gube, ali krasote prirode ne prestaju, pače one kan da će ovdje sve do Goara biti još najveće u cieloj dolini Rheine. Tu se vozimo uz pećinu označenu crnim križem, gdje je pohranjeno srce povjestničara ovih krajeva Nik. Vogta, čije tielo je pokopano u dvorskoj kapelici Johannisberga. Prolazimo uz toranj (miševâ), što ga je oko godine 1000 sagradio nadbiskup Willigis, koga da su čak amo progonili miševi i života ga lišili za kaznu tobož njegova tvrda srca. I na Rudolfa Habsburškoga svraća nam se misao, kad ugledamo gradine: čarobni Rheinstein, Falkenburg, pa Sooneck, jer je on odavlje pokrenuo svoj rad na zator „vitezova,“ koje je on prozvao kradljivci i razbojnici. A tek *Lorch,* drevni *Laureacum,* koji nas podsieća na

glasovitu thebansku legiju, koja razmještena bijaše i u ovom kraju, sve do Triera, Bonna, Xantena! Prošav kraj ruševina gradine *Fürstenberg,* dolazimo do gradine *Stahleck,* gdje se vjenčao sin Henrika Lava sa Agnetom Hohenstaufskom, te izmireni bili Guelfi i Ghibelini. Sretno obidjosmo pogibeljna njekoć mjesta, gdje se je iz vode pomaljala pećina, pa i „sedam djevica,“ sedam kamena, što iz rieke za male vodostaje vire. Evo nam i bajne, mnogimi pjesnici opjevane stiene (Lurlei). Ruševine starih gradina učestale (Deurenburg, Liebenstein, Sterrenberg, Marksburg), medju kojimi nam se ukazuje glasovito Gospino prošteniště *Bornhofen,* gdje je čudotvorni kip Majke Božje, te mjeseca septembra s daleka nagrne amo mnogi sviet. Posjet je i sada još vrlo velik, makar da je 1873. dokinut ovdje samostan, koji utemeljio bijaše u 17. vieku nadbiskup Hugo Orsbeck. U drevnom gradiću Boppard podigla se na ruševinah njekadanjega franjevačkoga samostana katolička učiteljska škola. U malešnom razmaku bijaše ovdje njekoć i samostančić Sv. Martina, sada u rukuh evangelika, koji u njem osnovaše popravionicu za djecu, pa na Marienbergu samostan Benediktinkâ, jedan od najznamenitijih u Njemačkoj, gdje je danas lječilište mrzlom vodom. Stanica *Rhens,* gdje je birano više njemačkih vladaoca, dozivlje nam u pamet nedaleki odavlje „kraljevski stolac,“ koji su njekoliki ljubitelji povjestničkih uspomena u našem vieku (1843.) obnovili i uzpostavili prema opisu, kakav o njem nalazimo u starih knjigah. Od stanice *Ober-Lahnstein* ide se u glasovito kupatilo *Ems,* zaklonjeno po dnu uzke doline, a okruženo veličanstvenim perivojem. Na otoku *Oberwerth* još ćemo naći njekadanji samostan Benediktinaca, pa onda nas evo kod *Confluentes* Rimljanâ, na utoku Mosele u Rheinu: kod *Koblenza.*

9. Dražestan je položaj ovoga grada, koji bijaše njekoć vlastničtvo, a njeko vrieme (1786. do 1794.) i sielo Trierskih biskupa. Usljed naravnoga položaja tvrdja je to prvoga reda zajedno s Ehrenbreitsteinom, što se na desnoj obali Rheine diže na strmoj pećini. Oba su spojena mostom na ladje i željezničkim mostom. Do Rheine liepa je obala, gdje su na jugoistočnoj točki krasni nasadi carice Auguste, a na sjeveroistočnoj se diže crkva sv. Kastora 836. posvećena, koja sada rabi kao župna. Godine 860. tu je viećao onaj mješoviti sastanak, na kom se radilo na izmirenju braće Ludovika Njemačkoga i Karla Ćelavoga, gdje je sudjelovao i glasoviti metropolita Rheimski Hincmar, najodličniji crkveni dostojanstvenik, državnik i kanonista u franačkoj crkvi IX. stoljeća, odlučni borioc proti pseudoisidorismu, proti razvjenčanju Lothara II., proti strogomu augustinianismu. U južnoj popriečnoj ladji štuje se čudotvorna slika Gospina, koja bijaše posjed sv. Brigite, a imade i liep snimak Rubensove slike, kako Isusa skidaju s križa. Još svraćaju pažnju tornjevi na crkvi naše Mile Gospe, koji su skraćeni nakon obsade grada sa strane Franceza (1688.), te dobiše neobičnu kapu na krovu. Putnik s naših strana promatra ovaj grad tim pomnjivije, što je tu (1773.) rodjen bivši državnik austrijski knez Metternich. Pomisao na nj podsieća nas i opet na spomenutoga državnika Hincmara, koji je svoje obsežno znanje, svoj visoki položaj i odlučnost u radu posvećivao kroz cieli svoj život velikoj misli: kako će se crkvi pomoći, da svoju konservativnu, sav sviet obuhvatajuću od Boga joj namienjenu zadaću bez zaprjeke vrši, te pronikne u sve odnošaje države i družtva, a u tu svrhu da se odstrani svaka samovolja, svako spriečivanje, dolazilo ono ma odkle. Uz ovoga velikana javlja se i slika „Herkula znanosti“ u našem vieku, *Ivan Görresa,* koji je takodjer ovdje rodjen (1776. † 1848). Njegov rad, da se digne njemačko carstvo pod vodstvom Austrije; pa njegovo crtanje povjesti, kojoj je Krist središte, zanosi nam posve dušu. Ehrenbreitenstein sjeća nas na njemačkoga pjesnika Klementa *Brentano,* koji je ovdje rodjen 1778. († 1842. u Aschaffenburgu). Za nutarnji život crkve u Njemačkoj vrlo je on zaslužan, jer su njegove „duhovne pjesme“ razgrijale mnogo za vjeru hladno srce, razbudile mnogu uspavanu za vjeru dušu. Njegovu peru imademo zahvaliti, što su pobilježena vidjenja Katarine Emmerich, kraj koje je on u Dülmenu, dozvolom duhovnoga starješinstva, uz malo prekidanje ostao mal ne 6 godina. A koliko priznanje zaslužio je svojim nastojanjem, da se razbudi katolička književnost, pokazuje nam njen krasan razcvat u naše doba.

10. I od Koblenza do Kölna zanimivije je voziti se ladjom nego željeznicom. Nedaleko (kod Engersa) kažu da je Caesar drugiput prešao preko Rheine (53. pr. Kr.), a nješto dalje (kod Weissenturma) prviput (55. pr. Kr.), kaošto je i u novije doba (1814.) učinio marechal Blücher na drugom mjestu, kako putnikom posvjedočava spomen-ploča. Od Engersa liep je izlet u bivše opatije Praemonstratensa u *Saynu* i *Rommersdorfu,* koja prva rabi

danas za školu i župni stan, a druga u gospodarstvene svrhe. U *Neuwiedu* na glasu su uzgojni zavodi, a osobitost je obćina Herrnhutovaca, koji stanuju u posebnom dielu grada. To su potomci „česke braće," koji su se ovdje naselili 1750. Kod stanice *Brohl* izlaze putnici, koji će posjetiti glasovito jezero *Laach*, a još glasovitiju opatiju Benediktinaca *Maria Laach*, te najstariju danas basiliku u Njemačkoj, pobožnu zadužbinu falcgrofa Henrika II., Siegfrieda, a najviše grofice Hedwige od Ara. Preko 600 godina djelovali su ovdje sinovi sv. Benedikta, i to revno i spasonosno, izuzev razdobje od 1328.—1474., kada je stega duboko pala bila, te se redovnici ni Sikstu IV. pokoriti ne htjedoše. U novije doba (1863.) dodjoše amo Isusovci, po ljubavi grofa Schaesberga, te su ovdje ne samo uzgajali svoj podmladak, nego i razvili svestrano djelovanje na književnom polju, komu bijaše središte čuveni tiskopis: *Stimmen aus Maria-Laach.* Neprocjenive su im zasluge u obrani syllaba proti lažnomu liberalismu i svim raznim bludnjam novijega doba. A koliko su tek privriedili znanosti svojom *Collectio Lacensis*, gdje su spisi i zaključci svih novijih crkvenih sabora! Tomu je krasnomu djelovanju htjela posve zamesti trag ruka neprijateljska, koja je na 1. siečnja 1873. zatvorila vrata opatije sinovom sv. Ignacija. Uspjela ipak nije, kako se nadala. Rad bo prosliediše vrstni ovi radnici na drugom mjestu, a u opatiju je providnost Božja opet 1892. dovela Benediktince, koji će oživiti staru slavu svoje braće novim svojim neumornim nastojanjem.

11. U daljnjem teku dolazimo do medje medju dolnjonjemačkim i franačkim narječjem (kod potoka *Vinxt)*, te do medje biskupijâ Trierske i Kölnske (kod potoka *Kas)* ne daleko gradića *Linza.* U *Remagenu* je crkva sv. Apollinara i njegove moći (glava svetčeva). Tu nam se ukazuje već glasovito sedmobrežje (Siebengebirge), oko kojega je najljepši kraj u cielom porajnskom predjelu. A sada nam je sva pažnja na *Bonn*, na Tacitova *Castra Bonnensia*, na rodno mjesto Bethovena. Pružio se na lievoj obali Rheine, a opasao se krasnimi šetališti, bujnimi bašćami i milovidnimi ljetnikovci. Krije u svom krilu crkvu sv. Cassija i Florentija, u kojoj bijahu dva njemačka vladara krunjena, a gdje nadjoše počivalište do dana Gospodnjega četiri nadbiskupa Kölnska. A sveučilište Bonnsko slovi na daleko, ali ne vazda onom slavom, kakvoj je osnov bezprikoran rad. Poviest akademije, kasnije sveučilišta, uči nas, da bludnja lahko zadje i u posvećene prostorije samostanske, čim ove stanu oglušivati se glasu savjesti; čim preuzme mah neposluh prema starijemu; čim se u iztraživanju ostavi sigurna volja, nepogrješivi sud crkve Kristove. Minoriti, koji su većim dielom imali učiteljske stolice, bijahu zadojeni duhom illuminata, febronianisma, a to je kasnije dovelo do toga, te se je udaralo i na sam primat rimskoga pape. Danas, Bogu hvala, nije moguće, da na osudu sv. stolice bude ponosan pisac-redovnik, kako se to ovdje dogodilo; nije moguće, da se i kratko vrieme na stolici uzdrži učitelj, koji se oglušuje glasu namjestnika Kristova. Kada je ono poslie vatikanskoga sabora njekoliko učenjaka, koji si bijahu stekli prije uvažen glas, mislilo, da ne može prihvatiti zaključaka, nisu li zar ostali osamljeni? Ni ime, sloveće poput Döllingerova, nije moglo na okupu držati učenika, koji su prije vanrednim upravo zanosom spominjali učitelja svoga. Stoga i jest Bonnsko sveučilište usljed one težke bolesti, potekle s kriva naučanja, slabilo i slabilo, dok ga 1797. ne ostaviše učitelji sbog pomanjkanja učenika. Godine 1818. opet je uzpostavljeno, da bude razsadnik prave pobožnosti, temeljite znanosti i zdrave ćudorednosti medju mladeži, da radi na slavu Božju, kako je kralj Friedrich Wilhelm III. kazao. Odgovara li ono tomu danas? Jedno vrieme bijaše bogoslovni fakultet u rukuh t. zv. „starih" katolika, ali dakako bez djaka. Od godine 1892. imadu katolički bogoslovci svoj *collegium albertinum,* veličanstvenu sgradu u gotičkom slogu. Tu djeluje i vrstni profesor dr. Franz Kaulen, vješti urednik Wetzer i Welteova Rječnika.

12. Diljem ciele ove vožnje nalazili smo ostanke bujnoga života kršćanskoga, komu bijahu udareni temelji već u prvom zametku kršćanstva. I za vrieme Rimskoga gospodstva bijaše ovaj kraj posut znamenitimi trgovačkimi cestami, a u gradovih se nalazilo vojničtvo. Tim putem našlo je ulaz i kršćanstvo, koje se kasnije bujno razcvalo bilo. Tomu su nam krasan, makar danas na žalost i većinom mukli spomenik toliki opustjeli ili u svjetske svrhe upotrebljeni samostani. Ovdje podigoše kuće, namienjene slavi Božjoj i prosvjeti puka Franjevci, Benediktinci, Cistercite, Praemonstratensi, Isusovci. I kod Bonna nješto južnije susretamo samostan za Benediktinke, osnovan u Vilichu još 983., a dalje prema Kölnu njekadanju opatiju Benediktinsku Siegburg. Kobna sekularisacija sve-

mu je tomu kraj učinila, u koliko mnoga klica nije zamrzla već prije pod mrazom reformacije. Kulturni boj ostavio je od mužkih redova samo milosrdnu braću i franjevce. Od ženskih družba djeljuju: Dominikanke, franjevke, sestre dobroga pastira, školske sestre, sestre Duha svetoga, siromašne službenice Kristove, milosrdne sestre sv. Vinka. Zadjosmo u tom i u veliku ravan, gdje ti oko ništa ne sustavlja, a da ga ne upravljaš prema sjeveru, nećeš li opaziti cilj svoga puta: Köln. Rieka vijuga poput zmije, a oči nam najednom primjetiše vrhove 156 m. visokih tornjeva stolne crkve Kölnske. Sada nas više ništa ne može raztresti, te nestrpljivi čekamo, kad li ćemo stati na tlo *Coloniae Agripinae Ubiorum!*

Dopis.

Iz biskupije Krčke dne 22. Maja 1895.

(Hodočašće u Loret.) Prošle sam godine izviestio čitatelje dične „Vrhbosne“ (broj 19.), kako je naš Presvjetli Biskup u svojem prvom pastirskom listu spomenuo svojim vjernikom i Trsat — to glasovito svetište Majke Božje na hrvatskom tlu. Nagovarao nas svih, da se i u napred nebeskoj Zagovornici pouzdano obraćamo, sada tim više, što će se doskora slaviti šestogodišnjica prenosa svete kuće iz Trsata u Loret, obećujuć da će po svoj prilici još o tom predmetu progovoriti. I progovorio. Okružnicom nadnevka prošle sedmosetice naš mili Pastir pozvao svoje stado na hodočašće. Njegova ganutljiva i u srce prodiruća rieč pala na plodnu zemlju!

Malo zatim ustrojio se je na Trsatu u tu svrhu posebni odbor, koji razaslao poziv na hodočašće iz Trsata u Loret, što no se imalo upriličiti dneva 8. maja. Reklo se ondje, da će se otići iz Trsata dne 8. maja; ali ako bi se prijavio dovoljni broj hodočastnika iz kvarnerskih otoka — dakle iz naše biskupije, tada bi se iznajmilo i drugi parobrod. Proti svakomu očekivanju, toliko se viernika odazvalo glasu svoga Pastira i glasu Odbora, da se ne samo morao upotrebiti drugi parobrod, nego se moralo uzeti oba parobroda za same naše otočane, a hodočašće iz Trsata bilo je odgoditi na kasnije vrieme. Presvjetli naš biskup pako A. Šterk imao nas voditi do Loreta. To je bila posve pametna odredba, jer smo tako razdvojeni i u manjem broju mogli udobnije i nešto većom sabranošću vršiti svoju bogoljubnost u svetoj kućici.

Putovanje bilo je svim po volji, jer je more za sedmosatnog prevoza iz Lošinja u Jakin — a to je glavno — posvema mirovalo; ono pako sitne rosice, štono kô kroz sito sipilo od kolodvora do Loreta, to je svim tek spremalo još veću bujicu suza, koje smo lievali u sv. kući!.. Na parobrodu amo i tamo molili hodočastnici neprekidno što skupno, što posebice krunicu, a tako i ono pol ure što smo se liepom cestom lagahno k Loretu uzpinjali. Sve što smo se više k svomu cilju bližali, sve si više mogao opažati na licu hodočastnika neku milu uzrujanost. Srce nam stade jače kucati.. pamet nam dozivala Nazaret.. Trsat.. Loret... noge brzale a oči požudno hvatale onu ogromnu zgradu — tvrdjavu, ono visoko kube, pod kojim, znali smo, da sada mirno počiva kuća presvete obitelji, kô što je svoj dan — vaj za prekratko vrieme — za same 3 godine i 7 mjeseci počivala i na našem čarnom Trsatu!.. Nu napokon čas kucne.. Naš presvjetli Biskup predidućim križem, udje u loretski liepi hram, što no se gradio cielih 140 godina, a za njim stupili smo svi s nekim strahopočitanjem u tu krasnu baziliku. Tko da vam opiše čuvstva radosti, straha, ljubavi, koja našim srcem potresla u onaj hip, kad smo ugledali na najuzvišenijem mjestu — kako u presbiteriju *svetu Kuću;* toga se ne može izreći, to se tek ćuti. Presvjetli Biskup progovori puku, protumačiv mu u kratko al bistro i razgovietno zašto smo u Loret došli, kako nam se ovdje ponašati, kako najprije obhodom svetu kuću pohoditi, kako svete oproste zadobiti.

Tada se stale redati svete mise to na jedinom žrtveniku u samoj svetoj kući, to na onom Blagoviesti na pročelju iste kuće. Pri svakoj misi prisustvovalo po prilici stotina već odredjenih hodočastnika, a tada počeo svaki vršiti svoje pobožnosti kako već tko bolje znao i umio. Ganutljiv je to bio, veličanstven je to bio prizor! Moja razigrana mašta ne može vam ga prikazati.. Što nam je srce ćutilo, kakve li se misli po pameti našoj rojile,

kad smo prvi put stupili u ono sveto mjesto, predstavi si svak sam za se! Dosta je reći, da smo stupili u onu prostu, poniznu al svetu i blaženu kućicu, u kojoj se porodila preblažena Djevica Marija, Mati Božja, onu kućicu, u kojoj, po jednoj predaji, ta Bogu ugodna djevojčica proboravila sa svojimi svetimi roditelji Joahimom i Anom svoje djetinstvo do treće godine; onu kućicu smo posjetili, u kojoj — verbum caro factum est — Djevica Marija začе po krjeposti Duha svetoga Isusa, Sina Božjega, u kojoj dakle postade Mati Božja... u kojoj je ona iza povratka iz Misira živila sa svetim svojim zaručnikom Josipom i s milim svojim Sinom Isusom — dragim našim Spasiteljem; u kojoj Isus „poslušan njima“ proživi do svoje tridesete godine; onu kućicu smo mi vidili, u kojoj je blagom smrću preminuo sveti Josip. Dosta vam budi spomenuti, da smo mi u tom sretnom blaženom stanu presv. Obitelji vidili ono maleno sv. ognjište s dimnjakom, na kojem oni toliko puta bili, vidili smo jednu zdjelicu sada izvana zlatom okovanu, koja Njima za blagovanje služila; vidili smo malen žrtvenik, sada pokriven većim, na kojem po predaji sv. Otaca prikaza Bogu Otcu prvu nekrvavu žrtvu novoga zakona poglavica apostolski Sv. Petar, a pri njoj primi prvu sv. pričest preblažena Djevica Marija; vidili smo drveni križ, što ga u to svetište postavili Isusovi Apostoli, na kojem naslikan Propeti; vidili smo otrag žrtvenika visoko u zidu namješten kip Bl. Dj. Marije, štonoga izrezao od libanske cedrovine sam sv. Luka, kip taj, danas vas pokrit i posut sve samim suhim zlatom i srebrom, biserjem i neprocienjivimi dragulji... Kad smo sve to vidili, kad je griešno naše tielo usudilo se stupiti u takovo sveto mjesto, kad su griešne naše noge hodile po onom podu, po kojem su i one presv. Obitelji; kad su griešne naše ruke taknule se onih prostih ocrnjelih zidova, med kojimi stanovao Isus sin Božji, njegovi Sveti roditelji, med kojim se ovršilo čudnovato otajstvo upućenja Sina Božjega, nečudite se kad vam reknemo, da su nas vrele suze — kajalice oblile, da smo se na tle bacali i prostirali, da smo strastveno cielivali svete one stiene, da smo svi skupa uzdisali, cvilili i plakali... a bilo jih je, koji su gorko ridali poput naših pokojnih praotaca.. o Marijo vrati se, vrati se o Marijo na Trsat, na Rieku, ah vrati se u našu dragu domovinu Marijo o Marijo... Nečudite se, što smo svi udarali u prsa te vapili Kraljici nebeskoj, neka se smiluje nam, neka se smiluje našemu hrvatskomu narodu, da Bog dragi odvrati pravedan gnjev svoj od nas...

Nije ovdje, da vam ja sada opisujem niti loretske bazilike, niti same svete Kuće i njihovih nakita, jer bi se zato htjela gotovo knjižica a ne prosti kratki dopis. Ipak spomenut mi je nešto. Vanjskih zidova svete kuće ne vidi se, jer su svi obloženi mramorom, u kojem izklesala umjetna ruka takvih kiparskih krasota, kakovih se riedko gdje vidi. Na pročelju svete kuće, koje gleda prema zapadu, kako smo rekli, podignut je žrtvenik Blagoviesti; a to isto otajstvo prikazano je u mramoru izklesano; dočim sa strana stoje proroci Jeremija i Ezehija s drugimi klesarskimi umjetninami, koji predstavljaju libičku i perzijsku Sibilu. S južne strane opažaš proroke Zahariju, Malahiju i Davida; odozgor eritrejsku, delfičku i kumejsku Sibilu, a izmed toga divno izradjene betlehemske jaslice, i poklonstvo „triju kralja“ Djetiću Isusu. Na iztočnom licu svete Kuće eto ti junačkog Mojsiju i proroka Baalama sa Sibilom samijskom i kumanskom, dočim ti je u sredini velebno predočen prelaz svete Kuće iz Trsata u Loret, gdje ju sv. angjeli nose preko mora, da bude valjda bliže namjestniku Isusovomu sv. Otcu Papi.. Na sjevernoj strani stoje opet proroci Isaija, Danijel, i Amos, a više njih Sibila helespontička i frigijska, a vide se tu predočene i Marijine zaruke i t. d. Svim tim osobam kao da čitaš na licu njihove proročke rieči, koje su se odnašale na otajstvo utielovljenja Sina Božjega, a kojih mi ovdje u Dopisu nemožemo iznašati.

Liepe su i slike na žrtvenicih bazilike, jer je sve to mozaik, pa baš za to, ako su većinom i prepisi, ipak te milo iznenadjuju, kao što te se ugodno dojimlju mnogobrojne slike „na ljepu“ po svoj crkvi a navlastito one u ogromnom kubetu iznad sv. Kuće i u mnogih okolnih kapelah. Ne mogu premučati i divni krstionik, koji je vas lievan u tuču, a stojao je 16 tis. škuda. To je radnja Verzelli-eva i Iv. Kr. Vitali-a, a ukrašena je slikami u malom ili u podpunom „relievu“, koje predstavljaju zgode, odnašajuće se na svetotajstvo „krštenja“. Velebna su, krasna su i troja vrata, svakolika nakićena s dogodjaji iz Sv. Pisma u „relievu“, da se nebiš zasitio promatrati samo tu umjetninu za koji dan; a mogu se takmiti sa svojom krasotom s istim glasovitim vratima stolne crkve u Pisi. U sredini pročelja namješten je sali-

veni Kip Bl. Dj. Marije s Djetićem, trud Jer. Lombarda. Toli troja vrata, koli ovaj kip Prebl. Djevice Marije u naravskoj veličini, zamišljaj je velikoga Pape Siksta V., koji je dao postaviti na sredini pročelja bazilike napis: *Deiparae domus, in qua Verbum caro factum est,* a čiji se ogromni kip vidi na plokati pred crkvom, gdje sjedi odjeven u najsvečanijem papinskom ruhu, rukom blagoslivljajući, na osmokutnom podnožju, ukrašenom raznimi vajarijami, med kojimi se opažaju i četiri kipa od mjedi, koji predstavljaju pravdu, ljubav, vjeru i mir.

Kud će suza nego na oko! Nam Hrvatom veoma je drago pogledati na zanimivu po nas zgradu tik bazilike preko ulice, na kojoj se još i danas čita napis: *Collegium Illiricum.* To je bio zavod, što ga podigao Papa Grgur XIII. godine 1580., u kojem se iz početka odgojivalo 36 pitomaca hrvatske krvi. Godine 1860 taj broj stegnuo se na 12 mladića, a odkad je sv. Otac izgubio vlast i u ovih krajevih; odkada i Loretom upravlja druga ruka, nestalo je našeg Zavoda!.... Sv. Otci Pape bili su uviek prijatelji našemu narodu, pa i u ovom slučaju nastojali su, da ublaže bol hrvatskoga naroda radi gubitka sv. Kuće. Stoga, kao što je Urban V. poslao na Trsat godine 1368. sliku preblažene Djevice Marije, koju naslikao sv. Luka na cedrovoj daski, tako je spomenuti Grgur XIII. osnovao ***hrvatski zavod*** u tu svrhu, da se nekoliko mladića hrvatskoga naroda odgoji za svećenstvo pod sjenom one sv. Kuće, za kojom su naši Primorci toliko uzdisali. Izučeni neka se vrate medju svoj narod, da med njim šire ljubav i pobožnost prema dragoj Materi Božjoj. — Milo je i ugodno Hrvatu pogledati i dvie ako i malene slike „na ljepu“ u kapeli, gdje se čuva Presveto; jedna predstavlja našega kneza Nikolu Frankopana, gdje nalaže da se sagradi crkva na čast Majke Božje na „Ravnici“, gdje je stojala sv. Kuća; a druga predočuje plovana trsatskoga popa Aleksandra težko bolestna, kako mu prebl. Djevica Marija javlja dolazak njezine kuće na Trsat, a za potvrdu povraća mu zdravlje tiela. Napokon dobro je znati, da su dva velika stupa, pokraj stožera velikih ulaznih vratiju, što no im služe za krasni nakit, onako liepo izvajana i ožliebena, izklesana od istarskog mramora, dakle od obalâ sinjega nam mora.

Razumije se po sebi da je duša našega hodočašća bio naš presvjetli Biskup. Kao što je on otvorio hodočašće zgodnim govorom, tako ga opet jezgrovitom besjedom i zatvorio. Po prilici oko četvrte ure poslije podne, skupili smo se svi u veliku dvoranu, u kojoj je izloženo „blago i bogatstvo Marijino“. To su darovi od neprocienjene vriednosti, što jih mnogobrojni njezini štovatelji Njoj pokloniše. Tu preporučio nam je svim mili naš Pastir, da se Mariji svi posvetimo, naručio nam je, da svojoj djeci, svojim domaćim, prijateljem i znancem pripovjedamo, što smo u Loretu vidili, a da nam ovaj znameniti dan viekom u pameti ostane, poklonio je svakomu pojedinomu hodočastniku liepu kolajnicu kao zaklad Marijinog blagoslova, a na milu uspomenu sv. hodočašća u Loret. Rekao nam, da ju čuvamo, da joj se molimo, a na smrti da ju predamo našim potomkom, nek se spomen na ovaj mili ugodni dan uzdrži u naših kućah od poroda u porode. Pravo je rekao učeni Isusovac O. Zocchi, koji je probesjedio prije našega Biskupa: Nevjernici, bezbožnici, mislili su, da je s novovjekimi izumi odzvonili našoj sv. vjeri; a eto mi vjernici (a tako i drugi), mi sinovi sv. rimske crkve, mi katolici, mi potomci junačkih pobožnih Hrvata služimo se s otimi izumi 19. vieka: parobrodi, željeznicami, brzojavi i t. d., da u ovako velikom — bilo nas svih preko 800 — javno, neustrašivo pred svim svietom sv. vjeru izpoviedamo i očitujemo ...

Bilo nam se je napokon dieliti od one drage, mile kućice, od sretnoga Loreta, a tad se opet mnogomu oko suzom orosilo! Drago nam je spomenuti, da se našemu hodočašću pridružila i kakova petdesetorica bogoljubnika s drugih strana izvan naše biskupije. Med njima vidili smo tri vjeroučitelja: Ign. Debeljaka iz Zagreba, Matu Marušića iz Rieke i Ivana Šarića iz vašeg Sarajeva, vidili smo tri župnika iz naše kršne posestrime Dalmacije, pa tako dvojicu iz naše Istre, od kojih jedan s liepom kitom svojih župljana. Tako možemo reći, da je u Loretu onaj dan bila predstavljena mal da ne sva naša dična domovina .....

Na povratku u Jakin nekoliko nas upotrebilo ono malo vremena prije nego li se odtisnusmo, da razgledamo barem kojugod crkvu. Znajuć, da se njihova stolna crkva ponosi s moći Sv. Cirijaka, pohitismo do nje, premda ti se uzpinjati sve skoro samimi stepenicami, al nam grobnice neotvoriše, jer se već mrak hvatao, a rizničar primjetio, da su ključevi kod gradskog poglavarstva! Zavirismo još i crkvu Presv. Srca Isusova. U koliko može

čovjek na sami kratki pogled sudit, reći mi je, da su obadvie liepe: prva je gradjena na način grčkog križa, a u drugoj udarilo nam u oči njezino ogromno stupovlje. Vraćajuć se dole uzdahnusmo: Kolika razlika izmed crkava po Italiji i naših! Ondje obilje velikih, liepih božjih hramova, punih svakojakih umjetnina; sve sami spomenici, a naše crkve proste i siromašne da, al pri svakoj službi Božjoj pune vjernika ko šipak zrnja; a talijanske velebne i bogate a prazne... ko što su bile, na veliko moje začudjenje, i ove dvie jakinske, prem se u njih obavljala svibanjska pobožnost.. To će biti blagodati i posljedice duha slobodne zidarije..

Dne 9. maja izkrcivali se hodočastnici oni na parobrodu „Hungarija", u Krku i u Rabcu, a oni iz parobroda „Saturno" u Malomselu (Lošinju), Martinšćici, Cresu i na Malinskoj. U večer istoga dana bio već svaki u svojoj kući. Ovo hodočašće tako je oduševilo sve naše otočane, da se ne samo nitko nije pokajao, što je pošao u Loret, već se sretnim i blaženim smatrao, tko je učestvovao. Dosta nas je bi'o, al da su naši seljaci znali, da će na parobrodih onako udobno biti, da jih neće mlatiti niti dažd, niti vjetar, ko što se mnogi toga strašili, stanovito — i neću pogriešiti, taj broj bio bi se podvostručio. Mi pako, koji smo bili u ovom sv. hodočašću, mi svi smo veseli i prezadovoljni; jer si mnogi od nas našao melem svojim duševnim ranam; jer smo svi tvrdo odlučili ne već u napred dragoga Boga vriedjati, jer smo na pogled onako ubogoga stana presv. Obitelji, naučili se još više prezirati oholost i tu prolaznu zemaljštinu, a ljubiti poniznost i tražiti nebeska *quae sursum sunt,* jer se nadamo po zagovoru ljubezne Majke Božje prebl. Djevice Marije, dušu spasiti! —Ž—

Viestnik.

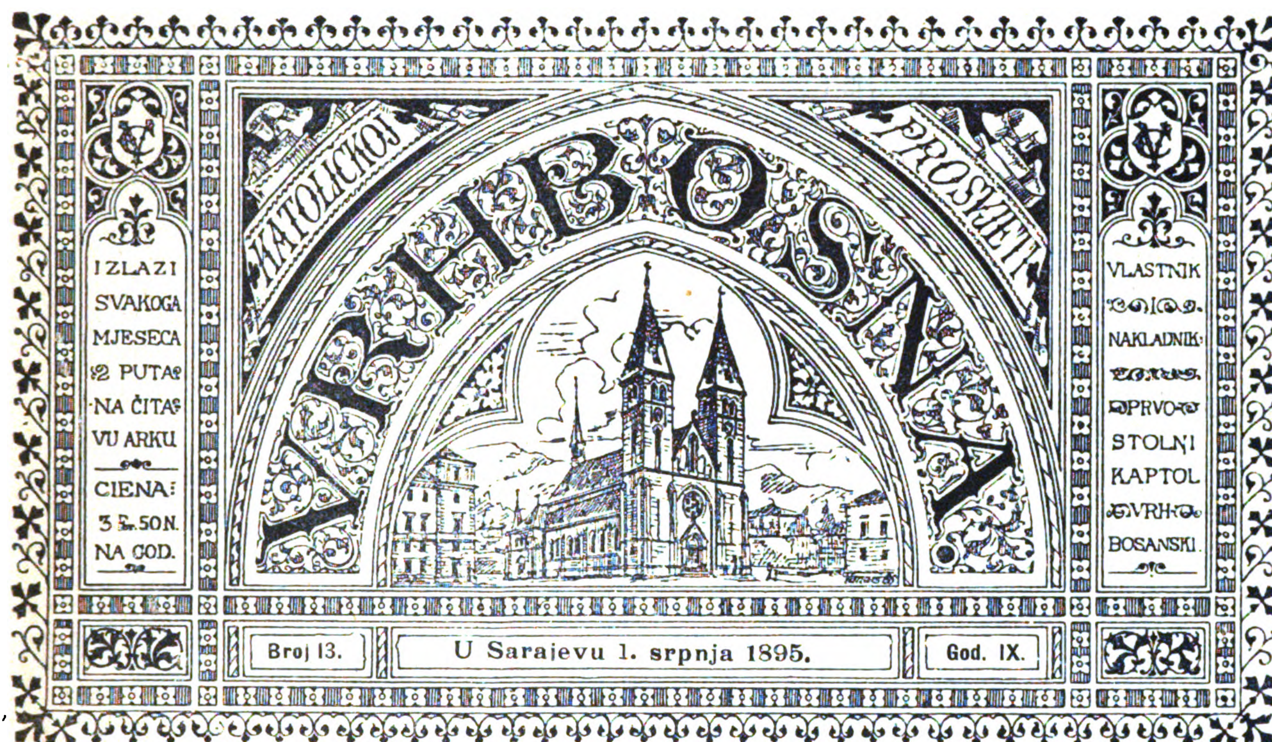
Naša domovina.

(Električna razsvjeta u našoj prvostolnici) Mjeseca svibnja uvedena je i u crkvu presv. Srca Isusova električna razsvjeta. Na stropu su 4 svjetiljke svaka sa tri žarnice, od kojih pojedina imade jakost od 50 svieća. Na pjevalištu su dva svjetionika sa krugljami, svaki u jakosti od 50 svieća. Uz to su ovdje još i 2 svjetiljke na zidu, svaka u jakosti od 16 svieća. U pokrajnih ladjah ima 16 svjetiljaka s krugljami, svaka sa žarnicom u jakosti od 16 svieća. Svetište razsvjetljuju dvie svjetiljke svaka sa dvie žarnice, jake po 16 svieća. Imade još svjetiljka u sakristiji, jaka 16 svieća, u krstnoj kapeli, jaka 25 svieća i na stubah u istočni toranj, jaka 16 svieća. Ukupna jakost električna u crkvi jest 1125 svieća. Cielom razsvjetom upravlja se iz sakristije polugami, te se može prema potrebi razsvietliti $^1/_4$, $^2/_4$, $^3/_4$, ili ciela crkva: naime po dvie svjetiljke na stropu (1), po 8 svjetiljaka u pokrajnih ladjah (2, 3), 2 svjetiljke u svetištu (4), pa napose onda na pjevalištu, u krstnoj kapeli i na ulazu u toranj i u sakristiji. Uvedena je razsvjeta u crkvu troškom od 700 for., a trošak godišnji biti će prema porabi. Stoji pako ukupna razsvjeta ciele crkve (1125 svieća) za sat 1 for. od prilike. Razsvjeta za pokus uspjela je vrlo dobro, a o svečanosti Presv. Srca Isusova biti će sve dane crkva podpuno razsvietljena. Noćju je cjelokupni dojam razsvjete vrlo velik. Veseleći se i tomu novomu ukrasu naše ubave crkve zahvaljujemo svim, koji su pomogli, te se je moglo izvesti ovo veliko djelo.

(† Nedić fra. Martin.) Nestor naših franjevaca nije više medju nami. U 86. godini preseli se u vječnost dne 26. svibnja u Tolisi, u milom si rodnom kraju, gdje je ugledao svjetlo na 1. aprila 1810. Preminuo je u samostanu, koji je njegovim najviše marom i trudom podignut. Ostavio je crkvu, u koju je u stare dane tim radje zalazio, na koju je tim veselijim srcem pogledao, što je oko nje mladjih dana više nastojao, mnogo trudio i znojio se. Napustio je redodržavu, za koju je vrlo zaslužan i u kojoj je odlične službe obnašao: bijaše ne samo župnik, nego i redodržavnik, te biskupov namjestnik. Pokojnik je odmah u početku ilirskoga pokreta prihvatio se pera, te u njegovih pjesmah i ostalih radovih čitamo plemenitu njegovu dušu, koja se razgrievala na plamenu domoljubne i vjerske vatre. Pokopan je 28. svibnja na groblju sv. Ante, a posljednju mu počast izkaza uz mnogobrojan narod cielo svećenstvo ne samo iz okoliša, nego i iz bližnje Slavonije. Na grobu proslavi pokojnika liepom besjedom nećak mu fra. Franjo Nedić. *R. i. p.!*

(† Omrčenović fra. Frano.) U Dobretićih preminuo je 6. lipnja tamošnji župnik. Pokojnik bijaše dulje vremena u Jerusalemu; kasnije generalni lektor u Mljetcih, odakle se je prije njekoliko godina vratio u domovinu, te bio župnikom u Kotor Varošu i u Dobretićih. *R. i. p.!*

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Leonu XIII. - Diki našoj.

Sonetni vienac.*)

Srce u Rim!
O' Connel.

I.

Svi svieta kraji hvalu dižu gore,
Sve vječnom gradu slatkim okom gledi.
Tu vile sjele, tajno rogobore,
A tanka žica na krilu im sjedi;

I slušaj, brate, o čem vile zbore! —
Živ glas im leti — kano o pobjedi.
I slavsku pjesmu vogji svome tvore,
Dok jedna žice miloglasne redi.

I jeknu pjesma, sitno žica titra,
Kô s raja piev se ori slatko, milo,
I za čas mladež tu se nadje hitra,

I za čas kolo tu se živo svilo.
U milju tome sve po malo pliva,
Svud oganj - srca radost hvata živa.

II.

Svud oganj - srca radost hvata živa:
Milota oku u taj svijet poći;
Dan na dan ljepši umilniji biva,
Kô da se s neba rajsko milje toči.

I slava, dika svuda se oziva —
I tam u sretnoj, blaženoj tihoći,
Svud pjesma s klikom nježnim se cjeliva,
Kô rajnik da će u taj svijet doći.

Al zalud oko u nebo ti roni,
I zalud slutiš koga iz visina. —
Čuj! sada pjesmu, kao srebro zvoni! —

Ah, ona slavi jednog našeg sina!
Ti, ti si, *Lave,* za te srca gore,
Junaku tebi, Oče, slavu ore!

III.

Junaku tebi, Oče, slavu ore
I našeg roda posestrime vile,
I slatkom pjesmom tebe slatkog dvore
I sinci moje domovine mile.

---

*) Sonetni ovaj vienac spjevan je prigodom biskupskog jubileja Leona XIII. Magistrale su mu onda izišle u Almanaku bogoslovne hrvatske mladeži. Sad evo, kad sam u Rimu bio i s Leonom XIII. govorio, vas zanesen za divnim Leonom, šaljem ga svega Hrvatu bratu na ruke, a po dragoj našoj *Vrhbosni.*

O kakvim miljem grudi naše zore,
O kakve želje srce nam savile!
Ah, naše želje da se nadom stvore —
I nade kad bi do malo se zbile!

Al nek je bure, nek je borbe skrajne,
Dok tvoje žarko nad nam bdije oko!
Da, s tobom bit će i pobjede sjajne;

Uz klik će pjesma orit se visoko,
Nek čuju slavlje Oca dobrostiva
I višnji dusi, što ih nebo skriva.

IV.

I višnji dusi, što ih nebo skriva,
S daljina skrovnih na te milo zriju,
A njihov pogled otajno kaziva,
Što modri visi s tobom nama kriju.

Gle, kako nebo svjetlom se obliva,
I kakvim sjajem rajski visi siju!
Kô da ih zlatom sunašce umiva,
Kô žive zrake da se iz njih liju.

Oj — divno nebo, još se više zlati!
Još više sjaj nam, sunce milo — krasno!
Ti dičan odsjev *Diki* našoj vrati,

Ti otkrij svietu našeg Oca jasno,
Svi glasi da mu u tom slavlju ore:
Oj divan li si svieta dobrotvore!

V.

Oj divan li si svieta dobrotvore!
Iz tvoga srca rajsko milje niče,
I slatka nada sjajne nama zore,
I žarko sunce, što nam zlatom sviće.

U borbi, gdje se ljudi s paklom bore,
Ti tvrda stiena, kano više biće:
Kan da u grudi dva ti srca gore,
Oj višnje Sile krasan miljeniče!

Sirota tužna k tebi oči diže,
I jadnik odmah grudi tvojoj hrli:
Pred tobom suza do suze se niže.

A tvoja ljubav leti sve da grli,
Sve tužne k sebi mileno poziva:
Na tvome srcu cio sviet počiva.

VI.

Na tvome srcu cio sviet počiva;
I svakog tvoje žarke griju grudi,
I s dîvom blagost tvoja se kaziva,
Kad čuješ cvijel nevoljnijeh ljudi.

Al kad po svietu hudi duh zapliva,
I knez dubina kad se u njem bûdi:
O tad nam staneš jači svakog diva,
A glas ti jasni ozvanja se svudi.

Pred tvojom silom vlast paklena leži,
Pred tvojim sjajem vječna tmina gine,
I neman crna, kad te čuje, bježi.

Glas tvoj kad jekne, vihar ljut utine,
A krasna milja na moru se stvore:
Svud ljudskih strasti ti stišavaš more.

VII.

Svud ljudskih strasti ti stišavaš more,
I lagja tvoja tiho, mirno plovi;
A kad se opet dignu morske gore,
Ti veslu onda daješ život novi.

I neka vali propast lagji ore,
I nek se eno tama morem povi!
Ta, njedra tvoja jošte žarko gore,
Junaštvom srce još ti više slovi!

Prozračku sunca još se nadaš sjajnu,
Još slavnim krajem grud ti se nadima,
Te junak letiš ništit silu vajnu.

Kô žar s nebesa da ti srce prima,
Ah, srce tvoje plamen, iskra živa,
Kô s neba Sila da u tebi sniva!

VIII.

Kô s neba Sila da u tebi sniva,
Izà sna lakog što se u čas vine,
Da tjera tmine, svijet uskrisiva,
Sloboda zlatna da mu opet sine.

Sva nada svieta u tebi se sliva;
I sreća moje mile domovine
Pod skutom tvojim mileno se skriva,
Pod štitom tvojim put joj do visine.

Kô sjajna zviezda, što nam u mrak sija,
Kô zlatno sunce ti nam, *Diko* — ti si!
Iz tvoga sjaja raj se nama svija.

I krasno nebo o tebi nam visi,
Kad zmijske sile iz dubina priete:
Oj ti si sreća naše crkve svete!

IX.

Oj ti si sreća naše crkve svete!
Pod tvojim okom visoko se diže —
Ah, divna ti je — poput rajske čete —
Ah, miljem svojim sve do zviezda siže.

Junaci u njoj — mniješ, vile lete,
Da u vis sjajnom sunašcu se bliže;
Oj kakvim, Bože, omiljem se sviete,
Kô rajnik da se do rajnika niže.

I njima, Oče, ti si svietla glava,
Od tvoga žara oni suncem sjaju,
Ti njihov ponos, ti si sviju slava!

Ti, ti si, *Lave,* najbliži nam raju,
U tebi milja sva se crkve slila,
Ti radost njena, *Dika* naša mila!

X.

Ti radost njena, *Dika* naša mila,
I sjajnom nebu miljenik si mio,
Providnost višnja blaga nam je bila,
Kad ti na priesto prve vlasti sio.

U muku zloba grob nam hladan krila,
I crne pàko brzoplete svio —
Kolika stravna podigla se sila! —
Al ti si s djecom, vječni Oče, bio!

I ti nam Milka svoga dragog dade,
I miljem rajskim crkva opet sinu,
A pakla nada kô u bezdno pade.

I slava Papi do neba se vinu,
I zalud opet hite da se svete:
Pred dičnim *Lavom* čete bježe klete!

XI.

Pred dičnim *Lavom* čete bježe klete,
I crna pakost pred njim nice pada:
Toliko pogled sam ih njegov smete,
Toliko srce junačko ih svlada!

I ko još znade, što mu zlorad plete,
I što se vlači posred milog stada,
I šta još zmije u srcu si njete,
I šta je tamo usred vječnog grada —

A vidi *Lava* vijek dična, krasna,
Viek srca živa, puna žarka plama,
Ah — tad mu pjesma da ne jekne glasna?

„Oj naša *Diko,* drag junače nama!
Tvoj žar nas krili tamnog iz mrtvila,
Iz duše tvoje raste i nam sila!“

XII.

Iz duše tvoje raste i nam sila,
I kad nam srce tvoje na um pane:
Kô da nas laka obuhvate krila,
Kô da nam sunce kroz mrak crni grane.

Nad tvojim srcem Moć se Božja svila,
Što u čas zgodan žarkim plamom kane:
I grud ti sine s mila — pusta mila,
I srce žarom živa ognja plane.

Ah, žar taj koga da još ne oživi,
Ah, s dragim Ocem ko da ne prodiše,
Ko tebi, *Lave,* da se još ne divi!

Od tebe ništa ne sjaje nam više,
Ni zlato sunca, kad najljepše sije,
Pa kome srce za te da ne bije?

XIII.

Pa kome srce za te da ne bije? —
Zar slavsko srce danas da ne gori
Za svojim miljem kao nigda prije,
Zar slatkom Ocu pjesme da ne ori? —

Ne, slavska pjesma još umrla nije,
Još slavsko srce svetu ljubav zbori;
I kad ga oko milog Oca zrije,
U živi plamen ono ti se stvori.

I slavska vila — pjesma naša sveta
Do rajskih visa evo nam se krili,
Da pjeva slavu *Diki* cielog svieta:

Oj krasan li si, naš Pastiru mili,
Kan da nas sunce s Vatikana grije:
Vijenac slave ko ti da ne vije!

XIV.

Vijenac slave ko ti da ne vije,
Kad slavlje tvoje širom, diljem leti,
Kad pô ti vieka *štap* u ruci žije,
Kad pola vieka *križ* nam s tebe svieti!

Svi, braćo, žarom, što nam srce krije,
Svi slatkom Ocu u klik, braćo, sveti,
Nek, nek nam radost svud se plamna lije,
Nek ljubav našu vidi dušman kleti!

Oživi, dome moj junački, mili,
U milju tvome i ti glas sjedini
I slavu *Diki* do zvijezda krili!

Ah, za svog Oca pogled k nebu vini,
Kad za njeg danas u nebeske dvore
Svi svieta kraji hvalu dižu gore.

Magistrale.

Svi svieta kraji hvalu dižu gore
Svud oganj - srca radost hvata živa,
Junaku tebi, Oče, slavu ore
I višnji dusi, što ih nebo skriva.

Oj divan li si, svieta dobrotvore!
Na tvome srcu cio sviet počiva,
Svud ljudskih strasti ti stišavaš more,
Kô s neba Sila da u tebi sniva.

Oj ti si sreća naše crkve svete,
Ti radost njena, *Dika* naša mila!
Pred dičnim *Lavom* ćete bježe klete.

Iz duše tvoje raste i nam sila:
Pa kome srce za te da ne bije,
Vijenac slave ko ti da ne vije!

Ivan Ev. Šarić.

Br. 666.

Katoličko dječačko sjemenište u Travniku.

U nadbiskupsko dječačko sjemenište, s kojim je spojena podpuna velika gimnazija, primati će se i ove godine 12 mladića, koji će preko ciele godine uz poduku dobivati podpunu obskrbu, t. j. stan, hranu i odielo tako, da roditelji ne imaju nikakve više brige za vremenito uzdržavanje svoje djece.

Uvjeti, uz koje može tko primljen biti u sjemenište, jesu:

1. Mladići moraju biti rodom Bošnjaci ili Hercegovci, zakonitih roditelja, ćudoredni i posve zdravi.

2. Treba da su daroviti i da znadu toliko, te mogu zadovoljiti prijamnomu izpitu, t. j. da pravilno čitaju, pišu i računaju, da imadu njeko slovničko znanje, a naravno razumieva se, da moraju znati katekizam.

3. Primit će se ipak samo takovi mladići, koji imadu volju, posvetiti se svećeničkom stališu, što u molbenici valja izraziti.

4. Molbenica za prijam neka se upravi na ravnateljstvo dječačkog sjemeništa u Travniku, *i to što prije, a najkasnije do 10. augusta.*

5. Molbenici treba priložiti: *a)* krstni list; *b)* svjedočbu najvećega razreda pučke škole; *c)* svjedočbu siromaštva, izdatu od obćinskoga poglavarstva ili od župnika; *d)* svjedočbu liečnikovu ili župnikovu o podpunom zdravlju; *e)* izjavu roditeljâ ili skrbnika, da diete odredjuju za svećenički stališ; *f)* potvrdu župnikovu, da je mladić vriedan, da bude primljen u sjemenište radi sklonosti za svećenički stališ, radi dobroga ponašanja, darovitosti i drugih vrlina.

Mladići mogućnijih roditelja mogu i preko spomenutoga broja (12) biti primljeni u sjemenište, pošto im se roditelji sporazume s ravnateljstvom sjemeništa o godišnjoj plaći, ali budući da će ujedno biti s drugimi seminarci, to će se i oni odgajati kao budući svećenici, pak se stoga ne bi mogli primiti, ako niti sami, niti roditelji im ne bi nikako htjeli, da svećenički stališ odaberu.

Gimnaziju polaze i vanjski učenici kojegod vjeroizpoviesti, o vlastitom trošku po gradu nastanjeni; oni ne plaćaju niti školarine, niti ikakvih pristojba.

U ostalom ravnateljstvo sjemeništa pripravno je uviek na pitanja o sjemeništu i gimnaziji odmah odgovoriti.

Sarajevo, 20. juna 1895. † *Josip, nadbiskup.*

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

11. Vianney bolestan ozdravi na čudesni način. Pobježe iz župe prviput.

1. Uz veliku svoju trapnju preuzimao je Vianney toliko posla, te bi ga i više osoba težko svladati moglo. Opažalo se već dulje vremena, da je samo njekim čudom još živ. Obćenito se tako govorilo medju onimi, koji su znali, kako on živi, a vidjeli, kako radi. Nu nadošao je i tomu čudu kraj. Njegovo zdravlje bijaše već prije višeputa narušeno, te bijaše razloga, da se zabrinuto gleda, što li će biti. Ars leži u nezdravu mjestu, pa je župnik, odkad je došao, češće grozničav bio. Poslie se nikada posve oporavio nije. Riedko je prošla koja godina, da bolovao ne bi. Uz bolest u dolnjem dielu tiela mučila ga puno i glavobolja. Ali ova boležljivost tiela nije uplivisala na njegov život duševni. Ovaj se je vinuo do samostalnoga razvijanja, te čim su se više razvijale sposobnosti duševne, slabile su sile, po kojih duša obći sa svietom vanjskim. Uz slabije tielo bile su to jače one sveze, koje su ga vezale s Bogom. Kad je dakle tielo najviše patilo, duh mu bijaše uviek slobodan, izraz njegova lica vazda miran, pa kako bijaše u razgovoru spreman na šalu, nikada ne bi ni slutio, koliko on trpi. Ustroja bijaše jaka i čvrsta, pa bi isto tako brzo ozdravio, kako bi i obolio. Baš kad se je mislilo da će svršiti, viša bi ga njeka moć opet posve izcielila. U večer je izdisao, a u jutro eno ga, gdje bodar hoda, kano da ništa ni bilo nije. Mjeseca rujna 1842. dohvatila ga se prsobolja. Zabrinuše se mnogo, ali najednom nestade svake bojazni. Župljani su smatrali kao osobitu milost od Boga, što im ga je ostavio zdrava.

2. Bijaše prvih dana mjeseca svibnja 1842. Stranaca bijaše došlo više nego ikada prije. Pošto bijaše sam bez svake pomoći podleže Vianney ovoj navali. Običavao je svaku večer u Marijinu mjesecu popeti se na propovjedaonicu, da sakupljenim vjernikom njekoliko besjeda reče. Već treći dan bijaše tako oslabio kod toga govora, da je morao prekinuti. Započe moliti, ali mu glas i snaga slabila sve više i više. S velikom mukom sišao je iz propovjedaonice. Morao je da legne, a naskoro se opaziše najgori znakovi. Bolest bijaše opasna, a sav Ars i nebrojene druge duše uzdrhtaše od pomisli, da će ga izgubiti. U crkvi na svih oltarih gore svieće, u rukuh svih vjernika je krunica, a odasvuda poče ozvanjati jecanje, uzdasi, molitve, što ih je djetinje pouzdanje slalo prema nebu, ne bi li im otca ostavilo. Množtvo navali na stan, ne bi li bolestnika jednom još vidilo i zadnji blagoslov od njega primilo. Bijaše nuždno stražu postaviti, da se odbijaju, ali se umirili nisu, dok se bolestnik ne bi mogao pridignuti, da blagoslov dade svim ukupno. Uzbunjenost medju vjernici bijaše velika, jer mnogi ne mogahu ni pomisliti da bi ga izgubili. Mnogi su kod njega počeli veliku izpovied, pa se ne mogahu utješiti, jer gdje će i kako će sada opet s nova početi! Molili su, neka ih puste samo na prag njegove sobe, da ih uzmogne blagosloviti; to da će ih bar donjekle umiriti. Bolestnik je pako tako bio slab, te ni govoriti mogao nije. Pogledi i kimanje glavom to bijahu razgovori s onimi, koji su oko njega boravili. Peti dan sastaše se znamenitiji ljećnici one okolice, da ga pregledaju. Sudeći po znakovih bijaše se upalilo desno krilo pluća. Pošto je groznica bila jaka i dugo trajala, moglo se naslućivati, da će i samosvjest izgubiti. Bijaše dakako strogo zabranjeno, bolestnika na razgovor poticati, ili ga bud kako uzrujavati. Svaki čas bi se onesviestio. Živčevlje mu bijaše tako razdraženo, a bol tako velika, da je učitelj Ars-a, koji ga je neumorno i vjerno dvorio, morao zakloniti se iza zavjesâ, da bolestniku pogled na njegovu utrudjenost ne naškodi. Tko bi k njemu bio pušten, morao bi hodati u čarapah po sobi, a to se je rado obdržavalo i u pokrajnih sobah, prem nije bilo naredjeno, ali su činili iz štovanja i ljubavi prema bolestniku. Pošto se ljećnici pobojaše za život, držao je izpovjednik Vianneyev, da je hora, te ga providi sakramenti umirućih, a to tim više, jer naumiše upotrebiti sredstvo, usljed kojega bi se moglo desiti, te se župnik ne bi poslie mogao pričestiti. Odlučilo se odmah i za čudo, u taj čas našlo se uz postelj bolesnikovu sedam svećenika, koji će i po sebi liepu svečanost svojom prisutnošću povećati. Svećenici htjedoše, da sve to obave sami, a puku ništa ne oglase, da ga još više ne raztuže. Nu župnik, začuv to, umoli ih, neka ipak oglase zvonom, ta župljani treba da se za župnika svoga mole. I jedva zazujio zvuk zvona, kad ustade cielo selo. Svi bi oni rado došli bili do bolestnikova kreveta, da čuju zadnje njegove rieči, primu zadnji

njegov blagoslov, promatraju zadnjiput častno njegovo lice. Svi bi oni rado bili svjedoci one radosti i onoga žara ljubavi, kojom će on primiti svoga Gospodina i Spasitelja. Nu tu radost mogahu samo njekoliki uživati. Ostali ostadoše na stepenicah, u dvoru, sve do trga, gdje su klečali i plakali. Po običaju upitaše i Vianneya, da li vjeruje sve istine naše vjere, da li oprašta svojim neprijateljem, a on odvrati: „O vjeri nikada ni posumnjao nisam, a zla nisam, Bogu hvala, nikada nikomu poželio.“

3. Drugi dan čitao je župnik jedan sv. misu na oltaru sv. Filomene. U isti čas prviput sladko zaspi bolestnik, koga groznica još ostavila ne bijaše. I od toga časa bijaše bolestniku sve bolje i bolje, dok ne ozdravi. Evo, kako o tom povieda učitelj, koji je dan i noć bio uz njega: Kad je župnik mislio, da mu je nadošao kraj, molio je, neka se čita sv. misa na čast sv. Filomene, kojoj se je posebnim zavjetom posvetio. Zovnuše svećenika s blizine, da čita sv. misu, a svi, koji bijahu u Ars-u, domaći i stranci, bijahu prisutni. Prije nego li sv. misa započe, pričini mi se župnik kao čovjek, koji je ustravljen. Vidio sam na njem nješto vanredna, veliku tjeskobu i neobičnu sbunjenost. Pripazio sam tada još bolje na svaki njegov kretaj; mislio sam, eto je nadošao njegov čas, skoro će zadnji put uzdahnuti. Čim je svećenik pošao k oltaru bijaše odmah mirniji. Pričini mi se kao čovjek, koji nješto vidi, što mu je ugodno i što ga umiruje. Jedva je sv. misa dovršena, uzklikne: „Prijatelju! kod mene je velika promjena; ja sam zdrav! . .“ Pomislite, kako sam se obradovao! Ja sam bio, a i sada sam uvjeren, da je Vianney imao vidjenje, jer sam čuo, kako višeputa izgovara ime svoje zaštitnice, radi česa držim, da mu se je ukazala sv. Filomena. Nu nisam se usudio, da ga pitam. Od toga časa njegova snaga poče brzo oživljavati. Ni liečnici si ne mogahu to pravo protumačiti, obće pako mnienje držalo je čvrsto, da je čudom ozdravio. On sam kazivao je, da zdravlje svoje imade zahvaliti sv. Filomeni.

4. Čim je mislio, da je toliko jak, te može iz kreveta, prva mu skrb bijaše, da podje u crkvu pred Gospodina. Šestnaest dana nije ga mogao posjetiti, niti k oltaru doći, a to bijaše za nj vječnost. Mnogo je patio baš s toga, pa zato dade 19. svibnja da ga u crkvu više nose nego li vode. Pade pred oltarom na koljena i zaroni klanjati se presvetomu oltarskomu sakramentu, zahvaljivati i predavati se u svetu volju Božju, koji ga opet prizvao bijaše na život, na rad. Tada podje u kapelicu svoje „mile male svetice,“ gdje je dugo klečeć užgano molio i veliku utjehu crpio. Kroz osam dana noćju medju dvanaest i jednom urom vodio bi ga učitelj u crkvu. Bijaše tako oslabio, te ne bi bio mogao čekati do u jutro bez hrane. Čim je unišao, kucnulo je zvonce i odmah bi sav puk nahrlio, da sluša njegovu svetu misu. I tako je sve oživilo u Ars-u, kad vidješe opet zdrava svoga dobroga župnika u svojoj sredini. Malo po malo započe on početkom lipnja svoj obični rad.

5. Kada je Vianney ozdravio učestaše hodočašća više no prije. Činilo se, kao da se pobožne duše htjedoše odštetiti, što su ga njeko vrieme morale pregorievati. Sve veća bijaše ljubav i počitanje prema njemu, sve veća težnja, da ga vide. Ljudi, potrebni pomoći ne samo duševne nego i tjelesne učestaše dolaziti. Poštarska kola neprestano bi u Ars dolazila i odlazila, a svakiput krcata bila novimi hodočastnici. Biskup Devie bijaše uvjeren, da je ovaj napor za nj pretežak, pa je počeo misliti, kako da mu u pomoć priteče, da mu breme olahkoti. Dodieli mu dakle pomoćnika u osobi, koja mu bijaše vrlo mila. Mislio je biskup time prepriečiti te ne pomišlja odviše na davnu svoju želju, kako bi se mogao posve u samoću povući, pa tamo misliti samo na dušu svoju, na pokoru, na blaženu smrt. Duboko se bijaše najme utisnula u dušu mu slika one sretne mladosti, kad je kao pastirče samotovao, te s Bogom se svojim onako povjerljivo razgovarao. Ni silni poslovi dušobrižnički nisu mogli tu sliku iztrisati, težnju za samotovanjem ugušiti. Samo posluh, pa ljubav za mrtvenjem potiskivali bi tu sklonost na stran. A tu je težnju podhranjivala i velika njegova poniznost, koja se je smatrala nedoraslom za položaj, u kom se nalazila, pa je mislila, da nikomu neće dotuživati, ako se u samoću zakloni. Sve ovo bijaše povod sliedećemu dogodjaju.

6. Noćju medju 11. i 12. rujna odluči on da izvede davnu svoju namisao: da ne bude više župnikom, nego da ode, te se pokorom za smrt pripravlja. O tom on nije nikada ni s kim govorio, osim dan prije, kada je to povjerljivo saobćio u svojoj ubožnici. Nu čula je to ondje i osoba vanjska, koja je viest odmah razširila. Cielo se selo uzbunilo. Dodjoše u ubožnicu, da pitaju, jer nisu vjerovali. Medjutim odlučiše paziti, pa su stražili cielu noć. Najednom opaziše medju jedan i dva sata

maleno svjetlo, a tada izidje župnik, koji brzo ode kroz vratašca straga. Mnoge osobe, koje čekahu, dok se otvore vrata crkve, pohitiše za njim. Potrčao je i on, ali ga stigoše. Jedni htjedoše s njim govoriti, drugi želješe, da im blagoslovi nabožne predmete. Ne hajući ni za što nastavi put. Pod pazuhom u zamotu imadjaše nješto rubenine i malešnu svoju kesu. To predade mladiću jednomu, koji ga je pratio. Nu pošto je ovaj bio u svakdanjem odielu, vrati se, da si obuče odielo nedjeljno. Ali župnika kasnije stignuo nije . . . S drugim jednim ode u Dardilly, gdje mu bijaše roditeljska kuća i gdje je stanovao brat mu Franjo. Odabrao je pako neobičan put, kan da bježi, samo da zatre trag za sobom, te ne do znadu, gdje je. Izranjen na noguh od brza puta kroz sedam sati prispije u Dardilly.

7. Župa ostade vrlo snuždena, jer se je bojala, da dobroga svoga župnika više dobiti neće. Znali su župljani, da se on glasu svoga biskupa oglušiti neće, pa će s toga oni pouzdano se k njemu uteći, te ga moliti, da im ga pošalje. Ali bijaše i bojazni, neće li biskup, uvjeren o težkom njegovom položaju u Ars-u, te o teretu, koji mal da ne nadilazi njegovu slabu snagu, odazvati se njegovoj želji i prošnji, pa ga poštediti i u zaklon ga pustiti. Uplivniji dakle ljudi preuzeše, da stvar udese, kako mišljahu, da će biti na obću korist. Njeki podjoše u Dardilly, da se osobno sa župnikom dogovore, ali on se je vješto uklanjao, da ne mora ni sastati se s osobami, kojim odoljeti ne bi mogao, kad bi mu oni svoje želje i molbe prinieli. Bijahu dakle prinuždeni, da mu ih pismeno saobće. Molili su ga, neka ostane u roditeljskoj kući, dok se u zraku, kojemu od djetinstva obiknuo bijaše, ne oporavi. Ali su podjedno i to molili, neka se još ni na što ne odlučuje, dok s njimi ne bude govorio. Da su se uz to utekli biskupu i zaklinjali ga, neka sklone Vianneya, te se vrati, posve je naravno. Biskup se je molbi odazvao u toliko, što je župniku izrazio želju, neka ostane u Arsu, ali da mu se baš odviše ne opre, spomenuo je još dvie župe, na koje bi mogao ići, ako baš nikako ne bi hotio u Ars. Ovako je biskup radio i prije jednom, kad je Vianney hotio iz Arsa, pa je onda ostao. S toga mišljaše, da će i sada biti isti uspjeh.

8. Medjutim naš župnik nije našao u Dardilly-u onaj mir, za kojim je težio. Stranci, koji su prije hrlili u Ars, potražili su ga sada ovdje. Njeko vrieme nastojao je da pritaji svoje boravište, te se češće poslužio u tu svrhu domišljatošću. Poslie je to napustio, a domaći i strani hodočastnici navališe. Skromna kuća obitelji Vianney ne bijaše nikada prazna. Morao je dakle potražiti u Lyonu vlast, da smije izpoviedati. Posjet bijaše toli brojan, da se nije moglo naći nuždnih stanova, a posla toliko, te je župnik tek pred večer mogao da ruča!

9. U to dodje u Dardilly župnik, koga bijaše biskup dodielio pomoćnikom našemu župniku, a došao je sada po biskupovu nalogu i s njegovim pismom. Odlučio bijaše upotrebiti sve, kako će ga za biskupiju Belleysku sačuvati. Ne bijaše to tako lahko, kako mislio bijaše, jer se je i ovdje trebalo već boriti sa željom puka, da Vianney ostane u rodnom si mjestu, gdje bi se najprije njeko vrieme odmarao, a kasnije i župnikom bio. Puk je odmah naslućivao, zašto je ovaj svećenik došao, pa je nastojao sve tako udesiti, da on do Vianneya ne uzmogne ni doći. I doista tek osobitoj vještini svojoj imao je da zahvali, da je drugi dan mogao do njega. Kod toga sastanka utanačiše, da će se sutradan dalje dogovarati, ali ne u Dardilly-u, nego kod drugoga svećenika u susjedstvu, kamo je Vianneyev pomoćnik odmah otišao.

10. Drugi dan probudi Vianney rano brata svoga i priobći mu svoju osnovu, moleći ga, neka ga prati. Odoše rano u jutro, da ne bude nikakva nemira. Pošto je naš župnik usljed novoga napora opet znatno oslabio, spremio mu je brat konja, na kom je pojašio do sela Albiguy, gdje se sastao sa svojim pomoćnikom. Ovo mjesto bijaše biskup takodjer spomenuo Vianney-u, da može odabrati, te svoj rad ondje nastaviti. Odatlje podju oba na proštenište Majke Božje u Beaumont, gdje su čitali sv. misu i gdje je Vianney nakon zahvale odlučno rekao svomu pratiocu: „Vratimo se u Ars!“ Očevidno mu Gospa prišaptnula srcu te besjede, pa su župljani Ars-a i zahvalnimi se Njoj pokazali, dolazeći radi toga češće amo pred čudotvornu sliku njezinu. Brzo spremiše kola, a pomoćnik pošalje brza čovjeka, neka što prije javi župljanom preugodnu viest, da im se župnik vraća.

11. U čas bijaše cielo selo na okupu kod vrata. Od radosti ne mogahu drugo da govore van samo besjede: „Župnik! župnik!“ Trg bijaše pun ljudi. Ostaviše sav svoj rad i kuće prazne, samo da ga vide. Poslaše takodjer njeke, te podju vidjeti, da li je već blizu i da li će skoro doći. Napokon eto željno izčekivana časa. Kao u jedan glas kliknuše svi: „Evo svetca!“ Pohitiše mu u

susret, tko li će prije do njega. Veselje njihovo mogoše samo suze kazati. Baciše se na noge, da ih blagoslovi. Čim više je on u poniznosti nastojao, da se svemu tomu ugne, tim su oni više nastojali, da mu pokažu svoje počitanje i ljubav svoju. I noge su mu ljubili, a njeki se smatrahu sretnimi, ako su mu se odiela mogli taknuti. Kada je došao na trg, osloniv se o svog pomoćnika, zaredao je množtvom blagoslivajući. Podje za tim u crkvu, te obavi s cielom sakupljenom župom običnu večernju molitvu. Nikad se možda nisu zahvalna srca toliko dizala prema Gospodinu, koliko ovajput. Veliku žalost zamienila evo vanredna radost, kojom je odjekivala svaka i najmanja kuća u Ars-u.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace

V.

Iste večeri, kasnije, oko prve noćne straže, sabralo se oko 50 osoba na Herodovu zapovied u palači na gori Sion. Kralj ih je pozvao, da ga izvieste o židovskih zakonih i predajah; to bijaše, jednom rieči, sastanak visokog vieća, velikih svećenika, pismoznanaca i zakonoznanaca grada. Tu bijaše i poglavicâ raznih sljedba: farizejâ, saducejâ i esenâ.

Dvorana, gdje se viećalo, bijaše u nutarnjih prostorijah dvorišta palače, a vrlo prostrana. Uredjena na rimsku: pod složen od mramornih ploča razne boje, stiene bez prozora bile na žuto bojadisane, nizka, slovu = *U* nalična klupa, pokrivena svjetložutimi jastuci, stajala po sriedi s otvorom prama ulazu. Na gornjem kraju bio stolac-tronožac, nad njim visio svjetionik sa sedam krakova, a u svakom gorila svjetiljka.

Našli se tu u družtvu većinom stariji muževi; odielo im bilo jednaka kroja, nu razne boje. Duga brada obrasla im lica, orlov nos i žarke crne oči čudno se dojimalo. Držanje im bijaše ozbiljno, dostojanstveno i patrijarkalno.

U pročelju sjedio predsjednik, a drugi s desna i s lieva. Njegova pojava svuda bi i uviek pobudila pozornost. Bio visoka stasa, nu tako pognuta od starosti, da je bio sličan okostnici. Biela odjeća visila mu po nješto prostrano na ramenih. Kad je govorio, digao bi desnu ruku i izpružio drhćući kažiprst, da govoru dade veće znamenovanje. Izrazita mu glava obrasla bielom, poput srebra, a mehkom, poput svile, kosom. Bijaše to Hillel, Babilonac. U dobi od 106 godina bijaše još uviek predsjednik visokoga vieća. Na stolu pred njim ležala hrpa uvojaka od pergamene, izpisanih hebrejskimi slovi. Iza njegova sjedala stajao bogato odjeven dječak, čekajuć njegovu zapovied. Pozvao ga k sebi. Dječak pokročio i poklonio se ponizno.

„Idi i kaži kralju, da smo mu pripravni odgovoriti."

Mladić ode brzo.

Za čas eto u sobu dvojice vojnika, koji stadoše s desna i lieva do vrata. Iza njih eno čudne osobe: starac obučen u grimiz i skrlet, odielo mu kreato zlatom; pače i cipele bile biserom posute. Glavu mu resio uzki vienac krunski, divno izradjen. O pojas zatakao bogato ukrašeni bodež. Šepao je, pa se štapom podupirao. Nije digao oči, dok ne dodje posve blizu do njih. Tada, kao da ih je tek opazio, uzpravi se, pogleda tako oholo, mrko i siekuć očima, kao da traži neprijatelja. Bijaše to Herod, zvan Veliki. Vriedan drug rimskih careva, rutave duše, branio je, prem slab i bolestan, despotskom silom i nečuvenom okrutnošću svoj priestol. Kad je unišao, nasta gibanje u cieloj dvorani. Stariji od prisutnih duboko se prignuli, a udvorniji digli se i duboko se poklonili.

Kad je Herod dvoranom okružio, stupi k Hillelu, koj ga pozdravi, prignuv glavu.

„Odgovor! viknu na nj kralj — odgovor!" Udari štapom o pod, a obim se rukama osloni na nj.

Hillelove oči blago zasjale. Pogleda kralju u lice otvoreno i dok su mu drugovi u mrtvoj tišini slušali, reče:

„Mir Gospodina, Boga Abrahama, Izaka i Jakova neka bude s tobom, kralju." Ove rieči izusti svečano kao da moli. Tad nastavi običnim glasom: „Naložio si nam, neka iztražimo, gdje se ima Mesija roditi." Kralj kimnu, a oči upre oštro u govornika. „Čuj dakle, kralju! Na temelju mojih iztraživanja, a u suglasju s prisutnimi kažem ti: u Betlehemu, u Judeji."

Hillel pogleda u pergamenu, pokaza drhćućim prstom na jedno mjesto i pročita: „I ti, Betleheme, zemljo Judina, ni po čem nisi najmanji medju kneževskimi gradovi Judinimi; jer će iz tebe izići vodja, koj će vladati nad mojim narodom Izraelom."

Herodu si na licu mogao čitati zabrinutost. Zamišljeno zagledao se u pergamenu. Zavlada svečan mir, te se prisutni jedva usudiše dihati. I Herod je šutio. Napokon se okrene i ne rekav ni rieči, ode iz sobe.

„Braćo", reče Hillel „mi smo odpušteni".

Prisutni se digoše i hrpimice odoše.

„Šimune!" klikne Hillel.

Čovjek od 50 godina po prilici pristupi k njemu.

„Smotaj svetu knjigu. Postupaj s njom sa strahopočitanjem".

Nalog bude ovršen.

„A sada mi pruži ruku i odvedi me do nosiljke".

To se sbude što je moglo nježnije.

I glasoviti tumač svetih knjiga, Hillel, ostavio viećnicu sa Šimunom, svojim sinom, kog je odgojio za baštinika svoje mudrosti, učenosti i službe.

Iste večeri, samo kasnije, legoše na počinak u gostioni i tri mudraca. Na otvor u krovu mogli su vidjeti svod nebeski. Promatrajuć svjetlucanje zviezda, sjećali su se na čudesni način svoga poziva. Hoće li im se trud izplatiti? Stigoše napokon u Jerusolim; na gradskih vratih pitali su za onoga, koga su tražili. Naviestiše njegov porod. Preostade im još, da ga nadju. I u tom pouzdavali se u Duha, koj ih je vodio. Tko sluša glas Božji ili očekuje glas iz neba, taj ne može spavati.

Čovjek njeki pristupi k njim i prene ih iz razmatranja.

„Ustajte! Donosim vam viest, što ne trpi odgadjanja".

Digoše se!

„Od koga?" upita Egipćanin.

„Od kralja, od Heroda".

„Nisi li ti čuvar gostione?"

„Jesam!"

„Što će kralj s nami?"

„Njegov poslanik čeka, on će vam reći".

„Evo nas odmah! Moli ga, neka nas pričeka".

„Pravo si kazao, brate," reče Grk Egipćaninu, kad je čuvar otišao. „Brzo se doznalo, da smo došli i po što idemo. Da čujemo, što će reći glasnik."

Ustadoše, zagrnuše se u svoje mantije i izidjoše na polje.

„Donosim vam pozdrav mira i molim, da mi oprostite, što sam vas bunio. Moj gospodar, kralj, poslao me k vama, da vas pozovem u palaču, gdje će sam s vama govoriti." Tako je govorio glasnik.

Luč gorila nad ulazom. Na njenoj svjetlosti pogledali su jedan drugoga i znali su, da je Duh sašao vrhu njih. Egipćanin pristupi čuvaru i reče mu, da drugi nisu čuli:

„Ti znaš, gdje su naše stvari i gdje odmaraju naše deve. Pripravi sve za naš odlazak, da možemo odmah odputovati, bude li potrebno".

„Ne brini se, sve ću urediti," odgovori čuvar.

„Neka bude na kraljevu", rekne Baltazar glasniku. „Evo nas s tobom."

Ulice Jerusolima bile su onda isto tako uzke kao i danas, samo više ravne i čišće. Šuteć sliedili mudraci glasnika. Napokon dodjoše do velikih vrata, gdje je kraj vatre ležalo nekoliko stražara. Pustiše ih odmah. Kroz više dvorišta, tamnih dvorana i hodnika dodjoše do stuba, što su vodile u visoku kulu. Došav gore, stane vodič, pokaže na otvorena vrata i reče:

„Unidjite! Tu je kralj."

Soba, u koju stupiše, mirisala je po sandalovini. Cielo uredjenje pokazivalo mehkoputnu ljubav za sjaj. U sredini bio dragocjen sag, gdje je stajao priestol.

Mudraci su jedva mogli, da to tek površno razgledaju, jer je na priestolu sjedio kralj u istom odielu, kao i kad je posjetio synedrij. Pristupiv bliže, pokloniše mu se do zemlje. Kralj pozvoni. Sluga unidje i metne tri stolca pred priestol.

„Sjednite!" reče kralj milostivo.

Kada sjedoše, progovori: „Danas poslie podne javili mi sa sjevernih vrata, da su došla tri stranca, koji kan da iz daleka putuju. Jeste li vi to?"

Duboko se pokloniv, reče Egipćanin:

„Da nismo, što smo, ne bi nas mogući Herod amo pozvao. Jest, mi smo."

„Tko ste vi? Odakle dolazite?" odvrati Herod i doda: „Svaki neka za sebe svoje govori."

Jedan za drugim izpričaše o sebi, ocrtav u kratko i priprosto gradove i zemlje, gje se rodio i put, kojim su došli u Jerusolim. Nešto razočaran upita Herod:

„Što ste pitali častnika na vratih kada dodjoste?"

„Pitali smo ga: Gdje je novorodjeni kralj židovski?“

„Sad vidim, zašto su se ljudi tako uznemirili. Takovo pitanje uzrujava i mene. Ima li još kralj židovski osim mene?“

Egipćanin odgovori bez straha: „Upravo se rodio.“ Potez boli proli se licem kraljevim ko da je čuo nešto neugodna. „Meni se nije rodio!“ klikne. Tad sabrav se, upita dalje:

„Gdje je taj novorodjeni kralj židovski?“

„Za to smo amo došli, da to saznademo.“

„Vi mi pripoviedate čudnu priču. Zadajete mi težu zagonetku, nego li su Salamonove. Pomislite, da sam već u dobi, gdje je znatiželjnost tako velika kao u djece. Okrutno je od vas, da me na taka mučila stavljate. Kažite mi sve, i ja ću vas častiti, kako se kraljevi časte. Recite mi sve, što znadete o Novorodjenom, pa ću vam pomoći tražiti ga. A kada ga nadjete, učiniti ću za njega sve, ma što zahtievali. Dopratiti ću ga u Jerusolim i odgojiti za kralja; upotrebiti ću svoj upliv kod cara i pomoći mu do časti i slave. Prisižem vam, da mu neću zavidjati. — Nu recite mi, kako je to, te ste u isto vrieme za njega saznali vi, prem vas dieli toliko mora i zemlje.“

„Reći ću ti istinu, kralju!“

„Govori!“ zapovjedi Herod.

Baltazar ustane i reče svečano:

„Ima svemogući Bog!“

Herod se očito prepade.

„Taj nam je zapovjedio, da amo dodjemo i obećao nam, da ćemo ovdje naći Spasitelja svieta, da ćemo ga vidjeti, pokloniti mu se i za njega svjedočiti. Kao znak da je došao, vidio je svaki od nas zviezdu. Božji Duh nas je vodio: njegov Duh, kralju, sad je s nama“.

Tu ih obuzelo neko tajinstveno čuvstvo. Herod ih redom gledao, a silna ga zavist mučila.

„Vi mi se rugate“, reče on. „Ako ne, recite mi više. Što će biti nakon što je došao novi kralj?“

„Odkupljenje ljudi“.

„Od česa?“

„Od njihovih grieha“.

„Kako?“

„Božanskom moći, po vjeri, ufanju, ljubavi i dobrih djelih“.

„Vi dakle“ — Herod zašuti. Ništa nije pokazivalo borbu njegovih osjećaja, a onda nastavi: „Vi dakle naviešťate Mesiju! — Je li to sve?“

Baltazar se duboko pokloni.

„Kralju, mi smo tvoji službenici“.

Kralj pozvoni. Sluga dodje.

„Donesi darove“! zapovjedi vladar.

Sluga ode. Naskoro se vrati, klekne pred mudraci i preda svakomu gornju haljinu od grimizne i modre boje te zlatom izvezeni pas. Oni primili darove te se po iztočnom običaju zahvaljivali.

„Još nešto!“ rekne Herod. „Vi ste častniku na vratih, a i meni sada, kazivali o zviezdi, koju ste vidjeli na iztoku“.

„Da, — odgovori Baltazar, „to je bila njegova zviezda, zviezda Novorodjenoga.“

„Kada vam se ukaza?“

„Kada nam je zapovjedjeno bilo, da podjemo amo.“

Herod se digne; znak to bijaše, da je razgovor svršen.

Uljudno dolazeći pred njih, reče milostivo:

„Prosvietljeni muževi! Ako ste vi u istinu viestnici novorodjenoga Mesije, kako vjerujem, znajte, da sam noćaš upitao najmudrije židovske učitelje. Jednoglasno svi oni izpoviedaju, da se Mesija ima roditi u Betlehemu, zemlji Judinoj. Savjetujem vam, da podjete onamo. Da, podjite tamo i tražite diete. A kad ga nadjete, javite mi, da i ja podjem, te mu se poklonim. Vašemu putovanju ne ima zapreke. Mir s vama!“

I zamotav se u svoju haljinu, ostavi kralj sobu. Vodič dodje i povede mudrace u gostionicu. Došav onamo, klikne Grk oduševljeno: „Napred, braćo! Hajdemo u Betlehem, kako nam je kralj savjetovao“.

„Da“, odgovori Indijanac. „Hajdemo! Duh me sili.“

„Pa neka!“ — reče Baltazar. „Deve su već opremljene“.

Nadariše vratara, zajašiše deve, dadoše si pokazati put i odjašiše naglo. Kada su stigli u dolinu Refaim, pokaza se na nebeskom svodu svjetlo — izprva slabo i neznatno. Srca im jače zakucaše; oči zatvoriše. Kada su opet progledali, gle, nad njima blistala jasno i sjajno zviezda — ne visoko i nepomično, već posve nizko, idući pred njima. Veselo ju pozdraviše i sklopiše ruke i tiho se molili.

„Bog je s nama! Bog je s nama!“ kliknuše neizrecivo veseli i hajde za zviezdom, dok nije stala blizu Betlehema nad nekom štalom.

Bilo to oko treće noćne straže. Na iztoku se već borili prvienci sunca sa tamom, što se uklanjala. Brežuljci u okolici Betlehema bijahu već obasjani slabim svjetlom, dočim je dolina bila još u gustoj tami. Na krovu betlehemskog konaka promatrao je baš čuvar prve znakove života, što se budio, kad opazi, obazirući se, sjajno svjetlo, gdje se kreće prama bližnjem brežuljku. Najprije mislio je, da je baklja, što je netko nosi; a onda mu se opet činilo, da je opazio meteor na nebu. Kada je napokon bolje pogledao, uvjerio se, da je zviezda. Preplašen neobičnom prikazom, probudi ljude. Svi pohrle na krov. Pojava dolazila sve bliže i bliže: razsvietljivala pećine, drveća i putove; postala tako sjajna, da su morali odkrenuti oči. Plašivice padoše na koljena i moliše se licem o zemlji; srčaniji držahu ruke pred očima i kadkada plašljivo pogledali svjetlo. Domala bio konak i ciela okolica razsvjetljena kao u danu. Zviezda pako stala nad ulazom u špilju, gdje se rodilo diete.

Za ove uzbudjenosti, nastale s vanredne ove pojave, dodjoše mudraci. Pred ulazom u konak sjašili s deve i tražili, da unidju. Kad se je vratar u toliko osviestio, te se mogao odazvati njihovu pozivu, sidje s krova i otvori vrata. Životinje izgledale bajovno, jer je svjetlo još uviek sjajilo. A ona osobitost, što se vidjela na mudracih, a još više revnost i izčekivanje, što im izbijalo iz cieloga bića, naćeralo vratara još više u strah. Ustobočio se plašljivo otrag, te je izprva jedva odgovarao, što su ga pitali.

„Nije li to Betlehem u Judeji?"

Tek kada su drugi došli, potvrdi pitanje.

„Vodite nas k njemu, vodite nas k njemu!" kliknuše Baltazar i Grk oduševljeno. „Jer smo vidjeli njegovu zviezdu, vidimo ju nad onom stajom i došli smo, da mu se poklonimo."

Indijanac sklopi ruke i rekne: „U istinu Gospodin živi! Hajdemo, hajdemo, našli smo Spasitelja! Mi smo najviše odlikovani medju djecom ljudskom".

Ljudi sadjoše s krova i podjoše za mudraci. Nu kad su vidjeli, da oni idu ravno prama zviezdi, koja je nepomično stajala nad stajom, mnogi plašljivci zaostaše. Većina ipak pošla s njima. Kad su se mudraci približili ulazu špilje, digne se zviezda; kada bijahu na vratih, lebdila je visoko na nebeskom svodu; a kada su unišli, nestade je. Prisutni nisu mogli dvojiti, da je medju stranci i zviezdom neka sveza, što se i na stanovnike u staji protezala. Navališe unutra.

Prostor, kamo udjoše, bio razsvietljen svjetiljkom, što je bacala dosta svjetla, te su mudraci mogli vidjeti majku i diete. Diete ležalo budno u majčinom krilu.

„Je li to tvoje diete?" upita Baltazar Mariju.

A ona, koja je čuvala u svom srcu sve, što se ticalo djeteta, podiže diete prama svjetlu, pokaže im i reče:

„Ovo je Sin moj!"

I padoše ničice i pokloniše mu se. Diete, što su pred sobom vidjeli, bilo kao i druga djeca. Oko glave nije bilo vienca slave, niti je krunom urešeno bilo. Nije govorilo; nije ničim pokazalo, da razumije izraz njihove radosti ili da čuje njihove molitve: diete kao i druga djeca, gledalo mirno u trak svjetla.

Kada se mudraci pokloniše, digli se i podjoše do svojih deva te povadiše darove: zlato, tamjan i plemenitu mast. To položiše djetetu pred noge.

To je indi bio Spasitelj, poradi koga su s tako daleka došli, da ga nadju! — Siromašan i zapušten, izbačen iz ljudskog družtva, ležao je ovdje u podobi djeteta! Pa mu se ipak poklonili — čvrsti i stalni u vjeri. Njihova vjera temeljila se na znakovih, što im je poslao Onaj, koji se je i nama kao Otac objavio. Oni se spustili, da ih On vodi te nisu pazili što će ljudi na to. Tek ih nekoliko vidjelo znakove i čulo obećanje: Majka i Josip, pastiri i oni sami. Pa vjerovaše!

A sada, čitatelju, zanesi se u budućnost! Približava se vrieme, kad će se Sin Otca objaviti. Blažen onaj, koji u Njega vjeruje.

Rajski vijenac.

Provodič u lijepi raj.

Brod se bliži k obali. Ulaz u luku pogibeljan. Brodar ne pozna puta. Iz razjarena mora provirili tvrdi grebeni, ugljaste pećine. Prijete klisure, prijeti pličina, prijeti vihar i oluja. Brod se ljulja na divljoj morskoj pjeni. Sad vine uz val. Sad

klizne niz val. — Kolika radost i pouzdanje napuni dakle brodarevo srce, kad mu izagje u susret vješta, iskušana barka, da ga povede sigurnim putem u luku! — Slično je i sa kršćaninom, koji po burnim valovima ovoga svijeta kao slaba, malešna splavka hoće da unidje u luku vječnoga života.

Kao što se obradovao mladi Tobija, kad mu se arkangjeo Rafael u nepoznatoj prilici ponudio za pratioca na putu: tako i kud i kamo više imamo i mi razloga, da se radujemo, kad nam vjera pokazuje provodiča u poznatoj prilici, u koga se smijemo svagda i svagdje pouzdati posve i potpuno. — Ovaj izabrani, pouzdani, ljubezni, vjerni provodič u vječni život jest — katolička crkva. Nju i jedino nju izabrao je Gospodin, da sve ljude kao zabludjele ovčice vodi na dobru pašu, da ih sve skupi u ovčarnicu vječnoga života i da tako bude samo jedan pastir, jedno stado, jedna ovčarnica. Ona je onaj divni grad, što ga dobri Bog na vidik iznio i na vrhunac brda postavio, da ga vidi i spozna svačije oko, i da svako u njeg unigje i u njem onaj mir i blaženstvo nagje, što nam ga ovaj svijet ni pošto dati ne može. Ona je ona svjetiljka, što je metnuta na svijećnjak, da nam rasvjetljuje staze i putove u noći ovoga života. Njezinu poglavaru, svetome Petru, Bog je naložio: „Pasi janjce moje, pasi ovce moje!“[1]) Crkva, sveta zaručnica Isusova, imade veliko poslanje, da sve ljude spase, da ih sve privede u lijepi raj. I doista, to je najveći i najživlji izraz ljubavi Isusove napram ljudima, što nas nije ostavio kao sirote, same bez ikoga svoga, već nam na putovanju ovoga živoga odredio i dao svoju dragu, svoju milu i svojom iz srca krvlju otkupljenu i posvećenu zaručnicu kao provodiča u krasnu našu, vječnu domovinu. Ko bi mogao veći i jači dokaz zahtijevati, da je našemu Spasitelju doista bilo stalo, da nas sve sretne, sve blažene učini, od toga, što nam je dao provodiča, koji potpunice zastupa njegovo mjesto? Jer on je rekao svojim apostolima, prvacima crkve: „Ko vas sluša, mene sluša; ko vas prezire, mene prezire,[2]) i ako li ko crkve ne posluša, neka ti bude kao poganin i carinik.“[3]) — I da naše pouzdanje u ovoga provodiča za lijepi raj bude neomegjeno i posvemašnje, i da se mi bezuvjetno povjerimo njegovu vodstvu, to nama, sretnim kršćanima, kazuje vjera, da je ovaj rajski provodič nepogrješiv. Ljudska se mudrost može prevariti, ljudska uvigjavnost može zabludjeti i uza svu svoju najbolju volju. No crkva je Božja nepogrješiva, ona nije čovječje djelo, ona je, da tako kažem, iznesena iz srca samoga Boga. Ona u vjerskim stvarima s puta ne silazi. Ona je toli čvrsta i stalna: zemlja može se sva tresti, a njome da ni ne makne. Ona je na pećini utemeljena, i „vrata paklena ne će je nadvladati.“[1]) Ona je „stup i utvrda istine.“[2]) Ona je kao gora usred mora. Bijes valâ ustane, da ga brzo kraj njezinih nogu nestane. Krist Sin Božji nju je ustanovio, njegov Duh nju je oživio, njegova nauka njoj je povjerena. Duh sveti njome vlada, Duh Božji u njoj diše, on je nju naučio svaku istinu. Bog je nigda ne će ostaviti. Ona ima obećanjâ. „Ja,“ govori Gospodin, „ostajem kod vas do svršetka svijeta.“[3]) Ko se dakle povjeri njezinu vodstvu, taj ne može zabludjeti; ko slijedi njezinu riječ, njezinu nauku, taj će za cijelo do cilja doći, taj slijedi poziv, slijedi vodstvo samoga Boga — kao kakovu zvijezdu, koja u noći ovoga života rasvjetljuje naše pute, naše staze, kao onaj stup ognjeni, što je vodio puk Izraelski preko pustinje u zemlju obećanu. — Ko da se dakle s najvećim pouzdanjem ne priljubi, ne pribije uz ovako divna provodiča u lijepi raj! Kao kad se maleno, milo djetence privinja uz dragu majku svoju i misli i svojim sitnim, ljupkim okom očituje, da mu nigdje nije ljepše ni milije ni sigurnije kao na krilu majčinu: tako se i kršćanin vije i privinja s djetinjom ljubavi, s djetinjim srcem uz duhovnu majku svoju — katoličku crkvu. On je se toli čvrsto hvata, da nema sile na tome svijetu, koja bi ga otrgla od njezina srca, a ljubav je vez, što ga toli usko veže s majkom najdražom. On je ljubi, jer je lijepa i mila, jer je sveta, jer je nada sve ljubezna. I ona ga ljubi, o kako ga žarko ljubi! jer joj je sinak slatki i otkupljenik njezina rajskog zaručnika i gragjanin njegova kraljestva i baštinik krasnoga, lijepog raja. I ova ljubav crkve jest živi odsjev ljubavi Isusove. Kako Isus, tako i ona ne vidi na osobi nikakove razlike: bogat i siromak, malo i veliko, učen i prostak, svi ljudi, svi do jednoga njezina su milena djeca; pa i one, koji još nijesu pod njezinom desnicom, ili koji se od nje udaljili, ili koji proti njoj zaoštrili u glavi svakakve misli, obuhvaća crkva nježnom makar i prebolnom ljubavi, zove ih majka milo na svoje srce i diže ruke i glas k nebu i prosi za njih

[1]) Joan. 21, 17. — [2]) Luc. 10, 16. — [3]) Matth. 18, 17.

[1]) Matth. 16, 18. — [2]) II. Tim. 3, 15. — [3]) Matth. 28, 20.

milost, smilovanje — obraćenje. Ona bi kao i njezin zaručnik rado i prerado vidjela sve ljude sretne i blažene. Ona moli, poimence na veliki petak, po zaslugama Isusa Krista milost i blagoslov za sve raskolnike i nevjernike, za sve pogane i židove, za sve baš ljude. Kolika, Bože moj, ljubav! Pa kako se i mi veselimo, što smo djeca ove toli plemenite, toli umione majke! Koli nam je milo i drago ime, što ga nosimo! Sveta crkvo, oj zaručnice našega Otkupitelja, majko djece Božje, nastavnice istine, djeliteljice milosti, pokladnice milosrgja Božjega, nikad, majko, nikada tebe ne ćemo zaboraviti! Jest, majko, sveta crkvo, ako tebe ikada zaboravimo, zaboravili na same sebe! Jezik nam usahnuo i nepomičan ostao u ustima našim, ne budeš li ti prvo naše milo spominjanje![1]) Jest, majko, sveta crkvo, prije nam se jezik za nebo prilijepio, prije nam se desnica ukočila, prije sve, nego li na tvoju ljubav, na tvoju vjernost zaboravili! — Da, vjernost sve do smrti, sve do zadnjeg živa daha, to je zadnje svojstvo ovoga našeg provodiča u lijepi raj. Kad smo tek stupili u ovaj svijet, bila je crkva, koja nam prva ruku u susret pružila i u svoje nas svetište uvela. Ona nas onda hrani s mlijekom svoje nauke, a kad odrastemo, onda nas oruža za boj, što prijeti od onoga, koji protiv nas uvijek snuje i kuje. Ona nas potvrgjuje silom Duha svetoga. Ona nam daje kacigu spasa, oklop pravednosti, štit vjere, mač riječi, počasni, najljepši znak viteštva Kristova. Ona nas jači i oživljuje hljebom života, što nam ga lomi, kad god ogladnimo, čašom spasenja, što nam je pruža, kad god ožednimo. Hoće li ko, da težinu svoga putovanja podijeli s kojim drugim stvorom na svijetu, tad ona vodi mladića i djevojku k oltaru, da im vez oplemeni i posveti. Hoće li ko, da jedino i samo stupi u službu Gospodina svoga, da s njime protiv dušmanina bije teške i oštre bojeve, ona ga onda oboružava s Božanskom svemoći, čudesnom silom. I jesmo li blizu smrti, eto je, da nas pomaže i ojači za posljednju borbu, ne ostavlja nas, pa makar nas ostavio i cio taj svijet! Ona kleči uz našu samrtnu postelju. I ugasne li naše oko, i ne može li nam više uho da razabire, da čuje slatki, utješni glas materinji, ona viče onda u nebo i prosi ozgora milost za nas sa svom moći, sa svim žarom ljubavi svoje. Ne pominji, o Gospodine, iz srca joj vapaj leti, ne pominji grichâ mladosti i neznanja ovoga na umoru djeteta moga; nego po velikoj milosrdnosti svojoj spomeni se njega u slavi svjetlosti svoje. Otvorila mu se nebesa, radovali se s njim angjeli! Obveseli, Gospodine, dušu njegovu pred licem svojim i ne pominji starih njegovih grijeha i neumjerenosti, što ih je pobudila pohlepa ili žestina zle požude! Ne opomeni se, Gospodine, njegovih pakosti! Zaboravi na nesvjesticu, u koju ga je često bacio kvas zlih želja! Jer ako i jest griješio i mnogo griješio, nije ipak — tako eto osvaja ova mila majka Srce i milosrgje Božje za svoje dijete na umoru — nije ipak zanijekao Oca ni Sina ni Duha svetoga, nego je vjerovao i imao u sebi revnost za Boga i vjerno je štovao Boga, koji je sve stvorio, i u ovoj vjeri i revnosti sve do kraja ustrajao. Budi mu dakle milostiv i primi ovo milo dijete moje k sebi, u svoje kraljestvo!

Gle, braćo i prijatelji moji! Koli izabrana i nepogrješiva, koli ljubezna i vjerna, koli stalna i pouzdana imamo provodiča sve do krasnih vrata rajskih! O majko, sveta crkvo, komu ćemo ići? Ti imaš riječi vječnoga života! — Na tome dragomu Bogu sto puta hvala i vječita slava!

[1]) Bossuet.

Br. 667.

Izpiti.

Za ovogodišnji župnički i jurisdikcionalni izpit odredjuju se dani 25. i 26. septembra i to tako, da će 25. septembra biti izpit za jurisdikciju, a ujedno pismeni izpit župnički. Dne 26. septembra biti će ustmeni izpit župnički. Izpiti biti će pred povjerenstvom, imenovanim od presvietloga gospodina nadbiskupa u sgradi središnjega bogoslovnoga sjemeništa.

Svi oni, koji žele polagati izpit župnički, neka u smislu naredbe od 2. augusta 1895. br. 591. za vremena *(mjesec dana prije)* nadležnim putem pošalju svoje molbenice ovomu ordinarijatu. Oni, koji će prvi put doći na izpit, neka u molbi izjave i to, hoće li se podvrgnuti izpitu iz svih predmeta ili samo iz jedne skupine, u ovom pako slučaju

treba spomenuti, koju skupinu je tko odabrao prema odluci ovoga ordinarijata od 22. augusta 1888. br. 670.

One, koji su položili izpit iz jedne skupine, upozoruje ordinarijat na ustanovu naredbe od 22. augusta 1888. br. 670., prema kojoj se najdulje u roku od dvie godine imadu podvrći izpitu i iz druge skupine, jer inače nakon dvie godine gubi onaj prvi izpit svaku vriednost.

Sarajevo, 20. lipnja 1895. *Nadb. ordinarijat Vrhbosanski.*

Viestnik.

Naša domovina.

(Tielovo.) Radi kišovita vremena nije se ove godine moglo izići iz crkve, te je presvietli gospodin samo pjevao svečanu sv. misu pred izloženim presvetim sakramentom. Prisutne bijahu vojničke i gradjanske oblasti, a mnogo je puka izčekivalo obhod, ali ga dočekati ne mogoše. Ovo je prviput od 1882., što je javni obhod tieloski izostao. U nedjelju osmine Tielovske mogao je obhod izaći iz crkve milosrdnih sestara, komu je uz mladež školsku prisustvovao liep broj puka.

(Svečanost Presvetoga Srca Isusova.) Ni kišovito vrieme nije moglo da utrne živu želju našega puka, da se o svečanosti ovoj nadje u našoj sredini. Ove godine umnožaše broj hodočastnika mnoge pobožne duše iz biskupije djakovačke, njekolike pače iz nadbiskupije Zagrebačke. Kotari djakovački, brodski, oriovački bijahu zastupani, a njihovi zastupnici kako su kod nas svojim pobožnim vladanjem, umiljatim skladnim pjevanjem liepu uspomenu ostavili, tako su i oni vratili se kući razdragani s milote naše crkve, s krasote razsvjete, s veličja naših obreda. A svi: svećenstvo (bijaše nas u svečanom obhodu do 60), puk (sabralo ga se na hiljade), inovjerci (promatrahu znatiželjno) — svi velju ostadosmo duboko dirnuti s izljeva ljubavi, počitanja i klanjanja, što ga učinismo božanskomu Srcu spasitelja našega. Ta ljubav prosievala je u vatrenoj besjedi nadpastira, koji nam je crtao divne puteve, kojimi Bog ide, ne bi li nas potaknuo, da Mu srce svoje dademo. To počitanje kazivalo nam vrlo skladno pjevanje mise Palestrinine: *O admirabile commercium,* koju smo čuli od učenica milosrdnih sestara i njekolikih prijatelja crkvene glasbe. To klanjanje izbilo je na javu osobito u činjenici, što se stranom u petak, a stranom u nedjelju pričestilo do 1500 duša. Svaki od ovih biti će apostol pobožnosti k Presvetomu Srcu Isusovu, te ju u svom krugu sigurno dalje širiti. Tako se uzdamo, da će vatra ove svete ljubavi obuzeti skoro cieli nam narod, te mu pribaviti one blagodati, što ih je štovateljem svojim obećao Onaj, koji je u obećanju svojem stalan i vjeran.

(Promjene u nadbiskupiji.) Župa *Crkvice* povjerena je fra. *Grgi Kotromanoviću,* a *Dobretići:* fra. *Jak. Juriću.*

(Darovi). Za *gradnju sjemeništne crkve sv. Cirila i Metoda* u Sarajevu darovaše: po 50 for.: Preuzv. Gosp. grof Karlo Eltz; Pavle Miler opat; Zemunska pučka štedionica 25 for.; S. Serkulj 15 for.; po 10 for.: Ant. Pečenovski; Janko pl. Briglјević; Mijat Senc; Josip Čeliković; Dr. I. Laudenbach; Aleks. Kraičović; Grof I. Eltz; Grofica H. Kuhen; Šimun Frendreis; Mato Babogredac; Dr. Jos. Paus; Vilim Korajac; Sestre milosrdne u Zemunu; Dr. Josip Kuhner; Gjuro Streit, Velepredstavnik; Gabro Babić opat; Dr. A. Voršak kanonik; Gjuro Kovačević odvjetnik; I. Kaurić; S. Riesl 8 for.; Dr. Jakša Pliverić 7 for.; Dr. Krasa 66 for. 50 nč.; N. N. iz Štajerske sabrao 375 for.; kapetan Blažetić 10 for.; M. Pregrad 45 for.; N. Odić 10 for.; Iv. Spahić 50 for.; dobročinitelji u Moravskoj po Iv. K. 420 for.; M. St. 18 for. Zahvaljujući srdačno plemenitim dobročiniteljem, preporučamo toplo svim svojim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — Za *potresom postradale Slovence:* Brestovsko 7 for.; Tišina 4 for.; Radunice 2 for. 50 nč.; Fojnica 21 for. 26 nč.; Crkvice 2 for.; Vakuf gor. 3 for. 12 nč.; Osova 6 for. 50 nč.; Vijaka 7 for.; Banbrdo 3 for.; T. Igerc 5 for.; Breške 11 for; Tuzla dol. 9. for. 86 n.; Korićani 1 for. 70 n.; Milosrdnice u Travniku 2 for.; Gorice 2 for.; Ovčarevo 15 for.; Zenica 13 for. 76 n.; Otinovci 4 for. 80 n.; Suhopolje 3 for.; Busovača 10 for., Drventa 2 for. 54 n.; Rama 10 for.; Dubrave 10 for.; Bieljina 4 for. 60 nč.; Bežlja 2 for. 07 nč.; Podhum 7 for. 83 nč.; Sol. Kula 2 for. 21 nč. — Za *sv. grob u Jerusalemu*: Zovik 7 for.; Bežlja 2 for.; Ovčarevo 4 for. 6 nč.; Rama 6 for. 40 nč. — Za *crnce u Africi:* Zovik 5 for. 15 nč. Rama 3 for. 88 nč. — *Petrov novčić:* Iv. K. 1 for.; dr. Jagatić 10 for.

(Javna zahvala.) Veleč. O. Filip Jurišić, župnik iz Zenice piše nam: G. Adolf Bures, rezbarski umjetnik, stanujući ovoga vremena u Zenici, darovao je ovomjestnoj župskoj crkvi Propelo, majstorski uprav iz tvrdog drva po njemu izradjeno, prikazujuće Odkupitelja u naravnoj veličini, vrlo

prikladno za oltar sv. križa, a vriedi preko stotinu forinti. Držim se zaduženim i ovim putem plemenitom darovatelju, u ime svoje i svojih župljana, najljepše zahvaliti, a božanski spasitelj platio mu obilno svojim milostima!

Francezka.

(Vjera u vojsci.) Francezkoj kan da bijaše zaprietila velika pogibelj! Zastupnik Rabier bijaše upozorio na nju otce domovine u sjednici od 20. svibnja. Vjera se počela pojavljati medju vojskom! Vojnike zovu k crkvenim svečanostim! A to je za republiku gotova pogibelj, jer ona ni sada ne ima drugoga neprijatelja van klerikalisam! S vladinih stolica odgovorilo se, da se pogibelj pretjerava; da se u vojsci pazi na slobodu savjesti, pa da će vlada na svaki prerevni korak bditi. Iz sabornice prenesena je razprava u novine. U listu *Matin* piše general *Barail,* čuven takodjer kao pisac. Ne odobrava, što se onolika graja digla, kad je vojničtvo sudjelovalo kod svečanosti na čast Ivane d' Arc, kašto se i sada diže glede sudjelovanja kod proslave osme stogodišnjice prve križarske vojne u Clermontu. Pokazuje za tim, kako bi i moralna jakost vojske oslabila, kad bi se uspjelo, kako se od njekoliko vremena hoće, oslabiti osjećaj vjerski. Tim bi se pako podrmalo stožerom njene jakosti. Dokazuje to povjestnimi činjenicami, iz kojih se razabire, da su najjače bile one vojske, kod kojih je bio jak osjećaj vjerski. U XVI. vieku vanredan je uspjeh imalo oružje tursko. A to bijaše posljedica vjere, jer je ona bila temelj stege kod onih vojska. Kršćanske pako vojske usljed vjerozakonskih razmirica bijahu izgubile moralnu uzdu, izgubiv vjeru, te baš stoga ne bijahu jake onako se oprieti neprijatelju kako je trebalo. Usljed toga dodje u pogibelj nezavisnost ciele Evrope. Tada dodje Don Juan Austrijski. On uvidi, odkle neprijatelj crpa svoju snagu, pa pregne uzpostaviti stegu kod svojih četa pomoćju vjerskoga osjećaja. I prije nego li će u odlučnu bitku kod Lepanta naredi za tri dana post i javne molitve na svih ladjah mornarice. A nisu li čete Cromwelove, uzgojene u strogom presbiterianismu, pobiedile kolebajuće u vjeri redove Karla I.? Spomenut će tkogod čete francezke republike od 1792. Nu tvrdnju generalovu ni to ne pobija, jer i onda se priznalo, da mora biti njekakova, ma kakova vjera, samo što su mjesto pravoga Boga štovali idole. A ne valja zaboraviti, da je u redovih onih četa bilo plemenitih duša, koje se poredaše tu, da izbjegnu strahovanju. S druge strane saveznici bijahu vrlo nesložni. Sjeća general na rečenicu, što je rečena u Bourbonskoj palači: „Uzmete li vojniku vjeru u drugi život, nećete više imati pravo, da od njega tražite, neka žrtvuje život svoj!“ U Njemačkoj može vojnik slobodno vršiti vjerske dužnosti, a car vazda prizivlje pomoć Božju, kadagod vojsci progovara. General upozoruje, neka se pazi na ove primjere, koji kazuju, kako u velike upliviše osjećaj vjerski na vojnika.

(Što idemo da tražimo u Rimu.) Spomenusmo u br. 11., kako je *Brunetière* ocrtao dojmove svoje u vječnom gradu. Sada možemo podsjetiti i na misli drugoga jednoga hodočastnika u Rim: *Ol. Laprune-a,* koji ih je ocrtao pod naslovom, što ga uzesmo gori u zaporku. Pokazav, kako je Crkva vazda mladjahna, a usredotočena u papi, spominje dvie vrsti ljudi, koji pogledaju na Rim. Jedni nisu, kao *Brunetière,* u savezu s crkvom, a drugi opet jesu. Ovi drugi, budući članovi crkve, razlikuju medju nepogrješivosti i ugledom, medju naučanjem i upravljanjem, ali znadu, kako valja prijanjati ponizno i uz zapovjedi te savjete sv. Otca. On je položajem toli visoko, Božja mu pomoć u obilju pritiče. K tomu dolaze i odlične sposobnosti osobne, pa sve to pomaže, te on može upoznati potrebe svieta, njegove bolesti, ujedno im i naći shodna lieka. Rieč papinu mora prihvatiti u cielosti onaj, koji ga ljubi. Njegova rieč oslobadja, ona ne samo ne suzpreza napredak, nego ga pače promiče. Papa se je potužio, da je kršćanska filosofija oslabila, te je pozvao, da se kao uzkrisi ono, što je u filosofiji sv. Tome bitno i plodonosno. Bojalo se, da se time sprema novo robstvo, ali su se tako bojali tek oni, koji ni površno okružnicu čitali nisu. Ona hoće, neka se opet u ovom vieku učini, što je sv. Toma učinio u svojem. Neće ona, da se to učini jednostavno; da se sv. Toma tek oponaša, da se bud proširi ili skrati, da se svede u rečenice, koje je lahko razumjeti, ali su mrtve. Ne, nego ona hoće, da se duboko proučava sv. Tomu, pa kada se pronikne u njegova načela da se pomoćju znanosti, kakovih u njegovo doba još ne bijaše, stvori kršćanska filosofija, koja će izmiriti vjeru i znanost. Isto tako oslobadja rieč Papina, kada raztavlja udes Crkve od udesa dinastijâ, kada pozivlje katolike, neka rješavaju pitanja socijalna, kada hoće da se štuju prava istočnjakâ. Ali besjedu Papinu treba da svi podupiraju: stalni u načelih, katolici treba da oči svoje svraćaju prema Rimu, na koji u novo doba sve više počeše pogledati.

Italija.

(Katolici kod izbora u gradska zastupstva.) Po naputku sv. Otca katolici ne sudjeljuju kod saborskih izbora, ali sudjeljuju kod izbora u gradska zastupstva. Tu se naime ne razpravlja o pitanjih političkih, nego o gospodarstvenih pojedinoga mjesta, a može se i za vjeru u tom djelokrugu mnogo učiniti. Njihov je uspjeh u mnogih gradovih vrlo liep. Pobiediše u Milanu, Brescii, Bologni, Turinu, pa i na drugih mjestih. U borbi s njimi podlegoše i prvaci liberalne struje, kao u Brescii Zanardelli. Usljed toga slobodni se zidari uzkomešaše, te udariše u zapomaganje. Vide bo, koliko se dobra može učiniti, o čem ih uvjerava i predlog zastupnika Nave u Milanu, koji predloži: 1) neka občina dopusti, da odmaraju u nedjelju svi njeni službenici, kojih služba nije strogo nuždna svaki dan, a neka nastoji, da se i

onim, koji raditi moraju, smanji vrieme rada na najmanje, te koliko je moguće da i oni naizmjence odmaraju; 2) neka se kod radnja, što se u zakup daju, ugovorom obvežu poduzetnici, da će dozvoliti u nedjelju počivati svojim radnikom, u koliko to dopušta narav rada. U svom govoru ocrtao je Nava poviest pitanja o odmaranju u nedjelju: kako je to pitanje od katolika prešlo i u druge stranke, te na kojem je stepenu danas u Francezkoj, Belgiji, pa na iztoku. Nu govorio je ne toliko s gledišta katoličkoga, koliko kao čovjek, koji ima srca za potrebe radnika. Radnici, činovnici imadu pravo, da od sedam dana jedan počivaju, da barem u svečani dan uživaju obiteljski život, da mogu taj dan upotrebiti, kako će sebe moralno usavršiti. I glas njegov ne ostade bezuspješan. Od 77 prisutnih zastupnika glasovalo ih je 73 za taj predlog. Ovako se i u drugih pitanjih može koristiti sv. crkvi i narodu, pa za to se katolici svuda spremaju, da poluče što veći uspjeh.

Amerika.

(Zadaća propovjednika u naše doba.) Kardinal Baltimorski Gibbons napisa znamenit članak u časopisu: *The North American Reviev.* Pokazuje, kako propovjednik mora da imade toliko i takova znanja, koliko ga i kakova traže potrebe današnjega doba, narav današnjega družtva. Bez toga besjeda će danas ostati izlišna i neshodna. Nuždno je, da se s propovjedaonice čuje rieč prema stanju puka, da izpravlja pogrješke, zle težnje, predsude i t. d. A da se postigne ta svrha, potrebno je, da svećenik pozna ljude prema vremenu i mjestu, gdje djeluje. „Buduć da je službenik Isusa Krista", kaže kardinal, „prije svega otac i prijatelj puka, on ne može da bude nehajan prema pitanjim, bila ona socijalna, politička ili gospodarstvena, koja su u savezu sa probitci i sa srećom naroda. Odnošaji medju crkvom i državom, dužnosti i prava gradjanina, politička razvraćenost, povlastice i obveze u odnošaju rada prema glavnici, ćudorednost u obrtu i trgovini, svetkovanje dana Gospodnjega, umjerenost, razvjenčanje, socialisam, anarhisam i mnoga druga pitanja, o kojih ovisi mir i sigurnost države, treba da se razpravljaju dolikujućim načinom. Ne ima danas možda ni jednog pokreta, da se odnošaji socialni i gospodarstveni poprave, bio on ma kako neobičan i maštovit, a da ne krije u sebi bilo ma i što pravedna, što ga puku preporuča i radi česa se za njim zanosi. Ostanu li ovakove osnove pod nazorom zanešenjakâ, demagogâ ili nasilnikâ, onda će oni puk zasliepiti, ter ga rivati u nevolju sve to veću. Ovakova pitanja traže razborite, dorasle sudije, koji umiju razlučiti kukolj od pšenice. A tko je sposobniji, da tu službu vrši, nego li službenik Božji, koji je protivnik nasilja i pogibeljnih novotarija i koga osjećaj vjerski goni, da brani one, što trpe, da zagovara sva ona sredstva, koja mogu donieti polakšicu braći njegovoj". Udesi li svećenik svoj rad prema ovim nazorom, onda će i u Americi liepe plodove donieti ono sjeme, što ga je sv. Otac Leo XIII. posijao u okružnici na biskupe Amerike, koje je tu našlo plodno tlo. Ono, što je sv. Otac progovorio hierarhiji, preliti će se uprav u srce naroda besjedom, što se čuje s propovjedaonice. I baš na nazore ove okružnice, koju je spomenula „Vrhbosna" u br. 5. o. g., upućuje kardinal na koncu svoga liepoga članka.

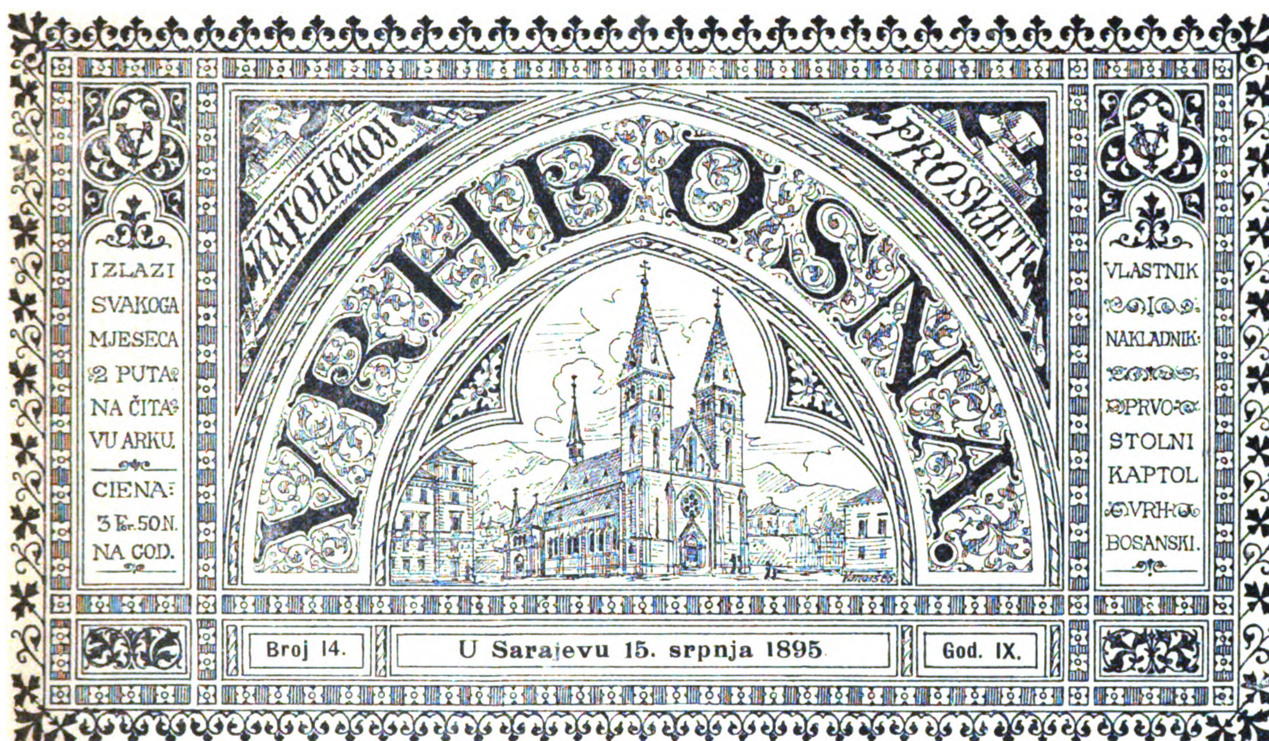
Prosvjeta.

— *Bi li išli u framasone?* Sveučilištni profesor u miru *dr. Sandor pl. Bresztyensky* napisao je u „Katoličkom Listu" zagrebačkom, a odatlje napose preštampao odgovor na knjižicu, koju je napisao njeki „stari hrvatski slobodni zidar" o „Slobodnom zidarstvu". Učeni pisac pokazuje jasno, a u kratko, pogubnost slobodnoga zidarstva, koje je kosmopolitsko i bezvjersko, ter mu se kao takovomu mora uklanjati svaki narod, koji ljubi sebe i svoje. Dokazi crpani su iz knjigâ samih slobodnih zidara. Knjižica (str. 59.) stoji samo 20 nvč., a dobiva se u knjižari dioničke tiskare u Zagrebu. Mi ju najtoplije preporučamo svakomu, koji ljubi svoju vjeru i svoj narod.

— *Svećenik kod bolestnika,* sabrao i uredio *O. Angjeo Maria Miškov,* naučitelj sv. bogoslovja. U knjižici naći ćeš uz razne molitve za nemoćne još i blagoslove za iste, svetotajstva za bolestnike i odrešenja na čas smrti, pokriepljenje kršćanske duše u čas smrti, te preporuku duše. Na koncu je dodan Ordo administrandi sacramenta infirmorum. Knjiga je štampana u Dioničkoj tiskari u Zagrebu, gdje se može dobiti uvezana za 1 krunu, s poštom 20 filira više.

— Nakladna tiskara Antuna Scholza u Zagrebu izdala je *Kratko žiće sv. Antuna Padovanskoga,* što su ga preveli vrhbosanski bogoslovci. U knjižici je u kratko opisan život ovoga velikoga ugodnika Božjega, te njekolika čudesa, što su po njegovu zagovoru učinjena. Dodane su i njeke molitve na čast svečevu. Kako se baš sada slavi 700. godišnjica njegova, a naš ga narod u velike štuje, ovu će knjigu svuda veselo pozdraviti, tim više, što joj je ciena samo 5 novčića, s poštom 7. Neka je i s naše strane preporučena svakomu. Dobiva se u Zagrebu (Margaretska ulica br. 6).

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Broj 14. U Sarajevu 15. srpnja 1895 God. IX.

O odgoju klera.*)

I.

Kad sam prošle godine, štovani slušaoci, čitao istom prigodom ove akademične svečanosti, govor o naucim klera, veselio sam se gledajuć oko sebe izabranu kitu pitomaca moga Sjemeništa i podijeljivajući im nagrade za njihov nauk. Tada, dobro se sjećam, oblijetaše moje srce ugodna nada, da sjeme mojih riječi o naucima ne će biti sasvijem besplodno. Ali zašto da premučim? Onoga istoga časa kadikad postojano smućivaše moj duh jedna misao melankonična, a kojiput i žalosna. Ta misao mi govoraše: ovgje se čini toliko napora, da se obogati pamet ovih mladića dostatnom naobrazbom literarnom i znanstvenom; ali, čestokrat, pri izlazu iz Sjemeništa, navala strasti i ledeni vjetar nevjerstva, koji posvuda duva, raspršit će u njekima, a možda i u mnogima, bogatstvo sakupljenih spoznanja. Istina je, da će njeki mili pitomci moga i drugih Sjemeništa i kršćanskih zavoda, potpomagani božjom milošću, obratiti na dobro njihovu literarnu i znanstvenu naobrazbu. Ali koliki i koliki drugi podleći će kušnji. Mal ne uvjek njeki mladići, koji su se dali na nauke još u prvom cvijetu svoje mladosti, poslije, da se dadu na život uživanja, zaborave naučene stvari, te svoju pamet čine besplodnom, postajuć kao stabla na pô osušena i besplodna. Drugi pak se zlo služe svojom naobrazbom i svojim umom, te s novim naucima, učinjenim bez straha Božjega, daju na neki način hranu svojoj ponositosti, koja često postavši taštinom, postaje im kano poticalo i obilni izvor bludnjâ. Tako njekoličina mladića takogjer i naših sjemeništa, premda odgojeni u sjeni Križa Krstova, postaju na svrsi ili neznalice, ili, što je još gore, učitelji bludnjâ: jedni su krivi što su raspršili plodove umnih darova od Boga primljenih; drugi su krivi što su se istim darovima zlo služili.

Ali, uzvišena gospodo, ima li koji lijek u kršćanskoj zadruzi proti ovomu velikomu zlu, koje prvu umnu svjetlost naših nauka ili ugasuje ili potamnujuć proizvodi samo smutnje i ubojite bludnje? Lijek, koji bi potpuno ozdravio kršćanski rod od takvoga zla, uzalud bi se tražio; ali lijek, kojim da to zlo smanjimo i učinimo manje pogubnim, Gospodin nam je dao, a pomnjivo razmatranje ljudske naravi očito nam ga pokazuje.

Bog nam je dao u našemu umu krijepost razumijevanja, a u volji krijepost ljubljenja. Ove

*) Govor stožernika *Alfonsa Capecelatro-a*, nadbiskupa Kapue, knjižničara S. R. C., čitan pri nagragjivanju pitomaca sjemeništa.

pak dvije krijeposti, premda različite, ne stoje jedna bez druge, te poput dviju dobrih i ljubeznih sestara, živu tako spojene megjusobom, da se kadikad čine isto. Mi zaista ljubimo osobe i stvari prama tomu kako ih poznajemo; a s druge strane pri upoznavanju vodi nas na otajstveni način ljubav. Stoga danomice vidimo da onaj, koji jednu osobu najboljom cijeni, rad toga umnog suda ljubi je; a onaj, tko ju ljubi, radi toga žara ljubavi, najboljom ju cijeni. Stoga, kako se meni čini, lako se dade zaključiti, da onaj, koji hoće obogatiti umove mladićâ bogatstvom mnogih istina, treba u isto vrijeme da se približi njihovoj volji i da ih navede i privikne da ljube pravedno i prama kreposti. I to upućivanje volje da ljubi što je dobro, to je dobročinstvo, koje se obično *odgojom* zove.— Ja ću Vam dakle danas govoriti o odgoju klera; ali ću započeti s' odgojom kršćanina, i to s dvaju razloga. Prvi je, što, videći se ovgje okružen od lijepe i plemenite kite svijetovnjaka, mili mi se reći koju takogjer i njima, nastojeći, ako Gospodin dozvoli, barem i manje im koristiti. Drugi je, što je dandanas odgoj klera pretežak, osobito jer skoro uvjek ili nema ili je kriv odgoj kršćanina. Stoga dogagja se o odgoju klera ono isto što bi se dogodilo o usavršivanju ili o povećavanju umjetničkih bogatstvâ, koje bi vrijedni arkitekt htio pridodati sgradi već svršenoj. Ako je sgrada tvrda i u pojedinim djelovima harmonična i arkitetično lijepa, nova usavršivanja i nova bogatstva lijepo pristaju i povećavaju joj vrijednost.

Ali ako je sgrada puna pukotina, ako je na slabom temelju, ružna i disharmonična, sva usavršivanja i sva nova bogatstva, ili postaju nemoguća ili ju mnogo više nagrgjuju. Takvi razlozi dakle ispričat će me ako u ovom mom govoru budem govorio nješto poduže o odgoju kršćanskoga mladića, cijeneći stalnim, da kada kucne čas te Gospodin pokuca na srce mladića i reče mu: „slijedi mene i prigrli moj svećenički stalež,“ ako bude ovaj u istinu dobar kršćanin, korak da to učini ne će bit poslije toliko dug.

II.

Kada natrag 35 godina započeše u Italiji nove političke uredbe, koje još i sada s nama vladaju, sjećam se posve dobro, kakvom živahnošću uvjerenja i riječi najučeniji svijetovni ljudi ovoga vijeka rekoše da nauk, raširen izmegju svijeh, bio bi kao utješljivi balsam novih pokoljenja. Nauk, on sam, bio bi dostatan da ozdravi naše najljuće rane: moragjaše takogjer postati kao živi vrutak moralnoga života, mira i obćega napretka. O odgoju negovoraše se ništa; a možda se stoga negovoraše, jer se činjaše da bi stegao ovu ljudsku slobodu, koja nam je toliko draga, i koja onda bijaše u ustima svijeh, ali ili neshvaćena ili naopako shvaćena. Danas pak naprotiv gorko iskustvo i mnoga upoznanja istine promijenula su većim dijelom osvjedočenja izobraženih ljudi; tako da riječ odgoj, premda u svom moralnom značenju jest kršćanska riječ, postavljena je na častno mjesto takogjer od ljudi hladne ili nikakove vjere. Ali ako oni koji malo ili ništa ne vjeruju našega doba nijesu u nauku mnogo uspjeli, u odgoju pak uspjeli su i uspjet će uvjek baš ništa. Odgajati u svom moralnom značenju znači prilagoditi duh na krijepost takovu, da on oblači krepostna odijela. Sada svjetovnim ljudima da to postignu svega nedostaje; jer jedni zadovoljavaju se reći čisto i bistro, da mladići bez odgoja nigda neće postati glasoviti. I tim što su to rekli zadovoljni su. Drugi pako, koji se stavljaju na kušnju da odgajaju, tako slabo uspijevaju, da ih je žaliti. U istinu kakav je zakonik krjepostî, na koje oni hoće skloniti duh mladića? Mnogo dandanas zakonika krjeposti ima, a svi malo ili nimalo moćni. U svim ovim zakonicima dapače svaki čovjek, čineći se zakonodavcem samoga sebe i drugih, običava odrezati sa stabla krjeposti onu granu, koja mu je od zapreke nasladam ili koristi vlastitog života. Po tomu za onoga koji razuzdano živé, bludnost ili nije grijeh, ili je malenkost i pogrješka ne vrijedna obzira; za onoga koji ima potrebu lagati, laž je stvar od ništa; a za onoga koji nema novaca ili veoma za njim hlepi, tajno ukrasti. spasavajuć ipak prividno poštenje, je stvar koja ne zaslužuje da se za nju mnogo misli. A koja je pak poluga kojom vi, o slabo vjerujući, htjeli biste činit nasilje volji i podići ju u vis? Koje je srestvo, kojim se nadade odgoj ti duhove za krepost? Kažu da su najbolja odgojna srestva, pobuditi čustva za čast i slavu. Ali ova srestva spora, nestalna i promjenjljiva, i ako jesu još kadikad poštena, nedovode k cilju; jer u svijetu, osobito za pokvarenih vremena čast i slava su često drugim mane. Dosta je zaista, a to se svaki dan može vigjeti, malo sjaja, razuma, naobrazbe ili umjetnosti, da vidimo čašćena i slavljena čovjeka takogjer opaka i sramotna.

Osim toga ova srestva časti i slave postavljena u opreci sa žestokom i silnom željom za uživanjem, za bogastvom i za svim žestokim mladenačkim strastim, čine mi se prilična maloj stijeni, kojom bi se htjeo zaustaviti tijek bujice rijeke. Napokon odgoj moralni jest potrebit mladiću, više nego li dječaku; a mladić, komu krv vre u žilama, naravno videći da mu se niječe ono što najviše želi, misli: ma koji je ovo dosadni odgojitelj, koji hoće obuzdati moju slobodu? ko je dozvolio to učiniti njemu, koji je jednak meni? I zaista, da ljudska vlast nije proizlaz i zrcalenje božanske vlasti, neznam, kamo bi odgojitelj otišao da nagje odgovor baš sgodan i sjeguran. Ali ob ovom predmetu, tako prikladnom za opširno razvijanje, nek bude dosta da sam samo spomenuo. U ostalom, ako bezvjerni odgojitelji misle da imaju srestava mogućih da odgoje mladiće i dječake za kreposti, neka ipak kušaju; i ako postignu kakav plod, veoma rijedak i slab naravne kreposti, ja ću se zajedno s njima veseliti, jer, kako naučava Sv. Augustin, takogjer i naravna krepost ima kakvu takvu vrijednost, na koju Gospodin neizmjerno mudar i dobar uvijek računa.

Povratimo se dakle sada na odgoj kršćanina koji, kako ja cijniem, dobije se osobito usagjujuć u dušu tri plemenita i uspješna osjećaja, i tako duboko usagjujuć ih, da postanu dobra odijela. Tri osjećaja ili ako hoćete, tri ideala, iz kojih potječe odgoj kršćanina jesu religiosne ideje, ljubav dobra i moralna hrabrost. Tri osjećaja dakle, koja kao različita gasbila jedne orhestre, da izidu melodična, nema svako napose proizvoditi glas. Samo ako budu ujedinjena i megjusobno suglasna, proizvest će harmoniju, i izvrsno odgojit će one mlade stabljike, koje su odregjene da poljepšaju svojim cvijetovima i svojim plodovima vrt crkve i kršćanske zadruge.

III.

Sve kršćanske ideje, dogmatične i moralne, jedne neposredno druge posredno, jesu po svojoj naravi odgojiteljice. Istina je, da, dok ostaju u pameti kao prosta izjava vjere, slabo uspijevaju u odgojavanju. Ali čim one, unišav u slobodnu volju, rasplamte ju s' onim žarom:

Che fa nascere i fiori ed i frutti santi;[1])

evo ih gdje postaju osjećajim, prigiblju duh na dobro, i stvaraju malo po malo odjeću istoga dobra, po nekom vabljenju i veselju duhovnom, koje poznaje samo onaj koji ga je kušao. I u istinu ideja Boga, onako kako ju naučava kršćanstvo, ima u sebi sdružene sve savršenosti, koje naša pamet može zamisliti; dapače naša pamet jasno shvaća, da se u Bogu nalazi nebrojeno drugih savršenstva do kojih ona nemože doseći. Svaka ideja istine, dobrote i ljepote stvorene, po kršćanskoj vjeri, potječe, kao potok iz izvora, od vječne i neizmjerne Istine, Dobrote i Ljepote, što je Bog. Još, ova ideja Boga čini se pristupnija našoj pameti i za nas dobrotvornija, kad ju promišljamo u Isusu Kristu, koji, uzevši ljudsku narav, postao je Otac, Brat, Odkupitelj, Posredovatelj naš pred Bogom, Podjelitelj Duha Sv., Izvor vječni svake milosti.

Stoga, ova ideja našega Boga, prodriev u srce, dok nas nuka da ljubimo stvorove, osobito u koliko su zrake bezkrajne Svjetlosti, i slika prve i vječne Ljubavi, u isto vrijeme nas odgaja uzvisujuć naš duh od stvora do Stvoritelja, od slike do pralika. Na taj način, dok napastujući svjetski prizor privlači u dubinu mladenačke duhove; ideja o Bogu, preduboka odgojiteljica, daje im krila i podiže ih u vis. Tako nastaje njeka spasonosna nutranja borba, koja nam spravlja pobjedu, početak svake prave veličine.

Ali, jao! u istom času dok ova ideja Boga, ukorjenjuje se malo po malo u mladiću i, postavljajuć ga u čišći zrak, počimlje veseliti ga, evo već se čuje obuzet od žive čežnje za užitkom, i od žestoke ljubavi prama dobru bilo prividnom bilo realnom, koje nalazi u stvorovima koji ga obkoljuju. Ta čežnja nastoji ili uništiti ili barem znatno umanjiti odgajajuću moć ideje Boga, te nastoji još k tomu prekinuti onu nit običaja kreposti, koji su se bili počeli jedan za drugim nizati. Ali odmah druga jedna kršćanska ideja spaja se s'onom prvom te ju pokrijepljuje, postajući novo sjeme moralnog odgoja. Ova ideja jest ideja posljednje svrhe čovjeka, postavljene u neizmjernom i vječnom blaženstvu, koje proizlazi iz gledanja i ljubavi prve i vječne Ljubavi.

Sv. Augustin u svom zamijernom djelu *Civitas Dei* kaže, da po Varronu može biti 280 filožofičnih sistema o pošljednjoj svrsi čovjeka, koji mu se pravom čine tek sjene premudroga dogmata kršćanskog o istoj svrsi. Ovaj dogmat o našoj pošljednjoj svrsi, pošto obuhvaća čitav život svakoga čovjeka i odgovara njegovoj najjačoj težnji, naime

[1]) Koji čini, te niču cvjetovi i plodovi sveti.

težnji potpunog i neprestanog užitka to jest blaženstva, jest najplodnija od svih ideja, koje moraju odgajati mladenačke duhove, da ih skloni i privikne na krepost. Misliti, htjeti, ljubiti, željeti, raditi jesu bez dvojbe veoma lijepi darovi naše naravi. Ali što vrijede ako neznamo: koja je prva i zadnja svrha svake naše bilo misli, bilo htjenja, bilo ljubavi, bilo želje, bilo rada! Kršćanska mudrost, koja nam očituje našu pošljednju svrhu, ona je u istinu svjetlost čitavoga našega života. U ovoj svjetlosti, stvorenja koja nas opkoljuju, ne da gube, već povećavaju svoju ljepotu i svoju vrijednost; jer služeć se njima mi kako moramo, postaju srestvom posjedovanja vječne Ljepote. Kršćanska mudrost pošljednje naše svrhe jest baš živi plamen, koji odgaja i čisti našu ljubav. U istinu, ljudska ljubav, koja se naslagjuje u prolaznoj ljubavi, ali se nigda posvema nezadovoljuje, ako je u njezinim nizkim strastima ravna misao pošljednje svrhe čovjeka, postaje srestvom posjedovanja Boga, vječne Dobrote. Napokon pošto sve ideje naše vjere koli dogmatične toli moralne naime: čast koju odvraćamo Bogu, pobožnost, molitva, sakramenti, pravednost, ljubav, poniznost, ustrpljenje, trapljenje, služe nam za polučenje svrhe; one mi se punim pravom prikažuju kao različiti stepeni stubišta, kojeg podnožje stoji na zemlji, ali, po našoj pošljednjoj svrsi, podiže svoj vrhunac u vječno blaženstvo na nebu. Stoga sve ove religiosne i moralne istine, pošto su upućivanje k vječnom uživanju, sve u rukam jednog odgojitelja mudra i valjana te čovjeka po Božjem srcu, postaju moguće srestvo moralnog odgoja.

IV.

Drugi osjećaj koji odgaja mladenačke duhove jest ljubav dobra. Ali, pošto od dobara, njeka ljubimo iz potrebe a njeka iz slobodne volje; i, pošto još ima dobara pravih i dobara krivih, dobara veće i dobara manje vrednosti, uzdignimo se u vis, štovani slušaoci, da razmotrimo što je ljubav, i kakvi su odnošaji naši prama njoj, takodjer s' obzirom na čovjeka izvan vrhunaravnoga.

Ljubav, koja pripada samo onomu, koji razumije, jest težnja za dobrim i kretanje k dobru. Sada Bog, prva i vječna Ljubav, koji iz potrebe ljubi sam sebe, a iz slobodne volje ono što je izvan njega, stvarajući nas, darovao nam je dvije nove ljubavi, kao odraz svoje ljubavi, jednu potrebitu, koju Dante zove naravnom ljubavlju, a drugu slobodnu, koju isti Dante zove duhovnom ljubavlju. Ljubav potrebita ili naravna, živući s nami, ljubi sve ono što se prikazuje našemu umu pod obličjem dobra. U takovoj ljubavi, naučava božanski pjesnik i preučeni Teolog, niti nam je slobodno niti moguće zabluditi. Dobro, tako razmatramo, čovjek ljubi uvijek, i uvijek pravo. Drugi dar ljubavi, dan nam od Boga, jest dar slobodne ljubavi, koji pošto se ukorjenjuje u slobodnu volju duha, Dante ga zove ljubavlju duha. Ta može zabluditi i poroditi zlo na tri načina. Prvo, ako tko ljubi zlo, koje mu se prikažuje pod oblikom dobra; drugo, ako tko ljubi prolazno dobro, više nego li mora, ili beskonačno dobro manje nego mora. Pošljednje, kad se neuzdrži u ljubavi red, dužan prama različitim dobrima. U svakomu od ovih triju oblika ljubavi, nalazi se grijeh; uregjenoj ljubavi beskonačnog i konačnog, Stvoritelja i Stvora, nalaze se kreposti i dobra.

Sad vi, štovani slušaoci dopustite mi, da ove iste ideje ja uznastojim usaditi čvrsto i nepokolebivo u vaše pameti, čitajuć vam nekoliko stihova Alighieriovih, koji ih je znao tako lijepo ocrtati i opjevati, da se bolje nije moglo:

Još nikad ni Stvorac višnji ni stvor još nikoji
Nit poče, nit je, sinko, bez ljubavi bio
Il bez naravne il duhovne: znaš, to stoji.

Još niko uz naravnu nije pogriešio.
Uz drugu možeš, pogješ li za krivim blagom,
Il odveć ljubiš, il nikako niesi htio.

I dok je prva pravim upravljena tragom,
I kad si drugoj mjeru stanovitu daješ:
Ti nikad ne ćeš okaljat se ružnom ljagom.

Al kad okreneš po zlu, za njim samo haješ,
A k dobru poći ne ćeš, ne ćeš baš nikako,
O tad ti — stvor 'na Stvorca velikog ustaješ.

Razabrat eto možeš iz ovoga lako,
Da ljubav u vas sjeme jest vrlini svakoj,
I svakom djelu, što ukorit mora svako.

Ova ljubav dakle, sjeme dobra i zla, jest kao duša, koja oživljuje mladenački odgoj, kad ju se razumi na gori spomenuti način, i malo po malo pomoću božje milosti, tako se duboko ukorijeni u srce, da se usplodi krasnim plodovima kršćanskih kreposti. Ali sva moć ove ljubavi dobra ovisi o

razumijevanju dobra na način, kako sam gori istaknuo; kad se ne razumijeva tako, takogjer i dobro jest isprazno ime, koje ne daje životnih plodova a kadkada dapače podjaruje ponositost te se čini dobro i ako nije. Pa u istinu što vrijedi reći i usaditi u mladeži ljubav dobra, kada, uslijed ili slabe ili nikakove vjere, nepripoznaje se beskonačno Dobro ili se neuznosi duh od stvora osobito do stvoritelja? Što vrijedi znojiti se govoreći mladeži: ljubite dobro, ako se ne zna koje je krivo a koje je pravo dobro, koje je prividno, a koje realno, koje veće a koje manje? Koje od dobara ima vrijednost srestva a koje cilja? Kojim tvrdim dokazom moći ćeš odgovoriti, bezvijerni učitelju, mladiću, koji će ti reći, kad ljubi sama sebe, svoja bogatstva i svoje naslade, da ljubi baš u istinu dobro? Nijesu li zar dobra i baš prava dobra takogjer i ova?

Starinski misal.

Pjesma Silvija Pellica*).

Oj punim pravom već no blago svako
Cijeniš, vrla ženo, tu starinu,
Redkoćom svojom koju no svakako
I prednost ide baš nad mnogu inu,
Oj srebro, zlato ne zna zborit tako,
Prem ljudi mu za niemim blistom ginu —
To tvoje blago jasnije jur zbori,
Jer k jednu tješi, kô smućuje, kori.

Predamnom s njime kô u snu izmilja
On srednji viek sve drugčiji no ovi —
Mračnjačtvo tu uz sijaset nasilja,
Tu samostani, kule i gradovi
I veličajni u njima za zbilja
I svete ženske, sveti vitezovi,
U kojim vjera, ona živa vjera
Čudesnih znala stvarati primjera.

Tu bilo bjede, bilo izobila,
Tà ljuta sila poštedi li koga?
No sred truleža je jaka bila
I četa dobrih, vojska Raspetoga
Pa teška se je tako borba bila
Med zlim i dobrim, te nij' čudo s toga
Porazi li te, zbuni taka slika —
Al i zadivi djelim kreposnika.

Ne skidam kapu ja pred starim svietom,
Ni ne smijem ju skinuti sadanjem,
Gdje susrićem se svud sa zlobom kletom
Što ne ljudi ju uzrokuju na njem,
Nit ne zanosim ludim se poletom,
Što današnjim se toli hvasta znanjem —
Ne dižem k nebu ja te stare dane
Ne poznajuć im i sve slabe strane!

Ja ne znam, kad bi mjerili pobliže,
Bi l' zloći il dobroti bilo kraja,
Pa puštam mašti, neka ju uzdiže
Množ spomenika, spisi puni sjaja,
Junačtva duh, što grudi ti podžiže,
Vrlinom te i prieporim osvaja
I hodočašća i oštre kostreti
I požrtvovnost, kake nî vidjeti.

A svih, što mogu još da zdravo sude
Zadivljuju te redovske pčelice,
Što klevetnici posprdno ih kude
Kô ne korisne, lude besposlice:
A njih da nije oštroumja, svude
Zastirale bi ne znanja nas tmice;
Oj sviet je crnoj ne harnosti sluga,
Kad njihovoj se naobrazbi ruga.

Čovječji duh oslabi, okržljavi
Iz običnog van kruga kada ne će.
Al plemenit u širemu boravi
U dobi predjâ, carstva on se kreće
I navikam, preokretim se bavi,
Razmišljat, sravnit, žalit krivo sve će,
Svih okova on valja da se rieši,
Ni kad ni kuda ne gledeć, da spješi.

Oj tom te, ženo vrla, misaona,
Oj tom te tajnom zagonetnom sleti,
Starinu l' gledaš kao što je ona
Najpače, kad ju pobožnost posveti

*) Kada sam u Vrbniku, na otoku Krku, razgledavao dva krasno slikana glagolska misala, pade mi na um ova liepa pjesma talijanskog pjesnika, pa ju odlučih prevesti. Op. prev.

I ljubve ona plemenita spona;
Kud ne će duh tvoj knjiga ta uznieti,
Što služila na toliko oltara
U doba još Božjaka i križara!

S njom Ljudevita lik ti u pameti
Osvane, živa još il tek umrla,
Svetinje, duha velog; do njeg sreti
I višešku mu družbu te s njim vrla
Iz Franačke pram istoku poleti
Na kobnu vojnu, što no ga satrla,
Pohodiv samostane putem iste
I hrame, možda vidje on te liste.

Al jeste nešta, što za svakog vriedi:
Zbor spomenikâ niemi i prašine,
Zamjetimo l' ih a vrieme ih štedi,
Te zbori: tvar da mienja se i gine,
Da ništenju sam duh se ne podredi,
Već krili se od svoje prost taštine; —
Kad prošasti nam misô se spominje
To k istini se vječnoj tad uspinje.

Ta knjiga ko zna koji put posluži
Za krst i pogreb kneza i vladara?
Pri službi Božjoj, što nas griešne združi
I slabe s jakim otajstvom oltara,
Ko gledô ju sve, ruke za njom pruži,
Što sad mu više nema pametara?
I koliki to ljubili vangjelje,
Što rajsko sad uživaju veselje?

A možda liepo on, koj na toj koži
Tolike probdi, poslujući, noći
Bi Ljudevitov nadvornik, izloži
Za nj život svoj u misirskoj samoći
I kralju oči na samrti složi
Te saracinskoj odoliv bjesnoći

Odloži mač i koplje, milom domu,
Povrativ se, u samostanu komu.

I prodav sve u milostinju dieli
I zadužbine po slovu Hristovom
Ter viek doživjet savršeno želi
Ponizan, ne znan pod samotnim krovom
Pa habit on navlači — s Bogom — veli
Za vavjek svietu plitkoumu ovom,
I gle, u zboru gdje on Višnjeg slavi
Il s' u ćelici nečim marno bavi.

Oj divna djela! — knjige službenice —
Kol strpljivo ju ono ispisuje
I kô što nekoč snagom se desnice
Za sveti bio grob, on ne miruje
Ni kad mu slabe od rana mišice,
Već Bogu sile uma posvećuje
Ter istim žarom te molitve kiti,
Što mogu srce toli uspaliti.

On Spasitelja dobrog slikat mari
Za kog se tako dragovoljno bio,
I Gospu, što ga junačtvom obdari
Te nit ga ubi ko, nit zarobio,
Svak potez kista hvalu Njoj ostvari,
Sve zahvala, pobožni uzdah bio
I krilatci oblietaju slikara
I djelu rajskog podavaju čara.

Ti zbori, vrla ženo, ja već ne umijem,
Prelistav knjigu, ti ćeš glase čuti
Što ja ne mogu da ih razumijem,
I ne može ih piev moj dostignuti.
De zbori, da se zbora naužijem
Tvog milog, zbori, ja ću prisluhnuti
I žice moje zujit će za njime,
Odjeknut glas ti glasom vilinskime.

Preveo V. P. Bršljanski.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

VI.

Preskočit ćemo vrieme od 21 godine, pa nas evo na početku vladanja Valerija Grata, četvrtog carskog upravitelja ili prokuratora pokrajine Judeje. Za to vrieme dogodila se mnoga promjena u zemlji, a sigurno najveća u političkoj upravi. Herod je umro godinu dana iza poroda Djeteta tako strašnim načinom, te ima kršćanski sviet pravo, kad njegovu smrt drži kaznom za bezbožni život. Kao svi vladari, što za velikim teže, htjede on — rimskomu gospodstvu u prkos — stvoriti dinastiju, da mu priestol bude nasljedan. Za to odredi u oporuci, da

se kraljestvo ima razdieliti medju njegova tri sina Antipu, Filipa i Arhelaja. Za tu ustanovu trebalo je od cara potvrde, koji ju i dade: samo Arhelaj nije smio nositi naslov kralja, dok se ne izkaže sposobnim i odanim. Zvali su ga etnarhom. Tako je vladao devet godina, a kasnije bio radi nesposobnosti i zla upravljanja skinut i prognan u Galiju. Judeja postala rimskom pokrajinom i prefekturom. Da poniženje bude još više osjetljivo, nije smio upravitelj stanovati u Jerusolimu, nego sjedištem uprave bijaše Cezareja. A što je oholiji Židova još sramotnije bilo: Samarija bje sjedinjena sa Judejom u jednu pokrajinu.

Kraj svih tih poniženja, tješilo je Židove, što je njihov veliki svećenik smio stanovati u kraljevskoj palači i izvršivao sudačku vlast. Nu ta vlast bila je malena. Osuda na život i smrt bila je pridržana upravitelju ili prokuratoru; sudbene razprave vršile se u ime Rima i po rimskih zakonih; pače i u palači djelomice su stanovali rimski činovnici i vojnici. Ipak su revnitelji za židovsku slobodu našli donekle zadovoljštinu u tom, što je veliki svećenik bio najviši činovnik u palači, nazočnost njegova bila je dovoljna, da ih sjeti na savez Jehove sa patriarsi i proroci u drevno doba, pa ih učvrsti u ufanju, da će lav od koljena Judina osloboditi jednom Izraelski narod i njim zavladati.

Osamdeset godina bijaše Judeja rimskom pokrajinom — dosta dugo, te su se rimski carevi mogli osvjedočiti, da je lahko vladati židovskim narodom, samo ako mu se poštuje vjera. Radeć po tom izkustvu, držali su predšastnici Gratovi svetinjom vjerske običaje svojih podanika. Nu ovaj započe svoju upravu bezobzirno skinuv velikoga svećenika Annu i postavi svog ljubimca, Izmaela. Taj čin, bilo da ga je car naredio ili upravitelj sam, imadjaše posljedicom veliko nezadovoljstvo.

Ne želeći dugočasiti čitatelja na dugo razpredajući židovsku politiku onog doba, moramo ipak — da sliedeće razumijemo — nešto o tom reći.

U ono doba bijahu u Judeji dvie stranke: odličnikâ i pučka. Po smrti Herodovoj spojile se stranke proti Arhelaju i pobijale ga silom i lukavošću. Često su ozvanjale svete zidine na briegu Moriji ratnom vikom, pa im je najpotlam uspjelo, te Arhelaja prognaše. Prem su se stranke složile proti vanjskom neprijatelju, nisu ipak napustile nutarnje prepirke. Kad je Arhelaj podlegao, stiže ista sudbina tadašnjeg velikog svećenika Joazara, koga su odličnici mrzili, a pučka stranka mu bila vjerna i odana. Na njegovo mjesto postavili odličnici velikog svećenika Annu, sina Sethova. Od tog časa zaoštrile se razmirice. Odličnici bili doduše u manjini, kada je Arhelaj otišao, nu ipak su gospodarili 15 godina u hramu i palači — sve do Valerija Grata. Glavni im vodja bio Anna, koj je svoju moć upotrebljivao na korist rimskoga carstva. Rimski vojnici zauzeli tvrdju Antoniju, rimski vojnici stražili pred vrati palače; porez rimski ućerivali bez milosrdja, danomice, svaki čas sjećalo se židovski narod, da je ovisan od Rimljana, koje je mrzio. Nu ipak je Anna uspjeo, da su se Židovi bar iz vana pokorili. Kad je pako i Anna morao odstupiti, a na njegovo mjesto došao Izmael, što ga je rimski upravitelj postavio za velikog svećenika, pristupi Anna, kako je bio mudar i domišljat pučkoj stranki. To je prisililo upravitelja Grata, te je da ojača stojeću već posadu u tvrdji Antonija smjestio cielu kohortu rimskih legionaša, da bude spreman za svaki slučaj, jer je vatra nezadovoljstva, što je pod pepelom tinjala, mogla svaki čas buknuti u živ plamen.

Imajući na umu ovakove prilike u Jerusalemu, neka nas čitatelj prati u vrt neke palače na brdu Sionu. Po podne je vrućega dana u srpnju. Oko vrta su sgrade, a na njih sa strane triemovi i pavlani. Puteljci, grmovi i drveća pružaju divan pogled. U sredini vodomet siplje hladnu vodu u mramornu pliticu. Nedaleko, medju oleandri i paomami, sjedila dva mladića od 19 i 17 godina. Obojica bili liepa uzrasta, na prvi pogled rekao bi da su braća: obojica crne kose, crnih očiju i crnomanjasta lica. Stariji skinuo pokrivalo s glave; odjeven u tuniku, plaštem je prekrio sjedalo, gdje je sjedio. Po tunici iz mehke vunene tvari, crveno obrubljenoj, poznao si, da je Rimljanin. Ohole besjede, što bi mu kadkad izmakle, moglo se izvinuti, jer je poticao od odlične, u Rimu vrlo ugledne obitelji, — okolnost, radi koje se u ono doba pregledalo razne mušice. U velikih ratovih za prvog carstva uviek se je odlikovala obitelj Mesala. Kasnije, za cara Oktavijana Augusta, sjetio se ovaj i podielio joj velike časti. Kada je Judeja postala pokrajinom rimskoga carstva, poslao on jednog Mesalu kao upravitelja daće u Jerusolim. Kao takav stanovao je poput velikog svećenika u kraljevskoj palači. Sin ovoga Mesale bio je baš mladić, što smo ga opisali, koj je dobro znao, kako mu važnu čast obnaša otac.

Njegov drug bio vitka stasa. Odjeća mu

bila od bielog platna. Poznavalac narodnostî pogodio bi odmah, da je to Židov. Dočim je čelo Rimljanina bilo visoko i uzko, orlov mu nos šiljast, ustne tanke, oči hladne i sakrivene trepavicami, imao je mladić židov široko, nizko čelo, dug, liepa oblika nos, pune ustne, okrugli podbradak i obla lica. Ljepota Rimljanina bila je klasična i stroga, a Židova prijazna, što zatravljuje.

„Nisi li rekao, da će danas doći novi upravitelj?“ — upita mladji prijatelj. Govorio je grčki — tada, za čudo — običajni jezik u viših krugovih Judeje.

„Da, sutra“ — odgovori Mesala.

„Tko ti je to rekao?“

„Jučer na večer pripoviedao je mojemu otcu Izmael, novi upravitelj palače, ili kako ga vi zovete veliki svećenik. A jutros rekao mi je to isto neki stotnik, jer vojnici čiste svoje oružje i pozlaćuju orlove, a i stanovi se pripravljaju“. Govornik stane čas, a tad nastavi: U ovom vrtu nekoć smo se razstajali. Tvoje zadnje rieči bile su: Mir s tobom! Ja ti odgovorih: Bogovi neka te čuvaju! Koliko li je od onda godina?“

„Pet godina!“ odgovori Židov, zamišljeno gledajuć u sigranje vodometa.

„Svakako imaš razloga, da hvališ — bi li rekao bogovom? — Svejedno; ti si se krasno razvio; Grci bi ti rekli, da si liep. Što li rade godine! Ali reci mi, Judo, zašto te toliko zanima dolazak novog upravitelja?“

Pogledav ga izrazito i primiv prijateljevu ruku, reče:

„Da, pet godina! Sjećam se dobro našega rastanka; ti si pošao u Rim. Bio sam s tobom, kad si odputovao i plakao sam, jer sam te ljubio. Godine su prošle. Naobražen, sposoban za dvor vraćaš se k meni; da, ne šalim se! Pa ipak volio bih, da si onaj isti Mesala, koji si me ostavio“.

„Prijatelju, čemu tako ozbiljno? Zar nisam onaj isti Mesala, koj sam te ostavio? Najprije upoznaj svog protivnika, a tad mu odgovaraj, savjetuje nas jedan glasoviti filozof. Deder reci, što ti je na srcu?“

Mladić se zacrveni i oborio oči pred porugljivim pogledom Rimljanina. Nu ipak odgovori čvrsto:

„Ti si, kako vidim, dobro upotrebio sve zgode. Govoriš oštrinom logika, a okretnošću govornika, nu u tvojoj rieči krije se žalac. Kad me je moj Mesala ostavio, nije njegova rieč krila otrov. Za ništa na svietu ne bi on bio uvriedio osjećaje prijatelja“.

Laskavo se smiešio Rimljanin, te ponosito bacio glavom.

„Juda, ti sigurno ne vjeruješ u gatanja: mani se indi rieči gatalaca, govori jasno! Čim sam te razžalostio?“

Ovaj uzdahnu duboko i popraviv svoje odielo, reče:

„Kroz ovo pet godina i ja sam nešto naučio. Možda se Hillel ne može ogledati s tvojimi logici, a Šimun i Šamaj nisu tako glasoviti kao tvoji učitelji na forumu, nu njihova pouka ne vodi na zle putove, a tko ih sluša, taj upoznaje Boga, Zakon i Izrael. Plod te nauke jest ljubav i štovanje prama svemu, što se ovih tiče. Polazeć visoku školu, osvjedočio sam se po onom što sam slušao, da Judeja nije danas ono, što je nekoč bila. Ja vrlo dobro znadem razliku medju neodvisnim kraljestvom i kukavnom pokrajinom, kako je Judeja sada, te bi bio gori od Samaritanca, kad ne bi ćutio poniženje svoje domovine. Izmael nije zakoniti veliki svećenik i nemože biti, dok Anna živi. Nu on je Levit, član plemena, koje je tisuće i tisuće godina neprestano služilo Gospodinu po našoj vjeri i zakonu Njegovu. —“

Mesala ga prekine osmjehnuv se porugljivo.

„O, sada te razumijem! Ti veliš, da se je Izmael ušuljao, — vi Židovi ostajete uviek isti! Ljudi i vrieme, nebo i zemlja, sve se mienja — samo Židov nikada! Za njega nema napried ili natrag; on je danas, što su mu praotci bili u početku. Gle, ovdje u piesku narisati ću ti okrug — tako! Sada mi reci, je li drugačiji život židova? Okolo naokolo — Abraham simo, Izak i Jakov tamo, Bog u sredini! A okrug — tako mi gromovnika, narisao sam prevelik i narisati ću ga još jednom“ Stane, prigne se, metne palac u piesak i okrene pružene prste. „Gle,“ reče, „gdje je palac, to je hram, gdje su tragovi prstiju, to je Judeja. Ima li što izvan toga okruga, te bi za vas vriedilo? Zar umjetnost? Herod je bio graditelj — ime mu je prokleto! Slikarije, kiparstvo? Grieh je samo pogledati takove radnje! Pjesničtvo je vezano na vaše žrtvenike! Govorničtvo, — tko se usudjuje gojiti ga izvan sinagoga? U ratu izgubite sedmi dan, što ste u šest dana osvojili. To je vaš život, vaš okrug! Tko mi može zamjeriti, ako se tomu smijem? Vaš Bog — zadovoljan štovanjem takvog naroda — što je prama našem

rimskom Jupitru, čiji orlovi osvajaju cieli sviet? Hillel, Šimun . . . — što su prama učiteljem, koji nas podučavaju u svemu, što je vriedno znati?"

Židov ustane, lice mu gorilo

„Ne, ne, Juda, sjedi još!" rekne Mesala, položiv ruku na njegovo rame.

„Ti mi se rugaš?"

Rimljanin se nasmiešio.

„Čuj me i dalje," reče. „Hvalim ti od srca, što si amo došao i čestitao mi, jer sam se sretno vratio, te ako je moguće, da nadovežemo prijateljstvo, kojim je povezano bilo naše djetinstvo. Ja velim, ako je moguće, jer nam je učitelj na razstanku rekao: Idite i postanite glasoviti. Mars vlada: Eros nije više sliep! Smisao je taj: ljubav je ništa, a rat sve. U Rimu je doista tako: ženitba je tek prvi korak za razstavu; Eros je pao, Mars vlada. Ja ću biti vojnik, a ti, Juda, što može biti od tebe? Žalim te. Da, žalim te — iz škole u sinagogu, odavle u hram, tada — kolika slava! prisjednik u sinedriju; kakov izgled za život! Nu ja —"

Juda podiže oči baš u zgodan čas, da opazi potez oholosti na licu Mesale.

„Nu ja! Još nije cieli sviet osvojen. More krije u svom krilu još mnogo neodkrivenih otoka; na sjeveru imade nesavladanih naroda; slava, da se dovrši Alexandrova vojna na iztok, još se dade postići. Gle, što me sve ne čeka kao Rimljanina!"

Stane čas, da vidi, kakov će dojam imati njegove rieči, a onda nastavi:

„Vojna u Afriku, druga u Skitiju, a onda — legija! Ovdje mnogi završuju svoj tečaj, nu ja ne. Ja — tako mi Jupitra, krasne li misli! — zamieniti ću svoju legiju prefekturom. Pomisli si život u Rimu s novcem — novac, vino, žene, igre! Kod gostba — pjesnici; na dvoru — spletke; po cielu godinu — igre! Takov život čeka me, kad se dostanem mastne prefekture, a to mora biti! O moj Juda, ovdje je Sirija; Judeja je bogata; Antiohija glavni grad za bogove; ja ću biti nasljednik Cirenejev, a ti — ti ćeš sa mnom dieliti moju sreću."

Ovaj Mesalin govor mogao bi oduševiti rimske sofiste i retorike, koji su malo ne sami odgajali odličnu mladež, jer su bili prava slika onog vremena. Nu židovskomu mladiću bile su ove rieči tudje, jer su se protivile nauci, u kojoj je odgojen. Satira i doskočice nisu u skladu sa židovskim zakonom i običaji. Ne iznenadjuje nas zato, što ga je Židov slušao raznimi čustvi — čas uzrujan, tad opet nesiguran, kako da ga razumije. U početku mu čudna bila njegova preuzetnost, kasnije mu dosadila, napokon ga i uvriedila. Takvom zgodom svatko nas se lahko razsrdi, a to je polučio i satirik kod svoga prijatelja. Patriotizam bio kod Židova u Herodovo vrieme strast, koja se je brzo razpirila, jer je patriotizam bio u savezu sa vjerom, povješću i samim Bogom tako, te im je čustvo na ruganje vrlo osjetljivo bilo. Lahko se razumije dakle, da je Mesalin govor težko bolio Židova. Nu ipak se svlada i odgovori:

„Kako sam već čuo, imade ljudi, koji mogu da se šale svojom budućnosti. K ovim, Mesalo, budi uvjeren, ja ne spadam."

Pogledav ga poprieko, odgovori Mesala:

„Zašto ne smijemo govoriti o istini bilo u formi šale ili priče? Nekog dana pošla je glasovita Fulvija ribariti. Ona uhvatila više riba nego ostalo družtvo. Rekoše, da je to s toga, jer je hvatala ribe zlatnom udicom."

„Ti se dakle nisi samo šalio?"

„Vidim, Juda, da ti nisam dosta ponudio. Kad budem prefekat i to u Judeji, da se obogatim, postaviti ću te velikim svećenikom."

Kod ovih rieči vidje, da se na Judi opaža srčba.

Uzrujan okrene se da ode.

„Ostani!" umoli ga Mesala.

Juda stade neodlučan.

„Kako sunce pripiče!" klikne Rimljanin, da svrati govor na drugo. „Idemo u hlad."

„Bolje je, da se rastanemo," odvrati Juda. „Kamo sreće, da nisam došao. Mislio sam, da ću naći prijatelja, a našao sam —"

„Rimljanina!" upade mu u rieč Mesala.

Židov stisne šake. Nu svladav se ode brzo. I Mesala se digne i prebaciv plašt, podje za njim. Kad ga je stigao, položi mu ruku na rame te podje uz njega.

„Tako smo običavali — moja ruka na tvom ramenu — kao djeca šetati. Tako ćemo i danas dok dodjemo do vrata."

Mesala reče to laskavim glasom, prem mu nije uspje'o satiru svladati. Juda je to dopustio.

„Ti si dječak, a ja muž. Kao takov rado bih s tobom govorio."

Mesala zadovoljan sobom, što je tako, bio je prijatan. Mentor ne bi mogao prama Telemaku bolje svoju ulogu odigrati.

„Vjeruješ li u Parce? Ali, zaboravio sam, da si saducej. Kod vas su pametni Eseji; oni u nje vjeruju. I ja; ta uvjek su čovjeku na putu ova trojica! Osnujem nješto, pružim ruku ovamo i onamo, pa baš kad pružim ruku za ciljem, eto ti njih sa škarama. Ali, Juda, čemu si se srdio na me, kad sam o tom govorio, da želim nasliediti Cireneja? Ti si sigurno mislio, da se želim obogatiti globeć Judeju. Pa recimo i to — jednom će to učiniti koj Rimljanin — zašto ne bih ja?“

Juda stade laganije koracati.

„Stranci su vladali prije Rimljana u Judeji,“ rekne uzdignuv glas. „Gdje su sada? Sve smo preživjeli! Što je nekoč bilo, biti će opet, Mesalo!“

Ovaj je nastojao šaljivo odgovoriti:

„Parce imadu pristaša — i kod Neeseja. Dobro došao u njihovo carstvo, Juda!“

„Ne, Mesalo, ne broj me u njihove pristalice. Moja vjera osniva se na pećini, koja je bila temelj vjere mojih otaca sve od Abrahama natrag. Ona počiva na savezih, koje je Gospodin sklopio sa Izraelom.“

„Ala si žestok, moj Juda! Čudno li bi me učitelj ružio, da sam se pred njim tako bio zaboravio! Htio sam još s tobom o nečem govoriti, nu sad se bojim.“

Šuteć koracali su njekoliko koraka jedan uz drugoga. Tad opet započe Mesala:

„Mislim, da sad možeš te me poslušaš, naročito jer ono, što ću ti reći, tiče se tebe samoga. Ja sam pripravan na uslugu ti biti, jer — koliko to mogu — ja te ljubim. Rekoh ti, da sam nakanio postati vojnikom, zašto ne bi i ti? Zašto da ne ostaviš onaj okrug, o čem sam ti prije kazivao i koj te prieči te ne možeš za višim ciljem težiti?“

Juda ne odgovori:

„Koji su mudraci danas?“ nastavi Mesala. „Ne oni, što sprovode svoja ljeta prepiruć se o prošlosti, o nesigurnih pojmovih kao Baalu, Jupitru i Jehovi, o filozofskih sustavih i vjerah. Reci mi jedno glasovito ime, Juda: biraj, ako te volja u Rimu, Egiptu, iztoku, u Jerusolimu, pa ga nećeš naći, koje nije to postalo iz gradje, što mu ga je sadašnjost davala, koje bi držalo nešto svetim, što nije služilo njegovoj svrhi, i koje je preziralo, što bi njemu u prilog bilo. Zar nije tako činio Herod? Makabejci? Rimski carevi za prvog i drugog doba? Sliedi njihov primjer! Započmi odmah! Rim će ti dragovoljno pomoći, kako je pomogao Idumejcu Antipatru!“

Juda je drhtao od uzrujanosti. Jer su vrata od vrta bila otvorena, pohiti, da se udalji.

„Rim, Rim!“ mrmljaše.

„Budi pametan!“ dosadjivao mu Mesala dalje. „Prodji se ludosti jednog Mojsije i židovskih predaja! Promatraj život, kakov jest! Pogledaj okolnosti, kakove jesu: one će ti reći, da je Rim sviet, da Judeja mora, što Rim želi.

Dodjoše do vrata. Juda skine nježno Mesalinu ruku sa ramena i pogleda ga ukorno.

„Razumijem te,“ reče; „ti si Rimljanin. Ti mene ne možeš razumjeti, jer sam Izraelac. Ti si me danas razžalostio i osvjedočio, da ne možemo nikada više biti prijatelji, kao prije. Ovdje se rastajemo! Mir Boga mojih otaca bio s tobom!“

Mesala mu pruži ruku. Juda je ne primi, već ode. Kada je otišao, Rimljanin stade na časak, a onda krene dalje, mašući glavom i govoreć sam sebi:

„Eros je mrtav, Mars vlada! Neka bude!“

Rajski vijenac.

Priječnica pred vratima rajskim.

Otvorimo Sveto pismo. Tu štijemo: „Široka su vrata i širok put, što vodi u propast i mnogo ih je, koji ulaze kroz njih. Kako su uska vrata i tijesan put, što vodi u život, i malo ih je, koji ga nalaze! Gledajte, da unigjete na uska vrata; jer ja vam velim, mnogi će tražiti, da unigju tamo, i ne će moći.“[1]) „Mnogi“ — to jest, svi — „su zvani, no malo ih izabranih.“[2]) Ove riječi dokazuju, da se svi ljudi ne će spasti. Iz općega potopa izbavljeno bilo samo osam ljudi: Noe i njegova obitelj. U čitavoj Sodomi i Gomori nije se našlo ni deset pravednika. Od svega izraelskog puka, što išao za Mojsijem iz Egipta, — a bilo ga šest stotina tisuća sve sama momka i čovjeka za boj, ne brojeć žena ni djece — dodjoše samo dvojica: Josua i Kaleb, u obećanu zemlju. Od egipatske silne vojske, što je Faraon povede preko crvenoga mora, ne preosta živ ni jedan, sve ih do jednoga prekri hladni morski val. Pa i u naše doba kao

[1]) Matth. 7, 13. — [2]) Ibid. 20, 16.

da je cesta zloće i bezboštva šira i punija, nego li put krjeposti i svetosti. I kako ti svako hoće, da živi i sprovodi ovdje na zemlji po miloj si voljici, a opet bi amo htio, da ga na koncu puste i u raj: to je vrijedno i korisno, da izbliže pogledamo, šta nas u tome priječi, šta nam može zatvoriti lijepi raj.

Prva priječnica pred rajem.

„Ko ne vjeruje, osudit će se.“[1]) To je velika, strahovita riječ, što nam ju Isus, koji je inače toli mio i blag, toli dobar i ljubezan Spasitelj, na opomenu rekao: „Nebo i zemlja proći će, a riječi moje ne će proći.“[2]) — Nema li ko prave vjere, taj ima pred sobom prvu i poglavitu zapreku, koja mu ne da u kraljevstvo nebesko. Ko ne vjeruje u jednoga, trojedinog Boga, Oca, Sina i Duha svetoga, Stvoritelja svih stvari, koji sve drži i upravlja, koji će dobro naplatiti, a zlo kazniti; ko ne vjeruje u Isusa Krista, Sina Boga živoga i Sina Marijina, koji nas je svojom teškom mukom i smrti otkupio i koji će jednom doći suditi žive i mrtve; ko nije po svetome krstu postao dijete kraljevstva njegova, od njega utemeljene i jedino prave Crkve; ko ne vjeruje u sve, što nam Crkva, Duhom svetim rasvijetljena, predlaže vjerovati: tome se, kad jedanput dogje na rajska vrata, na vijeke ne će otvoriti. Pred rajem će za njega stajati priječnica, koje ne će moći maknuti nikakva čovječja sila, a ni angjeo, a ni gjavao.

Druga priječnica pred rajem.

A pravovjernim kršćanima šta bi još smetalo, da unigju u kraljevstvo nebesko? — Bog je dao čovjeku dar, koji je nad svakom i najvećom cijenom. On mu je dao slobodnu volju. „Čovjek je slobodan, pa se rodio i u lancima,“ veli neki plemenit vilin posinak. — Iz ove slobode slijedi, da svoje putove, dokle smo ovdje, možemo mijenjati, kako hoćemo. Koji ide uskim putem, može se navrnuti na široku cestu i obratno. Da, sto i tisuću puta već je bilo, te se ljudi, koji godine i godine živjeli nevino i krjeposno, odvratili od Boga i Gospodina svoga i strovalili u ponor grijeha; a opet sto i tisuću puta već bilo, te se ljudi, koji hodali putem propasti, uz milost Božju obratili i zadnje svoje dane ljubavi Božjoj i krjeposti posvetili. Ovaj slobodan izbor dobra ili zla, što nam pred Bogom stiče zaslugu ili krivnju, imade čovjek, dokle je putnik, dokle je u vremenu kušnje. Kad stigne k cilju svome, kad unigje na vrata smrti u nepromjenljivo kraljevstvo vječnosti: tad prestaje, što je bio — putnik više nije. Kušnja je minula. Plaća ga čeka po djelima. Kakav dakle čovjek bude gledom na dušu i savjest u onaj trenutak, kad premine, kad mu zadnji put u njedrima srce kucne, kad zadnji put dahne: onakav ostaje, nepromijenjen ostaje na vijekove. „Palo drvo na južnu ili sjevernu stranu, ondje će ostati, kamo pane.“[1])

Iz ovoga načela naše svete vjere slijedi, da čovjek, ako na samrtnom času ima težak, neoprošten smrtni grijeh na srcu svome, ako time, kako to biva kod svakoga takova grijeha, nije do duše izgubio svoje vjere, no ljubav mu u srcu baš posvema ugasnula, ako je time odstupio od Boga, najvišeg dobra svoga, ako je time, što izvire iz svakoga smrtnog grijeha, pao u strahovitu osudu zabačenja, da takav, velim čovjek, kome se ovila ta otrovna zmija oko srca i koji s njome unišo u vječnost, gdje ostaje duša onaka, kakva je, taj nesretni, jadni čovjek nalazi nebo zatvoreno, a pred lijepim rajem jaku, gorostasnu priječnicu, što je ispred njega ne pomaknu nikakva sila čovječja, a ni angjeo, a ni gjavao. — Samo Sin Božji, Gospodin i Spas naš, Isus Krist, odmako je ovu priječnicu križem i smrti svojom i čovječjem rodu otvorio lijepa rajska vrata. No ako je čovjek sâm svojom krivnjom propustio čas, da se opere u krvi nevinog Janjeta, da se obrati, dok je još vremena bilo, da se izmiri s Onim, koji je s najvećom i beskrajnom ljubavi i ustrpljivosti čekao na svoje zabludjelo, izgubljeno dijete, da mu oprosti, da ga nježno zagrli, koji je na dan i na dan sedamdeset i sedam puta bio pripravan, da privine k srcu i grudima onoga, koji mu se natrag vrati; ako je slobodan čovjek sve to propustio pa se nagje sa smrtnim grijehom na duši pred sudom Božjim: onda mu ostaje nebo zatvoreno, zapriječeno na sve vijekove, i kucao on, koliko ga volja, rajska mu se vrata ne otvoriše, i zvao on i vikao: Gospodine, Gospodine! što jasnije i glasnije mogao, uvijek će čuti odgovor: Ja te ne poznam. — I ako ga Bog ne spozna kao dijete svoje, ako sirota ne postigne neba i lijepoga raja, šta će ga onda zapasti? — Vječna muka, vječni oganj, jad i nevolja najgora bez svrhe, bez konca, pakao, iz kojega

[1]) Marc. 16, 16. — [2]) Matth. 24, 35.

[1]) Eccle. 11. 3.

mu više spasa nema; tamo će biti na vijeke odijeljen i rastavljen od Boga i blaženstva svoga; tuj ljubavi više nema, tuj se Bog više ljubiti ne može, a niti hoće da ga ikad ljubi.

Neki važan, znamenit u povjesti muž, jednom i slavan i sretan i uman pjesnik, čovjek knjige, koji tek u poznije svoje godine našao istinu jedino prave vjere, te srca i jakosti imao, da nagjenu vjeru i slijedi i javno je pred svijetom prizna i javno stupi u krilo katoličke crkve, od koje bili otpali njegovi pregji, ovaj čovjek, koji zadnje godine svoga života sproveo i kao svećenik i mnogo uradio za kraljevstvo Božje, evo kako riše u dva, tri stiha stanje takova izgubljenika:

„Kaplju vode! — da mi hladne nebo,
Što se prži milijune ljeta!“
Tako prosi naviek osugjenik,
A jeka mu viek dovikne: Neka!

„Kap utjehe samo duši mojoj,
Što mi srce pravom osugjeno
Vijek vije tugom i žalosti!“ —
Ne, ti pusti dan svojega spasa! —

„No,“ prozbori s milkom strogi Kerub,
„Ljubi Boga, da te vinem u raj!“ —
A prokletnik strovali se u jaz;
Ljubit nikad — pa i mogo — ne će!

Treća priječnica pred rajem.

Samo ove dvije promotrene zapreke spasa zatvaraju lijepi raj na vijeke. No šta nam za neko samo vrijeme zatvara nebo, jest iznajprije laki grijeh. Istina, on po svojoj naravi nije nikakvo neprijateljstvo s Bogom ili kakvo prekršenje zadane Bogu vjernosti, nu on je ipak neka uvreda Boga; on srdi Oca, vrijegja Sina, žalosti Duha svetoga; on nam ne otimlje ljubavi, ali je ohladi; on nije odijeljenje od Boga, ali je ipak neki odstup; nije bijeg iz očinske kuće, nu ipak korak, dva od očinskog srca; ne gubi nam rajske baštine, ali je po dosta umanji; ne gubi nam posinjenja Božjega, nu ipak vez vjerenički malo oslabi; on do duše nije smrt naše duše, nu ipak neka bolest, koja je nakazi, najveće njoj zlo iza smrtnoga grijeha; on nam, istina, ne grabi dijela i prava na lijepi raj, ali nam ga daleko odnese i opet bude iznova muke, dok se do njega dogje. — Mi znamo, da u kraljevstvo nebesko ne ulazi ništa nečista, a iz toga onda lijepo slijedi, da se i ove ljage prije moraju otrti, očistiti, da nam se otvore vrata u lijepi raj. I ovo očišćenje, ako se ne učini za života, obavit će se u ognju. Oganj u očistilištu dotle će nas paliti, dok ne budemo posve čisti, kao suho zlato čisti. Tad je nestalo priječnice pred vratima u raj.

Četvrta priječnica pred rajem.

Zlorabljena milost i nevjernost pozivu Božjem oteže nam isto tako ulaz u blaženstvo, pa umrli mi i u ljubavi Božjoj. Milost je za naš spas najljepše i najveće sredstvo, s kojim se moramo okoristiti. S njome nam djelo ponese plodove najveće, najobilatije, najtrajnije, s njome nam uspjeh uvijek ponajsjajniji. Bez nje, sami ne možemo baš ništa. Ali kad sastavimo svoju slobodu i milost, eto nas: složni sve možemo, pa i u one rajske visine. Ona nas je otkupila cijenom krvi i smrti Kristove, ona je početak, nastavak i završetak naših zasluga, sjeme vječne slave; po mjeri milosti, što je na zemlji dobivamo, bit će odregjen i stepen našega rajskog blaženstva. Ako dakle čovjek milost malo cijeni, ovaj dragocjeni dar Božji zabacuje, slobodom ga svojom zlorabi i ne gleda, da se okoristi ljubavlju i darežljivošću Božjom, onda on mora zato i razlog i račun Bogu dati, i prije ne ulazi u vječni život, dokle ne isplati i zadnje pare, dokle ne zadovolji zahtjevu Božjem mukom u očistilištu. „A ja vam kažem“, govori Gospodin, „da će za svaku riječ praznu, koju reku ljudi, račun dati o njoj u dan sudnji.“[1]) Jednaka sudbina nalazi i onoga, koji je naputke ljubavi Božje i Duha svetoga hladno odbijao i nevjeran bio pozivu Božjem. To je znak njegove izvanredne ljubavi, ako se svemožni i presveti Bog udostoja, da progovori tvojemu srcu, da te zovne na dobro djelo, na višu krjepost, k većem blaženstvu. I ako ti hladno i nehajno odgovoriš na onaj njegov umioni, slatki poziv, i ako bešćutno odbiješ ono, šta on za sreću i dobro tvoje od tebe išće: onda ćeš morati jednom odgovarati za tu svoju nevjernost, za tu svoju nehajnost napram ljubavi njegovoj, i priječnica se pred vratima rajskim ne diže, ne odmiče prije, dok i za to nijesi zadovoljio.

Peta priječnica pred rajem.

To ti je — stari naš dug. Pravom pokorom otpuštaju se čovjeku na zemlji svi grijesi i vječita kazna; katkada, ako je pokajanje veliko, otpušta Bog ujedno i vremenite kazne, kako je to bilo

[1]) Matth. 12, 36.

svetoj Mandaleni i svetome Dizmi. No u običnih kršćana, koji za svoga obraćenja ne bivaju toli proniknuti, ugrijani žarkom i velikom ljubavi i vjernosti, pa bila njihova srca i posve očišćena sakramentom pokore, preostaje još uvijek, da se pretrpe vremenite kazne, treba da ih jednom podnesemo, bilo to ovdje, bilo to na drugome svijetu. Jesmo li mi dakle prije, dok smo još mladi bili, mnogo griješili, a nijesmo tih grijeha još dosta okajali, onda ja to zovem — 'stari naš dug, koji se ima svakako isplatiti, prije nego nam otvore lijepi raj. I da se to jedanput što prije zbude, neka sad gleda svaki i svaka, da se što bolje služi sa oprostima, što nam ih daje toli mila majka — katolička crkva. U molitveniku: „Ljubav i jezik naše majke“ sakupljeni su poglavitiji oprosti. Izmed njih neka si svako izabere, što je za njega I čvrsto se nadajmo, da ćemo iz toga silnog blaga zasluga Isusovih toliko iscrpsti, koliko je od potrebe, da se s vremenom izbriše — stari naš dug.

Dopisi.

Kraljevica 29. junija 1895.

(*Svečanost Presv. Srca Isusova*). Mnim, da će drago biti *Vrhbosni* našoj, opišem li u kratko, kako se proslavio u nas blagdan presv. Srca Isusova. Da se pako bolje uvidi to neočekivano i ne obično slavlje, valja da, mimogred barem, spomenemo, kako je ovo ponovno slavodobiće po Srce Isusovo samo jeka onog nezaboravnog slavlja, što se u Kraljevici držalo od 25. do 28. aprila, kadno se podigao spomenik onome presvetome i najveće hvale vrijednome Srcu. Zbilja ko od Kraljevčana da zaboravi one svečane procesije, propovijedi, pristupanje toli bogoljubno i mnogobrojno k sv. sakramentima, ne bi li se tako srca sviju čim dostojnije pripravila na svečanu posvetu presv. Srcu pred njegovim krasnim kipom te zadobila potpuno oproštenje i apoštolski blagoslov, podijeljen u to ime od sv. O. Pape za taj dan. Da, sve to — a da ni ne govorimo o divnoj rasvjeti, gruvanju mužara, krasnom pjevanju osobito netom osnovanoga pjevačkog društva, pa drugim vanjskim pojavima naročito sa strane općinskog poglavarstva, koji su divno djelovali pri toj svečanosti — sve to, velim, zaneslo nas tako jako, da se nije bilo bojati, e će ta sveta vatra u trenutak utrnuti; pače ono je bio samo početak ljubavi i štovanju napram presv. Srcu Isusovu, koja se baš živom i vrućom iskazala na 21. junija.

Neobično se dakle u nas proslavila ove godine svetkovina presv. Srca Isusova. Desetak dana prije naviješteno bi, da će se u taj dan zadobiti potpuno oproštenje, a premda se je to javilo samo u Kraljevačkoj i bližnjoj Dolskoj župi, opet to saznao narod i iz drugih i odalekih mjesta, tako da su mnogi hodočastili iz Fužine Zlobina, Mrkoplja itd., pa iz cijelog Vinodola, a nekoji od njih i bosonogi dogjoše, da počaste Isusovo Srce i zadobiju oprost.

Pošto se nije niko nadao toli silnoj vrevi (došlo bo je ljudi iz *14 župa*), nijesu ni pozvani bili svećenici iz obližnjih mjesta da pomažu ispovijedati, pa stoga i budu mnogi, na veliku svoju i našu žalost, lišeni svetih sakramenata, premda je revni administrator veleč. g. S. Paskvan sa još dva svećenika ispovijedao ne samo cijelo jutro, izuzevši svečanu sv. misu, nego i na večer prije blagdana. Jedan pako od njih i pod svečanom misom ispovijedao osim vremena panegirske propovijedi, kojom je imao prekinuti ispovijedanje.

Zanos i pobožnost sviju upravo je bio utješan i ganutljiv. Na sam blagdan ništa se nije radilo: to je bila želja ne samo g. načelnika već i cijeloga puka, koji je sve učinio da se čim ljepše proslavi Isusovo Srce. Tako n. p. pobožna gospogja provigje o svom trošku prah za mužare, koji su već u predvečerje blagdana iza obične tjelovne procesije zanosnim gruvanjem navijestili tadašnje slavlje, pa nastavili pucati osobito pod svečanom sv. misom i popodne pod blagoslovom. Jedni svojevoljno birali od kuće do kuće cvijeće, drugi vijence pleli, jedni kite kitili, jedni slavoluke pravili: jednom riječju sve bilo živo izkazivanje ljubavi prama presv. Srcu, a sve se to radilo bez ikakve plate. Dašto, sve proizlazilo iz dna srca: što se u svem i svačem vigjalo, a bio to glavni karakter ove svečanosti. Već se za rana jutra sve mjesto veselo i revno spremalo na proslavu Isusova Srca; sav trg a i mnoge druge kuće kao u najveće blagdane ispreviješene trobojnicama, a i papinska bijelo-žuta zastava resila čednu prijestolnicu Srca Isusova, u

koju bi u krasnom kipu pred dva mjeseca uveden. Mnogi su željeli i procesiju, no za ovu se godinu nije zadovoljilo, bud pošto bi bila blizu to tjelovskim, to onim drugim što su se držale pri podignuću kipa, bud radi neočekivanog toli silnog zanosa.

Na 7 ½ držalo se ganutljiv obred prve sv. pričesti. Na 9 sati pako svečana sv. misa, izložba presv. sakramenta uz krasno pjevanje *Tantum ergo* i drugih pjevanja. A osobit i divni utisak prouzrokova to, što iznenada pod sv. misom zapjevao puk t. z. „zlatnu krunicu" presv. Srca[1]), već i onako lijepu, s orguljama pako, što su je krasno pratile, još ljepšu. Misi je prisustvovalo u svečanom ruhu općinsko poglavarstvo, lučki kapetan, žandari, financija itd., ali osobita nam je čast spomenuti gospogju presvjetloga g. predstojnika Iz. Kršnjavoga, štono sa svojom obitelji ljetuje u Kraljevici, koji bi i sam, da nije imao posla radi otići onih dana u Zagreb, prisustvovao, kao što je to učinio i na Tijelovo. Lijepo bilo pogledati na 16 djevojčica u bijelini što no zaokružile veliki oltar, ne samo pod misom nego i na veče pod blagoslovom, a na prsima im visio škapular presv. Srca. Pripisujemo pako dobroti istoga Srca i to, što se nije nikakve nesreće dogodilo kod sve silne tiske i, dosljedno, neopisive vrućine (mnogim je i pred crkvom bilo ostati!), van samo to što se je djevojčici užgao veo te izgorio. Vatrena propovjed pod sv. misom, što je držao jedan Isusovac, a zatim svečana otprošnja krasno upravo završiše svečanu sv. misu, a srca se sviju zanesla i odlučila što više i više uzljubiti presv. Srce.

Podvečernjim se blagoslovom i, kako već spomenuh, gruvanjem mužara, svrši taj dan, koji će ostati u trajnoj uspomeni ne samo svakoga Kraljevčana, nego i svih bogoljubnih hodočastnika, koji se razdragani vratili kućama svojim, da pripovijedaju svojti i zemljacima, koli je na njih djelovalo Presv. i Presl. Srce, koli onaj krasni kip, koji no je u taj dan još ljepši izgledao cvijeća radi, kojim bi narešen i svjetiljke što je pred njim gorjela, a još više ono samo Srce, koje kanda je slatko i milo dozivalo k sebi sve prisutne i odsutne onim blagim riječma: *Dogjite k meni svi koji se trudite i opterećeni jeste a ja ću vas pokrijepiti.*

Dalo presv. Srce, te se ova sveta vatra ljubavi, užgane prema presv. Srcu rasplamsa i užge sva srca ne samo milog mi rodnog mjesta, nego se razigje i širom cijele nam domovine i razgrije srca sviju Hrvata!

To je najvruća želja onoga, koji napisa ove retke. *X.*

[1]) Sr. Glasnik S. I. ovogod. 6 broj.

Šeher-Travnik početkom srpnja 1895.

(Dvije tri iz našega sjemeništa). Preč. gosp. uredniče! Evo i opet — trećom ove školske godine dopisnika Vašega, da Vam se javlja; ta vrlo ga veseli, može li vam od svojijeh krajeva što lijepo i dobro priopćiti. Pa i današnje vijesti — nada se — bez sumnje će obradovati i Vas i vrijedne čitatelje *Vrhbosne;* govor je tuj o dici našoj i nadi našoj — o pitomcima nadbiskupskog sjemeništa.

Na Petrovo prirediše sjemenišni gojenci vlč. o. ravnatelju Petru Pančiću svečanu predstavu. K svečanosti dogjoše velem. gg. okružni i kotarski upravitelj i časna braća franjevci. Iza podneva kadno zakuca 5 sati, sakupi se sjemenišna mladež u dvorani. U dvoranu stupi dični svečar, a iz mlagjanijeh grla zaori trokratni „živio", poslije kojega zbor pjevača otpjeva oduševljeno „Ustan'te braćo!" Pjesma presta. Zvonce zacilikne jedanput, zacilikne i po drugiput i — zavjesa se digne.

Ruben i Juda dogovaraju se, kako će opet u Misir po žito. K njima dolazi Ben-Elijezar, knez pastira u Damasku, kome Ruben pripovijeda, kako je potkralj Kleofa (inače Josip) braću došavšu prviput u Misir nazvao uhodama i da se opravdaju zapovjedio im, neka mu dovedu najmlagjeg brata, megju tijem da će Simeon čamiti u tamnici. Jakov pušta Benjamina u Misir s braćom, a Ben-Elijezar ostane u Jakova (I. čin). U ledenom, mračnom zatvoru sjedi sputan Simeon. Najednom evo Sama, misirskog tamničara, koji priča Simeonu, kako je Kleofa bio u ovoj istoj tamnici i protumačio sne starješinama nad peharnicima i hljebarima, a kasnije i samome faraonu, pa je sada prvi do kralja. Utobal, upravitelj kuće Josipove, oslobodi Simeona okova, jer braća s Benjaminom dogjoše (II. čin). Josip stane s braćom ljubazno se razgovarati, jedva jedvice se uzdržaje, da ga braća ne prepoznaju — zaustavi braću pri sjajnom objedu posadiv ih redom po godinama (III. čin). Braća se vraćaju kući. Al' eto na putu Utobala s vojnicima veleći, da ukradoše kraljevu čašu. Juda odvrati: krivac neka umre. Razvezav vreće nagjoše je odista i to u Benjamina. Svi se upute natrag k Josipu. Benjamin ima ostati robom. Juda zajamčiv se u oca za mezimče nugja sebe kao roba, a

Benjamin neka se vrati ocu. Juda uvigja, da je to pravedna kazan Božija za ono nedjelo, što su ga braća nekoć izvela na nedužnu Josipu. Josip se ne može dulje uzdržati, on se očituje braći (IV. čin). Na poziv sinovljev dolazi Jakov u Misir. Josip i Jakov sastanu se, grle se, prikazuju žrtvu Bogu Jehova (V. čin).

Megju pojedinijem činima napajahu nas sjemenišni pjevači svojijem pjevanjem u 4 glasa, a na koncu petoga čina zapjevaše svikolici pjesmu zahvalnicu. — Igrokaz ovaj „Misirski Josip“ priredi neki prijatelj mladeži, koji je zaista lijepo umio cijelu biblijsku povjest o Josipu uz male preinake vješto prikazati.

Razumijeva se samo po sebi, da bi pretjerivanje, kako su pojedinci svoje gjekad i dosta mučne uloge odigrali, bilo smiješno; ali kad kažem, da se lijepo predstavljalo, gjekoji upravo majstorski izveo svoju zadaću, — ma i jesu svi utrugjeni i umoreni bili od nauka, ma i jest nerijetko baš teško prikazivati historično-religijozne komade — nijesam zaista ništa pretjerao. Nemala hvala dakako ide u tom profesora Erzina, koji si je kao redatelj već mnogo zasluga stekao za sjemenišno kazalište. Prisutni gosti bijahu očito zadovoljni. — Bog blagoslovio, a narod se okoristio.

Al' još nešto! — Sjutradan 30. lipanj bijaše žugjeni, deset mjeseci teško očekivani dan — konac školske godine. Iz jutra u $8^1/_2$ sabra se učiteljski zbor s djecom u sjemenišnoj crkvi sv. Alojzija, da prisustvuje svečanoj misi zahvalnici. Lako je pojmiti, kako je na koncu mise hramom Božijijem orila zahvalna pjesan Tebe Boga hvalimo . . . .

Iza dovršene službe Božije upute se gjaci pod zastavom svojom iz crkve i evo ih u dvorani. Čudne se misle rojile u mladenačkijem glavama.... razna se čuvstva pokazivala na obrazima . . . Ovaj vesela i vedra lica radujući se odlikovanju, što će sigurno dobiti; onaj snuždjen, nujan — čeka ga pošteni drugi red; treći opet tamo nekako sjetan: ma valjda je propao . . . možda i nije . . . Nu svakome ipak zapinje oko o ukusno uvezane zlaćene knjige, što se na stolu gizdavo koče. — Blago si onome, čije će biti! —

Domala evo opet nekolicine od jučerašnjijeh gostiju s veleč. o. ravnateljem u dvoranu. Pjevači zapoje himnu „Lijepa naša domovina.“ Pošto je vlč. o. ravnatelj oslovio mladež krjepkom i zgodnom besjedom, stala se čitati na glas imena odlikaša i prvoredaša. Svako dijete ljudski naćulilo uši, da dobro čuje. — Jao si ga onome, čije se ime ne proštije . . . . dobio je drugi ili treći red, u najboljem slučaju popravak. — Odabranici pako, koji su imali biti nagragjeni, naklonív se smjerno koracili bi naprijed od mensam praemiorum, te bi im g. okružni upravitelj sam uručio nagrade. — Bilo je i sad vidjeti gjekoje mlado lice, gje se snuždilo, čelo nabralo, oči oborilo, nu velika većina bijaše ipak široke volje i vedra lica. — Pošto se carevka ispjeva, ostavismo dvoranu

Iza toga dijelile se u pojedinijem razredima svjedodžbe, a onda polag one „acto labore grata quies“ hajd' u vesele praznike!

Viestnik.

Naša domovina.

(Presvietli gospodin nadbiskup) pošao je 2. o. mj. u pratnji svoga tajnika veleč. g. Tome Igrca, da dieli sakramenat sv. potvrde u župah dekanije kreševske, fojničke, travničke, žepačke i plehanske. Nj. Presvietlost vratiti će se kući 17. kolovoza.

(Redjenje.) Presvietli gospodin nadbiskup podielio je 24., 29. i 30. lipnja više redove: Ivanu Mitroviću, svršenomu bogoslovu; Mati Bekavcu, Ivanu Papiću i Marku Tvrtkoviću, svršenim bogoslovom III. tečaja, te fra. Andriji Vincetiću, svršenom bogoslovu. Fra. Jeronim Pavelić primio je subdjakonat i djakonat. Naši mladomisnici njeki već odpjevaše svečano prvu sv. misu: Ivan Mitrović u Sarajevu i Marko Tvrtković u Fojnici 7. srpnja, Ivo Papić u Bugojnu 14. srpnja, a Mato Bekavac pjevati će u Dolcu 21. srpnja. Bilo svim sretno!

(Nadbiskupska velika gimnazija u Travniku). Koncem školske godine 1894./5. bilo je na našoj gimnaziji 157 učenika (za 17 više od lani). Od ovih bijahu 110 iz Bosne i Hercegovine, 38 iz Austro-Ugarske monarhije, a 9 iz drugih zemalja. U sjemeništu ih bijaše što bezplatno što za plaću 111, a vanjskih učenika bijaše 46. — Po vjerozakonu: 143 rimokatolika, 8 grčko-istočnjaka, 6 mojsijevaca. — Svjedočbu prvoga reda s odlikom dobilo je: 42, I. reda: 94, II. reda: 9, III. reda: 4, popravni izpit imadu: 7, a jedan je neizpitan. — *Izpitu zrelosti* podvrglo se 5 učenika; od ovih ga položiše 1 s odlikom, a 4 s povoljnim uspjehom.

(*† Ivan Danilo.*) Nakon kratke dvodnevne bolesti preminu u Zadru u 75. godini marni ovaj radiša na crkvenom i narodnom polju dne 2. srpnja. Poviest narodnoga pokreta u Dalmaciji bilježi njegovo ime u prvih redovih neustrašivih borioca. Kao svećenik sudjelovao je i u starije svoje dane mladenačkom vatrom, kad se radilo o javnom izkazu katoličkoga života, kao prigodom velikoga slavenskoga hodočašća u Rim. Prigodom posvete naše prvostolne crkve bijaše i u našoj sredini, te je od onda velikom ljubavi pratio i podupirao naš ovdješnji rad. *R. i. p.!*

(*† O. Mato Baljić*). U Kreševu preminu 22. lipnja u dobi od 42 godine bivši u posljednje doba župnik u Podhumu, te je 23. svečano pokopan. *R. i p.!*

(*Pučanstvo u Sarajevu*) Posljedak popisa pučanstva za glavni grad već je poznat. Od 1885. godine, kada je popis obavljen, naraslo je pučanstvo za 11.445 (37.713: 26.268), a u tom broju zauzimlju katolici zamjeran broj: 7.147 duša. Prema vjeroizpoviestim imade Sarajevo danas (brojevi u zaporci su od 1885.): Muhamedanaca 17.074 (15.787); katolika 10.473 (3.326); istočno-pravoslavnih 5.855 (4.431); jevreja 3994 (2619); inih vjera 317 (106). Priraslo je dakle pučanstvo: katoličko 214·4%, inih vjera 199%, jevreja 52·6%, istočnopravoslavno 32·1%, muhamedansko 8·2%.

(*Darovi.*) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Preuzv. gosp. knez-nadbiskup Olmučki dr. Kohn 50 for.; veletržci: Racher 150 for.; M. Babić 240 for.; Pletikosić 45 for.; g. Kreneis sabrao u Tuzli 20 for. 50 nč.; N. N. 2000 for.; njekoliki dobročinitelji u Moravskoj po g. I. K. 512 for.; Fr. Sinčić 5 fr. Zahvaljujući toplo plemenitim dobročiniteljem, preporučamo i u buduće svim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — *Petrov novčić:* Iv. K. 1 for.; Sarajevo 20 fr. 36 nč.; Brod bos. 2 for; Sol. Kula 2 for. 1 nč.; Žeravac 3 fr. 18 nč.; Travnik 11 fr. 50 nč.; Dolac 10 fr.; Kiseljak 3 fr. 60 nč. — Za *potresom postradale Slovence:* Brčko 20 fr.; Travnik (opet) 6 for.

Englezka.

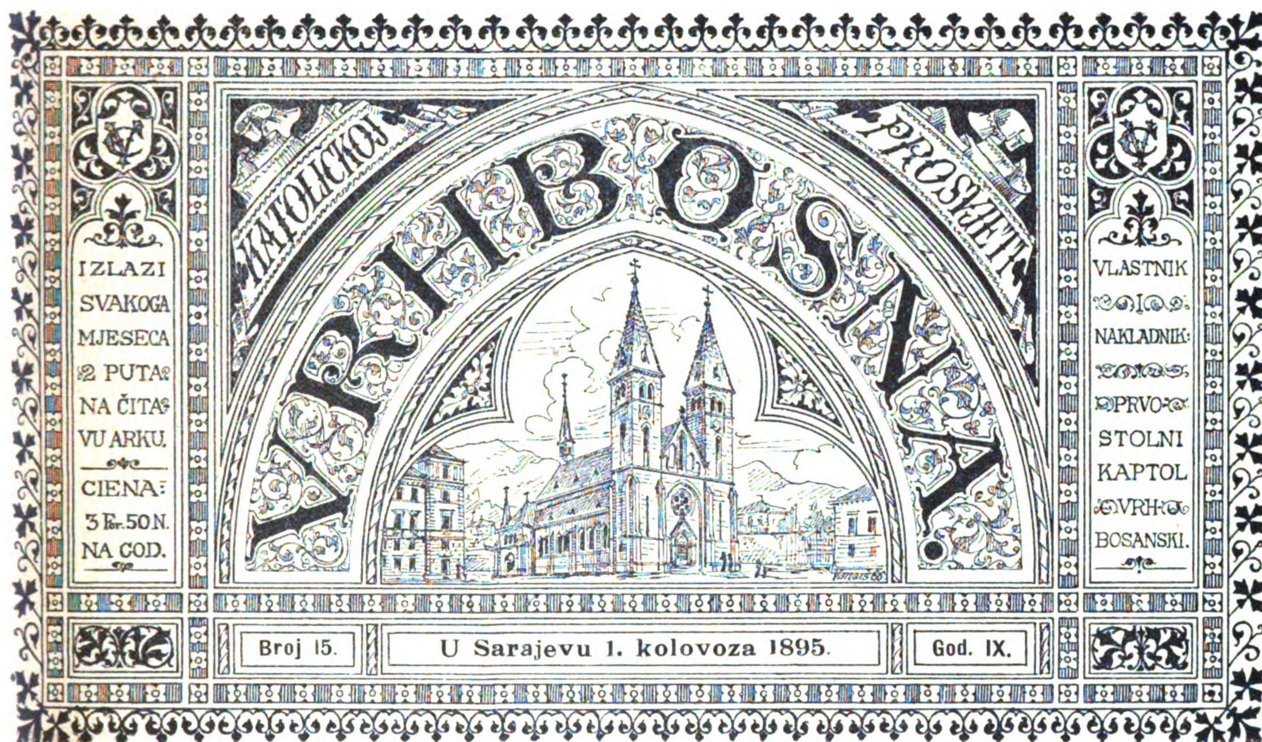
(*Sjedinjenje crkava.*) Koncem lipnja imadjaše u Londonu glavnu skupštinu družtvo za sjedinjenje katolika i protestanta, napose anglikanske crkve s rimskom stolicom. Iz izvještaja *Hardy eva* razabire se, da družtvo imade 35.237 članova, a medju njimi 4.277 anglikanskih svećenika sa 26 biskupa. Vrlo zanimivo bijaše izvješće lorda *Halifaxa,* koji je govorio o svojih doživljajih kod sv. Otca i u vatikanskih krugovih. Glavna je stvar, reče on, da uvjerimo odlučujuće krugove u Rimu, kako anglikanska crkva iskreno i pošteno želi mir i sjedinjenje na osnovu vjere, koja je obim crkvam zajednička. Sbude li se to, onda se može računati na najveću susretljivost Rima, jer papu i njegove savjetnike proniče duh najveće pomirljivosti i miroljublja, te oni toplo žele sjedinjenje. Sv. Otac, reče lord Halifax na koncu, primio je mene i abbé Portala još jednom u jutro prije nego li ćemo otići. Nije moguće, da tko bude prijazniji i pobudniji nego li je on bio prema nam. Opet i opet dao nam je svoj blagoslov, te nas poticao, kako prije i kardinal Rampolla, neka budemo odvažni, na težkoće neka se ne obaziremo i da uztrajemo u radu, koji će blagoslov s neba donieti nam i svim što će raditi s nami. Kad bi anglikanski protestanti Leona XIII. samo vidjeli, kad bi samo mogli znati, što je on i koliko o njem ovisi, onda bi si svjestni bili, kako ni jedna molitva ne može biti dosta topla i srdačna, da moli Boga svemožnoga, neka produlji dane života sv. Otca. Ne možemo se nikada nadati, da ćemo na stolici sv. Petra vidjeti papu, koji bi više želio, da se izvede sjedinjenje s anglikanskom crkvom. U tom pogledu zanimati će sve prijatelje istine opazka, koju učini papa Don Gasquet-u. Kad je Don Gasquet iztraživao listine, koje se nalaze u vatikanu o Englezkoj, reče mu papa: „Ne ostavljajte ništa; sve priobćite, pa i ono što se čini, te će sjenu baciti na crkvene vlasti, jer“ dodao je papa, „mnogo je toga pritajeno, a vi se možete osloniti na to, kad bi se evangjelje u naše doba pisalo, onda bi se pritajilo i da je Petar Gospodina zatajio, a Juda ga izdao, od straha, da se slabe duše ne sablazne.“ Treba Leona XIII. vidjeti, slušati i blizinu njegovu osjećati, tko hoće znati, što u njem imade ne samo crkva, nego sviet. Skupština je za tim jednoglasno prihvatila zaključak, kojim papi zahvaljuje za njegovo pismo, te izriče želju sa sjedinjenje s Rimom.

Prosvjeta.

— Čuvar museja za Bosnu i Hercegovinu dr. Ćiro Truhelka dao je štampati u Rimskom časopisu: Quartalschrift für christliche Archäologie svoju razpravu o kršćanskih spomenicih u Bosni i Hercegovini. Zanimiva ova radnja otisnuta je i napose u knjižici (8°, strana 40).

— Nakladna knjižara Antuna Scholza u Zagrebu izdaje u posebnoj knjižici članke, što su u *Vrhbosni* izlazili o raznih škapularih: Karmelitskom, Presv. Trojstva, Muke Isusove, Bezgrješnog Začeća Bl. Dj. M., Sedam Žalosti Majke Božje, S. Josipa. Knjižica imade 150 str. u 16ni, a stoji *samo* 10 novč., poštom 13 novč. Naručbe valja slati izravno u Zagreb nakladnoj knjižari (Margaretska ulica 6). Knjižicu preporučamo toplo.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić**. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

O uzgoju klera.

V.

Sada pako pošto vrijeme leti, a cilj nam je još daleko, pospiješimo korak prama njemu.

Zadnja krijepost, koja odgaja mladenačke duhove, kako bi rečeno, jest kršćanska jakost, koja stoji u njekoj čvrstoći duha, da trpi jedne stvari, a podnosi druge, u kojima je pretežko da duh ostane nepomičan, prama pravilim razbora. U istinu i onda, kada naša vjera bude živa i ljubljena, i kada ljubav pravoga dobra bude gospodovala u nama, naš moralni život ipak ostat će uvijek tvrda i nesvršljiva borba. I stoga dolazi da sve kreposti kršćanske takogjer i mnoge prenježne, pa i sama najslagja ljubav, imadu nješto ratoborna, i to nam razjašnjuje izreku Isukrstovu: „Nijesam došao da vam donesem mir već rat". Fizična bolest sa svojim bezbrojnim bolima, moralna bolest sa svojim oluјama, zapreke, koje nalazimo da stignemo do naših drugotnih ciljeva, to su prvi uzroci tvrde borbe, koja nam ne odnosi krv iz žila, ali nam može odnijeti život duše. Nada sve pako sam čovjek nesretno piri ovu vatru borbe u kojoj se bori; a to pirenje, koje je najjače u mladenačkim godinam, nigda se ne smanjuje, pa niti u ledenim godinam najstarije dobe. U svakom čovjeku, danas poslije grijeha, ima da tako rečem dva ratoborna čovjeka, koji se megjusobno bore, jedan duhovni, drugi ćutilni; jedan koji nas podiže u vis, a drugi koji nas privlači doli; jedan koji žive o ljubavi a drugi o strastima. A sada tko će pobijediti u ovoj borbi, ako li ne tko je hrabar? Prvi znakovi ove borbe opažaju se u koljevci, a to su cviljenje i suze djece. Zatim prava borba nastaje u djetinstvu, a u mladenačkim godinam već je bitka na otvorenom polju, a ne svršuje se nego li kada duh poslije zadnjih borba na smrti, krijepljen milošću, odleti u nebo. Pravedno je dakle, da se ljudi odgajaju još od mladih nogu za tu kršćansku hrabrost i da se taj odgoj nikada ne zapusti, uvijek usavršuje. Dan danas stvar se malo razumije, jer su duhovi svijuh skloni na popustljivost ili na tašte ćudi. Zato u novim naraštajima absolutno nema one čvrstoće i stalnosti u odlukama, koju ragje sa novim imenom nazovimo, značajem.

Zaista kako će svladati moralne borbe života oni mladići, koji poslije boležljivih njegâ i poslije razmazanja obiteljskih, bivaju odgojeni mlohavo u zavodima ili u sjemeništima? Kako će oni imati snage da pobijede sami sebe i bezbrojne boli u životu, ako većina mladeži odgojeni su tako da misle, da vas njihov život bit će pun naslada i uživanja, pun ruža bez trnja? U zemaljskom voj-

ništvu, vojnika, da se uzmogne jednog dana hrabro boriti za domovinu, čini ga se najprije hrabrim, izlagajuć ga zimskom ledu i sunčanoj žegi, trudu i naporu, dugom i težkom putovanju. Mi obratno mislimo, da naša mladež može svladati u njihovim moralnim borbama, a da prije nije pripravljena bila na naporni trud uma, na trapljenje svojih ćutila, na strogu stegu, na samozataju svoje volje i na poslušnost, koje su prave kušnje, da duh postaje jak i bezbojazljiv, da podnaša i svladava moralne borbe vlastitoga života. Kad su se kršćani odgajali za trapljenje i bol u katakombama, mnogi od njih, premda nijesu bili svećenici i klerici, postajahu mučenici. Dan danas pako, kada je odgoj tako mlak i mlitav, što postaje većina kršćana, izašav iz zavoda ili iz sjemeništa?

VI.

Kada tri osjećaja vjere, ljubavi, dobra i hrabrosti, duboko usagjeni u mladenačkom srcu, budu ga odgojili i priučili na dobro, tada, a ne prije, imat ćemo mladića, koji po pravom odgoju postao je kršćaninom. Ako li njega Isus Gospodin pozove u klerikat, nami svećenicima prije njega dolazi dužnost, da postavimo nad kršćanskim odgojem nov svećenički odgoj, koji da usavrši mladića i uzdigne ga do sjajnog vrhunca istog Krstova svećeničtva. Prva dužnost našeg svećeničtva, a to je pravo i svesrdno posinstvo Krstovog svećeničtva, takogjer i spojenje s njim, od nikoga nigda nije bila ljepše opisana nego li od apostola Sv. Pavla, u ovim znamenitim riječima: „Svaki svećenik dignut iz sredine ljudi, postavljen je na korist ljudi za sve stvari, koje se odnose na Boga... Nitko nek si ne prisvaja sam po sebi ovu svećeničku čast već samo onaj, koji je od Boga pozvan.“ Svećeničtvo dakle, razmatrano u svojoj prvotnoj ideji, jedno je izmegju najvećih dobročinstva božanske mudrosti ljudskom rodu. Bog je izabrao njeke ljude za dobro svih drugih ljudi; i dobro, koje oni moraju podjelivati drugima, nije stvar ljudska već božanska, jer obuhvaća sve odnošaje izmegju čovjeka i Boga. A pošto su ti odnošaji preplemeniti, preplemenita je takodjer ideja svećeničtva. I pošto još ovi naši odnošaji s Bogom ne samo se odrazuju u izvanjskom štovanju, nego su to takogjer odnošaji misli i čustva vjere i moralna života pojedinca, domaćega i družtvenoga, slijedi, da isti pojam svećeničtva postaje od prevelika opsega. Što pak da rečem o kršćanskom svećeničtvu, koje nije osobno svećenikâ ili baš kojeg posebnog plemena, kako bijaše žudinsko, već je svećeničtvo isto Isusa Krsta, čije smo mi sluge?

Uz toliko vidimo, na koji se način mi moramo ponašati, da uzgojimo mladi kler za ovo svećeničtvo, naime da uputimo i izobičajemo duhove klerika na ovo ljetjenje tako visoko i teško. Bezkoristno je varati se, predragi moji pomoćnici u odgoju klera, i tražiti načela za odgajanje klera amo i tamo ili samo u umnoj učenosti svećenika ili u nekim svjetskim i zavodljivim naucim. Istina je, da mi nemamo drugog srestva da odgojimo mladi kler, nego li uliti vjeru, ljubav i jakost, koja odgaja kršćanina novim i mogućim dahom duha svećeničkoga. Ali koji je to duh, koji nazivljemo svećeničkim? Kršćansko svećeničtvo, po onomu što sam rekao, postavlja nas kao osobe, koje stojimo izmegju ljudî i Boga. A da uzmognemo stati izmegju ljudî i Boga, treba da se mi približimo najviše od svih drugih ljudi Bogu. Kršćansko svećeničtvo postavlja nas kao dobročinitelje ljudi u svemu onomu što se odnaša na vjeru. Dakle mi se moramo više od drugih ljudi približit ljudima, ne da izvadimo korist nama istima već da njima koristimo. U ovim dvijema stvarima stoji bivstvo našeg svećeničtva i u dobrom usagjivanju istih u srca mladog klera stoji sav svećenički odgoj.

U istinu, ljubezni moji pomoćnici u odgajanju klera, onu istu moć vjere, koja je već odgojila za dobro našega mladoga kršćanina, sada kada je postao klerik hranimo ju još življe u njemu pomoću srdačnije bogoljubnosti i rasplamćenije božanskom ljubavlju, čija prozirnost neka bude vidljiva svima. Osim toga hranimo vjeru mladoga klera usagjujuć mu u srce preduboko i preljubezno poznanje Boga i kršćanske vjere. Na to moraju biti upravljeni bogoslovni nauci a ne na teško i besplodno vježbanje uma, koje ne prodire niti rasplamćuje srca. Kada mladić učeći bogoslovlje ne ljubi Boga i svoju vjeru; kada se ne dade zaljubiti u svjetlost i toplinu, koju oni raširuju naokolo sebe, malo po malo zaboravit će ono što je naučio. Zato razumijevati ove svete nauke samo kao umno djelo, a ne kao srestvo, koje služi da rasplamtimo pobožnost, nije možda zadnji uzrok, zašto bogoslovni nauci, koji su u srednjem vijeku oplogjivali život i znanje svećenika i svjetovnjaka, dan danas, takogjer u mnogim svećenicima, proizvagjaju tako slabe plodove za život. U srednjem vijeku istine bogoslovne ne samo se učahu, nego

se i mnogo ljubljahu. Dan danas isti svećenici kadkada malo ih uče, a ni malo ne ljube.

VII.

Ali mili moji pomoćnici u odgajanju klera, deh! nemojmo se zaustaviti ovgje; ako li ljubav dobro shvaćena i dobro uregjena toliko nam je koristila pri odgoju kršćanina; da odgojimo klerika za svećenički stalež usavršimo u njemu ljubav za dobrim s novom iskrom svećeničke ljubavi, koja mora nadkriliti ljubav svijetovnjaka za dobrim na dva načina: Ljubav prama Bogu mora biti mnogo življa, vatrenija i duševnija nego li ona prostih kršćana; jer svećenik bližji je Bogu i zato bližji onoj prvoj i vječnoj Ljubavi, u kojoj se svaka dobra ljubav rasplamćuje i hrani. K tomu svećenička ljubav, za koju moramo odgojiti mlade klerike, mora biti ljubav prama ljudem mnogo više duhovna od ljubavi prostog kršćanina; jer je svećenik postavljen od Boga, da čini dobro čovjeku u najplemenitijim stvarima duha, to jest u njegovim odnošajima s Bogom. Iz ovog sjemena svećeničke ljubavi nastala su dva bujna i cvatuća nova oblika ljubavi u katoličkim svećenicima, za koje mi moramo neumorno odgajati mlade klerike. Ta dva oblika jesu ljubav duše i ljubav djevičanske čistoće katoličkog svećeničtva; prvi je oni, koji čini da ljubimo u iskrnjemu ono što je najplemenitije i najljepše, to jest duh; druga je koja nas čini odreći se želje da svaki sastavi jednu posebnu obitelj, da budemo sve svima i da živemo u velikoj obitelji zablugjelih, grešnika, siromaha, bolesnika, nevoljnika kao u našoj posebnoj obitelji. Jedna i druga ljubav, za stalno, nijesu ljudska djela (jer je čovjek sam po sebi za to nesposoban), već nam dolaze s neba. Za to obadvije takve ljubavi ne samo da se ne posjeduju, nego se niti ne jačaju niti rastu bez našeg sudjelovanja i bez dugog vježbanja u odgoju tako, da se te stvari učine u nami običajnim i na njeki način uliju u nami drugu narav. Uslijed takovih ljubavi svećenik po srcu Božjem, postavši mal da ne Angjeo, kad se susretne sa svojom braćom ljudima ili ženama kojima mu drago, njegova misao i njegovo čuvstvo okrenuto je samo dušama, koje ih oživljuju. Pokvareni ljudi ove stvari ne vjeruju. A ipak bi bilo dostatno pomljivo i nepristrano razmatranje, da ih očito vide vlastitim očima u mnogim izabranim svećenicima, u kojima plamti ljubav za Bogom i dušam.

Što pak da rečem o jakosti, tako mogućoj odgojiteljici kršćanina, a koja je dan danas tako malo ljubljena, te se čini, da joj se skoro samo ime posve zaboravilo? Ona jakost, koja sačinjava značaj prostoga kršćanina, i koja je štit njegovom moralnom životu, mnogo koristi svećeničtvu, a malo je ako rečemo, da je svećeničtvo bez nje raspolovljeno. Najprije, samo pomoću prejakog duha svećenik pobjegjuje boreći se, mnogo više od svijetovnjaka, proti samom sebi, proti vlastitim strastima i proti svim napastujućim svijeckim prizorima; proti onoj oholoj sotoni, koja podpiruje vatru naših zlih nagnuća i koja po oštrom izrazu biblije, kao ričući lav oblijeta naše duše, da ih proždre. Ta prva pobjeda jest koli znamenita toli lijepa; takogjer i teška, ali kršćanskom svećeniku nije to dosta; dapače ove borbe tako strašne i teške za svijeh, u klericima to su samo priprava na nove borbe, za koje mi ih moramo odgojiti. O odgojitelji klera, naučite vaše mladiće, da svećenik ima druge dvije bitke mnogo žešće svladati, i odgojite njihove duhove, da ih hrabro uzmognu nadvladati. Prva borba, koja čeka levita, čim bude pomazan svećenik, jest borba, koju njegova braća i sinovi vijeka biju, da svladaju sâmi sebe, svoje strasti, sotonu i svijet. Nije ovo osobna bitka svećenika, već bitka, u kojoj on kao zapovijednik i vogja mora pružiti oružje vjernom puku i dovesti ga do pobjede. U istinu molbe, koje mi upravljamo Bogu za kršćanski puk, žrtva, koju mi svaki dan žrtvujemo, naša riječ, koja daje život, sakramenti, koje podjeljujemo, naši savjeti, naši primjeri a nada sve naša preustrpljiva ljubav, jesu glavna oružja, kojima se vijerni puk bije i s kojima on pobjegjuje svete borbe Gospodina, te su oružje, koje osobito stoji u našim rukama. Ako se mi ne borimo s pukom i za puk, puk koga nam je Bog povjerio podleže većim dijelom s naše krivnje, a naše svećeničtvo postaje kao isprazno ime. Nada sve, kada bol u kojemu drago obliku tlači puk, tko će se boriti s njim i za nj, ako ne svećenik Trpećega i Propetoga Isusa Krsta?

Druga bitka, za koju moramo odgojiti mladenački duh naših klerika, je ona bitka veća, teža i različitija, koju grad ovog svijeta vodi i voditi će uvijek proti gradu Božjem. Ova je borba mnogo teža, nego li sve druge moralne borbe; jer strategični pokreti neprijateljâ promjenjuju se od vijeka do vijeka, a svećenik Krstov, ne samo da se ima boriti za grad Božji — a to je kršćanstvo —

već prije svega mora te pokrete proučiti i shvatiti. To je bitka, u kojoj svjetska država služi se znanošću, književnošću, umjetnošću, slobodom, napredkom, riječju, štampom, prosvjetom, politikom, bogatstvom, trgovinom, industrijom, u jednu riječ sa svim što služi za borbu proti gradu Božjem. Mi pak moramo tako odgojiti naše mlade klerike, da srčano prodru u ovu borbu, dapače prije uvjeriti ih, ako se ne ćute dosta jaki da biju bitke Gospodinove za puk i za grad Božji, na način kako sam rekao, svlače, dok su na vrijeme, svećeničke haljine, i neka se zadovolje da budu ragje dobri ili srednji svjetovnjaci, nego li zli ili bezkorisni svećenici. Vjerujte mi dakle: svaka druga ideja katoličkoga svećeničtva, koja umanjuje ovaj oris, oh! koga sam ja ovako slabo izveo, ne odgovara istini, i nije dostojan imena kršćanina.

VIII.

U našim pak vremenima, tako teškim i burnim, potreba klera puna vjere i ljubavi, te odgojena osobito za jakost, jest nuždna više nego igda. Starim borbam strasti i svijeta i njegovog grada pridodane su druge nove i krvnije. Pošto je razrušeno u Europi jedinstvo vjere, koje je bilo u srednjem vijeku naša slava, mi sluge Boga moramo biti bojeve bezvjerja, koji su postali mnogo teži i krvniji u našim vremenima. Bezvjerje sada prožimlje, potut otrovna soka, cijelo stablo ljudskog života; i skoro nema niti jednog lista, niti cvijeta, niti ploda njegova, što nije barem dijelom bilo otrovano. Znanosti, književnosti, lijepe umjetnosti, prosvjeta, politika, iste industrije i iste trgovine, kako ih mnogi shvaćaju, ili sadržavaju u sebi sjeme bezvjerstva, ili su odregjeni da goje to sjeme u srcima drugih. Do česa bi dakle mogao doći jedan kler lijen, plašljiv i koji nada sve želi živjeti udobno u nemarnom počivanju.

Naš preljubljeni i premudri papa Lav XIII., u različitim svojim Enciklikam, opomenuo nas je na slijedeće: da sada, baš u našim vremenima, dvije su glavne borbe, koje kršćanski svijet ratuje, jedna je borba prosvjete, a druga borba družtvenog pitanja. Dokazao nam je, kako smo mi u velike dužni tu se boriti; a dao nam je u ruke oružje, da ih svladamo. Nezadovoljan s tim, premda je već osijedio, krepak srcem i pameću kako jest, ne prolazi skoro niti dan, a da nam on iz vatikanske tvrgjave ne šalje nove pozive i nova tumačenja znanosti, po kojoj se imamo boriti i svlagjavati. Megjutim mnogi čini i mnogi znakovi upućuju nas, te vjerujemo, da na svrsi ovoga vijeka ili početkom novoga imati ćemo bitaka na otvorenom polju; a meni se smiješi nada, da će mudrost, pravednost i ljubav kršćanska, nadvlagjujuć, riješiti, kako se može na ovom jadnom svijetu, civilne i socijalne zadaće, koje nas danas tako okrutno muče. Već po Božjem milosrgju novo povjetarce vjere, premda mu se protivi vjetar strasti, duva u Europi. Već se pokazuju iz daleka providnijim umovim prve zrake svjetlosti, poput onijeh, koje se pokazuju prije izlaza sunca; zrake, koje navješćuju zoru novoga dana, razveseljena sbog povratka družtva k Bogu. Mladom kleru, a osobito onomu, koji smo mi biskupi sadašnjeg naraštaja odgojili i odgajamo, njemu moraju pripadati, ako me misao ne vara, veće borbe i slavnije pobjede Crkve Krstove. Ali hoće li on biti sposoban, da li će imati jakosti i potrebite srčanosti, da se bori i da nadvlada? A izmegju ovog mladog klera, koji se bori s vjerom, s ljubavlju i kršćanskom jakošću, u novim bitkam Gospodinovim, da li će naš Kapuanski kler imati svoj dio? To sam Bog zna. Ali, štovani slušaoci, dopustite mi, neka se nadam, da u djelu vjerske obnove, moralne i društvene kršćanske, takogjer i moji klerici ne zaostaju. Oh, da bi ste znali, kako je sladko, osobito u ovoj mojoj starosti, nadati se, da je Bog blagoslovio i blagoslivlja želje, namjere i djela Pape i Biskupstva na korist Crkve i dušâ. Da bi ste znali, velim, vi koji mi dobra želite, vi bi ste me hrabrili i poticali da se nadam. O čemu drugom, mogao bi ja sad više živjeti, ako li ne o nadi budućeg života i o nadi, da će se ovaj svijet poljepšati životom zdravijim, bujnijim i moralnijim?

Donijesmo evo lijepe, duboke, iskustvom stečene misli velikoga biskupa. Svaki, ko se bavi uzgojem mladeži, treba da ih imade pred očima. A i mladež samo nikada neka na njih ne zaboravlja, da se prema njima uzmogne pripravljati za velike zadatke, što ju čekaju. Bez sudjelovanja mladeži same, uzgojitelji njihovi slabo će uspijevati.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

VII.

Ne dugo za tim, kako je ostavio Mesalu, eno Jude, gdje traži ulaz pred jednom kućom one ulice, koja se sterala od vrata Jerusalema, što se danas zovu Sv. Stjepana, uz sjevernu stranu tvrdje Antonije, pa se vinula najprije prama zapadu a zatim nakon nješto vijuganja posve prama jugu. Tko pozna taj kraj, bio pobožni hodočastnik ili znatiželjni iztražioc, upoznati će ovu ulicu kao dio ulice *via dolorosa* zvane, što kršćanina podsieća na žalostne i čudesne stvari više, no ikoja ulica na svietu. Nije nam svrha, da upoznamo cielu ulicu; dosta je, da svratimo pažnju na spomenutu već kuću, što stoji na onom mjestu, gdje se ova ulica posve vinula prama jugu.

Zgrada bila, kako mnoge druge bolje gradske kuće, na dva boja, a sačinjavala podpuni četverokut. Ulica bila prama zapadu po prilici 12, a prama sjeveru ne više od 10 stopa široka, te je mogao svaki opaziti, da su zidine sagradjene iz neizklesana kamena, kako je donesen iz kamenoloma. Na zapadnoj strani bila četiri, a na sjevernoj dva prozora, svi u drugom katu. U dolnjem bijaše samo otvor za ulaz.

Kad vrata Judi otvoriše, stupi brzo unutra, odzdraviv vrataru. Hodnik, u koji je unišao, bijaše uzak; sa stranâ bijahu kamenite klupe, pocrnjele od starosti, te izlizane od duga upotrebljivanja.

Na kraju hodnika vodilo je 12—15 stuba u dvorište, koje je bilo, izuzev iztočnu stranu, okruženo dvokatnicama. Ovuda su prolazili sluge, živad i golubovi lepršali, u stajah bile koze, krave, magarci i konji. Sve to, i veliki badanj vode, kazivalo je, da dvorište služi gospodarstvenim svrham. Na iztočnoj strani bijaše zid, u kom bijahu vrata, koja su vodila u drugo dvorište. Bijaše prostrano te grmići i ružami pretvoreno u vrt. Vodoskok u sredini razhladjivao je. Odavle stepenicama dolazilo se na triem u drugom boju, a drugimi opet dalje na krov, koj bijaše okružen frižom i prsobranom iz pečene cigle. Uzorna čistoća ovog dvorišta ugodno se dojimala, te je svatko, tko je amo došao, po tom mogao suditi, koli visoki položaj morala je zauzimati obitelj ove kuće.

U to dvorište podje Juda. On krenu putićem, što se vijugao medju grmljem, prama stepenicam. Došav na triem, prodje kroz vrata zastorom zastrta u sobu, što bijaše na sjevernoj strani. Ovdje bilo već tamno, nu ipak se snašao. Baci se na divan i pokrije lice rukama.

Kada je posve zamračilo, pomoli se na vratima žena i zovne ga imenom. On odgovori, a ona stupi unutra.

„Već smo večerali, te je noć. Nije li moj sin gladan?“ upita ona.

„Nisam,“ odgovori on.

„Da nisi bolestan?“

„Umoran sam i pospan.“

„Majka tvoja pitala za te.“

„Gdje je?“

„Na krovu, u sobi na tornju.“

Juda se okrene.

„Dobro, donesi mi što, da jedem.“

„Što želiš?“

„Bilo ma što; donesi, što te volja. Nisam bolestan, ali se ipak ne osjećam dobro. Život mi se ne čini više tako ugodan kao jutros. To je nova bolest, Amro, a ti, što me tako dobro poznaješ i uviek mi pomažeš, možeš sada pokušati sreću, te mi nešto donesi, što će me nahraniti, ali i izliečiti. Ostavljam to tvomu sudu.“

Amrino pitanje, pa osobito miran, sućutan glas njezin, kazivao je, koli je uzak odnošaj medju njima. Položila mu ruku na čelo i ode zadovoljna dometnuv:

„Pobrinuti ću se.“

Za malo vratila se i donesla na drvenu pladnju zdjelu mlieka, nekoliko komada najfinijeg bielog kruha, mekane pšenične kaše, pečenu pticu, meda i soli. K tomu stavi srebrni vrč s vinom i svjetiljku od mjedi, što je razsvietljilo sobu. Sada se opazilo jednostavni namještaj obične spavaonice.

Amra metne stolac pred krevet Judin, metne na nj pladanj i klekne da ga dvori. Lice joj tada odavalo malo ne materinsku nježnost. Bilo joj kojih 50 godina. Bieli turban pokrivao joj glavu, izpod kojega provirivale uši, na kojih si vidio šilom probodene luknjice, znak da je to služavka. Bila to robkinja egipatska roda. Za nju nije ni sveta pedeseta godina doniela slobode, a

baš si je nije ni željela, jer je onoga, što ga je sada dvorila, kano rodjeno diete volila. Dvorila ga od male mladosti, pa se toga dvorenja nije odučiti mogla; za nju on ne bijaše nikada muž.

Dok je blagovao upitati će ju:

„Sjećaš li se još, Amro, Mesale, koj me je prije svaki dan pohadjao?“

„Dakako!“

„On je prije nekoliko godina otišao bio u Rim; sada se vratio. Danas sam ga posjetio.“

Mladić se potrese kao od groze.

„Znala sam odmah, da se nešto dogodilo,“ odvrati Amra toplo. „Ja nisam nikada mogla trpiti Mesalu. Reci mi sve!“

On se zamisli i na opetovno pitanje odgovori joj samo:

„Jako se je promienio, odsele neću ništa da više s njim imam.“

Kada je Amra odniela pladanj, digne se i on te ode na krov.

Na iztoku rabi krov na kući u razne svrhe. Po danu goni vrućina u sobe svakoga, tko ljubi udobnost i može joj se podati; nu čim brdine stanu bacati dugu sjenu, a sunce uzme zapadati, izlazi i ide na ravan krov svoje kuće, gdje se odmara, moli i spava. Za to je krov prostran a navadno i bogato uredjen. U visećih babilonskih vrtovih stigao je taj običaj do vrhunca.

Juda krene prama sobi u tornju na sjeverno-zapadnom dielu kuće. Makne zastor, što je bio mjesto vrata, te unidje. Bijaše tamno; nu bijahu na sve četiri strane otvori, na koje si vidio zviezde. Pola sjedeć, pola ležeć, počivala tu na divanu žena. Čuvši njegove korake, pusti lepezu i klikne:

„Juda, sinko moj!“

„Ja sam, majko!“ odgovori i podje k njoj. Klekne pred nju, dočim ga ona zagrli i nježno poljubi. Tada se opet lagodno nasloni na divan. Juda sjedne do njenih nogu i metne glavu u njeno krilo. Preko nizkih krovova gledahu daleke brežuljke i zvjezdovito nebo. Dole ležao grad u velikom miru. Samo vjetar žuborio tiho u krošnjah drveća.

„Amra mi kazivala, da ti se nešto desilo,“ reče ona, gladeć ga po licu. „Dok je moj Juda bio još djetetom, mogao je uznemiriti se radi malenkosti. Nu odkada je postao mužem, ne smije zaboraviti“ — ovdje posta njezin glas nježan — „da će jednog dana biti mojim junakom.“

Govorila je jezikom, koj je u vlastitoj zemlji bio skoro nepoznat i kojim su govorile još tek neke stare i bogate obitelji, a to zato, da jače iztaknu razliku izmedju židovstva i poganstva, jezikom, kojim su govorile Rebeka pa Rahel sa Benjaminom.

S njezinih rieči, rekao bih, da se opet zamislio. Za čas primio joj ruku, što ga baš lepezom hladila i reče:

„Danas se, majko, sjetih više toga, na što još nikada niti pomislio nisam. Reci mi najprije, što da ja budem.“

„Ma rekoh ti baš, da imadeš moj junak biti.“

Prem joj nije mogao vidjeti u lice, znao je, da se šali. Tu postade ozbiljniji.

„Ti si tako dobra, tako ljubezna, majko! Nitko me neće nikada tako ljubiti ko ti!“

Ponovno joj poljubi ruku i dometne:

„Ponešto znadem, zašto izbjegavaš mojemu pitanju. Dosele je moj život spadao tebi. Koli blago i milo si me ravnala! Oj, da ga mogu uviek uz tebe uživati! Nu to ne može biti! Božja je volja, da jednom budem sam svoj. Doći će dan razstanka — za nas dvoje strašan dan. Budimo dakle jaki i srčani. Ja hoću da budem tvoj junak, nu ti mi moraš tomu pomoći. Ti poznaješ zakon: svaki Izraelac mora si odabrati nekakav stališ. Ja nisam iznimka. Zato te pitam: što da ja budem? Hoću li da čuvam stado? ili da obradjujem polja? ili da budem mlinar? Hoću li biti zakonoša ili pismoznanac? Draga, dobra majko, pomozi mi, da se odlučim.“

„Danas je Gamaliel predavao,“ odgovori ona promišljajuć.

„Nisam ga slušao.“

„Valjda si onda bio kod Šimuna? Kažu, da je baštinio krasan um svoje obitelji.“

„Ne, ni njega nisam danas vidio. Bio sam na trgu, a ne u hramu. Posjetio sam mladoga Mesalu.“

Glasom kao da je pao, a to je pobudilo pozornost u njegove majke. Neka nemirna zebnja prodje joj tielom, a srce joj življe zakuca. Lepeza joj počivala u ruki.

„Mesalu! Što li je on mogao kazati i tako te uznemiriti?“

„Vrlo se je promienio!“

„To jest, vraća se kao Rimljanin.“

„Da!“

„Rimljanin“, nastavi ona, kao da govori samoj sebi, — „ova rieč znači na cielom svietu — gospodar! Kako ga dugo nije bilo kod kuće?“

„Pet godina!“

Zamišljeno pogleda ona u noć. Juda prekine prvi muk.

„Mesaline rieči, majko, bile su same po sebi dosta gorke; nu način, kako ih je govorio, bijaše gotovo nesnosan.“

„Razumijem te; satira je danas najveća jakost rimskih pjesnika, senatora i dvoranika.“

„Ja si pomišljam sve narode oholimi,“ nastavi Juda, „nu rimska oholost je nesnosna. Jedva da štede navaljivati na svoje bogove.“

„Bogove?“ klikne majka; „više no jedan Rimljanin prisvajao si je već božanske časti.“

„Mesala pako imao je uviek nješto od te nengodne vlastitosti. Kao diete rugao se je već strancem, pa i takovim, koje se udostoja Herod častiti; nu Judeju je do sada vazda štedio. Danas prviputa u razgovoru s menom, napao je naše običaje i našu vjeru. Ja sam se s njim, kako si ti htjela, konačno razkrstio. A sada, draga moja majko, rado bi znati, imadu li Rimljani razloga, da s nama prezirno postupaju? U čem zaostajem za Mesalom? Zar naš narod spada u niži red družtva nego li Rimljani? Čemu da se rob ćutim — pa bilo i pred carevim licem? Zašto da i meni ne bude slobodno težiti za svimi častmi ovog svieta, ako se na to odlučim? Zašto da ne tražim ratne slave? Zašto da kao pjesnik ne opjevam svaki predmet? Slobodno mogu bit pastir, trgovac ili obrtnik — zašto da ne budem i umjetnik kano Grci? Reci mi, majko, a za to se baš i žalostim — zašto ne smije Izraelac sve činiti, što čini Rimljanin.“

Majka je odmah uvidjela, da su te rieči posljedica razgovora sa Mesalom. Sva se njezina pažnja uzbudila; uzpravi se i odgovori:

„U svom djetinstvu bio je Mesala skoro Židov, obćeći s tobom i s tvojimi drugovi. Nu boraveći u Rimu dobi druge nazore, kako i na nas upliva naš okoliš. Ta promjena ne iznenadjuje me nipošto; nu“ — ovdje joj postao glas nježniji — „prama tebi morao je biti obzirniji. Samo okrutna, tvrda narav može zaboraviti na druga iz djetinstva.“

Ruka joj se spusti lagano na njegovo čelo, te se nježno sigrala njegovom kosom, dočim joj se oko zaletilo prama zviezdam. Narodni ponos njezin ne bijaše manji od njegovog, ni tek puka jeka njegova, već je to bilo duboko uvrieženo čuvstvo. Ona mu je morala odgovoriti, a odgovor ga je imao zadovoljiti. Uzdrhtala je s misli, da tomu nije dorasla.

„Da ti odgovorim, moj Juda,“ reče napokon, „težko je, osobito ženi. Pričekaj do sutra, da se posavjetujem sa mudrim Šimunom.“

„Ne šalji me time k ravnatelju,“ umoli ju on. „Ja ću ga pozvati amo k nama.“

„Ne, majko, meni nije dosta tek jedna pouka. Nešto bi mogao čuti od Šimuna, nu odluku, dušu od duše, možeš mi uliti samo ti.“

Promisliv u kratko sadržinu njegovih upita, svrne molećim pogledom prama nebu. Tada poče:

„Kada za sebe tražimo pravednost, ne smijemo nikada dopustiti, da nas zanese nepravednost prema drugim. To ne bi bilo mudro; a pobiedjenomu neprijatelju zaniekati hrabrosti, znači umanjiti vlastitu pobjedu. Ako je neprijatelj dosta jak, da nas suzdržaje, pače, da nas nadvlada, onda nam nalaže štovanje sama sebe, da mu priznamo hrabrost.“

Šokoleći ovimi riečmi više sebe nego svoga sina, nastavi:

„Ne budi malodušan, sine moj! Istina je, Mesala je odlična roda, njegovi su stara plemićka obitelj. Već za rimske republike — kako davno, ne znam — bijahu Mesale glasoviti, neki kao vojnici, neki kao činovnici. Ja poznajem samo jednog konzula toga imena, nu obitelj je imala čin senatora, bila je vrlo bogata, te imala mnogo pristaša. Pa ipak, moj sine, ako se je danas tvoj prijatelj ponosio svojimi predji — mogao si ga zastidjeti, da si nabrojio svoje. Ako se je on, da ti dokaže svoju premoć, pozvao na starost svoje obitelji ili na njihova djela, čin, bogatstvo — prem malo srce pokazuje, tko se tim hvasta — tada si se i ti mogao i u tom bez straha s njim omjeriti.“

Stade. Promisliv časak, nastavi:

„Visoka starost vriedi danas kao prvi dokaz za plemstvo koljenâ i obiteljî. Nu u tom uviek zaostaje Rimljanin za židovom. On može natrag segnuti do postanka Rima; dalje ne siže ni najstarije njegovo koljeno. A mi? Kako je s nami u tome?“

Da nije bilo tamno — morao bi bio opaziti izraz ponosa, što se razlio po njenom licu. Glas ju je skoro ostavio, jer joj pade na um jedna od najnježnijih uspomena.

„Tvoj roditelj, moj Juda, pribran je k svojim otcem. Nu kao da je jučer bilo, sjećam se dana

gdje smo, on i ja u pratnji naših prijatelja, pošli u hram, da te prikažemo Gospodinu. Žrtvovasmo golubove; rekoh svećeniku tvoje ime. Pred menom upisao ga u knjigu Izraelskih obitelji, a u toj častnoj knjizi tvoje ime: *Juda, sin Ithamarov, iz kuće Hur,* upisano je za vječna vremena. Kada je to bilježenje počelo, ne znam; nu sigurno je, da je u običaju bilo prije još nego su Židovi izašli iz Egipta. Čula sam, gdje je Hillel rekao, da je sam Abraham praotac počeo to bilježiti, kada ga je Gospodin odabrao, da bude praotac israelskoga naroda. Naš se je narod u mnogih stvarih iznevjerio zakonu, nu knjige imenice bile su mu svete. Samo jednom prekinulo se to upisivanje za vrieme babilonskog sužanjstva. Nu Zorobabel uvede opet knjige, te možemo židovska koljena pratiti neprekidnim nizom, kroz dvie hiljade godina. Što je rimsko hvastanje prama ovoj starosti? Znajući to, oni pastiri, što pasu stado po Refaimskih briežuljcih, plemenitiji su od najplemenitijih Marcija.“

„A što o meni kažu, majko, te knjige?“

„Sve što sam dosele rekla, bijaše uvod za ovo, čim kanim da ti odgovorim na tvoje pitanje. U onih knjigah leži nepobitan dokaz sve natrag do sužanjstva, do prve gradnje hrama, do izlaza iz Egipta, da u upravnoj lozi potičeš od Hura, druga Jozujina. A nisi li zadovoljan s time, otvori Thoru, pa ćeš naći u knjizi Brojevi (IV. knjiga Mojsijina) izmedju sedamdeset i dva koljena po Adamu prvog praotca tvoje kuće“.

Nekoliko trenutaka zavladala tišina sobom u tornju na krovu.

„Hvala ti, majko!“ odvrati Juda obuhvativ joj obje ruke, „hvala ti od svega srca. Pravo sam imao, što nisam častnoga ravnatelja amo mučio; on me ne bi bio mogao bolje zadovoljiti. A je li dosta starina, da dokaže plemstvo obitelji?“

„Naše tražbine, sinko moj, ne temelje se samo na starini; naša najveća slava jest, što nas je odabrao Gospodin.“

„Govoriš, o cielom narodu majko! Nu ja govorim samo o obitelji, o našoj obitelji. Kako su se naši predji — počam od otca našega Abrahama — odlikovali? Što su učinili? U čem su druge nadkrilili?“

Majka je oklievala. Zar je zlo tumačila povod pitanju sina svoga? Bojala se, da nespretno ne odgovori, te tako u pogibelj stavi svu njegovu budućnost, pa odvrati:

„Slutim, Juda moj, da imam posla ne sa umišljenim, već pravim neprijateljem. Ako je Mesala taj neprijatelj, tad mi ne zašuti ništa. Kazuj mi sve, što se sbilo.“

Mladić kaza sve djetinskom iskrenošću, a napose naglasi prezir, kako je Mesala govorio o Židovih, njihovih običajih i stegnutom krugu njihova života. Majka ga tiho slušala; sad upozna točno stanje stvari. Njezin sin potražio je druga iz djetinske dobe u misli, da će ga opet naći takova, kako ga je ostavio prije njekoliko godina; nu mjesto toga našao je muža, koj je sanjao samo o budućoj slavi, o bogatstvu i moći. I ne osjećajući sam, Juda se bijaše vratio kući uvriedjena ponosa i pun slavohljepja, što se lahko uzbudi u njegovoj dobi. Budno oko majčino opazilo to, a ne znajuć, kako li bi svršilo to nagnaće, probudi se u njoj Židovka. Što, da ga te misli odvrate od vjere njegovih otaca? Po njezinom uvjerenju bijaše to najstrašnije, što se moglo dogoditi. Htjela je na svaki način to zapriečiti, za to svečanim glasom nastavi:

„Svaki poduzetni narod misli da je najveći. Ako Rimljanin prezirno gleda na Israelca, ponavlja ono, što su prije njega činili Egipćani, Asirci i Macedonci. Ne ima zakona, koj opredjeljuje gospodstvo nad narodi, za to je zahtjev na takovu povlasticu smiešan, a prepirka o tom uzaludna. Kad je koji narod izpunio svoju zadaću, izumre sam o sebi ili sudjelovanjem drugoga, koj dodje na njegovo mjesto, baštini njegovu moć i piše nova imena na njegove spomenike. To ti je poviest. Kad bi se od mene tražilo, da najjednostavnijim načinom prikažem Boga i čovječanstvo, narisala bi ravan potez i okrug. O potezu bi rekla: To je Bog, jer se samo On pomiče upravno napried, a o krugu: To je čovjek, jer njegov napredak naliči krugu. Ne velim, da ne ima razlike u napredku naroda. Nu taj napredak ne stoji, kako neki misle, u obsegu kruga, što ga mnogi prodju, već u blizini, u kojoj stoje prama Bogu. Najsavršeniji je onaj narod, koji je Bogu najbliži. Da se ta blizina označi, imade za to njekih znakova. Po tih znakovih prispodobiti ćemo Hebreje i Rimljane. Najjednostavniji znak odnošaja jednog naroda prema Bogu, jest svakdanji život njegov. O tom ću spomenuti samo ovo: Izrael je kadkada zaboravio na Boga; Rim ga nije nikada niti poznavao, s toga je prispodoba nemoguća. Ako sam te pravo razumjela, rekao je tvoj nekadanji 'prijatelj, da ne imamo pjesnika,

umjetnika i junaka. Po mom sudu htio je tim reći, da mi u obće ne imamo glasovitih muževa. Da se dobro shvati ovakav prigovor, treba odmah u početku nješto opaziti. Velik muž, moj sinko, jest onaj, čiji život dokazuje, da ga je Bog — ako ne izrično pozvao — a to ipak u njegovom radu blagoslovio. Perzijanac bio je orudje kazne za naše otce, kad su se iznevjerili svojoj dužnosti; on ih odvede u sužanjstvo. Drugi opet Perzijanac bijaše odabran, da Izraelovu djecu dovede natrag u svetu zemlju. Veći od obojice bijaše Macedonac, koj je osvetio pustošenje Judeje i hrama. Posebna odlika ovih ljudi bijaše, da je svaki imao izpuniti posebni božanski nalog. Nije im za to slava manja, što su bili pogani. Misli na to, a ja evo nastavljam:

„Ljudi u obće misle, da je rat najplemenitije zanimanje muža, da je najuzvišenija veličina plod bojnoga polja. Ne daj se prevariti ovakovim shvaćanjem! Zakon, da nešto najuzvišenijim priznamo, obstajati će tako dugo, dok imade stvari, kojih ne možemo dokučiti našim razumom. Molitva barbara izljev je straha, jer je za njega strah i jakost jedino božansko svojstvo, što poznaje. Jupiter — što je drugo, nego utjelovljena jakost u slici rimskog junaka? Grci metnuše razum na mjesto surove jakosti i junačtva; u Ateni časte više govornika i filozofa nego vojnika; pjesnike kite neuvehlim lovorom. Naši otci pako staviše Boga na mjesto surovosti i štovanja razuma; naša vjera ima mjesto straha pjevanje Hosane i psalme. Hebreji i Grci nastojali su, da narode vode napried i gore, nu vlade stavljaju rat kao neprekidni uvjet života naroda. Za to stavlja Rimljanin svoga cara nad razum i nad Boga, štuje ga više te ga je učinio — izuzev svaku drugu veličinu — jedinim pojmom velikoga.

„Gospodstvo Grka bilo je doba cvatnje za genij. Oni su dostigli toliko savršenstvo, da su se i oholi Rimljani morali poniziti i tamo sve — osim ratovanja — učiti. Na sudištu su još i danas Grci uzor govornikâ; u svakoj rimskoj pjesmi dočuti ćeš grčki ritam; otvori li Rimljanin usta, da govori mudre, moralne rečenice, filozofske izjave, besjedi li o tajnah naravi, sve je to grčka škola, odkuda posudjuje svoje misli, ako sam nije učenik njezin. Jedino u ratovanju zadrža Rim prvenstvo. Njihovo trkalište i njihove igre grčka je uredba, a da ih Rimljani jače zavole, dodalo im se divljačtva i surovosti; rimska vjera — ako smijemo tako zvati njihovo štovanje bogova — smjesa je običaja i nauka svih drugih naroda; njihovi bogovi — isti Mars i Jupiter — potiču iz grčkog Olympa. Izrael je dakle jedini medju svimi narodi, što se može boriti s Grci o prednost i lovor pravog genija.

„Nu rimsko samoljubje tako je sliepo, te ih od ostalih naroda brani kao oklop, kroz koj ništa ne može da prodre. O bezbožni razbojnici! Pod njihovim korakom ozvanja zemlja kao gumno pod mlatilom. I — ah, moram i to reći, moj sine! — uz ostale narode pali smo i mi. Zaposjeli su najviša, najsvetija naša mjesta! Nitko ne može ni slutiti, kada i kako će svršiti njihova bahatost. Nu o tom sam uvjerena: makar i smrvili Judeju poput zrna u mlinu a Jerusolim, cviet zemlje poput praha pogazili, — slava Izraelova sjati će kao svjetlo na nebu; jer poviest Izraelova poviest je Boga. On ju pisao rukom muževa iz Izraela; On govoraše na njihova usta; On bijaše s njima u svakom dobru, pa i najmanjem, što ga ikad učiniše. On bijaše njihov Zakonodavac na Sinaju, njihov vodja u pustinji, njihov zapovjednik u ratu, njihov vladar i kralj. Zar je moguće, moj sine, da oni, s kojima je on ovako obćio, od Njega ništa naučili nisu, da na njihove obične ljudske sposobnosti Njegovo božanstvo nije uplivisalo, da oni — i nakon stoljećâ — nisu donjekle odsjev neba?“

Iza ovih rieči čulo se u sobi dulje vremena tek lepršanje lepeze u njenoj ruci. Tada dometne:

„Ako se umjetnost ograniči na slikanje i kiparstvo, tad je istina, da Izrael ne ima umjetnika.“

Kao na silu priznala je to, jer je bila, kako znademo, Saducejka. A ovi njegovahu, drugčije nego Farizeji, ljubav prama ljepoti u svakom obliku i bez obzira na izbor.

„Nu tko nas hoće pravo suditi“, preuze besjedu, „taj ne smije zaboraviti, da je umjetničku vještinu naših ruku podvezala ona zabranu: Ne čini slike ni kipa nit ikakvu podobu onoga, što je gore na nebu ili dole na zemlji ili što je u vodi pod zemljom — koju su zabranu soferimi samovoljno razširili preko njene svrhe i znamenovanja. Moramo se takodjer sjetiti, da davno prije, no je Dädalo u Atiki svojimi iz drva izrezuckanimi kipovi kiparstvo tako preudesio, te su mogle nastati umjetničke škole u Korintu i Aegini i slavje slaviti, davno prije Dädala, velim, bijahu dva Izraelca umjetnici, koji su sagradili prvu škrinju zavjeta i kerubine načinili, što su nad njom bili. — Oni neka prikrivaju obje strane prestolja milosti,

šireć svoja krila i prestolj zasjenjujuć i neka budu jedan prama drugomu licem okrenuti prama prestolju milosti. Oni bijahu iz kovana zlata — a ne izklesani; tko se usudjuje tvrditi, da nisu liepi, najsavršeniji u svojoj vrsti?"

„To je dakle razlog", reče Juda, „te su nas u tom Grci nadkrilili? A škrinja zavjeta — prokletstvo Babiloncem, koji ju unistiše!"

„Ne, Juda, nije ona uništena. Ona se izgubila, sakrivena je u nekoj špilji. Šamaj i Hillel tvrde, da će se jednog dana naći i uzpostaviti; tada će Izrael, kao i nekoć u staro doba, pred Gospodinom plesati i pjevati. A oni, što budu tada gledali kerubine — pa da su vidjeli isto lice Minerve iz slonove kosti — poljubili bi, kad bi moguće bilo, ruke Židova, čiji je genij stvorio takovo remek-djelo".

Majka bila posve u vatru došla. Prije no prosliedi nit svoga poviedanja, stade neko vrieme.

„Ti si tako dobra majko", reče zahvalno Juda, „a ne ću se nikada utruditi, to opetujući. Hillel i Schamai ne bi znali ljepše govoriti. Sada se opet ćutim pravim Izraelskim sinom."

„Laskavče!" odgovori ona. „Ta ti znadeš, da sam samo opetovala ono, što sam čula jednom od Hillela, kad sam slušala, gdje se prepire s nekim rimskim sofistom".

„Nu ipak oduševljenje i besjeda od srca, to je tvoje."

Ona se opet zamislila.

„Gdje sam prestala? Oh, tražila sam za naše praotce prve kipove. Nu umjetnost kiparstva nije jedina umjetnost, kao što ni umjetnost nije jedina veličina. Ja si pomišljam velike muževe prošlih vjekova u odjelih i skupovih, uredjene po postajah; ovdje Indijanac, tamo Asirac, tamo Egipćanin, gdje dolaze uz zvuk trublje i vijušanje zastava, dočim ih s desna i s lieva s počitanjem gledaju nebrojene pokolenja od početka. Dok se Grci i Rimljani bore za prvenstvo, izlieva se vrhu cieloga reda — natrag od najdrevnijeg doba i napred u najdalju budućnost — svjetlo, o kojem borioci tek slute — svjetlo objave. A tko je njen nosioc? Ni Grci, ni Rimljani, već stari, slavni židovski narod. Kako krv zakipi na tu pomisao! Triput vam slava, vam, našim otcem, vam slugam Božjim i vršiteljem zavjeta! Vi ste vodje čovječanstva, vi stojite na čelu u kraljestvu mrtvih i živih! Tamo Juda, i tebi je mjesto — pa da je svaki Rimljanin Cezar — u istinu, ti ne ćeš izgubiti svoga mjesta".

Juda bijaše duboko ganut.

„Nastavi!" klikne oduševljeno: „tvoje su rieči slavospiev! Ja čekam na Mirijamu i žene, koje su ju sliedile".

„Dobro, sinko! Ako si čuo slavospiev proročice, proširi svoje predstave. Stani s menom na put, kad prolaze odabranici Izraelovi. Gle, dolaze! Prvi su patriarsi, za njima starješine plemena. Čini mi se, kan da čujem zvonca njihovih deva i blejanje njihovih stada. A tamo — sred družbe — tko ono ide, sam i odieljen? Starac je; nu — oko mu nije mutno, sila mu nije slomljena. On vidje Gospodina licem u lice. Stoji tu, nedostižan kao vojnik, pjesnik, govornik, zakonodavac i prorok. Punoća njegova sjaja potamnjuje svako drugo svjetlo, pa bila slava prvog i najplemenitijeg Cezara. Za njim eno sudaca, pa kraljevi; tamo je sin Jesejov — junak u ratu, pjesnik neumrlih pjesama. Gle mu sina, najmudrijeg i najbogatijeg čovjeka, koj učini, te je pustinja procvala, i dok je u njoj dizao gradove, nije zaboravio na Jerusolim, već je i tamo sagradio Gospodinu hram. Prigni glavu, sinko, oni, koji sada dolaze, bez premca su u svojoj vrsti! Lice im okrenuto prama nebu, kao da čuju glas Božji; život im bio pun nevolje, odjeća miriši po grobu i trulosti. Čuj medju njima jednu ženu: — Pjevajte Gospodinu, jer je sjajno nadvladao! — Prigni se pred njimi do zemlje! Oni bijahu Božji viestnici, Njegovi sluge. Oni su gledali u nebo; gledali su budućnost narodâ; a što su vidjeli, to su i zapisali, a kad je budućnost postala sadašnjost — gle, tada budnu njihova vidjenja istinom! Pred njima pobliediše kraljevi; narodi zadrhtaše na zvuk njihove rieči; njim se je pokoravala narav; iz njihovih ruku dolazio je blagoslov i prokletstvo. Ne vidiš li ih tamo, Tezbićanina i Elizeja, tri mladića u razžarenoj peći — i njega, iz čijeg se plemena ima roditi Mesija?"

Prene se kao od sna i šaptnu nježno:

„Ti si umoran, sinko?"

„O ne, majko, ali sam duboko ganut, jer sam prisluškivao novu velepjesan Izraela!"

Majka kao da je prečula hvalu i nastavi:

„Privela sam preda te naše velike muževe, patrijarke, proroke, zakonodavce, vojnike i pjesnike. Prispodobi sada našega Mojsiju Cezaru, Davida Tarquiniju, Makabejce Sylli, Sudcem najbolje konzule, Salamunu Augusta — kolika razlika!"

Nasmješi se porugljivo i prezirno.

„Oprosti", reče, „sjetila sam se na augura, koji je Cezara opomenuo, neka se čuva idâ marta i pomislila sam, kako je pretraživao crieva piletu prema znakovom prorečena zla. A sada si pomisli Iliju proroka, kako upozoruje Ahabova sina na srčbu Božju! U obće, sinko, kad bi smjeli prispodobiti Jehovu i Jupitra, tad bi najbolje bilo, da ih prispodobimo po djelih, što su njihovi sluge učinili u njihovo ime. A što se tiče tvoje budućnosti, sinko, služi Gospodinu, a ne vladaocem Rimskim. Za Izraelca ne ima nikakve druge slave, nego služiti Gospodinu; a to je najveća slava".

„Ja dakle neka ne budem vojnik?" upita Juda nakon duge stanke.

„Zašto ne? Mojsija zvao je Gospodina Bogom četa".

Opet je neko vrieme bilo tiho, tad ponovno majka dade dozvolu svoju i reče:

„Ja dozvoljujem, ali samo pod uvjet, da okretnost u oružju upotrebiš jednoć u službi Gospodinovoj, a ne u službi carevoj."

On prista na taj uvjet, a za tim po malo zaspa. Majka se digla, metnula mu jastuk pod glavu, pokrila ga, nježno poljubila i otišla.

Rajski vijenac.

Ključevi lijepoga raja.

„I tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskog,"[1]) reče Krist svetome Petru. On je dakle vratar onoga blaženog grada, u koji mi jedanput želimo unići. Nu on će samo onim otvoriti, koji su u ovome životu sudjelovali i radili s milošću Božjom, koji su za svoj spas upotrebili sredstva, što ih Gospodin ostavio u svojoj crkvi. U toliko su dakle ovi ključevi lijepoga raja i u našim rukama. Štioče, samo za čas da ih ogledamo!

Krv Isusova.

To je prvi i najvažniji rajski ključ. „Krv Isusova čisti nas od svakoga grijeha,"[2]) piše sveti Ivan, i kako se ovo prije svega u sakramentu pokore zbiva, to mora kršćaninu, koji hoće, da mu se jedanput otvori lijepi raj, ovaj pun utjehe i blagoslova, ovaj pun milosrgja Božjeg sakramenat, što više samo može, revno i dostojno primati. Ne samo, kada nam koji težak grijeh na srcu leži, treba da „s velikim pouzdanjem pristupimo k ovom prijestolju milosti,"[3]) gdje Gospodin sve, koji su pali, s najvećim smilovanjem čeka i prima, nego i inače, svakoga mjeseca ili nedjelje, mora da nas ljubav, žarka ljubav natjera, te se operemo u krvi Isusa i Gospodina svoga; jer u svakome dostojno primljenom svetom odriješenju daje nam se čitavo bogatstvo otkupljenja; ono ne samo da nam uništi grijehe, nego nam svaki put i poveća milost posvećujuću, a njoj će se jednom, ako Bog dâ, u lijepome raju dostojno odazvati sjaj i blaženstvo rajsko, od kojega i jedan jedini stepen više vrijedi, nego li svi i ponajsjajniji vijenci ovdje na vladalačkim glavama, sva i najveća kraljevstva i najveća ljepota ovoga svijeta. — Sveta Marija Mandalena Pacijska vidje jednoć u duhu, kako krv dragoga Isusa kaplje iz njegovih rana na sestre, što bile u ispovjedaonici, pa im srce čisti, pa ga puni Božanskom milošću. Tad povika Mandalena žarkom ljubavi rasplamćena, puna rajskog milja, puna vruće želje za krvlju svog Isusa: „I meni, Gospodine moj, i meni!"

Krv našega Isusa daje nam se na dalje i u velikoj, neizmjerno dragocjenoj žrtvi svete mise; i ko ovu žrtvu prinosi ili joj prisustvuje, taj kao da stoji na Kalvariji pod križem, kao da hvali i slavi, moli i umiruje Oca milosrgja. Uzmi dakle, oj kršćanine, uzmi u duhu srce svoje iz njedara i metni ga sa hostijom na pliticu i prikaži uz to sama sebe kao žrtvu i uroni onda dušu svoju u krv svog Isusa u kaležu: i biti ćeš za cijelo bogat i obilan milošću Božjom!

Još uže i tjesnije spaja nas s krvlju Božanskom vrijedno i dostojno primanje oltarskog sakramenta. Po ovom najvećem otajstvu Božanske ljubavi hoće naš preslatki Isus da si u svakome nas sagradi stan, u kojem da stanuje sâm s presvetim tijelom svojim, kada i koliko god puta mi to zatražimo. On hoće da svoje tijelo i krv spoji s tijelom i krvlju našom; on hoće, da njegovo tijelo i krv njegova bude naše jelo i pilo, naša hrana i obrana, da, naš svakidanji kruh. On hrana angjeoska hoće da postane moja hrana. On hoće, da njegovo tijelo bude kao naše tijelo, njegova krv kao naša krv, kako to lijepo veli sveti Ciprijan.[1]) „Ti hoćeš, moj

[1]) Matth. 16, 19. — [2]) I. Joan. 1, 7. — [3]) Hebr. 4, 16.

[1]) Concorporei et consanguinei facti.

Gospodine!“ kliče sveti Bonaventura, „ti hoćeš da nas pretvoriš u sebe, ti hoćeš da nas preobraziš u sebe, ti hoćeš da nas promijeniš u sama sebe, da svoje žarko i presveto Srce staviš na naše srce, da nas napuniš ljubavlju k sebi, i tako da imadnemo samo jednu dušu, da živemo samo jedan život, blaženi život.“[1]) — Sretnih, Bože moj, onih, koji tako spojeni s krvlju Isusovom živu i umiru! Milinâ u njihovu srcu, do sto milina! I ovaj zlatni ključ otvorit će im jednom lijepi raj. No jao i preteško onim, koji ne znaju za ovo jelo — angjeosko jelo, nit ga ljube, nit uživaju: oni nemaju u sebi života, oni ne će doći do posjedovanja Boga svoga; jer Gospodin na nebu, u lijepome raju jest Bog živih, a ne mrtvih.

Najzad razmišljanje križa i smrti našega Isusa lijepa je i prelijepa vježba, kojom postajemo dionici velike cijene našeg otkupljenja, koja nas vodi k ljubavi, k sjedinjenju s Bogom svojim — u kraljevstvo nebesko. Vi ste mi svjedoci, oj svete i presretne duše, kojima pod tom vedrinom nema, šta bi bilo slagje i utješnije od pomisli na ono, šta je sve Isus iz ljubavi k nama žrtvovao i pretrpio. Ko sto i tisuću puta žrtvuje krv Isusovu Ocu nebeskom za oproštenje svojih grijeha i za grijehe cijeloga svijeta, taj presvetog Boga svaki put neizmjerno razveseljuje, jer On s najvećim i vječitim milinjem gleda na otkupninu poljubljenog Sina svoga. I leži li nam ko na srcu, koji sâm zaboravlja na ovaj toli možni rajski ključ krvi Isusove, to barem mi te drage duše, za koje smo zabrinuti, svaki dan, dan na dan, perimo u krvi Isusa svoga, i Bog će nam dragi svjema milostiv i blag biti, a porad krvi Janjeta Božjeg, što odnima grijehe svijeta.[2])

Molitva.

Drugi moćan rajski ključ, koji, da tako kažem, ne vara, kad otvara, već sigurno otključava, jest molitva. Molitva i njezini slatki uzdisaji, što nas k Bogu u nebo dižu, što u Božansko milo Srce ulijevaju slatke kapi smilovanja na muke i nevolje i potrebe naše, nama su kao prirogjeni; oči nam kao same lete k nebu, ruke nam se kô od sebe krile u vis, kad nam grudi obujmi neko slatko, preslatko vjersko čuvstvo, što proizvire iz koje nam god nevolje, iz koje nam god potrebe. Mi upoznajemo Božju prisutnost, Božju svemoć, jer nam za to svjedoči sama duša, koja je, kako veli Tertulijan, već po naravi svojoj kršćanska. No molitva je uz to za spas duša naših i posve od potrebe. „Bez molitve“, piše sveti Ivan Zlatousni, „čovjek je nalik na grad, koji nema nikakvih naokolo zidina, nikakva na sebi oružja, i tako stoji izvrgnut svakoj nezgodi i navali.“ S molitvom je duša jaka tvrgja, i nema toga dušmanina, pa bio i ne znam kako silnik strahovit, koji bi je nadvladao. Sveti Alfonso Liguori piše: „Ko moli, spast će se; ko ne moli, izgubit će se.“ „Nijedan grješnik, barem kako to obično biva, neka se ne nada, da će se obratiti,“ veli sveti Toma, „ako se Bogu ne moli;“ i kada se obrati, ne će u krjeposti ustrajati bez milosti Božje, a milost svoju daje Bog često puta samo onim, koji ga za to mole; poimence milost ustrajnosti do konca, veli sabor tridentski, mora se molitvom postići. — No mi ovdje ne ćemo da dokazujemo, koli je molitva potrebita za vječni naš spas; naše je ovdje, da pokažemo, kako je i molitva ključ, koji nam lako otvara vrata lijepoga raja. — Mi eto zamolimo od kojega bogataša kakovu milostinju; o njemu sad ovisi, hoće li nam molbu uslišati; mi ne možemo toga od njeg zahtijevati kao kakovu dužnost pravednosti. No je li se bogataš, kako treba, recimo, javno pred ljudima obvezao, da će nam dati, što smo *zatražili*, to nam je već molba kao i uslišana. I ovako je upravo med Bogom i med nama. Mi smo svi, kako lijepo veli sveti Augustin, pred Bogom sirote prosjaci. Bog sa svoje strane, to se zna, nije nikako dužan, da nam molitvu usliša. No imademo li mi od njega kakovo izrijekom obećanje kao zalog uslišanja, onda nam On molitve za cijelo ne će odbiti. — Ovo svečano obećanje nalazimo na nebrojenim mjestima u Svetome pismu. „Molite i dat će vam se; tražite i naći ćete; kucajte i otvorit će vam se.“[1]) „Doslije nijeste ni za što molili, i s toga nijeste ništa ni primili.“[2]) „Molili ste, a nijeste ništa dobili, jer ste zlo molili.“[3]) „Molite bez prestanka;“[4]) molite pouzdano i ništa ne dvojeć. „Sve, što uzmolite, dobit ćete po vjeri.“[5]) „Bog nas uslišava u svem, što zatražimo po njegovoj volji.“[6]) „Zaisto, zaisto vam kažem, ako što uzištete od Oca u ime moje, dat će vam.“[7]) — Nijesu li ovi izrijeci dosta jasni i naočiti? Bi li se moglo još šta više zahtijevati, nego li kano zakletvom ojačano obećanje, da će nam Bog sve dati, sve bez iznimke, što je

[1]) Et sic tuo inebriati amore tecum unam animam habeamus. — [2]) Joan. 6, 29.

[1]) Luc. 11, 9. — [2]) Joan. 16, 24. — [3]) Jac. 4, 3. — [4]) I. Thess. 5, 17. — [5]) Jac. 1, 6. — [6]) I. Joan. 5, 14. — [7]) Joan. 16, 23.

njemu na slavu, a na spas dušama našim? Ko sumnja o vrijednosti i istinitosti ovih izrijeka, taj neka samo jedanput pokuša, pa nek zamoli od Boga koju milost; i ako je molio doista čistim srcem i u čistoj nakani i pouzdano i ustrajno, a nije ništa dobio, onda nek slobodno i zaniječe istinu toga veledušnog obećanja našega Spasitelja. — „Nebo i zemlja proći će; no riječi moje ne će proći.“[1])

Molitva je dakle ono moćno, pouzdano oružje, s kojim u ruci možemo lako i prelako zauzeti lijepo kraljevstvo nebesko za se i za druge.

Pred neko trideset godina držala se negdje u Francuskoj pučka misija. Na večer iza propovijedi ispovijedao bi misijonar ljude, koji se dan u dan sve u to većem broju obraćali. Jednoga dana stade se protiskivat kroz njihove redove djevojčica od jedno dvanaest do trinaest godina. Ispovjednik, koji to opazio, stao se već po nešto i srditi, jer mu bilo veoma do toga, da ljudi posve mirno i bez ikakve smetnje mogu obaviti svoju pobožnost. No djevojčica naša ne pometa, sve jednako ide ravno prema ispovjedaonici. I eto je pred misijonarom. Tiho, a odvažno začne: Moj oče, nijesam došla, da se ispovjedim; drugo je nešto, što meni i mojoj dobroj majci na srcu leži. Moj otac planuo ko živa vatra na Vašu misiju; i jer je ne može da zapriječi, psuje i kune, da Bog dragi zakloni; a njemu je kô nikome od potrebe, da se obrati, jer je na žalost na veoma rgjavu putu. — Moja mati i ja veoma smo zabrinuti za spas očeve duše, i stoga lijepo Vas molim za dobar savjet. — Misijonar joj milo, vrlo ljubezno odgovori: Dijete moje, ti tuj možeš baš najbolje pomoći! Znaš li, drago dijete, šta nam je sve obećao naš dragi Spasitelj, ako mu se uzmolimo? Eto, ako se ti čistim srcem i ustrajno i pouzdano dragome Bogu utečeš u ime Isusovo u toli važnoj stvari, kao što je duševni spas tvoga oca, eto, dijete moje, budi sigurna i uvjerena, da će te dragi Bog brzo uslišati. Zatraži ovu milost pouzdano od Boga; sjeti ga njegova obećanja; zamoli tu milost za oca svoga bezuvjetnim pouzdanjem; Isus nam je zadao besjedu, on mora da drži svoju besjedu; Bog otac u lijepome raju ne može ništa drugo, nema sumnje, on te mora uslišati. — Iza nekoliko dana eto ti opet djevojčice, i nujna i zabrinuta srca ispripovjedi misijonaru, da je sve uzalud: otac ko i prije i daleko još gori, ne ostavlja se svoga, žestine mu ne ublaži više niko. Kad smo ga, reče, jedanput pozvali u crkvu, planu kô vatra od srdžbe i mržnje na misiju, stade sipati riječi, da nije mogao žešće, gorio je od ljutine kô nikada prije. — Svećenik se na to veoma uozbilji, oštro progovori djevojčici: Sama si kriva. Da si se molila, kao što sam ti kazao, iz srca, s pouzdanjem u obećanje Isusovo, otac bi ti se već obratio. Hajde dakle i moli iznovice, bolje i srdačnije, nego li dosele.

Tronuta i do suza ganuta baci se djevojčica na koljena pred oltarom naše drage Gospe i uze iz sve duše moliti za uslišanje. — Poslije dva dana eto je opet i povika misijonaru: Otac mi se već obratio! Bio je na jednoj Vašoj propovijedi, i kad je čuo, koli je milosrdan i dobar dragi Bog, tako mu se srce smekšalo, da se je smjesta s Bogom pomirio, smjesta posve drugi čovjek postao.

O kad bismo mi uvijek toli proniknuti bili silom pouzdane molitve! Koliko bismo već dobili od Boga za se i za druge! — U gdjekojoj zajednici, u gdjekojoj obitelji posve bi drukčije izgledalo, da je tuj predstojnik, domaćin — muž molitve. Davno bi se već zabludjeli sin na pravi put okrenuo, davno bi već nevjerna kći vidjela, na kako je pogibeljnoj stazi, kad bi bila majka kao Monika, koja je punih osamnaest godina vrele suze ronila i jednako uz to od dragoga Boga prosila, da joj jedinku sinu, milome njezinu Augustinu, otvori lijepo kraljevstvo nebesko! — O koliko bi duša već davno pobijedilo svoje zle strasti i napasti, koliko bi se zajednica ispelo do na viši stupanj savršenosti, da su bili njihovi vogje, njihovi poglavari — ljudi molitve! „Jer molitva pravednika prodire oblake; ona je ključ lijepoga raja,“ veli sveti Augustin, „te nam otvara i najsakrivenije njegovo blago.“

Vježbanje u dobrim djelima

jest treći rajski ključ. Svako dobro djelo stiče nam po jedan stupanj slave u raju. — Neki brat, koji se u nekoj redovničkoj zajednici mnoge godine brinuo sa svojom iglom za odjeću, dogje na samrtni čas. Tad zatraži, da mu se igla, s kojom je on obično šio, metne s njim u grob. Gle, ove igle! povika on. Nadam se, da mi je postala ključem lijepoga raja; jer svaki ubod, što sam ga s njom učinio, običavao sam posvetiti Bogu i većoj njegovoj slavi. — No od svih dobrih djela najviše se ističu djela ljubavi, što nam otvaraju lijepi raj. Ko po načelima sv. vjere, u čistoj nakani, rado i često nastoji oko djelâ ljubavi napram bližnjemu svome, tomu će Bog udijeliti milost svoju, da tako živе i

[1]) Matth. 24, 33.

tako umre, te jedanput nagje širom otvorena vrata nebeska. „Milosrgje,“ veli sveti Toma, „čini ljude najviše slične Bogu, jer Božje milosrgje nadilazi sva njegova djela; i jer nam je izgled dao, to treba da i mi budemo milosrdni, kao što je milosrdan naš otac nebeski.“ A čim je koja duša sličnija Bogu, tim je izvrsnija ta njezina krjepost, i s toga će vratari lijepoga raja, kakono sveti Ivan Zlatousni veli, bez ikakve poteškoće pustiti u raj one, koji su na zemlji milosrdni bili siromahu; rajski vratari poznadu vrijednost milosrgja, jer poznadu Boga. Uz to, ako mi kao kršćani promislimo, da je svaki siromah, s kojim srca i smilovanja imamo, prijatelj, brat, zamjenik Isusa Krista; ako mi pomislimo, koli je neisporediva plaća, koju vjera obećaje onomu, kome srce u grudima, kad vidi gdje jadna mukotrpnika, nekud tužno, žalobito kucne; a koli su strahovite kazni, kojim se vjera prijeti onima, koji na nevolju bijedna nesretnika ostaju tihi i bešćutni kô tiha i kamena nehajnost, srce ih baš ni malo s toga ne zaboli, kad to promislimo: onda shvaćamo lako, da je milostinja, kao skupina svih djelâ ljubavi, za nas od najveće važnosti, da nas ona može i vremenito i vječito presretne učiniti. Da, već i vremenitu našu sreću ništa više i s većom sigurnosti ne pospješuje kao djela ljubavi, djela milostinje. Neki uman čovjek znao bi često puta reći: „Dajte, i dat će vam se.“[1]) To su dvije nerazdružive sestrice; gdje je jedna, tu se nalazi i druga; odmakne li se jedna, otišla je i druga. — I doista, iskustvo potvrgjuje: „Ko daje siromahu, ne zna za oskudicu.“[2]) Ko siromahu daje, imat će i suviše. Sveti biskup Ivan, davatelj milostinje, koji razdijeljivao sve, šta god imao, a uvijek mu vremenitih dobara i na prijetek bilo, povika jednom pun u srcu žarke ljubavi: „O moj Bože, mi ćemo ipak vidjeti, ko će prije prestati: ili ti, dajuć mi vremenita dobra, ili ja, razdjeljujuć ih med siromahe!“ — Ko je dakle darežljiv napram siromasima, u njegovim rukama pomnožit će se kruh, što ga razdjeljuje. Providnost će i čudom priteći onim, koji ne zatvaraju ruke siromahu. „Ako ti svoje bogatstvo izasiplješ u krilo siromaha,“ veli prorok, „to ćeš ga uvijek i suviše imati; koliko ti ode, toliko će ti se i povratiti; ti ćeš biti kao vrelo, iz kojega se uvijek crpa, no nigda ne presušiva.“ No na stranu s tim zemaljskim poticalima! Duhovne koristi, što proistječu iz djelâ ljubavi, moraju da nam revnost i srce

[1]) Luc. 6, 38. — [2]) Prov. 28, 27.

potpale, te si svakako ovaj rajski ključ pribavimo. „Milostinja,“ govori Sveto pismo, ako i ne baš istim riječima, „milostinja jest koprena, što pokriva naše grijehe; njezin glas diže se visoko k nebu sve do prijestolja Svevišnjega i moli ga i potiče, da izlije na nas svoj najobilniji blagoslov. Odlomi gladnu komad kruha, uvedi žedna i tugjina u svoju kuću, i nada te će izići kao jutarnje svjetlo, i pred tobom će pravednost koracati. Ako vidiš gola, zaodij ga i sakrij milostinju svoju u krilo siromaha: tada će njezin glas za te u nebo vapiti; ona će ti biti izvor vrhunaravnih milosti; ona će ti donijeti svjetlo, da ugledaš zamke, što ih preda te meće neprijatelj spasa tvoga; ona će ti dati snage i jakosti, da u borbi slavno pobijediš. Kao što voda utrne oganj, tako će i milostinja utrnut grijehe tvoje. Ona je kao tvrd nasip, o koji se lome naše strasti i pohote, da nas ne odnese silovita rječina bezbožnosti. Milostinja zatvara paklena vrata i ne da, da duša zagje u tmine; ona će nam na samrtni čas uliti u srce veliko pouzdanje; pouzdano pokazat ćemo se pred prijestoljem Božjim; ona ublažuje srca živih; ona nam otvara lijepi raj, ona nam sprema prijestolje slave i besmrtnosti.[1]) — „Naprotiv sud i osuda bez smilovanja pada na onoga, koji u srcu nije nosio nikakva milosrgja; neće biti lijepo pri srcu onome, koji ne daje nikakve milostinje; na čas smrti stajat će mu gjavao na desnoj, i kad bude sugjen, izaći će osugjen.“[2]) Evangjelje nam zato jamči; riječi Kristove proriču nam to bjelodano. — Koli je eto naša vjera moćno poticalo na dobročinstvo, na ljubav k bližnjemu, na vježbanje u djelima milosrgja! Samo ti, oj sveta vjero, tako obećaješ, samo se ti tako prijetiš! Samo ti utiskivaš na bijednikovo čelo takove poteze, koji nas željom i oduševljenjem napunjaju, da i najzadnjega i najpotištenijega i najsiromašnijega med ljudima ogrlimo s tolikom ljubavi, kao da bi on bio osoba našega dragog Spasitelja, osoba samoga Isusa Krista!

U životu svetoga Franje Ksaverskoga nalaziš crticu, koja nam ovu nauku naše sv. vjere riše u svoj njezinoj istinitosti. Svetac pogje jedanput u kuću nekog bogata trgovca, Portugisca, koji živio u Indiji i s kojim se dobro znao i pazio, da zamoli od njega svotu novaca kao opremu za jednu siroticu djevojku. Portugizac se baš najživlje igrao, kada mu Franjo došao i izjavio svoju molbu. Ah, pustite me sad, Franjo! Vidite, da sam

[1]) Eccli. 3. Tob. 4. Ps. 40. — [2]) Ps. 108.

zabavljen, sad Vam ne mogu otvarati novčanika! Progjite me se, Franjo! odgovarao je Portugizac. No Ksaverski, imajuć na pameti riječi Isusove: „Molite, i dat će vam se; kucajte, i otvorit će vam se,“ ne presta dodijavati bogatome gospodinu sa svojom molbom. Napokon i dodijalo Portugiscu, te neustrpljiv vikne: Evo Vam ključ od novčanika, hajdete pa si uzmite, koliko vam drago! — Iza nešto vremena upitat će Portugizac, koji u svome novčaniku nije mogao opaziti baš nikakva nestatka, svetoga Franju Ksaverskog: Pa, Franjo, koliko ste Vi uzeli iz moga novčanika? Franjo mu odjavi: Pet sto u zlatu forinti. A trgovac mu reče: Ah, Franjo, za što nijeste više uzeli? Budite uvjereni, u onaj čas, kad sam Vam dao ključ od moga novčanika, bio sam u srcu gotov, da Vam darivam, ako ustrebate, i polovinu čitave svoje gotovine u novcu. — Tada mu svetac proreče, da će još mnoge i mnoge godine poživjeti, uvijek u svjema svojim vremenitim poduzećima srećan i blagoslovljen, i najzad da će tri dana prije doznati i čas svoje smrti, da se tako lijepo opremi za vječno blaženstvo. Znak, što mu ga Franjo dade, doista se ispuni. Dobre se sreće nanosio, lijepa žitka naživio. — Već obasule časne sjedine našega plemenitog Portugisca. U visokoj starosti, srećan u svakome svom pothvatu, sjedio jedanput za stolom i osjeti, da mu gorkne vino, što ga pio. On si nalije i drugoga vina, i po treći put; sve jednako vino gorko pa gorko. Ah, povika u sav glas, sad je vrijeme da se pripravim na smrt! Prijatelj moj, sveti Franjo Ksaverski, proreko mi je, da ću iza tri dana, kad mi ogorča vino, unići u život vječni.

Br. 760.

Pitanja za kler nadbiskupije Vrhbosanske.

Pitanja, koja ima kler nadbiskupije Vrhbosanske riešiti i riešena na koronu donieti, jesu:

1. Estne forma Tridentina in sacramento matrimonii de iure divino? Cur ergo respuit ecclesia matrimonium civile?

2. Quid agendum parocho, si subditus velit matrimonium inire cum acatholico coram ministro acatholico? Discutiantur singuli casus possibiles.

3. Homilia in evangelium Dominicae VII. post Pentecosten vel meditatio ad verba Evangelii: „Non omnis, qui dicit mihi, Domine, Domine intrabit in regnum coelorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui in coelis est, ipse intrabit in regnum coelorum.“ Matth. 7, 21.

Sastanak, u kojem će se ta pitanja razpravljati, neka se drži prema odredbi dekanovoj ne prije svibnja, ne poslie rujna 1896.

U Sarajevu na blagdan sv. Cirila i Metoda 5. srpnja 1895.

Nadbiskupski ordinarijat Vrhbosanski.

Viestnik.

Naša domovina.

(Ustoličenje biskupa u Šibeniku.) Na 7. srpnja svečano je uveden presvietli gospodin biskup dr. Mate Zannoni. Sudjelovale su kod svečanosti gradjanske vlasti, a svećenstvo i puk oduševljeno je primio u sredinu svoju pastira svoga. Upravljao stadom dugo i dugo!

(Nova stolna crkva u Spljetu.) Sve bliže se primiče k izvedenju ova liepa misao, koja će doskočiti tamošnjoj velikoj potrebi. Njegovo c. i kr. ap. Veličanstvo najmilostivije se je udostojilo ovlastiti c. i kr. upraviteljstvo svojih obiteljskih i posebnih zaklada, da doznači jur dozvoljenu svotu od 10.000 for. za gradnju nove katedralne crkve u Spljetu,

netom se dotičnom družtvu prikaže sgodna prigoda, da kupi potrebito zemljište za novu sgradu.

(Odlikovanje.) Preč. O. fra. Nikola Šimović, bivši državnik franjevaca u Hercegovini odlikovan je od Nj. Veličanstva cara i kralja redom željezne krune III. razreda.

(Promjene u nadbiskupiji.) Mladi svećenici nadbiskupije Vrhbosanske namješteni su: Ezgeta Stjepan u Žepču kao kapelan i kateheta, Ivan Mitrović u Brčkom kao kapelan i kateheta, Eugen Tvrtković u Sarajevu kao kateheta.

(Darovi.) Za gradnju *središnjega sjemeništa:* N. N. 20 for. Zahvaljujući srdačno plemenitoj dobročiniteljici, preporučamo toplo svim svojim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — *Petrov novčič:* Vijaka 11 for.; Čemerno 2 for. 20 nč.; Morančani 2 for. 20 nč.; Drventa 4 for. 50 nč., Banbrdo 4 for. 50 nč.; Podhum 4 for.; Kreševo 15 for. — Za *potresom postradale Slovence:* Čemerno 3 for.; Ulice 10 for. — Za *sveti grob:* Čemerno 70 nč.

Rim.

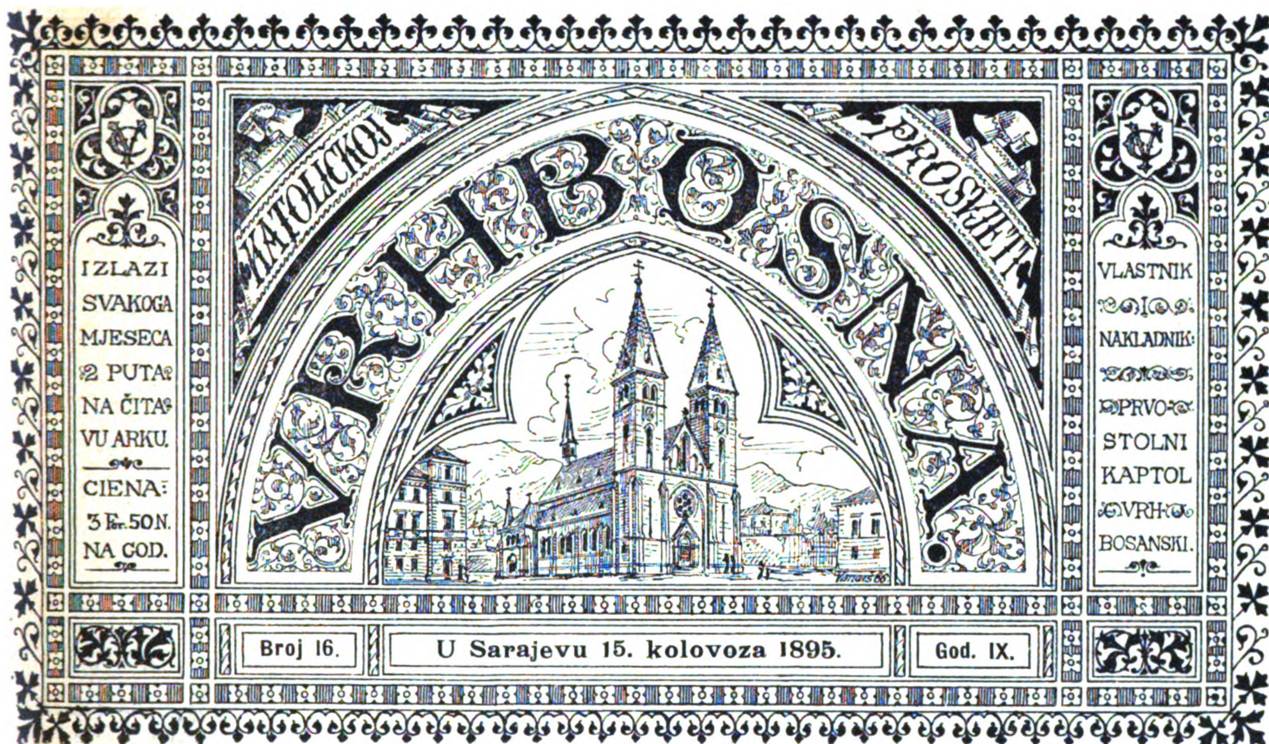
(Sjedinjenje crkava.) Neumorno se i snuje i radi u vatikanu o velebnoj ovoj misli, koja bje s neba nadahnuta Otcu kršćanstva, kako On sam kaza njekoliko već puta u javnih svoji izjavah. Pogled svoj svraća osobito na iztok. Govori se, da će u Rimu biti osnovan zavod za Rusine; u Carigradu da će se podignuti više zavoda za naobrazbu i bogoslužje za sjedinjene Grke, koji bi onda imali pritegnuti k sebi Grke nesjedinjene; napokon poduzeti su koraci, da se podupre medju Kopti pokret za sjedinjenje. Što se tiče zavoda za Rusine radi se poglavito o tom, da se obnovi njihov stari zavod, što ga je osnovao Grgur XIII., a odieli od grčkoga, koji će se, kad dobi samostalan život, bolje moći razvijati, te pripravljati svećenike za zavode grčkoga obreda, što se imadu osnovati u Carigradu. Veledušnimi prinosi vjernika, i carskim darom premilostivoga cara i kralja biti će obnovljena stara sgrada (Villa Giulia), te će amo dolaziti rusinski kandidati, grčkoga obreda, a ne u Plovdiv. Odavlje izići će oni u iztok kao novi apostoli jedinstva crkve katoličke. U Carigradu preuzeti će upravu dvih župa grčkoga obreda i razne škole sa grčkim jezikom Otci Augustinianci Uznesenja Gospina, koji na iztoku djeluju već dulje vremena, te su uspješno osnovali više zavoda, koji promiču ovu svrhu. Sbor kardinala viećao je već i o višoj naobrazbi svećenstva grčkoga obreda, pa je sv. Otac potvrdio njihov zaključak, da se u tu svrhu osnuje novo grčko sveučilište, koje će povjeriti grčkim Basilijancem iz Grottaferate. Pokret kod Koptâ pako povjeren je O. Antoniju Kabisu, apostolskomu vikaru katoličkih Kopta u Egiptu, na koga stižu mnoge molbe nesjedinjenih Kopta za sjedinjenje. Pošto ovih imade više milijuna bio bi preznamenit dogodjaj u vladanju velikoga Leona XIII. njihov povratak u jedinstvo Crkve.

Italija.

(Liep pokret medju katolici.) Uz radostne pobjede kod izbora u gradska vieća, redaju se i sastanci katolika, koji puno razbudjuju katoličku sviest. Takav je nedavno bio u Modeni, pa na 19. lipnja u Vercelli-u, gdje se sabralo do 3000 članova. Bijaše prisutno više biskupa, odličnih svjetovnjaka, radnikâ i pučaninâ. Razpravljalo se o poljoprivriednih udrugah, koje valja osnivati na osnovu kršćanskom; o molbi na biskupe, da bogoslovi uče političku ekonomiju; o vjerskoj nastavi u školi. Osobito je zanimivo izviešťao don Fran Rosso o tom, kako javne izjave kat. života i hodočašća dižu katoličku odvažnost i neustrašivost, koja je danas toliko potrebna. Neodlučan katolik nije više katolik. Bolje da budemo mučenici javno na trgovih, a ne u katakombah; treba da smo ponizni i skromni gledom na osobu svoju, ali vjeru svoju moramo izpoviedati Bogu na čast. Crta za tim, kakovo treba da bude hodočašće: čin vjere, samozataje, bratstva i demokracije kršćanske.

(Katolici kod izbora u gradska zastupstva.) Spomenusmo već, kako katolici kod ovih izbora liepe pobjede slave. Danas bili bi ti izbori svršeni u svih občinah, da nisu obustavljeni kraljevskim dekretom. Provedeni su samo ondje, gdje je već urečen bio dan izbora onda, kad je dekret obustave bio izdan. Tako je izbor proveden samo u trećini občina. Koli je liepa pobjeda katolika kod provedenih izbora evo kako brojevi dokazuju. U Turinu bijaše žestoka borba. Izabrano je 40 kat. kandidata, na čelu im vodja conte Ceppi, dočim su ih do sada imali samo 8. U Aleksandriji je posve pobiedila katolička listina uz podporu umjerenjaka. U Ferrari iznevjeriše ih saveznici, ali su i tu barem relativnu pobjedu slavili. U Udini zadržaše svoja mjesta; a pobiediše takodjer u Lugo, Parma, Verona, Padova, Messina. Vrlo je znamenita pobjeda u Rimu, gdje izadjoše 32 kandidata katolička. Nadajmo se, da će jednako utješni glasovi doći i iz ostalih občina, gdje će se, ma i kasnije, izvesti izbori. A sada je hora, da katolici pokažu, kako im je do napredka svestranoga njihovih občina vrlo mnogo, pa da ne žale truda, kako bi se što svjestnije odazvali očekivanju, što ih u njih stavljaju oni, koji su ih poslali na ovako znamenito mjesto. Naše ih vruće želje i tople molitve neka pomažu u tom.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

12. Hodočašća u Ars.

1. Spomenusmo već, kako je odmah u prvom početku, čim je Vianney došao u Ars, došlo za njim njekoliko duša, koje su ga poznavale kao kapelana, te nisu mogle biti bez njegove upute i ravnanja. To bijahu duše, koje su težile za savršenošću ili za mirom duševnim, što im poremećen bijaše. Dolazili bi za tim siromasi, koji su znali, da od njega praznih ruku otići neće, pa bolestnici, koji su se preporučali njegovim molitvam, čvrsto se uzdajući, da će im on izprositi zdravlje.

2. Taj broj tim je veći bio, što se je dalje pronio glas o njegovoj dobroti. Pokornici bi kazivali, kako je on blag s grješnici, uztrpljiv s mušićavimi, obziran prema slabim, pun sućuti prema nevoljnim, gotov pomoći svakomu. S toga eto k blagomu svećeniku grješnika, a on bi ih primao plačuć; eno gdje mu se utiču siromasi, a one ruke, koje ništa imale nisu, svakomu daruju sve. Snuždeni i satrveni znali su, da su njegova usta izvor utjehe i svjetla, a dvoumeći osvjedočili su se, kako on umije istinu tako pokazati, te joj se nitko ugnuti ne može. I pravednici bi dolazili k njemu, jer srce njegovo bijaše riznica ljubavi, u kojoj bi okrjepe našlo svačije srce.

3. S početka malo ih bijaše toli sretno, te bi poznavali kriepost našega župnika, ali njegovo ime uze sloviti sve dalje i dalje, pa je danomice rasao broj onih, koji su mu se divili. Glas o njegovom strogom životu, o čudesih, što se dogodila u ubožnici, pa i u drugih sgodah, skoro se razširio u cieloj pokrajini. O župniku Ars-a govorilo se u svakom gradu, svakom selu, svakoj kući. A posred tolike ciene, što ju je uživao, on se sam u sebe ne uzdaje, te bi najsretniji bio, kad bi mogao ovo mjesto napustiti, te ga drugomu, vrjednijemu predati.

4. Nu što je on više težio, da ostane nepoznat, u zabiti, tim ga je više glas, što ga je uživao, dizao iz te dragovoljne tame, prema onoj Gospodinovoj: „Tko se ponizi, uzvisit će se.“ Tako u vremenu od 1825. do 1830. učestaše hodočastnici sve više. Poslie umnožaše se, kad puče glas o desivšem se čudu, koje zanosom pozdraviše. Naravno je, da ni ovaj pokret nije mogao biti bez protivnika. Diže se i proti njemu, kako proti svakomu djelu milosti Božje, nevjera, kojoj se pridružiše još i slabost i bojazljivost. Mnogi, koji su prvi govorili o čudu, kasnije su ga tvrdokorno nijekali, kan da time htjedoše moliti one, što su se tomu

smijali, neka im oproste, te u prvi - mah povjerovaše! Ali puk je uz sve to vidio ovdje djelovanje moći Božje, koja je i unatoč tvrdokornomu nijekanju sve to više izbijala na javu. Naročito se dogodiše vanredni učinci kod moći sv. Filomene, kamo uze hrliti sviet. Ponajviše je pako ljude vuklo amo uvjerenje, da je molitva Vianey-eva toli jaka, te će im one ruke, što su se vazda prema nebu dizale, izprositi obilat blagoslov Božji, da će im oni topli uzdasi, one rieke prošnjâ i suzâ, što se izlievale k priestolu milosrdja, sklonim učiniti milosrdje Božje. To uvjerenje dovodilo je k njemu danomice pokornike svake ruke.

5. Putovanje u Ars u samom početku bijaše skopčano s težkoćami razne vrsti. Trebalo je priegora i samozataje; valjalo se odreći svake ugodnosti. Bez pristaništa shodnoga jedva si našao, gdje ćeš pod krov zaklonuti glavu. Slaba hrana, kakovu već mogaše smoći priprosto selo. K tomu valjalo je vrlo rano ustajati; u silnoj vrevi sate i sate uztrajati; mnogu noć bez sna provesti. A kada si sve to podnio, jedva si njekoliko besjeda mogao izmieniti sa čovjekom Božjim, komu si se divio. Ali je svaki hodočastnik to drage volje pretrpio, te je bio presretan, ako je samo mogao skinuti kod našega župnika svaki teret savjesti svoje. Neizrecivi mir, što bi se razlio njihovim srcem, čim bi s Bogom izmireni bili, naknadio bi im sve. Nikada onda ne bi zaboravili dobrote, kojom ih je primio, uztrpljivosti, kojom ih je slušao i blagosti, kojom ih je tješio. Našlo se dakako i takovih, koji bi došli, željni znati, kakav li je to čovjek, strogi pokornik, o kom se toliko govori. Nu i óni bi ostali iznenadjeni, te se nisu mogli dosta nadiviti uspjehu svećenika, koji je od bdienja i posta bio gola kost i koža; čiji je slab glas ozvanjao samo ljubavlju.

6. Navala hodočastnika bijaše svaki dan to veća, tako, te računaju, da ih je jedne samo godine 80.000 došlo u Ars. A u tom silnom poslu vidimo Vianney-a sama sve do 1843., kada dodjoše vjerovjestnici. U broju hodočastnika bijahu svi stališi. Uz odličnika priprost seljak; do dostojanstvenika svjetovnoga skromni crkovnjak; do pognuta starca živ mladić; do zdrava čeljadeta, bolestni svake ruke. Ima ih ne samo iz francezkih krajeva, nego takodjer iz Belgije, Englezke, Njemačke. Veliko i malo hrlilo je u priprosto ovo seoce: jedne vodi ruka Božja, druge goni zloba ljudi. Udovice i siročad, bogalji i prosjaci, mladi ljudi, puni varavih nada i slomljeni starci, muževi, koji se naužili svieta, žene, kojim je razkalašenost već omrzla, dolaze amo, k siromašnomu svećeniku, o kom drže, da mu je kriepost i znanost nadnaravna. Videći pred sobom ovoliku biedu, njegovo srce, puno ljubavi, dalo mu je snage, da svakomu bude sve. Kad bi u večer, nakon silna truda, u družtvu vjerovjestnika odmarao, neriedko bi udario u plač. „Treba u Ars da dodje,“ rekao bi, „tko hoće da nauči, što je grieh, koji hoće upoznati, što je nevolja, u koju smo po Adamu svi pali. Čovjek ne zna, što da radi. Jedino može plakati i moliti.“

7. Nu puk je i znao cieniti dobročinstva, što ih po Vianney-u prima, pa si jedva možemo pomisliti onu žudnju, onu zahvalnost, kojom ih je primao. Makar da je naš župnik vrlo rano dolazio u crkvu, mnogi bi ga tu već neustrpljivo čekali. Njeki bi cielu noć ostali u triemu crkve, samo da mogu sutra dan biti prvi. Usljed te navale valjalo je kod izpovjedaonice držati se stroga reda. Kadkada je Vianney ovoga ili onoga iz sredine množtva zovnuo, da dodje, jer je vanrednim načinom znao, kako mnogi ne mogu dugo čekati, a drugi opet imadu osobitu kakovu potrebu. Inače nije dopuštao Vianney, da se tko protiskuje napried, pa u tom nije poznavao nikakva obzira. Ako je već trebalo iznimku učiniti, učinio bi ju prije kod siromašnih i bolestnih, nego kod odličnih po gradjanskom položaju svojem.

8. U nepreglednom ovom nizu uz gdjekoga znatiželjnika bijahu duše, koje su tražile u našega župnika uputu ili savjet, preporučivale mu se u molitve, izmirivale se kod njega s Gospodinom, te otvarale srce svoje milosti i miru. Tkogod bi iskreno došao, da mu se razbije kakova dvojba ili težkoća, dobro bijaše došao. Rado se odazvao molbi, da zamršene slučajeve rieši, da kap utjehe ulije u raztuženo srce, da izcjeljuje i tjelesne i duševne rane. Tu je pokazao Vianney, kako mu je srce puno ljubavi i sućuti. Potrebe onih nevoljnika bijahu odmah njegove, te bi on zajedno s njimi iskrene suze lievao. Zaboravio bi posve na sama sebe, a živio samo za one jadnike, pa što je manje izčekivao bud kakovo priznanje, tim su mu oni bili više zahvalni. Nije on poznavao osobne koristi, a kada je vidio, da je kojemu od nesretnika pomoženo, veselio bi se tomu, kano da je njemu olahkoćeno. Tolika bijaše njegova sućut, da je često bio zabrinut, dà nemiran s pomisli, kako da najbolje pomogne. Najviše bi se veselio,

kad bi se namjerio na svetu dušu, koja bi visoko bila nad ovim svakdanjim životom, koja bi, ranjena sulicom ljubavi Božje, težila samo za nebom, a o kojoj je on držao, da je daleko i daleko pretekla njega. Rado je on ovakove duše potražio, obćiti s njimi, bijaše za nj nebeska slast. Kao marljivi učenik polazio bi on ovu školu krjeposti, nastojeći, da se kod njih što više prosvietli i usavrši.

9. A kakova bi čustva pronicala srca ovih bolestnika, grješnika, ovaj velik broj izcieljenih nadnaravnim načinom i obraćenih! Eno ih, kako se, ni svjestni si toga, udaraju u prsa, bacaju na koljena pred oltarom ili slikom. Osjećali bi tu, kano da su preneseni u drugi sviet, pa bi proplakali sad od radosti sad od boli. Ljudi, koji se nikada vidjeli nisu, ovdje su se odmah razumjeli, pa bi poput braće okupljali se oko vrutka pomoći, svjetla i jakosti. Povjerenje radja se samo usljed povjerenja, a to se opažalo ovdje u Ars-u na onoj sjegurnosti, koju je ovaj Božji čovjek oko sebe širio. Kao što se na onih mjestih, gdje je Božja providnost dala vodi ljekovitu moć, razgovara otvoreno i s pouzdanjem o tjelesnih bolestih, tako se je i ovdje govorilo otvoreno i s pouzdanjem o bolestih duše, o raznih nesgodah života, kojih žrtve dohrlile bi amo. Prijateljstva i sveze, koje bi ovdje nastale, dopisivanje, koje bi ovdje počelo, bijaše srdačnije i trajnije nego li inače. Kršćani se odmah poznaju i upoznaju. Čim se prviput pozdrave, prve rieči izmiene, odmah osjećaju, da ih veže isti vez vjere i ljubavi.

10. Grješnici, koje je glas o čudovitosti Arsa amo doveo, uživali su tu čistu, nepresahnjivu radost. I nevjernik je, ma i nehotice, morao to opaziti. Stranac, pa onaj, koji je amo došao od hira ili slučajno, opazio je tu radost isto tako, kako i pobožni hodočastnik, koga je amo dovelo ufanje i ljubav prema našemu župniku. Ta radost kan da je silom navaljivala na srce, ne bi li ga osvojila, ako je čisto bilo, ili ga barem osjetljivim za sebe učinila, ako je griehom okaljano bilo. Nješto neobična opažalo se u tom malešnom seocu. Makar da se je danomice dvanaest kola izmjenjivalo, te strance dovozilo, nije Ars ipak izgubio bio svoje tihoće. Svatko je ovdje bio veseo, bodar, a ujedno miran i ozbiljan. I umiljata okolica puno je koristila, te je srce plivalo u neobičnom zadovoljstvu. To je raslo tim više, što si bliže bio crkvi i župnomu stanu. S početka bio si nemiran. Nješto je izbijalo u duši, te si o tom ni sam nisi znao dati računa. Malo po malo duševni jadi kao da su pokriveni oblakom, iz koga će se na dušu prosuti ljekovito ulje, a čudovita rosa da će kraj učiniti svakoj patnji. Sama je savjest prosvjedovala proti svemu, što je zlo, a odlučna se volja javljala, da će se proti njemu boriti do skranjosti. Hodočastnik se je tako zadovoljnim osjećao u Arsu, te je tek jednu želju gojio: da se odatlje neposredno uputi u vječnu si domovinu.

11. Nu ovakove i ovim slične osjećaje najbolje će nam ocrtati odličan svjedok, koji je to sam sve doživio: *Ludovik Lacroix,* glasoviti profesor u Nancy-u. Godine 1857. bijaše on odlučio u vrieme praznika otići u Rim, da posjeti to središte crkve. Njekoliko dana prije nego li će otići u Paris, sastane ga prijatelj, koji ga upozori, neka odmah u početku svoga puta posjeti i župnika Ars-a, kad već putuje kroz Lyon. Prijatelj taj bijaše našega župnika vidio, pa je umio o tom tako poviedati, da je našega profesora napokon i sklonuo na to. Evo, kako nam on sam to crta: Došav u Villefranche sjede u voz, koji je hodočastnike redovito vozio u Ars. Bijaše vrlo kišovito, te je on mislio, da će navala kod župnika biti malena, pa će laglje do njega. U toj misli eto ih u Arsu. Čim se je u gostioni malo odmorio, odoše svi odmah u crkvu. Kad tamo, eto iznenadjenja! Crkva dubkom puna, dok si je on pomišljao, da će jedva koga u njoj naći usljed zla vremena. Ženskinje su poredane u ladji, a mužkarci u svetištu. Sve tiho, svi mole. Ništa na svietu ne bi moglo jače prikazati veliko dostojanstvo sluge Božjega, komu je gospodar neba i zemlje bio dao toliku vlast, a komu se utjecalo toliko molećih duša. Lacroix uze nemirnim okom tražiti župnika, ali ga ne vidje. Pokazaše mu prstom vrata sakristije, gdje je redomice izpoviedao mužkarce. Puštao je k sebi one, koji su dan prije bili došli. Naš profesor nije imao nade, da će ga danas vidjeti, jer pred njim bijaše velik niz, a pet sati poslie podne. Ostao je ipak, promatrajući krasan prizor pred sobom, veseo, što će danas vidjeti, kako župnik svršava dan, dočim će sutra vidjeti, kako ga počima.

12. Vianney-a medjuto ne ima te ne ima. Vrata sakristije otvaraju se i zatvaraju, jer su ljudi neprestano ulazili, da se kod njega izpovjede ili ga savjet pitaju. Ulazili bi sabrani, skrušeni, zabrinuti, a izlazili mirna lica, veseli, blaženi. Mlad njeki radnik, izišav od njega, prolazeći kraj našega

profesora, udari se rukom u čelo, te reče sam sebi: „Ah, moj Bože! moram, svakako moram još jednom s njim govoriti!“ pa stane mirno na kraj reda, da za dva dana može opet pred njega.

13. Vrlo brzo prošla dva sata. Lacroix je zaboravio brojiti časove, jer prizori, što su se redali pred njim, tako su mu punili dušu nebeskimi, vječnimi stvarmi, te je i zaboravio na vrieme. Nadošla i noć, te bijaše oko osam sati. U crkvu dolazilo novih hodočastnika, koji ju dubkom napuniše. Ovo doba bijaše odredjeno za večernju molitvu, kod koje se obično našlo cielo selo, kao i u jutro, kad je župnik čitao sv. misu. U to se otvoriše vrata sakristije, a Vianney izadje, da se uzpne na propovjedaonicu. Čim ga je Lacroix opazio, zaboravi na sve drugo. Neprestano je samo na nj gledao, te ga ovako opisuje: Bijaše obučen u bielu košuljicu (rocheta), koje nikada skidao nije. Sva njegova vanjština odavala je vanredne mu krjeposti i veliku svetost. Lice i čitavo tielo bijaše vrlo mršavo, te svjedočilo, koliko se trapi i pokoru čini. Tielo mu, toli suho i već pognuto, ukaza se veliko i veličanstveno. Stupao je pognute glave i oborenih očiju; duga, gusta kosa prekrila mu vrat, a lice mu okruživala njekim bielim znakom svetosti. Našemu profesoru bijaše čudno pri ruci, kad je župnik kraj njega prolazio, a on mu se mogao dotaknuti skuta od haljine. Čim je došao na propovjedaonicu, klekne i poče večernju molitvu. Glas mu bijaše tako slab, te se moglo razabirati tek njeke nerazumljive glasove. Tko ga je slušao, uvjerio se je odmah, da je vrlo izmučen, što je u čudesnijem još svjetlu prikazivalo njegov rad u crkvi i u izpovjedaonici, gdje je boravio ciele dane i noći. Kada je molitvu svršio, sidje, prodje kroz crkvu, izadje gologlav i u košuljici kroz pokrajna vrata, te ode u svoj stan kroz množtvo, koje je u dvoredu klečalo, a on ga blagoslivljao.

14. Sad se je naš profesor uvjerio o vlasti, koju ima Vianney, a osjetio ju je i u samom sebi. Glavna svrha njegova dolazka u Ars bijaše postignuta. Vianney ne bijaše običan čovjek, jer oko njega se u priprostom seocu kupe čete puka, kako se to vidi samo na glasovitih prošteništih. To je Lacroix vidio, te bi bio mogao otići, a da ipak može posvjedočiti u vrlo važnoj stvari. Ali nije hotio da ode, dok ne govori sa župnikom i ne primi od njega blagoslov. Razpitao se je, što valja činiti, da se dodje do župnika. Čovjek njeki, koji je u crkvi ljude redao, a koga je profesor držao sakristanom, reče mu, ako dodje u četiri sata u jutro, mogao bi ga još prije podne viditi, a onda isti dan odputovati. Profesor odluči, da će točno na to vrieme paziti.

15. U to ode svaki kući. Stanovnici iz okolice odoše u svoja sela; gosti, koji htjedoše dulje ostati, u svoje stanove. Tu se dakako ni o čem drugom govorilo nije, van o tom vanrednom mužu, koga dodjoše da vide. Jutrom drugoga dana — bijaše 11. septembar 1857. — bijaše naš profesor u četiri sata već na nogama, te pohiti još prije dana k crkvi. Mislio je, da će doći dosta rano, pače i prvi, ali imao je čemu da se čudi još više nego dan prije. Veliko množtvo već se sabralo bilo, a što je profesora najviše uznemirilo, mogao je dobiti samo takovo mjesto, koje je vrlo daleko od onih tajinstvenih vrata, iza kojih bijaše župnik. U razgovoru sa ljudmi do sebe dozna, da su oni već u dva sata ovdje bili, drugi da su u pô noći došli, kada i župnik, pa još uvjek na nj čekaju. Izpoviedao je najme ženskinje iza svetišta, jer bijaše petak, kada je to obično obavljao. Mužkarce primati će tek poslie mise. To je profesora našega vanredno iznenadilo. Znao je on, da čovjek može mnogo podnieti, kada se radi o tom, da se zabavi ili da si što privriedi. Ali nije znao, niti je ikada vidio, te bi se čovjek odlučio, da žrtvuje počinak i vrieme i onda, kada se radi o čisto duševnih stvarih. To se je njega u toliko dojmilo, te mu suze na oči dodjoše, pa se je podao sladkomu uživanju, motreći ovu silnu požrtvovnost.

16. Na sakristana jučerašnjega ponješto se naš profesor ozlovoljio. Žao mu bi, što mu ne reče, da mora cielu noć ostati na crkvenih vratih, jer onda ne bi bio na tako nepovoljnu mjestu. Promatrao ga i danas, kako nadošle poredjuje, na pitanja odgovara, ljude na uztrpljivost potiče, a sve bez ikakve ljutnje. Usljed toga mira i ponašanja zanimao se to više Lacroix za nj, pa dozna, da je to čovjek iz odlične obitelji, koji je izcieljen u Ars-u, te se iz zahvalnosti ponudio, da vrši taj težki, ali ugodni posao, što ga je obavljao s tolikim zadovoljstvom. On je pazio na mir, te na sve u crkvi, dok je župnik izpoviedao. Kod župnika, koji je često dvadeset sati na dan u izpovjedaonici boravio, nije to tako lahak posao. To je našega profesora još više iznenadilo. Poučilo ga je, kako svetci, koji vanredne stvari čine, i druge potiču, neka tako kušaju, pa kako i druge uče, neka i oni, poput njih, sve što rade čine sa samozatajom, ne-

ograničenom požrtvovnošću iz ljubavi prema Bogu i bližnjemu, kojoj granica ne ima. Tako su ne samo svetci, nego i svi oni, koji ih u istinu nasljeduju, ljudi najneumorniji, najdobrotvorniji.

17. U šest sati čitao je pomoćnik sv. misu, a župnik je još izpoviedao ženskinje. Napokon u sedam sati, pošto je od ponoći bio u izpovjedaonici, što bi svakoga drugoga moralo posve izmučiti, izidje Vianney miran, kako je bio vazda, da se u sakristiji pripravi za svetu misu. Imajući veliku želju, da bar za čas sa župnikom govori prije nego ode, nastojao je profesor, i srećom, da dodje u sakristiju, kada se je pomoćnik vraćao. Na savjet pomoćnikov, neka tu pričeka, možda će ga saslušati prije nego podje k oltaru, ostade. Nu župnik je mislio samo na potrebe duševne, pa mu se nije činilo nuždnim, da njegovoj neuztrpljivosti udovolji. Mogao je jedino, da ga s bliza promatra, da osjeti blagi, pronicavi trak njegova pogleda, te bude svjedok, kako se pripravlja za sv. misu. Podje onda za njim k oltaru sv. Filomene, gdje je čitao sv. misu. Poslie sv. mise mislio je, da je na nj došao red, jer mu je to vrieme bio opredielio. Nu prevario se je. Crkva je bila prepuna, pa ga na putu u sakristiju od župnika posve odsjekoše. Ne preostade mu drugo, nego da tiho dalje promatra njegov jutrašnji rad. U jednostavnoj košuljici eto ga opet u svetištu, te sve nagrnu k njemu. Izniešе medaljice i krunice, da ih blagoslovi; doniešе djecu, da ruke na njih položi. Kada je svim udovoljio, ode u malu sakristiju s desne strane crkve, gdje je primio više gospodja, koje ga pitaše savjet. Sat iza toga dodje u svetište i odmah uze izpoviedati mužkarce. Profesor naš nikako do njega. I već da će se naljutiti, kad pomisli, kako ovaj vanredni čovjek cielo svoje vrieme toli požrtvovno daje drugim; ne bi li dakle bilo sramota, kad bi se razljutio, što mu valja nješto samo žrtvovati vremena, da do njega dodje. Uztrpio se dakle i divio dalje.

18. Bijaše oko deset sati, kad zače talasanje ljudi prema onim istim vratam od sakristije, kako i jučer. Svaki je opet zauzeo svoje mjesto, te bi redomice ulazili. Deset sati već je potrajao ovaj uzvišeni prizor, a glavni junak radi još uviek neumorno. Naš je profesor došao četiri sata iza njega, pa je osjećao već potrebu, da odpočine, te odluči da će se udaljiti. Pokuša ipak još jednom sreću, koja mu je, dobrotom redatelja i u dio pala. Stade do vrata, a kad ih župnik otvori, da opet drugoga pusti na izpovied, ugledaše se i upoznaše. Eno ga sada na samu s njim. Nije hotio, da mu dragocjene časove uzalud trati, pa u kratko mu i brzo stavi dva pitanja, što ih već prije složio bijaše. Župnik mu odgovori odmah, odlučno, ne razmišljajuć dugo, ali opet ni ne nagleći previše. Odgovori mu bijahu u svaku ruku razboriti i mudri, a ujedno i lahki, da ih čovjek u životu provede. Redovito mora čovjek, kad želi da štogod odluči, zrelo promišljati sve okolnosti, hoće li pravo da odgovori. Ali je župnik Arsa mudro odgovarao s mjesta. Divio si se onomu miru, onoj pažljivosti, onoj prisutnosti duha, što si pri tom opažao. Od ponoći on je neprestano zaokupljen, pa to još uviek traje. Nije si priuštio ništa odmora. Na stotine ih ima, kojim je riešio dvojbe, zamršene slučajeve. Uz izpoviedaonicu klečao čovjek, na koga sada dodje red; pred vratima čeka nepregledno množtvo — a kraj svega toga, naš je župnik vazda miran, neumoran bez neuztrpljivosti, neutrudiv, srca uviek otvorena, duha bodra, neprekidce radin. To ne bijaše ništa naravna, na ljudsku, pa tko je samo časom hotio o tom razmišljati, mogao je priznati, da tu djeljuje milost, koja vanrednu moć daje ovomu svetomu svećeniku, koji se toli vjerno odazivlje svakomu njezinomu glasu.

19. Vianney ne bijaše govornik. Pošto je bio izgubio sve zube, jedva si ga mogao razumjeti. Ali pogledati ga bijaše dosta, da si ga već razumio. Njegovi kretaji, izraz njegova lica kazivao bi sve. Kad bi počeo o griehu govoriti, zebnja bi obuzela svakoga; a kad o ljubavi Božjoj, on sam bi se kao preobrazio, a svakoga bi uznio. Najobičnije misli iz njegovih bi usta primali najvećom pomnjom i duboko bi ih usjekli u srce. Tako se sve izmjenjivalo do podne, kad je župnik otišao u župni stan, da u molitvi i trapnji odpočine dva do tri sata, a onda opet da nastavi svoj rad žrtve za spas duša. Sat iza toga ostavi Lacroix selo. Ponio je sa sobom dragocjeno blago: blagoslov župnikov, pa neizbrisiv utisak na čudesa svetosti, kojim bijaše svjedok. Nije vidio nikakvo posebno čudo, ali je vidio neprestano čudo njegova života, koje se ponavlja svaki dan u onom prizoru, što ga je naš profesor promatrao. Na večer prispio je u Lion, te bez ikakvih opazaka ocrtao činjenice, koje mi evo izcrpismo.

„Majci iz daljine“.

Kol se sladko sjećam časâ,
Majko moja premila,
Kad si mene gondže malo
Žarko ustnam ljubila:
Na tvojem me brižnom krilu
Slastno rukam nihala;
Bielo mlieko tvojih dojkâ
Mojim ustnam nudjala.
Ja sam bio tvoje blago,
Tvoje čvrsto ufanje,
Tvoje zlato i tvoj biser,
Jedino ti nadanje.
A kad čedo prenejako
Ja sam gorko plakao,
Tvoje grudi materine
Jad je težki kidao;
Uzrok mojeg ljutog plača
Željela si saznati,
Al ja čedo jošte niemo
Niesam znao kazati:
Tad si mene u koljevku
Moju malu metala,
I da sklopim oči male
Uz pjesmu me ljuljala:

Uspavanka I.

„Nini, nani moj sokole,
Moj sokole, moj andjele!
Spavaj sladko moja diko,
Zlatna grano, mažurano!
Čuva tebe majka tvoja
I Marija majka Božja.
Andjeli će tebe stražit,
Od nesgode svake pazit.
A skoro će doći ćale
Sa pučine sinja mora:
On će tebe, dušo, grlit,
Za te molit, za te prosit:
Nek te čuva dobri Bože
Na godine i na ljeta,
Da nam budeš na veselje,
Na veselje i na diku!“

* * *

Ja sam tvoju milu pjesmu
Sa zujanjem pratio
Sladki glas je tvojeg pjeva
Na sanak me vabio.
Stisnuo bi oči male,
Ti bi ljuljat prestala,
A i tvoja sladka pjesma
Oriti se nestala:
Al ja čedo prem nejako
Ja sam pjesmu ljubio;
Pa bi stao ljuto plakat,
Gorke suze ronio.
Dok se nije nova pjesma
Iz tvog grla vinula,
A i mene razdragana
Nesanica minula:

Uspavanka II.

„Nini, nani, snivaj tiho,
Moje milo drago,
Usni sladko, moja nado,
Materino blago!
Počini mi, moj miljenče,
Moje zlatno lane,
Moje sunce ogrijalo,
Što mi tekar grane.
Stisni sinko, sklopi dušo
Tvoje oči male;
Skoro će ti svašta doniet
Tvoj premili ćale.
Straži, pazi svoje srce
Tvoja mati mila,
Da te dugo moja ružo
Bog sahrani čila.
Rasti, buji, moj pupoljče,
I brzo mi svani,
Da nam, zlato, budu sladki
Ovog žića dani!“

* * *

Tako bi me, majko mila,
Uz pjevanje usnula,
Puštajuć bi sred čela me
Tihano cjelunula.
Ta u svietu kad se jadi
Sore na tvog dragana,
Hitra misô k tebi hrli,
Majko moja sladjana:

Uspomena mila, sveta
Onih dana sladjanih,
Sretnih časâ prošle dobe,
Mojih ljeta mladjanih,

U tim časim to je melem
Na srce mi ranjeno,
Moju dušu vedri, blaži
Spominjanje mileno.

Jadranski labud.

Rajski vijenac.

Vrata u lijepi raj.

U isto vrijeme nalazila se u Rimu dva sa bogoljubna svoga života i sa svojih umnih, duhovitih spisa na glasu muža iz Poljske: O. Lancicije i O. Drucbiki. Za čudo obojica, premda i jedan i drugi rijetkih krjeposti, rijetke pobožnosti, gotovo ni malo jedan drugome ne bila slična. Jedan bio posve ozbiljan, velik pokornik, oštar napram samomu sebi; drugi stajo posve uz običan život, nikakva na njem znaka kakove osobite pokore, uvijek vedar, šaljiv i veseo. — Ova dva po svojoj naravi toli različita muža unišla su na razna vrata u vječni grad. A ipak su obojica bila sad zajedno u Rimu.

Tako i gledom na kraljevstvo nebesko nije mnogo do toga, kojim se putem i na koja se vrata ulazi; no da se na jedna vrata unigje, do toga je sve stalo. Pitanje dakle: koja su to različita rajska vrata? mora da zanima sve ljude, te oni već sada spoznavši svoje duševno stanje mognu zaključiti, na koja se vrata nadaju, da će unići u lijepi raj. Rajska vrata, da pravo kažemo, nijesu ništa drugo do znaci odabranja, zalozi našega vječitog spasa; i makar za svoj spas nije niko posve siguran, jer niko za stalno ne zna, kako veli Sveto pismo, „je li vrijedan ljubavi ili mržnje“,[1]) to će nas ipak veoma umiriti i utješiti, ako opazimo na sebi stalne i izvjesne znakove odabranja; spoznaja rajskih vrata imat će sile i jakosti, da nas potakne, te pogjemo za onim krjepostima, na koje nas poimence Bog zove, i koje nam najlakše i najsigurnije mogu služiti, da po njima kao na kakova vrata unigjemo u kraljevstvo nebesko.

Opisujuć sv. Ivan u svome tajnom otkrivenju rajski Jerusalem, s kojim ćemo se mi već kasnije pozabavit, veli ljubimac Gospodinov, da grad Božji imade dvanaest vrata: tri prema istoku, tri prema zapadu, tri s južne, a tri sa sjeverne strane. Kao što kod svakog utvrgjena grada stoji na vratima straža i nikoga u nutra ne pušta, ako nije iz broja prijateljâ ili saveznikâ: tako i na dvanaest ovih rajskih vrata stoji dvanaest angjela i nikome unutra ne daju, koji ne pripada kraljevstvu Božjem, velikoj obitelji lijepoga raja. Stražari na vratima tvrgje spoznavaju svoje prijatelje, koje smiju unutra pustit, ili po kojem znamenju ili po kojoj odregjenoj riječi; samo onaj, koji tu riječ zna i pozna, pušta se u grad. Isto tako moramo i mi na ulazu u raj ili odregjenim kojim znamenom ili kojom riječi dokazati, da smo doista djeca kraljevstva Božjeg i baštinici lijepoga raja. Ko ove riječi ne zna i nema, toga će straža pred rajskim Jerusalemom odbiti kao tugjina i dušmanina. I ova toli važna, toli moćna i nam svima toli potrebita riječ-lozinka jest ime, slatko ime — Isus. Da, Isusu jedino imamo zahvaliti, što nam je otvoren lijepi raj; po njemu jedino možemo unići u kraljevstvo vječnoga blaženstva, kako to on sâm veli: „Ja sam vrata, i niko ne će unići izim po meni“.

Ovo pretpostavismo kao osnov i pravilo naše vjere, odakle ćemo veoma lasno razabrati, koji je glavni uvjet vječnoga života. A sad da posve na kratko ogledamo znakove odabranja ili ti dvanaest vrata lijepoga raja.

Vrata vjere.

Divno-svijetlim i sjajnijim od onoga zlatnog sunca slovima vidim ja na prvim rajskim vratima napisano: „Ko uzvjeruje i pokrsti se, spast će se“.[1]) Prva dakle vrata, na koja mi unići moramo u kraljevstvo nebesko, jest vjera: „jer bez vjere nemoguće je omilit se Bogu“.[2]) Svjetlo vjere, taj dragocjeni i najveći poklon, dao nam je Bog po Isusu Kristu; milost nas je po vjeri, koja je dar Božji, spasla, opravdala i iz tmina i sjene smrti uvela u divotno svjetlo. „Ovo je pobjeda, što svijet nadvladava, vjera naša“.[3]) I ovaj kao danak razuma našeg jest prvi, neotpustivi uvjet spasenju. Mi moramo načela naše vjere rad izrijeka i ugleda

[1]) Eccle. 9, 1.

[1]) Marc. 16, 16. — [2]) Hebr. 11, 6. — [3]) 1 Joan. 5, 4.

samoga Boga sva bez iznimke za istinita držati; mi ne smijemo, kako to sv. Augustin o Manikejcima veli, vjerovati, šta hoćemo, a ne vjerovati, šta ne ćemo; jer mi moramo u svem podvrći svoju vlastitu uvigjavnost sudu od Isusa Krista utemeljene i Duhom svetim upravljane crkve; mi je moramo kao milu majku svoju i voditeljicu svoju u vječni život štovati i ljubiti; mi se moramo, pa makar i odrasli i ne znam kako učeni bili, izjednačiti onome djetetu, koje, kako nam povijedaju crtice iz života svetih mučenika, vjeru svoju u Isusa Krista, Sina Boga živoga, branilo i pravdalo ovim riječima: To mi je majka moja kazala, a majci je rekao Bog. — O da, šta mi crkva, mila majka moja, predlaže da vjerujem, to ja smjesta primam, to ja držim za živu istinu, i evo me, gotov sam odmah, da priznanje vjere svoje zapečatim i krvlju srca svoga. Oj vjero — sveta vjero! Ti si meni nada i uzdanje, uza te i s tobom sam uvijek — uvijek sve dô zlatnih rajskih vrata!

Svetoga mučenika Petra od Verone, dok još maleno dijete bio, upita jednom neki mu od rogjakâ, koji bio od vjere otpao, šta on uči u školi? Mali mu Petar odvažno odvrati: Ja učim katoličku vjeroispovijest: „Credo“. — Dječak postane muž, postane svećenik, redovnik, propovjednik i mučenik. I kad mu rad vjere ljut bodež zadjeli u prsa, povika Kristov junak, što mogao jače: „Credo“, vjerujem u Boga Oca i t. d. I kad veseo umirao vas u krvi svojoj, a ni riječce više nije mogao da izusti, umoči prst u vrelu si krv i napisa na zemlju: „Credo“.

Vrata siromaštva.

„Blago siromašnim duhom“.[1]) To je napis na drugim rajskim vratima. Otkako je naš Gospodin Isus, koji je u svome visokom nebu bogat i prebogat bio, iz prevelike ljubavi naprama nama postao siromašan, toli siromašan, te je mogao o sebi reći: „Lisice imaju jame, i ptice nebeske gnijezda; a Sin čovječji ne ima gdje glave nasloniti“,[2]) otkako se je on drage volje rodio u siromaštvu, drage volje živio u siromaštvu, drage volje i umro u najskrajnjem siromaštvu: od tada je ljubav k siromaštvu dobila neiskazivu cijenu i vrijednost. Sveti Augustin veli: „Koli su sretni i presretni kršćani, što je za njih siromaštvo postalo cijena kraljevstva nebeskog!“ Jer ako nam Krist dovikuje: „Ko se ne odreče svega, što ima, taj

[1]) Matth. 5. 3. — [2]) Ibid. 8, 20.

ne može da bude moj učenik“,[1]) to ujedno on i nadodaje: „Blago siromašnim duhom, jer je njihovo kraljevstvo nebesko“. Siromašan duhom dakle mora da bude svaki kršćanin. Blago onome, koji se iz ljubavi k Bogu i vječnome životu doista odreče svih dobara ovoga svijeta i posve siromašan pogje za svojim siromašnim Isusom i u potpunom smislu riječi može uskliknuti: Bog moj i sve moje! — A ko ne ima ovoga zvanja, mora da bude barem duhom siromašan, ako hoće da unigje jednom na ova vrata u kraljevstvo nebesko; on ne smije svoga srca pripeti uz ove zemaljske i prolazne stvari; on mora misliti kô i veliki car Ferdinand II., koji je, čitamo, znao reći: „Radije ću poći, da prosim sa ženom i djecom svojom, nego li da si ogriješim dušu kojim teškim grijehom“.

Oj vi bogataši ovoga svijeta! Dobra, što ih posjedujete, ne možete ponijeti sa sobom u vječnost! Samo je ono od vašega imutka svojina vaša, šta ste upotrebili za dobra djela! Gledajte, braćo, da budete siromasi duhom; progjite se svega, što sveto Evangjelje naziva bogatstvom nepravde; ne vješajte svoga srca o prolazne, krhke stvari i dobra toga svijeta; pomislite, da ćete jedanput morati i razlog davati o tome, kako ste upotrebili ono, što vam je Gospodin povjerio! — I vi oj siromasi ovoga svijeta! Nosite hrabro i odvažno teret svoje sudbine, drage volje, s kršćanskim srcem, s vjerskim osjećajem! Sjetite se, braćo, rajskih vrata siromaštva, sjetite se riječi svetoga Augustina: „O Gospodine! ti mi pripravljaš u lijepome raju blago i bogatstvo neprolazno, na ime sama sebe, a ja da ovdje na zemlji tražim od tebe zlata i srebra i dragoga kamenja i drugih dobara, što ih posjeduju i grješnici i bezbožnici i klevetnici? — Ah, jedanput sam od tebe molio takove stvari kao nešta veliko, no nijesam onda mislio, da si mi ti u kraljevstvu svome namijenio samoga sebe!“

Vrata čistoće.

„Blago onim, koji su čista srca, jer će oni Boga vidjeti.“[2]) Sretnih li onih, koji mogu unići na ova vrata! Boga nikad u životu svome ne uvrijediti kojim teškim grijehom: koli ne izreciva radost! kakova samosvijest! koli utješljiv zalog vječnoga blaženstva! Koga zapala toli lijepa sreća, da se čuva od ove ljutice zmije, ko poimence nije nikad onečistio kakovim grijehom proti čistoći svoga plemenitog i na svetom krstu posvećenog i jedino

[1]) Luc. 14, 33. — [2]) Matth. 5, 8.

Bogu darovanog srca: taj posjeduje blago, koje se s ničim na svijetu ne može isporedit, taj imade najljepši, najradosniji zalog vječnoga života. I ako se kršćanin ne samo teškoga, već i lakoga grijeha čuva i kloni, ako on tjedne, mjesece i godine, kako to biva kod gdjekojih svetih duša, svojevoljno ne počini nikakva lakoga grijeha: to će se njemu jedanput za cijelo otvoriti ova lijepa rajska vrata kao na dar za njegovo čisto srce. — No ko u djevičanskom stališu nije tako čist i nevin bio, kao što bili sveti Josip, sveta Agnesa; ko u ženidbenom stališu nije tako čist i nedužan bio, kao što bili Tobija i Sara; ko u udovačkom stališu nije tako pobožan, stidan i bogoljuban bio, kao što bila Judita i Ana: imade li s toga zdvojit i ne nadat se više, da će jedanput unići u lijepi raj na ova treća vrata? — Nipošto, nikako! Da, sretni i blaženi, koji su uvijek čisto i nevino koracali putovima Gospodnjim; no isto tako sretni i blaženi, kojim je Gospodin grijehe otpustio, koje je milostivi Otac očistio i oprao u krvi nevinog Janjeta! U onaj čas, kad je grješnik sašao sa rgjava svoga puta, kad je dobio odriješenje u sakramentu pokore, u taj čas briše Bog sve njegove grijehe, privinja ga opet na svoje srce, ljubi ga kao prije, da, i još više, nego li prije daje mu cjelov svoga mira zalog vječnoga života. Ako se dakle koji grješnik kršćanin iskreno obrati, često i često ispovijeda, često i često svoju dušu pere u krvi Janjeta Božanskog, te si je svijestan, da od onoga časa, kad se je obratio, uz milost Božju nije više upao u teški grijeh: onda on ima pravo, osnovano pravo na ono blaženo obećanje, što toli milo, toli sjajno, kao najčišće zlato, sijeva na trećim rajskim vratima.

Pred ovim vijekom živio u bavarskoj revan i pobožan svećenik, O. Hofreuter, kojega ljubav napram grješnicima daleko zemljom odjekivala, kojega se osobit dar, da gane i obrati okorjelo i tvrdo ljudsko srce, daleko i široko čuo i raznosio. Neki krčmar, koji već puno godina nosio na srcu svome veliko breme teških i svakojakih grijeha, i kojega najzad taknula ipak milost Božja, da se već jednom stane brinuti za spas duše svoje, da je već dulje ne ostavlja u toli velikoj pogibelji vječite smrti, odluči i reče, da će i on poći k ovome ocu. Opremi svoga konja i odjaha u grad, gdje je O. Hofreuter stanovao. Pred vratima njegova stana obuze jadnog čovjeka tolika uzrujanost, uhvati ga toli velik stid i strah, da prizna svoje grijehe, te se nije kukavac usudio ni da pokuca na vrata. Srećom na vrata ispade otac, mio i blag kô otac, pa će mu slatkim, nježnim glasom, sa svom ljubavi apostolskog svoga srca: Prijatelju, zar ne, Vi biste se htjeli ispovijediti? Unigjite, ja ću Vas saslušati odmah veoma rado. — Kada krčmar iza sretno dovršene ispovijedi uzjahao svoga konja, da se natrag vrati kući, slatko, zadovoljno uzdahnu, slagje se osmjehnu i tiho progovori konju svome: Eh, moj doro, sad nosiš manje kući za čitavu centu. — Od toga vremena bio taj čovjek posve drukčiji. Iza šest godina eto mu časa, da promijeni ovim svijetom. I kad on ležao na smrtnoj postelji, i kad ga župnik lijepo opremio sa svetom poputbinom u ljepši život, progovori milo bolesnik: Molim Vas, dojavite poslije moje smrti dobrom ocu Hofreuteru, njemu na utjehu, a milosti Božjoj na veću slavu, da sam od one ispovijedi svoga obraćenja toli vjeran ostao svome obećanju, te u ovo zadnjih šest godina ne samo da nijesam nikada smrtno sagriješio, već hvala dragome Bogu, nijesam ga ni jedanput znajuć i hotice uvrijedio ni lakim grijehom. — Ah, doista blago i sto puta blago onim, koji su čista srca, jer će oni Boga vidjeti!

Vrata boli.

„Časovitim griješnim smijehom,“ veli sveti Petar Damjan, „kupuje se vječni plač, a kratkotrajnim plačem postizava se vječna radost.“ „Blago onim, koji plaču; jer će se oni utješiti“[1]) Ovo je napis na četvrtim rajskim vratima. — Osjetna žalost prouzročena od progonstva, žalost svijeta nije žalost, na koju je Gospodin naš u svome govoru na gori mislio; druga je žalost i dvostruka žalost, za koju je obećan ulaz u kraljevstvo nebesko. To je žalost, koja ne će nikad da ugasi boli radi pada našega i radi grijeha naših; žalost, koja nas tjera, da svagda i svuda sa Davidom vapimo: Smiluj mi se, o Bože, po velikom milosrgju tvome i po množini smilovanja tvojih uništi nepravdu moju! Operi me sve više i više; skrušena i ponizna srca ne ćeš prezreti! Stvori u meni, o Bože, novo srce i obnovi u meni pravi duh![2]) I iz ove žalosti, koja je svetome Augustinu toli slatka i preslatka bila i koja se kod svake duše pokajnice okrene u ljubav, izvire druga žalost, što se na ime Bog, najveće dobro, toli malo ljubi od ljudi, koje

[1]) Matth. 5, 5. — [2]) Ps. 50.

on ljubio vječnom ljubavi, da, što nije ljubav ljubljena, što nije ljubav ljubljena, kako je vapila jedna svetica; izvire bol, što toliki i toliki odstupljuju i bježe od najslagjeg Srca Isusa svoga, od Srca, koje je toli ljubezno, koje nas toliko još sveudilj ljubi; da, što ih je toliko, koji u srcu i mrze na svoga dragog Spasitelja. Ova dvostruka žalost jest izraz čiste, unutarnje ljubavi, koja se toli milo, toli sjajno zrcali na svecima. — Javiše jedanput svetom Ignaciju, kako trud i revnost dičnih mu sinova, koji već na mnogim mjestima u raznim krajevima svijeta propovijedaju sveto Evangjelje, donosi velike i obilate duševne plodove. — Njegovo se srce uzradova na tu vijest; no kada mu zape oko na zemljovid, što visio na zidu, zališe mu se odmah oči vrelim suzama, i tužno, ganutljivo povika svetac: „O moj Bože! Na koliko se još mjesta zemlje ne naviješta slatko ime Isusovo! Koliko je još ljudi, moj Gospodine, koji te ne poznadu!“ — Sličnim čuvstvom boli i ljubavi kliknu i sveta Katarina Sienska: „Ja bih se stavila na vrata paklena, da svima ljudima ulaz zapriječim!“

Paljetkovanje s mojega puta.

IX.

1. Kada dodješ u danas najbogatiji, s trgovine i obrta najbujnije procvali grad njemačkoga carstva: u Köln — onda stupaš zemljištem, na koje svraćahu pomnju svoju već carevi Trajan i Konstantin. Na tlu si, gdje je vojničku svoju vještinu pokušao bio Julijan; kuda je tekla bujica seobe naroda, te iza sebe ostavila veliku pustoš. Grad je vrlo napredovao, pa i poslie Karla Velikoga, koji je Aachenu davao prvenstvo. U srednjem vieku Köln je na čelu njemačkih gradova: i svojim bogatstvom, i veličjem te ljepotom svojih sgrada, i svojom važnošću za crkvu i državu, i svojim marom za znanost i umjetnost. Rečenica bijaše, da Njemačke vidio nije, tko nije vidio Kölna! Tomu sjaju i procvatu mnogo je pomoglo, što su ovuda išli glavni putovi: iz Mljetaka i Genove preko Alpâ na Reinu, a s druge strane opet iz Novgorada preko Lübecka. Tako je Köln kao posredovao u trgovini medju istokom i zapadom. A u životu grada probija i velika težnja za slobodom. Odatlje nastadoše duge borbe i s biskupi, iz kojih izadje grad kao pobjeditelj.

2. Nu najljepši ukras grada jest značaj mu kršćanski. Vrlo rano upozna se s kršćanskom vjerom, a već u 4. stoljeću posve je kršćansko pučanstvo. Koli dubok je korjen tu uhvatilo, kaže nam činjenica, da je ovdje boravio junak skolastike Alberto Veliki, pa i angjeoski učitelj Toma Akvinski, te domišljati i dubokoumni Duns Scotus. A reformacija bijaše vatra kušnje, iz koje izadje Köln i još bolje pročišćen u vjeri. Sve se je u njem odvažno suprotnulo svakomu i najmanjemu pokušaju, ne bi li se otvorila vrata reformi. U tom se natjecali senat, sveučilište, gradjanstvo. I baš ta stalnost u vjeri katoličkoj spasila je po providnosti Božjoj crkvu u Njemačkoj.

3. Stoljetni svjedoci ove vjernosti i danas nam progovaraju mnogi krasni hramovi, kojimi Köln obiluje. Kako drugud tako su i ovdje prvi kršćani njeke poganske hramove pretvorili u crkve: hram Mart-a u kapelu sv. Mihovila; hram Venere u crkvu sv. Magdalene pokornice. Medju najstarije današnje crkve ide: crkva *sv. Gereona* na sjeveroistočnom dielu grada. Njekoć ju zvahu *ad aureos sanctos* radi ljepote i ukrasa. Životopisac sv. Annona, koji bijaše ovdje biskupom, kaže, da je crkvu dala sagraditi sv. Jelena, a podignuta je u čast ovomu dičnomu članu glasovite thebanske legije, koji je ovdje vjeru u Krista zasvjedočio mučeničkom smrću. Crkva ima krasno trulo, a u novije doba obnovljena je prema slogu (mješavina romanskoga i gotskoga) po nacrtih Essenweinsa. — Na suprotnoj strani: u jugoistočnom dielu grada drevna je crkva *sv. Severina,* takodjer iz 4. stoljeća. S prvine bijaše posvećena sv. Korneliju i Ciprijanu, a tek kasnije sv. Severinu, kada su prenesene amo moći ovoga ugodnika Božjega. I ona je u novije doba posve obnovljena, a ima prekrasan moćištnik sv. Severina. Zanimive su i trajne vriednosti mnoge slike u svetištu, u ladjah, u sakristiji, većim dielom iz života sv. Severina. Na grob sv. Severina, kaže legenda, dolazili bi stari gradjani svaki tjedan, da mu se preporuče za cielu nedjelju. — U drevno doba bijaše i sv. djevicam podignuta crkva, a današnja basilika *sv. Uršule,* što je u ističnom dielu grada, iz 12. je stoljeća. Razpoznat ćeš ju po ogromnoj kruni, što je stavljena

na vrh tornja. U sjevrnoj pokrajnoj ladji lies je od crna mramora, gdje je na pokrovcu kip svetice iz bieloga mramora, krasno izradjen dlietom *Joh. Lentza* (1659). Kraj nogu joj izrezan je golub, koji je upozorio na jedanaest hiljada djevica. Zanimivo je ovdje pogledat u „zlatnu komoricu“, gdje pokazuju komadiće krune i šibe, kojom bje Krist bičevan, za tim njeke predmete od sv. Ursule, a u krasnih moćištnicih (124) sv. moći mučenica: Ursule i drugarica njezinih. Mene je u ovoj crkvi razdragao i pogled na čedno vladanje mladeži školske kod sv. mise, kojoj su pravi uzori učitelji njezini.

4. U jugoistočnom prikrajku crkva je *Sv. Kuniberta,* najmladja crkva u gradu romanskoga sloga iz prve polovice 13. vieka (1226—1247), basilika sa dvie popriečne ladje. U ponutrici naći ćeš više umjetninâ iz 13. vieka, poimence u svetištu krasne bojadisane prozore. Ulaz i tornjevi s istočne strane obnovljeni su u novije doba (1869. i 1877.). — Odavlje možemo na obalu rieke, pa pravcem zapadnim uz vodu, da se skoro svratimo u crkvu *Sv. Martina,* krasnu po Essenweinu obnovljenu i bojadisanu basiliku iz 12. vieka (1172.). Na pobočnih žrtvenicih liepi su kipovi: Bl. Gospe, dva angjela, sv. Martina, sv. Elipija, sv. Brigite, što ih je 1848. izklesao K. Hoffmann u Rimu. Zanose te i liepe slike u sjevernoj ladji: Isusa skidaju s križa od du Bois-a i Isus pred Annom od Honthorsta. — Podjemo li preko sajmišta prema zapadu a. nješto na sjever evo nas kod *Sv. Marije na Kapitolu,* koju pučanin zove „Zint Märjen“. I starinom (1049. posvećena) i oblikom (romanski slog unakriž s trulom) vrlo te zanima liepa ova kuća Božja. Tajinstveno te čustvo obuzme, kada stupiš u crkvu, te vidiš njeko neobično prelievanje boje. A ostavio je ovdje svaki sliedeći viek uspomenu na ljubav, kojom je gojio crkvenu umjetnost i na stepen, na koji ju digao bijaše. Iz 12. vieka je svetište, u kom su gotički prozori iz 13. vieka. Po stienah su slike od Steinle-a, koji je crkvu prema slogu obnovio. Podzemna crkva čuva zanimive slike na zidu iz drevne dobe, a tu je i grob Plektrude, o kojoj se govori, da je i utemeljila ovu crkvu, kaošto i znameniti ženski samostan, što bijaše uz nju sve do 1798., kada ga dokinuše.

5. Idući dalje prema sjeveru doći ćemo do sadanje župne crkve *Sv. Petra,* U najnovije doba (1890—1892) vrlo je liepo obnovljena ova basilika na tri ladje. Na glavnom je žrtveniku slika *Rubensova:* Petra razpinju, koju broje u njegove najljepše radnje. Obično je slabom kopijom prikrivena, ali ju crkovnjak rado pokaže za $1^1/_2$ mk. U svetištu su bojadisani prozori iz 16. vieka (1528—1530), a zanimivo je pogledati i krstnu kapelicu, gdje je liepi žrtvenik iz drva. — Tu je posve blizu i crkva *sv. Cecilije* iz 10. vieka, u kojoj je njekoć biskup Kölna na Božić drugu svoju misu čitao, radi česa se je njeko vrieme i slutilo, da je to najprije bila stolna crkva. — Pravi ures Kölna jest crkva *sv. apostola,* do koje ćemo odavlje brzo doći preko novoga sajmišta. Osnovao ju je nadbiskup Pilgrim. Danas nam se ukazuje kako je 1875. obnovljena, a vidimo u njoj tragova iz 11., 12. i 13. vieka, jer je mnogo patila od vatre, te višeput obnavljana. Najljepši joj je ures osmokutno trulo sa trostrukom kornižom. Uz ovu crkvu podiglo je slobodno zidarstvo svoju ložu, a smjerom zapadnim došli bismo do crkve *sv. Pantaleona,* koja danas služi vojnikom, a upotrebljuju ju i „staro-katolici“. U njoj se dižu spomenici onim junakom, koji su pali u bojevih 1864., 1866. i 1870/71.

6. Sve ovo dakako da daleko nadkriljuje *stolna crkva,* koja kako je u jednu ruku dika i ponos grada, tako je i svjedok velikoga oduševljenja za vjeru, za Boga. Na brežuljku, gdje se ona danas ponosno u vis diže, bijaše nekoć stolna crkva sv. Petra. U nju je zalazio Karlo Veliki, a po njegovoj zapovjedi bijaše ukrašen glavni žrtvenik dragim kamenjem. Drevna ova stolnica nije se mogla u 13. vieku mjeriti s mnogimi domovi Božjimi, što ih u ovom gradu podiže pobožnost vjernika. Stoga je već tada (1248.) kaptol zaključio, da valja graditi novu crkvu, koja će sve druge nadkriliti. U početku jedva se i slutilo, kakovo li će djelo izaći na vidjelo. Umjetnici su ovdje razvijali svoje Bogom si darovane vrline, te danas vidimo divno procvali cviet iz slabih pupoljaka, što nam se u prvom početku prikazuju. Graditi počeše svetište; u 14. vieku gradiše i popriečnu ladju, a u 15. vieku digoše i južni toranj toliko, ter mogoše u nj smjestiti zvonove. Početkom 16. vieka metnuše privremeni krov nad srednjom ladjom; a 17. vieka prestade svaki rad. Tako bijaše, dok providnost Božja ne posla Njemačkoj žarko srce i zlatno pero Josipa Görresa. U družtvu Sulpicija Boisserée-a potače on pitanje o daljnjoj gradnji i tako oduševi on za to javno mnienje

u Njemačkoj, te mu se u brzo odazvala i sama nekatolička vlada, smatrajući dom spomenikom njemačkoga genija. Godine 1823. počelo se opet raditi, dok na 15. oktobra 1880. ne bje crkva predana bogoslužju 632 godine iza kako je položen temeljni kamen.

7. Crkva je gradjena u obliku križa. Duljinom imade pet ladja, a popriečno tri. Svetište je okruženo nizom krasnih kapelica (8). U njih ima preliepih spomenika raznim pokojnikom, medju kojimi je ponajljepši u kapelici sv. Ivana nadbiskupu Konradu Hochstadenskomu. U kapelici Sv. Trijuh Kralja bijahu sv. moći njihove do 1864., a pred tom kapelicom pohranjeno je srce francezke kraljice Marije Medici, koja je u Kölnu umrla (1642.) Krasna je i kapela bl. dj. Marije, gdje je Overbeckovo Uznešenje bl. dj. Marije. U svetištu liepe su stolice, umjetnička rezbarija iz srednjega vieka, a stiene su pokrivene sagovi, što su ih vezle gospodje ovoga grada, a prikazuju nam apostole, razne svetce i apostolsko vjerovanje. Ovdje nas zanima i grob velikoga nadbiskupa *Ivana Geissela* († 1864), čije vladanje spada sigurno u najznamenitija u cielom dugom (1700) životu ove nadbiskupije. Kad stojiš na njegovu grobu, razvija se pred tobom onaj neumorni rad, kojim je nastojao, da podigne crkvenu stegu, da u puku i svećenstvu razbudi crkveno osjećanje, a nada sve, da čistu drži istinu sv. vjere. Sjećaš se tu njegova mara, kako da si valjano uzgoji svećenstvo, radi česa diže dječačka sjemeništa u Speieru, Neussu, Münstereifelu. Vjeran kralju i domovini ustajao je ovaj junak na obranu svoje zaručnice vazda i proti svakomu.

8. Iz ovoga kruga kapelicâ unići ćemo u riznicu. Najznamenitija umjetnina jest moćištnik Sv. Trijuh Kralja. Izradjen je u obliku crkvene ladje s pokrovcem, a obložen krasno izvajanimi pločami od zlata i pozlaćena srebra. Djelo je iz konca 12. vieka (1190—1200), a u njem su danas glave ovih ugodnika Božjih, svaka okrunjena viencem od zlata, dočim su im imena na ploči složena iz rubina. Tu je i moćištnik sv. Engelberta, sav od pozlaćena srebra. U ormarih uz zid smještene su druge dragocjenosti, medju kojimi spominjem 7·5 kg. težku, od pozlaćena srebra pokaznicu, koju pokloni crkvi papa Pio IX. Ima raznih biskupskih palica, križeva, prstenâ, krasnih darova pruskoga kralja Friderika Wilhelma III. — Do sakristije je i kaptolska dvorana, te knjižnica, u kojoj imade dragocienih rukopisa, od kojih su njeki iz 7. vieka. U dvorani je na žrtveniku ploča, koju je posvetio Alberto Veliki, a po zidovih su slike za crkvu zaslužnih nadbiskupa, medju njimi i kardinala Geissela. U samoj sakristiji krasno je svetohranište od kamena, koje broje u ponajljepše umjetnine, što ih ima crkva.

9. Izadjemo li odavlje, evo nas najprije u popriečnih ladjah (3). Tu su sa sjeverne strane orgulje, gradjene 1592., a popravljene 1842., koje, kako ja barem mislim, ni oblikom, ni zvukom ne odgovaraju velebnosti cieloga doma Božjega. Nad ulazom, što je s ove strane, ogroman je prozor, stavljen kao spomen kad je imenovan nadbiskupom Ivan Geissel. Nasuprot ovomu prozoru, nad južnim ulazom, dar je cara Wilhelma I., a s te je strane i prozor Görresov, gdje vidimo ovoga za crkvu prezaslužnoga muža, kako u plavoj mantiji, u odielu, kakovo nosi filozofski fakultet u Münchenu, kleči pred Bogorodicom. I u pokrajnih ladjah zanose ti oko krasni bojadisani prozori. Na sjevernoj strani (s lieve, kad unidješ) prozori su drevni, iz XVI. vieka (1507—1509), što ih pokloniše njeki nadbiskupi i grad Köln. Prikazuju nam razne sgode staroga i novog zavjeta. S južne strane novija su djela; darovi odličnih, visokih osoba, medju kojimi je i kralj Bavarski Ludovik I. Krasna su to djela, samo što nije u njih provedena jedinstvena misao, kako je to u našoj Sarajevskoj prvostolnici, te kako će biti i u Brnu. Kad unidješ u crkvu kroz zapadni ulaz iznenadi te duljina (135 m.), širina (61 m., a u popriečnoj 86 m.), pa ona šuma vitkih pilova (56), koji se viju u bajnu visinu (do 40 m.), a na koje se oslonio još viši svod (do 60 m.). Umjetno prepleteni lukovi zanose ti oko, te ih jedva okom pratiti možeš.

10. Tko hoće, da potanje razgleda svu gorostasnost gradje, valja da dodje na triemove, koji su oko ciele crkve. Ulazi se u nje s vana kroz podporanj do južnoga ulaza. Triemovi su s vana i s nutra. Nutarnji u visini od 47 m. prikazuju vitkost pilova, razgranjenost svodova, a možeš odavlje i bolje uhvatiti sliku od mnogih pojedinosti. Vanjski s raznih visina prinose nam sad ovaj sad onaj vidik na grad i okolicu, pa na onaj bezbroj podporanja. U jugozapadnom tornju je staro zvono (Gratiosa), te novo (carsko zvono) težko 545 centi, saliveno iz 22 topa, što su zaplienjeni u ratu od 1870./71., a darovao ih car Wilhelm I. Na cielom svietu jedno je još samo veće zvono:

na Kremlu u Moskvi (3800 centi). U tom je tornju i sat posve onakav, kakav i kod nas, iz Manhardtove tvornice u Münchenu. I još više se možeš uzpeti na južnom tornju, do visine od 97 metara, odkle je ponajljepši pogled, jer ti je pod nogama sav grad i krasna mu okolica, pa riekom Rajnom prema sjeveru hitiš k Düsseldorfu, u novije doba bujno procvalom gradu, koji hoće da se u umjetnosti takmi s Münchenom, a na zapad bludi oko prema Aachenu, kamo ću skoro krenuti.

11. Uz ove krasote ugodno te se dojimlje u crkvi mir i red, što traje doklegod ne svrši služba Božja. Do 10 sati zabranjeno je crkvom hodati i razgledavati, a tko bi zaboravio na tu zabranu, sjetiti će ga odmah „švicar" stolne crkve: poslužnik, odjeven u dugu crvenu haljinu, s kapom na glavi, poput kamilavke naše braće nesjedinjene, a štapom u ruci, kojom od časa do časa udara o pod. Čim pako služba Božja mine, eto ti „švicera" s ulaznicami u ruci, koja će ti za 2·5 marke otvoriti svuda vrata, i svagdje ćeš naći tumača, koji su ujedno na triemovih i u tornju potrebni vodje. U ostalom ne dosadjuju ovdje tumači, kako po Italiji, jer su, kako mogah razabrati, stalno kod crkve namješteni, te imadu i svoj stalan kruh, od stalno odredjenih ulaznica, što ih kupiti valja, ako hoćeš sve da razgledaš. Dadeš li im još štogod, primiti će, al ne traže. Pošto obično puštaju na toranj, kada ih se više pribere, pojedinca onda ovakovi darovi ne ugrizu odviše.

12. U blizini stolne crkve još su njeke, koje ću spomenuti: *Crkvu Isusovaca* u slogu njihove, poznate renaissance, koja je 1629. dovršena, a u novije doba veoma liepo obnovljena. Krasan je strop, divni lukovi nad pilovi srednje ladje, a u lievoj pobočnoj ladji je *Rubens-ova* slika: Pavao III. potvrdjuje družbu Isusovu. Čuvaju ovdje više dragocjenih uspomena na velikoga utemeljitelja družbe, sv. Ignatija Loyolskoga: jedno odielo, vrlo vjernu njegovu sliku i velik mu rukopis. Do crkve je sjemenište za svećenike, njekoć glasovita katolička visoka škola, koja nam je dala i glasovitoga mandarina, Isusovca Schalla. — Ne daleko je crkva *sv. Andrije* iz 12. i 13. vieka. U ponutrici više toga sjeća nas na Alberta Velikoga. Uz novi gotski žrtvenik od Statza, u prvoj pobočnoj kapelici s desne u ormariću u zidu čuva se naramenica i misnica njegova, a na žrtveniku Makabejaca (u južnoj poprieċnoj ladji) uz moćištnik njihov od 1859. počivaju i ostanci ovoga najvećega učenjaka u srednjem vieku, kamo su prenesene iz crkve Dominikanaca, u ovom stoljeću srušene. Crkva *Minorita* mila nam je osobito radi dva častna groba: Iza velikoga žrtvenika grob je velikoga učitelja crkve Duns Scotusa; a pred žrtvenikom sv. Josipa čedan napis: „Ovdje počiva Adolf Kolping i prosi milostinju molitve" — doživlje nam u pamet ovoga otca katoličkih djetićkih družtva. Na ovom grobu ne možeš se oteti misli, kako čvrsta, odvažna volja, ustrajan, cilju shodan rad i u slabašnom tielu može čudesa stvarati. Kolike nebrojene duše spasene su od sigurne pogibelji, od vječne propasti marom skromnoga kapelana, a njeko vrieme ravnatelja ove liepe crkve.

13. Kada stupaš ulicami ovoga grada, moraš pomisliti osobitom ugodnosti na glasovite samostanske škole, koje su u 13. i 14. vieku prvenstvo vodile u cieloj Njemačkoj. Dominikanci su rano osnovali ovdje visoku školu, koju je vanredno proslavio češće već spomenuti Alberto Veliki, taj miljenik Gospin, pa nedostižni mu učenik sv. Toma Akvinac. Taj procvat njihove škole potače i Minorite, te pozvaše amo (1301) najučenijega i najoštroumnijega učitelja svoga reda, Duns Scotusa, iz pariškoga sveučilišta. Kako je ustao proti sustavu sv. Tome, bijaše navala učenika tolika, te se jedva smjestiše u velikoj samostanskoj dvorani. Njih su izmienili kasnije u 16. vieku Isusovci, koji preuzeše i sveučilište, da ga dignu iz nizine, na koju spalo bijaše.

14. Od zgrada, svjetovnim svrham posvećenih, spomena su vriedne iz najnovijega doba: veličanstveni središnji kolodvor, sgrada za poštu, za pravosudje. Zabavi služi „Gürzenich", sgrada sagradjena još 15. vieka (1441—1452), a obnovljena u našem, gdje ima više velebnih dvorana, gdje se drže razne pjevanke, igranke, a u prizemlju je bursa. *Viećnica* je sagradjena na osnovu rimskoga praetorija, a kapelica, što je na viećničkom trgu, rabe danas „starokatolici". Umjetnine razne vrsti smještene su stranom u nadbiskupskom, stranom u Wallraf-Richartzovom, a stranom u muzeju za umjetnost i obrt.

15. U samom gradu velika su smetnja uzke, vijugaste ulice. U novije doba radi se o tom, da se prošire, te ih imade već liep broj takovih. Ljepši dio grada, prema današnjemu ponimanju diže se ondje, gdje bijahu prije utvrde, koje su 1881.—1885. odmaknute. Tu je veličanstvena ulica,

koja se u polukrugu vinula oko cieloga grada. Uz nju su i liepa šetališta: pučka bašća na zapadu, gradska bašća na sjeveroistoku, a na jugoistoku carska bašća, pa Flora i botanička bašća.

16. Köln je sielo nadbiskupije, u kojoj u vinogradu Gospodnjem djeluje oko 1600 svjetovnih svećenika. Broj redovâ, koji su njekoć toli bujno ovdje cvali, danas je znatno pao, jer davno i davno već piri vjetar, koji ih uništuje. Imade ipak u nadbiskupiji 12 mužkih uz 183 ženska samostana. Od mužkih djeluju Franjevci (3), Dominikanci (1), Trapisti (1), Aleksijanci (4), koji se bave umobolnimi i proti kojim se u ovo zadnje doba digla zaglušna vika, ali na osnovu stranom zavisti, stranom nepromišljene naglosti, Trećoredci sv. Franje (1), Milosrdna braća (1). Od ženskih samostana imadu ih u većem broju: Milosrdnice sv. Karla Boromeja (12), Službavke Kristove (43), Siromašne sestre Sv. Franje (24), Milosrdne sestre sv. Vinka (10), Milosrdnice sv. Elizabete (10), Milosrdnice sv. Augustina (20), Franjevke vječnoga klanjanja (10) i druge. Broj katolika približio se i 2. milijunu, dočim inovjeraca ima do 800.000. I tako se sadašnjost grada dostojno niže o slavnu prošlost, koju ti potvrdjuje i ta okolnost, što ćeš u crkvah vazda naći pobožnih duša, ma u koje doba dana došao. Pobožnost prema blaženoj Gospi duboko je uvriežena u srca vjernika, pa ih vidjeh svuda, kako i u kasno doba kleče pred mnogobrojnimi kipovi Žalostne Majke Božje, pred kojimi kršćanska pobožnost neprekidce pali uljenice i svieće. Ja sam željno amo došao, da budem tu baš na praznik Uznesenja Gospina. Radovao sam se, da ću čuti pjevanje mješovitoga pjevačkoga sbora stolne crkve, koji slovi s vrstnoće svoje. Ali me već putem upozoriše, da mi je jalovo radovanje, jer je ovdje ova svetkovina prenesena na sliedeću nedjelju. I bijaše tako, ter sam se morao zadovoljiti s drugimi užitci duše, kojih u ovom gradu imadeš baš na izbor.

Viestnik.

Naša domovina.

(Dom kaptola Vrhbosanskoga) Liepi dani mjeseca srpnja poslužiše gradnji vrlo povoljno, te ima nade, da će do dva mjeseca jedna i druga sgrada posve svršena biti. Pročelje doma za presv. gospodina nadbiskupa prikazuje se već sada vrlo kićeno, a ciela sgrada biti će ukras grada, te nov dokaz vještine našega arhitekta g. Josipa pl. Vancaša i graditelja g. Ivana Holza.

(Promjene u nadbiskupiji.) Namješteni su kao duh. pomoćnici: Fra. Rafo Barišić u Kraljevoj Sutjesci; fra. Mirko Šerkić u Novom Šeheru; fra. Ivo Ćosić u Rami.

(Darovi). Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Dobročinitelji u Moravskoj po g. Iv. K. 1205 for. 30 nč.; njeki članovi bratovštine Presv. Srca Isusova u Mitrovici 6 for. Zahvaljujući srdačno plemenitim dobročiniteljem, preporučamo toplo svim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — *Petrov novčić:* Vareš 37 for.; Sutjeska 18 for.; Dželilovac 2 for.; Zovik 2 for. 20 nč.; — Za *potresom postradale Slovence.* Zovik 4 for.; Uzdo 2 for.: Bugojno 8 fr.; Pećine 2 fr. 29 nč. — Za *sv. grob* u Jerusalemu: Uzdo 3 for.

Cislajtanija.

(Naše oružje proti neprijateljem.) Vrlo radini i poduzetni sin sv. Ignacija O. Abel, koji ima nepobitnih zasluga, što se u Beču u svih krugovih razbudjuje kršćanski život, bijaše na čelu velikomu hodočašću, što ga upriličiše katolički muževi Beča u glasovito proštenište Marijino „Maria Zell.“ Tom sgodom rekao je mnogu liepu, a mi ćemo od tih mnogih donieti jednu, kojom nas poučaje, kako treba katolik da se danas bori proti neprijateljem. Ocrtav najprije neprijatelje sv. vjere i crkve, a medju njimi osobito tajne družbe, evo, kako nas upućuje na borbu. Prvo sredstvo i oružje jest, *da otvoreno i uztrajno izpoviedamo svoju sv. vjeru.* Kad neprijatelji naši svoju nevjeru tako na javu iznose, nam se mogu javno rugati, bilo u novinah, bilo u saborih, kad se oni mogu izsmjehivati našoj sv. vjeri, onda ne znamo, zašto da i mi ne bi javno ustali na obranu naše vjere. Drznu li se prevratnici, da se javno dižu proti državi i kruni, zašto da mi domoljubi javno ne ustanemo za našu domovinu i vladaoca? A kad je domoljubom dozvoljeno, da ustanu javno i slobodno na obranu toga, zašto da ne ustanemo mi katolici na obranu naše vjere? Javno izpoviedanje vjere, to je kršćanstvo u životu. Životom pako kršćanska obitelj jest ona, gdje otac, majka, djeca svetkuju nedjelje i praznike sv. misom, uzdržavaju se od mrsnih jela i poste u odredjene dane, primaju sv. sakramente, osobito u uzkrsno vrieme. Mladi njeki grof putovao je željeznicom kroz protestansku Prusku. Iznenada kazati će otcu: „Otče, danas još nisam molio svoju krunicu.“ Tada ju izvadi i izmoli u željeznici. Ovako valja da kršćanstvo počme već u životu djeteta. Sretan grad, sretno selo, gdje se opaža kršćanski život u cieloj obitelji, u svih njenih članovih.

Drugo oružje je *štampa*. Ovo je glavno oružje u rukuh naših neprijatelja. Štampi valja pripisati, da nam se je puk najednom promienio počam od 60. godinâ. Ne reci nitko, da to valja zahvaliti školi. Na žalost ni jedno pitanje, uz financijalno, ne stoji toliko pod uplivom štampe i tako zvanoga javnoga mnienja, koliko baš školsko pitanje i osobe školske. Za to je velika dužnost kršćana, da podupiru samo svoju štampu, te joj pomognu da se razvije. Treće je oružje *družtveni život,* pri čem ne valja zaboraviti naročito siromahe. Medju najplemenitija takova družtva spada družtvo sv. Vinka, koje valja potražiti, pa će svatko u tom družtvu biti uzgojen za pravoga kršćanskoga muža. Osobito preporuča Marijanske družbe, kakovih imade u Beču: za trgovce, za obrtnike, za gospodu, za sveučilištne gradjane, za mladiće, za radnike i t. d. Da budemo podpuni kršćani, treba da se prema stališu okupljamo. Onda ćemo biti David, koji će sa svojim Goliatom obračunati. Prvi dakle i poglaviti cilj neka nam je: budimo kršćani životom! Uz ovo trostruko oružje dolazi *blagoslov Božji.* Što mi sami ne možemo izvojevati, možemo to izprositi od Boga, po zagovoru presvete Majke naše, presvete Bogorodice.

Belgija.

(Sv. Otac belgijskim biskupom.) U apostolskom pismu od 18. jula o. g.: *Permoti nos* govori sv. Otac o socijalnom pitanju, koje se medju katolici živo razpravlja, a govori s toga, da umiri uzbudjene duhove. Pitanje samo po sebi vrlo je škakljivo, a u Belgiji povezano s osobitimi težkoćami. Sv. Otac već je prije o tom pitanju razvijao nauku kršćansku, pa je ona doniela ne malo plodova. Imade ih i u Belgiji, gdje se mnogo radilo na uredbah socijalnih, ali ipak ne toliko, koliko se moglo očekivati gledom na izvrstnu sposobnost zemlje i naroda. Zaprjeka je u tom, što u dobroj dakako nakani jedni su prionuli uz ove, a drugi uz one nazore, te ih se čvrsto drže. Usljed toga naime ne ima tolike koristi, koliku se moglo očekivati, a štetovalo je i jedinstvo katolika. Ovaj prizor nesloge, medju katolici Belgije nješto nova, odkle ne može doći sreća, boli sv. Otca. Ta oni su prije vazda pokazivali, kako su srcem složni, što se preliepo pokazalo u školskom pitanju, radi česa i jest ta stvar tako se razvijala, kako traži dostojanstvo vjere i potreba mladeži. Biskupi vide dakle i sami, kakova pogibelj prieti njihovomu stadu od te nesloge u privatnom i javnom životu, pa kako je nuždno, da se bolest lieči. Znajući sv. Otac, kako oni revnuju, da se sloga uzpostavi i učvrsti, za to ih pozivlje na taj za biskupe toli častan i svet posao, a da će uspjeti, zalog je ono štovanje, koje biskupi u toli obilatoj mjeri uživaju u svojoj domovini. Najbolje će biti, pa im to sv. Otac i preporuča, da se što prije sastanu, a u tom sastanku da izmiene nazore, te će naći i sredstva, kako da se pitanje rieši. Pitanje bo imade više strana. Odnosi se ono doduše na vanjska dobra, ali je u osobitom savezu sa vjerom i ćudorednošću. Odnosi se na državno zakonodavstvo, ali upliviše i na prava te na dužnosti svih stališa. Čim se pako u praktičnom životu primiene načela evangjeoske pravednosti i ljubavi, u dodiru su odmah s mnogovrstnimi privatnimi probitci. K tomu dolaze u Belgiji još posebni odnošaji obrta i trgovine, gospodara i radnika. To su zaista važni predmeti, da o njih biskupi viećaju, a sv. Otac rado će im priteći svojim savjetom. Nakon viećanja laglje će biti, da u svojih biskupijah dadu ljudem shodne upute. Nu sredstva, što će ih poprimiti, neka uz pomoć vriednih gradjana poprime tako, te će se moći svuda u zemlji kod katolika upotrebiti, da tako jedno bude izhodište djelovanju katolika, jedinstven mu pravac, neka usljed toga bude uvaženo a i jako, pa će onda donieti sigurna i trajna ploda. To će biti pako samo onda, ako se katolici odreku svojih osobnih nazora, te porade samo o onom, što je na obću korist. Neka najme nastoje, da vjeru svak cieni, te da onda uzmogne svoje plodonosno djelovanje razvijati u državi, u obitelji, u gospodarstvu; da prema kršćanskomu ćudoredju sklad nastane medju ugledom države i slobodom, pa da zemlja bude mirna, prosta od prevrata; da se državni zakoni, naročito glede škole, poprave; da se podigne obrt i trgovina, naročito pomoćju družtvâ, kojih je u Belgiji u svako doba mnogo bilo, a željeti je, da se još umnožaju pod okriljem dakako i uz blagoslov vjere. A važno je još i ovo: valja se s dolikujućim počitanjem podložiti uzvišenim odlukam Božjim, koji je u zajednici roda ljudskoga ustanovio razlikost stališâ, a medju njimi njeko izjednačenje, koje proiztiče iz njekoga prijateljskoga sporazuma, tako te niti se radnik ogrieši o poslušnost i pouzdanje prema svomu gospodaru, niti ovaj opet o pravednost i pažnju prema onomu. U ovih glavnih točkah stoji obće dobro, te se valja truditi, da se polučе. Na taj način ima uspješnih sredstva, da se olakša život na zemlji, a ujedno da se steku zasluge za nebeski život. Porade li katolici revnije ob ovom kršćanskom družtvenom poredku, a svojim mu primjerom podadu jakosti, onda će se tim prije izpuniti nada, da dodju do uvidjavnosti i da potraže, neka ih crkva štiti i ravna oni, koji su zavedeni lažnimi nazori i varavimi nadami, pa se odmakli od prava. Neće biti ni jednoga dobroga katolika, koji se ne bi pokorio uputam biskupa, jer svaki znade, da su najbolje reforme onda trajne i od velike koristi, kada se uvedu malo po malo i umjereno. Zlo je danas tako veliko, te se ne može odgadjati liek, pa za to sv. Otac drži, da se mora odmah poraditi, kako bi se duhovi umirili. Neka dakle biskupi u ime sv. Otca opomenu katolike, da već sada prekinu svako prepiranje o tih pitanjih bilo to u skupštinah ili u novinah i takovih spisih, pa neka se nitko ne ugne sudu zakonite vlasti. A onda neka

svi u bratskoj slozi i koliko je moguće pomnjivije s biskupi uzrade, da se poluči cilj; u čem neka svećenstvo prednjači, jer je njegova poglavita dužnost, da budu oprezni prema novim nazorom, da srca vjerom ublažuju i izmiruju, te ih sjećaju na dužnosti kršćanskog gradjanina. Sv. Otac ljubi belgijski narod i skrbi se za nj, a i on je već u mnogo sgoda pokazao, da ljubav uzvraća. Stoga je sv. Otac siguran, da će i ove opomene i savjeti biti spremno prihvaćeni, jer neće dopustiti, da neslogom svojom podkapaju vjeru. Neka radje složnimi silami porade proti zabludam socijalizma, od koga, kako je poznato, dolazi najviše zla i štete. Jer on poduzimlje uviek nove navale proti vjeri, drma božanskimi i ljudskimi pravi, te vazda radi o tom, da se odstrane dobročinstva evangjelja. Svi dakle, bez razlike stranaka moraju uprieti, da se bore za kršćansku istinu, pravednost i ljubav, da se u velike zanesu za probitke Boga i domovine, a uslied toga procvasti će javno blagostanje i sreća.

Prosvjeta.

— *Put k savršenosti kršćanskoj* ili *Treći svjetovni red sv. Otca Franje Asižkoga.* Od o. Ignacija Strukića franjevca. Knjižica obsiže 23 arka u 16-ni ili 728 strana. Ciena joj je u fino platno ukoričenoj 50 nč., dočim ima još finijih korica od 60, 70, 90 nč., pa i do 1 for. Iz toga se uvidja, da je knjižica znatno povećana (za 9 araka), više nego što bješe u početku oglašeno. Prema tomu je, naravno, morala i ciena knjižici nešto poskočiti. Ova je knjižica za sve kršćane udešena, dakle ne samo za članove 3 reda. Osobito je nuždna priručna knjižica upraviteljâ 3. reda. Ciena je tako odmjerena, da se samo uvez i tiskarski troškovi uzmognu namiriti. — Sve naručbe treba slati ili na samoga o. pisca u Sarajevo ili na upravu Dioničke tiskare u Zagreb. Treba naznačiti, kakvu tko vrst uveza želi imati. Ona p. n. gg., koja su još prije knjižicu naručila, dobit će ju možda još ovoga mjeseca. U knjigovežnici se zato živo radi. Preporučamo ju svojim prijateljem.

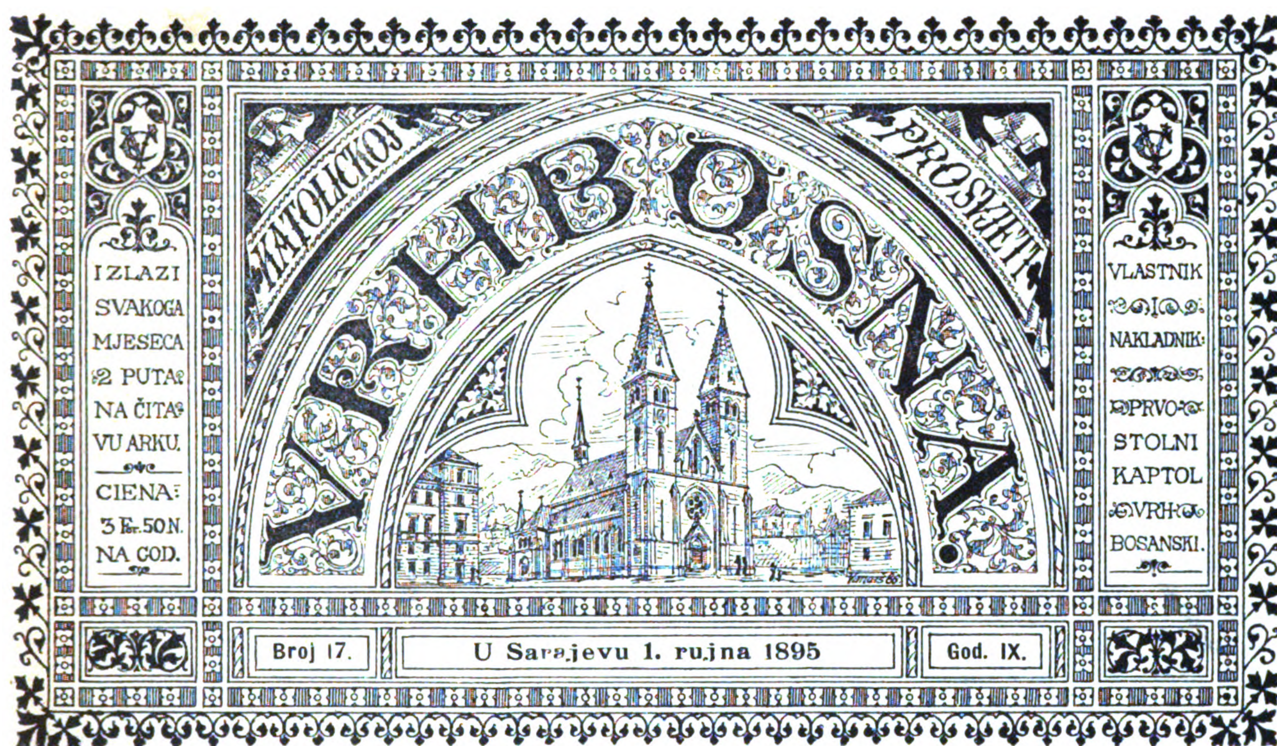
— *Kršćanska kćerka.* Ovaj molitvenik izradio je preč. g. dr. *Martin Stiglić* po trideset i petom izdanju Don Boscova molitvenika „La figlia cristiana“, o kom kažu stručnjaci, da je jedan od najboljih molitvenika, uzor-molitvenik. Molitvenik udešen je tako, da će se njime sa korišću moći služiti i mlagje i odraslije djevojke, a razlikuje se od drugih molitvenika osobito u tom, što u njem osim molitava i crkvenih pjesama ima mnogo liepih pouka djevojkam. Molitvenik obuhvaća 320 strana, te je odobren preč. nadbiskupskom oblašću Zagrebačkom. Format mu je malen, dug je (s koricami) 11 cm. a širok 7 i pol cm. Dakle baš onakav, kakvog si djevojke osobito žele i najviše traže. Tvrdo i vrlo ukusno vezan stoji samo 30 nč. a s poštarinom 33 nvč. Naručbe prima i odprema tiskara Antuna Scholza, Zagreb (Margaretska ulica 6.)

— *Pjevnik* (Cantuale) sbirka crkvenih popievaka za orgulje, sabrali, uredili i izdali *Karlo Kindlein* prebendar prvostolne crkve i *Vatroslav Kolander* organista prvostolne crkve. Tiskom *Antuna Scholza* u Zagrebu 1895. Omašna knjiga sa 432 strana u jednom svezku quart-formatu izašla je ove dane i sadržava sistematički po sadržaju i crkvenoj godini poredane crkvene popjevke, predigre i sve obrede sa potrebitimi uputami za orguljaše. Tako najprije dolazi — *Asperges me,* zatim *Mise* za svako vrieme 26, prije i poslie propovjedi i nauka. Popjevaka za svako vrieme 29; o presv. oltar. sakramentu 22; Adventskih 10; Božićnih 27; Korizmenih 20; Obredi velikoga tjedna sa mukom Isusovom na Cvietnicu i vel. Petak; Uskrsnih 15; Obredi za blagosivanje usjeva i prosnih dana; za Spasovo 3, Duhove 6, Trojstvo 3, Srce Isusovo 6, Marijanskih 62; Svetačkih i prigodnih 32; zadušnih 6, Requiema 4, Obredi kod pokopa odrasloga i djece, Litanije i predpjevke. Djelo ovo dobro će doći orguljašem po svih Hrvatskih biskupija, jer sadržaje popjevaka iz svih krajeva Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Istre i t. d. Knjiga stoji tvrdo $^1/_2$ kože vezana 7 for. 80 nč. poštarinom i odpremom 50 nč. više i pošilja se *uz točnu oznaku naručitelja i pošte, samo uz poštansko pouzeće ili unapred priposlani novac.* Naručbine prima za sada nakladna knjižara *Antuna Scholza* u Zagrebu, Margaretska ulica br. 6.

— Izišao je liepo uredjen *Ljetopis* Djela sv. Djetinstva Isusova u biskupijah Senjskoj i Modruškoj, što ga izdaje družtvo sv. Dejetinstva u Kraljevici. Sadržina je prebrana i zanimiva, te će ljubav k ovomu Djelu još više razbuditi u onom dobrom narodu, koji se je već do sada baš liepo odazvao pozivu, kako razabiremo iz iskaza prinosa. Dao Bog, te se i u drugih biskupijah razbudi bolje i bolje ljubav za ovo prezaslužno Djelo.

— Opetovno već spomenusmo, kako veleč. O. M. Gattin, Isusovac u Kraljevici (Hrvatska) izdaje malešne knjižice sa slikom Presv. Srca Isusova, kojimi se mnogo širi ova prenježna pobožnost. Sada je izdao: *Pričest svakoga prvoga petka u mjesecu,* a stoji komad *samo* 2 novč. Preporučamo ju vrlo veleč. župnikom, katehetam i svim prijateljem ove pobožnosti. Naručbe valja slati samo spomenutomu veleč. Otcu u Kraljevicu, gdje je i pošta.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Zagorke.

Sa Cesar-grada.

> Tvoj je izgled vilinsko čaranje,
> Koje srca radošću napaja;
> Naših vila ti si mirno stanje,
> Prava slika zemaljskoga raja.
>
> *V. Vezić.*

agorje divno, miljenče Božjih ruku,
Kako si krasno čarom se obavilo;
S razdrte kule starinskog Cesar-grada
Opojen duh mi vilinsko diže krilo,
Da ti se čudi gledajuć čare tvoje:
Kako si divno, Zagorje milo moje.

Zapeklo sunce — kamen se ko da žari,
Daleko širom ljudsko mi siže oko:
Guste u okrug do neba sižu gore,
Kamo se digo junački samo sokô;
Zagorac tamo uzdigo crkve svoje —
Po tom si divno, Zagorje milo moje.

Proplanci tvoji sagom su obaviti,
Što ga Božanska kitila samo ruka;
Po njemu širom kao zvijezde s neba
Proviru kuće zagorskog prostog puka —
Iz njih si pjeva slobodno pjesme svoje:
Divno si, divno — Zagorje milo moje.

Dolovi tvoji s ovoga kršnog visa
Sliku mi daju pučine uzburkane;
Valovi na njoj silu na izmjen slika
Duši za naslad vilinske daju hrane,
Do neba da se digne i slatko poje:
Krasno je, Bože, Zagorje milo moje,

Eno se u dnu vrletne ove gore
Uvukla Sutla dolinom Zelenjaka;
Slovenske krši primakle grudi svoje,
Bratska i ovdje ljubav nas zbliži jaka,
Iz nje se ragja priroda poput raja —
Divnijeg, Bože, ne ima više kraja.

Krasno si — krasno, Zagorje milo moje —
Doseći okom — niti se pjesmom može
Opjevat svu milinu i svu krasotu,
Kojom te kiti Svemožni vječni Bože;
Raju zemaljskom lice je slično tvoje —
Divno si, divno — Zagorje milo moje.

Ante Jagar.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

13. Čudesa naravi i milosti.

1. Krist je obećao zaručnici svojoj, da će s njom biti do konca svieta. Na mnogo načina pokazuje on tu svoju prisutnost, pa i čudesima, što se u njoj dogadjaju. A orudjem svojih čudesa odabire on, najobičnije, ljude, koji u priprostosti srca svoga dolaze k Njemu, te svom dušom svojom traže u životu svomu samo Njega i Njegovu slavu. Preko njih hoće On da pokaže, kako je u crkvi Njegovoj obilje nebeskih darova, kako ona poput kraljice sjaji zlatom, neka ju ljudi laglje upoznaju i srdačnije uz nju prionu. Čudo pokazuje, da je Bog neograničeni gospodar svieta; a što baš sveti ljudi imadu toliku moć i nad silami naravi, izljev je one prvobitne pravednosti čovjekove, do koje su oni došli pokorom i čistoćom života svoga. Kad čovjek postane posvemašnji gospodar sama sebe, zagospodovat će opet i naravi. Neznanje i lahkoumnost hoće da preko čudesa prodje, ali proti razumu, proti činjenicam, svemožnosti Božjoj zar može tko uspjeti?

2. I naš župnik dobio je takovu moć od Gospodina, ali ju je on krio. Više je želio čudesa duševna nego tjelesna, pa je za ona i molio svoju „malu sveticu:“ sv. Filomenu. Ali ipak dogodilo se po njem i čudesa tjelovnih. Mi ćemo njekoliko samo dogodjaja spomenuti. Oružnik njeki, udovac, imadjaše jedinca sina od šest godina posve uzeta, te ni hodati mogao nije. Plaća slaba nije mu dopuštala, da drži slugu, koji će diete njegovati. Srećom, imadjaše vjeru, i ta mu pomože. Pomisli, da u Ars-u potraži pomoć. Ljudi mu se čudili, kako će on k Vianney-u s djetetom, a župnik nije liečnik. Ali on pouzdano pokuca kod njega, te bje sretan, da mu je diete prohodalo i počelo trčati, čim je naš župnik rekao: „Prijatelju, sin tvoj ozdravit će!“ — Prvih dana mjeseca svibnja dodje u Ars mlad čovjek, bolestan na očijuh. Liečnici pokušaše sve, što se moglo, ali uzalud. Dva dana bio tu, a poboljšice ne ima. Vrati se dakle satrven kući. Nu imao je pobožnu nećakinju, koja ga je pratila, pa se ona opet vratila. Po naputku župnikovu poče ona devetnicu za svoga bolestnoga rodjaka. Devetnica se približavala kraju, ali ništa bolje. Tada na jednom eto župnika, koji joj reče: „Mislim, mala, da možeš odputovati; osoba, za koju moliš, posve je zdrava.“ Kad se je vratila k rodjaku svomu, bijaše presretna, što ga je već posve zdrava našla. Od zahvalnosti ovaj je čovjek poslie višeputa hodočastio u Ars.

3. Okvir ovoga našega opisa ne dopušta, da na dalje razpredamo pojedine činjenice. Premnoge su dokazane izjavami ozdravljenih, svjedočanstvi njihovih župnika, a što kod današnjega nevjernoga svieta vriedi i svjedočanstvi liječnika. Mnogi su priznali, da su razne bolestnike godine i godine liečili, da im je nastojanje ostalo bez uspjeha, a da su se ti isti bolestnici vrativši se kući, njim prikazali posve zdravi, pošto su tek kratko vrieme u Ars-u boravili. Liečnici ne htjedoše se upuštati u pitanje o čudu, ali je dostatno, da utvrdiše činjenice, kakove su bile prije polazka u Ars, a kakove poslie kada su se vratili bivši bolestnici. O tom je u javnom mnienju bila jedna samo misao: da u Arsu djeluje sila nadnaravna. Svake godine dolazilo je amo iz najudaljenijih krajeva na hiljade bolestnika. Nisu dakako svi izcieljeni se vratili, ali neizcieljeni vratili su se kući ojačani, da pate, te spremni da Bogu odano trpe. Župnik je svakoga vrlo ljubezno primio: posjetio, tješio, sokolio. Njim je žrtvovao najbolje vrieme, svoje molitve i savjete. Za mnoge je kazao, da je bolje za njih, te trpe, križ nose. Za to ni na opetovne prošnje, ni na preporuke drugih, nije hotio učiniti ništa, da dobe zdravlje, za kojim su toliko težili. Bolestnikom, koje je hotio izcieliti, preporučivao je, da mole i to uztrajno, pa i sam za njih molio. Izcieljivao je ne samo prisutne, nego i mnoge neprisutne, koji ne bi mogli sami doći, a njegovim bi se molitvam preporučili.

4. Bezbrojna su upravo čudesa milosti, koja se ovdje dogodiše. Sveti Toma Akvinac zove opravdanje grješnika najvećim djelom Božjim. I doista, čovjek, koji bijaše kao mrtav za kršćansku vjeru, pa onda opet vidi, gdje ona u njem klije i razvija se, taj je sam po sebi živo čudo. On bijaše sliep, pa evo ga gdje vidi; bijaše gluh, pa čuje; hrom bijaše, pa hoda; jezik, što danas u molitvi slavi i diči Gospodina, bijaše oniemio. Mrtav bijaše, a jedan glas s neba opet ga je oživio. Tečajem trideset godina hiljade i hiljade grješnika osjetiše ovo čudo na sebi boraveći u Ars-u. Vidjesmo u prijašnjoj glavi, da je on danomice 15 do 16 sati izpoviedao, pa uzmemo li, da je u to vrieme njih 100 odriešio:

koliko je to kroz jednu samo godinu! A tako bijaše mal ne bez iznimke kroz trideset godina. Na ovom svietu, reče naš župnik sam jednom, nikada se neće doznati, koliko je duša u Ars-u našlo svoj spas. Dobri Bog, koji ne treba ni jednoga čovjeka, služi se menom za ovo veliko djelo, prem sam svećenik bez znanja. Da je imao drugoga svećenika, koji bi bio imao više razloga, da se ponizi, bio bi njega uzeo, a on bi bio još stoput više učinio nego ja.

5. U obće je Vianney već nalazio ljude spremne i pripravne za veliko djelo, da im duša bude osvojena za Boga i za istinu. Spasitelj je hotio, da ovo blago i ponizno srce posjeduje zemlju, koju je on za to obećao. Pošto je Vianney za sebe sama upotrebljavao silu, koja se traži, da se ugrabi kraljestvo nebesko, širio je na sve, koji bi mu se približili, onaj duh blagosti i krotkosti, koji posjeduje zemlju. Koli nježno je on otvorio svoje srce siromašnim grješnikom! To se nikada zaboraviti moglo nije. Čim ih je u svojoj blizini opazio, morao je odmah da proplače Plakao je s njimi i nad njimi. U njegovom oku, u kojem bi mal ne vazda sjajila suza, bilo nješto, što te je privlačilo i u srce ti prodiralo, pa je obraćao više svojim pogledom, nego besjedom. Ali kad je progovorio, onda bi se pod dojmom njegovih rieči talilo srce. Spominjući dobrotu Božju, a nezahvalnost grješnika; žaleći pomanjkanje vjere, s kojega toliki griesi potiču; sjećajući na to, kako ne ljubimo ljubavi same, kako griešeći prijatelja mrzimo, a krvnika svoga ljubimo — briznu u plač i rieč mu zape u grlu. I svojim plačem umekšao je mnogo tvrdo srce, pa je i ono proplakalo.

6. Oružje njegovo u borbi proti griehu bijaše njegov cieli život, koji je više govorio, nego li najrječitija besjeda; bijaše ona vatra, koja suklja iz oka i iz srca apostolskoga čovjeka; bijaše ona milost, koja se izlieva toli obilato na dušu svetaca radi djelâ vjere i ljubavi, te se prelieva i na okoliš. Jedna posve jednostavna besjeda često je činila čudesa, kakovih ni ciele knjige, ni čitave besjede činiti mogle ne bi. Vianney osjećao je u sebi njeku neodolivu vatru, te mu se činilo, da može sve duše razbuditi. To bijaše nagrada za njegov život pun žrtve. Njegovo srce bijaše vazda uzko povezano s Bogom, te je imalo snagu ljubavi, što stvara, pa bogat na tom blagu išao je svojim putem, dozivljući neprestance duše na život. Kolike je duše izbavio od smrti, koja bi vazda trajala bila! Kolikim dušam bio je on svjetlo, u kom su uvidjele, kako su pale, te se ojunačile, da se dignu! Ne možemo zalaziti u pojedinosti ni ovdje. Spomenut ćemo tek njeke slučajeve, gdje se djelovanje Božje očevidnije opaža, a njegovo se milosrdje obilatije ukazuje, a gdje bolje izbija snaga našega župnika u obraćanju grješnika.

7. U Lyonu bijaše čovjek imenom Massiat, koji se bavio prirodoslovnom naukom, te jednom pošao u gorje Beaujolais i Maconnais, da čini geološke izvide. U kolih, u kojih se je vozio do Villefranche bijaše i njeki starac, prijatelj mu, koji je bio pošao u Ars. Stari prijatelj poče ga nagovarati, neka i on tamo podje, jer da će vidjeti župnika, koji čudesa čini. „Čudesa!“ reći će smiešeći se naša učena glava. „U čudesa nikada vjerovao nisam.“ Kada je starac ipak nastavio nagovarati ga reče napokon: „Učinite li, te samo počmem vjerovati, onda možete govoriti o čudu.“ I odluči, da će poći. Nastaniše se u istoj gostioni, dà u istoj sobi. Ranim jutrom probudi starac našega učenjaka, te ga umoli, neka podje s njim k misi. K misi? Ta od prve svoje pričesti nikad kod mise bio nije. Pošao je ipak, i evo, kako on doslovce dalje piše: „Evo nas u crkvi. Stari moj prijatelj posadi me u klupi nasuprot sakristiji. Na skoro otvoriše se vrata, a župnik Ars-a izidje, obučen u sv. odielo. Oči se njegove susretoše s mojimi. Bijaše samo jedan pogled, a taj pogled dirnu me u dnu srca. Mislio sam, da ću pod tim pogledom pasti; duboko sam se nagnuo; sakrio sam si lice u obje ruke. Za mise ostao sam nepomičan. Poslie mise hotio sam da dignem težku svoju glavu, da izadjem. Ali kada sam došao do sakristije, začujem glas: „Svi izadjite van, svi!“ U isto vrieme suhonjava ruka dirnu se moje, a ja osjetim, da me privlači njeka neodoliva sila. Iza mene zatvore se vrata. Nadjoh se sam nasuprot onomu pogledu, koji me prije onako porazio bijaše. Promucah njekoliko besjeda: „Gospodine župniče, na ledjih mi je teret, koji me silno priteže k zemlji.“ A glasom blagim, kao da je angjeoski, takovim, te ga ja ne bi mogao pobliže ocrtati, kao da ne dolazi iz ljudskih prsiju odgovori on: Prijatelju! Moram brzo da vas oslobodim tereta. Kleknite ovdje i kazujte mi svoj jadni život; onda će Gospodin biti veseo, da teret s vas snimi, jer je on rekao: „Dodjite k meni, koji ste umorni i opterećeni, ja ću vas okriepiti.“ Moja smetnja izčeznu ponješto, pa i ne znajući da se izpoviedam,

počmem svetomu ovomu mužu kazivati svoj život od prve pričesti. Njegove suze medjutim kanuše na moje lice, te on uzklikne: „Koli je dobar dragi Bog! Kako Vas je ljubio!“ A ja, ja nisam plakao, ali strahoviti teret pade, a kad sam svršio bijaše mi posve lako.“ Župnik mu reče tada, neka sutra opet dodje, a sada neka ode pred oltar sv. Filomene i moli ju, da mu izprosi te se obrati. U sakristiji nije naš učenjak plakao, ali pred oltarom sv. Filomene ronio je sladke ugodne suze. Drugi dan primio je odriešenje, pričestio se, ostao još njekoliko dana tu, a onda se vratio ne u gore, da iztražuje, nego kući, da u samoći uživa ugodnosti obraćenja svoga. Jadnik bijaše kao sirotče od petnaest godina pošao u Misir. Bijaše muhamedanac, jevrej, protestant, mesmerijanac — i evo, što od njega učini jedan pogled župnika Vianneya!

8. Nu nije obraćenje bilo svakiput tako lahko i brzo. Njeki čovjek, u vjeri nehajan i hladan imadjaše ženu dobru kršćanku. Čovjek bijaše dobra srca i sposoban, a žena mu baš za to tim nesretnija, što je u vjeri bio toli slab. Nije ipak nikada klonula duhom, nego je i desetak godina molila, ne bi li joj se muž obratio. S dragim Bogom bi se kadkada i prepirala, što joj toli dugo molitvu ne uslišaje. Njene molitve i uzdasi ne imadjahu kadkada granica, a kad bi si tako srce olahkotila, bila bi opet mirnija. Tada najednom zasja tračak njene nade. Muž joj imadjaše poslom poći u Lyon. I ona ga je tamo pratila. Kada je poslove svršio i mogao odputovati, predloži mu gospodja, da se vrate preko Ars-a. Put ovaj da nije dulji, imadu prilike tamo se odvesti, a viditi će i župnika, o kom su toliko čuli. Muž pristade. Kad dodjoše u Ars posjeti žena župnika, te mu izjada svoju nevolju glede muža. Kad se vrati u gostionu reče mu, da toga župnika svakako viditi mora, jer je vanredan čovjek, svetac iz starih vremena. Ta neće mu ništa škoditi, što ga je upoznao. Muž posluhnu i to, te kad je predanj došao u sakristiju izkazivao mu je počitanje kao odličnomu mužu, te ga hvalio radi glasa, što ga na daleko uživa. Župnik se zastidi, a kad je čovjek hotio udaljiti se, zaustavi ga i reče mu, da mu ima sigurno još štogod da kaže. Ne, odgovori stranac, došao sam samo da Vam se poklonim. Župnik ga pogleda oštrim, pronicavim pogledom, u kom se sjedinila blagost otca i grom proroka, pa mu reče, pokazav na izpovjedaonicu, neka klekne. Čovjek se opirao, jer da radi toga došao nije, niti se zato pripravio; drugiput da će to možda učiniti. Župnik ga medjutim oštro promatrao, a kad mu je rekao, da ga neće pustiti, dok se s Bogom ne izmiri, odvrati ipak, da nikako ne može, jer da na to ni mislio nije. I u isti čas, kada je rekao, da ne može, pane na koljena, te poče moliti izpovjednu molitvu. Drugi dan dodje opet u izpovjedaonicu, te se poče s nova opirati milosti Božjoj. Jedva je njekoliko časaka tu proboravio, izidje ljutit iz sakristije, te ni ne pokloniv se žrtveniku ode iz crkve. Žena ga vidila nemirna, te kad joj kaza, da će odmah odputovati, uze ga ona miriti i raztresati. Uz pomoć njekih drugih umiriše ga, te ostade, da sutradan prisutan bude kod mise Vianney-eve. Jedva ga je na žrtveniku vidio, kad mu bje ganuto srce. Sam se je drage volje vratio u sakristiju, da nastavi izpovied. Ostao je još njekoliko dana u Ars-u, a danomice bi ga vidjeli s katekizmom u ruci u kapelici Majke Božje, gdje je pod okom utočišća grešnika učio velike i vječne istine vjere, za koje već dulje vremena nije mogao naći ni četvrt sata vremena, da ih uči. Svršio je svoju izpovied, te vrlo pobožno primio sv. pričest. Na uspomenu ovoga obraćenja sretna žena sagradila je u svojoj kući kapelicu, a u njoj kip Majke Božje. Svaki dan bi ovdje blaženi supruzi zajednički obavljali svoju molitvu, a kad bi prijatelji došli, on bi ih doveo amo, te molio, neka izmole jednu Zdravu Mariju, da uzmogne uztrajati u dobru.

9. U životu mnogih velikih muževa čitamo, da su ljudem, koji bi k njim došli, te se s njimi u vjerskih pitanjih prepiru, preporučivali najprije, neka se izpovjede. Tako čitamo o P. Ravignanu, koga Papa Grgur XVI. zove apostolom Parisa, koji kaže, da su ga svi, osim jednoga jedinoga i poslušali te se izpovjedili. To je čin poniznosti, velike samozataje, što se božanskomu milosrdju vrlo svidja, te usljed česa silazi na takovu dušu u obilju milost Božja. I Vianney imadjaše takovih slučajeva. Jednoga dana dodje u sakristiju pred Vianney-a čovjek, o kom se po cielom vanjskom držanju smjelo držati, da je odlična stališa. S velikim počitanjem približio se neznanac župniku, a ovaj misleći, da mu razumije želju, pokaza na klupčicu, gdje su pokornici klečali. Tada će stranac kazati, da nije došao na izpovjed, nego da sa župnikom razpravlja. Župnik mu odvrati, da se za taj posao nije na dobra obratio, ali ako treba utjehe, neka tamo klekne. I mnogi drugi su to već učinili, pa se nisu pokajali. Stranac odvrati, da bi to bila

puka igra, jer da on ništa ne vjeruje. Izraziv mu svoju žalost, da vjere ne ima, što i malešno diete od osam godina više znade u najnuždnijoj stvari više nego on, reče mu župnik, da njega baš vjera potiče, te ga upućuje glede spasenja duše. Uzalud bijaše strancu nećkanje. Naš župnik svojom blagošću, spojenom ipak s odlučnošću i njekim ugledom, slomi mu srce, te on klekne i prekrsti se, što već davno i davno ne bijaše u njegovu običaju. Izpovjedi se, te se uvjeri, da je najsigurniji put do vjere vršenje dužnosti vjerskih prema onoj sv. Ivana: Tko istinu vrši, dolazi do svjetla.[1])

10. U broju obraćenih ima žena, koje bijahu zagazile u vrlo pogibiljne zablude jansenisma ili zašle na šklizki put opačine; imade mladića, koji bijahu počeli osjećati zabranjene plodove grieha, pa staraca, kojim ni sieda kosa ne bijaše utrnula vatru pohota u njihovu srcu. Bijaše ih, koje je amo dovela puka želja, da vide, pa da se i nasmiju tobožnjim čudesom, o kojih se je toliko na daleko i široko govorilo. Dodjoše s te namjere, ali se vratiše s Bogom izmireni, razkajani, posve drugi ljudi. Nukanju našega župnika, da grješnik pokoru čini, ni jedan se oprieti ne mogaše.

11. Žar revnosti Vianney-eve pokazivao se je osobito prema velikim grješnikom. Čim je duša dublje pala bila u glib opačina, veće je pravo imala na njegovu sućut, više je on nastojao, da ju uztrpljivošću, dobrotom i ljubezljivošću iztrgne iz pandžâ sotone, a privede ju opet u zagrljaj dobroga pastira. Duboko je on osjećao, da je grješnik lišen obiju onih podpora, o koje se u životu svom upire nevina duša: Boga svoga i savjesti svoje. Grješnik ne ufa se podignuti svoje oči k nebu, koje je uvriedio; a isto se tako ne usudjuje sići u sebe sama, jer u nutrinji svojoj nalazi samo grižnju duše. Jedino i zadnje utočišće njegovo jest svećenik. Suze našega župnika pale bi na rane grješnikove kao ulje milosrdna Samaritanca. Liečio bi on isto tako lahko netom tek dobivane rane duševne, kaošto i zastarjelu ružnu, duboku ćudorednu izkvarenost. Obraćenja, što se u Arsu-u dogodiše, imadjahu i tu osobitost, da su trajna bila. Bili ma koliki grješnici prije, čim su našega župnika vidjeli, s njim govorili, nisu se više opirali milosti, nego su vjerni ostali do posljednjega uzdaha svoga. Župnici mnogi posvjedočiše, da su oni župljani njihovi, koji bi u Ars hodočastili, bili ponajbolje njihove ovce. Mogao si ih i razpoznati medju drugimi. Tako je djelovao na njih čar njegove svetosti. Pogled na njegove krjeposti uvjerio bi ih, koliko njim još manjka, pa bi uzbudio i živu želju, da podju njegovim tragom. A neizrecivo bijaše veselje, zadovoljstvo, mir, što bi nakon obraćenja osjećali. Župnik je sam često spominjao, što mu je jednom kazao ovakav jedan obraćenik: „Moj otče, koli sam sretan, otče moj presretna li mene! Ni za hiljadu franaka ne bi dao, da se izpovjedio nisam. Do sada sam osjećao ovdje — i pokaza na svoje srce — prazninu! Vi ste ju izpunio, i ja je više ne osjećam. Meni ne manjka ništa više. Sve je savršeno!“

[1]) 10, 21.

Rajski vijenac.

Vrata milosrgja.

„Blago milosrdnim, jer će oni milosrgje postići.“[1]) Oj blažene i lijepe vjere, koja nam daje toli lagan i siguran zalog za vječni život! „Ko je milosrdan siromahu“, veli Sveto pismo, „taj daje u zajam Gospodinu, i Gospodin će mu se odužiti s kamatama.“[2]) — Bog postaje dakle dužnik milosrdnu čovjeku. — „Zaista vam kažem, kad učiniste jednom od ove moje najmanje braće, meni učiniste.“[3]) Milosrdan čovjek postaje dakle dobročinitelj svome Bogu. — Ove dvije velike pomisli same su već dovoljne, da nam dokažu, za što će Isus na sudnji dan reći milosrdnima: „Hodite blagosloveni Oca mojega! posjedujte kraljevstvo pripravljeno vam od postanka svijeta. Jer ogladnjeh, i daste mi jesti; ožednjeh, i napojiste me; gost bijah, i primiste me; gol, i odjenuste me; bolestan, i pohodiste me; u tamnici bijah, i dogjoste k meni.“[1]) O kako bi milo i slatko bilo kazivati, šta nas sve vjera i iskustvo uči o milosrdnu čovjeku, kako se na milosrdne sveudilj izlijeva blagoslov s neba i za to vrijeme i za onu vječnost. No mi ćemo se ipak zadovoljit i s jednim jedinim izrijekom svetog Augustina. Govori Augustin:

[1]) Matth. 5, 7. — [2]) Prov. 19, 17. — [3]) Matth. 25, 40.

[1]) Matth. 25, 34.

„Bog ne će pripustit, da propane čovjek, koji u vjeri i ustrajno čini milosrgje. Ne kao da bi djela ljubavi već sama po sebi mogla izbrisati grijehe naše ili nas možebit nepogrješive učiniti, već“ — čuj, kako se izrazuje svetac — „jer Bog ne će da milosrdna čovjeka uzme s ovoga svijeta i pred sud ga svoj pozove u zao, nepripravan čas. On će mu dati vremena i milosti, da se obrati i pravom pokorom blažen postane.“

U nekoj zemlji, gdje je katolička vjera veoma potištena, gdje je obraćenje na katoličku vjeru za onoga, koji oko toga radi, spojeno s velikim kaznama, — u Ruskoj — živio visok, ugledan časnik, koji ujedno i dobar katolik bio. Neki pobožan svećenik bio mu prijatelj. Jednoga dana vozio se taj svećenik s poslom kroz selo, u kojem stanovao naš pukovnik. Nutarnji neki glas govorio mu: Sagji i uvrati se za čas prijatelju! No on odbi tu misao, ne htjede da gubi vremena. I drugi put i treći put javi mu se tajnoviti glas: Ta, pohodi za čas prijatelja! Najzad popusti, kola stadoše, i on unigje u kuću pukovnikovu. Ah, nikad Vas u ljepši čas, povika pukovnik, kad opazi svećenika, jer mi evo baš gospoja, koja je, kako znate, protestantkinja, leži na umoru! Nadam se, Vi joj svoje pripomoći ne ćete uskratiti. — I bilo je doista tako. Bolesnica se ozva glasu milosti, koja ju najmilije pozivala. Odreče se svoje bludnje, učini općenitu ispovijed, primi odriješenje i umrije kô u zadnji čas od žarke ljubavi Isusove nagjena ovčica. — A kako je ova blažena duša zavrijedila toliku milost, milost, koja joj donijela najljepšu vječnost?

Evo, šta se iza njezine smrti na oči svijetu iznijelo! Ova plemenita gospoja, kako se to iz dnevnika, što ga jedino ona vodila, našlo, bila si preduzela, da će gledati, da joj u životu ne bude nikada dana, u koji ne bi učinila kakova djela milosrgja; i da vidi, je li bila vjerna svojoj riječi, i da ne zaboravi, šta je jedanput obrekla, uvijek bi zabilježila u dnevnik, kad joj je milostivo srce ispunilo odluku svoju. — Ona je bila eto milosrdna u životu, i Gospodin je bio njoj milosrdan na čas smrti i dao joj da unigje u vječnu radost, a na rajska vrata milosrgja.

Vrata riječi.

„Blago onim, koji slušaju riječ Božju te je drže.“[1]) Evo još jednoga znaka odabranja, još jednih vrata u kraljevstvo nebesko! „Ko je od Boga,“ reče Isus i drugi put, „riječi Božje sluša; za to vi ne slušate, jer nijeste od Boga.“[1]) Da, Gospodin i prisegom to potvrdi: „Zaisto, zaisto vam kažem, ko sluša riječ moju i vjeruje Onome, koji me je poslao, imade život vječni.“[2]) Vjera dolazi od slušanja, a slušanje po riječi Božjoj, koja je živa i koja kao dvorezan mač može da prodre u naše srce. Ko je dakle prema riječi Gospodnjoj nemaran, ko već godine i godine za nju haje i ne haje, tome će se vjera ostudeniti ili posve ugasnuti. Ili ne izbija li zar iz toga vrela: što se toli malo mara i revnosti imade za riječ Božju, strahovita danas pojava, žalosna dan danas istina, da i mnogi i premnogi nikada i nikada ne pomišljaju na svoj spas, na svoje blaženstvo? da oni sve jednako ostaju u hladnu zagrljaju tvrdoga sna smrti, da su oni — svemu drugom vikli, u svem drugom izučeni i pametni — samo u tome neuki, o čem ovisi spas njihov, vječno njihovo blaženstvo? Da, ova Božanska riječ osvojila je svijet za Isusa Krista, oborila je lažne bogove, osnovala je kraljevstvo krjeposti i djeluje još i danas kao i prije dvije tisuće godina. Ona bûdi svijest, rasvjetljuje duh, sklanja srce, potiče volju, uspaljuje ljubav. Ona je glas Svevišnjega i s toga imade silu Božansku. Sirota čovjek, nazvan svećenik, koji je navješta, jest samo cijev, kroz koju nam protječe milost. „Šta sam ja,“ kliče sveti Augustin, to sjajno vidjelo naše svete crkve, taj divni razglasitelj svetog Evangjelja, „ah, šta sam ja drugo, nego li pletenka sijačeva! Gospodin je u me to postavio, što vam ja izasipljem. Ne gledajte na priprostotu pletenke, već na sjajn st i ljepotu sjemena i na svemoć sijača.“ — Mi shvaćamo dakle lako, samo ako hoćemo da shvatimo, koli je osnovan izrijek Gospodinov: „Zaisto, zaisto vam kažem, ko sluša riječ moju, imade život vječni.“

Vrata blagosti.

„Blago krotkim.“[3]) Koli je velika ova krjepost, koli je mila i predraga Bogu, koli je zaslužna za vječni život, možemo već odatle vidjeti, što Isus, naš Gospodin, izrijekom od nas zahtijeva, da je od njega naučimo. „Učite se od mene, jer ja sam krotak i ponizan srcem.“[4]) Isus je milinom i blagosti srca svoga, dok je još živio ovdje na zemlji, grješnike k sebi privlačio i okorjela, tvrda

[1]) Luc. 11, 28.

[1]) Joan. 8, 47. — [2]) Joan. 5, 24. [3]) Matth. 5, 4. — [4]) Ibid. 11, 29.

srca umekšavao. Kakvom je blagosti gledao svoga izdajnika! Kakvom je krotkoćom i trpljivosti šutio Gospodin, kada ga nemilo u lice udarali, kada mu se rugali, kada mu tijelo ljutim bičevima raskidali! Pa kakovo čudo blagosti pokaza nam u sakramentu ljubavi! — Ko gleda da postigne ovu krjepost našega Spasitelja, taj će naći veliko blago, taj će imati sile i snage, da privuče k sebi ljudska srca, taj će biti kadar i sposoban, da ih lijepo vodi i upravlja, da ih sve dalje i dalje vodi i odmiče na putu spasenja. Sretan i doista blažen bit će čovjek, koji je blag i krotak i učenik ljubavi. Ko je već dotle došao, sveudilj i potpuno svladavajuć strasti svoje, te uvijek, i u zgodi i u nezgodi, mir uživa na srcu svome; ko je mio i prijatan prema svakome; ko može podnijeti, da bude uvrijegjen, a da se ne ražljuti, da bude izružen, a da šta ne odvrati; ko nikoga strogo ne sudi, svima od srca oprašća, sa svakim milostiv, a sama sebe malo cijeni, nikad kome da uvredljivu riječ rekne; ko, recimo sve u jednu, slijedi u svem primjer Isusa i Marije, najblaže i najmilostivije Djevice: taj će doista biti čovjek po srcu Božjem, taj će posjedovat savršenu ljubav, taj se smije bez ikakva straha uzdati u riječi Kristove: „Ne sudite, da ne budete sugjeni,“[1]) taj se može stalno nadati, da će jednom, ako Bog dâ, unići u obećanu zemlju nebesku, a na ova rajska vrata blagosti.

O kad bi ljudi znali i uvidjeli, šta sve i koliko stoji do ove krjeposti, i koli je u istinu krotak čovjek mio i drag Bogu i ljudima: o tad bi ljudi već od mladosti svoje iz svih sila nastojali i gledali, da si podvrgnu zle sklonosti, da si sačuvaju mir duše u volji i nevolji života svoga; oni se tad ne bi dali, da ih kad prihvati i najmanja žestina, da ih kad zavede i u najneznatnijoj stvari nepravedan sud; oni bi tad već ovdje na zemlji sretni i blaženi bili!

Prije kojih trideset godina živio u Ugarskoj, u blizini grada Gjura, neki svećenik, kojega se rijetka, izvanredna blagoća srca po svoj tamo okolini raznosila. Pripovijedalo se o njem, da je kao dijete i mladić veoma žestok i ljut bio, premda mu u njedrima uvijek dobro i ljubezno srce kucalo. Jedanput ga tako prihvati ta njegova od naravi žestina, krv mu uskipi, planu i u ljutini se dotle zaboravi, da je udario po licu svojega brata. Kasnije se nekom zgodom sjeti ovoga čina, spozna veliku pogrješku svoju, i pokajno srce tako mu se ražalosti,

[1]) Luc. 6, 37.

te je na mjestu odlučio, da će se odslije svakako ne samo boriti proti svojoj prirogjenoj žestini, već je, ako Bog dâ, i nadvladati, s korijenom je iskopati i dotamaniti i svome Isusu i Mariji, uzorima našim, koliko samo bude mogao, sličan postati. Sjajna pobjeda ovjenča mu tešku borbu. Sjajna je bila njegova pobjeda, kao što jedanput i velikoga svetog Franje Saleskog, i izvojevana krjepost savršene blagosti i miline srca steče mu ljubav ljudî, pribavi mu ljubav Božju, uvede ga, kako se možemo nadati, i u lijepi raj, a na zlatna vrata blagosti.

Vrata oproštenja.

„Blago mirotvorcima.“[1]) Najviši vrhunac, do kojega se penju mirotvorci, jest: zaboraviti na primljeno zlo, oprostiti nanesenu nepravdu. I ovo je, što nas čini djecom Božjom, ovo nam je siguran zalog vječnoga spasa i mira. „Jer ako opraštate ljudima grijehe njihove, oprostit će i vam Otac vaš nebeski grijehe vaše.“[2]) O kršćanine, koji moraš putem nasljedovanja Isusa svoga unići u lijepo kraljevstvo nebesko, de podigni svoje oči i pogledaj, kako je Bog-čovjek bio zlostavljan od svojih neprijatelja! Jesu li tebe tvoji tako zlostavljali? — I kako im se je Isus osvetio? „Oče, oprosti im!“[3]) — Čuješ li psovke, s kojim ga nemilo opsipaju? Jesu li na te ikad tvoji neprijatelji s tolikim bijesom udarili? — I kako im se je Isus osvetio? „Oče, oprosti im!“ — Koli strahovite bile klevete, s kojim ga tražili da ocrne! Jesu li s tobom ikad tvoji neprijatelji tako postupali? — I kako im se je Isus osvetio? „Oče, oprosti im!“ — Jesi li ti svetiji, neviniji, nego što je Isus bio? Jesu li tvoji neprijatelji gori, okrutniji, nezahvalniji, nego što su Židovi bili? — I kako im se je Isus osvetio? „Oče, oprosti im!“ —

O kad bi svijet pomišljao na primjer svoga Isusa, o tad bi shvatio, da je ljubav k neprijatelju zalog lijepoga raja, da je miroljubivost znak djece Božje! Imaš li dakle, sretni čovječe, prilike, da oprostiš koju krivdu, uvredu, nepravdu, eto te doista sretna, eto ti, brate, lijepa sredstva, da postigneš kraljevstvo nebesko, da zadobiješ najveću čast, da se nazoveš sinom Božjim. I jesi li kojem neprijatelju doista od srca, posvema, iz ljubavi k Bogu svome oprostio, to se prihvati slobodno za riječ svoga Spasitelja, On te mora uvesti u svoju radost na ta miroljubiva rajska vrata.

[1]) Matth. 5, 9. — [2]) Ibid. 6, 14. — [3]) Luc. 23, 34.

Vrata progonstva.

„Blago onim, koji progonstvo trpe radi pravde; jer je njihovo kraljevstvo nebesko.“[1]) Ovo obećanje, koje toli divno odsijeva na rajskim vratima, tako je jasno i naočito, te ne treba nikakva razjašnjenja. No Gospodin naš htjede nam ga još jasnije izreći, da se niko ne mogne izvinuti. Stoga čitamo kod svetoga Mateja i ove riječi: „Blago vam, ako vas izruže i usprogone i reku na vas sve zlo lažući zbog mene. Veselite se i radujte se, jer je velika plaća vaša na nebesima!“[2]) Dakle što više progonstva zbog imena Isusova, to sigurniji znak vječnoga odabranja. Naprotiv štijemo riječi, što ih izreče sveti Gregorije: „Velim vam posve stalno i pouzdano: Čim ko živе manje pobožno, tim će trpjeti manje progonstva.“

Vrata milosti.

Na veliku radost našu i na utjehu našu najveću vidimo mi na ovim vratima u nebesku slavu, gdje se kao sunce zasjalo ime, koje svi dobro poznajemo, koje svi toli ljubimo, u koje se svi toli pouzdavamo, ime — slatko ime: Marija! Da, Marija je vrata lijepoga raja; ona je vrata milosti, „ne samo,“ kako to lijepo veli sveti Antonin, „jerbo sve blago, što ga Bog izlijeva na ovu zemlju, teče kroz njezine divotne ruke, već jerbo svi, koji se sa ove zemlje dižu gore u visoko nebo, ulaze u lijepi raj njezinm posredovanjem, i jerbo je ona poimence na čas smrti najslagje utočište vjernicima.“ Po Mariji dobili smo Isusa, koji nam je raj otvorio; po Mariji nadamo se, da ćemo naći kod svoga suca milosrgje; po Mariji dolaze nam u izobilju svi darovi milosti. I za to kliče sveti German: „Niko na svijetu ne posta blažen izim po tebi, oj prečista Djevice! Niko ne dobi milosti izim po tebi, oj sveta Djevice! Niko ne postignu smilovanja izim po tebi, oj divna Djevice! Za koje ti moliš, koje ti ljubiš, oni se ne će izgubiti, ne će propasti, oni će biti na vijeke proslavljeni! Oj Marija! Ko da shvati, koliko ti mi dugujemo? Po tebi su nam vrata u lijepu našu rajsku domovinu otvorena!“

Pred ulazom u raj zemaljski stavio je Bog Kerubina sa ognjevitim mačem, neka ne da nikome unutra. A za vrata u svoje krasno nebo, u lijepi naš vječni raj, izabrao je Bog poniznu Djevicu, koja je mila majka naša, koja nas sve kao djecu svoju ljubi i brani i k sebi milo privinja, koja nas sve hoće da uvede k Sinu svome, u rajski — život vječni.

Vrata obećanja.

„Blago onim, koji gladuju i žegjaju pravde.“[1]) Žegja za savršenosti, žegja za krjeposti, žegja za Božjom ljubavi, glad za hranom života, žegja za krvi otkupljenja, vrijedno i često primanje oltarskog sakramenta oživljuje nas živom i sigurnom nadom; i imadnemo li sreće te na koncu života svim žarkim i dostojnim srcem primimo Isusa svoga kao popudbinu: eto nam onda neprevarljiva zaloga rajske slave, eto nas presretnih i sigurnih u blaženu vječnost. „Ko jede tijelo moje i pije krv moju,“ govori Gospodin, „taj ne će vidjeti smrti, nego će imati život u sebi, i ja ću ga uskrisiti u posljedni dan!“[2]) I Gospodin naš na to pita: „Vjeruješ li ti to?“ Da, Gospodine, ljubezni naš Spasitelju, vjerujemo, i blago, sto puta blago onome, koji svoju vjeru i činom pokazuje i potvrgjuje! — Često se nalaziti za stolom Gospodnjim, često piti iz vrutka vode, što uzlazi u život vječni, jest i te kako znak, da smo ne samo pozvani na svadbu nevina Janjeta, već da ćemo se jedanput tuj, ako Bog dâ, u lijepu svadbenom ruhu i pokazati.

Vrata smrti.

„Blago onim, koji umiru u Gospodinu, jer njihova djela za njima idu.“[3]) „Koji ustraje do kraja, taj će se spasti;“[4]) „i koji vjeran ostane sve do smrti, onome ću dati vijenac života.“[5]) Blago ti ga onome, koji sa velikim apostolom, svetim Pavlom, uskliknuti može: „Dobru se borbu borih, trku svrših, vjeru održah; u ostalom meni je pripravljen vijenac pravde, koji će mi dati Gospodin u onaj dan, pravedni sudac; ali ne samo meni, nego i onim, koji ljube dolazak njegov.“[6])

Je li se blaženo umrlo, sve se je, sve dobilo. Jesmo li unišli na rajska vrata, sretni smo i presretni na sve vijekove.

[1]) Matth. 5, 10. — [2]) Ibid. v. 12.

[1]) Matth. 5, 6. — [2]) Joan. 6, 54. — [3]) Apoc. 14, 13. — [4]) Matth. 10, 22. — [5]) Apoc. 2. 10. — [6]) II. Tim. 4, 8.

Paljetkovanje s mojega puta.

X.

1. Veličanstvena je pojava u povjesti hrvatskoj Ljutovid, ban Posavske Hrvatske. Pomisao na nj i u naše je doba ugrijala mnogo domoljubno srce, a mnoga je ruka, raznom dakako srećom, uzela pero u ruke, da nam prinese k oku duše ono davno doba, ne bi li se i naša duša zaniela ljubavlju za slobodu. I tu krasnu pojavu, te sav onaj pokret, koji se razmahao bijaše medju Savom i Dravom 819—823 razkriva ti pred dušom *Aachen*, ta priestolnica Karlovića, gdje se okruni Ljudevit Pobožni, a poslie njega do Ferdinanda I. (1531.) još 32 njemačka vladaoca. Tu se zatvaralo uši na tegobe i pritužbe Ljutovidovih poslanika, koji se žališe na Kodolacha, furlanskoga markgrofa; tu se čula (820. godine) bratoubojnička rieč Borne, bana dalmatinskih Hrvata: „Smrt banu Ljutovidu, i razsulo njegovoj zemlji i narodu;“ tu se odigrao jedan od prvih čina one tragedije, što se zove poviest naša, a prepuna je prizori bratske nesloge.

2. Amo je mene povezao brzi voz, a predjelom znamenitim s obrta i trgovine, što ovdje, kako i diljem daljnjega moga puta, sve to bujnije cvjeta. Svjedoče to znatni gradovi *Düren, Eschweiler, Stolberg.* Veliki su ovuda rudokopi ugljena, olova, i kalamine. Kraj je prepleten gustom željezničkom mrežom, koja se razgranjuje u svakom pravcu, a dokazuje i ona, koliko je razvijena ovdje trgovina. Brzo, ni za 2 ciela sata stigosmo u rimsku „Civitas Aquensis“ u drevni „Aquisgranum,“ u čuvene kupelji, u grad gdje je (1748.) zaključen mir, kojim je dovršen austrijski rat za nasljedstvo. I u povjesti našega vieka ostati će upisan ovaj grad, jer se u njem sastao prvi veliki kongres „sv. saveza“ (1818.). U doba svoga sjaja rado se je Aachen uzporedjivao s Byzantom i Rimom, a položaj njegov vrlo te se ugodno dojimlje, ter ga s kolodvora možeš liepo razgledati. Tko mora hititi, a lasno mu je ovdje 2 do 3 sata ostati, taj će moći i veće znamenitosti posjetiti. A imade ih i crkvenih i svjetovnih, radi kojih ćeš rado tu malu žrtvu vremena prinieti.

3. Najviše će te zanimati dakako stolna crkva, taj lateran, u kom je sborovao znatan broj crkvenih sinoda u 8., a naročito u 9. vieku, gdje je mnogo toga zaključeno bilo za jačanje vjere i ćudoredja, te stege u redovničkom životu. Ne odlikuje se kao gradjevina ničim osobitim, jer je mješavina iz raznih dobâ kršćanske graditeljske umjetnosti. Ali prem ne ima jedinstva ipak čini velik utisak. Oblik joj je šestnaestokut, a u sredini imade osmokutni uzvišak, kao trulo, što sačinjava kao ladju crkve. Pod tim oktogonom mislilo se, da bijaše grob Karla Velikoga, ali novije iztraživanje opire se tomu, makar da to kaže i danas napis, koji je ovdje od 1804. Vjerojatnije je, da je taj grob bio u nekom drugom prostoru do crkve same. Na svodu oktogona bijahu u mosaiku izvedeni likovi Krista i onih 24 starješina, o kojih govori Odkrivenje Ivanovo. Nesgodom vremena, a i po nerazboru propade to, ali se u novije doba koješta opet izpravilo. Mnogo je patila crkva i od Franceza, koji su (1794.) u Pariz odnieli 32 krasna stupa od granita, mramora i porfira, a koji su tek djelomice (1813.) vraćeni. U naše doba puno radi za obnovu i poljepšanje „družtvo Karlovo“, osnovano 1847. Njemu valja pripisati, što su u svetištu vrlo liepi, ogromni (26·7 m. visoki, a 5 m. široki) bojadisani prozori, od kojih većina proslavljuje našu Milu Gospu, kojoj na čast je valjda sam papa Leo III. posvetio ovu crkvu 796.

4. U crkvi imade mnogo vrlo dragocjenih sv. moći, od kojih se njeke zovu veće, a druge manje. Veće izlažu se tek svake sedme godine, pa su sretni, te ih viditi mogahu oni, koji su baš ove godine putovali onim krajem koncem jula. Na stotine hiljada hodočastnika dolazi tom zgodom amo, da pobožnim počitanjem razgleda ove sv. moći: 1. žutkasto od biele vune odielo Majke Božje (dugačko 1·55 m); 2. pelenice, u koje bijaše ovito Djetešce Isus, od zagasito žute vune; 3. platneni, krvlju nakvaseni pojas Gospodinov, što ga je na križu imao i 4. platno, u koje bijaše uvijeno mrtvo tielo Ivana Krstitelja. U manje sv. moći idu: komadić sv. Križa i mučila, pojas i kose Majke Božje, kosti mnogih apostola, mučenika i drugih svetaca. Stoljeća su već prošla, što Aachen čuva ove sv. ostanke, koje da imade zahvaliti Karlu Velikomu. Dokazi se danas oslanjaju poglavito na neprekidnu stoljetnu predaju, pošto je prigodom velikoga požara (1656.), kada je izgorilo 4000 kuća, propao i kaptolski arhiv, a tada su propale i mnoge bilježke o tom. Nu znade se

za ogromna hodočašća iz prijašnjih vjekova, koja su počela u ono doba, kada je pisanih dokaza bilo dosta. Što nam o njih pišu iz 15. i 16. vieka, nevjerojatna upravo bijaše navala hodočastnika sa svih strana. Manje sv. moći može putnik i u svako doba vidjeti, a pokazati će mu ih dva svećenika, dočim će mu ostale znamenitosti pokazati t. zv. „stolni švicar".

5. Od ostalih 26 crkava vriedno je pogledati gotičku crkvu sv. Marije iz našega doba (1859.), pa u romanskom slogu sagradjenu (1877. do 1888.) prekrasnu crkvu sv. Jakoba, koja ima i uzvišen vrlo liep položaj. U hitnji pobrzaj, da još posjetiš viećnicu, što je odmah do stolnice. Tu ćeš u dvorani za sjednice razgledati slike mnogih careva, papâ i kardinalâ, a pogledati i u carsku dvoranu, gdje su obavljane svečanosti krunisanja od Većeslava (1376.) do Ferdinanda I. (1531.). A kako grad od davnine slovi sa kupelji svojih, naći će se u brzini i vremena, da se zadje u triem zdenca Jelisavina, koji je takodjer tu u blizini. Grad imade liepu okolicu, u kojoj je i velika bolnica Elizabetinka, odkle je vrlo liepo pogledati na grad.

6. Aachen se je za vrieme reformacije dugo opirao nastojanju, da se novotariji otvore vrata grada, pa je kroz stoljeća bilo glede toga žestokih borba. Njeko vrieme bijaše sielo biskupije (1801.), koja je bullom *De salute animarum* (1821.) dokinuta, te većim dielom pripojena uzpostavljenoj nadbiskupiji Kölnskoj. Stolna crkva proglašena je kolegiatnom, uz koju je kaptol od 6 članova i prepošt mu na čelu. Od 80.000 stanovnika imade oko 75.000 katolika, koji su razdieljeni u 8 župa. Od redova mužkih imadu franjevci nov samostan. Uz njih su još Aleksijanci: družba, koja sastoji samo iz braće, imade pravilo sv. Augustina, a zadaća joj: dvorba bolestnikâ mužkaraca, napose umobolnih, pa pokapanje mrtvih. Osnovao je ovu družbu u ono kobno doba, kada je Evropom kosila „crna smrt" na srednjem Rheinu njeki Tobija, a prozvaše se Aleksijanci, jer si odabraše zaštitnikom sv. Aleksija Rimskoga. U Aachenu im je matica na osnovu novih, 1870. od sv. stolice potvrdjenih pravila. Ženski redovi bave se većinom dvorbom bolestnika ne samo u bolnicah, nego i po kućah. Uz spomenute već Elisabetinke i gospodje dobroga pastira u Aachenu su njeke, koje su u naših krajevih po imenu manje poznate, nastale u 15. vieku: Cellitinke i Christensinke. Srodne su Aleksijancem, koje takodjer zovu Celliti (t. j. braća za ukapanje: cella = grob).

7. Kod Aachena desila mi se nesgoda, koju sam u početku žalio, a kasnije mi bijaše i draga. Imao sam poći u *Lüttich* preko *Maastrichta*. Brzi voz, što dolazi amo iz Kölna ovdje se razdvaja: jedan će dio prema Maastrichtu, a drugi prema Verviers-u. U hitnji sjednem u kola, te snujem, kako ću moći razgledati biskupsku stolicu apostola Belgije, sv. Servacija († 384.), čija grobnica je 1881. nadjena u crkvi njemu posvećenoj; kako bi se moglo posjetiti glasovite kamenolome u Petrovoj gori, što se steru od Maastrichta sve do Lüttícha, a u kojih se lomi kamen već više od hiljadu godina, usljed česa je nastao cieli Labirint hodnika. Tim sam putem imao taknuti se i drevnoga siela biskupskoga *Tongeres* (Tongeren) s liepom crkvom Naše Mile Gospe (1240.), u kojoj je dragocjena riznica. U mom snatrenju milo mi zuji u ušijuh slavenska besjeda, što rominja iz ustâ dvojice Poljaka, koji sjede suprot meni. Iz njihova razgovora razabirem, da će u Pariz, te donjekle naslućujem, da sam zašao. Željeznica se penje dosta znatno, prolazimo dugim viaduktom, a već prve postaje mene posve ubiediše, da mi je slutnja istina. Ja sam krenuo pravcem, za koji karte imao nisam. U posljednjoj pruskoj postaji (Herbesthal) eto i belgijskih činovnikâ carine, koji ne puštaju nikakve sumnje, da sam već na medji Belgije, da ću evo za čas u zemlju, koja bijaše kroz stoljeća pozorište velikih borba; koja je po prirodi bogata, a u kojoj se razvio obrt i trgovina kao malo gdje. Odmah kod prve postaje belgijske (Dolhain) eto vlakovodje, komu rekoh svoju nesgodu, neka ne bude poslie još veće.

8. Nu sada počeh se svojoj nesgodi i veseliti. Krajevi, koje željeznica prosieca vrlo su liepi. Svaki čas opriečiti će nam se rieka Vesdra, kojoj ipak vještina ljudska popustit ne htjede. Vazda u jednakoj visini željezni put sad je s lieve sad s desne obale rieke; čas prelazi preko mosta, čas si otela komad pećine, čas se stere na visokom nasipu. A gdje ne može drugčije, eno je, gdje ruje brdine, te si kroz 18 prorova krči put. Ne čudim se, kad sve to vidim, da je kratka pruga od 8 sati hoda stajala više nego 25 milijuna franaka. Iza svakoga prorova kan da je drugčiji kraj, a svuda se vidi, koli prometne su ruke, što ovuda rade. Milovidni ljetnikovci, liepi dvorci služe lagodi imućnika, a bude i povjestne uspo-

mene. Već Dolhain sjeća te na stari *Limburg,* sielo staroga koljena, iz kojega lozu vuku grofovi Luxemburžki, te njemački carevi Henrik VII., Karlo IV., Većeslav i Sigismund. Ruševine staroga dvora i danas se vide. Srce ti mora ganuti pomisao, da je ovdje bio njekoć glavni grad vojvodine Limburg, koji je zasjeo bio cielom dolinom Dolhaina, a kojega je tečajem vremena usljed silnih ratova mal ne posve nestalo. Takovim predjelom vozimo se dalje do Verviers-a, novijega grada od 50.000 stanovnika. Tu je središte suknarstva, jer se u veličanstvenih tvornicah godimice sgotovi do 400.000 komada sukna, od kojih se treći dio izvozi u inozemstvo. Godine 1880., podigoše ovdje spomenik onomu gradjaninu, koji plati životom (1794.) svoje vjenčanje na gradjansku.

9. Ovdje je valjalo promieniti kola, a i ja sam morao, da uredim s moje zablude nastale dužnosti. Nješto malo trebalo je platiti, a vlakovodja bijaše ljubezan, te mi se ponudi, da će on sam učiniti sve, što treba, dok ja na carini obavim svoju. Dadoh mu svoje karte i oveću banku novca, te odem u carinu, pa u novi voz. Tu će me do mala posjetiti novi vlakovodja, da zatraži, uljudno na francezku, moje karte. Rekoh mu gdje su, a on se zabrinuo, a s njega i ja. Do mala eto ga opet, pa i treći put, jer moga znanca još ne ima, a skranje je vrieme, da se krene napried. Ne treba spominjati, da sam se snuždio baš u velike. Znam, da ima ovuda dobrih katolika, nu nije nepoznato, da je i slobodno zidarstvo razplelo na daleko svoje mreže. Nisam li pao u ruke bezdušnika? Ne ima u mene mojih karta, koje će mi valjati kasnije u Francezkoj, Italiji, pa opet u našoj monarhiji. Teže bi pregorio njih, nego ono novca, što sam dao, jer sam se glede toga osjegurao vjeresijskim listom na razne banke po glavnih gradovih (Brüssel, Paris, Genua, Trst). Izadjem iz kola, ne bi li opazio toga moga neznanoga prijatelja, kad al u zadnji upravo čas eno ga gdje brza, te mi se izpričaje, da nije mogao urediti prije. Odlahnulo mi, te mu od srca zahvalim na ljubežljivosti, koja mi ipak toliko zebnje zadala.

10. Tu se nadjoh u družtvu dvojice Njemaca, od kojih će jedan do *Lütticha,* a drugi baš do *Brüssela.* Malo kasnije unidje sin sv. Alfonsa Ligorija, koji po običaju do mala uze časoslov u ruke, da moli, a ne obazire se ništa na dvojicu Belgijanaca, koji uzeše živo razpravljati pitanje onda još neizvjestno, a kasnije sretno riešeno: koja li će stranka pobiediti kod izbora u sabor, da li liberalci ili katolici. Obojica bijahu liberalci, pa je jedan branio, da će oni sigurno pobiediti, dočim je drugi u pobjedu dvojio, te slutio, da će pobiediti katolici. I slutnja njegova postade, Bogu hvala, istinom, i to u tolikoj mjeri, kako se katolici ni sami nadali nisu. Brzo letimo kraj *Perpinstra,* odkle se odvaja željeznica prema glasovitomu kupalištu *Spaa* na podnožju Visokoga Venna, koje se u novije doba opet diže, ne bi li doživilo onakav sjaj, u kakovom bijaše u XVIII. vieku, kada ga Petar Veliki, Gustav III. Švedski, Josip II., car Pavao kao nasljednik priestola posjetili bijahu. I dalje i dalje brzamo uz kupelji *Chaudfontaine,* vrlo ubavo mjestance, kamo rado izlecu gradjani *Lütticha,* te koje nam kazuje, da smo već na domaku glavnomu gradu Valonâ: *Lüttichu.*

11. Utemeljitelj grada može se kazati da bijaše biskup Lambert, koji je iz Maastrichta prenio biskupsku stolicu amo, gdje rječica Legia utiče u Mozu. Biskupi bijahu i kasnije promicatelji svakoga dobra, pa tako vidimo, gdje već u XI. vieku ovdje cvatu škole kraj stolne crkve, kod crkve sv. Lovrinca i sborne crkve sv. Bartola. A proti svojim osnivačem i dobročiniteljem često se dizala vruća, za sloboštinami težeća krv Valonaca. Tu vatru pako podpirivala je i težnja za gospodstvom inozemskih velmoža kao i uplićanje francezke politike. Mnogo je dakako pomagala i nesposobnost, pa i nedostojnost njekolikih biskupa u ono tužno doba, kad simonija zarazila bijaše na daleko i široko po crkvi Božjoj. Uz sve to ipak su u XVII. vieku cvale ovdje škole Augustinaca, Franjevaca, Dominikanaca, Isusovaca, a od ženskih: škole Uršulinakâ, Sepulcrinkâ, Isusovkâ i mrkih sestara. Kod svega toga imadjahu biskupi zasluge, a njeke njihove uredbe i danas još postoje. Tako je knez-biskup Welbruck promicao osobito liepe umjetnosti i prirodne znanosti, osnovao družtva i knjižnice, ali je uz to bio i tolik čudak, te je mislio, da smije dopustiti osnivanje slobodnozidarskih loža, makar su to osudjivali Klement XII. i Benedikt XIV.! Francezki prevrat bijaše uništio sloboštine i gradjana i svećenstva, dokinuv biskupiju ovdje, koja je u život stupila opet tek 1829., a kojom danas upravlja i štiocem našega lista dobro poznati promicatelj socialnoga pitanja Doutreloux. Podčinjena je nadbiskupiji Mechelnskoj, obuhvata pokrajine Lüttich i Limburg, te ima 722 župe i 1150 svećenika svjetovnih. Uz to posluju

u biskupiji Isusovci, Franjevci, Dominikanci, Karmelićani i Redemptoriste. Od ženskih družba djeluju Benediktinke, Franjevke, Dominikanke, Karmelićanke, Redemptoristkinje i Uršulinke. Pučanstvo katoličko siže do 800.000, za koje se spremaju duhovni pastiri u dječačkom sjemeništu u St. Trond-u, te u biskupskom sjemeništu u Lüttichu, kaošto i u njekih drugih (11) biskupskih zavodih. Kada se, sve ovo promatrajući, zamislimo u naše domaće prilike, onda tek osjećamo, koliko toga još nam treba. U našoj n. pr. Zagrebačkoj biskupiji imademo za 1,200.000 duša jedva 600 svećenika svjetovnih i oko 350 župa! Koli je težka duhovna pastva u takovih prilikah, gdje uz to ni redovnički stališ nije tako razgranjen, kako ondje!

12. Lüttich je u vrlo liepom položaju. Stari, razsuti grad oslonio se na brdo, koje je do vrha posuto kućami. Dolnji grad prosieca Moza, koja ovdje prima Urtu, a visoko se dižu nebrojeni dimnjaci, koji nam svjedoče, kako je ovdje obrt razvijen i koli je plodna ovdje dolina. Glavni dio grada leži na lievoj obali Moze. Tu su najvažnije javne sgrade i crkve. Na današnjem trgu sv. Lamberta bijaše stolna crkva, istomu svetcu posvećena, koju su 1794. francezki Sansculotti sa svojimi Lüttiškimi drugovi razorili, a koja je 1804. posve odstranjena. Godine 1802. uzeše kao stolnicu rabiti crkvu *sv. Pavla,* iz X. vieka (968.), dogotovljenu u XVI. stoljeću (1528.) Na tornju je sigra zvonova, kakova je i u crkvi *sv. Bartola.* Ponutrica je u novije doba znatno poljepšana, napose veliki žrtvenik (1881.), te svetište u obće. U blizini ove crkve jest sveučilište, utemeljeno 1817., bez bogoslovnoga fakulteta. Smješteno je stranom u starom zavodu Isusovaca, stranom u novoj, 1889.—1893. podignutoj sgradi. Duh je ovoga sveučilišta liberalan. Od ostalih crkava spomenut ćemo basiliku *sv. Martina,* iz X. vieka (968.), gdje je u prvoj pokrajnoj kapelici 12 medaljona mramornih od *Delcoura,* što nam prikazuju ustanovu Tjelovskoga obhoda, koji je 1246. prviput iz ove crkve izišao prema vidjenju sv. Julijane Lüttiške. Od istoga umjetnika imade i po drugih crkvah vrlo liepih radnja. Prekrasan je pogled na grad iz tornja ove crkve, koja stoji na visoku položaju, te se vidi sa svih strana.

13. Okolica Lüttícha liepa je po prirodi, a pokazuje i ona, koli je u velike razvijen ovdje obrt. U samom gradu podrovane su mnoge ulice, prem se u rovovih danas ne radi. A nije daleko na *Seraing,* na jugu Lüttícha. Tu je sielo željezarstva, te se dižu gorostasne tvornice. U njih radi 11.000 činovnika i radnikâ, koji primaju godimice 10 milijuna franaka plaće. Tu radi do 300 strojeva na paru, gdje se može na godinu sgotoviti 100 parnih kola za željeznicu, 70 strojeva na paru, 1500 drugih strojeva, a 10,000.000 kg. gradje za mostove i druge gradje od livena željeza. Za ovolike radnike ustrojena je dakako i posebna bolnica kao i sirotište. U koliko se evo razvilo u početku (1817.) skromno djelo Johna Cockerilla († 1840.), koje imade sada u ruci dioničko družtvo. — Slično će te zadiviti i ogromna tvornica oružja u *Herstalu,* što leži na sjeveru a posve blizu Lüttícha. Podigoše ju 1891., da suzbiju svaku utakmicu s inozemstva. Trgovinâ s oružjem imade u samom Lüttichu do 180. Pojedine dielove na puški sgotavljaju pojedini radnici u svojih domovih, a takovih radnika imade do 40.000.

14. Kad se povezeš dalje iz kolodvora *des Guillemins* dvoja parna kola gone voz uz strmo brdo. Tu prolazimo uz *botaničku bašću,* a vinemo li pogled prema gradu na polovini strmine, uživati ćemo opet s krasna vidika na grad i na dolinu Moze. Kad su nas do dva kilometra dvoja parna kola vozila povesti će nas sada jedna poljanom, gdje ne ima ni rudokopa ni tvornica, nego nam oranice javljaju, da smo na domaku žitom bogatomu Brabantu. Ovdje stanuje hrabar narod, a tu se odigrao i gdjekoji krvavi prizor povjesti ljudske. Kod *Neerwindena* francezka vojska jednom je (1693.) pobiedila saveznu vojsku pod englezkim kraljem Vilhelmom Oranskim, a drugiput (1793.) potučena od austrijske pod knezom Koburgom. Tičemo i domovinu glasovitoga Isusovca *Ivana Bollanda* († 1655.), gradić *Tirlemont* (Thienen), koji imade u obsegu 2 sata, ali je u gradu samom mnogo polja. I do dva sata prispjesmo u glasoviti njekoć grad tkalaca, u priestolnicu vojvodine Brabant, u *Löwen.*

15. Bijaše to njekoć mnogo veći grad, nego li je danas: imadjaše 100—150.000 stanovnika. Domaća nesloga i druge nepogode uništiše obrt, prinukaše mnoge obrtnike, te odoše u Englezku i Holandezku, pa je grad pao na 40—50.000 stanovnika, koliko ih po prilici broji i danas. Ali mu je slava orila, a danas mu još ori s katoličkoga sveučilišta, koje bijaše središte katoličke znanosti, a i danas, kada se je i drugud znanost katolička podigla, ipak je ovo sveučilište vrlo velikoga upliva za Nizozemsku i Belgiju. Osnovano je na-

stojanjem vojvode Brabantskoga Ivana IV., dozvolom pape Martina V. (9. dek. 1425.) s početka bez bogoslovnoga fakulteta koji je otvoren tek pet godina kašnje, baš na svetkovinu sv. Tome Akvinskoga (1431.), koji je odabran bio i zaštitnikom toga fakulteta. I baš ovaj najmladji fakultet dao je sveučilištu najveći sjaj. Početkom 16. stoljeća tako bijaše procvalo, te je Erasmo mogao pisati 1521: „Nigdje ne ima više sgode, i nigdje medju mladeži više mara za znanost. Što je do broja učenika, sveučilište Löwensko ne zaostaje ni za kojim izuzev Pariško. Broj učenika narasao je na 3000, a uviek ih više dolazi!“ Za vrieme reformacije sveučilište je najodličnije branilo nauku katoličku, te je one, uz Kölnsko, prvo se izjavilo proti Luteru, kada ih je on upitao za savjet. I na saboru Tridentskom njeki su profesori odlučno sudjelovali. Čvrstoćom ovom u vjeri potresao je najprije Bajus, pa Jansenistički pokret, te na juridičkom fakultetu Van Espen. Težke je dane proživjelo za vlade Josipa II., pa za republike, ali je bogoslovni fakultet ustrajao stalan uz katolička načela, dok nije palo nakon obstanka od 371 godine (1797.) Nu početkom našega vieka opet je osnovano nastojanjem biskupâ i dobrih svjetovnjaka, a dozvolom pape Grgura XVI. (4. novembra 1834.), te otvoreno najprije u Mechelnu, a već 16. decembra 1835. preneseno u Löwen. U početku imadjaše oko 250 slušatelja, a danas ih broji preko 2000. Na bogoslovni fakultet dolaze mladji svećenici, koji su već u biskupskih sjemeništih svršili bogoslovje, da se ovdje usavrše u bogoslovju i filosofiji. Uz bogoslovni fakultet još su i ova četiri: juridički, medicinski, filosofski, te matematičko-prirodoslovni. Uz to je još i politehnička škola, te viši agronomski zavod. Smješteno je stranom u staroj sgradi, a stranom je koješta i dogradjeno. Sve, što se tiče nauka, osoblja i stege pod izključivom je upravom cjelokupnoga episkopata. Oni imenuju rektora, koji mora biti svećenik, a biskupe imade svake godine točno o sveučilištu izviestiti. I vicerektora imenuju biskupi, posavjetovav se s rektorom. Profesore predlaže rektor, a biskupi ih potvrdjuju. Znamenito je ovdje i to, da za slušatelje obstoje četiri velika zavoda, u kojih imadu posvemašnju obskrbu. Ovako ustrojeno sveučilište vrlo uspješno radi proti modernomu liberalismu, te je dalo Belgiji već mnogo odličnih državnika. U svih pokrajinah zemlje zauzimlju bivši slušatelji uplivna mjesta, te je tako sveučilište sa životom naroda u vrlo tiesnom savezu. To je pako i zalog, da će ono liepo uspievati i u buduće.

16. U crkvah Löwena (sv. Petra, sv. Gertrude, sv. Mihovila, sv Jakoba) imade umjetninâ iz škole nizozemske, kao i u Lüttichu, a napose od Matsys-a (1460. do 1531.) Ivan de Baen-a (1633 — 1702), Dierick Boutsa (1460.—1375.), Verhaghena (1728.—1811.), Weydena (1399.—1464), i drugih. U blizini grada je opatija Praemostratensa, osnovana 1179., ukinuta za vrieme prevrata, a 1836. opet uzpostavljena. Iz Lowena može se u malo vremena doći pokrajnom željeznicom u *Charleroi,* u to središte obrta željezninom, pa se tom sgodom može razgledati kraj, glasovit s velikih borba u 17., 18. i 19. vieku (Ligny, Fleurus, Charleroi). Nu meni bijaše do toga, da se što više približim svomu glavnomu cilju, od kojega sam se do sada, idući mal ne vazda prema sjeveru, sve dalje odmicao. Pohitim dakle plodnom ravnicom, kroz bujne livade i šume, te pozdravim još za liepa dana glavni grad zanimive ove zemlje: *Bruxelles.*

Viestnik.

Naša domovina.

(Presvietli gospodin nadbiskup) vratio se je 17. kolovoza iz svoga više od šestnedjeljnoga apostolskoga putovanja. Presvietli gospodin bijaše svuda priman od svećenstva, puka i svjetovnih vlasti svečano, a u tih se svečanostih zrcalilo počitanje, te odanost i ljubav, što stado osjeća prema svomu nadpastiru. Pri dolazku dočekalo ga na kolodvoru svećenstvo i mnogi odlični gradjani, koji ga u nizu kočija pratiše u grad, kamo je Nj. Presvietlost unišla uz zvonjavu po naših crkvah.

(Previšnji rodjen-dan.) Na 18. kolovoza pjevao je presvietli gospodin nadbiskup svečanu sv. misu u slavu previšnjega rodjen-dana premilostivoga cara i kralja Franje Josipa I. Prvostolnicu našu napuniše vrhovi vojničkih i gradjanskih oblasti, kojim na čelu bijaše Preuzvišeni gospodin poglavica zemlje barun Appel. Medju pobožnim narodom vidjesmo i preuzvišene gospodje groficu Kallay i barunicu Appel. Svečanost je ukrasilo ovdješnje Mužko pjevačko družtvo, koje je pod vještim ravnanjem svoga sborovodje Josipa pl.

Vancaša krasno i točno pjevalo Pielovu liepu misu *Papae Clementis.* Umetci bijahu pjevani koralno, a tako i *Te Deum* na koncu. Poslie sv. mise poveo je presvietli gospodin nadbiskup odaslanstvo kat. svećenstva i pučanstva preuzvišenomu gospodinu Appelu, te mu izrazio čustva najdubljega počitanja, sinovlje odanosti i zahvalnosti, te nepokolebive vjernosti prema previšnjoj osobi premilostivoga našega cara i kralja.

(Promjene u nadbiskupiji). Upraviteljem župe u Brčkom imenovan je *Andrija Predmersky,* kateheta na velikoj gimnaziji u Sarajevu. — *Nikola Odić,* kateheta u zavodu kćerî Božje ljubavi, preuzima privremeno službu katehete na velikoj gimnaziji u Sarajevu. — Premješteni su: *Stjepan Ezgeta,* iz Žepča u Brčko, a *Ivan Mitrović,* iz Brčkoga u Sarajevo u zavod kćerî Božje ljubavi.

(Promjene i imenovanja na kaptolu Zagrebačkom.) Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 3. kolovoza 1895. na prvostolnom kaptolu Zagrebačkom premilostivo imenovati: naslovnoga biskupa Omiškoga i kanonika štioca *Pavla Guglera* velikim predstavnikom, priorom vranskim i arhidjakonom gorenskim i zagorskim; nadalje preblagostivo odobriti promaknuće arhidjakona de Bexin i naslovnoga opata *Blaža Svindermana* na mjesto kanonika štioca; arhidjakona de Kemlek i naslovnoga opata *Franje Budickia* na mjesto kanonika čuvara; arhidjakona katedralnoga i naslovnoga predstavnika *Eduarda Talliana* de Vizek za predstavnika čazmanskoga sbornoga kaptola i arhidjakona de Gvešća et Since; arhidjakona turopoljskoga, phil. dra. *Martina Matuncia* za arhidjakona katedralnoga; meštra kanonika theol. dra. *Feliksa Suka* za arhidjakona turopoljskoga i meštra kanonika *Ivana Krapca* za arhidjakona de Kemlek; konačno dostojalo je Nj. Veličanstvo preblagohotno imenovati: redovitoga javnoga profesora na bogoslovnom fakultetu previšnje ime nosećega sveučilišta u Zagrebu theol. dra. *Gustava Barona;* naslovnoga opata, podarhidjakona i župnika u Požegi *Ivana Bošnjaka;* profesora vjeronauka na velikoj gimnaziji u Varaždinu *Ivana Hangia;* te podarhidjakona i župnika u Glini *Pavla Lebera* — meštri kanonici na pomenutom prvostolnom kaptolu.

(Duhovne vježbe.) Dne 25. u večer počeše u našem sjemeništu duh. vježbe, kojim prisustvova svjetovno svećenstvo Vrhbosansko, na čelu mu presvietli gospodin nadbiskup. Vježbami je upravljao veleč. Otac Isusovac Arndt iz Krakova, a trajale su pet dana. — U Zagrebu držati će se duh. vježbe u nadb. sjemeništu od 2. do 6. i opet od 9. do 13. rujna. Za svećenstvo Zagorsko i iz Medjumurja držati će se i ove godine u Krapinskih Toplicah. — Svećenstvu biskupije Spljetske drži vježbe veleč. O. Ferdinand Brixi iz Travnika.

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Njekoliki dobročinitelji u Moravskoj po g. I. K. 500 for.; Josip Gamberger 15 for.; Dušan pl. Kraljević 1 for.; Gjuro Spelc 34 fr. 50 nč. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem, preporučamo i u buduće svim svojim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — *Petrov novčić:* Korićani 1 for. 50 novč.; Otinovci 3 for.; Dobretići 3 for.

(Marko Antonini.) Piše nam Crkveni odbor iz Kamanja (Hrvatska): „K slavi božjoj te k nabožnosti puka zaista ne malo doprinosi i slikanje crkve, kojim se predočuju istine božanske, svetci božji i njeke crtice iz njihovog života. Pa da budu se što više dojmile takove predstave srdca i čuvstva čovječeg, to treba, da bude i slikarija čim jasnija i točnija u svemu; ovakovu pako izvadjati, kadar je naravski samo onaj, koj imade k tomu sposobnost, dobru volju, kršćansko srdce i čuvstvo. Takvog pako, umjetno-crkv. historičkog slikara, preporuča crkvenim predstojničtvom podpisani crkveni odbor, g. *Marka Antoninija,* stanujućeg u Zagrebu (Nova ves br. 6.), koj je svojim uspješnim, točnim i vještačkim radom dokazao, da je u poslu crkvene slikarije vriedan svake preporuke."

Cislajtanija.

(Dojmovi iz vatikana.) Glasoviti dominikanac O. M. Weiss ocrtao je svoje dojmove iz vatikana, gdje bijaše sretan, te se mogao pokloniti namjestniku Kristovu. S ovoga mjesta, koje je zviezdarnica svieta, pogled se širi i leti na sve strane, pa se čini, da si tu dobio dovoljno snage, te prosudjuješ stvari, kako u istinu jesu, dočim moderne nauke rationalisma i panteisma zavode tolike i odvode ih od kršćanskoga života. S jedne strane čuješ, gdje se govori samo o slobodi misli, vjere, savjesti i o suverenstvu naroda; u drugu opet ruku stari absolutisam nije još napustio ni najmanji od svojih zahtjeva, te nas dariva militarismom, birokracijom i vanjskim razkošjem. Očevidno se opaža ova oprjeka u modernom družtvu, a s takovih se uzroka radja gospodarstvena i ćudoredna nevolja puka. Sada se već lasno širi nemir, s kojega se trzaju narodi; zlo je dozrilo, te preotimlje mah uvjerenje, da je nesretan, tko ima da upravlja družtvom. Ima, istina, borbe i za dobro, ali dočim se zlo širi usljed pomoći i zaštite, suzbija se svuda dobro svakim oružjem. Usljed toga vlada u ćudorednom prosudjivanju velika pometnja; bujica dogodjaja nosi sve, a tko je imao vlast i dostojanstvo podlaže se od nužde novim prilikam. Da imade socijalnih zala nitko ne dvoji; ali ih je malo, koji su uvjereni, da je to ne djelo pojedinca ni slojeva, nego posljedica modernih ideja. Donielo bi se dakle lieka i znatne poboljšice, kad bi ih se napustilo, kada bi se u život uvelo kršćansko pravo i ćudorednost, a branile znanstvene zasade u suglasju s vjerom. U strančarskoj žestini gubi se često čisto shvaćanje; a parlamentarisam, na koji se toliko žali, kvari zlimi sredstvi najznamenitija pitanja, a da ih ne rieši. To se dogadja svagdje, u sjevernoj Americi, u

Belgiji, i Francezkoj, u Španjolskoj i u Austriji. Gdje će to svršiti? Tko može crpiti korist od tih nevolja? Ovakove se misli vrzle po glavi našega pisca, kada je čekao saslušaj kod Pape, od koga je izišao bistrijim shvaćanjem i hrabrijim srcem. Papa, častan u svojoj starosti, jak u nepokolebivom pouzdanju u Boga, pokazuje se u velikih pitanjih današnjih dubok poznavalac vremenâ i ljudî. Nikoga ne zadovoljavaju manje nego li njega vanjski utisci, nitko ne iztražuje dublje skrovite uzroke stvari. Naše doba može u istinu naučiti od njega prezirati biednu potištenost i malešne probitke, što ih državnici premnogo ciene. U pokretu znanostî, u borbi idejâ Leo XIII. kazuje se mladićem, izučujući i izpitujući bolje no itko drugi naš vjerski i družtveni život. On je i Otac i sluga svih slugâ Kristovih, pa želi da svim čini dobro, da sve spasi. A pokazuje vanrednu njegovu bistrinu, što je shvatio, koliko danas vriedi puk u ravnoteži država, rekav ove rieči: valja poći k narodu. Uz shvaćanje pako današnjih potreba u njega je i revna briga za drevnu istinu i za popravak kršćanskoga života; pa se koristi svojim ugledom, da se lati u tu svrhu svakoga pitanja, da prosudjuje i da potiče. S visine gleda; najoštrije razpre, najteži zapletaji politički njemu se čine malenkosti, shvaćajući obćenito svoje poslanstvo. U kući Božjoj ima mjesta za sve, za prijatelje drevnine i za apostole novoga, samo treba prenačiniti družtvene slojeve i razbistriti prave nazore, što vode narode. Sve okružnice Leona XIII. idu na takav ponapravak u nauci i ćudoredju, a naročito one, koje se odnose na socijalno pitanje. U njih se brani na korist družtva ljudskoga vlast prava i vidiva, te mudar i razborit poredak u puku. Pri tom treba da sudjeljuju svi iskreno bez razlike stranaka. Hora je, da se kraj učini lažnomu umirivanju, pa da se udari pravcem, što ga svim pokazuje ugled papin. Žalimo se na druge, koji nisu kršćani, a ne opažamo da smo mi još manje kršćani u vjerskom, političkom i privatnom životu. Liepa je nada, da će uspjeti iskren popravak, a uz pomoć Božju čini se, da ta nada nije uzaludna.

Belgija.

(Razprava o školskom zakonu.) Žica nam je donosila viesti, kako je burnih prizora bilo u Belgijskoj zastupničkoj kući kod razprave o novom školskom zakonu. Socijalisti i liberalci ne mogu da podnesu osobito ove ustanove novoga zakona. U članku III. odredjuje se: „U osnovnih školah potrebna je nastava u ćudoredju i vjeri.“ Protivnici kažu, da se to protivi duhu belgijskoga ustava, koji proglašuje neograničenu slobodu saviesti. Ovim putem da se hoće katoličku vjeru proglasiti državnom, a škola, koja je do sada bila bez vjere, da će se pretvoriti u pučku katoličku školu. — Isti članak ustanovljuje i ovo: „Prvi sat i posljednja pola zadnjega sata prije i poslie podne imade se svaki dan upotrebiti za nastavu u vjeri. Izuzeta su od ove ustanove djeca onih, koji to naročito zatraže.“ Članak 9. u sl. b) odredjuje: „Svota, koju godimice doznačuje sabor za osnovne škole, imade se podieliti u troje, za škole gradske, škole priznate od države i za one privatne nepriznate, koje imadu sve zakonite uvjete, da budu priznate.“ To znači, kažu protivnici, da će škole samostanske biti sa državnimi izjednačene, a privatne škole družbâ da će biti proglašene državnimi, za koje se troše $^2/_3$ proračuna za nastavu. U članku 9. čitamo: „Nadzor nad ovimi školami imade država; nu taj se nadzor ne ima protegnuti na nastavu vjere i ćudoredja.“ Ovimi ustanovami hoće današnja katolička većina, da zajamči vjersku nastavu u onih katoličkih školah, u koje dragovoljno dolazi katolička mladež. Hoće da proti monopolu države u nastavi, koji monopol sigurno nije demokratičan, podupre nastojanje privatnih škola, pa onih, kojimi upravljaju vjerske družbe, koje su umjele uzgojiti današnji mlad naraštaj, koji je toli poletan, te s kojega se slava ori danas Belgiji. S toga ne ima dvojbe, da će katolički zastupnici ostati stalni, jer imadu oslon u puku, koji će ih poslati i opet s istom zadaćom, bude li se na nj prizvalo.

Englezka.

(Novi izbori i katolici.) Izbori su promienili posve lice zastupničke kuće. Za nas je važno pitanje: mogu li se čemu nadati katolici za svoju pravednu stvar od ove kuće? U jednom pogledu čini se kao da mogu. Katolici su do sada nosili velik teret za uzdržavanje svojih škola, dočim su škole anglikanske primale obilatu podporu stranom od države stranom od obćine. Prosvjedi katolika neće ostati bez uspjeha. Vodje koli konservativaca toli liberalaca u svojih programih izjavili su se i na korist slobodnih škola. Njeki su izrično izjavili, da će sve učiniti, kako da se dokine nejednaki postupak sa školami katoličkimi. Nade je, te će biti na besjedi, pa će katolici slaviti novu pobjedu, u ime prave slobode.

Amerika.

(Katolička crkva u Mexicu). U Pariškom „Univers-u“ liepimi je bojami ocrtano stanje katoličtva u Mexicu. Državna uprava čini se, da je sada u čvrstih rukuh, pa da sadanji predsjednik ne dopušta nikakva nasilja. Oštri oni zakoni, koji vanjsko bogoštovje zabranjuju, ili se vrlo blago uporavljaju u pokrajinah Mexica ili se je na njih i zaboravilo. Samostani se malo po malo preustrajaju, a da vlada ne stavlja nikakovih zaprjeka. Godine 1874. bijahu izagnane milosrdne sestre, a sada su se opet vratile, nu pod drugim imenom i u drugom odielu. Svjetovno svećenstvo, u družtvenom životu zapostavljeno, umije si pribaviti ljubav i štovanje znanstvenim svojim radom. Pod današnjim nadbiskupom Alarcanom ustrojeno je u

Mexicu mnogo pobožnih zavoda, koliko ih nije bilo viklo gledati oko u tom gradu. Svećenik španjolski P. Vilaseca imao je doduše premnogo težkoća da svlada, ali je ipak mogao ustrojiti družtvo svećenika, koje imade preuzeti sveta poslanstva medju Indijanci, pa već i djeljuju ovi vjerovjestnici u siromašnih biskupijah: Chilmahua, Tabasco i Chiapas. Tako je i u ostalih biskupijah republike. Svuda se opaža nov život, svuda razvoj, kaošto se i u prirodi nakon bure opaža, da se sve zeleni i buja. U crkvenoj pokrajini dva su bogoslovna zavoda; jedan u *Meridi,* te njim upravljaju Lazaristi, a drugi u biskupiji *Qualaxara,* gdje je nadbiskup *Loza* tečajem dugoga svojega vladanja obnovio bogoslovne nauke, te u obće crkveni život razbudio. Najbujnije cvate kršćanski život u biskupiji *San-Luis-Potosi.* Njoj je na čelu biskup *Montes de Oca,* koji je čuven u Americi i u Evropi kao neumoran radnik, vrstan bogoslovac, govornik, upravitelj, te poznavalac mnogih jezika. I u njegovoj biskupiji upravljaju Lazaristi sjemeništi, iz kojih izlazi liep broj učenih i vriednih svećenika. Liepo se razvija i nova crkvena pokrajina *Oaxaca,* pod nadbiskupom Quillow-om. Ovo je koljevka onih zakona, što ih u početku spomenusmo, a pred dvie godine baš tu je viećao meksikanski sabor, te je tako isto mjesto koljevka s nova procvaloga života crkvenoga. Spomena je vriedan i suffragan toga nadbiskupa: biskup Mora u Tehuantepec-u. On je mexikanski Lavigerie, apostol prječbe, koga njegovi vrlo ciene, a puk ga u velike štuje i ljubi. Iz ovih podataka smije se gojiti čvrsta nada, da će život kršćanski sve to bolje se razvijati, te donositi liepih plodova ovoj, težko kušanoj zemlji.

Prosvjeta.

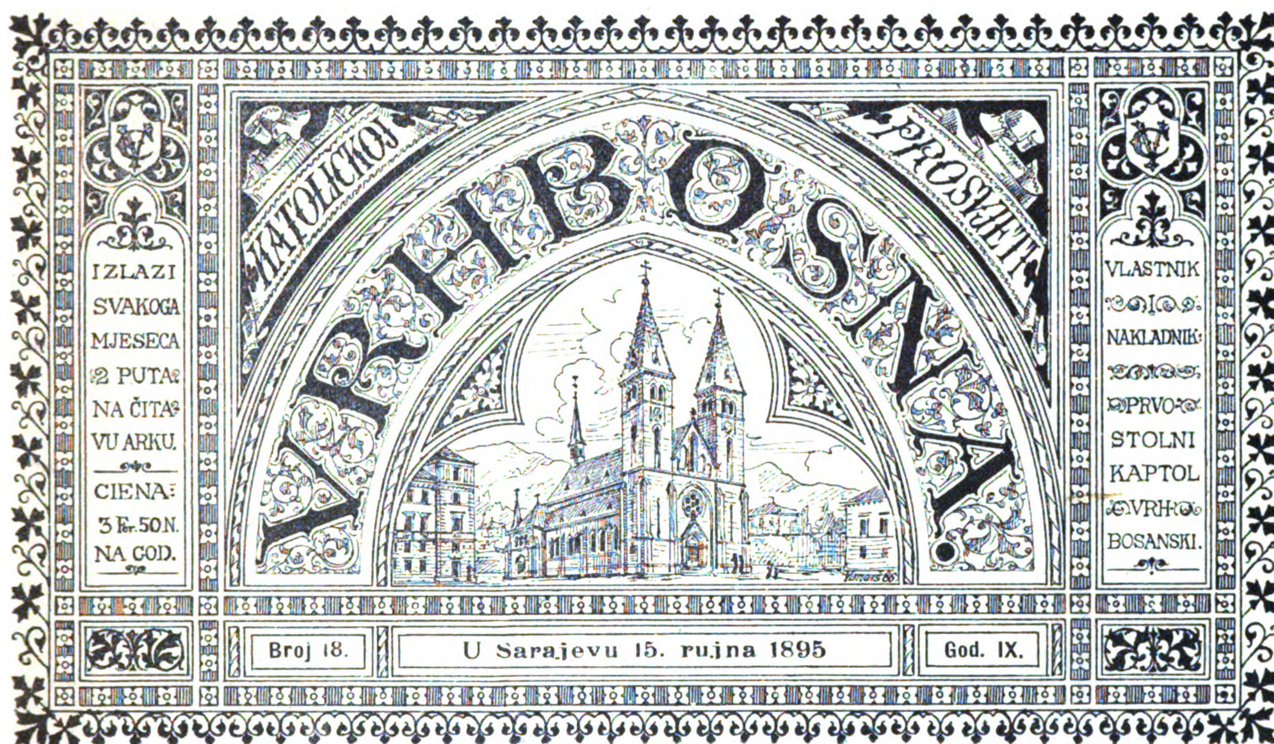
— Posljednji put oglasismo molitvenik: *Kršćanska kćerka.* Danas mu saobćujemo i sadržinu, iz kojega će štioci razabrati mu vriednost. Pisac je razdielio molitvenik u tri glave: Prva glava (str. 5—70.) sadržaje znamenitije pouke djevojkam. Ova glava razdieljena je u četiri odsjeka. Prvi odsjek govori o znamenitosti mladenačke dobe, i to: 1. „Mladež je Bogu osobito mila"; 2. „Spasenje naše stoji obično do mladenačke dobe"; 3. „Kako djavao lukavo zavarava mladež, da ne misli na svoje spasenje". — Drugi odsjek razpravlja: Što ti je raditi, da budeš kreposna? 1. „Spoznaj Boga"; 2. „Čuvaj nevinost"; 3. „Poštuj svoje roditelje i glavare"; 4. „Štuj crkvu i svećenike"; 5. „Slušaj pazljivo rieč Božju"; 6. „Čitaj pobožne knjige". — Trećemu je odsjeku naslov: Čega treba da se čuvaš? 1. „Čuvaj se bezposlice i taštine"; 2. „Čuvaj se zlih drugarica"; 3. „Čuvaj se zlih razgovora"; 4. „Čuvaj se zločestog štiva"; 5. „Čuvaj se sablazni"; 6. „Nemoj mariti za ljudski obzir"; 7. „Kako se vladati u napastih?" — U četvrtom odsjeku ima sedam razmatranja, i to: U nedjelju: „Zašto si na svietu?" U ponedjeljak: „O smrtnom griehu". U utorak: „O smrti". U sriedu: „O sudu". U četvrtak: „O paklu i vječnosti muka". U petak: „O muci Isusovoj". U subotu: „O raju". Napokon ima dodatak: „O izboru staleža". U drugoj glavi (str. 71—216) nalaze se razne molitve kao: jutarnja, preko dana i večernja; zatim molitve: misne, ispoviedne i pričestne; napokon: čislo (krunica), križni put i razne litanije. Kod mnogih molitava i uzdisaja naznačeni su oprosti. S toga su i uvrštene u molitvenik navlastito one molitve i uzdasi, s kojimi je spojen oprost; dakle molitve i uzdisaji od same crkve sastavljeni ili odobreni. I tako imadu djevojke sgodu ovim molitvenikom domoći se mnogih oprosta. Osobito su liepe pouke o sv. misi, ispoviedi i pričesti. U trećoj glavi (str. 217—310) sabrane su najobičnije crkvene pjesme kao: misne, adventske, božićne, na tri kralja, o presv. Imenu Isusovu, korizmene, uskrsne, duhovske, tielovske, o presv. srcu Isusovu, bl. dj. Mariji, sv. Josipu, apostolih i sv. Alojziju.

— U Francezkoj u Limogesu imadjahu trećoredci na 4., 5., 6., 7. i 8. augusta o. g. kongres, komu bijaše začastnim predsjednikom biskup Renouard. Preč. Otca generala reda zastupao je kao predsjednik naš vriedni zemljak bivši generalni definitor fra. Augustin Zubac, koji je u početku saborisanja govorio liepu besjedu, u kojoj je vješto ocrtao rad Leona XIII., da treći red opet oživi, te pomogne što uspješnije kod riešavanja socijalnoga pitanja. Francezka ova besjeda otisnuta je napose u knjižici.

— Učitelj na c. kr. velikoj gimnaziji u Spljetu *Bartul Poparić* napisao je u programu c. kr. velike gimnazije u Spljetu, a odatlje napose dao otisnuti: *Hercezi sv. Save* (150 godina povjesti hercegovačke.)

— *Svetište Bogorodičino na Trsatu u hrvatskom Primorju. Povijest svetišta i marijanski molitvenik.* Uredio Fr. S. Ivančić, svećenik. Naklada istoga svetišta Gospina. Tiskara katolička u Ljubljani 1895. Ciena prema ukusnomu vezu bez slika 1 kruna, sa deset liepih slika 2 krune. — Naručuje se u sakristiji redovničke crkve na Trsatu, pošta Sušak. Dobiti se može i u Knjižari Dioničke Tiskare u Zagrebu. Čist dohodak i darovane predplate pribrojit će se darovom za obnovu toga slavnoga i prastaroga svetišta. U prvom dielu knjige crta se kratka poviest starodrevnoga Marijina prošteništa kroz punih 600 godina: postanak crkve, svetišta i samostana obzirom na prošlost naroda hrvatskoga. U drugom dielu sabrane su razne molitve, razmatranja i pjesme na počast Bogorodice.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Spaseni mladić.

(Po legendi Herderovoj.)

Liepa dobit, liepu dušu naći,
A još ljepša, nagjenu sačuvat,
A najljepša, izgubljenu spasit.

Sveti Ivan dogje s pustog Patma,
I bio je, šta i prije bio,
Dobar pastir milom stadu svome,
I čuvare stavljo mu za dušu.

U svjetini jednom spazi svetac
Baš od oka, vesela mladića,
Čela vedra, na njem ni oblačka,
Ispod čela oko mu izgori,
Iz oka mu žarka duša zbori.

„Mladića mi toga čuvaj dobro,“
Viknu svetac biskupu kraj sebe,
„Tvoja vjernost za njeg odgovara,
„A pred Bogom taj sviet nek svjedoči!“

I mladića biskup uze k sebi,
I ljubavi očinskom ga sînî,
I liepo ga gleda i nadzire,
I prelijepa na njem spazi ploda:
Pa se biskup u njeg pouzdao,
I toliko na nj ne mećo oka.

Al sloboda zaplete mu mreže.
Zamami ga slast i raskoš svieta,
Pade mladić u njihovo krilo;
Sad bi živjet bez muke i rada,
I vladati zaiska mu srce,
Pa se jednoj domišljavo misli,
U misli se odluka rodila,
I odluci stade na vrhunac,
Te sakupi četu i drugove,
U hajduke mladić s njima pogje:
Eto od njeg hajdučkoga vogje!

Prošlo vrieme, usta sveti Ivan,
Da obagje svoje milo stado;
I jedva ti ugleda biskupa,
Odmah pita: „Gdje je sin moj dragi?“

„On je umro,“ progovori starac,
I poniknu žalobito glavom.

„Kad i kako?“ svetac pitat stade.
„On je umro, ah za nebo umro,
Otkad hajduk silovit postade.“

Preko vedra čela Ivanova
Tegnu oblak žalosti i tuge,

„Ja od tebe tražim njegvu dušu,“
Progovori i zaplaka gorko. —
„No reci mi: gdje je, kud prohodi?“

„Gor na brdu plieni i obara,
Gor po šumi hoda i pričêka.“

„Idem tamo, ja ga vidjet moram!“

Svetac krene, na brdo se penje.
I jedva se šumi primakao,
Glas zavikne, a drugi dovikne,
I hajdučka na njeg pade ruka.

„To sam htio, jer dolazim k vama,
Vodite me k svome harambaši,“
Hajducima svetac progovara.

„Jaoh meni, vara li me oko!“
Viknu mladić, kad ugleda sveca.
Krasan mladić na noge se skoči.

„Ne bjež, sine, ne bjež' drago diete,
Od svog oca, bez oružja starca!
Ne bjež, Milko, tebe otac zove,
Ja te, sinko, zavjetovah Bogu,
Ja ću Njemu za te odgovarat!
Ah, moj sine, mahni nožem samo,
I svoj život ja ću za te dati;
Ja te više ostavit ne mogu,
Ja te višnjem zavjetovah Bogu!“

Kada diete otac zovne milo,
Leti diete na očevo krilo.

Mlado momče kao diete malo
Zaplakalo, da sva gora čula,
Dobrom ocu u naručaj palo;
Ruke vije starcu oko vrata,
Glavu sklanja na starčevu glavu,
A nijedne ne nalazi rieči,
Već za suzom suza stade teći,

Na koljena pred njeg svetac pade,
Cjeliva mu i ruke i lice,
I svede ga sa hajdučkog brda,
Žarkim plamom razgori mu srce,
I ljubavi zadahnu ga silom,
I u krasna, vesela mladića
Prelila se Ivanova duša,
I godine svrh njih ljubav cvala,
Rastati se ona im ne dala.

Sad pogagjaj, ko rogjeni brate,
Šta je bilo, šta je upoznalo
Toli jako srce mladićevo?
Šta je bilo, šta je zadržalo
Toli čvrsto srce mladićevo?
Šta je bilo, šta ga opet našlo,
Šta je bilo i šta je spasilo
Izgubljeno srce mladićevo?

To je *vjera* Ivanova bila,
Pouzdanje i *ljubavi* sila.

Ivan Ev. Sarić.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

14. Vianney kao tješitelj i savjetnik.

1. Medju hodočastnici ne bijaše samo bolestnika i grješnika, nego i nevoljnika svake ruke. U ovoj dolini suzâ imade toliko i takovih nesrećâ, te bismo ju mogli prispodobiti velikomu brdu Kalvariji, pa godi vrlo sućutnomu srcu, ako se kad i kad za ove jadnike otvori kakovo utočišće. To bijaše i Ars. U onom množtvu, koje se dan i noć tiskalo u malenoj seoskoj crkvici, bijaše ljudi iz raznih striša, ali najviše tuge i nevolje. U toj mješavini družtvenih slojeva svi si bijahu u jednom jednaki: u nevolji. Nebeski Otac ne poznaje razlike osoba, kad hoće rukom svojom da segne. Pa kako pred Bogom, tako bijahu i pred župnikom svi jednaki. Sve je on primao jednakom ljubavi, jednakom sućuti.

2. Da mogu one zidine progovoriti, kolike bi nam nevolje saobćile, što su čule, da ih našemu župniku odkriše! Obiteljska žalost, gubitak imetka, nenadane nesreće, turobni pogled u budućnost, povriedjen dobar glas, prevarene nade, potlačena slabost, proganjana nevinost, crna kleveta, sve, sve vrsti nevoljâ bijahu zastupane u onom množtvu. A kad bi Vianney gdjekad saslušao tužaljke, da ti srce pukne, sklopio bi ruke, svrnuo mokrim molećim pogledom gori k Bogu svake utjehe, a onda opet na nevoljnike same, koji su već u toj očitoj, iskrenoj sućuti našli veliko umirenje. Onda bi uzeo on tješiti, u čem je bio neizcrpiv, a nedohitna bijaše moć njegove utjehe. Trebao je jednu samo besjedu da kaže, a nevolja bijaše izcieljena

u korjenu, rana zarasla, bol utišana. Mladić osjeti, da je jak u borbi proti svojim strastim; djevojka bi se odlučila glede svoga zvanja; domaćica našla je tajnu požrtvovnosti i ključ, kako će se riešiti težke svoje prilike; zreo muž došao je na čistac sa zabludami svoje mladosti, a iznemogao starac uputio bi se pravcem dobre smrti. Nemir bi jenjao, slaboća zastidila bi se svoje malodušnosti, a sdvojnost ne bi više pomišljala na samoubojstvo. Svaki bi počeo veselije misliti, mirniji bi bio u srcu, radostniji bi pogled svraćao u budućnost, a ojačen s neba hrabrije bi podnosio svoju tugu. Pritušio bi on sve, što je kipilo i buktilo, ublažio bi surovu navalu srditosti i gorke tužbe sdvojnoga malodušja. A sve to činio je bez ikakve vanjske naprave, bez ikakve vještine besjedničke. Sve bijaše jednostavno, samo iz Boga i iz objave crpano, pa za to i jest nebo udielilo njegovoj utjehi veliku moć.

3. Mlada njeka majka ne mogaše se utješiti, što je morala umrieti, a ostaviti na svietu petero svoje sirotčadi. Župnik naš posjeti ju na umoru, pa pošto je s njom govorio, ne samo da bijaše odana u volju Božju, nego je i najpripravnije svoj život žrtvovala. Vruće je želila smrt, te se sretnom smatrala, što može sada djecu svoju povjeriti zaštiti Boga, u kom je sve savršeno. Druga njeka majka bijaše izgubila svoga jedinca. Utješiti se nije mogla u žalosti poput Rahele. Pa ipak znao je Vianney i nju umiriti nebeskom besjedom. Grofica C. ostavi iza smrti sedmero nejake djece. Tu četu sirotčadi dovede slomljeni otac u Ars. Župnik je poznavao pokojnicu. Rukovodio ju je, a njena smrt donese veliku prazninu. Pokaza žalostnomu otcu i siromašnoj djeci, kako se pokojnica sada veseliti može. Podigao im je poglede, koji su dosada privezani bili samo uz grob, pa ne razstavljajući ih od toga humka, svrne ih prema nebu. Posve utješena ode obitelj odatlje.

4. Jednoga dana sastadoše se u Arsu dvie majke, koje su na ovoj zemlji izgubile svaku nadu. Nisu se prije nikada vidjele, ali zajednička velika bol brzo ih je sprijateljila. Pružiše si ruke i proplakaše u naručju. Prije još nego li su Vianney-a vidjele ohrabriše se, makar da im lakše ne bijaše. Jedna od njih prava kršćanka. Cieli njezin život bijaše sama kriepost. Molila je i dobra djela činila, te dobar dio dana proboravila na podnožju oltara, da tu traži jakost u svojoj težkoj boli. Umrlo joj bilo jedno za drugim troje djece, te je tako imalo da izumre slavno ime njene obitelji. Drugu je valjalo i u tom pogledu sažaljivati. Bijaše od onih slabih stvorova, koji ne zadrže vjeru, što su ju primili u sv. krstu i koju je kršćanski uzgoj u njihovom srcu podržavao. Dan je počimala i svršavala veselicami i zabavami svjetskimi, išla za častmi ovoga svieta i za gostbami. Tada najednom vidje, gdje joj jedinca nose u grob! Ova dodje najprije k Vianney-u. On sasluša njezinu tužaljku i zaplače s njom. Pozva ju za tim, neka klekne i moli. Ovakovu iskrenu sućut ne bi bila mogla očekivati kći od otca svoga. — Za njom je unišla pobožna gospodja. Mudri vodja dušâ bijaše sada posve drugi, makar i ne strog, ali ipak ozbiljan i odlučan. Nije joj spotaknuo žalost, ali ju je opomenuo, neka se čuva prevelikoga jaukanja. Podsjetio ju je, kako su njezina djeca sada sigurna za svoj vječni spas, pa da toj sigurnosti mora da popusti njezina naravna, samoljubna i svjetovna bol. On dovede snuždeno srce u visoke i uzvišene krajeve vjere, pa kaošto je prvoj pružio mlieko i med djece, tako je dao njoj jaki kruh muževâ: kršćansko shvaćanje križa.

5. Sv. Ivan Krizostom, duboki tumačitelj sv. Pavla, prikazuje nam ga u slici, kako upravlja ladjom, kako one, što hoće da se usljed brodoloma utope, iz vode vuče, a kojim se zamaglilo podupire; kako sad u prednjem sad u zadnjem dielu ladje mornare hrabri i sokoli, sidro spušta, veslom vesla, nebo promatra, službu kormilara preuzima, te sve podnosi, da drugim olahkoti teret. Ovo mjesto velikoga učitelja crkve mogli bismo primieniti na našega Vianney-a, kad ga uzmemo promatrati kao savjetnika. Slobodno ga sa sv. Franjom Saleškim nazovimo velikim javnim zdencem, na kojem svatko smije crpati vodu. Tko je u težkom položaju trebao pouke i savjeta, taj je u Arsu tražio utjehe. Mnogi, koji htjedoše samo njekoliko rieči da s njim progovore, a vidjeli su, kako je nemoguće, da se provuku kroz ono gusto množtvo, što je oko njegove izpovjedaonice naleglo bilo, čekali su sgodnu priliku, kada će kraj njih prolaziti, da onda s njim progovore.

6. Bijaše doista jedan od najzanosnijih prizora, kada si gledao, s kolikim ga počitanjem prati množtvo, kada je o podne običnim putem išao u njekadanje ubožište. Ovo vrieme upotrebili su naročito oni, koji ga još vidjeli nisu, niti su s njim govorili. Čim se je pojavio, sagnuše se glave svih, ustne svih progovore njegovo ime, svi pružiše prema njemu ruke, a srca svih pohitiše

prema njemu. Prisutnost njegova ovladala je svimi. Svi pogledi i misli bijahu upravljene samo na njegovo lice, preobraženo pokorom, razmišljanjem, gorućom ljubavlju prema Bogu. Želja, približiti mu se, ne bijaše manja nego li kod najglasovitijih svetaca, poimence kod sv. Dominika, koji se nije mogao pokazati, a da ga sliedilo ne bi sve: odlično i priprosto, veliko i malo, koga i taknuti samo smatrahu se presretnimi, komu su pače od odiela i komadiće trgali, samo da imadu od njega svetu uspomenu Isto tako bijaše i kod Vianney-a. On se je tada vladao, kao da sve to ide koga drugoga. Zaogrnuo bi se u svoju poniznost, te mirno išao putem, kano da ga ništa diralo ne bi, što se je sgadjalo oko njega i s njim, pazeći jedino na pitanja i prošnje, što bi na nj upravljali.

7. A ta pitanja kakova li sve ne bijahu! Evo ih njekoliko: „Majka moja mnogo pati, otče! Jedni drže, da je svaka nada izgubljena, a drugi, da se još pomoći može. Šta da vjerujem?“ — „Imam rodicu, kojoj je život u pogibelji; bi li dozvolili, da joj liečnici režu?“ — „Hoće li mi kćerka ozdraviti?“ — „Smijem li se ufati, da će mi se djeca spasiti?“ — „Nisam dosta jak, da sam nješto poduzmem. Hoće li mi dobri Bog poslati druga? Rekoše mi jednoga čovjeka, koji mi je s mnogo razloga poćudan. Bi li se s njim sdružio?“ — „Da li bi umnožao broj mojih radnika?“ — „Hoću li svoje imanje da prodam?“ — „Da li bi napustio trgovinu?“ — „Hoću li da preselim na selo?“ — „Koji bi zavod za moje sinove bio najbolji za njihov duševni i tjelesni razvitak?“ — „Moj sin postigao je akademički stupanj, kojoj struci da se posveti?“ — „Moj sin hoće da predje k željeznici; je li to dobro za nj?“ — „Mojoj se kćeri nudja sreća; bi li privolila na to?“ — „Govori se o ženitbi sina moga; djevojka, koju je izabrao dobra je; ali se javljaju težkoće glede njezina miraza; hoću li kazati dà il ne?“ A i dnevna pitanja obćenite naravi stavljali bi na nj, pače i o istoj modi.

8. A na svako pitanje on bi odgovorio. Ako je pitanje bilo brezposleno, bez svake važnosti, ili bi vriedjalo njegovu poniznost, odgovorio bi blago, ali podsmješljivo. Na ni jedno ozbiljno pitanje ne bi ostao dužan odgovor. I prem ništa promišljao nije, pošto bi pitanje stavljeno, odgovorio bi točno i bistro. A to bijaše tim čudnovitije, što je naš župnik isto tako čedan kako i savjestan, a često bijahu po sriedi vrlo težke stvari i vrlo važne odluke. Vianney je vješto umio da od svakoga pitanja odstrani strast, samoljublje i svjetovne obzire. Sve je on promatrao u jasnom svjetlu. Jasno svjetlo pako kod svete duše jest pomisao na vječnost. Svatko bijaše uvjeren, da će u onom, o čem su medju sobom javno ili potajno razgovarali, naći kod njega novu još nedirnutu stranu istine, jer je on u svakoj prilici tražio samo Boga.

9. Nu taj bistar pogled nisi našao vazda i u jednakoj mjeri. On bijaše samo oružje božanske milosti, a znao je osobito ondje cielu istinu upodpuniti, gdje se je radilo o ljudih, koji su pošteno mislili. Obično bi svjetovao devetnicu na čast Duha svetoga ili Srca Marijina, gdje se radilo o dobru duše, a sv. Filomeni, gdje se radilo o tielu. Tkogod je došao s pravom potrebom u Ars, te iskreno želio svjetlo i milost, taj je i dobio, što je trebao i to prema tomu, koliko je trebao i želio. A kad je Vianney jednom u kakvoj prilici odlučio i odgovorio, onda se je valjalo time i zadovoljiti. Mnogi, koji su samo sebe tražili, te u svojih mukah samo na sebe pazili, dolazili bi opet i opet k njemu, te bi ga s nova napastovali, neka odluči, kako bi bilo po volji njihovoj taštini, njihovim častohlepnim namjeram, njihovim željam. Takovim bi odgovarao ili neopredieljeno ili izbjegavajuć.

10. Naš bi župnik upotriebio svaku sgodu, gdje bi mogao koristno savjetovati. Nije on išao za tim, da svuda kao propovieda; srdačna njegova rieč, uviek točno primienjena prilikam svakoga, pokaza se vazda samo naravnom, nije nikada neugodno se dojmila, a ipak je ostavila u srcu sjajan trak. Prije nego li si mogao i pomisliti, da se braniš, bio si već pobiedjen. Za svakoga bi on znao naći besjedu, koja bi se neizbrisivo usjekla u srce. Često dosta bijaše jedna jedina rieč, da se u dušu ulije svjetlo i život. Njegove rieči bijahu u istinu slične gorušičnu zrnu, na kom ne opažaš, kakovo drvo iz njega niče. Jedna samo rieč, a duši se ukaza u sjajnih, pobjedonosnih potezih istina i laž, pravo i dužnost, zlo bi ugušeno u klici, pa poravna put dobru. Bila njegova rieč osbiljna ili suha, ili blaga, ili stroga, redovito je imala željni uspjeh.

11. Često bi dolazile k njemu mlade osobe, kad htjedoše da se odluče za stališ, a same se ne mogoše odvažiti. Jednim bi svjetovao, da stupe u stališ redovnički, drugim opet, da to još ne učine, nego odgode na kasnije doba. U vrlo zamršenih pitanjih znanstvenih pitalo ga takodjer. S njekimi

njegovimi odlukami ne bijahu zadovoljna njeka braća svećenici, a kada ih podastrieše biskupu, ovaj je posve odobrio mnienje Vianney-evo. Župnik njeki iz biskupije Autunske imadjaše vrlo zamršen slučaj glede pravednosti i povrate. Listao je knjige, razmišljao, pitao, ali si težkoće nikako riešiti mogao nije. Dodje i u Ars, a pitanje bje odmah riešeno. Jednu samo rieč rekao mu je naš župnik, ali tako jednostavnu, tako bistru, te takove, koja bi tako uvjeravala, u ni jednoj knjizi čitao nije. Nigdje on toga u knjizi našao nije, a ipak je odgovoreno bilo na sve. Kad ga je udivljeni župnik pitao, gdje je učio bogoslovje, nasmjehnu se Vianney i pokaza na izpovjedaonicu.

12. Na 1. novembra 1853. dodje njekoj pobožnoj osobi, dok je klečala pred Presvetim, liepa misao, da osnuje družbu u pomoć dušam u čistilišću. Molila je Gospodina, neka joj glede toga javi svoju svetu volju, što je i učinjeno. Drugi dan bijaše dušni dan. Ona se pričestila. Kad je poslie pričesti zahvaljivala promatrala je, kako za sve potrebe vojujuće crkve imade redova, a za trpeće duše da na ovaj način poškrbljeno nije. Činilo joj se je, kano da je Bog nju odabrao, neka izpuni tu prazninu. U ostalom uplaši ju ne malo u početku ta misao, pa je molila Gospodina po njegovih pet ranâ, da joj dade vidivi znak svoje volje. Od novembra 1853. do jula 1855. vazda ju je ta misao uznemirivala, ali se nikada nije pravo osokolila, da joj otvoreno pogleda u oči. Tada pomisli na našega župnika, o kom je tek nedavno čula u razgovoru, pa sve više se uvjeravala, te je Bog odabrao toga muža, da joj bude kod toga djela savjetnik i pomoćnik. Želila je vruće, da se nadje sgoda, gdje bi mogla u dodir doći s tim svećenikom. Devet dana iza toga mogaše tu stvar povjeriti njekoj svojoj prijateljici, koja je išla u Ars. Mjeseca augusta saobći joj ova povoljan odgovor ovoga čovjeka Božjega. Na 30. oktobra umoli Vianney-a, neka o toj osnovi razmišlja. Naš župnik učini to. Dugo je ostao, sakriv rukama plačno lice, a onda reče: „U istinu, ovo djelo davno je već Bog želio.“ Na 11. novembra dade joj pisati, da je misao, osnovati red za trpeće duše u čistilišću, izvadjena iz samoga Srca našega Spasitelja, te je djelo blagoslovio. Nu utemeljiteljica naidje na odpor u svojoj obitelji. Upita stoga i o tom Vianney-a, a on joj odgovori 25. novembra, da će se suze naravne nježnosti mnogo prije osušiti, nego li suze, što se liju u čistilišću. Obećao joj, da će se moliti, te se taj boj naravi i milosti svrši pobjedom ove posljednje. Po savjetu našega župnika ode utemeljiteljica 19. januara 1856. u Paris, gdje je mladu družbu snašlo križeva svake ruke: bez novaca, nigdje pomoći, svuda nevolje i težkoće. Kada je o tom izviestila Vianney-a, poruči joj on, da su ovi križevi cviet, koji će već donieti plodove. Osokoljena tim mlada je družba podvostručila svoje molitve. Malo za tim kupila si kuću, u koju unidje 1. jula 1856. Od to doba žive pod zaštitom Otca nebeskoga, koji joj daje kruh od dana do dana, a vrieme, što joj preostaje od vjerskih pobožnosti, posvećuje dvorbi bolestnika. Što se više množi broj sestara, množi Bog i sredstva. Vrlo im je utješne rieči pisao naš župnik, kad im je umro prvi i najrevniji zaštitnik: „Kuća, koja je podignuta na križu, ne ima se bojati ni vjetra, ni kiše, ni bure. Nesgode pokazuju, koliko je Bogu milo djelo. Ne možemo dvojiti; da su vaše patnje i žrtve dušam u čistilišću već mnogo koristile.“ Tako njegovu savjetu moramo zahvaliti, da imademo t. zv. *dames auxiliatrices*.

13. Ovaj pronicavi pogled u najraznovrstnije odnošaje života, ovo sretno riešenje najzakučastijih pitanja i zdrav sud našega župnika ne bijaše plod kakove velike naravne sposobnosti za prosudjivanje. Još manje bijaše ta vještina posljedica čitanja, proučavanja, duljega promišljanja i mozganja. Kad čitaš, što li je sve on umio riešiti, onda moraš priznati, da se u duhu toga poniznoga svećenika krije nepomično pravilo istine, da on ima neprevarljivo obilježje za istinu, ključ, koji mu otvara sva, pa i najtajnije, najpomnjivije čuvana vrata srdaca, da ima Ariadninu nit, koja ga je posve sigurno posve neozledjena dovodila iz labirinta savjestî, žicu, koja je u skladu bila sa svim, što bijaše pravo i pravedno, a u neskladu sa svim, što bijaše zlo, lažno, netočno. A razumjeti ćemo ovaj pojav, sjetimo li se ovih liepih besjeda Donosa Cortes-a: „U životu svetaca meni je najčudnovitija jedna okolnost, kojoj se, kako mislim, nuždna pažnja dala nije. Čovjek, koji je vičan s Bogom obćiti, pretiče sve druge ljude, ako su u ostalom i posve jednaki, u snagi prosudjivanja, a osobito u tom, što se zove zdrav razum ljudski. Kad čovječanstvo ne bi osudjeno bilo, da sve promatra u lažnom svjetlu, odabralo bi za savjetnike medju svimi ljudmi bogoslovce, medju bogoslovci mystike, a medju mystici opet one, koji su živjeli najviše udaljeni od svieta i svjetovnih stvari. Medju svimi

osobami, koje sam poznavao, samo sam kod onih, koji su živjeli samotno i u promatranju, našao nepomičan dobar razum ljudski, pravi oštar pogled, divnu sposobnost, da praktično i mudro rieše najteža pitanja, te da u najzamršenijih prigodah nadju još izlaz.“

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

VIII.

Sunce je visoko skočilo, kada se je Juda probudio. Golubovi letili hrpimice po zraku i oživljavali prediel svojim sjajnim perjem. Prama jugoiztoku sjajili se pozlaćeni vršci hrama te se krasno odrazivali od plavetnog jutarnjeg neba. Ovu poznatu svakdanju sliku nije ni pogledao. Nu tim je nježnije gledao svoju sestru Tirzu, petnaest-godišnju djevojku, koja je sjedila blizu njega i uz harfu tihano pjevala. Pozorno je slušao. Kada je opazila da je budan, prestade, položi ruke u krilo i pogleda ga ljubopitno.

Pošto je nuždno radi naše pripoviesti, predstaviti ćemo djevojku čitateljem i reći nešto o poviesti obitelji Hur.

Herod je ostavio iza svoje smrti više osoba, koje se njegovom pomoći obogatiše. Ako je takvo bogatstvo posjedovao nesumnjivo potomak kojeg plemena, napose Judinog, tad su takva sretnika jerusalimskim knezom držali, a ta čast doniela mu, te su ga štovali njegovi zemljaci a cienili i pogani, s kojimi je obćio ili trgovao. Ovako je sretan bio otac Judin i Tirzin; on je stekao najveći ugled koli u privatnom životu toli u javnih prilikah, te je nosio ime jerusalimskog kneza. Bogobojan i savjestan Židov, bio je vjeran i kralju, te se često pokazao, kod kuće i u stranih zemljah, kao njegov prokušani službenik. Višeputa bi pošao s važnimi nalogi kao poslanik k caru Augustu, i on ga je štovao i tražio njegovo prijateljstvo. Mogao je dakle pokazati više onakovih darova, kakove običavaju davati vladari svojim ljubimcem, da polaskaju sami svojoj taštini: kao toge iz skrleti, stolce iz slonove kosti, zlatne čaše i druge stvari, koje su za to najviše vriedile, jer su bile carski dar. — Takov čovjek morao je biti bogat, nu knez Hur nije imao zahvaliti svoje bogatstvo samo kraljevoj milosti. On je volio onaj zakon, koj ga je silio na rad; da, bavio se je često i sa više poslova. Mnogi pastiri, što su pasli stado u ravnini i na obroncih briežnljaka sve do Libanona, zvali su ga svojim gospodarom; on je osnovao trgovačke kuće koli u pomorskih toli u gradovih na kopnu; na svojih ladjah dovažao bi srebro iz španjolskih srebrnih rudnika — najbogatijih, za koje se je onda znalo — dočim bi njegove karavane dolazile dvaputa na godinu s iztoka, natovarene svilom i mirodijami. Vršio je savjestno židovske običaje i zakone, bio upućen u svete knjige, te je marljivo polazio sinagogu i hram. Učitelje zakona, napose Hillela, štovao je neizmjerno. Uz to bio vrlo darežljiv. Primao bi gostoljubivo strance iz svih zemalja; farizeji ga pače krivili, da je češće pogostio i Samaritance. Da je bio pogan i živio u vrieme Heroda Atika, mogao mu je biti suparnik; nu on je poginuo na moru deset godina prije ovoga drugoga odsjeka naše pripoviesti u najjačoj muževnoj dobi, oplakan od ciele Judeje.

Majku i sina već poznajemo, a jedinu kćer vidjeli smo, kako je probudila brata pjevanjem. Tko bi ovo njegovo dvoje djece promatrao, opazio bi veliku sličnost medju njima. I Tirza imala je kano i brat pravilne crte, koje pokazivahu židovski lik, samo što je kroz cielo biće njezino prosievala djetinja nevinost. U čas, kad ju vidjesmo bijaše obučena jednostavno, u jutarnju odjeću; na desnom ramenu bio učvršćen plaštić, prebačen slobodno preko stasa, a sklapao se ispod lievog ramena, te je gornje tielo tek djelomice pokrio, pa se vidjela ramena. Dolnji dio odjeće bijaše svezan pasom. Na glavi joj bila svilena kapica nu tako, da si joj ipak vidjeo objam glave, a preko kapice bogato vezen svileni rubac. Na prstih i ušima nosila je prstenje, na ramenih i zglobovih zlatne kopče, urešene dragulji i lančići. Okrajci obrva i šiljci prsta bijahu bojadisani. Kosa joj visila preko ledja spletena u dve duge pletenice, dočim joj uz svako lice, tik do uha, visio po uvojak. Nisi joj mogao zaniekati dražesti, nježnosti i ljepote.

„Vrlo liepa, moja Tirzo!“ reče joj brat.

„Pjesma?“ upita ona.

„Da, pa i pjevačica! — Pjesma ima grčkoga natrusa. Odkuda ti do nje?“

„Sjećaš li se Grka, koj je pjevao prošlog mjeseca u kazalištu? Kazivali su, da je bio prije na dvoru Heroda i njegove sestre Salome. On je stupio na pozornicu poslie boraca, da je kuća još od vike ozvanjala; nu čim je počeo pjevati, bude tako tiho, da si mogao čuti svaku rieč. On mi je dao ovu pjesmu.“

„Ali on je pjevao grčki!“

„A ja hebrejski.“

„Da, za to se i ponosim svojom sestricom. Znadeš li još koju pjesmu, isto tako liepu?“

„Znadem ih više, nu mahni se toga sada. Amra me posla, neka ti kažem, da će ti zajutrak amo donieti. Ne trebaš se dakle truditi dole. — Već bi morala ovdje biti. — Ona misli, da si bolestan, jer ti se jučer dogodilo nešto vanredna. Što je to bilo? Kazuj mi, pa ću pomoći Amri, da te izcielimo. Ona pozna sve ljekarije Egipćana, nu to nikad ne pomaže. Ali ja imam mnogo arapskih prepisaka ljekarskih, koji —

„Još manje pomažu od egipatskih,“ odvrati on.

„Misliš? Pa dobro neću ti prigovarati,“ odgovori ona, tražeći nješto oko lievog uha. — „Ali evo imam nešto, što je sigurnije i bolje — zapis, koji da je neki arapski čarobnik dao, a davno je već — ni sama ne znam kako davno — u našoj obitelji. Gle, napis je posve izbrisan od davne porabe.“

Pruži mu naušnicu. On ju primi i brzo razgledav zapis vratio joj naušnicu.

„Pa i da umirem, Tirzo, ne bi toga upotrebio. Takve su stvari ostanci idolopoklonstva, te zabranjene djeci izraelskoj. Evo ti natrag, nu ne služi se tim nikada više.“

„Zabranjeno? Nipošto!“ odgovori ona. — „Majka našega otca nosila je to svake subote za svoga života. Izliečilo je — neznam koliko, ali barem tri bolestnika. I odobreno je: gle znak svećenikov.“

„Ja ne vjerujem u zapise.“

Ona ga začudjeno pogleda.

„Što bi Amra rekla?“

„Roditelji Amrini bijahu Egipćani.“

„A Gamaliel?“

„On ih nazivlje bezbožnimi, poganskimi običaji?“

Tirza gledala sumnjivo naušnicu.

„A što da učinim s tim?“

„Nosi draga seko! To te resi i ljepšom čini, prem ti toga za to ne trebaš.“

Zadovoljno metne naušnicu natrag u uho.

U taj čas dodje Amra i donese na daski umivaonik, vodu i ručnike. Pošto Juda nije bio Farizej, opere se brzo. Kad se je umio, ode služkinja, dočim se je Tirza spremala, da uredi bratovu kosu. Kad je s kojom uvojkom zadovoljna bila, pruži mu, neka gleda u malo zrcalo iz mjedi, što je nosila po običaju židovskih žena za pasom. Medjutim nastaviše razgovarati.

„Pomisli, Tirzo, ja odlazim!“

Preplašeno spusti ona ruke.

„Odlaziš! Kada? Kamo? Zašto?“

On se nasmije. „Tri pitanja na jednom. Koli si znatiželjna!“ Tad se uozbilji i reče: „Ti znaš, da mi zakon nalaže, neka si odaberem stališ. Naš dobri otac u tom mi je najbolji primjer ostavio. I ti bi me prezirala, da plod njegove marljivosti i rada trošim u dangubi. — Ja idem u Rim.“

„O, i ja idem s tobom?“

„Ti moraš ostati kod majke. Da oboje otidjemo, ona bi umrla.“

Sjena tuge preleti njenim licem.

„Žali bože! Ali zar baš moraš otići? Možeš ovdje u Jerasalimu sve naučiti, što je potrebno za trgovca — ako na to misliš.“

„Na to ne mislim. Zakon ne traži, da sin odabere otčev stališ.“

„Pa što drugo hoćeš da budeš?“

„Vojnik!“ odgovori njekako ponosito. Tirzine oči napuniše se suzami.

„Ubiti će te!“

„Ako bude božja volja. Nu sve vojnike ne poubijaju.“

Zagrli ga, kao da ga želi suzdržati.

„Mi smo tako sretni zajedno. Ostani kod nas, brate!“

„Domovina ne može uviek ostati ono, što jest. I ti ćeš nas naskoro ostaviti.“

„Nikada!“

„Skoro će doći kakov knez Judinog ili drugog plemena i odvesti moju Tirzu, da sjaji u drugoj kući. A šta ću ja onda?“

Jecanjem odgovori.

„Rat je zanat,“ nastavi on. „Tko se želi u njem usavršiti, mora proći škole. Najbolja ratna škola jest logor.“

„Ti se nećeš boriti za Rim?“

„I ti dakle mrziš Rim! — kako se eto cieli sviet slaže u toj mržnji! Da, seko, boriti ću se za Rim, da se tako naučim boriti proti Rimu.“

„Kad kaniš odputovati?“

U taj čas čuli se koraci Amre.

„Tiho!“ reče on; „ona ne smije o mojoj osnovi ništa znati.“

Vjerna služkinja donesla zajutrak. Nosila ga na pladnju, te metnula pred obojicu. Upravo umočili prste u posudu s vodom, kad im pozornost na sebe svrati vika, što je do njih dopirala s ulice. Slušali su, te upoznali bojnu glasbu, koja se čula od sjeverne strane kuće.

„Vojnici iz pretorija,“ vikne on. „Moram ih vidjeti.“

I u čas nasloni se preko prsobrane, sazidane iz opeka na sjevernoj strani krova. Tako se je zadubio u prizor, što mu se pružio, te nije niti opazio, kako je Tirza pristupila k njemu i položila svoju ruku na njegovo rame. Sve su mogli vidjeti do tornja tvrdje Antonije na iztoku. Ulica, široka oko deset stopa, bila premoštena na više mjesta mostovi, na koje kao i na bližnje krovove, nahrliše ljudi, kad začuše glasbu. Glasba nije baš prava rieč, jer ono, što se čulo, bio više zvuk trubalja, praćen glasovi drvenih svirala. Do mala ukaza se povorka, te su brat i sestra mogli promatrati prizor. Najprije dodje prednja straža, većim dielom praćari i strielci, koji stupahu u dugih razmacih; onda odio pješaka s velikimi štitovi i dugimi sulicami; za ovimi sliedila glasba, onda častnik, koji je sam jašio, a za njim opet jahači kao njegova tjelesna straža, po tom težko oboružan odio pješaka, koji su na tiesno koracali i izpunjavali ulicu od zida do zida, te se činilo kao da im nikad kraja biti neće.

Silni dojam, koj se dade samo oćutiti a ne opisati, učinio je na mladića krepak izgled vojnika, uredno mahanje štitova s desna na lievo, sjaj ljusaka, kopča, oklopa i kaciga, pera, zastave i sulice. Dvoje mu je najviše udarilo u oči. Najprije orao legije; bijaše to pozlaćen kip na vršku motke. Znao je da mu je izkazivana bila božanska čast, kad su ga skinuli iz njegova mjesta na tornju. Za tim ga je zanimao častnik, koji je sam jašio u sredini povorke. Posve oboružan jašio je gologlav, a mjesto kacige imao lovor vienac. Sa strane mu visio kratak mač, a u ruci držao je štap za zapoviedanje, sličan smotku biela papira. Konj mu nosio mjesto sedla plašt od grimiza zlatom izvezen i svilenimi okrajci obrubljen.

Dok je taj častnik još daleko bio, opazi Juda, da su se gledaoci razljutili, čim su ga opazili. Pružiše se daleko preko zida na krovu ili se postaviše očito u kraj ceste i grozili mu se pesnicami. Sliedili ga kričuć, te pljuvali na nj s mostova, kad je kraj njih prolazio. Neke žene pače bacale za njim svoje sandale, kadkada tako vješto, da ga i pogodiše. Kad se je ta vreva približila, moglo se je čuti: „Razbojniče, silniče, pseto! Dole s Izmaelom! Vratite nam Annu!“

Juda je opazio, da taj častnik nije tako ravnodušan, kako su to ponosito pokazivali vojnici. Lice mu se namrštilo tako, da su plašljiviji uzmicali. Po lovor-viencu, što ga je nosio, upozna Juda u njemu Valerija Grata, upravitelja Judeje. Taj Rimljanin, što je trpio te nezaslužene psovke i pogrde, sažali mu se. Kad je stigao do ugla kuće, nagnuo se mladić još više preko zida, da ga vidi. Uz to metne ruku na opeku, da se podupre. Opeka slučajno bila puknuta, što se prije nije opazilo. Kako je pritisnuo rukom odkide se komad i stade padati. Strava prodje mladićem — segnu rukom, da dohvati opeku, što je padala. To je izgledalo kao da je ciglu bacio. Nije uspio, komad se odkotrlja preko ugla u zidu. On viknu. Vojnici tjelesne straže pogledali gore, tako i upravitelj, nu u taj čas pogodi ga opeka na golu glavu i kao mrtav pade s konja.

Povorka stala. Straža sjaši, da brzo zakloni štitovi svog vodju. Ljudi, koji su vidili što se dogodilo, mišljahu, da je opeku hotimice bacio i povladjivali mladiću. Taj se ustrmio kano kamen uz zid i jedva je vjerovao svojim očima, pomišljajući na posljedice, koje su i nehotice pred njim izbijale.

Najednom se činilo, kao da je zao duh ušao u narod na krovovih. Ljudi stadoše iz zida na krovu trgati opeke, drvo, kamen i biesno bacati na vojnike. Došlo je do žestoka šakanja, u kojem su, kako se je moglo i slutiti, vojnici pobiedili.

Juda se okrene strašno blied od prsobrane. „Oh Tirzo, Tirzo,“ zavapi on „što će biti od nas.“

Ona nije pazila, kako opeka pada i što se za tim dogodilo, samo je vidjela divlje gibanje i kriku ljudi. Razumjela je, da se nešto strašna dogadja, nu nije si mogla pomisliti što, i nije ni slutila, koji je tomu uzrok, niti da je u pogibelji ona ili oni, koji joj bijahu mili.

„Što se dogodilo? Što je to?“ upitati će u strahu.

„Ubio sam rimskog upravitelja. Opeka ga je pogodila.“

Ona probliedi ko smrt. Zagrli brata i pogleda ga bolno, bez rieči, u lice. Njezin ga pogled razjači.

„Nisam to hotice učinio, Tirzo! Bijaše to puki slučaj!“ rekne mirnije.

„Što će nam učiniti?“ upita ona plašljivo.

Promatrajući sve to veću gungulu na krovovih i na ulici, sjeti se prietećega se držanja Gratova. Ako nije mrtav — tko će mu suspregnuti osvetu? A ako je mrtav — na kakovo će bjesnilo izazvati vojnike napadaj naroda? — Pogleda opet s krova i opazi, kako vojnici pomažu upravitelju na konja.

„On je živ, Tirzo, on je živ! Blagoslovljen Bog naših otaca!“ Tad se okrene mirnije prema njoj i nastavi: „Neboj se, Tirzo! Ja ću im protumačiti, kako se je to dogodilo, i oni će se sjetiti otčevih zasluga, pa nam neće ništa.“

Odvede ju u sobu na tornju. Tad se potrese krov pod njihovimi nogami: čulo se silno udaranje buzdovanî, prasak greda i vrata. Iz dvorišta čulo se zapomaganje. Tad se čulo šum mnogih korakâ, nerazumljive glasove, psovke i jaukanje, pomiešano plačem preplašenih žena. Vojnici razbili vrata za ulaz na sjevernoj strani kuće i zauzeše stan. Juda se na užas uvjeri, da njega traže. Prva misao bijaše mu bieg — nu kamo? Samo krila mogla bi ga spasiti! Tirza, kojoj se na licu čitao silni strah, primi ga za rame.

„Oh Juda, što je to?“

On ne odgovori. Čuo je, kako su družinu poubijali — a majka mu? — Nije li to bio njezin glas? Prisiliv se reče: „Ostani ovdje, Tirzo i čekaj me. Idem dole, da vidim, što je; tad ću opet doći k tebi.“

Uz sav napor glas mu je drhtao. Tirza ga čvršće obuhvati, glas njihove majke bio sve jači i ganutljiviji. Dulje nije oklevao.

„Ajde dakle s menom! Daj da sidjemo!“

Triem ili zaravanak na kraju stubišta bijaše pun vojnika. Drugi su trčali golimi mačevi po sobah. U jednom kutu stislo se više prestravljenih žena, te su molile, da ih poštede. Na drugoj strani borila se žena sa vojnikom, te mu se htjela silom iztrgnuti tako, da je vojnik svu jakost upotrebio, da ju drži. Odielo bilo joj razderano; kosa visila razkuštrana preko lica; njena vika nadjačala ostalu kriku. Jednim skokom bio je Juda kod nje. „Majko, majko!“ krikne on. Ona pruži ruke za njim, nu u čas, kad ga je htjela primiti, odgurnuše ju. Tad začu kako je netko rekao:

„To je on!“

Juda se okrene i opazi Mesalu.

„Zar da je ovaj dječak ubojica?“ upita jedan vojnik, krasno obučen.

„Bogovi!“ odvrati Mesala, „kao da čovjek mora star biti, da može smrtno mrziti. On je, a tamo je njegova majka i sestra. Evo vam ciele obitelji.“

Iz ljubavi prama svojim zaboravi Juda na prepirku s prijateljem svoje mladosti i umoli ga:

„Mesalo, pomozi im, tako ti prijateljstva djetinstva našeg, pomozi im! Ja — Juda molim te.“

Mesala se pričini kao da ne čuje. Okrenuv se častniku reče:

„Ovdje me više ne treba. Na cesti doli ima dosta posla. — Dole s Erosom, živio Mars!“

Poslie toga ode. Juda ga razumio i ogorčen u duši zavapi prema nebu:

„U čas tvoje osvete, Gospodine, posluži se mojom rukom.“

Prokrči si put do častnika.

„Gospodine, ona gospodja moja je majka. Poštedi ju, poštedi i moju sestru ovdje. Bog je pravedan, On će biti milosrdan prama milosrdnim.“

Častnika kan da dirnuše ove rieči.

„U toranj žene,“ vikne on — „nu ne učinite im ništa na žao! Vi će te mi za nje odgovarati.“

Tad se okrenuo k onim, što su čuvali Judu i reče im: „Donesite užeta i svežite mu ruke, pa ga odvedite na cestu. Kazni neće umaći.“

Majku odnesoše. Tirza u svojem kućnom odielu, a u strahu ne mogući da bud što misli, dragovoljno podje s vojnici. Juda baci zadnji pogled na obje i sakrije lice u ruke, kao da si želi njihov pogled neizbrisivo usaditi u srce; — ako je plakao, nije nitko opazio. Ovo nekoliko časova bilo dosta, da se promieni. Dosele, izuzev njekoliko nagnuće na djetinjsko slavohleplje, javljala se samo ljubav prema majki i sestri; nu sada, kad je podigao svoju glavu i pružio ruke da mu ih svežu, prestao je biti djetetom. Postao je muž.

U dvorištu zaori zvuk trublje. Vojnici ostaviše zaravanak. Mnogi, koji se nisu smjeli usuditi da s dokazali svoje strasti za plenjenjem stupe natrag u redove, baciše što si prisvojili bijahu, tako

te je tlo bilo puno kojekakovih stvari. Kad je Juda došao na cestu, baš se povrstala povorka.

Njegovu majku, sestru i družinčad odvedoše kroz sjeverna vrata, čije su razvaline zatvorile izlaz. Plač družinčadi, koje se mnogo rodilo u toj kući, lomio ti srce. Kad su napokon odćerali konje i blago iz kuće, uvidi Juda, koli je strašna osveta upravitelja. Istu zgradu stigla je osveta. U koliko se je mogla zapovied izvršiti, nije imalo ništa ostati živa u kući. Ako je još bilo ljudi u Judeji, koji bi se usudili i pomisliti, da ubiju rimskoga upravitelja, neka im služi kao opomena udes kneževske obitelji Hur, a propast njihove kuće neka im je vazda živa poviest tomu.

Častnik je čekao vani, dočim je odio vojnika za nuždu zabijao vrata. Borba na cesti skoro prestala, tek oblaci praha na krovovih pokazivali su, da vlada još nemir. Vojnici posve nadvladaše.

Juda tražio očima majku i sestru, nu nije ih mogao nigdje opaziti. Tad se iznenada digne Amra sa zemlje, kamo se skučila bijaše i brzo si prokrči put prama ulazu. Njekoliko vojnika htjedoše ju pograbiti, nu ona im umače. Pred Judom padne ničice i obujmi mu koljena.

„Oh Amro, dobra Amro!“ reče on, „Bog ti bio u pomoći, ja ne mogu.“

Od boli nije mogla odgovoriti. On se prignu k njoj i šapne joj u uho: — „Živi, Amro, živi za Tirzu i moju majku! One će se vratiti i —“

Vojnik ju povuče natrag. Brzo skoči i uleti u dvorište.

„Pustite ju!“ reče častnik. — „Zaključat ćemo vrata, a tad mora od glada umrieti.“

Vojnici nastaviše zagradjivati razrušena vrata, a kad svršiše krenuše na zapadnu stranu, da i tamo zakračunaju ulaz. — Palača obitelji Hur ostade eto pusta. — Četa ode u tvrdju natrag. Ovdje izda upravitelj, koj se je brzo oporavio, nalog glede ulovljenikâ.

Drugi dan dodje odio vojnika k opustjeloj palači. Ulaze zapečate voskom, a na zidove pribiše oglas, koj je javljao u latinskom jeziku: „Ovo je carevo vlastničtvo.“ — Rimljani bijahu sigurni, da će ovaj oglas služiti njim na korist.

Opet prodje dan — a na putu iz Jerusalima prama Nazaretu eno rimski kapetan s desetoricom konjanika. Nazaret bijaše onda neznatno selo; jedina cesta bila tek put izgažen od stoke. Na jugu pružala se ravnica Ezdrelonska, a sa briežuljka na zapadu moglo se vidjeti sredozemno more, okolica preko Jordana i brieg Hermon. U dolini naokolo vidio si vrtove, vinograde i livade, dočim su gdje gdje šumice paoma i maslina cieloj okolici podavale iztočno obilježlje. U samom mjestu kuće bile siromašne, jednokatne, četvero-uglaste, ravna krova i obraštene šibikovinom. Zagasito lice judejskih poljana prestajalo je na granici galilelskoj.

Kad se je četa približavala selu, zaori trublja, koja je čarobno djelovala na stanovnike. Nagrnuše u vrtove i pred kuće, da vide neobični dogadjaj. I ovi nisu pošli gledati iz prijateljstva prema Rimljanom, al je u taj čas znatiželjnost potisnula mržnju. Četa krene prama zdencu; i stanovnici pohitiše onamo.

Bilo neobično, da su vojnici došli u Nazaret, a još neobičnije, da su vodili sužnja sobom, pa to je ljude privuklo. Taj je išao pješke, bio gologlav, u razderanih haljinah i na ledjih svezanih ruku. Remen, kojim su bile ruke svezane, bio je privezan konju o vrat. Četa što je sledila, uzvitla silnu prašinu, te su ljudi mogli sužnja tek na čas vidjeti; nu tada su opazili, da je vrlo mlad.

Došav do zdenca, stadoše vojnici. Kapetan i većina konjanika sjaši. Sužanj pade za čas bez sviesti na zemlju, jer bijaše posve iznemogao. Stanovnici rado bi bili prama njemu prijazni, nu bojali su se Rimljana.

Dok je još s toga dogadjaja trajala uzbudjenost, a vrč redao iz ruke do ruku, koracao je putom čovjek iz Seforisa. Kad ga opazi njeka žena, reče:

„Gle, eno tesara! Sad ćemo valjda što doznati.“

Došljak bio vrlo častna pojava. Bieli uvojci padali mu izpod kape, dočim je isto tako biela brada spuštala se s prieda po priprostrom mu odielu. Hodao je lagano, jer bijaše star i nosio je nešto alata: sjekiru, pilu i nož; a i vidjelo se, da je provalio liep put. Došav k zdencu, stade i uze promatrati prisutne.

„O rabi, dobri rabi Josipe!“ klikne žena i podje prama njemu. „Ovdje evo jednog uapšenika! Pitaj vojnike, tko je, što je učinio i što će s njim učiniti.“

Rabijevo lice osta nepromenjeno. Samo pogleda uapšenika i pristupi kapetanu.

„Mir Gospodinov neka bude s tobom!“ reče mu ozbiljno.

„A mir bogova s tobom!“ odgovori mu kapetan.

„Dolazite li iz Jerusalema?"

„Dà!"

„Vaš je zarobljenik još vrlo mlad."

„Da, po godinah."

„Smijem li pitati, što je skrivio?"

„Ubojica je zaledjnik!"

Ljudi u čudu ponoviše besjedu. Nu rabi Josip nastavi:

„Je li sin Izraelov?"

„Židov je," odgovori hladno Rimljanin. U ljudih se iznova razbudi sućut.

„Ja ne znam ništa o vaših plemenih," nastavi kapetan; „nu znam poviest njegove obitelji. Možda ste čuli o jerusalemskom knezu Huru, Zvao se je Ben Hur. Živio je u vrieme Herodovo."

„Poznavao sam ga," odgovori Josip.

„A ovo je njegov sin."

Kod ovih rieči začudiše se ljudi i požališe tako, te je to kapetana potaklo, da im čuvstva stiša.

„Nije puno manjkalo, te je on prekjučer skoro ubio u Jerusalemu plemenitog Grata, baciv na nj opeku sa krova svoje kuće."

Nazarenci se čudili mladiću kao kakvoj divljoj zvieri.

„Je lì ga ubio?" upita ga Josip.

„Nije!"

„Je li osudjen?"

„Jest, na galiju — doživotno."

„Pomogao mu Gospodin!" završi Josip.

Neki mladić, koj je došao s Josipom, nu dosele za njim stajao neopažen, stupi napried, položi sjekiru, što je nosio, na zemlju, podje k zdencu i uhvati vrč s vodom. Tako je mirno ovo učinio, da je mladić već stajao kraj uapšenika i dao mu piti, prije no su mogli stražari zapriečiti, ako su to u obće i kanili.

Nježno na ramena mu položena ruka prenu nesretnoga Judu iz težkih misli, i dignuv oči vidje lice, na koje nikada više nije zaboravio — lice mladića, njegovih po prilici godina. Okruženo bijaše zlatno — zagasitom kosom, tamnoplave oči podavale mu neopisivo mili sjaj i njega su gledale tako pune ljubavi i svete ozbiljnosti, da je taj pogled bio gotovo neodoljiv. Pod njegovim sievkom ne stade gorkih čuvstva osvete, koja su plamtila u dane i noći mukâ u grudih Judinih; postade miran i dade se voditi kao diete. Rado prinese usta k pruženu vrču i stade piti u sav mah. Nisu progovorili ni rieči. Pošto je Juda pio, ona ruka, što je bila dosele na njegovu ramenu, dignu se za čas na čelo, ko da ga blagoslivlje; tada odnese mladić vrč k zdencu, digne sjekiru i podje k Josipu, dočim su ga gledali vojnici i stanovnici.

Kada su vojnici odpočinuli i napili se te napojili svoje konje, krenu četa dalje. Kapetan kao da se umekšao, jer je sam digao uapšenika sa zemlje i postavio ga na konja iza vojnika. Stanovnici Nazareta pako podjoše kući, a s njimi Josip i njegov mladi pratioc.

To bijaše prvi sastanak Judin sa Sinom Marijinim.

Paljetkovanje s mojega puta.

XI.

1. Belgija ne imadjaše dugo i dugo glavnoga grada. U srednjem vieku bijaše više velikih gradova, ali i zemlja bijaše podieljena na mnoge vojvodine i grofovije, pa ni jedan ne preote drugomu prvenstvo. Tek kasnije, kad medju pokrajinami preuze kolo voditi Burgundija, odabraše njeni vladari priestolnicom *Brüssel* u Brabantu, koji od tada ostade na čelu. Tim povodom dobi grad u mnogom pogledu drugo lice. Vojvode Burgundski sabirali bi oko sebe mnogo francezkih viteza, a i sami su govorili francezki. Usljed toga preuze besjediti tim jezikom i oposljedovati francezke običaje i nizozemsko plemstvo. Tako se u gornjem gradu smjestilo uz dvor plemstvo, diplomatski sbor, više svećenstvo i drugi viši slojevi, te besjeda francezka; dočim se u dolnjem razvijala trgovina i obrt, te besjeda valonska, njeko staro francezko narječje s primjesami keltičkimi i germanskimi. Takovo je i danas lice grada, koji sa predgradji zajedno broji do 500.000 stanovnika.

2. U velikih gradovih važno je pitanje o svratištu, gdje ćeš se nastaniti. U Brüssellu imade ih dakako na pretek, ali odabereš li one u gornjem gradu, biti će za običnu kesu prevelik teret. Tu se sabiru lica iz najviših družtvenih krugova, pa bogati Englezi i Amerikanci, koji trošiti mogu. Za nas je bolje, da ostanemo u dolnjem gradu, gdje imade takodjer svratištâ I. razreda i drugih posve udobnih, a uz umjerene ciene. Ja odabrah

Hotel de Saxe, blizu sjeverne kolostaje (Rue Neuve), kojom sam i došao. Kasnije mi to i draže bijaše, što se u večer kod stola nadjoh s jednim bratom svećenikom iz Kölna, s kojim izmienih mnogu liepu besjedu, šetajući krasno razsvietljenimi i živimi sokaci, kojimi je vrvilo množtvo nedjeljom u večer. Odavlje sam brzo mogao i u gornji grad, koji je s mnoge ruke vrlo zanimiv.

3. Grad leži na rieci Senni, uz koju se sa istočne strane diže brežuljak, kamo se smjestio gornji grad. Razni rukavi i kanali Senne presvodjeni su, a dva brodiva kanala spajaju grad s većimi trgovačkimi putevi na vodi: jedan s Mechelnom i Antwerpenom, a drugi sa Sambreom kod Charleroi, načinjen 1832. Središte života u gornjem gradu jest *Kraljevski trg* (Place royal). Tu je crkva *sv. Jakova,* sagradjena koncem prošloga vieka (1776.—1783.) na mjestu, gdje bijaše njekoć opatija Augustinaca. Ukrasio ju svojom umjetničkom rukom *Portaels,* narisav na zlatnu dnu na ljepu Majku Božju kao utjehu žalostnih. Pred njom je spomenik velikomu onomu mužu, koji je uz poklik: „Bog to hoće!“ ovdje odlučio, da će poći u boj za slobodu sv. mjestâ: *Gottfriedu Bouilonskomu.* — U blizini i oko ovoga trga nanizale se razne palače: kraljevska, akademijska, u kojih se čuva mnoga umjetnina nizozemskih umjetnika, pa sabornica, te liepo šetalište, koje daje debela hlada, u kom ćeš naći okrjepe svake ruke, a i zabave. Dok nisu sa zapadne strane mnogo kuća podigli, bijaše krasan pogled odavlje na doljni grad, poput onoga sa Strossmayerova šetališta u Zagrebu. Nu ostaviše ipak i sada na više mjesta prazna prostora, gdje možeš stati, te se zanieti mišlju u onu silnu vrevu, što se talasa po ulicah, što brza u najrazličitijem pravcu. Borba za život: to se opaža najživlje baš u ovakovih velikih, prometnih mjestih.

4. Na obronku, što se spušta prema dolini Senne imade još njekih znamenitosti, što se broje u gornji grad. Na malenom tržiću nasuprot šetališta podigoše „kongresni stup“, u spomen na kongres, koji je dao zemlji današnji ustav, te na 4. lipnja 1831. proglasio kraljem Belgije Leopolda Koburžkoga kneza. To je dorički stup (45 m. visok), na kom stoji 4 m. visoki kip kraljev od mjedi. Razne alegorične kipove (sloboda štampe, sloboda nastave, sloboda udruživanja i sloboda vjere) iz ruke su najboljih umjetnika domaćih. Na pločah mramornih upisana su imena članova, koji bijahu tada na kongresu, kaošto i imena tadašnje privremene vlade. Malimi stepenicami može se doći na gornji triem, odkle je liep pogled na grad i okoliš. — Od ovoga stupa vodi vijugast puteljak na trg *sv. Gundule,* gdje je stolna crkva, posvećena ovoj ugodnici Božjoj. Crkvu se počelo graditi 1220., ali su joj pojedini dielovi dogradjeni znatno kasnije (1273., 1350.—1450., 1534.—39., 1649—53.) Basilika je na tri ladje, a u gotskom slogu. U novije doba (1848.—1856.) znatno je popravljena. U ponutrici sjeća mnogo toga, a naročito krasni bojadisani prozori u sjevernoj kapeli, na čudesni dogodjaj sa sv. česticami. Njekoliko jevreja uze (1370.) potajice više sv. čestica, te ih odnesoše u svoju zbornicu, gdje htjedoše, da ih oskvrnu. Kad oni na posao — al se ukaza u sv. česticah krv. Silno uplašeni, odluče, da će ih opet vratiti, potajice dakako. Tada ih njetko odade, a oni platiše glavom svetogrdni čin. Na uspomenu toga sagradjena je 1436. kapelica na mjestu jevrejske sbornice, koja je u novije doba posve obnovljena, a u crkvi stolnoj dadoše načiniti krasne prozore četiri najmoćnija vladara evropska: Ivan III. Portugalski, Ljudevit Ugarski, Franjo I. Francezki, Ferdinand I., kralj rimski, brat Karla V. U ovoj se kapelici čuva presveti sakramenat, a kad sam se ja u njoj desio bijaše baš misa pred Presvetim, a kasnije obhod. Južna kapelica posvećena je Našoj Miloj Gospi, pa kako baš bijaše osmina njenoga Uznesenja u nebo, moglo se zagledati i amo. Uz slike, što predstavljaju razne sgode iz života Gospina, imade i slika onih visokih, okrunjenih dobročinitelja, koji bi sliedili glas pobožnoga srca svoga, te ukrašivali ovaj dom Gospodnji. Crkva imade i drugud (u svetištu, u poprječnoj ladji) mnogo uspomena na darežljivost vladalaca ove zemlje, čuva im spomen u likovih njihovih, a mrtve ostanke u grobnicah. I grobnicu vladaoca iz austrijske kuće označuje mramorna ploča u svetištu. Tornjevi su samo 69 m. visoki, ali kako je crkva na visokom mjestu i s njih se otvara oku krasan prizor. U sjevernom tornju smješteno je veliko zvono (Spasitelj), koje teži 7000 kg. Sve me je u ovoj crkvi zanimalo i zanosilo do nemirnoga hodanja po njoj i za vrieme najsvetijih čina kod sv. mise, i do pjevanja, koje je daleko i daleko od crkvenoga duha.

5. U gornjem gradu su i znameniti kraljevski museji, gdje je i sbirka slika iz novije doba. Uz musej je crkva, koju od 1803. rabe protestanti. Mnoge se umjetnine čuvaju u palači za liepe

umjetnosti, pa u palači vojvode Arenberžkoga, uz koju je vrlo liepa bašća. U ovom predjelu bijaše i ona kuća, gdje su nizozemski plemići predali molbu namjestnici Margareti od Parme, neka se dokinu vjerski sudovi. Uvrjedljivo odbijeni započeše raditi o tom, da se Nizozemska oslobodi španjolskoga gospodstva, u čem su i uspjeli. — Uputiv se na jug proći ćemo uz glasovitu glasbenu školu, u kojoj je znamenita sbirka glasbala počam od XVI. vieka, pa ćemo doći do najveće gradjevine našega stoljeća, do sudbene palače. Sagradjena je na uspomenu petdesetgodišnjice, što postoji kraljestvo. U tu svrhu je arhitekt Poelaert zasnovao gorostasnu sgradu: Počiva na prostoru 2·46 ha velikom, dakle je poklopila nješto više prostora nego crkva sv. Petra u Rimu. Osnov joj je mal ne četverokutan: duga je 180 m., a široka 170 m. Kad joj se približiš, kan da imadeš pred sobom kakovu egipatsku piramidu ili drugu kakovu azijsku sgradu. Nadvisuje ju trulo 97 m. vis., na vrhu mu kruna, koja stoji 122 m. nad cestom. Sve je u njoj gorostasno: imade 27 velikih dvorana za sjednice, 245 raznih soba, a 8 dvorišta. — U ovom su kraju još i spomena vriedne crkve: Naše mile Gospode od Pobjede iz 14. vieka, gdje u južnoj poprječnoj ladji bijaše pokopan u progonstvu umrli pjesnik Iv. Krst. Rousseau, a u sjevernoj ladji je grobnica knezova Thurn i Taxisa iz XVII. vieka, koja sja od bieloga i crnoga mramora. Amo možemo ubrojiti i crkvu Isusovaca i sv. Marije od Schaerbeck. Prva je gradjena u slogu rane gotike, a druga je bisantinskoga sloga: u osnovi osmokuta sa trulom. Jedna je i druga izvan vanjskih boulevarda.

6. U dolnjem gradu svraća nam pozornost *Veliki trg,* jedan od najljepših iz drevne dobe (15. vieka,) na kom je pala mnoga rusa glava. Znamenita je tu viećnica, koju broje u najveću i najljepšu u Nizozemskoj. Liepo joj je pročelje, a osobito toranj (114 m. visok) pravi je ures. Na vršku je kip sv. Mihovila (5 m. visok). Čuvar će te rado povesti na vrh, da se naužiješ pogleda na grad, pa na okolicu, gdje ćeš prema jugu moći promatrati i glasovito bojište kod Waterloa. I razne dvorane u viećnici pune su i liepih umjetnina i povjestničkih uspomena. Na istom su trgu vrlo zanimive kuće raznih cehova, koje su u novije doba obnovljene prema prvobitnoj osnovi: za mesare, za pivare, za strielce, za krojače, za drvodjele. Ne možeš proći ni uz t. zv. Kuću kruha, iz XVI. vieka (1514.—1527.,) u novije doba (1877.) obnovljenu, gdje je (1131.) boravio papa Inocent II. i sv. Bernard. Krenemo li prema gornjemu gradu živahnom ulicom Mandalene, pa zakrenemo na lievo u ulicu Cantersteen, doći ćemo do sveučilišta, koje su 1834. osnovali vodje liberalaca, da bude uztuk katoličkomu sveučilištu u Löwenu. Imade 4 fakulteta, bez bogoslovja dakako. Broj slušalaca ipak je na katoličkom veći nego ovdje (2000: 1700).

7. U dolnjem gradu u velike je razmahana trgovina. Glasovit su proizvod ovdješnjega obrta čipke. Bujni život na tržištu opaziti ćeš najbolje u triemovih za trgovinu, kakovih je u Brüsselu na mnogo mjesta. Takav je pokriveni triem odmah do prekrasnih stepenica, što vode k crkvi sv. Gudule, za tim na sjeveroistočnoj strani glavnoga trga, gdje su najveći, staklom nadkriveni triemovi, što ih imademo u Evropi, dugi 213 m., te spajaju više ulica. Slični ovim su i triemovi u Novoj Ulici, gdje bijaše i moj stan, odkle se brzo dogje na trg sv. Mihovila, što ga je uredila carica Marija Terezija (1775.,) a gdje je 1838. podignut „spomenik mučenikom“, koji su 1830. pali u boju proti Holandezom. Slobodna Belgiji piše na ploči dane 23., 24., 25., i 26. rujna. Do nogu počiva lav, a do njega su razkinute verige i bičevi. Sa stranâ je u mramoru izklesano: sprieda zahvalna domovina; s desna zakletva pred viećnicom u oči boja; s lieva boj u šetalištu; straga je posveta grobovâ palih junaka. Na mramornih pločah upisana su imena one 445, što proliše onih dana krv za slobodu i nezavisnost domovine svoje.

8. Krasan su ures grada boulevardi. Dva su ih niza: nutarnji i vanjski. U gradu bijahu prije uzke vijugaste ulice, koje su smetale razvoj trgovine. S toga se složilo englezko družtvo na dionice, koje je (1867.—1871.) sagradilo nutarnje boulevarde. Oni prosiecaju grad od sjevera prema jugu: počimlju blizu sjevernoga, a svršavaju kod južnoga kolodvora. Budać da za nacrte kuća bijahu razpisani i natjecaji imade ih ovuda vrlo liepih. Od ostalih spomenuti ću veličanstvenu novu burzu, učiteljsku i obrtnu školu, trgovački muzej. U ovom su kraju i dvie crkve: *sv. Katarine,* koja je mješavina raznih slogova: romanskoga, byzantinskoga i talijanskoga. U njoj kazuju sliku Uznesenja Gospina, za koju kažu, da je Rubensova. Zanimiva je *crkva Beguinkâ,* u kojoj je gorostasni kip sv. Ivana Krstitelja. Beguinke ili Beghardinke ženska

su družba slična redovničkim. Razlikuje se od njih, što članovi ne polažu stalnih zavjeta, nego se samo zavjere župniku i nadstojnici svojoj, da će živiti u čistoći i poslušnosti, dok budu u zavodu. A čine to ne javno, nego u sobi ili u izpovjedaonici. Svrha im je, da prikupljaju udovice i djevojke, te ih čuvaju od pogibelji svieta. One živu ili zajednički u samostanu, osobito u novačtvu i dok su mladje, ili po jedna po dvie u malenih kućicah. Više ovakovih kućica okruženo je zidom, i to se zove dvorac ili majur Beguinka (beguinage). Njeke vježbe duhovne imadu zajedničke, a druge zasebice. Ime imadu po svom utemeljitelju, a utemelji ih, kako njeki drže, sv. Begga († 694.), sestra sv. Gertrude, a po sudu drugih Lüttiški svećenik Lamberto Beghe († 1187.). Belgija im je domovina i tu ih bijaše mnogo. U Brüsselu osnovan je njihov zavod 1250., kada ih je bilo 500. U novije doba duh liberalisma sve ih više umanjivao, dok na mnogih mjestih, pa i u Brüsselu, propale nisu. — Imade ih ipak i danas po Belgiji i Francezkoj, gdje imadu drugo ime *(Filles compagne du Bon Secours)*.

9. Veličanstveni su vanjski boulevardi, zasadjeni početkom ovoga vieka, te pružaju šetaocem svaku udobnost. Protegnuli se oko cieloga grada duljinom od 7 km., te trebaš, hoćeš li ih pješke obići do 2 sata, a možeš put i skratiti rabeći kola, što ju bud goni munjina, bud vuku konji. Podjemo li od sjevernoga kolodvora prema istoku eto nas odmah kraj botaničke bašče, osnovane 1826. Sa sjeverne strane stere se boulevardom s lieve ruke novi dio grada: mahala Leopoldova, gdje su ravne, pravilne ulice. U sredini toga diela stoji crkva sv. Josipa, sagradjena 1849. u slogu renaisance. Do kolodvora, što je u toj mahali, stere se Leopoldovo šetalište, do 1879. zvjerinjak, a uzanj se dižu fisiološki zavod, pa musej: prirodopisni i Wiertzov. S istočnih boulevarda vodi Ulica Zakona na poljanu, gdje bijaše izložba 1880., te gdje od onda glavne sgrade i danas stoje, pače su dogradnjom preudešene za museje: za obrt i graditeljstvo i musej za državno školstvo. U ovom su izložena razna učila prema tomu, kako su se razvijala, a onda imade i učeničkih radnja. — S južnih boulevarda vodi Louizinski Prilaz (2 km. dug, 55 m. širok) u šumu *Cambre,* koja je uredjena u vrlo liepo šetalište, a kamo se možeš odvesti brzovozî, što ih goni bud para, bud munjina, bud ih vuku konji. Uz put je liepa crkva Sv. Križa, te njekadanja opatija Naše Mile Gospe, sada vojnička škola.

10. Tko dulje vremena boravi ovdje, posjetiti će svakako Laeken, predgradje Brüssela sa sjevera, gdje je kraljevski dvorac, u kom kraljevska obitelj boravi ljeti. Gradić imade 26.000 stanovnika, liepu novu crkvu Gospinu, sagradjenu stranom iz državnih sredstva, stranom iz dobrovoljnih prinosa. Na mjestu svetišta stoji kraljevska grobnica, u kojoj počivaju mrtvi ostanci Leopolda I. († 1865), njegove supruge Louise († 1850.), belgijskoga nasljednika priestola († 1869.), i princa Balduina († 1891.). Groblje Laekensko odabiru visoki krugovi Brüsselski za počivalište, te ima vrlo liepih nadgrobnih spomenika. Kraljevski dvorac sagradio je (1782—84.) austrijski namjestnik vojvoda Albert. Od 1802—1814. stanovao je u njem Napoleon I., te je odavlje 1812. naviestio rat Rusiji. Poznato je, da je 1890. na 1. siečnja buknula vatra, koja je uništila mnoge umjetnine. Dvorac je opet popravljen prema prvobitnomu svomu slogu. — Željeznicom što iz Brüssela ide prema Charleroi preko Luttre $^3/_4$ sata daleko, mnogi putnici zalaze na bojište Waterloo, gdje se je na 18. lipnja 1815. odlučna bitka bila medju saveznom i francezkom vojskom, gdje je posljednji put zasjala zviezda Napoleonove sreće, da onda zadje, a nikad više ne ograne. Ovdje si je veliki ovaj car-vojnik otvorio put u malešni otočić sv. Jelene, gdje je preminuo na 5. svibnja 1821.

11. Kao veliki trgovački grad Brüssel imade liberalno pučanstvo u dobrom broju. Ima dakako i mnogo dobra, a ja se mogoh uvjeriti o tom, kad sam i kasno u večer, u 8 sati vidio, gdje narod ide u crkvu, da prisustvuje večernjoj pobožnosti na čast Uznesenja Gospina. U mnogih crkvah bijaše u to doba i propovied, ali u njekih mjestih slabo posjećena. Brüssel nije sielo biskupa. Kada je Belgija proglašena samostalnom kraljevinom, dobila je i svoju crkvenu pokrajinu, kojoj je na čelu nadbiskup u Mechelnu, a suffragani stoluju u Lüttichu, Namuru, Tournai-u, (flem. Doornik), Brügge-u i Gentu. Proglasiv ustav slobodu vjere, dao je svakoj biskupiji pravo juridičnoga tiela, samo što mora imati dozvolu vlade, kadgod stiče nov posjed. Uzgoj svećenstva, imenovanje i skidanje župnika posve je u rukuh biskupa. Vjerske družbe imadu slobodu udruživanja, a slobodna je i nastava, te mogu otvarati škole: država, obćine, biskupi, redovi, pa i pojedinci. Usljed toga podi-

goše u Belgiji mnogi redovi svoje samostane i zavode: Redemptoristi, Isusovci, Franjevci, Trapisti, školska braća i mnogobrojne ženske družbe. Taj procvat katolicisma ne mogahu mirne duše podnieti liberalci, sdruženi sa slobodnimi zidari, pa su oni nastojali, da se u zemlju puste svakojake protivjerske družbe, medju kojimi je čak i družba bezbožaca (*société des athées*). U nastaloj odatlje borbi češće bi na površinu izbili liberalci, koji bi onda upotrebili svu vlast svoju, da podrežu krila katoličkomu poletu. Najviše su dakako nišanili na školu, odkle su tjerali vjeronauk, a svojim školskim zakonom od 1879. odstranili od škole svaki i najmanji upliv svećenstva. Poznato je, kako je onda sloga katolička počinila čudesa, dižući svuda slobodne katoličke škole bezprimjernom požrtvovnošću. A Bog je taj liepi čin blagoslovio, te katolikom u naše doba opet predao vlast u ruke, što je i posve prirodno, jer je zemlja skroz katolička, te ne ima ni jedan postotak nekatoličkoga pučanstva. Sjedinjenimi silami oni će sada i izcieliti rane nanešene narodnomu tielu, a naći i sredstva, kako da se rieši socijalno pitanje, koji se zemlji danomice sve više i više namiće.

12. Ovakovimi osjećaji i nazori, uz ovakove nade i želje ostavio sam liepu ovu varoš, da ostavim domovinu Valona i Flema; zemlju, gdje se uz zamjerno bogatstvo opaža i biede i nevolje. Promienio sam ovdje hotice svoju osnovu. Htjedoh prije na Tournai, na tu Cesarovu *Civitas Nerviorum*, gdje je glasovita crkva Naše Gospe, a spada u najznamenitije gradjevine srednjega vieka. Odatlje mišljah u francezki Lille, te se spustiti u Paris. Nu to bi mi uzelo previše vremena, pa prevolih odmah se uputiti na jug, te udariti na Mons. Iz željeznice češće pogledam na grad, koji se predamnom stere, a dugo i dugo ne gubim s očiju gorostasne sudbene palače. U okolici Monsa, grada sa 25.000 stanovnika veliki su ugljenici, kaošto se u obće pokrajina Hennegau odlikuje u tom. U cieloj Belgiji radi u ugljenicih oko 100.000 radnika, a od ovih četvrtina ide na Hennegau. Tu se izkopa ugljena na godinu u vriednosti od 15 milijuna franaka. U Monsu je i liepa crkva sv. Waltrude, koju i iz kolodvora možeš vidjeti, jer leži na povišem mjestu.

13. Odavlje idu dvie pruge prema glavnome gradu Francezke, a ja udarih izravnom, koja je od druge oko 25 km. kraća. U postaji *Feignies* pozdravismo prviput tlo drevnih Gala. Zadjosmo najprije u dolinu Sambre, pa onda u dolinu Oise, koja je s prijašnjom i sa Šeldom spojena raznimi kanali. S toga se i broji ova dolina u najznamenitije doline sjeverne Francezke. Ima ovdje više tvrdjava prvoga reda, jer je ovo najprije na udarcu vanjskih neprijatelja. Takova je i Maubeuge, grad sa 19.000 stanovnika, pa La Fère nad gradom Tergnier. Od drugih mjesta, uz koja prolazimo znamenitija su: *Saint-Quentin* i *Compiègne*. Prvi je grad od 50.000 stanovnika na desnoj obali Somme, gdje je 1871. bila žestoka borba kroz sedam sati, dok njemačka vojska nije preuzela mah, te tako se na sjeveru svršila borba s pobjedom Niemaca. U gradu je znamenita sborna crkva, basilika iz 13., 14. i 15. stoljeća. U Compiègnu su vrlo rado boravili francezki vladari, pa je za to ovo mjesto prepuno raznih povjestničkih uspomena. Čuvena junakinja, spasiteljica Francezke *Ivana d' Arc* ovdje je uhvaćena, te neprijatelju predana. Danas se toj junakinji diže ovdje spomenik. Kraljevski dvorac sagradio je Ljudevit XV., a ponutricu mu uredio Napoleon III. U blizini je prostrana (14.500 hekt.) šuma, kamo su vladari rado u lov zalazili, te davali velike svečanosti. — U postaji *Creil*, gradiću od 8000 stanovnika glasovita je crkva, koju broje, prem nije dovršena, u najljepše i najprostranije gotičke gradjevine, siže bo s vana do visine od 68 m., a s nutra do 48 m., te nadkriljuje u tom i crkvu u Kölnu. — Evo nas i u *Chantilly-u* sa glasovitim trkalištem i velebnimi konjušnicami iz 17. vieka, koje su uz dvorac njekoć Condé-a, što ga je vojvoda Aumale poklonio glasovitomu zavodu: akademiji. U *St. Denis-u* je čuvena opatija i crkva, sagradjena od Ljudevita IX., u kojoj su i grobnice mnogih francezkih vladara. Poznato je, kako su za vrieme prvoga prevrata uprav nečovječno postupali članovi konventa s ovimi mjesti, koja trebalo bi da budu svakomu čovjeku sveta. Mrtve su ostanke kraljeva izvadili i u vapnenicu ih ukopali; ljesove su upotrebili za topove i kugle, a crkvu rabili u razne svrhe: kao hram razuma, vojničko spremište, pozornicu za pelivane, stovarište robe. I već htjedoše, da ju sruše, kad ju spasi konkordat, sklopljen sa sv. stolicom. Napoleon I. odredi da bude pokopalište Bonaparta. U njekadašnjem samostanu osnovao je Napoleon I. zavod za kćeri članovâ počastne legije. U njem imade do 800 djevojaka, koje ostaju u zavodu do 18. godine. Ovdje smo na domaku Parisa, jer je St. Denis unutar utvrdâ ovoga vele-

grada, te je 1871. za obsiedanja puno patio. Za 16 časova brzi voz stade u sjevernom kolodvoru, a ja podjem za množtvom putnika, pa se požurim da nadjem kola, te se uvezem u grad, o kom mi je mašta stvarala nebrojenih slika, a ja ću evo sada imati sgode, da ih prispodabljam s istinom.

Viestnik.

Naša domovina.

(Previšnje imenovanje.) Njegovo c. i kr. apostolsko Veličanstvo blagoizvoljelo je previšnjim riešenjem od 13. srpnja 1895. premilostivo imenovati biskupom kanonički sjedinjene biskupije senjsko-modruške dra. *Antuna Maurovića,* redovitoga javnoga profesora na bogoslovnom fakultetu previšnje ime nosećeg sveučilišta u Zagrebu. Novomu crkvenomu dostojanstveniku, koji svomu stadu donosi zamjernu marljivost i za svako dobro vruće srce smjerne čestitke prinosi i *Vrhbosna.*

(† Nadvojvoda Ladislav.) Prejasnu našu kuću vladalačku snašao je težak udarac. Mladi nadvojvoda, koji je nedavno prolazio i našimi krajevi, težko se ranio u lovu, te u kratko vrieme rani podlegao. Za izpokoj duše pjevao je svečane zadušnice u našoj stolnoj crkvi presvietli gospodin nadbiskup 11. rujna. Prisutni bijahu vrhovi raznih vlasti, liep broj puka, kod koga je neprežaljeni pokojnik svojom skromnošću ostavio liepu uspomenu. Na koru su naši bogoslovci pjevali koralni *Requiem,* umetnuv tractus i offertorium u četiri grla. *R. i. p.!*

(Listopadska pobožnost.) I ove godine potiče nas sv. Otac, da u mjesecu, posvećenu krunici Gospinoj, što toplije šaljemo molbe kraljici sv. krunice. Napose nas upozoruje, neka molimo za sjedinjenje crkava, pa za velike potrebe sv. crkve i sv. Otca, koji baš ovih dana imade mnogo da pati. Veleč. naše dušobrižno svećenstvo neka se drži glede ove pobožnosti prijašnjih uputa. Neka ipak upozori puk na nove svrhe, za koje hoće sv. Otac da molimo. Napose neka kažu stadu svomu, koliko je sv. Otcu na srcu, da se primaknemo što više k onomu času, gdje će se moći kazati ona Spasiteljeva, da je jedan pastir i jedan ovčinjak. Oprosti kod pobožnosti podpuni i nepodpuni jesu kao i prijašnjih godina.

(Duhovne vježbe.) Za svećenstvo Zagorja i Medjumurja nadb. Zagrebačke biti će duh. vježbe u Varažd. Toplicah od 23—26 o. m. Duhovnimi vježbami u Zagrebu upravljao je veleč. O. Isusovac iz Dalmacije *Juraj Jeramaz.* Vriedni ovaj sin sv. Ignacija u družtvu sa starinom, svojim u redu bratom O. *Josipom Lombardini* držao je i sv. poslanstva mjeseca kolovoza u 4 župe Zagorja, te ovih dana u Stenjevcu kraj Zagreba.

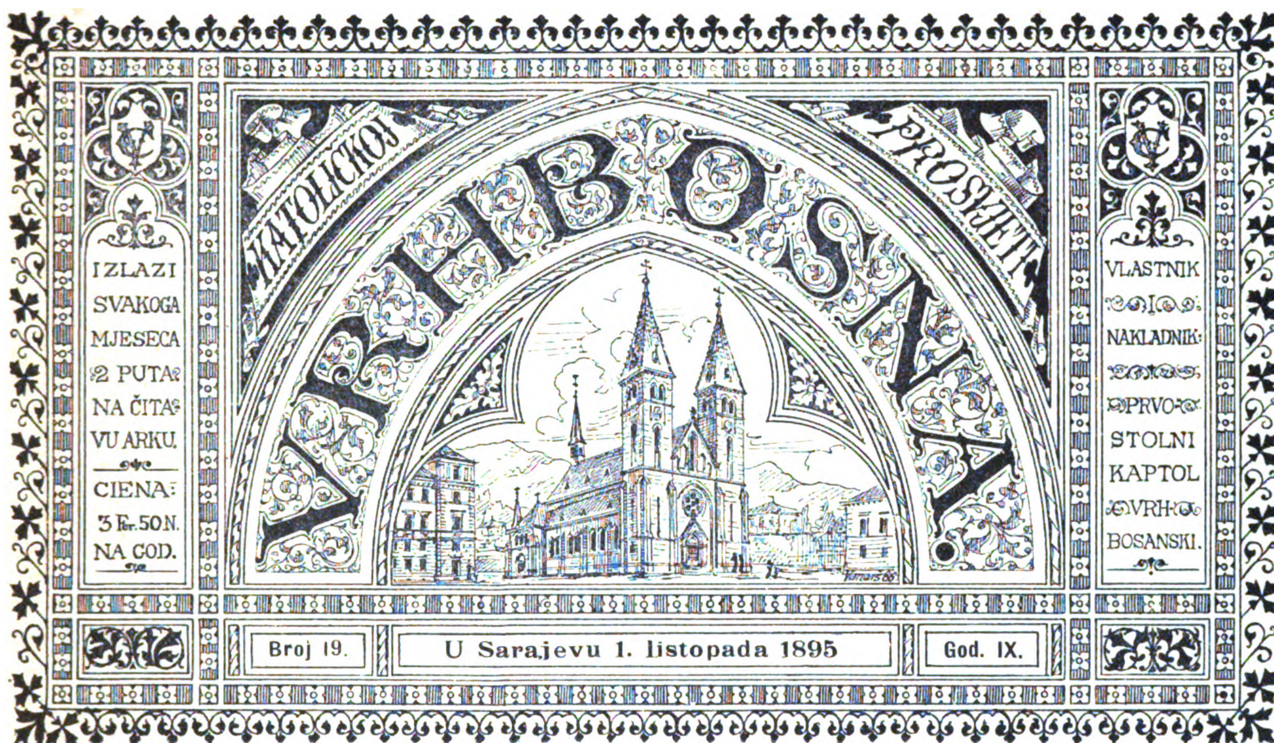
(Promjene u nadbiskupiji.) Fra. *Bono Oršolić* ide za župnika u Komušinu; a fra. *Mirko Serkić* vraća se u Žepče za kapelana i katehetu.

(Darovi.) Za gradnju *središnjega bogoslovnoga sjemeništa:* Nadmjernik Ribarić 133 for.; ljekarnik Pleyel 39 for. 30 n. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem preporučamo i u buduće svim svojim prijateljem veliku ovu našu potrebu. — Za *potresom postradale Slovence:* Gučjagora 4 for. 56 n. — Za *sv. grob:* Tolisa 6 for. 11 n.; Tuzla dol. 10 for.; Morančani 1 for. 80 n.; Breške 3 for.; Tremošnica 5 for.; Dubrave 7 for. 50 n.; Domaljevac 1 for. 50 n.; Gučjagora 4 for. 50 n.; sakupljeno u crkvi franjevaca u Sarajevu 10 for. 11 n. — *Petrov novčić:* Žabljak 3 for.

Prosvjeta.

— *Grammaire Hébraïque élémentaire* par Mgr. *Alphonse Chabot,* Prélat de sa Sainteté, Curé de Pithiviers. Quatrième édition revue, corrigée et augmentée. Fribourg en Brisgau 1895. B. Herder, Libraire — Éditeur Pontifical. — Librairie Victor Lecoffre, Paris, rue Bonaparte 90. vel. 8⁰. (X. i 170 str.) M. 1·60; vez. M. 1·90. Ova gramatika u mnogih dielovih veoma naliči na gramatiku od *Vosen-Kaulena,* dakle na veoma dobru naukovnu knjigu; no nješto je obširnija. Vrlo je pohvalno, što gosp. auktor često puta umetne medju teoretična razjašnjenja po koju prikladnu vježbu. §. 56.: „Praktičan način, da se nadje korien hebrejskoj rieči“ veoma će dobro doći učeniku; i inače je u knjizi mnogo šta poučna. Ovo i ono trebalo bi dakako točnije izraziti. Kadkad su pravila posve mehanično sastavljena; n. pr. opazka glede *Métheg* uz *Kamez-chatuph,* ili izreka: *Kamez* u *kāl* jest kratko, jer dolazi od *kōl,* i slično. Pa smo se čudili, što se zanemarilo u transkripciji i izgovoru gledati na razliku med *aspirovanim* i *neaspirovanim* slovima (osim u *Fe.*). To bi se još njekako moglo propustiti kod *Beth, Gimel, Daleth,* ali kod drugih, kao kod *Kaf* razlika se ipak veoma opaža. Napadaj onaj na str. 12. u opazci bolje bi bilo, da je izostao. Hebrejska barem gramatika neka je mirna od narodne ujedljivosti. U ostalom knjiga je dobra radnja, a na čast Herderovoj nakladi vanjska oprema..

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Zagorke.

U noći.

Mjesečina i zvjezdani traci
    Obasjali doli su i gore;
S Cesar-grada sjena tamna pada,
    U njoj kano dusi da se bore,
    I u kolu kano noćne mani
    Poskakuju odasvud sabrani.

Tužan glas im pjesme tajinstvene,
    Da ti srsi prolaze kroz grudi:
Davno li se lomiš Cesar-grade,
    Što te starca spominjaju ljudi
    Ne rad tvoje žalosne sudbine,
    No spomena i prošasti ine.

Mnogo tvoje zadremalo braće,
    Kojim spomen nebo je prezrelo;
A Zagorac poslje tlake vaše
    Slobodniji pjeva vam opjelo.
    Još i sada sjene vam se plaši
    I zamrlih tih zidina vaših.

Za života mario nijesi,
    Da se smiliš na vapaj sirote;
A što sada da ti smete kosti,
    Da oplačeš mnoge si grehote —
    I da vidiš, koliko još puka
    Tugja hrani milosnica ruka.

Čuj u domu ovih siromaka
    Žrvanj kako klopota polako;
Nejačadi mnogo još od gladi
    Željno čeka dok samelje ćako;
    Jer za sutra kore nema hljeba,
    Što za život nejačadi treba.

Dalje eno vidi pokraj puta
    Pod drvetom križa Kristovoga
Mjesečina prosjala sirote,
    Gdje se mole štuju raspetoga;
    Utješi se — vjera će im dati,
    Sve što kruta sudba im uskrati.

Ante Jagar.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

15. Vianney u izpovjedaonici i na propovjedaonici.

1. Puno je vriedio Vianney hodočastnikom kao savjetnik i tješitelj, ali najviše kao izpovjednik. Sa svih strana hrlili su amo grješnici, da pred njim stresu težak teret grieha, što im je tištio dušu. Veći dio života svoga kao svećenik proboravio je on u izpovjedoanici. Svaki dan posvećivao je on radu osamnaest do dvadeset sati. Od toga upotrebio je nješto za čitanje sv. mise i časoslov, vrlo malo za okrjepu tjelesnu, a sve ostalo žrtvovao je bližnjemu. Jedva možemo shvatiti, kako su to podnieti mogle njegove tjelesne i duševne sile. Mogao bi tko jedan dan sjediti u izpovjedaonici šestnaest sati, ali bi strašno bilo i pomisliti, da tako moramo činiti više dana uzastopce, više nedjelja, mjeseci, godina, da, svoj cieli život.

2. Kad je sluga Božji svršio svoj dnevni rad na večer ljeti u devet, a zimi u 10 sati, velik bi se broj žena, na koje još ne bijaše došao red, smjestio u triemu, dogradjenu k crkvi, što je vodio prema župnom stanu, pa bi tu čekale, dok se opet ne otvore vrata crkve, što je bivalo često u ponoći, u jedan, a najkasnije u dva sata poslie ponoći. Druge bi malo počinule, pa bi se onda poredale uz izlaz župnoga stana, da mogu s njim putem progovoriti makar jednu besjedu. Često bijaše našemu župniku vrlo mučno unići u crkvu, jer je vreva bila jako velika, pošto je svatko gledao, da bude što bliže izpovjedaonici. Služba redatelja bijaše pretežka i guranje i stiska silna, pa su kadkada mnoge osobe i pale. Mir bi nastao tek onda, kad bi se pokazalo častno lice župnikovo. Da se poluči, te pokornici stoje po jedan iza drugoga moradoše načiniti branič od željeza, pa bi žene morale ulaziti jedna po jedna. To se moralo učiniti i na ulazu u kapelu sv. Ivana, da ne nagnu svi od jednom. Dva su reda stajala duž ladje. A ne bijaše baš lahko, podržavati ovaj red. Našlo bi se najme vazda osobâ, koje nisu htjele razumjeti, da takav red biti mora. Usljed toga imao je češće da trpi i sam Vianney, a ono osam do deset požrtvovnih žena, koje preuzeše, da red drže, imadjahu pune ruke posla. A bilo je i plašljivih osoba, koje se gurati ne bi htjele, pa bi one više dana čekale, vazda na istom mjestu. Kod takovih bi župnik načinio iznimku, te im pomagao, da do svoga prava dodju, samo ako su mogle nevolju mu svoju saobćiti.

3. U šest ili sedam sati, prema godišnjoj dobi, ostavio bi Vianney izpovjedaonicu, da čita sv. misu. Nu množtvo je tada bilo tako gusto, te mu je valjalo krčiti put i braniti ga od nečednih osoba, koje bi ga potezale sad za košuljicu, sad za ruku, sad za haljinu. Često bi ga tako gurali, da je pao, ili bi mu štogod od odiela odtrgnuli. Nu on se ne bi nikada potužio. Kad bi tako s mukom došao do oltara, kleknuo bi, zadubio se u prisutnost Božju, te se ni maknuo ne bi. Mislio si, da vidi tjelesnim očima prisutna Gospodina. Pratioc mu ne bi se od njega udaljio, da brani množtvu do njega. Pošao bi za tim u sakristiju, da se obuče u misno ruho, a kad bi došao k žrtveniku eto prepirke, tko će mu služiti. Obično su to činile odličnije osobe ili svećenici. Poslie sv. mise donieli bi mu sv. stvari, da ih blagoslovi, a onda bi otišao kući, da uzme malo mlieka. Vrativši se u crkvu izpoviedao je mužkarce, koji se povrstaše u dva reda u svetištu, a išli bi pojedini u sakristiju, gdje bijaše izpovjedaonica. Do deset sati odriešio bi ih trideset do petdeset, a onda bi taj posao prekinuo, kleknuo bi na tlo u sakristiji, te molio časove. Za tim bi izpoviedao bolestne, slabe ili takove osobe, koje nisu mogle dulje vremena ostati u Ars-u, a činio bi to u malešnom prostoru s desne pod tornjem, gdje bijaše prije sakristija. Tu je mogao samo jak čovjek da čuva našega župnika, a kadkada jedan ne bijaše ni dosta.

4. U jedanaest sati držao je obično katekezu. Kad je iz propovjedaonice silazio, eno gdje se odmah oko njega kupe, guraju, te su mu i opet drugi morali da krče put. Zvali bi ga imenom, prihvaćali za odielo, davali mu listove, novac ili druge dragocjenosti. Molili bi ga, neka ih blagoslovi, neka im dade medaljicu, krunicu, sličicu ili kakvu drugu uspomenu. Majke bi mu donosile djecu, bolestnici bi klecali pred njim, te bi još više zakrčili put. Tako bijaše težko, da Vianney dodje u jednu kapelu, dogradjenu crkvi, gdje je dopustio, da mogu k njemu doći još njeke osobe. Nu navala amo bijaše tako velika, te su dva mužkarca morala red držati. Pošao bi za tim u župni stan, da ruča. Nu i tu je putem naleglo množtvo, pa bi se on često ugnuo, te bud pošao da obidje

bolestnika, bud neobičnim putem zašao u župni stan, a ljudi bi ga uzalud čekali. Često je u dvorištu našao njeke odabrane, koje su pustili, a da drugi za to ni znali nisu.

5. Dok je ručao množtvo je neuztrpljivo čekalo, te zaokupilo sve izlaze. Kad je u četvrt prije 1 sat prolazio trgom, te se zaputio u njekadanju ubožnicu, gdje su na nj čekali vjerovjestnici, da se razgovore s njim o poslovih župe ili o hodočašću, opet je sa svih strana sve nagrnulo k njemu. I tu bijahu uz njega dva čovjeka da ga štite. Njekoliko časova tu bi ostao, da progovori koju sa svojimi suradnici i s onimi hodočastnici, koje bi amo uveli s važnih razloga. A tad eno ga opet, kako ide u crkvu, gdje je našao dva živa nasapa, što se naslagala, dok je on odsutan bio. Dok je došao u svoju kapelu bijaše opet guranja, stiske. Tu je najprije molio klečeć večernju i izpovjedio petoricu ili šestoricu. Kad je još izpovjedio iza žrtvenika njekoliko žena, koje nisu mogle čekati, unišao je u sakristiju, gdje je već u jutro izpoviedao mužkarce.

6. Hodočastnici su većim dielom polagali obćenitu izpovied. Taj težki posao Vianney je činio rado. Znao je, da će se mnoge duše samo tako ugnuti mukam pakla, jer ih je savjest uznemirivala, što su mnogoputa nevaljano se izpovjedili. To bijaše možda najveći utješni uspjeh hodočašća. Crkvu dobro prispodabljaju bolnici. I Ars bijaše to za duše. Tu bijahu zastupane sve bolesti, sve ćudoredne rane, najrazličitiji slučajevi. Uzvišena svetost sluge Božjega privlačila je grješnike k sebi, a kad bi se dva obratna pola sastala, nastala bi odatlje onakova rana ljubavi, koja nikada ne izcjeljuje. A u silnom svojem poslu naš župnik nije malaksao u brigi za svakoga pojedinoga. Nitko nije unišao u njegovu izpovjedaonicu, a ne bi se uvjerio, da je upravo njemu posvetio najviše pažnje. Imao je Vianney onu vještinu i mudrost, da cielim svojim bićem prione na sadašnjost, da samo u nju upre okom, pa kao što je budućnost ostavio providnosti Božjoj, tako prošlost njegovomu velikomu milosrdju. To ga je u jednu ruku oslobodilo nepotrebne zabrinutosti, a u drugu od prevelike žurbe i tjeskobna promišljanja. Posred ovoga silnoga množtva i vreve on se je zanimao samo za osobu, koja je pred njim klečala, kao da je ona sama tu bila. Svakomu je dakako posvetio što manje vremena, da ga imade što više za ostale. Malo je govorio, ali je njegove besjede milost Božja plodne činila, te su nosile stostruki rod. Odmah je on umio naći, gdje se valja prihvatiti srca, pa je riedko promašio cilj. Gospodin daje besjedam njekih ljudi već ovdje na zemlji vrhunaravnu i neodoljivu moć. Takovu moć imadjahu i priproste rieči Vianney-eve. One bijahu, kao Ilijine, vatra i zublja, bijahu kao kladivo, koje bi i kamen ciepale. Desilo se, da je Gospodin i vanrednim načinom njegovim besjedam dao snage. Njeki pokornici, koji bijahu tvrda srca, vidjeli bi, gdje mu čudno svjetlo obasja glavu, pa ih to odmah umekšalo.

7. Sluga Božji bijaše svim dobar, a osobito onim osobam, koje su Bogu zavjetovale sv. čistoću i ostale evangjeoske savjete. U njih vidio je on stanovnike onih visokih krajeva, u kojih je njegova duša toli rado boravila. Kad bi njih primao, sievalo bi mu lice od radosti. Bijaše to čin iskrenoga prijateljstva, velike radosti. Tko je trebao na putu u nebo vodju, taj je u Ars-u našao, što je tražio, pa se je amo opet i opet vraćao. Svaka slaboća, koja je trebala podpore; uzbunjenost, koja je težila za mirom; dvojba proti vjeri; umornost u borbi za spasenje — sve je to našlo u Ars-u, što je trebalo. Vanredni ovaj izpovjednik umio se prilagoditi i nutarnjim patnjam svojih pokornika, makar da ih je tek prviput vidio.

8. Kod upravljanja dušâ najveća je težkoća i najnježnija stran, da sam upoznaš volju Božju, te skloneš sebi povjerene, neka se toj volji rado odazovu. Čuvati se valja, da se ne preteče djelovanje Duha svetoga. Dušam se treba tako prilagoditi, te ih u istinu učiniš slične njihovu Spasitelju. Kaošto su različita lica, tako su različite i savjesti, koje se odsievaju u oku. Postupak mora biti udešen prema značaju svakoga pojedinca. Savjeti u izpovjedaodaonici moraju biti primjereni jakosti volje. Svaku ćud moraš posebnim načinom uzeti u ruke. Nije za svakoga sve, što je dobro, što je izvrstno. Na putu k Bogu mora svaki onim pravcem poći, što mu ga je On opredielio. Svatko sije i žanje na svojoj njivi. Bog daje svakomu njegovu plaću, ali hoće da bude stupnjeva u zaslugah i razlikosti u krjepostih, kako i na nebu imade sjajnijih i tamnijih zviezda. Za to vodja dušâ ne mora za tim ići, da sve dovede do jednake visine, jer ni Bog nije svim dao snage za jednaku visinu.

9. Vianney je umio divno da točno ovako razlikuje. Čim je upoznao dušu u svakom pravcu, onda je pred nju stavio zapoviedi Božje, ili je zašao s njom u nepregledno polje savjetâ. Tako

se je on podpuno obazirao na milost, ali u isto vrieme i na narav. Znao je, da se milost obično oslanja na narav, na naše sklonosti, naše želje, naše sposobnosti. Kao kad se u staro stablo uciepi nova grančica, tako i u životu duševnom milost diže, čisti, posvećuje ono, što je u nas prvobitno bilo, a da ne uništuje ničesa, što smo po naravi imali dobra i liepa. Taj rad bijaše lahak našemu župniku, jer je on imao u velikoj mjeri milost, te je razpoznavao duhove. Zavjesa, što u našem tielu prikriva dušu, bijaše za nj prozirna, pa je on već ovdje, na zemlji licem u lice gledao ono, što ćemo mi gledati tek u preobraženom stanju. On je čitao u srcu svojih pokornika, kao u otvorenoj knjizi, pa bi im odkrio pogrješke, makar da su u najskrovnijih naborih duše sakrivene bile. Na osnovu mnogih činjenica ne možemo se oteti osvjedočenju, da mu je objavljeno bilo unutarnje stanje osoba, koje bi se na nj obratile i da je on pronicao u njihove najskrovnije misli. Mnogim pokornikom bi u izpovjedaonici pokazao, da znade, te ne govore istinu. Svaki bi se dan desilo, da je na prvi pogled ljudem njihove sklonosti, zvanje im i put pokazao, kojim ih je Bog hotio voditi. Mnogim bi kazao sam, kako dugo već ne bijahu na izpovjedi; sam bi spomenuo griehe, koje mu htjedoše zašutiti, spomenuo točno i okolnosti, u kojih sagriešiše. Drugim bi pokazao nutarnje milosti, koje od Boga primiše, upozorio ih na pogrješke, kojih ni sami još opazili ne bijahu.

10. Bog daje svoju milost poniznim, a oholim se opire. Tako je činio i Vianney. Oholici ostade njegovo srce zatvoreno. Takova bi primio hladno, govorio mu kratko i odmjereno. Prava zaprjeka, te u duši ne svietli božansko svjetlo i ne širi se kraljestvo Božje nisu slaboće ni nevolje naše, makar da su po nas nečastne. Najveća zaprjeka milosti jest oholost u svih svojih stupnjevih i oblicih; oholost uma i srca, oholost odrasloga i malešnoga, oholost bogatuna i siromaha, oholost, koja izbija na javu ili se prikriva. Tako bijaše već u vrieme Spasitelja našega. Siromašni grješnici, izgubljene ovce doma Israelova: Natanael, Zahej, Mandalena traže Isusa, idu za njim, obkoljuju kuću, u kojoj je on, razkrivaju krov, da do njega dodju. A fariseji, pismoznanci, oni oholice, koji su samo u javi izticali, kako vrše zakon, oni obieljeni grobovi — bježe od Isusa, stavljaju mu zamke, progone ga. Kada bi ohola duša došla k Vianney-u i sama bi osjetila hladnoću, kojom je primljena, pa i to je u mnogo slučajeva bilo povod da se ozbiljnije zamislila, kod drugih savjet pitala, te svoju pogrješku upoznala. Čim bi se ponizila, našla bi ono isto toplo srce, koje su nalazile sve ponizne duše, što su iskreno težile da se dignu.

11. Sve ove pojave izjasnit će nam pomisao na uzko sjedinjenje i obćenje župnikovo s Bogom. Ovakovo obćenje daje čovjeku snage, te pronikne kroz zavjesu tiela, a pod njom da izpituje najdublje tajne srca. U običnom stanju oko promatra samo površinu stvari; proniknuti u nutrinju to može samo mystični život. To nutarnje oko ima višu, savršeniju moć, živi po njeki način u posve duhovnih krajevih, te vidi stvari, do kojih sjetila ne mogu. Kad se duša dugo vježbala u promatranju, te na tom ognjištu ujedinila i sabrala svoje sposobnosti, spremna je, da se k Bogu uzpne i posve u njem počiva. Čovjeka tada ne pometa halabuka svieta, on ne čuje više besjede ljudi, pa ni ono, što sam kaže; jedino njegovo djelovanje stoji u tom, da se neopisivim načinom zabavlja s Bogom. Ni jedno nadahnuće s gora ne mimoidje ga. Duh njegov, koji se ne zna kretati u sjetilnih, nego u onih viših krajevih, odkle dolazi istina, ima zdravije i ljepše nazore. Kaošto tielo, pročišćeno postom, postane po njeki način više netvarno, isto tako prima duša iz visine nebeske utiske, uzvišene, posve jasne pojmove, kad se je otresla ovih vanjskih stvari. Kada se je čovjek uz pomoć milosti uzpeo do ovoga stepena sjedinjenja s Bogom, onda djeljuje u njem Bog, kako mu se hoće. U njem On prebiva svojom osobitom prisutnošću, kojom mu razsvjetljuje um svojim svjetlom, a razgrieva svojom ljubavlju. „Tko mene ljubi,“ kaže Spasitelj, „ljubiti će ga Otac, i k njemu ćemo doći i u njem stanovati.“ U tom stanju čovjek je po njeki način jedno s Bogom. Povezan je u jedinstvo sa bitnim jedinstvom, te uznesen nad svoje biće. I raste to više u Bogu, sve više se čisti, dok ne bude proziran pupul kristala ili čist kao zlato u vatri pročišćeno. U tom stanju ne ima ništa više, što bi bilo njegovo, nego je on sav savcat Božji.

12. Spomenusmo već, da u jedanaest sati bijaše katehesa. Tu se s propovjedaonice čula besjeda jednostavna, ali toli žarka, te je razgrijala svačije srce; toli jaka, da joj nitko odoljeti mogao nije. Bio učen ili neuk, odličan ili priprost, velik ili malen svatko je bio zanesen vatrom i ljepotom njegove besjede, svatko se je divio, kako je ta besjeda sgodna, poletna, duboka. U tih besjedah

ne smiješ dakako tražiti kićenosti, nego stvar, i samo stvar. Govoreći on je umio da svojom dušom posve zaroni u dušu svojih slušalaca, uzbudjujući u njih vjeru, ufanje i ljubav. O čem bi god on govorio, umio je sve tako živo ocrtati, ter bi mislio, da je on sve to na vlastite svoje oči vidio. A uzimao je besjede iz dna svoga srca, govorio je živo, poprativ rieči često potokom suza. U njegovoj se besjedi zrcalila božanska ljubav, blaga sladkost, a u njegovu glasu, njegovih kretnjah, njegovu pogledu, u preobraženom njegovom licu krila se ona divna snaga, uz koju ništa nije moglo ostati hladno. Govorio je pako cielim svojim bićem. Kad bi se on pojavio kan da si u njem gledao istinu živu. I kad bi šutio, zanio bi i osvjedočio. Tko je na propoviedaonici vidio njegovo bliedo, upalo lice; tko je slušao, kako on, glasom jasnim, prodirućim, ljubavlju prožetim, najuzvišenije istine načinom priprostim i najnižemu razumljivim prikazuje puku, činilo mu se, kan da pred sobom vidi jednu od onih velikih bibličkih osoba, koje su narodu progovarale jezikom proroka. A priprava za te besjede bijaše njegovo uzko sjedinjenje s Bogom. Iz izpovjedaonice išao je odmah izravno na propovjedaonicu, a ipak je bio bez svake zebnje i straha. Nije to iz prevelikoga uzdanja u sama sebe, nego odatlje, što je posve zaboravio na sebe.

13. Svake nedjelje u večer, kad bi odzvonilo na pozdrav Gospi, stranci bi i domaći napunili crkvu, da slušaju homiliju o evangjelju onoga dana. Vianney išao bi sada neposredno iz izpovjedaonice na propovjedaonicu. Tko je čuo njegove katehese, još mu se je više divio čuvši mu homilije. U homilijah njegovih razabirao si velik polet, živu, goruću vjeru, te toliku revnost za duše, da je oborila sve, što je zlo i pogubno. Slušatelji njegovi ne bi oka s njega maknuli, a svaki bi njegov osjećaj i oni u srcu svom osjetili. Ne bijaše ni jednoga, koji mu svakoj besjedi ne bi povladio. S toga bijaše i plod obilat: srce bi se promienilo, volja sklonula, pokajanje uzbudilo, suze bi potekle. Tu bi počelo ono djelovanje duše, koje bi kasnije svršilo u skromnosti izpovjedaonice. Govorilo bi kod njega cielo tielo. I ono čelo, što ga je okruživala sieda kosa; i oštri oni potezi, u kojih si čitao njegovu svetost, a osobito vatren mu pogled, koji nikada mirovao ne bi. Dojam ove pojave bijaše tolik, ter su pod njegovim uplivom kao slomljeni bili i najoholiji, a duše, koje bi se kolebale u dvojbah, morale su izjaviti, da su pobiedjene.

14. Način, kojim je on razvijao homiliju, budio je na pažljivost, a svakoga bi poučio, bio ma iz kojega sloja družtvenoga. U ostalom nije on poznavao nikakve kićenosti, kakovu govornici rabe. A baš to i jest nepobitan dokaz nadnaravne snage, koju evangjelje krije, tako te ono, ako ga propoviedaš posve jednostavno, odgovara najsjajnije svim zahtjevom slušalaca. Vianney ne bi iz evangjelja uzeo tek rečenicu, da ju onda ovije u svoje maštanje; nije hotio, da evangjelje puku ostane knjiga sa sedam pečata zapečaćena. On je propoviedao puku Isusa Krista, kazivao mu je onu božansku mudrost i snagu, u kojoj počiva pohranjeno sve blago bezkonačne znanosti; u duhu sv. Pavla i crkvenih Otaca on je nastojao priprosto da tumači evangjelje. Isus Krist bijaše početak, a i svršetak njegovih nedjeljnih homilija. Njega imadjaše vazda pred očima; On bijaše vazda na njegovih ustnah, jer Njega nosaše vazda u srcu svojem. Često ne bi on od ganuća mogao van da opetuje nebrojeno puta njekolike besjede, izljev ljubećega srca svoga. A ta ljubav morala je razgrijati i srca slušalaca. Ljubav Gospodnja je počelo, temelj i izhodište svih krieposti. Kaošto naravni oganj grije i čisti, tako i oganj ljubavi oplemenjuje duše i Bogu ih slične čini. A najsigurnije sredstvo, da taj oganj u srcu razgriješ, jest tumačenje evangjelja. To je knjiga ljubavi, gdje u svakom redku vidiš Spasitelja: njegovu ljubežljivost i blagost, njegovu uztrpljivost i poniznost. Tu ćeš ga naći kao tješitelja i prijatelja ljudi, kako vazda i svuda i svakomu pokazuje svoju ljubav, te duše poziva i potiče, neka mu se posve daruju, te mu ljubav uzvrate ljubavlju.

Rajski vijenac.

Ulazak u lijepi raj.

Ugledan, veoma bogat gospodin, koji se, istina, lijepo na kršćansku odgojio, za malih nogu dobro dijete bio, a i u mladost lijepo, sretno unišao, no kasnije, kako se to na žalost danas toli često zbiva, zadahnut duhom vremena bijednik pao u posve-

mašnji nemar i nehaj za spas duše svoje i jadnik već posve i davno, davno zaboravio na vjeru svoju i njezine zapovijedi, taj, velim, nesretni gospodin dogje i na samrt, jer ovaj korak sa svijeta u vječnost ne izosta ni za kojeg čovjeka smrtnika. Naš gospodin ni da čuje o kakvoj kršćanskoj pripravi na smrt. „Šta, ja da se ispovjedim, ja da primim sveti sakramenat? A — toga nikako; toga nije bilo ni dosele, pa ni odsele,“ odvraća nesretnik. Briga njega, šta crkva hoće. Sve radije i prije, nego da mu se zovne svećenik. „Svećenik da mi dogje? Ne, hiljadu puta ne!“ Ova sljepoća i okorjelost, ova tmina na očima i tvrdi kamen na srcu još u zadnji čas života često je puta pravedna kazna Božja. Ljudi grješnici, koji su u životu zaboravljali na Boga, često su puta na samrti posve nehajni za vječnost; i jesu li prije opetovane i opetovane mile pozive Božje, da se već jednom obrate, godine i godine hladno odbijali: to zašuti i Bog u zadnje im trenutke, i ova šutnja Božja u srcima, što još malo pa da prestanu kucati, jest strahovita navjesnica vječitog odbačenja, vječite rastave takove nesretne duše od najvećega dobra.

Gospodin, o kojem mi govorimo, imao srećom veoma dobru i plemenitu ženu: pravu kršćanku. — Blago onome, koji je našao toli vjernu drugaricu u životu! — Položaj njezina čovjeka, strah, da joj na vijeke ne propane, mučio dan i noć dobru, plemenitu gospoju i nije jadnica znala, šta bi već radila, za što bi se mašila. Svaki nagovor, svaki pokušaj, da ga skloni na ispovijed, bio joj uzaludan; on sve jednako ni da šta čuje o tome. Svećeniku ne da ni na oči. Šta će, kud će žalosnica? Smrt ne čeka. Ajde amo, pogji tamo — premeći ovo, reci ono: ali koja hasna! Čovjek ne popušta, a njoj opet ništa gore, no i pomisliti, da će joj se jadni čovjek, kojega je ona nekršćanski život poznavala, u takovom duševnom stanju pokazati pred Isusom Kristom, sucem živih i mrtvih. Strahovala, sto je briga trlo.

Najzad pogje k svome ispovjedniku, da se s njime posavjetuje, kako bi se još dalo dušu mu spasti. Ne moglo se na inako, no bolesnika barem na to sklonuti, da pusti k sebi svećenika. Molila ga žena dugo i dugo, molila ga i ovako i onako, dok jedva nekako popusti, no samo pod tim uvjetom, da mu duhovnik ne izusti ama ni riječce o ispovijedi. Smjesta odleti gospoja po svećenika. Do malo unigje svećenik gospodinu, koji eto — što nije izdahnuo. Tiho sjedne blizu postelje, tiho, šuteć, ni bijele da reče ni crne. Svećenik se zamislio. I kad tako dulje vremena sjedio poniknute glave, nijem i bezriječan, ozbiljan i zamišljen: upitat će ga bolesnik: „Molim Vas, recite mi, u što ste se tako zamislili?“ Svećenik mu odgovori: „Kad me pitate, pravo da vam kažem. Bez zamjere, gospodine! Mislio sam u sebi: O moj Bože! Još malo i kakova promjena s ovim bolesnim gospodinom! Sada u toli sjajnoj sobi, a do malo, ako umre tako bez ikakva znaka kršćanske vjere, — u vječnoj skrajnjoj tmini; sada u društvu s toli plemenitom ženom, s toli milom dječicom, a do malo, ako mu tako kucne posljednji čas, — na vijeke u društvu s prokletnicima; sada na mekanu perju, u svilenoj postelji, a u malo sati možebiti — u živome ognju vječitog pakla!“ — Gospodin se kao iza sna prenu, oko mu se orosi i tim milije zasja, kao plamen zasja, od srca tiho zaplaka: vjera, Bogu hvala, iz mladih mu dana opet oživjela. Ne dade više svećeniku da govori, već mu tiho, kroz suze, milim prousti glasom: „Dogjite, dogjite, da se pomirim s Bogom svojim, da i ja umrem kao kršćanin!“ — Na posve drukčiji način, u posve inoj prilici zamislit ću si ja sada dolazak na vrata smrti i sretno, blaženo, neiskazivo ushićenje jedne krjeposne i u istinu kršćanske duše, kad ulazi u svoju vječnu domovinu, u lijepi raj.

Ja si predstavljam sada dušu, kojoj je ovdje na zemlji, u ovoj dolini suzâ sve po zlu i s mukom išlo, koja nije znala ni za što drugo, osim za brigu i nevolju; dušu, koja nije kao bogati i velikani živjela u svakom izobilju, u svakoj slasti i lasti, u mramornoj palači, već koja se rodila u nisku stališu, u zabitnoj kolibici, i jadno se i sirotno othranila; koja je godine i godine, da, kroz cio svoj život bila u svem zapostavljana, od svih progonjena i prezrena, od svoga roda milo ne gledana i nemilice vrijegjena, od svojih glavara uvijek zapuštena, krivo osugjena i mučena, od bolesti i teških bolova često pohagjana, riječ u jednu, koja je u svem posve potlačena bila, sita bila i bijede i svijeta, no koja je ipak pri svem tom ostala sveudilj vjerna Bogu svome, uvijek mu čisto i nevino služila, ljubila ga od djetinstva svoga, ili možda prekršaje mladosti svoje posvema izbrisala suzom pokajnicom i dragocjenom krvi iz Srca svoga Isusa; koja u duhu pokore sve svoje jade i bolesti, sve svoje preteške boli Bogu prikazivala i svoje uzdanje jedino i samo gore — tamo gore u lijepi raj upravljala. — Predstavljam si ja,

velim, ovakovu dušu i to u onaj trenutak, u koji se baš ona rastavila sa tamnicom svojega tijela; u koji se baš ona otkinula od ovoga svijeta u milosti Božjoj, u ljubavi Božjoj. Kada dakle ovu dušu u taj blaženi trenutak dovede angjeo ili sama kraljica angjelâ, Marija, pred lice Božje, kad ona čuje iz usta svog Isusa i suca svoga slatku riječ: „Dogji, oj poljubljena zaručnice moja, dogji, dogji, bit ćeš ovjenčana;"[1]) „dogji, blagoslovena Oca mojega, ugji u veselje Gospodina svoga!"[2]) — kad takova duša, tek što je uljezla na vrata rajska, ugleda na jednom onu milotnu svjetlost, onu beskrajnu sjajnost lijepoga raja, kad vidi one u Boga divote, kojim se okitio lijepi raj, kad oćuti ono milje i blaženstvo, što ga nijedno oko vidjelo, nijedno uho čulo, nijedno čovječje srce nikada okusilo nije, kad je sveti angjeli ovjenčaju rajskim vijencem, neven-vijencem, što ga ona toli dično zaslužila, kad joj za svaki uzdisaj ljubavi, za svaku suzu pokornicu, za svaku žrtvu njezinih bolova iznesu angjeli u susret vječne, zlatne vijence uz rajske poklike, uz divotne svoje hvalospjeve, — jer je živa istina, da Bog svako i najmanje djelo ljubavi, svaki napitak hladne vode, svaki komadić kruha, što ga pruži siromak još siromašnijemu bratu svome, naplaćuje sve po jednim stupnjem vječite slave, — i kad nam tada izagju na susret naši dragi prijatelji, s kojima u ovoj suznoj dolini bratske, utješne ljubice u kitu savijali, s kojima se na svijetu toli milo pazili, naši mili preminuli, za kojih smo sudbinu često puta zabrinuti bili, za koje smo se kad i kad pobojavali, jesu li se spasli, da ih nije šta zateklo; — kad nam dogju na susret naši slatki roditelji, djeca, braća, sestre, drugarice naše sa slavodobitnim vijencima na glavi, sa pobjedonosnim palmama u ruci, kad mi onda opazimo i svu nepreglednu četu, milovidnu četu Božjih odabranika, sve vjernike, sve svete od Adama pa do zadnjeg blaženika, kad ja onda ugledam i velike sluge Božje, koji su prvi sveci u našoj crkvi, gdje se kao ono zlatno i prekrasno sunce i ljepše još zasjali u sjajnosti svojoj; da, tebe kad ugledam, oj sveti Josipe, i tebe, oj sveti Petre, i tebe, oj sveti Pavle, i tebe, oj ljubimče Gospodina moga, i tebe, dobri Augustine, ti obraćeni grješniče, i tebe, moj sveti zaštitniče, i tebe, oj sveta Terezija, sveta Agneza, sveta Katarina, sveta Gertruda, i tebe, moj oče Ignaciju, i sve svece Družbe Isusove u raju, sve svece čitava katoličkog svijeta, i tebe kad ugledam, majko moja mila, majko draga, oj Marija, kraljice angjelâ i lijegoga raja, kad panem zanesen od radosti i dragosti na premilo srce tvoje — ah! Bože! Bože moj, ko da opiše, iskaže te bujne rijeke blaženstva, to sinje more plama i ushita i rajskih slasti i milina, u koje će pasti, uroniti takova sretna i presretna duša! — O kako će joj lice tad cvatnuti, srce tad zaigrati, grlo tad zakliktati u žive, zanosite glasove! O raju, o blaženstvo! Divan li si, Gospodine! O milina do sto milina! — I šta će tek biti, kakva li istom milja i zanosa, kakva li osjećaja, kad prvi put opazimo Isusa, Spasitelja svoga, kad nam duša najmiliju zaori pjesmicu Janjetu Božjem, kad ugledamo svoje najveće dobro — presvetog Boga svoga! — Oj ti raju — lijepi raju!

[1]) Cant. 4, 8. — [2]) Mt. 25, 23.

Daj, daj nam, o Bože, da nas jednom obuzme ta radost, ta dražest lijepoga raja! Daj, o Bože, da što prije postignemo to divno mjesto želja naših, to lijepo blaženstvo lijepoga raja! Domovino naša mila, iz daljine pozdravljamo te sinci u tugjini; pozdravljamo te svim žarom srca svojega; krilimo ruke k tebi žarkom čežnjom za tobom ginuć, dižemo oči k tebi slatkom željom tamo gore hiteć!

Neka pobožna žena bila na samrti. Njezin ispovjednik, sjedio uz nju i tješio je i sokolio rajem i njegovim lijepim radostima, što će ih ona do malo uživati. Bolesnica bila posve mirna, posve odana u volju Božju; nije se bojala ni malo koraka u vječnost, junački gledala u oči smrti, jer je ljubila Boga i Njemu svendilj vjerno služila. „Samo mi još jedno na srcu leži", progovori ona sa svom priprostosti srca svoga. „Ah moj oče, kad ja sad unigjem u lijepi raj pred dragoga Boga, šta da mu ja, prosti stvor, reknem? Ja baš ne znam, šta bih mu rekla". — „O moja kćerko", odvrati joj ispovjednik, koji je do duše veoma učen čovjek bio, no uz to i veoma priprost i svet, „za to nemaj brige nikoliko; kad unigješ u lijepi raj pred prijestolje Božje, onda milo, tanko, glasovito nazovi: „Hvaljen Isus!" — i cijeli će ti lijepi raj u jedan glas odzdraviti: U vijeke — u vijeke — u vijeke!"

Dakle hvala Bogu, hvala našemu Otkupitelju, neiskaziva, beskrajna im hvala, što smo svoj željeni cilj postigli, što smo u kušnji slobode vjerni ostali, što smo svijet i tijelo i sotonu pobijedili, što smo toliko pogibelji nadvladali, što smo u zemlju mira

i pokoja, u lijepu zemlju obećanja po zaslugama Isusovim unišli, što smo sada na vijeke i na vijeke sretni i blaženi postali! — to će biti prvi glas plama i ushita, prvi poklik našega od miline i zanosa razdragana srca!

Kad se iza duga, teška putovanja dobar sin povratio u svoju dragu domovinu, kada na grudima oca svojega, na srdašcu majke svoje izlio tihe suze od radosti, što se opet sretno ugledali, i sada eto blažen otpočiva usred krila majke sreće, usred mile obitelji svoje odmara se od tolikih bijeda i nevolja u tugjini tvrdoj: onda nema pod tim suncem, šta bi ga više oživjelo, nema, šta bi mu srce silnije dirnulo, nego kad čuje i sluša, s kolikom se ljubavi roditelji brinuli kroz tolike godine za dijete svoje, koliko za njim prolili vrelih suza, koliko zabrinuti bili za sreću njegovu u dalekom tugjem svijetu.

Tako će i blaženik u lijepome raju odmah iza prvog zanosa i ushita, što mu uznio dušu s rajskih milina, spoznati beskrajnu ljubav Božju napram sebi ne više u vjeri, niti kao u zrcalu ili kroz koprenu, već bistro i jasno kao na suncu. Mi ćemo spoznati, koli nas je Bog od vijeka ljubio; kako nam je dušu kao dragocjeni alem, što bi imao da se svijetli navijek u vijencu njegove slave, izvadio iz riznice svoga Božanskog Srca; za koli nas je visoku i plemenitu svrhu stvorio; kako nas je, kad smo nesrećom pali, ne kao pale angjele po svojoj pravici odbacio, nego po svome velikom milosrgju podigao; kako radi nas nije požalio ni svoga jedinorogjenog, poljubljenog Sina, već ga za nas žrtvovao. — Mi ćemo spoznati, koli si nas žarko ti, oj Isuse, ljubio, koli si slatko za nas trpio, koli si rado za nas i krv svoju prolijevao, — mi ćemo spoznati, koliko si nam i kakovo blago milosti ostavio u riječi Božjoj, u sakramentu pokore, u presvetom, na vijek blagoslovenom oltarskom sakramentu; mi ćemo spoznati, kako si se ti, o Bože, za nas i vremenito brinuo, koli si nam dao dobre roditelje, milu braću i prijatelje, kako si nas obsipavao svojim milostima, iz toliko pogibelji spasao, s kolikom si nas ljubavi uvijek zvao i primao; — kad se sve ovo i kud i kamo još više na jedanput i jasno kao na suncu prikaže našim očima: o tada, tada udarit će duša naša u poklike hvale i ljubavi za ljubav. — I kao što će osugjenik sve, na što god pomisli, što god vidi oko sebe, kleti i proklinjati: tako će i spašena i blažena duša sve oko sebe hvaliti i blagoslivljati. — Blagosloven, ona će u zanosu klicati, blagosloven budi čas mojega poroda! Blagosloven čas mojega krštenja u katoličkoj, jedino pravoj i baš za to jedino spasonosnoj vjeri! Blagosloveni moji dobri roditelji, moji odgojitelji! Blagosloven moj čovjek, blagoslovena moja žena, koja me dovela na bolji put! Blagoslovena moja služavka, koja me svojim primjerom obratila na kršćanski život! Blagoslovena budi ona propovijed, koja mi oči otvorila! Blagosloven trenutak, kad sam se odkinuo od svojih zavoditelja, kad sam svoj život promijenio! Blagosloven moj ispovjednik, koji me vodio i svojom revnosti sretno obratio, koji me učio i lijepo naučio bolje poznavati Boga svojega, koji me milo privodio na pobožnost, krjepost i savršenost! Blagosloveni časovi moje općene ispovijedi, — blagoslovene suze, uzdisaji moje pokore, pokajanja moga, — blagosloveno siromaštvo moje, bijede moje, boli moje, koje su mi postigle toliko blaženstvo, — blagoslovena budi ljubav, budi dugotrpnost, budi milosrdnost Boga moga!

I na svaki „blagosloven“ zaorit će cijeli lijepi raj: U vijeke, u vijeke, u vijeke!

Tako, — o ne, — kud i kamo drukčije, nego li što je ovo izrazio moj slabi, siromašni jezik, razveselit će se, razdragat će se, zanijet će se blažena duša, kad unigje u radosti Gospodina svoga, kad vidi i osjeti, što vidjela i osjetila nije.

„Znamo“, piše sveti Pavao, „da nam je Bog, kada se raspane naša zemska kuća, u kojoj sada stanujemo, pripravio drugu zgradu, kuću, ne rukom čovječjom načinjenu, nego vječiti stan u nebu“.[1]) „Ovdje nemamo grada, koji će ostati“.[2]) Mi smo gragjani rajskog Jerusalema, svetog grada Siona.

Šta je ljepota gradova na tome svijetu prama divotama Božjega grada, onoga svetog grada Božjeg gdje je pobjeda — istina, plemenština — svetost, mir — blaženstvo, i život — vječnost?

„Gradovi na tome svijetu tako su odmakli od Božjega grada kao nebo i zemlja, kao radosti jednoga dana i radosti bez konca, kao hvala, što s vjetrom ode, i slava, što navijek traje, kao društvo smrtnikâ i društvo angjelâ, kao što je odmaklo svjetlo sunca, sjaj krijesnicâ zvijezdâ od Onoga, koji je svojom svemoći, samo jedinom riječi iz ničesa stvorio i sunce i zvijezde. Ovaj je grad sagragjen od živa kamena, kako to Crkva pjeva. Ovaj je grad živ: Bog je njegov život, On je mudar: Bog ga rasvjetljuje. On je sretan: Bog

[1]) II. Cor. 5, 1. — [2]) Hebr. 13, 14.

ga ispunja. On gleda Boga: odatle njemu svjetlost. On je od Boga nerazdjeliv: odatle njemu sreća. On ćuti, on gleda, on ljubi. On posjeduje život u vječnosti Božjoj; on se ponosi svjetlom u istini Božjoj; on uživa sreću svoju po dobroti Božjoj".[1])

[1]) S. August.

Paljetkovanje s mojega puta.

XII.

1.

1. Evo me dakle u glavnom gradu svieta, kako svaki Francez ponosito kaže, a kako i Viktor Hugo hoće da bude. U modernom sam Babilonu, gdje pohota u tolikoj mjeri gospoduje, kako riedko gdje. Gledam ovo srce francezkoga života, ovo središte, kamo se slieva sav javni život iz pokrajine takodjer. Promatram ono talasanje množtva, koje se po krasnih ulicah svaki čas izmjenjuje, a u kojem gledaš sav moderni sviet. Opažam preveliku, gorku razliku družtvenih slojeva, pa jedva me zanesla kočija bogatuna, kad me prene hrapavi glas prodavačice novina, koja s djetešcem u ruci u sav glas nudi, ne bi li zaslužila večeras još bilo ma što, da založi nejako joj djetešce barem, ako ona i bude morala produljiti svoj post. Koracajući veleliepimi boulevardi mišlju se zanosim u ono doba, kada je ovdje bilo sielo keltičkoga plemena Parisija, a na otoku Seine glavni im grad, koji se zvao grad vode ili grad blata (Lutuhezi). Prolazeći kraj ponositih hramova Božjih sjećam se Druida i njihovih tajinstvenih sastanaka, pa Cesara i rimskih idola. Od te tamne slike rado se svraćaš k sv. Dionisiju, prvomu pariškomu biskupu, velikomu čudotvorcu, pa k sv. Genovevi, k umiljatoj ovoj djevici, spasiteljici i zaštitnici Parisa. Kao da ju gledješ, kako ovuda prolazi ona i njene nerazdružive sestrice, koje životopisac njezin spominje: vjera, samozataja, uztrpljivost, veledušje, priprostost, nevinost, miroljubivost, ljubav, strogost, čistoća, istinoljublje i razboritost. A tko da ocrta svu onu poviest, kojoj je pozorište bilo ovdje! Tko da spomene sve one velike ljude, koji su doprinieli, da se danas ovdje diže grad od blizu 3,000.000 stanovnika? Klodvig, Hildebert, Karlo veliki, pa Ljudevit Sveti, Filip Liepi, Filip Valois, Ljudevit XI., Franjo I., Napoleoni, svi ovi su ostavili uspomena trajnih, te doprinieli sjaju, koji ti se danas pred očima raztvara. I užasi francezkoga prevrata niču ti svaki čas pred očima. Pa kada si njih skinuo s vrata, eto ti strahota za obsiedanja njemačke vojske, pa još većih za komune, koja je lievala ne tudju, neprijateljsku, nego bratsku, svoju dakle krv, koja je junačtvo svoje pokazivala u rušenju i palenju javnih sgrada, čemu i danas još ostanaka imade.

2. Nu naći ćeš — vidjeti ćeš mnogo toga ovdje, što ti srce i danas zanosi. Jedva ćeš naći grad, gdje bi javna blagotvornost tako razgranjena bila kao ovdje. Gradska uprava sirotinjska troši godimice 41 milijun franaka. Uzdržava 47.000 obitelji ili 230.000 duša, od kojih 42.000 nahodâ. Ona upravlja sa 20 bolnica, s više zavoda za obskrbu staraca, sa 5 ludnica i s 1 nahodištem. Podupire na godinu više stotina osoba, njeguje u bolnicah preko 150.000 bolestnika, a uzdržava do 50.000 djece, većinom na selu. Imade zavod za mlade sliepce, za gluhonieme, rodilište. K tomu dolazi dobrotvornost crkve, koja imade više stotina crkvenih družtva za dobrotvorne svrhe: više od 200 crkvenih zavoda za siročad, bolestnike, starce, hrome i napuštene. A i pojedine narodnosti imadu družtva za podupiranje svojih siromašnih i bolestnih zemljaka. Od novijih djela dobrotvornosti spomenuti ćemo „djelo katekizma". U pojedinih župah, prema tomu kako su velike, udruži se do 80 gospodja, da djecu uče obične molitve i najnuždnije iz vjeronauka. Tako primjerice u župi Grenelle, koja broji do 50.000 duša, poučava 80 gospodja i 3 gospodina preko 300 djevojčica, 300 dječaka i 300 malešne djece. Vrlo je liepo „djelo za siromašne bolestnike u predgradjih". Godine 1889. njegovalo je 97 gospodja uz pomoć redovnica 4026 bolestnika, pripravilo za sv. sakramente 2905 osoba, privelo 22 odrasla k prvoj sv. pričesti, a obratilo 131 okorjela krivovjerca. U St. Germainu je sielo družtva sv. Vinka, koje djelo razšireno je danas po cielom svietu (6000), te troši godimice 10 milijuna franaka.

3. Uztrpljivi moj štioc neka samnom podje, da pošetamo ovim velegradom, jer točna opisa od mene nitko sigurno ne očekuje. Nećemo dakako zaći svuda. Ta tko će obići 2260 ulica, 141 trg, 55 obala, 167 boulevarda! Tko bi i mogao zaći svuda, kad je površina, na kojoj grad leži, velika

7800 hektara! Zadjimo u glavnija tek okružja od 20 što ih grad imade, a kanimo se i utvrda, koje su se oko grada od 1840. godine pružile u duljini od mal ne 34.000 m., te stoje i danas, nakon obsiedanja od 1870. Pogotovo valja nam se odreći, da zadjemo u podzemni Paris, u koji utiče sva voda sa sokaka i kanala, a koji je tako uredjen, te se po njem možeš voziti na kolih, na željeznici, a možeš ići i pješke. Ta podzemna mreža odvodnikâ (égouts), makar da se amo slieva i nečist ni ne zaudara, pa se češće tu i gostbe držale, kad bi se nov odvodnik otvarao. Upute će nam mnogo puta dati uljudni stražari gradski, kakovih imade u najmanjem razmaku, a osobito, gdje se križaju putevi. Ne plašimo se francezke mržnje na Niemca — a Niemcem oni drže svakoga, tko umije njemački — jer stražari za to u službi svojoj ne znadu, nego su svakomu spremni na svaku uslugu.

4. Stanimo na trg Palače Kraljeve *(Place du Palais-Royal)*. Malešan je to trg, skoro u sredini grada. Tu je jedna od najpoznatijih sgrada u Parisu: palača kraljevska. Jedan dio palače sagradio je kardinal *Richelieu,* koji je tu 1642. i umro, te ju ostavio oporučno kralju. Kad bi mukli ovi zidovi mogli progovoriti, kolike bi nam nepodobštine kazivale iz doba Ljudevita XV., pa kasnije za njekih Orleanaca! Za vrieme prevrata prozvaše ju *Palais Egalité* (palača jednakosti), jer se ovdje skovalo mnogo, što je njetilo i pirilo vatru prevrata. Za vrieme komune upališe (22. svibnja 1871.) i ovu palaču, ali je pošlo za rukom spasit ju vatrogascem, koji su se kod vršenja svoje službe morali puškom braniti proti komunardom. — S ovoga trga krenimo zapadno u ulicu *Rivoli,* koja nam dozivlje njeke tamnije strane naše novije poviesti. Zove bo se ovako na spomen pobjede generala Bonaparte-a nad austrijskom vojskom (14. i 15. siečnja 1797.), gdje su se u prvih redovih borili i naši zemljaci pod vodstvom Vukasovića i Gvozdanovića. Ulica je duga preko 3 km., a protegla se od trga Sloge *(Pl. de la Concorde)* prema istoku do crkve sv. Pavla i Ljudevita. S desne su nam ruke krasni dućani s triemovi s prieda. U tih gorostasnih dućanih možeš dobiti svega, što ti srce poželi. Imade tvarine svake ruke, gotovih odiela, rubenine, rukavicâ, cipelâ, ogrljaka, robe kožnate i vunene, od mjedi, mirodija, nareda za sobe, dragocjenosti, istočne, kinezke robe, kuhinjsko posudje i t. d. Možeš unići amo slobodno, odmoriti se u dvorani, za to namienjenoj, gdje će te još mukte podvoriti hladnim kakovim pićem. Dosta je, ako bud kakovu malenkost kupiš. — S lieve nam je ruke: Palača *Louvre.* To je najstariji dvor kraljevski u Parizu, gdje su oni stanovali skoro neprekidce kroz tri stoljeća. Gradile su ju mnoge okrunjene glave, dok ju ne dotjeraše dotlje, kakovu ju danas vidimo. Od Karla V. sve do Napoleona III. radili su mnogi, te je danas ovo sa palačom *Tuilleriâ* najveća palača u Europi, obsiže bo sa dvorišti 195.000 m². To je prvo djelo francezke renaissance. Napoleon I. namienio je palaču Louvre izključivo svrham umjetnosti i znanosti. Tu je dakle nagomilano neprocjenivo blago: plodovi vještine, kojom je Stvoritelj obdario stvor svoj, čovjeka. Tu su smješteni muzeji: sirski, fenički, egipatski; kipovi srednjega vieka i renaisance, te starine kršćanske, jevrejske; kipovi moderni, sbirke bakrorezâ, muzej drevnih kipova. U onih 27 dvoranah prizemlja skoro je izključivo zastupano kiparstvo. U 1. boju imade oko 50 dvorana, a u njih su smještene starine egipatske (manji predmeti), ertrurske, grčke, kaldejske. Tu su sbirke velike vriednosti, što ih pokloni Lenoir (1877.), La Caze (1869.), supruzi Dalfoy, gdje su vrlo znamenite starine iz Chursistana i Arabistana u Perziji. U 2 boju je sbirka novaca, muzej mornarice i narodopisni, a sve smješteno u 22 dvorane. Da sve ovo pregledaš morao bi ostati i tjedne. Komu se žuri, neka ide odmah u muzej kipova u prizemlju, a odatlje u galeriju slika u prvom boju, gdje su zastupane skoro sve škole, a naročito talijanski umjetnici Leonardo, Tizian, Pavao Veronese, Giorgione i Rafael. U galeriji imade do 2000 slika i broji se u obće u najznamenitije, što ih imade. Osobito su brojno zastupani Rafael pa Rubens. U vrieme komune sve ovo bijaše u vrlo velikoj pogibelji, pa se samo vještini činovnika zahvaliti ima, što sviet ne pretrpi nenaknadiv u umjetnosti gubitak.

5. Do stare palače Louvre krasna su djela novijega doba. U triemovih velebnih dvih palača, što se dižu s lieva i s desna njekadanjega trga Napoleonova smješteno je 86 poprsja muževa, koji se proslaviše u politici, znanosti i umjetnosti. Sgrade imadu veliku umjetničku vriednost, te su i na vanjskoj, vrlo ukusnoj opremi radili najčuveniji umjetnici novijega doba. S tim veličjem graditeljstva nije u skladu spomenik Gambette, velikoga i odvažnoga diktatora 1870./71., što mu ga podigoše uz trošak od 345.000 franaka, sabranih od prijatelja ovoga pučkoga tribuna. Golotinjom svojih

kipova ne odgovara po gotovu kršćanskomu ukusu. — Evo nas sada na liepom trgu trkališta (*Pl. du Carrousel*), gdje su za Ljudevita XIV. držali prekrasne igre na konjih. Napoleon I. držao je ovdje svoje velike vojničke smotre, te trg očistio od svih sgrada, a ogradio ga željeznimi rešetkami. Na slavoluku, što ga je Napoleon I. dao načiniti po uzorku slavoluka Septimija Severa u Rimu, bijahu do 1814. ona četiri konja, što ih danas vidimo na crkvi sv. Marka u Mletcih, odkle ih je Napoleon I. uzeo bio. Do trga bijaše palača *Tuileriâ*, gdje je Ljudevit XVI. doživio najcrnije dane mukotrpnoga života svoga. Tu je razvijao prevrat grozničavo djelovanje svoje za narodnoga konventa; tu su srušeni Girondisti, Danton i drugovi; tu se Bonaparte proglasi prvim konsulom, te je od tada ovo bilo stalno obitalište Napoleonida. Palaču su koncem svibnja 1871. komunardi zapalili na osnovu zaključka „odbora za javni spas“, koji zaključio bijaše uništiti groznim upravo načinom sve javne sgrade. Veći dio je izgorio, a misle ovdje podignuti spomenik prevratu. Tu se stere bašća Tuileriâ, najobljubljenije šetalište Parižana, gdje je ljeti za liepa vremena svaki dan vojnička glasba. Bašća imade 30 hektara, duga je 700 m., a široka 317 m. Zasnovana je 1665., a poslie raznovrstno preuredjivana. Puna je poprsjâ iz bajoslovja grčkoga i rimskoga. Zapadni dio bašće graniči sa trgom Slobode (Pl. de la Concorde), najveličanstvenijim u Parisu, a prvim medju svimi, što ih imadu Evropski gradovi. Obsegom, ukrasom i dojmom, što na tebe čini, može stati uz bok najčuvenijim trgovom Petrograda, Beča, Londona, Berlina, pa im i oteti prvenstvo. Podugoljast je u obliku osmokuta, 350 m. dugačak, a 250 m. širok. U sredini je 1836. podignut obelisak Luksor, izradjen iz jednoga jedinoga komada granita. Nadjoše ga u ruševinah Thebâ u gornjem Egiptu, a podkralj Mehmed Alija pokloni ga francezkoj vladi. S obje strane ovoga više od 3200 godinâ staroga, hieroglifi skroz izpisanoga spomenika, dva su vodoskoka, kako je to i na trgu sv. Petra u Rimu. Na 8 uglova stoje ogromni allegorični kipovi, što predstavljaju pokrajinske gradove. Kipove gradova iz Elsasa i Lotrinžke krase vazda vienci, što ih donose za Francezku još vazda zauzeta djeca ovih 1871. izgubljenih pokrajina. Na sjevernoj strani trga bijahu komunardi učinili tvrde prepreke, odkle su i vatru podmetali, dok protjerani nisu bili.

6. Ostavimo sada zapadni pravac, u kojem ovdje počimlje 2100 m. dugački Prilaz Elizejskih poljana, pa svrnimo na sjever. Evo nas odmah kod crkve *sv. Mandalene*. Vanjskim će te licem iznenaditi, jer je gradjena u obliku grčkih hramova, poput Walhalle kraj Regensburga, o kojoj su štioci čitali u sječi V. našega *Paljetkovanja*. Crkva stoji na podlozi 7 m. visokoj, te do nje vodi 28 stepenica. Na podlozi s vana nižu se 54 korintska stupa 15 m. visoka. Ponutrica dojimlje te se silno. Jedna je ladja, nad kojom se vise četiri kubeta. Ponajljepše je ovdje u novije doba oponašan starorimski slog. Krasna su glavna vrata od mjedi, što vode u ponutricu, gdje ćeš opet sve drugčije naći, nego u ostalih crkvah. Svjetlo pada kroz tri kubeta, koja se oslanjaju o jake korintske stupove. U izdubinah, što su u zidovih, smješteno je šest žrtvenika. Vrlo je ukusno obojadisana; ima znamenitih kipova od *Pradier-a, Rude-a, Marochetti-a* i dr., a prikazuju nam razne sgode iz života sv. Mandalene. U kubetih su slike na ljepu, koje nam prikazuju blagotvorno djelovanje kršćanstva. U crkvu se može samo u stalno doba doći, kad ne ima službe (u 1 sat poslie podne), što sam u Parizu jedino ovdje našao, dočim se po drugih u velike galami. Crkva je ova svjedok bila velikih bura u povjesti francezkoj! Rabiše i nju u razne svrhe. Napoleon I. htjede, da bude spomenik hrabrih vojnika, kojih bi se imena upisala na mramornih pločah. Ljudevit XVIII. opet ju je namienio crkvenoj porabi. U njoj imade kraljevskih spomenika, a medju njimi i nesretne Antoinette.

7. Ljudevit XIV. dao je utvrde srednjega vieka sravniti, te po njih zasaditi drveće i sagraditi kuće. Ime svoje pako (boulevard, utvrda) zadržaše i sada. To su boulevardi nutarnji ili veliki, najznamenitije ulice Pariške, bez kojih Parišanin ne može živjeti, na koje je on ponosan, kao i Berlinac na svoju „Pod Lipami“ i Bečlija na svoj „Ring“. U posljednje vrieme u prenešenom su smislu nazvane boulevardi mnoge široke, ravne, drveti zasadjene ulice. Nutarnji boulevardi dugi su $4^1/_2$ kilometra, počimlju kod crkve sv. Mandalene, vode do trga Bastille, a zovu se stranom imenom onih samostana, što su njekoć ovdje bili (Kapucini), stranom po ulicah, što utječu u njih. Godine 1874. počelo se dalje izgradjivati nutarnje boulevarde, koji prelaze mostom Sully na lievu obalu Seine, te se svršavaju kod mosta Sloge, preko kojega se dolazi opet na desnu obalu Seine i to na poznati nam trg Sloge. Boulevardi imadu

široke ceste za kola, koje bijahu popločane prije makadamom, a sada većinom drvom. S lieva i s desna pločnici su od asfalta, medju pločnici i ulicom drvoredi su lipa, a u njih prodavaonice za novine, stupovi za oglase, koji su noćju razsvietljeni. Kuće na nutarnjih boulevardih obično su na 5—8 bojeva; u prizemlju kavane, gostione, dućani, što je u večer sjajno, uprav razkošno razsvietljeno, te pruža bajan prizor. Kolik je ovuda promet razabrati će štioc odatlje, što se računa, da na njekih mjestih, gdje se više ulica križa, prodje u jedan dan 20 do 30.000 kola. Da se ljudi usljed toga ne prieče u prolazu mislilo se na takovih mjestih načiniti mostove nad ulicom. — Vanjski boulevardi okružuju sav stariji Paris s obje strane Seine, te ga diele od predgradja, koja su s njim sjedinjena od 1860. godine. Na lievoj obali Seine s južne strane imade starih nutarnjih boulevarda, gdje bijahu njekoć utvrde, ali danas izgubiše znamenitost.

8. Podjimo dakle nutarnjimi boulevardi. U boulevard Kapucina (des Capucines) utječe Prilaz opere (Avenue de l' opera), veličanstvena ulica, koja počima na trgu „kazališta francezkoga“. Nedaleko sastava sa boulevardom Kapucina stoji ponosna sgrada za operu, najveće kazalište na svietu, prem u nj može stati samo 2156 slušatelja, dakle manje, nego u kazališta: Milansko, Napuljsko, Bečko i Münchensko. Gradilište samo stajalo je 10,800.000 fran., a troškovi gradnje 35,600.000 fra. U boulevardu Talijanaca (des Italiens) najveći je novčani zavod u Francezkoj (Credit lyonnais), s kojim sam i ja imao posla. Na koncu ulice Laffite, koja se sa sjevera sastavlja s ovim boulevardom liepa je crkva naše Gospe Loretske, sagradjena u našem vieku (1821.—1836.) uz trošak $2^1/_2$ milijuna franaka prema uzoru starih kršćanskih basilika. Veleliep je utisak ponutrice. Stiene visoke srednje ladje nosi niz jonskih stupova; medju prozori prikazuju nam život Gospin slike na ljepu od Monvoisin-a, Vinchon-a, Dubois-a, Hesse-a, Granger-a i dr. Na kraju pokrajnih ladja: s lieva je kapelica za presveti oltarski sakramenat, koju je 20 godina ukrasivao Perrin kistom svojim; s desna je kapelica za vjenčanje. U blizini crkve imade mnogo odličnih gospoja, koje zovu Loretkinje. U istoj ulici stoji i Rotschild, te mnogi drugi glavničari. — Svrneš li odavlje pogledom na sjever, potresti ćeš se, kad ugledaš crkvu *Srca Isusova,* što se ponosno diže na Montmartre-u, na brdu mučenikâ, koje je nakvašeno i krvlju prvoga biskupa Pariškoga sv. Dionisija i njegovih pratioca. Prije bijaše ovdje seoce, koje je Parisu priklopljeno tek 1861. godine. Nad morem leži 129 m., a nad Seineom 104, pa za to i uživaš upravo s prekrasna, podpuna pogleda na grad, kada se nadješ pred veličanstvenom basilikom. Crkva ova davno je već zamišljena bila. Kada je Ljudevit XVI. u zatvoru boravio, zavjetovao se, da će ovdje podignuti crkvu Presv. Srca Isusova, ako on ili njegovi nasljednici ikada opet dodju na priestol sv. Ljudevita. Nasljednici njegovi nisu ipak ovršili ovaj zavjet, dok nije narod sam, pod težkimi udarci prenuo se, te nakon Frankfurtskoga mira 1871. počeo živo o tom nastojati. Na onom mjestu, gdje bijaše prije kapelica, u kojoj je sv. Ignacij Loyolski osnovao družbu Isusovaca, na osnovu zaključka saborskoga od 23. srpnja 1873., prihvaćena sa 244 glasa većine, udariše 1875. temelje basilici, koja se izvadja po nacrtih Abadies-a. Na 17. jula 1886. pjevao je nadbiskup Pariški ovdje prvu svečanu misu. Danas je već posve pod krovom, te rade marljivo u ponutrici. Crkva će biti spomenik dostojan naroda francezkoga, koji je sav kod gradnje sudjelovao, te sabrao do sada do 70 milijuna franaka. U današnje vjeri toli neprijazno vrieme u veliko ti godi, kad promatraš razne kapelice, što ih pojedini stališi ovdje podigoše: vojska, magistratura, mornarica, poljodjelstvo, obrt, trgovina.

9. Boulevardom Montmartre prestaju boulevardi plemstva, nu stranci polaze i dalje. Ulicom istoga imena možemo smjerom južnim doći do crkve *sv. Eustahija.* S vana je neznatna, a s nutra se mnogo bolje dojimlje. Crkva iz 16. stoljeća u našem je stoljeću u ponutrici izgorila, te se tom sgodom našlo slikâ na ljepu iz 17. vieka, koje su kasnije pobieljene bile, kako se to našlo i u sakristiji prvostolne crkve zagrebačke. Hvale mnogo crkvenu glasbu u ovoj crkvi, te ju s toga rado posjećuju. Ja nisam ovdje čuo pjevanja, ali ako nije bolje, nego u crkvi sv. Roka, koju takodjer radi glasbe hvale, a gdje sam ju ja čuo, onda je Paris u tom pogledu još vrlo nizko. Crkvenu glasbu moramo danas slušati u Njemačkoj, ako hoćemo znati, kakovim duhom treba da zadojena bude pjesma, koja hoće da pronosi slavu Višnjega. — Na boulevardu Poissonière naći ćemo dućane, kreate umjetninami, naročito predmeti od mjedi. U ovom su predjelu veličanstveni središnji triemovi, u kojih se dnevice prodaje živež za Paris. Sagradjeni su od željeza vrlo ukusno. Osim ovih imade još trie-

mova, gdje se prodaje žito, a na lievoj obali Seine za vino, u kojih ima do milijun hl. razna najizvrstnija vina iz Francezke i inozemstva. — Na sliedećem boulevardu (Bonne Nouvelle) manja je živahnost, a vraća se opet na boulevardu sv. Dionisija. Tu ćemo naći vrata istoga imena. Sagradio ih je 1672. grad Paris na uspomenu pobjeda Ljudevita XIV. u Njemačkoj i Holandežkoj. Visoka su 23 m., a vrlo bogato urešena. S lieve se strane oslonila žalostna Holandija o ubijena lava, dočim je s druge strane Rheina predstavljena kao božica riekâ. Na vrhu je u reliefu prikazan prelaz Ljudevita XIV. preko Rheine kod Emmericha na 12. juna 1672. U uzkih ulicah ovoga kraja mnogo je krvi proliveno 1830. i 1848.

10. Veća je živahnost ovdje radi toga, što se ovdje sastavljaju dva boulevard-a: prema sjeveru boul. Strassburg, a prema jugu boul. Sebastopol. Ovaj posljednji je dugačak 1150 m., a širok 30 m., te ide mal ne ravno do Seine. Veličanstveni ovi široki sokaci zamisao su Napoleona III., koji je za to imao i strategičnih razloga. Htio je najme, da sruši mnoge malešne, vijugaste ulice, u kojih bijaše pretežko potisnuti ustalce za kakova prevrata. Na ušću ovoga boulevarda stoji igralište sv. Jakova, gdje bijaše njekoć crkva na čast ovomu svetcu. Toranj crkve stoji i danas, te služi za meteorološka opažanja. U uzporednoj pokrajnoj ulici je crkva sv. Merry-a. Produljen pravcem sjevernim zove se boul. Strassburg, pod kojim je imenom dug 880 m. Ovdje je najljepši kolodvor Pariški istoga imena. Na vrhu je lik grad Strassburg, kako sjedi, a na kazalci sata likovi su Rheine i Seine. Nedaleko je pravcem istočnim sjeverni kolodvor, kojim sam i ja došao amo. Pošto veći dio stranaca baš ovuda dolazi prostorije su mu prema tomu gorostasne. — Nu u ovom će nas kraju puno više zanimati, ako skrenemo u 3 km. dugačku ulicu Lafayette. Tu ćemo na trgu istoga imena naći crkvu *sv. Vinka* Paulskoga. Sagradjena je u našem vieku (1824.—1844.), uz trošak od 4,200.000 for. Leži na povišenom mjestu, te do ulaza vode stranom stepenice, stranom ceste, pa i kola mogu pred crkvu. Već te vanjština sjeća na velikoga ovoga svetca, otca sirotinje. Nad ulazom vidjet ćeš mu lik, gdje stoji medju vjerom i ufanjem, a sirotinja i svake vrsti biednici navaljuju, da im udieli ona desnica, koja je toli rado i toli obilato dielila, makar ni sama ništa ne imala. U vratih od mjedi likovi su dvanaest apostola. Pontrica je izvedena u obliku starih kršćanskih basilika. Pokrajne ladje (4) odieljene su od podulje glavne jonskimi stupovi, a završuje ju svetište u obliku polukruga. Strop srednje ladje pokazuje nam krovište poput crkve San Miniato u Fiorenzi, a bogato je na plavu tlu zlatom urešen. Na stieni srednje ladje prikazano je u gorostasnoj slici Hyppolita Flandrins-a evangjelje kao put u nebo. Ganutljiva je slika u svetištu, gdje se sv. Vinko klanja Gospodinu, djecom okruženu. Bojadisani prozori spadaju u najljepše, što ih vidiš u Pariških crkvah. Iza središta je 1870. sagradjena kapelica na čast Gospi, gdje je krasni, na izložbi nagradjeni kip blažene Gospe s djetešcem. Budnć da je sgodno uvedeno svjetlo, što pada na kip, ugodno te pobožno čustvo potrese, kada tu klekneš. Ovakovih kapelica iza svetišta vidio sam i u njekih drugih crkvah pariških, naročito u St. Sulpice, a u njih bi vazda našao pobožnih duša, gdje izlievaju srce svoje pred utočišćem grješnika. Mene se ova crkva i radi moga odnošaja prema kćerim velikoga ovoga svetca vrlo dojmila. Uspomena na nj sagibala mi ovdje koljena, da mu iz dna duše preporučim one, koje u naših krajevih njegovo ime pronose, u njegovu duhu djeluju.

11. Boulevard St. Martin leži u njekom sklopu pa je ulica za kola niža od pločnika. I tu nas vrata istoga imena sjećaju na Ljudevita XIV., komu su na čast podignuta 1674. radi pobjedâ. što ih održa nad Niemci, Španjolci i Belgijci. Ovo mjesto upotrebiše 1830., 1840. pa i 1870. komunardi, da se bore proti vojsci, ogradiv se preprekami. Komunardi su u jednoj kući ubili 30 osoba, medju njimi ženâ i djece, jer ih ne pustiše u kuću, da s prozora mogu sgodnije pucati na vojnike. S ovoga boulevarda dolazimo na trg Republike, gdje se križaju mnoge ceste: na sjever ide boulevard de Magenta, prema istoku Prilaz republike, a prema jugu daljni niz nutarnjih boulevarda: du Temple, Filles du Calvaire, Beaumarchais. Na samom spomenutom trgu podigoše 1883. spomenik republici: Kip republike od mjedi (95 m. visok) drži maslinovu grančicu, a stoji na podnožju 15·5 m. visoku. Doli su kipovi slobode, jednakosti i bratske ljubavi, a u reliefih (12) su izklesane sgode iz prevrata, iz 1848. godine i iz današnje republike; lav drži žaru za obće pravo glasovanja. I ovo strategično važno mjesto, gdje je Napoleon III. sagradio ogromnu vojarnu za 3500 momaka, upotrebiše 1871. komunardi za svoje svrhe, te bijaše vrlo težko odavlje ih suzbiti. U ovih boule-

vardih ne ima sjaja, kao u prijašnjih, niti toliko života kao u dosadanjih. Ovdje bijaše do pred 20 godina vrlo zanimiv pazar staretinara, gdje su sada liepi triemovi sagradjeni. Tim pravcem evo nas i na glasovitom trgu Bastille. Tu ćemo zanimivo promatrati „srpanjski stup“, koji radi povjesti svoje spada u predmete, koje u Parisu svakako viditi moraš. Dizala se ovdje tvrdja, što ju podiže (1369.—1371.) Karlo V. proti Englezom, a služila je ujedno kao zatvor za odličnije. Kada je pala stega u onih krugovih, gdje bi trebalo da budu podanikom uzornici, dogadjalo se prečesto, te su i nevine glave čamile u težkih okovih. Mnoge je amo bacila čuvena Pompadour. Dosta bijaše ulizavcem i osobam još nižim, te dadoše zlokobno pisamce (lettres de cachet), pa kralj nije štedio nikoga. Tu je za Ljudevita XIV. boravio tajinstveni onaj „muž sa željeznom krabuljom“; tu marechal Biron, tu Bassompierre 10 godina, samo što je Richelieu-a uplašio; tu Mazers de Latude. Zlovolja se dakle dizala i proti zulumćarom i proti sgradi samoj. Na 14. jula 1789. prodre razjareni puk u tvrdju, pošto se momčad predala bila, ubije upravitelja kasnije na trgu, prem mu obećaše poštediti život. Kamenje srušene sgrade upotrebiše kod gradnje mosta Sloge, što ga spomenusmo već (br. 7). Narodna skupština zaključi 1792., da se na tom mjestu podigne spomenik. Godine 1810. naredi Napoleon, da se načini zdenac s ogromnim lavom, koji bi se imao saliti iz kanona, što bijahu zaplienjeni u Španiji. Uzorak spomenika bijaše u naravnoj veličini ovdje i podignut, te je tu ostao, dok ne pokopaše ovdje onih boraca, što padoše u srpanjskom prevratu (27. 28. i 29. srpnja 1830.). Usljed toga stavi Ljudevit Filip temeljni kamen za „srpanjski stup“, što se danas ovdje diže. Djelo je ukusno i liepo od mjedi u promjeru od 4 m., a visoko 49·50 m. s nutra šuplje. Na 240 stuba možeš se popeti na zaravanak, odkle je vrlo liep pogled na grad. I ovaj su trg zauzeli bili komunardi 1870., te mal da nisu i stup i kuće na okolo digli u zrak. Spasen je spomenik samo s razloga, što im je praha ponestalo za druge svrhe.

Viestnik.

Naša domovina.

(Presvietli gospodin biskup Križevački) Julij Drohobetzky boravi već njekoliko nedjelja medju svojim stadom u Dalmaciji, da osobno vida rane, s kojih ono dulje već vremena boluje. Prijatelj naš očevidac piše nam, da je presvietli gospodin vrlo liepo dočekan od presv. gg. biskupa Spljetskoga Filipa Nakića i šibeničkoga M. Zanoni-a, od katoličkoga i grko-katoličkoga pučanstva, komu su na čelu u mnogih mjestih bile i gradjanske vlasti. Apostolski rad Nj. Presvietlosti blagoslovio Gospodin obilatim plodom.

(Redjenje.) Presvietli gospodin nadbiskup zaredio je fra. Kaz. Grozdića 20. u subdjakona, 22. u djakona, a istoga dana fra. Jerku Pavelića u presbytere.

(Izpiti.) Na župnički izpit došlo je 7 veleč. otaca franjevaca, a na jurisdikcijonalni 5. Uspjeh bijaše obćenito dobar.

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište*: Njekoliki dobročinitelji iz Praga po g. Iv. K. 500 for.; dr. Ban 5 for.; p. n. gg. Hascha i drug 2 for. 50 nč.; N. 50 nč.; Igre Tomo 30 for.; Vancaš pl. Josip 15 for.; preuzv. barunica Appel 20 for.; Lasslauer 5 for.; Fejervary 45 for.; barun Mollinari 30 for.; nadsavjetnik Shek 15 for.; gospodja Augusta Holz 50 for. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem, preporučamo toplo i u buduće svim našim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — *Petrov novčić:* Gornji Vakuf 7 for. 80 nč.

(Krstionice.) Golobrdo 15 for. (4. obrok). Pošto poduzetnik imade još tražbina, a njeke župe nisu posve udovoljile svojoj dužnosti, umoljavaju se ovim župnici, da tu svotu što prije sabrati i amo poslati izvole.

Rim.

(Simon Petar i Simon čarobnik). Rim je slavio 20. rujna dvadesetpetgodišnjicu provale zidinâ kod vrata Pijinih što je umio svečanije. Mi ćemo za ocjenu tih svečanostih, a napose kao odgovor na Crišpiev govor prenieti članak čuvenoga „Osservatae romano,“ što ga je donio pod gornjim naslovom. Povjestni je dogodjaj drevniji od osamnaest stoljeća, a ipak je uspomena na nj vrlo shodna i spasonosna za današnje vrieme. Na daleko razgranjeni carski Rim bijaše posve uronio u pogansko ludilo, ne sluteći ili ne brineći se za to, da je mjera Božanske srdžbe već puna bila, te ga skoro stignuti imala u obliku strašnih kazna i duga, nemilosrdna bičevanja. A prag ovoga Rima bijaše već miroljubivo prekoračio i tajinstveno ga zapremio, prem nepoznat, bez obrane i siromašan na svakoj ljudskoj pomoći, prvi papa: Petar iz Galileje. Cašćena samo od angjela Božjih i od malo sretnih umrlika, koji već uzkrsnuli bijahu na veselu viest, bijaše podignuta po Božjoj volji i uz Božje

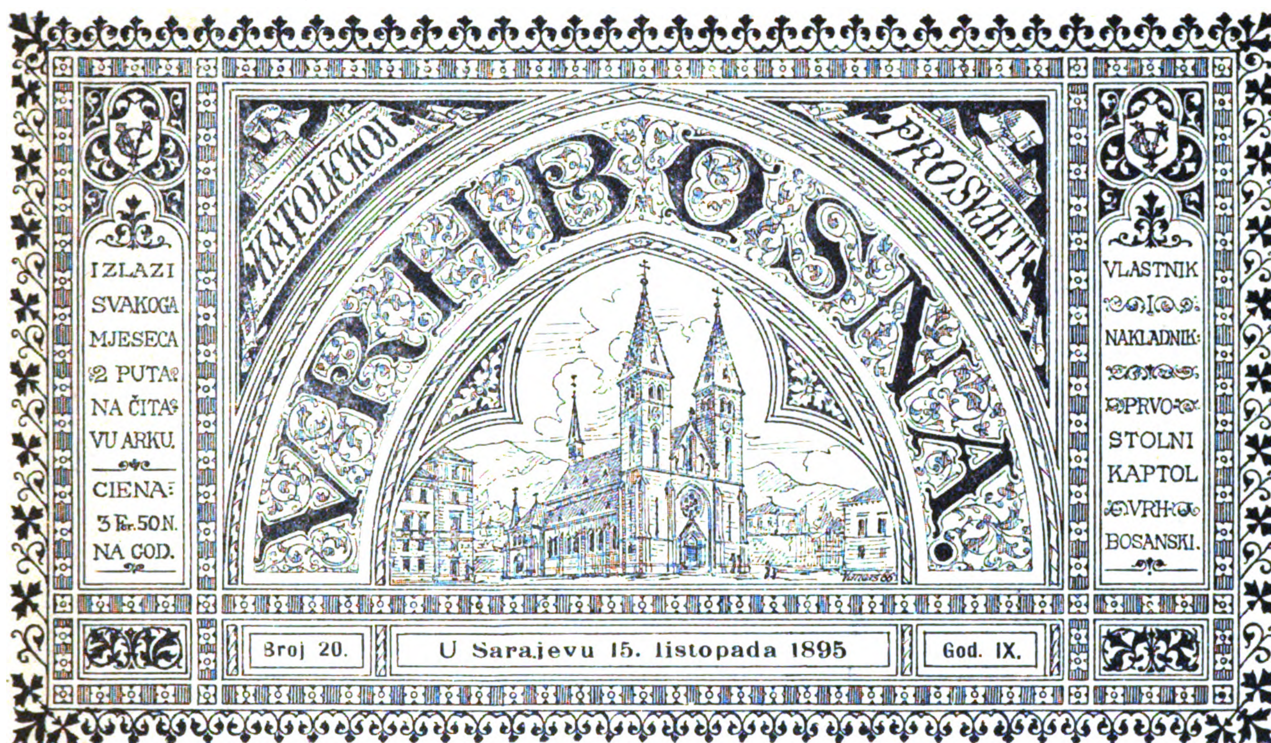
djelovanje, u svetoj tihoći, nerazrušiva vrhovna stolica istine i spasa u onom Rimu, kraljici naroda, što ga je Petar imao predobiti za sve svoje nasljednike za uviek Kristu i za spašeni sviet, ne mačem, kanoni, kugljami, rušenjem zidova i prolievanjem krvi onih, što ga brane, nego miroljubivim drvom križa i sjajem istine i blagodatî ljubavi pa vlastitom krvlju te neizkazanimi dobročinstvi, što vazda traju. Pa ipak ovaj nepovrjedivi poredak božanske providnosti, koji se imadjaše tečajem kršćanskih vjekova neprestano razvijati i pojavljati, bijaše u ono doba još nedohitna tajna. Jer tek kasnije imao je veliki Konstantin, prosvietljen sgora, i prisiljen dozrievajućimi prilikami vječnoga grada, dragovoljno se odreći prve priestolnice svieta na korist namjestnika Kristova, kralja, gospodara i odkupitelja svieta. A za tim imadjahu, sliedeć njeki nutarnji nagon, pučanstvo oko Rima i pokrajine, upravljajući sa sobom slobodno posve samostalno, svetu baštinu Petrovu podignuti, dočim su svojevoljno od iskrene odanosti, dakle najsvečanijim i najslobodnijim i jednostavnim plebiscitom priznali takodjer gradjansko i političko suverenstvo biskupa biskupâ. A s vremenom imadjahu konačno izčeznuti i zadnja prava byzantinskih careva na tako-zvano zapadno carstvo usljed tvrdokornoga zanemarivanja i tvrdokornoga odpada od vjere, usljed krvavih nedjela i sramotnih lupežtva. A u isto vrieme imali su Rimljani sami moliti pape, koji su još uvjek krzmali, ali vazda bili vjerski, politički i socijalni spasitelji ostavljenih i tlačenih naroda, neka napokon protegnu i kao svjetovni vladari svoje žezlo spasa, pravednosti i ljubavi na glavni grad i na mjesta oko njega, koja su mu odana i za njim teže. Bijaše to otčinsko žezlo, žezlo vazda traženo, čašćeno, blagoslivano, djetinskom ljubavi branjeno; vrhovnomu njegovomu gospodstvu, za kojim pape nikada nisu išli niti ga tražili, nego im je toplo nudjano a dopalo ih po neodolivoj nuždi providnosti, nisu smjeli s vremenom uzmanjkati kao podkrjepa, kao potvrda, kao pečat, pravni oblici, što su tečajem vremenâ i sustavâ jedan za drugim sliedili. Odatlje brižne *povrate*, dragovoljni *pokloni*, slobodna ponuda odnošaja *lenskoga i vasalstva*. A napokon *ugovori, zapisnici*, službene *priznaje* i diplomatske te medjunarodne konvencije. Nije dakle manjkao nikakav povjestni ili zakoniti pravni naslov, nikakva volja vladara, nikakva izjava puka, nikakva narodnopravna, svečana i nepovrjediva privolja, nikakvo providnostno, čovječje i pravno ovjerovljenje neopozivnoga, jasnoga, nepobitnoga prava i posjeda, da svjetovnu vlast pape-kralja učini najsvetijom i najzakonitijom i najuzvišenijom i najčastnijom i najmanje povrjedivom od svih vlasti i gospodstva, što ih ikad na zemlji ima, bilo ih i biti će ih, tako te od svih pravnih naslova, na koje se prizvat mogu kao na temelj i obranu bud koje zemaljske vlasti, ne ostane ni jedan, čim je ova vlast svetogrdno oteta ili se dopustilo, da griešno oteta bude! A kao stalna opomena i primjer, koji plaši, za daleka budućа stoljeća, imale su skoro početi prve otimačine sa strane jakih i do onda sretnih Longobarda na štetu svete baštine papine, otimačine, kažnjene, kao obično, žalostnom i nemoljivom propašću onoga hrabroga naroda i one cvatuće dinastije. Iza ove otimačine sliedila je povrata slavnoga Pipina. A prije nego li se sve ovo razvilo, unišao je medjutim veliki Petar nepoznat, neoboružan, bez svake ljudske pomoći u onaj ogromni carski Rim, što uronio bijaše u poganstvo, a za puninu nebeske srdžbe nije znao ili se nije brinuo. I Petar je unišao u onu čudnu pojatu robovâ, nepoznat, prezren, bez obrane, u svrhu velikoga, slavnoga i miroljubivoga izbavljenja; ali je unišao, te ostao tu *slobodan* i *neovisan*, prem je dušu svoju izdahnuo na tvrdom drvu križa. Bijaše dakako ona sloboda i nezavisnost, koju namjestnik Kristov i onda zadrži, kad je zarobljen u tudjem taboru; ona sloboda, koja stoji u pripravnosti, da za slavu rieči Božje i za spas ljudskoga družtva žrtvuje svaki zemaljski obzir; ona nezavisnost, koja odsjajuje u nepomičnoj stalnosti, i do samoga mučeničtva pokoravati se radje Bogu, nego ljudem. Nu ova prvobitna sloboda i nezavisnost, imala se kod njegovih nasljednika razvijati i usavršiti do one javne, podpune, suverene slobode, do one nepovrjedive, nepobitne i najviše nezavisnosti, koja na temelju nepovrjediva prava ide miroljubiva pobjeditelja, koji je vidio, kako se po Božjoj i čovječjoj volji u njegovo vlastito kraljestvo promjenjuje prijašnji tabor predobivenih i izbavljenih neprijatelja, te kojemu njegova obća i stalna dobročinstva svake vrsti priznavaju nezastarjeli pravni naslov najzakonitijega sticanja. Ali već i s ovom prvobitnom slobodom i nezavisnošću, koju sve bjesnilo pakla ne može oduzeti namjestniku Kristovu, ukaza se sv. Petar zlim duhovom strašan, koji su vladaricu naroda držali pod svojim vlastitim gospodstvom. Simonu Petru suprotstavlja se Simon čarobnik, on rob i obožavatelj djavla, kojim je ovaj namislio, da Petra u Rimu makne s puta. I Simon čarobnik uzpne se do znatne visine u zrak na javnom trgu, uz veselo klicanje rulje, uz burno povladjivanje i veselo kliktanje domaćih i stranih, na oči Petru, prezrenomu, obruženomu, pohuljenomu rimskomu papi i namjestniku Kristovu, te prometnut u angjela svjetla, opojen nerazboritom ohološću zapjeva pobjedonosnu pjesan te naviešta poniženje, poraz Petra, propast kraljestva papina. A što čini u to papa? Petar, na strani sabran, snuždeн ne radi sebe, nego radi uvrjede svoga Krista i radi propasti povjerenih sebi narodâ: Petar trpi i moli na koljenih. A moli s njim, moli sa prezrenim i obruženim papom malena četa vjernika, radjajuća se katolička crkva, to sjeme gorušično, opredieljeno, da zasjeni zemlju. A ova ponizna, vruća, stalna molitva, koja je njekoć razkinula verige zatvorenoga Petra, Petra, koji bijaše opredieljen, da za uvjek vlada u Rimu, ta molitva prima i

ovajput od našega Otca, koji je na nebesih, čudesnu svoju moć! „Zli dusi u zraku“ privezani su sa sotonom u paklu; Mihovil, vodja nebeskih četa, vadi mač, tobožnjemu angjelu svjetla oduzima se varava podpora, a Simon čarobnik huleći pada na zemlju, mozak mu je smrvljen, utroba mu pukla. A Petar slavi svoga Krista i slavno slavlje slavi, Petar, koji još uviek živi, još uviek slavlje slavi nad svakim Simonom čarobnikom ovoga svieta, u svom nasljedniku Leonu XIII. u vatikanu.

Njemačka.

(Katolički sastanak u Münchenu.) U najveličanstvenije izjave katoličkoga života, što ih je u posljednje doba bilo, ide 42. sastanak katolika njemačkih u priestolnici Bavarske. Ima već 19 godina, što je tu sborovala takova skupština, a prije tri godine znadoše njeki službeni krugovi prepriečiti, te se skupština ovdje sastati nije mogla, prem su to zaključili bili oni, što su na čelu tomu znamenitomu pokretu. Skupština je otvorena 29. augusta, te je brojem učestnika i vanjskim sjajem mal ne sve svoje prijašnje družice nadkrilila. Na predlog grofa Preysinga, predsjednika bavarskoga središta, gradsko zastupstvo Münchena jednoglasno je zaključilo, da će načelnik u ime grada pozdraviti skupštinu. Načelnik je ne samo zaključak izvršio, nego i marljivo sjednicam prisustvovao. Sv. Otac papa upravio je predsjedniku krasan list, u kojem odobrava ciljeve sastanka, da se najme zauzimlje za uzgoj mladeži, da uredjuje zadruge radnika i obrtnika, a štampi dnevnoj i pučkim spisom da dade pravac, te brane istinu i pravo. Razpravljalo se o vrlo važnih pitanjih te vrlo obsežno i temeljito. U svem bijahu držane četiri zatvorene glavne sjednice, a tri javne. U *prvoj* zatvorenoj bijaše izabrano predsjedničtvo, te zaključeni brzojavni pozdravi papi, vojvodi-regentu i caru. U *drugoj* preporučene su katolikom družbe sv. Vinka, Rafaelova na obranu katoličkih izseljenika i da se lahkoumno ne seli iz domovine. Govorilo se o školi i nastavi, o znanosti i štampi. Izrazilo se priznanje katoličkim udrugam za učitelje i učiteljice, prosvjedovalo se proti nastojanju, da se posije sjeme nesloge medju svećenstvo i učiteljstvo. Osobito oduševljeno preporučena je družba Görresova, te se preporučilo svim učenjakom, koji stoje na katoličkom stanovištu, da stupe u dodir s ovim družtvom. Iztaknulo se, kako je nuždno, da što više mladjih katoličkih sila dodje na stolice viših nauka. Znamenit je zaključak, koji na srce privezuje katoličkim obiteljim, svećenikom, učiteljem i uzgojiteljem dužnost, da bdiju nad mladeži i pučkim štivom, pa da uznastoje, te se razširi katolička knjiga. U *trećoj* preporučilo se djelo katoličkih misija; tražilo se, da se redovnikom dade podpuna sloboda; vojnikom da se dozvoli, te nedjeljom počivaju; da se dokine dvoboj; za radnike da se sagrade cjeni stanovi, a podupiru družtva za umjerenost. U *četvrtoj* prosvjedovalo se proti modernomu pravcu u umjetnosti, a preporučilo se njegovanje umjetnosti kršćanske. Potaknuta je misao, da se ustroje viša sveučilišta pod nadzorom biskupâ, a u Njemačkoj da se osnuje katoličko sveučilište. Na srce se stavilo katolikom, da se čuvaju zlih novinâ, a da podupiru odlučnu štampu katoličku. — U *prvoj* javnoj sjednici govorio je zastupnik dr. Porsch o slobodi redova; gradski župnik Huhn o kršćanstvu i bezbožtvu. Preporučio je puno, da se uči kršćanska filosofija, jer svaki treba da bude kršćanski filosof i kršćanski bogoslov, ne samo učenjak, nego i neuk, pače i radnik; jer i najmanji razumije katekizam, a to je temelj svih kršćanskih filosofija. To isto preporučio je i kršćan. gospojam, a da manje listaju po blatnih knjigah nećudoredja. Isto tako treba da budemo, reče govornik, kršćanski politici i socialisti, a nada sve kršćanski muževi. U *drugoj* govorio je zastupnik Bachem o socijalismu, kako on shvaća sviet. Temeljna mu je bludnja ta, što on najprije stvara državu budućnosti, a onda prema tomu traži idealnoga čovjeka. Pozivlje, da se socijalisam pobija svestrano. Učitelj i zastupnik Wörle razvijao je zahtjeve glede pučke škole: da bude vjerska, da crkva imade nadzor, a gradivo da se umanji. Gimnazijalni profesor dr. Orterer govorio je o prevratu u znanosti i u školi, pobijajući modernu i narovoslovnu filosofiju i modernu umjetnost, te zahtjevajući, da se kršćanstvu opet otvore vrata škole i znanosti. Osobito zanimiva bijaše besjeda baruna Hertlinga o Rimu i papi godine 1895. Odkada je Rim zauzet, izvedene su u svetom gradu mnoge ozbiljne promjene. Tudji upliv slavlje slavi, a sužanjstvo papino traje; ali ipak sve sjeća na veliku prošlost. Rim je i danas glavni grad katoličke crkve, a papa je politički činbenik. Sadanji položaj pape je nemoguć. Katolici cieloga svieta traže, da se rieši spor, što je stvoren 1870. Nećemo, reče besjednik ratnih zapletâ, nego mirno da se uzpostavi crkvena država, da se izciele nutarnje talijanske prilike. U *trećoj* govorio je kanonik Danner o vlasti, koja dolazi od Boga. Danas nestaje vlasti u državi i obitelji, jer je sve pošlo pravcem k poganstvu. Tako je i u školi, gdje učitelji ne imaju vlasti, jer oni hoće da uzkrate posluh Bogu. Pogibelj je to veća, što je u Njemačkoj, a pogotovo u Austriji broj katoličkih učitelja malen, neznatan. Tu treba da si pomognemo sami. Austrija ima slobodu nastave, ali za katoličko sveučilište u Salzburgu ne ima novaca. Skupština je preporučila isto tako ovo nastojanje za osnutak katol sveučilišta u Salzburgu, kao i zasnovano kat. sveučilište u Fuldi. Sliedeća skupština njemačkih katolika biti će 1896. u Dortmundu.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Broj 20. U Sarajevu 15. listopada 1895 God. IX.

„U jeseni“.

(Metrum archilochium primum).

Prodjoše veseli dani, svršila obična žetva;
Priroda počima san:
Bliedo na istoku ograne sunce, zapada tmurno,
Žalobno umire dan.

Češće obzorje cielo oblaci obviju gusti,
Zasjene brda i dol;
Južni šumorni, sparni vjetrovi duvaju silno,
Udara valje o hrid.

Selica nerado na put se sprema k žarkome jugu,
Žvrgoli pozdravni pjev.
S uvelih grančica pada žuto na zemlju lišće,
Šumori poljanam svud:

Kano da tuži za svojim prijašnjim dražestnim čarom,
Kad ga je kružio vonj
Cvietića miomirisnih, sunčani grijali traci,
Pčelica pratio zuj,

Kišica škropila blaga, nihao lagani lahor;
Kroz vedru, tihanu noć
Okolo njega maleni bulbul draginji svojoj
Biljio ljubavni poj.

I mi smo blieda sunčana zraka, koja će skoro
Zaći u vječnosti jaz;
I mi smo uveli list, što skoro pasti će s grane,
Da trune pod zemljom dol.

Zajedno s cviećem, što no je mamilo mirisom svojim,
Svenuti i nam je kob.
Prolaze mladjana ljeta, al se ne vraćaju više,
Gubi se mladosti žar.

Al neka nas k nebu uzvine velebna misô,
Da jednom kucnut će čas,
Kad će se razplinut poput sivaste magle o suncu
Nazloba opakih soj,

Svako plemenito djelo naplatu pravednu dobit,
Život osvanuti nov,
Naša se ljubav pitat i čistit, rajski se grijat
O Božje ljubavi luč!

Jadranski labud.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

16. Vianney u družtvenom obćenju ugodan. Njegovo predobro srce.

1. Od javnoga djelovanja njegova svratimo pažnju opet na njegov nutarnji život. Mnogo smo čuli o njegovoj pobožnosti, njegovu trapljenju, pa o tom, kako mu je sav život bio izmjena molitve sa propovjedaonicom i izpovjedaonicom. Nu je li on, uz takav način života, imao i osjećaj za vanjska pitanja? Jest imao, i to u obilatoj mjeri za sva ona pitanja, koja su u savezu bila s vjerom i s družtvenim životom. Mnogo pitanja, koja se ticala slave Božje i spasenja duša, u koja ne htjedoše dirati mnoge glave, o kojih bi rekao, da su mnogo sposobnije od njega, riešio je on toli jasno i točno, te su posve zadovoljni bili oni, koji ih staviše. Ali pomisliti ćeš, taj čovjek bijaše se odrekao svakoga ljudskoga veselja. On nije znao, što su ugodnosti družtvenoga života. Nikada okusio nije dobročinstva naobraženoga života, a vazda je i bezuvjetno živio u trapnji. Njegov život prolazio u tami i skrovitosti izpovjedaonice, s toga će on valjda sve prosudjivati vrlo strogo, a dobroti i obzirnosti da neće biti mjesta u njegovu srcu. Nu varao bi se, tko bi tako mislio. Na njegovoj vanjštini vidio si doduše samo tragove najstrože pokore, ali je on bio i vrlo ljubezan. Češće bi se smijao; umio je odgovarati šaljivo, veselo, ljubezno, duhovito. U isti čas, kad bi učio istinu ili tješio, s njegovih bi ustna odsievala ljubežljivost, koja zatravljuje. Kad bi se našao u družtvu sa svećenici, pa i svjetovnjaci, koje je poznavao i volio, odkrio bi im se posve. U takovih prijateljskih razgovorih bijaše srdačan, veseo i šaljiv. Razgovarao bi se kao diete prostodušno, a bijaše vrlo vješt, da druge ugodno zabavi. U družtvu bi ga rado gledali, jer bi se ugodno smiešio, toplo bi sućustvovao, domišljao bi se veselim šalam, a osobito, jer je svagdje i svakomu pokazivao svoje prave kršćanske ljubavi prepuno srce.

2. Sve bi se ovo dalo podkriepiti mnogimi činjenicami, prem nam je o tom mnogo toga nepobilježeno. Mi ćemo tek dva primjera spomenuti. Jednom posjeti ga čovjek, komu bješe čudo, kad ugleda veselo lice i krjepko zdravlje našega župnika, o kom je čuo, da se toliko trapi, a što mu je i svjedočila bliedoća lica i suhonjavo tielo. Govorahu o vječnom životu. „Da u nebo dodjem,“ našalit će se gost, „računam nješto na Vas. Vi nećete sigurno zaboraviti na svoje prijatelje, pa ćete im namieniti dobar dio zasluge svojih postova i ostalih trapnja. Ja mislim, kad Vi podjete u nebo, da se dohvatim Vaše kabanice.“ — Na to će siedi župnik: „To ću si ja prijateljski zabraniti. Nebo imade vrlo uzka vratašca, pa se bojim — i tu smiešeći se lukavo pogleda na široka pleća svoga gosta — da bismo morali *obojica* ostati pred vratima.“ Prem je ova opazka nevina bila, poboja se ipak, da nije gosta uvriedio, pa je kasnije uljudno i ponizno molio, da mu oprosti. — Ugojena njeka gospoja upita ga, što joj treba činiti, da u nebo dodje. „Vršite tri posta,“ odgovori joj on. — Druga gospoja u prevelikoj gorljivosti, koje ne bi umjela obuzdavati, pa rado je druge svjetovala, pa i našega župnika, što i kako da radi. Njoj bi uzvratio: „Dobro, dobro, nu mi nismo u Englezkoj, gdje mogu i žene vladati.“ — Njeka gospodja, koja je često u Ars hodočastila, donosila bi župniku vazda medaljica. Kad ih je župnik blagoslovio, vratio bi ih joj njekoliko. Jednom reče takvom sgodom: „Kad sam još kod kuće bio, sjekli smo jednom drva, a naš susjed ukrade ih nam nješto. Kad je moj otac kasnije došao u onu kuću, zovnu ga susjed, neka sjedne malo uz vatru. „Da, da,“ odgovorio moj otac, „kad drvima obskrbljuje, može se malo i ugrijati.“ Tako možete sada i Vi misliti.

3. Ovi primjeri dostojno dokazuju, da pobožnost ne stoji u tom, te glava sagnuta bude, lice mrko, žalovito. Naš je župnik jako težio za samoćom. Spomenusmo već, kako ga je ta želja nagnala, te je jednom pobjegao bio iz župe. Kasnije se ta želja još življe razbudila, kad je dobio pomoćnika, a osobito odkada su vjerovjestnici *Port d' Ain-a* osnovali podružnicu u Ars-u, te se odazvali želji, koju je gojio već biskup Devie, pa njegov nasljednik Chalandon. Srce ga vuklo, da se zakloni kod Trapista, ili Karmelićana ili Kartuzijanaca. Kušao je i opet, i to dvaput, da se zakloni u samoću, ali po providnosti Božjoj ni jedanput uspio nije. Pa prem na to toliko sklon, bijaše ipak veseo i razgovoran. Nu da predusretne svaku primjetbu, koja bi bila mogla povriediti njegovu poniznost, a kakovih je već često mnogo čuo, klonio se svakomu pitanju, pa nije ni sgode zato davao. Koliko se moglo, nastojao je, da u razgovoru vazda on besjedi i težko mu bilo, ako je morao on na što odgovoriti. Kad bi o sebi govorio, a to bijaše dakako riedko,

nije ga nikako priečilo samoljublje — jer njegovo srce nije toga više poznavalo — a da iskreno ne govori, pače od poniznosti osjećao je i potrebu za to. Kad je mogao drugim govoriti o svojih tobožnjih porocih, činilo mu se, da je to podpora za njegovu slaboću. Ako se i nije mogao pred svakim izraziti o sebi, učinio je to pred prijatelji. Nu cielu svoju nutrinju nije u razgovoru odkrivao nikomu; svoje bi slušatelje doveo do ulaza duše, a onda bi ih tu ostavio. Njegovi obični razgovori bijahu kod bolestnika, kad bi ih obašao, pa kod vjerovjestnika, kamo bi u večer dolazio za kratko vrieme, pošto je svršio težki svoj dnevni rad.

4. Rekosmo, da bijaše u razgovoru veseo, ali se je uz to sjećao i opomene sv. Pavla, pa se je čuvao svake izprazne i nekoristne besjede. Nije on znao, što je bezposleno izpitivanje, koje ne koristi za napredak duševni ništa, a može samo povod biti prepiranju i rječkanju. Kad bi se pred njim počelo prepirati, on bi šutio, kan da se boji povladiti jednoj ili drugoj stranci. Ako bi ga zamolili, neka rieši priepor, on bi odmah nabacio koju šaljivu, ali posredujuću, te bi se stranke složile, ako i ne u prieporuom pitanju, a ono ipak u duhu ljubavi, koja nesklada ne poznaje. Gdje izbila na javu povriedjena strast ili nizki probitak, tu bi on znao poput angjela s neba sve poravnati. Sve je on promatrao pogledom, kakav je u svetaca, koji poznaje samo svjetlo a nikakve sjene. Jedino savjest bijaše zviezda, koja ga vodila. Vanjski sviet kano da za nj ni postojao nije. Samo ono što k Bogu vodi, držao je on dobrim, liepim, ugodnim i zabavnim. Srce je ondje, gdje mu je blago. Najveće dobro njega je izpunilo u tolikom stepenu, da mu se misli od njega nikada odieliti ne mogahu. Razgovor njegov mogao si nazvati više božanskim, nego čovječanskim: Tako se je on kretao u nebu, te si iz njega mogao razabirati sve miline raja. Govorio je o tajnah drugoga svieta, kao da baš odanle dolazi, a o taštini svieta tako dubokom ali ipak ljubežljivom šalom, te se nisi mogao uzdržati, a da se ne nasmiješ tim nevoljam i tugam. Što bi dulje govorio, više bi se zanosio, pa si skoro opazio, kako mu je duša prepuna uzvišenih misli.

5. Medju mnogimi stranci, koji su ga posjetili, ne bijahu dakako svi na onoj visini, te bi mogli govoriti s njim o duševnih stvarih. Kad bi njegovi gosti razpreli govor o svjetovnih stvarih, on bijaše preuljudan, a da razgovor prekine. Nu vidilo se, da trpi mnogo, da je kao na žeravici, da je kao riba van vode. Naš viek obiluje iznašašći svake ruke, a naš župnik ne bi popuštao želji, da vidi ovo oli ono novo iznašašće. Tako je on, komu je željeznicom dolazilo danomice dvie do tri stotine ljudi, umro, a da željeznice nikada vidio nije, niti je mogao pomisliti, što je to. Ali se je on zanimao u velikoj mjeri za sve, što je bilo u savezu sa slavom Božjom. Njegovo srce napunilo se velikom radosti i nebeskom utjehom, kad bi dočuo, da je kraljestvo Kristovo na zemlji učvršćeno, da je istina crkve Kristove slavlje slavila, da je crkva podigla razne što velike što male nasape proti bludnji, da je podigla nova zakloništa za spasavanje duša.

6. Njegovi razgovori makar da bijahu uzvišeni gledom na predmet, bijahu ipak jednostavni, poput razgovora djece Božje. Vrlo je rado govorio o Bogu i o svetcih Božjih, ali bi to zaodjeo u priprosto odielo; izraze i slike uzimao bi uviek iz običnoga života. Govorio bi pako o svetcih toli živo, te bi rekao, da je on doživio ono, o čem je govorio. A vazda bi umio spomenuti njeke potankosti iz njihova života, kojih nigdje drugdje čitao ni čuo nisi. Kićena govora nije on poznavao, a u razgovoru nije išao samo za tim, da izrazi svoje osjećaje, nego je vazda imao pred očima više ciljeve: slavu Božju, uzvišenje crkve, proslavu pravednosti i istine. Ništa nije tako uzvišeno, umio bi reći, nego biti sav savcat Božji, njemu se dušom i tielom posvetiti, njemu čisto tielo i neokaljanu dušu žrtvovati. I kad bi o tom počeo govoriti, suze ljubavi potokom bi potekle, te ga u govoru priečile. Njegov rad bijaše danomice to veći; njegove muke i križevi prema tomu se množile. Ali sve ovo ništa ga nije smetalo, a da u razgovoru bude veseo. Njegova mašta ostala je vazda bujna, pa kad je starost nadošla, veselost njegova nije jenjala. I kratko još prije smrti nije ga ostavila njegova vesela ćud.

7. Nije najlaglje kriepost prikazati u takovu ruhu, te osvoji srce onih, koji ju promatraju. Tko je pozvan, da bude viestnik vjere i njenih zasada, taj će najlaglje uspjeti, ako svojim životom učini, te ga ljudi zavole. Desilo se već, da su ljudi došli do vjere putem nesreće, načinom, koji ih je od toga više odbijao. Ako im se je pako ukazala smiešećim, ljubežljivim licem, upoznaše ju odmah u pravoj sućutnosti, i veselo joj podjoše u susret, žrtvovaše joj se posve, dadoše joj djetinjim pouzdanjem srce svoje. Kriepost dakle postane ljubežljiva i jaka, kad onaj, u kom ju promatramo, u

vanjštini svojoj ima nješto nebeskoga. To opažamo kod Vianney-a. On je osvojio svačije srce. A kako i čime? Ne samo tim, što je dielio milostinju i podpore, nego upravo, jer je bio ljubezan i prijazan prema svakomu, jer je osjećao sućut za svakoga. Njegovo veliko, ljubavi Božje puno srce osjećalo je potrebu, da se danomice brine za bližnjega i da za nj radi. Čim je jači bio njegov nutarnji život, čim je stroži bio prema sebi, tim blaži i više zauzet bijaše za druge. Svaki čovjek, koji je u istinu ponizan, kaže sv. Ivan Zlatousti, ljubezan je i prijazan s drugimi. Tko je nadvladao samoljublje, nije mu težko da bude ljubezan. Ljubežljivost i dragost niču same po sebi iz samozataje i trapnje, one su cviet poniznosti.

8. Vianney imao je sve, što sviet traži od čovjeka ugodna, družtvena. Nu to ne bijaše samo vanjska pojava, nego baš nutarnja kriepost. Nije on bio ugladjen, a hladan, kao svjetovni čovjek, nego je njegova uljudnost ponikla na njegovoj ljubavi i na iskrenoj sućuti. Po primjeru božanskoga učitelja, koji je prema drugim pokazivao samo ljubav, mislio je i sluga Božji na sve, bdio je nad svim, nije pregledao ništa, osim sama sebe. A sebe je zaboravio sve o sve; za sebe nije on nigdje tražio ni utjehe ni sućuti; pače, on se je držao toga nedostojnim.

9. U prisutnosti drugih ne bi Vianney nikada sjeo, ali nije dopustio, da tko kod njega stoji. Čim je unišao k njemu, sa štovanjem bi ti pogledao u lice, onda se kao uznemirio, pa odmah kazao: „Sjednite, sjednite!“ A to bi rekao uz takovo kretanje, te ga svatko morao posluhnuti. Tko je bio sretan — a takovih bijaše malo — da ga je mogao u večer posjetiti, kad je bio u svojoj sobi, njega bi izpratio do stepenica, bio ma tko. Nitko ga nije mogao sklonuti, da ostane u sobi. Svoje bi goste pozdravljao, izričuć im svoje osobito počitanje, a od drugih ne bi toga rado primao, jer da ne zaslužuje ni od koga osobito počitanje, pa je zadovoljan, ako mu budu nakloni.

10. Makar da i jest u svom djelovanju nastojao, da bude prema svim jednak, nije ipak u družtvenom životu zaboravljao na razlikost Btališa. On bijaše uvjeren, da je Gospodin, boraveći ovdje na zemlji, posvetio obastališa ljudskoga družtva: stališ siromaha i nizkih svojim siromašnim i mučnim životom, a stališ velikih i uglednih svojom uzvišenom pojavom, koja je udivljivala. U velikaših ovoga svieta vidio je on zastupnike veličine i gospodstva Krista samoga, i poštivao je u njihovih osobah samo vladajućega Spasitelja. Nu ako ih i jest poštivao prema njihovu stališu, to je u istinu više tražio, da Boga po njih časti, pa je za to njegova uljudnost prema njim prestala, gdje je bilo potrebno, da pokaže odvažnosti i apostolsku nezavisnost. U prosudjivanju i u odlukah bijaše mu vazda mjerilom samo i jedino katolička vjera i iz nje potekla ćudorednost.

11. Nikoga ne bi Vianney uvriedio i odbio od sebe ne samo osornim ponašanjem, — jer to se samo po sebi razumije — nego ni tim, te bi koga ravnodušno i hladno primio. Svaki njegov govor i cielo mu djelovanje pronicala je njeka ugodna i slobodna blagost, prijaznost, što predobiva, pa to, što bi sama sebe svakomu kao izlio, uzbudilo je do mala najveće pouzdanje. Bio je samo u toliko ozbiljan, u koliko su to tražile granice največe uljudnosti. I gospojam viših stališa rekao bi u naglosti, što je obično gospojam govorio: „moja mala“ (ma petite), ali bi se odmah izpričao. Nikomu nije on mogao ništa uzkratiti. Na sve je pristao, samo gdje nije povriedjena bila istina i kriepost. Tečajem svoga dugoga života otvarao je usta samo da tješi, srce da muke drugih u njem pohrani, a svoju ruku, da dieli milostinju i da blagosivlje.

12. Vidjesmo, kako je on vazda ostao miran i veseo, pa i posred onolikih posala, onolike vreve, te se tomu čudismo. A taj mir možemo si protumačiti. On bijaše posljedica njegova stroga i požrtvovna života. Slobodu ljudsku sapinje, a mir duše pomućuje nepotrebna zabrinutost i strah. A česa da se boji onaj, koji u patnjah nalazi samo sreću i slavu? Nutarnji nemir, siloviti pokreti, česta izmjena radosti i žalosti imade svoj korjen u više ili manje neurednih pohotah srca. Mi trpimo samo za to, jer trpiti hoćemo. Kad ni za čim težili ne bi, nego za onim, što Bog hoće, bili bismo uviek zadovoljni. Što za više toga težimo, to više i trpimo. Naš župnik već je rano obumro samomu sebi, pa je baš u tom imao veliko blago, u koje ništa nije moglo dirnuti. Baš za to, jer se odrekao bijaše svake stvari, pa i samoga sebe, našao je opet sve i sebe u Bogu. On je imao savršenu ljubav, čistu i nepomiešanu ljubav, koja se samo za ljubljenoga brine, a ni na što drugo ne pazi. Tako o Vianney-u možemo kazati, što sv. Grgur kaže o njekih ljudih: „Oni su na zemlji i nad zemljom, u isto doba privezani i slobodni, pobiedjeni i nepredobivi. Imadu

dva života, jedan preziru, a samo drugi izpunja sve njihove misli; postadoše neumrli po trapnji; ne poznaju nikakvu želju, a puni su mira božanske ljubavi; žedju svoju gase na izvoru nestvorenoga svjetla i odrazuju već njegove trake.“

13. Nikada, ni za kratko vrieme, nije Vianney-a ostavilo ono visoko dostojanstvo, koje bijaše odsjev njegovoga svetoga života. U svakoj prilici bijaše on vazda isti. Štogod bi radio, radio bi najsavršenije, najmudrije, načinom junačkim. Ako je imao što birati, izabrao bi ono, što je držao najboljim, te kašto mu bijaše čista nakana, tako mu bijaše i velika revnost. A rad njegov vanjski bijaše odsjev njegovih nutarnjih osjećaja. Pretvaranje i hinenje bijaše mu posve tudje. Djetinja prostodušnost ne bi ga nikada ostavljala, ali u tom bijaše on diete prema onim riečim Spasiteljevim, gdje nas upućuje, neka nasljedujemo djecu.

14. Srce njegovo bijaše dobrota sama. Na tlu muževne i jake krieposti niknulo je vrlo nježno čustvo. Čustvenu narav svoju preobratio je on u časovih, kad je pred svetohraništem klečao, u krjepostnu ljubežljivu sućut za tudje nevolje i radosti, a ta plemenita sućut bila je sve to silnija i jača, čim se je više mrtvio i ponizivao, dok nije odstranio i neznatne pokrete puti i oholosti. Ima njeka dobrotvornost, što se daje crpsti samo iz božanskoga izvora. Vianneyeva dobrota, kao i prijaznost nikla je iz njegove poniznosti. Težko se i pomisliti može, kako je dobar bio župnik Ars-a. Kad bi se njegovo srce moglo stisnuti kao spužva, ne bi se našla ni kap gorkosti. Svakomu i u svako doba bijaše dobar, a osobito siromahom, bolestnim, nevježam i grješnikom. U ova četiri sloja ljudskoga družtva jest sva tjelesna i duševna nevolja, a prema svim njim imao je najnježniju i najveledušniju sućut. I prema najmanjemu prosjaku, koji bi k njemu došao, bio je razsipan ne samo u milostinji, nego takodjer u pažnji i brižljivosti. Tražio je isto tako, da ga učini zadovoljna, kašto i kao da ga pomogne. Onim, koji su s njim živjeli nastojao je po svaki način prištediti ili oduzeti svaku i najmanju neugodnost i nepravdu. Ta nije ni moguće, da nabrojimo sve načine, kojimi je on pokazivao dobrotu svoju. Njegova jedina radost, pače strast bijaše, da daje, pa je i primao posjete samo da može dieliti. Ljubav njegova bijaše slična ljubavi Boga; bijaše čista, nekoristoljubiva, neizcrpiva.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

IX.

Grad Mizenij, nekoliko milja od Napulja, dao je svoje ime predbrežju, na kojem kraljuje. Danas su razvaline jedini ostanci slavne prošlosti; nu godine dvadeset i četvrte, u koju želimo čitatelja prenieti, bijaše ovaj grad jedna od najvažnijih točaka na zapadnom žalu Italije.

Putnik, koj bi došao bio spomenute godine na ono predbrežje, da uživa s krasna vidika, što se tamo otvara, vidio bi sa zidina, okrenuv ledja gradu, pred sobom zaljev napuljski, onda isto tako nedostižan kao i danas. Vidio bi tada kao danas bajnu obalu, Ischiju s jedne, a Capri s druge strane. Svraćajuć pogled od jedne slike k drugoj, napokon bi mu se umorilo oko od ljepotâ, što ga odasvuda okružuju, jer se pogled umori upravo tako uživajući s ljepote kao okus od sladkiša. A napokon pružio bi se bio pred njim prizor, kakva danas putnik ne ima: dole u vodi poigravao odio rimske mornarice, dočim je drugi usidren mirovao. Velika otvorena vrata vodila kroz gradske bedeme u more, kamo se je nekoliko stadija daleko pružao nasip.

Na bedemu nad vrati počivao je nehajno stražar nekog jutra u mjesecu rujnu, kad ga prenu glasni razgovor družtva, što mu se približavalo. Pogleda družtvo i bude opet kao i prije bez briga. U družtvu bilo po prilici dvadeset do trideset osoba. Većinom bijahu robovi, koji su nosili baklje slaba svjetla a gusta dima, a zaudarale su od masti. Gospodari im bijahu pred njimi izpod ruke. Jedan bio kojih 50 godina i nešto ćelav te nosio na riedkoj kosi lovor vienac. Rekao bi, da je on glava družtvu i predmet bilo kakve svečanosti. Svi su bili odjeveni u dugu togu iz biela vunena sukna, koje bijahu obrubljene širokimi grimiznimi okrajci. Stražar opazi na prvi pogled, da su to visoka gospoda i da prate prijatelja na ladju,

pošto su cielu noć za raztanak proslavili. Ovu slutnju potvrdi im razgovor.

„Dà, Quinto", reče jedan onomu sa viencem, „nesreća je, što te Fortuna tako brzo od nas uzimlje, Tek si se jučer vratio iz daleka puta, a već danas hoćeš da nas ostaviš. Ta nisi se priučio ni hodati na kopnu".

„Kastora mi", reče drugi, na kom se opažala snaga vina, „čemu žalite? Naš Quinto želi samo natrag dobiti, što je noćas izgubio. Kocke na ladji nisu kocke na kopnu, zar ne, Quinto?"

„Ne psuj Fortunu!" vikne treći. „Božica sreće nije ni sliepa ni nestalna. Ona ravna kormilom našega Quinta. Ako ga za vrieme uzme iz naše sredine, to nam ga ipak uviek vraća s novimi pobjedami".

„Grci nam ga otimlju. Oni su krivi, a ne bogovi".

Medjutim je družtvo prošlo kroz gradska vrata i došlo na nasip, što je u jutarnjem svjetlu krasan pred njimi stajao. Starom mornaru zujilo je udaranje valova kao glasba. Duboko je udisavao morski zrak, kan da mu je miliji od miomirisa. Digne ruku.

„Gledajte", reče ozbiljno, „zapadnjak piri. Hvala ti, Fortuno, majko moja".

Prijatelji ponoviše ovaj uzklik, a robovi digoše baklje.

„Eno je, dolazi!" nastavi kazujuć na ladju izvan nasipa. Treba li mornaru druga gospodarica? Je li tvoja Lukrecija dražestnija, Kajo?"

Sievajućim okom promatrao ladju, s koje je pravom ponosan bio. Na nizkoj katarki nateglo se bielo jadro; vesla se spuštala i dizala, čas si ih vidio a tada se opet spustiše poletna poput krilâ u najljepšem skladu.

„Dà", nastavi, gledajuć ladju, „štedite bogove. Oni nam davaju zgode, a sami smo krivi, ako ih ne upotrebimo. A što se tiče Grka, Lentule, ti zaboravljaš, da su gusari, proti kojim idem da se borim, Grci. Jedna pobieda nad njima vriedi više od stotine nad Afrikanci".

„Put te dakle vodi u egejsko more?"

Mornar još uviek promatrao ladju.

„Kolika dražest! koja sloboda! Ni ptica ne mari manje za oporost valova. Gle!" Tada se okrene i reče: „Oprosti Lentule! Dà, idem u egejsko more; a jer skoro odlazim, reći ću vam uzrok, samo ga dalje ne kazujte. Ne bih rado, da predbacujete duumviru, kad se s njim sastanete; on mi je prijatelj. Znadete, da je trgovina izmedju Grčke i Alexandrije skoro onako znamenita kako izmedju Rima i Alexandrije. Nu narod u onih krajevih zaboravio je slaviti Cerealije a Triptolemo platio im je žetvom, te je jedva vriedno bilo pabirkovati. Bilo tomu kako mu drago, trgovina je tako preuzela mah, da se ne smije ni dana potratiti. Možda ste čuli i o kerzoneskih gusarih, koji plove u euxinskom zalievu. Baka mi, ne ima smjelijih od njih! Jučer dakle stiže viest u Rim, da su doplovili Bospor jednom flotom, galije kod Byzanta i Kalcedona probušili, a željni još uviek pliena, zaplovili u egejsko more. Trgovci žitom, kojih ladje križaju na iztoku sredozemnoga mora, vrlo se boje. Potužili se samomu caru, te još danas polazi iz Ravene flota od stotinu galija a iz Mizenija" — stane, kao da hoće dražiti znatiželju u prijatelja — „takodjer jedna".

„Čestitamo ti, sretni Quinto!"

„Odlikovanje utire put promaknuću — pozdravljamo te kao duumvira. Manja nagrada neće te stići".

„Quinto Arij, duumvir, zvoni ljepše nego Quinto Arij, tribun".

Tako i slično glasile čestitke, kojimi ga obasuše.

„Radujem se s ostalimi", reče pripiti prijatelj; „nu, duumvire, čovjek mora biti praktičan i dok ne znam, hoće li te promaknuće usavršiti u kockanju, ne mogu suditi, hoće li ti bogovi u tom — u tom — poslu dobro ili zlo".

„Hvala, od srca hvala!" odgovori Arij, progovoriv svim. „Da imate svjetiljke — rekao bih vam, da ste Auguri. Nu ja idem dalje i dokazati ću vam, da ste pravi proroci. Gledajte i čitajte!"

Rekav to, izvadi iz nabora svoje toge smotak prgamenat, pruži im ga i reče:

„To sam primio jučer u noć kod stola — od Sejana".

To ime bijaše onda glasovito u Rimu. Još ga ne bijaše stigla kasnija sramota.

„Sejano!" kliknuše svi u jedan glas i požuriše se, da čitaju, što je pisao veliki ministar. Pismo je glasilo:

„Sejano C. Ceciliju Rufu.

Rim 19. kalenda rujna.

Car je primio dobru ubaviest o tribunu Quintu Ariju. Naročito je čuo o njegovu junačtvu u zapadnom moru, te stoga nalaže, da bude odmah premješten na iztok. Nadalje je careva volja, da

bezodvlačno pošalješ proti gusarom u egejskom moru stotinu ladja na tri vesla prvog reda, sa svim nabdjevene, i da Quinto Arij primi zapovjedničtvo nad ovom flotom. Pojedinkosti ostavljam tebi, Cecilije. Stvar je silna, kako vidiš iz izvještaja, što ih prilažem, da se ravnaš ti i Quinto.

Sejano".

Arij je slabo pazio, kad se čitalo pismo. Svu pažnju svratio na ladju, što se sve više i više približavala; oduševljenje čitalo mu se u oku. Sad mahne krajem svoje toge; kao odgovor na taj znak razviše na ladji crvenu zastavu, te stupiše mornari ka konopu i spustiše jadra. Kljun ladje okrenuše prama kraju a veslači pobrzaše. Ladja letila najvećom brzinom k obali. Arij je sve ovo promatrao zadovoljno.

„Tako mi Nymfa!" reče jedan od drugova, „ne trebamo da proričemo našemu prijatelju buduću veličinu; on ju je već postigao. Znaš li još što nova?"

„Ne znam!" odvrati Arij. „Nu novost, koju ste evo čuli, već je u Rimu zastarila, barem u palači i na forumu. U ostalom duumvir je oprezan. Potanje ubaviesti što moram činiti i gdje ću naći svoju flotu, nalaze se zapečaćene u omotu na ovoj ladji. Želite li ipak bogovom za mene žrtvovati, tad žrtvujte za prijatelja, koj plovi negdje izmedju ovog kraja i Sicilije. Ali evo ladje!" dometne, pokazav na nju. — Njezini vodići zanimaju me, jer s njimi moram ploviti i boriti se. Težko je ukrcati se na obali kakova je ova. Pogledajmo, jesu li tomu vješti i spretni".

„Što, zar ne poznaš ove ladje?"

„Prvipat ju vidim, te neznam, hoću li na njoj naći i jednog znanca.

„Zar nije to neoprezno?"

„To nije važno; na moru se čovjek brzo upozna. Čas pogibelji nosi sobom privrženost kao i mržnju."

Galija se brojila u red *naves liburnicae*; bijaše duga, uzka, sagradjena za brze i nenadane kretnje. Krasna joj prova rezala vodu oštro kao nož, tako da je voda s obih stranah ladje tekla u liepih valovih. Pod provom vireć izpod vode, bio *rostrum* ili kljun, načinjen od jaka, željezom okovana drveta, koj je služio za obranu i napadaj. Po stranah ladji bio jak korniž, te je omedjašio liepo izradjen prsobran. Dole niže bijahu tri reda otvora, svaki obložen jakom volovskom kožom, gdje se micala vesla. Veslača bijaše na svakoj strani po 60. Za ljepši ures služili visokoj prednjoj straži na ladji štapovi, zvani *caduci*. Dvie jake gumine, što se pružale prednjom stranom pokazivale broj sidra.

Jednostavno uredjenje gornje palube pokazivalo, da su se mornari zanašali osobito na veslače. U sredini, nu ipak više prama plecetu, stajala katarka, učvršćena štapovi i užeti, te je držala veliko, četverouglasto jadro. Izuzev mornare, koji su pustili jadra, vidjelo se sa nasipa samo jednoga čovjeka. Taj je stajao na provi i nosio kacigu i štit. Sto dvadeset hrastovih vesala, koja bijahu vazda u vodi te češće kamenom trta, sva su pobielila, te se dizala i spuštala, kao da ih ravna jedna ruka. Usljed toga brzala je galija, da bi ju mogao prispodobiti sa današnjom modernom ladjom. Tako brzo i na oko nehajno približavala se, te su se prijatelji tribunovi, nevješti vožnji na ladji zabrinuli. Tada iznenada digne muž na plećetu ruku čudnim kretom; sva se vesla digoše, čas su lebdila u zraku i spustila se onda kao jedno u vodu. More se zapjeni i uzburka, ladja se strese u svih pojedinostih i stane kao preplašena. Opet jedan kret rukom, vesla se opet digoše i spustiše; nu sada veslaše oni na desnoj strani napried, a na lievoj natrag. Triputa se to ponovilo, tad se ladja okrene na desno i stane lagano uz obalu.

Zaori zvuk trublje; momčad se sabra na palubi, sva obučena u najbolje odielo, mjedene kacige te urešene sjajne štitove i koplje. Dok su se vojnici stavili u bojni red, 'popeše se mornari na katarku i postaviše se na jadro. Častnici i glasba zauzeše svoja mjesta; sve se to sgadjalo mirno, bez posebne buke. Kada je ladja stigla do nasipa, polože dasku s ladje na obalu. Tad se okrene tribun vrlo ozbiljno družtvu, kojega je amo dopratilo i reče:

„Sada počima dužnost, moji prijatelji!"

Skine vienac s glave i preda ga igraču na kocke.

„Primi taj lovor, mezimče kocaka" reče; „ako se vratim, nastojati ću, da dobijem natrag svoje sestercije. Ako ne pobiedim. ne ću se ni vratiti. Vienac objesi u svoj atrium".

Tad zagrli redom svoje prijatelje.

„Neka te bogovi čuvaju, Quinto!" rekoše ovi.

„S Bogom!" odgovori im on.

I robove, koji su mahali bakljami, pozdravi kretom ruke. Tad krene k ladji. Čim je stupio na most, zatrubiše trublje. Na pleću razviše crvenu zastavu, znak glavnog zapovjednika.

Paljetkovanje s mojega puta.

XII.

2.

12. U trg bastille utiče ulica de la Roquette, koja će nas ravnim pravcem dovesti u glasovito grobište du Père Lachaise. U ovoj su ulici mnogi dućani za nadgrobne spomenike, za vience. Nas će osobito zanimati kazniona de la Roquette. U njoj borave osudjeni na smrt ili doživotnu robiju, te danju rade zajedno, noćju pako spava svaki u posebnoj ćelici. Zanimati će nas pako radi žalostnih dododjaja, kojim bijaše pozorište 24., 26. i 27. svibnja 1871. U večer prvoga dana padoše tu taoci komune u odmazdu za to, što je Versailleska vojska strieljala zarobljene komunarde. Medju taoci bijaše i nadbiskup *Darboy,* koji je umro blagosivajući svoje ubojice, te više svećenika svjetovnih i redovnika, medju njimi 4 Isusovca. Ganutljivo je doista čitati, kako su ove, u težkih kušnjah Bogu odane duše primale sv. pričest. Dok su još boravili u zatvoru Mazas, doniela je pobožna njeka gospodja sv. čestice poslužiteljici zatvorenih, koja im ih predade. Drugi put donesene su čestice u posudi za mlieko, koja je imala dvostruko dno, a primili su ih još i 22. svibnja u kesicah. Zaista kao u doba prvih kršćanskih progona! — Père-Lachaise je najveće i najznamenitije groblje Parisko. Obsiže 44 hektara, jedva i osjetiš, da si u groblju. Tu su ulice i ceste, ne vidiš zelenila, kao drugud po groblju, nego se diže spomenik do spomenika, kao kuća do kuće. Tu je jednostavna kapelica od kamena s čednim napisom, a do nje veličanstven spomenik, mnogi kipovi, poprsja i pozlaćene rešetke. Početkom 18. stoljeća bijaše to vlastničtvo izpovjednika Ljudevita XIV., Isusovca Lachaise, a početkom našega vieka (1804.) uzeše rabiti kao groblje. Paris je najzdraviji medju većimi gradovih Evrope. Od 10.000 stanovnika umre u Parisu 200, Londonu 214, Berlinu 240, Beču 271, Petrogradu 297. Uza sve to, pokopano je ovdje već više od milijun ljudi, te tu počivaju malne sve glasovite ličnosti, koje su ovoga stoljeća preminule u Parisu. Dvoredi čimpresa i thuje doći ćeš do kapele, što leži na povišem mjestu. Na groblju je i malešna džamija, jer u Parisu imade više hiljada muhamedanaca.

13. Iz trga Bastille vodi nas boulevard Henrika IV. k Seinei, a preko nje mostom Sully do boulevarda na lievoj obali te rieke: St. Germain. On se pruža duljinom od 3400 m., te je kao zadnji članak nutarnjih boulevarda. Na ovom dielu grada znatnija je tišina i mir, nego li u onom, što se stere sjevernom obalom. To i jest valjda razlog, što su ovdje smještene mnoge škole i mnogi katolički zavodi. Odmah na početku nalazimo školu za liečničtvo i anthropologiju; u ulici školskoj (Rue des ecoles) sveučilište (collége de France), koje 1559. ustrojio Franjo I., da bude uztuk Sorbonni liberalnim smjerom svojim. Ovdje slušaju predavanja i mnoge ženske. Na zavodu je 39 ststališa za književnost, poviest i naravoslovne znanosti. Djelovao je ovdje i Mickiewicz baš u doba, kada je zavod cvao, te u nj hrlili slušatelji sa svih strana Evrope. — Kanonik Robert Sorban bijaše tu 1257. osnovao zavod, gdje će kao redovnici u samostanih živjeti profesori i slušatelji, te u zajednici, držeći se propisanih pravila. Sgradu i crkvu dao je podignuti za bogoslovni fakultet kardinal Richelieu, komu je u crkvi i spomenik podignut. Danas su smještena tu dva fakulteta: *des lettres* (mudroslovje, jezikoslovje, poviest i t. d.) i *des sciences* (matematika i naravoslovne znanosti). Sada je mnogo na novo dogradjeno, te su radili i kada sam ja posjetio ovaj zavod, gdje su njekoć djelovali toliki slavni katolički učenjaci, a koji je s vremenom sve više i više gubio svoj vjerski značaj, dok se posve okužio nije gallikanismom. I danas je ovdje sielo sveučilišta, koje uz ova dva ima još pravoslovni (blizu Pantheona) i spomenuti već medicinski fakultet, ali su medju sobom u slabom savezu. Na cielom sveučilištu imade oko 200 učiteljskih stolica a 8 — 10.000 slušatelja. Godine 1882. ukinuše peti fakultet (bogoslovni), jer da je državi velik teret onih 12—16.000 fran., što je valjalo godimice plaćati. Nu u jednu ruku bijaše taj fakultet i suvišan. Katolici su najme već u oktobru 1874. otvorili slobodno katoličko sveučilište, gdje su spočetka bila tri fakulteta: za bogoslovje, pravne znanosti i mudroslovje. Godine 1889. dao je sveučilištu sv. Otac papa Leo XIII. kanoničku instituciju. Da se osnuje i četvrti (liečnički) fakultet osnovana je bolnica za 400 kreveta. Kolikim su oduševljenjem radili katolici kod toga razabire se iz ovih brojka. Do godine 1876. bijaše sabrano 1,528.474 fran. Prva svečana sjednica i dieljenje nagrada bijaše 1877. Danas djeljuje u javnoj službi već mnogi muž u najljepšoj dobi.

Osobito je na glasu pravoslovni fakultet, koji se može mjeriti s najboljimi državnimi fakulteti. Da požrtvovnost ni dandanas jenjala nije, svjedok je i ta činjenica, što se sveučilište uzdržava i danas milodari, a to stoji 360.000 fran. na godinu. Osnovna glavnica i danas jedva da je prevršila 100.000 fran. Takova požrtvovnost mora nas dakako zastidjeti, jer se kod nas na što takova, ni ujednoj poli monarhije ni pomisliti ne može. Sjetimo se samo, kako napreduje pitanje kat. sveučilišta u Salzburgu! A Francezi imadu više takovih katoličkih sveučilišta: Lille, Lyon, Toulouse! Sveučilište je smješteno nedaleko odavlje *(rue de Vaugirard)* na sjevernozapadnoj strani Luxemburžke bašće, u njekadanjem samostanu bosonogih Karmelićana, gdje se je za francezkoga prevrata (2. i 3. rujna 1792.) na grozan način ovršila prietnja Robespierre-ova: da valja zemljište slobode očistiti od izdajica i svećenika. Toj „slobodi" palo je tu žrtvom 185 svećenika, koji ne htjedoše, da prisegnu na ustav, koji ne htjedoše, da pogaze svoju savjest, koji vjerni uztrajaše uz Krista i svetu njegovu crkvu.

14. Prije nego li se dalje uputimo valja nam razgledati dvie velike znamenitosti: Pantheon i kapelu sv. Genoveve u crkvi sv. Stjepana. To je posve blizu, Sorbonni na jugoiztoku. S mnogo strana grada zanese te kube jedne sgrade, pa će ti na upit ponosno odgovoriti Parislija, da je to Pantheon. Burna je poviest ove sgrade, kako je i Parisa, te Francezke samo. Sagradio ju je Chlodwig kao crkvu, a Ljudevit XIV. dade joj 1764. kao crkvi današnje lice; za prevrata konstituanta ju proglasi „Pantheonom", grobnicom za glasovite muževe; 1822. prozvaše ju crkvom sv. Genoveve, a za srpanjskoga prevrata opet „Pantheonom". 1851. bude vraćena bogoslužju katoličkomu, dok ju prigodom smrti Viktora Huga (1885.) opet ne obezčastiše, te je namienjena, da bude grobnica muževa za Francezku zaslužnih. Pantheon je sagradjen u slogu grčko-rimskom. Predvorje sačinjava triem ogromnih korintskih stupova, 22 m. visokih, koji imadu 2 m. u objamu. Na čelu je napis: „Zahvalna domovina velikim muževom"; u sredini je kip domovine, s obje strane veliki muževi, junaci uma i na maču, a medju njimi general Bonaparte, koji žestoko hrli napred, da ubere pruženi lovorvienac. Kad kroz liepa vrata od mjedi stupimo u ponutricu iznenadit će nas oblik: u na križ je sa tri ladje, 113 m. duljine, 82 m. širine, a nadvija se veliko kube u visini od 82 m., koje se oslanja na četiri jaka stupa. Crkva ima liepih slika iz najnovijega doba, koje se većinom odnose na život sv. Genoveve i sv. Dionisija. Izvedene su ipak, kako se meni čini, odviše realistički, te valja da pred gdjekojom ponikneš nikom. I ovu znamenitu sgradu htjedoše komunardi 1871. dignuti u zrak, pa su već i barut podmetnuli. Srećom došla je vojska za vremena, te to prepriečila. Amo dolazi mnogo stranaca, da zadju u grobnicu, nu ja silazio nisam, jer je toliko množtvo bilo, da bi bio morao i više sati čekati, dok na mene dodje red. — Na sjeveroiztočnoj strani Pantheona stoji crkva sv. Stjepana iz 16. i 17. vieka (1517.—1610.). U glavnom joj je slog gotički, ali imade u pojedinostih mnogo i liepih primjesa francezke renaisance, osobito što je uresa. U viencu kapelica oko svetišta odmah ćemo po množtvu pobožnih duša, što tu kleče i po velikom broju zavjetnih pločica upoznati, koja je kapelica zaštitnice grada Parisa, koja ga je oslobodila ne samo od Attile, nego i od drugoga, još težega biča od glada. Njene moći, koje su Parislije kroz stoljeća štovali kao najveću svetinju svoju, spališe ljudi „slobode" 1793., a dragocjen kovčeg pretvoriše u novac. Danas pohranjen je opet u dragocjenom kovčegu lies od kamena, u kom su sv. moći pohranjene bile. U ovoj crkvi imade bojadisanih prozora, koji se broje u najstarije, što ih imadu u Parisu. Žalostna znamenitost imade i odatlje, što je ovdje na 3. siečnja 1857. pao nadbiskup Sibou od ubojničke ruke, žalibože svećenika, koji u toliko zalutao bijaše, te je nadbiskup bio prisiljen, da ga liši svećeničkoga čina.

15. Vratimo se smjerom zapadnim do trga i crkve St. Sulpice, gdje bijaše i moj stan u hotelu Vatikan. Malešno je svratište, ali je zaslužilo, da ga katolička Francezka bolje podupire. Uredjeno je posve onako, kako treba da bude svaka kršćanska kuća. Po sobah sv. slike; u postne dane postna hrana; posluga pristojna. Za vrieme moga boravka dolazilo je amo (Rue du vieux Colombier) razmjerno malo gostova, većinom svećenika, uz njeke svjetovnjake. Na trgu veličanstven je zdenac, te kipovi najvećih govornika francezkih: Fenelona († 1715.), Bossueta († 1704.), Flechier-a († 1710.), i Massillona († 1742.). Na južnoj strani trga jest svećeničko sjemenište sv. Sulpicija, a liep je ures trga crkva istoga svetca sa dva tornja. Već ulaz sa triemom dorskih i jonskih stupova dojmi se duše,

koji dojam poraste, kad stupiš u ponutricu. Crkva ima oblik križa, duga je 140 m., široka 56 m., a visoka 23 m. Po stienah ima mnogo slika, a najveće u popriečnoj ladji, koje nam prikazuju dogodjaje iz života Isusova. Liep je ovdje niz kapelica (7), medju kojimi djeljuje na pobožno srce osobito kapelica Majke Božje, gdje nad oltarom, u izdubini lebdi u oblacih kip Gospin osobitim načinom razsvietljen. I ova je crkva na glasu s pjevanja a imade u istinu dragocjene orgulje (118 registara). Nu ja sam bio dosta zle ruke ovdje. Nikako nisam mogao pogoditi, kada se obavlja svečana služba Božja. Pa ni sv. mise ne dadoše mi ovdje čitati, jer da ih domaćih svećenika imade mnogo, makar da sam došao mal ne prvi u sakristiju. To me prinukalo, te potražih drugu crkvu, koju i nadjoh na boulevardu St. Germain, gdje se s njim križa ulica Bonaparte: Saint-Germain des Prés. U najstarije crkve Pariške ide ova, koja te se s vana slabo dojimlje, ali u ponutrici imade glasovitih slika. Crkvu je podigao 543. Childebert I., da pohrani u njoj donesene iz Toleda sv. moći, kako mu je svjetovao biskup Germanus. Kad je ovaj umro, pokopaše i njega ovdje, a jer se na njegovu grobu čudesa sbiše, prozvaše crkvu njegovim imenom. Dodatak „des prés" sjeća nas, da je okolo bilo livala. Svetište je obnovljeno, bojadisano u novije doba (1852.—1861.) pod nazorom arhitekta Baltarda, a slike izvedoše Hypol. Flandrin († 1864,) i Cornu († 1871.). Prikazani su razni dogodjaji iz sv. pisma novoga zakona, ali u svojih pralicih iz staroga zavjeta, kako je to u prvih kršćanskih crkvah često bivalo. Ima u crkvi grobnicâ njekih muževa, koji nas više zanimaju: kralja Poljskoga Ivana Kasimira, koji se odrekao krune (1669.), pa ovdje kao opat preminuo, utemeljitelja novije filozofije u Franzezkoj Descartes; crkvenoga povjestnika i arheologa Mabillona i drugih.

16. Zagledajmo još u središte ovoga diela grada, u palaču Luxemberg i bašču do nje. Djelo je to Marije de Medici, udove Henrika IV., sagradjeno u obliku palača u Fiorenzi. U razne je svrhe palača služila. Bijaše svjedok velike ćudoredne razpuštenosti za vojvodkinje Berry; velike dubljine, u koju pade narod francezki za prevrata; a danas vieća tu francezki senat. Kada senat nije na okupu, možeš razgledati palaču. Na zapadnoj strani nova je sgrada, a u njoj musej, gdje ćeš naći radnje današnjih francezkih umjetnika. Deset godina iza smrti umjetnika izbiru se bolja njegova djela, te prenose u Louvre. Ovo je dakle kao posredujuće mjesto medju slikarskom školom i Louvreom. Ne trebam spominjati, da uz sadanji realistični smjer, kojim su udarile mal ne sve grane umjetnosti u Francezkoj, valja u mnogih sobah nikom poniknuti, te brzo se odstraniti. Da s menom ne bijaše dobri moj pratioc g. Monin, i brže bi se ja bio udaljio. — Bašča Luxenburg je poslie one u Tuilleriah najljepša u Parisu i vrlo ju rado posiećaju. Osnovana je kad i palača (1611.), ali je preudešena u velike 1866. Medju liepim cviećem, hladovitim drvećem smješteni su kipovi, većinom iz bajoslovja starih naroda.

17. Vrativ se u boulevard St. Germain, zadjimo do obale Conti, gdje ćemo moći razgledati: *Institut de France.* To je akademija, središte cjelokupnoga duševnoga života, koja u 5 odsjeka obuhvata sve struke, a imade za svoje svrhe obilata sredstva. Prve joj temelje udari kardinal Mazurin svojim kolegijem za uzgoj 60 mladih plemića. Akademiju je osnovao narodni konvent 1795., da goji jezik, književnost, znanosti i umjetnost. Broj pravih članova opredieliše na 226, koji se imade izborom popunjivati, a potvrdjuje ih vrhovna državna glava. Godimice primaju nagradu od 1800 fran., a doživotni tajnici 6000 fran. Uz nje imade zavod i oko 300 „slobodnih članova" (associées) te dopisujućih. Dielovi zavoda jesu: 1) akademija franeezka (40 članova), kojoj je zadaća, da rječnik franc. jezika izpravlja i usavršuje. Redovite sjednice drži u četvrtak, a godišnje u svibnju ili lipnju. Ona dieli mnoge, vrlo znamenite nagrade. Medju ostalimi jednu za kriepost (prix de vertu) u iznosu od 22.000 franaka; jednu za novu dobroj ćudorednosti najkoristniju knjigu od 21.944 fran. i druge za povjestne i književne radnje. 2) Akademija za napise i jezikoslovje, koju je utemeljio Colbert, glasoviti ministar financija Ljudevita XIV. (1619.—1683.) Imade 40 redovitih članova, a svrha im je arheologija, te izučavanje klasičnih, istočnih i sredovječnih jezika. Ona izdaje svoje *Memoires*-e. Isti Colbert osnovao je 3) akademiju za narovoslovne i srodne im znanosti *(des sciences)*, koja ima 66 članova. Glasovita je ovdje zaklada Breantova: 100.000 fran. za radikalni liek proti asijatskoj koleri. 4) Akademija za liepe umjetnosti (des beaux arts): kiparstvo, slikarstvo, glasbu i graditeljstvo. Napokon 5) akademija za moralne i političke znanosti. U zavod se može doći samo s kartom, koju ti valja dobiti ili

posredovanjem kojega člana ili poslaničtva tvoje države. Strancu je ovo posljednje puno laglje, jer nas obično na poslaničtvu primaju liepo i pripravni su na svaku uslugu.

18. Na boulevardu St. Germain dalje prema zapadu naći ćemo crkvu sv. Tome Akvinskoga iz 17. i 18. vieka, u kojoj ima znamenitih slika. Tu je posve blizu i sjemenište za vanjske vjerovjestnike (seminaire des missions etrangères). Zanimati će nas već sam zavod radi svrhe mu, a onda „dvorana mučenika," gdje je liepa sbirka narodopisnih predmeta, mučilâ iz malajskih zemalja, kosti onih vjerovjestnika, koji su u ovom zavodu učili, a tamo poginuli od ubojničke ruke. Iznenaditi će nas nješto dalje tim istim pravcem crkva sv. Klotilde, u modernom gotičkom slogu, jer je to Parisu riedkost, pa sam baš za to i nastojao, da nadjem ona dva (66 m. vis.) vitka gotička tornja, koja mi se češće ukazivala s daleka, čim bi došao na koje poviše mjesto. Prvi je ovo malo veći pokus u Francezkoj u tom slogu. Crkva ima oblik križa, a pokrenula je misao o njoj žena Ljudevita Filipa Marija Amalija, jer je plemstvo ovoga prediela imalo samo malenu crkvu sv. Tome. Gradnjom (1846.—1857.) je upravljao najprije arhitekt iz Kölna Gau, a poslie Ballu. Ima tri ladje, od kojih i pobočne imadu svoje ulaze. Crkva ima liepih slika na ljepu od Lenepveu-a, Pilsa, Lämlein-a, Bézard-a, Brisset-a, Delaborde-a. Ukusne su i klupe u svetištu.

19. Dodjemo li iz boulevarda do obale, ostavimo s desna palaču Bourbonsku ili zastupničku kuću, gdje se orile besjede glasovitih govornika i domoljuba: Guizot-a, Thiers-a, Lamartine-a, Montalambert-a, a u novije doba biskupa Freppela, grofa de Mun-a, rektora Hulita, gdje je nakon Sedana proglašena privremena vlada. Ostavimo ju, velju, pa krenimo na lievo. Do mala evo nas na trgu *des invalides*. Ogromna ona sgrada, koja na pročelju prema trgu imade tolike prozore (133), a široka je tu 210 m. — to je *hotel des invalides*, sagradjen (1671.—1674.) po nalogu Ljudevita XIV. Odredjen je za boravište onih vojnika, koji su trideset godina neprekidce služili ili su pako osakatili. Makar da je tu prostora za 4000 momaka boravi ih ipak razmjerno vrlo malo: oko 250 častnika, jer svaki voli posebice živjeti svojom mirovinom. Čim stupimo u dvorište pred sgradom pozdraviti će nas *batterie triomphale:* niz topova, koji dozivlju parižanom u pamet vrlo znamenite sgode njihove poviesti. Imade ih austrijskih (2), pruskih (8), holandeskih (2), würtemberžkih (1), mljetačkih (1), ruskih (2) i 2 algirska mužara. Stupimo u dvorište, okruženo triemom pa unidjimo najprije u crkvu sv. Ludovika. Na stropu opaziti ćemo mnogo zastava, što ih je francezka vojska otela neprijateljem u raznih vojnah počam od 1815. godine. Zastave, što su otete u vojnah Napoleonovih, dao je vojni ministar Clarke na dvorištu spaliti 1814., kada je savezna vojska došla pred vrata Parisa, samo da opet ne dodju u ruke neprijateljem. U zapadnom krilu sgrade jest musej oružja, kakova valjda u cielom svietu ne ima. Tu imade svake vrsti oružja iz svake dobe. Iza crkve sv. Ljudevita jest hram invalidâ, u kom je veličanstveni grob Napoleona I. Hram je sagradjen početkom 18. vieka u obliku četverokuta, te imade kube, koje siže u visinu do 105 m. U sredini pod kubetom jest grobnica, a u njoj lies Napoleona I., što se iz hrama posve vidi. Tu počivaju ostanci velikoga ovoga cara-vojnika od 1841. godine. Sve je tu uredjeno tako, te ti dozivlje u pamet junačka djela njegova. Dvanaest ženskih likova, smještenih na pilove, sjeća te na dvanaest njegovih glavnih pobjeda; u deset reliefa prikazana su njegova državnička velika djela; na podu upisane su najznamenitije bitke. Lies je od granita (1350 centi težak, $4^1/_2$ m. visok), što ga je poklonio car ruski Nikola. Čuvstvo zahvalnosti, što ga je ovim djelom narod francezki zasvjedočio prema svomu, u mnogom pogledu svakako velikom sinu, ugodno se dojimlje svačijega srca. Zablude njegove kaznio je Gospodin već ovdje poniženjem, kakovu imade malo primjera u povjesti. Misao velika, kako u dobru ne smiješ da se ponešeš, duboko ti se ondje usieče u srce, pa ćeš izaći odavlje duboko dirnut i zamišljen.

20. Krenemo li iza doma invalida, na trg Vauban, doći ćemo do crkve sv. Franje Zav. u slogu u pola romanskom. Nješto dalje jugoiztočno u boulevardu invalida jest veliki zavod za sliepe, gdje većinom bivši pitomci ovoga zavoda danas poučavaju svoju u nesreći braću. Imade do 250 pitomaca, a u zavodu je tiskara, koja tiska knjige za sliepce: povišena pismena na jakom papiru, koja sliepci čitaju doticajem prsti. Jugozapadno od doma invalida ogromna je sgrada: vojnička škola, koju je sagradio Ljudevit XV. Danas je tu vojna akademija. Tu smo već na Martovom polju, koje se od ove škole stere do Seine, gdje je obično vojničko vježbalište, te pučke skupštine

i svjetske izložbe. Za vrieme francezkoga prevrata tu bijaše podignut žrtvenik „domovini,“ na kom je biskup Antunski Talleyrand, čitao misu, dok je oko oltara stajalo 300 svećenika, koji su zaboravili bili na dužnost sv. zvanja svoga, s trobojnicom na bielom si odielu, da slave slavu tužnoga bratinstva, dok je Ljudevit XVI. prisizao na ustav (14. srpnja 1704). Tužno bratinstvo, na koje se skoro zaboravilo, iza kojega dodjoše godine pune neizreciva jada. Na skoro uzplamti smrtnom mržnjom brat proti bratu, što si ovdje u naručaju počivahu, jer je zakon naravi, da će se izjaloviti svaka dobra odluka, što je čovjek čini s njekom ohološću i vanjskim sjajem, a da će uspjeti samo ono, što je odlučeno poniznim srcem, u skromnoj a čistoj oduševljenosti. Ovdje je Napoleon I., pošto je krunjen bio, dielio vojsci mjesto republikanskih barjaka orlove poput rimskih, te ih oduševljenom besjedom pozvao, neka se zakunu, da će vazda nastojati do pobjede doći. I kasnije, za Orleanaca, pa za Napoleona III. bijahu ovdje velike pučke i vojničke svečanosti, a 1867., 1878. i 1889. svjetske izložbe. — Danas te zaglušuje svirka i pjevanje po gostionah niže vrsti, kojih ovdje imade u znatnom broju, a silno smijanje i pleskanje u prostorijah zatvorenih veli ti, da se udaljiš što prije od toga boravišta nizkih strasti. Znatiželjnost ti privlači djelo, bez umjetničkoga ukusa doduše, ali veliko i smjelo: Eifelov toranj, koji stoji pred tobom kao gorostas, a vije se 300 m. visoko. Na svietu je to do sada najviša gradjevina, jer daleko zaostaju za njim: Waschingtonov spomenik (169 m.), crkve u Münsteru (160 m.), Kölnu (156 m.), Rouen (150 m.), Strassburgu (142 m.) i Heopova piramida (146 m.) Sa zemlje je poletio u dva velika traka, koja su jedan prema drugomu nagnuta, a u visini od 56 m. spojena lukom. Tu su smještene kavane i gostione, a da nisu tiesne, svjedok mi je objam od 4200 m. Do 118 m. ide drugi boj, a tu prostorije imadu još 1400 m. objama. Odavlje idu svi traci kao u jednom stupu do trećega boja u visini od 275 m. Dovlje dodjosmo uzpinjačom, a dalje još vode stepenice do najvišega vrška. U trećem boju imade dalekozora svake ruke, te se po volji možeš naužiti veličanstvena doista pogleda. Daleko i daleko: 130 km. u daljinu možeš kružiti okom. Pred tobom je sav grad, pa predgradja, utvrde, te mu položaj možeš najbistrije razviditi. Tamo se na sjeveru ponosno diže nad gradom basilika Presv. Srca Isusova, a mal ne u ravnom potezu na jugu grada izbija na površinu kube Pantheona za pravo crkve sv. Genoveve. A eno opet medju ovom jednom i drugom kan da iz Seine proviruju dva tornja stolne crkve, posvećene Našoj Miloj Gospi, koju ćemo na skoro posjetiti. Svrneš li okom prema iztoku, eno glasovita šetališta Vincennes, a do njega bivše njekoć sielo francezkih protestanta, gradić Charenton, čuven danas radi velike ludnice. Do šetališta podigoše 1855. zaklonište za one radnike, koji nakon bolesti trebaju još okrjepe. Ima u njem mjesta za 500 ljudi. Prema sjeveru je St. Denis, a tim smjerom pomnjivo tražiš i sretnu župu, koja se grijala na žaru velikoga srca sv. Vinka Pavlova: Clichy, pa Argenteuil, što se sretnim scieni, jer u svojoj crkvi pohranjuje, kao njemački Trier, dragocjenu uspomenu na Gospodina: odielo njegovo. Na zapadu eno Boulogne, njekadanje glasovito proštenište Gospino, St. Cloud, premilo boravište Napoleona III., a pravcem jugozapadnim traži oko Sévres sa glasovitom tvornicom porcelana, pa Versailles. I jug ti prinosi liepu sliku: tu je Meudon, tu Chatillon, tu Gentily, a podalje tamo Sceaux. Oko grada dižu se tvrdje, (33), koje i u naše doba: za obsiedanja njemačke vojske, kasnije za komune bijahu češće pozorište žive vatre, medju njimi glasovite: na istoku de Charenton, St. Vincennes, na zapadu ponajjača na brdu Valerien, na jugu de Mont rouge, de Bicêtre d' Irvy i dr. Nećeš doista požaliti ona 4 franka, što si dao, da si prištediš i vremena i trud, kad bi se penjao pješke. Ulazninom ovom valjda je već namiren trošak, što ga je imala država i grad, kad se dizao ovaj gorostasni toranj, za koji je trebalo 7 milijuna kg. željeza.

Pismo kard. Capecelatra o. sv. Filipu Neriju.

Revnomu zboru mladeži pod okriljem bezgrješne Djevice u Rimu mnogo treba zahvaliti, što se je 300-godišnjica blažene smrti sv. Filipa Nerija dostojno proslavila ne samo u Rimu i u Italiji, nego i drugdje, osobito u Engleskoj. Svojim Glasnikom *San Filippo Neri*, koji je spomenut u

lanjskoj *Vrhbosni* (br. 8.), izvješćuje zbor o pripravama za tu proslavu i o njoj sâmoj. U br. 13. 14. Kard. Capecelatro, kojim se pravo ponosi toli zadruga Filipinaca koli italska knjiga, upravlja na rečeni zbor slijedeće pismo, u kojem prekrasno govori o svrsi te slave i o plodovima, kojima bi imala uz milost Blažju uroditi.

„Premila mladeži".

Dobro mi je poznato vaše revno nastojanje oko toga, da pripravite proslavu 300-godišnjicu onoga dana, kad je moj dragi sv. Filip usnuo u Gospodinu, a rodio se na život vječni. Znam i to, da vas živi žar vaše vjerske revnosti potiče na to, da djelotvorno i izdašno pomognete svečanu proslavu, koja se sprema. Stoga je i pravo, da vam se javno zahvalim u ime sveze i u ime svih kolikih sinova sv. Filipa. Na tu srdačnu hvalu dopustite, da vam nadovežem nekoliko riječi, kako mi srce govori: te riječi želio bih da još jače potaknu žar vaše vjere te vam s nova dokažu, kako vas ljubim. Mladi ste: živite u milom skladu vjere i znanosti: spaja vas kao u jednu obitelj ljubav Božja. Tko dakle više nego vi zaslužuje štovanje i ljubav veliku?

U ovo naše doba, u koje svaku savršenu stvar, koju zamislimo i zaželimo, nazivljemo *idealom,* lijepo je pomisliti na to da prvi ideal za nas katolike, premila mladeži, natkriljuje svaki drugi ideal. To je vječni sjaj svjetlosti i ljepote, Isus Krist. On ima naime u božanskoj osobi sve savršenosti božanstva, a u najsavršenijoj naravi čovječjoj odrazuje, dašto u granicama, neizmjerne savršenosti božanske riječi. Ovaj prvi i najviši ideal, sijevajući tolikim svjetlom, obasjava premnoge druge ideale, medju kojima prvo mjesto zaprema ideal naših milih Svetaca. O kako su i Sveci naši lijepi nebeskim svjetlom! Kako je plemenito, korisno i ugodno približiti ih Isukrstu, u kojem jedino živu i uvijek su veliki! Kad ih sjedinimo s Njim, vidimo potpunu njihovu ljepotu; odatle biva, da nam svaki primjer i krjepost njihova bude u isto vrijeme poticalom na ljubav Isusa Krista, i novim sjemenom vjerskoga i moralnoga življenja. Vi, mladići, koji ste ne samo umom i srcem katolici, nego i naobraženi te se naukom bavite, to sve dobro shvaćate. Zato se ne zaustavljate kod vanjskih svečanosti, kojima slavimo Svece naše, nego prodirete u nutarnjost i plemenitost njihovu, koja je obično sakrivena svjetskim mudracima, ali moćno djeluje svojim krasotama na one, koji su podobni da u vis uzdignu dušu svoju.

Da se malko više približim svomu sv. Filipu, vrlo me veseli misao, da se toliko spremate na proslavu njegove 300-godišnjice. Vi doista Rimljani zborom i tvorom, pokazujete da ste posve dobro shvatili što znači onaj naslov Apostol Rima, kako se u Crkvi već tri vijeka nazivlje premili sv. Filip. Mladenačkim žarom svoje vjere i znanosti lako nazirete koliko blago kršćanske mudrosti i koliko divnih primjera sijeva u tom Svecu, koji je bio vanjštinom svojom tako čedan i ponizan, koji je toliko dobra uradio, a gotovo se činilo da ništa ne radi; da pobije i nadvlada zlo, te da oplemeni i posveti svaku ljudsku sklonost na dobro, nije imao drugo oružje ni drugo poticalo nego samo preblagu i prežarku ljubav Božju. Vi ste vidjeli i to, da sv. Filip Neri, premda svećenik i utemeljitelj nove zadruge, u kojoj su svećenici vezani samo vezom ljubavi, ipak je ujedno jedan od najljepših primjera, da se u nj uglegju svjetovnjaci. Kako je živio mnogo godina i sâm u svijetu, ali su ga resile milosti i ljubav svećenička, dulje vremena ne htjede se popeti na svećeništvo, jer se je smatrao toga nevrijednim, a još više jer ga Bog, koji mu tajinstveno govoraše u srcu, odredi da bude i sjajno zrcalo, u kojem bi se mogla vidjeti jasna i lijepa slika kršćanskoga življenja svjetovnjaka.

Sve su to, čini mi se, predobri razlozi, da vi mladići zavolite premilog moga sv. Filipa, i da tako revno nastojite oko proslave njegove stogodišnjice. Ali kad pomislim na to, da se vi, poljubljena braćo u Gospodinu, bavite plemenitim naucima, i da se ćutite djecom ovog našeg vijeka, koji tako živo želi svestrano proučiti povjest i proniknuti u njezine tajne, mislim da ste još više toga namjeravali, kad hoćete da toliko doprinesete k proslavi nedaleke stogodišnjice.

Moj i vaš sv. Filip življaše malo poslije kako je nastala protestantska reformacija; pa dok su drugi, ugledavajući se na sv. Dominika, koji je gorio kerubinskim žarom *(tutto cherubico 'n ardore),* poput potoka nabujala s visoka izvora na krivovjersku suhad udarili:

Quasi torrente ch' alta vena preme:
E negli sterpi eretici percosse

naš preblagi Svetac fiorentinski pobi protestansku reformaciju, suprotstavivši joj spasonosnu obnovu življenja i ponašanja svećeničkoga i svjetovnjačkoga u Crkvi.

Mislim da nitko danas ne poriče više ovu plemenitu i svetu namjeru Filipovu, a priznati i proglasiti ovo ide ne samo na slavu njemu, nego i Crkvi, koja ga je okrunila svetačkom krunom. Ali protestanska reformacija, koja je s početka pomutila i pokvarila vjerski pokret u Evropi, poslije francuskoga prevrata nasrnu na kršćansku prosvjetu i potaknu onaj pokret, koji pomuti gragjanski i politički život naroda. Sada ta drugi pokret reformacije, naime gragjanski i politički pokret, ako se ne varam, dospijeva pod konac toga vijeka do istoga zaključka, do kojega je većim dijelom već došla vjerska reformacija. Vjerski pokret protestantisma dovede i sveudilj po malo dovodi ili k povratku u katoličku Crkvu ili k posvemašnjoj negaciji svake kršćanske vjere. Na isti način i gragjanski pokret protestantisma koji je zavladao u Evropi, osobito u latinskom plemenu, ako pravo sudim, dovesti će do istoga posljetka. Ja dakle mislim, da kao što je sv. Filip, dok je na zemlji boravio, kako je rečeno, silno i blagotvorno djelovao, da svlada protestantsku reformaciju u vjerskom pogledu; tako danas opet živeći u svojoj duhovnoj djeci, bili oni svećenici ili svjetovnjaci, može mnoge blagodati učiniti našemu kršćanskomu življenju u gragjanskom i političkom pogledu.

Mi smo došli do one skrajne ure u životu naroda, kad će se jedni vratiti k auktoritetu, slobodi, pravdi, ljubavi društvenoj polag Isusa Krista i Crkve, a drugi će se strmoglaviti k anarhiji i bezvjerskomu socijalismu. Providnost Božja, po mojem mnijenju, odsjeći će mnoge mladice, kojima se bujno rascvao trs sadašnjega društva, i mnogo će lišće s njega pasti. Možda će se iz njega istisnuti suze žalosnice, ali će milosrdno oko Božje to obratiti u našu blagodat. Trs, oklaštran i donekle odsječen, rascvast će se ljepše, jače i obilnije će novim rodom roditi.

Megjutim da se umnoži broj onih, koji se bore za dobro i da pobijede u borbi sadašnje misli i prosvjete, bez prevelikih boli i bez premnogoga krvoprolića, treba da svi uznastojimo k nedalekoj stogodišnjici sv. Filipa oko toga, da oživi njegov duh u Italiji i drugdje. Kako je sv. Filip krivoj reformaciji protestanskoj suprotstavio dobru i svetu obnovu u Crkvi; tako mi krivim teorijama o auktoritetu lih čovječjem te o razuzdanoj i silničkoj slobodi suprotstavimo pravi kršćanski autoritet i slobodu, koja živi u pravednosti; silničkomu ili sanjarskomu socijalismu djece ovoga svijeta suprotstavimo pravdu i socijalnu ljubav djece Božje po Evangjelju. I onako kako je sv. Filip prije sv. Reformacije i obnove u žiću Crkve nastojao oko posvećenja sâma sebe, svećenstva i svjetovnjaštva; tako činimo i mi sada, kad se u duhu našem na svečani način obnavlja spomen na njega. Počasti i svečanosti plemenitijih i ljepših od ovih pamet ljudska ne može zamisliti. Što više, sve druge svečanosti lijepe su i plemenite samo u koliko idu napokon za tim, da pomlade i usavrše vjersko, ćudoredno i gragjansko življenje naroda.

Tristo-godišnjica sv. Filipa, predraga moja mladeži, dolazi u dobar čas po djelo vaše i svih dobrih katolika. Velik dio bezvjerskoga gragjanstva, poučen bijedom i trgnut halabukom bližnjih bura i oluja, pokazuje da bi se vratio rado k Bogu. Ali, kao što uvijek biva onomu, koji ima oči pospane i poluzatvorene; prvi su koraci tih bezvjeraca nestalni, te idu trtimice i teturaju se poput djece, koje ne drži majka njihova. Oholost ih drži sveudilj daleko od pravoga i živoga Boga katoličke crkve, od koga čini se da bježe kao od kakve strašne sablasti. A ipak ovaj Bog crkve objavi nam se tako jasno u povjesti 19 vijekova, da čovjek gotovo ni ne može da ga ne vidi. Naše lijepe umjetnosti, naše stolne crkve, naša književnost, djela naših pjesnika, osobito najvećega od njih Alighierija, naše znanosti, naša sveučilišta, veći dio naših velikana, isti naš jezik, naša povjest naši blagdani vjerski i narodni, naša svetišta, najčišći običaji naših obitelji, sâma imena naših gradova, naše najljepše vojničke pobjede gotovo nam govore samo o Bogu crkve. Što je do mene, misleći na sve to i na ono blago povjetarce vjersko, koje danas počima malo po malo duvati, premda uz neke oblake, medju sâmom djecom ovoga svijeta, eto gdje mi lebdi pred umom i maštom ganutom sv. Pavao Apostol. Vidim ga u onaj čas, kad je došao u Atenu; ulazi u Areopag i pred kitom poganskih filosofa digne se i tolikom ljubežljivošću i blagošću, za kojom je vrijedno da se povedemo, govori: „Ljudi Atenjani, po svemu vas vidim da ste vrlo pobožni; jer prolazeći i motreći vaše svetinje nagjoh i žrtvenik na kojem bijaše napisano: *Bogu nepoznatomu.* Koga dakle ne znajući poštujete, onoga vam ja propovjedam. Bog, koji je stvorio svijet i sve što je u njemu, on budući gospodar neba i zemlje, ne živi u rukotvorenim crkvama ... Ovaj Bog nije daleko ni od jednoga nas; jer u Njemu živimo i mičemo se i jesmo; kao što i nek

od vaših pjesnika rekoše: jer smo i rod njegov.... Ovaj Bog sad zapovjeda ljudima, da svi posvuda pokoru čine ... " Dj. Apost. XVII.

Vi dakle, draga moja mladeži, djeco i neumorni nasljedovatelji sv. Filipa, zborom i tvorom a nada sve ljubavlju svojom opetujte ove riječi sv. Pavla apostola današnjemu naraštaju, koji je mlitavošću srca svoga i navalom strasti postao malo ne poganski, pa traži a ne zna naći Boga, koji je u njegovoj sredini. Jao njemu! Ta zašto ne misli na to, da je Bog neizmjerno dobar te prima u svoj naručaj svakoga, koji se k njemu obrati:

Che la bontà infinita ha sì gran braccia
Che prende ciò che si rivolve a lei?

Tristogodišnjica sv. Filipa neka vas potakne, dragi moji mladići, da radite kao da ste pravi apostoli; znajte pako, da će vaš rad imati to veći uspjeh, što će te bolje dokazati da žarko ljubite Isukrsta i njegova mudroga i ljubeznoga namjestnika na zemlji, a opet da skroz shvaćate vrijeme, u koje živite. Propovijedajte svima, napose bezvjercima, Isusa Krista uzornim svojim življenjem; one, koji ne poznaju Boga, poučavajte osobito onom silnom riječju ljubavi, koja je baš i bila najmilija i najdraža riječ našeg apostola rimskoga. Neka vam sv. Filip lebdi pred očima, njega imajte u srcu svojem, pa nastojte oko vjerskoga i ćudorednoga preporoda naše mile domovine Italije; nastojte da Bog i njegov zakon proniknu s nova državu, vojsku, činovnike, škole, zakone, znanosti, povjest, književnost i umjetnosti naše. Zagjite i vi u dućane, na trgove, u radionice, u tvornice, u bolnice i u tamnice, da svima navijestite riječ Božju, govorite zborom i tvorom bogatašima, siromasima i državnim upraviteljima, da se navrate na put pravednosti i ljubavi socijalne; poučavajte siromašnu djecu i odstranite s ulica skitalice; borite se svim dopuštenim sredstvima za svetkovanje i odmor nedjeljni, za slobodu obuke, da se predavanje katekizma u školama povjeri župnicima; govorite, dašto, bogatašima i siromasima o njihovim pravima, ali im najprije govorite o njihovim dužnostima; borite se, ali u ljubavi, i na znanstvenom polju, gdje se tako živo boj bije u naše doba; nastojte, da se dobru dade u Italiji barem toliko slobode koliko se dopušta zlu. Napokon pitajte često sâme sebe: Što bi radio danas sv. Filip da spasi duše, da pomiri razne razrede ljudskoga društva, da prosvijetli sve ljude, da sve privede u krilo sv. matere crkve? Tako činite i vi te gledajte, da tako i mnogi drugi čine.

Megjutim molite se za mene, da budem dostojan sin sv. Filipa Nerija, i sve vas usrdno blagoslivam".

Br. 989.

Velečastnim dušobrižnikom.

Sveti Otac papa želi, da se mjeseca oktobra svake nedjelje u svih crkvah kupi milostinja za dogradnju divne crkve u Lepantu na čast Kraljice od svete krunice, u kojoj crkvi sagradjenoj troškom svih naroda štovat će se Majka i Djevica Marija obredom latinskim i grčkim, te zazivati u pomoć proti neprijateljem imena kršćanskoga.

Budući se ovomu ordinarijatu želja sv. Otca pape prekasno priobćila, no, da ipak njoj što bolje udovolji, naredjuje, neka se u svih crkvah nadbiskupije vrhbosanske četiri nedjelje počam od one, iza kako su veleč. dušobrižnici za ovu naredbu zaznali, kupi milostinja za pomenutu svrhu.

S toga se svi veleč. dušobrižnici time umoljavaju, da izvole narodu stvar protumačiti, milostinju pokupiti i onda sakupljen novac amo spremiti.

Od nadbiskupskog ordinarijata

u Sarajevu, 7. oktobra 1895.

† Josip
nadbiskup.

Dopis.

Ispod Vilenice.

Dan 20. rujan bio je dan za svakoga sina katoličke crkve dan žalosti, ali ujedno i izraz odanosti i ljubavi prama sv. Ocu namjesniku Kristovu na zemlji. U tom čustvu ne htjede zaostati ni mlagjani cvijet našega plemena u vinogradu gospodnjem, koji pripravljajući se u travanjskome sjemeništu na apostolsko zvanje svećeničko, od svoje

volje zamoli poglavare svoje, da bi mu dopustili pred 20. rujnom kratku trodnevnicu, a na sam dan neka mu je slobodna sv. pričest za velikoga patnika u Vatikanu. — Starešinstvo drage volje pristade na ovu plemenitu želju. Osim toga odredi, da se na dan 20. rujna u običajno vrijeme služi sv. misa pred izloženim sv. otajstvom, koju je vlč. P. rektor sam čitao.

Da se je ta naredba radosno poprimila po sebi se razumije. A uz to gojenci nadbiskupskoga sjemeništa mališe pod sv. misom krunicu za sv. Oca Papu pridodavši otprošnju presv. Srcu Isusovu. Zatim milopojne Wittove pjesni k olt. sakramentu zaključiše ovu čednu ali zanosnu crkv. svečanost.

No mladenačkoj ljubavi ne bijaše još dosta. Odmah iza ove skromne svečanosti redala se megju mladeži zatvorena škrinjica, e bi svaki po svojoj mogućnosti i ljubavi čedno uložio svoj Petrov novčić, da mu ne zna ljevica što čini desnica. Sabrala se odista za našu fukareštinu čedna svotica. Ne preostade dakle drugo, već da se ista posebnom adresom neposredno podastire smijerno pred noge Nj. Svetosti. Smišljeno učinjeno. A svaki učesnik tješio se bogodušnim uvjerenjem, da u zajednici sa tolikim katolicima nekim načinom ublažuje sv. Ocu bol, koju mu zadaju odmetnici i neprijatelji katoličke crkve. Da se nijesmo prevarili eto nam dokaza kakovu se ni nadati nesmijedosmo. Dne 3. listopada stigne od uzoritoga kardinala Rampole list na vlč. o. rektora a glasi doslovce:

Al. R. P. Pietro Pančić S. I. Rettore nel Collegio di Travnik (Bosnia).

Reverende Pater.

Libenter admodum litteras alumnorum istius Collegii Beatissimo Patri reddidi simulque adjectam Petrianam stipem. Quae quam grato ac benevolenti animo acceperit Sanctitas Sua non est cur multis persequar. Igitur augustus Pontifex optimis adolescentibus dilectionem suam testatam cupit, ejusque vult esse pignus apostolicam benedictionem quam ex intimo corde tibi, Rnde Pater, ceteris institutoribus et alumnis universis impertitur.

Omnia tibi fausta apprecatus, me tibi profiteor Romae die 30. Septembris

addictissimum

M. Card. Rampolla, m. p.

List ovaj da je sve nas u velike obradovao nije nam treba izrijekom spomenuti. Dao dragi Bog, te uzvišene ove riječi bodrile i jačile mlagjahni cvijet ovoga sjemeništa u burnim časovima svijeta te on svegjer ustrajao vjeran svojemu zvanju, na koje ga pozvao Bog izvanrednom milošću svojom.

Da je primjer sjeminaraca dobro djelovao na ovdješnji katol. puk uvjerismo se, što je odmah slijedeće nedjelje dne 22. rujna revni naš dekan i župnik u Travniku iza župske mise molio za sv. Otca sa mnogobrojnim bogoljubnim pukom sv. krunicu pred izloženim svetotajstvom. Pa tako možemo reći, da je i isto gragjanstvo učestvovalo u zajednici opće ljubavi svijeta katoličkoga prama sv. Ocu Papi.

Viestnik.

Naša domovina.

(Imendan carov.) Na dan sv. Franje obavio je Presvijetli nadbiskup svečanu službu Božju uz prisutnost najviših vojničkih i civilnih dostojanstvenika. Pjevalo se koralno; ovo se pjevanje sve to više svigja, upravo je to predivna molitva, kojom se proslavljuje Bog.

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Dobročinitelji iz Češke po g. Iv. K. 514 for.; obćinski ured u Karlinu 5 for.; dobročinitelji iz Slavonije po g. A. A. 150 for. — Za dogradnju crkve u Lepantu; Presv. nadbiskup 15 for.

(Dozvola.) Nadbiskupski ordinarijat je dozvolio, da se može za svaku župu nabaviti liepa knjiga: „Put k savršenosti kršćanskoj ili treći svjetovni red sv. otca Franje Asiškoga“ od O. Ignacija Strukića, franjevca, i platiti iz crkvene blagajne.

(Bratovština preč. Srca Marijina). Preč. g. kanonik Stjepan Hadrović, koji je izdao krasnu knjigu o preč. Srcu Marijinom, imenovan je ravnateljem „bratovštine preč. Srca Marijina“ za našu nadbiskupiju i sada već sve pripravlja, da ju uvede najprvo u Sarajevu u crkvi katedralnoj, a onda po ostalih župah.

(Apostolstvo molitve.) Više od 40 župa naše nadbiskupije pristupilo je apostolstvu molitve. Neke broje po 100 članova i više. Odlikuju se: Brčki, Tišina, Fojnica, Zenica, Tremošnica i naše škole. Dobro bi bilo, da sada početkom nove školske godine pročitaju veleč. oci župnici i katekete upute preč. kan. Jeglića u „Glasniku presv. Srca,“ i to u prvih brojevih ove godine, te uvedu apostolstvo, gdje još nije uvedeno.

(Sretan put!) Preč. g. kan. Jagatić odputovao je u duhovnih poslovih po našoj nadbiskupiji, no, uz put i za odmor pohodit će i vidjeti prijatelje svoje u Zagrebu.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Zagorke.

Jednomu siromaku.

Tužnu sliku dao si mi, brate,
Kada sam te ugledo sirotu;
Druga ruka dovela te k nama —
Ti si drhto, krio si golotu;
Ko lugjaka, rugalo svijeta,
Prozvala te bratska usta kleta.

Tužio si župnikom pred svojim
Brata svoga, da ti živjet ne dâ;
Da po muci zaslužena hljeba
Gladna tebe zapušta i gleda —
„Sve što imam — sve na meni to je
I u zimi odijelo moje."

Rekoše nam pjevač da si horan,
Da ti grlo umiljato poje;
Molismo te: zapjevaj nam koju,
Što najragje srce pjeva tvoje.
Nećkao si stidan se pred nama —
Ti bi pjevo svojim nevoljama.

Gledajuć te upaloga lica
I drhtave usne zborit tvoje,
Oko mi se nehote zasuzi:
Mnogi, Bože, Tebe se ne boje,
Pravde Tvoje, ni Božanskog suda —
Tako pate mnoga tvoja uda:

U Hrvata istokrvna braća
Kano lude krvare si grudi;
Svaki hoće mudriji da bude,
Treći kaže, oba da su ludi —
Jer se zlobi i bratskoj neslogi
Zlobno smiju i raduju mnogi.

Ante Jagar.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

17. Viannayev krepostan život.

1. Velik bijaše dar vjere, što ga je imao naš župnik. Sve što je božansko gledao je on tako djetinskom prostodušnošću, tako sigurno i uz toliku radost duše, te bi ga to češće zanielo. Uzko sjedinjen s Bogom, on je, rekli bismo, istine vjere kao pipao. A vjera njegova oživljavala mu je sav rad, pronicala mu svu dušu, bila je sva njegova znanost. Vjera mu je tumačila sve. Od dana do dana sve je dublje pronicao u uzvišene istine vjerske, one su ga sve više privlačile, da ih razmišlja. Znao je on, da će duša u njih naći Boga svoga, samo ako na sebe samu zaboravi. Vjera mu bijaše tako živa, kano da sve vidi. O stvarnoj prisutnosti u presvetom sakramentu bijaše tako proniknut, da je o tom govorio mal ne u svakoj katehesi. Kad bi propoviedao s oltara opažalo se, da prisutnost Gospodinova u svetohraništu na nj toli silno djeljuje, te bi jedva mogao disati. Govorio je kadkada o svećenicih, koji da Gospodina svaki dan kod sv. mise vide, a govorio je to tako, ter si i nehote pomislio, da govori, poput sv. Pavla: Znam čovjeka, t. j. da je baš on to bio. Tko ga je vidio, gdje dieli sakramente umirućih, i morao se je diviti onomu osvjedočenju i onakvoj vjeri, kojom je on govorio o budućem životu. Mislio bi, da on gleda ono, o čem govori. Živo se je on plašio Božjega suda, ali mu je ipak srce vruće želilo smrt, jer će nas ona sjediniti sa najvećim dobrom. U svojih katehesah vrlo je često govorio o težnji ovoj za vječnom domovinom. Iz toga se može razabrati, kako je srce njegovo bilo i puno ljubavi za nebo, za Boga, kad je za njim toliko težio. Pomišljajući često i živo na nebo, nije mogao uroniti ni u što zemaljskoga. Sve mu bijaše prah i ništa.

2. Tko bi hotio razumiti, do koliko stepena ljubavi Boga bijaše se uzpeo naš župnik, morao bi iztraživati, koliku vatru, koliku snagu i uztrajnost, koliku veledušnost, koliku nježnost može milost razbuditi u duši, koja ju rado prihvaća. Sve sile njegove duše poznavale su samo jedan cilj: Boga Gospodina. S Ivanom mogao je reći, da je Isus Krist cilj njegovih misli, njegovih osjećaja, njegovih težnja. Bez Spasitelja ne bi mu ugodno bilo ni družtvo blaženih duhova. Presveti oltarski sakramenat bijaše jedini izvor, gdje je mogao ugasiti svoju žedju. Nikada mu ne bijaše težko, na nj misliti, za njim uzdisati, pred njim klečati. A onda bi mu iz ustâ tekle ne rieči, nego rieka vatre. Iz onoga, što je čitao najradje i najvjernije bi upamtio izjave svetaca o božanskome Spasitelju, a njegovi razgovori bijahu puni toga.

3. Toplo je preporučivao župnik tri pobožnosti: pobožnost k muci Kristovoj i k sakramentu njegove ljubavi, pobožnost k bl. Djevici Mariji i pobožnost k dušam u čistilišću. Sa sv. Bernardom tvrdio je on, da je siguran znak, te će se izgubiti, ko ne ima pobožnosti k presv. tielu i krvi Isusa Krista. Muka Kristova, rekao bi on, velika je rieka, koja izvire na brdu, a nikada ne presuši. O presv. oltarskom sakramentu govorio je najtoplije, najnježnije, pa je iznašao i nove rieči, kojimi bi nježnost svoju u tom izrazio. U katekesah bijaše mu najmilije o tom govoriti. Tada bi mu srce bilo puno zahvalnosti, ljubavi i blaženstva; lice mu sjajilo, oči se caklile, goruća mu duša pokazivala bi se u njegovih potezih, a ne riedko i u suzah, koje bi mu prigušile glas. Sv. pričest zvao je „kupelj ljubavi“. Kad bi ga poslie pretvorbe obuzela malodušnost, te pomislio, da je zaslužio pakao, tada bi, držeći tielo Gospodina i Spasitelja našega, rekao sam sebi: „Oh, kad bih barem njega smio ponieti sa sobom. U njegovu bi družtvu i pakao bio sladak, pa mi ne bi bilo težko, da tamo trpim do vieka. Ali onda to ne bi bio pakao, jer bi plamen ljubavi ugasio plamen pravednosti.“ Pomislio je, koli je krasno, da je poslie pretvorbe dragi Bog na žrtveniku kao u nebu. Kad bi čovjek tu tajnu shvatio, kako valja, umro bi od ljubavi. Gospodin nam se krije, da nas poštedi. Prekrasnimi riečmi crtao bi sreću, što ju uživamo, kad se pričestimo. Bez pričesti ne ima ovdje na zemlji sreće; bez nje život bi nam bio nesnosan. Tko se tudji ovomu sakramentu nalik je žednu, koji umire uz obilato vrelo, jer ne će da prigne glavu i pije; nalik je čovjeku, koji ostaje siromašan, makar da je pred njim neprocjenivo blago, jer neće da pruži ruku. A zanosilo bi njega sve, što se ticalo presv. sakramenta. Veselio bi se, kad će biti izložen, kad će ga u obhodu svečano nositi, pa je učinio sve, da to bude što ljepše, što zanosnije. Pred svetohranište često je dolazio, a tko ga je vidio, gdje čita sv. misu, morao je doći do uvjerenja, da Vianney gleda Gospodina tjelesnim okom. Ne može si pomisliti držanje, koje bi jasnije poticalo na pobožnost. Stajao je tu, kao Duhom

svetim preobražen, kao da je na nj pao trak božanske slave. Srce, um, duša, cielo njegovo biće bijaše kao poništeno u ponoru pred prisutnošću Božjom. Raztrešenosti nisi mogao zamjetiti. Posred velikoga množtva puka, koje je moralo bud kakav nemir učiniti, obćio je on sa svojim Spasiteljem isto tako slobodno, kao da je klečao sam u svojoj tihoj sobici. Sv. misu nije čitao ni prebrzo, ni odviše lagano. Gledao je više da koristi svim, nego da pazi samo na svoju osobnu sklonost i pobožnost. Prije pričesti tek bio je nješto laganiji, nego obično. Kad je svršio propisane misne molitve, običavao je razpresti njeki tajinstveni razgovor sa svojim Spasiteljem. Pri tom bi na hostiju gledao bezkonačnom ljubavi. Usta bi mu šaptala njeke besjede; onda bi opet prestao. Uze napokon hostiju u ruke, a na licu si mu jasno čitao čustvo, kan da mu se je dieliti s vrlo milenim prijateljem. Krzmao je još malo, a onda se pričestio.

4. I dar molitve imao je Vianney u vrlo velikom stupnju. Duša njegova bijaše uže povezana s Bogom, nego s tielom. On je za to težio toliko za samoćom, da posveti srce svoje i sebe svega tomu nutarnjemu obćenju s Bogom, što čini, te nebo počima već na ovoj zemlji. I onda, kada je radom najviše zaokupljen bio, promatrao je, te ostaó u prisutnosti Boga, koga je nalazio u svakom stvoru. U molitvi primao je njegov duh onu nadnaravnu mudrost, koja je uzki vidokrug njegovoga ljudskoga znanja više nego usavršila, te koja mu je u najjasnijem svjetlu pokazala odnošaj svih stvari i dogodjaja prema Bogu i upravitelju svieta. Ovo sjajno pronicanje u tajne Božje podavalo mu je i drugih prednosti, koje su ga već ovdje približavale blaženomu stanju, što ga uživaju svetci u nebu. Zaronjen u to neprekidno gledanje, koje je krug njegovih misli uznosilo daleko nad zemlju, rabio je on samo za vršenje krjeposti svoja sjetila, koja je milost s gora očistila bila. Volja mu težila je samo i jedino za najvećim dobrom, ali je on to čuvao sakriveno u nevidivom svetištu duše svoje; s vana nije mu dopuštala poniznost, da pokaže bud što vanredna. Djelovanje milosti u njem vidilo se s vana samo u toliko, u koliko ne bijaše moguće, te ju sakrije. Nikada ga vidili nisu turobna i ozbiljna, kan da hoće preplašiti Gospodina, kako kaže sv. Elisabeta: što mu je on davao i mogao dati, dao mu je veselo i od srca. Kaošto nije kod drugih rado vidio vanjsko pretjerivanje, tako se ga je i on čuvao najstrože. I druge je upućivao, neka se kod svojih pobožnostih u javnosti klone svega. što bi na njih moglo pozornost svratiti.

5. Njega je zanosila samo jedna misao, a ta bijaše oduševljena, veledušna, djelotvorna, pa nije poznavala zapreke; ta misao bijaše, ljubiti Boga i u druge uliti tu ljubav. Cieli Vianneyev život i sva njegova težnja bijaše Bog i ništa nego Bog, uvjek Bog, te svuda i u svih stvarih Bog. U toj uzvišenoj jednodušnosti proživio je on trideset godina. Kroz trideset godina bijaše kod njega jedan dan kao i drugi, tražeći vazda samo volju Božju, a nikada sama sebe. Sebi osobno ne bi priuštio ni najmanje veselje. Iz ove velike iskrene ljubavi k Bogu nikla je po sebi druga, na žalost malo poznata i shvaćena ljubav, a koja se ipak mora da razgrije u srcu svakoga pravoga, iskrenoga katolika; ljubav najme k crkvi. Ta ona je naša uzvišena majka, koja nas, djecu svoju, nježno ljubi. Ta ona je zaručnica Kristova, odkupljena krvlju vlastitoga srca njegova, potekla iz njegovih svetih rana. Ta ona nije drugo, van Krist sam, koji vazda živi u rieči, milosti i u sakramentih. Ta ljubav k crkvi obuhvatala je od srca i iskreno sve, što crkva u svojoj vrhovnoj glavi ljubi, prihvaća, te predlaže, da se vjeruje ili čini. Nisi mogao s njim govoriti o Rimu, a da mu lice sa sreće zasjalo ne bi, suze bi mu potekle niz lice, uzdasi se vijali iz grudi, pa je vrlo žalio, da prije smrti nije mogao viditi ovaj rodni grad svakoga katolika, častan radi množtva sv. moći i grobova prvakâ apostolâ. Ta srdačna ljubav k crkvi tumači, zašto je on s velikim počitanjem promatrao sve, što se odnosilo bud kako na službu Božju i služilo slavi Božjoj. Njemu bijaše drag i svet najmanji predmet, čim je bio u savezu s vjerom. Slike, križevi, naplećci, medaljice, sveta voda, blagoslovine, bratovštine, a osobito sv. moći on je osobito štovao. Njegova crkva, kapelica u ubožnici i soba njegova bijahu pune toga. Kako je rado rieč Božju propoviedao, tako ju je rado i vrlo pomnjivo slušao, gdjegod bi mu se desila prigoda.

6. Svaku pobožnost crkvenu on je u velike cienio, pa i sam ju vršio, te nastojao i druge potaknuti, neka ju vrše. Bio je član trećega reda sv. Franje i mnogih drugih družtva. Časoslov je oslanjao, koliko bijaše moguće na muku Spasiteljevu. Kod svakoga časa štovao je posebnu tajnu: kod jutrnje smrtnu stisku Isusovu u maslinovu vrtu, kod slavoslovja krvavi mu znoj, kod prvoga časa osudu na smrt, kod trećega križni put, kod

šestoga razpinjanje, kod devetoga smrt, kod večernje snimanje s križa, a kod povečernje pogreb. U velike je cienio psalme. Pojedine dane u tjednu posvećivao bi posebnim pobožnostima. U nedjelju bi se klanjao presvetomu Trojstvu; u ponedjeljak bi zazivao Duha svetoga, da upotrebi tjedan na slavu Božju i spasenje svoje duše. Taj dan sjećao bi se osobito duša u čistilišću, pa bi na njihovu korist namienio sva dobra djela dana. Utorak je posvetio angjelu čuvaru. Zahvaljivao bi dragomu Bogu, što je ovim čistim duhovom dao toli veliku ljubav za njegovu slavu, toli točnu brižljivost u vršenju njegovih zapoviedi i toli junačku stalnost i vjernost u kušnjah, pa toli veliku blagohotnost prema ljudem. U sriedu je hvalio i slavio cieli dvor svetî. Četvrtak bijaše posvećen presv. oltarskomu sakramentu, a petak muci Isusovoj. U subotu je zahvaljivao Bogu, što je stvorio bezgrješno začetu Djevicu i Majku Mariju, te za to, što joj je dao pravo materinsko srce za siromašne grješnike.

7. Prema bl. Djevici Mariji imao je osobitu pobožnost. Kadgod bi samo mogao, čitao bi sv. misu na njezinom žrtveniku, a u subotu ne bi toga propustio nikada. Svaki dan je molio *Zdravo, kraljice* u zahvalnost za sva dobročinstva, koja je primio od premile Majke Božje, a svaku večer molio je na propovjedaonici krunicu bezgrješnoga začeća. Kao kapelan već osnovao je družtvo molitve na čast prečistoj Djevici. Članovi su naročito molili, kadgod bi kucnuo sat *Zdravo, Marijo* i ovo dodali: *Hvaljeno bilo presveto i bezgrješno začeće presvete Djevice i Majke Božje Marije! O Marijo, slavili svi narodi, zazivala i veličala sva zemlja tvoje prečisto srce.* — On sam nikada nije propustio ovu pobožnost. Stoga je radi sebe i svojih župljana dao u toranj smjestiti zvono, koje je vrlo jasno kucalo. Prije još nego li je bezgrješno začeće proglašeno dogmatom, prijanjao je on cielom dušom uz tu istinu, a kad je proglašeno, bijaše vanredno veseo. Baš to, što je vanredno štovao Mariju svratilo je na nj pažnju njegovih župljana. Ništa nije propustio, što je moglo njenu čast promaknuti. Još prije nego li zaredaše hodočašća u Ars, osobitim se načinom svetkovalo praznike Gospine, pa se je tom sgodom našlo i gostiju iz susjedstva. Mnogobrojne bi duše pristupale k stolu Gospodinovu, služba bi se Božja što svečanije obavljala, a i propovied bijaše svečana. Od Vianney-a prešlo je ovo osobito štovanje Majke Božje na njegov okoliš, te si u Arsu mogao vidjeti Gospinu sliku svuda, pa i na kućnih vratih. Srce preblažene Djevice i Majke Marije bijaše utočišće Vianney-evo u svih patnjah, te oružana, iz koje bi vadio svako oružje proti paklu. Najradje je preporučivao devetnicu k presladkomu Srcu Marijinu. Iz toga izvora crpio je on, kako koga, toliko toga, te već ništa u njem ostalo nebi, kad bi se u obće moglo izcrpsti ga. U svojih bi propovjedih i katekesah neumorno opet i opet govorio o tom čistom, dobrom, liepom srcu, o tom djelu i o toj radosti presvetoga Trojstva. Bogu bi uviek zahvaljivao, što je Djevicu Mariju stvorio tako velikom i uzvišenom, tako liepom, tako dobrom, s tako ljubeznim srcem; zavidjao je našemu Spasitelju i Gospodinu, što je dopustio, da bude rodjena bez grieha, a Duhu svetomu je čestitao radi časti, koja se opet na nj odrazuje od čistoće njegove zaručnice. To mu bijahu najmilije pobožnosti.

8. Svetci bijahu našemu župniku pravi prijatelji, te je umom i srcem vazda živio u njihovom družtvu. Zvao ih je svojimi konsuli. Strastveno bijaše zanesen za njihove slike i moći. Bijaše uvjeren, da ne ima ljepšega poklona, nego li su sv. moći. Kad je svojim vjerovjestnikom hotio pokazati svoju osobitu blagovolju, poslao je za kapelu njihove matice u Pont d' Ain maleni moćištnik s dragocjenimi moćmi, medju kojimi su bile i moći apostola. U velike se radovao, kad je mogao govoriti o „dobrih svetcih", a kad bi počeo, ne bi mogao svršiti. Uplitao bi pako, kako već spomenusmo tom sgodom takove pojedinosti, kojih prije nikada čuo ni čitao nisi. Znademo jur, koli je srdačno štovao sv. Filomenu. To štovanje bijaše vazda srdačnije. Imao je uz to osobitu pobožnost prema sv. Josipu, sv. Ivanu Krstitelju, sv. Ivanu Evangjelisti, sv. apostolom. Uticao se je rad u zaštitu sv. Franje Assiskoga, sv. Franje Regisa, sv. Ludovika kralja francezkoga, sv. Alojsija, sv. Stanislava Kostka, sv. Nikole Tolentina, sv. Katarine Siennske, sv. Collete i sv. Teresie. Kod sv. Franje divio se je njegovoj velikoj ljubavi i požrtvovnosti, te radi velebne one misli, da „onomu božanskomu siromaštvu, koje je poslie smrti Kristove obudovljeno bilo, dade opet zaručnika". Isto tako rado je govorio o sv. Klari, koja je toli ljubila križ i siromaštvo.

9. Zapovied o ljubavi bližnjega bijaše našemu župniku jednaka zapoviedi o ljubavi Boga. U bližnjem ljubio je Boga svoga. Onakova ljubav k Bogu morala je stvarati ona čudesa ljubavi, koju po-

znajemo. Cielo biće njegovo bijaše, da bude blagotvoran i milostiv prema svakomu. Nije ga u tom priečila nikakva slaboća bližnjega. On se znao sniziti i do tih slaboća, umio bi u ljepšem ih svjetlu prikazati, nadao se je i nastojao je, da izpravlja samo milošću s gora. Uz svu neumornost, kojom se je brinuo za tjelesno i duševno dobro bližnjega, nije on ipak zaboravljao na ono jedno, što je najpotrebitije. Vazda bi ostao sabran, vazda bi mu nakana bila čista, vazda bi on samo svoju ljubav prema Bogu primjenjivao u djelih ljubavi bližnjega. Noć, koja je uviek namienjena počinku, bijaše za Vianney-a vrieme najtežih borba i patnja duha, te slabosti tiela. Češće bi priznao, da ne spava ni jedan sat neprekidce mirno, da se oporavi. Bijaše molio Gospodina, da trpi, mnogo trpi, danju za obraćenje grješnika, noćju za izpokoj duša u čistilišću. A Bog je tu molbu uslišao u najobilatijoj mjeri. U postelji ga tresla oštra groznica, kašljao je, te si mislio, da će mu prsa puknuti, a svaki četvrt sata ostao bi, sav izmoren i mokar od znoja, da izvan kreveta nadje štogod mira. Kad bi pako boli došle do vrhunca, te se nije trebalo bojati, da će i gore biti, pa je počeo driemati, došlo bijaše i doba, kad je sedamdesetgodišnji starac, okriepljen i zanesen novim poletom ljubavi, iztrgnuo se iz naručja počinka, prije nego li ga se užio bijaše, da veseo i radostan počme težko i dugo djelo dana. Kadkada bijaše tako slab i nemoćan, te se morao opirati o pokućtvo i o stiene svoje sobe. Tko neće tu popustiti napasti, da se barem za još koji čas vrati u krevet? Ali naš župnik nikad na to ni pomislio nije. Ta pred njegovimi vrati dugo su već čekale na nj duše, okovane u verige robstva, koje su čeznule za svetom i slavnom slobodom djece Božje. Ljubav k neumrlim dušam, želja za spasenjem njihovim oteše mu osjećaj za vlastite patnje. Ne pregovarajući se sa sobom ništa, sišao bi odmah, što je brže mogao, niz stepenice, pa u crkvu. U ostalom čim bi sjeo u svoju izpovjedaonicu, imao je opet dosta snage, da novom odvažnošću započme djelo, koje je prošlu večer prekinuo bio.

10. Ne možemo ni shvatiti, koli je jako Vianney-u bio na srcu spas duša. Možemo kazati, da je vazda uzdisao, što se tolike gube. Upravo ganutljivo bijaše gledati, kako on oplakuje pogubu duša, pa je na svaku ruku tražio naime, da čini pokoru, kako bi spasio duše. Za njihovo spasenje često je obavljao devetnice, a svaki bi dan svoje patnje u noći i svoja djela danju žrtvovao za grješnike, izuzev ponedjeljak, kada je to činio za duše u čistilišću. Zahvaljivao je Bogu od srca, što je svomu sinu Isusu Kristu i presvetoj Djevici Bogorodici dao tako ljubezno srce za grješnike. Obilato se je njih sjećao u mnogobrojnih svojih misnih zakladah. Kao Bogu osobito milo djelo preporučivao je molitvu za sirote grješnike, da njihova okorjelost ne učini bezuspješnom muku i smrt Gospodinovu. Preporučivao je, da se za spasenje grješnika kroz osam ili četrnaest dana Bogu prikažemo: da za njih trpimo studen i vrućinu; da u to ime ne pogledamo osobito nam mio predmet, da ne posjetimo milu nam osobu, da slušamo danomice sv. misu, osobito u gradovih, gdje to može lahko biti, da se za njih devetput pričestimo. Jednom potuži mu se njeki župnik, da nikako ne može dirnuti srce svojih. Tada će mu naš župnik: „Plakao ste, uzdisao ste, tužio ste se; nu jeste li već postio, jeste li bdio, jeste li na tvrdom spavao, jeste li se bičevao? Doklegod niste i ovo učinio, ne vjerujte, da ste sve kušao“.

11. I za siromake imadjaše veliko srce. Ljubio ih je, jer ih je i sam Spasitelj toli ljubio i jer je držao, da tim više trebaju pomoći, štovanja, utjehe, što ovdje imadu da trpe svaku oskudicu, zapostavljanje i muke svake ruke. A za podupiranje oskudjevajućih, bolestnih, unesrećenih, progonjenih i od tuge slomljenih imadjaše Vianney sredstva kao kakav kralj. Djelotvorna njegova ljubav sizala je ne samo do onih, koji su sami tražili blagotvorno srce i desnicu, nego i do takovih, koji bi se sakrivali za varavi zastor, da imadu dosta za uzdržavanje života, pa su za to tim veću nevolju trpili. Znao je dobro, koli je težka bol, koju nitko ne poznaje, a koli gorke suze, kojih nitko ne tare. Svuda je tražio da pronikne u skrovitosti siromaštva, a tako nježno, kako je tražilo osjetljivo stanje takovih nevoljnika. Majstorski je umio pružiti im ruku pomoćnicu, a da ih ne uvriedi. U cieloj okolici čvrsto se držalo, da je Vianney i u Lyonu uzdržavao mnoge obitelji, kojim su imovinske prilike bile narušene. Kad bi siromak pokucao kod njega za milostinju sišao bi k njemu, da ga vidi, da s njim govori, da ga osokoli. Nije išao ni za tim, da mu zahvali, a još manje, da ga drugi za to hvale. Zadovoljan bijaše s pomisli, da je učinio Bogu milo djelo. Čuvao bi se dakako, da ne spotakne siromaku, što prosjači. Govorio bi, da nitko ne zna, nije li baš volja Božja, da ovaj

prosjači. Sjećao se na primjer blaženoga Labre-a komu su toliki spočitavali, da zdrav prosjači, a mogao bi raditi, pa i vlastiti mu izpovjednik njeko vrieme. A Bog pokaza kasnije nebrojenimi čudesi na grobu toga prosjaka, da bijaše to baš po njegovoj volji. Ne bi ga smetalo ni to, što gdjeki u zlo rabe milostinju, jer će on o toj porabi davati sam račun Gospodinu, mi pako o tom, da smo milostinju mogli dati, a nismo dali.

12. Vianney nije samo propovjedao o dieljenju milostinje, nego je to činom pokazivao. Često je prodavao svoje pokućtvo, da može dieliti, a dobio bi vazda i za male stvari mnogo baš za to, što je to njegovo bilo. Kad bi našao bosonoga siromaka, dao bi mu cipele iz svojih nogu, pa bi pobrzao kući, neka nitko ne opazi, da je on bos. Kad nije imao kod sebe novaca, dao bi ma štogod od svojih stvari, što je imao. Češće bi potražio u selu siromake, misleći, da im nije dosta dao. Jednom zateče kradljivca u svojoj sobi, gdje mu krade pribor za jelo, misleći da je srebro, a bijaše posve prost. Tada mu dade još obilatu milostinju, pa mu reče, neka brzo ode, da ga ne zatvore. I gospodji njekoj, koja mu bijaše ukrala 900 franaka ode brzo, te joj javi, da idu k njoj stražari, neka se spremi na to. Jednoj osobi doznačio je godišnju podporu, samo neka u buduće ne krade.

13. Dobro, koje dajemo, prima od Boga tu čudovitu vlastitost, da se vazda umnoža, mjesto da se umanjuje, pa kad desnica daje, ljevicom dolazi u obilju naknada, kaošto se i u more slievaju sve vode na svietu, jer i ono svu svoju vodu daje zraku. Tako bijaše i kod Vianney-a. Siromašni ovaj svećenik, koji je sam priznavao, da ništa ne ima, nego jadne svoje griehe, mogao je dieliti najobilatije darove. Kao nevidivimi kanali teklo je k njemu zlato i srebro iz Francezke, Belgije, Englezke i Njemačke u obilatoj mjeri. On je doista trebao samo htjeti, pa evo već tu svotu za ovo ili ono dobro djelo, za ovu ili onu zakladu. Za njeke vrlo znamenite svote ni znao nije, odkle su, niti je ikada doznao. Kadkada, makar i riedko, činilo se, da je vrelo presahnulo. Tada bi se molitvom utekao svojim milim svetcem, pa bi za kratko vrieme kao iz neba tajinstvena pala pomoć. Svuda bi novac našao, u svojih džepovih, na svom stolu, u raznih ormarih, pa i na ognjištu u pepelu. Bijaše mu dosta, te nješto poželi. Zvao bi u pomoć svoje „konsule“ u nebu, te ih ne bi pustio u miru dok novac ne bi bio tu. A molio bi dakako onim pouzdanjem, kojemu je uspjeh obećao božanski naš Spasitelj. Vianney nije tražio bogatune ovoga svieta, nego bi oni došli k njemu, pa su i bez župnikova uplitanja podupirali njegova djela. Bijaše sretan, te im je mogao dati sgode, da si tako stiču i veće blago, što ga moljac ne izjeda. Premnoge je na taj način zaklade utemeljio — do hiljadu misa na godinu. Kroz dvadeset godina izveo je mnoga dobra djela, o kojih nitko ništa ne zna, jer ubilježena nisu. Novac, što bi dobio, ne ostade dugo u njegovih rukuh. Dvaput na dan izpraznio bi on svoje džepove. Sam Bog znade, koliko mu je dala desnica, a da za to ne znade ljevica. Strast bijaše kod njega, da dade sve, što ima, pa da ima sam štogod za svoje uzdržavanje, morao je pred samim sobom pohraniti svoju misnu plaću. Dao je to njekoj udovi, u koju se mogao pouzdati, pa joj kazao, neka taj novac čuva osobito pred župnikom Ars-a, pa neka mu ga ne dade ni onda, kad ju bude to molio. Kad ga je župnik njeki umolio, neka ga pouči u tajni, kako će doći do novaca, jer bi hotio crkvu graditi; naš mu župnik odgovori: „Prijatelju, moja je tajna jednostavna: *Sve dati, a ništa ne zadržati.*“

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

X.

Tribun stajaše na palubi. U ruci držao je razvijen smotak duumvirov, gdje bijahu njegove upute. Govorio je sa nadglednikom veslača, po imenu Hortator.

„Kako je jaka tvoja momčad?“

„Dvie stotine petdeset i dva veslača, i deset zamjenika.“

„Koliko ima izmjenâ?“

„Osamdeset i četiri.“

„Kako često?“

„Svaka dva sata.“

Tribun se za čas zamislio.

„Ova je uredba naporna i ja ću ju promieniti, ali sada još ne. Vesla ne smiju počivati dan i noć.“

Tad se obrati upravitelju jedara i reče:

„Vjetar je dobar, pusti da jedro pomogne veslačem.“

Kad se obojica udaljila, da ovrše njegov nalog, nagovori glavnog kormilara, koj se je zvao rector.

„Kako dugo služiš?“

„Trideset i dvie godine.“

„Kuda si najviše plovio?“

„Izmedju Rima i iztoka.“

„Ti si moj čovjek!“

Tribun pročita još jednom svoj naputak.

„Tvoj put vodi kraj rta Camponelle; tad sliedi krivudastu obalu Kalabrije, dok si s lieva ne opaziš Melit. Onda — poznaješ li zviezde, koje gospoduju junskim morem?“

„Poznajem.“

„Tad upravi od Melita iztočno prama Cythari. Ako nam se smiluju bogovi, nećemo baciti sidro, dok ne dodjemo u zaliev Antemone. Dužnost zove; ja se na te oslanjam.“

Arij bijaše oprezan, vrlo oprezan. On se brojio u one, koji u Prenesti i Atinumu prinošahu bogovom bogate žrtve, ali su ipak držali, da sreća više ovisi od vlastitog truda no od darova i zavieta. Kao glavni svečar, sproveo je cielu noć u pilu i igri; nu morski zrak probudi u njem opet mornara; nije mirovao, dok nije upoznao cielu galiju. Počeo je od nadglednika veslačâ; tada nastavi izpitivati kod upravitelja jadara, krmilara i kuhara, a zagledao je i u razne stanove, ništa nije izmaklo njegovoj pažnji. Kada je sve razgledao, poznavao je sastav sve podčinjene si momčadi; preostade mu još, da upozna i osobne vrline pojedinaca. Ovo bijaše teže, nu i to je gledao riešiti svojim posebnim načinom.

Oko podneva ovog dana bijaše galija u okolici Pestuma. Duvao je još uviek zapadnjak i razpinjao jadra na zadovoljstvo upravitelja im. Straže bile podieljene. Na palubi bio podignut žrtvenik i posut solju i ječmom. Pred njim molio tribun svečano Jupitru, Neptunu i drugim morskim bogovom, učinio svečane zavjete, izlio vino i upalio tamjan. Sada je sjedio, prava slika vojnika, u glavnoj stanici i promatrao momčad.

Sobica bila u srednjem dielu ladje, objimala šestdeset i pet prema trideset stopa. Svjetlo je ulazilo kroz tri široka otvora. Krov se oslanjao o cieli niz pilova. S desne i slieve strane svakoga otvora vodile stube u dolnji odjel, kamo se ulazilo na poklopna vrata. U sredini dizao se jarbuo iz hrpe sjekira, sulica i koplja. Taj prostor bio tako rekuć srce ladje, stan svih na brodu, te je služio kao blagovaonica, spavaonica, vježbaonica i zabavaonica, u koliko se o tom moglo govoriti kraj onako željeznoga zapta.

Na zadnjem kraju sobice bio zaravanak, na koji si mogao doći nekolikimi stubami. Tu je sjedio nadglednik veslača. Pred njim bijaše stol na odjek, po kojem bi davao mjerilo veslačem. Na desnoj strani stajala klepsidra ili vodena ura, po kojoj se izmjenjivalo. Nad njim, na još višem zaravanku, kaji bijaše ogradjen pozlaćenim naslonom, bijaše tribunov stan. Odatle mogao je sve pregledati. Namještaj mu bijaše krevet, stol i katedra t. j. visoka stolica s naslonom jastuci obložena. Ovaj namještaj bijaše, hvala carskoj darežljivosti, predivan.

Odavle gledao je Arij budnim okom na svoju momčad, koja je i njega potajice promatrala. Pogled mu je obuhvatao sve, nu najdulje mu stade kod veslača. Prizor, što mu se tu otvorio, bijaše vrlo jednostavan. Duž sobice, u stienah ladje vidjelo se, što si na prvi pogled držao trostrukim redom klupa; nu kad si bolje gledao, vidjeo si, da su bili sve to viši stepeni, jedan nad drugim, tako te je druga klupa bila nad prvom, treća nad drugom. Za šestdeset veslača sa svake strane bijaše devetnaest takovih stepena; dvadeseti bijaše tako udešen, da mu je gornje sjedalo upravo nad najnižim prvoga stepena. Po toj uredbi imao je svaki veslač dosta mjesta za rad, nu ujedno bijaše upotrebljen sav prostor, te moglo se je točno držati mjerilo.

Veslači na prvom i drugom stepenu sjedili su; na trećem imali su dulja vesla i stajali su. Gornji kraj vesla bio izpunjen olovom; visila su o gibkom remenu, i tako se je moglo poletno mahati, ali je zato trebalo velike vještine; bez toga često se dogodilo, da je neoprezna veslača nenadani val zahvatio i naglavce bacio u more. Kroz otvore za vesla ulazio je ujedno svjež zrak; svjetlo je dolazilo kroz rešetke na palubi. U mnogom pogledu dakle mogao je položaj veslača biti gori; nu odatle se nipošto ne može zaključiti, da je bio ugodan.

Razgovarati nisu smjeli. Dan na dan siedali bi osudjenici na svoja mjesta, a da ni rieči pro-

govorili ne bi. Dok su veslali, nisu mogli jedan drugog u lice gledati; kratki odmor, što im se priuštilo, upotrebili bi da jedu i spavaju. Nikada nisi ni jednoga vidio da se smije, nikada čuo da pjeva. Što koristi čovjeku jezik, ako mu služi samo da njim uzdiše i jeca? Život ovih nesretnika bio je kano podzemna rieka, što lagano ali neprestano teče prama izlazu, bio on gdje mu drago.

O Sine Marijin! U naše doba i pravednost poznaje blagost — a Tebi za to moramo zahvaliti; nu u dneve, o kojih govorimo, morao je zarobljenik i obavljati radnje robova kod gradnjâ, na cestah i u rudnicih; trgovačke i ratne galije bijahu nezasitne. Sinovi skoro svih naroda bijahu na klupah za veslače. Tu si vidjeo Brite, Libijce, Longobarde, Židove, rimske zločince, Skite, Galle, Etiopce, Atence, Hibernijce, Cimbere i barbare iz najraznijih zemalja. Radnja kod veslanja ne bijaše dostatna, da im zabavi njihov um, ma bio taj ma kako nenaobražen i tup. Kretnje bijahu — i uz burno more — naskoro samogibne. Nesretnici postadoše uslied svoje duge robije tupi; poslušnost im bijaše bez duha, kao u stroja; živjeli su od sjećanja, a nisu vidjeli nikakve budućnosti pred sobom. Njihova nesreća postade im s vremenom običaj.

Tribun sjedjaše na svom stolcu i mišljaše na sve moguće, samo ne na nesreću robova na klupah za veslače. Kretnje uviek jednake dosadiše mu, te namre veću pažnju pojedinim medju veslači. Nisu ih zvali po imenu; po broju učvršćenu na sjedalo, znalo se, koji je tu. Oštar pogled tribunov redao od klupe do klupe, dok napokon ne stade kod broja 60. Veslač na toj stolici bio je kao svi njegovi drugovi gol do marame oko bokova. Bijaše mlad, po izgledu ne više od 20 godina. Ta okolnost ne potače tribuna na smilovanje; ali njemu svikoše te vlastitosti: plemeniti uzrast, savršenost jakih mu mišica, u obće cieli stas. Laskao si je, da je u tom pogledu vještak, jer je u palestrah — rimskih školah za borbu — navlaš proučavao ove tjelesne vrline.

„Bogova mi,“ reče sam sebi, „taj mi se čovjek svidja! Taj je za nešto, moram o njem više što znati.

U taj čas okrene veslač k njemu do sada odkrenuuto lice.

„Židov,“ klikne Arij, „i jedva odmakao dobi dječaka!“

Pod njegovim pogledom zarumeni se Židov do sljepočica. Časom zastavi veslo; u to pade kladivo paziteljevo na stol. Osokoli se, odvrne pogled i stade novom snagom veslati. Pogledav kasnije opet tribuna, začudi se prijaznu smiešku, kojim ga pozdravljao.

U to zadje galija u mesinski zaliev, kraj grada istog imena te krene dalje prema iztoku, ostaviv iza sebe oblake dima iz Aetne. Kadgod se je Arij vratio na svoje mjesto opažanja, tražile oči veslača, dočim je sam sebi govorio: „Taj nije kakvi su drugi. Židov nije barbar. Moram se upitati za njega.“

Četvrti dan stići ćemo „Astreju“ — tako se zvala galija — u jonskom moru. Nebo bijaše vedro a vjetar povoljan. Arij je držao, te je moguće, da će stići mornaricu prije no dodje do otoka Cythare, do mjesta, gdje ju je imao očekivati; stoga je skoro sve vrieme sproveo na palubi. Uz to je najpomnjivije pazio na sve, što se ticalo njegove ladje, pa je u obće bio zadovoljan. Kada bi sjedio na svojoj stolici u sobici, misli bi mu se svraćale vazda na veslača broj 60.

„Znadeš li onoga čovjeka, što se je baš digao s klupe?“ upita nadglednika, kad su se veslači baš izmjenjivali.

„Broj 60?“

„Dà.“

Nadglednik je promatrao veslača.

Kako znadeš, ladja je tek prije mjeseca dana dogotovljena. Momčad mi je nova kao i ladja.“

„Židov je!“ primjeti zamišljeno Arij.

„Plemeniti Quinto ima oštar pogled!“

„Vrlo je mlad!“ nastavi Arij.

„Nu naš najbolji veslač,“ odgovori nadglednik. „Vidjeo sam često, da je veslo skoro puklo pod snažnimi njegovimi mišicami.“

„Kakove je ćudi?“

„Poslušan je; više o njem ne znam ništa. Jednom me nešto umoli.“

„Što?“

„Želio je, da vesla sad s desne sad s lieve strane izmjenice.“

„Jeli kazao, zašto to želi?“

„Opazio je, da oni, koji veslaju na jednoj strani postanu nakazni. I to je rekao, da se može dogoditi, te jednom prilikom bure ili bitke, nastane potreba, da se veslači izmjene, a tad bi on bio za službu nesposoban.“

„Zbilja? Ovo je nova misao. Što si još na njem opazio?“

„Čišći je od svojih drugova.“

„U tom je Rimljanin,“ reče Arij prijazno. „Ne znaš li ništa o njegovu životu!“

„Ni rieči!“

„Tribun je promišljavao časak. Okrenuv se prama svom stolcu, reče:

„Budem li na palubi, kad se bude on izmjenjivao, pošalji ga k meni. Neka dodje sam.“

Dva sata iza toga bijaše Arij pod barjakom ladje.

Bijaše mu kao čovjeku, koj očekuje važan dogodjaj, pa ne može ništa činiti, van čekati — stanje, u kom po nauci filozofije ostaje posve mirno srce viklo stegi. Kormilar je sjedio na svom mjestu. U hladu jedara spavalo nekoliko mornara; gori na lantini sjedio stražar. Uzdignuo oči od solarija — sunčane ure, koja je služila da se označi pravac — opazi Arij veslača, gdje ide k njemu.

„Nadglednik te zove plemenitim Arijem i reče mi, da je tvoja volja, neka te ovdje potražim. Evo me.“

Arij pogleda začudjeno vitak jak mladićev stas pred sobom i pomisli na borilište. Držanje mladićevo i u drugom je smjeru djelovalo: zvuk njegova glasa svjedočio je, da je svoj prijašnji život sprovco u boljih okolnostih. Pogled mu bijaše više znatiželjan nego prkosan. Dok ga je tribun mjerio, nije ništa izgubio od svoje prijaznosti, nije ni s daleka pokazivao volje, da se želi potužiti. Nije se vidjela na njem ni prkos ni grožnja, samo si opažao kod njega veliku žalost. Mučke priznavajući ove liepe sposobnosti, govorio je Rimljanin s njim ne kao gospodar sa svojim robom, nego kao stariji s mladjim, sebi jednakim.

„Nadglednik mi kaže, da si njegov najbolji veslač.“

„Nadglednik je vrlo dobrostiv!“

„Služiš li već dugo?“

„Tri godine.“

„Uz veslo?“

„Nisam ga ostavio ni jedan dan.“

„To je težak posao. Malo ljudi uztraje dulje od godine dana a da ne podlegnu — a ti si još dječak.“

„Plemeniti Arij zaboravlja, da volja kriepi uztrajnost, tako te često uz njenu pomoć slabi podnose ono, što jače svladava.“

„Po tvom govoru sudim, nisi li Židov?“

„Moji predji, davno prije prvih Rimljana, bijahu Jevreji.“

„I ti si ponosit poput tvog naroda,“ reče Arij opaziv, kako se je veslač zarumenio kod posljednjih rieči.

„Ponositost se nikada toliko ne opaža, koliko kad leži u okovih.“

„Kakov imaš razlog, te si ponosit?“

„Židov sam!“

Arij se nasmieši.

„Nisam nikada bio u Jerusolimu“ reče za tim, „ali sam čuo o velikaših Jerusolima. Poznavao sam jednoga od njegovih knezova; u istinu bio je vriedan, da bude kralj! U koji društveni sloj ideš ti?“

„Moram ti odgovoriti sa klupe veslača: Ja sam rob! Nu moj otac bijaše jerusolimski knez; kao trgovac proputovao je sva mora. Poznavao ga je i štovao veliki Augusto.

„Kako se je zvao?“

„Jthmar, iz kuće Hur.“

Tribum digne začudjeno ruku.

„Ti — sin Hurov?“

Zamišljeno je šutio. Za čas nastavi:

„Što te je amo dovelo?“

Juda prigne glavu; prsa mu se nadimala. Kad je svladao svoja čuvstva, pogleda tribunu otvoreno u oči i reče:

„Obtužiše me, da sam htio ubiti upravitelja Valerija Grata.“

„Ti!“ klikne Arij, učiniv začudjeno korak natrag.

„Ti si onaj ubojica iz potaje? Sav se Rim bio uzrujao, kad je čuo taj glas. Ja sam to čuo na svojoj ladji kod Bodinuma.“

Šuteć promatrahu jedan drugoga.

„Mislio sam, da je obitelj Hur izbrisana sa zemlje,“ nastavi Arij.

Bujica nježnih osjećaja navali na mladića. Oholost ga ostavi; suze zacakliše na njegovu licu.

„Majko, majko! A moja mala Tirza! Gdje su? Oj tribune, plemeniti tribune, ako znaš što o njih“ — sklopi moleć ruke, — „oj kaži mi! Reci mi, živu li, i ako živu, gdje su i kako im je! O, molim te kaži mi sve!“ Došao je tako blizu k Ariju, da se je rukama taknuo njegovog plašta. „Tri su već godine prošle,“ nastavi, „od onog strašnog dana — tri godine, tribune! a svaka ura u ovo vrieme bijaše mi cieli život nevolje, cieli život ponosa bez dna, bez druge polakšice osim rada, i u to cielo vrieme nisam s nikim progovorio ni rieči ni slova. O kad bi zaboravljeni mogao zaboraviti! Oh, kad bi mogao sakriti pred sobom

onaj prizor: zadnji pogled moje majke i kako su mi odveli sestru! Osjećao sam dah kuge i ljuljanje ladje u bitci i čuo sam riku bure i smijao sam se, dok su drugi molili, jer mi se smrt pričinila spasom. Kadgod sam mahnuo veslom, nastojao sam zaboraviti onaj prizor. Reci mi, da su umrle, jer dok sam za njih izgubljen ne mogu biti sretne. Noćju bi čuo gdje me prizivlju, vidjeo sam ih, kako hodaju po moru. Oj, ništa nije tako vjerno, kao majčina ljubav. A Tirza — njezin dah bijaše ko miris cvieća! Ona bijaše najmladja grana paome — toli svježa, nježna, ljubka, toli liepa! Ona bijaše sunce moga života! Njezin glas, njezin hod bijaše glasba! A moja ju je ruka oborila! Ja. —"

„Priznaješ li dakle, da si kriv," upita Arij strogo.

Tako se je brzo promjenio Ben Hur kod ovog pitanja, te bijaše za čudo. Glas mu postade oštriji, ruke je stisnuo, svaka je žilica na njem zadrhtala.

Oči mu se zakriesile:

„Čuo si o Bogu mojih otaca, o svemogućem Jehovi, reče. Prisižem na njegovr svemogućnost i i istinitost, na ljubav, koju je od početka izkazivao Izraelu: ja sam nedužan!" Činilo se da je tribun ganut.

„Oj plemeniti Rimljanine" nastavi Ben Hur, „samo mi malo vjeruj! Pošalji mi tračak svjetla u moju svaki dan to veću tamu!"

Arij se okrene i stade hodati po palubi amo i tamo „Zar nisu ništa iztraživali?" upita iznenada."

„Nisu!"

Rimljanin diže začudjeno oči.

„Bez iztrage? Bez svjedoka? Tko je izrekao osudu?"

Čitatelj neka se ovdje sjeti, da su Rimljani bili baš u vrieme svog propadanja najveći štovatelji zakonskih propisa.

„Svezaše me užeti i odvukoše u tamnicu na tornju. Nisam vidjeo nikoga; nitko nije s menom govorio. Drugi dan odvedoše me vojnici na more; od onda sam rob na galiji."

„Kako bi bio mogao dokazati, da si nedužan?"

„Bio sam dječak, premlad, a da mogu biti ubojica zaledjnik. Nu da sam ga u istinu htio ubiti, nije tome ondje bilo ni mjesto ni vrieme. Jašio sred legije, bio bieli dan; nakon ovršena djela, ne bi bio mogao uteći. Spadao sam u razred, koji bijaše Rimljaninom sklon; moj otac bijaše se odlikovao u carevoj službi; mi smo imali da izgubimo veliki imetak. Za mene, za majku mi i sestru bijaše propast sigurna. Nisam imao nikakva razloga, da mrzim — baš protivno, da je bilo ma kako zgodno, imadjaše da mi sustavi ruku svaki obzir: imetak, život, obitelj, saviest i zakon — pravoga Izraelca veselje za život. Nisam bio poludio; smrt je valjalo predpostaviti sramoti, a to valja — vjeruj mi i danas!"

„Tko je bio uz tebe, kad se opeka odvalila?"

„Bio sam na krovu otčinske si kuće. Uz mene bila Tirza — dobra duša. Bijasmo se nagnuli preko prsobrane, da vidimo, kako legija prolazi. Bijaše to u dan, kad je upravitelj došao. Opeka pod mojom rukom popusti i padne na Grata. Mislio sam, da sam ga ubio; oh, kako sam se silno bio preplašio!"

„A gdje ti je majka bila?"

„Dole u svojoj sobi."

„Što se je s njom dogodilo?"

Ben Huru se stisle šake. Mučio se, da odahne.

„Ne znam; vidjeo sam, kako su ju odvukli; više ne znam. Izćerali su iz kuće sve živo, isto nerazumno blago te zapečatili vrata. Bijahu zamislili, da se više nikada ne vratimo. Oj, da znadem, gdje su; oni bijahu svakako nedužni! Jednu samo rieč! Ja ću oprostiti — nu oprosti, plemeniti tribune, da ja, rob, govorim o oprašćanju; ja sam za uviek prikovan za veslo!"

Arij je pazljivo slušao. Uze u pomoć sve svoje izkustvo, što ga stekao bijaše obćeći s robovi, te zaključi: ako je hinjeno bilo čustvo ovom sgodom zasvjedočeno, onda je himba podpuna. Ako je istina bilo, onda o nevinosti mladićevoj ne ima dvojbe. A ako je bio nedužan, kako je bezobzirno i sliepo vršena vlast. Ciela obitelj bijaše žrtvovana, da osveti neskrivljen slučaj! Ta ga misao potresla. Momčad na ladji zvala ga je „dobri tribun", mnoge okolnosti u mladićevu kazivanju pozivale se na tu dobrotu. Možda je poznavao upravitelja, te imao razlog, da ga ne ljubi; možda je poznavao starog Hura. Toga pitanja taknuo se bio Juda u svom govoru, nu nije ništa doznao. Tribun bio neodlučan; imao je proširene punomoći; na ladji bio samodržac; utisak, što ga primio, bijaše povoljan blagosti; on je vjerovao. Nu, pomisli, ne ima hitnje, ili bolje, njemu se hitilo, da dodje u Cytharu; nije smio odpustiti najboljeg veslača; htio je čekati, možda doznade više. Svakako je htio siguran biti, je li ovaj mladić zaista knez Ben Hur i hotio je da prouči njegovu ćud. Robovi su obično lagali.

„Dobro je!“ reče. „Idi natrag na svoje mjesto.“

Ben Hur se pokloni i pogleda još jednom u lice svoga gospodara, nu na njem ne opazi ništa, što bi mu dalo i tračak nade. Lagano se okrene da podje, nu napokon se još jednom okrene i reče:

„Pomisliš li još kada na mene, sjeti se, tribune, da sam te molio samo za viesti o mojoj majci i sestri.“

Ode. Arijeve oči zadivljeno su počivale na njem.

„Kolik ures na borilište!“ pomisli on, „kakav trčalac!“ Kakve ruke za mačevanje i hrvanje.“

„Stani!“ vikne glasno.

Ben Hur stane.

„Što bi ti učinio, da budeš slobodan?“

„Plemeniti Arij mi se ruga!“ reče Juda, drhćuć od uzrujanosti.

„Bogova mi, ne rugam se!“

„Tad ću ti rado odgovoriti. Ponajprije bi izpunio svoju dužnost. Ne bi bio miran ni zadovoljan, dok ne bi uveo u domovinu majku i sestru; to bi bila prva moja zadaća. Svaki dan, svaki sat posvetio bi njihovoj sreći. Služio bi im, kako nikada nijedan rob služio nije. One su mnogo izgubile, nu tako mi Boga mojih otaca, ja bi im još više namro!“

Ovaj odgovor iznenadi Arija. Časak je oklievao, a tad reče:

„Što bi učinio, da su tvoji mrtvi ili da ih ne možeš naći?“

Smrtno bljedilo prikri Ben Hurovo lice. Pogleda na more. Kada se umirio, reče tribunu:

„Čemu bi se onda posvetio?“

„Jest!“

Tribune, reći ću ti istinu. Upravo one noći pred onim strašnim danom, o kom sam baš govorio, dozvolila mi je majka, da budem vojnik. To želim još i sada, a pošto na cielom svietu obstoji samo jedna ratna škola, pošao bi u nju.

„U arenu?“

„Ne, u rimski logor.“

„Nu ti bi morao najprije naučiti da barataš s oružjem.“

Gospodar neka se nikada ne upušta sa svojim podčinjenim u tumačenje razloga. Jedva je Arij rekao ove rieči, kad opazi svoju pogrešku i postane hladan u besjedi i držanju.

„Idi sada“, reče „i ne gradi na onom“ o čem smo govorili. Možda sam se s tobom samo šalio. Ili“ — pogleda zamišljeno na stranu — „ako s nadom u budućnost na to misliš, tad biraj izmedju slave gladijatora i službenosti vojnika. Car ti može pomoći, da budeš gladijator; nu kao vojnik nećeš steći ni pomoći ni priznanja; ti nisi Rimljanin. Idi!“

Ben Hur je doskora opet sjedio na svojoj klupi. Mekanom srcu bude lahka i najteža dužnost; tako Judi njegovo veslo; jer kao zviezda probudila se nada u njegovom srcu. Rieči tribunove „možda sam se s tobom samo šalio!“ izbijao je iz glave, kad god se ih je sjetio. Njegov ogladnjeli duh odsele se hranio mišlju, da ga je k sebi zvao moćan muž i pitao za njegov život. Jasno i bistro vidjeo je pred sobom nadu s njenimi obećanji. Molio je:

„O Bože, ja sam pravi sin Izraela, onoga naroda, što si toliko ljubio. Molim Te, pomozi mi!“

Paljetkovanje s mojega puta.

XII.

3.

20. Mostom Jena evo nas odmah opet na desnoj obali Seine, na trgu Trocadéro. Prozvaše ga tako po tvrdji kod Cadixa, što su ju Francezi zauzeli. Uredjen je na brzu ruku uz ogroman trošak za izložbu. Pošto je trebalo za svečanosti i sastanke velikih prostorija, sagradiše u tu svrhu ovdje veliku palaču, gdje se u ogromnoj dvorani može smjestiti 5—6000 ljudi. Prilazom Kleber doći ćemo do slavoluka Zviezde (arc de triomphe de l' étoile), koji bi imao po namjeni Napoleona I., da proslavljuje republiku i prvo carstvo, a proslavljuje njega osobno, jer u svih reliefih, dolazi pred oči on pa on. S lieve su nam ruke dva velika Prilaza: du Bois de Bologne (1325 m. dug, a 125 m. širok), i de la Grande armée, kojimi možemo doći u najobljubljenije izletište Parišlija: u šumu de Boulogne. Prije bijaše ovdje lovište francezkih kraljeva. U srednjem je vieku amo hodočastilo mnogo pobožnih duša na grob Izabele Francezke, sestre sv. Ljudevita, koju je Leo X. svetom proglasio, a koja je ovdje utemeljila opatiju Longcham. Za šetalište preudešena je šuma tek u naše doba, kad ju je vlada 1852. odstupila gradu uz uvjet, da u 4 godine za poljepšanje potroši 2 mili-

juna. I grad je doista učinio, a čini i danas mnogo, da ugodno bude boraviti ovdje. Uz krasote prirodne, koje vazda (zimi od 2—4, ljeti od 5—7) vabe amo velik niz kočija, spomenut ću veliko trkalište, gdje ima utrka svake nedjelje od veljače do studenoga, nu najveće je druge nedjelje poslie Duhova, kada se dieli velika nagrada grada Parisa (100.000 franaka). Onda se amo sleti 4—500.000 ljudi, 12—15.000 kola, a konjanika bez broja. Tu je i liep zverinjak, što ga osnova (1859.—60.) družtvo na dionice, koje radi o tom, da u Francezkoj udomi inozemne biline i životinje.

21. Spomenutomu gori slavoluku s desne ruke jest Prilaz, koji će nas dovesti na poljane Elysejske i u grad. Medju liepimi palačami odlikuje se palača Elysejska, u kojoj danas stanuje predsjednik republike francezke. U njoj je njekoć Pompadourica razvijala svoje čare, a od 1. do 3. ožujka 1891. bijaše ovdje glavni stan njemačke vojske, koja je u Paris unišla. Poljane Elysejske počimlju kod okrugla mjesta sa šest vodoskoka, pa sižu duljinom do trga Sloge, a širinom do Seine. Liepi su to nasadi u obliku petokuta. Prva Pariška izložba, bijaše ovdje, te je za nju sagradjena palača za industriju, koja i danas postoji. I sada služi za razne izložbe: u proljeću se ovdje otvara glasoviti „Salon“, gdje francezki umjetnici kroz šest tjedana izlažu svoje radnje. Dio ovih poljana, što se zove „Pariška bašća“ služi ljeti za svečanosti, koje se priredjuju noćju. Silna je vreva ovdje, osobito za spomenute već utrke u Longchampu, kada se izvoze Pariške gospodje, da dadu opet bud kako nov pravac modi. Zanimiva je ovuda i vožnja djece u kolicah, u koja su upregnute koze. I tako evo dodjosmo do poznatoga nam trga Sloge.

22. Obišav nutarnje boulevarde zagledasmo veće znamenitosti, što jih u tih predjelih nadjosmo. Pabirkujmo još gdješto iz onih krajeva, kamo nas do sada put nanio nije. Na boulevardu Haussman malešan je trg, a na njem „pomirna kapela“, sagradjena po odredbi Ljudevita XVIII. (1826.) na onom mjestu, gdje bijahu ukopana tjelesa Ljudevita XVI. i kraljice Marije Antoinette, nakon što im pade glava na stratištu. Mrtvi njihovi ostanci preneseni su već 1815. u St. Denis. Na tom su mjestu danas dvie sgrade: prva je nalična nadgrobnomu spomeniku, a druga je baš kapela. Imade oblik križa s kubetom. Medju jednom i drugom sgradom malešan je vrtić, koji je načinjen iz zemlje grobova onih Švajcara, koji su pali na 10. kolovoza 1792., kada se jurišalo na Tuillerie. U kapelici nam jedan skup od kamena prikazuje kralja, kako mu angjeo dovikuje: „Sine sv. Ljudevita podji u nebo!“ Pod tim napisana je zlatnimi slovi kraljeva oporuka od 25. prosinca 1792., o kojoj veli gospodja Staël: Oporuka Ljudevita pokazuje cieli njegov značaj. Priprostost njegova vanredno te dira, svaka je rieč krjepost, te vidiš u njem onu prosvietljenost, koju može dati pravedan um i neizmjerna dobrota srca“. Dumouriez zove ga najljepšim spomenikom trpećega čovječanstva. I jest doista divna izpoviest vjere, što se štije odmah na prvoj stranici. Rieči uzimao je iz srca, koje je kroz 4 mjeseca, boraveći u zatvoru samo u vjeri crpilo utjehe, srčanosti, pa i veselja u velikoj tugi. Na ostale tri stranice listovna papira oporuka je puna veledušja i praktičnih za život uputa. Druga nam skupina prikazuje kraljicu, kako ju vjera sokoli i hrabri. Pod skupinom je posljednji list Marije Antoinette na madame Elisabetu svoju svast od 16. listopada 1793. List, pun vruće ljubavi prema djeci, duboke vjere, nepokolebive odanosti u volju božju; list, koji, kao i oporuka njezina muža kazuje, koliku duševnu jakost daje sv. vjera. Stepenicami silazi se u grobnicu, gdje je podignut žrtvenik, baš na grobu, nesretnoga ovoga kralja, koji je i umirući pod udarci nezahvalnih podanika uzkliknuo: „Francezi, umirem nekriv u svem, u čem me obtužujete. Opraštam početnikom moje smrti i prosim Boga, da krv, što ju hoćete sada proliti, ne dodje nikada na Francezku.“ Mora ti doista potresti srcem pomisao, da svomu kralju ni liesa priuštili nisu; da su ga ovdje u grob metnuli i odmah negašenim vapnom zasuli, neka se tielo što prije raztavi, te nitko ni ne pomisli, da dobije bud kakovu uspomenu od njega! — Odavlje krenimo na sjever u ulicu sv. Lazara, pa ćemo za kratko vrieme doći u najljepšu iz našega doba Parišku crkvu Presv. Trojstva. Sagradjena je u slogu renaisance 1861.—1867. Pred njom je liepa bašča, igralište za djecu. Pročelje je vrlo bogato, a u ponutrici glavna je ladja velika, a pobočne malešne. I ovdje je iza svetišta kapela na čast bl. Gospe, kako sam već prije spomenuo za crkvu sv. Vinka i sv. Sulpica. Liepe su slike po stienah od boljih umjetnika francezkih (Jobé-Divala, Barias-a) te bojadisani prozori.

23. Sad nam valja zagledati i u sredinu onoga kruga, što smo do sada šetajući činili; poći nam je na otoke Seine: otok gradski (cité) i na

otok sv. Ljudevita. Uz put će nam biti četverouglast, liep, velik trg: Vendome uredjen za Ljudevita XIV., a na njem Vendomski stup (43 m. visok). podignut 1805. „velikoj vojsci“. Sagradjen je iz kamena a obložen mjedi iz 1200 otetih kanona ruskih i austrijskih. Komunardi su 1871. i ovaj stup srušili, ali je poslie opet podignut i popravljen. U bližnjoj ulici Honoré crkva je sv. Roka. Kako je ovo najbogatiji dio grada, opaža se i u crkvi veličje, naročito kod svečanih služba. Hvale i glasbu te pjevanje, ali mene je jedno i drugo više vriedjalo, nego uznosilo, kada sam ovdje bio u nedjelju osmine sv. Roka, kod večernje. Sakramenat bijaše izložen, crkva dubkom puna, u svetištu sbor dječaka u crvenih haljinah, a do njih još njekoliko mužkaraca. Pjevanje prati guslanje, ali je sve kao u kazalištu: izticanje pojedinih pjevača, koji kan da žele potaknuti slušaoce neka im povladjuju. Jedva je moguće, da onakovo pjevanje može sabrati, srca do Gospodina podići, dušu razblažiti. A ni način sabiranja milostinje našoj ćudi ne može ugoditi. U crkvi imade više liepih nadgrobnih spomenika, medju njimi kardinala Dubois († 1729.), abbé-a de l' Epée († 1782.), *qui fecit exemplo Salvatoris mutos loqui*, velikoga dobrotvora gluhoniemih. U kapelicah, u ladjah i u kubetu slike su na ljepu od Vilna († 1809), Doyen-a († 1806.), i dr. S ovom je crkvom povezana sgoda, koja je u povjesti imala težkih posljedica. Tu je mladi častnik, koji se već odlikovao bijaše kod obsiedanja Toulona, po zaključku konventa na 5. listopada 1795. slomio kraljeve pristaše, koji su ovdje imali 40.000 vojnika. Mladoga častnika pozdraviše burno u konventu kao spasitelja republike, ne sluteći, da će on za kratko vrieme svu vlast pribrati u svoje ruke kao car Napoleon!

24. Prosliedimo ovom ulicom do poznatoga nam trga kraljevskoga. Krenemo li uz palaču kraljevsku na sjever doći ćemo do malešna trga Pobjede, na kom je crkva naše mile Gospe od Pobjede, koju u Parizu poznaju više pod imenom Male Braće (des petits frères). A znade ovu crkvu ne samo Paris, nego sav katolički sviet. Znade ju ne radi vanjskoga joj oblika, jer je posve skromna i neznatna. A ni ponutrica ti ne pruža ništa osobita, do žrtvenika, posvećena Prečistomu Srcu Marijinu. Nebrojene svieće gore tuj; neprestance se izmjenjuje tuj niz duša, koje se sad u većem sad u manjem broju izmjenjuju, da iz dna ranjenoga, snuždenoga, ljubećega srca svoga progovaraju: „Presladko Srce Marijino, budi moje spasenje!“ Sielo je ovdje prabratovštine Prečistoga Srca Marijina za obraćenje grješnika. Župnik ove crkve Desgenettes zasnovao je tu misao 3. prosinca 1836., a nadbiskup de Quelen, muž apostolske revnosti, potvrdio pravila družtva već 10. prosinca. Na 11. prosinca držao je župnik prvu skupštinu. Odmah u početku Bog je tolikim obraćenji grješnika blagoslovio rad družtva, te ga je Grgur XVI. dne 24. travnja 1838. podigao na prabratovštinu s pravom, da si može svuda pridruživati bratovštine istoga imena i s istom svrhom, podielivši i njim jednaka prava i oproste. Danas imade prabratovština do 25.000 pridruženih si bratovština. Posebnu svrhu bratovštine spomenusmo: pobožnošću Srca Marijina izprositi od Boga, da se obrate grješnici. Ljetopisi prabratovštine poviedaju nam premnoge i ganutljive slučajeve takovih obraćenja. Ni najtvrdja, najokorjelija srca ne mogahu se mnogoputa opirati milosti, što je po Srcu Marijinu kapala na dušu njihovu. Članom prabratovštine postati ćeš, ako se ili kod same prabratovštine u Parisu ili kod druge takove, zakonito osnovane bratovštine upišeš kao član. Ne možeš upisati drugih bez njihova znanja ili proti njihovoj volji. Za upis ne plaćaš ništa. Kao član moliti ćeš svaki dan jedanput „Zdravo, Marijo“ za svrhe bratovštine. Pio IX. pozdravio je bratovštinu kao „nadahnuće s neba, kao djelo Božje, kao pomoć crkve“. Članovi dobivaju i glasovitu medaljicu po kojoj su se na čudesni način obratili mnogi grješnici i druga čudesa dogodila. Ponovno sam ja došao amo, a na 20. kolovoza na praznik sv. Bernarda, koji je toli ganutljivo govorio o prečistom srcu Marijinu, čitao sam na čudotvornom žrtveniku sv. misu, preporučujući ljubavi Prečistoga Srca Marijina sebe i sve sebi povjerene duše; da nam izpere rane duše, da ih zalije uljem svojega moćnoga zagovora, te izciele.

25. Na povratku k Seine-i naći ćemo na trgu Louvre crkvu St. Germain d' Auxerois, o kojoj kažu, da ju je sagradio Hilperich I. Na liepom su pročelju dva malešna tornja, a medju njimi na vršku čela stoji angjeo suda. Ponutrica je u novije doba obnovljena te imade liepih slika (Isus na Kalvariji, u maslinovom vrtu, nauča u hramu, na brdu, šalje Duha sv. i t. d.) Ukusno i bogato je urešena kapelica Bl. Dj. Marije u pokrajnjoj ladji. U prošlosti odigrao se ovdje mnogi krvavi, dà nečovječni prizor. U 14. vieku bijaše tu pozorište borbam cehova proti prepoštu crkve,

admiral Colliquy ovdje je u rame nastrieljen 20. kolovoza 1572, kada se je vraćao od kralja. Iz ove je crkve razjareni puk izvadio lješinu, objesio ju na stup svjetiljke, a njeki su srce izrezali i i proždrli Fiorentinca Concini-a markiza d' Ancre, koji je sa svojom ženom Leonorom Galigaj dulje vremena upravljao udesom Francezke za slabe Marije Medici i za tromoga mladoga kralja Ljudevita XIII. — Odavlje evo nas odmah na obali Louvre, kraj novoga mosta (Pont Neuf), koga češće spominju francezki pjesnici i pisci romana, jer je on stjecište cigana, čarobnika, lupeža svake ruke. Tu su prodavane pjesme rugalice i pogrdne; tu se dielili prevratni proglasi; tu se krio i mnogi i opasni lupež, medju kojimi i Cartouche, koga broje u najdrzovitije i lukave razbojnike Francezke. Na kraju mosta je spomenik Henrika IV., koji je puk Pariški izbavio od strašne smrti glada, razdieliv mu kruha i ostale hrane. I tako nas evo na otoku staroga grada, na koljevci Parisa. Počam od Merovinga do Franje I. stanovali su ovdje kraljevi Francezki, a kraljevski dvor bijaše im ondje gdje danas sudbena palača (palais de justice). Više put (1618. i 1716.) bijaše posve razoren, a komunardi zapališe i ovu palaču 1871. Počam od Ljudevita Svetoga viećao je ovdje sabor; za vrieme prevrata, pa i 1871. za vrieme komune bijaše sielo prevratnih vlada. Na boulevardu palače (boul. de palais) liepe rešetke diele malešno dvorište od ulice. Amo je slobodan ulaz, pa bismo iz toga dvorišta stepenicami došli u razne dvorane pa i u onu čudna imena: *des Pas-Perdus,* gdje se sastaju stranke sa svojimi odvjetnici. S lieve ruke pako u tom je dvorištu ulaz u drugo, kojim ćemo doći do dražestne gradjevine u gotičkom slogu: do svete kapelice (Saint Chapelle). Sagradio ju je do svoga dvora Ljudevit Sveti (1242.—1247.), da u nju smjesti dragocjene sv. moći, što ih je nabavio od Balduina II., naročito trnovu krunu i komad drveta križa. Za vrieme prevrata služila je kao arhiv, a Napoleon III. dade ju opet obnoviti. Godine 1871. spasena je kao čudom od vatre, jer su izgorile sgrade, što su tik do nje bile sa zapadne i južne strane. Dvie su kapelice: dolnja i gornja. Doljna imade pobočne ladje, koje se u naokolo pružaju. Odmah kod ulaza s lieve i desne strane u tornjićih dva su uzlaza, što vode u gornju kapelicu. Tu je dojam vanredan. Na vitkih, tankih pilovih diže se svod, pod kojim je malešni tek komad zida, a sve drugo sam je bojadisani prozor (15), gdje se divno prelievaju razne boje. Dodješ li amo u doba, kad sunčani traci na prozore padaju, ne možeš se od dragosti razstati s ovim mjestom. Sv. moći, koje su njekoć sami kraljevi iz kovčega uzimali, da ih narodu pokažu, nisu sada ovdje, nego u crkvi stolnoj. Danas se čita sv. misa jedanput samo u godini: kad se otvaraju sjednice suda.

Viestnik.

Naša domovina.

(Promjene u našoj nadbiskupiji). Veleč. O. fra. Grgo Odić premješten je iz Brežaka u Vijaku za kapelana i kateketu; a u Breške je odredjen veleč. O. fra. Dominik Batvić kao kapelan; veleč. O. fra. Rafo Barišić ide kao župnik u bos. Brod, a veleč. O. fra. Jakob Božić u samostan Toliški.

(Franjevačko sjemenište u Mostaru.) Početkom prošloga mjeseca blagoslovio je presv. gosp. biskup Buconjić franjevačko sjemenište za franjevce Hercegovske u Mostaru. Gradilo se ovo sjemenište uz velike žrtve veleč. otaca franjevaca, uz doprinos Njegovog Veličanstva, pripomoć zemaljske vlade i uz razne darove raznih pokrajina austrijskih. Dao Bog, te se u ovome sjemeništu uzgoje vrijedni sinovi sv. Otca Franje Asiškoga. Starješinstvu franjevačkom srdačno čestitamo na dogradnji preliepog i prostranog samostana.

(Preč. gosp. kanonik Košćak) vratio se, hvala Bogu, nakon polgodišnjeg mučnog putovanja po Moravskoj, Šlezkoj i Českoj opet zdrav i zadovoljan kući. Veliku, pače upravo junačku njegovu požrtvovnost, da nastojanjem svojim što više pripomogne, te se dogradi centralno sjemenište za crkvenu provinciju vrhbosansku, mi ni kadri nijesmo, da dovoljno uvažimo, kamo li naplatimo: neka mu ju naplati Gospodin Bog, najbolji svjedok svih patnja njegovih.

(Prinos za bogoslovno sjemenište). Opet preč. J. K. iz Praga od raznih dobročinitelja 1100 for.

(Presvietli gosp. Maurović). U nedjelju 28. oktobra bio je zaredjen u biskupa presv. gosp. Maurović. Redio je njegovu Presvietlost presvietli Nadbiskup Zagrebački uz pripomoć biskupa Banjalučkog i Križevačkog. Mi dobromu prijatelju svome iz srca čestitamo proseći iz neba blagoslov, te uzmogne što uspješnije upravljati biskupijom Senjskom, štono mu je povjerio sv. Otac papa ili bolje, gdje ga postavi Duh sveti, da radi na što veću slavu Božiju.

Francezka.

(Papa i Francezka.) Novine bijahu počele pisati, da će sv. Otac napustiti stanovište, koje bijaše francezkim katolikom preporučio da zauzmu prema republici. Na to da ga je sklonuo crkveni njeki dostojanstvenik, dokazav mu, kako je samo naravni izljev republikanske vladavine i onaj najnoviji zakon, koji nalaže nove, pa takove terete, te će oni pod njimi morati propasti. To da je u toliko osvjedočilo sv. Otca, te je natrag povukao apostolsko svoje pismo, koje bijaše već pripravio za četernaestu stogodišnjicu, što je kršćen Klodvig. Na ove viesti uzvraća „Oservatore romano," da je dovoljno upozoriti samo na znakove, po kojih se hoće zaključiti na ovaj preokret u politici sv. Otca. Jedan znak bio bi, što je sv. Otac povukao natrag apostolsko pismo — glede Klodvigova jubileja. Ali ta stogodišnjica pada tek u buduću godinu! Neka dakle pričekaju dotlje, pa onda zaključuju pre tomu, hoće li se sv. Otac oglasiti (što je vjerojatnije) ili neće. Prikazivati već sada kan da su se sbile stvari, dok ne ima ni povoda te se sbudu, to znači napustiti istinu, a da se ne spasi ni vjerojatnost. Povod tomu preokretu da je razgovor sv. Otca s njekim crkvenim dostojanstvenikom; ali što bi taj dostojanstvenik bio kazao, česa ne opetuju kraljevci u najrazličitijem obliku kroz godine, a česa ne bi na pamet znao ne samo papa, nego svaki, koga zanimaju viesti iz Francezke? Uviek je ista pomutnja pojmova, koja obliku vladavinskomu pripisuje ili smatra da je s njim uzko povezano, posebno njeko i prigodno držanje ljudi, koji u stalno doba upravljaju onom vladavinom. Ne opažaju li, kako je bez smisla, kad se predpostavlja, da se je papa tako lahkoumno odlučio, te katolikom priveže na dušu, neka prionu uz republiku, da bi mu se novim pričinio površni iztrošeni prigovor, što bi ga dostojanstvenik ponovio, pa da ga uzmogne odmah potaknuti na preokret. Stanovište, što ga je papa zauzeo prema francezkoj republici, nepromienjeno je ostalo i ostati će tako vjerojatno i u buduće, a to s dva razloga. Prvo zato, jer je prihvaćeno uz zrelo razmišljanje podpuno uvažujući tužbe, što će ih gdjeki podignuti. Drugi je razlog, jer ne ima drugoga puta, hoće li se biti pravedan i razborit. Republikanski vladavinski oblik nije u Francezkoj uveo sv. Otac, to je čvrsto zasadjena činjenica, koju ne mogaše prepriečiti stranka kraljevaca, a kako sama priznaje ne može ju prepriečiti ni danas. Pod takovim stanjem i usljed držanja, što ga zauzeše kraljevci trpila je crkva mnogo, jer ih je politički njihov barjak činio tako slabe, te nisu mogli prepriečiti ni jedan crkvi neprijazan zakon, a radikalcem i slobodnim zidarom bijaše dana izlika, da usredotoče svoje sile proti njim, a udarac se odrazivao i na vjeru. Zar je kraj takove štete mogla ostati hladna ljubav vrhovne glave katoličke crkve? Zar je mogao on zanemariti svoje pravo i svoju dužnost vrhovnoga zaštitnika vjerskih i družtvenih prilika jednoga naroda? Pa tako je papa izjavio, da je uputno, te se svi katolici i svi pravedni sjedine na ustanovnom tlu, da obrane ove probitke. Time rieč papina nije povriedila nipošto nutarnjih osjećaja kraljevaca, nego je samo od njih tražila, neka podlože ljudske stvari božanskim a prividnu korist stranke obćenitomu dobru Francezke. Da su svi poslušno radili prema ovoj rieči spasa, ne bi se to doživilo, što se je dogodilo kod zadnjih izbora; usljed podpune sloge svih pravednih, koji sačinjavaju većinu u Francezkoj, bilo bi se došlo do tako znamenite premoći u saboru, te bi se prepriečilo najnoviji zakon porezu na redove, a ostali bi se zakoni bili mogli s vremenom razborito i oprezno promieniti. Ali dostojanstvenik onaj, o kom kažu, da je s njekoliko rieči papu prosvietljio i obratio, naveo je i ovaj razlog: većina francezkih birača drži, da je nemoguće, te tko bude u isto doba katolik i republikanac, a republika da je Francezkoj samo silovito nametnuta. Tim bi bio dostojanstvenik svojoj domovini liepu uslugu učinio i dokazao, da ju slabo pozna. Republika da je Francezom i proti njihovoj volji navetnuta, kad većina birača kod političnih i upravnih izbora pripada republikancem! Po sudu puka da se ne može sjediniti republikanstvo i katoličtvo, a ipak treba samo razborito misliti, da se uvidi, te se to slagati može.

(Katolički pokret.) Udarci, što ih prima crkva danas od slobodnih zidara, koji su na čelu upravi, kan da će tu korist donieti, da razbudi katolički pokret. U novije doba imade više takovih pojava, a mi ćemo upozoriti na godišnju skupštinu „saveza katoličkih pravnika," što je držana polovicom augusta u Lyonu. Osim pitanja, što strogo spadaju na družtvo, o kojih se razpravljalo u pojedinih odsjecih, govorilo se i o zakonih, na koje danas pažnju svraća ciela Francezka: o zakonu glede uprave crkvenoga imetka od 27. ožujka 1893., te o zakonu glede poreza na redove, koji odredjuje, da sada na 16. oktobra uplate nečuvene svote. Učine li to redovi, mogu ostati u svojih samostanih, ali su izgubili počitanje i svoju slobodu; ne plate li, biti će dakako izagnani, ali onda će po svoj prilici biti prednja straža one vojske, koja će izvojštiti slobodu crkvi. Njeko vrieme držalo se, da će se redovi podložiti sili, kako im je svjetovao i advokat Louchet u svojem spisu. Nu sada dolaze viesti iz raznih biskupija, da samostani neće ništa platiti, a superior znamenite družbe Eudistâ suzbio je spomenuti spis Louchet-ov. Passivni ovaj odpor samostana dovesti će vladu u težak položaj, a biskupi i katolički državnici uvjereni su, da bi to moglo i srušiti vladu slobodnih zidara. I učenjaci na ovom sastanku u Lyonu bijahu istoga mnienja. Profesor na juridičnom fakultetu katoličkoga sveučilišta u Lyonu iztaknuo je, kako zakon slabo razlikuje priznane od nepriznanih družba, pa da je veća pogibelj, ako mu se redovi podvrgnu, nego ako mu se ponovno protive. Biskup Montopellierski

reče, da sv. Otac ostavlja podpunu slobodu u ovom pitanju biskupom i redovom, pa je i on uvjeren, da će prevladati struja, koja brani pasivni odpor. U tom slučaju dogoditi će se, da će mnogi muževi i ženske u borbi morati ostaviti svoja dobra, svoje samostane, svoje zavode. Ali će onda oni visoko dignuti barjak, na kom je napisana sloboda crkve. Mjesto da se boje i drhću, katolici će učiniti, da se njih drugi boje i pred njimi drhću! Protivnici, koji po svaki način hoće da razderu konkordat, moliti će katolike, neka ga pridrže, jer će osjećati, da katolici imadu uza se moć. Valja dakle da budu srčani, a da se ne plaše vjetra, što prolazi. Ta zar im je vjera manje čvrsta od kamenja njihovih katedrala? Ako se pako prepuste robstvu, onda će ono još više tištiti njihova ramena, propustiti će sgodu, da se nadju složni na sgodnom zemljištu. Drugi dan razpravljalo se o zakonu glede uprave crkvenom imovinom. I u tom pitanju složiše se pravnici, te preporučiše pasivni odpor. Ovi zaključci, reče kasnije nadbiskup Lionski, nisu prevratni, pače katolici ustaju da obrane sustav jer danas navaljuju na nj oni, koji za kratko vrieme imadu vlast, a diraju ju u temeljnih načelih. Katolici hoće, neka se poštuje sustav, nu da se poštuje cio i podpun. Pravnici se razišli ustrojiv prije središnji upravni odbor, komu je sielo na katoličkom sveučilištu u Lyonu, a zadaća mu je, da u težkih pravnih pitanjih daje upute i da zastupa.

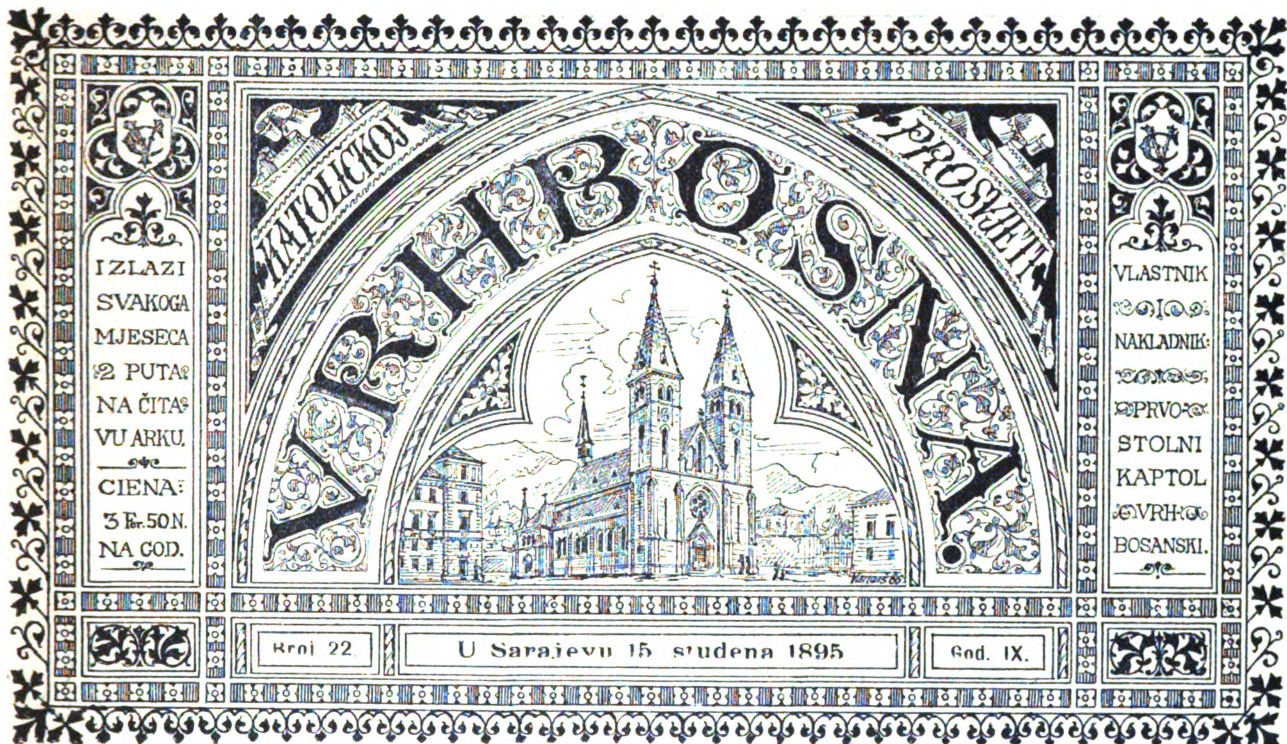
Prosvjeta.

— Tractatus I. *De Deo Uno* secundum *Naturam*. — II. *De Deo Trino* secundum *Personas*. Auctore Christiano Pesch S. I. Friburgi Brisgoviae 1895. Sumptibus Herder. — Bez sumnje idu ova dva traktata u najbolja i najtemeljitija bogoslovska djela novijeg doba. Tude se razpravljaju pitanja tolikom temeljitošću i jasnoćom, da se gledom na obseg (350 strana) više gotovo i ne da pomisliti. Iz svega se vidi, kako je veleučeni pisac i duboki filozof predmetu svome sasvim dorastao. U kratkom ali jezgrovitom slogu dobivamo podpunu sliku i pozitivnoga i spekulativnoga diela ovih traktata. Pred našim se očima otvara divan pogled u bogoslovsku literaturu starijeg, a još više novijeg doba. Za to je djelo vrijedno, da se toplo preporuči ne samo bogoslovcem nego i učiteljem bogoslovlja.

— *(Sveti sakramenti po nauku katoličke crkve)*. Izložio Dr. Ivan Bujanović, profesor dogmatike. I. Svezak. Sakramenti u opće, Krst, Potvrda, Euharistia. U Zagrebu. Knjižara dioničke tiskare. 1895. Ciena for. 2·65, uvezano u platno for. 2·85, s poštarinom 15 nč. više.

Ovaj je naslov liepoj knjizi, što je ovih dana izašla u Zagrebu i koju je napisao vrli i mnogo cijenjeni profesor dr. Bujanović. Crkvèni duh, u kojem obragjuje preznameniti predmet o sakramentima i takogjer glatki, lijepi jezik njegov, može se razabrati već iz uvoda, iz kojega eto smatramo da možemo kao najbolju preporuku knjige nekoliko redaka preštampati. „Ne možemo shvatiti,“ veli učeni pisac, „kako da naravski znakovi proizvode vrhunaravsku milost, jer izmegju naravskog uzroka i svrhunaravskog učina, neizmjerni je jaz, koji premostiti može samo čudo. Ali kad vjerujemo, da je Isus Krist pravi Bog, onda nema uzroka da dvojimo o tom makar i čudnom djelovanju naravskih znakova, koje je on naredio. . . . Da su sakramenti naregjeni za angjele, ne bi bio Bog naredio kao vidive znakove; ljudi pak, koji osim duše imaju tijelo, trebaju tjelesnih znakova, da im budu nosioci i posrednici nevidivih milosti. I naši društveni odnošaji obaziraju se i ravnaju po sastavljenoj našoj naravi. Ako nam nije smiješno udarcem ruke stvarati vitezove, zašto da nam bude smiješno, kad čujemo, da se u crkvi polijevanjem vodom preporagjaju kršćani? . . . . . Ali čovjek svemu prigovara. Da Bog nije naredio vidive znakove za unutrašnju milost, onda bi se ljudi izgovarali: nismo ništa vidjeli, kad ih je naredio, govore: mi je ne razumijemo! Ako je znak zgodan, onda kažu, da nije dosta duhovit; ako je duhovit, onda opet prigovaraju, da nije dosta zgodan. U ostalom ovdje se ne radi upravo o tom, da li su sakramenti dosta zgodni znakovi, da naznačuju i tvore duhovne milosti, nego se radi o gotovoj stvari, za koju nam svrhunaravska objava jamči, da je naime Bog, vrhovni gospodar naravskog i svrhunaravskog reda, odredio, da nam svoje milosti redovito dijeli po vidivim znakovima.“ Baš želimo, da bi ova knjiga došla u ruke svakoga svećenika, pa i u ruke naobraženijih laika. A vještomu profesoru, koji umije gjake svoje za bogoslovske nauke upravo zanijeti, na lijepoj ovoj knjizi iz srca čestitamo.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Zagorke.

Pred kipom Majke Božje Bistričke.

Davno sam žudio kipu se poklonit
Tvome, o Božija čudotvorna Mati;
Vjekove čašćena prijesto si našla,
Gdjeno Te najbolje spoznaju Hrvati:
Megju sirote ko posvud moć se Tvoja
Pregršću izljeva iz Božanskih ruku;
Mnogo si pomogla — pomažeš i sada
Nevolje snašati hrvatskomu puku.
Oh da bih mogao dostojno prikazat
Tvoje u krilo sve nevolje i jade
Tužnih Hrvata i moje što ih srce
U tome svijetu izjadati znade.
Kukavan vapaj kraj milijuna glasa
Digo bih k prestolju veličajne slave:
Pola svijeta pod Tvojim traži plaštem
Okrilje mira i zdravlja, sreće prave —
Što ću da zatražim, čudotvorna Majko,
Zaštite željan da k Tvomu panem krilu;
K Tebi ko dijete ruke pružam slabe,
Zaklinjem, molim ko majku svoju milu
Mnoge su preteške rane roda moga,
Što su ga pritisle crna kano mora;
Vjekove trpi ko pakla proklet kletvom —
Kada će, Majko, i njemu svanut zora.
Zavjeru dadoh pred više od tri ljeta,
Da ću ustrajati svetom na braniku:
Kristov naučati nauk sveg života,
Njemu i rodu na slavu i na diku.
Kada bih uzmogo, Majko, sve si sile
Vazda posvetiti vjerno geslu tome,
Tada bi spokojan duh mi počinuo
Mirno u bijednom domu hrvatskome;
Daruj mi, Bistrice, apoštolskog duha,
Svetom u zvanju i srce vatre svete:
Narodu svomu da pastir budem pravi,
S njime da sretan do vječne dogjem mete.

Ante Jagar.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

18. Vianney, ponizan i siromašan, bogat u nadnaravnih darovih.

1. Pogledajmo još ponajljepši ures njegove duše: poniznost, siromaštvo i trapnju njegovu. Cieli život Vianney-ev prepleten je ovimi krepostmi, te su kao crvena nit, koju ćeš opaziti pri svakom njegovom koraku. Tko nije poznavao našega župnika, mogao je pomisliti, da će za nj biti ako i ne zamka, a to ipak napast ono štovanje i ono počitanje, kojim ga je susretalo sve, i visoko i nizko, radi velikih čudesa, što se dogadjala na njem i oko njega. Ali je njega od toga čuvala vazdašnja njegova sabranost, budnost i sjedinjenje s Bogom, pa on ni pomislio nije na svoju osobu posred svih časti, kojim se ugnuti mogao nije. Poniznost njegova zavila ga oblakom, koji ga je štitio. On je duboko upoznao svoju ništetnost, pa svjestan si svoje čovječanske nevolje lahko je nadvladao sve preziranjem sama sebe. Posred svega uzvisivanja bijaše dakle siguran, a poniznost je njegova po tom još ljepše zasjala. Poniznost njegova bijaše duboka, prava, za nj radi njegovih tobož velikih grieha strašna, pa ga je stoga poticala, da je od srca poduzimao pokoru i poniživanja. Skrovitost i zaborav tražio je isto tako brižno i strastveno kako to vidimo kod drugih, gdje traže, da budu u milosti, da si steku ime, da se o njih u sav glas govori. Tražio je, da bude ponižen, a nikad, da se pokaže poniznim. Ni najvještije oko nije na njegovih potezih nikada opazilo ni zabune, ni zabrinutosti, ali isto tako ni nikakve samoćuti. To bo je sve ugodan ili neugodan izljev sebeljublja, a toga on nije više poznavao. Sebi je on posve obumro bio. Njega osobno nije dirala ni hvala ni kudnja; uvjek si je on ostao jednak. Jedni bi ga hvalili, drugi kudili, u isto vrieme. Na to bi on rekao, da mu ni prvi ništa ne daju, a drugi mu ništa ne uzimlju. Čovjek je onakav, kakav je pred okom Božjim, ni manje ni više.

2. Na razne stepene poniznosti Vianney se je popeo redom; došao bijaše do toga, te je sama sebe iskreno prezirao. Medju svimi djeli Božjimi nije vidio ništa jadnijega, nego li je njegova osoba. Za one, koji su s njim obćili, ne bijaše dakako vrlo ugodna ova priprostost i poniznost. To bijaše zapreka razgovoru s njim, jer si se vazda morao bojati, da ti ne izmakne rieč, kojom ćeš povriediti njegovu poniznost. Poniznost postade kod njega posebnim vrlo osjetljivim ćutilom; bijaše žila kucavica, koja je zadrhtala i kod najmanje sgode, te u koju ni najmanje nisi smio dirnuti, ako si hotio da imadeš mjesto u njegovoj ljubavi. Nije on dakako poznavao nikakve, ni najmanje nesklonosti bilo proti komu, ali smijemo tvrditi, da bi ga neprestano hvaljenje bilo moglo do toga dovesti. Na sebe je vjerno primjenjivao ovu rečenicu, koju je često ponavljao u svojih katekesah: „Govore o tebi zlo: onda govore istinu; klanjaju ti se: onda ti se rugaju. Tko je dakle više vriedan kod tebe? koji ti istinu kaže ili koji te vara? koji ozbiljno s tobom govori ili koji se s tobom šali?“ U tom pogledu imadjaše tako nježno čustvo, te ga možemo prispodobiti samo s čistoćom one djevičanske duše. I duša imade stidljivost kao i tielo, a tu kod našega župnika nije smio nitko povriediti, pa ni dirnuti. Najganutljivija mu ljepota bijaše baš njegova poniznost, te je slična bila onim nježnim bojam, koje pod utjecajem sunčanoga svjetla potamne i izgube krasotu. Ne možemo ni pomisliti dakle, koliko je patio, što su mu izkazivali razne počasti, kojim se često nije mogao ugnuti kao čovjek obćega štovanja. Mogoše ga povriediti do suza i najneznatnije na oko stvari, pa je trebalo i vremena i muke, da se na to priuči.

3. Besjede, kojimi ga je tko hvalio, bijahu za nj šibe. Kad mu je tko hotio kazati što ugodna, odgovorio bi na kratko i čedno, ali se pri tom lahko opaziti moglo po zabunjenom njegovom držanju i po šutnji, da je bolno dirnut. Češće, kad bi nedjeljom propovjednik rekao koju pohvalnu o njem, on bi odmah iz svetišta otišao, te se u sakristiju zatvorio. Nikad ne bi on počeo govoriti o sebi. Kad bi ga tko molio, da o čem odluči, odgovorio bi čedno, a tako kratko i lakonički, da je i onaj, koji bi pitao, samo nuždne besjede govorio. Naročito je u kratko odrezao, kad je vidio, da će se razviti govor o njegovoj osobi. Takovom bi sgodom nastojao u svaku ruku, da ubere za sebe prezir, a druge da uzvisi. Govoreći o svojoj osobi zvao bi se vazda jadnim, nevoljnim, kako bi udovoljio potrebi, da se ponizi i neznatnim prikaže. Govorio bi tako o siromašnoj duši, o jadnom tielu, o svojoj nevolji i biedi, o svojih jadnih griesih. O svojih pogreškah govorio bi vazda glasnō,

a kako je on držao, cieli njegov život ne bi bio dovoljan, da ih oplače. Proti samomu sebi ne bi van samo tužbe dizao. U poniznosti srca svoga često je lijao gorke suze radi svoga neznanja i svojih slaboća, pa si je te suze mogao samo tako otrti, da se je uz svu svoju nemoć pouzdano bacio u naručaj svoga Gospodina i Spasitelja. Tko ga je čuo, gdje o sebi govori, mislio bi, da je on u zlu osiedio, te da je on najveći i najjadniji grješnik.

4. A nije nikakvo čudo, da je o sebi ovako strogo sudio čovjek, koji je živio toli čisto i neporočno. Čim je koja duša savršenija, tim stoji bliže do Boga, a iz te blizine crpa najjasnije spoznanje u jednu ruku veličine i svetosti Božje, kaošto u drugu duboku nedostojnost čovjeka. Čim je srce čišće, tim laglje opaža i najmanju sjenu na sebi. Ovako se lahko tumači, da su baš najsvetiji i najpravedniji ljudi, kojih život sja u najljepšem svjetlu, bez povrjede istine o sebi mogli onako govoriti, kako to čitamo skoro kod svih svetaca. Ovakovi sudovi o sebi liepi su, vrlo liepi, ali samo onda, ako dolaze iz srca, koje istinu ljubi. Kušnja pako za to jest ta, ako u istinu rado slušaš, kada i drugi o tebi tako misle i govore. I baš to nalazimo kod našega župnika. Opazilo se, da je osobito volio one, koji su strogo o njem sudili, koji su ga prezirali, njegove osnove kudili, protivili mu se, te koji su s njim obćili hladno i uvrjedljivo. Ljubio ih je, kako svetci ljube križ. Svemu svietu iskreno je on priznao pravo, da ga prezire, pa ga je bolilo, što ga još više ne preziru. Posve je ozbiljno tražio od svojih vjerovjestnika, neka ga kore radi pogrešaka, pa se je često tužio radi toga, što tu dužnost tako malo vrše.

5. Kaošto svi svetci, tako je i Vianney bio osvjedočen, da je samozataja čovjeku neobhodno nuždna. Žrtvovati sama sebe značilo je i kod njega, kako i kod svetaca, ne sebe uništiti, nego upravo sebe oživiti. On se je uvjerio, da se tim samo odstranjuju zapreke spasa, a slome verige, što vežu dušu uz prolazne stvari, te joj slobodu samo prieče. Shvatio bijaše on rieč evangjelja: Tko svoju dušu čuva, gubi ju, a tko misli na to, da ju izgubi, taj ju sačuva. Bijaše se posve odrekao cieloga svieta, a što je još više i samoga sebe, da opet u Bogu nadje sve, pa i sebe. Tko je u smislu evangjelja siromašan, ima sviet u svojoj vlasti, jer zapovieda nad svimi stvarmi uprav za to, jer ih sve prezire. U stoljeću, koje toliko teži za užitkom župnik Ars-a bijaše shvatio, da sada stoji materija proti Bogu u neprijateljstvu više nego i kada, pa bi to i kazao tako bezuvjetno i odlučno, da se sgrozio, tko bi ga slušao. Od dana u dan nastojao je sve više, da se neovisnim učini od svega takova. Nije jeo, nije spavao, ništa nije tražio, ništa trebao. Mogao si ga držati više da je duh nego tjelesno biće. Bez dvojbe je Bog, da ga nagradi za ljubav k siromaštvu, dopustio, te je o milostinji živio cieli svoj život, izuzev djetinstvo u otčinskoj kući. Svuda se našlo osoba, koje bijahu sretne, te smiju štogod učiniti, da mu uzdrže život. Ognjište u njegovoj kući jedva je znalo, što je vatra. U župnom stanu bijaše uredjena samo njegova spavaonica. Pa i siromašno pokućtvo jedva bijaše njegovo, jer tek bi ga imao, pa bi već prodano bilo. Sobica mu ne bi mogla biti uredjena više na siromašnu, da je imao i zavjet siromaštva. Od dima i drevnosti pocrnjela sobica imala je dva prozora bez zastora. Po zidovih slike bez stakla, slike Spasitelja i premile nam Majke i drugih njemu omiljelih svetaca, pa biskupa diecesanskoga. Nasuprot vratima bijaše polica za knjige, a u suprotnom kutu ormar, gdje je čuvao medaljice i križeve. Usred sobe bijaše malešan stol od hrastovine. Čim si u tu sobu stupio već nisi bio gospodar svojih osjećaja. Mislio si, da si stupio u svetište, pa u istinu, bijaše to svetište poniznosti, pokore i svih evangjeoskih kreposti. Umu bijaše jasno svjetlo, srcu nauka, pa se može kazati, da je upravo ta soba i siromašan joj namještaj mogla obratiti grješnike.

6. Sv. evangjelje jedva govori ma o čem tako jasno, kako o potrebi trapnje; o nuždi, da mrtvimo svoja uda; da trapnju Isusa nosimo neprestano na našem tielu. Sviet neće da to razumije, ali time niti briše besjedu, niti stvar trapnje. U tom stoji sva zadaća kršćanina, pa je crkva Kristova u svako doba imala svetaca, koji su svietu na čudo tielo svoje posve skučili pod robstvo, da tako sve više i više oslobode dušu. Odatlje im ta korist, da su duboko prezirući gledali na svaku plašljivost i slaboću, gdje je valjalo na junačku vršiti zapovied božanske ljubavi. Na taj način tako se visoko uspeše u kreposti, te pred tim strepi velika većina ljudi. Ni naš župnik ne bi se bio ovako visoko uspeo, kako to vidjesmo, ne bi ni stoti dio svojih čudesnih djela učinio, kojim se sada kod njega diviti možemo, da nije živio u onolikoj trapnji. Trapnja i poniznost dva su temeljna stupa njegove svetosti i najjači pomoćni izvor njegova života. To je zakon milosti. Ona gradi

svoje gospodstvo vazda na ruševinah već razorene naravi, držeći dušu u jedinoj ljubavi najvećega dobra sjedinjenu s njim. Tko ljubi život sjetilâ, pa uz svašta prione, što je tjelesno oko njega, taj ne može naći Boga. Bog se tek onda posve svrati u dušu, da ju obogati najuzvišenijimi darovi svoje milosti, kad je ona sve dala i žrtvovala. Shvatio je to dobro naš župnik, pak je i u njem sve obumrlo bilo: srce, duh i sjetila. Ali o njegovoj se duši moglo kazati, da neograničeno zapovieda tielu. Tielo njemu nije bilo ništa, zvao ga je „jadnim truplom", pa je tako i postupao s njim kao sa truplom. Nije mu bilo drago, kad je tko pitao, kako mu je. U dolnjem dielu tiela imao je težke boli, ali on je hodao, kao da mu ništa nije. Tek slučajno se moglo kadkada zamjetiti, da trpi.

7. Čuli smo već, da mu je trapnja jur u mladosti bila draga. Poslie je u tom išao sve više napred, pa mu je to i ugodno, sladko bilo. Sve bi on izvodio doslovno, štogod bi čitao u životu svetaca, pa bilo ondje i slikovito rečeno. Duh pokore bijaše mu druga narav, pa ga je to učinilo živom žrtvom, te se je tim sretniji osjećao u svom sjedinjenju s Bogom, čim je više iznašao novih sredstva i puteva, da mu svoju ljubav pokaže novimi trapnjami. On si n. pr. bijaše odredio, da neće nikada cviet pomirisati, nikada piti kad bude jako žedan, nikada muhe ne otjerati, nikada se ne uklanjati neugodnu vonju, ne sgražati se ni pred čim, bilo ma što, nikada se ni na što tužiti, nikada sjesti i nikada se kod klečanja nasloniti. Bojao se je jako zime, ali nikada nije učinio ništa, da se od toga brani. I što se je više podavao trapnji vazda je mislio na nove. Pa i Bog se je poskrbio za to. Trpio je mnogo, u njem bijaše klica mnogim težkim bolestim, od česa bi se savijao, te bi na sućut ganulo svakoga, koji bi ga takovom prilikom gledao. Ali on bi i uz te boli najtočnije vršio svoje dnevne poslove, a u razgovoru bio veseo, ne pokazujući ničim, što trpi, dok ne bi iznemogao, te pao na stolac.

8. Noći njegove bijahu kratke; trajale bi samo tri do četiri sata, a onda bi sliedio dugi, mučni dan. A nitko ne zna, što se sgadjalo u njegovoj sobi ono kratko vrieme. Nitko ni ne pomisli na to, da se o tom osvjedoči. Toliko je samo stalno, te se razložito može tvrditi, da je Vianney posvetio noć Bogu svomu i tu našao opet jakost tiela i duše, kao što je dan posvećivao ljudem. U one časove bez dvojbe mu je božanski učitelj slašću svoje svete prisutnosti i neizrecivim blaženstvom svojih saobćivanja stostruko nadoknadio one radosti, kojih se je dragovoljno odrekao, pa mu je tu sigurno udielio blaženi mir svoga klanjanja dostojnoga srca, neka tu slobodno odpočine i oporavi se od patnja, koje mu je vazda nalagao.

9. Spomenusmo već, kako je malo spavao i koliko je noćju patio. Kad bi u odredjeno vrieme ustao, jedva je mogao stajati. Na putu u crkvu više je puta iznemogao i pao. Nu sve ovo nije ga priečilo u njegovu radu, a na koncu je ipak pobiedio. U tielu njegovu bijaše nješto neslomiva, pruživa, što se je dalo samo za čas previti, a da onda opet pokaže svoju prvašnju snagu. Kada je najslabiji bio, onda je baš najviše razvijao svu svoju životnu snagu. Talasajuće se množtvo, vrućina, neponjatno dugo vrieme, što je dan na dan sjedio u izpovjedaonici, to ne samo da mu nije uduzelo snagu, nego ju je, činilo se, još i obnovilo. Prema broju hodočastnika kao da se je podvostručio, pa se činilo, da onda može uzdržati, štogod hoće. Gdje je trebao pomoći tu se već pobrinula providnost, te prepriečila, da nije klonuo pod težinom posla.

10. Prvo već vrieme, što postade svećenik, živio je Vianney u velikoj trapnji. Već onda kan da se premalo brinuo za tielo, da živi, a premnogo, da umre. Kad bi u večer izjeo dva krumpira, rekao bi, da je prvi bio nuždan, a drugi za nasladu. Često bi pred spremljenim stolom sjedio zamišljen, kao zanesen, ne okusiv ništa. Ni starješine njegove, ni prijatelji ne mogahu ga sklonuti, da promieni ovakav život. Nije samo postio, nego se je i drugčije u svaku ruku trapio. U podrumu bi spavao na hrpi slame, a imadjaše razna orudja za trapnju: odielo od kostrieti, lančiće od mjedi, debelu uzicu sa mnogimi uzlovi i željeznu krugljicu. Nadjoše u skrovištu do pet željeznih bičeva, koji su bili poput srebra bieli, jer ih je mnogo rabio. Na njegovu odielu nalazilo se tragova krvi. Pod konac života tek nije se više tako oštro trapio, kad Gospodin šalje razne slaboće starosti, koje su baš za to, jer su od Boga, zaslužnije od onih, što si ih čovjek sam odabire.

11. Očit je znak kreposti, da ona ne zna što je samoljublje i samoobsjena. Naš župnik isto je tako dragovoljno primio trapnje, kada su iz vana došle, kaošto si ih je i sam nalagao. Svako poniženje, svaki priegor, svako hladno i uvrjedljivo susretanje trpio je on isto tako šuteć i neprispo-

dobivim mirom duševnim. Ovakove stvari nisu ništa remetile njegov mir i njegovu veselost. Bogu se je bio jednom posve predao, pa je uzčuvao vazda ponizno i blago srce. Vazda je on ostao uztrpljiv i odan bilo onda, kada su sumnjali o njegovom zvanju i životu, bilo onda, kada su mu svuda na put stajali, kako je to bilo osobito u početku njegova rada. Nikada ga ni najmanje zlovoljna vidio nisi, kada je tko uvriedio samo njegovu osobu. Kad bi mu tko učinio nepravo ili ga uvriedio, on bi se pokazao, kao da ništa ne opaža, ili je to izpričavao načinom, te bi rekao prije, da pretjerava. Ali je Gospodin to blagoslovio. Naravi bijaše žestoke, pa se je morao mnogo siliti, da ne plane i kod malenkosti. Koliko se je dakle morao siliti u onolikom radu, kraj onolike stiske, vreve, navale množtva! Neprestano je nastojao, da bude kao mrtav svojoj volji. Volja je jedino naša, umio bi kazati, te ju jedinu kao svoje vlastničtvo možemo ponuditi Gospodinu. Bogu je milije, kad se i jednom samo odrečemo svoje volje, nego kada trideset dana postimo. Kadgod napustimo svoju volju, a sliedimo volju drugoga, gdje to nije proti zapoviedi Božjoj, stečemo si zasluge tako velike, te to sam Bog znade. Za to i jest o tom toli živo nastojao.

12. Benedikt XIV. kaže, da ne ima dvojbe o tom, te Bog sa svojimi prijatelji obći prijateljski i da dokazi svoje blagohotnosti obsipava one, koji su opredieljeni za kakovo veličanstveno djelovanje u njegovoj crkvi. Duši, koja se je ovdje za ljubav svomu Spasitelju odrekla svih dobara, otvara i on ovdje već neizcrpivo bogatstvo neba. Našemu župniku dao je Gospodin takodjer vanrednih darova, naročito takovih, koji su mu vrlo pomagali kod upravljanja duša. Spomenusmo već, kako je on umio kao čitati u duši samoj. On je i u napried kazivao buduće stvari. Češće bi iz sredine silnoga množtva pozvao k sebi koju osobu, jer da imade s njom govoriti. I bile su to baš takove duše, koje je velika potreba dovela bila. Njekim bi on podrobno kazivao njihove obiteljske prilike, prem nikoga osobno poznavao nije. Osobam, koje bi došle k njemu, da ga svetuju glede svetoga zvanja, kazao bi, ili da u obće nikada neće stupiti u red, ili da će stupiti ne u onaj, u koji sada misle, nego kasnije u drugi. Često bi o svetom zvanju počeo govoriti s njekimi, koji na to ni mislili nisu, pa su u istinu do mala postali redovnici, i to strogi redovnici. Poglavar njeki vrlo je težko nosio križeve svoga zvanja, pa je našega župnika prosio, neka mu u Boga moli razsvietljenje, te uvidi, bi li službu napustio ili ne. Župnik mu obeća, da će ga se sjetiti kod sv. mise, a poslie mu kaza, da je volja Gospodinova, neka uztraje. Mnoge osobe, kad bi k njemu došle, srdačno bi pozdravio, imenom ih nazvao, prem ih prije nikada vidio nije. I o njihovom zanimanju, te o poslu, po kojem su u Ars došli razpreo bi razgovor i prije, nego li su oni bilo ma što spomenuli. Desilo se, te bi osobam, koje su boravile u Ars-u, natuknuo njeke dogodjaje, koji se u isto vrieme dogodiše u njihovoj obitelji kod kuće. Njeke bi i odmah kući poslao, jer da ih tamo silno trebaju, makar se one nisu domisliti mogle, što bi to bilo. Jednom, kad je Vianney pričešćao, dodje do njeke djevojke, kojoj šapnu: „Vi ste jutros jela“. „Jesam“, odvrati ona. „Udaljite se dakle“ reče joj i nastavi. Djevojka je sama to kazivala. Godine 1848. u njekih je slučajevih unapried kazao, da će biti krvi, ali je i to spomenuo pojedincem, da oni neće patiti ništa.

13. Vidjesmo, kako je imao od Boga dar suza. One su svjedok, da se u srcu krije veliko blago božanskih milosti i utjehâ. One su, kako kaže sv. Augustin, krv duše, koju je on ronio kao od naravi. Bijaše to kao niema molitva, tiha a puna ljubavi žrtva sama sebe, koja ga je sjedinjivala sa svimi mukami i zaslugami Krista i njegovih svetaca. Suzami ovimi izpirao je griehe onih, koji bi se bacili do njegovih nogu. Pri koncu njegova života mal da nisu vazda tekle. Ima činjenica, iz kojih smijemo zaključiti, da je imao objavâ i vidjenjâ od Boga. Dieleći milostinju, ustrajajući zaklade nije on radio po pukoj volji svojoj. Bijaše tu po sriedi jasno izražena volja Gospodinova. To je i župnik sam u njekih prigodah izjavio. Kazivao bi, kako mu se ukazivala sv. Filomena, te mu doniela milu viest, da su Gospodinu povoljna njegova djela spasavanja dušâ. Noćju bi kadkada čuo glasove, o kojih je bio osvjedočen, da su od Gospodina ili njegovih poslanika.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XI.

Stotina galija sakupilo se u zalievu Antemone, iztočno od otoka Cythere, gdje je tribun sproveo jedan dan pregledavajuć ladje. Tada zaplovi u Naxos, najveći cykladski otok, koj na polak izmedju Grčke i Azije strši iz mora kao velika klisurina. Odavlje imadjaše on u vlasti sve ladje, što prolaze i mogao je odmah progoniti gusare, pojavili se oni u egejskom ili sredozemnom moru.

Dok je flota u najboljem redu plovila prama gorovitoj obali otoka, pokaza se na sjeveru galija. Arij zaplovi prama njoj. Vozila je robu i dolazila ravno iz Byzanta. Njezin zapovjednik obaviesti Arija o svemu, što mu je bilo nuždno znati. Gusari bili iz dalnjih obala Euxina; pače i iz Tanaja, na ušću rieke, iz koje da je dolazila voda u močvaru Meotidu. Spremili se bijahu vrlo tajno. Tek kada su se pojavili u tracijskom zalievu i uništili tamo flotu, izdaše se. Odanle do izlaza Hellesponta pade im u ruke sve što je na moru plovilo. Njihova mornarica sastojala u svem iz šestdeset dobro oružanih i valjano opremljenih galija. Grk bijaše zapovjednik, a bijahu Grci i vodiči, koji su dobro poznavali sva istočna mora. Učiniše neizmjerni plien, tako da je strah zavladao ne samo morem, nego su i gradovi zatvarali svoja vrata te svake noći stavljali stražu na svoje zidine. Cieli je promet skoro posve prestao. — Gdje su sada bili gusari?

To je danas saznao Arij. — Pošto je neprijatelj navalio i oplienio Hefestiju na otoku Lemnosu, osvanu kod tesalskog otočja i izčeznu izmedju Eubeje i Hellade. Takav bijaše izvještaj.

Namamljeni vanrednim prizorom, da vide flotu od stotinu ladja, pohitiše stanovnici i dodjoše baš u horu, da budu svjedoci, kako je odjel, što stoji na čelu, krenuo na sjever, dočim ju ostale sliediše. I oni su čuli o gusarih, te se sada osokoliše, jer su znali iz izkustva, da će Rim kraju privesti ono, što je čvrstom rukom započeo, da su oporezovani kao uzdarje za svoje poreze primili pomoć i sigurnost.

Tribun bijaše više nego zadovoljan s kretanjem neprijatelja. Svojoj sreći bijaše dvostruko zahvalan; jer ne samo da je dobio brze i pouzdane viesti, nego je i neprijatelja namamio u vodu, gdje se činilo, da će sigurno propasti. Znao je štetu, što može učiniti jedna jedina galija na širokom moru, kakovo je sredozemno; znao je on takodjer, kako ju je težko naći i navaliti na nju, pa da bi baš ta okolnost povećala njegovu korist i slavu, kad bi mu se sreća nasmijala, te on jednim udarcem uništio cielu flotu gusara.

Čitatelj može vidjeti na zemljovidu Grčke i egejskog mora, da se otok Eubeja pruža klasičkoj obali nasuprot kao obranbeni zid protiv Azije i da se izmedju otoka i kopna proteže kanao, dug sto dvadeset milja, a tek jednu osminu milje širok. Zaljev na ulazu bijaše nekoč zauzela Xerxova flota, a sada bijahu tu smjeli gusari. Gradovi uz obalu bijahu bogati, pa je plien primamljivao. Uvaživ sve, Arij se napokon osvjedoči, da se gusari bave negdje izpod Thermopila. Upotrebiv zgodu odluči, da ih zatvori sa sjevera i juga. U tu svrhu nije smio ni časka gubiti. Zapovjedi dakle, neka se vesla bez prestanka, dok nešto pred noć ne opazi brieg Ohu, a kormilar rekao, da se vidi obala od Eubeje.

Na dani znak stadoše veslati. Arij razdieli galije u dva odjela, svaki sa petdeset ladja; jedan odvede u kanao a drugi posla na drugu stran otoka s mora. Ovi dielovi imali su sada dakako manje momčadi od gusara, ali su imali prednosti, koje su naknadjivale taj manjak, a medju kojima nije bila najmanja strog red. Uz to je računao oprezni tribun, ako bude jedan odjel svladan, da može drugi navaliti na neprijatelja i svladati ga.

Ben Hur je u to bio na svom mjestu uz veslo. Svakih šest sati izmieniše ga. Počinak u zaljevu Antemone bijaše ga ojačio, te mu ne bijaše težko veslati. Nadglednik nije se mogao potužiti.

U obće premalo se cieni onaj mir, što proiztiče iz svjestnosti i poznavanja nekog stalnog cilja i zadaće. Muka je, sliepo ploviti prema nepoznatomu kakovu mjestu ili cilju. Kod Ben Hura otupilo bijaše ovo čuvstvo makar i djelomice samo navikom; nu nikad ga ne ostavi svjestnost, kada bi sate i sate, često ciele dane i noći na moru plovio, da je prošao dalek put, a ne zna cilja, zašto vozi. Odkada je razgovarao sa tribunom oživljavala ga nova nada. Svaki šušanj na ladji pričinio mu se,

da mu naviešta promjenu u njegovu položaju; obuzelo ga neko čuvstvo izčekivanja, što si ni sam nije znao protumačiti; često osjeti, da je hotio, sliedeći njeki neslomivi zakon, da progovori nadgledniku, što bi ovomu svakako bilo nješto izvanredna.

Tečajem dugoga robovanja naučio je, da iz sunčanih trakova, što su riedki padali kroz otvor na pod ladje, označi njezin smjer. Ovo izkustvo dobro mu je došlo i kad su pošli od Cytere. Već je držao, da kreću prama židovskoj zemlji, pa ga zabolilo u srcu, kada na jednom opazi, da krenuše na sjever. Nije si to znao protumačiti; a kazao nije nitko ni njemu ni njegovim drugovom. Njegovo mjesto bilo uz veslo; bili oni sada uz obalu ili plovili morem — neumoljivo bijaše privezan uz klup. U tri godine, odkada bje osudjen, samo je jedanput stupio na palubu, kad ga k sebi pozvao tribun. Nije znao, da iza ove ladje, koju je pomagao dalje kretati, posve blizu ide ciela mornarica u najljepšem redu. Nije znao ni cilj putovanja.

Kad su zadnji sunčani traci pali u ladju, držala se ona još uviek sjevernoga pravca. Nastala noć. Ben Hur ne zamjeti nikakove promjene. Nu s palube širio se miris gorećega tamjana u sobicu.

„Tribun je kod žrtvenika,“ pomisli. „Valjda će skoro doći do bitke.“ — Postade oprezan. Bio je u više kreševa, a da nijednoga vidjeo nije. Sa svoga sjedala čuo je gdje borba nad njim i oko njega biesni tako, te je mogao po sluhu razabirati sav razvoj borbe. Tako isto upoznao je i pripravе, te je znao, da k tomu spadaju žrtve bogovom kako kod Grka tako i kod Rimljana. Običaji što su tu rabili, bili su slični onim na početku putovanja, pa kada bi ih zamjetio, bijaše mu to opomena. Bitka bijaše za njega i njegove drugove vanredno zanimiva ne radi pogibelji, u kojoj će se naći, nego su mogli očekivati za slučaj poraza, da će se promieniti njihov položaj, možda se dostati slobode.

U stalno vrieme zapališe svjetiljke i staviše ih uz stubište. Tribun dodje dole s palube. Na njegovu zapovjed obukoše mornari svoje ratno odielo. Donesoše u velikih zavojih sulice, koplja i strelice; pripraviše ulja, košare pune pamuka i drugih stvari, lahko upaljivih. Kada je napokon Ben Hur vidjeo, da se je tribun uspeo na svoj zaravanak, pa i on obukao ratno odielo i spremio kacigu i štit, nije više ni malo dvojio, čemu te priprave. A sad se pripravi na najveće poniženje, što je bilo skopčano s njegovim robovanjem.

Uz svako sjedalo bijaše željezni lanac s teškimi verigami. Hortator stupajući od broja do broja, poče na veslače stavljati okove. Morali su samo niemi slušati. U slučaju nesreće nisu se mogli spasiti. Svaki je ćutio to poniženje, a najviše Ben Hur. On bi rado tomu svakako izbjegao. — Po zveketu lanaca računao je, kako je daleko Hortator došao. Skoro će doći i na nj red, morda će tribun ipak kod njega učiniti iznimku?

Neka čitatelj slobodno ovu misao drži pokretom oholosti ili samoljubja, ipak je ona Ben Hura u ovaj čas zaokupila. — Nadao se je, da će kod njega iznimku učiniti; a svakako vidjeti će, što o njem tribun misli. Ako se je Rimljanin sada, gdje se sprema na borbu, sjetio nevoljnika, to bi bio dokaz, da mu je Arij sklon.

Ben Hur je čekao neuztrpljivo, dok na njega dodje red; to mu se vrieme činilo kao vječnost. Kadgod bi mahnuo veslom pogledao bi na tribuna. Taj bijaše se pružio na krevet, kada je svršio jednostavne svoje priprave. Broj 60 u sebi si je spočitavao, gorko se nasmijao i odlučio, da više gori pogledati neće.

Hortator se približavao. Zveket lanaca užasno se dojimao. — Eno ga kod broja 60. — Mirno kao u zdvojnosti prestade Ben Hur veslati i pruži mu nogu. — Tada se diže tribun i namignu. Silna bijaše promjena u čuvstvih mladića. Tribunovi pogledi svrate se od Hortatora na nj. Spusti veslo, ciela ladja učini mu se preobraženom. Nije čuo, što se govorilo; dosta, te je lanac ostao neupotrebljen na svom mjestu. Hortator podje na svoje mjesto k stolu na odjek. Veslaču nisu nikada tako ljubko zvonili udarci kladiva. Nagnuv se sprieda, odbije veslo od sebe s tolikom snagom, te se pod tom silom savilo, kan da će se slomiti. Hortator podje k tribunu i pokaže na broj 60.

„Kolika snaga!“

„I kolika odvažnost!“ odgovori tribun. „Bolji je bez veriga; ne meći mu ih nikada!“ Rekav to pruži se opet na svoj ležaj. Ladja se sat za satom pomicala dalje. Momčad, koja nije bila u službi, spavala je — Arij na svom krevetu, vojnici na podu. Jedan, dvaput već izmieniše Ben Hura, nu on nije mogao spavati. Tri godine noć — a napokon tračak svjetla! Kao kod brodoloma prevaljen — a napokon u luki! — U takovom času neda se spavati. — Već je vidio, da je iztrgnut iz svoje nevolje, da su oko njega majka i sestra, domovina i bogatstvo; nikada ne bijaše tako sretan ko danas. Mesala, Grato, Rim i sve uspomene, spojene s ovimi imeni,

činile mu se kao sretno pretrpljena bolest; kao otrovni dah zemlje, iz koje se izvio, te sada lebdi visoko i daleko u kraljestvu zviezda.

Asträu baš prikrila dublja tama, što se javlja prije sumraka, a sve bijaše u redu. Tada pohiti brzo jedan čovjek iz palube na zaravanak tribunov, te ga probudi. Arij se digne, pokrije se kacigom, uzme mač i štit i podje k stubam, što su vodile na palubu.

Paljetkovanje s mojega puta.

XII.

4.

26. Izadjemo li istim putem na ulicu, opaziti ćemo na sjevernoj obali otoka u povjesti francezkih užasa glasovitu sgradu: *conciergerie,* zatvor. Danas je ovdje iztražni zatvor, a njekoć bijaše zatvor parlamenta. A koliko je glava ovdje palo, koliko bratske krvi proliveno, kolika se surovost ovdje pokazala! Voltaire reče, da ima nješto tigarskoga u značaju Franceza. To se pokaza u više već sgoda. Kad je prodrla na javu mržnja puka proti vodji Orleanaca u borbi s Burgundi, Bernardu Armargnac-u, onda se ovdje baš nije znala da utiša. Ubiše ne samo njega, koji njekoć ni liesa Ljudevita Svetoga štedio nije, nego i sve njegove pristaše. Pa kako! Ubijali su kroz 30 sati, te ubili do 3500 osoba, medju njimi 5 biskupa, ne štedeći ni ženâ ni djece! Gdje ne bi mogli do njih, jer su se u kućah branili, zapalili bi kuće, neka živi izgore! S tornjeva bi ih bacali, a mrtva tjelesa ostavljali neukopana, neka budu hrana pticam, psom i vukovom! Slični prizori obnovili se 1792. za vrieme užasnoga rujanskoga pokolja, kad je ovdje puk poubijao 288 kraljevaca. Nesretna kraljica Marija Antoinetta ovdje je proboravila zadnje svoje dane prije smrti, te i spomenuti već list pisala sestri svoga pokojnoga muža, ne sluteći onda, da će i madame Elisabeth, kao i ona, do skora izgubiti glavu. Soba, u kojoj je ona boravila, bijaše po naredbi Ljudevita XVIII. pretvorena u kapelicu, ali je 1871. za vrieme komune izgorila. U ovo mjesto tolikih užasa može se unići samo dozvolom nadstojnika policije. Ljepše će misli i ugodnije osjećaje uzbuditi u srcu našem bolnica, najveća u Parisu sa 828 kreveta, što je iz nova sagradjena 1877., gdje je prije bila stara, još od Klodwiga II. (638.—656.) utemeljena. Na jednom dielu stare srušene bolnice danas je šetalište, koje uzvisuje ljepotu prvostolne crkve Naše mile Gospe, pred koju evo dodjosmo.

27. Raznovrstna nas čustva obuzimlju, kad se nadjemo pred ovom častnom, drevnom kućom Božjom, koja se kroz tolika stoljeća diže na mjestu, gdje je već u 4. vieku stajala crkva. Dirnete i pomisao, da joj je temeljni kamen položio papa Aleksandar III. (1163.); zanese te uspomena na patrijarhu jerusalemskoga, koji je ovdje propoviedao treću križarsku vojnu; potrese ti srcem, kad se sjetiš, da je 1793. skoro pala žrtvom ludila Chaumette-ova, koji predložio bijaše, da ju valja srušiti. A što ćemo tek kazati o dobi, kad ju je nerazum učinio hramom razuma! Evo, što učiniše po kazivanju jednoga od onih, koji su u prvom redu kod toga sudjelovali. U prvostolnoj crkvi podigoše hram, na prednjoj mu strani napisaše: „Filosofija." Ulaz mu uresiše poprsji filosofa, koji su „prosvjetljivanjem" svojim najviše doprinieli, da je prevrat buknuo. Hram bijaše na povišem brdu; u sredini pećina, na kojoj je buktila baklja „istine." Sve vlasti pohitiše u taj hram, samo vojske ne bijaše. Uz pratnju republikanske glasbe pjevaše slavospjeve, u kojih se pjevalo u čast „naravnim istinam," a ništa ne bijaše u njih „mistična ni umišljena." Dok je ova „veličanstvena" glasba udarala, eno dva reda u bielo obučenih i viencem od hrastova lišća ovjenčanih djevojaka, kako drže baklje u ruci, te silaze s brda, da na nj opet uzlaze. „Sloboda," koju predstavljaše liepa gospodja, izidje tada iz hrama filosofije, te sjede na stolac od zelenila, gdje će joj se pokloniti republikanci i republikašice, pjevajući joj u slavu slavospjev i pružajući prema njoj ruke. „Sloboda" ustade tada, da se vrati u hram, a stala bi samo, da prijaznim pogledom svrne na prijatelje svoje. Čim se je vratila zaori vesela pjesma, i svi bi se zaklinjali, da će joj vjerni ostati. Kakvo li je to bogoslužje bilo! A tek ono, što se poslie dogadjalo u Pariških crkvah, gdje su božice bile: žena knjigoveže Momoro, pjevačica Maillard, predstavljačica Candeile, koje su mal ne obožavali! Svetohranište rabili bi obično kao podnožje priestola tih božica. Poslužitelji kod obreda bijahu topčije s lulom u ustijuh! Tko je slušao onu zaglušnu viku hiljadâ, onaj zvuk trublja, gromorni glas orgulja, mislio bi, da je

prenešen u Traciju medju bahanantice. Što se je sgadjalo iza zastora, kojimi bi odielili zadnji dio ladja, gdje su smjestili stolove, kreate vinom i svakim jelom, o tom je red da šutimo, jer se i ove žalostne uspomene povjestne otegoše preko okvira ovoga paljetkovanja.

28. Na vrlo liepom glavnom pročelju zapeti ćeš okom o dva tornja, koja prema našemu ukusu kan da dovršena nisu, jer ne imaju krova poput naših. Ovakav je način gradnje po Francezkoj i Belgiji običan. Popneš li se gori (380 stepenica), viditi ćeš u tornju ogromno zvono „Bourdon“ 16.000 kg. težko, nešto manje od „carskoga“ zvona u Kölnu, a šestput veće od našega (2578 kg.) u Sarajevu, koje je nam sbog umiljata glasa toli milo i drago. S tornjeva je vrlo liep pogled na grad. Glavno pročelje je urešeno mnogimi liepimi kipovi; u drugom je boju krasna „galerija kraljeva.“ U crkvu vode troja ukusna vrata, a obično se u crkvu ulazi na sjeverna, koja se zovu vrata „bl. Djevice,“ te su u umjetničkom pogledu najljepša. Srednja se vrata zovu vrata „zadnjega suda“ a južna „sv. Ane.“ Crkva je zasnovana u obliku križa u romansko-gotičkom slogu. U 18. stoljeću u mnogom su ju prenačinili, ali je 1845. opet prema prvobitnoj zamisli izpravljena. Kad stupimo u ponutricu ostati ćemo ugodno dirnuti. Ne ima u njoj težkih romanskih stupova, nego pošto je u prelaznom slogu izvedena, stupovi su kratki, čvrsti s dugimi glavicami, koji smjelo drže svodovlje ladjâ. Usljed toga je pogled u pobočne ladje mnogo slobodniji. U gornjem je boju pobočne ladje triem, koji ide cielom crkvom, a samo presiečen popriečnom ladjom. Kad dodjemo u popriečnu ladju plivamo u moru trakova, što padaju kroz tri bojadisana prozora, što su na pročelju. Danas ne ima u nutra onoga sjaja, koji bijaše prije. Pokvario je mnogo Ljudevit XIV., koji je odstranio veliki žrtvenik i cieli namještaj u svetištu. Za prevrata je opet mnogo toga oteto, uništeno. Današnji je namještaj većinom nov. Krasna je propoviedaonica od drva, velike su orgulje. Iz 13. i 14. vieka je u svetištu krasna kiparska radnja Ivana Ravy-a, gdje nam je prikazan život Isusov. U crkvi ima više spomenika osobam, kojim je ugodna uspomena u potomstvu. Spominjem nadbiskupa Dionisija Affre-a (1840.—1848.), koji je smrtno ranjen na preprekah, gdje je hotio prepriečiti, neka ne teče više bratinska krv, preminuo kao mučenik svoga sv. zvanja, kako ga je i Pio IX. nazvao. I nadbiskup Sibour, i Darboy, koje spomenuh već (br. 12. i 14.) imadu ovdje nadgrobne spomenike. — Na južnoj strani crkve je sakristija u kojoj je riznica, vrlo bogata. Od predmeta iz drevnije dobe spominjem zlatan križ cara Emanuela Komnenusa iz 12. vieka. Ima mnogo dragocjena ruha, crkvenoga posudja, što pokloniše posljednji vladari. Kao častan spomen pokazuju ovdje haljine biskupâ mučenikâ: d' Affre-a i Darboy-a, u kojem su pali, vršeći svoju sv. službu. Najveća su dakako dragocjenost sv. moći: komad trnove krune Isusove, jedan čavao iz križa Isusova i komad samoga križa, što je amo prenesen iz sv. kapele. To i jest razlog, te amo dolazi, naročito velikoga tjedna mnogo pobožnih hodočastnika.

29. Paris je sielo biskupije, koja je na molbu Ljudevita XIII. 20. listopada 1622. proglašena nadbiskupijom sa suffragani-biskupi u Chartres-u, Orleans-u i Meaux-u, a od 1697. i u Blois-u, koji je kasnije stanovao u Versailles-u. Godine 1801. po konkordatu dobio je Paris ove suffraganate: Troyes, Amiens, Soissons, Arras, Cambrai, Versailles, Meaux i Orleans. Nu i ovo ne potraja dugo, ter od 1841. kada je Cambrai postao nadbiskupijom spadaju u ovu crkvenu pokrajinu samo Blois, Chartres, Meaux, Orleans i Versailles. Sadanji nadbiskup Richard u nizu biskupa je 129., a u nizu nadbiskupa 19. Medju ovimi imade muževa odličnih sa svoga znanja, nabožnoga života, revnosti. Za vrieme prevrata žalostnu je igru igrao nadbiskup Gobel, koji je kasnije i od kršćanstva odpao, ali svoju nevjeru platio glavom, koju mu odrubi isti onaj prevrat, komu za volju ne ostavi on samo svoj čin, nego i vjeru, što ju usisao bijaše majčinim mliekom. S nadbiskupi, koji su sjedili na nadbiskupskoj stolici u našem vieku, može se Paris ponositi u svakom pogledu. Područje nadbiskupije proteže se na Paris i na okolicu: 475·5 km. Na tom prostoru imade preko 3,000.000 katoličkih duša. Poslove u ogromnoj ovoj nadbiskupiji dieli si 7 generalnih vikara, od kojih 3 imenuje vlada, a 4 nadbiskup. Uz nadbiskupa je sekretarijat sa 4 tajnika, a k tomu imade nadbiskup i za svoju osobu posebnoga tajnika. Kaptola bijahu prije tri, od kojih su dokinuta dva: u St. Denisu i kod sv. Genoveve, a postoji uz prvostolnu crkvu. Ovaj samo ima 1 arhipresbitera, 3 arhidjakona i 16 kanonika. Župa imade 38, kapelanija 105; osim toga imade kod svake crkve 6—7 pomoćnika. Do 1880. godine bijaše namješteno po bolnicah 40, u kaznionah 15,

u drugih zavodih više od 10 svećenika. Spomenute godine posve je dokinuta vojnička duhovna pastva, a znatno je smanjen broj svećenika u kaznionah; svim je pako snižena plaća na trećinu (500 do 600 fran.). Podmladak svećenstva uzgaja se u dva dječačka sjemeništa (Notre-Dame-des Champs i St. Nicolas), kojimi upravljaju svjetovni svećenici; za tim u bogoslovnom sjemeništu, kojim upravljaju Sulpicijanci. Uz svjetovno svećenstvo (imade ga do 1200) rade i mnogi redovi, kojih u Parisu imade liep broj uz sav progon, kojim bijahu tu izvrgnuti. Od mužkih spominjemo Isusovce, koji imadu 4 zavoda, dominikance, kapucine, mariste i oratoriance. Od ženskih redova: augustinke, benediktinke, karmelićanke, dominikanke, milosrdne sestre, razne sestre naše mile Gospe i od svetih srdaca, sestre kršćanskih škola, malene sestre za siromake i dr. Sve se bave dvorbom bolestnika i školom. Na polju školstva katolička je crkva preliepe uspjehe pokazala. Samo osnovnih škola katoličkih imade u Parisu preko 200, koje ne primaju nikakve podpore od države, nego ih uzdržavaju milodari. U te škole dolazi do 80.000 djece, a troškovi za osnivanje i uzdržavanje njihovo iznosi godimice do 3 milijuna franaka. Na ovoliku požrtvovnost prisili katolike postupak vlade u posljednje doba, koji nitko tako jasno ocrtao nije, kako nadbiskup Guibert malo prije svoje smrti. Piše on u okružnici, kako su redovi raztjerani, a posjed im od 7 milijuna država silovito otela; dohodak biskupa smanjen, podpora sjemeništem uzkraćena, mnoga dušobrižnička mjesta dokinuta, a školam uzet svaki kršćanski značaj. Tako Gospodin svuda iz zla, koje pripušta radi naših grieha, izvodi dobro, samo ako mi umijemo razabirati svuda njegovu svemoguću ruku, koju nam pruža, da nas izvede iz gliba, kamo svojom krivnjom zapadosmo.

30. Tkogod može uhvatiti vremena, nastojati će, da se jedan dan izveze u Versailles, u tu priestolnicu Ljudevita XIV., u taj mukli svjedok sablazni, što se ovdje razvijahu od Ljudevita XV.; u bivši glavni stan njemačke vojske, kada je obsiedala Paris (1870.—1871.). Možeš amo doći tramwayem, što polazi svaki sat iz obale Louvre, a možeš i željeznicom i to hoćeš li lievom ili desnom obalom Seine. Hoćeš li prvom, poći ćeš na kolodvor Montparnasse; hoćeš li drugom, valja ti se potruditi do kolodvora sv. Lazara. Ovaj drugi put puno je zanimiviji od prvoga, pa sam ja odabrao krenuti ovuda. Novajlija u ovako velikom gradu, pa sam, treba da mnogo paziš, a često i pitaš dobre ljude, hoćeš li da ne zadješ, kamo ni slutio nisi. Već blagajnam ne znaš broja, pa čitaj pomnjivo ploče, koje će te poučiti, gdje valja kartu da kupiš, i to odmah za tamo i natrag. A onda za drugimi ljudmi nagni i ti. Nego sada tek pazi! Vlakovom opet ni broja. U koji ćeš unići? Po Francezkoj svuda treba sam da se za to brineš. I tu će ti pomoći tablice, a najviše — opet pitanje. Sretno se smjestih, te brzi voz poleti prorovom, da mi za čas dade sgode, neka se sjetim velikoga sv. Vinka, kad pobrzasmo uz postaju Clichy. Vlak juri uz velika sela: Asnières (12.000 stan.), Courbevoie (16.000 stan.), Puteaux (15.000 st.), Suresne (7.000 st.), a oko ti zapinje na krasnu okolicu, osobito s lieve ruke, gdje ti se otvara kod Puteaux-a pogled na Paris, na šumu Boulognesku, pa na Seinu, što se savija gradom poput slova *S*. S desne ti je ovdje odmah najjača tvrdja u utvrdah Pariških na brdu Valerien, odkle je general Trochu na 19. siečnja 1871. provalio sa 100.000 momaka, ne bi li u sdvojnoj borbi razbio obsadu njemačku, ali uzalud. Evo nas i u St. Cloudu, gdje je sv. Chlodoald dao sagraditi samostan, a gdje je Ljudevit XIV. zasnovao krasno šetalište. Dvorac, što bijaše ovdje sagradjen već u 16. vieku, danas je ruševina: uspomena na njemačko-franceski rat. Francezi krive Niemce, da su oni hotomice zapalili razkošno uredjeni ovaj dvor, dočim Niemci kažu, da su ga upalili Francezi pucajući iz tvrdje M. Valerien. Pogled ti zaokuplja ovdje stranom crkva u St. Cloudu, stranom ona u gradu, što mu leži nasuprot: Boulogne, koja je posvećena Našoj miloj Gospi, a kamo je u srednjem vieku dolazilo mnogo hodočastnika. Još malo i eto nas u *Versailles-u*.

31. Bijaše nedjelja, pa je mnogo Parislija izašlo, da ovdje provede dan Gospodnji. Podjem za množtvom, te pobrzam, da se popnem na kola, kamo nagrnuše mnogi, jer opazih na ploči, da će ova kola baš pred sam dvorac. Iznenaditi će te, kada opaziš široke, ali prazne ulice. Pošto si obiknuo već na silnu vrevu Parišku i na galamu, što sa svih strana ozvanja, pomisliti ćeš, da stanovnici izseliše. Pa ni ne ima danas nikakva života ovdje. Tek te poviest sjeća, kako je ovuda talasalo more ljudi, kada se ono na 4. svibnja 1789. sastali stališi u narodnu skupštinu, od koje su za stalno očekivali spas Francezke, jer se tu pojavio treći stališ! Nitko onda dakako ni slutio nije, što budućnost u sebi krije; nitko znao, kakovu li će

ulogu gdjeki od ondje prisutnih (Robespierre) kašnje zaigrati. Jadni treći stališ, koji se ovdje zakleo bijaše (20. lipnja), da se narodna skupština neće razići, dok ustav kraljestva ne bude dovršen i na čvrste podloge stavljen, zar je mogao i pomisliti na rieke krvi, bratske krvi, što će se proliti od dana, kada oni pogaziše ugled kralja! Ovdje počeše se odredbam kralja opirati, da ga na skoro povedu na stratište. I od to doba grad je sve više pust: svaki ga je vladar bježao. Oživio je njeko vrieme, kad ga zapremila bila njemačka vojska. Tu se sabraše vladari njemačkih državica, te na 18. siečnja 1871. proglasiše ujedinjeno njemačko carstvo. Liepe tada besjede reče prvi car njemački Wilhelm, da neće osvajanjem jačati carstvo, nego naobrazbom, slobodom, ćudorednošću. Liepe besjede, koje je kasnije „željezni“ kancelar protumačio žestokim, kobnim kulturnim bojem! I danas oživi grad tek onda, kada se sastanu senat i zastupnička kuća (l'assamblée nationale), da po novom ustavu biraju predsjednika republike.

32. Srce grada i sav mu život jest veličanstveni dvorac, koji te sjeća na najsjajnije doba vladanja Ljudevita XIV. Njemu se nije ljubilo boraviti u Parisu, posred velike halabuke, gdje bijahu i on i majka mu poniženi, nego je volio boraviti u Fontenaibleau-u, u St. Germain-u. Ali njegovoj ćudi, koja je težila, da sve u sebi usredotoči, nije ni to posve godilo. Ovi dvorovi bijahu djelo tudje, a on htjede sam da nješto stvori. I stvorio je iz šume i pustare djelo divno, ali djelo, s kojega se krvavo oznojio tužni njegov narod. Za Versailles potrošio je 116,798.229 livra (oko 220 milijuna franaka), koja svota u ono doba bijaše doista preogromna, a naročito, kad se znade, da Ljudevit XIV. nigdje štedio nije. Ta potrošio je za razne druge svoje gradje do 140 milijuna franaka! Razumjeti ćemo stoga Saint-Simona, kad nam piše razne dojmove prigodom njegove smrti: „Paris je odahnuo, težko podnoseći vlast, koja je sve tlačila, nadajući se slobodi i držeći, da će prestati sada upliv mnogih, koji su položaj svoj u zlo rabili. Odahnuše i pokrajine, sdvajajući nad svojom propasti, pa su uzdrhtale od radosti; sabori i cielo sudstvo, slomljeno usljed zapoviedî s dvora, laskaše si, da su oni prvi na slobodi. Puk, uništen, pognut od poreza, sdvojan, zahvaljivao je Bogu sablažnjivom revnošću, što je oslobodjen, o čem njegove vruće želje dvojile nisu“.

33. Danas ne služi dvorac svrsi, za koju ga podiže osnovatelj mu, ali služi onomu čuvstvu, što je duboko, možda i preduboko usadjeno u srce svakomu Francezu: čustvo narodnoga ponosa. Ljudevit Filip namieni ga uspomeni na slavna djela Franceza (à toutes les gloires de la France), te smjestio u nj, kao u povjestni musej, razna djela, što su već postojala, a mnoga je on dao načiniti. Napoleon III. nastavio je to djelo, pa kad zaredaš dvoranami, razabireš mal ne sav razvitak povjesti francezke, u koliko imade svjetlih strana u sebi. U prizemlju (14 dvorana) slike su iz bojeva 1796. do 1810., gdje je ocrtana veličina cara-vojnika. U srednjem dielu dvorca u 18 dvorana slike su francezkih admirala, i drugih raznih vojničkih dostojanstvenika, naročito proslavljenih vojskovodja i vladara francezkih sve do Napoleona III. (1873.). U sjevernom je krilu kapelica, u ponutrici vrlo liepo urešena krasnimi slikami na stropu od Coypela, pa nad oltarom od de la Fosse-a, nad prestoljem carskim od Jouvenet-a. Zanimive su ovdje krasne dvorane (5) križarskih vojna, gdje imade uz slike iz ovih vojna takodjer vriednih slika iz novijega doba. U južnom krilu prvoga boja zanimati će nas dvorana, što se stere diljem cieloga pročelja prema bašći, a u kojoj su nanizana poprsja 82 francezkih junaka, što padoše i ranâ dopadoše u raznih bitka: od Zülpicha do meksikanskih bojeva (1863.). U posebnoj dvorani naći ćemo slike iz dogodjajâ iz prevrata od 1830. U srednjem dielu ovoga boja odaje su kraljičine i kralja Ljudevita XIV., koje nam i danas dosta vjernu sliku daju iz onoga doba, kada je Ljudevit XIV. ovdje boravio. U spavaonici je i krevet, na kom je on izdahnuo, prizvav prije nasljednika priestola k sebi, komu reče: „Diete moje, skoro ćeš biti kralj velikoga kraljestva. Sjećaj se vazda svojih dužnosti prema Bogu, te ne zaboravi, da njemu imadeš sve zahvaliti! Nastoj o miru sa svojimi susjedi. Ja sam previše volio rat, ne nasljeduj me u tom, pa ni u velikih izdatcih, što sam ih ja činio. Slušaj u svih stvarih dobar savjet. Pomozi siromašnomu puku, čim uzmogneš, što na žalost ja više učiniti mogao nisam.“ Gle, kako osudi sama sebe ovdje najponosniji kralj! Pogled na vječnost slomi eto snagu onoga, koji je vazda htio da imade neograničenu vlast! — Pohitimo iz ovoga mjesta, koje bijaše njekoć i pozorište tolikim spletkam, da zavirimo u veliku galeriju (galerie des glaces), gdje imade slika, kojimi je Ljudevit XIV. kano izazivao proti sebi svu Evropu: gdje Francezka,

kao božica rata, baca striele na Spaniju, Njemačku, Holandiju. Kano da je providnost ovu narodnu oholiju htjela kazniti, ovdje je proglašeno njemačko carstvo, u dvorani, s koje je prekrasan pogled na bašću. U sjevernom krilu 1. boja u 10 dvoranah slike su bojeva iz 1797.—1835., pa u 7 dvoranah iz bojeva u Algiru. Na sjevernom kraju ovoga krila bijaše njekoć kazalište, od 1071.—1879. pako sielo narodne skupštine, a za tim senata. U 2. boju su mnoge slike znamenitih u poviesti muževa, raznih stališa i raznih narodnosti.

34. Izmoreni gledanjem, koje nam olahkoćuju napisi, što su na svakoj slici, poželit ćemo zaista, da što prije dodjemo u krasnu bašću, što se stere do dvora. Iz zaravanka pogledajmo na krasno pročelje dvora: 400 m. dugo sa 375 prozora. A tad svratimo pogled prema šetalištu, gdje ćemo opaziti množtvo liepih, ali vremenom iztrošenih kipova; krasne ribnjake; ponosite vodoskoke, koji ne rade svaki dan, nego kadkada samo; zelene pašnjake, bujne šumice, izpresiecane putevi. Još se tu kriju dva spomena na zablude bivših ovdje kraljevskih gospodara Ljudevita XIV. i XV. Prvi sagradi dvorac glasovitoj Maintenon, udovi pjesnika Scarrona, koja imadjaše sve do smrti kraljeve velik upliv i na vladanje. U njenih bi prostorijah držao najvažnija viećanja, a ni jedan ministar ne bi se usudio predložiti kralju ništa, o čem prije s njom govorio ne bi. Kad joj štogod po volji ne bi bilo udarila bi u plač, dok kralj popustio nije. U velikoj dvorani ovoga dvorca (grand trianon) držana je razprava proti marechalu Bazaine-u glede predaje Metza Niemcem 1870. Drugi kralj podigao je dvorac (petit trianon) grofici Dubarry, uz koji se stere dražestno šetalište, gdje je boravila i nesretna Marija Antoinetta. Kad promatraš sve ovo, pa si zamisliš čarobne svečanosti, što su ovdje priredjivali, bajne noći, što su ih tu uz preveliku razkoš provodili, onda ćeš lasnije razumjeti, kako je došlodo prevrata i do mnogih okrutnosti, kojimi obiluju zadnji desetci prošloga stoljeća. Silna razkoš bijaše dovela na rub propasti trgovinu, obrt, poljodjelstvo, dok su u silnih ratovih izginule ponajbolje sile naroda. U pokrajini zavladala sdvojnost. Obitelji, njekoć bogate, nisu imale sredstva, da djecu svoju što bolje uzgoje: sretne bijahu, kad su mogle glad utišati, živjeti. Nastade borba proti nevolji, za obstanak, a u toj borbi nestade narodnoga ponosa, svakoga plemenitijega smisla za slobodu. U srcih se rodi divlja mržnja na dosadanje prilike. Zamrziše na kralja, čije častohleplje svemu ovomu uzrok bijaše; na plemstvo, koje je, od kralja upropašćeno, izgubilo svoj obiteljski odnošaj prema seljaku. Žalibože što je mržnja protegla se i na crkvu, jer da omražena kralja brani, a propovieda, da ga valja slušati. Zamrziv na vjeru, počeše snivati o njekom evangjelju naravi; zamrziv na kralja uzeše se zanositi za republiku. I tako ponešeš iz Versailles-a utisak, da je tvorac mu cielim svojim djelovanjem prokrčio put svim užasom kasnijega prevrata. Istinom postade, što jednom reče glasoviti biskup Fenelon kralju: Kaošto vi tlačite svako pravo s gora prema doli, tako će jednom ustajati s dola prema gori!

Rajski vijenac.

Slavlje iza sudnjeg dana.

Na koncu života pravednikova našla se je duša njegova sama pred Isusom, i dok joj je blažena odsudna riječ iz sučevih usta otvorila divno nebo, i ona sretna unišla u slavu lijepoga raja: tijelo je bez duše ostalo na ovoj zemlji, i ljudsko je oko vidjelo na njem samo strahote smrti, i čovjek se je od groze potresao, kad pomislio na truhlost mu u grobu. — Na koncu vremenâ — na sudnji dan — bit će slavlje pravednikovo potpuno. Na očigled nepreglednih nizova svega čovječjega roda u dolini Josafatovoj primiti će duša njegova i proslavljeno tijelo njegovo svoju plaću. O kako se je sada sve promijenilo! Bijedni Lazare, koji si prezren i u mukama ležao pred vratima bogatunovim i gladan kupio mrvice, što su padale sa njegova punoga stola, ti sada živeš u sreći i izobilju svih najljepših i najčišćih slasti i radosti, koje ne prolaze, kao one muke zemaljske, već na sve sretne vijekove traju. I vi svi, koji vidite i na sebi možebit samim osjećate tolike nepravde u tome svijetu, koji gledate, gdje se toli krivo i nejednako razdjeljuju ova dobra zemaljska, te sa kraljem Davidom kličete: „Moje noge gotovo stale klecati, kad sam vidio mir, u kojem življeli grješnici,“[1]) i vi, braćo, uzdržite svoj sud o nedohitnoj providnosti Božjoj, uzdržite ga do dana

[1]) Ps. 72, 2.

otkrivenja, do dana svršetka, do sudnjega dana! „Ne sudite ništa prije vremena, dokle Gospodin ne dogje!"[1]) — Sada vi kao da gledate jedino onu tamnu, malenu točku na velikoj slici, divnoj slici providnosti Božje. Vi još ne razumijete nedohitnih putova njegova vodstva, dubokih tajna njegove providnosti; i križ, što ga on meće na svoju djecu i prijatelje svoje, čini vam se sada da je nesreća. O kako ćete vi posve drukčije misliti, kada dogje dan *onaj,* dan naplate! Hoćete li se onda tužiti na prijašnju svoju potištenost i siromaštvo, kad vas ruka Svevišnjega digne iz praha i s knezovima svojega puka posadi na prijestolje vječite svoje slave? Hoćete li žaliti, što ste ovdje podnosili boli i bolesti, kad vam za to sve na rijeke proteku najljepše slasti i radosti rajske? Hoćeš li, brate, za nesreću držati one bijede i nevolje, koje su te uvele u blaženstvo vjekovito, u slavu i radost lijepoga raja?

Kada se Isus, najviši sudac živih i mrtvih, pokaže na oblacima nebeskim sa silom velikom i slavom, o koli sretni, tisuću puta sretni bit ćete vi u taj zanosni i strahoviti trenutak, kad će zadrhtati i od straha protrnuti vaskoliki svijet! O koli sretni i blaženi bit ćete vi, koji ste pokorom i kušnjama svoga života očistili svoje srce od grijeha!

Dok djeca ovoga svijeta, svijesna si svojih teških grijeha i nepravda, no na žalost kasno i prekasno spoznanih, zdvojno i tužnim, očajnim vapajem budu vikala: „Oj vi, gore, de panite na nas, i vi, bregovi, de pokrijte nas:"[2]) vi ćete sretni i bez straha stajati pred kraljem svih kraljeva, vaše će lice milo kao sunce sjati, vaše će oko sijevati svakom milinom i potpunom radosti rajskom. Sjena križa, koja će grješnike na tle oboriti, vas će zaštititi; krv Janjeta, koja će nezahvalnike optužiti, vas će opravdati. Vi poznate srce suca svojega, vi znate za cijelo, da vas on ljubi. Za što da se dakle bojite? za što da dršćete? — Pogledajte na Presvetoga, koji na sudačkoj stolici sjedi. On će svoje oči rajskom nježnosti k vama okrenuti, on će svoje ruke rajskom milinom napram vama raskriliti, on će vas milo svojim ranjenim rukama primiti i slatke vam preslatke riječi Božanskom prijatnosti povikati: O dogjite, dogjite na moje srce! — O koli će slatko biti uhu i srcu mome, kad čujem na sudnji dan riječi iz usta Isusa moga: „Hodite, blagosloveni Oca mojega!

[1]) I. Cor, 4, 5. — [2]) Luc. 23, 30.

posjedujte kraljevstvo pripravljeno vam od postanka svijeta."[1]) — „Ugji u veselje gospodara svojega."[2]) Ja, bijedni stvor, prah i pepeo, sad sam u zajednici sa svecima. — Moji su grijesi dakle izbrisani, sve je oprošteno, sve je zaboravljeno. Ljubav Božja sad je moj lijepi dio za uvijek i navijek. O koliko, Bože moj, sada veselje! koli neiskaziva radost! Ja sam sretan i blažen, ja sam blagosloven od Oca, od Sina i od Duha svetoga. Sad je lijepi raj moja najljepša baština, moja draga domovina, moje divno kraljevstvo.

I gle! vječni veliki svećenik, Gospodin vojskâ, dignut će se sa prijestola pa me ovjenčati vijencem časti, okitit me zlatnim vijencem besmrtnosti i zaodjenut me u bijelu svitu vječite slave, a u ruke mi dati palmu pobjede i žezlo svojega kraljevstva. Moje ime bit će zapisano divno — sjajnim potezima na podnožju prijestola svevišnjega Boga; za me samoga prijesto će pripraviti, i blago i svojina i blaženstvo Božje bit će i moje blago i moja svojina i moje blaženstvo. Tada ću ja od zanosa kliknuti: Premnogo je, premnogo, o Bože moj! Sreća, radost, plaća je prevelika, o Isuse moj! „Ti si svoje prijatelje odviše proslavio."[3]) — A Isus će mi milo odvratiti: „Dogji, unigji u veselje gospodara svojega!"[4]) „Dobru si se borbu borio, vjeru si održao, trku si svršio, primi sada za to i vijenac pravde!"[5]) „Jer ogladnjeh, i dao si mi jesti; ožednjeh, i dao si mi piti; gost bijah, i primio si me, gol i odjenuo me, bolestan i pohodio me; u tamnici bijah i došao si k meni."[6]) „Ugji sada u veselje gospodara svojega!" „Ja ću sâm biti nada sve velika plaća tvoja."[7]) „Zaista vam kažem, kad učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste."[8]) — Dakle je bio Isus, tada ću ja pun zadivljenja uskliknuti, sakriven u onoj osobi siromaka, kojemu sam ja milosrgje iskazao? dakle je postao Isus dužnik meni i za najmanje djelo ljubavi, što sam ga učinio? dakle naplaćuje Isus i svaki napitak vode, što sam ga iz ljubavi k njemu pružio i svaki uzdisaj pokajanja, sažaljenja, ljubavi? toli Božanskom darežljivosti naplaćuje dakle Isus i najneznatniju zaslugu vjere moje, vjernosti moje? — O koli je beskrajna, nedohitna ljubav Boga mojega!

Na sudnji dan izmjerit će Gospodin na tezulji svetosti sva djela naša. Svaki čin kršćanske

[1]) Matth. 25, 34. — [2]) Matth. 25, 23. — [3]) Ps. 138, 17. — [4]) Matth. 25, 23. — [5]) II. Timoth. 4, 7. — [6]) Matth. 25, 40. — [7]) Gen. 15, 1. — [8]) Matth. 25, 41.

krjeposti sadržaje u sebi vijenac rajske slave. — No krjeposti na oko, koje su samo pred svijetom sjale, a nijesu izvirale iz čista srca, iz ljubavi napram Bogu, izaći će onda posve prazne; one već imadu svoju plaću. Isprazna čast pred ljudima bila je njihova isprazna plaća. Oni će biti nalik na neplodonosno stablo, što se prolistalo i rascvalo, ali plodom baš nikakovim ne ponijelo. Vidjet ćemo braće i prijateljâ, koji su pod istim krovom stanovali, koji su isti rad radili, koji su iste križeve nosili, i jedan će biti ovjenčan, a drugi prazan, bez ičesa izlazi. Jedan je za Boga radio i trpio, a drugi za čast i slavu ovoga svijeta. — Vidjet ćemo bogatašâ i siromakâ. Jedni dobivaju blago lijepoga raja, drugi izlaze praznih ruku. Bogatstvo i siromaštvo ocjenjuje Bog prema tome, kako smo darove njegove upotrebili. — Vidjet ćemo radnikâ i domaćinâ, koji se dan i noć mučili i sada na večer svoga života traže od Boga nadnice svoje. Jedni dobivaju lijepi raj, drugi izilaze prazni: svaki svoje dobiva prema mjeri svoje vjere, svojih nakana, svoje vjernosti.

Tako ćeš ti, o Bože, na sudnji dan očitovati svoju pravdu, opravdati svoju providnost, ispuniti svoja obećanja, razglasiti vjernost sluge svojega! I kad se sve svrši, i ja se opravdan nagjem pred sucem živih i mrtvih: onda ću veseo unići s tijelom i dušom u kraljevstvo nebesko, i spoznaja i posjedovanje i gledanje i blaženstvo Boga moga bit će moj vječni, najljepši dio, i nikad, nikada više onda umuknuti ne će pjesma moja radosnica: „Zavrijedilo je Janje, koje bi zaklano, da primi silu i Božanstvo i mudrost i jačinu, i čast i slavu i blagoslov; i svi stvorovi, koji su na zemlji i pod zemljom i u moru jednim će glasom povikati: Blagoslov i čast i slava i vlast Onome, koji sjedi na prijestolu, i Janjetu u vijeke vijekova.“[1])

[1]) Apoc. 5, 12. 13.

„Majci“.

Spjevao **Emanuele Giaracà.**

Oj majko moja, — ti snivaš, pet je ljeta,
U grobnom miru; — ja tek u dobu mladu
Nastupiv, kukam: — Al' ako se po jadu
Žiće nam mjeri, — tad mnogo prodjoh svieta.

Jadnice bolna! — Predvideć biede moje,
Što snaći će me, — kadikad ćeš mladjanom:
„Tko, sine mili, — ljubavlju, ruhom, hranom
Obskrbljivat će — života dane tvoje?“

I plakala si! — Ne pojmih rieči tvoje:
Neizkusno i bezbrižno bijah diete!
Sad tebe srce — razumi tekar moje.

Za jelo i pilo — bezbieda me susrete:
Al kako da se — ja nadat mogu više,
Iskrena ljubav — da mene majke niše!

preveo *Jadranski labud.*

Viestnik.

Naša domovina.

(Biskup senjsko-modruški.) Presv. gospodin dr. Antun Maurović stigao je u Senj 9. studenoga, te je 10. obavljena svečana instalacija. Toga dana je po cieloj biskupiji pjevana svečana misa sa molitvom za biskupa. Iza mise bijaše izloženo presveto otajstvo, te pred njim izpjevan „Tebe Boga hvalimo,“ a s pukom molilo se tri puta Otče naš i Zdravo Marijo te Slava Otcu za dugo i sretno te Bogu milo vladanje Njegove Presvietlosti. *Ad multos annos!*

(Biskup Tršćanski.) Davno se već pronosili glasovi, da presvietli gospodin biskup *Ivan Nep. Glavina* radi slaba zdravlja želi skinuti s ramenâ težko breme biskupovanja. Sada su ti glasovi sve izvjestniji, te će presvietli gospodin dozvolom sv. stolice u stanje mira. Njegova Presvietlost ostavlja liepe tragove svoga apostolskoga revnovanja.

(Duhovne vježbe.) Početkom ovoga mjeseca držane su duh. vježbe u sjemeništih: djakovačkom i zagrebačkom. Prve je držao *O. Ferdinand Brixi,* a druge *O. Josip Celinšćak:* obojica profesori u našem dječačkom sjemeništu u Travniku.

(Dom kaptola Vrhbosanskoga.) Zadnje radnje oko novoga stana za kanonike vrhbosanske i presv. gospodina nadbiskupa sad se svršavaju. Na blagdan sv. Andrije apostola blagosloviti će presvietli gospodin nadbiskup kuću, u kojoj će se tada stalno i

nastaniti. Dan je to za mladi kaptol vrlo znamenit, pa molimo svoje prijatelje, da nas se svih sjete u svojih molitvah: neka nam Gospodin i pod novim krovom blagoslovi rad, da uzmognemo udovoljivati svojim težkim obvezam.

(Darovi.) Za središnje bogoslovno sjemenište: Dobročinitelji iz Češke po g. Iv. K. 73 for.; dr. Dominik Premuš 10 for.; F. S. 10 for. Zahvaljujući toplo svim dobročiniteljem, preporučamo im i za buduće ovu našu veliku potrebu. — *Petrov novčić:* Iv. K. 2 fr. — *Za crkvu u Lepantu:* Foča 2 fr.

Ugarska.

(Crkvena politika.) Nakon opetovnih poraza izvojštila je ugarska vlada ipak konačnu pobjedu sa svojimi zakoni. Sada imade obveznu gradjansku ženidbu i gradjanske matice; dopušta prelaz s kršćanstva na nekršćanstvo, te trpi u svom krilu i bezvjerstvo. Glas sv. Otca; dokazivanje katoličkih biskupa; besjede odličnih katoličkih zastupnika; mnogobrojno posjećivani sastanci katoličkih muževa i puka ne mogoše katoličkoj istini pomoći do pobjede. A nije pomoglo ni to, što su i mnogi akatolici temelje družtvenoga poredka složno branili sa katolici. Borba bijaše žestoka, a nije jenjala ni sada, makar da je uzela drugi pravac. Zakoni su tu, pa u koliko ne sasižu u područje zakona Božjega, valja se na njih obazirati. Prema tomu i upućuju biskupi vjernike skupnim svojim pismom. Nu u narodu samom širi se pokret, koji ide za promjenom nepoćudnih zakona, a želi ju izvesti putem, što ga dozvoljavaju državni zakoni sami. Na čelu su pokretu biskupi sa svećenstvom uz najodličnije boljare ugarske. Rad im se zrcali u razvitku „pučke stranke," koja je baš u ove posljednje dane kod izbora občinskih i županijskih pokazala protivnikom ne samo da živi, nego da je uhvatila u narodu čvrst korjen, te da ide u susret liepoj budućnosti. Katolici svih zemalja prate taj napredak, te mu žele najpovoljniji uspjeh.

Rim.

(Katolički Rusini pred sv. Otcem.) Tri sto godina je sada, što su se Rusini vratili u krilo katoličke crkve. U nizu raznih svečanosti, kojimi se taj sretni dogodjaj slavi, jest i hodočašće k vrhovnoj glavi sv. crkve u vječni grad. Nadbiskup Lavova Sembratowicz priveo je do 130 što svećenika što svjetovnjaka, a uz nadbiskupa bijahu i dva biskupa: Premysla i Stanislava. Sv. Otac reče, da ga vrlo veseli, što baš ovim povodom vidi pred sobom odaslanike rusinskoga naroda. On je za Rusine i do sada činio sve, što je mogao: podigao red Basilijanaca, a u Rimu opet otvorio stari rusinski zavod. Kako je Klement VIII., tako želi i sv. Otac, da nadje sredstva, te privede opet k jedinstvu crkve nesjedinjene Rusine. A kolike će koristi crpiti odatlje, mogu razabrati iz besjedâ, kojimi njihova sjedinjena braća crtaju blagodati svoga sjedinjenja sa rusinskom stolicom: „Punim i skladnim nastojanjem sv. apostolske stolice i svietlih austrijskih monarha u korist naše crkve i naroda, mi Rusini zahvalni smo za sve naše dobro, blagodarni smo im, što smo očuvali svoju vjeru, svoj obred i svoju rusku crkvu, a pod njezinom zaštitom svoju historičnu predaju, svoju narodnost i svoj jezik, riečju sve glavne uslove, koji su svakomu narodu uvjet političkoga bića, pak ti uslovi i naš rusinski narod ne samo u životu održavaju te mu ne dadu poginuti, već ga bodre na sve življe, revnostnije i naprednije nastojanje o svom religiozno-moralnom, prosvjetnom i svakom dobru." Rusinski narod u Galiciji napreduje u prosvjeti i inače, da iz njegovih seoskih potleušica i tiesnih gradjanskih kuća izlazi sve brojnija rusinska inteligencija, koja živo učestvuje u nastojanju o sve većem procvatu narodne i rodoljubne rusinske književnosti, koju podupiru razna rusinska povjestna družtva. „Rusinski narod, skidajući sa sebe davne okove ravnodušnosti, lakomišljenosti i duhovne tmine, dolazi sve više do spoznanja svoje vriednosti i svojih prava, kojih proširenje i jamstvo na ustavnom osnovu kao „samostojni" narod sve većom sviešću stiče. Mi smjelo i javno priznajemo ovu neosporivu istinu, da bez katoličke vjere, bez vjerne odanosti rusinsko-katoličkoj crkvi i obredu, ne bi se moglo ni misliti o takovom razvitku našega naroda u religiozno-moralnom, duševnom i prosvjetnom pogledu, da su naš narod i naša crkva dva nerazdruživa saveznika, koji se medjusobno pomažu u svom procvatu i ojačanju, — da tako, kao što narodnu individualnost Poljaka čuva katolička crkva sa obredom latinskim, tako i rusinsku narodnu individualnost može očuvati crkva katolička na obredu istočnom." To dokazuje žalostna sudbina onih Rusina, gdje je uništenjem unije presahnulo blagotvorno vrelo upliva rusinsko-katoličke crkve na narodno-crkveni život, i gdje su poslie kratkoga gospodovanja istočnoga pravoslavja, u onoj slavnoj crkvenoj provinciji, koja je još u XVIII. stoljeću imala 9 velikih nadbiskupija i biskupija, pod koje je podpadalo više od 13 milijuna vjernika, a gdje je danas pusto igralište sekte štundista i drugih vjerskih praznovjernih sekta, bez blagodati one vjere, što zadovoljuje srce i dušu, bez oziva materinjega jezika u crkvi i školi, bez nade na procvat svoje maloruske narodne literature.

Prosvjeta.

— *Pisma mladeži srednjih škola* ili kako ćeš s uspjehom napredovati u naucima. — Kateheta na gimnaziji u Zagrebu dr. Rudolfo Vimer napisao je ova liepa i vrlo poučna pisma, koja neka naša mladež s ljubavlju prihvati, kako su s ljubavlju napisana. Ciena je 1 kruna.

Poziv na predplatu.

Sve prijatelje svoje pouzdano pozivamo, da obnove predplatu i na X. godinu **Vrhbosne,** u koju ona novom godinom stupa.

Nije naša, da o njenoj prošlosti izričemo sud. Znamo, da nije baš svagdje pogodila u onu žicu, koju se ovdje ili ondje htjelo čuti. Stvar je naravna, da bi ju ovaj ili onaj prijatelj želio vidjeti sad ovakovu, sad onakovu, kako mu govori plemenito srce. Jedni nam poručuju, neka se obuče u nješto znanstvenije odielo. Drugi bi rado, da zadje u kreševo dnevnih domaćih zadjevica.

Svako ovo mnienje visoko cienimo, ali mu se sve o sve prikloniti ne možemo. Volimo i znanstvena pitanja lagljim načinom razpravljati; volimo se na dnevna pitanja načelnim promatranjem osvrnuti. Ono prvo nalazi štilaca u širokih, raznih slojevih; ovo drugo laglje istini srce otvori i pomnjivije ju u njem pohrani.

Poći će dakle **Vrhbosna** istim pravcem i novom godinom. Nastaviti će, što uz najbolju volju ove godine dovršiti mogla nije *Rajski vijenac* odkrivati će nam nove godine svu krasotu i sve miline nebeske nam domovine. *Ben Hur* cielim će nam tečajem pokazivati prve zrake radjajućega se sunca kršćanskoga; uzbudjivati će nas, da tražimo izgubljenu majku i sestru, dok nas ne dovede do vratâ prvih kršćanskih katakomba u Rimu. Paljetkujući po Francezkoj zadržati ćemo se u *Lourdesu,* cielomu svietu omiljelom prošteništu.

A hoćemo li štiocem bud što nova poskititi? Biti će uz pomoć Božju i toga! Pitanje o nastavi ženâ i u nas je živo. Da li je krenulo zdravim pravcem? Hoće li donieti željena ploda? Kako bi to valjalo udesiti prema vječnim načelom kršćanske vjere? O tom će nas poučiti niz novih članaka.

Na mladjih sviet ostaje — stara je istina. A ti stupovi budućnosti treba da su zdravi i jaki; treba da ih čuvamo naročito od crva, što ih posve raztočiti može, o kojem sv. Pavao reče: neka se ni ne spominje medju kršćani. I o tom će donieti **Vrhbosna** niz članaka, uzetih iz srca i iz pera angjeoskoga učitelja.

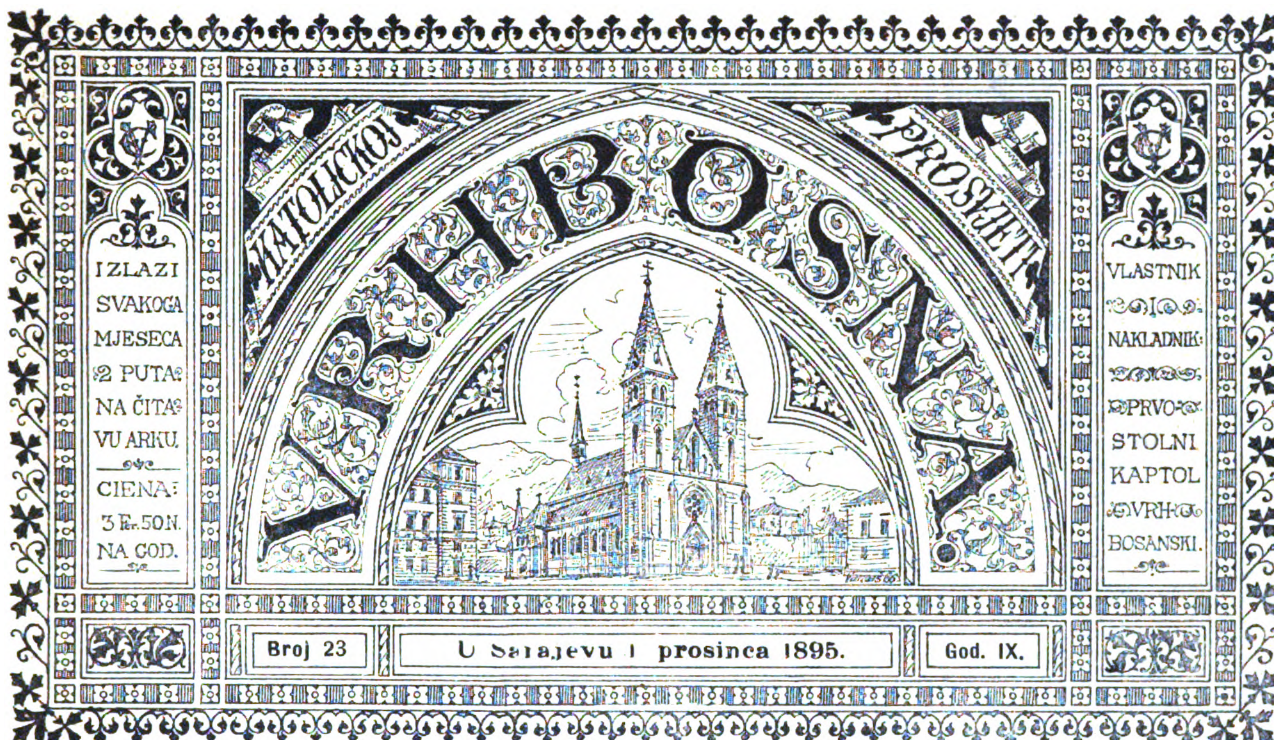
Računamo stoga pouzdano na podporu svih dosadanjih, a očekujemo i novih predplatnika. Naši uvjeti predplate doista su vrlo čedni: Za **Vrhbosnu 3 for. 50 nč.** (za bogoslove **2 for.**); za **Sv. Pismo 1 for. na cielu godinu.** Molimo prijatelje, **da nam ovu svotu pošalju u gotovu,** a mi ćemo svakomu, tko nam se javi, tečajem godine poslati misnih namjena sa stipendijem, čime će njim i bolje posluženo biti. Molimo ih to, jer je želja sv. stolice, da se dosadanji način svuda počme dokidati.

Prionimo dakle uz rad, svaki u svom krugu, i u svom pravcu: jedni pišimo, drugi dosadanje predplatnike na okupu držimo, treći pribirajmo i novih. A sve neka je na slavu Onoga, koji je do sada ovo stabalce okriljem svojim štitio, blagoslovom zalievao!

Sarajevo, na Martinje 1895.

Dr. Andrija Jagatić,
kanonik Vrhbosanski i urednik „Vrhbosne".

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Zagorke.

Majki Božjoj Bistričkoj.

(Pjesma za hodočastnike.)

Zdravo o Bistrice,
Nebeska kraljice;
Ti Božanska Mati —
Tebi svi Hrvati
Srce dižu svoje
I pjesmice poje:
Marijo Bistrice,
Nebeska kraljice.

Zdravo o Bistrice,
Premila majčice;
Brani djecu svoju —
Ti si nam u boju
Sva na zemlji nada
Vjekove i sada:
Marijo Bistrice,
Premila majčice.

Zdravo o Bistrice,
Prečista Djevice;
Ti obrano jaka —
Brani siromaka;
Pomozi nam svima
Tužnim Hrvatima:
Marijo Bistrice,
Prečista Djevice.

Zdravo, o Bistrice,
Mirisna ljubice;
Moli svoga Sina —
Naša domovina
Kano nekoč davno
Da procvjeta slavna:
Marijo Bistrice,
Mirisna ljubice.

Zdravo, o Bistrice,
Nebeska ružice;
Ti si rajska vrata —
Utjeho Hrvata,
Na nebeskih dvori
Vrata nam otvori:
Marijo Bistrice,
Nebeska ružice.

Ante Jagar.

Ivan Marija Vianney, župnik Ars-a.

19. Vianney-eva smrt i pokop.

1. Dulje već vremena život našega župnika bijaše kao dah. Glas mu tako slab, ter si ga s mukom tek mogao razumiti. Sva snaga njegovoga života i mišljenja pokazivala mu se samo u očijuh, koje su u svojih šupljinah sjale kao dvie zviezde. Oči te bijahu što snaga u slabosti, što život u smrti. Godine 1859. zapekla bijaše mjeseca srpnja silna žega. To je na starca tako djelovalo, da se je češće onesviestio. Kada si stupio u dubkom punu crkvu, bilo danju ili noćju, mislio si, da se moraš ugušiti. Dugo nije mogao nitko ostati u toj razgrijanoj peći. Svaki bi morao od časa do časa, da izadje na svježi zrak. Nu Vianney nije nikada ostavio svoga častnoga, ali mučnoga mjesta. Pače ni pomislio nije, da bilo ma koliko skrati svoj boravak u izpovjednici, gdje je bio u jutro od 1—11 sati, a poslie podne od 1—8. Ali zrak, što ga je tako neprestance morao udisati, bijaše pokvaren, vruć, zadušljiv, pa nije bilo moguće, da u njem ostane zdrav. Umro je usljed prenapetosti; podlegao je svomu dugomu mučeničtvu, koje bijaše puno bolovâ.

2. Medjutim se nitko za nj pravo bojao nije. Ljudi bijahu odviše obikli na to, te su vjerovali, da će im ga čudo uzdržati. Uz to je i on sve do zadnjih časova svoga života prikrivao, da mu je klonula snaga. Znalo se je samo to, da bi noćju, vraćajući se k svojim milim pokornikom, višeputa od slabljine pao u sobi i na stepenicah. Dvadeset i pet godina mučio ga kašalj. Sad je bio sve žešći. Kad bi ga tko na to upozorio, odgovorio bi, da su mu razgovori o tom dosadni, te mu samo uzimlju vremena. Što je snage još imao, to je posve izgubio u junačkoj ovoj borbi zadnjih dana svoga života proti žestokoj vrućini i slabljini staračkoj. Stajao je sada na vratih, za kojimi je toliko čeznuo. Njegova velika gorljivost za duše nije više mogla otimati smrti vlastitu mu dušu. Uda mu bijahu slomljena od rada, od trapnjâ, od bdijenjâ, a usljed neprestana i stroga mrtvenja cielo mu tielo postade mal da ne ono, što si stari mogahu misliti, kad govorahu o „sjeni“ svojih mrtvih.

3. Konac mu bijaše isto tako miran, čedan, običan kao i život. Mnogi su mislili, da na zadnjem njegovom času mora biti raznih, vanrednih pojava od njega i na njem. Ali je on umro onako, kako bi si sam bio odredio, da je Bog to propustio njemu. Ni na samrti nije nikako izišao iz skrovnosti, koju je toliko tražio u životu. U petak 29. jula 1859. obavio je još sve svoje poslove. Držao je katekesu, sjedio šestnaest do sedamnaest sati u izpovjedaonici, te je i taj težki dan svršio večernjom molitvom. Kada je kući došao bijaše tako slab i satrven, da je pao na stolac uzdahnuv: „Ne mogu više!“ Višeput bi opetovao: „Ah, grješnici će napokon ubiti grješnika.“ Pomoćnici njegovi ostave ga u sobi, iz koje više izišao nije. Nitko dakako ne zna, što se je sgadjalo ove prve noći, a zadnje prije smrtne borbe od četiri dana. Nitko se ni usudio nije da iztražuje tajnu njegovih noći bez sna, gdje se uz bolestnički njegov krevet sastade i nebo i pakao, da ga izmjenice tješe i muče. Znade se samo to, da se je u jedan sat kao obično hotio ustati, da ide u crkvu. Nu slabost bijaše veća od čvrste volje. Zovnu u pomoć; reče, da je konac došao, nu ne htjede, da ljude uznemiruju radi toga.

4. Iz mnogih činjenica možemo sigurno zaključivati, da je unapried znao, da će umrieti. Kad mu pokloniše vrlo liepu crvenu vrpcu, da može laglje nositi u obhodu pokaznicu, reče, da će ju samo jedanput rabiti. Kad mu dadoše da podpiše punomoć za svoga zastupnika, reče, da je to za njegov pogreb. U svibnju 1859. pozva napose svoje župljane u crkvu, gdje im dozva u pamet, kako su Bogu dužni veliku zahvalnost, što im je dao redovnike, koji im mladež uzgajaju; vjerovjestnike, koji ih vode putem u nebo. Poticao ih je, neka budu uztrajni; zahvalio im je, što su obilato doprinieli za gradnju crkve u čast sv. Filomene preporučio im je svoga namjestnika kao sebe. Svatko je držao, da je to oprostno slovo, pa se i dojmilo silno. Župljani se razidjoše žalostni, ali je iz te žalosti ipak klijala nada. Bijaše to u istinu zadnji javni uzklik njegove pastirske duše.

5. U subotu 30. srpnja nije više o tom govorio, da želi sv. misu čitati. Svaku pomoć, koju je do sada uztrajno odbijao, sada je prihvaćao. Samo nije dopustio, da hladilom muhe tjeraju. Odan posve u volju Božju, rekao je, da mu ovaj put ne može pomoći sv. Filomena, kako je to bilo prije osamnaest godina. Lasno si možemo pomi-

šliti, kako su svi satvreni bili, kad u jutro nisu vidjeli župnika, da ide iz izpovjedaonice. Tek sada osjetiše, da ga ne ima. Jedni bijahu više žalostni, drugi manje. Osobito su slomljeni bili oni, koji mu bijahu bliži. Malo je ljudi, koji bi si mogli steći tako veliku i toplu sućut, tako čistu, iskrenu, neprekinutu sklonost, kako je to župnik Ars-a. Nisu mu bili skloni samo vjerovjestnici i braća sv. Obitelji, koji bijahu došli u Ars, da mu olahkote breme. S vremenom nastaniše se ovdje mnogi stranci, koji htjedoše da pod sjenom njegove svetosti odpočinu te udišu zrak, pun vjere, molitava i blagoslova. S ovoga mjesta duboke duševne radosti ne mogahu otići, pa su nastojali što posredno što neposredno, da mu život olahkote i ugodnim učine. Za vrieme težke bolesti njeki su od ovih dan i noć polievali vodom krov i zidine, samo da bolestniku bilo ma koliko dodje svježa zraka.

6. Kroz tri dana upotrebilo je štovanje sva sredstva, ne bi li sklonulo nebo, da ozdravi. Molili su svim svetim, prosilo se sve moguće redove i družbe svuda, neka za nj mole, hodočastili su blizu i daleko. Nu sve više i više javljala se providnost Božja, da hoće okruniti svoga slugu. Utorak na večer molio je, da mu podiele sv. sakramente. Providnost Božja privela je za taj ganutljivi prizor svećenike iz najdaljih biskupija. K tomu bijaše na okupu ciela župa. Osoba, koja je blizu njega stajala, prosila ga, neka moli Spasitelja, da mu udieli zdravlje. On ju pogleda, te dade znak glavom, da neće. Kad je začuo zvono, koje je kucnulo u znak, da mu posljednjiput ide u posjete Gospodin, kojemu se je on toli često i dugo klanjao, oči mu se zalile tihimi suzami. Njekoliko sati za tim tekle su nove; bijahu zadnje, suze-radostnice. Pale su na križ biskupa njegova. Čim je Msgr. Langalerie dočuo, da je mili mu župnik u pogibelji. pohiti odmah do njega. Jedva dišući i glasno moleći prošao je kroz množtvo, koje je klečalo, te mu put zakrčilo. Bijaše skranje vrieme. Iste noći 4. kolovoza 1859., u jutro u dva sata u 74. godini dobe svoje usnu bez ikakve smrtne borbe u Gospodinu mirno i blaženo *Ivan Krstitelj Marija Vianney, župnik Ars-a,* baš kada je svećenik, koji je i izcrpljeni ovaj životopis napisao,*) ove rieči molio: ***Došli mu u susret sveti angjeli Božji i priveli ga u nebeski grad Jerusalem.*** Bijahu dva sata iza ponoći, vrieme slavoslovlja, a u svih samostanih, gdje je noćna služba, pjevalo se u taj čas na čast sv. Dominiku: „Dan zasja svjetlom, kada je ovaj svetac iz tiela odputovao medju zviezde“.

7. Jedva je župnik Ars-a predao dušu u naručaju njekolikih vjerovjestnika i drugih odličnika, kad nagrnuše u kuću iz crkve, gdje su još uviek molili, i iz kuća, kamo je glas o tom dopro. Nadali su se čudu, kako se je dogodilo u sličnoj sgodi prije osamnaest godina. Izvanredni njegov život, govorahu, opravdava i izvanredne nade. Ta naš župnik živio je 30—40 godina o tom, o čem drugi umiru! Pa kako nuždan bijaše on ljudem! Nepregledna ona povorka hodočastnika, koja je došla sa svih strana svieta, nebrojeni bolestnici na duši i na tielu, sirote grješnici, te oni što za utjehom težiše! Nikada s njimi na kraj, nikad mu usta ne rekoše zadnju rieč utjehe, nikad mu se ruka ne utrudi, kad se dizala, da dade odriešenje! Zar morade Bog pozvati svoga slugu prije nego li odahnu svi, što su trpili, nego li budu utješeni svi, što plaču; prije nego li dovršena budu sva djela, što ih je baštinio od sv. Franje Regisa, od sv. Vinka Pavlova, od blaženoga Labre-a? U te i slične nade zaljuljaše se ljudi. Nadali se, da će još dugo medju njimi boraviti. Ars se ni pomisliti mogao nije bez svoga župnika, bez svoje dan i noć pune crkve, bez svoga Angjeoskoga Pozdrava u večer, bez one vazda obsiedane izpovjedaonice, bez ovoga dobroga svetca, koji bijaše sunce ovoga skromnoga mjesta na zemlji, što je u životu davalo svjetlo i toplinu krjeposti. A sada ga evo ipak nema! Zadnjiput ih je blagoslovio, zadnjiput pozdravio! Lanac onaj medju Bogom i njihovimi dušami, zlatni onaj lanac, koji ih je toli uzko vezao sa cielim blagom neba, sa svimi svetimi blaženoga dvora, taj se lanac prekinuo! A oni ostadoše, stajahu kao biedne sirote gledajući gori, poput apostolâ, kad je Gospodin od njih uzašao na nebo, kad ga sjajan oblak uze iz očiju njihovih; poput učenikâ proroka na Jordanu, kad im se je gospodar i meštar dielio od njih na vatrenih kolih.

8. Mrtav bijaše on, župnik Ars-a. Svršio je dakle ovaj život priegora i molitve, ljubavi i uztrpljivosti, poniznosti i žrtve. Dobar je boj bio, trku svršio, te krunu dobio, kako je svatko bio uvjeren. Počivao je sada, bio je sada, kako bi češće kazizao, „glavničar“, dočim je do sada bio neumorni sluga Isusa Krista. Oh! kako se je uzgibao sav nebeski dvor, kad se oglasiše besjede: „Podji dušo kršćanska“, da liepoj ovoj duši pohiti u susret, te

*) *Alfred Monin,* vjerovjestnik u Ars-u.

ju veselo uvede u nebo. Dok su vani ovako i slično mislili, svećenici su u sobi tielo odievali u vrlo skromnu košuljicu, u kojoj je svaki dan bio, a bez nje nikad ga vidio nisi. Već prije su ga oprali s velikim počitanjem, kao svete ostanke. Svuda se opažali slavni tragovi stroge trapnje i mrtvenja. Sretni bijahu, što su mogli jednom još poljubiti ona uda, koja su kroz toliko godina vazda bila posvećena službi Božjoj; nevine one ruke, koje su se samo dizale da blagoslivlju; one noge, koje nisu poznavale drugih puteva, van puteve pravednosti i koje se nikada kretale nisu, a da ih ne nose i ne vode veledušne i požrtvovne misli; ona prsa, u kojih je kucalo toli prostrano, plemenito, čisto, nježno srce; oči one, o kojih si morao držati, da su gledale Boga i svetce, te koje su se otvarale svakoj nesreći i nesgodi.

9. U brzu ruku prevukoše u prizemlju jednu prostoriju bielim platnom, smjestiše u nj mnogo vienaca i cvieća, pa je amo kroz dva dana i dvie noći bez prestanka dolazilo sve veće množtvo sa svih strana Francezke, da još jednom posjete drage mrtve ostanke. Sve stvari, što ih je sluga Božji imao, pomnjivo zatvoriše, a ta pomnja bijaše i odviše nuždna. Tko bi bio udovoljiti hotio svakoj želji onih, što su oko župnoga stana vrvili, pa im dao uspomenu na pokojnika, ne bi bio ostao ni kamen na kamenu. Pa i uz svu opreznost bijaše više slučajeva kradje, koje možemo protumačiti štovanjem prema pokojniku, ako ih i ne možemo odobriti. U ostalom bijaše uzoran red u onom nepreglednom množtvu; ako ih i jest uzbudjivala velika sućut, držalo ih je ipak u granicah još veće počitanje. Ganutljivih prizora bijaše u ta dva dana. Bol i zahvalnost prepletoše se u srcu svakoga, koji je ovdje posjetio mrtve ostanke, ali se to na razne načine izrazivalo. Svi bijahu kao jedan u počitanju, u molitvi i u suzah. U ovoj smrti bijaše zaista nješto, što je činilo, te je radost plakala, a tuga se smijala. Bijaše uz odar bolestnikâ, koje je izcielio, siromakâ, koje je podupirao, nevoljnikâ, koje je utješio, spasenih mladića; bijaše ih vrlo mnogo, kojim je savjest uredio, o njihovu zvanju odlučio, duše im na pravi put doveo.

10. Svaka dva sata umiešala se žalobna zvonjava u uzdahe, plač i molitve, pa kao da je množtvo iz sna prenuto poče opet naricati. Zvonovom Ars-a oglasiše se zvona iz susjedstva. Uredilo se sgodno, da ljudi nisu mogli preblizu do tiela, niti ga nepotrebno ticati. Dva su brata iz družbe Sv. Obitelji počastnu stražu stražili, te su predmete. što bi im vjernici pružali, prinosili k onim rukam, koje su do sada samo blagoslov poznavale. Ljudi su pružali križeve, krunice, slike, knjige i dragocjenosti. Tko je mislio, da ne ima za to shodna predmeta, kupio bi si ga, pa su do malo trgovci nabožnih predmeta svoju zalihu izpraznili. Prem je bila vanredno velika vrućina, mogoše tielo ostaviti nepokriveno do u noć prije pokopa, jer do tada ne bijaše traga razpadanju. Sluga Božji kao da je spavao. Potezi u licu kazivali su kao vazda njegovu blagost, mir i dobrotu. Da, od dana u dan kao da su mrtvi ostanci ljepši bili.

11. Subotu u jutro došao je biskup. U opredieljeno vrieme poreda se sprovod. Nebrojeno množtvo puka bijaše se pribralo; moglo je biti do šest hiljada stranaca. Prem bijaše subota, došlo je tri stotine svećenika iz biskupijâ Belley, Lyon, Grenoble, St. Claude i Autun. Zastupnike poslaše mal ne svi samostani iz okolice. Najodličniji svjetovnjaci držali su okrajke mrtvačkoga plašta. Za njimi bijahu odmah njegovi u duhovnoj pastvi pomoćnici i rodbina. Red bijaše uzoran, dok lies nije iznešen bio iz župnoga stana. Ali kad je množtvo lies opazilo, prodje njim kao neodoljiva munjevna iskra, kako se je to opažalo, dok je još živio. Na red se sada nije moglo ni misliti. Dragocjene ostanke nosili su ulicami sela ne kao u sprovodu, nego kao u slavlju. Kad dodjoše do crkve, stade nepregledna povorka. Tu prosbori biskup Belleyski Langalerie ganutljivo slovo velikomu pokojniku u slavu. Nježne, srdačne rieči silno se dojmiše ne samo onih, koji su ih slušali, nego i ciele Francezke, koja ih je kasnije čitala. Poslie svečanih zadušnica govorio je generalni vikar Belleyski, Guillemin, prijatelj pokojnikov još u ono doba, kada je bio tajnik biskupa Devie-a. Crkva bi ovom sgodom premalena bila, da je dvadesetputa veća, pa je ogromna većina ostala pred vrati. Cieli odjel oružnika morao je čuvati mjesto, odredjeno za svećenstvo, za odličnike i za obitelj. Tečajem ciele svečanosti opazilo se ipak, da se je množtvo nadvladalo, da se sabralo i duboko se zamislilo. Oni što bijahu vani pod cielom su misom klečali.

12. Poslie odriešenja, koje je obavio biskup, ponesoše mrtve ostanke u kapelu sv. Ivana Krstitelja, gdje je završio svoje mučeničtvo, pokraj one izpovjednice, gdje je tolikim dušam povratio bio mir. Velike li nauke, koju vjernik i nevjernik

crpiti može iz ove počasti, što se izkazivala siromašnomu svećeniku, koji je sama sebe držao nevriednim, biednim, neznalicom! Svi slojevi družtva zastupani su kod njegova liesa. Svi su jedno u osjećajih najdubljega počitanja, ljubavi i pouzdanja. Vidilo se tu zastupnikâ plemstva, častnikâ, činovnikâ i visokih dostojanstvenika. Medju učestnici bijaše i učenjakâ, koji su bili vrlo dirnuti, A kako da si to protumačimo? Posve jednostavno. Čovjek ovaj ne bi bio toliko ovladao srce, ne bi on bio mogao i poslie smrti u tolikoj mjeri ljudî potresti i k sebi ih pritegnuti, da nije bio svećenik. Ne bi on bio tako poznat, tako obljubljen, tako poštivan, da nije svoje dužnosti svećeničke tako podpuno shvatio i tako junački vršio. Što li je, Bože, svećenik, te što li o njem misli sviet, ovaj sviet, što ga ipak toli pokvarenim držimo! Oh, ta srca u dubini svojoj nisu možda baš tako opaka, kako se misli! Ono što je u istinu dobro, u istinu liepo ipak ih zanosi, ako im se pokaže u podpunoj svojoj ljepoti, oblakom nezastrto. Govorilo se i mislilo što mu drago, svetost, naročito svetost svećenika, jest moć, dà najveća moć na svietu. Da se ta moć osjeti, potrebno je samo, da Bog uzbudi i jednoga svetca, te ga smrću k sebi prizovne.

13. Apostolat svetaca nije završen njihovom smrću. I njihove sv. moći imadu poslanstvo. Taj zadatak svoj vrši i župnik Ars-a iz svoga groba. Čudesa se množe danomice. Grob Vianney-ev središte je pokreta, koji je sve to veći. U biskupiji je stalan odbor, koji sabire podatke, da se pokrene postupak, te se ova krasna duša proglasi blaženim. Hodočašća pako u Ars traju i danas, a pisac ovih redaka u *Vrhbosni* osvjedočio se o tom, putujući prošle godine onimi krajevi. Ne ima danas dakako mnogo toga, što se vidjalo za života župnikova, ali u hodočastnicih današnjih opažaš mir i sabranost. Štovanje i pouzdanje u župnika Ars-a živi još uvjek tiho na njegovu grobu. Tu je vazda više vjerovjestnika, da naviještaju rieč Božju, izpoviedaju, te udovoljavaju duševnim potrebam župe i stranaca. Dvaput svakoga mjeseca drže se tamo duhovne vježbe.

14. Na 14. septembra, na praznik Uzvišenja sv. Križa obavljen je u crkvi Ars-a obred četerdesetoga dana, kad je svetosti ovoga svećenika dužnu počast izkazao nadbiskup Aix-a. Kad se radi o životu drage osobe, pazi se na sve okolnosti, bile one na oko samo prividne i slučajne. Pokopan je na praznik Preobraženja Gospodinova, a četerdeseti dan' pade na praznik Uzvišenja sv. Križa. Bog je tako udesio, da kreposti i zasluge njegovoga sluge budu uzvišene i proslavljene u dan Uzvišenja onoga križa, po dnu kojega učio bijaše, da samo onaj može sretan biti, koji je naučio, te svoje patnje u njegovoj sjeni shvati kao milost, pa da samo onaj može imati život, koj je prije umro smrću Spasitelja; onoga križa, o kom je on kazao: „da iz njega rosi balsam a odiše sladkost, pa smo tim veći dielnici te pomasti, čim ju više stisnutom rukom na srce svoje pritišćemo, da je to najmudrija medju svimi knjigami; pa da moramo neznalicom smatrati onoga, koji sve knjige poznaje, a ovu ne poznaje; samo oni da su u istinu mudri, koji su ju ljubili, savjet ju pitali i u nju se udubli. Makar da je gorko, ne možeš nikada biti zadovoljniji, nego kada si uronio u njegove gorkosti. Čim više ideš k njemu u školu, tim više ćeš mu biti odan. U njem prolazi vrieme bez dosade; u njem sve uvidjaš, što je nuždno da znadeš, pa nitko neće vidjeti pravi mir duše, tko križ osjetio nije“. *A. J.*

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XII.

Na ladji se svi prenuše. Častnici podjoše na svoja mjesta, vojnici se latiše oružja i povedoše ih na palubu, kamo donesoše čitave svežnje strelica i puna naručja sulica. Posude za ulje i zamotke za vatru pripraviše; zapališe još više svjetiljaka i napuniše vodom posudâ. Izmienjeni veslači sakupiše se oko nadglednika; hvala Providnosti bijaše medju njimi i Ben Hur. Odozgo čuo se prigušen štropot zadnjih priprava, razapinjanje jarbola, razastiranje mreža i opremanje strojeva. Tad budne opet tiho na ladji — mir, pun neizvjestna straha i kobna očekivanja. Na znak, dan s palube, što hortator izpruči njeki niži častnik, stadoše najednom svi veslači.

Što bi to moglo biti? Od sto dvadeset uz klupe prikovanih veslača nijedan se nije ovo pitao. Nisu bili slavohlepni; nisu poznavali ljubavi prama domovini, dužnosti ni osjećaj časti. Samo ih obuze čuvstvo, koje okupi one, što idu bez pomoći u susret pogibelji, koje odkloniti ne mogu. Moguće da je i najtuplji medju njima pomislio na sve, što bi se moglo dogoditi, a da se od toga nikakvoj nadi u promjenu svoga položaja podao nije, jer pobjeda bi lance njegove još čvršće pritegla, dočim mu je udes nerazdjelivo bio povezan s udesom ladje; utone li ona ili izgori, biti će tako i s njim.

Kažnjenici nisu smjeli o položaju ništa pitati. — A tko je bio neprijatelj? Možda prijatelji, braća, zemljaci? Kad to promisli čitatelj, uvidjeti će nuždu, koja je Rimljane silila, da u takovih zgodah čvrsto prikuju nesretnike na njihova mjesta.

Nu nisu imali vremena, da na to misle. Ben Hurovu pažnju uzbudi štropot sličan udaranju vesala na ladji, što se čuo sa zadnjega kraja ladje. Astrea se ljuljala kao da ju trese bura. Pomislio je na flotu, što se sprema navaliti i to mu napuni maštu.

Opet dan znak sa palube. Vesla spustiše, a galija stade vrlo lagano ploviti. Nije se čulo ni glasa ni izvana ni unutra, a ipak je svaki na ladji bio pripravan na udarac. I ladja kao da je to naslućivala; mirovala je ko da se tigar pripravlja na skok.

Takvom prigodom zaboravlja čovjek računati vrieme. Ben Hur nije ni slutio, kolik put su prevalili. Napokon začu se s palube jak, vrlo otegnut glas trublje. Hortator udaraše mjerilom o stol dok ne odjeknu; veslači stadoše svom snagom veslati; uz škripu u svih dielovih brzala je ladja napred. — Zaoriše tad i druge trublje — a zvuk im je dolazio straga; sa prednje strane čulo se samo smetenu buku glasova i obćenitu pometnju. Tad udari silan udarac; veslači pred zaravankom Hortatora uzljuljaše se, njeki padoše na tle. Ladja trgne natrag, podiže se i jurnu napred. Jakost sukoba i zvuk trubalja nadjača zdvojna vika preplašenih ljudi; tad začu Ben Hur prasak, ko da je pukao kilj na ladji, — a s palube zaori pobjedonosni klik: Rimljani probušiše jednu neprijateljsku ladju, pobiediše! Nu koga je more progutalo? Koje narodnosti i zemlje bijaše neprijatelj?

Ne ima stanke ni počinka! Astrea jurila naprvo. Vojnici pohitiše k posudam za ulje, umočiše u nj zamote pamuka i upale ih; k dosadanjim grozotam rata pridruži se i bies vatre. Tad se najednom galija nagne napred, te su veslači jedva na svojih mjestih ostali. I opet se začu slavodobitni glas Rimljana i zdvojni vapaj svladanih; velika željezna kuka na prednjoj strani rimske galije zahvati jednu neprijateljsku ladju, podiže ju u zrak i spusti ju i zaroni u more.

Vika sve veća — s lieva, s desna, s prieda, s traga zapomaganje raste. Od časa do časa začu se prasak, praćen užasnimi vapaji, znak, da je opet propala jedna ladja i da joj se momčad bori sa valovi.

Uspjeh rata nije još bio ni na jednoj strani; od vremena do vremena ponesli bi po kojeg Rimljanina u dolnji prostor, te bi ga krvava i umirućega položili na tle; a prodirali bi amo oblaci dima, prožeta parom i mirisom mesa, kad gori. Jedva dišući kazao bi si Ben Hur takvom sgodom, da su prošli kraj ladje, što gori, a prikovani veslači da postadoše s njom žrtva plamena.

Medjutim se Astrea neprestano micala. Tad najednom stade. Veslačem izpala vesla iz ruku; popadoše sa klupa; na palubi čula se biesna krika i tada sudar dvih ladja. Veslači zdvojno gledali oko sebe. U tom metežu pade Ben Huru do nogu truplo plavokosa stranca sa sjevera. Odkuda bijaše došao? Da li ga je otrgla željezna ruka sa neprijateljske ladje? Ne, Astrea bijaše u rukuh neprijatelja! Rimljani se borili na vlastitoj ladji proti neprijatelju, što je navalio! Mladi se Židov preplašio; Arij bijaše u pogibelji! Možda se baš sada bori za život? — Ako ga ubiju? — Neka to zaprieči Bog Abrahamov! Tek uzbudjeni snovi i nade — zar da ostanu snovi i nade? — Majku, sestru, zemlju i domovinu — zar da ih više nikada ne vidi? — Buka nad njim bivala sve veća. Ogledao se; sve se oko njega zbunilo — veslači klonuli od straha, ostala momčad zdvojna; samo hortator sjedi mirno na svom mjestu i badava udara mjerilo o stol na odjek, a mirom svojim pokazujuć moć stege, koja bijaše podjarmila sviet.

Njegov primjer učini, te je Ben Hur stao razmišljati. Čast i osjećaj dužnosti drže Rimljanina čvrsto na zaravanku; nu u kakvom su savezu s njim ova poticala? Klupa veslača bijaše mjesto sramote; ako je umro kao rob, što je koristila žrtva njegova života? Život bijaše za nj dužnost, ako ne čast. Morao je živjeti za svoje. Jasno ih je imao pred očima, gledao je, kako ruke prema njemu pružaju, pomoć ga mole. Ali, ah, rimska osuda držala ga

u zatočenju. Dok je te osude, badava bi bilo i pobjeći. Na cielom širokom svietu, ni na kopnu ni na moru, ne bijaše mjesta, gdje bi bio siguran od zahtjevâ carskih na svoju osobu. A koli se je nadao takovu oslobodjenju, koliko je to molio! Dugo je na to morao čekati; napokon svanu tračak nade u obećanju tribunovu; jer što bi drugo natuknuo veliki muž? — Pa ako on, njegov dobročinitelj, sada plati životom? — Mrtvi se ne vraćaju, da izpune obećanje živih! To nije smjelo da bude — Arij nije imao umrieti. U svakom slučaju bijaše bolje, s njim umrieti, nego i dalje živjeti kao rob na galiji.

Još jednom ogleda se Ben Hur. Na palubi biesnila još uviek bitka; još uviek bijahu oko Astree ladje neprijateljâ. Veslači trzali svojimi lanci — badava. Kad su vidjeli, da im je trud uzaludan, udariše u divlje urlikanje. Hortator sjedio još uviek nepomično na svom mjestu; jedino mu orudje bijaše kladivo za mjerilo u ruci. Nu njegovo udaranje izgubilo se. Ben Hur ga još zadnjiput pogleda; a tad pojuri gori, ne da bježi, već da potraži tribuna. Nestade reda, razkidoše se vezi poslušnosti.

U skoku bijaše Ben Hur na polovini stuba, što vode na palubu, dosta daleko, da vidi nebo crveno od vatre, ladje i odrtine, što plivaju okolo, borbu na ladji, mnogo neprijatelja a malo branitelja — tad se na jednom zaljulja i pade natrag. Pod njim je nestalo tla, ladja se razpukla, i šumeće se more, kan da je dugo već taj čas očekivalo, izli se preko nje.

Oko Ben Hura sve tama i pjeneća se voda.

Prem je uz mladenačku svoju jakost imao oslona i na onu njeku snagu, što je, čini se, narav odredila za takove sgode, nije ipak mogao da tu snagu upotrebi; pače je disati prestao i bez svoje volje, jer mu nagli pad, mrak i voda uzeše sviest. Valovi, što su ulazili, ponesli su ga kao drvo u sobicu, gdje bi se i utopio, da ga nije digao u visinu odpor ladje što je uronjivala. Osjetiv da ga iz dubine s odrtinami guraju, dohvati se predmeta, što je uz njega plivao; bijaše daska, nje se čvrsto držao. Vrieme, što je sproveo pod vodom, bilo mu vječnost. Duboko je uzdahnuo, stresao vodu s vlasi i očiju, popeo se na dasku i ogledao se. — Ako mu je smrt pod vodom bila dosta blizu, čekala ga je nad njom mnogostručno.

More bijaše prikrio dim kao poluprozirna magla, gdjegdje razsvietljen plamenom, što je dolazio od ladja, koje su, kako je znao, gorile. Boj je još biesnio. Nije znao, tko je pobiedio. Kadkada bi došle ladje u njegov vidokrug, te bi na čas potamnile kao krv crveni plamen. Tamo dalje ozvanjala vika neprijateljâ, što udaraju jedan na drugoga. Nu pogibelj bješe bliža. Kad je Astrea utonula, bijaše na njenoj palubi momčad vlastita i iz dvijuh neprijateljskih ladja; valovi baciše ih sve u dubinu. Nu nekoji od njih pojavili se opet na površini i nastavili borbu, koju možda ni u dubini napustili nisu. Držeći se čvrsto u smrtnom zagrljaju, udarajući mačem ili bacajući salicu uznemirivali su more, koje bijaše tu vrlo crno, a tamo se rumenilo od krvi i plamena. — Nije mario što se oni bore. Ne bijahu njegovi neprijatelji. Nu svaki njih bijaše kadar, da ga ubije radi daske, na kojoj je plivao. Za to se požuri, da odpliva dalje.

Tada začuje brzo udaranje vesala i opazi galiju, gdje plovi prama njemu. Vrieme bilo dragocjeno; časak jedan mogao ga spasiti ili uništiti. Turao je dasku pred sobom svom silom, prem je bila velika i nije se dalo njom upravljati. Tad opazi u daljini jedne ruke po prilici od sebe sjajnu kacigu, gdje se pokaza iz vode, zatim dvie ruke s izpruženimi prsti — velike i jake ruke — koje nebi tako lahko pustile, što bi uhvatile. Ben Hur preplašeno se okrene natrag. I opet se pokaza kaciga, tad i glava, koju je pokrivala, onda dva ramena, koja su biesno udarala vodom; tad se okrene glava i moglo se zirnuti u lice. Usta bijahu posve otvorena, oči nepomično zurile, lice bijaše prekriljeno kao u utopljenika mrtačkim bljedilom — užasan pogled!

Nu Ben Hur klikne ipak radostno, i kada je utopljenik opet htio da potone, sgrabi ga za lančić, što je držao kacigu pod bradom i povuče ga prama daski.

Bijaše Arij, tribun, što ga je spasio. Neko vrieme bučilo je i pjenilo se more oko Ben Hura, prisililo ga, da napne svu svoju snagu, te se on uzdrži na svom mjestu i da tribunovu glavu drži nad vodom. Galija je projurila kraj njih, te je obojicu ostavila upravo izvan dosega svojih vesala. Odplovila je posred ljudi, što su plivali, preko pokrivenih i golih glava. Tad se začu mukli prasak, a za njim glasan krik. Ben Hur pogleda pravcem, odkle je dolazila krika, i nije mogao da zatomi čustvo zadovoljnosti: Astrea bijaše osvećena!

Borba je biesnila i dalje. Nu odpor pretvori se sada u bieg. Tko je izvojštio pobjedu? Mladić

si bijaše posve svjestan, koli jako ovisi o odgovoru na to pitanje njegova sloboda i tribunov život. Pomaknu dasku pod tribuna, a onda upotrebi svu svoju pomnju, da ga tu čvrsto drži. Polako počelo svitati. Pozdravi svjetlo oprječnimi čuvstvi, proniknut donjekle nadom a donjekle strahom. Jesu li pobiedili Rimljani ili gusari? U potonjem slučaju njegov je štićenik propao.

Napokon zasja sunce podpunim sjajem. Zavlada podpuna tišina. S lieva opazi kopno, nu bijaše odviše daleko, da pokuša te do njega dodje. Gdjegdje plovili brodolomnici kao i on te izgorene i dimeće se odrtine. Vrlo daleko bijaše galija bez jarbola, bez vesala, a još dalje mogao je zamjetiti točke, što se micale, a on je držao, da su to ladje, što bježe ili progone.

Tako prodje sat; on se sve više zabrinu. Ne dodje li skoro pomoć, morao je Arij umrieti. Kadkada se pričinilo, kao da je već mrtav, tako je tiho i mirno ležao. Skine mu kacigu a zatim s velikom mukom oklop s prsiju; srce je neuredno kucalo. Nu on je crpao nadu i uztrajao. Druge nije bilo, nego čekaj i moli se, kako to njegov narod čini.

Na veliku radost Ben Hura osviestio se Arij i počeo govoriti. Od nesuvislih pitanja, gdje je i tko ga je spasio, dodje po malo da govori i o boju. Dvojba, tko je pobiedio i počinak — ako se na plivajućoj daski tako nazvati može — učiniše te mu se posve vratila samosviest. Za čas bijaše razgovorljiv.

„Naš spas“, počeo on, „stoji do bitke, kako je svršila. Posve shvaćam, što si mi učinio; spasio si mi život i to uz pogibelj svoga vlastitoga. Za to te u svakom slučaju ide moja hvala. Uza to ako nam je sreća povoljna te izmaknemo ovoj pogibelji, obasuti ću te takovom milosti, kako dolikuje Rimljaninu, koj ima moć i sgode, da pokaže svoju zahvalnost. Nu još je neodlučno, da li si mi i uz svoju najbolju volju učinio dobročinstvo“. Tu stade a za neko vrieme nastavi: „Kad sam govorio o tvojoj dobroj volji, moram od tebe tražiti, te mi obećaš, da ćeš mi najme u njekih okolnostih učiniti najveće dobročinstvo, što ga čovjek drugomu učiniti može. Obećaj mi to sada“.

„Ako nije ništa nedopuštena, učinititi ću“, odgovori Ben Hur.

Arij je mirno ležao.

„Jesi li ti u istinu sin Hura, Židova?“ upita ga tada.

„Jesam, kako sam ti rekao“.

„Ja sam poznavao tvog otca“ —

Juda se pomaknu bliže k tribunu, jer mu je glas bio slab, i slušaše pazljivo, jer se je nadao, da će napokon što čuti o domovini.

„Ja sam ga poznavao i ljubio“, nastavi Arij.

Opet ništa, stanka, za koje kan da se govorniku nametnule druge misli.

„Nije moguće, da ti, njegov sin, nisi čuo o Katonu i Brutu. Bijahu to veliki muževi, a najveći na samrti. Kad su umrli, ostavili su zakon, da Rimljanin ne smije preživjeti svoju nesreću. — Slušaš li me?“

„Slušam!“

„Plemeniti Rimljani običavaju nositi prsten. Evo ga na mojoj ruci. Uzmi ga!“

Pruži Ben Huru ruku. Taj mu učini po volji.

„Metni ga na svoju ruku!“

Ben Hur to učini.

„Ta dragocienost ima svoju svrhu“, reče Arij.

„Imadem imetak i novaca. Drže me bogatim, pače i u Rimu. Ne imam obitelji. Pokaži prsten momu upravitelju, što nadzire, kada mene ne ima. Naći ćeš ga u ljetnikovcu blizu Mizenija. Kazuj mu, kako si do toga došao i traži makar što ili sve što ima. Ništa ti neće odbiti. Ostanem li živ, učiniti ću za te još više. Pribaviti ću ti slobodu i vratiti te domovini i tvojim; ili si možeš odabrati stališ, koj ti se najbolje svidja. Slušaš li?“

„Ne mogu a da ne slušam“.

„Obećaj mi dakle — bogova ti —“

„Ne, dobri tribune, ja sam Židov“.

„Tvoga ti dakle Boga, ili obećaj mi načinom, koj ti je najsvetiji, da ćeš mi učiniti, što ću sada od tebe tražiti, i to onako, kako ću od tebe tražiti. Ja čekam, obećaj mi!“

„Plemeniti Arije, kad tako siliš, očekujem nešto vrlo važnoga. Reci mi najprije, što je to!“

„Hoćeš li mi onda obećati?“

„To bi značilo, da se unapried vežem“. Pogleda na more i klikne brzo: „Blagoslovljen budi Bog mojih otaca! Eno dolazi ladja“.

„S koje strane!“

„Sa sjevera!“

„Poznaješ li ju po čem?“

„Ne, služba me vezala uz veslo“.

„Ima li zastavu?“

„Ne ima!“

„Drugi kakav znak?“

„Jarbol i tri klupe za veslanje. Plovi vrlo brzo. To je sve, što o tom mogu reći“.

„Pobjedonosna rimska ladja izvjesila bi mnogo zastava; mora biti neprijateljska. Čuj dakle“ — reče vrlo ozbiljno — „čuj dakle, što od tebe tražim. — Ako je ladja, koja amo plovi, gusarska, tad je tvoj život siguran; ako te i liše slobode, ako te i prikuju opet uz veslo, ubiti te neće. Nu ja“ —

Tribun je oklievao. Osokoliv se zatim uzkliknе: „Ah šta, ja sam prestar, da preživim gubitak časti. Rim neka pripovieda o Quintu Ariju, da je, kako rimskomu tribunu dolikuje, propao sa svojom ladjom sred neprijatelja. — To je, što od tebe tražim — ako je ladja neprijateljska, rini me s daske u more, da se utopim. Čuješ li? — Prisegni, da ćeš to učiniti“.

„Tribune ne prisižem! Neću to ni učiniti“, odgovori odlučno Ben Hur. „Zakon, komu sam podložan, čini me odgovornim za tvoj život. Evo ti natrag prsten“. Skine ga s prsta. „Uzmi ga, pa i sva svoja obećanja za slučaj, ako se oslobodimo iz ove pogibelji. Osuda, koja me je doživotno prikovala uz veslo, učini me robom, pa ipak nisam rob, kao što nisam ni slobodan. Ja sam sin Izraelov, i, bar u ovaj čas, svoj vlastiti gospodar. — Evo ti prsten natrag!“

Arij se ne maknu.

„Nećeš?“ nastavi Juda. „Bacam dakle tvoj dar u more; ne iz srčbe ili zlovolje, nego da se oslobodim mrzke dužnosti. — Gledaj, tribune!“

Baci prsten u more. Arij je čuo, kako je prsten pao, prem nije onamo gledao.

„Ludo si radio“, reče on: „dvostruko ludo za onoga, koji je u takovom položaju. — Ja glede svoje smrti nisam o tebi ovisan. Mogu nit svoga života prekinuti i bez tvoje pomoći. Nu ako to učinim, — što će biti iz tebe? — Ljudi, koji su odlučili umrieti, vole umrieti od tudje ruke, jer se duša, koju imamo, kako Plato uči, opire misli na samoubijstvo; to je sve. Ako je ladja neprijateljska ostaviti ću ovaj sviet. Odluka je učinjena. Uspjeh i čast sve je u svemu. — Htio sam da ti pomognem, nisi htio moje pomoći. Prsten je bio jedina potvrda moje volje, što sam ja ovaj čas imao. Mi smo obojica propali. Umirem žaleći, da me je ostavila sreća i pobjeda; ti ćeš nješto kasnije umrieti i požaliti, što si morao da ostaviš neizpunjene dužnosti djeteta, jer si lud bio. Žalim te!“

Ben Hur je jasnije vidio posljedice svoga čina nego prije; nu nije ga ipak žalio.

„Ti si, tribune, bio prvi, koj si mi izkazao dobro za vrieme trogodišnjeg mog robovanja. — Ne, ne, bio je još netko!“ Glas mu pane, oči mu se orose, te jasno, kao da stoji pred njim, vidjeo je lice onoga mladića, koj mu je dao piti na zdencu u Nazaretu. „Ipak ti si bio prvi“, nastavi, „koj me je upitao, tko sam. Pa ako sam i pomislio, kad sam te zadnjiput kod utapanja uhvatio, da mi možeš mnogo pomoći, nisam ipak radio iz samoljublja. Vjeruj mi to, molim te. Osim toga daje mi Bog ovaj čas te uvidjam, da ću postići svoj opredieljeni cilj jedino poštenim putem. Volio bi da umrem nego da sam kriv tvojoj smrti. I ja sam isto tako stalno odlučio kano ti, pa te ne bi ubio tribune, i kad bi bilo u mojoj vlasti, te izvedem ponudu, da si mi ponudio Rim i sva njegova bogatstva. Tvoj Kato i Bruto bijahu djeca prema onomu Hebreju, čijemu se zakonu mora pokoravati Židov“.

„Ali molim te. Jesi li“ —

„Pa kad bi i zapovjedio, — ja ne slušam! To je moja zadnja“.

Obojica zašutiše i gledahu puni izčekivanja ladju, što se je približavala.

„Jesi li siguran, da je ladja neprijateljska?“ upita napokon Ben Hur.

„Mislim“.

„Ladja je stala i spustila čamac“.

„Vidiš li joj zastavu?“

„Ne ima li nikakvog drugog znaka, po čem se može poznati rimsku ladju?“

„Rimske ladje imadu kacigu na šiljku jarbola“.

„E onda je dobro, vidim kacigu“.

Arij ne bijaše još osvjedočen.

„Momčad ladje sabire brodolomce. Gusari nisu tako čovjekoljubivi“.

„Možda ne imaju veslača“, odvrati Arij, sjetiv se vremenâ, kad je i on u tu svrhu spašavao brodolomce.

Ben Hur pazio je pozorno na svaki kret ladje.

„Sada plovi dalje“, reče on.

„Kamo?“

„Nama je s desna valjda napuštena ladja. K njoj plovi. Sad je stala kod nje. Ljudi polaze na palubu“.

Arij je dosele ležao zatvorenih očiju. Sad pogleda prama ladji.

„Hvali svomu Bogu“, klikne zatim, „kao što ja hvalim svojim mnogim bogovom! Gusar bi ladju utopio, a ne spasio. Po tom činu i kacigi na jarbolu poznam Rimljane. Pobjeda je moja. Sreća mi je ostala vjerna; spašeni smo. Mahni im rukom! Zovi ih! Brzo! Postati ću duumvir — a ti — poznavao sam tvoga otca i ljubio sam ga. Bio je u istinu knez; po njem sam uvidio, da Židov nije barbar. Povesti ću te sa sobom. Posiniti ću te. Hvali svomu Bogu i zovi mornare. Brzo! Moramo dalje progoniti. Ni jedan gusar ne smije izmaknuti!“

Juda se osovi na daski, mahao je rukom i vikao iz svih sila. Napokon mu podje za rukom, te svrati na sebe pažnju onih, koji bijahu u čamcu. Dodjoše k njim i uzeše ih.

Na palubi galije primiše Arija sa svimi počastmi, što dolikuju junaku, kog je tolika sreća pratila. Dao je, da mu pripoviedaju sve potankosti borbe. Kada su još sve žive spasili iz valova, a plien spremili, razvije opet svoju zastavu zapovjednika, te zaplovi prama sjeveru, da se priključi ostalomu dielu mornarice, pa da dotjera pobjedu. U sgodan čas navališe ladje, što bijahu u kanalu, na gusare, te ih posve uništiše. Osim toga zaplieniše 20 neprijateljskih galija, što je još više uzdiglo slavu tribunovu.

Na povratku primiše Arija na nasapu u Mizeniju, izkazujuć mu najveću počast. Mladić, što ga je pratio, uzbudi na skoro pažnju i znatiželjnost njegovih prijatelja. Na njihova pitanja, tko je, izpripovjedi im tribun potanko poviest, kako se je spasio i predstavio im Ben Hura, nu o njegovoj prošlosti ne reče ni rieči. „Dragi prijatelji“, reče na koncu i položi ruku na mladićevo rame, „ovo je moj sin i baštinik; a jer će jednoć baštiniti moj imetak, ako ga ostavim, neka nosi od danas i moje ime. Budite mu prijatelji, kako ste i meni“.

Čim se je ovršilo, što je zakon nalagao, izvedeno je u istinu posinjenje. To bijaše način, kako se je hrabri Rimljanin zahvalio svomu izbavitelju.

Mjesec dana iza povratka tribunova u Rim, proslaviše najsvečanije njegovu pobjedu nad gusari u Ikaurovom kazalištu. Na jednoj strani sgrade bijaše ratni plien, medju njimi kljunovi dvadeset zarobljenih ladja; nad njima napis, što ga je moglo čitati 80000 gledalaca: „Gusarom oteo u zaljevu euripidskom, Quinto Arij duumvir“.

Paljetkovanje s mojega puta.

XIII.

1. Kudgod bi, šetajući po Parisu, došao, pred mojom bi dušom vazda izbijalo: U Lourdes, što brže u Lourdes! Najpreči bi mi tamo bio put na Orleans, Bordeaux. Nu srce mi nije moglo pregorjeti, a da uz put ne vidim i *Paray le Monial.* To je mjesto Gospodinu našemu premilo, jer ga odabra, da u njem udari temelje prenježnoj pobožnosti prema presvetomu Srcu svomu. Tamo ću dakle ravno, pa mi valja krenuti prugom Lyonskom. Na kolodvor se vozim uz ogromne triemove za vino, što ih spomenuh već; uz glasovitu botaničku bašću, koja ima 30 hektara, a gdje su i sgrade za naravoslovne sbirke Pariške, najznamenitije u svietu. Željeznim mostom Austerlitz prelazim premo Seine, te na boulevardu Mazas silazim, da zadjem u vrevu putnika. I opet imadem posla, dok nadjem blagajnu. Putovati ću do Moulins-a, pa kad zatražih u jednoga blagajnika kartu do tamo, upita me, do kojega Moulins-a, jer da ih imade mnogo. Što ću sada? Ne mogu, a i ne znam, što da mu kažem, kad ni slutio nisam, da ih imade više. Uzmem svoju putopisnu knjigu, pa mu pokažem, kamo želim doći. Razumio me i uputio, kamo da odem, da kupim kartu. Prebrodiv sretno tu neslućenu težkoću, sjednem u kola zadovoljan, i što ću se odmoriti od silnoga trkanja zadnjih dana, i što ću još danas udovoljiti opet jednoj prevelikoj i davnoj želji srca svoga.

2. Željeznica ide kotlinom parižkom, koja zaprema srednje i dolnje poriečje Seine i Loire. Kraj je ovo, gdje najobilnije rodi pšenica; krasni pašnjaci uvjet su liepomu razvitku stočarstva, a po brežuljcih kotline pasu stada ovaca. Kako idemo brzim vozom, oko podne već evo nas kod postaje Gien na Loirei, a moji suputnici digoše se, da ju pozdrave srdačnim zanosom. Prije sam već osjetio, kako i uz punu kesu možeš ostati gladan i žedan na francezkih željeznicah. Na postajah, gdje je *buffet,* stoji brzi voz tek 8—10 časova. Nisi li vješt prometnuti se u silnoj navali, pa nisi li obiknuo drzkosti, ne možeš ništa dobiti. Izkusni Francez pomaže si time, da ponese sa sobom svu zairu. Kad dodje vrieme obroka, domaćica će

iznieti iz torbe sve kao kod kuće. A onda se kriepe mirno bez žurbe, koja pokvari i ono malo, što u gostioni i dobiti možeš. To sam ja vidio i drugdje, pa i ovdje osobito, gdje se u istom prostoru našla s menom ciela obitelj od 5 ili 6 osoba. Kod nas nije to u običaju, ali mi se čini, da je sgodno, pa sam u mnogih prilikah kasnije isto činio i sam.

3. Ovakav *buffet* baš je u *Nevers-u,* što leži nedaleko utoka riečice Alliere u Loireu. Liep je položaj grada, koj se stere na obroncih brežuljka, sa drevnim vojvodskim dvorcem iz 15. vieka, stolnom crkvom St. Cyra i crkvom sv. Stjepana. Željeznica presieca Loireu, središnji konao, što spaja Ronu sa Loire-om , te dolazi u visočinu, što se stere medju Loireom i Alliereom. Na toj je visočini i glasovito kupalište Vichy, kamo dolazi do 42.000 stranaca svake godine. Nu mene ne vodi put tamo, nego u onaj dio doline, gdje se dolina Alliere tako suzila, te ju je lahko preći. Tu leži na toj rieci *Moulins,* bližnji cilj moga puta, gdje mi valja sići, da predjem u druga kola, što će odavlje krenuti prema *Maconu. Moulins* bijaše njekoć priestolnica Bourbonaca (1386. — 1527.); ima liepu crkvu sa dva 95 m. visoka tornja, a u knjižnici gradskoj pohranjuje bibliju, o kojoj kažu, da su ju rabili otci na crkvenom saboru u Constanzu, izporedjujući rieči, koje je navodio Hus. Krenuv prema Maconu željeznica drži se njeko vrieme središnjega kanala; prosieca liepe, brežuljci posijane krajeve; dotiče se gradića prometnih, medju njimi i Digoin-a, kamo se utekoše mnogi tvorničari porculana i kamenina iz Elsasa i Lotharingije, kada ih je Francezka morala odstupiti Njemačkoj. I dok zanimivo promatram krasotu prirodnu, srcem se zanosim za mojim danas konačnim ciljem: za *Paray le Monial-om.* I stigosmo još za dana, gdje nas primi gostiona *Drago,* koja mi je puno omilila i jer mi je ime njeno — kova slavenskoga — sladko zazujilo, i jer je baš njoj nasuprot željno izgledana crkva, gdje se Gospodin udostoja ukazati se bl. Margareti i jer sam napokon ovdje našao družtvo: svećenika iz Česka (Bernarda Jahna) i profesora iz Bavarske. Kod večere najme začujem, gdje kod posebna stola dvojica živo razpravljaju njemački. Javim im se poslie, a oni me ljubezno primiše. Bijaše mi njihovo poznanstvo milo ne samo radi toga, što sam opet mogao izlijati osjećaje srca svoga, nego i za to, što mi, budué i drugiput već u Lourdesu, umješe dati liepih uputa, koje mi kasnije pomogoše.

4. Paray le Monial malešan je gradić, u kojem imadjaše družba Isusova kuću već početkom 17. stoljeća (1617.). U ovom kraju bijaše zarazila Kalvinova kriva nauka, pa su kao uztuk proti njoj uvedene na skoro i redovnice, koje osnova sv. Franjo Saleški sa sv. Franciskom de Chantal. Medju njih dodje 20. lipnja 1671. djevica, na kojoj se odmah u početku pokazale vanredne kreposti, a naročito ljubav za skromnost i za patnje. Ta odabranica Gospodinova, *Margareta Marija Alacoque* najavi prva svietu danas već svuda proširenu umiljatu pobožnost k presv. Srcu Isusovu. Njoj se javi ovdje Gospodin 27. prosinca 1673., u osmini Tjelova 1674. i u Tjelovskom tjednu (16. lipnja) 1675. Njoj pokaza On svoje od ljubavi razgrijano srce; potuži joj se, kako mu slabo ljudi uzvraćaju ljubav; kako su puno nezahvalni, te mu naročito u presv. oltarskom sakramentu nanose uvrjeda. Zatraži od nje, neka uznastoji, da ga mnogi uzljube, te štuju njegovo presveto Srce, komu na čast neka se u petak iza osmine Tjelovske osnuje svetkovina presv. Srca, a tada neka se napose pričešćanjem u naknadu i svečanom odprošnjom njemu dade željena zadovoljština. Pozorište ovih velikih dogodjaja bijaše mjesto, kamo dodjoh, pa crkva, u koju sutra dan uranih, ne bi li uhvatio sgodno vrieme, da čitam sv. misu na žrtveniku prikazanja. Crkva je čedne vanjštine i malešna. Pred njom je popločani prostor od ulice rešetkom odieljen. U polukružnom prostoru nad ulazom izklesana je u kamenu zadnja večera, a nad tim grb Salesijanka: Srce Isusovo viencem od trnja ovijeno. Visoko na čelu pročelja kip je presv. Srca Isusova, gdje Gospodin lievom rukom pokazuje na svoje Srce, a desnicu spušta, te nas prizivlje sve, koji smo u ovoj dolini suza oterećeni, njegovo će nam presveto Srce teret skinuti; koji smo snuždeni, a njegovo će nam premilo Srce kap utjehe u dušu uliti; koji smo izmoreni, a na njegovom ćemo otčinskom Srcu odpočinuti.

5. Svetim počitanjem stupamo u crkvu. Rano je u jutro, pa još tavno, a uz to bojadisani prozori slabo puštaju sunčane trakove. U crkvi je već liep broj hodočastnika i više svećenika. Podjem u sakristiju, da se za vremena poškrbim, kako ću na mjestu milosti prikazati žrtvu Gospodinu. Uzeh za sebe u 7, a za prijatelja iz Česke u $7^1/_2$ sati. Vratim se za tim u ladju, da se zadubem u velike dogodjaje, koji se ovdje sbiše, pa i da razgledam tiho sve, što je oko mene. Pred menom sjaji se

veliki žrtvenik od biela mramora, bogato pozlaćen. Nad oltarom visi na stieni slika, koja nam prikazuje glavno objavljenje Gospodinovo Margareti od 16. lipnja 1675., koju je naslikao u Rimu slikar Cappalti. Ugodnica Božja u zanosu je poput učenikâ na Taboru i gleda Gospodina, koji joj svoje Srce pokazuje, te joj poznati nalog daje. Sliku okružuju četiri angjela, što drže napis: *Dodjite, da se poklonimo presvetomu Srcu Isusovu*. Oko žrtvenika gori dan i noć svjetlo u 18 svjetiljaka i na više krasnih svjetionika, što ih ljubav k presv. Srcu poklonila. Sa strane poslanice, nješto dalje od žrtvenika do rešetkâ, što diele svetište od ladje, položeni su na dragocjenom odru ostanci ugodnice Božje Margarete, koja je 17. listopada 1690. na glasu svetosti preminula, a 24. travnja 1864. blaženom proglašena. U staklenom liesu vidiš u redovničkom odielu sv. moći, koje su voskom ovite, te sačinjavaju tako cjelovito tielo, te misliš u prvi mah, da je živo i da će progovoriti. Glava je ovjenčana krunom, urešenom dragim kamenjem, a ona i cielo tielo počiva na jastuku od biele svile, zlatom izvezenu; u desnici drži srebrni, bogato pozlaćeni križ, a u ljevici srebrnu grančicu sa šest ljiljana, sa strane je duga krunica od biela i crna bisera. Težko ti je skinuti oko od dragocjenih ostanaka, a pogled na njih diže ti dušu, te od srca moliš, neka ugodnica Božja svojim zagovorom pomogne, te presv. Srce Isusovo svim žarom uzljubimo, pa dielnici budemo onih krasnih obećanja, koja po njoj izporuči Gospodin naš svim, što iskreno štuju to božansko Srce.

6. U crkvi ima mnogo svjedočanstva, kako se je ova nježna pobožnost daleko već razširila. Težkom mukom krčila si ona put po katoličkom svietu, jer je s početka naišla na odpor i kod onih, koji bi u prvom redu imali da ju šire. Ali je sve težkoće svladala. Nije klonula ni pod navalom jansenisma i josefinisma; nije se uplašila ni krvoprolića francezkoga prevrata; nije uzmakla ni pred prietnjami državne vlasti. Sve je ona to prebrdila, dok se u naše doba sajno ne razvi, djelovanjem naročito velikoga štovatelja presv. Srca pape Pia IX., koji je dozvolio, da se na 16. lipnja 1875. svi vjernici u cieloj crkvi posvete božanskomu Srcu posvetnom molitvom, koju je odobrio sv. Sbor za obrede. Ona je danas obljubljena pobožnost katoličkih vjernika; našla je odziva kod svih slojeva kršćanskoga družtva; širi ju do 30 listova i u najskromnije kućice seoske, a pronosi joj slavu više od 1000 spisa, koji o njoj pišu. O tom nas uvjerava pogled po ovoj ubavoj crkvici, gdje imade dragocjenih barjaka iz raznih krajeva svieta, a gdje mramorne ploče-zahvalnice pronose hvalu božanskomu Srcu iz najudaljenijih strana za razne dobivene milosti. Imade barjaka ne samo iz raznih biskupija Francezke, nego takodjer iz Španije, Englezke, Belgije, Škotske. Austrije, pače i iz Amerike. Kako ovo tako ti uznosi srce i pogled na bojadisane prozore, gdje vidiš osobite ljubitelje i štovatelje presv. Srca: sv. Ivana Evangjelista, ljubimca Gospodinova, koji je počivao na njegovom Srcu; umiljatoga sv. Franju Saležkoga, koji je toli uzorno naučio od presv. Srca, da bude blag i ponizan; angjeoskom ljubavi razplamćenoga sv. Franju Assiskoga i bl. Margaretu. Slike po stienah prikazuju nam razne sgode iz života bl. Margarete, kako joj se ukazuju Gospodin i bl. Gospa u raznih sgodah. Tajinstveni, sveti mir i tihoća, što na ovom svetištu vlada, još ti se više dojimlje duše; još ti više razplamćuje srce, pa se težko dieliš odavlje. Jedino pomisao, da imade ovdje još pogdjekoja dragocjena uspomena na ovu pobožnost odtrgnut će te iz crkve, da se kasnije opet i opet u nju svratiš.

7. Crkvice se drži samostan redovnica od Pohodjenja, gdje je bl. Margareta živila i umrla. Sobica, gdje je ona umrla malešna je kapelica; još kazuju dvorište, gdje je ona klečala i radila, gdje je angjele vidjela i čula, te s njimi pjesni pjevala u slavu presv. Srca. Nedaleko je zavod Isusovaca, a u njem kućna kapelica Presv. Srca. Kad unidješ, s desna ćeš opaziti mjesto, cviećem nakićeno, kartami-posjetnicami posuto, što ih ovdje ostavljaju mnogi hodočastnici, preporučujući potrebe svoje. To je grob O. Klaudija Colombier-a, Isusovca: onoga službenika Gospodinova, koji je bl. Margaretu rukovodio i koji je napisao njene izjave, što su 1684. tiskom izdane; koji je prvi uvidio, da baš Gospodin ovdje ugodnici svojoj govori. On je glavna podpora Margaretina, te je njegova zasluga, što se je pobožnost presv. Srca razširila po Francezkoj i Englezkoj, gdje je on djelovao. Njegovim su pravcem pošli i kasniji izpovjednici blažene: O. Croiset i O. Rolin, od kojih je prvi napisao i knjižicu: „Pobožnost k Presv. Srcu Isusovu“, koju su prevela na hrvatski dva svećenika naše nadbiskupije, te koja je nastojanjem našega nadbiskupa sada, nakon više

od 200 godina, iz indexa brisana. Do zavoda Isusovaca liep je euharistični musej, gdje je u više dvorana sbirka slika, knjiga, zastava, novaca i napisa iz starije i novije dobe, što se odnose na presv. oltarski sakramenat. Posjetismo još gradsku bolnicu i župnu crkvu, koja je dakako prazna, kada svako srce teži za crkvom čudotvornom, koja mami k sebi godimice preko 100.000 hodočastnika, medju koje se evo uvrstih i ja presretan iz daleke Bosne ponosne.

8. Razdragan od svega što vidjeh krenem s novimi prijatelji put Macona, rodno mjesto Lamartine-a. Odavlje se za jedan sat dodje pokrajnom željeznicom u grad *Clugny,* gdje bijaše njekoć glasovita opatija Benediktinaca, vrlo zaslužna za procvat reda, za razvitak katoličke znanosti, za razbudjenje katoličkoga života. Od stare opatije danas imade malo tragova, jer je grad prekrasnu crkvu, koju bijaše 1790. kupio za 100.000 franaka, mal ne posve srušio. Radi toga ih nazva kasnije Napoleon, da su Vandali, te ih ni posjetiti ne htjede. Iz Macona dalje prema Lyonu vozimo se uz *Villefranche,* gradić na Saonei od 13.000 stanovnika, odkle se ide u Ars, glasovitu župu častnoga sluge Božjega Ivana Marije Vianney-a, o kom *Vrhbosna* donosi članke na drugom mjestu. Postaja predgradja *Vaise* navlešta nam, da smo na domaku po broju stanovničtva (400.000) i trgovini drugomu gradu Francezke. Valja nam prorovom, što se stere izpod cieloga predgradja *St. Irenée* (2175 m.) na Saonu, pa mostom u predgradje *Perrache.* Bijaše u prve sate iza podne, kad nas trojica silazismo u posve blizu gostionu (du Montblanc), gdje moja dva druga imadjahu već od prije stan, jer su oni odavlje došli u Paray le Monial. Držali su, te ću ga dobiti i ja — ali se prevariše. Nadjosmo sve puno, jer bijaše u Lyonu izložba. Traži dakle dalje, a Bog dade, te nisam tražio dugo ni daleko.

9. Do mala nadjosmo se na liepom trgu *Perrache,* da uzmemo razgledavati grad. Stere se na desnoj obali Saone, na jezičcu, što ga tvori sastav Saone sa Rônom, te na lievoj obali Rône. Udarismo najprije sredinom: ulicom Bourbonskom na krasan trg Bellecour, najljepši u Lyonu. Sljepilo prevrata poče baš ovdje 1793. da izvodi zaključak konventa: neka se sa zemljom sastavi sav grad, jer da se bori proti slobodi, dok se je u istinu borio proti razuzdanosti. I padoše najljepše sgrade kao žrtve varvarstva. Danas je trg zasadjen kestenom i paomami; resi ga liep vodoskok, a u sredini se diže spomenik Ljudevitu XIV. Na trgu je musej družtva za razširenje vjere sa prekrasnom narodopisnom sbirkom, koju revni vjerovjestnici uviek umnažaju pošiljkami iz najudaljenijih krajeva. Odavlje nam se već pogled vije prema zapadu na brdo Fourvières *(forum vetus, four vieil),* na kom se ponosno diže nova crkva, posvećena Našoj miloj Gospi. Krenuv na iztok doći ćemo do dva vrlo znamenita dobrotvorna zavoda. To je ubožnica Klebergerova (hospice da la charité), osnovana od ovoga „dobričine Niemca“, komu su Francezi podigli spomenik na jednom otočiću Saone. U njem ima preko 1200 kreveta, a zavod uzdržava do ⁄000 siromašne i izložene djece, te 400 siromašnih staraca. Nješto prema sjeveru je velika obća bolnica sa 1350 kreveta, gdje se godimice prima 12.000 bolestnika.

10. Iz trga Bellecour udjosmo u najljepšu ulicu grada (de la republique), koja se može u svakom pogledu takmiti i s Pariškimi prvoga reda (1200 m. duga, 20 m. široka). Manjka joj jedino Pariška vreva i zaglušna galama. Prošav kroz trg republike, gdje je republici podignut spomenik, mogosmo razgledati palaču trgovačku i za bursu, a prosliediv pravcem na sjever evo nas kod veličanstvene gradske viećnice, do koje se stere opet nov krasan trg *des terreaux.* Tu je na južnoj strani palača sv. Petra, njekoć ženski samostan sv. Petra, a danas musej za razne sbirke, te galerije slikâ: Bernardova, Chenavardova i druge. S istočne je strane ovdje u blizini gradska knjižnica, koju broje u najznamenitije, što ih imade u zemlji. U njoj je 200.000 svezaka i 2.500 rukopisa. Tu je pohranjeno i dragocjeno djelo kinezko (poviest Chine) u 30 svezaka, što je tiskano u Pekingu, a poklonio ga 1728. Isusovac Parenin, koji bijaše u Chini vjerovjestnik.

11. Još dalje prema sjeveru je predgradje *La Croix Rousse,* gdje je rek bi sielo znamenite industrije, naročito svile, radi koje imade Lyon svjetski glas. Zavedoše ju ovdje talijanski naseljenici u 15. stoljeću, a podigoše raznimi izumi, osobito Jacquardovim (1802.) tako, te sada imade u gradu do 500 tvorničara, za koje radi do 100.000 stanova, do 800.000 radnika u gradu i okolici, a prometne se godimice na milijarde franaka. Radnici nisu svi u tvornicah, nego u svoje domove dobivaju gradju, koju izradjuju, kako to spomenuh i za puškare u Lüttichu. Osim toga velik je

ovdje promet željezom i kamenim ugljenom, što amo dolazi iz ogromnih rudnika u St. Etienne-u. Kraj tolikih radnika nije čudo, da se kadkada došlo do nesporazuma medju njimi i gospodari; a nije mi za čudo toliko ni to, što bijah s prijatelji svojimi ovdje predmet smiehu, koliko sam se čudio i ovdje i svuda po Francezkoj znatiželjnosti, kojom su nas promatrali, kan da su stranci u onih krajevih riedki gosti.

12. Napredku industrije njihove mogao sam se diviti, posjetiv izložbu, koja bijaše u šumi *de la tête d'or,* na sjeveroistočnom kraju predgradja *les Brotteaux* na lievoj obali Rône. Posred zelenih livada, okruženi sjenatim drvećem, nedaleko ubava jezera sa dva otočića, smješteni bijahu paviljoni, a u njih divote ljudske vještine, te si jedva mogao s pojedinimi se razstati. Najviše su nas dakako zanosile stvari crkvene, koje vrlo ukusno uredjene bijahu u paviljonu, sagradjenu u obliku krasne gotičke crkve. Tu bijahu složeni veleliepi žrtvenici s cielim nakitom; bijaše pače posve uredjena mala kapelica. Crkvena odiela, posudja, namještaja crkvenoga na izbor. Medju ostalimi vrlo dragocjenimi predmeti bijaše i divna pokaznica iz Lourdes-a. Put amo bijaše i stoga zanimiv, jer nam je valjalo proći i kroz predgradje *La Guillotière,* gdje su široki sokaci, ogromne kuće na velegradsku, pošto se grad na lievoj obali Rône tek u novije doba počeo razvijati.

13. Krenimo na zapad k obali Saone, preko koje vodi 10 mostova u predgradja *S. Irenée* i *Vaise.* Tu je bio stari grad, što se pružao na obroncih brda Fourvière i na desnoj obali Saone. Još i danas nalazi se tragova veličanstvenomu vodovodu, kazalištu, trkalištu, hramovom, basilikam i velebnoj palači carskoj. Car Claudij ovdje je rodjen; carevi Galba, Domicijan, Hadrijan češće su ovdje boravili. Najznamenitije ljevaonice za zlato i srebro ciele Galije ovdje su bile. I danas je živo u ovom kraju, a oživljuje ga djetinje pouzdanje prema majci našoj nebeskoj, koja si odabra brdašce Fourvière, da izlieva blagodati ljubećega srca svoga na slomljeno srce ljudsko. Uzpeti se možeš do čudotvorne crkve i pješke i uzpinjačom. Uzpinjača počinje nedaleko od stolne crkve, kraj mosta *de Tilsit,* te nas za 10 centimes-a u čas doveze do široka, a strma puta, kojim za 8 časova prispjesmo do crkve. Put za pješake počinje na trgu *du Change,* kod mosta *de Nemours,* te vodi uz observatorij *Gay.* Tko ima vremena, bolje je da ide pješke, jer će se već uz put na observatoriju naužiti krasna pogleda: na sjever do Mont d' Or-a, na iztok do Montblanc-a, na jug do Pilata, na zapad do Izeronskih brjegova.

14. Na zaravanku je 42 m. visok toranj, a na vršku mu velik ($5^1/_2$ m.), bogato pozlaćen kip Gospin, koja ljubko pruža ruke, da u svoje okrilje primi svako srce, koje amo pouzdano dolazi; da blagoslov svoga zagovora siplje daleko i daleko preko granicâ Lyona. Do tornja je crkva, u koju stupamo svetim počitanjem. I ostajemo zatravljeni. Nije nas dirnula ni prostranost ni veličje crkve same, jer je crkva i malešna, i priprosta. Zanio nas onaj osjećaj ljubavi, koji niče u srcu svakoga djeteta, kad se nadje kraj krila majke svoje. Bijasmo u tudjini, daleko od svojih znanaca i prijatelja: ali tu se nadjosmo svi kraj majke; svi se osjetismo braćom, svi što klecasmo, što ruke pružasmo prema čudotvornomu kipu Majke sa Djetešcem. Tek kad izlijasmo prve osjećaje srca svoga, mogosmo se obazrieti, da po zidovih vidimo zavjetne pločice bez broja, što ih zahvalna srca Majci ovdje postaviše. Mogosmo onda promatrati čudotvornu sliku Gospinu, bogato urešenu zlatnimi, dragim kamenjem ukrašenimi krunami. Mogosmo se diviti težkoj, velikoj kruni s križem, koju dva angjela drže nad slikom. Mogosmo promatrati pobožne hodočastnike, kojim si na licu mogao štiti, što im srce progovara Majci. Mogosmo zaviditi onoj svojoj braći po sv. redu,koja su mogla uhvatiti sgodu, da čitaju ovdje sv. misu. Nu i oni, kojim ova sreća, radi malešna prostora, ne može u dio pasti, mogu ovdje crpati mnogo duševna blaga. Kad je Pio VIII. ovdje, putujući kroz Lyon, čitao sv. misu, dao je podpun oprost za žive i pokojne onim, koji posjete ovo svetište, koji mole po nakani sv. Otca i nadbiskupa Lyonskoga. Ovaj se oprost može dobiti višeputa na dan, pa i onda, ako se ne prime sv. sakramenti, samo ako je duša u milosti posvećujućoj.

15. Kad je 1870. zaprietila gradu pogibelj, da će njemačka vojska i amo, zavjetova se grad, da će sagraditi svojoj Gospi novu crkvu, ako od njega odvrati pogibelj. I održaše besjedu svoju. Uz pripomoć ciele Francezke mogao je nadbiskup već 8. travnja 1872. blagosloviti zemljište, a u oči Bezgrešnoga Začeća iste godine postavljen je temeljni kamen. Danas je crkva svana gotova do pročelja, a u ponutrici se dogotavlja. Smještena je tik do stare, a dojimlje se veoma već vanjština

sa 4 tornja, bogatim triemom, glavnim ulazom, do kojega vodi veličanstveno stubište. U ponutrici dolnja je crkva u toliko već gotova, te se u njoj čini služba Božja. Gornja, kada bude gotova, bit će prava divota, te ćeš joj u katoličkom svietu malo jednakih naći. Sve krasan mosaik po svodu i po stienah, a sve pjeva slavu nebeskoj Kraljici. Svodovje počiva na dragocjenih stupovih iz Savoje, a na okolo po crkvi, izpod svodovja angjeli u naravnoj veličini drže u rukuh mramorne pločice, na kojoj svakoj zlatom je napisana pojedina pohvala Gospina iz litanija lauretanskih. Posred svoda nebeska je Kraljica, okružena stanovnici nebeskoga Jerusalema. Divota je pogledati malne gotovo svetište. Jedva se odtrgosmo od toga veličja, da se uzpnemo na toranj, odkle je još krasniji pogled, nego od observatorija. Podnu brda i uz obale dvijuh rieka nepregledan skup kuća, do kojih se protegla ogromna ravnica (Dauphine). Zirneš li okom upravce prema iztoku opaziti ćeš gorovlje oko Grenoble-a, a u daljini od 225 km. i Montblanc. Za tim je na vidiku mali sv. Bernard, Iseran i Mont Cenis. Svrnemo li pogled na sjever na Rônu, zamjetit ćemo na sjeverozapadu vrhove Mont d' Or-a, Tarare, okružit ćemo područjem Loire, da stanemo na jugozapadu promatrati Mont Pilat i sjeverne Cevenne. Sidjosmo i odatlje, da promotrimo još i triem abside, koji se zove i triem blagoslova. Evo zašto. Lyon po svom položaju ne može da bude zdrav grad. Dolnji dio grada često prikrivaju vlažne i guste magle, a trpi mnogo i od poplava. Pa za čudo, ne ima tamo kužnih bolesti, odkada je 1613. kuga strašno harala. Što se dogodi? Trgovci se tada zavjetovaše, da će na 8. rujna hodočastiti k Gospi na brdu Fourvière i načiniše zakladnu misu na vječna vremena, koja se ima na taj dan čitati. I doista se danas čita sv. misa u 7 sati u jutro na Malu Gospu, a na večer pred sumrak veličansven je tu prizor. Što god može, gleda da se u to doba nadje na zaravanku, po obroncih brda, po sokacih sve dolje do obalah Saone, gdje je množtvo zaokupilo sve mostove, pa i lievu obalu rieke. Što hoće to silno množtvo, te hiljade i hiljade pobožnih duša? Napeto čeka, gdje će izpaliti top, da mu se odmah oglase sva zvona po gradu. A što padoše na koljena, gledajući na triem, koji spomenuh? Tamo se ukaza sluga Božji, koji nosi u rukuh gospodara neba i zemlje. Eno ga, gdje sa Presvetim dieli blagoslov cielomu gradu. U prahu se klanja crv stvoritelju svomu i hvalu mu prinosi za neprocjeniva dobročinstva, što ih je izlio nad grad.

16. Silazeći s brda zadjosmo u pećinu, gdje bijaše zatvoren i gdje je preminuo u 90. godini dobe prvi biskup Lyonski sv. Photinus, koga je amo iz Smyrne poslao sv. Polykarpo. U kamen su uklesana imena biskupa i još drugih 48 osoba, medju njimi i ženâ, koje bijahu s njim zatvorene. U pećini je i stup, uz koji je bičevana bila sv. Blandina. Prolazeći pećinom, kojom uljenica baca slabo svjetlo, sjećamo se onoga doba, kada su se na biskupskoj stoliei u Lyonu izmjenjivali mal ne sami svetci. Iza Photina eno velikoga sv. Ireneja, pa sv. Justa, sv. Albina, sv. Martina, učenika biskupa Tourškoga, sv. Antioha, sv. Euherija, sv. Rustika, sv. Lupicina, sv. Lupa, sv. Sacerdota, sv. Nicetija, sv. Eterija, sv. Annemunda, sv. Genesija, pa uz velike borioce proti Adoptianismu: Leidrada i Agobarda sv. Remigija i dr. I danas imade uspomenâ iz onoga doba krasnoga oduševljenja i zanosa kršćanskoga. To je u gradu crkva sv. Martina d' Anay-a iz 6. vieka, pa prastara crkva St. Irenée u predgradju istoga imena. Utemeljio ju je sam sv. Photinus, a u njoj počivaju tjelesa 19.000 mučenika, koji u borbi s poganstvom proliše ovdje krv. Silazeći u grobnicu, posvećenu tolikom kršćanskom krvlju, valja da pomnjivo otareš cipele, a pazi, da ni prstom ne dirneš ništa ni na stienah ni na žrtvenicih. Uspomena na svakoga mučenika djeluje ti na srce, ali će ti se duša potresti, kad na ploči uzčitaš ime velikoga borioca proti Gnostikom i oduševljenoga branitelja crkvenoga jedinstva: Ireneja.

17. Sišav s brda Fourvière uzpinjačom evo te pred stolnom crkvom sv. Ivana, koja je sagradjena u gotskom slogu većim dielom u 13. vieku. Na liepom pročelju tri su ulaza, a u ponutrici se uz glavnu ladju nižu s lieva i s desna kapelice, u kojih su liepi bojadisani prozori, kaošto ih vidimo i u svetištu. Krasan je ovdje priestol za kardinala-nadbiskupa. U sjevernoj poprječnoj ladji nalazi se glasovita njekoć astronomska ura Nikole Lippiusa iz Basela. Nu više nego sve ovo uznosi nas misao, da je ovdje papa Grgur X. na 7. svibnja 1274. otvorio 14. obći sabor, na kojem je toli odlično djelovao sv. Bonaventura, koji je tu i preminuo. Kolikim je slavjem primljeno bilo odaslanstvo grčko! Koli srdačno pjevalo se i evangjelje i vjerovanje u jeziku latinskom i grčkom. Kolike nade nisu izbile od sjedinjenja crkve istočne

sa zapadnom, koje bijaše, kako se činilo, ovdje zapečaćeno! A ipak gorka nas sadašnjost uči, da ono bijaše tek sladki san. Boraveći tu danas, gdje se opet radi živo o istom preplemenitom cilju, kako da ne klekneš pred ona dva križa, što su kao spomen na one davne sretne dane stavljeni s lieve i desne na velikom oltaru! Kako da prema njim ne pružiš ruke i ne moliš Propetoga: neka pospješi, te se što prije izvrši vruća želja namjestnika njegova na zemlji: velikoga Leona XIII.!

18. Lyon je sielo nadbiskupâ, medju kojimi bijaše u svaku ruku odličnih, kako već spomenusmo. Iz njihova broja imademo i papu (Inocenta V.) a i kardinal Hildebrand (Grgur VII.) držao je ovdje 1055 sabor proti simonističkim biskupom. Biskupija broji oko 1,400.000 duša, kod kojih duhovnu pastvu vrši svećenstvo u preko 1000 župa. Za uzgoj svećenstva imadu 7 sjemeništa: diecezansko u Lyonu, mudroslovno sjemenište u Alixu i 5 dječačkih: l' Argentière, Verrières, St. Jodard i Montbrison. Dječačkimi sjemeništi upravljaju svjetovni svećenici, a višimi Sulpicijanci. Od redovnika djeluju: svećenici sv. Ireneja u Chartreux-u, Lazaristi u Lyonu i Valfleury-u, trećoredci sv. Dominika u Oulins-u, braća sv. Srca u Lyonu, milosrdna braća s novicijatom u Guillotière-u, sjemenište za afrikanske misije u Hyrondelles-u i Lyonu, kršćanska školska braća u Lyonu s novicijatom u Caluire-u, braća bolničari bolnice Lyonske, malobraćani Marijini s maticom u Bourles-u, braća družbe zaštite sv. Josipa u Briginais-u i braća družtva križa Isusova. Ženskih družba imade do 70. U samom gradu imade 18 katoličkih crkava. Spomenut ćemo još dva vrlo važna zavoda. Od 1876. ovdje uzdržava katolička darežljivost i kat. oduševljenje kat. sveučilište. Tu je sielo družtvu za širenje vjere, koje je 1822. osnovano, te koje je neizrecivo mnogo dobra učinilo i u našoj dragoj Bosni i Hercegovini. Svrha mu je, da molitvom i novcem podupire vjerovjestnike, koji polaze u daleke zemlje, da šire sv. evangjelje. Družtvo sabere godimice poprječno do 2 milijuna forinti. U ljetopisih družtva svake je godine točan izkaz ubranih i potrošenih novaca. Propisano je, da članovi mole svaki dan jedanput Otče naš i Zdravo Marijo, te dodadu: Sv. Franjo Žaverije, moli za nas!

Viestnik.

Naša domovina.

(Previšnji imendan) Njezina Veličanstva carice i kraljice Elisabete proslavljen je 19. novembra svečanom sv. misom, koju je pjevao presvietli gospodin nadbiskup. Uz vrhove vojničkih i gradjanskih vlasti prisustvova sv. misi školska mladež i liep broj puka. Na koru pjevali su naši bogoslovci koralnu misu, a na koncu *Bože živi* u četiri grla.

(Dom kaptola Vrhbosanskoga.) U subotu, na dan sv. Andrije apostola, blagoslovio je presvietli gospodin nadbiskup novi stan, u kojem uz kanonike stanuje sada i Nj. Presvietlost. Sveti čin započe u 10 sati prije podne, a prisustvova mu cjelokupno Sarajevsko svećenstvo, te mnogi prijatalji prečastne gospode. Blagoslov svršen je sv. misom, kod koje su naši bogoslovci pjevali sliedeće sborove višeglasno: *Recordare* od Joh. Jehle-a; *Laudate Dominum* od Kornmüllera; *Mihi autem* od Hallera; *Jubilate Deo* od Witta; *Adoro te* od Jepkensa; *Ave verum corpus* i *O bone Jesu* od Wittbergera. Tom sgodom smještena je u ulazu doma kaptolskoga spomen-ploča na taj velevažni čin. O podne sabrao je kaptol oko stola svoga do 40 gostî, gdje je izmienjena mnoga prijateljska i rodoljubna besjeda. Radujući se tomu i mi molimo ono, što čitamo na spomen-ploči: *Visita Domine habitationem istam!*

(† Ostojić fra. Marko) preminuo je polovicom novembra u Fojnici, gdje se je posljednje vrieme odmarao od rada, što ga je ulagao kao župnik po mnogih župah. *R. i. p.*

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Ordinarijat u Brnu 162 for.; nekoliki prijatelji u Zagrebu i Varaždinu po g. Iv. K. 26 for. 50 nč. Zahvaljujući toplo plemenitim dobročiniteljem preporučamo i u buduće svim svojim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — Za *crkvu u Lepantu:* Žepče 4 for. 59 nč.; Koraće 3 for.; Vareš 35 for.; Tolisa 3 for. 70 nč.; Morančani 3 for. 90 nč.; Plehan 3 for. 77 nč.; Skoplje gor. 6 for. 58 nč.; Dolac 16 for.; Travnik 8 for.; Dželilovac 3 for. 70 nč.; Banbrdo 2 for. 30 nč.; Doljani 2 for. 86 nč.; Bjelina 3 for. 50 nč.; Sarajevo 14 for. 59 nč.; Drventa 4 for. 8 nč.; Kiseljak 6 for. 30 nč.; Vidovice 3 for. 50 nč.; Brčko 4 for. 20 nč.; Gorice 4 for. 30 nč.; Suhopolje 5 for. 76 nč.; — *Petrov novčić:* Brčko 4 for. 36 nč.; Gorice 4 for. 10 nč.; Vidovice 2 for. 50 nč.; Plehan 2 for. 10 nč.; Suhopolje 4 for. 60 nč.; Bjelina 1 for. 67 nč.; Tuzla 9 for. 22 nč.; Tolisa 6 for. 40 nč.; Koraće 2 for. 50 nč.; Žepče 4 for. 70 nč.; — Za *sv. grob:* Plehan 1 for. 60 nč.

Englezka.

(Razvitak katoličtva.) Vazda je znamenito, te čujemo, što o katolicismu govore protestanti, naročito anglikanski svećenici. Takav glas štijemo u listu *The Fortnightly Review* od mjeseca oktobra, gdje piše arhidjakon Cantorbery-ški njeke svoje opazke o načinu, kako napreduje i kako se širi katoličtvo u Englezkoj, te o značaju širenja njegova u protestantskom svietu sjedinjenoga kraljestva. Od 1690.—1767. ne ima sigurnih podataka o broju katolika u Velikoj Britaniji, ali oslanjajući se na njeke vjerodostojne spiske 1767. bilo ih je 67.916. Godine 1780. podneseno bijaše komori lorda izvješće, u kojem se označuje broj katolika: 69.376, medju njimi 359 svećenika. Od godine 1824. redovito je izdavan katolički godišnji Imenik (Roman Catholic Direktory). Iz toga službenoga izvora razabire se, da je 1840. bilo 542 kat. svećenika. Godine 1824. imadjahu 346 kapelâ; 1840. bijaše ih 463, 1850. već 581. U razdobju od 1841. go 1850. porasao je broj svećenika za 231, a broj kapela umnožao se u to deset godina za 93. U novije doba, 1890. broje 2478 svećenika i 1355 crkava. Drugimi riečmi od 1851.—1890. svećenika je 1500 više, a crkava 700 više. Valja ovdje spomenuti, da je pučanstvo Engleske i Valles-a u ovo 40 godina poraslo od 17,927.609 na 29,001.018 stanovnika. Uzmemo li izpitivati statističke podatke o školi, viditi ćemo, da je 1870. bilo 350 kat. škola sa 83.017 učenika. Godine 1890. imadu već 946 škola i 223.645 učenika, kako ubilježiše nadzornici. Cjelokupni pako broj školske mladeži u školah anglikanskih jest: 1,721.452. Po računu O. Wernera katolici broje u englezkih biskupijah 1,359.831 dušu. Medju uzroke, s kojih se katoličtvo umnaža, valja ubrojiti neprestano useljivanje Iraca, koje započe u vrieme prevrata 1798., a učesta vanredno u vrieme glada 1845. S toga razloga umnožaše se osobito u obrtnih i trgovačkih, u pomorskih gradovih, te u svih velikih središtih: Londonu, Manchestru, Lancashireu, kamo Irci dolaze, da traže posla i kruha. Nu glavni povod, komu katolici pripisuju razvitak katolicisma u Englezkoj, i s kojega se oni nadaju liepoj budućnosti, jest „pokret Oxfordski". Katolici računaju glavno na to, što su se radikalno promienili vjerski nazori u strani ritualističnoj i trattarianismu. I doista taj pokret mogao je opravdati njihove nade. Rev. E. G. K. Brown, koji je prešao u kat. crkvu 1886. priobćio je spisak 200 svećenika i mnogih odličnih svjetovnjaka, koji su prešli u krilo kat. crkve od 1842.—1850. Godine 1851. obrati se arhidjakon Manning, a do malo za njegovim se primjerom povedoše 92 protestantska svećenika. Alzog u svojoj Poviesti kaže, da se je 1867. obratilo 865 anglikanaca, a medju njimi 243 svećenika. Obraćenje dra. Newmana uplašilo je mnogo protestante. O. Morris drži pokret Oxfordski najrječitijim znakom milosrdja i providnosti Božje prema Englezkoj, jer je priveo, a i privesti će mnoge još u krilo sv. crkve. U *Imeniku* katoličkom 1892. navedena bijahu imena dvojice markiza, sedmorice grofova i trojice baruna, koji se broje u razred katoličkih velikaša, dakle njih 12 od 40. A od nižega plemstva *(baronets)* imade ih 16 katoličkih od 54. Mnogi obraćenici bijahu prijatelji pobožnoga kardinala Wiseman-a. Još više podupire obraćenje t. z. „trattarianisam", jer su gledom na načela ritualiste manje katolici od ovih, a opet su trattarianci više omraženi kod anglikanaca, nego ritualiste. U drugu ruku ritualisti su sprijateljili zemlju sa mnogimi uredbami katoličkimi: svećenici, redovnicami, obredi katoličkimi; te oni i propoviedaju katoličku nauku o sakramentih, o ispoviedi, o žrtvi itd. Stoga danas gledje anglikanac katoličke obrede drugčijim okom, nego prije. Podje li tako napred još malo, odlićnija i biranija strana Anglikanaca doći će do uvjerenja, da je t. zv. reforma bila pogrješka i grieh.

Prosvjeta.

— *H. Hurter S. J. Nomenclator literarius recentioris theologiae catholicae post celebratum concilium Tridentinum saeculum tertium.* Tomus III. 8°. str. 1746. VII i LXII. Oeniponte. Wagner 1895. Ovim svezkom svršava za sad učeni profesor na sveučilištu insbružkom svoje ogromno i vrlo koristno djelo, jer treći svezak obuhvaća bogoslovne pisce od god. 1764—1893. Pisaca, koji još živu, nije uveo u svoje djelo. A nailazimo u ovom III. svezku i na imena učenih *Hrvata*, kao *Purulić, Simunčić, Kanižlić, Kerčelić, Pejačević, Bedeković, Pavlović-Lučić, Santić i dr.* Koliko svojih prednosti imade ovo djelo, kazalo se je dosta u našoj *Vrhbosni*, kad smo najavili I. svezak (br. 19. 1892.) i II. svezak (br. 12. 1893.) Iztičemo sada, što nam se najviše svidja. Učeni pisac i nemajuć namjere, da piše literarnu povjest bogoslovne knjige, kako to sâm priznaje, ipak nam donosi kratko, ali jezgrovito i dosta od života i manje poznatih auktora; a onda nam liepo po redu navodi i djela njihova u raznih izdanjih. — Makar ciena čitavom djelu u 3 svezka i iznosila 23 for., ipak neka svakako gleda, koji se ozbiljno bavi uzvišenom bogoslovnom knjigom, da mu što prije uresi knjižnicu taj uzor-Nomenklator.

— *Katolička moralka za više razrede srednjih učilišta.* Napisao dr. *Feliks Suk.* Liepom ovom knjigom doskočeno je jednoj našoj velikoj potrebi. Prečastni gospodin pisac, bivši mnogo godina profesor moralke na hrvatskom sveučilištu, uložio je veliku pomnju, te je knjiga dotjerana gledom na sadržinu i gledom na jezik. Ciena 2 krune.

Poziv na predplatu.

Sve prijatelje svoje pouzdano pozivamo, da obnove predplatu i na X. godinu **Vrhbosne,** u koju ona novom godinom stupa.

Nije naša, da o njenoj prošlosti izričemo sud. Znamo, da nije baš svagdje pogodila u onu žicu, koju se ovdje ili ondje htjelo čuti. Stvar je naravna, da bi ju ovaj ili onaj prijatelj želio vidjeti sad ovakovu, sad onakovu, kako mu govori plemenito srce. Jedni nam poručuju, neka se obuče u nješto znanstvenije odielo. Drugi bi rado, da zadje u kreševo dnevnih domaćih zadjevica.

Svako ovo mnienje visoko cienimo, ali mu se sve o sve prikloniti ne možemo. Volimo i znanstvena pitanja lagljim načinom razpravljati; volimo se na dnevna pitanja načelnim promatranjem osvrnuti. Ono prvo nalazi štilaca u širokih, raznih slojevih; ovo drugo laglje istini srce otvori i pomnjivije ju u njem pohrani.

Poći će dakle **Vrhbosna** istim pravcem i novom godinom. Nastaviti će, što uz najbolju volju ove godine dovršiti mogla nije. *Rajski vijenac* odkrivati će nam nove godine svu krasotu i sve miline nebeske nam domovine. *Ben Hur* cielim će nam tečajem pokazivati prve zrake radjajućega se sunca kršćanskoga; uzbudjivati će nas, da tražimo izgubljenu majku i sestru, dok nas ne dovede do vratâ prvih kršćanskih katakomba u Rimu. Paljetkujući po Francezkoj zadržati ćemo se u *Lourdesu,* cielomu svietu omiljelom prošteništu.

A hoćemo li štiocem bud što nova poskititi? Biti će uz pomoć Božju i toga! Pitanje o nastavi ženâ i u nas je živo. Da li je krenulo zdravim pravcem? Hoće li donieti željena ploda? Kako bi to valjalo udesiti prema vječnim načelom kršćanske vjere? O tom će nas poučiti niz novih članaka.

Na mladjih sviet ostaje — stara je istina. A ti stupovi budućnosti treba da su zdravi i jaki; treba da ih čuvamo naročito od crva, što ih posve raztočiti može, o kojem sv. Pavao reče: neka se ni ne spominje medju kršćani. I o tom će donieti **Vrhbosna** niz članaka, uzetih iz srca i iz pera angjeoskoga učitelja.

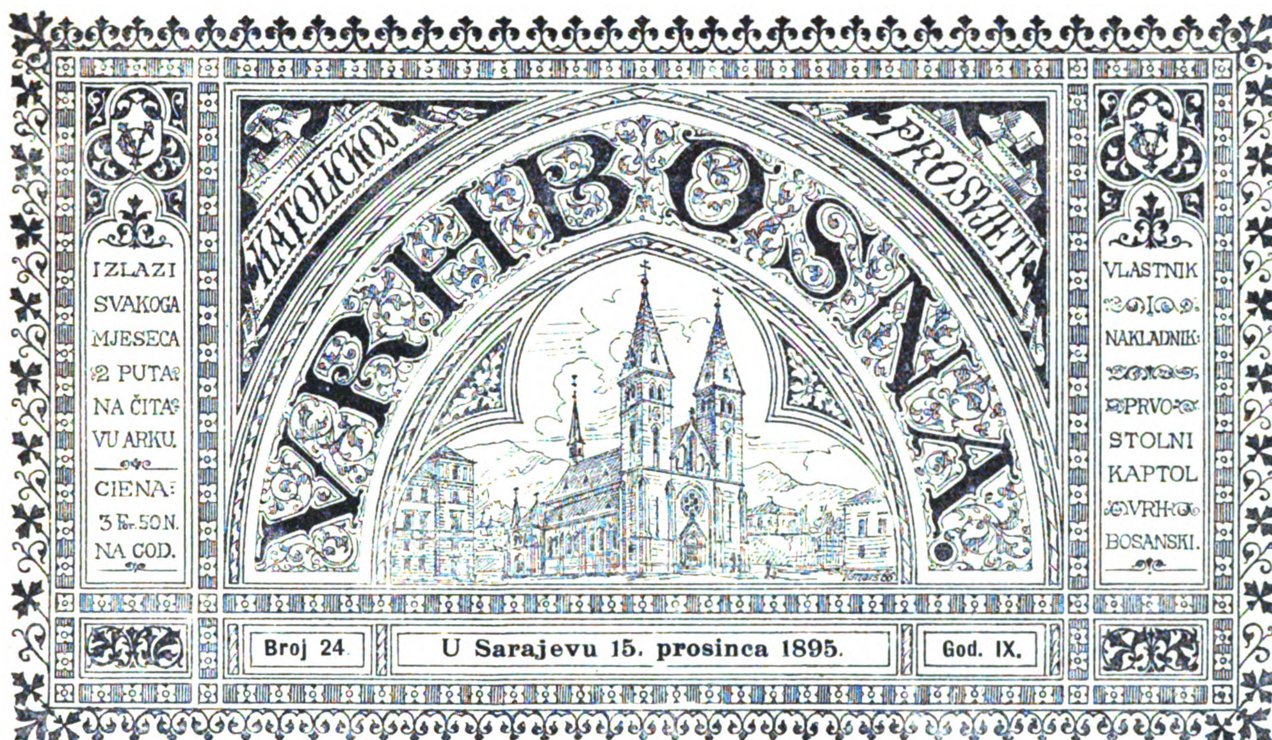
Računamo stoga pouzdano na podporu svih dosadanjih, a očekujemo i novih predplatnika. Naši uvjeti predplate doista su vrlo čedni: Za **Vrhbosnu 3 for. 50 nč.** (za bogoslove **2 for.**); za **Sv. Pismo I for. na cielu godinu**. Molimo prijatelje, **da nam ovu svotu pošalju u gotovu**, a mi ćemo svakomu, tko nam se javi, tečajem godine poslati misnih namjena sa stipendijem, čime će njim i bolje posluženo biti. Molimo ih to, jer je želja sv. stolice, da se dosadanji način svuda počme dokidati.

Prionimo dakle uz rad, svaki u svom krugu, i u svom pravcu: jedni pišimo, drugi dosadanje predplatnike na okupu držimo, treći pribirajmo i novih. A sve neka je na slavu Onoga, koji je do sada ovo stabalce okriljem svojim štitio, blagoslovom zalievao!

Sarajevo, na Martinje 1895.

Dr. Andrija Jagatić,
kanonik Vrhbosanski i urednik „Vrhbosne".

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

„Ubi majestas?“

Habemus, habemus, quod admiremur!
(Sv. Bern.)

Bože! gledam Višnjega toli nisko!
Je li zbilja koliba stanak Onom,
Koji zviezde nogama gazi svietle:
Ubi majestas?

Miso. pita, angjeo s neba javlja:
„Sunce svieta sišlo je s neba na sviet.“—
Kakvo sunce? ponoć je svuda tamna:
Ubi majestas?

Pred kim nebo koljeno svoje vije,
Pred kim čitav pakao vazda dršće,
Taj sad dršće, pogledat strah je oka:
Ubi majestas?

Reci, gdje si, koji kad gledneš zemlju,
Sva se zemlja temeljem drmat stane;
Reci, reci, Davida slavni sine:
Ubi majestas?

Mjesto da Te Herubin dvori žarki,
Sad Ti svietla dviju živina dvorba,
Sad te čovjek povija tvrdim vitkom:
Ubi majestas?

Gdje je Tvoja haljina: *svjetlost slave,*
Gdje Ti, kralju, ponosno veličanstvo,
Gdje Ti vojska bezbrojnih rajskih četa:
Ubi majestas?

Gdje su munje, kojim si progovaro,
Gdje imena, gromovi da ih jave:
„Ja sam Višnji, svemožni ja sam Gospod!“
Ubi majestas?

Srce trne, ne čujem sada drugo,
Nego cvijel malenog Boga svoga;
Hoću l' ikad dovit se, za što pitam:
Ubi majestas?

Upri oko, pogledaj onaj oltar,
Na kom gori *Srce* malenog Boga,
Neugasiv taj će ti plamen kazat:
Ubi majestas?

Ivan Ev. Sarić.

O potrebi vjere.

(Po Otcu Augustinu iz Montefeltra.)

Nebo i zemlja svjedoče, da ima Stvoritelj, koji je sve stvorio, da je i čovjek od toga Stvoritelja stvoren sa neumrlom dušom. Nevalja reći: čovjek je neodvisan od Boga i vjere, jer ima „slobodnu volju“ — čovjek uz svu „slobodnu volju“ ima velikih i svetih dužnosti prama svomu Stvoritelju. Dužnosti ove pokazuje mu sv. vjera. Da vidimo, kako sadašnje čovječanstvo izpunjuje ove dužnosti. Ah! dvje su velike rane u sadašnje naročito vrieme na velikom tielu, što se zove čovječanstvo: zaborav na Boga i na vjeru. Ljudi sadašnjega vremena kao da su previše zaokupljeni sami sa sobom. Umoreni različitim izpitivanjem, pronalazcima, zaboravljaju na jednu po čovjeka važnu istinu, naime, da su stvorena, ograničena bića, te kao takvi uviek i svuda podvrženi nekim zakonima i vezani nekim dužnostima. Ali ove istine kao da neće čuti. Oni smatraju ovaj sviet svojom absolutnom svojinom, a sebe absolutnim, neodvisnim gospodarima, nipošto privremenim uživaocima ovoga svieta. Vjere neće, jer im govori o jednom Gospodaru neba i zemlje, dakle i čovjeka. Priroda, znanje, razum, umjetnost, slava, napredak, jednakost, bratimstvo — to su njihove omiljele rieči, kojima si svednevice slade usta, to njihov uzor, to ona neukroćena sila, što hoće da bude vodiljom sadašnjem vieku. Jedni neće „vjere,“ jer su suviše zakopani u slastima i lastima grešnim, drugi zapleteni u grešne poslove, bogatstva ovoga svieta, treći misle, da je „Bog i vjera“ neka mudra izmišljotina za divlje narode srednjega vieka, al u tom vieku „prosvjete“ i napredka da gornjih rieči ne treba. Bilo je po nesreći nekad omladine, što se nekako hladno prema vjeri držala, nije se mogla zvati pravom religiosnom omladinom, nu ipak kod one omladine opazio si kadšto neke ako i malene i slabe iskre sv. vjere u jednoga Boga, sv. nadu u Isusa, molila se kadšto, ako i riedko primala sv. sakramente. Tinjala je u onim srcima slabahna iskra, koja se često razgorjela uz maleni vjetrić u jaki plamen. Ali za sadašnju neku omladinu kao da nema više ni vjere, ni crkve, ni žrtvenika. Čovjek bi morao se smijati nekim mladićima, kad ne bi njihova djela i rieči ćerali na plač. Od juče su bili djaci. Po školah naučili se nešto čitanju, pisanju, računanju, sprezanju i sklanjanju, nu uz sve to težko da su vrstni zdravu misao zamisliti, pa eto naučnika, koji se javno hvale nevjerstvom. Takovićima je vjera Isusova, koja već devetnaest stoljeća obstoji — tlapnja i čovječja izmišljotina! Neće ni da čuju gdje se o njoj govori. „Izpitivao sam a sada vjerujem“ rekao je jedan glasovit muž. „O mladeži nevjerna, izpitivaj pobliže i ti, pa ćeš vjerovati!“ Nu ona zatiskuje uši na takove rieči — neće da se trude izpitivanjem, već zabacuju unapred svaku vjeru, vičući kao zasliepljeni: „Ne treba nam vjere — mi možemo bez vjere živjeti!“ Je li to moguće? Nipošto! Čovjek bez vjere ne može živjeti, il ako po nesreći živе, utisnut mu je na čelu žig zloće i nepravde. Vidjet ćemo to, a dobro je da pozorno sluša ovo moje razlaganje osobito mladež, te se očuva od kužnog daha, što danas prevejava čovječjim družtvom.

* * *

Može li čovjek živjeti bez vjere? Najprije da vidimo šta je sv. vjera? Vjera je ukupnost svih odnošaja, što čovjeka sa Bogom vežu t. j. ukupni sadržaj vjeronauka, ćudoredbe i bogoštovja: vjeronauka kao izraza svih odnošaja čovječjeg ograničenog razuma sa nedospjetnim božanstvenim razumom: ćudoredbe kao izraz svih odnošaja čovječje nesavršene volje sa savršenom Božjom voljom: bogoštovja, kao izraz hvale, ljubavi i strahopočitanja, koje čovjek stvoreni svojemu stvoritelju duguje.

Pošto smo to čuli, pitajmo se sada: da li može čovjek bez vjere živjeti? Svakolika vasiljena sa svojim čudesima, sve čovječanstvo odgovara nam: *ne može!* Idite širom cieloga svieta, nigdje još niste našli i nećete naći narod da vam govori: „nam ne treba vjere, te ne vjerujemo u Boga, te ne priznajemo nikakva odnošaja izmedju Boga i ljudi, izmedju neba i zemlje!“ Da, naći ćete gdjekoju nakazu, te će vikati: *može*, nu ta zlokobna vika naskoro se izgubi u silnom hvalospjevu, što se vasiljenom ori, te dopire ća do priestolja Božjega! Svrnite svoj pogled u daleku prošlost, promatrajte sadašnjost, naći ćete uviek i kod divljih naroda i pitoma ljudstva, kod neuka i naučena, u sjajnom dvoru i slamnatoj koljebi: crkava, žrtvenike i žrtve. Dà, povjest nam svjedoči, da

je čovječanstvo čestokrat zaboravilo na znanje i umjetnost, al na vjeru i oltar nikad nije još zaboravilo.

Kod istočnih naroda, kod hebrejskog i kršćanskog puka naići ćete uviek na vjeru u neizmjerno i svemoguće Biće. Stari zavjet nije drugo nego velebna pjesma Stvoritelju, a tko bi mogao opisati dostatno onu ljubav predobroga Boga naprama biednomu čovječjem rodu, što nam onako milo odsieva iz svake strane novoga zavjeta? Predobri Otac nebeski šalje na zemlju svojeg jedinca Sina, da usreći, da spasi čovjeka! Rimski narod, taj kraljevski narod, svojom mudrošću, svojim vojvodama, svojim consulima i svojim pjesnicima kaže nam, da ima vjera i ta vjera da je temelj društvenom redu i prvi uvjet svakog gradjanskog blagostanja i napredka. A opet onaj drevni grčki narod sa svojom mitologijom, povješću, filosofijom, poezijom, svojim templima i kipovima o čemu da bolje i jasnije govori nego li o vjeri u neko božanstvo i ina vrhunaravska bića? Dà, povjest nam svjedoči, da su se uviek svi narodi svega svieta sakupljali okolo oltara. Čovječanstvo je žedjalo uviek za Bogom, okretalo se neprestano okolo Boga i okreće se još danas kao oko svoga središta.

Ovo su neoborive činjenice, a šta da zaključimo iz tih činjenica? Da je vjera prirodjena čovjeku, da čovjek bez vjere ne može živjeti. „Bože, stvorio si nas za Sebe i naše srce nije mirno dok u Tebi ne počiva!“ uzviknuo je sv. Augustin i tim divno izrazio, koliko čovjek potrebuje vjeru.

Pitajmo sada čovječji razum. Kad bi čovječji rod mogao dokazati da *nema* Boga, onda bi dosljedno i vjera suvišna bila, nu takav nauk, takvo dokazivanje sâm Voltaire proglasuje ludim. Zdrav razum čovječji dokazuje, da ima Bog. To potvrdjuju narodi svega svieta, kako gori vidjesmo. Ako dakle zdrav razum priznaje i bistro dokazuje, da ima Bog, koji je sve stvorio, ako mi razum kaže: i tebe je Bog stvorio i tebe uzdržava, sve dare duševne i tjelesne od Njega imaš, jednom riečju: Onaj Bog tamo gori tvoj je Stvoritelj, tvoj predobri Otac i dobročinitelj, tvoj Spasitelj, tvoje sve: ne pada vlas s tvoje glave bez Njegova znanja, rieč ne izustiš nit se makneš bez Njegove milosti, tko će mi moći zabraniti, da ja u toga Boga ne vjerujem, da Ga ne ljubim, da Ga ne štujem i častim, da mu se ne zahvalim na primljenih dobročinstvih? Ako mi taj predobri Otac zapovieda: to imaš činiti a opet ovo propustiti, tko će mi zabraniti da Ga ne slušam? Ako mi taj sveznajući i svemogući Bog javlja, da će mi biti jednom oštrim sudcem poslje smrti, tko će me uvjeriti, da mi ne treba pripravljati se te mirnom dušom stupim pred priestolje toga svevidećega sudca? Ah! razum, razum nam čisto i bistro kaže, da čovjek je stvor Božji, kao takvi da posvema od Njega ovisi. Zdrav razum kaže čovjeku: u Boga treba da vjeruješ, Njega treba da ljubiš, Njemu treba da se kao svomu predobromu Otcu klanjaš. Iz svega toga se vidi, da neukloniva posljedica stvorenja jest sv. vjera — drugim riečima: iza stvorenja vjera je potrebita!

Ali sv. vjera nije samo, kako vidjesmo, *temeljni zakon našemu biću,* ona je potrebita našoj naravi i s toga, *što je prvi uvjet naše sreće.* Svaki pojedini čovjek teži svojim načinom za srećom. Ta težnja je čovjeku prirodjena. U čemu pako sastoji prava sreća čovječja? Jamačno u razvoju i savršenstvu čovječjih sposobnosti. Čovječje sposobnosti jesu: misliti, ljubiti i djelati. Čovječji razum misli i premišlja, al mira ne ima, dok ne nadje istinu; on istinu traži kao biljka toplinu i svjetlost. Srce čovječje se ljubavlju hrani i ono je stvoreno za ljubav kao ptica za let. Samo kad čovječje srce nadje pravo, istinito i stalno dobro, nadje svoju zadovoljštinu i mir. Čovjek je stvoren za djelo, al ako hoće da nadje u radu prave zadovoljštine, treba da vrhunaravsko pravilo ravna u djelima njegovu savjest. A evo! sama vjera sasvim vrstna je usavršiti ove sposobnosti čovječje. Vjera pokazuje čovječjem razumu Boga, a Bog je istina, vjera odvraća srce čovječje od lažnih i propadljivih dobara, te ga zasićuje vječnim onim dobrom, što ga izabranici uživaju na nebu, vjera ravna čovječjim djelima, a u takvim djelima nadje čovjek zadovoljštinu jer su učinjena po savjesti, kojoj je za svaki čin Božja volja svetim pravilom. Čovjek dakle nadje sreću u vjeri, nu ipak pravo podpune sreće na tom svietu ne može naći, to nam i tu sv. vjera dodje u pomoć, te nam u dušu ulieva sv. nadu u vječni sretni i savršeni život na drugom svietu. Odtuda si tumačimo onaj mir i neku radost što čitamo na licu pravih vjernika i u najvećoj nesreći.

Ali ne samo zato, što je sv. vjera temeljni zakon našemu biću i prvi uvjet naše prave sreće, te je nam nemoguće bez nje živjeti, već je i s toga nam potrebita, što nam daje pravo dosto-

janstvo i pravu jakost. Kako je velik čovjek u svjetlu sv. vjere! On dolazi od Boga, po Njegovu je obličju stvoren! Nasuprot kako je malen i potišten, kad je lišen sv. vjere. Sveto pismo ne može naći dostatna izraza za čovjeka bez vjere. Šta bi bio čovjek, kad ga ne bi njegove želje, njegove sladke nade spajale sa vječnošću? Kad bi ste ga vidjeli gdje umire, punim pravom biste morali uzdahnuti: Kako malen je čovjek! Prazna je sjena i ništa! Živjeti nekoliko godina na zemlji, učiti, truditi se, dignuti možda malo žagora, pa onda leći pod grudu zemlje na groblju — to bi bio čovječji život? Ah! to bi bila prava nagrda čovječjeg života! O tad bi sretnije trajale dane iste životinje na ovom svietu, nego li čovjek. Misao na prošlost budi čestokrat žestoku grižnju u duši, sadašnjost ga muči, a budućnost ga plaši. Svega toga životinja ne poznaje. Bez misli na prošlost, ne mareć za sadašnjost, a još manje za budućnost preorava vol plodnu njivu, veselim pievom pozdravlja slavulj svakog svibanjskog jutra rumenu zoru, da jedan razcvali čbun bio bi sretniji u svom načinu nego li čovjek bez vjere na ovoj zemlji!

Vjera nam daje pravu jakost. Ona pokazuje čovjeku granicu, preko koje ga nitko ne može rinuti, ona usadjuje u njegovo srce onu svetu klicu odpora protiv svakog nasilja. Ona izvija iz ustni vjernika: „ja se Boga bojim, a drugog straha ne poznajem!“ Nu čovjek bez vjere, komu je ideal vlastita korist i uživanje sramotno, ustupa natrag pred tiranom, te pusti, neka gazi čovječje dostojanstvo, nek oskvrnjuje najveće svetinje. Zato već Aristotel veli: „Duša, koja se ne boji Boga, nemoćna je i slaba, jer kaošto onaj, koji se svake stvari boji, ne može se nazvati srčanim čovjekom, tako opet nije srčan onaj, koji se ništa, niti Boga ne boji“. I Platon veli: „Pas u blizini svojeg gospodara srčanije navali na protivnika, jer scieni, da se nalazi pod okriljem nekog višeg bića; tako nabožnog čovjeka svuda prati neka osobita jakost i smjelost, koju ne bi imao, kad bi lišen bio sv. vjere“.

Ali malo ili ništa kazao sam dosele o sv. vjeri. Ona nam nije potrebna samo zato, što je temeljni zakon našemu biću, prvi uvjet naše sreće, šta nam daje pravu veličinu i jakost, nego i s toga, što nas razlikuje od živine. Šta mislite da nas razlikuje od živine? Možda naš um, pomoćju kojega mislimo, shvaćamo, ili jezik, kojim govorimo? Pokažemo doista, da smo nad živinom, kad rečemo: „ja mislim“, jer dokle gorille i drugi majmuni ne budu pokazali, da misle, da govore, dok ne budu napisali drugu: „božansku comediju“, dok ne budu svoje škole otvorili u svojih divljih prašumah, ne ćemo ih priznati za naše predje. Mi vidimo, da su sadašnji njihovi potomci na istom stepenu razvoja kao što su bili pred tisucu i tisuću godina njihovi „predji“ i dok ne pokažu, da su vrstni usavršivati se, dok nam ne budu svoje tiskane novine šiljali iz svojih prašuma, mi opet te opet tvrdimo, da ih ne ćemo te ne ćemo priznati za naše „predje“, ma vikali i pisali koliko im drago neki naravoslovci, da se slične vlastitosti opažaju ako i na malom stupnju u nekih životinja. Nu ostavimo se životinja, a pogledajmo čovjeka. Kad ga vidimo da diže svoje oči prama nebu, te govori: „Vjerujem u Tebe, Bože!“ kad ga vidimo, da savija svoja koljena, te pregibljuć se sa strahopočitanjem sklapa ruke, da Boga časti, onda vidimo, koliki razmak dieli čovjeka od živine. Živina posluša Boga, ali ga ne poznaje; samo čovjek poznaje Boga. Nije dakle po čovjeka častno nositi uvjek na jeziku tu grdu kletvu: „ne vjerujem ništa“, te uz to skinuv pogled s neba prikovat ga za ovu blatnu grudu zemlje. „Nevjerovati u Boga, neklanjat se Bogu reći će, prestati biti čovjekom. U ništa nevjerovati svojstvo je samih živina“, veli Alfred de Musset.

Mladić neki, koji je bio na naukama u inozemstvu, vrativ se kući našao se jedne večeri u jednom družtvu dosta odličnom. Razpravljalo se o raznih stvarih, napokon došlo se na sv. vjeru. Pa eto taj mladić, bez svakog obzira i stida, poče se hvaliti svojim nevjerstvom, a videći, da ga svi sažaljevajuć motre, te da niko uzanj ne pristaje, ogorčen zavapi: „Ah! je li moguće, da i vi spadate medju one tikvane, koji vjeruju u Boga. A! vidi se da niste izplazili iz vašega gniezda! Kad bi ste vi čuli one ljude, koji su pokretnici sadašnjeg čovječjeg družtva, kad biste čuli moje veleučene profesore na sveučilištu, koje sam ja slušao, onda biste se čisto odrekli vaših ludih predsuda!“

„Oprostite gospodine“, odvrati mu gospodarica one kuće, „ovdje u mojoj kući imam dva stvora, koji kao da su vaših misli, a ta su: moj pas i moj konj. Ova dvojica pak nisu polazila tako visoke škole, da slušaju tako veleučene profesore, da mogu postati ono čim se vi dičite, nit im dodje na kraj pameti u svojoj skromnosti, da se tim diče, kako se vi javno vašim nevjerstvom

dičite i hvalite!" — Ponizila je ona čestita gospodja leptirastog mladića ovim odgovorom, al kajati se nije mogla, jer mu je istinu kazala. — Glasoviti physiolog Quaterfage dokazuje u svojim spisima, da čovjek nije samo vrst u carstvu životinjstva, već da se razlikuje od ovoga kao ruda od bilja, a ovo opet od živinstva, te veli, da čovjek stvara četvrto carstvo, naime carstvo čovječje, koje se sasvim razlikuje od životinjskoga time: što vjeruje u vrhunaravno Biće, što poznaje ćudoredna načela i što vjeruje u budući život. Sve ovo nam jasno dokazuje, da vjera čovjeka dieli od životinja, te da upravo vjera čini čovjeka — čovjekom. Onaj dakle, koji hoće da zataji vjeru, koj neće da znade za vjeru, spao je sa stupnja čovječanstva, te se pridružio živini: on je tim postao prava nagrda čovječjeg družtva.

Bez vjere se dakle živjeti ne može, jer treba da znate i to, da čovjek bezvjerac nosi uviek na sebi ljagu nepravde i zloće. Što je to pravica? Pravica je krjepost, koja hoće, da svakomu daje što mu pripada. Sin je primio od otca i majke život i sve ono što potrebuje za svoj razvoj. Time se sin zadužio kod svojih roditelja i ovaj je dug sinovlje štovanje prema roditeljem, te ako on ne mari da izplati svoj dug, nepravedan je, nezahvalan, zloban i okrutan sin svojih roditelja. — Ono što sin duguje svojoj materi, koja ga rodila, to gradjanin duguje svojoj domovini, jer ova ga je rodila družtvenom životu, brani ga i štiti, a tim se gradjanin zadužio domovini. Pravica zahtieva, da svaki gradjanin nastoji o sreći, napredku i pravoj slobodi svoje domovine. Ne izpuni li svoje dužnosti nepravedan je napram svojoj domovini, jamačno je slab i zloban gradjanin. Svaki čovjek ima Otca na nebu. „Nemo tam pater!" On nam mora da bude više nego domovina, jer ovdje imamo domovinu prolaznu, gdje kadšto i najsrećniji mnogo trpe i plaču, al onaj Otac gori daje nam drugu preblaženu domovinu, gdje ne ima više plača, žalosti ni tuge, nego vječna sreća i blaženstvo.

Nu to još nije dosta. Bog nije čovjeku samo Stvoritelj i predobri Otac, On mu je još i dobročinitelj. Sve dare bilo duševne ili tjelesne na sebi ili oko sebe, što čovjek posjeduje, dobio je iz ruku predobroga Dobročinitelja na nebu, a time se svaki čovjek zaduži u velike u Gospodina Boga. Ako čovjek obdarenik nije zahvalan svomu obdaritelju, opet se pokaže krutim nepravednikom i nezahvalnikom, pade sa svog dostojanstva čovječjeg, te je gori od živine, jer pas liže ruku, koja mu je kruha pružila, a čovjek neće ni da reče: „hvala" svojemu gospodaru! Sve to nas uvjerava, da je čovjek bez sv. vjere nepravedan stvor napram svomu Spasitelju, zloban sin napram svomu predobromu Otcu nebeskomu i nezahvalno biće naprama svomu Dobročinitelju, drugim riečima: čovjek bez vjere nosi uviek na duši ljagu nepravde, nezahvalnosti i zlobe.

Glasoviti Baco kazao je jednom: „vjera je oružje znanosti" — a mogao je kazati: „vjera je oružje života." — Slavni neki muž uztvrdio je nekom prigodom: „Kad ne bi bilo sv. vjere, poznao bi jednu samu sreću i ta bi bila: nikad se ne roditi." — Bez sv. vjere, bez njezina čarobna svjetla, bez njezinih sladkih nada, život je zaista bez smisla i bez svake svrhe. Bez sv. vjere nema mira za srce, ni za duševnost, ni za razum. Nema mira za srce: jer čovjek odvojen od Boga, utone sam u sebi i pitajte svjetske mudrace, da li su uz sve znanje utolili žedju svojega srca. Nema mira za savjest: jer ona zahtieva, da se zlo djelo kazni, po tom je svaki zločesti čin kolut na teškoj veruzi duševne grižnje. Bez vjere luta čovječja pamet bez cilja i svrhe, ne može naći mjesta, gdje bi svoju neizvjestnost umirila i ustalila, iz jedne sumnje pada u drugu. Da, upravo sumnja i tjeskoba duha pokazuju nam potrebu sv. Vjere. Motrite čovjeka, koji sumnja: da li ima Bog, da li je on što Bogu dužan! Jadniče! kako si nesretan! Odsvuda ga sumnje kâ noćne utvare pritješnjuju! Jučer je sumnjao o Bogu, a danas već dvoji o zakonitosti svoje sumnje: on sam o sebi sumnja. Motri nebo, pa šapće: „možda!" Pri svakom koraku čuje rieči: Bog, Krist, duša, a pošto ovih rieči ne razumije, zatisne svoje uši, da ih ne čuje. Nemiran je — hoće da potraži mir, baci se na knjigu, hoće da prouči materiju, pokazuje dara, ali uz sve dare njegova je duša prazna — pusta, nemirna. Ako mu tko o Bogu govori, zlovoljan mu odvrati: „Pusti me u miru, ja sam praktičan čovjek, ne hajem za takve stvari!" Ali moglo bi mu se odgovoriti: „Budi čovjek; znaš od kuda si? Kamo ideš?" „Ne znam." „Pa ako ne znaš, kako možeš biti miran? I ako mira nemaš, kako da upriličiš svoj život? Odkuda ti moć, da nosiš pristojno neću da kažem vienac kršćana nego ciglog čovjeka?"

Sa mirom umine čovjeka i veselje. One liepe sanje, one sladke nade bježe od čovjeka, koji

vjere nema. Neka sumornost i žalost, neko ogavje i dosadnost pritješnjuju čovječju dušu, kad je lišena sv. vjere. „U mojem životu nalazim samo tugu, što me izjeda“ govoraše jednom neki mladić svojim razuzdanim drugovima, koji ga bješe pokvarili. Ugo Foscolo tvrdio je: „Bio sam sretniji dok sam vjeru imao.“ I zaista živjeti bez Boga nesnosnije je nego trpjeti najveće muke toga svieta, jer duh nas muči svojim sumnjama, srce svojim tjeskobama, a misao svojim nemirima. „Mlad sam, a ipak mi život dosadio i dodijao!“ tužio se jednom neki mladić. Ma hoćeš li znati zašto? Jer bezvjerac se nalazi u pustinji sumnje, tražeći uzalud sigurno mjesto, gdje bi razavio svoj šator. Nad njim je nebo bez zviezda, a on jadan bez vodića. Zli duh samokrvi riva ga na rub groba, nije si svjestan više svoje moći, ne nalazi stalna dna, kamo da spusti kotvu svojega spasa, sumnja o svojoj bitnosti na toj za njega prokletoj zemlji. Evo kamo čovjeka bezvjerstvo dovodi. Nalik je čovjeku bolestnu, koji u ognju bulazni: „Bože, Bože moj, ma što znači ta sanja?“ — Evo vam života bez vjere!

Ali to nije još sve. Ima nešta strašnijega. Uzmimo da bezvjerac dobro stoji, ali i kao takav nikad nije vlastan obustaviti tek vremenu. Čovjek bez vjere leti neko vrieme od veselja do veselja. Mlad je, zdrav je — kao takvu kao da mu se sve smije, ako i zauji kakva oluja preko njegove glave, nemari — gleda budućnost kao kroz neku koprenu, nema vremena da misli, da u veselicah i pijankah troši svoju mladost, svoje najljepše sile, da će naskoro uminuti oni zlatni snovi, što mu opajaju dušu. Evo! on niti ne sanja, da je već prevalio polovinu svojega života, da je stigao i prestigao vrhunac . . . . . da strelimice leti s protivne strane nizbrdo i gle! već iz daleka vidi svoj grob; sve više se bliža i otvara. . . . . Ah! tko nam može kazati ono, što se dogadja u tom trenutku u duši onog čovjeka, komu ne svietli luč vjere? One zabave, one veselice za njega su sada uvenute ruže, na dnu onih zabava nalazi samo taštinu i nestalnost. Otac onaj imao jedinca sina, mlada, zdrava . . . sin bio otcu sve: njegova najsladja nada, njegov ponos, njegova sreća, ali i mlade i zdrave smrt ne štedi — sin mu nenadom umre! — Onaj mladić našao si mladu ženu, pametnu, poštenu, radinu, za njega je sušti angjelak s neba, s nje već gleda pred sobom najljepšu budućnost, ali iznenada ugrabi mu smrt tu njegovu najveću sreću iz naručaja. . . . . Skamene se! Gledju prazninu oko sebe, prazninu u duši, pitaju sami sebe: gdje su naši mili? kamo ću poći ja? što pak mene čeka? — Gleda u grob, al utjehe ne nalazi, jer grob bezvjerca stravom napunja. On samo vjerniku utjehom zbori.

Tko može izreći bol i tugu one duše, što se nalazi blizu mrtvog čovjeka, kojeg je ona toliko vruće u životu ljubila, opisati muku one nauka željne duše, što izpituje budućnost, gleda u grob, kuca na vratima svih škola, motri nebo i zemlju . . . . svuda traži utjehe, a nigje je ne nalazi, a na tolika pitanja čuje gdje mu se odgovara sa jednim, „možda!“ Tjeskoba neka obuzima dušu i srce. Duša iznemogla sruši se na zemlju, grli prah zemlje, te želi da se s njim promieša . . . . ali uzalud sve! Neka viša, plemenita moć podiže čovjeka; uspomene prošlosti, predvidjenje budućnosti, grižnje savjesti trgaju mu nutarnjost, iznenada žacne se, te poskoči natrag kao onaj putnik, koji je stupio nogom na zmiju. Sreća po nj, ako se obrati tada Bogu! Ali nesretan, veoma postane nesretan, ako odbija milost Božju sve do zadnjeg časa. Mogu varati druge, al sebe ne mogu prevariti. Pod onom prividnom tišinom skriva se sasvim slomljen duh i izranjeno srce, pa ako takva bića na prečac ne umru, izdišu malo po malo u bezufanju i zdvojnosti. Jadnici! Mislili su, da su s tielom ukopali i svoje bolesti, a kad tamo — pali su u ruke živoga Boga.

Evo vam života bez vjere. Život bezvjerca nalik je razbitoj ladji na uzburkanom moru — putniku, koji se izgubio u pustinji — nalik prokletnicima u paklu, koji u zdvojnosti vapiju: ah izgubismo Ga! Izgubismo Boga, svoju najveću i jedinu sreću! — Njihov idol je: sumnja, udes (fatum), nad njima nebo je gvoždjeno, njihov očajni glas ne prodire ga, njihov glas gubi se u kletvi, jaukanju, zdvojnom urlikanju i svega toga je svršetak: poživinčenje ili samokrv.

A. Kalac,
nadžupnik u Buzetu.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XIII.

Mjeseca srpnja dvadeset i treće godine po kršćanskom računanju, u Antiokiji smo, kraljici iztoka, a iza Rima najmoćnijem, ako ne i najnapučenijem gradu svieta. Gotovo se može sumnjati ob onom, što se obćenito drži, da je raztrošnost i razkalašenost onog doba proiztekla iz Rima. Tko pazi na okolnosti, uvidjeti će, da se je rieka ćudoredne pokvarenosti razlievala iz iztoka na zapad, da su pobiedjeni uplivali na pobjednike i da je baš grad Antiokija, najstarije sielo asirske moći i ljubavi za veličjem, u tom pravcu u velike bio odlučan.

Bijaše prije podne. Ladja za prevoz upravo je plovila iz plavetna mora u ušće Oronta. Bijaše vrlo vruće; nu ipak bijahu svi, koji su smjeli biti, na palubi ladje, pa i Ben Hur.

U pet godina, što je medjuto prošlo, dozrije do muževnosti. Biela lanena odjeća, što ju nosio, prikrivala mu je doduše donjekle crte stasa, nu razmjera mu nije posve sakriti mogla. Više no sat zadržao se u hladu pod jarbolom. U to vrieme uzalud je nastojalo više putnika njegove narodnosti, da s njim razpredu govor. Odgovarao im je kratko, nu uljudno, jezikom latinskim. Njegov birani način izgovaranja, fino ponašanje i ćednost uzbudit je moglo njihovu znatiželjnost. Tko ga je pobliže promatrao, nije mogao u sklad dovesti njeke posebnosti njegove osobe sa plemenitim patricijskim ponašanjem, kojim se je odlikovao. Ramena mu primjerice bijahu neobično duga, a ruke za čudo velike i jake. Svaki se je čudio, tko je on i što, te kakve su prilike uplivale na pravac njegova života; jednom rieči, obće se sudilo o njem: taj čovjek ima svoju poviest.

Ladja, na kojoj se vozio, primila je na putu u luki na Cipru nekog Židova, čija pojava je osvajala. Činilo se, da je odličan i naobražen, te je prama svim izkazivao neku otčinsku dobrohotnost. Ben Hur ga upita njekolike stvari. Odgovori, što ih je dobio, napuniše ga pouzdanjem, te dovedoše do duljeg razgovora.

Kad je ladja unišla u Oront, sastade dvie druge ladje, koje su već vidjeli na moru. Naskoro izvjesiše ove više svjetložutih zastavica, pa se stalo razno nagovieštati, što to znači. Napokon će o tom upitati jedan suputnik.

„One u istinu nešto znače“, reče odličan Židov. „Nu nisu ipak znak narodnosti, već obilježje vlastnika.“

„Ima li mnogo ladja?“

„O da!“

„Poznaješ li ga?“

„Ta s njime sam u trgovačkih poslovih u savezu.“

Putnici pokazaše držanjem, da žele više čuti, a i Ben Hur bijaše pozoran.

„Stanuje u Antiokiji,“ nastavi Židov. „Jer je neizmjerno bogat, ne samo da je uzbudio na sebe obću pažnju, nego i zavist; sviet ne govori uvjek o njem dobro. Nekoč je živio u Jerusolimu knez Hur iz prastare obitelji“.

Juda se prisili, da se pokaže miran, nu srce mu je jače kucalo.

„Knez bijaše trgovac krasnih sposobnosti za trgovinu. Upuštao se je u velika poduzeća na iztoku i zapadu. U velikih gradovih osnovao je podružnice. Podružnicom u Antiokiji upravljao je čovjek, imenom Simonides, koj bijaše Židov, prem je imao grčko ime. Govorilo se je, da je rob. Knez je zaglavio na moru; nu njegovi poslovi prosliediše mal ne jednakim uspjehom. Do skora pako stiže mu obitelj nesreća. Jedini knežev sin, skoro punoljetan, htio je umoriti u ulicah Jerusolima upravitelja Grata; nu nije uspio. Od onda ga je nestalo. Rimljani se osvetiše cieloj kući; nišu poštedili ni jednog člana obitelji. Palaču im zapečatiše, te sada služi kao gniezdište golubovom; imetak zaplieniše. Ničesa nisu poštedili, do čega su samo mogli. Upravitelj namazao je svoju ranu zlatnom mašću.“

Slušatelji se nasmijaše.

„To jest,“ reći će netko, „on si je prisvojio imetak“.

„Tako se pripovieda“, odgovori Židov. „Ja kazujem samo ono, što sam čuo. Ovdje u Antiokiji bijaše Simonides knežev upravitelj. Poslie dogodjaja, što ga eto kazah, trgovao je sam dalje na svoju ruku, te je danas prvi trgovac u gradu. Kao i njegov gospodar slao je karavane u Indiju;

a danas ima dosta ladja na moru, te bi mogao ustrojiti kraljevsku mornaricu. Kažu, da mu sve sretno ide. Njegove deve pogibaju samo od starosti, sve mu se ladje sretno vraćaju, i to krcate bogatim dobitkom."

„Kako dugo ide tako?"

„Skoro deset godina".

„Morao je dobro početi".

„Da! Kažu, da je upravitelj mogao zaplieniti samo imetak što je našao, blago, kuće, ladje i ostalo imanje. Novca ne nadjoše, prem ga je moralo biti vanredno mnogo. I danas je još neriešena zagonetka, kuda novci".

„Meni nije!" primjeti netko od prisutnih.

„Pogadjam, kamo nišaniš", odgovori Židov. „I drugi su mislili, da je onaj novac bio temelj trgovini Simonidesa. I upravitelj tako misli ili je bar mislio, jer je dvaputa u pet godina dao uhvatiti Simonidesa i na muke ga staviti".

Juda pograbi čvrsto uže, na koje se bijaše naslonio.

„Kažu i to", nastavi pripovjedač, „da mu nije ostala nijedna kost čitava. Kada sam ga zadnjiput vidjeo, sjedio je, sakat čovjek, na jastucih u naslonjaču."

„Jadna li čovjeka!" zavapiše neki.

„Od bolesti ne bi bio tako nemoćan. Nu uzalud su ga mučili. Što je imao, to je bilo njegovo po pravu, te se je time zakonito služio — to je bilo sve, što su od njega izvući mogli. Sad ga više ne proganjaju. Imade za trgovinu punomoć, koju je podpisao sam car Tiberij".

„No, to je dobro platio!"

„To su njegove ladje", nastavi Židov, kao da nije čuo primjetbe, „a njegovi mornari, kada se sretnu, običavaju izvjesiti žute zastavice i to znači: sretno smo plovili".

Tu svršilo kazivanje.

Kad su bili sami, pristupi Juda bliže k strancu i upita ga:

„Kako si nazvao gazdu Simonidesova?"

„Ben Hur, knez Jerusolimski".

„A što bi s njegovom obitelji?"

„Sina osudiše na robiju; i slobodno ga brojiti u mrtve, jer kod ovakovih osudjenika ne traje život dulje od godine. O udovici i kćeri nije se ništa više čulo. Oni, koji znadu, što ih je stiglo, ne smiju o tom govoriti. Bez dvojbe su poginuli u kojoj ćelici onih mnogih zatvora, kojih imade puno u Judeji".

Juda ode u svoju sobicu. Tako se je zamislio, da nije pazio ni na divnu obalu, ni na mornaricu, što je prolazila. Na čistom nebu divno je sjalo sunce nad bajnim krajem, samo nad njegovim životom bijaše gusta tmina.

Kada su se približavali gradu, pohitiše putnici na palubu, da im ne umakne divni vidik. Prije spomenuti odlični Židov preuze opet ulogu tumača.

„Rieka", reče, „teče ovdje prama zapadu. Ondje" — i pokaza na jug — „je gora Kasij ili, kako ljudi vole reći, brdo Orontes, što tamo prieko pozdravlja svog brata Amnusa. Medju njimi leži ravnica antiokijska. Tamo dalje su „crne gore", odakle kraljevski vodovodi dovažaju u grad najbistriju vodu, da se žedni okrepe a ulice poliju. Šume tamošnje, guste su prašume, pune ptica i zvjeradi."

„Gdje je jezero?" upita netko.

„Tamo preko na sjeveru. Onamo se može jašiti ili što je još udobnije, možeš ploviti čamcem, jer je s njim u savezu jedan trak rieke."

„Špilja Dafne?" obrati se k trećemu, što upita. „Nitko ju ne može opisati. Njeka poslovica kaže: bolje je biti crvom i hraniti se dudovi od Dafne, nego sjediti za kraljevskim stolom. Ljudi idu onamo u namjeri, da samo pogled bace na špilju, a onda se ne mogu više s njom da razstanu".

„Ti indi savjetuješ, da ni ne idemo onamo?"

„O ne! Svatko zalazi onamo: cinički filozofi, mladići, žene i svećenici. Ja sam tako siguran, te ćete vi svi ići tamo, da sam slobodan i savjetovati vas. Ne nastanite se u gradu, već otidjite odmah u selo, što leži blizu špilje. Put onamo vodi kroz vrt, što ga ohladjuju vodometi. A tamo" — oči svih odoše za njegovim prstom — „vidite gradske zidine. To je remek-djelo Xereja, kneza svih graditelja. Ovaj dio načiniše na zapovied Seleucida. Tri stotine godina, što stoje, učinilo ih je jednim sa pećinom, na kojoj su i sazidane".

Djelo opravdavalo izrečenu hvalu: zidine bijahu visoke i čvrste, s mnogimi smjelimi podpornji.

„Zidine imadu 400 tornjeva", nastavi Židov, „svaki je od njih kao zdenac. A ako gledjete dalje, vidjeti ćete u daljini dva briega. Na najdalnjem je tvrdjava, gdje je kroz cielu godinu rimska legija, a na suprotnom je Jupitrov hram, dole pod

njim palača poslanikova — tvrdjava je toli jaka, te se čini da je nepredobiva".

Mornari stadoše spuštati jedra. Židov nastavi:

„Preko onog mosta vodi put u Seleuciju. Ovdje je najme kraj plovitbi. Što dalje ide, to se ovdje natovari na deve. Više mosta počima otok, gdje je Kaliniko sagradio novi grad i spojio ga sa starim na pet velikih viadukta i tako ih čvrsto sagradio, da im dosele nije nahudilo ni vrieme, ni potresi, ni voda. O gradu u obće mogu samo to reći, da svaki, koj ga je vidjeo, imade razlog presretnim se scieniti sav život."

Zašuti, jer se ladja kretala i lagano plovila prama mjestu, gdje se niže zida izkrcivalo. Baciše užeta i pričvrstiše ladju. Putovanje svršiše.

Prije no Ben Hur ostavi ladju, potraži još odličnog Židova.

„Dozvoli, da te časak još zadržim, prije nego li ti s Bogom reknem".

Židov se nakloni.

„Tvoje kazivanje o trgovcu uzbudi u meni želju, da ga upoznam. Ti si ga zvao Simonides?"

„Jest, prem ima grčko ime, ipak je Židov".

„Gdje ga mogu naći?"

Stranac ga pogleda oštro i reče:

„Rado bi ti prištedio neprilika; on ne posudjuje novaca".

„A ja ga ne uzajmljujem", odgovori Ben Hur, nasmijav se naslućivanju stranca.

Stranac promišljavaše časak, a tad reče:

„Mislio bi, da najbogatiji trgovac u Antiokiji stanuje u kući prema svomu bogatstvu, ali nije tako. Hoćeš li da ga potražiš, podji uz rieku do onog mosta. Niže mosta uredio si stan u zgradi, koja naliči uporanju, što podupire zid. Pred ulazom je veliko mjesto za izkrcivanje, koje je uvjek prepuno robe. Ladje, što tamo stoje, njegove su. Ne možeš zabluditi".

„Hvala ti!"

„Mir naših otaca neka bude s tobom!"

„I s tobom!"

Razstaše se. Dva služnika ponesoše Ben Hurovu prtljagu i primiše njegove odredbe.

„U tvrdjavu!" reče on. Po toj odredbi mogao si slutiti, da je on u javnoj vojničkoj službi.

Dvie široke ulice, što se u pravokutu križale, dielile grad u okružja. U ulici što ide sa sjevera prama jugu, stajala čudnovata velika zgrada, zvana *Nymphaeum*. Kada su služnici onamo došli i krenuli prema jugu, začudi se došljak, prem je došao iz Rima, krasoti, što mu pukla pred očima. S desna i s lieva ugleda palače, a medju njimi dva reda mramornih stupova, opredieljenih posebice za ljude, dieleći put za blago i kola. Krov na stupovih davao hladovinu cielim putem, a gdjegdje bili i vodometi.

Nu Ben Hur nije bio takve volje, da s prizora, što mu se pružao, uživa. Njega je zanimala povjest Simonidesa. Kada je došao do Omfala, spomenika, od četiri luka, što se preko ulice pružao, a Epifanes ga podigao, da sama sebe proslavi, odluči najednoć drugačije.

„Ne idem danas u tvrdjavu", reče služnikom. „Odvedite me u onu gostionicu, što je kraj mosta na putu u Seleuciju".

Krenuše onamo i za malo ga dovedu u jednostavnu nu veliku gostionicu, tako daleko od mosta, niže kojega je Simonides stanovao, te bi se mogao kamenom dobaciti.

Ben Hur sprovede noć na krovu gostionice. O jednom mu se samo vrzle misli u glavi: „Sad ću najpotlam ipak čuti o svojih — o majci, o dragoj maloj Tirzi. Ako su još živi, ja ću ih naći".

Paljetkovanje s mojega puta.

XIV.

1. A sad pohitimo prema domovini troubadours-â, u Langue d' oc, u Provence. Pohitimo u krajeve, kuda su ove pjesničke duše zalazile iz dvorca u dvorac, da plemstvu dadu sgode za plemenitije zabave: slušajući, gdje pjesma slavi junačka djela, ne bi li se i oni zanieli za nješto višega, nego li je lov i vitežke sigre, ne bi li i oni zamienili dangubu takmenjem u dobru, u djelih namienjenih procvatu sv. crkve i napredku domovine. Podavahu dà zdrave hrane, dok i kod njih ne prevlada mehkoputnost, s koje i sami zadavahu družtvu ljutih rana, kamo dodjoše, da ciele one, što već otvorene bijahu. Sjećajući se na tu vrstu narodnih pjesnika, medju kojimi bijaše i okrunjenih glava, ugodno ćeš pomisliti na pjesničku dušu Hrvatâ, s koje mu zavide mnogi veliki narodi.

2. Zaći ćemo sada na jug, u sielo Albingensâ,

na bojno polje, nakvašeno krvlju hiljadâ, što padoše pod mačem, kojim je kretala bratska ruka. Pomisliti ćeš tu lahko na tabore današnjih neprijatelja svete naše majke, katoličke crkve, kako prstom pokazuju na Béziers, na Toulouse, na Muret; kako se sgražaju, kad nam na pamet dozivlju Rajmunda VI. od Toulouse, kako na račun crkve pišu sve, što je činio Simon Montfortski i njeki biskupi. Ali oni lukavo šute, da je glava crkve, namjestnik Kristov, veliki Inocenz III. i sam mnogo toga osudio, a za Rajmunda se, te naročito za njegova sina zauzeo; kako je on najprije udario putem pouke, ne bi li zabludjele priveo na pravu stazu, a tek kasnije se i svjetovna vlast latila oružja, da odvrati od sebe pogibelj, koja joj je prietila propašću. Neće nam oni dakako kazati, da je krv katolička najprije potekla; da su Albingensi pljačkali katoličke samostane, rušili katoličke crkve; da ni jedan katolički svećenik nije smio svoje tonsure pokazati, niti biskup smio bez pratnje izaći, ako je hotio da izmakne sigurnoj smrti. Šute i o nauci Albingensa, koja bijaše isto tako u oprjeci s razumom i družtvenim poredkom, kaošto i sa kršćanstvom. Pa uz sve ovo ne smijemo ni to smetnuti s uma, da se u redovih onih, koji danas na sva usta govore o slobodi misli, nalaze najljući tlačitelji svojih protivnika, pa to u stvarih političkih, koje se dovista ne mogu ni s daleka mjeriti s pitanji vjerskimi.

3. Bijaše brzi vlak, koji krenu iz predgradja *Perrache,* da me poveze preko Rône, a onda uz tu rieku najprije prema gradu *Vienne,* što leži na utoku Gere u Ronu. U gradu imade i danas dobro sačuvanih ostanaka iz Rimskoga doba. Znameniti su: hram Augusta i Livije, kasnije crkve Naše Gospe od života (N. D. de la vie), triemovi kazališta, pa veliko trkalište. U museju je sva sila predmeta rimskih, što su izkopani stranom u gradu, stranom u okolici. Imade krasnu stolnu crkvu sv. Mauricija iz konca 12. vieka, koja se vrlo iztiče i liepo bojadisanim, poput neba plavim, zviezdami posutim svodom. Na strmom obronku drevna (9. vieka) je crkva sv. Andrije *(le Bas),* a s desne obale Rone obnovljena je crkva sv. Petra. U povjesti crkvenoj imade trajnu uspomenu, jer je ovdje 1311. držan XV. obći sabor, što ga je sazvao papa Klement V. Tu je učinjen kraj onoj hajci, što ju pohota Filipa Liepoga podigla bila proti Templarcem. Ne da ih osudi, nego s razloga obzirnosti (per provisionis potius quam per condemnationis viam) dokinu ih papa, izručiv njihova dobra Johanitom. Kad znademo, na kakove muke bijahu stavljani pojedinci, ne bi li se od njih doznalo ono, što se je htjelo; kad se sjetimo na one hiljade članova, koji pomrješe stranom na mučilih, stranom na lomači: onda ćemo ovu odluku smatrati blagodati, koja je tomu strašnomu mučenju stala na kraj. Pred sudom povjesti Templarci su danas u kud ljepšem svjetlu od Filipa, koji je prije smrti još morao osjetiti težku ruku Onoga, što svojim načinom ne propušća nikada braniti one, koji nevini moraju da pate.

4. Evo nas sada u plodnom predjelu. S jedne su ti strane brežuljci šumom obrašćeni, po obroncih im bujna vinova loza, a s druge Rona, tik koje brza željeznica. U domovini smo glasovita vina (Les Roches, Condrieu), a po brežuljcih bjelasaju se ljetnikovci našega doba, koji se izmjenjuju sa dvorci iz prošlosti. S lieve će nam ostati pruga u Grenoble, glasovit sa 120 tvornicâ, u kojih sgotavlja rukavice 2000 radnika i 20.000 švelja iz grada i okolice, te se načini godimice 10 milijuna rukavica u vriednosti od 30 milijuna franaka. S desne strane je pruga u Annonay, glasovit ne samo s toga, što se ovdje (1783) prviput digoše zrakoplovom braća Montgolfier, nego i s trgovine kožom, kod česa radi takodjer do 2000 radnika, učine do 8 milijuna koža u vriednosti od 30 milijuna franaka. Mi ćemo pravcem, da do mala pozdravimo brežuljke, na kojih raste kapljica svjetskoga glasa: *érémitage.* To je prostor od 140 hektara. Na hektaru raste poprječno 24 hl. vina, a plaća se prva vrsta 60.000, a druga 48.000, a treća 36.000 fr. Trsna uš nije dakako poštedila ni ove dragocjenosti, ali je marljivost francezka danas i ovdje dobrano izcielila nanesene rane. Nije čudo, što je u ovako blagoslovenu kraju, nedaleko (u Tainu) uredjeno lječilište groždjem.

5. U krasnom položaju, sgodnom i za trgovinu drvom, žitom, vinom i južnim voćem leži grad *Valence,* koji nam dozivlje u pamet mukotrpnoga papu Pia VI., koga su isti protestanti zvali ljubavlju i slašću roda ljudskoga, koji je svuda, kud bi zalazio, ostavio tragove svetoga života. Tu je on, lišen ne samo svoje države, nego i odkinut posve od svoje duhovne djece, koju je toliko ljubio, na 29. augusta 1799. preselio se u vječnost. „Ah, u kakovom stanju ostavljam crkvu!“ spominjao bi u zadnjih časovih svojih. A kad je zaklopio oči, onda su si „filosofi“ francezki zlorado trli ruke, te uz porugljiv smjeh govorili:

„Nestade papinstva, kraj je katoličkoj crkvi!“ Ali Onaj, koji crkvu svoju osnova na nepomičnom temelju: na Petru; Onaj, koji reče, da Njegove crkve nadvladati neće ni vrata paklena; Onaj, koji obeća, da će sa crkvom svojom biti do konca svieta, pokaza i opet, što je toliko puta u povjesti zaručnice svoje pokazao: da je uzaludno sve, što slab stvor poduzimlje proti djelu Stvoritelja svoga. Velikomu ovomu papi diže se ovdje spomenik u stolnoj crkvi sv. Apolinara, koju je 1095. posvetio papa Urban II., pripoviedajući prvu križarsku vojnu u Francezkoj.

6. I jurimo dalje uz brežuljke, što sve više gube svoj ures i odielo svoje, dok nam se ne ukaže glavno njekoć sielo Hugenota: *Montélimart;* dok ne pozdravimo prvih uljika, viestnicâ, da se približujemo moru. Pozdraviti ćemo i *Orange,* u kom je uz slavoluk rimski najbolje sačuvano rimsko kazalište za 7000, pa trkalište za 20.000 gledalaca. Sve nas sad već sjeća, da smo u južnom kraju: bašće uljikâ i narančâ. Ali smo u predjelu, gdje počima gospodstvo mistrala, mušićava vjetra, koji će brzo prestati, kad se pojavi žestok, ali će dugo potrajati, ako se pokaže blag. Mušićav je i s toga, što u jednom kraju donosi kišu, dočim u drugom, čim predje Cevenne, suši u velike tlo. Ne zalazimo ni u Carpentras, makar da nas mami osamljeno brdo *Ventoux,* odakle je na daleko i široko vanredno liep pogled. Našu pažnju svraća na sebe drugi grad, koji je takodjer u povjesti crkve Kristove igrao veliku ulogu.

7. U *Avignonu* smo, glavnom gradu departement-a Vaucluse. S daleka već opazismo na brežuljku veličanstvenu *palaču papinsku,* pa si dozivljemo u pamet sužanjstvo papâ u tom gradu. Bijaše ono štetonosno ugledu papinstva, koje je tu gubilo svoj svesvjetski značaj, a po tom i ugled i upliv, kakav mu je u radu nuždan. Pokazalo se tu, kako su istinite rieči, što ih Ivan XXII. reče njekomu kardinalu, koji mu svjetova, neka prenese papinsku stolicu iz Rima u Cahors: Onda će moji nasljednici biti biskupi Cahors-a, dočim će biskup, koji u Rimu boravi, biti pravi papa. Rim će uviek biti glavni grad svieta, htjeli mi to ili nehtjeli. Nezavisnost papâ bijaše u pogibelji pred uplivom francezkim, pa je osobita dobrota Božja, što nasljednici Filipa Liepoga nisu imali ni njegova duha, ni njegove smjelosti, da i bolje skuče pape u Avignonu pod svoju vlast. Zato i pregnuše onakovi velikani duševni, kakav bijaše slavni Petrarca, pa sveta Katarina Siennska, da učine tomu kraj. Uz palaču, koja je danas vojarna, znamenita je ovdje i stolna crkva Naše Gospe, u romanskom slogu, u kojoj su njekolike krasne grobnice papâ, što ovdje umrješe (Ivan XXII., Benedikt XII.).

8. U daljnem teku ukazati će nam se s lieve ruke *St. Remy,* a pred nami *Tarascon* na lievoj obali Rone. Koncem 12. stoljeća nadjene su moći sv. Marte i čuvaju se ovdje u podzemnoj kapelici njekadanjega samostana sv. Marte; glava joj je pohranjena u prekrasno pozlaćeno poprsje od srebra, što ga darova Ljudevit XI. Ovdje valja mienjati kola, jer ona iz Lyona idu izravno u Marseilles, dočim ćemo mi udariti na *Nimes,* glavno njekoć sielo Hugenota, a danas glavni grad departementa du Gard. Koli važan bijaše to grad u rimsko doba svjedoče toliki rimski spomenici, što se do danas uzčuvaše. Nalazi se tu amfiteatar, iz ogromnoga kamena sagradjen, koji je, poput onoga u Veroni, najbolje sačuvan. Zanimiv je i hram Diane, a osobito veliki toranj, s koga je prekrasan pogled na Nimes i na daleku okolicu. Uz drevnu, u romanskom slogu sagradjenu stolnu crkvu sv. Kastora iztiče se ovdje liepa crkva sv. Pavla, sagradjena u našem vieku (1840.—1850.), ukrašena reliefi od Collina, slikarijom na staklu od Marechal-a, a slikami na ljepu od Hipolita i Pavla Flandrin-a. Ponosi se Nimes i ponajljepšim u cieloj Francezkoj šetalištem po dnu brdašca Cavalier, a slovi i sa velikoga prometa svilom, željezom, žestom i vinom.

9. U gradiću *Lunelu* (9000 st.) sastaje se željeznica, što dolazi iz Marseilles-a sa Lyonskom, te pojačan vlak juri dalje prema *Montpellier-u,* glavnom gradu departementa Herault, rodnom mjestu kardinala Fleuryj-a i Cambacérès-a, koji je kao kancelar francezkoga carstva osnovao Napoleonov zakonik. Tko ne zna, kako si je grad ovaj od preko 50.000 stanovnika stekao u prošlosti liep glas svojim radom na naravoslovnom i zdravstvenom polju? Taj glas želi on i danas da sačuva, jer goji krasnu botaničku bašću, najstariju u Francezkoj (1598.), a njekoć najglasovitiju u cieloj Evropi. Njeguje pomno i medicinsku svoju školu, smještenu u njekadašnji samostan Benediktinaca, a u svojih bogatih musejih pohranjuje mnoge vrlo vriedne starine i dragocjene umjetnine. I u naše doba natjecahu se mnogi njegovi sinovi (Fabre † 1837., Valedan † 1838., Bryas † 1786.), da u gradu imadu sbirku, koja je najznamenitija u južnoj Francezkoj. Ovdje

je i sielo biskupa, koji imade crkvu sv. Petra. Njekoć bijaše to crkva Benediktinaca, osnovana od pape Urbana V. (1364.), a kasnije tek (1536). proglašena je stolnom. Prije su rado amo zalazili slabići zdravljem radi blagoga podneblja, a još više radi morskih kupelji i pjeskovita tla, kakovo je nedaleko odavlje u *Palavas-u.* Nu žestoki vjetrovi prorediše u velike broj posjetioca, osobito odkada se podigla druga takova lječilišta.

10. Što se više približujemo moru, više opažamo golih brežuljaka i močvarnih predjela. Preko ovih juri željeznica na visokom nasipu, odakle razgledati možemo glasovite solane Fortignanske i još glasovitiju u svietu domovinu muškat-vina Fortignanskoga. Kraj je ovaj prepleten morskimi rukavi za sol *(des étangs)*, a mi opet na dugom (1300 m.) nasipu, okruženi sa svih strana vodom: s jedne nam je ruke bližnje more, s druge rukavi za sol (d' Ingril, de Thau), koje presiecamo, dok ne stadosmo u gradu *Cette.* Bogat je to trgovački grad (25.000 st.), imade luku i tvrdja je trećega reda. Nije daleko odavlje ušće kanala du Midi, što spaja sredozemno more s atlanskim oceanom. Da se odklone neprilike morskoga puta kod Gibraltara, zamislio je ovu osnovu mjernik Ljudevita XIV. Riquet: Garonom dolaze ladje iz atlanskoga oceana do blizu grada Toulouse. Tu počima kanal, koji svršava nešto dalje odavlje. To i pomože, te se ovaj grad dizao više i više, pa je danas za Marseilles-em najvažniji trgovački grad francezki. Glavna mu je grana obrta, da iz španjolskoga, francezkoga, pa i našega dalmatinskoga vina umjetnim načinom pravi južno vino: Jeres, Madeiru, Claret, Champagne, Cyparsko i t. d. U tom je promet upravo gorostasan. Samih bačvara imade do 2000. U samom gradu ne ima nikakvih osobitosti. Hoćeš li da se naužiješ krasna pogleda, a ti uzadji na brdašce 179 m. visoko *(St. Clair)*, kamo ide put, što počima tik crkve po dnu toga brdašca.

11. Solane uz Cette daju vrlo bielu i ugodna ukusa sol, pa se dalje vozimo baš uz njih južnom željeznicom, koja je pritegla k svojoj glavnoj pruzi i ovu područnu u Cette. Do mala nas evo u plodnoj dolini Heraultskoj, te presiecamo krasno obradjene poljane Languedoc-a, pa se divimo bujnomu nasadu vinogradâ, koji nam svjedoče, da je Francezka već preboljela kobne posljedice trsne uši. Pozdravljamo i prekrasnu okolicu ubavoga *Béziers-a,* komu da u svietu premca ne ima, kako hoće drevna rečenica: *Si Deus in terris, vellet habitare Biterris.* Leži na kanalu du Midi, koji je ovdje izveden nad riečicom Orb, kaošto je malo dalje od Béziers-a pod njim prorov željeznički, kojim dalje idemo do *Narbonne* (28.000 st.), odmičući se sve dalje od mora. U krasnoj stolnoj crkvi sv. Justa grobnice su biskupâ, kamo su za prevrata neljudi unišli, te lješinam glave odsjekli! Ovdje bijaše nadbiskupom Klement VII. U riznici imade krasnih crkvenih predmeta iz 10., 11., 13. i 14 vieka. Odavlje vodi jedna pruga u njekadanju priestolnicu kraljevsku, a danas tvrdju prve vrsti: *Perpignan,* nu mi krenimo dalje uz kanal, gdje su mu na obali gusto zasadjene čimpresse, da štite ladje od mistrala, nepovoljna gosta brodarom. U *Carcassone-i,* (30.000 st.), glavnom mjestu departement-a de l' Aude obnovljena je liepa stolna crkva sv. Mihovila, a uz nju znamenitije su: sv. Vinka s jednom širokom ladjom i sv. Nazarija, takodjer u naše doba obnovljena romanskoga sloga. Ponutrica sa tri ladje ove njekoć stolne crkve vrlo je poletna i krasna: na svakom koraku naići ćeš na biser graditeljske umjetnosti. U dalnjem teku prikazati će nam se s lieve ruke sjeverni dio Pyrineja, te ih pogledom možemo daleko i daleko popratiti i njihovom se milovidnošću nasladjivati. S desne nam je ruke kanal du Midi, koji imade i u Carcassonei i u bližnjem gradu *Castelnaudary* njeku vrst luke. Bogatimi poljanami, krasnimi bašćami, uz ponosne ljetnikovce vozimo se u *Toulouse.*

12. Bijaše to njekoć glavni grad Languedoc-a, a danas je glavni grad departementa Haute-Garonne. Po broju pučanstva (150.000 st.) šesti je medju gradovi francezkimi. Ležeći u dolini, koju oplodjuje i Garonna i kanal du Midi, koji počima 2 km. nad gradom, ognjište je liepe trgovine i obrta. Garona ga dieli u predgradje sv. Cyprijana i grad, što je spojeno sa dva mosta na lancevih i jednim od kamena. Središte je grada „kaptolski trg". U taj trg utječe devet ulica, pa je vazda na njem živo. U jutro je tu trg, po podne i na večer šetnja. Okružuju ga znamenite sgrade, medju njimi viećnica, gdje su o dobrobiti grada viećali njekadanji „capitouls" (consules capitularii), odkle i ime ovomu trgu. Od ovoga središta nije nam daleko do najznamenitije crkve u gradu: *St. Sernin.* Posvećena je sv. Saturninu, učeniku sv. apostola Petra, koji je ovdje propoviedao kršćansku vjeru, te radi krasna uspjeha bio strašno mučen: pri-

vezaše ga o noge bika, odredjena za žrtvu, koji ga je po sokacih vukao, te je tako izpustio svetu dušu svoju. Nad njegovim grobom diže se sada veličanstvena crkva sa pet ladja u romanskom slogu. Svetište posvetio je papa Urban II., kada je amo došao, da propovieda prvu križarsku vojnu. Oko svetišta je triem, koga zovu svetim radi sv. moći, koje su tu izložene. Još većim počitanjem silaziš u Kryptu, gdje su u dragocjenih moćištnicih pohranjene mnoge sv. moći: trn iz krune Isusove, veliki komad sv. križa i komad odiela Gospina, svih sv. apostola, tielo sv. Tome Akvinskoga, komadić od jaslicâ i od groba Spasiteljeva, kamen kojim kamenovan bijaše sv. Stjepan i mnoge druge. Toliko je toga ovdje pohranjeno, te napisaše na ulazu u Kryptu ove rieči: *Omnia si lustres alienae climata terrae, non est in toto sanctior orbe locus.* U toj sam crkvi mogao i ja nakon duljega čekanja čitati sv. misu, pa baš na žrtveniku, gdje su moći sv. Ludovika Tolosanskoga. — Od ostalih crkava spomenimo onu *du Taur,* sagradjenu na mjestu, gdje puče uže, na kom je bik vukao sv. Saturnina, *des Jacobins,* njekoć Dominikansku; *la Daurade,* koju i pozlaćenom zovu radi vrlo bogata ukrasa njena; *la Dalbade* s krasnim tornjem, koju su prije zvali crkvom Biele Gospe radi bielih križeva, što su ih vjernici početkom Albigenskih ratova po stieni vidjali; *sv. Stjepana,* danas stolna, mješavina raznih slogova, sa liepimi bojadisanimi prozori, crkva Isusovaca u čisto gotskom slogu, do koje je odmah zavod družbe. Toulouse bijaše od davnina na glasu, da je sielo znanosti, pa ga i prozvaše gradom Pallade. Danas on imade i katoličko sveučilište, koje će mu to ime i bolje još učvrstiti za budućnost, te će od njega odkloniti one bure, kojim bijaše pozorište njekoć za vjerskih ratova.

13. Cilj moga puta na domaku je, pa stoga i uzbudjenost veća. Upozoriše me prijatelji, neka dobro pazim, polazeći iz Toulouse-a, da ne odem u *Luchon,* kako se i njim dogodilo. Poslušah savjet i dobro se razpitah, pa doznah, da su prijatelji iz Lyona s vlastite nepomnje zalutali. Iz Toulouse-a do *Montréjeau-a* ide jedan vlak, ali su u njem dva, koji će se u tom gradiću (3000 st.) razstaviti, pa će jedan u Luchon, a drugi prema Lourdes-u. Putnici valja da odmah ovdje bistro kažu, kamo će, pa će onda sjesti u prava kola, te ne trebaju onda u Montréjeau da mienjaju. Prijatelji moji sjedoše ovdje u kola za Luchon, pa se i nadjoše tamo proti volji. Nisu doduše žalili, jer su vidjeli u dražestnom položaju veličanstvenu kupelj, koja stoji na čelu ostalih mnogobrojnih, što ih imade u Pyrenejih, a kamo dolazi do 20.000 stranaca na godinu. Ja sam pogodio dobro i minula me ta stranputica, koju bi ja bio doista požalio. U vlaku je samnom dosta putnika, a razabirem iz govora, a još više iz prebiranja krunice, da im je isti cilj. Bijaše u oči nedjelje, posvećene uspomeni na prečisto Srce Marijino. Ne bijaše naviešteno nikakvo veće hodočašće za Lourdes, a ipak vlak bijaše pun. Ljubeće srce djeteta teži za Majkom vazda, u svako doba, pa tako i ovi vlakovi nikad nisu prazni. S početka se vozimo ravninom, dok se ne uzesmo sve više približavati gorskomu kraju, dok nas opet ne razdraga pogled na Pyreneje, napose na vrhunac im Pic du Midi de Bigorre kod *Tarbes-a,* što leži na rieci Adour, a u srcu Bigorre-a. Ne mislimo sada mnogo na *Bagnères de-Bigorre,* glasovito kupalište, kamo takodjer godimice dolazi 18—20.000 stranaca. Letimice tek svraćamo poglede na Tarbes, na stolnu mu crkvu u prelaznom slogu i na sv. Ivana, gotičku crkvu iz 14. vieka s jednom ladjom. Dalje i dalje goni nas srce, a para nam prepolagano goni gvozdena kola. Iza svake okuke, što nam bila zakrila pogled, mišljasmo ugledati ponosnu basiliku, što ju diže ljubav djece premiloj Majci, koja se u ovom presretnom kraju udostoja u naše doba, puno nevjere, punom pregršti sipati blago moćnoga zagovora svoga. I dok to izgledamo, a da ne ugledamo; dok se tomu nadamo, da nam nada izjalovljena bude, doviknuti će vlakovodja tihano, a ponoviti će stotine grla iz dna razdragane duše: *Lourdes!*

A. J.

Dopis.

Ispod Trebevića, početkom prosinca.

(Blagoslov Doma kaptola vrhbosanskoga.) Evo, štioče i brate, što mi neki dan dušu osvojilo i maštu toli ugrijalo! U oči dana sv. Andrije apostola, kad se već smrkavati stalo, oživjele središnje ulice našega Sarajeva. Zakoracao i ja sa svoja tri od malenih nogu dobra pobratima. Kamo svi, tamo i mi — u zavod milosrdnih sestara. Pred

zavodom se ustavila poznata sjajna kočija: i preuzvišeni je poglavica zemlje, Appel sa barunicom u zavodu. Unigjosmo u dvoranu. Nakupilo se dosta gostova, i naše kanonike tuj nagjosmo. Eto nam i presvijetloga nadbiskupa, eto i preč. franjevačkog provincijala sa svojim kustosom. Započe *večernja zabava,* koju priredile učenice milosrdnih sestara u proslavu imendana preč. gospodina ravnatelja ovoga zavoda, dra Andrije Jagatića i *blagoslova Doma kaptola vrhbosanskoga.* Čudili smo se spretnosti i vještini, kojom učenice prikazaše obe drame: i francusku i krasnu hrvatsku dramu *Sv. Juliju.* Svi smo se razišli veseli i posve zadovoljni i dosta.

Svanulo jutro. Oko 10 sati stajao sam s braćom u kapeli novoga stana Nj. Presvijetlosti. Prispješe i naši bogoslovci: oni će pjevati kod tihe sv. mise, što će ju sam Presvijetli do malo započeti. Svrši se blagoslov kuće, započe sv. misa. Dva kanonika *(dr. Jeglić* i *dr. Košćak)* služe nadbiskupa kod sv. mise. Naš *Jagatić* upravlja sborom, a preč. *Hadrović* prati uz harmonij. Iza evangjelja okrenu se i progovori naš zlatousti *Stadler.* Ta, šta ga, veli, priječi, da ovom zgodom i prilikom progovori o svojim dragim kanonicima. I progovori od srca, progovori zanosito, ali nijedna mu nije bila ni suvišna ni pretjerana. Živa je istina: naši su kanonici naši dičnici, perjanica naša. Pa te diralo i do suze ganulo, kad nazivao svoje kanonike: *„corona mea, gaudium meum!"* Pa si se divio rasplamćenoj duši, kad zažeIjela da napiše nešto na sva četiri kraja novoga Doma kanoničkog, a velikim, zlatnim slovima da napiše, nek svako vidi i štije. Na prvom bi kraju progovorila zlatna pismena: *Ovo je Dom složne braće!* Na drugom: *Ovo je Dom znanja i umijenja!* I na trećem bi kraju napisao: *Ovo je Dom ljubavi i posluha sinova naprama Majci, Crkvi Božjoj!* A na četvrtom: *Ovo je Dom, u kojem braća k Višnjemu obratila!* I zanosna, zlatna mu riječ opravdala tu svoju još zanosniju želju. Srce je govorilo nadbiskupu. Bio je vas ganut, gledajuć, gdje braća odlučila i hoće da kao braća rade i borave zajedno pod jednim krovom, koji su si eto oni sami svojom mukom i znojem podignuli. On vidi u tom njihovu činu dosad a i odsad najljepši i najsnažniji zamah snage njihove. On vas zanesen šalje braću u Dom bratinski, da tuj meću u zlatna slova onu četverostruku želju njegovu. Riječ od srca u srce dirala.

Iza sv. mise pohitjesmo svi milovanom našem Jagatiću, da mu od srca čestitamo imendan. Pa se razigjosmo, da se do malo opet tuj kod braće nagjemo na bratinskom objedu. I lijepa se kita sakupila braće oko stola. Razdragali se svi sa svojim natpastirom, redale se zdravice, a najviše ih bratskoj ljubavi i jednome krovu, koji krije nadbiskupa i kanonike. Pa se srcu otela i glasna, jasna hrvatska pjesma naša. Orila se, dok nije sa sobom sve složila, sve zanijela i podigla.

Ostavismo u najljepšoj uspomeni bratinski Dom kaptola vrhbosanskoga. A dopisnik pogleda ga još jedanput i zaželi mu od srca želju: Lijepi Dome, cvala u tebi znanost i pjevala umjetnost i zlatilo se u tebi zlatno pero, a sve to ogrijavala vatra bratinske ljubavi! Lijepi Dome, bio nam vrelo, na kojem ćemo svi opajati dušu svoju čežnjom za izvorom života, ljepote i istine! Bio Bog s tobom *bratinski Dome!*

I. Ev. S.

Viestnik.

Naša domovina.

(Marijina kongregacija u našem bogoslovnom sjemeništu.) Na blagdan bezgriešnoga Začeća uvedena bi kanonički i svečano u naše središnje bogoslovno sjemenište kongregacija bl. Dj. Marije. Tom prilikom izreče presv. gosp. nadbiskup kongreganistom krasnu rieč o majci Mariji. Pa se i mi s njim radujemo Marijinoj kongregaciji u našem bogoslovnom sjemeništu, jer biljka zalievana od same nebeske Kraljice bit će bez sumnje jedanput zdrava i plodovita biljka u vinogradu Gospodnjem. Čestitamo od srca mladoj bogoslovnoj *Marijinoj Kongregaciji.*

(Dvadesetpetgodišnjica.) Ove godine slavi se dvadeset i peta godišnjica, što je papa Pio IX. proglasio sv. Josipa zaštitnikom ciele crkve. Posebni odbor u Rimu, komu je na čelu vikar Nj. Svetosti, opredielio je III. nedjelju Došašća, da se po katoličkom svietu taj dogodjaj proslavi. Sv. Otac podielio je pismom od 24. septembra o. g. podpun oprost svim vjernikom po cielom svietu, ako se skrušeno izpovjede i pričeste na 14. decembra ili po svojoj volji u koji drugi od sedam sliedećih dana i bogoljubno pohode koju crkvu, u kojoj se drži svečanost sv. patrijarhe Josipa. Nu valja da su prije prisustvovali pet puta svečanoj devetnici ili sva triputa svečanoj trodnevnici, ili da su drugčije pohodili svoju župnu crkvu i tu se pobožno molili Bogu za izkorenuće nevjerstva, za obraćenje grješnika i uzvišenje sv. matere crkve. Osim toga

svakiput, kad vjernici budu prisustvovali devetnici ili trodnevnici primaju oprost od dvjesta dana. Ovo se sve može namieniti i dušam u čistilišću. Presvietli gospodin biskup Spljetski Filip Nakić okružnicom od 10. novembra o. g. naredio je po cieloj svojoj biskupiji trodnevnu pobožnost prije III. nedjelje Došašća; za tim na 15. decembra obću sv. pričest, a u njekih crkvah da se toga dana pjeva zavjetna misa „Pokroviteljstva Sv. Josipa“.

(Samostan Kreševski.) Na dan sv. Katarine doživješe braća veliku radost, za kojom davno već čeznuše: mogahu blagosloviti novi, velikim trudom i požrtvovnošću sagradjeni samostan. Dugo i dugo bijahu prinuždeni da stanuju u vrlo i vrlo skromnom stanu, u kojem ih je samo osobita providnost Božja čuvala od velike nesreće. Bog im je prieganje blagoslovio, te sada mogu da uživaju plodove svoje velike samozataje. Preč. o. redodržavnik fra Stiepo Čičak obavio je sveti čin u prisutnosti braće i zastupnikâ ostalih samostana redodržave, koje je domaćina gvardijan fra Lovro Mihačević bratski primio. Bilo sretno stanovanje u novom domu!

(† Subašić fra. Ante), župnik u Varcar-Vakufu preminu nakon duljega bolovanja. *R. i. p.!*

(Darovi.) Za *crkvu u Lepantu:* Franjo Kalamut u rudniku Čevljanović 10 for.; njegovi radnici 9 for.; Tuzla 12 for.; Komušina 8 for.; Fojnica 12. for.; Gradačac 4 for.; Tišina 2 for.; Breške 14 for. 50 nč.; Radunice 2 for.; Tremošnica 5 for. 66 nč.; Dubrave 5 for. 7 nč.; Domaljevac 3 for.; Podhum 7 fr. 10 nč.; Osova 9 fr. 23 nč.; Sol. Kula 5 fr. — *Petrov novčić:* Radunice 2 for.; Breške 10 fr.; Gradačac 4 for.; Tišina 4 for.; Tremošnica 2 fr. 70 nč.; Dubrave 2 for. 77 nč.

Rim.

(Konsistoriji.) Sveti Otac papa držao je 29. novembra tajni, a 2. prosinca javni konsistorij. U tajnom progovorio je sv. Otac o žalostnih prilikah na iztoku, gdje su krvlju poškropljena sela i gradovi, a mačem i vatrom opustošeni mnogi predieli. I dok se vladari, što je u velike hvale vriedno, svjetuju, kako da se predusretne pokolju a zaštite nevini, ne propušta ni sv. Otac, a da se ne zauzme, koliko može, za tu prepravednu i preplemenitu stvar. I prije ovih najnovijih dogodjaja sv. Otac vrlo se je rado brinuo za Armene, te je uz pomoć vladara svjetovao slogu, blagost i pravednost. Činilo se, da ti savjeti nisu neugodni. Odlučeno je dakle, prosliediti što je započelo: sv. Otac ništa bo toliko ne želi, koliko da u velikom carstvu zajamčena bude svakomu njegova nepovredivost i njegova prava. A da postradalim Armencem ne uzmanjka brza pomoć, pohitio je sv. Otac, te im preko patrijarke poslao 50.000 lira. A brine se sv. Otac za Armence i puno ih voli, kaošto u obće sve narode na iztoku, s kojimi hoće i nastoji da bude u zajednici pomagalâ za vječni spas, koja su u vlasti crkve. S toga one, koji su odieljeni zove u jedinstvo; a koji su sjedinjeni, da ih uže sa sobom poveže, pa je pregnuo na svaki način da ih pomaže i diže. S toga je nedavno izdao pismo, iz kojega se razabiru njegovi nazori i ljubav prema Koptom. Pošto se je najme uvjerio, kako se medju njimi u Egiptu katoličtvo jača, uzpostavio je hierarhiju obreda koptskoga, te je uzpostavio za Kopte dostojanstvo patrijarke u Aleksandriji, koje je Marko evangjelista podigao i proslavio. Popunio je za tim sv. Otac sbor kardinala novimi članovi iz Italije (3), Austrije (2: Sembratovicz i Haller), Francezke (2) i Spanjolske (2). — U javnom konsistoriju prekonisovao je i senjskoga biskupa. Pošto su konsistoriji bili za njekoliko dana odgodjeni radi nahlade sv. Otca, neprijatelji su crkve odmah počeli skoro opielo pjevati, ali se je pokazalo, da je zdravlje sv. Otca, prema njegovoj velikoj starosti, posve povoljno.

Francezka.

(Po čem ćeš poznati liberalna katolika?) U *Nouvelles annales de philosophie catholique* razpravljao je potanko L. de *Savigny* zanimivo pitanje o liberalizmu. On je dokazivao, da je po sudu papâ liberalisam grieh i da nije nikakva pogreška proti ljubavi, ako se takovim katolikom ugibljemo. Znakove pako, po kojih ćemo ih razpoznati, crta pisac ovako: Svaki čovjek, koji kao katolik priznaje absolutno pravo Boga, crkve i istine, pa ipak dopušta slobodu savjesti, slobodu bogoštovja, slobodu štampe, odciepljenje crkve od države, ili samo jednu od ovih lažnih sloboda, ne kao snošljivost, nego kao zahtjev prava, pod izlikom, da to može biti koristnije za Boga, za crkvu, za istinu, obzirom na vremena, na okolnosti i na današnje predsude, liberalni je katolik. Onaj usuprot, koji priznaje absolutno pravo Boga, crkve i istine, te to brani, ne dopuštajući nikakva ugovaranja, nego podnoseći takovo stanje kao prinuždeno zlo i kao progonstvo, on je pravi katolik. Na koncu navodi kao pobudu ove rieči pokojnoga kardinala Villecour-a: „Znak preodabranja jest: ljubav prema sv. stolici, spremnost stajati vazda uz Rim; protivna spremnost obično je kobna, te vodi kad kada u propast.“

Prosvjeta.

— Velečastni Otac *Frane Dobrović,* franjevac konventualac, hrvatski penitencijar i ravnatelj kora u bazilici sv. Antona u Padovi preveo je djelo o. Frane od Soave: *Manuale di perfezione,* te štampao u Trstu: *Priručnik savršenosti za svjetovnjake i redovnike.* Potakla ga na rad želja, da dade onim, koji u našem narodu teže za bogoljubnim životom, u materinskom im jeziku kratke, a jezgrovite upute, kako će do savršenstva doći. Knjiga će dobro doći mnogim, koje je Gospodin već pozvao u redovnički stališ, a ne razumiju do svoga jezika hrvatskoga nikakav drugi. Ciena je knjižici (str. 259) 50 novč.

Poziv na predplatu.

Sve prijatelje svoje pouzdano pozivamo, da obnove predplatu i na X. godinu **Vrhbosne,** u koju ona novom godinom stupa.

Nije naša, da o njenoj prošlosti izričemo sud. Znamo, da nije baš svagdje pogodila u onu žicu, koju se ovdje ili ondje htjelo čuti. Stvar je naravna, da bi ju ovaj ili onaj prijatelj želio vidjeti sad ovakovu, sad onakovu, kako mu govori plemenito srce. Jedni nam poručuju, neka se obuče u nješto znanstvenije odielo. Drugi bi rado, da zadje u kreševo dnevnih domaćih zadjevica.

Svako ovo mnienje visoko cienimo, ali mu se sve o sve prikloniti ne možemo. Volimo i znanstvena pitanja lagljim načinom razpravljati; volimo se na dnevna pitanja načelnim promatranjem osvrnuti. Ono prvo nalazi štilaca u širokih, raznih slojevih; ovo drugo laglje istini srce otvori i pomnjivije ju u njem pohrani.

Poći će dakle **Vrhbosna** istim pravcem i novom godinom. Nastaviti će, što uz najbolju volju ove godine dovršiti mogla nije. *Rajski vijenac* odkrivati će nam nove godine svu krasotu i sve miline nebeske nam domovine. *Ben Hur* cielim će nam tečajem pokazivati prve zrake radjajućega se sunca kršćanskoga; uzbudjivati će nas, da tražimo izgubljenu majku i sestru, dok nas ne dovede do vratâ prvih kršćanskih katakomba u Rimu. Paljetkujući po Francezkoj zadržati ćemo se u *Lourdesu,* cielomu svietu omiljelom prošteništu.

A hoćemo li štiocem bud što nova poskititi? Biti će uz pomoć Božju i toga! Pitanje o nastavi ženâ i u nas je živo. Da li je krenulo zdravim pravcem? Hoće li donieti željena ploda? Kako bi to valjalo udesiti prema vječnim načelom kršćanske vjere? O tom će nas poučiti niz novih članaka.

Na mladjih sviet ostaje — stara je istina. A ti stupovi budućnosti treba da su zdravi i jaki; treba da ih čuvamo naročito od crva, što ih posve raztočiti može, o kojem sv. Pavao reče: neka se ni ne spominje medju kršćani. I o tom će donieti **Vrhbosna** niz članaka, uzetih iz srca i iz pera angjeoskoga učitelja.

Računamo stoga pouzdano na podporu svih dosadanjih, a očekujemo i novih predplatnika. Naši uvjeti predplate doista su vrlo čedni: Za **Vrhbosnu 3 for. 50 nč.** (za bogoslove **2 for.**); za **Sv. Pismo 1 for. na cielu godinu.** Molimo prijatelje, **da nam ovu svotu pošalju u gotovu,** a mi ćemo svakomu, tko nam se javi, tečajem godine poslati misnih namjena sa stipendijem, čime će njim i bolje posluženo biti. Molimo ih to, jer je želja sv. stolice, da se dosadanji način svuda poćme dokidati.

Prionimo dakle uz rad, svaki u svom krugu, i u svom pravcu: jedni pišimo, drugi dosadanje predplatnike na okupu držimo, treći pribirajmo i novih. A sve neka je na slavu Onoga, koji je do sada ovo stabalce okriljem svojim štitio, blagoslovom zalievao!

Sarajevo, na Martinje 1895.

Dr. Andrija Jagatić,
kanonik Vrhbosanski i urednik „Vrhbosne".

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

VRHBOSNA

KATOLIČKOJ PROSVJETI.

GODINA X.

UREDILI:

DR. ANDRIJA JAGATIĆ,
protonotar apostolski, začastni kanonik vrhbosanski itd.
(1. — 14.)

i

IVAN EV. ŠARIĆ,
kanonik vrhbosanski.
(15. — 24.)

SARAJEVO.
TISKARA „BOSANSKE POŠTE".
1896.

Gdje je što?

I. Okružnice.

II. Pjesme.

III. Dopisi.

IV. Članci.

V. Viestnik.

I. Naša domovina.

U tu riječ svetac odmah pane,
Rieč mu pade kao s neba grad:
„A tad?“ —
Ništa na to mladić ne odvrati,
Taj mu: „A tad?“ srce jako shvati.
Ode mladić, ode u tugjinu,
Da taj: „A tad?“ ušutka u sebi. —

Jedna, druga godinica minu,
Eto opet njeg' u domovinu.
Sve se krsti, sve se eto snebi:
Mladi pravnik strogi život živi,
Redovniku mladom sve se divi. —
„A tad?“ —
Nije čovjek, nije ovdje doviek. —
I samrtni Franu uzo hlad,
Letnu starac gor u vječni grad.

Ivan Ev. Sarić.

Žena u družtvu ljudskom.*)

1. Koje mjesto da žena zaprema u družtvu ljudskom? Ovo je pitanje preznamenito za ustrojstvo i za poredak čitavog družtva ljudskoga. Ne može muž promijeniti mjesta po naravi mu odregjenog, a da se i položaj žene ne bi preinačio, isto tako ne može ni žena dužnosti svoje i prava svoja proširiti ili umanjiti, a da se time ne bi sav družtveni položaj muža promijenio. Time pako pošao bi drugim pravcem isti razvitak čovječanstva.

Koje mjesto dakle da u družtvu ljudskom zaprema žena? Na ovo pitanje daje nam se dvostruk, nu sasma protivan odgovor. Jedan odgovor razabiremo prilično iz položaja žene u naobraženih naroda, koji se više ili manje sudara sa kršćanskim ćudorednim zakonom. Drugi pako odgovor čujemo iz ustiju prevratnih socijalista, koji tvrde, da je žena bitnih prava nepravedno lišena, da je kao u ropstvu, te valja iz ovoga ropstva da se oslobodi. Oni tvrde: medju mužem i ženom nema bitnih razlika, obojici je narav odredila sama isti djelokrug, u zasebnom i javnom životu moraju zauzimati isto mjesto, ista imadu prava, iste dužnosti, mogu se slučajno radi zamjenite pomoći združiti, nu ne mogu sačinjavati kao jedan jedinstveni organizam; prema tome bio bi rod ljudski sastavljen od samih pojedinih, samo slučajno sjedinjenih osoba.

Sve drukčije shvaća kršćanstvo odnošaje izmegju muža i žene. Zaista žena je mužu u toliko jednaka, u koliko je Stvoritelj i njoj podijelio istu čovječiju narav, isto dostojanstvo i u koliko je takogjer ona pozvana za istu zadnju svrhu u vječnosti. Muž i žena su svaki za sebe potpun čovjek i svaki za sebe neka teži, da osobnost svoju što više usavrši. Predstavljaju nam dakle svak po svoje istu čovječansku narav; ali roda ljudskoga ne mogu predstaviti van zajedno, oba spola valja da se popunjuju. S toga ima u družtvenom životu muž dužnosti bitno različite od onih, što ih imade žena i u tome su pogledu razlike spola upravo bitne. Muž i žena sačinjavaju neko unutarnje jedinstvo, budući teže zajedno, ali svaki u različitom krugu posebnih svojih dužnosti, prema istoj svrsi, naime da se rod ljudski uzgaja i razvija. Nu ovakovo jedinstvo ne bi moguće bilo, da nije žena mužu podregjena.

Koji je odgovor istinit? Branit ćemo kršćanske nazore proti prevratnim socijalnim. Dokaze imademo trostruke: narav, povijest, objavu. Promotrimo dakle u nekoliko članaka ove dokaze. Ponajprvo razmatrajmo naravne razlike izmegju muža i žene i posljedice, što se odatle razabiru; onda neka nam povijest svjedoči za istinu, a napokon neka nam sve izjave i tvrdnje ista objava još bolje razjasni i popuni. Iz raznih dosljednih zaključaka moći ćemo prosuditi, kako valja da se ženska mladež uzgaja, pače uvidjet ćemo, kako se žena često naopako čak ondje uzgaja, gdje se misli, da se postupa prema načelima kršćanskim.

I.

Mjesto žene u družtvu ljudskom prema zahtjevima naravi.

2. *Narav* je zaista velika knjiga, u kojoj je mnogo zagonetaka i u kojoj svako može da čita ono što hoće. Nu ko će nam ovu knjigu baš istinski protumačiti? Zar učeni prirodopisci? Da, njih bi valjalo najprvo upitati. Ali ne treba za svaki slučaj; jer u naravi imade premnogo strana tako jasnih i tako lako razumljivih, da treba samo zdrav razum, pa se mogu čitati. Takova je

*) Po Aug. Rössteru C. Ss. R.: *Die Frauenfrage.*

činjenica o nejednakosti muža i žene u rodu ljudskom i prema tome o razlici zvaničnih njihovih dužnosti.

Eto životinja! Sve su našle sebi primjeren način života. Ni megju pojedinim razredima životinjstva, ni megju pojedincima raznih razreda ne postoji nikakova nesigurnost o mjestu, što ga valja zauzimati; nu najmanje se opaža kakova nesigurnost pogledom na megjusobne odnošaje raznih spolova. Jedino rod ljudski da je sve do sada čamio u tami i bludio u nesigurnosti? Samo on da nije znao, kako mu valja sav život svoj urediti? I za čudo, ovaj nedostatak da bi se opažao najviše u najnaobraženijih naroda? Ili je čovjek bitno jednak sa životinjom: onda ovakova iznimka ni moguća nije; ili je bitno uzvišen nad životinjom: onda je još manje moguće, da ne bi do sada znao, kakov mu je način života po naravi odregjen, jer bi time bio daleko ispod životinje. Mogli su i mogu još pojedinci ili dijelovi roda ljudskoga u tome pogledu zabluditi, ali kako bi se moglo tvrditi, da rod ljudski sve do danas nije mogao naravnog načina života svoga naći? Nego motreći cjelokupnu prirodu moramo svakako tvrditi, da je čovječanstvo već od početka iz naravnih svojih darova i sklonosti moglo i moralo primjeren način života svoga nekako razabrati; tvrditi moramo, da ono može isto spoznati i sada, ako posebnu narav svoju promatra.

Šta je to: narav čovjeka? Možemo odgovoriti: narav čovjeka je njegovo osjetno-duhovno biće, iz kojega se razvijaju njegove moći, sklonosti i sposobnosti. Ko što se u svih ljudi tijelo razvija prema istim zakonima, isto tako misle i rade svi ljudi prema izvjesnim pravilima, koja proiztječu iz naravi same; onda ima svaki čovjek već po naravi izvjesne sklonosti, iz kojih može zaključivati, koje neka si zvanje odabere. Budući pitamo za ženu i njezino zvanje, moramo dosljedno upitati: imade li darova, sposobnosti i skolnosti svakoj ženi tako prirogjenih, te se time žene od muževa sasma razlikuju? Ako kažemo, da ima, time nećemo zanijekati, da ima gdjekoja ženska osoba značaj muški, niti ćemo zanijekati, da bi se žena naobrazbom i navadom mogla za djelokrug muški usposobiti. Nu odatlen nipošto ne slijedi, da je žena prema posebnim svojim sposobnostima pozvana na isti stepen sa mužem ili da narav njezina zahtijeva, neka se za radnje muževe usposobi. Ova se tvrdnja osniva na velikoj bludnji o djelokrugu muškom, kao da je ovaj sam po sebi najviši i najsavršeniji i o megjusobnom savezu svih članova roda ljudskoga, kao da ovaj savez nije unutarnji, koji sve u jednu organičnu cjelost spaja.

Budući naime da imade žena čitavu i neokrnjenu čovječiju narav, ne može se poricati, da bi se djevojka mogla usposobiti za sve ono, za što se može dječak. Ali pita se, da li tako biti mora? Ako naime naravna svojstva upućuju ženu na posebno njezino zvanje različito od muškoga, onda bi bio takav uzgoj ne prema, nego proti naravi. Sve dakle, što god se govori o divnim uspjesima žene u djelokrugu muža ili o njezinim sposobnostima za ovaj djelokrug, nikako ne utvrgjuje zahtjeve, da mora žena u društvu sa mužem sasma ravna biti, ako naravna svojstva odregjuju ženi zvanje, koje uz posvemašnju ravnopravnost sa mužem ne bi postojati moglo. Dobro veli talijanski pisac Criscuolo: „Držim, da spolne razlike ne isključuju mogućnosti, te bi žena isto tako mogla voditi državne poslove, kako ih vodi muž. Povijest nam to posvjedočava. Ali ne pitam, da li je žena po naravi za to sposobna, da li je to fizijološki i psihološki moguće. Uvjeren sam, da žena ima one duhovne moći, što se za upravu javnih posala iziskuju. Ali sam zajedno i čvrsto uvjeren, da je žena pozvana, *neka duhovnu i ćudorednu djelatnost svoju razvija jedino u obitelji, gdje se naravno može nazvati gospodaricom.*" Da su ovi nazori pravi, vidi se iz naravnih tjelesnih i duševnih sposobnosti žene, koje joj posve izvjesno baš ovaj djelokrug odregjuju. Ispitajmo dakle pomenute sposobnosti i posebnosti.

3. Ako samo površno pogledamo, kako je žena od naravi tjelesno opremljena, naći ćemo bitne i sasma izrazite razlike od muža; odviše činjenica nam navodi anatomija, fizijologija i dušoslovje. Obazrimo se po najprvo na sve razlike uopće. Opazit ćemo odmah, kako se razlike spolne protežu na sav sustav kostiju, mišičevlje i živčevlje; odatle proističe onda velika razlika u fizijološkom životnom djelovanju. Budući pako je duša preusko spojena sa tijelom, s toga upliva ova razlika u sustavu i životu tjelesnom takogjer na život duše.

Duša naime nije prema tijelu poput radnika prema stroju, što ga okreće. Nego upravo duša daje tijelu sav život; duša i tijelo zajednički sudjeljuju u svim pojavama osjetnog života; u svakom osjetu ne djeluje najprvo dotični živac ili moždani kao središni organ, a onda duša, nego tjelesni organ i duša zajedno kao početnik djelovanja. Uz

djelovanje osjetno ima dakako duša i djelovanje nadosjetno, koje se ne vrši u osjetilima i s njima, nego u duši samoj: ona misli i slobodno hoće; ali ovo djelovanje nadosjetno predpostavlja djelovanje osjetno, koje mu gradivo dobavlja i po naravi se oslanja na pomoć tjelesnu.

Nu pošto su duša i tijelo u toli tijesnom savezu, kako ne bi onda tolika razlika tjelesnog ustrojstva, kao što izmegju muža i žene postoji, utjecala takogjer na duševni i duhovni život njihov? Ako dakle ženi i ne manjka ni jedna duševna sposobnost, to se ipak usljed pomenutih posebnosti i razlika u žene nekoje sposobnosti redovito više, a druge redovito manje razvijaju, nego li u muža. U tom pogledu dobro kaže Riehl kad piše o obitelji: „Muž i žena misle i rade prema istim zakonima mišljenja i ćudorednosti. S toga se u logici ne govori o mužkom i ženskom duhu, niti u moralci o mužkoj i ženskoj savjesti, nego u objem se znanostima ne govori van o čovjeku. Ali dušoslovje već razlikuje megju mužem i ženom, još više njezina posestrima fizijologija; jer pravac, kojim muž i žena one zakone uporavljaju i razvijaju, ovaj je pravac različit. Ima samo jedan čovječiji duh, ali ima muška i ženska čovječija duša prema prevelikoj razliki muža i žene u cjelokupnom tjelesnom sustavu pogledom na mišičevlje, okostje i živčevlje. Odatle proističe posebno zvanje za muža, i posebno za ženu“.

4. Pogledajmo podrobnije najglavnije različitosti. Najprvo odmah vidimo, da je žena tjelesno manja i moćima slablja od muža. To biva kod svih naroda i u svako doba. Zar s toga ne slijedi, da narav sama pokazuje, neka se mužu odrede radovi teži, za koje treba veća živčana snaga, a ženi neka se odrede radovi laglji, za koje treba manja živčana snaga: za one je žena preslaba, a za ove muž prenespretan. Ovaj naravni zakon naobrazbom se ne promjenjuje, nego se razlike još povećavaju. Što je narod divlji, to je žena stasom i snagom sličnija mužu; što je pako narod naobraženiji, to se više od njega razlikuje. Budući pako je napredak bitan zahtjev čovječije naravi, moramo zaključiti, kako narav sama zahtijeva, neka se ženi dodijeli drugi krug djelovanja nego li mužu.

Isti naravni zakon vlada kod životinja. Što je viša vrst životinje, to se izrazitije pokazuju spolne razlike pogledom na veličinu i jakost muškića i ženke. Ako bi se dakle htjelo tvrditi, da je ona razlika jedino plod protinaravnih navada, otkuda onda pojav, da je u istih životinja narav razne spolove rastavila granicama, koje se nikako prekoračiti ne mogu? Lavica ne će po stasu svojem nikada jednaka postati sa lavom. I gdjegod nalazimo, da žena radi isto, kao što muž, nalazimo takogjer nizak stepen naobrazbe. Jedino kod najnižih poslova rade muž i žena isto; ali što je krug zvanja viši, to se više rastavlja djelatnost muža i žene. Iz ove činjenice, koju ćemo kasnije povjesnički točnije dokazati, slijedi, da se mora napretka odreći onaj, koji hoće, da imade žena sa mužem isti družtveni položaj.

5. Spoljašnjim se poslovima žena ne može tako potpuno predati kao muž i s toga, što je već naravni zakon dužnosti za uzdržavanje i rasplogjivanje roda ljudskoga na muža i ženu sasma nejednako porazdijelio. Muž je vazda gospodar tijela svoga, dočim je žena u tome pogledu prije i poslije ragjanja puno prikraćena. Bilo bi protinaravno, kad bi žena htjela, da se od požrtvovne njege i brige za porod što više oslobodi. Ako se pako ovim zahtjevima naravi odazove, onda je po više mjeseci upravo na kuću privezana, dočim se muž slobodno prepušta svakovrsnim spoljašnjim ili kućnim poslovima.

Punim se pravom pritužuje Bebel: „Od najgorih posljedica za djecu su razni poslovi žene, što se svaki dan umnažaju, a od kojih ni onda žena nije prosta, kad je trudna i kad doji, gdje su djeca jedino na hranu matere upućena. S toga nastaju razne bolesti već za prisobnosti ženine, a time se narušuje organizam djece još nerogjene, a i majke same. A pošto je majka rodila, mora opet što prvo na rad, da ne izgubi mjesta svoga. Zlokobne posljedice ne mogu da izostanu: njega se zanemaruje, hrana nije primjerena, pače nedostatna; davaju se djeci opojne stvari, da ostanu mirna; odatle opet nove zle posljedice: djeca umiru ili su boležljiva, u razvitku zaostaju, s toga biva rod ljudski sve to slablji i kržljaviji. Djeca uzrastu, da ljubavi očeve i majčine ni uživala nijesu, a da prave ljubavi prema roditeljima nijesu u sebi razvila“. Tako Bebel. Šta slijedi iz ove tužbe? Da se mora žena emancipirati? Nikako! Nego da se mora ženi mogućim učiniti, kako bi mogla dobro vršiti dužnosti svoje kao majka; gdje to nije moguće, tamo su društveni odnošaji protinaravni i još bi se pogoršali, kad bi se emancipacijom otvorili ženi svi krugovi zvanja muškoga, te bi

se žena sa mužem svuda natjecala. Pomoći se može jedino time, da se na spolove radovi tako podijele, kao što narav zahtijeva.

6. Velika razlika izmegju muža i žene postoji pogledom na moždane. Sigurno je, da su moždani žene po sebi manji i laglji od moždana u muža, a opet obzirom na težinu tijela teži. Nastojalo se je pronaći uzroke ovoj razlici i onda izvoditi zaključke za društveni položaj žene. Socijalista Bebel tvrdi, da su moždani u žene s toga manji, što je u današnjem društvenom položaju žena zanemarena, te se moždani ne mogoše razviti kao u muža; onda pokazuje na žene crnaca, gdje su moždani žene jednako teški sa onima u muža; isto tako biva uopće kod naroda nenaobraženih. Na tome temelju onda zaključuje da se mora sadašnji društveni sustav promijeniti, i da je protinaravan svaki društveni sustav, gdje žena sa mužem nije u svakom pogledu jednaka.

Nu ove tvrdnje nikako ne stoje. Sigurno je da duhovna pretežnost jednog spola nad drugim ne ovisi o veličini ili težini moždana. Ove su razlike u istih muževa prevelike i nikako surazmjerne sa njihovom darovitosti; pače znade se, da u najduhovitijih muževa moždani nijesu bili teži od poprijeěne težine moždana u žene. Isto tako nije u savezu sa duhovitosti kakav poseban ustroj moždana. Kod slaboumnih, tupih i ludih osoba moždani obično nijesu potpuno razvijeni, nu glasoviti anatom Hyrtl tvrdi, da je kod paranja sasma tupih ljudi našao moždane isto tako sastavljene kao kod osoba duhovitih. U ženâ nenaobraženih naroda moždani su žena veći, jer su žene i tjelesno veće i u svemu bliže mužu, nego li u naroda naobraženih. Nu time se potvrgjuje gornja naša tvrdnja, da se razlike spolne i društvene to više i izrazitije pojavljuju, što više narod u naobrazbi napreduje. Jesu li moždani u žena divljih s toga veći, jer se one žene odlikuju duhovnim naporom i djelovanjem svojim; jer su one sa muževima sasma izjednačene? Zar nijesu u ovih naroda žene divlje i surove kao njihovi muževi, i zar nijesu žene u naobraženih naroda i stališa naobražene i uglagjene poput muževa svojih? Zaključci dakle Bebelovi nikako nijesu osnovani.

7. Do sada pomenute posebnosti ženâ valja da jošte promotrimo u savezu sa lagljom podražljivosti svega mišičevlja njihovog, te ćemo još sigurnije moći zaključiti na posebno zvanje žena.

Pošto je živčevlje u žena tako, da puno brže i laglje prima podražice i utiske, nego ono u muževa, s toga je već mašta u žena mnogo živahnija, nego li u muža; osjetila njihova mogu se puno laglje od pojedinih već predmeta podražiti; žene s toga mnogo brže opaze podrobnosti, osobito su spretne za sitnarije, za spoljašnju urednost, čistoću, pristalost, dočim je muž za sve ovo prilično nespretan. Hod, kretanje, govor je u žena živahniji, brži. Budući im jezik glatko teče, nalazi se tepanje u njih redje, nego li u muža: na osam muških, što tepaju, dolazi po jedna žena, što tepa.

S time su u savezu sve dobre i slabe strane značaja ženskoga. Budući osjetne utiske brzo i duboko prima, s toga veoma cijeni spoljašnju krasotu i sjajnost; dragi su joj cvjetovi, uopće mile lijepe biline. Iz ove posebnosti se rado razvije ženska taština. Muž se lako zanemari, što se tiče vanjštine, a žena nikada, osim ako baš iz taštine hoće da bude nalik na muža. Ako žena ne pazi na urednost i čistoću, zamjerava joj se, da time griješi proti zvanju svome, dočim se u muža to tako ne iziskuje.

Upravo odatle, što je sitnarije toliko potiču i podražuju, ragja se nježni osjećaj žene za ćudorednu čistoću i za ćudorednost uopće. U istome svojstvu ima porijeklo svoje takogjer takozvani ženijalni pogled žene: nekako instiktivno razabire prvo i laglje od muža unutarnji savez spoljašnjih neznatnih stvari i dogogjaja sa unutarnjim skrivenim uzrocima i razlozima, te prema tome često izvanredno dobro sudi, a da sama razloge sudu ne znade; ali ima ova prednost i slabu stranu, da se naime žene lako prevare i da im je predsude teško iz glave izbiti.

Živahna djelatnost osjetila i prema tome bujna mašta puno otegoćuje ženama apstraktno mišljenje. Slike u mašti, koje se i brzo mijenjaju, prouzrokuju nekakovu raztresenost i nekakovu nesklonost, baviti se sa općim, ne konkretnim mislima. Pošto je pako žena po sebi sklona, da gleda sve u konkretnim slikama, odatle se tumači njezina sposobnost za kontemplaciju.

I poznata nepostojanost, prevrtljivost žene istječe iz pretežne utvorne moći. Stalna si načela žena osvoji teže od muža, ali i ova okolnost ima dobru svoju stranu. Žena se mnogo laglje prilagodi promijenjenim odnošajima; dočim u velikoj nesreći muža lako zdvajanje hvata, može se žena i novomu stanju prilagoditi. Na toj lakoti, iznaći se u svakoj promjeni raznih odnašaja, osniva se

velika njezina sućut sa tugjim bolom, radosna požrtvovnost, izvanredno ustrpljenje, kojom često muža osramoćuje i druga slična svojstva, u kojima ne možemo nazrijevati priučene navike, nego darove naravne. Uzaludno će muž nastojati da dostigne ženu u poslovima, za koje ju je narav usposobila, a i žena ne može da se takmi sa mužem u poslovima njemu odregjenim. Ženske će poslove muž, ako ih prihvati, drukčije obavljati nego li žena, a opet će žena muške poslove obavljati ženskim svojim posebnim načinom.

Iz toga, što je žena po naravi veoma ustrpljiva, tumačimo si takogjer i to, da žena bolove mnogo laglje podnosi nego li jaki muževi, premda ih zbog velike svoje osjetljivosti ne osjeća manje živo. Liječnici svjedoče, da su žene kod mučnih operacija hrabrije i odvažnije nego li muževi i da prevelike muke svoje mnogo manje i umjerenije očituju. Ako ima samoubojica ženskih manje nego li mužkih, može se ovaj pojav protumačiti ne toliko odatle, što se žene smrti više plaše, nego odatle, što se žene raznim okolnostima laglje prilagode. Ubojstvo izvedeno namjerice nije van prevelika plašljivost, pomanjkanje hrabrenosti i odvažnosti, a žena eto, kao što posvjedočava svagdanje iskustvo, pokazuje u nevoljama života i više odvažnosti i više ustrpljenja.

U savezu s time je i ovo, što imadu žene manje potreboća. One manje jedu, manje piju; pače liječnici vele, da i manje dišu; laglje podnose, ako im se uskrati san: nijedan muški ne će moći, da za noćne dvorbe bolesnika učini toliko, koliko majka u obitelji ili sestra milosrdnica u bolnici. Nasuprotno žena opet ne može, da se takmi sa mužem u teškim tjelesnim ili duševnim radnjama i naporima. Što žena manje potrebuje od muža, što je sposobnija trpjeti, što može da želje svoje i osnove svoje ograniči na manje i neznatnije stvari, odatle slijedi, da se njoj može udovoljiti laglje, nego li mužu.

8. Veoma zamašna je činjenica, da se žena tjelesno i duševno brže razvije, nego li muž. U pogledu tjelesnom dopre djevojka u 18. godini na onaj stepen, na koji se mladić jedva u 28. godini popne. Još je znamenitiji način tjelesnog razvitka. Skoro u jedan čas postane od djevojčice dozrela djevojka, dočim se dječak postepeno i polako razvija; uz to zasječe ova dozrelost puno dublje i trajnije u život djevojke, nego li u život mladića.

Što se tiče razvitka duševnog, poznato je, da u nižim razredima djevojčica dječaka daleko preteče i to obično do 10. godine. Tomu su dokaz na primjer dječije propovijedi u Rimu u božićno doba. Dočim se djevojčicâ mnogo prijavi, te obilatu hvalu žanju, prijavlja se dječaka veoma malo, a i ovi potiču prečesto nespretnošću svojom slušatelje na glasan smijeh. Nu kašnje se stvar promijeni. Dječak naime obično natkrili djevojku razumom i živahnosti duha, pače upravo one djevojke se duševno nekako ukoče, koje su u prvim godinama kao čudovište bile. I kad dozrije, a uzgoj je nije izopačio, djevojka može laglje mjesto svoje ispuniti, nego muž, koji se mora dugo boriti, dok si život osigura. Gledeći dakle na tečaj razvitka, čini se, da narav sama više pomaže ženi, da si neku samostalnost steče, nego li mužu. Žena djeluje više time, što je naravnim svojim razvitkom postala, nego li djelovanjem, više utječe značajem gotovim, nego li dok joj se razvije. Drukčije je u muža; on vrijedi toliko, koliko radi i za razvoj značaja mora puno napornije i dulje djelovati nego li žena. U naroda surovih i u naroda naobraženih steče si dozrjela ženska osoba pravo na nekako priznanje već pojavom svojim; ali od mladića se zahtijevaju čini prvo nego li se prizna mužem. Veće terete bolova i muka nalaže narav ženi, a veće terete rada i napora mužu; ženi pogogjuje narav laglјim razvitkom, a mužu mjestom u društvu, što mu ga odregjuje.

9. Ove razlike izmegju muža i žene potvrgjuje naravni zakon, jer se opaža, da se svuda opiru proti pokušajima, e bi se ove razlike zabašurile, odstranile. Drži se protunaravno, ako se muž vlada poput ženske osobe ili žena poput muške osobe. Nu tvrde, da ova protivnost istjeca jedino iz navade i iz običaja, dakle iz predsude, a nikako iz naravi. Mi pako pitamo, što je navada, što običaj? Oklen nastaje? Zar nijesu navade i običaji izjave čovječije naravi, koje su se u narodu učvrstile i stekle si moć pravâ. Ako i ima navada i običaja umjetno nastalih, ipak su prvobitni oni, koji su potekli iz naravi same. Nije dakle pravo, ako se drži, da su si navada i naravni zakon u opreci, nego zdravi razum veli, da je navada i naravni zakon isto i da se mora vazda dokazati, ako se tvrdi, da je kakav običaj umjetno uveden.

Mi za sada tvrdimo, a kašnje ćemo dokazati, kako je otpor ljudski proti tome, da se razlike izmedju muža i žene zabašure i odstrane, baš naravan običaj, prirogjena navada, pače naravan potporanj ćudorednosti. U najdivljih naroda drži se

velikom sramotom, ako muž obavlja poslove ženske, a i žena nikako ne će, da prihvati poslove muške. Gdjegod bi si muž i žena djelokruge zamijenili, vazda bi se sudilo, da to nije naravno, nego protinaravno. Svuda se ženske navade u muškoga drže mrskim, sramotnim, ružnim. Kod žene se slično nastojanje do nekih granica laglje oprašća, premda se ne odobrava. U muškoga je vazda kažnjivo, ako dostojanstvo svoje zabacuje, no u žene se donekle priznaje kao opravdano nastojanje popeti se više, samo da se ne penje prekomjerno visoko. Muž, koji puno govori, osugjuje se da brblja poput žena; no u žene se prijazna rječitost dopada, ali ne osugjuje se ni ozbiljna šutljivost njezina, ako ne proističe iz puste taštine. Muž hiteći brzim, malim koracima ne svigja se nikome; no veoma prijatan pojav je djevojka hiteći brzim i lakim koracima, dočim joj nikako ne bi pristao hod težak i umjeren.

10. Ako hoćemo odgovoriti na pitanje, što je Stvoritelj mnogobrojnim ovim razlikama namjeravao, valja da sve ove razlike kao u jedinstvenu sliku sakupimo. Rekli bismo: bitnost muža stoji u uzvišenosti i dostojanstvu, a bitnost žene u milini i dražesnosti.

Sve prednosti, što ih je narav poklonila smjeraju na to, da se mužu onaj dostojanstveni ugled osigura, koji imenujemo auktoritet. Na to smjera jači i viši stas tjelesni, žilavost skoro uglatih udova, jaki i duboki glas kao stvoren za zapovijedanje, čvrsti, kad i kad teški korak, mirni, oštri zapovjedni pogled, brada i brkovi na obrazu. U tome se smatra uzor muške pojave; na što nižem je stepenu kakav narod, bitnija su mu ova svojstva za ures muškog lica. Prema tome nam i umjetnici mušku ljepotu predstavljaju uvjereni, da time rade prema naravi. Pomislimo na Angelovoga Davida u Florenci ili još bolje na njegovog Mojsija u Rimu. I zaista narav sama nas o tome osvjedočava. Što je savršenije kakova životinja ustrojena, sigurnije joj je kakav ures, kao znak nekake prednosti, upravo prirasao. Lavu daje njegova griva nešto kraljevskoga; jelen se odlikuje krasnim rogovima; muške ptice imaju obično mnogo ljepše perje nego li ženke. Jesu li i u životinja ove razlike ušljed hotičnog nastojanja postale? Je li i ovdje ženka nepravedno zapostavljena i valja da se oslobodi, da se emancipira? I dočim se u životinje ovaj znak nekakovog ugleda ograničuje jedino na tijelo, moramo utvrditi, da u muža pomenuta tjelesna prednost nije van naravni izraz duhovne njegove sposobnosti, duhovnog njegovog zvanja, da gospoduje i zapovijeda. Prirogjena je mužu silna težnja za slavna poduzeća, za nezavisnošću i samostalnošću, upravo prirogjene su mu smjele osnove, da si ugled svoj, moć svoju proširi. Pače opće mnijenje ljudsko iziskuje, da su veličina duševna i dostojanstvo tjelesno u skladu. S toga povjesničari običavaju govoriti kao o nekakvom nesuglasju, ako se namjere na muža izvanredno djelatnog i osobito duhovno nadarenog, koji je ipak tijelom malen, slabašan.

Prema tome je narav mužu takogjer djelokrug opredijelila. Svaka moć hoće da se pojavi naravi svojoj primjereno. Narav muža nagiba da nastoji izvana djelovati: javnost je polje, gdje neka radi muž. Muž ne poznaje zapreka, što ih ženi za javne radnje stavlja tjelesni njezin ustroj; nego upravo sposobnosti i životne okolnosti tjeraju muža na rad izvan tihe kuće. Mislimo si dvojicu ljudi, muža i ženu, u dalekoj prašumi. Sagradit će si nužnu kolibicu i odmah će muž otpočeti borbu za život, te će raditi kao lovac ili kao ratar; žena pako će preuzeti brigu za kuću. Mislimo si obojicu na obali morskoj nastanjenu, to će ponajprvo, pače jedino muž razmišljati, kako bi mogao da si podloži valove mora lagjicom i da grabi moru plijen njegov. Čudnovato se ova razlika pojavljuje već kod djece, kad igraju. Mislimo pako djecu naravnu, ne onu izučenu u zabavištima. Dječak si traži livadu, polje, javnu cestu; djevojčici pako sasma je dosta njezina beba u tihoj sobi.

11. Od uzvišenoga se puno razlikuje milina i dražest, koju baš na ženi opažamo. O tome nas osvjedočava već tjelesni njezin pojav. Eto nježnijeg, manjeg stasa sa tanahnom kožom i nježnom bojom: eto mekanih, okruglih udova i primjereno blagih poteza na obrazu; eto vlažnih, sjajnih očiju, koje više zamamljuju nego li probadaju; onda tanki, laskavi glas, koji se kod oštrih zapovijedi više smiješnim, nego li strašnim čini, dočim u običnom govoru može da muža upravo očara; nakit duge, mekane kose; velika okretnost i elastičnost u kretanju; izrazita sklonost na smijeh i radost; sve ovo se opaža na ženi, koju si kao uzor zamislimo. Pjesnici i umjetnici se u tome sa naravi slažu. Nu ovako uzorne slike ženâ običavaju umjetnici kao od naravi prinuždeni predstavljati sa predmetom požrtvovne ženske ljubavi: sa djetetom. I zbilja, tako je ženi naravno, da velikom

ljubavlju uz kakav predmet prione, te se čini manjkava, kad je sama.

Sa ovom spoljašnjom milinom, o kojoj iskustvo i sv. pismo vele, da je prolazna i varava, združena je u žene takogjer neka osobita duševna milina i dražest. Djevojka je po naravi plašljiva; ako se ova plašljivost lijepo njeguje, razvije se iz nje veoma ljubezna poniznost i ćudoredna nježnost. Budući je žena ponizna i sućutna, svuda rado priskoči u pomoć, puno je uslužna; a budući je ćudoredno nježna, rado porumeni od stida, silno zamrzi na prostote i odvažno se znade oprijeti napastima. Budući se lako prilagodi okolnostima i brzo opaža ma najneznatnije stvari, to je veoma susretljiva i radina, nikad ne može da miruje; okretnost njezina joj dobro služi. Srce je njezino meko; s toga se srce može pokvariti, te bude žena preveć popustljiva i neodlučna, ali po naravi bježi od prevelike tvrdoće i osornosti i strogosti, ljubi milosrdnost, dobrotu i blagost, te bude braniteljicom svih progonjenika. Sama malena i slabašna naginje na sve, što je slabašno, te ga pomnjivo i ljubezno njeguje. Prirogjena rječitost joj u tome puno koristi. Što umije pomirljivo, prijazno i neprekidno govoriti, ljubezno i milo pogledavati, što je i za najmanje usluge puno spretna i što je veoma ustrpljiva, sve to svjedoči, da je žena rogjena za uzgoj djece, za njegu bolesnika, uopće za to, da čuva, što se steklo i njoj povjerilo. Ono što je veliko, jako naginje osvajati si, napredovati, na izvana raditi; nu ono što je puno miline i dražesti toga ne traži, nego rado se zavuče u unutarnjost, puno želi, da može biti mirno, da mu mira niko ne poremećuje, no i ono druge ne uzbunjuje; svaka hitnja, svaka silna uzrujanost se sa milinom i blagosti ne može složiti.

Time smo dokazali, kako je u bitnosti miline dakle u bitnosti žene želja za unutarnjosti, za mir za tihu djelatnost. Kao što je mužu prirogjeno, da ide na polje, da radi izvan kuće ili da bar radom svojim dopre daleko preko kućnog praga, tako je ženi prirogjeno, da se povuče u unutarnjost, u kuću i da ovdje radi. Kuća je ženi njezin svijet. Ljubav za kuću je ženi prirogjena; kuća je njezino kraljestvo, ovdje imade zadaću da budući rod uzgaja i time ima dio svoj na javnom životu. Eto nije predsuda, nego izjava zdravog razuma, ako je svakomu mrzak muž, koji se slobodne volje bavi kućanstvom, a javni život zanemaruje i ako se iznimkom smatra žena, koja se ostavivši kuću bavi javnim poslovima.

12. Time smo došli do nekog zaključka: muž i žena su po naravi svak za svoj različit djelokrug opredijeljeni. No ova razlika je samo sredstvo za višu svrhu. A koja je ova svrha? Budući članak neka na to odgovori.

Ljutica zmija.

U potaji zamamne ljepote zelenila trave i mirisa cvieta leži povijena ljutica zmija, koja bolno ujeda i ljute rane zadaje, tko joj na dohvat dodje. Ta ljutica jest opaka knjiga, koja pod čarobnim slogom i uzbudjivanjem razkvarenih pojmova bolno ujeda današnji mladji naraštaj, koji joj na dohvatu i ljute rane zadaje ljudskoj zadruzi.

U kulturnom životu čitanje je živa potreba duhu ljudskomu, kao što je hrana potreba tielu. Bez hljeba tielo se ne kriepi, ne razvije, kao što bez knjige pamet se ne prosvietljuje, srce ne uzgaja. Jelo, što želudcu podajemo, mora imati prvi uvjet, da je zdravo, inčije ne samo da ne kriepi, dali smeta i i slabi. Isti zakon vriedi i za duh, tko hoće da ga znanjem krjepka i jaka uzdrži. Po tomu dakle čitanje samo zdravih, naime moralnih knjiga koristi duhu, a nezdravih, nemoralnih škodi. More se danas uztvrditi, da su se u zdravstvenom pogledu pojavile mnoge živčane i želudčane bolesti, za koje se prije riedko znalo, a sve to zbog pokvarene smjese jela, koja se u velikoj trgovačkoj navali i utakmici današnjeg vieka umjetno trpaju. Puno veće zla i i bolesti opaža se u prosvjetno-ćudorednom pogledu. Velika poplav svakojakih knjiga natrpala je moždane i srce mladog naraštaja, pomamna za čitanjem, te su bolesti uma i srca puno groznije nego li one želudca i živaca.

S jedne strane pišu se bezbožne knjige, koje neposredno hoće da ruše sve, što nas s Bogom veže i od grieha čuva. To je očiti neprijatelj, koji otvorito prsi o prsi hoće da boj bije. Tko nije jak, da takova bjelodana neprijatelja svlada, smatra pametnim, da mu bar ubjegne. Čitanje ovakovih izrazito bezbožnih knjiga ne zadaje najveće pogibelji, jer broj njihovih čitalaca dosta je ograničen, a ne čitati ih isto je kô ne staviti se na pogibelj.

Puno je propastniji neprijatelj, koji se prikazuje medenom besjedom u spodobi ljubeznog prijatelja, dočim u srcu nosi ljuti otrov, kojim će ti dušu očemeriti, a da se ne ćeš toga ni sjetiti. To je ona ljutica zmija, koja povijena u zelenilu cvieća i trave, ne odaje na oko ljutinom, zmija, koja se u njedrima nosi, ali koja izdajnički ljuto opekne i otrov uciepi. To su knjige liepim jezikom napisane, biranim slogom okićene, knjige zamamljiva naslova, ako ćete i veoma ukusnih korica, lahka, ugodna sadržaja. Te knjige zovu se obično romani, koji, nemoralnim duhom nadahnuti, imaju to svojstvo, da u sjajnoj zlatnoj čaši pod ukusom sladkoga meda pružaju svojim čitaocima gorki pelin. Ništa propastnijega nemore se dandanas od toga pomisliti, jer nijedna zarazna bolest nije se toliko razgranila na tjelesima koliko ova zaraza zlih knjiga na ćudorednom biću mladih ljudi. Od tog zla gorke posljedice za obitelji i ljudsku zadrugu. Čita se po novinama groznih dogadjaja, kojima prvi povod našao se u čitanju pokvarenih knjiga. Početkom minule godine u jednom predgradju Londona, priestolnice Englezke, evo što se dogodilo: U obitelji Coombes živila majka sa dva nejaka sina, a muž bio na daleku putovanju po moru. Jednomu sinu Nathanielu bilo tek dvanaest godina, a Robertu starijemu trinaest. Mali Nathaniel nešto skrivio, a majka ga oštro prikorila. To njega upeklo, hotio da se osveti. Nagovori starijeg brata Roberta, da kada majka, s kojom u istoj sobi ležaše, u snu zaspe, neka doleti on u tu sobu nožem u ruci, i ništa manje nego da ju zakolje. Robert poslušao taj demonski nagovor. Kada majka blagim snom usnula, doleti u sobu, te uz pripomoć Nathaniela približi se onim prsima, na kojima se odgojio i krvoločnim biesom turi u majčine grudi oštar nož, koji joj srce probode, da je na mjestu tu ostala mrtva.

Iza kako su izveli taj pakleni zločin razgrabili su materinje dragocjenjene predmete, razprodali i nehajno zabavljali se kartanjem na javnim mjestima. Doznalo se u susjedstvu za zločin, javna oblast dohvatila se krivaca. Svakoga je zgrozio taj zločin osobito one, koji su poznavali pokojnicu kao preljubeznu i veoma brižnu majku za svojom nesretnom djecom. Svak se zanimao, kako će se te hijene majčine krvi podnieti na sudu pri javnoj razpravi, hoće li ih naime crv grizodušja uznemiriti. Stvar čudna, ali žalibože istinita, vidilo se je na ovoj razpravi, da zvierstvo kadikad nadvlada ljudstvo, i da se krv pretvori u vodu. Robert i Nathaniel došli su pred sudca i najhladnokrvnije prikazali u potankosti, kako su izveli ovaj zločin, a da se nijednomu od njih kosa ne naježila, niti besjeda uzdrhtala od nemirnosti duha. Dok su oni hladno i cinično to pripoviedali, drhtala je duša mnogobrojnom občinstvu, koje se grozilo nad takovim pojavima, a sudac, koji je razpravi predsiedao, pisale su novine, da je od užasa bio vas pobielio, kao biela krpa. Ovo se je dogodilo u današnjem vieku, nazvanu „vieku prosvjete“ i uprav u priestolnici veoma prosvietljene države kao što je Englezka. Nije samo zabrinulo redare, dali ovaj dogodjaj dao je povoda misliti i psiholozima, da nadju uzroke ovom groznom dušeynom pojavu. Kada je policajni povjerenik u sobi dječaka našao veliki smotak knjižica, pod naslovom *penny-dreadful*: „Grozote za jedan penny“, našao se izvor svemu zlu. Pod tim naslovom tiska se u Londonu jeftina ilustrovana biblioteka, u kojoj se potankim pikantnim opisivanjem prikazuju zločinstva najgrdje vrsti. Zagonetka je brzo riešena, nevoljni dječaci Robert i Nathaniel Coombes bili su zamamljeni čitaoci takovih knjižica, te po primjeru onih junaka, s kojima su se u knjižicam čitanim upoznali, hotili su se i oni junacima pokazati, pa su na ovakov grozni način zaklali svoju majku.

Da pokvarena knjiga more toliko djelovat, evo jasna dokaza u drugom ne manje groznom dogadjaju, što se zbio u veljači 1881. u glavnom gradu druge prosvietljene države: Francuske u Parizu.

Mali Ivo Schaoner jednog popodneva vraćao se sa škole svojoj kući. Diete mirno prolazilo kroz parišku ulicu, kada eto ti mu nekog mladića Lemaitre-a, koji se djetetu približi, pogladi ga po licu, te ga pozovne da dodje š njime, obećav mu liepi lanac i nekoliko drugih stvarčica za igru. Diete pristalo, dosta da se igračkam nadalo. Dodjoše do Lemaitrova stana i diete se počelo veselo zabavljati sa igračkom, što mu gospodin kupio i darovao. To veselje malo potrajalo. Lemaitre postavi diete na krevet, položi ga, ručice povi straga, turi mu u grlo rubac, da ne bi glasa izpustio, te u jedan hip raspori nožem trbuh, a za tim prereza vrat. Nevoljno djetešce dakako tog časa izdahnu. Ubojica otare ruke omašćene krvlju, zatvori vrata i mirno, ko da se nije ništa dogodilo, uputi se u kasnu noć preko Pariza, da se šeta. Jadna mu šetnja! Sjena onoga umorenog djeteta pratila ga kroz pariške ulice, zora

je blizu, hotio bi otići svojem stanu, ali ćuti u srcu, da ona prolivena krv vapi osvetu, osjeća, da ga neka tajna ruka odbija od kućnog praga, te na mjesto da krene svojoj kući, on krene ravno kući redarstva i bez kakove izprike ili okolišenja on se odaje umoriteljem djeteta Ivana Schaonera. Vas se Pariz uznemirio poradi toga nečuvenog zlodjela, a roditelji malog Ivana, ubozi krpari, koji u svom maliću gledali štap svoje starosti, pobiesnili od tuge i žalosti. Ubojica prikaza se sudu te evo što prostodušno reče: Ja sam Dragutin Lemaitre, dvadeset mi je godina, bavim se poslužbom po dućanima. Ja sam poveo maloga Schaonera svojem stanu, postavio sam ga na krevet, pogladio i poljubio, svukao mu odielo, vezao mu ostraga ruke, a pošto je diete bilo počelo vikati i plakati zatvorio sam mu usta rubcem, te trgnuv nož razporio mu trbuh, a započev dijete cviliti, presjekoh mu i vrat. „Sudcu koji to slušao, pripovieda se, da je palo pero iz ruku od užasa, a njegov pisar da se onesviestio“. Izpovjedam — nadoda tada Lemaitre — da sam ćutio uprav živinsku nasladu, kada sam to zlo djelo izvadjao, a na to me je, moj gospodine, navelo čitanje. Ja sam vam strastveni čitaoc novina, te u podlistku jedne novine čitao sam uprav slični dogadjaj, koji živim bojam opisan uzbudio je moju maštu, da mira nisam imao dok nisam to na moje oči vidio i mojim rukama izveo.“ Taj živi dokaz najbolje svjedoči o posljedicam pokvarenih knjiga. Što se je dogodilo u Parizu i u Londonu more se lako dogoditi i u drugim gradovima, jer je rieč, da je vas sviet jedno mjesto. Bogu dobromu hvala i slava, da u našem hrvatskom narodu kronaka još nije zabilježila niti iz daleka što slično. Sve to imademo pripisati tomu, što sretni moremo biti, da naša, osobito zabavna knjiga, nije još zaražena u tolikoj mjeri tom nemilom bolešću današnjega vieka. Ali što nije bilo more biti, ne ima zla, kojega se nije čuvati. Napram ostalim susjednim narodom moremo ponosom i moralnom utjehom reći, da se jezgra naše hrvatske književnosti nije još okaljala natruhom tog pogubnoga otrova. Ali treba opet biti preveć blagim optimistima a ne opaziti, da se kadikad provlači žalibože i kroz našu najnoviju beletristiku klica modernog takozvanog realizma, premješana sa pesimizmom, koja ne vodi dobru. Na primjer neke zagrebačke novine nose u prevodu kriminalističnih i sensacionalnih romana, koji i ako neće na prvi mah poroditi krvopijâ à la Lemaitre i Coombes, ali će svakako uliti u srce čitaoca neku zlovolju, koja slabi duh i naginje ga više zlu nego li dobru.

Koliko su prevodi iz tudjih ne dobrih knjiga djelovali na uzgoj naroda, najbolji nam dokaz pomanjkanje morala u susjednom nam srodnom plemenu. Srbska literatura puna je prevoda iz njemačke i francuske beletristike, prevoda svake ruke i smjera. U jeftinom izdanju šire se te pogubne knjige kroz sve slojeve čitalačkog kruga, neizuzam ni seljački stališ, gdje se za čitanje znade. Posljedice su: nepoštovanje zakona, neobzir na vlast starijega, strančarska ljuta borba i mržnja, što dakako nije na diku i utjehu mladoj kraljevini. Zloglasni Pelagić i njegovi bogumrski spisi jesu plod razkvarena zraka, koji se tamo diše.

Vara se tko misli, da prevelikim čitanjem svakojakih i pokvarenih knjiga dolazi se do prevelike naobrazbe ili do upoznanja istinskoga života ljudskoga, a to i u njegovoj slaboj strani; jer upoznavanje slabosti vodi više na slabost nego li na krjepost. U moralnom pogledu uviek dobro stoji ono načelo: *Ignoti nulla cupido.* Zgodno mi padaju ovdje na um rieči Sv. Augustina, koji reče: „Čitanjem zlih knjiga ne postaje se rječit i učen, dali pokvaren i opak; dodje se do upoznanja zla bez straha od njega, do govorenja bez stida, do počinjenja bez obzira“.

I državni zakoni, koji strogo paze na red vanjskoga čovjeka, najmanje se bave da uzpostave red u unutrnjem čovjeku. Najmanji prekršaj redarstvene naravi nosi nad sobom tešku kaznu, najlakši napadaj na tielo gradjanina odbiven je grožnjom oštra paragrafa u gradjanskom zakoniku, povrjeda časti, poštenja stoji pod prietnjom pedepse, dočim za povrjedu morala nije toliko providjeno. Pojav najneznatije zarazne bolesti potiče na budnu pozornost nadležne vlasti, da joj stave uztuk i granice, dočim na ovu duševnu zarazu pokvarenih knjiga rek bi da se najmanje pozornost ulaže. O Napoleonu Velikomu pripovieda se, da nije hotio dopustiti u javnost nova izdanja Voltaireovih i Rousseau-ovih djela, a svoj postupak da je opravdao ovim riečima: „Ja ne ćutim u sebi jakosti da vladam narodom, koji bi se imao uzgojiti knjigom ovakovih spisatelja“. Mladji naraštaj punim pravom zovemo uzdanicom domovine. Da nam takav u istinu bude, naime na uzdanje i utjehu, čuvajmo ga od ove današnje pogubne zaraze, dalje od njegovih ruku pogane knjige. Škole, zavodi, sjemeništa neka su živa ognjišta čiste, uzvišene naobrazbe, neokaljane

dahom vratolomnih zasada, raztrovanih pohota. Domovina bit će nam jaka i napredna, kada njezini sinovi budu moralno jaki i krjepostni. Bože blagoslovi!

D. Frano Ivanišević.

Ljiljan čistoće.

Štiocu.

Onim načinom, kojim slikari služe se sjenom, da podadu više jarkosti i živahnosti bojama svjetla, odlučujem činiti ovim razlaganjem, udvorni čitatelju. Da više obljubiš liepu i svetu krepost čistoće, i da užežem u tebi čiste svete težnje, predočujem ti najprije prepogubne tmine, koje zaokružuju jadnika, što se dao da sliedi toli mrsku opačinu nečistoće, e da shvatiš, koliko se pred njom podpunim pravom plašiti i strepiti moraš. Hoću zatim da ti podadem različita sredstva i ljekove, što ih daju Angjeoski Naučitelj Sv. Toma Akvinski, i Sv. Otci, da te oslobodim od tolikoga zla, kad bi bio u njem, ili bi se bojao u nj pasti. Dokazujem na svrsi, da je pobožnost Sv. Pojasa Angjeoskoga Naučitelja liek najkrepčiji proti neukroćenim požudama puti. Treba još, da te sada potaknem, te ne propustiš oboružati se ovim štitom, o kojem je izkustvo zasvjedočilo, da je premoguć te se obraniš od paklenog neprijatelja: pošto je razložito, ako nečisti duh oblećuje oprezno, da povuče u ovako pokvareno stanje duše neoprezne i nesmotrene služeći se nečistoćom (kako mnogo neprestani život dokazuje), gdje se radi o našem spasu, neka ne upotrebljavamo manje pomnje, da se obranimo, od one, koju neprijatelj rabi bez ikakvog počinka, namjerom da nas upropasti.

Misli sakupljene ovdje, kako ćeš se uvjeriti, maldane sve izcrpljene su iz Sv. Pisma ili od Sv. Otaca i izražene jezikom pučkim; a ovo je učinjeno namjerom, da te svjedočanstvo pisma potakne, te obljubiš sv. čistoću, i da mrziš protivan grieh. Dao Bog svi se okoristili. Zdravi bili!

* * *

GLAVA I.

O velikim škodama nečistoće.

Blažen tko ljubi čistoću srca! On ima jasno znamenje, da je unapried odredjen za nebesku slavu, govori S. Augustin. Ako se dakle brinete, da sačuvate srce čisto, sretnih vas! govori Angjeoski Sv. Toma. Možete zaista reći Bogu: *Gospodine ljubio sam ljepotu tvojega hrama*, najme *čistoću svoje duše,* kako tumači isti Angjeoski. Ali ovdje mora se najprije napomenuti, da u stvari nečistoće nema oprostnoga grieha, osim kad manjka podpuno poznavanje i slobodna volja: kada dakle ovih ima, svaka nečista naslada, premda časovita i prekratka, uviek je smrtni grieh, bilo u djelima, bilo u riečima, bilo u mislima, kako uče sa Sv. Tomom svi Bogoslovci. I jao onomu, koji upada i uputi se k ovoj takovoj vrsti grieha! Jao, govori Bog po ustima svoga proroka Amosa, jao onoj duši, koja je okaljana nečistoćom. Tko ima ovu opačinu, nosi sobom znamenje svoga osudjenja; i nijedan od ovih neće (ako se brzo ne popravi) zadobit Raj, veli Sv. Pavao.

I zaista, tko se oprlja ovom paklenom smolom, veli Sv. Augustin, skoro će mu potamniti pamet i otvrdnut srce, a to su znakovi vječne osude. O tom nas samo izkustvo uči. Tko opipa ovu paklenu smolu, gubi pobožnost, zapusti molitve, prisutan je nehajno pri božjim službama, ne brine se ni za propoviedi, ni za duhovno štivo, ne pristupa više k Svetotajstvima, ili ako pristupa, sve je od običaja i prividno. Dosadjuju mu mnoge vježbe pobožnosti; ako se opomene da se popravi, ne sluša, ne shvaća, tvrda je srca, dodijava mu sve. Ako ipak sluša, odgadja od dana do dana, od vremena na vrieme, niti se ikada odluči, i neće nigda da se popravi; želi da bude čist, a prosljedjuje biti nečistim. A što je drugo ovo, ako ne očito znamenje osude? veli sv. Izidor.

Za one, koji su obuzeti od drugih mahna, ima kakve nade, da se prije ili kasnije poprave, i da se obrate k Bogu; ali bludnici poput nečistih živina riedko imaju odrešitu volju da izadju iz svoga kala, kako govoraše jedan Sv. Otac: ovi riedko se izpoviedaju, i uviek istim griesima, tako da neprestano padanje i povratak na grieh prouzrokuju bojazan, da su njihove izpoviedi zlo učinjene, kako govore Kliment Aleksandrijski, i Grgur VII., i da je pokora ovakovih više prividna, nego li istinita. S toga S. Pavao cienio je da je tako težko te će se osviestiti, da je to prozvao nemogućim: *Impossibile est eos qui . . . prolapsi sunt, rursus renovari ad poenitentiam* (Hebr. 6). Apoštol govori o nečistim i putenim griesima, kaže jedan Izla-

gatelj *(Aimon.)*: *prolapsi sunt ad immunditiam.* Pamtite, govori Angjeoski, da ne govori *lapsi, sed prolapsi sunt,* naime da grieše od običaja oni, koji se povraćaju na iste putene griehe, i ostaju u njima sedmice, mjesece, godine. Ovi, o Bože! *Impossibile est rursus renovari ad poenitentiam.* Ne, kanda ne bi mogli, kad bi u istinu htjeli: ali budući su tako obikli opačini, sasviem je težko da se poprave. U ćudorednim pako stvarima, ono što je premučno, govori se i nemoguće: *Impossibile est, id est valde difficile, difficillimum,* govori Sv. Jeronim *(Contra Jov.).* A sveti Iv. Krisostom rekao je, da je toliko težko bludnika učiniti čistim, koliko uzkrisiti mrtva čovjeka. Ah! ove nesretnike zateći će smrt u vrieme, kad se ne budu još obratili; dapače u vrieme, kad im ni na pamet pasti neće da se obrate, jer zadržavaju sotonu usred srca, kako govori prorok Osea. U tom smislu govori još Duh Sveti u Poslovicama, da svi oni, koji krenu putem ove opačine, neće više nikada skrenuti s toga puta, niti će naći stazu vječnoga života. Zato tko je živio nečisto, redovito se zgadja, da umire kao očajanik, kao otvrdnut u griehu, kao osudjenik, kako prieti Sv. Ciprijan. Ovi nesretnici žive poput živina; ali neka znadu, da će kao živine umrieti ili poginuti; ovako govore Poglavice Apoštola S. Petar i S. Pavao.

Oh! koliko bih primjera mogao navesti, i od ljudi i od žena, koje su umrle u svojoj nečistoći bez ikakvog znaka obraćenja; dapače sa svimi znakovi vječnoga im osudjenja! Dosta vam budi znati, po riečima Sv. Remigija, da rad ove najodurnije opačine toliko ih se osudjuje, a tako malo spasava: isto tvrdi i S. Vincenco Ferreri s Papom Grgurom.

Bje objavljeno jednoj svetoj duši, da kako jednom se napunio pakao vragovima radi oholosti, tako sada se napunja ljudima radi bludnosti. I za to sotona nastoji iz petnih žila, služi se svakom lukavštinom, svakom prevarom, svojski nastoji da napastuje, i da čini te neoprezni upadaju u ovaj grieh; i u velike se nasladjuje kad vidi da se često grieši, jer težko da mu izbjegne iz ruku duša, koja u nj ugrezne. S toga drži stalnim vječno osudjenje one duše, kako govore Sveti Toma i Augustin.

Ali tko bi mogao dovoljno izreći neizmjernu mržnju, kojom Bog mrzi ovaj najgrozniji grieh? Premda Bog mrzi neizmjerno svaki grieh; na ovaj izmedju svih najviše mrzi njegovo Veličanstvo, kako veli Sv. Augustin; na takav način, da kada vidi te se počini od ljudi takav zločin, imadjaše radi toga negodovanje toli veliko, pa premda bez strasti, napokon pokaza, da se kaje što ih je stvorio, i odlučno odredi ih uništiti.

Da istinu rečemo, čitamo da je takovu mrzku opačinu Bog kaznio uviek najstrašnijim pedipsama, kako opaža Sveti Augustin i više od koje mu drago druge, kaže Sv. Toma iz Villanove: očiti znak, veli Sv. Eusebij, da ovaj grieh više od svih izazivlje srčbu Božju; i baš s toga Sv. Pavao po primjetbi Angjeoskoga Sv. Tome, svaki put kada hoće ukoriti griehe nečistoće, malda ne uviek spominje srčbu Božju. Ali koje čudo, da Bog toliko mrzi i toliko kazni ovaj kleti grieh, kad je on u svojim posljedicama veći od svih drugih zločina, kako veli Angjeoski Sv. Toma.

Jednom bje upitan sotona od jednoga Sv. Otca, koji bi bio grieh izmedju svih ostalih najveći? Odgovori: bludnost i lakomstvo. Svetac će mu na to: Što govoriš! Niesu li mnogo veći i teži krive zakletve i psosti? Prihvati sotona: u sebi ovi griesi su veći; ali po plodu, kog mi crpimo, teži su oni, jer nema grieha, koji strmoglavljuje tolike duše u pakao, i koji čini da ljudi u tako velikom broju budu naši, kako bludnost i lakomstvo. U tu svrhu vrag pakleni šalje ogromno množtvo zlobnih duhova, da napastuju više nego li na druge, na ovaj najružniji grieh. I po mnienju Sv. Iv. Klimaka i Sv. Tome Akvinskoga, njekoji od ovih vragova poslani su, da nam stave preko pameti gnjusna umišljenja u večer kada smo u postelji, jer ako mi pristanemo, mogu s nami gospodariti, i dovući nas u pakao; drugi su odredjeni, da užgu misli i nečista ganuća čim se probudimo u jutro, da nas zavedu što lakše da sagriešimo, ovako Albert Veliki (De cond. oper. c. 27. *Nocet malitia diaboli contra nos per impressionem imaginum mala suggerendo, vel per commotionem sanguinis ad peccatum accendendo)* i tako traže da ugrabe Gospodinu ono djelo harnosti, koje mu dugujemo, što nas je sačuvao preko noći, dapače potiču nas, da ga propnemo smrtnim griehom e da prikažemo Luciferu prve misli dana. Treći napokon zovu se podnevni duhovi, koji se služe sa tisuću varka i napasti da navedu ogroman broj osoba na grieh nečistoće, s toga se svi Bogoslovci sa Sv. Tomom slažu i nazivaju ga najvećim od svih ostalih grieha, *non in se, sed in effectibus,* kako je gore rečeno.

Pače i više: on je još izvor i prigoda drugih

bezbrojnih grieha, kako govore Sveti Ambroz i Iv. Krisostom. Jerbo opaža se po izkustvu, da dot'e dok sinak ili kćerka sačuvaju svoju čistoću, u kući su kao Angjeli, dragulji, kako govori Duh Sveti: ali odmah čim se podaju griesima nečistoće, ogluše se na dobre opomene, prkoseći roditeljima, bezsramni, nedruževni, razuzdani, bez ikakvog straha Božjega, i bez počitanja naprama ljudem: *nec Deum timent, nec homines reverentur.*

A zatim razmatrajte, da malo po malo, čim stupi nečisti grieh u srce prije nevino, počimlju u pameti dvojbe o Vjeri i rastu na način, da učine od čovjeka grdobu nevjerstva. *Filioli nemo vos seducat* (4. Joan. 37); čuvajte se, djeco, onih pogibeljnih drugova, koji vas mogu navesti na zlo. Uzdržite se čisti, i tako ćete umrieti kao katolici. Nevjerstvo ne radja se iz osvjedočena uma, dali iz pokvarena srca. Želite li dane vedre a noći mirne i tihe? Ljubite vjeru, obslužujte propise, i nesliedite običaje svieta; *nolite conformari huic saeculo,* kaže Apoštol (k Rimljanom gl. 12. v. 2). Piše S. Eusebij, kada njegov učitelj S. Jeronim bi na umoru, da je učinio preganutljivu opomenu svojim Učenicima, hrabreći ih, da izbjegavaju ove griehe, ali nada sve nečistoću: *Bježite djeco moja,* govoraše Sv. Otac, *bježite nečistoću; jerbo, kako čistoća čini čovjeka sličnim angjelima, tako nečistoća čini ga kano živinu, a da tako rečem gorim od živina.*

A zaista, ovaj grieh kuga je za nadragocjenije doba; jer muti pamet, potamnjuje razum, zamračuje i otvrdjuje um, oslabljuje snage, ruši zdravlje, odalečuje od pameti svaku krepostnu misao, a baca u tako žalostno stanje, da učini čovjeka robom pohote, kako veli Sv. Ciprijan. Oko bludi u pogledu, jezik u govoru, uho u slušanju, noge i ruke idju u trag bezsramnosti, pamet i um u nepoštenim mislima, a volja sva uprljana u željama i svim živinskim razkošima: *Luxuriosus oculos, aures et coetera sensuum instrumenta cloacas efficit voluptatis venereae (S. Joan. Chr. Hom. 58 in Mat. vel Auct op. imperf.)*

Pogledajte jednoga od ovih neopreznih mladića, koji se susreta sa jednom takovih žena, koje su pripravne *da ugrabe duše,* kako nam javlja Duh Sveti; odmah počimlje ju gledati, i trče nesretnik zasliepljen k svojoj propasti. Ah! koji poraz duša! koje škode nosi sobom ovaj pakleni oganj! Jao gdje se upali! Ne prestaje goriti dokle ne dovede k vječnomu osudjenju, govore S. Jeronim i Papa S. Grgur: *Ignis usque ad perditionem devorans,* zove ga Job.

Ah! za ljubav Isusovu nemojte biti više ludi; nemojte se oglušivati, nego otvorite sada oči, i razmatrajte ozbiljno skrajnu pogibelj, kako vas opominje Duh Sveti. Recite mi: koristi li, za časovite naslade izgubiti vječna dobra Raja, da dušom i tielom podjete u Pakao trpiti vječna zla? Sjetite se jošte, da koliko puta vi počinite ovaj kleti grieh, bilo mišlju ili nečistim razgovorima ili djelima, svaki put počimljete propinjati u vašem srcu Isusa Krista; prezirete njegovu predragocjenu krv, govori Sv. Pavao Apoštol; i vraćate se da podpišete osudu vaše vječne propasti, govori vam S. Iv. Krizostom. A već svezan na vješalima poput osudjenoga krivca, upućujete se naglo k izvršenju ove strašne pravde; i tolike su verige, kojima ste vezan i potišten od vragova, koliko imate smrtnih grieha na duši; a glava ovih u paklu je, govori Vincenco Ferreri, i potvrdjuje Duh Sveti; niti se mogu razbiti i razlomiti, nego božjom milošću sredstvom izpoviedi; i premda se one, jer su u duši, ne vide umrlim očima, opažaju se ipak vidljivo učinci. I zaista, što je drugo ona dosada, ona mrzkost, ona stidljivost, ona težkoća, koju imate da se izpovjedite, da odgadjate izpovied s neznatnih i taštih izlika da nemate vremena, ako niesu učinci onih veriga, kojim djavoli vežu nesretnu vašu dušu, da vas vuku nazad, te nebi sredstvom izpoviedi izbjegnuli njihovim čamparima?

S. Vincenco Ferreri pripovieda o jednom, koji obterećen mnogim smrtnim griesima, hoteći da se izpovjedi, jedan Svetac vidje, da od djavola bijaše okružen i vezan tolikim verigama, koliko imadjaše smrtnih grieha na duši, htijaše napried da podje, ali oni potežući verige odbijahu ga nazad: dok prisilivši se zadobi da se izpovjedi, i kriepošću ove njegova žalost preokrenu se u veselje, tako ostade sasviem veseo i utješen, oslobodjen ili odriešen od one čete djavola, koji ga prvo okruživahu.

K tomu mora uviek više da pomnoži vaše bojazni misao, kada se nalazite u tako žalostnome stanju, da djavoli okružuju preko noći vašu postelju poput ogladnjelih lavova da vas proždru, kako veli S. Petar Apoštol: pače čim se počini jedan smrtni grieh, kako se izrazi njeki noviji pisac, djavao vam baca zamku za vrat i traži od Boga da vas zadavi. Nesretni vi, ako mu Bog dopusti: izgubljeni ste kroz cielo vjekovičanstvo!

Sada evo vam opisan najistinitiji uzrok protivnosti, koju ćutite, da pristupite na izpovied, i zlosretna lahkoća, koja vas osljepljuje, da se izložite težkoj pogibelji, da ju produljite, ili da ju odgodite. Koprenu su vam postavili djavoli, čiji ste postali robovi s onim grdnim nečistoćama. Nemojte da oni pobiede, osokolite se, utecite se k Mariji, obećajte joj, da ćete se izpovjediti dojduće svetkovine, i k njoj možete se uteći izgovarajući u jutro, kako i u večer više srcem nego li jezikom ovu vrlo kratku molitvu.

Marijo Presveta, moja draga Majko, vjerujući da sam tvoj, darujem ti za ovaj dan (ili za ovu noć) oči, usta, uši, ruke, srce i svega sebe samoga. Kroz ovaj dan (ili kroz ovu noć) hoću da budem tvoj, daj mi sveti blagoslov. *In nomine etc.* Kada navale napasti recite srcem ili ustnama „Isuse, Josipe i Marijo pomozite mi“, a ponavljajte to pouzdano.

Croiset-ova knjiga o Bož. Srcu Isusovu i presv. nadbiskup dr. Stadler.

Za cijelo je čitaljima dične „Vrhbosne“ dobro poznata čuvena knjiga francuskog Isusovca *Croiset-a* s natpisom: „*Pobožnost k Presv. Srcu Isusa Krista, Gospodina našega;*“ no malo će komu biti poznata zanimiva povjest ote knjige, a poimence hrvatskoga prijevoda[1]). A opet su o ovom našem hrvatskom prijevodu pisala — što ja znam — najmanje dva francuska [2]) [3]) i dva njemačka [4]) [5]) časopisa pa još po francuska i njemačka knjiga. Jest! tek daleko nam je inozemstvo moralo otkriti ne male zasluge, što si za onu, može bit najljepšu i najslavniju knjigu o Srcu Isusovu, stekao naš *presv. gosp. nadbiskup dr. Stadler.* Dapače, kada se ove godine (1895.) u Francuskoj iz nova svijetu predala Croiset-ova knjiga, a to u kritičnom izvornom tekstu od godine 1694., izdavatelj o. Franciosi D. I., nije znao, komu bi s više prava *posvetio* ovo znamenito i krasno izdanje, već upravo našemu presv. gosp. nadbiskupu.[6]) Na čelu lijepoj posveti, što u knjizi zaprema str. V. sve do XIX., stavio grb nadbiskupov, u kojem se vidi Srce Božansko a u samoj je posveti zanosnim riječima istaknuo velike zasluge presv. gospodina za crkvu katoličku pa i za gore rečenu slavnu knjigu Croiseta.

Dok se ovako inozemstvo zahvalnim iskazuje nadbiskupu našemu na velikoj usluzi, što ju učini pobožnosti k Srcu Isusovu: u nas se o tome sve do današnjega dana mukom mučalo. Red je dakle, da prekinemo ovu šutnju.

[1]) **Pobožnost k Presv. Srcu Isusa Krista,** Našega Gospodina. Napisao P. Croiset. Četvrto francusko izdanje; prevela dva svećenika vrhbosanske nadbiskupije. Zagreb, C. Albrecht. 1883. i 1885. Dva sveska. Str. 358. Cijena je obim knjigama 76 novč. — [2]) Messager du Coeur de Jésus, tome LIV. pag. 47. 48. 291—29?. — [3]) La Terre Sainte. Revue de l' Orient chrétien. 1895. pag. 331. — [4]) Zeitschrift für kath. Theologie. Innsbruck. 1887. pag. 755, 756. — [5]) Sendbote des göttl. Herzens Jesu. 1888. pag. 177. sq. — [6]) La dévotin au Sacré Coeur de N. S. Jésus-Christ par un père de la Compagnie de Jésus (le R. P. Jean Croiset; d' après l' édition définitive. 3[o] de Lyon 1694. Montreuil-sur-mer. Imprimerie Notre-Dame-des-Prés. 1895.

Nego o čem se upravo radi? pitat ćete.

Odgovorit ću riječima čuvenog Nillesa. Radi se o tom, da je presv. gospodin dr. Stadler višegodišnjim nastojanjem napokon god. 1887 izbavio o. Croiseta iz tavne tamnice inkvizicije, gdje on čamio pune dvije stotine ljeta!

Evo s čega presv. gospodin punim pravom zaslužuje, ne samo da se Croiset u nebu njemu kao izbavitelju svome, harnim iskaže, nego da se i mi puno zanimamo za onu prekrasnu knjigu Croisetovu, što ju presv. gospodin svijetu povratio pa nama pohrvatio, pošto se tijekom dvjesta godina dana pravom ni tiskati ni čitati nije smjela!

No da možemo stvar bolje procijeniti, valja nam u kratko sve s početka ispričati čudovitu povjest one neobične knjige.

I.

Sama bl. Margareta Marija Alacoque, kojoj je Gospodin naš Isukrst *otkrio neispitljivo blago Srca svoga*[1]), po više puta pisala mladome o. Croisetu D. I. i bodrila ga, neka napiše knjigu o Srcu Isusovu. Neka ne žali truda ni vremena, pošto *samo Srce božansko ovu uslugu od njega traži.* Ono je prebogato, da ga odšteti, pa i sjajno nagradi. Božanski Spasitelj za ovo djelo, istina, već *drugoga* odabrao bio. Nu ovaj se otimao, što je tobože odviše zaokupljen drugim važnijim poslovima. S toga dragi Spasitelj sve milosti, što ih onomu redovniku u to ime namijenio, hoće da sad udijeli o. Croisetu. Samo neka ne klone duhom, kad će

[1]) Po crkvenoj molitvi k bl. Margareti.

mu se oprijeti velike i neočekivane poteškoće. Valja da se on pročisti kao zlato u taonici. No ne će mu nikada uzmanjkati pomoći Srca Isusova. Ono će ga nadahnuti i rukovoditi pri izragjivanju te knjige; a bit će od nje doista velika slava Božanskome Srcu.[1]) Ovako bi znala bl. Margareta sokoliti o. Croiseta, za kojega je držala i kazivala, da je upravo *svet redovnik*.

Za dvije godine života svog gotovo svaki drugi mjesec pisala mu bl. Margareta po dulje pismo, da bi ga sve to više uputila u pobožnost k Srcu Isusovu. To je Croiset sam svegjer iziskivao. A lijepo ga ona i svjetovala gledom na knjigu o Srcu Isusovu, što je on u isto vrijeme sastavljao. Tek što je Croiset dovršio svoje djelo, predao je rukopis bl. Margareti. Ona, pročitav ga, šta će o knjizi Croisetovoj?. kako se ona svidjela samoj *ljubljenoj učenici Presv. Srca?* kako joj glasi konačni sud? — Evo riječi bl. Margarete? „*Ja ne sumnjam, da je Srce Isusovo sámo radilo uz vas, pošto je sve — ako se ne varam — upravo tako napisano, kako se njemu mili, te po mojem mnijenju u čitavoj knjizi ne treba ništa promijeniti.*[2])“

To je bl. Margareta napisala kakva dva mjeseca prije smrti svoje. Bila ona tada zdrava kô obično, a bilo joj istom 43 godine. Uza sve to pouzdano je uvjeravala jednu sestru: „*Ja ću za cijelo umrijeti još ove godine, da ne bih kako priječila velike plodove, što ih moj Božanski Spasitelj kani ubrati iz jedne knjige o pobožnosti k Presv. Srcu, koju će otac N. N. za malo natiskati.*[3])“ Bl. Margareta smatra se dakle zaprekom, da se ne objelodani djelo Croisetovo! I tolikim se plodovima nadala od ove knjige, da je rado i umrla, samo nek ona knjiga slobodno izagje na svijet! Ne znaš doista, bi li se više divio poniznosti i proročkome duhu bl. Margarete, ili pako važnosti, što ju ona pripisivala knjizi Croisetovoj.

Njezino se proroštvo za malo ispuni: bl Margareta umrije 17. listopada 1690. godine. Croiset brže napisa kratko žiće njezino, te ga pripoji knjigi svojoj. Doista već slijedeće godine 1691. izagje ta čudesna knjiga ispod štampe.

No i uspjeh te knjige bio sjajan; baš onako kako to proreče bl. Margareta. Znameniti muževi odobrili knjigu Croisetovu; na hiljade se raspačala; jedno izdanje sliedilo za drugim; na mnoge se jezike prevela, te ovako došla čak u najudaljenije krajeve svijeta. A tko je god uščitao tu knjigu, s radosti je prihvatio pobožnost k Presv. Srcu Isusovu.

[1]) Po listovima od 14. travnja i 15. rujna 1689. i od 17. siječnja i 21. kolovoza 1690. — [2]) List od 21. kolovoza 1690. — [3]) Život bl. Margarete.

Kad al' eto 11. ožujka 1704. godine kô grom iz vedra neba ošinu djelo Croisetovo. Knjiga došla u *indeks*, t. j. u *popis* onih spisa, što ih Rim zabranjuje to čitati to tiskati. Uzrokom toj cenzuri nije nipošto bio *sadržaj* s početka do kraja nabožne knjige, već samo što se u *dodatku* knjizi nije obdržavalo nekoliko novijih propisa rimskih, za koje se u ono vrijeme u Francuskoj općenito nije marilo, te ih Croiset po svoj prilici nije pravo ni poznavao. Sve dakle što je osuda njegove knjige stroga bila, bila je sasvijem opravdana.

Teška li udarca po Croiseta! No on se pokorio osudi, kako je dolikovalo poniznu učeniku Srca Isusova. Do smrti svoje nije on više mario za ovu svoju knjigu miljenicu. Nek leži u tami i zaboravi! Neka se tek spomene, kada se opominju vjernici, da ju pod smrtni grijeh ne smiju čitati! Neka se spali, neka se uništi, neka je sasvijem nestane s bijeloga svijeta!

Ali ne! Što se manje brine Croiset za svoju krasotu knjigu, to će se više drugi, ama ća biskupi i nadbiskupi za nju zauzimati! Još nekoliko godina prije Croiset-ove smrti prevela se njegova knjiga na španjolski jezik. Samo se nešto malo promijenilo, da ne bude baš ista knjiga, što se netom zabranila. I gle, knjiga u ovom novom obliku Španjolcima tako ušla u volju, te je za 40 godina trebalo prirediti pet izdanja. Uz to 28 biskupa španjolskih udijelilo i oprosta, kada tko pročita jedno poglavlje iz ove knjige ili izvrši jednu bogoljubnost k Srcu Isusovu, koja se u ovoj knjizi preporučuje.[1])

II.

No šta ćeš? Sva hvala i slava Croisetove knjige nije mogla izbrisati ljage, što je jednom uvrštena u zabranjene knjige. Osobito jer se onda nije znalo, po čem je zaslužila ovu kaznu. Krije li se valjda u njoj koji krivi nauk, što se protivi čistoj vjeri Kristovoj? Ili se u njoj nalazi koja otrovna biljka, te bi mogla nauditi vjernome stadu?

[1]) Sr. Die Andacht zum heiligsten Herzen Jesu. Von R. P. Johann Croiset S. J. Herausgegeben von Franz Hattler S. J. Regensburg. Manz. „Kurzer Bericht . . .“ P. Joh. Croiset S. J. Ueber die Andacht zum heiligsten Herzen unseres Herrn Jesus Christus. Erlaeutert von M. Hausherr S. J. Duelmen i. W. — A. Laumann'sche Verlagshandlung 1888.

Tko će osloboditi Croisetovu knjigu ovih prividno tako osnovanih sumnja? — *Oslobodit će ju presv. nadbiskup Stadler!* Evo kako.

Tek što je presv. gospodin zasio na nadbiskupsku stolicu, prva mu briga bila, da svu nadbiskupiju stavi pod moćno okrilje Srca Božanskoga. Samo se je tako ufao, da će odoljeti teškomu bremenu natpastirrske službe. Da bi se pako i svećenstvo i stado pravo upoznalo s pobožnosti k Srcu Isusovu, k tome se htjela prikladna knjiga, što o tom predmetu opširno i lijepo raspravlja, pa i srce ugrije svetim plamom ljubavi k srcu Božjemu. U dobar čas, a po osobitoj providnosti Božjoj, dogje presv. gospodinu nekako u ruke stara francuska knjiga u kožnatom vezu. Tiskala se prije kakovih 200 godina. Imena spisateljeva ne piše, već samo da je *od svećenika družbe Isusove.* Bila to knjiga Croisetova. Presv. gospodin, pročitav knjigu, radosno se uvjeri, da ona divno odgovara želji njegovoj. Namah se lati posla, te ju stane prevoditi. Pri tom ga pomagao još drugi svećenik, što je bio vješt francuskomu jeziku. A časne sestre milosrdnice u Zagrebu, koje nikada ne propustiše zgode, gdje bi što mogle učiniti za proslavu Srca Isusova, i ovu su zgodu željno izgledale, te na svoj trošak dale tiskati knjigu. Prvi se sveščić tiskao godine 1883., a drugi godine 1885. Nije već trebalo ino, već da se knjiga oglasi po novinama i da se počne prodavati.

Ali tko će sad opisati, u kakvoj se neprilici od jednom snagje gosp. nadbiskup, kada upravo u taj čas saznade, da je ova knjiga u indeksu? Dakle jalovim poslom tratio vrijeme? zaludu se trudio? dotiskane knjige bacit će se u vatru, neka gore ko slama? same sestre milosrdnice izgubit će svoje drage novce? Kobna li udesa! A presv. gospodin, veleučen bogoslov, što je punih 13 godina predavao na sveučilištu zagrebačkom i sam se uvjerio, da u čitavoj knjizi Croisetovoj nema ništa, što se ne bi potpunoma sudaralo sa vjerom i ćudorednosti kršćanskom. Mora dakle da je osudi nekakav drugi nepoznati uzrok.

Šta će dakle presv. gospodin drugo, već ravno k „zboru sv. oficija" s poniznom molbom, da bi se Croisetova knjiga podvrgla novom ispitu. Molbenici priloži francuski izvornik i hrvatski prijevod, ne bi li mu odobrili prijevod i dozvolili, da ga izdade na svjetlo. Treba li što god popraviti, neka mu to „sv. zbor" samo označi, a on će već knjigu poslušno preudesiti po njegovim željama.

Za nekoliko mjeseci eto odgovora iz Rima. Croisetova je knjiga doista u indeksu. S toga se ni hrvatski prijevod ne može dopustiti. U ostalom ima i „drugih knjiga na zdravom nauku", što se slobodno mogu obnarodovati u Bosni, da se tamo širi spasonosna pobožnost k Srcu Isusovu.

Presv. gospodin nabiskup bio se može biti nadao povoljnijemu odgovoru; no i sada ne klonu duhom. On se obrati na samoga predsjednika sv. zbora inkvizicije, kardinala Monaco della Valetta, navedav i novih razloga u prilog Croisetovu pitanju.

Opet je prošlo nekoliko mjeseci, kada li stigne željno očekivani otpis kardinala Monaco. On radosno javlja, da su uzorita gospoda kardinali, članovi sv. zbora inkvizicije, iza svestranoga pretresanja knjige, 24. kolovoza godine 1887, odredili, neka se Croisetova knjiga izbriše iz popisa zabranjenih knjiga; samo neka se odsele ispusti „služba" (oficij) što se nalazila u dodatku.[1]

* * *

Evo dakle knjige Croisetove svijetu povraćene! Evo veselja svim prijateljima ove krasote knjige! Evo radosti i svim štovateljima Srca Isusova! Pošto, kako veli učeni spisatelj Srca Isusova, o. Nilles, nema ni jedne knjige o Srcu Isusovu koja bi ovako prošla vatrom kušnje, kô što je knjiga Croisetova: nema ni jedne knjige o Srcu Isusovu, koja je ovako nedvojbeno odobrena od samoga Rima, kô što je knjiga Croisetova.

Evo dakle i novoga slavlja po samu pobožnost k Srcu Isusovu, o kojoj radi čitava ona knjiga. Evo novoga slavlja bl. Margarete, koja je ovoj knjizi prorekla kako kušnju tako i pobjedu i konačni uspjeh.

I doista od godine 1887. Croisetova se knjiga s nova stala širiti svijetom; s novim se ushitom čita od kršćana; s novim uspjehom svuda razpiruje plam ljubavi k Srcu Isusovu.

---

[1]) Čitav dekret glasi ovako: Illme et Rme. Due. — Libro cui titulus· „La dévotion au Sacré Coeur de N. S. J. C." P. Joanni Croiset e S. J. attributo, noviter in examen vocato, Eminentissimi Patres Cardinales una mecum Inquisitores generales, feria IV., die 24. currentis mensis, inspectis omnibus eius adiunctis, ab indice librorum vetitae lectionis expungendum mandarunt. Qua de re libri ipsius ab Amplitudine Tua in linquam *croaticam* evulgata versio libere est fidelibus permittenda, et *suadendum summopere, ut eorum pietas erga sanctissimum Cor D. N. J. Ch. magis magisque in dies promoveatur et augeatur.* Verum si librum illum noviter publicari contigerit, omittendum censuerunt officium eidem adnexum.

Et fausta omnia et felicia etc. . .

Romae, 29. augusti 1887. *C. Monaco.*

A svima je ostalim izdanjima i mnogobrojnim prijevodima slavni preteča *naše hrvatsko izdanje;* svemu je onomu dobru povod dao *presv. gosp. nadbiskup Stadler!*

Njemu dakle hvala, Bogu slava, a nama korist! Neka nitko ne propusti služiti se tolikim blagom, što u sebi krije zlatna knjiga Croisetova!

Z . . . o.

Viestnik.

Naša domovina.

(Božićni praznici.) Naša stolna crkva bijaše premalena ovih dana, da primi sve one pobožne duše, koje su hrlile k jaslicam, da se poklone Djetešcu Isusu. I kod polnoćke, koju je pjevao preč. gosp. dr. Antun Jeglić, i kod svečane sv. mise, koju je na Božić pjevao presv. gosp. nadbiskup bijaše dubkom puna. U ponoći zasjala bijaše crkva u moru električnoga svjetla, te bijaše upravo divan pogled na sjajnu razsvjetu. Vanjski sjaj kod službe takodjer je puno djelovao, te red bijaše vazda upravo uzoran. Godilo je pobožnoj duši i koralno pjevanje naših bogoslovaca kod polnoćke i skladno pjevanje učenicâ milosrdnih sestara, koje su na Božić s njekolikimi prijatelji crkvene glasbe pjevale umiljatu Dieboldovu misu *Te Deum laudamus* za mješoviti sbor u 4 grla.

(Konac godine.) Na Silvestrovo bijaše u zahvalu za primljena dobročinstva svečana večernja pobožnost s propoviedju, koju je obavio u sjajno razsvietljenoj crkvi presv. gospodin nadbiskup. Učenice milosrdnih sestara s njekolikimi prijatelji crkv. pieva pjevale su u mješovitom sboru (4 grla) litanije lauretanske od Piela, Te Deum od Hallera i preliepi sbor Dieboldov: *Salve regina.* Naroda se bijaše pribralo k pobožnosti vrlo mnogo.

(Početak godine.) Po svih župah naše nadbiskupije danas su vjernici zazvali Duha svetoga, da uz njegovu pomoć započmemo u milosti Božjoj novu godinu. Blagoslovio nam Gospodin rad, da nam nova godina plodna bude dobrimi, Bogu ugodnimi djeli!

(Predplatnici „Vrhbosne“). Za one svoje predplatnike, koje je Gospodin tečajem 1895. godine pozvao s ovoga svieta, uprava „Vrhbosne“ dala je odčitati 5 sv. misa, a uz to ih toplo preporuča u molitve te u spomen kod sv. mise svim svojim prijateljem. *R. i. p.!*

(Directorium — archidioecesis Vrhbosnensis) razaslan je ovih dana na sve župe u nadbiskupiji, a veleč. otci župnici neka za nj šalju nadb. pisarni po krunu za pojedini komad.

(Redjenje.) Na praznik sv. Tome podielio je presv. gospodin nadbiskup djakonat, a u četvrtu nedjelju Došašća presbyterat fra. N. Čančaroviću. Isti dan primili su tonsuru i manje redove dva vrhbosanska bogoslovca.

(Darovi.) Za *sjem. crkvu:* presv. g. Posilović 100 for. — Za *crkvu u Lepantu:* Žabljak 2 for.; Žeravac 8 for.; Brestovsko 9 for.; Kreševo 15 for. — *Petrov novčić:* Brestovsko 4 for. 60 n.

Njemačka.

(† Kardinal Melchers) I opet jedan izpovjedaoc našega stoljeća manje! Na 14. decembra m. g. preminuo je glasoviti borioc za crkvena prava medju njemačkim episkopatom, bivši za vrieme kulturnoga boja nadbiskup Köln-a: Pavao Melchers. Za svoju odvažnost bijaše kažnjen ogromnimi novčanimi globami (88.500 maraka), opetovnim zatvorom, čemu se je napokon (13. decembra 1875.) ugnuo, našav zaklonište u Maastrichtu (Holandija), odakle je upravljao svojom biskupijom. Pruska je vlada izdala za njim tjeralicu kao za prostim zločincem, koja je tek iza desetak godina opozvana, pošto je on, na želju sv. Otca Leona XIII., a za ljubav mira i sporazuma, prinesao veliku žrtvu, te se 1. jula 1885. odrekao svoje biskupije. Tri nedjelje iza toga bijaše proglašen kardinalom, te je od tada živio vrlo skromno, samo za svoju službu u raznih sborovih, izlazeći na javu tek onda, kada bi hodočašća njemačka došla u Rim. Velik bijaše njegov ugled kod njemačkih biskupa, koji mu bijahu povjerili, da upravlja sjednicami na sastancih njihovih, koje 1867. počeše držati u Fuldi. Zahvalni njegovi nekadanji biskupljani nisu mogli pregorjeti, a da ga bar mrtva ne imaju u svojoj sredini, kad su okolnosti htjele, da ga dvadeset godina ne vide u svojoj ponosnoj prvostolnici. Dozvolom kraljevom prevezeno mu je tielo u Köln, te pohranjeno u crkvi, s kojom bijaše zaručen od 8. januara 1866. do 1. jula 1885. *R. i. p.!*

Englezka.

(Uzpostava jedinstva medju kršćani.) Pod konac prošle godine bijaše u Norwichu sastanak, gdje je lord Halifax govorio za sjedinjenje kršćana u vjeri i jednoj crkvi. Jasno je i bistro govorio o „prvenstvu sv. stolice“, što se toli nerado čuje kod nesjedinjenih. Govornik je skroz zauzet za pokret, komu je početnik veliki Leo XIII., pa tvrdi, da nije uputno, te nesjedinjeni na to odlučno odgovaraju: ne možemo! Razlog oporbi sjedinjenju ne može da bude dobar. Tko može podvojiti, da se neprijatelj duša nije u dnu svoga bića potresao, kad je samo čuo, da se sjedinjenje i spominje? Nije li sigurno, da je on pokrenuo sve i da upotrebljuje svu lukavost svoju, kako bi se na put stalo djelu, koje bi najveći udarac zadalo njegovu kraljestvu? Nismo li i do sada izkusili, da će se on zaodjesti i u angjela svjetlosti, kako bi mu pošlo

za rukom te smete i dobre, pa da zaprieči, te se dobri ne sjedine u složnu vojsku, koja bi srušila njegove utvrde? A u tu svrhu što će bolje da uradi van da odmah u početku rata prinese uvjerenje vojnikom križa, da je borba odviše težka, a neprijatelj da je prejak, a da ga svladat uzmognu? Može li si on išta više želiti, van da borba prestane prije nego li je i počela? „Prvenstvo rimskoga biskupa ne uništuje, nego učvršćuje prava episkopata. Ta prava poriekla su božanskoga kao što prava glave crkve, ona si nisu oprječna, nego se medjusobno podupiru i sačinjavaju u svom skladu jedinstvo učiteljstva i uprave u pravoj crkvi Isusa Krista". Ovu svoju zasadu dokazuje govornik i povjestnimi i drugimi razlozi, kojim se ništa zabaviti ne može. Kada ove zasade budu prihvaćene, moći će se dokazati, da je pripravljeno zemljište za djelo sjedinjenja. Lord Halifax ovako je svoju besjedu zaključio. „Englezki crkovnjaci neka se sjete, da je kruna i zaglavak pokreta Oxfordskoga: uzpostava crkvenoga jedinstva medju kršćani. Nijedna crkva ne može kazati drugim: ne trebam vas. Bog je osnovao jedno kraljestvo na zemlji. Nije on htio, da članovi toga kraljestva izpoviedaju različitu vjeru i da ne budu djelnici istih sakramenata. Baš protivno, samo je „jedna vjera, jedan Gospodin, jedan krst". Čini mi se, te smo došli do odlučne točke, a unatoč svemu tomu što se može prigovoriti, pokret Oxfordski ne bi udovoljio svojoj dužnosti: da radi, koliko može, te se izciele rane, što ih je zadao razkol XVI. vieka. I nadbiskup Canterboryski i kardinal Vaughan opažaju u sadašnjosti znakove, da skrovita providnost sprema nješto za Englezku. Ako je ono, što se raztvara pred našim djelovanjem, sgoda te pomognemo sjedinjenju u jednom ovčinjaku svih onih, koji mole i ufaju u ime Isusa Krista, ne štedimo, koliko je do nas, ni truda ni žrtve, da sudjelujemo kod blagih osnova božanske providnosti".

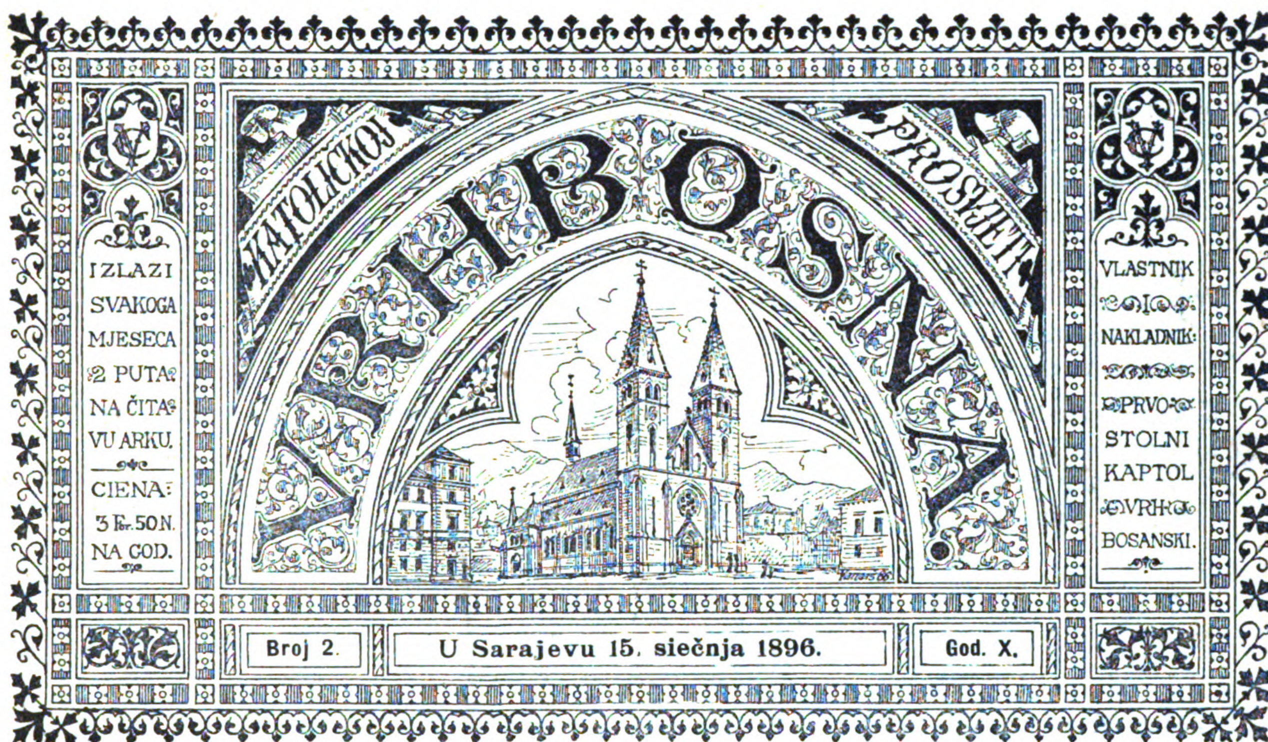
(Londonski „Times".) Sliedeći podatci pokazati će nam, kako je ustrojena englezka štampa, te kakav upliv imade. Kod čuvene novine „Times" imade toliko činovnika, počam od urednika pa do slovoslagara, te sačinjavaju posebno družtvo, koje je povezano liepim skladom; mnogi od ovih činovnika u svojti su medju sobom. Neki broje pol vieka službe. Jedan činovnik služi osamdeset i dvie godine; trideset i šest ih je navršilo šestdeset, a desetorica sedamdeset godina službe. Nu posao oko lista u rukuh je mladjih sila. Gospodin Delane, primjerice, bijaše tek dvadesetičetiri godine, kada je preuzeo upravljati listom, a g. Walter imao je dvadesetiosam, kada je kao ravnatelj lista nasliedio svoga otca. Gospodin Buckle, sadanji ravnatelj, preuze službu u tridesetoj godini. *Times* ne ima upravljajućega vieća; sva je uprava usredotočena u jednoj glavi. Upravitelj ne piše, nego prosudjuje spise drugih. U dvojbenih slučajevih svjetuje se s kojim od glavnih urednika. Imade tu sbor pisaca: jedan za pitanja u naselbina, jedan za crkvena pitanja, jedan za poljoprivriedu, jedan za umjetnosti, pet za vojnička pitanja, jedan za mornaricu, jedan za zemljopis, jedan za kazalište. Odjel sudbeni ima preko četerdeset izvjestitelja za razne sudove. *Times* dieli grad u osamnaest okružja, a svako okružje imade odgovornoga izvjestitelja za viesti, koje mu donose. Osim toga imade posebnih izvjestitelja za radnička pitanja; dva za utrke konja, jedan za sport na moru, jedan za *cricket,* jedan za *football.* Imade posebne izvjestitelje za požare, za željeznicu, za zvjezdoznanstvo. Glavni izvjestitelj za saborske razprave imade osamnaest brzopisaca. Osim toge imade *Times* jednoga zastupnika u svakom od 670 izbornih kotara, u koje je podieljena Velika Britanija. *Times* imade pet svojih redovitih dopisnika u Parisu, po dva u Berlinu, u Beču, u Carigradu, po jednoga u Rimu, Petrogradu, Odessi, Brüsellu, Lisabonu, Ateni, Egiptu, Malti, južnoj Africi, Zanzibaru, tri u Indijah, dva u Chini, dva u Australiji, po jednoga u Canadi, savezuih državah, u južnoj Americi. Osim toga imade na stotine dopisnika, koji pišu dopise prigodice.

Prosvjeta.

— *Dušobrižnik.* Glasnik za katoličke propovijedi. Pod ovim naslovom uz sudjelovanje više svećenika i dozvolom redov. predstojništva, uredjivati će i izdavati O. Josip Cpt. Ivančić R. sv. Fr., propovjednik kod Bogorodič. Svetišta na Trsatu vrh Rijeke, pošta Sušak, mjesečnjak, komu će biti ciena za godinu 4 for. (osam kruna). Predplatom i mogućom podporom visokoga klera namirivati će se urednički, tiskarski i odpremni troškovi, a slučajni višak upotrebiti za tiskanje mjesečnoga lista za III. red sv. Franciska Saraf, koj neka izvole ravnatelji III. svjetov. reda članovom preporučiti i predbrojnike na Trsat javiti, da se nizka ciena udariti može. Napokon će se svaki dar i preostatak za obnovu slavnoga i starodrevnog Bogorodičnoga Svetišta na Trsatu uložiti. Dobrovoljni suradnici neka svojim rukopisom, koje treba za vremena priposlati, označe, da li cieli naslov ili samo prva slova njihovoga p. n. imena otisnuti treba. Rukopisi će se na izričnu želju sačuvati i vratiti.

— G. *Ante Jagar,* našim štiocem poznati daroviti pjesnik izdaje štampom svoje dosadanje, većim dielom u *Vrhbosni,* a i u drugih bogoslovnih listovih štampane pjesme. Ciena će sbirci biti 50 novč., a sadržaj označen joj je u naslovu: *Vjeri i domu.* Preporučamo sbirku štiocem svojim najtoplije.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Bogu.

Oda. Spjevao Ante Petravić.

(Metrum alcaicum.)

I.

h ! Bože silni, svemožni, svevidni,
U čijoj ruci svemir vas zasio,
Koj svodovima krećeš vječnim,
Silnijem kruzima zviezdâ vladaš.

Oh ! vječni Bože, pojmit Te tko može ?
Pred slabim ljudskim zjenama skriven si,
Al očituju Tvoja djela
Njegovom razumu Tvoje bivstvo.

Taj svemir krasni — divna harmonija,
Vedrina neba, sjaj sunca žarkoga,
Sred noći tihe zviezde zlate,
Mjeseca bljedilo — Tebe kažu.

I silni gromi sred groznih oluja,
Kad urla, zviždi, tutnji i gromori,
A strašna jeka s brdâ ori,
Reko bi kô da se nebo lomi;

I kiše, grada pljuskanje, tučenje,
I sitna sniega tiho šaputanje
I zviždukanje gnjevna vihra,
Kada no Libanu krši cedre;

I biesni vali ogromne pučine
Kad dižu pjenu, dime se, lome se
O kršne hridi, kô da hoće
Progutat svojim ih grdnim žvalam';

Ti bajni zvuci prirode čarobne,
Svi skupa slažu skladnu harmoniju,
Pa svojom kajdom groznom, strašnom
Pjevaju svesilje Tvoje — Bože !

A strašna zvjerad svojim zavijanjem,
I rikom, kričom, hrzanjem, žviždanjem
I sitnim piskom, tankim vriskom,
Muklijem jaukom škrgutanjem;

I miloglasne ptičice pjevice
Sa melodijam', što ih navijaju
Sred pramaljeća cvjetnog, bujnog, —
Hralospjev velebni dižu tebi.

Pa sred krasotâ dražestne prirode,
I čudovišta Tvoje providnosti,
Tko umom svojim Te ne vidi?
Tko da ne upozna Tvoju desnu?

II.

Oj, Ti svet, dobar, milostiv, pravedan,
Ti blag pravednim, opakim okrutan,
I naplaćuješ stokrat dobro,
Kažnjivaš zlodjela težkim mukam'.

Ti mudar u srcu, svemoguć, sveznalac,
Pred Tvojim okom ništa se ne skriva,
Ti neizmjeran, vječan, svuda
Milostnom zjenicom brižno bdiješ.

U Tvojoj vlasti vas cieli svemir je,
Ti vladaš vojskom rajskijeh Andjela;
Pa na mig Tvojeg oka hitro
Odlieću, kamo je Tebi milo.

A svi Te skupa pjevaju i slave,
I po sve dneve Tebe veličaju
Uz divnu, skladnu rajsku glazbu
Dižu k Tvom priestolju hvalospjeve.

Teb' kruže čete blaženih svetaca
I mučenika vrlih broj dostojan,
Što iz ljubavi k čistoj vjeri
Proliše nevinu krvcu svoju.

Pa tko bi slavu Tvoju izpjevao,
Tko blagodati, milosti, darove,
Što stvorovima svedj ih dieliš?
Moja zar, Gospode, sitna lira?

Čovječja duša.

Jedno od najživotnijih pitanja za čovjeka na zemlji — jest pitanje duše. Mnogima to pitanje neda mirovati, pak zato u ime tobože znanosti, nadjoše neke naslove, kojima da izmijene čovječju dušu. Vrijedno je stoga pozabaviti se malko tim pitanjem, a blagohotnog štioca podsjetiti, kako bi pored pravog pojma o svojoj duši, Onomu gore dao dužnu čast; a svoju dušu na vječna sačuvao vremena. Pokušati ćemo to u milome svome jeziku.

1. Pravi pojam duše dade se opredijeliti najlakše iz njenog odnošaja spram tijela. Duša je životna forma tijela. Duša razvija životno obličje u tvari, za gradju tijela potrebnoj, i ugotavlja do gotovog ustroja. Duša podržava u životu tijelo tako dugo, doklem [goder je ovo za život sposobno. Budući se pako duša spram tijela imade kano životno počelo prema tvari; to se duša bitno luči od tijela; duša zato ne može biti tvarna, već netvarna. Ili ako joj se već mora neka tvarnost dati, mora ta biti sasvim drugačija od tvari tijela. Nosioc života u čovjeku jest duša; po tom središte života nije u mozgu, već u duši, kojoj je mozak samo orudje mišljenja. Nu govori se u ime znanosti: da sve postaje iz tvari i gibanja; gibanje da dolazi od svjetla, topline i zvukova valovnih; središte života, da je u mozgu; mišljenje da je učin mozga i da ovisi o gomili, razmjernoj veličini, razvitim zavojima mozga i da se razvija iz pranika (fosfora); pače kažu, da se mišljenje razvija iz mješanije mozgovih sokova. Kada bi, „dato non concesso", zbilja tako bilo, onda bi slon i kit pametniji bili od čovjeka, jer imadu veću gomilu mozga; onda bi male ptičice: plavić i zelenčica, imale više razuma od čovjeka, jer je kod njih razmjerno veći mozak; onda bi baš magarac bio najvećma filosofički udešen, jerbo su kod njega mozgovi zavoji bolje razvijeni nego kod čovjeka; onda bi se lažno zvale guska i ovca najbedastijima, jer kod njih ima više pranika, nego li u čovječjem mozgu. Ako li se pako misli radjaju iz miješanja mozgovih sokova, onda su naše misli isto tako nužda naravi, kao što i lik tijela i drugih uda. Čemu onda nastojati, čovjeka privesti do drugog uvjerenja, kada mu je ovo, koje imade, nužda naravi?

Doklem se u ime krive znanosti šire takovi pojmovi o čovječjoj duši, prava znanost uz pomoć vjere proglasila je dušu: samostalnom osebinom, duhovnim i slobodnim bićem i neumrlom substancijom.

2. U svakome, dušom proniknutome tijelu, tvorna moć služi se takim duhovnim počelom kod tvorbe, koje je različito od gradjevne tvari. To počelo može biti dvojako: ili je to moć neke sveopće misli, koja u tvari postaje nješto zasebna; ili je to samosebna moć, koja se tvarju služi kano sredstvom i ratilom samopredstave. U prvom slučaju opstojeća bića samo su zasebne predstave jedne sveopće vrsti (species); u potonjem slučaju, dobiva biće znamenovanje, koje ga uzdiže vrhu puke predstave, dobiva takovo sućtvo, koje je samo za sebe, te imade svoje sijelo

u duši kano unutrašnjem počelu života. Medjutim dok se stvar imade tako, kažu: duša nije drugo do li lučbeni razvoj u mozgu. Kroz vanjske pobude se atomi mozgovi stavljaju u gibanje, a time počima djelovanje, te nutarnja samosvijest, osjećanje i pamćenje nije drugo nego lučbena promjena. To je samo u vjetar rečeno, bez brige zato, tko da je nutarnji nosioc toga razvoja.

Pa i kod brzojava je nuždan lučbeni razvoj, pa neće zato nitko kazati, da je sadržaj brzojava učin lučbeni, a ne kakvog razumnog bića? Mozak je samo ratilo duše. Ta i životinjski život se očituje spoznavanjem i željenjem, nu to nije puko gibanje tvari. Budući su pako mozgove tvari isto takove, kao i tvari vasionog svijeta, kako je onda moguće, da jedne tvari opažaju druge, pukim strojstvenim gibanjem, ako u njima ne ima nešto drugo, što je uzrok toga opažanja? Pak i u mrtvome svijetu, tvari stoje u dotičaju sa sunčanim svijetlom i valovnim zvukovima, pak ipak ostaju pasivne. Ako bi tvari svijetovne u oku i pravile kakovu sliku, kano odraz vidjenog ili čuvenog predmeta, to bi morala ta slika biti mrtva, jer što da ju u mozgu oživi, ako ne ima u mozgu ništa, što oživljuje.

Pa da bi mi taj mozgov razvoj točno i iztraživali i razudbarskim nožićem svakoj čestici u srce zavirili, to ipak nikada ne bi mogli doznati, kako iz tog mekanizma postaje svjestna spoznaja? Mi dobro znademo, da na našu dušu jurišaju premnogi utisci, kojih ona sviju nije si svijestna zato, što je zabavljena drugim poslovima, ili zato, što ih nije htila primiti. Čine li daklem opažanje sama tvar i gibanje? Oko, uho i mozak dakako da su nuždni za opažanje, kao što je nuždno pero za pisanje; nu može li pero samo pisati? Sredstvo i uzrok jest dvoje. Kaogod što mrtva tvar sama od sebe ne može oživiti, isto tako ne može sama od sebe opažati. Doista tuj mora biti jošter nešto, što živi, osjeća i teži, ter što je sav ustroj uzelo u službu, poput kakvog ratila. Nu to nije i ne može drugo biti, nego duša, koja je sasvim različita od tijela; kao što je igrač drugo od svog glasbila; kočijaš drugo od priprege i konja; pisar drugo od pera i crnila.

Samostalnost i osebnost duše dade se takodjer zaključiti iz načina njenog nutarnjeg djelovanja, koje je ino od djelovanja životinje. Dočim životinju nuždno opredjeljuje na djelovanje vanjski utisak, pred kojim sva njena moć prestaje i na proturadnju se nefaljeno opredjeljuje, to se duša čovječja može uzdići nad utisak, koji je iz vana do nje došao i nad predstavu, koju je taj utisak proizveo; pak istu predstavu iz sjetilnih obzorâ tijela podići u duhovni svijet i u nju duhovnim okom zaroniti, a po tom pomisliti ne samo na utisak i predstavu, već i na to, odklem je došao? — Na narav daklem duše spada mišljenje, a mišljenje uvjetuje hotenje; hotenje pako duše je slobodno; daklem i duša kano nosioc mišljenja i hotenja, mora da je slobodna, neovisna, samostalna.

Samostalnost se duše još dokazuje iz dugotrajnosti utisaka, što ih prima, nosi i čuva; dočim su utisci kod životinje prolazne naravi. Duša naime prima utiske u vlastitu moć, različitu od življa tijela, pak ih ona posjeduje i onda može probuditi, pošto su se jurve atomi tijela već višeputa promijenili. Zato se čovjek u starosti sjeća utisaka iz mladosti, premda se je tijelo promijenilo. Tko je daklem nosiocem i čuvarom tih utisaka, ako ne duša? I kod životinje dadu se takodjer neki utisci u pamtilo utisnuti, nu samo preko jakih pobuda i uz često opetovanje; uslijed čega se pamet životinjska privikne na obnavljanje utisaka; dok u čovječjoj duši i najmanji utisak ostane trajno sačuvan, u koliko ga je samo duša zamjetila.

3. Duša je duhovna. Mi zamjećujemo u jednoj samospoznaji različita opažanja. Tako kažemo za neki grozd, da je plavetan, sladak i mehak; mi kažemo za neki glas, da je viši ili niži od drugoga, dakle prispodabljamo dva glasa. Mi smo si svijestni u isto vrijeme djelatnosti sluha i vida, glasova i boja. A kako to da bude u isto vrijeme, osim da jedan subjekt to prima u sebe? Inače bi svaki sjetilni živac imao svoje vlastito opažanje, a da o drugima nebi ništa znao, poput čovjeka jednoga, koji vidi ljepotu jabuke i drugoga, koji okusi slatkoću, a ipak niti jedan, niti drugi ne zna, da je to obadvoje vlastitost iste jabuke.

Može li taj subjekt prijimanja biti kakav mozgov molekul? Ali takav molekul sastoji od vodika, kisika, ugljika i dr., daklem od tvari. Svaka pako od tih tvari uslijed gibanja mora imati svoj posebni položaj i svoj posebni osjećaj; te bismo tako kroz jednu pobudu morali imati više vrsti osjećaja i opažanja; a mi imamo ipak samo jedno takovo i jednostavno opažanje. Možebiti nije to opažanje jednostavno, već samo jedinstveno, tako naime, da svi atomi skupa jedinstveno djeluju?

U tome slučaju bi doista svi atomi skupa sačinjavali sve dijelove nekog opažanja ili neke misli, nu ne bi niti jedan atom sam, mogao nositi cijele jedne predstave; baš tako, kao kada bi se pojedine brojke neke svote porazdijelile medju pojedine ljude, te bi svaki znao za jednu brojku, nu niti jedan za cijelu svotu. Čovjek ne ima u sebi više stotina mislioca, već jednu misleću silu. Na koncu moradu se gibanja različitih atoma prenijeti na jedan atom. U tom slučaju biva, kao i kod ostalih materijalnih sila, da se naime dva različita utiska u tom jednom atomu stope u jedno (rezultantno) gibanje, te mogosmo mjesto dvaju različitih glasova zamjetiti samo neki srednji glas, a da ih pri tom ne možemo razlučiti, niti prispodobiti. Daklem duša opažavajuća ne može biti tvarna, niti sastavljena i ne samo vlastitost i gibanje tvari. Duša mora biti jednostavna i duhovna.[1])

Duhovnost naše duše izvadja se jasno i odtalem, što naša duša ima takovih spoznaja i djelatnosti, kod kojih sjetila i tvarne sile ne mogu ništa sudjelovati.

a) Čovjek imade takovih spoznaja, koje se ne dadu niti viditi, niti čuti, niti dotaći t. j. nadsjetilnih — n. p. kada dodje pred nas preslano jelo, kada čujemo neskladno glasbalo u susjedstvu, kada razbijemo naočale, sve te utiske možemo spojiti pod pojam: neugodnosti. Hoću li komu protumačiti što je sredstvo, a što svrha, moram prije misliti na pero kojim pišem, na kola što se voze. No prije nego li sam te opredijeljene primjere našao, morao sam imati čisto apstraktni pojam o sredstvu i svrsi. Isto tako smo si kadri prije nego li što vidimo ili čujemo predočiti i pojam uzroka i djelovanja, pojam zakona i kriposti itd. Kako bi se daklem mogle takove misli proizvesti preko tvari? Kako da si mozgovi atomi stvore sliku o takovoj misli? Tvar, gibanje, svjetlo, munjina može se točno brojiti, vagnuti, izmjeriti; nu kakvu mjeru da upotrebimo za različite misli? Koja predstava treba više gibanja: „puži“ ili „lasta“, „zrno pijeska“ ili „planet“? Kada majka opazi mrtvo čedo, a pri tom mrtva pane o tle, da li ju je usmrtila slika, što ju je svjetlo u njenim očima načinilo? zašto taj isti pogled nije usmrtio druge gledaoce? Kada siromah čuje od nekuda: „baštinio si milijun forinata“ i pane mrtav, zar to bijaše puki zvuk riječi, što ga usmrti? Ili kada dva čovjeka: jedan znade samo njemački, a drugi samo francezki, čuju neku psost u njemačkom jeziku, pak ti glasovi na nje različito djeluju, odklem to onda dolazi? Što je u tim i sličnim slučajevima spriječilo živce u toku krvi i u napetost stavilo? Bijaše to ipak spoj misli i odnošaj na „ja“; daklem nešto čistog duhovnog![1]) Isto tako matematika i filosofija, čisto su duhovni predmeti duše. Ljepota umjetnosti jest takodjer predmet razuma. Nu uzrok mora biti uvijek jednolik svome učinku. Može li daklem duša, koja proizvodi i nadsjetilnih radnja, biti samo nešto sjetilnog i tvarnog?

b) Štogod je tvarno, ne može se bez vanjskoga uzroka staviti u gibanje. Nu duša proizvodi samoradnje, samogiblje i samopromjene; daklem, ona nije tvarna već duhovna.

c) Čovjek teži i za nadosjetnim dobrima, kano za mudrošću, krijepošću; on žrtvuje svoju udobnost i zdravlje znanosti, pače i svoj isti život daje za svoje čisto duhovno osvjedočenje. Već malešno dijete neodoljivo pita: „zašto to? odklem to“? Kada je Pytagora odkrio svoj poučak, od veselja prinese žrtvu od sto bikova. Radi kvadrature kruga mnogi poludiše. Nu sad pitamo, da li može sila, koja iz tvari proizlazi, ikada željkovati nešto drugog, osim što tijelu prija? Kako dodje do toga „razvijeni sisavac“, da teži za nečim drugim, osim za sjetilnim užitkom? Ako li pako duhovni predmeti duši odgovaraju i njoj su primjereni, to i duša mora biti duhovna.

[1]) Po Flügelu, *die Seelenfrage*, Cöthen, 1890.

[1]) Smik, *Unsterblichkeit der Seele*, Leipzig 1890.

Ljiljan čistoće.

GLAVA II.
Obći ljekovi proti griehu nečistoće.

Bog te čuvao, brate moj, Bog te čuvao uviek od kuge tako zarazne. Dao Gospodin, da na ovaj premrzki grieh zamrziš, uviek da se pred njim tako sgražaš, te se strašiš samo njegova imena. Grieh nečistoće! neka se ni ne spominje medju vama, govoraše S. Pavao. Ali kada bi na svoju veliku nesreću bio okužen, ne kloni duhom. Dok

je bolestnik u stanju, da prima ljekarija, ima nade. Ohrabri se dakle, i namjerom da se oslobodiš od tolikoga zla, služi se najprije sliedećim obćim ljekovima, koji su odredjeni od istoga našega Svetoga Zaštitnika Tome i od Svetih Otaca.

1. Preporuči se velikom poniznošću Gospodinu i k Njemu se često uteci molitvom i kratkim ali čestim uzdasima, kao kad rekneš, prekrstiv se: *Isuse Nazarejine † Kralju Židovski † smiluj mi se † i izbavi me.* Ili: *Bože u pomoć mi priteci †, Gospodine pohiti mi pomoći*, kako običavahu stari Otci u pustinji; ili kad opetuješ žarko rieči Gospodnje molitve: I *ne uvedi nas u napast.* Koristit će pako mnogo u vrieme napasti, ako učiniš povrh srca znamenje križa, zazivajući u isto vrieme presveta imena Isusa i Marije; ako odvrneš odmah i raztreseš pamet, upirući ju na rane Isusove, razmišljaš često njegovu muku po nasljedovanju našega Svetca, koji je danju i noću učio knjigu Propela, i takovom namjerom još nosiš o vratu malo Propelo i u napastima stisneš ga k srcu i rekneš: *Isuse moj, smiluj se meni.*

2. Goji veliku pobožnost prema Mariji Presvetoj, Neoskvrnjenoj Kraljici Djevica i Majci Čistoće, k njoj se uteci ljubavlju i sinovskim pouzdanjem u napastima i pogibeljima da izgubiš ovu liepu kriepost: *Mariju zazovi, na Mariju misli*, govori S. Bernard, i na takav način sačuvati ćeš uviek netaknut liljan čistoće. Nasljeduj u ovom vjerno Angjeoskoga S. Tomu, koji, što je sačuvao svoju čistoću, poslie Boga, izjavljivaše, da duguje Blaženoj Djevici, prema kojoj od svojih malenih nogu bijaše gojio najgorljiviju pobožnost. Koristit će ti pako mnogo, zazivati u napasti Angjela Stražanina molitvom: *Angjele Božji, koji si moj stražar, čuvaj me u borbi, da ne propanem na strahovitom sudu.*

3. Hoće se velike brzine, oprieti se odmah, čim se osjetiš napasti, pače treba ju preteći molitvom, kako govoraše S. Filip Neri; i koliko krat ti prelaze preko pameti nečiste misli, govori S. Grgur, moraš se služiti onom brzinom, da ih iztjeraš, koju bi upotrebljavao, da odbaciš od sebe iskru ognja. Reci mi, bi li se zamislio najprije, odakle je došla, bi li o njoj govorio i razmišljao? Ne doisto, nego bi ju odbio odmah, da ne izgoriš. Isto dakle moraš činiti u napastima i mislima nečistima: odvratiti odmah pamet, a da se ni za čas ne zaustaviš te misliš i razmišljaš, kako i odakle su došle. Promisli odmah i sjeti se najposljednjih stvari, jer kako nas obznanjuje Duh Sveti, mnogo to koristi, da nas odaleči od grieha, a osobito da nas odvrati od nečistih misli, po mnienju Sv. Augustina.

Upozorujem te stoga, da sotona, videći se gdje si ga sramotno odbio jedanput, običava nješto udaljiti se, ali kao razjareni gladni lav povraća se s toga, da navali okrutnijim pokusom: ti ne kloni duhom, pače uviek iznova se ohrabri, i sliedi poslužiti se odredjenim ljekovima, a osobito onima, koje poznaješ po sebi da su uspješniji, uviek najstalnijom odvažnošću, da ne ćeš po nijedan način uvriediti Boga; pa će napokon nečisti duh zasramljen odalečit se, a ti ćeš biti zadovoljan i pobjedonosan.

4. Vježbaj se u poniznosti: jer kako govori Angjeoski Naučitelj Sv. Toma sa Papom Sv. Grgurom, Bog čestokrat dopušta, da se pada u nečistoću rad oholosti. Poniznost, govoraše S. Filip Neri, najbolje je sredstvo, da nas oslobodi od napasti, jer napastnik, kao najoholiji duh, ne može da podnese poniznost onoga koga napastuje.

5. Pristupaj pobožno k Presvetim Otajstvima; ali osobito, kako preporučivaše S. Filip Neri, k Izpoviedi i ne propusti podnipošto da prodje igda vrieme za to odredjeno; drugčije neprijatelj će te nedvojbeno prevariti. Bez milosti ne može se oprieti, a ova se najobilatijom rukom dieli po Sv. Otajstvima, pa stoga kad stojiš daleko od njih, očit znak daješ, da se ništa ne brineš, te bi se oslobodio grieha. I ako na nesreću svoju jedanput upaneš, svojski se skrbi, da se odmah izpovjediš: i ne propusti to po nijedan način, jer kada se izgubi milost, *jedan grieh priteže drugi,* kako govori Angjeoski Naučitelj Sv. Toma; tim više, što ne znaš, koja nesreća te može zateći sliedeće noći: ili se barem pokaj odmah, a prve Svetkovine, koja će nadoći, ne propusti izpovjediti se ni pod što na svietu: *jao, ako to ne učiniš,* govori ti S. Augustin. Zna sotona, da je ovo pobožno primanje najmoćnije sredstvo, da se učuvamo ili popravimo od ove opačine: a stoga tada, kada je uhvatio koju dušu u ovu zamku, služi se svakom lukavštinom, da se ne primaju pobožno Svetotajstva. Neka ti je dakle na srcu ovo pobožno primanje, u koliko ti je do tvoga vječnoga spasenja.

6. Kloni se svake neumjerenosti u jelu a osobito u piću, kako preporučuju svi Otci sa S. Pavlom: jer ova neumjerenost je veliko poticanje na pohotu; zato bi običavao govoriti S. Vincenco Ferreri

da osoba, koja je neumjerena u jelu i piću, uviek ili prečesto je bludna; a S. Bernard govoraše pače, da je veće čudo, te pohlepni živi čisto, nego li uzkrisiti mrtve.

7. Bježi u isto doba lienost, i ne budi nikada bezposlen; jer danguba je izvor svih opačina, a osobito nečistoće: ali nada sve bježi prigode. Bez ovoga svaki drugi liek postao bi taštim i uzaludnim. Ah! koliki su strmoglavljeni i izgubili se vjekom, jer su se izložili. Čuvaj se dakle i ohranjuj se uviek svega onoga što bi te moglo poticati na nečistoću; a osobito prijateljstva s osobama drugoga spola, razgovora s onima, koji zle govore drže, pogleda odviše slobodna, pogibeljnih predmeta. Takovi niesu samo oni, koji se protive stidljivosti, nego sve ono što ugadja sjetilima, raznježnuje srce: primjerice: čitanje knjiga malo pristojnih ili romanâ, pogledi razuzdanih slikarija, pohadjanje kazališta, ljubakanja i slične druge sloboštine i uzka prijateljstva, što je ponajviše pogibeljno za bezbrojne osobe. Sjeti se uviek, da u napastima nečistoće sredstvo da ih svladaš, po mnienju svih Učitelja duhovnih sa S. Tomom, nije: boriti se s napasti izravno, nego bježati, naime svrnuti pamet i pomisao drugamo, a odvratiti oči od pogibeljnih predmeta; kada ne učiniš ovako, biti ćeš pobiedjen.

Borbe protiva pùti su najmučnije i najteže, jer se mora boriti ne samo proti tielu i krvi, kako govori Apoštol, nego takodjer proti moćnim i lukavim neprijateljima, proti duhovom opakosti. Mi smo slabi, neiskusni, naše sile neznatne su naprama njihovim, kao sile siromašna pastira prama sili kralja, kako govori S. Vincenco Ferreri u jednom svom govoru. Što ćemo mi dakle učiniti u takvoj pogibelji? Zar ćemo klonuti duhom? Ah ne, nego ne uzdajući se u same sebe moramo podpuno uzdati se u našega premilosrdnoga Boga, i od Njega u takvoj težkoj borbi nadati se pobjedi. Stojte dakle, hrabri nas Apoštol; opašite svoje bokove i latite se oružja Božjega, pa se možete oprieti. Ovo slavno oružje, koje će ti podati jakosti da se opireš, neka bude za tebe Angjeoski Pojas S. Tome Akvinskoga, o kojem ćeš izkusiti, da je najmoćniji proti zasjedama paklenoga neprijatelja. Rabi ga dakle velikim pouzdanjem, u koliko ti je draga duša, pridruži ujedno ovoj nebeskoj pomoći svoje sudjelovanje, pa ćeš odatlje okusiti divne učinke proti svakomu poticanju putenosti.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XIV.

Ben Hur podje drugi dan, ne mareći za grad, u kuću trgovca Simonidesa. Put je vodio na vrata, urešena kruništi, kraj niza škvera. Kroz silnu radišnu svjetinu došao je do mosta. Tu stade, da si usječe u dušu neobičan prizor.

Kuću, što ju tražio, vidje pred sobom: posinjelu gromadu neizklesana kamena, naslaganu bez ikakova sloga, naličnu više podpornju u zidu, kako je tvrdio putnik. Dvoja velika vrata otvarala promet sa škverom. Nekoliko otvora s gustimi rešetkami, to bijahu prozori. U pukotinah zida porasao drač, a gdjegdje vidio si na inače golom kamenju busen mahovine. Vrata bijahu otvorena, na jedna se u poslu ulazilo na druga izlazilo. Na škveru bijahu hrpe robe svake ruke, a oko njih radile gomile slugâ. Svuda žurba i rad. Pod mostom bijaše mnogo ladja usidrenih, što su krcale ili izkrcivale. Žute zastavice kitile svaku. Na drugoj strani mosta dizao se iz vode zid, na vrhu mu tornjići i braništa, koji je zapremao mal ne cieli od stranca opisani otok. Ben Hur je ipak na to malo pazio. Sad se je napokon uzdao, da će što pobliže o svojih saznati, ako je najme Simonides i zbilja služio u njegova otca. Nu hoće li ga on priznati? To bi značilo odreći se svoga bogatstva i svoga napredka u trgovini, o čem je toli sjajno svjedočila rieka i škveri. A što je i veće posljedice imalo, morao bi da svoje poslove prekine u doba, kad su najbolje uspievali, pa opet da bude njegov službenik. Ta misao pričini mu se vanredno smjelom, jer u njoj bijaše zahtjev: „Ti si moj rob; daj mi sve, što imaš, i samoga sebe“.

Nu Ben Hur je ipak hrabro, srcem punim nade izčekivao sastanak, uzdajući se na svoje pravo. Ako je bila istina, kako mu se kazivalo,

Simonides je bio njegov sa svim, što je imao. Nije mu bilo doista do bogatstva. Kada je već odlučno stupio do vrata, čvrsta mu bijaše odluka: „Vratiti ću mu bezuvjetno slobodu, ako mi što saobći o majki i sestri". Odvažno stupi u kuću. Ponutrica bijaše veliko, liepo uredjeno skladište, gdje je naslagano bilo svakovrstne robe. Prem je dosta tamno bilo, a zrak nečist, radnici su ipak marljivo amo tamo brzali, dočim su drugi, radeći pilom i čekićem sgotavljali sanduke, u kojih će se roba odpremati. Dok si je krčio put kršem, čudio se je, da li je čovjek , o čijem umu bijaše tu toliko dokaza, mogao biti rob njegova otca. Ako je to i zbilja bio, kojemu je sloju pripadao? Ako je Židov, da li je bio sin roba? Ili je bio dužnik ili sin dužnika? Ili kradljivac — i kao takav radi kradje prodan? Ove misli, koje su ga saletale, nisu ni najmanje umanjile štovanja prema trgovcu, pače je to pri svakom koraku sve veće bivalo.

Napokon će ga upitati njetko, koji ga susrete:

„Što želiš ?"

„Tražim trgovca Simonidesa".

„Ajde s menom!"

Kroz labirint uzkih putića, medju zamotci robe, što su složeni bili s obijuh strana, dodjoše do stuba. Kad se uzpeo bijaše, nadje se Ben Hur na krovu stovarišta robe, a pred sgradom, koja se ne može sgodnije opisati, van kao kuća, sagradjena na drugoj, koju s dola ne vidiš, a diže se mostu na zapad, prosto pod nebom. Krov, okružen nizkim zidom, naličio je zaravanku, a bio na njegovo čudo nakićen cviećem. Kao gorostas od kamena na četiri ugla izticala se kuća od bogata okoliša, te nije imala drugoga otvora do vrata s prieda. Do njih vodio puteljak brižno čišćen, što je presiecao strukove cvatnih ruža. Udišući sladki dah, sliedio je Ben Hur svog vodića. Došav na kraj tamna hodnika, stadoše pred jednim zastorom.

„Stranac njeki, što želi govoriti sa gospodarom!" najavi vodič.

„Neka unidje u ime Božje!" odgovori iznutra jasan glas.'

Rimljanin nazvao bi predvorjem sobu, kamo je posjetioc unišao. Namještaj kazivao je bogatstvo, nu i trgovački duh posjednika, jer na ukusnih ormarićih duž stiene bio cieli niz zavojaka — trgovačke knjige kuće, dugom porabom iztrošene. Pod bijaše pokriven mekanimi sagovi, neka se hodanje ne čuje.

Sred sobe bile dvie osobe: muž sjedio u velikom, jastuci obloženom naslonjaču, a do njega djevica, razcvala djevojka. Kada je obojicu opazio, oćuti Ben Hur, kako mu krv pocrvenila čelo. Nakloni se, koli iz štovanja, toli da se sabere, pa nije opazio, kako je onaj, što sjedi na stolcu, digao ruku i zadrhtao. — Taj kretaj minu, kako je brzo nastao. Podigav oči nadje obojicu u prijašnjem položaju, samo je sada ruka djevojke mirno počivala na otčevu ramenu. Oboje ga promatralo pazljivo.

„Ako si ti trgovac Simonides i Židov" — Ben Hur stade malo — „neka je mir Boga, Otca našeg Abrahama s tobom i s tvojimi!"

Zadnje rieči ticale su se djevojke.

„Ja sam Simonides, o kom govoriš i rodjeni Židov", odgovori mu za čudo jasnim glasom muž. „Ja, Židov Simonides, odvraćam tvoj pozdrav molbom, da mi rečeš, tko je, što me posjeti?"

Ben Hur je medjutim promatrao čovjeka. Gdje bi imao da bude zdrav, jak lik — bijaše — u jastucih zakopana — gomila bez oblika, pokrivena vezenim svilenim pokrivačem tamne boje. Na toj gomili bijaše glava liepa ustroja, kakovu bi Angelo uzeo uzorkom za kakova Cesara. Biela kosa padala u riedkih uvojcih preke široka čela i biele obrve učiniše, te su se sjajne crne oči još sjajnije prikazivale. Lice bilo bliedo i puno nabora; jednom rieči bijaše glava i lice muža, koj će prije vladati svietom po svojoj volji, nego da se on njemu pokori; bijaše to muž, koj će prije još i dvanaest puta podnositi muke, što su ga već sakatim učinile, nego da se jednom rieči potuži, a kamo li da što usljed toga prizna; bijaše muž, koj će radje umrieti, nego da odustane od odluke što ju jednom stvori; bijaše to muž oboružan proti svakomu nasilju, koga je mogla svladati samo ljubav.

Prema njemu pruži Ben Hur svoje razkriljene ruke, kao da mir daje onomu, komu došao bijaše da ga od njega primi.

„Ja sam Juda, sin Ithamara, iz kuće Hur".

Trgovčeva ruka, uzka, tanka ruka, koja je svjedočila pretrpljene muke, počivala na pokrovu, ona se grčevito stisnula. Drugim znakom nije pokazao ganuća; ni po čem nisi na njem opazio, da se čudi ili da je iznenadjen. Mirno odgovori:

„Jerusolimski knezovi plemenitog roda uviek su dobro došli u mojoj kući. Estero, donesi stolac mladiću".

Djevojka donese i metnuv ga pred Ben Hura, sastale im se oči.

„Mir Gospodnji s tobom!“ reče ona čedno. „Sjedni i počini“.

Ben Hur nije sjeo, već reče uljudno:

„Ufam, da me moj gospodin Simonides ne drži nametnikom. Kada sam se jučer vozio uz rieku, čuo sam, da je on poznavao moga otca“.

„Poznavao sam kneza Hura. Mi smo zajedno trgovali. Nu, molim te, sjedni! Estero, donesi vina mladiću! Nehemija govori o nekom Hurovom sinu, koj je nekoć vladao nad polovicom Jerusolima. Stara obitelj, u istinu, vrlo stara! Već u vrieme Mojsije i Josue našli su neki njezini članovi milosti pred Gospodinom, te su ih štovali oni ljubimci Božji. Težko je i pomisliti, da će njihov potomak prezrjeti pehar vina, pravi plod Soreha, dozrio na južnoj strani briega Hebrona“.

Kad je dovršio, već je Estera stajala pred Ben Hurom sa srebrnim peharom. Spustiv oči ničice pružila mu napitak. Kad je dohvatio pehar, takne se lahko njezine ruke. Opet im se susrele oči. Sada opazi, da je malešna bila, a njemu jedva do ramena. Nu bijaše vrlo umiljata; liepa i nježna lica; crnih, vanredno milih očijuh. „Ona je dobra i liepa“, pomisli on, „Tirza bi joj bila slična, kad bi još živila. Siromašna Tirza!“ — Tad joj progovori:

„Je li ovaj gospodin tvoj otac?“

„Ja sam Estera, kći Simonidesova“, odgovori dostojanstveno.

„Tvoj će me otac izvinuti, čim me dalje sasluša, ako se za sad uzdržim i ne kušam njegova vina. Ufam naći milost i u tvojih očijuh. Stani časak uz mene“.

Stajali su jedno do drugoga pred trgovcem.

„Simonidesu,“ reče mladić odlučno, „kad je moj otac umro, imao je vjernoga slugu tvog imena. Rekoše mi, da si ti taj.“

Trgovčevo tielo silno zadrhta pod pokrivalom, a suhe se ruke stisle.

„Estero, Estero!“ reče trgovac strogo, „amo te, amo! Tvoje je mjesto do mene, jer si diete moje i diete svoje majke. Amo te, velju, a ne tamo!“

Začudjeno i prestrašeno gledala je sad otca sad mladića, a tad podje uz otca i metnu svoju ruku na njegovo rame. On pako stavi svoju ljevicu na nju i rekne opet mirno kao prije:

„Živeć s ljudima ostario sam, ostario prije reda. Ako je onaj, koji ti je saobćio, o čem si govorio, jedan od mojih prijatelja, koji znade moju poviest, tad te je morao i osvjedočiti, da ne mogu drugčije, van da ne vjerujem. Bog Izraelov bio u pomoći onomu, koj to o sebi mora priznati na koncu svog života. Moja ljubav naklonjena je tek nekolicini, nu njim posve. Evo jedna duša“ — prinese nježno k ustima ruku, što je počivala na njegovu ramenu — „koja je do ovoga časa nesebično bila moja, pa mi pribavila toli sladke utjehe, te bi morao umrieti, kad bi mi sada oduzeta bila.“

Estera se prigne do njega, dok se licem ne taknu njegova.

„Druga moja ljubav samo je još uspomena. O njoj mogu tek reći, da obuzimlje cielu jednu obitelj kao blagoslov Božji.“ Glas mu pane i zadrhta. „Kad bi samo znao, gdje su!“

Ben Hur pokaza silno ganuće. Stupiv korak napried, zavapi strastveno:

„Moja majka, moja sestra, o njih govoriš!“

Estera ga pogleda, kao da je njoj govorio. Nu Simonides osta miran i reče hladno:

„Čuj me do kraja! Jer sam onaj, koj sam, i za volju ljubavi, o kojoj sam govorio, tražim, da mi doneseš dokaze za svoju tvrdnju, prije no kažem dalje o svojem odnošaju prama knezu Huru. Imaš li pismene dokaze ili osobne svjedoke?“

Zahtjev bijaše posve naravan, pravo na to neporecivo. Ben Hur se zarumeni, zalomi rukama i okrenu se neodlučno. Simonides navali na nj:

„Dokaze, dokaze! Donesi ih pred mene, daj mi ih u ruku!“

Ali Ben Hur ne nadje odgovora. Na takav zahtjev ne bijaše pripravan. Sad tek, kad mu se tako kazalo, vidio je, da su one tri godine, što je sproveo na galiji, uništile sve dokaze o njegovoj osobi. Pošto mu je nestalo majke i sestre, nije ga se više sjećao nijedan čovjek. Na svoje sadašnje znance nije se mogao pozvati. Isti Quinto Arij — da je bio prisutan — što bi drugo mogao bio posvjedočiti, van kako ga je našao, pa da vjeruje, e je on sin Hurov? Nu hrabri Rimljanin bijaše već mrtav, kako ćemo još čuti. Juda je već prije ćutio svoju osamljenost, sada ju je osjećao do u dno srca svoga. Stajao je tu kao okamenjen, lomeć rukama, okrenuta lica. Simonides je cienio njegovu bol i šutio.

„Simonidesu,“ počme napokon, „ja mogu tek poviedati poviest svoju, ali ni toga učiniti neću

van ako uzpregneš svoj sud tako dugo, dok me blagohotno saslušao nisi."

„Govori!" odvrati Simonides, sada posve gospodar položaja. „Govori, ja ću te tim radje slušati, jer nisam nijekao, da si onaj, kojim se gradiš."

Ben Hur izkaza u kratko, nu toplo svoj život, a pri tom pokaza toliku rječitost, kakova je samo istini u vlasti. Pošto ju mi znademo do one točke, kad se je s pobjedonosnim Arijem izkrcao u Mizeniju, nastaviti ćemo odatle nit njegove poviesti.

„Car je ljubio i štovao mojega dobročinitelja i obsipavao ga znakovi milosti. Trgovci s iztoka darivali mu skupocjene darove, te je postao najbogatiji medju rimskimi bogataši. Može li Izraelita zaboraviti na svoju vjeru ili na svoje rodno mjesto, kad je to sveta zemlja naših otaca? Plemeniti muž posinio me po svih propisih zakona, a ja sam nastojao, koliko sam mogao, da mu budem zahvalan. Nijedan sin nije više štovao svoga otca, kako sam ja njega. Hotio je, da me dade na visoke nauke; ponudi se, da će mi pribaviti najglasovitije učitelje umjetnosti, mudroslovja i govorničtva. Odklonio sam to, jer sam Židov, te ne mogu zaboraviti Gospodina, Boga našega, slavu njegovih proroka, te slavni grad Davidov i Salamonov. Pitaš li, zašto sam primio dobročinstvo Rimljana? Jer sam ga ljubio i jer sam mislio, da ću njegovom pomoći jednom saznati udes majke mi i sestre. Osim toga imao sam i drugi razlog, a spominjem ga samo u toliko, što me je potaknuo, da se upoznam sa oružjem i da naučim sve ratne vještine. Trudio sam se u ratnih školah i u trkalištu isto tako kako i u logorih. A svagdje sam stekao ime; nu ne nosim ime svoga otca. Lovore pobjede, što sam si ih izvojštio, a u mnogo vienaca vise u predvorju ljetnikovca kod Misenija — stekao sam kao sin duumvira Arija. Rimljani me poznavaju samo pod tim imenom. Kako sam uviek išao za svojim potajnim ciljem, ostavio sam Rim i došao u Antiokiju, odlučio da pratim konzula Maxencija u vojni na Parte. Pošto sam postao vještak u baratanju oružjem, zamislih da naučim i višu umjeću, kako valja upravljati momčadi na bojnom polju. Primiše me u najbliži krug konzulov. Kad smo pako jučer, čim je naša ladja zaplovila u Orontes sastali dvie ladje, što su nosile žute zastavice, izjasni mi jedan suputnik i zemljak, da su vlastničtvo prvoga trgovca u Antiokiji, imenom Simonides. Kazivao mi je i poviest toga trgovca i ocrtao mi zamjerne uspjehe njegove, o njegovih ladjah i karavanah, o dolazku im i odlazku. Ne znajući, da me njegovo kazivanje zanima više nego ostale slušaoce, dometnu, da je Simonides Židov, a njekoć da je bio rob kneza Hura. Spomenu i okrutnost Gratovu i uzrok joj".

Kad spomenu to, prigne Simonides glavu. I kći skloni glavu na otčeve grudi, kao da mu hoće pomoći, kako će pritajiti njegova čuvstva i svoju vlastitu sućut. Nu naskoro digne oči i reče:

„Slušam!"

„O dobri Simonidesu," reče sada Ben Hur, a kan da mu je u riečih sva duša, „vidim da nisi osvjedočen i da sam još u sjeni tvoje sumnje".

Potezi trgovčevi ukazali se nepomični i hladni kao mramor.

„Uvidjam isto tako jasno, kako je težak moj položaj," nastavi Ben Hur.

„Moja poznanstva u Rimu mogu dokazi utvrditi. Dosta je, da se samo pozovem na konzula, koji je sada gost upravitelja ovog grada; nu ne mogu prinieti dokaz, što ga ti tražiš: ne mogu dokazati, da sam sin svoga otca. Oni, koji bi mi mogli pomoći, ili su pomrli ili izčeznuli."

Sakri si rukama lice. Estera ustane, pa mu pruži još jednom pehar s vinom i reče:

„Vino je iz zemlje, koju toliko štujemo. Molim te, pij!"

Njezin glas bijaše ugodan kao Rebekin na zdencu kod Nahora. U njenih očijuh opazi suze; napije se i reče:

„Kćeri Simonidesova, tvoje je srce puno dobrote. Milostivo je od tebe, kad dieliš sa svojim otcem dobrotu prama strancu. Gospodin naš Bog, blagoslovio te! Hvala ti!"

Tad se okrenu opet k trgovcu.

„Jer ne imam dokaza, da sam sin svoga otca, Simonidesu, odustajem od tražbine. Odlazim odavlje i neću ti više dosadjivati. Samo mi dozvoli, te još kažem ovo: Nisam tražio, da se vratiš opet u robstvo, niti račun o tvom imetku. Ja bi svakako bio rekao, što i sada velim: Sve, što si stekao svojom marljivošću i pameću tvoje je. Uživaj to u miru, ja ti želim k tomu sreću. Prije no je Quinto Arij, moj drugi otac, pošao na svoj zadnji put, postavio me je baštinikom svog neizmjernog imetka. Nu pomisliš li još kada u buduće na mene, tad se svakako sjeti na ovo, što ću te sada pitati. Što znaš, što mi možeš reći o mojoj majci, o mojoj sestri, koja bi sada bila kao tvoja kći liepa i umiljata? O, reci, što mi možeš o njih kazati!"

Niz lice Esterino tekle suze; nu otac joj ostade neumoljiv. Čvrstim glasom reče:

„Rekao sam, da sam poznavao kneza Ben Hura. Sjećam se, da sam čuo o nesreći, što je snašla njegovu obitelj. Spominjem se gorčine, koja me spopade, kad sam o tom čuo. Onaj, koji je na udovicu mog prijatelja donio takvu nesreću, isti je, koji se je kasnije, s iste pobude i proti meni digao bio. Reći ću ti i to, da sam najpomnije propitkivao, gdje li je ta obitelj; nu ne mogu o njoj ništa kazati — nestade je!"

Ben Hur uzdahne duboko i reče:

„Opet me prevarila jedna nada. Naučen sam na iznenadjenja. Oprosti mi, ako sam ti dosadio. Ako sam bio neprilićan, odbij mi to na moju bol. Sada imadem samo jedan cilj u životu: osvetu. Zdravi ste!"

Podje. Došav do zavjese kod vratâ, okrene se još jednom i reče:

„Hvala vam obojici!"

„Mir te pratio" reče trgovac. Estera ne mogaše govoriti od jecanja. On ode.

Rajski vijenac.

Rajski Jerusalem.

„O, divotne stvari o tebi se kazivale, sveti grade Božji!" kliče kralj-prorok;[1]) „koli lijepi, koli milovidni stanovi su tvoji, o Gospodine! duša mi gori i gine od čežnje, da tamo stignem."[2])

Zaronjen u slično razmatranje kliče i drugi prorok: „Oj Israele, koli je velika kuća Božja, koli je neizmjerno mjesto njezina posjeda; da, velik je i veličajan taj rajski stan i krajeva nema!"[3])

Slično čuvstvo zadivljenja i čežnje obuzelo bi i svetoga Augustina, kad bi mu se duša sabrala i zaronila u duboko, beskrajno more mislî o bajnim ljepotama rajskog Jerusalema. Njegovo srce, kako on sâm veli, bilo je posve zaneseno, raspaljeno žarom i veličinom ljubavi napram lijepome raju. Ko je njegove „*Ispovijesti,*" tu divnu i zanositu knjigu, čitao ili će još čitati, taj nalazi u njima izljev žarke ljubavi k raju, koja nam studeno srce zasramljuje, a zajedno i ugrijava. „Oj divna kućo, oj sjajna, rajskim svjetlom obasjana palačo!" piše zlatno pero Augustinovo. „Koli me uspaljuje neisporediva ljepota tvoja i onaj blaženi stan slave Boga mojega, koji ga je sâm sagradio, i gdje je ujedno kralj onaj, koji u njem stanuje! Ah, neka, neka grješnici posjeduju ovu zemlju, nek si oni zasljepljuju oči prašinom, što je sami uzvitlavaju: ja ću se zavući u svoju tihu, skromnu sobicu i tu ću osamljen zapjevati pjesme miljenice, kad mi duša stane gorjeti, stane ginuti i čeznuti za tvojom rajskom ljepotom; tu ću ja neizrecivim uzdisajima oplakivati bijedu putovanja svojega; tu ću ja svoje srce dizati gore u zanosite visine, sve do onoga rajskog Jerusalema, koji je moja draga domovina, sve do onoga slatkog Jerusalema, koji je moja premila majka, kamo se viju, kamo lete prve i najslagje želje srca mojega."

Već prije dvije tisuće godina nacrtao je pobožni Tobija nekoliko, pa makar i samo malo crtica ovoga Božjeg grada. Vas zadivljen i zanesen od ljepote toga rajskog stana progovara starac u proročkom duhu: „Sjajnim svjetlom sijevat ćeš, oj Jerusaleme, grade Božji! Svi krajevi svijeta tebi će se pokloniti, narodi iz daleka k tebi će doći! Tvoja vrata sagradit će se od safira i smaragda, i sav opseg zidova tvojih od dragoga kamenja; svi tvoji putovi popodit će se bijelim i čistim kamenom, i po tvojim ulicama pjevat će se: Alleluja!"[1])

No nigdje ne nalazimo divnijeg i zanosnijeg opisa grada Božjega, kao što u tajnom Otkrivenju svetoga Ivana. — To se zna, da ove slike i opise ne smijemo uzeti po našem zemaljskom predstavljanju; dobra lijepoga raja i njegove ljepote kud i kamo su uzvišenije od prolaznoga zemaljskog blaga i dragog kamenja; divote rajske nadilaze beskrajno sve, što si duh čovječji i najživlji predstaviti može, što jezik čovječji i najljepši opisati može. Lijepi raj bit će otkrivenje svemoći Božje, i ono, šta si čovjek sjajna i velika pomisliti može, samo je sitna zraka prema onome velikom sjaju grada Božjega, gdje stanuje Gospodin u nevigjenu, nepristupnu svjetlu. — Stoga je i pravi smisao onih zanosnih riječi, kojim nam sveti Ivan opisuje rajski Jerusalem, tajinstven, duhovit. Ko želi da ga shvati, da prodre u tajne Otkrivenja, koliko nam je to ovdje moguće i slobodno, taj neka čita, šta nam o tome govore sveti Oci, ili nek uzme razja-

[1]) Ps. 86, 3. — [2]) Ps. 83, 1. — [3]) Bar. 3, 24.

[1]) Tob. 13, 13.

šnjenje, što nam ga Bellarmino daje u svojoj knjižici o blaženstvu svetih. — Za nas neka bude dosta da čujemo opis zaodjeven u divne riječi iz slatkih usta ljubimca Gospodinova. Niko nam ne zna pripovijedati o gradu Božjem toli milo, toli lijepo, toli zanosito, toli uzvišeno. A razumjeti, posve razumjeti onda ćemo, štioče, kad se jedanput, ako Bog dâ, nagjemo u lijepome raju.

Otvorimo dakle Otkrivenje i čujmo, šta nam progovara ljubimac Gospodinov! „Jedan od sedam angjela reče mi: Dogji, da ti pokažem zaručnicu Janjetu! I uznese me u duhu na brijeg velik i visok i pokaza mi sveti grad Jerusalem, gdje silazi s neba od Boga. Bio je zaodjeven u sjajnost Božju, i svjetlo njegovo bilo slično dragome kamenu, kao kamenu jaspisu, prozirno kao kristal. Bio je opkoljen zidom velikim i visokim, a imao dvanaest vrata: na vratima dvanaest angjela i napisana imena, a imena bila dvanaest plemena sinova Israelovih. Od istoka troja vrata, i od sjevera troja vrata, i od juga troja vrata, i od zapada troja vrata. I zidovi grada imali su dvanaest temelja, a u njima upisano dvanaest imena, dvanaest apostola Janjeta. — Grad je sagragjen na četverokut, i tolika mu duljina, kolika i širina. Zidovi su mu gragjeni od kamena jaspisa, a sâm grad suho zlato nalik na prozirno staklo. Temelji gradskih zidova iskićeni svakojakim dragim kamenom. Prvi temelj jaspis, drugi safir, treći kalcedon, četvrti smaragd, peti sardoniks, šesti sardes, sedmi krisolit, osmi beril, deveti topaz, deseti krisopras, jedanaesti hiacint, dvanaesti ametist. I dvanaest vrata dvanaest bisera, svaka vrata iz jednog bisera; i ulice grada suho zlato, kao kristal prozirno. I hrama ne vidjeh u njem, jer je Gospodin, svemožni Bog, hram njegov i Janje. I grad ne treba sunca ni mjeseca, da u njem sjaju, jer sjajnost ga Božja obasjava i njegov je svjetionik Janje. I hodat će narodi u svjetlu njegovu; i kraljevi zemlje donijet će mu čast i slavu svoju. I vrata njegova ne će se zatvarati po danu, jer noći tamo ne će biti. — U ovaj grad ne će unići ništa okaljana ili nečista, ni oni, koji lažu i odurne stvari čine; već samo oni, koji su upisani u knjigu života Janjeta. — Tamo više ne će biti kletve, nego će biti prijestolje Božje i Janjeta, i njegove sluge služit će mu i gledat će ga u lice, i njegovo ime bit će napisano na njihovim čelima — i oni će vladati uvijek i navijek."[1])

[1]) Apoc. 21.

O Bože, kakva li opisa! — No ipak sve ove slike izvanjeg sjaja, što nam ih sveti Ivan prikaziva u toli divnim izrazima, ovaj grad, kome nalik nema, ovaj rajski Sion, gdje su ulice pokrivene čistim, prozirnim zlatom, gdje su zidovi gragjeni od kristala, a okićeni dragim kamenjem, ne mogu se ni iz daleka prispodobiti s onom uzvišenom misli, što nam ju Duh sveti izjavio na usta Davidova, da će na ime ovaj rajski grad Božji sagragjen biti od svega blaga i bogatstva Božjeg milosrgja, i da će njegov najveći ures biti Božja pravednost i istina Božja, na što još nadomeće sveti Augustin, da je ljubav, koja živo kamenje ove rajske gragjevine najuže spaja.

Novi čovjek u raju.

„Prah si i u prah ćeš se obratiti."[1]) To je kazna grijeha. No kako je Isus, Gospodin naš, nadvladao smrt i grijeh i pakao i grob te slavno uskrsnuo, to ćemo i mi uskrsnuti. Ne samo duša pravednikova unići će u kraljevstvo Božje, u lijepi raj, nego je i tijelo njegovo pozvano na bezsmrtnost. Ono će, da, istruhnuti, ali će jednoga dana, za koji još niko ne zna, čuti u grobu jaki glas Sina Božjega. Koliko je puta duša pravednikova, koja je već unišla u rajski Jerusalem, pogledala s neba na ovu zemlju? koliko se puta sjetila svoje smrtne oprave, što ju za sobom ostavila? Tijelo kršćanina svetim krstom posvećeno, pokorom očišćeno i samome Bogu upriličeno užitkom presvetog sakramenta, počiva godine i godine, možebit vijekove i vijekove u hladnoj zemlji, na svetome mjestu pod sjenom križa, u društvu vjernikâ i čeka, dok se ne probudi za vječnost na posljednji dan. Napokon na izmaku danâ i vremenâ, u čas, kojega niko ne zna, odjeknut će, zagrmit će svemožna trublja uzkrsnuća, i zemlja i more povratit će u tili jedan čas mrtvace svoje. I kao što se duša zabačenika mora sjediniti s tijelom svojim, koje joj za vremena kušnje ovdje na zemlji uvijek i svagdje bilo vjeran drug i pratilac u grijehu i opačini, da tako jadnik i s tijelom i s dušom vječitu muku muči: tako će dah Božji oživjeti i mrtvi prah pravednikâ. „Oni će uskrsnuti, i mladost će im se kao u orla ponoviti;"[2]) njihovo će se tijelo okitit silom i ljepotom, okitit svakim miljem i omiljem, i opet sjedinjeni s dušom svojom veselit će se navijek sretni i besmrtni. Tad će se sve dovršiti, i izabrani će biti u obilju i potpunom užitku blaženstva svojega. Sve će

[1]) Gen. 3, 19. — [2]) Ps. 102, 5.

staro proći, i riječ se Gospodnja ispuniti: „Gle, ja sve tvorim novo!“[1])

Kad bi si koji kralj zemaljski iz ljubavi uzeo za zaručnicu sirotu neku čobanicu, i eto došao blaženi čas, da je povede iz siromaške seoske kolibice u ponositu svoju bajnu palaču, da je posadi na kraljevsko divno prijestolje: o kako bi se na jedanput oko ove sretnice sve promijenilo! — Tako će i kralj vječnosti sve novo učiniti za blažene duše, s kojima se zaručio, koje uzeo za djecu svoju pa ih posadio na prijestolje slave svoje u kraljevstvu nebeskom. Sve će biti ponovljeno: nov stan, nov čovjek, novo društvo, nove radosti, novo tijelo, nov život, novo srce, nov duh. — Da bolje upoznamo i shvatimo ovaj novi život u lijepome raju, ajde, brate, da letimice vidimo, šta nas vjera uči o novome čovjeku i o naravi našega tijela iza uskrsnuća.

Sveti Pavao veli: „Svi ćemo, istina, uskrsnuti, ali se nećemo svi promijeniti,“[2]) to jest, ne ćemo se svi osloboditi ogavlja i gnjusobe mračnoga groba; jer „uskrsnuće grješnikâ druga je i teža smrt od prve.“[3]) No mi ovdje govorimo o uskrsnuću pravednikâ. Kakve li dakle promjene s našim tijelom! Vjera nam kazuje i po njoj sigurno znamo, da će se naše smrtno, razpadljivo tijelo obući u nerazpadljivost, u besmrtnost. Kao što je Krist, Gospodin naš, uskrsnuo od smrti, tako će se i naše poniženo tijelo preobraziti po sjajnosti njegova tijela. — Odatle slijedi, da naše tijelo iza uskrsnuća neće imati na sebi ni najmanje baš mâne, ni najmanje nesavršenosti. — Sveti Oci osnivaju na izrijeku svetoga Pavla svoje mnijenje, da ćemo svi uskrsnuti u mjeri pune dobi Kristove.[4]) Naše će tijelo sto i sto puta ljepše biti, nego li je bilo tijelo prvoga čovjeka, kad je tek izišlo iz ruku svoga Stvoritelja; ono će se zaodjeti u svjetlo, i mi ćemo biti kao angjeli Božji i kao djeca Božja, preobraženi po prilici sjaja i slavnoga tijela našega Krista. „Jest, mi znamo,“ kliče sveti Pavao, „da nam je Bog, kada se raspane naša zemska kuća, u kojoj sada stanujemo, pripravio drugu zgradu, kuću ne rukom čovječjom načinjenu, nego vječiti stan u raju; i s toga toli čeznemo, da se obučemo u slavu ovoga rajskog stana; jer dok smo u ovome životu, uzdišemo pod njegovim teretom.“[5])

Prva promjena dakle iza uskrsnuća bit će, da će nam tijelo postati lako, okretno i duhovito. „Sije se tijelo životinjsko,“ piše sveti Pavao, „a ustat će tijelo duhovito.“[1]) Naše duše neće više ovaj njezin drug u životu, kao što sada, tlačit i smetat, nego će tijelo, kamo god i duša, najvećom brzinom, lakoćom, bajnom okretnosti. Istina, tijelo se neće promijeniti u svojoj naravi, kaže sveti Pavao, ono se ne će pretvoriti u duh; ali ono će, kao i tijelo našega Isusa, imati lakoću duha i moći će, kako to lijepo veli sveti Bernardin, slijediti brzinu i naših misli. — Koli divne promjene! Čuda i promjene! Brže nego što orao prosto zrakom leti, brzo kao munja, tako brzo, kako mi se žarka misao vije sada širom toga svijeta, u trenuće oka od kraja do na kraj bijela svijeta, iz niskih dolina ove zemlje do najdaljih visina onih zlatnih zvijezda, toli brzo hvatat će se slavno uskrsnulo tijelo duha mojega. — I sveti Augustin veli: „Kamo god duh htjedne, tamo će odmah i tijelo biti, i upravo onom hitrinom, kojom nam se duša sada vije žarkom mišlju svojom, od istoka do zapada, moći će nam se onda vinuti i proslavljeno tijelo; i kao što je duša u raju u svem najsavršenijim načinom podložena Stvoritelju svome, tako će i tijelo u svem biti podloženo duši svojoj.“ „I da ne mislimo, da je ovo nemoguće,“ veli sveti Anselmo, „eno nam slike ove lakoće i brzine na sunčanoj zraci, koja, kad probije oblake, rasvijetli sve od istoka do zapada; eno nam slike i na angjelima, koji u tren oka silaze s neba na zemlju i u tren oka dignu se sa zemlje na nebo; a u blaženom životu bit će i čovjek kao angjeo, i proslavljeno tijelo ne će imati ni otkle nikakove zapreke, da prati duh svoj angjeoskom brzinom.“

Ova čudnovita lakoća i okretnost bit će još savršenija nedohitnim darom tankoće, koju ćemo posjedovati opet radi sličnosti s tijelom Gospodinovim. Ovaj slavni dar, ako nam i ne će tijelu oduzeti obličja i prostranosti njegove, učinit će ga ipak sposobnim, da kao misao, bez ikakve igdje zapreke prodire sve, kao što je i tijelo uskrsnuloga Sina Božjeg izišlo iz groba, a da ni pečata nije ozlijedilo, unišlo na zatvorena vrata k apostolima u blagovalište i u tren oka iščeznulo ispred očiju učenikâ u Emausu. Angjeoski naučitelj, sveti Toma Akvinac, tvrdi, da ovo svojstvo daje proslavljenome tijelu blaženikâ sjaj slave i djelatnosti, koja ga još više duhu upriličuje, nego li sama lakoća,

[1]) Apoc. 21, 5. — [2]) I. Cor. 15, 51. — [3]) Apoc. 0, 14. [4]) Eph. 4, 13. — [5]) II. Cor. 1, 5.

[1]) I. Cor. 15, 44.

a uz to mu naravnih sposobnosti ne oduzima, tako, te se može dirat i pipat, kao što je to Gospodin svojim apostolima pokazao na slavnome tijelu svome.

Treće svojstvo uskrsnuloga tijela jest sjaj i jasnost. Sveto pismo veli: „Blaženi sjat će se kao sunce i kao ognjene iskre,"[1]) oni će prozirniji biti, nego li kristal, i svjetliji, nego li najčišće zlato. Ova jasnost, koja tjelesa blaženikâ toli divnim i lijepim čini, bit će odraz, odsjev, obilje one ljepote, koju duša ima po svjetlu rajske slave; a to će svjetlo sjajnije i jače biti, nego li svjetlo sunca i sjaj mjeseca, kako to veli sveti Ivan, i ono će tijelo blaženika tako prodirati, kao što zlatni sunčani traci prodiru kristal i upravo time postaju još ljepši i sjajniji. — „Da", nadodaje sveti Augustin, „rajsko svjetlo našega tijela toliko će natkriliti sjaj zemaljskog sunca, koliko je ovdje svjetlo sunca sjajnije od našega tijela"; i na to idu riječi proroka Isaije, koji govori: „I svjetlost će mjesečeva biti kao svjetlost sunca; a svjetlost će sunca biti sedam puta veća, kao svjetlost od sedam dana."[2]) — O slasti i miline!

Najzad četvrto svojstvo proslavljenog tijela bit će u tom, da ne će više moći ništa trpjeti, da će biti bez i najmanje boli. Ovo naše tijelo, koje je sada toli nježno i osjeća svaku i najneznatniju

[1]) Sap. 3, 7. — [2]) Isai. 30, 36. —

bol i promjenu zraka i svaku drugu protivnost, postat će ovim slavnim darom posvema nepovredljivo i ne će znati za ikakve boli; „jer Bog će u raju otrti svaku suzu sa očiju svetaca svojih; tamo više ne će biti plača, ni vike ni boli ikakve."[1]) Glada, žegji, studeni, žege, umora i svega, što bi nam i malo diralo u tijelo, ne će više u raju biti; pa prošlo tijelo i kroz plamen, ne bi vatre osjetilo. I pravo je i dostojno, da proslavljena tjelesa više ne mogu ništa trpjeti, da se ne mogu više nikada raspasti, jer i ona su pozvana, da bez prestanka pjevaju hvalu Stvoritelju svome u potpunom, bajnom, vječnom, sigurnom blaženstvu.

Na ovaj će način Gospodin naš, Isus Krist, preobraziti naše poniženo tijelo, da bude jednako tijelu slave njegove.[2])

Ova toli divna svojstva novoga čovjeka u raju gledom na njegovo tijelo za tim najviše idu, da ga što bolje usposobe za slatke užitke blaženstva, što će mu se jednom dati u lijepome raju, a prema mjeri i zaslugi njegovih dobrih djela na ovoj zemlji. Da nam vjera ne kazuje ovoga o proslavljenom tijelu, mi bismo još manje poznavali nevigjene divote lijepoga raja, još teže bi nam se bilo dovinuti i do tamne slike onih slasti i radosti, onoga sjaja i blaženstva, što nas sve toli milo čeka eno tamo — u bajnome raju.

[1]) Apoc. 21, 4. — [2]) Phil. 3, 21.

Poštarske rabljene biljege.

Nek se ne čude štovani čitaoci naslovu. Ne radi se ovdje o šali, već o ozbiljnim i svetim namislima. Odmah ću na stvar, da ne duljim. — Godine 1890. studenoga, kako javljahu novine, njeki mladići družbe Sv. Ivana Berchmansa u St Troud, u Belgiji, dodjoše do plemenite namisli. Odlučiše naime pobrinuti se sakupiti 40 miliona rabljenih poštarskih biljega, prodati ih, i dobivenim novcima utemeljiti jedno kršćansko selo u državi Kongo, u Africi. Mladost odvažna i puna dobre volje, dala se na posao. Novine belgijanske i mnoge druge razglasiše ovu originalnu ideju — na prvi mah na prosto smiešnu. Premda se je našlo mnogo onih, koji ovu neobičnu namisao nazvaše „utopijom," sasvim tim ona čudno uprav napredovaše i veliki omoti rabljenih poštar. biljega danomice prispievahu iz Belgije, Evrope, Amerike, pak i iz Australije. Svi, koji po novinama ili inače doznaše za ovu namisao, pobrinuše se, da sakupe što više rablj biljega, i da ih pošalju u St Troud.

Niesu bile prošle još ni tri godine, kad je na 13. lipnja 1893 god. novinstvo javljalo svietu sretni uspjeh družbe.

Bilo se već sakupilo 40 miliona rablj. biljega, i njihova prodaja, započeta veljače 1892. jamčila je provedbu plemenite i odvažne mladenačke namisli.

Božja Providnost, koja se više puta posluži malenim sredstvima, da obavi velika, blagoslovila je ovu namisao i dopustila, da se sakupe potrebita, da uzmoć budu vjerovjestnici Družbe Prečistog Marijinog srca započeti početkom god. 1894. svojim radom, da utemelje naime naumljeno selo.

Baš u neodvisnom Kongu, na zemljištu prostranom 400 hektara, dobrom za radnju, milostivo

poklonjenom za proizvedbu ove namisli od neodvisne države Kongo, nedaleko gradića Lusambo, a na desnoj obali pritoka Lubi već se dižu prve kućice novog selca Sv. Trudona i mnogo se već zemlje vidi liepo obradjene.

Druga misija, u blizini još prije utemeljena, i prisutnost zaslužnog Otca Kambier-a, upravitelja i nadstojnika radnja, mnogo je dopriniela, da se izvela namisao dobrih mladića družbe Sv. Ivana Berchmansa, koja se u prve držala neizvedivom, nemogućom.

Odmah u početku, u novom selu Sv. Trudona, sazidana je crkvica, stan za vjerovjestnika, dječje odgojilište i njekoliko kućica. Mladost obojega spola pohadja ustanovljenu školu iz raznih predjela neodvisne države Kongo. Nalazi se tu sad rada i življenja i selo, kako javljaju novine iz kojih ovo pabirčimo, liepo napreduje. Ufat je, da će pod nadzorom vjerovjestnika, a pomoću Božjom i dobročinitelja, sve to bolje napredovati i razprostranjivat se. Njegovi stanovnici, ne više robovi dali slobodni gradjani, neprestano će hvaliti i spominjati zahvalnošću neizmjerne blagati, primljene od katoličke vjere, tog neobhodno potrebitog temelja svake prave naobrazbe.

Družba je sakupila prvom polovicom prošle godine do 100 miliona rabljenih biljega. Računajuć dakle na ovaj liepi uspjeh, možemo bit stalni, da će ova plemenita namisao sve to bolje napredovati. Uslied česa mnogi još predjeli prostrane Afrike bit će oslobodjeni robstva i privedeni katoličanskoj vjeri.

Dobročinitelji ove sv. Družbe dionici su sliedećih duhovnih blagodati: 1. Osobiti spomen u „Memento“ svih Sv. Misa, koje govore vjerovjestnici Družbe Prečistog Marijinog Srca. — 2.) Za vazda prvog petka svakoga mjeseca govori se jedna Sv. Misa za sve dobročinitelje, žive i umrle. — 3.) Za vazda, dne 3. Studenoga svake godine pjeva se svečana Sv. Misa za duše svih dobročinitelja. — 4) Članovi Djela „za proširenje vjere“ kad pripomažu družbi rablj. biljega mogu dobiti oprost od 7 godina i 7 četrdesetica.

Razne strane katoličke novine donose izvješća o djelovanju ove dične družbe i toplo ju preporučaju. Neće biti sgorega, da i zaslužna naša „Vrhbosna“, dozvolom veleč. gosp. urednika, pozove svoje čitaoce, da se odazovu pozivu ove sv. Družbe, i da pripomognu katoličkim misijama, da što veće bude utemeljeno kršćanskih sela u Kongu, da tako budu sv. evangjeoskim istinama prosvietljeni nevoljnici onih dalekih strana, koji na žalost ljudstva, još čame u okovima duhovnog i tjelesnog robstva. Ne traže se tko zna kakove novčane žrtve, već samo *rabljene* poštarske biljege, kojemudrago vrsti, koje su u sebi bez ikakove vriednosti. Imaju se pak poslati vlč. dr. Angjelu Ferraboschi via S. Zenone, br. 10, Reggio Emilia; — ili vlč. O. Vicku Novaro, župniku Sv. Marije u Civitavecchia; — ili vlč. opatu N. Roba, zavod belgijanski, via del Quirinale, 26, Rim.

Nade je, da će se odazvati ovoj plemenitoj namisli štovani čitaoci dične „Vrhbosne“, opremivši na spomenute adrese one rabljene biljege, koje već kod sebe imaju, i pobrinuvši se, da ih u buduće sakupe što više. Nek budu stalni, da će im Svemogući dobro naplatiti.

Iz Boke kotorske. — *Don A. M.* —

Dopis.

Sa hladne Save, koncem decembra 1895.

(Božićni darovi.) Čuo sam, dragi brate čitatelju, kako ti je žao, da ti rijetko kad dolaze glasovi iz ovih naših ravnica sa Save, i kako misliš, da je na Savi sve usnulo. Ne nije tako. I ovdje ima života. Evo ti u dokaz tome i 23. prosinca, kadno poslije podne, makar da bijaše nepovoljno i kišovito, grnuo svijet ulicama brčanskim a prema djevojačkoj školi. S prijateljima uputih se tamo i ja. Čas. . . dva, i bili smo kod cilja. Evo nas, da vidimo, da čujemo, što će to biti! Otvoriše nam školu. Al to nije više škola... Obična mi školska soba promijenila lice, pa se okitila bila neobičnim, svečanim ruhom, zablistala množinom svijeća. Poznata mi lica nevinih djevojčica, poredanih u dva krila s ovu i s onu stranu sobe, triput nas pozdraviše sa: „Hvaljen Isus i Marijo!“ I nehote pomislih i u sebi rekoh: To je kô *„božićna noć!“* I zbilja, to je imala biti slika one tajinstvene noći. Marne djevojčice prirediše, pod vodstvom dakako svojih neumornih učiteljica, za slavno gradjanstvo božićnu zabavu.

Sakupio se lijep broj gosti. Izajde djevojčica, pozdravi štovane i cijenjene goste i navjesti igrokaz:

kako malo Dijete Isus nagragjuje dvije sestrice — dvije sirotice za učinjenu ljubav, što ga kroz noć na stan primile. Spretno i na opće zadovoljstvo izvadjale su svaka svoju ulogu. Prisutna majka nije mogla ustaviti suzu radosnicu, koja joj se orunila s oka. Ugodno bijaše slušati, ugodno gledati. Pa pjevanje onog kola djevojčica i ovaj još čas kano da čujem.

Izmedju pojedinih prizora krasnoslovilo se; a opetovano bi takogjer izmegju prizora pristupila koja učenica ka glasoviru ili citari, da nas zabavi. Uz to je još posebni zbor izmegju prizora pjevao razne božićne pjesme. Dvoglasno pjevanje božićnih pjesmica svih se bilo vrlo dojmilo. Sitni glasići vrlo su umiljato, složno i glatko pjevali. To me zavelo i ja zaronih u misli. Uz ovakov uspjeh, uz ovakove radišne sile, smijemo se, pomislih, smijemo se nadati, da će u našoj makar i maloj župnoj crkvici naskoro zaoriti i četveroglasno pjevanje[1]), koje će sigurno mnogo doprinijeti slavi Gospodinovoj, svete čine, svetu službu Božju još više uzveličati, koje će najuspješnije možebit (ko zna!) i doskočit onoj .... nevolji, izliječit onu otvorenu ranu. Krasno pjevanje pobudiće vjernike na molitvu, promicaće i uzbudit najsvetija i najuzvišenija čuvstva pobožnosti. „Pjevanje kora je molitva puka“. Stoga što budu ovi nevini stvorovi ustima pjevali, to će njihovi roditelji — sakupljeni puk — srcem goruće moliti, srcem živo vjerovati.

Iz ovih misli prenu me življe kretanje. Što je to? rekoh si. Prisutni g. vitez gradonačelnik, razdragan krasnim uspjehom trudoljubivih milosrdnica, digao se i počeo dozivati djevojčice. Domaći pako g. župnik, zauze se, da budu darivane osobito najsiromašnije, te ih je i sam sve imenom prozivao i preporučio. Po tom na koncu još isti g. vitez gradonačelnik u ime prisutnih roditelja, i u ime slavnoga grada izreče najljepšu hvalu trudoljubivim milosrdnicama, kad su one kadre i kad znadu izvesti toli lijepe i krasne uspjehe, a djevojčice podsjeti i potaknu na iskrenu i najdublju harnost prama dobrim svojim učiteljicama. Iza toga razigjosmo se razdragana srca, zaželivši si megjusobno sretne blagdane; a za marne učiteljice, te radine sile sam svim žarom duše svoje još u večer ponavljao molbu Gospodinu, neka jih blagoslovi, da mogu zadovoljit svakom pravednom očekivanju; neka jih blagoslovi, koji će blagoslov one prenijeti na djecu, kako da ona slijede maloga Isusa, koji je put, istina i život. η —.

[1]) Ne treba da bude u više grla pjesma, koja će srce k nebu uznieti. Gdje su manji zborovi i jednoglasna će pjesma, skladno dakako pjevana, i bolje razblažiti dušu. Pa takova i jest strogo crkvena pjesma, naš divni koral. Ur.

Viestnik.

Naša domovina.

(Sjemeništna crkva.) Medju istočnim i zapadnim krilom našega središnjega sjemeništa sagradjena je javna crkva, koje je prošle godine stavljena pod krov osim trula, što će se ove godine dalje graditi. Naši revni oo. Isusovci spremaju se, da joj sada ponutricu urede, u koju svrhu računaju na blagodarne desnice prijatelja, kojim ih i mi toplo preporučamo. Velika se potreba osjeća nove crkve, jer kat. pučanstvo u gradu sve to više raste, pa je stolna crkva jedva i za obične nedjelje prostrana. Mnoge će duše slati u novoj crkvi molitve Gospodinu za sve plemenite dobročinitelje, koji će pomoći, te im se vrata ovoga doma Božjega što prije otvore.

(Darovi). Za *crkvu u Lepantu:* Ulice 6 for.; Bežlja 6 for. 54 n.; Gučjagora 5 for.; Koričani 2 for.; Sutjeska 16 for.; Ovčarevo 5 for.; Vijaka 4 for. 60 n.; Bučići 2 for.; Dobretići 3 for. 21 n.; Ponievo 4 for.; Potočani 1 for. 50 n.; Svilaj 3 32 n.; Zenica 8 fr. 33 nč.; Crkvice 1 fr. 70 nč.; Pećine 3 fr. 10 nč. — *Petrov novčić.* Bučići 3 fr.; Komušina 2 for. 50 n.; Potočani 1 for. 60 n.; Osova 3 for. 25 n.; Ulice 4 for.; Svilaj 3 for.; Ponievo 5 for.; Zenica 6 fr. 21 nč.: Crkvice 2 fr. 70 nč.; Pećine 3 fr. — Za *sv. grob:* Svilaj 1 for. 30 n.; Potočani 1 for. — Za *crnce u Africi:* Sarajevo 6 for. 30 n.; Brod bos. 1 for. 56 n.; Brestovsko 3 for. 20 n.; Tuzla dol. 7 for. 70 n.; Radunice 1 fr.; Tišina 1 fr. 30 nč.; Pećine 3 fr. 10 nč.; Kiseljak 5 fr.

(Promjene u nabiskupiji.) Duhovnim pomoćnikom u Novom Šeheru imenovan je O. Bosiljko Bekavac.

Englezka.

(Glas protestanta o crkvi kat. u srednjem vieku.) U *The Economic Review* piše R. A. I. *Carlyle* M. A. članak o politici crkvenoj srednjega vieka, gdje priznaje veliku zadaću crkve u povjesti družtva. Više je razloga, s kojih je u zapadnom svietu nastao nov poredak, a medju njimi su poglaviti: 1. razdor medju carem Byzanta i papom povodom kiporborstva; 2. prenos zapadnoga carstva na Franke.

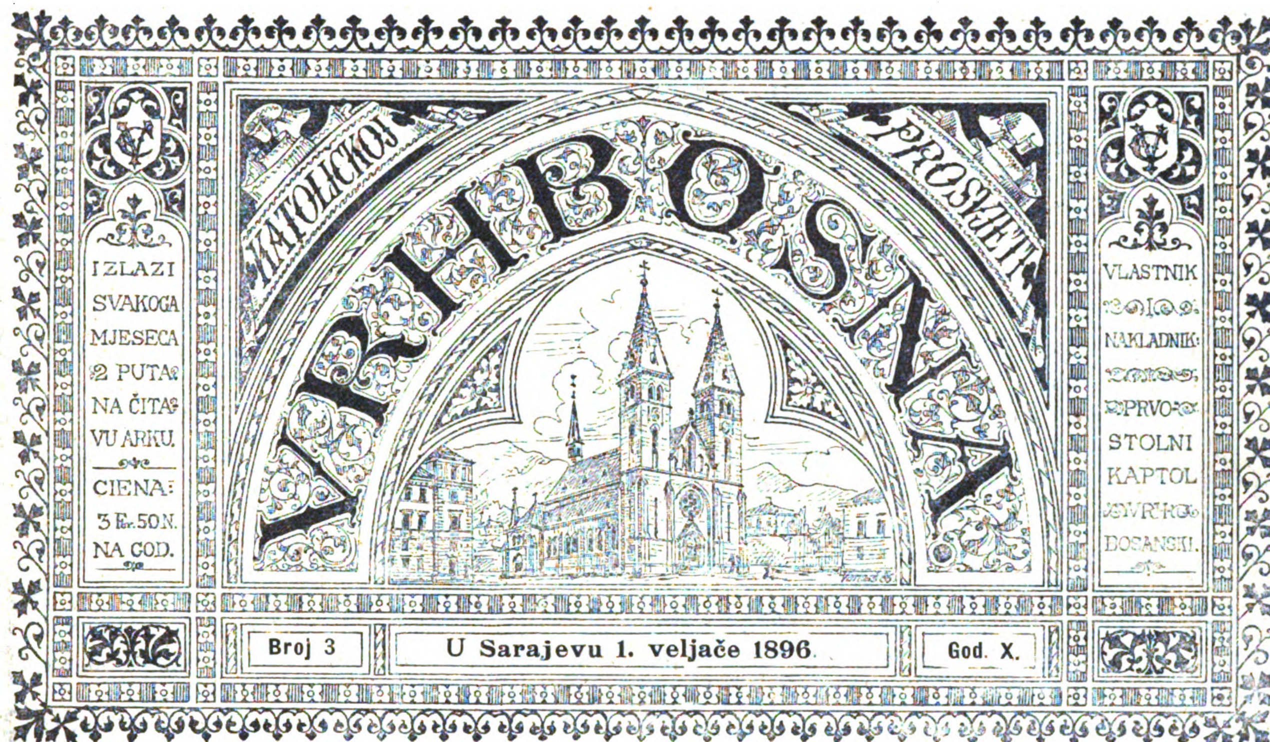
Glavne ove činjenice u povjesti početka srednjega vieka pokazuju jasno, da je vrelo javnoga prava evropskoga crkva katolička, a po tom rimski pape. I doista utjecajem pape izvinula se Italija iz vlasti grčkoga carstva; utjecanjem pape bje uzpostavljeno zapadno carstvo u osobi Karla Velikoga. Nu odnošaji medju papami i novim rimskim carstvom ne bijahu isti, koji postojahu medju papami i carigradskimi vladari. Prema Grčkim carevom papa bijaše kao podanik gledom na vremenite stvari, a političku vlast Byzantinaca priznavahu oni u Raveni, u Rimu i po cieloj ostaloj Italiji. Kada je trebalo braniti načela vjere, na tu se ovisnost pazilo nije; a baš odatlje, što se ta ovisnost poricala, niče ne samo sloboda talijanska, nego i novo javno pravo evropsko. Jer kad su Pape, na obranu proti Longobardom, pozvali u pomoć Franke, radili su na osnovu positivnoga prava, koje su imali ne samo radi toga, što su bili dužni braniti vjeru proti krivovjerju Byzanta, a naobrazbu proti varvarstvu, nego i s toga, što Byzant nije mogao, da brani Italiju. Povrh toga, pošto je naslov uzpostavljenoga carstva zapadnoga pripadao narodu varvarskomu, bijaše prinuždeh Papa, koji je carsku vlast prenio na Karla Velikoga, da bude skrbnik i naravni pokrovitelj uzpostavljenoga carstva zapadnoga. Pošto je Crkva bila naravna baštinica drevne prosvjete, imala je ona i zadaću, da prosvietli sve one slojeve, koji bijahu opredieljeni, da tvore nov politički poredak u Evropi. Crkva dakle, a po njoj rimski pape predstavljahu moć, iz koje poniče nov gradjanski poredak i javna evropska vlast. Ona dakle moralna premoć Crkve, što ju preuze nad zapadnim carstvom, ne bijaše preuzetnost, nego nastade iz same naravi stvari i iz okolnosti. Jednostavna činjenica, što je carstvo preneseno od Byzantinaca na Franke razveza crkvu i Pape iz političkoga položaja, u kom bijahu prema staromu carstvu, a stavi ih na čelo družtvenoga i političkoga poredka. „Karlo veliki mogaše biti proglašen carem, nu on bijaše još uviek varvar. Ovo je glavna činjenica, usljed koje izmieniše se odnošaji medju crkvom kršćanskom i državom kršćanskom. Do toga doba bijaše crkva, prem svjestna si svoje nezavisnosti i dostojanstva, uz bok velikoga družtva, koje bijaše drevnije prosvjetom, slavom i sjajem. Kršćanin pokoravaše se crkvi, nu nije zaboravljao, da je gradjanin društva, koje je vladalo svietom i koje je, kako se obćenito mislilo, imalo još pravo, da njim vlada. Gradjanin rimski mogaše biti odani vjernik crkve, nu od crkve tražio je on samo vjeru, ali ne umjetnosti, ne znanost, ne filosofiju, ne pravo. U političkom i gradjanskom pogledu bijaše poredak državni još nješto veće nego poredak crkve, pa se moglo kazati, da je sustav zakonski, da je vlast državna obuhvatala u sebi družtvo crkveno. Nu kada se nastojanjem rimskoga pape uzpostavi zapadno carstvo, ovaj je odnošaj korjenito promienjen. Odnosi carstva i crkve bijahu izmienjeni. Ponovljeno zapadno carstvo moglo se teoretički smatrati, da je nastavak carstva rimskoga, ali u istinu ne bijaše tako. U istinu nasljedstvo carstva predje na crkvu, jer novo carstvo nije imalo ni poredka, ni umjetnosti, ni prosvjete staroga. Ono bijaše varvarsko, a moglo se prosvietliti samo s vremenom uz lagan al mučan trud. Nu ne bijaše tako s crkvom. Osoviv se i uzgojiv pored prosvjete rimske, ona joj pridrža biljege, vriednost i vlastitosti. Čovjek Crkve bijaše čovjek prosvietljen, dočim je svjetovni upravitelj bio varvar: radin, jak, silan, ali varvar. S toga predstavnik crkve nije mogao a da i na dalje ne smatra predstavnike vremenite vlasti, kako je na primjer sv. Grgur smatrao cara rimskoga. Mogao se je papa pokloniti pred velikom osobom Karla velikoga, ali ovaj ne bijaše van član novoga druživa, dočim mu je bio glavom Leo, koji ga je krunio." Premoć ova ne bijaše dakle nametnuta, nego u naravi stvari, a učvrstila se tečajem vremena, usljed razvoja povjestnoga. A sredstvom te premoći prokrči si misao prosvjete rimske put u sviet varvarski, sljubljujuć, ublažujuć, skladajuć, izmjenjujuć počela toli različna, pa stvarajuć tako politički sustav srednjega vieka.

Prosvjeta.

— Društvo sv. Djetinstva u Kraljevici izdalo je opet svoj *Ljetopis* s biranim sadržajem. Iz drugoga izkaza milodara razabiremo, da je društvo do sada u tu plemenitu svrhu sabralo 890 for. 40 novč. Razumije se, da liepo ovo djelo toplo preporučamo. Sakupljene svote neka se šalju u Kraljevicu g. Gjuri Turini, ravn. učitelju i blagajniku, uz točnu oznaku imena i župe, dopise pako za ljetopise i listove: O. Mihovilu Gattinu, isusovcu.

— G. Ljudevit Varjačić, učitelj u Varaždinu počeo je izdavati *Pučku knjižnicu*, u kojoj želi da podade moralno, zabavno i poučno štivo odraslijoj školskoj mladeži, šegrtom, opetovničarom i puku. Izdaje u svezcima pripoviesti, poučne članke i zanimive svaštice, prilagodjeno duhu i shvaćanju onih, kojim je ta knjižnica namienjena. Svaki svezak sačinjava za sebe cjelinu, a članci tiskani biti će po mogućnosti i nagradjeni. Ciena pojedinomu svezku 20 novč., koja se šalje nakladnoj knjižari J. P. Stiflera u Varaždin, dočim članke treba slati izdavaču i uredniku.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Broj 3 | U Sarajevu 1. veljače 1896. | God. X.

Gusle očeve.

Sred sobe, pamtim, svieća drhtala je,
Da vidiš, tko sve tuj u sobi sjedi;
Baš liepu kitu ljubav pribrala je:
To nama naši ostavili djedi.

I presta riječ, mir i opet bio,
Kad moj ti otac gusle svoje uze,
Svak njega slušat želio i htio,
On pjesmom znao dirnut sve do suze.

Dok zazvo čistu na gudalo vilu,
Vas planuo je kao živi plamen,
I zjenicu je u vis digo milu,
A mi svi bili nepomičan kamen.

I pjesma pjeva, kako junak pade,
Slobodi zlatnoj kad otvaro vrata;
I gusle plaču, što brat ne doznade,
Da mahno sabljom na rogjenog brata.

A moj je otac sve u nebo gledo,
Kô da je s neba pjesmu dobavljao;
Kad i kad samo pogledao čedo,
Ah, Bog zna, za čim — on je uzdisao!

Da nije pjesnik smrt ugledo ranu
I pito nebo, kome li bi dao
Te gusle svoje, pjesmu milovanu?
Al tko bi tajne pjesnikove znao!

Ja diete malo slušah i zadriemah,
I spustih glavu na očevo krilo. —
Izà sna skočim, — nikog više nema,
A otac šapnu: šta je diete milo?

Daj, oče, gdje su one gusle tvoje,
Daj, i ja sad bih na njih zapjevao!
Sad spavaj, sine, sutra, diete moje,
Al ja sam onda glasno zaplakao.

Ivan Ev. Sarić.

Čovječja duša.

4. Čovječja je duša slobodna, rekosmo. Svoju slobodu očituje preko slobodne volje. Narav naše duše govori: da mi upoznajemo, ne samo kano životinja, što je korisno i škodljivo, nego i to: što je liepo, što li ružno; što ćudoredno dobro, što zlo; nešto upoznajemo kano dobro, drugo kano bolje; mi činimo bezbrojno mnoge razlike. Kao što bi naša ruka i oko naše bez svrhe bilo, kad oko nas nebi bilo tvarnog i vidivog svijeta; tako bi isto bilo bez svrhe i protuslovje naravi, naše duhovno spoznavanje i razlikovanje, kada ne bismo imali slobodu biranja, prema našemu spoznavanju.

Ja sam si toga skroz sviestan, da nešto slobodno želim i težim; da mogu ne ovo, nego nešto posve drugog učiniti; da sam ja činioc ovog djela; da sam svoj gospodar itd. Ja razlikujem takove stvari, koje činim prenaglo i prisiljeno od onijeh, koje činim slobodno. Ja sam si sviestan, da udaranje bila u mojim žilama ne ovisi od moje volje, a te kako ovisi gibanje ruku i nogu. Ja razmišljavam, bi li ovako ili onako radio. Ja ćutim poslije mojih čina zadovoljstvo ili tugu i to ne samo po nekom slučaju. Kako bi bili mogući ovaki pojavi u duši? kako je moguće to razlikovanje? dà u opće kako bi mogli štogod samo znati o nekoj razlici medju slobodnim i prisiljenim radovima, kada bi sav naš posao bio samo nužda naravi? Puki mozgov mekanizam ne bi mogao proizvesti tobožnje slobode, pače niti misao „sloboda“. — Što si ludjaci utvaraju, da imadu slobodu volje, to još ne dokazuje, da je sloboda u opće prevara; jer si takovi utvaraju, da i razum imadu; pa kako se poradi pojedinih ludjaka ne može čovječanstvu razum uzeti, isto tako niti slobodna volja.

Što veći broj ljudi u istim okolnostima isto čini, to samo dokazuje, da je to, što čine, razumnije. Čemu bi inače bila poslovica: „Koliko ljudi, toliko mnijenja“? Moralna statistika, da se preljubočinstva, samoubojstva, kradje itd. kod nekog naroda pod stalnim uvjetima umnožavaju, ili sa nekom stalnom redovitošću padaju, pokazuje, da ti ljudi svoju slobodu zlorabe ili nerabe, te se dadu, datim okolnostima i tokom vremena povući i uplivisati.

Spoznanje ne djeluje na volju neposredno, već preko pobudjenog čuvstva. Uvaži li se, da predstava sjetilnih dobara pobudi čuvstvo poželjenja još prije, nego li se ta dobra imadu, a moralni zakon stoji pred našom dušom apstraktno i hladno i ne unaprijed, već poslije čina hvali ili kori, nagradjuje ili kazni, pak sve što je sjetilno i razdražljivo jače djeluje na volju, nego li svijest dužnosti[1]); pak ako nakon toga ipak mnogi ljudi i njih većina, neće svoje volje energično da upotrebe, već se udobnije dadu sklonuti od duševnog mekanizma, to još ne dokazuje, da čovjek ne ima nikakove slobodne volje. Vele, da čovjek radi prema svome temperamentu. Razlozi, koji uplivaju na sjetnog čovjeka, za vjetrenjaka ne imaju vrijednosti. Na čovjeka, vele, upliva odgoj. Čovjekom često pokreću trenutačne okolnosti, molbe, prijetnje. Čovjek drugačije sudi u trijeznome stanju, a drugačije u času duhovnog užitka. Daklem nije li utvara, kada se kaže, da je čovjek slobodan tvorac svojih čina? Ali u svim tim slučajevima sudjeluje čovječja sloboda, premda sve to na volju djeluje. I ćudoredni zakon ide u prilog čovječje slobode. Mi uzporedjujemo naše težnje sa ćudorednim zakonom, pak se možemo nakon toga izjaviti za njega i proti njemu. Različiti, višeputa i nehotični razlozi, predstave i čuvstva čine naše osobno razpoloženje i želenje (subjektivni mor. zakon) — n. p. „ja bi tako činio“ „moja je to želja“. Moralni zakon je sveopća ljudska narav. Taj nam nalaže, što treba činiti — n. p. „tako treba da radiš“ (objektivni mor. zakon). Ako sada naše subjektivno želenje i objektivno trebanje dodje u sukob, mi stojimo pred izborom, pa se ne moramo pokoriti jačemu nalogu. Mi možemo proti višegodišnjoj navadi i proti žestokim podražajima birati po ćudorednome zakonu, kako to dokazaše mnogi junaci kreposti. Mogu daklem mnogi uplivi odluku naše volje priječiti i zaustavljati, nu ne mogu dignuti ćudorednu slobodu. Premda uplivaju razlozi na moju volju i za svaku novu odluku volje potrebni su novi razlozi; ali u mojoj moći stoji dopustiti, da jedan ili drugi razlog upliva ili ne upliva na odluku moje volje. Neimati vrhu sebe nikakove obveze, niti zakona, biti sasvim prost od ćudorednog zakona, prost i neovisan biti od sviju vanjskih upliva (t. j. apsolutno slobodan), to je moguće samo pri Bogu, koji je sam sebi zakon. Istina, ja ne mogu biti car, nu zato mogu slobodno medju drugim statišima birati. Mi ne možemo letiti

[1]) Lor. Fischer, *Problem des Übels*, Mainz 1883).

poput ptice, ali zato možemo pronaći željeznice i zrakoplove. Mi možemo izmedju nazočnih stvari birati, a to je sloboda izbora. Našoj volji mora predhoditi spoznaja predmeta. Birati možemo, kada pred sobom imademo barem dvojku. Pa ako i ne možemo višeputa birati izmedju tako i tako činiti, možemo uvijek birati izmedju „činiti“ i „nečiniti“. Što onda, ako nastupi vanjska sila? Ni ta ne može obuhvatiti našu volju; samo sposobnost ili moć, nešto čuti ili vidjeti može se prisiliti.

Ali čovjek nuždno teži za srećom i zdravljem. Štogod želimo, želimo zato, jer nas čini sretnima. To je sigurno. U opće želenje spada na narav volje, nu to još nije čin volje. Kako se život neda ugasnuti, a ptica hoće da leti; tako i volja naša teži za zadovoljstvom i srećom. Sredstva pako za svoju sreću bira slobodno, tako slobodno, da si može odabrati i nešto manje dobro, akoprem nešto drugo spoznaje za bolje. Ne zapovijeda uvijek razum volji, već često popušta. Ili su možebiti slobodne radnje čovječje djelovanja bez uzroka? Svaka stvar ima svoj uzrok. I čovječje radnje imadu svoj uzrok, nu taj ne mora biti mekanički. Uzrok slobodnih čovječjih radnja jest baš volja, koja se doista dade od razloga sklonuti, nu giblje se sama. Slobodi čovjeka, vele, opire se čitav ovaj svemir, pošto bi se slobodnom voljom čovjeka pomnožale sile svemira, koje su uvijek brojno iste, niti kakva sila može izčeznuti, niti kakva nova nastati; nu može se jedna u drugu prometnuti. Ali nije se bojati te strašne pogibli od slobode čovječje; jer je ta duhovna. Gdje pako duša upliva na tijelo n. p. miče ruke, iz kamena iskreše iskru, tu ne mora ona proizvesti neku novu silu, nego samo upotrebljuje i vodi pritomne tvarne sile. Ruka bez mišica neda se pomaknuti niti od najjače volje. U ostalom zakon o uzčuvanju energije dokazan je samo za sve neživuće tvari, a ne za živuće. Tvar može kod sviju svojih promjena prometnuti svoju silu; nu ne može iz sebe nikakve sile nove proizvesti ili izgubiti. Porodjajima dolaze na svijet nebrojeni uzroci gibanja. Kod izrasta biljke ili životinje umnožavaju se životne sile, slučajevima smrti opet se gube. Ako bi čovjek uvijek samo toliko sile mogao dati, koliko je hranom primio: kako je onda moguće, da svoje sile prenapne i duševnim radom svoje tijelo oslabi? pri čem očevidno više troši mozgove sile, nego li ih prima. Mi ne moramo poslije svakih 16 sati posla redovito osam sati spavati. Kako bi u opće moguća bila prenapetost medju mekaničkim silama? To već dokazuje, da je ovdje nuz tvarne sile još neka druga sila.

Napokon svjedokom nam je čovječje slobodne volje sav svijet. Da li je ikada kažnjen kakav stroj zato, što je razmrskao čovjeka? Podižu li se gdje popravilišta za tigrove, zmije i vukove? Odgoj, koji ide zatim, da čovjeka razložnim uzrocima privikne na dobro, zar je isto, što ukroćivanje psa? Kada bi čovjek sve što radi, radio lih naravnom nuždom, tada bi svaka hvala i plaća bila nezaslužena, svaki ukor i kazna grozota. Čovjeku nitko ne spotiče, što se je sakat rodio, nu dà to, što je zloban i neiskren. Ako je netko jako okraden, da li ćeš ga time moći utješiti, što kradljivac nije mogao drugačije raditi? Ako su opačina i krijepost nužda naravi, kaogod što galica i slador, zašto onda svi sudovi izpituju namjeru i uračunivost okrivljenika? pak radi jednog istog čina, jednoga odsudjuju, a drugoga riješavaju krivnje? Te činjenice ne dopuštaju, da se čovjeku porekne slobodna volja. Ne vapi li od iskona čovječji ponos iz djeteta kao i iz starca: „Nijesam kriv“? A što je težje dobiti od čovjeka, nego li priznanje: „peccavi“? Ako je sloboda samovoljna utvara, to bi već odavna cijelokupno čovječanstvo moralo vjerovati u fatum i naravnu nuždu, a ne u odgovornost slobodne volje? A baš naprotiv toga, mi ne možemo poreći svijest odgovornosti, niti svojim najsebičnijim željama i činima? Daklem iz dubine čovječje naravi progovara glas: „Čovječe, ti imaš slobodnu volju“!

Završimo. Štogod je tvarno, može samo izvana gibanje i smjer poprimiti i to gibanje može dobiti drugi oblik, nu nikada izčeznuti. Čovječja pako duša, može se sama na svoj posao opredijeliti, može se svima razlozima oprijeti i može odluku svoje volje, a da ju drugom ne izmijeni, jednostavno ukinuti. Vatra, ako su svi uvjeti za gorenje pritomni, mora goriti; čovjek pako, pa da su mu svi uslovi radnje pri ruci, ne mora ipak raditi. Može li po tom volja proizlaziti od mozgovih tvari i sila? Ako i imade mnogo slučajeva, gdje je duša kroz sjetilne organe potaknuta na svoju radnju, ima i takovih duševnih poslova, gdje tvarne sile tijela ništa ne sudjeluju. Zato je duša biće različito od tijela, neovisno od tvari, ona je duh. Nu prigovara se, da ne ima sile bez tvari. Ne kažemo niti mi, da je duša sila, koja u zraku visi, već je ona subjekt, koji posjeduje sile. A da ne ima drugih do tvarnih sila, to je samo tvrdnja.

Ali kako da si predstavimo dušu, pitaju? Što je duša? Mi pitamo, kako izgleda neki atom? Što je neka sila? Eter? Monade? Mi opažamo mnoge stvari kroz njihova djelovanja, a na koncu ipak ne znamo reći, što su te stvari. Duša je tako isto pritomna, kao i tvar, ali ona je duh. Zato je bez nade i smiješan posao, kojim se hoće odkriti dušu raztvorbom ili slučivanjem jajeve bjelankovine.[1])

5. Rekosmo, da je duša neumrla. Iz same biti samosebnosti duše dade se zaključiti na njenu neumrlost. Duša kano netvarna realnost ne može poput kake druge tvarne tvorbe biti podvržena razsulu, raztvorbi. Ona je nerazoriva t. j. niti kakva vanjska, niti nutarnja sila nije kadra uništiti njeno bitisanje. Do uništenja mogla bi doći samo kroz takav proces, koji bi u sebi uključivao preinaku ili promjenu. Nu takovoj preinaci ne može biti podvržena, pošto si je trajno svjestna, da je uvijek jedna te ista. Ona smrti nije podvržena, niti po kojem vanjskome niti nutarnjemu razlogu. Smrt je sa dušom nespojiv pojam. Smrt nastupa time, što se život ukloni iz bića; nu duša nosi u sebi naravni uzrok svoje radnje i života i na njezino bivstvo spada životnost i samogibnja. Prema tome, ona će tako dugo bitisati, doklengod bude u sebi nosila radnju i život. Kada bi izgubila život prestala bi i bitisati, što se sa pojmom njene samosebnosti neda spojiti. Prestanak duše može se pomisliti samo na taj način, da se božanski djelatni uzrok iz njene najunutrašnjosti povuče natrag, koji ju drži i nosi, te ju tako učini nebićem. Nu ta inače metafizička mogućnost, postaje nemogućom iz svrhe duše i s moralnih i religioznih razloga; te u koliko su istine vjere i morala nepokolebive, neće duša nikada od bića postati nebiće.

Neumrlost duše osim toga, što je filosofički zahtjev i što se temelji na načelima vjere i morala, njeno metafisički moguće razsulo izključuje se iz same njene biti. Apsolutni razlog njene neumrlosti jest njena Bogusličnost, iz čega se i druge njene vlastitosti izvadjaju, kao: nadsjetilna, duhovna, samosebna, osobna; kao i obratno iz ovih njena Bogusličnost t. j. njena sućna sličnost sa apsolutno pravječnim duhom, koji je apsolutno pravječna samosebnost u osobi. — Ako li je duša živa slika pravječnog bića, i spada li ta Bogusličnost na njenu narav, to ona ne može prestati biti Bogu slična, kad to već jednom jest.

Akoprem je umrlost duše metafizički moguća, to je ipak nepomislivo, da bi živa i bitna slika Pravječnoga i Trajnoga, od bića postala nebiće.

Iz ideje Bogusličnosti proizlazi još jedan dokaz za neumrlost duše. Mi naime zaključujemo na neumrlost duše iz njene sposobnosti misliti o nadvremenitome i vječnome, ter iz toga, što je kadra svoje težnje i namjere upravljati na vječne svrhe. Za pravo u prvome redu ta sposobnost dokazuje samo nadsjetilnost i duhovnost čovječje duše; te u koliko ona svoje misli i težnje upravlja na nadvremenito i vječno i u koliko su te misli i težnje njoj urodjene zaključujemo, da i ona mora biti uzvišena nad raztvorbu i diobu, nad razsulo i ništetnost. Doista čovjek ne može odmah iz same sposobnosti duše zamisliti se u nadvremenito i vječno, zaključiti na njenu neumrlost, jer bi inače i iz njene sposobnosti pomisliti Boga, morali zaključiti i na njenu bogovitost, što je sasvim izključeno i nemoguće uslijed njene uvjetnosti od Boga. Osim toga, ona nije kadra zamisliti nadvremenito i vječno positivno, već samo negativno t. j. pod pojmom bezkonačnosti. Ali dopušteno nam je iz sposobnosti duše, pomisliti na nadvremenito i vječno, zaključiti na njenu neumrlost pod predpostavkom njene Bogusličnosti; jer pod tom predpostavkom njene misli i težnje o nadvremenitosti i vječnosti imati će na sebi nešto od naravi vječne misli Božje, odklen onda nuždno slijedi, da ona kao misleća substancija ima na sebi nešto od neprolaznosti Božjeg bića, što neposredno dolazi iz ideje Bogusličnosti.[1])

[1]) *Antworten der Natur* str. 116. squ.

[1]) Ueber Wesen und Begriff der Menschenseele str. 11 squ.

Iv. Vučetić.

Ljiljan čistoće.

GLAVA III.

Kako postade sv. Pojas sv. Tome Akvinskoga.

Bratovština *angjeoske čete* ili *Pojasa sv. Tome* postade od činjenice vrlo glasovite u životu našega svetca. Rodi se on god. 1224. od stare i plemenite obitelji grofova Sammakliskih i Akvinskih. Od malenih nogu dao je ne male znakove velike svetosti, do koje imadjaše se jednom popeti. U svoje još mladjahno doba ne više od

četrnaest godina, želeći da se bolje uzdrži neporočnim i vjernim Gospodinu, odricao se sjajne budućnosti, koju mu sviet pred oči stavljaše, eda se zatvori u samostanu, te da obuče poniznu haljinu Otaca Propoviednika reda sv. Dominika. Na prvu viest takove neočekivane odluke njegova plemenita i mogućna obitelj prepade se, pokuša svako sredstvo, kojim da osujeti, te sv. mladić ne izvede svoju veledušnu osnovu. Uzalud pokuša ovaj da pobjegne iz Napulja u Rim, a iz Rima u Pariz; jer ga zateče putem njegov brat, koji je za njim bio pošao s četom oboružanih ljudi, te ga dovede u tamnicu u gradu Akvinu, gdje su ga stražili u malešnom zatvoru. Videći ipak braća, da ga podnipošto ne mogu odvratiti od njegove nakane i skršiti njegovu postojanost, late se napokon sredstva, koje im nadahnu najprevijanija zloća.

Uvedoše razuzdanu ženu u sobu, u kojoj bijaše zatvoren Toma. Ondje borba bje kratka i odlučna, koja imadjaše biti na veću slavu Kristova borca. Budući mu bijaše nemoguće te se posluži sredstvom, što ga u takvom slučaju savjetuje Evangjeoska mudrost, t. j. da pobjegne izpred neprijatelja pogibeljna, kao neizbježiva, uteče se drugoj vrsti borbe i stvori si novo oružje. Diže pogled k nebu, uze zatim gorući ugorak, odbije i odtjera nesretnicu, koja se dade kao sredstvo bezbožnim nakanam njegove braće. Zatim istim ugarkom, sredstvom svoje pobjede, napravi križ na goloj stieni tamnice, pa bacivši se na koljena, zahvaljuje Bogu na njegovom slavlju, i u toli slavnoj okolovštini obnavlja zavjet, kojim se sasviem Bogu posvećuje.

Dok je molio, obuze ga sladki san, sličan, kako govori njeki pobožan pisac onomu prvoga čovjeka u zemaljskome raju. U snu zgodi mu se nešto tajinstvena i nova. Pripoviedaju svi stari povjestničari jednoglasno, da su ga angjeli pohodili u ovom zanieću ljubavi i čestitali mu na njegovoj pobjedi, koja davaše jednoga vojnika više njihovim neoskvrnjenim četama, opasaše njegove bokove pojasom božjih zapoviedi, govoreći: „Dolazimo k tebi sa strane Božje, eda ti udielimo dar vjekovite čistoće, koji ti on daje neoporecivo.“

Ali Toma ne bje nagradjen od neba radi svoje slavne pobjede, a da osjetio nije živu bol, što ga odmah dozva k sviesti. Zajeca nehotice budeći se, a čuvari njegovi dotrčaše; nu on ih odasla, dobro se čuvajući, da ne očituje svjetovnim ljudima nebeske milosti, koje bijaše primio. Njegova poniznost držala ih je uviek sakrivene kroz cio tečaj života. Samo na umoru odkri tajnu Otcu Reginaldu, svomu izpovjedniku, posljednjemu i najužemu svojih prijatelja. Izpovjedi mu podpuno milosrdja Gospodnja, izjaviv mu, da ga je u dan borbe i slavja, nebeski pojas oslobodio od onih napasti, što toliko ponizuju kršćanina, i od onih nepravednih udaraca angjela Sotone, što ih kušat morade veliki Apoštol, pored veličanstvenih svojih objavljenja i pored neizmjernih svojih trudova.

Čudesni pojas, što ga bijaše Toma primio od Angjela i nosio do konca života, predao je je obitelji Dominikanaca u Vercelli u Piemontu O. Ivan iz Vercelli-a, šesti general reda. Ovdje su ga čuvali velikim štovanjem, dok nisu ukinuti bili samostani u Piemontu, a sada ga štuju u crkvi O. Dominikanaca u Chieri. Tvar ovoga Angjeoskoga Pojasa je od biele niti; dugačak je od prilike šest pedalja, na jednom kraju ima dvie male petlje, u koje se uvuče protivan rt istoga pojasa, da uzmogne opasati se oko života. Strana što opasuje tielo gladka je i njekoliko nadmašuje širinu slamke: ostalo je razdieljeno poput dvaju četvornih uzicâ, gdje je načinjeno petnaest sglobova u razmjernoj dalečini, što znamenuje petnaest otajstva sv. Krunice, prema kojoj je svetac, nasljedujuć svoga Patriarha Dominika, gojio veliku pobožnost.

Doskora po kalupu ovoga pojasa bješe načinjeni mnogi slični, te posvećeni uspomenom Tome i slavom crkve, postadoše obilježje i kano možno oružje nove vjerske zadruge, koja se zove *Angjeoska četa,* a cilj joj bijaše, bilo da sačuva blago sv. čistoće bilo da izgubljeno opet zadobi. Ova sveta četa, oboružana da k pobjedi privede duh proti puti, razširi se i razprostrani se čudnovatom brzinom po svim predjelima Evrope, i postoji danas još. Za više od pet vjekova vidjelo se, gdje se upisuju pod barjak ove čiste vojske ljudi i žene svakoga stališa: kraljevi i kraljice ponosiše se da nose pojas Tome, i udje u običaj osobito med učenike sveučilišta, a svi su uviek ubirali divan plod proti putenim napastima, kako ćemo vidjeti u kratko u sliedećoj glavi.

Da budemo dionici ove bratovštine potrebno je:

1. Upisati se u knjigu bratovštine, koju za ovu svrhu odredjenu drže Otci Dominikanci;*) 2.

*) Imadu je i hrvatski Dominikanci u Dalmaciji, pa je dosta obratiti se na njihovo redodržavničtvo (sada Bol na Braču), te će svatko od njega dobiti i pojas i druge nuždne naputke. Ur.

nositi danju i noću oko bokova sveti pojas, koji mora biti blagoslovljen od redovnika Dominikanaca ili od drugoga svećenika, koji ima vlast od Pape ili od O. učitelja generala reda Propoviednika. Preporuča se suviše svoj braći, da budu što više pobožni prama angjeoskomu naučitelju sv. Tomi, koji je sačuvao do smrti čistoću duše i tiela, te izmole svaki dan na čast istoga svetca, da zadobe sv. čistoću, molitvu *Liljan izabrani*, što će se naći niže.

GLAVA IV.

Čudnovati učinci i milosti udieljene po pobožnosti sv. Pojasa.

Čudesa učinjena od Boga i milosti primljene po svetom pojasu angjeoskoga sv. Tome, može se reći da su bezbrojne. O. Kamil Quadry Isusove Družbe, budući podravnatelj u uzgojilištu Vercellijskom 1564. ovako piše o našem predmetu. *Nije zaista moja nakana, da opišem sve milosti, što ih primiše vjernici po nebeskom pojasu vrlo svetoga ujedno i premudroga naučitelja sv. Tome Akvinskoga, pošto su tolike, da bi se za to hotjelo cielih svezaka Ne mogu ipak, niti smijem nijekati, budući sam napravio mnoge slične svetomu izvorniku, da se je u svakoj dobi i spolu izkusila takova korist, te se samo zagovoru sv. Tome mora pripisati.* Slična svjedočanstva podaje još O. Avrelij Corbellin reda Pustinjakâ sv. Augustina, savjetnik svetoga vjerosuda u gradu Vercilli-u. A isto potvrdjuje ne malo drugih iz moga svetoga reda. Ali ja da ne duljim, i da zadovoljim želji pobožnika, pripoviedat ću nekoje.

Častna sestra Marija Villani, reda sv. Dominika, žudeći najvruće sačuvati svoju čistoću, prosaše ju žarkim srdcem od svoga božanskoga zaručnika. Ukaza joj se Isus praćen od angjeoskoga sv. Tome, i ovako joj reče: *Evo, zaručnice moja, došao sam da izpunim tvoje želje, i kao što opasah ovoga moga slugu pojasom čistoće, ovako čuvat ću uviek čistoću tvoga srdca* Odgovori tada puna žarkosti djevica: *Da, moj Bože, ovako želim, ovako žudim. Ali budući da si mi višekrat pokazao, da je tvoja sveta volja, neka namienim milosti meni udieljene na duhovnu korist iskrnjega, padajući ničice pred tvoje božanstvene noge molim te, da se slična čistoća razplodi još mojim posredovanjem po srdcima tvojih vjernika.* A Isus udieli joj milost rekav joj: *Koliko pitaš, neka se izpuni. Evo, ako sam ja oboružao moga Tomu pojasom čistoće, i ako sam ga učinio pobjedonosnim proti pobudama puti, istu povlasticu udieljujem svim onim pojasima, koje ćeš napraviti tvojim rukama, na uspomenu milosti udieljene Tomi, tako da kogod ih bude nositi oko bokova, ojačat će se proti napastima puti.* Tada sestra Marija ponizno zahvali Gospodinu, prione odmah sgotavljati pojase i dieliti ih med vjernike, koji izkušaše, da je istinito obećanje, što učini Spasitelj.

O B. Kolumbi Trocazani, redovnici sv. Dominika javlja O. Ambroz Taegij povjestničar i izpovjednik ove Djevice, u glavi 22. njezina života, da dok moljaše jedan krat svoga božanskoga zaručnika, neka oslobodi, ili dade jakosti jednoj osobi, koja bijaše mnogo mučena od putenih napasti, sotona da se osveti, podigne se nečistim napastima proti njoj većom žestinom. Ožalošćena dobra službenica Gospodnja, dade se po običaju pod okrilje molitve, služeći se još zagovorom angjeoskoga odvjetnika, i moleći ga, da kako Gospodin posredovanjem Angjela bijaše opasao njegove bokove tako, te se nigda više ne bijaše podigla ni najmanja putena požuda da ga muči, ovako neka bi se udostojao izprositi njoj istu milost. Dok ovako moljaše, ukaza joj se svetac u pratnji dvaju Angjelaka, noseći u rukama pojas od najbjeljega lana, što zatim izruči Angjelima, da ju opašu. Čim to učiniše, ostade u njoj ukroćena pohota, niti više od onoga časa osjeti ostan ili napast ikoju uzbunjene puti.

Čita se u svetom Dominikanskome Dnevniku (2. siečnja), da budući težko mučena od sotone neprestanim nečistim napastima blažena Stiepka od Soncina, redovnica trećega reda sv. Dominika, nasljedujući dva patriarke Frana i Benedikta, baci se obnoć na drače i silom boli svlada nečistu napast. Zatim utekavši se angjeoskome svomu zaštitniku, izmoli ga, neka izprosi te bi i on ı bila opasana pojasom čistoće, kojim njega bijahu opasali Angjeli. Dok ovako moljaše, oćuti gdje je nevidivim načinom opasana uz takvu žestinu, te je kriknula od puste boli. Pripovjedi zatim sve svomu izpovjedniku, posvjedočiv mu, da od onoga vremena ne samo ne bijaše oćutila više sličnih napasti, nego niti najmanjeg ganuća pohote.

U gradu Vercelli bijaše žena tako ogreznula u gnjusobama puti, te nisu koristile opomene, da ju dovedu k njenim dužnostim. Jedan redovnik sv. Dominika nagovori ju, neka se opaše pojasom Angjeoskoga sv. naučitelja. Čim bijaše to učinila, poslie malo dana tako se promieni, da je postala cielomu gradu ogledalom čednosti ona, koja prije

bijaše povodom sablazni. Ovako svjedoči gorirečeni Otac Avrelij, pozivljući se na nastavljače O. Bollanda ovim riečima: *Na svoje smo oči vidjeli, ruke su naše ticale i posebnim pečatom učvrstismo u ime Gospodnje.*

Godine 1650. u Napulju njeki kapelan stariji Njegova Veličanstva Katoličkoga posvjedoči O. učitelju nauka u tamošnjem uzgojilištu sv. Tome Akvinskoga, da budući on naskočen od tisuću nečistih misli, koje ga ne puštahu mirno živjeti, bijaše stavio oko bokova jedan od rečenih pojasa i odmah bijaše se oslobodio od svake napasti; i da ovo bolje zasvjedoči, obrativši se k jednoj slici sv. Tome, što držaše u svojoj spavaonici, kako jednoga od svojih nebeskih odvjetnika, reče: *da svetac nije učinio druge milosti, mogah pred sudom kazati ovu, neka ga proglase svetcem* (Milit. Angel. 6. 3.)

Ali tko bi mogao u kratko izreći, kolike nečiste želje ugušiše čisti sglobovi ovoga svetoga pojasa, kolike junačke krieposti odatlje niknuše? Tko bi izbrojio očajanja, kojim se predusrelo i zapriečilo ih, tko obrane pružene proti strašnim olujama mladosti? O sveta baštino, zaključit ću ovu glavu s pobožnim njekim piscem, o sveta baštino velikoga muža i velikoga svetca, dragocjeni spomeniče odlučne borbe, koja spasi veleum i u isto doba čistoću, oh, tko će mi učiniti da vidim gdje te primi, i kako treba da te cieni mlad naraštaj!

Oboružajmo se dakle, da, oboružajmo se ovim najmoćnijim oružjem, da oborimo neprijatelja čistoće, koji navaljuje na osobe svakoga stališa, na svaki spol, na svako doba: opašimo se ovim svetim pojasom, koji će nas sačuvati neporočne i čiste. Tako ćemo se prilagoditi Kristovim namjerama u onom, što svim reče: *Neka su vam bokovi opasani,* a to stoji, kako tumači sv. Grgur, u kroćenju putenosti sredstvom uzdržljivosti: *bokove pako opasamo, kad susprežemo razpuštenost tiela uzdržljivošću.*

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

Jedva je Ben Hur bio otišao iz sobe, kad se Simonides kao iz sna prenu. Lice mu se sjajilo, oči sievale, cielo mu biće kazivalo radost. Naglo reče:

„Estero, brzo, zvoni.“

Ona podje k stolu i dade znak zvonom, što tu bijaše. Vrata jedna u zidu otvore se, a unutra stupi čovjek, koj podje prema trgovcu i duboko mu se pokloni.

„Maluše, bliže k meni!“ reče trgovac živo. „Imadem ti nješto narediti, što treba da najtočnije izvršiš! Upravo prolazi kroz dućane mlad čovjek; vitak je i liepa stasa a obučen kao Židov. Idi za njim kao njegova sjena. Javi mi svaku noć, gdje je, što radi, s kim se druži. Možeš li bez pogibelji da te ne razpoznaju, saznati, šta govori, javi mi rieč po rieč. Javi mi u obće sve, što god saznaš o njegovu životu, njegovoj poviesti, njegovih običajih i odlukah. Razumiješ li me? Idi dakle brzo! Stani Maluše! Bude li ostavio grad, sliedi ga — ali pamti, Maluše, da je moj prijatelj! Nadješ li prilike te s njim govoriš, a ti razgovaraj, što držiš shodnim, nu ni rieči o tom, da kod mene služiš. Brzo žuri se!“

Čovjek pozdravi kao prije i ode. Iza toga si Simonides smijući se tro suhe ruke.

„Kakov je to danas dan, kćeri,“ — reče joj; „kakav to dan imademo? Upamtiti ću si ga dobro, jer on označuje početak velike sreće. Veselo potraži, koji je, Estero, i veselo si ga upamti!“

Njegova radost činila joj se nenaravnom, pa kan da mu je to hotjela pokazati, odgovori žalostno:

„Jao meni, da ikada današnji dan zaboravim!“

U tren oka spusti on ruke; glava mu pade na prsi tako, te se oko brade načiniše nebrojeni nabori.

„Govoriš istinu, kćeri moja,“ reče ne dignuv oči. „Danas je dvadeseti četvrtog mjeseca; danas je pet godina, što moja Rahela, tvoja majka pala i umrla. Donesoše me kući osakaćena, kako me ovdje vidiš, a mi ju našli gdje je umrla od straha i žalosti. Bijaše ona začin moga bića kao stručak mirhe, kao miris smiljke. Pokopasmo ju na samotnom mjestu, u grobnici na obronku; nitko ne leži blizu nje. Nu u noći, što je nastala usljed njene smrti, ostavila mi je malešno svjetlo, koje se je tekom godina razvilo u krasan sjaj. O Gospode,

hvala Ti, što u Esteri, kćeri mojoj, moja izgubljena Rahela opet oživljuje!"

Digne glavu i kan da se nenadanoj misli dosjeti, reče:

„Nije li vani još bieli dan?"

„Bijaše jasno i prijazno, kada je mladić unišao."

„Zovni dakle Abimeleka, neka me odveze u vrt, odakle mogu vidjeti rieku i ladje. Tamo, draga Estero, pripoviedati ću ti, zašto sam tako veseo i zašto mi srce od radosti skače poput jaganjaca na paši".

Na glas zvonca došao sluga, te poveze naslonjač, koj bijaše na valjcih, na krov dolnje kuće, što su zvali vrtom. Proveze ga izmedju ružicâ i drugoga cvieća na mjesto, odakle je mogao vidjeti krovove palača na suprotnom otoku, kraj mosta na protivnoj obali i rieku punu ladja. Ovdje ga ostavi sluga sama s Esterom.

Vika radnika i galama množije na mostu nije mu smetala, jer je na to bio privikao tako kao i na prizor pred sobom, pa je ta žurba za njega samo u toliko bila znamenita, što je naviestala buduću mu dobit.

Estera sjedne na naslon stolca, milovala mu ruke i čekala, dok on počme govoriti. Napokon će on na svoj način mirno, trgnuv se, pošto se prisilio. Reče:

„Promatrao sam te, dok je mladić govorio, pa mi se činilo kao da s njim držiš."

Oboriv oči odgovori ona:

„Pravo imaš, ako tim misliš, da mu vjerujem."

„U tvojih očijuh on je izčeznuli sin kneza Hura."

„Nije li — ."

Stade.

„Ali ako nije, Estero?"

„Zvali su me tvojom službenicom, otče, pošto mi je majka posluhnula glas Gospodnji. Uz tebe vidjela sam te i slušala, kako mudro govoriš i trguješ s raznimi ljudmi, što za dobitkom idu, poštenimi i nepoštenimi. Za to sada velim: Ako ovaj mladić nije knez, što veli da jest, onda pred menom nije još nikada toli uspješno laž uzela lice pravednosti i istine."

„Salamunove mi slave, kćeri, to je ozbiljna rieč! Držiš li, da je tvoj otac bio rob njegova otca?"

„U koliko sam ga razumjela, on je za to samo na toliko pitao, u koliko je čuo gdje se govori."

Simonides je njeko vrieme promatrao svoje ladje, ali ni na što nije manje mislio nego na nje.

„Ti si, Estero, dobro diete i obdarena pravim izraelskim oštroumjem. Uz to i dosta jaka i u dobi, da čuješ tužnu poviest. Pazi dakle! Poviedat ću ti o sebi, o tvojoj majci i o mnogih drugih stvarih iz prošlosti; o stvarih, o kojih ništa ne znaš ni ne sanjaš i koje su momu rimskomu progonitelju radi budućnosti ostale sakrivene, a i tebi do sada pritajene, da se tvoja duša vine prema Gospodinu, kao cviet k suncu. Ugledao sam svjetlo svieta u pećini jednoj u dolini Hinomskoj, na južnoj strani briega Siona. Moji roditelji bili židovski robovi te gojili smokve, uljike i vinograde u kraljevskih vrtovih kod jezera Siloa. Pomagao sam im kao dječak. Spadali su urazred, koj je bio vezan na vječno robstvo. Prodaše me knezu Huru, najbogatijemu i iza Hero da najmoćnijemu mužu u Jerusolimu. On me poslao u svoje stovarište robe u Alexandriju, u Egipat, gdje sam postao punoljetan. Služio sam mu šest godina, a u sedmoj sam postao slobodan po Mojsijevom zakonu."

Estera veselo zapljeska rukama.

„Ti dakle nisi rob njegovog otca?"

„Slušaj, dalje kćeri moja. U ono vrieme bijaše zakonošâ u predvorju hrama, koji su vrlo žestoko dokazivali, da i djeca robova ostaju za uviek robovi. Nu knez Hur bio u svemu pravedan čovjek on izjavi, da sam ja u pravom smislu velikog zakonodavca kupljeni rob, te me oslobodi pečatom utvrdjenim pismom, što i sada čuvam."

„A moja majka?" upita Estera.

„Strpi se, kćeri moja, i o njoj ćeš čuti. Prije nego svršim, osvjedočit ćeš se, da bih prije na sebe zaboravio, nego na tvoju majku. Kad je svršilo vrieme moje službe, podjem u Jerusalem, da proslavim vazam. Bio sam gost svoga do sada gospodara. Obljubio sam ga i umolio, neka me zadrži u službi Privoli, pa sam mu služio opet sedam godina kao najmljeni sin Israela. U njegovo sam ime bio na čelu podhvatom na moru i trgovini na kopnu; vodio sam karavane do Suze i Perzepola na iztoku i u još dalnje krajeve svile. Bijahu to pogibeljni puti, kćeri moja, nu Gospodin me je u svemu blagoslovio. Donio sam knezu veliku dobit kući, a i za sebe sam sabrao veliko blago znanja, bez kojega ne bi bio mogao da vršim dužnosti, koje sam poslie imao. Jednog dneva bijah knežev

gost u njegovoj kući u Jerusolimu. Neka služkinja unidje u sobu s njekoliko križkâ kruha na pladnju; pristupi najprije k meni. Tad sam prviput vidio i zavolio tvoju majku. Moju ljubav prama njoj uzeo sam odatlje sa sobom kao tajnu svoga srca. Za neko vrieme umolih kneza, da ju smijem oženiti. On mi reče, da je ona robkinja do smrti, ponudi se ipak, da će ju osloboditi, te mi se izpuni želja. Uzvraćala je ona moju ljubav, nu osjećala se sretnom u svom položaju, te nije htjela primiti ponudjenu si slobodu. Molio sam i zaklinjao i došao bi opet nakon dulje vremena. Uviek bi mi odgovarala, da mi hoće biti žena, hoću li da joj budem drugom u robstvu. Naš praotac Jakov služio je dvaput sedam godina za svoju Rahelu — zar nisam mogao i ja to učiniti za svoju? Nu tvoja je majka htjela, da budem kao i ona rob do smrti. Ja odem, nu skoro se vratim. Pogledaj amo, Estero!"

Pokaza na krajac svoje lieve uške.

„Vidiš li ovdje znak šila?"

„Vidim," odgovori ona, „da, a odatle razabirem, koli si vruće ljubio moju majku."

„Ljubio ju, Estero? Ona mi bila više, nego li Sulamitkinja kralju pjesniku, kao vrutak žive vode, kao rieke Libanona. Moj gospodar odvede me na moju molbu k sudcem, a onda na vrata svoje kuće, gdje mi šilom probode krajac uške tako, da sam ostao privezan uz vrata i postao njegovim robom do smrti. Tako sam dobio svoju Rahelu. Da li je ikada bilo ljubavi kakva bje moja?"

Estera se sagne, te ga poljubi. U svetoj šutnji mislili su na pokojnicu.

„Moj gospodar" nastavi Simonides „utopio se na moru. To bijaše moja prva bol. Žalost bila u njegovoj kući u Jerusalemu kao i u mojoj ovdje u Antiokiji, gdje sam već onda stanovao. A sada, Estero, slušaj dobro! Kad je dobri knez umro, imenovan sam glavnim upraviteljem njegovog imetka. Sve, što bijaše njegovo, bijaše pod mojim nadzorom i upravom, tako je glasila njegova zadnja volja. Odatle možeš razabrati, koliko me je štovao i koliko se u mene uzdao. Podjem u Jerusalem, da dadem račun udovici. Ona me potvrdila kao upravitelja. Odsele bio sam još marljiviji. Posao je cvao, svake se godine sve više razgranjivao. Tako prodje deset godina; tada dodje nesreća, o kojoj je mladić poviedao; slučaj, kako je on rekao, te je skoro ubio upravitelja Grata. Rimljanin je tvrdio, da bijaše pokušaj, kako će ga ubiti. Pod tom izlikom a dozvolom Rima zaplieni si sav silni imetak udove i djece, a da ga može bez straha uživati, odstrani sve, koji su dioničtvovali. Od onog strašnog dana izčeznu svaki trag obitelji Hur; sina, kog sam vidio kao diete, odsudiše na galiju. Udova i kći drži se, da pogibaju u jednom od onih mnogih zatvora, koji kad se jednom iza nesretnika zatvore, ostanu zapečaćeni poput grobova. Ljudi ih zaboravili, kao da ih je more progutalo. Mi nismo mogli nikada saznati kako su umrli, pače ni da li su umrli."

Esterine oči bijahu pune suza.

„Imaš dobro srce, Estero, upravo kao i tvoja majka. Neka ga nikada ne stigne sudbina većine dobrih srdaca, da ga najme nogama gaze nemilosrdnici i bezobzirnici. Nu čuj dalje. Podjem u Jerusalem, da propitam za svoju dobročiniteljicu. Na gradskih vratih me pograbe i bace u tamnicu pod tvrdjavom Antonije. Zašto? Nisam ni sàm znao, dok ne dodje k meni Grato i ne zatraži novac kuće Hur, jer je znao, da će ga moći na moje mjenice dignuti u svih trgovačkih mjestih svieta. Silio me, da mu dadem takovu naputnicu. Kratio sam se; ugrabio bijaše već sve kuće, zemlje, stada, blago, robu, ladje i sav gibivi imetak onih, kojim sam služio, nu njihov novac nisam mu htio izručiti. Vidio sam unapred, da ću uz pomoć Božju opet steći uništeni imetak, te nisam pristao na zahtjev okrutnikov. Dao me mučiti, nu ostao sam stalan; pustio me je na slobodu, a da nije postigao svrhe. Dodjem kući, te stanem iznova trgovati pod svojim imenom, a ne pod imenom Hura. Znaš, Estero, kako me je sreća pratila. Kneževi milijuni, što bijahu u mojih rukuh, umnožili se čudesnim načinom za moje uprave. Znadeš takodjer, kako me je Grato, kad sam pošao u Cezareju, ponovno zatvorio i mučio, ne bi li priznao, da moja dobra i moj novac valja zaplieniti. Nu i sada nije uspio. Slomljena tiela vratio sam se kući, gdje nadjem Rahelu mrtvu od straha i tjeskobe za mene. Gospodin, naš Bog, bio sa mnom, ostao sam živ. Od samog cara kupio sam si oprost od dalnjega tlačenja i dozvolu, da smijem trgovati po cielom svietu. Danas — slava Gospodinu, koj oblake čini svojim prestoljem i vozi se na vjetrovih — danas, Estero, narasao je meni povjereni imetak na talente, koji su kadri, da obogate i cara!"

Oholo digne glavu. Oči im se sukobiše; čitali si medjusobno svoje misli.

„Otče", reče ona tiho, „zar se nije netom javio pravi vlastnik?"

Još je uviek upirao okom u nju.

„A ti moje diete — zar da te učinim prosjakinjom?“

„Ali otče, nisam li kao tvoje diete njegova robkinja? A ne stoji li pisano o jakoj ženi: Sila i ljubkost jest njezina odjeća; smijati će se u zadnje dneve!“

Trag neizrecive ljubavi zasja na trgovčevom licu, dok je govorio:

„Gospodin je pokazao na razni način svoju dobrotu prama meni, nu ti si, Estero, kruna njegovih dobročinstva“.

Povuče ju na svoje grudi i opetovno ju poljubi.

„A sada“, nastavi „čuj, zašto sam danas bio tako veseo. Mladić mi se je prikazao kao prava slika svoga otca u naponu svoje mladosti. Moja je duša želila, da ga pozdravi. Ćutio sam, da su dnevi moje kušnje izbrojeni, a moje muke na kraju. Jedva sam se uzdržao, da to glasno ne priznam; čeznem za tim, da ga primim za ruku i pokažem mu moj dobitak te reknem: ‚Gle, sve je to tvoje a ja sam bio — a ja sam tvoj sluga, pripravan da me natrag zovneš‘. I ja bi to bio učinio, Estero, nu troje me je uzdržalo. Hoću da vidim, je li on sin moga gospodara — to je prvo. Ako je njegov sin, hoću da ga pobliže upoznam. Medju onimi, koji su bogati rodjeni, Estero, imade ih mnogo, u čijih rukuh bogatstvo postaje prokletstvom“. Stane, a onda nastavi tronutim glasom: „Estero, sjeti se muka, koje sam morao pretrpiti, dok sam bio u vlasti Rimljana ne samo od Grata; oni jadnici, koji su vršili njegov nalog, bijahu Rimljani, pa su se smijali od radosti, dok su me mučili. Gledaj moje osakaćeno tielo; sjeti se godina, odkada sam izgubio svoje sile; sjeti se svoje majke u grobu; sjeti se nevolje obitelji moga gospodara, ako još živu i okrutnih okolnosti njihove smrti, ako su pomrli: sjeti se svega toga, pa za ljubav Božju, kćeri, reci mi, zar da ni vlas ne padne, da se ni kaplja krvi ne prolije u zadovoljštinu? Ne odgovaraj mi riečju Propovjednika, da je osveta Gospodinova. Ne vrši li On svoju volju odredbami za kaznu kako za spas! Nisu li njegovi borioci mnogobrojniji od njegovih proroka! Ne glasi li jedna zapovied Njegovog zakona: „Oko za oko, zub za zub!“ Oh, u cielo ovo doba snovao sam osvetu, za nju molio i pripravljao ju! Naučio sam se biti uztrpljiv, dok se je umnažalo moje bogatstvo, jer sam uviek mislio i predpostavljao, da ću se tim poslužiti, te kaznim zločince. A kad je mladić poviedao o svom vježbanju u oružju i rekao, da mu još ne može kazati cilja, znao sam, da se taj cilj zove osveta. A to je, Estero, treća misao, koja me sklonu, da ostanem miran i čvrst, dok je pripoviedao svoj život i koja me obradovala, kada je otišao.“

Estera je cjelivala suhe otčeve ruke i kaza, kao da u duhu unapred vidi što će se dogoditi:

„Otišao je. Hoće li se vratiti?“

„Hoće; Maluh, moj vjerni sluga, sliedi ga, te će ga povesti natrag, kad budem htio.“

„A kada će to biti, otče?“

„Skoro, skoro! On misli da su svi njegovi svjedoci mrtvi. Nu još netko živi, koji je sposoban i pripravan, te će svjedočiti, da je istina što tvrdi, ako je u istinu sin moga gospodara.“

„Njegova majka?“

„Ne, kćeri! Pozvati ću onog svjedoka, a dotle pustimo sve Gospodinu. Umoran sam; zovni Abimeleka!“

Estera zovnu slugu i odprati za tim otca u kuću.

Rajski vijenac.

Svjetlo slave.

Da se mi iza sjajnog ulaska u lijepi raj dobavimo svoje najljepše sreće, to jest, da nam se oko okiti najslagjim gledanjem u živoga, trojedinog, presvetog Boga našega: treba da se na nama očituje novo čudo svemoći i mudrosti Božje.

Muž, o kojem veli Sveto pismo, da je bio najljepšeg srca i od sviju najblaži, bio je udostojan, da Bog s njime opći kao prijatelj s prijateljem svojim. I žarka želja obuze mu lijepo srce, da vidi Boga svoga, da mu upozna ljepote. I jedanput svom snagom, svim žarom rasplamćena srca svoga kliknu on Gospodinu: „Ako sam pred tobom našao milost, pokaži mi lice svoje, da te poznam i nagjem milost pred očima tvojim!“[1]) A Gospodin mu odgovori: Ah, Mojsiju, tvoje želje ne mogu da ispunim. ja ću ti sve dobro pokazati, ali ne još sada; u

[1]) Exod. 33, 13.

kraljevstvu nebeskom vidjet ćeš me, ovdje me još ne možeš vidjeti. „Ne ćeš mi moći lica vidjeti, jer čovjek me ne će vidjeti i živjeti."[1]) — Ovim htjede Bog ne samo reći, da čovjek mora prije umrijeti, nego što bude primljen u slavu nebesku, već takogjer, da bi čovjek morao odmah i život svoj izgubiti, kad bi opazio i jasno ugledao Božje lice „On bi bio uništen od slave i veličanstva Božjega," na drugom mjestu progovara Sveto pismo.[2]) Pa to mi možemo i veoma lako shvatiti. Ono veliko sinje more kako da stane u malenu posudicu? Sve radosti rajskih milina i blaženstva zar da imadnu mjesta u malenom čovječjem srcu? Kao što bi čovjek u prekomjernoj žegi ili studeni morao umrijeti, tako ne bi mogao podnijeti ni prekomjernog blaženstva, što izvire iz gledanja Božje bîti. Mi ne možemo širom da otvorimo oka, neka slobodno gleda one sjajne zrake, kako divno i predivno izviru iz zlatna vrela podnevnoga ljetnog sunca, a da nam ne zabliješti, da ne obnevidimo od silne svjetlosti; pa kako bi nam onda mogle oči i duh naš pogledati u ono more svjetla i sjaja svetosti i blaženstva Božjega, u onaj vječiti sunčani žar nebeskog svjetlila, a da ne podlegnu, da ne umru?

Šta će dakle biti? Zar ćemo ostati bez slatkog gledanja u Boga svoga? Ne, utješimo se! Mi ćemo živjeti i mi ćemo gledati Boga i Stvoritelja svogai Sveviśnji je našao sredstvo, da nam pokaže sjaj ljepota svojih, da nas usposobi, te mognemo uživati i na sve vijeke posjedovati slavu i veličja njegova, rajsku sreću i blaženstva njegova.

De, zagledaj se jedanput u to čovječje oko! Toli sitno i maleno oko i toliko prima u se. Pa kako bude, da se u malenom prostoru naših očiju na jedan pogled ogleda i nebo i zemlja, koji su milijun puta veći, i da mi možemo vidjeti sve, što je god na njima? — To radi svjetlo, rade sunčane zrake. — Na sličan način moći će i naš omegjeni duh i razum gledati u lijepome raju beskrajno veličanstvo Božje, uživati i primati i podnositi one radosti blaženstva njegova. To će urediti novo, ni od koga vidjeno, vrhunaravno svjetlo, koje se zove *svjetlo slave*, a nije ništa drugo do dijelak onoga nestvorenog svjetla, u kojem stanuje Bog i u kojem on sâm sebe gleda i spoznaje. Na to idu i riječi Svetoga pisma: „Grad Božji, rajski Jerusalem, ne treba sunca ni mjeseca, da u njem sjaju, jer sjajnost ga Božja obasjava".[1]) S toga veli i kraljprorok: „Kod tebe je, o Gospodine, izvor života, i u svjetlu tvome vidjet ćemo svjetlo!"[2]) Ovo divno, nepojmljivo, vrhunaravno svjetlo slave, kojega napunit će Bog duše naše, podiže odabranike toliko nad naravne njihove sile, te mogu slobodno otvoriti oči duha svoga, da pogledaju sve do u središte svih ljepota i veličja Božjih pa i u divno-sjajno sunce njegova vječitog bića; u ovome svjetlu vide oni sve, što je god u Bogu; ovim svjetlom bivaju oni toli ojačani, te mogu primati neizmjerne radosti gledanja Božjeg i na vijeke ih uživati. Ovo rajsko svjetlo, u kojem ćemo gledati Boga svoga, jest neizmjerno, bestjelesno, nepropadljivo, nedokučivo, neprolazno, neugašljivo, nestvoreno, nepristupno, Božansko svjetlo, koje angjelima oči rasvjetljuje koje svecima srca razveseljuje. — Koli velik dakle mora da je Bog, koli beskrajne njegove ljepote, nedohitna njegova blaženstva: kad još treba čuda, kad treba novog, vrhunaravnog pomoćnog sredstva. da ih možemo uživati! Pravo dakle imaš, sveti Augustine, kad veliš, „da je samo u svjetlu slave, u gledanju velikog Boga najveće dobro, najljepša sreća, najslagja radost, savršena ljubav, prava sloboda, vječna sigurnost, sigurna vječnost. Samo je tamo pravo veselje, savršena ljepota, potpuna mudrost i svako blaženstvo. Samo je tamo mir, dobrota, sila, radost, slast, život, poštenje, hvala, slava, pokoj, ljubav, sloga i vječita sreća".

Doći će, doći dan, kad će nam ono ugledat oči, što nikada oko vidjelo nije. O koli neiskazivo bit će gledanje u velikog Boga! Kad uzgledamo Boga svoga, zaboravit ćemo na sve ljepote toga i divotnog svijeta, na sav sjaj suha i žežena zlata, na te krasote svilenih livada i milovidnih gora i zelenih dubrava, na svu tu bajnost žive i kitne prirode, na divotne prizore tamo na ocjelnom plavilu sinjega mora i u tom laganom Božjem zraku, na žar i svjetlo milokrasnog na istoku sunca i na krijes zlatnih zvijezda nebu na vedrini. O gledanje u Boga moga, u onu nedohitnu ljepotu, pred kojom gine i pline sve, što još lijepa ima, i sami rajski angjeli i svi najljepši pod suncem stvorovi! O gledanje u Boga moga, iz kojega mi izvire svaka ljepota kao iz živa, bujna u gori vrela! Tebe da uživam, tebe da imam, Boga svoga da na vijeke gledam — ja sam pozvan!

[1]) Ibid. v. 15. — [2]) Prov. 25, 27.

[1]) Apoc. 21, 23. — [2]) Psal. 35, 10.

Pjesme Simona Gregorčića.

Domovini.

Čudovo tužna, zapuštena,
Jadna majko tolikih sirota,
Sa suzama, krvlju natopljena,
Poznaš bieda, nikakvih dobrota,
Mila majko odanog ti sina,
Zlatna majko — domovina!
Ti si krasna, nit krasnije ima,
Kolkogodj ih zoru danka prima;
Kriepostna si, vriedna ti je glava,
Da ju kruna kraljevska vjenčava.
A tvoj vienac od trnja je spleten,
Kô mučenik narod tvoj je gnjeten;
Sviet opaki tebe mi prezire,
I prezire i svuda zatire!
Kad će zlo te tvoje minut?
Kad će oko razčistit se blatno?
Kad će oblak taman se razplinut,
Kad će sunce tebi zasjat zlatno?
O da bi sa moći, srećom, slavom,
A ne s krunom tom trnjavom,
Ovilo ti nebo svetu glavu,
Kako bih te žarko zagrlio,
Kako bih ti glasno zapojio!
A jer nitko mi te ne poštiva,
Jer sviet čitav nogam pogaživa,
Ja te ljubim jošter srdačnije,
Ja te ljubim još vjernije.
A ljubim te — sa suzama!
Majko moja — domovina,
Ljubeznice ti moja jedina,
Ti si moja briga, ti moj jad,
Neka Bog te čuva dobrostivi,
Neka Bog te dugo, dugo živi!

Naša zviezda.

Treperila zviezda mila
I mom rodu vodjom bila:
A ta zviezda krasna, mala,
Ljepše od svih nam je sjala.

Ah! za gorom tam utone,
Skrila se za tamnim gajem;
Pitam svietle milijone:
Vrnut će l' se našim krajem?

Mukom muče zviezde jasne,
Odgovora mi ne daju,
Sa visine neba krasne
Prosca niemo dol gledaju.

Zviezdo naša pridi, pridi,
Upri u nas oči, sjajna,
Da te dom moj opet vidi,
Sretnih dana zviezdo bajna!

Preveo — *X.*

„Providnost“.

Spjevao **Vicenzo Filicaja.**

Kô sa ljubavi majka motri sine,
I s njihovoga raztapa se gleda;
Cjeliva jednog, drugog s grudî neda,
O vratu joj se treći milo vine:

Po kretu, plaču, iz lica vedrine
Razaznat želje nevine im gleda,
Ljubezan pogled, sladki cjelov reda,
A lice ljubko s smicha i s ljutine.

Tak na nas mudra Providnost visoka
Svedj brižno bdije, tješi, obskrbljuje,
Svih sluša, pruži pomoć u tren oka;

Pak ako milost il' plaću nam krati,
Čestokrat za to, da sviet s' pomoljuje;
Il niečuć hini, a njim hoće dati.

Preveo — *X.*

Viestnik.

Naša domovina.

(Apostolat molitve.) U senjskomodruškoj biskupiji upisano je oko 30 župa u taj apostolat, a okružnicom od 10. siečnja o. g. pozivlje presv. gospodin biskup i ostalo dušobrižno svećenstvo, neka u svojih župah kupe članove za ovu toli spasonosnu udružbu. Uvedu li ga u svoje župe, župnici će i sami vršiti apostolsko djelo, te i od vjernika svojih učiniti apostole, koji će molitvom i primjerom poticati druge na kršćanski život. Apostolatom postati će i oni i njihovi vjernici osobiti prijatelji Isusovi, sav njihov rad, njihove patnje i molitve biti će uvjek u skladu s molitvami, patnjami i samozatajom božanskoga Srca. Diecezanski ravnatelj je preč. g. dr. Roko Vučić.

(Fidelis Hoepperger.) Zaslužni red milosrdnih sestara dulje vremena već strepi, kad pomisli, da bi mogao izgubiti onu vještu, neumornu ruku, koja ga je u hrvatskih krajevih, dok bijaše još u povojih, prihvatila, pa ga evo razvila do bujna drva. Strepe pako ne samo njegove duhovne kćeri, nego mal ne sve pokrajine balkanskoga poluotoka, u kojih je on razne grane ovoga stabla presadjivao, mudrim ih savjetom svojim od raznih bura zakriljivao. Gdjegod bi se pokazala kakova rana u družtvu, eto ti njega spremna, da prema silam svojim tu ranu vida svojimi kćermi. Gdje bi se opazila kakova potreba, trebalo ga je samo na nju podsjetiti, a on ju ne bi onda puštao s vida, pa joj pritekao u pomoć, ako ne odmah, a to prvom sgodom, čim bi mogao. I naše ga pokrajine znadu, dobroga starinu. Znadu ga od 1871. godine, kada je prviput na molbu bivših apostolskih vikara Vuičića i Kraljevića osnovao škole u Sarajevu, Mostaru, Dolcu, iza kojih su se dizale redom, stranom prije, a stranom poslie zapreme, škole u Livnu, Banjaluci, Drventi, Travniku, Žepču, Županjcu, Brčkom, Bugojnu. Ove će se baš godine slaviti dvadesetipetgodišnjica, što je on svoje redovnice doveo k nam. U dalekoj Albaniji osnovao je 2 kuće (u Skadru i Prizrenu), medju braćom Bugari 1 (u Jedreni). Razumije se pako, da je najbujnije procvao red u Hrvatskoj, gdje imade oko 40 kuća (škola, bolnica, sirotišta, ubožnica i drugih raznih zavoda), pa u Dalmaciji, gdje upravljaju velikimi bolnicami u Zadru, Šibeniku, Spljetu, Dubrovniku, pa i sirotišti u Zadru, Spljetu, Makarskoj, Dubrovniku i školom u Sinju. I sad da počiva ruka, koja je svim ovim pokretala, svemu tomu duša bila! Sad da se slomi oko, koje je nad svim tim toli bujno bdilo! Sad da zašute usta, koja su za svaku prigodu i svaki posao znale dati najsgodnije upute! Sad da izgubimo onoga poštenoga Tirolca, koji je onako iskreno ljubio svoju novu domovinu, te koji je Hrvatskoj učinio ne samo one prevelike usluge, što ih na svoje oči gledamo i divimo im se, nego i mnoge druge, za koje ćemo tek doznati, kad se pred licem Božjim sastanemo, te u Bogu sve ugledamo! Oh, Gospode, usliši vapaj ne samo onih 700 duša, koje ga iz dna srca svoga otcem zovu, nego i vapaj tolikih hiljada, kojim je on bud neposredno bud posredno ulievao u srce ljubav prema Tebi i svetoj zaručnici Tvojoj!

(Darovi.) Za *središnje sjemenište:* dr. Fr. Iveković 25 for. — Za ponutricu sjemeništne crkve: M. Rihtarić 6 for. 50 nč. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem, preporučamo im i u buduće ovu našu veliku potrebu. — *Petrov novčić*: Vidovice 2 for.; Busovača 4 for. 80 nč. — Za *crkvu u Lepantu:* Vidovice 3 for.; Banbrdo 1 for. 60 nč. — Za *crnce u Africi:* Žepče 3 for. 40 nč.; N. N. iz Zagreba 4 for. 90 nč.; Sutjeska 10 for.; Korače 1 for. 20 nč.; Ovčarevo 8 for. 40 nč.; Komušina 3 for. 10 nč.; Vidovice 1 for. 50 nč.; Kreševo 6 for. 50 nč.; Vareš 14 for.; Breške 4 for. 50 nč.; Banbrdo 3 for.; Žeravac 1 for. 16 nč.; Doljani 2 fr. 45 nč.; Suhopolje 2 fr. 3 n.; Busovača 5 fr. 20 n.

Rim.

(Jubilej sv. Otca.) Na 19. siečnja o. g. služio je sv. Otac petdesetgodišnjicu svoga imenovanja za biskupa Perugie. Pošto je prije, kao nuncij u Brüsselu bio nadbiskup Damiette, zadržao je i kao biskup naslov nadbiskupa, prem je Perugia tek nedavno podignuta na nadbiskupiju, nu bez sufragana. Tu je providnost Božja sebi uzgajala namjestnika, pa budno oko i opaža u djelovanju biskupa Perugie sve one poteze, što ih danas kao papa razvija na veliku korist crkve Božje. Mons. T' Serclaes, rektor belgijskoga kolegija u Rimu, u krasnom svom i od *Vrhbosne* (br. 2. m. g.) oglašenom djelu, počimajući crtati to djelovanje ističe, kako je život biskupa neprestano, junačko vršenje ljubavi prema Bogu i prema dušam. Nu nije onakovo junačtvo, te bi se bučnošću izticalo. Dušu i srce biskupovo vazda zaokuplja, svu njegovu pomnju na sebe svraća, kako će si uzgojiti revno i apostolsko svećenstvo, kako će mladež kršćanski odhraniti, kako će sablazni odstraniti, istinu glasno navieštati, kako će pokazati na svakovrstne duševne pogibelji, kako će prava crkve braniti proti mogućnikom svieta, kako će podići sjaj bogoštovja. Iz prvoga njegovoga pastirskoga lista razabire se, kako je Pecci shvaćao svoju dužnosti. Budué da je već prije bio tuj kao delegat, spomenuo je, kako se raduje, što amo opet dolazi. Ali mu radost ipak nije bez bojazni. Sada mu je na ledjih služba biskupa, a to bi i za angjela bilo težko breme. Svjestan si slaboće, pomišlja na onu brižljivost, koju će morati da razvije, na pomnju, kojom će morati da bdije, kako će od onoga odabranoga diela vinograda Gospodinova odvratiti pogibelji, da povjerene mu ovce u ova težka i nestalna

vremena ne zadju s puta krieposti, zavedene primjerom i zamkami njekih nerazboritih ljudi. Izriče za tim, da se uzda u Gospodina, te pozivlje razne stepene svećenstva, neka ga podupiru. Obeća pako, da će osobitu pomnju uložiti u uzgoj svećenstva. Češće da će posjetiti sjemenište, češće pitati, kako uče i kako se vladaju, a ništa neće propustiti, što bi moglo pomoći, te procvate ta toli mudra i koristna uredba. Sve je ovo biskup izvršio. Prva mu briga bila, kako će si uzgojiti svećenstvo, koje će u svakom pogledu biti doraslo svojoj zadaći. U Italiji je češće i dječačko i bogoslovno sjemenište pod istim krovom, jer u jednom i drugom imade malo pitomaca. Tako bijaše i u Perugii. Biskup je svomu sjemeništu dao nova, pomno izradjena pravila i naukovnu osnovu, te je u njem osnovao akademiju sv. Tome za one svećenike, koji se žele posvetiti, da što temeljitije prouče tomističku theologiju i filosofiju. Pri tom ga je mnogo pomagao brat mu, prije Isusovac, a kasnije kardinal. I sgradu je sjemeništnu proširio. Razumije se pako, da je uz to nastojao, te svećenstvo bude pobožno, požrtvovno, da mu srce proniknu kriepostiststališa. Nastojeći, da promakne spas povjerenih si duša, biskup je šest puta (u 32 godine) obišao cielu svoju biskupiju. Svoju prvostolnicu znatno je obnovio, a blizu grada (Ponte della Pietra) podigao svetište na čast Majke Božje, gdje je pobožan narod našao za dušu svoju mnogo okrjepe. Uz to sagradjeno je za njegove uprave u biskupiji 36 novih crkava, a vrlo mnogo ih je obnovljeno i prošireno. Da pobožnost razbudi, osnovao je mnogo vjerskih družba, a 1872. svečano je posvetio biskupiju Presvetomu Srcu Isusovu. Ne manje revan bijaše u djelih milosrdja. Mnogo je podupirao bolnicu Sv. Marije, a naročito se u tom smjeru pokazala velika njegova duša 1854., kad je za vrieme glada u svojoj palači pučku kuhinju otvorio, te bezplatno hranu davao. Utemeljio je sirotište za dječake, a povjerio je upravu braći milosrdja iz Belgije. Isto tako zavode za siromašne i zabludjele djevojke, a upravu povjerio sestram providnosti. Brižno njegovo oko pobrinulo se i za djevojke boljih stališa, te je osnovao zavod sv. Ane sa školom za djevojke iz puka. Spomenut ćemo jošte djelo „vrt sv. Filipa Nerija" za dječake; bolnicu za ženske; družtvo, koje će se brinuti, da duhovna mladež bude oproštena od vojničke službe, pa družtvo Sv. Joahima za oskudne svećenike. U vrlo težkom položaju našao se je, kad je neprijateljska vojska zauzela Umbriju. Tu je on umio spojiti odvažnost u obrani crkvenih prava s vanrednom razboritošću. Devet puta je s ostalimi biskupi prosvjedovao proti okrnjivanju papinske državе. Imao je da pretrpi mnogu gorku. Našlo se i medju njegovim svećenstvom slabića (3), koji se s ex-jesuitom Passagliom javno očitovaše proti papi i biskupu svomu, a kao pristalice novoga poredka. Biskup (od 19. decembra 1853. kardinal) opomenu ih, te kaza, kako će i sami uvidjeti, da nisu dostojni čitati sv. misu, dok se ne pomire sa sv. crkvom i ne poprave sablazan, što su dali. Jadnici tužiše pastira svoga svjetovnoj vlasti, koja ga i na sud pozvala bijaše, ali on ne htjede doći. I kad sudac dodje k njemu on uze odgovarati uz prosvjed, da time ne priznaje nadležnosti. Na 21. septembra 1877. ode iz Perugie, da preuzme odgovorno mjesto kamerlinga u sboru kardinala, koje mu je povjerio papa Pio IX. Kao takav imao je poslie smrti papine sve pripraviti za izbor namjestnika Kristova, na koje mjesto pozva Gospodin njega.

(Stovateljem Sv Josipa.) U decembru prošle godine proslavljena je dvadesetipetgodišnjica, što je papa Pio IX. proglasio sv. Josipa zaštitnikom ciele crkve. Na vječni spomen toga dogodjaja nastoji sada u Bologni sastavljeni odbor, da sagradi velebni žrtvenik pod slikom zaštitnika crkve, koja je u krasnoj basilici sv. Lovrinca izvan zidinâ u Rimu, gdje počivaju i ostanci velikoga Pia IX. Odbor prima i najmanje darove: po 5 nvč!, a tko ni to ne može po 2 i po 1, a očekuje od onih, koje je Gospodin obilatije nadario, da će darovati prema svojoj ljubavi i prema povjerenju, što ga imadu k zaručniku Majke Božje, k čuvaru i hranitelju Isusovu. Za prinosnike od 5 nvč. i za one duše, bilo žive ili mrtve, što ih oni preporuče, čita se kroz tri godine (1896 do 1898.) svaki mjesec sv. misa u crkvi sv. Josipa kod. OO. Kapucina u Bologni. Na 7. u svakom mjesecu čitati će se u crkvi sv. Lovrinca a pred slikom sv. Josipa na vječna vremena sv. misa na izpokoj dušâ, koje su što doprinesle ili su preporučene. U istoj basilici na 7. veljače čitati će na vječna vremena OO. Kapucini za njih čin mrtvih. Dobrotom njekih duša može odbor prinosnikom od 1 for. i više na dar poslati razne slike, kojim je vriednost veća ili manja prema veličini dara. Prinose za našu carevinu prima Heinrich Kirsch, u Beču (Mechitaristen Buchhandlung, Wien, Singerstrasse 7.)

Belgija.

(Katolička stranka.) Nedavno bijahu izbori obćinski po Belgiji, pa su donieli katolikom opet preliepu pobjedu. Devet pokrajina Belgije ima u sve 2603 obćine. Od ovih imadu katolici upravu ili posve ili u većini u 1981 obćini, dočim u 533 upravljaju liberalci, u 78 socijalisti, a u 11 ne ima ni jedna stranka čvrste većine. Liberalizam gubi dnevice sve više, a medju katolici nestaje opet svaki dan više nesklada. Posljedica je to uputâ sv. Otca i biskupâ, pa će bez dvojbe do mala nestati i ono malo nesporazuma, što još postoji. Ljepši dani svanuti će ovoj zemlji i stoga, što je sada i novi školski zakon stupio u kriepost. Biskupi su već imenovali nadzornike, koji će nastavu u vjeri i ćudorednosti nadgledati, a uredjene su takodjer i podpore državne vlasti, namienjene katoličkim slobodnim školam. Tim je skinut velik

teret s puka, koji je do sada volio i uz preogromne žrtve podići slobodne škole, nego da šalje svoju djecu u bezkonfesionalne državne škole.

Englezka.

(Rim je strog i nepomirljiv! Često se čuje ova rečenica, pa ćemo za to ugoditi štiocem, ako ju razsvietljimo nazori protestanta Wilfrida Warda, koje on razvi u listu *Nineteenth Century.* Poviest nam, kaže on, pokazuje katoličtvo u posve drugoj slici. Ne ima uredbe, koja bi se tako lahko priljubila običajem i navikam naroda, medju kojimi živi i širi se. Tko danas govori o strogosti i nepomirljivosti Rima, mora pomišljati, da su na ovakovo ponašanje prinudile Crkvu razne nepovoljne prilike počam od XVI. stoljeća, pa razne navale, kojim bijaše neprestano izložena. Ovako strogo i nepopustljivo stanovište bijaše nuždno, da se brani sv. stolica i dogma proti mnogovrstnim napadajem krivovjerstva. Skoro tri stoljeća bijaše papinstvo u borbi, pa se moralo učvrstiti iza nepomična zida: obrane vjerske; na stanovište ovo bijaše prinuždena, a nije sama ga izhitrila i od svoje se domisli nanj odlučila. Kad puče vjerski rat, u vrieme reformacije, prestade u jedan mah izjašnjivanje postepeno vjerskih istina u svjetlu razuma, kako su to običavali činiti školastici, pa je valjalo braniti zapremljeni položaj. Tu obranu izazvaše žestoke i pogibeljne prepirke. Duboke istine i stare predaje, koje preuze crkva da uzdrži, tražile su u onih žalostnih prilikah posve drugčiju zaštitu, nego li je obćenito tek prosvjetljivanje uma i odgovori katoličkih bogoslovaca. Dahokrug bijaše izkvaren, život duševni natrušen strastmi, a božanske istine nije se moglo ostaviti izvrgnute duhu vremena, od straha da se ne pokvare. Trebalo ih je staviti na sigurno mjesto, označiti ih i opredieliti jasnimi i odlučnimi zasadami. Nije se više radilo, da se izjasne vjerske istine svjetlom raznih svjetovnih znanosti i filosofijom svieta, nego ih je valjalo braniti proti navaljam neprijateljâ. Redovito podupiranje te uredan i zakonit odnošaj medju slobodom misli i medju vlasti postane pogibeljan, kada su na prava vlasti navalili u ime slobode. Sumnjičanje uma, koje je spojeno s potraživanjem dokaza, moglo je kobno postati istini samoj. Besjeda kratka, jaka, jasna i dobro opredieljena bijaše najbolje i najuspješnije oružje u obrani napadnutih istina. Nije težko shvatiti, kako je ovakovo stanje stvari moralo postepeno iznieti na površinu duševno stanje, koje se oku svieta moralo pričiniti strogo i zastarjelo. Uredba, kakova je Crkva, ne može se, kao pojedinac vazda vježbati u iztraživanju uma. Za obćinu mora postojati glavno pravilo. Pa jer je u srednjem vieku, kad je vlast Crkve bila obćenito priznata, preotela mah takova sloboda razpravljanja i misli, te je u XVI. vieku prevršila u duševnu razuzdanost, buknuli vjerski prevrat potjerao je Crkvu u protivni pravac. U naše doba promienio se položaj; mudrost crkve, da se čvrsto drži stalnih načela i da ne će ugovarati u njekih točkah ćudoredja i vjere, nosi danas plodove. U neredu, što ga učiniše krive nauke, svi razboriti i dobro misleći ljudi priznavaju, da su najuspješnija sredstva za očuvanje družtva ona, što ih je crkva umjela sačuvati od brodoloma. Crkva stoga nalazi danas prijateljstva i sklonosti, gdje se je tomu najmanje nadala. Ne radi se još o sbliženju anglikanisma, kao takova, katolicizmu. Ali se može govoriti o sbliženju moralnom i duševnom. Za povratak crkve anglikanske i protestanata u obće u katoličko jedinstvo manjka jošte izhodište djelatnosti, u kojem bi se obje mogle složiti. Katolici nisu si stvarali pravi pojam o položaju anglikanisma, a protestantom manjka shvaćanje jedinstva crkvenoga, kakovo je postojalo prije reformacije. Dok se ovakav pojam crkve ne stvori opet u pameti protestanata, anglikanci neće osjećati, kako su u osamljenom i neredovitom položaju, pa neće držati, da je sjedinjenje s Rimom dužnost savjesti. Bez toga pokret za jedinstvo ne može donieti u poredku crkvenom do praktičnih posljedaka.

(Gladstone i sjedinjenje crkava.) Nedavno je o tom znameniti ovaj državnik pisao. Siedi državnik kaže, da je to najveličanstvenija misao, što se pojavila pri koncu ovoga vieka. Sjedinjenje kršćana biti će preznamenit dogodjaj u naobrazbi roda ljudskoga. To sjedinjenje sprijateljiti će veliku obitelj, razpršiti će vjerski nesklad, a utažiti nemir savjesti. Besjeda njegova, ako i ne opaža već plodovâ nastojanja o tom, osokoliti će ipak katolike, da započetom stazom napried kroče. Pobudjuje ih na to i dosadanji uspjeh. Iz Imenika, što ga je za 1896. izdao kardinal Vaughan razabiremo, kako liepo napreduje katoličtvo u Velikoj Britaniji. U sboru kardinala sjede 4, koji govore englezki. Biskupa imadu u sve 24, svećenika 3014, koji spadaju na 1789 crkava. Uz to su u Englezkoj 1 nadbiskup i 2 biskupa in partibus. Medju velikaši Englezke, Škotske i Irske ima 41 par, 50 baruna, 15 savjetnika, 3 englezka a 67 irskih članova u saboru. Katoličko pučanstvo Englezke broji $5^1/_2$ milijuna, Škotske 365.000, a Irske 3 milijuna. Ako se pribroji Kanada, Australija, Indije, naselbine i drugi englezki posjedi, cielo kat. pučanstvo britanskoga carstva broji 10 milijuna 250.000. Uspjeh ovaj imadu katolici zahvaliti svojoj uztrajnosti u ozbiljnoj tražbini svojih zahtjeva. Sada se osobito oštro bore za svoja prava u pitanju školskom. Kardinal Vaughan u posljednje vrieme izdao je dva vrlo znamenita spisa, gdje crta djelovanje katolika i njihova prava gledom na to. Englezki katolici smatraju škole, gdje se ne poučaje u vjeri, kao izvore hladnoće, a oni drže, da od te ne ima veće pogibelji za obitelj i družtvo. Za to su oni uz ogroman trošak utemeljili i uzdržavali škole po župah za svoju djecu, gdje je pouka u vjeri osnov i jezgra nastave svake. Ove škole u svakom su pogledu predobre, a i s didaktične strane takav si glas

stekoše, te i mnogi protestanti šalju tamo svoju djecu. Pošto su dakle njihove škole tako izvrstne, traže katolici, da vlada i njim dade dio one pristojbe, što se plaća za nastavu, pa ako je nuždno, neka se i nov zakon stvori, koji će doznačivati i katoličkim školam prinos, kad one služe svemu pučanstvu. Isto je tražila i državna crkva, pa će joj biti udovoljeno.

Italija.

(Katolici na čelu općina.) Javljasmo već češće, kako u ruke katolika dolazi sve to više općina, pa i općine u glavnih pokrajinskih gradovih. Svoj položaj upotrebljuju oni u prvom redu na to, da vjersku nastavu opet uvedu u škole, a poučavati da imade svećenik. Liepo je otom govorio u Cremoni zastupnik manjine Ul. Bongiovanni. Na to ovlaštuje svećenika njegova nauka, jer se baš za to on pripravljao; ovlaštuje ga na to njegova služba, pa poznavanje srca ljudskoga, što ga ima svećenik više nego itko. Najzgodniji je za to baš on, jer je neprestano u savezu sa nevoljami i jadi puka, a srce mu proniče ljubav kršćanska, pa stoga upliviše na srce djeteta vrlo povoljno. Zadaća ova svećenikova izvodi se i iz bitnosti vjere. Vjera nije puki izljev osjećaja, kako danas mnogi tvrde, a nije ni strogo nizanje znanstvenih dokaza, kako hoće drugi. Može ona udovoljiti u jednu ruku zahtjevom razuma, ali u drugu imade istina ne proti nego nad razumom, pa je nuždno, da velika ljubav prema istini pomogne razumu te se ne oklizne o greben dvojbe. Većina nije doduše prihvatila predlog, makar da je podupriet bio molbom 1749 glavâ obitelji, nego je ostalo kod dosadanjega običaja. Nu što nije uspjelo ove godine, uspjeti će uz pomoć Božju, a ustrajan rad katolika do mala. — Tako je već odlučeno u Genovi. Tu je načelnik odredio, da se svoj djeci ima predavati vjeronauk, a roditelji, koji to ne bi htjeli, imadu za to tražiti izričnu dozvolu. Pa od 15.000 djece samo 74 neće nastave u katekizmu i biblijskoj povjesti. Opaža se ugodno, da se broj ove djece umanjuje, dočim broj školske mladeži godimice raste. U školi sv. Teodora, koja bijaše do sada gniezdo liberalaca od 615 djece 614 sluša vjeronauk, a ona jedina iznimka je jevrej. Isto tako je odlučeno u Bologni, gdje je zabačen većinom glasova predlog liberalaca, neka se dokine zakonska ustanova, koja naredjuje vjersku nastavu. — Bijaše o tom i u Rimu razprava. Zastupnik Šantucci pitao je, kako se u obćih školah predaje vjeronauk, te kako se pazi na propise zakona o sposobnosti onih, koji poučavaju u vjeronauku. Odgovoreno mu je, da vlasti smatraju učitelje sposobnimi za tu nastavu, dok se protivno ne dokaže. Gdje učitelji ne mogu ili neće vjeronauk predavati ne sile se na to. Zastupnik se dakako nije posve zadovolji s odgovorom, jer imade temeljitih dvojba o sposobnosti mnogih nastavnika svjetovnjaka, ali je zadovoljan barem tim, što zakon nastavu vjersku u obće propisuje. — U Milanu je poglavarstvo pozvalo svećenike, da vjeronauk predavaju, proti čemu ustadoše u zastupstvu radikalci, jer da su učitelji bili spremni preuzeti tu nastavu, za tim da za to ne treba posebne ovlasti, da se je moglo štogod prištediti i jer da je usljed toga nastala ta neprilika, te valja onu djecu, koja nisu na predavanju vjeronauka, prije puštati kući. Tražiše dakle, da se za ono 10.000 lira, što se troši na na nastavu i nadzor svećenika, daje mladeži južina. Odgovoriše mu, da je svećenik na osnovu zakona u školi; da se mnogi učitelji nećkali predavati; da su svjetovni učitelji pogibeljni za vjeru, a za 33.000 školske mladeži nebi ni 3 dana bilo dosta 10.000 lira.

Prosvjeta.

— *Ružičnjak* sv. Franciska Seraf. Nabožnopoučni list za katolički puk, napose za trećoredce. Uredjuje i izdaje: O. Josip Cpt. Ivančić R. sv. Fr. Izlazi svaki mjesec jedanput, i stoji na godinu 70 novčića (140 filira). Predplatu prima samo i jedino uredničtvo (Trsat kraj Rieke, pošta Sušak u Hrvatskoj). *Ružičnjak* će se moći uz ovu cienu izdavati samo ako mu je naklada velika, stoga se preporuča svim članovom i ravnateljem III. svjetov. reda sv. Franciska Seraf. i ostalim prijateljem puka, neka bi uznastojali, svaki i u svom okolišu, ovaj skromni listić razširiti i broj predplatnika *odmah* na Trsat dojaviti, da se naklada ustanovi i redovita odprema uredi.

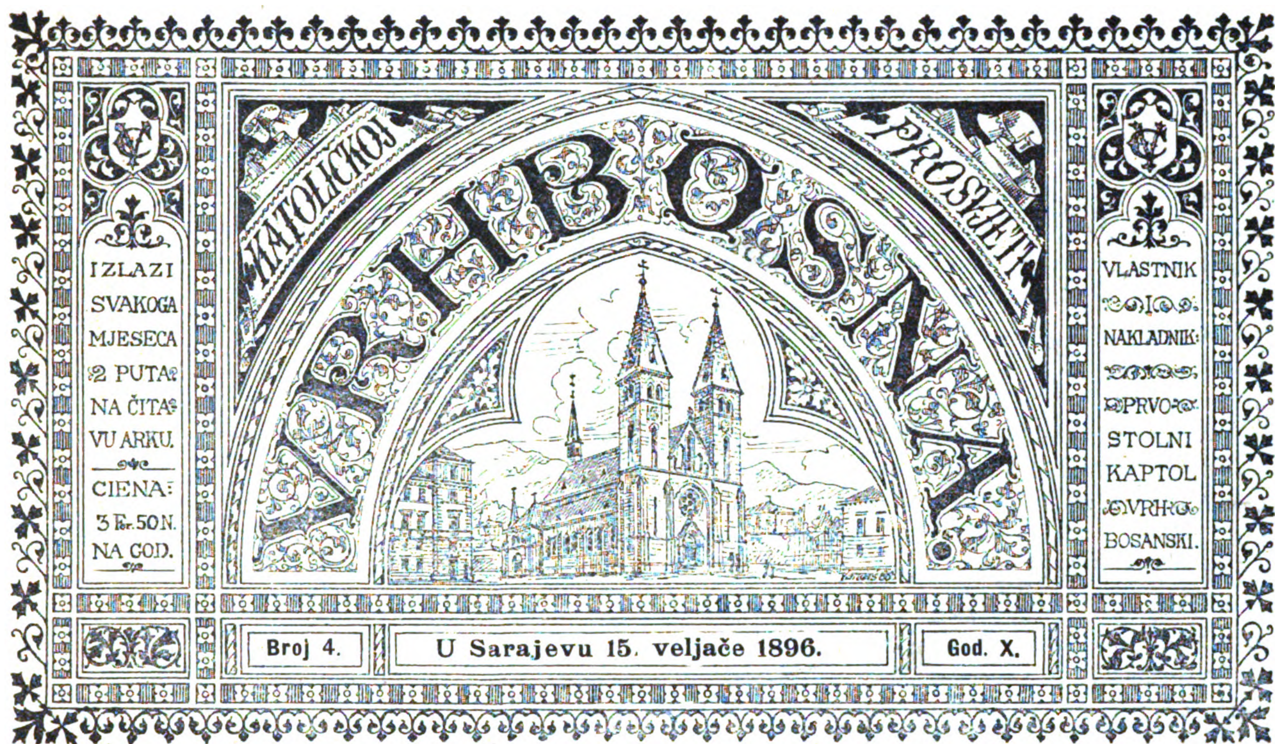
— Nakladom kr. sveuč. knjižare (Rob. Ferd. Auer-a) u Zagrebu izašla je u drugom izdanju *Čestitarka* od Ljudevita Varjačića. U knjizi imade izvornih čestitaka za sve prigode u životu, a većinom su izražene lahkom pjesmom. Ciena 40 nvč., s poštarinom 45 nvč.

— Ista nakladna knjižara izdala je *Igre* od Davorina Trstenjaka, što je on napisao za učitelje i roditelje. Ciena 60 nvč., s poštom 65 nvč.

— U slavu ustoličenja presv. g. dra. Antuna Maurovića, biskupa senjsko-modruškoga, tiskao je na Rieci kolegij Isusovaca u Kraljevici *Flores poetici,* gdje imade srdačnih pozdrava u raznih jezicih.

— *Pobožnost k Presv. Srcu Isusovu* od Isusovca Croiset-a, što su ju prevela dva svećenika nadbiskupije vrhbosanske (nadbiskup dr. J. Stadler i kanonik dr. A. Jagatić) može se kupiti u samostanu milosrdnih sestara u Zagrebu, a ne kod nas u Sarajevu. Ciena 80 novč.

Urednik Dr. Andrija Jagatic. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Broj 4. U Sarajevu 15. veljače 1896. God. X.

Br. 131

Josip,

po milosti Božjoj i sv. apostolske stolice nadbiskup vrhbosanski i metropolita, svim vjernikom, koji su u ovoj nadbiskupiji vrhbosanskoj blagodat i mir od Boga Otca našega i Gospodina Isusa Krista.

1. Sv. Pavao, da pokaže, koli je nuždno, da pravi kršćanin bude sav obuzet duhom Kristovim, da živi ne prema svojemu, nego prema duhu Kristovu, prikaza sebe za primjer rekavši: Živim, ja, ne više ja, nego živi u meni Krist (Gal. 2, 20). Tragom sv. Pavla treba da svaki kršćanin podje; jer on nije pisao svećenikom ni redovnikom, kada je odrešito pisao (Philipp. 2, 5): Ovo mislite u sebi, što i u Isusu Kristu; jer nam je Isus svim uzor i slika, kako da i mi mislimo, a ujedno i obvezatni razlog, da i mi onako mislimo kao i on, da i mi imamo njegove želje, njegova čustva, srce njegovo. Prema tomu ako tko ne ima Duha Kristova, on nije njegov (Rom. 8, 9); on njemu ne pripada, nije sjedinjen s njim, ne može mu omiljeti, ne može biti diete Božje ni baštinik kraljestva njegova.

A koli je nježan duh Kristov! Trebalo bi, ne navesti sva njegova djela, da ga tko pojmi; jer nije dosta ni sva ih poznavati; poznavali su neprijatelji Kristovi život njegov i djela njegova, ali ipak nisu zato poznavali ni Krista ni djela njegovih. Tko hoće da pozna Krista i djela njegova, treba da zaviri u presv. Srce njegovo ter ga proučava kod pojedinih djela njegovih, pa će poznati duh njegov, ako samo i neka djela, da ma i jedno samo djelo njegovo promotri, u koliko je zadahnuto duhom njegovim, ljubavlju njegovom.

Naš Gospodin Isus prije svojega dolazka u ovaj sviet na vjekove ocrtan je sav savcat od prorokâ, da uzmognu ljudi, kad se u svietu pojavi, sravniti proročtva sa samimi dogodjaji ter prstom na njega pokazati govoreći: Ovo je onaj obećani Mesija. Osobito mu trostruku službu iztiču proroci: svećeničku, proročku i kraljevsku. I ako je lako pojmiti, kako je Gospodin Isus svoju krotkost, nježnost, ljubežljivost pokazivao u svojih činih kao svećenik i prorok, možda mnogomu ne će biti tako jasno, da je on upravo kao kralj svoj nježni duh upravo vanredno pokazao: crta iz njegova života, koja može sve srce obuzeti pravomu kršćaninu, a koje si mnogi kšćani ne uzimaju k srcu. Da Isus Krist kao Sin Božji, kao vječna rieč Otca nebeskoga, po kojoj je sviet i sve što je na nebu i na zemlji načinjeno, vlada nad nami kao kralj, komu smo dužni poslušni i odani biti, koga moramo štovati i ljubiti: to se po sebi razumije; nije o tom tu govor. Nego se tu hoće iztaknuti, da se je

Gospodin Isus, prorečen od prorokâ kao kralj, kao kralj pojavio na zemlji, i sam da je izjavio, da je kralj, i da je svoje kraljestvo ustanovio na ovom svietu, koje ima do konca vieka trajati. I vrieme, kada se je Gospodin izjavio, da je on kralj, i način, kako je on to učinio, toli je nježan, ter svačije srce mora osvojiti. Zato ću ja u ovo ozbiljno korizmeno vrieme gledat vam Isusa prikazat kao kralja, da motreći njegovu nježnu ljubav i sami uzplamtite od ljubavi k njemu.

2. Kad ja kažem, da je Gospodin Isus borave na ovoj zemlji bio kralj, ne ću tim da rečem, da je bio kralj na način zemaljskih kraljeva. Tako su si židovi umišljali, da će im obećani Mesija doći kao kakav kralj svjetski, koji će ih izbaviti izpod rimskoga gospodstva, koji će ustanoviti neodvisnu državu židovsku i koji će sve ostale narode oružjem u ruci podkučiti pod židovsko gospodstvo; nije zato čudo, što se prevariše u svojih mislih. A ne bi se bili prevarili, da su samo malo razmišljavali o zadatku spasiteljevu: da svakoga pojedinoga čovjeka, i najzapuštenijega, i obuzeta najružnijom bolešću, i onoga, koji najveće nepravde i progonstva trpi, u duši usreći, svega blaženim učini; kako bi se dakle za njega i pomisliti moglo, da će predvoditi čete i narode oružjem prevladavati: stvar, kojom se najviše unesrećuju narodi. A ni onda se Židovi ne bi bili prevarili u svojih mislih, da su proročtva, koja govore o Isusovoj kraljevskoj moći, prispodobili sa proročtvi, koja govore o tom, kako će u životu prezren voditi siromašan život ter umrieti sramotnom smrću usred razbojnika.

Isus dakle, i kao čovjek, imao je biti, i jest kralj ne samo na nebu, nego i na zemlji, duhovni kralj, kralj srdaca; kraljestvo njegovo, crkva od njega ustanovljena, kraljestvo je duhovno, kojemu su temelji istina, pravda, svetost; njegovo gospodstvo odnosi se na sve narode, a vlada nad njimi naukom, milošću, ljubavju; svi narodi na zemlji jesu svojina, posjed kralja Isusa, jer ih je on svojom krvlju odkupio. To je ono kraljestvo, za koje David piše da će ga primiti spasitelj svieta: Ja sam kao kralj postavljen od njega nad Sionom, svetom gorom njegovom, navieštajuć zapovied njegovu (ps. 2, 10). To je kraljestvo, za koje je pisano, da će spasitelju svieta Otac nebeski dati: Dat ću ti narode u baštinu tvoju i krajeve zemaljske u posjed tvoj (ps. 2, 8); jer se crkva, to kraljestvo, imala razprostrti po svem širokom svietu od jednoga kraja svieta do drugoga. To je ono kraljestvo, o kojem sam Gospodin Isus poslie uzkrsnuća svojega govori, da mu je dana sva moć na nebu i na zemlji, i da valja sve narode stopiti u jedan naukom i krstom.

3. U prvi mah nas presenećuje, što naš ponizni i krotki spasitelj, za kojega znamo, da kroz sav život svoj skroman bijaše, zadnje dane života svoga, u vrieme, kad mu se primicao zadnji čas života njegova, ne govoraše o ničem drugom, nego jedino o svojoj slavi i o svojoj veličini: i to upravo nastojaše zasaditi u srce svojih učenika za onih zadnjih časova, koji svakomu življe ostaju u pameti. Bilo upravo u predvečerje njegove grozne, sramotne smrti; već se vazmeno jagnje blagovalo, koje je bila slika i prilika njegove smrti na križu, toga jaganjca Božjega. Već se bio Juda udaljio, da izvede svoje ružno, izdajničko djelo. Kad u jedan mah naš božanski spasitelj pred apostoli stade govoriti: *Sada se proslavi Sin čovječji.* A kako to, zašto se on sad proslavi? Tako se pita sv. Augustin, pa nastavlja: Hoće li se Isus sada podići na oblacih i odanle smrviti svoje neprijatelje? Hoće li on čitave čete angjela sad prizvati, da svi narodi svega svieta njega priznaju kraljem ter mu se poklone? Ne! Ne! Isus ide na smrt, zato on veselo vapi: Sada, sada se proslavi Sin čovječji! On ide na grozne muke, na sramotnu kaznu, na križ, da na njem za nas umre. To on u svojoj nježnoj ljubavi napram nam zove svojom proslavom, svojom slavom, svojim kraljestvom, svojim slavjem. Umrieti za nas i mjesto nas, to će reći njemu kraljevati. Mišljaše si spasitelj u svojoj prevelikoj ljubavi: Ako im srce ne predobijem ni umiruć na drvu križa za njih i za njihove griehe u prestrašnih i pregroznih mukah, i ne ću ih osvojiti. Hoće da nam on, kralj srdaca naših, istina osvoji srce naše i nad njim da kraljuje, ali ne na silu, nego ljubavju. Bezbrojna je on čudesa tvorio za vrieme svojega propoviedanja, da božanskimi djeli utvrdi svoju božansku rieč, koju je milota bilo slušati, gdje teče s njegovih svetih usta, i za čudo kako ih se malo obrati! On sam, koji je u svojoj dobroti tražio grešnike, oko sebe ih sakupljao, pripoviedao im, kako im je Otac nebeski pripravan oprostiti sve griehe kao razmetnomu sinu, bijaše prisiljen kazat im gorku istinu: Umriet ćete u svojih griesih. A gle, kad usred neizkazanih boli medju razbojnici za nas od ljubavi umre, onda se već na propovied Petrovu

na hiljade ljudi obrati i odluči, neka im više nitko ne bude kralj srca nego jedini Gospodin Isus.

4. Isto se to vidi iz svečanoga ulaza našega Gospodina Isusa u Jerusalem, nekoliko dana prije nego umre na križu. Eto, kako grne narod; ide pred njim u nepreglednih povorkah noseći u rukuh maslinove grane i paome te podvikuje: Hosana Sinu Davidovu; blagosloven, koji dolazi u ime Gospodnje; blagosloven kralj Izraelski! Od kad ljubi naš Gospodin, da mu podvikuju, povladjuju? od kad mu je drago, da se množtvo naroda sgrće ter ga kao kralja Israelskoga pozdravlja? Nisu li se hiljade naroda jednom zgodom sabrale, pa ga htjele proglasiti kraljem, kad ih nahrani u pustinji umnožavši malo hljebova i ribice? A on se odmah, kad vidje njihov naum, povuče u goru, da izbjegne toj časti. A sada eto, kod svečanoga ulaza u sv. grad, nekoliko dana pred svoju smrt, primi on te počasti i dopusti, da mu kao kralju Israelskomu podvikuju, povladjuju. Kad to fariseji začuše, razljutiše se, i samomu Isusu rekoše, neka bi zabranio, da ga tako pozdravljaju. A Isus im odgovori, da bi kamenje govorilo, kad bi oni šutjeli. Kako to, da je on promienio svoj način djelovanja? zašto on sam sad prihvaća što je prije odbijao? zašto prima sad počasti, kojim je prije brižno izbjegavao? Ne tražite za taj postupak drugoga razloga osim onoga, koji je najbliži, a taj jest, što je to zadnji put, da je Gospodin u Jerusalem ulazio, i zato ulazio, da tu bude na smrt osudjen. A umrieti za nas i mjesto nas, umrieti od ljubavi k nam, to je Isusu kralj biti, preuzeti gospodstvo nad nami, u slavu unići. Svakoga gane, kad čuje, da je tko sav u ranah poginuo braneć domovinu i kralja; kamo li više mora svakoga ganuti, kad vidi, gdje sam kralj, da spasi svoje podložnike, smrtnoj pogibelji se izvrgava i dobiva puno rana, samo da njegovi budu bez rana. A šta istom da kažemo, gdje vidimo, da Sin Božji, čovjekom postali iz ljubavi k čovjeku, visi sav u ranah na križu i od ljubavi umire i umiruć kano da progovara: Djeco moja, ja rado umirem, jer za vas umirem; budite sretni i blaženi, i time će se izpuniti želje moje.

5. Gospodin Isus, sudac svih živih i mrtvih, stupi za nas i mjesto nas na sud odlučno, veličanstveno, mirno. S crtâ lica njegova; s ponašanja njegova; s držanja njegova i sa svakoga kreta tiela njegova razabireš svojstva njegova uzvišena, kraljevska. Isto njegovo mučanje zadivi poglavicu Pilata. I Pilat nastojaše Isusa skloniti, neka bi progovorio i sebe branio. I gle, on šuti, a kada ga Pilat zapita, da li je kralj, odmah progovori: Ti kaza. Čudnovato! Što Isus ne htjede onda priznati ni izreći, kada ga narod, diveć se njegovu nauku i njegovim čudesom, htjede proglasiti kraljem, eto sada to čini pred razjarenim narodom, koji idjaše za tim, da ga smakne. Što Isus svojim učenikom samo sakriveno pod raznimi prispodobami, pričami kaza; to on eto sada otvoreno odkriva bezbožnomu sudcu u čas, kad ga je sudac kanio na smrt osuditi. Što Isus ne kaza, da je kralj, u vrieme, kad je pokazivao svoju moć božansku; to eto sada bistro ističe, da je kralj, sada, kada je uslied slaboće ljudske imao podleći smrti.

Jest, upravo sada to ističe, jer je sva njegova veličina, sva njegova radost i slava, sva njegova kraljevska čast u tom, ne da njemu drugi služe, nego da on drugim služi i svoj život dade za spas roda ljudskoga. Zato on i ne htjede, da se prije spomene njegova kraljevska moć i čast, nego u onaj čas, kao je imao poći na muku i na smrt; u čas, kad je nevoljno čovječanstvo svojom slavnom smrću imao osloboditi od grieha i robstva paklenoga ter mu otvoriti nebo. U tom času kazuje on, da je kralj. Neizkazane li dobrote našega spasitelja! koli su svi narodi, koli su svi pojedini ljudi dužni za tu ljubav, za to milosrdje, za to dobročinstvo vraćati mu ljubav, štovanje, zahvalnost, poslušnost. Ganutljive li kraljevske časti našega Isusa! Po njem mi svi živimo, dišemo, nadamo se, kraljujemo; jer on svoju krunu s nami dieli. Svaki kršćanin, ako je pravi podanik kralja Isusa, biva subaštinik kraljestva njegova; kraljuje po njem nad sobom i svojimi strastmi; kraljuje s njim nad svietom, koji prezire; kraljuje nad smrću, koja mu ništa ne može. Slavne li zaista smrti, dragocjene li krvi prolivene za usrećenje roda ljudskoga, sjajna li osvjedočenja! Isus ne održa pobjedu kao ostali vladari, koji narode i zemlje opustoše, prije nego počmu nad njimi kraljevati. On održa pobjedu nad narodi, jer ih spasi; on ih spasi, jer si ih podvrgne; on si ih podvrgne, jer i kad za njih umre. Niti ima mača ni ognja kod osvajanja narodâ; rane njegove, muka njegova, smrt njegova: to mu je jedino oružje. On uzadje na križ, on razširi svoje probodene ruke prema svemu svietu, on otvori svim svoje ranjeno srce, on nakloni svoju glavu i umre, pa prevlada i i osvoji sva srca. S križa zavlada, zakraljuje Bog.

Tako pjeva sv. crkva, kad promatra smrt svoga zaručnika Isusa!

6. Do istoga zaključka dovodi nas i nadpis na križu. Pilat naime napisa nadpis i metnu na križ. A bijaše napisano: Isus Nazarejin, kralj židovski. I ovaj nadpis čitaše mnogi od Židova; jer mjesto bijaše blizu grada, gdje razapeše Isusa. I bješe napisano hebrejski, grčki i latinski. A židovski glavari svećenički govorahu Pilatu: Ne piši: kralj sam židovski. Pilat odgovori: Što pisah, pisah.

Taj isti nepravedni sudac, koji je spoznao, da je Isus nevin, ter ga opetovno kušao osloboditi, a ipak ga osudio na smrt, samo da ne uvriedi Židova i da im omili: ne htjede ni rieči promieniti od nadpisa, premda ga za to Židovi zamoliše. To je veliko otajstvo. Pilat osudi Isusa na smrt, pa dočim on samo naumi napisati uzrok smrti, eto posvjedoči kraljevsku Isusovu čast i proti volji Židova. Tako rukovodi Bog srca ljudi, da ih često prisili, da proti vlastitoj volji ono čine, što Bog hoće da bude, kako što se to eto tu dogodi. Budući da je kraljestvo Isusovo, izvršivanje njegove kraljevske moći, imalo početi na drvu križa, to je providnost Božja htjela i izvela, da se ime *Isus kralj* javno i sudbeno na zapovied svjetske oblasti pribije na drvo križa. I tako bijaše Pilat orudje u rukuh Božjih i napiše otajstvo, za koje nije ni znao. I neka se samo napiše, da je Isus kralj, hebrejskim jezikom, kad je to jezik naroda Božjega; neka se napiše jezikom grčkim, kad su Grci narod učen; neka se napiše jezikom latinskim, kad je to jezik rimskoga carstva i svega onda poznatoga svieta. Jest, neka se samo tako napiše, jer valja da Grci, taj prosvietljeni, učeni narod, dodju i taj napis čitaju i da se Isusu kao kralju poklone; jer je od potrebe, da to isto učine i Židovi, ti baštinici Božjih obećanja, i Rimljani ondašnji vladaoci nad cielim svietom; jer valja da se svi narodi oko križa stječu i razapetomu čast i slavu kraljevsku izkažu. Tako će se obistiniti rieč proročka našega Gospodina: Kad me povise na križu, sve ću k sebi pritegnuti.

U muki i smrti našega Gospodina vidi se uz njegovo duboko poniženje i njegovo veliko uzvišenje i slavje, uz njegovu ogromnu čovječju slaboću njegova božanska jakost, uz znakove nizkoga robstva jasna znamenja njegove kraljevske časti. Uza sve biesnilo njegovih krvnika ukazuje nam se kruna trnova kao kraljevska, trska kao žezlo, skrletna haljina dana mu za ruglo kao kraljevska haljina, od kad se zarumeni od dragocjene krvi njegove. I tako kralj bijaše naš spasitelj, kralj u čas smrti; jer sve k sebi pritegnu, kad ga na križu povisiše. Dok je Isus na svietu boravio, imao je malo svojih sljedbenika, premda je božanske nauke propoviedao, i svojimi ih bezbrojnimi čudesi potvrdjivao. Pa i od te nekolicine neki se stidješe kazati, da su mu učenici. Ali čim on uzadje na križ, sve se oko njega sabire. Prezren i progonjen u životu poče vladati u smrti. Njegov božanski nauk, njegovo božansko ponašanje, što bi bilo moralo sav sviet pokrenuti i njemu ga privesti, dovede ga na križ; a križ, što bi ga imao ruglu svega svieta izreći, donosi mu čast, kraljevsku čast pred svim svietom. Čim je on na križu razširio ruke, sav sviet poteče da ga zagrli, da primi od njega poljubac mira, da se s Bogom izmiri. Ljudi svake dobe, svakoga stališa, iz svih krajeva svieta dolaze k drvu križa, da se razpetomu poklone; oni se ne stide više presv. imena njegova, nego se njime još ponose, po njem se prozivaju, za njega žele i umrieti od ljubavi k njemu.

7. Kad je koji pojedini čovjek u kojem narodu tako srčan bio, da je i velike muke mogao trpljivo podnieti, onda se je to u dnevnik ubilježilo na uspomenu svim vjekovom. Od kada je naš kralj Isus na drvu križa umro, ima bezbrojnih njegovih vjernika, jakih muževa, slabih staraca, nježnih djevica, nejake djece, koji veselo idjahu na smrt za svoga kralja Isusa. Dosadilo svietu, kršćane ubijati i muke im zadavati, a nije dosadilo kršćanom muke podnositi i umirati. Svakovrstno okrutničtvo je pokušalo, svaka sila na zemlji je ustajala na kršćansku vjeru, da ju uništi. Ali svi napori ostaše bez uspjeha, jer je Krist, povišen na križu, sve pritezao k sebi.

Kraljestvo svako, bilo ma kako ogromno, ima svoje granice; Isus, povišen na križu, ustanovi svoje kraljestvo, koje nema granica; njegove granice krajevi su svieta: ono se prostire do najudaljenijih pokrajina, do najnepristupnijih ostrva, do najnepoznatijih naroda. Svi narodi svega svieta sačinjavaju jedan narod, narod njegova kraljestva; kralj toga kraljestva jest Isus, zakon mu je njegovo evangjelje, a barjak križ njegov. Isti Rim, glavni grad i gospodar svega svieta, sagne glavu pred križem Isusovim, i od onda održa sjajnijih pobjeda pomoću križa i vjere Isusove, nego li prije oružjem. I ne osvoji Isus narodâ pomoću careva i velikaša, nego ih obrati po prostih i neukih

ljudi, premda su se tomu opirali i najmoćniji cari i kralji, neka svi saznadu, da Isus svoju krunu i svoje žezlo ima zahvaliti ne mogućnikom ove zemlje, nego jedino svojemu križu. I onda, kada u svojoj providnosti i care pozove k sv. vjeri svojoj, učini to po križu. Konstantin, prvi car, što se pokloni razpetomu, stavi križ nad orla rimskoga, križem prevlada protivnike, križem mir podieli carstvu, križem utvrdi svoju obitelj. I upravo onda po osobitoj providnosti Božjoj nadje se križ, na kojem je spasitelj naš i kralj naš visio; kano da je sam Bog time htio kazati, da je sve, što god je po svem širokom svietu do onda bilo učinjeno na slavu trojednoga Boga, izvedeno po križu. I od onda nije više križ sramotno znamenje, nego je najkrasniji ures u carskih krunah, nego je radost i nada svim vjernikom. Gdje su svi oni progonitelji Isusovi i njegovih vjernika? gdje su one zvieri, koje su razdirale stado Kristovo? Nema ih više; Isus ih prevlada svojim križem. Kraljestvo, koje nije s ovoga svieta, održa pobjedu nad oholim ovim svietom, ne oružjem, nego poniznošću, trpljivošću, istinom, ljubavju, križem.

8. Kad je naš Gospodin Isus stajao pred sudcem Pilatom i od njega upitan bio, da li je kralj židovski, odgovori troje: *prvo*, da je on istina kralj, ali da kraljestvo njegovo nije s ovoga svieta; *drugo*, da je zato rodjen i zato da je došao na sviet, da svjedoči istinu; *treće*, da svaki, koji je od istine, sluša glas njegov. Važnih li istina, vriednih, da ih si svaki kršćanin duboko zasadi u srce.

Isus je kralj naš; on ima kraljestvo u svietu, ali ono nije s ovoga svieta ni po poriekla, ni po svojem bistvu, ni po svojih sredstvih. Kraljestvo Isusovo, ako je i u svietu, ali nije s ovoga svieta, nije zemaljsko, kao ostala kraljestva; nego je s drugoga svieta, kraljestvo nebesko, kraljestvo duhovno. A kakovo je kraljestvo, takovi su mu i podložnici. Prema tomu su sluge Isusa kralja: stanovnici nebeski, angjeli i svetci; stanovnici zemaljski, svi, koji u njega vjeruju. Nije zato čudo, što Gospodin svim nalaže: Ištite dakle najprije kraljestvo Božje i pravdu njegovu, a ovo će vam se sve dodati (Mat. 6, 33). Ako je sam Isus kralj nebeski; ako kraljestvo njegovo, što je na zemlji, nije zemaljsko, već se i na zemlji zove nebesko, jer svoje gradjane pripravlja za nebo; ako je od potrebe, da svaki čovjek milošću Božjom sebi za kraljestvo nebesko sabere blago, da mu srce bude na nebu, gdje mu je blago: čemu se onda, braćo, ima od nas nadati onaj u nebu, koji ide za blagom i nasladami ovoga svieta i život provodi prema pohotam svojega tiela, prema željam pokvarenih ljudi, prema uputam duha paklenoga? kako će on upravljati pogled svoj k nebu, gdje si nije nikakvo dobro sahranio, gdje si nije ništa spremio? Ako ti pako Isus, kralj tvoj omili; ako si sviestan, da on i za te u nebu mjesto pripravlja, onda će ti brzo omrznuti ova zemlja, ona će ti biti strana, a nebo prava domovina. O koli je to utješna istina za svakoga, a osobito za siromahe! Znam za suze tvoje, u kojih se umivaš; vidim tugu i žalost tvoju, gdje ti srce paraju; poznam muke i jade i nevolje, koje su te jako snašle; čujem tužne vapaje tvoje, koji iz prsiju izbijaju, čujem gdje u gorčini duše svoje progovaraš: Nigdje nikoga nemam osim Boga, ništa na svietu nemam, ni kuće ni kućišta. Podigni brate, oči svoje gore k Bogu, koji te milo kao Otac diete gleda. O kad bi samo to rekao duševno, da nemaš nikoga osim Boga, spadao bi medju najveće svetce. Kamo sreće, da dotle dodješ, da na svietu za ništa ne mariš, osim za Boga, da na svietu nemaš ni kuće ni kućišta, ni blaga ikakova osim Boga. De sprijatelji se s tom mišlju, da ovdje ništa nemaš stalna, da ti ovdje nije domovina, da ne smiješ za ništa griešna na ovom svietu prionuti srcem, jer ono dušu tišti, odvodi od nebeskih dobara, potamnjuje um, a zasljepljuje srce; onda će te veseliti misao, da si u nebo već upisan kao gradjanin svetih, da si ukućanin Božji, baštinik kraljestva nebeskoga, baštinik Božji, a subaštinik Isusov.

Drugo, što je Gospodin pred Pilatom kazao, jest da je on zato rodjen i zato da je došao na sviet, da svjedoči istinu. Sav život Isusov najbolji je tumač za to. On je istinu učio i istinu branio, propoviedao, čudovitimi djeli i divnimi čudesi utvrdjivao pred prijatelji i neprijatelji pazeći jedino na volju i slavu Otca nebeskoga i na spas roda ljudskoga. Tako, kako je Gospodin Isus, kralj naš, svjedočio istinu, treba da i svaki kršćanin ustane kao svjedok za njega, za njegovo božanstvo, za njegovu svetost, za njegove ustanove, za njegovo evangjelje, za sav njegov nauk i želje njegove i savjete. A treba da svjedoči za sve to svojimi riečmi, svojimi djeli, svojim primjerom. Bila bi sramota za Isusa, bila bi nepravda u sebi, a i plašljivost i bezobzirnost s naše strane, kad bi dopustili, da tko pred nami ustane na Isusa ili na njegov sv. nauk ili na njegove sv. ustanove, želje,

savjete. Ako se drugi ne stide pred tobom navaliti na kralja našega Isusa, zašto da se ti stidiš ustati na njegovu obranu? Ali naravno ako je dužnost kršćanska, da ustanemo na obranu našega Gospodina Isusa i svega što je on ustanovio, onda je takodjer od potrebe, da učiš poznavati Gospodina Isusa i kao Sina Božjega i kao Sina Marijina, i sve što je na svietu činio i ustanovio; da učiš poznavati njegova svojstva, njegovo evangjelje, sve, što se njega tiče. Stid bi te bilo, da ti tko kaže: Eto seljak si, a neznaš obdjelavati zemlje, obrtnik si, a ne znaš svojega zanata; učenik si, a ništa ne učiš; činovnik si, a ništa ne činiš, ni razumiješ svojega posla; a gle kršćanin si godine i godine, pa se ne stidiš kazati, da ne poznaješ Krista, po kom si prozvan kršćanin! Budeš li poznavao svojega Gospodina i svom dušom ga ljubio, kao on to zaslužuje, onda razsvietljen Duhom njegovim i užežen od njegove ljubavi, onda će ti lako biti braniti Isusa i čast njegovu.

Treće, što je Isus, stojeć pred Pilatom, kazao, jest: *Svaki, koji je iz istine, sluša glas moj.* A to će reći: Svaki, koji je iz istine, i koji ju ljubi, sluša glas moj, vjerujuć ono, što ja govorim, i pokoravajuć se onomu, što ja zapoviedam. Isto reče Gospodin i drugom zgodom: *Tko je od Boga, rieči Božje sluša.* Samo je još pridodao: *Zato vi ne slušate, jer niste od Boga.* Ja sam svakom danom zgodom godine i godine govorio vam, da je rieč Božja, volja Božja, da se prije vjenčanja ne smiju voditi kući djevojke; ja sam vam izticao, kako Bog čitav narod zna kazniti za takove strašne griehe, kojimi se Bog vriedja, njegove zapoviedi nogama gaze, sramota nanosi vjeri kršćanskoj, svemu narodu, svoj župi, roditeljem i rodbini i samim zaručnikom; da se opakost toga poganskoga običaja uvidi, tolike se kazne nanizaše, da bi kršćanina, koje iole ima poštenja, morao sram biti voditi samodošle; sve bi to dosta bilo za dobra kršćanina, jer je dobar kršćanin od Boga; a tko je od Boga, sluša rieči Božje. Ali ti nesretnici, niti se Boga boje niti se ljudi stide; oni ne vjeruju u tom Gospodinu, upravo zato što im istinu govori; jer kad bi tko ustao, kao što zavoditelj ustaje, pa bi im laž kazao, da je to slobodno činiti, oni bi mu vjerovali i slušali bi ga, kao što ga i slušaju. Vi dakle, koji prije vjenčanja vodite kući djevojke, ne slušate rieči Božje, a zato niste od Boga. A znate, od koga ste vi i čije pohote činite, kad tako radite? Nu ću vam ja kazati, nego eto neka vam naš Gospodin Isus kaže, on, koji je kao dobri pastir ovcu izgubljenu na vlastitih ramenih nosio i nosi u ovčinjak; on, koji je toli milosrdan, da je pripoviedao tolike priče, osobito priču o razmetnom sinu, da pokaže svoje milo srce; on, koji je sve nevoljne k sebi prizivao veleć im, neka samo pouzdano dodju, jer je on krotak i ponizan srcem; on dakle neka vam kaže, čiji ste vi: „Vi ste od djavola, kao od svojega otca, i pohote otca svojega hoćete da činite . . Vi činite djela otca svojega (Iv. 8, 44, 41). Strahota! Zato dok se ne obratite; dok ne počmete svom dušom slušati glas Božji; dok ste u tom stanju, gdje ne slušate Boga ni njegove rieči, nego djavola i njegove pohote; dok ste u pogibelji, da i vam Gospodin Isus reče što je kazao onim Židovom, kojim je govorio navedene rieči: Umriet ćete u svojih griesih (Iv. 8, 24): ima u svoj svojoj strogosti ostati moja naredba o samodošlah. Zapamtite si to ne samo vi nesretnici, koji tako očito nogama gazite Božje i crkvene zapoviedi, nego i vi svi ostali, koji si stvarate Boga i vjeru i crkvu, kako vi hoćete; koji od zapoviedi Božjih jedne vršite koje hoćete, a druge ne izpunjate, jer ih nećete; koji na post i na pohadjanje sv. mise i na izpovied i pričest i na druge zapoviedi ni ne pazite, kao da za vas ne obstoje: vam takodjer velim pamtite, što dobri Isus govori: Vi činite djela otca svojega; vi ste od djavola kao od otca, i pohote otca svojega hoćete da činite; jer stoji istina nepobitna, da koji rieči Božje ne sluša, nije od Boga.

Ali ako smo do sada tako i činili, od sada nek ne bude tako. Ako do sada nismo išli putem istine niti smo iz nje bili, jer nismo slušali glasa Božjega, od sada neka si svaki od nas duboko u srce zasadi glas, kojim je Otac nebeski govorio nad Isusom veleći: Ovo je Sin moj ljubezni, koji mi je veoma omilio, njega slušajte! (Mat. 17, 5). Naš Gospodin i spasitelj Isus Krist jest naš kralj, naš naučitelj i uzor. Njegove rieči, njegov nauk i njegova djela to su temelji našoj vjeri. Svatko zato sam sebi mora govoriti: Ovo je kazao Krist, dakle je istina; ovo je činio Krist, dakle je to i nam činiti. Kao što mi dakle za onoga kazujemo, da je krivovjerac, koji onoga ne vjeruje što Krist nauča; tako je i onaj gledom na ćudorednost krivovjerac, koji ne čini onoga, što je Krist učinio. Krist je put, istina i život. Zato treba da za njim kao za svojim kraljem idemo jednako na Golgotu, kao na Tabor, jednako na križ kao u blagovaonicu;

jednako u smrt kao u život, jednako na ruglo kao i na počast. Spasitelj naš je kralj, a križ je njegov priestol; jer on ne mogaše učiniti ništa, što bi bilo više kraljevski i božanski. nego spasiti rod ljudski na drvu križa. De dodjite, braćo, ka križu, i tu se učite poznavati svojega kralja Isusa, učite se ljubiti ga, koji je na drvu križa visio i u groznih mukah umro, za nas umro, mjesto nas umro. Pogledajte na njegovu trnjem ovjenčanu glavu, pogledajte na njegove krvave rane. Odatle iz tih rana potiče vam život, snaga i jakost. Ne tražite zato nigdje drugdje spasa ni života osim u križu svojega spasitelja. Samo raspetomu svojemu kralju prikažite svoju ljubav, prikažite srce svoje, život svoj, sve svoje. Amen.

Ovaj pastirski list neka se prve korizmene nedjelje narodu pročita pod pučkom misom.

Sarajevo na svjetlo Marinje 1896.

† *Josip* v. r.
nadbiskup.

Žena u društvu ljudskom.

II.

13. Muž dakle i žena opredijeljeni su već po naravi svak za svoj različit djelokrug. Ovu tvrdnju izvedosmo iz činjenice, da spolna razlika muža i žene preduboko zasjeca u svu njihovu osobnost. Onda rekosmo, kako je nepobitna spolna razlika samo sredstvo za višu svrhu i stavismo pitanje, koja je to svrha? Evo odgovora: „Muž i žena neka se združe, megjusobno jedan na drugoga utječu, te time mogućim učine i unaprijegjuju razvitak roda ljudskoga“. I zaista posebnosti muža veoma uplivišu na ženu, a opet naravna svojstva žene puno primamljuju muža. Nu prije nego li točnije prozborimo o načinu združenja izmegju muža i žene, promotrimo barem uopće, kako spolovi jedan na drugoga djeluju i utječu.

14. Posebni darovi muža i žene po sebi su nekako jednostrani. Prednosti muža mogu prekoračiti granice i postati štetnimi, žena pako treba više nego li muž mjerila i pravila, prema kojemu valja da se naravni njezini darovi razvijaju. Narav hoće, da razlika spolna postoji, ali opet odregjuje izvjesne granice, preko kojih neka se ona razlika ne razvije. Ova je granica za muža žena, za ženu muž: žena neka prepriječi, da se muški značaj ne razvije sasma jednostrano, te postane opasnim, a muž neka opet prepriječi, da se posebnosti ženske naravi ne razviju prekomjerno i time ne nakaze. Što mužu nije dala narav, neka mu pruži žena; a naravnim nedostacima žene neka doskoči muž. Težnja muža na spoljašnost neka se skladno združi sa težnjom žene na unutarnjost; ženska dražesnost obuzdava mušku jakost i čiloću, te postane ugodnom, no jakost muža sačuva ženu, da se zamamljiva njezina nježnost ne prevrže u slabinu i nemoć.

Svjestan si snage i jakosti svoje i sklon prema njoj postupati, mogao bi muž postati oporan, osoran, surov, bešćustven, bez ikakve usrdnosti, sasma tvrd. Težnja muža, da bude sasma samostalan, nezavisan, kad se ne bi obuzdala, puno bi otegotila, pače skoro nemoćnim učinila skupni život društva ljudskoga: snaga muževa, zbacivši pravo dostojanstvo, izvrgla bi se u živinsku surovost. Sila, što ga goni, da stvara i da stjeca, ne bi mu dopuštala vremena, da sačuva i razvije ono, što je stekao i stvorio.

Ali neprestanoj ovoj težnji muža eto na put žene. Ne samo da ona čuva i njeguje što je muž stekao, nego uplivom svojim na njegovo srce zaustavlja mu korake, priveže ga na kuću i učini, da i on život u kući obljubi. Da žena ne umije u tome pravcu na muža djelovati, ostao bi muž bez kuće a i bez uljudbe. Istinite su ove riječi Wolfa: „Bilo je naroda, koji neodoljivom silom segnuše u povijest naroda, predobiše užasne bitke, srušiše i uništiše kraljestva; ali ustrajna šta učiniti ne mogoše sve do onda, dok se divlji konjanici i lovci nijesu nastanili na jednom mjestu. Gdjegod kakav narod nije uspio, da kao sraste sa zemljom, sagradi kuću za obitelj, ostao je bez povijesti, kao n. pr. Indijanci u Americi ili Nomadi u Aziji. Tek sa kućom počima opća uljudba“. Nu utjecaj žene na muža stvara kuće. Gdjegod žena ne može, da muža priveže na kuću, bud da je surova silovitost muža već svake granice prekoračila, bud da se je žena odviše pokvarila, ondje ostaju narodi nomadi ili sve dublje i svestrano propadaju. Kao što je vatra na ognjištu povjerena ženi, da je čuva, isto tako mora i žena prepriječiti, da silna vatra u srcu muža ne bukne preko svake granice.

15. Ako bi se pako kod žene njezine osebujnosti preveć isticale i jednostrano razvijale, onda bi se u njoj ono pretjerano ženstvo razvilo, na kojemu upravo naše doba boluje. Značajna nježnost i dražesnost žene prevrgla bi se u slaboću, nestalnost, prevrtljivost, ako bi se uplivu muža sasma uklonila. Gore već rekosmo, da je žena već po naravi nekako nesamostalna; teško se može do čvrstih načela popeti, srce je svlada, te razum za sobom povuče. Nego je žena po naravi sklona, da slaboću svoju naslone na tugju jakost; kao što dražesnost primamljuje, isto tako se umije uz druge priljubljivati, privijati. Usljed ovoga svojstva nalazimo u žene ili junačku vjernost ili najprevrtljiviju nestalnost prema tome, da li je potrebit potporanj našla ili ne.

Je li žena potrebit potporanj našla, onda može vjernošću i požrtvovnošću svojom muža zastiditi. O kaka čudesa nečuvene snage izvedoše žene, koje su se vjernim srcem sasma na Boga oslonile! ko se ne divi makabejskoj materi, koja gleda, kako sedam njezinih sinova ide za vjeru u smrt, nu ne zaustavlja ih, nego osobito najmlagjega sokoli i bodri, neka ustraje. Eto naravnu materinsku ljubav, koja bi vlastit život za dijete dala, umije pobijediti, budući je svim srcem zagrlila Boga, komu hoće da ostane vjerna, makar morala žrtvovati sve. I šta ne učini žena za muža, kome je ruku i srce svoje dala! Ali ako hoće žena, da stoji sama o sebi, eto pojavi se na skoro sva njezina slaboća i nemoć i ništetnost i nestalnost i prevrtljivost.

Ako žena prigrli krepost, te joj život posveti, teško može muž s njom jednako napredovati; ali ako se opačini u naručje baci, puno laglje i brže i dublje padne u ponor gjavolske zlobe i bestidnosti, nego li muž, koji jedva i kada toli duboko ugrezne. Dobro veli pisac Weinhold: „Čustvenost žene je blaga i mirna, ali slična je onim bajnim jezerima, koja su sasma mirna, ali se uzburkaju u strašnu oluju, ako samo kamenčić na njih padne. Sila strasti ugrabi srce žene puno burnije nego li muža, jer žar čuvstva tjera je presilno bez ikakovog obzira, bez ikakove mjere preko livada i klisura prema svome cilju. Blagost, milosrdnost, stegu, stid pogazi silna strast; žene ne drži van užitak u strasti i nakon toga, sruši se. Ljubav, ljubomornost, osveta usko su spojene i mnoga je žena od ljubavi zabludila do osvete, koja ju je progutnula“. Ovakav skok od jedne skrajnosti do druge zbude se u žene puno laglje nego li u muža. Nu ovakovoj ustrajnosti i prevrtljivosti žene stane na put muž svojom snagom i čvrstom voljom; žena se obzire na muža, na njega se nasloni, i eto dražesnost njezina našla je onu jakost, što je po naravi nema.

Slično propadne žena tjelesno i duševno, ako se tjelesne njezine osebujnosti jednostrano razvijaju. Žena već sama sobom naginje, da ženstvo svoje, tjelesnu svoju zamamljivost prekomjerno njeguje. Kao što muža narav njegova nagoni, da si bezobzirno povećava snagu i jakost svoju, isto tako narav sama nagiba ženu, da si milinu i dražesnost svoju ne samo čuva, nego što više povećava. Osjetni njezin nagon, da omili drugima, prerado preotme mah, svlada razum i idući preko granica ugušava tjelesni i duševni razvitak žene. Poslovica kaže: „što je malešno, to je dražesno i premilo“, s toga nastoji žena da uveća nježnost svoje spoljašnosti, te bi što milijom i dražesnijom postala. Žene u Kini griješe proti naravi, budući silom spriječavaju noge, da se ne mogu naravno razviti. Sličnim načinom ogriješi se žena prečesto ne samo pogledom na noge, nego i pogledom na sve tijelo i na dušu, samo da si ljepotu uzvisi. Iskustvo nam pokazuje na tako zvani „finiji“ ženski svijet našega društva. „Tankovita, u sobi uzrasla ženska osoba blijedog lica, eto ti prave moderne gospogjice ili gospoje. Oni mali, okruglasti, beznačajni oblici tjelesni i u licu tako preoteše mah, da jedva jošte znademo, što je značajno u ženskoj ljepoti. Ruke, tako nježne i malešne, da im se vidi, kako nikada ne rade, noge opet sitne i nenaravno stisnute, da jedva moga potpuno tijelo nositi, cijene se, da je u tome osobita ženska ljepota“. Tako piše protestantski povjesničar Riehle. I zaista, mnoge „fine“ gospoje služe se umjetnim sredstvima, samo da im stas ne bude jak, da im lice ne bude zdravo crveno popat lica u seljačkih djevojaka. Ako su kao blijede, tankovite, odasvuda stegnute kićenke, onda drže da su postigle uzor dražesnosti i miline ženske. — Slično prevrže se prirogjena ćudoredna nježnost, stidljivost i čednost žene u nenaravno prenavljanje i gizdanje i previjanje i dosadnu razdražljivost, ako se prekomjerno pretjeraju; umjesno ograničenje na male prilike kućne pretvori se u nekako ogavno sitničarstvo, kojemu ni mjere više nema. — Ali, hvala Bogu, koji je i u tome pogledu ženi opet muža protustavio, da joj bude pravom granicom, te se ona

ne razvije ni preveć ni premalo. Štujući muža steče si takogjer žena neko više čuvstvo za samostalnost, za jakost, za veličinu. Milina se njezina sačuva, da ne ugrezne u smiješno sitničarstvo. Osornost muža neka se umanji, a da ne izgubi svoje snage; a milina žene neka se ojača i bude samostalnijom, a da ne izgubi ništa od primamne moći svoje. Jedno i drugo htjede Stvoritelj da polući, te je muža i ženu raznim svojstvima obdario, kojima se megjusobno privlače, da se združe i time jedan na drugoga utječu.

16. Sada valja još razabrati, kako neka se prema zahtjevima naravi muž i žena združe, da mogu toli korisno jedan na drugoga utjecati? Najtjesnije se združe i sjedine u braku; na to smjeraju sve razlike i sva primamljiva svojstva muža i žene. Aristotel veli: „Narav muža i žene je Bogom za zajednički život odregjena. Jer bistvo je njihovo u tome različito, da snaga njihova ne prudi za iste, nego više za suprotne predmete, no u koliko teži prema istoj svrsi. Muž je jači, žena slablja, da bude ova strahom opreznija, a onaj odvažnosti za obranu sposobniji, da jedan spoljašnja dobra stječe, a drugi ih u kući čuva: da žena bude marljivija za kućne poslove, nu preslaba za spoljašnji život, a muž da bude za mir slabo spreman, ali sasma zdrav za kretanje. Majka djecu njeguje, otac ih uzgaja. Tako su supruzi jedan drugome dosta, i svaki svoj posebni rad pridodaje zajedničkomu. Oni se združe ne samo za to, da mogu živjeti, nego za to, da mogu radi zajednice savršeno živjeti".

Jedino brakom ima se rod ljudski uzdržavati i razplogjivati; iz braka proistječu svi ostali odnošaji izmegju muža i žene, da, svi megjusobni odnošaji u rodu ljudskome u opće; pače o načinu braka ovisi ponajviše svojedobni kulturni razvitak. A kakova neka bude bračna sveza, to nikako ne zavisi o samovolji pojedinaca. Stvoritelj po istoj naravi ljude upućuje, kakav neka bude brak, da li se namjeravana svrha može polučiti svezom jednoga muža sa jednom ženom, ili možda mnogomuštvom ili mnogoženstvom, da li svezom privremenom ili doživotnom.

17. O istodobnoj bračnoj svezi jedne žene sa više muževa ne treba govoriti. Jasni su razlozi, da bi bio ovakav brak protinaravan, budući se upravo naravnoj svrsi braka protivi. Ali na prvi mah se sa stanovišta naravnoga ne može ono isto ustvrditi o mnogoženstvu, budući povjest posvjedočava, da se njim svrha bračna do nekle može polučiti. Može se ipak uvidjeti, da i ova vrst braka ne odgovara naravnoj njegovoj svrsi. Već naprednija uljudba roda ljudskoga se uopće mnogoženstvu protivi; ali i pojedinac moći će barem to uvidjeti, da sveza muža sa jednom ženom odgovara višemu, čovjeka dostojnijemu stepenu uljudbe. Isto ćemo morati kazati, ako motrimo mnogoženstvo samo po sebi; razabrat ćemo naime, da nikako ne zadovoljava raznim stranama bračne sveze.

Najprvo prikraćena je žena u njezinom pravu. Čovjek naime nije poput životinje, da bi ga u brak tjerao jedino spolni nagon za razplogjivanje roda ljudskoga; nego se u braku dvije osobe jedna drugoj posve predaju, predaju si svu svoju osobnost, tijelo svoje i dušu svoju. Nemoguće je pako, da se jedan sa više drugima duhovno tako združi, te bude svakomu sav i sasma odan, sav i sasma njegov. Ako muž uzme više žena, to mora srce svoje megju njih nekako podijeliti, dočim od svake žene zahtijeva, da mu se posve i svim srcem preda. Jasno je, da se u tome slučaju žena prikrati u onome pravu, što ga ima u istoj mjeri sa mužem, budući posjeduje i ona kao čovjek isto dostojanstvo sa mužem. Ona imade pravo zahtijevati od muža, da je onako štuje i ljubi, kao što i ona njega štuje i ljubi. U mnogoženstvu smatra se žena više manje kao puko sredstvo za osjetne naslade, a time se kao čovjek u dostojanstvu svome ponizuje. Monogamija se dakle osniva na tome, što ima žena kao čovjek isto dostojanstvo sa mužem.

Da imade muž samo jednu ženu, iziskuje takogjer uzgoj djece. Gdje bi se uvelo mnogoženstvo, jedva bi moguće bilo, da se roditelji pobrinu za dovoljnu tjelesnu njegu djece. A čovjek treba još više pomoći za duhovni svoj razvitak; u tome stoji uzgoj. Kao što moraju otac i majka sudjelovati, da dijete dogje na svijet, isto tako mora ugled očev i nježna briga majke zajedno djelovati, da se duh djeteta probudi i razvije Ali muž oženjen sa više žena ne bi mogao istu brigu da ulaže za uzgoj djece raznih žena, kao što i ne može da sve žene istom ljubavlju grli. Svaka će žena nastojati, kako bi sklonula muža, te se on po najviše za njezinu djecu brine.

18. Uzgoj djece iziskuje takogjer, da bračna sveza traje doživotno, da se dakle nikada razkinuti ne može. Već iz stanovišta naravnoga se nikako ne može dopustiti, da traje brak, dok se supruzima

svigja. Kako dugo traje uzgoj? Ne može se kazati, dok mogu djeca samostalno živjeti, ili do ove ili one godine njihove dobe. Kuća očeva je za djecu pravi dom sve do onda, dok nijesu nov dom našla ili utemeljila; ali i onda se nikako ne prekine sveza, kojom je narav roditelje i djecu svezala. Usprkos svojoj samostalnosti ostane dijete ipak zavisno o roditeljima, jer narav iziskuje, da strahopočitanje djetinje prema roditeljima ne prestane nikada. A kako bi to moglo biti, kad bi se otac i majka rastavili, te nove bračne sveze sklapali?

Onda valja pomisliti i to, da jedino doživotna sveza može ljude sklonuti, te je ne sklope lakoumno, nego promišljeno i da porod svoj brižno uzgajaju. Monogamija već sama po sebi sadržaje nerazrješivost bračne sveze. Jer, dopuštati mužu i ženi, da mogu po volji bračne sveze ukidati i opet sklapati, zar nije to neka vrst mnogoženstva i mnogomuštva? Pače, kad bi se dopustilo, da se bračne sveze lako rješavaju, zar se ne bi uvela tako zvana „pantagamija“ (svebračnost), gdje bi se sve slabe posljedice mnogoženstva i mnogomuštva druživale, da se zatre rod ljudski. Ovakove odnošaje ne može željeti van najskrajnija lakoumnost ili bezuzdana razkalašenost i bestidnost. Pravo kaže pisateljica Duffey: „Praktične posljedice slobodne ljubavi proučavajte iz izvješća redarstvenih i kriminalnih sudova“. Socijalna demokracija sanjari o slobodnoj ljubavi i dosljedno o općim nahodištima; nu, ko može samo pomisliti, da bi uzgoj u nahodištima roditeljsku brigu mogao da nadomjesti? — Ako dvojica sklapaju prijateljstvo, zar ne bi smješni bili, kad bi ga obzirom na ljudsku nestalnost sklopili samo za neko vrijeme, jer već u naravi prijateljstva uključena je volja, da mora trajati za vazda. Koliko odlučnije mora zdrav razum zahtijevati, da doživotno traje najtjesnija naravna sveza, što se megju mužem i ženom sklapa u braku? Ako ima dosta nesretnih brakova, krivi su tome supruzi sami, budué da su ga lakoumno sklopili ili da ne vrše bračnih svojih dužnosti.

19. Doživotan brak jednog muža sa jednom ženom naravna je dakle i najtjesnija sveza izmegju muža i žene. Nu kako neka se ova sveza zbude i uredi? koju zadaću imade u njoj žena? U glavnom može se odgovor sabrati iz rečenoga, valja nam samo posljedice izvesti.

Najprvo se pita, ko ima prema naravi prvi korak učiniti? Eto običaj je, da momak djevojku prosi, a nikako ne obratno. Tome se prigovara i zahtjeva se, neka bi i djevojka mogla prositi; u ženidbenim ponudama, kao što ih neka vrst novina donosi, već se prema tome postupa. Mi to odbijamo, jer se protivi istoj naravi; nu tvrdimo da i žena zaista muža traži, kako traži muž ženu, ali drugim, različitoj naravi svojoj primjerenim načinom. Prema naravnoj svojoj sklonosti nastoji žena, da mužu omili, a time izrazuje već želju za bračnom svezom. Da je tomu tako, posvjedočava nam svagdanji život. Ako djevojka ne misli na brak, to je iznimka usljed jačih, dotično uzvišenijih utjecaja. Bitno pako je ženi sposobnoj za brak, da ovu svoju sklonost u čednoj stidljivosti čuva i regbi prikriva, dok joj ne dogje poziv iz vana, neka želju izjavi, iznese na vidjelo. Mužu pako je zadaća, da ovim pozivom pred djevojku stupi; on je utemeljitelj obitelji, on je zastupnik vlasti, s toga neka on učini prvi korak, da se brakom obitelj utemelji. Ako ko drži, da ovaj postupak nije naravan i u spolnoj razlici osnovan, neka pogleda one stvorove, kod kojih se naravi nikakova sila ne može učiniti. Naprimjer kod naših ptica pjevačica je upravo pjevanje najglavnije sredstvo, te se mogu razni spolovi naći. Makar imalo pjevanje još druge svrhe, osim one, da se spolovi pozivlju na združenje, to ipak stoji da ženka, dok je za razplodjivanje sposobna, nikako ne pjeva. Jedino muškić glasno pjeva i time poziva družicu svoju. Da bi oba spola jednako pjevala, mogle bi se naći iste vrste ptice, nu ne tako lako razni spolovi iste vrste. Narav dakle ne radi nepravedno, što je ženkama krasni dar pjevanja uskratila, jer ne smije dopustiti van jednomu spolu da se javlja. Isto tako ni ženski spol nije u pravima svojim prikraćen, ako prema postojećim običajima pripada mužu prošnja, u koliko se njom žena očito u brak pozivlje.

20. Sklopljen brak združi muža i ženu u novu organičnu zajednicu: u obitelj. Supruzi ne postanu samo kao jedno tijelo, nego takogjer jedno srce i jedna duša, inače bračna sveza ne bi bila prema dostojanstvu čovjeka. Djeca, kao plod bračne sveze, spadaju bitno u ovu organičnu zajednicu kao naravni njezin razvitak. Otac, majka, dijete spojeni u ovakovu zajednicu predstavljaju nam rod ljudski. Ova organična zajednica osniva se na rasplodnom činu, kojim se takogjer vidljivo predstavlja. Nu budući čovjek nije samo osjetno biće,

nego ima neumrlu dušu, koja tijelom vlada, te ga visoko natkriljuje, to se obiteljska zajednica sve dalje razvija i ostaje kao osjetno duhovna rodbinska sveza upravo nerazrješiva.

Muž je postao ocem, a žena majkom; ova imena nijesu nikako poput prolaznih imena na primjer u činovnika, nego značaj muški je u dostojanstvu oca dopro do najvišeg naravnog stepena, kao što se i milina i dražesnost žene time, što je postala majkom, uzvisi i u ljubav majčinu usavrši. Kao što je ocu i materi ista narav utisnula izvjesno dostojanstvo, isto tako dala je narav neko dostojanstvo i imenu djeteta, u koliko je ono vidljivi plod bračne sveze.

Usljed obiteljske zajednice ne žive u obitelji više osoba upored jedna uz drugu, nego život njihov razvija se jedinstveno u megjusobnoj ovisnosti sve to dalje. Točka pako, koja sve u jedinstvo spaja i bez koje takav razvitak ni moguć nije, jest prevlast očeva. Ista narav je mužu već u sav spoljašnji pojav njegov utisnula osobitu uglednost, osobitu premoć, i time položila temelj za očinsku prevlast u obitelji. Obitelj je utemeljio muž odobravši si slobodnom voljom družicu života, koja je i za se dostojanstvo svoje sačuvala, budući je i ona slobodnom voljom pristala na ženidbu; i dalji razvitak obitelji ovisi ponajviše o mužu, koji je početnik za plodnost braka: s toga neka i muž razvijenu obitelj voljom svojom upravlja. Osoba dakle oca obitelji, koja već pojmom svojim obuhvata ženu i dijete, predstavlja nam glavu roda ljudskoga ili rod ljudski u njegovom porijeklu. Žena je već od naravi prinuždena, da je mužu podložna i poslušna i zaista, dok žena nije pokvarena, sasma se odano mužu pokorava i sluša ga, te se vidi, da time zadovoljava težnji iste naravi. Samo sobom se razumije — budući rekosmo, da je žena kao osoba istog dostojanstva sa čovjekom, — dakle samo sobom se razumije, da muž nikako nije neograničen gospodar žene, te nikako ne smije dirati u njezinu savijest. Ovu poslušnost uvrježuje majka takogjer u srce djece, koja će i majku rado slušati, dok se ona pokorava mužu i muž vlasti svoje ne zlorabi.

U obitelji dakle razvija muž gore ocrtanu vlast; u obitelji utječe takogjer žena najsilnije na muža; u obitelji združuje se vladalačka snaga muževa sa blagom milinom žene, da se u djetetu rod ljudski napuni duhom muževne snage i ženske blagosti; u obitelji se samo po sebi naravi primjerno porazdijele radovi izmegju muža i žene, jer dočim muž spoljašnjom brigom za obitelj radi, nastoji žena u kući samoj, da obitelj opstoji i da se proširi. Istinu, da je čovjek po naravi odregjen za društvo, možemo izraziti još jednostavnije tvrdeći, da je čovjek po naravi odregjen za obitelj.

21. Da, muž i žena odregjeni su za obitelj; nu žena više nego li muž, jer muž je pozvan da radi izvan kuće, manje je dakle na kuću i obitelj navezan. Muž utemeljuje obitelj, ali žena je uzdržaje; pošto je ona začela, to je puno tjesnije sa djetetom srasla, nego li muž, sav njezin život vrši se nekako sasma u obitelji. Žena bez obitelji je nekako izvan svog djelokruga i u puno gorem položaju nego li muž, ako je on izvan obitelji. „Ali“, tako piše protestantski pisac Riehl, „ali šta koristi dokazivati, da imade žena zvanje svoje u obitelji, ako ima na hiljade žena, koje ne mogu ni jedne obitelji naći, da u njoj žive. Ovakove osamljene žene izvan obitelji prouzročit će državnicima mnogo glavoboli. Broj njihov silno raste; nebrojene su žene u položaju socijalnog proletarijata: one su bez zvanja, bez sredstava, bez obitelji“. Ovim riječima osugjuju se gospodarstveni i društveni odnošaji kulturne države, koja je svemu tomu kriva je se ne obzire na naravi primjerne sposobnosti i sklonosti ni muža, ni žene. Popravak je moguć samo onda, ako se prvo krivnja spozna, da su naime današnji odnošaji sa istim načelima, iz kojih su potekli, puno nepravedni. Krivi su nazori socijalista o budućem ustrojstvu roda ljudskoga, nu opravdane su njihove tužbe na sadašnjost, osobito obzirom na položaj žene. Sve to pako po najviše je moderna država skrivila, jer je prezrela, pače narušila važnost obitelji, kakovu bi prema naravi imati morala; ona je sama utrla put socijalistima, koji sada navaljuju na obitelj, da je sasma rasprše. Sve to dokazat ćemo kasnije, a sada tvrdimo: „Obitelj valja da se politički emancipira, odnosno opet uspostavi, onda su emancipirane takogjer žene“. O toj praktičnoj zahtjevi govorit ćemo još koji put, valja ipak prije pokazati, kako svi naravni odnošaji u rodu ljudskome proističu upravo iz obitelji, te manje više o njoj ovise.

22. Ovim nikako ne ćemo tvrditi, da mora svako u brak stupiti, ali morao bi ipak svako da živi u društvu naličnom na obitelj. Nije istovjetno biti bez braka i biti bez obitelji, jer obitelj se ne ograničuje samo na bračnu zajednicu, niti je svaka

osoba pozvana, da stupi u brak; nego već sa naravnog gledišta mogu, pače i moraju neke osobe ostati izvan braka. Može se nebračnost odabrati slobodnom voljom, a ima i okolnosti fizičnih, ćudorednih i družtvenih, koje pojedincu brak zabranjuju.

Ma kako napredovalo liječnitvo, nikada ne će moći toliko uspjeti, da ukloni svaku bolest i prepriječi, da ne pregje iz roda na rod; svagda i svagdje bit će osoba osugjenih, da već od mladosti neprestano boluju. Ovakova boležljivost je naravna zabrana za brak, iz kojega se ne bi rodila van nesretna djeca. Ali i zdravi mogu naići na zaprijeke, kojih nikako ne mogu uklonuti, te s toga ne mogu stupiti u brak. Istinito veli Bebel: „mnoge se žene ne udaju, jer se ne mogu.“ Isto se može ustvrditi o mužu, budući broj muških i ženskih nigdje nije sasma jednak. Statistika dokazuje, da su u Europi žene, u ostalim pako dijelovima svijeta muški mnogobrojniji; uopće imade na zemlji oko 16 milijuna više muških nego li ženskih lica. I u Evropi pokazuje statistika, da se oko 6% više ragja muške nego li ženske djece; da je ipak muževa manje, tumači se time, što muški više iseljuju i što ih u pogibeljnijim obrtnim poslovima više zaglavi; mnogim pako ne dopušta u brak vojnički stališ. Iz činjenice pako, da su spolovi približno jednakobrojni, a da je ipak donekle pretežniji spol muški, možemo ovo zaključiti: da Stvoritelj u čudovitoj providnosti svojoj uzdržaje pogledom na broj priličnu ravnotežu izmedju oba spola i da je prema tome prevelika većina ljudi za brak jednog muža sa jednom ženom odregjena, da mora ipak jedan dio ljudi ostati bez braka, i da rad u rodu ljudskome, ako se podijeli naravi primjereno, iziskuje više sila muških nego li ženskih. — Sličnu pretežnost muškog spola nalazimo takogjer u nerazboritih bića, na primjer kod manjih ptica, gdje imade mnogo više muškića nego li ženka. Zašto? Prirodopisci vele, da se time osigura jači rod, da su time ptice prinuždene tražiti hranu takogjer izvan mjesta, gdje se legu i radi pogibelji, da ne poginu sasma, jer je muškić toj pogibelji više izložen, budući se na nj više vreba. Dobrobit pojedinca mora da ustupi dobrobiti cijelosti, s toga ista narav pojedince donekle ograničuje da ne mogu svakomu nagonu udovoljiti.

23. Da ljudi, koji su potpuni materijaliste, ipak mogu naučati, kako je svaki čovjek već po naravi pozvan u brak, ne stide se na sramotu roda ljudskoga tvrditi, da spolnomu nagonu odoljevati ni moguće nije; onda živim bojama opisuju, koliku štetu tjelesnu i duševnu nanosi mužu, a osobito ženi posvemašnja uzdržljivost. Osobito socijalista Bebel o tome radi i na široko piše. Ali čime dokazuje izreke svoje? Jedino time, da navodi, šta pojedini muževi o sebi tvrde, šta oni mogu ili ne mogu. Žalosno je, da može Bebel za sebe navesti nauke iz popularnih liječničkih knjiga i da mogu ove po ćudorednost ubitačne nauke iste popularne prirodopisne knjige širiti. Ovdje zanemaruje država, koja mora javnu ćudorednost da čuva, svoju dužnost, budući dopušta, da se čovječija narav toli gadno i lažno oskvrnjuje.

Ne! narav, koja u istoj životinji silu spolnog nagona svake godine kroz dulje vremena suspreza, ne, narav nije kriva nerazboritoj i razuzdanoj raskalašenosti ljudi, koje je Stvoritelj obdario razumom i slobodnom voljom. Dobro im veli neka žena: „prestanite biti poput marve, i znajte, da više puta treba samozataja mjesto nerazboritog zadovoljavanja strasti.“

Tješi nas, što imadu zdrav razum i znanost vazda zauzetih branitelja proti tako ružnom oskvrnjivanju naravi čovječije. Pisci kao Römer, Ribbing, Kötzschke i drugi bore se znanstvenim oružjem za nju. Priznajemo, da treba kad i kad junačke borbe, da je malo ljudi od naravi toli junačkih i da je u tom pogledu narav naša ozlegjena, ali to bi nas dovelo na drugo polje, gdje valja tražiti uspješnih ljekova za ovu ranu. Neka su dosta ove riječi nepoznatog pisca i branitelja istine: „Žao mi je, što sam vas u takove bare zaveo. Uzdignite svoje oči i pogledajte milijune junačkih sljedbenika Isusovih; mislite na zvanju svome vjerne svećenike, na sve kršćanske muževe i gospoje, na sve kršćanske mladiće i djevojke, koje uz pomoć Božiju živu stidno, čisto, bez prikora . . . pogledajte prema nebu i vidite preveliku četu onih, koje je katolička crkva u svjetlu milosti Božije uzgojila i sačuvala sasma čiste i neozlegjene. Nebrojenih imademo svjedoka za to, da čovjek nije samo pohotna i putena životinja bez volje, koja ne bi mislila van samo na to, kako da osjetnim nagonima svojim udovolji. Treba da na to pogledamo, drukčije bismo pogledom na gadne puteve, kojima smo prošli, morali stidjeti se, da smo roda ljudskoga.“

A istinita nije ni tvrdnja, da potpuna čistoća slobodno odabrana i krjeposno čuvana nahudi životu te ga prikraćuje; zar nemamo svakdanjega

iskustva, koje nama sve drukčije govori? Pače, čistoću djevičansku, odabranu iz viših krjeposnih razloga, slavio je svaki narod, koji nije moralno propao.

Time smo dovoljno pokazali, da žena nije jedino na to odregjena, da se s mužem u braku sjedini. Iz svega najme slijedi, da nije ni svaki muž, ni svaka žena u brak pozvana, da mogu muž i žena takogjer izvan braka slično kao u obitelji djelovati jedan na drugoga i zajedno za rod ljudski, i da neka nose značaj obiteljski sve one društvene uredbe, gdje neka muž i žena jedan na drugoga utječu.

O tome točnije u budućem članku.

Br. 132

Korizmeni post.

Ovlašten od sv. Otca pape Leona XIII. odlukom od 15. siečnja 1891., koja vlast dana mi je na pet godina, odredjujem za post ovo:

1. Svim vjernikom dopušta se, da smiju kroz cielu korizmu meso jesti nedjeljom, ponedjeljkom, utorkom i četvrtkom, i to nedjeljom više puta na dan, a ponedjeljkom, utorkom i četvrtkom samo o podne. Razumije se po sebi, da se kod istoga obroka ne smije jesti ribe i meso, pošto se upravo zato i dopušta, da se smije jesti meso, jer su ribe preskupe.

2. Dozvoljuje se, da svi vjernici smiju jesti jaja, sir i druga mliečna jela kroz svu korizmu, *osim velikoga petka.*

3. Svi vjernici smiju začinjati jela svinjskom mašću kroz cielu godinu u petak i subotu, u sve zapovjedne postne dane i kroz cielu korizmu.

4. U ponedjeljak, utorak i sriedu velikoga tjedna dopušta se jesti meso, i to samo o podne, a ne dopušta se na veliki četvrtak, veliki petak i veliku subotu.

5. Svim, koji se željeznicom voze bilo u korizmi bilo u druge postne dane, ili izvan korizme, kada se valja uzdržavati od mesa, dopušta se, da smiju jesti meso o podne i na večer, nu u zapovjedne postne dane samo jednoć do sitosti. Ta povlastica valja samo za one, koji su prisiljeni na putu objedovati ili večerati, a vriedi za cielu godinu osim velikoga četvrtka, velikoga petka i velike subote.

Buduć da je sv. stolica tako velike povlastice dala, iziskuje ona izrično, da se nadomjesti drugimi dobrimi djeli, naročito milostinjom, koju valja dati upravo siromahom, kako se ističe u povlasticah danih od Sv. Otca. Osim toga od potrebe je svaki dan, kada se tko ma kojom povlasticom posluži, izmoliti triput Otče naš i Zdravo Marijo, i jedanput Vjerovanje apostolsko sa Slava Otcu.

Ovo neka se sa propovjedaonice u nedjelju prije čiste sriede puku pročita i s njekoliko rieči sjeti ga se, kako se Gospodinu Bogu najbolje mili onaj kršćanin, koj u svem, dakle i u postu, svoju volju podvrgava volji Božjoj i volji sv. matere crkve, pošto je Bog izrično zapovjedio, da valja sv. crkvu slušati. Treba dakle sjetiti puk na onu zlatnu rečenicu sv. Pavla: Tko ne jede neka ne sudi onoga, koji jede. Ne sudite, reče Gospodin, da ne budete sudjeni.

Sarajevo 13. veljače 1896.

† Josip, nadbiskup.

Br. 133

Uzkrsno vrieme

počima za našu nadbiskupiju *čistom sriedom* (19. veljače o. g.), a svršava se *nedjeljom Presvetoga Trojstva* (31. svibnja o. g.), što se saobćuje veleč. dušobrižnomu svećenstvu za ravnanje.

Sarajevo 13. veljače 1896.

Nadbiskupski ordinarijat Vrhbosanski.

Dopis.

Dolac sredinom siječnja 1896.

(Novo zvono u Dôcu.) Dne 16. siječnja razvio se u ubavome mjestancu Docu osobiti život i osobita žurba. Baš u predvečerje svim župljanima omiljelog zaštitnika sv. Ante, dizalo se krasno veliko zvono na vitki toranj. Temeljni kamen ovome tornju kao i njegovu drugaru zakopan je u vrijeme vjerskoga ropstva, ali zaliven toplom suzom marljivih i požrtvovnih pregaoca. Teške okolnosti zaustaviše željeznom svojom rukom, da da se djelo kraju ne privede. Tek u novije vrijeme, kad je zvijezda sretnica i nad Bosnom ponosnom sinula, baciše revni sinci sv. Oca Frane i na dva nedovršena tornja svoj pogled i pregnuše svim silama, da im doličan izgled podadu. Hvala Bogu! već se ponosno viju crveni i šiljasti krovovi i na satove daljine pokazuju, što sve može onaj, koji se uzda u pomoć Božju. Dugo je već tome, što su dva čedna ali jasna zvona podavala život lijevome zvoniku. Još trebalo podati žilu kucavicu desnom mu drugaru, a to se eto zbilo 16. siječnja ove godine. Lijepo je zvono iz radionice g. Samasse. Da mu je izrada krasna, zvuk veličanstven bez opazive pritruhe suzvukâ, govori ti sama firma, samo ime svjetske lijevaonice u bratskoj Ljubljani. Zvono teži u svemu 640 kilograma i veličinom svojom zauzima malo ne sav gornji prostor u zvoniku. Doista je to krasan dar veleč. oca fra. Ante Matkovića, župnika u Docu, i njegovih župljana. Revni ovaj Otac proniknut je osobitim čuvstvom za vanjsko uzveličanje službe Božje, pa mu je srce svegj nemirno udaralo, dok nije ponajviše svojim trudom i svojim primjerom oživio zamukli toranj. A s toga mu je upravo svaka žilica na licu zaigrala, kad je vidio, gdje se novo zvono bez svake pogibelji lagano zanjihalo na odregjenome mjestu. Gromnom odjeku prvog mužara odgovori umiljati, ali u istinu krasni zvuk velikog zvona i za čas se pronese ubavom dolačkom dolinom, da odsele istim umilnim zvukom zove vjernike na srdačnu molitvu, na žrtvu Jaganjca nebeskog. Na sam svečani dan, kad se velika množina pobožnog puka sabrala, rekao je krasno slovo sa svoje rječitosti poznati veleč. g. *Pušek,* upravitelj travničke dekanije. Izmegju ostaloga orisa lijepim riječima veliku revnost g. župnika fra. Ante Matkovića i metnu na srce dobrim župljanima, da se stave o bok požrtvovnom svome vogji i poprave još mnoge nedostatke doma Božjega. Koliko se iskrenih molitava vinulo Srcu Božanskog Spasitelja, da utvrdi ono, što se učinilo, a pospješi ono, što još nije gotovo!

Iza dovršene službe Božje sabrao veleč. otac župnik oko sebe lijepu kitu svojih iskrenih prijatelja, koji su mu uz njegov gostoljubivi stol čestitali na ovom znamenitom koraku u pastirkoj službi; a on veseo dade nam junačku riječ, da će Majki Božjoj što skorije podići krasan žrtvenik. Bog dao!

Očevidac.

Viestnik.

Naša domovina.

(† Hoepperger Fidelis.) Na 29. siečnja u $11^1/_4$ noćju preminu blago u Gospodinu iza dugotrajne težke bolesti, primivši opetovno sakramente umirućih u 74. godini svoga života velezaslužni nadstojnik milosrdnih sestara. Mi smo već u prošlom broju kratkimi potezi ocrtali znamenit položaj ovoga vanrednoga muža, što ga je zauzimao u našem narodu i na kojem je toli blagotvorno djelovao. Ove bi godine pokojnik bio slavio petdesetgodišnjicu svoga misničtva (redjen 26. srpnja 1846.), a slava bi eto pala u petdesetu godinu, što milosrdnice počeše svoj rad u Hrvatskoj: počeše bo u Zagrebu podučavati žensku mladež početkom školske godine 1845./6. Gospodin ga je uzeo k sebi, da tu slavu kod Njega proslavi, pa da pred Otcem nebeskim bude zagovornik reda, koga je on toli liepo podigao, neka i u sliedećem pedesetgodištu medju Hrvati bude kvasac svake krieposti, melem svakoj nevolji, promicatelj prave, duhom Krista prožete prosvjete. Tko je imao sgode, da pobliže gleda njegov rad, a i obćio je s njime, divio bi se vanrednoj njegovoj skromnosti više, nego li neumornoj radinosti i poduzetnosti, koja ne bi poznavala zaprjeka. Bez ikakva njegova utjecanja, crkvene i svjetovne vlasti priznaše mu to još za života, pa ga imenovaše opatom Bl. D. Marije de Biela Stiena, začastnim kanonikom zagrebačkim, a prsa mu uresiše redom željezne krune III. razreda i počastnim križem „pro Ecclesia et Pontifice.“ A mrtvu htjede

se odužiti za neprocjeniva dobročinstva sav Zagreb, jer mu zadnju počast izkazaše svi slojevi pučanstva. Nadbiskup vrhbosanski, cieneći u velike pokojnika, da mu i vanjskim činom pokaže zahvalnost za sve, što je u Bosni i Hercegovini učinio, pjevao je u osmini njegove smrti u crkvi milosrdnih sestara ovdje svečane zadušnice, a poslao je na sprovod urednika „Vrhbosne", koji je redu izrazio najiskreniju sućut nad težkim gubitkom, što ga je snašao. Na 1. veljače odpjeva svečane zadušnice u crkvi samostanskoj u Zagrebu preč. g. opat i kanonik-čuvar Franjo Budicki, kojim je prisustvovao i presvietli gospodin nadbiskup Zagrebački, uz mnogobrojne svećenike, prijatelje i štovatelje dragoga pokojnika. Isti preč. gospodin povede i sprovod sve do Mirogoja, gdje je mrtvo tielo pohranjeno privremeno u arkadi, dok se ne sagradi kapelica na posebnom odjelu groblja za sestre, kamo će se onda prenieti, da počiva u sredini onih, za koje je on jedino živio, kojim je sebe posve žrtvovao. Nepregledna bijaše povorka, što se nanizala iza križa, pa ga pratila do crkve sv. Ivana. Siromasi, razne škole samostanske i njeke vanjske, gradjanstvo, svećenstvo, iza kojega su učenice nosile 19 liepih vjenaca i znakove odlikovanja. Uz kola, gdje se vozili mrtvi ostanci, stupalo 12 sestara sa sviećami, a iza liesa brat pokojnikov i nećakinja mu, nadstojnica sa sestrami, kojih bijaše preko 100 i kandidatkinjami, zastupnici kr. zem. vlade, pa velik broj gospodja. Po ulicah, kuda je sprovod prolazio, stajalo mnoštvo pučanstva i počast izkazivalo milomu pokojniku. Težkim se srcem kidasmo od onoga, na čiju smrt ni pomišljat ne htjedosmo, jer bi nas uhvatila zebnja: što bismo bez njega! Ali se slomljenom dušom predasmo u ruke providnosti Božjoj, koja će i na zagovor pokojnikov bditi nad stablom, koje je on za života svojimi molitvami, svojimi suzami i znojem truda svoga zalievao. Duša mu se naužila krasnoga raja!

(Litanije o Presvetom Srcu Isusovu.) Na osnovu najnovijih odluka sv. sbora glede ovih litanija upitaše se već njeki veleč. OO. župnici kod ordinarijata, kako će se sada vladati obzirom na naredbe ordinarijata, koje vežu nadbiskupiju Vrhbosansku. Tim povodom javljamo svoj veleč. braći dušobrižnikom, da ordinarijat to pitanje imade pred očima i čini na nadležnom mjestu, što je nuždno. Čim se kraju dotjeraju poduzeti koraci, izviestiti će se veleč. OO., a dotlje ostaje sve kod dosadanjega običaja.

(Korizmena okružnica). Presvietli gospodin biskup senjsko-modruški dr. Antun Maurović razpravlja o životu vječnom, koji je cilj, što ga polučiti imademo, a ujedno i o sredstvu, kojim se imademo služiti, da do cilja dodjemo. Vječni život jedini nam je potrebiti cilj, za kojim imademo težiti svom snagom, jer onoga, tko ne polući vječni život, čeka vječna smrt. Sredstvo pako, potrebito, da se taj cilj postigne jest kršćanstvo, a kršćanstvo je u tom, da se sjedinimo s Isusom Kristom vjerujući u njegovu nauku, pokoravajući se njegovim zapoviedim, primajući tajne njegova spasenja.

(Akademija u čast Majci svojoj, Mariji.) Prekrasnom akademijom proslaviše dne 2. veljače naši *Marijini sbornici* u Travniku svoju Majku, Mariju. Kako ta najbolja Majka znade svoje dobro diete oduševiti i u sviet liepih ideala prenieti, kazat će nam i sliedeći program akademije, koja se obavila u liepo izkićenoj dvorani Alojzijanuma, nadbiskupskog sjemeništa. Sbor započe pjesmom *Pozdravnicom.* Zatim izreče *Proslov P. Barbarić* (VII razr.), što ga on sâm i složio. Pa se onda izmjenjivala pjesma i čustvena deklamacija Marijinih sbornika. *Marija ideal naš* spjevao *I. Elegović* (VI.), a krasnoslovio *A. Radović. Kraljici angjelâ* izpjeva sbor, i zaredaše deklamacije. Εἰς Μαρίαν besjedio *I. Pavlak* (V.); *Oda* (lat.) izrekao *T. Božić* (V.); *Majka sbornika* spjevao i deklamovao *I. Matišić* (VI.). Iza pjesme: *Iz nebeskih* .. prihvatiše *Dialog J. Kaić* (III.) i *F. Landikušić* (II.). Kad malići svoje svršili, prikaza nam *M. Hrnla* (VI.) *„Ljubav sbornikâ* (njem.), a *A. Buljan* svojom pjesmom opisa *Bojnu voditeljicu.* I zaori sbor *Pobjednici,* i izreče onda *N. Trolić* (VII.) *Rieč sbornika braći.* Kad pjevači odpjevali *Himnu Marijine Djece* probesjedi *A. Alaupović* (VIII.) *Zakletvu. Uz zastavu Marijinu* odjeknu još napokon sbor. — Tako, sokolići! Sretnih vas, dok uzljubite Majku svoju, Mariju! Samo vazda vjerni Mariji — ta ona je *Majka naša!*

(Korizmene propoviedi) U stolnoj crkvi propoviedati će kroz korizmeno vrieme: O. Matija Kuluncić, Isusovac svake nedjelje u 4 sata (hrvatski); veleč. oo. Isusovci svakoga petka u 6 s. poslie podne (njemački); veleč. vojničko svećenstvo u 4 sata poslie podne: 20. veljače i 12. ožujka (njemački); 29. veljače i 7. ožujka (hrvatski); 27. veljače i 18. ožujka (magjarski); 5. i 26. ožujka (rumunjski).

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Sabrano u Olmučkoj nadbiskupiji 12 for. 37 nč.; družtvo sv. Ludovika u Münchenu 588 for. 19 nč. — Za ponutricu sjemeništne crkve: Smetiško Mijo 20 for.; dr. Gustav Baron 10 for.; A. J. 10 for.; Dabić Luka 5 for. Zahvaljujući srdačno plemenitim dobročiniteljem preporučamo im i u buduće ovu našu veliku potrebu. — Za *Petrov novčić:* Brajkovići 2 for. 20 nč.; Bežlja 1 for. 60 nč.; Spionica 50 nč.; Pećnik 1 for. 10 nč. — Za *crkvu u Lepantu:* Pećnik 2 fr. 55 nč.; Brajkovići 1 for. 21 nč. — Za *sv. grob:* Brajkovići 1 for. 12 nč. — *Za crnce u Africi:* Suhopolje 2 for. 3 nč.; Bjelina 2 for. 50 nč.; Bežlja 1 for. 50 nč.; Travnik 5 for. 50 nč.; Dželilovac 2 for. 20 nč.; Brajkovići 1 for. 34 nč.; Gučjagora 62 nč.; Sarajevo 10 for. (opet); Dubrave 5 fr.; Tremošnica 2 fr. 50 nč.; Spionica 1 fr.; Domaljevac 1 fr. 50 nč.; Zenica 5 fr. 30 nč.; Crkvice 2 fr. 30 nč.; Brčko 1 fr. 64 nč.; Gorice 2 fr. 8 nč.; Pećnik 58 nč.; Ulice 2 fr.

Francezka.

(Spasimo vojnike!) U velikoj se pogibelji nalazi momčad, kad ju dužnost prema domovini odtrgne iz kruga obiteljskoga, a stavi u tužne prilike, gdje se duša pogubiti može. U Francezkoj počeše uztrajati družtva, kojim je cilj, da momčad pribiru oko sebe. Otvaraju čitaonice, gdje će mlad vojnik naći dobrih novina i valjanih knjiga, koje može čitati badava. A skrbe se družtva, da se momčad i zabavi: spremaju veselice, gdje se pjeva, krasnoslovi, svira. Roditelji šalju listove na djecu svoju ne u vojarne, nego na predsjednika družtva, a taj ih predaje vojnikom u večer, kada dodju na obične sastanke. Družtva imadu i blagajnike, koji primaju od obitelji novac za vojnike, pa im ga daju prema potrebam. Iz sjevernih krajeva počeše se ta družtva širiti sve dalje zemljom, a svuda donose prelieppe plodove. Ne bi li i kod nas valjalo na takova družtva pomišljati?

(Muževi rada.) Glasoviti Dominikanac Didon govorio je prošle godine kod dieljenja nagrada, a taj je govor nedavno otisnut u posebnoj knjižici, gdje razvija nazore, kako valja uzgajati mladež, da dobijemo u životu muževe rada. U tu svrhu treba najprije, da gojenca proniknęš uvjerenjem, kako je nuždno, te koristno izrabimo život. Tim uvjerenjem prožet mladić odabrati će prema tomu zvanje, naročito bude li uzgojitelj umio, da svraća pažnju na praktičnu stranu. Nu volja neće nikada biti na rad odlučna, ako mladić ne bude sam poduzetan, te se bez vanjskoga utjecaja ne bude odučivao na djelovanje. Biti će pako rad samo onda u istinu koristan, ako si podadu ruke uztrpljivost i neutrudivost. Mladić ovih načela neće se poslie prestrašiti, nadodju li težkoće, kojim se ugnuti nitko ne može. Napokon muž rada savršeno će vršiti poslove svoje samo onda, ako je sve ovo osnovano na kršćanskoj savjesti.

(Slikar Tissot). Kako se u Francezkoj vjerski duh razbudjuje, to će nam posvjedočiti i glasoviti slikar Tissot. Veliki ovaj vještak počeo je rad svoj na polju posve svjetskom. Radeći samo za ukrase knjiga i za časopise on si bijaše stekao liep imetak. Kad je došao mal ne do vrška slave svjetske povuče se iz halabuke svieta i zakloni se u samoću, da se posveti posve drugomu poslu. Ne zna se, kako je do te misli došao, da li od dosade, što ju je našao u svietu ili usljed duh. vježba, on si preduze, da svojim vještim kistom prikaže život Isusa Krista. Pri ovom važnom poslu radi tako uztrpljivo i savjestno, kanda je redovnik iz srednjega vieka, a prema svim zahtjevom, što ih XIX. stoljeće stavlja na slikare. Izradjuje cieli niz slika iz života Isusa Krista, a kritika ih hvali sa svakoga gledišta. Već godine 1894. izložio je Tissot u salonu na Martovom polju dvie trećine svoga rada, a u tom imade 350 slika, koje bijahu izložene u dvie posebne dvorane. Dubok bijaše utisak, što ga učiniše ove slike. Tko ih je posjetio, da ih vidi, kan da je slušao besjedu glasovitoga govornika. Vidilo se, kako mnogi izlaze iz dvoranâ suznih očiju, a gospodje bi ih klečeć razgledavale. S pokrajinâ hrlio je sviet na izložbu, kan da ide na kakovo glasovito prošteništte. Ta se radnja nastavlja, a uz pomoć Božju kad bude do mala svršena, zadivit će cieli sviet, kako se i danas još divi drevnoj umjetnosti kršćanskoj.

Prosvjeta.

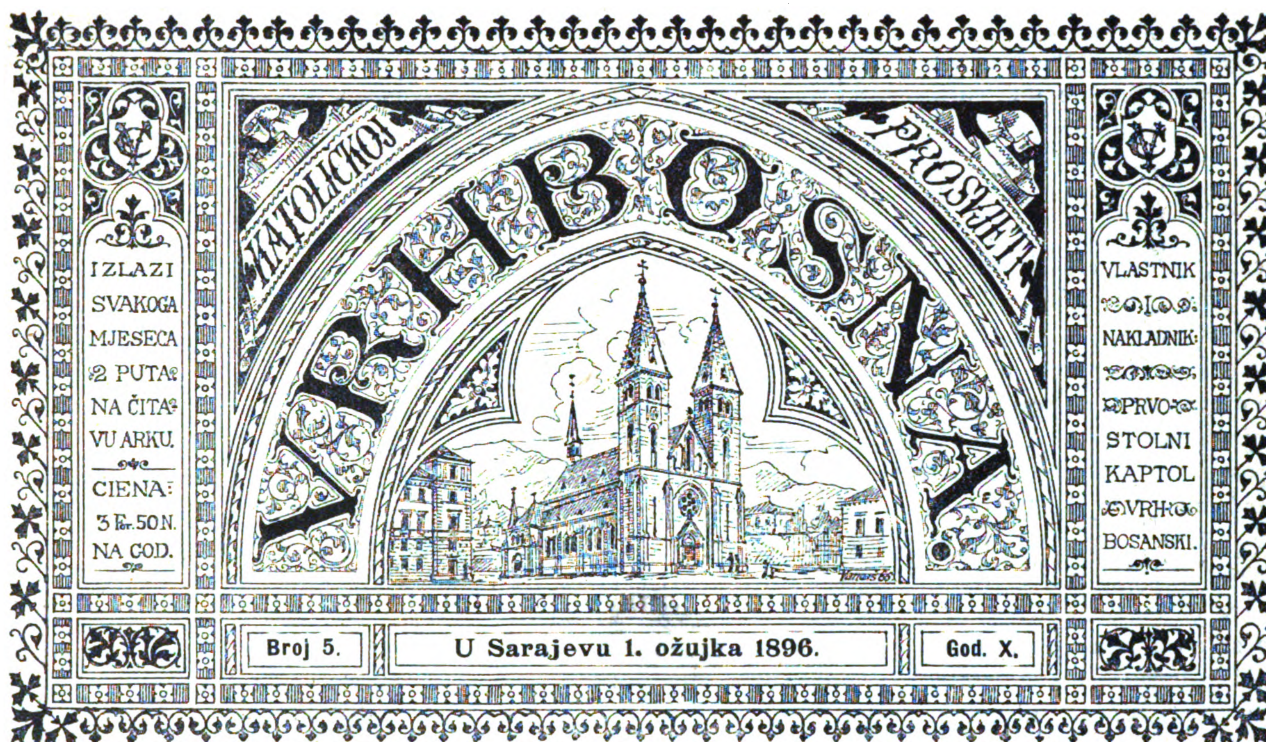
— Nakladom kr. sveuč. knjižare Fr. Suppana (R. F. Auer) u Zagrebu izašle su: *Milovanke,* pjesme i pripovjesti Ljudevita Varjačića. Ciena 40, s poštom 45 nč. — *Tudjinke,* što ih je pohrvatio Ljudevit Varjačić. Ciena kao gori. — *Praktična uputa u njemački jezik za svakoga,* koju priredi prof. Ferdo Ž. Miler. — *Majka u radu za Boga i Hrvatsku* (3. izdanje) i *Temeljne istine* od župnika Ivana Nep. Jemeršića. Ciena prvoj 60 s poštom 70 nč., drugoj 40 s poštom 45 nč.

— Štiocem, koji su vješti talijanskomu jeziku preporučamo: *Il Cuore di Gesù,* što svakoga mjeseca izlazi u Fiorenzi (Via capo di mondo 2), a prima se za bud kakav dar, što se pošalje upravi lista.

— Naš zemljak, prof. talijanskoga jezika na sveučilištu u Zagrebu Ljud. Manzoni preveo je s njemačkoga na talijanski djelce pok. Fr. Hettingera: *Tomaso d' Aquino e la civiltà Europea.* Ciena 60 nč., a. može se dobiti kod prevodioca, koji je sada u Fiorenzi (Via capo di mondo 2).

— U Reimsu (u Francezkoj) sgotovio je V. Hamann niz oleografskih slika: Otca nebeskoga, Presv. Srce Isusovo, Bl. Gospu, Sv. Josipa. Slike su sgotovljene u raznoj veličini: 27 cm., 30 cm., 80 cm., 1·20 m. Prema tomu su i ciene pojedinim slikam bez okvira: 1 fr. 30 nč., 1 fr. 50 nč., 2 fr. 50 nč. Mi smo vidjeli sliku Srca Isusova (2 fr. 30 nč.), pa ju možemo preporučiti. Tko bi želio naručiti si ih, neka se obrati ili izravno u Reims ili na veleč. O. Mihovila Gattina, Isusovca u Kraljevici (Hrvatska).

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Broj 5. | U Sarajevu 1. ožujka 1896. | God. X.

Br. 167

Josip,

po milosti Božjoj i sv. apostolske stolice nadbiskup vrhbosanski i metropolita, svoj braći svećenikom koji su u ovoj nadbiskupiji vrhbosanskoj blagodat i mir od Boga Otca i Gospodina Isusa Krista.

1. Nije li trebalo da Krist to trpi i da tako udje u slavu svoju? reče Gospodin dvojici učenika idućih u Emaus, kad mu ne htješe vjerovati, jer bijahu nerazumni i sporoga srca za vjerovanje (Luk. 24, 26). Pravom može sad svaki sam sebi govoriti: Ako je naš Gospodin trebao da se kroz sav život svoj trudi i muči, da tolike muke i smrt strašnu na drvu križa podnese, da tako udje u slavu svoju: što bismo istom mi morali podnositi, da udjemo u slavu, nam tudju, a sad i našu po dobroti Božjoj i smrti Isusovoj? Tako valja da svaki kršćanin govori, da se sprijatelji sa svojim križem, koji mu Gospodin šalje, a puno više treba da to mi kažemo, koji smo na zemlji njegovi zastupnici i namjestnici; mi koji nastavljamo s njim njegovo djelo odkupljenja. Sin čovječji došao je na ovaj sviet, ne da mu dvore, nego da svoju veličinu, svu svoju slavu, svu svoju kraljevsku čast u tom pokaže, da on drugim dvori i svoj život dade za spas roda ljudskoga. Tako on htjede da kraljuje nad svietom; tako on hoće, da i mi koji njegovo mjesto zauzimamo, kraljujemo nad dušami, koje nam je povjerio: da svim budemo sluge, da drugim dvorimo, da sve svoje i sebe same žrtvujemo za slavu Božju i spas duša.

Nije od potrebe, da vam istom kažem, kako je nuždno, da mi svi danas više nego ikada podvostručimo revnost svoju u ovo vrieme, kad se bezbožtvo urotilo i napreza sve sile svoje, da uništi, ako je moguće, svu vjeru ne samo po gradovih, nego i po selih. Ali ako neprijateljem sv. vjere i crkve neće i ne može nikada poći za rukom, da unište samu vjeru ili crkvu, mogu oni da kako strovaliti u propast mnoge vjernike mlake i nemarne. Zato je od potrebe, da u sebi pobudimo sv. revnost, ter nastojimo svom snagom očuvati ih od propasti i sve učiniti, da se spase. A da to laglje postignemo, navesti ću neke točke službe svećeničke, ne bismo li se odlučili na to, da savjestnije svoje svećeničke dužnosti obavljamo ter se lice naše nadbiskupije obnovi i djelo božansko u njoj unapredi.

2. Prvo, što je dužan župnik svaki učiniti, jest, da pohodi svu svoju župu, i to treba svake godine da učini. To je istina težak posao, ali je i pun utjehe. Dosta bi bilo znati, da je sam naš

Gospodin pohadjao gradove i sela i zaselke; da je i svoje učenike slao, neka idu od mjesta do mjesta: pa da se svaki svećenik oduševi za tu dužnost. Kakav je to pastir, koji ne poznaje svojega stada? Ništa toliko ne spada na pastira, koliko to, da pohadja svoju župu. Koli jako to sam narod veseli, podiže, časti! Takav pohod predobiva srce župljanâ. Župnik pako dobiva tim prigodu, da pronadje mnoge potreboće duhovne svojih župljana; a ne bi ih bio poznao nikada, da nije župom prošao sam glavom. Tom zgodom biva, da župnik mnogim pojedinim puno toga kaže, što im je prekoristno i spasonosno, a što ne bi kazati mogao ni sa propovjedaonice, sve da te osobe i dolaze u crkvu k propoviedi; mnogim priteče savjetom u pomoć, kako će laglje izmirit se s Bogom i primati sv. sakramente; drugim opet pokaže način, kako će se sa stranputice povratiti na pravu stazu, kako će i gdje moći dobiti pomoći u svojoj i tjelesnoj nevolji; moći će mnogu rieč kazati, što će i te kako koristno biti po uzgoj djece, po spas onih, koji su čitave mjesece na paši, a da se ne spomenu svojih kršćanskih dužnosti.

Da takav pohod bude i zbilja od koristi po svu župu, od potrebe je, da si župnik sve u knjižicu za to spremnu ubilježi, što god je važna opazio na svojem putu po župi; jer će inače zaboraviti i važne stvari, pak ih ne će nikada izvesti. Ja ću navesti, kako je glasoviti biskup orleanski Dupanloup svojim župnikom dao obrazac, odakle se razabire, što si sve treba da zabilježi župnik pohadjajuć svoje župljane. Metnut ću ga upravo onako, kako ga je on predložio izpustivši samo jednu točku.

1. Bolestnika jednoga valja pohoditi.

2. Ima starac od 85 godina, a ne mari za vjeru; valja nastojati, na pravi put ga privesti; ne smije se vrieme gubiti.

3. Mladić od 18 godina, a nije još bio kod prve pričesti.

4. Diete od 11 godina, a nije još nikada čulo kršćanskoga nauka.

5. Par nevjenčanih; ženska pripravna vjenčat se; valja njega nagovarati, da se vjenča.

6. Obitelj razstavljena; mržnje i koristoljublje uzrok; valja govoriti N., koji ih može izmiriti.

7. Mlada djevojka veoma zlu izložena; treba joj drugo mjesto naći, jer će se inače izgubiti. Pisat ću tamo i tamo, da dodje u poštenu kuću.

8. Obitelj veoma siromašna; čovjek jako bolestan, a petero sitne djece i žena bez svega.

9. Dvie male sirote od 7 i 9 godina, borave kod presiromašna djeda i bake, koji ih ne mogu uzdržavati; gdje bi ih smjestio?

10. Djeca u istom krevetu spavaju; pogibelj za ćudorednost; treba opominjati.

11. U toj i toj kući našao zlih knjiga, ružnih slika. Valja govoriti gospoji N., da tomu zlu doskoči.

12. Kod N. ima nade, da će se povratiti k Bogu; valja ga opet pohoditi.

13. N. je izvrstan čovjek; ima sklonost k vjeri, ali po njoj ne živi; lako bi ga bilo predobiti; ne smije se na to zaboraviti.

14. N. poslao svoju kćer na odgoj u zavod ne najbolji; valja mu govoriti, da ju pošalje u kršćanski zavod; i t. d., i t. d.

Iz toga se obrazca vidi, koli puno ima stvari na koje valja da župnik pazi i nastoji, kako će svim pomoći, koliko može. Ako je župa velika, a župnik ima kapelana, razdielit će župu, pa će sam obaći jedan diel, a u drugi će poslati kapelana, samo će i nad tim dielom sam imati vrhovni nadgled, da tako sazna za sve potrebe svoje župe. Tko samo površno taj obrazac pregleda, pa još jedino na pameti ima izpoviedanje, propoviedanje i brigu za djecu, onda se čovjek ne može dosta načuditi, kad čuje, da može biti koji svećenik, kojemu je dug čas i slast tražiti si drugih posala, dok ga zvanični poslovi svega okružuju, da mu ni čas vremena ne bi ostao, kad bi imao srce i pamet za svoju uzvišenu službu.

Evo što sam biskup orleanski o tih pohodih kaže, koje naravno valja oprezno i razborito obavljati: „O koliko siromašnih ljudi ne dolazi k sakramentom, ne kao da ništa ne vjeruju, nego jedino iz nemarnosti te bi ih dušobrižnik mogao lako skloniti, da primaju sakramente, kad bi ih samo u kući pohodio! Doista ima ljudi, koji bi se izpovjedili, a na jedno samo čekaju, a to jest, da ih tko k izpoviedi pozove ne s propovjedaonice, nego u četiri oka. Bio sam uviek toga osvjedočenja, da bi župnik, koji svake godine revno sve kuće svoje župe pohadja, morao tim sredstvom više duša spasiti, nego li ikojim drugim.“

3. Osim navedenih razloga ima župnik pohadjati kuće sve župe i sbog djece njihove. To će i te kako predobiti roditelje, a bit će i po samu djecu veoma koristno. Već to, što roditelji vide, da župnik upravo na njihovu djecu misli, za nju

se zanima, nju štuje, odlikuje, ljubi, ganut će im srce te će i na njih moći puno laglje utjecati u svem, što se njihova spasa tiče. Svećenik, koji ne pohadja svojih župljana, koji se ne brine za njih, ako su u žalosti i brigi, niti se ne zanima za njih, ako su u radosti sbog sretnih dogodjaja; koji ne zna, što biva od njihove djece; koji nema ni zapisanih imena njihove djece; koji se za njih ne brine ni prigodom izpoviedi, osobito prve pričesti, sv. krizme i drugih zgoda, taj nije pravi dušobrižnik, nije pravi pastir.

To me dovodi do toga, da što šta iztaknem o pastirskoj skrbi za djecu. Na mladjih sviet ostaje, svi na sva usta govore. A kad tamo ni iz daleka se mnogi ne staraju zato, da se ti mladji na čvrste noge postave. Ako je sad traljav naraštaj, a onda ako se slabo tko brine za mladji naraštaj, kakove ima nade, da će kad biti bolje? Što sviet ne nastoji, da se poboljša, lako se razumije, kao što je pojmljivo i to, što i djecu zanemaruje; ali se ne da pojmiti, da mnogi službenici Božji kad i kad ne rade upravo ništa, da se mladež podigne.

A kako ćemo djecu staviti na čvrstu podlogu? Ponajprije valja na roditelje utjecati, da kućni uzgoj bude skroz kršćanski i da se podudara sa načeli sv. crkve. U tom bi mnogo koristilo osim pohodâ, koje sam gore spomenuo, da župnik u svakom selu podući nekoliko mužkih i ženskih veoma poštenih, ter ih naputi, kako će vlastitu djecu uzorno uzgajati, a onda kako da i na druge djeluje, da i oni što učine glede svoje djece.

Drugo što je od potrebe, jest, da se djeca sve župe marljivo šalju u crkvu, a u crkvi da imaju posebno, za se opredieljeno, častno mjesto. Ne da se procieniti korist, što odatle potječe, da se djeca na častnu mjestu u crkvi postavljaju. Sada je diete u crkvi ili kod matere ili kod otca te se često i nepristojno vlada. Da su djeca na okupu u koru kod velikoga oltara ili svakako blizu, ima to osobito za se, što s jedne strane svako diete pratit može sv. misu u svih njezinih dielovih, a stranom može lako paziti, kad se rieč Božja tumači. Kako se diete sad nauči, tako će i ostati, kad odraste.

Treće, najpotrebitije, jest, da se djeca, koja ne idu u školu, bar onoliko puta izpoviedaju, koliko ona, koja polaze učionu. Za cielo djeca, koja ne idu u učionu, jer sebi ponajviše pripuštena, ne će se održati u nevinosti, ako češće ne idu k izpoviedi. Pa što dušobrižnika i prieči, da takovu djecu pozove, kad hoće, i da ih izpovjedi? Ničim drugim ne može duhovni pastir, kao upravo izpoviedju u tih nježnih dušah ugušiti u klici svaku strast, koja izbija i iz malenih srdaca, ter za vremena upotrebiti liek, ako je već strast kakova obuzela srce kojega djeteta; izpovied, to je gdje se iztrebljuju sve grješke, gdje se sade sve krieposti, gdje se udahnjuju kršćanske misli i kršćanska čuvstva, gdje se napućuju na kršćanske običaje, gdje se odvraćaju od zlih drugova, gdje se temelj stavlja kršćanskoj ćudorednosti i značajnosti, gdje se te nevine duše predobivaju za Isusa i za crkvu i za pravu dobrobit domovine, Eto, što glasoviti Gerson o tom govori: „Sentiat alius quid voluerit; ego in simplicitate mea judico confessionem, modo recte fiat, esse viam efficacissimam ducendi parvulos ad Christum."

Na pitanje, kada da djeca počmu dolaziti k izpoviedi i koliko puta prije sv. prve pričesti, odgovara biskup Dupanloup prvo: „Što se tiče godine, ne treba da vam iztaknem, da dužnost, izpoviedat se, počima od vremena, kada se može izgubiti milost po griehu. Puno djece jako grieši prije sedme godine; osobito dan danas, kad su prigode griešne toli mnogobrojne;" drugo navodi ova pravila glede izpoviedanja djece prije prve sv. pričesti: 1. „Treba od prve godine priprave početi djecu izpoviedati svaki mjesec. — 2. Toga se treba držati točno . . . 3. Što se više prva sv. pričest približava, to češće valja djecu pozivati, da se još više nego li svaki mjesec izpoviedaju. — 4. Treba djecu svu svaki put s velikom brižljivošću izpoviedati; inače bi bila puka formalnost. Prema tomu ne valja da najedanput puno djece dodje, nego je od potrebe, da se svakomu djetetu kod izpoviedanja toliko vremena posveti, koliko mu je nuždno. — 5. Ako i treba za djecu u obće imati stalno vrieme za izpovied, valja ju ipak još češće izpoviedati od drugih, dà jako često, prema posebnim potreboćam njihove duše." Napokon zaključuje: „Dvovrstna djeca treba da se češće nego drugi izpoviedaju: zla i bolja. Kako će izliečiti diete, koje ima već običaj griešiti; ili kako će se zapriečiti, da diete, koje je nekoliko puta u koji grieh već palo, ne opetuje svojih grieha i ne steče si običaja u tom, ako riedko ide k sv. izpoviedi? I opet, kako će se njegovati klica milosti i sjeme krieposti u boljoj djeci, ako ih vidite riedko i iz dakeka," ako ih ne primamite k izpoviedi. Da se izkorieni zlo i da se zasadi

dobro, valja neprestano imati djecu na oku i prizivat ih na čestu izpovied; bez toga ne će se učiniti, ne će se izvesti ništa.

Seljačku djecu težko je pudučavati. No što je njihova tupoglavost veća, to valja da je naša revnost i brižljivost veća. To je jedan razlog više, da se svom dušom posvetimo svojoj dužnosti, ter upravo takovu djecu nastojimo s još većom ljubavlju podučavati, što ona nisu kriva, da ne mogu lako pamtiti što im se kaže. Zato revni dušobrižnici nastoje i poslie prve sv. pričesti učvrstiti djecu u nauku; uzdržavati plodove prve sv. pričesti; izpoviedati ih s nova. Ništa ne bi po spas duša te djece bilo toli pogubno, koliko misao, da je sve svršeno glede poduke vjerske prvom sv. pričešću.

Da se osvjedočimo, koli malo mnogi čini u tih toli važnih stvarih, i kako ima župnika, koji svom dušom nastoje, da toli važan rad oko spasa duša obave kako samo bolje mogu, da Bogu omile; evo, kako župnici pisahu biskupu Dupanloupu, koji im je nazore skroz odobrio. Jedan će mu pisati: „Ja mislim, da bi župnik sbog koristi djece morao odmah, čim ju počme poučavati, obići sve obitelji; onda bi ih morao posjetiti početkom, zatim četrnaest dana prije prve sv. pričesti i odmah neposredno iza prve sv. pričesti, dok su utisci još živi kod svih, kod roditeljâ i djece; napokon oko velike Gospojine, da se prva sv. pričest obnovi." A da se vidi razlog, zašto valja baš u vrieme prve sv. pričesti pohadjati roditelje, evo što pisa drugi župnik istomu biskupu: „1. Kada pouku (o prvoj sv. pričesti) započimam, onda zamolim roditelje, da svoju djecu i služinčad sami dovedu. Onda ih pozovem, neka mi obećaju, da će mi ih točno slati te nad tim bditi, da djeca nauče što im je zadano. — 2. Kad sam s kojim djetetom jako zadovoljan ili veoma nezadovoljan, onda uviek o tom izviestim same roditelje. — 3. Kad je već odlučeno, da će djeca za stalno pristupiti k prvoj pričesti, onda posjetim roditelje, da ih pozovem, neka bi sa svojom djecom skupa išli k sv. sakramentom. Za mnoge je bio to povod, da su se k dragomu Bogu obratili." Važnije je tu, da se rieči župnika, nego samoga biskupa navedu, da svaki župnik sam sebi reče: Ako su toliki župnici to izveli, zašto ne bih ja to mogao? ni oni nisu toga mogli svojom snagom, nego milošću Božjom; a ta milost ni meni ne manjka. Bez truda ne mogoše ni oni ništa izvesti.

Kad se tako djeca priprave na prvu sv. pričest, onda će im taj čas ostati živ u pameti kao najljepši u životu, dozivat će im u pamet preblažen dolazak Isusov u njihovo srce; ganut će im se duša, kad se samo spomenu onoga sretnoga dana; oživjet će opet odluke, koje stvoriše, da si kriepost steku; sve će se ono izpuniti, što naš Ritual ovimi riečmi kratko crta: Prima parvulorum communio . . . quo splendidiori poterit modo celebretur, ut animis adhuc integris alte imprimatur sacramenti majestas et sanctitas, atque reverentiae et pietatis, qua Dominum ad se divertentem exceperunt, memoria non possit facile obliterari.

Napokon treba spomenuti, da su duhovni pastiri dužni pohadjati djecu, kad su bolestna, ter joj podieliti sv. sakramente podučivši ih prije na kratko o potrebnih istinah prema njihovu dohvatu i pobudivši u njih nuždne čine. Što se tiče odriešenja i zadnje pomasti, bila djeca ma kako mlada, dosta je, da su sagriešila, ma griesi učinjeni bili mali. U dvojbi valja odlučiti u korist djeci. Na žalost ima puno djece, koja i prije sedme godine počine puno grieha, kad i kad smrtnih. Odatle se takodjer vidi, koli je važno, da se djeca, kad nisu bolestna, češće izpoviedaju, nego drugi, da se za rana zaprieči, da zlo uhvati korien u tih mladih srcih, pa da se odmah iztriebi iz njih, ako bi nesrećom korov prevladao u čijem srcu. A za sv. poputbinu dosta je, da bolestna djeca vašom pomoću saznaju, da primaju Gospodina. Neka se nitko ne boji, da će za to, što djeci bolestnoj dieli sv. sakramente, težko davati račun onomu, koji je toliko ljubio djecu, jer ih dieli od ljubavi k njemu, od ljubavi k djeci, da joj osjegura spas, da joj spremnije otvori nebo. Niti ima tu pogibelji, da će se sakramenti izložiti kakovoj profanaciji; nikako profanaciji formalnoj. To bi značilo htjeti izpričati samo svoju lienost; jer kad mi idemo k bolestnikom odrastlim, zar ne izlažemo nikada profanaciji i to još formalnoj sv. sakramente, kad im ih dielimo? zašto dakle da ih bez te pogibelji ne dielimo djeci, koju će uviek biti lahko razpoložiti? Dobro zato naš Ritual (de prima communione) propisuje: „Male agerent sacerdotes, si pueros sine viatico e vivis excedere sinerent, ea inepta moti ratione, quod nunquam antea ad eucharisticam mensam fuerint admissi. Si qui igitur pueri nondum satis edocti periculose decumbant, eos divini hujus mysterii notitia imbuere studeant, neque dubitent illis divinum hunc cibum praebere, si divinum panem satis a vulgari discernere didicerint,

atque aliquo erga illum pietatis sensu affici cognoveriut."

4. Ako se valja svom dušom zauzimati za uzgoj mladeži, valja takodjer sve sile naprezati, da se i odrastli svi napoje duha Kristova i očuvaju od propasti. Lako je navesti vrutak zlu u našem narodu, ako je i teže propisati liek kao ustuk proti zlu. Stvaranje obitelji griehom i prokletstvom Božjim, zanemarivanje ili zlo vršenje kršćanskih dužnosti, stanovanje svih ukućana u istoj sobi i spavanje uzporedno na zemlji, pijančevanje u krčmi, siela i kolo: iz tih vrutaka teče voda, u kojoj se naš narod utapa.

Recimo koju u kratko o svakoj navedenoj točki. Počmimo zadnjom: sielom i kolom. Dok se vojnici bore iz jake tvrdjave proti neprijatelju sabranu oko nje, dobro je; ali je zlo i naopako kad se prestanu boriti iz nutra, a iz vana neprestano navaljuju; a najgorje je, kad se mnogi izdajnici u tvrdji nadju pa šuruju sa samim neprijateljem: onda je tvrdjavi odzvonilo. Tako je braćo i s nami. Dok mi ustajemo na sve, što ne valja, Bog će s nami biti, pak ćemo sve težkoće prevladati, i moramo uspjeti prije ili poslie. Ali ako i koji svećenik ne samo ne ustaje na obranu ćudorednosti, nego pušta, odobrava što joj je protivno, kako će se onda podići narod? Ovamo spadaju siela, kolo i samodošle. Sada je govor samo o sielu i kolu. Toliko puta spomenuti biskup orleanski Dupanloup dao je svojim župnikom na riešenje ovo pitanje: Koji su uzroci nećudorednosti (Quelles sont les causes d' immoralité)? Iznenadit će mnogoga odgovor župnikâ, koji svi suglasno odgovoriše, da su uzroci nećudorednosti krčme i balovi te zanemarivanje propisâ policajskih ticajućih se krčma i balova. Još će više koga iznenaditi što Dupanloup na taj odgovor svojih župnika nadovezuje. Odgovarajuć župnikom tvrdi, da je o tom razmišljavao, što mu pisaše o krčmah i balovih i o zlih posljedicah što odatle potječu po seljake glede vjere i ćudorednosti, a onda doslovce nastavlja: „Ja ću vam, gospodo, naprosto kazati i bez duge razprave, da je ono strašno, što ja tu odkrivam! Uztraje li to tako samo malo, izgubit će se (u krčmah i na balovih) ne samo vjera, nego sve, što sačinjava ćudorednost naroda."

Što je kod drugih naroda krčma i bal, to su u nas krčme, siela i kolo, a na žalost i u istoj Bosni već gdje gdje i balovi. Da bude stvar još gora, bivaju balovi u subotu na večer, da tako došavši u zoru kući, zanemare u nedjelju i misu i propovied. I dok je prije ma koja čedna zabava, kao što joj je i svrha, služila, da se čovjek odmori i čedno razveseli ter uzmogne opet svoje zvanične poslove veselije obavljati; sada su same zabave tako česte, da su one same svrha, a po tom ne služe čovjeku, da se odmori, nego da se razkalaši, tako da i dušom i tielom postane za koje vrieme nesposoban za ozbiljan rad. Što se pak kola tiče, da je i najnevinije, zlo je i te kako već zato, što se obično hvata iza sv. mise i propoviedi. Na tih se obistinjuje rieč Isusova, da k onomu, koji čuje rieč kraljestva, dolazi hudoba, i otima što je posijano u srcu njegovom. Gdje je crkva Božja, kaže stara poslovica, ondje opaki ljudi naprave vragu kapelicu; u toj se kolo igra; jer stoji nepobitno što govori sv. Petar Hrizol., da se nitko ne može s Kristom veseliti, koji se igra s djavolom. A tko još zna, kako se ljudi hvataju u kolo, i kakove ružne pjesme pjeva i slaže kolovodja, i sve kolo za njim, onda lako sazna svatko, iz koje bašće je ta otrovna biljka. A o svih tih današnjih zabavah, zvale se balovi, siela, kolo ili kako mu drago, valja sud sv. Franje Saleskoga. „Te smiešne zabave vazda duši veoma škode; one slabe snagu volje, umanjuju gorljivost u pobožnosti, čine mlakom sv. ljubav, uzbudjuju u duši zlih čustva na hiljade." Dobro je netko osudio sve te današnje zabave nazvavši ih poganskimi svetkovinami; jer mi kršćani tražimo čednost, sramežljivost, pristojnost, a na takovih zabavah često čovjek ne zna, kamo da pogleda. A nisu li te zabave upravo i pronadjene, da se pobude zla nagnuća, kakova su samo u pokvarenu srcu? Duh kršćanski duh je molitve, duh samozataje, duh poniznosti i prave kršćanske ljubavi, duh susprezanja pohote i svih sjetila i osjeta. A zabave, kako sad bivaju, zar na njih ne slave slavje upravo sloboda u svem, što na tielu treba svatko da suzpreza? Usred tih pohota i sjetilnih pobuda, kad je sve tielo uzbunjeno, a s njim i duša, tko može podići pamet svoju k Bogu? tko može Bogu kazati, da je na takovih zabavah njemu na slavu i da mu bolje omili? tko ne zna, da se upravo tu gubi pravi duh kršćanski, da je tu grob pravoj pobožnosti, čednosti kršćanskoj i stidljivosti i ostalim kriepostim kršćanskim? Tertulijan se Bogom kune, da je istinit ovaj dogodjaj. Na jednom takovom zabavištu djavol obsjeo mladu djevojku kršćansku. A kad ga zapitaše, koji ga iz nje izagnaše, kako se je

usudio kršćanku obsjesti, odgovori, da ju je našao *kod sebe,* to jest na svojem tlu. Treba dakle podučiti narod, kako mu je bježati od svih sastanaka, gdje se gube čiste misli, sveta čustva, kršćanske krieposti; gdje se malo po malo poganski običaji uvadjaju mjesto kršćanskih.

A šta da kažem o svem tom, kada to biva i u korizmi, pa još u oči glušne nedjelje, i još gorje? Imajući pogubnost takovih zabava pred očima, upravo vam nalažem, da imadete sve učiniti, da se igranje kola u obće a napose blizu crkve iza službe Božje, kao i nesretna siela dokinu, ter ujedno svakoga odvraćati i od balova ili drugih po dušu štetnih zabava, koliko je do vas. Prema tomu neka se ni jedan svećenik ne usudi kod takovih po dušu štetnih zabava sudjelovati ma kojim načinom, odakle bi se moglo razabrati, da se odobravaju. Zato od danas zabranjujem svim svećenikom ove nadbiskupije uzeti novac, što kakovo družtvo za gradnju ili ponutricu crkve ili u koju drugu dobru svrhu ponudi kao čist dobitak, što je potekao od bala ili zabave druge po dušu štetne. Non sunt facienda mala, ut eveniant bona. Ako budemo zakon Božji sami savjestno obdržavali i nastojali svom dušom, da ga i naš narod drži, dat će nam Gospodin Bog sve, što trebamo. Valja dakle takav novac odbiti, ako se ponudi, i onda, kad se i za siromahe ponudi. Vi takav novac ne smijete primiti; a dotičnici ako hoće, neka sami medju siromahe takav novac porazdiele.

Što Dupanloup spominje, da je zlu krivo i to, što se policajni propisi ne obdržavaju, to se spominje u svrhu, da župnici, kad im župljani po krčmah i plesovih idu, znaju za takove odredbe ter ih proti krčmarom i njihovim posjetiteljem upotrebe; zato se i izdavaju. Prema tomu neka se župnici upoznaju s timi propisi kod dotične oblasti, da se njimi za potrebe uzmognu poslužiti. Tako na primjer postoje svagdje propisi, da se u stanovito vrieme moraju sve krčme zatvoriti, da se iza te propisane ure nitko ne smije pustiti unutra, da se ne smiju izpod stanovite dobe povesti sa sobom ni mužki ni ženske, da se ne smiju u krčmah nećudoredne pjesme pjevati, da se ne smije nitko stanovitih igara igrati na karte. Ti i slični propisi mogu župnikom i te kako poslužiti u svrhu, da zaprieče premnoge griehe. Bolje je naravno, da župnici skroz odvrate svoje župljane od pohadjanja krčama, gdje se nevinost i vjernost bračna zakapaju, gdje se pamet u pijanstvu gubi, novac potrebit za uzdržavanje obitelji razsipava, gdje klica raznim bolestim nastaje; gdje se ljudi otudjuju svojoj obitelji, nju zanemaruju kao i sav svoj imetak; gdje se strasti uzpiruju, gdje se najbolji prijatelji običaju zavaditi, potući i jedan drugoga ubiti; ali ako se ne može skroz zapriečiti samo pohadjanje krčme, neka se bar umanji zlo, što u njoj biva.

Sv. otac svake godine običaje siromašnim obiteljim pokloniti skroz uredjene postelje (krevete). Tako činom pokazuje, koli je po ćudorednost važno, da se članovi u obitelji porazdiele, kako vjera i ćudorednost kršćanska iziskuju; a ne da svi zajedno, oženjeni i neoženjeni, udate i neudate naćaju u istoj sobi, i to uzpored jedno uz drugo na zemlji. U tom pogledu mogu župnici puno učiniti, osobito onda, kada si župljani kuće nove prave i sobe uredjuju. Neka ih upute na sve, što kršćanska pristojnost i čistoća iziskuju; neka ih nagovore, da si krevete nabave, i kako je to zdravije po isto tielo. A i u tom pogledu neka ih poduče, kako će odieliti djecu i mladež mužku od ženske, i kako je od potrebe, da imaju roditelji za se sobicu, a djeca mužka da budu za se, a ženska za se. Osim toga vas upravo zaklinjem, da nikako ne dadete, da naš narod u Bosni odnemari svoju narodnu nošnju, koja je veoma pristojna, ter mnoge čuva oda zla, osobito ženske. Ako su gdje u tom popustili, nastojte opet uvesti narodnu nošnju, a počmite kod djece, jer će se stariji jedva dati nagovoriti na to.

Ništa nije za stvaranje obitelji, čitavoga naroda toli važno, koli je sklapanje ženidbe; a možda se kod ni jedne stvari ne radi nerazboritije, koliko upravo kod sklapanja ženidbe. Prije nego će tko stupiti u brak, koji ima svojih zaista ogromnih poteżkoća i protivština, pita li on sebe, da li ga Bog zove u taj stališ? Koliko ih ima, i od kršćana, koji pitaju za savjet Gospodina Boga, kada će se ženiti ili udavati? Jedan drugomu obećaje, da će se uzeti ni ne pomislivši na Boga, ni ne izpitavši njegova nauma, njegove volje. Odatle onda potječu ženidbe zle, obitelji raztrovane, razstave sablažnjive, nesreće strašne po ženidbene drugove i djecu. Iztražite vrutak zlu, i naći ćete, da ih Bog nije zvao u taj stališ, a oni da nisu izpitali njegove sv. volje. Treba naime znati i o tom narod uvjeriti, da treba imati zvanje od Boga za ženidbeni stališ, u kojem valja dužnosti od njega propisane izpunjati i sve neprilike, što sa sobom

ženidbeni stališ ima, trpljivo podnositi; treba izpitati, da li je tko pozvan od Boga za ženidbeni stališ, jer je on onaj, koji daje potrebne milosti za svaki stališ, bez kojih se ne mogu dužnosti obavljati. Taj red preokrenuti reći će sebe lišiti tih milosti. Za spas je nuždno, da čovjek spozna svoj stališ; to je osobito nuždno, kod izbora ženidbenoga stališa, jer se vidi, da se kod toga stališa često spajaju osobe nespojive: kriepost sa opakošću, narav skroz pokvarena sa naravju nebeskom, vjera sa bezvjerjem, čistoća sa strastmi, starost sa mladošću t. j. smrt sa životom. Gospodin Bog nije čovjeka na zemlju postavio slučajno, niti ga je pustio, da si po svojoj miloj volji odabire stališ; nego mu je on sam opredielio stališ od vieka, pa mu je prema njemu udielio i sklonosti i sposobnosti. Kad nas je stvorio, pripravio nam je i milosti potrebne za izpunjenje dužnosti kojega stališa. Nuždno je dakle, da uputimo narod, da svaki iztraži pred Bogom, da li ga zove u ženidbeni stališ, i da li ga zove u ovu ili u onu obitelj. Bog je sam, koji daje pametnu i dobru ženu; a daje ju čovjeku za dobra djela. Prema tomu ići za muža ili za ženu u kuću koju reći će ići u mjesto blagoslova ili u mjesto prokletstva. Zato treba da ženjenici izpitaju, ima li u kući, kamo polaze, krieposti ne samo čovječanskih, nego i božanskih; je li će ruke, koje si kod oltara pružaju, podizati k Bogu; je li će koljena, na koja pred oltarom kleče kod vjenčanja, pregibati pred Gospodinom u molitvi; je li srce, koje se daje, puno Boga i ljubavi k njemu. Ako toga ima, bit će ženidba sretna usred siromaštva; ako li toga nema, bit će usred najvećega bogatstva i te kako nesretna.

Kad bi naš narod na Boga i kriepost pazio kod vjenčanja, nikada ne bi bio pao u poganski običaj, po kojem na sramotu kršćanskoj vjeri vode djevojke prije vjenčanja, i tim se strašnim griehom još ponose. Svakako nije dosta da proti tomu zlokobnomu običaju samo riečmi ustajemo, nego je od potrebe, da se i svimi propisanimi sredstvi poslužimo. I premda se je hvala Bogu na mnogih mjestih upravo uslied tih propisanih i upotrebljenih sredstva broj samodošla umanjio, nije ipak na žalost taj opaki običaj još dokinut. Zato ostaju kazne propisane u svoj svojoj kreposti. I budući da po koji dušobrižnik gdje gdje svojom popustljivošću u toj toli velevažnoj stvari i te kako škodi, zato opetovno svim sub poena suspensionis zapoviedam, da se strogo drže propisâ ustanovljenih za samodošle. Ah, braćo moja, kako je to strašno, samo i pomisliti na to, da se stvaraju obitelji prokletstvom. Mnoge obitelji i dobre, ne znaju, odakle dolazi, da im se u kuću udomila nevolja, protivština, bolest, smrt; a gle to su kazne, koje Bog šalje sbog grieha učinjenih prije ženidbe. Duhovni pastiri bili bi najveći neprijatelji naroda i pogrditelji Božjih zapoviedi, kad ne bi sve sile napregnuli, da se tomu zlokobnomu običaju kraj učini. Ali i tu valja i te kako prigibati koljena pred Gospodinom Bogom, da on svojom milošću odvrati srca mladeži od tih groznih grieha, na koje on toliko mrzi, koje on toli strašno kazni. Nisi enim Dominus aedificaverit domum, in vanum laboraverunt, qui aedificant eam.

Kad bi si naš narod bio sviestan, kako je on dužan zapoviedi Božje i crkvene obdržavati, kako je dužan službi Božjoj prisustvovati, kako je dužan sakramente primati i Bogu se moliti osobito u pogibelji, gdje se duša gubi, kao kod samodošla, onda bi brzo nestalo ne samo toga običaja, nego i psovanja i svih drugih težkih grieha. Ali to je upravo velika nevolja, što oni svoje kršćanske dužnosti zanemaruju i zlo vrše. Zato je naša pastirska dužnost, da pobudimo tu sviest i obnovimo ter nastojimo pravu pobožnost širiti medju pukom, pak ih osobito tomu naučiti, ne samo da se mole, nego osobito da se dobro Bogu mole. Tu valja prije svega običaj zadržati gdje je, a gdje ga je ne stalo, opet uvesti, da se svi u jutro i na večer ili bar na večer zajedno mole, a u jutro svako za se, a na koncu da po starom običaju izpjevaju: Zdravo tielo Isusovo. Isto tako treba sve ostale pučke pobožnosti obavljati u duhu crkvenom. Poslie podizanja kod sv. mise neka se zadrži liepi običaj, da se pjeva: Zdravo tielo Isusovo; a prije podizanja neka se moli sv. krunica sa umetkom sv. otajstvâ, koja su najglavnija kod moljenja sv. krunice; ali neka se moli, a ne na brzu ruku izkaže, kao što to na žalost gdje gdje biva. Zato je od potrebe, da dušobrižnik poduči obaška jedno desetak dobrih ljudi, a onda neka ih po crkvi porazdieli i ponamjesti, da jedan od njih polagano na prvo moli, a ostali polagano odgovaraju. S vremenom će nastati običaj, da će svi dobro moliti.

Kako u obće te molitve, tako i sve ostale pobožnosti kod večernje, kod procesije, kod hodočašća treba da narod obavlja sveto. Nastojte, da se sve pobožnosti obavljaju ne samo vanjski, nego

i srcem; upoznajte ih s duhom tih pobožnosti; pobudite u njih one čine, kojimi ih valja obavljati, ako hoćete, da im budu od koristi. Prigodom proštenja ili drugih svečanih zgoda nagovarajte ih, neka idu k sv. izpoviedi i pričesti. Ali ako sve pobožnosti valja obavljati sveto, koliko više sv. izpovied i pričest uviek, osobito u vrieme korizme. Najbolji je bez sumnje običaj, da za vrieme korizme župnik svake nedjelje opredieli, koje selo i u koji dan treba da dodje k sv. izpoviedi i pričesti. Kad se nauče tako redovito dolaziti, moći će župnik prije nego ih počme izpoviedati, kratak govor držati ter im u srcu pobuditi one čine, koji su nuždni za dobru izpovied. A buduć da ljudi na žalost odmah poslie pričesti izlaze na polje, osobito gdje je takav i sam dušobrižnik, zato je od potrebe da im se na srce stavi svakom zgodom, kako su dragocjeni časovi u molitvi poslie sv. pričesti; dobro je, da im se za pokoru dade, da poslie pričesti to i to izmole; tako će se s vremenom uvesti običaj, da će se svi poslie pričesti Bogu moliti. Na pučke pobožnosti spada takodjer zazivanje župskoga patrona i drugih nekih svetaca, koji se više štuju u ovoj župi, nego li u onoj. Treba narod podučiti, da ih često zazivaju u pomoć ne samo u vremenitih potrebah, kako obično biva, nego i u duhovnih. Neće vas istina svi poslušati, da od Boga išću duhovna dobra, ali će ih ipak biti puno, koji će poslušati; ali zar nije to neizmjerno velik dobitak, ako vas posluhne samo nekolicina? Dobro je, da župnik sam zavije u kratke rieči ona duhovna dobra, koja narod treba da išće od Boga. Tako na primjer može im se od vremena do vremena kazati: Ovako molite: „Smiluj se, Gospodine, meni sirotnu griešniku! Žao mi je što sam tebe najveće dobro uvriedio, i volim umrieti, nego li te ikada više uvriediti. Zato te smjerno molim, da mi milostivo oprostiš griehe i kazne za njih zaslužene; daj mi milost, da te više nikada ne uvriedim, da sve zapoviedi tvoje i tvoje crkve savjestno uviek obdržavam, da samo tvoju sv. volju činim kroz sav život svoj i u dobru uztrajem do smrti; napokon mi udieli milost, da ja i svi moji, za koje sam dužan moliti, i svi ostali ljudi, preteċemo smrt, da se suda bojimo, a pakao izbjegnemo, ter raj postignemo, pa te u njem hvalimo i slavimo kroz sve vieke vjekova."

5. Jedna od najvažnijih briga naše pastirske službe jest, da se bolestnici dostojno izpovjede i pričeste i posliednju pomast prime. O tom činu ovisi kod premnogih, možda kod većine, sva vječnost sretna ili nesretna. Koli su dakle važni oni časovi, tim više, što su u tom nemarni sami bolestnici, a još nemarnija rodbina oko njih! I sami dušobrižnici valja glede toga puno više da učine, nego što čine, ako hoće, da se svi bolestnici spase. Nije dosta istom onda šta učiniti, kad bolestnik izdiše, nego ima puno toga na što valja paziti za vrieme bolesti, a na što, prije nego vjernici obole. Svest ću sve, što se o tom dade kazati, u nekoliko točaka.

a) Često valja govoriti sa propoviedaonice o potrebi zadnjih sakramenata; o dužnostih samoga bolestnika i onih, koji su oko njega, da za vremena pozovu svećenika, da svećenik uzmogne ne samo podieliti sv. sakramente, nego i pobuditi u bolestniku potrebne čine, ter ih dostojno primi; bez tih čina, bez toga razpoloženja ne će bolestniku sakramenti koristiti.

b) Treba opomenuti župljane sve, osobito dobre, da župniku dojave, kad saznaju, da je tko obolio. I djeci u školi valja isto preporučiti, da odmah izvieste, čim saznaju za kojega bolestnika ili u vlastitoj kući ili u susjedstvu ili i drugdje. Ako se djeci obeća, da će svaki put dobiti kakovu sliku ili medaljicu, ona će bez sumnje svakoga bolestnika župniku prijaviti. To je jedan od najboljih načina, kako se može za bolestnike saznati, jer djeca iz sve župe dolaze u školu, pa je skoro nemoguće, da ma koje diete ne sazna za bolestnika ter ga ne prokaže. Što su ljudi nemarniji u primanju zadnjih sakramenata, to mora biti naša brižljivost veća, da ih na to mi sklonemo.

c) Kad saznamo za kojega bolestnika, nemojmo čekati, da nas on zove, jer se iz izkustva zna, da rodbina odveć kasno dade svećenika zvati k bolestniku; treba dakle i nezvan poći bolestniku u pohod, sve ako bolest i nije na smrt. To zadnje je od velike važnosti, da se naime bolestnik pohodi, ako mu bolest i nije pogibeljna. Kad naime župnik običaje pohoditi bolestnike i onda, kad im bolest nije težka, onda im se on ne pričinja strašan, ne pričinja im se kao čovjek smrti; onda se ni bolestnik ni rodbina mu ne boji, kada ga vide gdje dolazi; onda će ga rado i zvati, kad uztreba; oni bi se pače iznenadili, uvriedili, kad im ne bi došao, tim više, što bi vidjeli, gdje k drugim ide, a k njim ne. Dobro je to i sa iste propovjedaonice kazati, da ćete bolestnike pohadjati i onda, kad im bolest nije na smrt. To će ih podići, jer će vidjeti, da ih vi ljubite, pa će vas rad dozivati k bolestnikom;

pohadjajuć pak bolestnike imat ćete sgode, da i onim budete od velike koristi, koji su oko bolestnika.

d) Treba bolestnika ne samo jedanput pohoditi, nego višekrat. Valja naime imati pred očima, da odriešenje, poputbina, zadnja pomast onomu ne koriste ništa, koji ne pobudi, koji nema u sebi onih čina, onoga razpoloženja, što se hoće u svrhu, da se valjano prime ti sakramenti. Nu mnogi kršćani, kakovi su sada, nemaju na žalost toga razpoloženja, ako im ga župnik sam ne pobudi u srcu. Da se obrati koji griešnik, možda još okoreli, možda takav koji je već i vjeru izgubio, nije dosta pomazati mu ude njegova tiela, nego je od potrebe obratit mu srce, pobuditi u njem vjeru, ufanje, ljubav bar početnu, kajanje. Nu za sve to treba vremena. Ako dakle svećenik kasno k bolestniku takovu dodje, ako nema više nego koji čas vremena, ter ono učini što može i mora, dobro je, jer je svoju dužnost učinio, više u onaj hip nije mogao učiniti; ali samomu bolestniku to će malo ili ništa koristiti, jer ti sakramenti sbog nerazpoloženja samoga bolestnika neće polučiti svojega učinka. Eto vidite razlog, zašto valja češće pohadjati bolestnike. Što, zar ćemo se mi, braćo, zadovoljiti s manje revnosti, gorljivosti, ljubavi, od liečnika? gle, oni toliko puta pohadjaju bolestnika, i ne dosadi im, a nam zar da dosadi da ga pohodimo bar nekoliko puta? a eto oni to čine, jer se nadaju koristi vremenitoj, a mi da toga ne učinimo, koji se nadamo nagradi vječnoj kako za se tako i za same bolestnike. Zar da skrb za duše bude manja od brige za tjelesa?

e) Treba da se svaki dušobrižnik pripravi za pohod bolestnikâ, da zna, šta će kojemu reći prema različitosti stanja, u kom im se savjest nalazi; da zna, kako će komu težkoće razriešiti, koje bi mu mogao bolestnik staviti. To je veoma važan posao, jer o njem ovisi vječnost, a vremena zato ima malo. Ako se dakle dušobrižnik prije ne pripravi, dogodit će mu se, da se neće znati iznaći pa će po tminah tapati; on će se preplašiti, pomesti, neće kazati što treba bolestniku, možda će mu kazati i ono, što ne ide u čas, kad se grieške više nikada ne dadu popraviti. Treba dakle proučavati što valja bolestnikom govoriti, valja si i napisati što je od potrebe raznim bolestnikom kazivati, da tako, kad uztreba, zna svakomu svoje reći, inače samo će mucati i neće izmucati ništa osim praznih rieči. Nigdje nije nemarnost i bezbrižnost dušobrižnička od užasnijih posljedica, kao kod dieljenja zadnjih sakramenata, jer se tu radi o vječnosti sretnoj ili nesretnoj duša.

f) Podielivši dakle bolestniku zadnje sakramente, time nije dušobrižnik svršio svoju dužnost, nego je od potrebe, da ga još pohodi ter mu nastoji u srcu pobuditi one čine, koji su nuždni kod primanja zadnjih sakramenata, ter ga po drugi i treći put izpovjediti; jer se kad i kad dogadja da sakramenti kod bolestnika, pošto nije dobro razpoložen, ne poluči svojega učinka prvi put, a možda ni drugi put, a da se to sbude istom treći put. To je veoma važna opazka, koju si valja dobro k srcu uzeti.

6. Da se svemu zlu spomenutomu doskoči osim ostalih sredstva već navedenih i onih, što bi se još dala navesti, osobito k svrsi vode ovo troje: uzpostaviti ili stvoriti duh obiteljski u obiteljih; naputiti obitelji, da kao obitelji idu k sv. službi Božjoj bar po nedjeljah i svetkovinah; ustanoviti neka vjerska družtva za pojedine stališe u svakoj župi.

Jest, braćo moja, ondje se gubi ćudorednost, gdje nema obiteljskoga duha u obiteljih. A što je taj duh obiteljski? Duh obiteljski to je ljubav k vlastitoj obitelji, to je provadjanje života u obitelji svojoj; to je onaj duh, koji čini, da se članovi ne razprše po nedjeljah i svetkovinah koje kuda, da ne traže zabave i ugodnosti ne znam gdje izvan obitelji svaki za se, da ne ide jedan u krčmu, a drugi tko zna kamo; nego je to duh, koji sve članove jedne obitelji po nedjeljah i svetkovinah stapa u jedno, koji čini, da svi jedva čekaju da zajedno dodju, da se zajedno vesele; duh je to, koji čini, da im nema većega veselja, nego kad se u obitelji zajedno zabavljaju, tako te se svaki član njezin i te kako žalosti, ako u to vrieme proti svojoj volji mora biti izvan obitelji; to je duh, koji svakomu odsutnomu kao najkrasnije uspomene doziva u pamet sve doživljaje obiteljske. S takovim obiteljskim zajedničkim životom spojena je prava ćudorednost kršćanska, s tom kućnom zajednicom veže se stara prostodušnost, u tih čistih svetih zabavah kršćanskih obitelji nalaze se prave radosti pa se oko ognjišta domaćega stvaraju razne krieposti, koje sačinjavaju predaju svega onoga, što se zove obitelj patriarhalna.

Tako je bilo nekoć i kod nas. A sada? sada majka s drugimi ženami u susjedstvu prekapa jezikom sve što je u župi; otac ode u jednu krčmu, a sin u drugu; kći pako ili je u kolu ili je uz

druge s momci. Jedno dodje kući u sedam sati, drugo u osam, treće opet u devet sati, ako ne i kašnje. Gdje je tu obitelj, gdje li život obiteljski? gdje su tu krieposti obiteljske, kad ni u nedjelju nisu članovi obiteljski kod kuće, u nedjelju, kad u obće jedino mogu zajedno biti, dočim preko tjedna ide svaki za svojim poslom?

Kako da se tomu doskoči? Navest ću na to pitanje doslovce odgovor biskupa Dupanloupa, jer on iztiče jednu okolnost, koju si osobito naši neki župnici moraju dobro zapamtiti. Evo kako on odgovara na stavljeno pitanje. „Bilo bi (sredstvo, da se rečenomu zlu doskoči) uzpostaviti duh obiteljski. To je težko. Trebalo bi za to godinâ, možda stoljećâ, jer se ćudorednost i običaji kojega naroda ne mienjaju jednim naraštajem. Ali to je svrha, koju valja imati pred očima i za njom neprestano ići. Kad bi ste vi, svaki kod sebe, dugim i uztrajnim nastojanjem oko uzpostave toga dragocjenoga duha, samo kod jedne ili dvie obitelji uspjeli, to bi bio znatan uspjeh i plodno sjeme za buduća dobra. Onda bi bar ondje u župi postojao primjer, uzor, koji bi se mogao predstaviti drugim obiteljim, da podju istim tragom. Djeca, momci i kćeri, tako odgojeni, uveli bi u nove obitelji, kojim će jednoga dana biti na čelu, te dobre običaje nastale oko ognjišta, koje su vidjeli koo svojih roditelja. Činite, gospodo, u tom pogledu što možete; Bog će blagosloviti vaša nastojanja. Ima u narodâ nekih načela, nekih težnja, što dolaze pod imenom narodna politika; vlade (narodne) što jedna iza druge sliede idu kroz vjekove uztrajno za tim, da ih ostvare, služeć se svakom zgodnom prilikom, da nov korak načine prema svrsi. Imajmo i mi svoju politiku župsku, svoj plan za preporodjenje župe, a jedno od načelâ i jedna od težnjâ te politike preporodjenja vjerskoga i ćudorednoga neka je ovo: Ići za tim svimi mogućimi sredstvi, da se uzpostavi duh obiteljski."

Kad treba koji stari zli običaj dokinuti, kao što su to samodošle, onda po koji dušobrižnik više da svoju nemarnost izpriča, nego li da težkoću u dokidanju iztakne, običaje kazati, da je narodu govorio i govorio, i da nema koristi. Ako je tko zbilja govorio i pri tom se Bogu molio, ima uviek koristi, ako se ta korist i ne vidi odmah. Sjeme se baca, pa se istom iza nekoliko mjeseci vidi plod. Tako i mi valja da sjeme bacamo, a vrieme ploda pripustimo Bogu. Sjećam se, da sam u životu nekoga blaženoga Petra čitao, da je trideset godina neumorno radio, kao što samo svetac može raditi, pa da nije vidio nikakova ploda od svoga rada. A jedva što je umro, sve, ali sve se postiglo, za čim je on u životu svojem išao. Valja dakle kazati, da je i onda za njegova života bilo ploda, ali ga samo svetac nije vidio. Tako i Dupanloup svakomu na srce stavlja, da svom snagom duše svoje radi oko uvadjanja duha obiteljskoga u obitelji, ma se odatle plod ubirao istom iza godina i godina, pače i stoljeća. Naša je dužnost uviek sjeme rieči Božje bacati u duše, a Gospodinu Bogu valja pripustiti vrieme, kada će rast dati.

7. Na obiteljski duh spada takodjer, da obitelj sva zajedno ide k službi Božjoj po nedjeljah i svetkovinah. K bogoslužju domaćemu, k obćenitim zajedničkim molitvam valja pridružiti javno bogoslužje, valja posvetiti nedjelju i druge blagdane, što i te kako donosi blagoslov u obitelji. Prema tomu dužan je dušobrižnik na srce staviti obiteljim, da svetkuju nedjelju i blagdane, ako hoće, da im je kuća, prava kuća kršćanska, svetište počitanja, poslušnosti, ljubavi, izvršavanja dužnosti; ako hoće, da imaju dvie stvari nuždne za obiteljski život, naime: da svi svoje dužnosti obavljaju, koje sačinjavaju život obiteljski, i da se svi članovi medju sobom ljube, što samu obitelj sačinjava. Crkva župska za obitelj svaku jest obiteljsko, kućno svetište, koje svakomu članu svake obitelji doziva u pamet svetih misli na stotine, i tako ga napunja pravim kršćanskim obiteljskim duhom. Jer u crkvi župskoj sve sjeća obitelj na blagodati primljene od Boga: tu su sami roditelji pred Bogom i ljudi vjenčani i sjedinjeni u zajednicu, čiji vez jedino smrt razkida; tu su im djeca sva krštena; tu su sami primili prvi put Gospodina u srce svoje, a i svjedoci bili prve pričesti djece svoje; tu su svoju djecu i sebe i sve svoje Bogu izručili; tu su nebrojeno puta javno pokazali, da skroz ovise o Bogu svojem stvoritelju, koji je Sina svojega poslao, da nas odkupi; tu u svojih biedah ruke podižu Bogu, da im svoje milosti dade; tu se za svoje pokojne Bogu mole; tu pokazuju javno, da su u zajednici sa ostalimi kršćani, sa nebom, sa čistilištem. I tako im svetkovanje nedjelje pokazuje, kako sam Bog ravna obitelji, kojim on čuva i brani njihova prava, njihove dužnosti, njihove nevine radosti. Svega toga nema u kući, iz koje je odstranjeno svetkovanje nedjelje; gdje je tu vjera? Nedjelja je takovoj obitelji kao drugi dani: otac i mati i djeca ustaju se, da daleko od Boga,

daleko od neba, daleko od crkve nastave svoj svakdanji rad, svoje robstvo. U takovoj obitelji nitko se Bogu ne klanja, nitko mu ne služi, nitko mu se ne moli, nitko ne pregiba koljena pred njim; ništa se o Bogu ne govori; čovjek je tu sve, a Bog ništa; obitelj je bez Boga, bez vjere; nema tu svetoga mira; srce tu nema vremena, da se otvori i razveseli, nego ostaje zatvoreno, pa se roje u njem mržnja i gorčina i tuga i žalost, dok i van ne izbije, ter od obitelji ne postane gotov pakao. Prema tomu je obezčašćenje nedjelje ono, što slabi, umanjuje, tamani duh obiteljski, kao što ga obnavlja i uzkrisuje njezino svetkovanje.

8. Napokon u svrhu, da se duh obiteljski uzdrži, puno doprinosi uvedenje raznih vjerskih družtva za razne slojeve družtva. Kod svih se ovo troje opaža: valja stopiti u jedno duše sborom i tvorom kršćanske, koje po evangjelju hoće da živu; valja im u dušu uliti duh revnosti; valja ih učiniti pomoćnici, da nastoje i druge predobiti za Isusa. Ima družtvo sv. krunice, koje ima posebna pravila za djevojke, posebna za momke, a posebna za oženjene i udate. Zato je to družtvo osim mnogih drugih veoma zgodno za svaku župu. *Vrhbosna* će biti tako dobra, pak će ta pravila u svoje vrieme objelodaniti. Tko poznaje pokvarenost današnjega vieka, mora se osvjedočiti, da je upravo nemoguće obiteljim i obćinam kršćanskim dati duh kršćanski, obnovit ih, preporodit ih bez osobitih sredstva. Naša vremena su vanredna sredstva; tko se neće njimi da posluži, neće polučiti ništa. Kršćanska družtva, nosila ime ma koje, to su ta sredstva nuždna u svrhu, da se prenačine obitelji, da se prenaprave obćine, da se preporode župe. Ta družtva su plod snage sv. crkve, a idu za tim, da se sve, što je mrtvo u crkvi, na život uzkrisi; da sve ojača, što je slabo; da se sve očisti, što je prljavo; da se sve usavrši, što je dobro. Nastojte dakle uvesti takovo družtvo u svoje župe.

9. Puno kršćanski duh u narodu pobudjuje i brižna pomoć mrtvim. Zato je dužnost dušobrižnika poticati svoje vjernike, da se više nego da sada pobrinu za svoje mrtve. Molitve i dobra djela za mrtve imaju dvostruk plod; ona ne samo pružaju pomoć siromašnim dušam, nego i nam donose puno milosti. Ta djela milosrdja, ako se čine od ljubavi, imaju obećanje života vječnoga od Krista; a ako smo griešnici, pomažu nam, da primimo oproštenje grieha. A primaju takovi već na zemlji za nagradu mir, utjehu i druge milosti. I tako onaj, koji dušam u čistilištu pomaže, i sam sebi koristi; kada za pokojne moli, i njemu je ta molitva od hasne, a osim toga pobudjuje u sebi misao na smrt ter mu to običaje srce ganuti, da svoje poslove i dužnosti savjestnije i Bogu za ljubav i na korist dušam u čistilištu obavlja. A treba osobiti to župljanom na srce staviti, da će duše našom brigom, našom molitvom, lemojsinom, našim postom, sv. misom i drugimi dobrimi djeli izbavljene biti revni zagovornici i pomoćnici naši u nebu.

10. Ali buduć da sve to, što sam vam nastojao na srce staviti, naše slabe sile nadmašuje, od potrebe je, da svu svoju nadu stavimo u Gospodina, da sve svoje misli k njemu podignemo i od njega zamolimo, što nam je od potrebe, da to spasonosno djelo izvedemo. Valja braćo, da uztrajemo u molitvi i promatranju sv. istinâ i sebe sami najprije da prenačinjamo po uzoru svojem, Gospodinu našem, a onda da i vjernikom svojim propoviedamo rieči života i istine spasa. Bdijte i molite se. Nastojte, da u crkvi sve u redu bude i da sve, što u njoj biva, u redu biva i tako, ter se vazda promakne slava Božja i spas duša, pa da svi vjernici napreduju u krieposti i kršćanskoj savršenosti. A dok se vi budete Gospodinu na slavu tako trudili i mučili, dok budete trpljivo sijali sjeme njegove rieči i dielili kako treba njegove sakramente na spas duša: on će vas u svojoj božanskoj dobroti obasuti svojimi sv. milostmi, sačuvat će vas od grieha i u dobru do smrti pak vam ono dati što je svojim kao nagradu obećao: Ego ero merces tua magna nimis.

U Sarajevu dne 20. veljače 1896.

† ***Josip***, *v. r.*
nadbiskup vrhbosanski.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XV.

Ben Hur ostavi veliko spremište robe u uvjerenju, da ga je i opet, kako da sada često, dok je tražio svoje, prevarila nada, pa čim mu je draža bila majka i sestra, tim je više s toga izkustva slomljen bio. Obuze ga čuvstvo, da je napušten, te mu do života ništa ne bijaše. Prokrči si put prama obali rieke, kamo ga pritezao hladni vjetar. Tad se sjeti rieči suputnika: „Bolje je da si crv i da se hraniš murvami Dafne, nego da sjediš uz kraljevski stol“. Vrati se i pohiti u gostionicu.

„Put u Dafne?“ odgovori u čudu vratar, kad ga Ben Hur za nj upita. „Jesi li prviput ovdje? Tada reci, da je današnji dan najsretniji u tvom životu! Ne možeš zabluditi. Prva cesta lievo prama jugu vodi ravno na brieg Sulpij, gdje je na vrhuncu žrtvenik Jupitrov i polukružno kazalište. Ovog se pravca drži do trećeg krstopuća, što se zove triem. Tamo kreni na desno i podji putom kroz drevni seleucidijski grad do mjedenih vrata Epifanesa. Tamo počima put u Dafne. — Bogovi te čuvali!“

Ben Hur dade još njeke odredbe za svoju prtljagu i krenu. Brzo je našao Herodov triem. Kroz mjedena vrata unišao je u dugi niz mramornih stupova, gdje se našla sva sila ljudi iz svih strana svieta. Bijaše oko četvrte ure, kada se nadje kao u nepreglednom obhodu, koji se kretao prama glasovitoj špilji. Put bijaše podieljen u staze za pješake, za jahače i cestu za kola, a ova opet za privoz i odvoz. Ovi dielovi bijahu razstavljeni nizkom ogradom, u kojoj smješteni bijahu u stalnom razmaku stalci, a na njih kipovi. S desna i s lieva gojili su busenje, medju kojim gdjegdje zasadiše hrastove i platane. Ako si se umorio, prizivale te ljetne kućice za hladovinu u njekom razmaku da odpočineš. Staze za pješake bijahu taracane crvenimi pločami od kamena, a za jahače i kola nasute bielim pieskom, koj bijaše dakako čvrsto zbijen, nu ipak tako rahlo, da nisi čuo jeke kopita ni kolesa. Toliko i takovih bijaše vodometa, da se čudiš. Bijahu darovi kraljeva, koji bi amo dolazili, pa su ih zvali njihovimi imeni. — Veličanstvena ova cesta sterala se južnozapadno gradu u duljini do dvie milje. Ben Hur, raztužen s izjavljene nade, jedva je pazio na divote, što su oko njega bile i na svjetinu, koja se oko njega tiskala. A da je tako bio nehajan razlog bijaše i samosvjest Rimljanina, koj bi posjetio pokrajine; jer što su mogle pokrajine pružati, a da toga ne ima u Rimu boljega i savršenijega. Gurao se kroz svjetinu, koja bijaše oko njega, a za njegovu je neuztrpljivost prepolagano išla. Kada je došao do Herakleje, do mjesta što bijaše na pol puta medju gradom i špiljom, oćuti, da je umoran, te bje pripravniji da se zabavi. Stade promatrati svjetinu oko sebe i opazi, da imade tu ljudi svake dobe i spola. Svi bijahu svečano odjeveni. Jedno družtvo imalo biele haljine, a drugo crne; neki su nosili zastave, a drugi su njihali kadionice; ovi bi hodali lagano, pjevali pjesme, a oni koracali prema glasu frula i udaranju bubnjeva. Koli je to mjesto moralo biti divno, ako se je svaki dan ovako putovalo u Dafne! — Napokon začuje vesele poklike i pljeskanje. Pogledav, opazi kako mnogo prsti pokazuje na vrata špilje, što se dizala na bližnjem brežuljku. Pjesma bivala živahnija, glasba jača. Potisnut svjetinom, unidje. Kako bijaše ukusa na rimsku izbrušena, nije mogao svladati udivljenja s prizora, što pred njim puče.

Ulaz bijaše kao hram u čistom grčkom slogu. Do njega se pružao širok izbrušenim kamenom popločan zaravanak, po kojem se talasala nemirna svjetina, a šarolike joj haljine bajno se izticale pored biele pjene mnogobrojnih vodometa. Pred sobom, prama jugozapadu, opazi Ben Hur čiste puteve, što vode u njeki vrt, a nestaje ih u šumici, nad kojom se digla bljedomodra magla. I nehote krene jednim od tih puteljaka.

Da je duša Ben Hurova mirna bila, ne bi on bio posjetio špilje bez vodića, a svakako bi prije u pamet si usjekao najzanimivije točke; ali raztužen radi izjalovljene nade, dodje bez svake priprave. — Podje za njekom povorkom u šumicu. Prem nehajan, da pita, kamo taj put vodi, bijaše ipak pod dojmom, da će njim doći u jedan od onih hramova, što su najviše privlačili medju svimi krasotami, koji mi je obilovala špilja.. Najednoć osjeti da opetuje rieči: „Bolje da si crv i hraniš se murvami Dafne, nego da sjediš uz kraljevski stol“. Razvijajući tu misao, upita sama sebe:

Zašto bijaše život u špilji tako ugodan? U čem mu bijaše dražest? Možda u dubljini nedohitne neke filozofije? — Ili su razlozi tomu bili kao na dlanu, jasni svakomu posjetiocu? — Svake godine hiljade bi ostavljale svoj dom, da se ovdje nastane; jesu li našli tajnu dražesti? — A bijaše li dosta, što su našli, da im izpuni život? — Ako je njim špilja pružala to zadovoljstvo, ne bi li zar i njemu pružila mir? — Bijaše Židov; bi li moglo biti, te je ugodnost za svakoga, samo ne za djecu Abrahamovu? — Proniknut ovom mišlju, odluči, da će izpitati tajnu ovog mjesta, a da ne pita više za okolicu mu.

Polazeći dalje, oćuti iz šumice s desna gdje mu tihi vjetrić donosi sladki miris kao od ruža i mirodija. Stade i pogleda onamo.

„Je li tamo prieko vrt?“ upitati će čovjeka kraj sebe.

„Mislim, da će biti mjesto, gdje se sakupljaju na službu božju“.

Odgovorio mu u njegovu materinskom jeziku.

„Jesi li Hebrej?“ upita Ben Hur stranca.

„Rodjen sam u Jerusolimu, od trga daleko što bi kamenom dobacio“ odgovori čovjek uljudno se smješeć.

Ben Hur htjede upravo da dalje što primetne, kad ga napried potisnu množtvo što se guralo i odielilo ga od stranca. Zapamti si njegov lik: nosio je gornju haljinu po običaju i štap; na glavi je imao zagasitu maramu, privezanu žutom vrpcom. Lice mu kazivalo izrazit jevrejski lik. Držao je, da će ga moći opet upoznati.

Sastao se bijaše na mjestu, gdje je staza skretala u šumicu. Krenu tuda, da izmakne bučnoj vrevi. Najprije dodje u gustoš, kojoj bi na oko rekao da je naravna; nu već za nekoliko koraka opazi, da i ovdje uredjuje ljudska ruka. Grmići su cvali ili plodove nosili; iz busenâ nicalo najljepše cvieće, a da ništa ne uzmanjka savršenosti ove bajne slike, ključao je čist potočić u travi, te se ljubko dalje vijugao. Oko sebe i nad sobom čuo je pjevanje ptica, gukanje golubova; kosovi su mirno čekali gdje dolazi, slavulj ostade neustrašivo sjedeć na grani, prem je kraj njega prošao ni lakat daleko, jarebica skakutala pred njim i vabila mlade što su za njom išli. Ben Hur se čudio. Sjedne pod limunovo drvo, koje je hladilo svoje korenje u potočiću. Pred njim je visjelo gniezdo sjenice. Mudra ptičica gledala pouzdano iz otvora.

„U istinu,“ klikne on, „ptica mi izjašnjuje! Ona veli: Ne bojim te se, jer je zakon na ovom mjestu ljubav!“

Tako je bilo; u špilji Dafne vladao zakon ljubavi. — Na žalost bijaše ljubav bez zakona!

„Bože Izraelov!“ klikne zažarena lica dignuv se. „Majko, Tirzo! Proklet bio čas, prokleto mjesto, gdje sam mislio, da bi mogao biti sretan bez vas!“

Podje dalje i dodje do kanala, što je tekao posred ozidane obale, a gdjegdje ga u toku priečili zapori. Put njegov išao mostom preko njega. Stojeć na mostu, opazi i druge mostove, svaki sagradjen u drugom slogu. Pod sobom opazio vodu, što je ovdje u jezercu pribrana bila; nješto dalje šumio vodopad preko pećina; tada dodje opet ribnjak i opet vodopad i tako dalje, dokle je oko sizalo. Mostovi, ribnjaci, vodopadi — sve je to kazivalo u svom jeziku, da vrše volju jednog Gospodina, čiji nalog rado su posluhnuli.

U daljini opazi predjel dugih dolina te nepravilnih brdeljaka sa špiljami, ribnjaci i krasnimi zaselci, što ih medjusobno vezali cakleći se puteljci i sunčanim svjetlom razsvietljeni potoci. Doline naličile zelenim, ružami posutim sagovom, te služile za pašu stadom ovaca, bielih kao snieg. Iz daleka čulo se glasove pastira. Žrtvenikâ pod otvorenim nebom bilo bez broja; izmedju njih kretali se obhodi, a dim žrtava dizao se prama nebu u bliedih oblacih. — Sada se dosjeti, da je špilja bila hram, veliki, neozidani hram, čiji graditelj nije se patio kamenjem, stupovi i hodnici, nego je, težeć za najsavršenijim u svojoj umjetnosti, učinio, neka mu narav posluži. Tako nastade drevna Arkadija, a ovdje i ondje upravljao je sa svim grčki genij.

S mosta podje Ben Hur u najbližu dolinu. I ovdje bila trava svježa i vrlo uredjena. Sva drveća s istoka bila ovdje zastupana a divno se izticala od svojih iz daljine donešenih drugova. Tu su stajale, kao kraljevi, ponosne paome u jednoj hrpi, tamo platane s divnim svojim lišćem, pa dalje uviek zeleni hrastići i čvrsti cedri, murve i terebinte, krasne kao iz raja, ciprese, visoke i vitke kao katarke na ladji.

Pošav dalje u taj sjenoviti kraj, začuje veseo zvuk trublje. Ogledav se, opazi u blizini, gdje mu zemljak, s kojim se prije susreo bijaše, sjedi u travi. Čovjek se digne i podje k njemu.

„Želim ti još jednom mir!“ reče prijazno.

„Hvala ti“, odgovori Ben Hur i upita: „Ideš li kamo i ja?“

„Ja idem u trkalište — ako ideš tamo i to?“

„U trkalište?“

„Da! Trublja, što si čuo, dala je upravo znak za natjecatelje.“

„Dragi prijatelju,“ nastavi Ben Hur iskreno, „priznajem, da sam nevješt Dafni, pa bi ti hvalio, kad bi mi hotio biti vodjom.“

„To će me veseliti. — Slušaj, čujem topot kola! Voze se u trkalište.“

Ben Hur slušao časak, tada metne svoju ruku na rame onoga čovjeka i predstaviv se reče:

„Ja sam sin duumvira Arija — a ti?“

„Ja sam Maluh, poslužitelj trgovca iz Antiokije.

„Dobri Maluše, gle glas trublje, škripa kotača u piesku, te nada da ću se zabaviti, uznemiri me. Ja sam donekle vješt u tih stvarih i nisam nepoznat u rimskih bojnih školah. Podjimo na trkalište.“

Maluh je oklievao još, da reče:

„Duumvir bijaše Rimljanin; a ja te vidim u odielu Hebreja.“

„Plemeniti Arij bio mi je poočim,“ razjasni Ben Hur.

„A tako! Molim, te mi oprostiš.“

Prešav granicu šume, dodjoše na polje, na kom bijaše uredjeno trkalište. Na čvrstoj podlogi posuto bijaše pieskom ter poškropljeno vodom. Sa obje strane napeše užeta, da ga odiele od gledalaca, a za udobnost ovih bijahu namještena sjedala u prostoru platnom nakrivenu. Tu sjedoše oba nova došljaka.

Ben Hur je brojio kola, što su mimo prolazila; bilo ih u sve devet. „Želim vozačem sreću“ reče prijazno. „Mislio sam, da su ovdje na iztoku zadovoljni sa dva konja, ali vidim, da se s častohljeplja usmjeljuju na četiri. Vidjeti ćemo, što mogu.“

Osam četveroprežnjaka prodje kraj njih, njeki korakom, drugi kasom, nu svaki dobro upravljan. Deveti je dolazio u skoku. Ben Hur klikne u čudu.

„Bio sam u carskoj ergeli, Maluše, nu tako mi našeg otca Abrahama, nisam još vidio konjâ, kakovi su ovi.“

Dok je to govorio, konji projuriše. Najednom se smeli. Medju gledaoci netko glasno krikne. Ben Hur se okrene i opazi starca, što se digao sa svog sjedala i drhćuć stajao uzdignutih šaka te divlja pogleda. Duga, biela brada padala mu na prsa. Neki bližnji gledaoci stadoše se smijati.

„Morali bi štovati bar njegovu siedu bradu. — Tko je to?“ upita Ben Hur.

„Uplivan muž iz pustinje, negdje iza Moabske. Posjeduje čitava stada deva; njegovi konji, kažu, da potiču od najboljih utrkača Faraonâ. Ime i naslov mu je Šeik Ilderim,“ odgovori Maluh.

Medjutim nastojao je vozač da umiri konje, nu uzalud. Svaki bezuspješni pokus uzrujao je tim jače šeika.

„Abadon neka ga odnese!“ klikne patrijarka prodirućim glasom. „Trčite, letite, čujte djeco!“ Ovaj poklik upravljen bje njegovoj pratnji, sigurno članovom njegova plemena. „Čujete li? — Rodjeni su u pustinji kao i vi. Zadržite ih, brzo!“

Konji se još jače uznemirivali.

„Prokleti Rimljanin!“ Šeik se je grozio vozaču stisnutom šakom. „Kleo se je, da ih znade upravljati, kleo se je cielim leglom svojih latinskih kumira. Ne, pustite mene, velju! On se zakle, da će bježati kao u letu, a slušati poput janjaca. — Proklet da bio! Gledajte ih, neprocjenive! Neka se usudi samo taknuti ih bičem i — “ Konac rečenice izgubi se u strašnom škripanju zubi. „Potecite i zadržite ih; govorite s njima! Jedna rieč, samo jedna rieč pjesamâ iz šatorâ vaših majka dosta je, da ih umiri. O luda li mene, te sam Rimljaninu povjerovao!“

Nestade mu sape. Neki iz njegove pratnje dohvatiše konje za uzde. Ben Hur lahko je mogao protumačiti Šeikovo čustvo. Znao je, da nije uzrujan toliko za to, jer bi bio povriedjen u svom ponosu, što ima takove konje ili jer bi se plašio, kako li će se utrka svršiti, nego jer je volio svoje konje. Bijahu crvenkasti dorati, posve slični i tako liepa razmjera, te si mislio, da su manji nego su u istinu bili. Nježna uha krunila malene glave, a široka i puna lica bila izmedju očiju; u nosnicah vidio si s nutra crvenu kožu kao vatru; vratovi im bili liepo svinuti i pokriveni toli nježnom i gustom grivom, te je visjela preko prsa i pleća; uvojci na čelu bijahu kao snopčići svile. Izmedju koljena i kopita noge bile tako plosnate kao otvorena ruka, a nad koljenom, tako jake i oble, kako bijaše potrebno, da nose liepa oblika tielo. Podkove se sjajile kao brušen dragi kamen. Kad bi se propinjali ili zašli s puta, bičevali bi zrak a kadkad i zemlju sjajno-crnimi, dugimi i gustimi repovi. Šeik ih je nazvao neprocjenivimi, a imao je i pravo.

Promatrajući sada opet i točno konje, upoznao je Ben Hur svu poviest njihova odnošaja prema

vlastniku. Odrasli pod njegovim okom, bijahu danju predmet njegove osobite pomnje, a noćju njegovih sanjâ; dragi mu kano djeca, dielili su s njim i s njegovom obitelju šator u pustinji. Doveo ih je u grad, da mu izvojšte pobjedu nad omrzlimi, oholimi Rimljani, te nije dvojio. da će tako biti, ako nadje pouzdana vozača, koj će ne samo biti vješt, da ravna uzdom, nego i proniknut duhom, komu će se oni pokoriti. Nije mogao da kazni netom dokazano neznanje vozačevo, kako to kazne ravnodušniji zapadnjaci, da ga prezirno odpuste, nego je morao kao Arabin i Šeik svomu nezadovoljstvu dati mah glasnom psovkom.

Konji se umirili prije no Šeik od svoje ljutnje. U to vrieme ukažu se još jedna kola na trkalištu. Nejednaka ostalim, vozač, kola i konji bijahu posve tako nakićeni, kako bi morali doći na sam dan utrke u trkalište. Utrka u Dafnu bijaše najme samo predvježba i pokus za predstavu, što se spremala na čast konzulu u trkalištu.

Potrebno je, kako ćemo kasnije vidjeti, da ovdje točno opišemo dolazak novoga pridošlice.

Viestnik.

Naša domovina.

(*† Metropolit Gjorgje Nikolajević.*) Naša braća nesjedinjena u crno se zavila s gubitka dobroga otca svoga *Gjorgja Nikolajevića.* Na 20. februara u $10\frac{1}{2}$ s. izdahnu nakon duljeg pobolievanja u 89. godini. Pokojnik rodjen u Sriemu velik je dio svoga radišnoga života posvetio našemu narodu u Dalmaciji (Dubrovniku i Zadru), a od 1881. ovdje u Bosni. Bijaše najprije arhimandrita, a od 1885. metropolita. Težku službu arhiereja preuze u velikoj starosti (79. godini), ali ju je sve do pred smrt vršio mladenačkom gorljivošću uprav neumorno. S našim svećenstvom podržavao je vazda prijateljske odnošaje. Živio je vrlo jednostavno; osobne njegove potrebe bijahu vrlo malene, ali je u javne svrhe, za školu i crkvu, dao sve, što bi privriedio: preko 100.000 for. Dne 24. vrlo je svečano pohranjen na ovdješnjem groblju, kojemu činu prisustvovale su i mnoge deputacije iz raznih i dalekih krajeva Bosne i Hercegovine. Presvietli gospodin nadbiskup i kaptol Vrhbosanski izraziše braći svoju sućut, netom doznaše, da je dobri starina preminuo.

(*Odstup biskupa Tršćanskoga.*) Presvietli gospodin biskup dr. Iv. Nep. Glavina oprostio se sa svojim kaptolom, svećenstvom i pukom, polazeći dozvolom sv. stolice u mir. Svećenstvo mu kod oprosta izručilo adresu odanosti, koju mu je predao preč. g. dr. Šust, odabrani kapitularni vikar. U znak odanosti predadoše mu adresu i razna tršćanska družtva i bratovštine. U okružnici, kojom se opraštа sa svojim stadom, spominje i razloge, radi kojih je odstupio: „Pemda je moj program“, kaže tu, „morao već prije biti svima vama jasan, jer je program katoličkoga biskupa, ipak sam se latio, da ga u svojem prvom pastirskom pismu razložim, znajući dobro, da i najpoznatije istine ostaju bolje u pameti, ako se češće opetuju. Za to sam u kratko izrazio svoje apostolske želje, za pravo jedinu želju svojega srca, rekavši, da dolazim k Vama kao službenik mira, ljubavi i kršćanske pravice. Gdje je mir, tamo vlada i ljubav, mir i ljubav moraju imati za osnov kršćansku pravicu. A jer su to tri kriepostі potrebne ne samo čovječanstvu, nego i svakom pojedincu čovjeku, obećao sam vam, da ću ih najprije ja sam promišljati i njima se s pomoću Božjom služiti kao vodićem u svojem biskupskom radu. Kroz trinaest godina užio sam se mnogo žalosti i tuge. Premda sam kadkad imao kakvu utjehu, ipak su bile obilne suze, što su ih prolievale moje oči. „Bog i Otac Gospoda našega Isusa Krista, koji je hvaljen u vieke, zna, da ne lažem“ (2 Kor. 11, 31), kad tvrdim, da nisam tražio samoga sebe ni svoje slave, ni drugoga vremenitoga dobra, nego samo to, da svoje dužnosti po savjesti točno vršim. Spoznavajući i u potežkoćah volju Gospodovu, ja bih i nadalje ustrajao u službi, dok bi me Gospod pozvao u bolji život. No boležljivost slabi već dugo vremena moje tjelesne sile tako, da mi je izvršivanje težkih biskupskih dužnosti pretežko i rekao bih gotovo nemoguće. I godine sve teže osjećam, jer se neprestano moram boriti s potežkoćama, koje se opiru i najveledušnijim namjeram i zaprečuju najsvetija poduzeća. Zato su jednako ozvanjale u ušima rieči mudraca: (Bog) „će strahovito i naglo nad Vas sići; jer će vrlo oštra sudbina stići one, koji su predpostavljeni.“ Mislio sam takodjer, da bi druga jača sila s većom koristi bila na ovoj častnoj biskupskoj stolici, pa sam odlučio svojom slobodnom voljom, da se odrečem vladanja tih združenih biskupija.“

(*Korizmene okružnice.*) Preuzv. gosp. bosanskodjakovački i sriemski *dr. J. J. Strossmayer* promatra ove godine pokoru i pokajanje: I. Kako se je očitovalo i razvijalo u prastaro vrieme do Isusa Krista Boga našega i Spasitelja našega. II. Kako je Isus Krist Bog naš i odkupitelj, u ime svega svieta i u ime svakoga čovjeka pokoru činio, sav sviet od vječite smrti i prokletstva paklenoga oslobodio. Kako na posljedku III. i mi poslie otajstva sv. Križa od vjek pa tia do same vječnosti imamo pokoru činiti, da nam bude na spas i da nas plodova muke i smrti Gospodnje vriedne i dostojne učini. U okružnici ne radi se o pokori, kao o pu-

kom imenu i pukoj rieči, nego o pokori, kako odgovara naravi stvari, zakonu Božjemu, svetoj svrsi i najprečoj nuždi neumrle naše duše. Cieli sadržaj na široko razpredene razprave tiče se najprije odličnjaka, učenjaka i mogućnika, kojim naročito treba da se u srcu odziva ona opomena Isusova: „Ako pokoru činili ne budete, svi ćete izginuti.“ Na koncu preporuča preuzv. gospodin svomu stadu, da se u ovo korizmeno i uskrsno vrieme osobitim načinom moli i svoju uskrsnu izpovied i pričest Bogu prikaže za svetu crkvu i za namjestnika Isusova na zemlji. — Presv. gosp. nadbiskup zagrebački *dr. Juraj Posilović* prikazuje vjernikom sliku prve crkve, da se na nju ugledaju i svaki na sebi popravi, što popraviti treba. Prvi kršćani bili su prava živa zajednica, koja se svim očito pokazivala svojimi sastanci ili sborovi, i u tih sborovih marljivim ustrajnim slušanjem rieči Božje, primanjem tiela Kristova i molitvom. Prema tomu potiče presv. gospodin pastvu svoju, da marljivo polaze crkve Božje, osobito nedjeljom i svetkovinami, da slušaju rieč Božju, da revno sudjeluju kod blagoslova i drugih pobožnosti. Stavlja to na srce osobito onim, koji u obitelji, u obćini, u narodu častnije, uglednije, znamenitije mjesto zauzimlju, da svojim držanjem i vladanjem budu ostaloj katoličkoj braći na utjehu, hrabrost i ponos. Upozoruje vjernike, da dokinu običaje, koji se gdje i gdje po županh dovode i u savez sa službom Božjom, ali nisu na veću slavu Božju i korist duše, nego na grieh i smetanje pobožnosti. To je plesanje kola, koje se čini blizu crkve, a baš prije službe Božje. — Presv. gospodin biskup Krčki *Andrija M. Sterk* u obsežnoj okružnici govori o hodočašćih prošle godine u Loreto, o svom posjetu u Rim, pa kako mu je sv. Otac savjetovao, neka u svojoj biskupiji uvede pobožnost prema sv. Obitelji Nazaretskoj, Isusu Mariji i Josipu. Izvršujući taj savjet govori presv. gospodin obširno o zadrugi sv. Obitelji kako je postala, kako se širi medju katolici cieloga svieta, kako je potrebna i koristna za kršćansku obitelj i za čitavi sviet. Priobćuje apostolsko pismo o podignuću Zadruge sv. Obitelji pape Leona XIII.; pravilnik za obitelji, koje se posvećuju sv. Obitelji, apostolsko pismo sv. Otca, kojim se diele oprosti i konačno „Pravila“ Zadruge sv. Obitelji, koja su izdana naredbom kardinala-pokrovitelja.

(Redjenje). Na nedjelju petdesetnicu redio je presvietli gosp.nadbiskup fra. *Kazimira Grozdića* u svećenike. Mladomisnik ide u Skoplje gornje za kapelana.

(Klečanje). U stolnoj crkvi bijaše izložen presveti sakramenat na javno klanjanje u nedjelju petdesetnicu. Od 6 sati u jutro do 6 sati na večer izmjenjivali se svećenici, s presvietlim gospodinom na čelu, ovdješnje redovnice i vjerni puk, da Gospodinu bar donjekle zadovolje za težke uvrjede, koje mu nezahvalne duše nanose baš u ovo doba. Pohranjeno je Presveto poslio svečane večernje, koju je u $5^1/_2$ s. držao preč. g. dr. Jeglić, a kod koje su pjevale litanije lauretske izmjenice učenice milosrdnih sestara i kćeri Božje ljubavi. — Utorak prije Pepelnice bijaše Presveto javno izloženo u u crkvici milosrdnih sestara.

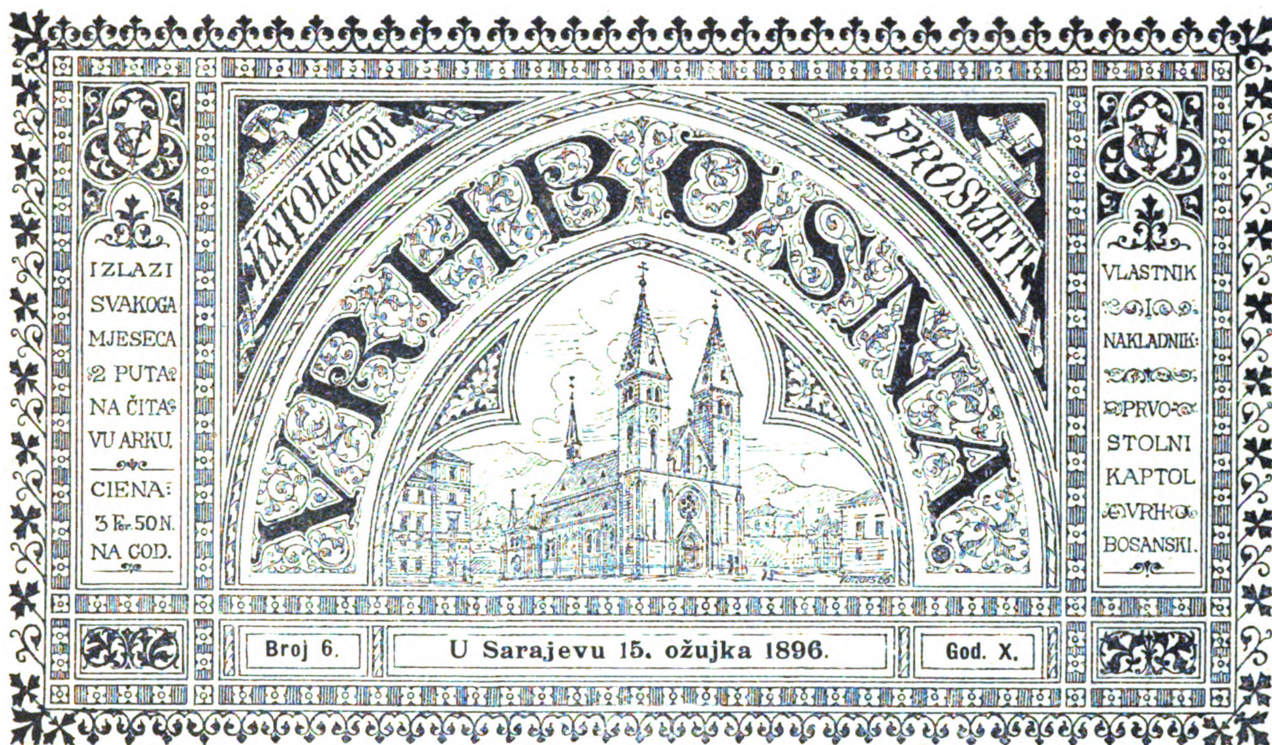
(Darovi). Za *središnje bogoslovno sjemenište:* dr. Fr. Kodar sabrao medju vojnici 20 for.; N. Acs 30 for.; štedionica u Karlinu 10 for. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem preporučamo i nadalje svim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — Za *crkvu u Lepantu:* Busovača 7 for. 23 nč.; Uzdol 3 for. — *Petrov novčić:* Uzdol 5 for. — Za *crnce u Africi:* Uzdol 2 for.; Foča 1 for. 50 nč.; Žabljak 1 for. 50 nč. — Za *potresom postradale Slovence.* Svilaj 2 for. 16 nč.

Prosvjeta.

— G. Bare *Gršković* u Rabu (Dalmacija) pročistio je, popravio i priredio po najstarijem izdanju *Put križa;* raztumačio je u kratko njegov postanak i razvitak kano i obilne mu oproste. Budué mu pako bijaše glavna svrha, da svojom knjižicom probudi medju kršćani pobožnu uspomenu muke Isusove, uvrstio je u nju takodjer poviest iste po Mateju s ostalimi pobožnostmi, da si ju, često ju čitajući i promatrajući, što bolje u pamet usade, a u srce što dublje utisnu. Ima u knjižici i molitve prije mise, po misi, njeke pjesme i psalme. Ciena je uvezanoj u platno 30 nvč., koje valja unapred poslati piscu.

— *Sbor duhovne mladeži zagrebačke* preporuča cienjenim štiocem „Vrhbosne“ vlastitom nakladom izašlu molitvenu knjižicu: *Sv. križni put.* Ova će knjižica doći vrlo sgodno u ovo sv. korizmeno vrieme, koli starijim, toli mladjim, a ponajpače učećoj mladeći. Sadržaje osim sv. križnog puta razne pobožnosti korizmene; razmatranje o muci predrogog Spasitelja; molitve koli trpećemu Spasitelju, toli prečistoj Majci njegovoj i presv. Srcu njegovu; ispovjedne, pričestne i misne molitve; pjesme i t. d. Nalaze se u njem i slike, koje nam predstavljaju Krista u gorkoj muci za nas grješnike. *Sv. križni put* doći će dobro svakomu ne samo u korizmi, već i u svako drugo doba. — Tko želi kupiti spomenutu knjižicu može ju dobiti kod istog *Sbora* u nadb. sjemeništu zagrebačkom, i to u običnom platnenom vezu za 28 nč. u zlatorezu pako za 50 nč.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Moriendum est!

Immortalia ne speres, monet annus et admonens
quae rapit hora diem.

— — — — — — — — — — — — — —

Quis scit, an adiiciant hodiernae crastina sumae
tempora di superi.

Horatius—Ad. L. IV.—7

Rieka, što iz visokih vrhova gorskih izvire,
I kroz vrletne prodore, gudure divlje prodire,
Klokoće, pjeni, šumi i plače niske doline,
Utičuć u more gine — —

Požutiv lišće, što no je resilo kitnjaste grane,
Kada se bliži Borej, lagano šumoreć pane,
Gonjeno jesenjim vjetrom, poljem tugaljivo šušti,
Dokle se materi svojoj — crnoj zemlji ne spusti
I u njoj trunući mrê — — —

Rosica padajuć s neba zorom na cvieću se javlja
I danak ljubko pozdravlja,
Šareno cvieće se kano biserjem čarobno krasi,
Dokle se sunašce žarko žarom svojim ne glasi,
Pa hlapeć u vis grê — — —

Iz pocrnjelog dimnjaka lagano dim se uzvija,
Širi se, stupove pravi, pa kad izčezava lako,
Sjetno ga oko zrê — — —

Gdje no se nekada dvori dizali krajem u šir,
Vrieme ih sorilo, zidinam vjetar mahovinu nija,
I vlada grobni mir — — —

I ljudsko nestalno žiće za uviek prolazi tako,
Propada, nestaje, mrê;
A stopa unuka poznoga prašinu njegovu trê;
I svaki njegov trag,
Sjeća kako će hitro život uminuti drag.

Kô sokô što se u eter plavetni kreljutim vine,
I u visini nedoglednoj oštroj zenici gine,
Tako se na čas čovječja svietom pronese slava
I u zaborav izčezava — — —

Pa kada satnik odbija ure, jasno ti glasi,
Kako se skraćiva žiće, bliže se samrtni časi;
I kad s tihanog groblja zvonce mrtvačko breca,
U duši samrtni pozdrav sjetno, turobno jeca — —
„Umrieti! umrieti!“ sve ti spominje, šapuće, zbori,
Lagano spušta se zavjesa žica k samrtnoj zori — —

Jadranski labud.

Žena u društvu ljudskom.

III.

Promatrajući naravna svojstva muža i žene došli smo do zaključka, da je narav muža i ženu jednog na drugog uputila, te se djelujući u tjesnoj svezi megjusobno popunjuju i usavršavaju. Najtjesnija sveza je dakako brak, nu ipak rekosmo, da nas razne okolnosti sile priznati, da nikako nijesu baš svi pojedini ljudi pozvani u bračni život, ali da neka ipak u svezama, sličnim na obiteljske, i izvan braka jedan na drugoga utječu i na korist roda ljudskoga djeluju. Na tome temelju moći ćemo još točnije odgovoriti na pitanje, koje mjesto neka zauzima žena u društvu ljudskome.

24. Makar mimoišli povijest, moramo ipak ustvrditi, da rod ljudski potječe iz jednog bračnog para. Djeca prvih roditelja ostala su sa roditeljima i megjusobno vezom strahopočitanja, poslušnosti i ljubavi spojena, makar ženidbom nove obitelji utemeljila. Moralo bi se čovjeku srce iz prsiju istrgati, kad bi se htjelo rodbinske duhovne sveze prekinuti. Nu pošto su se obitelji umnožile, bio je ugled prvoga oca vazda najpretežniji, te su ostali obiteljski glavari strahopočitanjem na nj pogledavali: ostao im je on zajedničkom vrhovnom glavom, bio im je zakonoša, sudac, svećenik. Ugled i strahopočitanje je s prvim ocem naravno i prva majka dijelila. Eto patriarhalnog društva u početku roda ljudskoga.

Istim se je putem razvila patriarhalna općina, narod, država. Na čelu svih muževa stoji otac zemaljski kao zastupnik ugleda i oblasti, nu svi su dužni neposredno ili posredno, u širem ili užem djelokrugu pomoći, da općinske prilike napreduju i da se štite i brane. Zemaljska majka pako i sve ostale majke imaju zadaću da se brine za svestran i sretan razvoj i napredak pojedinih obitelji; time čuvaju javnu ćudorednost, te na isto zakonodavstvo djeluju. Zajednički pako cilj svih, za koji treba da svi muževi i sve žene djeluje jest: uzgoj i to valjan uzgoj dobrog pokoljenja.

Kućni uzgoj naime samo je početak i temelj općeg i svestranog uzgoja. Da se u djeci razviju društvene kreposti, da zauzmu pojedinci opredijeljeno im mjesto u društvu, treba im uzgoj društven izvan, uspored i na temelju uzgoja kućnoga. S toga se ocu i materi sa očinskim i materinskim dužnostima i pravicama pridružuju svi muževi i sve žene svega društva. Božja je providnost svemu rodu ljudskome osobitu uzgojnu zadaću povjerila, koju neka obavlja u ime Boga i ovlašćen od Njega: sav rod ljudski sastoji od uzgojitelja i uzgojenika.

Svaki čovjek dakle mora premda ne istim, ipak njekim načinom, barem dobrim primjerom pripomoći, da se valjano pokoljenje uzgoji. Prema tome se i strahopočitanje i ljubav djece ne ograničuje na roditeljsku kuću, nego se proteže na sve, u kojima nazrijevaju oceve i majke svega društva, razvije se te bude počitanjem i štovanjem starijih uopće, bilo starijih po godinama, bilo po vlasti. Tako na primjer dovršuje se uzgoj djeteta u školi, gdje dijete pod vlašću učiteljevom obiteljski život nastavlja, a učitelj vrši prava očinska. Pače i u vojsci dodijeli se pojedini vojnik odregjenom odjelu, u tome donekle kao u obitelji žive te može pravom očekivati, da će poglavari njegovi očinski s njim postupati. Nije li se ista narav pojavila i izjavila, kad je vojska austrijska Radetzkoga uopće imenovala „ocem?“ Gdjegod se društvo naravno razvija, svuda opažamo raznovrsni način, raznovrsnu sliku života obiteljskoga.

U tome svjetlu možemo sasma lako razumjeti, kako mogu muž i žena načinom oca i matere za uzgoj roda ljudskoga djelovati, makar sami neutemeljili nikakove obitelji. Učitelj, koji se odreče braka, da uzmogne sve svoje sile uzvišenome zvanju svome posvetiti, obavlja očinske zadaće u najplemenitijem smislu i djevica vrši zadaće matere, ako njeguje ili uzgaja povjerene si osobe bilo u kući očinskoj, bilo u obitelji stranoj, bilo u društvu redovničkom. Jer ocem ili majkom ne postane se jedino time, da se djetetu dade tjelesni život, nego i time, da se u djetetu pobugjuje i razvija, dakle kao ragja viši duhovni život. Upravo u tome čovjek nadvisuje životinju. Glas prirode ne će priznati dostojanstva očinskoga roditelju nezakonitomu, uskraćuje mu gdjegdje takogjer ime „otac“, ili drži ga zlorabom, ali vazda i svuda zovu se uzgojitelji djece: otac ili majka, premda dotičnu djecu rodili nijesu. Svaki kršćanin imenuje crkvu majkom svojom; još je u narodu katoličkom običnije, duhovnog svog uzgojitelja nazvati ocem; pače najviši svećenik imenuje se slavno i svuda: sveti otac. Nu nije umjetno uveden običaj, nego naravni izraz ljudskoga srca, da papu nazivlju svetim

ocem, da neoženjenom katoličkom svećeniku najčešće nadjevaju ime otac.

Isto tako obavlja zadaće majčine svaka žena, koja sudjeluje za duhovni ili tjelesni probitak bližnjega, makar sama djece ne ragjala. Budući se djetetom mal ne isključivo jedino majka bavi a budući se u početku osobito tijelo njeguje, to ne treba jedino na učiteljicu misliti, kad se čuje ime: majka. O, upravo majka jest ona osoba, koja dijete za bolesti njeguje i za koju svaki bolesnik najviše voli, da ga dvori. S toga pripada materi sve, štogod se odnosi na dobrobit čovjeka bud tjelesnu bud duhovnu. Zar nije dakle u najplemenitijem smislu riječi majka sestra milosrdnica odregjena da njeguje nevoljne bolesnike? Eto društvo ljudsko je proširena obitelj.

U toj društvenoj obitelji nalazimo sve one bitne dijelove, što ih nalazimo u pojedinim obiteljima. U obitelji vidimo oca, koji nam predstavlja ugled i vlast, majku, u kojoj gledamo ljubav i brigu, napokon dijete puno dubokog počitanja prema ocu i materi. U djetetu vidimo značaj očev i majčin, jer obojica ga rodiše, obojica ga uzgajaju; dijete je nekako proizvod megjusobnog upliva izmegju muža i žene; u koliko složnije otac i majka dijete uzgajaju, u toliko će se više tragova od oca i matere u njemu naći. Nu i u proširenoj društvenoj obitelji nalazimo iste sastojbine. Muževi sa zastupnikom vrhovne vlasti na čelu su oci, žene pako majke naroda; naraštaj se sudjelovanjem jednih i drugih krepko razvija, dok se ne razvije sasma, te iz njega odsjeva koli snaga muževa, toli milina žena. U tome je politična znamenitost i djelatnost žene

Dijete bez majke punim se pravom nazivlje siromašno dijete; isto tako je najsiromašniji narod onaj, koji nema majke, to jest narod, u kojem žene i majke svojih posebnih dužnosti ne obavljaju, budući živu u nezdravim društvenim odnošajima ili ovih dužnosti ušljed manjkavog uzgoja ni spoznale nijesu. Najbolji otac ne može da u obitelji nadomjesti majku. Tako i društvo. Ako ne uzgaja dobrih otaca i matera, eto uzgojit će si pokolenje bez otaca, bez matera, bez obitelji, dakle pokoljenje nenaravno.

Na tome temelju možemo sada prema uputi iste naravi odgovoriti na pitanje, koje mjesto neka u društvu ljudskom zauzima žena? Reći možemo, a i moramo: „Uzgajaj djevojke prema naravnim njihovim sposobnostima onako, da mogu ili neposredno u braku, ili posredno izvan njega vršiti materinske dužnosti.“ Čuvajmo se dakle uzgoja koji bi im ove dužnosti otegotio ili ćak nemogućima učinio; a tako bi se zbilo, kad bi se uzgoj na ženske osebujnosti ili preveć ili preslabo obazirao. U prvom bi se slučaju ženska osebujnost pretjerala, u drugome okrnjila, a prema tome bila bi u obadva slučaja žena više manje nesposobna za prevelike zadaće, što ih joj odredila narav, ili bolje Bog odredivši joj baš onakovu narav. Ne smije se dakle djevojka baš onako uzgajati kao dječak, nego treba da se obaška uzgaja djevojka, obaška dječak, ali ipak u umjerenim granicama. Nu da još ovu stranu točnije raspravimo, pogledajmo i na to, šta narav sama zahtijeva za uzgoj žene, i šta bi se ovim zahtjevima usprotivilo.

25. Rekli smo, kako narav sama zahtijeva, da muž i žena jedan na drugoga utječu. Pogledajmo sada, kako to biva u javnom životu, jer dijete i narod uzgaja se uz pojedine obitelji takogjer u društvu, gdje muž i žena raznovrsno jedan na drugoga djeluju. Da muž i žena u takav uzgojni dodir dolaze, ne treba umjetnih uredaba, nego pobrinula se za to već Providnost Božija stvorivši skoro jednak broj jednog i drugog spola i odredivši svakomu izvjesno zvanje. Ovo megjusobno uzgajanje bit će manjkavo samo ondje, gdje se ne postupa prema migu Providnosti Božije.

Ovo megjusobno uzgajanje, koje ne prestane nikada, nego traje sve do smrti, započimlje u očinskoj kući. Braća i sestre rastu ukupno i neznatice utječu jedan na drugoga; što više napreduju u godinama, to više zahtijeva narav, da se prema spolu odjeljuju. Kad stupe u javni život, treba da je ženski i muški značaj u svojoj posebnosti već utemeljen; na tome temelju može megjusobni uzgoj muževa i žena biti uspješan. U očinskoj kući dakle mora se postaviti pravi temelj dobromu uzgoju, nedostatak ne može se nikada više popraviti.

Uz kuću djeluje uzgojno škola; ali u školi ne nastavlja se samo kućni uzgoj, ne popunjuje se samo ono, što kuća ne može dati, nego škola uvede dijete u društvo, gdje mora volju svoju općenitim zakonima podvrgavati; uvede u nov obiteljski krug, gdje postaje dijete budući više na sebe upućeno samostalnije; škola pobudi potrebu i udovolji potrebi družiti se s drugima, ona uči pomirljivost, obzirnost i ostale društvene kreposti; ona pobudi tekmovanje u duhovnom i ćudorednom napretku i pomrsi onaj preveliki razmak striša od striša, razmak, kojim se pouzdanje uništava, za-

jednički život oslabljuje i općenitoj se dobrobiti domovine na put stavlja. Eto, škola je prema tome slika javnog života. Nu nameće se pitanje: treba li u osnovnoj školi djevojčice od dječaka rastaviti, ili zajedno ih obučavati? ko da obučava djevojke? da li učitelj ili učiteljica?

Na ove upite ima raznih odgovora: Protestantski pisac Riehl veli u svojem djelu *die Familie*, da je svakako od potrebe, te se u pučkoj školi oba spola zajedno podučavaju; ne valja djevojke obaška uzgajati, jer time će se njihove ženske osebnosti preveć razviti na štetu ženskoga spola; osobito djevojčice neka se ne šalju prerano u razne ženske zavode, nego što dulje neka ostanu kod kuće; djeca ne samo nižih, nego i viših krugova neka pohagjaju zajedničku pučku školu. Djeca viših krugova vidjet će dakako mnogih surovosti, ali sačuvat će se takogjer od prevelike nježnosti i osjetljivosti i razmaženosti i razumjevati će donekle neotesanu, a jaku narav naroda; za razvoj značaja kod muževa i žena iz viših krugova puno će doprinijeti baš ova okolnost, da su bar za školsko doba sa bosonogom djecom od nižih slojeva sjedili u istoj klupi podvrženi istomu očinskomu strahovanju ozbiljnoga uzgojitelja. Djevojke će u ovim školama naći muškog učitelja, a ne žensku uzgojiteljicu; okušat će strogu stegu javne pučke škole, a time sačuvati se od pretjeranoga ženstva.

Na to dobro primjećuje Rössler: Čini nam se Riehl preveć plaši od pretjerano razvijenog ženstva; on zaboravlja, da se u školi ne samo nastavlja obiteljski uzgoj, nego da je škola prvi korak u javni život. U javnosti pako bolje je, da si muževi i žene korporativno suprot stoje; uz to valja za mladosti više paziti na to, da se razviju značajne posebnosti spola, nego da spolovi jedan na drugoga utječu. Ako sve okolnosti dobro promislimo i obazremo se na iskustvo, morat ćemo uopće zahtijevati, da se barem od desete godine muškići i djevojčice obaška uzgajaju. Baš u onim vjekovima, iz kojih nam slike ženskih osoba uz nježno djevičanstvo takogjer njeke tvrde muške poteze pokazuju, bijahu djevojke glede školskog uzgoja od dječaka sasma odijeljene. Javne su škole mal ne samo dječaci polazili, dočim su se djevojke skoro jedino kod kuće uzgajale. Teško je dati točan i za sve okolnosti valjan odgovor. Ali da je nama slobodno, mi bismo mislili, da je bolje, ako se ustrajaju škole obaška za razne spolove ne tek u desetoj godini dobe nego odmah s početka. Mi naime vidimo, da se u oto doba, recimo u sedmoj godini, glede igara dječaci od djevojčica obično dijele; čini se, da bi i za osnovnu školu isto tako najbolje bilo. Isto tako bi se odlučili za ženske učiteljice, premda ima i za muške uzgojitelje osnovanih razloga. Laglji bit će prelaz iz kuće u školu, ako se i u školi nagje dobra majka; nu na razvitak značaja u djevojaka možda bi učitelj bolje djelovao, te bi djevojčice laglje izgubile onu prirogjenu mekoputnu nježnost i preveliku plašljivost. Ali ako pomislimo, da u tome smislu kod kuće djeluje otac, u školi pako kateketa, to bi se ipak za ženske učiteljice odlučili. Što se napokon tiče raznih ženskih zavoda, usvajamo si nazore Fenelona, koji nekoj plemenitoj gospoji piše: „Uzgoj u dobrim samostanima puno cijenim, ali više još držim o uzgoju dobre majke, ako može da mu se posveti. S toga savjetujem, neka kćerka vaša ostane kod vas. Nu sasma malo ima matera, kojim bi sličan savjet dati mogao.“

26. Prvo nego li podjemo izvoditi dalnje zaključke o naravi primjerenom uzgoju djevojaka, odgovorimo točno na upit, koja je zadnja i najglavnija svrha svakomu uzgoju? Za dječake i djevojke, za muževe i žene je zadnja svrha svake naobrazbe ista, naime usposobiti ih, da mogu polučiti vječno blaženstvo. Ovu istinu valja dobro istaknuti, jer o njoj ovisi način, kako se ima riješiti društveno pitanje uopće, i kako ono o ženi na pose. Mi velimo: budući je žena kao čovjek na istom stepenu dostojanstva sa mužem, to imade takogjer za osobu svoju istu zadaću i svrhu, naime da se tečajem zemaljskoga života svoga pripravlja za sretnu vječnost. Pogledom na ovu svrhu, kojoj valja sve ostale dužnosti podrediti, nema u društvenom životu za muževe i za žene različnih dužnosti, nego postoji samo jedna dužnost, naime čovječja. Prema zajedničkoj pako ovoj svrhi putuju muž i žena razno opremljeni i noseći različit teret dužnosti.

Zadnja svrha naobrazbe lebdi svakome pred očima. Nu oni, koji o Bogu, neumrlosti, osobnoj odgovornosti, vječnoj nagradi ili kazni ne će ništa ni znati ni čuti, oni traže ovu zadnju svrhu već u granicama ovoga života. Ono, što nama religija obećaje u vječnosti, to mora materijalizam da traži na zemlji, naime potpuno zadovoljstvo u uživanju; nu držeći da u sadašnjem sustavu društva ovog zadovoljstva ne može polučiti žena, nego jedino muž, to zahtijevaju, da se sadanji sustav obori i

da se mora žena u svakome pogledu mužu učiniti ravnom i ravnopravnom.

Eto kako ovisi društveno pitanje o odgovoru na upit o našoj zadnjoj svrsi. Točnije ćemo o tome kasnije razpravljati. Za sad samo velimo, da su istine o zadnjoj našoj svrsi naravne, ne treba tražiti ih u vrhunaravnoj objavi Božjoj. Narav samo zahtijeva od čovjeka, da mora imati vjeru (religiju). Uzgoj za Boga i k Bogu, to jest za Njegovu službu i slavu, mora da bude najdublji temelj svakoj naobrazbi. Naravna sklonost djevojaka uzgojitelju ovu zadaću puno olakotuje. U svakome je čovjeku težnja za religijom nekako naravna, nu u žene jača nego li u muža. Ali ova težnja mogla bi pravi vjerski uzgoj takogjer priječiti. Sklonost naime djevojaka, da brzo obljube pobožne vježbe, može se izopačiti; može se dogoditi, da se pobožne vježbe izrode u puke spoljašnje čine ili u pretjerano sanjarenje bez dubokog vjerskog osvjedočenja. S toga mora uzgojitelj djevojaka puno nastojati, da ovu vjersku sklonost i težnju postavi na čvrsti temelj vjerskih i ćudorednih nauka.

Žena imajući preživahnu maštu teže obikne na stanovit život prema čvrstim načelima. Vjerski uzgoj treba da imade manjkavu ovu stranu vazda pred očima, te gleda kako bi joj doskočio. Upućivati valja djevojke na to, da znadu, kako su vjerska načela stalna, te imadu u Bogu svoj izvor, a kako su čuvstva prolazna i promjenljiva, budući ovisna o raznim promjenama tijela i mašte. Na to, da se u djevojaka duboko u srce uvriježi čvrsto vjersko osvjedočenje, valja paziti osobito u naše doba, gdje se u mnogim školskim i znanstvenim knjigama o religiji kaže, da nije drugo van puko čuvstvo; time se načelno pravi religijski uzgoj sasma obara. Za muža i za ženu je vjersko osvjedočenje i život prema njemu od potrebe; ali manjak ima u žena strahovitije posljedice, nego li u muža. Žena bezbožna, žena bez religije je upravo mrzka. Onda valja i to pomisliti, da „od majke naučimo moliti“; dijete, osobito djevojka, u kojoj za djetinstva dobra majka nije pobudila i razvila sposobnosti za religiju, nikada više ne će moći, da ovakav manjak kašnje sasma popravi. O kako savršeno i duboko shvaća Fenelon u svojoj knjizi dušu djeteta, osobito djevojke! kako izvrsno i praktično umije uzgojitelje upućivati, kako im valja postupati! Ali koliko imade matera, koje bi prema tomu uzoru djecu svoju u vjeronauci obučavale? Ko nastoji uzgojiti ovakove majke, onaj najizvrsnije sudjeluje, da se društveno pitanje sretno riješi.

27. Zadnjoj svrsi, za koju treba da se čovjek uzgaja, valja podrediti najbližu svrhu, naime izvjestno zvanje. Već narav opredijelila je svakomu čovjeku posebno zvanje i obdarila ga posebnim sposobnostima i sklonostima. Sreća vremenita i vječna pojedinih ljudi i blagotvoran njegov upliv na društvo ovisi upravo o tome, da svako spozna zvanje svoje, prihvati ga i dužnosti njegove savjesno ispunjuje. Prema tome valja čovjeka naobražavati. Naobražen je čovjek, koji znade i čini, što treba. Ostale znanosti i vještine su dobre, ali nijesu nužne, nego nuzgredne.

Gospoja Kettler, koja ima drukčije dosta krivih nazora, piše dobro: „Školska naobrazba djevojaka valja da bude ozbiljnijom, nego li do sada. Što ne služi van taštini i raskoštvu, neka se izbaci, ali što je za zvanje žensko nužno, neka se uvede. Svaku granu znanosti okusiti, obliznuti zabavno je, ali nije nužno; čvrst temelj pako staviti za znanja svakako potrebita, nije toli zabavno, ali je svakako nužno. Ne pitajmo: je li djevojka učila sve, što dolikuje, što je lijepo i ugodno? nego pitajmo: je li djevojka učila sve što je od potrebe i nužno?“ Uopće se može kazati, da je od potrebe i nužno ono, što djevojka za ženski svoj djelokrug treba.

Ali eto silnog pitanja: treba li dandanas prema novim odnošajima vremena ženi otvoriti i one vrste zvanja, u kojima je do sada obično samo muž radio? Mnogi drže, da upravo u tome stoji jezgra pitanja o položaju žene u društvu, i da bi se sva društvena nevolja odstranila, kad bi se ženi svako zvanje otvorilo, te joj bude pristupno.

Mi pako velimo: narav ženska nije se dandanas pretvorila u mušku, s toga niti djelokrug žene ne može da bude sasma onakov i sasma isti kao što ga ima muž. Ovim se odgovorom ipak ne smijemo zadovoljiti, valja o tome točnije prozboriti. Najprvo ima mnogo radnja tjelesnih i duševnih, koje bi žena mogla isto tako valjano i spretno obaviti, kao što muž: budući pako ima mnogo žena izvan svake obiteljske sveze, ne bi li one ovakovim poslovima mogle da si služe svagdanji kruh? Socijaldemokrati idu dalje; oni baš načelno zahtijevaju, da se ne uskraćuje ženi ni jedan rad, ni jedno pravo, ni jedna dužnost, što ih u javnom životu muž vrši i uživa. Neka se pripušta žena, da imade svestrano izborno pravo, te se popne čak

do upravljanja države; neka se pripušta za svaki posao, makar za noćnog stražara. Ovaj zadnji zahtijev socijalista moramo naprosto odbiti, jer bi otugjio ženu njezinom pravom i prvom zvanju, upropastio bi društvo ljudsko, budući bi ovo izgubilo svoje majke i uzgojiteljice. Njeke države u Americi uredile su već javnu obuku prema nazorom socijalističkim; ali naravni i ćudoredni razvoj djevojaka je takav, te je slavni Eduard Klarke god. 1894. ustvrdio: „Ove djevojke postat će nesposobne da budu majke; i ako se ovaj način uzgoja nastavi još pol vijeka, eto morat ćemo iz drugih djelova zemlje k nama žene uvoditi".

Ovu stranu društvenog pitanja izliječiti ne bi baš tako teško bilo, da je pokret o ženi potaknut jedino na temelju krivih nauka. Ali nije tomu tako, nego upravo prevelike nevolje žena prinukaše mnoge, da zahtijevaju, neka se djelokrug ženi proširi. U tome smislu radi se osobito u zadnje doba, da se pogledom na više, sveučilišne nauke djevojke sasma izjednače sa mladićima. S toga opažamo, kako se po Njemačkoj, Švicarskoj, Belgiji, Franceskoj, Italiji, Rusiji, Engleskoj žene pripuštaju na sveučilišta, kako se s toga za njih ustrajaju posebne gimnazije i posebni liceji. Sličan se pokret opaža i po jednoj i drugoj poli naše monarkije. Dosljedno se moraju onda žene položivši ispite pripustiti, da vrše zvanje liječničko, odvjetničko, profesorsko. Time bi mnoge žene dobile svoj kruh, društvena bi se nevolja umanjila.

Čuju se ipak sa raznih strana glasovi, koji se ovakovim studijama žene protive. Ministar Gautsch kazao je godine 1891. u bečkom saboru, da nikako ne može naobraživanje žena izjednačiti sa onim muževa i da se učevni sustav za mladiće nikako ne može jednostavno na žensku mladež prenijeti. Jer ženu valja najprvo tako uzgojiti, da će moći ona sama djecu dobro uzgajati. Ministru pritvrdi liberalni zastupnik Suess, koji je dobro kazao, kako je ženi već sama narav dužnosti točno propisala, i kako bi se upravo u samu narav diralo, kad bi se žena prvim njezinim dužnostima otugjivala, onda je rekao, kako ne pozna ljepšeg i uzvišenijeg prizora nego je majka, koja požrtvovno dužnosti svoje obavlja. Isti pesimistički mudrac Eduard Hartmann izjavio se proti študijama ženskim; pače i toga on neće, da bi se žene liječničkom zvanju posvećivale, jer, veli on, samo pogledom na svagdanji kruh prevarit će se i teško će kuburiti; ali, budući se ženama, koje za emancipacijom viču, ne može ništa dokazati, to neka im bude sve slobodno i otvoreno i uvidjet će same, kako su se prevarile.

Nu nije dosta nezdravi ovaj pokret samo odbijati, nego treba pomisliti, koliko je žena izvan svake obiteljske sveze usrijed sebičnog, uzburkanog svijeta bez zvanja i bez pomoći. Ali pošto se svestrano izjednačenje žene sa mužem kao što prevratnici zahtijevaju protivi naravi, a djelomično izjednačenje, koje smo pogledom na više nauke donekle promatrali, ne bi bilo drugo van most prema svestranom izjednačenju, to moramo sve to odbiti i žalosnog srca priznati, da je sav naš društveni uzgoj slab, pogrješan, otrovan. Muž i žena izgubili su duh za obiteljski život, grijesi proti naravi izazvali su društveno pitanje. Korjenito se ovo pitanje ne može riješiti van da se uzgoj sam ponapravi, te se ženi i mužu izgubljeni duh za obiteljski život opet u srce usadi.

28. Ipak moramo priznati, da je ovaj pokret žena u nekom smislu opravdan. Razlikovat treba ono, šta se za žene zahtijeva od načina, kojim se hoće sve izvesti. Što se tiče samih zahtijeva, u mnogom su sasma opravdani. Prema naravi može, pače kad i kad mora žena činiti sve ono, što čini muž, u koliko se može u sklad dovesti sa posebnim glavnim njezinim djelokrugom. Nu upravo radi posebnog svoga zvanja mora to obavljati drukčije nego li muž i to ne redovito, nego iznimice, ne samostalno nego uz muža; ako pako žena neće da se uda, to može ona u tome radu donekle samostalno postupati.

Što se tiče nižih vrsti radnja, n. pr., zanat, ratarstvo, ima ih malo, gdje žena nebi uz muža prihvatila posao, ako ustreba. Povijest nam pokazuje, kako može žena čak u najvišim društvenim poslovima muža zamijeniti, pače natkriliti. Sjetimo se na slavnu caricu Mariju Tereziju. Nu ona, kao i ostale slavne vladarice sačuvale su si svoj ženski značaj; ni jedna ne bi tvrdila, da imade žena na krunu isto pravo kao muž; žena vladarica uvijek je iznimka, kao što i majka u kući samo iznimno oca zastupa, te je skrbnica djece, ako im je otac umro.

Što se tiče nastave i uzgoja, ne može se žena isključiti; jer zašto ne bi učiteljica mogla da donekle samostalno upravlja djevojačkom školom? Zar nije upravo žena pozvana, da uzgaja žene i majke? Ali ako bi se broj učiteljica prekomjerno pomnožio, da ih ima više nego li okolnosti iziskuju,

ne bismo mogli tvrditi, da su to zdravi odnošaji. U povijesti vidimo, da je bila svagda žena, što su se višim naukama posvetile. Crkva ih u toj težnji nije priječila, nego ih sokolila. Lukrecija Corner stekla si doktorski diplom u Padovi, papa joj je čestitao; imala je samo muške slušatelje, od kojih ju je zastor dijelio. U najodličnije žene srednjega vijeka ubrajaju se mnoge redovnice. Crkva ih je u nastojanju podupirala; ali crkva nikada nije kušala, da iznimku učini pravilom, da svojim uredbama veći broj žena otugji njihovom pravom zvanju na uštrb njihov i na uštrb društva. Slavne njemačke pjesnikinje Aneta Droste-Hülshof i Emilija Ringseis ne znadu ništa o emancipaciji žena i nikada ne bi uzele pero, da zagovaraju posvemašnju jednakost žena sa mužem. Vazda će biti izvrsnih pisateljica, kojima će se dičiti ženski spol, ali ustrajati gimnazije da se sustavno naobrazuju ženski literati, to nije drugo van ustrajati protinaravne zavode, kojima se mnoga ženska lica upravo u nesreću tjeraju.

Da se žene liječničtvu posvećuju, čini nam se sasma opravdano. Pravo je, da se kod raznih ženskih i djetinjih bolesti uz muža i žene upotrebljavaju. S toga neka se ustrajaju stručne liječničke škole za žene, gdje će se one za dobru praksu usposobljivati; u nižim razredima mogle bi žene takodjer obučavati; ako bi u njima vladao dobar kršćanski duh, ne bi se njima žudnja za emancipacijom njegovala. Nu nije od potrebe ženi za ovo zvanje da pohagja sveučilišta.

Od zla pako je, ako se žene upotrebljava u službi poštarskoj, brzojavnoj, željezničkoj i sličnim. Ako se u tome ne nazrijeva put, kojim će se pitanje o ženi konačno riješiti, moglo bi se ipak i to radi nevolje sadašnjeg društva donekle dopuštati. Opet tvrdimo, da se pitanje o ženi ne može riješiti, van da se pravi obiteljski odnošaji opet uspostave.

Da, otvaranjem svakovrsnih viših škola za ženu pospješuje se jedino sve to dublja propast žene i to pogledom na tjelesni i ćudoredni život njezin. Prirodni zakoni — mislimo osobito razliku spola i prema tome razliku zvanja — preduboko su utisnuti u našu narav, a da bi nastojanje za emancipacijom ikada moglo dobrim uspjehom da rodi. „Time, da se proširuje ženski djelokrug", piše neka pametna žena, „ne bi se društvena nevolja izliječila; izliječit može se jedino uzgojem. Naše se djevojke ne uzgajaju nikako ili sasma manjkavo i krivo. Mnogi roditelji misle, da su dužnosti svojoj već udovoljili, ako kćerku svoju u dobru školu pošalju. Škola ne može nadomjestiti kućnog uzgoja, barem toga ne može pogledom na to, kako je ona dan danas ustrojena". Uopće treba, da si ona naravna načela i one svrhe pred oči stavimo, koje je plemeniti Ludovik Dolce godine 1545. stavio na čelo svojoj knjizi o uzgoju žene: „Kad je djevojka za nauku dozrijela . . . , valja da si otac dvostruku svrhu pred oči stavi: prva je religija, druga upravljanje kuće i prema ovoj dvostrukoj svrsi neka se dijete upućuje na krepostan život i vježba u svemu, što je valjanoj kućanici od potrebe".

29. Fenelon veli: „Znanost žene kao i muža mora da se ograniči na to, da se o dužnostima svojim valjano poduči; razlika dužnosti zahtijeva razliku naučanja. Ako žena misli, da su joj ove granice pretjesne, posvjedočava, da ni ne pozna, kako su njezine dužnosti opsežne i zamašne". O da bi se dobro shvatilo, što znači riječ „naobrazba". Prečesto drži se naobraženom ona žena, koja si je u višim djevojčkim školama stekla raznih vještina te umije na glasovir udarati, franceski govoriti, iz pjesnika krasnosloviti, o svačemu govoriti. Napokon ne bi to zlo bilo, kad se nebi upravo ovo strana naobrazbe držala najglavnijom, kojoj treba, da se svaka druga podredi; ali proti tomu se borimo, što se ova strana naobrazbe tako ističe, kao da je sve ostalo suvišno, i što se ne gleda na ono, bez česa djevojka postala ženom ne može biti! Od obrtnika zahtijevamo, da mora obrt svoj dobro razumjeti, drukčije se ne može nazvati naobraženim obrtnikom: kako bi o djevojci mogli kazati, da je naobražena za svoje zvanje, ako ne umije sastaviti troškovnik za potrebe kućne, ako ne umije proračunati, koliko treba obitelj popreko za objed, za večeru? koliko za kavu, za maslo? koliko se troši za svjetlo u doba zimno? Je li žena naobražena, ako ne umije voditi služinčad, nadzirati njihove poslove i njihovu ćudorednost, ako ništa ne znade o uzgoju djece? Od potrebe je dakle, da se za uzgajanje dobro pazi na dužnosti, što ih imade žena i jedino onu djevojku nazvat ćemo naobraženom, koja umije i hoće dužnosti svoje točno obavljati. Kuća i obitelj jest država u malome, žena je ministar nutarnjih posala.

Ako gledamo na djecu običnoga naroda, moramo kazati, da za ove zadaće treba ženi, te znade čitati, pisati, računati; od potrebe je takogjer

njeko izvjesno znanje o prirodi, o povjesti i zemljopisu domovine, o glavnom tečaju povjesti uopće, što se na bibličku povjest nadovezati može. Time bi se udovoljilo zadaći pučkih ili osnovnih škola, u koliko se tiče znanja. Do dvanaeste godine mogla bi se ova obuka jezgrovito obraditi; a dulje neka djevojka ne polazi školu, van da njezin viši striš veću naobrazbu zahtijeva. Tjelesno dozrijevanje naime otegotuje djevojci duhovni rad puno više nego li dječaku, jer za oto se doba u djevojaka zbivaju presilne promjene u životu tjelesnom i duševnom; mora se prečesto naučavanje sasma prekinuti ili zametnut će se klica svakovrsnim bolestima. Ovim prirodnim zakonima valja da računaju i roditelji onih djevojaka, koje moraju zbog društvenog svog položaju za višom naobrazbom pregnuti. O toj višoj naobrazbi valja čitati i proučavati prekrasno Fenelonovo djelo o uzgoju djevojaka.

30. Ako se svršavajući ovaj članak i š njime prvi dio naše rasprave osvrnemo još na daljni ćudoredni uzgoj za svaku djevojku moramo ustvrditi, da, pošto je položen dobar temlj vjerski i straha Božijega — kao što upozorismo već gore — valja paziti, da se razviju i usavrše posebne prednosti ženskoga spola i to u pravim granicama. Nužno je za ženu, ako hoće da omili mužu, neka voli red i u najneznatnijim stvarima, neka bude štedljiva, neka ljubi čistoću i pristalost u svemu; ovim krepostima mogu žene uzgojno djelovati i na muževe svoje tako utjecati, kao što smo gore ocrtali.

Isto tako važne, pače pogledom na unutarnju vrijednost još važnije su ove ćudoredne kreposti, za koje je žena već po naravi svojoj osobito pripravna: stidljivost, poniznost, čednost, usrdnost, pobožnost. Dosta, da smo ove kreposti samo natuknuli; svako može da uvidi, kako su zamašne za sav društveni život, i kako bi se život društveni pokvario, kad se u pretežnoj većini žena pomenute vrline ne bi nahodile. Nu nahoditi se nikako neće, ako se žena protinaravnim uzgojem hoće sasma izjednačiti sa mužem, jer time se nebi uzgojila ni žena, dotično majka, ni muž, nego pokvaren čovjek. A da se ovakav naopak uzgoj zahtijeva i uvodi, skrivili su oni, koji ne gledaju na bitne spolne razlike izmegju muža i žene, koji dakle nikako ne poznavaju narav samu.

31. Time iscrpismo svjedočanstvo naravi o odnošaju žene i muža; vidjesmo, kakav položaj narav zahtijeva da mora imati žena. Pita se, da li se životom naroda naši zaključci potvrgjuju? Upitajmo dakle povijest, hoće li ona naše zaključke potvrditi? O tome u drugom dijelu.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

Nisu nam nepoznata kola, što su rabila u klasičko doba. Treba da si samo predstavimo nizka dvokolica; gornji dio kola bijaše ormar, od zada otvoren. To bijaše prvobitni uzorak. Kasnije je umjetnost poljepšala priprost podnožak, te nastadoše ona divota-kola, koja sada poznajemo. — Vozači onoga doba bijahu isto tako vješti i slavohlepni kao i jokeyi današnjih utrkâ. Obično su izlazili na dvoprežnjaku, kod izvanrednih prilika, kao kod utrke za olimpijskih igara i kod drugih svečanih sgoda, na četveroprežnjaku. Nadalje uprezali bi sve konje jedan do drugoga. Za razliku zvali su ona dva konja uz rudo konji rudaši, a one, koji bijahu s desna i slieva iz vana konji štranjgaši. Po njihovu mnienju prvi uvjet za brzinu bijaše posvemašnja sloboda u kretanju. Za to bijaše oprema konja posve jednostavna, naime samo ogrlica oko vrata živinčeta, uz koju bi privezali štranjgu, a k tomu još uzda i vojka. Bijaše najme malne na prednjem kraju ruda pričvršćena priečnica, a ova štranjgom svezana za ogrlicu na vratu konja; tada bi pričvrstili štranjge nutarnjih konja na os, a vanjskih o dio kolâ. Vojka je provedena bila kroz prsten na prednjem kraju ruda, a odavle se dielila nad pojedine konje, na kojih je pričvršćena bila kroz prstene na nutarnjoj strani uzde.

Prijašnje natjecatelje primiše tiho; zadnji pridošlica bio sretniji. Dok se je pomicao prama prostoru, odkle je Ben Hur motrio prizor, pozdraviše ga glasnim klicanjem, pljeskanjem i odobravanjem, čemu je svrha bila, da sam na nj svrati pozornost. Konji rudaši bijahu crni, štranjgaši bieli

kao mlieko. Repovi im po rimskom običaju kratko odrezani, isto tako i griva, ali ova prepletena crvenom i žutom vrpcom.

Napokon dodje stranac na prostor, gdje si ga s gledališta podpuno mogao vidjeti. Pogled na nj opravdavao je povladjivanje, kojim bje pozdravljen, kada se ukaza. Kolesa na njegovih kolih bijahu divota svoje vrsti. Kićene glavine povezale jake spone od ulaštene mjedi; palci bijahu odrezci slonovih zubova, umetnuti, kako su po naravi savinuti, da se polući òna lahkoća, što se je i onda kao i danas važnom držalo; šinje od mjedi držale su sjajne platice iz ebanovine. Osovine bijahu ukrašene kao i kolesa, a na njih pozlaćene glave zvjeradi. Koš od kola bijaše iz pozlaćene vrbovine.

Krasni konji i sjajna kola uzbudiše u velike pozornost Ben Hurovu. Tko je gonio? — Vozač dodje bliže. Konji su išli u kasu. Po pleskanju i sjajnoj pojavi, mogao si zaključiti, da je ljubimac vladin ili kakov glasoviti knez. Nije bilo nipošto protivno visokomu položaju, zaći ovako na trkalište; ni isti kraljevi nisu nečastnim držali, da se natječu za vienac od lišća, iz kojega je bila kruna pobjede. Sjećat ćemo se, da su isti Nero i Komod ljubili utrku na kolih. — Ben Hur se digne i protisne se do prsobrane na galeriji. Lice mu pokazivalo zbilju, a cielo biće uzbudjenost. U taj je tren uhvatio okom točno lik vozača. Uzanj bio pratioc, koga je klasični jezik zvao Myrtilo, kako je dopušteno bilo odličnim ljudem, koji su sudjelovali kod utrkivanja. Ben Hur je mogao vidjeti samo vozača, koji je izpravno stajao na kolih, a vojku višeputa opasao oko tiela. Krasan mu stas bio odjeven u prostranu tuniku. U desnici držao bič a u ljevici, koju je uzdigao i nješto pružio, vojke. Držanje bijaše dražestno i prijatno. Mirna i hladna ostavila ga bura povladjivanja. — Ben Hur je stajao kao prikovan; slutnja njegova i njegovo pamćenje pravo je pogodilo: vozač bijaše Messala!

Po izboru konja, veličju kola, teatralnom držanju i oholom izrazu hladnih, oštrih poteza upoznao je Ben Hur, da se Messala nije promienio, da je bio, kao nekoć, preuzetan, slavohlepan, porugljiv, svojeglav i smion.

Kad je Ben Hur ostavljao gledalište, podiže se neki Arabin i vikne:

„Čujte, vi muževi iztoka i zapada, čujte! Pozdrav vam od Šeika Jlderima, Dobroga! Došao je amo sa četiri konja, koji potiču od najboljih konja mudroga Salamuna, da sudjeluje kod utrke. Treba vješta vozača za svoje konje. Tkogod ih bude gonio njemu po volji, tomu obećaje, da će ga za uvjek obogatiti. Ovdje, tamo u gradu, i gdjegod se sakupljaju junaci, javite ovu ponudu! Tako kaže moj gospodar, šeik Ilderim, Dobri!"

Taj oglas živo uzbudi svjetinu. Do mraka znala je za nj ciela Antiokija. Ben Hur je neodlučno gledao sad na viestnika sad na Šeika. Maluh je mislio, da mladić kani prihvatiti ponudu, pa mu odlahne, kad ga upita: „Kamo sada, dobri Maluše?"

Ovaj odgovori smješeć:

„Hoćeš li raditi kao i svaki drugi, što prviput posjeti špilju, moraš najprije dati da ti gataju."

„Gataju? — Rieč zvuči na pogansku, medjutim moglo bi se možda pokušati."

„Nije tako pogibeljno. Prodati će ti svjež, upravo otrgnut papyrov list. Umočit ćeš ga u neki izvor, pa ćeš moći da čitaš u kitici svoju budućnost."

S lica Ben Hurova izčeznu zanimanje.

„Imade ljudi, kojim nije potrebno, da se kine radi svoje budućnosti", odgovori mrko.

„Ti bi dakle volio da idemo do hramova?"

„Zar ne, hramovi su grčki?"

„Tako im zovu slog."

„Heleni su vještaci u umjetnosti; nu u graditeljstvu vole ukočenu ljepotu na uštrb razlikosti. Svi njihovi hramovi nalični su jedan drugomu. — Kako se zove ovaj izvor?"

„Kastalija."

„O, taj je poznat u cielom svietu. Hajdemo!"

Dok su bili na putu onamo, promatrao je Maluh svoga druga i opazio — bar za čas — da se je snuždio. Nije ništa pazio na one, koje su sretali; mnogobrojna remek-djela ne izmamiše mu ni jedan uzklik udivljenja; šuteć, pače nujan pomicao se lagano.

S Mesalom se bavile Ben Hurove misli. Činilo mu se, kao da je tek sat prošao, kako ga silom trgnuše od majke mu, tek sat, što su mu Rimljani zapečatili otčinsku kuću. Sjetio se je, kako za svoga života na galiji — ako se je ono moglo životom zvati — uz svoj rad nije imao što drugo da čini, van da kuje osvetu: Mesala bijaše uzrok. „Grata", običavao bi si kazati, „mogao bi još izpričati, nu Mesale nikada." Da se sàm pred sobom opravda, običavao bi ponavljati: „Tko nas je

pokazao progoniteljem? A kad sam ga molio, da pomogne — ne meni — tko je otišao porugljivo se smijuć?" — Konac ovih misli bijaše uviek: „Onaj dan, kada ga nadjem, pomozi mi Ti, o dobri Bože mojih otaca, za posebnu vrst osvete." — A sada ga je evo našao — ne siromašna, ni u biedi — u tom slučaju možda bi mogao još sažaljevati — nego u moći i bogatstvu, kako je pokazivao njegov ulaz. Što je Maluh držao prolaznim izljevom malodušnosti, bijaše u istinu razmišljanje o tom, kada će se sastati s Mesalom i kako da taj sastanak budne znamenit.

Do mala dodjoše u dvored hrastova. Skupovi bi dolazili i odlazili. Tu su bili pješaci, tamo jašioci, onamo dalje nosiljke sa ženama. Kadkada projurila bi kola uz buku. Na kraju dvoreda vodio put malenim obronkom u zelenu dolinu, kojoj je jedan kraj obrubljivala sivkasta pećina. Tu bijaše čuveni izvor Kastalije.

Protiskujući se kroz svjetinu, opazi Ben Hur jak trak vode, gdje se iz pećine salieva u pliticu od mramora, a nakon dugog pjenušenja i sikanja nestaje ga u njoj kao u lievku. Blizu plitice pod nebnicom izdubljenom u pećini sjedio starac svećenik s velikom bradom i kukuljicom, prava slika pustinjaka. Teško bi pogodio po ponašanju svjetine, tko li je više privlačio — rominjajući izvor ili starac svećenik. Ovaj je slušao, gledao i njega su gledali, nu iz njegovih usta nitko nije čuo ni rieč. Kadkada pružio bi mu gdjekoji pesjetioc ruku i udielio mu novaca. Namigivajući lukavo očima primao bi to i pružao je za to list papyra. Tko bi list uzeo, uronio bi ga odmah u vodu plitice, stavio ga, čim bi promočio, prema svjetlu sunca, pa bi našao na njem rečenicu u pjesmi. Prije no je Ben Hur mogao upitati to proročište, dolazilo je novo društvo k izvoru. Dalazak taj svrati znatiželjnost i Ben Hurovu i svih prisutnih.

Na neobično velikoj bieloj devi, koju je vodio vodič na konju, a iza nje išla opet dvojica takodjer na konju, bio krasan šator za sjedjeti, urešen zlatom i grimizom.

„Divne li deve!" uzklikne netko.

„Stranac knez!" mišljaše drugi.

„Možda kralj!"

„Kralj bi došao na slonu".

Svatko je drugčije mislio. Napokon reče netko:

„Deva, biela deva! Prijatelji, došljaci niti su kraljevi niti knezovi, nego žene i to dvie".

U to dodjoše stranci bliže. Deva je posve opravdavala očekivanje, što je pobudila s daljine i nitko od stranaca kod izvora nije vidio veće ni ljepše. Velike, crne oči, ko svila mekana biela dlaka, jake a ipak nježne noge — te vlastitosti još bolje izticao svilen, zlatom izvezen šator što ga je nosila na ledjih, dočim si joj pri svakom lakom koraku čuo zvuk srebrnih zvončića. Nu tko su bili muž i žena pod šatorom? Svatko ih je gledao znatiželjno. Ako je čovjek bio kralj ili knez, nije se moglo okriviti vrieme s pristranosti prema njemu. Tko je promatrao uzko, upalo lice, koje je virilo ispod njegova turbana, po glavnoj boji slično mumiji, tako te po tom nisi mogao zaključivati na narodnost toga čovjeka, bio je ubiedjen, da je život povukao medju isto tako za odličnike kako i za siromaka. Najviše si na njem zavidjao dragocjen ogrtač, kojim bijaše zaogrnut.

Žena je sjedila u oblaku čipaka i koprena. Nad laktom nosila narukvice u obliku uvijenih zmija, inače bijahu joj ramena gola, pa si vidio vanrednu naravnu dražest. Ruke joj bile malene i nježne kao u djeteta. Jedna joj počivala na podnožku šatora, te si vidio prstenjem urešene prste, kojih su se nježni vršci sjajili kao sedef. Na glavi nosila prozirnu mrežicu urešenu koralji i novcem, koja je prikupljala plavkasto-crnu joj kosu. Sa svog visokog sjedala mirno je gledala svjetinu, na oko u to promatranje tako uronjena, te je posve zaboravljala na znatiželjnost, što ju uzbudi njezina pojava. Nije bila zastrta koprenom, a to je bilo neobično, pače u protuslovju sa običajem, kad se odlične žene javno pokazuju. Lice joj bilo vanredno dražestno, vrlo mladoliko i oblo. Boja mu ne bijaše biela kao u Grkah, ni crnjomanjasta kao u Rimljanah, ni žutkasta kao u Galah; više si mislio, da je sunce na gornjem kraju Nila čarobijom izvelo na njem tako nježnu boju, te je kroz kožu krv prosievala kao crvenkasti trak svjetla. Crne oči činile se još veće, jer su trepavice obojene bile na crno, kako se običavalo na istoku. Na grimizne usne malo otvorene, mogao si vidjeti sjajno biele, malene zube. Ako čitatelj k svim ovim prednostim doda dražestno držanje, osjećat će, da je opravdano, nazove li ljepotu njezinu kraljevskom.

Kao da joj je već dosta promatranja ljudî i mjesta, okrene se vodiču, Etiopcu kršna stasa. Taj privede devu bliže k izvoru i dade znak da klekne. Tada mu pruži vrč, neka ga napuni u

pliticі. U taj čas prekinu mir što nasta, kad je ona došla, buka kolesa i tutnjava konja. Uz glasan vrisak pobjegoše, što okolo stajahu, da se zaklone.

„Čuvaj se!“ klikne Maluh, „Rimljanin hoće da nas pogazi“.

Ben Hur se okrene onamo, odakle se čuo štropot i opazi Mesalu, gdje svojim kolima juri upravce na svjetinu. Ovaj ga put vidje s bliza i jasno. — Deva ostala sama, kad se ljudi razbjegli; podkove konja bile joj blizu, a ona još uviek klečala — posljedica dugogodišnjega mazenja. Etiopac lamao zdvojno rukama; starac u šatoru htjede sići, nu bijaše preslab te nije ni u pogibelji zaboravio na svoje dostojanstveno držanje. Gospoji se činilo prekasno, da pomisli na spas. Ben Hur je stajao najbliže do njih i viknu srdito Mesali:

„Stani! Pazi, kuda goniš! Natrag, natrag!“

Patricij se oholo nasmije. Ben Hur, koj vidje, da samo brz korak može nesreću odvratiti, pohiti žurno do lievoga konja rudaša i uhvati ga za uzdu. — „Pseto rimsko“ klikne. „Zar ti je tako malo do ljudskoga života?“ Napregnuv svu svoju snagu svrne konje na stran. Oni će u propanj; kola mal da se ne prevale. Mesala jedva uzmaknu sudbini svoga Myrtila, koj pade kao klada na zemlju. Kad su to vidili nazočni, udare u smjeh prezira. Čim je pogibelj minula, pokaza se bezprimjerna rimska samosvjestnost. Odmotav si vojke baci ih nehajno na stranu, sadje doli, obidje oko deve, pogleda Ben Hura, pa reče stranom starcu i stranoj gospodji:

„Molim vas obojicu, oprostite! Ja sam Mesala, i — tako mi drevne majke zemlje, nisam vidio vaše deve. Što se tiče ovih dobrih ljudi ovdje, zanjeo sam se možda odviše na svoju vještinu. Htio sam se na njihov račun proveseliti — a stvar se eto okrenula: oni se smiju meni. Bilo im beričetno!“

Nehajan izražaj, koji je ovu besjedu pratio, bijaše posve prema njenoj sadržini. Sviet se vladao mirno, jer su očekivali, da imade još nešto reći. Davši znak svomu drugu, neka odveze kola na sigurno mjesto, okrene se smiono gospoji i reče:

„Tebi je stalo do ovoga dobroga čovjeka? Ako mi sada ne oprosti, nastojati ću, da mi kasnije oprosti. — Ti si mu sigurno kći?“

Ona ne odgovori ništa.

„Tako mi bogova, ti si liepa! — Koja se zemlja može tobom pohvaliti? — Ne okreći se. Indijsko sunce svietli iz tvojih očiju; uglovi tvojih usna nose egipatski pečat. — Jupitra mi! Ukaži se meni milostivom prije no se k onomu okreneš. Reci mi barem, da mi je oprošteno.“

Ona ga prekine. Sagnuv umiljato glavu prema Ben Huru, reče mu:

„Molim te, uzmi ovaj vrč i napuni ga. Otac mi je žedan.“

„Tvoj najodaniji sluga!“ To rekav okrene se Ben Hur, da joj izpuni molbu — te je stajao pred Mesalom okom u oko. Pogledi im se susreli. Jevrejevi bijahu puni spočitavanja, Rimljanovi drzoviti.

„Oj neznanko, isto si tako okrutna kako i liepa!“ reče Mesala mašuć rukom. — „Ako te Apolo ne odvede, vidjeti ću te opet. Pošto ti ne znam domovine, ne mogu te preporučiti ni jednomu njenih bogova. Tako mi dakle svih bogova, hoću da te sebi samomu preporučim.“

U to je Myrtilo opet uredio pripregu. Mesala se vrati k svojim kolima. Gospoja je gledala za njim — pa ma što bilo u njezinih očijuh: nezadovoljstvo to nije bilo. Ben Hur u to donese vodu. Otac joj se napi. Tada primakne ona vrč na svoja ustna, sagnu se doli, pruži uz dražestan kret vrč Ben Huru. „Zadrži ga,“ reče ona. „Pun je dobrih želja za tebe!“

Deva ustala i baš htjede dalje, kad li starac klikne:

„Deder amo!“

Ben Hur se smierno približi.

„Ti si nam strancem danas učinio veliku uslugu. — Samo je jedan Bog. Ja ti hvalim u njegovo sveto ime. Ja sam Baltazar, Egipćanin. U velikom gaju paoma s onu stranu seoca, što leži iza Dafne, u hladu paoma, stanuje šeik Ilderim, Dobri. Mi smo njegovi gosti, potraži nas tamo. Čeka te zahvalni: dobro nam došao!“

Ben Hur osta diveć se starčevu jasnom glasu i dostojanstvenom držanju. Gledajuć za obojicom, kad su se udaljili, vidje takodjer i Mesalu, gdje se vozi odatlje veseo, bezbrižno i uz porugljiv smjeh.

Rajski vijenac.

Gledanje Boga.

Jest, toli jako, toli žarko i nedohitno ljubio je Bog čovjeka, da mu je bilo premalo, što je radi njega izazvao iz ničesa sva ova svoja toli divna stvorenja, što ga je učinio toli moćnim kraljem toga bijelog svijeta, što je za njega pripravio u svome raju tolika milja i omilja, tolike i najljepše slasti i radosti; — on je htio da mu još više dade. On nas uvjerava, samo ako se mi iskažemo ovdje na zemlji u kušnji svoje slobode kao pravi junaci, samo ako preminemo kao pravednici, u milosti njegovoj, da će naša plaća u lijepome raju tolika biti, da ne može veća da bude; jer, govori Gospodin: „Ja — ja sâm — biti ću tvoja prevelika plaća".[1])

Dakle Bog, od koga nam svako dobro dolazi, koji sve beskrajno i kud i kamo nadilazi, koji je vrelo i vrutak svakoj sreći i blaženstvu, Bog sâm bit će u raju plaća i nagrada naša. Gledanje Boga jest bitno i ponajglavnije blaženstvo za sve, koji dolaze u lijepi raj. „Nema", kaže veliki sveti Toma, „ni prave ni krive ni umišljene sreće, koje mi i kud i kamo još veće i ljepše ne nalazimo u gledanju Božjem". Sve druge radosti, sva ina blaženstva u bajnome raju samo su nuzgredice; bitnost našega pravog, potpunog blaženstva jest gledanje Boga. — Šta je ovo gledanje Boga, ne mogu dakako da iskažu usta smrtnikova, i sveti Pavao tvrdi, da je čuo u lijepome raju otajne riječi, koje čovjek ne smije izreći.[2])

No kako mi evo promatramo lijepi raj u svjetlu vjere, to ćemo ovdje navesti i riječi svetoga Augustina: „Mi, istina, ne možemo o njem govoriti, no ne smijemo o njem ni šutjeti". Pa čujmo, što nam govori Sveto pismo: Kad nam jedanput osvane lijepa neizreciva sreća, te uniđemo u vječne stanove lijepoga raja; kad ono divno svjetlo slave otvori oči duha našega, te ugledamo Boga svojega kao vječnu, nestvorenu ljepotu: „onda ga ne ćemo više motriti kao sada, *u vjeri kao kroz ogledalo u zagonetki,* nego ćemo ga vidjeti onakova, kakav je."[3]) On će nam se pokazati; mi ćemo ga spoznati, kakav je; *mi ćemo ga gledati licem u lice.* Ispunit će se onda riječ ljubimca Gospodinova: „*Ovo je život vječni, da poznaju tebe, jedinoga istinoga Boga, i koga si poslao, Isusa Krista.*"[4])

[1]) Gen. 15, 1. — [2]) II. Cor. 12, 4. — [3]) I. Cor. 13. 12. — [4]) Ivan. 17, 3.

Gledanje Boga, koliko mi to sada pod koprenom vjere možemo shvatiti, donijet će nam četverostruko blaženstvo. Po njem ćemo postići sjajno spoznanje Boga, potpunu sličnost s Bogom, savršenu ljubav Božju, posvemašnje posjedovanje Boga.

Stioče moj, sliedi me, da zajedno u dvije, tri misli preletimo i razjasnimo ovu istinu!

U lijepome raju spoznat ćemo dragoga Boga, ne više iz daleka, kao kad je Mojsije vidio sa gore Horeba obećanu zemlju, ili kao kad mi s visoke kule promatramo divote vedra noćnoga neba, izvezena zlatom sjajnih zvjezdica; ne više kroz oblake i sinje magle i tmine vjere; ne više po slici i predstavi, kao što ga sad upoznajemo iz knjige i žive prirode; ne više u zagonetki, kako veli Apostol, pod koprenom otajstva, kao sada u oltarskom sakramentu; ne više samo dijelom, ovo ili ono, — ne, braćo, — veselite se, kršćani, radujte se, vjerne i premile duše! — mi ćemo spoznati svoga Boga, kakav je: sve njegovo sjajno veličanstvo, svu slavu njegovu, vječnoga Oca, jedinorodjenoga Sina, Duha svetoga, ljubav Trojstva; mi ćemo spoznati sva divna svojstva Božja jasnije i ljepše, nego li ono sjajno svjetlo jarkoga sunca, sve blago njegove savršenosti, njegovu ljepotu, pa kako je od vijeka star i na vijeke nov i njegovu svetost bez sličnosti, njegovu mudrost bez granica, njegovu svemoć, njegovo smilovanje bez mjere, njegovu dobrotu bez kraja i konca, njegovu istinitost, njegovu veličinu, njegovu beskrajnost, njegovu vječnost, njegovu ljubav, njegovu keskrajnu, nedohitnu ljubav, žarku ljubav, koja sve prima i obuzima; — mi ćemo spoznati i shvatiti sva otajstva vjere, kojima smo na zemlji podvrgli tvoj razum; mi ćemo spoznati čudesa stvorenja, otkupljenja, upravljanja svijeta i njegovu Božansku providnost; mi ćemo spoznati, kako je Bog svakoga pojedinog čovjeka tražio, štitio, svojom milosti krijepio, u vječni život vodio; povjest čitavog svijeta i svakoga pojedinog čovjeka bit će nam jasna posvema; — mi ćemo spoznati sva stvorena bića i njihova svojstva; mi ćemo spoznati pakao, kojemu smo srećom utekli, i strahovite sudove pravde Božje i svakoga napose osudjenika; mi ćemo spoznati u Bogu lijepi raj i njegovu slavu, *Mariju,* sve svece i sve angjele i rajske duhove; riječ u jednu, mi ćemo spoznati sve, koliko već prema mjeri svoje svetosti uzmognemo crpsti iz beskrajnog mora Božanske spoznaje; mi ćemo sve spoznati, gledajuć

Boga svoga; jer „šta ne vidi još onaj“, kliče sveti Augustin, „koji sve gleda u Onome, koji sve vidi! Kad vidimo Boga, vidimo i rajsku radost, radosnu vječnost, vječno blaženstvo, blaženo Trojstvo, troje Jedinstvo, jedno Božanstvo.“ I blaženo gledanje ovoga Božanstva radost je našemu srcu.

I sve ovo spoznat ćemo od jedanput, odmah, čim ugledamo Boga svoga, i onda ćemo na sve vijekove spoznavati sve više i više i uvijek novo, kao onaj putnik, koji po noći unišao u staru gotičku crkvu i u mraku ne mogao ništa vidjeti, pa u nadi i u vjeri, da je lijepa i divotna, u njoj ostao, u njoj se i slatkim sankom prebacio; a u osvanak, kad mu prvi sunčani traci suhim zlatom svojim oči otvorile, na jedanput zapanjen ugledao sjaj i bogatstvo i veličje velebne, zanosite, ljupke kuće Božje i divne, dragocjene, umjetne slike na vitkim joj prozorima i ono slatko milovanje sjajna sunca sa glatkim mramorom i divnim mozaikom od zlata, ebana, koralja i tamo, amo po kojim biserom i zatravljen, osupnut ostao i svladan, iznenagjen uvijek drugo i opet isto pohlepno motrio i uvijek na svemu novih ljepota, novoga dojma i zanosa nalazio.

A kako je moguće, da u Bogu i gledajuć njega zajedno i od jedanput vidimo i spoznamo i svako pojedino stvoreno biće, sve i svakoga pojedinog angjela i Božjega sveca, koliko nam to već Bog prema mjeri naše dojamljivosti htjedne objaviti, razjasnjiva nam posve jednostavno, pa ipak toli lijepo sveta Terezija, kad veli, da si ona predstavlja lijepi raj i gledanje Božje kao kakovu dugu, veliku dvoranu, u kojoj obješeno veoma veliko ogledalo, i koja uz to sva uresena bezbrojem raznih manjih i ovećih ogledala. — Ko sada pogleda u ono veliko ogledalo, taj vidi ne samo ogledalo i sama sebe u njemu, već zajedno i sva druga ogledala, što su u dvorani, i sve, što se prikazuje u svakom pojedinom ogledalu, koliko mu već oko može uhvatiti i razlikovati. — Iz ovoga se lako shvaća, da nam samo kršćanska krjepost, jer ona jedino vodi do ogledanja Božjeg, pribavlja pravu mudrost, i da po njoj i s njom sve dobivamo. Rasvijetljena sveta Gertruda za to nam svjedoči. Jedanput se njoj ukaza jedna od njezinih umrlih redovnica i saopći joj čudnih stvari o rajskoj slavi. „Pa kako to,“ upita je sveta Getruda, „da ti sada toliko toga znadeš, a kad si bila kod nas bila si jedna od najprostijih sestara?“ — „Dosta je,“ odvrati ona, „samo jedanput pogledati Boga, da sve znadeš i naučiš.“ I ovu veliku istinu potvrgjuje i zlatna riječ svetoga Gregorija: „Mi možemo posve tvrdo i sigurno vjerovati, da svecima nije ništa izvana sakriveno, kad oni iznutra gledaju Boga.“

Koli velika dakle, koli jasna, koli divna bit će naša spoznaja, kad stignemo do gledanja Boga svoga! Kako gine i iščezava sva mudrost čovječja pred spoznajom Boga! Sirotno djevojče iz zabitne seoske kolibice, kad dogje u lijepi raj, tisući i tisući puta više će znati, nego li koji ponosni učenjak, kojega se ime, istina, pronosi tim bijelim svijetom, no nije upisano u knjigi života. „Ako se plemeniti duhovi osjećaju kao pomlagjeni, ushićeni,“ veli sveti Bonaventura, „od znanja Platonova, od slatke riječi Ciceronove, od mudrosti Salamonove: šta će tek biti, kad nas ogrli spoznaja i mudrost Božja, koja je jedina vrelo i vrutak svakoj znanosti i svakoj spoznaji?“

S ovom jasnom spoznajom Božjom nerazdruživo je spojen i drugi učinak gledanja Boga, na ime potpuna sličnost s Bogom. Ako ovdje na zemlji siromah koji nadničar vidi kralja ili Bog zna kako moćna vladara u svijetu: on jadnik ostaje, što i do sada, — siromah. Ako ružan čovjek opazi divnu, lijepu, punu svakoga čara priliku, koja mu se veoma mili: on ostaje, što i do sada, — ružan. Takove sreće i sudbine ne će biti blaženik u lijepome raju. U onaj čas, „kad nam se Bog pokaže,“ veli sveti Ivan, „bit ćemo Bogu slični, jer ćemo ga vidjeti, kakav je.“[1]) Da, još više — piše sveti Pavao — „*kad otkrivenim licem uzgledamo slavu Gospodinovu kao u zrcalu,* onda ćemo svi kano od Duha Gospodnjeg biti *preobraženi iz slave u slavu,* to jest, *u isto obličje.*“[2])

U ovome životu treba vještine i umjetnosti, da se naslika slika, što potpuno odgovara prilici svojoj, i ako se posve i složile u potezima, to se ipak slika nikada ne maknu, nikada ne oživi. Pogleda li se čovjek na ogledalo, eto mu do duše u jedan tren najsavršenije i najvjernije prilike — prilika se i miče i živi; no — pričina nije još zbilja, nije istina.

Sasvim je drukčije s gledanjem Boga našega. Kršćanin ovdje na zemlji imade zadaću, da se preobrazi u priliku Božju; jer „*mi smo preodregjeni i izabrani, da budemo slični prilici njegova Sina.*“[3]) Ovu zadaću mora da čovjek mukom i teškom mukom riješi još za vremena svoga života

[1]) I. Joan. 3, 2. — [2]) II. Cor. 3, 18. — [3]) Rom. 8, 29

na ovoj zemlji: nasljedujuć svog Isusa. Ah, koli je teško ovo, i koli nesavršena izlazi nam ova radnja! No ako postignemo kraljevstvo nebesko kao plaću za svoj trud i nastojanje: to će nam Bog u jedan čas usavršiti sličnost ove slike sa prilikom Sina svoga. „Mi znamo, da ćemo, kad nam se Gospodin ukaže, i kad ga vidimo, kakav je, postati njemu slični i u njegovu se priliku pretvoriti i preobraziti." Njegov sjaj, njegova ljepota, njegova narav bit će i naša. Čim ga ugledamo, zraka Božanstva proći će dušu našu, kao što sunčano svjetlo prolazi najčišći kristal, i mi ćemo se u njega pretvoriti; mi ćemo se s Bogom svojim tako sjediniti i spojiti, kao što se kapljica vode, što kane u veliku posudu punu vina, spoji s vinom, kao što se usijano željezo u ražarenoj peći sjedini s vatrom. I ovo preobraženje ne će biti prolazno, već trajno i vjekovito. „Istina, čovječja narav ostat će na meni", veli sveti Bernardo, „no dobit će drugo lice i obličje, drugu silu, drugu slavu i sjajnost, kada se pokažem pred licem Božjim". — I ova sličnost s Bogom, ovo preobraženje u Boga jest ujedno i ulaz u radost Gospodina moga; ja ću živjeti, no ne više ja, već Bog moj u meni. Bog će biti u duši mojoj, u razumu mome, u pameti mojoj, u volji mojoj, a poslije uskrsnuća i u proslavljenom tijelu mome. Ja ću prema mjeri svoje sposobnosti biti lijep i slobodan i spokojan i besmrtan i blažen i sretan kao i Bog moj; ja ću s njime živjeti i vladati na vijeke. A iz ovoga sjedinjenja s Bogom izvire onda i savršena ljubav k Bogu. *„On će biti Bog našega srca i baština naša u vijeke"*.[1]) Tek u lijepome raju zaorit ćemo ove divne riječi u njihovu potpunom značenju: Gospodin moj i Bog moj! Moj Bog i moje sve! Čim ugledamo Boga svoga, vjere je već nestalo, nada je prošla, samo ljubav, ljubav ostaje. — „O ljubavi, ljubavi", kliče veliki sveti Augustin, „ti si najslagje čuvstvo srca čovječjega, i svako drugo dobro bez tebe jad je i nevolja. Pa ipak ti na ovoj zemlji nijesi ništa drugo, do čežnja, kojoj se nikada ne udovolji! O slatka muko, mi se tebi veselimo, mi tebe rado podnosimo! Kad će, o kad će doći, da nam se utiša ova čežnja, da postane već istina, blaženi rajski užitak! O samo onda, kad tebe ugledamo", nastavlja u zanosu svetac, „ljubit ćemo te iz svega srca, toli ćemo te ljubiti, da čitavo srce sad nema mjesta za veličinu te

[1]) Ps 72, 76.

ljubavi, i toli ćemo se razveseliti od svega srca, da čitavo srce nema sad mjesta za veličinu toga veselja!" — Gledanje Božje, njegova spoznaja i preobraženje naše u Boga zaplamtjet će nas ujedno i upaliti zahvalnom, svetom, slatkom, čistom, nježnom, srdačnom, žarkom, vječitom ljubavi. Ljubav Božja i njegova nedohitna, beskrajna ljepota toli će nas uhvatiti, zanijeti, te ćemo i jedan dio svoje slobode izgubiti i u slatkoj, preslatkoj nuždi biti, da ljubimo Boga, jedino i nada sve Boga svoga. „Ljubav", veli isti sveti Otac, „ljubav jedino bit će znak, u kojem će dihati sretna duša blaženikova, koji gleda Boga svoga; ljubav će biti duh, koji je oživljuje; o ljubavi ona će misliti, o ljubavi ona će govoriti, samo ljubavi ona će živjeti; ili da pravo kažemo, ona ne će ni misliti ni govoriti ni živjeti kao mi, nego ona će jedino i samo ljubiti i uzajamno od Boga ljubljena biti; i po ovoj ljubavi dolazi ona do potpuna posjedovanja svoga blaženstva; po njoj će primiti ona sva dobra lijepoga raja. A Gospodin joj milo, slatko govori: „Ti si moja, ja sam na vijeke tvoj! Išći, šta hoćeš. ja ću ti sve dati! Postavljam te nad sva dobra moja. Dogji, dogji, o poljubljena zaručnice moja, unigji u radost Gospodina svoga! Sve, šta je moje, neka je i tvoje; vladaj i upravljaj zajedno sa mnom; uživaj, koliko možeš, od ovih istih rajskih radosti, u kojem stoji moje vlastito blaženstvo; uživaj, kćeri moja — ja sam prevelika plaća tvoja!"[1])

O blaženstvo svetih, koli si veliko! O dobroto našega Boga, koli si beskrajna, koli nedohitna! —

Dakle Boga potpuno spoznati, u Boga se potpuno preobraziti, Boga potpuno ljubiti i njega potpuno posjedovati, u tome sastoji — pa bilo i toli suho i sirotno razjašnjenje — gledanje Boga u lijepome raju. To je ono blaženstvo, ona neizmjerna, vječita slava, o kojoj stoji napisano: „da oko nije vidjelo, uho nije čulo, a ni u čovječje srce unišlo nije, šta je Gospodin pripravio onim, koji ljube dolazak njegov.[2]) To je ono blaženstvo, što no je toli potpuno i obilno, da mu se više ništa ne može nadodati. To je ono blaženstvo, što ga svete knjige označuju imenima: sakriveno blago, dragocjeni biser, kraljevstvo, vijenac, a mi: *rajski vijenac.* To je ono blaženstvo, što ga je Gospodin obećao svakome od svojih vjernika: „Ja ću sâm biti tvoja plaća prevelika."[3])

[1]) Gen. 15, 1. — [2]) II. Tim. 4, 8. — [3]) Gen. 15, 1

Viestnik.

Naša domovina.

(Disputa u našoj bogosloviji.) Naši bogoslovci proslaviše i ove godine praznik svoga zaštitnika, sv. Tome Akvinskoga, javnom disputom. U ovećem auditoriju, gdje je bila disputa, stajala liepo okićena slika angjeoskog Naučitelja. Naš Presvietli sa kaptolom i mladjim svećenstvom svojim prisustvovao je disputi. *Theses ex philosophia* branio je č. g. *Franjo Pavlović* proti č. g. g. *Marku Tvrdkoviću* i *Petru Ajvazoviću*. *Theses ex theologia* branio č. g. *Ivan Ballian* proti č. g. g. *Antunu Mohoriću, Petru Angjeliću i Marijanu Vujnoviću*. Onda nam g. Ivan Ballian izložio na kratko u svojoj eksegetično-kritičnoj razpravi, *kako se može složiti prividno protuslovje izmedju genealogije Kristove po sv. Mateju i po sv. Luki.* Po programu još sliedio panegerik u slavu sv. Tomi, sastavljen od č. g. *Ladislava Kreneisa*. No već izmaklo vrieme ne dade nam ga čuti. Presvietli gospodin ostavi zadovoljan svoje bogoslovce, bodreć ih riečju i ljubežljivošću svojom, neka samo što više zavole tu danas svakom svećeniku najbolju i najpreču prijateljicu bogoslovnu nauku.

(Korizmene okružnice.) Presvietli gospodin biskup Križevački posvetio je svoju okružnicu znamenovanju i svrsi liepoga istočnoga obreda. Ocrtav pojam obreda opisuje mu krasan razvoj u istočnoj crkvi, te spominje znatnije praznike u crkvenoj godini, pa kako su predji naši istočnoga obreda svoj obred vazda štovali i čuvali. To isto vazda je činila i sv. rimska crkva. Dokazuje to izjavami mnogih namjestnika Kristovih, a naročito izjavom Nj. Svetosti pape Leona XIII. u okružnici *Orientalium dignitas Ecclesiarum* od 1894. godine, koju izbliže razmatra. Na koncu pobudjuje Nj. Presvietlost i svećenstvo i puk, neka se skrbe za ljepotu kuće Božje i uzveličanje svetih obreda.

(† Frankl dr. Ferdinand.) Na 10 o. m. preminu u Zagrebu u najboljoj dobi (38-godini) učeni i revni svećenik, komu je tek prije njekoliko mjeseci njegov nadpastir povjerio bio prevažnu službu duhovnika u sjemeništu. Kako svuda, gdje je djelovao: u samostanu milosrdnih srstara kao kateheta i duhovnik, u Petrinji kao kateheta i upravitelj župe, tako je i ovdje dostojno zapremao svoje mjesto, te uzbudjivao najljepše nade. Pobožan, učen, u obćenju ljubezan u kratko si je vrieme predobio povjerene duše, te tako postavio temelj uspješnomu radu svomu. Djelovao je i na književnom polju: dvaput kao urednik *Glasnika S. Josipa*, pa kao pomoćnik kod uredničtva *Kat. Lista. R. i. p.!*

(Obaviest.) Nabavom novog oltara u vrbanskoj crkvi postao je veliki dosadanji oltar majke božje razpoloživ, te ga može koja siromašna crkva za vrlo jeftinu cienu nabaviti. Taj oltar jest od prilike 8 meteri visok, te imade u svemu pet kipova i može se prema potrebi crkve prekrojiti. Pobliže ubaviesti daje župni ured u Vrbanji (Slavonija).

(Javna zahvala.) Primismo iz Metkovića ovu zahvalu: Velecienjena gospoda i braća Ivan i Ignac Župan iz Kamnigorice (Steinbüchel) u Kranjskoj sagradili su za ovomjestnu Nadžupničku crkvu nove orgulje. Šestmjesečni trud uložili su ne u vlastitu svoju korist, nego u značaj rada i časti. Prigodom kolaudacije bijasmo iznenadjeni, jer je radnja nadmašila svako očekivanje u vrsti i u cieni. Ne želimo ovdje podastrjeti običnu amerikansku reklamu, takove oni ne trebaju, samo djelo jest za njih sjajna preporuka! Mi izjavljujemo sliedeće: Braća Župan jesu vještaci prvoga reda! Dičimo se time, da su braća slovenci. Dobro prorešetav i proučiv tehničko umjetne zahtjeve pri gradnji orgulja, tvrdimo, da je tvrdka „Braća Župan" prosvjetna luč našega juga. Mili prijatelji! U dičnom spominjanju ostati ćete Vi kod nas. Mi Vas u dušu poznajemo, pak Vam za to, imajuć na umu istorijski opravdanu bratsku našu zajednicu, poručujemo: Hrvati znati će, na koga će se u svojoj potrebi obratiti! Svoj k svomu! Bratski pozdrav šaljemo Vam u ime sviju. O. Šimun Bušelić, župnik dekan na ime crkovinarstva i pučanstva; Karlo Pienta, kolaudator, diplomirani učitelj glasbe i pjevanja. Metkovići u veljači 1896.

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Sveto-Vaclavska založna u Pragu 20 f.; N. Odić 5 fr. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem preporučamo i u buduće svim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — Za *crkvu u Lepantu:* Rama 3 fr. 80 n.; Zovik 16 for. 77 n. — Za *crnce u Africi:* Otinovci 1 for. 16 n.; Gromiljak 1 for.; Rama 2 for. 10 n.; Zovik 2 for. 15 n.; Stup 4 for. 20 n.

Bugarska.

(Knežević Boris.) Nadbiskup *Menini* u Plovdivu izdao je povodom žalostnoga dogodjaja, što se sbio u Sofiji na 14. veljače sliedeću okružnicu: „Dubokom boli duše javljamo Vam, ljubljeni sinci, da je Nj. Visost knez Bugarski Ferdinad I. manifestom od 8. o. mj. odredio, da mu prvorodjenac, imenom Boris, Ljudevit, Roberto, Pio, Stanislav, rodjen u katoličkom braku, od nas na katoličku kršćen, u smislu bugarskoga ustava, mjeseca veljače 1894., imade preći u petak, na 14. o. mj. u krilo narodne bugarske crkve nesjedinjene. Ne zalazimo ovdje, da prosudjujemo političke razloge, koji skloniše Nj. Visost na taj korak; nije to naša zadaća: ali kažemo s Evangjeljem, da nijedan ljudski razlog, bio on ma kako znamenit, ne može opravdati kod katolika, da žrtvuje svoje vjersko osvjedočenje, a još manje može ga ovlastiti, da uzme katoličkoj crkvi dušu nedoraslu i nevinu, koja je toj crkvi svečano pridieljena. Ni jedan biskup ne može dopustiti takav nezakoniti korak,

pa ne može ga ni namjestnik Isusa Krista, sv. Otac papa. I zato smo mi u ovih naših žalostnih prilikah učinili svoju dužnost, najprije nastojeći da zapriečimo, a zatim da prosvjedovasmo kaošto prosvjedujemo i sada proti činu, koji trga iz krila katoličke crkve predrago diete. Nakon toga držimo, te nam je ubaviestiti vas, da žalostan dogadjaj ne rješava vas dužnosti podložnosti prema glavi države i vladi, pače morate podvostručiti svoje molitve za moralno i materijalno dobro Bugarske, ove mile zemlje, s kojom ste povezani vezom domovine ili usljed duljeg boravka ili usljed kršćanske i bratinske ljubavi. Molite takodjer vruće, da medju braćom kršćani bude na skoro odstranjena svaka razlika u izpoviedanju vjere, te da se brzo izvrši vruća želja sv. Otca pape Leona XIII., pa i Gospodina našega Isusa Krista, da se najme kršćanski narodi ujedine u jednom ovčinjaku pod jednim obćenitim Otcem". — O istom dogadjaju javiše dnevnici, da se je tomu koraku, što ga na svoju ruku poduze knez Ferdinand, opirala njegova majka, tast mu, a osobito majka malenoga kneževića, kojoj da njekim načinom baš silom uzeše diete, dok je ona bez sviesti od žalosti ležala. Tužna majka svu je svoju pobožnu dušu prelievala u dušu svoga prvorodjenca, pa javljaju, da ga je već upisala bila u treći red sv. Franje, želeći, da mu sv. Franjo bude osobit zaštitnik. Sada ljudi pregnuše, da ruše, što su plemenite ruke osnovale. Hoće li to moći donieti blagoslov s neba ovoj mladoj državici, koja se tek razvijat počela?

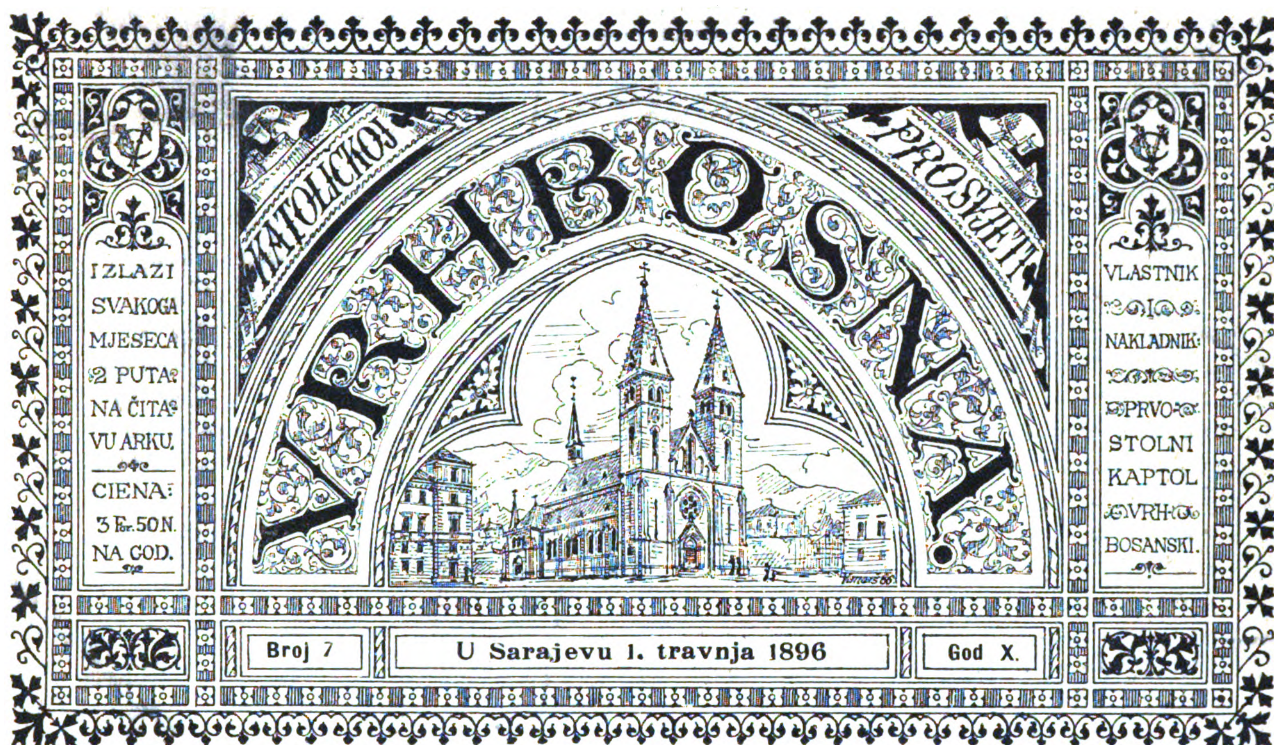
Rim.

(Sv. Otac papa Leo XIII.) navršio je 20. veljače punih 18 godina, što upravlja crkvom Božjom, te poče devetnaestu. Dne 2. ožujka proslavio je godišnjicu svog krunisanja. U dugom nizu namjestnika Kristovih od Petra do Leona samo ih je 15, koji su vladali dulje od 18 godina, a ti su ovi: *Petar* je jedini, koji je za vrieme tristogodišnjega progonstva kršćana, prekoračio, i to znatno ovu godinu. Kad je Konstantin dao slobodu crkvi, *Silvestar I.*, rodom Rimljanin, vladao je crkvom 23 godine i 10 mjeseci. *Damas* je vladao 18 godina i 2 mjeseca, a umro je 384., *Leo I.* je završio svoje vladanje nakon rada kroz 21 godinu i 1 mjesec; za njim je *Hadrijan I.*, koji je bio na stolici sv. Petra 23 godine i 10 mjeseci. Od konca osmoga pa do konca osamnaestoga stoljeća *Leo III.* vladao je 20 godina i 5 mjeseci († 816.), *Paskal II.* 18 godina i 5 mjeseci († 1118.), *Aleksandar III.* 21 godinu i 11 mjeseci († 1181.), veliki *Inocentij III.* 18 godina i 6 mjeseci († 1216.). *Ivan XXII.* 18 godina i 4 mjeseca († 1334.), *Urban VIII.* 20 godina i 11 mjeseci († 1644.), napokon *Klement XI.* 20 godina i 3 mjeseca († 1721.), *Pio VI.* 24 godine i 8 mjeseci († 1794.). K ovim se pribrajaju u našem stoljeću: *Pio VII.* 23 godine i 5 mjeseci, *Pio IX.* 31 godinu i 7 mjeseci. Poprječno pako dodje na jednoga papu vrieme od 7 godina, jer valja odbiti 33 godine našega brojenja, a k tomu valja uzeti, da je svaki put (262) upražnjena bila stolica četiri do pet tjedana. — Gledom na starost: *Pio IX.* doživio jo 85 godina i 8 mjeseci, dočim *Leo XIII.* od 2. ožujka o. g. broji već 86. Malo imade papâ, koji su i u tom pretekli sadanjega. Nestor svih papa bez dvojbe je *Agathon*, koji je stupio na priestol papin 678. kao starac od 103 godine, a umro 672. u 107. godini. *Gelasij* bijaše izabran kao starac od 90 godina, a vladao je 2 godine i 4 dana. *Coelestin III.* umro je 1143. u 91. godini, pošto je vladao 6 godina. *Grgur IX.* najviše se približio Agatonu. Kad ga izabraše 1227. bijaše starac od 83 godine, a umro je 1241. u 97. godini. *Grgur XII.* umro je takodjer kao starac od 90 godina; *Klement XII.* stupio je na priestol 1730. u 80. godini, a umro deset godina iza toga u 90.

Italija.

(Kako uzgajaju moderne škole?) U dvorani Rimskoga kolegija razvio je na osnovu statističkih podataka tužnu sliku o tom uzgoju Raf. Garofalo. U Italiji, dokaza on, pada svaka dva sata po jedna žrtva od ubojničke ruke. Zemlju ovu ide u tom žalostno prvenstvo. Prema Franceskoj stoji Italija gledom na ubojstva kao 1 : 10, a prema sjevernim državam kao 1 : 25 ili pače 30. Tko bi mislio, da je tomu razlog vruće podnebje varao bi se, jer je Garofalo pokazao na njeke zemlje, gdje ubojstva ima još i više, prem je podneblje hladnije. Ne može tomu biti razlog ni pomanjkanje nastave, jer dočim je u posljednje doba broj nepismenih ljudi od 70% pao na 50% nije se prema tomu smanjilo ubojstvo. Garofalo drži da je tomu razlog, što današnja škola ne uzgaja srca. Za ovaj uzgoj nije dosta ni aritmetika ni gramatika, pa ni pedagogija. Moderna škola uči sve u većoj mjeri nego moral. Učiteljem je prva dužnost, da tumače djeci prava i dužnosti gradjana na osnovu ustava. Prema tomu škola sprema državi povoljne izbornike, ali ona nije odgojilište. Ćudorednosti ne možeš mladež bolje obiknuti, nego kad ju poučaješ u vjeri, koja je ćudorednosti osnov. Onomu, koji ne ima domaćega uzgoja, moraš pokazati ćudorednost kao izljev nadnaravne sile. Pred nami je izkustvo od 35 godina, u koje vrieme poskočiše strašno zločini, naročito kod mladeži. Ovo izkustvo vapi, da valja učiniti kraj dosadanjemu pravcu modernih škola, da valja prekinuti s bezvjerskimi predsudami.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Broj 7 | U Sarajevu 1. travnja 1896 | God X.

DVOJICI.

(Prigodom Njihova imenovanja za apostolske protonotare.)

Presvietlom gospodinu,

dr. Antunu Jegliću.

iva vatro u ljubavi Krista,
Svakom hoćeš da zapališ grudi!
Volio bi neg svietova trista,
Da tu ljubav upoznadu ljudi.

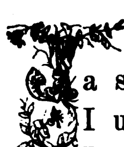
Rodu vičeš: vjeran Kristu budi,
Njega ljubi, to je ljubav čista;
I ne ćeš li, da ti mržnja sudi,
Nek u tebi ova ljubav blista!

To je Tebi sreća i sloboda,
To je Tebi spas hrvatskog roda!
I da Ti je žica ugogjena:

Potvrdit će i moja Ti vila,
I Petrova lagja potvrdila,
Kad Te hoće m i t r o m urešena!

Presvietlom gospodinu,

dr. Andriji Jagatiću.

a se često u Te zagledao
I uviek Te gledo uzornika
I uviek Te našo, gdje si stao
Vjeri junak, domovini dika.

Za to dvoje sve bi odmah dao
I vienac bi uzo mučenika;
Za to dvoje Ti bi se digao,
Kao sokol iz svog sokolika!

Naš Andrija, Ti si mlagjim nama,
Što je sunce tankim mladicama:
Ti nas viješ do visoka lieta!

I radost si Crkvi i svom domu,
I s toga Ti, vjernom sinu svome,
Časnu m i t r u šalje Crkva sveta.

Ivan Ev. Šarić.

O naucima klera.*)

Ova vesela akademička svečanost, koju običavamo, štovani slušaoci, svake godine svetkovati, nagragjujuć mladež našega premilog sjemeništa, dala mi je do sada punih dvanajest putâ prigodu, da vam držim prigodni govor. Predmeti mojih govora bijahu različiti, ali njihov cilj bijaše uvjek jedan te isti. Dok duhovi površni, vjetreni i strastveni ne vide nego neprestani prijepor i borbu izmegju naravnoga i vrhunaravnoga, ja, slijedeći duboku kršćansku filozofiju, nastojao sam dokazati prama mojim slabim silam, sad na jedan, sad na drugi način, da su sve ove stvari, prama vječnoj Istini kao različite kajde jedne sveopće glasbe, pune harmonije i melodije. Slatka je to glazba, koja udara u duhovima skroz kršćanskim, i toliko nas više razveseljuje, koliko smo više kadri u visine se podignuti. Doista oholost i strasti ljudske upotrebljuju svaku svoju moć, da nam zapriječe upoznati ljubezne veze, koje naravno s vrhunaravnim zajedno vežu; ali poniznost i ljubav kršćanska odkrivaju nam ih, te čine da ih upoznamo i ljubimo.

Danas pak, štovani slušaoci, kad opet pred vama besjedim, promislio sam govoriti o predmetu, koji na prvi pogled mogao bi se pričiniti, pošto se razlikuje od prvašnjih, da je naprosto i čisto vjerski, ili barem takov, da se tiče samo svećenstva. Ali u istinu nije tako. Ja ću vam danas govoriti o *naucima klera;* a nauci klera, kako ih ja shvaćam, spadaju takogjer i na vas, katoličke svjetovnjake, i to osobito s dvaju razloga. Prvo što, premda je naše društvo omlitavilo i postalo bezplodno sbog bezvjerstva, ipak nauci klera imaju još ne mali upliv na nauke svjetovnjaka. Drugi općeniti razlog nalazi se u tomu, što život klera, na koji mu drago način mi ga razmišljali ili promatrali, pripada uvijek većim dijelom svjetovnjaštvu. Takogjer po istoj naravi katoličkog svećenstva možemo ustvrditi, da nema na svijetu oblika života, koji bi se zrcalio i razširio u raznim slojevim gragjanstva tako jako i općenito, kako no oblik katoličkoga svećenstva. S toga je obična predsuda misliti, da svećenstvo i svjetovnjaštvo idu dvijema stazama sasvijem različitim, dapače protivnim; i radi toga da se ili nigda ili prerijedko megjusobno susreću. Naprotiv istinito je, da, poslije nego li se je razširilo kršćanstvo i prosvjeta, koju je ono donijelo na svijet, svećenstvo i svjetovnjaštvo idu istom stazom, kadikad ljubeći se, kadikad pasji se gledajuć, a kadikad boreći se. Tako se dogagja, da svećenici i svjetovnjaci nalazimo se u istom društvu, jedni napram drugim, te se ili izmjenično pomažemo ili se borimo, prama različitim stanjim duha, naobrazbe i k tomu strasti svakoga od nas.

Govoreć dakle danas o naucima klera, namjeravam njemu osobito pomoći, ali niti vas, štovani svjetovnjaci, koji me okružujete, neostaviti bez koristi. Predmet o komu govorim, spada megju one, o kojima ima premnogo raznih mnenja, kadkada takogjer i megju istim crkovnjacim; a govorit ću onako, kako me savjest i srce bude nukalo. Ako li pak koja moja misao bude imala za koga od vas, kako kaže Dante: *savor di forte agrume,*[1]) nadam se da ćete mi to lako oprostiti. Prevruća želja da upoznam, iznagjem i razširim istinu, uvijek mi bodri duh i nutka da govorim; ali zato niti mislim niti tvrdim, da u mojoj pameti uvijek istina sjaje, osobito pak u stvarima, koje su i megju katolicim predmet prijepora. S toga biti ću zadovoljan, ako me budete dragovoljno slušali, te da slušajuć me, budete nastojali ugasiti u vama one predsude, koje ili nam zastiru ili kadkada potamnjuju sasvijem svijetlost razumljenja.

I.

Dandanas zavladalo je megju mnogima mnenje, da, ako bi se moglo dobiti u kršćanstvu kler, koji bi duboko poznavao sve moguće znanosti, nauke i književnosti, i crkva i gragjanstvo da bi odatle postiglo tako veliku korist, te veće nigda ne bi moglo biti. Nego takovo mnenje, kako se meni čini, barem je dvojbeno, te nije izvan pogibelji. Prvi i bitni ures svećeničkoga života jest dobrota; ali kada govorim o dobroti, ne razumijevam samo dobrotu, koja se sastoji u nekim moralnim svojstvima; moja misao leti mnogo više. Dobrota svećenikova mora biti dobrota mila i ljubezna, u kojoj da se zrcali dobrota Božja, te

[1]) Tek veoma kisela i ljuta soka.

*) Govorio stožernik *Alfonso Capecelatro,* nadbiskup Kapue i knjižničar Sv. R. Crkve, pri nagragjivanju pitomaca svoga sjemeništa.

da potpuno odgovara svetoj i najplemenitijoj službi katoličkoga svećenstva, kojoj je dužnost sdružiti čovjeka s Bogom, raširiti vjeru i moral megju narodima, toliko ljubeznim življenjem, koliko onom evangjeoskom mudrošću, koja se ne može razlučiti od njeke mjere učenosti, koje „minimum“ crkva je propisala i odredila. Ova dobrota svećenikova, ona, pamtite dobro, jest pravi dragulj našega svećeničtva, koji svaki od nas mora najpomnjivije čuvati, i nastojati svaki dan, da na njemu ureže i usavrši sliku Isusa Krista. Te kao što svakomu dragulju, pa bio on i najskupocjeniji, mnogo raste cijena, ako ga obloži čistim zlatom; tako je isto s dobrotom svećenikovom, kad ju duboka i neobična naobrazba obkoljuje, povećavajuć joj sjaj i ljepotu.

Ova istina, da u katoličkom svećenstvu znanje, eda uzmogne ploda dati, treba da bude ucjepljeno u dobroti tako, kao da proizlazi iz nje, veoma se lako razumije, kada promotrimo narav katoličkoga svećenstva, utemeljenog od Isusa Krista. Zar je igda Gospodin nam, svećenicim svojim možda naredio, da budemo učitelji i profesori ljudskih znanosti, nauka ili književnosti? Mi mnogo više znamo, da za nas i za našu službu više vrijedi ljubav prama Bogu i bližnjemu, nego ijedno ljudsko znanje. A da u siromahe evangjeoski duh ulijemo, da duše privedemo k Bogu i k miru savjesti, da budemo oci i pastiri prostoga puka i učenjaka, zar je potrebito da postanemo duboki matematičari, geolozi, povjestničari, astronomi ili filolozi? Živa je istina, da je nam svima Isus Krist naredio da naučavamo, onda kad je rekao: „Ajdete i naučajte sve narode“; ali nauka, koju nam je on povjerio, osim što je nauka o vrhunaravnim istinam, te kao takova različita od svih ljudskih nauka, ona je ipak po sebi takove naravi, da se samo onda uspješno u dušu drugoga prelijeva, kada je svećenik, koji podučava dobar i da je ta dobrota tako živa i sjajna, te ju svak može lako upoznati iz njegova načina življenja i njegovih riječi.

S druge strane isto tako je istinito, da opširno ljudsko znanje, kad se lijepo sdruži s dobrotom, u katoličkom svećenstvu postaje pravi blagoslov božji po znanosti za rod ljudski, uz to u velike povećava uspjeh i jakost svećenika. Ljudska znanost, izobrazba, dobra književnost i umjetnost po svojoj naravi prosvjetljuju. One tako šire svjetlost, da, dok su s jedne strane uzrokom, te se božanske istine, naučavane od kršćanstva bolje vjeruju, s druge strane pružaju svećeniku lijepi vijenac, koji mu umnožava ugled, i kod onih koji nemaju dara vjere ili se u njoj kolebaju. S kolikih gledišta nemamo mi dakle vruće prositi u Boga ne samo da podvostruči, već da postostruči u našoj svećeničkoj obitelji znanje, ali znanje spojeno s dobrotom, te da bude kao dobro sjeme, koje pada na plodovito tlo. Ovo bijaše želja svih velikih ljudi svake dobe u našoj Crkvi, pa to mora biti i naša, osobito u vrijeme, kada je, često i bolesna, želja za naukom prevelika; tako da se ne štuje i ne cijeni drugo nego li učenost, a da se ni ne obaziremo, da li je svjetlo, koje baca, istinito ili lažno. Nego glavna je pogibelj za ljudsko znanje, osobito kod svećenika oholost, izrično od sv. Pavla apostola nazvana: nadutost duha. Ovu pak pogibelj oholosti lako svlada dobrota svećenikova; jer gdje je prava dobrota, tu neprestano cvate ljubav Božja, poniznost i čistoća: tri obrane, koje uništuju svaku oholost, a posvećuju naše nauke.

II.

Pošto dakle, štovani slušaoci, u velike moramo nastojati, da se nauci na spomenuti način megju klerom raširе i povećaju vidimo, koji su uvjeti potrebni, da oni obilno cvate i plode. Jedan je, koji se meni najglavnijim čini, i to je: da moramo izbjegavati, u koliko je to moguće, veliku sklonost našega vijeka prama naucim, koju ja smatram škodljivom za nauke, takogjer i svjetovnjačke, ali koja sjegurno postaje crv, te čini da naši svećenički nauci postaju bez ploda. Sklonost, o kojoj govorim, sastoji u tom, što se uči na način, da pamet leti od stvari do stvari tako površno, kakono ptice lete od grane do grane, veselo pjevuckajući, a da se nigda na nijednoj ne zaustave. Kao naravna posljedica toga, govoreć o kleru, jest da uče mnoge stvari površno, a nijednu duboko; govorka o svačem po malo, a ništa da u bitnosti znade. Ne ću reći, da se u naša vremena nema dopustiti takogjer i svećenicima opširni nauk u različitim stvarim, prama stalnim potrebam moderne naobrazbe. Ali ono na što osobito treba paziti, jest to, da nauci svećenstva budu duboki; a ako su duboki, ne mogu mnogo obuhvaćati, pošto je takova narav ljudskog razuma, da, bez osobitog Božjega dara, nije moguće poznavati mnogo stvari i poznavati ih duboko. Recimo pak slobodno svu istinu, dandanas dva najveća poticala na razne i mnogo-

vrsne nauke, jesu znatiželjnost uma, da mnogo stvari znade i bahatost, da se činimo vrijednim i učenim u mnogim predmetima, dok u istinu nijesmo u nijednomu. Ali kler ne smije da uči ni za jedan ni za drugi od tih razloga; već on mora u nauku podignuti gori svoju pamet i svoje srce, nastojeći najprije da se obogati onim blagom plemenitih i uzvišenih spoznanja, koje Biblija zove mudrošću; neprocijenjivo ovo blago, koje vrijedi više od zlata i srebra, je zadnji cilj, prama kojemu moramo upraviti naše nauke, bili oni koje mu drago naravi; ako oči našega uma budemo držali uprte u ovaj zadnji cilj naših nauka, bistro ćemo uvidjeti, da je narav kršćanske mudrosti takova, da dok dobiva sjaj od znanosti, izobrazbe i književnosti duboko poznate, ne prima nikakove koristi od mnogih površnih spoznanja, koja poput lakoga povjetarca čine da odpada cvijeće našega uma, te ne dopuštaju trajan i uspješan utisak. Iskustvo takogjer dokazuje, da je površnost u nauku, mnogo pak više, ako ta postaje običnom, od velike škode. Ona priliči priljepljivim bolestim, koje prouzrokuju, da svećenik priviknut na površno i lakoumno učenje prvih svjetovnjih nauka, skoro uvijek bježi od dubokoga proučavanja filozofičkih, bogoslovnih ili moralnih nauka; ako se još kadkada površnost i lakoumlje u naucim ne odrazuje takogjer i u istom životu svećenikovu.

III.

Nego ajmo korak naprijed. Nema sumnje, da nema na svijetu nijedne niti znanosti, niti izobrazbe, niti književnosti, niti lijepe umjetnosti, koja duboko proučena ne postaje korisna vjeri, bilo da joj povećava sjaj, bilo da pobija laži protivnika, koji u svačemu traže predmeta da joj škode. Odatle slijedi, da bi u crkvi moralo biti dubokih poznavaoca svake i najrazličitije ljudske znanosti; a pošto duboko poznavanje zahtjeva izabrani um, te k tomu neprestano vježbanje duha ne u mnogo već u malo predmeta, slijedi, da poslije naukâ potrebitih svim crkovnjacim, treba osobite naobrazbe za onu manjinu, koja ima za to sposobnosti i drugih potrebitih sredstva. Crkva trebuje dubokih filozofa, geologa, zvjezdoznanaca, povjestničara, jezikoznanaca, starinara, filologa, književnika, umjetnika, pa takogjer i dubokih poznavatelja gragjanskih i društvenih znanosti, jer svaka ova grana ljudskoga znanja može povenuti usljed bludnje, a naprotiv oživiti po istini; svaka od njih, ako se izrodi, škodi crkovnomu polju; a ako je pak uzdržana u životu i sdružena poput mladice lozi, koja je sam Isus Krist, može dati najboljih plodova. Odnošaji megju ljudskom znanošću i vjerom mnogo su širi i mnogostručniji, nego li se čini većini tobožnjih mudraca, te se one na osobiti način dandanas svakim korakom susrećaju. Da navedem samo jedan primjer, sjećam se da sam čitao s velikim divljenjem i s velikom korišću u mojim mladenačkim godinam veoma učenu knjigu nekoga liječnika, koji je kašnje postao redovnikom; ta knjiga sadržavaše odnošaje izmegju liječništva i moralke. Ali povraćajući se k potrebi, koju ima crkva, da megju svećenstvom ima dubokih poznavaoca svakoga ljudskoga znanja, pitam sebe i vas: kako treba postupati, da takovih svećenika dobijemo i da oni crkvi koriste? Ne zaista zahtjevajući, da naši klerici i svećenici sve stvari uče; s time bismo došli baš do protivna.

Meni se više svigja, da bi dobro bilo, te biskupi izaberu megju svojim svećenicima bolje umove i one, koji imaju bolju volju za nauk; da razborito i ljubezno nastoje upoznati njihove osobite naklonosti; da im pruže prama svom mogućstvu sredstva, da svaki napreduje putem, koji je odabrao; da ih odvrate od tašte želje za raznovrsnim znanjem, a učvrste ih u odluci, da dobro i duboko upoznadu ne samo svete predmete, da li takogjer i svjetovne, za koje imaju osobitih darova; da napokon često njima napominju, budu li živjeli u istinu ponizno i ljubezno, njihov nauk, bio on kojemudrago vrsti, može mnogo koristiti crkvi i gragjanskom društvu. Sve što napomenuh, povijest svaki dan potvrgjuje; i baš sad dok pišem, pada mi na um dogogjaj, shodan da ga spomenem u zaključku prvoga dijela ovoga moga govora.

Providnost, koja svijetom zna ravnati osnovom, koju ne može svaki odmah da shvati, nije dopustila, da kršćanstvu igda ponestane nekih svjetionika, koji plamte svjetlom takodjer svjetske znanosti i književnosti. Nije ih nit dandanas ponestalo, a nema nego malo, da se je jedan od ovih umnika i književnika preselio s ovoga svijeta, a da njegov sjaj, da tako rečem, s toga potamnio nije. Govorim naime o redovniku *Albertu Guglielmottu,* koji je u naše doba ubrao ne samo naše suze i molitve, do li još našu ljubav i naše divljenje. Ovaj veliki sin onoga Sveca: „.... što na zemlji po mudrosti sjaj svjetlosti kerubinske bješe," jest kao svjedok svega onoga, što sam

dosle rekao. Prebogoljuban, ponizan, dobar, revan kroz cijeli svoj život, bio je vrlo vrijedan učitelj sv. Bogoslovja. Ali mu to nije bilo dosta. Nadaren dubokim umom i velikom ljubavju za znanjem, htjeo je poznati dobro i književne nauke, te uspije preko svakoga očekivanja. Osobito je dobro poznavao mornarske nauke, na koje ga je, kažu, primamio vidik mora u njegovom rodnomu mjestu i kakva uspomena iz obitelji. Napisao je zlatnim slogom i u krasnom jeziku mnogo knjiga o mornarstvu, velike vrijednosti, megj kojima prvo mjesto zauzimljePovijest Papine mornarice, nedavno pretiskana blagodarnošću Pape Leona XIII. u deset svezaka.[1])

Čini se da sadržaj njegovih knjiga ne siže mnogo u vjeru; ništa ne manje, pošto je izragjen dubokoumno i divnom vještinom, crkva je s njime dobila veliki sjaj. Ali je osobito dobro te spomenemo, da štovanje, koje je uživao kao književnik i povjestničar mornarskih stvari, premda je i ovo preveliko, u Guglielmotti-u bilo je natkriljeno od štovanja, koje je uživao kao čovjek, i koje je u Italiji postalo tako obćenito, da isti neprijatelji redovnika, zaboraviv da je on redovnik, o njemu su govorili kao o kojemu svomu.[2]) Treba stoga da ga mi svećenici štujemo i ljubimo kao povjestničara i književnika velike vrijednosti, ali mnogo više kao našega brata u vjeri i ljubavi, te kao redovnika veoma savršena.

[1]) Papa Leon XIII. upravio mu je takogjer breve, pun velikih pohvala, pisan dne 30. rujna 1887.

[2]) General Nino Bixio reče jednoč u parlamentu: „Želite li mornaricu jaku i moguću? Naučite od Oca Guglielmottia.“ A Baccelli, susrevši jednoč učenoga fratra ulicam Torinskim, odmah ostavi prijatelje, koji s njim igjahu, da ga pozdravi. Kad se povrati reče im: „Onaj fratar je O. Guglielmotti; mi ćemo svi doskora u zaborav otići, ali njegovo ime neće propasti.“

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XVI.

Maluh se bijaše zaklonio na sigurno u vrieme pogibelji. Makar je živa istina, da ne ima sigurnijeg puta, kako bi druge postidjeo, nego da se pokažeš junačinom, gdje su oni nemarni bili, ipak je on ovaj čas bio iznimka. Poradi dogodjaja, što ga netom poviedasmo, štovao je on Ben Hura još više, jer mu nije mogao poreći junačtvo i ugladjeno ponašanje. Ako uspije, te još što sazna o životu mladića, mogao si je laskati, da je nalog svoga gospodara prvi dan izpunio na zadovoljstvo. — Toliko bijaše sigurno: Ben Hur bijaše Židov i posinak njekoga Rimljanina. Osim toga počeo je lukavi motrilac razabirati, da medju Ben Hurom i Mesalom postoji ma kakav odnošaj. Ali kakav? Kako da mu to bude jasno? — U toj neprilici dodje mu u pomoć sam Ben Hur. On metne svoju ruku na Maluhovo rame i povuče ga iz svjetine, koja je opet svratila pažnju na starca svećenika i na tajinstveni izvor.

„Dobri Maluše“ reče on sustaviv se, kad su izašli iz vreve, „može li čovjek zaboraviti svoju majku?“

Upita iznenada i bez saveza na prijašnji razgovor, pa nadje Maluha nepripravna. Taj pogleda svoga druga, ne bi li mu na licu čitao, na što smiera. Nu opazio je samo dvie kao vatra crvene točke, po jednu na svakom licu, a u očima trag suza, što ih je suzpregnuo. Mekanički odgovori: „Ne!“ i doda živo: „Nikada!“ Za časak potvrdi opet, kao da se je dosjetio, svoju tvrdnju: „Ako je Izraelita — nikada!“ Napokon sabrav se posve reče: „Moja prva zadaća u sinagogi bijahu oblici; druga Sirahova rečenica: „Poštuj svoga otca od sveg srca i ne zaboravi na boli svoje majke.“

Crvene točke na Ben Hurovu licu gorile jače.

„Ove rieči dozivlju mi u pamet moje djetinstvo. One dokazuju, Maluše, da si pravi izraelita. Mislim, da se mogu u tebe pouzdati.“

Ben Hur pusti rame Maluhovo, koje je dosada čvrsto držao i pritisne ruku na srce, kan da želi utišati kakvu bol.

„Moj otac“ reče za tim, „imao je častno ime, a u Jerusalemu, gdje je stanovao, nisu mu počitanja uzkraćivali. Kad je umro, bijaše mi majka u najboljoj dobi; dosta je, te o njoj kažem, da je bila dobra i liepa. Zakon blagosti bijaše joj na ustnah i svagdje su joj hvalili djela. Izčekivala je sretnu budućnost. Imao sam malenu sestru. Bili smo sretna obitelj, te sam od srca odobravao rečenicu

rabinâ: „Bog nije mogao svagdje biti, za to je stvorio majke naše!“ — Nekog dana stigne jednog službenika rimskog nesreća, dok je jašio kraj naše kuće sred rimske kohorte. Vojnici srušiše vrata i navališe na nas. Od onda nisam više nikada vidio majke si ni sestre. Ne znam, živu li još ili su umrle. Onaj čovjek tamo, Maluše, koj se odavlje vozi oholo u svojih kolih, bio je prisutan, kada navališe; on nas je mučiteljem izdao. Čuo je molbu moje majke za djecu joj i smijao se je, kad su ju od nas iztrgli. Težko je reći, što se dublje u pamet zasieče, ljubav ili mržnja. — Danas, Maluše, upoznao sam ga iz daleka. . .“ Opet dohvati rame svoga druga. „I on, Maluše, zna i poznaje tajnu, za koju bih ja dao život, da mi se odgonetne. On zna i mogao bi mi saobćiti, živu li i u kakvom stanju. Mislim obadvie — velika bol stopila ih je u mojih mislih u jedno. — Ako su mrtve, on to znade, pa mi može reći, kada i u kakvih su prilikah umrle i gdje me čekaju njihove kosti.“

„A on neće?“

„Neće!“

„Zašto?“

„Ja sam Židov; on je Rimljanin.“

„Nu Rimljani imadu jezik, a Židovi, bili ma kako prezirani, nadju sredstva, da ih sklone te progovore.“

„Ovakove, kakav je on? Osim toga to je državna tajna. Sav otčev imetak zaplieniše. Moji si ga neprijatelji razdieliše.“

Maluh kimnu oprezno glavom u znak, da prima dokaz, a tada upita: „Je li te prepoznao?“

„Nije! Mene odsudiše na živu smrt, te me već davno broje u mrtve.“

„Čudim se, da ga nisi napao,“ reče Maluh popuštajući navali ljutosti.

„To bi mi za uviek učilo nemogućim, da ga u svoje svrhe upotrebim. Morao bi ga ubiti, a smrt, kako znadeš, čuva još bolje tajne nego krivnje si svjestan Rimljanin.“

Tko je, uz tolike razloge za osvetu, propustio, te nije upotrebio ovakovu priliku, morao je biti siguran za budućnost ili se opravdano nadati, da će neprijatelja poniziti. Maluh je to ćutio, te se je za Ben Hura stao još jače zanimati. — Nakon kratke stanke preuze ovaj opet rieč:

„Nisam ga htio ubiti; od toga čuva ga — za sada barem — njegova tajna. Nu ipak ne smije umaći kazni, pa ako mi ne uzkratiš svoju pomoć, naskoro ću ju izvesti.“

„On je Rimljanin“, odgovori pripravno Maluh; „a ja sam iz koljena Judina. Pomoći ću ti. Kad bi držao nuždnim potvrditi ću ti prisegom, što sam ti obećao.“

„Pruži mi za to ruku, to je dosta!“

Kada je to učinjeno, reče Ben Hur lagljeg srca: „Što ću ti narediti, nije težko, a nije ni proti saviesti. — Ajdemo dalje.“

Krenuše na desno preko livade. Ben Hur prekine prvi šutnju:

„Poznaješ li šeika Ilderima?“

„Da!“

„Gdje je njegov gaj paoma ili bolje, kako je daleko od Dafne?“

Maluh osjeti, da se u njem javlja dvojba. Sjeti se dara, što ga Ben Hur primio bijaše od gospoje na izvoru, te se je čudio, hoće li on svojim, bolju nad gubitkom svojih napunjenim srcem sliediti vabljenju ljubavi. Ipak odgovori: „Od Dafne do gaja paoma moći je doći na konju za dva sata, na brzoj devi za sat.“

„Hvala ti, pa ću na tvoje znanje opet pokucati. Jesu li utrke, o kojih si mi pripoviedao, javne — i kada će biti?“

To pitanje uzbudi u Maluha znatiželjnost, jer mu se činilo, da se tu krije nešta osobito važna. On odgovori:

„Utrke su javne, prem ih prefekat daje kao privatnik. Daje ih u čast dolazka konzula Maxencija, koj dolazi amo, da se konačno spremi u vojnu proti Partom. Prefekat je bogat nu i škrt; ali ipak ne žali nikakva troška, da predobije uplivna prijatelja. Medjutim i antiohijski gradjani ne samo da sudjeljuju kod igara, nego i pomažu nositi troškove, jer znadu iz izkustva, da u sviet dolazi novaca, kad je ovdje konsul i njegova vojska, osobito ako na igre dodje množija stranaca. Za to su već prije mjesec dana pošli viestnici na sve četiri strane svieta, da jave, kada će se otvoriti trkalište. Ime prefektovo bilo bi već samo jamstvo, da će igre biti raznolike i sjajne; a primetne li i Antiokija svoje ime, onda znadu svi gradovi i otoci naokolo, da će tu biti nješto izvanredna, pa će svi poslati gledaocâ. Razpisane ciene doista su kraljevske.“

„Samo trkalište, kako čujem, zaostaje tek malo za trkalištem Maxima.“

„Misliš li na ono u Rimu? — Naše ima mjesta za 200.000 ljudi; rimsko za 75.000 više. Ovo je iz mramora, a i naše je. Uredba im je posve jednaka.“

„Vriede li i ovdje ista pravila?“

„Vriede ista, s jednom jedinom iznimkom. U Rimu smiju u isti čas samo četvera kola krenuti, dočim ovdje kreću odmah sva, bilo ih bud koliko.“

„To je prema grčkomu običaju“ primjetne Ben Hur.

„Da, Antiokija je više grčka nego rimska.“

„Ja si dakle mogu sam izabrati kola?“

„Da, i konje. U tom ne ima nikakva ograničenja.“

Dok je Maluh odgovarao, opazi, kako je zabrinutost na licu Ben Hurovu ustupala mjesto zadovoljstvu.

„Još jedno Maluše! Kada će biti sigra?“

„Zbilja, skoro sam zaboravio najvažnije!“ odgovori ovaj. „Prekosutra će se izkrcati konzul, ako budu morski bogovi milostivi, da na rimsku kažem. Šesti dan računajuć od danas biti će sigra.“

„Vrieme je kratko, Maluše, ali je dosta.“ — Ove zadnje rieči reče odlučno. „Tako mi starih izraelskih proroka, opet ću prihvatiti uzde! Nu gle! Je li sigurno, da će se Mesala natjecati?“

Maluh je sada shvatio osnovu i kakovu je ona zgodu pružala, da Rimljanin bude ponižen. Kao pravi Jakovljev potomak nije metnuo s oka, da bi i poraz bio moguć. Glas mu drhtao, kad je govorio:

„Jesi li tomu vješt?“

„Ne boj se, moj prijatelju! U trkalištu Maximovu dobivali su zadnjih trih godina pobjednici svoje krune po mojoj volji. Upitaj ih, upitaj najbolje medju njimi, i oni će potvrditi što rekoh. Sam car ponudi mi svoju milost kod zadnjih velikih utrkâ, ako uzhtjednem goniti njegove konje, te tako da se ogledam sa cielim svietom.“

„A ti to nisi učinio?“ upita Maluh gorljivo.

„Ja sam — Židov!“ odgovori odlučno Ben Hur, „i prem nosim ime Rimljanina, ipak nisam htio kao po zanatu ništa učiniti, što bi ime mog otca moglo okaljati u predvorju i u prostorijah hrama. U školah bojnih morao sam se posvetiti ovim vježbam, ali u trkalištu one bi bile zločinstvo. A ako ovdje odem na trkalište, kunem se, da to ne činim radi dobitka.“

„Stani, ne kuni se!“ klikne Maluh. „Nagrada iznaša 10.000 sestercija, čitav imetak.“

„Za mene ne — pa da ju prefekat pedesetputa podvostruči. Više nego to, više nego svi carski dohodci uzbudjuje me nada, da ću svoga neprijatelja poniziti. — Zakon dozvoljava osvetu.“

Maluh se je smiešio i kimao, kao da je htio reći: „Imaš pravo; Židov razumije Židova!“

„Mesala će se natjecati,“ reče za tim. „On se je višestrano obvezao na utrku: najprije oglasio je to po ulicah, u kupeljih i kazalištih, u palači i u vojarnah, a za tim — što mu nikako ne dopušta da izmakne — njegovo je ime upisano na pločici u bilježnici svakoga mladoga razsipnika u Antiokiji.“

„Kao predmet oklade, Maluše?“

„Da. I svaki dan dolazi amo, da se vježba, čemu si prije i sam bio svjedok.“

„Ah, to su kola, to su konji, s kojimi će biti na utrki? — Hvala, Maluše, hvala! Ti si me već dobro poslužio. Zadovoljan sam. — Odvedi me sada u gaj paomâ i predstavi šeiku Ilderimu!“

„Kada?“

„Danas! On bi mogao do sutra dati drugomu svoje konje.“

„Svidjaju ti se dakle?“

„Vidio sam ih samo časak iz mjesta za gledaoce, tada je došao Mesala i ja nisam ništa više gledao, upoznao sam ipak da se porieklom broje u konje, koji slove i u časti su na daleko preko granica pustinje. Vidio sam njim slične samo u carevoj ergeli, a tko ih je jedanput vidio, upoznati će ih vazda opet. Ako te sutra sretnem, Maluše, poznati ću te, ako me i ne pozdraviš. Pokazat će mi te tvoje lice, tvoj stas, tvoje cielo biće. Na takav način i isto tako sigurno upoznati ću i njih. Ako je sve istina, što se o njih kazuje i uspijem li, te im u dušu zagledam, tad ću —“

„Dobiti sestercije?“ prekinu ga Maluh smiješeć se.

„Ne!“ odvrati Ben Hur brzo. „Ja ću učiniti, što bolje dolikuje potomku Jakovljevu. Javno ću poniziti svoga neprijatelja. Nu,“ doda neuztrpljivo „mi gubimo vrieme. Kako bismo najbrže mogli doći do šatora šeika Ilderima?“

Maluh je časak mislio.

„Ako u bližnjem mjestu možemo najmiti dvie brze deve, doći ćemo onamo za sat.“

„Kušajmo dakle!“

U tom mjestu bio niz veleliepih, kao palača zaselaka u krasnih vrtovih, prekinut tu i tamo sgradami kneževskoga lika. Najmiše deve te odjašiše prama gaju paoma. Kraj, kuda su prolazili, bio poput talasa i dobro obradjen, pravi vrt Antiokije; svaki pedalj zemlje bio koristno obdjelan. Strmi obronci brežuljaka bili poput batrice razre-

djeni u stupnjevine; ograde, obraštene vinovom lozom i šibikovinom, nisu samo pružale putniku dražestan hlad nego je i očekivat mogao biser-vino i poput grimiza crveno groždje. Bieli seljački stanovi ljubko virili iz poljâ dinjâ, iz šumicâ kajsijâ i smokava, iz dubravâ narančâ i limunâ. Svagdje je putnika pozdravljala plodnost, vesela kćerka mira, pa mu srce veselila i poticala ga, da na isti Rim zaboravlja. Kadkada si uhvatio okom Taura i Libanon, medju kojima se pružao Orontes poput srebrne žice. Putujući dodjoše do rieke i krenuše njezinim tokom vijugastim putem sad po dolinah, sad po strmih brdašcih, kuda se nanizali zaselci. Ako je i bio kraj u podpunom ukrasu lišća od hrastova, smokvinâ i mirte, lovorike i murva, mirisavog jasmina, blistala je rieka u svjetlu sunca, što je okomito na nju padalo, te bi mirno moglo tamo počivati, da nisu dolazile i odlazile litije ladjâ bez broja i podsiećale na bližnje more, na daleke narode, na glasovita mjesta i na stvari vriedne te ih poželiš.

Ben Hur i Maluh jašili su uz obalu, dok ne dodjoše do drage, u kojoj bila voda-stajaća, kad je rieka oplinula, pa je bila jasna, duboka i mirna. Prastara paoma bila na ulazu. Okrenuv se kod drva na lievo, vikne Maluh:

„Gle, gle! dubrava paomâ!“

Izuzev najljepše arabske oaze ili ptolemejska imanja na Nilu, nisi mogao nigdje naći takova divna pogleda. Dolina se pružala u daljinu, rekao bi bez kraja. Mekani čilim od trave, neobični i prebujni proizvod tla u Siriji, sterao se pod njihovimi nogami. Svrnuv pogled gori vidio si tamnoplavo nebo kroz lišće datulja bez broja, koje bijahu pravi patrijarhe svoje vrsti; trava je pače i uzduhu davala boju. Čista, hladna voda pomagala je drveću te postiže visoku starost. Bijaše li ljepše u špilji Dafne ili ovdje? — Paome kao da su pogadjale misli Ben Hurove, potresale, su svojimi visokimi vršci, te ga hladile.

„Vidiš li ovo ovdje?“ upita Maluh pokazujuć na orijaško drvo. „Svaki kolobar na njegovu deblu označuje godinu njegova života. Broji ih od korjena do grana, pa kad ti šeik kazivao bude, da je dubrava zasadjena prije, nego se je u Antiokiji štogod znalo za Seleucide, ne dvoji o njegovih riečih.“

Ne možeš promatrati savršenu paomu, a da na osobit način ne budeš uzbudjen i ne oćutiš se pjesnikom; odatle i časti, koje se njim vazda izkazivale. I Ben Hur je oćutio to čuvstvo te reče:

„Kad sam danas prviputa vidio šeika, nije mi se činio znamenitim čovjekom. Bojim se, da bi ga jerusolimski rabini prezirali kao sina Edomova. Kako je došao do ove dubrave i kako ju je mogao braniti od grabežljivosti rimskih upravitelja?“

„Ako je drevnina poriekla prednost, Arijev sine, onda je Ilderim od visokog plemstva, prem je Edomićanin“, odgovori toplo Maluh. „Svi njegovi predji bijahu šeici. Jedan od njih pomogao je u nevolji nekomu kralju, koga su progonili. Pripovieda se, da mu je došao u pomoć sa hiljadu konjanika, koji su poznavali putove i skrovišta pustoši, kao što i pastiri poznavaju gole bregove, gdje stanuju sa svojim stadom. Vodili su kralja od mjesta do mjesta, dok im se ne pruži zgoda, da smaknu njegove neprijatelje, a njega opet postaviše na njegov priestol. A kralj, kažu, sjetio se usluge, te dovede sina pustinje amo. Pozvao ga, neka ovdje podigne svoje šatore, neka amo dodje sa svojom obitelju i stadom svojim, pak mu pokloni u vječno vlastničtvo svu zemlju od rieke do bližnjeg briega. Kasniji vladari držali su, da im je koristno, te živu s plemenom u dobrom sporazumu. Gospodin ga je blagoslovio i umnožali mu se članovi, konji, deve i blago, te su postali gospodari mnogih cesta izmedju gradova, pa im je bilo do volje, doviknuti u svako doba trgovcem: „Podjite u miru!“ ili im zapovjediti, da stanu i što bi oni odredili, učinilo se. Pače i prefekat u tvrdjavi, koja brani Antiokiju, blagoslivlje onaj dan, kad Ilderim, koga zovu radi plemenitog mu djela „dobrim“, ostavlja pustinju sa svojimi ženami i djecom u pratnji svojih sluga, deva i konja, po primjeru naših otaca Abrahama i Jakova, pa zamieni svoju pustinju za neko vrieme sa zabavami, kojih ima kod nas dosta.“

„Nu kako je došlo do toga“, pripomenut će Ben Hur, „da si je šeik čupao bradu i psovao, što je Rimljaninu povjerovao? Da ga je car čuo, sigurno bi rekao: Takav mi se prijatelj ne svidja. Na stran s njim!“

„Pravo sudiš,“ odgovori Maluh smješeć se. „Ilderim nije prijatelj Rimu. Ima jednu žaobu. Prije tri godine podjoše Parti iz Bosre u Damask i navališe na karavanu, koja je medju ostalim nosila porez nekog od tamošnjih kotara. Ubiše sve zarobljenike. Ovo zadnje bi još rimski činovnici pregledali, da je spašeno bilo carsko blago i poslano u Rim. Najamnici poreza, koji su morali

nositi gubitak, potužiše se caru. Ovaj odsudi Heroda, da novac nadoknadi, a Herod opet zaplieni Ilderimovo vlastničtvo pod izlikom, da je izdajnički zanemario svoju dužnost. Šeik je prizvao na cara, a taj odgovori poput sfinge. Od onog vremena trpi šeik s nanešene mu sramote, pa čeka zgodu, da udovolji svojoj osveti."

„On ne može ništa učiniti, Maluše!"

„O tom ću kasnije kazati svoju dalje. — Nu gle, već počima šeikovo gostoljublje. Djeca te nagovaraju."

Deve stadoše, a Ben Hur pogleda na nekoliko malenih djevojčica, koje mu pružale košare pune datulja. Voće bilo tek ubrano, pa ga nije smio odkloniti; sagne se te uzme malo. Medjutim dovikne im čovjek njeki sa drveta, pod kojim su stajali:

„Mir s vami! Dobro došli!"

Kada se zahvališe, krenuše dalje, pustiv devam da podju, kako ih volja.

„Moraš znati," nastavi Maluh grizkajuć kadkada datulju, „da se trgovac Simonides u mene pouzdaje, pa da me češće i savjet pita. Jer mu kod kuće poslužujem, upoznao sam mnoge njegove prijatelje, koji pred menom otvoreno govore, jer znadu moj odnošaj prema njemu. Na takav sam se način upoznao donjekle i sa šeikom Ilderimom."

Časak mogao si na licu Ben Hurovu opaziti, da manje pazi. U duhu je vidio nježnu, čistu, moleću sliku Estere, trgovčeve kćeri. Njezine tamnocrne oči, posebna židovskog sjaja, čednim se pogledom suočile s njegovimi; u duhu je čuo njezin korak, kako je donesla vino i njezin glas, kad mu je pružila vrč. Osjećao je sućut, koju mu izkazala bila, tako jasno, te nije za to trebalo nikakvih rieči, pače rieči bi mu samo više škodile. Umiljata slika uminu ipak brzo, kad je Maluh opet počeo:

Siedi Arabin posjetio je prije nekoliko ćedana trgovca baš kad sam ja prisutan bio. Vidio sam, da je radi nečesa uzrujan i htio sam otići, nu on me umoli, neka ostanem. „Ostani," reče: „jer si i ti Izraelac, a imam da kazujem vrlo neobičnu pripoviest." Bio sam znatiželjan, jer je naglasio rieč Izraelac. Ostadoh. Ovo je sadržaj pripoviesti, koju je kazivao; samo ju ja skraćujem, jer smo blizu njegovu šatoru, a potankosti ostavljam njemu samomu, da ti kasnije kazuje. — Prije mnogo godina dodjoše jednom tri muža k Ilderimu u pustinju. Bijahu stranci: jedan Indijanac, jedan Grk i jedan Egipćanin. Dodjoše na devah, najvećih što si ih ikad vidio, i posve biele. On ih pozdravi i umoli, neka počinu. Drugog jutra ustaše i ovršiše molitvu, za šeika novu — molitvu, Bogu i Njegovu Sinu — i to na vrlo tajinstven način. Po zajutraku izpripovieda Egipćanin, tko su i odakle su došli. Svaki od njih vidjeo je zviezdu; svakomu od njih progovorio je iz nje glas, koji ih je zvao, da podju u Jerusolim i pitaju: „Gdje je novorodjeni kralj židovski"? — Poslušaše. Zviezda ih je vodila u Jerusolim, a odatlje u Betlehem, gdje su u njekoj špilji našli novorodjeno diete, pred kojim padoše na koljena, te mu se pokloniše. Pošto mu se pokloniše, darovaše mu dragocjene darove, uzjašiše na svoje deve i pobjegoše, ne sustajući nigdje, dok ne dodjoše do šeika, jer da ih je stigao Herod — mislili su na tako zvanog velikog — ne bi bili sigurni za svoj život. Po svom običaju primio ih je šeik te ih kroz godinu dana sakrivao. Tad se oprostiše i ostaviv skupocjene darove, podjoše svaki svojim putem."

„Ta to je vrlo čudna pripoviest," klikne Ben Hur na koncu. „Što, reče, da su morali u Jerusolimu pitati?"

„Morali su pitati: Gdje je novorodjeni kralj židovski?"

„Zar je to sve bilo?"

„Bilo je i više, nu ja se toga ne sjećam."

„I oni su našli diete?"

„Jest, našli su diete, pali ničice, te mu se poklonili."

„To je čudo, Maluše!"

„Ilderim je oprezan čovjek i prem se lahko uzruja poput svih Araba, ni pomislit se ne može laž u njegovih ustah", odgovori Maluh ozbiljno.

Deve, pripuštene same sebi, krenule s puta i stale sladko pasti.

„Nije li Ilderim od onda ništa čuo ob ovoj trojici?" upita Ben Hur dalje. „Što je s njimi?"

„To je baš bio uzrok, te je onda posjetio Simonidesa, o čem sam uprav govorio. Noć prije došao k njemu Egipćanin."

„Kamo?"

„Amo, na ulaz u šator, kamo idemo."

„Kako ga je prepoznao?"

„Kako si i ti danas poznao konje, po licu i po cielom biću."

„Po ničem drugom?"

„Jašio je na istoj velikoj bieloj devi, te je rekao isto ime: Baltazar Egipćanin."

„To je čudo Božje!“ uzklikne Ben Hur uzrujano.

Maluh zapita u čudu:

„U koliko?“

„Ti si rekao, Baltazar?“

„Dà, Baltazar, Egipćanin.“

„To je ime, koje mi je rekao stranac na izvoru.“

I Maluh se uzrujao, kad se toga sjetio.

„Istina“, potvrdi on; „i deva bijaše ista. A ti si mu spasio život!“

„A djevojka“, reče Ben Hur, više samomu sebi, „a djevojka mu bijaše kći!“

Govorio je zamišljeno. Napokon upita iznenada opet:

„Kako je glasilo pitanje, što su ova trojica pitala?“

„Gdje je novorodjeni kralj židovski? Tako je čuo šeik gdje govore najprije u pustinji, a od onda očekuje on kralja. Ništa ne može u njem potresti vjerom, da će on doći.“

„Kako? — Kao kralj?“

„Dà, te će dovršiti sudbinu Rima. — Tako veli šeik.“

Ben Hur opet zaroni u zamišljenu šutnju, dočim je nastojao, da se umiri.

„Taj starac“, reče zatim promišljeno, „jedan je izmedju onih mnogih milijuna, od kojih svaki pojedini imade da osveti kakovu nepravdu. Ovo čudnovato izčekivanje učvršćuje ga u njegovoj nadi, jer tko drugi nego Herod može biti kralj židovski, dok Rim ostane gospodar? Nu da dodjemo na kraj pripoviesti, jesi li čuo, što mu je Simonides odgovorio?“

„Ako je Ilderim oprezan čovjek, Simonides je mudar,“ odgovori Maluh. „Ja sam slušao, a on reče — nu, čuj! Netko će nas preteći.“

Štropot bio glasniji, dok nisi razabirat mogao tutnjavu kolesa i konjskih podkova. Čas kasnije ukaza se šeik Ilderim na konju, a za njim sluge i četiri arabska konja, što su vukli kola. Glavu, obraslu bradom, držao duboko pugnutu na prsima. Kad je opazio posjetnike, pozdravi ih prijazno:

„Mir s vami! Dobro došao, prijatelju Maluše! Pa ne reci, da odlaziš već da dolaziš, te imadeš da mi javiš dobro o Simonodesu. Gospodin ga poživio još dugo! Hajdete za mnom obojica; imadem kruha i napitka, dodjite dakle!“

Podjoše za njim do ulaza u šator. Kada su sjašili, odvede ih on u nj, pruži im na pladnju vrč napitka poput skorupa, što ga izvadi iz kožnatog mjeha.

„Pijte,“ reče, „pijte, to je okrepa srca stanovnikom šatora.“

Svaki ih primi po vrč, te pili.

„A sada dobro došli u imenu Božjem!“

Maluh odvede na skoro šeika postrance, te je tiho s njim razgovarao. Tad pristupi k Ben Huru, izpriča se i reče: „Govorio sam sa šeikom radi tebe. On će ti sutra dati konje, da ih kušaš. Tvoj je prijatelj. — Pošto sam za tebe učinio, što sam mogao, ostaje ostalo na tebi. Ja moram natrag u Antiokiju. Tamo me netko večeras očekuje; valja mi ići. Sutra ću se vratiti i ostati kod tebe, dok utrka ne prodje.“

Željeć jedan drugomu svako dobro, rastaše se, a Maluh krene u Antiokiju.

Ljiljan čistoće.

GLAVA V.

Oproštenja i povlastice, udieljene od Sv. Otaca Papâ Angjeoskoj Četi.

Glas o čudesima i milostima, kojima se proslavi naš sveti Pojas, potakne Pape da udiele obilne oblasti, te se osnuju družtva pod zaštitom Angjeoskoga Naučitelja S. Tome pod imenom *Angjeoske Čete,* i osobitim Listovima Sv. Otci Innocencij X., Grgur XIII., Siksto V. dozvoliše ovoj bratovštini sliedeća oproštenja, koja bješe sva potvrdjena od Pape Benedikta XIII. u Bulli *Pretiosus VII. Kalendas Junii* 1727. § 11. Najposlje i Pio VII. dozvoli druga oproštenja Apoštolskom Odlukom danom u Riminu 8. Svibnja 1814.

I. Podpuno oproštenje, samo kad se izvrše svi uvjeti potrebiti da se zadobi kojemudrago podpuno oproštenje.[1])

[1]) Ovdje koristi u kratko napomenuti glede načina kako da se dobiju Oproštenja: Tko se izpovieda svakih osam dana, osim milosti i snage što prima da ne sagrieši i da je dobro pripravan na smrt, može još zadobiti sva Oproštenja, što padaju preko sedmice, pričešćujući se u dane podpunog Oproštenja. Da se pako dobije podpuno oproštenje, osim nedjelne izpoviedi i Pričesti, treba uviek za nekoje vrieme moliti na odluku Sv. Otca Pape, koji kad dieli podpuno oproštenje vjernicima, uviek nadodaje,

1. Dan upisa u Bratovštinu.
2. Na 28. Siečnja, dan prenešenja Sv. Tome, poglavita svetkovina bratovštine, ako se pohodi Crkva, gdje je podignuta ista bratovština, moleći na odluke Sv. Otca Pape.
3. Jedan put preko mjeseca, ako se svaki dan mjeseca izreče molitva: *Liljan izabrani* i t. d., koju ćemo niže priobćiti.
4. Na umoru, ako pokajani zazovu Presveto Ime Isusovo srcem, ne mogu li riečima.

II. Nepodpuna Oproštenja.

1. Od sedam godina i sedam četrdesetnica za bratime, koji izpovjedjeni i pričešćeni pohode Crkvu bratovštine u blagdanima Božića, Uzkrsa, Duhova, Uznešenja, Porodjenja i Prikazanja Sv. Djevice, Svih Svetih, Obraćenja Sv. Pavla *(25. Siečnja)*, Sv. Grgura Velikoga *(12. Ožujka)*, Sv. Ambroza *(4. Travnja)*, Sv. Vincenca Ferreri-a *(5. Travnja)*, Sv. Petra mučenika *(29. Travnja)*, Sv. Marije Magdalene *(22. Srpnja)*, Sv. Dominika *(4. Kolovoza)*, Uzvišenja Sv. Križa *(14. Rujna)*, B. Alberta Velikoga *(15. Studena)*, Sv. Katarine *(25. Studena)*, i kroz osminu Mrtvih.
2. Oproštenje od šestdeset dana svaki put kad budu pratili svetu Poputbinu, ili kad ju ne mognu izmole jedan *Otčenaš* i jednu *Zdr. Mar.* za bolestnika ili jedan *Otčenaš* i jednu *Zdr. Mar.* za pokojne bratime; svaki put kad smire zavadjene osobe, ili učine koje mu drago djelo milosrdja; svaki put kad obave kakvo djelo pobožnosti, kad prisustvuju Misi, službi Božjoj, kršćanskim skupštinama, ili napokon izreknu petnaest *Zdravih Marija* na čast petnaest otajstva Krunice.

Svaki bratim potiče se, neka izreče svaki dan ovih petnaest Zdr. Mar., da moli milost čistoće za sebe i za svoje subratime.

3. Oproštenje od sto dana svaki put, što će izreći molitvu *Liljan izabrani* i t. d.

S dozvolom napokon Prepoštovanog Otca Generala Reda Propoviednika od 22. Siečnja 1651. i odobrenjem Sv. Stolice, braća i sestre bratovštine *Angjeoske Čete* dionici su svih duhovnih dobara, i svih pomoći Reda sv. Dominika za njihova života i poslie smrti.

GLAVA VI.

Pobožnost, koja se obavlja na čast Sv. Tome u pet nedjelja što su prije njegova blagdana, koji se svetkuje na 7. Ožujka; ili u druge nedjelje u godini, eda se zadobije dar čistoće i znanje Svetih ili druga milost potrebna.

Tumačenje pobožnosti i u koliko se ona obavlja.

Nećemo nikada dovoljno zahvaliti Bogu na dragocjenom daru, što je učinio svojoj Crkvi podavši joj Svetoga Naučitelja Tomu Akvinskoga toli dostojna ljubavi svih naroda, i radi svake njegove vitežke kreposti, a osobito radi neporočne čistoće njegova života, i rad uzvišenosti njegova znanja, rad šta zasluži naslov Angjeoskoga, što mu ga dade dobar glas i sviet, a bi mu potvrdjen višekrat svečano od vrhovnih Sudištâ Katoličke Crkve.

Obukav angjeoski Mladić od 14 godina odielo Sv. Dominika, sva mu utjeha bijaše u molitvi pred Presvetim Sakramentom, ili pak pred slikom Propetoga Isusa, ili Preblažene Djevice, kojim sredstvom zadobi, kako se reklo, dar svete čistoće.

On veoma ljubljaše samoću i u potrebi usilovan pristupiti koji put na javnost, strogim svojim življenjem, sabranošću i redovničkim siromaštvom, činjaše se, te je amo Bogom doveden samo u tu svrhu, da podade svima živi izgled na najveće ponukovanje. Poniznost tako duboka, čednost tako savršena, goruća ljubav, jednom rieči svi biljezi Isosova duha svjedočiše, da je Toma sasvim sličan onim svetcima prvih vjekova, po kojim da udesi svoje življenje po nasljedovanju svoga svetoga Patriarha, često je o njima govorio.

Stupivši ovaj sveti redovnik u 25. godinu, i primivši rad posluha lovoriku Doktorstva, koli pažljivim se ukaza u najtočnijem vršenju pravila svoga Reda! Koli prosvietljen bijaše da uputi, poduči i posveti narode! Koli gorljiv, da uguši smutnje, dokine zloporabe i popravi nerede glede stege! Koli odvažan, koli revan, da brani odvažno Sv. Katoličku Crkvu proti paklenomu bjesnilu krivovjerja, a da procvate, i koliko je dogme, i koliko je ćudoredja, sveti Evangjeoski nauk!

Pošto mu stoga bješe ponudjena prva dostojanstva u Crkvi, ustrajno ih je odbijao, za svoje neprestane trude ne htjede nikada druge plaće, niti druge nagrade do Isusa Propetoga, kako je to on sam izjavio tada, kada mu progovori samo Propelo, dok je molio pred njim u Napulju i u Parizu: *Dobro si o meni pisao Toma,* i upitav ga koju plaću bi htio za svoje muke, a on ponizno

neka se moli za koje vrieme na njegovu Odluku. U tu svrhu moći će se izreći pet *Otčenaša, Zdr. Mar. Sl.* na sve odluke Sv. Otca Pape ili moliti štogod drugo po volji.

odgovori: Ne drugu, Gospodine, nego li Tebe. *Non aliam, Domine, nisi té ipsum.*

Napokon, putujući po naredbi Grgura X. na Lionski sabor, oboli u samostanu od Fossanova reda Cistercenskoga, i premda iznemogao, na molbe onih prepobožnih monaha, izloži im knjigu Velepjesni. Primivši zatim na koljenima Sv. Eukaristiju, srca uviek velika i vesela, vedra lica i posmjehom na ustima, razgovarajući se ljubezno sad sa svojom ljubavi u Svetotajstvu, sad sa ljubeznim Isusom Propetim, i u nj upirući svoj pogled, prema njemu uzdišući, i raztapajući se u suzama ljubavi dne 7. ožujka blago preminu.

Nije ovdje sada moja namjera, da potanko pripovjedim sve milosti i čudesa, podieljena od Boga na korist onih, koji su gojili pobožnost napram Angjeoskome S. Tomi, jer ih je toliko, da bi dosta bilo te se napišu debele knjige. Mrtvi uzkrsnuše, sliepim bi povraćen vid, gubavci pročišćeni, posjednuti oslobodjeni, i drugi izbavljeni od zastarjelih groznica, od težka kašlja, od pretežkih bolesti na želudcu, od padavice, od vodene, od kostobolje, i od drugih premnogih i prerazličitih bolesti, kojih sam gori spomenuo. O. Bollando na prvi mah nabraja dvie stotine, a da ne kazujem opet o onim, koji su po zagovoru Svetoga Naučitelja postigli dar čistoće, otvorio im se tupi razum, te su mogli da shvate znanosti, kojih je naročito gori rečeni Angjeoski zaštitnik.

Obzirom dakle na dar čistoće i znanja, što ga je imao Sveti Naučitelj, njegovi štovatelji odabraše ga zaštitnikom i čuvarom svete čistoće i svojih nauka.

Jedan od njegovih najvjernijih štovatelja bje Sveti Alojzije Gonzaga. Budući si izabrao angjeoskoga Akvinjanina osobitim Zaštitnikom, pribavi si jednu njegovu sliku i pojas, kog nosaše sobom, da razprostrani sve više pobožnost prema ovomu svomu preljubljenomu odvjetniku. Neumorno bi još svoje drugove poticao, da čine isto, kako svjedoči O. Aleksandar Masneri Družbe Isusove u životu istoga Svetca. S toga po primjeru gori rečenog Sv. Alojzija morali bi učiniti svi oni mladići, koji pohadjaju škole: naime izabrat ga Zaštitnikom, ujedno s istim Sv. Alojzijom, kako reče Papa Benedikt XIII. iz Reda od Propoviednika. Isto učiniše Sv. Josip Kalasancij i drugi Svetci.

Prem se dakle može gojiti pobožnost prema ovomu Svetcu, i dobiti njegovu pomoć mnogim i različitim duhovnim vježbama, ipak da se pribavi zaštita istoga Svetoga Naučitelja, i da se postigne po njem koja osobita milost, nukam vas, da na njegovu čast posvetite pet Nedjelja, na uspomenu pet Rana Propetoga i Gospodina u sakramentu, u koga Svetac bijaše osobito zaljubljen.

Predlažem vam Nedjelju, kao najprikladniji dan, da se bavite nabožnim djelima. U ostalom mogli biste, kad bi vam se prohtjelo, izabrati sriedu, kao dan odredjen za njegov zavjetni čin.

Morate se svake ove Nedjelje izpovjediti i pričestiti, udieliti koju milostinju ubozima, ako vam stališ dopušta, ili činiti druga djela milosrdja, čitati sabrano oprezno promišljeno propisano razmišljanje, vršiti zatim krieposti naložene, pohoditi Svetčev žrtvenik, moleći *pet Otčenaša, pet Zdrav. Marija i pet Slav. Otcu,* s Pripjevkom istoga Svetca, i postiti prediduće subote, ili učiniti drugu kakovu trapnju nutrnju ili vanjsku, ol barem čuvati se od koje mane, a poimence od onih, u koje više običavate upasti.

Pobožnost ovih Nedjelja može se obaviti u pet Nedjeljah, što su prije blagdana našega Svetca, da se pripravimo ovako dostojno slaviti ga, i da stečemo za našu korist njegov moćni zagovor. Moći će se u ostalom vrlo koristno obaviti ova pobožnost u svako godišnje doba, prema duhovnoj ili vremenitoj potrebi svakoga, ali osobito kada se osjeća kakva strast, što uzimlje mah, ili koje neredno nagnuće, ili kad se osjete prežestoke napasti nečistoće, uz očitu pogibelj da se pane. Isto tako, kada se mladić odluči na nauke. ili je odredio ostaviti sviet, da se zakloni u Redovničtvo, kašto da upozna je li pravo Božje zvanje, da svlada sve potežkoće, koje sotona običava gomilati, da omlitavi začeta gorljivost. U ovim i u drugim slučajevima morali bi štovatelji Svetoga Naučitelja preduzeti pobožnost od pet napomenutih Nedjelja, namjerom da zadobiju od Boga, njegovim zagovorom, žudjenu milost i sretan uspjeh u svom naumu.

Neka se pita dakle u Svetca sasviem pouzdano; jer je njemu milo, da se njemu utiče, kako je dobro zasvjedočio, kad se prikaza jednomu pobožnomu nemoćnomu dječaku, kojega upita: česa treba, te ga usliša, što zapita.

Nu istina je, hoćemo li postignuti milosti, potrebito je te se nalazimo u stanju, da ih primimo. Mnogi pitaju, a ne poluče, jer ne pitaju dobro.

Uvjet 1. da budete uslišani, jest čista savjest; 2. da pitate najvišim pouzdanjem, čvrsto držeći

da će se izpuniti božja obećanja; 3. pitati valja neprestano, postojano i pravom nakanom; naime da nemate drugoga cilja, osim slave Božje i spasa vaše duše.

Ako je milost, koju pitate duhovna, moći ćete ju prositi bezuvjetno, stalno držeći, da ćete ju postignuti; budući Gospodin obećao, da će nas uslišati u svemu onomu, što se tiče našega vječnoga spasenja. Ali ako se molitva vaša odnosi na vremenite stvari, morate ju pitati podlažući se Božjoj volji, ništa drugo ne namjeravajući, kako rekoh, osim slave Božje i spasa vaše duše.

Ako dobijete zaprošenu milost, zahvalite za to Bogu podjelitelju svakoga dobra, a ne propustite pokazati se harnim angjeoskomu Naučitelju, koji se je udostojio izprositi vam ju. Ako pako bi vam se činilo, da vaše molitve niesu postigle uspjeh, ne klonite duhom, jer vaša molba nije bez plaće. Ovo je način Božji, veli S. Bernardo, da nas bolje usliši, ili mnogo više kada ne usliši dobre i dobro obavljene molitve. Koji put ne daje onoga što se od njega prosi, jer nije koristno niti nam prudi, ali promienjuje u bolje, kako govori još S. Vincencij Ferreri: *mutat illud utiliori bono.* S toga poniziv se pred Gospodinom, i pripisujući to slaboj spremnosti vašega srca, ako nieste još polučili žudjene milosti, započmite pobožnost po drugi put, jer postojana molitva je sjegurno sredstvo da se postigne: *pulsanti aperietur,* govori Isukrst.[1])

[1]) *Tko bi hotio pripraviti se za blagdan Svetoga Naučitelja sv. Devetnicom, moći će se poslužiti razmatranjima, koja su odredjena za pet Nedjelja, a zatim opet ponoviti druga četiri po volji.*

Dopisi.

Ispod Trebevića sredinom ožujka.

(Čestitka vrhbosanskom nadbiskupu u oči Josipova.) Nikad nije naš nadbiskup veselije dočekao svoj imendan kao ove godine. To me potaklo na ovaj kratak dopis Vrhbosninu štiocu.

Zanosni baš bili časovi prije podne u oči Josipova u zavodima „milosrdnih sestara“ i „kćeri Božje ljubavi.“ Nijesam dospio poći u zavod „kćeri Božje ljubavi“, pa mi braća, koja se tamo našla, ovo u pero kazivala. Oko 9 sati unišao u dvoranu nadbiskup, *dr. Josip Stadler,* sa ravnateljem zavoda, *dr. Antunom Jeglićem* i još s nekoliko svećenika. Pročelje dvorane uzvišeno, cvijećem, zastorima ukrašeno. Dvorana puna mladeži. Sva je mladost svečano odjevena. Kazalo se djeci, da će biti *čestitka nadbiskupu* i ništa više. I doista, najprije se čestitalo presvijetlom nadbiskupu. Onda ti ustade nadbiskup, zahvali se na čestitki i progovori, da on nije amo došao, da se njemu čestita, već da on sa čitavim ovim zavodom čestita prečasnom ravnatelju zavoda, dr. Antunu Jegliću. Sve je znatiželjno bilo, jer nitko nije za što drugo znao, osim onih, koji su morali da doznaju tajnu radi priprave. Nadbiskup krasnim slovom istaknu ravnateljeve zasluge, koje su potakle velikog Leona XIII., te ga evo poslanim dekretom imenuje *apostolskim protonotarom.* Prvi ga nadbiskup oslovi naslovom: *Presvijetli!* Dr. Jeglić bio je posve iznenagjen; do suze ganut zahvali se nadbiskupu. I onda izišle nekoje učenice noseć na rukama počasne znakove apostolskog protonotara: mitru, prsten, križ i plašt. Tad se krasnoslovile novome Presvijetlom čestitke, tad se orila mlagjana pjesma, tad te zanosila skladna harmonija raznih instrumenata. Tu se poezija u svoj svojoj dražesti pokazala, a poezija nije ništa drugo do jači kucaj iskrena srca, odisaj razdragane duše.

Poletna duša nadbiskupova nije se ovdje zaustavila, već poleti sa društvom u zavod „milosrdnih sestara“. Na putu se sastao sa ravnateljem zavoda, *dr. Andrijom Jagatićem.*

Kad zazvonilo na vratima zavoda, dopisnik je otvorio vrata presv. nadbiskupu. Nadbiskup i prečasni ravnatelj i drugo svećenstvo prolazi hodnikom, gdje se dječica poredala lijepo s jedne i s druge strane. Sitna grla kliču jednako: Živjeli! Unigjosmo u dvoranu. Puna je svečano odjevenih djevojčica; prozori joj urešeni transparentima, pročelje povišeno bilo sve u cvijeću. Tamo sjedoše presv. gosp. nadbiskup i preč. gosp. ravnatelj zavoda. Ne ću opetovati: sve je ovdje slično bilo kao gore. I tuj se sastale dvije sestre umjetnice: pjesma i glazba, da nam do mile volje zanesu dušu i ganu srce sa svoga Parnasa. Riječ od srca, što se čula, suzu je mamila i izmamila. Osobito nas dirnuo odulji govor, što ga darovita i odvažna učenica VI. razr., *Anka Stipić,* stojeć usred djevojčica, koje držale na svilenim jastucima počasne znakove, prozborila novoimenovanome presvijetlom gospodinu, dr. Jagatiću. Na mom pisaoniku stoji

evo taj govor, i ja ću iz njega izvaditi dvije, tri, što se odnosile na počasne znakove, a bile stavljene na usta hrvatskoj kćeri, Bosni.

„Progovara Bosna: Hvala. junače moj, za svaki trud i muku, za svaki križ i prijegor, što si ih imao i pregarao za me i djecu moju! Za to evo Ti sada ovoga *križa,* i kad god ugledaš taj križ na prsima, sjeti se, Andrijo, Bosne svoje!

Hvala Ti, junače moj, na vjernosti i ljubavi, kojom si me ljubio i uza me privezan bio! Za to Ti evo sada ovoga *prstena,* i kad ga god vidiš na ruci svojoj, spomeni se Bosne svoje!

Hvala Ti, junače moj, za sve zanosite misli Tvoje, što si ih zamišljao u glavi na procvat i sreću moju! Za to neka okiti glavu Tvoju i *mitra* ova. I kad je osjetiš na glavi, pomisli na me, na Bosnu svoju!

Ti si dika i ponos moj, pa neka Te s toga odije i ova ponos haljina!

O kako će se majka naša, Hrvatska, razveseliti, kad vidi svoga sina od Rima ovako urešena, ovako nagragjena! I senjska će ruka svoju crvenkapu od radosti hitnuti u vis. I sinovi će moji od dragosti pustiti suzu. To Ti, Andrija, imadoh reći ja, Bosna Tvoja. — A Tebi, Josipe, prvi sine moj, sto puta hvala!“ —

Na takove iz srca proizašle riječi nije mogao naš novi Presvijetli da riječ prousti. On se digao, ali suza poletjela na oko, on samo reče: „Drugi put ću vam šta progovoriti, djeco moja!“ Nu ona suza miloga ravnatelja bila je svima najljepši govor, ona je svima sve i najljepše rekla. U tom zanosu i sa suzom na oku rastasmo se sa ovako milim i neočekivanim časovima.

Ovako je ove godine čestitao Rim našem Stadleru k imendanu. Ja odahnem kod svoje knjige, kad se sjetim ove čestitke. — Pozdrav ti, štioče moj i vilenjaka moga, Trebevića.

I. Ev. Š.

Ravnagora polovicom ožujka.

(Uvedenje Apostolata molitve.) Dne 1. ožujka o. g. kao prve nedjelje u mjesecu uveo je u ovoj župi velč. o. Miho Gattin, Isusovac iz Kraljevice svečanim načinom apostolat molitve. Sama svečanost uz predhodno primanje sv. sakramenata započela je sv. misom. Prije sv. mise blagoslovljena je liepa velika slika Presv. Srca Isusova u zlatnom okviru i pod staklom. Krasan je ures za svaku crkvu tako, te može i na svakom oltaru služiti za ures, a uz jeftin potrošak. Tek bi blagoslovljena, kan da Srce Isusovo žarkimi zrakami plamteće ljubavi prodire u svačije srce. Vjernika je na okupu bilo do dvie hiljade, pa kad se je obhod raztegao, mogao si tek vidjeti odraz božanske ljubavi, koja tinje u srcu bogoljubnika. Mnogi orošenih očijuh od pokorničkih suza klanjaju se božanskomu Srcu. Djelovanje je započelo. Pod sv. misom poslije evangjelja uzpne se vlč. otac Gattin na propoviedaonicu i u kratko raztumači postanak i svrhu apostolstva molitve, te način, kojim se može obavljati, da članovi poluče duh. korist istoga. Svakomu si mogao na licu čitati radost, kojom prihvaća rieči, a ujedno i sredstvo svoga spasa. Obećanja Isusova, izjavljena bl. Marg. Alacoque, zasjekla se duboko u srce vjernika, pak kada je iza dovršene propoviedi bila posveta božanskomu Srcu, sve ničice pade i jecajućim glasom opetuje posvetne rieči otca Isusovca. Onaj čas mogao sam sigurno reći: bit će uspjeha velikoga! I nisam se prevario. Onaj, koji je rekao, da je došao spasiti, što je poginulo bilo — i liečiti one koji su bolestni, pritegne k sebi i stare, okorjele griešnike, mlačne razgrije, a dobre uznese. Tek je župnik progovorio, da bi se prijavilo nekoliko ravnateljica, koje bi sabirale i pomagale oko širenja Apostolstva molitve. poslije sv. mise nakupi ih se toliko, te je i previše bilo, pače i mužkaraca, koji se izjaviše, da će voljno i revno raditi. Dobro; prihvaćena čast bude im povjerena, a oni, koli mužkarci, toli žene natjecahu se, koji će bolji uspjeh polučiti. U kratko vrieme vrati ih se više ravnatelja već sa preko stotine članova upisanih. Sv. izpovjed obavljala se kroz cieli tjedan, a vjernika je dolazilo toliko, te se je sv. pričest dielila i u 3 i 4 sata poslije podne.

Pokornici, koji već više godina nisu na sv. izpoviedi bili, pobožno i skrušeno pristupaju k izpoviedaonici, da namjestniku Božjem odkriju svoju uspavanu savjest, koju im je božansko Srce probudilo.

Velč. otac propoviedao je svaki dan o shodnih odabranih predmetih, koji se stiču u samom apostolatu, te smjeraju na konačni cilj čovjeka. Narod ove župe pregarao je sve nepogode zimskoga vremena i daljinu puta, te prisustvovao svakoga dana i propoviedi i sv. misam. Crkva je bila uviek dubkom puna.

Zaključak obavio se je opet u nedjelju t. j. dne 8. o. m. svečanom službom Božjom. Vlč. o.

Isusovac u jezgrovitoj i razgovietnoj besjedi na srce je stavio svakomu, kako da štuje božansko Srce Isusovo, koje milosti dieli za života i na času smrti, te iza borbe vremenite vječnu plaću namjenjuje.

Konačni zaključak bio je najganutljiviji. Kad je sv. misa dovršena, podje opet Vlč. otac na propoviedaonicu. U to vrieme pjevala su djeca na pjevalištu zlatnu krunicu Srca Isusova. Po prvoj dekadi — da se ne otegne — začne papinsko odriešenje. Župnik sa skrušenimi vjernici izmoli *Confiteor,* a iza toga dade vlč. otac odriešenje. Tko ne vidi, pojmiti ne može, a i onaj koji gleda opisat ne zna ona čustva, koja su tada zaokupila srca svijuh.

Evo ploda, evo uspjeha Svetoga Apostolata! Božansko Srce Isusovo djeluje preko svakoga očekivanja, te mislim i uvjeren sam, da je jedino sredstvo u današnjih vremenih proti zlu, koje se je duboko svuda uvriežilo. Ako neprijatelj ne prestaje kukolj sijati, zar da mi spavamo još uviek? Ne! Na juriš proti neprijatelju! Bog je s nama! Isus se bori, a pobjeda je osjegurana. Svaki župnik neka nastoji, da uvede u svojoj župi ovo spasonosno sredstvo. U težkom trudu prije će uspjeh polučiti sa božanskim Srcem Isusovim, te će u svemu napredovati, a napor bit će mu i blagoslovljen u vremenu i naplaćen u vječnosti.

X.

Viestnik.

Naša domovina.

(Imenovanje.) Njegova Svetost papa Leo XIII. dostoja se dekretom od 24. veljače o. g. preblagostivo imenovati protonotari apostolskimi *ad instar participantium* kanonike kaptola vrhbosanskoga: *dra. Antuna Jeglića* i *dra. Andriju Jagatića.* Novi kućni praelati Njegove Svetosti položili su po zastupniku u Rimu propisanu prisegu u ruke dekana protonotarâ *part.,* te se mogu služiti povlasticami apost. protonotarâ u smislu apostol. pisma pape Pia IX. *Apostolicae sedis officium* od 26. augusta 1872.

(Marijina kongregacija u našem sjemeništu.) Na *Blagoviest* primljena su propisanim svečanim obredom nova četiri člana u našu mladu kongregaciju Preč. Srca Marijina i sv. Alojsija. Mladim zadrugarom i njihovoj braći liepu je besjedu vatreno rekao veleč. O. Ignacij Strukić, ocrtav nam Mariju kao gospodju, kao zagovornicu, kao majku. Sam obred primanja obavio je kanonik Jagatić kao stari član takove zadruge. Liepi ovaj obred urodio, dao Bog i Gospa, što obilatijim plodom, te naše zadrugare potaknuo, da uznastoje pod okriljem Majke svoje pravim se Kristovim duhom zadojiti, kako će što revnije o spasenju dušâ nastojati.

(Duhovne vježbe.) Dne 26. ožujka počeše duhovne vježbe za gospodje, koje su im i ove godine prisustvovale u liepom broju. Vježbe je držao izkusni Isusovac iz Travnika O. Stolz. Koncem mjeseca ožujka držali su veleč. OO. Isusovci O. Stolz, O. Celinšćak i O. Hammerl duhovne vježbe ženskoj mladeži u naša dva samostana. I dok se oni ovako kod nas trudiše, čitamo, da njihova braća iz Dalmacije: O. Lombardini, O. Jeramas i O. Bontempo kroz cielo korizmeno vrieme siju sjeme rieči Božje u Lošinju, u Varaždinu, u Makarskoj. Zalio Gospodin obilno njihov trud!

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Major Feszl 50 for.; Jedan Hrvat 70 for.; P. Jandl 10. f. Zahvaljujući toplo plemenitim dobročiniteljem preporučamo u i buduće svojim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — *Petrov novčić:* Vitez 4 for.; Bugojno 8 for. — Za *crkvu u Lepantu:* Vitez 2 for.; Bugojno 16 for. 25 nč. — Za *crnce u Africi:* Vitez 2 for.; Bugojno 5 for.; Bučići 2 for.

(Zahvala.) Iz Kiseljaka primamo od veleč. o. župnika: „Blagorodni gospodin Otmar pl. Zapp von Chlumfeld, c. i kr. nadporučnik bivši u Visokom, a sada premješten u istome svojstvu u Dolnju Tuzlu darovao je krasnu bielu misnicu ovožupnoj crkvi u Kiseljaku. Na tome liepome daru najsmjernije se zahvaljuje župnik sa župljanima“.

Njemačka.

(Schulchan-Aruch). Dolnja kuća badenska i gornja saksonska primile su bile molbu, neka bi zakonodavstvo odredilo njeku svotu, da se prevedu i izdadu u njemačkom jeziku tajne knjige jevreja, a naročito Schulchan-Aruch. To je knjiga u 4 diela, koja postoji samo u hebrejskom jeziku. U njoj je XVI. vieka sabrana kao u jezgri ona predaja, koja nikada prije nije pisana bila, nego išla samo od usta do usta. Prvi dio ima propise o obiteljskom i vjerskom životu; drugi govori o obredih; treći je gragjanski i kazneni zakonik, četvrti je ženitbeno pravo. Molitelji oslanjaju svoj predlog na ove razloge: Pokazalo se, da gledom na zakonodavstvo i na ćudorednost, postoje razlike medju zakoni, što ih poprimiše uredbe jevrejske, i zakoni, što ih ustališe uredbe kršćanske. Ove oprjeke najveći su razlog, što danas nastaju sukobi

medju semiti i antisemiti. Doklegod ne bude poznat zakonik jevreja, neće moći država ni vlasti štititi kršćansko pučanstvo u Njemačkoj proti jevrejom, koji su na stanovištu gragjanskoga i ćudorednoga zakonodavstva posve drugom, možda i neprijateljskom. Nepoznavanje Schulchan-Arucha teško se osjeća i štetonosno je u mnogih slučajevih, kad poglavarstvo jevrejsko ima da sudi jevreju okrivljenu, koji poznaje samo zakon jevrejski, a primjenjuje se na nj zakon ne-jevrejski, a da se on tomu ni ne dosjeti, ili kad poglavarstvo jevrejsko ima da sudi o prekršaju ili zločinu, što se upisuje ne-jevreju, na koga sudac israelićanin primjenjuje možda zakon jevrejski, koji je ne-jevreju nepoznat. U Njemačkoj imadu prevod samo trećega diela Schulchan-Arucha, u kom je gragjansko i kazneno pravo jevreja, i njekoliko drugih vrlo malo odlomaka. Višeputa su već njemačkim saborom podnesene molbe, neka bi se preveo ne samo Schulchan-Aruch, nego i sve knjige jevrejskoga zakonika, pa i tumači rabinâ. Molilo se i to, neka posebni odbor ne-jevrejâ izpita taj zakonik, pa se osvjedoči, ne ima li tajni zakonik, komu su jevreji podloženi, ustanova za državu pogibeljnih. Napokon hoće znati, da li je Schulchan-Aruch uprav autentična knjiga ili nije. Odbor gornje kuće saksonske podnio je izvješće, koje predlaže, da se molbenica odbije, jer da bi dosta znatan trošak bio suvišan. Izvjestitelj kaže, da ima barem 175 izdanjâ Schulchan-Arucha. Tko znade jevrejski može čitati i razumiti tu knjigu, a pošto osim profesora bogoslovja ima i drugih mnogo, koji razumiju jevrejski, ne može se kazati, da je nepoznat tako razgranjen zakonik. Tko želi dakle znati, što je u njem, može to lahko. Povrh toga, ako bi prevod Schulchan-Arucha, koji nije obvezan zakonik, mogao što koristiti, trebalo bi da trošak za to namre privatno poduzeće. Grof Lippe suzbijao je ove razloge. Schulchan-Aruch, reče on, u istinu je jevrejski zakonik, a zakoni mu se ne slažu s modernimi pravnimi nazori. Država je dakle dužna, da Schulchan-Aruch učini pristupnim svakomu. „Koliko imade članova ove kuće, upita ujedljivo, koji su tu knjigu čitali ili ju mogu čitati ili si ju dati prevoditi? Osim svećenika valjda ne ima ni jednoga. A ipak svi, koji u saboru sjede, imadu istu zakonodavnu odgovornost. Kaže nam se, da su njeki dielovi Schulchan-Arucha prevedeni. Dokaz ovaj ne dokazuje drugo, van da valja prevesti i ostale.“ Pošto je izvjestitelj prigovorio, da bi takav prevod imao velikih težkoća, a da su do sada prevedeni odlomci pogrešni, odgovori grof Lippe: „Dopuštate, da je prevod gragjanskoga i kaznenoga zakonika Schulchana, kakav ste vidjeli, koristan i nuždan, nu držite, da je nepodpun i pogrješan, nastojte dakle, da dobijete prevod dobar.“ Biskup Wahl, prihvaćajući izvjestiteljeve predloge, primjetio je, da hebrejština u Schulhanu nije ista kakova je u bibliji, pa dosljedno, da je nemoguće prevesti ga, budući da knjiga nije nikomu točno razumljiva. Drugi opet zastupnik duhovito je opazio, da Schulchan, koj bijaše njekoć zakon, danas možda nije, ako su se jevreji, što je vjerojatno, podložili modernim zakonom, koji vriede u državah, gdje oni gostoljublje uživaju. Predlog dakle, da se Schulchan prevede, velikom je većinom zabačen, a izvjestiteljev primljen. U Badenskoj pako čini se da ob ovom pitanju drugčije sude.

Prosvjeta.

— Sbor duhovne mladeži Djakovačke preveo je Don Boscovu liepu pripoviest *Angjelina* ili *Apeninska sirotica*. Ciena 12 novč. Preporučamo ju toplo.

— G. Pero Sardelić, župnik u Gružu kraj Dubrovnika namjerava izdati djelo *Pomirbeni genij*, u kojem će govoriti o postanku, razkolu, uztrajnosti i današnjem stanju istočnih crkava. Djelo imati će izvor iz sv. pisma, sv. Tome Akvinskoga, Hergenröthera, katoličkih. grčkih i ruskih pisaca. Cilj djelu biti će, po naputku sv. Otca pape Leona XIII. u smislu apostolskih poslanica „Praeclara gratulationis“ i „Orientalium dignitas Ecclesiarum,“ dokazati sporazumak i potežkoće spajanja rečenih crkava sa rimokatoličkom. Ciena knjizi biti će dvie krune. Ona g.g., koja žele imati ovu knjigu neka se obrate pismeno piscu, da može čim prije urediti dovoljan broj iztisaka.

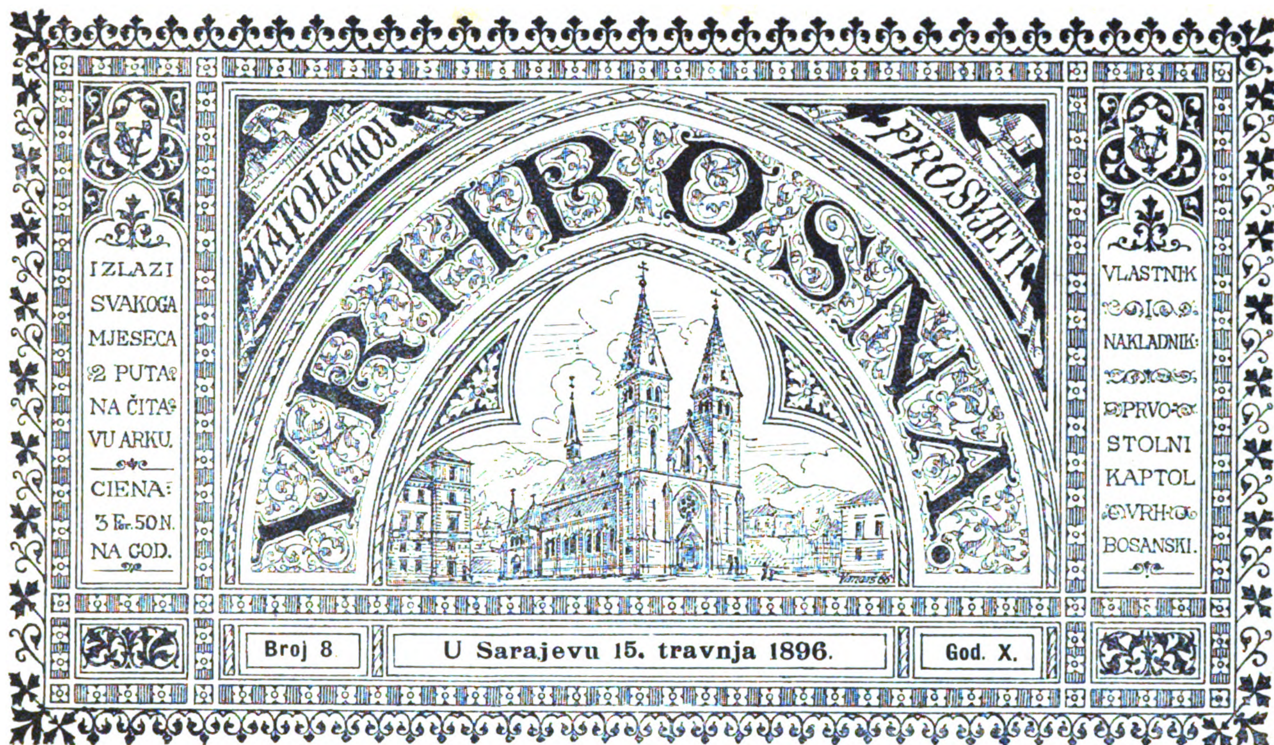
— Nakladom revne i požrtvovne tiskare Antuna Scholza, a pod uredničtvom veleuč. gosp. umir. sveuč. prof. dra. Š. Bresztyensky-a izići će skoro 1. broj *Balkana*. Tiskopis ovaj namienjen je jedinstvu u vjeri i slozi medju braćom na našem jugu. Uz učenoga urednika uhvatiše se u kolo suradnikâ mnogi prijatelji bratske ljubavi, koje u radu prati blagoslov namjestnika Kristova. Koliko doznajemo *Balkan* razgrieva svojom ljubavlju sav hrv. episkopat, pa s toga očekujemo, da će ga naše svećenstvo ne samo drage volje prihvatiti, nego ga i što više razširiti. Naručbe na broširu (60 nč.) prima nakladnik u Zagrebu (Margaretska ulica br. 6.)

I ove sam godine sa svih strana primio prijateljske čestitke k imendanu, te ne mogu, koliko bi i želio, da se svakomu napose zahvalim. Neka dakle ovim putem prime svi moju najsrdačniju hvalu na ljubavi, kojoj se kao i molitvam svih svojih prijatelja i u buduće preporučam.

Sarajevo na Blagoviest 1896.

† **Josip**, *nadbiskup.*

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Broj 8. | U Sarajevu 15. travnja 1896. | God. X.

Sitne pjesme.

Hrast.

(Alegorija).

Žestoka bura na dvoru urla, zvižda i brije;
U polju starinski hrast;
Slomila zdrave mu grane, još deblo skršeno žije,
Al teško više će rast.

U tihom zaklonu duplja od silnog vjetra se skriva
Stravljenih ptičica roj;
Panj ostario pucketa, pustoši gorostas biva,
I ponos izgubi svoj.

Al blizu pomladak viri — silno ga vihar savija —
S njeg list će zenut i cviet,
I po njem radostno skačuć, kad proljetno sunce zasija
Ptičji će igrat se sviet!

Shrvala ga . . .

Shrvala ga teška bôca, nejačke mu grudi para,
Leži bliedjan u kolievci, oči stiska i otvara;
Brižna mati nad njim bdije, neprestano kod njeg stoji,
Lagano ga, tužna, nija, sladjano mu bolnom poji,
Sklopio je oči mutne, majka misli zaspao je,
Popipa mu čelo bliedo, jošte malko gorilo je:
Obrati se svetoj Majci, da joj janje milo spasi,
Pomoli se vrućom molbom, suza oko joj okvasi . .
Gleda čedo, gleda Majku — ona misli čedo spava,
A ne vidi gdje mu ruku Angjel božji nježno dava . .

Krili mi se . . .

Krili mi se, misli moja,
U nebeske kraje,
Bar ćeš na čas ublažiti
Svoje ljute vaje!

Sa visina nedoglednih
Motri svijet ovi,
Pa sve jade nebrojene
U pamet dozovi:

Uvidjet ćeš, kak' ugodno
Stat je tamo gore,
Nit ćeš želit vratiti se
Dol u biedâ more . . .

Jadranski labud.

O naucima klera.

IV.

A sada, štovani slušaoci, pošto želim ući u veće osobitosti o naucima klera, dobro je zabilježiti, da prvi nauci klera i svakoga, koji želi biti izobražen, jesu nauci o „ljudskoj riječi.“ Svaki od nas započeo je ove nauke neznajući, još kao sisajuće dijete, kad nas je naša majka, potaknuta materinskom ljubavju, naučila prve riječi i njihovo značenje. Poslije toga malo po malo uvijek to bolje poznavasmo, kako je veliko i neprocijenjivo bogatstvo riječ, koju nam je Bog dao. Ona ne samo izriče našu misao, oblači u sjetilni oblik te priobćuje našoj braći, nego ju razjašnjuje, označuje, popunjuje i usavršuje, i tada postaje kao cjeloviti dio iste misli. Nego bilo kako bilo, nauk o riječi započimlje naš kler u školi, učeći, kako je pravedno, tri književnosti: latinsku, grčku i talijansku. I zaista, bilo bi dobro, da takav nauk svećenik takogjer učen nigda ne zapusti do zadnjega daha života; jer više ili manje usavršenje naše riječi, bilo izrečene bilo pisane, ima takogjer veliki upliv u našim crkovnim službama, dotično i na spas duša. — Što se tiče latinske književnosti, pravedno je da ju učimo s velikom ljubavju; jer latinski jezik, dok je mrtav za svjetovnjake, za nas ipak ostaje živi jezik. Jer što je živi jezik, ako li ne jezik, kojim se služi onaj koji govori, te ga upotrebljava, ako ne u svima, a to barem u mnogim potrebama života? Mi se pako služimo latinskim jezikom u stvarima po nas najvažnijim naime u molitvi, u svetoj žrtvi, i u podijelivanju svetih otajstva. Uz to je jezik latinski dragocjeni vez jedinstva, koje kršćanstvo uzdrži u govorenju i pisanju izmegju biskupa i biskupa, izmegju svećenika i svećenika različitoga jezika. Usavršivanje ovoga jezika kod svećenika treba da sastoji ne samo u poznavanju zlatne latinštine poganskih pisaca, već mnogo više u poznavanju one latinštine, koju su crkovni Oci stvorili, izražujući nove kršćanske ideje u jeziku Cicerona i Vergila. Ali pošto okolnosti vremenâ pokvarene latinštine ne dopustiše, da se novo na staro navrne uvijek s onom besprijekornom svojinom i uglagjenošću, katolički svećenik dužan je takogjer u ovom predmetu poznavati ona posljednja usavršenja latinskoga jezika, koja su ga uzdigla na čast crkovnoga jezika, koji izražuje nove ideje u staroj boji i obliku; jezik, velim, kojega nenatkriljivi učitelj jest naš premudri Papa Leon XIII.

Što se tiče jezika i književnosti grčke, riješavam u malo riječi, tvrdeć da šire poznavanje ovoga jezika koristi osobito katoličkom kleru, da uzmogne čitati u izvoru zlatne spise Grčkih Otaca, pa i bibliju, dijelom napisanu grčki, a dijelom tačno prevedenu na taj jezik. Još k tomu koristit će im da dostignu onu jednostavnost, uglagjenost i ljepotu pisanja, koja svojstva poljepšavaju pjesme, prozu, slikarstvo i druge umjetnosti, sestre stare Grčke. Da bi osim Grčkoga, koji od svećenika mogli učiti jedan ovaj, drugi onaj moderni jezik, bilo bi zaista veliko i vruće žugjeno dobro. Tko ne zna, da Francezi, Njemci, Englezi imaju knjiga za katoličko svećenstvo prekoristnih? da nauci biblijski i povjestni više cvatu u Njemačkoj, polemični i govornički u Franceskoj, oni pak o kršćanskomu starinarstvu i asketični u Englezkoj, kako nam svjedoče Newman i Faber, obojica učena i pobožna Oratorijana? Nije za to manje važnosti po kler, kad je govor o književnosti, učenje one riječi, kojom govori svaki crkovnjak u raznim krajevima, za nas naravno učenje taljanske riječi, iz koje proizlazi onaj jezik i ona književnost, koje su glavno sredstvo za vršenje naše crkovne službe. — Dar riječi, skoro kao svi naravni darovi, jest dar, koji nam je Bog dao neuglagjen i nesavršen, da ga mi usavršimo. S toga mogla bi se ljudska riječ isporediti s onom sućnosti, koja se zove ugljik; koja pomješana s kojom rudnom solju, čini crni ugljen; ali kad je čista i kristalizirana, postaje najljepši i najplemenitiji dragulj, to jest dijamant. U istinu riječ, kad ju kazujemo djetetu, izražuje u njegovim ustima nesavršeno samo njekoje misli sasvijem jednostavne i proste. Ali malo po malo, ova ista riječ u ustima čovjeka neizobražena, izražuje ako i ne veliki, a to barem viši broj misli, i to uvijek kako se prikazuju njegovomu umu, naime mračne i nesavršene. Napokon ova ista riječ u izobražena čovjeka postaje kadra da očituje savršeno, lijepo i snažno poput dijamanta, koji sve može sjeći, svaku vrst misli ljudskih i božanskih; još više: sveze, dokaze, najsitnije razlike i suglasja izmegju misli i misli. Divimo se dakle, slušaoci, ovoj ljudskoj riječi, lijepoj prilici vječne Božje Riječi; koja s jedne strane izražuje najdublja i najtajnija

Božja otajstva kod Pavla apostola, kod Augustina i kod Tome; s druge strane ista riječ postaje milozvučnom u ustima Danta, Petrarke, Galilei-a i Manzona. A odkle sve to? Odatle, što riječ malo po malo postaje jezikom, to jest spojenje riječi, kadro da izrazi najtačnije kojumudrago misao. Jezik pak pretvara se u književnost, što je isto kako reći u umjetnost, kojom označujemo i uregjujemo, bilo govoreć bilo pišući, svaku misao, ljudsku i božansku, čuvstveno, jednostavno, naravno, uredno, slikovito, u slikama istinitim i lijepim, te napokon njekim nutrnjim ganućem, koje prati književnu riječ: te se prelijeva iz duše onoga, koji govori ili piše, u dušu onoga, koji čuje ili čita.

Mi dakle, mili moji pomoćnici u odgoju klera, moramo našom riječju i u našemu prelijepome jeziku, naviješćati vjernicima i nevjernicima Božje misli, koje se nalaze u Bibliji, u predaji i u crkovnomu nauku; moramo pri podučavanju dječaka, kao majčinim mlijekom i majčinim čustvima, hraniti ih mlijekom evangjeoskoga nauka; isto tako moramo našom riječju u ispovjednici, u razgovorima i u pismima, a osobito u propovjedanju rasvjetliti nebeskom svjetlošću umove, navesti volju na dobro, prekinuti jake sveze zla, potaknuti srca na duboka čustva prama Bogu i kreposti, te s našim čustvom ganuti ih do suza, skrušiti ih i svladati tako, da se zaljube u Boga, pa sveto i u osobe stvorene na njegovu sliku, koje sve stvari izobraženom svećeniku pokazuju vječnu dobrotu, mudrost i veličinu njihovoga Stvoritelja. Nu bi li se moglo sve to postići riječju bilo nenaravnom, bilo ledenom, bilo nadutom, bilo slabom, bilo neurednom, bilo vjetrenom, bilo narešenom lažnim bojama i govorom kićenim; u opće riječima neurednijim i nesavršenijim, nego li su one ljudi neizobraženih ili divljih, koji kada hoće izrazit koju svoju misao, smetu se i zapletu kao u kakovu labirintu? Istina je, da riječ svećenikova ne ragja niti cvijećem niti plodom, ako li sladki dah nebeske milosti ne nadahne dušu onoga, koji sluša ili koji čita; ali s druge strane je istina da Bog, neizmjerno mudar i ljubežljiv, htjeo je da katoličko svećenstvo bude pomoćnikom njegovih otajstva; te kada je takogjer našoj riječi povjerio spas duša, htjeo je da ova riječ, uzvišena na čast orugja riječi i milosti Božje, bude riječ, koliko se može, plemenita i savršena. Mora biti takogjer takova riječ, da se u njoj odrazuje na osobiti način ljepota, jednostavnost, red, tačnost, bistrost, plemenitost, uzvišenost, pa i boja, učinak i poezija riječi Biblije od Boga nadahnute, te i one crkovnih Otaca.

To neka bude dosta glede književnih nauka klera svima potrebnih, ali u kojima ne mogu svi doći do iste opširnosti i savršenosti. Drugi nauci jednako kleru potrebiti jesu nauci o svetim stvarima, o kojima će biti do skora govora.

Sad treba da prije štogod spomenemo o naucima prave kršćanske filozofije, koji su kao stepenica, po kojoj se dolazi do svetih nauka, a koji se po mnjenju i želji našega Sv. Oca moraju temeljiti osobito na sv. Tomi. Sjegurno, bilo bi vruće željeti, te u kršćanstvu bude njekoličina crkovnjaka, koji će se moćnom bistroumnošću i jakim razumnim silama podignuti u vis, te postati filozofi, kako bijahu Sv. Augustin, Sv. Anselmo i isti Sv. Toma; ali ne spada to na predmet moga govora. Ja govorim ob onoj fiilozofičnoj školi, koja mora biti zajednička svim svećenicima, iz koje svatko bere plod viši ili manji, prama svojoj sposobnosti i vrjednosti. Sada tvrdim, da je dobro poznavanje filozofije potrebito cijelomu kleru, bilo kao srestvo razlaganja i odijelo dijalektike, bilo kao srestvo poznavanja čovjeka, u koliko se to može samim razumom, bilo osobito kao vježba onoga naravnoga bogoslovja, koje je priprava i temelj nadnaravnoga bogoslovja i svih svetih znanosti.

V.

A sada, štovani slušaoci, koji ste me dosle dobrohotno slušali, podignimo gori pamet i srce do onih svetih nauka, koji jesu i bit će uvijek sjaj i slava katoličkoga svećenstva. Nijedna vjera pa nit jevrejska ne može se u ovom pogledu usporediti sa Kršćanstvom. Samo Kršćanstvo odgojilo je najveće umove, koji su igda bili na svijetu, u dubokim i filozofičnim vjerskim naucima; može se dapače reći, da ih je ono stvorilo. Osim toga, samo kršćanska mudrost udahnula je svoj jaki i blagodjelujući dah u svaku ljudsku znanost i prosvjetu, pretvoriv i jednu i drugu u skroz kršćansku. Sasvim tim dandanas koprena, kojom ljudske strasti zastiru našu pamet, tako je gusta, da veliki broj, pa i megju učenim ljudima naše dobi, kao da ne opaža, da ima na svijetu ikakovih svetih nauka, a i ako opažaju, ne daju im nikakove vrijednosti. Stoga nije im dosta, da se oni ne bave s tim naucima, koji bi im ipak bili od velike koristi, nego ne cijene dostojnim štovanja i časti niti sveće-

nike najučenije u vjerskim znanostima, ako nijesu nadasve duboki geolozi, jezikoznanci, astronomi ili osobito prirodoslovci. Tačno i duboko poznavanje svetih znanosti, po njihovomu sudu, ne vrijedi baš ništa. Ali još gore, ovo krivo mnenje uvriježilo se je i u nekim svećenicima našega vremena, koji, bilo iz ljubavi za bogatstvom, bilo iz taštine, bilo iz oholosti, izgubili su onu snagu uma i volje, koja nam daje trostruku jakost proti velikom potoku bludnja, što se približuju.

Istina je dakle, štovani slušaoci, da, megju svim ljudskim znanostima i naucima, najuzvišeniji i najplemenitiji i najplodonosniji za svećenstvo ostaje uvijek — mislio svijet štomudrago — učenje svetih znanosti. Tko bi od Vas, na primjer, cijenio vrijednost jednoga liječnika više po izobrazbi, koju on ima u prirodoslovnim znanostima ili u književnosti grčkoj i latinskoj, nego po znanju i vještini njegovoj u anatomiji, u dijagnostici t. j. poznavanju bolesti i u terapeutici, naime u ljećnikoslovju? A zašto nemamo isto reći o katoličkom svećeniku, koji samo pomoću svetih znanosti može izliječiti bolestne duše, te izvršiti svoju dužnost kao apostol mudrosti i ljubavi, koju nam je Isus Krist povjerio.

Nego prodrimo malo dublje u predmet, da vidimo koliko su opširne vjerske znanosti i kako ih se može plodonosno učiti.

Kršćanstvo je u isto vrijeme čin povjestnički i nauka; oboje prosvjetljeno i rukovogjeno od nadnaravnoga Bića. U koliko je čin povjestnički, ima kršćanstvo jedno središte, iz kojega proizlaze dvije glavne zrake; to središte jest Isus Krist, a zrake, koje iz njega izviru, jesu: sveukupna povijest, koja ga je pratila i pratit će ga; naime stara povijest, koja se mora razmatrati ponajviše, ali ne jedino, u narodu Izraelskom, te dobro shvaćena, vodi na tajinstveni način k Kristu; nova pak razmatrana u crkvi i kršćanstvu, ide od Krista, i opet će se k Njemu povratiti. Glede vremena, dvije velike razdiobe povjesti ljudskoga roda, mogu se prispodobiti jednomu samomu danu, kojemu po sredini stoji Isus Krist, u svanuću stvorenje čovjeka, a u sumraku dokončanje ili bolje rekuć preobrazba svijeta i vječni počinak pravednika u Bogu. — Ovo isto kršćanstvo, u koliko je nauka, sastoji toliko od bogoslovnih znanosti, kojima je temelj biblična hermeneutika i poznavanje semitskih jezika, osobito žudijskoga; koliko od moralnih znanosti, kojima na čelu stoji crkovno pravo i zakonodavstvo, a oboje se jednim imenom zove kanoničko pravo. A pošto liturgija i crkovno pjevanje izgledaju različito, te na njeki način čine čustvenim uzvišene misli dogmatike i moralke, to učenje liturgije i crkovnoga pjevanja, postaje kao popunjak drugih svetih nauka.

Sve ove nauke, koje proizviru od Isusa Krista i vrteć se oko Njega, sačinjavaju veliki obseg svetih znanosti, mora proučavati svaki svećenik onako duboko, kako može i s osvjedočenjem, da život čovječji nije dostatan, da ih se prouči. Stoga svaki svećenik, kao što izgovara psalme, moli i pjeva pjesni Gospodnje uvijek, sve dok ne usne u naručju Boga svoga, isto tako dužan je nigda neodustati od učenja svetih nauka, prema tomu, da li mu više ili manje vremena preostaje. Treba uz to da katolički svećenik bude dobro uvjeren, da takogjer sveti nauci, koji bitnost nigda ne mijenjaju, istinito i realno napreduju, k tomu jošte da se prilagogjuju vremenu, u komu živemo. Zato nek on duboko upozna, koliko mu to samo sile dopuštaju, svete nauke, koji su se usavršili i pomladili prama našemu vremenu. Sve pak ove nauke, nek si dobro zabilježi, treba da hrani iz dvaju glavnih izvora: prvi je život Isusa Krista, s kojim se svećenici malo bave, dočim po mom mnenju, morali bi ga učiti premnogo i neprestano; drugi je knjiga nad knjigama, naime Biblija.

Biblija, ova knjiga samoga Boga, koja bilo da prorokuje, bilo da propovijeda, bilo da naučava, uvijek smijera na Isusa Krista, te je s toga na njeki način pomiješana s Njegovim životom, morala bi biti uvijek u našim rukama; da bismo pak čitali svaki dan po koju glavu preko cijeloga života, bilo bi veliko dobro. Svi nauci, o kojima sam govorio, pa i književni, doprinijeli bi veliku korist; ali ono, što nas više uznosi, naime Biblija, da bi ju čitali svaki dan i s ljubavju razmišljali, činila bi, te bi upoznali Isusa Krista, pa bi postala živim vrutkom mudrosti, ljubavi i neizrecive slatkosti.

VI.

Megjutim prvi plod svetih nauka, izučenih duboko, koliko možemo više, jest taj, da će učinit te upoznamo zlatne i tijesne veze, koji ih spajaju sa svakom ljudskom znanošću. Ima njekih odnošaja megju svetim znanostima i filozofijom, prirodoslovjem, književnošću, lijepom umjetnošću i tako dalje. Premda sve te odnošaje treba da proučava katoličko svećenstvo, ipak dandanas najviše umne sile moramo posvetiti proučavanju odnošaja megju

svetim naucima i onima, koji spadaju na gragjanski i društveni život narodâ. Pri svršetku ovoga XIX. vijeka takovom ljubavju i takovim žarom prihvatili su duhovi gragjanska i društvena pitanja, da o njima ovisi ne samo mir i napredak naroda, nego većim dijelom vjerski i moralni život svijeh naroda na svijetu. Dok su teorije slobodnoga gragjanskoga življenja i društvenoga pitanja otrovane bezvjerstvom i pošljednjim umovanjima protestanske reforme, vidimo duhove mnogih, pa i puka, razpaljene od ognja, koji plamti požudom i strašću tako, kako još nigda; toga radi pravom se njekima čini da živu u kući, ispod koje smješten je lagum, koji prijeti da će se od časa do časa raspuknuti i u zrak nas baciti.

Svećenstvo pak katoličko dvostruku dužnost ima glede pitanja gragjanskoga i društvenoga. Prva je da to pitanje mora duboko izučavati, prosvjetljujuć sama sebe svjetlošću, koja dolazi od Krista; ta svjetlost pomoću uma, nauke i dijalektike, postaje takogjer znanost, koja nam pruža istinita i pravedna načela za gragjanski život i za riješenje zamršenoga društvenog pitanja. Druga dužnost naša jest ugušiti u narodima prekomjerne i bolestne želje za bogatstvom i zemaljskim užitkom, toliko opširnim, živim i uspješnim raširivanjem vjere i kršćanske ljubavi, koliko uzdižuć duhove svijeh do visokih i uzvišenih ideala kršćanstva i neizrecivim utjehama kršćanskoga ufanja. Ob ovim dužnostima svećenika, jedne naime učenja, a druge djelovanja, ovisi ne samo spas naših duša, već takogjer i gragjanskoga društva svega svijeta; samo u njima nalazi se pravi temelj mira, napretka, i k tomu njekog relativnog narodnoga bogatstva. Ljepši 'izgled i veće potaknuće na proučavanje gragjanskoga života i društvenoga pitanja, pružiše nam pape našega vijeka, a ponajbolje naš obljubljeni Papâ Lav XIII. Njegove zamjerne Enciklike o takovim predmetima, osim što su slava crkve XIX. vijeka, sačinjavaju još jednu novu „Summa Teologica“ o tim dvama predmetima. I ta „Summa“ lako bi se mogla protumačiti i proširiti, učeći djela crkovnih Otaca, koji na krilima svoga uma uzdižu se ne samo do Boga i do božjih otajstva, dali divno govore i o vlasti, i o gragjanskoj slobodi, i o vlastništvu, i o sličnim predmetima. Ovomu nauku izobraženi svećenik mora pridodati i nauke cijele književnosti vjerske, političke i društvene, koja napajajuć se iz vrutka katoličanstva, u drugoj polovici ovoga vijeka dala nam je veliki broj novih knjiga velike vrijednosti, i to mnogo više izvan Italije, nego li kod nas.

VII.

Pri svršetku, mili svećenici, koji me okružujete i svi drugi, koji ćete ovo čitati, sdružimo se svi u jednoj misli; a pošto se govor tiče nauka, utecimo se onomu čudovištu uma, nauka i znanosti, naime k Tomi Svetomu. On, koji je prije nauka uvijek molio, dokazao je da i sami nauk jest molitva, te je ponizno očitovao, da je više naučio moleći, nego li učeći. Plod ovoga sdruženja nauka s molitvom u njemu proizveo je u istinu svjetlost njegova znanja postala: „svjetlost uma prepuna ljubavi“, svjetlost ugodna, tiha, angjeoska, koja je rasvjetlila svemir tako, da, evo je prošlo šest vjekova, ona sasvim tim postaje to sjajnija. Nek nam dakle, o svećenici, Angjeoski Toma iz Akvina, taj cvijet našega perivoja, bude uzorom u našim naucima, te premda je razlika megju umom našim i njegovim prevelika, ne klonimo duhom. Bog će nas pitati jedino, da li smo se okoristili onim, što nam je dao, a veoma lako oprostiti će nam siromaštvo našega znanja, ako ga mnogo i sveto budemo ljubili.*)

Preveo *M. K., kl.*

---

*) Premda se govor sam po sebi preporučuje, saobćujemo ipak evo ovo, što o njem kaže *Palestra del Clero*. Propustila bi svoju dužnost *Palestra del Clero*, kad ne bi na javno iznijela slijedeći govor stož. A. C. Milo joj je osobito, što ovim govorom može uresiti početak nove godine; . . . Ovaj predmet velike važnosti, razvijen je onim uzvišenim mislima i sudovima, koji su zaslužno toliko raširili ime Presvjetl. Nadbiskupa Kapue . . . . . Preporučamo koliko možemo više svim svećenicima, da se ozbiljnom pomnjom zaustave na ove lijepe strane, te da se hrane onim sokom, koji, u predubokoj svojoj učenosti, pruža katoličkomu svećenstvu veliki umnik. Mogu se okoristiti i stari i mladi, prvi da upravljaju onima, koji su im povjereni, drugi da imaju pri ruci tačno i nepogrješivo pravilo i čuvara u svojim naucima. Želimo, da ovaj govor čitaju svi crkovnjaci, osobito oni, koji odgajaju i podučavaju mladež; još želimo da isti, u znak počitanja, bude se nalazio na stolu Upravitelja i Pretstojnika kolegija, sjemeništa i drugih crkovnih zavoda, te da bude stalnim pravilom učevnoga razlaganja. S takovim željama dajemo riječ preučenom Knjižnačaru Sv. Rimske Crkve.

Ljiljan čistoće.

I. Razmatranje za prvu nedjelju.

Veliko je zlo smrtni grieh; čist život S. Tome Akvinskoga.

Veliko je zlo smrtni grieh! koliko mrzak Bogu, toliko škodan duši! Boga mnogo više pogrdjuje jedini smrtni grieh, nego li ga časte pohvale svih pravednih ljudi, i svih svetih na nebesima.

Smrtni grieh čini nesposobnim i nedostojnim svake milosti. Vapite, prosite, uzdišite, dok vaša duša stoji u takvom prenesretnom stanju, nikada nećete biti uslišani. Pače rad ovoga ostaje strašna, kao kakav paklenjak, robkinja sotone, neprijatelj Boga i prokleta od njega. Od onoga časa, u kom ga počini, bje sudjena i osudjena na vječne muke. Već za nju gori onaj oganj, i pripravni su oni plameni, na kojim mora ležati za cielu vječnost. I ne čeka se drugo za izvršenje, van da se prekine ona preslaba nit života, što ju drži dok visi nad otvorom pakla. Nesretna tebe! ako se nalaziš (što Bog ne dao) u ovom prenesretnom stanju! kako si mogao ikada veseliti se i zabavljati? Nesretni krivac, koga osudi ljudska pravda, da svrši prolazljivi život na vješalima, kada je o tom obavIešten, rad velikoga straha ne može da spava, niti da opočine; a ti sudjen od Božje pravde na vječnu paklenu smrt, možeš se smijati i šaliti? Kako je moguće, govoraše angjeoski Naučitelj Sv. Toma? Ili vjeruješ, da svaki čas može biti zadnjim tvoga života, i da možeš umrieti u istom činu grieha i skočiti u trenutak u pakleni oganj, ili ne vjeruješ. Ako ne vjeruješ, krivovjerac si, bezbožnik bez vjere: ako pako vjeruješ, a ipak za tvrdoglavost, za časovitu nasladu izlažeš se pogibelji da se osudiš na vjeke, bezumnik si, ludjak, mahnitac.

Ah! ako bi se ikada nalazio u ovom kukavnomu stanju, baci se pred noge Isusa Propetoga; i prije bud koje druge milosti, prosi najzažganije, da ti po zaslugama svojih presvetih rana, i po zagovoru angjeoskoga S. Tome prosvietli pamet, i umekša ti srdce te oplakuješ prošaste zablude, i da bježiš više nego li smrt u buduće smrtni grieh.

Oh koli neokaljano, koli čisto bje življenje ovoga Svetoga Naučitelja! Svjedoče postojano pisci njegova života, da se nije nikada u njemu našao smrtni grieh, a niti mali promišljeni. Toliko mrzak bijaše mu lagani grieh, te običavaše reći, da bi radje izabrao stati za cielu vječnost u paklu, nego li počiniti promišljeno i s privolom jedan lagani grieh.

A vi, oh koliko ste ih počinili, promišljeno i podpunom voljom! Dušo moja, vrieme prolazi, život se pokraćuje, vječnost se približuje, a do sada niesi učinila nego da povećaš krivice, i pomnožiš griehe. Vrieme je jur, da promieniš život, i da se podpuno podaš Bogu. Počmimo barem sada, premda kasno, ljubiti ga i služiti mu kako smo obvezani, i kako zaslužuje njegova neizmjerna dobrota. Ah! moj Bože, djeluj u meni ovo čudo.

K tebi se utičem, Angjeoski moj Zaštitniče: izprosi mi, molim te, zraku Božje svjetlosti, i pravi duh pokajanja ovom momu suhomu srdcu. Ti koji si toliko ljubio čist život, izprosi mi iskreno pokajanje za prošaste krivnje, i podpunu preinaku moga pokvarenoga življenja, eda tvojim posredovanjem budem dostojan postignuti milosti, kojih sada trebujem ovdje na zemlji, i na svoje vrieme da doprem u liepu nebesku otačbinu s tobom kraljevati.

Ovdje sa svim srcem, i sa svim žarom duše svoje obnovi ponizne svoje molbe te postigneš milost najvažniju da više ne sagriešiš, i zatim još onu, koju da postigneš preduzeo si ovu pobožnost.

Primjer.

Angjeoski Naučitelj ostavi nam o samomu sebi spasonosni izgled i sasviem dostojan da ga se sliedi, kako se čita kod pisaca njegova života najvjerodostojnijih, koliko je naime mrzio i bojao se grieha kao jedinog pravoga zla na svietu, jer je on sam, koji nas lišava Božjega prijateljstva. Liepo ga bijaše dakle vidjeti, kad bi pjevao u koru sa svojim suredovnicima onaj pripjev *Media vita* i t. d., što se govori u povečernjici kroz cielu drugu polovicu Korizme. Skrušio bi se vidljivo, kad bi pomislio na svoje mane, i na one rieči: *Ne projicias nos* . . . postale bi mu oči dva izvora suza na samu pomisao, da može biti odbačen i zapušten svojom krivnjom od ljubljenoga svoga Boga. Oh! ako je Toma, koji se je uzdržao čistim, nevinim kroz cieli tečaj svoga života, toliko oplakivao svoje male mane, i raztapao se u plaču rad bojazni, da bi imao ikada na nesreću zaslužiti te bude odbačen od Boga: kako da se ne bi morali mi bojati tako velikoga i strašnoga zla, koji smo to-

liko puta smrtno sagriešili, i s toga isto smo više prikloni da opet padnemo, pa ovako prisilimo našim griesima Boga te nas zapusti? Ah! nasljedujmo naš Angjeoski Uzor u sgražanju pred griehom i u onom duhu skrušenosti i straha, kojim je on nedužan plakao i strepio, kad bi samo pomislio te bi mogao uvriediti svoga Boga, i izgubiti ovako prijateljstvo i milost: pa pokajani ponovimo često Otcu milosrdja: Smiluj se, oprosti, Gospodine, tolike počinjene griehe: ne zapusti nas, drži nas, da ne upanemo nikada više u grieh.

Vježba u kreposti.

Dvie opomene angjeoskoga Naučitelja S. Tome da se pribavi mudrost.

1. Ljubite i zagrlite čistoću savjesti, jer, kako govori Duh Sveti: *U zavidnu dušu neće prodrieti mudrost, niti se zadržavati u srcu podložnom griesima.*

2. Uložite svaki dan koje vrieme, da se vježbate u molitvi.

Uzdah.

Tebi sam samomu sagriešio, smiluj mi se Bože.

℟. S visina izvor mudrosti udieli svetomu Tomi izobilje, kao rieku sjajna znanja, koji primljenu milost razli, dok traci najvišega znanja natapa cielu Svetu Crkvu.

℣. Kratak slog, prijatna rječitost: uzvišeno, sjajno, stalno mnienje.

℟. Natapa cielu Svetu Crkvu.

℣. Slava Otcu, i Sinu i Duhu Svetomu.

℟. Natapa cielu Svetu Crkvu.

℣. Moli za nas blaženi Toma.

℟. Da budemo dostojni obećanja Isukrstovih.

Pomolimo se.

Bože, koji Crkvu svoju B. Tome Izpovjednika tvoga i Naučitelja, divnom učenošću proslavljuješ, i svetim djelovanjem oplodjuješ; daj nam molimo, i što je učio, pameću uvidjeti, i što je činio, nasljedovanjem izpuniti. Po Krstu Gospodinu našem. Amen.

II. Razmatranje za drugu nedjelju.

Pobožnost svetoga Naučitelja prema Gospodinu Propetomu i u presv. sakramentu. Čista nakana u njegovom djelovanju.

Pobožnost prema Muci našega Gospodina Isusa Krsta je pobožnost Svetih: nema nijednog Svetca, kojemu ne bi bila mila, te ju je pobožno obavljao. Iz ovoga živoga izvora crpao je Toma spasonosne vode milosti Isusove. Njegove zabave i njegove utjehe bijahu, moliti na koljenih pred Propetim Isusom, ili pred svojim Gospodinom u Svetotajstvu: i ovdje u Spasiteljevim ranama naučio je one nepromjenjive istine náuka, što pisa i izrazi u divnom Činu, što ga sastavi o presvetom ovom Svetotajstvu, i ujedno izrazi tu onu čistoću djelovati uviek za samu slavu Božju. S toga je njegova liepa duša, pročišćena od svega, što je odisalo po zemaljskom i svjetovnom, odalečujući se od zemlje, najsladjim uzhitom višekrat poletila svojim mislima da bude u nebu. Nije se dakle čuditi, da je nauk, što ga je naš Svetac izučio u ovoj školi, višekrat preporučio i potvrdio Spasitelj.

Toma je učio danju i noću divni život Isusov, niti ga je njegov nauk ikada zapriečio od obavljanja molitve; prije bi molio, a za tim učio. Dapače u istom učenju angjeoski Mladić višekrat bi obratio pamet k Bogu, te uzpaljivao se tako, da je posred proumavanja višekrat najsladje uzhićen bio, i najuže se sjedinjivao s najvišim Dobrom, umirao svietu i sjetilima, da se iztroši u živim plamenima ljubavi.

Uslied toga: tko uči, i dobro shvati nauk S. Tome, prosvietljuje mu se um, i užge mu se hotjenje. S toga je S. Filip Neri običavao kazati, *da je dragovoljno učio nauk Sv. Tome,* jer je odatlje crpao ove divne učinke: zato se u Filipu mnogo obistinilo ono, što uči angjeoski Učitelj, *da učiti jest moliti.*

Učiš li ti ovako? Može li se o tebi reći, *da učiti jest moliti?* Dok učiš ili radiš što, dižeš li ikada pamet k Bogu? Užižeš li se ljubavlju prema Njemu? Združuješ li nauk ili trud s molitvom? U koju svrhu učiš? Za koga radiš? Kojemu krivomu Bogu žrtvuješ svoje misli, svoje želje, svoje nauke, svoje molitve? Zar ih ne žrtvuješ već svietu, častohleplju, veselju, dobitku? . . . Oh! ako je ovako, nesretna tebe! naći ćeš se pri smrti praznih ruku. Reći će ti se, da si se dosta izmučio, a da niesi zadobio ništa. I ako ne učiniš ničesa za Boga, koju plaću moraš očekivati od Boga?

Ah moj angjeoski Odvjetniče, daj da naučim od tebe pravu naviku, i način učiti i raditi! Ah daj, da na svjetlosti tvoga znanja, vidim moj neuredni način djelovanja, pa se zastidim! Loša navika učenja i trudova mojih, mjesto da me privuče k ljubavi Božjoj čini me hladna i odvraća me. Rek bi, da tražim u mom djelovanju slavu

Božju; ali ako malo dublje zagledam moju namjeru, nalazim da je upletena za čašću, za pohvalama, za dobitkom, za izpraznošću. Jaoh! nesretne moje duše! A ipak i djelovanjima što su zajednička sa živinama mogao bih zadobiti Raj, kad bi činio uviek sve namjerom, da proslavim Boga, kako opominje S. Pavao: *ili jedete, ili pijete, činite sve na slavu Božju.*

Mrzim dakle, Bože moj, neuredni način moga djelovanja, kao protivan tvojoj slavi; i od sada za uvieke sve moje nauke, sva moja djelovanja tebi prikazujem, tebi darujem, a svako jutro obnovit ću ovu moju volju. Odredjujem i krepko odlučujem pridružiti molitvu momu nauku.

Dà preljubezni moj Propeti Spasitelju, u početku, po sriedi i na svrsi moga djelovanja višekrat obaviti ću djela ljubavi prema Tebi. Hoću da služim Bogu momu, neću raditi van za njega, i što vodi k njemu. Neću misliti, nego da ugodim njemu, i da ljubim samo njega. Da, Bože moj, moje dobro, neizmjerno ljubeznivo: u mom učenju i u svim drugim djelovanjima hoću pokazati, da te ljubim nad sve stvari, i hoću uviek da te ljubim, eda ljubeći te svim srdcem, svom dušom i svim silama ovdje na zemlji, budem dostojan biti pripušten da te ljubim vjekom u raju.

Ah Bože! Ljubavi moja, kada ćeš biti sav moj! i kada ću biti ja vas tvoj!

Primjer.

Poslie smrti angjeoskoga S. Tome, O. Albert iz Brescie željaše znati stupanj slave, što ga uživa naš Svetac na nebu. Jednoga dana dakle moleći Preblaženu Djevicu, ukazaše mu se dvije osobe vrlo veličanstvene, narešene svjetlošću i slavom, od kojih jedna bijaše obučena u odielu biskupskom, a druga u Dominikanskom, izkićenom draguljima, od kojih jedan imadjaše toliko sjaja, te razsvjetljio cielu Crkvu. Zastrašen na takav pogled O. Albert, baci se pred njihove noge moleći da bi mu očitovali, koji su, a Biskup odgovori: Ja sam Augustin, a ovaj, što ga ovdje vidiš, ovo je Toma, jednak meni u slavi. I premda ga ja nadmašujem biskupskim dostojanstvom, on me ipak nadkriljuje djevičanskom čistoćom. Došli smo da očitujemo slavu, koju mu je Bog podielio, i mogu ti reći, da dragulji, koji, kako vidiš, kite mu odielo, knjige su, koje je napisao na korist Crkvi. Onaj dragulj, koji mu sjaji na prsima, to je najbolja namjera, koju je on imao u svim svojim trudovima. Čim to reče izčeznuše *(Boll. T. 2. Mens. Mart. ex Process. de Vit. S. Thom.).*

Vježba u kreposti.

Obavi danas izpovied jednakom marljivošću, kako da bi bila zadnjom tvoga života, i pristupi na Presvetu Pričest, kako bi je primio za popudbinu. Odluči, da ćeš od sada svaki dan pohoditi koju sliku Propetoga Isusa, i takodjer Presveto oltarsko Svetotajstvo.

Uzdah.

Kada bude smalaksala moja krepost, ne zapusti me Gospodine.

℟. Noseći vienac dvostrukom ovratnicom, opaža se plašt narešen draguljima, iz ogrljaja nebeskoga blieska, svjetlost odaslana svietu razprostire se, Augustin bratu ovako govori.

℣. Toma meni je jednak u slavi, odlikujući se djevičanskom čistoćom.

℟. Augustin bratu ovako govori.

℣. Slava Otcu, i Sinu, i Duhu Svetomu.

℟. Augustin bratu ovako govori.

℣. Moli za nas i t. d.

Pomolimo se.

Bože, koji Crkvu svoju B. Tome i t. d. kako gori.

Rajski vijenac.

Izljev srca.

O neiskaziva tajno, gledanje Boga moga! Šta je čovjek, te ga se spominješ? — Prah i pepeo, odgovaraju patrijari. Šta je život? Dim, što pline, prolazi, govore apostoli. — Cijeli taj svemir pred Bogom je kao šaka praha; i zemlja je u sustavu vasionog svijeta kao sitna, malešna tačka. I na ovoj zemlji-rod čovječji? I u njegovu bezbroju — moja osoba? O kako iščezava pojedini stvor u neizmjernosti prostora i vremena! Pa ipak si ti, o Bože, od vijeka mislio na moje sirotno srce, ipak si ti u nj ulio nezasitljivu želju za žarkom ljubavi tvojom!

Sav ovaj vidljivi svijet bio bi za me još

premalen, ne bi mi srca još udovoljio; čežnja moja žedni za beskrajnim dobrom, želje moje lete kao ognjene strijele za srećom, što je samo naslućujem i pogagjam, za srećom nevigjenom, nikad nepoznanom. — Samo gledanje i spoznaja vječnog i presvetog Boga mojega udovoljit će srce moje, ugasit će žegju moju, utišat će čežnju moju. — Tebe, o Bože moj, bez koprene gledati, tebe bez nasićenja ljubiti, tebe bez umora hvaliti, tebe bez straha, da ću te ikad izgubiti, posjedovati: to će biti moj najljepši, moj najslagji, najmiliji dijelak u lijepome raju!

Iza borbe ovoga života, iza pobjede u čas smrti raskidat će se zavjesa svetišta, otkrit će se vrijeme i vječnost mojemu oku, tajne i vlastitosti Boga moga objavit će se žarkim i svetim željama mojim, lice Svevišnjega jasno kao sunce ukazat će se meni. Tada će moj razum, kad stane promatrati nedohitnu, beskrajnu ljepotu, kao zaroniti u nedogledno, duboko more nestvorenoga svjetla; tada će se moje srce opiti u sladosti beskrajne njegove dobrote; tada će sve sile duše moje, neizrecivo sretne i blažene i sigurne za vječitu sreću svoju, počivati slatko i mirno u velikom Bogu svome.

Tada ću ja razumjeti, kako mi je ovaj život na zemlji bio samo brzi, tamni san, samo hitra sjena, samo taština i kušnja. Kao što putnik, koji za tihe, tamne noći putuje bajnim, divotnim krajem, a stazu mu samo od nevolje rasvjetljuje slabo svjetlo malene svjetiljke, tek onda, kada zasja ta rujna, zlatorujna zora, i još više i još bolje, kad se na istoči zazlati to prekrasno sunce, što ga zora malo prije navijestila, sav zanesen i blažen opazi divne i sjajne ljepote čarobnoga kraja oko sebe, kojih si prije za tamne noći nikako nije znao ni mogao da predstavi: tako će i moje srce, što se sada u mraku i noći ovoga života dalo i povjerilo jedino slabome svjetlu vjere, tek onda, kada navijesti rumen vječne zore zlatni sijevak sunca milosti, kao iza sna se probuditi i u gledanju Boga svoga spoznati nikad ni naslućivanu visost, nikad ni pomišljenu sreću i blaženost, pa koliko je dobro, kolika čast, biti dijelnik lijepoga raja, subaštinik Kristov, dijete Božje, drug angjelâ i blaženikâ.

Tada će vjere nestati, nada proći, a ljubav, jedino ljubav ostati. I moja će se želja za ljubavi utišati, i moja će se čežnja za istinom, za mirom i pokojem, za lijepim blaženstvom za uvijek i navijek udovoljiti.

Oj kad ćete doći sretni, blaženi časi! Oj vi časi, najslagji časi, što ćete mi se pretvoriti u bajnu, blaženu vječnost, što ćete me izvesti iz mračne tamnice ovoga smrtnog života, što ćete me uvesti u krasnu zemlju obećanja, k spoznaji rajskih divota, u neslućenu slavu lijepoga raja, da gledam, na vijeke gledam Boga svojega!

Lourdes.

I.

1. Bijaše u oči nedjelje, posvećene Prečistomu Srcu naše mile Gospe, kad sam stupio iz kolodvora Lourdes-koga na poveći prostor, gdje se nanizao liep broj kočija, koje čekahu, da povezu nadošle hodočastnike u novi Lourdes. Sluteći, da mi je put nješto dalji, uzeh kola, neka me povezu do Mlles Brunis, na koju me srećom uputiše prijatelji još u Lyonu. Spustiv se ulicom željezničkom *(r. de la Gare)* do skora se nadjem na boulevardu špilje *(b. de la grotte)*, gdje kola stadoše pred pristalom kućom, u kojoj je Elsaškinja jedna priredila svratište na obiteljsku (hôtel de famille). Bijah se javio njekoliko dana prije, pa mi spremili sobu, da si bolje ni sam odabrati mogao ne bi. Slabo sam do sada i pogledao ulicami, kuda sam prošao, pa kad se nadjoh u svojoj sobi, stanem do prozorâ, neka vidim, gdje sam. I vidio sam odmah, što sam davno već želio vidjeti! Na istoku mi, mal ne na domaku, vije se prema nebu vitki toranj basilike, što se ponosito diže povrh špilje, posvećene prisutnošću Majke Božje, koja ne samo da se udostoja stati ovdje svojom nogom, nego i danas još tu boravi svojom vlašću, svojom ljubavlju, što toli rado suši svaku suzu nevolje ljudske. Zar mogoh odoliti srcu, a da ne pohitim tamo, čim se i malo uredih?

2. Iz moga stana nakon njekoliko stotina koračaja eto me na „novom mostu“, što prekriva rieku Gave. Ovdje ona nješto bolje šumi, kan da se jače žali, što joj baš tu čvrste pećine ne dadu, te prosliedi svoj pravac prema jugu, nego ju svraćaju na iztok. Pred menom je prostrana, putevi

izpresiecana ravnica, kuda se mogu hiljade hodočastnika razsijati. Kip sv. Mihovila, što je tu na pročelju, sjeća te, da stupaš na sv. mjesto i opominje te, da prekineš već ovdje, barem srcem svaku svezu, koja te možda veže s onim, što se pod njegovimi nogami svija, i strepi pred silovitim udarcem njegova koplja. Ovo je mjesto sveto, progovara ti ozbiljno njegovo lice, pa se vrati svaki, koga ne vodi amo ljubav Boga i njegove presvete Majke. A amo vas, dovikuje nam ne daleko podignuti križ dičnih Bretonaca, tih kremenitih katolika — amo vas, koji bud već plamtite od ljubavi k mojoj miloj Majci, bud želite, da raznjetite tu svetu, u vašem srcu bar tinjajuću vatru. Amo vas, koji dižete srce svoje i misao svoju prema vječnoj domovini, koju sam vam ja otvorio, popev se na drvo križa. Amo vas, koji hitite k mojoj i svojoj brižnoj Majci, da po njenih rukuh meni prinesete sve svoje boli i muke, sve svoje skrbi i brige, sve svoje suze i uzdahe, a po istih rukuh da vam dodje pomoć moja i blagoslov moj.

3. I stupam zamišljen otokom Chalet, koga danas ne razabireš, jer je nadkriven onaj trak rieke, što se nedaleko „staroga mosta“ odvojio od majke svoje, da se opet k njoj vrati tik do nogu blagoslovene špilje. Zamišljen stupam, sjećajući se, kako je ovuda miljenica Gospina suharke pobirala, ne bi li što veći naramak prikupila i sirotu majku svoju marljivošću svojom razveselila. Zamišljen stupam posred ovih krasota, što ih stvorio zanos katolički, a na mjestu prije toli pustom. Prolazim uz gorostasan kip Gospe Lourdeske, ostavljam s desne ruke prostranu kuću za hodočastnike, gdje se mogu zakloniti proti kiši i žegi sunca, siromašni i noćiti badava, a svaki se odmoriti. Makar da me mami veličanstven uzlaz k basilici, ja mu se ipak ne odazivljem, nego skrećem, kud je njekoć tekao onaj potočić, što ga Bernardica bila pregazila na 11. veljače 1858. Onda je on tekao tik uz pećinu, ali mu je danas drugi pravac, pa i prikriven je. Tako se našlo pred pećinom prostora za one desetke hiljade duša, što se kad kada u jedan dan ovdje nadju. Ostavljam s lieve ruke čudotvorne kupke, da se što prije nadjem pred špiljom.

4. I evo me pri vrhuncu mojih želja na ovom putu. Kad klekoh pred željezne rešetke, zaboravio sam na sve nepogode duga, samotna putovanja Sve mi je sada naplaćeno! Moj mûk, koji bi, uz male iznimke, kadkada i više dana trajao, sada će prekinuti povjerljivi razgovori djeteta s Majkom. A koliko toga imam da joj kažem! O sebi ponajviše, pa ob onih, koje mi je providnost povjerila, ob onih, koji mi sladku dužnost na srce privezaše, neka njihov pozdrav, njihov poklon i želje njihove ovdje izporučim. Pa o našoj sv. majci crkvi i njezinoj glavi, ob onom mukotrpnom narodu, koji nju toli vruće ljubi i štuje, koji je za krst čatni i slobodu zlatnu rieke krvi lievao, o tom srcu momu predragom patniku zar sam mogao, zar sam smio šutiti? Oh, ne! Zaronila mi bila misao daleko; zakucalo mi bilo srce silno; izlievale se moje prošnje obilno. I osjećao sam, da mi se duša krili, da se diže, ne bi li cjelov ljubavi pritisnula na mjesto, posvećeno stupajem Bogorodice, pa joj se izvila želja, da s toga mjesta poleti u rajske visine k nogam predrage svoje zagovornice. U tih osjećajih gledam nepomično u kip Gospe Lourdeske, iz biela mramora, smješten u onu uložinu, u kojoj se ona Bernardici ukazala; gledam u onaj nebeski izražaj lica; gledam u one, prema nebu uzdignute, pune pobožnosti oči; divim se posmjehu ustnâ, posmjehu, kakav samo u nebešćana naslućuješ, posmjeh, koji je već mnogo tvrdo srce umekšao, mnogu zabludjelu ovcu u ovčinjak priveo; pružam i svoje prema njenim pobožno sklopljenim rukam; čitam joj povrh glave u viencu znamenite rieči, kojimi je ona sama na 25. ožujka 1858. kazala, tko je: *Ja sam bezgrešno začeće.* I ulazim u samu špilju, cjelivam joj stiene, koje su nosile noge Majke Božje i o nje mećem krunicu, koja je bila i u Betlehemskoj špilji, bila na sv. grobu, u Nazaretu. U posebni ogradjeni prostor bacam poput drugih hodočastnika njeke listove, što ih pobožne duše Majci svojoj pisale i po meni ih Njoj poslale, a koja se pisma kasnije, kad se prostor napuni pale, a da se strogo čuva tajna, kao na izpoviedi. Prolazeć uz jednostavan žrtvenik, gdje samo za vrieme velikih hodočašća tek biskupi i drugi odličniji svećenici mogu čitati sv. mise, gledam na mnoge redove ovješenih štapova, rječitih svjedoka, da ovdje vlast svoju pokazuje vanrednim načinom ruka Gospodinova. I uz izvor, sada liepo izveden vodovodom u javne zdence i u kupke, izlazim opet iz špilje, te duboko vinuv uzdah iz razdragana srca pogledam opet na Gospin kip.

5. Pa kakav je, Bože, to kip? Izradjen je po kazivanju Bernardice. Posao bijaše povjeren odličnomu kiparu Fabisch-u. Želeći, te taj posao što dostojnije izvrši, pošao je u Lourdes, da mu Bernardica kaže, kakovu je Gospu vidila. Polazeći

nemalo se bojao, da će tu za svoju djevicu naći običan uzorak, zaogrnut u obično odielo bez dostojanstva. Zamisao priproste pastirice da ne može izići iz okvira onih prilika, u kojih se ona kretala. A u tih prilikah što je ona vidjela zanosna, nebeska, čim treba da se odlikuje kip? I osta bojazan takodjer onda, kad je vidio Bernardicu. Nu čim mu je mala odgovorila na prve upite, bojazan minu. Pitao ju je, u kakovom je položaju stajala Gospa i uz kakav kret kazala je: *Ja sam bezgrešno začeće*. Diete je učinilo onaj nebeski kret, koji je toli često prisutne zadivio, mnogu suzu iz oka izmamio. „Za mene bijaše to objava“, kaže Fabisch, „a moj kip bijaše zasnovan. Ne, doklegod živim zaboraviti neću na taj izražaj, koji zatravljuje. Vidio sam po Italiji i drugud remek-djela velikih umjetnika, Perugina, Rafaela, onih što su se odlikovali prikazujuć osjećaje ljubavi božanske i uzhićenja. Ni kod jednoga nisam našao toliko blagosti i zanosa. Svaki put, kad sam zatražio Bernardicu, da se stavi u onaj položaj, njezina bi se glava vazda jednako promienila, zasjala bi i preobrazila se.“ Umjetnik je mienjao svoj kip sve dotlje, dok Bernardica nije kazala, da je vjeran snimak Bezgrešnoga Začeća. Odlični ovaj vještak mislio je, da će moći donieti pred oči njene božanski uzorak. Nu kad je diete ugledalo pred sobom Djevicu iz mramora, klikne: „Liepo je to, ali ipak nije *ona!* Oh ne! razlika je, kako medju nebom i zemljom.“ A onaj nebeski posmjeh, što joj razabiremo na ustnah! On sam može dirnuti i najkruće, najokorjelije srce, kako se to višeputa i dogodilo. Jednom dodje u Lourdes čovjek bezbožac, grof Bruissard, pa naravno i k Bernardici. Kad ju je na koncu zapitao, neka mu kaže, kako se je smijala ona nebeska gospodja, odgovori mala: „Oh, gospodine! Trebalo bi nebeščanin biti, da uzmognemo oponieti onaj smjeh!“ Ne bi li ga mogla oponieti za mene, reče starac. Ja sam nevjernik, ja ne vjerujem u ta vaša ukazivanja. Diete se snuždilo, uozbiljilo. „Vi dakle držite, da sam ja lažica, gospodine! Kad ste grešnik, ja ću vam oponieti smjeh Djevice.“ Diete se lagano diglo, sklopilo ruke i nasmijalo se posmjehom nebeskim, posmjehom, kakova grof nikada vidio nije ni na ustah najzavodljivijih umrlika. Smijala se, vinuv očima prema nebu, i onda, kad je pred njom klečao starac, uvjeren, da je na Bernardici vidio posmjeh Djevice. Taj posmjeh nosio je on vazda u srcu svom. Umrla mu žena i dvie kćeri, a on se osamljenim osjećao nije. Gledao je uviek posmjeh Djevice, a hodočastnici su vrlo često vidjeli, gdje pred špiljom kleči ovo *čudo posmjeha Djevičina,* kako su ga zvali.

6. Razabrav se odem, da uredim što treba, kako ću moći čitati sv. misu. U tu svrhu valja poći u sakristiju, gdje ćeš prisutnomu svećeniku pokazati svoj celebret, te označiti, koliko ćeš dana ostati u Lourdes-u. Na osnovu toga dobiti ćeš od njega pismenu dozvolu, da za vrieme boravka možeš čitati sv. misu. U sakristana ćeš tada zatražiti odmah, neka ti dade naglavnik i čistilo, što ćeš ponieti sa sobom. Svako jutro donieti ćeš to u crkvu, u sakristiji uzeti hostiju, pa si onda traži žrtvenik i podvornika. Kad ne ima velikih hodočašća — kako ih prvi i drugi dan moga boravka bilo nije — lasno ćeš dobiti i dječaka iz sakristije. I meni ga je dobri starina sakristan prvi dan dao. Za sliedeće dane, kad najavljena bijahu hodočašća, dosta sam se plašio, kako li ću to udesiti. Ali mi pomogla Gospa! U istu kuću svratio se bio i sakristan iz stare stolne crkve u Linzu, dakle naš čovjek, koji je bio sretan, što je mogao govoriti sa svećenikom iz „Nove Austrije,“ a ja sam opet bio još jednom toliko sretan, što sam u njem našao pobožna, a revna podvornika, koji bi me svaki dan ranom zorom dočekao, da uranimo, te nadjemo žrtvenik. Letimice sam sada prošao basilikom, velebnim spomenikom pobožnosti, zanosa i vještine uma katoličkoga, što je podignuta nad špiljom. Duga je 51, a široka 21 m., te je djelo arhitekta Hipolita Durand-a. Ovakovu si je valjda i zamišljalo veliko srce župnika Peyremal-a, kad je prvu osnovu razderao, jer da nije dostojna One, što ovdje udostoja pokazati se. Sagradjena je u gotskom slogu sa jednom ladjom, iz koje se s lieva i s desna ulazi u 10 kapelica, u kojih je po oltar i izpovjedaonica. Zidovi su svi obloženi mramornimi spomen-pločami, što ih zahvalnost ovdje pribila, neka i ovaj vanjski čin širi slavu čudotvorne Majke Božje Lourdeske. Ganutljivo ih je čitati, pa te gdjeki kratki izljevi zahvalne duše diraju do suza. Zatravljuje te pogled na prekrasne barjake, što vise sa stropa, gdje ih smjestili vjernici sa svih strana svieta, pa iz daleke Amerike, a medju kojimi vrlo častno mjesto zauzima barjak austrijskoga hodočašća iz 1886. godine. Glavna je ladja rasvietljena velikimi prozori, što se otvaraju nad triemom, izvedenim povrh ulazâ u pokrajne kapelice, koje opet imadu svoje posebne prozore.

Jedni i drugi bojadisani su. Ako te i ne zanose svojom vriednošću, mili su ti sadržinom, jer na njih gledaš uz slike iz staroga i novoga zavjeta i poviest mlade Bernardice i prvi razvitak danas već svjetskoga hodočašća. A po gotovu ne može oko da ti se napase na divotah svetišta. Ne znaš, čemu da se više diviš: ili velikomu žrtveniku iz biela mramora, a na njem krasnim bas-reliefom i preliepim mosaikom na podnožju; ili divnomu kipu Gospinu od Pariškoga umjetnika Emilija Cabuchet-a, koja je po odredbi pape Pia IX. okrunjena na 3. srpnja 1876. divotnom krunom, na kojoj blista dvanaest zviezda od suha zlata; ili kipu Krista od slonove kosti, što ga poklonio umjetnik iz Lille-a; ili veličansvenomu ćilimu, na kom su radile vješte ruke gospodjâ iz ciele Francezke; ili prekrasnim svjetionikom i uljenicam, od kojih su njeke, kao primjerice Irska, prava remek-djela kršćanske umjetnosti. Iza glavnoga žrtvenika vienac je od 5 milovidnih kapelica, posvećenih Našoj miloj Gospi pod raznimi nazovi (La Salette, Karmel, Sv. Srca, Krunice, Pobjede).

7. Sakristija basilike spojena je stubami sa sakristijom kripte, ali ovuda idu samo svećenici domaći. Za strance vode stube izvan crkve doli. Čim u kriptu unidješ, dirne te u predvorju pogled na kip Sv. Petra s desna, a Josipa Labre-a s lieve ruke. Svetomu prosjaku, ubogu gledom na prolazne stvari ovoga svieta, ali bogatu na ljubavi Boga i žaru za kriepost, ljube danas nebrojeni hodočastnici noge, kao i kipu prvaka-apostolâ. Ovdje je u sredini prostor zatvoren, u koji ne dolazi svjetlo ni odkle, a u kojem čuvaju crkveno ruho. S lieva i s desna su hodnici, a u njih su smještene izpovjedaonice, gdje redovito sjede revni vjerovjetnici, a imade ih za sve jezike, samo ne za naše, za slavenske, jer mi do sada i pokazasmo razmjerno najmanje mara za ovo glasovito proštenište. Uz malenu absidu je niz milovidnih kapelica (5), gdje bi ja bio najvolio čitati sv. misu, da me nisu uplašile ceduljice na svakom žrtveniku, koje su mi javljale, da se na ni jednom prije 9 sati ne može čitati, jer da su do toga doba već zapremljeni. Tajinstvena njeka tama, što tu vlada, pa mir, koji je ovdje više nego u ostalih dielovih, češće je privlačio mene amo, gdje bi se laglje sabrao, dušu si čuvao od trzavice, kojoj drugdje izbjegnuti ne možeš, kad ti se vazda pred očima izmjenjuju najraznovrstniji, preznameniti dogodjaji. I tu je u brojne spomen-ploče izlila mnoga čudom izzdravljena duša svoje zahvalno srce. Nu tko će izbrojiti ona nebrojena čudesa milosti Božje, što se baš ovdje, u ovoj tihoći sgadjaju u onih malešnih kućicah, gdje se povjerljivo razgovaraju pokornici sa namjestnikom Božjim? To možeš čitati na onih veselih licih, što si ih pred koje vrieme vidio, gdje snuždeno, pognute glave, oborena pogleda ondje čekaju, a sada se eno vraćaju vedra čela, sjajna oka, u kojem čitaš uz neopisivu radost i nepokolebivo pouzdanje. To ti kazuju ona usta, što se miču, a ti razabireš, gdje se slažu, kan da hoće progovoriti: Tko će me razstaviti od Onoga, koga sada ljubi duša moja. Neće ni glad ni žedja, ni siromaštvo, ni bogatstvo, ni bolest, ni nikakva nesgoda u životu!

8. Krasnimi ostrminami, što vode doli u ravan, a i stepenicami posebnimi možeš se odavlje spustiti još niže do krasne crkve sv. Krunice, koja se u obliku grčkoga križa diže prema želji sv. Otca Leona XIII. od godine 1881. Pobožni vjernici sabraše do sada preko 3 milijuna franaka, te podigoše krasotu-crkvu, posvećenu kraljici svete Krunice. Sidješ li ostrminami, liepo u polukrug zavinutimi, naći ćeš se na ogromnom prostoru pred crkvom. Nad glavnim je ulazom remek-djelo klesarstva: Gospa predaje krunicu sv. Dominiku. Smjela osnova arhitekta Hardiy-a ne veže se strogo gledom na oblik ni na jedan stari slog: izmješana je drevnina sa sadašnjom dobom, pri čem ipak nije pomućen sklad i jedinstvo. Oko glavne ladje je 15 kapelica, od kojih je svaka posvećena po jednomu otajstvu krunice. Kapelice su većinom nedopremljene: u njih su privremeni žrtvenici. Tek jedna, koja nam predstavlja Rodjenje Isusovo, bijaše onda gotova, a po njoj možeš naslućivati, kakovu će tu krasotu naći hodočastnici, koji se nadju tamo za koju, najdulje za desetak godina. Svaka će kapelica zasjati u bogatom mosaiku. Godine 1895. uzeše sabirati prinose za veliki žrtvenik i orgulje, i to kao u naknadu za hulenje Zolino. Pobožne se duše odazivaše sa svih strana ovomu pozivu, te danas već bez dvojbe krase crkvu ova dva predmeta. Nad crkvom se diže kube, visoko 14 m., pa dva vitka tornjića.

8. Bijaše se već stao hvatati mrak, kad sam dovršio prvi svoj pohod ovoga svetoga mjesta. Valjalo se vratiti u stan. Nu srce se težko kida odavlje, pa te silno nuka, da prije nego li odeš, svratiš se opet k špilji. Tu te opet svladaju razni osjećaji: zadovoljstva, blaženosti, pa zahvale i ljubavi prema onoj, koja se dostojala ovdje uka-

zati se osamnaest puta. Dozivlje nam to u pamet velika ploča, od biela mramora, divno okvirena, o pećinu prikovana, gdje čitamo ovo: „*Dani osamnaest ukazanjâ i rieči svete Djevice.* Godine Spasa 1858. u uložini pećine, gdje se vidi njen kip, ukaza se sveta Djevica Bernardici Soubirous osamnaest puta: dne 11. i 14. veljače; svaki dan, osim dva (22. i 26. veljače), od 18. veljače do 2. ožujka; 25. ožujka; 7. travnja; 26. srpnja. Blažena djevica reče djetetu dne 18. veljače: „Hoćeš li mi učiniti ljubav, pa dolaziti amo kroz petnaest dana? Ne obećajem ti, da ću te sretnom učiniti na ovom svietu, nego na drugom: želim da amo dodje sviet.“ Djevica joj kaza tečajem petnaestdnevnice: „Moli za grešnike; poljubi zemlju za grešnike. Pokora! Pokora! Pokora! Ajde kaži svećenikom, neka dadu ovdje sagraditi kapelu. Hoću da se amo dolazi u obhodu. Ajde napij se na vrelu i operi se na njem. Ajde jedi od one trave, što je tu. Dne 25. ožujka reče Djevica: *Ja sam bezgrešno začeće*“. To mi se dublje zasjeklo u maštu, kad sam iza večere opet amo došao, te uz sjaj mjeseca, kraj tajinstvena svjetlucanja svieća, što neprestano dan i noć gore, pred željeznom rešetkom klečao. Svetom njekom zavidnošću promatrao sam njekolike pobožne duše, kojim sam u oku čitao neizkazanu sreću, što im je srce ovdje osjećalo. Prisluškivao sam šum nedaleke Gave, što ga prekidali pobožni uzdasi iz grudî onih dobrih ljudi oko mene, koji sad glasno krunicu mole, sad Gospi na čast pjesmu zapjevaju, sad joj svoje želje i prošnje u sav glas izporučuju, sad niemim mukom kan da joj kazat hoće: Ti, Gospe, znaš rane, ljute rane moga srca! Oh, dostoj se melemom ih svoga zagovora zaviti; dostoj se rieč, jednu samo rieč kazati, pa ću se zdrav, bodra srca vratiti, da Tvoju slavu i moć svuda širim, kamo me položaj moj dovede! I tko zna, kako bi dugo snatrio ovdje, da me otrgla nije misao: I sutra ima dana, a tebe čeka svaki dan velik napor. S Bogom, Gospe, blagoslovi me, majko! S Gospom na ustnah odoh, s Gospom u pameti usnuh! Blažena li sna, koji nastavlja, što si danju duševno uživao!

Viestnik.

Naša domovina.

(Novi protonotari apostolski.) Na uzkrs kod pontifikalne mise prviput su presv. gg. dr. Antun Jeglić i dr. Andrija Jagatić uz presvietloga gospodina nadbiskupa bili pod mitrom. Na drugi dan Uzkrsa obojica su su uz podvorbu prijatelja — svećenika pjevali pontifikalne mise u crkvah naših ženskih samostana.

(Uzkrsni blagdani.) Krasne ožujske dane, u nas neobične, zamieniše hladni, kišoviti, sniežni dani travnja, koji nam donjekle pomrsiše vanjsko veselje velikih blagdana Uzkrsnuća Gospodinova. Narod je ipak hrlio u crkve koli u tri dana, kad se pjevale lamentacije, toli na veliki petak i subotu, kad se posjećivalo grobove. I ove su godine naši bogoslovci pjevali svaki dan treću lamentaciju četveroglasno po Dieboldu, a na koncu Witt-ov *Miserere.* Na veliki petak obavio je sv. obrede presvietli gospodin nadbiskup, a propoviedahu: u jutro o. Matija Kulunčić (hrvatski), poslie podne: o. Haitzmann (njemački.). Krasna bijaše razsvjeta crkve dugo u noć velikoga petka. Obhod uzkrsnuća nije se mogao izvesti van ni u stolnoj crkvi, ni u crkvi milosrdnih sestara. U stolnoj crkvi obavio je obred presvietli gospodin nadbiskup, a prisutna bijahu preuzv. gg. Appel i Kutschera sa ostalimi vrhovi gradjanske i vojničke oblasti. Crkva bijaše dubkom puna, a tako i na sam praznik Uzkrsnuća, kada je presvietli gospodin nadbiskup pjevao pontifikalnu misu a propoviedao o slavi groba Spasiteljeva. Učenice milosrdnih sestara s njekolikimi prijatelji crkvene glasbe pjevale su misu *Te Deum laudamus* od Diebolda.

(Duhovne vježbe.) Trideset mladića viših razreda naše gimnazije u Sarajevu sprovelo je zadnja tri dana velikoga tjedna, da ne mogahu bolje. Ponukani revnim svojim vjeroučiteljem Nikolom Odićem odlučiše drage volje, da će ta tri dana u našem sjemeništu držati duhovne vježbe. Ravnateljstvo im je najpripravnije išlo na ruku, te im bez ikakve odštete davalo ta tri dana hranu, a u koliko se moglo njekim i kroz noć stan. Veleč. o. Matija Kulunčić, otrećen korizmenimi propoviedmi, veselo je i ovaj teret uzeo na sebe, te ih kod duh. vježba rukovodio. Blagoslovio Bog ovaj plemeniti čin naše mladeži, te bio zalog vremenite im sreće i vječnoga blaženstva.

(Prva sv. pričest.) Na bielu nedjelju pričestio je presv. gosp. nadbiskup prviput 140 dječaka i djevojčica iz Sarajevskih škola. S nevinih lica odsievala vanredna radost, što ju mlada srca osjećala. Ženska mladež posvetila se poslie podne u crkvicah samostanskih Bl. Dj. Mariji.

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Društvo sv. Leopolda u Beču 2000 fr.; N. N. 100 fr. Zahvaljući plemenitim dobročiniteljem preporučamo

i u buduće svim svojim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — *Petrov novčić:* A. J. 10 for., Iv. K. 1 for.; Golobrdo 1 for. 22 n. — *Za crnce u Africi:* Osova 2 fr. 15 n.; Novi Šeher 2 fr. 35 n.; Golobrdo 1 fr. 2 n. — *Za sveti grob:* Suhopolje 2 for. 62 n.; Komušina 2 fr. 82 n.; Vareš 9 fr., Orašje 5 fr. 50 n.; Dobretići 1 for. 50 n.; Sol. Kula 2 for.; Koraće 1 fr. 70 n.; N. Šeher 4 f.; Sarajevo 3 f.; Kreševo 3 f. 62 n.

Njemačka.

(Svećenik i katolička štampa.) Njemački njeki svećenik piše o tom: Nije potrebno ni rieč trošiti, da se dokaže, kako moćno upliviše na pojedince i na obitelj te na obćine pa kod izbora koli dobra toli zločesta, crkvi neprijazna novina. I javno mnienje ovisi o njoj, te se prema njoj mnogo puta odlučuje o dobru i zlu katoličke crkve i njenih uredba. To je svakomu jasno, te o toj činjenici nitko ne dvoji. Nu da li kat. svećenstvo u obće uvažava, kako bi valjalo, ovu činjenicu? Upliviše li naša kat. štampa, i da li je ona proširena, kako bi mogla i morala da bude? Na to valja niječno odgovoriti. Nijednomu dušobrižniku ne može biti sve isto, da on sam u nedjelji jedanput samo propovieda, dočim ubojica ljudi od početka u odori novine to čini sedam puta na tjedan, te marljivo sije kukolj medju pšenicu. Naši neprijatelji rade vazda odlučnije i smjelije, za to i naša sredstva moraju biti odlučnija i izdašnija. Bez dvojbe je potrebno, a i dužnost svakoga dušobrižnika, da o tom propovieda, naročito kako je grieh, kad se podupire zla štampa na štetu vjere, ali to sredstvo samo danas većinom nije više dostatno. Ponajprije dužan je svaki dušobrižnik da znade, koje novine i spise čitaju pojedine obitelji u njegovoj župi. Tko hoće da udari na neprijatelja, mora najprije znati, kako je jak i koji je položaj zauzeo. Revan svećenik naći će sredstva i načina, da to dozna. U njekih biskupijah dužan je svaki dušobrižnik, da imade knjigu o stanju duša u pojedinih obiteljih, pa na koncu godine mora izviestiti svoje starješinstvo, kolik je broj duša, koliko ih je za prvu pričest, koliko mješovitih ženitba i t. d. Znamenita rubrika u toj knjizi bila bi doista: „novine i spisi,“ pa bi bilo veoma zanimivo i vrlo poučno u mnogom pogledu, kad bi se sastavio o tom spisak na osnovu statističkih podataka pojedinih župa u diecesah. Izdašno sredstvo pako, da u katoličkih obiteljih mjesto nekatoličke štampe zauzme katolička, jest duševna pastva u obitelji. Kako daleko ćemo doći danas, ako sjednemo u svom župnom stanu, pa čekamo, dok nas tko ne zatraži, pokazuju nam tužne okolnosti crkvenoga života u Francezkoj. Ne, mi moramo raditi, kako je radio seljak njeki, koji je išao od kuće do kuće, noseći po smotak crkvi neprijaznih novina, koje bi pobirao, pa po smotak katoličkih, te je u toliko uspio, da je od 700 katolika, što ih bijaše u selu, 40 njih čitalo katolički dnevnik, a katolikom neprijazne novine vraćene. Nije ni ovo, kao ni ništa drugo nedostojno, što traži korist duhovne pastve. Ali onda, reći će tko, valja sa svakom obitelji nadovezati saobraštaj. Dakako, a župnik kao duhovni pastir svojih župljana, imade i s njimi dosta dodira. Ne može se poreći, da je ovakova pastva vrlo naporna, te da traži uztrajnosti mnogo, ljubeznih rieči i puno razboritosti i spretna ponašanja. Nu čini nam se, da je to jedino uspješno sredstvo, a kako je nuždno, dokazati će mnogomu župniku statistika novina u njegovoj župi. Može biti, da će u kojoj župi odličan katolik vrlo uspjeti, šireći katoličke novine, ali u obće neće svomu duhovnomu otcu nitko tako lahko odbiti, kako svjetovnjaku. Uztvrdi li katolik, da radi trgovine mora držati akatoličku novinu, što je kadkada osnovano, valja uztrajno nastojati, da uz akatoličku drži i novinu katoličku. Što dušobrižnik od svojih župljana traži mora dakako i sam činiti. Najprije neka ne dade zao primjer, da sam bez svake potrebe drži kakovu novinu, katoličtvu neprijaznu. Tobožnji razlozi za to vrlo su slabi, a dadu zaključiti na pravi razlog, na ljudsku znatiželjnost. Drži li kat. svećenik katoličtvu neprijazan list samo za to, što se u njem piše neslano i porugljivo o višem i nižem svećenstvu, onda se može u istinu kazati, da je u takova svećenika veća zloradost i pohlepa za sablazni nego ljubav za katoličku stvar. Tkogod redovito drži katoličtvu neprijaznu novinu podupire protivnika naše crkve. Pisac dodaje još ove molbe svoje: Ni jedan urednik nije nepogrešan u svojih nazorih, pa može isto tako pogriešiti kao i svaki nas. Ne udarajmo dakle odmah nemilice, ne dajmo oduška svojoj zlovolji, ne prietimo, da ćemo list vratiti, a još manje ga vraćajmo. Pišimo radje uredniku stvaran list, a on će nam većinom biti zahvalan, mi smo pako katoličkoj štampi više koristili nego da prigovaramo, što je lahko, ili da smo vratili list. Župnik je rodjeni dopisnik svoga mjesta za katoličku novinu. Nu ne budimo odmah vječni neprijatelji uredniku, ako nam kadkada članka ne primi. I mi bismo možda isto tako učinili, da smo na njegovu mjestu, pa da imademo onu stotinu obzira, na koje on mora paziti. Najveći saveznik naših protivnika jest njihova štampa, naš moćni saveznik jest naša katolička štampa. Podupirajmo ju, koliko možemo, ta to je milostinja, blagodat, koja se izkazuje crkvi, Kristu samomu.

Francezka.

(Crkva i socijalna znanost.) O tom znamenitom pitanju govorio je nedavno glasoviti profesor O. Pascal, te je najprije suzbio rečenice, kojimi se protivnici na crkvu nabacuju. Ona gledom na to da ne ima što da dade radnikom, van vjeru, pa da ih tješi nadom u budući život, da patnike miri i ublažuje. Dokazuje za tim, da katolicisam pohranjuje u svom krilu ne samo svetu nauku, nego i nauku socialnu. Naravno, da ćeš u evangjelju badava tražiti uglavljeni kakav sustav političke ekonomije,

ali ne ima dvojbe, da je Crkva u stanovite dobe povjesti, jasno izrazila načela, na kojih se osnivati mora sav socijalni sustav, prožet pravednošću i mudrošću. Ta je načela razvio sv. Otac u svojih okružnicah. U primjenjivanju ovih načela može biti dakako raznih nazora, jer ako nam Crkva pokazuje socijalni ideal, za kojim da težimo, mogu se razilaziti mnienja, koja sredstva da odabere, tko hoće da do cilja dodje. Govore: neka se Crkva drži samo svoje molitve, nu ne uči li kršćanstvo molitvu, koja je upravo formula života socijalnoga? Svatko mora priznati veliki domašaj kršćanske molitve *Otče naš, koji si na nebesih.* Družtvo se ne može ni pomisliti bez duha bratinstva; ono će biti tim savršenije, čim uže budu spone bratinske. Kršćanstvo, koje proglašuje u svojoj molitvi bratinstvo, što potiče iz bratinstva obćenitoga, imade socijalnu nauku. Još više. Ako su ljudi braća, već su po tom samom jednaki, barem u koliko su ljudi, jer ne moramo uvažavati njeke prigodne nejednakosti, koje potiču iz potrebâ družtvenoga ustroja. Ova jednakost uključuje, da valja jednako poštivati prava pojedinaca i svih, u čem stoji pravednost, kaošto bratinstvo traži medjusobnu ljubav. Napokon ovi ljudi braća, i svi jednaki, niti su orudje niti stvar, čim bi se tko služiti mogao po svojoj volji; drugimi riečmi, oni treba da budu slobodni, da uživaju slobodu, ne dakako slobodu bez zakona i uzde, nego slobodu u poredku. Otvara nam se dakle pred okom socijalna znamenitost naše vjere; ona može za sebe prisvajati one rieči, što se čitaju na svih javnih sgradah francezkih: „sloboda, jednakost, bratinstvo“, samo što ona izmjenjuje red tih rieči, pa na čelo stavlja „bratinstvo“, jer ono je osnov, iz kojega se drugo dvoje izvodi. A tu nauku potvrdjuje svaka stranica evangjelja i apostolskih spisa. Isus Krist je nebrojeno puta u svom naučanju razvijao nauku o živom ustrojnom jedinstvu članova u jednom socijalnom tielu, gdje su jedan s drugim povezani vezî bratinstva i ljubavi. Opazilo se to, kada se kršćanstvo proširilo medju slojeve staroga družtva i promienilo mu temelje, baciv se najprije na robstvo. Ova rana družtva ljudskoga opirala se nauci o bratinstvu, jer su svi ljudi djeca Božja, dočim je poganin roba smatrao stvarju. A da razkine te verige, crkva nije izdala nikakva zakonika; nije učinila nikakve izjave. Prije nego će robove učiniti slobodne, učiniti će ih ljudima, pa je u isto vrieme izticala zakon ljubavi kad i načelo jednakosti. Ovako su malo po malo pali sami od sebe lanci robstva. — Što se tiče siromaštva — jer će siromaka biti uviek medju nami — Crkva je pomišljala, da valja sve učiniti, kako će mu se razmjer suziti, kad nije moguće posve ga izkorenuti. Pogani su se čudili, što kršćani odlikuju uljičnjačka zijala, grebenaoce i valjbare. Crkva je za tim nastojala, da uredi što mudrije i izdašnije pomaganje onih, koji ništa imali nisu, što danas čine družtva za podporu. Onim, koji nisu imali otčinstva svoga, dala je ona, da uživaju od imetka njezina. Bijaše dakako zloraba u upravljanju crkvenoga imetka, ali su te zlorabe oštro pokudjene, pa ni one, unesene s vana, nisu mogle prepriečiti, a da se ne uredi shodno zakonodavstvo i ne uzdrži socijalna stega. Priznavajući privatno vlastničtvo, crkva je, želeći da suzpregne samoljublje, podredila ovo pravo vlastničtva pravu na život. A ručni rad, po Ciceronu sramota, postao je glavnim zakonom u svietu, kad je Isus Krist bio drvodjela, a sv. Petar ribar. Tko ne radi, neka ne jede, reče sv. Pavao. Nije bilo dosta, podignuti rad na zakon, nego ga je valjalo još i štititi; a Crkva je shvatila tu dužnost, posvećujući počinak nedjeljom i osudjujuć lihvu, koja nije drugo van nasilno izrabljivanje tudjega rada. Leo XIII. u svojih okružnicah o radnicih i koju je poslao vladarom i narodom, dokazao je, da kršćanstvo nije promienilo svojih nazora u tom pogledu. Ako gdjekoji pojedini kršćani brane nazore despotismu povoljne, oni su, možda i neznatice, u oprjeci sa načeli svoje nauke, pa ne bi pravedno bilo, da vjera bude odgovorna za nazore, koje osudjuje. Ovaj dakle zakon kršćanstva, zakon sloge, zakon jedinstva i sklada u životu, osnovan na bratinstvu, nije li više socijalan, nego li okrutan zakon borbe za život, prema komu bi se udesiti moglo samo družtvo neuredjeno, koje je blizu živinstva? Ljudi dakako ne rade uvjek prema načelom, što im upravljaju životom. Kad bi drugčije bilo, onda bi već ovaj sviet bio ili raj ili pakao. Nu nauka njeka ne prosudjuje se prema nedosljednosti pojedinih njenih učenika, nego prema obćenitim učinkom. Petdeset je i osam godina, što je najodličniji učenik La Mennais-a, abbé Gerbert, pisao ovo: „U pokretu duhova, koji se bave socijalnimi pitanji, lasno se može opaziti nov pravac. Do sada nam se je govorilo: Tražite što više možete slobode, pa ćete naći to više sreće. Temeljnu ovu misao na hiljadu su načina prekrajali. Danas nam se počima govoriti: Tražite prilike, gdje će biti što veća mjera sreće u obće, pa ćete tu naći to veću slobodu. Ovako se polazi od gledišta obćenitoga na gledište socijalno, pa ćemo se sve više i više udaljiti od prevratnih nazora, što ćemo sigurnije udariti ovim pravcem. Groznica, što trese Francezku, proširila se u druge zemlje, može ih uzbuniti na kraće ili na dulje. Nu prevratno zlo proći će tu kroz iste promjene. Poslie žestoke navale, nemoć da se stvara; poslie oduševljenja, hladnoća, napokon klonulost. Da se nadje liek biedi čovječanstva, valja da poglede svoje vinemo nad politička nagoviestanja. Duh ljubavi nije nikada bio uzrok patnjam na ovom svietu. Jer je on oslabio nastadoše pustinje, gdje ozvanja vapaj boli. Utvarahu si, da će obrtnost zatrpati sve praznine, a tad nam izbi pred oči englezki proletarijat, prema komu su robovi drevnine blaženi. Ni znanost ne može, da izbavi nevoljnike, jer se ona ograničuje na ulogu baklje. Jednom riečju treba da više načelo razgrije ono, što se s egoisma smrzlo, pa

da opet razbudi duh požrtvovnosti, kojim je kršćanstvo tvorilo čudesa. A toga ne ima ni trunka u dobi, u kojoj živimo. U drevnom družtvu, uz sve zlorabe, što se plemstvu spotiču, ono si je nalagalo žrtvu krvi. Danas je sloj vojnički izgubio svoju znamenitost, a to je dobro. Aristokracija obrta nije vezana na žrtvu krvi, nu ona neće udovoljiti svomu životu, ako drugom požrtvovnošću, prema našemu dobu, ne uzradi, da svojim djelom dade svrhu, koju je Isus Krist namienio mogućnikom zemlje.“ Ove besjede iz 1838. godine kao da su pisane jučer, u oči strašnih pokreta. Odkle će se pokrenuti? Ja držim da će si na skoro nauka socijalistâ i nauka katolička stajati okom u oko. Daleko je od mene, da se ja socijalismu smijem; ja sam pače jedan od onih, koji se s poštovanjem laćaju težkih pitanja, što ih oni dižu i često priznavaju, da su im zahtjevi pravedni. Kazati ću s Ozanam-om: „Ako su mnogi socijalisti noviji učenici poganstva, drugi se opet prihvaćaju u više točaka predaje kršćanske. Kako sve nauke, koje su uzbunile sviet u njegovom miru, socijalisam imade snagu samo radi mnogo istina, što ih je izmiešao medju mnoge bludnje“. Ova mješavina daje mu lice novosti, koje začara i zavodi slabe duhove. Pogibelj će se odstraniti onaj dan, kad se shvate istine, kojih devetnaesti viek nije očekivao da će se promoliti, a ujedno i bludnje, što ih osudjuje isto, tako savjest ljudska kao i izkustvo naroda. Možemo dakle, a da si ne natovarimo odgovornost za socijalne bure, što ih uzročile njeke nauke i proricanja, primiti u ruke stvar onih što trpe, kako reče Leo XIII., nezasluženu nevolju. Toj stvari posvećuje učeni profesor, čije misli nanizasmo, sve što mu je Bog dao: svoje srce, svoj um, svoju odlučnost.

Englezka.

(Što je kršćanstvo učinilo za radnike?) Obćenito se čuje tužba, da je kršćanska crkva nehajna gledom na pitanje socijalno, pa da ništa ne pomišlja, kako bi valjalo učiniti njeke reforme na korist radničkoga stališa. Na taj se prigovor obazire protestantski pisac Winnington Ingram u svojoj razpravi, gdje dokazuje, da radnik imade crkvi da zahvali: 1. dan odmora; 2. nadnicu; 3. uzgoj i nastavu; 4. svetost domaćega ognjišta. Kad ne bi ništa drugo bilo, već bi ovo dokazalo, da je kršćanstvo izvelo velike i duboke reforme na korist proletarijata. U starom vieku rad bijaše djelo robova, nije bio nagradjivan. Mnogi se čude, zašto kršćanstvo nije odmah otvoreno po svuda ustalo na drevno robstvo, zašto nije poticalo robove, neka se pobune. Odgovor je na ovu opazku lahak: Kršćanstvo nije poticalo robove na bunu, jer je rabilo sredstvo, koje će bolje i sigurnije dovesti do željena cilja. Stara poviest kazuje nam, kako su se robovi više od sedamdeset puta pobunili, ali je svaki ovaj ustanak ugušen u krvi. Nova pobuna pod okriljem kršćanstva samo bi umnožala krvarenje i broj robova, kojih je u vrieme Klaudijevo bilo u Rimu već 320.000. Kršćanstvo je pošlo sigurnijim putem, te je udarilo o korjen one socijalne nepravde, kad je propovieda'o: 1. da je rad svet, dočim su ga prije držali sramotom; 2. da su ljudi braća i pred Bogom jednaki; 3. da je duša ljudska neizmjerne vriednosti i to svaka, siromaha kao i bogata, slobodnjaka kao i roba. Ove istine malo po malo preobrazile su cieli sviet. Crkva je počela time, da je pred isti žrtvenik dovodila i bogata i siromašna. Oslobodjenje jednoga roba smatrala je činom ljubavi prema Bogu. Ustanovila je dan Gospodnji kao počinak i kao dan jednakosti medju bogatim i siromašnim. Duh kršćanske slobode unišao je za tim u gradjanske zakone, te je podupirao, a kadkad i zapoviedao, da se robovi izbavljaju. Prem je robstvo ostalo kroz više stoljeća, crkva se je neprestano borila proti njemu u svojih kanonih, u svojih dekretih, u svojih saborih. Crta za tim pisac poviest robstva u Englezkoj i medju Anglo-Sasi, kako mu se je crkva opirala bez odmora, dok nije posve izkorenila ovu varvarsku uredbu. Do 1806. držao se u Bristolu godišnji sajam za robove. Biskup Worcester-a, Wulfstan, dolazio bi na taj sajam i propoviedao više mjeseci proti tomu zlu. Tako je sklonuo ponosne stanovnike Northumberlanda, da su se okanili nečovječne ove trgovine.

Prosvjeta.

— *Praelectiones dogmaticae: I. De Deo Creante. De peccato originali. De angelis. II. De Deo, fine ultimo. De actibus humanis.* Auctore *Chr. Pesch S. J.* Tomus III. (XII et 370), Friburgi Brisgoviae, Herder 1895. — Ciena 5 M., vez. 6·60 M. Kao i dva prijašnja svezka što ih *Vrhbosna* lani najavila, tako i ovaj treći podpuno odgovara svim zahtjevom današnje bogoslovne znanosti. Troje nam je osobito iztaknuti, što će djelo svakako najljepše preporučiti. 1) U njem ćeš naći na kratko i u jezgri sve, o čem na široko razpravljaju druga veća djela, do kojih nam je teže doći. Je li malo važnije pitanje, dotako ga se je već naš auktor. 2) Sve je i sa bogoslovnog i filozofijskog pogleda tako temeljito obradjeno, kako se samo može očekivati od pisca, koji se posve predao filozofiji i bogoslovju. 3) Slog mu je i jezik biran i bistar. Dokazi tako jasni i jezgroviti, te će ih i omanji prijatelj školastike lahko shvatiti i prihvatiti. Osobito neki dielovi poradi svoje jasnoće i u sudu oštrine zaslužuju, da ih ovdje spomenemo: *Immaculata Conceptio, Beatitudo essentialis animae, Libertas humana, Probabilismus.* — I profesoru i slušatelju bogoslovlja preporučamo najtoplije i ovaj svezak.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Milosrdnica.

Mir, noć je tajna, kućarica tamo,
Još u njoj samo dršće voštanica;
Noć tiha, niema, tužan uzdah samo
Kroz prozor šalje ona kućarica.

U tihoj sobi, gle, sirote žene,
Tu leži blieda, sa smrti se bori,
A kod nje nikog, niti mrtve sjene,
I voštanica sad će da izgori.

„Ah, šta ću tužna, bez ikoga — jao!
Sto smrtnih muka nasrnulo na me;
Ah, tko bi jadnoj kaplju vode dao! —
Baš nikog nema, izim noćne tame.“ —

Odiela mrka, pokrivala biela
U sobu stupi mirno žensko lice,
Siroti ženi djeva pohitjela,
Kroz prozor čula uzdah očajnice.

I svetom nadom ženi blaži muke:
„Pram nebu onom, draga, oči vini,
U Božje, seko, izruči se ruke,
Oj gore srce k vječnoj domovini!“

„Nebeski Oče, beskrajna Ti hvala,
Ti posla meni ovoga angjela,
Ni majka ljepše ne bi tješit znala,
O sad ću umriet mirna i vesela!“

I milim okom u križ djevin gleda
I sad ga uze, drži i cjeliva
I ruku dignu na smrt žena blieda
I izdišući djevu blagosliva. —

Mir, ponoć tajna, kućarica tamo,
A u njoj presta drhtat voštanica,
Kroz okno gleda mlagjak-mjesec samo:
Tu djeva moli; — mrtva sirotica.

Ivan Ev. Sarić.

Ljiljan čistoće.

III. Razmatranje za treću nedjelju.

Pobožnost Angjeoskoga Učitelja prema Blaženoj Djevici.

Drugi izvor svetosti našega Angjeoskoga Svetca bje najgorljivija pobožnost, koju gojaše prema Preblaženoj Djevici. Ovom se je od djetinstva hranio kao najsladjim mliekom, ovom uzraste, i ova učini, te je tako obljubio, tako zavolio čistoću, da je ne manjom postojanošću od revnoga Josipa protjerao bezsramnu ženu, koja je došla da ga zavede. Njegovo srce vazda ga je poticalo, da misli i da pozdravlja Kraljicu Djevicu sa *Zdravo Marija.* I da imade zgodniju prigodu propoviedat o njoj, i usadjivat ju u srca vjernika, izmedju svetih redova izabra red Patriarha Sv. Dominika, koji ima po odredbi propoviedati Ružarij, i poticati, da svi jezici danju i noću pozdravljaju Djevicu sa *Zdravo Marija.* U Napulju kroz cielu jednu korizmu propoviedao je o Angjeoskom Pozdravljenju s prevelikim plodom, budeći u srcima slušatelja skrajnu gorljivost i pobožnost prema zajedničkoj našoj Majci Mariji.

Ali nije samo jezikom i srdcem častio naš Svetac Majku Isusovu, nego je pronosio njenu hvalu mnogo još perom i pismom. Ovim suzbi i zatvori usta nakazi krivovjerja; i tolikom se je revnošću borio proti krivovjercima svoga vremena, da ne samo učini, te se pokaže ova njegova nebeska Odvjetnica pobjediteljicom otrovnoga zmaja, okrunjena zviezdama, zaogrnuta svjetlošću sa mjesecom izpod nogû, sva liepa, sva nakićena, sva bogata, kako ju vidje S. Ivan u Knjizi Objavljenja; kao Kći vječnoga Otca, Majka božanskoga Sinka, i Zaručnica Duha Svetoga; nego otvori takodjer svojim bogoslovnim naukama trajnu školu za Propovjednike, da sastavljaju pohvalne govore u hvalu ovako uzvišene Kraljice, davši ujedno jako oružje Crkvi, da uništi sve one nakaze, što su pokušale oskvrnuti njezinu čast okuženim dahom krivovjerstva.

Ovoj svojoj Majci uticaše se naš Svetac u svim svojim potrebama duše i tiela, i njezinim odvjetovanjem primao je od Boga koliko je želio. Jednom je Svetac pisao, te vas ožalošćen što ne zna, da li je način života što ga on sprovodi, i nauke što ih piše po volji njezinog Presvetog Sina i na koljenih pred jednom njezinom slikom molio je za to Djevicu i prikazivao joj sama sebe i svoje spise. Tada mu ona ljubezno progovori i ovako mu reče: *Tješi se, Toma, i veseli se, jer sve ono što si napisao, pisao si dobro, i tvoj život mili se momu božanskome Sinku; s toga budi sjeguran o tvomu životu, i tvomu nauku: Esto securus de scientia, et vita tua.* Rad šta iza malo dana prije svoje smrti mogao je postojano tvrditi, *da nije pitao milosti od Gospodina nego sredstvom Djevice, a da ju je uviek dobio.*

Ah! moj preljubljeni Odvjetniče, oslanjam se na tvoj premoćni zagovor. Budući da možeš mnogo kod Djevice, daj da budem i ja upisan u broj njezinih pravih štovatelja, i da se nauživam ploda njezine zaštite. Izprosi mi nježnu i sinovsku ljubav prema Njoj, da ju počastim i da joj služim pobožnošću sličnom tvojoj, da joj se pouzdano utječem u svim mojim potrebama; eda poslie nego li je budem počastio u životu, uzmognem na čas smrti, poslie Isusova imena izgovoriti i zazvati punim pouzdanjem Presveto Marijino Ime.

Oh! Sveta Majko Božja, utočište svih grienika i svih nesretnika, o tebi visi moj spas. Bio ja ma kako velik griešnik, utječem se tebi, hoću da budem u broju tvojih vjernih službenika, da budem u broju onih, koji su unapried odredjeni. Hoću da budem tvoj sin, eda budem diete božje, i da se spasim.

Primjer.

Otac Lauterij, redovnik S. Frane, dok je jednoga dana učio, nadje se u prevelikoj bogoslovnoj potežkoći, koju ne mogav dokučiti svojim umom, i ne našav u knjigama ništa što bi ga zadovoljilo, bijaše sasviem ožalošćen; i s toga započe moliti, proseći Preblaženu Djevicu i svoga Otca S. Franu, e bi mu izprosili svjetlosti, da svlada one tmine. I dok je ovako molio, ukaza mu se ista Preblažena Djevica vrh priestolja od Angjela u času gdje hoće da okruni najdragocjenijim krunama S. Franu i S. Tomu, što joj stajahu do nogû, koji obojica blistahu se kao sunce, a Sveti Naučitelj nosaše plašt sav posut zviezdama. Tada Sv. Frano obrativši se Otcu Lauteriju reče mu ove rieči: *Ovomu vjeruj, jer njegova nauka neće oslabiti nikada!* Kad izčeznu vidjenje, onaj redovnik otvori knjigu S. Tome, i na prvi mah nadje podpuno sasviem jasno riešenu onu svoju potežkoću. Stoga

od tada postade revan i vrlo pobožan prema Svetcu. *(Ariag. et Diar. D. 7. Mart. in Vit. S. T.).*

Vježba u kreposti.

Odaberi Preblaženu Djevicu za svoju Majku, kojoj ćeš se uteći u svim svojim potrebama, i zamolit ju, da zadnji tvoj dah bude, te joj rekneš preljubezno: *Zdravo Marijo.*

Uzdah.

Ukaži se Majkom.

℟. Blažen Naučitelj, kojega utjehi služi pozornost Angjela; Petar Pavao spravni su poslušnošću, Božja Majka razveseljuje govorom.

℣. Podignut sa zemlje opaža se, Propeti mu progovara.

℟. Božja Majka razveseljuje govorom.

℣. Slava Otcu i. t. d.

℟. Božja Majka razveseljuje govorom.

℣. Moli za nas B. Toma.

℟. Da budemo i. t. d.

Pomolimo se.

Bože, koji Crkvu svoju . . . itd. kako gori.

IV. Razmatranje za četvrtu nedjelju.

Duboka poniznost i krotkost sv. Tome.

Poniznost je temelj evangjeoske savršenosti, kraljevski put u nebo, biljeg preodabranih. Ovu dragocjenu krepost nad svakom drugom preporučivao je velikom pomnjom Isus Krist tako, te se je činilo, da je udesio sva djelovanja svoga presvetoga života, kako će uništiti oholost i podignuti poniznost: *Vi me zovete Gospodinom, i Učiteljem,* govoraše on svojim učenikom, *i zaista jesam; ako sam se dakle ja Gospodin i Učitelj ponizio, uzmite u tom izgled, i činite takodjer, kako sam učinio ja: naučite od mene, koji sam krotka i ponizna srca.*

I oh kako dobro nauči Toma ove nauke svoga božanskoga Učitelja! Premda on bijaše najplemenitijeg roda, i bogato obdaren riedkim darovima, angjeoskom vrsnoćom, pun ljudskih i božanskih znanosti, ipak se je ponizivao tako te je dragovoljno primao, da mu njegovi saučenici protumače ona predavanja, koja je on shvaćao bolje od učitelja. Slušahu ga u akademijama kao učitelja, kojemu se divljahu svi, čašćahu ga najvećom uslužnošću kraljevi, vrhovne glave Crkve. Pozvan u Rim od Urbana IV., ne bje moguće sklonuti ga da primi najviše časti u Crkvi. Odbi takodjer napuljsku nadbiskupiju, koju mu ponudi Klement IV.: i to bijaše jedna od onih milosti, što ih je naš Svetac molio neprestano od Boga svoga, da se sačuva uviek u svojim poniznim osjećajima. I prem je znanje višekrat poticalom na oholost i izpraznost, kako reče Apoštol Sv. Pavao, on ipak prem izučen u svim znanostima, riedkim čudom po osobitom daru Božjem ne osjeti nikada najmanje pobude za ohološću, kako za njega svjedoče sveta Sudišta Vatikanska.

Poniznosti bijaše pridružio naš Angjeoski mladić krotkost; bijaše on krotak prema Bogu i prema iskrnjemu, a samo prema sebi samomu strog. Jerbo se je vazda opažalo, da su oni, što su strogi prema sebi samim, ponajviše popustljivi prema drugim, a oni što su blagi prema sebi samim, običajno su strogi prema drugim.

Toma bijaše krotak prema Bogu, jer je primao sve ono što je od Njega dolazilo, premda neugodne naravi, veselim duhom i predubokim poniženjem, a da se nikada ne potuži, ili da pokaza najmanju protivštinu. Bijaše krotak prema iskrnjemu, podnoseći sve nepravde, što ih je primao skrajnom uztrpljivošću.

Ima njekih, što imaju toli goruću i strašnu gorljivost, da bi hotjeli, neka sidje oganj s nebesa, te uništi griehe. Ne bijaše ove vrsti revnost Tomina. Prem je mnogo nukao da se popravi zločin, kako će se osloboditi od krivnje zločinac, bijaše ipak sa svima govoreći tako prijatan u besjedi i veledušan u djelima, te se je dobro opažala u njemu milost i duh Isusov, koji je sama sladkost i ljubav.

O moj Bože, koliko sam ja različit od Tome! koliko ponosit, koliko oštar, koliko neuztrpljiv! O predobrostivi Isuse, najponizniji, najkroćiji od svih ljudi, smiluj se meni nesretnome, jer moje srce za svaku laganu prigodu uznemiruje se i smućuje.

Ah! moj preponizni i prekrotki Odvjetniče, molim te, da mi izprosiš od Boga jakost te svladam moju ponositost i nasljedujem poniznost i krotkost tvoju, da nizkim ne govorim više ponosno, da šutim kada sam uzrujan, te da ne uvriedim moga iskrnjega ni činima ni riečima. Probudi u meni pravo poznavanje moje malenkosti i mojih grieha, da se uviek postidim radi moga ništavila. A budući da je duh Gospodinov ponizan i krotak, ohrabren duhom Isusa Krista, neka budem dostojan još da primim nagradu, koju je sam Isus Odkupitelj obećao poniznim i krotkim.

Izgled.

Jednom čitaše za stolom S. Toma dok bijaše dječakom, kad učitelj nauka, koji je dužan popraviti pogreške, što ih se u čitanju počini, prevarivši se u naglasku i kolikoći jedne slovke, popravi ga kan da je pogriešio; a on premda je znao da je krivo popravljeno, poprimi popravak i opetova izreku prema popravku. A upitan poslie, zašto je ponovio krivo onu rieč, koju prije bijaše pročitao bez pogreške, odgovori: *Jer malo je do toga, da se izgovori slovka ili kratkom ili dugom, ali potrebito je biti poniznim i poslušnim.* Dostojno mnienje ovako velikoga Svetca! Čuste li? Okoristite se time. *(Diar. Dom. in Vit. 7. Marta.).*

Vježbanje u kreposti.

Bit ćeš ponizan i uztrpljiv u svim svojim nevoljama i krotak sa svojim iskrnjem.

Uzdah.

Ti, Djevo jedina, izmedju svih blaga; nas od grieha proste, blage čini i čiste.

℟. O Dušo presveta, koju razgledajući sladko, tielo ostavljaše najniže, stojeći gore čudesno.

℣. O daru Božje milosti, nadmašujući koje mu drago čudo, nikada ne oćuti pobude kužne oholosti.

℟. Stojeći gore čudesno.

℣. Slava Otcu i. t. d.

℟. Stojeći gore čudesno.

℣. Moli za nas i. t. d.

℟. Da budemo dostojni i. t. d.

Pomolimo se.

Bože, koji Crkvu svoju . . . i. t. d. kako gori.

Rajski vijenac.

Isus u lijepome raju.

„O kad bih vidio Rim, gdje svoje slavlje slavi," uskliknu jedanput sveti Zlatousti, „i svetoga Pavla, gdje govori, i slatkoga Isusa, gdje po zemlji hoda!"

Više nego li si ovaj svetac zaželio, dopast će nas, kad dogjemo u lijepi raj. Tad ćemo mi vidjeti rajski Rim — grad Božji u svem njegovu sjaju, i svetoga Pavla zajedno sa svjema zborima angjelâ i svetaca i dragoga Isusa ne samo, kako je po zemlji hodao, već u njegovoj slavi i veličju, gdje divan sjedi na rajskom prijestolu. Iza gledanja Boga, u čem stoji bitnost vječnoga blaženstva, ne će nas u raju ništa toli sretne i blažene učiniti, kao pogled — oh slatki i rajski pogled u ljepotu i nebesku slavu našega milog Gospodina i Otkupitelja, Isusa Krista. Pismo veli, da je Isus, u kome je bilo božanstvo i čovječanstvo sjedinjeno u jednoj osobi, bio najljepši od sve čovječje djece.[1]) Philon, poganin, kako nam divno riše njegovo obličje! No posve pouzdano i najbolje možemo zaključiti na ljepotu i ljubežljivost Isusovu, ako samo pomislimo na one dojme i utiske, što ih je proizvagjalo njegovo obličje, riječ njegova, divni život njegov. Dok je još Isus dječakom bio u kući svoga othranitelja, bilo je već, kako nam pripovijeda jedna stara predaja, ušlo u poslovicu, ako bi tko nujan i žalostan bio: „Valja mi poći, da vidim Isusa, sina Marijina." Njegov slatki pogled, njegovo milo oko izlilo bi blaženi, rajski mir u razjagjeno, ubijeno ljudsko srce, rastjeravalo bi sve muke i brige i tjeskobe. Njegova besjeda raširila bi svjetlo, nu ono blago sunčano svjetlo, koje, kako neko veoma lijepo rekao, nije umaralo, nije utrugjivalo, nije zasljepljivalo. „Njegovo lice, njegova riječ, čitavo njegovo biće," kako nas uvjerava sveta Brigitta, „imalo je takovu silu, takovu dražest Božanstva, što no mu iz očiju sijevalo, te je sva srca k sebi privlačio." Jedna riječ od njega bila je dosta, da su Petar i Andrija i drugi Apostoli kuću i kućište ostavili i za njim pošli. Jedan pogled iz njegovih božanskih očiju bio je dosta jak, da istisne rijeku vrelih suza na oko palome Petru. Gospodin ga milo pogleda, a Petar gorko proplaka. Njegov pogled bio je kadar da zanese, da raspali svetom ljubavi srce grješnice Mandalene. Njegovi učenici nijesu se mogli da odijele od svoga dragog Učitelja. Kad ih on jedanput upitao: „Hoćete li i vi od mene da otidete?" odgovori mu Simon Petar u ime sviju: „Gospodine, kome da pogjemo? Ti jedini imadeš riječi života vječnog."[1]) A drugi put viknu Toma braći svojoj: „Za njim, braćo, pa pomrli s njim![2])
Toli se usko pribili učenici uz Gospodina svoga.

[1]) Ps. 44, 3.

[1]) Ivan. 6, 69. — [2]) Ibid. 11, 14.

Tako se rastapali od njegove miline. Ali šta velim njegovi učenici? „Vas svijet hrlio za njim," kako se izrazuje Pismo.[1]) Puk ga uvijek okruživa, i kamo god se okrene, na hiljade eto ga slijede: na brdo, u pustinju, na morsku obalu. Ostavljaju svoje brodove, svoje kuće, svoj rad; zaboravljaju na jelo i pilo očarani i razblaženi i čitave dane ne mogu da se otkinu od njegova slatkoga oka. Hrle za njim, jer s oka njegova sijevali traci nebeske svjetlosti, dok mu na čelu sjalo veličanstvo Božanstva, kako kaže naš sveti Jeronim. Pa i poganin i nevjernik dolazio bi i vikao: „Hoćemo Isusa da vidimo, hoćemo Isusa da vidimo!"[2]) Ništa se nije moglo da protivi njegovoj ljubavi. Sve ona u čudo utjeravala, sve ona, višnja svesilnica, neodoljivo svladavala. Obraćenje preljubnice, uskrišenje mladića iz Naima i Lazara, toli često i bezbrojno oproštenje grješnicima, čudesa njegova milosrgja prema svima, koji su kakovu muku ili nesreću podnosili, svaka riječ, svaki korak, svaka radnja bila je izraz njegove božanske miline i ljubežljivosti. I tko može nakon osamnaest stotina godina još pogledati u sliku Raspetoga, a da mu se oko ne rastopi u suze od miline, a da mu se srce ne raspali živim ognjem od ljubavi, od želje, da svojim okom ugleda jedanput licem u lice Onoga, koji nas je ljubio sve do smrti, smrti pako križa.[3])

Ah, kolika će, Bože moj, tek biti sreća pogledati na proslavljenoga Isusa! Kakovom će nam krasotom Isus onda tek sijevnuti! Na gori Taboru otkri on samo za čas svoje Božanstvo pred svoja tri ljubimca Apostola. Haljine njegove postale bijele kao snijeg, lice njegovo zasjalo se kao sunce, Mojsije i Ilija ukazali mu se i s njime govorili. I eto čuje se još glas iz oblaka; nebeski Otac progovara riječ ljubavi svoje. I tada već Apostoli nijesu mogli da okom svojim podnesu njegovu slavu, padoše nice, sjajan ih oblak zakloni, a pri tom osjetiše se toli sretni i narajeni, te vas razdragan uskliknu Petar: „Gospodine, dobro nam je ovdje biti; ako hoćeš, načinimo ovdje tri sjenice: tebi jednu, Mojsiju jednu i Iliji jednu"[4]) — I poslije uskrsnuća Isusova kakov rajski mir, kakovo udivljenje ulijevala svaki put njegova sveta prilika u srca onih, koji ga vidješe! Mandalena nije ga poznala, kad joj se prvi put ukazao. Tada joj reče Gospodin: „Marija"! I kad ona začu njegov slatki miloglas, blagi, umiljati poziv Isusa svoga, kada ona razabra svoje ime iz usta Gospodinovih: oh, kakva tad milina, beskrajna milina ovi joj prenježno srce! oh, kakvim tad glasom — slagjanim glasom hitnu Marija u nebesa! Oh, tada plemenita Mandalena usklikta zanosnim klikom i povika: „Rabboni!" — Učitelju! — i htjede draga da obujmi zanesena žarkom ljubavi noge svoga Dragog. I kad je nevjerni Toma stavio svoj prst u rane Isusove i ruku svoju pružio i metnuo u rebra Isusa svojega: oh, kako tad Tomi uzdrhta u njedrima srce, oh, tada Toma kliknu u zanosne riječi: „Gospodin moj i Bog moj!" — Pa i mi sami u onaj čas, kad nas sve ostavi, kad se moradnemo dijeliti s ovim životom, i mi tada ne ćemo naći nikakva drugoga predmeta, koji bi nas više umirio, koji bi nas ljepše i milije utješio, koji bi nam tolikom nadom i radosti srce napunio, kao prilika raspetoga Isusa, ako ga samo vjerno ljubimo. Na križ Isusov bit će upravljeno naše mutno, prigašeno oko. U križ Isusov ronit će naš pogled, tonut će naša duša. Križ Isusov mi ćemo pritiskati na svoje usne, na svoje srce. Ime Isusovo bit će naš posljednji uzdah. Slatki Isus bit će sidro naše najljepše nade. Isusa na srcu, Isusa na svojim ustima, priliku njegovu u svojim rukama: tako oboružani, opremljeni poći ćemo posve pouzdano na sud, gdje ćemo naći Onoga, u koga smo vjerovali, u koga smo se uzdali, koga smo nada sve ljubili; gdje ćemo prvi put vidjeti u čovječjem obliku Sina Boga živoga, Sina Marijina, kome je Otac predao sav sud i koji će uvesti vjerne sluge svoje u život vječni.

Ako sad ljepota i ljubežljivost našega Isusa pa i sama pomisao na to imade već toli čudovitu silu, te nas toliko zanaša, razveseljuje, razblaživa: šta će tek biti, kad mi svoga dragog Spasitelja stanemo gledati licem u lice u njegovoj potpunoj slavi, u kraljevstvu lijepoga raja, u njegovu divotnu sjaju i veličanstvu? O kako će nam to opajati dušu našu! — Bogoslovci se razilaze u tom, da li ćemo u raju gledati trojedinoga Boga samo duševnim očima ili će nam još i tjelesno oko, ojačano svjetlom slave, moći gledati u velikog Boga. — No svi sveci i bogoslovci jednodušno u tom se slažu, da iza gledanja Božjeg, u čem će stajati bitnost naše vječne blaženosti, ne će biti u lijepome raju ni veće radosti, ni veće slave, ni veće blaženosti od gledanja, spoznaje i ljubavi Isusove. — Kolike, Bože, za nas radosti, kad ugledamo kraljevstvo moći i slave, divno kraljevstvo,

[1]) Ibid. 12, 19. — [2]) Ibid. 12, 21. — [3]) Phil. 2, 8. — [4]) Matth. 17, 4.

što ga je vječni Otac pripravio za jedinorogjenog Sina svoga, koji je za nas i radi spasa našega postao čovjekom! Kolike radosti, kad vidimo Isusa, Prvorogjenca med čovječjom djecom, i u njegovoj osobi našu sirotnu narav čovječju, gdje divna i uzvišena sjedi ob desnu Boga! Kolike radosti, kad nadogje veliki dan otkrivenja Isusa Krista, kako to veli sveti Petar! Kolike radosti, kad mi upoznamo, kako nam je Isus svojom mukom i smrću zaslužio i zadobio baštinu kraljevstva nebeskog, kako mu je Otac njegovu ljubav, kojom je on svršio otkupljenje, njegovu revnost, kojom je on radio na slavu Božju, nadario i naplatio sjajem i blaženstvom, koje je čudo njegove svemoći i veličine! Kolike, Bože, radosti za nas, kad mi vidimo, kako je Isusu Kristu, našemu Gospodinu i Učitelju i Spasitelju i bratu, predana sva vlast na nebu i na zemlji, kako mu svi neprijatelji u strahu i drhatu leže pred nogama, kako se u njegovo ime pregiba svako koljeno, što je na nebu, na zemlji i pod zemljom, kako je Otac stavio u njegove ruke ključeve smrti i pakla, kako je on početak i svršetak svih stvari, jaki Bog i otac budućega života, kako mu je predan sav sud, da Sin bude proslavljen, kao što je i Otac! Kolike radosti, kad mi vidimo njegovu ljubav napram nama u svoj svojoj veličini i jasnosti, kad mi razumimo i spoznamo, kako je iz njegova poniženja, iz njegovih boli, iz njegovih rana, iz njegove krvi proisteklo za nas milosrgje i milost i blaženstvo! Kolike, moj Bože, radosti, kad mi ugledamo njegove proslavljene rane, gdje se zasjale u rajskom sjaju sedam puta jače i divnije, nego li svjetlo zlatnoga sunca, kad mi iz toga upoznamo prekomjernost njegove ljubavi, kako nas je skupo otkupio, kako je naša imena na svoje ruke zapisao, kako nam je svoje srce darivao te nam ovaj divni, rajski stanak vječite ljubavi pripravio! Kolike radosti, od Isusa slatkog ljubljen biti i njega predragoga ljubiti! — Kolike, Bože, radosti, kad mi vidimo i spoznamo, kako je Isus sve, što god je iz ljubavi k nama izgubio, opet dobio s beskrajnom dobiti! On sirota bio — a sad bogat i gospodar cijeloga svijeta. On prezren i kao izmet ljudî izgrgjen i kao crv pogažen — a sada slavom i vlasti ovjenčan, sad sjedi na desnoj Veličanstva Božjega. On ostavljen bio — sad ga, sada svi ljube. On tužan i žalostan sve do smrti bio — a sada se svakom milinom razmilio, sad opojen svakim blaženstvom i neizrecivom radosti. On čovjek boli bio, vas krvlju obliven, vas ranom pokriven — a sada toli krasan i mio, toli lijep u struku, lice mu zasjalo kao ono sunce, i punina Božanstva prebiva u njem. On na drvu križa umro — sad je živ, uskrsnuo, Prvorogjenac med smrtnicima, pobjeditelj smrti, kralj života, i zasjao u vječnoj slavi na vječne vijekove. Kolike radosti, kad mi Isusa ugledamo toli sretna i blažena i kad se mi sami u njemu osjetimo toli sretni i blaženi; jer istinita je riječ: „Ako smo s njim umrli, s njim ćemo i živjeti, ako s njim trpimo, s njim ćemo biti i proslavljeni;[1]) ako smo s njim u boju uzdržali, s njim ćemo biti i ovjenčani, s njim ćemo i vladati!"[2]) „On će preobraziti naše poniženo tijelo, da bude jednako tijelu slave njegove;"[3]) i prema tome, kako smo ovdje na zemlji bili drugovi i dionici njegove muke, njegove borbe, bit ćemo gore u raju drugovi i dionici njegovih radosti, njegova blaženstva, njegove pobjede, njegova slavlja. Jest, blaženstvo Isusa, koji je glava duhovnoga tijela, kojega smo mi uda, bit će i naše vlastito blaženstvo, mi ćemo u raju za njega i s njim i po njem živjeti i vladati na sve vijekove. Amen.

Ah, srce, koje Isusa svoga žarko, iz dna duše ljubi, može već ovdje na zemlji po nešto shvatiti i razumjeti onu radost i blaženost, što izvire iz gledanja i ljubavi Isusa u raju; može se, velim, već ovdje po nešto okusiti tih rajskih, nedohitnih slasti. Za to ćemo na koncu ovoga djela pridodati nekoliko crtica iz života onih svetih, koji se odlikovali izvanrednom ljubavi naprama Bogu i Isusu svome. No da nam ništa ne ostane nedokazano, da nam se radost nad Isusom dragim u raju u ljepšem svjetlilu pokaže, nego li sam ja dosele mogao pokazati: otvorimo, dobri moj štioče, još jedanput knjigu Duha svetoga.

Sveti Ivan opisuje nam u svome otajnom Otkrivenju svetkovinu, što ju Bog pripravio u raju na proslavljenje poljubljenog Sina svoga, Isusa našeg, pod prilikom svadbe Janjeta sa Crkvom, to jest, sa zborom svojih odabranika. „Veselimo se i radujmo i dajmo slavu Bogu," tako štijemo mi u toj knjigi, „jer dogje svadba Janjetova"[4]) A kad onda Apostol ide da opiše ovu rajsku svadbu i veliku gozbu, tad on svim žarom i marom traži riječi, ponajljepše, ponajsladje rieči, da što milije opiše radost i veselje one rajske svetkovine, što ju vječni Otac pripravio svome Božanskom Sinu i

[1]) Rom. 8, 17. — [2]) II. Tim. 2, 12. — [3]) Phil. 3, 21. — [4]) Apoc. 19, 7.

čovječjem rodu, kao djeci otkupljenja. Slava Isusova u lijepome raju ima da bude iznajprije plaća i uzdarje za ljubav i žrtvu, što ju je na zemlji Ocu svome prinio; uzdarje dostojno veličanstva Božjega, uzdarje, od kojega se ništa više zaželjeti ne može, koje kud i kamo nadilazi svaku i najveću težnju našu. Na dan otkrivenja njegove slave, na veliki dan vječnosti bit će najviši vrhunac njegovoj proslavi svršetak sviju tajna. Isus će biti predmet klanjanja i sveopće ljubavi. Angjeli će gledati njegovo lice velikom čežnjom i u tom će gledanju blaženi biti. Pjesme će se nebesnice oriti bajnim rajem i raznositi radost i veselje, i hvalu Ocu uzdavati, što je, kako je pravo, najuzvišenije i najljepše proslavio Sina svojega, nevino Janje, koje usmrćeno bilo i opet oživljelo. I angjeo će se onda divnim svojim glasom oglasiti: „Blaženi, koji su pozvani na večeru svadbe Janjetove!"[1]) Ova sjajna svadba med Isusom i njegovim odabranicima bit će posve Božanska i neiskaziva. Nitko pa ni sâm zanosni Ivan ne može da opiše sjajnost i slavu ove nebeske svadbe. Blaženi, koji s Kristom vladaju, a rese ih sjajni, zlaćeni vijenci, popadat će pred Onim, koji divan sjedi na rajskom prijestolu, poskidat će s glava svojih vijence i metnut ih pred noge kralja slave, i u klicanju lijepoga raja zaorit će rajski zborovi divotnim pijevom: Aleluja, zavrijedilo je Janje, koje bi zaklano, da primi silu i Božanstvo i mudrost i jačinu i čast i slavu i blagoslov! Po tebi je sve novo postalo, ti si jedini vrijedan, o Gospodine, da otvoriš knjigu života, da otkriješ veliku tajnu, koja je svršetak svjema tajnama. U tvome imenu našli smo spasenje; po tebi smo stigli u život vječni. Za to blagoslov i čast i slava i poklon i hvala Janjetu, što no se žrtvovalo za slavu Oca i za spas braće; jer po tvojoj krvi, o Isuse, po tvojoj smrti i pomirenju uspeli smo se na ovaj vršak sreće; i ti si sâm baš radi toga ovjenčan od Oca Gospodstvom i vlasti nad svjema stvorovima! — Ovako riše sveti Ivan u Apokalipsi ovu svetkovinu nebeske svadbe i svjedoči, da sva sjajnost i milota i radost u lijepome raju pripada Isusu, koji je slavu svojega Oca cijenom svoje vlastite slave uspostavio, i da će odabranici iz svih naroda jednoglasno priznati i posvjedočiti, da su oni jedino po njegovoj krvi i muci njegovoj postigli spasenje i vječno blaženstvo.

[1]) Apoc. 19, 9.

Lourdes.

II.

1. Makar da su obćenito poznati dogodjaji, kojim pozorište bijaše, a i danas još jest Lourdes, ja ću ipak početak im svojim uztrpljivim štiocem odmah ovdje ocrtati. Učiniti ću to na osnovu službenih izjava naše svete crkve, u kojih ne ima ništa, što prije svestrano nije izpitano i dokazano. Neće ovdje biti ni pjesničkoga nakita, ni poletna čustva. Istina, gola istina neka ovdje progovori. Kasnije biti će sgode pojedine crte pobliže promotriti, pa tu ćemo slobodno srcu dati maha, neka ono siplje štogod svoje vatre. Ovdje pako progovoriti ću suh, triezan razum.

2. Dne 11. siečnja 1858. tri mlade djevojčice sabirahu suhe odpadke drvâ za domaće ognjište svoje. Uz obalu Gave dodjoše nasuprot malenoj osamljenoj špilji, što pukla bijaše po dnu pećine *Massabielle*. Dvie od njih pregaziše kanao, što ih je od pećine dielio i uzeše brati granje po zemlji razasuto. Treća, bolestno diete, oklevala je časak, jer se plašila mrzle vode; odluči napokon, da će i ona preći. Upriev se o noge svoje, uze se izuvati, kad nenadano zašumi vjetar te ona diže glavu. Zrak bijaše miran, drveće se negibalo. Sagne se, da si izuje drugu nogu. Vjetar je još pirio i udarao o špilju. Mala pogleda onamo, začudi se: s pećine visio struk divlje ruže i slabo se njihao. Na jednom, nad špiljom, tamna uložina, izdubena kao prozor u nutrinju pećine, napuni se velebnim svjetlom, a u tom sjaju, ljepšem od sjaja sunčanoga, ukaza se Gospodja mlada, umiljata, božanstvene ljepote. Odielo joj dražestno a jednostavno; s glave se spuštala biela koprena u velikih naborih; plavi pojas lepršao do iznad koljenâ; na svakoj njenoj bosoj nozi razcvala sjajna zlatna ruža. Diete, zapanjeno od čuda i divljenja, ne zna što je, tare si oči i opet gleda; Gospodja joj se dražestno smiešila iz sjaja. Pade na koljena, uze svoju krunicu, prinese razpelce na svoje čelo, da se prekrsti, nu ruka joj pade kao uzeta. Na skoro prikaza uze zlatni križ krunice, što je nosila, i učini njime sama velik znak križa. Diete se moglo tada pre-

krstiti. Gospodja razkrili ruke i prebire svojimi prsti biela zrnca svoje krunice, koje se zlatni lanac sjaji; usta joj se nisu micala. Diete je ovo gibanje i držanje oponašalo, te molilo *Zdrave Marije* svoje krunice. Tajinstvena žena zovne ju kretom, neka joj se približi, nu ona okleva. Napokon prikaza, vazda se smiešeć, izčeznu. Zatravljena u duši svojoj, razdragana i ne znajući što da vjeruje, mlada djevojčica prodje preko kanala. Došavši pod svod pećine pita svoje družice, mladu si sestru i drugu prijateljicu, koje su se tada sigrale. One nisu ništa vidjele.

3. Djevojčici ovoj, Bernardici Soubirous bijaše četernaest godina. Roda siromašna, slabašna, od koljevke mnogo je patila od neduhe, u katekizmu još vrlo nevješta, ne bijaše ni kod prve pričesti. Duha troma za nauku, ćudi umiljate i ljubezne, prostodušna i iskrena, u svem naravna, ništa u njoj nije naslućivati dalo slavnu joj zadaću, koja u taj čas započe. Bernardica povjeri majci svojoj, što bijaše vidjela. Majka se uznemirila; snuždila joj se duša. Bojala se naročito, da nije obmana zla duha. Zabrani dakle strogo kćeri, da se ne vraća na obalu Massabielle. Glas o ukazanju razširio se u susjedstvu. U nedjelju, 14. veljače, njekolike male djevojčice, silno znatiželjne, izmamiše, oko podne, od majke Soubirous dozvolu, da smiju s Bernardicom u špilju. Pošle su u crkvu i napunile bočicu svetom vodom, da se brane proti prikazi i da ju odtjeraju, ako je zli duh. Gospodja se ukaza u uložku pećine. Bernardica javi to svojim prijateljicam, za tim baci njekoliko puta prema prikazi blagoslovne vode govoreći, neka dodje k njoj, ako dolazi sa strane Božje. Gospodja, koja se već prije smijala, nasmija se još sladje, kad joj kaplje svete vode pale do nogu, približi se, sagne se toli dražestno i ljubko, te ne možeš opisati. Bernardica pane na koljena, uzme svoju krunicu, te uprta oka, preobražena lica moli i gleda zaljubljeno. . U večer skoro je sav grad govorio o vanrednom dogodjaju u špilji Massabielle.

4. U četvrtak 18. veljače dvie su odrasle osobe tajno pošle s Bernardicom prema špilji u samu zoru. Diete je došlo prvo, a već Gospodja, koju je došla da traži, bila pred njom u sjaju vienca svoga, kad ju družice stigle. Jedna od njih, sluteći, da bi ovo nepoznato biće mogla biti kakva duša iz čistilišća, bijaše poniela papira i crnila, da se mogne javiti. Pošto se klečeć pomolila, pošalje Bernardicu, neka zatraži, da prikaza napiše svoje ime i razlog, zašto je došla. Prikaza se nasmije i reče: „Što ti imadem kazati nije nuždno da napišem. Učini mi ljubav, pa dolazi kroz petnaest dana.“ Diete obeća. Tada će Gospodja: „A ja te ne mogu učiniti sretnom na ovom svietu, nego na drugom, što ti obećajem“. Bernardica dodje k svojim družicam, koje su molile prateći ju očima, te im kaže, što je čula. Poslaše ju opet k uložini, neka pita, smiju li doći i one. „Hoću to“ odgovori Gospodja, „a želim, da tu bude svieta.“ Tim svrši treće ukazanje.

5. Novo kazivanje Bernardice uvjerilo je majku joj o protivnom, nego li je do sada mislila, pak je ona držala, te se ne smije oprieti obećanju djeteta, da ide k Gospodji u pećinu. Drugi dan u jutru ona je s njom pošla, pa je vidjela vanrednu ljepotu svoje kćeri i osobitu blaženost, koja je prosievala iz njenih pogleda, upravljenih prema uložini. Znatan broj ženâ Lourdeskih bijaše se sakupio pred pećinom, promatrajući diete. Od sada znatiželjno je množtvo svaki dan raslo. Sva je okolica znala već za čudesa, što zadivljuju Lourdes; s tih neobičnih glasova potresalo se kupalište Bigorre i Bearn, putnici su o tom govorili u dalekih gradovih; novine su na hiljade raznosile te viesti. Sa svih su strana dolazili, da vide Bernardicu. Najživahniji zauzeli bi mjesto pod pećinom davno još prije zore. U brzo se kraj pećine našlo više hiljadâ ljudi, koji se smjestili i s desne obale Gave. Sunce još ne bijaše ogranulo, kad bi diete dolazilo s majkom si ili češće s jednom od svojih tetka. Klekla bi, sa sviećom u jednoj ruci, uzela bi drugom svoju krunicu, pa bi na zrnca molila *Zdrave Marije,* gledajući prema jajastoj uložini u vrhu pećine. Na jednom opazio bi na njoj lahak kret; sve biće njeno kan da će poletiti; probliedila bi; oko joj posta nepomičnim. Vidjelo se, kako u prve trenutke dražestno pozdravlja; za tim bi se prekrstila razpelom svoje krunice tako plemenitim kretom, toli pobožno i nježno, te je jednom njeki gospodin kazao: „Ovako se u nebu krste.“ Ruke bi razkrilila i molila krunicu. Sviet bi ganut šutio i promatrao diete u zanosnoj ljepoti. Bernardica, preobražena, bijaše izvan sebe. Na bielom joj licu kan da je sjao odsjev slave; njeni pogledi vatreni, pohlepni, ne bi se utrudili; zaronili su nezasitni u uložinu pećine; kadkada bi joj dvie suze, što su kanule sa trepavica, zastale na licu. Nitko nije vidio, što ona, ali bi svatko govorio: Ona gleda! Gledala je, a od svega, što je oko nje bilo, vidjela je samo

Gospodju. Gospodja pako ukazivala bi se kao i prvi put: u bieloj haljini i zavjesi, s plavim pojasom, sa zlatnimi ružami na bosih noguh, sjajna krasna mladolika lica, razvijajući neizrecivu nježnost. Pozdravljala je glavom i posmjehom, činila bi za tim znak križa držeći razpelo svoje krunice, a ruke bi sklopila; zlatni lanac i bielo zrnje nizalo se tako pod njezinimi prsti. Gospodja bi govorila djevojčici pučkim jezikom, narječjem, a diete bi joj odgovaralo glasno. Nu nitko nije vidio kretajâ ni čuo zvukove ovoga čudesnoga razgovora. Tu je Bernardica doznala tri tajne, koje se ticale samo nje. Napokon bi izčezla; iza nje nestalo bi svjetla. A Bernardica prenuv se iz zanosa i radosti, izgubila bi u čas nadnaravnu svoju ljepotu, poprimila bi obično i lice i način života, vidila bi opet sviet i vratila se kući, da cieli dan izvrgnuta bude obćenitoj znatiželjnosti.

6. Jednoga dana dade Gospodja Bernardici ovaj nalog: *Ajde kaži svećenikom, da ovdje valja sagraditi kapelicu i da se amo imade dolaziti u obhodu.* Diete podje, da kaže to župniku Lourdesa. Kasnije primi opet isti nalog. Sredinom petnaestdnevnice prikaza pokaza na kraj špilje i reče: *Ajde napij se iz toga vrela i operi se na njem: jedi travu, što je tu.* Bernardica posluhnu. Nu na označenom mjestu ne bijaše nikakva vrela; vidjela je tek nješto vlažna. Na znak Gospodje načini malu rupicu u piesku, gdje se na dnu sakupilo nješto kaljave vode. Šakom prinese triput k svojim ustnam, ne usudiv se da okusi. Napokon, pogledav opet k uložini, popi tu netečnu mješavinu; za tim si umije u njoj lice i pojede njekoliko listića biline, što je sa strane rasla. U isto doba reče Gospodja i ovo Bernardici: *Moli za obraćenje grešnika. Poljubi zemlju za obraćenje grešnika.* I vidješe, kako se diete na koljenih penje na ostrmini, što bijaše izpod uložine, te vapi: pokora! pokora! pokora! Vidješe, kako je usta pritisla o zemlju. Od tada morala je višeputa doći u špilju u zadovoljštinu za grješnike i često poljubiti zemlju. Bijaše joj takodjer naredjeno, da dodje piti. Pošto je voda porasla, napunila bi njom svoju ruku više puta, pa bi lahko srkala.

7. Neobična ova djela iznenadiše sviet, koji im je tek kasnije, malo po malo, doznao značenje, pa su se s njih smućivali i dusi, što su imali vjere. Njeki su vidjeli tu samo obmanu i varku. Na druge opet djelovali su ovi vanredni prizori, te su vjerovali, da je ukazanje od Boga i odlučno tvrdili, da ova Gospodja toli liepa, toli sjajna, toli dobra, ne može biti van Djevica Majka Božja, i da je to ona u istinu. Mnogo veći broj pako možda je dvojio i čekao dalji razvitak. Medju nazori nasta žestoka borba. Medjutim vjernici počeše govoriti, da voda, koju je pila mlada djevojka, imade nadnaravnu krjepost. Do sada nije u špilji bilo nikakva izvora, a evo ga sada gdje teče na istom mjestu i od onoga časa, kad su ruke Bernardičine odgrnule piesak. Podjoše crpsti na novo vrelo. Radnik njeki, Ludovik Bourriette, koji bijaše neizlječivo izgubio oko, kad se razprsnuo bio lagum, opra se tom vodom, moleći blaženu Djevicu, i odmah mu oko posve ozdravi. Napršće njeko, koje još prohodalo nije, umiralo. Majka mu, Kr. Ducomte, proti svakoj razboritosti i svakoj ljudskoj nadi donese ga u špilju, pa ga zaroni u korito vrela. Diete oživilo, a sutradan samo ostavilo koljevku i hodalo bez pomoći. Izcieljene su i mnoge druge bolesti. Glas o čudesih proširio se.

8. Bernardica vjerno se našla na sastancih u špilji, samo dvaput je badava čekala. Gospodja se ne ukaza. Na 14. ožujka svršavao se petnaesti dan zakazanih ukazivanjâ. Nikad nije grad Lourdes vidio toliku navalu ljudi. Okolo Massabielle tiskale se hiljade i hiljade znatiželjnih, koji htjedoše da vide, kako će se svršiti nečuveni ovi dogadjaji. Ništa vanredna nije kazivalo, da je zadnjiput došla tajinstvena Gospodja. Diete, u svoj ljepoti svoga zanosa, promatralo je, molilo, pilo iz vrela, hodalo na koljenu, cjelivalo zemlju. Svatko je osjećao, kao u prijašnje dane, da je nevidivo prisutno nebo. Prikaza se još ne bijaše imenovala, pak se moglo misliti, e je izčezla, a da se više ne vrati. Vjera je preotimala mah. Sve više i više tvrdio je glas puka, da je Gospodja u špilji doista Marija. Štovali su Bernardicu kao preodabrano diete Djevice Marije, a svjetina je i na dalje polazila k Massabielle, da moli. Nu pobožno ovo vjerovanje naišlo je na žestoko protuslovje. Odmah nakon prvih ukazanja, redarstvo je htjelo zastrašiti Bernardicu i tim prepriečiti, da se ne vraća k špilji. Prietili zatvorom njoj i njenim roditeljem, pomno su pazili na nju. Nu Bernardica, siromašno i slabo diete od četernaest godina pomrsilo je lukavštine i nije se plašilo nikakva strahovanja. I proti volji ljudî ona je išla, kamo ju je Bog zvao. Neprijatelji su ju biedili, da čini svetogrdje, kako bi izmamila novac ili uzvitlala buku; pokušaše da ju proglase slabo-

umnom i zasliepljenom; a malo za tim htjede ju redarstvo zatvoriti radi toga. Sve ovo bijahu jadne osvade. Diete, iskreno i prostodušno, nije bilo sposobno za pretvaranje, nikada nije primalo novaca, ni darova, makar da ju siromaštvo njeno stavljalo na kušnju, a priznati valja, da joj moždani bijahu posve zdravi, mašta posve uredna i bistra. Izvor postajao je po malo sve obilatiji i u njem se dogadjala čudesna izcieljenja. Da zaniječu čudesa, tvrdili su, da je voda ljekovita; nu smiešno je ovako tumačiti naprasno izcjeljenje, pa toli raznovrstno, koliko ima slaboća ljudskih. A priznavaju svi, da je u izvoru Massabielle obična voda.

9. Bernardica je polazila u špilju. Na Blagoviest, 25. ožujka, našla je tu ogromno množtvo. Gospogja joj se ukaza u istom sjaju slave i jednako ljubežljivo. Prema koncu ushićenja diete ju zapita ime po dva puta. Odgovoriše joj samo dva otegnuta posmjeha. Zatraži i opet. Na treću molbu Gospodja se još uviek smijala, razkrilila ruke, sklopljene u visini pojasa, digla ih, sklopila ih opet pred prsima kretom božanskoga veličanstva i dražesti, pa očijuh prema nebu uprtih reče: *Ja sam bezgrješno začeće*, a za tim je nestade. Diete je upamtilo ovaj spomen s drugoga svieta, ali nije razumjelo rieči *„bezgrješno začeće“*, jer ih je prviput čulo. Na 5. travnja, drugi dan uzkrsa, dodje opet ona, koja se napokon javila i nazvala bezgrješnim začećem. Svjetina vidje toga dana prizor, koji dovede na vrhunac dosadanje divljenje. Bernardica zanesena cielim svojim bićem ljepotom prikaze, neopazice sklopi ruke nad sviećom, koju je držala oslonjenu na zemlju i zapaljenu. Više od četvrt sata plamen je gorio medju šakami njenih nježnih ruku i lizao medju njenimi prsti. Bernardica, nepomična, neprestano se smijala. Tu bijaše liečnik, dr. Dozous. Odmah poslie uzhićenja uze on ruke Bernardice, te nadje, da su biele i netaknute. Zapanjen s te neobične činjenice, reče on, priečio sam, da ju nitko ne uzbuni, i uzev sat svoj mogao sam ju kroz četvrt sata točno promatrati. Kad je molitvu svršila, Bernardica se digla. Htjede da ode iz špilje, kad ju ja za čas pridržim i umolim, neka mi pokaže svoje ruke, koje sam najpomnjivije razgledao. Nisam našao ni najmanji trak žiga. Kušav za tim da neopazice prinesem plamen svieće k njenoj ruci, živo uzmakne Bernardica i reče mi: „Opalit ćete me!“ Sve više sviета grnulo k špilji; molilo se tu neprekidce. Nu svjetovna vlast, tobož da zaprieči te se ne ukoreni predsuda, pošto je dobila uputu od ministra za bogoštovje, zatvori ulaz u špilju ogradom od dasaka, te pod kaznom globe zabrani u nju unići. Na tu se zabranu pazilo nije. Bilo je iztraga i sudbenih osuda.

10. Na 16. srpnja, na svetkovinu Majke Božje Karmelske, Bernardica podje da se moli nasuprot špilji, s protivnu obale Gave, pa je zadnjiput vidjela *Gospodju* s neba u većem sjaju nego ikad prije. Na mjestu, gdje je tada Bernardica klečala, diže se danas samostan Karmelićanka, što ga osnovala kratko iza toga gospojica Marquessac. Medju prvimi redovnicami ovoga samostana bijaše njeka mlada grofica, koja je davno prije htjela se Bogu posvetiti, a ovdje su ju, u vrieme samoga ovoga zadnjega ukazanja, roditelji ušutkali, da će ju pustiti, bude li ikada samostan baš ondje, gdje Bernardica kleči. Nisu dakako slutili, da će to do skora biti, ali su besjedu održali.

11. Crkvena vlast nije se u sve ovo ništa pačala. Ali usljed tolikih čudesa, što se neprestano dogadjala, biskup Tarbes-a, Msgr. Laurence, odluči da će posredovati. Dogadjaji u špilji spadali su po bitnosti svojoj u područje vjersko; na biskupa je spadalo, da o tom sudi. Koncem srpnja 1858. ustanovi okružnicom povjerenstvo crkovnjaka i svjetovnjaka, da izpituju činjenice. Ograda je stajala pred pećinom Massabielle, prem je stanovništvo prosvjedovalo; nu početkom listopada naredba careva otvori špilju i dade hodošašćenju slobodu. Učinio je to car, jer mu je jedne noći jedinca sina čudesnim načinom ozdravila Gospa Lourdeska, pošto se carica čas prije zavjetovala, da će kod cara izprositi, neka se ograda odstrani. Bernardica se te godine prvi put pričestila. Poslie ukazanjâ nju su posjetile hiljade osoba; a ovo diete, slaba uma, bez ikakve sjajne vlastitosti, svojom prostodušnošću, a bez dvojbe uz osobitu milost, koju joj je Bog dao, u velike je zadivila svakoga. Osjetila je u sebi poziv, da se sabere u redovničkom zvanju. Mjeseca srpnja 1866., kad je njena zadaća u Lourdesu posve svršena bila, kad je bila prisutna, gdje se otvara kapela, ode u samostan i postade milosrdnica u kući sestara ljubavi i nastave kršćanske u Nevers-u, gdje je proživjela skoro desetak godina u poniznosti Gospodinovoj, te umrla smrću pravednika. Špilja sve to više glasovita, privlačila je vazda nove hodočastnike. Često bi se dogodilo opet novo čudo. Napokon nakon dugoga iztraživanja, gdje su bogoslovci i

učenjaci sve izpitali, ukazivanja, izcieljenja od vode u špilji, biskup Tarbes-a izrekao je svoj sud. Okružnicom od 18. siečnja 1862. izjavio je, da je Gospodja, što se Bernardici ukazala, bila u istinu bezgriješna Marija, Majka Božja, te je dozvolio štovanje Majke Božje Lourdeske. Vrhovna vlast u crkvi potvrdila je sud biskupa diecezanskoga. Slavni Pio IX. uvjeren, da se preblaga Majka Božja ukazala, dao je, da se u njegovo ime okruni kip Majke Božje Lourdeske. Sadanji sv. Otac papa punih je pet godina proučavao ovo važno i nježno pitanje. Posebno povjerenstvo nije s oka pustilo ni najmanju sitnicu. Na njegovu želju pošli su u Lourdes čuveni liečnici, njeki što onda još vjerovali nisu. Na osnovu njihova izvještaja, iz koga se razabralo očevidno, da su mnoga izcieljenja nadnaravna, prava čudesa, sv. Otac papa dozvolio je posebni čin u časoslovu i posebni obrazac mise na čast Naše Gospe Lourdeske za biskupiju Tarbes, gdje se slavi uspomena na to na 11. veljače, kad se u istinu prviput ukazala. Njekolike biskupije i naše monarhije (Prag n. pr.) dobiše takodjer od sv. tolice dozvolu, da mogu isti obrazac mise rabiti.

Dopisi.

Zadar, po Uskrsu 1896.

(Pobožnost Presv. Srca Isusova u našem sjemeništu.) Božanski Spasitelj reče bl. Margareti M. Alacoque: „Uznastoj, da se svukud upozna ova pobožnost, i u velike ju preporuči ne samo kao sigurno, nego takogjer kao slatko i odveć lasno sredstvo, da se postigne prava ljubav Božija.“ Nema dvojbe, da ove iste riječi upravlja Isus preko bl. Margarete svakomu od nas; s toga se laćam pera, da u kratko izvjestim našu *Vrhbosnu,* kako se je bogoljubnost napram Božanskom Srcu Isusovu razvila i uhvatila čvrst koren u mjestnom bogoslovnom sjemeništu, namjerom, da ovo što ću javiti bude poticalom te se i drugamo, gdje još nije, uvede i raširi ova pobožnost vrlo koristna i toli potrebita za naš vijek duhovne mlohavosti, svakojake zlobe i opačine.

Ima već tomu nekoliko godina, da priličan broj naše bogoslovne mladeži obavlja pobožnost t. z. „Devet petaka“ ujedno sa „Devet služba“ na čast Presv. Srcu Isusovu. Milost Božija htjede, te broj ovih na jednom vanredno ponaraste i to god. 1894., uprav na svetkovinu Božanskog Srca; početkom pak ove škol. god. združiše se svi pitomci u pomenutu zadrugu, tako da je sada svaki prvi petak u mjesecu u zavodu opća pričest u čast Milostivog Isusova Srca. Upravitelj ove zadruge je jedan od starijih bogoslovaca, i on u oči svakog prvog petka žrijebanjem odregjuje službe pojedincima.[1]) — Nu, kao da Presv. Srce ne bijaše s ovim zadovoljno; te da uredi posve na svoju gori rečeni Rasadnik svećenstva za cijelu Dalmaciju, posluži se Vlč. O. Mihom Gattin-om Isusovcem (koji je nastanjen u Kraljevici u Hrvatskoj). Ovaj najprije upiše u „Apoštolstvo molitve“ sve one bogoslovce, te od prije ne bijahu upisani i pošalje im dotične upisne ceduljice. Kad ga pak svrhom prošastog februara njegovi starešine pošaše u Zadar, da propovijeda u crkvi MM. PP. OO. Isusovaca kroz „Četrdeset ura,“ upotrebi zgodu te utemelji kanonički u zavodu Bratovštinu „Apoštolstva,“ vlč. duhovnika istog zavoda imenuje mjesnim upraviteljem i dade dotične diplome (koje su sada izložene u riznici kapelice Sjemeništa). Osim toga očita jedno jutro Bogoslovcima sv. Misu, a prije Mise prozbori im s oltara par riječi ad hoc, pouči ih biva u kratko o trima različitim stepenima „Apoštolstva“, svrativši osobitu pozornost na 3-ći stepen, biva „Pričest u naknadu.“ Napomenu kako se u Francuzkoj, Španjolskoj i drugdje na osobiti način štuje Božansko Srce, i reče da bi bilo vrijeme, te se i u Hrvatskim zemljama već jednom glede na to nešto započne, a da ne budemo u svemu iznimka. Zgodno naglasi kako su Francuzi čvrsto uvjereni, da će im domovinu spasiti od tolikih zala jedino Srce Isusovo, te jim je obljubljen vapaj: *Sacré Cour, sauvez la France!* Natukne kako se i po Hrvatskoj širi framašunstvo, nemoral i ostala zla, te zaključi da s toga i mi moramo doći do potpunog uvjerenja, da je jedino Srce Isusovo kadro spasiti Hrvatsku. Ali ovo, reče, treba da prosimo od Božanstvenog Srca, pošto Ono obično udijeljuje pomoći i milosti samo onima, koji ga za to mole; treba, završi, da nadokna-

[1]) Za obavljanje služba rabe knjižicu „Devet služba presv. Srcu Is. u zajednici sa devet zborova Angjeoskih po naputku bl. Margarete Alacoque, priredio O. Josip Celinšćak D. I.“; ili „Pratica dei nove Uffizi in onore del SS. Cuore di Gesu. Tipografia e libreria Salesiana, Torino.“

gjujemo Srcu Spasiteljevu za tolike i tolike uvrede što mu ih zlobni svijet nanaša u opće a naosob u Presv. Oltarskom Sakramentu, te da tako razoružamo pravedno-rasrgjenu Božiju desnicu i odvratimo od crkve i domovine tolika zla. — Reče i njegova riječ ne pade na kamen, već na plodno tlo.[1]) — Poslije njegovog odlaska stvar se o „Pričesti u naknadu" uredi tako lijepo, da se svi pitomci združiše u dvije zadruge od 30 članova, a budući klerika nema nego 51, devetorica se svojevoljno ponude, da će dva put mjesečno pristupati na Pričest. Po tom -- hvala budi Srcu Is. — počam od Uskrsa o. g. svagdano idu dvojica po redu na sv. Pričest (ne brojeć ovdje one obične njihove Pričesti u nedjelje i ostale blagdane), namijenjujuć ju u naknadu za uvrede, koje prima Srce Božansko od nezahvalnih ljudi; svako jutro pak prikazuju sva svoja djela, molitve i patnje dana na nakanu Srca Is. i namijenjuju deseticu sv. Ruzarija za potrebe sv. Crkve i sv. Oca Papu.

Molimo svesrdno i ufajmo, da će Presv. Srce udijeliti milost, te će se u svim našim zavodima uvesti ova uzor-bogoljubnost, koja je najbolje srestvo, da mladjahna srca naše mladeži, te se pripravlja na visoko ali i preteško svećeničko zvanje, usplamte vatrom božanske ljubavi, koju će kasnije prenijeti i uspiriti u srca onih, koje će im Providnost povjeriti; postaće biva revni za slavom Božijom i spasenjem duša, te će za to širiti u svojim župam pobožnost napram Bož. Is. Srcu „koja je pastirima dušâ — riječi su istog našeg Spasitelja — najzgodnije srestvo da ganu srca tvrgja od kamena i da obrate najokorjelije grešnike." — Inače, ne proniknu li oni prvi, dok su na naukama, nježnom pobožnošću spram Presv. Srca, ne će zaista moći ni druge istom raspaliti, jer — nemo dat quod non habet. — U to ime Bože blagoslovi! *Očevidac.*

— — —

Firenze, na Uskrs 1896.

(Dvie tri odavlje.) Jedan čas uskrsnih praznika budi za dičnu *Vrhbosnu.* Neću dakako nabrajati, kamo li opisivati sve, što je u Firenci kršć. srcu milo i drago: za crkve i svetišta trebao bi čitavu knjigu; isto tako za naučne zavode: škole, akademije, knjižnice, zbirke, galerije i t. d. Što da rečem o podneblju? Hvala Bogu, zima je bila kratka i blaga, kao obično što je ovdje, a sad u proljeću krasna okolica fiorentinska vabi te k sebi, da se diviš bujnoj prirodi i tolikoj dražesti. Fiesole, S. Miniato, Certosa, Bello Sguardo, Monte Oliveto, Monte Senario, Villa magna, Incontro, Quaracchi, Prato . . . ! Tko da ih ne posjeti? Znamenita su to mjesta ili starinom i položajem svojim, ili kao više manje trajna i žarka ognjišta molitve, nauka, kršć. ljubavi i umjetnosti. Žao mi je, što ih danas mogu tek spomenuti; jer moram se žuriti s pjesnikom:

Andiam, chè la via lunga ne sospigne (Dante).

Dakle krenimo dalje. Prelazeći na kulturne novosti, ispravljam najprije vijest, koja se raširila i preko granica Italije, o filos. naime stolici na ovoj vis. školi. Prof. Conti, hvala Bogu, nije se odrekao svoje službe, a oni, koji su već isticali bezbožca razpopa za njegova nasljednika, odali su samo svoja pia desideria. Ali je na skorom vladin list *Popolo Romano* oprovrgao tu izmišljotinu. Pisano je: „desiderium peccatorum peribit (želja grješnika propasti će)". Premda je Conti navršio 73. god. svoje dobe, a 47 god. učiteljevanja, ipak on predaje svedilj mladenačkim žarom, koji se silno dojimlje slušatelja. Njegovo tumačenje, ljetos estetiku, polaze ne samo redoviti učenici, nego i mnogi umjetnici i književnici. Što više, nema za cijelo toga putnika, koji bi amo došao te se nebi divio pročelju stolne crkve *S. Marija del Fiore;* a kad čuje koliko si je zasluga oko toga remek-djela kršć. umjetnosti uz graditelje, slikare i kipare stekao sâm Conti, svatko će se potruditi do vis. škole, da barem koji put vidi i sluša toga velikana. Od njega su nekoć filosofiju učili glasoviti kipar Dupré i prvi Dantist našega vijeka Giuliani; od njega, da ne spominjem drugih, pok. kard. Mauri, taj ponos dominikanskoga reda, ital. knjige i kat. propovjedništva, i njegov vrijedni drug bisk. Del Corona, koji spaja u sebi iskru bogoslovnog veleuma sv. Tome (sr. njegova djela: *Piccola Somma, Elevazioni eucaristiche, I 4 Cardini della felicita, Panegirici i t. d.),* krjeposti sv. Antonina, nabožno i umjetničko čuvstvo bl. Angelika, dražest i milinu zlatnih trecentista Passavantia i Cavalca. Tako Fr. Pera, koga navodi u svojoj vrlo poučnoj i zanimivoj knjizi *Battaglie e Vittorie* (Firenze, Barbèra, 2. ediz. p. 272.) jedan od najboljih Contievih učenika A. Alfani. Od ovog potonjega oglasio sam

[1]) Istom zgodom utemelji i u malom Sjemeništu (Zmajević) „Apoštolstvo molitve;" tako se sada i tu svaki prvi petak štuje Srce Is. sv. Pričešću i drugim bogoljubnim djelima.

u preklanjskoj *Vrhbosni* prijevod Pluzanskijeva djela o *Duns Skotu*, a danas bih početnicima u ital. jeziku preporučio uzorne njegove čitanke *Libri di lettura* (Firenze, Bemporad, za gradske škole 5 svezaka, za seoske 3 sv.), a naprednijima za pouku i zabavu: *Fiori scelti, Evelina, Il Carattere degl' Italiani, Alecsandro Manzoni ricordato al popolo e alla gioventù.*

Pripominjem, da je Alfani baš majstorski orisao život i rad Contiev u katol. beletr. časopisu *Roma letteraria* od 10. ožujka t. g. Jezgrovito je i Romanovo djelce *La filosofia di A. Conti e lo stato presente della scienza* (Genova, Tipogr. Papini, 1895.). Pisac ovih redaka u jednom od prvih brojeva *Katol. Lista* g. 1884. naveo je glavna Contieva djela, tu divnu filosofičku enciklopediju, taj „spomenik trajniji od mjedi", kojim se ponosi ne samo Italija, nego u opće kršć. filosofija i književnost, znanost i umjetnost. Evo kako je sv. Otac Leon XIII. čestitao franc prevodiocu: „Ut opus de historia Philosophiae ab illustri Viro Augusto Conti conscriptum tuis civibus notum esset et apud eos ad rectam philosophiae doctrinam promovendam propagaretur".

Kasnije došla je *Filolosofia elementare* do 17., *Storia* do 4., *Estetica* do 3., *Cose di Storia e d' Arte* do 2. znatno pomnožanog izdanja pod naslovom: *Collana di ricordi nazionali* (Vijenac narodnih uspomena) I. sv. *Religione ed Arte,* II. sv. *Letteratura e Patria.* Nedavno je Conti svestrano ocijenio Capecelatrova djela u književnoj smotri *Rassegna Nazionale,* sad priregjuje novo izdanje svojih *Discorsi del tempo in un viaggio d' Italia,* a pod konac prošle god. kao predsjednik akademije della Crusca zaključio je sjajnim govorom proslavu Tassove 300-godišnjice. Bijaše to pravo slavlje: akad. sjednica svečana, velika dvorana dupkom puna biranog općinstva, koje 2 sata napeto sluša i uživa, a na koncu će oduševljenim odobravanjem Contia do suza ganuti. Velikog i nesretnog pjesnika i filosofa nitko nije mogao shvatiti i prikazati bolje od Contia, koji umije duboke spekulativne misli zaodjenuti prekrasnom formom. Govor je na skorom tiskan u ak. Radu (*Atti della R. Accademia della Crusca* Firenze, Cellini, 1895).

Veliki štovatelj i prijatelj Contiev kardinal Capecelatro piše sad *katol. moralku;* početkom ove šk. god. dokazivao je u svom sjemeništu, kako se Božja objava divno slaže s izvjesnim stečevinama prirodnih znanosti u 19. vijeku; članove Marijanskog sastanka u Livornu 1895. poticao na nježnu pobožnost k Majci Božjoj i našoj, a u korizmenoj poslanici preporuča katekizam i kršć. nauk, jer samo „jedna je stvar potrebita": *spas duša (Campania Sacra,* Dec. 1895., Genn. febbr. 1896.).

Tko si nije mogao nabaviti uspomena pok. kard. Massaje u cijelosti (Roma, Tip. Propaganda, 12 svezaka), bit će zahvalan učenom egiptologu E. Schiaparelliu, što je priredio izvadak najzanimivijih stvari: *In Abissinia e fra i Galla* (Firenze, Tip. Ariani), a za dva tri mjeseca ima slijediti 2. sv. *Nello Sciva* i tim će biti djelo gotovo. U istoj tiskari Arianievoj počela je izlaziti *Rivista bibliografica,* koja će isticati dobre i zle strane novih knjiga. Urednik joj je Dr. Minocchi, koji sprema nov prijevod i tumač sv. pisma po izvorniku; I. sv. *I Salmi tradotti dal testo ebraico* (Firenze, Seeber) u tili čas je općom pohvalom primljen od svih stručnjaka u Italiji i drugdje. Sv. Otac odobrio prevodioca na daljnji rad vrlo laskavim brevcom. Za danas dosta. *M.*

Viestnik.

Naša domovina.

(*† Mons. dr. Ivan Šust).* Iz Trsta stiže nenadana žalostna viest, da je 15. aprila preminuo dr. *Ivan Šust.* Preuzev nakon odstupa presv. g. dra. Glavine upravu biskupije kao kapitularni vikar, pokošen je eto usred najboljega rada, a nakon kratkoga bolovanja od 4 dana. Pokojnik bijaše rodom Slovenac (1831.), a služio je najprije medju Hrvati Buzetskimi. Kao svećenik položio je stroge izpite, te bio profesorom u postojavšem biskupskom sjemeništu sve dok dokinuto nije bilo. Od g. 1870. počeo je raditi kod uprave diecezanske kao biskupski kancelar, kao konsistorijalni savjetnik, a od 1880. kao pravi kanonik stolnoga kaptola, komu je već 1885. došao na čelo kao prepošt. Godine 1892. imenova ga biskup svojim generalnim vikarom, te je kao takav, uz boležljiva biskupa, nosio znatan dio velikoga tereta, što leži na biskupskih ledjih. Gubitak njegov živo osjeća sva biskupija, a naročito Hrvati i Slovenci. *R. i. p.!*

(Pokojni predplatnici „Vrhbosne"). U zadnje doba preselilo se u vječnost više naših predplatnika;

Eduard Jelošić, župnik u Gorah kod Siska, Makso Lončarević, župnik u Kobašu, Makso Marčić, župnik u Kostreni (S. Lucija), Josip Berchett, koralni vikar u Spljetu. Preporučamo ih u molitve svih svojih velecienjenih štilaca. *R. i. p.!*

(Duhovne vježbe za Poljake.) Iza biele nedjelje boravio je u Sarajevu Isusovac Jackowski iz Lavova, te je držao duh. vježbe svojim zemljakom, i to: gospodjam u zavodu sv. Augustina, gospodi u kapelici našega sjemeništa, a radnikom u stolnoj crkvi. Za prvi početak odziv bijaše takav, te je revni vjerovjestnik zadovoljan ostavio naš grad. Hvala njemu na trudu, a njegovomu starješinstvu na ljubavi, kojom nam ga je poslalo.

(Petdesetgodišnjica.) U Mostaru sastao se odbor, koji radi, kako će se proslaviti petdeseta godina, što franjevci osnovaše u Hercegovini novu redodržavu. Pokroviteljstvo preuze presv. gospodin biskup O. Paško Buconjić, počastni je predsjednik preč. O. redodržavnik fra. Luka Begić, dočim je na čelu odbora urednik Nedjelko Radičić, a tajnik mu fra. Hilario Glavaš. Program o proslavi podnesen je već vis. zem. vladi.

(Slavje na Rieci.) U župnoj crkvi na Rieci čuvaju se ostatci krvi, što je na čudesni način potekla iz propela, kada ga udarila bezbožna ruka u njekoć Isusovačkoj crkvi sv. Vida. Ljetos je šest stotina godina, što se to sbilo, pa će se tim povodom kroz četiri dana (30. travnja, 1—3 svibnja) slaviti svečanost. Svaki dan biti će u jutro misa i hrvatska propovied, a poslie podne večernja i talijanska propovied. Dne 3. svibnja ponieti će se prije podne u obhodu ostatci sv. krvi u crkvu sv. Vida, odkle će poslie podne opet ih isto tako donieti u župnu crkvu. Sv. Otac papa podjeljuje obilat oprost svim vjernikom, koji se izpovjede, pričeste i pred čudesnim propelom se pomole.

(Promjene u nadbiskupiji). Imenovani su župnici: Čemerno: fra. *Martin Šerkić;* Drventa: fra. *Ante Čagelj;* Fojnica: fra. *Stiepo Martić;* Modriča: fra. *Pavo Pavlović;* Kiseljak: fra. *Blaž Pordušić;* Korićani: fra. *Fr. Majdandžić;* Kreševo: fra. *Jako Marić;* Otinovci: fra. *Ante Debeljaković;* Ovčarevo: fra. *Jako Matković;* Plehan: fra. *Martin Čović;* Radunice: fra. *Ciril Katavić;* Rastovo: fra. *Rafo Ostojić;* Skoplje gor.: fra. *Mijo Batinić;* Suhopolje: fra. *St. Krešić;* Svilaj: fra. *Alojsij Kulašević;* Šivša: fra. *Il. Filipović;* Špionica: fra. *Grgo Došen;* Tišina: fra. *Marko Baotić;* Tolisa: fra. *Bono Nedić;* Uzdol: fra. *Augustin Tadić;* Zovik: fra. *Cvjetko Matuzović.*

(Darovi.) Za *središnje bogoslovno sjemenište* (ponutricu crkve): Gojenci nadb. sjemeništa u Travniku 11 for.; Vj. A. sabrao u Slavoniji 60 for. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem, preporučamo i u buduće svim svojim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — Za *sv. grob:* Sarajevo 30 for., Tišina 8 for. 50 novč., Bugojno 14 for., Golobrdo 3 for., Radunice 2 for. 50 novč.; Brod 7 fr.; Gromiljak 2 fr.; Sar. polje 4 fr. 9 n. — Za *crkvu u Lepantu:* Golobrdo 3 for. 61 nvč.; njekoliko gojenaca nadb. sjemeništa u Travniku 4 fr. 10 nč.

Njemačka.

(Snosljivost prema katolikom!) Nije riedko i neobično, da se katoličkoj crkvi spočitava silna nesnošljivost prema inovjercem. Svaki čas čuti ćeš gdje se iztiče Bartolomejska noć, španjolska inkvisicija i slične utvare. A mnogi nazovi-katolici, koji su pošli smjerom liberalnim, koji crpaju sve svoje povjestničko znanje u liberalnih novinah, zacrvene se, kad to čuju ili čitaju, prikriju lice rukama, pak će i oni potvrditi, da doista u crkve katoličke snošljivosti ni traga. Ne izpituju oni, je li sve istina što se govori i piše, nego prihvaćaju za gotov novac sve, što tu nadju. Ovakovi prigovori dolaze dobrim dielom sa strane onih, koje bi pogled na Henrika VIII., na Elisabetu, na njemačke knezove iz XVI. i XVII. vieka morao ušutkati i ter kako! Prigovaraju to crkvi katoličkoj oni, koji su i danas prema njoj nesnosljivi do skrajnosti, koji osobitim veseljem na veliko zvono meću sve, što bi moglo, kako oni misle sjenu baciti na crkvu katoličku. Evo njekoliko činjenica iz novijega, našega vremena. Prije godinu dana od prilike odličan častnik saskoga konjaničtva, knez Friderik Schönburg-Waldenburg prešao je u krilo crkve katoličke. Duh Božji duha, gdje hoće, pa i u Saskoj. Tako je opet nedavno potaknuo drugoga kneza saskoga, krvi kraljevske, da ostavi sviet, pa da stupi u sveti redovnički stališ. Knez Friderik Schönburg, porieklom iz stare protestantske obitelji, slušao je takodjer glas Božji, pa je izrazio otcu svomu otvoreno čvrstu volju, da će biti katolik. Naravno, da je kod svojih naišao na najžešći odpor. Otac je tražio, a na to je imao pravo, da mladi častnik promišlja i zrelo proučava prije, nego li će učiniti odlučan korak. Da mu to bude laglje, zatvoriše ga kroz šest tjedana s jednim pastorom protestantskim, koji ga je imao poučavati. Ova bogoslovna predavanja samo su još učvrstila kneza Schönburga u njegovoj namisli. Vidio je istinitost crkve katoličke. Znajući, da valja više slušati Boga nego ljude, odluči da će poći napred, svjestan si posljedica, što će ih imati njegovo obraćenje. Posljedice bijahu strašne. Knez Friderik Schönburg-Waldenburg bio je predmet dvostrukoga ružnoga progonstva: izagnan bijaše iz doma otčinskoga i lišen svakoga sredstva za život. Našao je zaklonište najprije kod kneza Clary-a u Beču, a zatim kod baruna Gagerna u Koruškoj. Nu protestantski pastori saski svuda su za njim išli. U Beču je obitelj Schönburg zapodjela pregovore sa liečnici u ludnicah, ne bi li proglasili mladoga katolika ludjakom. Ni tu nije sustala protestantska „snošljivost“. Friderik Schönburg bijaše častnik u saskoj vojsci. Njegovi starješine protestanti prinukaše ga, te je dao ostavku, ne

dopuštajući, da bi častnik mogao postati katolik. Tako se shvaća sloboda savjesti koncem XIX. stoljeća u zemlji, koja se hvasta duhom filosofskim! Mladi katolik ostavi svoju obitelj i svoju domovinu i dobi nedavno službu u vojsci bavarskoj, gdje mu je veledušnost princa-regenta dala častnički čin. Što bi kazali bili liberalci cieloga svieta, da se je što takova dogodilo u zemlji katoličkoj, pod katoličkom vladom! Što se sve ne bi bilo pisalo proti nesnosljivosti ultramontanaca! Nu znade se, da liberalci imadu dvie mjere. Jednom blagom, popustljivom važu sebi, a drugom oštrom i strogom nam. Tako oni, koji imadu mnogo da metu pred svojimi vrati, te medju svojimi pastori svakojakih, u sav glas uzmu klicati, kad se nadje kukolj i medju našom pšenicom, pa u velike uzdižu izdajice svoje vjere i svoga svetoga zvanja. Tako je velik junak u njihovih novinah Pavao Hoensbroeck, koji je ostavio najprije red Isusovaca, a malo za tim i katoličku vjeru, da se oženi! Velik im je junak i razpop Rheindorff, koji je bio glavni svjedok u parnici proti redovnikom Aleksijancem, a nedavno se i on oženio sa svojom kuharicom! Ovi jadnici njihovi su junaci!

Englezka.

(Stoljeće katoličtva.) U listu *The Catholic World* osvrće se B. Morgan na velike dogodjaje našega vieka, koji se evo primiče kraju. Uz velik napredak, što se postigao u nastavi, u obretih, u znanostih itd. vriedno je baciti oko i na razvitak u pogledu vjerskom, na život duševni narodâ, napose katoličke crkve. Priznati valja, da unatoč predsudam, koje rišu crkvu katoličku kao uporna neprijatelja napredku, viek, što svrša, dokazuje bolje no i koji drugi, snagu i životnost crkve. Protestantisam i katolicisam izjasnili su, svaki sa svoje strane, i iztaknuli biljege, kojimi se razlikuju. Reformatori XVI. vieka svuda su razsijali nauku o slobodnom izpitivanju pojedinca; njihovi potomci žanju sada obilnu žetvu razdora i protuslovja. Luter sam bi se danas preplašio, kad bi mogao promatrati logične posljedke svojih nazora. Protestantisam prihvaća svaku vrst vjere, od *unitarca,* koji ne bi znao kazati, u čem se razlikuje od budhiste, sve do strogoga anglikanca, koji ne nalazi velikih težkoća, da prizna dogmat o nepogrešivosti pape. S druge strane crkva katolička baš uz pomoć ovog istog dogmata vazda je sve više jačala svoje jedinstvo i stalnost svojih temeljnih zasada. Iztražuje za tim pisac napredak, što ga katoličtvo učini tečajem ovoga vieka u raznih prosvietljenih zemljah i u misijah. Evo, što se dogodi u protestantskih i u mješovitih zemljah. Početkom ovoga stoljeća katoličko pučanstvo sjeverne Njemačke nije brojilo više od šest milijunah, a danas imade tu trinaest milijuna radišnih i revnih katolika. Uzprkos progonstvu radikalaca, u Švicarskoj su dvie petine pučanstva katoličke. U Danskoj zarudi zora slobode za katolike 1837. Tada bijahu tu samo 3 svećenika i oko 300 katolika, a 1892. postade Danska apostolski vikarijat sa 29 svećenika i 4000 katolika. Švedska i Norvežka dadoše tek 1869. vjersku slobodu katolikom, a danas imade tu oko 3000 katolika. U Holandiji uzalud se je 1840. trudio Wilhelm Nasavski, da se uzpostavi katolička hierarhija; to je pošlo za rukom tek Piu IX. 1853. Početkom stoljeća bilo je u Holandiji 350.000 katolika, danas ih imade 1,488.000, dakle više nego trećina cieloga pučanstva u kraljevini. Godine 1800. Škotska i Englezka brojile su jedva 120.000 katolika sa 65 svećenika i 6 apostolskih vikara, te nisu imali nikakve crkve ni zavoda. Danas i Škotska i Englezka imadu svoju crkvenu hierarhiju s 1 kardinalom, sa 2 nadbiskupa, 18 biskupa, 3000 svećenika i više od 2 milijuna katolika. U novom svietu katoličtvo je napredovalo još znatnije, i to u svakom pogledu. Godine 1880. misije Kanadske i Saveznih država, brojile su jedva 400.000 katolika. Danas sama Kanada broji 2,100.000 vjernika sa 2400 svećenika, 25 biskupa, a prema tome imade crkava, škola i zavoda. Za 1895. brojilo se u saveznih državah katoličko pučanstvo na 11 milijuna, a 9754 svećenika. Crkva katolička broji u Indijah 26 biskupa, 1400 domaćih svećenika, 645 missionara i 1,700.000 vjernika; 1830. bijaše ih samo 475.000 sa 400 domaćih svećenika i 20 missionara evropejaca. Od Himalaya do otoka Ceylona umnaža se katoličtvo, te više od 100.000 djece polazi 2200 škola, što ondje postoje. U Australiji je crkvena hierarhija sa 2 nadbiskupa, od kojih je jedan kardinal, 20 biskupa i sa pučanstvom od 800.000 katolika. Godine 1830. bijahu tu tek 2 svećenika i njekoliko stotina prognanih katolika. Isto tako opaža se napredak katoličtva na Balkanu. Jedino u Rusiji, naročito medju Rusini opaža se nazadak, koji će, nadajmo se, prestati usljed najnovijega pokreta i medju Slaveni.

Amerika.

(Protestant o crkvi katoličkoj.) Sveučilištni profesor (na *Columbian University*) Lodge u jednom svojem nedavnom predavanju dao je javno liepo svjedočanstvo crkvi katoličkoj, koje rado štiocem svojim saobćujemo. Bilo bi težko, reče profesor, pretjerano govoriti o povjestničkoj znamenitosti, koju je crkva katolička vršila, naročito u srednjem vieku. Ona je ujedinila odgoju Evrope. Nastava mladeži bijaše prema pravilom, što ih je ona dala. Ona je uzčuvala znanost, obrazovanost i prosvjetu staroga vieka. Ona bijaše ladja, u kojoj se sačuvalo blago književnosti i umjetnosti, i to onda, kada je ciela Evropa utopljena bila u valove varvarstva. Ona je razkrilila plašt svoj, da brani siromake i slabe. Ona se stavila po sriedi medju potlačenim, što je plaćao i medju omrzlim utjerivanjem vladaocâ. Ona je uložila sve svoje sile,

da varvarske čopore, što bijahu provalili u plodne ravnice Galije i Italije, preobrazi u gradjane kršćanske države. Ona je podala množtvu uzvišene ideale kršćanskoga života. Ona je nastojala, da zadoji srca plemenitim takmenjem, da obogati umove naobrazbom prošlih vjekova, te da život naroda podigne na viši stepenj djelatnosti. Poviest njenu razsvjetljuju junačka djela i svetost njenih sljedbenika. Ona je bacila svu težinu svojega velikoga upliva na stran zakona, reda i prosvjete, kada je to bilo zapleteno u borbu na smrt sa silami varvarstva. Kada je po cielom svietu razširena bila pomutnja i razcjep, crkva je katolička svako sredstvo upotrebljivala, da sjedini misao, život i prosvjetu Evrope. Nu ima i više: u samom krilu crkve vazda se je u velike razvijala slobodna i autonomna uprava. Slobodan izbor bijaše vazda glavna značajka uprave crkvene tako kod redovnika, koji su u svojih sastancih birali svoje opate, kako u sboru kardinalâ, koji su birali papu. Kada dakle promatramo duge odsjeke povjesti, pa vidimo sjajne usluge, što ih je crkva učinila Bogu, čovječanstvu i prosvjeti, moramo, unatoč našim protivnim načelom, kazati istinu i priznati zasluge onih, koji su se dostojnim učinili udivljenja i hvale. Kako znadete, moji osobni nazori izravno su oprječni nazorom crkve katoličke, nu proučavanje moje prinukalo me je, da stojim kroz više godina u uzkom odnošaju sa najvećimi umovi, koji bijahu ures i sjaj te crkve. Naučio sam se, diviti im se, štovati ih i ljubiti. Sv. Franju Asiškoga, sv. Ignaciju Loyolskoga, sv. Franju Saleškoga, Fenelona, Pascala, Malebranche-a i mnoga druga imena, koja mi dolaze na usta, čini mi se, da valja ubrajati u najveća i najveledušnija srca svake dobe. Ja odbijam najodlučnije, da se složim s onim množtvom, neznalica i što su puni predsuda, koji obtužuju i ocrnjuju crkvu katoličku. Ako duh Kristov nije onaj, što proniče djela i spise onih velikana, što sam ih spomenuo, onda sam se ja jako prevario glede nauke Božanskoga Učitelja.. Neću dakle, da zatvaram oči pred slavom i zaslugami crkve katoličke i njene povjesti, pred žrtvami i mučeničtvi, kojimi su veličanstvenu poviest prosvietlili njeni sinovi. Povrh toga duboko se divim mudroj vještini uprave, koja je vodila crkvu kroz vjekove. Glave njene znale su, u svako doba, promieniti pravac borbe prema promjeni lica borbe, kakove su se izmjenjivale tečajem vjekova. Crkva pokazuje vazda svoje lice neprijatelju. Ona imade divnu snagu shodnosti, da vazda odgovara zahtjevom položaja. Duboka mudrost upravljala je njenim nutarnjim razvojem. Ja poznajem jedan samo primjer političke razboritosti, koji je dostojan, te ga prispodobimo onomu crkve katoličke, a to je onaj stari senat rimski, koji je kroz vjekove i vjekove, pod kraljevi, pod republikom i pod carstvom vladao i upravljao rimskom državom u njenih ogromnih posjedih i prostranom sve većem proširivanju.

Prosvjeta.

— Sbor duhovne mladeži Senjske, osnovan 18. svibnja 1845., izdaje *Spomenicu*, u kojoj će biti: *a)* poviest toga družtva; *b)* nekoliko narodnih pjesama i *c)* životopis sv. Tome Akvinca. Preporučamo ovu liepu zamisao vriednoga Sbora.

— *G. Cvjetko Rubetić*, profesor na realci u Zagrebu imade još u zalihi svoje liepe knjige: *Svibanjski ružičnjak*, te se može dobiti kod njega s poštom za 40 novč. Radi laglje odpreme moli, da se naručuje najmanje 5 komada. Knjige imade na prodaju i u nadb. pisarni u Sarajevu.

— Preč. g. kanonik Vicko Palunko napisao je liepu knjižicu: *Rajski pratilac k prvoj pričesti* ili zalog za svakoga, osobito za mladež. Sliedeći ponajbolje spise franceske i talijanske pisac je vješto i obsežno ocrtao daljnu, bližnju i neposrednu pripravu. Daljna se započinje godinu dana prije i sastoji u svakdanjem molenju njekih molitava, u učenju vjerskih istina i u razmišljanju vječnih tajna. Bližnja započinje četrdeset i tri dana prije i sastoji u molenju rečenih molitava i u iztrebljivanju njekih mana, a neposredna osam dana prije i sastoji u molenju i obširnijem razmišljavanju njekih istina. Ciena nam nije poznata. Dobiva se u Dubrovniku kod nakladne knjižare D. Pretnera.

— Što je hrvatsko obćinstvo davno već želilo, to će sada dobiti iz pera radišnoga profesora u Spljetu Antuna Sasso: Manzonijeve *Vjerenike*. Knjiga će zapremati oko 600 stranica, pa tko prevodiocu *unapred* pošalje 1 for. i 10 novč. dobiti će knjigu *franco*. Preporučamo veliki ovaj trud veleučenoga gospodina, a to tim više, što je ovo djelo pravi biser, kojim će se i naša knjiga sada moći ponositi.

— *Priprava k sv. misi.* Priuredio po raznim piscima Ivan Miličić, župnik. Čist dohodak namienjen je za spomenik pok. Mihovila Pavlinovića, čijoj miloj uspomeni je knjižica i posvećana. Uvezana stoji 30 novč., a može se dobiti i u nadbiskupskoj kancelariji u Sarajevu.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Srce ljudsko.

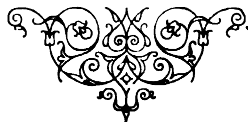
Svega, svega ljudske žele grudi:
Poput plavi smrtnik plovi
Po pučini željâ,
Neprestano biser tražeć
Sreće i veselja
Ali jedno samo zrno ima,
Za kim gine, čezne viek svoj vas,
A taj biser megju biserima:
Ljudsko srce, ljudskog srca kras.

Svako blago pred tim vriednost gubi:
Alemkamen pred njim tamni,
Zlatu vriednost gine,
Časti svietlo lice mrkne,
Slavu zastru tmine . . .
Stog za srcem ljudskim sviet taj gamzi,
Stog i pakla za njim hlepti sjen;
S vražjim slavjem satan u jaz gramzi
Kada u njeg takav nosi plien.

O vrednote slabog srca ljudskog!
I Bog pravi od ljubavi
Za tim blagom gori:
Isus dragi ljudskom srcu
Umiljato zbori:
„Srce, ljudsko srce, moje budi!
„Sinko, meni srce tvoje daj!
„Za uzdarje dat ću ti u grudi
„Srce svoje, sebe i svoj raj . . .!“

Srce ljudsko na visini ciene
Sluša mrklog glase pakla
I svieta sirene,
Sluša nebo, sluša sebe,
Pa kom hoće krene.
Blago srcu, kad se cienit znade;
Blago srcu, kom je vlasnik Bog!
Spasitelju, vrelo moje nade,
Nemoj prezriet biednog dara mog!

Pajo Pajić.

Žena u društvu ljudskom.

B. Mjesto žene u društvu ljudskom tečajem povijesti.

IV.

1. Najprvo moramo spomenuti, da se povijest ne gradi na ugledu povjesničara, nego valja da povjesničar tvrdnje svoje povjesničkim ispravama i listinama čvrsto utemelji. Povjesničar treba da se služi zakonima mišljenja; nikako ne smije dopustiti, da ga mašta zamami i zavede. Ako nema čvrsto dokazanih činjenica, može dakako predmnijevati, ali ova se predmnijevanja ne mogu smatrati povjesničkim činjenicama, niti smiju sa sigurnim činjenicama u oprjeci biti.

Proti nepobitnim ovim načelima ogriješiše se Bebel i ostali pisci, koji tvrde, da je bio rod ljudski prvobitno na istom stepenu sa životinjom, da su ljudi s početka bez reda u čoporima živjeli, da je na tom najnižem stepenu divljeg stanja svaki muž sa svakom ženom općio, a opet svaka žena sa svakim mužem i da su sva djeca svim zajednička bila. Ovi pisci priznaju, da ovih tvrdnja ne mogu dokazati ni jednom povjesničkom ispravom, ali vele, da se mora na ovakovo stanje bez ikakve bojazni zaključiti iz divljeg stanja mnogih naroda sadašnjeg doba; oni vele, da je „biblična povijest o Stvoritelju i visokom stepenu prvih ljudi“ bajka, nego da se je čovjek sporo i tečajem dugih vjekova svojom snagom od životinjskog stanja na sadašnji kulturni stepen popeo.

Eto Bebel prizna, da nema ni jedne povjesničke isprave o prvobitnom životinjskom stanju roda ljudskoga, ali ipak izvjesno tvrdi, da je tomu tako bilo, jer, veli on, sada ima naroda sasma divljih. Nu ovaj zaključak nipošto ne valja: jer zar nije već samo po sebi moguće, da su oni narodi zbog neugodnih prilika iz višeg stepena naobrazbe spali u sadašnji niski stepen? Zar nemamo u povijesti primjera napredovanju, a i nazadovanju raznih naroda? Proti Bebelu pako i drugovima tvrdimo: „na životinjskom stepenu razvitka rod ljudski nije bio nikada, ako nemamo za to povjesničkih dokaza, ako nam povjesničke isprave baš obratno stanje dokazuju i ako je zaključak od divljeg stanja naroda povjesničkih na prvobitno stanje roda ljudskoga nevaljan i kriv.“

Rekosmo već, kako isti Bebel priznaje, da svoje tvrdnje ne može nipošto povjesnički dokazati, da nijedne dokazne isprave ne može navesti. Nu suprotno govori ne samo sveto pismo, nego i usmena predaja svih naroda o naobraženom, čovjeku primjerenom stanju praroditelja naših. Ugled svetoga pisma, kao prastare povjesničke isprave, ne može se oboriti neopravdanom tvrdnjom, da donosi bajke. Makar tomu tako bilo, zar nema svaka bajka istinitu jezgru? Ali ako se povijest svetoga pisma o prvom čovjeku sa predajama svih naroda slaže, ko može tvrditi i to bez ikakovih dokaza tvrditi, da tomu nije tako? Osim toga pogledajmo najsurovije narode, te ih prispodobimo sa životinjom. Eto i najsuroviji narodi znadu o Bogu, o vječnosti, o ćudorednosti, te misli svoje govorom izražavaju: je li ove znakove unutarnjeg duhovnog, od tjelesnog sasma različitog života iko i ikada opazio u životinjstvu? Napokon čovjek se razvija, napreduje i nazaduje: dokaz tomu su stari kulturni narodi; ako pako nazaduje, valja li pomenuti zaključak Bebela i ostalih njemu sličnih pisaca?

Mi, kao kršćani, obikli smo, za svaku nauku, koja nam nije sama sobom jasna, zahtijevati jakih dokaza, te ne možemo lakoumno i lakovjerno pristati na nedokazane tvrdnje muževa, u kojih osim pomanjkanja dokaza nalazimo i pogrješaka proti zakonima mišljenja. S nama je isti Virchov, koji je nedavno na antropološkoj skupštini ovo kazao: „ne prigovaram, ako ko u svojoj sobi za sebe dogje na misao, da je potekao od majmuna, nu žabraniti moramo, da dogje u javnost te se usudi tvrditi, da je mnienje njegovo strogo znanstveno dokazano.“

Bebel tvrdi, da kršćanstvo stanja žene nije poboljšalo; ali budući je jasno, kako je kršćanstvo sve društvene odnošaje i š njima stanje žene predrugojačilo, to ćemo našoj raspravi upravo kršćanstvo uzeti za temelj, na kojem ćemo tečaj rasprave razdijeliti i poredati. Pogledat ćemo naime, kakovo je bilo stanje žene prije i izvan kršćanskog vremena, onda kakovo je bilo i jest pod uplivom kršćanstva.

1. Žena prije i izvan kršćanstva.

2. Obazret ćemo se jedino na sigurne podatke o stanju žene u raznih naroda. Naravni odnošaji, kako ih ocrtasmo u prvom dijelu, nijesu se baš nigdje sasma zaboravili, ali se takogjer nigdje nijesu sasma obdržavali. Sa jedne strane bio je muž

nasilnik žene, a sa druge opet njezin rob tražeći je kao sredstvo, da udovolji putenim svojim nasladama. U ovoj su si točki narodi divlji i narodi naobraženi sasma jednaki. Najviše stoji u tom pogledu narod židovski. Prema tomu pogledajmo najprvo narode naobražene, onda narode prirode, napokon narode vjerom u jednoga Boga.

a) Žena u starih naobraženih naroda.

3. *Egipćani.* Premda je vjera u Egipćana panteistična, opaža se ipak u njoj monoteistični temeljni značaj. Kraljem bogova i stvoriteljem svijeta predstavljahu si Egipćani muško biće sa raznim imenima. I onda ostadoše imena muška, pošto su se razni odnošaji boga prema svijetu kao tolikim raznim bogovima držali. Nu sve predstave prenesoše se napokon na Osirisa, komu se sestra Iris dala za ženu. Spolni odnošaji dakle muža i žene prenesoše se na boga i odatle razabiremo, šta su Egipćani o odnošaju žene držali: muž je gospodar, žena pako mužu podregjena. Primiv kasnije u svoje vjerstvo štovanje životinjâ naučaše Egipćani, da je duša umirućeg Osirisa prešla u bika „apis". Nu štovanje „apisa" nije stvarno ništa drugo van štovanje muškog počela (principa).

Najstariji Egipćani ne znadu ništa o mnogoženstvu. Kasnije mogoše bogati uzeti ženâ po volji, ali svećenici nijesu mogli uzeti više van jednu samo. Isti Faraoni življahu sa jednom ženom; samo o njekim je vjerojatno, da su ih uzeli više. Herodot našao je još brak sa jednom ženom u dolini rijeke Nil.

S tim se slaže štovanje Egipćana prema ženi, koju nazivlje „gospodaricom kuće." Na papyrusu Prisse, koji polazi iz drugog slavnog doba Faraona najmanje 2260 godina prvo Krista, daje se mužu ova opomena: „Ako si mudar, ljubit ćeš svoju ženu bez inada i svagjanja, hrani je, kiti je, razveseljuj je sve dane života svoga; ona je dobro, što valja da bude dostojno za vlasnika svoga, Nemoj prema njoj nikada okrutan biti." Vidi se, da je žena na muža navezana, o mužu zavisna, mužu podregjena. Čast žene cijenila se prema odanosti i vjernosti, što ju je mužu iskazivala. O ženi kralja Ti iz 5. dinastije oko 3000 prije Krista veli se: „Bila je mužu svome odana vrućom ljubavlju."

Opomene pako, neka muž ne bude surov prema ženi, otkrivaju nam pogibelj, da bi muž ženu nepravedno tlačiti mogao. Herodot nam je ostavio zanimljivih crtica o odnošaju Egipatskih žena za svoje doba; on piše: „U Egipćana idu žene na trg i pazare, dočim ostaju muževi kod kuće i bave se tkanjem. Muževi nose terete na glavi, žene pako na legjima. Nikada ne prikazuje bogovima darove žena, t. j. nikada ne obavlja žena službe svećeničke, dočim muževi svim bogovima darove prikazuju. Sinovi nijesu dužni uzdržavati roditelje, ali kćeri ih moraju uzdržavati, makar se protivile. Odjeće ima svaki muž po dvije, žena po jednu." Žena dakle nikako nije ropkinjom bila; i na spomenicima se žene slobodno kreću. Svakako se vidi, kako su u javnom životu muž i žena bili rastavljeni, i da je u glavnom žena bila mužu potčinjena.

Iz svečanosti na čast Dionysia-boga, koje su valjda iz raskalašenog feniškog bogoštovja potekle, razabire se, kako su Egipćani u nisko osjetnim spolnim odnošajima izmegju žene i muža vrhunac života ljudskoga nazrijevali. Pošto su Egipćani vlastite vladare izgubili i pošto su domaće običaje sve to više sa grčkim zamjenjivali, to su se i odnošaji žena dosta predrugojačili. Žena je sve to više propadala. Lijepa, a raskalašena Kleopatra zamami Cesara i Antonija, te ih sapne okovima putenih naslada; zastupnici svjetskog carstva klanjaju se ženi, koja se sama na najniži stepen besramnosti snizila. Samoubijstvo Antonija i Kleopatre pojašnjuje nam istinu, kako je muž sklon naravne zakone pogaziti, te postati ili robom ili nasilnikom žene ili oboje.

4. *Babilon i Asur.* Okrutni i pohotljivi značaj naroda iz pokoljenja Hamovoga bio je uzrokom, da se je u njih žena više potlačila i ponizila nego li u Egipćana. I ovdje treba da polazimo od nazora religijskih. Iz starijih, čišćih nauka vjerskih razvila se do 1500 prije Krista državna religija. Vlast božanska podijeljena je na tri boga imenom: Anu, Bel i Hea; ovo su muška lica, kojim je mašta rano već po jednu žensku družicu dodala. Kasnije popeo se Asur praotac naroda asirskoga nad sve bogove, Istar pako takogjer (Milita ili Astarte nazvane) uživala uz njega najveće štovanje, a ovo bješe puka raskalašenost. Smatralo se, da je za ženu dužnost vjerska, prepuštati se bludništvu. Prema tome bijahu i odnošaji žene u društvenom životu: smatrala se ona pukim predmetom putenih naslada. Istina, da je još za Herodota prevladao brak sa jednom ženom; ali kako su se žene udavale? Svake godine se djevojke za brak sposobne prodavale kao na dražbi, gdje su ih momci kupovali,

da im budu kućanice. Ovaj je običaj po ženu veoma sramotan, no i mnogoženstvu otvara vrata. U ne davno otkrivenoj palači kralja Sargona (oko godine 706. prije Krista) zauzima harem glavni dio. Budući se žena slabo uvažavala, s toga nemamo skoro nikakovih vijesti o njoj; muž je nepravedno nad ženu uzvišen. Asirski zakon kazni preljub muževⁿ malom novčanom globom; a ženu kazni smrću. Nije ni čudo, ako Herodot tvrdi, da je otac u nuždi kćer svoju za novce bludu prepuštao.

5. *Feničani.* Društveni odnošaji žene nalik su na one u Babilonu; u savezu su sa njihovom mitologijom. Nad svim bogovima stoji Baal, koji imade prema djelatnosti svojoj razna imena. Baal-Adonis, Baal-Moloch i Saturn; žena, što mu se dala družicom, imenuje se takogjer raznovrsno: Baaltis ili Militta, Astarte i Rhea. U svojstvu kao prirodna sila, što stvara i obara, kao Adonis i Moloch, imao je sa dotičnom si ženom Milittom i Astartom najveći upliv na život naroda. Položaj se žene razabire u bludnom i okrutnom štovanju iskazivanom Militti i Astarti. Kao što u Babilonu, tako su i u Feničanâ žene držale, da štuju boginje svoje prepuštajući se najsramotnijoj bludnosti, i to ovdje gadnijim još načinom; bjesnoću pako, u kojoj su se uškopljenjem bogovima prikazivali, jedva bi mogli sasma naravnom držati. Zaveden praznovjerjem hoće muž da bude ženom, a opet žena hoće da se kao Amazonka pričini mužem. Strašna su čedomorstva učinjena u bogoslužju Molocha i Astarte. Surova pohotnost vlada narodom, jedino prema tome prosugjuje se vjernost žene. Nu o gospodstvu žene nema ni traga.

6. *Persi.* U Persa puno su čišći moralni odnošaji, kao što i čišći religijozni pojmovi. I u njih je muž vazda na prvom mjestu, žena se pred njim kao izgubi. Ksenofon u Ciropediji ne govori van o uzgoju dječaka, jer djevojke se javno ni uzgajale nijesu. Mnogoženstvo se držalo dozvoljenim, no zavladalo je tek za ćudorednog njihovog propada.

7. *Kinezi.* Vjera njihova je panteistična. Stvornu moć nastoje protumačiti iz odnošaja muškog i i ženskog spola. Iz tame kaosa proizigjoše sva bića svezom muške prasile Yang sa ženskom prasilom Yin. Nu Kinez ne voli da se bavi spekulativnim pitanjima, nego prevoli pitanja praktična. Način, kojim on sve životne odnošaje, pa i stanje žene smatra, veoma je star, sigurno oko 5000 godina. — Obitelj je ovomu narodu sve. Najviše religijozno štovanje ide najprvo cara kao oca svega roda, a onda očeve raznih obitelji. Djetinja ljubav i zahvalnost temeljna je nauka velikog tog carstva. Majka ima dio na ovom štovanju, ali je o mužu sasma ovisna, te njemu u svemu potčinjena. Slobodna nije žena ni iza smrti muževe; mora da sluša ili svoje roditelje, ili starijeg brata. Nad udovicom pazi najstariji sin, koji neka pun ljubavi i štovanja gleda, da svaku pogibelj od nje odvrati. Zakonit i običan je brak sa jednom ženom, ali muž može da ima i drugih žena u kući, kojima zakonita žena zapovjeda. Brak nije nerazrješiv; muž sasma lako ženu otpusti; nu i žena može muža ostaviti, ako je okrutan. Slabo se brinu ili nikako za uzgoj djevojaka. Ako se u kući rodi sin, sve je veselo, ako djevojka, sve je tužno. — Dakle i u Kineza je položaj žene nalik na položaj u ostalih naroda.

8. *Indi.* Pošto je u Inda zavladao panteizam, sav je život nekako ukočen, nema nikakvog napretka. I položaj je žene od više vjekova isti. Kako je žena sasma ovisna o mužu, razabrat možeš iz užasnog običaja, da se mora udovica sa lješinom pokojnog muža spaliti. Najstrože mjere engleske vlade jedva su posve uspjele. Žene same protive se, da se ovaj običaj ukine; narod prezire udovicu, koja ne će da se spali. Ovaj običaj posvjedočava, kako narod drži, da žena bez muža ništa više ne vrijedi. Žena se ni ne usugjuje ime muža svoga izgovoriti, tako ga štuje. Mnogoženstvo je obično; muž si uzme ženu po volji. Budući žena neudata ništa ne vrijedi, a udavanje je često velikim troškom skopčano, s toga se novorogjene djevojčice ubijaju. Sramota je za obitelj, ako djevojka od 12 godina još udata nije. — U staroj knjizi zakona Manuevih shvaća se žena i brak puno uzvišenije. Naregjuje se, da se imadu djevojke podučavati, da valja sa ženom lijepo postupati; udovica može se opet udati; o spaljivanju ni traga nema.

9. *Grci.* Slične odnošaje vidimo kod Grka i Rimljana. Možemo biti kratki, jer su nam u ovih naroda obiteljski odnošaji više poznati. I u Grka zrcali sa stanje žene iz mitologije. Zeus i žena mu Hera pokazuju, kako su stari Grci držali, da je žena o mužu ovisna i da je brak sa jednom ženom zakonit. Krasno nam je ove odnošaje ocrtao Homer u Odiseji: „Nema vrijednije stvari u životu, nego ako muž i žena kućom svojom složno upravljaju, da zastide neprijatelje, a sami najviše uživaju.“ Euripid izravno veli, „da je helenski običaj ljubiti jednu ženu, a ne dvije poput barbara.“ — Ali bračni

život Zeus-a ipak nije baš uzoran; u Olimpu imade on uz Heru velik broj ljubeznica. Do toga je u Grka kašnje muški rod spao, a time već se očituje tlačenje žena. Raskalašenost širi se više, njegovanje javnih bludnica preotimlje mah; pače izgubi se u Grka svijest, kako je nećudoredno izvanbračno općenje sa ženama. Isti Sokrat ga ne osugjuje. Javne bludnice uzgajale su se pomljivije nego li kćeri najboljih gragjanskih obitelji. Grčka je škola prostitucije. Usprkos tome se ipak odnošaj žene u obitelji nije bitno promijenio: za najboljeg doba smatrala se žena gospodaricom u kući, a i za propada nije se sasma iz ovog odnošaja istisnula. — Platonovę sanjarije o posvemašnom zajedništvu žena ne mogu se smatrati kao proistekle iz narodnog života, nego nijesu van plod njegovih ideala i njegovih teorija; ali i on nije mislio na to, da bude žena sa mužem posve izjednačena.

10. *Rimljani.* U njih su odnošaji žene sasma bistri; borioci za emancipaciju ženâ ne mogu se na Rimljane nikako osloniti. — Kao što se u starom bogoslovju muž jedinim zastupnikom oblasti i ugleda smatra, tako i u životu gragjanskom. Žena neka upravlja kućom; zakonit je brak sa jednom ženom i to doživotno, sklapa se religijoznim svečanostima. Prvotno štovala se žena u Rimljana više nego li u Grka; bračna se nevjera kaznila mnogo strože. Bogoštovje Veste pokazuje nam, kako se cijenilo djevičanstvo ženâ. Ali već u drugom vijeku prije Krista započeše javni i bračni odnošaji u Rimljana sve to dublje propadati, jer upoznaje se sa bogovima istočnih naroda i raskalašenim njihovim štovanjem. Muž je ženu pokvario; besramni muževi i bestidne emancipirane žene iskopaše grob slavnomu carstvu rimskome. Uzdrmao se brak i uništila čast žena lakoumnim razvjenčanjima najodličnijih muževa, kao: Kata, Sule, Pompeja, Cicera. Već Cicero tuži, kako su se javni odnošaji pokvarili, kako već žena nad mužem vlada. Da, Rim je pokvarenost Grčku prihvatio, pače nadmašio budući nije znao, da ženu štuje i da joj naravi njezinoj primjereno stanje uščuva.

Rajski vijenac.

Marija u lijepome raju.

Tko pozna ljubav, djetinju ljubav napram svojoj majci miloj, majci dragoj, tko poznaje bol, kad se dobar sin dijeli od predobre majke: taj pozna i radost, kad djetinje srce opet zakuca u naručaju na grudima majke svoje; i ova je radost za djetinje žarko srce dvojinom i deset puta veća, kad zateče svoju dragu majku, koja jednom živjela u muci, siromaštvu i oskudici, sad na sastanku u sreći i radosti i u svakom Božjem izobilju. — Ova slatka istina pokazat će nam se u najljepšem svome sjaju, kad dogje sretni, blaženi čas, gdje ćemo vidjeti Mariju u lijepome raju. Blago nama, kad smo ljubav k Majci Božjoj, koja je i naša mila majka, kano ti s majčinim mlijekom usisali! Blago nama, kad mi, sretni kršćani, spoznajemo vrijednost i cijenu Marije na zemlji, kad su nam njezine divotne krjeposti uzor, za kojim idemo i težimo, kad nam srce djetinjom vjernosti pristaje uz nju, kad osjećamo sto i sto puta u životu ljubav njezina materinjeg srca, silu njezina zagovora, zaštitu njezine moći! Koliko nam puta Marija, mila majka naša, pružila milu ruku svoju, da nas digne i izvida, da nam suze gorke pokupi, da nam teško breme skine, da nas utješi i razveseli! O da, blago i sto puta blago nama, kad Marija posjeduje sve pouzdanje naše, svu nježnu ljubav našu! Poslije Isusa imade Marija u kršćanskom srcu prvo i najljepše mjesto. — Kad nas mimoigje lice ovoga svijeta; kad umremo u dan pravednika, kad nas obasja vječna zora, vječito Sunce; kad stignemo u kraljevstvo lijepoga raja: o tad ćemo se tek tada osobno upoznati s ovom majkom milosrgja, s majkom milosti! O kakva li će nas, Bože, i kolika obuzeti radost, neslućena rajska radost, kad ugledamo tamo gore Mariju ne više kao službenicu Gospodnju, kao sirotu, zapuštenu majku Raspetoga, već kao proslavljenu majku proslavljenoga Isusa, kao divnu kraljicu lijepoga raja! Kakve li, Isuse moj, za nas radosti, kad vidimo Mariju, majku tvoju, licem u lice pa kad je ujedno smjednemo zvati i majkom svojom! O jest, gledanje i spoznaja slave Marijine bit će za nas veliko i presretno blaženstvo! — Ako nijedno oko nije vidjelo, nijedno uho nije čulo, i nijedno čovječje srce nije okusilo, šta je Bog pripravio onima, koji ga ljube: kakav prijesto moći i slave mora da je Bog podigao u raju za Mariju, koja ga više ljubila, nego

svi sveci i angjeli, i koju opet on više ljubio i svojom milosti milovao, nego li sva druga stvorena bića. Marija, koja je bila udostojena da bude Majkom Božjom, koja je u milosti, u krjeposti i u zaslugama nadvisila sve ljude i sve angjele, uzvišena je takogjer od Boga nada sve zborove blaženih rajnika. Njezin se prijesto diže do prijestola samoga Boga. „Kao što svjetlo sunca nadilazi sjaj i svjetlo zvijezdâ, tako i slava Majke Božje natkriljuje slavu svih drugih blaženika," veli sveti Bazilije. „I kao što nestaje i zvijezdâ i mjeseca, kad se pomoli jutarnje sunce, tako, rekao bih, potamni rajsko svjetlo svetaca i angjelâ na divotnu sjaju Marijinu," veli sveti Petar Damijan. „I kao što mjesec i na nebu zvijezde ophodnice sijevaju od odsjeva žarkoga sunca: tako i blaženi u raju primaju od gledanja Marijina i od odsjeva njezina sjaja obilje i prirast blaženstva i radosti," veli sveti Bernardin. S toga će po izrijeku svetih Otaca klicati u radosti i veselju oni, koji ugledaju Mariju u rajskome sjaju.

Ljubimac Gospodinov, Ivan, opisuje u svojoj Apokalipsi veliko, divno čudo u raju: „žena suncem ogrnjena, i mjesec joj pod nogama, a na glavi joj vijenac od dvanaest zvijezda."[1]) — O moj Bože, koli je slaba ova slika napram istini, napram čudu nevigjenu! Vijenac, kojim je vječni Otac svoju milu i premilu kćerku, kojim je Sin Božji svoju milu i premilu majku, kojim je Duh sveti svoju milu i premilu zaručnicu uresio i proslavio, sto je i sto puta ljepši i divniji, nego li vijenac od dragog kamenja i od zvijezda pa i najljepših i najsjajnijih! Šta je svjetlo dana napram suncu Pravde, u kojega se zrake ovila Marija? Mjesto mjeseca angjeli su i svi nebeski duhovi pod njezinim nogama; jer njezin je prijesto ljepši i sjajniji i uzvišeniji, nego li i najdivniji prijestoli Kerubinâ i Serafinâ. Isus sjedi na desnoj Oca svoga. Marija sjedi na desnoj Božanskog Sina svoga. Kao što je ona na zemlji bila milosti puna i blagoslovena megju ženama: tako je ona i u raju puna slave i sjajnosti i blagoslovena od svih zborova rajskih duhova, koji ore i pjevaju vječni Aleluja, vječnu pjesmu slavljenicu, što imadu takovu majku, takovu kraljicu.

Ali o Marija! Koli hladne i sirotne moje su ove riječi, kojim bih htio da izreknem našu radost, sreću našu rad slave i blaženstva tvoga u lijepome raju!

A sad nam ti prozbori srcima, oj sveta Crkvo, ti oj naučiteljice najviše mudrosti! Tvoj preslatki jezik neka nam milo opiše, koli divna i prelijepa, koli sretna i blažena, koli mila i ljubezna, koli velika i uzvišena, koli sjajna i preslavna je Marija u lijepome raju! Ti progovori, Crkvo Kristova, i kaži, kakovo blaženstvo čeka one, koji jednom uzgledaju njezino lice, koji jednom u raj unigju, da slatko otpočinu na njezinu materinjem srcu, da budu dijelnici njezine radosti nebeske! — I meni se čini, kao da vidim ispunjenu ovu zelju, kad razmišljamo u molitvi otajstveni smisao onoga počasnog vijenca, što ga Crkva onako milo splela i savila našoj dragoj Gospi u Loretu. U ovim divnim i toli slatkim litanijama skupile se i sastale sve slike i tajne, koje će ti, kad se ispune i otkriju, lijepo, kao nitko, opisati svu Marijinu visost i slavu. Što više mi od toga shvaćamo, to nam sve jasnija izlazi veličina Marijina i naša sreća. Riječi svetaca kazuju nam jasno i svjedoče, kako se žarko i kolikom ljubavi razgrije i rasplamti ljudsko srce, kad promišlja te otajstvene hvalorijeke Marijine. Majko Kristova, majko Božje milosti, majko divna, majko ljubezna, djevice premudra, djevice milostiva, ogledalo pravde, ružice tajinstvena, kućo zlatna, škrinjo zavjeta, vrata nebeska, zvijezdo jutarnja — — — kakovih slika! Divno li nam pokazuju na neiskazivu slavu i blaženstvo Marijino u raju!

Jest, brate i štioce, ako Bog dâ mi ćemo jednom sve bistro i jasno razumjeti, šta je Duh Božji očitovao na Mariji. Mi ćemo se jednom naći u četi blaženikâ i s njima u zajednici oriti pjesmu — divnu, romonitu nebesnicu. Blago tebi, oj Marija! klicat će djevice; mi smo kraljice lijepoga raja, a ti si evo kraljica naša; jer ti si prva, koja si nam primjer dala, da posvetimo Bogu naše djevičanstvo! Ti, oj najčišća Djevo, dala si nam besmrtna zaručnika! Blago tebi, oj Marija! klicat će priznavaoci; ti si naša kraljica; tvoj primjer naučio nas sve krjeposti; u njima se vježbajuć dogjosmo evo u krasni raj! Blago tebi, oj Marija! klicat će mučenici; ti si naša kraljica; tvoje junačtvo u mukama dalo nam sile, te slatko umrijesmo za krst časni i vjeru nam svetu, te kupismo evo nebo — ne skupo — krvlju svojom! Blago tebi i sto puta blago tebi, oj Marija, klicat će apostoli,

---

[1]) Apoc, 12, 1.

proroci, patrijari, svi sveci i zborovi angjeoski; ti si naša kraljica, majka kralja našega, blagoslovena megju ženama, milosti puna, svetica nad svetima, miljenica Božja, neoskvrnjena, najljepša od svih stvorova! Ti si radost naše Domovine, čast svijn nas, sjaj i slava lijepoga raja, i ti si gospoja naša i ti si majka naša, Marija. i navijek ćeš nam biti premila majka naša!

Ljiljan čistoće.

V. Razmatranje za petu nedjelju.

Angjeoska čistoća sv. Tome.

Blažen tko je čist! tko je čist naliči Angjelom. Njegova duša je zaručnica Isusa Krista; njegovo tielo ima osobito pravo na neumrlu slavu; imat će na nebesih osobitu krunu: njegovo prestolje bit će blizu prestolja neoskvrnjenoga Jaganjca.

Ali da budete čisti treba da se ponizite; Bog ponizuje ohole, dopuštajući da upanu u sramotne griehe, kako veli naš isti angjeoski Zaštitnik. Bog kazni duh, dopuštajući pobune u tielu. Da budemo čisti, treba čuvati oči, krotiti osjete i bježati pogibeljne razgovore. Kako može biti, da nemate opakih misli, ako držite uviek opake razgovore? Duh je pripravan, a pùt je slaba. *Molite i bdijte, da ne padnete u napast,* govoraše Isukrst.

Ovim sredstvima posluži se naš Angjeoski mladić, da sačuva netaknutu djevičansku čistoću. Zaodjeven slabom pùti, ne oćuti nikada putene pohote. Njegovo tielo bijaše djevičansko tlo, koje nije proizvadjalo, van miomirisne liljane čistoće. Čist u pogledu, ne osvrćući se nikada na izprazni i nečedni predmet; čist u slušanju, kloneći se zvuku svake manje čedne rieči; čist u govoru, izgovarajući rieči vječnoga života, ili neprestano šuteći; čist srcem, uzdržavajući se od svakoga najmanjega priljubljenja k stvoru; čist napokon u duši i u tielu, ne budući ih nikada oskvrnuo nečistimi osjeti, pa i nehotičnimi A Bog za nagradu njegove angjeoske čistoće uz veliko čudo obdari njegove ostanke najugodnijim mirisom.

Čistoća je vrlo nježna krepost. Ali kako ju čuvate? Koje knjige čitate? Koje predmete gledate? S kim obćite? Metnuti u njedra oganj a ne ožeći se, tko to može? Ah dušo moja, kako se moraš postiditi! Okaljala si svoju nevinost sa tisuću opačina i uprljala se sa tisuću sramotnih grieha. Nesretna li si! . . . Kako si do sada loše sprovela svoje dane!

Imate li dakle sada krepku volju, da živite dobro? Hoćete li da budete čisti? Žudite biti sveti? Čuvajte vaša sjetila, i budite ponizni. Gojite kao Angjeoski sv. Toma, veliku pobožnost prema Isusu Propetomu i u svetotajstvu, pa nježnu ljubav prema Presvetoj Majci.

U svim vašim tugama i napastima, pomislite da ste med Isusom i Marijom. Ako usadite u svoje srce ove pobožnosti, možete držati sjegurnim vaš spas. Ali nemojte misliti, da ste pobožni prema Propetomu i Svetotajstvu, ako ne uzkratite vašoj pùti neurednih naslada, što ih želi i ne učinite, da pretrpi pedipse, kojih se toliko boji.

Ne umišljajte si isto tako, da ste pobožni prema Presvetoj Djevici, ako ne ljubite, kako učini naš Svetac, čistoću duše i tiela, ako se odlučno ne oprete napastima puti i ne bježite one prigode, koje mogu učiniti da ju izgubite.

Ah! moj angjeoski odvjetniče, prečisti jednako u duši i tielu, ja najkukavniji stvor utičem se pun poniznosti tvojoj zaštiti, da mi izprosiš od Božje dobrote čistoću tako neokaljanu, te niti mislima, a još manje riečima i djelima ne budem mrzak tvojim prečistim očima.

Moj Bože, dopusti prije da panem u pakao, nego u grieh nečistoće. Rad toga bojim se oholosti, jer ona čini, da posrnem u nečistoću. Hoću biti poniznim, da budem čist; i ovako ugodim, služim i ljubim moga Boga. Ima li stvari pravednije, častnije, sladje, lakše od ove? služiti našemu Vladaru, našemu preljubeznivomu Otcu? On je najuzvišenije biće od svih; on je ljepota i dobrota po bitnosti, za koga sve je dobro i liepo; on mi je dao život, dao mi srce. Ja niesam, ja ne živem na zemlji, nego da ga služim i ljubim. Zaslužujem dakle da umrem, ako mu ne služim, ako ga ne ljubim. On je umro rad velike ljubavi prema meni, da ja njega ljubim. Ah moj Bože! Blaženo srce, koje te ljubi! Nosi sa sobom raj, jer u sebi sadržava sve što želi. Nesretno srce, koje te ne ljubi!

Primjer.

Toma Messijski, kanonik Salerna, koji bje svjedokom u kanonizaciji Angjeoskoga svetoga

naučitelja, zakle se, kako je on sam, vrlo napastovan od nečistih misli i žestokih putenih pohota, preporučujući se sv. Tomi i zazivajući njegovo ime, ćutio odmah, da se odalečuju od njega nečiste slike. Ako dakle ljubite čistoću, budite gorljivi u pobožnosti prema ovomu Angjeoskome zaštitniku *(Bolland. in V. S. Th. 7 Mar.)*

Vježbanje u kreposti.

Osim naznačenih ljekova, da sačuvate svetu čistoću, preporučit ćete se danas presvetoj Djevici Mariji, Majci čistoće i zamolit ćete ju, da vam po zaslugama svetoga naučitelja pomogne u svim napastima nečistoće. Pouzdajte se u Nju, koja Vam neće zanijekati pitane milosti u ime Svetca od Nje tako ljubljena i milovana radi angjeoske mu čistoće.

Uzdah.

Život čist nam podaj.

℟. Slava bl. Tome zablista božanskim čudom, dok čudnovati miloduh mirisa razidje se iz groba. Koji odlikujući se stidljivošću, živio je bez krivine.

℣. Ovaj osobitom milošću, prosvietljenim okom pameti, upozna visoka otajstva, podučen nebeskom riečju.

℟. Koji odlikujući se stidljivošću, živio je bez krivine.

℣. Slava Otcu i t. d.

℟. Koji odlikujući se stidljivošću, živio je bez krivine.

℣. Moli za nas i t. d.

℟. Da budemo dostojni i t. d.

Pomolimo se.

Bože, koji Crkvu svoju B. Tome . . . kako gori.

Lourdes.

III.

1. Ovako skromno započe pokret ovaj, koji se danas razmahao po cielom katoličkom svietu. Kad sam ja tamo boravio, bijaše mnogo vike proti Lourdesu u onih krugovih, koji ne žale vremena, da si truju dušu čitanjem Zolinih romana. Taj čovjek, boraveći 1892. tamo prizna, da je to mjesto utjehe i nade, pa da bi se ogriešio proti čovječanstvu, tko bi uništio Lourdes. A 1894. napisa knjigu, u kojoj se blatom nabacuje na sve: na vjeru, svećenike, ukazivanja Gospina, Bernardicu, bivšega u Tarbes-u biskupa Laurence, missionare kod špilje, hodočastnike, bolestnike, stanovnike Lourdes-a, a nije poštedio ni angjelâ ljubavi kršćanske, što na kolicah dovoze bolestnike ili ih dvore i paze u kupeljih, u bolnicah. Knjiga, puna hulâ, neistinâ i ocrnjivanjâ, imala je da zadade Lourdesu smrtni udarac. Pred njom, koju je crkva uvrstila u *index*, te ju pod smrtni grieh katolik ne smije čitati, imala je da zadrhta pećina Massabielle. Ali se je prevario i pisac i svi oni, koji knjigu kao spasitelja od predsudâ pozdraviše. Lourdes je baš te iste godine zasjao u svom cielom sjaju. Neka to posvjedoči ovaj obćeniti pregled na Lourdes 1894.

2. Te godine došlo je hodočastnikâ svakoga sloja, svake dobe, iz svih zemalja. U tom svečanom obhodu roda ljudskoga bijahu: četiri stožernika (Desprez, Lecot, Celesia, Persico), jedan istočni patrijarha (Benhan Benni); petdeset nadbiskupa, biskupa, redovničkih generala, opata, mitronosnih prelata, svećenika i redovnika bez broja. Sto šestdeset i pet hodočašćâ dovelo je k pećini stotine hiljada hodočastnika, da pjevaju slavu Mariji. Dodjoše pako ne samo iz Francezke, nego takodjer iz Belgije, Holandije, Njemačke, Elsasa, Bavarske, Englezke, saveznih država i iz Canade. Tko će opisati oduševljenje i zanos ovih hiljadâ? Koli divni su bili obhodi sa presvetim sakramentom, sa sviećami u večer! A kako ti srce igra, kad gledaš navalu, kojom se pobožne duše kupe oko stola Gospodinova! Te godine čitalo se 36.000 sv. misa, pričesti je bilo 391.000, pobožnih nakana 724.519, a zahvalâ 22.041. Da stupe u što užu svezu sa našom Gospom Lourdeskom upisalo se u prabratovštinu bezgrešnoga začeća 3554 hodočastnika, a u bratovštinu krunice 3744. Osobit znak, kako je štovanje Majke Božje Lourdeske razgranjeno jest i potražba. Lourdeske vode, pa razni darovi, što se tamo šalju. Godine 1894. razaslalo se i u najdalje krajeve zemlje 110.750 boca vode, a medju mnogimi darovi te godine imade crkvene rubenine, posuda, umjetna cvieća, medju kojim su 173 vienca, što ih supruzi poslaše. Lourdes je Nj. Svetosti papi Leonu XIII. poslao takodjer dar: krasan kip sav iz srebra na podnožku od oniča, remek-djelo zlatara Armand-Calliat-a i Sina, a sv. Otac stavio ga u svoju radionicu, da svaki čas

uzmogne zazvati Našu Gospu Lourdesku u težkoćah i brigah, što ih krije vrhovna uprava crkve. Od nje i od Presv. Srca Isusova očekuje sv. Otac i spas Francezke. I u vatikanskoj bašći dao je sv. Otac načiniti vjeran snimak Lourdeske špilje, i izvor u njoj, u koji je donesena voda iz Lourdes-a. Tu sv. Otac dolazi ljeti, da s pratnjom moli krunicu.

3. Medju hodočašći, što hrle amo, prvenstvo ide „narodno" hodočašće francezko. Malešni su mu početci. Poslie nesretnoga rata sastalo se družtvo pobožnih ljudi, koje je pod imenom Naše Gospe od Spasa pokretalo hodočašća u La Salette, proštenište u biskupiji Grenoble, tada u cvatu tako, te je 1879. velebna crkva romanskoga sloga podignuta na mjestu, gdje se je na 19. rujna 1846. ukazala Gospa dječaku Maximinu Girandu i djevojci Melaniji Matthieu. Družtva željeznička, dvojeći u uspjeh, zatražila su jamčevinu od 38.000 franaka, a mislilo se, da se to neće moći učiniti. Družtvo je računalo, da će biti tri ili četiri stotine hodočastnika, a kad tamo, bilo ih je osam hiljada. Usljed toga djelo stupi u život. Trebalo je sada urediti ga, dati mu ustroj, što je i učinjeno. Godina 1873. prozva se godinom hodočašća, jer je družba Naše Gospe od Spasa povelo 100.000 hodočastnika na razna prošteništa: u Chartres, gdje je u stolnoj, najljepšoj crkvi u Francezkoj čudotvorna slika Gospina (Vierge au Pilier); u Tours (Notre Dame la Riche), u Poitiers na grob sv. Radegunde, u Pontmain, napokon u Lourdes. Počelo je pokretati hodočašća i dalje: u Rim, pa se nije uplašilo ni mora, nego šalje svake godine do 400 putnika u Jerusalem. Djelom rukovode Augustinci od Uznesenja Majke Božje, koji od 1886. imadu pokroviteljem kardinala Parocchi-a. Redovnici ovi imadu zadaću, da hodočašće priprave i da ga nadziru. Oni ugovaraju s družtvi željezničkimi, koja su n. pr. 1891. dobila od njih više od tri milijuna franaka.

4. Svjetovnjaci, mladi ljudi, koji su svršili nauke u katoličkih školah, u kolicah prevoze bolestnike na željeznicu i iz željeznice, a imade ih čitava vojska, koja imade sve stupnjeve zapovjednikâ, od najvećih do najmanjih. Redovnice od Uznesenja Majke Božje imadu da upravljaju velikimi ovimi pokretnimi bolnicami, koje se smucaju po šinjah, a od velike su im pomoći najodličnije gospodje, koje jedanput u godini putuju dvadeset i četiri sata željeznicom bez počinka, te sjede na drvenih klupah trećega razreda. Svi u trećem razredu! To je pravilo narodnoga hodočašća. Vlak prati sedam pariških liječnika, na čelu im prvak-liječnik koje bolnice. Prije nego li se pošlo, o svakom je bolestniku sastavljeno podrobno izvješće, a sastavili ga liječnici, koji su bolestnika liečili. Kad stignu u Lourdes prima ih posebni odbor, koji bolestnike razgleda, svjedočbe izpita. A kakvih bolestnika ima? Ne pitaj, brate! Ne izključuje se nitko, pa ni oni, o kojih bi rekao, da će svakim časom umrieti. Nu medju njimi, ma koliko pojedinci patili, vlada vanredan red.

5. Družba Naše Gospe od Spasa imade i posebnu novinu, bez koje si mi danas nikakva poduzeća ni pomisliti ne možemo. *Hodočastnik* (Le pèlerin) izlazi svaki dan, a urednik mu je čuveni Emanuel Bailly. Za naše domaće, u ovom pogledu vrlo siromašne prilike, njekako je čudno, kad čitamo, da list imade 200.000 štilaca i da u svakom broju donosi spisak dobrovoljnih prinosa. Ciele se najme godine sabire novac, što treba, da se pokrene narodno hodočašće. Darova imade po franak i manje, ali ih imade od pojedinaca i 100.000 franaka. Otcem od Uznesenja često se dogodi, da prime banku od hiljadu franaka, a ne znadu od koga je, a ta je banka kadkad ne u novčanom ni u preporučenom, nego u prostom listu, predanu na sreću pošti. Pojedinac, koji daruje 50 franaka imade pravo na jednoga bolestnika; to jest on time postane vodja, pokrovitelj i čuvar jednoga bolestnika cielim putem. Nu nikakva svota ne daje prava, da bi tko mogao birati bolestnika po volji. Svatko mora primiti onoga, koga mu dadu ravnatelji družtva.

6. Prvo, ovako ustrojeno narodno hodočašće u Lourdes bilo je 1872. godine. Bilo je rek bi službeno. Dvadeset i četiri biskupa povedoše generalâ, činovnikâ, više od trideset predstojnikâ tada u službi, drugih zvaničnika bez broja, sto i deset zastupnika, četerdeset senatora. S ovom službenom svitom pošlo je trideset hiljada hodočastnika, a medju njimi jedanaest stotina bolestnika. — U vlaku hodočastnikâ većina je dakako žena, ali imade i muževa. Od 1868 godine Bayonne-a je poslala s podnožja Pyreneja k špilji na Gavi devet stotina hodočastnika mužkaraca. Godine 1873. pošlo je iz Vendée u Lourdes 3000 mužkaraca. Godine 1875. sastalo se tamo 7000 mužkaraca iz Aucha. Godine 1892. zadivilo je 10.000 Bretonaca Lourdes svojom pobožnošću i svojim narodnim odielom. Domaći Bearnjani šalju godimice 20.000 mužkaraca na

poklon nebeskoj Kraljici. Biskup amerikanski Dwenger došao je na čelu hiljade mužkaraca; Španjolska ih posla jednom šest hiljada, a naša Ugarska sedam stotina. Dok sam ja boravio u Lourdes-u došlo je iz Cambrai-a i Lille-a 2000 hodočastnika, medju njimi toliko mužkaraca, te je samo za njih jednom bila propovied u crkvi sv. Krunice, koju su oni dubkom napunili. Tu im je abbé Dewaule, ravnatelj nauka u zavodu Naše Gospe Dunes-ke ocrtao, što treba da mužkarac bude u odnošaju prema Bogu, prema svojoj braći i prema dogodjajem, koji su nastali u družtvenom životu. „Ah! kako bismo brzo bili narod braće, kad bismo htjeli! Biti braća, to znači imati istu krv u žilah. Veliko bratinstvo kršćansko evo je ovdje: u svetohraništu.“ Njihov vikar generalni privezao im je na dušu, neka načine tri odluke: da će se vladati prema Bogu kako to dolikuje Bogu, prema Mariji kao prema majci, a prema bližnjemu svomu kako to traže zakoni pravednosti i ljubavi.

7. Ja sam boravio četiri dana pod dojmom, što ga je ostavilo narodno hodočašće te godine (20.—25. kolovoza), u kojem je sudjelovalo 25.000 hodočastnika i 1100 bolestnika s raznih ne samo biskupija nego i iz naselbina i drugih krajeva francezkih. Taj su dojam umnažala hodočašća manja, koja su onih dana dolazila: iz Bordeux-a (2), Parthenay-a (2), Elsaške i Lotrinžke (2), Arras-a (3), Luçon-a (3), Langona (3), Poitiers-a (3), Cambrai-Lille-a (2) i drugih mjesta, u svem oko 15.000 hodočastnika. A kakav je život onda u Lourdesu? Vlakovi stižu obično ranom zorom ili, kada je veća navala, odmah iza ponoći. Kad dolazi narodno hodočašće ono treba 14 i više velikih vlakova. Kolodvor, na jugozapadnoj strani grada, zapreme prije dolazka vlaka one plemenite duše, iz najodličnijih takodjer kuća, koje će primiti bolestnike i odmah ih razmjestiti u tri bolnice, gdje je za njih već sve spremno. Ostali hodočastnici, na čelu im svećenici, polaze odmah k špilji, u basiliku. Svećenici hrle, da počmu odmah čitati sv. mise, a pošto ih s velikim hodočašćem dolazi do hiljade, možeš si, štioče, pomisliti, da se od pônoći sve do podne po svih žrtvenicih izmjenjuju mise. Vjernici se većinom kod kuće izpovjediše, a ovdje će primiti sv. pričest. Revni vjerovjestnici od Bezgrešnoga Začeća, kojim je biskup Laurence povjerio duhovnu pastvu kod špilje, čim je veća nastala navala ljudi, sve su utanačili s vodjami hodočašća, pak se znade točno, u koji će sat kamo koja skupina poći. Jedni su kod špilje, drugi u crkvi sv. Krunice, treći u basilici. I čim svrše jedni svoju pobožnost, ostavljaju svoje mjesto drugim, koji već spremni čekaju. Pa prem su prostorije za ovolik sviet premalene, nećeš opaziti nikakva znatnijega nereda. Svatko sluša, rado sluša svoje vodje na samu jednu rieč. Stegi se hodočastnika doista diviti moraš. Pod okriljem Kraljice bez grieha začete svatko se rado odriče svoje volje, pa i mnogih svojih osobnih želja, da se ne poremeti liepi onaj sklad.

8. A ogromno ono množtvo, što je poklopilo veliku ravan na otoku Chalet, pa znatan prostor pred špiljom, te koje je zapremilo sve ostrmine, što vode k basilici neprestano se talasa: jedni će doli, drugi gori. Ajde, da ih motrimo najprije kod špilje. Pred njom je više klupa, kamo će redatelji smjestiti slabije, a budno će njihovo oko zamjetiti, nije li ondje tkogod, koji ne spada u njihovo stado. I mene je jednom uljudni Francez sjetio, da je sada red, te ondje obavi pobožnost dio hodočašća, u koji ja valjda ne spadam, kako ni spadao nisam. Tik do špilje liepa je propovjedaonica, a na njoj se izmjenjuju svećenici, da rukovode vjernike u pobožnosti. Oni izriču nakane i odredjuju, što će se u koju nakanu moliti. Po želji Bogorodice moli se dakako najviše za obraćenje grešnika u obće i onih, koji se posebice preporučiše. Molitvu izmjenjuje pjesma, pjesmu kratka pouka, da se opet vrate k molitvi. Svećenik radi naročito o tom, kako će dirnuti srce, kako će razplamtit ljubav prema majci, a po njoj i prema Sinu Božjemu. Trude se, da razbude čustvo pokajanja, a češće se sjete i onih, koji su s njimi došli, ne bi li u Majke Marije našli ono, što godine i godine već traže od vještine ljudske: dragocjeni dar s neba, zdravlje.

9. I dok ovi mole, drugi opet ne daleko odavlje, pred kupelji, uprav navaljuju na Gospu, da im izcieli bolestnike. Prostor pred ulazom u kupelji odieljen je od svieta užetom. U odieljenom prostoru kraj ulaza su bolestnici, koji će redom u vodu. Uz njih je tu osoblje, što od ljubavi stranom bolestnike dovozi i odvozi, stranom ih u kupelji samoj pomaže i njeguje. I njekoliko je svećenika tu, koji se izmjenjuju, da narod, što u velikom broju stoji pred ogradom, potiču na što revniju, vruću molitvu. Tu jedva možeš dulje ostati, a da ti silno čustvo ne izmami suzu iz oka. Ta

kako te neće ganuti, silno ganuti pogled na one stotine, kadkad i hiljade, koji na poziv sluge Božjega eno kako ruke razkriljuju, prema nebu pouzdane oči dižu, kan da žele ovaj čas objeručke obuhvati milost, koju prose i kojoj se neprevarljivo nadaju. Gle ih, kako u tren oka ničice padaju, zemlju cjelivaju, svećenika pomno slušaju, koj im kratkom, vatrenom besjedom ulieva u srce mržnju na najveće zlo na svietu, na izvor svih bieda ove suzne doline: na grieh. I pjesma, jednoglasna pjesma ori se, a da ide iz dna duše razabireš iz vatrena oka, razdragana lica, živahna kreta, kojom ju prate. A ta je pjesma sad tugaljiva, pokornička; sad pouzdana, vatrena, jer izljev žarke ljubavi prema onoj, kojoj je namienjena. A one molitve, nebrojeno puta izasebce ponavljane, svaki put jačim glasom, bržim mjerilom, većim zanosom neće li zar i tvoje srce uznieti, pa da i ti pomogneš, te prodru oblake, dodju do priestola Božjega i donesu po rukuh naše mile Gospe Lourdeske milost nebeskoga nam Otca!

10. A što se ono sada silnije uzbibalo to množtvo? Zašto hrli amo sviet od špilje, izpred crkve sv. krunice, sa ostrmina, iz basilike, iz pristaništa za putnike? Čuj uzklik: Živila naša mila Gospa Lourdeska! Čuj pjesmu, veličanstvenu pjesmu, pjesmu poteklu iz srca naše premile Majke Marije, čuj divni: *Magnificat!* A pjeva mužko i žensko, pjeva diete i starac, pjeva priprosta seljanka i odlična grofica, pjeva svećenik i biskup, pjeva redovnica, pjeva redovnik, sve pjeva, sve u vis diže marame, šešire! Sve je uzhićeno, jedno na drugo gleda i da koga upitaš što je, nesuvislom će ti besjedom odgovoriti, pa opet klicat i rukom će prema kupelji mahnuti. A tamo na ulazu pokazalo se lice angjelâ ljubavi kršćanske, koji u kupelji bijahu svjedoci, kako se u čas jedan, na sam dotik čudotvorne vode, duša rek bi vraća u tielo, s kojim je pri dolazku amo jedva preslabom niti spojena bila. Za njimi eno hoda osoba, kojoj je godine i godine rak izjedao nogu; pjeva i ona s hodočastnici, koja plazeći u kupelj jedva je i besjedu reći mogla; slavi Mariju, izbaviteljicu svoju ona, koju se gospodje jedva usudiše u kupelj uroniti, bojeći se, da će svaki čas, da će im u rukuh izdahnuti; ruke u vis krili, živahno i njimi progovara i ona, koja ih davno i davno već ni maknut mogla nije. Čudo se dogodilo! Na kolicah ih dovezoše, na nosiljkah donesoše, o štapove se podupiraše, tek uz pomoć dobrih ljudi gibat se mogoše — a sad ništa ne trebaju, za sve se zahvaljuju, sami će — kamo? Kamo van k mjestu, gdje je početak njihovoj sada sreći? Kamo van k blagoslovenoj špilji? Kamo van pred kip one, koja nad ovim svetim mjestom vazda lebdi? Što će, van da iz dna duše svoje hvalu dadu onoj, koja u naše tužno doba nevjere i vjerskoga nehaja svojim zagovorom siplje uprav dokaze o vrhunaravnom životu? A prati ih vazda oduševljena pjesma, prate ih sve one hiljade hodočastnika, prati ih suza radostnica, što teče iz nebrojenih očiju, prate ih uzdasi, jecaji, blagoslivanja, divni hvalospjevi u čast Gospi i predragom joj Sinu, koji uslišaše vruće molitve, te novim dokazom nedohitne ljubavi svoje srca nam k sebi podigoše. I pratiti će ih odatlje u ured liečnikâ, medju kojimi imade i takovih, što ne vjeruju. Pratiti će ih rado, neka sada i znanost progovori, pošto je toli silnim glasom progovorila milost. Pratiti će ih pouzdano, neka sud učenih glava prokrči put mnogoj zabludjeloj ovci, da se vrati ili da unidje u pravi ovčinjak Kristov. Pratiti će ih veselo, jer znadu, da će triezan sud ovih ljudi, koji ne vjeruju van što vide, koji se uzdaju samo u svoj nožić i sondilo, nov, sjajan trak baciti na istinu katoličku. Pratiti će ih, da se u brzo vrate, pa nastave svoju pjesmu, svoje kajanje, ne bi li sklonili nebo, da se smiluje i ostaloj njihovoj braći, što bolestna pred ulazom čekaju. Čekaju radujući se i oni radosti svojih prijašnjih suputnika; čekaju nadajući se i oni milostivu pogledu one, u čiju se zaštitu nikad nitko uzalud uticao nije.

Dopis.

Ispod Trebevića početkom svibnja.

(Blagoslov križeva za kubu i zvonik crkve sv. Cirila i Metoda u Sarajevu.) Treći svibnja: mlada nedjelja, a zajedno i svetkovina *Našašća sv. Križa.* Lijep se razdanio svibanjski dan, i ja pohitjeh iza svoje sv. mise u crkvici sv. Vinka k našem gore bogoslovnom sjemeništu. Tamo će se danas blagosloviti dva križa: jedan za već podignutu kubu nad sredinom sjemenišne crkve sv. Cirila i Metoda, a drugi za zvonik nad crkvenim

vratima. Takova se zgoda malo kad u životu ponavlja, pa ja evo u ruku pero, da zabilježim u dragu mi *Vrhbosnu,* šta sve zatekoh pod prvom na Jugu našem kubom u čast našim svetim Apostolima.

Nijesam, rekoh primičuć se sjemeništu, mnogo zakasnio, jer eto čujem, da još naši bogoslovci pjevaju koralno „gloria". Unigjoh u crkvu. Nakupilo se lijepo svijeta. Stadoh pod kupolu i nehote šapnuh: Bio Bog s vama, plemeniti ljudi, koji u našoj Bosni dižete tako nebu pod oblake slavu sv. Cirila i Metoda! Crkva sa kupolom bit će doista velebna i smjela. A danas je iznutra sva zelenilom okićena; tamo na pročelju, gdje će biti budući glavni žrtvenik, kapelica od zelenila napravljena, a u njoj uz svečanu podvorbu služi presvijetli dr. Jagatić sv. misu. Milo ti je nekud, srce ti raste, zanosiš se u nekada i sada i ako Bog da u još sretniji napredak, dok te ne zaustavi, da se sabereš, mila riječ našega presv. Vrhbosnina urednika. Progovori eto on, koji je prije od prilike tri godine kod blagoslova temeljnog kamena zaželio i rekao po Vrhbosni svojoj: „Dao Bog, te se što prije glasiti mogla prostorijami ove kuće Božje slava Boga trojednoga!" I hvala eto Bogu trojednome, i hvala na žrtvama, što ih plemenita srca prinosila i još i sad prinose na oltar naših sv. Apostola, i hvala našem presvijetlom nadbiskupu, koji se u svome divnom poletu ničim ne zaustavlja, i hvala još jedanput Bogu trojednomu: kad eto dao, te se ona lijepa želja ovako lijepo ispunila! Prvi eto pronosi slavu Boga trojednoga tom kućom Božjom onaj, koji tu želju kod temeljnog kamena zaželio, koji prije tri godine na Veliku Gospojinu, ovlašten od presv. gosp. nadbiskupa, i blagoslovio crkvi temeljni kamen. Progovori nam dr. Jagatić pa istaknu najprije, kako je današnja svetkovina Našašća sv. križa baš zgodan dan za blagoslov križeva, i kako mu taj dan još i kazuje, o čem će govoriti. I on nam svojom zanosnom besjedom kazivao, šta je to *sv. Križ?*

Križ je, reče, knjiga, koja nam ljepše, nego li ikoja druga knjiga na svijetu, ljepše, nego li i ta predivna knjiga naravi Božje, kazuje, što je i kakav je Bog. Pa je križ knjiga, u kojoj čitaš čitavu povjest svake i pojedine čovječje duše, kako je duboko pala i kako se opet pridigla. Pa je križ i povjest čitava čovječanstva, jer se pod križem sastaje eno poganin i židov, varvar i Skyćanin, rob i slobodnjak pa i čovjek, koji digao ruku na križ, ali je brzo opet spustio, da zagrli taj sveti križ. I dalje nam išao govornik da crta krasnom riječi, šta je to križ: križ prije 19 vijekova i križ sada. Onda ruglo i sramota, danas pobjeda, ljubav, sloboda, bratstvo, obrana prijestoljâ, zlatna knjiga puna svake krjeposti, najljepše nade i utjehe. Blago danas narodu i čovjeku s križem u ruci! Blago nama, ako i mi, kao i sv. Pavao i Bernardo i Augustin i Frano Serafski i Toma Akvinski zagrlimo taj križ sveti; ako i nama kao i Serafskom naučitelju, sv. Bonaventuri, bude papir križ, tinta krv, a pero sulica! Blago danas svima, koji sjeli pa se odmaraju u sjeni svetoga križa! — Ove prelijepe misli zaodijevao govornik u krasno odijelo lijepe rječitosti, pa ih i zadahnjivao svojom plemenitom, žarkom i pobožnom dušom. Bože moj, da sav moj junački narod sjedne i, kako treba, odahne u toj najljepšoj sjeni križa! uzdahnuh ja iza propovijedi i klekoh, da molim pod sv. misom sv. krunicu i u tu nakanu.

Izagjosmo iza sv. mise pred crkvu, gdje su stajala dva pozlaćena križa. Blagoslov se svrši, križeve odmah stadoše dizati u vis, a ja se uvratih za čas pobratimu, srećom, jer mi pokaza odluku, koju on baš danas dobio, a po kojoj ću ga brzo vidjeti za jedan stupanj više u časti. Ja mu kao bratu od srca čestitah časti i od starijih priznanju; izletih, pogledah još jedanput na kubu sv. Cirila i Metoda, a na vršku joj se već zablistao o suncu križ sveti, a ispod križa naš zanosni arhitekt, *Vancaš* prosipao žarku nazdravicu Leonu XIII., nadbiskupu Stadleru, Nj. Veličanstvu premilostivomu našemu vladaru i njegovim u Bosni zamjenicima, plemenitim dobročiniteljima, pa našemu Jagatiću, koji eto crkvi temeljni kamen i križeve blagoslovio, i ostalome u Sarajevu svećenstvu. Odozdo sabrani narod gromovito orio: „Živio!" A s krova kuće na protivnoj strani snimao svjetlopisac krasnije prizore pod tim zablistalim križem na kubi. —

Blistaj, križu, i sjaj mi nad glavnim gradom pod Trebevićem! Sjaj i bdij mi nad tom kućom, iz koje će izlaziti nama zatočnici i nosioci vječnoga svjetla i sjaja! Obasjaj i ugrij, sveti križu, svojom milosti svako oko, koje u te pogledalo! — I ja odoh kući svojoj, da se ovako za čas porazgovorim s bratom štiocem; a sad evo puštam pero, da ga u brzo opet, ako Bog da, uzmem i samo da još doviknem prijatelju: Vale! *I. Ev. Š.*

Viestnik.

Naša domovina.

(Svibanjska pobožnost). U stolnoj crkvi obavlja se pobožnost na čast Majci Božjoj svaki dan u 6 sati u jutro; subotom pako, nedjeljom i praznici u 7 sati na večer. Propoviedi preuzeše uz gg. kapelane i veleč. oo. Isusovci. — U crkvici milosrdnih sestara pobožnost je svaki dan u 4 sata, nedjelom i praznici u 5 sati. Posjet nježne ove pobožnosti mogao bi biti bolji, ali u naših prilikah hvalimo Gospodinu i Majci Mariji, što je i ovakav.

(Stolna crkva u Spljetu). Družtvo za gradnju nove stolne crkve u Spljetu držalo je 7. aprila glavnu skupštinu pod predsiedanjem presv. gospodina biskupa Filipa Nakića. Iz tajnikova izvještaja razabiremo, da osim plemenitoga dara Nj. Veličanstva (10.000 for.) i Mate Protića imade u tu svrhu ubranih 10.559 for. 20 nč., koja svota je koristonosno uložena. Prema zaključku te skupštine proučavati će sada ravnateljstvo družtva temeljito pitanje glede mjesta, te će nastojati, da to konačno opredieli još tečajem 1896., a čim se to sbude obratit će se na vladu s molbom, da se izplati visoki dar Nj. Veličanstva, koje ga u izgled stavi, kad se bude kupovalo zemljište za crkvu. Ravnateljstvu je preporučeno, da uzme glede toga u pretres predlog starešinstva samostana sv. Klare.

(Apoštolstvo molitve). Preuzvišeni gospodin nadbiskup Zadarski toplom je besjedom ocrtao svomu svećenstvu narav i korist ove udružbe, izraziv vruće želju, neka bi procvala u svih župah nadbiskupije.

(Ponizna molba). Prefekt i kateheta u zem. sirotištu na Josipovcu u Zagrebu g. Stjepan Vidmar moli svu p. gg. svećenike i dušobrižnike po svim hrvatskim biskupijama i nadbiskupijama, da mu blagoizvole što prije samo na „Dopisnici“ barem javiti, ima li u njihovoj župi: 1) crkva sv. Josipa? Je li to glavna crkva ili kapelica? u kojem je mjestu, u kojoj biskupiji, i kada je sagradjena? — 2) Ima li u kojoj crkvi ili kapelici barem *oltar* sa slikom ili kipom sv. Josipa i da li se „Josipovo“ kod takova oltara svečano proslavljuje? — 3) Postoji li kakova bratovština na čast sv. Josipa i kada je uvedena? — 4) Ima li župa, gdje je na Josipovo (19. ožujka) zapovjedani blagdan? — Nadajući se ljubežljivoj susretljivosti, obećaje, da će iz zahvalnosti na ljubeznoj uputi za svu onu braću odčitati tri sv. mise na čast sv. Josipu u crkvi sv. Josipa na Josipovcu u Zagrebu; a veliki patrijarka i odbranitelj Isusa Krista, naplatit će im obilno taj njihov trud napose.

(Promjene u nadbiskupiji). Upravu župe Bieljina povjerio je presvietli gospodin nadbiskup *Stjepanu Oršiću,* do sada kapelanu u Sarajevu.

(Darovi). Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Njekoliki prijatelji u Sarajevu 24 for. 60 nč.; po 12 for.: Aliuš Fr., Svirčević Ive, Krkvarić Jos.; po 9 for. Terci Jos., Kuhner P.; Riesl Jos. 6 for. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem preporučamo i u buduće svim svojim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — Za *crnce* u Africi: Plehan 1 for. 10 nč.; gimnazijalci u Sarajevu 7 for. — Za *sveti grob* u Jerusalemu: Skoplje gornje 7 for.; Plehan 1 for. 82 nč.; Derventa 7 for.; Baubrdo 2 for. 10 nč.; Dubrave 5 for.; Žabljak 3 for. 86 nč.; Žepče 3 for. 15 nč.; Fojnica 11 for. 50 nč.; Čemerno 1 for. 5 nč.; Zenica 7 for. 41 nč.; Crkvice 4 for. 10 nč.; Kiseljak 4 for. 30 nč.; Vidovice 2 for.; Gorice 1 for. 30 nč.: Bežlja 2 for. 7 nč.; Osova 3 for. 70 nč.; Ulice 7 for. 10 nč.; Doljani 1 for. 90 nč.; N. N. 9 for.

Italija.

(Kršćanski ideal u današnjoj družtvenoj biedi.) Svakomu je mila knjiga, koja govori o idealu. Mila je i onomu, koji se ne priznaje rado kršćanom. Naš je viek u bitnosti svojoj positivan, ali je ipak željan ideala, pa i anarhija imade svoje ideale, koji dalje lete od svih. Mogli bismo ju prispodobiti briegu, gdje na vrhuncu neprestano udaraju striele i bura je, dočim je na podnožju vedro, sve veselo. Nu medju svimi ideali, što se raznose, biedi družtvenoj može pomoći samo ideal kršćanski, katolicisam u nauku (teor.) i životu (pract.). To dokazuje Ambrosij Sala, u knjizi, što je štampana u Turinu. Tri su **glavna sustava**, koji hoće da izciele rane družtvene: anarhisam, socialisam, liberalisam. Ovaj posljednji rodio je one druge, pa bi htio da bude na prvom mjestu, ali pisac govori o njem na koncu baš za to, jer je rodio druge, pa s toga i znamenit. *Anarhisam* ne može donieti lieka biedi družtvenoj, jer mu je narav i sama bitnost pogrješna. Anarhisam je onaj sustav, koji u družtvenom poredku izključuje svaku vladavinu, dakle svako načelo vlasti, pa baš s toga ne može on da u jedinstvo poredka i rada sljubi množtvo, jer čini, da se sva pomnja stiče u dobro obćenito. Jer množtvo, u kom su razne težnje i volje ne može se samo po sebi složiti u jednom obćenitom dobru bez vanjske sile i počela, što ima vlast, koja ga zakonom i kaznom upravlja i uredjuje. Utopija je dakle, koju pobija očivest, nazor, što su ga anarhiste uzeli od Rousseaua, da je čovjek izvorno dobar i po naravi bez ikakve sklonosti na zlo, pa da mu s toga ne treba vlade ni zakonâ, koji su, kako oni misle, jedini izvor družtvenih nevolja. Kad ne stoji načelo, onda je lažan, bez smisla i zlokoban zaključak, da se najme odstrani vlast. Anarhisam dakle ne samo da ne može odstraniti družtvenu biedu, nego bi ju učinio još većom i neizlječivom, dok družtvo i propalo ne bi. — Ne može u tomu uspjeti ni *socialisam.* To je onaj sustav socialni, koji hoće da radi obćega dobra osobno vlastničtvo zamieni vlast-

ničtvo *skupno*. On je dvostruk: državni (ili konservativni, centralisam) i literalni, anarhični (federativni, nihilisam). Da je on nedostatan za to, vidi se poglavito odatlje, što nije uzrok biedi osobno vlastničtvo, nego zloraba njime, pa dosljedno neće ni biede nestati, ako se ovo dokine. Ne bi u tom mogao uspjeti ni kolektivisam da zamieni individualisam; jer pošto bi zlorabe i pomanjkanja, razpršena medju osebnimi vlastnici, prikupio i slio u biće skupno, u državu, učinio bi nevolje, što ih oplakujemo, većimi i neizcjelivimi. Ujedinjene sile djeluju kako u dobru tako u zlu jače, nego kad su osamljene. Podložnici ili oni koji su upravljani, pošto bi dokinuta bila autonomija, sloboda rada, svaka njihova nezavisnost, manje bi mogli proti zlorabam upraviteljâ nego u sadanjem sustavu. Socijalističko dakle uredjenje biedu bi družtvenu još veóom učinilo, nego je danas. Bezvjerje kruni nevolju, jer oduzimlje onim, što uredjuju, oslon i pobudu za pravednost, a za one, što ih uredjuju, oslon za odanost i podčinjenost. Podržavajući strasti, griehe i t. d. podržavalo bi se i produljivalo glavni i obilati izvor nepravednosti, odkle potiče bieda. — Isto valja kazati i o *liberalismu*. Ovaj sustav hoće da dokine biedu družtvenu idejom slobode u granicah zakona ljudskih, ali bez obzira na objavljene zakone božanske i kršćanske. Ondje je sloboda, gdje je duh Gospodnji, pa za to gdje se na vjeru ne pazi ili se pače proti njoj radi, tu ne može biti prave slobode, pa ni koristi prave slobode. Liberalisam antikatolički ostavlja čovječanstvo pod vlašću pokvarene mu naravi, pomaže, pače podpiruje naravno samoljublje, ne potiče ga na žrtve, na samozataju, na nesebičnu ljubav bližnjega, da promiče dobro drugoga, dobro obćenito. On je zadojen jedino samoljubljem, a ono je antisocijalno. Potvrdjuju to najjasnije činjenice. — Jedino *ideal kršćanski* može izcieliti nevolju, može uzpostaviti blagostanje, u koliko je to moguće u čovječanskoj naravi, njenim slaboćam fisičnim, pohotnim i ćudorednim, što je njena prirodjena baština. Ovaj ideal, katolicisam najme u nauku i životu bori se uspješno proti pogreškam, strastim, nepravdi i t. d., što je glavni izvor i razlog družtvenih nevolja, a time donosi liek na korjen zla, pruža pobude i pomoć proti samoljublju, a ulieva samozataju i požrtvovnost za dobro drugoga, dočim ne izključuje niti ne osudjuje, pače usavršava, oplemenjuje i posvećuje sva sredstva, da se družtvo opet pridigne. Vrši dakle blagotvorni upliv na razne slojeve, sprijateljujući ih i sljubljujući medjusobno i t. d. Sve plemenite za rod ljudski uredbe polaze od njega, kao i svaki napredak znanstveni, moralni, umjetnički, što ga katolicisam izrabljuje na korist vremenitu i vječnu. Ne treba dakle drugo, nego da ljudi katolicisam upoznaju i vrše, pa će ih dovesti do socijalne poboljšice. Kad bi se vlast njegovim duhom zadojila, pa mu pružila jaku ruku, da ga sliede u životu, družtvo bi bilo izcieljeno.

Francezka.

(Socijalno pitanje.) Kako drugud, tako je i u Francezkoj socijalisam posljedica pokreta demokratičkoga, jer pošto je polučena jednakost politička, preostade jošte, da se poluči jednakost socijalna. Za tim ide gibanje socijalista u Francezkoj. A rad njihov podkrjepljuje i pomaže naravni značaj francezki, koji se zanosi za idealne osnove i ne dopušća da izčeznu, nego traži, kako će ih privesti u život, izvesti ih, te nauku i težnju prenesti u positivni i praktični poredak. Socijalisam u Francezkoj računa na 500.000 glasova, pa šalje oko šestdeset zastupnika u sabor. Program njegov ne ima prevratno lice, pa priznavajući, da postoji vazda nevidivi savez medju poredkom novim i starim, medju budućnošću i prošlošću u socijalnih preobrazbah, francezki socialisti izjavljuju, da oni neće obataliti i uništiti ništa, nego da će samo razviti sjeme socialisma, što već postoji u sadanjem poredku. Socijalisti zahtievaju nov zakon glede bezposličenja (stricke), što oni hoće da se smatra zakonitim sredstvom obrane, i traže da vlada prizna družtvom i udrugam radnikâ pravo, te mogu proglasiti bezposličenje, a radnike prinukati da se toga drže. Proračun francezki iznosi 4 miliarde franaka, to jest šesti dio čistoga prihoda narodnjega. Socialisti dakle traže, neka se uvedu preinake u pobiranju te svote, oni hoće, neka se uvede postepena pristojba na dohodak, na baštinu; na njeke vrsti osjeguravanja, pa da se prenese na državu, kao monopol, trgovanje žestokimi pići, čišćenje šećera, kako je već u njenoj ruci duhan i sumporače. Postepeno oporezivanje imade svrhu, da oslobodi radnika od tlačenja kapitalističnoga proizvadjanja, pa da ga privede, te i on dielnik bude onih dobara, koje proizvodi. Drugi zahtjev jest, da se „ponarode“ banke, rudokopi i željeznice. Svatko će lahko razabrati, da ovomu programu manjka svaka ozbiljna pobuda na gospodarstveni rad. Ne bi bilo dovoljna poticala, da se čovjek primi rada, pa po svoj prilici bi valjalo latiti se sile; a to bi dovelo družtvo do robstva. Vlastničtvo je najuspješnije i najnaravnije poticalo na rad. Posebne prilike u Francezkoj sile te vjerujemo, da socijalisam neće doći do skranjosti. U nijednoj zemlji nije tako malena nejednakost u razdiobi bogatstva. Ne samo da je malo velikih posjeda, nego maleni posjed, ili polozi u štedionice, obćenito se nalaze takodjer u najnižih slojevih puka. Razdioba, odnosno jednaka, zemljišta, imade osobitu znamenitost, kao sredstvo proti izgredom socialisma. Jer dok u slučaju kad trgovina jenja, prištednje se i uložci u kratko mogu izvaditi i potrošiti, zemljište jedino ne može se tako lahko prometnuti. U Francezkoj pako od 32 milijuna hektara obradjena zemljišta, 19 milijuna posjeduju oni, koji obradjuju vlastito zemljište, a od ovih je 17 milijuna manjih posjeda, izpod 10 hektara. Iz ovih podataka razabire se, da u romanskih zemljah gospodarstveno uredjenje u obće, a vlastničtva napose, uvjek je

manje nepogodno za blagostanje nižih slojeva i dosljedno manje shodno za socialisam. To je diete reformacije i u prvom redu germanskih naroda. Netom obavljeni obćinski izbori u Francezkoj to posvjedočuju.

(Silničtvo saborâ) Osobita je pojava kod vladavina, što se zovu parlamentarne, despotična vlast zastupničke kuće ili parlamenta. Ta vlast despotična danomice je veća i veća. Ona hoće da u svoje ruke pribere ne samo svu zakonodavnu vlast, kod koje bi po pravu imali da sudjeluju i drugi njeki činbenici, nego hoće da postane vrhovni i obći upravitelj države, koli doma toli prema vani; hoće da bude vrhovni ravnatelj uprave i pravosudja, pa da uredjuje državne financije. Sabori su već donjekle uzeli na oko onaj položaj, što ga je njekoč zauzimao vladar u despotičkih monarhijah zapadne Evrope. A ako se uzme na oko vlast, što ju sabori imadu i prevlasti, što si ih prisvajaju, valja kazati, da zapremaju i više mjesto. A to silničtvo parlamenta, kaže *Miceli* u liepom članku (Revue politique et parlamentaire) ne ima primjera u povjesti. Ni u jednoj dobi ne ima silnika, koji ne bi naišao na njeke medje i na njeka ograničenja u običajih puka, u drevnih predajah ili u javnom mnienju, dočim vlast parlamenata ne ima nikakve uzde ni zakonite ni moralne. Možda će tko pomisliti, da parlamenti ne mogu rabiti zlo svoju vlast na štetu puka, kad ih je glas naroda odabrao, pa je naravno, da će oni vjerno tumačiti osjećaje naroda, njegove potrebe i težnje. Nu u saborih sjede osobe, izabrane proti svakom razboru, koje ne shvaćaju potrebe puka i ne mogu zastupati njegovih probitaka. Mnogovrstni pače razlozi razstavljaju puk od njegovih zastupnika; medju njimi je najveći: izborna pokvarenost, koja se u velike tjera, pa zaokruživanje biralištâ, koje se čini više obzirom na broj glasova, nego na nutarnje potrebe. Kad u jednom biralištu mogu biti svi slojevi družtva: seljaci, gradjani, plemići, radnici, vlastnici, novčari, odvjetnici, liečnici, obrtnici itd., pa kad sve ove osobe moraju zajedno glasovati, onda nije moguće, da izbor imade bilo kakovu znamenitost, pa da izabrani zastupa bilo ma što. A da se izkrivi pravi pojam zastupanja pomažu njeke znanstvene nauke, što su danas u običaju, koje uče, da izabrani zastupa ne samo probitke svoga izborničtva, nego probitke cieloga naroda, pa da se biranjem ne izbire zastupnik, nego samo označuje sposobnost; čime se kida svaka sveza medju izbornici i izabranim, a ovaj se oslobadja svake obveze, koje je preuzeo prema izbornikom u vrieme izbora. Nu ako se ne može kazati, da sabor u istinu predstavlja puk, ipak je on posljedak biranja puka, a ova činjenica da čini, te se ne treba plašiti, da će parlamenat rabiti na zlo povjerenu si vlast, pa i to onda pomaže, te mu postaje tobožnja vlast još više neograničena. Jer doista ta vlast ne ima granica ni u ustavu, jer se u životu pokazalo bez uspjeha, kad se razlikuju zakoni ustavni od neustavnih. Načela naravnoga prava, koja su prije spasonosno obuzdavala samovolju neograničenih vladarâ, morala su takodjer popustiti tvrdnjam nove škole, koja uči, da ne ima drugih pravnih propisa osim onih, koje ustanovljuje positivni zakon; a to će reći, da pravo ovisi izključivó o volji zakonodavca, to jest parlamenta. Povrh toga neodgovornost pa i samo trajanje parlamenta čini, te je to više neograničena njegova vlast, koju ne može dovoljno suzpregnuti ni javno mnienje. K tomu dolazi, da se ne usredotočuje na jedan mah sva vlast u rukuh izabrana sabora, nego postepeno i neopazice, tako te narod ni ne opazi, pa i dalje si utvara, da je vrhovna politička vlast vazda podieljena medju razne ustavne organe, te da ju još u velikoj mjeri imade glavar države. Ovi razlozi mogu protumačiti, kako u modernih državah, koje misle da imadu tobož slobodne uredbe i koje vruće teže za slobodom, može nastati njeka vrst silničtva u povjesti nova bilo obsegom bilo svemoćju, bilo podporom, što ju nalazi u istom javnom mnienju. Ovomu zlu valja tražiti lieka, a nadat se je tomu, jer javno se počima gojiti sve veće nepovjerenje u parlamentarno vladanje, pa jer se šire novi nazori o načinu zastupanja, da se najme ne gleda na broj, nego na družtvene slojeve, da budu doista zastupani oni, iz kojih družtvo sastoji.

Amerika.

(Sredstva i ciljevi uzgoja.) Glasoviti biskup Peorie, Mons. J. L. Spalding napisao je pod gornjim naslovom knjigu, koja se odlikuje koli krasotom jezika toli jedrinom sadržaja. Odlični pisac vidi u bitnih istinah katoličkih vječna i nepomična načela ljudske prosvjete, pa izpovieda, da samo crkva katolička umije primieniti ova bitna načela na toli razne prilike vremenâ i mjestâ; samo ona može ih privesti u život raznih narodâ i narodnostî, što se razlikuju povješću, predajami i običaji. Samo crkva katolička uspješno primjenjuje stalne i nepomične zakone družtvenoga života na ćud i na težnje raznih narodnosti. Pisac izjasnjuje, kako ta posebna vještina crkve daje njenomu svećenstvu, njenim uredbam, njenim školam, nedohitnu uzgojnu vriednost, takovu, te se s njome ne mogu omjeriti one uredbe, koje makar da imadu u obilju sredstvâ i javno im je mnienje pogodno, ne imaju čvrstu osnovu, jer ne imaju onih načela, ili se barem korjenito mienjaju i drmaju. Plemenita stvar proizvodi i nalazi plemenita srca. Ovakovih više trebamo, jer svaki bitak proizvodi se po sebi i od sebe. Nu ubiedimo se i imajmo vazda na pameti, da najbolji učitelj nije uviek onaj, koji poznaje više stvarî od drugoga, nego onaj, koje bolje od drugoga može potaknuti srce i volju učenika; jer napokon uviek se duša uzgaja sama. Stoga značajan čovjek, koji ljubi svoju dužnost i posveti joj se s ljubavlju i revno postaje bolji učitelj nego li mlaki i nehajni pro-

fesor, koji ima u svojoj pameti ciele knjižnice. Katolicisam imade tu osebitost, da nikada ne razstavlja ono, što se odnosi na upoznavanje istine, od onoga što se tiče života i vladanja; pa na taj način uzgojna mu načela i način obuhvataju sam život čovjeka u najširem i najdubljem značenju. Pa to i jest positivni i stvarni cilj prave odgoje. I s toga se crkva katolička osobito trsi, da u napredku ljudskom i njegovom razvoju razlikuje ono što je bitno od onoga, što je nuzgredno i promjenljivo. A u Americi ne izjasnjuje istine vjerske nitko toli jasno, toli duboko, toli zanosno, kako uprav biskup Spalding. Mnogo je u tom sličan glasovitomu Englezu Newmanu, što dokazuje i ovo njegovo najnovije djelo, kaošto je to podkriepljeno njegovimi prijašnjimi radnjami.

(Leo XIII. i znanost.) Ovih je dana i jedan list, što ga braća naša nesjedinjena izdavaju u u Karlovcih priobćio spis, što da ga je napisao pokojni Reinkens, a u kom se o znanju danas slavno vladajućega pape govori načinom ne baš laskavim. Kako se o tom znanju sudi drugdje, a naročito u zemlji, koja je ljubav prema slobodi znala uliti u srce svakoga svoga sina, neka svjedoči izvadak iz liepe radnje I. A. Zohma, što je otisnuta *The Catolic university Bulletin.* Radnja obuhvata svu djelatnost papinu na korist znanosti toli svete koli svjetovne. Njeki ljudi, kaže pisac, rode se veliki, drugi postanu slavni svojim osobnim trudom. Leo XIII. rodi se velik, jer ga Providnost bogato nadarila svojstvi uma i srca, koja čine čovjeka velikim. Na mi se kod njega divimo onoj veličini, koju je postigao neprestanim svojim marom i trudom za istinu i za dobrobit bližnjega. Divimo se dakako izvrstnim i osobitim darovom, što ih je Providnost razlila u njem, ali se još više divimo, što on umije mudro i blagotvorno upotrebiti darove, koji su mu dani. On neće, da darovi, što ih je primio, ostanu neradini ili da se razprše. Spominje sada pisac sve, što je Leo XIII. učinio za procvat književnosti, pa da se obnovi zdrava kršćanska filosofija, ona filosofija, koja će, sliedeći tragove Akvinca, više no ikoja druga sljubiti i uspješno podrediti načela razuma prema načelom vjere. Isto tako uspješno je djelovanje Pape u povjestničkih znanostih. Što su otvoreni vatikanski arhivi učenjakom svih naroda, to čini novo razdoblje u ljetopisih povjestničkih znanosti i jer će odatlje prosjati obilatije svjetlo na posebne povjesti svih naobraženih naroda i jer će sada obćim dobrom postati mnoge činjenice i spisi. U okružnici Papinoj o socijalnom pitanju izložena su dragocjena načela gledom na takozvano strašno i obće pitanje. Spisi ovi sadržavaju mnoge nazore, odlučuju konačno o mnogih prieporinh točkah u ovom pitanju, pa za to se može kazati, da socijalne znanosti crpaju veliku korist od vlasti i od službe naučajuće Leona XIII. Veliki ovaj Papa ne plaši se znanosti i da se ona razgrani; ne plaši se napredka, uljudbe, prosvjete. Znanost, napredak, prosvjetu, umjetnosti on ljubi, podupire ih, a cieli njegov život zasvjedočava tu njegovu ljubav i tu njegovu revnost. Plemeniti ovi osjećaji daju značaj i jedinstvo svim njegovim radnjam, oni proniču njegove besjede i njegove okružnice. Prosudjujemo li ga po cielom i neumornom radu njegova života, rekli bismo, da je Leo XIII. uzeo pravilom i vodjom liepe rieči Klementa Aleksandrijskoga: „Vjera svuda prati znanost a ova prosvjetljuje vjeru," koja ne odbacuje svjetlost, što dolazi od znanosti.

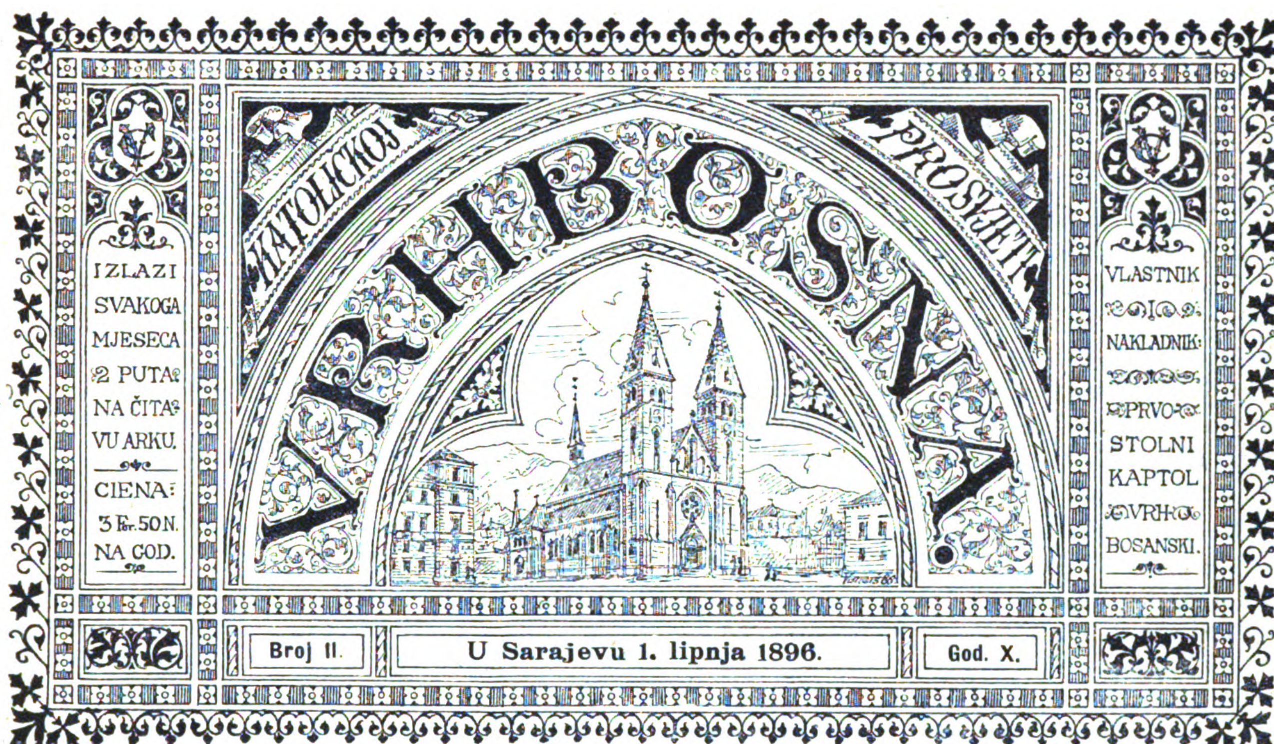
Prosvjeta.

— *Vjeri i domu.* Pod ovim je naslovom sabrao g. *Ante Jagar* svoje prvience (1888—1895. godine). U knjižici od 124 str. imade preko 50 pjesmica, medju njimi 5 prevedenih, koje su većinom prviput svjetlo ugledale u našoj *Vrhbosni.* Štioci naši znadu, da se Bogoslav-ove pjesme odlikuju jedrom sadržinom i liepim oblikom. Ljubav prema vjeri i domovini provlači se kroz pjesme kao crvena nit, pa ih i to u velike preporuča. Ciena je knjizi 50 novč., a dobiti se može kod pjesnika. koji je sada upravitelj župe u Orubici (Nova Gradiška).

— *Nauk pokorniku* za dobro se ispovjediti od oca Pavla Segneri-a preveo pop Mihovio Vučković. Pohvalan je trud, koji je hrv. bogoslovnoj knjizi podario ovo liepo djelo učenoga Isusovca. Ciena je knjižici 50 novč.; tko naruči kod tiskare u Spljetu (Tipografia Sociale Spalatina) 25 primjeraka dobiva svaki po 40 novč., tko uzme 50 po 35 novč., a tko 100 k. po 30 novč. Dobiva se još u sliedećih knjižarah: Buchwald u Sarajevu, Schönfeld u Zadru, Morpurgo Vid u Spljetu, Prettner u Dubrovniku, Rob. F. Auer u Zagrebu, Iv. Rude u Šibeniku.

— *Ljubav k presv. Srcu Isusovu, kako ju izkazuju zahvalni vjernici svakoga prvoga petka u svakom mjesecu;* napisao Dr. Josip Stadler, nadbiskup Vrhbosanski. — Ova knjižica dobro će doći svakomu, koji želi srce svoje razgrijati ljubavlju presv. Srca Isusova, a naročito sada u mjesecu lipnju, koji je napose posvećen presv. Srcu Isusovu. Dobiva se kod Kaptola Vrhbosanskoga uvezan u liepe korice platnene 50 novč. poštom 60 novč.; u kožnate 60 i 70 nč. poštom 10 nč. više. Ova knjižica može rabiti i za javne pobožnosti, koje se obavljaju u crkvah ili u javnih kapelah, samo se litanije o presv. Srcu Isusovu izmiene s onimi o presv. Imenu Isusosu na str. 147. Osim ove pobožnosti nalazi se u njoj i pobožnost k djetešcu Isusu; pobožnost k sv. Josipu i pobožnost za duše u čištilištu.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Njega smrtan znoj oblije!

Noć je vani tiha, gluha, zviezde zlatne nebom sjaju,
A mjeseca svjetle zrake granje, grmlje cjelivaju.

U dolini bjelasa se na osami kuća mala;
Dosad mirno utočišće, a večeras puna jala.

Kroz okance prikrala se jedna zraka mjesečeva,
Kućicom je posvietila: u njoj dvoje djece snieva;

Na ognjištu tinja vatra, do njeg sjedi mlada žena,
Srce joj je, pamet joj je sve u jedno upiljena.

Lice joj je poblicdilo, a oči joj pomućene,
U propelo tu na zidu uprla je oštro zene:

Mladi vojno krenuo joj na krvavo razbojište,
Da uz braću bojak bije, i obrani dom, ognjište.

Mjeseca su već dva prošla, od njeg glasa nikakvoga,
To joj mladoj srce mori dušu gorča časa toga!

* * *

Po razboju leže trupla, mirna noć nad njima bdije,
Gavran kruži u okolo, grakćuć plienu svom se smije.

Sred krvave te gomile, sred potoka krvi rujne
Mladi vojno ranjen leži, k nebu digô oči nujne;

Boga moli na rastanku, jer ga rana peče, žari:
On je pao za slobodu, pa umrieti nit ne mari!

Na megdanu junačkome svoju krv je za rod dao,
Lovorikom konac žića dično, slavno ovjenčao;

Al da mu je, al da mu je svoje drage ugledati,
Pa će rado zemske jade i nevolje dokončati.

U to zviezda jedna planu, junaku se kô nasmije,
Pa je naglo nebom nesta, njega smrtan znoj oblije..

Jadranski labud.

Žena u društvu ljudskom.

b) Žena u narodâ prirode.

11. Narodi prirode nemaju povijesti. Povjesničari i narodopisci razmišljavaju, koji su razlozi, da se ovi narodi nikako ne mogu popeti do više naobrazbe. U njima nazrijevamo okrnjenu čovječiju narav; nikako ne nalazimo u njima savršenu narav roda ljudskoga, ali priznati moramo, da se u mnogim njihovim običajima pojavljuju svojstva naravi ljudske. Narodi naobraženi pogaze često puta narav ljudsku pretjeranom naobraženosti svojom; u naroda pako prirode ne može narav ljudska, da se dovoljno razvije. Nu u svim pojavima, gdje se narodi naobraženi i narodi prirode slažu, nazrijevati moramo sigurne pojave ljudske naravi.

Tako jest u našem pitanju. Opažamo naime, da je društveno stanje žene u glavnome kod jednih i drugih veoma slično, premda se uz to i mnoge razlike pojavljaju. Svuda su žene mužu potčinjene; svuda su poslovi na obadva spola porazdijeljeni; kućanstvo pripada ženi. Uz naravno ovo stanje opažamo, da je žena skoro svuda protinaravno potlačena i da joj je muž okrutan nasilnik.

12. Započnimo *Afrikom.* U Hotentota i Bušmana žena je veoma potlačena. Na njoj su svi kućni poslovi; neprestano mora djecu njegovati, ona i radi noseći djecu na legjima. Kad putuju, žena je poput tovarne marve, jer mora da uz djecu sve pokućstvo i sav posjed nosi. Ipak muž ženi nikako nije zahvalan, prečesto je zlostavlja. Mnogoženstvo je dopušteno. Brak se zabranjuje megju krvnim srodnicima. Žene se često odlikuju ćudorednošću svojom i uopće vidi se dosta velika ljubav prema obitelji. — Nije stanje žene bolje u Kongo-naroda. Gabonez postupa sa ženama svojim kao da su mu ropkinje, pače on jih iznajmljuje susjedima, ako mu dosade; daje je u zalog za stvari sebi povjerene. — U pravih crnaca je mnogoženstvo općenito. Žena hrani obično svu obitelj, s toga su joj djeca veoma privržena. Pazi se na bračnu vjernost, preljub se često smrću kazni. U Niam-Niama hvali se ljubav muža prema ženi. Kod Mambanga crta se društven položaj žene veoma snosljiv i dobar, jer se strogo kazni, ko bi se odvažio ženu uvrijediti.

13. Najpoznatiji narod prirode u *Americi* su Indijani. Oni su useljenici, te su iz savršenijeg stanja spali na sasma nizak stepen, budući otcijepljeni i posve odijeljeni od ostalih naroda. Čini se, da nije posve istinita tvrdnja, da je žena u najlošem stanju baš kod Indijana. Zaista njeka su plemena posve otupila, a to radi progonstva, kojim ih Europejac upravo utamaniti hoće. Nu vjerovjesnici dokazuju, da se Indijanac može dobro naobraziti te tako uzgojiti, da živi ćudoredno, da štuje bračni život i da se prema ženi dobro vlada. Ali o divljim plemenima imademo tvdnja sasma nesuglasnih, pa s toga ne možemo posve vjerovati jedino onim, koji samo i bez svake mjere kude. Vjerodostojan je Schütz-Holzhausen, koji u suglasju sa drugima veli: „Sva plemena južne Amerike živu istim načinom. Muževi hvataju ribe i željve, bave se lovom i popravljaju svoja oružja; žene pako obragjuju malešna svoja polja, one moraju tkati, presti, kuhati i hasure praviti“. Eto kako su žene brigom za kuću preopterećene. Vjernost bračna lako se zapostavlja. Ima plemena, u kojih se preljub kazni; nu uopće muž posve lako ostavi ženu, a žena muža. Obično muž uzima jednu ženu, ali dozvoljeno je uzeti ih više. Svuda pako mora da se žena mužu sasma pokorava. Ako su se muški u kojoj kolibi sastali, da se posavjetuju, žena nikako ne smije da unigje.

Slično je kod urogjenika u Chiliu. Žena je mužu posve podregjena. Muž pazi ponajviše na osobnu svoju udobnost; sve pako terete valja da nosi žena; muž može svaki čas da je povrati ocu. Ako pogje za drugoga, mora ovaj prvomu mužu vratiti, što je za ženu dao. U Patagona je položaj žene donekle ugodniji. Kod udavanja gleda se i na njihove želje; ali mnogoženstvo i to baš neograničeno obično je takogjer u njih.

14. Nepovoljni za ženu su odnošaji u *Australiji.* Muž i žena zajedno traže, što trebaju za uzdržavanje, nu žena mora da nosi najveći teret. Svuda vlada mnogoženstvo; gdjegdje ima jedna žena više muževa. Ovi divljaci drže, da žena nema duše, pa prema tome š njome postupaju. Kod udaje se na volju djevojke sasma ništa ne pazi. — Osobito duboko su spala plemena na otocima južnoga mora. Žene su beskrajno raspuštene. Ženidbe se nakon prvoga djeteta sklapaju, a o volji očevoj ovisi život djeteta. Dogodi se, da dva muža iz osobnog prijateljstva sklope doživotan savez na svaku obranu; ako se to zbude, zajedničke su im

onda i žene: dokaz, da se žena ne smatra van pukom stvari. Ali ima i otoka, gdje je stanje žena lako snosljivo. Tako je u Tongana, kod kojih je najteži posao na muškima, a žene nemaju druge zadaće van da čuvaju djecu, kupe školjke i izragjuju tvari potrebite. — Drukčije je u Mulanesa i Papuana, gdje žene s muškima zajedno ni ne jedu: ali se ipak š njima prilično dobro postupa.

15. Osvrnimo se još na narode u *Aziji.* U nomada sjeverne i sredaje Azije mora se žena brinuti za kućanstvo; š njom se postupa blago i obzirno. U Kirgisa moraju žene uz kućanstvo i polje obragjivati. U kući je ona gazdaricom, nu nigdje ni traga nema, gdje bi se mužu usporegjivala, ili ćak vladala nad njim. Za vesele gozbe žena ne sjedi uz goste, nego ih dvori i zadovoljna je time, što od jela ostane. Uopće nalazimo skoro u svih plemena po Aziji, kako je žena mužu potčinjena; kako se bavi kućanstvom, kako se prilično blago š njom postupa. Ali jedva se more naći ikakav trag većeg duševnog ili ćudorednog upliva, što bi ga imala žena u obitelji ili na muža. Pohotnost je u životu ovih naroda ona sila, koja skoro posve njima upravlja, te se žena skoro jedino pogledom na rasplogjivanje i na osjetnu nasladu cijeni; obavljajući kućne poslove smatra se sluškinjom muža.

Eto ovo je položaj žene u starih naobraženih naroda i u naroda divljih: bitne razlike ne opazismo. Pogledajmo sada ona dva srodna naroda, u kojih vjera društvenim životom sasma vlada, Židove naime i Arape, odnosno Muhamedovce.

c) Žena u naroda monoteističnih.

16. *Židovi.* Poznata je tvrdnja, da prosvjetu narodâ valja prosugjivati prema pojmu, što ga o Bogu imadu. O tome pojmu naime ovisi, koliko se cijeni čovjek uopće, a žena napose. Nu niko ne niječe, da su u tome pogledu židovi i najnaobraženije narode pretkršćanskog doba daleko natkrilili. Osvrnimo se samo na Abrahama. Zar njegovo poznavanje Boga nije kamo li čišće i savršenije i dublje od onih, što se nalaze ne samo u mitološkim bajkama, nego i u knjigama najslavnijih mudraca Platona i Aristotela? Jedino izraelski narod poznaje osobnoga, nestvorenoga, vječnog Boga, koji je najsavršeniji duh i koji je sve stvorio i uredio. Temeljni je nauk židovske vjere, da imade čovjek neumrlu, na priliku Božiju stvorenu dušu, da su si dakle prema tomu muž i žena glede osobne njihove vrijednosti ravni. S toga se je u židova žena štovala više, nego li u ostalih naroda.

Žena se iz javnog života ne isključuje. Sara ne treba, da se pred gostovima krije; žene slave pjesmom slavne čine svojih junaka. Zakon Mojsijin nam pokazuje odlično stanje židovske žene. No budući ovaj zakon nije sasma savršen, nalazimo takogjer u njem njeke nedostatke. Djevičanstvo se samo donekle štuje naredbom, da vrhovni svećenik ne smije uzeti van djevicu; uopće pako smatralo se nesrećom, ako se djevojka nije mogla udati. Nerazrješivost braka lebdila je zakonu pred očima kao uzor, s toga nijedan svećenik nije smio da uzme otpuštenicu. Zakonom se rastavljanje ženidbenih drugova što više priječilo; proroci oštro su kudili zlorabu ovog prava. Iz hvale, što se udovicama Juditi i Ani pjeva, razabire se, u koliko se cijenila bračna ljubav. Mnogoženstvo samo se sasma nerado trpilo; uopće su židovi samo po jednu ženu uzimali, mnogoženstvo je iznimka; najviše pokvareni bjehu kraljevski dvorovi. U braku se žena u pravu svome proti mužu štitila. Preljub kaznio se smrću u svakome slučaju. Uopće osugjuje se u zakonu griješna naslada strože nego u ikog drugog naroda drevnine. Pjesnička pohvala u pričama Salomunovim crta nam djelokrug i položaj žene načinom upravo klasičnim:

„Ko će naći jaku ženu? daleko i do skrajnjih granica je njezina vrijednost. Oslanja se na nju srce muža, i dobitka mu neće nedostojati. Čini mu dobro, a ne zlo sve dane života svoga. Traži vune i lana i radi prema volji ruku svojih. Ona je kao lagja trgovačka, iz daleka donosi kruh svoj. Ustaje dok je još noć, daje hranu čeljadi svojoj i jelo sluškinjama svojim. Promatra njivu i kupi je, od ploda ruku svojih sadi vinograd. Opasuje snagom bedra svoja i krijepi ruku svoju. Okuša i vidi, kako joj je vrstan posao njezin, po noći ne ugasi svjetlo njezino. Rukom svojom maša se teškog posla i prstima svojim drži vreteno. Ruku svoju otvara siromahu, i pruža ruku ubogome. Ne boji se snijega za kuću svoju; jer svi ukućani obučeni su u dvoje haljine. Pokrivače si gradi, tanko platno i skrlet odijelo joj je. Plemenit je muž njezin na vratima, kada tamo sjedi sa starješinama zemlje. Platno pravi i prodaje i pojase daje Kananeju. Krjepost i ljepota joj je odijelo; smije se zadnjome danu. Usta svoja otvara mudrosti, i blag joj je zakon na jeziku. Pazi na puteve kuće svoje,

i kruha u lijenosti ne jede. Sinovi se njezini podižu i najblaženijom je proglašuju; i muž njezin, i hvali je. Mnoge su kćeri nakupile bogatstva, ali ti ih nadvisuješ svekolike. Prijevarna je ljupkost i tašta je ljepota; žena, koja se boji Gospodina, ona se hvali. Podajte joj od ploda ruku njezinih i neka je hvale na vratima djela njezina". (Prov. 31, 10. seqq.).

Eto tjelesna se ljepota ne uvažuje, nego prezire, a ističu se svojstva ćudoredna i krjepost, kojom upravlja kuću i djeluje na muža i sinove. Nigdje se u svetim knjigama ne hvali tjelesna ljepota sama po sebi. Hvala u visokoj pjesmi ne smije se uzeti u smislu riječi, nego jedino u preneśenom smislu. U knjigi Tobije krasno se crta ćudoredni značaj braka, osugjuje se puka pohotnost i tjelesna naslada.

Nu uza sve to ni ovaj narod ništa ne znade o tome, da bude društveni položaj žene sasma onakov, kakov je položaj muža, da bude žena mužu u svemu izjednačena. Muž je gospodar u obitelji; žena se od svećeništva isključuje. Za brak odlučuje ljubav srca, nu muž djevojku prosi. Rastavni list može samo muž dati. U kratko, u društvenom životu uvijek ima muž glavnu riječ, on je gospodarom.

17. *Arapi* i *Islam.* Arapi su potomci Abrahamovi po sinu njegovom Ismaelu, što ga rodio sa Hagarom, sluškinjom svojom. Ostavivši sve drugo ocrtat ćemo sasma u kratko položaj žene u Arapa i uopće u šljedbenika Muhamedovih. — Poput silne vatre bukne islam i osvoji si u vrlo kratko vrijeme sve zemlje od Kineškoga zida do stupova Herkulovih. Gdje je tajna ovoj sili? U tome, što je Muhamed znao, strasti muža uzeti u službu religije, utisnuti im religijski pečat.

Iz vjerskih nazora islama moći ćemo shvatiti položaj, što ga on ženi odregjuje. Sve bogato zakonodavstvo glede žene osniva se na temeljnoj misli, da su žene u svakom, pače i u religijskom pogledu, bića niže vrsti, da im je najviša zadaća služiti za rasplogjivanje roda ljudskoga i za udovoljavanje pohotnosti muža. S toga se ženska djeca skoro nikako ne uzgajaju; isti vjerski uzgoj sasma je mršav. Budući je ženi zadaća brinuti se za zabavu i uživanje, gleda se kod uzgajanja djevojaka jedino na spoljašnost; duhovna i ćudoredna dobra im se ne pružaju. Svaka djevojka mora da se uda; izvan braka žena nema nikakove vrijednosti; žena je sasma u rukama muža; ljubomornosti muža udovoljava se time, da se što više umanjuje ženi slobodno kretanje. Nevjera se žene silno kazni. Muž može da ima četiri žene, a uz to još priložnica po volji. Većina muhamedovaca zadovoljava se jednom ženom; ali mnogi se točno služe dozvolom, da mogu živjeti sa ropkinjama, koje bi si osvojili. Ovo je glavni povod hvatanju robova u Africi. — Žena se ne smatra doživotnom družicom muža, jer veoma lako može se otpustiti; muž je gospodar žene, on joj kroji sudbinu. Koran dopušta mužu, da otpuštenu može opet uzeti. Ako je opet zabaci, to je treći put ne može više uzeti, van da je sklopila brak sa drugim mužem, a opet ga prekinula. U Persiji postoji ženidba na izvjesno vrijeme. Muž plati najmovinu i za odregjeno vrijeme sveže se sa ženom, nu slobodno mu je najmovni ovaj ugovor po volji razrješiti. — U nižim društvenim slojevima je žena sluškinja mužu; Beduin voli konja svoga više nego ženu; Fellah često jaše, a žena teretom na legjima uz njega teško ide. A i u višim krugovima je žena ponižena pod muža. Ona ne jede zajedno sa mužem, ne zna za njegove poslove. Napokon moramo ipak opaziti, da islam nije svuda jednako utjecao na društveni položaj žene; duh naroda, značaj zemlje i prijašnje predaje imadu svoju moć. Islam udešen za Arape nije u drugih naroda žene tako duboko ponizio. Afgani si poput drugih muhamedovaca žene kupuju, ali brižno uzgajaju kćeri svoje. U Tuarega imade žena veoma snosljiv položaj; mnogoženstvo ustupilo mjesto braku sa jednom ženom, uzgoj muške i ženske djece je u rukama žene. Ali i ovdje mora žena muža u svačem slušati, muž je sasma lako otpusti.

18. Time ocrtasmo društveni položaj žene u naroda prije i izvan kršćanstva. Kako je kršćanstvo na položaj žene utjecalo, ocrtat ćemo u člancima, što će doći.

„Pjesme Simona Gregorčića".

(Nastavak — Vidi broj 3.)

Mojeg srca krv škropite!

Mojeg srca krv škropite
Po sunčanim planinama,
I kô sjeme ju vrzite
Po bregovim, dolinama.

A iz krvi niknuti će
Na tisuće čarno cvieće,
Pa brižljivo odgojit će
Svoja čeda pramaljeće.

Krasni momci, djevojčice
Ruže ote ubrati će,
Plesti će ih u kitice,
I na grudi zadjeti će.

Pa će srce razgoriti
To iz krvi niklo cvieće,
Te do smrti svedj plamtiti
Za dom mili prestat neće.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XVII.

Tvrdjava na briegu Sulpiju sjajila se u mjesečevu svjetlu. Dvie trećine antiohijskih stanovnika razhladjivalo se po krovovih kućâ na noćnom vjetru, kad bi duvao, a hladilo se lepezom, kad ga ne bi bilo. I Simonides sjedio je u naslonjaču, koji mu postade neobhodno potreban, na krovu svoje kuće i gledao je preko rieke, na kojoj se ljuljale njegove usidrene ladje. Zid iza nje bacao široku sjenu nad vodu sve do onostrane obale. Na mostu vrhu nje ozvanjali koraci svjetine, što su neprestano prolazili. Pred njim stajala Estera i držala pladanj, na kojem bila obilna večera: nekoliko lahkih kolača iz pšenice, sličnih kockastim lepinjam, malo meda i posuda s mliekom, kamo bi od časa do časa umakao kolače, pošto ih je prije medom namazao.

„Maluh je danas okasnio", reče on, odajući svoje misli.

„Misliš li, da će još doći?" upita Estera.

„Ako nije na moru ili u pustinji, doći će," odgovori izvjestno Simonides.

„Možda će pisati?"

„Ne, Estero! On bi pisao, čim bi vidio, da se ne može kući vratiti; nu jer ni sam primio takva lista, znadem, da može doći i da će doći."

„Nadam se!"

Nešto bilo u tih riečih, što mu je pažnju uzbudilo, bilo naglasak, bilo sama izražena želja.

„Želiš li da dodje, Estero?" upita on.

„Da!" — odgovori ona, uzdignuv svoje oči prema njegovim.

„Možeš li mi kazati, zašto?"

„Jer ..." Tu stade; a tada poče opet: „jer je mladić ..." Ušuti.

„Naš gospodar — to si htjela kazati?"

„Jest!"

„A ti još uviek misliš, neka ga ne pustim te ode, dok ga nisam pozvao, ako mu je s voljom, da dodje, pa uzme i nas same i sve, što imamo? Sve, Estero: robu, novac, ladje, sluge, neizmjernu vjeresiju, koju je za mene pripravio, kao plašt iz zlata i najfinijeg srebra, najmoćniji angjeo čovjeka, naime uspjeh."

Ona je šutila.

„Zar se to tebe ništa ne dojimlje?" reče ponešto gorko. „Ali, ali, Estero, moje me izkustvo uči, da najgora zbilja nije nikada nesnosna, ako je izašla iz tamna oblaka, u kom smo ju najprije ugledali — pa ni iste muke. Prema tomu može nam biti i služnost, u koju se stavljamo iza nekog vremena, sladka. Kolik li je mićenik sreće naš gospodar! Njegov imetak ne stoji ga ništa — nikakve brige, ni kapi znoja, ni jedne misli! Dobiva ga nenadano u svojoj mladosti. Nu, Estero — dozvoli mi malo taštine uz misao — dobiva, što ne bi mogao kupiti sa svim svojim novcem — tebe, diete moje, tebe, moja ljubimice, cviete sa groba izgubljene moje Rahele!"

Privine je k sebi i poljubi dvaputa; prvi poljubac bio njoj namienjen, drugi njezinoj majci.

„Ne govori tako," umoli ona, „mislimo bolje o njem. On je izkusio, što znači trpiti, pa će nam vratiti slobodu."

„Ti imaš vrlo nježni dar opažanja, Estero, i znadeš, da sam se njim već češće poslužio; ali, ali" — njegov glas postade tvrdji i oštriji — „ova

uda, koja neće da mi više služe ovo tielo, što ne naliči više čovjeku, nije sve, što će od mene dobiti. Ne, ne! Ja mu donašam dušu svoju, koja je svladala muke i rimsku zlobu, koja je gora od muka; ja mu donašam svoj duh, čije oči vide novac u većoj daljini, nego li su nekoć plovile Salamunove ladje; donašam mu moć, da ga može dobiti i položiti ovdje u ovu moju ruku, neka ga mogu prihvatiti i čvrsto držati ovi moji prsti, a ne ponesu ga krila na želju koga drugoga; donašam mu duh, koji može stvarati osnove." Prestade i nasmija se. „Da, Estero, prije nego mjesec stupi u zadnju svoju četvrt, mogao bi ja svietom uzdrmati tako, te bi se potresao isti car na svom priestolu. Jer znaj, diete, ja imam dar, koj je bolji nego ikoje pojedino osjetilo, bolji od zdrava tiela, bolji nego hrabrost i čvrsta volja, bolji i od izkustva, koje je inače najbolji plod dugog života, dar, koj, premda najbolji dar Božji ljudem, ipak" — opet stade te se nasmija, nu sada ne gorko, nego zadovoljno — „ipak dostojno ne ciene ni velikaši svieta, dočim ćeš ga badava tražiti u svjetini — dar, te ljude podložim svojoj volji i prisilim ih, da ju vrše. Takvim načinom umnažam sama sebe kod svojih poduzeća u stotine i hiljade. Uslied toga plove po moru moje ladje i donose mi pošten dobitak; uslied toga sliedi sada Maluh mladića, našeg gospodara, te će ..." U taj čas začu se korake na zaravanku. „Hà, Estero, nisam li ti rekao? Evo ga — i mi ćemo čuti viesti. Radi tebe molim Gospodina, našega Boga, koj nije zaboravio bludeće ovce izraelske, da budu dobre i utješljive. Sad ćemo saznati, hoće li dati slobodu tebi sa svimi tvojimi krasotami a meni sa svimi mojimi sposobnostmi."

Maluh dodje do stolca.

„Mir s tobom, dobri gospodaru," reče, naklonív se duboko, „i s tobom, Estero, ti najbolja medju svimi kćermi!"

Smjerno je stajao pred njimi. Po njegovom držanju i pozdravu težko bi zaključio na njegov odnošaj prama njim; držao se je kao sluga, pozdravio je kao pouzdanik i prijatelj. Simonides, odvrativ mu pozdrav, podje izravno na cilj njegova poslanstva.

„Što imaš da javiš o mladiću, Maluše?"

Mirno i kratko izpripovjedi dogodjaje dana. Njegov slušatelj nije ga prekidao, ni rukom nije maknuo, dok je pripoviedao. Rekao bi, da je kip od kamena, da ga nisu odavale široko otvorene, sjajne njegove oči i kadkada duboki uzdisaji.

„Hvala, hvala, Maluše!" reče srdačno, kad je ovaj svršio. „Dobro si izveo; nitko ne bi bolje mogao učiniti. A sada što držiš o mladićevoj narodnosti?"

„On je Izraelita, dobri gospodaru — Izraelita iz Judinog koljena."

„Jesi li siguran?"

„Posve siguran."

„Čini se, da ti je tek malo kazivao iz svoga života."

„Naučio je, da bude oprezan. Mogao bi ga nazvati sumnjičavim; sve moje pokuse, da stečem njegovo povjerenje, odbio je, dok nismo ostavili izvor Kastalije, te bili na putu u dubravu paoma."

„Zašto je pošao k izvoru? Dafne je mjesto prokletstva."

„Rekao bi iz znatiželje, kao većina, što tamo idu. Ali čudnovato, vrlo čudnovato! Nije ga nimalo zanimalo ono, što je ondje vidio. Dobri gospodaru, taj mladić trpi duševnu bolest, koju bi rado sakriti. Pošao je k špilji, da ju tamo pokopa, kako mi pokapamo svoje mrtve."

„Dobro, ako je tomu tako!" reče Simonides tiho i doda zatim glasno: „Maluše, prokletstvo našeg doba jest razsipnost. Siromasi postaju još siromašniji, jer nasljeduju bogataše, a jednostavno bogati živu kao knezovi. Jesi li opazio kod mladića bud kakov znak te slabosti? Je li pokazivao novac — rimski ili židovski novac?"

„Nije, dobri gospodaru, nije!"

„Ali, Maluše, gdje imade toliko podražica na ludorije — mislim, gdje ima toliko toga da jedeš i piješ — sigurno ti je stavio kakovu velikodušnu ponudu? Već njegova mladost opravdava, te tako sudimo."

„U mojem družtvu jeo je i pio samo, da štuje Ilderimovo gostoljublje."

„Nisi li mogao iz onoga, što je govorio i činio saznati glavni razlog njegova djelovanja? Ti znadeš, da i najopreznijemu umakne kadkada dobro nečuvana misao."

„Govori jasnije," umoli Maluh u dvojbi.

„Tà ti znadeš, da svakoga, kad radi i govori, potiče nješto na to. Što si u tom pogledu opazio na njem?"

„O tom mogu izviestiti. Njegova je glavna zadaća, da nadje svoju majku i sestru. Duboko mrzi Rim, a jer je Mesala, o kom sam te izviestio,

sudjelovao kod nanešene mu nepravde, stoga najprije misli, kako bi njega ponizio. Tomu dade sgodu sastanak kod izvora. Nu to ne bijaše mladiću dosta javno, za to očekuje utrke u jahalištu.“

„Mesala imade velik upliv!“ reče Simonides zamišljeno.

„Jest, nu sin Arijev će pobieditil!“

„Odakle ti to znadeš?“

Maluh se nasmieši i reče:

„Sudim po njegovu govoru.“

„Ne imaš li drugog jamstva?“

„O da, njegovu odvažnost.“

„Dobro, Maluše; nu njegovo čustvo osvete — ograničuje li se na onu malicu, što su mu nepravdu nanieli ili obuhvata cjelinu? Nadalje — je li to čustvo tek mušica dječaka, puna čustva ili podpuna muža, puna boli? Ti znadeš, Maluše, da su misli osvetne, kojim je korjen tek čuvstvo, magla, koju će raztepsti jedan jedini trak sunca, dočim je prava pohlepa za osvetom proždiruća vatra, strast, bolest srca, što upliva na dušu i pamet.“

Simonides pokaza znakove razdraženosti — prvi put za razgovora. Govorio je brzo i vatreno, te bio sličan čovjeku, koji bolest, koju opisuje, ujedno i predočuje.

„Moj dobri gospodaru,“ odgovori Maluh, „upravo vatra njegove mržnje poglavito me potiče, da držim te je Židov. Prem je bio oprezan, kako je samo naravno, jer je tako dugo živio medju Rimljani, vidio sam ipak, gdje sukljaju osjećaji njegove osvete: jednom, kad je pitao, kako Šeik osjeća prema Rimu, a zatim kad sam mu kazivao poviest Šeikovu, pa onda onu o mudracih i saobćivao pitanje: Gdje je novorodjeni kralj židovski?“

Simonides prigne se znatiželjno napred.

„Što je on odgovorio, Maluše? Reci mi njegove rieči, da se osvjedočim, kakov je utisak na nj učinila tajna.“

„Hotio je točno znati rieči, da li je pitanje glasilo: ‚novorodjeni kralj‘ ili ‚onaj, koj se je kralju rodio.‘ Činilo se, kao da nalazi razliku u oba izraza, na što on polaže važnost.“

Simonides se uzpravi opet, da sluša.

„Tada sam mu,“ nastavi Maluh, „saobćio što Ilderim drži o tajni: da će doći kralj i zapečatiti sudbinu Rima. Mladiću navrie krv u lice i na čelo, pa reče ozbiljno: ‚Tko drugi može biti kralj van Herod, dok Rim gospodari‘?“

„Što je tim mislio da reče?“

„Da carstvo valja srušiti, prije nego li bude moguća druga vlada.“

Simonides gledao je zamišljeno na ladje, što se na mjesečini ljuljale; tada, sabrav se naglo, reče:

„Dobro, Maluše! Gledaj, te dobiješ da što jedeš, pa se pripravi, da se vratiš u dubravu paomâ. Moraš mladiću pomoći u njegovom nastojanju. Dati ću ti pismo na Ilderima.“ I tiho, kao da govori sam sebi, dometne: „možda ću i sam u jahalište.“

Kad je Maluh otišao pošto si izmieniše običajne pozdrave, slastno se napije Simonides mlieka, te se činilo, da je okriepljen i veseo.

„Odnesi pladanj, Estero!“ reče. „Večera je gotova.“

Ona posluša.

„Dodji amo k meni!“

Sjedne na svom običnom mjestu, na naslonu stolca, tik do njega.

„Bog mi je vrlo dobar“ reče s počitanjem. „On običaje raditi tajinstveno, nu ipak pušta, te kadkada mislimo, da ga razumijemo. Ja sam star, moje diete, pa moram skoro odavlje. Nu sada, u jedanaestoj uri, kad mi je nada stala već izumirati, šalje mi tračak svjetla, što me diže. Ja vidim velik dio naznačena mi puta u jednoj okolnosti, koja je sama po sebi toli velika, te se ukazuje kao preporod svieta. Vidim razlog, zašto sam blagoslovljen tolikim bogatstvom, i svrhu, za koju je opredieljeno. U istinu, moje diete, ja počimam na novo živiti.“

Estera se privine k njemu, kao da će mu misli svratiti na sadašnjost.

„Kralj se rodio,“ nastavi dalje, „te mora da je stigao do polovice od prilike običnoga života. Baltazar veli, da je bio maleno diete na majčinom krilu, kada ga je on vidio, darivao i poklonio mu se. Ilderim drži, da je u prosincu bilo dvadeset i sedam godina, što su Baltazar i njegovi drugovi tražili u njegovu šatoru zaklon pred Herodom. Nećemo dakle dugo još čekati, da se kralj pojavi; danas, sutra može on doći. Sveti otci Israela, koliko blaženstvo leži u toj misli! Već mi se čini, kao da čujem, gdje se ruše stare zidine i obću pobunu usljed promjene što ima doći. Da, na obću radost otvara se zemlja, da proguta Rim; narodi odahnjuju i pjevaju: ‚Rima ne ima više!‘“ Nasmija se samomu sebi. „Jesi li ikada što takova čula, Estero?

Ja osjećam oduševljenje pjesnika, vatru Mirijama i Davida. Moje misli, što bi se morale baviti samo brojkami i trgovinom, pune su zvonkih cimbala, žamorećih harfa, klicanja naroda, što okružuje novo podignuti priestol. Za sada moram misao ostaviti. Ali, moje diete, kad kralj dodje, treba čovječjih sredstva, novaca i ljudi, jer, kad je bio diete rodjeno od žene, pojaviti će se kao čovjek. Razumiješ li me? Vidiš li put, koj je označen meni i našemu mladomu gospodaru? Taj put vodi nas obojicu k slavi i k osveti. A" — stade i poljubi ju — „diete tvoje majke vodi k sreći."

Ona je još uviek šutila. Tad se sjeti Simonides, da svi ljudi ne nalaze radosti na istih stvarih; sjeti se, da je njegova kći žensko.

„Na što misliš, Estero?" upita ju. „Ako tvoje misli izriču kakovu želju, reci ju, moja mala, dok još mogu, da ti ju izpunim. Jer znaš, da je moć krilata slika, a krila su još uviek razširena da polete.

Djetinom bezazlenosti odgovori ona:

„Pošalji po nj, otče, pošalji još noćas po nj i ne puštaj ga u jahalište!"

„Ah!" — klikne on otegnuto i opet mu počivali pogledi na rieci, gdje je sjena postajala sve tamnijom, jer mjesec zašao bijaše za brieg Sulpij, pa je nad gradom svietilo samo slabo svjetlo zviezda. Hoćemo li priznati čitatelju? Osjećao je žalac ljubomornosti! Je li ona u istinu ljubila mladoga gospodara? Ta mu se misao uvjek opet vraćala. Bijaše joj šestnaest godina; znao je to dobro. Na zadnji njezin rodjendan odveo ju bijaše na gradilište ladjâ, gdje se baš jedna spuštala u vodu, a na žutoj zastavici, što je po zraku lepršala na vršku jarbola, bilo ime Estera. Tako su zajedno proslavili dan. Pa ipak ga je presenetila ova samosvjest. Imade činjenica, na koje se tek bolno sjećamo; nu obično su takove one, koje se samo nas tiču, na primjer, da smo stari, da moramo umrieti. Takva bol, bez bitisanja kao sjena, podkrala se u njegovo srce, te mu iztisnula uzdisaj. Ne samo, da je kao robkinja nastupila u zreliju dobu, već je morala svomu gospodaru posvetiti čuvstva, koja je poznavao koli su nježna i duboka iz dugog izkustva; ta dosele bijaše im on jedini predmet. Neprijateljska moć, koja nas muči plašljivošću i gorkimi misli, riedko kad ovrši samo na polak svoje djelo. U časovitoj boli zaboravi starac svoje nove osnove za budućnost i njihov predmet, čudesnog kralja. Napokon uspje njegovoj jakoj volji, da se svlada, te je mogao mirno upitati:

„Da ga ne pustim u jahalište? Zašto, diete?"

„Jahalište nije mjesto za sina Izraelova, otče!"

„To su nazori samo rabina, Estero, nazori rabina! Je li to sve?"

Zvuk pitanja udesen bijaše kao da iztražuje te ju pogodi u srce. Ono joj stade tako silno kucati, da nije mogla odgovoriti. Neka vrst osobite blažene smetnje uhvatila ju, kakve dosele nikada ćutila nije.

„Mladić će dobiti imetak," reče joj nježno otac, primiv njezinu ruku, „ladje i novac, sve, Estero, sve. Nu ja se ipak ne osjećam siromašan, Estero, jer mi ti ostaješ sa svojom ljubavi, koja je toli slična onoj moje pokojne Rahele. Reci mi, diete, zar on i nju da dobije?"

Ona se sagne nad njega i takne svojim licem njegovo.

„Govori, Estero! Ja ću naći snagu u znanju; spoznaja donosi jakost."

Ona se uzpravi i reče te se razabirala istina u njenom izrazu:

„Tješi se, otče, ja te nikada ostaviti neću. Ako ga i ljubim, ja ću uviek, kao i dosele, kod tebe ostati." I sagnuv se, poljubi ga.

„Njegov mi je pogled ugodan," nastavi ona dalje, „njegov me glas privlači k njemu. Za to strepim pred tim, da znam te je u pogibelji. Da, otče, veselila bih se, da ga opet vidim. Nu ipak neuzvraćena ljubav ne može nikada biti savršena ljubav; ja ću za to neko vrieme čekati i sjećati se, da sam tvoja i svoje majke kćer."

„Ti si pravi blagoslov Božji, Estero, blagoslov, koj me čini bogatim, ako i sve drugo izgubim. A tako mi svetoga imena Božjega i vječnog života, nitko ti neće ništa na žao učiniti."

Za čas dade neka se dozove sluga i u sobu ga odveze. Tamo je još sjedio njeko vrieme i mislio na budućega kralja. Estera se povukla u svoju sobu i spavala san nedužnosti.

Lourdes.

IV.

1. Godine 1888. narodno francezko hodočašće prviput je zamislilo, da povede obhod sa presvetim sakramentom iz basilike k špilji. Koli sretna bijaše ta misao, pokazaše čudesa, što se prigodom obhoda dogodiše. I da je ta misao povoljna Gospi i predragomu Odkupitelju našemu u presv. oltarskom sakramentu, mogli su na osnovu onih činjenica zaključiti početnici te misli. S toga je narodno hodočašće te obhode 1889. obnovilo s istim slavjem i s jednako povoljnim uspjehom. Od to doba te obhode obavlja svako veće hodočašće, pak sam dvaput i sam bio svjedok žarke ljubavi i silnoga pouzdanja, kojim se obavljaju. Odkada je službi Božjoj otvorena crkva sv. krunice, obhod se svršava u njoj. Ajde da ga pratimo.

2. Oko 4 sata poslie podne polazi obhod iz basilike niz ostrmine. Polazi u svaku cienu, jer se ljubav hodočastnika prema presvetomu sakramentu ne dade smesti ni ružnim vremenom. Obhod je već višeput izišao iz crkve, prem je trebalo gaziti veliko blato, prem je obilata kiša padala. Oduševljeno srce neće ni da kišobran razapne nad sobom. Svatko kan da zaboravlja na tielo, a samo duša, ljubavlju Božjom razgrijana vrši gospodstvo. Tu vidiš u životu ono, što sv. Pavao kaže, da ljubav sve trpi, sve podnosi. A koli je divno pogledati taj obhod! Stotine, kadkada hiljada svećenika, dobrim dielom obučeni u košuljice, njeki u misnice, njeki u dalmatike, idu pred sjajnim nebom. Pod njim nosi presveti sakramenat ponajodličniji: bud kardinal, bud kakav istočni biskup, koji dodje kao hodočastnik. Pred njimi se poredale hiljade hodočastnika, dočim druge hiljade stoje s jedne i druge strane kao počastna straža Gospodinu, komu iz dna pobožna srca izkazuju poklon.

3. Sveti mir vlada u onoj nepreglednoj svjetini. Prekida ga tek brecanje srebrnih zvončića, što su u rukuh ponajodličnijih svjetovnjaka, koji nikada zaboraviti neće blažena časa, gdje ovako pratiti mogu Gospodina svoga. Prekinuti će onda tišinu pjesma, što zaori iz hiljade grla, a po dojmu, što ga čini na tvoje srce, osjećaš, da pjesma dolazi iz vruće, pobožne duše. Sada će obhod krenuti pravcem prema špilji, a uz kupelji, pred kojim se poredaše stotine dragih bolestnika. Smjestiše se uz put, kojim će sad na proći Gospodin, kako se njekoć smještahu nevoljnici svake ruke onuda, kuda čuše da će prolaziti veliki Čudotvorac. I moraš se, sve da nećeš, zanieti mišlju u ono davno doba, kada je božanski naš Spasitelj zemljom obilazio svuda dobro tvoreći. Čuj uzklike, što te od jednom potresoše: „Isuse, Sine Davidov, smiluj nam se“ uzkliknu svećenik, a uzklik će mu prihvatiti oduševljeno množtvo. „Nitko nas ušutkati neće! Sa sliepcem Jerihonskim sve jače ćemo vapiti: Isuse, Sine Davidov, smiluj nam se!“ „Smiluj nam se:“ — odvraća jeka. „Smiluj nam se“ — nose valovi Gave u daleke strane. „Smiluj nam se!“ šapće razkajano srce. Ovaj će uzklik izmieniti drugi, pa treći, svaki, rekao bi jačim glasom, oduševljenijim srcem, jer je svaki prijašnji ostavio neizbrisivih biljega žara. „Spasi nas, Isuse, pogibosmo! — Gospodine, onaj, koga ljubiš, bolestan je! — Ako hoćeš, Gospodine, možeš me izcieliti! — Jednu samo rieč, Gospodine, i ja ću biti zdrav! — Isuse izcieli naše bolestnike!“

4. I evo nas medju njimi, medju ovimi patnici, koji se smjestiše u odieljenu prostoru do špilje, a do nogu one, koju zovemo zdravljem bolestnika. Ne znaš, što te kod njih više dira: ili pogled na nihovu skroz na skroz slomljenu snagu tjelesnu, ili pogled na njihovu čvrstu nepokolebivu vjeru, te na njihovo povjerenje bez granica u božanskog liečnika svoga. Čitaš im to u oku, što se zalilo suzom, koju bi u prvi mah gdjekad držao viestnicom smrti, ali je to suza ljubavi, suza dragosti, što mogu i ovako slabi, bolešću shrvani, biti u pratnji dragoga učitelja svoga. Razabireš to iz slabašna glasa, što ti dopire do ušijuh iz njihove sredine: „Gospodine, vjerujemo, ako hoćeš, možeš nas izcieliti!“ I još češ se više zadiviti, kad iz ove velike dvorane bolničke, što se pružila pod vedrim nebom, začuješ molitvu divne kršćanske ljubavi i zamozataje: „Nisam ja dostojan, Gospodine, da mene izcieliš; svrati milostivo oko svoje na druge, na milu moju braću evo ovdje!“ I eto u sredinu njihovu Onoga, koga toli željno izčekuju, a sada ga toli žarkim srcem pozdravljaju! Kroz njihove redove prolazi Presveto, da ga svećenik metne na žrtvenik, u špilji, gdje će biti blagoslov. Tu će sada pred njim izliti svu dušu svoju svi, što ih ondje vidiš: biskupi, svećenici, hodočastnici, bolestnici. Svi će u jedan glas po triputa, sve to jačim glasom kliknuti: „Gospodine Isuse, vjerujemo u te! — Gospodine Isuse, klanjamo

ti se! — Gospodine Isuse, ufamo u te! — Gospodine Isuse, Ti si Krist, Sin Boga živoga!"

5. Živi ovi uzklici, pouzdani ovi razgovori, puni uzvišenosti i veličanstva, medju narodom i njegovim kraljem, medju bolestnici i liečnikom, medju stvoriteljem i Bogom, kako da ne dopru do preblagoga Srca Isusova! Živa ova vjera, što graniči do one, koja može brda prenositi, neće li zar i ovdje donieti očitih plodova? Pa i može li se Gospodin oglušiti ovim vapajem, koji su mu upravljeni uz sve one uslove, što ih je on kao uvjet stavio, da nam molitvu usliša? Zar će se iznenaditi one hiljade, ako začuju radostan uzklik: „Evo me zdrava, posve zdrava!" Ah, neće! Ta svi su to očekivali, svi su pače o tom čvrsto uvjereni bili. Neće se iznenaditi, ali će im srce jače zakucati, od ljubavi zakucati, pa će na koljena pasti, i uz jecaj klicati će prema običaju francezkomu: „Živio Bog! Živio Isus Krist! Živilo Presveto Srce Isusovo! Hosanna! hosanna Sinu Davidovu!"

6. Uz ove će uzklike pratiti sada Gospodina iz špilje u crkvu, a opet uz kupelji, pred kojimi se smjestiše bolestnici. Pratiš ga i ti držeći, da si medju onim množtvom, koje se na obalah Jordana ili Teberiadskoga jezera pribiralo oko Gospodina, da ga vidi, da ga čuje, da bude svjedok njegovih čudesa. I ovi ovdje zaboravljaju na sve, samo neka im je Gospodin pred očima, pa mu klicaju, oduševljeno klicaju. Kako su njekoć i Njegove se odjeće doticali, tako se sada protiskuju, da se dotaknu odiela onoga sluge Božjega, što nosi presveti sakramenat: tako im je živa vjera, da je on ovdje prisutan i da on pokazuje ovdje svoju moć i snagu. Većega zanosa ni oduševljenja zaista ne bi bilo ni onda, kada bi se u pokaznici tjelesnom oku pokazao ljubki lik božanskoga Djetešca. Svaki, što je tu, osjeća, da je prisutan onaj dobri, pun sućuti Spasitelj, pa mu svaki progovara, kao da ga vidi. Bez ikakova obzira ljudskoga, ne pazeći na one, što su naokolo, svatko mu izporučuje svoje želje, odkriva svoje potrebe, kazuje svoje jade i nevolje. „Isuse oprosti mi griehe! — Isuse, izcieli moje diete! — Isuse, spasi Francezku! — Isuse, daj, daj da te ljubim! — Isuse Kriste, ja sam nesretnik; obrati me!"

7. A božanski naš spasitelj posred toga slavja progovara iz pokaznice, djeli progovara nebrojenim dušam, oko sebe sakupljenim, neka idu u svoje domove, pa neka kazuju svuda, što su vidjeli i čuli. Neka kazuju, kako sliepi vide, hromi hodaju, mrtvi rek bi uzkrisuju, a i gubavi se čiste, jer mnogi tom sgodom izpere dušu svoju od gube grieha, kojom je okaljana bila. I vraćamo se, jedva znademo kako u stanove svoje, pronoseći slavu Gospodina u presvetom sakramentu. Odmoriti ćemo se malo, okriepiti se nješto, da se vratimo na ovo sveto mjesto, čim se uzme hvatati mrak. Malo prije bijasmo svjedoci slavja, priredjena neposredno Gospodinu. Sada ćemo gledati, kako gorljivi Francez izkazuje počast neposredno Majci Gospodinovoj i našoj. Sve, što se pribralo u Lourdes-u hodočastnika i stranih ljudi, hiti prema špilji, svaki nosi u ruci svieću. Po tom vanjskom znaku razabiremo, da ćemo biti svjedoci veličanstvene „bakljade," što ju pobožna djeca priredjuju premiloj majci svojoj. Nije to doduše obred prema propisom crkve, ali nije ni proti njim, kako bi gdjekoja njemačka duša htjela. Iz najnovijega pako čina, što ga je sv. stolica izdala, da ga u čast Ukazanja Gospina (11. veljače) mole svećenici Tarbes-ske i drugih biskupija, gdje to zažele, smijemo zaključiti, da je i taj način štovanja Gospina Bogu Gospodinu poćudan. Opisujući u V. štivu, kako se u Lourdes-u štovanje Gospi izkazuje načinom najraznovrstnijim, spominje crkva i ovo noćno, gdje skoro nepregledne množije hodočastnika zapaljenimi bakljami i sviećami hvalu pjevaju premilostivoj Majci.

8. Dvaput bijah sretan, te sam mogao promatrati s prikrajka uznositi ovaj čin. Bijaše krasna večer, kad zasja u moru uljenica sv. Mihovio, križ Bretonaca i gorostasan kip Gospin na perivoju, kako danas slobodno nazvati možemo otok Chalet. A okitila se i stiena Massabielleska, razrediv po svom vršku, a po ogradi, što je do basilike, dugačak niz svjetiljaka. Pred samom špiljom ni maknut se ne možeš, toliko je nagrnulo Marijine djece. U ruci im već gori svieća, ali još veći, još žešći plamen ljubavi u srcu, koji jedva čeka, da može proplamsat u živ oganj, kad će obhod krenuti. I eno redara, koji pokreću množtvom lahko, jer svatko sluša, te se boji i sjenke, koja bi poremetiti mogla uzoran red, što tu vlada. Hodočastnici s istoga mjesta svi su na okupu, oko svoga duhovnoga pastira, oko svojih vodja. Na rieč jednu svi će u red. Kad je veliko narodno hodočašće idu po petorica u redu, kod manjih sve dva a dva, ostaviv medju sobom prostor prazan. Tu izčezava svaka razlika striša, dobe. Tu je starac do mladića, tu starica do djevojke, tu velikaš do priprosta obrt-

nika, tu učenjak do neuka seljaka. Ljubav k majci Božjoj u jedno ih spojila.

9. Obhod kreće od špilje, pa će južnom ostrminom pred basiliku, da se sjevernom spusti u perivoj. Ravnim će sada putem sve do kipa Sv. Mihovila, da zakrene na lievo, kako će upravce prema crkvi svete krunice. Kad se je obhod dotlje razvio, možeš mu uhvatiti veličanstvenu sliku. Nisam u obhodu sudjelovao, jer mi svjetovaše, da ga radje s bliza promatram. Smjestih se na sjevernom obronku brdašca, odkle sam ga mogao vrlo dobro promatrati i krasoti mu se diviti. Pomisli, štioče! Više od deset hiljada djece Marijine pružilo se u nepregledan niz, dugačak njekoliko kilometara. Deset hiljada svieća, uljenice bez broja pretvoriše sav onaj ogromni prostor od špilje, pa do novoga mosta na Gavi u more svjetla. Promatrajući ga s povišega mjesta, gdje sam jednim pogledom mogao uhvatiti do tri četvrtine toga niza, i sav perivoj, te prostor pred crkvom sv. krunice, ja sam mislio da gledam sjajan svod nebeski, na kom se upališe nebrojene zviezdice, da slavu pjevaju kraljici neba i zemlje. Ja sam pomišljao na onu sjajnu pratnju, kojom Janje Božje u nebeskom Jerusalemu prate nevine, od sunca sjajnije duše, te pjevaju pjesmu, koju nitko drugi pjevati ne može. I ovdje se ove hiljade poredale da budu kao pratnja, sjajna pratnja Majke Janjeta Božjega. I ovdje ozvanja pjesma, koju drugdje ne možeš pjevati onako srdačno, onako zanosito, kako ju pjevaju hiljade grla ovdje. I makar da se ne pjeva jedna samo pjesma, nego razne i sadržinom i skladbom, sve su ipak jedno: iz svih prosieva žarka ljubav prema Mariji, sve progovaraju, u sav glas progovaraju: Zdravo, zdravo Marijo! Makar da se s gledišta umjetnosti može zabaviti mnogoj, a najviše onoj, koju baš najvole pjevati, žar srca i zanos, kojom se pjeva, briše svaki prigovor. U Francezkoj svaka biskupija imade svoj pučki pjevnik: malešne jeftine knjižice, u kojih su napjevi običnih pjesama, pa ga svaka duša nosi uza se. Mnoge su pjesme jednake svuda, druge pokazuju razlika, a sve se ovdje izmjenice pjevaju. Ne ima u pjesmi kroz dobra dva sata nikakve stanke, nikakva odmora. Čim jedni prestadoše, drugi im pjesmu iz usta preuzeše. A čine tako oni što su si blizu, dočim ni prvi zadnjih, ni zadnji prvih čuti ne mogu, pa za to u isti mah čuješ pjesmu s raznih strana. Gdjeke skupine poskrbiše se i za pratnju svojoj pjesmi, pa se onda, kad ju ja promatrah, divno o hridine ozvanjala jeka glasbala oboe, koje je mnogo pomoglo, da se sklad u onom silnom množtvu pomrsio nije.

10. Pročelnici obhoda eno su već pred crkvom sv. krunice, a zadnji se još redaju kod špilje. Hoće se još mnogo vremena, dok i oni provale isti put, te se pred crkvom nadju. I čekati ćeš mirno, čekati ćeš rado, niti će ti čekanje dotužiti. Pa kako da ti dotuži, kad ti je pred okom uviek isti bajni prizor! Svrneš li pogled na ostrmine eno kako se plamen svieća kao u polukrug savio, da se kasnije pruži perivojem ravnom crtom. I svud pjesma, i vazda pjesma. S prostora pred crkvom ozvanja sve to jača, dok se ne slije u jednu jedinu: u veličanstveni koralni: *Credo!* Kad se svi ondje saberu, a na ogromnom prostoru smjestiti se može više desetakâ hiljadâ, svi će oni pjesmom kazati, da ih je vjera dovela amo, da im je vjera razgrijala srce u živ plamen, vjera ona, koju je božanski Sin Marijin na sviet donio i danas u zaručnici svojoj, crkvi katoličkoj čuva. Sve one hiljade zasvjedočiti će javno, da se je bezvjerje prevarilo držeći, te će mu uspjeti, da na koncu „vieka prosvjete" u kut potisne vjeru, po kojoj pravednik živi. Jednoglasni *Credo,* što ga latinski pjeva desetak hiljada grla — u Francezkoj i seljak pjeva latinsku misu — a pjeva ju skladno, pazeći na svećenika, koji izpred basilike bakljom daje mjerilo — on govori glasnije nego išta, da je život vjere razbudjen u svih slojevih družtva ljudskoga. „Mračni" srednji viek nije pošao netragom. Ona, koja je doniela na sviet svjetlo, što prosvjetljuje svakoga čovjeka, ona je eto baš u naše doba upalila baklju vjere i života prema vjeri. Koli sladka, koli utješna je to misao za svako srce, koje je često već plakalo nad hladnim mrazom, što se uhvatio mnogoga kršćanskoga srca! I mirniji nam je pogled u budućnost, i sladje su nam patnje, što ih podnosimo razbudjujući u svom djelokrugu život vjere, i oduševljenije progovaramo onu, božanskom riečju zajamčenu: *Non praevalebunt!*

Dopisi.

Iz doline Neretve u travnju.

(Da vidimo sliku grofice Gabrielle Schönburg rogj. kneginje Windischgrätz.) — Nije od dangube, već po želji našega presvijetlog nadbiskupa pohitjesmo nas dvojica: tajnik nadbiskupov i moja malenkost, rano a na Markovo k sarajevskom kolodvoru, da se željeznicom povezemo za čas u pohode bratu Hercegovcu u romantični Konjic. Nadjosmo se srećom sami u vagonu, pa ti se zadihasmo dušom hrvatskom, pa ti se razveselismo našom divnom pjesmom, koja nas putem krijepila, da se divimo krasoti probugjene prirode, ljepoti našega neba i snježnih još na vrhu planina i onim klancima jadikovcima, kojim prolijeta sokol Bošnjak svome kršnom bratu Hercegovcu. Ja se u te propasti i prosjede i zapjenjene potočiće vas zagledao, i mal da ti evo ne zaboravih kazati, što padosmo k Neretvi u Konjic. Hoćemo da prisustvujemo slavi i svečanosti, uz koju će se narodu u Konjicu otkriti krasna slika, što ju divno izvela ruka umjetnica knjeginje *Schönburg-Windischgrätz* u Gracu, a poklonila ju na molbu našega presv. *Stadlera* novoj crkvi, što se sada na krasnu vidiku po malo diže u Konjicu.

Milo nam je bilo, kad nas zagrli bratinska ruka dobroga fra. Blage Babića, župnika konjičkog, kad vidjesmo, da mu se srce toliko razveselilo dolasku našemu, makar i bili pravi iz Nenada Nenadovići. A pravo je da kažemo, kako nas lijepo gledao i njegov pomoćnik, fra. Lazar, koji nam, kao bivši učenik Isusovaca u Insbruku, znao pripovijedati o našem Nillesu, Hurteru, Noldinu, a meni drago šta čuti o tim našim na peru junacima. Riječ po riječ i bilo je bratskog razgovora do mile volje, a bilo je sutra dan, na blagdan Zaštitništva sv. Josipa, i šta pogledati. Ja rano uranio, probudila me, da ti pravo kažem, ptica s pjesmom na prozoru; pa za kućom na brdo uzišao, na kamen se naslonio, s onim slavuljem i ja malo romonio i na jutarnjem suncu ne mogao se da nagledam i sa dva dalekovidna oka tih krasnih hercegovačkih brda. Slavulj svoju pjesmu iz grla dizao, a ja ti ovo na papir prenosio. Ja tako bio na peru i gledao tu slikovitu dolinu Neretvinu, a narod se po malo pribirao u šarolikoj nošnji svojoj. Gdjekoji iz daljega na doratu svome dojezdio. U svakome gledam naš soj gorostasni, naše slavensko obličje. Ja demokrat i u narod ti onda zašao, da mu malo u razgovoru zavirim u junačku dušu. Ćud, probrana nošnja, ponos, lijepa krv, slatka hrvatska besjeda, žar hercegovački pa taj mučenik-narod: prava je to milina čovjeku, kome drago, što je idejalno. A onaj mi starac, s kojim ja u razgovoru, a on ti lijepo na kamenu sjedio, dozivao u pamet Radovanova Obrena, kad na oborju starac sjedio, sa svojim unucima besjedio, a bijele brke porušio pa ih suzom kao biserom nizao, jer ga pritisli troji na srcu jadi.

Prenuh se iz te misli, iz te žalosne slike mučeničke, kad pukao top, da rasprostre današnju slavu po dolini Neretvinoj. Krasno bilo vrijeme, naroda ima sila, pa rekosmo fra. Blagi, nek služi sv. misu pod tim krasnim, vedrim nebom. Fra. Blago nas rado poslušao, na najljepšem mjestu oltar namjestio, viš oltara novu sliku uzdigao, nek nas zadivi tolike gledaoce svoje.

Doista, mene zadivilo, presenetilo, osvojilo to remek-djelo umjetnice kneginje. Mislio sam, da ću naći malu običnu sliku sv. Obitelji, a kad eto na slici sve gotovo u naravnoj veličini. I ja još ne vidjeh ljepše slike sv. Obitelji. Kako sam bio metnuo oko na sliku, tako mi gotovo ostalo za cijele sv. mise i propovijedi fra. Blagine. Ja se divio kistu poletne, nadahnute Gabrielle. Sve sam joj više shvaćao umjetničku dušu. Zanijela se, rekoh, umjetnica u zlatno doba Rafaela. Vjerovali na obali Tibera, da se božanstvenom Rafaelu Gospa ukazala, samo da je naslika; pa i meni glavom proleti: kao da se Gabrielli ukazala sv. Obitelj, da nam je naslika. Gotovo ne ispjevah pjesme pobožnoj kneginji Gabrielli, kao neko Rafaelu, kad stupio u Vatikanu u njegove sobe. Ne možeš da skineš oka sa lica maloga Isusa, koji u bijeloj haljinici stao pred majku Mariju. Lice mu i oko zasjalo milinom Božanskom. Sva slika u najljepšoj harmoniji sa onom kiticom cvijeća, što ju to milo djetešce ubralo i nosi u lijevoj ruci. A u toj kitici: ruža, ljiljan, i ljubica. A desnu svoju metnuo mali Isus u desnu Marijinu, koja ju pritisnula na prsa svoja. Moj drug ne mogao se dugo i dugo otkinuti od pogleda Isusova. Tolika milina i ljubav na licu, kao da bi eto htio cio svijet milošću svojom obasuti. Ona ružica u ručici njegovoj kao da oblila miomirisom svojim oko i lice njegovo. Njegovo oko izlijevalo je u moje čudnavat mir, žarku

čežnju za njim, da uvijek budem s njim A bl. Dj. Marija sjela pod vitku paomu pred kućicom Nazaretskom. Sladak joj i svet pogled, kao da fra. Fiesole Gabriellin kist vodio. Tu je Gabriella mnogo sretnija u licu Marijinu, nego li na drugoj jednoj slici, što sam ju jednoć promatrao. Zagledala se majka u sina proročkim pogledom: kao da vidi toga milog Isusa na križu, a ujedno i slavno uskrsnula iz groba. Onaj liljan u ruci Isusovoj kao da je oblio Marijino lice miomirisom svojim. A Josip za Isusom zagledao se vas zaduben u Božansko djetešce pred sobom. Kao da mu se srcem i dušom klanja kao Bogu svomu. Kao da se zamislio u toliku ljubav Božju i opet u toliki nehaj svijeta. Kao da ga oblio miomiris one ljubice u ruci maloga Boga. Iz svakoga poteza na slici progovara ti ona kita cvijeća. Tu su ljubav i čistoća i poniznost, te najljepše obiteljske krjeposti, najbolje predstavljene. I priroda naokolo lijepo razvijena. Umjetnica uzela krasno istočno predvečerje Umoreno sunce šalje eno svoje zadnje cjelove na tu kućicu Nazaretsku i na tu pred kućicom svetu Obitelj. Nebo se tamo kod gora prolilo tankim ružičnim rumencem. Doista, prečarobna slika, koja mi doziva slatke uspomene lanjske godine, kad sam se ono divio, da se ne nadivim, prolazeć u Vatikanu sobama Rafaelovim. Ta me slika i ponukala, da uzmem evo za čas pero na štioca Vrhbosnina. Vrijedna je, velim, da se spomene, da je upoznamo, kad je već naša. Vještiji sudac, promatrajuć taj umotvor Gabriellin, pomislio bi i na više još dušoslovnih momenata. Kneginja Gabriella očitovala je doista ovim umotvorom svoju umjetničku nutarnjost. I kad ta slika uresi jedan put novu milovidnu crkvu u Konjicu, narod će još više biti zahvalan visokoj svojoj darovateljici i umjetnici. A lijepo je bilo od župnika, kad prije sv. mise naredio narodu, da izmoli za svoju dobročiniteljicu slavnu krunicu. I ja se ne pokajah, što sam jedino, da vidim ovu sliku, poletio k Neretvi.

No dobri fra. Blago osladi nam preostale još časove krasnim izletom na *Boračko jezero,* do kojega nas četvorica na vilovitim konjima stigosmo za dva i po sata. Ne mogu ti kazati, kako sam zadovoljan bio, kad smo se sa dražesne ville baruna Benka rajili divnim pogledom na to romantično Boračko jezero. Ne možeš ga se dosta načuditi, kako je krasno, lijepo stalo, šumom i brdom ogrljeno, pastirskom pjesmom razgovarano. Bio sam lak, kao onaj laki povjetarac, što se kao na harfu Eolovu javljao tamo od jezera. Viču me, traže me, da nam se pobiju hladne čaše, a ja od grane do grane prolijećem po toj šumici nad jezerom. Pred noć, a pod mjesecom vraćali se: tko na bijelcu, tko na vrancu, a ja na svom sokolu doratu.

Pada mi pero iz ruke, a ja i nemam više da šta drugo napišem sa našeg poleta u dolinu Neretve, već eto što sutra dan ponesoh sa Neretve milu uspomenu fra. Blage i Lazara, koji nam još na rastanku ubaci u vagon po kitu ljubica. I živu mi još kopiju nosi fantazija od umotvora Gabriellina. Pa ću se sjećati i krasna Boračkog jezera, koje bi, da je nešto u Apennine palo, sto puta već opjevano bilo; pa i ja ga evo u zvijezde kujem, zastidiv se u opće naše tromosti i neplodnosti pa i basanja našinaca po tugjim gajevima kod svojih zelenijih. Laudabunt alii Italiam, a mi budimo ljudi na svome mjestu. Dosta. I onako ćeš mi reći, sve baš nije bilo ad rem. No barem je sve iskreno, bratski, istinito. A mi tako i hoćemo, pa puklo kud puklo. Prijatelju, *salve et vale!*

Ivan Ev. Sarić.

Sarajevo početkom svibnja.

(† Luka Jeran, monsignor, stolni kanonik i komornik Njegove Svetosti.) I ove godine snagje našu posestrimu Slovensku teška bijeda, te se baš na Markovo bijela Ljubljana u crno ruho zavi. Ko obično pozivali su u večernom sumraku zvuci zvona pobožni puk, neka bi pozdravili svoju kraljicu; nego onaj put tako žalovito, tako bolno odjekivaše njegov glas, kao da tuže i cvile za kakovim mrtvacem. Pa tako i bi, jer upravo na pozdrav Gospin izpusti plemenitu dušu urednik crkvenog lista „Zgodnje Danice“, zaklopi za uvijeke oči monsignor i kanonik ljubljanske katedrale — umrije neumrli Luka Jeran. Munjevitom brzinom raznijela se ota crna vijest Ljubljanom, da, i preko tihih oceana, gdje je slovilo slavno ime pokojnika, napose u misijonskim pokrajinama. Malo i veliko ga oplakuje, svi za njim tuže. Pa kako i ne! S pokojnim kanonikom izgubi sv. crkva uzor svećenika. Kakova je bila njegova učenost, a kakova poniznost! Ljepota njegove krjeposne duše zrcalila mu se je i na licu, pa jesi li ga jednom vidio, morao si ga štovati. Tko bi želio ocijeniti njegovu žarku i uprav sinovsku ljubav spram sv. majke crkve, spram sv. Otca, njegovu vatrenu revnost za slavu Božju, njegovu plamteću ljubav k presv. Sakramentu i angjeoskoj

krjeposti čistoći, taj neka samo čita „Zgodnju Danicu", u kojoj su sve te lijepe krjeposti živo odsijevale, te glasno govorile, da je i njegovo plemenito srce bilo njima skroz prožeto i sasvim proniknuto. Osobito je živo bilo njegovo srce za oskudne i nevoljne misionare. Neprestano bi u svom listu kucao na vratima svoga darežljivog puka, neka bi što izdašnije podupirali raširenje sv. vjere med poganskim narodima, pa bi onda skupljene dare razašiljao širom cijeloga svijeta. Napose pako bili su mu na srcu nesjedinjeni Slaveni, te su poimence Bugarska, Bosna i ini slavenski podanici otomanskog carstva od plemenitog Jerana često omašnu svoticu dobili.

I domaći siromaci, osobito oskudna školska omladina bili su njegovi pravi miljenici. Svojom obilnom milostinjom predobio si je srca svih. Pred njegovom sobom svegjer je stajala četa siromaka, kao tjelesna straža, pa kada bi se vraćao iz crkve, oni bi ga u dvoredu dočekali, a on bi imao za svakoga otvorenu desnicu i otvoreno srce. Uz tjelesnu hranu umio bi svegjer udijeliti i kakov spasonosni nauk. Al pravi otac bijaše gimnazijalske mladeži. Svjedokom je tome njegova gjačka kuhinja, pri kojoj bi se danomice hranilo 150—200 gjaka uz njegovu potporu; svjedokom one tužaljke, koje mu pred lijesom prepjevavahu; svjedokom onaj vijenac, koji mu položiše iz zahvalnosti obe gimnazije na grobni humak; svjedokom one suze, koje su obilno prolijevali nad njegovim grobom. Mila i siromašna mladež bila mu je na umu i u smrtnoj bolesti, pa često o njoj govori, brige ga more, šta će od nje biti, tko će se za nju zauzeti i tek se onda umiruje, kad mu prisutni svećenici zadadoše riječ, da će oni za nju svu skrb preuzeti. Nije čudo, da je kod te darežljivosti morao sam oskudno životariti; soba njegova bez uresa, nakita, prilikovala je više skromnoj samostanskoj ćeliji, no bogato uregjenoj dvorani. Kada mu ostavštinu po smrti procijeniše, iznese ova toliko, te će se pogrebni troškovi moći još prikriti, ostalo je već prije sve razdavao med svoje miljenike: sirote i uboge gjake.

Nego pokojnik zaslužuje osobitu pažnju radi naše Bosne, koju je baš od srca ljubio. Svaki pokret vjerski njega je vele zanimao, pa bi to i u svom listu, katkada i u štokavskom narječju pomno objelodanjivao.

Često bi se naši župnici na nj obratili, kada bi dom Gospodinu podizali ili ga želili nužnim nakitom ukrasiti, a plemeniti gospodin priteci im u pomoć sad novčanom potporom, sad crkvenim ruhom i posugjem. Kada su se darovi pribirali za zvona na stolnici, on je bio, koji je osobito promicao i pospješivao ono poduzeće, pa i inače više puta je vrle Slovence znao oduševiti vještim perom svojim, neka što izdašnije podupru svoju braću na jugu. Njegovo veledušno srce pokroči i dalje, pa on radostno prihvati ponudu i odluči, da će godimice do 12 dječaka primati iz Bosne u Ljubljanu, te ih tu u školskim i obrtničkim zavodima izučavati, a onda obogaćene znanjem i umijećem slati natrag u domovinu, da si braću duševno i materijalno naobražavaju i povise ih na stepen kulture, na kom su i ostala njihova braća. Premda s mnogih neodoljivih zapreka ne mogaše osnove sasvim provesti, ipak od prvijenaca tog plemenitoga nauma vidje željni plod, jer se ovi iza povratka u svoj zavičaj rasijaše po svoj Bosni; jedni kao čestiti obrtnici i zanatlije, drugi kao revni dušobrižnici i valjani redovnici rade uspješno za slavu Božju i dobro svoga naroda. Odista je vrijedno, da se stoga i Bosna zahvalnom iskaže spram takvog veledušnog dobrotvora, te mu splete vijenac i položi na hladni grob, nu ne vijenac uvelog i trošnog cvijeća, već žarke molitve i dobrih djela, što sve prinesimo Gospodinu Bogu za ispokoj njegove duše. Tebi pako, vrli naš dobročinitelju, Jerane, neumrla slava, a tvojoj plemenitoj duši darovao Gospodin vječni pokoj!

Harni pokojnikov gojenac.

Viestnik.

Naša domovina.

(† Nadvojvoda Karlo Ludovik.) Prejasni naš vladalački dom opet se u crno zavio. Brat našega premilostivoga vladara, vrativši se tek nedavno iz zemaljskoga Jerusalema, preseli se, nadamo se, u Jerusalem vječni. Nakon kratke bolesti, providjen sakramenti umirućih, pokriepljen blagoslovom namjestnika Kristova umro je u carskom dvoru Schönbrunu 19. svibnja. Prožet skroz vjerskimi osjećaji bijaše ljubezan i prijazan prema svakomu: i pojedincu i narodu, pak je za to i njega svatko štovao i ljubio. Osobitim su pouzdanjem gledali

u nj narodi slavenski, medju kojimi je on vrlo rado boravio. Tužnu viest oglasiše i kod nas zvona naše prvostolne crkve, a presvietli gospodin nadbiskup izrazi na nadležnom mjestu duboku bol, iskrenu sućut svega katoličkoga pučanstva našega. Na 22. svibnja pjevao je svečane zadušnice u stolnoj crkvi, gdje su vojnici načinili liep odar i vojničkimi ga znakovi okitili. Prisutni bijahu vrhovi vojničkih i gradjanskih vlasti, školska mladež njekih zavoda, a pred crkvom pribrao se velik broj pobožnih duša, koje nisu mogle naći mjesta u crkvi. Na koru su pjevali bogoslovci uz pomoć njekolikih prijatelja crkvenoga pieva, koralni *Requiem* umetnuv *tractus* i *offertorium* iz Ettove mise za pokojne.

(† Kobačić fra. Mijo.) Nakon duljega pobolievanja preminuo je u samostanu Kreševskom revni ovaj sin sv. Frane, koji je kao župnik dulje vremena uspješno djelovao u raznih župah. *R. i. p.!*

(Duhovi.) Na praznik *Duhova* pjevao je svečanu misu i propoviedao presvietli gospodin nadbiskup. Poslie sv. mise dielio je sakramenat sv. potvrde, koj je primilo do 170 što dječaka što djevojčica. Isti dan proslavio je pobožan puk u Sarajevskom polju praznik svoje zaštitnice: Pomoćnice kršćana.

(Nova župa.) Sporazumno s visokom zem. vladom ustrojio je presvietli gospodin nadbiskup novu župu sa sjedištem u gradu *Doboju.* Na tu župu spada *Usora,* gdje služi mnogo radnika iz Češke u tvornici šećera, a imade i u obližnjih šumah mnogo radnika Hrvata. Upravu župe povjerio je veleč. g. *Nikoli Gjebiću.*

(Darovi.) Za središnje nadb. sjemenište: Souhomel 3 for; Kralj Gj. 18 f.; Miler P. 12 f. Zahvaljujući plemenitim dobročiniteljem preporučamo i u buduće svim svojim prijateljem ovu našu veliku potrebu. — Za *crnce:* Svilaj 1 f. 20 nč. — Za *sv. grob:* Brestovsko 3 for., Svilaj 1 f. 73 nč., Žeravac 1 f. 50 nč., Brčko 18 for. 85 nč.; Otinovci 1 f. 4 nč.; Busovača 10 for.

Naša monarhija.

(Slavlje u Tirolu.) Početkom 1796. prietila je Tirolskoj velika pogibelj. S dvie strane: s njemačke i s talijanske zablištali mačevi na medjah zemlje. U toj nevolji sastali se stališi tirolski na 30. svibnja u Bozenu, da viećaju, kako će obraniti domovinu. Viećanje zaključiše preznamenitim ovim zaključkom: „da izprose Božju pomoć i da s njom snažno ustanu na obranu, te od domovine odvrate pogibelj neprijatelja stališi i redovi svečano se zavjetuju, *da će se svetkovina Presv. Srca Isusova svake godine u Tirolu slaviti svečanom službom Božjom.* Zavjet su odmah na 3. lipnja 1796. prviput izvršili u župnoj crkvi u Bozenu. Kasnije (25. rujna) proslavili su to i u Innsbrucku. Tečajem vremena zavjet je donjekle promienjen, ali su ga savjestno vršili do danas, osim kroz 5 godina, kad je bavarska uprava to bila zabranila. Činjenica ova ide u ponajljepše, kojimi se odlikuje poviest ovoga pobožnoga a junačkoga naroda. Svjedok je ona velikoga pouzdanja prema Bogu, kojim prožeti bijahu muževi Tirolske, a i jasan dokaz, kako su oni od davna već prije štovali Presveto Srce Isusovo. Velik bijaše ono izvor milostî za Tirolsku, a i danas je izvor utjehe, gdje oni crpaju svoje oduševljenje i odvažnost. Sada se spremaju, da stogodišnju uspomenu na taj važni korak proslave, pa su u tu svrhu i biskupi progovorili stadu svomu skupnim pastirskim listom od 1. svibnja o. g. Pozivlju ih, neka ovom sgodom *zahvale* Bogu, što su uzdržali do danas u zemlji svojoj sv. vjeru katoličku, u kojoj je jedinoj spas. Zemlja, koja ima pravu vjeru, posjeduje najveće blago na ovom svietu. To blago treba tim više da cieni i za nj Bogu zahvaljuje, što su veće pogibelji bile, da ga narod izgubi. Neka *zahvale* Gospodinu što ih je obranio od jakih neprijatelja, koji su toli često i kasnije prietili propašću liepoj njihovoj zemlji. Neka Mu zahvale, što je po njih proslavio svoje sveto ime medju narodi. Pozivlju stado svoje, neka *obnovi* savez svoj sa Presvetim Srcem Isusovim. A to će učiniti, budu li to Presveto Srce štovali u duhu i istini. U tu svrhu nije dosta tek vanjski sjaj, pa ni to, ako se tek ponovi obećanje i ustima obave molitve. Treba Srce Isusovo proučavati molitvom i razmatranjem. Treba za tim nastojati, te budemo, koliko to naše slabe sile dopuštaju, slični ovomu svomu božanskomu uzoru. Pozivlju napokon vjernike, neka ovom sgodom *mole* najprije zaštitu proti duševnim i tjelesnim neprijateljem; za tim, da mogu Bogu služiti u jedinstvu, pravednosti i miru. Da se ove liepe svrhe poluče, biskupi su stadu svomu razaslali program, u kom imade mnogo sredstava, da se mogu u duši posve obnoviti, te se nerazdruživo povezati sa Presvetim Srcem Isusovim. Svečanosti započeše 31. svibnja, te se nastavljaju prvih dana ovoga mjeseca.

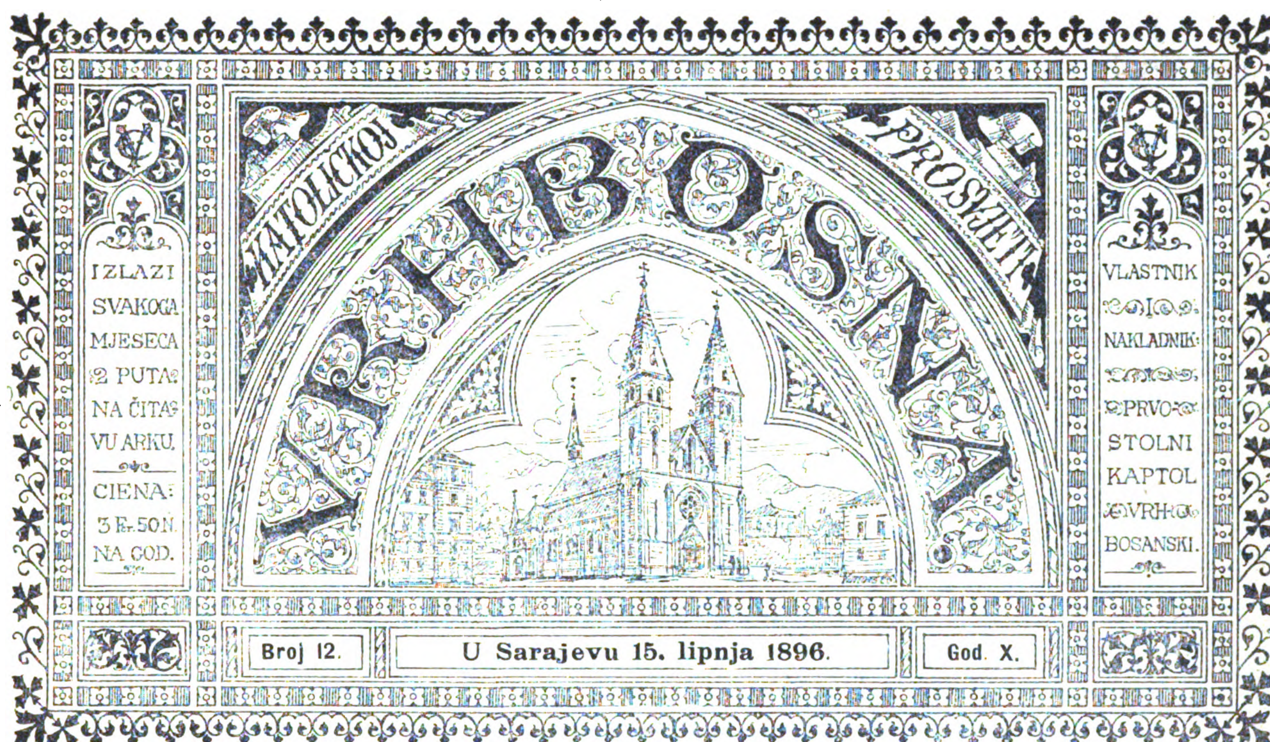
(Sv. Otac biskupom Ugarske.) Povodom milenijske čestitke upravio je sv. Otac dvojici kardinala i ostalim biskupom apostolsko pismo od 1. svibnja o. g. Spominje, kako je uprav vjera uplivala, ter je narod mogao ovdje osnovati državu i udariti joj toli čvrste temelje, da postoji već hiljadu godina. Bez nauke i milosti evangjeoske ne bi se bili ostavili praznovjerja. Vjera ih je ublažila, te su počeli štovati medjunarodno pravo, čuvati se upadanja u tudje, njegovati bratsku ljubav, podati se mirnomu radu. Na temelju, što ga položio sv. Adalbert za vojvode Gejze, divnu je sgradu sagradio sv. Stjepan, ovaj uzor kršćanskoga vladara, koji je po sv. vjeri ne samo narodu otvorio vrata vječnoga spasa, nego mu i sredstva podao, da postigne sve drugo, što je želio. Za ovoga pobožnoga vladara, koji je svoje žezlo htio posvetiti Velikoj Gospi, zasnovan je onaj zamjeniti odnošaj uslugâ i podupiranja medju rimskimi papi te kraljevi i pukom

Ugarske. Posvećeni i trajni zalog ovoga saveza bijaše kraljevska kruna, urešena slikom Krista Spasitelja i apostolâ, koju je Silvestar II. poklonio Stjepanu, kad mu je podielio naslov kralja. Tako je Ugarska došla na put, kojim su stupali narodi mlade kršćanske Evrope. Tako je njena vlast rasla i njezin se narodni duh sretno širio na sve strane. Mnogo je prosvjetnih plodova odatlje nastalo, pa i taj, što se našlo velikih muževa u službenom položaju, koji su se odlikovali svetim životom, učenošću, znanošću, umjetnošću, te za domovinu u istinu zaslužni bili. — Rimski pape, stranom umoljeni, a stranom od vlastite pobude štitili su i branili gradjansku slobodu, za narod su se borili, kadgod bi se pojavila pogibelj. To se dogadjalo osobito onda, kad je valjalo suzbiti najljuće neprijatelje vjere. Pobjedonosna stalnost Ugarske odvratila je od zapadnih naroda velike pogibelji. A da je tomu tako bilo, pomogli su mnogo rimski pape, šiljajući pomoć, sklapajući saveze i proseći milost s neba. Tako je učinio Inocent XI., komu se imade zahvaliti, da je oslobodjen Beč i Budim. I Grgur XIII. imade neumrlih zasluga, koji je u Rimu osnovao zavod, kasnije sjedinjen s njemačkim, gdje se uzgojili mnogi kasnije biskupi, pa odvraćali od svoje domovine pogibelji s iztoka. Priznavali su to mnogi uglednici Ugarske, te puni bili zahvalnosti i ljubavi prema sv. stolici. Razboriti i hrabri Ivan Hunyadi rekao je: „Da nije vjera uzdržala našu domovinu, ova se nikada ne bi uzdržala bila.“ A svi stališi su za njegova vladanja pisali Nikoli V.: „U koliko postojimo, to je poglavito s toga, što nas brani apostolska milost.“ I poslie su u mnogih listovih, koji su puni odanosti i ljubavi, kraljevi i velikaši kraljestva izricali isto, kad su i kasniji pape prezaslužni bili za Ugarsku, osobito u borbi proti islamu. Dosta je spomenuti kralja Ljudevita Velikoga, pa dopisivanje njegovo s Inocentom VI., Urbanom V.; kralja Matije sa Pavlom II. S toga je i sv. stolica narod Ugarske liepimi imeni nazivala, a Klement XIII. potvrdio je za Marije Teresije običaj, da se kralj ugarski zove „apostolski kralj,“ koji imade i tu povlasticu, da se pred njim nosi križ, kad se javno pokaže. Završuje sv. Otac posebnom željom srca svoga: da sve gradjane, koje oduševljuje ljubav k jednoj ter istoj domovini, a bratski ih veže ista radost, jednom ujedini jedna ter ista vjera u blaženom zagrljaju jedne crkve i majke.

Njemačka.

(Sila i gospodarstvo kod uzpostave novoga njemačkoga carstva.) Zanimivu posmrtnu radnju Engels-ovu donosi časopis: *Die neue Zeit.* Engels i Marx oduševljeno brane takozvano „materijalističko ponimanje povjesti.“ Uče oni najme, da svaka povjestna činjenica, pa i najznamenitije i najviše zapletene, posljedak su razloga gospodarstvenih, jer da su ih izvele pobude izključivo gospodarstvene. Jedna takova činjenica, i zapletena i važna kako i koja, jest osnutak njemačkoga carstva; pa i na ovu činjenicu primjenjuje Engels svoje shvaćanje. Osnutak ovoga carstva jest naravna pojava u razvoju gradjanâ i glavnice. Političko jedinstvo napokon stoji u tom, da se podržaje jedan gospodarstveni sloj. Množina malenih država, usljed koje se razvili mnogi neskladni zakoni gledom na obrt i na trgovinu, naročito u pogledu novčarskom bijaše zapreka daljnemu gospodarstvenomu napredku njemačkih gradjana obrtnika. Poslie 1848. ovaj stališ popeo se na najviši stepen procvata, što svjedoči brz i velik razvoj njegovih obrta i njegove trgovine, velika razgranjenost pomorske trgovine preko oceana i visok položaj, što ga zauze u trgovačkom svietu. Povrh toga bijaše nuždno, za trgovačko pučanstvo, da pripada ne maloj državici, koja ne bi mogla da štiti, brani i zastupa u vanjskom svietu probitke svojih podložnika, koji povremeno ostavljaju domovinu, nego k velikoj državi i jakoj i čvrstoj, koja može odlučno braniti, koja će biti politička medjunarodna podpora narodne moći u obrtu i trgovini. Težnja za jedinstvom ne bijaše dakle pjesnički cviet tobožnjega domoljublja. Njom je u temelju pokretao razlog čisto materialni i probitci gradjanstva tražili uspješan zaklon. Nanizav ove opazke Engels crta razvoj načela o jedinstvu u Njemačkoj. Razlaže, zašto gradjanstvo nije smjelo da ide za tim jedinstvom pokretom sgoljno prevratnim i demokratičnim, kako se je to dogodilo u Italiji, ili tim putem, da premoć dobije Austrija, pa izpituje razloge, koji tumače, kako su pokret narodnostni i za njemačko jedinstvo upravljali, u svoje ruke posve uzeli *junkers-i,* prusko pučanstvo. Govori o zakonu o carini, koji bijaše predteča političkoga jedinstva pod pruskom premoći, te o pruskom chauvinismu, što su ga sa sveučilištnih stolica širili filosofi hegelianci, to jest učenici čovjeka, koji je skranjom drzkošću namienio budućoj državi njemačko-pruskoj vrhovni zadatak tobožnje „moderne države“ ili države idealne. I u Njemačkoj, pače tu najviše, filosofija bijaše služavka političko-gospodarstvenoga chauvinisma u narodu. A ova premoć države pruske, premoć što se nametnula cielomu njemačkomu gradjanstvu, pa i onomu, koje bijaše manje sklono pučanstvu junkers-a, bijaše posljedica prvenstva Pruske nad drugimi pokrajinami Njemačke u gospodarstvu, obrtu i trgovini. Živa slika ove pruske premoći bijaše Bismarck. Kancelarova politika imade svoju logiku i u njoj su u neprekidnoj svezi ciljevi i sredstva, koju pisac prati, te će ju ocrtati pobliže u sliedećem članku.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Miloj pokojnici,

visokorogjenoj gospogji,

IVANI barunici APPEL,

rogj. Körtvélyessy pl. Asguth,

visokoj supruzi

preuzvišenoga zemaljskog poglavice u Bosni i Hercegovini,

IVANA baruna APPELA.

Prava majka siroti si bila,
Kap utjehe sreće ožednjelu,
Sva se Bosna s tobom ponosila,
Svak ti pleo krunu neuvelu.

Kô danica drugim predhodila,
Uviek prva našla se na vrelu,
Gdje *Života* voda se grabila,
Pa te mnogi sliedili na djelu.

S tog sa smrtnim udarila zvonom
U plač gorak sva nam Bosna tužna,
Mnogo, mnogo ona ti je dužna;

S tog na grobu pjesnik dušom bonom
Svoju liru žalobito dira:
Oj Gospode, daj joj vječnog mira!

Ivan Ev. Šarić.

Br. 360.

Velečastnomu dušobrižnomu svećenstvu!

Odazivajući se molbi vis. zem. vlade upućuje ovim ordinarijat sve veleč. župnike, da u buduće svaki slučaj vjenčanja, gdje je ma i jedan samo ženitbeni drug nadležan u Ugarskoj saobće političkoj oblasti I. molbe (kot. oblastim). U tu svrhu neka se posluže propisanim kod nas vjenčanim listom, koji će podpisati i župni pečat na nj udariti, nu ipak neće za nj uračunati propisane pristojbe, jer ga šalju ureda radi, za službenu porabu. Izvadke ove neka šalju što prije, najkasnije 14 dana iza obavljenja vjenčanja, političkoj oblasti, koja će ih propisanim načinom dalje odpremiti. Medju nadležne u Ugarsku ne ubrajaju se ovdje pripadnici Hrvatske i Slavonije.

Ako se je u kojoj župi ovakav slučaj već desio iza 5. listopada 1895. neka ga ovdje opisanim načinom naknadno dojave političkoj oblasti.

Sarajevo 29. svibnja 1896. *Nadb. ordinarijat Vrhbosanski.*

Rajski vijenac.

Društvo u lijepome raju.

Pravo, plemenito, vjerno prijateljstvo oslagjuje život. Vjeran, pouzdan prijatelj može čovjeka ovdje na zemlji sretnim učiniti. Samo Sveto pismo veli: „Vjeran prijatelj — jaka zaštita: tko njega nagje, blago je našao; — s vjernim prijateljem ne može se ništa isporediti; i nije vrijedno mjeriti zlata i srebra s vjernošću i ljubavi njegovom. Vjeran prijatelj — lijek životu i besmrtnosti.“[1]) Drugovanje i prijateljstvo s plemenitim, razumnim i ljubežljivim ljudima imade nešto toli privlačiva, te je sveti Augustin, prije nego što je svoje srce jedino ljubavi Božjoj posvetio, mislio, da on ne bi mogao baš živjeti, da nema prijateljâ. „Moje srce,“ piše on u svojim *Ispovijestima,* „tražilo je predmet, kojem bi moglo pokloniti svoju ljubav; bilo mi je toli slatko, da ljubim i da budem ljubljen.“ — Da, čežnja za ljubavi, prijateljstvom, poznanstvom i društvom tako je duboko upisana u naše srce, te sami i ostavljeni i bez igdje ikoga svoga ne možemo da budemo sretni. Sjajan i obilan stol gubi svoju dražest, kad si sâm samcat za njim. Kraljevska palača postaje nam pustinja, kad u njoj sami stanujemo. Odijeljenje od ljudskoga društva najgora je kazna. Samoća u tamnici dovodi čovjeka do zdvojenja, a dovela je već gdjekojega i do samoubijstva. — No gdje nam je u tome svijetu vjeran prijatelj, pouzdano društvo? Malena kakova pogrješka prekinula toliko puta vez prijateljstva, što godine i godine trajalo. Malo samo nešta bilo, i posve ostudenila prijašnja ljubav. A još manje ćeš naći oveće društvo, gdje žive trajna bratinska sloga i ljubav, gdje vlada sreća, mir i jedinstvo. Krive su tomu mâne, pogrješke i strasti ljudske. Pa kako bi i moglo biti, da se niski i visoki, prosti i izobraženi, plemeniti i prezreni, pobožni i bezbožni, čisti i nečisti, krjeposni i zavidni, lakomi i srditi, da se svi ovi, velim, sjedine u jednome društvu, pa da im srca jednim glasom biju, da im misao i duša jedna bude, da ih sveta ljubav veže, da se grle kao brat brata bratinskom rukom? Ah, tu ni za liek ne može da bude prave ljubavi! A k tome se još povlači svijetom sijač nemira, koji se zavuče u svako društvo, a često i med samo braću i sestre — kobni, zlosretni sijač: samoljublje, sebičnost — moje i tvoje, ta „studena riječ,“ kako veli sveti Augustin, „kojom gledamo jedan drugome na svaku ruku da prostor suzimo.“

No ako mi dignemo svoje oko prema nebu, gore prema lijepome raju, pa promatramo općinstvo blaženih duhova: to ćemo odmah uvidjeti, kako opet veli sveti Augustin, da si nitko u ovome životu ne može dostojno predstaviti, kakova je sreća, kakova slast i kolika, slušati gore hvalospjeve angjeoske, biti u društvu sa svecima. Glava ovome društvu jest dragi Isus, kralj vječnosti, kralj

[1]) Eccli, 6, 15.

besmrtnosti, kralj slave. Odmah do njega Marija, kraljica neba. Pred prijestoljem Božjim stoji sedam nebeskih poglavica: Mihael, Gabriel, Rafael, Uriel, Sealtiel, Barahiel, Jehudiel.[1]) Okolo prijestolja Božjega nanizali se angjeli i rajski duhovi i svi nepregledni nizovi svetih i izabranih. Razredani u devet različitih zborova, na ime u Angjele, Arkangjele, Prijestolja, Vlasti, Gospodstva, Sile, Poglavarstva, Kerubine i Serafine, nadilazi ljepota i slava ovih čistih duhova, koja je u svakom zboru sve to viša i veća, svaku našu predstavu, a broj njihov gotov je bezbrojan. „Tko da prebroji vojnike njegove?“[2]) veli prorok. A Daniel nadodaje: „Tisuća tisućâ služe mu i deset tisuća puta sto tisuća stoje uz njega.“[3]) I okolo prijestolja Božjega, koji ovila sjajna dûga nebeska kao znak vječnoga mira, stoje dvadeset i četiri druga prijestolja, na kojem sjede najstariji u bjelinu odjeveni i sa zlatnim vijencima na glavi. I patrijari, proroci, apostoli, mučenici, priznavaoci, djevice i svi ostali izabranici sačinjavaju u nepreglednim četama rajsko dvoransto Gospodnje. I ovo rajsko društvo, najljepše, najizabranije, najbrojnije društvo. što samo može biti, sastoji se iz samih kraljeva i kraljica. Već nas Jeremija uvjerava, „da će na vrata grada Božjega samo kraljevi unići i njegovi knezovi sjedit će na prijestoljima.“[4]) To nam isto veli i sveti Ivan: „Koji Bogu služe, s njim će vladati, oni će biti okićeni vijencima i palmama;“ „i oni će,“ kako veli sveti Bonaventura, „primiti iz ruku nebeskog cara vijence vječnoga carstva.“

Kako su svi izabranici uda jednoga tijela, kojemu je glava Krist, kralj kraljeva: to će svi i pojedini biti dijelnici kraljestva i vijenca Isusa Krista. Svi sveti, mudri, krjeposni ljudi, koji su jedanput živjeli na zemlji, sačinjavaju nebesko društvo. Nitko ne će tamo imati ni najmanje nesavršenosti. Nijedan ne će drugoga vrijegjati, nijedan se srditi, nijedan drugome sreće zavidjeti. Tamo ne će biti ni mržnje, ni razdora, ni pohote. Cijela zajednica, oj blaženstvo, oj lijepi raju nebeski, mili moj Bože! sastojat će samo iz svetih prijatelja Božjih, od kojih su svi po gledanju Božjem nadareni najvišom mudrosti, urešeni svjema krjepostima, prosti od svih zlih sklonosti, sigurni od svake zablude, sjedinjeni toli prijateljskom, pouzdanom, svetom, savršenom ljubavi megju sobom, pa se još vesele u Bogu svome tako jednodušnom voljom i jednim srcem, te iz njihove množine ikad da proizagje i najmanji nered, iz njihove ljepote i slave ikad da poleti i sjenka oholosti, i njihova različnost ikad da prouzroči i mrvu pometnje ili spora ili zadjevice i zavisti kakove. Rajske je slave za sve dosta; svi su posvema nasićeni i zadovoljni; svaki ima koliko samo hoće da ima i koliko može da ima. Bog je sve u svem; i jer svaki blaženik Boga potpuno posjeduje, to ima svaki sve u Bogu. — Iz ovoga vidimo, da će u ovome rajskom društvu vladati vječni, nerazrušivi mir, kako je već Isaija prorekao: „Moj će puk sjedjeti u ljepoti mira i u šatorima pouzdanja i u pokoju prebogatom.“[1]) — Ovaj rajski mir izvirat će iz mirna posjedovanja Boga i iz ljubavi, koja sve s Bogom i pojedince megju se najuže spaja. Oni će biti po izrijeku Apostolovu živo kamenje, što ga ljubav kleše i slaže i spaja za veliki hram, u kojem će sâm Bog na vijeke prebivati. Svaki od blaženika poznavat će sve druge i od svakoga pojedinca bit će poznan; svaki će ljubiti sve druge, i od svakoga pojedinca bit će ljubljen. Tamo će se znati najbolje duša i srce preliti u dušu i srce bližnjega svoga. Srca svih blaženih, njihova čuvstva, njihove želje, njihova ljubav, njihova sreća otkrit će se uzajamno i očitovati. Svi su jednim duhom zadahnuti, Duhom Božjim proniknuti, i svi će se veseliti u vječnoj slozi i u vječnome miru; svi će biti samo jedno srce i jedna duša, kao što Pismo veli o prvim kršćanima, „da je mnoštvo vjernika bilo samo jedno srce i jedna duša.“[2])

Ako se često puta već ovdje na zemlji presretni i blaženi nagjemo i osjećamo u blizini i u ljubavi vjerna druga, plemenita i draga prijatelja, mile si predobre majke, vjerne družice, plemenite zaručnice: kakve li tek sreće i blaženstva gore u društvu lijepoga raja? Ako sam ja na ovome svijetu sâm i ostavljen bio, nigdje ni u koga sućuti ni bratinskog pouzdanja ne nalazio; ako sam živio i dane sprovodio u oskudici ljubavi zemaljske; ako sam sve žrtvovao u vjeri za Isusa: kakve li tada tek sreće i radosti, kad u lijepome raju sve to nagjem i milijun puta više nagjem, kad tamo gore zatečem toliko braće i prijatelja, toliko žarkih i ljubeznih srdaca, koliko je svetih, angjela i rajskih duhova? Tko da iskaže sreću i blaženost, kad se izabranici susretnu u čistoj duhovnoj ljubavi — jer sve je zemaljsko promijenjeno — kad se sastanu i uzajamno veseliti stanu u svojoj sreći! Tko da

[1]) Samo imena prve trojice priznana su od Crkve. — [2]) Job. 25, 3. — [3]) Dan. 7, 10. — [4]) Jerem. 17, 25.

[1]) Isai. 32, 18. — [2]) Act. 4, 32.

opiše sreću i blaženost, kad si izabranici u najužoj živoj svezi ljubavi uspripovijedaju čudesa milosrgja Božjega, kad jednim glasom zapjevaju hvalospjev nebeski: „Veselimo se i radujmo i dajmo slavu Bogu, jer dogje svadba Janjetova. Alleluja!“[1])

[1]) Apoc. 19, 7.

„Blaženi i presretni, o Gospodine, koji prebivaju u kući tvojoj; u vijeke vijekova hvalit će te.“[1]) — Oj divna zajednico! oj blaženo općinstvo! oj presveta družino!

[1]) Ps. 83, 5.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XVIII.

Palaču, onkraj rieke i skoro nasuprot kući Simonidesovoj, kažu da je sagradio glasoviti Epifanes. Prema slogu bijaše više gorostas, nego li ono, što danas zovemo klasičnim slogom, imala je ipak sve, za lagodnost, pače razkoš. Zid, što je okruživao cio otok uzduž kraja prema obali, bijaše obrana koli proti sili vode toli proti mogućim navalam neprijatelja; radi njega govorilo se, da u palači nije nitko stanovao. Za poslanike bijaše sagradjena druga palača pod Jupitrovim hramom na zapadnom obronku Sulpija. Nije manjkalo ljudi, koji su uprav poricali prigovor, da je palača na otoku nezdrava, a tvrdili, da je pravi razlog, što se preselilo, veća sigurnost nove palače. To je mnienje s mnoge ruke bilo osnovano, pa i s činjenice, što su palaču na otoku bili uviek spremnom držali, te ju davali za stan svakomu konzulu, vojskovodji, kralju ili drugoj visokoj osobi, koja bi posjetila Antiohiju.

Pošto imademo posla samo s jednim dielom stare sgrade, prepuštamo čitateljevoj mašti, da se po volji kreće po bašćah, kupeljih, hodnicih i bezbrojnih sobah sve do sjenicâ za udobnost na krovu, pa se divi krasotam kuće, koja je svojim bogatstvom iznenadjivala i u gradu, gdje bijaše najveća razkoš na istoku.

Medjutim stupimo u sobu, koju bi danas nazvali dvoranom. Bijaše vrlo prostrana; pod bio iz mramornih ploča. Svjetlo padalo kroz bojadisane prozore na stropu, gdje su mjesto stakla bile kovinaste ploče. Slike Atlasa nosile strop te dielile zidove u više dielova. Na korniži, umjetno izradjenu, bilo arabeskih slikarija u plavoj, zelenoj, crvenoj i zlatnoj boji. Uz stiene pružao se divan iz indijske svile i kašemir-vune. Ostalo pokućtvo bijahu stolovi i stolci, a ti su imali osobite, po egipatskom uzorku izrezuckane oblike. Sa stropa visilo pet svjetionika na lancih od mjedi, po jedan u svakom kutu i jedan u sredini. Nosili su piramide gorećih svjetiljaka i razsvietljivali pače demonska lica slikâ Atlasa i spleteni nakit korniža. Oko stolova sjedilo, stajalo ili hodalo nemirno od jednog do drugog oko sto osoba, na koje treba da bar za čas pažnju svratimo.

Sve su još mlade, neke se tek otele dječačkoj dobi; a svi su očevidno djeca Italije, većinom Rimljani. Svi govore čistom latinštinom te svaki nosi u velikom glavnom gradu na Tiberu obično kućno odielo, naime haljinu kratkih rukava i kratkim skutom, koje odielo vrlo je primjereno podneblju Antiohije, a osobito je prema sgusnutomu uzduhu u dvorani. Na divanu, tu i tamo, kamo ih nehajno bacili bijahu, leže toge i gornje haljine, obšivene vrlo ukusno grimizom. I pospanci leže na njem u raznom položaju — a nećemo pitati, da li ih je svladao Bako ili vrućina sparnoga dana. Zuj glasova nadjačuje kadkada bučan smjeh, kadkada izvor srditosti ili veselja, nu uviek neprestano bacanje kocaka. Družtvo se zabavlja na pločicah i kockanjem. Tko su mu članovi?

„Dobri Flaviju!“ reče jedan igrač, držeći svoj kamen medju prsti, „gledaj ono gornje odielo — ono baš pred nami na divanu. Još je novo i baš donešeno od trgovca robom; kopča mu na ramenih široka je kao moja ruka.“

„Dobro,“ odgovori Flavij, a da ne odvrati pažnje od igre, „takovih sam više vidio. Tvoje možda nije staro, nu nije ni novo. Što ćeš s njim?“

„Ništa! Nu poklonio bih ga onomu, koj bi mi pokazao čovjeka, koj sve znade.“

„Haha! To možeš i jeftinije postići. Mogu pokazati ovdje medju obšivenimi grimizom više njih, koji bi primili tvoju ponudu. Nu sada igraj!“

„Evo, dobio sam!“

„Zbilja? — Tako mi Jupitra! — Ne? — Ipak! — Što veliš: još jedanput?“

„Neka bude!“

„A uložak?“

„Sesterca!“

Obojica zabilježiše nešto na svoje pločice. Dok su slagali kamene, vrati se Flavij na opazku svoga prijatelja.

„Čovjeka, koj sve znade? Tako mi Herkula, tada ne bi proročištva više imala posla. Što hoćeš ti s takovim čudovištem?“

„Imao bi mi odgovoriti na jedno pitanje, a tad bi mu, Jupitra mi, prorezao vrat.“

„A to bi pitanje bilo?“

„Morao bi mi označiti uru — ne, čas, kad će sutra Maxencij doći.“

„Valjan potez — dobio sam! A zašto baš čas?“

„Zar nisi nikada bio gologlav pod sirskim suncem na obali, gdje će se izkrcati? Vatra od Veste ne žeže tako! Ako mi je umrieti, hoću da umriem u Rimu! Nu bogova mi, ti si me ulovio, Flavije, ja sam izgubio! O mušićava srećo.“

„Još jednom?“

„Moram dobiti izgubljenu sesterciju!“

„Neka bude!“

I kockali se opet i opet. Kad se dan kroz prozore na stropu počeo šuljati, te s njega probliedilo svjetlo uljenica, sjedjahu još uviek kod igre uz stol. Bijahu, kao i većina družtva, iz vojničke pratnje konzula i čekali, zabavljajući se, dok dodje.

Za ovoga razgovora, unišlo bijaše drugo družtvo. Ono podje, izprva neopaženo, k srednjemu stolu. Poznalo se, da dolaze s netom dovršene gostbe. Neki su se jedva držali na nogama. Vodja nosio na glavi vienac, znak, da je predsiedao gostbi, ako ju nije i sàm dao. Na nj nije vino drugčije djelovalo, van što je povisilo krasotu rimskoga mu lika. Glavu je ponosno digao, usne i lica bijahu svjetlo crvena, oči mu sievale. Oholo kao u kazalištu stupao je k stolu, bezobzirno spremajući mjesto za sebe i za svoje drugove. Kada je napokon stao i pogledom svrnuo na družtvo, okrenuli se k njemu svi igrači, te ga glasno pozdravili:

„Mesala, Mesala!“

Udaljeniji čuli su taj povik te ga ponoviše. Za čas razišli se skupovi, ostaviše igre te svi pohitiše prama sredini dvorane. Mesala primi te počasti kao posve naravne, te se uze spremati, da pokaže, zašto je tako obljubljen.

„U tvoje zdravlje, moj prijatelju Druzo“, reče onomu, što je najbliže do nj sjedio. „Posudi mi za čas tvoje pločice“.

Taj mu pruži voštane pločice. Mesala pogleda oklade na njih označene i baci mu ih natrag.

„Denari, samo denari, novac voznikâ i mesara!“ reče uz porugljiv smjeh. „Pijane mi Semele, kamo će doći Rim, ako Cezar bdije noći i čeka, hoće li mu Fortuna baciti u krilo prosjački denar!“

Druzo se zarumenio do sljepočica, nu njegov odgovor nadjačaše oni, što okolo stajahu:

„Mesala, Mesala!“

„Muževi sa Tibera!“ nastavi Mesala, uzev iz ruke jednomu iz okoliša čašu za kocke, — „koga bogovi najviše vole? Rimljanina! Tko daje narodom zakone? Rimljanin! Tko je gospodar svieta po pravu mača?“

Četa, što se lasno oduševila, uze mu odgovor iz usta, te svi uzkliknu:

„Rimljanin, Rimljanin!“

„Pa ipak, ipak“ stade, da im uzbudi pozornost „ipak ima jedan bolji od najboljeg Rimljanina!“

Zašuti i oholo potrese glavom. Kad nije dobio odgovora, nastavi:

„Čujete li? Imade netko, koj je bolji od najboljeg Rimljanina!“

„Herkul!“ klikne jedan.

„Bako!“ zavikne šalivdžija.

„Jupiter, Jupiter!“ zagrmila četa.

„Ne, medju ljudmi!“ pouči ih Mesala.

„Reci ga, reci ga!“ navališe na nj.

„I hoću!“ zavapi, kad nasta mir. „To je onaj, koj rimskoj savršenosti priključuje savršenost iztoka, onaj, koj slavodobitno zapad upućuje u iztočnoj umjetnosti, kako ćeš se veseliti s pobjede“.

„Apolona mi! Njegov najbolji ipak je dakle Rimljanin!“

Nasta sveobći smieh i burno povladjivanje, znak, da je Mesala našao odziva.

„Na iztoku“, nastavi on, „ne imamo bogova, samo vino, žene i sreću; za to je naše geslo: ‚Tko će, što ću ja!‘ koli u senatu toli u ratu. Najsgodnije je pako za onoga, koji traži najbolje, a ne boji se najgorega“.

Glas mu je postao umiljat, povjerljiv.

„Gore u tvrdjavi u velikom sanduku imadem pet talenata u valjanom novcu. Evo namire!“

Izvadi smotak pergamene iz njedara svoje odjeće i baciv ga na stol, nastavi uz mrtvu tišinu, dočim su oči sviju na nj uprte bile i svako uho prisluškivalo njegove rieči.

„Ova svota mjera je moje smjelosti, tko smije isto toliko? Šutite; je li svota prevelika? Brisati ću jedan talenat! Što, još ne ima ponude? Dobro dakle, bacite kocke jedanput na tri talenta! Samo tri — ili dva — nećete? Dakle jedan, bar jedan, u slavu rieke, na kojoj ste se rodili. Rim na iztoku proti Rimu na zapadu! Varvarski Orontes proti svetom Tibru!“

Dok je govorio, tresao je vrčem za kocke.

„Orontes proti Tibru!“ opetova još većim izrazom.

Nitko se ne maknu. Baci vrč na stol te uzme smijuć se svoju namiru.

„Hahaha! Jupitra mi na Olympu! sad znadem, zašto ste došli u Antiohiju: vi imate tek da si stečete sreću ili si ju morate popraviti. He, Ceciliju!“

„Evo, Mesalo!“ reče jedan iza njega. „Evo me!“

„Idi i donesi vina, vrč i čaše! Ako i ne imaju naši zemljaci ovdje kese, imati će bar želudac. Žuri se!“ A okrenuv se Druzu, reče: „Ne zamjeri mi! Htio sam samo izkušati ove potomke Rima. Ajde!“ Uzme vrč u ruke i potrese veselo kockami. „Ajde, kušaj svoju sreću; reci svotu, koju hoćeš!“

Druzo nije mogao odoljeti zavedljivomu pozivu.

„Tako mi Nymfâ!“ reče, „kockati ću se s tobom — za denar!“

Kod njihova stola stojao mladić po licu još dječak, te gledao, Mesala se okrene iznenada k njemu. „Tko si?“ upita.

Dječak umakne natrag.

„Nisam tako mislio. Običaj je kod muževa, da vode knjige i o malih stvarih. Treba pisara; hoćeš li mi kao takav služiti?“

Dječak izvadi svoju pločicu, pripravan, da vodi račune.

„Stani, Mesalo, stani!“ reče Druzo. „Zločest je doduše znak, kad netko pita prije nego baci kocke, nu ja sam se baš nječemu dosjetio, što moram pitati.“

„Dotle ću ja prebaciti vrč i pokriti njim kocke. Tako — počmi!“

Mesala učini, kako reče i čvrsto je držao vrč nad kockami.

Druzo upita:

„Jesi li ikada vidio njekoga Quinta Arija?“

„Duumvira?“

„Ne, njegova sina!“

„Nisam znao, da ima sina!“

„Ništa za to,“ reče Druzo ravnodušno „samo sam htio kazati, Mesalo, da ne bijaše Polux sličniji Kastoru, nego li je Arij tebi.“

Ovu primjetbu potvrdiše odmah svi, koji ju čuli bijahu.

„U istinu, u istinu!“ kliknuše. „Njegove oči, njegovo lice!“

„Kako to govorite!“ reče jedan prezirno. „Mesala je Rimljanin, Arij Židov.“

„Imadeš pravo,“ reče drugi, „on je Židov.“

Činilo se, da će doći do svadje; Mesala je posredovao.

„Druzo, vina još ne ima! Što se tiče Arija, može biti istina, što veliš. Pripoviedaj mi više o njem.“

„Bio Rimljanin ili Židov — velim to dužnim štovanjem pred tobom, Mesalo! Taj Arij je liep, hrabar i mudar. Car mu je ponudio milost i da će ga unapriediti, a on je to odbio. Sakriva se u neku tajnu, te se vlada, kan da se boljim drži ili gorim spoznaje nego smo mi drugi. U ratnih školah ne bje mu premca; igrao se je sa orijaši plave kose iz Rajne i sa bikovi bez rogova iz Sarmacije kao sa snopom vrbovine. Duumvir učinio ga je neizmjerno bogatim. Ljubi strastveno oružje i misli samo na rat. Maxencij uze ga u svoju pratnju, te bi bio morao s nama ići u ladji, nu u Raveni odielio se od nas. Ali je ipak sada ovdje. Nu mjesto da podje u palaču ili u tvrdjavu, odsjeo je u gostioni, a sada ga je nestalo.“

Mesala slušaše u početku njekom ponosnom bezbrižnosti; nu tečajem kazivanja postade pazljiviji, a na koncu digne ruku sa vrča za kocke i klikne:

„He, Kajo, čuješ li?“

Mladić do njega, njegov Myrtilo ili pratioc kod svakdanjih vježba na trkalištu, odgovori, razdragan s pažnje:

„Mesalo, ne bih bio tvoj prijatelj, da te ne slušam.“

„Sjećaš li se čovjeka, koj je kriv, da si danas pao?“

„Tako mi Baka! Zar ne imam izprebijane kosti, da me sjećaju na to?“

„Zahvali dakle sudbini. našao sam tvoga neprijatelja. Čuj!“

Mesala rekne Druzu:

„Kazuj nam još više o njem, o tom Rimljaninu — Židovu, o toj mješavini, što nadkriljuje sliku Centaura. Kako je odjeven, Druzo?“

„Kao Židov.“

„Čuješ li, Kajo?“ reče Mesala. „Taj čovjek je mlad — prvo; ima rimsko lice — drugo; nosi židovske haljine — treće; u ratnih školah stiče se slava i sreća, kad oboriš konja ili prevališ kola, kako je već potrebno — četvrto. Druzo, pomozi mojem prijatelju dalje. Bez dvojbe govori taj Arij više jezika, jer inače ne bi bio danas Židov, sutra Rimljanin. A — jezik Atenjana, govori li ga dobro?“

„Tako čisto, da bi mogao stupiti kao predstavljač.“

„Čuješ li, Kajo? On umije i grčki pozdraviti gospodu; to je u brojenju — peto. Što veliš na to?“

„Našao si ga, Mesalo!“ odgovori Kajo, „ili dvojim o sebi samom!“

„Molim, da mi oprostite, Druzo i vi ostali, što govorim ovako u zagonetkah,“ progovori Mesala ljubezno onim, što okolo bijahu; „ali ti si govorio o tajnah, Druzo, pogledom na ovoga Arija. Kazuj dakle!“

„Za pravo radi se baš o djetinskoj pripoviesti. Kad je duumvir Arij, za onda još tribun, pošao na gusare, nije imao žene ni djece. Kad se je vratio, imao je sina, ovog, o kom govorimo, te ga je odmah drugi dan posinio.“

„Posinio ga?“ klikne Mesala; „to me zanima. Gdje je duumvir našao tog dječaka i tko je on?“

„Na to neka odgovori, tko zna, jer to znade samo mladi Arij. Duumvir je izgubio u bitki svoju galiju; jedna ladja našla njega i još jednoga, jedine sa zapovjednikove ladje, koji bijahu spaseni, na jednoj daski boreći se sa valovi. Kazujem dogodjaj, kako su mi kazivali oni, što su ih spasili. Kazivanje ovo imade za sebe barem to, da mu dosele nije nitko prigovarao. Kažu, da je drug Arijev na daski bio Židov.“

„Židov?“ opetova Mesala u čudu.

„I rob na galiji!“

„Kako Druzo, rob na galiji?“

„Kad su obojicu donieli na ladju njihovih izbavitelja, imao je duumvir svoju ratnu spremu, a drugi odielo veslača“ Mesala je slušao.

„Kao rob na galiji!“ reče Mesala još jednom, te se činilo, kao da je za svoga života prviput u neprilici.

U taj čas donesu robovi u sobu velike pehare s vinom, košare sa voćem i sladkišem, zatim boce i čaše, većinom srebrne. Pogled na to dade Mesali opet srčanosti; skoči odmah na stolac.

„Muževi sa Tibera,“ vikne glasno, „pretvorimo čekanje na našeg zapovjednika u Bakovu svečanost. Koga birate, da predsieda?“

Druzo se digne.

„Tko drugi da predsieda,“ reče on, „van onaj, koj daje gostbu? Rimljani, odgovorite!“

Dvoranom zaori povladjivanje. Mesala skine vienac, što ga je još uviek nosio, pruži ga Druzu, koj stane na stol te ga pred svimi svečano opet stavi Mesali na glavu, okruniv ga ovako za predsjednika.

„Doveo sam sa sobom amo nekoliko prijatelja, koji su se upravo vraćali s gostbe. Da nam započme svečanost po starom običaju, donesite amo onoga, koga je vino najviše svladalo.“

Na Mesalin zahtjev nastade obćenito dovikivanje.

„Evo ga — evo ga!“

S poda, kamo pijan pao bijaše, digoše mladića i donesoše ga.

„Metnite ga na stol!“ zapovjedi predsjednik. Vidješe, da ne može sjediti.

„Podupri ga, Druzo!“

Druzo ovrši nalog. Tada se Mesala okrene k pijanomu mladiću i progovori uz mrtvu tišinu.

„Bako, najveći od svih bogova, budi nam milostiv ove noći!“ Skine vienac. „U ime svoje i svojih drugova obećajem da ću vienac položiti na tvoj žrtvenik u špilji Dafne.“

Nakloni se, metne opet vienac na glavu, te odkrije kocke, rekavši smijući se:

„Gledaj, Druzo, tvoj denar je moj!“

Burno povladjivanje potrese dvoranom, da se uzdrmaše i gnjevne slike Atlasa po stienah.

Pijanka započe.

Lourdes.

V.

1. Ne ima desetak godina, što je u blizini kupelji podignuta bila malešna sgrada od dasaka. Tu je otvorio uredovanje svoje dr. de Saint-Maclou, koji se je prvi medju svojimi drugovi liječnici odlučio, da s bližega promatra vanredne one dogodjaje, kojim je pozorište postao Lourdes. Kad je on tu s početka sjedio sam, jedva je mogao slutiti, da će se njegov „ured za utvrdjivanje“ činjenicâ, kakove će se pronaći kod bolestnika prije i poslie kupanja, razviti u pravu kliniku, s kojom se ni jedna druga, i u svietu najglasovitija, mjeriti ne može. S početka se njegovu primjeru i pozivu ne odazvaše katolički liečnici. Najprije dodjoše njeki nehajnici, znatiželjnici, pa i nevjernici. Ovi dodjoše, da pronadju i pokažu tajnu onih izcjeljivanja, ali se o nepobitne činjenice razbilo svako njihovo umovanje. Poslie dodjoše i katolici. Oni su krzmali i oklievali, jer da Gospodin ne sipa čudesa obilatom rukom, a čovječji um je slab, te ih ne može ni hvaćati ni tumačiti. A u Lourdes-u je eto neprekidna škola o nadnaravnom, pa se čini, da Djevica obnavlja čudesa iz doba, kad je Spasitelj hodao zemljom.

2. Danas je ovaj ured prenesen u sgodnije prostorije pred crkvom sv. krunice, što su prirepredjene pod desnom ostrminom. U nje prikuplja se liečnika godimice više. Godine 1886. bijahu tek dva tri. Godine 1887. dvanaest, 1888. dvadeset, 1889. dvadeset i dva, 1890. trideset, a mjeseca augusta i septembra 1892. izmienilo ih se je u uredu 150. Kad se na početku hodočašća otvore vrata ureda, ne poznadu se osobno ni liečnici ni bolestnici. Jedni i drugi dolaze sa svih strana, a bolestnikâ imade iz svih sališa. Kod svih jedna je želja, što sve druge potiskuje na stran: želja, da se istina nadje i dokaže. U tom cilju slažu se ljudi, koji inače u svojih težnjah i u svojih nazorih idu posve raznimi pravci. I baš to je jamstvo, da se kod prosudjivanja neće zanieti nikakvom predsudom, da će odklanjati svaku sjenu, koja bi istinu zasjeniti mogla.

3. Prostorije, u kojih je danas ta vanredna klinika, imadu 4 sobe. U prvoj čekaju bolestnici i ozdravljeni. Amo dolaze miljenici Gospini, da zaklon nadju proti oduševljenomu zanosu množije; amo dolaze bolestnici, da ih pregledju liečnici prije nego li će u kupelj. U sliedeće dvie dvorane dolaze izcieljeni, gdje ih podrobno iztražuju i izpituju. Odbor od dvojice i više liečnika vrši savjestno tu svoju dužnost. Desi li se slučaj manje zanimiv, neće se kod njega mnogo zadržati. Nu dodje li kakav slučaj vanredan, onda je iztraživanje najtočnije; izpituju se spisi bolestnikovi: svjedočbe liečnika, istovjetnost osobe, pa da li je u istinu nastala kod bolestnika onakova promjena, kakovu tvrdi patnik. Kad je taj pripravni posao svršen, uvesti će bolestnika u veliku dvoranu. Tad izvieštaju ob onom, što su našli, a nakon toga otvori se razprava, gdje se stavljaju i suzbijaju prigovori. Nazore svoje razvija svaki posve slobodno. Primjenjuju na slučaj načine posve različne, bolestnike i svjedoke izpituju o svakoj sitnici. Svaki si bilježi, svaki prigovara, svaki zaključuje na svoj način, svaki hoće da oslabi dokaze onih drugova, koji drugčije misle. Na koncu ponovi predsjednik glasno tečaj razprave, te glasno kazuje u pero zapisnik o svakoj sjednici. Višeputa pozovu bolestnike, da sutradan opet dodju, pa ih izpituju iz nova. Svakiput pako zaključuju, da će tečajem više mjeseci izvidjati, te nalože jednomu od liečnika, da te izvide vodi.

4. Iz ovoga ćeš, štioče, razabrati, kako je neosnovan prigovor, što se kadkada u novinah čita, da su liečnici u Lourdes-u pristrani. Ta pripuštaju u svoje kolo liečnike ne samo raznih nazora, nego i razne vjere, pa su baš ovi iskreno i glasno posvjedočili, da je najveća neprisranost, da se kod iztraživanja radi posve znanstveno. Pa kako da i bude drugčije, kad se tu nadje po 20 liečnika iz Parisa, zastupnikâ francezkih akademija, sveučilišta, liečničkih škola, liečnikâ iz bolnicâ svih većih gradova, pa i članova stranih sveučilišta. Uz liečnike opazit ćeš u dvorani i zastupnikâ svake druge znanosti: imade tu odvjetnikâ, književnikâ, novinarâ, a prije malo godina zabludio je amo, te kod tih sjednica prisutan bio i romanopisac Zola. Katolici nisu nikada tražili, da ovdje bude popriště samo za njih. Vazda su oni amo prizvali svakoga, pa i danas dovikuju svakomu: Dodji pa gledaj. Što su uza sve ovo ipak novine njeke pune glasova proti Lourdesu, dade se razumjeti. Medju slušatelji kod razprava imade ih često, koji su protivnici katoličke misli, pa su došli amo, pripravit se na prigovore. Uz to slušateljstvo ni ne govori istim jezikom. Mnogi su i neuztrpljivi,

pa neće do konca ni da saslušaju razvijanje. Jedva su jedno zapitali, pa već hoće, da im odgovoriš na drugo, te ni ne dočekav stalan odgovor udalje se površnim dakako shvaćanjem. I takovo nepodpuno shvaćanje šire oni u svom krugu, želeći tim da naškode misli o nadnaravnom utjecaju, što svuda izbija po dnu Gave. Ali ipak sve to ovomu djelu naškodilo nije, što dokazuje sve veći mu razvoj.

5. Rad nevjernikâ u Lourdes-u ima nješto osobita u sebi, te bud izravno bud neizravno koristi prošteništu. U početku, dok su još trajala ukazivanja, dr. Dozous, nevjernik dvoumnik, proglasi nadnaravan značaj ukazivanjâ, Bernardicu on brani proti svakomu, te sebe stavlja jamcem, da je ona iskrena. A ovo uvjerenje nije ga ipak obratilo, on se tudjio od vjere veći dio svoga života. Danas prigovori protivnikâ koriste takodjer Lourdesu. Njihovo zabavljanje potiče katoličke liječnike, da idu napred. Svaka kritika postane izhodište novomu napredku. Katolici rade kod otvorenih vrata, po bielom danu, pa ne samo da ne žale onu viku, što ju proti sebi čuju, nego ju pozdravljaju, jer je ona najsigurnije sredstvo, da se što dalje njihov rad pronese. U redove svoje primaju svakoga protivnika, jer svaki dolazi sa željom, da se pouči. Imade ih, koji priznavaju njeko *nepoznato* biće, njeki sviet *nad nama.* To je njihovo *Vjerovanje,* tako oni zovu Boga, koga ne poznavaju. Pred ovakovim slušateljstvom, koje se obnavlja svaki dan, a kadkada i višeputa na dan, ne može da preotme mah nikakav sustav, nikakva nauka. Tu su činjenice po sriedi, one svraćaju na sebe pažnju, njih valja izpitivati. Tumačenje imade doći mnogo kasnije.

6. Evo u kratko, kako se radi kod toga izpitivanja. Svaki bolestnik donese svjedočbu svoga liječnika. Njeke svjedočbe površne su doista, ali većinom nisu napisane na lahku ruku. Sbor liječnika uzima stvar ozbiljno, pa njeke svjedočbe crtaju savjestno i točno sav život bolestnika. Bolestnike je pregledalo više liječnika, kojim se spominju u svjedočbi imena, a isto tako njihov sud o bolesti, te način, kojim su bolestnika liečili. Kad dodje vrieme hodočašća, poseban odbor imade zadaću, da opet dade bolestnike liečnički pregledati, te se i o tom opet sastavi svjedočba. Napokon će dva ili tri liečnika voziti se istim vlakom, kojim i bolestnici, da ih nadgledaju, te da nose spise. U Lourdes-u novo iztraživanje u uredu, o kojem govorimo, gdje su prisutni kadkada toliki liečnici! Kad se bolestnici vraćaju dolaze opet pred povjerenstva liečnikâ, ali obratnim redom. Iztražuju ih opet svi, koji su s njimi prije imali posla. Iztraživanje traje više mjeseci, žovu i svjedoke, neka se dade sgode, te iznesen bude svaki prigovor. Dalje se doista ići ne može, te nitko razborit većega jamstva tražiti neće.

7. Jest se doduše predlagalo nješto u protivničkih novinah, u javnih predavanjih, u sborovih liečnika. Govorio je o tom u sav glas i Zola. Kaniti se valja, rekoše, svih nutarnjih bolesti, jer o njih se još razpravlja. Gledati valja samo rane. Na ovako ograničenom prostoru neka se izvede dokaz, kakov se želi. Istina je, nadnaravno je i kad se u jedan mah izcieli ogrebina, kaošto i kad se u čas zaraste duboka rana, jer narav djeljuje samo postepeno. Nu na tom polju, učinili mi makar koliko svjetla, svjedočanstvo liečnika nam nije više dosta. Treba nam fotografija prije i poslie izcieljenja. Treba nam velika dvorana za otvorene rane, gdje ćemo okupiti sve bolestnike ranjave. K tomu mješovito povjerenstvo. Sve je ovo liepo rečeno, ali je škakljivo, osobito za bolestnike, koji još nisu izcieljeni. Nitko ne voli, da odkriva svoje tjelesne slaboće. Valja se obazirati ne samo na osobe, nego i na obitelji. Težko je i pomisliti, da će ljudi svoje žene, svoju djecu pustiti pred osobe, koje nikakva obzira ne imaju na stališ. Bludnja je, kad tko misli, da je fotografija — barem prije Röntgena — praktično sredstvo. Ona je sredstvo nepouzdano, jer da se dozna narav rane i kako je duboka, zato treba oko i ruka; ranari se ne služe fotografijom. Ovako ne mogu oni znati, da li žuljata (fistula) ide do kosti; za to treba sondilo. Fotografija nam ne može pokazati, što je na dnu rane. Pa ako se traci Röntgenovi i usavrše tako, te bismo sve ovo mogli polučiti, kakovu bi naknadu mogli pružiti bolestnikom, koji ne bi bili izcieljeni, a tamo ih fotografski snimilo i proglasilo ih, da su glivobolni, gušati, da imadu raka? Kako će se moći prepriečiti, da im slike ne idu od ruku do ruku? Ovo je dakako nova misao, te može gdjekoga zavesti, ali se izvesti ne može.

8. Otci uznesenja Gospina, koji u vrieme narodnoga hodočašća vode bolestnike, spreme već unapried sve njihove spise. Oni su često vrlo poučni. Osim liečničkih izjava imade tu i podataka za njihovu ćudorednost, priložena su i razna pisma, koja su povodom bolesti izmienjena medju raznimi osobami, pa i iz prijašnjega života bolestnikova

naći ćeš crtica. Svi su spisi najtočnije poredani. Svaki bolestnik imade na prsima broj, koji odgovara broju njegovih spisa. Posebni bilježnik imade dužnost, da spise drži i da ih odmata. Tako se izbjegava svakoj pometnji, a ne gubi se vrieme. Kad se izpituju izcjeljivanja, prisutan je uvjek po jedan redovnik Uznesenja i po jedan vjerovjestnik Lourdeski. Oni pišu sve potankosti, što se opaziše, i to kako im liječnici kazuju u pero. Kao i liečnici slušaju i oni poviedanje bolestnika, poviedanje živo, koje te se vazda dojimlje silno, gdje razabireš toli gorke uspomene prošlosti, koli tračke nade za budućnost. Ali čuju takodjer opazke i i prigovore liečnikâ. Pod ovim dojmom sastavljaju oni i kratke bilježke za svoje novine, te nastoje, da pridrže i izraze točne, što su ih čuli od liečnika. U brzini ipak, a pod dojmom velika zanosa, kakav se od svieta dohvati i njihova srca, podkrade im se po gdjekoja pogreška, koja se u onoj hitnji lasno i razumije. Ali i te omanje pogreške imadu svoju dobru stran, jer se na osnovu tih viesti zapodjene odmah javna, otvorena razprava, izbijaju na površinu prigovori, a onda istina tim jasnije zasjaji.

9. Ovakav triezan, ozbiljan, otvoren rad nalazi sve to više priznanja, a i privrženika kod liečnikâ. Medju katoličkimi imade ih danas hiljada, a možda i više, koji dadoše javno svjedočanstvo, da u Lourdesu kod bolestnika djeluje nadnaravna ruka. A kako sude i u krugovih liečnika protestantskih neka svjedoče evo rieči dra. H. Heada. Englez ovaj boravio je u Lourdes-u 1894. mjeseca kolovoza cielo vrieme, što je trajalo narodno hodočašće. Marljivo si je bilježio, pitao bolestnike, pratio razprave vrlo pomnjivo. Bijaše došao sa svimi spremami, da iztražuje oči, uši, pa i sa spravom za fotografisanje. Kad je odlazio, ponio sa sobom liep snop bilježaka. Svoje dojmove pako izlio je evo u ovom pismu, što ga je ostavio sadanjemu upravitelju ovoga ureda dru. Boissarie-u, iz koga mi i uzimamo ove podatke: „Želim, da vlastim u Lourdesu izrazim najprije svoju najiskreniju i najsrdačniju zahvalnost. One su i meni i svim drugim liečnikom olahkotile, da smo izpitivali bolestnike slobodno i neovisno. Neću propustiti, da ne razglasim, kako sam gostoljubivo i kako uljudno bio primljen ja, tudjinac. Što se tiče liečničkoga iztraživanja izcieljenih, sretan sam, te mogu izraziti svoje podpuno zadovoljstvo glede načina, kako se priznaju svjedočbe o bolesti. Ništa nije veće od savjestne pomnje, kojom se iztražuje vjerodostojnost svake svjedočbe. Ako ovaj način iztraživanja imade još što manjkava, sva odgovornost pada na one, koji su te svjedočbe izdali. Prem nisam katolik, tako sam se mnogo zanimao za sve, što sam vidio i čuo, te se nadam, da ću moći na godinu doći, da nastavim proučavati."

10. Kod svakoga većega hodočašća, a najviše kod hodočašća narodnoga, zanimivo je zaći u ovu kliniku Lourdes-ku. Mi već vidjesmo, kakovi se prizori izmjenjuju pred špiljom, pred kupelju, pred basilikom i drugud. Učestnici su ovdje na sve zaboravili; ne misle ni na sebe, ni na ovu dolinu suza. Neprekidan je tu razgovor s nebom, svaki časak, danju i noćju posvećen je molitvi. Najnježnija narav ne zna, što je umornost, prkosi nepogodam vremena. A posred tih duša, koje ne misle van na nebo, bolestnici su, koji se nisu uplašili ni duga ni pogibeljna puta. Tu su oni pod osobitom zaštitom neba. Obično se računa, da u bolnici, gdje imade hiljada bolestnika, umre ih na dan pet do šest. Ovdje ih od hiljade u tri dana umre po jedan. To je tim čudovitije, što su ovi bolestnici podnieli sve tegobe duga puta. Danju su oni nedaleko špilje, izvrgnuti nepogodam vremena: kiši, vjetru, suncu. Višeputa na dan kupaju se u hladnoj čudotvornoj vodi. I ovakovi uspjesi iznenadjuju već kroz dvadeset i pet godina i one, koji priznavaju, da je za bolestnike povoljnije boraviti pod šatorom, nego u bolnicah; da im zdravlju prudi čist zrak i hladna kupelj. Ta kako to, da su ovakovi uspjesi samo u Lourdes-u? Odkle to, da su samo ovdje pojavi, kojim sličnih drugdje ne opažamo? Valja ipak priznati, da bolestnici imadu u Lourdes-u vrlo dobru njegu. Kroz dva tri dana, što borave za vrieme hodočašćâ ondje, ne manjka im posve ništa u bolnicah, koje su za njih spremljene. S njimi se zatvore redovnice, mnoge žene i mužkarci iz svjetovnoga stališa, pa ih njeguju kao prijatelje, kao braću; pružaju im svaku pomoć, svaku utjehu. Medju ovimi dobrovoljnimi bolničari i bolestnici nastaju odnošaji, koji traju i poslie hodočašća. Oni, koje je Bog nadario imetkom, vanredno uživaju, što imadu sgode, te se mogu zatajiti, žrtve doprinieti.

11. A Gospa Lourdeska obilato dieli zdravlje djeci, što k njoj amo dolaze. Upravitelj ovoga „ureda za utvrdjivanje" činjenica, drži, da godimice medju svimi hodočašći imade 240 do 250 izcieljenih. Isto tolik broj, može se kazati, da bude

izcieljen izvan Lourdes-a po katoličkom svietu, po zagovoru Gospe Lourdeske i porabom Lourdeske vode. Prema tomu mogli bismo kazati, da je do sada preko 20.000 izcieljenih po zagovoru Bezgriešno Začete. Točno se to dakako ne može označiti. To su brojevi vrlo manjkavi, nepodpuni. Tko će izbrojiti sva izcieljenja po cielom svietu, tko ona, koja su nepoznata — a takovih imade sijaset. Učinci su svakako vanredni, a i ja bijah svjedok, kako je hodočašće Bordeaux-a bilo uzneseno, prateći troje djece, u bielo obučene, iz Gironde, koja u čas ozdraviše prigodom obhoda sa presvetim sakramentom; i ja se baš desih na tom blagoslovenom mjestu, kada su mnogi hodočastnici iz Cambrai-a i Lille-a veselo kazivali, da su izcieljeni; kad je izcieljena gospodjica Rousseau, o kojoj su novine na sjeveru Francezke mnogo pisale. Pred ovakovimi činjenicami treba da priklonimo glavu, jer ih naš razum protumačiti ne može. A pomislimo li na izcjeljivanja dušâ, kojih imade i više nego tjelesnih i ljepših i divnijih i tajinstvenijih, treba da pokleknemo i uzkliknemo: Velika si, Gospe naša Lourdeska! Koliko se ovdje razcvalo krieposti, koliko učinilo žrtava, kojih nitko ni naslućivao nije, a Ti si, Gospe, primila ih u prečisto Srce svoje, pa ih prelila u božansko Srce Sina svoga, odkle je na njih upravljen milostiv, božanski pogled! Kolike su ovdje stvorene odluke, koli tajinstveni su razgovori preko Tvojih ruku, Gospe, sa zemlje poletili u nebo, te poniznoj molitvi, što oblake prodire, donesli milost Božju!

Katolici u Bosni i Hercegovini.

1. Velikim trudom i pohvalnom pomnjom štatističkoga odjela zem. vlade za Bosnu i Hercegovinu, naročito njegova pročelnika Ivana Straussa, isašla je ovih dana omašna knjiga (str. CIV. i 778.), pod naslovom: „Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 2. aprila 1895.“ I onaj, koji nije upućen u ovakav rad, po samom će djelu moći prosuditi, kako je valjalo svladati velike težkoće, da se znanosti dade ovakovo djelo, pa da je doista vješta ruka težkoće tako svladala, te se djelo staviti može uz bok ovakovih radnja kod drugih naroda. Na osnovu ovoga djela mi ćemo štiocem svojim ocrtati brojevnu snagu katoličkoga pučanstva u Bosni i Hercegovini.

2. Treći je ovo put, što se nakon okupacije brojilo pučanstvo u Bosni i Hercegovini: Godine 1879. nabrojilo se katolika 209.391; godine 1885. bijaše ih 265.788, a na osnovu lanjskoga popisa imade ih sada 334.142. Pomnožilo se dakle katoličko pučanstvo posljednjih 10 godina za 78,354, a od 1879. poraslo je za 124.751 dušu. Pogledamo li na pojedina okružja, katoličko je pučanstvo razdieljeno ovako: Sarajevo 38.096, Banjaluka 59.493, Bihać 8.726, Donja Tuzla 49.080, Travnik 90.559, Mostar 88.188. Relativnu većinu imadu katolici u okružju Mostarskom (prema 56.135 muhamedanaca, 74.889 istočno-pravoslavnih), i travničkom (prema 69.980 muhamedanaca i 78.448 ist. prav.). Muhamedanci imadu relativnu većinu u okružju sarajevskom 111.984 prema 72.904 ist. prav.), i dolnjotuzlanskom (155.780 prema 150.814 ist. prav.). Istočno pravoslavni imadu relativnu većinu u okružju bihaćkom (101.152 prema 81.778 muhamedanaca) i banjalučkom (195.039 prema 73.016 muhamedanaca).

3. Pogledamo li na pojedine kotare, katoličko pučanstvo preteže u: fojničkom (13.667 prema 7.257 muhamedanaca i 483 ist. prav.), bugojanskom (14.471 prema 14.119 muhamedanaca i 13.669 ist. prav.), prozorskom (6.765 prema 4.572 muham. i 39 ist. prav.), brčanskom (18.946 prema 13.927 muham. i 15.931 ist. prav.), travanjskom (14.737 prema 13.369 muham. i 3.682 ist. prav.), livanjskom (17.346 prema 3.413 muham. i 12.719 ist. prav.), derventskom (35.227 prama 8.702 muham. i 18.777 ist. prav.), županjačkom (16.437 prema 1.853 muham. i 1.050 ist. prav.), žepačkom (5.824 prema 5.565 muham. i 1832 ist. prav.), ljubuškom 34.429 prema 3.776 muham. i 929 ist. prav.), mostarskom (28.409 prema 6.250 muham. i 4.422 ist. prav.), i stolačkom 10.180 prema 7.689 muham. i 6.957 ist. prav.). Spomenimo ovdje još i to, da se u cieloj zemlji nabrojilo 163 grkokatolika.

4. Svrnimo pogled na gradove i znamenitija mjesta po zemlji. Tu je broj katolika u ovom razmjeru: Sarajevo 10.672 (17.157 muh. 5858 ist. prav.), Mostar 3.353 (6.946 muh., 3.877 ist. prav.), Banjaluka 2.882 (7.524 muh., 2775 ist.

prav.), Bjelina 1.077 (5.772 muh., 1.955 ist. prav.), Travnik 2.179 (2.983 muh., 651 ist. prav.), Brčko 1.295 (2.820 muh., 1.616 ist prav.), Bos. Gradiška 743 (3.010 muh. 1.527 ist. prav.), Derventa 1.470 (3.024 muh., 601 ist. prav.), Livno 1.976 (2047 muh., 966 ist. prav.), Priedor 336 (2.802 muh. 1.819 ist. prav.), Zenica 1.016 (2.440 muh., 587 ist. prav.), Ljubuški 844 (2.703 muh., 402 ist. prav.), Bihać 758 (2.571 muh., 481 ist. prav.), Jajce 1982 (1.644 muh., 245 ist. prav.), Stolac 475 (2.310 muh., 927 ist. prav.), Gradačac 302 (2.823 muh., 402 ist. prav.), Varcar Vakuf 607 (3.047 muh., 1.267 ist. prav.), Doboj 722 (1.681 muh., 307 ist. prav.), Modriča 255 (1.913 muh., 552 ist. prav.), Donji Vakuf 310 (1.870 muh. 504 ist. prav.), Žepče 337 (1.570 muh., 69 ist. prav.), Odžak 282 1.633 muh. 93 ist. prav.), Vareš 1874 (282 muh., 75 ist. prav.), Bos. Brod 894 (575 muh., 236 ist. prav., Bugojno 905 (344 muh., 436 ist. prav., Konjic 391 (1.168 muh., 170 ist. prav.), Gor. Vakuf 372 (1.344 muh., 3 ist. prav.), Kotor Varoš 639 muh., 90 ist. prav.),

Cjelokupno pučanstvo Bosne i Hercegovine broji 1,568.02 (prema 1,158.164 iz 1879 1,336.091, iz 1885. godine.) Od ukupnoga žiteljstva bilo je katolika 18·08% (1879), 19·89% (1885.), a sada ih imade 21·31%. Žitelji ostalih vjeroizpoviestih sačinjavahu: muhamedanci 38·73% (1879.) 36·88% (1885.) i 34.99% (1895); istočno pravoslavni: 42·88% (1879), 42·76% (5885.) i 42.94% (1895.). Ove dvie vjeroizpovjedi absolutno su se umnožile, ali se je kod muhamedanaca postotni dio prema cjelokupnomu pučanstvu umanjio, dočim su kod istočnopravoslavnih postotni brojevi ostali gotovo isti. Kod rimokatolika opaža se prirastak u percentualnom pogledu u svih okružjih, kod istočnopravoslavnih u tri (bihaćkom, travanjskom i mostarskom), doč:m je u svih okružjih najmanje prisalo muhamedanaca.

6. Katolici imadu jednu nadbiskupiju (Sarajevo i tri biskupije (Banjaluka, Mostar, Trebinje). Župnih ureda 152, a to u okružju: sarajevskom 14, banjalučkom 32, bihaćkom 5, dolnjotuzlanskom 18, travanjskom 45, mostarskom 38. Župnih i filijalnih crkava imade 199, a po okružjih: sarajevskom 24, banjalučkom 44, bihaćkom 10, dolnjotuzlanskom 25, travanjskom 55, mostarskom 41. Samostana mužkih (franjevaca, isusovaca, trapista) i ženskih (milosrdnicâ, kćeri bož. ljubavi i sestara pres. krvi) 35, a po okružjih: sarajevskom 7, banjalučkom 10, bihaćkom 2, dônjo-tuzlanskom 5, travanjskom 8, mostarskom 4. Od viših školah imadu katolici središnje bogoslovno sjemenište u Sarajevu. Od srednjih: nadbiskupsku veliku gimnaziju u Travniku, rimokat. samostansku malu gimnaziju (probandat) u Gučojgori i privatnu žensku učiteljsku školu u Sarajevu. Viših djevojačkih škola 6, a osnovnih 27. Osim toga polazi relativno najveći dio katoličke mladeži državne škole: velike gimnazije u Sarajevu i Mostaru, vel. realku u Banjaluci, mušku učiteljsku školu, tehničku i zanatlijsku školu u Sarajevu, 10 trgovačkih, 2 više djevojačke škole i 166 javnih osnovnih škola.

7. Završiti ćemo ovaj kratki osvrt opazkom, da danas na osnovu statističkih podataka katolici u našoj monarhiji broje 28,169.702., i to u zemljah, zastupanih u carevinskom vieću, s vojničtvom), 18,239.212; u Ugarskoj 7,239212, u Hrvatskoj i Slavoniji 1,553.075, na Rieci 28.483, a vojničtvo u ovoj poli monarhiji 65.170, u Bosni i Hercegovini 334.142. Pošto imadu sve uvjete za napredovanje, pouzdano izčekujemo brojenje nakon 10 godina; samo želimo, da se uz vanjski ovaj razvoj jača elemenat u svojoj nutrinji, da mu jezgra bude zdrava. Iz knjige, koju imademo pred sobom, razabiremo, da se mnogo naroda useljuje amo; a vidi se i radostna pojava, da broj slobodnoga seljačtva raste. Osovi li se ono u materijalnom pogledu na svoje noge, udariti će se temelj, na kojem će i crkva moći razvijati svu svoju snagu. Mi molimo Gospodina, da rosom blagoslova svoga zalieva mukotrpni rad svih onih, koji neutrudivo rade, kako da se proširi kraljestvo njegovo u ovih krajevih.

Balkan.

Jedinstvu i bratskoj slogi.

1. Dugo ga izčekivasmo, od svega srca ga pozdravismo. Znali smo, pod čijim okriljem stoji; poznajemo radnike, koji u njem trude, pa smo ga i izčekivali pouzdano. I odgovorio je izčekivanju ne samo našemu, nego svih onih prijatelja, koji su za nj dočuli prije, a naročito pošto ga mi već u jednom prijašnjem broju najavismo.

2. Danas će se on našim štiocem i prijateljem

predstaviti. Progovara nam najprije prevriedni urednik *Balkana:* dr. Š. pl. Bresztyensky, te nam crta „zadaću“ lista. On želi biti najskromniji suradnik u znamenitom i uzvišenom radu za jedinstvo Kristove crkve i vjere i na njoj osnovanog napredka i sloge ljudi. Napose će list nastojati o tom, da se na polju crkvenom mi Hrvati, Srbi i Bugari što bolje medju sobom upoznademo i sbližimo, da utremo put jedinstvu Kristove crkve. S toga urednik usrdno poziva i braću istočne crkve, da blagohotno sudjeluju u „Balkanu,“ koji će od svake strane rado primati svaki stvarno i objektivno pisani prinos, koji bude smierao, da se medjusobno upoznamo i sbližimo, da budemo složni i bratski da se ljubimo.

3. Novine su već prošle godine javile, da je sv. Otac Leo XIII. nadbiskupu vrhbosanskomu povjerio osobit zadatak u poslu sjedinjenja crkava. Što nam je na osnovu onih viesti bilo tamno, *Balkan* nam to izjašnjuje. Progovori najme u njem prviput „apostolski komisar,“ te posla „Srbima: braći od nas vjerom rastavljenoj bratski pozdrav.“ Presvietli gospodin iztiče, kako je neosnovana bojazan, da će itko morati narodnost svoju da napusti, kad dodje u jedinstvo crkve. Pitanje sjedinjenja nije pitanje političko, nego vjersko, a u političke ga svrhe izrabljuju samo neprijatelji nas jednih i drugih. Poziva sljedbenike jedne i druge crkve, neka prestanu tražiti pitanja, kod kojih će moći braći svojoj da spotiču štogod, nego neka iznose takova pitanja, koja će nas moći sbližiti, sjediniti i svakoj oporbi kraj učiniti. Na jednoj i drugoj strani treba da radimo, kako ćemo si nakrcati um znanjem, a srce ljubavlju prožeti. Podademo li si onda ruke na sv. evangjelju, kako nam ga je u svojoj crkvi sam Gospodin dao i nas k njemu i k sebi po milosti svojoj pozvao, pomirba će lahko poći za rukom.

4. Neprijatelji naši, koji se naše sloge u obće, a one u vjeri napose, boje, na daleko su razširili misao, da je crkva katolička ljuti neprijatelj istočnih obreda. Kad štiješ, što oni pišu, a slušaš, što govore, reći ćeš, da rimski pape nisu imali prečega posla nego kako će što prije zatrti svaki trag tim obredom, a sav sviet „polatiniti.“ Na taj vrlo obični prigovor odgovara *Balkan* kratkim člankom: *Istočni obredi i sv. stolica.* Iz članka se razabire, da je plemeniti rad Leona XIII. samo daljna karika u lancu one ljubavi, kojom je sv. stolica vazda zadojena bila prema crkvam na istoku i prema njihovim posebnostim. Počam od vremena Mihajla Cerularija, kad je konačno pukao jaz medju istočnom i zapadnom crkvom, velik je niz namjestnika Isusovih, koji su izjavljivali, odlučivali, zapoviedali, da istočne obrede valja nepovredivo čuvati. A da na „latinjenje“ ni mislili nisu svjedoče njihove zabrane, kojimi su branili, da se ne smije preći s jednoga obreda na drugi. Naročito su pako branili vjerovjestnikom, koji bi na istok pošli sa zapada, da ne smiju dopustiti, te bi istočnjaci prelazili na obred latinski. Kako su oni ozbiljno pri tom mislili, svjedoče stroge kazne, što su ih ustanovili za svakoga, koji bi proti ovim naredbam uzradio.

5. Vrlo je liep članak dra. Bonaventure: *Leo papa XIII. i Antim patrijarh carigradski.* Tu je najprije izvadak iz okružnice Leona XIII., koji se odnosi na poziv, što ga je upravio vjerskim družbam na istoku i Slavenom glede sjedinjenja. Za tim je priobćena doslovce okružnica carigradskoga patrijarhe od mjeseca augusta 1895., u kojoj je odgovor na ovaj poziv sv. Otca. Okružnica je priobćena u prevodu singjela Nićifora, kako su ju donieli listovi „Prosvjeta“ na Cetinju i „Srpski Sion“ u Karlovcih. Sada dolaze primjetbe piščeve i to: *a)* osvrće se na tri obćenite navale, *b)* odgovara na pojedine točke i napokon c) svršava kratkim zaključkom. Članak jezgrovito govori o svakom znamemitijem pitanju, te izcrpljuje, u koliko to obseg članka dopušta, bitnost svakoga. Pisan je načinom lahkim, te ga može razumjeti i svaki nebogoslovac. A drag nam je i radi ljubavi, kojom je prožet. Dao Bog, te ga braća naša primila i čitala onakom ljubavlju, kakovom je pisan.

6. Vrlo je zanimiva *Putna crtica Augustina Arndta,* profesora kanoničkoga prava u Krakovu. U razgovoru s Vasilijem biskupom ruske državne crkve iz Georgijeva riše se početak i razvitak liturgija, pa nam na koncu obećaje, da će nastaviti i razjasniti, kakova je bila stara liturgija prije 4. stoljeća i zašto, te kako se je tada promienila. Niz članaka završuje liep članak dra. Bonaventure: *Ustrojstvo crkve za prva dva vieka.* Ocrtao je, kako se je crkva Isusova brzo širila, kako je prema ideji svojoj imala biti universalnom i uzprkos tomu jedinstvenom. Pokazao je, kako je ustrojena, da može, prem svuda razširena, ostati ipak jedinstvena: da je hierarhična a uz to i monarhična.

7. Iz ove okostnice, koju štiocem svojim pokazasmo, razabrati će oni, da u *Balkanu* imade

doista vrlo liepa, vremenu shodna štiva. Mi ga stoga toplo preporučamo i molimo prijatelje svoje, neka na nj upozore braću našu nesjedinjenu. Nakladna tiskara Antuna Scholza priredila je za njih posebno izdanje ćirilicom, koje se uz cienu od 60 nvč. (s poštom 70 nč.) dobiva u Zagrebu kod nakladnika (Margaretska ulica br. 6.). Dobro će biti, ako ih upozore, da ih apostolski komisar, iz dna duše svoje moli, neka slobodno na sriedu iznesu sve, što im glede sjedinjenja na srcu leži, neka to reku otvoreno, a on će nastojati sdušno, da razrieši svaku težkoću, odstrani svaku zapreku, odkloni sve, što bi se uzajamnoj slozi suprotstavilo. Bude li iskrenosti, ljubavi i bratske pažnje s obje strane; bude li nam vazda pred očima lebdila samo slava Božja; bude li nam srce razgrievala težnja za istinom, primaknuti ćemo se onomu času, gdje će se uzpostaviti jedinstvo, za koje je božanski naš Spasitelj toli ganutljivo molio na zadnjoj večeri i za kojim toliko teži veliki Leo XIII.

Dopis.

Vrbovsko 20. svibnja.

(Apoštolstvo molitve.) Na juriš proti vragu i sili njegovoj! Ovako je pozvao dne 1. ožujka o. g. moj susjed župnik ravnogorski, kad je u *Vrhbosni* opisao, kojim uspjehom je u Ravnojgori početkom korizme uvedeno Apoštolstvo molitveno. Ako itko, to sam za stalno ja imao veoma važnog uzroka, da se u taj poziv zamislim, brzo odvažim, i proti vragu i sili njegovoj na juriš spremim. Preuzev 1887. dne 6. svibnja upravu ove župe, dogodi se, da mi je politička oblast s redarstvenih razloga zatvorila staru župnu crkvu. Više no sedam godina morao sam službu božju obavljati i sv. sakramente dieliti u malešnoj kapelici sv. Antuna, u koju se težkom mukom do 20 osoba stislo i koja stoji ma baš na glavnoj cesti, gdje je veliki prolaz. Prošle godine s proljeća počeh ipak uz pomoć Božju služiti sv. misu na sam Vazam u novoj crkvi, koja je u godinah 1893. i 1894. sagradjena. Osjetljive bijahu posljedice, što kroz sedam godina crkve imali nismo. Narod je ohladnio u koječem. Što ću, da mu srce razgrijem? Eh, znam što ću. Po primjeru brata svoga u Kristu, župnika iz Ravnegore, zamoliti ću veleč. o. Mihovila Gattina, isusovca u Kraljevici, neka mi dodje u pomoć, da jurišamo proti neprijatelju i da u mojoj župi uvedemo, „Molitveno Apostolstvo.“

Dne 10. svibnja počeo je veleč. O. svoj apoštolski rad. Propoviedao je mome narodu po dva puta na dan. Narod je hrlio i grnuo u crkvu kao u najveće blagdane, premda gdjekoji imadu do dva sata u crkvu. Ispovjedavasmo nas dvojica od rana jutra 4 sata, pa do kasne noći preko 9 sati pošto nam tek u petak po podne mogao u pomoć doći veleč. gosp. Lorbek, župnik mrkopaljski. Hrlio narod k sv. sakramentima, da ti se srce od radosti širi i raztapa. Bilo na stotine takovih kod sv. pričesti, kojih ja kroz devet godina mog ovdje pastirovanja nikada nisam vidio kod trpeze Gospodnje. Sada pristupili takovom pobožnošću, te bi se mnogi morao u nje ugledati. Nu kruna svemu tomu bi postavljena na 16. svibnja, kad župa vrbovska slavi svog zaštitnika Sv. Ivana Nep. Tog bo dana došli naši susjedi procesijami, da počaste presv. Srce Isusovo. Najprije dovede iz Lukovdola veleč. gosp. župnik Kralj mnogobrojan svoj narod. Isto se mora tim većom pohvalom iztaknuti, pošto je veleč. gosp. župnik jedan od starije gospode svećenika, pa ipak nije žalio tolikog truda. Još se mora primjetiti, da je upravo iznenadilo, što je toliko mnogobrojan narod iz Lukovdola došao, pošto je tamo bio djelatan dan. K tomu došli i lukovdolski vatrogasci, te činili počastnu stražu. Evala jim! Iza lukovdolske eto nepregledive množine naroda iz Ravnegore. Rekao bi, sva se Ravnagora listom digla, pa tog dana u Vrbovsko preselila. Bilo preko 3000 duša, medju njima mnogi iz Mrkoplja, iz Divjaka i Kupjaka, što su upisani kao članovi u Apoštolstvo molitveno. Ravnogorci došli upravo uzornim redom, moleći krunicu i pjevajući nabožne pjesme. Iza znaka našeg spasenja bijaše školska mladež ravnogorska i sušička sa svojim liepim barjakom, a gospoda učitelji vodili djecu i s njom pjevali pobožne pjesme. Djecu sliedili su odrasli mužkarci sa dvie crkv. zastave, koji su molili Gospinu krunicu. Sada eno 60 djevojaka u bjelini, gdje pjevaju zlatnu krunicu, a iz vana nose škapular presv. Srca Isusova. Nakon duge povorke eto veleč. gosp. župnika Rancingera razdragana a sa njim žene, tako razdieljene, te je svaka revniteljica bila pred svojim odsjekom, molila zlatnu krunicu ili pje-

vala koju nabožnu pjesmu. Napokon čuj i ravnogorsku glasbu, koja je svojim skladnim sviranjem mnogo dopriniela k slavi. Kad je veleč. gosp. župnik Rancinger stupio u našu crkvu, reče: *Ecce vicit dulcissimum Cor Jesu.* U Ravnojgori kiša je već škropila prije no će procesija krenuti put Vrbovskog. Pobožni narod sav odan presv. Srcu Isusovu, ne dade se preplašiti, ni od svoje nakane odvratiti. I gle! Cielim putem morala kiša mirovati, ako i jest vjetar zanovetao. Osobito mi valja pohvalom naglasiti, da su u toj procesiji bili prisutni skoro svi odličnici iz Ravnegore; a na čelu im vrlo obljubjeni gospodin načelnik Nikola Majnarić, te crkv. pjevački sbor, koji je pod svečanom sv. misom u četiri grla pjevao crkvene pjesme. Većina i gospode te gospodja nosili su iz vana bilo znak ili škapular presv. Srca Isusova ili pako karmelitanski škapular.

Došlo je takodjer do 200 duša iz Ravnegore na tašće, da u vrbovskoj crkvi primi svetu pričest u naknadu, koju im njihov župnik podieli. I on sam je put od $3^1/_2$ sata na tašće prevalio, pošto je u Vrbovskom još i misio. Kad je procesija dokrajčila, eto kiše kao iz kabla. Pokvarila nam je onu procesiju, koju htjedosmo sa slikom presv. Srca Isusovog učiniti, bilo prije bilo poslije svete mise. Nu ufamo u milost Božju, da ćemo to svojedobno naknadno izvršiti, kad nam vrieme dopusti.

U crkvi samoj odslužio sam kao domaći župnik svečanu sv. misu uz podvorbu veleč. *Lorbeka* župnika mrkopaljskog i *Ivana Turkalja*, župnika plemenitaškog. Iza propoviedi podielio je veleč. o. Gattin svim prisutnim apoštolski blagoslov. Poslie sv. mise bila je pred izloženim presv. sakramentom posveta župe vrbovske presv. Srcu Isusovom. Narod ju je glasno sa mnom izgovarao. Iza toga pročitao je jakim glasom gosp. načelnik Pintar u ime obćine vrbovske posvetu presv. Srcu Isusovom, koji je i najveći trud uložio oko novogradnje župne crkve. Iza posvete još se je mnogo naroda ispovjedilo i pričestilo uz obilnu milost Božju. I tako je ciela pobožnost i svečanost završila u nedjelju 17. svibnja, gdje ih se opet mnogo ispovjedilo i pričestilo.

Vrbovsko se za ovu slavu liepo spremilo. Već ranim jutrom gruvali mužari, koji nisu umukli niti za procesija niti za sv. mise. Kuće bile izkićene trobojnicami i vienci, a prozori cviećem. Tko nije imao naravskog cvieća, ponesi iz kapelice na groblju umjetne vience, samo da si kuću izkiti.

Narod bio sav na nogama, ma baš vrvilo od ljudi. I domaći vatrogasci pridružili se lukovdolskim, činili dvored i k svečanosti mnogo doprinieli. Svim srdačna hvala, a od Srca Isusovog plaća!

Veleč. o. Mihovila i mene preugodno se dojmilo, kadno u nedjelju popodne opazismo, gdje nekoje žene iz Senjskog Vrbovskog dvie po dvie u procesiji dolaze u crkvu, glasno moleći gospinu krunicu. Evo dakle očita ploda apoštolstva molitve.

Krasni su to dani bili, dani očite milosti Božje. Ostati će i meni i mome nsrodu u trajnoj uspodmeni. Nemogu odoljeti srcu, a da ovdje ne izreknem moju i moga puka zahvalnost najtopliju veleč. o. Mihi Gattinu za njegov trud, što ga je skroman taj isusovac ovdje uložio. Milost Božja pratila ga svuda u njegovom apoštolskom radu, a Srce Isusovo bila mu plaća. A i ovdje već biti će mu nagrada, kad dozna, da već do sada Apoštolstvo molitve broji u ovoj župi preko 800 članova. Ljubimo braćo, Presveto Srce Isusovo i razgrievajmo srca povjerena nam naroda tom ljubavlju! *Alojzij Vršić, župnik.*

Viestnik.

Naša domovina.

(† Barunica Ivana Appel.) Na 2. lipnja bijaše naš grad žalostno iznenadjen viešću, da je preminula plemenita gospodja poglavice zemlje. Dan prije tek se doznalo, da je bolestna, a u večer da je providjena sv. sakramenti umirućih. Brza smrt nije samo težko razcvililа srce velikoga njenoga supruga, nego i sav grad, da cielu našu zemlju. Svatko je u Sarajevu poznavao, svatko ljubio i štovao slabašnu tielom, ali jaku srcem gospodju, koja bi svakoga sa smieškom pozdravljala, za svakoga umiljatu besjedu imala. Skromna, čedna, ljubezna prema svakomu, bijaše prožeta naročito ljubavlju prema sirotinji. Gdjegod bi trebalo u pomoć priteći, bijaše ona u prvom redu. Koliku je siromašnu djecu o Božiću ona zaodjela! Kolike je gladne nahranila! Kolikim toplo ognjište spremila! Nije čudo, što ljuto sirote zaplakaše nad njenim odrom. Presvietli gospodin nadbiskup, čim je žalostnu viest začuo, odmah je duboko razcviljenom suprugu

izrazio sućut svoju, cieloga svećenstva i puka katoličkoga. Dne 5. bijaše tielo preneseno u stolnu crkvu u veličanstvenom sprovodu, koji je vodio presv. g. dr. Antun Jeglić, a na kom je sudjelovala ne samo mladež školska i činovničtvo vojničtvom, nego svi slojevi našega grada. Žalobno udaranje glasbe izmjenjivala je turobna pjesma svećenstva, koja je izvadjana izmjenice u jednom i u četiri grla. Pred stolnom crkvom dočeka mrtve ostanke presv. gosp. nadbiskup, povede ih u crkvu, te odpjeva svečane zadušnice. Crkvu je napunilo občinstvo iz prvih krugova grada, gdje vidjesmo mnogih odličnih gospodja u crnini, na čelu im preuzv. gospodje Kallay i Kutschera. Poslie mise opet je ponešeno tielo u sprovodu do gradskog kolodvora, gdje je u priredjena željeznička kola stavljena, te isti dan prevezeno u Ugarsku, gdje će u obiteljskoj grobnici pokopano biti. Preporučamo svim svojim štiocem, da se mole za izpokoj plemenite ove duše. *R. i. p.!*

(Tielovo.) Uz obično slavlje proslavismo liepi ovaj praznik Gospodinov. Presvietli gospodin nadbiskup pjevao je svečanu sv. misu u 8 sati, a nakon mise izveo procesiju, kod koje sudjelovahu: sva školska mladež, gradjani i liep broj odličnih gospodja, a za nebom preuzv. gospodin gradjanski doglavnik barun Kutschera i ostali vrhovi vojničkih i gradjanskih vlasti. Mnoge kuće, kuda prolazismo bijahu razsvietljene i okićene cviećem i svetimi slikami. Vrieme je poslužilo dobro. U nedjelju nije bilo moguće radi kišovita vremena izvesti procesiju iz crkve mil. sestara.

(Visoki gost.) Presvietli gospodin biskup Dubrovački dr. *Josip Marčelić* došao je 9. o. mj. u posjete našemu presv. gospodinu nadbiskupu, te je boravio u našoj sredini u najradostnije dane naše: kad svečano narod slavi presveto Srce Isusovo. S njim je došao i preč. gosp. nadžupnik Ante Liepopili, odlični svećenik i vrli rodoljub iz Dalmacije.

(Darovi.) U ugarskih biskupijah sabrano za potrebe naše 450 for. na kojem plemenitom daru izričemo najtopliju hvalu. — Za *sveti grob:* Bučići 1 for. 50 nč. — *Petrov novčić:* Iv. K. 1 for. Upozorujemo veleč. OO., koji za 1896. još nisu kupili ovaj dar djetinje ljubavi prema našemu otcu, neka to učine na Petrov dan. U nedjelju prije javiti će to puku, neka milostinja bude što obilatija, jer su i potrebe sv. Otca sve veće.

Rim.

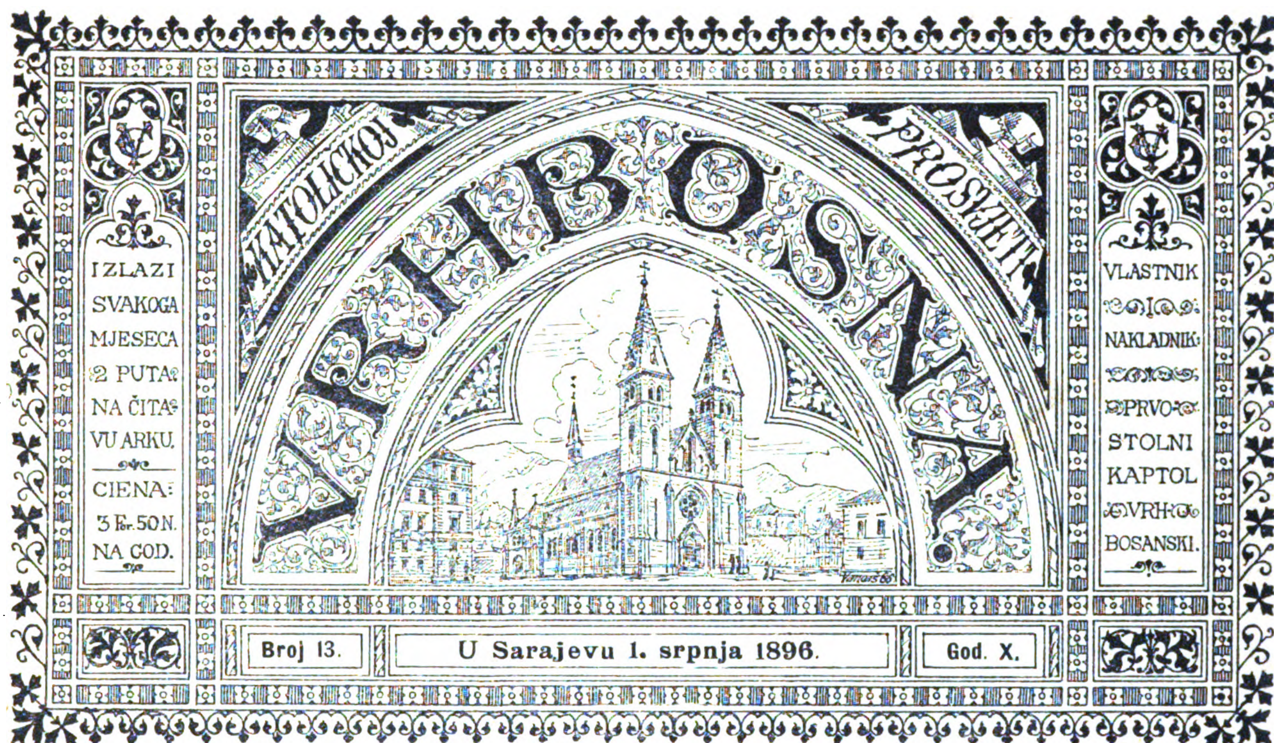
(Leo XIII. i Menelik.) Čestoputa je već veliki ovaj papa zadivio sviet svojimi poletnimi, smjelimi djeli. Tako je i zadnjih dana iznenadio sviet glas, da je preko koptskoga patrij. vikara vladaru Abisinije poslao pismo, gdje ga moli, neka pusti na slobodu talijanske zarobljenike, koji mu u zadnje doba padoše u ruke. Korak ovaj, odgovara veličini papinstva, te pokazuje, koli veliko je srce u namjestnika Onoga, koji reče: „Dodjite meni svi, koji ste opterećeni i ja ću vas okriepiti!“ Ovaj čin otčinske ljubavi i mudrosti Leona XIII., kaže „*Lega lombarda,*“ izveden bez ikakve bure, broji se u one, kojih ne smiješ prosudjivati ljudskim nadmudrivanjem, nego ih samo tronuta srca promatrati moraš. Da, još je tamo gori providnost, koja nad nami bdije i naše boli blaži, a zastupnik te providnosti jest papa, koji je prema velikoj svojoj zadaći, oštra oka, velikodušna srca vazda spreman da u pomoć priteče djeci svojoj. Talijanci se netjeću u nastojanju, kako da izbave svoju nesretnu braću iz ruku neprijatelja, a u tom natjecanju sve nadkriljuje čin papin, prosudjuješ li dostojanstvo onoga, koji ga učini ili uzmeš na oko, da se na nj odlučio sam od drage volje, da su rabljena toli shodna sredstva, da je izveden dostojanstveno. Tko poznaje duh i srce Leona XIII. i znade, koli je on vrijedan slatkoga imena, „sveti otče“, toga će ova viest razveseliti, ali ga neće iznenaditi. Providnost je bez dvojbe odabrala ovaj dogodjaj, da se narodi sve više privinu uz papinstvo, odakle će nastati onaj mir i poteći ona korist, kojoj se uzalud nadaju oni, što se od njega udaljuju. Kako najnovije viesti javljaju, Gospodin je blagoslovio veledušni korak namjestnika svoga, jer da je Menelik zarobljenike pustio. Tim može postati ovaj korak izhodište odnošajem u Italiji, kojim se danas ni domišljati ne možemo.

Prosvjeta.

— *La Russie et le Saint-Siège.* (Ruska i sv. Stolica.) Od *P. Pierlinga* S. I. (8°. XXXII. i 462 str. Paris, 1896., ciena 7.50 frank.) Zanimiva je ova diplomatična radnja i s toga, što ju piše revan katolički svećenik, koji žarko ljubi svoju domovinu, Rusku. A i dobro je, da u naše vrieme malo više zavirivamo u takove knjige.

— Kr. sveučilištna knjižara Fr. Suppana (R. Ferd. Auer) u Zagrebu izdala je sliedeće knjižice svojom nakladom: *košarica* od Lj. Varjačića. Ciena 50 nč. s poštarinom 55 nč. — *Ljubičice* od Lj. Tomašića. Ciena tvrdovezanoj sa 1 slikom 50 nč. sa poštarinom 55 nč. — *Iz života za život* od Jovana, ciena tvrdo vezanoj sa 6 slika 60 nč., spoštarinom 70 nč.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Hrvatskim mladomisnicima.

O Sacerdos Dei, solo tuo Creatore inferior! *(Cassian.)*

Sad što ste? — Ti nam kaži, vjero sveta!
Dà, vjera veli: vama nema para;
Svećenik Božji iznad svih vladara,
Duh njegov lebdi ponad cielog svieta.
Pred vama neka stane svaka slava,
I carska vama prigiba se glava.

Sad što ste? — Divna li si, zviezdo sjajna,
I ti mi, nebo, visoko se viješ,
I ti mi, sunce, divno-krasno siješ!
Al ima sjaja i još više bajna:
Sad vi ste, braćo, sunce natkrilili,
I zviezde, nebo vi ste nadvisili!

Sad što ste? — Angjeoske pitam zbore;
I čujte s neba glas se odaziva:
Moć angjeosku vaša nadvisiva.
I Kerubini, Serafini ore:
Tko takmac vaš je, tko li može s vama?
Nad vama nema osim Boga sama.

Sad što ste? — Čast i vlast nad svakom vlasti,
Rieč vaša Boga s neba nam dovodi,
U ruci vašoj Sin se Božji rodi. —
O da je meni glas angjelske slasti,
Da proslavim te, srećo sviju sreća,
Da zapjevam ti, o časti najveća!

O što ste? — Domovini prva nada!
Ah mnogo od vas čeka naša mati,
Pod zastavom će samo vašom sjati.
Križ s toga, braćo, zagrlite sada,
S njim slast vam budi živjeti i mrieti,
S njim u boj danas pohitite sveti!

Ivan Ev. Šarić.

Žena u društvu ljudskom.

2. Žena u kršćanstvu.

1. Sigurno, da u naroda izvankršćanskih odnošaji izmegju žene i muža nikako nijesu zdravi, nego puno iskvareni. Tjelesnim čarom zavela je žena muža te postane robom niske pohote; milina se žene sprevrgla u presilnu zamamljivost; muž zlorabeći prirodnu preteżnost nad ženom postao je njezinim nasilnikom. Onakove iskvarenosti u životinjstvu ne nalazimo. Ova iskvarenost bješe veća u naroda naobraženih, nego li u naroda divljih. Šta može vanjska sila? Može zlo donekle zapriječiti. Lijek mora doći iz nutra, srce treba da se obnovi.

Kršćanstvo donese ženi lijek. Sva nevolja žene proistekla je iz osjetnih pohota i požuda, u koje je čovjek ugreznuo, s toga upućuje ga Isus, da teži za nadosjetnim, za duhovnim, za vječnim: „Šta koristi čovjeku. ako sav svijet predobi, a dušu svoju izgubi?“ Isus dakle izjavi, da sva dobra izvan čovjeka ne vrijede ništa, ako ne koriste duši i vječnosti; pače ni sva naravna dobra, ni sve kreposne sposobnosti, ni najveća darovitost ne daje čovjeku prave vrijednosti, jer „ako se ne prerodi vodom i Duhom svetim, ne može unići u kraljestvo nebesko; što se rodilo iz putenosti, to jest put, a što se radilo iz Duha, jest duh.“ Prema tome veli sv. Pavao: „U Kristu ne vrijedi van novi, (u Duhu) preporogjeni čovjek.“ Eto, unutarnja vrijednost jest samo u onoga, koji se u sv. krstu preporodio u dijete Božije, te koji novim životom ovu svezu čuva. Sve ostale razlike su nuzgredne. Da li je čovjek Rimljanin ili Grk, slobodan ili rob, muž ili žena sve to iščezava pogledom na pravu unutarnju vrijednost. Svi smo u Kristu jednako vrijedna djeca Božija pozvana za život vječni u Bogu.

Svaki čovjek dakle imade svoju vrijednost; i žena kao osoba nije manja od muža; da li se uda ili ne, da li je za udaju sposobna ili ne, to vrijednosti njezine ne mijenja. Time je Krist začepio najglavniji izvor poniženja za ženski spol. Žena ne dobije svoje vrijednosti tek u braku kao predmet osjetnih naslada, ne, i kao djevica ima sama sobom svoju vrijednost. Osim toga je Krist takogjer pohotnost muža ograničio; rekao je, da, ko ženu pohotno pogleda, učini preljub i da ne će u kraljestvo nebesko ući. Time je muža na posvemašnju čistoću obvezao, ista grješna misao odvojila bi ga od Krista. Pače još više učini Krist tvrdeći, da djevičanska čistoća, ako se čuva radi Boga, nadvisuje brak. Svojim pako životom svakome je mužu kao uzor neoskvrnjene djevičanske čistoće; apostoli ostaviše svoje žene, a najmiliji Mu je učenik djevičanski sv. Ivan.

Nu nikako ne zahtijeva, da mora ostati djevicom, ko hoće da Mu bude učenikom, nego i brak sam nastoji da obnovi. Ko hoće biti Njegov, ne smije sklopljen brak razriješiti, niti smije više žena uzeti. Time je ukinut drugi povod tlačenju žena.

Prema naukama je On takogjer postupao. Jednako voli svu djecu, mušku i žensku; On samo veli: „ko jednoga od ovih malih smuti, bolje bi mu bilo, da mu se objesi mlinski kamen o vrat, i da se potopi u pučinu morsku.“ Narav svoju čovječiju uze si iz Marije vazda Djevice. Usprkos čudorednom svome dostojanstvu priteče On u pomoć upravo onim ženama, koje bjehu najviše potlačene i poniženе. Muževima preda vlast, djelo Njegovo da nastavljaju; samo njih pripusti k sebi u najužu zajednicu, ali i ženama dopusti, da se brinu za neznatne Njegove potreboće, te ih učini pomoćnicama u djelu spasa.

U ovoj raspravi kanimo pokazati, kako su ova načela zaista izbavila ženu iz sramotne potlačenosti i podigla do dostojne časti svuda, gdje god su se prihvatila. S toga eto promatrat ćemo *a)* ženu u kršćanskom starom vijeku, *b)* ženu u kršćanskom srednjem vijeku i *c)* ženu iza obnovljenog poganskog duha.

a) Žena u kršćanskom starom vijeku.

2. Na početku kršćanskog staroga vijeka vidimo ženu, kojoj se tečajem vijekova iskazivalo, te se još iskazuje toliko strahopočitanje, kao ni jednoj drugoj. To je Marija, Majka Isusova. Upravo u njoj uzvisio se spol ženski na prije nečuven stepen dostojanstva. Sin Njezin naime proglasio se Sinom Božjim, a Ona prema tomu Majkom Božjom. Jer u Isusu priznajemo dvije naravi: božansku, koju imade od vijeka od Oca Svoga nebeskoga, čovječansku, koju je uzeo u vremenu od prečiste Djevice i Majke Marije; nu budući su ove dvije naravi združene u jednu i to božansku osobu, budući je dakle osoba Isus osoba božanska,

a rodila se iz Djevice i Majke Marije, s toga se Marija punim pravom nazivlje Majkom Božjom. A to je dostojanstvo, o kojem kažu sveti oci, da je mogao Bog stvoriti veće nebo i veću zemlju, a veće majke ne. Radi toga je Marija „blažena megju ženama“, radi toga „Je slave svi rodovi na zemlji.“

Eto Marije, eto uzora svim ženama. Htio je Isus uspostaviti dostojanstvo majke, dostojanstvo djevičanstva, žensku milinu i pravu ljubav: za sve pako dao je Majku i Djevicu Mariju najuzvišenijim uzorom. Radi njezinog dostojanstva, radi neizrecive Njezine savršenosti štujemo je nad sve svece i angjele, na čelu je ona svemu stvorenju. O koli nježna je pobožnost prema Njoj! Kako plemenita čuvstva, kolika ljubav za svaku krepost i kolika mržnja proti svakoj grjehoti proistječe iz nje!

Znamenito je to, da djevicu i Majku nalazimo vazda u obitelji. Još umirući preda Je Isus ljubimcu svome Ivanu, a ovaj uzme Je u svoju kuću. A i prvo vidimo Nju, koja je djevičanstvo zavjetovala, ipak zaručenu sa Josipom; Josip je glava svete obitelji; Marija, premda dostojanstvom visoko nad njim, poslušna mu je kao zaštitniku Svome.

3. U prvoj crkvi vidimo ženu upravo prema načelima Isusovim. Prije Isusa stidjela se djevojka, ako nije mogla da se uda; ženidba bješe joj najviši, pače i jedini žugjeni cilj. Nu sv. Pavao uči, da je za djevojke i udovice dobro, ako se ne udavaju, jer moći će laglje Bogu služiti, dočim mora žena nastojati, da mužu omili i njega udovolji; ko djevicu svoju uda, učini dobro, ko je pako ne uda, učini bolje. Isto tako poziva i muževe na djevičanski život pokazujući na sebe, kao na primjer.

Nadalje uči sv. Pavao, kako se zloraba žene u putene svrhe s kršćanstvom nipošto ne slaže. Naravnu stidljivost naime izgubili su Rimljani i Grci sasma, te nijesu nikakovim grijehom smatrali, ako se zlorabila žena za pohotne naslade. On uči, da su tjelesa naša udi Kristovi, da se dakle ne mogu ovi udovi uzeti i učiniti udovima bludnice; on uči, da su tjelesa naša hram Duha svetoga, koji je u nama, kojega imademo od Boga i da nijesmo svoji; on uči, da smo skupo otkupljeni, da moramo dakle svojim tjelesima Boga slaviti i u njima Boga nositi; on uči, da nijedan bludnik ne će uljesti u kraljestvo nebesko.

I gle čuda! Muževi i žene obuzdavaju spolne požude u granicama ćudorednosti i razuma; pače, premnogi odabiraju si djevičanski život sve do smrti; ovaj izvanredni pojav ističu branioci kršćanstva proti progoniteljima poganskim. Kršćanski mudrac, sv. Justin, piše oko god. 150. u svojoj apologiji ovo: „Prema nauci Isusovoj griješe oni, koji bi se za života prve žene uzeli drugu; jer Isus ne odbacuje samo onoga, koji činom proti braku sagriješi nego i onoga, koji sagriješi voljom; Bog naime ne vidi samo čine, nego i misli. Mnogi muževi pako i žene, koji ispovijedaju nauk Isusov već od djetinstva, ustraju u potpunom djevičanstvu, mogu ih pokazati u svakom stališu. A šta da reknem o nebrojenom mnoštvu onih, koji su se iz bludnosti podigli i do toga se popeli?“ Osobito za svećenike smatralo se pristojno, da ostanu neoženjeni, da živu djevičanski; rano već se i zakonom odredilo, da mora svećenik ostati neoženjen, a upravo ovaj je zakon izvor vazda mladenačkog života u crkvi Kristovoj.

Najviše pako ističe se djevičanstvo u ženskog spola. Bogu posvećene djevice dika su prve crkve; za prvih pet vijekova skoro nema pisca, koji ne bi ponosom o njima govorio; najveći sveti oci natječu se, ko će „ove zaručnice Isusove“ bolje slaviti i uzvisivati, zaručnice Isusove naime, koje su se javno i neopozivo zavjetom odrekavši putenim nasladam posvetile Isusu; ističe se prevelika razlika izmegju djevica kršćanskih. I katakombe posvjedočavaju, kako se cijenilo djevičanstvo odabrano slobodnom voljom radi Boga.

4. Savjetom djevičanstva dobila je žena veliku svoju vrijednost sama po sebi, makar se nikada ne udavala. Apostol Pavao pozdravlja u listu na Rimljane žene, koje su mnogo u Gospodinu radile; list nosila je djakonisa Phoebe, koju sv. Pavao imenuje sestrom, koja služi u crkvi. Eto ženâ, što sudjeluju, da se širi kraljestvo Božje. Pogledajmo učenicu Tabithu u Joppi, koja je bila „puna dobrih djela i milostinje,“ oko njezine lješine stoje udovice i pokazuju sv. Petra odjeću, što ju od Tabithe dobiše: u njoj vidimo sliku milosrdne sestre.

Već u prvoj crkvi skupljale su se pobožne žene u društveni zajednički život, da bi laglje Isusu, crkvi i siromasima mogle služiti. Sveta udovica Paula utemelji koncem 4. vijeka kod Betlehema tri ženska samostana.

Uz djevice su upravo udovice, za koje se crkva izvanredno brinula. Radi njih su apostoli djakone zaredili; učeniku Titu preporuča sv. Pavao osobito udovice; isto tako preporuča ih sv. Ignacij

bratu svome Polikarpu. Sv. Krisostom navodi veliku brigu za udovice kao razlog, s kojega ne će da bude biskupom. Za pape Kornelija uzdržavala je crkva u Rimu više od 1500 udovica i siromaka. Sv. Krisostom veli, da se je crkva u Antiokiji starala za 3000 djevica i udovica. Djevicama i udovicama odregjivalo se u crkvi časno mjesto i u molitvama se njih osobito spominjalo. Kako je crkva djevice i djevičanski život štitila, da se ne pokvari, posvjedočavaju dotični njezini zakoni, kojima je nastojala sačuvati ih od svake ćudoredne pogibelji.

5. Takogjer brak je Isus u prvoj čistoći uspostavio, pače uzvisio na dostojanstvo sakramenta, te time religijozni njegov značaj ne samo uščuvao, nego još odrješitije istaknuo i usavršio. Vrhunaravna, milosti puna sveza Božanstva sa čovječanstvom u osobi Isusovoj biva praslikom bračne sveze izmegju muža i žene. O kako sveti, kako duboko tajinstveni su bračni odnošaji u kršćanstvu! Odatle nužno slijedi, da u brak uzima jedan muž samo jednu ženu i da je bračna sveza nerazrješiva. Isto tako se time religijozni značaj braka što jasnije ističe i kao pošljedica razabire se, da jedino crkva sudi o braku i o bračnim dužnostima. Sv. Pavao daje zakone o braku. Sv. Ignacij, sv. Jeronim i drugi tvrde, da crkva uregjuje samostalno bračne odnošaje. Nu pošto milost ne obara naravi, nego je usavršava, to su kršćani i bračne zakone rimskoga carstva obdržavali, u u koliko se nijesu protivili kršćanskomu značaju bračne sveze.

6. Ali obazirući se na zahtjeve naravne, crkva žene nije nikako oslobodila od dužnosti, da mora mužu podložna biti. Jezgrovito crta Pavao bračne odnošaje: „Žene! slušajte svoje muževe, kao što treba u Gospodu. Muževi! ljubite žene svoje i ne srditi se na njih. Djeco! slušajte roditelje svoje u svačemu, jer je ovo ugodno Gospodu.“ (Kol. 3, 18.—20). Ove pako odnošaje utemeljuje tvrdnjom, da „je muž slika i slava Božija, a žena slava muževa; jer nije muž od žene, nego žena od muža; muž naime nije stvoren radi žene, nego žena radi muža. Ali, tako nastavlja, da ukloni svako nesporazumljenje,“ ali niti je muž bez žene, niti žena bez muža u Gospodu; jer kao što polazi žena od muža, isto tako muž dolazi u svijet po ženi, sve pako iz Boga.“

Ali ako i apostol ovdje ističe različit položaj muža i žene u društvu, to naglašuje na drugim mjestima osobnu njihovu jednakopravnost i jednaku vrijednost. „U Kristu nema razlike izmegju muža i žene.“ A zašto? Jer je Bog jednako muža i ženu stvorio. Ne smijemo dakle zaboraviti, da je drugo položaj društveni, drugo osobna vrijednost. Svaki čovjek je stvoren, da služi Bogu; nu Bog odregjuje pojedincima njihovu službu; prema različitim tjelesnim i duhovnim darovima razlikuje se ova služba. Ali Bog ne cijeni spoljašni rad, nego On cijeni unutarnju odluku, kojom ko služi. Bog je ženi drugi djelokrug odlučio, u kojem neka Njemu služi, nego li mužu. Ako muž prema svojstvima svojim tvori veličanstvenija djela, nego li žena, s toga on pred Bogom ne vrijedi više nego li žena; pače ako neznatnije svoje poslove žena vrši većom ljubavi prema Bogu, to ona pred Bogom i više vrijedi. Najniži posao najmanje sluškinje može u očima Božijim vrijediti više, nego li najuzvišenija, najduhovitija djela glasovitih umjetnika ili učenjaka. Ovako uči kršćanstvo.

Kršćanstvo nije postojeće odnošaje uskomešalo, nego ih jedino popravilo, izliječilo, usavršilo. Što je bilo pravedno, ostavilo se. Javni i društveni položaj žene nije se promijenio, ali podložnost prema mužu se popravila. Isus nije mogao ženi dati druge zadaće, van da bude pomoćnicom muža,“ jer tako narav zahtijeva. Kršćanstvo se dakle već načelno nikada i nikako ne može sprijateljiti sa zahtjevima, da se muž i žena društveno sasma izjednače, jer, kao što već istaknusmo, toga organični sustav društva ljudskoga nikako ne dopušta.

Ali je kršćanstvo položaj žene popravilo time, što je učilo, da kao osobe su muž i žena jednako vrijedni; gdjegod se govori o zadnjoj svrsi čovjeka u vječnosti, to izmegju muža i žene nikakove razlike nema; s toga se od muža zahtijeva, da podregjenu sebi ženu što većma štuje i ljubi. Sv. Petar veli: „Vi muževi, koji sa ženom kao sa slabijim stvorom živite, štujte ju kao subaštinicu milosti, da se ne smetu molitve vaše“ (I. Petr. 3, 7.). Eto ovim riječima, da je naime žena premda tjelesno i društveno manja od muža, ipak u kraljestvu milosti njemu jednaka, time se položio temelj za kršćansku emancipaciju žene, osvanula je ljepša budućnost za nju, što je prvo toli potištena i pogažena bila. Od sele žena neće više biti kao ropkinja bez ikakvog prava obzirom na muža ili na djecu, nego bit će premda mužu društveno podložna ipak njemu ravna pomoćnica, ljubavi puna majka i uzgojiteljica djece za krepost i pobožnost, zaštitnica

obitelji i tiha mučenica u Kristu, uzoran primjer čistoće, poniznosti, krotkosti, ustrpljenja, požrtvovne ljubavi i najodanije vjernosti. Ženi se uspostavio pravi njezin djelokrug, koji je kadar razum njezin i srce njezino sasma zadovoljiti i potpuno je usrećiti. te može ona prekorisno djelovati te uplivati na obitelj, da se obnovi i oplemeni sav njezin život, a prema tome i život svih naroda.

7. Budué se je u kršćanstvu žena tako štovala, s toga se kršćanstvo takogjer pobrinulo, da se žena dobro uzgoji i naobrazi. Naukom svojom o najglavnijoj i najpotrebitijoj zadaći čovjeka na zemlji, naime, da spasi dušu svoju, stupili su apostoli jednako pred muža i pred ženu. Marija pred nogama Isusovim uzorna je slika za napredujuću kršćansku ženu. Pogledom dakle na uzgoj religijozni sasma su izjednačeni muž i žena. Ova je okolnost takogjer na svjetovnu naobrazbu žene blagotvorno djelovala. Žena osugjena, da ostane u neznanju, skinula se sa dnevnog reda. Prekrasni listovi sv. Jeronima raznim ženama. gdje ih upućuje o uzgoju njihovih kćeri, posvjedočavaju nam našu tvrdnju.

U nov sjaj zaodjenulo se osobito dostojanstvo žene kao majke. Poznate su riječi poganskog rhetorika Libanija: „Eto kakove imadu žene kršćani!“ Naobraženi neznabožac se čudi, kako je moguće, da udovica od 20 godina ne će da se uda, nego kao udovica još 20 godina najveću brigu ulaže u to, da si dijete dobro uzgoji. Za nas to nije čudo, jer znademo, da je dijete blago, što ga Bog roditeljima poklonio i koje više vrijedi, nego li sav vidljivi svijet.

Iz svih načela rodila se ljubav majčina, koja je neizrecivo nadvisivala svaku jedino naravnu ljubav. Svako dijete, muško ili žensko, snažno ili slabašno, lijepo ili ružno smatra se slikom i prilikom Božijom, koje je preporodom u sv. Krstu postalo brat ili sestra Isusova. Majka zaboravlja na naravnu majčinu sreću znajući, da je dijete više Božije nego li njezino. Što je govorila sv. Blanka djetetu svome, koje je kašnje kao Ljudevit IX. postalo kraljem Franceske: „Dijete moje! Bog znade, da ništa na zemlji ne ljubim više od tebe; ali kad bi znala, da ćeš ikada smrtnim grijehom od Boga se odijeliti, voljela bi, da te sada pred sobom umirati vidim,“ ovi junački osjećaji bili su od početka kršćanstva u srcu svake prave kršćanske majke.

8. U čemu je dakle kršćanstvo dostojanstvo žene i njezina prava opet uspostavilo? U tome, što je obitelj uzvisilo, posvetilo i proširilo. Članove obitelji: oca, majku, dijete združilo je kršćanstvo u najtjesniji savez, doslovce ispunile su se riječi: Gdje su dva ili tri sabrana u ime moje, ja sam megju njima. Proširila se obitelj zapovijegju ljubavi prema bližnjemu, koja ljubav neka prema želji Isusovoj pronikne sve društvene odnošaje. Time eto osigurala se i osamljena žena, da se ima ko za nju pobrinuti. Naukom svojom o zaslužnosti djevičanskoga i udovačkog stališa umanjilo je kršćanstvo broj brakova; no zapovjedju, da se imade bližnji smatrati kao bratom ili sestrom Isusovom proširilo je granice rodstva na sve, kojim je nužno bilo, da se primu u obiteljski život. Kršćanstvo je započelo ustrajati društva, koja predstavljaju prave obitelji u najplemenitijem smislu riječi, budući je članove upravo bratska ljubav vezala. No muža i ženu izjednačiti pogledom na rad i djelokrug kršćanstvo nikada i nikako nije namjeravalo. Divno o tome piše sv. Ivan Krisostom: „Već od početka nije Bog mužu dao sve, niti je htio da jedino od njega zavisi život ljudski, da se žena ne bi izvrgla preziru, kad ne bi imala nikakvog upliva na razvitak života. S toga nije Bog ženi dao nižeg posla nego li mužu, što je jasno kazao riječima: „napravimo mu pomoćnicu.“ Tim je oholosti muža uspostavio granicu i pokazao mu, da prilike zahtijevaju jednako rad muža i žene. A kako su muž i žena u zajednički rad združeni? Budući padaju na život prilike javne i privatne, to je Bog posao tako podijelio, da je brigu za javni život dao mužu, a ženi za kućne poslove i to tako, te bi se sve srušilo i uništilo, kad bi se ovaj red napustio. Prema tome je svaki spol u svojem zvanju bolji od drugoga.“ — Kršćanski stari vijek dakle nije ni u nauci ni u životu ništa htio da znade o društvenom posvemašnjem izjednačenju muža i žene.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XIX.

Šeik Ilderim bijaše vrlo ugledan, pa nije smio toga na kocku staviti izlazeći na javu neugledno. Morao čuvati glas svoje porodice, kako se pristoji najbogatijemu, patrijarkalnom knezu pustinje Sirije na istoku. U gradovih slovio je kao najbogatiji medju onimi, koji nisu kraljevskog roda u cielom istoku i to pravom. Stoga je on pošto je imao novaca, robova, deva i stada svake vrsti, volio neki sjaj, koj je i njegov ugled kod stranaca dizao i njegovomu osobnomu ponosu laskao, te mu podavao udobnosti. S toga razloga i pojavio bi se uz velik sjaj, dok je boravio u dubravi paomâ. Podigao je tamo tri velika šatora, jedan za sebe, drugi za posjetnike a treći za svoju miljenicu ženu i njezinu pratnju, a šest ili osam manjih za svoju tjelesnu stražu i za robove. Prvi bijahu četa jakih, srčanih muževa, koji su dobro razumjeli baratati lukovi sulicami i konji.

Njegov posjed u dubravi ne bijaše doduše u pogibelji, nu jer navika budne čovjeku druga narav i jer nikada nije razborito, te popuste sveze jednom ustanovljenoga poredka, opredieliše prostor od šatora odieljen, za deve, krave, koze itd. da ih kada ne podraži pohlepa lava ili tata.

I na svojih putovanjih vršio je Ilderim najtočnije sve običaje svoga naroda. Njegov život dakle u dubravi paomâ bijaše samo nastavak njegova života u pustinji, u istinu patrijarkalni život, pravi pastirski život starih Izraelaca.

Ono jutro, kada je karavana stigla u dubravu, reče, sustaviv svog konja i zataknuv sulicu u zemlju:

„Ovdje postavite šator! Ulaz prama jugu, da možemo medju ovim potomstvom pustinje počivati kraj sunčana zahoda.“ Rekav to podje k skupini, što ju činile tri velike paome, i milovaše jednu, kako bi milovao lice djeteta ili vrat koje ljubljene životinje. — Tko drugi nego Šeik imao je pravo, da zapovjedi karavani, neka stane ili označi, gdje valja šatore razapeti? Izvadi sulicu iz zemlje, a u načinjen otvor staviše sluge prvi stup za šator. Oko njega zabiše u razmaku osam drugih tri reda. Sada dodjoše žene i djeca te skinuše s ledjâ devâ sukno. Tko drugi smio bi to učiniti van žene? Nisu li one strigle mrkušaste koze stada, dlaku u niti izprele, a iz tog sukno satkale? Nisu li one sukno sašile te iz njeg načinile debeo krov? A koli veselo, uz kakve dosjetke i dokaze jakosti raztezala je sva pratnja Šeikova sukno od stupa do stupa, pričvršćujući ga na shodnih mjestih! A kad su napokon podigli stiene iz pletera i tako dali sgradu dotjerati u pustinjačkom slogu — koli željno su uz mak izčekivali sud svoga dobroga gospodara! Kako su se radovali, kad je on ulazio i izlazio, promatrao stan, drveće, sunce i vodu, zadovoljno tro ruke i govorio

„Dobro je! A sad pripravite i sebi ležište, kako najbolje umijete, pa ćemo noćaš zasladiti naš kruh arakom (vrst rakije), a mlieko medom, i na svakoj vatri peći će se kozlić. Bog s vami! Pitke vode ne manjka, jer je jezero naš izvor: Živine za tovare i stada neće gladovati, jer ovdje ima sočne paše. Bog s vami, moja djeco! Idite!“

Veselo krenuli bi dalje, da i za se prirede stanove. Nu neki su ostali, da iz nutra urede šator. Sluge su objesili zastor na srednji red stupova, te su nastala dva razdiela. Jedan bijaše za Šeika, a drugi za njegove konje. Uvedoše konje te ih dragajuć i laskavo im progovarajuć izpregoše. Uz srednji stup prislonili su ormar za oružje te ga napunili sulicama, kopljem, lukovi, strielicama i štitovi. Vrhu njega objesiše gospodarev mač, čija se oštrica kao srp savita sjajila kao i držak, urešen dragim kamenjem. Na drugi stup objesili su konjsku hormu, a njezin sjaj sjećao je na odielo kraljeva sluge; na daljne opet haljine moćnoga gospodara, vunenu i platnenu odjeću, mantije i tunike i šarene rubce za glavu. I ne prestadoše raditi, dok on nije kazao, da je zadovoljan.

Medjutim su služavke stale spremati divan, pokućtvo, bez kojega nije mogao biti kao ni bez brade, što mu je padala na prsa. U obliku pravokuta sa tri strane složiše okvir, s otvorom prama ulazu te izpuniše prostor jastuci i zastori; preko jastukâ prostrieše pokrivač sa žutimi i zagasitimi prugami; a onda metnuše još više jastuka i vanjkuša s mrkimi i crvenimi navlakami. Oko toga prostrieše na pod sag, koji je sizao do ulaza i

posao im bijaše gotov. Još im samo preostade, da napune vrčeve vodom a mješine napunjene arakom da objese na njihova mjesta. — Koji Arabin da ne cieni Ilderima sretnim u njegovom šatoru na jezeru slatke vode i u hladu paomâ u dubravi paomâ.

Na ulazu netom opisana šatora ostavismo Ben Hura. Tu izuje sluga Šeiku sandale, dočim je drugi mladiću skidao s nogu rimske cipele. Tada izmieniše obojica prašnu gornju odjeću svježom haljinom iz platna.

„Dobro došao u imenu Božjem! Unidji i počini!" pozdravi Ilderim srdačno svog gosta u jeziku, koj se govori na trgu u Jerusolimu, prateći ga k divanu.

„Ja ću ondje sjesti," reče on, pokazav mjesto, „a moj gost ovdje."

Služkinja, sliedeć na mig, uredi jastuke i vanjkuše, neka se udobno počiva. Sjedoše. Sluga donese svježe vode iz jezera, opere im noge i otare ih.

„Neka poslovica stanovnikâ pustinje glasi: dobar tek obećaje dug život!" reče Šeik i upita: „Jesi li gladan?"

„Ako je tomu tako, dobri Šeik, živjeti ću sto godina. Ja sam kao gladan vuk pred tvojim vratima," odgovori Ben Hur.

„No, neću te odpremiti kao gladnog vuka; dati ću ti najbolje iz svog stada."

Ilderim zapljeska rukama. Sluga unidje.

„Potraži stranca u šatoru za posjetnike i javi mu: Ja, Ilderim, želim mu mir." Sluga se nakloni. „Javi mu na dalje, da sam se s nekim vratio, koj će sa mnom lomiti kruh. Ako Baltazar, mudrac, želi biti s nami kod obroka, biti ćemo trojica. Dio za ptice neće za to biti manji."

Sluga ode.

„Sad odpočinimo."

Ilderim se nasloni na divanu, kako to običavaju još i danas činiti trgovci po pazarih u Damasku. Kad je udobno sjedio, reče dostojanstveno: „Jer si moj gost te si sa mnom pio i skoro ćeš jesti, neka te ne smeta, da te pitam: tko si ti?

„Šeik Ilderime," odgovori Ben Hur podnoseći mirno pogled, što je na njem počivao, molim, te ne misliš, da necienim tvoj opravdani zahtjev. Nu — zar u tvom životu nije bilo doba, kad bi odgovor na slično pitanje bio zločin proti samomu tebi?"

„Veličja mi Salamunova, jest!" odvrati Ilderim. „Izdaja samoga sebe kadkada je ista tako zla, kao da si izdao cielo pleme!"

„Hvala, hvala, dobri Šeik!" klikne Ben Hur, „nikada nisi bolje odgovorio, sada znadem, da te tek uvjeriti imadem, te neću izdati tvoje pouzdanje pa da ti ovo uvjeravanje isto toliko vriedi kao i poviest moga života."

Šeik se nakloni, a Ben Hur se požuri, da taj utisak izrabi.

„Ako me izvoliš poslušati," reče, „saobćiti ću ti najprije, da nisam Rimljanin, kako bi se moglo suditi po imenu što ti je kao moje označeno."

Ilderim se primi za bradu, što mu je padala na prsa i pogleda oštro svoga gosta pribrav obrve.

„Drugo, ja sam Izraelita iz Judinog koljena."

Šeik podigne malko obrve.

„Još više: ja sam Židov, koji imam da se žalim na Rim, pa je tvoja žaoba prema mojoj, žaoba djeteta."

Starac je grčevito rovao po svojoj bradi i spusti obrve tako nizko, da su mu oči izpod njih izčezle.

„A osim toga, Šeik Ilderime — kunem se savjetom, što ga je Gospodin sklopio s mojimi otcevi — pomogneš li mi do osvete, za kojom idem, neka bude tvoj dobitak i slava utrke."

Ilderimove obrve zauzeše svoje naravno mjesto; digne glavu, lice mu sjajilo, mogao si razabrati, da je zadovoljan.

„Dosta!" reče on. „Ako je na korenu tvoga jezika sakrivena laž, ne bi pred tobom ni isti Salamun bio siguran. Vjerujem, da nisi Rimljanin i da imadeš žaobu na Rimu pa snuješ osvetu. — Nu kako je s tvojom vještinom? Kakovo izkustvo imadeš u utrkivanju na kolih? — A konji — možeš li učiniti, da se pokoravaju tvojoj volji? Možeš li ih naučiti, da te poznadu, da sliede tvoj poziv, da na tvoju zapovied upotrebe skrajne sile, možeš li ih u odlučnom času pobuditi na najveći napor? Poznavao sam kralja, koj je vladao nad milijuni ljudi i podpuno ih je predobio, a nije si znao steći pouzdanje konja. Razumij me dobro, ne govorim o tupih životinjah, kojim je zadaća, da budu robovi robova, koji su okržljavili i poriekom i likom, bez duha su, nego o takovih, kakovi su moji, koji su kraljevi svoje vrsti. Potiču iz ergela starih farauna; moji su drugovi i prijatelji — stanovnici su šatora, koji su naučili, jer dugo zajedno živu sa mnom, da me razumiju,

koji svojim naravskim nagonom dosižu ljudsku pamet a svojimi sjetili nadoknadjuju čovječju dušu, koji s nami diele slavohleplje, ljubav, mržnju i nesklonost, koji su u ratu junaci, u pouzdanju odani kao djeca. Hej!"

Sluga unidje.

„Dovedi moje Arabe!"

Sluga digne zastor, što je dielio šator, u vis te pokaže oku hrpu konja, koji se časak primiriše na mjestu, gdje su stajali, kan da se hoće uvjeriti, zovu li ih.

„Dodjite!" dovikne im Ilderim. „Što stojite tamo? Što imam a da nije vaše? Dodjite, velim!"

„Sine Izraelov," reče starac, „tvoj Mojsija bijaše velik muž, ali — hahaha! Moram se smijati, kad pomislim, da je on tvojim otcem dozvolio tupa vola te troma i kukavna magarca, a zabranio im držati konje. Hahaha! Misliš li, da bi to učinio bio, da je vidio ovoga ovdje, pa ovoga, pa onoga?" Položi ruku na najbližeg konja te ga je dragao i neopisivim ponosom i pun ljubkosti.

„Objeda je kriva, kriva!" reče Ben Hur toplo. „Mojsija bijaše isto tako vojnik kao i Bogu mili zakonodavac. A poći u rat — što znači drugo, van ljubiti stvorove, koji su mi povjereni, ove ovdje s drugimi?"

Liepa glava s velikim očima, mila kao u srne i na pol pokrivena grivom na čelu, s malenimi oštro ušiljenimi i napried naćulenimi ušesima približavala mu se, mičući nozdrvami i gornjom ustnom. „Tko si ti?" kao da ga životinja pita — tako jasno, kako samo čovjek pita. Ben Hur upozna u njem jednog one četvorice utrkivača, što ih je vidio u jahalištu, te pruži otvorenu ruku krasnoj životinji.

„Klevetnici, — skratili im se dani i nestalo ih!" — reče Šeik žestoko, „poviedati će ti, da naši konji potiču iz nizejskih paša u Perziji. Nu tomu nije tako. — Bog je dao prvom Arabu neizmjernu pjesčanu pustinju sa nekoliko golih bregova, a tek gdjegdje po koji izvor gorke vode pa mu reče: ‚Gle, tvoje zemlje!' A kad se siromak potužio, smilova mu se Svemogući i reče: ‚Budi dobre volje, ja ću te blagosloviti dvostruko od drugih ljudi!" Arabin je to čuo, zahvali i ode, pun pouzdanja, da nadje blagoslov. Prolazio je najprije uz medje, a nije ništa našao, tada si prokrči put kroz pustinju, pa je hodao i hodao, i gle, u srcu pustinje bio zelen otok, milota ga pogledati; a u srcu otoka bilo stado deva i čopor konja. Primi ih veselo te ih njegovao brižno kao ono, što su bili dar Božji. A iz onog zelenog otoka potiču svi konji na zemlji, pa i oni na paši u Nizeji. I razprostraniše se na sjever sve do dolina, što su izvrgnute morskoj buri hladnih vjetrova. — Ne dvoji o istinitosti ove pripoviedke. Ako nije istinita, ne imao više moći nijedan arabski zapis! — Nu ja ću ti prinieti dokaze.

Zapljeska rukama.

„Donesi mi spisak porodice!" — zapovjedi slugi, što unidje.

Čekajuć na to, igrao se Šeik s konji, milovao ih, češljao im grivu na čelu svojimi prsti i svakomu dao znak svoje ljubavi. Naskoro dodje šest ljudi te postave pred Šeika šest zatvorenih, mjedi okovanih sanduka iz cedrovine.

„Nisam mislio sve," reče, „samo onaj od konja, onaj ondje! Druge odnesite opet."

Otvore sanduk. U ponutrici bilo mnogo pločica iz slonove kosti, koje su bile jedna do druge poredane na srebrnoj žici. Kako su bile pločice jedva deblje od papira, bilo ih na svakoj žici više stotina.

„Moj sinko," reče Ilderim, „znadem koli brižno i ljubomorno upisuju pismoznanci hrama u svetom gradu imena novorodjenika, tako, te svaki Izraelita može nabrojiti svoje predje do početka, makar morao brojiti natrag do dobe patrijarka. Moji otci — bila im uspomena trajna! — nisu smatrali za grieh, da tu zamisao prenesu i na svoje nieme pomoćnike. — Gledaj ove pločice!"

Ben Hur uzme kolutiće i razstavi pločice. Na njih bijahu arabski hieroglifi, što bijahu razžeženom iglom upisani na ulaštenoj plohi.

„Znadeš li ih čitati, sine Izraelov?"

„Ne znam, valja da mi protumačiš, što znače!"

„Znaj dakle, da je na svakoj pločici ime ždrebeta čiste pasmine i to svakog, koje se tekom viekova oždrebilo u plemenu; isto tako i ime njihovih roditelja. Promatraj ih i gledaj, koli su stari, da tim laglje uzvjeruješ."

Neke pločice bijahu mal ne posve izbrušene, a sve žute od starine.

„I podpuna njihova poviest čuva se ovdje u ovom sanduku; velim podpuna, jer imam za to dokaze — dokaze, kakovih poviest ljudska malo može pokazati. Kako moji ljubimci amo k nam dolaze — gle, onaj traži, da ga gledaš — tako su dolazili njihovi predji, sve natrag u siedu starinu, pod šator, kakav je ovaj, da jedu svoju

mjeru ječma iz otvorene šake, da budu dragani kao djeca, i da se kao djeca šuteći zahvaljuju. Vjeruješ li dakle, sine Izraelov, mojim besjedam? Ako sam ja gospodar pustinje — gle, evo moje sluge! Uzmi mi ih, a ja sam kao bolestnik, koga ostave u pustinji, da umre. Njim moram zahvaliti, da moja starost umanjila strah, što ga izazivlje moja pojava na cestah zemlje, pa ga ni neće umanjiti, dok imam snage, da se njima poslužim. O, mogao bi čudesa kazivati, što su ih počinili njihovi predji! Možda ću to učiniti u zgodan čas. Za sada neka je dosta, što velim, da ih još nikada u trčanju ne dostigoše, a da progoneći nikada još ne zaostaše. Nu, pamti dobro, to bijaše na piesku u pustinji pod sedlom! Sada sam — ne znam kako — za njih zabrinut. Prviput je, što su upregnuti, a ima još toliko preduvjeta za uspjeh. Oni su slavohlepni, brzi i uztrajni; ako im samo nadjem vještaka, pobiediti ću. Ako si ti taj muž, sine Izraelov, kunem ti se: Sretnim ćeš zvati onaj dan, koji te dovede k meni — Sada govori o sebi!“

„Sada si mogu protumačiti, zašto je Arabu konj odmah iza djece; sada znadem takodjer, zašto su arabski konji najbolji na svietu. Nu, dobri Šeik, čemu puno rieči, da li sam vješt? Kušajmo: povjeri mi sutra konje!“

Ilderimovo lice sjajilo od zadovoljstva i baš htjede da govori, kad Ben Hur nastavi:

„Strpi se časak, dobri Šeik! Daj da svršim. Učio sam u Rimu svašta, o čem sam jedva mislio, da će mi ikada koristiti. Ovi tvoji gojenci pustinje mogu imati brzinu orla i uztrajnost lava, nu oni neće izpuniti tvoje očekivanje, ako ne budu izvježbani zajedno upregnuti. Jer moraš priznati, Šeik, da je medju četvoricom jedan najbrži, a jedan najsporiji. U tom bijaše danas pogreška. Voznik nije mogao da najbržega dovede u jednaki sklad sa najsporijim. Moj pokus možda neće bolje uspjeti, nu u tom slučaju ja ću ti to javiti. Velim samo: Uspijem li, te konje podvrgnem svojoj volji, te sva četiri da trče kao jedan — tad češ dobiti sesterce i lovor vienac, a ja ću zasititi svoju osvetu. — Što veliš na to?“

Ilderim je medjutim zadovoljno kopao po svojoj bradi. On odgovori:

„U pustinji imademo poslovicu, koja glasi: ako riečima kuhaš svoju hranu, obećajem ti more maslaca. — Nu ja sudim bolje o tebi. Sutra ćeš imati moje konje.

U taj čas postade živahno na zadnjem ulazu u šator.

„Jelo je gotovo,“ reče Ilderim, „a eno moga prijatelja, Baltazara, s kojim ću te upoznati. On će kazivati poviest, koju će Israelac vazda slušati, a da se ne utrudi.

A okrenuv se slugam, zapovjedi:

„Odnesite spiske i povedite moje ljubimce na njihovo mjesto!“

Učine kako im je naloženo.

Čitatelj neka se sjeti ručka mudracâ u pustinji, pa će razumjeti i priprave u Ilderimovu šatoru. Jedina razlika, koju se opažalo, bijaše u bogatijih sredstvih i boljoj podvorbi. Na sag pred divanom metnuše tri hasure, unesoše stol tek jednu stopu visok, metnuše ga isto tako i pokriše suknom. Sa strane bijaše pod pažnom jedne služkinje podignuto prenosno ognjište iz zemlje; na njem je ona ugotavljala od brašna iz priručnog mlina, čiji je neprestani klopot ozvanjao iz bližnjeg šatora, kruh ili pače vruće kolače. U to dovedu Baltazara k divanu, gdje ga Ilderim i Ben Hur stojeć primiše. Bijaše pokriven prostranim crnim plaštem; korak mu bio nesiguran, kretnje lagane i oprezne; činilo se, da je posve upućen na podporu dugačka štapa i na rame sluge.

„Mir s tobom, moj prijatelju, mir i dobro došao!“ pozdravi ga Šeik.

Egipćanin podigne glavu i reče:

„I s tobom, dobri Šeik, s tobom i s tvojimi, mir i blagoslov jednoga, pravoga Boga!“

Častni način njegove pojave napuni Ben Hura štovanjem. I blagoslov zadržan u pozdravu, ticao se je donekle i njega, jer su za pozdrava upale nu sjajne oči starca gosta dugo dosta počivale na njem, te pobudile u njem neki tajinstveni pokret, tako, te je za jela uviek i opet pogledavao na bliedo, upalo lice, da odgonetne starčeve misli. Nu uviek ga je tu susreo isti krotki i pun pouzdanja izraz, kao izraz djeteta.

„To je onaj,“ reče Ilderim položiv svoju na Ben Hurovo rame, „koj će večeras s nami lomiti kruh, Baltazare!“

Egipćanin pogleda mladića pronicavo, i činilo se, da se čudi i iznenadjuje. Opaziv to nastavi Šeik: „Obećao sam mu za sutra moje konje, da ih kuša; bude li sve dobro, pojaviti će se s njima u jahalištu.

Baltazar je neprestano zurio u mladića.

„Dolazi s dobrim preporukam“ nastavi Ilderim donjekle iznenadjen. „Ti ćeš ga možda upoznati kao sin Arija, plemenitog rimskog pomorca, prem —“ stade, nu onda nastavi smiešeć: „prem tvrdi, da je Izraelita i iz Judina koljena.“

Baltazar nije smio dulje otezati, da razjasni svoje ponašanje.

„Danas, dobri šeik, bijaše moj život u pogibelji te bi ga bio izgubio, da nije neki mladić — prava slika ovoga ovdje — u pomoć došao, dočim su svi drugi pobjegli, te me spasio.“ „I okrenuv se izravno k Ben Huru upita ga: Nisi li ti to bio?“

„Ne mogu na cielo pitanje odgovoriti,“ odvrati čedno; „Ja sam onaj, što sam suzdržao konje bahata Rimljanina, kad su kod izvora Kastalije jurili prama tvojoj devi. Tvoja kći poklonila mi vrč.“

Izvadi ga iz njedara svoje tunike i pruži Baltazaru. Trak radosti prodje licem Egipćanina.

„Gospodin mi te je poslao danas kod izvora,“ reče on drhćućim od uzbudjenosti glasom, te pruži ruku prema Ben Huru, „a On mi te šalje sada. Hvala mu i slava za njegovu dobrotu, jer sada mogu da te po zasluzi nagradim, a to ću i učiniti. Vrč je tvoj, zadrži ga.“

Mladić primi opet dar, a Baltazar, koji je čitao na Ilderima licu pitanje, kaza, što se dogodilo kod izvora.

„A o tom mi ti ne kaza ništa?“ uzkliknu šeik, okrenuv se k Ben Huru; kakvu si mi bolju preporuku mogo donieti? Nisam li ja Arabin i šeik plemena od deset hiljada, a nije li on moj gost? Zar ne odlučuje gostoljubivost, da se ili zlo, što je njemu namienjeno meni desilo? Od koga da očekuješ nagradu, ako ne od mene, čija ruka da ti ju pruži, ako ne moja?“

Glas mu prema koncu digao bio do rezke oštrine.

„Molim te, štedi me, dobri šeik! Neću nikakve nagrade ni velike ni male. A da se oslobodim te misli, dozvoli mi, neka primjetim, da bi pomoć, što sam ju učinio ovomu častnomu mužu, izkazao i tvojemu najzadnjemu slugi.“

„Nu on je moj gost, moj prijatelj, a ne moj sluga. Zar ne vidiš u toj okolnosti sklonost sreće?“ I okrenuv se Baltazaru, dometnu: „Božjega ti veličja. Velim i opet. On nije Rimljanin!“

Okrene se tada slugama, koji su priprave za večeru mal ne dovršili. Baltazar pako stupi k Ben Huru i upita ga:

„Kako te je šeik nazvao? Čini mi se, te je bilo rimsko ime.“

„Arij, sin Arijev!“

„A ipak nisi Rimljanin?“

„Svi moji predji bijahu Izraelite.“

„Bijahu — veliš, zar nitko tvoj više ne živi?“

Pitanje bilo isto tako zavedljivo kako jednostavno. Nu Ilderim prištedi Ben Huru odgovor.

„Dodjite!“ klikne on; „večera je gotova.“

Ben Hur pruži Baltazaru svoje rame, te ga povede k stolu. Sjedoše po iztočnom običaju na hasure. Sluge donieše vodu i ručnike; operu ruke, tada dade Šeik znak, sluge stadoše, a zamnje drhćuć od strahopočitanja glas Egipćanina:

„O Bože i Otče svih! Što imamo, od tebe je. Primi našu hvalu i blagoslovi nas, te nastavimo uviek vršiti Tvoju volju!“

Bijaše to molitva prije jela, što ju Baltazar nekoć sa svojimi drugovi Gašparom, Grkom i Melkiorom, Judijancem molio, kad su se sastali u pustinji, koju su, makar se govorila u raznih jezicih, razumjeli, te im to čudesno razumievanje potvrdilo prisutnost Božju.

Večera, što su blagovali, kako se može i pomisliti prema bogatstvu i gostoljubivosti Ilderimovoj, bijaše iz jakih i najbiranijih jela istočnih. Bijaše u obilju kolača, vrućih iz peći, sočiva iz vrta, mesa, samog i opet sa sočivom, mlieka, meda i maslaca. Jeli su bez noževa, viljuška, žlica ili tanjura, što je danas neobhodno nuždno. Kako su gladni, s početka su govorili malo; nu kad povečeraše bijaše drugčije i do mala razpredoše živ razgovor.

U takovu družtvu — Arabin, Židov i Egipćanin — koji su svi vjerovali u jednog Boga, moglo se je u ono doba razgovarati samo o jednom predmetu, a tko drugi da govori van onaj od trojice, komu se je Bog u takovoj blizini javio, koji je vidio njegovu zviezdu, čuo njegov glas i kog je njegov duh čudesno vodio? — A u čem da govori, ako ne o Onom, koji ga pozvao bijaše, da za Nje svjedoči?

Lourdes.

VI.

1. Obćeniti potezi, kojimi nastojah ocrtati „ured za utvrdjivanje“ činjenica, neće mojih štioca posve udovoljiti, ako im ne kažem, barem u njekoliko primjera, kakova se čudesa tamo sgadjaju i kako se u pojedinih slučajevih primjenjuju ona načela, prema kojim, kako vidjesmo, rade liečnici u Lourdes-u. Početi ćemo izcjeljivanjem tiela, da završimo čudesi, što ih izvede milost Gospodinova po rukuh Marije na dušah. Njeki znamenitiji slučajevi poznati su našim štiocem, jer su otisnuti u br. 21. i 22. *Vrhbosne* godine 1894. Iz velikoga broja mi ćemo izabrat tek dva tri slučaja.

2. Godine 1893. na 8. septembra belgijsko hodočašće primilo je vanrednu milost, jer je toga dana u jedan čas i podpuno ozdravila težka bolestnica S. Ubertina iz družbe Presv. Spasitelja. Stanje njeno bijaše vrlo žalostno. Liečio ju je dr. Klein, a on posvjedoči, da ta mlada redovnica već dulje od tri godine ne može da podnese bud kakovu hranu. I kad bi uzela štogod mlieka s ledom, bacila bi i to, a kadkad bi i crne krvi izbacila mnogo. Jednoga dana, kad joj vrlo pozlilo, bacila je sestra dvie zdjele krvi. Držalo se, da je sada kraj; bilo joj se nije osjećalo. Podieliše joj posljednju pomast. Upotrebili su sve ljekove, a sve badava: izpirali su želudac, rabili morphin, pače i hypnosu, koja se nje primala nije. Liečnik njezin kaže: „Dvie godine proučavao sam narav S. Ubertine, pa tvrdim, da ni govora ne ima o živčanoj bolesti; u nje organična bolest, rana u želudcu, kako to svjedoči ona mnoga krv, što ju je bacila, crna joj boja, pa i svi težki znakovi.“

3. U tom razmaku bilo je raznih promjena, ali bolest nikada prestala nije. Četrnaest mjeseci nije sestra ustala s kreveta. Svjetovali su i liečnike s državnoga fakulteta u Lüttichu; liečnike Ronbaix-a i d' Epinala. Svi bijahu složni; svi su kazali, da je rana na želudcu. A strašna je to bolest takova rana. Jadnici, što tako boluju, vide, kako im danomice malaksaju sile. To je lagana borba smrtna, proti kojoj ne možeš ništa, a siguran si, da će te ona dovesti do kobna kraja. Kadkad umru naglom smrti s navale krvi. Trpe glad i sve njegove boli: i kad popiju mlieka, trpe, ranjavi želudac ne smije se ničim ni najlagljim taknuti.

4. I u takovom stanju ona je pošla u Lourdes. Dva dana i pol od prilike putovala je, držeći vazda na ustnama krpe, umočene u mlieko i led. Za ciele vožnje jedva je popila čašu tekućine. Došla je u bolnicu 7. rujna na večer; a 8. u jutro poče opet bacati po običaju. Bacila je znatno krvi. Donesoše ju k špilji. Sestra ne bijaše sretna, te bi se bila mogla pričestiti, jer je to radi bacanja bilo nemoguće. Od špilje donesoše ju u kupelji. Ona je na sve spremna, te ima veliko ufanje, da će ozdraviti. Jedva ju spustiše u vodu, kad osjeti, da joj se tielo silovito savija, činilo joj se, da će joj se želudac razpuknuti; njeka ju zebnja potrese u cielom biću, a tada na jednom postane mir. Sestra sjede na svoja kola i odveze se u bolnicu. Tu odmah uzme posudicu vruća mlieka, a nije ga toliko popila ima već i dvie godine. Želudac zadrža mlieko. Što više, ona oćuti glad, a davno već nije znala, što je glad. O podne sjede za zajednički stol, te pojede čorbu, dva tanjura sočiva, tri praskve, mnogo kruha, a pila je vina i kave. Izišla je pješke i cieli dan hodala. U četiri sata prisili ju glad, te se vratila u bolnicu, da popije kavu s mliekom. U večer jela je krumpira i voća kao o podne. Sestra je išla u obhodu sa sviećami i uztrajala do kraja, a u 10 sati, prije nego je legla, pojela je nješto slaštica, jedno jaje i izpila čašu vina.

5. Kad čitaš ovakovu silnu promjenu, čini ti se, da sanjaš. Ta u jutro je njezin želudac bacao na mlazove krv, a po sudu liečnika bio je sav jedna rana. A gle sada u jedan mah prima i zadržaje svaku hranu. Da si mogao želudac otvoriti, kako se otvara ruka, bio bi mu našao ponutricu svu izranjenu i krvavu. Što je dakle s timi ozledami? Može li liečničtvo protumačiti tako silne promjene, koje se dogodiše u jedan mah?

6. Sestra Ubertina član je brojne obitelji. Bijaše jedanaestero djece, sada ih ima sedmero. Jaka ustroja dvorila je bolestnike. Kroz cielu jednu godinu dvorila je njekoga svećenika, te bi svake noći spavala jedva sat ili dva. Tu je začetak njene bolesti. U družbi su redovnice neprestano kod bolestnika; počivaju tek svaku drugu noć. Sestra Ubertina nije si dala mira, dok nije došlo do skrajnosti. I sada ju ništa nije moglo pridignuti. Svaki je liek bio bez uspjeha, život joj bijaše, kako rekosmo, lagana smrtna borba. Šest mjeseci nije se mogla pričestiti. Kasnije primila je sv. poputbinu, a i tada je mogla progutnuti samo

malenu česticu sv. hostije. Bila je dakle lišena i duševne i tjelesne hrane.

7. Sestra bijaše sigurna, da će ozdraviti u Lourdesu. Pila je vodu Lourdesku, a kad je tolike mjesece ležala, te svaka nada izčezavala, njezina je misao bila neprestano kod pećine. Nikada nije molila, da ide u Lourdes. Redovnice Presv. Spasitelja često prate hodočastnike iz Elsasa i Lotringije, ali nikada ne idu radi osobne svoje koristi. S. Ubertina, da ostane vjerna ovomu pravilu, odklanjala bi svaki predlog, koji bi joj u tom smislu učinili. Upisaše ju ipak, a da ni znala nije, medju bolestnike belgijskoga hodočašća, te je došla bila od poslušnosti. A kad je došla u Lourdes molila je zdravlje i opet ne radi sebe, nego kako reče isti dan liečniku, koji ju je izpitivao: da može opet doći na svoje mjesto k bolestnikom, pa da pronosi slavu Lourdes-a. Često dvorimo nevjernike, reče ona, ljude, koji su izgubili svaku vjeru, pa imademo mnogo muke, dok ih sklonimo, da primu svete sakramente. Kad doznadu, da sam izcieljena u Lourdes-u, neće se više opirati. I još isti dan ona počela vršiti tu svoju službu: pomagala bolestnikom u kupelji, kamo je ona njekoliko sati prije donesena bila više mrtva nego živa. Kad je izpitivana bila u „uredu za utvrdjivanje" činjenica bio je u Lourdes-u prisutan i dr. Semal, član akademije liečnika u Brüsselu i bivši predsjednik antropološkoga kongresa.

8. Iste godine mogao si prigodom narodnoga hodočašća francezkoga opaziti, gdje pred špiljom mal ne nepomično kleči mlada djevojka. Iz blažena joj lica razabireš, da joj srce siplje vruću hvalu za dobročinstvo, što je od Gospe primila. I jest doista vanrednu milost dobila godinu dana prije — 16. rujna 1892. Margareta Savoye — tako se zvala sretnica — bijaše došla u Lourdes te godine u posve drugčijem stanju, nego li ju vidiše 1893. Bijaše živ mrtvac; samo si joj još u oku nazirao nješto života. Vozili su ju vazda na kolicah: bliedu, bez glasa; strašno ju je bilo pogledati. U dvadeset petoj godini težka je bila 40 libara, kao diete. Zadnjih šest godina vazda je u krevetu bila i u to vrieme nije uzela čvrste hrane: nješto sladke vode, njekoliko kavskih žlica juhe, štogod kolačića, ali u većem razmaku.

9. Kad je pošla u Lourdes, njezin liečnik izjavi, da će još petnaest dana živjeti. Liečnici, koji su ju vidjeli u „uredu za utvrdjivanje", nisu se ufali ni dirnut ju, jedva si kod nje razabirat mogao posve slabi dah. Na kupelj se nije ni mislilo; nitko nije hotio, da ju metne u vodu. U tom stanju dovezoše ju u kolicah pred špilju na 16. rujna u 9 sati u jutro. U čas, kad je prolazio presveti sakramenat neodoliva njeka silna snaga diže ju iz njena ležaja i baci na zemlju. Pala je s visine 0·60 m. po prilici. Našla se na koljenih pokraj svojih kolica. U čas se diže i podje bez pomoći. „Ja sam ozdravila!" zavapi glasno. Majka joj, izvan sebe, pohiti pred nju. „Ja sam zdrava!"

10. U jedan čas eto vratiše joj se sile, novim je životom zadahnuta. Odmah ode u kupelji, a iz kupelji u bolnicu, gdje sjede za skupni stol. Nisu ju mogli zasititi: svaki sat trebalo joj nješto dati da jede, a tako je bilo cieli mjesec. Na skoro težina se njezina potrostručila, a počela je i rasti, te za njekoliko mjeseci veća bila do osam centimetara. Isti taj dan došla je k liečnikom, ne više na svom ležaju, nego na svojih nogu, uzpravno stojeći. Iz duše joj prosievala neizreciva radost.

11. Kad je njeno rodno mjesto — l' Etoile u Lons-le-Samier — doćulo, da se Margarita zdrava vraća, spremilo joj je veličanstven doček. Cielo je selo došlo pred nju šest kilometara daleko. Kuću su njenu liepo okitili; na vratih smjestili oltar sa kipom Majke Božje Lourdeske. Kraj oltara smjestiše stolac, gdje da sjedne prijašnja bolestnica. Kad je mala amo došla, makne stolac, klekne i dugo osta zaronjena u molitvu. Kraj nje je načelnik obćine, njeni rodjaci, prijatelji. Do mala zaredaše pitanja, a ona uze kazivati, što se dogodilo onih dana. Bijaše i pônoć, a sve ju još sluša, kako kazuje podrobnosti svoga izcieljenja. Sliedeće nedjelje kod pučke mise svako oko samo nju gleda. Djeca ju ni ne znadu, jer je šest godina bila samo na postelji, a to je u životu župe mnogo.

12. Margarita došla je opet u Lourdes sa svjedočbom svoga liečnika, dra. Gnichard-a. On svjedoči, da je ona posve ozdravila od bolesti, koja ju je tako dugo bila prikovala uz postelj, te primjećuje, *da je njeno izcieljenje u istinu čudo.* Do mala je ona pošla u redovnice iz zahvalnosti prema Gospi za primljenu veliku milost, te vrši težke dužnosti redovničke, a da se ni ne utrudi. Nakon njena izcieljenja u nje se kao promienila sva narav, sav značaj, sva ćud, a to je još i veće čudo.

13. Godine 1878. udala se Celestina Merdel u Parisu, udala se nesretno. Dvie godine iza toga noćju pala joj kap, te uzela lievu stranu, usta joj

vrlo skrivila. Uz tu nevolju nadošle i druge. Ostavio ju je i muž. Valjalo je pokucati na vrata bolnice, pa ju liečili najprije u bolnici Necker (dr. Rigal), a poslie u velikoj Pariškoj bolnici za neizlječive (Salpêtrière, dr. Charcot.) Usljed novoga udarca dvie godine kasnije nije više mogla govoriti. Stanje njeno svaki je dan gore. U ušima počelo se gnojiti, bubnjić se probušio, a ona i ogluhnula. U tom stanju nakon sedam godina dodje u Lourdes: s lieve strane uzeta, gluha i niema. Primiše ju u bolnicu kao posve tupu. I doista ona ne zna ništa, što se oko nje sbiva; ne može se ni maknuti. Oko joj bludi kao bez cilja, a pameti kao da se ništa ne prima.

14. Donesoše ju k špilji, pa u kupelj. Kad se prvi put okupala, osovila se na svoje noge, ostavila štapove i pošla bez upiranja. Dodje u dvoranu bolestnika, pa samo znakovi može pokazati radost, što ju osjeća radi ovoga prvoga izcieljenja. Povedoše ju drugiput u kupelj, a ona poče govoriti. I opet je došla u ured, da nadju promjenu, što se eto opet dogodila. Počela je prekidce kazivati poviest svoje bolesti. Pitat ne mogahu, jer je posve gluha bila. Općili su samo s njom pismeno. U takovih prilikah nije se moglo s njom ništa na čistac izvesti. Rekoše joj, neka dodje sutradan. I došla je. Hodala je posve dobro, izrazivala se posve točno, a i čula posve uredno. U jednoj noći ona je kao posve uzkrsnula. Dan prije ne samo upravitelj ovoga ureda, nego i dr. H. Martin iz Orleansa, bivši ravnatelj klinike za gluhonieme u Parisu, pronašli su, da su joj bubnjići probušeni. A sad eto čuje kucanje sata u daljini od 0·30 m. i to posred žamora, kakav vlada u klinici. Pokvareni dakle bubnjići, koji ne mogu da djeluju, počeše evo opet djelovati.

15. Mjeseca septembra 1890. došao je u Lourdes na čelu hodočašća iz Elsasa i Lotarinžke bivši biskup St. Die-a, Mgr. Sonnois. S njim je bio i njegov brat, a ujedno njegov generalni vikar, abbé Albert Sonnois. Došao je ovaj dan prije hodočašća, a vrlo slab. Bolovao je već 13 godina. Godine 1877. osjetio bijaše bol najprije na šiji, a odanlje se sve niže širila, dok se nije kao usredotočila u doljnih dielovih tiela. Bolest ga tako bila shrvala, da nije mogao stajati, a jedva bi perom micao. Izgubiše mu udovi i svaki osjet, pa niti bi zimu nit vrućinu ćutio. I vid mu je slabio sve to više, pa je vrlo težko čitao. Braća njegova spremiše ga u Paris, gdje ga je liečio dr. Potain. Nakon njekoliko tjedana bolest ne samo da nije jenjala, nego se povećala. Vratio se slabiji, nego li je došao. U govoru bi vrlo sustajao, pa bi mu svaki čas manjkala rieč; kad bi pisao uzeo bi jednu rieč za drugu, a često se ne bi moglo razumjeti, što bi rekao ili napisao. San ga je posve ostavio, misli mu se pomele. Tri godine već niti je čitao sv. misu, niti je molio časoslov.

16. Žalostno njegovo stanje nije se znatno promienilo, ni onda, kada je pošao sa bratom si u St. Dié. Ni tu nije ni spavao, niti je mogao hodati, a težke bi boli osjećao po cielom tielu. Kad je došao na 4. rujna u Lourdes bolest kao da je došla do vrhunca. Put ga je vrlo oslabio. Na 5. rujna ode u kupelj, poboljšice ne ima. Isti dan u večer bijaše kod svojega brata, kad dodje svećenik njeki, da pita, tko će sutra dan čitati misu-zahvalnicu za hodočašće. „Ja ću!“ reče bolestnik. Pogledaše ga u čudu i misle, da se šali. Nu on uztraja kod svoje. Sutra dan vode ga dvojica k špilji, a on se jedva vuče. Dok mu je brat čitao sv. misu sjedio je na stolcu. Kad se misa svršila, on se diže, dadoše mu misno odielo i on uz pomoć dodje k oltaru. Nakon tri godine eto ga prviput na sv. mjestu. „Hotio sad pokleknuti,“ kazivao kasnije abbé, „i učinio sam lahko; bez težkoće sam uzašao uz stepenice žrtvenika, kretao sam se i obavio bez napora sve obrede, a da se utrudio nisam. U čas jedan izčeznuše svi znakovi bolesti. Uzpravno sam se držao; oči su me služile izvrstno, drhćuće ruke postadoše sigurne; bijah izcieljen! Taj dan mnogo sam hodao, a u večer osjetih bol u križevih. To bijahu posljednji znaci bolesti. Deset dana iza toga nestade je iznenada, a da se ne vrati više. Poslie toga radio sam vrlo mnogo. Mogao sam podnieti sve; nikad više nisam osjetio ni najmanje od prijašnjih boli. San, koji mi ne htjede na oči kroz više godina, sad me ne ostavlja ni jednu noć. Vid mi je izvrstan; snaga mi sve to veća. Fizički sam pun života, a moralno pun radosti, a toga dvojega kroz godine već poznavao nisam.“

17. Kod svih ovih i drugih slučajeva, što se sgadjaju u Lourdesu, valja da imademo na pameti osobito ove tri okolnosti: izcieljenje se dogodi u čas, podpuno je i trajno. Kako će se naravnim načinom to protumačiti? Istina je, svaku bolest moguće je izcieliti. Nu za to se hoće ovo troje: hoće se vremena, liečenja i pomoći od naravi same. Gdje ovoga trojega ne ima, a ipak se polući zdravlje, gdje je tu naravna sveza medju uzrokom i učinkom?

Može li puka želja i volja, da budeš zdrav, uroditi ovakovim plodom? A abbè Sonnois nije ozdravio u kupelji, da se uspjeh pripiše hladnoj vodi. Ozdravio je u čas, kad je pokleknuo da čita sv. misu. Nije ovo u Lourdes-u osamljen slučaj. Često imadu liečnici pred sobom izcieljenje, kakvim ni najvještiji od njih ne bi mogao polučiti, a ono se sbilo bez pripravc, tiho, kadkad ni bolestnik toga osjetio, pače očekivao nije, gdje dakle njegova volja i želja ni najmanje sudjelovale nisu. U čas jedan sušičavi ozdrave; u čas jedan težke rane izčeznu i zarastu se; u čas jedan udo, koje se moglo micati nije, miče se; u čas jedan niemi progovore; u čas jedan sliepi progledaju. Gdje je znanost, koja će to protumačiti? Gdje je srce, koje neće, promatrajući to, uzkliknuti: Divan si, Bože, u svetcih svojih, a kud divniji u presvetoj Majci svojoj!

Dopis.

Ispod Trebevića sredinom lipnja.

(Slavlje Srca Isusova.) Živjelo presveto Srce Isusovo, koje u nas na blagdan svoj toliko razvilo milinu i ljubav i dražest svoju! Doista narod srca, kao što je naš narod, ne može nijedna svetkovina toliko uznijeti, kao svetkovina presv. Srca Isusova. Srce nas sakuplja i sakupit će nas, pa i Srce Isusovo sakupilo i ove godine toliko hodočastnika iz raznih krajeva u naše lijepo Sarajevo. Bila je zastupana sva naša nadbiskupija i svećenstvom i našim pobožnim pukom. Bilo je hodočastnikâ i iz drugih strana Bosne i iz bližnje Slavonije. A dalo presveto Srce Isusovo, pa se na taj dan ljubavi od Triglava do Balkana, od Dunava do našega mora ovdje u prvostolnici Srca Isusova sastajala udaljena braća. Upoznali se i zagrlili u preslatkom Srcu Isusovu!

Započesmo u četvrtak u 6 sati na večer trodnevnu pobožnost. Svijet je hrlio kroz sva tri dana na večernjice, kod kojih su na izmjenu pjevale milosrdne sestre sa svojim učenicama i kćeri Božje ljubavi litanije presv. Srca. A uvijek smo na pobožnosti vidjeli i velikoga štovatelja Srca Isusova, našega nadbiskupa, sa visokim svojim gostom, biskupom dubrovačkim. Ta se dva crkvena dostojanstvenika ovih dana kao natjecala u ljubavi k presv. Srcu, pa si ih vidio u oči blagdana Srca Isusova, gdje uz drugo naše svećenstvo i do blizu 10 sati u noć ispovijedaju u našoj prvostolnici.

U petak, na praznik Srca Isusova, rano u jutro pričestila se u prvostolnici sva naša sarajevska mladež, a s njom i mnogi drugi vjernici. Prije svečane sv. mise služio je presv. gosp. nadbiskup misu na velikom oltaru Srca Isusova. Svečanu sv. misu pjevao je u 9 s. biskup dubrovački, dovezavši se iz dvora presv. nadbiskupa u pratnji svoga pratioca, preč. *Ante Liepopilia*. Kod sv. mise pjevali su koralno naši bogoslovci u prezbiteriju, a s kora ih orguljama pratio naš dobri kanonik, *Stj. Hadrović*. Propovijedao je o presv. Srcu presvijetli gospodin, *Jeglić*. Iza sv. mise blagoslovi presv biskup sa presvetim Otajstvom sabrani narod, a na to se Presveto izložilo, da Mu se svi: i svećenstvo i naši bogoslovi i časne sestre i pobožni puk sve do na večer u poniznoj molitvi klanjamo i izručamo. Dragi je Isus, sakriven u presv. oltar. Otajstvu, kroz čitav taj dan bio obasjavan sjajem mnogobrojnih svijeća na oltaru i na svijećnjacima kraj oltara.

Sutradan u subotu stalo oživljavati naše Sarajevo pobožnim hodočasnicima. Sve je odmah hrlilo u prvostolnicu, da pozdravi iz dna srca svoga presv. Srce Isusovo i da mu otkrije dušu svoju na svetoj ispovijedi. Makar se mnogi hodočasnici u svojim župama već i poispovjedili, ipak je u prvostolnici taj dan do osam svećenika i prije i poslije večernje bilo zaokupljeno ispovijedanjem i sve do kasno u noć. A ispovijedalo se je i u crkvi sv. Ante i sv. Vinka. Neka je dakle slavljeno i hvaljeno preslatko Srce Isusovo, utočište svih grješnikâ!

Osvanu nedjelja, željeni dan presv. Srca Isusova. O kako smo ga od srca pozdravili, kad nam osvanuo onako lijep, vedar i krasan dan! Kako smo rado i izmoreni pohitjeli, da povećamo svaki svojom odregjenom službom sjaj svečanosti, koja se eto popela na vršak, kad započe sv. misa, koju u 9 sati pjevao naš presv. nadbiskup. Uz njega su u mitrama bili presv. biskup dubrovački i naš Jeglić. „Ja sam mislio, da je presveto Srce Isusovo lebdilo posred vrhbosanske prvostolnice pa gledalo, kako mu se uznosito podiže slava i hvala molitvom tolikih vjernika, službom tolikih svećenika i bogoslova, krasnim pjevanjem na koru

pa žarkom besjedom presv. nadbiskupa," tako od prilike rekao pred sakupljenom braćom naš brat iz Dalmacije. Presvijetli govornik iztraživao ove godine u besjedi svojoj uzrok ljubavi presv. Srca Isusova i našao ga u odgovoru našega Gospodina dobrome Nikodemu: *„Tako je Bog svijet ljubio."* Zagledao se presv. besjednik u presv. Srce Isusovo i gledao, šta je sve za nas to Srce učinilo, pa se opetovno pitao, za što nas je tako to Srce ljubilo, i opet si odgovorio: „Tako je Bog svijet ljubio." I pjevanje kod sv. mise uznosilo ti dušu na pobožnost Mladi naš i revni svećenik, *Nikola Odić,* ravnao zborom učenicâ milosrdnih sestara, koje su uz nekoje još pjevače i uz pratnju orgulja izvagjale krasnu misu Dieboldovu: *Te Deum laudamus.* U nas se već, hvala Bogu i revniteljima slave Božje, lijepo diže na noge i koralno i Cecilijansko pjevanje.

Iza sv. mise krenu iz crkve veličanstven ophod u počast presv. Srcu Isusovu u presv. oltar. Otajstvu, koje eno nosi pod nebom naš presv. nadbiskup. Nebo su ponijela 4 naša bogoslova. Daleko tamo naprijed vijaju se redovi hodočasnikâ i njihove zastave, a za njima školska mladež i ovelik niz odličnih gospogja, za kojima onda stupali naši bogoslovi, okićeni plavim i crvenim Marijinim vrpcama, i svećenstvo, pjevajuć himne na čast presv. Sakramentu. Neposredno pred nebom sjajna je i mnogobrojna podvorba u najljepšem crkvenom odijelu, za njom stupaju dva mitronosca, a za njima uz svoju podvorbu presv. gosp. nadbiskup pod nebom, vas zaduben u presv. oltarno Otajstvo, vas u molitvi pred Bogom svojim, a sigurno za stado svoje, koje se eto potrudilo da ovamo dogje i prodiči i što više proslavi preslatko Srce Isusovo. A za nama opet narod, čujemo, da moli sv. krunicu i onda litanije presv. Srcu. Ophod prolazi najljepšim ulicama: Rudolfovom i Franje Josipa. S jedne i druge strane takogjer neprekidni nizovi vjernikâ, koji padaju na koljena pred Gospodinom i Bogom svojim. A ono gore nebo vedrinom svojom i s neba žarko sunce sjajem svojim gledalo i divilo se tome velebnom slavlju. I zvona naše prvostolnice milo-glasom svojim to slavlje Srca Isusova dolinom Miljackinom širilo i k nebu uznosilo. Blizu je podne bilo, kad se svršila ova u nas najljepša narodna svečanost u počast Srcu Isusovu. Razdragani vraćamo se kućama svojim.

U 1 sat po podne okupio naš Presvijetli sve sarajevsko i strano svećenstvo oko svoga gostoljubivog stola. Blizu 40 svećenika tu si nabrojio. Za objedom progovori nadbiskup braći svećenicima pa ih nazva vratarima Srca Isusova. Opomenu ih sa prorokom, neka stoje dan i noć kod vrata presv. Srca i nek otvaraju stadu svome ta vrata: *aperite portas!* da nam narod unigje u lijepe stanove mira i ljubavi. Veselio se onda i presv. biskup dubrovački, što nas Srce Isusovo tako u ljubavi sabralo. Čule se i druge još lijepe i zanosne i bratske nazdravice. Stiže i brzojav ispod Griča, što nam ga odmah pročita nadbiskup: „Radujem se s vama. Živjelo presv. Srce Isusovo!" Potpisano drago ime gotovo nam suzu izmamilo.

Svečana večernja, koju služio presv. gosp. nadbiskup, oprosti nas sa ovom krasnom svečanosti. Klečeć pred preslatkim Srcem Isusovim u presv. olt. Otajstvu, zamolismo ga još iz dna srca, neka nas prati svojom milosti i svojom nas ljubavi uvijek grije i sve nas blagoslovi i sve nas u svem ujedini; neka nas sakupi do godine i još više braće ovdje pod gotičke svodove svoje; neka nam svima udijeli tu milost, te „okušamo i vidimo, koli je mio Gospodin" (Ps. 33, 9.), te mognemo govoriti sa sv. Bernardom „Svijet neka zubima škripi, tijelo neka navaljuje, sotona neka zamke meće, — *ja stojim, jer ja sam utemeljen na pećini Srca Isusova."* — Živjelo presv. Srce Isusovo!

I. Ev. Š.

Viestnik.

Naša domovina.

(Dijamantski jubilej.) Na Alojzijevo o. g. slavio je veliki ***Leon XIII.*** dijamantski jubilej svoje prve svete pričesti. Koje vjerno katoličko srce da se rado ne zanese pred sedamdeset i pet godina, da u duhu pogleda malog jedanaestgodišnjega Joahima, a danas narodom svjetlo s neba, gdje prvi put stupa k stolu Gospodnjemu? Radostna je i „Vrhbosna" sa toli preugodne slave te smjerno moli svoje drage štioce, da se u molitvi pred presv. oltarnim Sakramentom spomenu sv. Otca i njegovih velikih i danas najplemenitijih želja i nauma. Dominus conservet eum et vivificet eum!

(Svečanost presv. Srca Isusova u Travniku.) Javiše nam iz Travnika, da se je i ove godine veoma svečano proslavila svetkovina presv. Srca

Isusova u sjemeništnoj crkvi *sv. Alojzija*. Presvietli gospodin biskup banjalučki, *O. Marijan Marković*, osobito je povećao slavlje Srca Isusova pontifikalnom sv. misom i svojom živom besjedom, u kojoj je iza sv. evangjelja prikazao mnogobrojnomu narodu ljubav presvetoga Srca poimence naprama Bosni. Obhod sa presvetim Otajstvom razširio se ove godine na dalje, te prešao kraj samostana milosrdnih sestara i s onu stranu Lašve u Vürtembergovu ulicu, da se pokraj maloga konaka opet vrati u crkvu. Dohrliše na svečanost ne samo bližnji veleč. oo. franjevci, već i neki daljnji, kao veleč. otac gvardijan iz Jajca i veleč. exdefinitor i župnik u Podmilačju. A najljepše je to, da se je od petka do nedjelje preko 1100 osoba izpovjedilo. Doista naš narod rado ide k Božanskom Srcu, samo mu treba dati liepe prilike i upute.

(Preuzvišena gospodja Vilma pl. Kallay) boravi u našoj sredini već blizu mjesec dana; a ovih je dana pohadjala sarajevske škole i zavode. Presvietli gosp. nadbiskup dočekao je sâm Njezinu Preuzvišenost u svojoj *Ubožnici*. Prelepih izgleda daje nam plemenita gospodja, kad se gdje sastane sa biedom i sirotinjom.

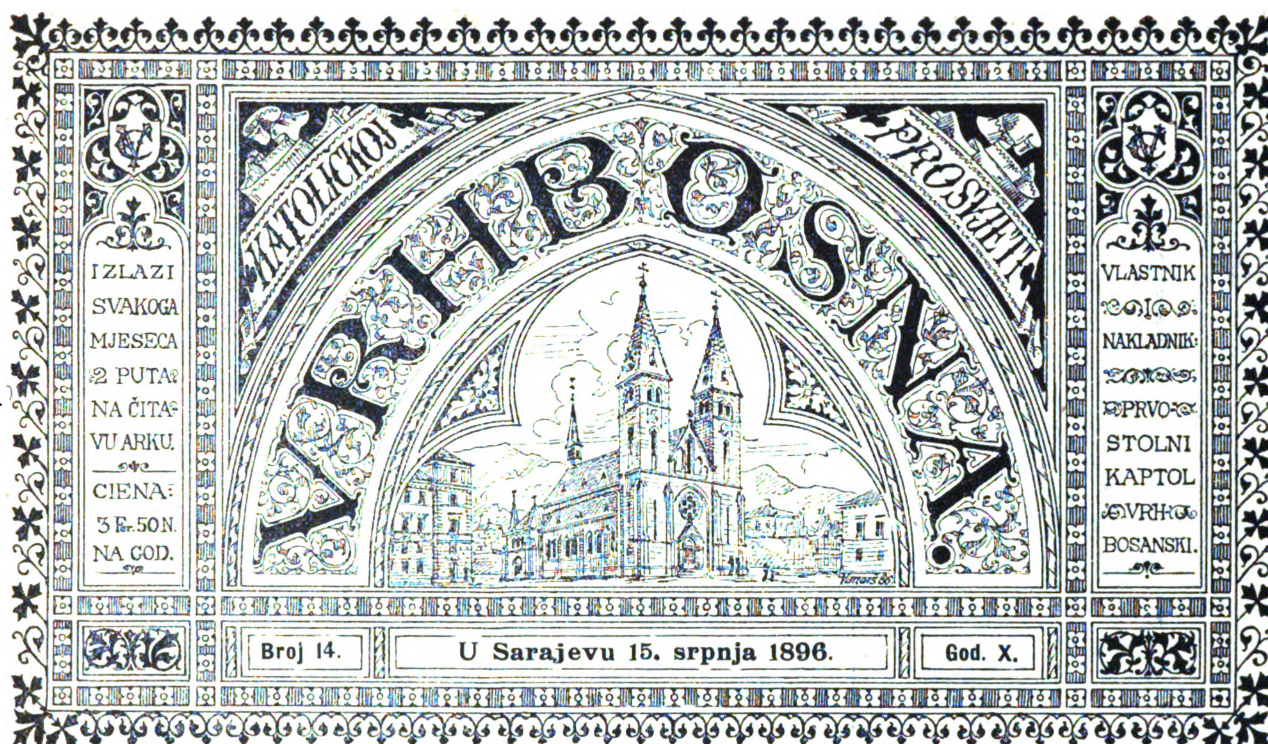
(Visoki naš gost.) Malo se kad vidimo sa bratom Dubrovčaninom, pa nam s toga toli ugodno bilo gledati u svojoj sredini dubrovačkoga biskupa, *dra. Josipa Marčelića*. Njega gledajuć sjećali bismo se i nehote one tamo hridi na sinjem moru, gdje se najljepše još opaža trag naše slave i prošasti. Presvietli gospodin pohodio je sve naše katoličke zavode, gdje je bio od naše mladosti pjesmom i oduševljenom besjedom dočikan i pozdravljan. Osobito mu drago bilo, kad mu u jednom zavodu spomenuli u pozdravu veličinu i prošlost i vilinske dvore i blaženi mir i bučeće valove zavičaja zlatoustog pjesnika *„Osmana.“* Svagdje je biskup dubrovački svojom milinom i dobrotom ostavio iza sebe najljepšu uspomenu. Naše pjevačko društvo *„Trebević“* odjeknu nenadano u dvoru Nadbiskupovu pjesmom u čast Josipu dubrovačkom. U ponedjeljak pošao je presv. gospodin u Travnik, a s njim i preč. gospodin, *Ante Liepopili*, koji takodjer ostavio u nas liepu uspomenu svojom zanosnom besjedom i dušom rodoljubnom.

(Sv. redjenje.) Na Alojzijevo (21. lipnja) zaredio je presvietli gospodin nadbiskup u podjakone gg. *Vladislava Kreneisa, Pavla Pajića i Marijana Vujnovića*, a fra. *Konstantinu Gečoviću* podielio manje redove; 24. (na sv. Ivana Krst.) dobila su ona trojica djakonat, a fra. Konstantin subdjakonat. U nedjelju (28.) zaredjen je ovaj u djakona. a 29. (na Petrovo) sva četvorica u svećenike. Čestitamo i želimo mladoj braći, da budu ljudi prema Srcu Božjem i uzor-svećenici. — Bogoslovi u Sarajevu prirediše u počast trojici svojih drugova 29. na večer malu akademiju, u kojoj su pjesmom i deklamacijom proslavili dostojanstvo svećeničko i svakomu uručili po album.

Prosvjeta.

— Namjestnik Kristov, sv. Otac papa Leon XIII., slavio je 21. lipnja *dijamantski jubilej prve svete pričesti svoje*. Na 21. lipnja 1821., dakle na blagdan Angjeoskoga mladića, sv. *Alojzija*, mali Joahim Pecci, dječak od 11 godina, prvi je put primio kruh Angjela, sv. pričest. Kako u Rimu, tako se je i po cielom katoličkom svietu, znameniti ovaj dan svečano proslavio. Pa da bi se i u nas, a osobito u mladeži hrvatske, što življa uspomena obdržala na dijamantski jubilej Nj. Svetosti *Leona XIII*, poslala se u ruke hrvatskoj mladeži baš na svetkovinu Alojsija knjižica mala, ali zlata vriedna. Ta će knjižica — ako se pomno i pažljivo uzčita — bez sumnje nešto tomu doprinieti, te hrvatska mladež podje za uzorom svojim, Angjeoskim mladićem, *sv. Alojzijem*; i to upravo u onoj krjeposti, u kojoj se sv. *Alojzije* osobito odlikovao; u biser-krjeposti — sv. *čistoći*. Doista, ako išta krasi čovjeka, a u prvom redu mladića, to je mimo svaku sumnju angjeoska krjepost — *sv. čistoća*. I sv. Pismo i Naučitelji Crkve ne mogu dosta da nahvale sv. *čistoću*. Vele je dragocjena ta krjepost, krasnija od bielog ljiljana, sjajnija od dragoga bisera, živo je vrelo neprekidne svete radosti i nepomućenog mira duševnog već ovdje na zemlji, a ondje na nebu zaslužuje nam izvanrednu slavu. Pa upravo za to i ima sv. *čistoća* neprijateljâ i silnih i mnogobrojnih i očitih i potajnih, te se hoće neprestane borbe, da se neokaljana očuva ili iz nova postigne. Baš u jakoj, neiskusnoj mladeži najvećma se valja boriti, da se održi nevina i čista. S toga je nade, da će hrvatskoj mladeži u toj borbi za najljepšu krjepost od koristi biti ova knjižica kano *Spomenica na dijamantski jubilej* prve svete pričesti našega milog sv. Otca pape *Leona XIII*. Knjižicu, kojoj je naslov *Biser-krjepost* napisao je muž svet i učen, izkusan i velik prijatelj mladeži, o. *Adolfo de Doss D. I.*, a preveo ju liepim, lakim i razumljivim jezikom prof. dr. *Josip Pazman*. Podieljena je u 38 poglavja, a svakomu je poglavlju dodan primjer, što knjižicu čini osobito zanimljivom i povisuje vriednost njezinu. Knjižica ima do 8 tiskanih araka u 16. Stoji nevezana 10 novč., s poštom 13 nč., a uvezana 15 novč. s poštom 18 nč. Naručbe prima Nakladna tiskara Antuna Scholza u Zagrebu. (Margaretska ulica br. 6.).

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Galebu.

Ej ti sivi galebe,
   Što se samac kriliš,
Pa osamljen žalobno
   Uz obalu cviliš?

Zar ti gniezdo dignula
   Ta nemila sila?
Jedva tebe nekako
   Izbavila krila.

Pa mi sad bez ikoga
   Oplakuješ mlade
I kazuješ pučini
   Goleme si jade.

Prodj' se tuge, galebe,
   I te jadovanke
Ljepše gniezdo savit ćeš
   Za još ljepše danke!

A najljepše što imaš
   Sloboda je sveta,
Pa ti srce slobodno
   Po pučini lieta.

Kud te volja, okreneš;
   Hitro se zaletiš,
Kad sred mora plavetnog
   Naglo plien svoj spetiš...

Al ja ovdje samotan
   Na pješčanom žalu,
Zalud tražim melema
   Mojem gorkom jalu.

Moje misli jadovne
   Uzaludu gonim
I što više tjeram ih,
   Jače u njih ronim...

Jere udes ukleti
   Mojem biednom rodu
Oteo je odavna
   Sladjanu slobodu.

Pa mi roda sužanjstvo
   Mlade grudi kida,
I na žalu samotnom
   Moje srce rida...

Jadranski labud.

Br. 517.

Katoličko dječačko sjemenište u Travniku.

U nadbiskupsko dječačko sjemenište, s kojim je spojena podpuna velika gimnazija, primati će se i ove godine 12 mladića, koji će preko ciele godine uz poduku dobivati podpunu obskrbu, t. j. stan, hranu i odielo tako, da roditelji ne imaju nikakve više brige za vremenito uzdržavanje svoje djece.

Uvjeti, uz koje može tko primljen biti u sjemenište, jesu:

1. Mladići moraju biti rodom Bošnjaci ili Hercegovci, zakonitih roditelja, ćudoredni i posve zdravi.

2. Treba da su daroviti i da znadu toliko, te mogu zadovoljiti prijamnomu izpitu, t. j. da pravilno čitaju, pišu i računaju, da imadu njeko slovničko znanje, a naravno razumieva se, da moraju znati katekizam.

3. Primit će se ipak samo takovi mladići, koji imadu volju, posvetiti se svećeničkom stališu, što u molbenici valja izraziti.

4. Molbenica za prijam neka se upravi na ravnateljstvo dječačkog sjemeništa u Travniku, *i to što prije a najkasnije do 10. augusta.*

5. Molbenici treba priložiti: *a)* krstni list; *b)* svjedočbu najvećega razreda pučke škole; *c)* svjedočbu siromaštva, izdatu od obćinskoga poglavarstva ili od župnika; *d)* svjedočbu liečnikovu ili župnikovu o podpunom zdravlju; *e)* izjavu roditelja ili skrbnika, da diete odredjuju za svećenički stališ; *f)* potvrdu župnikovu, da je mladić vriedan, da bude primljen u sjemenište radi sklonosti u svećenički stališ, radi dobroga ponašanja, darovitosti i drugih vrlina.

Mladići mogućnijih roditelja mogu i preko spomenutoga broja (12) biti primljeni u sjemenište, pošto im se roditelji sporazume s ravnateljstvom sjemeništa o godišnjoj plaći, ali budući da će ujedno biti s drugimi seminarci, to će se i oni odgajati kao budući svećenici, pak se s toga ne bi mogli primiti, ako niti sami, niti roditelji im ne bi nikako htjeli, da svećenički stališ odaberu.

Gimnaziju polaze i vanjski učenici kojegod vjeroizpoviesti, o vlastitom trošku po gradu nastanjeni; ovi ne plaćaju niti školarine niti ikakvih pristojba.

U ostalom ravnateljstvo sjemeništa pripravno je uviek na pitanja o sjemeništu i gimnaziji odmah odgovoriti.

Sarajevo 1. srpnja 1896.

† *Josip,*
nadbiskup vrhbosanski.

Rajski vijenac.

Sloboda, jednakost, bratinstvo u raju.

„Mir, mir! a kad tamo, mira nikakova“, govori prorok. Na sličan način vičemo i mi: „*Sloboda, sloboda!*“ a kad tamo, jadne li ti slobode! Potpuna sloboda stoji u tome, da nijesmo ni pod kim: ni pod čijim jarmom, ni u čijem ropstvu, ni pod čijom silom, ni pod čijim pritiskom, ni pod čijim zakonom, ni pod čijom voljom, već naprotiv da smo ti posve i u svem svoji, da smijemo misliti, govoriti, raditi, šta nas je volja, da nas ne stežo

ni mjesto, ni vrijeme, nit ikakav posao, da se uvijek i svagdje sve na našu zbiva. Sad ja pitam: imade li gdje u svijetu takove slobode ili može li je gdje takove biti? Naše nam doba na to najljepše odgovara, bolje nego li svi prošavši vijekovi. Narodi se otkidaju od vrhovnih svojih poglavara i ne će više da im se pokoravaju. Republika je simbol slobodi. Narod si bira zastupnike. Štampa je bez granica. Sve se u šesnaest hvali i pronosi, da su se okovi vjere raskinuli, teški okovi one ponosne vjere, koja tvrdi, da je jedino ona na svijetu prava, da jedino ona čini čovjeka sretna i blažena. Istina i zabluda ima se sada po jednako cijeniti, svako može vjerovati, šta hoće.

Jesu li se time ljudi dovinuli željene slobode? Prije su se pokoravali samo volji jednoga čovjeka, koji je po svome zvanju imao da bude otac narodu; sada se pokoravaju volji sedamdesetorice, od kojih svaki imade drugi probitak. Sami narodni zastupnici, koji se kite i ponose svojim suverenstvom, jesu li slobodni? Ne moraju li u svoj poniznosti prignuti svoju volju, ako je jedna polovina samo jedan glas jača, nego li druga? Je li sad narod slobodan od strastî i pohotâ, od danka i poreza, od pritiska zakona, od jarma siromaštva, od potrebe i nestaše? Zar sad više nema smrti, ni odgovornosti za svoj posao, ni vječite plate, ni pravde, ni istine? Zar se sada smije vjerovati, misliti, govoriti, raditi, što je koga volja? Ne meće li nam Švicarska, Francuska, Italija, Njemačka pa i druge danas države na dlan na prijetek dokaza i sjajnih kao sunce dokaza, da je pritisak lažne demokracije za slabiju stranku kud i kamo osjetljiviji i nesnosniji, da je njezin despotizam od sviju najnepravedniji, najgori, najokrutniji?

Najrazboritija sloboda, što je ima ovdje na zemlji, jest sloboda Evangjelja. Kršćanstvo nije toli tijesna srca, da samo pristaje uz jedan narod ili uz narode pod jednakom vladavinom. Katolička crkva oduvijek krili ruke svoje ljubavi napram svim ljudima na svijetu. Ona grli i obuhvata sva vremena, sve narode, sva plemena, pa bila njihova vladavina neomegjena ili konstitucionalna ili republikanska ili ne znam još kakova. „Poganin i Židov, Varvar i Scytha, rob i slobodnjak, svi su otkupljeni po Kristu, svi moraju da se po otkupljenju preobraze u nove ljude,[1] svi moraju da se upriliče prilici Onoga, koji je Prvorogjeni, koji je slobodan med smrtnicima,[2]) koji nas kao izabrani rod, kao sveti, otkupljeni narod pozvao iz tmina u čudovito svjetlo svoje,[1] iz ropstva grijeha na slobodu djece Božje. Istina, mi kršćani, dok nas još nosi ovo smrtno tijelo, podvrgnuti smo neuklonivo i potrebito višoj oblasti.[2] Naše je tijelo pod silom smrti, naša je duša pod vlasti zakona. Narodi su podložni oblasti i opirat joj se ne smiju, jer inače se opiru samome Bogu.[3] Mladići su podložni starijima;[4] žene muževima;[5] sluge gospodarima.[6] Grješnik je rob grijehu;[7] bezbožnik je dijete sotone[8] i koji u lasti i slasti tijela i u zabludi živu, obećavaju nam, istina, slobodu, ali nam je ne mogu dati, jer su sami robovi pokvarenosti: jer od koga je tko nadvladan, onome je i rob.[9] No Isus je oteo sili tmine njezin plijen, te nas smjelo i pouzdano izveo na slobodu.[10] Samo gdje je Duh Gospodinov, ondje je sloboda.[11] Samo ako vas je oslobodio Sin Božji, veli sveti Ivan, bit ćete doista slobodni.[12] Samo ako ustrajete u njegovoj nauci, spoznat ćete doista istinu, i istina će vas osloboditi[13], i naći ćete onu pravu slobodu, kojom nas Krist oslobodio.[14] — Dakle, braćo, vi ste pozvani na slobodu, ali se čuvajte, da ove slobode ne zlorabite za pohote tijela, već poslužujte jedan drugoga s duhom ljubavi.[15] Tako Bog hoće. Kao sluge Božji, kao slobodni ljudi treba da radite dobro, a ne da slobodom svojom kano ti kakovom koprenom obavijate i zastirete zloće svoje.[16]

No bila i ne znam kako lijepa i uznosita ova nauka Evangjelja o slobodi djece Božje: to ipak ostaje istina, da mi, dok smo još na putu ovoga života, ne možemo uživati slatkoga ploda bezuvjetne i neomegjene slobode. Jest, samo gragjani nebeskog Jerusalema uživaju potpunu slobodu! Tamo ćemo biti prosti i slobodni od ropstva pakla i grijeha. Jaram je naših strasti odbačen, gospodstvo je smrti uništeno, siromaštvo nas više ne pritište, s tijelom više borbe nema, niti nam više dodijavaju potrebe čovječje naravi. Ne će biti kakova zakona, ne će biti nit ikakve tugje volje, da nas obvezuje. Niti ćemo biti privezani za komadić zemlje. Vas lijepi raj naša je svojina. A ni borba u mnijenjima, ni opreka u mislima ne će nam stajati na put volji, ni saopćivanju našem. Jedno s Bogom, u jedno tijelo spojeni sa Isusom

[1]) Col. 3, 11. — [2]) Ibid. 1, 18.

[1]) I. Petr. 2, 9. — [2]) Rom. 13, 5. — [3]) Ibid. 13, 2. — [4]) I. Petr. 5, 5. — [5]) Col. 3, 15. — [6]) I. Petr. 2, 18. — [7]) Joan. 8, 34. — [8]) Ibid. 8, 44. — [9]) II. Petr. 2, 19. — [10]) Col. 2, 15. — [11]) II. Cor. 3, 17. — [12]) Joan. 8, 36. — [13]) Ibid. 8, 31. — [14]) Gal. 4, 31. — [15]) Ibid. 5, 15. — [16]) II. Petr. 2, 15.

Kristom, svi ćemo biti dionici njegove vlasti i gospodstva. Sve će se zbiti, šta htjednemo, ništa, šta ne ushtjednemo. „Svaki pojedini blaženik," veli sveti Anselmo, „bit će doista kralj, i svi pojedinci zajedno bit će sa svojim Bogom samo jedan kralj. I tako će biti volja sviju samo jedna volja, i šta jedan htjedne, to će htjeti i svi drugi, a šta svi htjednu, to će se zbiti. Oni će biti svemožni svojom voljom, kao što je i Bog svemožan svojom voljom."[1]) — O blažena, o potpuna slobodo djece Božje i braće Kristove! Da tebe zaslužimo, da tebe postignemo, isplati nam se, ako sad u ovo malo vremena zemaljskog života nosimo jaram vjere i breme zakona. Sa Isusom posjedovat ćemo jedanput besmrtnu i neomegjenu slobodu kraljevstva Božjega, ako se mi ovdje na zemlji, kao i Isus, poslušni volji vječnoga Oca, poslušni sve do smrti, da, ustreba li, sve do smrti križa, borimo za kraljevstvo nebesko; ako nas ovdje ne zaslijepi taj lažni sjaj krive i lude slobode pa ne pogjemo putem, što vodi k vječitoj smrti i ropstvu, na kojem ti izgubismo za cijelo vjekovitu zlatnu slobodu.

Isto je tako i sa *jednakosti.* Ako se je jednako glede prava i pred zakonima, time još nijesi digao razliku stališa, sudbine, imanja i sreće. Može li biti na toj zemlji prave jednakosti? Nikada. Ako su jedni siromasi, a drugi bogati, jedni neznalice, a drugi izobraženi, jedni gospoda, a drugi sluge, jedni nesrećni i zapušteni, a drugi u svakoj slasti i časti ovoga života: kako može onda tuj o jednakosti i govora biti? I kad bi siromasi ustali, da bogate poubijaju, njihova dobra porazdijele; i kad više ne bi nitko htio da služi, da radi; i kad djeca ne bi htjela da se pokoravaju svojim roditeljima, ni žene svojim muževima, ni podložnici svojim oblastima: kako bi onda moglo biti mira i pokoja i reda uz takovu krivu jednakost? kamo bi ti tako ljudstvo dospjelo? U ovom je dakle životu jednakost samo puki san, samo prazna riječ.

Samo u raju ima prave i istinske jednakosti. Istina, i ovdje nalaziš beskrajnu raznolikost, kad se dijeli rajsko blaženstvo; jer svaki prima svoju plaću po svojim zaslugama; i kao što ne ćeš na ovoj zemlji naići na dvojicu, koja bi si bila vanjštinom posvema slična, tako će i u raju različnost sviju biti divan dokaz Božanske moći i savršenosti. Nu kraj svega toga u kraljevstvu je Božjem prava i potpuna jednakost. Svi će Boga gledati, svi će ga žarko ljubiti, svi će ga posjedovati i po tome savršeno blaženi biti. Svi će biti djeca i prijatelji i baštinici Božji i subaštinici Kristovi. Svi će se tako nasititi sreće nebeske, te veće i ljepše ne će moći ni tražiti ni uživati. Ako su i različni u stepenu slave, ne će im ipak ova nejednakost prouzročiti ni jala ni zavidna oka. Svaki će biti potpuno sretan i zadovoljan. Jedan drugom ne će zavidjeti, jedan s drugim ne bi se promijenio. Svaki je u lijepome raju na pravom mjestu, u pravom redu, u pravoj jednakosti sa drugima. Sveti Frano Saleski ide da razjasni to prelijepom prispodobom. Neki otac ima dva sina. Jedan mu malen djetićak, a drugi već odrasao, jak mladić. Otac, da pokaže, kako ih voli, dade napraviti obojici po jedno novo, sjajno, posve jednako odijelo od skupocjena zlaćena platna. Obojica bit će posve zadovoljna; obojica su primila isti znak očinske ljubavi. Odijelo odrasla sina uzet će tri puta više zlaćena platna, stajat će tri puta više, nego li odijelo manjega; tko će to nijekati? No upitaj sad maloga, bi li se on promijenio sa svojim bratom? Odmah će ti reći, da ne bi ni po što. Što će mu bratovo odijelo, kad ga ne bi mogao ni jedanput obući? Njemu je njegovo najdraže; gle, kako mu lijepo pristaje! — Sličnu prispodobu daje nam i pomisao na obiteljsku gozbu. Svi gosti jedu od istih jela, piju od istoga vina. Istina, jedan uživa više, drugi manje, no svi imadu u izobilju od istoga jela, od istoga vina, sve dok se posve ne nasite. Nitko nikome ne zavidi; ta, i drago nam je, kad nam ljubljeni brat, mio prijatelj više uživa, nego što mi možemo podnijeti. — Tako će se eto i u raju svi izabranici zaodjeti jednakim odijelom slave, svaki prema svojim zaslugama, svaki prema svojoj veličini i sposobnosti. Tako će i u raju svi blaženi sjedjeti za istim svadbenim stolom, svi ista jela uživati, više ili manje, koliko već tko mogne; to jest, svi će Boga gledati, Boga ljubiti, Boga posjedovati; svi će biti njegova mila djeca, svi će biti jednaki, na ime potpuno sretni i blaženi i nebeskom radosti nasićeni. — Samo gore dakle nalazimo uz potpunu slobodu i pravu jednakost, a uz to još i pravo bratinstvo.

Fracuski narod, koji nosi već od naravi, kako veli slavni govornik, Mac Carthy, u svojim grudima srce katoličko, uze si u zadnjem republikanskom prevratu riječ: *bratinstvo* za lozinku. Možebit gdjekoji kod ovoga izbora nijesu ni pomislili, da je ova riječ baš po lozinci kršćanstva. Zakon ljubavi jest zakon kršćanski. Ljubi Boga nada sve, a bližnjega svoga kao sâm sebe; ne učini mu s toga

[1]) S. Anselm.

ništa, što ne ćeš da se tebi učini. Ovo je bratinstvo. Ova uzajamna ljubav bila je obilježje prvih kršćanskih zajednica. Ona je pečat živoga i istinitoga kršćanstva. No da li se ova lozinka ispunja ovdje na zemlji? Je li barem ono trideset i četiri milijuna, što ovu riječ toli rado na ustima nosi, doista i u srcu i u djelu svezano sponama ljubavi poput prave braće? Gori li im na srcu plamen bratinske ljubavi? Ima li tamo bratinskog srca? Kako nam tužno odgovara povjest prošavših vijekova, svijet današnjega vremena! — Ne, ne. Izuzmi samo malen krug pravih i svetih kršćana: i samo u raju nailaziš na istinsko bratimstvo. Tamo ljubi jedan drugoga kao sâm sebe; tamo se veseli svaki sreći drugoga kao svojoj vlastitoj. Blaženstvo, što ga sami ne imademo, postat će nam po toj sućuti kao svojina, jer je naš brat ima. „Megjusobna ljubav izabranikâ“, veli sveti Anselmo, „bit će tolika i toli savršena, te će se svaki slavi i blaženstvu brata i sestre svoje tako obradovati, kao da je on sâm primio platu za svoja zaslužna djela.“ A kako je u raju broj blaženi neizmjeran, i jedan drugoga potpuno pozna i ljubi: to će po izrijeku svetoga Augustina svaki toliko puta posjedovati raj nebeski, koliko imade uza se blaženih drugova i braće. „Tamo će slava pojedinoga“, veli sveti Bruno, „biti veselje sviju, klicanje zajedničko. Tamo će med članovima rajskoga grada postojati takova sloga, kao što je ovdje med članovima našega tijela. Tamo će se djevice razveseliti rad zasluga udovica, a udovice rad izvrsnosti čistoga djevičanstva. Tamo će priznavaoci od radosti vapiti gledajuć slavlje mučenikâ, a mučenici u sav glas klicati, motreć divne vijence u priznavalaca. Tamo će proroci slaviti život patrijarâ, a patrijari uznositi vjeru prorokâ. Tamo će se apostoli i angjeli obradovati radi zasluga podregjenih zborova, a ovi opet radi slave i vijenaca viših redova“. „Svi će se zvati i biti braća Kristova i djeca Božja“.[1] Baština Božja i baština Isusa Krista ne će se umanjiti množinom braće i baštinika, nego je ona tolika za mnogo ih, kolika za malo ih, tolika za nekoje, kolika za sve.

Ove misli osvojile jedanput Augustina i svetac poviknuo: „U raju će biti svaki odabranik različan slavom od drugoga, ali je radost i blaženost svima zajednička, jer ljubav vlada megju njima u svoj svojoj punini, u svoj svojoj savršenosti! Bog će im biti sve u svem, Bog, koga će oni na vijeke gledati, koga će oni svim žarkim srcem na vijeke ljubiti. Jest, oni će ga na vijeke ljubiti, na vijeke mu i slavu uznositi. Oni će mu na vijeke slavu uznositi, na vijeke ga i ljubiti. I sav njihov posao bit će hvaliti Boga bez umora, bez prestanka, bez kraja i konca. — U kraljevstvu Božjem bit će med angjelima i ljudima samo jedan jezik, jedna radost, jedno klicanje, jedan razgovor, jedna gozba, jedno blaženstvo“.

Veselite se dakle i radujte, prijatelji republike! Šta uzalud tražite ovdje na zemlji, to ćete naći gore u raju, samo ako ne živite i ne umrete kao pogani, kao nevjernici, već kao pravi kršćani, kao prava djeca katoličke crkve. Tamo gore i jedino tamo naći ćete potpunu *slobodu* — pravu *jednakost* — istinsko *bratinstvo.*

[1] I. Ivan. 3, 1.

Ljiljan čistoće.

Različite molitve sv. Tome Akvinskoga.

Prva molitva i dvovrstica,

što složi sv. Toma Akvinski, koji se prostro pred križem, što ga učinio bijaše na zidu, pošto je razžarenim ugarkom odbio zadnju napast proti svojoj djevičanskoj čistoći, a angjeli ga opasali pojasom vječite čistoće.

Ljubezni moj Isuse! dobro znam, da svaki savršeni dar, više nego svaki drugi onaj čistoće, zavisi o premoćnom uticaju tvoje providnosti, i da bez tebe ne može ništa stvor. Zato te molim, da obraniš svojom milošću čistoću i nevinost kako moje duše, tako moga tiela. I ako ikada budem osjetio pohotu bud kakovu, što bi mogla oskvrnuti čistoću i nevinost, Ti, koji si najviši Gospodin mojih sila, odaleči ju od mene, da mogu neoskvrnjenim srcem napredovati u tvojoj ljubavi i službi, prikazujući sebe čistim sve dneve života na prečistim žrtvenicima tvoga Božanstva. *Križ meni sjegurni spas, Križ je, kojemu se uviek klanjam, Križ Gospodinov sa mnom, Križ meni utočište.*

Druga molitva, prije Izpoviedi.

Pred Tobom, izvorom milosrdja, Bože moj, prostirem se ja nečisti grješnik. Dostoj se molim

te oprati moje nečistoće. Sunce pravednosti, razsvietli moje tmine. Vječni Ljekaru, izcieli moje rane. Kralju kraljeva, zaodjeni moju golotinju. Posredniče med Bogom i čovjekom, oprosti krivcu, koji je pred tvojim nogama. Dobri Pastiru, privedi u stado izgubljenu ovčicu. Smiluj se, Bože moj, nevoljniku, on zločinac neka nadje u Tebe oprost, mrtav život, opak pravdu, otvrdnut milost. Preljubeznivi Gospodine, prizovi bjegunca k svome krilu, svladaj sramežljivosti; ako u hodanju on padne, podigni ga, podignuta upravi, zabludjela povedi. Sjeti se nesmotrenjaka, zaboravi njegove nevjernosti, ne uništi grješnika. Ja zaista, Bože moj, griešeći uvriedio sam Tebe, naškodio bližnjemu, osramotio samoga sebe. Slab kako jesam, usudih se zlorabiti tvoju neizmjernu mogućnost, vječni Otče; pun neznanja i bludnja, niesam se udostojao poniziti pod neizmjernim tvojim znanjem, Božanski Sine; pun pokvarenosti i zloće, ne htjedoh priznati, Duše Sveti, čudnovate učinke tvoje dobrote. Za sve ove stvari uvriedio sam Tebe, i skrivio sam pred tvojim pogledom, Preuzvišeno Trojstvo. Jaoh; u kolike griehe upadoh! Koje griehe i koliko velike sam počinio! Odalečio sam se od Tebe, Gospodine; plamtim neprestano nedostojnom ljubavlju, koja me već nagnu, da zapostavim Tebe posjedu milih predmeta; ponizuje me i porazuje prepotišteni strah, radi kojega u borbi mjesto da se borim i pobiedim, volim popustiti na težku moju sramotu, a na preveliku tvoju pogrdu. Ah! vrlo li sam mnogo sagriešio! Sagriešio sam bezobrazno i riečmi i djelima, potajno i očito. Molim te ipak Bože moj, te koliko znam i mogu zaklinjem te, da se ne obazreš na opaka moja djela, nego na neizcrpivo obilje tvoga milosrdja, da zadobim pokajanje i oprost mojih prošastih grieha, i ujedno s pokajanjem i oprostom da postignem takodjer moćnu pomoć, da ih ne počinim u buduće. Tako budi.

Treća molitva, prije Pričesti.

Svemogući i vječni Bože, evo se spremam da primim presveti sakramenat jedinorodjenoga tvoga Sina, i Gospodina našega Isukrsta; pristupam kao bolestnik k ljekaru života; kao nečist k vrutku milosrdja; sliepac k sjaju vječne svjetlosti, siromah i nevoljnik, k vladaru neba i zemlje. Molim obilje tvoga neizmjernoga milosrdja, da se udostojiš izcieliti moje bolesti, oprati moje ljage, razsvietliti moje tmine, obogatiti moje siromaštvo, odjenuti moju golotinju, da mogu primiti Tebe, Kruh Angjeoski, Kralja nada sve kralje, Gospodara nada sve gospodare, takovim počitanjem i poniznošću, tako skrušeno i bogoljubno, tolikom čistoćom i vjerom, takvom odlukom i namjerom, koja se pristoji spasu duše moje. Udieli mi, da pristupajući k Svetotajstvu Tiela i Krvi Odkupitelja, primim i njegovu milost i krepost. O predobrostivi Bože! učini, da Tielo tvojega Sinka i Gospodina našega Isusa Krsta, koje se je utjelovilo u utrobi Marije Djevice, primim na takav način, te dostojan budem dielnik biti njegova otajstvenoga Tiela, ubrojen u njegove odabrane. O pripoljubljeni Otče! Daj da doprem gore na nebesa, te odkriveno motrim i licem u lice onoga tvoga Sinka, koji s tobom kraljuje po sve vieke vjekova, i koga sada doli na zemlji skrivena namišljam primiti. Tako budi.

Četvrta molitva, poslie Pričesti.

Uzdajem tebi hvale, Gospodine sveti, Otče svemogući, vječni Bože, što si se dostojao bez ikakve moje zasluge, sam od blagoga milosrdja svoga napitati mene grješnika, nedostojnoga slugu svoga dragocjenim Tielom i Krvlju Sina tvoga i Gospodina našega Isukrsta. Vruće te molim, da ovo sveto Pričešćenje ne bude mi na pedipsu, nego mi izhodi prošćenje; nek mi bude oružje da obranim vjeru, i štit da zaklanjam dobru nakanu, mač da izčupam moje zloće, uzda da svladam pohotu i putenost. Neka mi ono sve više umnoža ljubav, povećaje uztrpljenje, proširuje poniznost, usavršuje posluh i svaku drugu kriepost jača. Neka mi je ona tvrda obrana proti zasjedama mojih neprijatelja vidivih i nevidivih; da podpuno utažim sve moje pohote tjelesne i duševne, da se za vazda sjedinim s tobom jedinim Bogom, te da sretno postignem svoj konačni cilj. Živo te napokon molim, dostoj se privesti me na onu velebnu gostbu, gdje si ti sa Sinom tvojim, i Duhom Svetim, i svima svetima svjetlost prava, nasićenje sladko, radost vjekovječna, veselje blaženo, i čestitost podpuna. Tako budi.

Peta molitva

Angjeoskoga Naučitelja S. Tome, kada se je pripravljao za nauk. Ovu je sv. Toma sam običavao često moliti, prije nego bi kazivao u pero, pisao i propoviedao.

Nedohitni Stvoritelju, koji si od zalihe tvoje mudrosti izveo tri hierarkije angjela, i postavio ih divnim redom vrh empirejskoga neba, i razdielio si toli liepim skladom medju njih die-

love svemira. Ti koji si pravi vrutak svjetlosti i mudrosti, i najviše počelo, dostoj se zrakom tvoje svjetlosti razsvietliti tmine moga uma, odalečujući od mene dvostruku tmušu, posred koje se rodih, naime grieh i neznanje. Ti koji razvezuješ i činiš rječite jezike nedoraslih, poduči moj jezik, te ulij u moja ustna milost tvoga blagoslova. Podaj mi oštroumnost da shvatim, sposobnost da zapamtim, jakost i lahkoću da tumačim, tančinu da predajem, obilnu milost da govorim. Pripravi početak, ravnaj napredak, i na koncu daj sretan svršetak. Ti koji si pravi Bog i pravi čovjek, te živeš i kraljuješ u vieke vjekova. Tako budi.

Ponukovno Pismo sv. Tome

Nepoznatome, u kom se crta najprikladniji način, da se spasonosno postigne znanje bilo ljudsko bilo božje.[1])

Pošto si me, moj u Kristu predragi Ivane, zapitao, kako treba da učiš, te postigneš obilje znanja, evo što te u tom svjetujem: da ne odlučiš odmah malenimi potočići zajedriti u more, jerbo preko lakših stvari treba postepeno koracati k najtežim. Ovako te dakle opominjem i napućujem. Hoću da budeš spor u govorenju, i da ne brzaš doći u sbornicu, prioni uz čistoću savjesti, neprestaj moliti, ljubi mnogo ćeliju, ako hoćeš biti uveden u ćeliju vinograda. Budi ljubezan prema svima; ni malo ne pitaj za tudja djela; ne pokazuj se nikomu odviše prijazan; jer veliko prijateljstvo radja prezir i podaje gradiva, da se tudjiš od nauka. Ne miešaj se podnipošto u govore i i djela svjetovnih osoba. Bježi nada sve trkanje; ne propusti da nasljeduješ izglede Svetih i dobrih, ne obaziraj se na onoga, koji ti govori: ali sve ono, što se dobroga govori, utuvi u pamet. Nastoj da razumiješ ono što čitaš ili slušaš. U dvojbama se uvjeri i koliko više stvari uzmogneš, nastoj da sahraniš u ormarić tvoje pameti, kao kad tko žudi napuniti posudu. Ne traži onoga što nadmašuje tebe. Sliedeći ove tragove, doklegod živio budeš donositi ćeš i proizvadjati koristne grane i plodove u vinogradu Gospoda vojska. Budeš li ovo sliedio, moći ćeš polučiti ono, za čim težiš.

[1]) Mislimo ugoditi pobožnome štiocu, ako priobćimo ovdje Pismo S. Tome, koje sadržava u kratko sasviem koristne i mudre opomene za svakoga, koji bi htjeo prionuti uz nauk bilo božjih bilo ljudskih znanosti. Ovo je pismo napisao S. Toma kao odgovor na upit, što mu ga za ovu svrhu upravio bijaše neki Ivan, koji rek bi da je bio Redovnik; nalazi se u skupu spisa S. Naučitelja, pače sačinjava podpuno Djelo 68.

Molitva

da dobijemo od sv. Tome Akvinskoga te nam izprosi dar Čistoće.

Izabrani liljane nevinosti, prečisti S. Toma, koji si sačuvao uviek liepu krstnu haljinu, Ti koji opasan od dva Angjela bio si pravi Angjeo u pùti, molim te, preporuči me Isusu neoskvrnjenomu Jagancu, i Mariji kraljici djevica, da i ja, imajući opasane bokove svetim Pojasom, zadobijem dar tvoje čistoće: i ovako nasljedujući te na ovoj zemlji, s Tobom, o veliki čuvaru moje čistoće, budem jednom okrunjen medju Angjeli u Raju. *Otče naš, Zdr. Mar. i Sl. Otcu.*

℣. Moli za nas S. Toma.

℟. Da budemo dostojni obećanja Isukrstovih.

Pomolimo se.

Bože, koji si se udostojio nas, postavljene u preljutom boju za čistoću, podariti velebnim pojasom S. Tome, podaj moliteljem svojim, da tako nebeskom njegovom zaštitom u ovoj borbi sretno svladamo objestnoga neprijatelja duše i tiela, te okrunjeni liljanom vječite čistoće, zaslužimo od tebe dostignuti vienac blaženstva izmedju čistih angjeoskih četa.

Po Kristu Gopodinu našem. Amen.

Molitva, koju se ima reći prvi put, što se stavi oko bokova sv. Pojas.

Opaši me, Gospodine, Pojasom čistoće, i po zaslugama S. Tome ugasi u mojim bokovima žar pohote, da ostane u meni krjepost uzdržljivosti i čistoće. Amen.

Molitva

što ti je moliti u jutro i u večer prečistomu Srcu Marije Presvete, utočišću grješnika, da postigneš njezinu obranu i krjepost čistoće.

O preljubeznivo Srce Marijino, za tvoju ljubav odlučujem, nepristati nikada na nijednu nečistu misao. Marijo, moja draga Majko, pomozi me, da ih odmah odbacim. *Zdravo Marijo.*

O preljubeznivo Srce Marijino, za tvoju ljubav odlučujem, nereći nikada nijedne nečedne rieči. Marijo, moja draga Majko, očisti ovaj moj jezik. *Zdravo Marijo.*

O preljubeznivo Srce Marijino, za tvoju ljubav odlučujem, neučiniti nikada nikakvo nepošteno djelo. Marijo, moja drago Majko, pomozi me, da se učuvam čist i da izbjegnem prigodu grieha,

eda uviek ugodim Tvomu Sinu Isukrstu i Tebi, koja si moja premila Majka. *Zdravo Marijo.*

Opomena.

Sveti Bernardo nam zajamčuje božju milost i vječni spas, ako uztrajemo u pobožnosti prema Mariji (Hom. 1. Missus). A ti, pobožni čitatelju, ako hoćeš da budeš pravi njezin ljubitelj, 1. *čuvaj se, te ne učiniš ništa, što bi ju moglo razžalostiti;* 2. *čini sve ono, što se Njoj mili;* 3. *trpi za tim dragovoljno, koliko se dolikuje, da ugodiš tako nježnoj i miloj Majci.*

Nastoj ozbiljno, da izvršiš ove tri stvari, pa ćeš imati najčvršći osnov, da se uzdaš te ćeš od prečistoga Srca Marijina dobiti koliko žudiš.

Marija Presveta — kršćanskome srcu.

Dragi sinko, moli pobožno u jutro i u večer, i nadodaj malo razmišljanja. Sjećaj se vazda, da si stvoren, e da ljubiš Boga.

Slušaj svaki dan svetu Misu, ali živom vjerom i pravim duhom vjerozakona, i prije noći pohodi jednom Isusa u svetotajstvu. Pristupi često i pobožno k sakramentima.

Ljubezni sinko, bježi dangubu, zla družtva, nečiste govore, i svako nepristojno djelo: loše knjige ni ne uzimaj u ruke. Kroti svoje strasti, i ne stupi nikada nogom, gdje je pogibelj za čistoću.

Obavljaj marljivo svoje dužnosti, i pobrini se ozbiljno za spas duše. Čemu bi ti prudio cio sviet, ako bi se za uvieke izgubio.

Ljubi svetu Crkvu, i poštuj Misnike Gospodinove; budi podložan svojim roditeljima i starješinama, koji su mjesto Boga.

Napokon predragi Sinko, u kojem mu drago tvome činu uzmi ili *za pravilo svoju zadnju svrhu, ili za savjetnika svoju smrt,* i ono što bi ulazeći u vječnost htio da budeš izabrao, izaberi sada sjegurno i zaslužno. Sinko, ako me i malo ljubiš, slušaj moj savjet; obavljaj svaki dan ova pravila, i ovako ćeš zaslužiti moju zaštitu.

Točke za razmatranja.

1. Zašto me je Bog stvorio? . . .
2. Što sam učinio do sada da se spasim? . . .
3. Hoću li se spasiti? . . . Kako se žive, tako se umire.

Uzdah, što ti ga je reći preko dana:

O Marijo bez grieha začeta, moli za nas, koji se tebi utičemo.

Ovo čini i živjet ćeš.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XX.

Sjena, što se iza zapada sunca razprostire, a pružila se s bregova preko dubrave paomâ, nije dopustila, da medju danom i noći nastane onaj sladki sumrak, što uspavljuje, a toli godi umornu čovjeku. Noć dodje brzo i iznenada. Da njenu tamu protjeraju iz šatora, donesu sluge četiri sviećnjaka iz mjedi, te ih postave uz četiri ugla na stolu; svaki sviećnjak imao četiri traka; na svakom traku bila uljenica sa zdjelom, a u njoj maslinovo ulje. Drugovi kraj stola nastavili svoj razgovor kod dostatna, pače sjajna svjetla. Govorili su sirski, jer su mu vješti svi stanovnici onog kraja svieta.

Egipćanin kazivao poviest, kako se je sastao u pustinji s Gašparom i Melkiorom, te se je slagao sa Šeikom, da je prošlo u prosincu 27 godina, što je on sa svojimi drugovi bježeći pred Herodom zaklon potražio u njegovu šatoru. Poviest uzbudi duboko zanimanje; pače su i sluge tražili izliku, da ju mogu čuti u svih potankostih. Ben Hur je slušao kao onaj, komu se objavljuje nješto vanredno važna za čovječanstvo, a napose za Israel. U duhu je zamišljao osnova, koja će, — kako ćemo još čuti — sav pravac njegova života promieniti i privesti ga k cilju, dosle neslućenomu.

Baltazarovo poviedanje tako se silno dojmilo mladića, te je izčeznula svaka dvojba. Samo je želio, da mu se pobliže izjasne posljedice čudesnoga dogodjaja.

Dužni smo sada čitatelju neko izjašnjenje. Naša pripoviest svraća k dobi, koja pada u isto vrieme, kada je Sin Marijin stao javno djelovati. Jednom samo došao nam je do sada u susret, odkad

mu se Baltazar poklonio bijaše u špilji u Betlehemu; od sada do konca pripoviesti susretati ćemo ga neprestano. Lagano nu sigurno približiti će se k njemu sve bliže i bliže red dogodjaja, što ih imademo kazivati, dok ga napokon ne upoznamo kao Onoga, što on jest, kao Boga i čovjeka, Spasitelja svieta.

Šeiku ne bijaše nova Baltazarova poviest; on ju je čuo od tri mudraca zajedno i u okolnostih, koje nisu dopuštale, da se dvoji — tà sàm se je izložio pogibelji, da uzbudi srčbu Herodovu, kad je bjegunce primio. Ali glavni predmet, koga se ticala poviest, nije se dojimala njega — Arabina — toli silno kao Israelićana Ben Bura. Za nj bijaše istinitost dogodjaja od vanredne važnosti; on je cieli izvještaj uzeo posve sa židovskog gledišta. Već od mladosti bijaše čuo o Mesiji; u školah čitao je o njem proročanstva proroka — od prvoga do zadnjega; njegov dolazak bijaše uviek, a i sada još, predmet tumačenja rabinâ; u sinagogah, u hramu, na postne i svečane dneve, javno i potajno naviještali su židovski učitelji izčekivanje Mesije, dok nisu sva djeca Abrahamova — pa i u najdaljih krajevih zemlje — s time se upoznala i njega izčekivala.

Bez dvojbe će se odavlje uvidjeti, da je u Židova gledom na izčekivanje Mesije vrieme njegova dolazka postala glavna točka, jer da će on — došao ma kada — doći kao kralj Židova, kao njihov politički kralj, njihov Cezar, o tom nisu ni najmanje dvojili. Po Izraelu imao je on predobiti sviet i njim onda — na njihovu korist i probitak — vladati u imenu Božjem. Na ovoj vjeri osnovali su farizeji ili separatiste — ovo je ime politički izraz — u predvorjih i kod žrtvenikâ u hramu svoje maštovite nade: samoga Boga — tako im je donosilo njihovo neobuzdano, bezbožno utvaranje — kao vladara da učine svojim slugom.

Ben Hura su donjekle očuvale od takova maštanja dvie okolnosti u njegovu životu. Otac mu ponajprije bijaše saducej, koji su — u obće govoreć, — bili liberalci onoga doba. Krive su nazore imali o čovječjoj duši, inače su pako doslovce tumačili i strogo vršili zakon — kako se nalazio u Mojsijevih knjigah; nu odličnim prezirom su gledali na množtvo rabinskih prikrpina i tumačenja. Da su bili sljedba, izvan sumnje je, nu njihova vjera bijaše više filozofija nego vjeroizpoviest; oni si nisu branili ugodnosti života, te su poprimili mnoge stečevine i običaje svojih poganskih sugradjana. U politici bijahu žestoki protivnici separatista. Ti nazori prešli su od otca na sina

Drugo, petgodišnji boravak u Rimu nije ostao bez upliva na Ben Hura. Taj grad bijaše onda političko i trgovačko stjecište svih naroda na svietu; oko zlatna miljokaza na forumu kretala se vazda nemirna rieka ljudstva, ako ju i nisi mogao prispodobiti sa množtvom, koje bi se svake godine sakupilo o vazmu u Jerusolimu. Kad je Ben Hur bio jedan od 350.000 gledalaca u Maximovu jahalištu, morao je i nehotice pomisliti: Zar ovi toli mnogobrojni članovi ljudske obitelji sa svih strana svieta nisu vriedni, da im se Bog smiluje? — Nu kao svi ovi pomišljao si je on izbavljenje ne kao duhovno, nego kao političko: u Bodinumu, Alexandriji, Ateni i Jerusolimu nisu molili za Boga, da ga obožavaju, već za vladara, koj bi vladao. Narodi, od Rima podjarmljeni ili Rimu zavidni, stavljali su svoje nade na propast Rima; kad se to dogodi, tada će biti obnova ili preudesba.

Ben Hur bijaše iste misli sa svjetinom nerimskih naroda svoga doba. Petgodišnji njegov boravak u Rimu dao mu je sgode, da vidi i upozna biedu podjarmljena svieta; pa čvrsto osvjedočen, da je zlo, pod kojim su svi stenjali, političke naravi, te se samo mačem odstraniti može, odluči, da će pripravljati se za vrieme, kad će se rabiti junačka sredstva. U baratanju oružjem izvježbao se je do savršenosti; nu rat ima svoje više vještine; tko u njem želi uspjeti, mora više umjeti nego baratati sulicom i štitom. U ratu samom, na bojnom polju nalazi vojskovodja sgode, da pokaže svoju darovitost i vrši veliku umjetnost, da mnoge pokori svojoj volji. S tih razloga i jer se je nadao, da će ujedno naći zgodu, te se osveti Rimljanom za nepravde, što su nanesli njemu i njegovim, odluči se Ben Hur, da sudjeljuje u vojni Maxencijevoj proti Partom.

Poslie ovoga zakretaja moći ćemo da uvažimo osjećaje, uz koje je prisluškivao poviedanje Baltazarevo. Dvie je žice u njegovu srcu u isto doba dirnulo, te odjeknuše: čudio se, da se Israel tako ravnodušno vlada prama objavi, te on do danas o njoj ništa čuo nije, pa je želio, da joj upozna svrhu.

Gdje je diete sada? Što mu je glavna zadaća? — Ova dva pitanja imao mu je sada Baltazar izjasniti

„O, kad bi ti mogao odgovoriti!“ odgovori ovaj svojim ozbiljnim i promišljenim načinom. „O, kad bi znao, gdje je! Kako bi se brzo spremio, da k njemu pohitim; zemlje ni mora ne bi me zadržale!“

„Jesi li pokušao, da ga nadješ?“ upita Ben Hur.

Smiešak preleti licem Egipćanina, kad odgovori:

„Prva zadaća, koju si preduzeh, kada sam ostavio zaklonište svoje u pustinji“ — ovdje pogleda zahvalno Ilderima — „bijaše, da saznam, što bje s djetetom. Ali već je i godina bila prošla, a ja se nisam usudio, da podjem osobno u Judeju, jer je još sjedio na priestolu Herod, krvi žedan kao vazda. Kad sam se vratio u Egipat, našao sam nekoliko prijatelja, koji su vjerovali u čudesne stvari, što sam ih ja čuo i vidio, te su se sa mnom radovali, što se je rodio Spasitelj. Ova malica bijahu neutrudivi, da slušaju moju pripoviest. Neki od njih uzeše mjesto mene propitkivati za diete. Podjoše najprije u Betlehem i nadjoše tamo gostionu i špilju, nu nisu našli onog vratara, što je čuvao ulaz one noći, kad se rodio i one noći, kad smo mi, sliedeć zviezdu, nadošli. Kralj sam dao ga maknuti, te ga nisu kasnije vidili.“

„Nu našli su sigurno svjedoke?“ reče Ben Hur.

„Dà, krvave svjedoke: selo u žalosti, majke, koje su plakale za svojom djecom. Herod je naime, kada je čuo, da smo pobjegli, tajno poslao u Betlehem i dao poubijati svu djecu od dvie godine i manje. Moji poslanici bijahu u svojoj vjeri učvršćeni, nu vratili se k meni s glasom, da je diete ubijeno s drugom djecom.“

„Mrtvo!“ klikne Ben Hur probliediv. „Mrtvo, veliš?“

„Ne, moj sinko, ja to ne kažem. Ja tu viest nisam onda vjerovao, a ne vjerujem ju ni danas.“

„Ti si dakle čuo boljih viesti?“

„Nisam, moj sinko! Nu ja sam o stvari mnogo razmišljao, razmišljao vjerom proniknut, mnogo godina. Moja je vjera — Bog mi je za to svjedok — i danas isto tako čvrstva kao onda, kada sam čuo glas Duha. — Ako mi hoćeš pokloniti svoju pozornost, reći ću ti, zašto vjerujem, da diete još živi.“

Obojica, Ilderim i Ben Hur, pokazaše se da pristaju, pa se činilo, te sabiru svu svoju pozornost, ne samo da slušaju nego da i razumiju. Zanimali se čak i sluge, koji se takodjer divanu približili i slušali. Duboki mir vladao u šatoru.

„Nas trojica vjerujemo u Boga,“ poče Baltazar sagnuv glavu. „A On je istina. Bregovi mogu se razpasti u prah, a mora izsušiti vjetrovi, nu njegova rieč traje vazda, jer je istina.“ Govorio je neopisivo svečanim glasom: „Njegov glas, što mi je nekoć govorio, reče mi: ‚Blago tebi, sine Mizraimov! Spasenje je blizu. S drugom dvojicom, koja će doći s kraja svieta, vidjeti ćeš Spasitelja!‘ Ja sam ga vidio, Spasitelja — blagoslovljeno njegovo ime! — Nu spasenje, koje je sačinjavalo drugi dio obećanja, mora tek doći. — Razumiješ li sada? — Ako je diete mrtvo, onda ne ima više nosioca spasenja, a obećanje se razpada u ništa. Onda je Bog — ne, ne usudjujem se da to izrečem.“ Dignu ruke kao na obranu. „Bog je istina, spasenje je djelo, radi kog bje rodjeno diete, i doklegod obećanje ne bude opozvano, ne može ni smrt nosioca od njega odriešiti ili ga odkinuti. To je razlog mojoj vjeri. A sad slušaj dalje!“ — Prestade.

„Nećeš li kušati vina? Stoji kraj tebe!“ reče Ilderim smierno.

Baltazar gucnu, a tada nastavi ojačen:

„Spasitelja, što sam ga vidio, rodila je žena, po naravi nam je jednak i podčinjen svim pogibeljim kao i mi, ne izuzev ni smrt. Promatrajmo sada djelo, što ga čeka. Nije li to zadaća, kojoj je dorasao samo muž? Muž — mudar, čvrst i pametan — a ne diete? — A da bude takav, moralo je diete rasti, kao i mi. Promotrimo sada pogibelji, kojim je bilo diete izvrženo dugih godina od djetinstvva do muževne dobi. Vladajuće vlasti bijahu mu neprijatelj; Herod mu bijaše neprijatelj. A što drugo mogao je i biti? Da ga Izrael ne primi i ne prizna, bijaše razlog, da ga odstrane. Razumijete li sada? — Bijaše li sigurniji način, štititi ga u njegovoj mladosti, van ga držati u zabiti? — Za to velim samomu sebi i tim oživljujem svoju nepokolebivu vjeru: On nije mrtav, nego se drži sakriven, da u opredieljeno vrieme dodje, te izpuni svoju zadaću. To su razlozi mojoj vjeri. Zar nisu osnovani?“

Ilderimove sjajne oči Arabina kresile se od razumievanja, a Ben Hur potvrdi:

„Ne usudjujem se dvojiti o tom. A što dalje?“

„Zar ti to nije dosta, moj sinko? — Kada sam razmišljao o svojih razlozih i našao, da su dobri, ili pače, kad sam uvidio, da je Božja volja, da diete ostane sakriveno, sačuvao sam svoju vjeru

u uztrpljivosti i čekao. Čekam još sada. On živi i čuva dobro svoju tajnu. Što je do toga, ako ne umijem kazati, gdje se nalazi, te ne mogu k njemu poći? On živi — bilo kao plod u cvietu ili kao plod, koj upravo dozrieva. Po sigurnosti, što je u obećanju Božjem i u njegovu razlogu, znadem, da živi."

Ben Hura obuze neko čustvo strahopočitanja, čuvstvo, u kojem nestade svake dvojbe.

„Što misliš, gdje li ipak boravi?" — upita tiho kao onaj, koj na svojih usnah ćuti potrebu svete šutnje.

Baltazar odgovori:

„Prije nekoliko tjedana sjedio sam zamišljen u svojoj kući na Nilu, koja je tako blizu vode, te oni, koji se mimo voze, vide u isto doba i nju i njezinu sliku u vodi. Muž od trideset godina, rekoh si, valja da polje svog života dobro obradi i nasije, jer kasnije je ljeto i jedva dosta vremena, da usjev dozrije. Obećani, rekoh si nadalje, star je sada dvadeset i sedam godina — vrieme sjetve je tu. I ja si stavih isto pitanje, koje si ti, moj sinko, stavio netom, a kao odgovor na to spremio sam se, te došao amo, kao na sgodno počivalište blizu zemlji, koju je Bog dao tvojim otcem. Gdje da se pojavi, ako ne u Judeji? Gdje da počme svoje djelo, ako ne u Jerusolimu? Tko da bude najprije dionik njegovih milosti, ako ne djeca Abrahama, Izaka i Jakoba? Kad bi ga imao tražiti, obišao bih varošice i sela na obroncih judejskih i galilejskih gora, što se pružaju iztočno prama dol ni Jordana. Ondje će on sada boraviti; stojeć na vratih ili na vršku kojega brežuljka, gledao je doista večeras, kako sunce zalazi, svjestan si, da je dan bliže onomu vremenu, gdje će on sam postati svjetlo svieta."

Baltazar zašuti, nu držao je ruku i rame još izpruženo, kao da pokazuje prama Judeji. Svi slušatelji, pa i priprosti sluge, što su oko njih stajali, osjećali su, uzpaljeni njegovim žarom, prisutnost nekog tajinstvenog bića. Napokon prekine Ben Hur šutnju:

„Jasno je, dobri Baltazaru, da si odlikovan mnogimi i osobitimi dokazi milosti, pa si u istinu i mudrac. Ne mogu izreći, koli ti hvalim za tvoju pripoviest. Sada sam pripravljen na buduće velike dogodjaje, te donjekle proniknut istom vjerom, koja tebe oduševljuje. Izpuni svoju zadaću i kazuj nam dalje o poslanstvu onoga, koga očekuješ, te koga ću i ja od večeras očekivati, kako dolikuje pravovjernomu Izraelcu. Rekao si, da će biti spasitelj, a zar ne će biti i kralj židovski?"

„Moj sinko," odgovori Baltazar prijazno, „njegovo je poslanstvo još sakrivena odluka providnosti Božje. Što si ja mislim, crpim iz rieči glasa i iz molitve, na koju bijahu one odgovor. Hoćemo li da ih pobliže promatramo?

„Ti si učitelj!"

Baltazar nastavi:

„Uzrok, koji me vodio u samotovanje, gdje me je Duh našao, bilo je palo stanje čovječanstva, koje je nadošlo po mojem mnienju, jer je nestalo poznavanja Boga. Bijah žalostan s nevolje braće mi ljudi, ne jednoga im sloja, nego svih. Tako su duboko pali, te mi se je činilo, da ne ima više spasa, van ako ga sam Bog poduzme kao svoje djelo; i molio sam ga, neka dodje i dade mi, te ga upoznam. ‚Tvoja dobra djela pobiediše, spasenje je blizu; ti ćeš vidjeti Spasitelja!' Tako govoraše glas. S tim odgovorom pošao sam vrlo veseo na put u Jerusolim. Nu komu je namienjeno spasenje? Cielomu svietu! A kako će se izvršiti? — Ojači svoju vjeru, moj sinko! Znadem, kako ljudi kažu, da neće biti sreće dok ne nestane Rima s njegovih brežuljaka. To znači, da nevolji vremena nije izvor, — kako sam mislio — što su narodi zaboravili Boga, nego jer vladari zlo vladaju. Je li potrebno spomenuti, da ljudske vlade ne obstoje nikada radi vjere? — O kolikih si vladarih čuo, da su bolji od svojih podanika? — Ne, ne! Spasenje ne može imati političku svrhu, ni zadaću, da sruši vladare i silnike, te njihova mjesta samo za to izprazni, da ih drugi zauzmu. Kad bi to bio cieli cilj, prestala bi Božja mudrost da bude bez konca. Velim ti — pa bila moja rieč, rieč sliepca sliepcu — da će onaj, koj ima doći, kao Spasitelj duša doći. Spasenje znači, da će Bog opet stanovati na zemlji, da će vladati kriepost, kako bi on mogao boraviti,"

Na Ben Hurovu licu jasno si mogao opaziti, da je iznenadjen. Prigne glavu. Prem nije bio uvjeren, nije se ipak ovaj čas osjećao jakim, da suzbije Baltazarov nazor. Ne tako Ilderim.

„Veličja mi Božjega" zavapi on strastveno, „takov nazor je proti svakom običaju! Običaji svieta uredjeni su, te se ne dadu promieniti. U svakoj obćini mora biti vodja, koji ima moć, inače je svaka promjena nemoguća."

Baltazar prihvati ozbiljno taj prigovor.

„Tvoja mudrost, dobri Šeik, od ovoga je svieta. Nu zaboravljaš, da je baš običaj svieta ono, od česa ćemo biti spašeni. Imati ljude za podanike to je samoljublje kraljeva: posjedovati duše ljudi, da ih spasi, to je težna Božja."

Ilderim je tresao glavom kod toga pobijanja. Ben Hur preuze odgovoriti.

„Otče," reče on, „dozvoli, da te tako zovem, za koga bi ti imao pitati na vratih Jerusolima?"

Šeik ga zahvalno pogleda.

„Imao bi pitati: Gdje je novorodjeni kralj židovski?"

„A vidio si ga u špilji u Betlehemu?"

„Mi smo ga vidili i poklonili smo mu se i donieli mu darove: Melkior zlato, Gašpar tamjan, a ja plemenitu mast."

„Govoriš li o činjenicah, otče, to znači: tebe slušati — vjerovati. Nu kad se radi o nazorih, ne mogu razumjeti, kakvu vrst kralja hoćeš da načiniš iz toga djeteta. Ja ne mogu odieliti vladara od njegove moći i njegovih dužnosti."

„Sinko," odgovori Baltazar, „mi običajemo točno promatrati stvari, koje su slučajno pred nami, dočim tek površno promatramo one, koje su daleko. Ti paziš samo na naslov ‚kralj židovski', nu ako svrneš svojim pogledom na tajnu, koja se krije iza njega, nestati će kamen smutnje. O naslovu jednu samo: Tvoj narod Israelski vidio je bolje dneve, dneve, kada ga je Bog nježno svojim narodom zvao i s njim preko proroka obćio. Jer mu je Bog dakle u onih dnevih obećao Spasitelja, koga sam ja vidio, i obećao ga kao kralja židovskog, mora njegov dolazak odgovarati ovomu obećanju, makar samo radi svieta. Razumiješ li sada uzrok mojemu pitanju na vratih? — Razumiješ ga i ja ti dakle ne velim ništa, nego nastavljam. Možda misliš na dostojanstvo djeteta. Ako je tomu tako, onda pomisli: Zar da bude nasljednik Herodov? Zar Bog nije mogao svomu odabraniku dati nikakav bolji udes? Možeš li si Svemogućega predstaviti, da je radi naslova u neprilici i silazi k griešnim ljudem, da ga dobije? A zašto mi nije za taj slučaj naloženo, neka pitam za cara? — Želiš li shvatiti bitnost Onoga, o kom govorimo, vini pogled više: Pitaj, kakov ima biti kralj; jer ti velim, moj sinko, to je ključ tajne, a bez toga ključa neće ju razumjeti ni jedan čovjek."

Baltazar pogleda pobožno prama nebu, pa nastavi: „Postoji na zemlji neko kraljestvo, prem nije od ovog svieta — kraljestvo, u svom obsegu veće od zemlje, veće nego svi krajevi i mora, pa da čekićem raztegneš i složiš kao najfinije zlato. Činjenica je, da postoji, kako su činjenica i naša srca; a mi putujemo tim kraljestvom od koljevke do groba, a da ga ne vidimo. Nijedan ga čovjek ne će ugledati, dok nije upoznao vlastitu dušu, jer kraljestvo nije opredieljeno za njega, nego za njegovu dušu. A slavu, koja nas čeka u tom kraljestvu, ne možemo si predstaviti, ona je jedina, neprispodobiva."

„Zagonetka mi je, otče, što mi tu kazuješ!" reče Ben Hur. „O takvom kraljestvu nisam nikada čuo."

„Ni ja ne!" potvrdi Ilderim.

„A više ne smijem o tom kazati," odgovori Baltazar, oboriv ponizno oči. „Što je, koja mu je svrha i kako se u nj može doći, neće nitko saznati, dok ne dodje diete, da ga uzme u posjed kao svoje vlastničtvo. Ono će donjeti ključ za nevidiva vrata, te će ih otvoriti za svoje odabranike, medju kojimi će biti svi oni, koji ga ljube, jer samo takovi biti će spaseni."

Nasta duga stanka, razgovor se svršio.

„Dobri Šeik," reče tada Baltazar dignuv se; „sutra ili prekosutra poći ću u grad na neko vrieme. Moja kći želi viditi priprave za igre. Javiti ću ti još točnije vrieme moga odlazka. Tebe, sinko, viditi ću opet. Mir s vama obojicom! Lahku noć!"

Šeik i Ben Hur gledali su za Egipćanom, koj se dade odvesti iz šatora.

„Šeik Ilderime," reče onda mladić, „večeras sam čuo čudesnih stvari. Molim, dozvoli mi, da se sprodjem uz obalu, nek o tom razmišljam."

„Podji, ja ću za tobom."

Operu si ruke i na znak Šeikov donese sluga cipele Ben Huru. Tada izadje.

Br. 516.

Pitanja za kler nadbiskupije vrhbosanske.

1. Probetur Romanum Pontificem successorem esse beati Petri, principis apostolorum eumque primatum iurisdictionis in universam ecclesiam Christi obtinere.

2. Mauritius confessarius facillime absolvit non semel, sed pluries poenitentes, qui accepta absolutione, in eadem consuetudinis peccata relabuntur, quoties aliquam emendationem vel signa, licet mere ordinaria, doloris in eis deprehendit. Immo absolvit per annum octavo quoque die iuvenem, pluries in hebdomada in eadem circiter incontinentiae peccata labentem, sed extraordinaria doloris signa offerentem, v. g. statim post patratum peccatum ad confitendum properantem et coram confessario gemitus edentem, et postea de perfecta eius emendatione gavisus est. — Severinus vero confessarius, oppositam sequens praxim, absolutionem denegat omnibus recidivis, donec perfecte emendentur, imo ad repetendas confessiones praeteritas eos adigit, utpote firmo proposito destitutos ac proinde sacrilegos. Nec facile movetur signis specialibus doloris, quia signum verius poenitentiae est a peccatis abstinere

Expositis principiis de agendi modo cum recidivis diiudicetur agendi modus utriusque confessarii.

3. Homilia in Evangelium Dominicae VI. post Pentecosten vel catechetica explanatio quaestionum catechismi de Deo trino.

U Sarajevu na sv. Cirila i Metoda 1896.

Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski.

Dopis.

Ispod Griča u lipnju.

(Novi nadstojnik milosrdnica) Jačim i sjajnijim žarom trptjelo je sunce sa plavetnog nebišta, nježnijim rumenilom zarudjela je zora na 9. lipnja o. g. Bio je to onaj dan, koji je poklonio dičnome samostanu novoga oca glavu časnu, koja da ga ravna i upravlja, pa da po njemu djeluje na dobrobit naroda Hrvatskoga, a na slavu Boga Svevišnjega. Radosnim i oduševljenim srcima pozdravio je samostan zoru željnoga dana, u kojemu je stupio u njegove dvore presvijetli gospodin, *dr. Andrija Jagatić,* da preuzme veliku i tešku zadaću — nadstojništvo samostana.

Sutra dan na 10. lipnja u 3 sata poslije podne sakupila se školska mladež, da pozdravi Njegovu Presvjetlost, novoga poglavara. Od stana Njegove Presvjetlosti do kićene dvorane u preparandiji stajale su u dva reda u bijelo odjevene djevojčice, koje su presvijetlom nadstojniku oduševljeno klicale: „Živio!“ Kada je novi gospodin nadstojnik stupio u dvoranu, zapjevaše ondje sakupljene pripravnice: „Ljubimo te, naša diko!“ Njegova Presvjetlost na to je zauzela mjesto u prvom redu pred pozornicom.

Kada su pripravnice dopjevale pjesmu, otvorila se pozornica i sada stupi naprijed ggjica. *Anka Špan,* učitelj. pripravnica IV. teč. te pozdravi u ime cijele školske mladeži novoga nadstojnika lijepim pozdravom, što ga je sama sastavila. U tom govoru izriče radost mladeži i nadu cijele Hrvatske, jer on da je Bogom odabrani glavar dičnog samostana, koji već tako dugo djeluje za dobro mile domovine. Evo jedne kitice iz pozdrava:

Božanska Te nama posla ruka
  Poput rajske sa nebesa mane,
Da nam tišaš boli rodnog puka,
  Da sa cviećem ospeš suhe grane;
Cvjetke brižno da njeguješ domu,
  Melem siješ i utješiš biedna,
Suze tareš, i ogriješ ledna,
  I da radiš na spas rodu svomu.

Pošto se je zastor na pozornici opet otvorio, stajale su na pozornici u bijelo obučene pripravnice, koje su zapjevale pozdravnu pjesmu. Na to je govorila pripravnica IV. tečaja, *Marija Kovačević: „Ljubav Križu.“* U lijepom tom govoru istaknula je, kako je sv. Andrija ljubio križ svoga mučeništva, i kako se po križu stiče slava nebeska, nadalje, kako je teška zadaća povjerena rukama Njegove Presvjetlosti, zadaća, koja se od križa odijeliti ne da. — Pa ako su njegove zasluge za posestrimu Bosnu našle priznanja i bile nagragjene križem, mitrom i prstenom od Njegove Svetosti, pape Leona XIII., to će mu njegovo buduće djelovanje za domovinu Hrvatsku pribaviti rajski vijenac — vijenac vječite slave. — Iza toga slijedila je živa slika prikazujuć sv. Andriju s križem. Sad su otpjevale pripravnice pjesmu *„Večer na Savi.“* Poslije pjesme stupila je na pozornicu ggjica, *Hermina Brkić,* pripravnica IV. tečaja, te je kićenom riječi (vlastiti sastavak) orisala „djelovanje čč. sestara milosrdnica.“ U tom je govoru kazivala, kako je sv. Vinko Paulski utemeljio red sestara milosrdnica, kako one već pedeset godina blagoslovno djeluju u Hrvatskoj, te kako su zadnje vrijeme izgubile duhovnog svoga oca, miloga superiora. Njegovu Presvjetlost, dr. Jagatića, odabra eto Providnost, da naslijedi dičnoga pokojnika. Evo opet par redaka iz toga govora:

Sam sveti Vinko evo Vam izruča
Gle, kćeri svoje; a želja mu vruća,
Da budete im poput predšastnika —
Njim dobar otac — a svom rodu dika! —
Oj raduje se Hrvatica vila,
Niz lice suze obara od mîla,
U krilo što se vrati dragi sin,
Jer ti si naš — o Ti si Slavjanin!
Oj dogji, dogji, Hrvatska Te zove,
U ruke Tvoje stavlja mnoge nade,
Oj vidaj, lieči gorke, teške rane,
Sá kojih draga domovina strada! —
O Bože, koga poštuju Hrvati,
Ti izlij rosu blagoslova svoga
Na ovu Tebi posvećenu glavu,
I Ti ga ravnaj, Ti ga štiti, prati,
I Ti ga kriepi svakim blagoslovom,
Da na tom polju dičnog rada novom
Još dugo sretno mogne djelovati
Za dom si mili — Tebi na proslavu! —

Sada su slijedile dvije žive slike. Prva: djelovanje sestara milosrdnica u školi; povrh njih sv. Vinko izručuje novom nadstojniku sestre učiteljice i njihove škole. Druga slika: djelovanje sestara milosrdnica u bolnici, kaznioni, ubožištu, sirotištu itd.; povrh njih opet sv. Vinko izručuje novom nadstojniku brigu za svoje duhovne kćeri i napomenute zavode. — Onda se je Njegova Presvjetlost zahvalila na lijepom dočeku, veleći, da, kada mladež od njega toliko očekuje, neka je i njemu dozvoljeno od nje očekivati poslušnost i sudjelovanje, jer samo zajedničkim radom može se nešta odlična i Bogu mila postići.

Na to se je njegova Presvjetlost uputila u gragjansko gojilište, mali seminar i gornje gojilište, gdje su ga pozdravile gojenice dotičnoga gojilišta govorom i pjesmom. Po stubama i hodnicima, a isto tako i u vrtu stajala je u bijelo odjevena mladež u dva reda, kličući oduševljeno „Živio“ sve dotle, dok se nije Njegova Presvijetlost u stan povratila.

Svevišnji blagoslovio dolazak Njegove Presvjetlosti, dr. Jagatića! Blagoslovio njegov rad u Hrvatskoj, udijelio mu zdravlje i snagu, e bi mogao ostvariti plemenite namjere svoje! Njegova ruka upravljala sigurno i krjepko dičnim samostanom sestara milosrdnica, da ovaj naš dragi samostan i u drugom pedesetgodištu raste, buji i cvjeta na slavu Božju, a na korist miloga naroda Hrvatskoga! . .

B. pripravnica IV. tečaja.

Viestnik.

Naša domovina.

(Previšnje imenovanje.) Nj. c. i kr. apost. Veličanstvo dostojalo se premilostivo imenovati kanonikom prvostolnoga kaptola vrhbosanskoga veleč. gosp. *Ivana Šarića,* katehetu u samostanu milosrdnih sestara u Sarajevu.

(Generalni superior milosrdnih sestara.) Dekretom od 28. aprila o. g. imenovao je preuzv. g. nadbiskup Zagreb. dr. Juraj Posilović gen. superiorom milosrdnica *dra. Andriju Jagatića,* pošto ga je prije milostivo iz nadbiskupije vrhbosanske odpustio presv. gospodin nadbiskup Vrhbosanski.

(Mladomisnici.) Na blagdan slavenskih apostola sv. Ćirila i Metoda pjevao je prvu sv. misu g. Pajo Pajić u Sarajevskom-polju kod brata si Matije Pajića. U osmini istoga dana odpjevao je

mladu sv. misu g. Lad. Kreneis u Tuzli doljnoj, dočim će g. M. Vujnović pjevati na Ilinj-dan u Stolcu. Bilo sretno!

(Promjene u nadbiskupiji.) Namješteni su kao kapelani i katehete: fra. Ivo Martinović u Zenici, fra. Ante Ravlić u Rami, fra. Augustin Vidić u Busovači,

(Novi tršćanski biskup.) Biskupom tršćansko-koparskim imenovan je dosadanji krčki biskup, presvietli gosp. *Andrija Sterk.* Mi poznajemo i lično i po djelih ovoga u svem uzorna hrvatskoga biskupa. Mi s toga dobro razumijemo i onu suzu, s kojom se biskupija Krčka razstaje sa svojim dobrim pastirom, i one razkriljene ruke naše drage Istre, da zagrli svoga novoga biskupa, *Andriju.* Lani kao vodja hrvatskih hodočastnika u Loreto i u Rim pokaza presv. gosp. Andrija Sterk, kako mu je na plemenitom srcu i naša Bosna. Mladoga vrhbosanskog svećenika iz Sarajeva uze izmed ostale braće i privede ga k velikomu Leonu XIII. „Vrhbosna" se doista iz dna mladoga srca svoga raduje sa dobrim našim pukom u Istri *novomu,* ako Bog dâ, *Dobrili* i prinosi smjernu čestitku svoju presv. Gospodinu: *Ad plurimos annos!*

(Darovi.) Za središnje *bogoslovno sjemenište:* Sabrao po Tirolskoj Iv. K. 1066 for. 68 nč.; sabrano u biskupiji Kraljevgradačkoj 142 f. 21 n.; Stj. Jaić 3 fr.; Wipplinger 32 fr. 30 n. Zahvaljujući toplo plemenitim dobročiniteljem preporučamo im i u buduće ovu našu veliku potrebu. — Za *sv. grob:* Pećine 2 fr.; Vijaka 1 fr. 15 nč. — *Petrov novčić:* Dolac 6 for.; Travnik 5 for.; Vareš 28 fr.; Vijaka 6 fr. 1 nč.; Dobretići 3 fr.; Kiseljak 3 for. 50 n.; Bogoslovno sjemenište u Sarajevu 4 for. 15 nč.; Sarajevo 3 for. 16 nč.; Sutjeska 8 fr.; Kreševo 15 fr.; Otinovci 5 fr. 54 n.; Morančani 3 fr.

(Balkan i Srpski Sion.) Srpski Sion, „list za crkveno prosvetne i autonomne potrebe srpske pravoslavne mitropolije Karlovačke" donosi u br. 23. od 2. juna nekoliko obćenitih misli o „*Balkanu*". Štiocem „*Vrhbosne*" bit će drago, ako im dva tri odlomka od poduljega članka priobćimo. Nabrojiv članke „*Balkanove*" piše: „Kao što vidimo, sve lepi i nevini naslovi; pa i primamljivi za pravoslavne Srbe, kojima je Balkan neposredno baš i namenjen." Onda veli, da ga iz raznih razloga ovaj pojav, što Balkan izlazi, nije iznenadio pa nastavlja: „Pojav Balkana je diktat rimske propagande. On je novo orugje stare borbe; novo sredstvo starih smerova; Rim progovara staru reč na nov način, peva staru pesmu novom melodijom. Da sve to nismo znali, ... mogli bi doći u iskušenje, da se ipak iznenadimo onome, što je u tom staro — novom načinu, naime, kojim se stara želja .. ipak trudi postići. Moglo bi nas iznenaditi u Balkanu ono tepanje i prenemaganje, ona bojažljivost i nesigurnost, ono pritajivanje i okolišenje, ono ustručavanje u iskazivanju i iznašanju pravih misli i želja, kojima stoje verno u službi i presvetli g. nadbiskup Stadler i njegova desna ruka, g. Dr. Bresztyensky i rad kojih je upravo pokrenut „Balkan" i „Балкан." — Dosad smo svikli, da nas Vatikan i njegovi delegati, pa i svi papski pijoniri delektiraju sa šizmaticima, jereticima, zabludelima, krivovercima i t. d., a svoje zahteve prema nama i pozive na sjedinjenje s rimskom stolicom i na poklonstvo rimskome papi, postavljaju i iskazuju otvoreno, bezazorno i odlučno, bez ikakve štednje. U „Balkanu" je taktika izmenjena, nova je. Tako nova i jedinstvena, da se niti iz članka „*Zadaća Balkana*" ne vidi, u čemu je ta zadaća, niti se iz poslanice g. nadbiskupa „*komisara*" saznaje, šta on opet hoće. Niti je tu reč o nama, kao jereticima i zabludelima, niti je tu spomena o rimskoj crkvi, kao jednoj spasavajućoj ..., niti je tu reči o tome „da onome nije Bog Otac, kome rimska crkva nije mati" .... ne pozivaju se tu pravoslavni Srbi, da se poklone papi, da se unijate. Ne. Govori se samo o proročanstvu Gospoda našeg, Isusa Krista, o jednom stadu i jednom pastiru, a bez da se kaže, da bi „ovčarnica" morala biti u Rimu, a pastir papa. Priželjkuje se tu o tome, kako treba svi da budemo „jedno", a ne kazuje se, šta da budemo ...... nudi nam, da zadržimo običaje, obrede, jezik, napose netaknutu liturgiju, ali ne kazuje, čega se imamo odreći i šta sve primiti. .... Gomila lepih i kitnjastih reči, kojima pitomci Balkana, a osobito „*komisar*", do raskošnosti raspolažu, a bez da štogod kazuju, što bi trebali znati a ne znamo s jedne, a s druge strane, ono jezujitsko i farmazonsko pritajivanje smera i težnje, glavne misli, pravog zadatka i jedine želje dvojice „prijatelja sjedinjenja crkava", ne dadoše nam ni časak, da se otrgnemo osvedočenju, da imamo posla sa novim djetićima stare jesujitske rimske škole, — nove dlake stare ćudi, koji se komisarski ustremljuju u mirno kršćansko stado jevangjelskog i apostolskog vasijonskog i prastarog Pravoslavlja." Toliko „*Srpski Sion*". Iz ovih rieči razabiremo *a)* da je „*Balkan*" pogodio pravi ton u pisanju i načinu razprava; *b)* da pravoslavnu našu braću napunjava još preveliko nepouzdanje u čiste nauke „*prijateljâ sjedinjenja*"; *c)* da imadu prema nam silnih predsuda; a *d)* da osobito mrze papu kao vrhovnog poglavara svekolike crkve Isusove. Molimo ih, neka samo čitaju *Balkan,* sve njegove članke i sve njegove brojeve, i osvjedočit će se o iskrenoj, da, bratskoj ljubavi „prijateljâ sjedinjenja," upoznat će točno sa naukom katoličkim i nadamo se, da će onih silnih i pogibeljnih predsuda malo po malo nestati.

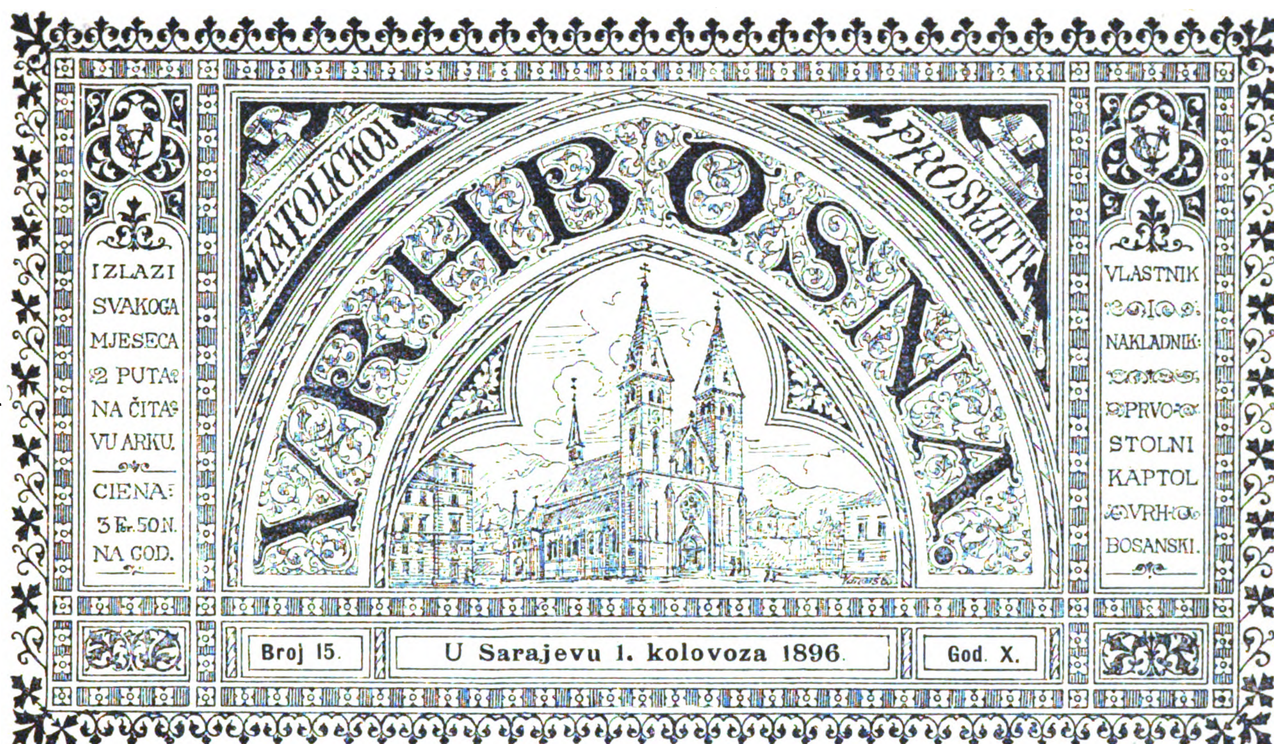
(Škole Milosrdnica u Zagrebu.) Primismo „Izvješće djevojačkih škola u samostanu ss. Milosrdnica u Zagrebu koncem školske godine 1895/6." U njem nalazimo zanimivo pisan životopis dragoga pokojnika *Fidelisa Hoeppergera.* Izvadit ćemo štiocu samo jednu liepu sgodicu. — Pažnju svoju svrnuo je Hoepperger odmah s početka i na radnike. Ustrojio je katol. djetičko družtvo u Zagrebu 1855.

Od početka toga družtva, pa do svoje smrti bio mu je predsjednikom. Šest tjedana prije njegove smrti slavilo je to družtvo sasvim skromno 40-godišnjicu svoga obstanka. Premda već boležljiv, ipak je Hoepperger želio, da bude kod te slave. Kad ga pozdraviše sa željom neka mu Bog dade, te sa družtvom još doživi 40 godina, nasmjehnu se Hoepperger i brzo odvrati: *„Recite radje 40 dana“*. I gle, za 40 dana došlo je djetičko družtvo sa zastavom, da svomu predsjedniku zadnju počast izkaže i da ga odprati do hladne rake. — Dalje nam Izvješće kazuje život zavoda i škole kroz prošlu godinu. Učenica je u svem bilo 1439. Samih učiteljskih pripravnica 345. Izpiti zrelosti kao i drugi izpali su ove godine krasnim uspjehom. Čestitamo zavodu na takovu plodu i želimo, da to najljepše drvo djevojačkog odgoja u Hrvatskoj dan u dan sve to ljepše raste, buji i cvate.

Naša monarhija.

(Naputak sv. stolice biskupom Ugarske.) U ime sv. Otca pape Leona XIII. sastavio je „Sv. Sbor za poslove biskupa i redovnika“ naputak, te ga razaslao svim ordinarijem Ugarske, da prema njemu porade o tom, kako bi se u svećenstvu opet razbudio onaj duh, što su ga primili polaganjem ruku, a mnogi ga napustili, težeći za onim, što je ovoga svieta. Naputak privezuje na dušu biskupom najprije sjemeništa bogoslovna. Za rektora neka odabiru muževe učene, razborite, pune duha Kristova; za spirituale starije, ozbiljne, koji su u duhovnom životu vanredno vješti, a traže slavu Božju; koji će klerike vježbati u duhovnom životu, priučati ih molitvi, razmišljanju. Kod učitelja neka uz znanje paze i na pošten život, a sami neka se kroz godinu višeputa potrude u sjemenište, i tu se o svem sami osvjedoče. Poglavari sjemeništa neka nastoje, da klerici što češće pristupaju k sv. sakramentom, a biskupi neka dobro paze prije redjenja, da se ne uvuče takav, koji nije zvan. — Svećenikom se naredjuje, da češće primaju sv. sakramente, a svake godine obave duh. vježbe. — Upozoruju se biskupi, neka pripaze, da svećenici vrše dužnosti službe svoje, jer će vječni sudac iz njihovih ruku tražiti krv svojih ovaca. Dušobrižnici moraju biti na uslugu svojim ovcam, slušati sv. izpovied, pohadjati bolestnike, providjati umiruće, poučavati u katehismu, tumačiti sv. evangjelje. Mnogo će se ojačati pobožnost vjernika, ako se kanonički urede pobožne zadruge i bratovštine, ako se svečano budu slavile crkvene svetkovine. Biskupi neka službeno na to sile, da župnici osobito u oči glavnih svetkovina idu u izpovjedaonice, ako ih nitko i ne zove, te neka ondje čekaju, a vjernike opomenu, neka ova sredstva dostojno primaju. I marljivo valja da propoviedaju dušobrižnici, a naročito svojim uzornim životom. Pobrinut se valja i za pouku u vjeri naobraženim, bilo propoviedanjem bilo dnevnici, liepo pisanimi. U tu svrhu dobro će biti, ako se razšire katolička društva, kakova već postoje u mnogih mjestih. Na gimnazije neka dolaze kao katehete svećenici obsežna znanja i odlična čista života. Oni će nastojati, da mladež priberu u pobožne zadruge Bl. Dj. Marije, u bratovštine Presv. Srca Isusova ili sv. Krunice, a poticati će ju, neka češće prima sv. sakramente. Biskupi će gledati, da se za nastavu vjersku dobije više vremena, pobrinuti će se za valjanu školsku knjigu, a bditi će, da učitelji ostalih struka poštivaju vjeru, te katehetu pomažu. Nastojati valja, kako bi se peštansko sveučilište, koje je utemeljio kardinal Petar Pazman, opet katolikom vratilo i upravi biskupa predalo. Medjutim pako, neka se mladeži akademijskoj svake nedjelje i blagdana drži propovied, u kojoj će propovjednik znanstveno razložiti i dokazati osobito one točke katoličke nauke, koje se dan danas koli u javnom toli u privatnom životu najviše zanemaruju i pobijaju. Nastojati će biskupi i o tom, da se na ugarskih sveučilištih osnuju medju slušatelji zadruge i savezi, koji će ih poticati na život prema vjeri i gdje će se izpravljati ono, što je u predavanjih rečeno proti katoličkoj istini. Vrlo bi dobro bilo, da sveučilištni slušatelji u svojih sastancih za nagradu riešavaju pitanja iz raznih nauka. Predmet svojih besjeda neka propovjednici uzimaju iz okružnica sv. Otca *Immortale Dei* i *Sapientiae christianae*. Gdje vjernici ne govore magjarski, ondje neka biskupi župnikom i katehetom odlučno nalože, da djeci ne predavaju u magjarskom jeziku prije, dok djeca nisu još podpuno naučila taj jezik. Isto tako neće ni vjernikom magjarski propoviedati, dok se nisu osvjedočili, da ga župljani dobro razumiju. Rieč Božju treba da navještaju u vlastitom jeziku vjernika. Pripazit će župnici, da vjernici ne trpe nikakve štete glede vjerskih osjećaja u društvih, koje ne imaju nikakva obilježja vjerskoga. Katoličke novine treba osnivati, i to ne samo u jeziku magjarskom, nego i u drugih jezicih. Biskupi imadu pomno bditi, da dušobrižnici prema ovomu naputku rade, pa to će biti posebna im zadaća, kada posjećivali budu župe. Mlitave će takvom prilikom poticati, nemarne koriti, a nepokorne kazniti. Crkvene nadarbine dieliti će pako samo onim, koji su u istinu vriedni. U liepom ovom naputku naći ćemo i mi za sebe i za svoje prilike liepih pobuda.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Vrhbosnina suza.

unce mi je bilo na uranku,
I Vrhbosna moja uranila,
Uranila, bratu dohodila,
Da se s bratom malo razgovori.

Sunce mi se sa istoka smije,
Trebeviću vrške zlatom vije,
Al je bratu danas posestrima,
Nešto sjetna, nekud nevesela.

Šta je, sestro, suncu na uranku,
Te si tako sjetna, nevesela,
Kano da ti sunce omrknulo,
A istom je eno ogranulo?

Posestrima brata pogledala,
Pogledala, teško uzdahnula,
Te joj suza sama udarila,
I kroz suzu bratu besjedila.

Ti znaš, brate, kad nejaka bila,
Tko me sebi uzo na koljeno,
Na koljenu tko me milovao,
U odielo odievao bielo.

Kô cvjetić me liepo njegovao,
Da ne venem, uviek zalievao:
I ljubavi i živom milinom,
A ja rasla, Rodu ponarasla.

Pa me s mnogim sestrio junakom
Na desnici i na laku peru,
I mnogog mi našo miljenika,
Koga vila biela zadojila.

Pa me slao Rodu u pohode,
Da mu milom Rodu hrvatskome
Nosim kitu ruža i ljubica,
Što ih ubro na srdašcu svome.

A jutros mi rano prišapnuo:
S Bogom ostaj, Vrhbosna mi mila,
Danas mi se s tobom rastajati,
Al viek ću se tebe spominjati.

Ispod Griča glase ću ti slati
Tuškančevim cviećem odievati,
Sve dok sestra svog rogjenog brata
Ne zagrliš posve oko vrata.

I onda ćeš Rodu progovarat
A za Krista i za Domovinu,
I onda ću srce ti otvarat,
Oj Vrhbosna s Bogom mila ostaj! —

Ja zaplakah, ni rieč ne proustih,
Ode meni, tko me podigao,
Ode meni, tko me opasao
Kao vilu svilenijem pasom,

Eto što sam suzu oborila,
Eto što sam sjetna, nevesela;
Pa zar niesi i ti zaplakao,
Kad se ono s majkom rastajao?
Već te, brate, do tri puta bratim,
Hitni glasom za Andrijom mojim:

S Bogom ostaj, slatko spominjanje,
Diko moja, s milim Bogom ostaj!
I Vrhbosna, reci, kune ti se,
Dok je živa u one će vise,
Za koje si razvio joj krila, —
Tako živa Domovina bila!

Dr. Andrija Jagatić odilazi.

Alea jacta est. Kocka je pala. Presvietli g. *dr. Andrija Jagatić,* protonotar apostolski, arhidjakon Gučjogorski, kanonik Vrhbosanski i urednik Vrhbosne, ostavlja Sarajevo, u kome je proživio punih 14 godina — godinâ rada, samozataje, pregaranja . . ., ne on sam, nego i njegovi drugovi. Vraća se natrag u bieli Zagreb.

Čovjeka, koji pozna one prilike, u kojima je Presvietli g. Nadbiskup sa svojim kaptolom u Sarajevu počeo živjeti; koji pozna i one prilike i neprilike, u kojima su ti ljudi svoj mukotrpni život nastavljali, nekako se u prvi mah ova rieč: *Jagatić odilazi* čudno doimlje. Ovo će najbolje osjetiti pr. g. Nadbiskup i njegov gener. vikar presv. g. dr. Jeglić i dr. Košćak.

Ja bih presv. g. Jagatića uvriedio, kad bi mi samo i nakana bila, da poradi njegova odstupa iz dieceze izričem kakovu bojazan za istu. On sam zna, da je jedini Bog bio moguć, da u ovo nekoliko godina podigne ono, što je u vrhbosanskoj nadbiskupiji podignuto, i on je isto tako uvjeren, da će dobri Bog i čuvati ono, što je pod *vanrednim* Njegovim utjecajem tu stvoreno.

Ja hoću samo to da kažem, da si je Bog medju tim svojim poslovačima *Jagatića* odabrao, da nosi uz Nadbiskupa baš ono ugalno tvrdo kamenje. I Jagatić ga je ljudski nosio. Bio je junak, koji ni pisnu, niti zubma škrinu. Ovo je dar, koji Bog svakome ne daje; ali Jagatić ga je imao u dobroj mjeri.

Bože sačuvaj i pomisliti, kô da i njegovi drugovi ne bi bili izvrstni radnici. Svi su radili, koliko su god mogli, dapače i — *preko svojih sila.*

A bilo je baš i ljudskoga posla. Tko nije to vidio i proživio, smijem kazati: ne može ni pojma da ima o tome napornom vjekovitom radu. Vještijemu dljetu sudjeno je, da izteše monumentum aerê perennius tim pionirima katol. hierarhije u Bosni.

Ovdje dakako nema mjesta da rad Jagatićev u obćenitim poslovima nadbiskupije na sitno ocrtam; iztičem samo osobito onu mirnoću, kojom se je i u najtežim okolnostima izticao.

Tu se hoće samo ono najnuždnije spomenuti, što je sa razstankom u savezu i što je svima ne samo u granicama ove dieceze, nego i izvan nje, poznato, a to je *Jagatićeva književna djelatnost.* Dva srodna duha: *Stadler* i *Jagatić* upoznaše umah na početku svoga rada veliki zamašaj štampe. Tà, katolik u Bosni osim nekih vrlo malih stvarca, na pr. od biskupa Miletića, po gotovo i nije imao nikakove nabožne i poučne knjižice u ruci. A i svećenstvo bilo je željno dobrih priručnih knjižica. I eto smionih ljudi — njih troje, četvero — da koliko toliko toj nestašici doskoče. Nemaju ni novaca, ni radnika pomagača, ali imaju živu vjeru i tvrdo pouzdanje u Boga, da će trud njihov, koji poduzeše jedino iz ljubavi k Bogu i domovini, obilato blagosloviti.

I tako započeše u „*Srcu Is.*" okružnice Nade biskupove zanositi i razpaljivati srca čitalaca; razni drugi članci zasladjivahu mnogi čas i pouku davahu svećenstvu na zabitnim župama. Pobožne knjižice — ma i riedko posijane, zadahnjivahu puk pobožnim čustvima i u njima ga utvrdjivahu. „*Dva svećenika nadbiskupije vrhbosanske,*" koji se gdjegdje označiše, da su takovu knjižicu priredili, jesu *Stadler* i *Jagatić.* Pa i ne. pitaj za njihova imena, budi siguran, da su svakoj radnji, ako je baš i nisu sami priredili, sigurno kumovali.

Svemu tomu radu kao da je „*Vrhbosna,*" list, posvećen *katoličkoj prosvjeti,* bila ognjište, na kome je poput stroge Vestalinke čuvao sveti žar svake ljepote i plemenštine punih 9 godina *dr. Andrija Jagatić.* Ja držim, da će pr. g. Jagatić i pod svoje stare dane ćutiti ugodno zadovoljstvo, kad se spomene Vrhbosne. Briga i trud okolo nje, otići će u zaborav, ali plodova njezinih zub vre-

mena izglodati neće. Kad *Vrhbosna* ne bi imala nikakove druge zasluge, nego da je ne samo u duhovnicima nego i u svjetovnjacima uzbudila živu želju za pravim i zdravim kršćanskim štivom, njezino ime moralo bi se pisati zlatnim slovima, dok traje nadbiskupija, koje ime nosi. Nu *Vrhbosna* ima i drugih sjajnih zasluga. Neprocjeniva je bezdvojbeno njezina zasluga, što je ona mlada i čila velikim zanosom znala povući u svoje kolo *na obranu katol. crkve i njezine vidljive Glave, na obranu duha kršćanskoga proti lažnim kršćanima* sve, koji plemenito i kršćanski misle. *Vrhbosna,* ma da je mlada i čila bila i liepo odjevena, nije imala ambicija, nije letjela za slavom, nije se nametala, pa ipak je svačije oči svraćala na se, kô svaka prava i vriedna ljepota. Svojom jedrinom, svojom svježošću kao da je začarala i svoju staru družicu u bielome Zagrebu, te je pomladila. Duh kršćanske ljubavi i zajednice medju jednim narodom, kome kao da je jedno krilo bilo zastalo na divnom zagrebačkom Sljemenu, a drugo klonulo u ladne valove srebrene Save, podigao je ta krila i preko Sljemena tamo negdje na Triglav i preko Save tamo na čarni Trebević, da se mudrim i bistrim okom svojim zagleda tamo u ono divno naše jadransko more, da i ondje na onim žarkim žalima razhladi grudi onih patnika ljubkom riečju njihove rodjene majke.

O podji, podji, presvietli gospodine, u bieli Zagreb, pak onamo braći kaži, da Te mi nismo izgubili, da si Ti uviek naš, kô sada i njihov, i da je već i prije bio njihov, dok Te mi svojim zvasmo; jer duh je jedan, a duhu se granice ne udaraju, a niti ga ljudska bedastoća, ni zloba, ni zavist, ni kukavština, pa ni ono gadno, čovjeka nedostojno, preziranje svega duševnoga u okove sputati može. Naše tielo sputati mogu i uništit ga mogu — prosto im bilo; jer bez Božje volje nije. Pravdi Božjoj, ako ne zadovoljiše djedovi naši, moramo mi. Duh istine, duh pravde i Božje i ljudske pobiediti mora. I mi ćemo pobiediti, samo ako ne dopustimo, da nam vlastito tielo skuči duh naš.

Ti si, presv. gospodine, da svojom Vrhbosnom razpiriš vruću žudnju za pobjedom duha, istine i pravde, sám zaboravljao na svoje tielo, na svoju udobnost, pak si se podvrgao mučnome putu u svetu zemlju, da ondje rodjenim očima vidiš, kuda je hodao trnjem okrunjeni, križem obterećeni Bogčovjek, da nam ga jasno prikazati uzmogneš i potaknuti nas, da na Nj mislimo i u Nj se ugledamo.

Na bielim jedrima plemenite duše svoje plovio si srednjom Evropom, da vidiš silu ljudskoga uma u svim granama ljudskog umjeća, a poglavito da vidiš divne, nedohitne spomenike kršćanskoga života, Kristove crkve i nama da ih prikažeš, kako bi nas uputio i opet o istinitosti onih rieči našega Spasitelja: „Ni vrata paklena neće je nadvladati." I onda si nas najposlije doveo do one čudotvorne špilje, gdje se hiljadama i hiljadama sirota i biednika ukazuje ona divna Gospa, koja krunjena sjedi uz Boga, Sina svoga i milo ga moli, da poštedi puk svoj.

Jest, ovo je istina: Jagatić piše ne od zanata, nego jer ga njeka nutarnja sila goni. Jagatić niti ne poredjiva svojih misli na način pisaoca po zanatu. Iz svakoga redka njegovih n. pr. Crtica iz sv. zemlje i Paljetkovanja očito se vidi, zašto piše. Ako je on, kako je i morao, imao na svojim putovima služiti se raznim knjigama, njemu se ipak vidi, da uviek nosi sa sobom svoju rodjenu glavu i svoje srce. Gdje se on oduševljava, i ti si sigurno oduševljen; gdje je ozbiljan, i ti si; gdje je šaljiv, i ti se nasmiješ; gdje čuvstvuje, na oči ti suze mami. Evo dakle, zašto i kako piše? On hoće biti Tvoj, on te hoće za sobom povući, ne za svoj interes, nego za duh, za istinu i pravdu. Zato su njegove knjige i Tvoje knjige; jer Ti u njima nalaziš svoje kršćansko mišljenje i čuvstvovanje.

Jagatić je dakle naš i to sviju nas, koji se ćutimo jedno i po pravdi Božjoj i ljudskoj i po duhu jednome.

A znate li, šta ću još kazat na koncu? Meni je drago, da Jagatić odilazi u Zagreb. Ja sam od boli i zaplakati znao, kad sam oćutio toliko puta, da obstoji medju tamo i „amo" i „ovamo" kod naše ladne Save kinezki zid; da mi svećenici, koji bismo per excellentiam morali biti prožeti duhom slobodnim, široka pogleda, postajemo tjesnogrudni pogled zapilimo preda se u zemlju, a goni nas i naše zvanje i domorodno stanje, da budemo *sal terrae* i *lux mundi,* da se ne bojimo onih sivih oblačića, koji se tobože napuhuje, ko da će ledom pobiti sav sviet; a evo kukavni mali Ivanjski svjetnjak — kriesnica — pa ma se i u grmećak stisnuti morao, opet pušta od sebe svjetlo svoje, jer mu je dragi Bog tako naredio, tako ga je stvorio.

Dostojanstveniče sv. crkve, kanoniče vrhbosanski i uredniče liepe naše Vrhbosne, mi se s Tobom ne opraštamo, mi Te samo srdačno pozdravljamo na polazku iz jednoga našega bieloga grada u drugi, da nam bude zalogom one prostrane, srdačne, kršćanske ljubavi, koju si gojio vazda svojim životom a napose u Vrhbosni i gojio i drugima ucjepljivao. Mi ne ćemo prestati šiljati svemogućemu srdačne molitve za Tvoje dravlje i sveto uztrpljenje u Tvojem mučnom novom zvanju; jer znamo, da je ovo Božja volja; jer od Tebe očekujemo novih i sjajnijih djela, kako Ti je i zvanje sjajnije i šire, a Tvoji drugovi napose, koji su za vrieme Tvoga boravkâ s njima, dielili s Tobom sve terete, podvostručit će svoje sile, da ti zamjena budu i u ovome Tvome nastojanju, premda oni najbolje znadu, što s Tobom gube; nu i mi opet znamo, da su junaci, te će mukotrpna svoja ledja podmetnuti i pod ovaj novi teret.

Bog Te pratio, presvietli gospodine, a i nad nama razapeo krila svoga prevelikoga milosrdja, da i dalje svi u zajednici podjedno putem pravoga duha kršćanskoga a u obranu sv. Kristove crkve i njezina vidljiva Glavara, u obranu istine i pravde na zator dušmanima u ovčijem runu a vučijega srca, da dodjemo do svetoga i Bogom na zemlju donesenoga cilja svega čovječanstva, za koji je On, Bog i čovjek, pred gorku svoju muku i smrt molio: *Otče nebeski, da budemo jedno!*

Neke bilješke o Vulgarnoj Eri.

(O. T.)

Hronologija u opće bila je svegj pitanje, koje je učenjacima zadavala ne malo muke, oduzimala mnogo vremena njihovim napornim istraživanjima, koja najpotla u mnogim slučajevima nijesu urodila nego slabim i nesigurnim resultatima.[1]) Pripoznati je doduše, da se ne bi imalo polagati odveće na skrajnu točnost u hronologiji, niti joj pripoznati onu neku važnost, koju joj neki, možda jer odveć zaljubljeni u ovakovu vrst studija, pripoznaju; jer povijest, u koliko je povijest, mogla bi postići svoj visoki, na koga smijera, cilj, pa falila joj makar ona neka skrupolozna tačnost u hronologiji.[2]) Ali opet ne bi joj se smjelo ni oporeći važnosti, na osob ako bi se ona doticala kakova fakta, koji je usjekao duboke tragove u povijesti ljudstva, te davajući novi preokret dogogjajima, stvorio novu eru. Zato kada bi se radilo o ovakovim istraživanjima ne bi im se moglo predbaciti, da je bila uzrokom neka tobožnja znaličnost, dali prava korist, što se dade crpiti od dobro uspjelih resultata.

U povijesti poznate su različite ere (aera[3]), od kojih neke su i dan danas u porabi kod njekih naroda ili Religioznih društva, a neke su već izumrle, te jedino pripadaju području starodavne prošlosti. Izmedju svih era jedna je, koja je mah preotela nad drugim i na širóko se razavila, kao što se je i kršćanstvo, kojim ona započinje, raširilo, jest kršćanska era.[1]) Ona broji godine od poroda Isukrstova, te bi sada, po računu Dioniza Eksigua dosizala do g. 1896. Ovaj način brojenja godina po porodu Isusovu prvom uvede već napomenuti Dioniz Exiguus, od kojega nam je doprlo jedan skup Crkvenih Kanona i Vazmeni Ciklus.[2]) On sravnjujući historike i kronologe prošlih vremena, dogje do uvjerenja, da se Isukrst rodio godine 754. od sagragjenja Rima, te zato po njegovu mnijenju g. 754.—55. bila bi prva godina kršćanske ere.

Ali premda mnijenje Dionisija bilo je u praksi od svakoga poprimljeno, nije ipak takovo, da mu se ne bi moglo koješta, a možda i s razlogom prigovoriti. Zato mnogi učenjaci odstupaju od ovoga

---

[1]) L' art de dats verifier les des faits historiques . . par un religieux Benedictin. Paris 1730. — Ideler, Lehrb. d. Chronologie. Berlin. 1831. — Weidenbach, Calend. medii aevi. Regensburg. 1855. — Pipar, Kirchenrechnung. Berlin. 1841. Petav: De doctrina temporum. Antw. 1703.

[2]) Cicero De Oratore. II. 9.

[3]) Mnogo se je ispitivalo i prepiralo o postanku riječi — Aera. — Njeki su joj nalazili porijetlo u latinskomu, neki u arapskomu, a opet neki u njemačkomu i engleškomu jeziku. Izidor u svomu djelu — De orig. — piše: „Aera singulorum annorum constituta est a Cesare Augusto, quando primum censum exegit. Dicta autem Aera ex eo quod omnis orbis Aes reddere professus est reipublicae.“ Premda se mnogim svigja ovo mnijenje, ipak volimo misliti da Aera ima tražiti svoje porijetlo u riječi — *Aera* — što je značilo brojni znak, kojoj potla bi dano značenje — broja godina.

[1]) Glavne ere bile bi: *a)* Konstantinopolitanska, koja broji godine od stvorenja svijeta (1. Sep. 5508 prije Isusa). U grčkoj Crkvi jošter je u porabi. *b)* Seleucita (1. Okt. 312 ili 311. prije I.). Sada izvan Sirije nije u porabi. *c)* Španjolska (1. Jan. 38 pr. I.) do 14. vijeka bila je u porabi u Španjolskoj. *d)* Mučenikâ (aera Martyrum) (303 po Isusu). *e)* Od sagragjenja Rima (ab Urbe Condita), (754 pr. I.)

[2]) Patrol. Migne T. 67.

mnijenja. Neki drže da se Isukrst rodio godine od sagragjenja Rima 753.; neki 752., neki 751., neki 750., neki 749., neki 747., a neki (da ispustimo druga mnijenja) čak godine 763. Kršćanska zato era, po računu ovih, brojila bi godine različito: 1896., 1895., 1894., 1893., 1892., 1891., 1890., 1905: u razmaku vremena po prilici od 15 godina.

Već od davnina mnogi historici i kronolozi trudili su se, da bi ovo pitanje sveli na čistac; ali, premda njihove radnje i istraživanja odaju i veliku učenost i napor, nijedan ipak od njih ne može se podičiti da je dosegao do takovih zaključaka, kojim ne bi bilo prigovora. I u ovo naše vrijeme (mislim kakvih otrag 15 godina) opet se stalo živo da raspravlja izmegju dva učena muža, na ime Riess-a[1]) i Schegg-a[2]) o ovom pitanju.

Prvi je sa svoga dakako gledišta gledao da utvrdi mnijenje nipošto novo, dali vrlo staro, kojega su se držali Orosius[3]) Epiphanius[4]), Eusebius C.[5]) Clemens Alex.[6]) i drugi, da se je Isukrst rodio g. 752. od sagragjenja Rima; dok mu se je Schegg protivio i gledao da mu obori razloge.

Ovo znanstveno prepiranje prestane smrću Riess-a († 1882.), a pitanje ostane obavito svojom prijašnjom maglovitosti: učenjaci ostanu podijeljeni u više tabora, kao i dotle, prijanjajući svaki svojemu manje ili više vjerojatnomu mnijenju. Nazad dva mjeseca dana opet isplula na površinu ovo pitanje (moglo bi biti da je u ovo 10 godina bilo govora, ali, u koliko je nama poznato, nije niko eksprofesso govorio o tomu navagjajući kakvih novih do sada nepoznatih dokaza; premda je uzgredno bilo govora. Hetzenaner u *Theol. Prakt. Quartalsckrift*[7]), što se objelodanjuje u Linzu, stane da brani Riess-ovo mnijenje, da se Isukrst rodio g. 752. od sagragjenja Rima. Dokazi, što ih navagja nijesu novi, dali stari, kojim su se i Riess i drugi trudili da ujamče god. Isusova poroda 752. Premda piianje niti je u sebi, niti u formi novo, zaslužuje ipak da se još koješta o njemu reče, pa makar to bilo učenim ljudima poznato; jer ako će biti učenjacima mnoge stvari poznate, svim čitateljima ovog časopisa neće biti, mislimo, poznate.

Hetzenaner u svomu članku — *Das Geburtsjahr Jesu Christi* — str. 72. ovako po prilici obrazložuje mnijenje, da se Isus rodio 752. od sagragjenja Rima. — Isusu je bilo malo veće od 30 godina, kada je bio kršten i stupio u javnost da propovijeda svoj nauk; jer Evangjelista Luka[1]) svjedoči „Jesus *erat annorum triginta*“ — Ali trideseta godina Isukrstova života pada u godinu, ili malo kasnije, petnaestu vladanja Tiberija Cesara; isti bo Luka svjedoči — *Anno quintodecimo imperii Tiberii Cesaris* (τῆς ἡγεμονίας Τιβερίου Καίσαρος) *factum est verbum Domini super Joannem Zachariae filium in deserto. Et venit in omnem regionem Jordanis, praedicans baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum . . . factum est autem cum baptizaretur omnis populus, et Jesu baptizato . . . .* Pošto je već ujamčeno, da je Tiberije stupio na vladanje nakon Augustove smrti, na ime 19. Augusta 767., a. u. c. ili za najdalje 17. Septembra iste godine; petnaesta godina njegova vladanja padala bi od mjeseca Augusta 781. do Augusta g. 782. Od mjeseca Augusta dakle g. 781. do 782., po svjedočanstvu Evangjeliste, morao bi se smjestiti početak Ivanova propovijedanja, malo kašnje (od g. 782.—783.) Isusovo krštenje, početak njegovoga propovijedanja i trideseta već navršena godina života. Sada ako se 30 godina i nekoliko dana Isukrssova života oduzmu od 6. Januara god. 783. (dan na ime njegova krštenja) trideset godina i nekoliko dana njegova života, dosegnut će se do god. 752., koja godina mora da bude njegova rogjenja.[2])

Drugi dokaz navagja ovaj. Isukrst se je rodio za vremena Cesara Augusta, i to baš onda, kada izagje naredba da bi se popisao vas svijet — *exiit edictum a Cesare Augusto, ut describeretur universus orbis*[3]) (ἀπογράφεσθαι πᾶσαν τὴν οικουμένην). Poznato je, da do tri puta izlazila je takova naredba, i to g. 726., 746., 766., ali nijedna nije zahvaćala cijeli svijet (πᾶσαν τὴν οἰκουμένην), dali samo Rimski puk.[4]) Zato valjalo bi reći, da je osven ova tri puta, August dao četvrti put sličnu naredbu, koja nije bila omegjašena na puk Rimski, dali je zahvaćala cijeli pod Rimskom vladom svijet. Godina te četvrte naredbe, po svjedočanstvu Paula Orosija, pada baš g. 752. — *Anno ab U C. 752 Caesar Augustus ab oriente in occidentem, a septentrione in meridiem ac per totum oceani circulum cunctis gentibus una pace compositis Jani portas tertio ipse tunc clausit . . . . Eodem quoque anno tunc primum idem Caesar, quem his tantis mysteriis praedestinaverat Deus, censum agi singularum ubique*

[1]) Das Geburtsjahr Christi. 1880. — [2]) Stritschrift g. Riess. — [3]) Historiarum. l. I. — [4]) Heres. 51. 22. — [5]) His. E. l. 5. — [6]) Stromatum I. — [7]) Theoli prack. Quartal schrift. I. Heft 1896. s. 72.

[1]) Lucae 3, 23. — [2]) Lucae 3, 1—3, 21. — [3]) Lucae 2, 1. — [4]) Monum. Ancyr. Suetonius Aug. 27.

provinciarum et censeri omnes homines jussit, quando et Deus homo videri et esse dignatus est. . . .[1]) Pošto se dakle ne može metnuti godina poroda Isukrstova ni za prvoga popisa g. 726, ni za drugoga 746., ni za trećega 766; valja da ju se metne za vremena četvrtoga popisa, koji se je obavio 752.

Suviše iza kako je Hetzenauer naveo ova dva historička dokaza, pozivlje se na usmenu predaju, što nam se je sačuvala u djelima S. Otaca, koje najvjerojatniji resultati bili bi, da se je Isukrst rodio g. 752.; pak se opozivlje na mnijenje S. Crkve (tako ga on zove), koja u svojemu Martilogium ovako označuje porod Isusov „*Anno a creatione mundi, quando in principio Deus creavit coelum et terram, quinquies milesimo centesimo nonagesimo nono: A Diluvio vero anno bis milesimo nongentesimo quinquagesimo septimo. A nativitate Abrahae anno bis milesimo quintodecimo. A Moyse et egressu populi Israel de Aegypto anno millesimo quingentesimo decimo. Ab unctione David in regem anno milesimo trigesimo secundo. Hebdomada sexagesima quinta juxta Danielis prophetiam. Olympiade centesima nonagesima quarta. Ab Urbe Roma condita anno septingentesimo quinquagesimo secundo. Anno Imperii Octaviani Augusti quadragesimo secundo.*

[1]) Hist. 6. 22.

Rajski vijenac.

Tjelesne radosti u raju.

Potpuno blaženstvo u raju, kako smo već prije vidjeli, bit će gledanje, spoznaja, ljubav i posjedovanje Boga. Ovo bitno blaženstvo imadu svi rajnici, i svi su uživajuć najveće i beskrajno dobro, potpuno srećni. No da nas Bog prenapuni svakim blaženstvom, tvori on još nova čudesa. Mi ćemo kao utonuti u gledanje Božje, a Bog će još dati, te će nam i duša i tijelo osjećati sve užitke i slasti, što će nas zapasti prema mjeri zaslugâ na zemlji. I doista, da sada govorimo jedino o tjelesnim radostima, dolikuje Božanskoj pravdi i darežljivosti, da i naše tijelo, što je toliko boli na svijetu pretrpjelo, toliko borba podnijelo, toliko kušnja prevladalo, toliko dušmana pobijedilo, takogjer primi na dan isplate svoj dijelak na dobivenoj bitki, na izvojštenoj pobjedi, na osvojenom blaženstvu. Otajstvo uskrsnuća, preobraženje našega tijela u posve nova čovjeka dokazuje već samo po sebi, da nas u lijepome raju čekaju neizrecive tjelesne radosti. Jer kao što je osuda Božja spremila u paklu za osugjenike i vječite muke i vječite boli i vječiti smrad i vječite tmine i vječitu gorkost i vječitu vatru: isto tako čeka u raju i tijelo blaženikovo vječita sladost, vječiti miris, vjekovita ljepota, vjekovito blaženstvo. Pa makar si mi ovdje možemo predstavljati samo ograničene osjetne predstave o tjelesnim radostima tamo gore, koje će ipak biti posve šta drugo, nego li sad svi sjetilni užici, jer će oni tamo biti svi oplemenjeni, posvećeni i duhovni: to ipak lako shvaćamo, da će nas tjelesne radosti u raju kao opojiti obiljem svoje veličine.

Kad bi mogao slijepac od rogjenja, koji do sad nije imao ni predstave o ljepoti svjetla i sunca, o milini prirode i zvjezdanog neba, na jedanput oči otvoriti i ugledati sjaj i veličje toga svijeta, o kako bi mu duša tada usplamtjela, kako bi mu oko zaneseno na sve strane poletjelo, i nehote bi mu se ustima klik oteo: To je dakle svjetlo dana, sjaj sunca, ljepota boja, veličje prirode! O kako sam si ja sve to posve drukčije pomišljao! koliko to nadilazi moje očekivanje! O ljepote, čara i divote! — Sličan, no kud i kamo još veći zanos uhvatit će i blaženog sretnika, kad mu se oko na jedanput otvori na sjaj i krasotu lijepoga raja. O tad, zjenico moja, u što ćeš mi prije zadivljena poniknuti; o tad, srce moje, u koju ćeš mi milinu najprije potonuti, kako ćeš mi, kaži, onda zakucati! Mi ćemo ugledati grad Božji u čarobitu sjaju njegova dragog kamenja, njegova biserja, njegova zlata prozirna. Mi ćemo vidjeti u lijepome raju neizbrojnu množinu svetaca, angjela, nebeskih duhova, od kojih se svaki zasjao kao sunčano zlato u rajskoj ljepoti. — O patrijaru Jakovu kaže sveto Pismo, da ga je lijepa Rahela tako začarala, te je njezinu ocu, Labanu, služio punih 14 godina, da zasluži njezinu ruku. O Juditi udovici veli sveto Pismo, da je vojnike Holofernove svojom ljepotom i prilikom tako zadivila, te im se oči od ushita kamenom stvorile, snebili se; a i samome Holofernu divna krasnica odmah

prvim pogledom svojih divnih očiju nadhrva srce. Ako eto čovječje lice, što kano proljetni cvjetić jutrom cvate, a na večer uvene; ako eto zemaljska ljepota, što za čas mine i istrune, za čas se pretvori u strahovit mrtvački kostur, imade toliku moć nad čovječjim srcem: kolika će nas tek onda milina i blaženstvo obujmiti, kad nam oko ugleda u raju toliko milijuna najplemenitijih, najljepših duhova, što se u zlaćenu svjetlu Božanstva vječnim plamom kao sunce zasvijetli; kad vidimo slavno preobražena, mlada i lijepa tjelesa krasnih nebesnika! Kolika slast, koli neizreciv užitak, kad nam oko ugleda sjajne haljine čiste nevinosti, što ih nikada ne okalja nikoja griješna ljaga; kad vidimo bijele haljine svete čistoće, što ih se nikada ne dodirnu dah ovoga svijeta, slavodobitne palme hrabrih mučenika, što ih nikako ne može da skuči bijes progoniteljâ! Koliko blaženstvo, kad se draga majka nagje sa dobrim djetetom svojim, mila zaručnica sa vjernim vojnom svojim; kad mi ugledamo braću i sestre i prijatelje svoje, milu majku i oca svoga, gdje se zasjali i u zlatnome rajskom svjetlu kao sunce zasinuli; kad nam oči ugledaju sve plemenite ljude, što su ikada na svijetu živjeli, sve krjeposne kršćane iz svih naroda i plemena, sve svece, što smo ih ovdje ljubili i štovali, sve nebeske angjele i blažene duhove; kad mi svakoga pojedinog nebesnika upoznamo i zavolimo, a i oni nas upoznaju i zavole! Koliko blaženstvo, kad ugledamo najljepšu od svih stvorova, kraljicu angjela, vladaricu svijeta djevičansku Majku Božju; kad tebe, o Marija, prvi put vidimo pa te stanemo uvijek i navijek gledati i ljubiti i dušom i srcem i svim životom svojim, pa kad nas ti, o divna i krasna Majko naša, vidiš i upoznaš i zavoliš! Koliko blaženstvo, kad nam oči prvi put odu na Isusa Krista, Gospodina našega i učitelja, brata našega i otkupitelja, kralja našega i Boga; kad Isusa svoga uzgledamo i uzljubimo uvijek i navijek u najsvetijem njegovu Čovječanstvu i Božanstvu; kad vidimo i ugledamo njegovo blago lice, sjaj njegovih usta, njegovo žarko, plemenito srce! O da, i kad ne bi u raju bilo nikakve druge osjetne radosti, taj već sam užitak očiju bio bi nam najljepši raj!

No mi ćemo u isto vrijeme razabirati i rajske hvalospjeve. Toli nam milo uhu, kad slušamo žive, slatke čovječje glasove, jutarnjicu sitne pjevice, po bistom zraku suglasje glasovite svirke: a kakva li, Bože, blaženstva, kad nam uho razabere nebeske glasove, glasove samoga Boga, koji je najveće, neizrecivo dobro, vrelo svakomu skladu i miloglasju, izvor svakoj harmoniji! „Kao glas velikih voda, — čuh ja," piše sveti Ivan u svome tajnom Otkrivenju, „glasove nebrojenih angjela oko prijestola Božjega; njihov broj bio je tisuću puta tisuću, i glasovi, što ih ja čuh, bili su kao slatki zvuci od harfe i nebeski pijevi. I oni su pjevali novu pjesmu. A rajski im zborovi odgovarali: Alleluja! I od ishoda do zapada odzvanjao se svod nebeski velikim i vječnim Alleluja, što ga pjevale velike čete svetaca". — O moj dobri Bože, kakvi li će to biti pijevi, kakvi li glasovi, kakovi napjevi, što će se na vijeke oriti pred prijestoljem Božjim! Kako će se razveseliti srce naše, kad nam uho začuje one romone pjesme radosnice, što će hvaliti i slaviti Boga i veličinu i moć i milosrgje njegovo; Ja miline i blaženstva, Bože, kad i mi sami u rajskim zborovima zapjevamo: Amen. Blagoslov i čast i slava i mudrost i hvala budi našemu Bogu od vijeka do vijeka. Amen.

Na sličan način, pa makar nam sveto Pismo o tome i malo šta govorilo, napit će se iz rijeke nebeskih slasti i druga naša osjetila, i opit će ih obilje kuće Božje. „Tvoji sveti, o Gospodine", pjeva crkva, „bit će pred tobom kao miomiris balzama; i Krist Gospodin reče svojim učenicima: „Ja vam spremam kraljevstvo, kao što je i meni spremio moj Otac, da uzmognete jesti i piti za mojim stolom." I premda naše proslavljeno tijelo ne će više uživati nikakva zemaljskog jestiva, i premda mi poslije svoga uskrsnuća ne ćemo više ići ni težiti za osjetilnim stvarima, nego ćemo biti duhoviti kao i angjeli Božji u nebu: to je ipak sigurno, da će sva naša osjetila biti nasićena čistim i svetim radostima, slatkim i rajskim užicima, a to si možemo barem u nekoliko predstaviti, ako pogledamo na vlastitosti uskrsnuloga tijela. I po tome, kako smo već ovdje na zemlji jedno ili drugo osjetilo više zatajivali, više Bogu posvećivali, bit će i njegov užitak i njegova slava u raju veća i sjajnija; dok će se naprotiv, kako i samo sv. Pismo izjavljuje, griješan čovjek u vječnim mukama više i gore mučiti na onim osjetilima, koje je on ovdje na svijetu na uvredu Božju više i gore zlorabio i oskvrnjivao.

Neka pobožna djevica, koje čudesni život napisa jedan od najvećih duhovnih učenjaka, bila veoma zabrinuta za vječni spas jednoga čovjeka, koji je u grijesima živio, a najzad za neki zločin

i glavom platio. Iza duljeg vremena prikaza joj se u snu ovaj pokojnik, a u sjajnoj i poput srebra bijeloj haljini. Ovdje mu ondje bila haljina razdrta, nu baš tuj sijevalo zlato, sjao se biser i dragulj. Oko vrata vijao mu se lijep, dragocjen lanac. — Ovu sliku nije teško razumjeti. Bijela haljina znači onu haljinu krsnicu, što je dobivamo na svetom krštenju; one razderine jesu posljedice grijeha u životu; ono zlato, biser i dragulj u razderinama znače djela pokorna; i jer je ovaj pokornik prikazao Bogu onu svoju bol, što ju je imao, kad se rastajao s ovim životom, za pomirenje i u duhu ljubavi, za to mu se eno vinuo sjajan i dragocjen lanac oko vrata.

Druga jedna mlada i nepametna i posve u taj svijet zamišljena djevojka upitat će samo nekoliko časova prije svoje smrti svećenika, što uz nju bio: A hoće li se u raju i plesati? Hoću li ja tamo naći taj lijepi cvijet svoga djevovanja, taj slatki užitak, što sam ga ovdje toli živo voljela? — Šta bismo odvratili na ovaj upit zanesene djevojačke pameti? Eno malo dijete, igra se sa drvenim konjicem, sa lutkom, i u tome nalazi svu svoju sreću. Kad iz dječarca bude čovjek, koji vlada čitavom državom, ili kad iz djevojčice postane kraljica: hoće li se oni još tada igrati sa drvenim konjicem ili sa lutkom? Sveti Pavao kaže: „Dok sam bio dijete, govorio sam kao dijete, mislio sam kao dijete, sudio sam kao dijete. No kad postah čovjekom, odbacih od sebe, što je bilo djetinsko“,[1]) to jest, sad govorim, mislim i sudim kao čovjek.

[1]) I. Cor. 13, 11.

Ljiljan čistoće.

Način borbe

proti griehu, koji se protivi svetoj čistoći od O. Lovre Scupoli-a.

Proti ovomu griehu imaš se boriti posebnim i drugčijim načinom nego proti ostalim. S toga, da znaš boriti se redovito, na tri doba imaš paziti:

1. Prije nego li smo napastovani;
2. Kada smo napastovani;
3. I poslie, kad je napast minula.

1. Prije napasti.

Prije napasti borba će biti proti uzrocima ove napasti.

Najprije ne smiješ se boriti sučelice proti griehu, nego bježeći kolikogod možeš koju mu drago prigodu, i osobu, od koje ti može doći najmanja pogibelj.

A treba li kadkad da obćiš, obći što brže, čedna i ozbiljna lica, i radje da su ti besjede oštrije, nego li ljubeznive, a prijatnost pretjerana.

Ne uzdaj se u sebe, jer ne ćutiš, niti si oćutio putene pobude, obćeći tolike i tolike godine, jer ovaj kleti grieh, što nije učinio za mnogo godina, učini za jedan sat, a često se sprema potajno, te tim više škodi i teže ozledjuje, koliko više se pokazuje prijateljem i manje daje sumnje o sebi.

A višekrat više se je bojati (kako čestokrat izkustvo je pokazalo, i svedjer pokazuje) gdje se obćenje nastavlja pod izlikom dopuštenih stvari, kao svojte, ili zvanične dužnosti, ili pako kreposti, kakva da je u ljubljenoj osobi; jer mnogo i nerazborito obćeći upija se otrovni osjećaj naslade, a malo po malo kap po kap prodire do dna duše, potamnjuje sve više um tako te se počimlju ništetnim držati stvari pogibeljne, ljubavni pogledi, sladke rieči s jedne i s druge strane, razgovori što gode, i ovako prolazeći s jedne na drugu stranu, pada se u pogibelj ili u kakvu žestoku napast, koju je težko svladati.

Iznova ti govorim da bježiš, jer si pùt: ne pouzdaj se, što si okupan i dobro napunjen vodom dobre i krepke volje, i spreman te pripravan radje na smrt, nego da uvriediš Boga, jer čestim vježbanjem oganj sa svojom toplinom malo po malo presuši vodu dobre volje, pa kada najmanje misliš, užgat će se tako, te neće poštediti svojte, ni prijateljâ, ne će se bojati Boga, ne će paziti ni na čast, ni na život, ni na sve paklene muke. S toga bježi ozbiljno, ako nećeš da budeš zatečen, uhvaćen i pogubljen.

Drugo: bježi dangubu i budi oprezan i budan na misli i djela što se dolikuju tvomu stališu: ali mnogo više bježi od opakih drugova ili drugarica, čuvaj ih se kao kuge, drugčije ćeš biti okužen i poginut ćeš.

Treće: ne opiri se nikada, nego poslušaj rado svoje starješine i vršeći pripravno stvari, koje su naložili, a one još radje, što te ponizuju, i što su više proti tvojoj volji, i naravnom nagnuću.

Četvrto: ne sudi nikada preuzetno o iskrnjem,

a osobito o ovom griehu; a ako je očito da je pao, sažali ga, a ne ljuti se na nj: ne rugaj mu se, nego crpaj plod, da se poniziš i da upoznaš sama sebe, priznajući se prahom i pepelom; uteci se k Bogu molitvom, i čim više drži se daleko od djelâ, gdje je i sjenka samo pogibelji.

Jer ako ćeš ti lahkoumno suditi druge i prezirati ih, Bog će te tvojom štetom popraviti, dopuštajući da paneš u istu manu, eda ti tako uvidiš svoju oholost; a ponižen da priskrbiš lieka jednoj i drugoj pogrješci.

Pa ako i ne upadneš, a ne promieniš misli, znaj dobro, da se ima u velike dvojiti o tvome stanju.

Peto i zadnje: pazi dobro, ako imaš dar da ćutiš duhovne slasti, da se ne podadeš izpraznoj samodopadnosti, držeći da si štogod, a tvoji neprijatelji da niesu u stanju te ti naškode; budući ti se čini da ih gledaš s ogavnošću, prezirom i mržnjom; jer ako u ovom budeš neoprezan, lako ćeš pasti.

2. Za vrieme napasti.

U vrieme napasti promisli, da li proizlazi od unutrnjega povoda ili izvanjskoga.

Izvanjski mislim da je znatiželjnost očiju, ušiju, pretjerena čistoća u odielu, druženje i razgovori, što potiču na ovaj grieh.

Liek u ovim slučajevima je čednost i skromnost, da ne ćeš ništa gledati ni čuti, što potiče na ovi grieh, pa bieg, kako gore rekoh. Unutarnji proizlazi ili od žestine tiela, ili od mislî, što dolaze od naših zlih navika, ili po uzbudjenju sotone.

Žestina tiela ima se krotiti postovima, trapnjama, kostretima, bdenjima i drugim sličnim strogostima, kako upućuje razboritost i poslušnost.

Što se tiče misli, dolazile one od koje mu drago strane, ovo su liekovi.

Zaroni u različite poslove, što su prema tvomu stanju.

Moli i razmišljaj.

Molitvu obavi ovako.

Kada si počeo osjećat malo, ne baš takove misli, nego njihovu predstražu, odmah se vini pameću k Propelu, pa reci: *Isuse moj, sladki moj Isuse, brzo me pomozi, da me ne nadvlada ovaj neprijatelj.*

Kadkada obahvatajući križ, na kom visi tvoj Gospodin, poljubi višekrat rane njegovih svetih nogu, govoreći od srca: *Liepe rane, čiste rane, svete rane, ranite sada ovo jadno i nečisto srdce, čuvajući me, da vas ne uvriedim.*

Nebih hotio, da se u vrieme kada je u obilju napasti putenih, razmišlja o njekih tačkah, što ih predlažu mnoge knjige kao liek proti ovoj napasti, kao n. pr. da se promišlja, kako je podal ovaj grieh, kako nezasitan, kako iza njega sliedi mrzost i gorkost, kako u pogibelj stavlja i upropašćuje imetak, život, čast, i slične stvari; jer ovo nije uviek sjegurno sredstvo da svladaš napast, pače može naškoditi: ako najme um jednim putem i protjera ove misli, drugim pruža prigodu, i stavlja u pogibelj, da se nasladjujemo i pristajemo na nasladu; zato je pravo da bježiš posve ne samo od njih, nego od svake stvari, prem njima protivne, što nam ih u pamet dozivlje.

S toga tvoje razmišljanje gledom na ovo neka bude Život i Muka našega Propetoga Gospodina.

Pa ako bi, kad razmišljaš, pojavile se, proti tvojoj volji, takve misli i uznemirivale te više nego obično (što će se lasno zgoditi) ne straši se s toga, ne prestani razmišljati, niti se ne obaziri na njih, da im se opreš, nego prosliedi, koliko ti je moguće pomljivije, razmišljati, ne pazeći na takve misli, kao da ni niesu tvoje; budući da od ovoga nema boljeg načina da im se opreš, makar da te vazda saletaju.

Završit ćeš zatim razmišljanje ovom ili sličnom prošnjom: *Oslobodi me, Stvoritelju i Odkupitelju moj, od mojih neprijatelja na čast tvoje muke i neizrecive dobrote:* ne osvrćući se na grieh, jer je pogibeljno i spomenut ga samo.

Ne iztražuj nikada kod takve napasti, da li si pristao ili ne: jer ovo je, pod izlikom dobra, prevara sotonska, da te uznemiri i da kloneš te budeš malodušan, ili pako jer drži, te ćeš zadržavajući se kod toga iztraživanja, pasti u kakvu nasladu.

S toga u ovoj napasti (kada privola nije jasna) dosta ti je, da izpovjediš sve u kratko tvomu duhovnomu Otcu, a ostaneš zatim s njegovim mnenjem zadovoljan, a da više ne misliš na to.

Učini pako da on točno sazna svaku tvoju misao, i nigda neka te od toga ne zadrži nikakav obzir ili sramota.

Pa ako nam je svim s našim neprijateljima potrebna krepost poniznosti, u ovom više nego li u drugom moramo se poniziti, budući da je ova mana maldane uviek kazan oholosti.

3. Poslie napasti.

Iza napasti, premda ti se čini da si prost, i sasviem sjeguran, valja ipak da ti pamet daleko

bude od onih predmeta, što ti bijahu uzrok napasti, makar da ti se čini, te bi radi krieposti ili drugoga dobra drugčije činio; jer to je prevara pokvarene naravi, zamka lukavoga našega neprijatelja, koji se pretvara u angjela svjetlosti, da nas zavede u tmine.

4. Poslie kojega pada.

Kada se nadješ ranjen, jer si pao u koju pogrješku rad tvoje slabosti, ili pače kadkad hotomice i od zlobe, ne kloni duhom, ne uznemiruj se radi toga, nego se odmah obrati k Bogu i reci mu ovako:

Evo moj Gospodine, što sam učinio ovakav, kakav sam, niti se je od mene moglo drugo očekivati, nego da padam.

I tada malo se zastavi, ponizi se u sebi, pokaj se, što si uvriedio Gospodina, i ne malaksav žali na svoje zločeste strasti, a osobito na ovu, što ti je bila uzrok te si pao.

Zatim prosliedi.

Nu ni ovdje ne bi se zaustavio bio, Gospodine, da me ti po tvojoj dobroti nisi uzdržao.

Tu mu zahvali i ljubi ga više no ikada, diveći se tolikoj blagosti, jer uvriedjen od tebe, pruža ti svoju desnicu, da ne padneš opet.

Napokon reći ćeš uzdajući se puno u njegovo milosrdje:

Učini Gospodine, prema onomu, što jesi: oprosti mi, te ne dopusti da živem rastavljen od tebe, a nikada daleko, pa da te više ne uvriedim. A kad si to učinio ne misli, da li ti je Bog oprostio ili ne, jer to nije drugo nego oholost, nemir pameti, gubitak vremena, i varka sotone prikrivena različitim dobrim izlikama. Stoga otvoreno se podavši u milosrdne ruke Božje, nastavi svoj posao, kao da niesi pao.

A ako se desi te višekrat preko dana paneš i ozlediš se, čini kako sam ti rekao s ne manjim pouzdanjem treći pa i zadnji kao prvi put, i preziraj uviek sve više sam sebe, i više mrzi na grieh te nastoj da živiš opreznije.

Ova pobožnost mnogo je mrzka sotoni, stranom jer vidi, da je najdraža Bogu; stranom jer ovako ostaje osramoćen, videći, da ga je svladao onaj, koga on prvo bijaše pobiedio. I s toga se trudi različitim himbenim načinima, da propustimo vršiti ju, i postizava to mnogo puta radi našega nemara, jer malo bdijemo sami nad sobom. Radšta naidješ li u tom na težkoću, tim više treba da se siliš, te ovršiš ovu pobožnost i višekrat u jednom samom padu.

A osjećaš li se poslie grieha nemiran, zastidjen i malaksao, prvo što ti je učiniti, jest da si pribaviš mir i pokoj srca, a ujedno pouzdanje, pa ovim oboružan obrati se Gospodinu, jer nemir, što ga osjećaš sbog grieha nije radi uvriede Božje nego radi vlastite škode.

Način, kako si pribaviš ovaj mir jest ovaj, da za onaj čas zaboraviš sasviem na pad, a počneš razmišljati o neizrecivoj dobroti Božjoj, te kako je vanredno spreman i želi oprostiti svaki grieh, bio ma kako velik, pozivajući griešnika na razne načine, i s njim se sjedinjuje, u ovom životu svojom milošću da ga posveti, a u drugom slavom da ga učini za uvieke blaženim. Pa pošto si ovim ili sličnim razmatranjima umirio pamet, osvrnut ćeš se na svoj pad, te činiti kako sam gore rekao.

Za tim u vrieme sakramenta sv. pokore, na koju te svjetujem da često pristupaš, sjeti se svih svojih pada i uz novu bol i žalost, što si uvriedio Boga, i s odlukom da ga nećeš više uvriediti, odkrij ih posve *iskreno* svomu duhovnomu Otcu.

Znaj, diete moje, da sotona ne cilja na drugo, nego na propast našu, i da se sa svima ne bori istim načinom: jer njekoji se nalaze u sužanjstvu grieha, a da ni ne pomišljaju, kako bi se oslobodili.

Jedni žele osloboditi se, ali se ne laćaju posla.

Drugi misle da idu putem kreposti, a udaljuju se od nje.

Treći napokon, pošto su se dostali kreposti, padaju u dublju propast.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XXI.

Nešto postrance od šatora bio skup paoma, koje su bacale sjenu pola na vodu, a pola na kopno. Perzijski slavulj pjevao na granah svoju pjesmu. Ben Hur stade, da sluša. U svako drugo vrieme piev ptice razpršio bi bio njegovo snatrenje,

nu poviedanje Egipćana i čudesna mu sadržina poklopilo ga kao teret, i kao drugi trhonoše nije našao sklada u presladkih glasovih, dok se ne umiri i tako za to pripravi. Noć bijaše mirna, ni jedan val nije oplakivao obalu. Gore, na starom iztočnom nebu stajahu stare zviezde, svaka na običnom mjestu. Naokolo bilo ljeto — na vodi, na kopnu, na nebu. Mašta mu bijaše uzbunjena, volja neodlučna, čustva nestalna. Paome, nebeski svod i zrak pričini mu se, da spada onomu južnomu pojasu, gdje je nekoć živio Baltazar, kao pustinjak; mirna površina vode sjećala ga na Nil, na kojega obalah molio je pobožni muž, kad mu se ukaza Duh u sjaju zviezde. Pošto mu je uzbudjenost jenjala, povrstaše mu se misli.

Osnova njegova života postade mu jasna. Kada je dosele promatrao o svojoj budućnosti, naišao bi na prazninu, koje ne bi mogao izpuniti toli široku, te je tek nejasno nazirao protivni kraj. Kojemu cilju da služi, kad je napokom postao ne samo vojnik, nego i vojskovodja? Razumije se, da je u njegovoj osnovi bio ustanak proti Rimljanom; ali svi ustanci do sada su se jednako razvijali: da ljude na to potakne, morao je imati za to najprije uzrok ili povod, a drugo trebalo je, da može navesti cilj ili svrhu, koju valja postići. Tko hoće da osveti nepravdu, bori se obično dobro, ali još bolje onaj, koga pretrpljena nepravda potiče.

Prije no je mogao računati na privrženike — a to bi naravski bili njegovi zemljaci — morao je razjasniti razlog i posljedice ustanka. Žaobe Izraela bijahu žaobe svakoga pojedinoga sina Abrahamova, a svaka od njih bijaše dovoljan razlog, da prikaže ustanak kao svetu stvar. Razlog bi dakle bio tu, nu posljedice, kakove će one biti? Ure i dneve razmišljao je ob ovom dielu svoje osnove, nu uviek bi došao do istoga zaključka, koji ga nije udovoljavao; pred njim bi nikla narodna sloboda u neopredieljenoj, mutnoj, nedotjeranoj slici. A je li ta bila dosta? Nije mogao reći, da nije, jer bi tim smrtnu osudu izrekao svojim nadam; nije mogao reći, da jest, jer ga je razbor učio drugo. A ni uvjeriti se nije mogao, da će Israel moći te započme boj proti Rimu. Poznavao je on sredstva jaka neprijatelja i znao je, da mu je vještina bila još moćnija. Samo obći savez naroda mogao je učinit mogućnim, da se polući njegov cilj, nu na takav se nije moglo ni pomisliti van — a o tom je on dugo razmišljao — da u kojem od potlačenih naroda ustane junak, čija bi bojna slava i uspjeh napunila cielu zemlju. Nu kod pojedinih rabina moglo se doduše očekivati hrabrosti, ali nikakve stege u vojsci. A zar nije imao Mesala pravo, kad je spotaknuo: „Što vi u šest dana izvojštite, to izgubite opet sedmi dan!“

Tako se sbude, te se on ovoj praznini u svojih osnovah nikad približio nije, a da se pred njom ne trzne natrag kao pred nepremostivim jazom; to je već toliko puta izkusio, te je odlučio da svoju osnovu ostavi slučaju. Junak je mogao doći ili ne; to je znao samo Bog. Ako promislimo, da se je Ben Hur nalazio u takvom stanju, kada je od Maluha čuo u kratko Baltazarovo poviedanje, lahko ćemo si predstaviti utisak, što ga je na nj imalo. Slušao ga je onim voljkim čustvom, što razblažuje, jer se našlo, kako će se riešiti težkoća, jer se našlo potrebna junaka. A taj bijaše sin lavskog plemena Jude, kralj Jevreja! A gle, za njim stoji sviet pod oružjem!

Kralj predpostavlja kraljestvo. On bi imao biti vojnikom, slavan kao David, vladar, mudar i slavom obasjan kao Salamun; kraljestvo bi imalo biti sila, o koju će se razbiti Rim. Nastati bi imao velik rat sa svojimi posljedicami, tjeskobom smrtnom i porodnimi bolovi, a onda — onda bi imao doći mir, a s njim vječno gospodovanje Jevreja. Srce mu je udaralo jače, kad si je pomislio Jerusolim kao glavni grad sviela, a Sion kao mjesto prestolja sveobćeg vladara. Oduševljenom mladiću činilo se, da je za nj riedka sreća, što se onaj, koji je vidio kralja, nalazi u šatoru, prema kojemu je išao. Tamo je mogao s njim govoriti, od njega sve saznati, što je znao o skoroj promjeni, a napose vrieme, kad će se izvesti. Ako je nadošlo, tad će napustiti vojnu s Maxencijom, pa će početi da sprema, kako će plemena ustrojiti i oboružati, da bude Israel pripravan na veliki dan promjene.

Nu, kako znademo, čuo je Ben Hur ovu čudesnu pripoviest od samog Baltazara. Je li još osjećao zadovoljstvo? Sjena, tamnija od sjene paomâ poklopila ga i — pazi dobro, čitatelju — ta sjena dvojbe više se je ticala kraljestva nego kralja. „Kako je s tim kraljestvom? Kakovo će biti?“ — tako se je pitao u mislih.

Tako su rano započela pitanja, što su imala „diete“ progoniti do konca, te ga i preživjeti na zemlji. „Diete“, neponjatno za svog života na zemlji, još je i u naše doba predmet prepiraka,

zagonetaka svim onim, koji ne razume ili neće da razume, da je čovjek dvostruko biće, i da ima u smrtnom tielu neumrlu dušu.

„Kakvo će biti to kraljestvo?"

Nam je, čitatelju, odgovorilo „diete". Ben Hur imao je samo Baltazarovu rieč: „Na zemlji, nu ne od nje; ne za tielo, nego za dušu; ali ipak kraljestvo nedohitne slave!" Je li čudo, da je mladić u toj besjedi opazio tajinstvenu zagonetku?

„To nije ljudsko djelo!" klikne sdvojan. Takovo kraljestvo ne treba ljudi. Zemlju valja tek preobraziti, te nova načela zamieniti stara. Sin oružja mora nadomjestit njeka druga. Nu što?"

Još jednom, čitatelju: ono, što je danas za nas stalno, nije on još mogao viditi. Moć, koju imade ljubav, nisu ljudi još poznavali; a još manje se je tko do sada bio digao, koji bi izrično učio, da je za ciljeve vlasti, za mir i poredak ljubav uspješnija od sile.

Dok je ovako razmišljao, stavi netko ruku na Ben Hurovo rame.

„Imam ti nešto kazati, sine Arijev!" reče Ilderim, koracajuć dalje uz njega, „jednu samo rieč, onda mi valja na počinak, jer je već kasna noć."

„Dobro došao, Šeik!"

„Vjeruj sve, što si prije čuo" nastavi Ilderim, „izuzam ono, što se tiče kraljestva, koje će diete utemeljiti, kada dodje. Ne sudi o tom, dok nisi govorio sa trgovcem Simonidesom, čestitim mužem iz Antiokije, s kojim ću te upoznati. Egipćanin ti je pripoviedao svoje sanje, koje su odveć uzvišene za ovu zemlju. Simonides je mudriji. On će navesti rieči proroka, te kazati knjigu i stranu, pa nećeš moći niekati, da će diete u istinu biti kralj Židova; da, slave mi božje, kralj kao i Herod — samo bolji i u većem sjaju. A tada — ti me razumiješ — okusiti ćemo, koli sladka je osveta. Rekoh; mir s tobom!"

„Još časak, Šeik!"

Ako je Šeik i čuo poziv, nije se na nj obazirao.

„I opet Simonides!" reče Ben Hur gorko. „Simonides ovdje, Simonides ondje! Sada kod ovoga, sada kod onoga! Čini se, da sluga moga otca znade izrabiti svoju moć nad menom; bar znade čvrsto držati, što je moje, pa stoga je bogatiji, ako ne mudriji od Egipćanina. Zavjetne mi škrinje! Prevjernik nije muž, te k njemu idem, da saznam istinu. Toga učiniti neću. Nu čuj, netko pjeva! Ženski glas — ili glas angjela! Ona dolazi bliže!"

Na površini vode, prama šatorom, plovila ladja, u kojoj sjedila pjevačica. Glas dopirao je do mladića kao zvuk frule i približavao se svaki čas. Naskoro je mogao razabirati lagano udaranje vesala i razumievati rieči, rieči u najčišćoj grštini, koja bijaše medju svimi jezici onoga doba najprikladnija za to, da izrekneš strasvena čustva.

Dok je ladja sa pjevačicom kraj njega prolazila, uzdisao je Ben Hur.

„Poznam je po pjevanju," reče on, „Baltazarovu kćer; koli je liepa!"

Življi kucaj srca potvrdi utisak, što ga na nj učinila. Nu u isti čas nikne pred njegovim duševnim okom mladje lice, isto tako liepo, samo nježnije i bolje djetinsko, ako i ne onako stravstvena izraza."

„Estero!" reče nasmjehnuv se. „Poslana mi je zviezda, kako sam želio."

Okrene se lagano i podje u šator. Srce mu, puno žalosti i razmatranja, nije imalo mjesta za ljubav. Pa ipak je mislio na obadvie!

Lourdes.

VII.

1. Spomenuo sam već jedno čudo, što se na duši sbilo, čudo Gospina posmjeha, kako će se štioci sjećati. Spomenimo još njeke. Crkvena nam je umjetnost ostavila divan spomenik: sv. Augustina kraj umiruće mu majke. Blieda, pače već plava digla se sv. Monika sa svoga ležaja i smijuć se izdiše. U umirućem oku majke svoje vidje Augustin božansku istinu. Kad bi kasnije ovoga velikana pitali, gdje je crpao svoje bogoslovno znanje, odgovorio bi: „Sve sam naučio u pogledu moje umiruće majke." Koliko Augustinâ spasiše u Lourdesu suze i molbe materinske? Od mnogih slučajeva evo jedan.

2. Medju hodočastnici je mlad, ugledan čovjek. U obhodu je bos. Došao je iz Toulouse-a. Evo, tko je taj mladić. Sin ponajodličnije obitelji na jugu Francezke. Majka mu, pobožna gospodja

V . . ., dugo je bolovala na neizlječivoj bolesti. Godine 1893. došla je u Lourdes s narodnim hodočašćem i tu su ju na kolicah okolo vozali. Sin joj Henrik zaboravio bio na drevne predaje obiteljske, hvastao se protivjerskimi nazori tako, ter su ga prozvali Rochefort-om. Dao se upisati u ložu slobodnih zidara, da uzmogne što prije postati zastupnik naroda, o čem je najviše snivao i za tim težio. Starija kćerka gospodje V . . ., redovnica u Tours-u, molila je majku, neka ide u Lourdes, te prosi da dobije zdravlje. Sirota žena popustila napokon prošnji kćerkinoj, ali je izjavila, da neće moliti ništa za sebe, nego da se Henrik obrati. I ostade na besjedi.

3. Prvi dan, pošto je cieli sat molila pred špiljom pozlilo joj tako, te je primila sakramente umirućih. Kad ju donesli u gostionu brzojaviše sinu, da je majka na umoru. On dodje istu večer. Majka mu bila u nesvjestici, a svećenik uz krevet molio molitve za umiruće. Mladić u suzah nagnu se k majci i upita ju, da li ga poznaje. Oči umiruće se otvoriše, te uz pomoć svećenika mogla se težko osoviti. Uze za tim izpod svoga jastuka pisamce zatvoreno obiteljskim pečatom i umoli ga, neka ide i baci ga u uložinu, koja se zove *škrinjica za listove Gospi,* a koju sam ja takodjer već spomenuo. Želji umiruće majke nije se usudio oprieti i podje k špilji.

4. Dvadeset hiljada hodočastnika držalo je svieću u ruci, dok je redovnik jedan razkrilio ruke, te u sav glas pozivao: „Molimo za naše bolestnike! Oj zdravlje bolestnih, ako hoćeš, ti ih možeš izcieliti!“ A iz ovih dvadeset hiljada grla zaori Pozdrav Gospin! Mladić ponješto dirnut prekrsti se bojazljivo, te kan da začuje glas, koji mu kaže, neka otvori pisamce. Nećkao se. Podje prema špilji, da ga baci u škrinjicu, kad, ni sam ne zna kako, otvori pisamce i vrlo dirnut pročita sliedeće redke: „Kraljice neba i zemlje! Život tiela je ništa, život duše je sve! Primi život majke, da spasi dušu sina svoga. Prikazujem ti svoj život vremeniti; vrati momu Henriku život vječni. Daj da u Lourdesu usnem zadnji svoj san, neka se prije sin moj probudi na život milosti. Grofica V . . .“

5. Štijući ove redke Henrik pobliedi. Kroz vienac majčine požrtvovnosti opazi on Boga mladosti svoje. Klekne, sav u suzah, pred špiljom Massabielle. Ustane zatim, pa pohiti u svratište: „Majko moja, vratio sam se k Bogu; Djevica je učinila svoje čudo.“ Na bliedom licu umiruće zablista posmjeh sv. Monike, kad je ona Augustina privela k Bogu. „Da, da, Djevica je tebe uslišala, nu sada treba da usliša mene!“ I ostavi majku, te pohiti k špilji, da moli zdravlje za umiruću. Djevica mu je udielila milost, te se mogao osam dana kasnije s majkom zajedno pričestiti. Za tim, kao Monika, umrla je blaženo, ostaviv na zemlji novoga Augustina, koga takodjer kao i prvoga preporodiše suze, patnje i prošnje majčine.

5. Nu duševna čudesa Lourdeska ništa tako ne dokazuje, kako samostani ženski, što se pribrali oko svetišta. Što na desnoj što na lievoj obali Gave, pa na okolo svetih mjesta podigoše mirna boravišta svoja Karmelićanke, Benediktinke, Klarisse, Dominikanke, Sestre Bezgrešnoga Začeća. To su kuće molitve, domovi pokore; tu se iz pobožnih srdaca neprestano izlieva molitva-zahvalnica za nebrojena dobročinstva, što se ovdje neprestano na rod ljudski siplju. Utemeljica Karmelićanka, Marija Teresija Isusova, umrla nedavno, bijaše sestra francezkoga admirala markiza de Marquessac-a. I ona i sve njene družice čudo su Naše Gospe Lourdske. Sve su one kod špilje razabrale glas, koji ih je zovnuo, da se posvete službi Božjoj.

6. Klarisse tik uz Gavu na zapadnoj strani grada živo vrlo strogo: nikada ne izlaze, živu samo od milostinje. Kad im je, u samom početku, uzmanjkalo bilo hljeba, poslaše sestru, što izlazi, k otcem vjerovjestnikom. Prije nego li će u njihov samostan, što je na sjeverozapadu basilike, svratit će se pred špilju. Bijaše zima, a pred špiljom samo jedan čovjek. I taj se približi k sestri, pa doznav od nje, da je Klarissa, i da su one vrlo siromašne, pruži joj zamotak, rekav neka to predade sestri Rosariji. Kad ga upitala, tko to šalje njenoj susestri, odvrati stranac: brat njezin. I bijaše rodjeni brat, koji je donio 3000 franaka sestri svojoj, prije najvidjenijoj djevojci u pariških salonih. I nju je kao i njezine susestre pozvala Gospa, da zamieni kićeno odielo pokorničkom haljinom, bogate stolove prepuklim siromaštvom.

7. Dominikanke zavjetuju se Bogu obredom vrlo žalovitim, ali ganutljivim. Samo glas s neba može biti tako silan, te slabašan stvor ženski skloni na ovakovu žrtvu. Medju njim ćeš naći ne jednu samo, koja je došla u Lourdes, misleći na svašta prije, nego da bude redovnica. Jedna je molila za sebe kakovu sreću vremenitu, druga za bud koga od svojih milost kakovu duševnu. Al bi joj ovdje jednoj i drugoj prišaptnuo tajinstven,

neodoljiv glas: Dobiti ćeš, što tražiš; ali uz uvjet, da se posvetiš izključivo službi mojoj i Sina moga.

8. Vriedno je spomenuti i to, gdje su one boravile, dok im se samostan gradio. Na cesti, što vodi u Pau, 2 km. od Lourdes-a, bijaše vojarna, a u njoj posada vojnička iz Tarbes-a. Otci vjerovjestnici češće su molili, neka se posada odstrani, jer da ne dolikuje, te u mjestu molitve bude oružana sila. Vlast ne htjede ipak na to da pristane. Tad se dogodi ovaj žalostni slučaj. Vojnik njeki pijan dodje na nesretnu misao, te jedne noći skoči preko zida u bližnji samostan. Redovnice su davno već spavale, kad sestra vratarica kan da čuje, gdje sablja udara o prag samostana, kuda noga mužkarca još koracala nije. Uplašena digne se, te razsvietljiv bliedim svjetlom uljenice duge hodnike iznenadi se, kad opazi, gdje vojnik tuda tumara. Opaziv sestru, uze pjevati prostačku pjesmu. Sirota pobrza do zvona i uze zvoniti kako u velike svetkovine što zvoni. Sve se sestre digoše na glas zvona, a jedna odvažnija ode u vojarnu i prijavi, što se dogodilo. Vojnika dakako odvedoše i strogo kazniše, a njekoliko mjeseci za tim izprazniše vojnici sgradu. I baš u dobri čas, jer se amo mogoše zakloniti Dominikanke, koje baš tada u Lourdes dodjoše. — U ubavoj šumici, sv. špilji, na sjeveru smjestiše se Sestre Bezgrešnoga Začeća, kod kojih ćeš takodjer naći većinu, koje je Gospa u službu svoju pozvala.

9. Od mužkih redova ovdje su samo Otci vjerovjestnici Bezgrešnoga Začeća. Sve do 21. svibnja 1866. upravljao je špiljom župnik Lourdeski, glasoviti Peyramale, jer je u području njegove župe bila. Uz to mu je i biskup posebice povjerio, da se brine za prve potrebe i nadzire prve radnje. I župnik je doista učinio vrlo mnogo. Izsušio je prije močvarno tlo špilje; zasadio puste strmine liepim drvećem, prosjekao sgodne puteve, te se lahko moglo i na vrh špilje, sagradio kryptu. Kad je spomenutoga dana otvorena za bogoslužje krypta, otvorilo se drugo doba povjesti Massabielle-ske špilje. Biskup Laurence odielio je špilju od župe, te je upravu krypte povjerio vjerovjestnikom iz svoje biskupije, koji se zovu takodjer vjerovjestnici Garaisonski, jer tu imadu svoju maticu. Na čelo im stavi O. Sempé-a, koji je prije bio osobni tajnik biskupov, a njeko vrieme i upravitelj njegova dječačkoga sjemeništa. Pod osobitom zaštitom Gospinom podigoše ovi Otci nad kryptom basiliku, a dovršuju evo i crkvu sv. krunice, kupili su sva zemljišta naokolo, neka ne bude pogibelji, da se uz svetište podignu sgrade nesvete, odmakoše izpred špilje tečaj Gave, preko nje sagradiše, basilici baš nasuprot, novi most, urediše Kalvariju, podigoše pristanište za hodočastnike, stan za biskupa, stan za sebe, kad ja bijah ondje, udarahu temelje sgradi za vlastitu tiskaru. A sve je to učinio onaj žar svete ljubavi, što ga je nevidiva ruka Gospina vazda njetila, a i danas još njeti u srcih svojih sluga. Sva ova čudesa u prirodi posljedica su čudesâ, što se dogodiše u srcih onih, koje je samo ljubav prema Majci Mariji potaknula, da sviet ostaviše, Bogu se posvetiše.

10. Čudom duše slobodno nazovimo i pojavu, što je izbila na površinu medju liečnici, napose katoličkimi. Kad je prije dvadesetak godina dr. Lala iz Redez-a potvrdio, da je izcieljenje njeko nadnaravno, graknuše na nj silno protivnici, a slabe je obrane našao i kod katolika. Danas to posvjedočava više od pet stotina stručnjaka, pače se katolički liečnici uzeše sakupljati u družtva, ustrajati se. Danas imade već školâ i zadrugâ, koje preuzeše zadaću, da brane načela vjerska. Belgija je u tom na čelu sa svojim sveučilištem u Löwenu. Tu je dr. Lefebvre, koji je ovako otvoreno izpovjedio svoju vjeru prije njekoliko godina u akademiji liečnika Belgije: „Vjerujem u nadnaravni sviet, vjerujem naročito u one velike izkaze jakosti božanske, što se zovu čudesa, pa ovo je ne samo moja vjera kršćanska, nego mi i razum moj nalaže, te to vjerujem.“ U Francezkoj prednjače mnogi profesori katoličkoga sveučilišta u Lille-u, gdje se pomno čuvaju sve predaje drevnih kršćanskih sveučilišta. Odavlje izlaze u zemlju svake godine hrabri mladi borioci, koji krče put novoj ovoj struji.

11. Kako se brzo širi ovaj pokret katolički, svjedok nam je družtvo Sv. Luke u Parisu. Prije petnaest godina brojilo je tek 12 članova. Danas ih broji 800. U redovih njihovih imade 7 liečnikâ i ranarnikâ iz bolnica Pariških, 13 profesora liečničkih škola iz pokrajina, 5 dopisujućih članova akademije, 5 liečnika i ranarnika iz bolnica Lyonskih, velik broj odličnih liečnika iz bolnicâ u pokrajini. Osim toga imade družtvo kao pododbore u svakom većem gradu Francezke: u Maus-u, Lille-u, Marseilleu, Poitiersu, Lavalu, d' Aix-u, Bensançonu, Lyonu i t. d. Na Montmartre-u imadu liečnici kapelicu, gdje se za pokojne članove čita sv. misa svakoga prvoga petka u mjesecu. Svaki

mjesec imadu sjednice, a svake godine glavnu skupštinu. Oni odstranjuju iztraživanjem sve, što bi istinu potamniti moglo; svakojakim protivnim nazorom oni suprotstavljaju pravi duh znanstveni i kršćanski.

12. U najznamenitijih gradovih, gdje su siela sveučilištâ, u Parisu, Bordeaux-u, Lyonu, Angers-u i t. d. mladi se slušatelji liečničtva, koji su izašli iz katoličkih zavoda, ujedinjuju i rade zajednički. Imadu svoje knjižnice, svoje znanstvene sastanke, pripravljaju se, uz pomoć druge braće, pa i učitelja, na izpite. To je njeka vrst katoličkoga externata, koji posreduje prelaz iz stege zavodske u posvemašnju slobodu sveučilištnoga učenika. Uzalud su dakle liečnici htjeli da zatvore oči, te ne vide, što se u Lourdes-u sgadja. Nadnaravni pojavi podjarmiše si i one volje, što se opirale; rieč Božja, što u Lourdes-u toli jasno progovara, našla je odziva svuda. Danas se o čudu govori u sav glas, proučavaju ga, razpravljaju o njem. U Lourdesu radi klinika, a profesor Desplat iz Lille-a predlaže, neka se osnuje trajno povjerenstvo, kojemu će biti zadaća, da iztražuje bolestnike, prije nego odu i kad se vrate, pa da činjenice o čudesnom izcieljenju donese pred znanstvena družtva. Kako daleko se došlo u ovo zadnje vrieme! Kolik preokret nastade u mislih! To je još veće čudo nego bud kakova tjelesna promjena kod bolestnika. Da se sviet ovako uzgiba, da se suzdrži družtvo, koje je hrlilo prema poganstvu, da na koncu našega vieka zasja ovakovo svjetlo, za to je potrebna bila ruka i rieč s neba. A proti toj ruci, što može pero Zolino? A proti toj rieči neće li se zar izgubiti i najjača vika Zolina?

Viestnik.

Naša domovina.

(U apostolstvo molitve) primljene su do sada iz nadbiskupije vrhbosanske ove župe: Bežlja, Bjelina, Brčki, Brestovsko, Breške, Brod, Bugojno, Crkvice, Čemerno, Dobretići, Dolac, Doljani, Drventa, Dubrave, Fojnica, Gorice, Gradačac, Kiseljak, Korače, Komušina, Koričani, Kreševo, Osova, Otinovci, Ovčarevo, Plehan, Podmilačje, Ponijevo, Sarajevo, Sarajevsko polje, Skoplje gornje, Solakova kula, Suhopolje, Sutjeska, Tišina, Travnik, Tremošnica, Tuzla, Ulice, Vareš, Vidovice, Vijaka, Zenica, Zovik, Žepče, Žeravac. — Ne bi li veleč. Otci župnici i ostalih 26 župa htjeli da budu apostoli Božanskoga Srca Isusova? Ne bi li htjeli, da pročitaju upute o tom u „*Glasniku*“ od prošle godine, te da ocrtanim ili sličnim načinom uvedu u sve kuće štovanje *Božanskoga* ovoga *Srca*, naročito *apostolstvo molitve*? Zavriedilo je najljubeznivije Srce sviju nas i svu našu ljubav.

(Razstanak s Jagatićem.) Na Ilin-dan pribrao presv. gosp. Nadbiskup oko svoga stola svećenstvo i druge mnoge prijatelje u Sarajevu u čast presv. Jagatiću, s kojim smo se opraštali. Na 22. srpnja u oči odlazka sakupila se braća oko stola Kaptolu vrhbosanskomu. Dirala te i ovdje i ondje svaka rieč, što si je čuo, a kazivala ti, kako nam je Jagatić drag bio. No razstati nam se je! Svećenstvo i gradjanstvo i činovničtvo prati eno Jagatića do kolodvora. Opet i opet opraštaju se Stadler i Jagatić. No razstati nam se je! Preč. gg. Hadrović i Šarić i veleč. tajnik nadbiskupov sa našim graditeljem Holzom prate ga sve do izljeva Lašve u Bosnu. No razstati se bilo i nam. — S Bogom, Jagatiću naš, s Bogom, slavo naša, s Bogom, junače naš! Ne skidaj s glave i s pameti Te bosanske crven-kape, kojom nam eto sve jednako mašeš iz vagona, dok nam Te posve ne ote oku ta sada prebrza željeznica. Djeni je za srce, sveta je, naša je! S Bogom. Počivala nad Tobom nebeska ruka!

(Instalacija). Prvi začastni vrhbosanski kanonik, presv. g. *dr. Andrija Jagatić*, instaliro je prvoga Bošnjaka kanonika, *Ivana Šarića,* na Ilindan (20. srpnja) u prvostolnoj crkvi Presvetoga Srca.

(Duhovne vježbe.) Za kler vrhbosanski započet će duhovne vježbe 23. kolovoza, a trajat će 5 dana. Držat će se u središnjem bogoslovnom sjemeništu u Sarajevu. Bog blagoslovio!

(Katehetski sastanak u Splitu u Dalmaciji.) Odbor potiče i opet braću na sastanak, neka se kaže, braća svećenici s ove strane upoznaju pobliže s braćom s one strane Velebita. Dan sastanku odredjen je dne 4. i 5. kolovoza ove godine. Liepe eto prilike, da braća zavire i u Bosnu našu. Samo složno braćo, i Vrhbosna vam želi od srca na sastanku najljepši uzpjeh.

(Naša velika gimnazija u Travniku.) Početkom školske god. 1895/6. bilo je 195, a koncem bilo je na našoj gimnaziji 177 učenika (za 20 više od lani). Od ovih bilo je 118 iz Bosne i Hercegovine, 50 iz Austro-Ugarske monarhije, a 9 iz drugih zemalja. U sjemeništu ih bilo što bezplatno, što za plaću 117, a vanjskih učenika 60. Po vjerozakonu: 166 rimokatolika, 7 grkoistočnjaka, 4 mojsijevca. — Svjedočbe prvoga reda s odlikom dobilo je: 47, I. reda: 101, II. reda: 11, III. reda: 7, popravni izpit imadu 11. — Izpitu zrelosti podvrglo se 8

učenika; od ovih ga položiše 2 s odlikom, 5 s povoljnim uzpjehom, a 1 s popravkom na dva mjeseca. — Neka cvate i raste naš dragi Alojzianum!

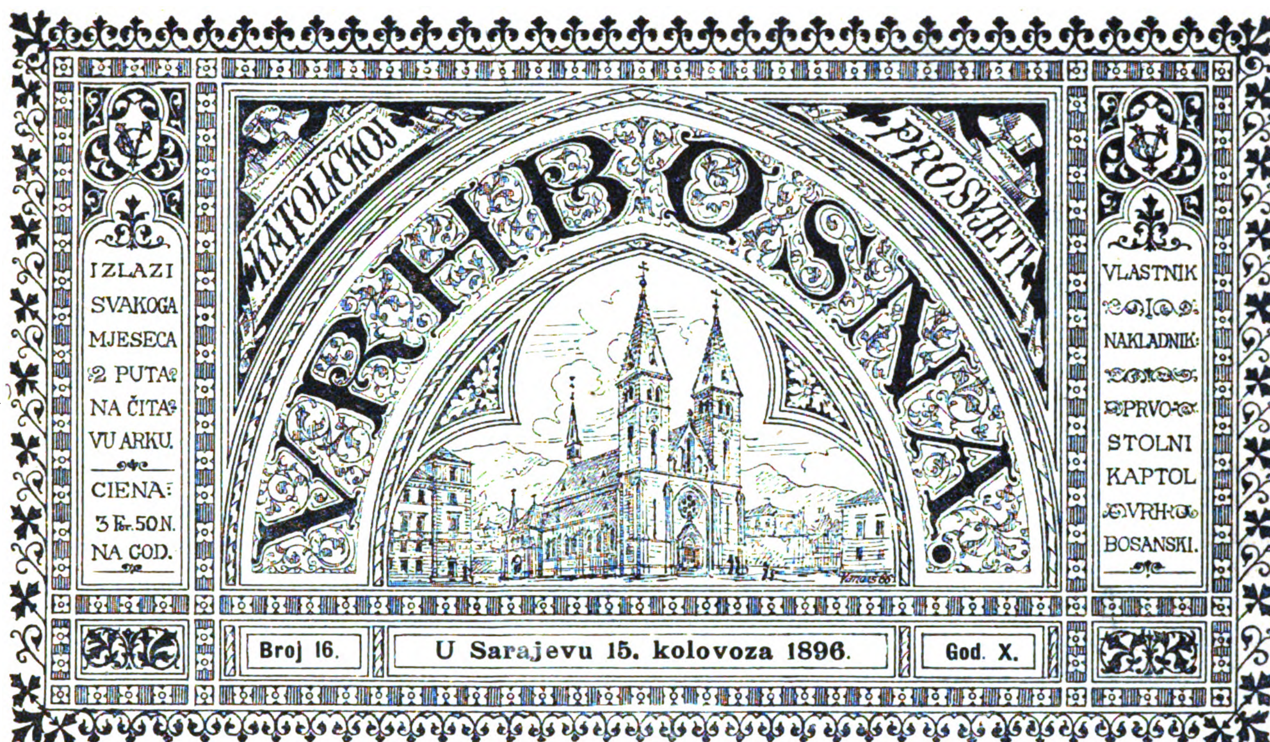
Italija.

(Izseljivanje.) Ove godine mnogo se razpravlja o tom važnom pitanju na apeninskom poluotoku. Govorio je o tom u korizmenoj okružnici biskup Cremonski Bonomelli, a pišu o tom i u novije doba glasovite smotre. Dvostruko je izseljivanje: privremeno i stalno. Ono prvo s trostrukoga razloga puno je štetnije i pogibeljnije, nego izseljivanje stalno. S razloga moralnoga: jer je na štetu ćudorednosti, ako ode otac, muž ili odrasla djeca, pa se klimaju onda i obiteljske sveze. S razloga vjerskoga, jer izseljenik za vrieme tek mora više puta boraviti u pokrajini nevjernika i razkolnika. Usljed toga je onda štetno ovakovo izseljivanje i s razloga socijalnoga. Nu uz sve to ne zabacuju posve ovo privremeno izseljivanje. Htjeli bi samo, neka nitko ne ostavi svoju grudu, te podje u inozemstvo, da si traži rad, van kada ga na to sili kruta nužda, pa ne ima ni nade ni načina, da ga nadje u domovini. Stalnomu izseljivanju imade više razloga, a njeki su posebni u pojedinih biskupijah. Glavni je razlog, što maloga posjeda imade posve neznatno. Pošto je znatno pala ciena žitu, a pomnožao se broj stoke, imade sve manje zemlje za težanje (oranica), a sve više imade livada. Usljed toga se sve manje treba ručnih težaka. K tomu se seosko pučanstvo znatno množi, a njeki gradjanski slojevi, zaneseni obećanji socialistâ, nadali se, da će im se stanje popraviti, u čem su se prevarili. Oni, što se već izseliše, pišu kući rodjakom i roditeljem, gdje krasnimi bojami, a kadkad neiskreno rišu stanje nove domovine. Njeke opet vuče želja, da postanu vlastnici i da sami teže zemlju. Glavni pako razlog jest ljubav kojom vlastnici i najamnici postupaju sa radnici, pa stoga ovi traže, kako će se ovakovu postupanju ukloniti, pa se sele. Spominju tim povodom mnoge veoma velike zlorabe u tom pogledu. A kako da se tomu izseljivanju na put stane? Prisilna sredstva valja odbiti, jer se protive slobodi ljudskoj. S toga ne treba zakona takovih stvarati. Više će djelovati živa rieč župnika ili načelnika. A osim toga danas se ne bi ni moglo iztriebiti izseljivanje. Nuždno je dakle, da se izseljivanje tek uredi. Postoje zakoni o tom, ali ne pazi se, da li se vrše. S vladom neka prionu uz rad i privatne osobe: bogatuni, gospodari, ljudi načitani, pa prema svojoj snagi neka pomažu izseljenike bilo u Italiji, bilo na putu ili u novoj domovini, koju si odabraše. — Pošto je i u naših krajevih preotelo mah izseljivanje, biti će dobro, da se i mi zamislimo u ove mudre i razborite predloge.

Englezka.

(Papa i svjetski mir). U Englezkoj radi naročito *Daily Cronicle* o tom, kako bi što više prijatelja našla misao, da se papa izabere obranikom, koji će prosudjivati medjunarodne razmirice, te na put stati ratovom. Po nalogu Nj. Svetosti pisao mu je kardinal Rampolla list, gdje mu rad u tom pravcu hvali i sokoli ga, neka uztraje. Sv. Otac da blagosivlje ovo čovjekoljubivo djelo, koje proniče duh kršćanski, a koje će blagodat donieti cielomu svietu. Ovim je pismom dobio velik mah pokret, koji je u krajevih, kud Englezi stoje, već dulje vremena postojao. Naročito su katolički biskupi u tom pravcu već mnogo učinili. Nedavno su kardinal Gibbons, nadbiskup Baltimorski, kardinal Logue, nadbiskup Armagha i primas Irske, te kardinal Vaughan, nadbiskup Westminsterski, javnim se oglasom obratili na pučanstvo, te ga pozvali, neka se ustroji stalno sudište, koje će vršiti zadaću obraničku medju narodi englezke krvi. Znadu pokretači ove misli, kolike težkoće treba svladati, da se do cilja dodje, ali su uvjereni, da se te težkoće, ma koliko velike, ipak svladati mogu. Ovakovo obraničko sudište postojalo je već u davnini, kada su narodi vezom vjere povezani bili. A nisu li i u naše vrieme njeki narodi podložili se presudi obraničkoga suda? Portugalska i Englezka podložile se sudu ministra Vigliania glede medje u njihovih posjedih u istočnoj i srednjoj Africi. Englezka i Nizozemska primiše presudu prof. u Petrogradu Martens-a glede Costa-Rica-Packet-a. A javno mnienje sve više prijanja uz ovu misao o medjunarodnom obraničkom sudištu. O njenom razvoju ovisi mirna budućnost evropskih naroda. U Englezkoj bijahu gorostasni *meetings-i,* gdje se o tom razpravljalo, a predsiedali im muževi glasoviti kao lord Cremer i sir John Lubock. Spencer pisao je o tom družtvu za mir u Londonu. Prema zaključku medjunarodnoga sastanka u Brüsellu napisao je predsjednik „medjunarodnoga saveza za mir," senator Descamps knjigu o tom, gdje je državam predložio osnovu, prema kojoj bi se imalo ustrojiti „medjunarodno obraničko sudište." Ako se i ne bi bezuvjetno stalo na put ratovom, ovako bi ih sudište bez dvojbe mnogoput prepriečilo, a svakako bi pomoglo, te se nikad države prenaglile ne bi.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Odgovorni urednik **Ivan Šarić**, kanonik. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Broj 16. U Sarajevu 15. kolovoza 1896. God. X.

Stara crkva.

Stara crkvo, sred rodnog mi mjesta,
Puna milja i prepuna čara,
Kako li se rado sjećam uviek
Onog tvoga svetoga oltara:
Odklen slika Božije se majke
Tužnom ljudstvu toli ljubko smieši
I oprašta svakome na zemlji
Pokajniku, koji tužan sgrieši!

Bijah čedo nevino i malo
Cieli život za me smiešak sreće,
Svud mi cvalo, svuda mirisalo
Samo krasno, miloduho cvieće;
S milom majkom tád sam dolazio
K tebi, crkvo, k tebi, Božja mati,
Molili smo skrušeno i vruće,
Da se babo rodnoj kući vrati.

Da se vrati iz daleka kraja
Krhkim brodom sa sinjega mora:
Majci, meni i sestrici mojoj
Mirnom domu do rodjenog dvora . . .
. . . Divni danci nevinosti biele
I djetinstva najsretnije doba, — —
Zašto danas plakat mi je biednom,
Gorko plakat vrhu dvaju groba?!

Stara crkvo, sred rodnoga mjesta,
Ej da mi se u tvom naći krilu
Malo čedo nevino i čisto
Kano nekoč uz majčicu milu,
Gdjeno tiho nevina mi usna
U molitvi milu majku prati,
A sa tvoga svetoga oltara
Meni Božja gdje se smieši mati!

Rikard Katalinić Jeretov.

Okružnica Svetoga Otca Pape, Leona XIII.

O jedinstvu Crkve.

Dosta vam je poznato, da se velik dio Naših misli i briga onamo svratio, te pokušamo zabludjele natrag zovnuti u *ovčarnu*, što je u vlasti vrhovnoga pastira dušâ, Isusa Krista. I dok Nam duh zaduben bio u tu stvar, pomislismo, da će mnogo doprinieti ovoj spasonosnoj namisli i odluci, ako se oriše slika kao u svojih glavnih crtah, izmed kojih je osobita razmišljanja vriedno *jedinstvo*, što ga je u nju božanski početnik za viekove utisnuo kao znak istine i nepredobive sile. Mnogo mora da može prirodjena ljepota i plemenita prilika Crkve na srca onih, koji ju motre; pa je vjerojatno, da bi se moglo, razmatrajuć nju, dignuti neznanje, ozdraviti kriva mnienja i predsude, poimence u onih, koji niesu u bludnji svojom vlastitom krivnjom; dapače, da bi se moglo u ljudih probuditi i ljubav napram Crkvi, dakako nalik onoj ljubavi, kojom si je Isus Krist uzeo nju za zaručnicu, odkupivši ju božanskom krvi: *Krist je ljubio Crkvu i sama sebe predao za nju.*[1] Ako bi one, koji misle da se povrate k preljubljenoj majci, koje ili niesu još čestito poznavali, ili su je nepravedno ostavili, imao povratak stajati ne doduše krvi, pod koju je ipak cienu stekao nju Isus Krist, već nešto truda i muke, što je mnogo laglje da se podnese, bit će im barem to očito, da taj teret nije čovjeku naprćen po ljudskoj volji, već na zapovied i mig božanski; i s toga će uz pomoć milosti nebeske lako sami na sebi izkusiti i razumjeti istinu one božanske rečenice: *Jaram je moj sladak i breme moje lako.*[2] I za to Mi stavljamo preveliku nadu u *Otca svjetlosti*, od kojega *dolazi svaki dar najbolji i svaki poklon savršen*[3], i od onoga, koji jedini *napredak daje*[4], vruće prosimo, da Nam se milostivo udostoji udieliti silu, što osvjedočava.

Premda može Bog sve, štogod stvorovi čine, sam svojom moći učiniti, to je ipak volio po milostivoj odluci svoje providnosti poslužiti se samimi ljudi, da pomogne ljudem; i kao što običaje u redu naravnih stvari davati potrebito savršenstvo, tako običaje i u svrhunaravnom redu podieljivati čovjeku svetost i spasenje samo uz sudjelovanje i službu ljudi. No jasno je, da nema medju ljudmi občenja osim po izvanjih stvarih, što ih ćutila zamjećuju. Porad ovoga uzroka uzeo je Sin Božji narav čovječju, *koji, premda je bio u obličju Boga, poništio je sama sebe, primivši obličje sluge, postavši nalik ljudem*[1]*)*; i tako, živuć na zemlji, predao je ljudem naustice nauku svoju i naredbe zakona svojih.

No kako je božanska njegova služba imala da bude trajna i vjekovita, pridruži si za to on nekoje kao učenike svoje nauke i učini ih dionici svoje vlasti; pa kad je na njih sazvao s neba *Duha istine*, zapovjedi im, da proputuju cio sviet i da sve ono, što ih je on učio i što im je zapovjedio, vjerno propoviedaju svim narodom, a u toj namjeri, da si uzmogne rod ljudski i izpoviedajuć njegovu nauku i slušajuć njegove zakone postići na zemlji svetost, a u nebu vječno blaženstvo. — Na taj način i na tom načelu osnovala se Crkva; ona je, istina, *duhovna*, ako gledaš na ono zadnje, za čim ona ide, i na bližnje uzroke, što proizvadjaju svetost; a promatraš li joj članove i sredstva, što do duhovnih darova dovode, ona je *izvanjska* i nužno vidljiva. Službu naučavanja primiše Apostoli po znakovih, što ih razabireš vidom i sluhom, i tu su službu obavljali oni ne drugčije, nego li riečmi i djeli, dakako s toga, da djeluju na ćutila. I tako je njihov glas, što je upado izvana kroz uha, porodio vjeru u srcih: *Vjera od slušanja, a slušanje po rieči Kristovoj.*[2] No vjera sama, naime privolja uz prvu i najvišu istinu, prihvaća se doduše po sebi srcem, ali treba da i na javu izadje očitim izpoviedanjem: *Jer se srcem vjeruje za pravdu, a ustima biva priznanje za spasenje.*[3] Na sličan način ništa nije čovjeku više nutarnje, nego li milost nebeska, što radja svetost; no izvanja su redovita i poglavita sredstva, kojimi nam se dieli milost: mislimo na sakramente, što ih ljudi za to baš odabrani diele uz stanovite obrede. Zapovjedio je Isus Krist Apostolom i vjekovitm nasljednikom Apostolâ, da narode uče i upravljaju; zapovjedio je narodom, i da prihvate njihovu nauku i da se poslušni podvrgaju vlasti njihovoj. Ali ta uzajamnost pravâ i dužnosti u kršćanskoj državi ne samo da ne bi mogla ostati, već ne bi mogla ni početi bez ćutila, koja su tumači i glasnici stvarî. — Za to i

[1] Ephes. 5, 25. — [2] Matth. 11, 30. — [3] Jac. 1, 17. — [4] 1 Cor. 3, 6.

[1] Phil. 2, 6. 7. — [2] Jac. 1, 17. — [3] Rom. 10, 17.

naziva sv. Pismo toli često puta Crkvu sad *tielom*, sad takodjer *tielom Kristovim*: *Vi ste pako tielo Kristovo.*[3]) Poradi toga, *što je tielo*, vidi se Crkva očima; a jer je Kristovo, tielo je živo, djelotvorno i čilo, jer ju čuva i uzdržava Isus Krist, šaljuć joj svoju moć, na onaj gotovo način, na koji i čokot hrani i plodi loze, što se njega uhvatile. A kao što je u životinja počelo života skriveno i posve prikrito, ali se pokazuje i očituje gibanjem i djelovanjem udâ, tako se i u Crkvi počelo vrhunaravnoga života jasno vidi po onom, što ona djeluje.

Odatle pako sliedi, da su u velikoj i ujedno u pogibeljnoj zabludi oni, koji si na svoju ruku utvaraju Crkvu pa si ju predstavljaju, kao da je sakrivena i nikako se ne vidi; isto tako i oni, koji ju drže za nekaku čisto ljudsku uredbu, providjenu nekako zaptom i vanjskimi obredi, ali bez vjekovitoga saobćivanja darova božanske milosti, koje očito i dan na dan označuju i svjedoče, da ona svoj život iz Boga crpa. Doista, da Crkva Isusa Krista može biti jedno bez drugoga, to je isto tako nemoguće, kao što, da se čovjek sastoji od samoga tiela ili od same duše. Savez i spoj tih dvaju kanoti dielova posvema je nuždan za pravu Crkvu, tako po prilici kao za narav ljudsku najunutarnjija sveza duše i tiela. Nije crkva neka obamrla stvar, već tielo Kristovo, što živi nadnaravnim životom. Kao što Krist, glava i uzor Crkvi, nije čitav, ako u njem promatraš ili samo ljudsku vidljivu narav, kako što čine Fotijevci i Nestorijevci, ili samo božansku nevidljivu narav, kako to običavaju Monofizite, nego je on jedan iz oboje i u obojoj koli vidljivoj toli nevidljivoj naravi: tako i njegovo mističko tielo nije prava Crkva osim poradi toga, što njezini vidljivi dielovi vode svoju snagu i život iz darova vrhunaravnih i drugih stvari, od kojih postaje vlastita njihova bit i narav. Kad je pako Crkva *takova* po volji i odredbi božjoj, to mora da ostane *takova* bez ikakva prekida u vječna vremena; a ne bi li ostala, sigurno ne bi bila ni stvorena za vječnost, i sama svrha, za kojom ona ide, bila bi omedjena na stanovitu duljinu mjesta i vremena; a to se oboje protivi istini. Ova dakle sveza vidljivih i nevidljivih stvari, jer je naravna i Crkvi po volji božanskoj prirodjena, tako dugo mora da ostane, kako dugo bude ostala sama Crkva. I za to Zlatousti: *Od Crkve se ne uklanjaj: jer ništa nije jače od Crkve. Tvoja nada Crkva, tvoj spas Crkva, tvoje utočište Crkva. Ona je viša od neba i šira od zemlje. Nikada ne stârâ, već je vazda u cvietu. I s toga ju sv. Pismo, da pokaže njezinu čvrstoću i stalnost, naziva gorom.*[1]) Augustin pako: *Misle* (pogani), *da će vjera kršćanskoga imena samo na neko vrieme živjeti na ovom svietu, i poslie da je ne će biti. Ostat će dakle sa suncem, doklegod sunce izlazi i zapada; to jest, doklegod se kreće ovo vrieme, ne će nestati Crkve Božje, to jest, Kristova tiela na zemlji.*[2]) Isti opet na drugom mjestu: *Uzkolebat će se Crkva, ako se uzkoleba temelj: ali tko će uzkolebati Krista? . . . A kad se Krist ne koleba, ne će se ona nagnuti na vieke. Gdje su, koji vele, da je izčeznula sa svieta Crkva, kad se ni nagnuti ne može?*[3])

Ovim kanoti temeljem služit se je onomu, koji istinu traži. Naime, Crkvu je utemeljio i uredio Krist Gospodin: za to, kad se pita, kakve je ona naravi, glavno je da se zna, šta je Krist hotio i šta je doista učinio. Po tom pravilu treba iztraživati ponajpače jedinstvo Crkve, o kojem nakanismo na obću korist da nešto u ovom listu dotaknemo.

Da je doista prava Crkva Isusa Krista jedna, tako je to jasno svakomu po očevidnom i mnogovrstnom svjedočanstvu sv. Pisma, te se nijedan kršćanin ne osudjuje tomu protusloviti. No kad se prosudjuje i ustanovljuje narav toga jedinstva, mnoge različita bludnja zavede s puta. Ne samo porietlo Crkve, nego i cio njezin ustroj jest djelo slobodne volje: pa za to treba čitavo prosudjivanje svesti na ono, šta je doista učinjeno, pa je iztraživati ne jamačno ono, na kakov bi sve način mogla Crkva biti jedna, nego na kakov je hotio da bude jedna onaj, koji ju ustanovio.

Ako se sad na ono obazremo, što je učinjeno, nije Isus Krist Crkve takovom učinio i uredio, da obuhvaća više po vrsti doduše sličnih, ali ipak raznih obćina, kojih ne bi vezale one spone, da čine Crkvu nerazdjelivu i jednu na onaj upravo način, na koji u vjerovanju izpoviedamo: *Vjerujem u jednu . . . Crkvu. Crkva je dobila jedinstvo kao naravnu vlastitost i jedna je, ali ju hereze hoće da razcjepkaju u mnoge. Velimo dakle, da je stara i katolička Crkva samo jedna i po svojoj biti i po svojem shvaćanju i po svojem izvoru i po svojoj izvrstnosti . . . U ostalom i slava Crkve, kao što i načelo njezina uztrojstva, i po njem sve drugo nadkriljuje, i ništa joj nije nalik i jednako*[4]). ✝

[3]) Ibid. v. 10.

[1]) 1 Cor. 12, 27. — Hom. De capto Eutropio n. 6. — [2]) In Ps. 71, n. 8. — [3]) Enarratio in Ps. 103, sermo 2, n. 5. — [4]) Clemens Alexandrinus, Stromatum lib. VII, cap. 17.

doista, kad Isus Krist govori o takovoj mističkoj sgradi, ne spominje Crkve van jedne, koju naziva *svojom: Sagradit ću Crkvu svoju.* Koja god se druga pomislila osim ove, ne može da bude prava Crkva Kristova, jer je nije ustanovio Isus Krist. A to se još većma vidi, ako se promotri nakana božanskog utemeljitelja. Ta za čim je išao i šta je hotio Krist Gospodin, kad je sagradio ili kad je imao da sagradi Crkvu? Ovo naime, da istu službu i isti nalog, što ga je sam od Otca primio, prenese na nju, te ga ona nastavi. To je upravo bio odlučio da učini i to je u istinu učinio. *Kao što mene posla Otac, i ja šaljem vas.*[1]) *Kao što si ti mene poslao na sviet, i ja poslah njih u sviet.*[2]) Kristova je pako zadaća, da otme od propasti i spasi, *što bijaše poginulo,* i to ne samo nekoliko naroda i gradova, nego vaskoliki rod ljudski bez ikakve razlike mjesta i vremena: Došao je *Sin čovječji, da se spasi sviet po njem.*[3]) *Nit bo je drugo ime pod nebom dano ljudem, u kojem treba da se spasimo.*[4]) I tako ovo spasenje, što ga je Isus Krist stekao, i ujedno sva dobročinstva, što odatle proizhode, mora da Crkva obilno izasipa na sve ljude i širi u sva vremena. I s toga po volji svoga početnika mora da je jedina po svih zemljah, u sva vremena. I kad bi ih moglo biti više nego li jedna, trebalo bi izaći iz svieta i pomislit si posve nov rod ljudski, za koji se još nije čulo.

Baš ovo o jednoj Crkvi, koja će obuhvaćati sve ljude, kolikogod ih bude svagdje i u svako vrieme, vidio je i prorekao Isaija, kada mu je ono, dok je gledao u budućnost, na oko došla slika gore pogledne i vanredne visine, a ona predstavljala *kuću Gospodnju,* naime Crkvu: *I bit će u zadnje dane pripravljena gora kuće Gospodnje na vrhuncu gorâ.*[5]) Dakle samo je *jedna* to gora postavljena na vrhuncu gorâ: *jedna* je kuća Gospodnja, kojoj će jedanput grnuti svi narodi, da traže pravilo životu: *I poteći će k njoj svi narodi . . . i govorit će, dodjite i popnimo se na goru Gospodnju i u dom Boga Jakovljeva, i učit će nas putove svoje, i hodat ćemo po stazah njegovih.*[6]) Kad se toga mjesta dotakao Optat Milevitanski, reče: *Pisano je u Isaiji proroku: iz Siona izaći će zakon, i rieč Gospodnja od Jerusalema. Ne vidi dakle Isaija na onoj gori Sionu doline, nego na gori svetoj, koja je Crkva, koja je po svem rimskom svietu uzdigla glavu pod čitavim nebom . . . Duhovni je dakle Sion Crkva, u kojoj je od Boga Otca postavljen kraljem Krist, koja je u čitavom svietu, u kojem je jedna Crkva katolička.*[1]) Augustin pako: *Što je tako očito kao gora? No imade i gora nepoznatih, jer leže na jednoj strani svieta . . . . Ona pako gora nije tako, jer je napunila sve lice zemlje; i o njoj veli: stoji na vrhuncu gorâ.*[2]) Još više, Sin je Božji odlučio, da Crkva bude njegovo mističko tielo, s kojim bi se on sâm kao glava spojio, nalik na ljudsko tielo, što ga je uzeo, kojemu doduše naravnim spojem pristaje naravna glava. Kao što si je dakle smrtno tielo uzeo jedno, koje je predao na muke i smrt, da plati ucjenu za oslobodjenje ljudsko, isto tako ima jedno tielo mističko, u kojem i po kojem čini ljude dionici svetosti i vječnoga spasenja: *Njega* (Krista) *dade* (Bog) *za glavu nad cielom Crkvom,* koja je *tielo njegovo.*[3]) Razbacana uda i odieljena ne mogu se pod istom glavom spojiti u jedno tielo. A Pavao veli: *Sva pako uda tiela, premda ih mnogo, jedno su ipak tielo: tako i Krist.*[4]) Za to i veli, da je to mističko tielo *sklopljeno i sastavljeno. Glava je Krist: po kojem je cielo tielo sklopljeno i sastavljeno svakim sglavkom, da si medju se pomažu, po djelovanju prema mjeri svakoga uda.*[5]) I za to, ako se koja uda nalaze razbacana od ostalih uda, ne mogu biti spojena sa istom i jednom glavom: *Jedan je Bog, i jedan Krist, i jedna Crkva njegova, i jedna vjera i jedan puk, koji je u čvrsto jedinstvo tiela vezom sloge svezan. Ne može se jedinstvo razciepati, niti jedno tielo razkolom sklopa razstaviti.*[6]) Da još bolje crkvu jedinom prikaže, prispodablja ju sa živim tielom, kojega uda mogu samo živjeti, ako spojena s glavom snagu životnu iz same glave dobivaju: razstavljena moraju da izumru. *Ne može se (Crkvi) . . . utroba razporiti, a ona na komade raztrgati. Sto god od stabla odpane, ne će moći samo za se živjeti ni dihati.*[7]) A u čem je slično mrtvo tielo sa živim? *Nitko bo nije na svoje tielo zamrzio, nego ga hrani i njeti, kao što i Krist Crkvu; jer smo uda njegova tiela, od puti njegove i od kosti njegovih.*[8]) Druga dakle slična Kristu glava nek se zasnuje, drugi Krist, ako se komu prohtjedne izmisliti drugu Crkvu, osim one, koja je njegovo tielo. *Vidite, čega da se čuvate, vidite, na što da pazite, vidite, čega da se bojite. Dogodi se, da se na čovječjem tielu, dapače od tiela*

[1]) Jo. 20, 21. — [2]) Ibid. 17, 18. — [3]) Ibid. 3, 17. — [4]) Act. 4, 12. — [5]) Isaias 2, 2. — [6]) Ib. 22, 3.

[1]) De Schism. Donatist. lib III, n. 2. — [2]) In Epist. Joan. tract. I, n. 14. — [3]) Eph. 1, 22, 23. — [4]) 1 Cor. 12, 12. — [5]) Eph. 4, 15. 16. — [6]) S. Cyprianus, de cath. Eccl. unitate n. 23. — [7]) Ibid. — [8]) Eph. 5, 29. 30.

koje udo odsieče, ruka, prst, noga: zar za odsječenim ide duša? Kad je bilo na tielu, živjelo je: odsječeno gubi život. Tako je i čovjek kršćanin katolik, dok na tielu žive: odsječen, postao je heretikom: za odsječenim ne ide duh.[1] Crkva je dakle Kristova jedina i vječna: kojigod sami za se hode, zalaze od volje i propisa Krista Gospodina, ostavljaju put spasa i srnu u propast. *Tkogod se od Crkve odieljen pripoji krivoj, odvoji se od obećanja Crkve, nit će doći do nagrada Kristovih onaj, koji je ostavio Crkvu Kristovu. . . . Tko ne drži ovoga jedinstva, ne drži zakona božjega, ne drži vjere Otca i Sina, ne drži života i spasa.*[2]

No koji je utemeljio jedinu, taj je isti utemeljio *jedinstvenu,* to jest takovu, da svi, koji bi u njoj bili, budu vezani, tako te bi sačinjavali upravo jedan narod, jedno kraljevstvo, jedno tielo: *Jedno tielo i jedan duh, kao što ste zvani u jednoj nadi zvanja svojega.*[3] Ovu svoju volju izrazio je Isus Krist u oči svoje smrti i načinom ju uzvišenim posvetio, kad je ovako Otcu molio: *Ne molim samo za njih, nego i za one, koji u me uzvjeruju na njihovu rieč . . . da i oni u nas jedno budu . . . da budu posve u jedno.*[4] Dapače zapovjedio je, da bude tako unutarnje i uzko u njegovih sljedbenika jedinstvo i tako savršeno, te na neki način bude prilika njegova sjedinjenja s Otcem: *Molim . . . da svi jedno budu, kao što ti, Otče, u meni, i ja u tebi.*[5] Nuždan pako temelj tolikoj i tako savršenoj slogi medju ljudmi jest slaganje i zajednica srdaca: a odatle naravno nastaje složnost volje i sličnost djelâ. I za to je zapovjedio po svojoj božanskoj namisli, neka bude u njegovoj Crkvi *jedinstvo vjere;* a ta je krjepost ponajprvo u onih svezah, koje čovjeka spajaju s Bogom, pa odatle i dobismo ime *vjernici. Jedan Gospodin, jedna vjera, jedno krštenje*[6]*):* to jest, kao što je jedan Gospodin i krštenje jedno, tako treba da bude posvuda u svih kršćana samo jedna vjera. I s toga Pavao Apostol ne samo da moli kršćane, neka svi isto misle i izbjegavaju različna mišljenja, već ih i vruće moli moli i upravo zaklinje: *Zaklinjem vas pako, braćo, imenom Gospodina našega, Isusa Krista, da svi jedno govorite, i da ne bude medju vami razdora, nego da budete savršeni u jednom razumu i u jednoj misli.*[7] Ova mjesta ne trebaju sigurno tumača, dosta bo sama za se govore. U ostalom, da mora biti jedna vjera, obćenito priznavaju svi, koji vele da su kršćani. Ovo je od kud i kamo veće važnosti i upravo nužno, u čem se mnogi ljuto varaju, da razpoznamo naime, kakva je vrst i koji oblik tomu jedinstvu. A to upravo, kao što gore učinismo u sličnoj stvari, ne valja prosudjivati po čijem mnienju ili nagadjanju, već poznavajući samu činjenicu: iztražujuć naime i odredjujuć, kakovo je Isus Krist naložio da bude jedinstvo u vjeri.

Nebeski nauk Isusa Krista, akoprem većim dielom u pismu zabilježen po nadahnuću božanskom, nije mogao ipak da sâm sjedini duhove, budući prepušten ljudskomu umu. A moglo je prelako biti, da se razidje u razna i medju sobom različna tumačenja: i to ne samo radi svoje dubljine i otajstvenih nauka, nego i poradi različnoga ljudskoga uma i neurednih strasti, što idu za protivnimi težnjami. Iz različitoga tumačenja nužno nastaju i različna mišljenja: odatle prepirke, svadje, razpre, kakovih je vidjela već prva u početku doba, gdje prodrieše u Crkvu. O hereticih ovo piše Irenej: *Pismo doduše priznavaju, ali tumačenje izvraćaju.*[1] A Augustin: Niesu bo nastale hereze ni druge neke krive dogme, što zapliću duše i u propast bacaju, osim onda, kad se dobro napisano dobro ne razumjelo.[2]" Da se dakle duhovi sjedine, da se stvori i uzčuva složnost u mišljenju, uz sveto Pismo trebala bi svakako još koja druga osnova. To zahtieva božanska mudrost: jer Bog nije mogao htjeti, da bude jedna vjera, da se nije pobrinuo za neki sgodan način, kako bi se uzčuvalo to jedinstvo: a to i sv. Pismo, kako ćemo brzo reći, označuje. Neizmjerna Božja moć nije sigurno ničim svezana ili stegnuta, nego sve ima pod sobom kao orudje i sve joj se pokorava. O tom dakle vanjskom sredstvu treba da razmotrimo, kakovo si je Krist odabrao od sviju, što su bila u njegovoj vlasti. I s toga treba da si u pamet dozovemo početak kršćanskog imena.

Spominjemo ono, za što svjedoči Pismo i što je uz to u obće poznato. Isus Krist dokazuje božanstvo i svoje božansko poslanje čudesi: on svakako gleda, da riečju poduči množtvo u nebeskih stvarih, i upravo zapovieda, da mu se, kad nauča, vjeruje, obećavajući amo vječnu nagradu, a tamo vječnu kaznu. *Ako ne činim djela Otca svojega, nemojte mi vjerovati.*[3] *Da niesam činio medju njimi djela, kojih nitko drugi nije činio, ne bi imali*

[1]) S. Augustinus, Sermo CCLVII, n. 4. — [2]) S. Cyprianus, De cath. Eccl. unitate n. 6. — [3]) Eph. 4, 4. — [4]) Jo. 17, 20. 21. 23. — [5]) Ibid. v. 21. — [6]) Eph. 4, 5. — [7]) 1 Cor. 1, 10.

[1]) Lib. III., cap. 12, n. 12. — [2]) In Evang. Joan. tract. XVIII, cap. 5, n. 1. — [3]) Jo. 10, 37. —

grieha.[1]) *Ako pako činim (djela), i ako meni ne ćete da vjerujete, djelom vjerujte.*[2]) Štogod nalaže, istim sve ugledom nalaže: zahtievajuć privolu razuma, ništa ne izuzima. Onim dakle, koji su Isusa slušali, ako su htjeli spasenje postići, bila je dužnost ne samo njegovu nauku onako u obće prihvatiti, već svom dušom pristati uz pojedine stvari, što ih je on naučao: jer je protuslovlje ne vjerovati Bogu i u jednoj makar bilo stvari.

Kad je nadošlo vrieme, da se vrati u nebo, kojom je vlašću njega bio Otac poslao, tom istom šalje on Apostole pa im zapovieda, da njegovu nauku šire i razprostiru: *Dana mi je sva vlast na nebu i na zemlji. Idite dakle i naučavajte sve narode... Učeći ih držati sve, štogod sam vam zapovjedio.*[3]) Tko uzsluša Apostole, spasit će se, a tko ne uzsluša, izgubit će se: *Tko uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se: a tko ne uzvjeruje, osudit će se.*[4]) I kako se to osobito slaže sa providnosti Božjom, da u službu, osobito veliku i uzvišenu ne meće nikoga; a da mu ujedno i ne dadne, čim će ju moći valjano obaviti, za to je Isus Krist obećao, da će poslati svojim učenikom Duha istine, i da će on med njimi naviek ostati; *Ako li otidjem, poslat ću ga* (Utješitelja) *k vam.... A kad dodje onaj Duh istine, učit će vas svu istinu.*[5]) *I ja ću moliti Otca, i dat će vam drugoga Utješitelja, da ostane s vami na vieke, Duha istine....*[6]) *On će svjedočiti o meni: i vi ćete svjedočiti.*[7]) S toga nalaže, da se nauk Apostolâ isto onako savjestno prima i sveto obdržava, kako i njegov: *Koji vas sluša, mene sluša: koji vas prezire, mene prezire.*[8]) I za to i jesu Apostoli poslani od Isusa Krista isto onako, kao što je i on poslan od Otca: *Kao što mene posla Otac, i ja šaljem vas*[9]): s toga kao što je trebalo, da Apostoli i učenici slušaju na rieč Kristovu, isto su tako imali Apostolom da vjeruju svi, koje su god oni po nalogu božanskom učili. Odbiti dakle i jednu samo točku apostolske nauke nije dakako bilo više slobodno, kao što ni zabaciti ma išto od nauka samoga Krista. — I doista glas Apostolâ, pošto na njih sišao Duh sveti, odjeknu u najdalje širine. Ggjegod im noga stupila, izjavljuju, da su poslani od samoga Isusa Krista. *Po kojem* (Isusu Kristu) *primismo milost i apostolstvo, da upokorimo vjeri sve narode za ime njegovo:*[10]) i njihovo božansko poslanje očituje Bog posvuda čudesi: *A oni podjoše i propoviedaše svuda, i Gospodin im pomagao i rieč potvrdjivao znaci, što su sliedili.*[1]) A koju rieč? dakako onu, koja je sve sadržavala, što su sami od učitelja naučili: jer javno i očito svjedoče, da ne mogu prešutjeti ništa od onoga, što su vidjeli i čuli.

No, što na drugom mjestu rekosmo, služba apostolska nije bila takova, te bi je moglo ili da nestane sa osobami Apostola, ili da s vremenom izgine, budući je to služba javna i za spas roda ljudskoga ustanovljena. Apostolom naime zapovjedio je Isus Krist, da propoviedaju *evangjelje svakomu stvorenju i pronose ime njegovo pred narodi i kraljevi, i da mu budu svjedoci do krajeva zemlje.* A obećao im je, da će pri izpunjivanju takove službe biti u pomoći, i to ne na nekoliko samo ili godina ili doba, već u sve vrieme *sve do svršetka vieka.* Na ovo Jeronim: *Koji obećaje, da će sve do svršetka vieka biti uz svoje učenike, taj tim dokazuje, da će i oni uviek živjeti, i da on ne će nikada od vjernikâ odstupiti.*[2]) A to sve na samih Apostolih, koji su po ljudskoj naravi podvrgnuti najvišoj potrebi, kako bi se moglo da obistini? Providio je dakle Bog, da se učiteljstvo, što ga je Isus Krist ustanovio, ne završi istimi medjami, kojimi se završuje život Apostolâ, već da ostane naviek. I doista vidimo ga, kako se razširuje i kano ti iz ruke u ruku predaje. Jer Apostoli posvetiše biskupe i napose označiše, koji da ih neposredno nasliede u *službi rieči.* — A ne samo to: takodjer ovo narediše i svojim nasljednikom, da i oni izabiru sposobne muževe i da ih, istom vlasti providjene, postave u istu službu i dužnost učiteljsku: *Ti dakle, moj sinko, jačaj u milosti, koja je u Isusu Kristu: i što si čuo od mene po mnogih svjedocih, ovo povjeruj vjernim ljudem, koji će biti sposobni da i druge uče.*[3]) I s toga, kao što je Krist od Boga, i Apostoli od Krista, tako su biskupi i kolikogod ih naslieđilo Apostole poslani od Apostolâ: *Apostoli nam postadoše propovjednici Evangjelja od Gospodina Isusa Krista, Isus Krist poslan je od Boga. Krist dakle od Boga, i Apostoli od Krista, a oboje učinjeno je redom po volji Božjoj... Propoviedali su dakle rieč po zemljah i gradovih, i kad su prvience njihove u duhu izkušali, postaviše biskupe i djakone onim, koji bi uzvjerovali... Postaviše, koje gore navedosmo, a onda ih narediše, da, kad oni odstupe, njihovu službu drugi prokušani ljudi*

---

[1]) Ibid. 15, 24. — [2]) Ibid. 10, 38. — [3]) Matth. 28, 18. 19. 20.) — [4]) Marc. 16, 16. — [5]) Jo. 16, 7—13. — [6]) Ibid. 14, 16. 17. — [7]) Ibid. 15, 26. 27. — [8]) Luc. 10, 16. — [9]) Jo. 20, 21. — [10]) Rom. 1, 5.

[1]) Marc. 16, 20. — [2]) In Matth. lib. IV, cap. 28. v. 20. — [3]) 2 Tim. 2, 1. 2.

primu.[1]) Mora dakle da ostane s jedne strane stalna i nepromjenljiva služba naučati sve, što je Krist naučao: s druge strane stalna i nepromjenljiva dužnost prihvatiti i izpoviedati svaku njihovu nauku. A to Ciprijan baš divno razjašnjuje ovimi riečmi: *Niti bo je Gospodin naš, Isus Krist, kad u svojem Evangjelju svjedoči, da su mu neprijatelji oni, koji niesu s njim, označio tim neku vrst hereze: nego je upravo sve one, koji niesu s njim i s njim ne sabiru, već stado njegovo razsipavaju, nazvao svojimi protivnici, kad je rekao: Koji nije sa mnom, protiv mene je; i koji sa mnom ne sabire, razsipava.*[2])

Ovimi zapoviedmi podučena Crkva i sviestna si svoje dužnosti, ni oko čega drugog nije nastojala većim marom i naporom, kao oko toga, da sačuva vjeru sa svake strane cielu. Za to je imala one kao veleizdajnike i daleko ih od sebe gonila, koji se ne bi s njom slagali bilo ma u kojem članku njezine vjere. Arijevci, Montaniste, Novatijani, Kvartadekumani, Eutihijevci niesu bili sigurno posvema napustili nauke katoličke, već neki dio: pa ipak tko ne zna, da su bili za heretike proglašeni te izbačeni iz krila Crkve? Sličnim pravoriekom bješe osudjeni svi početnici krivih dogmata, kolikogod ih nadošlo poslie u razna vremena. *Ništa ne može da bude pogibeljnije od ovih heretika, koji, dok neporočno u svem živu, jednom ipak riečju, kanoti kapljom otrova, truju čistu onu i jednostavnu vjeru Gospodnje, a onda i apostolske predaje.*[3]) Isti uviek običaj Crkve, i to u suglasju sa svetimi Otci, koji su naime običavali svakoga držati izvan katoličke zajednice i izobćenim iz Crkve, koji bi i najmanje odstupio od nauka, što no ga predložilo autentično učiteljstvo. Epifanij, Augustin, Teodoret zabilježili su svaki svojega vremena velik broj hereza. I druge hereze, opaža Augustin, mogu još nastati, a pristane li tko ma uz jednu od njih, već tim se razstavlja od jedinstva katoličkoga: *Ne mora svaki, koji to* (naime nabrojene hereze) *ne vjeruje, dosljedno sebe već držati ili nazivati kršćaninom katolikom. Može naime i drugih hereza, što niesu spomenute u ovom našem djelu, ili biti ili nastati, a tko ma koju od njih bude držao, ne će biti kršćanin katolik.*[4])

Ovo Bogom ustanovljeno sredstvo na obranu jedinstva, o kojem govorimo, ističe sv. Pavao u listu Efezcem, gdje ponajprije opominje, da treba velikim marom uzčuvati slogu srdaca: *brižni da čuvate jedinstvo duha u svezi mira*[1]): i kako srca ne mogu da budu svestrano složna u ljubavi, ako se razum ne složi u vjeri, za to hoće, da bude kod svijuh jedna vjera: *Jedan Gospodin, jedna vjera:* i to tako savršeno jedna, te zaprječuje svaku pogibelj zablude: *Da ne budemo više nestalna djeca, i da nas ne zanosi svaki vjetar nauke u zloći ljudskoj, u prevari, da nas zavedu u bludnju.* I na to, veli, da ne valja samo na neko vrieme paziti, već *dok ne stignemo svi u jedinstvo vjere ... u mjeru podpune dobe Kristove.* No gdje je postavio Isus Krist temelj, da ovako jedinstvo započme, gdje obranu, da ga sačuva? Ondje jamačno, što je on *sâm dao jedne za Apostole . . . a druge za pastire i naučitelje, da se usavrše sveti za djelo službe, na sazidanje tiela Kristova.* I za to su se već od najdavnije starine upravo ovoga pravila običavali učitelji i Otci i držati i jednoglasno ga braniti. Origen: *Kolikogod puta oni* (heretici) *iznose kanonska pisma, u kojih se svaki kršćanin slaže i u koje vjeruje, kao da vele: evo u kućah je rieč istine. Ali mi im ne moramo vjerovati niti se udaljiti od prve i crkvene predaje, niti drugčije vjerovati, osim kako nam predadoše po nasljedstvu Crkve Božje.*[2]) Irenej: *Pravo poznanje jest nauka Apostolâ ... po nasljedstvih biskupâ . . . koja dodje do nas čuvanjem bez izkrive Pisma kao najpodpunija izradba.*[3]) A Tertulijan: *Poznato je po tom, da se svaka nauka, koja se sudara sa onimi apostolskimi Crkvami, koje su matere i izvori vjere, mora za istinu držati, jer bez sumnje drži, što su Crkve od Apostolâ dobile, Apostoli od Krista, Krist od Boga ... U zajednici samo sa apostolskimi Crkvami, jer nijedna nema različne nauke: ovo je svjedočanstvo istine.*[4]) A Hilarij: *Naznačuje* (Krist učeći iz ladje), *da oni, koji su izvan Crkve, ne mogu nikako da shvaćaju rieči Božje. Ladja bo prilikuje Crkvu, u kojoj se nalazi rieč života i propovieda, a oni, koji su izvan nje te stoje kao neplodan i bezkoristan piesak, ne mogu da ju shvate.*[5]) Rufin hvali Grgura Nazianskoga i Basilija, jer *su se hvalili samo knjigami božanskoga Pisma, a razumievanje njihovo niesu vadili iz vlastitoga posmatranja, već iz spisâ i ugleda predjâ, a za ove se upravo znalo, da su*

[1]) S. Clemens Rom., Epist. I ad. Cor. cap. 42. 44. — [2]) Epist. LXIX, ad Magnum, n. 1. — [3]) Auctor Tractatus de Fide Orthodoxa contra Arianos. — [4]) S. Augustinus, De haeresibus n. 88.

[1]) Eph. 4, 3 sqq. — [2]) Vetus interpretatio commentariorum in Matth. n. 46. — [3]) Contra Haereses lib. IV, cap. 33, n. 8. — [4]) De praescript. cap. 21. — [5]) Coment. in Matth. 13, n. 1.

pravilo za razumievanje uzeli od nasljednika apostolskih.[1])

I s toga, kako se eto razabira iz onoga, što se je reklo, ustanovio je Isus Krist u Crkvi *živo, autentično* i ujedno *trajno učiteljstvo;* a uresio ga svojom vlasti, providio duhom istine, potvrdio čudesi, pa je hotio i najstrože naložio, da se od njega propisana nauka isto tako prihvaća, kao da je njegova. — Kadgod dakle ovo učiteljstvo izjavi, da se ovo ili ono nalazi u skupini Bogom predane nauke, to mora svatko za sigurno držati, da je istina: ako bi ikako moglo biti lažno, sliedilo bi, što je očito protuslovje, da je sâm Bog uzrok bludnje u čovjeku: *Gospodine, ako je bludnja, od tebe smo prevareni.*[2]) I tako je svaki razlog dvojbi uklonjen; pa bi li mogao sada tko i smio zabaciti ikoju od ovih istina, a da se upravo tim ne strovali u očitu herezu, ili da, ako se odciepi od Crkve, čitavu kršćansku nauku ne zabaci? To je bo narav vjeri, da joj se ništa tako ne protivi, kao ovo vjerovati, a ono zabaciti. Crkva naime izpovieda, da je vjera *vrhunaravna krjepost, kojom mi, uz pomoć i poticanje milosti Božje, držimo za istinu, što je on objavio, ne poradi unutarnje istinitosti stvarî, koju mi naravnim svjetlom razuma uvidjamo, već poradi ugleda samoga Boga, koji je objavio, i koji ne može ni prevaren biti ni prevariti.*[3]) Ako je za nešto jasno, da je od Boga objavljeno, a ipak se ne vjeruje, to se baš ništa ne vjeruje božanskom vjerom. Jer što Jakov Apostol sudi o griehu u ćudorednom redu, isto valja suditi o krivom mnienju u stvarih vjere: *Tko . . . pogrieši . . . u jednom, krivac je svega*[4]) *:* dapače o krivom mnienju, mnogo više. Ne može se naime strogo reći za onoga, koji je u jednoj stvari sagriešio, da je tim cio zakon povriedio, za to, jer se ne može vidjeti, da je prezreo veličanstvo Boga zakonodavca, osim iz nakane, koju valja tek da se protumači. Naprotiv onaj, koji se ne slaže s istinami Bogom objavljenimi, makar u jednoj samo točki, taj je u istinu sasma vjeru zabacio, jer uzteže Bogu štovanje, u koliko je najviša istina i *osobiti razlog vjeri: U mnogo stvari sa mnom, u malo ne sa mnom: ali u ovo malo, u čem niesu sa mnom, ne koristi im ono mnogo, u čem su sa mnom.*[1]) I doista pravom: jer koji uzimaju od nauke kršćanske, što ih je volja, oni se oslanjaju na svoj sud, ne na vjeru: oni nipošto ne *davaju zasužnjiti svoj razum na pokornost Krista,*[2]) prije sami sebe slušaju, nego li Boga: *Koji u evangjelju, šta hoćete, vjerujete; šta hoćete, ne vjerujete: sebi više nego li Evangjelju vjerujete.*[3])

¹) Hist. Eccl. lib. II., cap. 9. — ²) Richardus de s. Victore, de Trin. lib. I., cap. 2. — ³) Conc. Vat. sess. III, cap. 3. — ⁴) Jac. 2, 10.

I za to niesu Otci u Saboru Vatikanskom ništa nova stvorili, već su išli za božanskom odredbom, za starom i stalnom naukom Crkve, za samom naravi vjere, kad su ono odredili: *Vjerom božanskom i katoličkom vjerovati je sve ono, što se sadržaje u rieči Božjoj pisanoj ili predanoj, i što Crkva bilo svečanom odlukom, bilo redovitim i obćenitim učiteljstvom predlaže kao Bogom objavljeno.*[4]) S toga, kad je očito, da Bog u Crkvi svojoj svakako hoće jedinstvo vjere, i kad se znade, kakovo je on naložio da bude, i kojim sredstvom mora da se čuva, neka Nam je prosto, da svim onim, koji niesu odlučili, da začepe uši istini, progovorimo one riječi Augustinove: *Kad dakle vidimo toliku pomoć Božju, tolik uzpjeh i plod, zar ćemo se još skanjivati, da se sklonimo u krilo Crkve, koja je, kako svjedoči cio rod ljudski, od apostolske Stolice dobila vrhovni ugled po nasljedstvih biskupâ, a badava heretici oko nje laju, jer ih osudjuje dielom mnienje samoga puka, dielom ozbiljnost koncilâ, dielom i veličanstvena čudesa? Njoj ne htjeti dati prvenstva, bila bi sigurno ili najveća bezbožnost ili silna preuzetnost . . . Pa ako svaka nauka, makar neznatna i laka, zahtieva učitelja ili majstora, da se mogne naučiti: ima li onda veće drzovitosti i oholosti, nego li ne htjeti knjige božanskih tajna upoznavati od njihovih tumačitelja, ili ih htjeti osuditi, a da ih ni upoznao niesi.*[5])

¹) S. Augustinus, In Ps. 54, n. 19. — ²) 2 Cor. 10, 5. — ³) S. Augustinus, Contra Faustum Manichaeum lib. XVII., cap. 3. — ⁴) Sess. III, cap. 3. — ⁵) S. August., De utilitate credendi cap. 17, n. 35.

Novome vrhbosanskom kanoniku.

Svetim žarom proniknut si bio
Već za mladih, još djetinjih ljeta,
Ljubav božju i načela sveta
Hranio si i u srcu krio.

Kao majka na slagjanoj grudi
Crkva eto uzgoji Te nama,
Da usplamte poput dragog kâma
Sva prezanja Tvoje blage ćudi.

I taj vienac, što Ti čelo kiti,
Znak je očit, da Te Pastir vrli,
Znajuć što si crkvi i domaji,

Već za rana njim ovjenčat hiti,
Da Te s bliza ko drugara grli,
Uz očinsko da Te srce gâji.

. . . ć.

Neke bilješke o Vulgarnoj Eri.

(O. T.)

Kada bi htjeli biti iskreni, morali bi pripoznati, da se ovi dokazi ne bi smjeli s mjesta zabaciti i osuditi: krepčine im neke ne fali, koja bi možda i odlučila stvar i pitanje riješila, da ne ima koješta, što se tomu protivi.

Dokazi ne imaju se uzeti izolirano, niti im se ima pripoznati njihova krepčina, koja nam iz njih na prvi mah udara u oči; već ih treba usporediti sa drugim, koji protivno dokazuju, trijezno omjeriti vrijednost obadviju strana, i pazeći na njihovu megjusobnu, elidirnu snagu, označiti, gdje je istina, ili, ako to nije moguće, gdje je pretežnija vjerojatnost.

Pripoznati je, da dojakošnja istraživanja o ovom pitanju ne mogu se podičiti, da su ga riješila: sva zato mnijenja naslonjena su na manje ili više čvrstom temelju, na manje ili više vjerojatnim historičkim datima. Ovo dakako potječe odatle, što ne imamo pri ruci direktnih, nego samo indirektnih, i to posve slabih svjedočanstva. Apostoli, kao što nijesu primili naloga da napišu Isukrstov nauk, nego da ga propovijedaju; tako nijesu niti napisali sve ono što su propovijedali. Slučaj je bio, da su nam koješta ostavili napisano; a i u tomu, pošto su više gledali, što je Isukrst učio, nego u koje je vrijeme učio, do hronologije nijesu vele držali: tako i godinu Isukrstova poroda nijesu označili, već samo mimogred napomenuli neke okolnosti, što su porod pratile, po kojim može se nagagjati, i možda dosta vjerojatno toj dobi približiti. Ovakovih indirektnih svjedočanstva ne ima mnogo: svega tri na broj. Matej govori, da se je Isukrst rodio za vremena Iruda kralja.[1]) Luka, da se je rodio malo potla nego je izašla naredba Cesara Augusta, da bi se popisao cijeli svijet.[1]) Isti Luka, da je Ivan Krstitelj stao propovijedati i krstiti godine 15. vladanja Tiberija Cesara[2]), i da je oko toga vremena Isusu bilo oko 30 godina.[3])

[1]) Matthaei 2. 1.

Okolo ovih svjedočanstva okreću se sva istraživanja, kojih zaključci, ako dopiru do protivnih resultata, dopiru ne u koliko su ove okolnosti slabo možda označene, nego u koliko te iste okolnosti, regbi, da se megjusobno isključuju. I evo da konkretnije rečemo, što mislimo o stvari.

Riessov dokaz, što ga on izvagja iz riječi Evang. Luke „*Anno decimo quinto Imperii Tiberii Cesaris* . . . — zadovoljio bi; i ako mu se nebi pripoznala matematička nedvojbenost (što se ipak ne bi moglo tražiti u historičkim pitanjima), opet bi se moglo možda mirno uza nj prionuti. Ali ako se uzme u obzir, što Evang. Matej govori, da se je na ime Isukrst rodio „*in diebus Herodis Regis*“ te ako je ujamčeno, da je Irud umro g. 750. nakon sagragjenja Rima, što bi bilo 2 godine prije nego računa Riess, da se je rodio — eto ti smetnje: cijelo bi Riess-ovo dokazivanje palo. Znamo da Riess i drugi muče se, kako bi bacili maglovitost sumnje o smrti Irudovoj god. 750., ali se trudno to daje pobiti.

Ja ću ovdje iznijeti na srijedu dokaze, što bi stali proti dokazima, koji podupiru Riess-ovo mnijenje, omjeriću vrijednost i jednih i drugih, pak ću na svrsi kazati i ja svoje mnijenje.

Isukrst nije se rodio g. 752. a. u. c., 2 na ime godine prije naše ere, jerbo je Irud kralj umro već god. 750. a. u. c.

[1]) Lucae 2. 1. — [2]) Lucae 3.1—3. — [3]) Lucae 21.

Jos. Flavius ovako piše o smrti Irudovoj *„Defunctus est Herodes post detrusum regno Antigonum* (ὁ βασυλέυσας μετὰ ανεῖλειν Αντίγονον) *anno 34. ex quo autem a Romanis Rex declaratus est anno 37.“* Poznato je, da je Irud svladao Antigona i dočepao se vlasti svih stvari godine 716. Nadodavajući sada god. 716. a. u. c. 34 godine njegova vladanja, dopiremo do g. 750. a. u. c., kada je prestajao i njegov život i vladanje.

Ovomu našemu računanju moglo bi se prigovoriti, da bi iz Josipova svjedočanstva, što smo ga naveli, imala pasti godina Irudove smrti, ne g. 750., već 751. a. u. c., jer kod svih hronologa, bilo starih bilo novih, ujamčeno je, da je Irud stupio na vladanje g. 714. a. u. c. Tako misle Petavius[1]), Norisius,[2]) Calvisius,[3]) Pagius,[4]) Auktor hronologije Biblije A. Vitrè, a isti J. Flavius[5]) svjedoči: *„Ille regnum suscepit Olympiade centesima nonagesima quarta Cajo Domitio Calvino iterum, et Cajo Asinio Pollione Consulibus“.* Pošto Calvinius i Asilius Pollion obnašaše konsulsku čast godine pete Augusta C., godina dakle njihova konsulstva i naimenovanja Irudova na vladanje padalo bi g. 714. a. u. c. Ovoj godini ako se nadodade 37 god. njegova vladanja, imaće se g. 751. godina smrti.

Što bi se bolje dalo potvrditi drugim dokazima iz J. Flavija. On govoreći, da je Irud bio pozdravljen kraljem dekretom Senata, nadodaje *„quod etiam ad Parthicum bellum expediret, ut Rex fieret“.* Parti su napali na Siriju predvogjeni od Pakora, sina Parskog kralja, i Labiena g. 714. a. u. c. Zato je Irud morao biti proglašen kraljem g. 714.[6]) Isti Flavius[7]) govori, da je Sirija osvojena bila od Partâ drugu godinu iza dolazka Antonija u Aziju. Ali Antonije dogje u Aziju g. 713.[8]): zato naimenovanje Irudovo moralo je slijediti g. 714. a. u. c.

Ovo, što bi se moglo protiv našega zaključka prigovoriti, mislimo da nije nikakove važnosti, ili bolje da rečemo, ne bi bilo protiv našega zaključka. Doba Irudova vladanja dvostruka je: prva započinje godinom, kada je od Rimskog Senata bio naimenovan vladarom, a druga, kada je svladao i usmrtio Antigona. O prvoj ne ima sumnje, da započinje godinom 714., ali da druga započinje 3 godine potla, kako piše Flavius, vrlo je sumljivo. Mislimo, da se je Flavius u ovom pitanju prevario, te mjesto označiti godinu usmrćenja Antigona 716., da ju je prenio godinu kašnje, na ime 717., zato text Flavija morao bi se možda ovako popraviti *„post destructum regnum Antigonum anno 34. ex quo autem a Romanis declaratus est anno 36.“* Nadodavajući sada 36 godina Irudova vladanja godini 714. a. u. c. imaćemo god. 750., kao što smo gori naveli.

Da se Flavius prevario u označenju godine usmrćenja Antigona, i dosljedno u označenju duljine vremena Irudova vladanja, siluje nas na tu nedvojbenost, da je Antigon bio svladan god. 716. Dio Cass. bo onu dobu smjesti u g. 716., pak nadodaje *„insequenti anno nihil memoratu dignum a Romanis in Syria actum est“* [1]).

Da je Irud umro god. 750., daje se potvrditi vladanjem Archelaa, nasljednika Irudova. Archelao poslije smrti svoga oca, Iruda, bi naimenovan od Augusta Etnarhom Judee, te je vladao punih devet godina. Nemogavši ni Židovski ni Samaritanski velikaši mirno snositi njegovu tiransku vladu, optuže ga Cesaru, usljed koje optužbe bi lišen vlasti, svega svoga imanja i prognan u Galiju.[2]) Ova Arhelaova eksautoracija zgodi se za vremena Konsulâ M. Emilija Lepida i L. Aruntija, koji su obnašali konsulsku čast g. 759. a. u. c.[3]). Ako se oduzme 9 godina i nešto malo više vremena Archelaova vladanja od god. 759., nalazi se godina prva vladanja Archelaa i smrti Iruda g. 750. a. u. c.

Bolje se može ova ista stvar potvrditi drugim riječima J. Flavija. On govoreći o Archelaovu progonstvu u Galiju, nadodaje *„Quirinum tum in Judeam ab Augusto missum, vendidisse et fisco addixisse Archelai facultates, censumque peregisse, qui incidit in annum 37. post victum a Caesare in Antiaca pugna Antonium“* [4]).

Ova pobjeda nad Antonijem slijedila je god. 723. a. u. c. Ako se ovoj godini nadodade 37 god., dosegnuće se do 760. godine progonstva Archelaova. Oduzme li se 9 godina i nekoliko mjeseca njegova vladanja, nailazi se na god. 751.; ali pošto je umro Irud mjeseca Coslen, na ime 9, da se nabroji punih 9 godina i nekoliko mjeseca, valja da se zahvati godina 750. — godina Irudove smrti.

Izmegju drugih dokaza, da je Irud umro g. 750., mogao bi se i ovaj, kao vrlo jaki, dokaz navesti. Bi nagjen mjedeni rimski novac, koji na jednom licu nosi grčki natpis ΗΡΩΔΗΣ ΤΕΤΑΡΧΗΣ

[1]) De Doctrina Temp. l. 10.) — [2]) Dis. 2. Cenot. Pis. Diss. V. De epoch. Sinomac. — [3]) In Augustum. — [4]) In Apparatu n. 80. — [5]) Antiq. l. 14. c. 13. — [6]) Dio Cassius l. 48. — [7]) Ibidem. — [8]) Dio. ibid.

[1]) Ibid. — [2]) J. Flavius. De bello Iudaico. 1. 2. 17. Antig. p. 15. — [3]) Dio C. l. 55. — [4]) Ibid. 15.

L. MΓ. (Irud Tetrarha god. 43.), a na drugom licu nosi ime Kaja Cesara.[1])

Nema sumnje, da se odnosi na Iruda Antipa, brata Archeaa, sina Iruda, nakon čije smrti bi naimenovan Tetrahom Galileje, kao što njegov brat bi naimenovan Etnarhom Judee. Iz natpisa napomenutog novca ovo dvoje moglo bi se izvesti: da je Irud Antipa vladao Galileom punih 42 god. i zahvatio u vladanju 43. god., i da je taj novac bio kovan treće godine vladanja Kaja Cesara. Premda ovaj drugi zaključak mogao bi se činiti svojevoljan i smjel, takov ipak nije; jer, ako bi se imalo vjerovati Flaviju, već četvrte godine vladanja Kaja Cesara, bi Irud Antipa skinut sa vladanja i sa svojom ženom Herodijadom prognan u Lion. Ako se sada traži, kada je padala 3. godina vladanja Kaja, te dosljedno vrijeme kovanja onoga novca, svi će nam hronolozi posvjedočiti — g. 792. a. u. c. Oduzmu li od ove godine 42 g. i nekoliko mjeseca, dosiže se do g. 750. — godina smrti Iruda i početak vladanja njegova sina, Iruda Antipe.

¹) Ap. Berti. De Theol. Discip. t. 3. p. 137.

Vrlo učeni kardinal, Noris, misli, da je ovo odlučni dokaz, kojim se ujamčuje godina smrti Irudove — 750., krepčinu kojega moglo bi se tada samo oslabiti, kada bi se pokazala neautentičnost gori napomenutog novca.

Ista se stvar, na ime Irudova smrt g. 750., potvrgjuje životom i vladanjem Filipa, trećega brata Iruda Archelaa. J. Flavius meće godinu njegove smrti u 20. g. Tiberija C.: *„obiit anno Imperii Tiberii 20., cum praefuisset 37 annis Trachonitidi, Gaulanitidi ac Batanae.“*[1])

Zna se, da je Tiberije stupio na vladu g. 767., 19. Augusta ili 17. Sept. Dvadeseta Tiberijeva godina podudarala bi se sa g. 787. a. u. c., od koje, kada bi se oduzelo 37 g., što je Filip vladao, našla bi se godina prva njegova vladanja i smrt njegovoga oca — 750.

¹) Antiq. 18. 6.

Rajski vijenac.

Duševne radosti u raju.

Kako je slatko, kad pohodi Gospodin, i kakovom se nebeskom radosti napuni duša, kad je zapane sreća, te okuša njegovu slatkoću: to znade jedino onaj, koji je to sâm iskusio. Sveti Bernardo pripovijeda sâm o sebi: „Jedanput mi se zbilo, te sam Te okušao, moj dobri Isuse! I kad bi Bog htio, ja bih odmah pristao na tu cijenu, da tisuću puta umrem, samo da se još jedanput okusim toga blaženstva. Ako je duševna radost tolika već ovdje na zemaljskom putu, gdje nam u dušu kane samo sitna kapljica nebeske sladosti, šta će tek biti u lijepome raju, kad nas sreća, radost i milina Božja kao rijeka kakova poplavi?“[1])

Makar nas i ne zapala ta prevelika sreća svetoga Bernarda, da se okusimo još ovdje na zemlji nebeske radosti: to ipak razum, prosvijetljen svetom vjerom, može još dotle doći, da barem naslućuje one radosti, što nas gore u raju čekaju.

Za istinom uzdiše duh čovječji, kao što i srce njegovo za ljubavi. I ova žegja utišat će se jedino u lijepome raju. „Ovdje na zemlji“, veli sveti Augustin, „sve je sama laž; samo je u raju sve sama istina. Jao ti ga meni, da sam u stvorovima, a ne u Bogu tražio istinu! Sve je na zemlji taština i prevara, i što je još žalosnije: iskvareno ljudsko srce raduje se, kad zabludi, i nalazi svoju slast u nevolji. Ne, ne; blaženi, vječni život ne smije se tražiti u kraljevstvu smrti. Gdje je sve samo sjena i prilika, tuj se istina ne nalazi. Moje srce, dok je još bilo u ponoru grijeha, žegjalo je do duše za istinom, ali sam već stao zdvajati, da ću je moći ikada naći. Samo po Isusu Kristu sinula mi je milost i istina, i njezino puno svjetlo, što uvijek ostaje i nikad ne sagorijeva, svijetlit će nam tek u raju, gdje će radost u Bogu, koji je sâm istina, biti vječni i blaženi život. Spoznaja dakle otkrivene istine bit će nam prva duševna radost u raju; i ona jedina nadilazi beskrajno sve tjelesne radosti. S toga je i zove ovaj isti sveti otac rajem u raju. Užitke ovih radosti, što teku iz gledanja Božjega, tko bi opisao? „Oni su nalik na veliki ocean. I kako je u njem riba posve od vode opkoljena“, veli sveti Anselmo, „tako će i duša pravednikova sva u radost Božju zaroniti: radost iznutra, radost izvana, radost u dubljini, radost u visini, posvuda samo radost.“ — Koli će slatko biti spomenuti se svoje prošlosti! Hrabru vojniku srce od radosti zaigra, kada pomisli na krvave bitke, u kojima je sve on bio, na ratove, što ih je ratovao, na pobjede, što ih izvojštio, na pogibelji, kojima

¹) S. Bernard.

srećom izmakao, na poteškoće, što ih junak nadvladao. Tako će se i još više obradovati u raju i duša pravednikova, kada pomisli na neprijatelje, što ih predobila, na svijet, na tijelo, na pakao, na svoje strasti, na napasti, što ih sve junački nadvladala, na djela pokore i ljubavi, u kojim se vježbala, na milosti, kojim se okoristila, na pogibelji, kojim lijepo i sretno izbjegla. Kako sam lako mogla propasti, mislit će ona? Koliko ih je drugih bilo u sličnu položaju, pa se na vijeke izgubili! Vječna ti hvala, o milosrdni moj Bože! Pogibelj je već prošla. Tvoja milost, Marijina zaštita, sveta vjera držale su me uspravo; sad sam već sigurna i srečna za uvijeke.

Slična nebeska radost obuzet će i naš razum. Pogled u jasno zrcalo Božanstva napunit će dušu pravednikovu svom mudrosti nebeskom. Sve one tajne stvorenja, otkupljenja, providnosti, posvećenja, upravljanja ovim svijetom, stajat će pred nama širom otvorene kao knjiga, što je napisana slovima jasnim kao sunce. Šta će biti sva ta ljudska znanost, kad se isporedi sa spoznajom Božjega Veličanstva i njegovih vječnih svojstava? „Svaki će pravednik“, veli sveti Anselmo, „u raju takovo znanje imati, te mu ništa od svega ne će biti nepoznato: sve će znati, šta htjedne znati, sve iz prošlosti, sve i u budućnosti“.

Slična nebeska radost bit će i ono blaženstvo naše volje, koja će biti potpuno udovoljena, potpuno nasićena divnim otkrivenjem Božanske slave. Ne će biti želje, što bi ostala neutišana; svaka će nam se volja ispuniti. Htjeti i po volji imati bit će na vijeke u najljepšoj slozi. „U Bogu, u jedinom dobru, naći ćeš sve“, veli sveti Bonaventura; „tražiš li ljepote: pravednici će se sjati kao sunce u kraljevstvu Oca svojega;[1]) — slobode i jakosti: oni će biti kao angjeli Božji u nebu;[2]) — lijepa zdravlja i života: tamo ti je vječno zdravlje život vječni; — da se do volje nasitiš i napiješ: oni će se nasititi slavom Božjom i opiti obiljem kuće Božje;[3]) — miloglasja: tamo će angjeli pjevati, i nebeski zborovi Alleluja oriti; — društva i prijateljstva: tamo je općinstvo svetih; — slave i bogatstva: slava je bogatstvo u kući njegovoj;[4]) — stalne vječnosti i sigurnosti: kraljevstvu njegovu ne će biti kraja“.[5])

Slična nebeska radost bit će i onaj mir, što ga uživa duša pravednikova: mir s Bogom, po kom i u kom i s kim je duša nerazrješivo združena savezom vječitog mira, u kojem ona život i radost i blaženstvo i sva ostala dobra posjeduje. Mir sa svima nebesnicima, koji su svi zajedno svezani nježnim i neprekidnim vezom bratinstva, svi zajedno spojeni istim svetim nebeskim čuvstvom ljubavi i radosti, svi u svakoj misli i u svakom djelu jedne duše i jednoga srca. Mir sa samim sobom, mir bez smetnje, mir bez razdora, mir bez prigovora, mir bez granica, mir u sve vijeke, bez kraja i konca.

Slična nebeska radost bit će i ono posjedovanje i uživanje svih dobara zajedno na jedanput i u isto vrijeme. „Šta će sve posjedovati duša pravednikova u raju?“ pita Bonaventura, pa si svetac odgovara: „Zdravlje bez bolesti, mladost bez starosti, sitost bez dodijanja, slobodu bez ropstva, ljepotu bez ljage, besmrtnost bez nevolje, obilje bez oskudice, mir bez smetnje, sigurnost bez straha, znanje bez granica, slavu bez prijekora, radost bez žalosti. — Tamo“, ide dalje taj serafski naučitelj, „bit će pravednici blaženi radi miline mjesta, što ga posjeduju, radi vesela društva, u kojem vladaju, radi preobraženja svojega tijela, što ih proslavljuje, radi svijeta, što su ga prezreli, radi pakla, kojemu su izmakli“. Isto tako gleda i sveti Anselmo da iskaže, koja će sve rajska dobra posjedovati duše pravednikove u jedno i isto vrijeme, kada no veli: „Dijel njihova blaženstva bit će: ljepota, lakoća, jakost, sloboda, zdravlje, raskošje, znanje, trajanje, mudrost, sloga, čast, prijateljstvo, radost, moć, sigurnost“. „Jest, duša, koja Boga posjeduje“, nadodaje sveti Bernardo, „ne može više ništa dalje tražiti; u jednome dobru sva je dobra našla. Gdje je najveće, beskrajno dobro, tu je najveća sreća i blaženost, najveća radost, prava sloboda, savršena ljubav, vječna sigurnost, sigurna vječnost; tu je pravo veselje, potpuno znanje, svaka ljepota, svako blaženstvo; tu je mir, dobrota, krotkost, jakost, čast, radost, sreća, život vjekoviti, radost, slava, svjetlost, ljubav, pokoj i slatka vječnost“.

Slična nebeska radost bit će i ono nikad ne utišano zadivljenje, kojim će se duša pravednikova diviti veličini, svemoći, mudrosti i beskrajnosti Božjoj. „Jer će nam Bog“, kako veli sveti Pavao“, sve u svem biti, i tako punina sreće, što je mi iščekujemo, ni u čem drugom ne će biti, nego u samom Bogu: to će nas njegovo gledanje i njegovo posjedovanje uvijek sititi, a nikad nas ne nasititi“. Njegova spoznaja bit će nam kroz svu tu vječnost predmetom

[1]) Matth. 13, 43. — [2]) Ibid. 22, 30. — [3]) Ps. 35, 9. — [4]) Ps. 111, 3. — [5]) Luc. 1, 33.

našega najvećeg zadivljenja. I kako je Bog beskrajan, nedohitan, neizmjeran, to i našemu divljenju i čugjenju nad veličinom njegovih djela, njegova milosrgja, njegove ljubavi ne će biti nikada kraja ni konca. Mi ćemo vidjeti čudesa njegove pravednosti i u vječno, veselo klicanje udariti, što su njegovi neprijatelji otkriveni, satrti i sugjeni; a prijatelji mu uzvišeni, nagragjeni i opravdani. — Mi ćemo se diviti čudesima njegove providnosti, kad vidimo, kojim je sve putem pojedine ljude upravljao, vodio, držao i posvetio. Mi ćemo se diviti čudesima njegove milosti, kad vidimo, kako je on porad odabranih sve baš radio, da ih samo sretne i blažene učini; kako je darežljivo, božanskom darežljivošću, otvarao sjajne riznice svojih milosti, da nas oplemeni, obogati za vječni život. — Mi ćemo se diviti čudesima njegova milosrgja, kad nagjemo, kako je on milo i ljubezno tražio grješnike kroz čitave godine, kroz čitav život; kako im je rado i često puta opraštao, kako ih je ljubezno uvijek primao, kako ih je nježno kao najbolji otac na srce svoje pritiskao. — Mi ćemo vidjeti čudesa njegovih tajna; vidjet ćemo, kad nam se vjera otkrije i svrši, kad nam se obećanja njegova i svaka njegova riječ Božanska ispuni sve do najmanje točke. — Mi ćemo se diviti čudesima njegova veličanstva, njegove ljubavi, kojih mi sada ne možemo ni da pojmimo, a kamo li da si ih predstavimo i nagagjamo.

O tada će naše srce, naša duša planuti plamenom žarke, neodoljive ljubavi nebeske. I veliko općinstvo rajskih milovnika, to jest, svi sveci i blaženi duhovi zaorit će u žive glasove vječnih hvalospjeva. Bože! kakovom će se tada milinom duša naša razmiliti! Nepregledne krasne čete vapit će: „Slava Ocu i Sinu i Duhu svetomu, kako bijaše u početku i sada i vazda i u vijeke vijekova Amen". I tisuća drugih nebeskih zborova pjevat će glasovito: „Gospodin je dobar, i na vijeke milosrgje njegovo;[1]) dà, u sve vijeke pjevat ćemo milosrgja Gospodnja;[2]) jer milosrgje njegovo nadilazi sva djela njegova."[3]) I tamo odozgor sa visina poletjet će usklici od milijuna angjeoskih glasova: „Svet, svet, svet Gospodin Bog vojskâ; puna jesu nebesa i zemlja slave tvoje! "[4]) A odozdol iz dubina odazvat će se opet jeka s divnim hvalospjevom: „Sveti Bože, sveti jaki Bože, sveti neumrli Bože!" I tisuća drugih zborova klikovat će zanositim glasovima nebeskim: Alleluja! I sto drugih odzivat će se najljepšim pjesmama hvale i ljubavi. —

Jesi li kad bio na kojem velikom hodočašću, recimo u Marijinom Lourdesu? Zar ne, tada ti se oko, kao nikada, nagledalo, a gledajući nauživalo? Tada ti srce čudesna nekakva sila obuzela, duša ti se potresala, oko ti se suzom miline i dragosti zalijevalo, kad si slušao i motrio, motrio i slušao, gdje se onolike lijepe čete putnika hrpimice jate pod zastave svoje, i svaka od njih ne gledajuć, šta drugi rade, glasom zanosito izdigla i moli i pjeva u raznim napjevima, u raznim svojim jezicima. Moli se i pjeva iz hiljade grla. Zar ne, ljepota to bila od prizora — čitavim onim krajem plamtio općenit zanos, sve sama radost bila, sve samo birano, šaroliko ruho u vojsci tolikih hodočasnika. Ljepota od mirne, pobožne vojske, da ti dušu omami! I tvojim se žilama, zar ne, razlijevalo onda čuvstvo slatkoga zanosa, i tvoje srce posvema svladali oni usklici i vapaji iz tih živom, nepokolebivom vjerom razgrijanih i oduševljenih srdaca, makar i nijesu bili u najljepšoj i vilinskoj harmoniji. Jesi li kad to vidio i u duši svojoj osjećao: to si sad barem nekako pomisli, kakva će tek neodoljiva radost, kakvo nebesko oduševljenje obuzeti naše srce, kad začujemo one rajske, čudesne pjesme, one angjeoske hvalospjeve, što je sve puno miline i krasne harmonije, sve puno jasnoće i lake razumljivosti, svo puno divote i žive istine. Ljepote o Bože, ljepote od te rajske vojske, od toli krasnih, divnih prizora, od tolikog zanosa i slavlja! I ovo slavlje, u kojem će se Bog i Spas naš, Isus, najvećma hvaliti i slaviti, uznijet će ljubav do najvišega vrhunca. Iz srdaca nebesnikâ izlit će se ljubav u srce Marijino, u srce Isusovo, a odatle poletjet će poput silovite od plamena rijeke u ocean trojedinoga Božanstva, i iz toga zanositog mora ljubavi izlit će se opet natrag u srca blaženika; i ovaj izljev, ova izmjena ljubavi, što nas ujedno prenosi u radosti i blaženstva Božja, ponijet će nas sve do na vrhunac nebeskoj našoj blaženosti. I tako će se lijepo ispuniti riječ velikoga Augustina: „Blaženi će u lijepome raju gledati, ljubiti, hvaliti i posjedovati. To će im na svrhi biti jedini posao, i to bez svrhe. Nikada ne će prestati ni za čas Boga gledati i s toga će uvijek od ljubavi plamtjeti. I dokle im srce bude puno ljubavi, dotle će im se iz usta hvala razlijevati; i dokle oni Boga ushvale,

[1]) Ps. 117, 1. — [2]) Ps. 88, 2. — [3]) Ps. 144, 9. — [4]) Isai. 6 3.

dotle će uživati njegovu radost, njegovo blaženstvo, i tako će ovaj četverostruki posao u sve vijeke biti njihov dio, njihova duševna radost, život njihov i rajska njihova najljepša sreća.

Dopis.

Ispod Majevice u srpnju 1896.

(Mlada misa.) Najljepši dan u životu — obično se uzima, da je dan prve svete pričesti. Pa tako i treba da bude; jer se onda duša prvi put tvarno sjedinjuje sa Bogom svojim, prvi put osjeća rajske slasti . . . . ah! dan prve svete pričesti jest doista najljepši dan u životu. Nu još bude po gdjekoji dan u životu, koji punim pravom možemo nazvati, ako ne najljepšim, barem jednim od najljepših. Takav jedan dan za svećenika jest sigurno dan njegove mlade mise. Taj dan je ne samo njemu i užem krugu rodbinstva i prijatelja, nego i narodu iz jedne ili više župa dan radosti i veselja. Takav jedan dan bio je na osminu naših svetih Apostola, Cirila i Metoda, dne 12. srpnja u lijepom gradu uže nam domovine, u Donjoj Tuzli. Taj je dan u novoj župnoj crkvi na glavnom žrtveniku sv. Petra prvi put Bogu nekrvnu žrtvu prikazao veleč. gosp., *Vladislav Kreneis.*

U devet sati i pol krenula je mala procesija od mladomisnikova stana u hram Božji. Za križem je stupalo do 20 u bijelo obučenih djevojčica, sipajući cvijeće putem, kojim je imao proći mladi svećenik Božji. Za djecom je bila asistencija: mladomisnikovi bivši drugovi njeki bogoslovci i svećenici, za njima veleč. oo. župnici iz bližih župa i svjetovnih i redovničkih, pa veleč. g. nadbiskupov tajnik, te mladomisnikov propovjednik, svi u roketama, za njima djakon i subdjakon, napokon sa svojim manuduktorom, preč. O. fra. Franjom Franjkovićem dekanom i župnikom u Varešu, sâm naš mladomisnik u crkvenom ornatu. Zvona su javljala mnogobrojno sabranomu puku, da se približuje onaj, u koga danas svatko svoje oči upire, a puk se je lijepo rastupio, da povorka može do oltara. Jer je to bila ujedno pučka misa, mladomisnik je najprije narod poškropio, a onda intonirao: Veni creator, što su na koru kćeri Božje ljubavi skladno otpjevale. I to se je svršilo. Mladomisnik i asistencija se krsti: počima sv. misa. *„Pristupit ću k oltaru Božjemu, k Bogu, koji razveseljuje mladost moju!“* Ah, šta mu je srce tada osjećalo, u kakovim mu se čuvstvima duša rastapala . . . to se izreći ne može, to samo pojmiti može onaj, koji je to isto jednoć osjetio! I *introitus* je već minuo; mladomisnik pjeva: *„Slava na visini Bogu,“* a kćeri Božje ljubavi su nastavile: *„A na zemlji mir ljudem dobre volje . . .“* I mir i blagoslov je Božji sigurno sašao na sve prisutne, svi su pobožna srca i sa strahopočitanjem gledali na oltar i na mladoga svećenika, koji se eno već k puku obraća i prvi put mu progovara: *„Gospodin s vami.“* Oči su mladomisnikove smjerno k zemlji oborene, a da ih je podigao, koga bi sve vidio pred sobom!? On je to znao od prije, ali ja ću kazati i tebi, dragi čitatelju, da laglje razumiješ, zašto onako žarko i oduševljeno mladomisnik pjeva prvu molitvu našim Slavskim Apostolima, Cirilu i Metodu.

Bili su tu zastupani svi stališi i vjere uže nam domovine, Bosne ponosne. Odmah pred svetištem u posebnim klecalima klečali su vrli roditelji mladomisnikovi sa suzom u oku, dobri otac, velemožni gosp. Toma Kreneis, nadporeznik u Tuzlanjskom okružju, i plemenita majka, Amalija rodj. Marschall. Oko njih ponajviše osobe gragjanskog i vojničkog stališa bez razlike vjere. Bio je tu predsjednik okružnog suda, velem. g. Vragović, kotarski predstojnik, dr. Radimsky i drugi. Generala velem. g. Pokorny-a, jer je bio službeno zapriječen, zastupao je plackomandant, Rittmeister Egger. I braća Hrišćani su bili što medju činovništvom što medju narodom u priličnu broju zastupani, medju ostalima i podnačelnik, Živko Crnogorčević. Isto tako se moglo vidjeti i Muhamedanacâ, a spomenut ću samo načelnika, Ibrahimbega Džindu. Crkva dupkom puna, a malne u istom broju naroda i oko crkve ima.

Sada ćeš razumjeti, zašto je onako gorljivo onako srdačno molio mladi svećenik Božji: *Svemogući vječni Bože, koji si učinio, da Slavski puci po svetim tvojim priznavaocima i biskupima, Cirilu i Metodu, dogju do spoznanja imena tvoga, daj, kad se njihovoj svetkovini radujemo, da se i njihovu družtvu pripojimo, po Gospodu našem, Isusu Kristu.“* Ta mladomisnik je naš doista pravi svećenik, srcem i dušom svećenik Božji; o njemu u potpunu smislu i punoj mjeri vrijedi sve, što je u svom govoru poslije evangjelja rekao — sada već kanonik — preč. gosp. *Ivan Šarić*, pod motom: *„Poštuj Boga

iz sve duše svoje i časti svećenike"! (Crkven. 7, 33.).

A žarko je govorio preč. gospodin, s oduševljenjem je govorio, kakovim samo može zadahnuti crkvena svečanost, kao što je bila ova; srdačno je govorio, kako samo može govoriti onaj, koji plamti ljubavlju prema Bogu i domovini, a gleda pred sobom onakovo slušateljstvo. Govorio je o časti i vlasti katoličkoga svećenika, kako je ne ima veće ni na nebu ni zemlji, jer je on na zemlji jedini namjesnik Božji, jer je on i od nebeskih stanovnika veći: na njegovu riječ, ne na angjelovu, ne na riječ Bl. Dj. Marije, spadaju grješniku okovi grijeha, a duša mu postaje baštinicom lijepoga raja. S toga *Poštuj Boga i časti svećenike!* Govorio je nadalje o časti i vlasti katol. svećenika, kako je on tolike časti, da njeki ugled i moć ima prema samom Gospodinu Bogu, kako je on tolike vlasti, da svaki dan može činiti čudo, najdivnije čudo ljubavi: kruh i vino pretvarati u tijelo i krv Isusa Krista. S toga *Poštuj Boga i časti svećenike!* Govorio je, zašto još treba častiti svećenike. Katolički svećenik je narodu i pojedincu najbolji prijatelj, ne samo u svojoj službi učiteljskoj, ne samo u svojoj službi pastirskoj, u kojoj je namjesnik onoga, koji je rekao: „*Ja sam pastir dobri, dobri pastir daje život svoj za ovce svoje*" (Iv. 10, 11.), nego osobito u svojoj službi svećeničkoj, kao posvetitelj duša, kao djelitelj milosti Božjih po sedam svetih sakramenata. I stoga *Poštuj Boga i časti svećenike!* — Zanosno je govorio mladi govornik, svu svoju žarku dušu, svu svoju prijateljsku ljubav, sav svoj pjesnički polet prelio je u svoju besjedu, a slušatelji su bez razlike pomno pratili svaku njegovu riječ. Suza radosnica caklila se i trunila jedna za drugom ne samo sretnim roditeljima, nego i mnogima od prijatelja mladomisnikovih i od puka; suza radosnica, što je i naš Vladislav sada toliko uzvišen.

Tijekom svoje besjede napominjao je češće prečasni gosp. puku, da sve to vrijedi i odan ašnjem svečaru mladomisniku. Na koncu pako obratio se je k njemu, i zamolio ga, da se kod prve svoje žrtve, u ovaj čas, gdje njegova molitva najviše vrijedi, spomene najdražih i najvrjednijih svećeničkom njegovu srcu predmetâ ljubavi: crkve svete pod vodstvom velikoga Lava XIII., domovine svoje pod okriljem njegova Veličanstva, premilih roditelja svojih, kojima je to najsretniji dan života, udaljene braće svoje i ostale rodbine i sabranih prijatelja. Neka se sjeti i onoga, koji se je sigurno taj dan molio za regjenika svoga Srcu Sina Boga živoga, neka se spomene nadbiskupa svoga; neka ne zaboravi na uzgojitelje svoje, Družbu Isusovu; neka se Bogu pomoli za one, koji su kraj svih oluja i navala očuvali oganj vjere u našoj Bosni, pa je sada moguće da se rasplamti u onakovo slavlje, kao što se slavi danas, neka se moli za mile Franjevce naše.

Iza propovijedi nastavila se je služba Božja. Ta šta ću ti više kazivati, dragi čitatelju! To je bila ista nekrvna žrtva, ista misa, koju svaki dan i više puta možeš slušati po katoličkim našim crkvama. Samo u tom nije bila ista, što ju je prvi put Bogu prikazivao naš Vladislav sa svim onim žarom, kakovim mu je morala duša buktiti, čekajući već punih 12 godina na ovaj žudjeni čas; u tom nije bila ista, što je bila mlada misa.

Već je na moguće rieči mladomisnikove Bog s neba na oltar sišao, već je blizu i pričest svećenikova. I od puka će se njetko pričestiti. Eno častan gospodin i gospodja pristupaju k oltaru. Ta to je u sebi nješto svagdanje; ali se nemoj čuditi, što ti se to danas čini nješto izvanredno svečano, nješto neobično uzvišeno. Nemoj se tomu čuditi, ta to se i ne dogadja često. Ono su otac i majka mladomisnikovi. Oni su njemu dali ovaj umrli život, a on njima sada prvi put dijeli kruh života . .! Sretni oče! Presretna majko! . . . .

Na koncu mise još se otpjevalo „*Te Deum,*" a onda je mladomisnik blagoslovio puk i bilo je kod nas običajno ljubljenje ruku. Prinose, što takovom zgodom narod daje, poklonio je mladomisnik sve sirotama grada Tuzle.

Iza krasne svečanosti u crkvi pošli su gostovi i prijatelji mladomisnikovi iz njegova doma k samostanu sestara Božje ljubavi, gdje je najveća školska prostorija bila taj dan preuredjena za blagovaonicu. Prečasni i mnogopoštovani O. fra. Franjo Franjković nazdravio je ponajprije velikom Lavu XIII., na što je vrli podnačelnik, Živko Crnogorčević započeo pjevati *Mnogaja,* a sve društvo oduševljeno prihvatilo. Po primjeru te prve i sve su druge zdravice bile popraćene kojom domovinskom ili drugom prikladnom pjesmom, te je društvo bilo vrlo veselo i zadovoljno.

Poslije objeda krenuli su strani i njeki domaći gosti od svećenstva, na poziv našega pjevačkog društva, *Majevice,* sa mladomisnikom u društvene prostorije. Ondje su gosti dočekani pjesmom i počašćeni crnom kafom i duhanom. U svakom pogledu vrli prijatelj naroda i njegove prosvjete, preč. i mnogopoštovani O. fra. Franjo Franjković, poslužio

se tom zgodom, te vatrenom riječi i vrlim primjerom potaknuo prisutne, neka pomognu mladom društvu, da si nabavi harmonijum i tamburice. Gosti i članovi društva plemenito se baš odazvaše plemenitu poticaju, tako da je za onaj sat društvo dobilo do 40 dukata ili oko 400 kruna. I onda opet zaorila u zahvalu naša hrvatska pjesma.

Kano da nije bilo dosta veselja i svečanosti; još je jedna vrlo radosna vijest goste i domaće iznenadila. Došla je bila brzojavka, da je veleč. g. Ivan Ev. Šarić, današnji propovjednik, imenovan kanonikom Vrhbosanskim. Mučno bi bilo opisati, kolikom je radošću ta vijest dočekana. Za večerom se je ponajviše nazdravljalo mladom odsele preč. Gospodinu kao prvom u Bosni Bosanskom kanoniku. I kad je društvo bilo najveselije, opet se začuje pod prozorima školske zgrade skladna hrvatska pjesma mlade nam „*Majevice.*"

Na svrhi su se gosti počeli opraštati od miloga mladomisnika i predobrih mu roditelja, jer ih se većina već ranim jutrom imala vratiti svojim kućama. Nu ni jedno doba nije prerano za ljubeće srce. Kada su gosti u jutro u četiri i pô sata dolazili k željezničkoj stanici, već ih je tamo čekao vrli otac mladomisnikov i dosta članova iz društva Majevice. Novi oproštaji, nova pjesma na rastanku i zvonce zakuca treći put, a vlak krene, da do malo časova otme vidu grad Tuzlu, u kojoj smo u malo vremena toliko lijepih časova proživjeli. Srce je svakomu bilo puno milih uspomena na te časove i na osobe, na mladomisnika i njegove roditelje, na mlado hrvatsko društvo, Majevicu, na vrijedne kćeri Božje ljubavi, koje su do osam svećenika za ona dva, tri dana na stan primile i u opće svečanosti mnogo doprinesle.

Popoldnevnim vlakom otputiše se i zadnji gosti, dosadanji sudrugovi mladomisnikovi u učilištima, a odsele njegovi suradnici u vinogradu Gospodnjem. I mladomisnik je s nama u vlak sjeo i pratio nas do prve postaje, a onda smo se oprostili. Da li ćemo se još kada sastati na ovom bijelom svijetu? Bog zna, ali mučno da ikada zaboravimo na najljepši dan u životu svoga brata Vladislava.

Pajo Pajić, svećenik.

Viestnik.

Naša domovina.

(Sa katehetskoga sastanka u Spljetu.) Radostnu viest donese nam u Sarajevo presv. gosp. dr. Jeglić, koji pohitio, da nam zastupa Bosnu na katehetskom sastanku u Spljetu. Priedlog veleč gosp. Stjepana Hartmanna iz Zagreba, da sliedeći katehetski sastanak pane u Sarajevo, jednoglasno je i oduševljeno od braće prihvaćen i pozdravljen. Liepo je doista, da svoj svomu letimo, i da se braća starija i mladja u bratskoj ljubavi i slozi i u svetih kršćanskih načelih što uže svežemo. Mi znamo, da će ovu viest svaki Vrhbosnin štioc objeručke dočekati. A do sastanka liepa nam, Bože, zdravlja!

(Darovi.) Petrov novčić: Solakova-kula 2 for. 11 nč.; Ovčarevo 5 for.; Morančani 3 for.; Šivša 1 for. 61 nč.

Rim.

(† Dekan kardinalskoga sbora.) Kardinalski sbor ovih je dana osobito ponikao očima, jer ugleda pred sobom novu grobnicu, u koju su spustili njegova prvoga zastupnika. Polovinom srpnja preselio se u liepu vječnost uzoriti kardinal *Monaco La Valletta,* dekan kardinalskoga sbora. Izdahnuo je u Acerri, mjestancu kraj Napulja, gdje je u čistu zraku potražio pomoći narušenomu zdravlju. Kardinal Rafael Monaco La Valletta potječe od koljena slavnoga Velikog meštra malteškog reda La Valletta. Rodio se 1827. g. u Aquili. God. 1847. zaredi ga sam Pijo IX. za svećenika u Gaëti. No Monaco je bio i velikaš duhom i srcem. Opazivši u njem sv. Otac vanrednih sposobnosti, učini ga kućnim prelatom, a onda kanonikom u basilici S. Maria Maggiore. Brzo postade i prisjednikom u sboru sv. Officija. I kažu, da nije od pameti došao u taj uzoriti sbor sposobniji čovjek od Monaca. Već u 41. godini podiže ga Pijo IX. na čast kardinala. God. 1876., po smrti kard. Patricija, imenovan bi Monaco kardinalom vikarom. Kardinal vikar zastupa papu u biskupiji rimskoj i kao ordinarius imade biskupsku vlast nad svećenici i crkvami vječnoga grada. Na tom je mjestu bio Monaco, kad je umro Pijo IX. U konklavi dobio je više glasova, no većina izabra Leona XIII. I doista kardinal Monaco imao je liepa dara, samo da je bila volja Božja, i za upravljanje Crkve Božje. Nalik je u mnogočem bio velikomu danas Leonu. God. 1884. postade kardinal biskup, a iza smrti kard. Sacconi-a dekan kardinalskoga sbora; kao takav samo je jedan put dekan-Monaco pretežko raztužio sbor kardinalski — smrću svojom. Sad još ima samo 6 kardinala, što ih Pijo IX. imenovao: Oreglia, Parochi, Hohenlohe, Ledóhovski, Di Canossa i Mertel. Pod pontifikatom Leonovim umrlo je već 113 kardinala. *R. i. p.!*

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Odgovorni urednik Ivan Šarić, kanonik. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Košljunske elegije.

Spjevao **V. P. Bršljanski,** glagoljaš.

(Posvećeno O. Augustinu Juničiću.)

I. Košljunski otok.*)

Hajdmo na Košljun otočić, druže,
tol odičeni! —
Cvatu li tamo rumene ruže?
kaži ti meni! —
Ima ih. Tu divote, o Bože!
Oko što gleda,
Duh ti razblažit, uznieti može,
izreć se ne da.

Tu ružmarin, bor i lovor buji,
maslina k tome,
Miruh im nosi lahor, što struji
na krilu svome.
Gnjezdašca, uz poj, viju tu tići
u luga sjeni;
O da j' tu prosto sjenicu dići
tebi i meni! —

Pjesmu čuj! Tamo veslo zaroni,
pljušt sve već raste.
Ribar to, težak ili su oni,
te hodočaste?
Duša ti k nebu dizat se poče?
Božjeg tu hrama:
Gospa, sud strašni — od Santa Croce,[1])
zor djela sama.

Vjeruješ sada? Zraka l' ti žudi
grud i slobode?
Ajdmo do vana. Ko se to trudi? —
štake ga vode.
Mantiju poznaš. Hodi il tapa?
Niti ne trene
Okom, to vidiš. Susta ti sapa. —
Mrtve mu zjene!

Davno da tako biele mu dane
ne dano zrieti; —
Pokojnik sad već, otac mi Frane
ne će s pameti! — —

[1]) Jeronim da Santa Croce bijaše znamenit slikar mletačke škole 16. stoljeća. Njegove se radnje odlikuju živim mastima i rekô bi mjerstvenom tačnošću. On naslika za veliki oltar u Košljunu momente iz života Bl. D. M. — Pod stropom vrh istog oltara u polukrugu jest ovelika slikarija poznijeg, ali slabijeg slikara, koja predočuje posledn ji sud i rajsku slavu, a podnu postrance čistilište i pakao.

*) Istočno od krčkoga zatona ulaziš u dugačku košljunsku dragu, usred koje ćeš umah uočiti ubavi otočić Košljun (talij. Cassione). Tu je franjevački samostan sa krasnom crkvom Bogorodičinom (s. Mariae de Castilione, de Castro), a ima bogatu knjižnicu i drugih starina.

Okružnica Svetoga Otca Pape, Leona XIII.

O jedinstvu Crkve.

Ovo je dakle bez ikakve sumnje dužnost Crkvi, da kršćansku nauku čuva pa ju čitavu i nepokvarenu širi. Ali u tom nije nipošto sve: dapače ni svrha, radi koje je Crkva utemeljena, nije u toj dužnosti uključena. Jer kao što je Isus Krist sam sebe žrtvovao za spasenje ljudskoga roda i na to sve, što je učio i što je zapoviedao, upravio, tako je zapovjedio, da Crkva traži u istinitosti nauke, kako bi ljude i posvetila i spasila. — Ali tako veliku i uzvišenu osnovu ne može sama vjera nikako izvesti: od potrebe je, da se za to upotrebi koli pravo i bogomilo bogoštovlje, koje se poglavito sastoji u božanskoj žrtvi i u podjeljivanju sakramenata, toli takodjer svetost zakonâ i reda. — To sve dakle mora da je u Crkvi, jer ona Spasiteljeve službe za uviek nastavlja: religiju, koju je on hotio, da bude u njoj kao *utjelovljena*, predaje ona sama ljudskomu rodu sa svake strane savršenu; isto tako i ono ona sama daje, što je po redovitoj odluci providnosti sredstvo za spasenje.

No kao što nebeska nauka nije nikada bila prepuštena samovolji i ćudi privatnikâ, već je najprije bila od Isusa predavana, a zatim napose povjerena onomu učiteljstvu, o kojem govorismo: tako nije ni pojedincem iz puka kršćanskoga, već nekim odabranim dana od Boga moć, da obavljaju i diele božanske tajne, zajedno sa vlasti, da vladaju i upravljaju. Ne odnosi se naime osim na Apostole i njihove zakonite nasljednike ono, što je Isus Krist rekao: *Idite po cielom svietu i propoviedajte Evangjelje . . . krsteći ih. . . . Ovo činite na moju uspomenu . . . Kojim oprostite griehe, oprostit će im se.* I na sličan način jedino je Apostolom i onim, koji ih budu pravom nasliedili, zapovjedio, da *pasu,* to jest da vlašću vladaju cielim kršćanstvom, a po tom dosljedno, da im ovo mora biti podložno i poslušno. A sve te u obćeno dužnosti apostolske službe obuhvaća izreka Pavlova: *Tako neka nas čovjek drži kao sluge Kristove i djelitelje tajna Božjih.*[1])

Za to je Isus Krist sve smrtnike, koliko god ih bilo i koliko god ih bude, pozvao, da ga sliede kao vodju i spasitelja, ne samo pojedinci napose, nego takodjer udruženi i medju se činom i mišlju spojeni, da od množtva nastane puk pravom udružen: jedan zajednicom vjere, svrhe, sredstava za svrhu prikladnih i jednoj te istoj podložan vlasti. Tim je on sâm sva ona naravna počela, što sama od sebe poradjaju družtvo med ljudmi, koji bi rad da postignu naravi primjereno savršenstvo, postavio u Crkvu svoju, da naime svi, koji god hoće da budu sinovi Božji po posinjenju, uzmognu u njoj postići savršenstvo prema dostojanstvu svomu i sačuvati ga do spasenja. Crkva je dakle, što već jednom spomenusmo, vodja ljudem u nebo, i njoj je od Boga odredjena ova služba, da ob onom, što na religiju spada, sama vidi i odredi, te stvar kršćansku slobodno i prosto po svom sudu upravlja. Za to Crkve ili pravo ne poznaju, ili je nepravedno okrivljuju, koji ju potvaraju, kao da se ona hoće miešati u poslove državâ ili si prisvojiti prava državne vlasti. Dapače Bog je učinio, da Crkva bude kud i kamo odličnija od svih družtava: jer ono, za čim ona ide kao za svrhom, za toliko je plemenitije od onoga, za čim ostala družtva idu, za koliko je od naravi odličnija milost božanska, i dobra vjekovita od stvari prolaznih. — Dakle je Crkva družtvo po svom porietlu *božansko;* po svrsi i sredstvih, što neposredno k svrsi vode, *nadnaravno:* a jer se sastoji od ljudi, *ljudska* je obćina. I s toga vidimo, da se u svetom Pismu često puta naziva onimi izrazi, što znače savršeno družtvo. Zove se naime ne samo *Kuća Božja, Grad na goru postavljen,* gdje treba da se sakupe svi narodi: nego takodjer *Ovčarna,* nad kojom je pastir jedan, i kamo se moraju zakloniti sve ovce Kristove: dapače *Kraljevstvo, što ga podiže Bog,* i što *će stajati naviek:* napokon *Tielo* Kristovo, *mističko* doduše, no ipak živo i shodno sastavljeno, i od mnogo se sastoji udâ; a ova uda nemaju istoga djelovanja: ali spojena medju se drže se uz ravnanje i upravljanje glave. Nu ne može se ni pomisliti kakovo pravo i savršeno družtvo ljudî, a da ga ne bi ravnala kakova vrhovna vlast. Mora dakle da je Isus Krist predpostavio Crkvi najveće poglavarstvo, kojemu da se pokorava i podvrgava sav sviet kršćanski. A s toga razloga, kao što se za jedinstvo Crkve, u koliko je *skup vjernika,* nužno zahtieva jedinstvo vjere, tako se za jedinstvo njezino, u koliko je ona od Boga ustanovljeno družtvo, zahtieva po pravu božanskom *jedinstvo uprave,* koje

[1]) 1 Cor. 4, 1.

tvori i obuhvaća *jedinstvo zajednice: Jedinstvo pako Crkve pokazuje se u dvojem: u medjusobnoj naime svezi članova Crkve ili zajednici, i onda u redu svih članova Crkve naprama jednoj glavi.*[1] — A iz toga može se razabrati, da ljudi odpadaju od jedinstva Crkve isto tako po razkolu, kao i po herezi: *Izmedju hereze i razkola ovo je razlika, što hereza ima krivu dogmu: a razkol se odcjepljuje od crkve radi nesloge sa biskupi.*[2] I s ovim se slaže i ona Ivana Krisostoma za istu stvar rečenica: *Velim i izjavljujem, da nije manje zlo ciepati Crkvu, nego li upasti u herezu.*[3] Pa za to, ako ne može biti nijedna hereza opravdana, na isti način nema nijednoga razkola, za koji se može činiti, da je pravom učinjen: *Nema ništa teže od svetogrdja razkola . . . da se cijepa jedinstvo, nema nijedne pravedne nužde.*[4]

Koja pako i kakova je ta vrhovna vlast, kojoj treba da se svi kršćani pokoravaju, ne smije se drugčije odrediti, osim pošto se sazna i upozna volja Kristova. Krist je sigurno kralj u viekove, i on ne prestaje s neba i nevidjen upravljati u viekove i štititi kraljevstvo svoje: ali jer je hotio, da ono bude vidljivo, morao je odrediti, tko da ga zastupa na zemlji, pošto se on vrati na nebesa: *Ako li pako tko rekne, da je Krist jedna glava i jedan pastir, koji je jedan zaručnik jedne Crkve, ne odgovara dostatno. Jasno je naime, da crkvene sakramente sâm Krist izvršuje: on bo je sâm, koji krsti, on sâm, koji griehe oprašta, on je sâm pravi svećenik, koji se je prikazao na oltaru križa, i po čijoj se vlasti tielo njegovo na oltaru svaki dan posvećuje; pa ipak, jer nije mogao da bude tjelesno kod svih vjernika prisutan, odabrao je službenike, da po njih napomenute sakramente vjernikom dieli, kao što je gore (gl. 74) rečeno. S istoga dakle razloga, što je tjelesnu prisutnost kanio Crkvi da uzkrati, trebalo je da nekomu povjeri, koji će mjesto njega voditi brigu za čitavu Crkvu. I to je, rašta je on Petru prije uzašašća rekao: Pasi ovce moje.*[5] Isus Krist je dakle dao Crkvi Petra za vrhovnoga upravitelja i on je odredio, da se ovakovo poglavarstvo, za uviek ustanovljeno na obći spas, prenosi baštinom na nasljednike, tako, te bi u njih sâm Petar svojom vlašću naviek živio. Doista ovo sjajno obećanje dao je blaženom Petru i nikomu drugom:

[1]) S. Thomas 2, 2, q. 39, a. 1. — [2]) S. Hieronymus, Commentar. in Epist. ad Titum cap. 3, v. 10. 11. — [3]) Hom. XI. in Epist. ad Ephes. n. 5. — [4]) S. Augustinus, Contra epistolam Parmeniani lib. II, cap. 11, n. 25. — [5]) S. Thomas, Contra gentiles lib. IV, cap. 76.

Ti si Petar, i na ovoj pećini sazidat ću Crkvu svoju.[1] — *Petru je govorio Gospodin: jednomu, za to da na jednom utemelji jedinstvo.*[2] — *A da nikakva govora nije prije rekao . . . i otca njegova i njega samoga imenom naziva* (blago tebi, Simone, sine Jonin!) *i već ne će, da se on Simon zove, prisvajajući si njega svojom vlašću već tada za svoga, nego voli, da se sgodnom prispodobom Petar od petra* (pećina) *naziva, jer da je nakanio na njem Crkvu svoju utemeljiti.*[3] Iz ovih rieči jasno je, da po Božjoj volji i zapoviedi Crkva stoji na blaženom Petru, kao sgrada na temelju. Nu prava narav i snaga temelju jest, da drži sgradu u svezi spajajuć razne dielove i da bude nužno djelu sigurna i čvrsta spona, što ako ukloniš, čitava se sgrada ruši. Petra je dakle da podržava i brani Crkvu, nerazvezivim vezom sastavljenu i čvrstu. No kako bi mogao toliku službu izvršiti, a da nema vlasti zapoviedati, zabranjivati, suditi, što se u pravom i podpunom smislu zove *jurisdikcija?* Doista jedino vlašću jurisdikcije postoje države i državne zajednice. Prvenstvo časti i ona preslaba oblast savjetovati i opominjati, što nazivlju *direktivnom vlasti*, ne mogu nijednomu ljudskom družtvu puno koristiti za jedinstvo i čvrstoću. I ovu vlast, o kojoj govorimo, označuje i potvrdjuje ono: *I vrata paklena ne će nju nadvladiti. — Koju to nju? Da nije pećinu, na kojoj Krist gradi Crkvu? Ili Crkvu? Dvolična je dašto rieč: ili pećinu i Crkvu kao jednu te istu stvar? Ovo ja držim za istinu, jer niti pećine, na kojoj Krist gradi Crkvu, niti Crkve ne će vrata paklena nadvladati.*[4] A smisao te božanske rieči jest ovo: koju god silu upotrebili vidljivi i nevidljivi neprijatelji, koje god varke, nikada ne će biti, da Crkva poduprta Petrom pane ili na koji god način oslabi: *Crkvu pako kao sgradu Kristovu, koji je mudro sagradio „kuću svoju na pećini", ne osvojiše vrata paklena, koja, istina, nadjačaju svakoga čovjeka, koji bude izvan pećine i Crkve, no slaba su protiv nje.*[5] S toga je dakle povjerio Bog svoju Crkvu Petru, da ju kao nepobjediv zaštitnik na vieke čitavu uzčuva. Njega je dakle providio potrebitom vlašću: jer da se u istinu i s uspjehom zaštiti družtvo ljudsko, nužno je, da ima onaj, koji štiti, pravo zapoviedati. Osim toga nadodao je Isus i ovo: *I tebi ću dati ključeve od kraljevstva nebeskoga.* Očito nastavlja govoriti o Crkvi, koju je malo prije bio nazvao

[1]) Matth. 16, 18. — [2]) S. Pacianus, Ad Sempronium ep. III, n. 11. — [3]) S. Cyrillus Alexandrinus, In Evang. Joan. lib. II, in cap. 1, v. 42. — [4]) Origenes, Comment. in Matth. tom. XII, n. 11. — [5]) Ibid.

svojom, i koju baš, reče, hoće da sagradi na Petru kao na temelju. Ne samo izraženu priliku *sgrade*, već i priliku *kraljevstva* nosi Crkva: u ostalom svatko zna, da su ključevi obična oznaka vlasti. Pa s toga, kad Isus obećaje dati Petru *ključeve od kraljevstva nebeskoga*, obećaje da će dati vlast i pravo na Crkvu: *Sin je pako povjerio njemu (Petru), da raznese po čitavu svietu spoznanje Otca i njega samoga, i samrtnomu čovjeku dao je svu vlast na nebu, kad je ključeve onomu predao, koji je Crkvu razširio po čitavoj kruglji zemaljskoj, pa ju prikazao od nebesa jačom.*[1]) S tim se slaže i ostalo: *Sto god svežeš na zemlji, bit će svezano i na nebesih, i što god razriešiš na zemlji, bit će razriešeno i na nebesih.* Prenesen izraz „vezati“ i „riešavati“ naznačuje pravo zakone izdavati i vlast suditi i kazniti. I za ovu sad oblast veli se, da će imati toliki obseg i moć, te će Bog sve njezine odluke odobriti. Najviša je dakle i sasvim svoja, jer nema nijedne na zemlji nad sobom i obuhvaća čitavu Crkvu i sve, što je Crkvi povjereno.

Obećanje se izpunilo u ono vrieme, kada je Krist Gospodin iza uzkrsnuća svoga, upitavši tri puta Petra, da li ga više ljubi, nego li ostali, zapoviedajuć mu rekao: *Pasi janjce moje . . . pasi ovce moje.*[2]) Koliko god ih naime bude u njegovoj ovčarni, sve ih povjerava njemu kao pastiru: *Gospodin ne dvoji, koji pita, ne da nauči, već da pouči onoga, koga nam prije uzlazka na nebo ostavljao kano ti namjestnika ljubavi svoje. . . . I za to, jer sâm* (Petar) *izmedju sviju priznaje* (svoju ljubav), *svim se predpostavlja . . . da savršenijim savršeniji vlada.*[3]) To je pako dužnost i zadaća pastira, da bude stadu vodja i da ga hrani zdravom pašom, zaprječujuć pogibelji, čuvajuć od zasjeda, braneć od sile: u kratko, vladajuć i upravljajuć. Kad je dakle Petar postavljen za pastira stadu kršćanâ, dobio je vlast, da upravlja svimi ljudmi, za kojih se je spas pobrinuo Isus Krist prolivši krv: *Za što je prolio krv? Da kupi ove ovce, koje je Petru i njegovim nasljednikom predao.*[4])

I kako treba da svi kršćani budu medjusobno spojeni zajedničtvom nepromjenljive vjere, to je Krist Gospodin moću svoje molitve izmolio Petru, da u vršenju svoje vlasti nikada ne pane u vjeri: *A ja se molih za te, da ne oslabi vjera tvoja.*[5]) Uz to mu je naložio, da on sâm, kad god bi to prilike uztražile, podade braći poduku i jakost: *Utvrdi braću svoju.*[1]) Koga je dakle bio odredio za temelj Crkvi, toga hoće i za stup vjeri: *Komu je davao kraljevstvo svojim ugledom, tomu vjere nije mogao učvrstiti, nazivajuć ga pećinom, opredielio ga je za podporu Crkvi?*[2]) S toga je sâm Isus neka stanovita imena, znakove velikih stvari, *koja njemu po vlasti pripadaju, hotio da dieli s Petrom, i da im budu zajednička,*[3]) da se naime iz zajedničtva naslovâ pokaže zajedničtvo vlasti. Tako je on sâm, *koji je ugalni kamen, na kojem sva gradjevina sagradjena raste u hram sveti u Gospodu,*[4]) odredio Petra kao *kamen*, kojim mora da je poduprta Crkva. *Kad je čuo „pećina si“, odlikovan je tim nazivom. Premda je pako on pećina, nije kao Krist pećina, nego je kao Petar pećina. Krist bo je po svojoj biti nepokolebiva pećina; Petar pako po pećini. Jer Isus podjeljuje svoje časti, ali se ne izcrpljuje. . . . Svećenik je, čini svećenike . . . pećina je, čini pećinu.*[5]) On kao kralj Crkve, *koji ima ključ Davidov: koji otvara i nitko ne zatvara: zatvara i nitko ne otvara,*[6]) predao je Petru *ključeve* i proglasio ga poglavicom kršćanske države. Isto tako kao vrhovni pastir, koji sâm sebe naziva *pastirom dobrim,*[7]) postavio je Petra za pastira *janjcem i ovcam svojim: Pasi janjce, pasi ovce.* I za to Zlatousti: *Odličan je bio medju Apostoli, i usta učenikom i glava družbi onoj. . . . Pokazuje mu ujedno, da mu valja odsele pouzdanje imati, kano ti iza ukinuta zaniekanja, pa mu povjerava predstojničtvo nad braćom. . . . Veli pako: Ako me ljubiš, prednjači braći.*[8]) Napokon onaj, koji utvrdjuje *u svakom djelu i rieči dobroj,*[9]) naložio je Petru, da *utvrdi braću svoju.* Pravom dakle Leon Veliki: *Od cieloga svieta jedini se Petar izabire, da se postavi poglavarom i svim pozvanim narodom i svim Apostolom i svim crkvenim otcem: da, premda u puku Božjem imade mnogo svećenika i mnogo pastira, svimi ipak zapravo vlada Petar, kojimi prvobitno vlada i Krist.*[10]) Isto tako Grgur Veliki caru, Mauriciju Augustu: *Svim, koji znadu evangjelje, poznato je, da je po rieči Gospodinovoj prvaku svih Apostola, Petru Apostolu, povjerena briga nad cielom Crkvom. . . . Eto primio je ključeve od kraljevstva nebeskoga, daje mu se vlast vezati i*

[1]) S. Joannes Chrysostomus, Hom. LIV. in Matth. n. 2. — [2]) Jo. 21, 16. 17. — [3]) S. Ambrosius, Exposit. in Evang. secundum Lucam lib. X, n. 175. 176. — [4]) S. Joannes Chrysostomus, De Sacerdotio lib. II. — [5]) Luc. 22. 32.

[1]) Ibid. — [2]) S. Ambrosius, De Fide lib. IV, n. 56. — [3]) S. Leo M., Sermo IV, cap. 2. — [4]) Eph. 2. 21. — [5]) Hom. de Poenitentia n. 4, in appendice opp. S. Basilii. — [6]) Apoc. 3, 7. — [7]) Jo. 10, 11. — [8]) Hom. LXXXIII in Joan. n. 1. — [9]) 2 Thess 2, 16. — [10]) Sermo IV, cap. 2.

odriešavati, i povjerava mu se briga i prvenstvo nad čitavom Crkvom.[1])

Ovakovo prvenstvo, jer se sadržaje kao poglavita čest u samom ustrojstvu i uredbi Crkve, naime kao izvor jedinstvu i temelj neprestanomu obstanku, nije smjelo nipošto da izumre sa blaženim Petrom, već je trebalo da pane na njegove nasljednike s jednoga na drugoga: *Ostaje dakle uredba istine, i blaženi Petar živi dalje u dobivenoj snazi pećine i nije ostavio primljeno kormilo Crkve.*[2]) I s toga Pape, koji dolaze za Petrom na biskupstvo rimsko, po božanskom pravu imadu vrhovnu vlast u Crkvi. *Odredjujemo, da sveta Apostolska Stolica i Pimski Papa imade prvenstvo nad cielim svietom, i da je upravo Papa Rimski nasljednik blaženoga Petra, prvaka Apostolâ, i pravi Kristov namjestnik i glava ciele Crkve, i da je otac i učitelj svih kršćana, i da je njemu u blaženom Petru od Gospodina našega, Isusa Krista, predana podpuna vlast, da pase, vlada i upravlja čitavom Crkvom; kao što se nalazi i u djelih obćenitih sabora i u svetih kanonih.*[3]) Slično Sabor Lateranski IV.: *Rimska Crkva ... po odredbi Gospodinovoj, nad svimi ostalimi imade prvenstvo u redovitoj vlasti, kano ti majka i učiteljica svih kršćanskih vjernika.* A bilo je već preteklo suglasje starine, koja je rimske biskupe bez ikakva otezanja tako uviek gledala i štovala kao zakonite nasljednike blaženoga Petra. A tko ne zna, koliko imade za istu stvar i kako jasnih svjedočanstva svetih otaca? Ono Irenejevo vrlo je znamenito, koji, kad razpravljao o Crkvi rimskoj, *k ovoj bo*, reče, *Crkvi mora da se prikupi poradi prečega prvenstva svaka crkva.*[4]) I Ciprijan isto tako tvrdi o Crkvi rimskoj, da je ona *korien i mati katoličke Crkve,*[5]) *Petrova Stolica i prva Crkva, odakle je nastalo jedinstvo svećeničko.*[6]) Zove ju *Stolicom* Petrovom, jer na njoj sjedi nasljednik Petrov: *prvom Crkvom* radi prvenstva, što je predano samomu Petru i njegovim nasljednikom: *odatle je nastalo jedinstvo*, jer je Crkva rimska pravi uzrok jedinstva u kršćanskoj državi. I za to Jeronim ovimi riečmi progovara Damasu: *Sa nasljednikom ribara i sa učenikom križa govorim. ... Sa tvojom Svetosti, to jest sa Stolicom Petrovom s družen sam u zajednici. Na ovoj pećini, znadem, da je sagradjena Crkva.*[7]) Navika je njemu, da razpoznaje katolika čovjeka po zajednici sa rimskom Petrovom stolicom: *Ako je tko u svezi se Stolicom Petrovom, moj je.*[1]) Na sličan način Augustin, kad otvoreno svjedoči, *da je u rimskoj Crkvi uviek postojalo prvenstvo Apostolske stolice,*[2]) tvrdi, da onaj nije katolik, koji se razilazi od rimske vjere: *Nitko ti ne vjeruje, da imaš pravu katoličku vjeru, kad ne učiš, da se valja držati vjere rimske.*[3]) Isto tako Ciprijan: Biti u zajednici sa Kornelijem, *to jest biti u zajednici sa katoličkom Crkvom.*[4]) Slično uči Maksim opat, da je to znak prave vjere i prave zajednice, biti podložan Papi rimskomu: *Ako dakle hoće da ne bude i da se ne zove heretik, neka ne udovoljava ovomu ili onomu. ... Neka hiti prije svega udovoljiti stolici rimskoj. Je li ovoj udovoljeno, obćenito će ovoga svagdje svi slaviti kao bogomila i pravovjerna. Jer uzalud samo govori, koji misli, da treba osvjedočiti meni slične, a ne zadovoljava ni ne zaziva svetoga Otca Papu svete rimske Crkve, to jest Apostolsku Stolicu.* A tomu uzrok i razlog, veli, da u tom stoji, *što je on* (Papa) *od same utjelovljene rieči Božje i od svih svetih sinoda, po svetih kanonih i odlukah dobio i ima nad svimi svetimi Crkvami Božjimi u svem i za sve vrhovnu vlast, ugled i moć, da veže i razrješuje. S ovim* (Papom) *naime veže i razrješuje takodjer na nebu Rieč, koja nebeskimi silami vlada.*[5]) Što je dakle bilo u kršćanskoj vjeri, što nije jedan narod, ili jedan viek, već svi viekovi i Iztok kao i Zapad običavao priznavati i držati, to spominje, a da nitko ne protuslovi. na Efežkoj Sinodi svećenik Filip, Papin poslanik: *Nitko ne dvoji, dapače svim je viekovom znano, da je sveti i preblaženi Petar, prvak Apostolâ i glava, i vjeri stup i Crkvi katoličkoj temelj, od Gospodina našega, Isusa Krista, spasitelja ljudskoga roda i odkupitelja, dobio ključeve od kraljevstva, i njemu je dana vlast, da odrješuje i zadržava griehe, i on sve do ovoga vremena i uviek u svojih nasljednicih živi i sud izvršuje.*[6]) O toj istoj stvari svim je na pameti rieč Sabora Kalcedonskoga: *Petar je po Leonu ... govorio*[7]): a njoj se odaziva glas Sabora Carigradskoga III. kao jeka: *S nami se je borio vrhovni poglavica Apostolâ: jer njegova sljedbenika i na Stolici nasljednika imali smo na svojoj strani ... činilo se papir i tinta* (t. j. ono, što smo vidjeli na Apostolskom pismu), *a po Agatonu Petar je govorio.*[8])

---

[1]) Epistolarum lib. V, epist. 20. — [2]) S. Leo M., Sermo III, cap. 3. — [3]) Concilium Florentinum. — [4]) Contra haereses lib. III, cap. 3. n. 2. — [5]) Ep. XLVIII, ad Cornelium, n. 3. — [6]) Ep. LIX, ad eumd. n. 14. — [7]) Ep. XV, ad Damasum, n. 2.

[1]) Ep XVI, ad eumd., n. 2. — [2]) Ep. XLIII, n. 7. — [3]) Sermo CXX, n. 13. — [4]) Ep. LV, n. 1. — [5]) Defloratio ex epistola ad Petrum illustrem. — [6]) Actio III. — [7]) Actio II. [8]) Actio XVIII.

U obrazcu katoličke izpoviesti, što ga je Hormisda početkom šestoga vieka sastavio i predložio, a podpisali ga i car Justinijan i patrijarke Epifanij, Ivan i Menna, stoji ona velikom silom izražena izjava: *Jer se ne može mimoići rieč Gospodina našega, Isusa Krista, koji veli:* Ti si Petar, i na ovoj pećini sazidat ću Crkvu svoju . . . *ovo, što je rečeno, potvrdjuje se djeli, jer se je na Stolici Apostolskoj bez ljage uviek čuvala katolička vjera.*[1] Ne ćemo doduše da nabrajamo pojedine stvari, dobro je ipak da spomenemo onaj obrazac vjeroizpoviesti, što ga je priznao Mihael Paleolog na Saboru Lugdunskom II.: *Ista takodjer sveta rimska Crkva imade vrhovni i podpuni primat i prvenstvo nad čitavom Crkvom katoličkom, za koji ona po istini i u poniznosti priznaje, da ga je uz podpunu vlast primila od samoga Gospodina u blaženom Petru, prvaku ili glavi Apostolâ, komu je nasljednik rimski Papa. I kao što ona mora prije svih drugih braniti istinu vjere, tako se po njezinu sudu moraju riešiti, ako se koja o vjeri porode pitanja.*[2]

Ako je vlast Petra i njegovih nasljednika podpuna i vrhovna, to ipak neka se ne misli, da je ona jedina. Jer onaj, koji je Petra postavio za temelj Crkvi, taj je isti *odabrao dvanaestoricu . . . i nazvao ih Apostoli.*[3] Kao što je od potrebe, da ugled Petrov ostane naviek u rimskom Papi, tako i biskupi, jer su nasljednici Apostolom, baštinom primaju njihovu redovitu vlast, tako te red biskupski nužno pripada u nutarnje ustrojstvo Crkve. Premda pako oni ne imaju niti podpune niti obćenite niti vrhovne vlasti, to se ipak ne smiju smatrati namjestnici rimskih Papa, jer imaju svoju vlastitu vlast i sasvim se po istini zovu *redoviti* (ordinarii) pastiri onih naroda, kojimi vladaju.

No jer je Petru jedan nasljednik, a premnogi Apostolom, dobro je razmotriti, koji su po uredbi božanskoj odnošaji ovih s onim. — I ponajprije, jasno i nedvojbeno je nužna sveza biskupâ sa nasljednikom Petrovim: jer, razrieši li se taj spoj razrješuje se i razpada samo množtvo kršćanâ, tako upravo, te ne može ni na kakov način sastaviti jedno tielo i jedno stado: *Spas Crkve ovisi o dostojanstvu vrhovnoga svećenika, i ako se ovomu ne dadne neka izvanredna vlast i koja sve nadilazi, toliko će u Crkvi nastati razkolâ, koliko svećenikâ.*[1] S toga je dobro, da na ovo svratimo pozornost: ništa nije apostolom podijeljeno napose od Petra; mnogo je toga napose od Apostolâ i posebice Petru. Ivan Zlatousti, tumačeći rieči Kristove (Joan. 21, 15), pita: *Za što Krist druge prolazi te Petru o tom govori?* i odmah odgovara: *Odličan bijaše medju Apostoli, i usta učenikom, i glava družbi onoj.*[1] Ovaj je naime jedini od Krista odredjen za temelj Crkvi: njemu je povjerena moć da *veže* i *odrješuje,* i njemu je dana vlast da *pase.* Naprotiv što god su vlasti i službe dobili Apostoli, dobili su zajedno s Petrom: *Ako je milost božanska htjela, da što bude ostalim prvakom s njim zajedničko, nije im dala osim po njemu, što god drugim nije uzkratila.*[2] *Mnogo je toga on sâm dobio, a nije ništa ni na koga prešlo bez njegova udioničtvovanja.*[3] Odatle se posve razabire, da biskupi gube pravo i vlast vladati, ako se znatice odciepe od Petra i njegovih nasljednika. Jer se odciepljenjem odkidaju od temelja, na kojem mora da počiva čitava sgrada; i tako su izključeni iz same *sgrade,* a radi istoga uzroka odieljeni od *ovčarne,* kojoj je vodja vrhovni pastir, i izagnani iz *kraljevstva,* od kojega su jedinomu Petru od Boga dani ključevi.

Iz toga opet upoznajemo nebesku osnovu i nakanu božansku kod ustrojstva kršćanske države. Kako je naime božanski početnik odlučio, da Crkva bude jedna vjerom i upravom i zajednicom, odabrao je Petra i njegove nasljednike, da u njih bude izvor i kano ti središte jedinstva. I za to Ciprijan: *Lagano je dokazivanje za vjeru, ako se sve svede na kratku istinu. Govori Gospodin Petru:* Ja tebi kažem, *veli,* da si ti Petar. . . . *Na jednom gradi Crkvu. Pa makar on svim Apostolom iza uzkrsnuća svoga jednaku vlast daje i veli: kao što mene posla Otac . . ., ipak, da očituje jedinstvo, odredi svojim ugledom, da početak toga jedinstva počme od jednoga.*[4] A Optat Milevitanski: *Ne možeš niekati, da znadeš, da je u gradu Rimu Petru prvomu podieljena Stolica biskupska, na kojoj je sjedio Petar kao glava svih Apostola, odakle i prozvan Cephas: i na toj jednoj Stolici imalo bi se jedinstvo od svih čuvati: da ne bi ostali Apostoli pojedine svaki za se branili, tako te bi razkolnik i grješnik bio, koji bi protiv jedine stolice drugu postavio.*[5] Odatle ono istoga Ciprijana mnienje, da i hereza i razkol iz toga proizlaze i radjaju se, što se odbacuje dužna poslušnost vrhovnoj vlasti: *Niesu bo od drugud nastale*

[1]) Post Epistolam XXVI, ad omnes episc. Hispan., n. 4. — [2]) Actio IV. — [3]) Luc. 6, 13. — [4]) S. Hieronymus, Dialog. contra Luciferianos n. 9.

[1]) Hom. LXXXVIII. in Joan. n. 1. — [2]) S. Leo M., Sermo IV., cap. 2. — [3]) Ibid. — [4]) De unit. Eccl. n. 4. — [5]) De schism. Donat. lib. II.

hereze ili porodili se razkoli, osim odatle, što se ne pokorava svećeniku Božjemu, niti se uvažuje jedan u crkvi za neko vrieme svećenik i za neko vrieme sudac mjesto Krista.[1]) Nitko dakle, osim ako se drži s Petrom, ne može biti dionikom vlasti, jer je nesmisao pomišljati, da onaj, koji je izvan Crkve, stoji na čelu u Crkvi. I s toga je Optat Milevitanski na ovo ime korio Donatiste: *Protiv kojih vrata* (paklenih) *čitamo, da je primio spasonosne ključeve Petar, prvak naime naš, komu je Krist kazao: tebi ću dati ključeve od kraljevstva nebeskoga, i vrata paklena ne će ih nadvladati. Odakle je dakle, da si vi ključeve od kraljevstva nebeskoga gledate prisvojiti, koji protiv stolice Petrove . . . vojujete?*[2])

No red biskupski smatrati je tada valjano, kako je Krist zapovjedio, spojen sa Petrom, ako je podložan Petru i njemu se pokorava: inače nužno spada na neuredjeno i poremećeno množtvo. Da se pravo sačuva jedinstvo Vjere i zajedničtva, nije dosta zauzimati prva mjesta u časti i brigu voditi; već svakako treba pravoga i to vrhovnoga ugleda, kojemu da se pokorava ciela občina. Ta šta je gledao Sin Božji, kada je ključeve od kraljevstva nebeskoga jedinomu obećao Petru? Da se pod imenom ključeva na onom mjestu označuje vršak vlasti, *običaj govora biblijski* i suglasna mnienja Otaca ne daju da se o tom dvoji. Niti se smije drugčije tumačiti, što je ili Petru napose dano, ili Apostolom zajedno sa Petrom. Ako vlast vezati, odriješavati i pasti ovo radja u biskupih, nasljednicih Apostolâ, da svaki svoj puk ravna pravom oblasti, sigurno isto mora radjati ista vlast u onom, komu je od Boga doznačena služba, da pase *janjce* i *ovce*: *Ne samo za pastira (Petra), već za pastira nad pastiri postavio je (Krist): pase dakle Petar janjce, pase i ovce, pase sinove, pase i majke: upravlja podložne, upravlja i predstojnike, jer osim janjaca i ovaca ništa nema u Crkvi.*[3]) Odatle one osobite izjave starih o blaženom Petru, koje jasno govore, da je on postavljen na najviši stepen dostojanstva i vlasti. Nazivaju ga često puta *prvakom družbe učenikâ: prvakom svetih Apostola: sborovodjom onoga sbora: usta sviju Apostola: glavom one obitelji, predstojnikom cieloga svieta: prvim medju Apostoli: stupom Crkve.* A to sve kao da Bernardo sakuplja u one rieči Eugeniju Papi: *Tko si? svećenik veliki, vrhovni pontifeks. Ti poglavica biskupâ, ti baštinik Apostolâ. . . . Ti si, komu su ključevi predani, komu su ovce povjerene. Imade istina i drugih vratara neba i pastira stadom; ali ti si za toliko slavnije, za koliko i različnije jedno i drugo ime nad ostalimi baštinio. Imadu oni sebi doznačena stada, pojedini pojedina, tebi sva povjerena, jednomu jedno, ne samo ovaca, već i pastirâ, ti jedan sviju pastir. Odatle da to dokažem, pitaš. Iz rieči Gospodinove. Jer komu su, ne velim od biskupâ, nego i od Apostolâ, tako podpuno i bez razlike sve povjerene ovce? Ako me ljubiš, Petre, pasi ovce moje. Koje? narod ovoga ili onoga grada ili kraja, ili stanovitoga kraljevstva? Ovce moje, veli: komu nije očito, da nije označio neke, nego doznačio sve? ništa se ne izuzima, gdje se ništa ne razstavlja.*[1])

Ono se pako ne slaže s istinom i očito se protivi ustanovi božanskoj, da je pravo, što su jurisdikciji rimskih Papa podložni *pojedini* biskupi; *svi*, da nije pravo. Ovo bo je vas razlog i važnost temelja, da čuva jedinstvo i stalnost radje cieloj sgradi, nego li *pojedinim* njezinim *dielovom*. A to je u stvari, o kojoj govorimo, mnogo istinitije, jer je Krist Gospodin hotio da se snagom temelja učini, te vrata paklena ne nadvladaju Crkve. I ovo obećanje božansko, stalno je, da se mora razumievati o čitavoj Crkvi, ne o pojedinih dielovih, jer ove dakako može navala paklena svladati, a nekojim se od njih napose dogodilo, da su bili svladani. Nadalje onaj, koji je stavljen na čelo čitavu stadu, mora da ima vlast ne samo na ovce raztrkane, već upravo na množtvo u jedno sakupljeno. Zar da svekolike ovce ravnaju i gone pastira svoga? Zar da nasljednici Apostolâ, zajedno spojeni, budu temelj, na koji da se oslanja nasljednik Petrov, da zadobije snagu? Jamačno, u čijoj su vlasti ključevi od kraljevstva, taj imade pravo i ugled ne samo na pojedine pokrajine, nego na sve zajedno: i kao što su biskupi svaki u svojem kraju ne samo svakomu privatnomu čovjeku, već i občini pravom oblašću na čelu, tako Pape rimski, kojih vlast obuhvaća cielu kršćansku državu, imadu svojoj vlasti podložne i poslušne sve njezine dielove i zajedno uzete. Krist je Gospodin, što je već dosta rečeno, dao Petru i njegovim nasljednikom da budu *namjestnici* njegovi, i da u Crkvi neprestano izvršuju onu istu vlast, koju je on sâm izvršivao za smrtnoga života. Zar da kažemo, da je sbor Apostolâ bio više ugledan od učitelja svoga?

Ovu pako, o kojoj govorimo, nad samim sborom

[1]) Ep. XII, ad Cornelium, n. 5. — [2]) Lib. II. n. 4. 5. — [3]) S. Brunonis episcopi Signiensis, Comment. in Joan. part. III, cap. 21, n. 55.

[1]) De Consideratione lib. II, cap. 8.

biskupâ vlast, koju sveto pismo toli očito izjavljuje, nije Crkva ni u jedno vrieme prestala priznavati i posvjedočavati. Ovo su u tom pogledu izrieci Saborâ; *Da je rimski papa sudio biskupom svih crkava, čitamo: a da je itko njemu sudio, ne čitamo.*[1] A za to se daje ovaj razlog, što *od ugleda Stolice Apostolske veće ne ima.*[2] I s toga o zaključcih Saborâ Gelasij: *Kao što ono, što prva Stolica nije bila odobrila, nije moglo da obstane, tako je ono, što je ona scienila, da se odluči, sva Crkva prihvatila.*[3] Doista uviek je bilo rimskih Papa, zaključke i odluke Saborâ potvrdjivati ili ukidati. Konciliabula Efežkoga akta ukinuo je Leon Veliki. Ariminskoga, zabacio je Damas; Carigradskoga, Hadrijan I.; a za kanon XXVIII. sabora Kalcedonskoga stoji, da je ležao onako uzalud, jer nije imao privole i ugleda Apostolske Stolice. Pravo je dakle u Saboru Lateranskom V. odredio Leon X.: *Da jedino rimski Papa koji za vrieme postoji, kao onaj, koji ima ugled nad svimi Sabori, imade podpuno pravo i vlast, da sabore saziva, prenosi i dokida, ne samo da se to očito znade iz svjedočanstva svetoga Pisma i rieči Otaca i drugih rimskih Papa, te iz odluka svetih kanona, nego takodjer iz vlastite priznaje istih Sabora.* Dakako, sveto Pismo svjedoči, da su ključevi od kraljevstva nebeskoga jedino Petru povjereni, a vlast vezati i odrješavati podieljena Apostolom zajedno s Petrom: no odakle pako da su Apostoli *bez Petra i protiv Petra* primili vrhovnu vlast, nigdje nije posvjedočeno. Jamačno od Isusa Krista ni na jedan način ne primiše. — I s ovih razloga zaključkom Sabora Vatikanskoga, koji je o sili i biti primata rimskoga Pape, nije uvedeno novo mnienje, već je proglašena stara i stalna vjera svih viekova.[4]

A niti ima pometnje u upravi, što su isti podložni dvojakoj vlasti. Takova što posumnjati, ponajprije nam brani mudrost Božja, po čijoj je osnovi taj način uprave ustanovljen. Osim toga na to treba paziti, da se tada red stvarî i uzajamni odnošaji pomute, ako su dva poglavarstva u puku istoga stepena, a ni jedno nije drugomu podložno. No vlast rimskoga Pape vrhovna je, sveobća i posvema svojega prava; biskupska pako stanovitimi granicami omedjašena, niti posvema svojega prava: *Neprikladno je, da se dvojica jednako postave nad isto stado. No da se dvojica, od kojih je jedan viši od drugoga, postave nad istim pukom, nije neprikladno; i po ovom su nad istim pukom neposredno i Svećenik župnik i Biskup i Papa.*[1] Rimski pako Pape, opominjući se dužnosti svoje, najviše od svih hoće da sačuvaju, što god je u Crkvi od Boga ustanovljeno: za to kao što svoju vlast onom, kojom se pristoji, brigom i pomnjom čuvaju, tako su nastojali i nastojat će neprestano, da biskupom bude njihov ugled netaknut. Dapače, što god se časti izkazuje biskupom, što god posluha, to sve oni drže, da je njim samim izkazano. *Moja čast jest čast čitavoj Crkvi. Moja čast jest braći mojoj čvrsta snaga. Tada sam ja pravo čašćen, kada se svim pojedinim ne uzkraćuje dužna čast.*[2]

Ovim, što je rečeno, predočismo vjerno barem sliku i oblik Crkve po božanskoj ustanovi. Mnogo toga pretražismo o jedinstvu; kakovo ono da bude i kojim sredstvom da se čuva hotio je božanski početnik, dosta razložismo. Nemamo za što da dvojimo, da li će svi, koliko god ih po milosti i dobročinstvu božanskom dopalo, te u krilu katoličke Crkve kao iz nje rodjeni živu, Naš glas apostolski posluhnuti. *Ovce moje glas moj slušaju.*[3] I odavle lako budu uzeli, i da se podpunije pouče, i da pripravnijom voljom prionu svaki uz svoje pastire, a po njih uz vrhovnoga pastira, te uzmognu sigurnije ostati u jedinoj ovčarni i ubrati iz nje veće obilje spasonosnih plodova. Ali kad pogledamo na *početnika vjere i usavršitelja Isusa,*[4] čiju vlast zastupamo, premda i dostojanstvu i službi nedorasli, srce Nam se razpaljuje njegovom ljubavi; i ono, što je Krist o sebi rekao, sami o sebi ne bez razloga govorimo: *Druge ovce imam, koje niesu iz ove ovčarne: i njih mi treba dovesti, i glas će moj čuti.*[5] Neka se dakle ne ustručavaju Nas poslušati i ljubavi se Našoj otčinskoj podati, koliko god ih je, koji mrze na bezbožtvo tako na daleko razprostranjeno, te pripoznavaju i izpoviedaju Isusa Krista, Sina Božjega i spasitelja roda ljudskoga, ali ipak lutaju daleko od njegove Zaručnice. Koji Krista uzimaju, treba da ga čitava uzmu: *Čitav je Krist glava i tielo: glava jedinorodjeni Sin Božji, tielo njegova Crkva: zaručnik i zaručnica, dvoje u jednom mesu. Koji se god o samoj glavi ne slažu sa svetim Pismom, makar se nalazili na svih mjestih, na*

[1]) Hadrianus II. in allocutione III. ad synodum Romanam ann. 869. Cf. Actionem VII. Concilii Constantinopolitani IV. — [2]) Nikolaus in Ep. LXXXVI, ad Michael. Imperat.: *Patet profecto Sedis Apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio.* — [3]) Ep. XXVI, ad episcopos Dardaniae, n. 5. — [4]) Sess. IV, cap. 3.

[1]) *S. Thomas*, In IV Sent. dist. 17, a. 4, ad q. 4, ad 3. [2]) *S. Gregorius M.*, Epistolarum lib. VIII, ep. XXX, ad Eulogium. — [3]) Jo. 10, 27. — [4]) Hebr. 12, 2. — [5]) Jo. 10, 16.

kojih je Crkva označena, niesu u Crkvi. I opet, koji se god slažu o samoj glavi sa svetim Pismom, ali u jedinstvu Crkve ne imaju zajednice, niesu u Crkvi.[1]) Jednakom ljubavi leti i k onim srce Naše, kojih nije posvema izkvario kužni dah bezbožtva, i koji barem to traže, da im je u mjesto otca pravi Bog, stvoritelj neba i zemlje. Ovi neka u sebi promisle i dobro razumiju, da se ne mogu nikako ubrajati medju sinove Božje, osim ako si uzmu za brata Isusa Krista i ujedno Crkvu za majku. Svim dakle preljubazno dovikujemo riečmi uzetimi iz samoga Augustina: *Ljubimo Gospodina Boga svoga, ljubimo Crkvu njegovu: njega kao otca, nju kao majku. Nitko neka ne kaže: idem doduše k idolom, tražim savjeta u obsjednutih i gatalaca, no ipak Crkve Božje ne ostavljam: katolik sam. Držeć se majke uvriedio si otca. Drugi opet veli: Bože zakloni, ne tražim savjeta u gatalaca, ne tražim u obsjednutih, ne tražim svetogrdnih proročanstva, ne idem klanjat se idolom, ne služim kamenju: ali sam ipak ne strani Donatovoj. Što ti koristi ne uvriedjen otac, koji osvećuje uvriedjenu majku? Što koristi, ako Gospodina izpoviedaš, Boga štuješ, razglasuješ ga, Sina njegova pripoznaješ i izpoviedaš, da sjedi ob desnu Otca, a pogrdjuješ njegovu Crkvu?... Da imaš kakova štitnika, komu svaki dan poštovanje izkazuješ; da jednu klevetu rekneš na njegovu suprugu, zar bi unišao u njegovu kuću? Držite dakle, predragi, držite svi jednodušno Boga za otca, a Crkvu za majku.*[1])

Uzdajuć se najviše u milosrdnoga Boga, koji najvećma može ganuti srca ljudska, i navratiti odakle hoće, i kamo hoće, vruće preporučamo njegovoj dobroti svekolike, na koje smo u govoru smjerali. A kao zalog nebeskih dobara i svjedočanstvo Naše blagohotnosti vam, Časna Braćo, Kleru i puku vašemu podjeljujemo preljubazno u Gospodinu Apostolski blagoslov.

Dano u Rimu kod Svetoga Petra dne 29. lipnja, god. 1896. Pontifikata Našega devetnaeste·

LEON PP. XIII.

[1]) *S. Augustinus*, Contra Donatistas epistola, sive De unit. Eccl. cap. 4, n. 7.

[1]) Enarratio in Ps. 88, sermo II, n. 14.

Lourdes.

VIII.

1. Sa sjeverne strane basilike diže se ubavo brdašce. Dva su razloga, s kojih te srce amo goni. Nadaš se s vrhunca krasnu vidiku na Lourdes i okolicu mu, a uz to obaviti možeš pobožnost križnoga puta, jer su na zavojih vijugasta puteljka, što gore vodi, podigli četernaest velikih drvenih križeva: 14 postaja. I nikad nije put prazan; vazda ga oživljuje znatiželjnost donjekle, ali pobožnost mnogo više. Kako svuda po Lourdes-u, tako ćeš i ovdje na prostom tlu, na kamenu po dnu drveta križa uz prostodušnu seljanku zagasita lica naći odličnih gospodja iz pariških salona. Odličan gospodin sklapa svoje u rukavice zavijene ruke do radnika, obrtnika, koji svoje žuljevi pokrivene ruke zanosno diže prema Onomu, koji je za nj težko drvo križa nosio, pod njim padao, da napokon na njem svu svoju krv za nj prolije. Živo se tu sjećaš one Kalvarije kraj Jerusalema, gdje se je odigrao veličanstveni onaj prizor: izljubiše se pravednost i mir. Nigdje te toliko ne proniču osjećaji žalosti i boli, što si i ti tako često na ramena Spasiteljeva težki križ polagao, što je s tvojih grieha križ toli težak bio Onomu, koji je jakost sama. I sve da je tvoje srce tvrdo poput onoga kamena, po kojem hodaš, umekšat će ga pogled na one, što su pred tobom, uza te, pa i iza tebe dolaze, a kojim bol duše razabireš na svakom njihovom kretaju.

2. Kad si se digao od zadnjega križa te svrnuo okom na okolo, uvjeriti ćeš se, da si našao, čemu si se nadao: Krasnu Božju narav. Gle eno na zapadu starac, mrk, rek bi snuždjen, još danas na zdravih nogu, makar da ga poklopiše silne godine: gradska tvrdjava, kojoj se početci gube u davnu drevninu. Njekoč ključ Pireneja, stjecište i zaklonište ljudi svake ruke, dugo vremena svjedok uzdisaja i kajanja utamničenih, danas daje zaklon tek stotini vojnika. Po dnu tvrdje, na pećini sagradjene, razsuo se gradić prema zapadu i sjeveru. Čedan je i skroman, te do 1858. s ništa osobita slovio nije. Znali bi za nj tek oni ljubitelji prirodnih krasota, koji bi ljeti hrlili, da se dive veličanstvenim predjelom Pireneja, ili oni bolestnici, koji bi tražili lieka u bližnjih kupeljih po Pirenejih. Ovuda bi njih put nanio i ovdje bi obično noćevali. Izpod tvrdjave salieva se u Gavu potočić Lapucca,

na kom bijahu njekoliki mlini, pa i onaj, gdje se Bernardica rodila, više južno, i stari mlin Soubirous-ov, nješto sjevernije. S vrha Kalvarije prost ti je amo pogled, kamo i danas rado skreće hodočastnik, da na svoje oči vidi, kako Gospodin vazda svoje poglede najradje svraća na siromašne, na ponizne, da po njih izvodi velika, božanska djela. Drvenjara je to, povisoko sagradjena prema svojoj svrsi, pa da ne ima na njoj ploče, koja te sjeća, u kakvom je savezu ovaj skromni dom sa današnjim veličjem Lourdes-a, ti toga ni naslutio ne bi.

3. Nješto dalje prema zapadu nadvisuje priproste kućice toranj župne crkve gradske. Arheolozi kažu, da je iz XII. vieka, ali je toranj svakako iz kasnije dobe. Sagradjena je u obliku križa, u slogu romanskom. Priprosta joj vanjština krije u nutrici ipak njeke liepe stvari. Nebnicu nad velikim žrtvenikom drže četiri liepa stupa od mramora, iza svetohraništa milovidan je kip Presvetoga Srca Isusova, a u svetištu drvena sjedala i klupe. U novije doba našla se tu velika ljubiteljica glasbe, gospodjica Melvius, pa njoj ide u zaslugu, što crkva imade liepe nove orgulje. Stotine i stotine godina bijaše ovo ponos skromnih župljana Lourdeskih. Ovdje je i revni župnik Peyremal pribirao oko sebe povjerenu si pastvu; ovdje je on ulievao u srca svojih vjernika ljubav k Majci Božjoj. Da ju zamieni drugom, na to ni on ni njegovo stado pomišljali nisu, dok ne ugledaše, gdje se nad blagoslovenom špiljom diže najprije Krypta, pa basilika. Kad pogledaše na ove krasote, pa na svoju skromnu crkvicu, zaželi im srce, da i ovu zamieni druga, dostojna parica onim. Svi su to želili, a najviše veliko srce njihova župnika, koji je od želje odmah prešao na djelo samo. Predješ li ulicu Sv. Petra, što je odmah iza stare crkve, pa zakreneš na desno u prvi poprječni sokak, na brzo ćeš naći napis, koji će te dovesti do te gradjevine. U početku sva se Francezka trgla, da priskoči u pomoć obljubljenomu župniku. S raznih strana stizali krasni mramorni stupovi, što diele srednju od pokrajnih ladja. Ali je djelo zasnovano na veliko te bi se moglo tek za 3 milijuna franaka dovršiti. Veća bijaše vatra u gorljivom srcu župnikovom, nego li sredstva, da djelo bude dovršeno. Podpora stade sve to slabije pritjecati, pa je Peyremal morao leći u grob prije, nego li je i trećina rada izvršena. Nad njegovim grobom, koji je tu u Krypti, stoje danas do prozorâ podignuti zidovi kao ruševina. Mramorni stupovi obiti su daskom, neka ih ne može nesmotrenost oštetiti. Nitko se ne miče, da se gradnjom proslieđi, jer na ovom, što se vidi, leži dug od 600.000 franaka, što valja platiti arhitektu, prem ne vriedi danas, iztrošeno zubom vremena ni 100.000 fran. Sad neće preuzeti crkvu ni grad, ni otci vjerovjestnici, što su kod špilje, jer svatko se otresa onoga ogromnoga duga. Da njega ne ima otci vjerovjestnici spremni bi bili kraju privesti ono, što je žar i požrtvovnost Peyremal-ova započela.

4. Svrneš li pogled na onaj kraj, što je medju tobom i tvrdjom, prema staromu mostu na Gavi, pa u Prilaz špilje (Avenue de la Grotte), što vodi k njemu, opaziti ćeš na desno malešni sokačić Bl. Gospe (r. s. Marie), kojim se dolazi do panorame, koju valja jednom bar da posjetiš, jer ćeš biti u velike zadovoljan. Naći ćeš sliku 125 m. dugu, a 15 m. visoku, veličanstveno djelo Petra Carrier-Belleuse-a, što ga je on izveo uz pripomoć više darovitih umjetnika. Slika nam predstavlja znamenita mjesta u onom stanju, u kakovom bijahu u vrieme, kad se Gospa ukazala. Stanemo li pravce na istok, bit će pred nami gradska tvrdja, a iza nje se opažaju kuće grada, s desna do obale Gave, s lieva do potočića Biggore. Danas imade kuća naokolo tvrdje, ali onda ih ne bijaše. S lieve strane tvrdje vidimo i kuću i mlin Bernardice, što se nalazi baš u ulici, gdje sam i ja stanovao (b. de la grotte). Slika nam pokazuje dalje željeznicu, a u daljini cestu, što vodi u kupelji Digorreske, 19 km. od Lourdesa daleko. S desne strane tvrdje vidimo njekoliko staroga Lourdesa i stari most, a dalje se širi pogled na razne okrajke Pirineja. Izpod tvrdje teče Gava, pa sliedeći njezin tok doći ćemo do špilje, koja je u ono doba bila samo tri metra od rieke udaljena. Tik do špilje vidimo, kako teče kanalčić, a u samoj špilji mnogo kamenja, što bi ga rieka nanesla, kad bi narasla i špilju poplavila. I čudotvornu vodu, vidimo s lieve ruke, gdje iz kuta špilje, nasuprot ulazini, u kojoj se pokaza Gospa, teče u kanao.

5. Glavni prizor, što ga na slici gledjemo, jest dogodjaj od 7. aprila 1858., ali je umjetnik izrabio vrlo sgodno svoju slobodu, te je prepleo ovaj dogodjaj s mnogimi ganutljivimi prizori iz drugih ukazanja. Oko špilje vidimo silno množtvo (9 do 10.000 osoba), a po svih puteljcih, što s okolišnih brda vode prema Gavi, eno kako sve vrvi novimi posjetioci. Imade ih svake dobe, svakogaststališa, raznih nošnja. Iz svih mjesta bližnjih dodjoše eno žene, djeca, vojnici, redovnici, gradjani

seljaci. Sedamnaesto je ukazanje. Bernardica drži u ruci svieću, pa kad dodje u zanieće, sklopi ruke nad plamenom, koji joj liže medju prsti više od četvrt sata. Diete sjaji nadzemaljskim sjajem, te promatra Gospodju neizrecive ljepote,. što stoji u uložini špilje, obučenu u bielo, opasanu plavim. To je tako vjerno predočeno, te jasno vidiš, kako Bernardica ni na što drugo ne pazi, ni na što drugo ne zna, nego je sva uronjena i kao pliva u uživanju s toga vidjenja. Na Bernardici vidimo onakovo odielo, kakovo je upravo nosila; u špilji je brat njezin i sestra; nješto više stari njezin ujak upro se štapom o pećinu, šešir stavio pod pazuh, te promatra, što se dogadja.

6. Na slici možemo razabrat pet skupina. Dr. Dozons drži u desnoj ruci svojoj sat, da vidi, kako je dugo plamen sukljao kroz prste Bernardice. S desna mu je Lacadé, načelnik Lourdes-a, s lieva Estrade, poreznik. Sva trojica su gologlava. Nješto više nad ovom skupinom vidimo odvjetnika, Dutoura, i redarstvenoga povjerenika, Jakomet-a. Prvi je ljevicu oslonio o štap, a drugi savio ruke iza ledja. U trećoj skupini izpod i iza prve medju ostalimi vidimo i Lud. Bouriette-a, sliepa, koji je prvi ozdravio ovdje, kako već čusmo. Četvrta skupina vrlo je liepa: djevojčice u bielo obučene, s koprenom na glavi, dovode amo svoje učiteljice, milosrdnice iz Nevers-a, u koje se kasnije ubrojila i Bernardica. Peta nam skupina pokazuje tri vojnika na konjih, gdje se u Gavi razgovaraju. — Onaj u sredini iz carske je svite, a došao je po nalogu gospodara svoga, koji hoće da imade točan izvještaj o svem, što se dogadja u špilji Massabielle. Kad sve to pomno promotriš, jasnije ćeš razumjeti poviedanje onih, koji nam crtaju početak i prve glave ovih dogodjaja.

7. Kad izadješ odavle sigurno će te potegnuti srce, da posjetiš i dvoranu, jer će te i ona isto tako zanieti. Prilazom špilje priedji preko Gave starim mostom, te prosliedi pravcem do ulice, što vodi u groblje. Tu, gdje se one križaju, malešna je sgradica, a u njoj dvie velike slike od umjetnika, Frana Wincka. Prva nam pokazuje špilju točno onakovu, kakova je bila u vrieme ukazanja. Vidjesmo ju i u panorami takovu, ali u mnogo manjem dakako mjerilu, dočim je ovdje mnogo veća i dosljedno mnogo točnija. Čim ju pogledaš, trgnut ćeš se iznenadjen, jer misliš, da je eno baš sada Bernardica klekla, te Gospu gledje i s njom se razgovara. Tako je vjerno i mal ne u naravnoj veličini sve prikazano. S druge je strane druga, vrlo ganutljiva slika. Prenosi nas u Nevers, u samostan milosrdnica, gdje je Bernardica doživila zadnje časove svoje. Tu ju vidimo, gdje bolestna sjedi u naslonjaču. Čeka svaki čas, kada će ju Gospodin pozvati na onaj strogi račun, gdje se ne pazi ni na kakovu osobu. Ali još imade jednu dužnost da ovrši. Jednom još, i to zadnjiput pa svečano treba da posvjedoči, što joj Gospa u špilji kazala. I eno, gdje se oko stolice umiruće sabralo njeno starješinstvo, a eno i zastupnika biskupâ Tarbeskoga i Neverskoga. Svečano ulaze, jer je vanredno svečan trenutak. I tada, stojeći medju životom i smrti, stupivši već jednom nogom u grob, odgovara rado i veselo na dugi niz pitanja, te obnavlja sladkim svojim narječjem besjede, što ih je čula s Marijinih usta. Što je prije dvadeset godina reklo diete, sada ponavlja redovnica. A kad je taj zadatak svršila, što će dalje ovdje boraviti? Ah, onamo, k Njoj, k onoj nebeskoj gospodji nju srce vuče! K Njoj želi ona, da od Nje primi ovdje joj obećanu plaću, kad za cieloga svoga života samo je trnovitim putem hodala. I gle, gdje Gospa s neba silazi, u pratnji angjelâ, te nosi krunu, kojom će okruniti dragu svoju Bernardicu, sestru Mariju Bernard. Potresan doista prizor!

8. Tik po dnu Kalvarije 100 m. od prilike basilici na lievo stan je vjerovjestnikâ, kojim je, kako već spomenusmo, povjerio biskup Laurence upravu prošteništa, koju službu oni toli revno i uzorno obavljaju. Tu je odmah na ulazu s lieve ruke ured, gdje se primaju sv. mise, a s desne za razne naručbe, pa možeš ovdje i Lourdeske vode naručiti, da ju za tobom pošlju poštom. Izpuniti ćeš tiskanicu, gdje je ubilježeno, koliko si naručio i gdje ćeš točno napisati naslov, komu i kamo će poslati. Tebi će pako dati potvrdnicu, da si platio, kojom možeš pošiljku potražiti, ne stigne li ti. Valja ipak uztrpljivo čekati, jer je put dalek, i dugo traje. Kupiti se može u bocah ili posebnih posudicah, koje nose 5 i više litara. Boca vode stoji 10 novč., a za odpremu se plaća posebice. Izvor, što je pod rukom Bernardice potekao na rieč Gospinu toli je obilat, da daje na sat 5000 litara vode. Koliko su nevjernici i nastojali dokazati, da u nje ima ljekovitih sastavina, nisu ipak uspjeli. To je pitka voda, slična većini voda, što iztječu na vapnenastom tlu. Svu joj dakle snagu daje druga sila, što je izvan nje. Onaj, koji na rieč Majke svoje učini, te ona proteče, Onaj čini i da ona lieči, te širi cielim svietom slavu Njegovu i božanske Mu Majke. — Do stana za

vjerovjestnike, nješto dalje jest i stan za biskupa. Amo dolazi češće biskup diecezanski, a i drugi biskupi, kad dodju s većimi hodočašći ili i sami, stanuju tu. — Cestom, što vodi uz ove dvorove, doći ćeš do njekih špilja naravnih, koje u posljednje vrieme pretvoriše u kapelice. Hodočastnici idu amo kadkada u obhodu.

9. Ugodno ti se s Kalvarije pase oko liepom i milovidnom okolicom Lourdeskom. Tu svršava ravnica Tarbeska, a brdašca, što ih oko grada razsula providnost Božja nisu visoka. Nu u nebeskoj daljini izmaljaju pred tobom visoke gore glasovitih kupatila u Pirinejih. Eno ih oko *Cantereta* (932 m.) 10 km. daleko od Lourdesa, gdje izvor daje u 24 sata ogromnu količinu mineralne vode ($1^1/_2$ milijun litara). Vidiš bregove *Barèges-a*, gdje je položajem najviše kupatilo francezko u Pirinejih (1232 m.). Tu zimi ostaje tek do 40 čuvara, koji imadu posla da se brane od navale vukova, a tek u svibnju dolaze gosti (1000—1200), da rabe ove najjače kupelji, što ih imade Evropa. Pred tobom su i brdine, što okružuju glasovitu dolinu Luz, a na kojih je čuvena kupelj za gospodje, *St. Sanveur*. A tamo još dalje eno domovina vječnoga sniega, Pic du Midi — de Bigorre (2877 m.), kamo rado zalaze ljubitelji lazenja po brdinah, da se naužiju i krasna pogleda, što se odavlje stere čak do atlanskoga oceana.

10. Tko dospije, neka zadje i u bližnja njeka mjesta do Lourdes-a. Ljubiš li krasotu prirode, odvezi se željeznicom u *Pan*, što leži 40 km. udaljen odavlje na Gavi. Položajem broji se ovaj grad od 40.000 stanovnika u najljepše, što ih imade u Evropi. Lamartine, došav na kraljevski trg, zanesen s krasote, što mu se ukazala, uzkliknuo je, da ljepšega vidika ne ima na kopnu, kaošto na moru ne ima ljepšega od Napulja. Mjesto posjećuju mnogi naročito radi zdravlja, jer je ovdje (190 m. nad morem) podnebje vrlo blago, a zaklonjeno je proti vjetrovom. U zimi je riedko kada toplina izpod ništice, a i kada jest, to je noćju. Kroz petnaest godina opažanja vidilo se, da toplina nije pala noćju nikad izpod — 5°, a i onda bi sliedeći dan odmah bilo barem + 2°. Pošto ni vrućina nije velika (zimi 10—10°) mnogi vole dolaziti amo, nego u lječilišta, što su na sredozemnom moru. Ovdje možeš razgledati povjestnički znamenitu tvrdju, musej, pa crkve sv. Martina i sv. Jakova.

11. Hodočastnika Lourdeskoga zanimati će još više, nego prirodne krasote, daleki (15 km.) *Betharram*. Ovako zovu Kalvariju, podignutu na brdašcu blizu Montant-a (1300 st.). Veliko je to proštenište, gdje se mnoga čudesa sgadjaju. Na Malu Gospojinu, pa na praznik Uzvišenja Sv. Križa nepregledno množtvo hodočastnika pohrli amo, pa je doista ganutljivo promatrati ih, kako se klečeć penju od kapelice do kapelice križnoga puta, u kojih su krasni kipovi Renoira, učenika Pradiersova. Po dnu brda stoji bogato urešena crkva, pa sjemenište *Betharramistâ* (Presv. Srca Isusova), gdje oni uzgajaju svoje svećenike. U njihovoj kapelici ima više zanimivih predmeta: pričestna koprena Marije Antoniette, pojas i svadbeno odielo vojvodkinje Chambord, kapica Grgura XVI. i križ biskupa Darbois-a. Na 3 km. daleko odavlje je najljepša špilja, što ih imade u Pirenejih.

Br. 644.

Velečastnim dušobrižnikom.

Kako su razne naredbe za velečastnu gospodu dušobrižnike raztresene po raznih brojevih listova „Srce Isusovo“ i „Vrhbosna“, a često se puta izrazila želja, da ih se pokupi i obaška otisne: to je odlučio ovaj ordinarijat, da ih sabere te izda podpun pastirski naputak za našu nadbiskupiju.

A da ovaj naputak bude što savršeniji, umoljavaju se svi veleč. dušobrižnici, naročito veleč. dekani i župnici, neka izvole do konca ove godine ovomu ordinarijatu pismeno priobćiti i utemeljiti svoje želje, što bi ih pogledom na potrebe naroda, svećenikâ i crkava možebit još imali, te bi se prema tomu koja naredba možda popuniti ili dodati morala. No umoljavaju se, da svoje želje *točno* formuliraju, da se odmah vidi, što se upravo predlaže.

SARAJEVO iz sjednice 13. kolovoza 1896.

Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski.

Br. 645.

Izpiti.

Izpiti za jurisdikciju pro excipiendis confessionibus obdržavat će se u sriedu *23. rujna prije podne* u središnjem bogosl. sjemeništu. Neka se dakle *do 20. rujna* najkasnije pismeno prijave svi oni redovnici i svećenici, koji su dužni na izpit doći.

Izpiti župnički obdržavat će se takodjer u sred. bogosl. sjemeništu, i to: *a)* pismeni u *sriedu 23. rujna, b)* ustmeni u *četvrtak 24. rujna.* Svećenici, koji bi se htjeli podvrći izpitu, a još se prijavili niesu, neka to učine što prije.

SARAJEVO iz sjednice 13. kolovoza 1896.

Nadbiskupski ordinarijat vrhbosanski.

Dopis.

Brod na Kupi u srpnju.

(Apoštolstvo molitve u Lokvama i u Brodu n. K.) Naša dična Vrhbosna riedko je kada doniela koji glas iz ovih naših gorskih strana. Onomadne nam oglasila ipak vrlo utješljive viesti iz Ravnegore i Vrbovskoga o proslavi presv. Srca Isusova, uvedenjem tamo Apoštolstva molitve. — Rekoh, da su to vrlo utješljive viesti, jer, hvala Bogu, eto i naš gorski kotar oživio i zanosi se i traži i nalazi u svojim nevoljama utjehe i jakosti i pomoći u presv. Srcu Isusovu. Nu niesu samo u ovim mjestima bili toli nezaboravni dnevi milosti Božje, jer eto i mene, da na slavu presv. Srca izviestim dobre štioce naše Vrhbosne o slavi, što no je doživješe naši Gorštaci, kad se uvelo Apoštolstvo molitve u Lokvama, a ponovilo u Brodu n. K.

Neutrudivi *O. Gattin,* isusovac iz Kraljivice, došao je u Brod iz Lokava dne 24. svibnja o. g. na same Duhove, sav razdragan sa liepa uspjeha, što no ga tamo polučio. Osam dana držao je tamo duhovne vježbe za puk, koji je kod svake propoviedi dubkom napunjavao župnu Crkvu. Izpoviedalo se cieli tjedan svaki dan. Nadjoh se tamo i ja dne 21. svibnja pa sam pomagao braći izpoviedati i nasladjivao se riedkom pobožnosti dobroga naroda. Sv. pričesti se u 8 dana podielilo oko 1100, a upisalo se u Apoštolstvo molitve do 800 osoba, a od njih jedna trećina za naknadnu sv. pričest. Najsjajniji je bio dan na Duhove, dan posvete župe Lokava presv. Srcu. Sliku Srca Isusova nosile su u sjajnoj procesiji najodličnije djevojke uz pratnju 60 djevojaka u bjelini. Procesiju je vodio domaći revni župnik, velč. g. Martin Mihelčić, uz pratnju velcč. g. Lorbeka, župnika Mrkopoljskoga i velč. g. Pleše, kapelana Riečkoga. Lokve su bile svečano urešene, a kod župnoga stana prama Crkvi podignut liep slavoluk, sa sgodnim napisom u čast presv. Srcu. Posvetu župe čitao je sa propoviedaonice mjestni župnik, a sav narod ganutljivo odgovarao na glas za njime. Baš ganutljiv bio to prizor. Mjestni načelnik opetovao izpred oltara posvetu u u ime obćine. Na procesiji bilo naroda iz Delnica, Mrzle vodice i Crnogluga, ukupno oko 3000 duša. Uspjeh bio tu dakle krasan, i kako već rekoh, vrlo utješljiv za ovo naše pokvareno doba.

Nu ipak u Brodu bio je uspjeh duhovnih vježba po izjavi samoga o. Gattina još obilatiji, radostniji. A i moralo je tako biti. Ja sam uveo Apoštolstvo molitve već godine 1886., na dan moje investiture u župu Brod. Bila mi je župa u obće i puk u velikim duhovnim potrebama, zato sam se stalno nadao, da ću uvadjajuć u puku pobožnost napram presv. Srcu, mnogo uspješnije moći sve težkoće u župi svladati. I ne prevarih se. Narod mi zavolio ovu pobožnost, upisivao se i vršio dužnosti točnije. — Obavljali smo redovito pobožnost „mladih nedjelja“, vršili mjesečne naknadne pričesti, a mjesečne nakane molili i nečlanovi. Milosti, što ih moj puk dobivao, bile su obilate. Zato budi hvala i slava presv. Srcu!

Kad je ljetos počeo o. Gattin držati duhovne vježbe za puk a Ravnojgori i Vrbovskom, mislio sam si, kako bi i moja župa postala dionicom obilatih milosti, što ih uviek dragi Bog daje po duhovnim vježbama. Odlučih i ja o. Gattina zamoliti, neka dodje u Brod, čim uzmogne. Nu nije trebalo moliti, jer mi se on sâm ponudi; piše mi, da su na dan Duhova gotove vježbe u Lokvama,

pa da bi on odmah, ako hoću, na prvi dan Duhova mogao početi u Brodu. — Eto već milosrdja Isusova srca! Ono nas unapried pretječe sa željom, da nam samo biednicima pomogne.

Dodje naš veleč. o. Gattin. Zanosom svojim uhvatio je u brzo srca svojih slušatelja. Uspjeh ovih duhovnih vježba bio je upravo sjajan. Dneve od prvoga dana, 25. svibnja, pa uključivo do 31. svibnja držala sva okolica kao svetačne dneve. U jutro već u 4 sata punila se crkva. Moradosmo oba u izpoviedaonicu već u $4^1/_2$ sata jutrom, a poslie podne izpoviedasmo do kasno u večer. Više puta tek u 10 sati večerali. Pomagali nam izpoviedati i susjedi naši, veleč. gg. župnici: Klobučar iz Kuželja, Katnić iz Podstena, Gerzin iz Fare i Župančić iz Banjaluke, ova dvojica iz biskupije Ljubljanske. Sav narod iz ciele okolice brodskoga kotara letio je na propoviedi. Bilo tu župljana iz Kuželja, Turkî, Podstenâ, Divjaka, Završja, Brod-Moravice i Delnica. Makar i bilo vrieme poljskoga rada, narod ipak sve obustavio, a skrbio se za dušu samo. Gotovo svatko ima razne stoke kod kuće, nu i ta je imala žrtvu doprinieti, jer je i po 12 sati minulo, a da nije dobila svoje krme. Jedan gospodin trebao silno radnike u šumi, nu za nijedan novac nije ih mogao da dobije. Tako je bio moj narod zanesen za sv. stvar. Ja sam većinom sâm pričešćivao, pa sam podielio po prilici 1600 sv. pričesti. A mnogi su se već u svojim župama pričestili. Upisalo se do sada u Apoštolstvo 600 članova obojega spola, od kojih spada oko polovice na treći stupanj t. j. za mjesečnu sv. pričest. Nije li to utješljivo?

Najsvečaniji dan bio je 30. svibnja, dan naime svečane posvete moje župe presv. Srcu. Sve se tomu danu radovalo i pripravljalo. Prijavile se procesije iz Kuželja, Podstenâ i Fare u Kranjskoj. Molismo samo dragoga Boga i Njegovo presv. Srce, da bude liepo vrieme. Al nije, da bude na našu, već budi volja Božja. — Kišilo skoro cieli taj tjedan. I dan 30. svibnja osvanuo mutan i oblačan. Bojasmo se, da će nam kiša pomrsiti radost našega srca: svečanu procesiju cum Sanctissimo i posvetu župe, Broda, presv. Srcu, koju radi tiesnoga prostora u crkvi, — za tolik narod, — odlučismo obaviti na glavnom trgu pred gospoštijskim Gradom, gdje podigosmo oltar i propoviedaonicu. Kiša nemilostna poče oko 7 sati u jutro sitno lievati, al ne gubili mi nade. Kuće se sve jednako rese i kite zastavama, cviećem, viencima, sviećama. Procesija mora biti. Poslie 7. ure eto i Ravnogorske glasbe, da uzveliča našu slavu. Oko 8 sati eto prve procesije iz Kuželja, a onda iz Podstena, a vode ih ih revni župnici, gg. Klobučar i Katnić. — Naše su crkvene zastave sve u svečanom ruhu. Glasba ih dočekuje i vodi u crkvu. Narod se radovao toj sjajnoj vjerskoj pobožnoj izjavi, te zapanjeno motrio tu riedkost. Oba gg. župnika misili svojemu puku. Čim to svršilo, eto nam zvonovi opet veselo slave, a mužari glasno odjekuju, — znak je to, da dolazi i još treća procesija iz Fare, — svečana, — sa zastavama, mnogobrojna, uz milozvučno, svud poznato njihovo pjevanje litanijâ naše drage Gospe, pod vodstvom farskoga kapelana, veleč. g. Jaklića.

Eto i 9 sati, valja misliti na svečanu sv. misu i na sveukupnu procesiju po Brodu, — ali kiša neprestano još sipi. Budi, što hoće Bog, — no nama već valja početi sa sv. misom. Crkva puna puncata, a izvana svud na okolo pod kišobranima stoje oni, koji ne mogu u Crkvu. O. Gattin i ja dajemo još shodne naputke, dielimo škapulire presv. Srca, djevojke u bjelini pripravne, sve u redu, samo kiša plaši i smeta. U takvoj brizi eto k meni o. Gattina, te će mi pun svetoga zanosa: „Gospodine, neprijatelj, koji je smetao slavlje presv. Srca u Ravnojgori, u Vrbovskom, — a donekle i u Lokvama, — eto ga i ovdje. Presv. Srce mora ga pobiediti. Učinimo zavjet, da ćemo misiti svaki po jednu sv. misu „pro animabus", a na proslavu presv. Srca!" Pogledasmo se, razumjesmo se. Zavjet bje učinjen, i ja pristupih k oltaru Božjemu, da misim svečanu misu. Al eto oko evangjelja postajalo nekako svjetlije u crkvi. Malo kasnije poče se oblaci mjestimice kidati, i eto na jednom vedra neba, a na njem to krasno proljetno sunce. Hvala Srcu Isosovu, — odlanulo nama. Presv. Srce imade moć, a uzdisaji miljenica presv. Srca, — ubogih duša u očistilištu, izmoliše nam eto vedro nebo.

Pri koncu sv. mise o. Gattin redi ljude u procesiju, a ja izložih Presveto. Mi iz Crkve, a sunce Božje u najljepšem sjaju. Procesija se razvija pod vodstvom sv. križa i školske zastave, a tad sliede djeca i odrasli mužkarci po redu, a na razmacima smjestiše se pojedine zastave. U sredini nebo, ja sa Presvetim, a uz mene braća svećenici u svečanom crkvenom odielu. Oko neba, sprieda i iza neba poredalo se do 80 djevojaka u bjelini, sa viencima okićene i skapulirima presv. Srca. Pjevali smo putem himne: „Svi jezici", „Hvali Sion," i „Pjevajmo, braćo", a glasba nas je izmjenjivala. Žene

se redale iza nas po 4 u redu, te na skupine pod vodstvom revniteljica molile krunicu. Iznenadile nas djevojke i žene iz Skrada i Divjaka sa svojim originalnim narodnim napjevom zlatne krunice. Svima išlo iz srca, dobrovoljno, zanosno, pa kako je to bilo drago i predrago presv. Srcu!

Procesija se razvijala u najvećem redu po ulicama Broda, i eto nas na trgu, gdje se imala obaviti posveta župe. Presveto položismo na oltar i obkolismo ga mi svećenici uz sav narod, a o. Gattin pope se na propoviedaonicu, i progovori zanosno slovo „o ljubavi presv. Srca napram nama grješnicima.“ — Sav trg bio pun svieta, vjeruj oko 8000 duša. Iza propoviedi sliedilo papinsko odriešenje, što ga podieli o. Gattin. Po tom stupih ja na propoviedaonicu i glasno čitah rieč po rieč posvetu župe Broda presv. Srcu, a sav taj narod opet glasno moje rieči opetovao. Posvetu istu opetovao obć. načelnik u ime obćine, i tada se opet procesija uputi prama župnoj crkvi, gdje rado i zanosno zapjevasmo: „Tebe Boga hvalimo!“

Jedva svršismo, a eto potamni nebo, kiša se spusti kao ono prije mise. No mi smo bili smireni, jer proslavismo po volji presv. Srce, učvrstismo i ukorienismo Apoštolstvo molitve u mojoj župi.

Trajna, nezaboravna ostat će svima uspomena na ovaj sveti i presretni dan, što nam ga je dao sâm Gospodin. — Trajni će biti, ako Bog dâ, i uspjesi ovih svetih duhovnih vježba. Sav moj puk opet i opet se pomirio sa svojim Isusom u sv. sakramentu pokore. Izpovjediše se i oni odrasli, koji toga, tko zna iz kojih sve razloga, već od djetinstva svoga niesu učinili. O. Gattin znade uz milost Božju na najtvrdja srca djelovati, a presv. Srce, kojega je on revni štovatelj, daje mu jakosti u radu i trudu i naporu, da ne sustane, već da sve, kako treba, ovrši i krasni uspjeh postigne. Budi mu za to presv. Srce nadaritelj, a budi, Isuse, i nama, pa Te molimo, da Ti uviek vjerni ostanemo. Zato ovdje i svečano izjavljamo sa sv. Pavlom, da nas ni smrt, ni život, ni angjeli, ni poglavarstva, ni sile, ni sadašnje, ni buduće, ni jakosti, ni visina, ni dubina, nit ikoji drugi stvor ne će moći odieliti od ljubavi Božje, koja je u Isusu Kristu, Gospodinu našem (Rom. 8. 38. 39.).

Mate Cvetko,
podarhidjakon i župnik.

Viestnik.

Naša domovina.

(Carski dan) proslavljen je i ove godine u našem Sarajevu na liep i dostojan način. U oči dana na večer zasjao se grad, a osobito onaj diel nuz Miljacku u preliepoj i slikovitoj razsvjeti. U to se orila vojnička glasba prolazeć gradom, i veliko množtvo naroda prohodilo ulicami, da promatra razsvjetu. Opet rano u jutro udari glasba, odzovnuše se metci sa kastela. U 9 sati započe u našoj prvostolnici svečana sv. misa, koju je pjevao presv. gosp. nadbiskup uz mnogobrojnu podvorbu. Svetoj misi prisustvovao je preuz. gosp. barun, *Appel*, uz mnoge vrhove gradjanskih i vojničkih oblasti te liep broj pobožna puka. Pod sv. misom sladilo nas zanosnim Cecilijanskim pievom ovdješnje mužko pjevačko družtvo. Baš krasno izveli su *Pielovu* misu (F-dur.). Mi čestitamo doista plemenitomu sborovodji, g. pl. Vancašu, što je tako znao oduševiti gg. pjevače i za krasni crkveni piev. Iza službe Božje priveo je presv. g. nadbiskup katoličko svećenstvo pred preuz. gosp. poglavicu zemlje i u ime svih čestitao prejasnomu vladaocu pa zamolio Njegovu Preuzvišenost, neka blagoizvoli podastrieti previšnjemu priestolu iskrene želje i molitve i čuvstva i ljubav katoličkih srdaca u Bosni za svoga otčinskoga vladaoca. Na oduševljenu čestitku odazvao se oduševljeni *Živio* i odgovor preuzv. g. poglavice zemlje, da će on ove iskrene izjave podnieti previšnjemu mjestu. — Pa na 65. previšnji rodjendan i *Vrhbosna* smjerno, ali zanosno kliče svomu milom Vladaocu: *Živio!*

(U Spljetu 4. i 5. kolovoza.) Dandanas umanjio se razmak zemalja i pokrajina i gradova. Kolike daljine mogu se brzo u nekoliko sati projuriti parobrodom ili željeznicom. S toga nije čudo, da ovu okolnost upotrebljuju dobri i zli kao veoma uspješno sredstvo, te se mogu jedan drugome približiti, što tjesnije megjusobno sdružiti, sjediniti i sjedinjenom snagom nastojati, kako bi naume svoje izveli. Ne čitamo li neprestano o raznim skupštinama po raznim pokrajinama širom pet dijelova svijeta? — Dobro učiniše članovi trećeg katehetskog sastanka, što urekoše novi sastanak ne u tijesnim granicama uže Hrvatske, nego daleko dole u Dalmaciji, u povjesničkom gradu, u *Spljetu.* Zašto da se ljubav bratska ne proširi? zašto da se ne upotrebe ugodna sredstva za putovanje i da se ne zagrle i udaljena braća, katehete, koji govore istim jezikom, imadu istu svrhu, iste težnje? zašto da se ne upoznaju, da si ne priopće svoje misli, da se oduševe za istu svrhu, za presvetu svrhu, za prekorisnu i spasonosnu svrhu po sav naš narod hrvatski? — Da, prevelika je zadaća katahetima. Oni su ponajprvi pozvani, da sačuvaju, da razviju i do zrelosti dovedu onu stranu duševnog života, koja je najznamenitija, bez koje čovjek makar sve zvijezde

nebeske, sve prirodnine zemaljske poznavao, svu znanost ljudsku progutao, pada sa svoje visine duboko u glib i kal ljudskih opačina; katehete valja da njeguju religijozni život djece počam od 1. razreda osnovne škole pa do najvišeg razreda raznih srednjih učilišta. Ova je zadaća tim važnija, čim je više dandanas pogibeljno, da se ostalim školskim predmetima religijozna strana duševnog života zanemari, okrnji, uguši. A iz škole izlaze zanatlije, obrtnici, trgovci, majke, oci, dakle svi oni, koji sastavljaju narod; napose škola nadahnjiva obitelji duhom srca svoga. Ako je ovaj duh okužen, okužit će se obitelji, okužiti narod; ako je zdrav, zdrave bit će obitelji, zdrav bit će i narod. Eto preznamenite zadaće djelovanju katehetskomu. — Pravo je dakle, da se veleč. kateheti sastaju i u sastancima vijećaju o zaprekama, nedostacima i sredstvima u krugu svoga djelovanja; željeti je, da se sastaju vazda u što većem broju, te se sokole i bodre na preuzvišen rad svoj. — Ovim duhom pogledajmo na sastanak u Spljetu te istaknimo samo najsjajnije njegove strane. — Prva sjajna strana jest lijepi doček, kojim braću iz Banovine i Slavonije i Bosne primiše braća u Dalmaciji. Ne ću da navodim napore i požrtvovnost i gostoljubivost preč. kanonika, *Dvornika,* koji bješe na čelu onih, što su sva potrebita za sastanak priregjivali; niti ću da kazujem nastojanje ravnateljstva u dječačkom sjemeništu, gdje se pripravila, lijepo i ukusno iskitila velika dvorana za sjednicu, i gdje vidjesmo uz propelo lijepe slike Sv. Oca pape, Leona XIII. i Njegova Veličanstva, Franje Josipa I., samo ću istaknuti očinsku brigu i ljubav Presvijetloga biskupa Spljetskoga. O radosti, kad smo čuli, da je sastanak posebnom okružnicom biskup preporučio i kad smo čuli, da će osobno na sastanak doći. I zbilja eto ga kod sv. mise, eto ga na prijestolu u vijećnici. Iza kako se predsjedništvo sastavi, digne se Presvijetli Gospodín, oduševljeno pozdravi sve prisutne i odobranim riječima ocrta svima korist, kojom mogu ovakovi sastanci uroditi. No, šta će biti? Eto Presvijetli vadi iz džepa nekakov list i nekakovu brzojavku, a tajinstven smijeh igra mu na licu? O iznenagjenja! Izvijestio je sv. Otca papu o namjeravanom sastanku, a sv. Otac eto šalje sastanku blagoslov svoj! Ushićeni padnemo na koljena i primismo po biskupu Leonov blagoslov! Tako je pravo: svećenici oko biskupa, a biskupi sa svetim Ocem papom! — Druga sjajna točka bile su dvije opsežne, jezgrovite rasprave: *o potrebi vjerske obuke u školama* i o *zabavama školske mladeži.* Dočim je prva rasprava veoma učena, visoko leti, te ju čovjek jedva slijediti može, druga je veoma praktična, kreće se kao po lijepim livadama, te čovjeka i nehotice za sobom vuče. Baš valja, da gg. katehetima, *dru Kraljeviću* i *dru Megjimorcu* srdačno čestitamo: nijeste radili uzalud, poučili, zabavili, osvjedočili i ugrijali, učvrstili i oduševili ste nas! Platio vam Bog! — Prema raspravama i još drugim prijedlozima stvoriše se zaključci veoma korisni. — Ne mogu, da ovdje ne napomenem, kako je bilo govora i o našoj *Matici Hrvatskoj* i njezinim knjigama. Istaklo se i izvacima dokazalo, da ima mnogo toga u Matici, što je istini povjesničkoj, istini vjerskoj, pače i ćudorednosti na uštrb. Zaključilo se, da se odboru Matičinom saopći nezadovoljnost uz molbu, neka odbor na to pazi i neka ne vrijegja knjigama svojim istine i ćudorednosti kršćanske. Zašto da se otrov nudi narodu našemu, osobito mladeži našoj, koja knjige rado čita? Sveta je dužnost svećenika u opće i kateheta na pose, da ovu ranu otkriju i na nju upozore gospodu oko Matice; a i pravo imadu svećenici, jer su upravo oni naporom svojim i novcem svojim doprinijeli, da se Matica rodila, pa da raste i napreduje. Baš nam je žao, što u nas Hrvata nema još dobre, kršćanskim duhom prožete beletristike; kao što to vidimo u Nijemaca, Franceza, Talijana i u braće naše, Slovenaca (gle: *Dom in Svet,* uredjuje dr. Lampe u Ljubljani). Baš nam je žao, što ovdje moramo reći: mnoga knjiga naše Matice, mnoga pjesma, što nam ju ona i ove godine poslala, truje nam i ubija naše krasne, naše svete, od djedova baštinjene idejale. Nama je na srcu naša Matica, pa s toga mi ovo kažemo, pa s toga i hrvatski kateheti upiru oči u Maticu. — Treća sjajna točka jest izlet u Solin i onda pregledavanje starina Spljetskih, naročito divnoga materijala sakupljena u raznim muzejima. Učeni, no uz to prečedni i požrtvovni msgnr., naš *Fran Bulić,* žrtvovao je dva, tri dana, ne žaleći ni napora, ni putovanja, ni troška, samo da skupštinarima otkrije sve ljepote iz starodrevnih vremena kršćanskih u Spljetu, naročito u Solinu. Ovdje gledasmo u prekrasnoj slici borbu poganstva i kršćanstva. Ta eto ti palače Dioklecijanove u Spljetu, eto ti grobova mučeničkih blizu Solina: napeto pratismo tumačenje našega vogje, F. Bulića. Kako nam kucalo srce, kad smo stajali na mjestu mnogih svetaca iz prvih vijekova, gledali grobnice i nježne natpise, promatrali ruševine stare basilike i drugih svetih mjesta, koja su sve do sada ležala pod zemljom, a koja otkriva vješta i radina ruka našega vogje! Nije čudo, da su se time ugrijala ne samo mlada srca mnogobrojnih kateheta, nego da je pomladjeno usplamtjelo i srce starca župnika i dekana iz Hrvatske, te je oduška žaru svome dao divnim, zanosnim govorom kod stola, gdje nas vatrenom kapljicom dalmatinskoga vina počastiše gg. p. Bulić i župnik Solinski, Ivanušić. — S Bogom! dovikivali si sučesnici sastanka, kad se razilazili jedni na sjever kući, drugi na jug u Dubrovnik, Kotor, Cetinje i onda k nama u Sarajevo. S Bogom! do vigjenja u još većem broju na budućem sastanku, koji će, ako Bog da, pasti, u naše bijelo Sarajevo, taj ponos ponosne Bosne i Hercegovine. ..gl..

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Odgovorni urednik **Ivan Šarić**, kanonik. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Broj 18. | U Sarajevu 15. rujna 1896 | God. X.

U SPOMEN

POSVETE CRKVE SVETIH SLAVSKIH APOSTOLA,

ĆIRILA I METODA.

U Sarajevu na Malu Gospojinu 1896.

Čuj! kucnu zvono, kô da srce kuca, —
O tako mio i sladak mu glas!
Po Sarajevu ušuti se žamor,
Čuj, brate, zvona, šapće grad mi vas.
O čujte glas moj! kan da zvono vrati,
Ja počeh evo k jedinstvu vas zvati:
Ta meni, braćo, *Jedinstvo* je ime,
A rodio me Srca Božjeg plam,
Da zovem brata nek zagrli brata,
Da jedan dižu jednom Bogu hram.

Čuj! opet drugo razlieže se zvono,
I s njime treće — kao s bratom brat,
I kan da pjesmu od ljubavi slažu
I kan da rod mi na ljubav će zvat.
Jest, Ćiril, Metod, slavski Apostoli,
Čuj, glasom zvonâ sbore braći doli:
O sinci slavski, podajte si ruke,
I u glas jedan jednom Kristu svom!
I eto slave i nestade muke,
Uz bratsku slogu krasan slavski dom!

Čuj! Josip Juraj slovi plamno slovo,
A pun je slavskih Apostola hram:
U svako srce svaka rieč mu pada,
I svako srce prima sveti plam.
Već dosta tvoga, neslogo umini,
U ljubavi nam spas je domovini!
Ah, mili rode, oko u vis digni,
Gor' k slavskoj Braći u nebeski svod:
Da Bog pobrza zoru bratskog dana,
Kad jedan vjerom bit će slavski rod!

Čuj! sa Balkana odazva se jeka:
„Što prije kucno taj nam rodu čas!“ —
„Jedinstvu svetom brzo zapjevale!“
Svih slavskih vila prihvatio glas. —
„Da Bog dâ, sinci,“ zaplaka Slavija,
„Jer nesloga me najviše ubija!“
I majka draga pusti do tri suze:
„Kad složnu djecu, kad ću vidjet — ah!“
A mnogi sin joj zaklinjat se uze:
„Sve za *jedinstvo*, sve i zadnji dah!“

Ivan Ev. Šarić.

Naše slavlje na Malu Gospojinu 1896.

I.

Kad razdragani uživasmo ovih dana jedno od najljepših do sada slavlja i veselja u našem Sarajevu; kad nam krasni dani, što boravio kod nas naš hrvatski Biskup, toliko opajali, zanosili i naslagjivali dušu i srce; kad eto posvetismo prelijepu crkvu, a pod još ljepšom i krasnijom njezinom kupolom u čast našim sv. Apostolima, Ćirilu i Metodu: kako da se danas naša Vrhbosna, vruća za sve, što je sveto i plemenito, što je pravo i Bogu drago, malo ne ogleda na te krasne i zanosne dane? A krasni su to bili dani, osobito dan svetkovine Male Gospojine, krasni i lijepom prirodom božjom, krasniji još s neopisivoga uživanja razdragane duše.

Mi smo uživali još prije očekivanoga užitka na Malu Gospojinu. Svjedok je tomu doček 6. rujna, kojim pričekasmo biskupa banjalučkoga, *O. Marijana Markovića.* On nas usreći i obradova svojim dolaskom još više, kad ugledasmo s njim uz druge i našega Radovana, *fra. Grgu Martića.* Svjedok je tomu i ona radost, kojom primismo u sredinu svoju sutradan i biskupa mostarskoga, *O. Paškala Buconjića,* a s njime i generalnoga vikara franjevačkog reda, miloga O. *Augustina Zubca.* No kako nam sada uze srce kucati, kad stadosmo pomišljati na treći doček, na sutrašnju večer, kad ćemo poletjeti u susret svome preuzvišenom Biskupu, *Josipu Jurju Strossmayeru.* Svi na to sad najdraže mislimo, svi o tom govorimo, osobito kad nam i dragi Bog poklonio ovo nekoliko dana vrijeme, te ljepšega ni poželiti nijesmo mogli. Mislismo i smislismo, čekasmo i dočekasmo, kucnu sat 4 po podne u oči Male Gospojine, i poleti iz Sarajeva do 25 kočija na kolodvor. Za čas je bio kolodvor sarajevski zanosito more vatre i ljubavi. Sila naroda vrvila. Tu smo svi sarajevski svećenici: svjetovni i redovni, a bilo ih dosta i stranih. Tu je naš nadbiskup sa svoja dva biskupa. Tu je i sarajevski gradonačelnik, Mehmed beg Kapetanović. Tu je pjevačko mlado društvo „Trebević.“ Svako dijete, svaki starac, svaka žena govori o Strossmayeru, pa im oko zasjalo od zanosa. I taj oduševljeni narod napokon u jedan glas planu: Živio Strossmayer! Mi smo sad najbogatiji ljudi na svijetu: mi imamo sad uza se našu diku, našu slavu. Stadler, „brat i prijatelj“ Strossmayerov, kako ga Mecena uvijek naziva, izlijeva na zlatnu riječ svoju srce i žar svoj i čitava naroda u Bosni ljubav naprama Biskupu svomu. „Mogu se drugi takmiti s nama sjajnim i velebnim dočekom, ali lje ne će nas nitko postidjeti srcem i ljubavi naprama Ocu domovine naše.“ Zanosni: „Živio!“ prekinuo je koji put zanosnu riječ Stadlerovu. „Živio Strossmayer!“ zaoriše tek burna srca naroda, kad svršio govornik Nadbiskup, pa kad nam veliki Biskup uzvraćao ljubav za ljubav. Dva, tri tuj časa bila su čitavo narodno slavlje.

Neopisivim zadovoljstvom unilazimo opet u povorci kočijâ u grad. Svačije sad oko zapinjalo na onoj prvoj kočiji, u kojoj je Strossmayer sa tri naša biskupa. Ovdje i ondje veselo se vijala zastava rumena, bijela i modra. Eto nas pred dvorom nadbiskupovim. S jedne i druge strane poredala se koja stotina u bijelo odjevenih djevojčica iz škola Milosrdnih sestara, Kćerî Božje ljubavi i zavoda sestara Maloga Isusa. A djeca su sve jednako orila: „Živio!“ i „Hvaljen Isus!“ — Sad ćemo da očekujemo željno na sutradan.

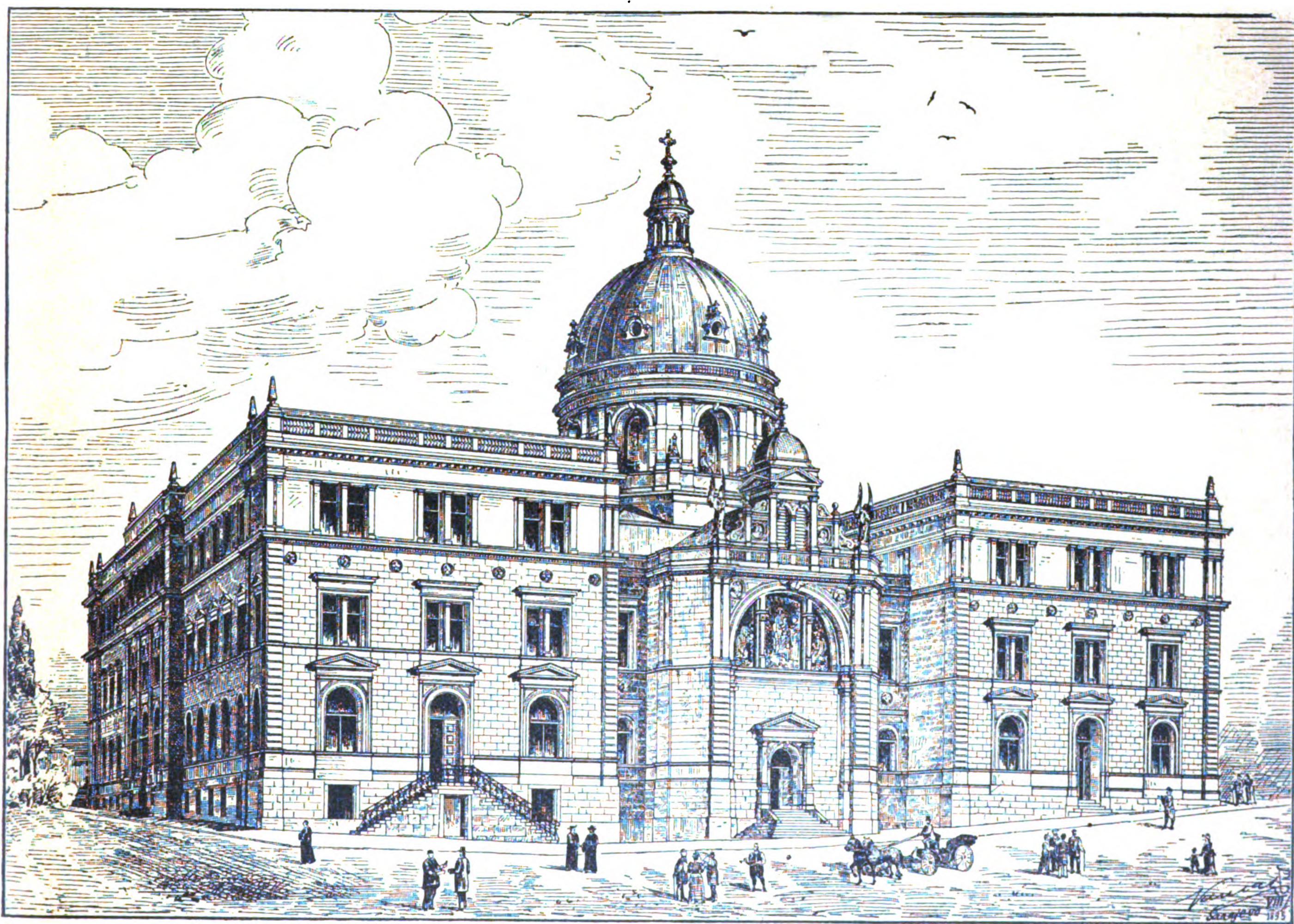
Zagji sunce, pa nam sutra, ako Bog da, sijevni opet što ljepše sa vedrine svoje! Polij što obilnije zlatom svojim onu tamo na najljepšem mjestu u Sarajevu kupolu, pod kojom će naš Zlatousti prvi put prozboriti Bosni svojoj!

II.

Nije moglo da miruje oduševljeno srce Sarajlijâ pa da čeka mirno sutrašnju zoru. Kod Nadbiskupa sjede za večerom gosti njegovi: Strossmayer, biskup Buconjić, dr. Angjelko Voršak, koji prati Biskupa na putu. Tu je i kaptol vrhbosanski sa svojim gostima. Bilo je krasna i vesela razgovora; a u razgovoru doznasmo, da je baš sutra na Malu Gospojinu punih 46 godina, kako je veliki Biskup u Beču bio posvećen za biskupa. Bilo je oko 9 sati. Na jedanput iz daleka čuješ zvukove trubalja, koje prodiraju tihi, čisti večernji zrak. Sve to bliže primiče se svirka, eto je, zasvira i pod prozorima dvora nadbiskupova, a narod uz to oduševljen i razdragan klikovao. To je bila serenada sa bakljadom Strossmayeru, kakve još nije Sarajevo vidjelo. Narod kliče, Biskup se pokaza na prozor. Odozdol progovori u ime čitava grada Sarajeva gosp. pl. Vancaš pa mu zaželi narodnom junaku, da još dugo godina misli i snuje o sreći naroda svoga, da nas još dugo grije vatrom i žarkom dušom svojom. Plamenito

je govorio naš idejalni arhitekt, a narod se taj utišao kao ona na nebu tiha, sjajna zvijezda, da onda iza govora tim jače provali u sto oduševljenih klicaja. Biskup do suze ganut progovara narodu sa prozora, da mu kaže, kako ga on ljubi i voli, kako mu on nije tugj, a ni narod u Bosni nije njemu tugj. Riječ Biskupova ubaci u svačije srce upravo čudesni plamen. Bože! prizora i zanosa! Svirka vojnoga Veteranskog društva orila, hrvatska ju glasna, jasna pjesma mladoga „Trebevića" izmijenila, oči su blaženoga naroda svečanim žarom u vis sjale, duša se sve to više plamenila, baklje svijetlile, narod vrio i kipio, poklici ne prestajali, sve ponijela krila najvećega oduševljenja i domovinske žarke ljubavi, i divota te noćnoga neba zadivila: godine i godine će iznad Sarajeva uminuti, ali uspomena na ove časove ne će uminuti, ovoga narodnog slavlja ne će se vrijeme dodirnuti. Narod je ovdje pod tom na nebu sretnom zvijezdom svojom zapisao u srce ljubav napram Biskupu svomu, i zakleo se, da će ju presagjivati i u srca djeci svojoj sve do u najdalja koljena.

Bilo 10 sati u noć, kad se baklje trnule, i narod se razilazio. — Bude li takva srca i poštenja, bude li takve vatre i ljubavi i čitava junaštva za svoju vjeru i domovinu i za one muževe, kojim na srcu jedino i samo vjera i domovina: sretna si nam onda i još ljepša — lijepa naša domovino!

Središnje bogosl. sjemenište i crkva sv. Ćirila i Metoda u Sarajevu.

III.

Rano se prenem i odmah na nebo pogledam. Mili i dobri Bože! Mi te zamolili, da nam ostaviš ono jučerašnje nebo i vedrinu, a ti eto kroz noć navukao za čas nebo oblakom i pustio sitnu kišicu, da sakupi ono praha po zemlji te ohladi tu ugrijanu prirodu i digne tešku sparinu. A ranom se eto zorom raskidaju opet oblaci, proviruje ovdje, ondje vedrina, da do

malo zatrepti ta sjajna rosa o jutarnjem suncu, koje će malo jače ugrijati, da isuši što prije sa jutarnjim povjetarcem po gradu put, kojim će prolaziti iza pontifikalne sv. mise veličanstveni ophod sa Presvetim. Vedrilo se nebo, a mene iza moje sv. mise u crkvi sv. Vinka ponese želja gore k crkvi sv. Ćirila i Metoda. Najljepše evo prilike, a nitko me ne smeta, da sa dobrim štiocem razgledam brzo tu pristalu družicu Prvostolnice.

S nekim ponosom i veseo staneš pred središnje bogosl. sjemenište pa se zagledaš u sredini mu krasotu crkvu. I crkva i sjemenište sagragjeno je u strogom talijanskom preporodnom slogu (Renaissance). Veselim i kao djevičanskim licem pogledava i crkva i sjemenište na Prvostolnicu svoju. Vanjština te i izrazit njihov preporodni slog najljepše dira. Smjela te kupola upravo zamami, pa ćeš joj laskavo i doviknuti: Naš Panteon, Petar i Sofija! Neka Justinijan car kliče pred svojom Sofijom: Salamune, ja sam te natkrilio! i mi ćemo se ni carevi ni Salamuni ponositi ljepotom kubom svojom: Ćirilom i Metodom. Lijevo krilo sjemeništa, kad gledaš u pročelje crkvi, odregjeno je za bogoslovce, dugo je 54·70 m., a 17·90 m. široko; desno je krilo za profesore, a dugo 29 m., široko 17·65 m. Krov je ravan, i s njega ti se radi zgodna položaja otvara širok i različit vidik na Sarajevo. Crkva nas sad najviše zanima. Sagragjena je u obliku grčkoga križa; ukupna joj je širina 20 m., a nutarnja duljina 24 m. Od tla do vrha križa na kupoli 40 metara. Sprijeda pred kupolom malen je, iskićen zvonik, kojemu je ponutrica ukrašena već najljepšim uresom svojim, trima miloglasnim zvonima. A najvećemu je ime: *Jedinstvo u presv. Srcu;* srednjemu: *sv. Ćiril,* najmanjemu: *sv. Metod.* Glasovita tvornica Samassa u Ljubljani salila ih i ugodila u krasnu harmoniju b-dur. Pročelje crkvi krasno i ukusno i puno nakića, a sve strogo u preporodnom slogu. S desne i s lijeve strane u naravnoj su veličini kipovi svetih Apostola, Petra i Pavla. Megju njima u zidu na medaljonima bas-reliefi sv. Ignacija Loj. i sv. Franje Ksav., svetaca iz Družbe Isusove. Dole niže, a više polukružnoga façadnog prozora dva su još veća i ljepša bas-reliefa sv. Ćirila i Metoda. Vanjština je doista lijepa, ali nutrina je još ljepša i krasnija. Zagjimo kroz malešan predvor u crkvu. Milovid će te crkve iznenaditi. Kupola ti odmah oko u visinu vije. Smjelo je bačena na četiri obluka, što se uprli na četiri stuboka; pa kako neposredno ne opažamo nikakve potpore na ove stuboke, diviš se poletu i smjelosti, i rekao bi, na zrak se naslonila kuba. Prozori, što se kruže ispod kube, pa ona dva polukružna velika s pročelja i straga više glavnoga oltara prolijevaju u crkvu najljepšu svjetlost. Kraj toga je u crkvu za noć uvedeno i električno svjetlo, kojim se i sjemenište rasvjetljuje. Preporodni te slog i u crkvi svojom dražesti osvaja. Veliki oltar sv. Ćirila i Metoda u svetištu zasjao vas od uresa i zlata. Slika sv. Ćirila i Metoda na oltaru slikana je po onoj u Velehradu. Sv. Metod upire lijevom rukom na veliki križ, a drži ga desnom; sv. Ćiril pokazuje slavensko pismo u sv. Evangjelju. Isto tako bogato su urešena i dva sa strane oltara u čast Srcu Isusovu i Srcu Marijinu. Na oltarima su prelijepi kipovi Srca Isusova i Marijina u naravnoj veličini. I propovijedaonica je veoma lijep ures crkvi. Po stubama uzilazimo u svetište. S jedne i druge strane svetišta po jedan je oratorij nad sakristijama. Obazremo li se sada, vidjet ćemo ukusno pjevalište, što se sprijeda upire na dva kamena stupa, a čeka još željno Bourdone i Dolciane krasnih orgulja. Odavle će nam lijepo upasti u oči i pod crkve. Kao u Prvostolnici, načinjen je i ovdje od wienerberških ploča u tri boje (žutoj, crvenoj i crnoj), koje su po nacrtu gosp. arhitekta, Vancaša, vješto rasporedane. Unakriž sredinom crkve stupaš po željeznim rešetkama, ispod kojih su smještene cijevi, da griju u zimi crkvu. Divnu u svem harmoniju, pogogjen ukus opažaš u čitavoj crkvi. A kad jedanput, ako Bog da, izaspe umjetni kist po obijeljenim sad zidovima sjaj i bujnost ornamentike slikovne i uresne, onda ćeš upravo ostati osupnut, kad prekoračiš prag naše ponos crkve sv. Ćirila i Metoda.

IV.

Oko $7^1/_2$ s. započe presv. gospodin biskup banjalučki uz podvorbu crkvu posvećivati. Za posvete bila je crkva zatvorena, a svijet se u to sabirao pred crkvom, koja je zelenilom i vijencima okićena bila. Oko 10 sati jedva sam prolazio od svijeta sve od Prvostolnice do sjemeništa. Toliko se bilo nakupilo našega pobožnog naroda. Ja sam svakomu, osobito braći svojoj u dnu duše gledao, što misli, što želi, da što prije bude. I kad eto kucnuše tri zvona sa zvonika sv. Ćirila i Metoda, da im se odmah bratski pridruži onih šest sa Prvostolnice, tad kucnuše i časovi — ponaslagja nam uspomena i glavna sviju nas misao i želja. Strossmayer je

došao sa Stadlerom i Buconjićem, koji će u mitrama, a uz njih i naš presv. g. Jeglić u mitri prisustvovati pontifikalnoj sv. misi, što ju započe presv. posvetitelj crkve uz sjajnu podvorbu i u najljepšem našem crkvenom ornatu. Muško pjevačko društvo uz vodstvo vrloga arhitekta, Josipa pl. Vancaša, izvagja krasno pod sv. misom Cecilijansku pjesmu. Ne mogu da ovdje ne spomenem one žive slike, što nam ju naša dva pjevačka društva prigodom našega sjavlja priugotoviše u slavu velikomu Biskupu. Vatra im bila srca njihova, boja — oduševljeni glasovi njihovi, a slika — zanosna pjesma Cecilijanska i domorodna. I prelijepo im ispade ta živa slika: „*Vjeri i domovini.*" Dok nam eto baš sada muško pjevačko društvo prikazuje u crkvi svetom pjesmom svetu *Vjeru* našu, dotle kao da se još čuje jeka one sinoćnje hrvatske pjesme društva „Trebevića", kojom se prikazala i slavila *Domovina* u najvećem svome sinu.

I kucnu najslagji čas. Krisostom naš, Josip Juraj, uspe se na propovijedaonicu. Kad je ono moj mladi i već pokojni imenjak i predragi brat po srcu i idejalima stajao u Rimu u crkvi sv. Klementa pa slušao propovijed našega Biskupa slavenskim hodočasnicima na grobu Ćirilovu: onda uzdahnu njegova mlada pjesnička duša: „Prsi a prsi slušati našega Krisostoma, Josipa Jurja!" I ja sam slično opetovao. A govorio je zanosito Biskup, kao da mu se okrenule godine. Govorio je o ljubavi Božjoj i bratskoj, o jedinstvu, skladu i slozi med braćom. Govorio je čuveni govornik o predmetu sebi najmilijem, o najdražoj svojoj želji, koja samo da se u istinu pretvori, radi on, pregara i nagovara on, moli i zaklinje on punih evo danas 46 godina na stolici biskupskoj. Govorio je o jedinstvu, za koje bi smjesta i život svoj dao. — O kad će pasti na naš Jug ta uzdisana i nama najpotrebnija Sloga, da stanemo braća, a davni robovi nesloge, u redove svete ljubavi, sklada i *jedinstva* i po tom prave Kristove slobode na odmazdu svim Božjim i našim dušmanima. Uskorite taj čas, sv. Ćirile i Metode! mnoga je duša uzdahnula i za propovijedi i pod sv. misom.

Nemoj me, dobri štioče, sad zvati, da ti kazujem sjaj, milinu i veličanstvo ophoda, što se iza sv. mise razvio po Sarajevu. Gledati četiri mitronoše, biti u mnoštvu naroda, kojega bilo više jedino na posveti Prvostolnice, motriti krasnu povorku tolikih vojnika Kristovih u bijelo odjevenih, slušati veseo miloglas vojničke glazbe, metke sa kastela, naslagjivati se harmonijom i melodijom devet najljepših zvona, pa gledati, kako se i nebo i sunce svojim sjajem i vedrinom uzradovalo, a tko bi sve to iskazao, jest, doista to je bio silan, neopisiv dojam, prizor, pogled zanosit. Iza ophoda blagoslovi biskup banjalučki pod nebom sa Presvetim vojništvo, od kojega su bili prisutni svi najveći vrhovi, a na čelu im preuzv. barun, Appel. I svi gragjanski vrhovi došli su, da uzveličaju još više naše slavlje. A kad se Presveto pohranilo, izagje svijet iz crkve, izagjoše i biskupi u mitrama, da svi zajedno podijele mnoštvu apostolski blagoslov, što nam ga je za ovu prigodu poslao sv. Otac papa, Leon XIII.

Poslije sv. mise poklonilo se je svećenstvo i gragjanstvo u nadbiskupovu dvoru duši današnjega slavlja — Josipu Jurju. U dva sata dao je presv. gosp. nadbiskup u svom dvoru objed za 50 osoba, na koji je pozvao vrhove svih ovdješnjih gragjanskih i vojničkih oblasti i sve više redovno i svjetovno svećenstvo svoje. Uz Brodsku kapljicu, koja se čuvala 30 god. u pivnici rodoljuba Brlića, razdragala se lijepa kita gostî, a kad se na stolu zapjenio pjenušac, začeše i nazdravice. Osobito je bio razdragan Stadler, kad je nazdravljao narodnoga junaka — Strossmayera. Sutradan bio je objed kod veleč. O. franjevaca, a u četvrtak, na dan odlaska Biskupova, u bogoslovnom sjemeništu. I ovdje i ondje čulo se lijepih od srca nazdravica: govorila je i tamo i amo sloga i bratinska ljubav.

V.

S nama se veselila i sva naša velika domovina, a i po gdjekoje bratsko srce izvan domovine spomenulo se našega slavlja. Kazat će to nekoji pozdravi, što ih donese žica, kada no bio na Malu Gospojinu svečani objed u dvoru nadbiskupovu.

Beč. Radujem se vanredno i najsrdačnije čestitam. Bošnjak.

Beč. Faxit Deus, ut in templo neoconsecrato omnes divinae consolationis beneficia consequantur! Devotissimum homagium Illustrissimo consecratori ac serenissimis hospitibus! Salutem plurimam carissimis meis subditis! Widman.

Beuthen (Oberschlesien). Gratulor Reverendissimo obsequia mea. Arndt.

Bjelina. Prenoseć se duhom u novo divno svetište sv. Ćirila i Metoda molim ih iz sve duše, da nam odatle šalju prave apostole slavenske unije. Vladislav Kreneis.

Bogomolja. Svečanom današnjom predajom crkve javnomu bogoslužju premnogu kod Sve-

višnjega, naših svetitelja i hrvatskog naroda zadobiste. Živjeli dugo! Revno, dično, uzorno Bosnom upravljali! Najljubezniji otačbenički pozdrav! Vaš preodani štovatelj, Pavičić.

Breitenstein. In unser aller Namen die innigsten Glückwünsche zum heutigen Festtage.
Mariane Fredi.

Djakovo. Divimo se sjajnim uspjesima Vaše Presvjetlosti pri izvagjanju svojih velikih poduzeća, kakovo je i ogromno sjemenište sa krasnom crkvom danas posvećenom. Na svemu tome čestita Vam od svoje strane i stolni kaptol bosansko-djakovački pak iskreno želi, da u dugom vijeku i povoljnom zdravlju još i ostale plemenite svoje želje sretno izvedete Bogu na slavu, sebi pako i svećenstvu i kršćanskomu puku na spas.
Štreit, velepredstavnik kaptola.

Djakovo. Čestitam i dijelim Vaše današnje veselje! Šestak.

Doboj. Duhom prisutan današnjem kod Vas slavlju, molim svete Apostole naše, da od Boga isprose: ut omnes sint unum.
Gjebić, upravitelj župe.

Dubrovnik. Duhom učestvujem Vašemu veselju, Excelsior! Srdačno pozdravljam svu braću s Vama u ljubavi sakupljenu. Marčelić, biskup.

Gradeč. Divim se i čestitam presjajnomu uspjehu. Simončić.

Gravosa. Zur feierlichen Weihe der herrlichen Seminär-kirche senden die aufrichtigsten Glückwünsche Baurath Kellner und Familie.

Linz. Congaudet intimo e corde atque congratulatur infimus in Domino frater, Joannes.

Ljubljana. Aedificantibus et aedificatis, benedicentibus et benedictis, assistentibus et cooperantibus etc. etc. multi anni et aeterna memoria! Ut Deus benedicat, precatur Jacobus Verhovc S. I.

Mitrovica. Vrlo žalim, što danas službeno prepriječen ne mogoh pri toj uzvišenoj svečanosti prisustvovati; ali u duhu je s Vama Vaš stari Brogjanin, Pavao Miller, opat.

Senj. Današnjoj slavi raduju se i od srca čestitaju Maurović, Baron, Dočkal.

Travnik. Slavlju se pridružujemo. Sjemenište živilo, cvalo, raslo! Živili naši dični biskupi!
Pušek, Matković.

Zagreb. Primite moje najsrdačnije čestitke k velebnoj slavi te najsmjerniji poklon uz bratski pozdrav sabranim. Divan dom Božji pribrao pod okrilje svetih naših Apostola sve, što na Jugu slavenski osjeća! Jagatić.

Zagreb. Duhom nazočan posveti čestitam ti radosnoj zgodi moleći od Boga blagoslov tvomu apostolskomu djelovanju. Živio preuzvišeni propovjednik, posvetitelj i ti! Cvijo.

Zagreb. Slavi i veselju, koje uživa Vaša Presvjetlost danas, pridružuje se uz rukoljub Vašoj Presvjetlosti Korenić, urednik Katoličkog lista.

Zagreb. Najsmjernije čestitamo k jedinoj ove ruke u Bosni ponosnoj svečanosti svim učesnicima, u prvom redu Vladici, prvome sinu Hrvatske, Metropoliti, prvome sinu ponosne Bosne te Dici reda svetoga Franje.
Kanonik kotorski Radimiri, Hartman, Lang, Dolenec, Dogša, Kotlarski, Seigeršmied, Debeljak, Stepinac.

VI.

Unigjimo još za čas i u vilinske dvore naše mladosti u Sarajevu, pa da vidimo, kako se i njihova pjesma čula, kakovo oni kolo zaigrali u slavu prvomu našem junaku vjere i domovine.

Oko 7 s. u večer na Malu Gospojinu unigje preuzv. hrvatski Biskup sa Nadbiskupom i mostarskim i banjalučkim biskupom i sa svim svećenstvom, što se tad našlo u Sarajevu, u lijepu dvoranu bogoslovnoga sjemeništa. Odjeknu krasno u četiri muška grla pjesma: „Ljubimo Te, naša diko!“ Onda je slijedila svečana akademija, što ju bogoslovci — zbornici Marijini prirediše u čast Majci Mariji prigodom posvete sjemenišne crkve i dolaska u Bosnu hrvatskoga mecene. Od prilike pô sata uživasmo sad čuvstvenu pjesmu, sad učenu raspravu ili zanosnu deklamaciju. Opazismo na toj akademiji kao zlatnu nit, koja se ispreplela gotovo svakim sastavkom: Za Bogom ljubi domovinu i njezino sveto jedinstvo! I s toga ju s Biskupom od srca i oduševljeno svi pozdravismo. A kad Biskup ostavljao sjemenište, onda sokoli naši bogoslovi i mi svi s njima na sjemenišnim vratima orili: „Glasna, jasna ..“

Sutradan u $7^1/_2$ s. služio Biskup sv. misu u zavodu Kćeri Božje ljubavi. Kod sv. mise dvorila su dva kanonika u mocetama i još dva svećenika, a pjevale su č. sestre latinsku misu. Iza sv. mise lijepo je pozdravila jedna od učenica u dvorani Biskupa kao mecenu hrvatskoga, koji je toliko toga za narod naš hrvatski učinio. Iza pozdrava

slijedila u čast velikomu prijatelju umjetnosti baš krasna dramatska legenda u dva čina: *Plovidba sv. Uršule Rajnom.* Smisao drame mogao bi se izreći u ove dvije riječi: Krv mučenikâ — sjeme kršćanâ. Ovdje ću osobito istaknuti veoma dobro pogogjena čuvstva, izražaj i naravitost alamanske plemičke djevojke, *Amalagunde* i malog joj brata, *Sigurda.* Biskup se nije mogao da dosta nadivi dvjema živim slikama, što su u dramu bile umetnute. Blagoslivajuć Preuzvišeni djecu ostavi zavod, da onda još pregleda Prvostolnicu.

Zadnje svoje jutro u Sarajevu (10. rujna) poklonio je preuzv. Biskup zavodu Milosrdnih sestara. U $7^1/_2$ s. na ulazu crkve sv. Vinka dočeka Preuzvišenoga jedan kanonik sa sv. vodom, da blagoslovi djecu, kroz koju će prolaziti sve do svetišta. Pod sv. misom dvorila su i ovdje dva kanonika sa dva još mlada svećenika. Časne sestre pjevale su na koru latinsku misu. Ovdje pod sv. misom vidjesmo uz Biskupova pratioca, dr. Angjelka Voršaka, i dva, tri još naša svećenika i u svečanoj nošnji našega vojničkog župnika, mgsr. dr. Nikolu Šenga. Iza sv. mise prolazio je Biskup dvoredom djevojčicâ, koje su oduševljeno klicale: Živio! sve dok se nije Preuzvišeni u dvorani uspeo na uzvišeno i cvijećem okićeno pročelje. Na pročelju bila je sva u cvijeću velika slika Strossmayera. U tri ženska glasa zaorila onda pjesma: „Ljubimo Te, naša diko!" Na to je jedna učenica milo pozdravila našu diku, našu slavu kao onoga, na kojega s ponosom gleda sva nam zemlja rodna, kojega vas narod hrvatski zove ljubimcem svojim, s kojega sad tutnji sva naša domovina dikom i slavom na sve strane, i prije prezrena i mala Hrvatska sad nam na glasu. Pozdrav izmijenila krasna u četiri glasa pjesma, u kojoj si opetovano i zanosno čuo: Još dugo takva sina, ti gledaj, Domovina! Kad prestala pjesma, jedna opet učenica u sredini drugih dviju lako, dostojanstveno izreče geslo Biskupovo: *Sve za vjeru i za domovinu!* na što je ona s desne strane deklamovala pjesmicu: *Vjeri,* a ona s lijeve: *Domovini.* I opet zaorila pjesma: „Zdravo, druge mile!" u kojoj se vjerio zbor na vjernost domu. Mala djevojčica napokon pristupi već ganutomu Biskupu. Odijelo joj hrvatska bijela narodna nošnja, izvezena modro i crveno, okićena hrvatskom trikolorom. Nosi mala Bosanka kitu cvijeća, pa će med ostalim: „Meceno, da se sva tvoja djela u cvijeće pretvore, sva bi nam Hrvatska procvala!" — Biskup je bio posve zanesen ovom besjedom, koja proslavila njegovo uzvišeno geslo, pa je onda on sam progovorio i pun $^1/_4$ sata govorio djeci o vjeri i domovini. Boga treba ljubiti, njegovu vjeru uvijek i svagdje braniti, svetu čistoću štovati, nikad u životu dopustiti, da se udara na kršćansku bilo koju krjepost, a iza Boga najviše ljubiti domovinu svoju, ljubiti je, kako reče veliki Biskup, onim žarom, kojim je ljubio sam Bog od Boga, put, istina i život naš, svoj Israel, ljubiti je i onim žarom, s koga je najdivniji, najmukotrpniji, najrječitiji Apostol narodâ bio vazda gotov i život i svako progonstvo najdragovoljnije podnijeti za narod svoj. Dao je naš Zlatousti ovom prilikom oduška srcu i zlatnoj riječi svojoj, da malo izreče na šire svoju: Sve za vjeru i za domovinu! Mlado će si srce sigurno to zapamtiti.

Da Bog dâ, i mi svi to najbolje zapamtili. Iz suze prolivene za vjeru i domovinu procvast će cvijeće, što uvijek cvate, pa i na grobu će ti ga zalijevati i njegovati zahvalna suza i mili narod tvoj, i miloduh njegov i sada, dok si još živ, blažit će ti i najteže dane tvoje. Primjer nam je Josip Juraj, taj junak vjere i domovine.

Ode nam Biskup, Josip Juraj. Svečano ga isprati naše Sarajevo. Samo mi se još zavjeri, moje bijelo Sarajevo, da ćeš se uvijek spominjati toga junaka i ljubimca svoga, dokle god je, kako ti ovih dana jednom reče tvoj Stadler, i zadnjega kamena u tvojoj crkvi sv. Ćirila i Metoda; ne zaboravi njega ni njegovih idejala, ako ti nije srce od kamena! *I. Ev. Š.*

Rajski vijenac.

Vječnost u lijepome raju.

Grof P . . . na dalekim svojim putovanjima po svijetu, gdje bi on znao ostati i po više godina, a ni za što drugo, već jedino, da si životu traži užitka i slasti, uputi uz silan novac i jedan najljepši, najdragocjeniji svoj dragulj, što ga iz domovine sa sobom ponio — vjeru mladosti svoje. Već stao dvojiti, da li ima Bog, već se kroz smijeh pitao, ima li vječnost, zar me još čeka besmrtnost? Vrati se grof s puta u domovinu na svoje imanje. Više nego inače upustio bi se on sada, ovako sâm na osami, u te svoje omiljele dvojbe i upite. Ali

nema, nema na tome svijetu još čovjeka, koji bi u istinu bio atheista, pravi bezbožac. Nema ga. Velike istine o Bogu, o vječnosti, o besmrtnosti duboko su upisane u svačije srce. No kako ljudi, koji su naopako i po zlu pošli, živo osjećaju, da nije po njih baš najbolje, ako opstoji pravedni Bog, ako ima zaslužena kazna i vječnost: to ih onda eto smjesta na nogama, da dvoje i o tim istinama, ne bi li si tako nemirnu savjest umirili. — Jednoga dana izagje naš grof malo da se prošeće. Putem se susretne s jednim svojim podanikom, koji nešto veoma nujan i žalostan bio. „Šta ti je?“ upita ga grof utješljivo. Mladić ga pogleda žalobno, a ispod vegja izvinu mu suza i nehote. „Ah, gospodaru“, odvrati mu u pô glasa, „stari moj otac, Vi ga dobro poznajete, danas mi umro, a ja siromah ni toliko nemam, da ga i malo pristojnije sahranim“. Od naravi imao naš grof srca i samilosti, sažali mu se nad ožalošćenim sinom, i izvadi mu nekoliko zlatnika, sve, što je uza se imao. Djela ljubavi i milosrgja ne ostaju nikad nenaplaćena: to će brzo i naš grof uvidjeti.

Malo iza toga zatvori se on opet u svoju zabit i sobicu, sjede za svoj pisaći stol, umoči pero, da napiše tê svoje dvojbe o vjeri. Ali tek zamoči, trznu se naglo, vas protrnu kao od straha i prepasti, baci pero i nehote na stran, — pred njegovim očima stoji onaj stari seljak, za čiji pokop malo prije izvadio sve, što je imao. Dobromu grofu na taj prizor baš tijesno i preteško bilo i pri duši i pri srcu. Tada će starac pojačim i ozbiljnim glasom: „Ima Bog, ima vječnost, i duša je čovječja besmrtna“, — i iščeznu. Ovo do duše nije bio nikakov theološki dokaz za te istine, ali od toga vremena nije više padalo grofu na pamet, da se bavi i zanima svojim toli omiljelim dvojbama o vjeri.

Pa i mi ovdje ne ćemo da navodimo ikakvih dokaza za vječnost. Kao pravi kršćani mi u to vjerujemo. No ova nas velika istina nagoni, da bježimo uvijek od grijeha, kao što se bježi od kuge. Istina o vječnosti raspaljuje nas na sve to veću revnost u krjeposti, na sve to jače čeznuće i žugjenje za nebom. Dä, ništa se toli ne kosne čovječjega srca, kao pomisao: navijek sretan ili navijek nesrećan; navijek u radosti i uživanju, u veselju i blaženstvu, ili navijek u boli i žalosti, u mukama i zdvajanju; navijek kod Boga, u nebu, u lijepome raju, ili navijek kod sotone, u paklu, u vječnom osugjenju; navijek s Bogom združen, Boga ljubiti, posjedovati, ili navijek od Boga odijeljen, Boga mrziti i psovati. — A vjera nam kazuje: „Jedna od ove dvije vječnosti čeka nas; sredine tu nema“. O kako neizrecivu silu imade ova istina! Doista ona je na vršku svim drugim istinama.

Bez vječnosti ne bi više pakao bio pakao; bez vječnosti ne bi više ni lijepi raj bio lijepi raj. „Ne može se biti srećan“, veli sveti Bornardo, „ako se nije sigurno o trajnosti svoje sreće“. I što je veće i ljepše dobro, što ga imamo: to je strašnija i teža pomisao, da ćemo ga jedanput izgubiti. I u najslagju čašu užitka svih na svijetu dobara kane kaplja najgorčega pelina, kad pomislimo na žalosnu sigurnost: Vrijeme se primiče, kad ćemo sve to ostaviti. I u najsjajniji i najljepši kraljevski vijenac upleo se ovaj toli oštri i bodljikavi trn. Samo kad dogjemo u grad Božji, tamo u ono blaženo kraljevstvo, gdje je kralj istina, kako veli sveti Augustin, a zakon ljubav i trajanje vječnost, samo tamo na nebeskom Sionu sve je trajno, sve je stalno, sve je neprolazno. „Pravednici će na vijeke živjeti, i kod Gospodina je plaća njihova, i Višnji će se za njih skrbiti[1]), a njegovu kraljevstvu ne će biti kraja“.[2]) „Iz ruke Gospodinove primit će oni kraljevstvo slave i krunu ljepote; desnicom će ih svojom pokriti i svojom svetom rukom braniti“[3].) „U nebu će blaženi“, kako piše sveti Petar, „dobiti i posjedovati baštinu čistu, nepokvarljivu, vijenac slave neuveo“.[4]) — Zar nikada dakle ne će prestati radost i veselje blaženikâ u raju? Nikada. Zar nikada više ne će oni izgubiti lijepoga raja? Nikada. Zar se nikada više ne će moći odijeliti od Boga, od svete ljubavi njegove? Nikada. — Tada će se ispuniti riječ Isusova: „Vaše će se srce veseliti, i veselja vam toga ne će više nitko oteti“.[5]) O radosti, o blaženstvo! Jesmo li jedanput postigli lijepi raj, onda nam sreća i blaženstvo na sve vijeke traje. — Zidovi kuće i grada, gdje mi sad stanujemo, jedanput će pasti; naša zemlja, sva carstva i kraljevstva, svi narodi, doći će jedanput i to vrijeme, pa će proći. — Veselite se, vi oj blaženi u raju, vaše je blaženstvo dulje, ono će na sve vijeke trajati!

Kad bi vas taj svijet sastojao iz pijeska i prašine, pa kad bi svake godine nestajalo samo

[1]) Sap. 5, 15.
[2]) Luc. 1, 33.
[3]) Sap. 5, 17.
[4]) I. Petr. 1, 4.
[5]) Ivan. 16, 22.

jedne pregršti toga pijeska i prašine: zar ne, dugo bi vrijeme potrajalo, dok bi se samo jedan jedini brežuljak izravnio; a koliko bi se načekao godina, dok bi nestalo čitava svjeta? — Veselite se, vi oj blaženi u raju, vaše je blaženstvo dulje, ono će na sve vijeke trajati!

Kad bi se svakoga vijeka samo jedna jedina čašica vode iz velikoga Oceana zagrabila: zar ne, dugo bi i dugo prošlo tuj vijekova, dok bi se čitavo to sinje more izgrabilo? — Veselite se, vi oj blaženi u raju, vaše je blaženstvo dulje, ono će na sve vijeke trajati!

Kad bi se svako tisuću godina samo jedna jedina zvijezda na tome modrom svodu nebeskom ugasnula, ah, koliko bi milijuna tisuća godina moralo da umine preko svijeta, dugo bi i dugo vremena potrajalo, dok bi toliko zvjezdano nebo posve potamnjelo. — Veselite se, vi oj blaženi u raju, vaše je blaženstvo dulje, ono će na sve vijeke trajati!

Kad bi angjeo s neba sišao u pakao i odsugjenicima navijestio: Čujte! Bog je odredio, da vam oprosti, da vas teških muka oslobodi, da vas sve odavle, iz ovoga mjesta odsugjenja izbavi, ali tek onda, kada uminu one godine, dok se vas taj svijet u prah raspline, tek onda, kada uminu oni vijekovi, dok se vas taj veliki Ocean sa malenom čašicom izgrabi, tek onda, kada uminu oni milijuni tisuća godina, dok se sve one zvijezde na plavilu nebeskom pogase, a u tisuću godina samo će se jedna jedina zvijezda ugasit; — kad bi taku vijest angjeo s neba u pakao donio, o kakva li tada veselja i klicanja u paklu! Pakao ne bi više bio pakao. Odsugjenici bi trpjeli s radošću, jer njihova bi se muka najzad dovršila, pa makar to bilo i poslije tisuću godina i poslije milijun tisuća godina. Zlatna zvijezda nade uvijek bi im sjala i svitala, a napokon bi jedanput i lice vječnoga Oca ugledali i na srcu se živoga Boga smirili i u radosti Gospodinove unišli.

I kao što pomisao, da iz pakla ne ima spasa, stoji na vršku svim mukama i nesrećama u paklu: tako se je i sigurnost blaženikâ, da će im lijepi raj biti na vijeke lijepa baština, popela na vrhunac svim njihovim neiskazivim srećama i radostima. „Oj vrelo života“, kliče sveti Augustin, zanesen tom slatkom nadom, „o kad ću ja doći iz ove tvrde i nemile pustinje na vrutak tvoje sladosti; kad ću ja ugasiti žegju svoju na preslatkom izvoru tvoje milosrdnosti: o kad ću ja unići u radosti Gospodina svoga! O pravi i slatki i premili živote! O živote vječni i blaženi! Tamo je najveća sigurnost, siguran mir, mirna radost, radosna sladost, slatka vječnost, vječna blaženost“!

Da, za kratku našu ovdje službu, za neznatne i prolazne naše muke ovdje na zemlji čeka nas gore u raju sreća i prevelika plaća vjekovitih radosti. Naš kršćanski život i naša ovdje krjeposna djela sjeme su, veli sveti Bernardo, blažene vječnosti. I tamo ne ćemo uživati nebeskih radosti ovako, kao ovdje, jednu iza druge, već sve na jedanput, sve zajedno. Tamo nema prošlosti, nema ni budućnosti, tamo je sve sadašnjost. Tamo će se i mir i slava i pokoj i uživanje i ljubav i sva nebeska sreća na jedanput ovjenčati sjajnim vijencem blažene vječnosti. „Gospodin će kraljevati na vijeke i dalje“, veli Pismo[1]), „i mi ćemo hodati u ime Gospodina Boga našega na vijeke i dalje“, govori prorok[2]); to jest: njegovu kraljevstvu i našemu blaženstvu ne će biti kraja ni konca, nikada kraja, nikada, nikada konca.

[1]) Exod. 15, 18.
[2]) Mich. 4, 5.

Ljiljan čistoće.

N e k o j a p r a v i l a

da se razlikuju pokreti duše, kojim su uzrok različiti duhovi, eda se poprime samo dobri, a zli odstrane.

Prvo pravilo. Onim, koji lako smrtno griešе, i pribrajaju grieh na grieh, naš neprijatelj redovito običava ugadjanje pùti, i naslade sjetilâ, da ih tako drži kreate griesima, i da im broj uviek raste. Nasuprot dobri duh dira neprestano njihovu savjest i grizodušjem i razborom odvraća ih od grieha.

Drugo. Kod ljudi, koji brižno nastoje očistiti se od mana i grieha, a od dana do dana sve više napreduju u težnji da služe Bogu, zlobni duh uzbudjuje neugodnosti, sumnje, žalosti, krive razloge i drugi slični nemir, kojim zaprječuje ovaj napredak. Nasuprot pako vlastitost je i običaj dobroga duha, da onim, koji dobro djeluju, daje odvažnost i jakost;

da ih tješi, potiče na suze-pobožnice, prosvjetljuje pamet i podaje pokoj odstranjujući sve zapreke, da brže i krepčije stupaju napried u dobrom djelovanju.

Treće. Tada se baš upoznaje, da je duhovna utjeha, kada se kakovim povodom duša razplamti od ljubavi prema svomu Stvoritelju, te ne može više ljubiti nikoji stvor van u njem. Kada se još lievaju suze, što ih potiče ona ljubav, ili dolaze one boli radi griehâ, ili od razmišljanja Muke Kristove, ili od kojega mu drago uzroka, koji baš pravo smjera na štovanje i čast Božju. Napokon može se još nazvati utjehom svako povećanje vjere, ufanja i ljubavi. Suviše svako veselje, koje pozivlje i privlači dušu na razmišljanje nebeskih stvari, na revnost za spas, i da se ima pokoj i mir u svom Stvoritelju i Gospodinu.

Četvrto. Nasuprot mora se zvati duhovnim zdvajanjem svaka tamna duša, smetnja, poticanje na nizke i zemaljske stvari; napokon svaki nemir i uzbuna ili napast, koja dovodi u zdvajanje o spasu, te uzima ufanje i ljubav, uslied česa duša se počimlje žalostiti, ohladnuje, postaje spora i liena, i malo da ne zdvaja o milosrdju istoga Boga, svoga Stvoritelja; jer kao što se utjehi protivi ucviljenost, isto tako misli, što se radjaju s jedne i s druge strane, što se radjaju s jedne i s druge strane, medju sobom sasvim protivne.

Peto. U vrieme razcviljenosti nema se odlučiti ni promieniti nijedna stvar glede odluke duha ili stanja života, nego se mora biti stalnim i uztrajnim u odlukama i nakanama učinjenim dan prije ili u vrieme prijašnje utjehe; jer kao što njekoga, dok uživa onu utjehu, koju spomenusmo, ne vodi ni ne upravlja njegova vlastita volja, nego nagon dobroga duha, tako dok je u razcviljenosti, potiče ga i uznemiruje zlobni duh, a njegovom pobudom ne zaključuje se nikada ni na što dobra.

Šesto. Premda čovjek, dok je u tugi, neka ne mienja svojih prvih odluka, ipak koristit će poskrbiti se i umnožati one stvari, koje smjeraju izravno proti nasrtaju razcviljenosti, kao primjerice zabavljati se više molitvom i razmišljanjem, izpitajući sama sebe i čineći kakvu pokoru.

Sedmo. Dok smo obterećeni tugom, mora se misliti, da nas je Gospodin prepustio samim sebi za kušnju, neka se svojim silama opremo nasrtajima našega neprijatelja: što nedvojbeno možemo učiniti, budući nas neprestano prati Božja pomoć, premda ju tada ne osjećamo, jer je Gospodin oduzeo prvi onaj žar ljubavi, ali nam ipak ostavio dostatnu milost, da dobro djelujemo i da zadobijemo spas.

Osmo. Čovjeku, na koga navaljuje napast, vanredno koristi, nastoji li da uzdrži uztrpljivost, jer se ona naročito i izravno protivi sličnim tugama. Moramo još u sebi probuditi nadu i pomisao na utjehu, koja ima brzo nadoći, osobito ako pregnemo sredstvima, koja su zabilježena u istom pravilu, skršimo navalu razcviljenosti.

Deveto. Tri su poglavita uzroka razcviljenosti: prvi je, jer smo radi naše mlakosti i lienosti u naucima ili u duhovnim vježbama, po zasluzi kušani, kakvi smo i kako nastojimo oko službe i časti Božje, bez plaće tolikih utjeha i duhovnih dobara; i još zato, neka smo podpuno uvjereni, da nije u naših silah, da ili dobijemo ili zadržimo žar pobožnosti, žestinu ljubavi, obilje suza ili koju mu drago nutarnju utjehu, nego su sve ove stvari dragocjeni darovi Božji, koje ako pripisujemo sebi samim kao vlastite, lako ćemo upasti u grieh oholosti i slavohlelja, a ne bez težke pogibelji za spas.

Deseto. Mora čovjek, koji uživa duhovne utjehe, predvidjeti, na koji način moći će se ponieti, zateče li ga poslie razcviljenost, pa da tada za vremena pribavi snagu i jakost duha, te uguši njezin nasrtaj.

Jedanaesto. On isti, kad obiluje utjehom, neka se ponizi, i koliko može, neka se poništi, razmišljajući u sebi, koliko slabim i koliko malenim će se upoznati, kad ga zateče razcviljenost, ako ga brzo ne podigne pomoć milosti i utjehe Božje. Nasuprot onaj, koga muči razcviljenost, mora držati, da može veoma mnogo milošću Božjom pa da će lasno svladati sve svoje protivnike, samo ako položi svoje ufanje u krepost Božju i njom utješi svoj duh.

Dvanaesto. Neprijatelj naš ima narav i običaje žene, u koliko se tiče slabosti sila i tvrdokornosti srca: jerbo kako žena, kada se prepire s mužem, ako vidi, da joj se ovaj odvažnim i postojanim licem opire, odmah klone duhom i okreće pleća, ali osjeti li, da je on bojažljiv i plašljiv, u velike postane objestan i žestoko na nj napada; ovako sotona običava klonuti duhom i silama svaki put, kad vidi, da se duhovni borioc smjela srca i junačkim čelom opire napastima; ali ako se on boji, kad valja suzdržati prve nasrtaje, pa kan da klone duhom, tada nema na zemlji živine okrutnije, srditije i tvrdoglavije, nego li je taj neprijatelj proti čovjeku, eda na našu propast izvrši želju svoje zlobne i uporne nakane.

Trinaesto. Isti naš neprijatelj sliedi običaj opaka i pokvarena ljubovnika, koji, kad hoće da zavede djevojku, kćer častnih roditelja ili ženu kojega poštenoga čovjeka, najviše se brine, da rieči pa njegove nakane budu tajne, niti ima stvari, koje se više boji, i više mu je mrzka, nego da ga djevojka svomu otcu, ili žena svomu mužu odkrije: znajući dobro, da će na taj način sasvim uzaludne biti njegove želje i njegova nastojanja. Na isti način sotona ulaže svu svoju silu, da duša, koju on želi prevariti i strmoglaviti, drži tajnimi njegova himbena nagovaranja, i preko načina se srdi i težko se muči, ako se izpovjedniku ili drugoj duhovnoj osobi odkrivaju njegove mreže, znajući, da će na ovaj način biti sasvim razderane.

Četrnaesto. Neprijatelj još običava oponašati zapovjednika u ratu, koji željan osvojiti i opustošiti tvrdjavu, koju obsjeda, iztražujuć najprije naravnu utvrdu mjesta, navaljuje na slabiji dio: ovako uprav on se vrti oko duše, i lukavo iztražuje, kakvom je obranom krepostî, naime ćudorednih ili bogoslovnih, ona providjena ili neoskrbljena: i prikučiv svoje strojeve s one strane osobito, gdje je upoznao, da smo ju manje utvrdili i manje da pazimo, biesno navaljuje na nas, nadajući se, da će nas uništiti.

Trodnevna pobožnost

na čast angjeoskomu Naučitelju, S. Tomi Akvinskomu.

Prva molitva.

Vjera, divno svjetlo, koje, udahnuto od Boga u dušu, preporadja ju, poljepšava i tako diže pamet k poznavanju nebeskih stvari i božanskih, jest ona plemenita krepost, koja, kad ti osvoji dušu, o Toma, podiže tvoj um u toliku visinu, te duboko zamišljen uviek u Boga razmatrao si čudesnim načinom nedohitna njegova svojstva, njegovu neizmjernu savršenost i dobrotu. Ti si iz ovoga nepresahnjiva izvora crpao ono presjajno svjetlo mudrosti, kojim si razsvietlio Crkvu i sviet. Da! o veliki Svetče, izprosi nam od Otca nebeskoga živu Vjeru, koja će razpršati tmine krivnje i učiniti, da hodamo putem kreposti; Vjeru djelotvornu, koja će učiniti, da budemo sljedbenici ne samo nebeske nauke Isusa Krista, nego i uztrajni sljedbenici njegova života i njegovih patnja, te nas na svrsi učini s Tobom dionike svoje neizmjerne slave u vječnom kraljestvu božanskoga Otca.

Otče naš, Zdravo Marijo i Slava Otcu.

Druga Molitva.

Oh sladka nado! ti si krepost utjehe i spasa u protivštinama, u pogibeljima, u tugama. Ovakova divna krepost čovjeka diže nad sve, što je stvoreno, a po milosti Isusa Krista hrli k uživanju Boga, obarajući svaku zapreku. Ovom nadom ti si se, o prenedobitni S. Toma, oboružao kao nepredobitnim štitom, koji te učini stalnim i uztrajnim u nebeskom zvanju, te si hotio, sliedeći stope Patriarha, S. Dominika, da ideš jedino za Isusom Propetim, i koji učini, te si nadvladao žestinu a isto tako najjače podražice pùti i krvi, tako da držeći za ništa sviet i njegovu slavu ufao si i primio najvišu savršenost i svetost. Daj učini, o ljubezni Svetče, da i mi, ojačeni živim ufanjem u Boga, uzdignemo pamet i srce, neka želi krepko te postigne ona duhovna i vječna dobra, Koja je Isus Krist pripravio na Nebesima za onoga, koji ga ljubi i vjerno mu služi.

Otče naš, Zdravo Marijo i Slava Otcu.

Treća molitva.

Medju svimi putevi savršenosti iztiče se ljubav, koja upravce vodi čovjeka k Bogu, ona staza ljubavi i sjedinjenja, po kojoj Vječna Rieč sadje s Nebesa, da se sjedini sa čovjekom, a sa zemlje čovjek se diže k Nebu i s Bogom, se združuje, dok ne postane po ljubavi s njim jedno. Oh ljubavi, Božanska kreposti! Blažen, tko te posjeduje i za tebe samo žive! Sretna li tebe, preljubezni S. Toma, serafine ljubavi, koji plamteći ovim prečistim plamenom, koji si na tako čudnovati način razširio u svom srcu, pače si svetim načelima i naukama razprostranio gorljivost po cieloj Crkvi, te živio o samom životu Božanske ljubavi, koja dižući te sa zemlje približi te otvorenu boku Propetoga Isusa, onoga Isusa, koji imadjaše da bude velika tvoja plaća u vječnoj Rajskoj Slavi; daj izprosi nam de, preslavni Svetče, da Duh Božanski ulije u naše duše toli žarku ljubav, koja će nas razplamtiti ljubavi Božanskom i učiniti, da živimo u Isukrstu istim njegovim životom, uztrajno vršeći svaku krepost, tako da i mi uzmognemo reći: *Vivo ego, iam non ego, vivit vero in me Christus,* i tako da budemo dostojni jednom ljubiti samoga Boga i uživati ga s Tobom u vječnoj slavi.

Otče naš, Zdravo Marijo i Slava Otcu.

Pripjev. O Toma, diko i slavo Propovjedničkog Reda, privuci nas k nebu, učitelju svetoga Božanstva.

℣. Moli za nas, blaženi Toma!

℟. Da postanemo vriedni i t. d.

Pomolimo se.

Bože, koji Crkvu svoju B. Tome Izpovjednika tvoga i Naučitelja divnom učenošću proslavljuješ i svetim djelovanjem oplodjuješ; daj nam molimo, da i što je učio pameću shvatimo, i što je činio nasljedovanjem izpunimo. Po Kristu Gospodinu našem. Amen.

Način Blagoslova Svetoga Pojasa od Sv. Tome.

℣. Pomoć naša u ime Gospodnje.

℟. Koji stvori nebo i zemlju.

℣. Gospodine, usliši molitvu moju.

℟. I vapaj moj k tebi da pridje.

℣. Gospodin s vami.

℟. I s duhom tvojim.

Pomolimo se.

Gospodine Isuse Kriste, Sine Boga živoga, ljubitelju čistoće i čuvaru, molimo neizmjernu tvoju blagost, da kako si službom Angjela opasao Sv. Tomu Akvinjanina pojasom čistoće, i očuvao ga od ljage duše i tiela, tako na čast i slavu njegovu dostoj se blagosloviti i posvetiti, ovaj pojas (ili ove pojase), da kojimudrago bude ga (ih) smjerno nosio i držao oko bokova, očišćen bude od nečistoće duše i tiela, i da na polazku svom po rukama Svetih Angjela, zasluži tebi dostojno prikazati se. Koji s Otcem i Duhom Svetim živeš i kraljuješ Bog po sve vieke viekova. Amen.

Zatim se poškrope pojasi vodom blagoslovljenom.

„Cursus Sripturae sacrae."

(Ocjena.)

Cursus Scripture sacrae auctoribus R. Cornely, I. Knabenbauer, Fr. de Hummelauer aliisque Soc. Jesu presbyteris. — Paris, P. Lethielleux, rue Cassette' 10.

Da ne gledamo na druga poticala, svakoga će savjestna svećenika potaknuti već okružnica Leonova „*Provindetissimus*", te jedan dio svoga vremena i svojih sila posveti nauci svetoga Pisma. Za takovu pako nauku nije dosta ni svećeniku samo tekst sv. Pisma; i on treba, da ga neko uvodi u Pismo, i njemu će predobro doći kakvo sgodno iztumačenje. U jednom i drugom pogledu mnogo se već učinilo u zadnja dva, tri desetljeća od katoličkih učenjaka. Liep ugled nose u tom imena: Danko, Zschokke, Kaulen, Reithmayer, Schäfer, Schanz, Alioli, Lach Reisch i dr.

Ne ćemo ni malo dirnuti u ugled ovih na glasu učenjaka, ako evo Vrhbosnina štioca upozorimo ovdje na preznamenito jedno skripturistično djelo, što ga gore navedosmo: „*Cursus Scripturae sacrae.*" Iztaknut ćemo najprije u našem djelu baš to, što bi možebit neko rekao, da djela ni malo ne preporučuje, a to je: djelo je napisano u *latinštini.*[1]) Tim je ono predano u ruke svakomu katoličkom iztraživaocu sv. Pisma, a latinština mu je laka i razumljiva, lakim načinom odkriva nam divnu i preliepu sadržinu.

Uzmimo, da vidimo samo nekoje do sada izašle svezke ovoga djela.

Historia et critica introductio in utriusque testamenti libros sacros auctore R. Cornely S. I. Introductio generalis. Editio altera, emendata et aucta. 1894. 8⁰. 784 str., ciena 12 franaka.

Knjiga je razdieljena u tri disertacije. 1. Povjest *Kanona* Staroga i Novoga Zavjeta. 2. O *tekstih* (hebr., grč., lat.) i *prievodih* (grč., lat., sir. itd.) 3. O *tumačenju* sv. Pisma. Ovaj treći dio pruža nam do duše kratku, ali veoma poučnu hermeneutiku; osobito je zanimiv drugi historijski podrazdio ovoga diela; tuj se upoznavamo baš temeljito sa židovskom, patrističkom i školastičkom eksegezom, pa i s onom iza Tridentskoga sabora (katoličkom i protestantskom); upoznavamo i cienu i način i svrhu eksegeze u svakoj periodi.

Doista velika izobrazba krije se u knjizi; a uredjena je knjiga baš kako treba, i sve je u njoj jasno razporedano.

Od Komentarâ navest ćemo:

[1]) Danas doista mnogi kao da se boje uzeti u ruke latinsku knjigu. Za svakom drugom prije, i za francuzkom i za njemačkom i za talijanskom, nego li za latinskom; kao da zaboravljamo, da je evropsku civilizaciju stvorio baš latinski jezik, da su najveći na svietu stilisti najviše čitali i učili iz latinskih knjiga. Kad su se u Španjolskoj, Italiji Francuzkoj, Englezkoj znanstvena djela u latinštini pisala, onda je tamo najljepše cvala i njihova narodna književnost. *Schakespeare* piše onda svoje bezsmrtne drame; *Cervantes*, *Calderon* izdaju najdivnije svoje pjesme; francuzka je proza u zlatnoj dobi. A veliki *Bosuet* je rekao: „*J' ai peu lu de livres francais; ce que j' ai appris du style, je le tiens de livres latins.*" (Ja sam malo čitao knjiga francuzkih, što sam sloga naučio, to imam zahvaliti latinskim knjigam.) (Odg. ur.)

1. *In Genesim, auctore F. de Hummelauer S. I.* (8° 608 str. ciena 12 fran.) Svietu poznati Tübinžki eksegeta, *Schanz*, ovako se liepo izrazuje u ‚Tubinžkom Quartalschriftu' (1895.) o tom komentaru. „Teda već negda imademo eto *znanstven* komentar u Genezu.“ Kad znamo, koliko i kakovih potežkoća nameće eksegeti upravo ova knjiga sv. Pisma, i koju sve literaturu samo o toj knjizi mora da eksegeta pred sobom ima i pozna, pa koliko se toga sve traži dandanas, da uz jedno djelo pristane predikat „*znanstven*“: onda moramo kazati, da su one rieči Schanzove preveliko priznanje. Tko čita „*Stimmen aus Maria Lach,*“ taj već pozna F. de Hummelauera kao strukovnjaka u starozavjetnoj biblijskoj struci. Tu se je on svojimi predštudijami kao malo tko drugi usposobio, da piše ovakov komentar u Genezu. U dielu „Introductio“ (do str. 46.) pretresa se više uvodnih pitanja, kao na pr. o raznih Božjih imenih, o prastarih predajah, o piscu Geneze itd., onda započima komentar u pravom smislu, radnja temeljita i riedke marljivosti. Ako i jest ona od neprocjenive vriednosti za svakoga izobražena čovjeka, to će osobito biti za one, koji se zanimaju pitanji, kojimi se danas sviet toliko glavu tare, recimo povjesti mozaičkom, stvaranjem, starinom svieta, starinom roda ljudskoga, potopom, diobom svieta na zemlji itd.

2. *In Evangelium secundum s. Lucam auctore I. Knabenbauer S. I.* — *Bellesheim* (Kathol. Maiheft 1896.) naziva u obće eksegezu, što nam je predaje ‚Cursus' *epohalnom,* a napose veli o Knabenbaurovih komentarih u synoptike, da su oni na vrhuncu katoličke eksegeze u naše doba. To mu mjesto daje i prof. *Müller* (Breslava) u znanstvenom časopisu „Literarischer Handweiser Nro. 642. (1896.); isto tako i spomenuti već Schanz u Tüb. Quartalschrift.“ Doista I. Knabenbauer posjeduje temeljito znanje St. Zavjeta. I dakako, tko je onako izvrstnu eksegezu prorokâ napisao, taj je mogao i evangjelja, na koja nas proroci pripravljaju, ovako izvrstno iztumačiti. Iza 30 str. „Prolegomena“ (Život sv. Luke, dokaz, da je evangjelje doista od njega itd.) dolazi komentar. Ovdje nam je osobito iztaknuti cjelinu, jasnost i preglednost komentara: grčki i latinski tekst stoje jedan uz drugi, a onda neposredno razni načini čitanja. Sad nam se daje pregled onoga, što odmah sliedi, a iztiče se ujedno i ovisnost od onoga, što je prije bilo; gdje je od potrebe, izporedjuje se jedan odsjek sa paralelnim mjestom drugih evangjelista; a po tom dolazi jasno, promišljeno, oštroumno iztumačenje; najbolji se autori svih perioda navode, razna se tumačenja posve objektivno donose; kod važnijih pitanja ide se još na dalje i na šire, a sve uz prezamjernu učenost. Uza sve to slog je i izražaj tako lagan i jasan, te ćeš, vjeruj, sladje čitati latinske Komentare Knabenbaurove, nego li mnogi drugi komentar napisan i u materinjem jeziku.

Na listove dao se već gore spomenuti i učeni P. Cornely. — Uzet ćemo evo preda se izmed ostalih: *In S. Pauli epistolas ad Corinthios alteram et ad Galatas.* (8°. 614 str. 11 fran.) — Razporedba je i ovdje, kao i kod tumačenja evangjeljâ: najprije prolegomena, pa u užem smislu eksegeza, onda dvojak tekst itd. Ne ćeš truda ni vremena požaliti, kad pročitaš prolegomena, jer će ti veoma olakotiti, da razumiješ dobro Komentar. A što se ovoga tiče, to mu doista pripada u literaturi Komentarâ preliepo mjesto. Napominjemo osobito, da se tuj nije zaboravilo paziti na medjusobnu svezu, na bližnji i daljnji kontekst, a radi jasne poredbe gradiva i odgovarajućih nadpisa oko će ti lako i shvatljivo pregledati čitavu cjelinu. Mnogi će, znam, reći, kad pročita Komentar, da mu je tek sada postalo jasno, koje su sve ideje zaokupljale srce i veliku dušu divnoga Apostola narodâ, i za što ih je on tolikim žarom i vatrom branio i svietom pronosio.

Dakako, ne će se svaki čitatelj sa svakim tumačenjem u našem *‚Cursus'* složiti; n. pr. mjesto kod Gal. 3, 4. mnogi će si drugčije shvaćati i tumačiti. No *‚Cursus'* i ne proziva nikada svoje tumačenje kao jedino pravo. Savjestno se tuj navode uviek razna tumačenja sa svojimi razlozi i proturazlozi, tako da je čitatelju, koji proučava, ostavljeno, neka si sâm sud stvori i najbolje tumačenje uzme.

Iz ovih kratkih pripomena jasno je, da je „Cursus“ svakako djelo velike i trajne vriednosti. Svakomu ne daju, istina, njegova sredstva, da si nabavi čitavo djelo; no i svaka pojedina svezka može se za se nabaviti, a jednu ili drugu si svezku nabaviti, ne preporučamo samo strukovnjaku, već i svakomu svećeniku, jer će on naći tuj prebogatu i skupocjenu hranu duhu svomu. Poimence propovjednik i kateketa mogu odavle crpsti velikih poduka i koristi. Hljeb života u sv. Pismu imade uviek svoju silu i milinu, a osobito, ako ti ga lomi i preda te meće vrstna ruka, kao što je to ruka autorâ djela *‚Cursus Scripturae sacrae'*.

Dr. Antun Haitzmann. S. I.

Viestnik.

Naša domovina.

(Arhidjakoni vrhbosanski.) Presvietli gosp. Nadbiskup imenovao je arhidjakone za tri vrhbosanske arhidjakonije: presv. g. dr. Antuna Jeglića za arhidjakoniju Sutješku, preč. g. dr. Ivana Koščaka za arhidjakoniju Kreševsku i preč g. Stjepana Hadrovića za arhidjakoniju Gučogorsku.

(Dr. Stjepan Ilijašević), kanonik štioc kaptola čazmanskoga, proslavio je u Zagrebu u krugu roda i prijateljâ svoju *diamantnu sv. misu.* Milomu jubilarcu i mlada Vrhbosna iz dna srca svoga čestita kao uzor-svećeniku, čelik-domoljubu i ideal-pjesniku. Ad multos annos, naš dragi Ilirče!

(Posveta zvonova sjemeništne crkve) Na Glavosjek sv. Ivana Krstitelja, dne 29. kolovoza, posvećena su tri zvona sjemeništne crkve sv. Ćirila i Metoda. Veliko zvono kršćeno je: *Jedinstvo u presv. Srcu;* srednje: *Sveti Ćiril,* a najmanje: *Sveti Metod.* Zvona su ugodjena u glasove: *b* (335 kg.), *d* (166 kg.), *f* (106 kg.) Po tom su dakle oktave od tri najveća zvona Prvostolnice te tvore prekrasnu harmoniju b-dur. Uzniet će se doista kršćanska duša veoma lako srcem i mišlju svojom k Bogu svomu, izvoru svake miline i harmonije, kad jedne svetkovine Srca Isusova odjekne divna melodija šest krasnih zvonova sa Prvostolnice, da im se odmah iz bliza odazove milozvučna harmonija sa zvonika sv. slavenskih Apostola. Hvalimo Gospodina i glasom zvonâ!

(P. Aleksander Hoffer), profesor iz Travnika, držao je ove godine duhovne vježbe vrhbosanskom svećenstvu u sred. bogosl. sjemeništu. Presvietli gosp. nadbiskup prednjačio nam je svim i svojom poniznom i svojom pobožnom dušom. Mladje njegovo svećenstvo osobito se povadja za svojim pastirom, pa je doista liepo od njih vidjeti, kako veoma rado ulaze u duhov. vježbe pa kako ih i veoma revno i gorljivo obavljaju. Samo se i nadalje tako odazivajmo svake godine brižnomu glasu Učitelja svoga: „Venite seorsum in desertum locum, et requiescite pusillum.“ (Mc. 6, 31.). A dobromu P. Hofferu, mi se od srca zahvaljujemo, što nas je toli liepo u tom predragom miru znao jačati duhovnim oružjem za svakojake bitke i borbe ovoga života.

Cislajtanija.

(Prvi proti-slobodnozidarski kongres.) Od 26. do 30. rujna obdržavat će se u *Tridentu* prvi medjunarodni proti-slobodnozidarski kongres, koji sv. Otac papa puno podupire. Kongres imade pred očima tu svrhu, da prouči slobodnozidarsko družtvo i onda da u raznih biskupijah poustroji komité-e, koji bi se kupili oko glavnoga komité-a u Rimu te radom proti-slobodnozidarskim, u koliko je moguće, štetni njihov upliv osujećivaju i osujete. — Občinstvo naše, osobito u Bosni i Hercegovini, upozorujemo na spomenuti sastanak, ne bi li se možda našlo osoba, koje bi htjele učestvovati ili barem što god doprinieti, da se pokriju golemi troškovi. Tko doprinese jednu krunu, dobit će pismeno izvješće o radnji kongresa; a tko hoće da prisustvuje osobno, neka doprinese barem 5 for., te ih preko ordinarijata spremi dotičnomu odboru u Beču, kojemu na čelu stoji g. dr. *Jos. Porzer,* odvjetnik u Beču (I. Schottenbastei Nr. 1). — Kad se toliko ta ljutica nadigla na Krista i Boga i pravdu i Crkvu Njegovu, otvorimo i mi dobro oči, u kršćansku okupljajmo se zajednicu, pa ne žalimo nikakve žrtve, kad se radi o naših najvećih svetinjah. Komu samo Bog dao — u Trident ili sâm ili bar kakovom pripomoći!

Ugarska.

(Grof Esterházy i ugarski katolicizam). Prvi zemaljski kongres katoličkih klubova i družtava (bilo ih preko 400) u Ugarskoj otvorio je predsjednik sabora, grof Nikola Moriz Esterházy, riečmi, što su sve prisutne svojom vatrom, istinom i odvažnošću upalile i duboko im se u srce zasadile. Grofova rieč nije rekla ništa neobična, nenadana; rekla je samo poznate stvari i istine, pa ipak svaka rieč, svaka izreka pala je kao toli žudjeno oslobodjenje, kao toli uzdisani odkup na duše i srca svih prisutnih, a sigurno i svih ugarskih katolika. Grof je govorio smionošću i vatrom jednoga francuzkog Lacordaire-a. I samo tako mora da se danas u naš kritični trenutak progovara katolikom Ugarske i svuda po svietu pa i kod nas u Hrvatskoj. Svaki i najmanji minus od istinitosti i kršćanske odlučnosti bio bi izdavati katoličku stvar, na koju se toliko sa svih strana zaskočilo. Mi ćemo evo zlatnije niti iz te muževne i preplemenite manifestacije katoličkoga osvjedočenja i dužne vjernosti naprama Crkvi i vjeri svojoj umetnuti ovdje u Vrhbosnu, ne bi li i majka Hrvatska jedanput, ako Bog dâ, vidjela i čula na ovakovu katoličkom kongresu u Zagrebu kojega svoga plemičkog sina, da ovako kršćanski i odlučno progovora svietu i domovini svojoj. — Grof započima svoju rieč pozdravom „Hvaljen Isus“, a sva mu skupština odvraća: Na vieke. Amen. Grof se zahvaljuje onda Višnjemu, što je evo pribrao tolike po Ugarskoj katolike i tolike biskupe u njihovu glavnom gradu, da javno pred čitavim svietom izpovjede svoju Božansku vjeru. Jest, mi smo se sabrali, nastavlja od prilike grof, da neustrašivo viećamo, kojim ćemo pravcem udariti, da svojoj vjeri nadjemo častno i dostojno mjesto u domovini. To je naše nastojanje, da Ugarska ostane, što je i bila, kršćanska zemlja, da mi, katolici Ugarske, nikada ne zaniečemo kršćanske prošlosti svoje domovine, da odgojimo mladji svoj naraštaj po svetoj i Božanskoj nauci svoje kršćanske religije. I oko nas ne vara, mi vidimo i velimo,

da naš sadanji naraštaj hoće da bude i ostane kršćanski naraštaj, da i o nas vriedi ona latinska: *Occidi potest, vinci non potest:* mi možemo umrieti, ali mi niesmo, da budemo pobiedjeni. Što vidimo, ako se zagledamo u naše državne i družtvene uredbe. Vidimo i čujemo, gdje se na sva usta viče i iztiče *jednakost prava:* Ja se pregibam pred tom jednakosti prava, ako mi ona kazuje, da treba u ovoj zemlji svakomu po jednako krojiti pravdu. No kad ja vidim, da ova *jednakopravnost* i razvikana *sloboda savjesti* samo sa stanovitimi krugovi računa, a na tisuće se i tisuće i ne gleda, već se njihova prava nogami gaze, onda se u meni podižu osjećaji za pravdu i pravo, i ja ne mogu, a da ne zatražim od takove jednakosti prava ništa drugo do *pravednu ravnopravnost.* Ako upravo kršćanska nauka i religija ne proniču ustanovâ države i družtva, onda ne preostaje ino do sila i zavist, a napokon i bezutješna, nemlostna smrt. Mi hoćemo da od toga družtvo i domovinu spasimo. Mi hoćemo, da se sgrada naše domovine i družtva postavi na siguran temelj, a taj temelj jesu pravedni zakoni, religiozni, kršćan ski zakoni. To je potrebito, jer u našoj kršćanskoj vjeri ima sve, što donosi spas čovječanstvu, jer njezin utemeljitelj jest sâm Sin Božji, koji je sviet spasio. Kršćanska vjera osvojila je čitavu zemlju, poganstvo pobiedila, i to je dokaz, da će i u napredak moći Kristova vjera i našu domovinu i naš narod ljepšoj i boljoj budućnosti privadjati, nego li je sada. Mi hoćemo, da osnova našemu zakonodavstvu bude ljubav. Pa s toga mi hoćemo da u svojem sadanjem viećanju imamo pred očima načela kršćanske obitelji. Mi ćemo se zanimati sa kršćanskom obitelji, sa kršćanskom mladosti, sa kršćanskim radnikom, rieč u jednu, sa svakim članom kršćanstva. Obećajmo si to, zavjerimo si tu vjeru, pa nek naš slobodno podmuklo napadaju, neka nas sumnjiče, neka nas ogovaraju, kad ne smiju da izadju u otvoren boj. Mi otvoreno i junački propoviedajmo svoje osvjedočenje. Dozvolite mi, da u ime svih vas vjeru i besjedu dadnem našoj tužnoj siroti, domovini: Dok bude u tebi, domovino, jedan samo svećenik, koji prima tvoje diete u krilo svete katoličke vjere, dotle će biti prva naša briga i nastojanje, da pomažemo našoj vjeri do slavlja! Dajmo si desnice, pomažimo jedni druge, ne ostavljajmo brata na cjedilu u pogibelji, junački, neustrašivo, kao pravi karakteri iztičimo svoje osvjedočenje, pa se ne plašimo muke i borbe, ta to i jest od uviek zvanje Crkve na zemlji. Jest, mi ćemo znati i gotovi smo i umrieti, ali ne ima te sile na svietu, da pobiedi ugarske katolike. — Govor je bio prekidan čestim i burnim klicanjem i odobravanjem, a na koncu je i suza na očima svih skupštinara potvrdila onu zavjeru i obećanje Bogu, Crkvi i domovini. — Plemeniti grof pokazao je svoj značaj, jakost i odlučnost duha svoga, i kad se je opraštao sa kongresom. Svaka država, a osobito Ugarska, u kojoj se toli žestoko razduvao vjetar bezvjerja, neka unidje pod krov katoličke Crkve. Neka svaki katolik bude u svaki čas gotov u oči pogledati svakomu svomu neprijatelju pa mu doviknuti kao junak: *Ja sam katolik!* Ne bojmo se ranâ! Nije onaj najzdraviji i najčiliji, koji rana na tielu nema, već onaj, koji i najljućoj rani odoli. Za Crkvu se katoličku ni malo ne bojim, za ugarski se narod bojim. On nije toliko jak, da ranam, što mu se zadavaju, odoli. Ugarska nek se dakle uteče u okrilje Crkve. A na rastanku zavjerimo se još, da se ne ćemo braća iznevjeriti uzajamnoj bratskoj ljubavi nikada i nigdje pa, bude li volja Božja, ni na — stratištu. — Odavno se nije u Ugarskoj tako progovorilo. Ova vatra iz katoličkoga srca ugrijala i nas amo; tim najljepšim uresom i ponosom čovječjega srca uresilo se i ponielo i svako naše hrvatsko srce! Da Bog dâ!

Italija.

(Leon XIII. — sudac narodâ) Poslanstvo Leonovo Abisinskomu kralju, Meneliku, ne prestaje još jednako zanimati i iste liberalne listove. Tako nedavno jedan liberalni francuzki list izjavljuje po svom dopisniku iz Rima, da talijanska vlada i čitav narod talijanski duguje papi najveću zahvalnost za njegovu otčinsku brigu i nastojanje, što ga je osobito pokazao u uspješnom dogovoru sa Menelikom; dapače tu se u listu izravno označuje papa kao najnaravniji i jedino danas sposobni medjunarodni sudac i izmiritelj. Velikodušni korak Leona XIII. da posve odgovara visokoj pomirnoj zadaći, što ju Glava Crkve u svietu još ima da rieši. Papa je otac i pastir svih katolika, svake bez razlike narodnosti. Kao takov on je u medjunarodnom položaju, koji mu dopušta, da zalazi u sukobe i razmirice narodâ, a da se nimalo ne posumnja na kakovo s njegove strane strančarenje. Papa je jedini mogao, da ono u svoje vrieme jedinom svojom rieči zaustavi oštre mačeve, što su ih već bila povadila i zamahala dva jaka naroda, Njemačka i Španjolska, radi Karolinskih ostrva. I nedavno zahvalio se papi Senat iz južne Amerike, što je jednim svojim korakom izravnao i zaustavio silne i žestoke razmirice med Argentijom i Čilom. A baš sada sastaju se u Vatikanu zastupnici iz Haite i San Domingo, da potraže tu medju sobom mira, a zadnja i odlučna rieč bit će u tom pitanju papina. — Uztreba li gdje ozbiljna i odlučna suda med narodi, papa je eto jedini, koji može da uzpješno stupi i posred najzavadjenijih naroda. Leonu XIII. bio je uviek ideal: *u sviet baciti mir.* — Ovako eto liberalni list o moći i ugledu pape i papinstva. Blagi i pomirni duh Leonov ne može da ne zadivi danas i istoga neprijatelja. A „Vrhbosna“ je nedavno javila, kako se baš sada radi u Englezkoj, te bi što više prijatelja našla misao, da se sv. Otcu predadne „medjunarodno obraničko sudište.“ Nema druge, u Crkvi je mir, pravda i blagostanje.

U Vatikanskih vrtovih.) Samo kad poslovi daju iz sobe, silazi odmah Leon XIII. pod tihu sjenu u Vatikanske svoje vrtove. Tamo je u vrtu ljetnikovac već od Pavla IV., u koji Leon toli rado zalazi. Tamo je i krasna fontana, voda se tu zasjala kao biser na ljetnom suncu, trava se tu naokolo prelieva poput zelene svile, i ovdje Leon najvoli da se zaustavi, da se odmori i malo odahne iza mučnoga reda, što je malo prije bio spojen sa upravom čitave Crkve. Tuj u Vatikanskih vrtovih i misli i dalje radi duh Leonov, pa kadkad je ovdje i po čitav dan. I kad zalazi sunce, zalazi i Leon u svoj Vatikan. Tako je nedavno primio ovdje i Agliardia, kad se vratio sa nunciature iz Beča. Sastanak je bio srdačan i veseo i dugo je trajao. Ta, Agliardi je bio u Rusiji, a Leon je prijatelj i kao otac sviju nas Slavena, te će i najsitniju o nas veoma rado slušati. Leon je bio u razgovoru posve razdragan, veseo i zadovoljan. Namjestnik njegov kod krunisanja u Moskvi bio je od cara i od carskoga dvora, da nije mogao bit ljepše, primljen i pažen. U Rusiji štuju Leona i njegove ideje. I službeni dogovori liepo su takodjer bili primljeni, a mnogo se toga i provelo; pa je, ako Bog dâ, nade, da će msgr. Tarnassi, koji je još na neko vrieme ostao u Petrogradu, i povoljnijih viesti donieti sv. Otcu iz Rusije. — Kad bi se ideje dalekovidnog Leonova pogleda što prije izpunile! Traci se ljepše nade pomaljaju, Rusija, kako se čuje, liepo dočika i zadnju Leonovu rieč o željnom i po nas Slavene preblaženom *jedinstvu Crkve.* Bože daj, i još utješniji glasovi dolazili Leonu i kriepili mu duh uz tu krasnu božju prirodu u Vatikanskih vrtovih.

Prosvjeta.

(Atlas Scripturae Sacrae. Decem tabulae geographicae cum indice locorum Scripturae S. Vulg. edit., scriptorum ecclesiasticorum et ethnicorum. Auctore Dre *Rich. v. Riess.* Friburgi Brisgoviae 1896. Sumptibus Herder. Pretium 5 M.; religat. M. 6. 20.

Ovaj *latinski* biblijski Atlas donaša nam na 10 karta (ili 10 *folio*-strana) sve zemlje i sva mjesta, što dolaze kod biblijskih studija, i to sve po najnovijem mjerenju i iztraživanju. Boje karta tako su dobro izabrane i pogodjene, i tisak geografskih imena tako je jasan, te ćeš i najsitnija imena bez i malo muke pročitati. Podpun alfabetski *Index* pokazuje, na kojoj se karti pa i na kojem mjestu na karti nalaze tražena geografska imena; takodjer su ovdje navedena i mjesta iz svetoga Pisma, gdje po prvi put dolazi pojedino geografsko ime. Radi svoje preizvrstne u svaku ruku izradbe sigurno ovaj Atlas spadat će med najljepša i najbolja do sad djela te vrsti. Dobro će doći svakomu proučavatelju sv. Pisma, pa ga za to mi i toplo preporučamo.

O sjedinjenju crkava. Odgovor carigradskom grčkom patrijarhu. Napisao Isusovac Salvator M. Brandi, po trećem talijanskom izdanju pohrvatio svećenik Dr. Ante Katalinić. O čem je progovorio u Balkanu naš dr. Bonaventura, donosi nam evo i razprava učenoga Brandi-a. Odgovori su i ovdje u kratko sastavljeni, ali puni i znanstveni; svaki te razlog podpuno osvjedočava. U malo mjeseci doživjela je razprava u izvorniku već treće izdanje, a prevela se i u više evropskih jezika. Dr. Ante Katalinić dobro je učinio zaodiv ju liepo i u hrvatsko ruho. Mi ju najtoplije svakomu preporučamo, jer želimo, da nam jedinstvo Crkava što većma uz srce priraste.

Bog i Hrvatska ili ozbiljne misli za vjeru i domovinu. Hrvatskom narodu poklanja Ivan Nep. Jemeršić, župnik grubišnopoljski. Ova od srca napisana i liepo u hrvatski narod opremljena knjiga ide da svomu rodu razpali srce za najljepše na svietu ideale: Vjeru i domovinu. Pisac je poslao „Vrhbosni" i vlastoručno pismo Strossmayerovo, u kojem ga naš Biskup potiče na uztrajan rad za vjeru i domovinu. Pa je knjiga doista i vriedna, da ju najljepše preporučimo. Dobiva se u samoga pisca (Hrvatska — Grubišnopolje.).

Život sv. Franje Serafskoga ili Asiskoga. Oko 10 tiskanih araka sa slikom u 16ni; nevezan 50 novč., ukusno vezan 70 novč., franco. — Naskoro će tiskan biti toli željeni obširniji životopis sv. Franje Serafskoga, koji će sadržavati: I. Djelovanje, primjere i milosti. II. Pravila 3. svjetov. reda. III. U dodatku nekoje pobožnosti na čast toga svetca Božjega. Ovim izdanjem bit će donekle zadovoljeno želji sv. Otca Pape, Leona XIII. (okruž. 22. XII. 1885.): „Da se duh pokore u kršćanskom svietu sačuva i goji, najsgodniji su primjeri i milosti sv. Franje Asiskoga". Za mnogobrojne naručbe za dobe preporuča se uredničtvo „*Kužičnjaka*" Trsat p. Sušak (Hrvatska).

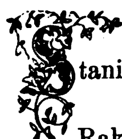
Starohrvatska prosvjeta. Glasilo hrvatskoga starinarskog družtva u Kninu. Urednik joj Franjo Radić, teoretični učitelj strukovnog tečaja u Korčuli. God. II. br. 2. — Starohrvatska prosvjeta počela nam da odkriva hrvatske spomenike iz dobe naše narodne samostalnosti pa da tako malo po malo probudi u narodu svom uspavani njegov ideal i ponos. Izlazi 4 puta na godinu najmanje u dva tiskana arka. Predbrojba iznosi 8 kruna; mladeži u pô ciene. — Liepo nastojanje liepo je da pomognemo i pazimo, pa s toga mi i želimo „Starohrvatskoj prosvjeti" sve to srdačniji i ljepši doček u narodu.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Odgovorni urednik **Ivan Šarić**, kanonik. Tiskara **„Bosanske Pošte"**, Sarajevo

Košljunske elegije.

II. Grobovi.

Stani de! sve još obašli nismo.
Pristupi bliže!
Raka to stara. Grb tu i pismo;
vještak ga diže.

Vodič zna. Kate to Frankopanka[1]),
od triju žena
Imena toga. Sudnjeg tu danka
čeka pût njena.

Poviest o njoj nam priča i puna
rieč koju samo,
Ko ti zna? što na počin s laguna
krenu ovamo? — —

Vidiš li onaj od mramorovâ?
Ondje počiva
Vitezić Mare — mat sokolovâ:
Dinka i Iva.[1]) —

Još je od inih grob tu smrtnika,
svećenoj glavi,[2])
Ali taj nema baš spomenika
dolična slavi.

O njem tu čitaš jedva par slova
s priproste ploče.
Ipak on mnogo dobra zasnova,
ali ne doče. —

Unučad stazom predja da kroči!
Odkle ih znati?[3])
Zar da i sad lih kam joj svjedoči
prošast? Hrvati!

[1]) Tri su Katarine Frankopanke poznate u hrv. poviesti. Ova bijaše kći zadnjega krčkoga kneza, Ivana, udata drugoč u Mletcima. Ona zapisa košljunskom samostanu tisuću zlatnika za gradnju nove crkve, a da ju u njoj sahrane. Počiva u kapelici sv. Bernardina u prizidanoj raci, koja liepo resi strop stare crkve.

[1]) Majka pok. krčkoga biskupa Ivana Vitezića, i dr. Dinka, Nestora hrvatskih rodoljuba u Istri.

[2]) Fran Anijan Feretić, krčki biskup (1880—1893.), leži na fratarskom groblju u Košljunu. On je ostavio 50 tisuća for. u svrhu, da se osnuje na otoku Krku hrv. gimnazija.

[3]) Ovo imaš razumjeti o rečenom biskupu. Prosti željezni križ resi njegov grob, premda bi zaslužio od svojeg rodjaka, koji mu najviše duguje, što ljepši spomenik, a od drugih nešto obširniji životopis.

V. P. Bršljanski, glagoljaš.

Neke bilješke o Vulgarnoj Eri.

(O. T.)

Ovim, što navedosmo, dokazima, trudno bi se moglo izmaknuti i njima historičku vrijednost zanijekati. Znamo, da zagovaratelji protivnoga mnijenja sile se, ne bi li ih oslabili; ali to možda čine ne iz potpuna uvjerenja, da su oni uprav slabi, već samo zato, da svoje mnijenje opravdaju i na neku ruku osiguraju. Ali tako ne bi imalo biti. Evo kako n. p. Hetznenauer hoće da odgovori: „*Aus Austronomie und Geschichte kann wenigstens ebenso gut 753 wie 750 als Todesjahr des Königs Herodes erschlossen, werden. Ja noch mehr! Aus Flavius Josephus, verglichen mit den römischen Geschichtsschreibern scheint hervorzugehen, dass Herodes nicht 750, sondern 753 gestorben ist.*“[1]) „Po astronomičkim i povjesnim resultatima moglo bi se isto tako pravo reći, da je Irud umro g. 753., kao i g. 750. Dapače još više! Josip Flavius, kada bi se usporedio sa rimskim povjesničarima, regbi da je više sklon da ujamči godinu smrti Irudove 753., nego li 750.“ Ovako bi Hetzenauer htio da se odgovori na dokaze gori navedene. Ali pošto je ovo puka tvrdnja, mi ćemo se takogjer zadovoljiti tvrdnjom, koja se naslonja bar na auktoritet jedne radnje, što je nazad malo na svjetlo izašla, na ime na Disertaciju Kamila Melzi — *Il 14 Nisan l' anno 29 dell' era volgare* — u kojoj matematičko-astronomičkim datima dokazuje, da je Isukrst umro god. 29. naše ere (bilo bi 682. a. u. c.). Ako je Isukrst živio malo više od 33 godine — a tako misle naši protivnici, — valjalo bi reći, da godina poroda Isusova pada g. 749., a ne g. 752. a. u. c.[2])

Ali ovo samo nuzgredno napominjemo, jer, u koliko se nama svigja, dokazi, što nam Astronomija pruža, nijesu takove krepčine, kakovu im neki pripisuju.

Što se tiče J. Flavija i drugih rimskih historika i pisaca, mislimo, a može se svak osvjedočiti iz naših navoda, da bi se vrlo trudno (ako se ne bi htjelo natezati, suponovati a i izvraćati njegove navode) zaključiti dalo, da je Irud umro god. 753.

Pošto je dakle, kao što mi mislimo više nego vjerojatno, da je Irud umro g. 750. a. u. c., a Isukrst po svjedočenju Evangjeliste Mateja rodio se za njegova vladanja, ima se metnuti godina Isusova poroda ili g. 750. ili prije, a nikako 2 godine kašnje — 752.

Na drugi dokaz evo ovako odgovaramo. Istina je, da se je Isukrst rodio za vremena Cesara Augusta i to baš onda, kada izadje naredba, da bi se popisao cijeli svijet. Istina je, da ovakova naredba bi proglašena do tri puta: god. 726., 746. i 766. a. u. c., ali ne da nam se vjerovati, da ni za prvoga, ni drugoga, ni trećega popisa nije se rodio Isukrst, već istom za vrijeme nekoga četvrtoga popisa, koji je obuhvatao cijeli Rimski svijet. Ne da nam se, rekosmo, vjerovati, jer o tom četvrtom popisu ne ima kod starih pisaca ni spomena. Svetonije (C. Suetonius Tranquillus), historičar dosta blizu dogogjajima, što ih opisuje († 160.) u svom djelu „*De vita Caesarum*“, koje je pisano na osnovi obilnih izvora, za taj četvrti popis ne zna; on bo izrično govori: „*censum populi ter egit: primum et tertium cum collega, medium solus.*“[1]) O kojim popisima ovdje je riječ, lako se razumije, da je (kako ćemo niže vidjeti) o već napomenutim, a nikako o nekakovu četvrtom, koji bi padao g. 750. a. u. c. Auktoritet P. Orozija i njegovo svjedočanstvo: „*Caesar Augustus anno ab U. C. 752. ab oriente in occidentem* .... nimalo nas ne smeta; jer uzme li se na um, da je on pisac petoga vijeka, da on svojim djelom „*Historia adversus paganos*“ cilja jedino na to, da pokaže, da uzrok svim nevoljama, što su zadesile Rimsko Carstvo, nije kršćanska vjera; bilo bi suvišno kod njega tražiti kronologičnu točnost, koja, kao što je dan danas vrlo zamršen čvor, tako je i za toga vremena bila. Ne bi mu se imalo ni da zamjeri, da je kadkad jedno drugim zamijenio. Volili bi zato od njega u ovom pitanju odstupiti, tim više, jer, ako se pomnjivo ispitaju njegove riječi, uvidjeće se, da on na ovom mjestu misli govoriti o trećem popisu — 766, kojega on pogrješno meće u g. 752. Da nam se ne predbaci, da je ovo naša svojevoljna tvrdnja, mi se evo ovako obrazložujemo. August za svoga života do tri puta zatvarao je u znak mira hram Jana. „*Janum Quirinum semel atque iterum a condita Urbe, memoriam ante suam clausum, in multo breviore temporis spatio, terra marique*

---

[1]) Theol. Quart. Schrift I. H.

[2]) Revue Biblique 1. Jan. 1896. pag. 85. „Il 14 Nisan l' anno 29 dell' E. V. „(Roma Cuggiani) où il prouve avec des calculs mathematico-astronomiques que dans l' anneè 29 e. v. (date tres probuble de la mort de N. S.) le jour 15. Nisan ....

[1]) Octavius. 27.

pace parta, ter clausit[1])“ i do tri puta izdavao naredbu popisa pučanstva: prvi i treći put sa kolegom, drugi put sam. „*Recepit et morum legumque regimen aeque perpetuum, quo jure, quamquam sine censurae honore, censum tamen populi ter egit: primum ac tertium cum collega, medium solus*[2].) O kakvim kolegama ovdje je govor, vadi se iz Anciranskog spomenika, što nam ga je opisao Busbequis: prvi kolega bio je Agripa konsul, a drugi Tiberije, njemu za života u vladanju pomoćnik, a po smrti nasljednik.[3]) Orosij u navedenom mjestu govori: „*Cunctis gentibus una pace compositis Jani templi portas tertio ipse tunc clausit . . . Eodem anno tunc primum idem Caesar . . . censum agi singularum ubique provinciarum et censeri omnes homines jussit.*“ Iz ovih riječi nije mučno uvidjeti, da Orozij drži pred očima onaj popis pučanstva, što ga August ureče, iza kako je po treći put zatvorio vrata hrama Jana. Ali ovaj popis ne može da drugi bude, nego onaj od godine 766. a. u. c., kojega je stao da obavlja August sa svojim kolegom Tiberijem malo prije svoje smrti.[4]) Orosij nije mogao pomišljati ni na prvi g. 726., ni na drugi 746., jer inače ne bi bio rekao: „*tertio templum clausit*“; zna bo se iz Svetonija da August, kroz cijelo vrijeme svojega vladanja, nije nego do tri puta zatvorao hram Jana, a taj treći put odnosi se na god. 766. Nije mogao misliti na kakav četvrti popis, koji se je zbio od g. 746. do g. 766., jer o tom kod starih pisaca ne ima spomena; a da je i mislio, svakako bi bio u zabludi i ne bi bio dosljedan sam sobom, jer one riječi „*tertio templum clausit*“ mogu se samo odnositi na godinu 766. Mislimo zato, da Orozijevo svjedočanstvo, sudeći ga po kontekstu, odnosi se na popis pučanstva treći, na ime g. 766., koji on smješta u godinu 752. Odavle se uviđja sva pometnja, što vlada kod Orozija: ako se je popis obavio g. 752., kao što on bilježi, zašto on taj popis skopčava sa zatvoranjem treći put hrama Jana, što se je imalo zgoditi mnogo godina kašnje; ako li pako on zbilja misli na najzadnji popis g. 766., koji bi se do duše sudarao sa zatvoranjem hrama Jana, zašto ne meće g. 752. — 14 ili 15 godina prije. Iz svega ovoga dalo bi se možda ne bez uzroka misliti, da P. Orosij u pitanju kronologije nije takov auktoritet, da se ne bi smjelo od njega odstupiti.

[1]) Svetonius. Octavius. 22.
[2]) Svetonius. Octavius. 27.
[3]) Nat. Alexander. Hist. Eccles. Saec. Prim.
[4]) Svetonius. Tiberius. 21.

Rajski vijenac.

Stupnjevi slave u raju.

Kralj-prorok kliče: „Tko hoće da kupi život i da ima dobre dane?“[1]) Kraljevstvo je eto nebesko na prodaju. Gle, Bog hoće da ti ga proda. Pitaš: Po što je? Sveti Augustin odgovara: „Cijena mu je — rad; i kako je nebo vječni mir, to bi trebalo da mu je i cijena vječni rad; no Gospodin traži od nas samo rad od malo vremena.“ „Bijeda, što nije baš teška i čas, dva traje, pribavlja nam preveliku i vječnu sjajnost.“[2]) Kraljevstvo je nebesko na prodaju. Pitaš: Po što je? Sveti Ivan Zlatousti odgovara mjesto Boga: „Ja ti cijene ne odregjujem, da se ne izvineš svojom sirotinjom. Daj zemlju, i evo ti nebo! Daj novčić, i evo ti kraljevstvo! Daj, šta imaš, i evo ti za to lijepi raj! Nemaš li ni novčića, pruži čašu hladne vode, podaj komadić kruha i kupi si tako prelijepo nebo.“ Pitaš: Po što je? Sveti Lovro Justinijan odgovara: „Cijena mu je eto, koliko možeš dati. Abraham ga kupi za prijateljski doček; Job za sućut naprama nevoljnim; Tobija za sahranjivanje mrtvih; Zakej za razdijeljenje pola svojega siroti.“ „A straši li te ova cijena,“ nadodaje sv. Augustin, „utješi se, brate; sirota udovica kupila ga je samo za dva novčića; da, kraljevstvo nebesko i još je jevtinije: za jedan samo napitak hladne vode možeš ga dobiti.“ Ova lakoća, da dobijemo kraljevstvo nebesko kano ti pravednu platu za svoje zasluge, ne dokazuje li odmah sama od sebe, da ima više i raznih stupnjeva u blaženstvu nebeskom?

Ima li dakle u raju raznih stupnjeva slave? i u čem sastoje? i čim se postižu? To su tri pitanja velike važnosti. Mi ćemo koju i o tom razmisliti i reći.

Patrijar Jakov vidje u snu ljestve od zemlje pa sve gore do neba. I sveti Romualdo i sveta Koleta imali su slično vigjenje. U ovoj slici nebeskih ljestava ili zlatnih stuba možemo lijepo zamijetiti istinu naše svete vjere: da se mi možemo svi više i više uspinjati k slavi nebeskoj i sve na bliže dolaziti k vječitom Bogu. Istina, mi kao ograničena

[1]) Ps. 33, 13.
[2]) II. Cor. 4, 17.

i stvorena bića ne možemo nikada dostići Boga, koji je najveće i neograničeno dobro; no mi se možemo sve više približavati njegovu Veličanstvu.

Za sve blažene u raju bitno i poglavito blaženstvo bit će isto i jednako, na ime, kao što smo već kazali, spoznaja i gledanje Božje biti, ljubav i uživanje Boga, što izvire iz gledanja. Ovo bitno blaženstvo posvema će usrećiti svakoga u raju stanovnika. Svaki će si blaženik iz ovoga vrela toliko radosti crpati, koliko htjedne i mogne. No u to nam vjera i razum kazuju, da med svetima, ako i jest prava i istinita jednakost, mora ipak da bude i neizmjerna razlikost. „Druga je svjetlost suncu," piše sveti Pavao, „druga je svjetlost mjesecu, i druga je svjetlost zvijezdama. Jer zvijezda se od zvijezde razlikuje u svjetlosti. Tako je i uskrsnuće mrtvih."[1]) „U kući Oca mojega", veli Gospodin, „mnogi su stanovi."[2]) Dakle jedna kuća, a mnogi stanovi; jedno blaženstvo, a mnogi stupnjevi blaženstva: niži, viši i veoma visoki. Kao što po pričama sv. Evangjelja posijano sjeme donese različit plod: jedno stostruk, drugo šezdeseterostruk, drugo tridesetorostruk; i kao što u zaragjivanju jedan zaradi pet, drugi deset talenata; i kao što iza izvojevane pobjede različito nadari kralj sluge svoje, svakomu dade po revnosti i po zaslugi svojoj, i jednoga postavi da gospoduje nad pet, a drugoga da vlada nad deset gradova; i kao što u kraljevstvu nebeskom, kako nam to divno otkriva ljubimac Gospodinov, imade više i različitih mjesta, te je jednoga Otac nebeski postavio na desnu, a drugoga na lijevu Kristovu: tako će se i mjera i stupanj blaženstva u raju razlikovati u svakoga pojedinca. Svakomu će se dati prema njegovim djelima, prema zaslugama, što ih je za života zaslužio, prema posvećujućoj milosti, što ju je zadobio. Ta, kako bi i moglo to djetešce, što eto odmah iza krštenja umrlo, imati u raju istu slavu, kao i sveti Stjepan, koji se je iz ljubavi k Isusu svome dao kamenovati? Kako bi mogao onaj razbojnik, što se tek obratio u zadnje časove života svojega, zasjati u raju onakovom slavom, kakovom su zasjali prvaci Apostolâ, Petar i Pavao? Tko ne zna, da je devet zborova angjeoskih u slavi različno, i da su sinovi čovječji odregjeni da ispune ona prazna mjesta u zborovima angjeoskim? Tko ne zna, da je Kraljica nebeska i Djeva Marija slavom i veličanstvom daleko i daleko nadvisila sve blažene u raju?

[1]) I. Cor. 15, 41.
[2]) Joan. 14, 2.

Ova razlika i nejednakost ne će do duše probuditi u raju med izabranicima Božjim nikakva nezadovoljstva, nikakve zavisti, nikakve žalosti, nego će se svaki veseliti sreći drugoga kao svojoj vlastitoj; ali će ona ipak u istinu opstojati. — Na dvoru jednoga kralja zemaljskog imade mnogo i raznih časti i stupnjeva; imade tuj poslužnikâ, vratarâ, stražarâ, plemićâ, komornikâ, grofova, knezova, ministara, vojvodâ, nadvojvodâ. Svi su zajedno dvoranstvo kraljevo. Svaki je zadovoljan na svome mjestu. No kolike ipak razlike med jednim vratarom i na glasu, recimo, ministrom, med malim plemićem i dostojanstvenim nadvojvodom? — No kud i kamo veća je još i znatnija razlika stupnjeva slave u dvoranstvu Kralja vječnosti i neba. Sveti Toma Akvinski kaže, da je i najniži stupanj nebeske slave vredniji od svih kruna i kraljevstva ovoga svijeta.

I ove stupnjeve blaženstva možemo mi svaki dan, svaki sat, svaki čas, svaki eto oka trenutak umnažati, dok smo još živi ovdje zemlji. Kako se mi sada služimo vremenom, onako će nam jedanput biti u vječnosti. A kad izmakne vrijeme, eto ti onda sudbine, da se više s mjesta ne makne, već ostane ondje, gdje je, i onakva, kakva je, za čitavu vječnost. Tamo više nema ni korak dalje. No dokle još dišemo, dokle nam još živo srce bije, dotle još možemo uz rajske ljestve, uz nebeske zlatne stube, gore sve na više, kako visoko samo hoćemo. Draže je Bogu, čim se mi više penjemo i popnemo. Njegovo blago jest beskrajno, jest neiscrpivo, da naše zasluge što vrednije ovjenča i naplati.

A u čem stoje ovi stupnjevi veće slave nebeske, nije baš teško shvatiti, kad se samo sjetimo onoga, što nam sveta vjera govori o gledanju Boga. Jest, osim nuzgrednoga blaženstva, osim tjelesnih i duševnih radosti, što će ih Bog na toliko povisiti, koliko već bude pravo onoj sili, što smo je sami sebi nanosili, onim žrtvama našim, onim djelima našim i zaslugama našim i ljubavi našoj, — osim radostî, što ćemo ih prema veličini naših borba, naših pobjeda, naše vjernosti uživati, a u zajednici i štovanju i ljubavi sa svim svecima i angjelima na nebu, — osim one najnježnije i najsrdačnije uzajamne ljubavi, koju nam je očekivati od Isusa i Marije na nebu, a prema stupnju stečenih milosti i naše prihvatljivosti: sastojat će još naplata za svaki i najmanji stupanj zasluge naše u kud i kamo višem stupnju spoznaje, gledanja, ljubavi i posjedovanja Boga našega. Uzmimo čovjeka neuka,

koji ne zna ni za kakvu znanost. On ti se jedne krasne noći zagledao u tu tvrdinu nebesku, obasutu sjajnim zvijezdama. I on upravo toliko vidi, koliko i onaj učeni zvjezdoznanac. Nu koja razlika u poznavanju toga zvjezdanog neba! Jedan ne vidi ništa, osim onih sjajnih zvijezda, a drugi ti pozna svaku zvjezdicu. On će ti kazati, kako se ona zvijezda zove, kako se kreće, u čem se od drugih razlikuje, kako ćeš je raspoznati, i sto će ti još čudesa nabrojiti, što ih je Bog na zvjezdanom nebu objavio. Tako će i u lijepome raju svi blaženi gledati otkriveno lice Božje, svi će spoznati čitavo njegovo bivstvo, njegovu svemoć, mudrost, ljepotu, svetost, dobrotu i vječnost. Nu ovo gledanje i spoznanje Boga bit će u jednoga daleko sjajnije, bistrije, savršenije i jasnije, nego li u drugoga, po tome već, kako je tko za platu svojih zasluga primio veće i sjajnije svjetlo nebeske slave.

Isto tako preobraženje, upriličenje Bogu, što će se dogoditi na svakom blaženom, učinit će jednoga kud i kamo slavnijeg i sjajnijeg, nego li drugoga, po tome, kako je već tko zaslužio. Sveti Augustin veli: „Zadnji u raju — kojega resi jedan jedini trak svjetla slave — sjat će sedam puta sjajnije, nego li ono na nebu sunce. I po tom će onaj, kojega zapalo tisuću stupnjeva nebeske slave, tisuću puta većim sjajem nebeskim zasjati.“

Isto tako zapast će nas i ljubav Božja. A kako se ljubav dade povisivati i najmanjim znakom, i kako povišena ljubav sretnijim čovjeka čini: to znade i najbolje osjeća srce, što ljubi. Majka ugleda iza duga rastanka svoje troje djece. Pa ih grli, pa ih cjeliva, jedno za drugim. Dijete! — veli jednomu. Moje milo, slatko dijete! — veli drugomu. Ah, moje premilo, moje najdraže dijete! — veli trećemu. — Nijesu li ove tri malene riječi veliko povisivanje ljubavi?

Isto tako napokon i potpuno posjedovanje Boga ulit će u srce naše njegovo blaženstvo; i što nam bude srce svetije i krjeposnije, što imadne više i većih zasluga, to će ono i veću radost nebesku zadobiti. Ako posvećujuća milost, što je maleno dijete po svetome krstu dobiva, zaslužuje njemu blaženstvo nebesko, koliko će veće biti veselje i blaženstvo jednome svecu, koji je junačkom svojom krjeposti, velikim djelima i mukama svojim kroz dvadeset, trideset, pedeset godina života svoga na zemlji svaki dan, svaki čas umnažao blago svojih zasluga i tako milijune viših stupnjeva slave zaslužio? — Ah, kad bi u nebu što god bilo, što bi izabranike rastužiti moglo, onda bi to bila spoznaja, da su na zemlji toli lasno i s malo muke i samo malenom žrtvom mogli svaki dan, svaki čas zadobiti viši stupanj milosti i buduće slave i na više se popeti uz zlatne te ljestve nebeske, a oni da su toli lakoumno sve ove rajske vijence gotovo iz ruku ispuštali.

No je li nam doista lako umnažati nebesku slavu u našem svakidanjem životu? Na 'to nam odgovara vjera, kad nam kazuje, kako si može čovjek za života svojega na zemlji umnažati posvećujuću milost. Tko ima na srcu svome jedan samo smrtni grijeh, a nije ga svetom pokorom uništio, taj si ne može steći zasluge za život vječni nikakvim djelom, pa bilo to djelo po sebi i ne znam kako sveto i junačko. Ako jedan čovjek u grijehu moli, djela ljubavi obavlja ili kakvo drugo dobro čini, to će on do duše od Boga lakše milost zadobiti, da se obrati i s Bogom svojim izmiri; ali sva ta njegova dobra djela, što ih on u grijehu čini, sva zajedno ne vrijede mu ama baš ništa za život vječni. No ako smo mi u milosti Božjoj, onda nam Bog ne uračunava samo naših krjeposnih čina kao zaslužne za nebo, već i sve druge i one najmanje obične svakidanje poslove, što ih mi u dobroj i k Bogu upravljenoj nakani obavljamo; svakim takovim činom stičemo si mi novi stupanj posvećujuće milosti, a tome stupnju odgovarat će jedanput u nebu i stupanj vječite slave. Ovo je utješna istina naše vjere, i sveti sabor Tridentski izgovara prekletstvo na onoga, koji bi protivno ustvrdio. O moj Bože! Božanske li darežljivosti! Najmanji čin ljubavi, samozataje, svaka molitva, svaki prigib koljena, svaki uzdah k Bogu, svaka pobožna čežnja, da, i čini nit dobri nit zli, kano ti: jesti, piti, otpočivati, ako to samo biva po volji Božjoj i u nakani, da mu se omilimo, jest, sve je to, sve je to zasluga, koja će se jedanput naplatiti iz nebeske riznice. — No samo dalje promatrajmo divna iznašašća ljubavi Božje, što nam toli jasno pokazuju želju i volju Boga našega, da mi jedanput doista visoko budemo u slavi nebeskoj, posve blizu da se nastanimo kod njegova Božanskoga Srca.

Umnažanje milosti i slave jest za sva naša dobra djela jedina od Boga nam odregjena plaća, koja ostaje naša osobna svojina. Mi možemo u našim krjeposnim djelima još i druge pobožne namjere imati i od Boga ih postići: zdravlje, vremenito blagostanje, dobar život, pomoć u napastima, obraćenje kojega grješnika, nadahnuće Duha sve-

toga, ustrajnost u ljubavi Božjoj, sretnu, blaženu smrt i t. d. To su dobra, što nam ih Gospodin može dati, ako ga samo mi ponizno i pouzdano za to zamolimo. Na to nijesu dobra, kojim će Bog naša dobra djela naplatiti. Mi ih, istina, možemo iščekivati kao kakov dar, a nipošto kao plaću, što nas po pravici ide. Za našu dušu jedina i prava je zasluga viši stupanj milosti i buduće slave: samo i jedino to jest od Boga nam obećana plaća.

Ova zasluga tako je naša svojina, te je mi ne možemo nikomu drugom dati. Druge plodove krjeposti, molitve, milostinje, djelâ ljubavi možemo mi i komu drugom namijeniti; svetu misu za druge Bogu prinijeti, sva naša dobra djela, kako to mnogi pobožni kršćani i čine, za duše u čistilištu prikazati; sve to prima Bog kao zagovor ili zadovoljštinu za njihove duševne kazne. No eto baš po ovim djelima zaslužujem si ja kao plaću umnoženje, dakle viši stupanj posvećujuće milosti i buduće slave u raju. Ove plaće, pa makar ja i hotio, makar i mislio, da to može biti, ne mogu nikomu drugom dati. Ona ostaje moja svojina sve do dana vječne isplate. Kolika dobrota, kakova briga Božja, da nas doista sretnim učini!

Ova zasluga naših djela bit će uvijek sve to veća i to viša pred očima Božjim, što više u nama raste milost posvećujuća. Jednostavna prispodoba razjasnit će to po nešto. Jedan trgovac trguje, recimo, sa svojih sto forinti. On dobije s tim još drugih stotinu. Trguje li sada dalje sa dvjesta forinti, dobit će dva puta toliko. Neka nastavi dalje sa pet sto forinti, narast će mu glavnica na tisuću, i tako dalje. — Slično je i sa milosti Božjom. Jesu li se u mojoj duši stupnjevi milosti posvećujuće podvostručili, to su i svi moji čini pred očima Božjim dvostruko vredniji. Ja podvostručujem, da u slici reknem, svakim krjeposnim činom glavnicu svoju, s kojom sam potjerao trgovinu za život vječni. I tako raste mjera mojih zasluga i slave, koja će se jedanput po zaslugama ravnati, raste, da tako kažem, u beskraj. Koliko bogatstvo! Koliko blago, što ga si čovjek može u jedan samo dan, u jednu godinu postići!

Ovu zaslugu, što je mi mukom i radom zaslužujemo, hoće dragi Bog da nam na čudovit način, bez muke i rada našega, jedino iz svoje Božanske darežljivosti mnogim i premnogim još darovima ljubavi svoje sve više i više povećava. I to biva po svetim sakramentima, gdje nam se milost neposredno iz vrela njezina, na ime iz blaga zaslugâ Isusa Krista, u srce ulijeva. Koliko puta mi eto dostojno primimo sakramenat pokore, a još više svetu pričest, gdje se Isus, sâm početnik milosti, s nama združuje, toliko puta dobivamo velik prirast, nov stupanj milosti i jedanput slave nebeske. Bog hoće da nas ovim svojim obećanjem kano ti primami i privuče, te iz ovih vrela milosti i spasa našega što češće i radosnije crpamo. Mami nas tim svojim neprevarljivim obećanjima, kao što ti mamiš ono janješče zelenom grančicom ili ono maleno dijete slatkim kojim plodom, da k tebi dogje.

Ovu zaslugu ne umanjujemo mi svojim svakidanjim mânama i lakim pogrješkama. Živa je to istina, što nas slabe i krhke ljude mora da napuni prevelikom radosti i golemom zahvalnosti napram neizmjernoj dobroti Božjoj. Pa bilo eto naših oprostivih grijeha, ne znam, koliko, reci, koliko je sitna pijeska na obali morskoj i još više, dokle mi samo smrtno ne sagriješimo, sve dotle ostaje nam sigurno naše najveće blago jedanput stečene i pribavljene milosti posvećujuće. — Ah, ti ljudi malo drukčije računaju jedan s drugim! Da ja tražim od svojega prijatelja svojih dužnih sto forinti, a ja mu se u to nekako zadužim sedamdeset, to će on sad meni vratiti samo trideset forinti, a ne stotinu. — Nije tako kod Tebe, o dobrostivi i neizmjerno darežljivi Bože! — Drago je njegovu Božanskom Veličanstvu, kad mi od njega kao dobra njegova djeca mnogo i premnogo zahtijevati možemo. Kako će mu drago biti, ako nas jedanput moradne nagraditi visokim, previsokim stupnjem slave nebeske. I za to računa Bog s nama, kako nas uči vjera, na posve drugi način. Bog ima za svoje odabranike, da se u slici izrazim, dvije posve odjelite knjige, izmegju kojih se ne vodi nikakov račun. Jedna knjiga, knjiga života, piše zasluge za naša dobra djela; a za njih se Gospodin sâm od sebe, posve svojevoljno obvezao, da će nam ih jedanput isplatiti po svojoj pravici. Na dan onaj isplatit će ih i mora ih da isplati primjerenim stupnjem svoje slave. Druga knjiga, knjiga dûga, piše isto tako točno, točno sve do zadnje točke, naše svakidanje mâne i oprostive grijehe i one kazne, što ih moramo još podnijeti za već oproštene smrtne grijehe. — I kad dogje do toga, da se račun položi, onda Bog ne će kazati, kako to ljudi rade: toliko imaš primiti, toliko si mi ti dužan, odbij dug; što ostane, to ti je zasluga! Ne; tako ne računa vječna ljubav; inače bi zlo bilo po nas,

sirote ljude, koji dan na dan i tako često i proti svojoj dobroj volji upadamo u tolike lake grijehe i pogrješke i nesavršenosti; bili bismo u pogibelji, da nam jedva šta preostane, iza kako bi se strogo odbilo od naše zaslužene plaće. Tisuću puta neka je blagosloven Bog! — tako ne računa Gospodin s nama. Već on govori: „U mojoj dugovnoj knjizi nalazim ja toliko i toliko nepomršenih starih dugova, toliko i toliko lakih grijeha, toliko i toliko zlorabljenih milosti; sve to do zadnje sitnice treba da mi isplatiš ili kojom zadovoljštinom na ovome svijetu ili mukama u čistilištu. Od onoga pako, što je upisano u knjigu života, ostaje ti čitava glavnica posvećujuće milosti, što si je stekao i za uvijek osigurao; i šta sam ti ja za to dužan, na ime toliko i toliko tisuća stupnjeva vječite slave, sve ću ti to, samo ako u prijateljstvu sa mnom umreš i sve dugove svoje lijepo namiriš, u kraljevstvu nebeskom do zadnje sitnice isplatiti, ne odbiv ti ama baš ništa, pravo, kako već može biti pravo.“

O kolika radost, kolika utjeha! Pa makar mi i dugo morali biti u čistilištu, napokon ona zasluga, što smo je u životu zaslužili, dobiva eto svoju neokrnjenu plaću.

Ovu zaslugu napokon ne može nam oteti nikakva čovječja vlast, nikakva sotonska napast, ništa baš na svijetu osim grijeha. Tko bude tako nesretan te počini i jedan samo smrtni grijeh, taj gubi svaku zaslugu, svaku nadu, da će primiti ikakvu plaću za prijašnje svoje krjeposti; i umre li tako u grijehu, nema mu u vječnosti za sva dobra djela prijašnjega života očekivati ni najmanje plaće; jer Bog je sad postao njegov neprijatelj, a kraljevstvo je nebesko jedino za prijatelje i djecu Božju odregjeno. „Ako se pravednik udalji od pravednosti i zlo čini, — — to se ja svih njegovih djela pravednosti ne ću spominjati, — on će umrijeti u svojim grijesima.“[1]) — No ako se čovjek grješnik skrušenom ispovijedi, savršenim pokajanjem s Bogom svojim izmiri, to mu dobri Bog ne samo oprašća grijehe njegove, ne samo daje mu staru ljubav i nadu u vječno blaženstvo, već i sve njegove prijašnje zasluge, što su bile u knjigu života zapisane, a smrtnim grijehom izbrisane, sada opet oživljuju, opet kao i prije vrijede, opet Bog postaje njegov dužnik, on će mu ih sve isplatiti u dan isplate, kao da ni nije pao. Jest, Bog mu uračunava u zaslugu za vječnost i onu zadnju pokoru, što ju je činio. „Ako bezbožnik pokoru čini — — i u sudu se i pravednosti vježba, to će on živjeti — i ja se ne ću spominjati svih bezbožnosti, što ih je počinio.“[1])

[1]) Ezech. 18, 24.

Koli divna i čudesna je dakle dobrota i darežljivost Božja! Doista Gospodinu je veoma stalo, da nas ne samo blaženim učini, već da nas jedanput i na visok stupanj nebeske slave uzvede, ovu svoju ljubav pokazuje on kod mnogih nas na osobit način: produljuje nam život, šalje nam svoja sveta nadahnuća, da nas tako na krjepost i svetost potakne. — Da, nije to malo, kad Bog onim, koji oca i mater svoju štuju i ljube i tako četvrtu zapovijed obdržavaju, obećaje dug život već ovdje na zemlji; jer dug život od dvadeset, četrdeset, šezdeset, osamdeset godina može nas, samo ako se njim dobro okoristimo, uzvesti do najviših stupnjeva nebeske slave pa i do ispražnjenih mjesta Kerubinâ i Serafinâ; i nadahnuća Duha svetoga, što nas u srcu zovu i nagovaraju na djela pokore, krjeposti, pobožnosti, ljubavi, junačke odvažnosti, nijesu ništa drugo do znak, da nam Bog želi u nebu dati ljepši vijenac, veće blaženstvo, višu slavu, nego li onim, kojih ne pohagja s takovim nadahnućima.

Iz svega dakle ovoga mora da si kršćanin, kome je na srcu kraljevstvo nebesko, izvadi veliku korist, te ovo kratko vrijeme života svoga revno, što može revnije, upotrebi na spas duše svoje i trgovinu potjera dragocjenim talentima, što mu ih Gospodin povjerio, dok opet ne dogje, da račun zaišće. Svaki dan, svaki sat, svaki oka tren jest veoma važan, i ne samo junačka kakova krjepost, već svaki i najmanji posao, učinjen iz ljubavi naprama Bogu, umnožava i povisuje stupnjeve nebeske slave.

Uzmimo dvojicu, koji su u zaslugama za vječni život posvema jednaki, i koje bi s toga u raju posve ista i jednaka slava dopala. Nu eno, ta dvojica prolaze vrtom, a uz put im svakojako lijepo, miomirisno cvijeće. Jedan ustrgne onu krasnu procvalu ružu i blaži se njezinim mirisom. I drugomu zaiskalo srce, da se i on malo naužije toga sjetilnog užitka. Ne, reče sâm u sebi, ja ću si taj maleni užitak ustegnuti, ja ću taj posve neznatni: „Nadvladaj sebe!“ prikazati Bogu kao znak ljubavi svoje. Ljubav žrtvuje veoma rado, a cijenu žrtve ne odregjuje veličina djela, nego srce. On dakle progje, ne ustrgnu ruže, već je žrtvova Srcu Isusovu na dar. Neka sada, recimo, ova dvojica, koji su inače u zaslugama svojim posvema jednaki, stupe

[1]) Ibid. v. 22.

pred suca Boga, i onaj će, koji ne ustrgnu ruže iz ljubavi k Bogu, za sve vijekove dobiti više jedan stupanj nebeske slave, nego li drug njegov, to jest, on će Boga navijek većom jasnosti gledati, navijek višom spoznajom spoznavati, navijek jačom ljubavi posjedovati i po ovom posjedovanju navijek slagju radost nebesku uživati.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XXII.

Jutrom poslie bakanalija u sobi palače bijaše divan mladimi patriciji pokriven. Neka i Maxencij dodje, a sav grad izadje da ga primi; neka legija u sjaju kićenoga oružja svoga sidje s brda Sulpija, da pozdravi vodju vojske, neka se razvije sjaj, kakova iztok, što sjaj ljubi, još vidio nije, patriciji će i dalje na divanu spavati onako, kako su pali ili kako su ih hladnokrvni robovi namjestili. Da bi oni danas sposobni bili, te budu prisutni kod svečana dolazka, bijaše onako od prilike moguće, kao da uzorci u radionici kojega kipara naše dobe ustanu, te u nakitu zaplešu valčik.

Nu nisu svi, koji su sudjelovali kod pijanke, bili u ovom sramotnom stanju. Kad je kroz prozor na stropu dvorane počeo gledati osvitak, diže se Mesalla i skine vienac sa svoje glave u znak, da je gostba svršena. Tada se zamota u svoje odielo, pogleda još jednom cieli prizor i podje u svoj stan. Cicero ne bi bio mogao dostojanstvenije ostaviti noćnu razpravu u senatu.

Tri sata kasnije stupiše u njegovu sobu dva teklića i svaki primi zapečaćen svežčić, prepise lista na upravitelja, Valerija Grata, koji je još uviek bio u Cezareji. Lahko je pogoditi, da je bilo mnogo do toga, te pisma budu odpremljena sigurno i brzo. Jedan teklić imao je poći kopnom, a drugi vodom. Obojica trebalo je da budu što više oprezni i brzi.

Pošto je nuždno, da čitatelj saznade, što je u pismu, koje se toli oprezno šalje, evo ga:

Antiokija XII. Cal. julija.

Mesalla Gratu.

„Imam da ti javim vanredan dogodjaj, koji je bez dvojbe vriedan, da na nj svrneš pažnju — prem se sada osniva djelomice na naslućivanju.

„Dozvoli mi najprije da ti nješto u pamet dozovem. Sjećaš se, da je prije više godina stanovala u Jerusolimu kneževska obitelj, vrlo drevna i neizmjerno bogata. Zvala se je Hur. Ako ti je pamćenje bud koliko slabo, na tvojoj je glavi, ako se ne varam, brazgotina, koja ti može pomoći, te se na tu činjenicu sjetiš.

„Da uzbudim tvoju pažnju, dodajem još ovo. Za kaznu radi napadaja na tvoj život — radi mira savjesti neka bogovi zaprieče, neka se nikada ne dokaže, da je bio puki slučaj — bude obitelj uhićena, odstranjena, a njihov imetak zaplienjen. Kako je taj postupak potvrdio car, koji je isto tako pravedan kao i mudar — neka mu žrtvenici budu uviek okićeni cviećem! — neka nas ne bude stid, kad pomislimo na one svote, što smo ih prigrnuli iz onoga vrela, a ja ne prestajem nikad zahvalan ti biti bar tako dugo, dok, kao sada, neprieporno posjedujem dio, što me zapade.

„Kao dalnji dokaz za tvoju razboritost dozivljem ti još u pamet, da si ti glede obitelji Hur odredio, što smo tada obojica držali najuspješnijim, te postignemo svoj cilj, naime, da se šuti, a dotični da umru sigurno, ali naravno. Ti ćeš se sjećati, što si zapovjedio glede majke i sestre zločinca, pa kad sada popuštam želji, te doznam, da li još živu ili su umrle, predobro poznajem tvoju ljubežljivost, moj Grate, a da bi posumnjati smio o tvojoj susretljivosti.

„Nu što se na ovu stvar pobliže odnosi, slobodan sam ipak da te podsjetim, kako je pravi zločinac bio osudjen na doživotnu galiju. Može pozlužiti, te činjenicu, koju hoću da kazujem, pokaže tim čudnovatijom, izjavim li ovdje, da sam sâm vidio i čitao pismenu potvrdu, da je predan tribunu-zapovjedniku jedne galije. Ne počima li tvoja pažnja biti veća?

„Uzmemo li na oko poprieční rok života onih, što su osudjeni na galiju, onda bi morao onaj, što je na ovaj način odstranjen, biti mrtav već pet godina. Ja sam tako u ovo vrieme bio osvjedočen, te sam mirno uživao imetak, što ga donekle i njemu imam zahvaliti. Nu ova zadnja opazka neka ipak

ne umanji obveze, što ju tebi u tom pogledu dugujem. A sada me evo kod jezgre.

„Noćas, dok sam kao predsjednik bio kod neke svečanosti u čast nekih iz Rima tek pridošlih, kojih mladost i neizkustvo pobudi u meni sućut, čuo sam čudnu pripoviest. Kako znadeš, dolazi danas amo konzul Maxencij, da povede vojnu na Parte. Medju puzavci, što će ga pratiti, nalazi se i sin pokojnog duumvira, Quinta Arija. Imao sam povod, da se za nj napose propitam. Kad je Arij pošao da progoni gusare, i kad ga je pobjeda digla na vrhunac svoje slave, nije on imao obitelji. Kada se je iz svoje vojne vratio, dovede i baštinika sa sobom. Ostani miran, kako to dolikuje vlastniku tolikih talenata u kolajućih sestercijah. Sin i baštinik, o kom govorim, je onaj Ben Hur, kog si poslao na galiju, onaj Ben Hur, koj bi morao već prije pet godina uz svoje veslo poginuti. On se je vratio bogat i ugledan i valjda rimski gradjanin te će — Nu, ti stojiš ovdje čvrsto, a da budeš zabrinut, ali ja sam, moj prijatelju, u pogibelji: zašto, ne trebam ti kazati. Tko to znade, ako ti ne? Što veliš na sve ovo?

„Kad se je Arij, poočim njegov, borio sa gusari, utopi se njegova ladja, pa svi, što su bili na njoj, poginuše osim dvojice — Arija samoga i njegova baštinika. Oni, koji su ih spasili, tvrde, da je drug tribunov bio neki mladi čovjek, koji je, kad su ga donieli na palubu, nosio odielo kažnjenika na galiji. To mora, da malo reknem, osvjedočiti. Nu da se prezirno ne nasmiješ, velim ti, moj prijatelju, da sam jučer bio sretan, te sam licem u lice vidio toga tajinstvenoga Arijeva sina. I najodličnije tvrdim, da je on, prem ga nisam prepoznao, onaj Ben Bur, koj je kroz godine bio moj drug u sigranju, u istinu isti Ben Hur, koj, ako je muž, ma bio on najnižeg sloja, ovaj čas, dok ovo pišem, kuha — a ja bi na njegovu mjestu isto tako učinio — osvetu, koja s ničim manjim nije zadovoljna, nego sa životom; osvetu za svoju domovinu, svoju majku, svoju sestru, za sama sebe i — velim to tek sada, prem bih to kod tebe morao najprije spomenuti — za svoj izgubljeni imetak.

„A sada, moj prijatelju i dobročinitelju, sigurno će nestati prezirna tvoga smjeha, pa počimaj možda o tom razmišljati, što bi valjalo u takovom slučaju učiniti. Neshodnim držim, da te savjetujem; dopusti pače, te izjavim, da se stavljam pod tvoje okrilje, ili još bolje, da budeš moj Ulyso, čija je zadaća, da me dobro svjetuje.

„Veseli me, kada pomišljam, kako ovaj list čitaš. Vidim te, kako ga najprije ozbiljan, a zatim smiešeći se štiješ. A kad je tvojoj neodlučnosti kraj, pa si stvorio osnovu, bila ona kako mu drago, pokazuje Merkurovu mudrost i odlučnost Cezarovu.

„Sunce je već izašlo. Za sat ostaviti će dva teklića moja vrata, svaki sa zapečaćenim prepiskom ovakovim. Jedan će krenuti kopnom, a drugi morem, jer držim tako važnim, da čim prije i točno saznaš, da se je u ovom dielu svieta pojavio naš zajednički neprijatelj. Tvoj odgovor čekati ću ovdje. Kako će dugo Ben Hur ovdje boraviti, to je dakako do njegova gospodara konzula. Taj ne može otići u vojnu prije mjesec dana, makar se dan i noć spremao. Ti znadeš, kolik je trud sakupiti i oboružati vojsku, koja se imade boriti u toli pustoj i nenapučenoj zemlji.

„Jučer sam vidio Židova u špilji Dafne — a ako nije sada tamo, to je ipak blizu, te ću si lahko, da mi na oku bude. Kad bi me pitao, gdje je ovaj čas, odgovorio bih ti najvećom sigurnošću, da je u dubravi paomâ, u šatoru izdajice šeika Ilderima, koji ne smije još nam i dalje prkositi. Ne čudi se, bude li Maxencijevo prvo ratno djelo, da Araba baci na ladju i u Rim ga odveze.

„Zabrinut sam za to, da znadeš, gdje Židov boravi, jer će ta okolnost biti važna, kad odlučivao budeš, kako ćeš u buduće u ovom slučaju raditi. Toliko bo sam do sada već naučio, te si laskam, da sam usljed toga napredovao u mudrosti, pa kod svakog čina mislim na troje: vrieme, mjesto i sredstva.

„Odlučiš li, da je ovdje mjesto, ne oklievaj, da ostaviš sve meni, svomu najodanijemu prijatelju i najpokornijem učeniku.

Mesalla."

U isto vrieme, kada su Mesallu ostavili teklići sa listovi — bijaše još rano u jutro — stupi Ben Hur u Ilderimov šator. On se je u dragi razhladio i osvježio, onda uzeo doručak, a sad došao obučen u kratku rimsku podtuniku bez rukava. Šeik počivao na divanu i pozdravio ga.

„Mir s tobom, sine Arijev!" Udivljeno počivalo mu oko na mladiću; još nikada nije vidio savršeniju sliku procvale, jake, samosvjestne muževnosti. „Dobro došao! Konji su pripravni; i ja — a ti?"

„Uzvraćam ti želju i pozdrav, dobri Ilderime, i javljam ti, da sam pripravan."

Ilderim zapleska rukama.

„Ja ću dati, da ti dovedu konje. Sjedni!"

„Jesu li već zapregnuti?"

„Nisu!"

„Onda te molim, da smijem to sam učiniti. Nuždno je, da se upoznam s tvojimi arabi. Moram znati, da svakoga konja imenom zovem, moram im proučavati ćud, jer su oni kao ljudi. Ako su jogunasti, valja ih obuzdati, a ako plašljivi, hvaliti ih i sokoliti. Zapovjedi, da donesu opremu!"

„I kola?"

„Kola danas ne trebam. Mjesto njih daj, te dovedu petog konja, imaš li ga? Mora biti neosedlan i tako brz kao i drugi.

U Ilderima se stala pobudjivati znatiželjnost. Dozove odmah slugu.

„Donesi opremu za konje i uzde za Sirija."

Ilderim se diže.

„Sirij je moj ljubimac", reče on, „a ja njegov, sine Arijev. Već 20 godina smo drugovi, u šatoru, u ratu, u svih zgodah u pustinji. Sad ću ti ga pokazati."

Potegne natrag zastor u sredini šatora, a Ben Hur koraknu poda nj. Svi konji dodjoše k šeiku. Jedan. malene glave, vatrenih očiju, vrata poput obla lûka, jakih prsiju, a liepe grive, zahrza veselo, kad ga je opazio.

„Dobri konjicu!" reče šeik, gladeći mu tamnozagasito lice, „dobri konjicu, dobro jutro!" Tad se okrene k Ben Huru i nastavi: „Ovo je Sirij, otac ove četvorice ovdje; Mira, njihova majka, čeka, dok se vratimo, jer je odveć dragocjena, a da nam ju je slobodno izvrgnuti pogibelji. Pa i vrlo dvojim, sine Arijev, da li bi pleme pregorjelo, da je ne ima kod kuće. Ona je njegova slava; svi je štuju, te bi s veseljem dopustili, da ih ona nogama sgazi. Deset hiljada jašioca, sinovi pustinje, pita danas: ‚Jesi li čuo o Miri?' a kad im se odgovori: ‚Zdrava je', tad kažu: ‚Bog je dobar, slava Bogu'!"

„Mira, Sirlj, to su imena zviezdâ, zar ne, šeik?" upita Ben Hur, hodajući od konja do konja i pružajući svakomu ruku.

„A zašto ne?" odgovori šeik. „Jesi li ikada bio u pustinji u noćno doba?"

„Nisam!"

„Tada ne možeš ni znati, kako se mi Arabi zanašamo na zviezde. Iz zahvalnosti za to dajemo njihova imena našim ljubimcem. Svi moji predji imali su svaki svoju Miru, kako i ja imam svoju, a i djeca njezina takodjer su zviezde. Eno ondje je, gledaj, Rimgel, a tamo Antar, ovo je Atair, a onaj, komu sada ideš, je Aldebaran, najmladji, nu ipak za to ne najmanji — o ne! Nositi će te proti vjetru, dok će ti u uhu zujiti kao Akaba; ići će, kamo htjedneš, sine Arijev; dà, Salamunove mi slave, nositi će te i u lavsko ždrielo, ako si srčan, da ga tamo poćeraš."

Donesli opremu. Ben Hur je sâm upregnuo konje; vlastitom ih je rukom izveo iz šatora i upravljao vojkami.

„Dovedite mi Sirija!" reče.

Arabin ne bi umio vještije se baciti na vilovnjaka.

A sada amo uzde!

Prihvatio ih je pomnjivo i razvrstao.

„Spreman sam, dobri šeiku!" reče. „Kaži, neka vodja napried ide na polje, i pošalji nekolike sluge s vodom."

Početak bijaše dobar. Konji ne bijahu plašivi. Rekao bi, da je već niemi sporazumak medju njimi i goničem. Ben Hur podao se svojoj zadaći onom sigurnošću, koja uviek uzbudjuje povjerenje. Pazio je točno na red, u kakvom treba da su konji pod kolima, samo što je jašio Sirija, mjesto da stoji u kolih. Ilderim se ohrabrio; zadovoljno smiešeć se prebirao je po svojoj bradi i mrmljao: „Slave mi božje, to nije Rimljanin, ne!" Sliedio je pješice. Njemu se pridružiše svi stanovnici šatora, muževi, žene i djeca. Polje bilo kao stvoreno za vježbe i dosta prostrano. Ben Hur je najprije potjerao lagano i ravno, a on u sve većem krugu. Zatim dodjoše u kas, poslie u skok. Napokon suzio je okruge, a na koncu bi pognao konje bez reda — tamo, desno, lievo, napried, bez odmora. Tako prodje sat, a onda ih korakom privede k Ilderimu. „Odlučeno je," reče mu. „Odsele treba samo neprestano se vježbati. Čestitam ti, šeik Ilderime, da imadeš sluge, kakvi su ovi. Gle" — on sjaši i uze gladiti konje — „sjajna im je dlaka bez prlje; dišu tako lako kao o početku. Dà, čestitam ti!" „Svrati sievajuće svoje oči zadovoljno k starcu. „Moralo bi nam zlo biti, kad ne bi pobjeda i —"

Stade, pocrveni se i pokloni, jer tek sada opazi uz šeika Baltazara, koj se opire o svoj štap, a pratile ga dvie gospoje pod gustom koprenom. Pogledav jednu od njih nemirna srca reče u sebi: „Ovo je ona Egipćanka!" Medjutim završi Ilderim izreku: „Kad ne bi pobjeda i osveta naša bila."

Tada primetne:

„Ne bojim se ništa, sine Arijev, nego se radujem. — Ti si moj čovjek. Bude li svršilo, kako

je počelo, onda ćeš viditi, što je sakriveno u šaki Arabina, koj ima sredstva, da nagradi.“

„Hvala ti, dobri šeik!“ odgovori čedno Ben Hur. „Zapovjedi da donesu konjem vode.“

Sam im je pružio vodu. Tada uzjaši opet Sirija i nastavi vježbu, kao prije od koraka na kas, od kasa na skok i napokon pustiv da vilenjaci lete. Gledaoci pohvališe vješto ravnanje uzdom te se divili zapregi, koja osta uviek ista, išla ravno ili vinula bud u kakve zavoje. Ništa nisi mogao pokuditi, kao ni let lastavice, koja se kući vraća.

Sred vježbe ukaza se tu Maluh i potraži šeika.

„Donosim ti poruku, šeiku,“ reče, kada mu se pružila zgoda da govori, „poruku od trgovca Simonidesa.“

„Od Simonidesa!“ klikne Arabin; „Abadon uništio sve njegove neprijatelje! Slušam!“

„Naložio mi je, da ti najprije zaželim sveti mir Božji,“ nastavi Maluh, „a onda da ti predam ove listove s molbom, da ih odmah čitaš.“

Šeik prelomi pečat na omotu svežčića, što mu je predan, te izvadi listove iz zavoja najfinijega platna, te ih stade odmah čitati.

„Simonides šeiku Ilderimu.

„Prijatelju! Dozvoli da te uvjerim, da ti je mjesto u dubljini moga srca. U tvojih je šatorih mladić liepe vanjštine, koj se nazivlje sinom Arijevim, a to i jest posinjenjem: Vrlo mi je mnogo do njega. Poviest mu je čudovita; dodji danas ili sutra k meni, da ti ju poviedati uzmognem. Medjutim mu daj sve, što traži, dok se ne bude protivilo časti. Bude li potrebno, da što nadoknadim, ja sam na to obvezan. Da se ja za mladića zanimam, ne kazuj nikomu. Izporuči pozdrave moje svomu drugomu gostu. On, njegova kći, ti i svi, koji s tobom u družtvu dodju, moji ste gosti na dan utrke. Ja sam se već osjegurao za sjedala.

Mir s tobom i s tvojima! Kako drugčije da se nazovem, prijatelju, nego tvoj prijatelj,

Simonides“

„Simonides šeiku Ilderimu.

„Prijatelju! Šaljem ti viesti iz riznice moga izkustva. Ima znak, koj opomenom drže svi nerimljani, koji imadu novaca ili imetka, što je izvrgnut plienu: a to je dolazak kakva ugledna i uplivna Rimljanina u mjesto službe mu. Danas dolazi konzul Maxencij. Dozvoli, da te upozorim! I jednu još svjetujem. Poruči danas ili sutra tvojim čuvarom na cestah, što vode južno iz Antiokije i zapovjedi im, neka protraže svakog teklića, koj dolazi ili odlazi. Ako nadju viesti, koje se tiču tebe ili tvojih posala, treba da ih ti vidiš. Ti si imao jučer već dobiti viest; nu budeš li sada brzo radio, nije još prekasno, tvoji čuvari poznavaju tajne staze, pa će znati da stignu tekliće, što su možda jutros ostavili Antiokiju. Ne oklievaj! List ovaj spali, čim ga pročitaš.

Tvoj prijatelj Simonides.“

Ilderim pročita dvaput listove, metne ih opet u njihov omot i pohrani svežčić u svoj pojas.

Vježbe na polju skoro svršile; trajale su u sve dva sata. Ben Hur upravi zapregom opet k Ildermanu i reče:

„Dozvoliš li, šeik, odvesti ću Arabe opet u šator. Poslie podne još ću ih jednom izvesti. Još je sjedio na Siriju.

Šeik stupi k njemu i reče:

„Tvoji su, sine Arijev, dok se ne svrši utrka. Čini s njimi po volji. Ti si u ova dva sata s njimi više učinio, nego bi Rimljanin — šakali mu glodali kosti — u toliko tjedana bio mogao postići. Mi ćemo pobiediti, slave mi božje, mi ćemo pobiediti!“

Došav u šator, ostade Ben Hur kod konjâ, dok ih ne natovariše. Onda pošto se je okupao u drági i pio araka sa šeikom, koj je bio izvrstne volje, obuče opet židovske haljine te se pošeta s Maluhom pod palmami. Dugo su zajedno razgovarali, o čem moramo mi nešto spomenuti.

„Dati ću ti naputnicu“ reče Ben Hur, „neka ti dadu moju prtljagu; u gostionici je na obali s ove strane mosta. Donesi mi ju još danas, možeš li; i dobri Maluše, ako odveć od tebe ne tražim —“

Maluh pokaza, da je pripravan poslužiti ga.

„Hvala, Maluh, hvala! Prihvatit ću tvoju besjedu. Ta mi smo braća jednog plemena, a Rim je naš zajednički neprijatelj. Uz to si ti i trgovac, dočim se bojim, da Ilderim nije i —

„Arabin je riedko vješt trgovac“, prihvati Maluh.

„Lukavi su, ali ipak je dobro, ako smo na oprezu. Da se odstrani svaka zapreka i lukavština kod utrke, umirilo bi me u velike, kad bi ti pošao u poslovnicu trkališta, da vidiš, je li šeik točno izvršio sve predmete. Koristilo bi mi vrlo, kad bi mogao dobiti prepis pravila. I boju, što ću imati, moram upoznati, a naročito broj stajališta, odakle ću ja započeti utrku. Ako je to uz Mesalino, tad je dobro, ako nije, tad pokušaj, da izmieniš mjesto, te dodjem do Rimljanina. Pamtiš li dobro, Maluše?

„Pamet me već kadkada iznevjerila, sine Arijev, nu nikada, kada joj je srce u pomoć došlo, kao sada.“

„Pokušat ću dakle da te uznemirim s jednim još nalogom. Opazio sam jučer, da se Mesalla diči svojim kolima i to pravom, jer najbolja carska jedva im mogu stati uz bok. Ne bi li ti njihovu divotu morao uzeti za izliku, te izpitaš, jesu li lahka ili težka? Rado bi im znao točnu mjeru i težinu. Pa ako ni u čem ne uspiješ, Maluše, svakako pronadji, kako im je visoka osovina od zemlje. Razumiješ li me, Maluše? Ne bih rado, da ima kakovu pravu prednost preda mnom. Njihov sjaj mi je deseta! Ako ga nadvladam, tad će taj sjaj poraz učiniti još sramotnijim, a moje će slavlje upodpuniti; ima li pako kakve prednosti, rado bih ih saznao.

„Razumijem,“ odgovori Maluh; „ti želiš, da izmjerim visinu osi od središta joj do tla.“

„Pogodio si — i raduj se, Malho, to je zadnji moj nalog; ajde da se vratimo k šatorom.“

Naskoro se Maluh vratio u grad. Medjutim je Ilderim po savjetu Simonidesa poslao na konju teklića k svojim stražarom. To je bio Arabin; pisma nije nosio uza se.

Drugi dan, oko tri sata od prilike, sjaši pred šatorom čovjek, koga je Ilderim upoznao kao člana svog plemena.

Glasnik reče:

„Imam nalog, šeik, da ti predam ovaj snopić i umolim te, da ga odmah otvoriš i čitaš. Ako treba odgovoriti, valja mi biti na tvoju uslugu.“

Ilderim je promatrao snopić. Pečat bijaše već prekinut. Naslov je glasio: „Valeriju Gratu u Cezareji.“

„Odnio ga Abadon!“ zamumlja šeik, kada je vidio, da je list latinski pisan. Da je bio pisan grčki ili arabski, znao bi pročitati; ovako je mogao tek odgonetati naslov, pisan velikimi rimskimi slovi; nu gle, i podpis je bio pisan jednakimi slovi; glasio je „Mesala“. Oči mu sievale.

„Gdje je mladi Izraelac?“ upita.

„S konji na polju,“ odgovori sluga.

Šeik baci list u omot, spremi ga u svoj pojas i zajaši konja. U taj čas ukaza se stranac, koji je, kako se činilo, iz grada došao.

„Tražim šeika Ilderima, koga zovu dobrim,“ reče. Po govoru i odielu poznao si, da je Rimljanin. Jezik, što ga Ilderim nije umio čitati, znao je govoriti. On odvrati:

„Ja sam šeik Ilderim!“

Stranac ponikne očima, za tim dignuv ih reče na silu mirno:

„Čuo sam, da trebaš goniča za sigre.“

Ilderimove se ustne pod bielom bradom raztegle na porugljiv smjeh.

„Odlazi svojim putem! Ja imam goniča,“ reče i okrene se da pojaši dalje. Nu stranac ostane i nastavi:

„Šeik, ljubim konje. Kažu, da su tvoji najljepši na svietu.

Starcu je to polaskalo. Stade kao da će popustiti, nu domisli se i odgovori:

„Drugiput ću ti ih pokazati, danas ne. Sada sam u poslu.“

Odjaši u polje, a stranac smiešećke podje u grad. Postigao je, što je htio. I svaki dan od sada, sve do velikoga dana utrke, dolazio bi po jedan, kadkada po dva i tri čovjeka u dubravu paomâ pod izlikom, da zatraže u šeika rada kao goniči.

Slao ih je Mesala, da paze na Ben Hura.

Ruža.

(Priča.)

Erudimini, qui judicatis terram.
Psalm. II. v. 13.

Rasla je ona, bujala sred gustim zelenilom okićenog perivoja, isticala svoju glavu med šarenim cviećem.

Svježe i zeleno lišće, rumene i punane hvojke glasile je kraljicom čitave flore. Bajni miris njezinoga peluda širio se na daleko i mamio svojom ugodnošću.

Svoj gojni struk, svoj punani bus, svoje rumeno lice ogledavala u zrcalu kristalnog potočića, što no je pokraj nje žuberkao svojom vodom bistricom ....

Kako joj vitak stas nadilazio okolno cvieće, tako je jutrenja rosa s njezinoga lišca daleko blieštila i čarobnošću mamila prolaznike.

Zavidjele joj ostale drugarice, i nikom poniknule sa njezine čarobne krasote.

Mome i momci pogledavali je milotnim okom. Roj šarenih leptira lagano piršio oko nje svojim krilašcima. Mali ptići žagorili iz njezinoga grma.

Ona je bila sretna, blažena, ponosna!...

Jednoga predvečerja nadvio se krajem crn, gust oblak. Zahujila oluja, zaurlao vihar.... Oblak sasuo gràd....

Ruža osvanula na pô mrtva. Granje polomljeno, lišće odtrgnuto, hvojke ponesene. Do mala i — svenula!....

Ante Petravić (Jadranski labud).

Br. 771.

Velečastnim dušobrižnikom.

Sveti Otac papa želi, da se mjeseca listopada svake nedjelje u svih crkvah kupi milostinja za dogradnju divne crkve sv. Krunice u Lepantu u znak zahvalnosti i u preporuku Kraljici svete krunice. U toj crkvi sagradjenoj troškom svih naroda štovat će se Majka i Djevica Marija obredom latinskim i grčkim te zazivati u pomoć proti neprijateljem imena kršćanskoga.

Prispije li komu veleč. dušobrižniku ova naredba tek iza prve nedjelje listopadske, to onda ovaj ordinarijat naredjuje, neka se četiri nedjelje počam od one, iza kako se saznalo za ovu naredbu, kupi milostinja u crkvi za pomenutu svrhu.

A ujedno se ovim svi veleč. dušobrižnici umoljavaju, da izvole ponajprije narodu protumačiti, kako je plemenita i zaslužna milostinja namienjena ovoj svrhi. Sakupljen novac neka se pošalje amo na ordinarijat.

Od nadbiskupskog ordinarijata

u Sarajevu, 17. rujna 1896

† JOSIP,
nadbiskup.

Viestnik.

Naša domovina.

(Imenovanje.) Preuzvišeni gospodin biskup bosansko-sriemski, J. J. Strossmayer, ostavio nam je liep spomen na svoj boravak u Bosni: uz blagoslov i privolju presv. Nadbiskupa imenovao je veleč. gosp. *Juraja Pušeka,* upravitelja travničke dekanije i župnika u Travniku, prisjednikom svoga duhov. stola sa pravom na ljubičasti pojas. I „Vrhbosna“ iz dna srca čestita svomu prvomu uredniku, bratu i prijatelju. *Ad multos!*

(Apostolski blagoslov) i najljepšu hvalu šalje sveti Otac papa, Leon XIII., čitavoj našoj vrhbosanskoj nadbiskupiji, primivši *Petrov novčić,* što mu ga je ona ove godine poslala o svetkovini *sv. Petra u okovih.* Sveti Otac, kako u listu po uzor. kardinalu-tajniku državnom veli, primio je taj novčić kao nov dokaz sinovske ljubavi i odanosti svijú nas napram apostolskoj stolici; a mi opet svi primimo apostolski sveti blagoslov velebnoga nasljednika sv. Petra kao najljepši i u napredak poticaj, da kao dobra djeca rado i od usta odkinemo najboljemu Otcu svomu i namjestniku samoga Boga na zemlji. Petrov novčić — djetinja krasna ljubav!

(Listopadska pobožnost.) Prvim danom listopada počima u cieloj našoj nadbiskupiji po župnih crkvah krasna pobožnost u čast Kraljici svete krunice. Oprosti su kao i prijašnjih godina: *podpun*, ako se izpovjedimo i pričestimo na blagdan sv. Krunice (o. g. 4. listopada) ili u njenoj osmini, pa onda ako barem 10 puta obavimo ovu pobožnost u crkvi, ili s važna razloga kod kuće; *nepodpun* (od 7 godina i 7 četrdesetnica) za svaki put, kad izmolimo krunicu s propisanom molitvom na čast sv. Josipu. Da bude jedan pastir i jedan ovčinjak: zazivajmo i ove godine Kraljicu sv. krunice.

(Biskup Strossmayer u Travniku.) Javiše nam iz Travnika, kako je veliki naš Biskup i Mecena i tamo bio zanosno i poletno primljen i dočekan. Osobito se izkazalo naše nadb. dječačko sjemenište, gdje je visoki gost i odsio. Gimnazijalna glasba nije prestajala, hrvatska se pjesma ne zaustavljala, vila sa Vlašića tanko romonila, a prelijepa jedne večeri

akademija podigla je slavlje na vrh vrška. Mi čestitamo veleč. oo. rektoru i profesorom sjemeništa, koji nam tako znadu mlado bosansko srce plemeniti i za visokim poletom zanositi. Uz takove Ignacijeve i naše junake i zatočnike sretna, ako Bog da, naša sirotna Bosna! Slava im i hvala! Pa nam podigli i odgojili domovini mladih Štrosmajerovića!

(Poslanica novoga tršćanskog biskupa.) Poput Samuela odaziva se dobri biskup, *Andrija Marija,* glasu Božjemu, koji ga zovnu, da pase novo si stado u našoj Istri: „Evo me, Gospodine!“ Pa se predstavlja svojemu stadu: „Ja sam katolički biskup, moje misli i moja zastava križ je Isusov!“ Tumači onda, šta je to u Crkvi Božjoj *biskup* i gledom na štovanje od strane vjernikâ i gledom na dužnosti od strane samoga biskupa. Biskupsko dostojanstvo veliko je doista breme, osjetit će ga i sama angjeoska pleća. No novi ga naš biskup ipak radostno pozdravlja uzklikom svoga zaštitnika Apostola: „Zdravo, križu!“ U svojih vjernicih gleda on uz to milosrdnoga Cirenejca, koji će mu pomoći nositi taj križ molitvom svojom i posluhom: i tako će mu i najteži križ biti pravo veselje. Sa svetim Pavlom ponosi se onda biskup svojom zastavom — križem Gospodina svoga, Isusa Krista. Pod tom zastavom otvara biskup i razvija narodu svoj program. Njegov program, njegovo mišljenje jest, da traži slavu Božju i spas dušâ, jest mir i ljubav. Onaj oganj i žar, što od svete ljubavi na srcu gori, donosi i biskup na srcu svome te ide, da ga baci u narod i puk svoj, i sa Gospodinom svojim ništa drugo ne će, nego da se upali i gori. Po primjeru Gospodinovu on će ljubiti i dičiti se narodom svojim, no on će ljubiti i štovati i druge, koji niesu istoga jezika i plemena, a ovce su njegove, ljubit će ih kao sinove Božje, kao braću u Isusu, i vruća je njegova želja, da mu u stadu bude samo jedno srce i jedna duša, da ih sve spaja ljubav Isusa Krista u istoj vjeri i u istom ufanju, i tako da *budu svi jedno.* Uz ovakove doista pastirske i apostolske rieči o križu i ljubavi liepo pristaje novomu tršćanskom biskupu i ime njegovo *Andrija Marija.* Bio pravi Andrija i Marija — junak i majka — dragoj nam Istri!

(Izpiti.) Na župnički izpit došlo je ove godine 5 kandidata, a na jurisdikcijonalni 15 duhovnih pomoćnika. Izpali su dosta liepo.

(Od ovogodišnjih naših mladomisnika) namješteni su gg. Matej *Bekavac* i Ivan *Papić* kao duhovni pomoćnici u Sarajevu, g. Vladislav *Kreneis* kao kapelan i kateketa u Bjelini; gg. Pajo *Pajić* i Marko *Tvrdković* kao katekete: onaj na realci u Banjaluci, ovaj na ovdašnjem zavodu „Kćeri Božje ljubavi.“ — Veleč. gosp. Mirko *Dovranić,* svećenik iz zagrebačke nadbiskupije namješten je kod nas kao kateketa na višoj djevojačkoj školi „Milosrdnih sestara.“

(Umrli.) *Matija pl. Mrazović,* muž i junak iz one dobe, kada no malena Gajeva pjesmica kao živa kapljica kanula s vatre domovinske svete ljubavi i zanosno oživjela more narodne samosviesti, usnu blago u Gospodinu dne 13. rujna 1896. u 10½ s. prije podne, kako nam to tužna, crna osmrtnica javila iz Zagreba. Počivao u miru, plemeniti sine svoje domovine! — I iz Vareša stiže nam liep dopis, kojega radi prostora ne mogosmo da uvrstimo, a piše nam, kako i taj junački gradić početkom rujna zaplakao nad grobom svoga dobrog i poniznog kapelana, o. *fra. Jure Dakića.* Bio fra. Juro pravi biser od kapelanâ. Bio je već i vikar i župnik, ali on je i opet drage volje hotio da bude kapelanom, da pokaže, kako mu je mila poslušnost, drag neutrudiv rad i sveto siromaštvo. Bio je on desna ruka svome dobromu drugu i vareškomu župniku, o. fra. Franji Franjkoviću, koji ga je do groba izpratio, što znao i mogao ljepše, a uz pratnju i nekih obližnjih župnika i žalobnu pjesmu pjevačkoga družtva, „*Zviezde*“. Pokoj mu liepoj duši! — U Wörishofenu dne 12. rujna izdahnu u Gospodinu iza duge i težke bolesti *Stjepan Tadić,* župnik daruvarski i podarcidjakom kotara pakračkoga i revni štioc i prijatelj „Vrhbosnin.“ *R. i. p.!*

Cislajtanija.

(Četvrti sveobći sastanak austrijskih katolika u Salzburgu.) U zadnje vrieme stali se katolici i katolička družtva gotovo svih zemalja sve više i više dizati i buditi, da što na bliže drug uz druga stane, da se u što većih i složnijih redovih okupe oko zastave neustrašiva namjestnika Kristova na zemlji, Leona XIII. I u našoj monarhiji revnost još više, hvala Bogu, revnuje, driemež se baš po dobro bûdi. Katolici Ugarske onako se liepo i junački na svoj prvi zemaljski kongres sastali. Sva se gotovo katolička monarhija u svojih zastupnicih našla u Tridentu, da stane na glavu podmukloj i slobodnozidarskoj zmiji. Austrijski katolici toli zanosno opet proslaviše svoj IV. sveobći sastanak u Salzburgu, posvećen presv. Srcu Isusovu. Ovo očitovanje religijoznoga duha u naše vrieme govori nam očito, da se ipak ne da čovječanstvo sputati u okove tvrdoga materijalizma i da će još znati silne krize budućnosti na svoj spas prevladati. Pa uza sve danas navale na Kristovu Crkvu možemo ipak reći sa pokojnim prije od prilike mjesec dana Nestorom irske hierarhije, biskupom dr. Dugganom, kad se eto zagledamo u taj zanos i ponos i polet katolički: „Od Hildebranda (Grgura VII.) nije bila toli moguća, velika i jaka katolička Crkva, kao danas pod Leonom XIII.“ Vrhbosna vesela sa ovakova katoličkoga poleta i zanosa veoma rado ubire po koje jedrije zrnce, što se na takovih sastancih u katoličko srce ubacilo, ne bi li srećom i kod nas urodilo plodom kršćanske ljubavi i one odvažnosti pravih kršćanskih junaka. — Poznati sa svoje rieči grof Sylva Tarouca otvorio je krasnom besjedom IV. sveobći sastanak u Salzburgu. U svom govoru iztaknu grof, kako se često puta zna boc-

nuti u katoličke sastanke u Austriji, da su oni samo liepe svečane parade; mnogo se tu govori i odlučuje, a trebalo bi se malo više činom pokazati. Jest, treba se i činom pokazati, no mora se i govoriti i opet i opet upozoriti na sveta naša načela, koja nas sve imaju da vode. I upravo za to, jer mi želimo, da se na djelu pokažemo, treba da katolički sastanak govori i po načelih kršćanskih govori. Mi se ne stidimo ovakovih parada. Vojnik ulazi u paradu, da pokaže svietu, da on zna i osjeća, čiju kabanicu nosi — cara svoga, i kome služi — domovini svojoj. Evo i nas s toga na sastanku: mi hoćemo da pokažemo, komu služimo i čiji smo sinovi i vojnici — katoličke crkve i domovine svoje. — Na to je uzeo rieč predstojnik mjestnoga odbora, prof. dr. Altenweisel, uz pozdrav sastanku: *Hvaljen Isus!* Katolički ovaj pozdrav, kojim ja pozdravih naš katolički sastanak, i na koji mi toli oduševljeno i pobožno odzdravi vas sastanak, treba da bude prva rieč u svakom katoličkom sastanku: to je molitva za više svjetlo. Taj prekrasni pozdrav odjeknut će i više puta kroz ove dane u ovoj dvorani, da se u svojih viećanjih i govorih opet i opet što uže svežemo sa Onim, koji je put, istina i život. Taj preliepi pozdrav i dovršit će ovaj katol. sastanak kao najjači povik u nebo, da pusti što obilniji svoj blagoslov na naše zaključke. Pa tako i treba da bude, jer nema spasa osim u Kristu. I za to ja i opet sastanak pozdravljam: Hvaljen Isus! Iza govora odborova predsjednika bio je jednoglasno izabran predsjednikom za IV. sveobći sastanak austr. katolika knez *Clary - Aldringen.* Knez se veseli, što ne mora, kao što je običaj u drugih predsjednika sabornih i nesabornih, sastanak uvjeravati, da će voditi stvari bez ikakva strančarenja; on to ne mora, jer su na ovom sastanku sigurno svi osvjedočeni katolici, vjerni sinovi svete crkve, svi braća, koja ne znaju u stvarih vjere i u načelih vjerskih ni za kakvu stranku, svi su jedna obitelj, jedna ujedinjena obitelj, jedna jedina i velika katolička stranka. — Vriedno je sad ovdje barem dvie, tri doista zlatne rieči navesti, što ih onda uzoriti kardinal, *Haller*, progovorio. Iz bliza i iz daleka, sa sjevera i s juga, od iztoka i zapada da ste mi zdravo, braćo, i hiljadu puta dobro došli! Mi se možebit još ne poznamo osobno, mi se do sada niesmo gledali okom u oko, no mi svi znamo, da imamo istu svrhu, ista i jednaka načela. Mi smo svi osvjedočeni, da nas je ovdje sakupilo oduševljenje za Crkvu i sv. Otca i pravo kršćansko nastojanje oko družtva ljudskoga. S toga dajmo si svi bratsku, prijateljsku ruku, spremni brat s bratom raditi, da se postigne, koliko je moguće, svrha, u koju se sastasmo. Vi nam donosite novih misli, novih savjeta, i kao što se iskra uz iskru upali, tako će i misao naša uz misao pristati, pa ćemo doći do osnova, da ih onda u djelo privodimo. Znadem, da će koja pasti i na drugu stranu, no kako mi svi imademo ista načela, iste osnove, kako smo mi svi oduševljeni za katoličku vjeru i njezine interese, za blagostanje družtva ljudskoga i naše domovine: ne će biti ni malo mučno sve naše misli jednim putem okrenuti. Držat ćemo se načela Apostolova: „*Omnia tentate, optima tenete!*“ Sve pokušajte, najbolje držite! Sve ćemo kušati, i što nam se pokaže istinitim, to ćemo prihvatiti, u tom se svi složiti. Namjerimo li se gdje na dva mnienja, a jedno i drugo stoji na jednakih osnovah, onda ćemo jedan s drugim biti uztrpljivi, jer smo jedni u načelih, i glavno je, da onda, što zaključimo, i u djelo privedemo. Ne bojmo se zapreka i ne znam kakovih i ne znam odakle! Ne pitajmo, šta će ovi i oni reći; junački samo zastupajmo i širimo sborom i tvorom kršćanska načela i katoličku istinu, što izhodi iz samoga Boga, i jer izhodi iz Boga, imade u sebi Božansku moć i snagu, koja može duh obladati i razsvietliti, srce dobiti i volju na bolje okrenuti. I tu istinu treba da bez prekida, svagdje i svakom sgodom ističemo: *gutta cavat lapidem.* Sto puta i hiljadu i milijun puta neka kane kap kršćanske istine i pravde na isto mjesto, u isto srce: i onda ona ne će ostati bez uspjeha. Duša je čovječja već od naravi kršćanska: kršćanska načela, kršćanske istine posve se sudaraju sa dušom, u njih jedino nalazi duša svoj mir i zaklon, a uzalud ga svagdje drugdje traži. Bio si zabludio, no opet si se vratio u kršćanstvo: i tebi onda bilo, kao da si izašao iz pokvarena zraka u najčišći i najljepši eter; kao da si iza duge, crne tame ugledao sjajnu, sunčanu uzdisanu zraku; bilo ti eto, kao da si od težke bolesti na jedanput ozdravio. I s toga ne prestajmo, i kad se razstane ovaj naš sastanak, sto i sto puta kazati u lice istinu svakomu i onim, koji o njoj ne će ni da čuju. Istina će napokon svoje polučiti. Prvi put će ti možebit reći: Ah, taj je još u sredovječnom mračnjačtvu! Malo poslie mislit će: Pa nije baš posve krivo imao. Pa će do malo reći: U mnogočem je pravo rekao. I napokon kimnut će glavom: *Imao je pravo.* I tako eto nam još jednoga branitelja istine, zatočnika sveobćega i crkvenoga blagostanja. Govorimo dakle, ako ne možemo jezikom, a ono još više životom svojim, da sorimo još na žalost premnoge spomenike preostale iz zlatne dobe liberalizma. — Ovaj zanos i govor pravoga Apostola — kardinala zanosno je bio i od sastanka primljen. — Čula se još za tim rieč i zastupnika njemačkoga Centruma. Njemački junak katolik, dr. *Orterer,* takodjer iztaknu, neka sav katolicizam zajednički navaljuje na zajedničkoga svoga neprijatelja — liberalizam; neka navaljuje na nj u političnom i socijalnom životu, ni malo mu ne šteđeć ni gorega od otca sina — socijalizam. To je danas prva i domovinska i kršćanska dužnost i zadaća svih ljudi, koji su vjerni oltaru i priestolu. Krasna je rieč, što ju je prije malo mjeseci rekao u Ugarskoj jedan svietli član iz carske habsburžke kuće: „Ne samo moj premilostivi car i gospodar, već sva austrijska carevina dobro znade, da je katolicizam od vajkada bio najtvrdja podpora priestolu i domu.“ — Tako su predgovornici salzburžkoga sas-

tanka razsvjetljivali um i zanosili srce na što oduševljenje zaključke nakon zamašnih pitanja, što se onda povela na sastanku: o jedinstvu austrijskih katolika, o slobodnom zidarstvu, o socijalnom pitanju, o radničkom pokretu, o katoličkoj štampi, o rimskom pitanju, o školi pogledom na slobodnu zidariju.

Rusija.

(Obraćenik Tolstoj.) Pop Tolstoj priedje lani u katoličku crkvu. Neprijatelji digoše na njega viku i svakojake tužbe. U ime vlade naredilo mu se, da na pojedine točke točno odgovori. Da čujemo samo najglavnije. — 1. „Obtužen sam, da sam pismeno obćio sa katoličkimi svećenici, dok sam bio na akademiji.“ Odgovor: A gdje je to pravoslavnomu popu zabranjeno obćiti sa klerom rimokatoličkim. Ako ta zabrana doista postoji, za što mi toga nije zabranio predsjednik sinoda, koji je dobro znao za moje obćenje, dapače, koji se i sâm pismeno dogovara sa istim svećenikom? Za što bi mi on sâm davao knjižice napisane od istoga svećenika? Ako se ne smije dopisivati sa svećenstvom rimskim, a za što se dopušta pismeno obćenje visokih osoba crkve ruske sa raznimi protestanti? — 2. „Obtužen sam, da sam u onih listovih izjavio, kako sam za uniju crkava veoma zauzet i kako ću ovu ideju svuda širiti.“ Odgovor: Je li pravoslavnomu svećeniku zabranjeno raditi o sjedinjenju svetih crkava? Gdje je ta zabrana? Ako postoji, a što znače onda ovi teksti u liturgiji ruskoj: „Molimo za svete crkve Božje i za sjedinjenje sviju; — molimo, da Gospodin sdruži katekumene sa svetom katoličkom i apostolskom crkvom; — vjerujem u jednu katoličku i apostolsku crkvu; — sakupi svuda raztresene, obrati zavedene, sjedini ih sa svojom katoličkom i apostolskom crkvom; — ublaži razmirice crkava!“ Ako se ovi teksti ne uporavljaju na rimokatoličku crkvu, u kojem onda smislu treba uzeti rieč *katolička?* I u kojem opet smislu daje se crkvi rimskoj pridjev *zapadna,* da li suprotno ili paralelno s našom, koja se zove *iztočna,* ako nije s toga, što ukupno obe sačinjavaju crkvu sveobću? — Ako pravoslavna crkva uči, da crkva rimska nije ni sveta ni Božja, molim, podučite me, tko tako uči, pa gdje se ta nauka nalazi? Kako treba u tom slučaju da pravoslavni o crkvi rimskoj sude? Ako je krivovjerna, gdje se njezino krivovjerje osudilo? Ako je razkolna, gdje i kad se ovaj razkol proglasio? Ako je zabranjeno nastojati, da se uzpostavi uniju sa crkvom, od koje smo se odciepili, kažite mi, za što je dozvoljeno nastojati sdružiti se sa sektami, što se od nje odielile? Ovo čine prelati ruski uz blagoslov svete sinode, koja je sastavila komisiju, da se bavi izključivo ovim pitanjem. — 3. „Obtužen sam, da sam podpisao simbol Tridentski.“ Odgovor: Je li to svećeniku pravoslavnomu zabranjeno? Gdje je ta zabrana? Ako je zabranjeno, jer se tim izpovieda vjera rimska, koju je inače već sv. Pavao hvalio, za što se ne zabrani ne samo podpisati, nego i širiti čitav katekizam tako zvanih staro-katolika i to po samom visokom prelatu ruske crkve? Ako je simbol Tridentski od ruske crkve zabranjen, za što sv. sinod dopušta, da imade skoro doslovni prievod njegov u velikom obredniku? — 4. „Obtužen sam, da molim za biskupa biskupije, u kojoj se nalazim, makar bio taj biskup rimokatolički“. Odgovor: Neka mi se dokaže, da svećenik boraveć u kojoj biskupiji ne smije u misi moliti za zakonitoga biskupa one biskupije. Neka mi se dokaže, da biskupi rimokatolički niesu zakoniti pastiri svojih biskupija; da rimski papa nema prava imenovati biskupe ni u svojem patriarhatu. Ako su ovi biskupi nezakoniti, koji su onda zakoniti? ili odkad ove biskupije nemaju zakonitih glavara? Tko je ove biskupe osudio? Ako niesu biskupi, a kako onda, da ruska crkva njihova redjenja priznaje valjanimi, dok ona staro-katolikâ zabacuje? — 5. „Obtužen sam, da sam molio za vrhovnoga Biskupa rimskoga.“ Odgovor: Tko je to pravoslavnomu svećeniku zabranio? Može li se zabraniti moliti za onoga, za koga je, kako nam kazuju „Djela apostolska“, molila sva crkva, za koga je molio sv. Ivan Zlatousti, Teodor Studita i svi sveci? Za što se ne zabranjuje moliti za protestante, recimo za predsjednika Sjedinjenih država, za cara njemačkoga, za Gressera, prefekta u Petrogradu? i kako se pokojni ministar izvanjih posala, Giers, unio u pravoslavnu crkvu, gdje se rekla mrtvačka sveta misa za krivovjerca, gdje se molilo izmjenice sa obslužnikom protestantskim? Ja za papu ne molim osim privatno, a to mogu i za najgorega grješnika. — Isto tako odlučni su odgovori Tolstojevi i na ostale obtužbe. Dobro je, što se je mogao Tolstoj opravdati na ovaj način te samimi razlozi iz razuma dokazati, da sama načela, što ih je ruska crkva baštinila od rimokatoličke, mogu privesti opet k matici crkvi. Vjera i liturgija slaveno-ruska pravoslavne su u najstrožem značenju rieči; treba samo dignuti predsude i to načeli iz samoga pravoslavlja. To je Tolstoj odgovorom svojim i namjeravao i učinio, pa je tako izveo pravo djelo propagande, što je zavriedilo, da se zabilježi i čuje.

Prosvjeta.

— *Uskršnja poslanica pravosl. episkopa Nikodema u Zadru. Primjedbe napisao I. C.* Brzotiskom „Katol. Hrv. Tiskarne“ u Zadru. I ova će knjižica, zanimivo i mirno pisana, pokazati braći i episkopu Nikodemu, da *jedinstvo* braće i crkava nije doista nikakvo *strašilo,* kako to oni misle i raznose. Preporučamo ju s toga najtoplije.

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Odgovorni urednik Ivan Šarić, kanonik. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Košljunske elegije.

III. Priča o Košljunu.

ožeš li se o Košljunu
priči dosjetiti?
Što i pjesnik naš ju vrli
u pjesmu iskiti.[1]) —

Dvoje da je braće bila
krajina ta ciela —
I kud more sada šumi;
ali pravog diela

Ne davao brat svom bratu,
što je sliepac bio,
Već bi njega krivom mjerom
grdno prikratio.

Al se jadan donapokon
dosjeti on varki,
Tere mu se uzdah vinu
prama nebu žarki:

Da bi ono milostivo
pogledat ga htjelo!
Pa je nebo osvetilo
to bratsko nedjelo;

Jer proguta u čas more
bratovu baštinu,
A posred kô ubav otok
sliepčevo isplinu. — —

Vjerovo je ribar stari
u to, što kazivo,
Jer je puk naš bujne mašte
i vjeruje živo.

Bilo tako il drugako
nît je priči liepa.
Ona uči nas, da nije
Božja pravda sliepa.

[1]) Badalić u „Viencu" u pjesmi: „Braća nebraća". — Tako priča puk o postanku ovog otočića.

IV. Iza priče.

Kad je starac dovršio,
igrali talasi,
„Popuhnul je hladan vjetar"[1])
pjesma se oglasi.

Pjevala ju tamo dugo
mladenačka grla.
Tužni glasi! Još tužnija
do nas je doprla.

Sveta je to pjesma nama,
prem se bolno ori,
Jer nas ona isto bodri,
kao što i kori.

Da ne damo sveg oteti
pohlepnom tudjinu.
Oteše nam mnogo, al ih
Božja još ne minu.

Za to mene pjesma ova
toliko osvoji,
Što me nadom bolje kobi
očajna opoji.

V. P. Bršljanski, glagoljaš.

[1]) „Popuhnul je hladan vjetar" jest najobljubljenija pučka pjesma u hrv. primorju. Povjestničari hoće, da aludira na to, kako je Hrvatska izgubila domaće kraljeve.

Žena u društvu ljudskom.

b) Žena u kršćanskom srednjem vijeku.

1. Po želji Isusovoj imali bi se svi narodi združiti u jednu kršćansku obitelj. Običaje pojedinih plemena ne treba ukinuti, nego ih oplemeniti, a ukloniti iz njih ono, što bi se kršćanskoj istini protivilo. Ovakova promjena nije mogla da se zbude u jedan čas, nego vršila se po malo i ne bez oprjeka tečajem vremena. No čistoća života nije bila vazda suglasna sa pravilima vjere. Ove okolnosti valja uvažiti, kad se tečajem povijesti istražuju odnošaji i položaj žene.

2. Kršćanski narodi srednjega vijeka prigrliše oduševljeno nauku o djevičanskoj čistoći; tu su nauku i mnogobrojne žene prihvatile obvezavši se na doživotno djevičanstvo. Odatle toliko samostana u srednjem vijeku.

Kao što su se prije na istoku dizala redovnička društva, isto se tako sada posve naravno dizala i na zapadu. Već je sveti Ambrozij kazao, da mu je jedna od najglavnijih briga ona za djevice. Slično su postupali i ostali pastiri na zapadu izvan Italije. Sv. Cesarij utemelji oko godine 512. ženski samostan. Njihova regula podučaje nas o naobrazbi ovih žena: uz ručni posao neka uče čitati te neka svaki dan dva sata prije podne posvete čitanju. Molitva i rad bijaše eto njihova dužnost. Naglo procvate ovaj samostan, u kratko doba brojio 200 djevica.

Radegund († 587), žena franačkog kralja Chlotara, izabere uz dozvolu svoga muža redovnički stališ, te u samostanu, što ga osnova, uvede istu regulu. Brinula se za bolesnike i siromake, no uz to i za znanje. Djela crkvenih Otaca: Grgura, Basilija, Athanasija, Ambrozija, Jeronima i drugih bijahu njezina svagdanja zabava.

Sjaj mnogobrojnih ženskih redovničkih zadruga po Galiji, gdje su u 6. vijeku, osobito one na sjeveru zbog izvrsnog uzgajanja na glasu bile, natkrilile su još redovničke zadruge irskih i anglosaksonskih žena. Nigdje se nije propovijed o djevičanstvu tako duboko u srce zasjekla, kao upravo u anglo-saksonskoj heptarhiji.

Čuveni apostol irski, sv. Patricij († oko 465.). pripovijeda: „Kćeri kraljeve posvećivahu se kao zaručnice Kristu u tolikom mnoštvu, te ih ni prebrojiti ne mogu." Ime opatice sv. Brigide (467.—525.) ostalo je u uspomeni naroda irskoga tako slavno i neumrlo, kao i ono apostola Patricija. Mnogi ju samostani nazivaju svojom utemeljiteljicom; irski vjerovjesnici dizahu joj svuda oltare. Dvjesta godina poslije učinila je utemeljivajuć samostane kneževska kći, Ita, ono isto za južnu Irsku, što je prije sv. Brigida učinila za srednju i sjevernu.

Kad se je u Engleskoj u sedmom vijeku kršćanstvo opet dizalo i budilo, eto ženâ, koje imadu za to izvanrednih zasluga. Franačka princesa. Bertha, pošla je za Ethelberta kralja u Kentu samo uz uvjet, da može kršćansku vjeru ispovijedati; ona predobi i muža svoga za sv. krst. Njihova kći udade se za Edvina, kralja u Nordhumbriji, te do-

vede u krilo kršćanstva i sav narod. Jest, u Engleskoj, u Franačkoj i svuda upravo su žene, koje slavodobitni pokret kršćanstva odvažnošću i požrtvovnošću svojom započimlju i k sretnome svršetku dovode.

U Engleskoj vidimo, kako kćeri iz najviših stališa hrle u samostane, da tamo u djevičanskom životu Isusu služe; drugi opet svoje kćeri upravo samostanima izručuju, da se tamo čisto odgoje, te postanu sposobne odabrat si Isusa za svoga nebeskog zaručnika. U povijesti naroda anglo-saksonskoga ispunio je učeni Beda više glava opisujući krjeposti izvanrednih redovnica. Osobito pako proslavljuje Hildu, nećakinju kralja Edvina.

Iz Bede razabire se, da je opatica Hilda bila na čelu dvjema samostanima, ženskomu i muškomu. Često se opaža, da su blizu bila dva samostana raznoga spola; predstojnik im bio opat, a katkad opatica. Bijahu obadva strogo odijeljena, osobito što se tiče megjusobnog općenja. Želja redovnica, da imadu zaštitu i vodstvo, bila je majkom ove naredbe, koja nije bez svake pogibelji po ćudorednost.

Idealnu stranu ovih dvostrukih samostana ističe Michelet ovim riječima: „Ova blizina samostana, kojih zloporabe puno su se pretjeravale, rodila je megju braćom i sestrama sretno takmenje u poslu, u nauci i pobožnosti. Muški ublažili su svoju ozbiljnost imajući blizu ćudoredno mile i blage redovnice, a ove, gledajuć strogost u stezi braće, crpale su sile i snage, da odrješitije pogju za božanskim stvarima. Podupirahu se zamjenice na uskom putu prema kršćanskoj savršenosti.“ U osobi sv. Benedikta i sestre mu sv. Skolastike nalazimo najuzvišeniji pojav ove naredbe izvedive jedino u doba prve velike revnosti. Moramo se ovdje radi kratkoće odreći naslade, koju bismo oćutjeli, kad bismo mogli priopćiti ljubezan opis opatice Liobe u samostanu Bischofsheim, kao što ga nalazimo u knjizi Rudolfa Fuldenskoga.

U prvoj njemačkoj sinodi, koju je sveti Bonifacij držao godine 742., naredio je za sve redovničke zadruge po Njemačkoj regulu sv. Benedikta. Time je mnogo doprinio, da su se redovničke obitelji širile i divno razvijale. Nu ova regula manje je pronikla ženske samostane nego li muške, pa su s toga ženski i prije propali. No ipak nije u ovim samostanima nikada nestalo žena, koje ne bi bile poput zvijezda svomu vremenu; u toliko su se one odlikovale izvanrednom naobrazbom i pobožnosti. Po Liobi primile su obuku i uzgoj kćeri cara Karla Velikoga. Na glasu su i svakomu poznate Hrotsuita iz Gandersheima, Regilind iz Admonta, Herrad iz Hohenburga i to zbog naobrazbe i upliva na okolicu svoju. No nad svima stoji sveta Hildegarda zbog svetosti i zbog neopisivog upliva na svoje doba.

Vrhunac pako u štovanju žena postiže se redom u Fontrevand (oko god. 1100.), što ga utemelji pokornički propovjednik Robert iz Abrivela. I ovdje vidimo dvostruke samostane. Opatica iz Fontrevand upravljala je svimkolikim redom, koji je iza smrti utemeljiteljeve brojio već 60 kuća. Fontrevand je sam nabrojio 300 do 500 redovnica, i oko 200 redovnika. Svaka žena mogla je u tim samostanima utočište naći. Bile su s toga posebne kuće za djevice i za udovice, onda za gubavce i druge bolesnike, napokon za pokornice. Muški samostan uz ženski, u koji pako nijedna ženska nije smjela da dodje, nosio je ime sv. apostola Ivana. Razlog, za što se glavna predstojnica toliko štovala, navodilo se izrično to, jer se tako iskazuje štovanje Majki Božijoj. Imalo se u velikoj mjeri izvesti, što je Isus umirući rekao, neka nam bude Marija majkom svima, a mi svi po sv. Ivanu djeca Marijina.

Ista uredba samostana pojavlja se i u Švedskoj, osobito za velike svetice Birgitte († 1373). Tude bijahu u stvarima zemaljskim redovnici podregjeni redovnicama, a redovnice pokoravahu se duhovnom vodstvu redovnika. Briga očinska i materinska odijelila se u zamjenitu pomoć.

I u raznim granama reda benediktinskoga razvio se red ženski. Tako u redu cistercienskom, kartusijanskom, premonstratenskom i servitskom. Isto opažamo kod velikih prosjačkih redova sv. Franje i sv. Dominika. Komu nijesu poznate sv. Klara assiska († 1353), a osobito sv. Katarina iz Sijene († 1380), najglasovitija žena svojega vijeka. O njoj se tvrdi, da bi ona sama bila dostatna, te se dokaže Božansko porijeklo kršćanstva: ova kćerka prostoga mastilca, bez naobrazbe, pisala je listove, kojima se podigla do visine jednoga Dantea i Petrarke. Izvan kršćanstva i katoličke crkve traziš uzalud žena i djevica, koje bi joj iole slične bile; no u katoličkoj crkvi nije sama; o, ima tisuće i tisuće žena i djevica izvanrednih, koje daleko ona natkriljuje, ali ima ih opet i dobar broj takovih, te ne znademo, kojoj bi prvo mjesto odredili!

Ideal redovničkog života postigao se samo od njekih osoba; no bila su takogjer vremena propadanja i rasula, ali ipak i za najtužnijih vremena nije ideal nikada posve iščeznuo.

Ovaj kratki prijegled o redovničkim zadrugama, osobito o ženskim, pokazuje nam, kako se u srednjem vijeku tako zvano pitanje žensko riješilo. Osamljene ženske osobe dobiše u samostanu utočište, ovdje su molitvom, radom i poukom na društvo djelovale; pače u njima došao je spol ženski do većeg ugleda i većeg dostojanstva.

3. Pogledajmo na ženidbene odnošaje. Kao u naroda prirodnih, tako je i u naroda srednjega vijeka rad bio porazdijeljen izmegju muža i žene. No i ovdje je muž veću moć svoju zlorabio i ženu pritiskivao; pače ni bračna vjernost nije za muža obveznom bila.

Ali kršćanstvo je ovdje sve preinačilo. Otimačina strogo se kaznila; štitila se sloboda djevojke za udavanja; prodavanje zaručnica strogo se zabranilo; uvelo se javno sklapanje brakova uz blagoslov crkve. Poznate su silne borbe crkve za svetost braka u srednjom vijeku. O, kolikom snagom i neoborivom odlučnošću borili su se pape proti kraljevima i carevima, koji su uz zakonite žene imali i priložnica. Pape su sačuvali i obranili svetost braka.

Žena se dakle podigla; o tom nam svjedoče divni pojavi ženâ visokog roda: Mathilda, Editha, Adelheida, Agneta, Kunigunda, Hedviga, Elisabeta. U Engleskoj ima izmegju 6. i 8. stoljeća 30 kraljeva i kraljica, koji su si skinuli krune, da se mogu jedino pobožnu životu posvetiti. A ovo je moguće bilo jedino s toga, što se brak jako dostojanstveno shvaćao. O uzvišenom shvaćanju braka govore nam propovijedi iz srednjega vijeka. Veoma su poučne u tome pogledu propovijedi franjevca, Bertholda u Regensburgu.

Uzor ljubavi bračne preobražene kršćanstvom vidimo u sv. Elisabeti Thüringkoj († 1231.) i suprugu njezinu, Ludoviku. „Pobožno, čisto i pošteno“ bilo je načelo Ludovikovo. Ugledav jednoga dana na njegovim prsima križ, znak zavjeta otići u svetu zemlju, pade Elisabeta u nesvjesticu; tako ju rastuži misao, da će se morati od njega rastaviti. A grof joj progovori: „Ja idem na križarsku vojnu iz ljubavi prema Isusu; valjda se ne ćeš protiviti tome, ako činim za Boga ono, što bi za cara morao činiti.“ „O brate,“ odvrati ona, „ako nije proti Bogu, ostani kod mene!“ „Ne mogu, dopusti da idem, jer me zavjet veže!“ Na to ona: „O, proti zapovijedi Božjoj ne ću te zaustavljati. prikazala sam Bogu sebe i tebe; idi dakle u ime Božije!“ To je ljubav bračna preobražena ljubavlju Božijom. Kršćanstvo je porodilo Elisabetu u Njemačkoj, Francisku rimsku u Italiji, Francisku Chantal u Franceskoj.

Dostojanstvo matere ovisi o sposobnosti i revnosti za uzgoj djece. Ne samo stari kršćanski vijek, nego i srednji obiluje izvanrednim majkama. Priručna knjižica, koju je Duoda, žena kneza Akvitanskoga šestnaestgodišnjemu sinu svome od god. 841. do 843. napisala, pokazuje nam upravo uzor kršćanske majke. Duboko vjersko čuvstvo harmonično je spojeno sa nježnom materinskom ljubavlju i temeljitom duhovnom naobrazbom. Isto nam tako uzvišeno crta dostojanstvo kršćanske majke na koncu četrnaestog vijeka dominikanac Ivan Dominici, samo još klasičnije i opsežnije.

Uplivom kršćanstva oslobodila se žena srednjeg stališa od onih prenapornih radnja, zbog kojih nije mogla da obavlja svojih najvećih obiteljskih dužnosti. Dužna je kod teških posala pomoći muža, ali tek onda, kad je djecu uredila; i na veće može prije od rada kući, da opskrbi djecu i da se pobrine za marvu. Osobita se vodila briga za žene, koje su bile trudne i koje su male novorogjence imale hraniti. Baš ove preporučaju se, da se prime u bolnice, a i druge im se polakšice odregjivale.

4. U naše doba osobito nas zanima pitanje. kako je u srednjem vijeku bilo sa onim ženama srednjega stališa, koje nijesu otišle u samostan, ali koje se takogjer udati nijesu mogle ili nijesu htjele. U tome pogledu možemo dvije perijode razlikovati.

Neslobodna sluškinja u starih Germana nije imala nikakva prava, ni ženidbenog, ni posjedovnog. Načela kršćanska, da nema razlike izmegju gospodara i sluge, izmegju gazdarice i sluškinje, oslobodila su ih; knjige pokorničke pako i zaključci raznih sabora dokazuju nam, kako je crkva nastojala, da se radnicama i sluškinjama prizna njihovo pravo. Ako bi gospodar sluškinji učinio silu, bila bi ona time postala slobodnom, a gospodar morao bi godinu dana strogim postom pokoru činiti.

Žena u opće, a napose sluškinje, morale su obragjivati polje i svu odjeću pripraviti. Kršćanstvom se je žena sve to više riješavala prenapornih radnja. Pošto je u naroda germanskih, a još više u naroda slavenskih obiteljski život i čuvstvo za nj duboko uvriježeno, to su se udovice ili osam-

ljene djevojke lako u obitelji kao članovi primale, te u njoj sve svoje uzdržavanje našle. U ranom srednjem vijeku vidimo velike zaselke, gdje je na stotine radnica služilo. Za njih bile su u takovim zaselcima posebne kuće (generium), odijeljene u kuće, gdje se stanovalo, i u kuće, gdje se radilo. Nadzirale su samo ženske; u muške odjele djevojke nipošto nijesu smjele doći. Ako se djevojka za podanika udala, promijenila je samostan, a ne mjesto za rad, kamo je dolaziti morala; ali se uz to obaziralo na njezine kućne dužnosti. Sredovječni vlastelin dakle sačinjavao je sa svim radnim osobljem samo jednu veliku obitelj. Djevojke, koje se nijesu udale, imale su svu opskrbu baš time, što su ovakovoj obitelji pripadale.

No prelazom iz 12. vijeka u 13. mnogo se promijenilo i to razvitkom tako zvanih ceha, a iščezavanjem lenskog ustrojstva. Obrtne zadruge gradske istisnule su obrt na selima; s toga se umanjio i ograničio ženski rad. U zaselcima bjehu žene posve samostalne pod ženskim nadzorom; no kod ceha bude žena prinuždena da radi na strani muža u radionicama, ili da se žene samostalno u cehe združe. Tkanje prešlo posve u ruke muških, dočim su ženama samo pripravni radovi ostali; isto je tako krojački ceh ženama mnogo posla oteo, jer su iz prva samo one svu odjeću pravile. U ovim okolnostima sakupe se zbilja žene, osobito neudate u vlastite zadruge, te združene mogu laglje prava svoja braniti. Tri, četiri, osam ili još više ovakovih žena vodile su zajedničko kućanstvo. Po malo se ustrojstvo sve to bolje razvilo. Članovima nadijevala se razna imena, prevladalo je ime „beginke". Broj njihovih zavoda umnožao se. U Kolinu ustanovilo se od 1252. do 1452. do sto ovakovih zavoda. Bogataši rado su pomogli. Ustroj imao je vjerski značaj. Bila je na čelu glavarica, koja se birala; molitva i rad lijepo su se izmjenjivali po točnoj reguli. Nijednoj sestri nije bilo dozvoljeno izaći, a da glavarica nije dozvolila; nikada nije djevojka izašla sama, nego uvijek po dvije. Došle su beginke kasnije kao trećoredice pod duhovno vodstvo redovnika sv. Franje ili sv. Dominika; bavile su se djelima milosrgja.

5. Mimoišav viteštvo, što je s početka veoma plemenito bilo, odregjeno za obranu slabih i žena, a kasnije se pokvarilo, spomenut ćemo samo to, da se je osobito u 14. vijeku dosta nevaljanih žena pojavilo, koje su od nevaljanstva živjele. No crkva i država nastojale su pokvarenost sve to više umanjiti, djevojke sačuvati, pokornice opet milosrdno primiti i na put krjeposti upraviti.

Rajski vijenac.

Rajski vijenac.

Vijenac jest najljepša, najplemenitija i barem za junačko srce najprivlačivija slika, s kojom sveti Pavao isporegjuje kraljevstvo nebesko. Već stari Rimljani još prije carskoga doba, dok su republikanci bili, nijesu znali za ljepši počasni znak, kojim bi okitili hrabra junaka domovine svoje. Vijenac im bila najveća počast. Oni su imali, kako je poznato, sedam vrsti vijenaca, kojim je znala zahvalna domovina priznavati raznovrsne zasluge sinova svojih. Mi kršćani razapinjemo jedra na više. Sa vijencem od zlata i srebra nijesmo ti mi zadovoljni. Sveti Ljudevit, kralj francuski, dade si napraviti veoma dragocjen prsten. Žezlo i vijenac znamenovali su vlast, kojom je Ljudevit kraljevstvom vladao. A u prsten upisa.: „*Volo solidum, perenne!*" Ja hoću kraljevstvo stanovito, vječno. Svetac htjede time da kaže, da je njemu kao kršćaninu i vijenac velike i moćne Francuske još neznatan i premalen. Za kraljevstvom nebeskim išlo je njegovo srce, za vijencem vječnosti kralj je težio. Sveti Pavao naziva vječno blaženstvo vijencem pravde,[1]) jer će nam se ono dati kao plaća za naša dobra djela i zasluge. Sveti Petar naziva ga neuvelim vijencem slave, kojemu ljepota nikad ne prolazi.[2]) Sveti Jakov naziva ga vijencem života,[3]) jer svi, koji ga imadu, život vječni imadu. I prorok Isaija veli, da će Bog sâm biti vijenac slave svome vjernom narodu.[4])

Ovaj rajski vijenac jest odregjen za svakoga, koji putuje putem zapovijedi Božjih. „Meni je pripravljen vijenac pravde," piše sveti Pavao, „koji će mi dati Gospodin u onaj dan, pravedni sudac; ali ne samo meni, nego i onim, koji ljube dolazak njegov."[5]) Ovaj vijenac jest nebesko blaženstvo, gledanje Boga, plaća u raju. Svi blaženi

[1]) II. Tim. 4, 8.
[2]) II. Petr. 5, 4.
[3]) Jac. 1, 12.
[4]) Is. 61, 3.
[5]) II. Tim. 4, 8.

crpat će sreću svoju iz istoga vrela, svi će lice Božje gledati, svi Boga ljubiti, Boga posjedovati, od Božjega blaženstva dijel imati, koliko je već tko zaslužio. To je bitnost nebeskoga blaženstva, što ga označujemo slikom *rajskoga vijenca.* Čim je tko krjeposnije, savršenje, svetije na zemlji živio, tim će više radosti i slasti crpsti iz mora Božanskoga blaženstva. Čim je tko više stupnjeva nebeske slave dobivenom milosti na zemlji zaslužio, tim će ljepši i sjajniji biti za njega rajski vijenac. Svaki stupanj slave jest nov dragi kamen, nov biser, nova zvijezda u rajskom vijencu. Kao što na toj zemlji nalaziš vijenaca različite veličine, časti i sjaja: baronskih, grofovskih, kneževskih, vojvodskih, kraljevskih i carskih vijenaca, tako ti je i u raju različita ljepota vijenaca, premda sve blaženike jedan i isti vijenac resi, vijenac pravde i slave vječnoga života.

Tko hoće da ovaj vijenac postigne, mora silu u ruke i junački oko toga raditi. „Samo oni bit će ovjenčani," veli sveti Grgur Nazijanski, „koji u borbi pobjedu odnesu, ne oni, koji sjede i gledaju samo, kako se bori." I s toga prispodablja Apostol rajski vijenac trci, gdje nijedan, koji hoće da odnese postavljenu obdulju, ne smije stajati mirno i besposleno, već moraju svi letjeti prema cilju, i to pravim putem.[1]) Imade ljudi, koji, istina, lete, to jest gledaju i muče se i rade, da tako kažem, dan i noć, no oni lete stranputicom, oni idu krivim putem, i badava im sva muka, oni ne dolaze k cilju svome. „Ja tako trčim," piše Apostol sâm o sebi, „ne kao na nepouzdano; tako se borim, ne kao onaj, koji vjetar bije; nego trapim tijelo svoje i robim, da ne budem možebit, pošto drugim propovijedah, sâm zabačen."[2]) „Jer svi do duše trče, ali jedan dobije obdulju."[3]) — I doista, ako nas nije strah nikakve žrtve, da dobijemo raspadljiv jedan zemaljski vijenac, i ako do veće zasluge dolazimo jedino većim radom i naporom, šta, zar nije vrijedno, da i rajski vijenac mukom zaradimo? I iste muke paklene pretrpjeti ne bi bilo mnogo, kako to Augustin i Zlatousti govore, da dobijemo kraljevstvo nebesko. Mi moramo dakle po zapovijedi Krista Gospodina silu upotrebiti; „jer samo siloviti otimaju kraljevstvo nebesko."[4]) Mi se ne smijemo klanjati duhu ovoga svijeta; „jer koji sije u tijelu svojem, od tijela će i žeti pogibiju; a koji sije u duhu, od duha će žeti život vječni."[1]) Mi ne smijemo robovati zemaljskim dobrima, već ih moramo tako upotrebljavati, da ne izgubimo vjekovitih. „Vrijeme je kratko", govori Apostol, „preostaje, da oni, koji imaju žene budu, kao da ih nemaju; i koji plaču, kao da ne plaću; i koji se raduju, kao da se ne raduju; i koji kupuju, kao da nemaju; i koji ovaj svijet upotrebljavaju, kao da ga ne upotrebljavaju; jer prolazi obličje ovoga svijeta."[2]) Jest, mi treba da pijemo onu čašu, koju je pio i Gospodin. „Koji mrzi na dušu svoju na ovome svijetu, sačuvat će ju za život vječni."[3]) Svi, koji su u raju ovjenčani, prali su haljine svoje u krvi Janjeta i morali su kroz velike nevolje unići u kraljevstvo nebesko; „jer tko ne nosi križa svojega i za mnom ue ide, ne može biti moj učenik," govori Gospodin.[4]) „U nevolji," veli sv. Bernardo, „nadajmo se slavi, kao što se u sjemenu nadamo plodu." A sveti Augustin pridodaje: „Bog nam je počinak obećao tek iza rada, iza podložnosti slobodu, iza straha sigurnost, iza žalosti utjehu; iza smrti uskrsnuće, iza uskrsnuća potpunu radost, najveću radost, neprolaznu radost, vijenac blaženstva."

Tko hoće dakle da vijenac postigne, mora se biti i boriti; samo „onaj, koji se, kako treba, bori, bit će ovjenčan."[5]) „Svaki, koji se bori, od svega se uzdržava, te oni, da dobiju raspadljiv vijenac, a mi neraspadljiv." Kršćanin dakle mora da se vježba u samozataji; on mora da umre svojim strastima i svemu, što je ovoga svijeta. On treba da bdije i moli, da ga dušmanin iznenada ne napane. On mora da na se metne ono oružje, što mu ga daje njegov provodič u raj — Crkva. „Obucite se u Isusa Krista!" govori Apostol. „Obucite se u oružje Božje, da se uzmognete održati proti zasjedama gjavaoskim; jer nam se nije boriti s tijelom i krvlju, nego s poglavarima i vlastima, sa svjetskim upraviteljima ove tame, s duhovima pakosti ispod neba. S toga uzmite oružje Božje, da se uzmognete protiviti u zli dan i u svem savršeni održati se. Stanite dakle opasavši bedra svoja istinom i obukavši se u oklop pravde i obuvši noge u pripravu za evangjelje mira; prije svega uzmite štit vjere, o koji ćete moći pogasiti sve ognjene strijele nečastivoga, i kacigu

[1]) I. Cor. 9, 24.
[2]) I. Cor. 9, 26. 27.
[3]) Ibid. v. 24.
[4]) Matth. 11, 12.

[1]) Gal. 6, 8.
[2]) I. Cor. 7, 29, 31.
[3]) Joan. 12, 25.
[4]) Luc. 14, 27.
[5]) II. Tim. 2, 5.

spasenja uzmite i mač duhovni, (koji je rieč Božja"[1]). Tako naoružan kršćanin, kome je čitav život borba, može pouzdano izaći na bojno polje. On čuje Isusa, vogju svojega, pod čijom zastavom koraca, čuje, gdje mu dovikuje: Šta vidite, da ja činim, to činite i vi i brzo činite! Tko se je jedanput odvažio, da vjerno nasljeduje Krista Gospodina, taj nosi na srcu svome tvrdu nadu u pobjedu. Vijenac nam se ne će izmaknuti. „Pomoć naša u imenu Gospodnjem, koji stvori nebo i zemlju."[2]) „Ako je Bog za nas, tko će protiv nas?"[3]) „Naša vjera, to je pobjeda, koja je svijet pobijedila."[4]) Po križu k spasu! Nevolje ovoga svijeta ne mogu se isporediti sa onom slavom, što će se na nama objaviti. I ako mi vjerno ustrajemo u borbi do konca, to ćemo osvojiti ono kraljevstvo, što nam ga je pripravio Gospodin i knez i kralj naš, Isus Krist, ono isto kraljevstvo, koje je njemu pripravio Otac njegov. „I on će nas posaditi uza se na prijestolje, i mi ćemo s njime suditi."[5]) I ako mi na kraju života svoga mognemo kliknuti sa svetim Pavlom: „Dobru se borbu borih, trku svrših, vjeru održah, to će nas pravedni sudac živih i mrtvih ovjenčati vijencem pravde, što ga

[1]) Eph. 6, 17.
[2]) Ps. 123, 8.
[3]) Rom. 8, 31.
[4]) I. Joan, 5, 4.
[5]) Apoc. 21.

je Bog pripravio onim, koji ga ljube"[1]); i našem kraljevstvu ne će biti kraja.

Ovim lijepim, neuvelim rajskim vijencem bio je ovjenčan sveti Stjepan; i kad je vidio Isusa, gdje ide u slavi Božjoj, da mu dadne vijenac slave, pričini mu se tada slatkim ono kamenje, što ga učini mučenikom.

Ovim rajskim vijencem bio je i sveti mučenik Karpasije usred ognja od angjela Božjih ovjenčan, kad ga rad svete vjere u živu ognju pališe.

Ovim rajskim vijencem bilo je i četrdeset mučenika ovjenčano, kad za ljute zimske noći, a rad vjere svete, moradoše svoj život dokrajčiti na smrznutom jezeru.

Ovim rajskim vijencem bio je i sveti Agapit ovjenčan, kad mu vlastiti otac odrubi glavu.

Ovim rajskim vijencem bila je ovjenčana i sveta djevica Lidvina, a postigla ga i zaslužila trpeć i bolujuć punih 38 godina.

Ovim rajskim vijencem bila je ovjenčana i sveta Katarina Sienska, koja si za ovoga zemnoga života nije tražila ni željela nijednoga drugog vijenca, osim trnova vijenca.

Ovim lijepim, prelijepim rajskim vijencem bili su ovjenčani svi blaženi, koji, kako trebalo, na svijetu vojevali i pobjedu izvojevali, koji se rastali s ovim svijetom u poljupcu sa Gospodinom svojim.

[1]) II. Tim. 4, 7. 8.

Ben Hur.

Pripoviest iz vremena Kristova.

Englezki napisao Lew. Wallace.

XXIII.

Šeik je čekao, dok je Ben Hur svršio predpoldanju vježbu s konji na polju, vrlo zadovoljan, jer je opazio, pošto su sve vježbe svršili, da su razvijali svu svoju brzinu tako, te se činilo, da nijedan nije brži ili laganiji; jednom riečju kao da su svi jedno.

„Danas poslie podne, moj šeik, vratiti ću ti Sirija", reče Ben Hur, gladeći vrat svoga sedlanika. „Odsele ću rabiti kola".

„Već tako brzo?" upita Ilderim.

„Dà, konji imadu ljudski razum i ljube vježbe. Ovaj ovdje" — potrese vojkom po ledjih najmladjega — „čini mi se, prozvao si ga Alderaban, najbrži je. U jednom letu oko trkališta prestigao bi ostale za trostruko svoje duljine."

Ilderim čupkao po bradi i upita kriesећa se oka:

„Alderaban je najbrži, a koj je najpolaganiji?"

„Ovaj ovdje!" reče Ben Hur i pokaže na Antaresa. Onaj ovdje, ali će pobiediti, jer vidiš, šeik, cieli će dan bježati, a kad sunce zadje, dotjerati će do najveće svoje brzine.

„Pravo veliš!" reče šeik.

„Samo me jedna briga tare, šeik! Kako je pohlepan za pobjedom Rimljanin, ne može da čast sačuva čistu. Nebrojene su njihove varke kod igara, i to kod svih. Kod utrke na kolih proteže se njihova lukavština na sve, od konja do goniča, od goniča do gospodara mu. Za to, dobri šeik, dobro pazi na sve svoje. Od danas pa dok ne prodje utrka, ne daj, da ikoj stranac samo vidi konje.

A da budeš posve siguran, čini još više, čuvaj ih oružanom rukom i okom bez sna — onda glede uspjeha ništa nisam zabrinut.

Na ulazu šatora sjašiše.

Što želiš, učinit će se. — Slave mi božje, ne će ih taknuti ni jedna ruka, do rukû mojih vjernih! — Noćas ću razmjestiti straže. Nu gle evo, sine Arijev!" Ilderim izvadi snopić i otvori ga lagano, dok su pošli k divanu i sjeli. „Pogledaj i pomozi mi svojom latinštinom".

Pruži mu list. „Evo čitaj, čitaj glasno, te mi prevedi, što uzčitaš u jezik tvojih otaca. Latinština mi je mrzka".

Ben Hur bijaše zanesen i stade čitati: „Mesalla Gratu!" Prestade. Neka slutnja potjera mu krv k srcu. Ilderim mu opazi uzrujanost.

„Dakle, ja čekam!"

Ben Hur se izpriča i stane opet čitati. — Dosta je, te spomenemo, da je ovaj list bio jedan od onih prepisa, koje je Mesalla ono jutro poslie pijače onako oprezno Gratu bio poslao. — Kad je Ben Hur došao bio do onog mjesta, gdje Mesalla dozivlje Gratu u pamet, drhtao mu je glas te je dvaput stao, da se sabere. Velikom mukom čitao je dalje: „Sjećam te na dalje, da si ono odredio glede obitelji Hur" — opet stane i duboko odahne — „o čem smo obojica mislili, da je najuspješnije, te postignemo svoj cilj, naime mûk i sigurnu, ali naravnu smrt njihovu".

Nije mogao dalje. List mu pade iz ruku; lice si pokri rukama. „Oni su mrtvi, mrtvi! Samo sam ja ostao!"

Šeik bijaše niemi, nu ne bez sućuti svjedok, kako je mladić uzbunjen bio. Ustade dakle i reče: „Sine Arijev! moram te moliti, da mi oprostiš. Čitaj sâm list! Ako se oćutiš dosta jakim, te mi kažeš, što je dalje u listu, javi mi, pa ću doći".

On izadje i ništa mu u životu nije bolje dolikovalo, kako nježna sućut, koju je tim pokazao.

Ben Hur se baci na divan, te posve pusti mah svojim čuvstvom. Pošto se je ponešto sabrao, sjeti se, da nije list do kraja pročitao. Digne ga i nastavi čitati: „Sjećat će se, što si učinio s majkom i sa sestrom zločinca, pad kad ja sada popuštam želji, te saznam, da li još živu ili su već pomrle —" Ben Hur se čudio i čitao ponovno to mjesto, pa opet, a tad uzklikne: „Ne zna, jesu li umrle! Blagoslovljeno budi ime Gospodinovo, još nije izgubljena svaka nada!" — Dovrši izreku, te se tako jak osjećao, da je list do kraja pročitati mogao.

„Nisu mrtve!" — reče, razmisliv neko vrieme. „Nisu mrtve, jer bi on inače štogod čuo". — Kada je još jednom točno pročitao list, bio je u tom učvršćen. Posla po šeika.

„Kada sam potražio tvoj gostoljubivi šator, šeik!" — reče mirno, pošto je Arabin sjeo, te su sami bili, „nisam nakanio više o sebi reći, nego da sam dosta vješt tvoje konje upravljati. Ustručavao sam se da ti saobćim svoju povjest. Nu providnost, koja je ovaj list donesla u moje ruke, da ga čitam, tako je čudna, te se osjećam pobudjenim, da ti sve saobćim, što se mene tiče. U toj nakani ojačava me činjenica, da nam prieti zajednički neprijatelj, proti kojemu treba da smo složni. Pročitat ću ti list i razjasniti, što je nuždno; pa se više ne ćeš čuditi, što sam se uzrujao; izpričat ćeš me, ako si me možda držao slabićem ili djetetom."

Šeik ga šuteć slušao, dok je štijući došao do mjesta: „Jučer sam vidio Židova u špilji Dafne — pa ako sada nije tamo, to je ipak blizu, te će mi lahko biti, da na njega pazim. Kad bi me pitao, gdje je ovaj čas, odgovorio bi ti najvećom sigurnošću, da je u dubravi paoma".

„Ah!" uzklikne Ilderim glasom, u kojem si razabirao više divljenje, nego li ljutost. Ujedno je prebirao po svojoj bradi.

„U šatoru izdajice šeika Ilderima", čitao Ben Hur dalje.

„Ja — izdajica!" klikne starac silno uzrujan. Brada mu drhtala, ustne mu se izkrivile, žile na čelu i vratu nabreknule, kao da će puknuti.

„Još časak, šeik!" reče moleć Ben Hur. „Ovako sudi Mesalla o tebi; čuj sada, kako se grozi"! — Čitao je dalje: „U šatoru izdajice šeika Ilderima, koji ne smije još nam i dalje prkositi. Ne čudi se, bude li Maxencijevo prvo ratno djelo, da Araba baci na ladju i u Rim ga odveze".

„U Rim!? — mene — Ilderima — šeika od deset hiljada oboružanih konjanika u Rim!?"

Skoči, razširi ruke, spruži prste i zavinu ih kano pandje, oči mu se kriesile kano u zmije:

„O Bože! Ne, svih mi bogova izim onih u Rimu! Kada će prestati ta nesramnost? — Ja sam slobodan čovjek; slobodno je moje pleme! Zar mi moramo umrieti kao robovi ili, što je još gore, živiti kao psi, što plaze kraj nogû svoga gospodara? Zar da ljubim ruku, koja me bije? Što je

moje, zar da više ne bude moje? Zar da za svaki disaj hvalim Rimljaninu? O, kad bih opet mlad bio; kad bih mogao stresti dvadeset, deset ili pet godina!“

Škripao zubima i lamao rukama nad glavom. Tada, kao da ga je okupilo neko drugo čuvstvo, ode od Ben Hura pa opet brzo k njemu, te ga jakom rukom uhvati za rame.

„Da sam na tvom mjestu, sine Arijev, tako mlad, tako jak, tako vješt oružju, da imam razlog za osvetu kao ti, dostatan, da posveti osvetu — u netrag svako pretvaranje, medju menom i tobom! — sine Hurov, sine Hurov, velim —“

Kod tog imena stade krv Ben Huru. Začudjeno, smeteno gledao je Arabu u oči, a u njih mu se kriesila vatra.

„Sine Hurov, velim, da sam ja na tvom mjestu, da podnosim samo polovicu tvojih nepravda, da su moje uspomene poput tvojih, — ja ne bih, ne bih mogao mirovati!“ Te su rieči šikljale kao oštar vodomet iz starčevih usta. „Meni nanesene nepravde složio bih s nepravdama cieloga svieta, te se posvetio osveti. Pošao bih od zemlje do zemlje, da sav sviet pobunim. Ne bi bilo rata za slobodu, gdje ja ne bih sudjelovao. Kad ne bih mogao ništa drugo učiniti, pošao bih Partom. A ako ljudi ne bi uz mene pristali, pridružio bih se — hahaha! — vukovom, s prijateljio se s lavovi i tigri u nadi, da ću ih razdražiti proti zajedničkomu neprijatelju. Upotrebio bih svako oružje. Što su Rimljani moja žrtva, to bi dosta bilo, te se radujem, kad bi ih uništavali. Nikog ne bih poštedio, nikog molio, da me štedi. Popalio bih sve, što nosi ime rimsko, posjekao sve, što je rodjeno u Rimu! U noći bih molio bogove, da mi pozajme svoje strahote — oluju, vrućinu, sušu, zimu — sve one otrove bez imena u zraku, sve one tisuće stvari, s kojih umiru ljudi na kopnu i vodi! Ja ne bih mogao spavati, ne bih — ne bih —“

Prestade, jer mu sape nestalo; hripao je i lamao rukama. O svem je Ben Hur tek toliko razumio, da je šeik uzrujan, da ga snašla srditost bez kraja.

Prviput nakon mnogo godina čuo je napušteni mladić, gdje ga zovu pravim imenom. Poznao ga je dakle bar jedan, jedan mu je bar vjerovao, a da nije tražio dokaza — a to bio Arabin iz pustinje! Kako je on to saznao? Iz lista? — Ne! U njem ocrtane okrutnosti, što ih je pretrpila njegova obitelj, kazivana poviest njegove vlastite nesreće, nu da je baš on ta žrtva o tom ni rieči. Tu točku htio je on šeiku razjasniti, kad je pročitao list. Oživljen novom nadom nastojao je, da uzčuva svoj mir i reče:

„Dobri šeik, kako si došao do ovog lista?“

„Moji ljudi, što paze na putove izmedju gradova, oduzeli su ga nekom tekliću.“

„Znade li se, da su to tvoji ljudi“.

„Ne. pred svietom su hajduci, koje mi valja hvatati i ubijati“.

„Šeik, nazvao si me sinom Hurovim. Tako se zvao moj otac. Ja sam mislio, da me nitko na svietu ne pozna. Odakle me ti poznaješ?“

Šeik je krzmao odgovoriti. Napokon reče: „Ja te poznam, nek ti je za sada dosta, jer više ti ne smijem još reći“.

„Zar te tko sili?“

Šeik ostade niem i htjede da ode. Nu kada je opazio, da je Ben Hur snužden, stane i reče: „Sada ne govorimo više o tom. Ja odlazim u grad. Kada se vratim, onda ću možda otvoreno s tobom govoriti. Daj mi list!“

Ilderim ga metne u omot i opet se u jedan mah razgrija.

„Kazao sam ti prije“, reče — „što bih na tvom mjestu učinio, a ti nisi odgovorio“.

Htio sam i odgovorit ću, šeik!“ odvrati Ben Hur, težko suzprezajuć na licu i u glasu svoju uzrujanost. „Sve ću učiniti, što si ti spomenuo, bar u toliko, koliko to može čovjek. Davno već posvećen je moj život osveti; nijedna ura prošlih pet godina nije služila u drugo. Nisam mirovao; uklanjao sam se mladenačkim zabavam, podražice njihove nisu me mamile. U Rimu sam se nastanio samo za to, da se naobrazim za svoju osvetu. Uzeo sam si najbolje učitelje — ne za govorničtvo i filozofiju, za to nisam imao vremena — nego učitelje za plemenitu vještinu u ratovanju. Pošao sam medju gladiatore u trkalište, medju natjecatelje bojišta — to bijahu moji učitelji. Učitelji kod vježba u rimskom glavnom taboru primili su me kao učenika te se ponosili mojim napredovanjem u njihovoj umjetnosti. Ja sam vojnik, šeik, nu predmet mojih sanja, moje težnje traži, da budem vojskovodja. S tom nakanom prijavio sam se za vojnu proti Partom. Kad se rat svrši. a Gospodin mi pokloni život i jakost, tad — Ben Hur digne pjesti prama nebu — „tad ću biti u svih potankostih na rimsku uvježban neprijatelj, a tad neka mi Rim plati sve nepravde životom Rimljana“. Ovo je, šeik, moj odgovor.

Ilderim ga je zanosno slušao. Kad je mladić zašutio, zagrli ga i poljubi. „Ako ti tvoj Bog ne pomogne,“ reče, „tad više ne živi, sine Hurov! Ovo ti obećajem — hoćeš li, i svečano se kunem — u tvoju svrhu evo ti moje podpore a moj imetak, ljudi, konji, deve i pustinja nek su ti za pripravu. Za sada dosta! Viditi ćeš me još prije noći ili čuti o meni“.

Odjaši i krene putem u grad.

List, što je uhvaćen, izjasnio je Ben Huru mnogo toga, što je za nj bilo vrlo važno. U njem bijaše priznato, da je obitelj Hurova bila odstranjena nakanom ubojničkom i potvrdjeno, da je pisac odobrio osnovu, skovanu u tu svrhu, da je on dobio dio ugrabljena imetka i još ga posjeduje, da mu je neugodno, što se nenadano pojavio — kako ga on zove — glavni zločinac, pa je odlučio osigurati se, te u tu svrhu pripravan bio učiniti, što bi mu drug iz Cezareje savjetovao. I taj list, gle, dospio je u ruke onomu, o kom je najviše govorio, te je isto tako upozorivao na buduću pogibelj, kako je priznavao krivnju.

O tom je Ben Hur razmišljao svom pomnjom, kada je Ilderim ostavio šator. Neprijatelji, što su mu prietili, bili su tako lukavi i silni, kao nitko na iztoku, — ako su se oni njega bojali, imao je on još više uzroka, bojati se njih; još nije mogao jasno pregledati svoje stanje. Imao je razloga, te se veseli, uvjeravajući se, da mu majka i sestra još živu, a malo mu bijaše do toga, da je to osnovano tek na pukom zaključivanju. Naslućivao je, da Bog posiže njemu na korist, a u tom slučaju svjetovala mu je vjera, neka ostane miran.

Kada se je opet sjetio šeikovih rieči, čudio se je, odakle on znade njegovo ime. Od Maluha sigurno ne, a ni od Simonidesa, jer njegovi oprječni probitci sami bijahu već dosta, da ga prisile, te šuti. Zar je Mesalla mogao kazati? — Ne, ne! Njemu bi moglo škoditi, da se to dozna. Badava bijaše naslućivanje, a ujedno je Ben Hur osjećao, da je — znao to, ma tko — njegov prijatelj i da će se u sgodan čas takovim i pokazati. Još malo uztrpljivosti, još kratak čas čekanja! Možda je šeik baš na putu, da rieši zagonetku. Rado bi se on uztrpio, samo kad bi znao, da li njegova majka i Tirza čekaju na nj pouzdano, kako on.

Da se ukloni toj misli, šetao je po gaju, sad se zaustaviv kod sabirača datuljâ, koji mu prijazno ponudiše voća, sad opet promatrajuć ptice, što su sjedile u gnjezdih na visokom drveću ili gledajuć pčele, što su se okolo rojile izpod sladkih jagoda, te punile skladnim svojim zujanjem zlatno-zeleni travnik. Najdulje je ostao kod dràge. Mislio je na liepu Egipćanku i na Baltazara, čiju čudesnu pripoviest nije još ni sada mogao da shvati. Tada mu poletiše misli ka kralju, koga je on tolikim pouzdanjem očekivao. Sad su mu misli našle počivalište. On je zabacivao Baltazarovo tumačenje o budućoj državi kraljevoj; prema njegovim saducejskim nazorom činilo mu se je kraljestvo, sastavljeno od duša, ako ne posve nevjerojatno, to ipak nevjerojatno, maštovito. Kraljestvo judejsko — to je mogao shvatiti; takvo je već bilo, te bi baš s toga razloga moglo opet biti. Laskalo je njegovom ponosu, kad si je to novo kraljestvo pomišljao silnije i sjajnije od Salamunovog. U takovih osjećajih vratio se u šator.

Poslie objeda dade izvesti kola, da ih pregleda. Pretražio ih vrlo pomnjivo, pa mu ni sitnica umakla nije. Posve zadovoljno, što će čitatelj kasnije bolje ocieniti, opazi, da su kola gradjena po grčkom uzorku, a po njegovu nazoru bijaše to prednost, koja je više vriedila, nego rimski sjaj. Kola bijahu šira izmedju kotača, niža i jača. Pomanjkanje, što su bila teža, izravnala je uztrajnost arabskih konja više nego bi i trebalo.

Razgledav kola, upregne konje i podje na vježbalište, gdje je sate i sate upotrebio, vježbajući konje. Pod večer vratio se natrag posve zadovoljan i veseo. Zaključio bijaše da će pričekati, dok se utrka ne svrši, te, što li Mesalla snuje proti njemu. Nije htio, te se odrekne užitka, da svoga protivnika pobiedi pred cielim iztokom. Kao da se nije sjetio. da će se još drugi dan natjecati; pouzdanje mu bijaše neslomivo; računao je na svoju vještinu, te na konje bez premaca.

„Zar ne, Antarase, Alderabane, neka se on čuva? Zar ne, ti Rigele i ti, Ataire, kralju svih konja, neka se čuva?“

Od časa do časa obilazio bi konje, razgovarajuć s njima, ne kao njihov učitelj, već kao stariji braći svojoj.

Kada je nadošla noć, sjedio je Ben Hur na ulazu u šator, čekajuć Ilderima, koji se još ne bijaše vratio iz grada. Nije osjećao ni neuztrpljivosti, ni nemira, ni dvojbe. Šeik će svakako nešto javiti. Bio je vrlo dobre volje, bud za to, jer je bio tako zadovoljan s uspjehom vježbe, bud što ga je okriepilo kupanje iza toga i večera, bud je to

bilo naravna posljedica, kakova nastaje poslie svake snuždenosti. — Napokon začuje topot konja, a naskoro dodje k njemu Maluh.

„Sine Arijev!“ reče ovaj, „pozdravljam te u ime šeika Ilderima, koji te moli, da uzjašiš i podješ u grad. On te čeka“.

Ben Hur nije ništa pitao. Podje medju konje. Alderaban dodje mu na susret, kan da mu se na službu nudi. Pogladi ga, nu podje dalje i odabra drugog konja, što nije spadao u predpregu, jer je ovoga morao čuvati za utrku. Na brzo, eno obojice na putu u grad, koj provališe brzo i šuteć.

Pod seleucijskim mostom prevezli se na tragi preko rieke i dodjoše sa zapada u grad. Zastranili su znatno, ali je Ben Hur držao to opreznošću, za koju je bilo dovoljna razloga.

Jašili su k prištaništu pred trgovčevu kuću. Maluh stade pod mostom pred velikim stovarištem.

„Evo nas na mjestu!“ reče on.

Ben Hur upoznao to mjesto.

„Gdje je šeik?“ upita.

„Podji sa mnom, ja ću te voditi“.

Sluga primi konje, i prije nego je osjetio, nadje se pred vratima kuće, što je stajala na većem trgu, te začuje iz nutra poziv: „Unidji u ime Božje!“

Lourdes.

IX.

1. Slabi moji potezi, kojimi pokušah evo da pred svoje štioce iznesem sliku ovoga danas doista najglasovitijega prošteništa na svietu, i slabiji bi bili, da još jednom ne svratim pogled na onu, koja je kod svega ovoga prvu ulogu igrala. Iz života Bernardice mogao bih iznieti mnogu liepu crticu, koju su nam sačuvale njene susestre, redovnice u Nevers-u. Nu da slika bude i ljepša i podpunija, ne ću da govorim ja, nego evo izvodim pred štioce dva biskupa Neverska. Jedan (Forcade) doveo ju je u manastir, drugi (Lelong) besjedio joj je nadgrobno slovo.

2. Dne 25. rujna 1863. došao je biskup Forcade prviput u Lourdes. Bijaše posve naravna želja, da upozna Bernardicu, što se zaklonila bila u bolnicu, kojom su upravljale baš njegove milosrdnice iz Neversa. Zatraživ od predstojnice, da mu ju pokaže, predloži ova mudro, neka ju biskup ne zove preda se, da ne bi mala došla u kakvu napast samoljublja; ona da će mu ju pokazati, kad bude pregledavao kuću, i to u kuhinji, gdje radi. Došav u kuhinju opazi odmah u kutu kraj dimnjaka malešnu, slabu, siromašno zaodjevenu djevojčicu, gdje reže repu. Predstojnica mu šapnu, da je to ona, koju je želio vidjeti. Bernardica se ni ne maknu, nego nastavi svoj posao. Biskup uze hodati kuhinjom, kao da razgleda, pak da će otići, rekav kuharici nekoliko besjeda. Ova klekne, da ga umoli blagoslov. Tad zovne biskup i Bernardicu, neka isto učini. Mala se digla, ne rekav ni rieči, kleknula, poljubila prsten i opet se vratila k svomu poslu.

3. Ovaj prvi, kratak sastanak nije dakako biskupa udovoljio, pa je predstojnica odredila Bernardicu, da pomaže posluživati biskupa kod stola. A pošto ni sada nije mogao ozbiljno s njom govoriti, zatražio je, neka ju predstojnica dovede u sbornicu i ondje ga ostavi sama s njom. Kad je s njom razpreo govor, čudio se naročito tomu, što tako lahko shvaća i odgovara točno bez ikakve zabune. Rieči kan da su joj tekle iz usta, rekao bi, da ona ni znala nije kako, kan da su joj udahnute. To je opazio biskup i kasnije, kadgod bi odgovarala na upite ob onom, što se dogodilo u Lourdes-u. Nakon prvih upita kazati će biskup: „A što sada hoćeš da budeš, drago moje diete?“ — Časak je oklevala, pa će onda: „Ništa!“ — „Kako ništa? Ta u svietu valja da štogod radimo?“ — „E pa evo, ja sam kod častnih sestara.“ — „Dakako, ovdje si, kako i ne može drugčije da bude, samo za vrijeme.“ — „Ostati ću ovdje uviek.“ — „To je lahko kazati, ali je težko izvesti. Odatle, što te uzeše privremeno, iz ljubavi, ne valja zaključiti, da će te čuvati za uviek.“ — „Zašto ne?“ — „Jer nisi sestra, a neobhodno je potrebno da to bude ona, koja želi, da ju konačno ubroje u zadrugu sestara.“ Bernardica se na to zamisli i nije znala, što da odgovori. Biskup će dakle iza male stanke: „Ti nisi više diete; možda bi se lahko mogla smjestiti gdje u svietu.“ Na to će živahno: „Ah, to ne!“ — „Ali onda zašto da ne budeš sestra, nisi li na to nikad mislila?“ — „To ne može biti, vi dobro znadete, da sam siromašna; ja ne ću nikada imati nuždna miraza.“ Kad joj je biskup izjasnio, da

se miraz, kako je i pravo, traži samo od onih, koje ga mogu dati; iztaknut će mala opet svoju nevještinu i nesposobnost. „Ja ne znam ništa i nisam ni za što.“ Kad joj je biskup protumačio, kako u redu svaki i najmanji i najniži posao vriedi mnogo, obeća, da će na to misliti, ali da odlučila još ništa nije. Biskup ju uputi, neka se svjetuje sa svojim izpovjednikom, neka moli naročito blaženu Gospu, da joj izprosi od božanskoga svoga Sina razsvietljenje i potrebne joj milosti. Pa ako ju onda srce potegne, neka kaže predstojnici, a ova onda ili glavnoj nadstojnici ili biskupu, koji preuze daljnu skrb.

4. Prošla je i godina dana, a da se Bernardica biskupu ni javila nije. Mjeseca kolovoza 1864. izrazila je želju, da stupi u novicijat, nu radi slabašna njena zdravlja primljena je tek 8. srpnja 1866. Sve do tada čekala je kod sestara u Lourdesu. Osim onoga razgovora biskupova s njom, gdje je iztaknuta misao, neka bude redovnica, nitko u tom smjeru na nju djelovao nije. Sama se je na to odlučila, rabeći sredstva nadnaravna, koja joj je biskup svjetovao. Redovničko odielo dobila je 29. srpnja 1866., te ju tada prozvaše Marija-Bernard. Kad je zavjete položila, težko joj bijaše opredieliti službu. Glavni razlog tomu ne bijaše njeno slabo zdravlje. Težko bijaše zadržati ju u matici, a opet težko poslati ju u koju filijalku. Službe, pa i najmanje, u matici, smatraju se u družbi odličnimi, pak se ne povjeravaju nikada mladini, nego iz počasti starijim sestram. Kad bi se učinila iznimka kod S. Marije Bernarde, ne bi li to pogibeljno bilo za njezinu dušu? A da ju pošalju u drugu manju kuću, tko će ju tamo čuvati od javne znatiželjnosti, kad je to bilo težko i u matici? Odlučila je napokon glavna nadstojnica, zadržati ju u matici; a učinilo se to načinom, koji bijaše za mladu sestru velika kušnja. Običaj je, da sam biskup zavjetovanim poslie podne svečano predaje križ, pravila i prvi njihov razmještaj. Kad je Bernardica položila zavjete, bijaše isto tako. Razdieliv već svim ostalim, ne ostade ništa više, što bi njoj dao. Tada će biskup glasno nadstojnici: „A zašto se nije pozvala S. Marija Bernard i nju kamo poslalo?“ — „Presvietli;“ odgovoriti će nadstojnica, „nije bilo moguće naći joj mjesto, ta je mala nespretnica, ni za što nije!“ Biskup će sada zovnuti S. Mariju Bernard, koja pred njim kleknu: „Vi dakle niste ni za što!“ — „Častna majka ne vara se, to je živa istina.“ — „Pa što ćemo mi s Vami, moja sirotice, zašto stupiste u družbu?“ — „Ta to sam baš ja Vašoj Presvjetlosti kazala u Lourdesu, a Presvietli mi odgovori, da ništa zato.“ Tomu se odgovoru biskup nije nadao, pa nije ni znao, što da odgovori. Iz neprilike izbavit će ga nadstojnica progovoriv: „Dopustite li, Presvietli, mogli bismo ju zadržati u matici i upotrebiti ju bud za što u bolnici. Ona je i onako skoro vazda bolestna, pa će to baš biti sgodno za nju.“

5. Biskup pristade. Opredieliše ju najprije, da u bolnici čisti. To je posao ne samo prost, nego i neugodan, a u većoj kući i vrlo mučan. S. Marija Bernard rado ga je obavljala i nikada se tužila ne bi. Nikad nije ni izrazila želju, da drugu službu dobije, pa ju je vršila dulje vremena, kako je najbolje znala. Na molbu liečnikâ, koji požališe, što tako slabo biće živi neprekidce u iskvarenom vazduhu bolnice, premjestiše ju kasnije kao pomoćnicu u sakristiji. Služba ova bez dvojbe njoj je svakako više prijala, ali ona nije to ničim pokazivala. Vazda je sliepo slušala niti se veseleći niti žalosteći radi bud kakova posla. Uz sve svoje poslove imala je ona još poseban zadatak, što ga je primila izravno od Boga. Imala je da bude žrtva u zadovoljštinu za naše griehe, a dosljedno za slavu crkve i spasenje domovine. Tako se tumače one razne neizlječive bolesti, od kojih bi i jedna za našu slabu narav bila dosta, da nas dovede do groba. Pravo je čudo, da se je mogla opirati smrti dvanaest godina. Tko je vidio, kako ona to sve trpi, rekao bi kadkada, da je neuztrpljiva. Njeka vrst zlovolje iznenadila je kadkada i raztužila susestre, koje bi ju dvorile. Nu to bijaše samo izljev boli, komu se ona oprieti mogla nije, pa slobodno tvrdimo, da to ne bijahu čini, učinjeni slobodnom voljom. U nutrinji duše svoje ona je ostala vazda odana u volju Božju; hvalila je Gospodinu na svem, pače se i veselila patnjam. Kad bi takvom sgodom opet došla k sebi, nastojala je, da se ponizi radi ovakovih provala naravne slaboće, kod kojih je volja njena tako malo sudjelovala.

6. Od prvoga časa, što je Bernardica došla pod vlast biskupa Neverskoga, odluči on, da će ju u svaku cienu čuvati od obće znatiželjnosti. I nadstojnica njena isto je željela, pa i sama miljenica Gospina ništa nije toliko volila, koliko skromnost. Da to izvede, trebalo je kadkada odvažnosti, osobito u prvo vrieme, kada je u Nevers došla.. Mnogi bi dolazili te moljakali, da ju mogu vidjeti. Težko bijaše kadkada odbiti tu utjehu osobam odličnim,

koje bi s daleka došle, pa bi uz plač molile, da ih se pusti k njoj. Da se je to dopuštalo, ne bi ni Bernardica bila mogla napredovati u redovničkom životu, a bilo bi i za cielu kuću vrlo štetno. Jedino je svojim u časti drugovom biskup rado dozvoljavao, da ju posjete. Bijaše mu najviše mnogo do toga, da čuje njihov sud, pošto su Bernardicu vidjeli i sami s njom govorili. Tako ju je priveo pred kardinala Donnet-a, pred apostolskog nuncija Chigi-a i pred više drugih biskupa. Na svakoga je ona učinila najbolji utisak, a nikad se opazilo nije, da bi njenoj poniznosti štogod naškodilo to, jer su joj toliko pažnje naklanjali visoki i mnogi dostojanstvenici crkveni.

7. Kako se je u tom pogledu strogo postupalo, svjedoči sliedeći dogadjaj. Na 16. travnja 1872., izmedju 4 i 5 sati poslie podne, dodje ponovno pred vrata samostana starac svećenik u običnom odielu, na glavi mu iztrošen šešir, a takav i kišobran pod pazuhom. Zatraži, da može viditi Bernardicu. Vratarica mu odgovori po običaju, da za to treba dozvole biskupove, a te nije moguće sada dobiti, jer biskup na putu, pa da ni biskup ne dozvoljuje, nego samo biskupom. „Onda je za mene dobro,“ reći će starac, „ja sam biskup Orleanski“. Sestra se vrlo iznenadi i pusti ga u sbornicu, te brzo ode, da to javi jednoj starješici. Rekla joj je ovako od prilike: „Eno starca svećenika, koji hoće da vidi S. Mariju Bernard i kaže, da je biskup Orleanski. Nu ne izgleda kao biskup, tako je kukavan!“ Starješica dvojila je takodjer; nije mogla vjerovati, da će glasoviti biskup Orleanski doći sam, pa ovakav. Podje da potraži u sobi nadstojnicu, kaza joj što je i zapita, što će raditi. Nadstojnica se uznemirila i uplašila, jer nije znala, hoće li dozvoliti ili ne. Razmisliv malo odluči, da će strancu dozvoliti, neka govori sa S. Marijom Bernard, ali je svojoj pomoćnici naredila, neka bude prisutna i ne ostavi ih ni časak. To se točno izvršilo. Tek drugi dan doznale su sestre, da je ono bio u istinu biskup Dupanloup. Nije ga ništa uvriedilo, što su ga redovnice hladno primile. Živahan kao obično, on uze na dugo i po drobno izpitivati Bernardicu, te nije prestao, dok nije doznao sve, što je hotio. Ustane napokon, te umoli pomoćnicu, ne bi li mogao noćiti gdje u pokrajnoj sgradi samostana ili kod samostanskoga svećenika. Odgovorila mu, da to ne može biti, i on ode. Otišao je zadovoljan svojim razgovorom sa Bernardicom, jer ako je do tada štogod sumnjao o čudesih Lourdes-a, prestala je sada svaka sumnja. Na večer istoga dana došao je u biskupski dvor. Kod biskupova tajnika upitao se o koječem glede Bernardice, pa kad mu tajnik kaza, da je biskup Nevers-a skroz uvjeren, da je ona iskrena i da istinu govori, reče Dupanloup: „I ja sam takodjer, pa sam sretan, što se u tom pitanju posve slažem s Vašim biskupom.“

8. Cieli svoj život nosila je križ, pa joj ga Gospodin skinuo nije ni u zadnje njene časove. „Moje patnje trajati će do smrti,“ kazala je ona, pa tako i bijaše. Trpila je mnogo na tielu, ali još više na duši. Neka zebnja i strah zaokupljao bi ju na časove, kako se to češće vidi kod duša, koje se žrtvuju Bogu za griehe svieta. Težke ove borbe prekidali bi uzdasi: „Bože moj, prikazujem Ti... Bože moj ljubim Te... Dà, moj Bože, ja hoću, ja hoću Tvoj križ!“ Kad bi joj u patnji susestre ponudile, da će u Gospe Bez Grieha moliti, te joj bude laglje, odvratila bi: „Ne, ne molite utjehu, nego molite jakost i uztrpljivost.“ Držeći propelo u ruci i u njem crpajući snagu, a opetujući prošnju Angjeoskoga Pozdrava: *Sveta Marijo, majko Božja...*, što je toliko puta zanosno molila u špilji, ne dovršiv ju treći put izdahnu! Gospa joj obećala sreću na drugom svietu; ona ju doista i uživa. Jamac nam je besjeda Gospina; a jamac su nam i vanredna djela, što ih je ona za života već izvela, a izvode se po njenih prošnjah i nakon smrti. U Rimu je već započeto iztraživanje, koje bi ju imalo staviti na oltare, kaošto se radi i o junakinji Jean d'Arc, koja joj je u mnogom slična. I ova šestnaestgodišnja djevojčica, koja po svom vlastitom priznanju nije znala ni A ni B, a od malih nogu samo je šila i stado pasla, tvrdi, da ju je Bog poslao, kako bi spasila Francezku. Besjedam njenim ne vjeruje ni njena obitelj, ljute se na to vojnici, glavom nepovjerljivo mašu crkvenjaci. A ipak je ona sve težkoće nadvladala. Nevješta bojevanju, o kojem ništa razumjela nije, oslobodila je od obsiedanja velik grad vitežkimi djeli, te na uzmak prisilila vojsku, vazda pobjedonosnu. Pomogla je napokon do pobjede francezkim barjakom. Njekoliko godina iza toga ne ostade ni pedalj zemlje pod vlasti neprijatelja, Francezka postade slobodna, nezavisna, a od one stoljetne borbe ne ostade drugo van uspomena na orijaške prizore, što ih je izvela ruka djeteta. I Bernardicu, jedva u četernaestoj godini, neuku, bojazljivu, bez ikakva znanja, do tada pastiricu, odabra Bog vjestnicom, da sviet pouči o velikih istinah. Poziva nas na pokoru, na molitvu

proglašuje jedva upoznatu dogmu o Bezgrješnom Začeću. Ona uzbudjuje takav zanos vjerski, kakovu se divimo u prvih viekovih Crkve; tlo Lourdes-a prikriva svetimi redovničkimi kućami. Ne ima naroda na svietu, koji ne zna, ne blagosivlje, ne zazivlje Djevicu, koje nam čarobnu sliku ona ostavila. Kad je sve kao glavu izgubilo, kralj sam dvojio o svojoj zadaći; vojskovodje izgubili svaku nadu, Ivana d'Arc nije se smela: vojsku je opet oduševila, kralju uzbudila ufanje, te za svakoga nizala besjedu, koja je za nj bila najshodnija. I bojazljivo diete Lourdesko pokazalo se pred učenjaci i nevjernici tako stalno, te su morali umuknuti svi, što su joj prigovarali. Ni Ivana ni Bernardica nisu mogle odmah da osvoje suvremenike svoje, za to se htjelo vremena. Ali su u prvom svom početku divna pojava. Jedna oslobadja Francezku i svršava rat od sto godina. Druga posred družtva, koje kan da se hoće vratiti na poganstvo, niječe Krista i njegove apostole, a klanja se već kroz stoljeće razumu, čini, te sav sviet prigiba koljena, pa dovodi u izravni saobraćaj nebo sa zemljom. Ivana umire na lomači, prezrena, izdana. Nu nakon tri stoljeća spomen njezin oduševljuje sav narod i sve se obraća k njoj. I Bernardica znala je, što su kušnje. Mrmljahu oni, što su poricali, smijali se nevjernici. Znanost uze ju pobijati svimi sredstvi. Proglasilo ju, da je lažica, luda, sanjarka, nu liečnici, koji su ju poznavali, izjavili su, da je pametna i razborita, javno su posvjedočili, da je čedna, prostodušna, nekoristoljubiva. Još za života vidjela je, kako se izvršilo, što je ona unapred rekla. Vidjela je, kako množtvo hrli na obale Gave, a vanredna izcieljenja dokazaše podpuno, da je njezino poslanstvo nadnaravno.

Viestnik.

Naša domovina.

(Okružnica svetoga Otca o sv. krunici.) Posebnom okružnicom od 20. rujna odkriva nam Leon XIII. i ove godine svoju pobožnu i pouzdanu dušu naprama blaženoj Djevici, koja je svake hvale dostojna. Duh Leonov, umoren već apostolskimi brigami, pa što više osjeća, kako on sâm veli, da mu se približava čas izseljenja, to sve i više i većim pouzdanjem pogledava u Onu, iz koje kao iz presretne zore proizašao dan nezahodne sreće i radosti. I toj Ružici tajinstvenoj u čast želi on sa čitavom Crkvom Božjom da plete krasan vienac od miomirisnih ruža sv. krunice. Neka se samo čuva ili opet uvede onaj prekrasni običaj naših djedova, kad kršćanskim obiteljim i u gradovih i po selih bilo sveto, da se na izmaku dana saberu pred sliku Marijinu, te joj svetom krunicom hvalu uznose. Sveti Otac ponavlja i opet svoju želju, što ju već u okružnici „*Salutaris ille*“, danoj 24. stud. 1883., zaželio. „Želja je Naša, da se u glavnoj crkvi pojedinih pokrajina svaki dan, a po župnih crkvah svakoga blagdana moli sv. krunica.“ I to neka bude revno i uztrajno. Toplimi riečmi pokazuje onda sv. Otac važnost, plodove i korist sv. krunice. Danas u vrieme nevjere ona će najbolje probuditi vjeru u Boga, našega najboljega Otca, u budući život, u oproštenje griehâ, u presv. Trojstvo, u utjelovljenu Rieč, u materinstvo Božje i u druge istine naše sv. vjere. Sveta krunica veoma će nam lako pribaviti i neuvelu krunu vječite slave. Na koncu moli nas sveti Otac, da se osobito u mjesecu listopadu utičemo sv. krunicom osobitoj *zagovornici jedinstva, a za sveto u Crkvi jedinstvo.* Niti bi išta drugo Majci Mariji draže i ugodnije bilo, Njoj, koja je s Kristom najuže sdružena, koja je majka liepe ljubavi i koja najviše to želi i hoće, da se svi oni, koji su obdareni jednim i istim krštenjem, ujedine još i u jednoj jedinoj vjeri i savršenoj ljubavi.

(Previšnji imendan) našega premilostivoga cara i kralja, Franje Josipa, proslavismo i ove godine svečanom svetom misom, koju je presvietli gospodin nadbiskup uz podvorbu pjevao u prvostolnoj crkvi presvetoga Srca. Kod sv. mise bili su preuzv. gosp. poglavica zemlje barun Appel i vrhovi gradjanskih i vojničkih vlasti. Učenice Milosrdnih sestara uz neke još prijatelje crkvenoga pieva i uz pratnju orgulja liepo su izvadjale krasnu misu *Dieboldovu: Te Deum laudamus.* Na koncu izpjevaše koralno Te Deum laudamus! Slušati liepo izvježbano koralno pjevanje iz djetinjih sitnih grla, prava je milota!

(Strossmayer kaptolu vrhbosanskomu.) Prolazit će ljeto za ljetom, ali ponosnu Bošnjaku ne će proći sladka uspomena na ovogodišnji rujanski dolazak Biskupa Josipa Jurja u Bosnu. — Gledaj! dok bude one Ćirilove kupole u Sarajevu, dotle će se od koljena do koljena spominjati, da je pod njom prvi rekao zlatno slovo o bratskoj slozi i ljubavi veliki naš Strossmayer. I dok amo u nas tako obezsmrtila uspomena na Strossmayera, evo kako nam sâm Biskup piše iz Djakova. Pisao je kaptolu vrhbosanskomu, a na ruke njegovu prepoštu, presv. gosp. dr. Antunu Jegliću.

Presvietli i prečastni Gospodine prepošte, brate u Isusu!

Hvala Vam iz svega srdca na bratskome dočeku! Hvala i cielomu Vašemu kaptolu! Vaša dobrota i ljubežljivost pretvorila mi je dane, koje

sam u Bosni ovaj put probavio, u dane rajske, u dane osobitoga veselja, užića i utjehe. Oni će mi uviek i do smrti i u vječnosti u ugodnoj uspomeni ostati. Vi kapitularci vrhbosanski u skupu živite. Vjerujte mi, da to vašemu uzvišenomu stanju odgovara, da je to skopčano sa milostima i radostima, kojih ovaj sviet niti dati niti oduzeti ne može. Osobita vam je pako milost, da tako mudra, pobožna, uzorna nadbiskupa imate. Preporučujem se i Vašoj i cieloga kaptola ljubavi i molitvi.

Djakovo 20. rujna 1996.

J. J. Strossmayer,
biskup.

Na ovakovu pismu i kaptolova se *Vrhbosna* od svega srca zahvaljuje svomu Biskupu. Čuvala nam ga još dugo providna desnica Božja! A vrhbosanski kaptol čuvat će u svome bratskom domu ime Strossmayera uz ime svoga Stadlera i za najdalje naraštaje. To kazuju i one dvie velike njihove slike u dvorani, gdje se braća svaki dan sastaju.

(Misije u Podravini.) Piše nam brat i prijatelj O. Mihovil Gattin, Isusovac iz Kraljevice, da će u družtvu sa veleč. O. Jeramasom držati o. g. u Podravini misije od 17. ovoga do 21. studenoga. — U pomoći im bilo Božansko Srce, kad stanu utišavati žamor i viku svieta, da se čuje i razabere glas Onoga, koji toli rado progovara čovječjoj duši, da joj kaže i najotajnije misli svoje. Deus benedicat, i sretni bili kao ono jedanput i braća im, Guyon i Segneri!

(Pjesma kneza Nikole kneginjici Jeleni.) U stranu štampu doprla je jedna pjesma kneza Nikole, što ju je spjevao kćeri svojoj, kneginjici Jeleni, koja, kako je poznato, polazi za talijanskoga kraljevića. U prozi donosi pjesmu „Novo vreme“ iz Zemuna ovako: „Mojoj Jeleni! Nije sve zlato, što sija; sjeti se toga, moja kćeri, i imaj uviek pred očima, da sreća još nikad nije priestô izabrala za svoje prebivalište. — Izpod kraljevske diademe skrivena je trnova kruna, a ni u priči ne ćeš nikada naći istinski srećna kralja. — Ne, ti ćeš naći pravu sreću u mirnom uglu svoje kuće, u svojem poslu, i ako po mogućstvu sila svojih slušaš Božje zapoviedi. — Zlatne doista rieči iz kneževih usta!

(Darovi.) Za *nadbiskupsku ubožnicu:* J. J. Strossmayer 1000 for. — Za *središnje bogoslovno sjemenište:* Nekoliki dobročinitelji po Tirolskoj i Švicarskoj na ruke Iv. K. 2502 for.; Družtvo sv. Ćirila i Metoda 500 for.; barun Benko 100 for.; Stix 100 for.; Stjepan Stjepanović 25 for.; N. N. 8 for. Za uredjenje sjemeništne crkve sv. Ćirila i Metoda: M. Stepinac 10 for.; Ferdo Kraljević 5 for.; razni dobročinitelji 12 for.; za oltar sv. Alojzija u istoj crkvi: djakovački klerici 6 for. 50 novč. Zahvaljujemo od srca plemenitim dobročiniteljem te i u napredak preporučamo toplo svim prijateljem ove naše goleme potrebe. Deus retribuet. — *Petrov novčić:* Gornji Vakuf 3 fr. 56 nč.; Banbrdo 3 fr. 25 nč.; Sarajevo 10 fr. 60 nč.; Žeravac 3 for.; Gorice 3 fr. 15 nč.; Bugojno 7 fr. 15 nč.; Gračac 3 fr.; Sol. Kula 2 fr. 11 nč.; Suhopolje 4 fr.; Brestovsko 4 fr.; Čemerno 3 fr.; Podhum 5 for.; Podmilačje 5 fr. 10 nč.; Žabljak 2 fr. 55 nč. — Za *sveti grob:* Uzdol 4 for.

Italija.

(Rim nije više glavni grad Italije.) I liberalcem otvara se pred očima. Već više puta u zadnje vrieme čulo se na njihovoj strani, kako je velika pogrješka, što se je uzeo Rim, da bude glavni grad ujedinjenoj Italiji. I opet pred nekoliko dana zamislio se u to zamašno rimsko pitanje jedan talijanski političar, koji ni u čem nije i ne će da bude klerikalan, a igrao je u javnom životu svoje ujedinjene domovine veliku ulogu. Iza poduljega i zrelijega razmišljanja dodje on do zaključka, na kojem stoje i toli žestoko napadani i omraženi klerikalci: *Rim pripada papi; Rim kao glavni grad Italije najveća je nesreća Italiji.* Članak, u kojem naš liberalac izjavljuje glede toga svoje misli, izišao je prije nekoliko dana u liberalnoj *„Gazetta di Torino“*, a nosi naslov: „Rim nije više glavni grad Italije.“ Mislilo se, piše taj članak, od Rima, koji nekad bio *caput mundi,* i gdje nas danas toliki spomenici sjećaju na davnu slavu i veličinu rimsku, učiniti glavni grad ujedinjene Italije. No šta ima posla Rim današnji sa onim starim Rimom? Samo neka nam uviek Rim doziva u pamet staru slavu i veličinu, ali ja ustajem na to, da on može biti glavni grad velikoj državi od jučer. Rim je *„spomenik“* i *„svetište“*. Takov Rim ne može nikako da bude središte i glavna točka i vodja gradjanskomu, političnomu i socijalnomu životu naroda, koji se istom neki dan podigao i koji nov treba da žive i snagu svoju dobiva od novih počela. Mi, koji trebamo mira, uzajamnoga rada, slobode, života i snage, padosmo i namjestismo se silom tamo, gdje nam toga nema i ne može nikako da bude. U Rimu smo samo gosti, tu niesmo kod kuće. Od kralja, koji se liepo nastanio na Kvirinalu u drevnoj palači papâ, koji punim pravom išču svoje natrag, pa sve do sabornice na Montecitorio, koja je takodjer bila papinska sudnica, sve se to, ako ćemo pravo, otelo i posvojilo. A u tom stanju može li se reći, da je talijanska vlada u Rimu kod kuće? A da ne spominjemo, kako i sami Rimljani gledaju sabornike i ljude vladine kao tudjine, i to kao dosadne i na štetu svoju tudjine i mučitelje. Kad bi se oni iz Rima jedanput za uviek udaljili, odlanulo bi većini pučanstva. Živa je to istina i svim je poznata i pred očima. Pa za što joj se već jedanput ne dadne račun? — Pisac članka pokazuje onda dalje, kako bi dobro bilo po čitavu Italiju, da dodje do mira med papinim Rimom i talijanskim kraljevstvom; a težko ti Italiji, ostane li i na dalje ovako u razmirici sa papom! Možemo li gledati, da se i od sada kao i

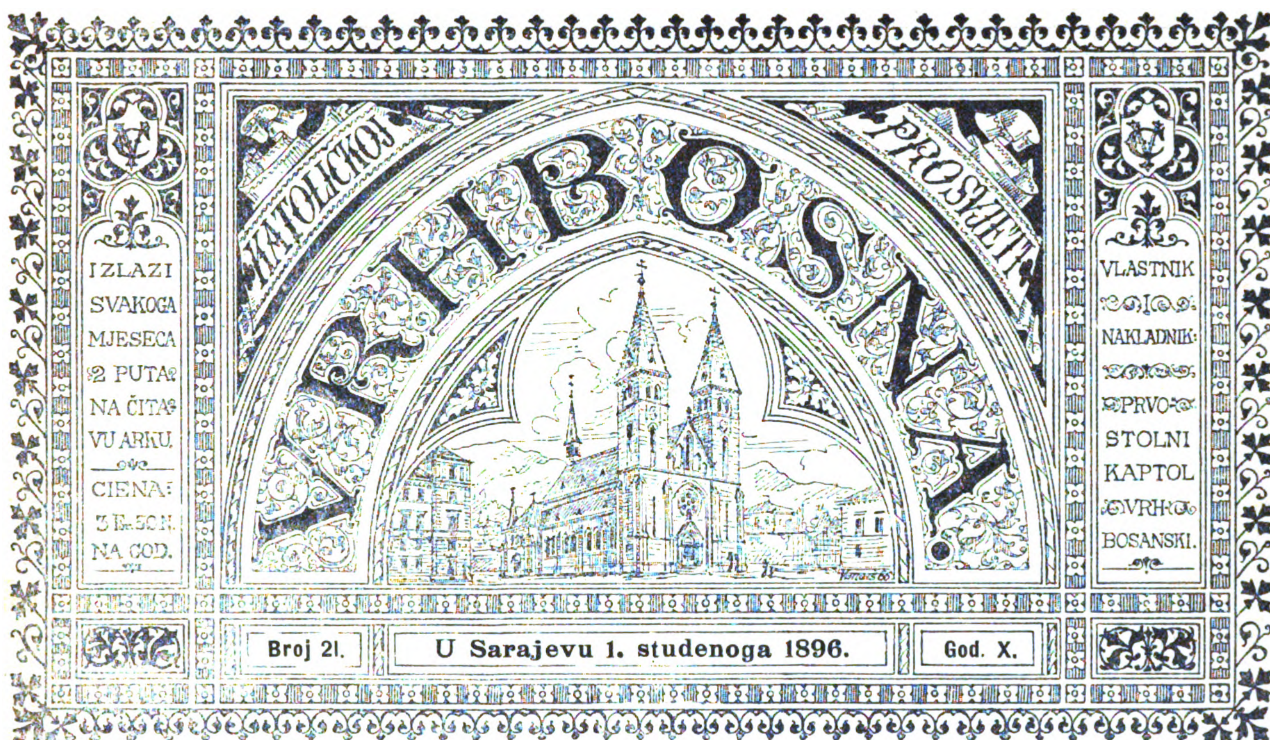
do sada radi i postupa? Ja mislim, ne. Tako si ne učvrstismo nikada prvoga i najnuždnijega jamstva za državu: *stalnosti.* — Hvala Bogu, sviet eto malo progledava. I u Englezkoj nedavno napisaše neki protestantski listovi, da su velevlasti veoma pogriešile, dozvolivši, da se udari na Rim. Ujedinjena Italija učinila je tako pravi fiasco, a papa ima uviek nedvojbeno pravo na svoju neodvisnost. Vladini na to trabanti u Italiji upiru prstom na *Constantinopolis,* kao na residenciju svjetovne vlasti papine. Constantinopolis predlažu papi, kao da je ono papa ostavio Rim, a ne Konstantin, koji je ipak imao prava na Rim, dok Piemont i njegovi ortaci najnepravednije zauzeše Rim, kako to ovih dana jednoglasno i neustrašivo iztakoše velebni katolički sastanci u Dortmundu (Njemačka), Salzburgu, Lugo (Španjolska), Fiesole (Italija).

Englezka.

(Redjenja anglikanska — ništetna.) Leon papa XIII. izrekao je nedavno apostolskim svojim listom, da redjenja anglikanska niesu nikako valjana. U tom listu iztiče papa najprije ljubav svoju naprama Englezkoj, koju je on već u raznih do sad prilikah zasvjedočio. Drago mu je, što i Englezi liepo i veoma rado primaju Njegove upute i opomene. A onda nastavlja ovako: „Po obćenitih crkvenih izpravah i stegom njezinom potvrdjenih nazorih uveo se je već za kralja Eduarda VI., i to brzo, iza kako se Englezka odtrgnula od središta crkvenoga jedinstva, nov oblik za podjeljivanje svetih redova, a prema tomu nije više postajao ni sakramenat sv. reda, kako ga je Isus ustanovio, ni hierarhično nasljedstvo." Kasnije se sakramentalnu valjanost svetih redova sad potajno, sad javno zagovaralo, a bilo to ne samo od strane anglikana, nego takodjer i od strane nekih katolika ne Engleza, koji su tim namjeravali, da anglikanskim svećenikom podpuno dostojanstvo osiguraju, te tako crkveno sjedinjenje što prije pospješe. Apostolskom ljubavi potaknut, veli sv. Otac, uvažio je on sve ove činjenice i razloge, te je rado naredio, da se ta stvar još jedanput točno razvidi, pa iza svestrana iztraživanja da se u napredak svaka o tom dvojba odstrani. Spominje za tim papa, kako je sastavio posebno iztražno povjerenstvo; spominje i upotrebljene izprave i napisane o toj stvari spise pa način iztrage i rad kardinalâ, a napokon i svoj vlastiti rad. Osobito iztiče dogovore o sjedinjenju za kraljice Marije. U punomoći Julija III., danoj 8. ožujka 1554. kardinalu Polu, točno se razlikuju „svećenici po obredu i zakonu redjeni" od onih, koji na svete redove niesu bili promaknuti po obredu i načinu crkvenom": oni prvi nek ostanu i nadalje u svojem redu, a ovi se mogu pripustiti, ako se pronadju dostojni. Dokazujući ništetnost redova podieljenih po obredniku Eduardovu spominje papa list Pavla IV. od 20. lipnja 1555., gdje se veli: „Oni, koji su svete redove primili od drugoga, a ne od biskupa zaredjenoga po obredu i zakonu treba da iznova primu redove." A to su bili biskupi zaredjeni „non observata forma Ecclesiae consueta ili non servata Ecclesiae forma et intentione", dakle po novom obredniku Eduardovu. Dvojbe je odstranio Pavao IV. novom definicijom od 30. list., gdje veli, da je valjan oblik jedino onaj, što ga je uvela Crkva. Prema tomu postupala je i kraljica Marija. Prema tomu smatrat će se vazda nevaljanimi redovi podieljeni po obredniku Eduarda kralja, a to se i tim posvjedočava, jer su se često redovi po obredu katoličkom bezuvjetno obnavljali, što se ne bi smjelo, da su već redovi bili valjano podieljeni. Papa Leon XIII. iztiče važnost oblika, koji tek učini, da tvar bude izvjestna. Anglikanci služili bi se riečmi: „Primi Duha svetoga"; a u tih riečih nema ni spomena o svećeničkom zvanju i milosti. Uvidjelo se to kasnije, pa se počelo dodavati: „za službu i poslovanje svećeničko." Nu to bilo čitav viek kasnije, iza kako se Eduardov obrednik prihvatio; a tada već bilo nestalo hierarhije, i nitko se više nije našao, koji bi mogao valjano rediti. Pa s toga onda i uzalud bilo razširivati oblik redjenja. Tako je i sa biskupskim redom, gdje se riečim: „Primi Duha svetoga" tek kasnije pridodalo: „ad officium et opus episcopi." Anglikanska po tom crkva nema ni biskupâ ni svećenikâ. Uz ovaj nedostatak u obredu iztiče sv. Otac i nedostatak u nakani. I glede toga izašla je već crkvena odluka; no sveti Otac dozvolio je o tom opet jednu iztragu. I da se u buduće svaka pogibeljna bludnja ukloni, posve izvjestno izjavio je i odlučio sv. Otac ovo: „Slažemo se sa odlukami Naših predšastnika papa u toj istoj stvari pa ih podpuno potvrdjujemo, i Našim ih ugledom obnavljajući, vlastitom odlukom i točnim znanjem izričemo i izjavljujemo, da su redovi po obredu anglikanskom podieljeni bili i još jesu posve ništetni i izprazni." — Na koncu papa pozivlje sve one, koji iskreno traže valjanost redova i hierarhiju, neka se povrate u zajednički ovčinjak. Obraća se napose onim, „koji se smatraju službenici religije," neka se požure da što prije ostalim pruže zamamljiv primjer. „Primit će ih Crkva osobitom radosti, obasut će ih dokazi svoje dobrote i brige osobito poradi težkoća, što bi ih imali da prevladaju uz ovaj korak."

SADRŽAJ: *Košljunske elegije* (spjevao V. P. Bršljanski). — *Žena u družtvu ljudskom.* — *Rajski vienac.* — *Ben Hur* (napisao Lew. Wallace). — *Lourdes.* — *Viestnik.*

Urednik Dr. Andrija Jagatić. Odgovorni urednik Ivan Šarić, kanonik. Tiskara „Bosanske Pošte", Sarajevo.

Košljunske elegije.

V. Starinski stol.

tarina je častne braće
slikana trpeza,
Što predaja veli da je
dar Martina kneza.

Za to pri njoj rodoljubno
srce poigrava,
Jer je spomen dična, kô i
umjetnina prava.

Ter u pamet tu dozivlješ
one dneve stare,
Kad no otok imô vriedne
svoje gospodare. —

Tu se kneže svjetovao
čineć zadužbine,
Ili sio s prijatelji,
da koj čas počine.

A tad kolo veselila
kaplja rujna sjaja
I čarobna vazda pjesma
milog rodnog kraja. —

Ah što knjige starostavne
ne kažu nam više?
Ne bi, pusta slavo naša,
tko da te opiše!

Za to, rode moj hrvatski,
časti kô svetinje
I kamenčić jošte manji,
predje što spominje!

V. P. Bršljanski, glagoljaš.

Neke bilješke o Vulgarnoj Eri.

(O. T.)

Glede mnijenja sv. Otaca mislimo, da je vrlo različito u tom pitanju; te zato da bi možda bilo malo smiono s mjesta reći *„Die heiligen Väter halten* **communiter** *ja* **communissime** *am Jahre 752“*.[1]) Ja ću ovdje navesti glavna mnijenja sv. Otaca i drugih starijih pisaca, da se jednim pregledom vidi, što se je o tom pitanju u starija vremena mislilo.

Neki misle, da se Isukrst rodio g. 750. a. u. c. Tako Severus Sulpitius,[2]) auktor „Chronicon Paschale“ ili Alexandrinum[3]) (dosiže do 630.), Nikefor Kalisto[4]) i neki drugi.

Neki opet misle da se je rodio 751.; megju kojim je Tertulijan,[5]) Kliment Aleks.,[6]) S. Jerolim,[7]) Zlatousnik,[8]) Kasiodor.[9]) Neki drže g. 752., i to su: Hipolit Port..[10]) Epifanije,[11]) Euzebije Cezarenski,[12]) P. Orozije,[13]) Izidor Španj.[14]) God. 753. drži Apolinar iz Laodiceje.[15]) God. 754. Julij Afrikanski,[16]) Panodor Monah, koji je živio za Arkadija Cesara, Dionizije zvan Exiguus, Beda.[17]) Našlo se je, koji su mislili, da se porod Isukrstov zbio čak g. 763. Izmegju tih su S. Maksim,[18]) Grgur Sincel,[19]) Anastazij Niceta,[20]) Epifanije Djakon, Nicefor Carigradski Patrijarha[21]) i neki drugi, o kojim govori S. Epifanije.[22])

Pregledaju li se i letimice ovi navodi, moglo bi se jedino ovo stalno reći, da većina otaca i starijih pisaca naginje mnijenju, da se je Isukrst rodio iza god. 749. i ništa više.

Mislimo, da je neumjesno pozivati se na mnijenje sv. Crkve u ovom pitanju. Premda sv. Crkva u svojem Martyrologium-u bilježi godinu Isukrstova poroda 752., ne bi dosljedno bilo reći, da ga ona potpuno odobrava, a još manje da zabacuje i osugjuje druga. Razlog, zašto sv. Crkva u svojem Martyrologium-u bilježi ovu godinu, jest taj, što je za onoga vremena, kada se je sastavljao Martyrologium, kronologija Euzebija iz Cezareje bila od većine poprimljena, te je i ona tu kronologiju, kao vjerojatniju prigrlila, nakanom dakako, kada bi joj se netačnost dokazala i usljed novih istraživanja popravila, da bi ju zabacila i drugu poprimila: ovakovo je bilo dojakošnje postupanje Crkve u pitanju povijesti i kronologije, kako je svakomu poznato. Ne bi se zato niko ogriješio o sinovsku odanost prama sv. Crkvi, kada bi se u ovom i u sličnim pitanjima odalečio od mnijenja, što je ona uvrstila u svoje liturgične knjige; kao što se ne može prigovoriti svim onim učenim ljudima, koji kao netačnu zabacuju kronologiju žudijskog teksta, premda je ona u isti crkveni Martyrologium uvrštena, a slijede kronologiju latinske Vulgate.[1])

Iz dojakošnjega našega raspravljanja dalo bi se uvidjeti, da smo, ako ne posve uništili, a ono svakako oslabili nuzgredne razloge, koji podupiru mnijenje, da se je Isukrst rodio g. 752. Rekosmo nuzgredne razloge, jer na prvi i najglavniji nijesmo ništa odgovorili direktno, nego smo mu protustavili svjedočanstvo Evangjeliste Mateja, koji izrično govori, da se je Isukrst rodio — *in diebus Herodis Regis* — i ujamčili ne manje čvrstim dokazima, nego to čini Riess, kad ujamčuje, da g. 15. Tiberijeva vladanja pada god. 781.—82. i da je smrt Irudova slijedila god. 750., te dosljedno da se je Isukrst rodio prije te godine.

Zato cijelo ovo istraživanje okretalo bi se oko dva svjedočanstva Evangjelista, koja regbi da se megjusobno isključuju.

Po Mateju Isukrst se rodio „In diebus Herodis Regis“, dakle prije g. 760.

Po Luki Isukrst kršten malo poslie *„Anno decimo quinto Imperii Tiberii Caesaris“*. A pošto mu je bilo malo više od 30 godina *„Jesus erat incipiens quasi annorum triginta“*, zato se je rodio godine 752. a. u. c.

Koliko svjedočanstvo Mateja vrijedi, toliko mora da vrijedi i svjedočanstvo Luke: bar za nas tu sumnje ne ima Suviše historički podatci, kojim smo ujamčili, da je Irud umro god. 750., mislimo da nijesu nimalo slabiji od onih, kojim se ujamčuje,

[1]) Theol Quart-Schrift I. Heft. 1896. p. 77.

[2]) Historiae Sacrae v. II. misli, da se je rodio god. 33. vladanja Iruda kralja, iza kako je svladao Antigona, za vremena konsula Sabina i Rufina.

[3]) Corpus scriptorum his. Bisant: Bonnae 1828.

[4]) Historia Ecclesiastica. Od ove povijesti, što ju auktor sastavio u 23 knjige, do nas doprlo samo 18 knjiga.

[5]) Lib. ad. Judaeos. — [6]) Stromatum. l. I. — [7]) In cap. 2. Isaiae. — [8]) Hom.: „Exiit edictum“. — [9]) Fastorum. — [10]) In canone Paschali. — [11]) Haeres. 51. — [12]) Hist. Eccles. — [13]) Hist. ad paganos. c. 1. — [14]) Chronicon. — [15]) Apud Hieron: in 9. c. Dan. — [16]) Apud Petavium l. 8 Auct. — [17]) De temporum ratione c. 45. — [18]) P. I. Compati c. 32. — [19]) Chronographia p. 315. — [20]) In hexamer. l. 7. — [21]) Chronographia. — [22]) Haeres. 51.

[1]) Martyrologium Rom.: — Anno a creatione mundi quinquies millesimo centesimo nonagesimo nono, a diluvio vero anno bis millesimo nongentesimo quinquagesimo septimo —

da godina 15. Tiberija Cesara pada g. 781.—82. Al opet ovo ovako ne može da bude: obadva mnijenja ne mogu da budu istinita: ili su obadva pogrješna, ili jedan od dva. Pošto se ne smije u povijest uvagjati pretjerani skepticizam, koji bi utamanio lako svaku historičku istinu, niti tražiti matematičku istinu, razboritu je kritičaru suditi *ex datis et probatis.* Tako ćemo i mi u ovom pitanju postupati.

Kako već rekosmo, svjedočanstva s obje strane za nas jednako vriede, te u ovom slučaju ne preostaje nam drugo, nego gledati, ne bi li ih doveli u sklad; moglo bi posve lako biti, a to se često dogagja, da, dok koji pisac istinu govori, naopako ga se shvati, te mu se daje, da misli i govori ono, o čem nije nikada ni sanjao. Što takova moglo bi biti i u našem slučaju. U slučaju, da bismo ova dva svjedočanstva u sklad doveli, te poravnali onu, koja za nas ne može da bude nego prividna, suprotnost, mnijenje, koje bi od toga sklada proisteklo, bilo bi za cijelo najvjerojatnije. Doista, uzme li se na um, da svjedočanstvo Mateja i Luke mora da bude istoga auktoriteta, da historički momenti, kojim se iz svjedočanstva Mateja i Luke protivni zaključci podupiru, jednake su (daj budi u koliko se nama svigja) krepčine; ne bi nam ostajao drugi put u istraživanju, nego li zanijekati gori navedenim svjedočanstvima svaku vrijednost, ili ih gledati u sklad dovesti. Prvi put ne smije se udariti sa mnogo pogleda; ostaje nam samo drugi.

Toga ćemo se pravca i mi držati.

I da ne duljimo, evo ovdje odmah ćemo reći, da mogu stati jedan uz drugoga obadva zaključka bez oporbe: Irudova smrt g. 750. a. u. c., i petnaeste godine Tiberijeva vladanja podudaranje sa god. 781.—82. a. u. c. Premda se ovo možda čini nevjerojatno, ipak nije tako. Evo dakle, kako mi dovagjamo u sklad ova svjedočanstva, nek se vidi iz ovoga obrazca.

Matej: „Cum natus esset Jesus in diebus Herodis Regis“ porod. Isukrst pr. g. 750. na ime g. 749. a. u. c.

Luka: „Anno 15. Imperii Tiberii Caesaris...“ etc. Ova godina padala je god. 781.—82. a. u. c., a tada su Isukrstu bile 32 godine navršene.

Oduzmu li se pune 32 godine od 781.—82., dopire se do god. 749. — godine rogjenja Isukrstova. Ovim, mislimo, da bi bili Evangjeliste u potpunom skladu. Ali ima nešto, što smeta i to nam je poravnati. Ako je Isukrstu bilo tek 33 godine, kad je Krstitelj stao propovijedati, te ako je godinu poslije (kao što se za stalno ima držati) bio kršten, trebalo bi reći, da je Isukrst bio kršten i da je stao propovijedati, kada mu je bilo 34 godine: ali to je ono, što je protivno očitom svjedočanstvu Luke, koji govori: „*Jesus erat incipiens quasi annorum triginta.*“

Ove ipak riječi Evangjeliste Luke ne čine nam nipošto da odstupimo od svoga mnijenja. Već smo gori rekli, da nas krivo shvaćanje kojega pisca lako može navesti, te uztvrdimo, da je rekao pisac, što on nije htio nipošto da reče. I mislimo, da bi bio i ovaj slučaj.

Nama je zato ovdje pobliže ispitati riječi: „*Jesus erat incipiens quasi annorum triginta*“.[1]) Latinske Vulgate prijevod po prilici glasio bi ovako: „Kad nastupi gotovo tridesetu godinu života“. Kada se pomljivije razvidi i ispita ovaj prijevod, opazit će se odmah u njem neku maglovitost. Ako Latinska Vulgata govori — *incipiens annorum triginta* — zašto dodaje — *quasi* —? što se u prvim riječima potvrgjuje, to se sa — *quasi* — oporiče. Ova maglovitost dolazi odatle, što matica grčka nije vjerno prevedena.*) Doista, uzme li se u ruku grčki tekst, odmah će udariti u oči, da on nešto drugo govori, nego li latinski prijevod. Onaj — *incipiens*.— ne odnosi se u grčkoj matici na — *annorum triginta* — nego na — *Jesus* — (καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, ἀρχόμενος,) — te bi smisao ovaj bio: Isusu bješe okolo trideset godina, kada je započeo.[2])

Ovim bi se oduzimao najjači i jedini dokaz, kojim su njeki htjeli utvrditi mnijenje, da je Isukrst bio 29 godina i nešto više, kada je bio kršten, te

[1]) Καὶ αὐτὸς ἦν ὁ Ἰησοῦς ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, ἀρχόμενος, ὤν, ὡς ἐνομίζετο, υἱὸς Ἰωσήφ.

[2]) Karadžić ovako prevagja: — I taj Isus imaše oko trideset godina, kad poče — prijevod, koji tačno odgovara grčkoj matici.

*) Čini se ipak, da je Vulgata vjerno prevela grčki izvornik (Luc. 3, 23.), koji po najizpravnijem i najkritičnijem *Tischendorfovu* izdanju (Editio nona, Lipsiae 1884.) ovako glasi: Καὶ αὐτὸς ἦν Ἰησοῦς ἀρχόμενος ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα, ὢν υἱός, ὡς ἐνομίζετο, Ἰωσήφ, ... Vulgata prevodi od rieči do rieči: *Et ipse Jesus erat incipiens* (t. j. incipiens prodire palam, Messiam agere, dakle, kad započe službu svoju, a ne, ‚kad nastupi gotovo tridesetu godinu‘) *quasi* (t. j. ὡσεὶ, circiter) *annorum triginta, ut putabatur, filius Joseph,* ... I dr. Stadler, nadbiskup, veoma dobro prevodi rieč po rieč i bez i malo magle: *I sâm Isus započimajuć bješe pri tridesetih godina,* a u tumačenju: Isus ... bješe, *kad započe službu* od Otca si dopitanu, pri tridesetih godina. Po ovom bi i Vulgata dobro prošla, a i mnienje bi našega učenoga pisca bilo utemeljeno. *Odg. ured.*

stupio u javni život.[1]) Da se ono — *incipiens* — ne odnosi na godine, nego na javno Isusovo propovijedanje, kada nam ne bi išao u prilog grčki tekst, kao što nam ide, dalo bi se možda iz drugih paralelnih mjesta isto zaključiti. Nije neobično istomu Evangjelisti, da on na ovaj način označuje Isukrstov javni život i propovijedanje; kako se to može vidjeti u Apoštolskim Djelima, gdje se govori: *„in omni tempore, quo intravit et exivit inter vos Dominus Jesus* ***incipiens*** *a baptismate Ioannis“*[2]); ***„Incipiens*** a Galilaea, post baptismum“[3]). — Mislimo zato, da Isukrst po svjedočanstvu Evangjeliste nije stupao u tridesetu godinu života, kada je javno svoje propovijedanje započeo, nego da je započeo svoje javno propovijedanje, kada mu je bilo okolo trideset godina.

Na prvi mah moglo bi se komu ovo činiti jedno te isto, ali tako nipošto nije. Evangjelista sa svojim — ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα — nije htio drugo da označi, nego oblim brojem dobu Isusovu, koja, dakako, mogla je biti 4 ili 5 godina ispod ili više tridesete godine. Ovomu našemu mišljenju povoda je dalo isto sveto Pismo, koje na mnogo mjesta, kad govori o brojevima, obično ih izrazuje oblo i služi se sa istom riječcom — ὡσεί ili ὡς. — Tako Matej govoreći o pomnoženju kruha, hoteć pokazati broj onih, koji su bili nasićeni, služi se oblim brojem — *fuerunt quasi quinque millia*[4]) — a zna se, da su bili više od pet hiljada na broj. Luka govori, da se je Isukrst odalečio od tri svoja učenika — *avulsus quasi jactu lapidis.*[5]) — A na osob S. Pismo služi se oblim brojem, kada govori o vremenu.[6])

Bilo bi zato posve blizu istini, kada bi držali, da ono — ὡσεὶ ἐτῶν τριάκοντα — zahvaća nekoliko godina ispod, ili preko toga broja. Bilo ovo za sada kako mu drago, za nas je velike važnosti to, što je ujamčeno, da se iz riječi ne može nipošto izvagjati, da je Isukrstu bilo 30 god. u glavu, kada je stao propovijedati, već ili nekoliko godina više, ili manje. Kada bi iz drugih historičkih podataka bilo vjerojatno, da Isukrstu nije bilo ispod, već preko 30 godina, kada je stupio u javni život, to vrijeme, što bi prevršilo Njegovu 30. god., moglo bi zahvaćati, po svjedočanstvu Luke, do 2, 3, ili 4 godine: te zato moglo bi biti, da je bio kršten, kada mu je bilo 32, 33, 34 ili čak 35 god. Da bi se ovo dalo dokazati, o sebi bi pala ona poteškoća, koja nam zamagliva sklad, što ga hoćemo da zavedemo izmedju dva Evangjeliste — Mateja i Luke.

Dvjema tačkama ovdje nam se je pobliže baviti, jer o njihovu riješenju zavisi riješenje cijeloga pitanja. Prva tačka: je li Isukrstu bilo manje od 30 godina, kada je bio kršten te se pojavio u javni život; druga, ako mu je bilo preko 30 godina, koliko je vremena 30. prevršilo.

Što se tiče prve tačke, pošto smo stvar pomnjivo razvidili, mislimo, da se bez sumnje može držati, da mu je bilo preko 30 godina. I da ne oduljivamo, kao podvrdu ovoga, što rekosmo, iznosimo to, što nije bilo nikomu dozvoljeno ili bar nije bilo u običaju u Staromu Uvjetu, da se proglasi i stane obavljati proročko zvanje, prije nego navrši tridesetu godinu života: doba, koje je moralo odavati čovjeka savršena, zrela i u napunu svojih intelektualnih i fizičnih sila.[1]) Ovakovih primjera nije mučno naći u S. Pismu, te se ne da nipošto vjerovati, da se je Isukrst, koji se inače na dlaku držao zakona, htio, recimo ovako, ovomu običaju izvinuti. Što bi se moglo možda potvrditi istim riječima S. Luke, koje navagja Riess i drugi, da ujamče godinu poroda Isukrstova — 752. Po svjedočanstvu Luke Evangjeliste Ivan Krstitelj stao je propovijedati godine 15. vladanja Tiberija Cesara. Propovijedanje Ivanovo za cijelo moralo je preteći za nekoliko vremena krštenje i javni Isusov život. Ako se sada na um uzme, da, po vrlo vjerojatnim historičkim podatcima, godina 15. Tiberijeva vladanja pada u godinu 782. ili bolje od mjeseca augusta 781. do augusta 782.; ako se takogjer obazremo na to, da se je Isukrst, po mnijenju Ries-ovu i drugih sumišljenika porodio god. 752., i da je Isukrstovo krštenje slijedilo malo poslije,

---

[1]) Koliko je godina bilo Isukrstu, kada je bio kršten, razna su mnijenja. Cajetanus, Petavius i drugi misle 29 god.; Baronije 31 god.; Deckerius, Tirinus 32 g., opet neki 33 g., izmegju kojih Natalis Alexander.

[2]) Actuum 1, 21. — ἐν παντὶ χρόνῳ, ἐν ᾧ εἰσῆλθε καὶ ἐξῆλθεν ἐφ᾽ ἡμᾶς ὁ κύριος Ἰησοῦς, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ βαπτίσματος Ἰωάννου. —

[3]) Ibid. 10, 37. ἀρξάμενον, ἀπὸ τῆς Γαλιλαίας, μετὰ τὸ βάπτισμα ὃ ἐκήρυξεν Ἰωάννης.

[4]) Matth. 14, 21. — Οἱ δὲ ἐσθίοντες ἦσαν ἄνδρες ὡσεὶ πεντακισχίλιοι. —

[5]) Lucae 22, 41. — Καὶ αὐτὸς ἀπεσπάσθη ἀπ᾽ αὐτῶν ὡσεὶ λίθου βολήν.

[6]) S. Augustinus. Quaest 47. in Exod. — Scriptura solet tempora ita nuncupare, ut quod de summa paulatim, aut excrescit, aut infra est, computetur. —

[1]) Paralipomenon I. 23, 2. „Vajeesoph eth — chol — sare jisrael vechohanim vehalenim: venisapheru halnijim miben scelscim scanah vamadah.“

nego je Ivan stao propovijedati: valjalo bi reći, Isukrstu je bilo preko 30 godina, kada je stupio na javnost. Ovaj dakako dokaz mogao bi se smatrati ono, što se u logici zove — *petitio principii*, i bio bi doduše u nekom pogledu i taki, ali u smislu, u kojem ga mi navagjamo, prestaje biti *petitio principii*, a postaje *argumentum ad hominem* proti Riessu i njegovim sumišljenicima. Mi mu zato i ne dajemo odlučnu krepčinu, već samo relativnu i nuzgredno ga navagjamo.

Nadodajemo ovdje, da je izmegju početka propovijedanja Ivanova i Isukrstova krštenja, moralo da proteče ne kratko, kao što bi Riess htio, već podulje vremena. Ovo bi se moglo možda izvesti iz riječi istoga Luke, koji u Djelovanju Apoštolskom govoreći o Ivanu ovako piše: „*Cum impleret Ioannes cursum suum, dicebat: quem me arbitramini esse, non is sum ego; sed ecce venit post me, cujus non sum dignus calceamenta pedum solvere*“[1])

[1]) Actuum 13, 25. — Ὡς δὲ ἐπλήρου ὁ Ἰωάννης τὸν δρόμον, ἔλεγε· Τίνα με ὑπονοεῖτε εἶναι; κ. τ. λ.

Ivan je, pošto je preteča bio Isukrstov, morao obaviti to svoje visoko zvanje, prije nego bi se Isukrst bio pojavio; a taj njegov — *cursus* — δρόμος — nije mogao trajati samo nekoliko mjeseca; ako se obazremo na Zacharinove riječi, što se odnose na Ivana — *filiorum Israel convertet ad Dominum Deum ipsorum, et ipse praecedet ante ilum in spiritu et virtute Eliae, ut convertat corda patrum in filios, et incredulos ad prudentiam justorum parare Domino plebem perfectam* — pripraviti zemljište, omekšati srca, navijestiti dolazak Mesije po selima, gradovima i mjestima Judeje, Galijeje i drugamo, nije to, mislimo, posao, što se može obaviti u malo mjeseca.

Ako je dakle Isukrstu bilo više nego 30 godina života, kada je stupio na javnost, riječi Luke Evang. — ὡςεὶ ἐτῶν τριάκοντα — *(quasi annorum triginta)* mogle bi zahvaćati koliko 31., toliko 32., 33., 34. godinu njegova života. I ovim bismo bili gotovi sa prvim pitanjem.

Rajski vijenac.

Tri rajska vjenčića.

„Car slavi kao pobjeditelj svoje slavlje. Da se on nije borio, ne bi pobijedio, i što je veća pogibelj u borbi bila, to je sad veća i radost u slavlju. — Na burnom moru prijeti brodaru brodolom. Strah pred blizom smrti umiva mu lice bljedilom. Nebo je opet vedro, more je opet mirno. Sve od radosti kliče. Radost je tim veća, čim je veći malo prije bio strah. — Svagdje je radost tim veća, čim se je više poteškoća pretrpjelo. Velik rad — velika plaća; duga muka — bogata nagrada.“

Ove lijepe riječi svetoga Augustina dozivaju nam u pamet, šta nam kazuje vjera o plaći u vječnom životu, a o čem smo mi već prije razmišljali. Svaki dobiva svoju plaću po svojoj zaslugi: vijenac pravde, rajski vijenac, posjedovanje Boga kao bitno blaženstvo.

No ima u kraljevstvu nebeskom, kako to sveti Toma naučava, a s njim i svi bogoslovci, osim ovih bitnih i prije već razmotrenih blaženstva još i tri rajska vjenčića, koji se sastoje u nekoj osobitoj časti i odlici i izvanrednoj blaženosti. Ovih krasnih vjenčića ne dobiva svatko. Samo oni, koji su ih za života na zemlji zaslužili i postigli, dobivaju osim onoga zajedničkog rajskog vijenca i ove vjenčiće.

Tri su vrsti ovih osobitih rajskih vjenčića i zovu se *Aureolae*, a bit će njima ovjenčani oni, koji se divno odlikovaše u velikoj borbi sa ovim svijetom, s tijelom i s paklom i koji odnesoše neobičnu junačku pobjedu. Ovi ovjenčani junaci pobjeditelji razlikovat će se u sve vijekove od onih, koji ne nose toga časnog rajskoga znaka.

Prvi rajski vjenčić ovjenčao mučenike. Koji su ono sretnici u nebeskim zborovima s palmama i vijencima urešeni? Koji su ono, što ih vidim, gdje se sjaju u svjetlu nikad nevigjenu? Trake, što istječu iz rana Isusa, kralja mučenikâ, i iz srca Marijina, što je probodeno sa sedam mačeva, ove sjajne, u grimiznom svjetlu najdragocjenije krvi zablistale trake rese onu veliku nebesku četu. Koji su to sretnici? — To je od ljubavi ražareni zbor mučenikâ. Jer baš svaka krjepost i svaka svetost, kako piše sv. Leon, proistječe iz ljubavi naprama Bogu i bližnjemu, to doista ni na kom drugom ne blista u većoj svjetlosti i većem žaru ovaj sjaj, kao na blaženim mučenicima, koji su našemu Gospodinu, Isusu Kristu, koji je za sve ljude umro, toli slični u mukama, toli blizu njega

u sličnosti ljubavi. Da, ako je već Krist obećao svoje blaženstvo, rajski vijenac onim, koji progonstvo trpe radi pravde, onda shvaćam, da će one, koji, da zasvjedoče istinu svete vjere ili koju vjersku krjepost, ne samo podniješe sramotu, muke i boli, već dadoše, da im progonitelji otmu i najveće dobro na zemlji, život njihov, sad shvaćam, velim, da će ove Gospodin odlikovati nekom osobitom odlikom, ovjenčati neobičnim vijencem pobjede. „Tko ustrpljivo sramotu i muku podnosi radi imena Isusova,“ veli kardinal Hugo, „taj sabire u svoje krilo skupocjeno drago kamenje, kojim će mu se jedanput uresiti onaj vijenac, o kojem pjeva Crkva: „Zlatan vijenac na glavi njegovoj, znamenovan znakom svetosti, slava časti i djelo jakosti.“ O sretni i sto puta sretni, koji su junački nadvladali taj svijet te za vjeru svetu i krv i tijelo svoje žrtvovali i u toj plemenitoj borbi svoj vijek dovršili. Oni će biti kao junaci u lijepome raju od Isusa na posve izvanredan način proslavljeni, kao što nas već ovdje na zemlji njihov primjer toli zadivljuje i srca kršćana na junaštvo zanaša. „Mogli su ovi i one, za što ne i ti, Augustine?“ Ove iste riječi, što su i ove svece na tolike krjeposti potakle, čuje svaki kršćanin u dubini svojega srca. Kad gledamo djevice, one nježne djevice, mladiće, one tek procvale mladiće, starce, one slabe starce, kako ih ljubav naprama Kristu i nada u vječni život nadahnula tolikim junaštvom, te i oganj i mač i sve i najljuće muke za ništa ne drže i krvnike svoje smrću svojom pobjegjuju: onda se osjećamo i mi veoma ojačani, da u mnogo manjim borbama, u koje nam treba zaći, hrabro i vjerno ustrajemo; i s toga reče Tertulijan, da je krv mučenikâ sjeme kršćana. Ovo slavlje ljubavi, ako se i život dadne za Isusa svoga, zaslužuje dakle punim pravom, da se na osobit način nagradi i odlikuje u raju; i premda mi ne znamo, u čem će baš biti ova odlika, ovaj osobiti stupanj blaženstva, to ipak nema ni najmanje sumnje, da će doista biti. Vjera naziva tu odliku časni vijenac mučeništva. —

Slično odlikovanje čeka i one, koji su iz ljubavi naprama Bogu svome ostali u djevičanskom stališu.

Borbi proti drugomu glavnom neprijatelju spasa našega, proti tijelu, ne ote se nitko. „Ništa nečisto ne će unići u kraljevstvo nebesko.“ [1]) Ženidbeni stališ, udovački stališ jest svet stališ; no daleko više i uzvišenije i svetije jest djevičanstvo. „Ono je vijenac, koji nikad ne vene,“ veli sveti Atanazije, „hram Božji, svetište Duha svetoga, skupocjeni dragi kamen, što ga samo izabrani traže, malo ih nagje, a mnogi ga i mrze. Vrijednost djevičanstva bila je u starom Zavjetu kao koprenom pokrivena. Isus nam je tek objavio, koliko je to nebesko blago: mi po njem postajemo nalik angjelima, po njem se zaručujemo s kraljem angjelâ. Istina, borba proti našemu domaćem neprijatelju, proti našemu tijelu, toli je velika, i žrtva doživotnoga djevičanstva tako je teška, te nam Gospodin za to ni ne daje nikakve zapovijedi, nikakva naloga, već samo dobar savjet. „Tko može razumjeti,“ govori on, „neka razumije.“ [1]) „Onaj je čist,“ govori sveti Augustin, „koji jednu ljubav drugom nadvladava: sjetilnu ljubav ljubavlju Isusa; koji jednu vatru drugom trne: vatru strasti vatrom duha.“ No velika žrtva djevičanstva može u onaj dan vječnosti računati i na veliku nagradu. Tko umre u milosti Božjoj, a čitav je svoj život proveo u čistoći svojega tijela, i to drage volje, iz ljubavi naprama Bogu, taj će u lijepome nebu uz ono zajedničko blaženstvo sviju izabranika, na ime uz gledanje Boga, uživati još i drugu osobitu čast i odliku, drugo izvanredno blaženstvo, časni vijenac, vijenac djevičanstva, što će blaženike, koji ga imadnu, na sve vijekove razlikovati od onih, koji se tim časnim, rajskim znakom ne ponose. „Ja ću,“ govori Gospodin na usta svoga djevičanskog proroka, „ja ću onim, koji su savez sa mnom uščuvali, u kući mojoj i u zidinama mojim mjesto namjestiti i ime im dati, koje je bolje, nego li ime sina i kćeri; ime vječno ja ću im dati, koje nikad ne prolazi.“ [2]) — A kakvo će to ime biti? U Pjesmi nad pjesmama čitamo odgovor: „Dogji, zaručnice moja, ti treba da budeš ovjenčana!“ [3]) I da mi barem po nešto razumijemo, kakvo je to blaženstvo u raju, djevičanski vijenac nositi, to nam govori angjeoski naučitelj, sv. Toma, da će djevci i djevice u raju posve pouzdano i usko općiti sa Isusom. To je već kazao i sveti Ivan u svome Otkrivenju, kad nam opisuje blaženstvo, što ga bogoslovi nazivaju vijencem djevičanstva. „U dane one vidjeh, i gle, Janje stajaše na gori Sionu, i s njim sto četrdeset četiri tisuće, koji imahu ime njegovo i ime Oca njegova napisano

[1]) Apoc. 21, 27.

[1]) Matth. 19, 12.
[2]) Isai. 56, 5.
[3]) Cant. 4, 8.

na čelima svojim. I pjevahu kao pjesmu novu pred prijestoljem njegovim. — I nitko ne mogaše pjevati pjesme osim onih sto četrdeset četiri tisuće, koji su otkupljeni sa zemlje. Ovo su, koji se ne opoganiše sa ženama, jer su djevci. Ovi idu za Janjetom, kamo god ono pogje. Ovi su kupljeni od ljudi prvenci Bogu i Janjetu."[1])

O kad sada razmišljam ove riječi, tad shvaćam, za što sveti Oci nemaju mjere, ne nalaze riječî, kojim da proslave ovu nebesku krjepost. — „O čistoćo," kliče sv. Efrem, „ti razveseljuješ srce onomu, koji te ima; ti daješ krila duši, da se u raj vije! O čistoćo, koja u tijelu i u duši cvateš kao ruža i čitavu kuću napunjaš milinom mirisa svoga!" — „Šta je slagje od djevičanstva? šta je ljepše, šta je uzvišenije? Ono blista sjajnije, nego li sunce, i daje nam, da možemo bistra, otvorena oka gledati u sunce pravednosti."[2]) „Blažen, koji te ima, blažen, koji te uščuva! Ti si radost prorokâ, slava apostolâ, život angjelâ, vijenac svetaca."[3])

Blažen dakle i sto puta blažen, koji osim vijenca pravednosti dobije još i djevičanski vjenčić u lijepome raju! –

Treći rajski vjenčić ovjenčao svete naučitelje. Kao što junački pobjeditelj svijeta i tijela, tako će i pobjeditelj pakla osim blaženstva, što stoji u gledanju Boga, biti još nagragjen osobitim časnim vijencem, *Aurelom doktorskom.* Tko dakle služeć Evangjelju i da spase duše, propovijeda i uči ili piše, taj će u raju imati odliku, koja bi se lijepo nazvati mogla: apostolski vijenac. Sveto nam Pismo po Danielu proroku svjedoči, da će u raju tolika razlika biti megju blaženstvom prostih vjernika i blaženstvom svećenikâ, propovjednikâ i naučiteljâ, koji puk na pobožnost i svetost privode, kolika je razlika megju zvijezdama, što na nebu svijetle, i svjetlom neba, što ga nebo od zvijezda prima. „Koji su bili naučavani," govori prorok, „sjat će kao nebo, a oni, koji su mnoge na pravednost privodili, svijetlit će kao zvijezde u vječne vijekove."[4]) — I mi shvaćamo, da su ovakovu odliku naučitelji u Crkvi Božjoj doista i zavrijedili. Napastima pakla ne podleći, dužnost je to svakomu kršćanina. Nu tko duh tmine naukom istine i propovijedanjem Evangjelja raspršava pa ga i rasprši i revnošću u službi svojoj iz srca vjernikâ izagna, taj je doista zavrijedio neku osobitu odliku. Silan kralj iza dobivene pobjede nad zakletim dušmaninom države svoje ne izjednačuje nagrade slavna svoga vojskovogje sa nagradom prosta vojnika. Vrstan kormilar, koji je brod iza duge i burne plovidbe znao uvesti sretno u luku, dobiva višu zaslugu, nego li onaj prosti radnik na brodu. Kraljev ministar, koji je za odsutna kralja toli mudro upravljao kraljevstvom te ustanke utišao, buntovnike rastjerao i podvrgo, zaslužuje bez sumnje veću nagradu i odliku, nego li koji prosti podanik. Crkva je vojska za boj uvijek spremna i uregjena. Vogje u ovoj vojsci jesu svećenici, propovjednici i naučitelji. Crkva je brod, što ga vjetri progonstva amo, tamo hitaju i bacaju. Svećenici, propovjednici, naučitelji jesu onaj kormilar, koji mora da ovaj brod iz tisuću pogibelji iznese i sretno u luku spasa privede. Crkva je i kraljevstvo, u kojem ne rijetko nemir i buna bukne. Svećenici, propovjednici, naučitelji jesu ministri odsutna kralja, koji treba da upravljaju ovim kraljevstvom i mir i red u njem uzdržavaju, sve dokle kralj ne dogje.

„Ako Bog ljudske duše više cijeni, nego li sva druga djela svoja," kliče sveti Zlatousti, „na koji onda stepen slave i blaženstva da ne stavi one, koji su za njega predobivali ljudske duše?" Propovjedniku, koji gori od revnosti za kraljevstvo Kristovo, koji razjašnjuje zakon Božji i po njem sâm živе pa ga duboko u srca kršćanskoga puka zasagjiva, tome propovjedniku Gospodin je i Učitelj obećao: „Tko - - zakon Božji - - izvrši i nauča, taj će se velik nazvati u kraljevstvu nebeskom."[1])

Naučitelji Crkve dakle bit će u lijepome raju Aureolom doktorskom *(Aureola Doctorum),* časnim apostolskim vijencem urešeni i tako razlikovani od ostalih četa odabranikâ.

Ovo su eto tri rajska vjenčića, što će osim vijenca pravednosti, koji je za sve odabranike, okititi jedanput junačkoga pobjeditelja svijeta, tijela i pakla. Vijenac mučenikâ, kako nam u lijepoj slici progovara sveti Bonaventura, jest skupocjenim dragim kamenjem vas urešen, jer su mučenici tvrdi poput diamanta ustrajali u borbi za vjeru sve do svoje smrti. Vijenac djevicâ jest ružom vas isprepleten, jer su djevice najljepši cvijet kršćanstva, i krjepost čistoće u tolikim pogibeljima svijeta nalik je ruži u trnju. Vijenac naučiteljâ jest vas od suha zlata, jer je zlato ruda najplemenitija i slika mudrosti.

[1]) Apoc. 14, 1. 3. 4.
[2]) S. Isidor.
[3]) S. Athan.
[4]) Dan. 12, 2.

[1]) Matth. 5, 19.

U oči dušnoga dana.

Et lux perpetua luceat eis!

Tihi lahor večernjeg sumraka —
Duhova ga podigao liet —
Po uveloj zatrepera zemlji,
Tajnim zvukom da opoji sviet;

Da na mrtve svietu spomen bûdi
U godini bar za jedan čas;
Jer u duši svieta brzo usne
Uz obmamljiv žive pjesme glas.

U stanove zalazi mu ljudske
Tajinstveni neodoljiv huk;
Ljudska bića sabire i vodi
Gdje ozbiljnost razvila je muk.

Kao sjene gredu, kud ih vodi,
Raztinjao za mrtvima plam:
Grobno življe oživljava polje —
Kô da grobni prima život kam.

I već plam im ugrijao grudi,
Grudi tiesne prekidaju dah:
Na grob ljudi bacaju se dragog,
Ljube, kvase omiljeli prah.

Te ga rese još ne svehlim cvietom,
Sad prah — nekoć udo tiela svog;
Svjetlo voska užižu na kamu:
„Vječno svjetlo užegô ti Bog!“

M. Plemkić.

Lourdes.

X.

1. Kad je S. Marija-Bernarda preminula, njezin biskup Lelong dielio je sakramenat potvrde u jednom dielu svoje biskupije. Čim je začuo, da je umrla, prekine svoj pohod, te pohiti u Nevers, da joj izkaže posljednju počast. Okružen svojimi generalnimi vikari, kanonici, svećenstvom gradskim i iz okolice pa i iz daljnih strana, u prisutnosti mnogih odličnih, posred velikoga niza redovnica, uz veliku navalu svieta progovorio je on poslie zadušnica zanosno slovo. Osnova ga na rieči Duha svetoga: „Dobro je sakriti tajnu kraljevu, a častno je djela Božja objaviti i izpoviedati.“ Slovo se je slušateljâ vrlo dojmilo, a mi ga evo štiocem svojim doslovce priobćujemo, jer nam podaje krasnu sliku miljenice Gospine.

2. „Častne sestre! Ne ima ga dakle više, onoga poniznoga i miloga djeteta, čije ime ozvanjalo je cielom Crkvom, a koje je vaša družba imala vanrednu čast primiti kao iz ruku presvete Djevice: predala je liepu svoju dušu pod ovim gostoljubivim krovom sv. Gildarda, gdje je živjela 12 godina s vami kao sestra, u ovoj kući, koju je toliko ljubila i gdje je ostavila toliku prazninu; a nas evo sabranih u ovoj kapelici, da izkažemo zadnju dužnost onoj, koja je baš ovdje izmienila svoje svjetovno ime Bernardica s drugim skoro istovjetnim, položiv redovničke zavjete. Nije običaj, a obćenito nije ni sgodno, da se govori pred liesom osobe Bogu posvećene: valja i u smrti poštivati djevičansku čistoću njene poniznosti; dobro je da se sakrije tajna kralja Isusa; već tim, što je on odabrao koju dušu svojom zaručnicom, on ju je pokopao sa sobom u smrt svoga skromnoga života; ona mora tu ostati za uviek na ovoj zemlji i nepokazivati se van u onaj dan, kada će on sam opet se pojaviti:[1]) *Dobro je sakriti tajnu kraljevu.* Ovaj vrlo razborit zakon ne ima nikada iznimke, van kada je koja redovnica u družbi zauzimala takav položaj, vršila u njoj upliv tako velik, te je kao nuždno, radi časti njene družbe, radi koristi i ravnanja onih, koji poslie nje ostanu, da se očituje sve dobro, kod kojega je ona bila sredstvo; onda se ne ide za tim da se iztakne i prodiči toliko osoba, koliko vlast, što ju je imala, i djela, koja se po njoj dostoja izvesti Bog, početnik te vlasti: *a častno je proglasiti i izpoviedati djela Božja.*

3. A je li takav slučaj ovdje, braćo moja? Čini mi se, da nije; jer ona, napokon, čiji su mrtvi ostanci pred našim očima, nije bila ni nadstojnica, nit u nikakvoj časti svoje družbe, nego jednostavna sestra, siromašna mala sestra, koja se ničim nije razlikovala od drugih. Pa ipak, braćo moja, vi dobro osjećate, da se pravilo, što ga netom izrazih, ne primjenjuje danas; vi se ne čudite, što sam

[1]) Col. 3, 4.

ja prekinuo svoj apostolski put, da dodjem k ovomu obredu; vi očekujete od mene njekoliko besjeda i pravo imadete: da je pokojnica bila jedino Marija-Bernarda, ja bih šutio, nu nisam mogao zaboraviti, da se je prije, nego li je to ime nosila u samostanu, zvala u svietu Bernardica Soubirous, pa isti Duh, koji bi me potaknuo, da štujem tajnu skromnoga života, kad bi bila sama, obvezuje me, da obavljujem djela, koja se dostoja Bog izvesti po ovoj redovnici; kaže mi, da je stvar častna, priznati ih i propoviedati. Dobro je sakriti tajnu kraljevu: nu častno je proglasiti i izpoviedati djela Božja.

4. Presveta Djevica, ova majka preodabrana, da nam dade Isusa, i po kojoj od toga časa odluči Bog da nam daje sve druge pojedine milosti, bijaše dobila nalog, da opet jednom progovori svietu u ime svoga božanskoga Sina. Kaošto prije u La Salette-u, kaošto kasnije u Pontmonainu, imala je posredovati, da grješnici budu upozoreni i da mole milosrdje, kako bi odklonili udarce pravednosti. Koga će odabrati ona, da bude njeno sredstvo? Kad se radilo o velikom otajstvu upućenja, o objavi ovoj, koja je nad svimi drugimi, što su tek posljedice njene, posla Bog angjela svoga k njoj, poniznoj i siromašnoj Djevici izgubljenoj u množtvu: nije nas mogao bolje podučiti, da se s nadnaravnimi stvarmi mora postupati u tihoći i poniznosti i „da je dobro sakriti tajnu kraljevu.“

5. U Lourdes-u, kao u La Salette-u, kao u Pontmainu, Marija se toga sjetila; ona je radila prema zakonu, što ga učinila božanska Mudrost; a pouzdanik, što si ga ona odabrala, bijaše naša siromašna mala pastirica. Pojedinosti ovoga znamenitoga ukazanja odviše su vam poznate, a da se pri tom zadržim. Nu mene iznenadjuje nada sve, i na to hoću da vas upozorim, baš ona pomnja, ona skrb, ono obilje oprezâ, smijem li kazati, što ih poduzima presveta Djevica, te odabere, da mu povjeri tajnu svoga srca i srca Isusova, stvor najsposobniji, koji će ju čuvati i nositi do smrti, kako ju je ona njekoć nosila u tihoći i poniznosti. I doista, gdje bi ona bila mogla naći uzdanicu povjerljiviju, nego li je ovo diete od svieta nepoznato, koje ni samo sebe poznavalo nije u krilu obitelji neznatnije od svih? Bez nauke, bez zahtjevâ, Bernardica je i u krhkoj svojoj vanjštini nosila pečat ove slaboće, ove ništetnosti, nad kojom Bog voli raditi. Bijaše dosta vidjeti ju toli malešna stasa, toli jadna izgleda, da se ubiediš odmah o toj nakani providnosti. Ah! kako je dalelo od nje bilo, da se uzoholi, da se hvasta radi milosti, koja joj bijaše učinjena: čini se pače, da ju je ona zaboravila, da je čak i spomen na nju suzbila. Od prvoga časa, uzprkos vike, što se orila oko nje, ona bijaše shvatila, a shvaćala je do konca, da su njeke milosti, njeka razsvietljenja pouzdana i osobna, te je dobro oteti ih željnim pogledom množtva: „Dobro je sakriti tajnu kralja.“ A ipak, braćo, priznajem, da je dosta težko bilo Bernardici, te ustraje na tom putu; da ostane posred pogleda, udivljenjâ, poštivanja pobožnoga, nu neobzirnoga, iztraživanjâ, kakovu bijaše izvrgnuta ponizna i razborita uzdanica Marijina; navale, koje su došle da ju traže i u samoći dokazuju dovoljno, u kakve bi pogibelji bila mogla doći u svietu i kako bi tu bila izvrgnuta, te ne bude više onaj „zatvoreni vrt,“[1]) što je mio pogledom zaručnika. Nu Bog, zadovoljan prvom njenom vjernošću, htjede ju radi nje nagraditi; ona postade, ona takodjer, kao tajna kraljeva, kao njegovo otajstvo, kao vidivi znak njegovih odnosa sa zemljom, zanimanjâ njegove ljubavi i ljubavi presvete mu Majke pogledom na sirote grješnike: trebalo je da i ono, što otajstvo, bude sakriveno: „Dobro je sakriti tajnu kraljevu.“

6. I to je ona bila u redovničkom životu: evo ovdje; ova kuća, ova kapelica imadjaše da bude svetište ovoga milosrdnoga i dubokoga zaklona: „Sakriti ću ih tajnu moga lica,“[2]) veljaše Gospodin; kako se je ova rieč sretno vršila za sretno diete Lourdesko! a u tom, koju milost joj je sveta Djevica izprosila, veću možda, nego li su bila ona ukazanja u špilji Massabielle! A ovdje ne govorim samo ni poglavito o opreznostih, što su ih toli mudro upotrebili moji častni predšastnici, da ugnu mladu djevicu dosadjivanju i znatiželjnosti, što je za njom išlo u Nevers, govorim o nagnućih njenoga srca. Vi ste mi za to svjedok, častne sestre, ne, nisu ju krili, ona se je sama krila i još ne dosta prema svojim željam. Kako je ona volila ovaj sveti zaklon! Kako se je ona bojala iz njega izaći! Kako se je, ostavivši sviet, plašila, da ne će sviet doći k njoj! pa kad ju je poslušnost obvezala, da primi gdjekoje posjete, kako bi ona bila volila da im se ugne, kako joj je težko bilo, da prikrije neuztrpljivost, što bi ju obuzela, da se opet nadje sama u družtvu svojih

[1]) Cantic. 4, 12.
[2]) Ps. 30, 21.

milih sestara! Nije rado govorila o prošlosti; rekao bi, da nastoji na nju zaboraviti ili barem učiniti, te se zaboravi; pa ne samo da ona nije želila vratiti se u Lourdes, da na svoje oči gleda ono, o čem joj je glas donosio slabu jeku, nego bi značilo osuditi ju na veliku žrtvu, kad bi joj se zapovjedilo, da tamo putuje. Ona je izvršila u cielom obsegu i doslovno rieč kralja-proroka: „Slušaj, kćeri moja, i počuj: zaboravi narod svoj i kuću otca svoga,[1]) pa dodji u zemlju, koju ću ti pokazati.“ Ona bijaše došla posve da se zakopa i da zakopa tajnu kralja u samoći, pa i ona bijaše uvjerena i izjavljala je, da je to posve dobro: „Dobro je sakriti tajnu kralja.“ Nu Bog je hotio, da bude još dublje sakrivena; pripravio joj zaklon još veći, još dublji, nego li je potleušica Soubirousova, nego li su samostani družbe; pripremio joj je bolnicu. Tu je Sestra Marija Bernarda sprovela najveći dio svoga redovničkoga života tako, te sam ju ja u šestnaest mjeseci, što me je providnost pozvala u ovu biskupiju, mogao vidjeti jedva dva ili tri puta izvan ovoga osamljenoga boravišta. Tomu bismo se mogli čuditi, kad ne bismo imali, da prosvietlimo svoje sudove, te se uvjerimo, da „misli Božje nisu naše misli i njegovi putevi naši putevi,“[2]) veliko otajstvo upućenja, i da u tom nedohitnom otajstvu ne vidimo kralja samoga, gdje sakriva svoju tajnu ne samo u jaslicah Betlehemskih, u radionici Nazaretskoj, nego takodjer na križu Kalvarije, gdje nam se ukaza „bez ljepote i bez slave crv zemlje, podsmjeh ljudi i rug naroda.“[3])

7. A ipak, braćo moja, mogla je kazati iz prikrajka svoje velike samoće ono, što je govorila Marija, njezina Majka: „Onaj, koji je jak, učinio je u meni velike stvari.“[4]) Da, Bog je učinio djelo svoje po Bernardici; učinio ga je po njoj, a takodjer u njoj; i ta djela Božja častno je objaviti i izpoviedati: „Djela pako Božja častno je objavljati i izpoviedati.“ Vanjska ova djela po Bernardici cielim su svietom pokrenula: nevjera je na njih navaljivala, nijekala ih je, kako običaje navaljivati, nijekati svaku nadnaravnu objavu; ali pored tih nijekanja i tih navala Bernardica Soubirous vinula se je cielom krasnom čvrstoćom svojih tvrdnja; govorila je, a da se pomela, ni popustila nije: „Evo što sam vidjela, evo što sam čula; prosto vam je da ne vjerujete, ali ja ne mogu zatajiti ono, što jest.“ Kazala je to takovim naglaskom iskrenosti, te ne ostade mjesta nikakvoj dvojbi: Kazala je to tako uztrajno, suvislo, kako je samo istini u naravi; kazala je, a da pri tom nikakve koristi imala nije, jer pošto se je podala službi Božjoj, sama se stavila u takvo stanje, te nije mogla crpsti korist od svoga kazivanja. A povrh toga dogodjaji su to sjajno potvrdili. Bog, koji se nikada ne čini sukrivcem laži, dostojao se je, da javi, te je ono istina; pa dok se je ona zaklanjala u tihoću i skromnost svoga samotovanja, ostavila je iza sebe onaj dugi niz čudesa, koji se još razpreda pred našim očima. Ja ću biti oprezan, da na tom putu ne idem dalje, nego sveta Crkva, moja Majka; ne ću da izadjem iz onoga mudroga i božanskoga suztezanja, što ga ona pokazuje vazda u sličnih prilikah; ne ću dakle kazati, da je čudo u ovom ili u onom pojedinom slučaju; ali uztvrditi mogu, a mogli biste s menom uztvrditi vi svi, koji ste Lourdes vidjeli, da se je od dana, kada se je Presveta Djevica ukazala Bernardici, u pećinah Massabielle, u onoj špilji, na onom izvoru, koji je u isti onaj čas počeo ključati, dogodilo stvari neobičnih, kojih čovjek ne može izjasniti, stvari, koje moram nazvati, a nazvati će ih svatko nepristran: djela Božja.

8. Nisu li djela Božja ona ogromna hodočašća, koja su pokrenuta i koja su sa svih strana (Francezke) dovela hodočastnika na stotine hiljada u ovaj maleni kut zemlje, prije posve nepoznat? Nije li djelo Božje ono izpoviedanje vjere u nadnaravno, uzbudjeno u vieku, koji umire s materialisma? Nisu li djela Božja ona izcjeljivanja tjelesna, što su se dogodila, a još više izcjeljivanja dušâ, što su se u čas povratile k Bogu nakon bludnje kroz mnoge godine? A ta djela Božja nije li zar „častno objavljivati i izpoviedati?“ Pred mrtvimi ostanci one, koja je u tom bila prva radnica, koja je sišla, smijem li reći, u ovaj ribnjak Lourdeski, kao angjeo u onaj Jerusalemski, da postane ljekovit, nije li posve pravedno, da iztaknemo ona velika djela, što ih Gospodin htjede izvesti po njoj? „Djela pako Božja objavljivati i izpoviedati častno je.“

9. Nu velika ova djela nije učinio samo po Bernardici, nego ih učinio naročito u njoj Sada kad je ne ima više, ne ima pogibelji, a pravedno je, da to kažemo. A pitate li me, koja su, odgovoriti ću vam: Djelo Božje u sestri Mariji Bernardi bijaše ona čistoća, koja se podpuno odrazivala u njenom dubokom i jasnom pogledu; on je davao

[1]) Ps. 44, 10.
[2]) Isai. 55, 8.
[3]) Ps. 21, 7.
[4]) Luc. 1, 49.

svjedočanstvo, da je dostojna kćerka one Djevice, koja je njoj govorila. Ne ima dvojbe, ona je ostala kći Evina, pa i poslie od kada postade tako osebno kći Marijina; ovo posinstvo, makar da bijaše osebita povlastica, nije moralo da odstrani prvo posinovljenje: kašto svaki stvor, ona je morala da plati porez krhkoći ljudskoj. Vi se dakle ne ćete čuditi, a vi, častne sestre, manje nego itko drugi, kad me čujete, gdje priznajem, da je Sestra Marija Bernarda, Lourdeski vidok, djevica toli povlašćena, pred kojom bi dragovoljno bili ničice pali njeki, što su joj se divili, imala svoje nesavršenosti, svoje slaboće. Bog joj ih je ostavio, da joj budu, kao njekoć sv. Pavlu, protiuteg proti navalam oholosti; ali posred tih nevolja sjajila je čistoća kao dragi kamen bez ljage: ova kriepost bez dvojbe je privukla na nju pogled i ljubav Marije, kašto je njekoć privukla na Mariju poglede Božje: *Djevičanstvom je omilila.* To bijaše u njoj prvo djelo Božje, djelo znamenito, i radi kojega je dostojno da slavu vinemo čak do Onoga, koji mu bijaše početnik: „Častno je pako, objavljivati i izpoviedati djela Božja."

10. Drugo djelo dostojno, da mu se divimo i da ga slavimo, bijaše njezina poniznost. Sv. Bernardo reče njegdje, da je stvar riedka poniznost u časti; tako dragocjena biljka ne može niknuti na zemljištu ljudskom. Nije li na sestru Mariju nikada s te strane navaljivao neprijatelj svakoga dobra, nije li ona nikada pomislila da si kaže, posred poznata slavljenja, koje ga se vidje predmetom, a koje se nepravo pred njom pokazivalo: Odlikovana tako velikom milosti od Presvete Djevice vriedim više nego druge? O tom ne znam ništa: to su najskrovnija otajstva, kojih ja ne imam da proničem; ali znam, vidio sam i tvrdim, ako se je takova napast pokazala, ona ju je pobjedonosno odbila, vanjštinom svojom ova se je redovnica vazda zadržavala na dubokom dnu svoje poniznosti i svoje ništetnosti. Mogao bih za to navesti više poteza, što sam ih doznao iz usta odviše ovlaštenih, a da im posve ne vjerujem; neka mi je dosta da kazujem ono iz početka. Kada su svršila ukazivanja, tada, kad se je uslied toga mnogo govorilo, ona se je smatrala tako neznatnom, te se ni pomislit ufala nije na redovnički život; kada joj se je to predložilo, ona je odgovarala: „Ali na što dobra mogla bih ja biti? Ja ne znam ništa raditi, ja sam nesposobna da vršim bud kakvu službu." A kad je odličnik, što je s njom govorio primietio, da ju je malo prije vidio u kuhinji, gdje sočivo čisti i da bi se moglo upotrebit ju barem za ovakav posao, reče ona: „Istina, ovako bi mogla koristiti." I ovu poniznost, koju je ona pokazivala ne manje duboku u mnogih drugih djelih svoga života, da ne reknem u svih, zovem je djelom Božjim u njoj.

11. Povrh toga, braćo moja, rekao sam vam već, da joj je Bog dao ono, što je hrana, život poniznosti: poniženje: crno poniženje slabоćâ, uz koje se kriepost opire napastim i neprestano se usavršuje.[1]) Sestra Marija Bernarda imala dobar dio baštine Isusovih miljenika! obilato je ona pila iz njegova kaleža; može se reći, da je njezin život bio dugo mučeničtvo, i da je „sa svojim Učiteljem bila prikovana na križ".[2]) Dà, braćo moja, bijaše mučeničtvo za ovu narav živu, vatrenu, djetinju, da bude vazda pognuta patnjami i uslied toga nedjelatnošću; bijaše mučeničtvo za nju, koja bi bila željela da odlazi i dolazi, da se radom zabavlja, da trči po kući, kako je njekoć trčala preko brežuljakâ svojih Pirineja, što je bila prikovana na svoj krevet, te obavljala samo njeke neznatne radnje. Moglo se je to lasno vidjeti, kad joj je patnja dala malo oduška, ona bi se time okoristila, te pohitila izvan bolnice skokom prežestokim, a da ju ne dovede što brže na mjesto, odkle je otišla. Ja, koji je nikada vidio nisam van u ovoj bolnici, na ovom krevetu, gdje su joj oči počivale izmjenice na propelu i na krunici, nikada ne ću zaboraviti ono, što je taj toli pronicavi pogled izricao kadkada bolne sjete, nu u isto doba ni ono, što je milost tu pribrala ljubežljive odanosti i nadnaravne radosti: čitalo se tu rieč sv. Pavla: „Ja trpim, ali nisam zastidjen";[3]) a ta odanost, to veselje, pače radost, koja joj bijaše toli naravna i tako lasno izbijala na njenom licu, ona posvemašnja odanost u volju Božju tečajem toli duge kušnje, nije li zar takodjer djelo Božje, radi kojega je pravedno da mu zahvaljujemo: „Častno je objavljivati i priznavati djela Božja."

12. A sada, braćo moja, gdje je ova draga duša? Na nebu, ufam: po dnu priestola Marijina. Sveta Djevica bijaše joj obećala, da će ona biti sretna, ne na ovom svietu, nego na drugom; ona je rado opetovala ovu besjedu. Na zemlji ona se izpunila: Sestra Marija Bernarda vazda bolestna,

[1]) II. Cor. 12, 9.
[2]) Gal. 2, 19.
[3]) II. Tim. 1, 13.

uzprkos požrtvovnom njegovanju, što ga imala, nije bila sretna ovdje, dakle ona mora biti sretna u domovini: Djevica Lourdeska morala je pohititi da primi, kad izadje iz progonstva, svoju vjernu uzdanicu i da joj dade u kraljestvu svoga Sina počastno mjesto: a možda će mnoga duša, koja me sluša, doći u napast, da joj se preporuča. Nu mi ne znamo ništa posve stalna u tih tajnah vječnosti odnosno na svaku pojedinu dušu: milosti primljene nisu jamstvo, jer one traže razmjernu vjernost. Volim dakle u toj neizvjestnosti, te vas umolim da molite za našu pokojnicu. Ako je u nebu, moliti za nju biti će zazivati ju; ona će se za to pokazati zahvalnom moleći za nas. Dà, ona će moliti, ja se u to uzdam, za ovu družbu, koja imadjaše čast i utjehu da ju ubroji medju svoje kćeri, za ovu biskupiju Neversku, koja postade drugim njenim rodnim krajem, jer je tu rodjena na život redovnički, za ovu zemlju (Francezku), koja toliko treba u ovaj čas pomoći od One, koje kraljestvom neustrašivim ona ostaje unatoč svemu. Uspomena na Lourdeskoga vidoka, koji postade Sestrom ljubavi u Neversu, ostati će živa medju nami; ona će nam dozivati, da ne smijemo podvojiti, da Marija osobito ljubi i Francezku i ovu biskupiju i ovu dragu družbu."

Antiframasonski kongres u Tridentu.

Nadamo se, da će čitaoci „Vrhbosne" rado primiti točniji opis znamenitoga antiframasonskog kongresa u Tridentu, makar malo i zakasnio. Evo u kratko potpune slike toga kongresa.

1. Početak.

Prema želji sv. Oca pape nastojao je glavni odbor za borbu proti slobodnim zidarima u Rimu ne samo, da se kongres sastane, nego da bude tamo zastupnikâ odasvuda i iz svih stališa, te da se obavi što sjajnije. Predsjednik toga glavnog odbora, komendator *Alliata,* sabere prvi sastanak već 25. rujna poslije podne, da se sastavi predsjedništvo za glavne sastanke, a i za pojedine odbore, gdje se je sve gradivo imalo prorešetati i razni predlozi sastaviti, utemeljiti i na glavne sastanke donijeti.

Predsjednikom bješe odabran knez *Karlo Loewenstein* iz Njemačke, potpredsjednicima pako odlični muževi raznih narodnosti, kao: conte Paganuzzi iz Rima, Joakim Respini iz Švice, barun Wittinghoff-Schell iz Beča, Tomaso d'Almeida Manuel de Villena iz Portugalske, Monsig. Vinko Smoczynscki iz Galicije, kanonik Collel iz Hispanije, opat Bessonie iz Franceske, profesor Alexander Bresztyenszky iz Hrvatske (radi bolesti nije prisustvovao), g. Dionne Diobr iz Kanade.

Drugoga dana 26. rujna bješe tiha sv. misa u lijepo nakićenoj katedralci, gdje se predsjednici i mnoga ostala gospoda pričestiše. U 10 sati sastadoše se kongresisti u priredjenoj zato crkvi, da se kongres svečano otvori. O kako dična gospoda bila tu sakupljena! Mnogi biskupi, patrijarh katolički iz Carigrada, raznovrsni svećenici, knezovi, grofovi, baruni, profesori, advokati, narodni zastupnici, razni učenjaci, obraćeni framasoni (*Leon Taxil*), zastupnici štampe. Kardinal *Haller* stiže kasnije.

Iza „Veni Creator", što ga pjevahu svi prisutni, otvori kongres najprvo knez-biskup Tridentski. U lijepom govoru u kratko ocrta opasnog neprijatelja vjere, Crkve i u opće poretka kršćanskoga, koji poput zmije u raju vara narode slatkim obećanjima; kongres stavi pod zaštitu Gospodina Isusa i prečiste Djevice Marije, koja je paklenoj zmiji glavu satrla i svrši molitvom: „Zdravo Marijo", gdje svi sabrani stadoše iz srca vikati: Evviva Maria!

Pošto se kom. Alliati prisutnima zahvalio, što se odazvaše njegovu pozivu, te istaknuo zadaću kongresa: upoznati se sa framasonstvom i naći shodna sredstva, da se pogubna moć njegova uništi, predstavi sabranima predsjedništvo, poimence predsjednika, kneza Löwensteina. Ovaj se na izboru zahvali, te istakne, da će kongres raditi prema uputama sv. Oca pape u njegovoj okružnici proti framasonima: „*Humanum genus*", i izreče čvrsto uvjerenje, da će kongres uspjeti proti dušmanima, koji su proglasili borbu na smrt i život proti Bogu, proti Crkvi i proti društvu kršćanskomu.

Pošto glavni tajnik pročita nebrojena imena raznih odličnih osoba i društava odasvuda, što su kongres brzojavno pozdravila te se izjavila sporazumnim sa njegovim zaključcima, i pošto se sastaviše poklonstvene brzojavke na sv. Oca papu i na Njegovo Veličanstvo, i pošto su tri govornika govorila, a tajnik osrednjega odbora protumačio

početak i dosadanji uspjeh antiframasonskoga rada: zaključi se otvorna sjednica.

2. Govori na glavnim sastancima.

Osim prvoga sastanka bila još tri glavna. Ko može da ocrta toli divne govore, što su se ondje govorili! O ne znademo, čemu da se više čudimo, da li rječitosti govornikâ, ili dubokoj vjeri njihovoj, temeljitom dokazivanju, velikom znanju, oduševljenju i zanosu?

Uzvišenim zanosom crta monsig. Smoczynscki opasnost framasonstva. „Zidarstvo ne vjeruje u Boga, već ga psuje, ono se klanja vragu. Ono ništa ne će da čuje o religiji, o sudu poslije smrti, o vječnoj plaći i o vječnoj kazni; ništa ne će da znadu o svetosti braka, pače uništava kršćansku obitelj; ni za pravednost ne će da znade; u zemljama, gdje ono zavladalo, ne može niko da dobije viših mjesta, ako nije framason; ono širi bezvjerje, moralnu pokvarenost knjigama, igrokazima, listovima, gadnim slikama. Ko je prouzročio crkvenu borbu u Njemačkoj? Zašto su u Franceskoj zatvoreni samostani? Zašto u Italiji redovničke obitelji uništene, njihova dobra oteta? Zašto u Njemačku ne mogu Isusovci i Redemptoristi? Pitajte slobodne zidare! Zašto su papi otete njegove zemlje? Zašto su pape sužnji u Vatikanu? Zašto toliko gadnih, ružnih, bludnih slika po Rimu, po Italiji i po drugim zemljama? Upitajte slobodno zidarstvo! Već je sv. Alfonzo o slobodnom zidarstvu kazao: ‚Ova sekta bit će povod, da se sruše ne Crkva, već države i kraljevi. Kraljevi ne paze na to, no bit će prekasno, kad uvide štetu nanesenu od slobodnog zidarstva. Ljudi, koji nemaju obzira prema Bogu, kako će ga imati prema vladarima?' Njeki zidarski list nadovezao je na ove riječi sv. Alfonza: „Ovo se je proročanstvo djelomice već obistinilo, a u kratko doba ispunit će se sasma“. Eto, kakova je sekta zidarska! Punim je pravom osugjuju pape počam od Klementa XII. do Lava XIII.“

S toga valja raditi, valja se boriti! „*Alea jacta est!*“ zavapi conte *Paganuzzi* iz Rima; „bacio je kocku papa, a mi hoćemo da idemo za njim. Neprijatelj je strašan, mnogobrojan; on ima u ruci zakone, silu, položaj društveni. No mi pouzdajmo se u Boga: *Quis ut Deus!* Ne ćemo da brojimo dušmane, nego samo naprijed hoćemo da idemo. Treba da smo složni i dobro uregjeni. Složni sa crkvenim poglavarima, neograničenim pouzdanjem u papu i biskupe naše: tako ti sastavismo strahovitu, vojsku, uspjeh nam siguran. Svi treba da isto hoćemo, isto mislimo. Onda se moramo upoznati sa namjerama neprijateljskim, da ih suzbijemo. Oni namjeravaju 1) da Crkva ne bude slobodna u svome djelovanju; s toga otimaju slobodu papi i biskupima; 2) neka ne bude slobodna u izboru biskupâ i klera; s toga nastoje imenovanja klera da budu u njihovim rukama; 3) oni proglašuju i vode rat proti redovnicima; 4) oni nastoje dobiti u ruke školu, uzgoj i ubučavanje; 5) oni hoće da imadu u rukama sve dobrotvorne naprave. — Prema tomu valja da mi radimo, da mi udesimo postupak svoj.“

„Dà“, veli opet komendator *Pacelli*, „dà, treba da slobodno zidarstvo i načela njegova mrzimo što više možemo, a slobodne zidare same da ljubimo, jer i za njih je Isukrst krv svoju prolio. U borbi proti slobodnom zidarstvu neka nas vodi duh bratske ljubavi. Ustrojimo „*družbu antiframasonsku*“, koja neka širom svijeta pruža ruku pomoćnicu braći zabludjeloj; ona neka bude pod vodstvom svećenikâ i biskupâ, no neka se sastoji ponajviše od laikâ. Sredstvo pako neka nam bude dvostruko: *molitva* i *raskrinkanje* što potpunije ovoga gjavolskoga društva. Želio bih, da naštampamo lijepe sličice Djevice Marije bez grijeha začete, kako satire glavu paklenoj zmiji, sa natpisom: *Tu sola interemisti haereses in universo mundo,* ili *Ipsa conteret caput tuum;* straga pako neka bude kratka, a vruća molitva k blaženoj Gospi, neka isprosi od Sina svoga, da slobodnog zidarstva što prije nestane na zemlji. Onda treba u novinama i knjižicama raskrinkati to gjavolsko društvo, koje se u najvišim stepenima svojim upravo gjavlu klanja. Čudim se, da ima katolikâ, koji o tom još dvoje. Ići moramo za tim: 1) da niko od nas ne upotrebi framasonskog odvjetnika, liječnika, trgovca, mjernika, umjetnika; 2) da se nikad ne glasuje za slobodne zidare i za njihove svrhe. Pošto slobodno zidarstvo osobito na gjake, i to ponajviše na sveučilišne gjake vreba, valja da njih spasimo; s toga moramo da u većim gradovima ustrajamo zavode, gdje će mladići naći stan, hranu, biblioteku, zabavu, društvo. Napokon, nemojmo se bojati: *odvažno naprijed!*“

„Jest, odvažno naprijed! Pobjeda je naša!“ potvrgjuje kavalir *Grossi Gondi;* „pobjeda je naša, jer slobodno zidarstvo otima nam Boga iz uma i iz srca, a daleko od Boga srce ne može da bude mirno. Ono ne štuje Boga, već širi štovanje prirode; sa sobom imade najbesramnije žene. Mi pako štujemo Boga, s nama su prave kršćanske majke,

s nama su djevičanske zaručnice Kristove, koje se u neprestanoj žrtvi tijela svoga uzdižu čak do prijestolja Božijega, te molitvama podupiru naše nastojanje. Dà, odabrane ove duše nijesu megju nama tijelom, ali su duhom; mole za nas, i njihove su molitve Isusu drage, uslišat će ih i dati nam pobjedu".

Slično govorahu i ostali govornici, koji crtahu rad framasonâ u njihovoj otadžbini, tako župnik Deckert u Austriji, otac Šegvić u Hrvatskoj, osobito odvjetnik Respini u kantonu Ticino u Švicarskoj, koji pripovijeda nasilstva i ubojstva framasonska proti katoličkoj vladavini toga kantona i kako su njega samoga zatvorili, hoteći ga ubiti.

3. Izložba slobodno-zidarskih predmeta.

Izvanredno zanimiva bijaše izložba slobodno-zidarskih predmeta i dokumenata. Vidjelo se samih knjiga lijepo rasporedanih oko 150: rituali, katekizmi, rasprave, knjige povjesničke, prijegledi itd., i to od svih obreda i iz svakoga doba; osim toga vidjelo se mnogo odijela slobodno-zidarskoga, vidjeli se rupci, pregače, kolajne, bodeži sa raznim čudnovatim znamenima i natpisima kao: Ni Boga, ni svećenika! Nu najinteresantniji bješe *„Formulario palladista"*, knjiga od žute hartije, sva puna užasnih slika. Na četiri ugla knjige vidjele se slike, koje dokazuju, kako je framasonstvo gadno, bestidno i bezbožno. Dvije od ovih slika ne možemo opisati, jer su preveć bestidne: njima se obožava bludnost. Ali čitajte i snebivajte se, što nam druge dvije slike predstavljaju!

Na jednoj vidi se kostur naslonjen na grobni lonac, a u ruci mu bodež podignut, da zabode; pred nogama mu tri lubanje; jedna sa *tiarom*, druga sa *kraljevskom krunom,* iznad koje se vidi križ, a treća je kao kruna od lovorike. Eto, kako se razabire nakana zidarstva: smrt papi i kršćanskim kraljevima.

Još je groznija zadnja slika od više simbola. Najprvo je neki simbol trouglast sa natpisom: svjetlost, rad, sloboda! Drugi simbol prikazuje preokrenutu zemaljsku kruglju s križem, koji je obrnut dolje. Križ i pol kruglje uz križ jest crno, druga polovica bijela; uz to natpis: *post tenebras lux;* dakle najzadnja svrha framasonstvu jest: uništiti kršćanstvo. Treći simbol jest kao hostija imajući u srijedi broj 666 (ili 999?); uz nju preokrenut crn križ, na srijedi križa srce sa monogramom Imena Isusova, a oko ovoga užasne riječi: *Cor execrandum!* Na čelu knjige jest opet hostija probodena bodežem, uz nju preokrenut kalež, iz kojega se na zemlju izlijeva sveta krv.

Eto sotonske mržnje proti Gospodinu našem, Isusu Kristu. Dokazano je naime mnogim primjerima, da slobodni zidari nastoje dobiti posvećenih hostija, koje onda na sastancima svojim probadaju. U pomoć su im ponajviše ženske, framasonske sestre, koje idu na sv. pričest, a tom prigodom svetu hostiju sakriju i braći donesu.

4. Obraćenica Miss Dijana Vaughan.

Veoma zanimivo bješe pitanje o obraćenici, *Miss Dijani Vaughan.* Ova naime, rogjena u Parisu od oca Amerikanca, postade framasonkom; radi darovitosti, spretnosti i okretnosti svoje postade čak „palladisticom," to je nekako najviši stepen za „sestre," gdje se u sve tajne uvedu. Prije dvije, tri godine protivila se veoma framasonskomu velikomu meštru i glavaru, Lemiju, o kome je tvrdila, da se prevarom dočepao predsjedništva u družbi slobodno-zidarskoj. Započela je u Parisu nov list izdavati. Veoma je gadno pisala, no opomenuta nije navaljivala na Majku Božiju. Prošle se godine obrati i od onda izdaje razne spise, u kojima otkriva crna djela slobodno-zidarska, kao o pogrgjivanju sv. hostijâ, o štovanju gjavla i druge sramotne stvari.

Kad so u odborima govorilo o poučnim knjigama proti framasonstvu, digoše se Nijemci i preporučiše osobito to, neka se piše samo ono, što je istinito i dokazano, a neka se ne pišu gadne izmišljotine, kao što su otkrića njeke Miss Vaughan. O njoj, kažu, ne znade se ništa; valjda ni ne eksistira, knjige pod njezinim imenom podmetnute su od slobodnih zidara kongresu katoličkomu, da bi taj nasjeo i gadno se blamirao.

No proti ovim tvrdnjama složili se svećenici talijanski i franceski. Osobito svećenik Bessonie stavi ova tri upita: 1. Da li Miss Vaughan eksistira? 2. da li se obratila? 3. jesu li izjave njezine istinite? Na ova tri upita odgovarao je tako, te je velika većina bila osvjedočena.

Na prvo pitanje poziva se na iste slobodne zidare, koji ju, iza kako se obratila, ljuto progone; pokazuje na listove od framasona Margiotte, koji je prije s njome općio; iznese svjedodžbe prijatelja njezinih, koji su je lično poznavali, vidjeli, s njom se dopisivali, s njom radili, kao na primjer prisutni obraćenik, Leon Taksil, gosp. Bataille, pisac

djela: „*Vrag u XIX. vijeku.*“ i drugi; veli, da s njom dopisuje kanonik Mustel, svećenik Leon, gosp. la Rive, a svi su ti na kongresu; najbolji je pako dokaz to, što je sama iz Amerike došla u Italiju, da se opre imenovanju Lemi-ja za velikoga meštra: onda ju vidješe mnogi i govoriše s njom u Rimu, Turinu i drugim mjestima.

Za dokaz, da se zaista obratila, upućuje Bessonie na njezin časopis: „Palladium regenèré,“ koji je sa trećim sveskom prestao, a mjesto kojega izdaje spise sadržinom sasma protivne pod naslovom: „*Memoires d' une ex palladiste,*“ gdje veoma ganutljivo pripovijeda, kako je bila zaslijepljena, i gdje prekrasno piše o Gospodinu Isusu i o vjeri. Dalje navodi osobito nježnu devetnicu iza prve njezine svete pričesti.

Ova devetnica, veli Bessonie, dokazuje ne samo njezino obraćenje, nego i pravu njezinu pobožnost, dakle i istinitost, da se ne može posumnjati ob onom, što piše i otkriva.

Koji su ovaj govor čuli, bili su posve o svem osvjedočeni, izuzam njemačke svećenike. Započe se žestoka rasprava, koju prekide gosp. Respini, ističući svrhu kongresa, da se istražuje framasonstvo u opće, a da se ne dira u osobna pitanja. S toga se rasprava ne svrši, a stvar samu ispitivat će poseban odbor.

5. Odšteta i naknada Isusa u oltarskom sakramentu.

Ne mogu opisivati sjajan koncerat na čast gostovima, umjetnu vatru u gradu i vatre po brdima na okolo, divno pjevanje za velike svete mise u katedralci; spomenut ću samo slavnu procesiju sa Presvetim, da Mu se nadoknade uvrede, što Mu ih nanose slobodni zidari, pogrgjujući svete hostije.

Obdržavala se procesija 27. rujna. Odmah iza podne sabralo se premnogo naroda oko prvostolne crkve: razna društva mladeži, razne bratovštine na čast presv. Sakramentu, mnogo svijeta iz bliza i iz daleka. Dan je divan, prestao je žestok vjetar, lako se mogu sada razvijati premnogi barjaci, lako će svirati nebrojena glazbena društva. U dva sata započne se sve redati, i u tri sata eto radosno zaore sva zvona grada, glazbe sviraju, zborovi pjevaju, a tisuće mole svetu krunicu. Procesija krene izmegju dva gusta krila dirnuta, ganuta naroda, i to odregjenim dugačkim putom, gdje su kuće i prozori krasno nakićeni u proslavu Isusa pod prilikom kruha. Ne mogu nabrojiti sva društva, što su sudjelovala: eto, premda se odabrao najdulji put, kad je baldahin izišao iz crkve, već se prvih jedanaest društava bilo vratilo do vrata, da unigju. Divan je red; osobito veličanstven je prizor oko baldahina: razni redovnici, svećenici, biskupi sa skupocjenim mitrama, patrijarka sa zlatnom krunom, knezovi i grofovi noseći baldahin ili prateći ga, napokon sâm živi Bog u rukama domaćega kneza-biskupa.

O koliko oduševljenje, kako uzvišena čuvstva u srcima tolike svjetine, kolika proslava Isusa u presv. Sakramentu! Hvala Bogu, što je sveti čin toli divno uspio, što se pokazala toli duboka i živa vjera! Neka bjesni pakao, neka bjesne ortaci njegovi: *non praevalebunt!*

6. Zakjučci.

Ispitivala se točno nauka slobodnih zidara, njihovi odnošaji prema satanizmu i spiritizmu, te koja im svrha? O tome za sad ne možemo pisati. No budući se temeljitom istragom iz nova dokazalo, kako je framasonstvo bezbožno, pokvareno i opasno za kršćanski poredak društva, vijećalo se o sredstvima proti njemu.

Odučilo se, da se osnuje sveopće društvo proti zidarstvu, razgranjenom po svem svijetu.. Glavni odbor neka bude u Rimu; svaka zemlja neka sastavi svoje odbore, koji će raditi prema okolnostima, a neka budu u savezu sa glavnim odborom u Rimu.

Onda valja podupirati katoličku štampu, a odbijati sve, što god slobodnim zidarima služi. Osobito treba širiti brošurice popularno napisane, gdje se narodu otvaraju oči, da vidi, kako je opasno tajno ovo društvo. Ove spise treba da potvrdi crkvena oblast. Sve, što god se o gadnim opačinama i zlobnim djelima framasonskim iznese na vidjelo, neka bude što bolje dokazano izrekama samih slobodnih zidara. Želi se, da se utemelje novi listovi na franceskom jeziku, koji bi branili kršćanski društveni red; odobrava se predlog, da će takav list pod imenom: „*Le Conservateur Europen*“ izlaziti u Beču. Podupiru, neka su sva poduzeća, koja su već sada osnovana, proti nečistoj štampi framasonskoj. Odobrava se, da se sastavi odbor, koji će istraživati sav rad i postupak zidarski i onda priopćivati to katoličkoj štampi.

Kongres izjavlja, da onaj radi u smislu i duhu slobodnih zidara, koji navaljuje na katoličke

redove, osobito na Isusovački red, i pozivlje sve, da svom snagom odbijaju ogovaranja i klevete proti njima. Odobrava društva za mladež na sveučilištima i brigu za kršćanski uzgoj vojnikâ. On moli sve obraćenike, neka stupe u savez sa antiframasonskim odborima, koje neka pomažu u nastojanju, da se otkriju nedjela zidarska.

Znajući, kako je rad žene za društvo važan, pozivlje se takogjer žena, da se pridruži radu protiframasonskome, i želi se beatifikacija junakinje, *Ivane d' Arc*, koja neka bude ženi uzor u borbi.

Osim toga preporučala se osobito molitva kao najbolje, najizdašnije i najopćenitije sredstvo: molitve Duhu svetome, poklonstva presvetomu Sakramentu, naknadne pričesti, utemeljenje svagdanjih sv. misa za obraćenje slobodnih zidara; želi se posebna molitva u tu svrhu, želi se proširenje eksorcizma sastavljenoga od sv. Oca god. 1890.; preporuča se, neka se svuda uvede običaj pridodati obnovi krsnoga zavjeta prigodom prve sv. pričesti obvezu, nikada ne pristupiti društvu framasonâ. Sva puduzeća staviše u zaštitu presv. Srca Isusova: s toga neka barjaci nose Njegovu sliku.

7. Svršetak.

Veoma ganutljiva bijaše sjednica, kojom se kongres zaključio. Najprije primio se predlog, neka se budući megjunarodni antiframasonski kongres sazove iza dvije godine; današnje predsjedništvo neka bude kao odbor, koji će sve potrebito za sastanak priregjivati.

Odvjetnik *Respini* ocrta u kratko rad ovoga kongresa i potvrdi, da je ljepše uspio, nego li se očekivati moglo. „Mislili smo,“ veli on, „položiti samo temelj, ali eto metnuli smo na temelj i njekoliko stupova za našu zgradu. U borbu dakle! a budimo prema neprijateljima vazda pravedni.“ Istaknu divno suglasje svih kongresista i reče, da je Bog graditelje kule babilonske pomeo raznim jezicima, a mi eto raznih jezika i plemena razumjesmo se izvanredno lako.

Pošto se kom. *Alliata* svim učesnicima toplo zahvalio, progovori još biskup Tridentski i zaključi sjednicu načinom, kao što se zaključio i crkveni sabor Tridentski, vičući „Slava!“ i „Živio!“ papi, caru, biskupima, pojedinim odličnjacima, a dodade još jedan „Živio!“ — narodu kršćanskomu. Sa sjednice hrle tisuće u katedralku, gdje iz grla sviju zaori Gospodinu zahvalnica pjesma. Poklicima: „Viva Gesu Christo! Evviva il Congresso antimassonico!“ svrši se sve.

Ali, ne još sve; velik broj učesnika odveze se sutradan k svetištu bl. Gospe u Pinné, gdje se opet govorilo, a još više molilo, te sav rad i uspjeh kongresa preporučio se Onoj, koja je već u bezgrješnom začeću Svome paklenoj zmiji satrla glavu. . . *gl* . .

Viestnik.

Naša domovina.

(Odgovor.) Na upit nekih župnika vrhbosanske nadbiskupije, da li *vriedi* ona glede samodošlâ u našoj nadbiskupiji odredjena kazna (6 mjeseci čekati još do vjenčanja) u slučaju, ako se u to jedna strana htjedne vjenčati sa kojom drugom osobom, odgovara ovaj nadbiskupski Ordinarijat: *Affirmative* za njega i za nju.

(Tristogodišnjica sjedinjenih Rutena.) Uzoriti Silvestar kardinal Sembratowitz poslao je našemu presv. gosp. nadbiskupu pismo, u kojem mu javlja radost i zanos katoličkih Rutena, što će ove godine slaviti tristogodišnjicu, kako su opet prigrlili jedinstvo sklad i slogu sa katoličkom Crkvom. I to se slavlje, čujemo, proslavilo u Lavovu dne 13. listopada što moglo većim sjajem i zanosom. U listu nam kardinal i nadbiskup Rutenski preporučava što više u molitve jedinstvo crkava, narod i svu crkvu Rutensku. — Pobrzalo Božansko Srce sretni onaj čas, u koji će svi slavenski puci zapjevati sa nadahnutim pjesnikom: Ecce quam bonum et quam jucundum, habitere fratres in unum!

(Don Frane Bulić svojim bivšim učenikom.) Sjetili smo se francuzkoga Lacordaire-a i njegovih učenika, kojim je on znao mladenačka srca ogrijavati ljubavlju naprama svojoj Francuzkoj, kad čitasmo list, što ga prije nekoliko dana napisao naš Bulić svojoj omladini i uzdanici. „Ljubite ju, sinovi njezini, ne samo kao svoju domovinu, već kao i domovinu, koje je sudbina uzko spojena sa zemaljskom sudbinom Evangjelja“: tako je prije tridesetak godina progovarao Lacordaire svojim učenikom; slično je govorio, a neki dan i javno progovorio i naš Bulić dalmatinskoj omladini, kojoj on na spljetskoj gimnaziji ravnatelj bio i učiteljevao. Mi samo čestitamo toj junačkoj omladini, koja onako krasno pozdravila svoga učitelja, a koju Bulić može da nazove ‚*Corona mea et*

gaudium meum!' Mi čestitamo i Buliću kao žrtvi svoje revnosti i plemenitoga srca svoga. Takovu žrtvu primit će Bog i narod njegov, a čeka ju jedanput i najljepša nagrada: *Euge serve bone!*

(P. Aug. Arndt i Sarajevo.) Na glasu učenjak, P. Arndt, jedanput protestantski pastor u Berlinu, a sad član Družbe Isusove i gorljiv na peru branitelj istine i katoličke Crkve pa i naš dubokoumni pisac „*Putne crtice*“ u Balkanu, držao je lani u Sarajevu duhovne vježbe vrhbosanskomu kleru. Dvie, tri uspomene, što ih ponio iz Sarajeva i Travnika, kamo se takodjer uvratio, napisao je svojim zanimivim perom u zadnjem (10.) broju „Die katolischen Missionen,“ koje su uz to doniele i dvie slike: grad Sarajevo i prizor sa čaršije sarajevske. Dotakao se Arndt malo i jedinstva crkava. A na koncu iza dva, tri slučaja veli: „Još je daleko jedinstvo crkava, no hoćemo li mi s toga ništa ne raditi, da ga pospješimo? Nikada kuće, ako se najprije ne postave temelji!“ Pravo!

(Novo uredničtvo „Vienca“.) Dojavi ‚*Vrhbosni*‘ ‚*Vienac,*‘ da mu se je u uredničtvu dogodila promjena. Od 1. listopada t. g. mjesto g. prof. Jos. Pasarića urednik mu je g. prof. *Bartol Inhof.* Obećaje novo uredničtvo, da će ‚*Vienac*‘ i u buduće biti vjeran geslu: „Znanje i umienje naše je spasenje.“ Samo neka nam ‚*Vienac*‘ meće to znanje i umienje na čvrste temelje kršćanske prosvjete i kršćanskih načela, pa nam cvao i kitio sve to ljepše liepu hrvatsku knjigu!

Cislajtanija.

(Cvate filozofija divnoga Tome.) Znanstveno i radino družtvo imenom „*Leonovo družtvo*“ imalo je nedavno sjajan godišnji sastanak u Beču. Poslie svečane svete mise razpravljalo se preznamenita znanstvena pitanja baš znanstvenim načinom. Nas je zanimalo sve, no mi ćemo ovdje ocrtati samo na kratko govor o napredku tomistične filozofije, što ga je izrekao na sastanku učeni profesor iz Rima, *P. Toma Wehofer.* — Filozofija popela se bila na vrhunac svoj u aristotelsko-tomističnoj školastici. Kasnije se ostavio ovaj pravac i prave filozofije nestalo. Ako se hoćemo opet podignuti, moramo opet k njoj natrag. I s toga je Leon XIII. veoma dobro pogodio, kad je okružnicom „*Aeterni Patris*“ od 4. kolovoza 1879. razglasio i opomenuo, neka se opet posvuda u škole uvodi tomistična filozofija. Leon XIII. nije samo učenjak za sebe, koji liepimi i uzvišenimi naukami sviet znade tješiti i podučavati, on je uz to i vanredno praktičan, te umije jakom svojom rukom posegnuti i u život. Pa je i veoma praktična svrha ove okružnice. Mladež na visokih školah, osobito klerici neka se temeljito pouče u filozofiji sv. Tome. I s toga sv. Otac hvali sve one, koji su se u namjeri, da obnove filozofiju, prihvatili baš filozofije divnoga Tome, da ju poučavaju i tumače; a osobito mu je drago, što su i biskupi ovim pravcem udarili. One pako, koji su još na strani, opominje, neka i oni mladeži svojoj otvore put do ovoga bogatstva. Ova pohvala sv. Otca ide osobito kardinala i biskupa toletanskoga, *Gonzaleza,* koji je svojimi spisi i bodrenjem razširio tomističnu filozofiju gotovo po svoj Španiji, a mislio je Leon i na *P. Liberatore a S. I.*, koji je po Italiji veoma mnogo učinio za divnoga Tomu i njegovu filozofiju. No i po Njemačkoj našao se liep broj učenjaka, koji su Akvinskomu put utirali i utrli. A sveti je Otac za to ovu okružnicu izdao, jer je opazio, da sve zlo, od kojega današnje družtvo boluje, potječe od nezdrave i pokvarene filozofske nauke na visokih školah, iz kojih se onda razilazi otrov u sve grane znanja i života. S toga natrag opet k svetomu Tomi, jer njegova će filozofija biti na veliku korist vjeri a i dostojanstvu naravne znanosti. — Tako je progovorio Leon XIII. A je li ga sviet poslušao? Da vidimo, kako je u samom Rimu. Prije 20 godina nije se smjelo u vječnom gradu ni progovoriti o kršćanskoj filozofiji. Istina, nije tu još bilo sustava direktno protuvjerskih, no učitelji su ipak držali i govorili, da oni mogu učiti po svojih privatnih nazorih pa duhu vremena u mnogo čem i popustiti. No iza okružnice pobrinu se sv. Otac, da se u Rimu sv. Toma proučava. S početka mislili, a prema tomu i radili nekoji svećenici, kao da se „Aeterni Patris“ njih ni malo ne tiče, no sv. Otac izdade njihovim poglavarom stroge naredbe glede toga, i jedino je njegova zasluga, što se sada u Rimu po svih zavodih uči filozofija strogo u duhu sv. Tome: Dominikanci i Isusovci, Benediktini i Augustini oduševljeni su tomiste. Je li si jedanput Toma osvojio Rim, osvojio si je i čitav sviet. Duh, što je u Rimu, razširit će se brzo po mladih njegovih bogoslovih u sve krajeve katoličkoga svieta, gdje će oni raditi kao učitelji, možebit i kao biskupi. — Pogledajmo po svietu! U zemljah, gdje vlada jezik englezki, pokret je još dosta slab, jer u borbi sa protestantizmom ne dostaje mu za to jačih sila. No iznenadi nas, kad čusmo, da se na istom protestantskom sveučilištu u Dublinu uvela kao naučna knjiga: *Summa philosophica* od kardinala *Tome Zigliara,* o kojoj je knjizi sv. Otac rekao, da imade istinite nauke, te izrazio želju, da se ova knjiga ili djela *Sanseverinova* uvedu svuda u škole. — U francuzkom jeziku izlazi veoma živo i zanimivo pisana „*Revue Thomiste*“, koju uredjuju profesori na friburžkom sveučilištu u Švici; ovdje se za tomističnu filozofiju osobitom revnošću revnuje. Osim toga izdaju se na francuzkom mnoga djela u istom duhu; izdaju ih ponajviše učenici neumrloga *P. Lacordaire-a.* — U Belgiji stekao si svjetski glas *P. Dummermuth O. P.* svojimi djeli de *praemotione physica.* Slavno sveučilište u Loewenu utemeljilo je posebnu školu za tomističnu filozofiju. *P. Groot* izdao je veoma uvaženu knjigu: *Summa philosophica.* — No najviše je učinila u tom pravcu Njemačka i Austrija. Započeo je u Paderbornu dr. *Plassmann.* Njegova „*škola sv. Tome*“ u 5 svezaka

još i sada mnogo vriedi. Uz njega iztaknuo se dr. *Schätzler*. A tko ne zna, koliko je nastojao *P. Kleutgen S. I.*, da se obnovi tomistična filozofija? Ovomu pokretu okružnica Leonova u najbolji čas došla. — Napomenimo još družtvo *„Görres-ovo“*, u kojem izvrstno djeluje župnik dr. Cesl. Schneider sa svojimi tomističnimi radnjami, koji je takodjer *„Summa theologica“* sv. Tome na njemački preveo, a uz to još izdao dvie izvrstne knjige: *„Natur, Vernunft, Gott“* i *„das Wissen Gottes“*. I članovi Družbe Isusove kao: Pesch, Cathrein i drugi imaju u tom pogledu velikih zasluga. — Glavni organ njemačkih tomista jest časopis: *„Jahrbuch für Philosophie und speculative Theologie“*, što ga izdaje profesor dr. *Commer* u Breslavi, a sudjeluje i mnogi učenjak iz Austrije, kao dr. Karlo Weiss iz Beča, dr. Kaderavek O. C. iz Praga, P. Gundislav Feldner O. D. sada u Lavovu, i još drugi iz klera svjetovnoga i redovničkoga. O P. Virgilu Grimmichu, o sinovih sv. Benedikta, o stolicah za tomističnu filozofiju, o radu Vogelsanga mogla bi se još mnoga reći. — Doista, sjeme, što ga bacio Leon XIII., na dobru je zemlju palo i urodilo već stostrukim plodom. No preostaje još mnogo i mnogo, da se uradi i obradi na toj pregolemoj njivi divnoga Tome, a u tom duhu i pravcu neka samo i napried poradi liepo i radino *„družtvo Leonovo“*.

Italija.

(Čudesa prije sto godina.) U Rimu se ove godine 9. srpanj uz velike pobožnosti i pohode crkava proslavio. Taj dan slavi se u Rimu, a i po drugih mjestih Italije svetkovina bl. Dj. Marije pod imenom: *svetkovina Marijinih čudesa.* Malo ih je možebit čulo, kako je nastala ova svetkovina. Upravo je sada 100 godina, kako je strahoviti prevrat u Francuzkoj otvorio čitave rieke čovječje i nevine krvi. U to žalostno i nečovječno vrieme dogadjala se u Italiji velika čudesa na Marijinih slikah. Prvo se dogodi u *Arezzu.* Ovdje se poče jedna slika Marijina 15. veljače 1796. usred noći, kad još nekoje pobožne duše pred slikom klečale, na jedanput sjati u najvećem sjaju. Iste godine 29. svibnja slika „milostne Majke Božje“ u *Torricelli* u Abruzzih proli mnoge suze. Opet 26. lipnja stade slika „Kraljice svih svetih“ u *Ankoni* kretati očima; i ovo se čudo kroz pô godine više puta ponavljalo, te su se mnogi i nevjernici i grješnici, kad to vidjeli, na bolji put okrenuli. Ovo čudo u Ankoni stade se 9. srpnja dogadjati i na mnogih Marijinih slikah u Rimu. Najprije to opaziše oni, koji su u rano jutro prolazili Rimom, na slici Majke Božje, što je bila na palači *Casali.* Ova slika otvarala oči, zatvarala ih i okretala. Istoga dana govorilo se po Rimu, da se to isto čudo i na drugih Marijinih slikah opazilo. Vas Rim bio na nogama. Leti od jedne do druge crkve, pripoviedaj, pitaj, plači i moli: to je bio najglavniji posao Rima. A neobične te pojave ponavljale se kroz čitavo pô godine na većini Marijinih slika, što se u Rimu štovale, osobito, kad bi se pjevalo lauretanske litanije. Od srpnja 1796. god. do veljače t. g. nabrojilo se u samom Rimu više od 100 slika, na kojih se čudo opazilo. A u isto vrieme dogadjalo se i po drugih mjestih, kao u Veroli, Torrice, Ceprano, Frascati, St. Angelo, Del. Vado, Mercatello, Todi, Calcata itd. I kad se ova čudesa na crkvenom sudištu strogo izpitala i priznala 8. veljače 1797., ustanovi se 9. srpnja svetkovina Marijinih čudesa. — Govorilo se i glasalo onda po Rimu, da su ta mnogobrojna čudesa predznaci strahovitim dogadjajem. I povjest je zabilježila, da se taj glas nije prevario. God. 1796. i 1797. upadoše Francuzi u Italiju. God. 1796. bio je Rim zauzet, rimska republika proglašena, Pio VI. uhvaćen i zarobljen. Sliedeće godine bi protjeran kralj Napuljski i veliki vojvoda Toskanski. Papa umrie u u progonstvu, i njegov nasljednik, Pio VII., imao je da mnogu gorku pretrpi od Napoleona. Kao da je htjela dobra Majka Marija svoju djecu u Italiji pripraviti onda na ove ratne biede i nevolje, pokazujuć im, kako je potrebna i jedini spas pokora. Danas možebit niesmo zavriedili, da nas Bog suzami svoje Majke opominje na pokoru poradi naše nevjere i mlakosti u vjeri. I za to pohadja On sada taj oholi sviet na malo drugu ruku. Samo se sjetimo kobnoga 27. svibnja ove godine u St. Louis u sjevernoj Americi: kao kakovu dječinju igračku obara ta svemožna ruka i najveća djela ruku čovječjih. Mačem u bitki kosi ona danas tisuće i tisuće, da kazni taj narod i njegove nesviestne vodje radi kradje, što ju počiniše u svetištu njegovu: samo se sjetimo 1. ožujka ove iste godine, kad je došlo do žalostnoga sukoba kod Adue u Africi. Tko zna, kakova će još šiba ošinuti taj sviet i naraštaj njegov, ne bi li se već jedanput prenuo iz svoje bezbožne oholije te udario strujom prema polu istine i pravde — Kristu Gospodinu.

Prosvjeta.

— Primismo katalog bosansko-hercegovačkoga odjeljenja na milenijskoj izložbi u Budimpešti pod naslovom: **Bosna i Hercegovina na milenijskoj izložbi u Budimpešti godine 1896**. Izdanje latinicom i ćirilicom pisano u velikom formatu imade preko 330 stranica.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić**. Odgovorni urednik **Ivan Šarić**, kanonik. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Broj 22. | U Sarajevu 15. studenoga 1896. | God. X.

Nikad.

Mrzimo se, pravdamo se
Ciele božje danke,
I snijemo ljubav žarku,
Mnoge čarne sanke.

Divimo se sjajnom oku,
Slavuljevom glasu,
Nadamo se na toj zemlji
Slobodi i spasu.

O znanosti nenadkrilnoj
Puna su nam usta —
Al pomislit n i k a d, da smo
Tek prašina pusta!

Ima neka...

Ima neka utjeha
Iz djetinjih dana
U srcu je mojemu
Jošte sačuvana.

Ta j' utjeha molitva,
Što me majka mila
U prvome djetinstvu
Molit naučila.

I kada me poklopi
I tuga i sjeta,
Ti me uviek, molitvo,
Baš utješiš sveta!

Sklopim vruće ruke tad
I sretan sam isto,
Kano kada čedo bjeh
Nevino i čisto!

R. Katalinić Jeretov.

Žena u društvu ljudskom.

c. Žena od obnove klasičnog starog vijeka do danas.

1. U koliko moderna kultura nastoji, da iz društva istisne kršćanski duh, kršćanski upliv, zaista, ona je protukršćanska. Ima pako u razvitku svome razne stepene. Talijanska renaissanca, njemačka reformacija i franceska revolucija najglavniji su stepeni moralnog preobrata osobito po Europi. Tečajem toga razvitka predrugačivao se takogjer položaj žene u duhu kršćanstvu protivnom; crkva pako borila se neprestano i nastojala propad prepriječiti. S toga ćemo prema spomenutim stepenima u razvoju moderne kulture razmotriti položaj žene i vazda pokazivati, kako je crkva nastojala, da kršćanska načela ušćuva.

I. Upliv humanizma na položaj žene.

2. Za Petrarke počimlje humanistično doba. Biograf Petrarkin veli: „Kao što je čovjek srednjega vijeka ponajprvo težio, da spasi dušu za vječnost, tako je čovjek renaissance ponajprvo išao za tim, da si steče slave u svijetu; slava i krjepost bilo je isto. Muž je bio samo onaj, koji si stekao slave ma kojim sredstvom.“ U koliko je ova težnja svijet odvraćala od vječnosti i sklanjala ga, da ne živc van za zemaljska dobra, u toliko je ona protukršćanska. Jer kršćanstvo ne zabacuje težnje za zemaljskim dobrima, ako se time ne preprječuje težnja za uzvišenijim, za vječnim dobrima. U istom smislu ne protivi se kršćanstvu oduševljenje za klasičnu naobrazbu. Niti je Petrarka sa suvremenicima svojim brigu za dušu posve napustio, premda se mora priznati, da je ovakav moderni duh stezao razvitak duha kršćanskoga.

Kršćanstvo je poboljšalo položaj žene upravo time, što je težnje srca ljudskoga upravilo prema vječnosti; a renaissanca je ovaj položaj opet pogoršala upravo time, što je silu težnje prema vječnosti puno umanjila. Dosljedno postajala je žena opet jedino predmet naslade za muža. I eto već u Petrarke, koji je otac humanizma, pojavio se žalosni ovaj propad. Pun žive mašte i vatrenog čuvstva obožavao je žensku milinu i žensku ljepotu u svojoj „Lauri“, mladoj udatoj gospoji u Avignonu. Istina, osjetne pohote u njegovim spjevima još nema, ali njegovo žensko, prenježno, sentimentalno sanjarenje svakoga odbija. Time je postao upliv Petrarkin na liriku nenaravan, neistinit. Sa kršćanskog stanovišta mora da se tako žarka i sanjarska ljubav prema udatoj ženi svakako osudi i zabaci. I pjesniku ne će se učiniti nikakva nepravda, ako mu se ne odobri, već ako se osudi kao poštenoga muža nedostojno ono sentimentalno ispovijedanje unutarnjih muka od ljubavi, od koje gine. Zašto se nije oženio? Time bi mogao udovoljiti svomu sanjarenju. Ali nije htio iz sebičnosti, a nipošto iz ljubavi prema djevičanstvu, jer se znade za nezakonitu njegovu djecu. To je gadan grijeh, a nipošto oprostljiva slaboća.

No kasnije znao je Petrarka na žene dobro psovati. Pisao je čak proti braku, kao da je žena skupocjen kumir, svadljiva, obijesna, sladak otrov, zlatni okovi. On odgovara od braka; žena bez djece po njem je samo jedan teret za kuću, a žena s djecom mnogostruki. „Žena je“, veli on, „pravi vrag, neprijatelj mira, izvor neustrpljenja . . , s toga neka se ženi, ko voli neprestano sa ženom drugovati, te mu je draga vika djece i misli, da će se djecom proslaviti; mi ćemo pako ime svoje proslaviti ne ženidbom, nego duhom, ne djecom, nego knjigom, ne pomoću žene, nego pomoću krjeposti“. Eto kako pogrdno govori o ženidbi! Ako je Petrarka početnik moderne kulture, to se žene od ove kulture ničemu nadati ne mogu.

A je li bolji Boccaccio, koji uz Petrarka slovi kao otac ove nove kulture? On je zagovarao društvenu emancipaciju žene; u „*dekameronu*“ nije žena samo središte društvenih krugova, nego razum njezin mjeri se sa razumom muškim i često pobijedi. No ako su one frivolne i pohotne novele, koje u dekameronu Boccaccio meće na jezik sedam florentinskih gospoja, to bismo uzor-ženu morali da tražimo u bordelima. Kršćanski, pače i naravni moral vidi u stotini sličnih novela njegova doba gadno poniženje spola ženskoga. Ali i Boccaccio, plod i apostol slobodne ljubavi, izvrgao je najgoremu ruglu ženu, iza kako ga njeka udova osramotila.

Nasljednici Petrarke i Boccaccia proglasili su pohotni i puteni užitak kao najveće dobro; time su gledali, da ženu bace opet u onaj duboki ponor, iz koga ju je kršćanstvo izvuklo. Kako je bestidan Valin dvogovor od godine 1431.; takva šta ni u pogansvu ne nalaziš: neograničena putenost neka bude dozvoljena, žena neka bude za svakoga, djevičanstvo je grjehota, javna bludnica vrijedi više,

nego li čista djevica. Tako on i mnogi iza njega, kao Boccadelli, Poggio, Filefo.

Plemenitijim pravcem krenuo je genialni Leo Battista Alberti (1472.). Puno ozbiljnije shvaća on brak, no preveć još u duhu poganskom; s toga ni on ne priznaje ženi samostalne vrijednosti, nego i on tvrdi, da je ženi glavna zadaća, život mužu zaslagjivati. On i humaniste crpali su idejale za žene od starih Grka i Rimljana. Prema tomu neka se žena uzgaja.

Uzgoj neka ide za tim, da žena puno čita i znade, te može kao duhovita i slavljena u društvu muževe zabavljati, a u tome i za sebe najveći užitak naći. Oko ovakovih žena kreće se život i književnost talijanska u 15. vijeku.

Štetno na položaj žene uplivao je humanizam takogjer s toga, jer je više krugove od nižih narodnih slojeva preveć udalečio. Rad se započeo smatrati kao nedostojan slobodne žene; s toga se prezirala žena radnica, i razlika megju stanovima odviše se isticala. Djevojke boljih stališa uzgajale su se za ljepotu i užitak, a one nižih posve se zanemarivale. Kršćanstvo je pospješivalo zdravu samostalnost žene i pogledom na rad, a humanizam je stvarajući razne cehe ovu samostalnost sve to više okrnjivao. Ova pako težnja, obrt žene sve to više ograničivati, razvijala se i napredovala sve do franceskog prevrata. Ne mareći za narod, osobito ne mareći za ženu naroda humanizam je položaj žene puno pogoršao.

3. U to doba branilo je ženu kršćansko osvjedočenje naroda i nastojanje katoličke crkve. Najprvo usprotiviše se zanesenim sanjarima za stari klasični vijek plemeniti muževi, koji su napunjeni kršćanskim duhom težnju za klasičnom starinom u prave granice utjerali. Nad svima stoji najveći pedagog 15. vijeka, Viktorin iz Montefeltra, koji je iz ljubavi prema krjeposti i znanosti ostao neoženjen. On je uzgojio čuvenu Ceciliju Gonzaga, koja je već kao dijete od 10 godina znanjem klasičnih jezika saučenike svoje daleko prestigla.

Težnjama pohotne renaissance opirale su se takogjer i kršćanske majke boljih stališa kao: Bartolomeja Alberti, Aleksandra Bardi i druge gospoje, osobito u Florenciji. Florentinski knjižar Vespasiano da Bisticci pisao je materama: „Uzgojite kćeri svoje za slavu Božiju i prema propisima pobožnog i ćudorednog života! Ne podavajte im mnogobrojne novele, niti knjigu Boccaccijevu, niti sonete Petrarkine, koji nikako nijesu za čista srca, koja ne smiju ljubiti van Boga i muža svoga. Neka čitaju pobožne knjige, žiće svetaca i povjesničke knjige, te nauče život svoj dobro urediti, da postanu ne lakoumne, nego ozbiljne.

Vika, što ju raskalašena humanistična stranka podigla proti djevičanstvu, dokazuje nam činjenicu, da se djevičanski život onda još puno štovao. Razigrati se mora srce, kad čitamo, što je pisao dominikanac, Ivan Nider, o plemenitom tom cvijetku kršćanskog društva. On proslavljuje osobito čist život djevica u svijetu. „Najviše“, veli on, „ima ih oko Nürnberga. Okolica oko Lindau-a siromašna je vinom, ali je bogata čistim djevicama. Prema planinama talijanskim mnogo je djevica ne u zavodima beginskim, kojih tamo nema, nego po gradovima i po selima, pače u najviše goletnim mjestima, gdje ne uspijeva van ječam i zob. Hrane se rukama svojim. Da bi ikoja upala u bludnost, o tome se nikada ne čuje, kao što se to češće čuje po Njemačkoj, gdje se dobro pije i jede“.

I na istim kneževskim dvorovima naći ćeš ne samo razuzdanost i pokvarenost, nego takogjer i junačku čistoću: Kazimir u Poljskoj, Jakob u Portugalskoj, Bernhard u Badenskoj predpostavljaju i žene sličnog duha i čistog života.

Ženama sirotama priskočila je u pomoć kršćanska ljubav. Čuveni kardinal Turrecremata utemelji u Rimu bratovštinu od „navješćenja Marijinog“ u svrhu, da se brine za miraz siromašnim djevojkama; papa Leo X. utemelji utočište za pokornice; u Florenciji brine se biskup Antonin za siromašne djevojke i za ženske samostane, te utemelji nahodište; isto učini u Valenciji sv. Toma iz Villanove.

Poznate svete ženske osobe 15. vijeka dobro su uplivale na sav ženski spol, dočim su one samo najmiomirisniji cvijetak usred krjeposnih žena. Evo ih: Coleta, Katarina Bolonjska, Eustahium Mesinska, Paula Gambara, Osana iz Mantue, Margareta Savojska, Veronika od Vinaska, Franciska Rimska i dr.

Najviše je pako općenit propad zaustavljalo nastojanje same crkve, koja je željela da popravi sve slabe strane tadašnjega društva. Crkveni sabor u Konstancu započeo je u crkvenoj povijesti kao novo doba upravo time, što je god. 1417. zaključio, da će raditi o popravku glave i članova. Bilo je crkvenih dostojanstvenika, koji su se tome opirali a nemojmo mimoići prevelik broj onih, koji su svom silom oko njega nastojali. Za žensku su prevažni samostani; no eto nema reda, koji se ne

bi bio u 15. vijeku popravio ili svojom voljom ili prinuždên od crkve. Nikola Cusa proputovao je u tu svrhu malo ne svu Europu; redovnici su se sami tužili na pokvarenost, što je zavladala.

Megju narodom pako, da ga poprave, djelovali su mnogobrojni pokornički propovjednici. Velike su uspjehe postigli: Vinko Ferreri, Bernardin iz Siene, Ivan Kapistran, Jakob de Marchia i drugi; o njima se pripovijeda, koliko se zbog njihovih propovijedi grješnika obratilo, koliko žena ostavilo opak svoj život.

Ovo nastojanje pobugjivalo je ufanje ne samo, da će se kršćanski značaj društva sačuvati, nego da se i kršćansko dostojanstvo ne će sasma pogaziti. Ali sve pohara prevrat crkveni za Lutera u 16. vijeku.

II. Upliv crkvenog prevrata u 16. vijeku na položaj žene.

4. Prevrat 16. vijeka nije van došljedan razvitak prevratnih ideja, što su već kroz pô vijeka društvom ljudskim drmale. Na čelu prevrata vidimo Martina Lutera, koji je usisao ne samo prevratna načela husitska, nego takodjer otrovne nauke raskalašenog humanizma. Virgil i Plaut bijahu jedine knjige, što ih je Luter donio u samostan. Iza otpada od crkve ocrtao je u knjizi osobne doživljaje sa ženama, te time na položaj žena neizmjerno utjecao.

Luter bijaše protivnik djevičanske čistoće; pače tvrdio je, da je nemoguće živjeti u djevičanstvu, kao što je nemoguće živjeti, a da se ne jede, ne pije, ne spava; dočim kršćanstvo uči, da se milost djevičanstva može imati i uščuvati, samo ako se hoće i ako se u to potrebita sredstva savjesno upotrebljavaju. Pošto se pako Luter sa uteklom redovnicom, Katarinom Bora, vjenčao, započeo je tvrditi, da narav na putena djela upravo sili, te joj se odoljeti ne može.

Ova nauka Luterova, oprječna nauci evangjeoskoj, bila je osobito za žene u Njemačkoj upravo kobna. Ponizila se žena već tim, što se dostojanstvo djevica zabacilo. Iste žene stadoše pisati u duhu Luterovu. Argula od Grumbacha, prijateljica njegova piše: „Isto je zavjetovati djevičansku čistoću i zavjetovati, dotaknuti se prstom neba i letjeti po zraku.“ Pošto mnogi mladi ljudi, premda spolno dozreli, nikako ne mogu u brak, i pošto je prema nauci Lutera nemoguće opirati se putenim nagonima i željama, možemo si pomisliti, kako je mladež živjela.

Teške posljedice za društven položaj žene rodiše takogjer iz nasilja, kojim se odstranili ženski redovi. Prezirnim svojim govorima izazivao je sâm Luter hajku na samostane. Tvrdio je, da su redovničke osobe upravo dužne zavjete svoje pogaziti. Mnoge su se redovnice dale zavesti, ali ipak je pretežna većina ostala vjerna svome zvanju.

U toj se borbi opustošilo mnogo kuća, iz kojih se blagoslov na sve strane izlijevao. Luter se sâm morao tužiti, kako se svuda škole napuštaju, budući niko više ne će da djecu svoju otprema u školu, iza kako nestalo samostanâ. Isti protestanti moradoše priznati preveliku štetu za sve društvo, koja se nanijela, jerbo se redovi odstranili. U velikoj su bijedi živjele osobe, koje se nijesu mogle udati.

No i braku oduze Luter njegovu svetost, jer mu je putenost glavna svrha svakoga braka. Crkva uči, da se u braku duše spoje, pa s toga i zahtijeva, neka budu zaručnici istoga vjerskog osvjedočenja i u milosti Božijoj, te se sveza uzmogne posvetiti. Luter pako veli: „Znaj, da je brak samo spoljašnja tjelesna stvar poput ostalih tjelesnih poslova. Kao što mogu sa poganinom, židovom, krivovjercem, turčinom jesti, piti, spavati, hodati, jašiti, kupovati, govoriti, raditi, tako mogu s njim stupiti i u brak i u braku ostati; na zakone lugjaka, koji to zabranjuje, ne obaziraj se!“ Crkva je od vajkada smatrala brak kao sliku sveze Isusa sa crkvom, smatrala ga sakramentom i nerazrješivim; Luter smatra brak ponajviše kao sredstvo, da se može udovoljiti putenosti; i prema tome liši ga dostojanstva sakramentalnoga i proglasi ga razrješivim. Crkva uči, da je grijeh uskratiti bez važnog i velikog razloga suprugu ženidbenu dužnost, ali uz to i uči, da se time nipošto ne može opravdati još veći grijeh, naime preljub. A Luter muža upravo potiče na preljub, ako mu ne bi žena bila podložna. Pače dozvolio je Luter po više žena, kao poimence grofu Filipu Hesenskomu; sam dvorski propovjednik, Dionizij Melander, koji je imao tri žene, vjenčao je grofa Filipa sa drugom ženom, makar mu još prva živa bila. A i kralju Henriku VIII. dozvolio je Melanhton mnogoženstvo.

Crkva pako rimska nije se žacala od najvećih žrtava, samo da obrani svetost braka. Pape su se borili proti besvijesnim carevima i kraljevima, pače volili su prije žrtvovati svu Inglesku, nego li od istine odstupiti.

A i u društvenom se pogledu položaj žene mnogo pogoršao. Time, što se zabacio djevičanski

život i što se proglasila nauka, da čovjek ne može živjeti van u braku ili u bludnosti, potkopao se je temelj samostalnomu radu žena. Ako je domaćica jedino kao supruga uzor žene, onda se društveno pitanje o ženi ne može riješiti, van da se svaka ženska osoba može udati. No toga reformacija nije mogla izvesti. Cehovima pako istiskivale se žene od rada. Ovu je težnju podupirala nauka Luterova, da žena nije za drugo, van za kućne poslove. Navali na samostane i na zavode beginske povlagjivali su najviše obrtnici, jer se time smrtni udarac zadao radovima ženskim, što se u njima njegovali. Ženski je obrt sve to više propadao, a žena, osobito neudata, koja je u razuim zavodima i društvima našla rada i zaštite, porinula se u najveću nevolju. Premda smo i mi kazali, da je djelokrug žene više u kući, nikako nijesmo tim ustvrdili, da je ženi jedina zadaća, služiti mužu i njega zadovoljavati, te bi zalutale stranputice one ženske osobe, koje ostanu neudate.

Ova je okolnost i mužu nahudila u pogledu društvenom i obrtnom. Istaknut ćemo samo jednu okolnost. Povijest dokazuje, kako postane upravo rob ženi onaj, koji u njoj ne vidi nego sredstvo, da udovolji svojoj putenosti i da onda započme ženu upravo prezirati. Vidjeli smo ovaj pojav u Petrarke, a vidimo ga i u Lutera, koji je još surovije na ženu psovao. Njeki protestantski propovjednik tuži se g. 1592.: „Ako se toliko čarovnica sprži, dolazi odatle, što ima toliko pisaca, koji o ženama veoma gadno pišu i viču, da su sve opake, otrovne, gjavolske... time se narod na žene razljuti, i ako se koja spali, veli: pravo je tako, jer baš su paklene i lukave zajedno“. Strastvenoga ovog prezira i psovanja proti ženama srednji vijek nije poznavao; i zaista, baš ovo je pripomoglo uspaliti progonstvo proti čarovnicama, kojim se žena dublje ponizila, nego ikada prije.

Prazna vjera o čarovnicama širila se već u u 14. vijeku, a buknula je u plam osobito u 15. vijeku. Crkva se borila vazda proti tome, premda je dopuštala mogućnost sa gjavolom stupiti u savez. Nauk pako Luterov upravo je ovu praznu vjeru uspirio, budući je tvrdio, da gjavao može sve, a da čovjek ne može baš ništa: „Čovjek je kao konj; ako ga jaši Bog, ide dobro, kao što hoće Bog; ako ga jaši gjavao, ide, kao što hoće gjavao“. Luter je sâm svuda vidio gjavla i borio se s njim. Ima čitava literatura o čarovnicama, protestantska naime; od 1532. do 1674. ima 36 protestantskih propovjednika, koji su na čarovnice vikali. Propovjednik Baltazar Bek veli: „U papista nema takove vjere u gjavla, kao što kod naših“. Iz ove vjere razviše se silne i žalosne parnice proti čarovnicama, i to osobito u pokrajinama protestantskim. Umjereni protestanti borili su se proti tome ujedno sa katolicima; no priznati se mora, da su se katolici prvi usprotivili.

Otpad dakle od crkve u 16. vijeku imao je po ženu kobnih posljedica. No puno utjehe daje nam nastojanje crkve za pravu reformu, gdje se položaj žene u kršćanskom smislu štitio i poboljšao.

5. Popravak kršćanskog života uspijevao je u crkvi sve to bolje. Što je po samostanima preopako bilo, oluja je odstranila; u starim redovima porodio se nov život, uz to podigle se mnoge nove redovničke obitelji. Viteški duh društva Isusova prodirao je sve to bolje u sve slojeve naroda. Od žena je najslavnija sv. Tereza († 1562.): koliko je revnovala, da se život osobito u redovima popravi! o kolike je uspjehe polučila! Ponosom može upitati katolička crkva, imade li igdje u otpalim vjeroispovijestima ikoja žena, koja bi i s daleka nalik bila na sv. Terezu? Uz nju eto čete čistih djevica korisnih svojim radom za svoje i za buduće doba. Angela Merici († 1540.) živi još sada u prekrasnom redu uršulinskom, koji je ona utemeljila, te je zamašan po uzgoj djevojaka. U Hispaniji stekla si za uzgoj velikih zasluga Marina Escobar († 1633.), koja je popravila red brigitinski. U Italiji utjecala je čak na kraljeve čuvena Katarina Ricci († 1583.) i izvanredni Filip Nerij, s kojim je pismeno općila. Za ženu i djevojku mnogo je učinila udovica, Luiza Torelli. U južnoj Americi procvala je Roza Limanska († 1617.). U Franceskoj imademo udovicu, Ivanu Francisku Chantal († 1641.) sa sv. Franjom Saleškim; onda sv. Vinka Paulskoga, utemeljitelja družbe milosrdnih sestara, kojih imade sada oko 30.000, te rade za siromašne ljude. O nebrojenim sličnim kongregacijama utemeljenim do sada bavit ćemo se kašnje. Mogu li se luteranske dijakonise, utemeljene god. 1821., s njima i iole prispodobiti? Blaženi Eudes dao nam je „gospoje od dobroga pastira“, koje se brinu za moralno najdublje propale ženske. Ingleskinja, Marija Vard († 1645.), osnova društvo, koje se sada zove „ingleske gospogjice“. Za vrijeme najljućeg progonstva junačkim je načinom u Ingleskoj radila hispanjska djevica, Luiza da Carvajal (od 1605.—1614.). Ako prispodobimo doba Henrikovo, koji je u Ingleskoj sve

samostane opustošio, sa sadašnjim, radovat ćemo se slavnoj pobjedi, što je nad nasilništvom stekoše kršćanske djevice. Eto u godini 1880. bješe u Ingleskoj opet 334, a u Islandiji 302 ženske redovničke kuće. Spomenut ćemo samo još djevicu, Ivanu Mariju od Križa († 1673.), koja se u Roveredu nečuvenim uspjehom borila proti pokvarenosti, i Kresccenciju Höss († 1744.), koju su biskupi i knezovi za savjet pitali.

Borila se crkva takogjer za svetost braka osobito na saboru Tridentinskom; velike je uspjehe polučila time, što je tajne brakove ništetnim proglasila; vazda se ona pokazala braniteljicom nerazrješivog bračnog ugovora. I kakove je žene ona uzgojila! Eto Margarite, grofice Richemondske († 1509.), Eleonore, žene cara Leopolda I. († 1720.), velike Marije Tereze († 1780.), svete Marije Kristine Savojske († 1836.).

Uzgoj djevojaka razvio se uplivom redovničkih obitelji, osobito nastojanjem reda sv. Ignacija Loyole, kao nikada prije. Nadovezalo se na načela, na koja se oslanjao uzgoj srednjega vijeka. Pošto je reformacija pučkoj školi ljutih rana zadala, crkva ju je opet podigla. Pače isti Luter i njegovi sljedbenici učili su od katoličkih naučitelja. Škole je puno unaprijedio humanista, Ludovik Vives (od 1492.—1520.), osobito u Ingleskoj. On je prvi u knjizi pisao obaška o uzgoju djevojaka. Opsežno tumači uzgoj tjelesni, ćudoredni, duhovni i praktični. On je mislio osobito na djevojke plemenitih kuća, budući je boravio na kraljevom dvoru Ingleskom. Osobito ističe majku, kako je ona dužna uzgajati. Čistoća i nježna stidljivost neka bude prva svrha djevojačkom uzgoju. Ali budući žena ne žive u pustinji, nego je odregjena za društvo, neka joj se naobrazi i njezin duh. Strogo opominje roditelje, neka djevojkama ne daju u ruke svakovrsnih knjiga, koje bi im čisto srce pomutiti mogle. On navodi mnogo pisaca opakih, kojih spisi neka se nikako ne čitaju. Za vjerski uzgoj preporuča, neka se osim sv. Pisma čitaju sveti Oci. Što se tiče kućanstva, neka bude djevojka vazda u poslu, neka nauči ženske poslove i neka razumije, čeljad nadzirati. Pohlepu za nakitom i javnim zabavama oštro kudi.

O uzgoju djevojaka pisao je takodjer Mafej Vegij († 1458.), onda izvrsni kardinal, Silvij Antoniano, ponukavan od Karla Boromejskoga, i učeni biskup Fénelon († 1715.). Fénelon je pismeno puno općio sa gospojom Maintenom († 1719.), i ne zna se, šta bi se u ovim listovima više hvalilo, da li mudrost, iskrenost i duboki pogled ove gospoje, ili otvorenost i duhovitost Fénelonova. Ne smijemo mimoići Marije Tereze, o kojoj možemo ustvrditi, da je revnošću svojom za školu gotovo sve ostale natkrilila. Opat Ignacij Felbinger († 1788.) bio joj je desnom rukom, a sama bi osobno na ispite dolazila. Podupirala je biskupa, Ferdinanda Kindermana, da ustraja sve to više djevojačkih škola.

Eto, u kratko ocrtasmo rad crkve za ženu i njezino dostojanstvo!

U SMRT
ŠIME LJUBIĆA,

Nestora hrvatskih arheologa.

I.

Nad Budinjcem se razplakala vila,
I ljuto cvili, gorke suze lije,
A odjek njenog žalostivog cmila
Odliega poljem i k nebu se vije:

„Već davno tuga takova nemila
Prikrila grudi majčinske mi nije,
Ah jao, smrti nemilostna sila
Otc mi eto čedo najslavnije.

O vrli dusi, Hektore, Luciću,
Potomka eto k vama dostojnoga,
Što vas na ogled rodu svem iznio;

Al i njem zemske ja ostanke krit ću
Na podnožju mi stana ubavoga,
Gdje val cjeliva morski žal vam mio!“

II.

Sa drevnog, bajnog žala Hektorova
Kô striela neznan sokô poletio,
I munjom leti morem prek' valova,
I Velebitu vrhe prevalio.

On širom roda tužne glase vio,
I pade k vili groba Preradova,
Nad Panteonom krila razkrilio
I cielom rodu bolno zakliktova:

„Tam dole, rode, kraj sinjega žala
Od tvojih jedan klonuo Ilirâ:
Ugasnu zviezda, što ti zubljom sjala!

Junaku siedom prohtjelo se mira;
Ah! za njim ljuto tuži tvoja Klio —
Njoj Milko bio, tebe proslavio.“

III.

Što Mirogojem u toj mrkloj noći,
Kad oblačje se crno nebom goni,
Što gluhim krokom u mrak tamo kroči,
I čudan čuješ šum u vasioni?

To drugovi su vjerni Preporoda,
Poustaše ti tamnih iz grobova,
I nestrpljivo — slušajuć, da l' hoda —
Izgledju jednog od svojih drugova.

A svakom zjene otišle put Juga:
Kad drug će prispjet njim do vidokruga? —
U tmurnom zraku sjena se pojavi:

„O, dobro došô!“ cieli skup se javi;
„Sad sielo naše bit će podpunije;
Tu znanje svako, tvoga bilo nije!“

IV.

Sa iztoka će već da sviće zora,
Al sbor Ilirâ još kod Mirogoja;
Sa novim drugom svojih noćnih sborâ
Družina mnienja izmjenjuje svoja:

O dragom rodu pitaju ga oni,
„Slobode vienac da l' mu čelo kiti?“
Al Šime muči, tihe suze roni ...
„Zar još ne presta rod nesloga biti?“

„Oj s Bogom, druzi, jer već zora rudi,
Daleko moram preko naših gora,
Unàkrst doma, preko sinjeg mora;

Al opet ćemo vidjeti se tudi;
I ako jesmo grobom udaljeni,
U ljubavi smo za rod sjedinjeni!“ —

V.

Nanese li te, mladče, slučaj kada
Do Hektorova čarobnoga žala,
Tu Mauzolej ćeš ugledat kraj grada,
Veličja rimskog to je sjena mala. —

Pa sjeti mi se, da tu prah počiva
Jednog od naših slavnih velikana:
„Na svietu samo rad nas usrećiva“
Kô da su slova tude upisana.

„Za žića sveg sam rodu pčela bio,
Rad kob mi bila, rad mi dao slave;
Al uz svu slavu rodni kraj mi mio.

Taj kamen digoh, nek govori dovjek
Hrvatu mladom: Za rad pa si čovjek!“ —
Čuj, mladče, stani, — moli gole glave!

Ante Petravić.

Neke bilješke o Vulgarnoj Eri.

(O. T.)

Drugo pitanje: koliko je vremena prevršilo 30. godinu njegova života, kada je stao propovijedati, malo je mučnije. Mi ne imamo ovdje baš ni jednoga direktna dokaza, koji bi nam mogao šta izvjesna kazati; ali u ovom slučaju, mislimo, da bismo se mogli zadovoljiti sa indirektnim. Ona bi na ime godina bila, koja bi dovagjala u sklad svjedočanstvo dvojice Evangjelista. Doista, ako je svjedočanstvo obadviju Evangjelista jednakog auktoriteta; ako su historički dokazi, što dva suprotna i megjusobno isključiva mnijenja podupiru, jednake krepčine; ako ne znamo ništa izvjesna, da li je Isukrst bio kršten godine 31. ili 32. ili 33. ili 34. svoga života: za stalno se ima držati, da nije bio kršten one godine, koja bi dovagjala u protuslovlje gore navedena svjedočanstva, nego bi bila ona, koja bi to prividno protuslovlje poravnala, obadva svjedočanstva u sklad dovela. Ovako bar mi mislimo. Ispitamo li sada i razvidimo li, koja je ta godina, koja se sudara sa svjedočanstvom i jednoga i drugoga Evangjeliste, mi mislimo, da je god. 33., kako se dade vidjeti iz slijedećega obrasca.

Porod Isukrstov g. 749. (25. decem.)	Irudova smrt 750. a. u. c.
Godina Isukrstova života 32. navršena	Tiberijeva 15. g. vladanja i početak propovijedanja Ivanova g. 781.—82.
Godina Isusova života 33. navršena (od 25. dec. do 6. januara.)	Krštenje Isusovo g. 783. (6. januara.)

Ovako se dovagjaju u sklad Matej, koji govori: „*Cum natus esset Jesus in diebus Herodis Regis*“ sa riječima Luke: „*Anno 15. imperii Tiberii Caesaris*“ i „*Jesus erat incipiens quasi annorum triginta*“. Premda bi ovo moglo biti zadosta, ipak mislimo, da bi bilo shodno jošter koješta ovdje nadodati, jer, kao da osjećamo, da bismo ovim svojim zaključkom mogli možda pobuniti uši nekih bojazljivih. Moglo bi nam se ovdje predbaciti tobožnje sveopće mnijenje, da je Isukrstu bilo 33 g., kada je umro, a da je gotovo 3 godine prije svoje smrti propovijedao; kada bi tomu bilo tako, ne bi se nipošto dalo misliti, da je Isukrstu bilo 33 god., kada je bio kršten.

Na što mi evo ovako odgovaramo.

Da je Isukrstu bilo 33 godine, kada je umro, mislimo, da se ne može nikako zvati sveopće mnijenje. Izmegju starih historika i pisaca tako se o tom mnijenja razilaze, te se ne može upravo ništa stalna utanačiti.

Klement Aleksandrijski govori: „Isusu je bilo gotovo trideset godina, kada je stupio na krštenje; da je godinu dana propovijedao vadi se odatle, što je upisano: Poslao me je propovijedati godinu ugodnu Gospodinu: ovo je i Prorok i Evangjelista rekao. Petnaeste god. Tiberija, a petnaeste Augusta, na taj način ispuni se trideset godina, dok je mučen bio.“[1]) Po mnijenju ovoga pisca Isukrstu bi bilo malo više od 30 godina, kada je umro.

Tertulijan: Ovoga (Tiberija) petnaeste godine vladanja mučen bi Isukrst, imajuć od prilike trideset godina.[2])

Origen misli, da je Isukrstu bilo malo više od 31 godine, kada je umro. Ovako evo on govori: — Ponudiše mu trideset statera, tim ujamčujući broj godina, što je Spasitelj proživio na ovom svijetu. Trideset mu je godina bilo, kada je kršten bio i stao propovijedati Evangjelje.[1]) A na drugom mjestu piše — Isus je učio godinu i nekoliko mjeseca.[2]) —

Po mnijenju Ireneja, bilo bi Isukrstu preko četrdeset godina, kada je stupio da propovijeda javno. On, pošto je razlikovao u čovjeku dvije dobe, mladosti i muževnosti, te prvoj osjekao megjaše izmegju tridesete i četrdesete godine, a drugoj od četrdesete, unaprijed tvrdi, da je Isukrst bio već zahvatio muževnu dobu. Po tom bi bio prešao četrdesetu godinu.[3])

Julije Afrikanski smještava Isusovu smrt u godinu petnaestu Tiberijeva vladanja.[4]) Laktancije godinu prije, na ime u četrnaestu.[5]) Euzebij iz Caez. u godinu Tiberijevu osamnaestu. Philastrius misli, da je Isus umro, kad mu je bilo 31. god.[6]) Epifanije 32. god. i 74 dana.[7]) Zlatousnik okolo četrdeset godina.[8]) Auktor himna, što se pjeva na gluhu nedjelju, preko 30 godina.[9])

---

[1]) Stromatum lib. I. — Erat autem Jesus, cum ad Baptismum venit, quasi annorum triginta, quod autem uno dumtaxat anno praedicaturus esset, et hoc ita scriptum est: Annum acceptum Domino praedicare misit me: hoc et Propheta dicit et Evangelium. Quinto decimo itaque anno Tiberii et quinto decimo Augusti, hoc modo triginta complentur anni, donec passus est.

[2]) Lib. cont. Jud. c. 8. — Hujus (Tiberii) decimo quinto anno imperii passus est Christus, annos habens quasi triginta, cum pateretur.

[1]) Tract. 35. in Matth. — At illi statuerunt ei triginta stateres (Στατήρ uzima mjesto Αργύριος), tantam ei donationem constituentes, quantos annos Salvator peregrinatus fuerat in hoc mundo: 30 enim annorum baptizatus coepit Evangelium praedicare.

[2]) De principiis. lib. 4. c. 1. — Christum uno anno et aliquot mensibus docuisse. —

[3]) Lib. 2. c. haer. — Triginta annorum aetas primae indolis est juvenis et extenditur usque ad quadragesimum annum. A quadragesimo aut quinquagesimo anno declinat jam in aetatem seniorem, quam habens docebat Christus, sicut Evangelium et omnes seniores testantur, qui in Asia apud Joannem discipulum Domini convenerunt, idipsum eis tradidisse Joannem... quidam autem non solum Joannem, sed et alios Apostolos viderunt, et haec ab eis audierunt et testantur de ejusmodi relatione. A pag. 40. — quadraginta annos nondum habes, et Abraham vidisti; hoc dicitur ei, qui jam 40 annos excessit, 50 autem nondum attigit, non tamen multum a quinquagesimo abstitit.

[4]) Ap. Hieronymum in Dan. c. 9.

[5]) Inst. l. 4. c. 1. — ante annum 15. Tiberii Caes., quo Christus crucifixus est.

[6]) De Haeres. art. 58. — Christum venisse ad baptismum anno aetatis trigesimo, postea uno anno docuit usque ad passionem et Resurrectionem, sicuti beatissimi tradiderunt.

[7]) Haeresum 51. n. 28. — Totum ejus vitae tempus ab ortu usque ad passionem usque ad annos 32 et dies 74.

[8]) Homilia 54. in c. 9. Joan.: — Quinquaginta annos nondum habes, ut intelligi detur, prope jam Christum quadraginta annorum fuisse

[9]) Lustra sex qui jam peregit — Tempus implens corporis — Sponte libera Redemptor — Passioni deditus — Agnus in Crucis levatur — Immolandus stipite.

Rajski vijenac.

Sedam zvijezda kršćanske nade.

Upoznasmo visoku cijenu rajskoga vijenca. A sad se sami pitamo, i ovo je pitanje od najveće važnosti: svijetli li meni zvijezda nade, da ću jedanput uživati ovu željenu sreću? — Mi ćemo evo na to odgovoriti.

Istina, „čovjek ne zna, je li zavrijedio ljubav ili mržnju;"[1]) istina, „mi treba da oko spasa svojega sa strahom i trepetom radimo;"[2]) istina, mi, dok još dišemo, pa makar i hodali putem savršene krjeposti, nijesmo još sigurni, da ne ćemo pasti; istina, „mi smo beskorisni sluge,"[3]) i ako smo nešto dobra učinili, jer u svem Bogu pripada čast, i bez njegove milosti ne uradismo ama baš ništa za život vječni; no jer je kršćanska nada dužnost za nas, i jer čitav njezin temelj počiva na zaslugama Isusa Krista, i jer mi svako dobro, što ga učinismo, pripisujemo našemu dragom Spasitelju: to smijemo ipak u duhu poniznosti ruku na srce metnuti i jedan pogled u svoju vlastitu savjest pustiti. U ovoj knjizi pročitat ćemo odgovor, da li nam svijetli zvijezda kršćanske nade. Gospodin, koji sedam zvijezda drži u svojoj desnici, progovara nam kao i sv. Ivanu u Otkrivenju: „Ja poznam tvoja djela, tvoj rad i tvoju ustrpljivost."[4]) Njega ne možemo dakle prevariti, ali ni nas ne će vjera prevariti, kad nam ona pokazuje sedam zvijezda kršćanske nade. Jedna ili druga od ovih zvijezda sigurno da nam svijetli. Blago nama, ako nam srce iskreno svjedoči, da smo tu zvijezdu vjerno slijedili! Blago nama, ako nam je svih sedam zvijezda sjalo i svijetlilo na putu života zemaljskoga! Blago nama, ako se odazivasmo sedmerostrukomu pozivu milosti Božje i ako uslijedismo vjerno sedam zvijezda kršćanske nade!

Da vidimo, koje su to zvijezde kršćanske nade! Onaj, koji drži u desnici sedam ovih zvijezda, dovikuje nam: „Vjeran budi sve do smrti, i ja ću ti dati vijenac života."[5])

Zvijezda vjere.

„Vjera je korijen svim krjepostima," govori sv. Ambrosije, „i samo tko na ovom temelju gradi, može se nadati isplati za rad i plaći za krjepost. Vjera je čokot, krjeposti su loze, a djela su grožgje." Isto tako govori i sveti Augustin: „Vjera je korijen svakom dobru djelovanju, oko, kojim upravljamo svoju nakanu k Bogu, kormilo, kojim uvodimo lagjicu svoje dobre volje u luku ljubavi. Vjera čisti od grijeha, oživljuje duše, prosvjetljiva slijepe, označuje izabrane, brani pravedne, slavlje u svem slavi i ovjenčava vjerne

[1]) Eccle. 9, 1.
[2]) Phil. 2, 12.
[3]) Luc. 17, 10.
[4]) Apoc. 2, 19.
[5]) Ibid. v. 10.

vječnim blaženstvom."[1]) — „Vjera je sigurno sidro. Kad bura zaprijeti propašću lagjici duše naše, onda je vjera, koja ju kao sigurno i jako sidro u sigurnost meće, od brodoloma spasava i napokon u luku uvagja."[2]) Prije svega zahtijeva od nas Isus vjeru. „Koji uzvjeruje i pokrsti se, spasit će se, a tko ne uzvjeruje, osudit će se."[3]) Isus reče: „Zaista, zaista vam kažem, tko u me vjeruje, ima život vječni."[4]) — Svaki nam list u evangjelju dokazuje, da je vjera zalog našemu blaženstvu. Koliko puta povika Gospodin: „Vjera tvoja pomože ti, vjera tvoja pomože ti!"[5]) „Kako si vjerovao, neka ti bude."[6]) „Velika je vjera tvoja."[7]) Tko dakle ima pravu svetu katoličku vjeru pa je vjerno do smrti sačuva, taj ima i zalog vječnoga života. I ako mi djelom ne obaramo, što ustima ispovijedamo, t. j. ako se naš život ne protivi ispovijedanju vjere naše, to će nas sigurno ova zvijezda kršćanske nade dovesti u luku spasenja. „Kušanje naše vjere," piše sv. Petar, „bit će nam na hvalu i slavu i čast, kad se javi Isus Krist, Gospodin naš, kojega ljubimo, a nijesmo ga vidjeli, u kojega i sad vjerujemo, makar ga i ne vidjeli; vjerujuć pako klicat ćemo u neiskazivoj i proslavljenoj radosti, kad postignemo cilj naše vjere, spas duša naših."[8]) Vjera je kao dugovni list Božji, što ga u ruci imamo. Na sudu Božjem moći ćemo kazati: „Gospodine! ja sam sve i svagda vjerovao, što si ti objavio, i što mi katolička Crkva predlagala da vjerujem. Ti si mi za to obećao život vječni. Gospodine! evo tvoga dugovnoga lista, ja ga nosim u ruci, sad treba da mi dug isplatiš. Veže te tvoja riječ Božanska. Daj mi da unigjem u život vječni! daj mi vijenac, što si ga za vjeru obećao!" Vjera prolazi i pretvara se u gledanje; gledanje Boga, najvećega dobra, bit će dakle vijenac vjeri.

Iz ove velike istine jasno nam biva, za što su svi sveci i svi rasvijetljeni kršćani gledali vjeru kao svoje najdraže dobro, kao svoje najveće blago; za što se na smrti na ovo sidro opirali, na ovaj dugovni list oslanjali. Pobožan jedan muž,[9]) kad mu na umoru vjerna majka, Crkva, naša

[1]) S. Aug.
[2]) S. Chrys.
[3]) Marc. 16, 16.
[4]) Joan. 6, 47.
[5]) Marc. 5, 34.
[6]) Matth. 8, 13.
[7]) Ibid. 15, 28.
[8]) I. Petr. 1, 7.
[9]) Slavni *Fr. Feller.*

voditeljica u raj, na usta svojega svećenika progovarala samrtne molitve, i on kad čuo riječi: „Nije zanijekao Oca ni Sina ni Duha svetoga, nego je vjerovao,“ uskliknu slabim, no sigurnim glasom: Jest, vjerovao sam, vjerovao sam: credidi! — I sveta Terezija nije imala na samrti slagje utjehe ni čvršće nade od riječi: „Umirem kao kći katoličke Crkve,“ koju je ona toliko ljubila, te je, kako sama piše, pripravna uvijek bila i krv i život dati i za najmanji obred ove zaručnice Isusove. — Sveti Ivan Gualberto zatraži na umoru, neka mu u lijes metnu listić, a na taj listić nek napišu: „Ja, Ivan, vjerujem i ispovijedam onu vjeru, koju su Apostoli propovijedali i sveti Oci u četiri sabora potvrdili. Koja utjeha dakle i koja radost za me! Svijetli mi uzdanica zvijezda svete vjere. Makar i bio grješnik i velik grješnik i beskoristan sluga, to sam ipak po milosrgju tvome, o Bože, vjeru u te posve čistu sačuvao, sve od djetinstva ju svoga ljubio! Pa i sada veseljem progovaram riječi, kojim je sabor Tridentski zaključio vjeroispovijest: Ovu svetu rimo-katoličku Crkvu, koju dragovoljno i javno ispovijedam, i izvan koje nema spasenja, hoću ja do zadnjega svoga daha da ispovijedam i sačuvam, tako mi Bog pomogao i njegova sveta evangjelja!“

Zvijezda krjeposti.

Težaku ne bi nikad na um palo, da svoju lijepu kao zlato pšenicu toli darežljivom pregršti rasipava po crnoj oranici, da on iz iskustva i iz svjedočanstva svojih starih ne zna, da će mu ono sjemeno jedro zrno, što ga predaje u grob zemlji, kad samo izumre, donijeti šezdesetorostruku ili stostruku žetvu. Tako ne bi čovjek nikada činio ni krjeposnih djela, što su usko spojena sa prijegorom i žrtvom, da nema tamo gore isplate, koja nije ni malo manja, nego li posjedovanje i uživanje samoga Boga, najvećega, beskrajnoga dobra, vječite ljubavi. — Vjera je dakle korijen, ufanje je cvijet, ljubav je plod. Kad smo već čitavo evangjelje pretražili i shvatili, „onda ostaje,“ kao što kaže sveti Pavao, „još ovo troje: vjera, ufanje i ljubav.“[1]) Vjera prolazi i pretvara se u gledanje; ufanje prolazi i pretvara se u uživanje; samo ljubav ostaje.

Mi znamo sigurno, kako je sigurna vjera naša, da će svako dobro djelo, što ga vjernik kršćanin učini u milosti Božjoj i čistom nakanom, dobiti plaću svoju u raju. Uživanje blaženstva Božjega bit će ta plaća.

[1]) I. Cor. 13, 13.

Mi za to imamo ne samo neprevarljivo obećanje Božje, već se još Gospodin naš, kako to Pavao u listu na Hebreje kazuje,[1]) i zakletvom zaklinje, a to s toga, da si mi iz ove dvije nepogrješive stvari, na ime iz njegova obećanja i zakletve Božje, koja ne može da vara, crpamo najjaču utjehu, te se naslonimo na najčvršće i sigurno sidro, da ćemo jedanput — kao baštinici Božji i subaštinici Kristovi unići — kroz koprenu sve do u najskrajnu nutrinu svetišta, na ime u nebo — u koje je Krist, vječni i veliki svećenik po redu Melkisedekovu, najprije unišao, te nam ga otvorio.

Za svaki i najmanji zaslužni čin čeka nas vječita plaća; i jer mi ovdje pod riječi krjepost ne razumijevamo samo lakoću i spretnost obavljati takove čine, već skupinu svih u životu učinjenih zaslužnih djela, to je onda jasno, da zvijezda krjeposti nije ništa drugo, do nada, da ćemo jedanput posjedovati i uživati blaženstvo Božje kao plaću za svoja dobra djela.

Da ja nešto obećam jednomu priprostu seljaku: ti ćeš u malo vremena pametan i učen biti, kao što je bio Platon i Salomon; jednoj sirotici sluškinji: ti ćeš do malo kraljica biti; jednomu mukotrpnom bolestniku: ti ćeš u malo u moru blaženstva plivati i zdrav biti: to mi oni ne bi vjerovali, obećanje je moje preveliko. — Vjera obećaje nama, slabim i nevoljnim ljudima beskrajno više, ona nam obećaje za krjeposti naše užitak mudrosti, moći, blaženosti samoga Boga. Naše srce ne može da shvati toli prekomjerno obećanje; no sveti Ivan kaže: „Bog je veći, nego li naše srce.“[2]) Šta je za naše ufanje preveliko, to nije za darežljivost[3]) beskrajne ljubavi Božje premnogo.

Veselite se dakle, o kršćani, koji njegujete krjepost u životu, veselite se i kličite od veselja! Zvijezda krjeposti vodi vas rajskome vijencu, uživanju Boga. „Dà, krjepost,“ kliče sveti Bernardo, „vodi u slavu, ona je majka slave. Ljepota i sve zemaljsko jest taština. Krjepost jedino zaslužuje slavu, i to po pravdi, i dobit će ju bez ikakve sumnje; jer zadnja svrha krjeposti nije ništa drugo, nego Bogu se upriličiti i primiti dijel od veličine njegova blaženstva.“

[1]) Hebr. 6, 17.
[2]) I. Joan. 3, 32.
[3]) I. Cor. 3, 8.

Koli nas tješi i oduševljava ova istina! Kako nas jako nagoni, da živemo čisto, bez grijeha, da ugagjamo i omilimo Bogu srcem i mislima svojim, da se obučemo u odijelo Kristovo, to jest, da si život po njegovu uredimo, da bježimo, što je on bježao, činimo, što je on činio, ljubimo, što je on ljubio!

Koja duševna utjeha za nas, svijesni si biti, da se nijesmo od svoga obraćenja rastavili više s Bogom svojevoljnim ikojim grijehom, da smo sva svoja djela obavljali u dobroj, vrhunaravnoj nakani, da smo neumorni bili vježbajuć se u krjeposti! Svijetli nam iz daljine rajski vijenac, što nam ga Bog ne će uskratiti po svom obećanju. I što je više bilo na broju krjeposnih naših djela, to će sjajniji biti i rajski vijenac, što ga očekivamo. Ako je netko pedeset godina u ponoru grijeha čamio, a pred smrt ga zapala rijetka sreća, te se iskreno i skrušeno k Bogu obratio, to je za njega jedno jedino odriješenje zalog rajskoga vijenca, vječnoga uživanja Boga. Ako je jedan drugi punih pedeset godina živio u svakoj krjeposti, svaki se mjesec ispovijedao, koliko veći i kud i kamo sjajniji bit će njegov rajski vijenac? Ako opet jedan samo jedanput u godini prima svetu pričest, to ga čeka za to, umre li u milosti, rajski vijenac. No ako netko drugi iz ovoga vrela svake nedjelje crpa, koliko ljepši i sjajniji mora da je onaj rajski vijenac, kojemu se on nada! Ako jedan u milosti Božjoj molitvu obavi, milostinju dadne, žrtvu kakovu prinese, djelo ljubavi učini, za to ga čeka rajski vijenac. No ako drugi deset puta i sto puta ova krjeposna djela opetuje, jasno je, da njega ide deset i sto rajskih vijenaca, ili bolje da kažemo, rajski vijenac, koji mora da je deset i sto puta sjajniji i ljepši; „jer svaki će svoju plaću primiti po svojem radu.“[2]) „Tko malo sije, malo će i žeti; a tko u blagoslovu i obilju sije, blagoslov će i obilje žeti.“[3])

Kako nas mora sve ovo da potakne, te zagrlimo krjepost najvećom ljubavi, te prikupljamo blago za kraljevstvo nebesko! Koli bolna uspomena, ako smo do sada tolike tisuće stupnjeva nebeske slave propustili, zanemarili, izgubili! A koli prevelika utjeha, ako smo kao pravi kršćani u milosti Božjoj i vježbajuć se u krjeposti godine i godine proživjeli te si nebrojene stupnjeve vječite nagrade zaslužili!

[1]) I. Joan. 3, 32.
[2]) I. Cor. 3, 8.
[3]) II. Cor. 9, 6.

Naša uzdanica zvijezda krjeposti jest dakle ponizno, no zajamčeno očekivanje zaslužene plaće za dobra djela naša. Rajski vijenac nade bit će posjedovanje i uživanje najvišega, beskrajnoga dobra.

Zvijezda mučeništva.

„Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim i svom dušom svojom i svim umom svojim! Ovo je najveća i prva zapovijed.“[1]) Svaki dakle kršćanin mora da je uvijek gotov radije sve žrtvovati i isti život svoj, nego li hotice kojim teškim grijehom odstupiti od Boga, svoga najvećeg dobra. Radi li se o tome, da smrt izaberemo ili da od katoličke vjere odpanemo pa ju zaniječemo, to svaki kršćanin, koji će prije umrijeti, nego li svojoj vjeri nevjeran biti, čini ovim samo dužnost svoju. No, kako smo već gore vidjeli, Bog po svojoj neizmjernoj darežljivosti naplaćuje ovakov čin ljubavi ne samo onim, svima izabranicima Božjim zajedničkim rajskim vijencem — gledanjem Boga, nego je za to obećao još posebnu odliku — časni vijenac mučeništva. — U prva tri vijeka, kad se ono kršćanstvo mačem i ognjem progonilo, ne samo tisuće, već i milijuni kršćana svake dobe, iz svakoga státiša i plemena zadobiše ovaj rajski vjenčić. Dan danas je ova krvna žrtva rijetka. Neprijatelji Kristovi sad su samo na tom, da otmu dušama duhovni život, a to je još gore. Koga je pako zapala sreća, da za Krista svoga i priznavajuć vjeru Isusovu svoj život žrtvuje, što se je i u našem vijeku više no jedanput dogodilo, tome sja u susret zvijezda nade kao glasnik rajskoga mučeničkog vijenca.

No je li baš posve i sasvim nemoguće bez krvava progona kršćana mučenički vjenčić zaslužiti? Nijesu li i hrabri junaci, koji u ratu za domovinu krv i život žrtvovaše, takogjer mučenici? Zar se badava zove duga i teška nevolja mučeništvo? Zar nije onaj, koji se u službi ljubavi žrtvuje, takogjer mučenik?

Sveti Toma odgovara na to: „Samo smrt za Isusa Krista u priznavanju koje vjerske istine ili koje krjeposti, što se na Krista odnosi, na primjer Bogu posvećena djevičanstva, zaslužuje i dobiva taj mučenički vjenčić. Junaci, koji u pravednom ratu za dobro domovine svoje, a u milosti Božjoj poginu, primit će svakako u nebu primjerenu plaću za svoju požrtvovnu smrt; nu oni još nijesu

[1]) Matth. 22, 38.

mučenici, osim ako neprijatelj bio podigao rat na zator Kristovoj vjeri, pa se s toga ustalo u obranu njezinu." Sveti Grgur veli: „Ne muka, već stvar, za koju se gine, čini čovjeka mučenikom."

Duga muka, recimo u redovništvu, u nesrećnoj ženidbi, u progonu i bolima, naziva se takogjer mučeništvo, jer je to često puta još gorče, nego li sama smrt; pa ne će za to ni plaća na nebu uzmanjkati, ako se samo, kako treba, i kršćanski trpi i podnosi; no time još ne postigosmo mučenički vjenčić. To nije dano tjelesnoj smrtnoj boli. Tko se žrtvuje dvoreć bolesnike, gledajuć sirote, radeć oko djece, izvršujuć dužnosti svojega zvanja, naziva se mučenik ljubavi i primit će sigurno preveliku, sjajnu plaću, no ipak on nije mučenik krvi. — Ponajbliže pako mučeničkom vjenčiću dovodi čežnja, uzdisanje, volja i želja za mučeništvom. I makar volja bez djela ne postiže u istinu ovoga časnog vijenca, to može ipak, ako je samo rasplamćena od velike ljubavi, često puta zaslužiti i veću naplatu, kako to tvrdi sveti Toma, nego li i isto mučeništvo; i Gospodin, kao pravedan sudac, koji želju za djelo prima, može joj na neki način udijeliti od onoga blaženstva, što usrećiva mučenike sjajnim i krasnim mučeničkim vijencem.

Zvijezda djevičanstva.

Novi, presjajni vijenac, što je u raju spremljen za one, koji su ga na zemlji zaslužili, jest časni vijenac djevičanstva, djevičanski vjenčić, o kojem smo već prije govorili. Ne će se svi, koji su ostali izvan ženidbe, ili se nijesu nikada proti ovoj lijepoj krjeposti ogriješili, kititi u raju ovom krasnom i predivnom Aureolom. Oni će se, istina, na vijeke radovati, što njihovo tijelo i duša njihova kao hram Božji nijesu bili nikada oskvrnjeni, nikada obeščašćeni; oni će u gledanju Boga, ako su se borili, a ne podlegli, takogjer bogatu plaću naći; no osobitu odliku djevičanskoga vijenca i blaženstvo, što ga uživaju, koji taj vijenac nose, čeka samo one djevice, koje su svojevoljno, iz ljubavi k Bogu, iz ljubavi k Isusu čiste i bez ženidbe ostale sve do smrti, sve dok nijesu u poljupcu Gospodnjem promijenili ovim životom.

Blago vama dakle, presretne djevice, Bogu posvećene, zaručene duše, veselite se i kličite od veselja! Ako samo ustrajete do konca, onda vas čeka ne samo rajski vijenac, gledanje i posjedovanje Boga, što svi blaženi uživaju, nego vama još svijetli u susret i zvijezda djevičanstva, ufanje, dà, sigurnost, da ćete biti posebnom odlikom na vijeke odlikovani, te ćete stajati odmah uz Isusa, Janje Božje, i pjevat ćete pjesmu u raju, novu, prelijepu, predivnu pjesmu, što je nitko, pa ni od četa svetaca i izabranika ne može da pjeva, osim djevica.

Presretno zvanje! Blažen čas, kad si me izabrao, o moj Bože, za ovo najljepše, preodlično zvanje! Blažen trenutak, kad Isusu zavjerih vjernost, kad pogjoh za tom krasnom i presjajnom zvijezdom djevičanstva!

No šta, kad bih ja tek prekasno upoznao ovu golemu istinu? da prije nijesam ništa znao za ovaj sjajni i časni vijenac? kad bih stupio u ženidbeni stališ i ne misleć, šta žrtvujem? kad ne bih bio ispunio uvjeta u mojoj ludoj mladosti, niti sam gledao, da se čist sačuvam? kad bih oskvrnuo hram, kojega čast i uzvišenu ljepotu tek sada pravo dohvaćam — šta onda? Zar nema više nikakva sredstva, da se postigne taj zlatni djevičanski vjenčić?

Odgovaram: Nema. Ti možeš u ženidbenom stališu sveto i savršeno živjeti; tebi se mogu tvoji stari grijesi oprostiti; ti možeš prijašnju ljubav opet zadobiti; dapače, ti možeš i do veće svetosti doći, nego li bi došao u stanju nevinosti; ali učiniti, da se nije dogodilo, što se je dogodilo, toga ne možeš; pa ni vrele, krvave suze ne mogu da povrate, što se izgubilo. „Tvoje blago jest djevičanstvo," piše sv. Jeronim; „jedanput ga izgubi, i nikad ga više ne nagje."

No ako ja sve od sada nedužno i djevičanski živem; ako ja sve od sada dušu i tijelo svoje Gospodinu posvećujem; ako se ja sve od sada vjerim Gospodinu, da ne ću u ženidbeni stališ; ako se ja sve od sada zavjetujem na vječnu čistoću i djevičanstvo i vjeran ostanem svomu zavjetu i u ne znam kojoj borbi i uz velike žrtve i kroz tolike godine, vjeran sve do smrti: je li mi sada nemoguće, da postignem opet izgubljeni vjenčić? da budem ipak u raju posve blizu Isusu, te imadnem pravo, pouzdano općiti sa djevičanskim dušama? Zar nije Bogu sve moguće?

Dakako, nitko ne može na put stati svemoći i ljubavi Božjoj. I ako ostaje istina, što nam vjera kazuje o časnom vijencu djevičanstva, to nas ipak ne će mimoići prevelika plaća za vremena i godine, što smo ih, makar tek kasno, proživjeli u svetoj djevičanskoj uzdržljivosti. Pravedni sudac ne će nam ono ostaviti nenagragjeno, što smo željom,

čežnjom i djelom Isusu za ljubav učinili i žrtvovali. Mi se smijemo sigurno nadati, da ćemo na neki način biti dionici radosti i sreće posvema nedužnih. Kako će to Bog izvesti, to je njemu ostavljeno; a nama neka je dosta nada i osvjedočenje, da će nas ljubav, što je veća, to bliže k Srcu Isusovu privesti; pa ako Mandalena u raju i ne nosi vijenca nedužnosti, to ona sigurno nije dalje udaljena, nego li djevice, od Srca predragoga joj Isusa.

Velečastnim dušobrižnikom.

Br. 897.

Upit.

Pejo Čorapić, rodom iz Oteže, a župe Modriča u Bosni, otišao je u sviet već prije 18 godina ostaviv za sobom ženu, koja još živc. Umoljavaju se ovim veleč. gg. dušobrižnici, ako bi šta znali za toga čovjeka, neka to izvole prijaviti ovomu Ordinarijatu.

SARAJEVO 12. studenoga 1896.

Nadbiskupski Ordinarijat vrhbosanski.

Br. 920.

Na znanje.

Javlja se ovim veleč. gg. dušobrižnikom, da je sad u Bosni apostata, *Stjepan Zlatunić,* pa neka pripaze, da se gdje ne umieša u kakov crkveni posao, jer je ipso facto lišen svake crkvene i svećeničke vlasti i službe.

SARAJEVO 12. studenoga 1896.

Nadbiskupski Ordinarijat vrhbosanski.

Viestnik.

Naša domovina.

(Poziv na sabiranje milodarâ za gradnju nove crkve sv. Antuna Paduanskog u Sarajevu.)

Na podnožju bajnog Trebevića, a uz palaču poglavara naše vis. zem. vlade, na povisokom, ubavom zemljištu stoji malena, danas posve već iztrošena crkva sv. Antuna Paduanskoga, toga u cielom katoličkom svietu najobljubljenijeg Božjega svetca. Ta nije ni čudo, jer ju je pred 16 godina naša vis. zemalj. vlada privremeno bila i sagradila, budući je prijašnja crkva Čudotvorčeva, ležeća uz današnju Appelovu obalu, koju uz pripomoć plemenitih dobrotvora sagradiše Franjevci, u godini 1879. postala žrtvom ognjenog plamena. Obzirom na trošnost crkve i utješljivi prirast katolikâ, koji se svake godine opaža u ovom gradu, nastala je prieka nužda, da se u čast sv. Antuna podigne novi, krasniji dom. Naš red, komu je pred šest godina ta crkva darovana, prvi je pomišljao, kako da se doskoči toj potrebi. Na to su nas poticale i stare šeststogodišnje, sudbonosne uspomene i dugo djelovanje naše braće u Bosni, naročito u ovom gradu, gdje su prije posjednuća Bosne oni bili jedini duhovni pastiri naroda. Ali kako da se to izvede bez razpoloživih, nuždnih sredstava? Da naš red, koji je u zadnje ovo doba sagradio tolike nove samostane i crkve i svake godine ogromne žrtve doprinaša za odgoj svoje redovničke mladeži, koja će Bogu i narodu svomu služiti, ne može sam to krasno djelo izvesti, po sebi je razumljivo. S toga smo prisiljeni obratiti se na sve naše i bosanskih katolika vrle prijatelje, da nas svojim milodarima velikodušno pomognu, te u čast Antunovu podignemo takovu crkvu, koja će odgovarati ugledu glavnoga grada ponosne Herceg-Bosne i potrebi katolikâ. Ovu je potrebu uvidio i sam slavni mecena hrvatskoga naroda i veliki dobrotvor i prijatelj bosanskih katolika, ponajpače reda našega, preuzv. g. *J. J. Strossmayer,* biskup bosanski, koji je prigodom najnovijeg posjeta u Sarajevu izjavio vruću želju, neka bi se što prije sagradila nova crkva, koju bi on, dopusti li mu samo dragi Bog čvrsto zdravlje, rado posvetio. Rieči velikoga biskupa, koji je sigurno bio tad tumač želja tolikih katolika, bodre nas, da se punom nadom obratimo na sve dobre i revne katolike i druge vrle crkvene

pastire i nadpastire u našoj domovini i izvan nje, neka bi nam u rečenu svrhu pružili velikodušnu pomoć. Milodare prima podpisano redodržavničtvo, a oglasivat će ih u listu *„Franjevački Glasnik“* s najvećom zahvalnošću.

Sarajevo na svetkovinu sv. Franje Asis. 1896.

O. Stiepo Čičak,
provincijal države Bosne srebrne.

(Josipi i Alojziji!) Imamo već, hvala Bogu i tolikim dobročiniteljem, krasnu sjemeništnu crkvu u Sarajevu. Koliko sad pobožnih duša stane pod kupolu naših svetih Apostola, Ćirila i Metoda, da im se pomole za ono, što nam je danas najviše na srcu — za sveto slavensko jedinstvo! Ali taj spomenik uzdisanomu sv. jedinstvu još je u ponutrici bez ukrasa i života svoga. Na to baš sad pomišljamo sa presv. g. Nadbiskupom i uzdamo se u Boga i darežljivost kršćansku. Nadbiskup i kanonici vrhbosanski obećaše već veliku na zidu sliku poviš oltara Srca Isusova; samo bogoslov. sjemenište dat će drugu sliku nad oltarom Srca Marijina; na grad Sarajevo pale su dvie najveće slike povrh oltara sv. Josipa i sv. Alojzija, što će stajati u sredini crkve s desne i s lieve strane kupole. A tko će nam podignuti ta dva oltara, kad ih još nemamo? Stadlerovo tvrdo pouzdanje u Boga obeća nam neki dan i to: *Josipi* po domovini dat će nam oltar sv. Josipa, a *Alojziji* oltar sv. Alojzija. — Iza toga obećanja usudjuje se evo podpisani pozvati sve Josipe i Alojzije po velikoj nam domovini, da nam u Sarajevu u crkvi svetih slavenskih Apostola svojimi milodari podignu oltar velikim svojim zaštitnikom: Josipi oltar sv. Josipa, Alojziji oltar sv. Alojzija. Zadužit će si tako najljepše svoje velike zaštitnike, u čije ruke stavljamo i mi ovaj bratinski poziv.

U Sarajevu na dan sv. Karla Bor. 1896.

Franjo Ksav. Hamerl S. I.,
rektor bogoslov. sjemeništa.

(† Don Šime Ljubić.) Kad putnik unidje parobrodom u starigradsku luku, — piše nam mlad pjesnik iz Staroga Grada — prvo je, što će mu u oko pasti, liep, makar i malen Mauzolej u rimskom slogu. To ju grobni humak Don Šime, koji tu blizu u sjajnu ljetnikovcu izdahnuo dne 19. list. Nad tim humkom progovorio je akademik, Don Frane Bulić, i pravom nazvao pokojnoga Ljubića „svećenikom Boga i znanosti“. Rus prof. Lamanjski prozva ga „hrvatskim Muratoriem“. Kraj toga Šime Ljubić bio je jedan od onih velikana, koji se prvi odazvaše narodnomu pokretu preko Velebita. Ljubić ne počiva medju Iliri u Mirogojskih arkadah: mogao je, ali nije htio. Volio je da legne na žalu morskom pokraj svojih Starogradjana — Hektorovića i Nizetića. S Ljubićem uminu liepa zviezda sa ilirskoga neba, jedna izmedju zadnjih. *R. i. p.!*

(Sbor duhovne mladeži u Djakovu) izvješćuje u svom *Izvještaju* za upravnu godinu 1895./96. svoj ovogodišnji rad. Sbor je imao 4 sjednice: 3 glavne i 1 prekorednu; „večernjih čitanja“ bilo je 14, a „jour-fixa“ 13; radova je čitano 42; od tih bilo pjesama 14, beletrističkih članaka 9, poučnih članaka 10 i ocjenâ 9; deklamacija bilo 15. Sbor je osim toga ove godine preveo i izdao jednu pripoviedku za puk: *„Angjelina“* od don Bosca uz cienu 12 nč. Knjižnica Sborova ukrašena je ove godine najviše nabavom svih izdanja „Jugoslavenske akademije.“ Uz snižene ciene primao je Sbor 25 časopisa. — Mi smo jedanput imali prilike zaći u taj „Sbor“ i našli smo u njem doista liepa mladenačka srca, oduševljena za sve, što nam je sveto i plemenito. Živo se još sjećamo hrvatske pjesme i tamburice, kojom nas onda obradovaše. Neka samo naš „Sbor“ i na dalje složno i liepo radi i napreduje na tom širokom polju katoličke prosvjete, jer danas nam toga treba baš najviše.

(Blagoslov križa.) Dne 18. listopada blagosloven je bio križ za zvonik nove crkve u Kiseljaku, da do malo zablista po prvi put nad tim liepim i romantičnim mjestom. Svečanost je, piše nam prijatelj, izpala baš liepo i zanosno. Našlo se tu više braće svećenika uz dekana svoga, fra Jaku Marića, koji je križ blagoslovio. Svieta nadošlo mnogo i iz obližnjih župa. — Blagoslovio Bog i daljnji rad revnoga nam župnika u Kiseljaku, fra Blaža Pordušića!

(Mgr. dr. Nikola Seng.) Ovih dana razstasmo se sa dragim našim vojničkim župnikom u Sarajevu, koji je premješten u Grac za župnika. Njegovo plemenito srce, dobrota njegova, uzoran svećenički život njegov ostat će kod nas u nezaboravnoj uspomeni. Mi upravo žalimo za njim, koji je Bosnu, a osobito njezino svećenstvo toliko ljubio. I ona mala dječica u Sarajevu, kojim on bio dobar kao otac, pitat će: gdje je vojnički župnik? I „Vrhbosna“ mu dovikuje od srca „s Bogom“; on je nju toliko volio, te je pod stare dane svoje, on rodjeni Fuldanac, prošao hrvatsku slovnicu, samo da može čitati „Vrhbosnu“. I on bi ju uviek svu, s kraja na kraj pročitao, da nam onda kazuje, šta mu se je srca najviše primilo. A ne će ga zaboraviti ni mladi urednik „Vrhbosne“, koji je s njim kao brat pune dvie godine proživio pod istim krovom i za istim stolom. Bog Te čuvao i pratio, dobri naš prijatelju!

(Novi list „Bosanska Pošta“ u Sarajevu.) Danas baš izlazi prvi broj „Bosanske Pošte,“ kojoj već odavno donosi program njemačka joj imenjačica, „Bosnische Post.“ *„Vrhbosna,“* kad nije primorana, ne smije upravo prešutjeti toga programa, da joj se ne rekne: Qui tacet, consentire videtur. Samo će jedno obećanje mlade „Bosanske Pošte“ navesti. „Bosanska Pošta“ „čuvat će i braniti osjećaje sviju vjeroispovijesti, raditi oko javnog morala i poretka kao što i za sveopći etički napredak ovih zemalja.“ Hvala liepo na takovu naklonu, kojim se sigurno htjelo duboko pokloniti i katolikom u Bosni. Uklonit se htjelo Scilli pa se upalo u Karibdu. Gdje je taj, da *brani* pojmove, što se već sami po sebi izključuju? Nečuven paradokson! Najljepša eksegeza ovomu obećanju bila

bi: Deveta mi za vjeru i za osvjedočenje! Pa kakov je to javni moral i poredak? kakov to sveobći etički napredak ovih zemalja? Takove rieči nemaju ni pojma o moralu, poredku i ikakvoj etici. Meminisse juvabit.

Crna gora.

(Znamenita okolnost kod prielaza kneginjice Jelene u katoličku Crkvu.) Sviet se presenetio na viest, da je ruski car ne samo vlastoručnim pismom čestitao kući kneza Crnogorskoga, nego joj je ujedno i priobćio, da sveti sinod dopušta Jeleni prieći u katoličku Crkvu. Ova je okolnost preznamenita. — Iztočna crkva smatra katoličku Crkvu da je krivovjerna. Krivovjerje je pako velik grieh, jer se njim nieče istina Bogom objavljena, stavlja se osobni razum nad razum Božji. Koji dakle priedje na krivovjerje ili ga podupire, taj se ne može spasiti. — No ipak eto sveti sinod dopušta, da kneginjica prihvati katoličku vjeru. A kako joj može dopustiti, da stavi u pogibelj dušu svoju? — Ako je kneginjica prešla u katoličku Crkvu radi slave i časti, to nije prvi put, što vidimo, kako jadni čovjek radi vremenite svoje koristi daje i žrtvuje i istu vječnu korist duše svoje. Ali da prielaz dopusti jedna crkvena oblast, sv. sinod vladikâ, koji upravlja tolikimi milijuni duša? — Doista, ne će se opravdati sv. sinod, osim ako drži, da se čovjek može spasiti, makar i znatice prigrlio nauke katoličke Crkve: jedino u tom slučaju može se dozvola razumjeti. Inače bi bio čin sv. sinoda bezsavjestan, dokazivao bi, da sv. sinod ne zna i da se ne brine za dužnosti svoje, da u njegovim očima pravoslavlje, vjera, dogme niesu van puka formalnost, bez ikakve nutarnje ciene te koristne samo za svjetinu, neka se ona drži u religiji, u kojoj se baš nalazi. No mi se ne usudjujemo toga uztvrditi o vladikah sv. sinoda, koji upravljaju čitavom ruskom crkvom: mi radje predpostavljamo, kako sv. sinod drži, da i u katoličkoj Crkvi može svoju dušu spasiti svatko, ne samo onaj, što se u njoj rodio, nego i onaj, koji iz koje god druge vjere u nju priedje. Ovaj je zaključak veoma znamenit; mogao bi puno doprinieti za sveto jedinstvo. Samo kad bi imale pravoslavne crkve i malo više dobre volje! Znade se na ime, da pravoslavnih crkava od katoličke ne diele toliko dogmatične razlike, koliko vremeniti obziri, ljudske predsude i strasti.

Englezka.

(Pokret katolički.) Okružnicu svetoga Otca pape, Leona XIII., „*O jedinstvu Crkve*" dao je kardinal *Vaughan* saobćiti englezkomu svietu u 200 novina. Novine u velike hvale i uznose učenost, odvažnost i divne nauke siedoga pape; no žao im je i jadikuju, što papa ne će baš ništa da popusti od nauke katoličke pa da makar šta uzme od englezke državne crkve. Dobri Englezi ne razumiju još posve bivstva Crkve; kao da se može sa istinom pazarivati. — Ugledan i svojoj obćini veoma omilio protestantsko-anglikanski župnik, Mr. *Lloyd Thomas,* priedje nedavno sa ženom i šestero svoje djece u katoličku Crkvu. Heroičnu upravo žrtvu prinio je Mr. Lloyd na oltar katoličkoj vjeri i istini, jer tako ostavi svoj dohodak od 8000 Mk., a dodje ni na što. „*Catholic Times*" pozvao je katolike, neka se zauzmu za toga junaka istine, tim više, što je on i na glasu englezki filolog. — Na anglikanskom crkvenom kongresu preporučivao je predsjednik, poznati Lord *Halifax,* da se u anglikansku crkvu uvedu molitve u čast Majki Božjoj pa one, što se mole, kad se podjeljuje zadnja sv. pomast, i molitve za umrle. Državnim pako biskupom malo se još težko na to nakaniti. — Veoma uspješno rade katoličke školske sestre. I vladin ih povjerenik nedavno prigodom posjeta njihova sjemeništa u Liverpolu veoma pohvalio. Reče, da je to upravo uzor-sjemenište i najizvrstnije od svih u Englezkoj. Pitomcem, što se ovdje uzgajaju, može se samo čestitati i zavidjeti na sreći, jer ovdje su oni našli naobrazbu svjetsku i vjersku baš u najljepšem suglasju, ovdje se doista uzgaja i izobrazuje duh, a srce plemeni. Posvuda propada i gine vjera i ćudoredje; ne preostaje drugo, do uprti svoj pogled u katoličku Crkvu, koja još jedina zauzima čvrsto i nepokolebivo stanovište, te na njem stvara i sa svojimi djevicami prava čudesa žrtve i ljubavi na polakšicu nužde i nevolje u svietu, a da i ne čuješ i ne znaš ništa za to. — Tako je. Katolička ljubav ne govori mnogo, ona radi. „*Plurimum facere et minimum de se loqui,*" rieč ozbiljna Rimljanina i njezina je bila od vajkada rieč. — Ganutljivo je još pogledati, kako se u većih englezkih gradovih za svečanijih prigoda razvijaju velike, krasne procesije sa križem i zastavami, o čem se prije nije smjelo ni da progovori. Često se po ulicah nosi posred hiljade katolika uz molitvu i pjesmu kip Marije Djevice. Na godišnjicu, kako se prenieli ostatci sv. Tome Beketa, divna se i velika razvi procesija iz Londona u Kanterbury. Milota je bilo baš gledati, kad se hodočastnici primicali sa križem i zastavami k stolnoj crkvi, kad unišli, da se klečeć pomole na onom mjestu, gdje su god. 1170. u prosincu četiri okrutna viteza ubila ovoga svetog biskupa. I do suza je dolazilo gledajuć, gdje se i do 700 protestanata pridružilo toj krasnoj procesiji: idu i oni, da se pomole na onom svetom mjestu. — Tako sve malo po malo napreduje katolički pokret u Englezkoj. Bio sveti Toma Beket Englezkoj svojoj što veći zagovornik kod Boga, ne bi li ta slobode željna zemlja što prije prigrlila onu istinu, što daje i donosi pravu slobodu; ne bi li i ona izkusila, što je i njezin veliki sin, kardinal *Newman,* sâm na sebi izkusio i što je on rekao god. 1851. u Leeds-u, kad no se 7 anglikanskih svećenika i 14 svjetovnjaka vratilo u krilo katoličke Crkve! Tom prilikom upita Newman: „Šta je danas zapalo one, koji se vratiše u katoličku Crkvu?" I odgovori: „Dan mjesto noći, svjetlo mjesto mraka, mir mjesto rata!" Zapalo to što skorije i svu veliku Englezku!

Poziv na predplatu za 1897.

Evo **„Vrhbosne“** i na domaku svoje *desete* godine pred liepom kitom braće i prijatelja svojih! U ime Božje koracit će i u drugo desetljeće. Hoće li joj i u tom desetljeću biti otvorena i bistra i poletna djevičanska duša? Hoće li se vjerno odazivati plemenitomu pozivu svojemu?

Uz pomoć i blagoslov Božji: hoće. Vjerna, dok je živa, ostat će **„Vrhbosna“** zvanju svojemu, vjerna — *Crkvi i domovini!*

Ako je ona i mlada, ali lje nije onaj cviet mladosti, što još prije svoga proljeća vene, da uvene; niti je onaj zlatni oblak, što se u osvitak pokaže, da večeri nikad ne ugleda. **„Vrhbosna“** ne pada od svoga poleta, ne silazi s puta svojih načela i ideala, znade ona, kamo ide.

Njezin novi odgovorni urednik hoće da srcem i dušom svojom osjeća i traži ono isto, što je tražio i osjećao njegov dragi predšastnik; on se još ne će da razstavi s onim, koji mu je sto svojih zlatnih ideja znao raznom prilikom u mladu dušu ulievati; on je ponosit stajati uz Jagatića, kao ono i Jonatha uz Davida svoga, kojega Jonatha, Pismo veli, ljubio kao život svoj (I. Kralj. 18, 1.); pa jer je to sila onomu, koji ostaje, kad misli na onoga, koji mu je otišao; pa da se ama ni za čas ne uplaši brat Vrhbosnin za pravac i put i polet **„Vrhbosne“:** eto za to će još i sliedeće godine uz ime njegovo stajati i ime Jagatićevo. Jagatić hoće tako da jamči za Benjamina kaptola vrhbosanskoga kao za sama sebe. Hvala Ti ovdje, moj Jagatiću, na tolikom povjerenju! U Tebe vjeruje već narod hrvatski — pa tako će mu **„Vrhbosna“** ostati i na dalje mila, ako ne još milija — on već zna, za što?

Gledajuć **„Vrhbosna“** u svoj program za sliedeću godinu posegnula bi i za Prorokovom harfom, da joj nije pero dosudjeno u drhtavoj ruci Plamenom Lacordaire-ovim *(Lacordaire Emanuelu.)*, duhovitimi članci *(Nade crkve. — Crkva katolička — zalog i vrelo prave sreće.)*, nastavkom nedostižnoga *Ben Hura* i drugimi još, ako Bog dâ, radnjami i plamenom svoje pjesme plamenit će **„Vrhbosna“** štiočevo srce, a hrvat će se u nizu članaka i s tom danas zmijom — slobodnom zidarijom. Sve eto prema potrebi i duhu vremena i po svetih kršćanskih načelih.

Zagrlit će ju s toga i opet brat i prijatelj njezin; pomoći joj što prije predplatnim obolom **(za Vrhbosnu 3 for. 50 nč.;** mladež viših i srednjih škola **2 for.; za Sv. Pismo 1 for. na cielu godinu);** pod bieli i sveti barjak privest će joj prijatelj i još po kojega prijatelja i štioca; a i vješto pero ne će joj se iznevjeriti.

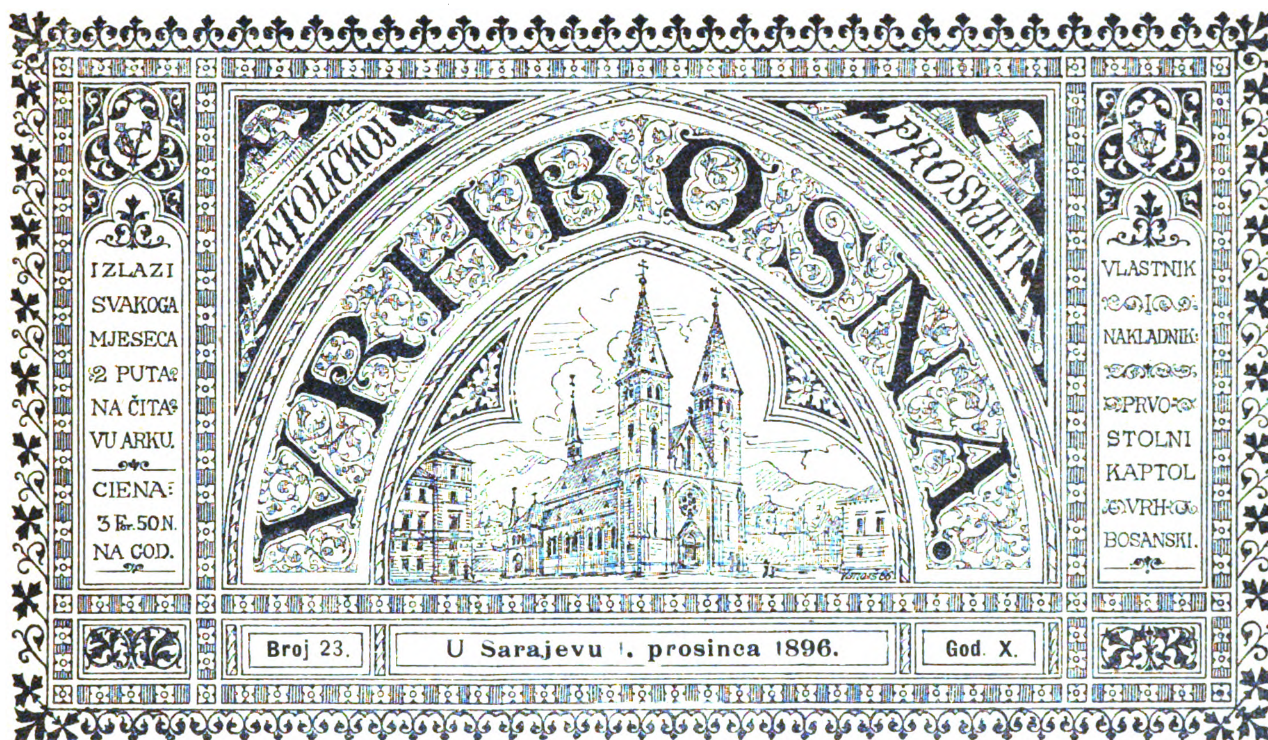
Pregnimo, svi katolici-Hrvati, za katoličkom prosvjetom! A Gospodin, u čije se ruke **„Vrhbosna“** izruča, i komu ćemo na slavu svi poraditi, zalievao svojim blagoslovom mlado svoje desetgodišnje drvce — **„Vrhbosnu“** svoju i našu!

„Pro Deo et Patria!“

SARAJEVO na dan sv. Stanislava Kostke 1896.

Ivan Ev. Šarić,
kanonik vrhbosanski.

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Odgovorni urednik **Ivan Šarić,** kanonik. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Br. 972.

Josip,

po milosti Božjoj i svete apostolske stolice metropolit i nadbiskup vrhbosanski svoj velečastnoj braći svećenikom blagodat i mir od Boga Otca našega i Gospodina Isusa Krista.

Velika protivština stvorena je za sve ljude, i težak je jaram na sinovih Adamovih od dana izlazka iz utrobe matere njihove do dana pokopa u majku svih. Misli njihove i strah srca u tom su, da se iztražuje budućnost i dan smrti: tako je to počevši od onoga, što sjedi na slavnom priestolu do onoga, što je ponižen do praha i pepela; od onoga, koji se u plavu haljinu oblači i krunu nosi, do onoga, koji je ogrnut prostim platnom (Sir. 40, 1—5). Ako je i te kako strašno, nije ipak čudo, što je Gospodin i naše krajeve pohodio groznom i neopisivom nesrećom poslavši poplavu, koja je u crno zavila mnogobrojne obitelji u oči ciče zime. Bog hoće takovimi nesrećami srce naše odvratiti od ovoga svieta, da nam ne bude težko ostavit ga, kad dodje red na nas, da ga moramo ostaviti. Znamo mi dobro, da je nam istina i pretežko snositi takove nevolje, ali znamo i to, da Gospodin šaljuć i takove protivštine pokazuje i te kako svoje preveliko milosrdje napram nam, ako se i pričinja, da se srdi na nas. Dà, nikada ne pokazuje svoju dobrotu toliko, koliko kada nas tako pohadja. Naše neznanje samo vara nas ter nam kao zlo prikazuje, što je u istinu za nas od prevelike koristi, da ne kažem od preke nužde. Kad nam sve ide po volji i želji, onda nam se više mili ova suzna dolina, nego li prava naša domovina. Odakle i dolazi onaj strah, ono otimanje od smrti, ako ne od prekomjerne sklonosti k životu, k tielu, k zemlji? Zato Gospodin tomu hoće da doskoči ili bolešću kod onih, koji ljepotom tiela ponoseć se na njega zaboravljaju; ili neugodnimi dogodjaji kod onih, koji uz velika poduzeća ne misle na dušu; ili velikimi nesrećami kod onih, koji iduć preveć za blagostanjem zemaljskim zaboravljaju na dobra nebeska; ili kojekakvimi neprilikami kod onih, koji idu za slastmi i zabavami, da im ih ogorča i od njih odvrati ter se sjete, da nisu za ovaj sviet stvoreni.

Ali jedan od največih razloga, zašto Gospodin šalje velike nevolje na jedne, od kojih druge čuva, jest, da se drugi na to pobude ter se od milosrdja napram stradaloj braći zauzmu za njihovu nevolju i sve učine, da joj se što većma pomogne. Milosrdje, ljubav, dobrota, samozataja, strpljivost, oskudievanje drage volje preuzeto: te i druge krieposti, što se kod onih predpostavljaju, koji se kršćanskom ljubavlju žrtvuju za postradale

bližnje svoje, jesu jedan od razloga, zašto Gospodin šalje velike nevolje. Ima bo ih premnogo, kojega ni suza bližnjega ne će omekšati, a ganut će ga odmah samo i viest o groznih nesrećah, kakove se dogodiše i u naših krajevih.

Ako smo mi i svi siromašni materijalno, bogati smo ipak ljubavlju, a ljubav pronalazi načina puno, kako se može pomoći stradaloj braći. Ta ljubav potaknut će i sve Vas, da razmišljate, kako bi se moglo pomoći što izdašnije stradalim i još stradajućim. Da pokažemo ipak svoju ljubav odmah i činom, ne zapoviedam, nego Vas pozivam, znajući, da Vam ne treba zapovjediti, nego Vas samo pozvati, da mjeseca prosinca jednu lemozinu u crkvah svojih pokupite u jednu nedjelju, koju svaki neka sam naznači, samo je od potrebe da nedjelju dana prije poslie pučke propoviedi narodu razloži, u koju će se svrhu lemozina sliedeće nedjelje kupiti, da tako što obilnije darove dadu. Novci neka se pošalju ovamo na ovaj ordinarijat. Ako tko želi dati brašna u tu svrhu, neka župnici pokupe pa pošalju na veleč. župnika Predmerskoga u Brčku, odakle će se odpremiti u Bjelinu, kad bude toliko, da se mogu velika kola natovariti. Dobro će biti, ako veleč. župnici narodu u kratko protumače one rieči sv. Luke (6, 38.): Date, et dabitur vobis: mensuram bonam, et confertam, et coagitatam, et supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura, qua mensi fueritis, remetietur vobis.

U Sarajevu na dan prikazanja Marijina 21. studenoga 1896.

† JOSIP v. r.
nadbiskup.

Košljunske elegije.

VI. Braća glagoljaši.[1]

U Košljunu misa bila,
slušasmo ju oba,
I tu mi se čudna slika
prividje to doba.

Posred odar od baršuna
crnog, te srebreni
Obrub ima, a po stranam
grbi izvješeni.

Voštanicâ gori sila
tu i po oltarim;
U koru su crna braća
sa opatom starim.

Otvaraju knjige drevne
na koži spisane,
Sjajna veza, a još ljepše
s nutra oslikane. —

Za niš nisu ona mjesta
sagovim previta. —

Eno idu: knez, kneginja,
Knežići i svita.

Smjestili se. Knez Mikula[1])
dobro jur odmakô —
Gospi Dori poculica[2])
pristaje te kako!

God je danas Anžu knezu,
Za to dvor je tude,
I vjerni su otočani
nadošli odsvude.

Obred poče. Piev tugaljiv,
al svečan se ori,
Složno, milo, odmjereno
redaju se zbori.

[1]) Koludara glagoljaša sv. Benedikta nahodilo se već od 10. stoljeća u Dalmaciji, osobito po otocima, pa tako i u Košljunu. God. 1446. smrću zadnjeg opata Dominika izručiše ga krčki knezovi, Martin i Ivan, papinom dozvolom sadanjem franjevačkom redu (observantes).

[1]) Knez Mikula Frankopan banovaše od god. 1424. sa Hermanom celjskim. Umrie 1432. ostaviv sedam sinova, koje narod prozva banići. — U glag. rukopisu 15. vieka spominju se kao braća „brašćine“ sv. Duha u Baški: knez Mikula kneza Anža su i kneginja gospa Dorotija. (Vidi Milčetić: Starine XXV.)

[2]) Ako bi se komu činilo čudno, evo objašnjenja za narodnu nošnju kneginje. U franjevačkoj crkvi na Trsatu pokopani su knez Mikula Tržački († 1523.) i žena njegova Jelisava († 1513.) „Na Jelisavinoj grobnoj ploči uklesan je njezin lik: ima odielo narodnoga hrvatskoga kroja, onako od prilike, kakovo se nosi po otocih jadranskoga mora. Na glavi ima poculicu zamotanu unakrst sa ukusnim ukrasom za kosu, a rukavi su joj na krajevih nabrani:“ (Janković u izvješću Riečke gimnazije 1886. i Lopašić: Starine XXV.).

Na poj: „Prosti m'nê, Gospodi,
nitno sut dni moji!“ —
Životom me srsi prodju
i strah me osvoji.

I u taj čas ja se prenuh,
vidjenja nestane, —
Nit je kneza, crne braće
kô u stare dane! —

V. P. Bršljanski, glagoljaš.

Žena u društvu ljudskom.

1. Razmatrajući položaj žene, kao što nam se u povijesti pokazuje, motrili smo ženu i njezin položaj najprvo u naroda za doba prije Krista i u naroda nekršćanskih, onda smo ocrtali položaj žene prema nauci Isusovoj, te kako se je ustanovio u staro, zatim u srednje doba kršćansko i napokon u novo doba, od kako se u društvu obnovio duh starih klasičnih naroda. Vidjeli smo, kako kobno utjecao na društveni položaj žene humanizam i crkveni prevrat u 16. vijeku, no uz to smo gledali, kako je crkva nastojala, da ženu obrani te sasma ne propadne. Preostaje nam još najnovije vrijeme, da ga promotrimo i razaberemo, kakav položaj opredjeljuje on ženi u društvu ljudskom.

III. Upliv novih naturalističnih nauka na položaj žene.

2. Naturalistična filozofija ne priznaje čovjeka van kakav se prema čistoj naravi, prema čisto naravskim svojstvima i moćima pojavljuje; ona zabacuje objavu Božiju; prema tome zabacuje znanost, što nam je objava Božija daje, zabacuje sva sredstva, kojima se puka naša osjetnost i naravna naša ćudorednost oplemenjuje, preobražava, vrhunaravno uzdiže, da postanemo što sličniji samomu Bogu.

Empiristička filozofija započeta u Ingleskoj, prenesena odanle u Francesku prouzročila je ponajviše onaj silni prevrat za franceske revolucije. Proglasivši tako zvana „čovječanska prava“ postaviše novu filozofiju na mjesto kršćanstva. Onda se svom snagom nastojalo, da „čisto čovječanstvo“ sve to više istiskiva vjeru kršćansku. U tome obaranju ističe se osobito Jean Jaques Rousseau (1712.—1779.); njegovi su spisi struju prevratnu izvanredno pospješivali i unapregjivali. I prema ženi zauzeo je Rousseau i knjigom i životom takove odnošaje, te ga možemo zabilježiti kao početnika novog pravca.

Rousseau nije se naobrazio ozbiljnim duhovnim radom, nego ponajviše čitajuć podle romane, što ih baštinio od matere. Uspirila se njegova osjetnost i pohota, te nije mogao uspjeti protestantski pastor Lambercier, da ga na ozbiljnost svrati. Pače trinaestgodišnji dječak strastveno zavoli tridesetgodišnju kćer Lambercierovu te je onda, kao što sam kaže, pohotnim svojim očima neprestanu nasladu tražio. Moralni propalica bio je moralno sasma beznačajan, osobito od kako je kroz 13 godina sa udatom, a od muža pobjeglom gospojom Warens preljubno živio, a poslije si odabrao prostu sluškinju, kojoj je obećao, da je ne će ni vjenčati ni ostaviti. Uz ove dvije imao je još i puno drugih, da zadovoljava neobuzdanoj svojoj pohoti. Djecu svoju slao je u nahodišta, premda je u „Emilu“ rekao, „da nema prava postati ocem, koji ne može da ispuni dužnosti oca“. Sklizak i bestidan je roman njegov „Julija“. Rousseau nije poznavao u žene ni časti njezine ni poštenja ni dostojanstva njezina kao majke; žena mu je jedino predmet užitka. Baš se mora čovjeku da zgadi način, kako opisuje tjelesnu zamamljivost gospoje Warens; na oči naobražene žene sasma zaboravlja na muški značaj, kod nenaobraženih zamamljuje ga jedino osjetnost. Tim je lišen brak ćudoredne svoje veličine; čiste, uzdržljive djevice za Rousseau-a nema. Ovakovi su nazori obladali u višim krugovima Franceske u 18. vijeku. U dvorovima kralja Ljudevita XIV. i XV. vladala je bludnost i raskoš. Junačka kći Ljudevita XV., pobožna Lujza, odabrala si je strogi red karmelićanski, da pokorom svojom zadovoljava za grijehe raskalašenog svoga oca.

Ovo nećudoredno i nekršćansko shvaćanje žene postiže svoj vrhunac u besramnoj pjesmi „La pucelle“, u kojoj Voltaire junačku djevicu orleansku izvrgava najgoremu ruglu te pobija žensku čistoću zajedno sa objavom Božijom. U toj se pjesmi zrcali sav osamnaesti vijek. U svim salonima, na dvorovima franceskim i njemačkim čitala se i uživala kroz trideset godina najviše „La pucelle“; slušajući nju naslagjivale se gospoje i gospogjice, sijedi muževi i mladi kicoši: sve naobraženo društvo

našlo je preslatke hrane u pjesmi, koju bi sad jedva i u najnižim slojevima trpjeti mogli.

U njemačkoj je ovake niske nazore o ženi osim Basedova osobito Göthe širio naukom i životom. Umazana ispovijedanja Rousseau-ova nazvao je Göthe „svijetlim zvijezdama". „O kolik je dar čovječanstvu plemenit čovjek!" zavapio Göthe diveć se Rousseau-u. Eto, kako su si nalik obojica. Sličan je Göthe Rousseau-u takogjer sanjarstvom za ženama, koje je obožavao a i obeščašćivao. Imao je nećudoredne odnošaje sa Charlottom Stein; brbljao je s njom o nekakvu ćudorednom pročišćavanju, a ni toliko moralne snage nijesu imali, da obdržavaju i najjednostavnije ćudoredne zakone. Poput Petrarke postao je Göthe robom jedne žene: i s toga malušan, mušićav, mekoputan, razdražljiv. O sramote, što se gadni ovaj odnošaj u spisima još proslavljuje!

Ne ćemo spominjati, kako su njemački klasici spisima svojim djelovali na položaj žene u ono rasvijetljeno doba. Istaknut ćemo samo još ovo, kako se žena uz sve obožavanje sramotno opet ponizavala. Čujmo, kako piše o ženi pesimistički filozof, Schoppenhauer (1788.—1860.). On veli, „da je žena u svakom pogledu daleko zaostala, da treba slaboću njezinu štediti, a da bi smiješno bilo, poštivati ju. Tako su o ženi posve pravo stari orijentalni narodi mislili, te time položaj njezin puno istinitije odredili, nego li sad mi svojom galanterijom i bljutavim počitanjem. Za uzgoj sitne djece dobra je žena upravo s toga, jer je sama djetinjasta, luda i kratkovidna, vazda veliko dijete, njekako u srijedi izmegju djeteta i muža, koji je jedini u istinu čovjek". Sad prispodobimo nazore kršćanskog srednjeg vijeka o ženi sa ovim nazorima! Zaista, što traži demokrat sveopću prostituciju ili tako zvanu „slobodnu ljubav," to nije ništa drugo, nego zadnja posljedica onoga prezira prema ženi, što ga Petrarka započeo, Luter učvrstio, Rousseau proizveo, a u Göthe-u se proslavlja.

3. Prava obitelj ne može se osnovati van na kršćanskoj nauci o nerazrješivosti braka jednog muža sa jednom ženom. No ovaj se temelj narušava i odstranjuje nekršćanskim nazorima o ženi, o kojima smo eto sada čuli. Pošto po Rousseau-u religija nije van stvar osobnog čuvstva, to nema spoljašnjeg vjerskog društva, niti ima da se bavi gragjansko društvo religijom. Iz načela Rousseau-ovih slijedi naravno nauka o suverenstvu naroda i o puko-pravnoj državi, gdje ćudoredni pojam o auktoritetu sasma otpada.

I ovakovoj državi pripada takogjer pravo pogledom na ženidbu i ženidbene zakone. Kršćanski sakramenat ženidbe gubi se, a mjesto njegovo zauzima gragjanski brak. U tome je pogledu reformacija započela, što je franceska revolucija kasnije sasma razvila. Luteru je brak „svjetovni posao". Gragjanski brak uveo se u Nizozemskoj, u Ingleskoj, u Franceskoj, onda u Italiji i Njemačkoj, najposlije eto i u Ugarskoj.

Ako se brak ne smatra van gragjanskim ugovorom, može se opet raskinuti. I zaista uz gragjanski brak nalazimo svuda i razvjenčanje, kao i ondje, gdje se zaniječe, da je ženidba sakramenat. Što je Luter započeo, franceska je revolucija razvila do skrajnosti. U Parizu razvjenčalo se već godine 1802. do 1803. od 3000 vjenčanih ništa manje nego 900; za pošljednih 25 godina može se dokazati, da se je u Franceskoj do 27.000 brakova sasma razriješilo. No usprkoz tome novi je zakon od god. 1893. razvjenčanje još više olakotio. Gragjanski je brak poput kupnog ugovora, lišava dakle ženidbu pravog dostojanstva, pače ju snizuje do prostitucije zakonom štićene.

U savezu s time, što se ženidba tako nisko shvaća, stoji takogjer nastojanje, da se dijete ne rodi. U srednjem vijeku sve do danas ponose se roditelji, ako imadu lijep broj djece oko sebe; tako naime biva, gdjegod su obiteljski odnošaji uregjeni prema načelima kršćanskim. No gdje je moderna kultura ova načela istisnula, sve je obratno. Počam od godine 1850. gorko se tuže liječnici, novinari i zakonoše u Americi na bojazni od većega broja djece u kući. Dne 6. veljače 1896. piše „New-Yorški Expresse": „Upozorujemo na čedomorstvo, zločin našega doba. Zbog ovog zločina umanjuje se pučanstvo osobito u Maine-u i Massachussetts-u. Broj djece umanjio se zadnjih 20 god. tako, da se ni priopćiti ne usudjujemo. Ova nas činjenica silno uznemiruje, budi da majke ne će djecu ragjati bojeći se, da ne bi nesretna bila, budi da su se prisvojila načela Malthusova (nikako ne dopustiti više od dvoje djece). Iskusni i čuveni liječnici tvrde, da imade u New-Yorku više od šezdeset nesretnih osoba, koje si kruh svoj služe čedomorstvom." Nećudoredno izbjegavanje braka svezano je vazda sa nećudorednim izbjegavanjem djece. O kako cinički piše o tome čudnovati ruski grof Tolstoj: „Muž hoće da uživa, a ništa ne će

da o naravnoj pošljedici toga uživanja, o djeci naime, znade. A djeca dogju, te budu zaprekom neprestanom užitku. S toga mora muž tražiti sredstva, da ovu zapreku ukloni."

Budući radi mogućeg i čestog razvjenčavanja ne može žena da nagje svoju opskrbu, to mora gledati, da si za svaki slučaj samostalno dovoljno uzdržavanje osigura. Država nikako ne može jedino svojim zakonima posjedovna prava jednog i drugog supruga dovoljno čuvati i svaku prevaru nemogućom učiniti. S toga mora žena u „borbi za život" nastojati, da društveno postane ravna sa mužem. Jer ćudoredno pokvareno je vrijeme, gdje se gragjanski brak uvodi; s toga je sve to slabija nada u sretan brak, osobito ako započme razvjenčavanje učestvovati. No u koliko više iščezava nada u sretan brak, za koji je većina žena pozvana, toliko više biva žena prinuždena, da teži za što većom samostalnošću. Pošto su se naravna i kršćanska načela o odnošaju muža i žene ukinula, mora da u žene sve to većma raste želja za emancipacijom.

No da se muževi od ženidbe plaše, tomu je takogjer moderni uzgoj djevojaka kriv. „Ako pomislimo," piše Tolstoj, „u kojim se okolnostima mlade naše gospogjice uzgajaju, ne ćemo se čuditi gledajući, kako su društveni krugovi pokvareni, pače čuditi se moramo, da nije još gore. Pomislite samo, tu je od najnježnije mladosti: ures, kićenje tijela, njegovanje ljepote, ples, glazba, čitanje pjesama i romana, igrokazi, koncerti, što ih sluša ili im sudjeljuje, a uz to potpuna tjelesna neradinost, najslagja i najtustija hrana." Bebel je mogao u inače nezgrapnom govoru saborskom ipak istinito kazati: „U višim krugovima truje se obiteljski život i narušava se sve to većom pohlepom za uživanjem, dočim se u siromaka obiteljski život kvari time, što mora otac i majka od rana jutra do kasno na večer mučiti se u radionicama i tvornicama, te ne mogu da se brinu za djecu." Žena, koja je kršćansku čednost i smisao za obiteljski život izgubila, sigurno je uz revoluciju, emancipaciju i demoralizaciju; žena zasićena preslatkom hranom romana plaši se od nerazrješivog braka i ozbiljnih njegovih dužnosti, dočim ženu siromašnicu stranputice zavede i zamami misao, da će ju društvena ravnopravnost sa mužem od njezinih muka osloboditi. Eto, tako su muž i žena skrivili pokret za emancipacijom.

Kao najzreliji plod emancipacije gledamo u ženskim sveučilištnim gjacima, kojih imade iz Ruske najviše. Ima ih na stotine, koje na gjačku, pušeći svoj duhan po kavanama, dragomu Bogu tako čas kradu, kvare se, te su baš ozloglašene, makar rodom bile i iz najboljih obitelji.

4. No ovaj pokret za posvemašnu društvenu ravnopravnost žene sa mužem ne može se sasma protumačiti samo time, što smo spomenuli o ženidbi, koja se lišila svakoga plemenitog dostojanstva, i o pokvarenosti, koja samo hoće da uživa; nego se treba obazreti i na silne promjene u prometu i privredi. Uporaba parnih strojeva uzela je ženi devet desetina pletežnog obrta; kod velikih strojeva može se upotrebiti jedino muž, dočim ženi ne preostaju van laglji pripravni poslovi; šivaćim strojem veoma se umanjio baš zvanični rad ženski, a krojačtvo postalo je mnogo pretežnije od rada ženskih ruku; mali je obrt u opće u opasnosti, da ga tvornica sasma ne uništi. A s druge strane može se žena upotrebiti opet kod radnja, za koje se prvo ni znalo nije. Eto od potrebe je, da se poslovi izmegju muža i žene posve drukčije porazdijele. Ova bi se zadaća mogla riješiti prilično lijepo, a da se obitelji ne nanese prevelika šteta, da nije nadvladao kapitalizam: silna se roba u tvornicama priregjuje, ne s toga, jer je treba, nego s toga, da se mnogo novaca steče. Za to se zlorabi takogjer žena, budući je njezin rad jevtiniji od muškoga. Time se žena otugjuje domaćoj kući; odatle tužba, da nema dovoljno valjanih sluškinja za domaće kućne poslove, jer sve grne u fabrike ili radionice velikih trgovaca, gdje se novac laglje zasluži i gdje se slobodnije može da žive. No pošto se radnica mnogo sakupi, te se tvornicama nugjaju, snizuje se plaća za rad tako nisko, da ni dostatna nije. Time radnice same pospješuju u gospodarima pohlepu za što većim dobitkom. Koliko radnica u većim gradovima upravo oskudijeva! Da odu natrag u svoja sela ili u male gradiće, našle bi kućnog rada, dobar stan, izdašnu hranu, pa makar i manju plaću.

Ako radnice uz bijedu svoju izgube još i živu vjeru, onda ih eto u četi prostituiranih žena. Nije lako čitati, šta se sve u tom pogledu iz većih gradova piše. Nema u današnje doba groznije istine od ove: „pod absolutnom oblasti kapitalizma siromašna je radnica predmetom sramotne izrabe ne samo u gospodarstvenom, nego i u spolnom obziru." Postoji činjenica, da se u modernim državama sa ženom upravo pazariva, država sama prima od zabludjelih nesretnica porez. Bestidna pako štampa nastoji, da svijetu vas stid uništi. Mogao

je prije nekoliko godina njeki novinar u Beču pisati, da za ženu prostitucija nije nipošto sramotna, kao što joj nije sramotno ni zasluživati si novce glasom svoga grla, jer u oba slučaja ona gospodarstveno izrabljuje tjelesne svoje sposobnosti.

5. Tom protukršćanskom propadanju žene opire se opet katolička crkva ističući i braneći svoja načela. O koliko još ipak imade kršćanskih djevojaka, koje se posvećuju Bogu u djevičanskom životu! U grozotama francezkog prevrata uzrasla je Magdalena Sofija Barat (1779.—1865.), utemeljiteljica „gospoja od svetoga Srca Isusova," koja će junačkim krjepostima i dubokom mudrosti vazda zapremati mjesto med najodličnijim ženama. Ne manje velika je njezina učenica, Filipina Duchesne, požrtvovna majka indijanskih djevojaka u Kanadi. Baš prema društvenim potrebama posvetili su se ženski redovi najnovijeg doba osobito ljubavi prema bližnjemu u svim mogućim granama. Skoro za svaku potreboću siromašnog roda ljudskoga ima po koja ženska kongregacija.

Imade sestara, koje njeguju siročad, starce i starice, umobolne i rodilje. Čuveni apostol gubavih na Molakai-u, P. Damijan Veuster, silno je želio, da mu dogju sestre Milosrdnice, koje bi gubave njegovale: i dobio ih je. A podupirao ga je sam protestantski liječnik Fitch pišući apostolskome vikaru: „Vi znadete, ja sam protestant, no iskustvom sam u Kaliforniji podučen, te znadem ove sestre cijeniti. Puno bolje nego čuvarice svjetovne znadu one hranu pripravljati, siročad ljubezno njegovati; one uče ljubiti krjepost, ljubiti svetu djevičansku čistoću."

Ne možemo nabrajati svih kongregacija, no spomenuti moramo još utemeljiteljicu društva „siromašnih sestara od sv. Franje", Frančišku Chervier (1819.—1876.), koje prijateljica, Klara Fey, ustanovila je evatuću kongregaciju od siromašnog Djeteta Isusa. Kad je umrla, vapilo se: „Ne samo sestre, nego sav grad Ahen izgubi majku svoju!" Mnogo je ustanovila kuća po Europi (36) i po Americi (15).

Sluškinjama otvaraju kuće svoje za vrijeme, kad nemaju službe, da ne bi propale, posebne kongregacije, megju kojima nije baš najzadnja kongregacija „kćeri Božije ljubavi," što ju je god. 1868. utemeljila hrabrena, odvažna i požrtvovna majka, Franciška Lechner († 1894.). Osobito je važno nastojanje, da se radnicama podigne sigurnih utočišta i posebnih stanova. Priručna knjižica Norrenbergova za utemeljenje i vodstvo društava za radnice posvjedočava, da se hoće radnicama priteći u pomoć istim načinom, kojim je doskočio i Kolping djetićima, iza kako su ih promijenjene okolnosti izbacile iz obiteljskog života. Za svaki je grad blagoslov nove kuće, odregjene za radnice, veoma znamenit dogagjaj. Tako se zbilo u Beču, a kuća i uprava bi povjerena „kćerima Božije ljubavi."

Zahvalnim srcem gledamo i na vjerne protestante i na njihovo nastojanje, da se priteče u pomoć moralnim i tjelesnim potreboćama ženskoga spola; time se barem u životu priznaje nauka o dobrim djelima, te se tako sprema približenje katolicima. No ne možemo uvažiti osobito tako zvana čovjekoljubna nastojanja slobodnoga zidarstva i vjerskoga indiferentizma, jer ovi društvenu bijedu samo malo krpaju, a nikad je ne izliječiše.

Ali i crkva katolička ne bi imala nade, da će uspjeti, nastojeći doskočiti „fizično i moralno iskvarenoj ženi," kad se ne bi trsila, da iznutra obnovi društvo i obitelj i to zdravim naravnim i kršćanskim načelima. No crkva baš oko ovakove obnove sve sile napreže. Premnogi nastoje uzgoj djevojaka opet preokrenuti i u prave granice svesti. Spominjemo divne spise biskupa Dupanloupe-a; upozorujemo na uzvišenog kardinala Manninga. Ovaj vapi: „Već po naravnom zakonu treba da majka svu svoju brigu i sve vrijeme svoje posveti djetetu. Dužnosti matere pretežnije su od svih obzira nižega reda. Nema pravog obiteljskog života, ako majka dijete svoje ne njeguje sama osobno; a gdje nema života obiteljskoga, klimavi i truli su žitelji države, život politični i društeni stoji na pijesku. Najmanja plaća morala bi dovoljna biti, da se hrani obitelj, kad bi bili odnošaji izmegju kapitala i rada pravedno uregjeni. Ali poznato načelo modernog gospodarstva veli: skupo prodati, jevtino kupiti. A šta je jevtinije nego li rad žene i poludnevni rad djece? Ženu valja iz tvornica isključiti; žena se je ženidbom obvezala utemeljiti obitelj i uzgajati djecu, s toga nema ni prava ni dužnosti, da se obveže novim ugovorom, da će svaki dan toliko i toliko sati u tvornicama daleko od obitelji raditi."

Kako se pape ovoga vijeka, osobito Grgur XVI., Pij IX. i Leo XIII., brinu i bore za svetost braka, poznato je. Zar ne znamo za njihove napore proti mješovitom braku, gdje za pravu svezu srca upravo najčvršćeg, najdubljeg temelja nema, proti

gragjanskom braku i u opće proti svakom naturalističnom iskvarivanju braka? Jedva zasjede Leo XIII. stolicu sv. Petra i već piše: „Najbolji uzgoj mladeži, da bude stalna i neokaljana u životu, mora da započme od najprvih dana u družtvu obiteljskom. Pošto se obitelj dandanas rastrovala, mora se opet uspostaviti, ali može se samo onim zakonima uspostaviti, kojima ju je u crkvi nebeski njezin Početnik utemeljio.“ Tako u okružnici „Inscrutabili.“ Što je onda Leo papa XIII. u velikim okružnicama „Arcanum“ o braku i „Rerum novarum“ o radnicima proglasio, to je samo opsežnije razvijanje onih misli. U njemačkom saboru rekao je 6. veljače 1893. Bebel: „Gospodo moja, ja vas uvjeravam, da će pobijediti onaj, uz koga u velikom pokretu našeg vremena stoji žena.“ Žena dakle stoji koncem 19. vijeka na raskršću, da bira ili opaku emancipaciju prevrata ili onu pravu i prokušanu, što no joj pruža kršćanstvo.

Time svršismo razmatranje, kako se tečajem povijesti razvijao odnošaj žene i muža. Preostaje nam još dužnost, da zavirimo u objavu Božiju i upitamo, što nam ona o položaju i zadaći žene u družtvu ljudskom kazuje. Učinit ćemo to u još jednom i zadnjem članku ove naše študije.

Neke bilješke o Vulgarnoj Eri.

(O. T.)

Na isti način razilaze se mnijenja o istoj stvari drugih svetih Otaca, kako se to vidi kod Jeronima,[1]) Augustina,[2]) Petra Krizologa,[3]) Prospera,[4]) Kasiodora,[5]) Maksima,[6]) Bernarda,[7]) u Aleks. Kronikon i kod drugih pisaca. Iz navedenih svjedočanstva uvigja se, da to tobožnje sveopće mnijenje o Isusovoj smrti pada. Ovo jedino, što bi se moglo protiv našega mnijenja izvesti iz navedenih svjedočanstva, jest, da većina pisaca misle, da je Isukrstu bilo malo više od 30 godina, kada je umro, a po našim premisama iznosilo bi mu više od 36 godina.

Što je sklonilo mnoge stare pisce da misle, da je Isukrst umro godine 15. vladanja C. Tiberija (odnosno oko 30. god. svoga života), mi ne znamo, a i ne istražujemo; ovo jedino znamo i za stalno držimo, da se to mnijenje ne bi nikako moglo složiti sa onim, što Evangjelista Luka svjedoči, da je na ime godine 15. vladanja Tiberijeva Ivan Krstitelj započeo svoje propovijedanje; i sa onim, što se iz drugih Evangjelista vadi, da je Isukrst nakon svoga krštenja propovijedao pune 3 godine. Pošto nam s jedne strane stoje pozitivni dokazi i Evagjelista auktoritet, a s druge strane mnijenja na ni kakav temelj nenaslonjena, mi ga volimo zabaciti; tim više, jer niti je samo niti jedino, što nam starodavna pruža prošlost. Ostajemo zato pri svojoj, da je Isukrstu bila 33. navršena godina života, kada je bio kršten i stao propovijedati.

Prije nego dovršimo ovu našu radnju, dobro bi bilo, da se još jednom osvrnemo na radnju Hetzenauer-ovu, i baš na slijedeće rieči.

„Dazu stimmt auch recht gut die weitere Bemerkung, dass *haec descriptio prima* (so genannt entweder zum Unterschied von dem Act. 5, 37. angedeuteten *census Quirini*, oder weil sie wirklich die erste war in ihrer Art) *facta est a praeside Syriae Cyrino*, ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου. Denn durch die neuesten Forschungen scheint erwiesen zu sein, dass P. Sulpicius Quirinus im Jahre 752 ganz sicher im Orient sich befundet hat, entweder als ausserordentlicher kaiserlicher Legat, oder als ordentlicher Statthalter Syriens, was dem heiligen Texte besser entspricht.[1])

Iz navedenih riječi uvigja se, da Hetzenauer misli, da je sa onim *„haec descriptio prima facta est a praeside Syriae Cyrino“* mogao na neku ruku potvrditi svoje mnijenje. Mi ćemo biti iskreni, te ćemo reći, da ne samo da ne uvigjamo ikakove krepčine, dapače nalazimo jednu vrlo tešku poteškoću, koja stoji protiv našega i njegova mnijenja. Hetzenauer mjesto svoje naproste tvrdnje — *„Durch die neuesten Forschungen scheint erwiesen zu sein, dass P. Sulpicius Quirinus im Jahre 752 ganz sicher im Orient sich befundet hat, entweder als ausserordentlicher kaiserlicher Legat, oder als ordentlicher Statthalter“* — imao je pokušati, da barem čim podupre, da se je Quirinus

[1]) Epis. 22. ad Eustochium.
[2]) De Civitate Dei l. 22. c. 15.
[3]) In Sermone 151.
[4]) In Chronico Majore.
[5]) In Chronico.
[6]) Comp. Eccles. p. I. 34.
[7]) Sermo 2. in „Non est regnum Dei esca et potus“.

[1]) Theol.-prak.-Quartalschrift. I. Heft. 1896. p. 77.

nalazio godine 752. u Istoku ili kao vanredni cesarski poslanik, ili kao redoviti namjesnik Sirije. A mislimo, da mu to ne bi pošlo za rukom. Mi cijenimo, da su one riječi Evangjeliste Luke — *haec descriptio* etc., kako ih razumijeva Hetzenauer, u opreci ne samo sa našim, nego i sa njegovim mnijenjem. Quirin nije mogao biti namjesnikom Sirije niti prije, niti koju godinu poslije smrti Iruda Kralja, jer, kako se nesumnjivo razabire iz Flavija, Strabona i Apijana[1]), godine 744., 745., 746. bijaše namjesnik Sirije M. Titius, nakon njega Sentije Saturnin, a onda Quintije Varo, hoji je nekoliko vremena iza smrti Irudove upravljao Sirijom.

J. Flavius, koji pohvalno govori o Cirinu,[2]) premda je to prigoda zahtijevala, ne napominje, niti da je prije smrti Irudove bio namjesnikom Sirije, niti da je ikakov popis vršio. Jedino se može po svjedočanstvu Flavija ujamčiti, da je Cesar poslao Cirina u Siriju i da je *census* obavio, ali da se to zgodilo tek nakon smrti Arhela-a, na ime g. 769. a. u. c. — devet ili deset godina iza Irudove smrti. — *Interea Quirinus Senator Romanus, per omnes honorum gradus ad consulatum usque pro vectus, et in primis clarus a Caesaris mittitur in Syriam, ut jura populi redderet, facultatesque censeret omnium, et cum eo venit Coponius Praefectus turmae Equitum, penes quem esset totius Judaeae administratio. Quin et ipse Quirinus in Judaeam venit jam attributatam Provinciae Syriae, ut percenseret facultates ejus regionis civium, et Archelai pecunias in potestatem suam redigeret.*[3]) — Kada bi ovo bilo ovako, kao što nam Flavius priča, i kada bi se shvatile riječi Evangjeliste Luke „*haec descriptio prima facta est a Cyrino Syriae Praefecto*“, kako to Hetzenauer shvaća, valjalo bi reći, da se je Isukrst rodio ne više g. 752., niti za vremena Iruda kralja, nego čak iza smrti Arhela-a, nasljednika Irudova — negdje okolo g. 759.—60. a. u. c.

Ovo je ona poteškoća, što bi nam u oči skočila, kad bismo shvatili riječi Evangjeliste Luke onako, kako ih Hetzenauer shvaća, na ime, da se je Isukrst rodio za vremena, kada je Quirin kao namjesnik Sirije obavljao popis u Judeji. Mi mislimo i ne bez razloga, da se riječi Evangjeliste imadu drukčije razumjeti. Evangjelista govori, da se je Isukrst rodio za vremena onoga popisa, koji se je obavio prije nego je Cirin postao namjesnikom Sirije. Taj popis nije mogao biti drugi, nego onaj, što ga August ureče godine 746. a. u. c. Premda se ovomu našemu mnijenju latinska Vulgata protivi, pošto u njoj stoji ovako — *haec descriptio prima facta est a Cyrino Syriae Praefecto* — ipak nam ga grčka matica lijepo potvrgjuje. Ona nam ovako govori — αὕτη ἀπογραφὴ ἐγένετο πρώτη ἡγεμονεύοντος τῆς Συρίας Κυρηνίου — što bi se moglo prevesti — taj popis obavi se prije vladanja Cirina u Siriji. — Narav ovoga prijevoda stoji u riječi — πρώτη, — koja, kada bi se na slovo htjela prevesti, morala bi se do duše prevesti — prima — (prva), kao što ju latinska Vulgata i prevagja, ali taj prijevod ne bi se možda posve sudarao sa duhom grčkoga jezika, kojim se služe pisci N. U. Kod pisaca N. U. — πρώτη — ne rijetko se uzima u smislu komparacije — πρώτερα, — kao što se to može vidjeti kod Ivana,[1]) gdje navagja riječi Ivana Krstitelja — πρῶτός μου ἦν — bješe prije mene, — što, kada bi se htjelo do slova prevesti, reklo bi se — prvi bješe. — Tako isto[2]) — ἐμὲ πρῶτον ὑμῶν μεμίσηκεν — mene su prije vas mrzili — mjesto — mene su prvoga izmegju vas mrzili.[3]) Mislimo zato, da je posve opravdano ovo tumačenje, tim više, jer, kad bi se držali latinske Vulgate, posve bi nam nejasno bilo, da li se Isukrst rodio u vrijeme toga prvoga popisa ili kojega drugoga. Doista iz riječi: „*Exiit edictum a Caesare Augusto, ut describeretur universus orbis ... Ascendit Joseph...* etc.“ vadi se, da se je Isukrst rodio nakon izdana edikta. Riječi pako, što su tu umetnute „*haec descriptio prima facta est . . .* etc., značile bi do duše, da se je nakon toga edikta obavio više, nego jedan popis. Ako se je obavio više, nego jedan popis, nastalo bi odmah pitanje: za kojega se je popisa Isukrst rodio? Ali što je vrlo važno, to je, da se odstranjuje ona poteškoća, koju smo gori napomenuli, vladanje Quirina na ime u Siriji prije smrti Iruda kralja, i dovodi se u potpuni sklad svjedočanstvo Tertulijana, koji nam jamči, da je popis, o kojem je govor, obavio ne Quirinus, već Sentius Saturninus u Judeji, i da je on tu vijest uzeo iz rimskih arhiva.[4])

[1]) Casaubonus, Exerc. I. n. 30.
[2]) Antiquitatum l. 17. c. 15.
[3]) Ibid. c. 18.

[1]) Joannis Ev. c. 1.
[2]) Ibid. c. 14.
[3]) Joannis c. 15.
[4]) Lib. 4 Adversus Marcionem. a. 276. — Constat census acti sub Augusto, tunc in Judaea, per Sentium Saturninum, apud quos genus ejus inquirere potuisset... Censum Dominicae Nativitatis testem fidissimum in Romanis Archiviis custodiri.

Mi ovim svoju radnju dovršujemo. Jesmo li stvar obrazložili, da bi nepristrana i razborita čitatelja moglo potpuno zadovoljiti, mi to ne znamo. Da bismo to možda i mislili, ne bi nipošto umjesno bilo, da mi to izrečemo; jer kao što je vrlo mučno, da čovjek bude *justus judex in causa propria,* tako mislimo i o sebi: čitatelju zato pripuštamo, da sudi. Ako smo se usudili naš srp uvući u žetvu, gdje su želi i poželi lijepih snopova ljudi svjetskog glasa, neka nam se to u grijeh ne pripiše: svrha nas plemenita tamo vodila: svrha, koja bi morala da svakomu pred očima stoji — ne da se gradimo sucem tugjih djela, niti da sebe nad druge ističemo, nego da istinu, koja jedino čovjeka zadovoljava, tražimo.

Rajski vijenac.

Zvijezda apostolske revnosti.

Ako čaša studene vode u ime Gospodnje pružena ne ostaje bez plaće; ako i najneznatnije djelo milosrdja, što se iskaže bližnjemu, zaslužuje nov vijenac: koli neizmjerna slava mora da je onda pripravljena u raju za one, koji su bili učitelji istine, vjesnici vječnosti, voditelji ljudî u raj? „Ako je zaslužno," veli sveti Grgur, „smrtnoga čovjeka spasti od tjelesne smrti, kolika će tek zasluga biti, besmrtnu dušu sačuvati od vječite smrti?" „Jer Bogu nije ništa ugodnije," piše sveti Zlatousti, „jer mu nije ništa toliko na srcu, koliko spas dušâ: to ne ima ni veće časti od apostolske" Svećenike, propovjednike, crkvene učitelje naziva sveto Pismo ljudima Božjim, suradnicima Božjim, slugama Isusovim, poslanicima Kristovim. Apostolsko zvanje po nauci svih Otaca stoji nad svakom drugom časti. Smijemo li se dakle čuditi, ako je Bog za one sretnike, što ih ovdje na zemlji izabrao za učiteljsku službu, i koji su vjerno ispunjali dužnosti svoje, odredio na nebu posebnu odliku? Ova odlika jest Aureola naučiteljâ, onaj nebeski časni vijenac, što ga ja nazivam apostolski vijenac.

Premda je svećenička čast nalik visočini, što je sa svih strana okružena ponorima, u koje se možeš svaki čas sunovratiti, to je ipak radosna i puna zanosa pomisao, od Boga izmed milijuna izabran biti, da evangjelje navijestaš, nauku o kraljevstvu Božjem propovijedaš, ljude pratiš i vodiš na njihovu putu u život vječni. Ako je dakle netko sav svoj život i sve svoje sile jedino i samo službi Isusa i njegovoj Crkvi posvetio; ako je on sâm zakon Božji držao i druge u njem upućivao; ako je on zubljom svete vjere i istine plemenite čovječje duše izbavljao iz tmina smrti; ako je on u pravom smislu riječi doista bio dobar pastir, i kako Isaija govori, otac bijednicima, utočište udovama, potpora sirotama, oko slijepima, štap slabima, vogja zabludjelima, utjeha potištenima, uzor svima — o kako će mu onda zasjati u susret na čas smrti zvijezda apostolske revnosti? Koli sigurno može se on ne samo nadati, da će mu Bog milosrdan biti, kao što je i on u svom apostolskom životu uvijek milosrdan bio, nego koli sigurno može on i očekivati, da će ga kao naplata za njegovu vjernošt, za njegovu borbu, za njegovu pobjedu zapasti iz ruke Božje rajski vijenac pravde, a osim toga još i apostolski vjenčić, kao vječni spomen i počasni znak za njegovu apostolsku službu!

Kako da to ne potakne nas svećenike Gospodnje, učitelje Crkve, te rasplamtimo srce svoje što većom revnošću za istinu vjere, za objavu spasa! Kako da nas ne potakne, te sve, što je zemaljsko, malo cijenimo pa se jedino službi Kralja vječnosti posvetimo! Kako da nas to ne potakne, te neumornom brigom podučavamo one, koji ne znadu, svjetujemo one, koji dvoje, tješimo žalosne, obraćamo griješne, a za sve se Bogu molimo.

Što revnije mi sada povjerenim svojim talentom radimo, to će veća biti dobit i naplata. To ne vrijedi samo za blaženstvo u opće, već, kako veli sveti Toma, i posve osebito za ova tri časna nebeska vjenčića, za vjenčić mučeništva, djevičanstva i apostolskoga rada. Što veći mučenik, što čišće djevičanstvo, što revniji učitelj: to će ljepši i veći i sjajniji biti i rajski vijenac.

Tko dakle da ne zavidi presretnomu svećeniku, koji ima prilike, da si propovijedanjem, podukom u vjeri, spisima, kojim se raznosi sveto evangjelje, zavrijedi u raju toli predivnu odliku, što će ga raspoznavati od svih drugih, koji nijesu revnovali u apostolskoj službi!

Ovdje bi se mogli muževi, koji su po svom zvanju zaokupljeni samo zemaljskim, političkim, vojničkim poslovima, ili se bave jedino kojom svjetskom znanosti, potužiti, da su stegnuti; mogle bi se i sirote žene potužiti, da im nije nikako mogneće do te naplate, jer sveti Pavao piše: „Žene neka šute u crkvi",[1]) to jest, njihova nije učiteljska služba.

Na žalost ne možemo da ovu tužbu natrag povučemo. Zvanje na više mjesto jest dar milosrgja Božjega, i Gospodin govori: „Zar mi nije slobodno činiti, što hoću? Zar je oko tvoje zlo, što sam ja dobar?"[2])

No neka im je na utjehu zajedništvo nebeskih dobara, o čem smo već prije razmišljali. Sveopća ljubav blaženih uživa po tom zajedništvu i radosti i blaženstva drugih, makar ih oni sami i ne imali. Pa što bi nas još moglo smetati, da ne činimo djela duševne revnosti u svakom committee stališu, u svakome spolu? Zar kršćanski život roditeljâ nije škola kršćanske krjeposti za djecu? Ne nalazimo li u svakome svom poslu dosta zgode i prilike, da priznajemo i širimo načela svete vjere? Šta brani majki, da češće uputi svoju djecu i ukućane svoje u vjeri i kršćanskoj krjeposti? A nijesu li baš neposredno u jednom odjelu apostolske službe one djevice, što se posvetile posluživanju bolesnikâ, poimence, da se skrbe za zdravlje njihovih duša, ili one, koje se još bave i odgojem mladeži?

Dakako da svi ovi ne mogu doći do pravoga apostolskoga vijenca; ali šta priječi Boga, da im za njihovu volju, za njihovu revnost, za njihovu gorljivost dadne, te na neki način postanu dionici one odlike, o kojoj nam je eto riječ.

Zvijezda pobjede.

Pod ovim slikovitim izrazom razumijevamo nadu u preveliku plaću na nebu za koje odlično i junačko djelo. Kako je u Bogu sve beskrajno, a po tom i beskrajan slijed stupnjeva u spoznaji Boga i posjedovanju njegova blaženstva, to onda lako shvaćamo, da neobične krjeposti ide i neobična nagrada, do koje ne dogjoše nikada oni, koji samo običnim putem zapovijedi Božjih ulaze u vječno blaženstvo. Tko si je dakle na koncu života svoga, s kojim se oprašta u milosti Božjoj, svijestan kojega velikog junačkoga djela, što ga je iz ljubavi k Bogu učinio, tome je u susret zasjala zvijezda pobjede. On neka se slobodno uzda u milosrgje i obećanje Božje; on neka slobodno izgleda zasluženu plaću, krasan vijenac pobjede.

Imade odlikâ u raju, što ih mi, da tako kažem, bez ikakve zasluge dobivamo, pa bismo ih prije nazvali vijencem milosti, nego li vijencem pobjede. Tako nas uči vjera, da dušama onih, koji primu krst, potvrdu, sveti red, biva utisnut sakramentalan značaj (karakter). Ovaj značaj razlikovat će nas u nebu od svih drugih, koji ga nemaju. Mi ćemo se s njega veseliti u sve vijekove. I posve je sigurno, da će nam posjedovanje ove odlike visoko povisiti i nebesku sreću, makar mi i bili urešeni ovim znakovima djetinstva, viteštva, svećeništva Božjega bez ikakve borbe i s toga i bez ikakve izvojevane pobjede, već jedino po dobroti i milosrgju Božjem. Pa kako bi nam onda Bog uskratio nagradu za junačko djelo, za nakon teške borbe izvojevanu pobjedu! I ova nagrada jest vijenac pobjede.

Otvorimo sveto Pismo! U njem nalazimo razjašnjenje. Mladić neki zapita Božanskoga Spasitelja: „Dobri učitelju, šta dobra da učinim, da imam život vječni?" Isus mu odvrati: „Ako hoćeš da ugješ u život, drži zapovijedi!" Reče mu mladić: „Sve sam ih držao od mladosti svoje, šta mi još treba?" Isus odgovori: „Ako hoćeš savršen da budeš, idi, prodaj, što imaš, i podaj siromasima i imat ćeš blago na nebu; i dogji, idi za mnom."[1]) Evangjeoski dakle savjeti najljepši su i najizvrsniji predmet kršćanskomu junaštvu.

I da Bog takovo neobično djelo na osobit način nagradjuje, to nam potvrdjuju sama usta Isusova. Jer kad Petar začu, koliko vrijedi za život vječni siromaštvo i nasljedovanje Isusa, onda on reče: „Eto, mi smo ostavili sve i pošli smo za tobom; šta će dakle biti nama?" A Isus odgovori: „Zaista vam kažem, da ćete i vi, koji ste pošli za mnom, u preporodu, kad bude Sin čovječji sjedio na prijestolu slave svoje, sjediti na dvanaest prijestola i suditi nad dvanaest koljena Israelovih. I svaki, koji ostavi kuću ili braću ili sestre ili oca ili mater ili ženu ili sinove ili polja radi imena mojega, primit će stostruko i posjedovat će život vječni."[2])

Takova junačka pobjeda milosti nad naravi, takovo neobično djelo, kao što je to svojevoljno siromaštvo, poslušnost, kao što je to redovnički stališ, neka slobodno očekuje i izvanrednu plaću

[1]) I. Cor. 14, 28.
[2]) Matth. 20, 15.

[1]) Matth. 19, 21.
[2]) Ibid. v. 29.

u raju, divan vijenac pobjede, jer je to Krist kao pod zakletvu obećao.

Ova istina svete vjere kazuje nam sada jasno, za što je u ovo blizu dvije tisuće godina bilo u katoličkoj Crkvi toliko ljudi svakoga roda i stališa, koji su sve svoje ostavili, te za čistim, siromašnim, poslušnim Isusom hodili siromašno, poslušno i čisto.

Zvijezda ljubavi.

Jedan povjesničar zabilježio nam sliedeću crticu.

Kralj španjolski, Alfons, branio je dugo vremena velikim junaštvom sebe i narod svoj u nekom gradiću, što ga bili Mauri opsjednuli. I dogodi se, te mu Mauri uhvatiše jedinoga sina, baš kada mlad junak poletio iz tvrgjave na neprijatelja. Sad si mislili Mauri, da je već grad u njihovim rukama. Dovedoše mladoga zarobljenika blizu grada tako, te su ga mogli vidjeti sa gradskih bedema, i stadoše iz svega grla vikati u grad: Alfonse! ili grad predati ili ti sin poginu! — Kako teško moralo onda biti srcu kraljevu, srcu očevu! Za kojom pregorkom čašom da posegne: ili narod svoj u ruke silniku na robovanje predati ili dragog jedinog sina svoga pustiti, da ga ubije dušmanin? — Žestoka bila borba u srcu kraljevu, no napokon Alfons baca preko gradskih zidina svoj vlastiti mač te iz svega grla viče neprijatelju: Radije nek pogine jedini sin moj, a narod moj neka mi žive! Narav mora podleći, a vjernost pobijediti! —

Ako nam je slobodno prenijeti ovo po čovječjem shvaćanju na samoga Boga, vječnoga Oca na nebu, to je bio narod Božji, Bogu toli omiljeli rod ljudski, punih četiri tisuće godina od pravde Božanske kao pritisnut teškom i tvrdom opsadom i prijetnjom vječite smrti. I tada je Sina Božjega, koji je s neba na zemlju sišao, uhvatila pravda Božanska, a u nebo udario glas: Vječni Oče! ili rod ljudski kazniti, kako je zaslužio, ili tvoj Sin mora umrijeti! I gle čuda i ljubavi, koje ne dohvaćaš! Progovara Bog: Sin moj neka umre, a čovjek neka žive. Uzmite mi ga, moga nevinog, jedinorogjenog, premilog Sina, pogrdite ga, izbičujte ga, nu rod ljudski nek bude spasen, on neka žive, on neka se ne izgubi! — „Tako je Bog svijet ljubio, te je predao svoga jedinorogjenog Sina.“[1]) „On nije poštedio svoga vlastitog Sina, nego ga je za nas sve predao.“[2])

Kakova ljubav napram nama! Nije li to sjajna zvijezda kršćanske nade? Sin pako Božji, dobri naš Spasitelj, koji je bio svet i nevin, drage je volje privolio na ovu odluku svoga nebeskog Oca. „Nitko“, govori on sâm, „ne uze mi života od mene; već ja ga predajem sam od sebe.“[3]) „On se je žrtvovao,“ kazao je Isaija već prije dvije tisuće godina, „jer je sâm hotio.“[4]) Jest, tako je Sin Božji ljubio rod ljudski, ili da to bolje izrazimo riječima svetoga Pavla: Tako me je ljubio, te je sâm sebe za me predao;[5]) te se je iz ljubavi napram meni odlučio, da zadovolji pravdi Božjoj, da podnese one kazne, što su ih moji grijesi zaslužili, da se stavi kao jamac za nas ljude, da krvlju iz Srca svojega izbriše krivice naše.

Kakova ljubav! Nije li to zvijezda kršćanske nade!

No tek onda pokazuje nam se vas sjaj ove zvijezde kršćanskoga ufanja, kad se malo iz bližega zagledamo u ljubav Isusovu prema nama.

Nema izmegju svih otajstva naše svete vjere nijednoga, da nam u srce ulije veće pouzdanje, nijednoga, da nam duh većma rasvijetli, nijednoga, da nas više osigura za spas naš, kao upravo muka i ljubav našega Isusa Krista. Njegovo plemenito Srce — ovako crta ljubav Isusovu jedna od najplemenitijih duša našega vijeka[6]) — njegovo plemenito Srce nije se time zadovoljilo, što je svojim učenicima očitovao, kako je on željno želio, da s njima jede vazmeno janje, jer iza ove gozbe imao je da se pokaže najveći dokaz njegove ljubavi naprama ljudma — smrt njegova, nego se on doista i žrtvova kao pomirna žrtva. A kad je nadošao čas njegove muke, uze on opetovati onu molitvu k Bogu, što ju je već toliko puta upravljao k Ocu: Sveti Oče! Darovi i klanice ljudî ne mogu da ublaže srdžbe tvoje; no evo, ja sam ovdje! Evo ovdje Sina tvoga, osveti se, kazni me, udari me, kako bi morao da udariš i kazniš ljude grješnike! Ja sam gotov da sve pretrpim, da sve podnesem, kako ti hoćeš; no poštedi samo grješnike, poštedi ljude, koji su srcu mojemu toli dragi! I Bog prime njegovu žrtvu, „on metnu na njega sve grijehe naše;“[7]) radi grijeha naših pusti on svoju ruku, da toli teško otpočine na njem.“[8]) — No ova žrtva volje nije bila još Isusu dosta; on je

[1]) Gal. 3, 16.
[2]) Rom. 8, 32.
[3]) Joan. 10, 18.
[4]) Isai. 53, 7.
[5]) Gal. 2, 20.
[6]) Biskup *Kolmar.*
[7]) Isai. 53, 6.
[8]) Isai. 53, 7.

hotio da u istinu bude čovjek bolî. Svoju slobodu, svoju čast, svoju krv predade on za nas. On umrije na križu megju dva razbojnika. — I ovo još nije bilo Isusu dosta. Malo prije svoje smrti predaje on kao u oporuci svojoj i ono jedino, što mu je još bilo ostalo kao svojina, predaje on Mariju, Majku svoju. — I još nije bilo dosta Isusu. On htjede, da mu iza smrti Srce sulicom probodu, neka otvoreno tako stoji kao vrelo milosti, kao svetište ljubavi. — I još nije bilo dosta Isusu. On htjede, što nikad čovječji duh nije ni zamislio, što nikad čovječje srce nije ni naslutilo, on htjede da svoju punu boli žrtvu na križu ovjekovječi u Crkvi svojoj, da ju ponavlja u sve dane do svršetka vijeka na svim oltarima našim, kao jedanput ono na brdu Kalvariji, samo što sada otajstvenim, nekrvnim načinom. — I ovo još nije bilo Isusu dosta. On htjede da u Otajstvu ljubavi, u oltarnom sakramentu i iza smrti svoje u istinu, stvarno i bitno ostane med ljudima, da kod nas prebiva u isto vrijeme po svim hramovima, u svim zemljama, na svim mjestima. — Ni to još nije bilo dosta njegovoj ljubavi. On htjede da u svakome nas načini po jedno sveto shranište, da se u nama tijelom svojim nastani, kad god mi to zatražimo, svaki dan, ako hoćemo. — Ni to nije mu bilo još dosta. On hoće, da nam njegovo tijelo i krv njegova bude zalog vječnoga života. On se zaklinje: „Zaista, zaista vam kažem, tko jede tijelo moje i pije krv moju, taj ima život vječni, i ja ću ga uskrisiti u posljednji dan.“ — I još nije bilo dosta Isusu. On htjede da i iza uskrsnuća svojega na prijestolu slave u nebu nosi još na sebi svoje rane, znakove svoje muke, te da nam tako bude zagovornik kod Oca i da zaustavlja njegovu srdžbu od nas. — No bili i ne znam kako nedokučivi i nedohitni svi ovi znaci ljubavi, to ipak Isusu nije još dosta bilo. On nam je još uz to poslao s neba treću osobu Božansku, Duha svetoga, koji izilazi od Oca i Sina; poslao nam ga, da nas svu istinu nauči, da našega vogju, Crkvu, nepogrješivom učini, da nas posvećuje svojom milosti i sa svojih sedam darova, da nas svojim nadahnućima kao vezima ljubavi privlači i veže za Srce Božje, da nas eto svakako sretne i blažene učini.

O čudo milosrgja! To je zvijezda ljubavi, zvijezda kršćanske nade! Mi bismo imali doista srce od leda i kamena, kad nas još ne bi tolika ljubav potakla na ljubav, kad nam ne bi na sve to oživjelo pouzdanje u milosrgje Božje, u vjekovitu nagradu, u ispunjenje obećanja Božjih!

A kakova i kolika bude ljubav naša k Isusu, takova i tolika bit će i sjajnost našemu rajskom vijencu.

Lourdes.

XI.

1. Kad su u vječnom gradu 1854. oni, koje je Duh sveti postavio da upravljaju crkvom Božjom, novu, ponajljepšu ružu uplitali u vienac, kojom će okruniti Božju i svih nas Majku, u Tarbes-u je živio svećenik, živa vatra za slavu Božju, za spas duša. Toj vatri srca svoga davao je oduška i prije, dok je kapelanovao u Vic-en-Bigorre-u i Tarbes-u, pa župnikovao u Anberède-u. Osobito pako sada, kad je bio bolnički kapelan, kad je zalazio u vojarne, njegova je revnost našla obilno polje, koje je on najsvjestnije obradjivao. I kad su mjeseca decembra zadnji koraci u tom preznamenitom činu učinjeni, bijaše taj revni svećenik na 6. prosinca imenovan župnikom u Lourdes-u. Svatko ga zna po imenu, svatko se je već dosjetio pa ja ne bih trebao ni spominjati, da je taj svećenik glasoviti *Peyramal.*

2. Liepi se potezi znadu iz njegova života dok je još bio djetetom. Medju njimi se ističe velika njegova ljubav prema siromakom, koja opet ni u čijem srcu plamsati ne može, ako u njem nije već razgrijana vatra ljubavi Božje. Ta je ljubav sebe svlačila, da druge obuče; sebi odkidala, da druge nahrani, sebe trudom i radom umarala, da druge poštedi. Pa će i biti velik razlog, te si je upravo njega odabrala Gospa, neka bude župnikom u Lourdesu, bar onda, kada će se ona ukazati. Trebala je svećenika mudra do skrajnosti, jaka poput stoljetna hrasta, nepokolebiva poput pećine Massabielle, a uz to neumorna ondje, gdje to traži volja Božja. Takav bijaše *Peyramal.*

3. Ukazanja započeše, a naš župnik ni da će blizu. Ukazanja se opetuju, a on kan da ni iz sobe ne će. Pače, on je dekan, pa će i svoju vlast upotrebiti, te ne bude tamo ni jednoga svećenika,

dok ima na hiljade naroda. Djelo Božje ne treba naše pomoći, a nije li Njegovo, zovnut će nas on u sgodno vrieme, da mu učinimo kraj. Ne prenaglimo se. Ostavimo sud onim, koji po svom položaju imadu odlučnu da reknu. Medjutim budnim okom pratimo dogodjaje s daleka. I mudri župnik, prem nikada osobno prisutan, bio je najtočnije ubavielšten svakiput o svem, što se kod špilje sgadjalo. Njegovo mudro vladanje odobrio mu je i biskup, pače naredio, da se onako imade vladati cielo svećenstvo njegove biskupije. On je u toj opreznosti išao tako daleko, te je zatražio, neka mu Gospodja, što se ukazuje, čudom pokaže, da je ona, koju je odmah u prvom času naslućivalo pobožno srce kršćansko, da je Kraljica neba i zemlje. Ona divlja ruža, što joj se izpod nogu savijala, neka procvate, i on će vjerovati! Neka procvate u veljači, kad je zima u onih pirenejskih predjelih još svu svoju vlast čvrsto u rukuh držala! A kad se Gospodja toj poruci nasmijala a ne odazvala joj se, on je taj smiešak uzeo za podkrjepu svoje opreznе mudrosti i uztrajao je u tom.

4. Prema miljenici Gospinoj, maloj Bernardici, bijaše u prvom početku ozbiljan i strog. Župnik bijaše visoka stasa, rekao bi mu gorostas. Možemo si pomisliti, kakovim joj glasom rekao: „Nije li istina, što govoriš, kazniti ćemo te Bog i ja!“ Kad se ukazanja obnoviše htjede župnik svakako, neka mala pita, tko je ona, što se ukazuje. I bijaše joj se zaprietio, da ne će više smjeti pred njega, pače ju ni na prvu pričest pustiti ne će, ako Gospodju baš silila ne bude, neka joj se kaže. Svojoj jednoj susestri u redu kazivala je Bernardica ganutljive potankosti toga prizora, pa ćemo ga po tom kazivanju i mi ocrtati. Triput je Bernardica zapitala i triput se Gospodja nasmijala. Napokon opazi, da će joj ime svoje kazati; vinula bijaše oči prema nebu, pa rekla: *Je suis l' immaculée conception* (Ja sam bezgrješno začeće). Kad je rieči čula, a nije ih razumjela, mal da ne kaza: „Ti dakle nisi Djevica Marija?“ Bernardica uze odmah rieči ponavljati, i kad ponovi prve tri, Gospodja izčeznu. Mala se snuždila, jer je držala, da nije Djevica Marija ona, koja se nazva Bezgrješnim Začećem (l' Immaculée Conception). Susestri svojoj kaza, da je mislila, te je to duša iz čistilišća, koja se tako u životu zvala. Našla se sada u neprilici. Oko nje je veliko množtvo, koje pita: Je li ti se dakle kazala? — Jest, odgovori snuždeno. — Je li Presveta Djevica? — Ne znam. — Kako, ne znaš? rekoše joj mnogi u jedan mah. — Što ti reče? — Ne sjećam se!

5. Kad je Bernardica to kazala, trebalo je vidjeti lica oko nje i glasove, što ih je čula. „Ruga se nama! Govorio sam to vazda!“ Takove se besjede množtvom razlegale. Bernardica je u istinu zaboravila bila ime Gospodje. Sjećala se je na rieč Immaculée (Bezgrješno), ali ne na *Conception* (Začeće). Medjutim ju je Peyramal čekao na trgu pred crkvom. Težko joj bijaše doći pred njega, pa bi bila volila odmah kući. Medjutim kad ode od špilje njekoliko metara, sjetila se je i one treće rieči. Biti će *Concession* ili *concerion.* I neprestano je opetovala: *Immaculée Concession* ili *concerrion,* nek ne zaboravi. Do mala sjeti se, da je Djevica kazala *Conception.* To joj se pričini istina, pa je do crkve neprestano govorila: *Immaculée Conception, Immaculée Conception.* Sviet je medjutim došao prije, pa župniku kazao, što se dogodilo. Ljutit ode u sakristiju. Podje tamo i ona, drhćući od straha. „Bernardice, budeš li se i na dalje rugala s nami, dati ću, neka te zatvore na policiji.“ Mala se tomu začudila. „Držiš se bezazleno. Rekoše mi, da ti je Gospodja, o kojoj veliš, da ju vidiš, kazala svoje ime, a da ga se ne sjećaš.“ — „Jest, gospodine župniče, nu bojala sam se, da se varam, pa ništa nisam kazala onim, što su me pitali.“ — „Vidiš li dakle Presvetu Djevicu?“ — „Mislim, da ne, gospodine župniče; to je *Immaculée Conception* (Bezgrješno Začeće). Peyramal bijaše do sada sav crven. Kad začu ove rieči probliedi, pa mal ne drhćućim glasom reče: „Tko te naučio ove rieči?“ — Gospodja. — „Nisi li ih nikad prije čula?“ — Nikad, gospodine župniče! — „Otidji, treba da ostanem sam. Sutra poslie sv. mise dodji opet.“

6. Kaošto Bernardica nije razumjela ovih rieči Gospodje, tako ih ni drugi razumjeli nisu. Ni u Lourdes-u, ni u Bartrès-u, gdje je Bernardica do tada bila, nije se znalo, što je to *Immaculée Conception.* Posebno povjerenstvo, koje je to naročito iztraživalo, posvjedočilo je tu činjenicu, kaošto i onu drugu znamenitu, da onakove Gospodje, kakova se je Bernardici ukazivala, ona nikada i nigdje vidjela nije. Nije pače vidjela ni takove, koja bi njoj u čem slična bila. Župnik Peyramal je tek kasnije poučio Bernardicu, što one rieči znače. A sada se njegov odnošaj prema Bernardici skroz promienio. Na njenu obranu ustao je on svom snagom svoje jake duše. U njem našla je ona vazda najodličnijega branitelja i zagovornika.

„Tko dirne i jedan vlas ove male, sa mnom će imati posla.“ A u stvarih, koje je on smatrao svojom dužnošću, Peyramal nije znao, što je šala, što li neodlučnost. Poznato je, koliko je ona imala da trpi, dok ju prizivalo redarstvo, pa ju molilo i prietilo joj se na svaku ruku, ne bi li opozvala, što je o ukazivanjih do sada govorila. Uz pomoć s neba najveću je ona podporu u tih kušnjah imala u župniku Peyramalu. Kad malu htjedoše zatvoriti, jer da je s uma sašla, tko da sê ne pokloni odlučnosti župnikovoj, kad reče: Kao župnik Lourdes-a za svakoga sam ovdje, a naročito za slabe. Kad bih vidio, gdje naoružan čovjek navaljuje na kakovo diete, branio bih ga uz pogibelj svoga života, jer znadem, što mi je dužnost. Znajte, da bih ja tako radio i onda, kad bih taj čovjek bio predstojnik. Javite dakle, gospodine načelniče, predstojniku Masiju, da će me oružnici naći na kućnom pragu ovoga siromašnoga djeteta, pak će trebati da me obore i preko moga tiela pregaze prije nego li će i vlas jedan trgnuti joj iz glave.“ I odlučna muževna rieč pomogla je, te odvratila od Bernardice udarac, što joj ga namienili bijahu.

7. Kad je biskup Tarbes-a kupio pećinu i predjel na okolo, otvori se veliko polje Peyramalovoj radinosti. On je označio mjesto, gdje će se na pećini prema želji Gospinoj sagraditi crkva. Vidio je on već unapred, kako će silno množtvo hodočastiti amo, kad je već u prvom početku nagrnuo bio onako silan sviet. S toga se i nije mogao zadovoljiti prvobitnim nacrtom, što ga načinio bijaše diecezanski arhitekt. Pred pećinom se našlo više svećenika i svjetovnjaka, da gledaju nacrt i primiene ga na položaj. Gledat će ga i Peyramal. Tad od jednom zacrveni se u licu, te u čas razdere nacrt i baci komadiće u valove Gave. — Što radite, zavapi arhitekt u čudu? — Vidite, što radim; malešna crkva, kakovu zasnovaste, čini mi se nedostojnom veličanstva majke Božje, koja se ukaza ovdje. Na uspomenu velikih dogodjaja, što se sbiše ovdje, treba nam hram od mramora, koji će poklopiti cieli zaravanak na pećini Massabielle. Vaš um neka u tom ne ima granica; načinite remek-djelo. Da ste Michael-Angelo, još ne bi dosta bilo.“ — Ali, gospodine župniče, opaziše sa svih strana, treba milijunâ, da se izvede, što Vi tražite. — „Ona, koja učini, te je iz pećine potekao živ izvor, što ga vidimo, znati će, da nam sklone srca vjernika, pa ćemo dobiti milijune. Što se plašite, ljudi slabe vjere?“ A kad započe radnja, naš je župnik na gradilištu svaki čas, koji mu ostaje od drugih zvaničnih posala. Prema njegovoj vrućoj želji, da vidi što prije crkvu, bijaše i nadziranje radnika. Bodrio bi, sokolio i nukao, neka se ni časak ne izgubi. Ali ne bi ostao samo kod besjede, koja je poticala druge, nego bi se gdjekad i sam latio ovoga ili onoga posla. Nitko neka ne ima izlike, da dangubi, da trati vrieme.

8. Jednoga dana reče Gospa Bernardici: „Kaži gospodinu župniku, da će biti vrlo nesretan na ovom svietu.“ I ova se obistinila. Peyramal je sve više trpio, čim se je više približavalo vrieme, da će njegov trud biti krasnim uspjehom okrunjen. Boli njegovoj ne bijaše uzrok, kako Zola misli, što je biskup Laurence povjerio upravu prošteništa oo. iz Garinsona, što ih je on sam utemeljio. Razboritost Peyramalova uvidjala je, da silnomu poslu, koji će se ovdje razviti, pojedinac doteći ne bude mogao. Samo redovnička družba može odoliti onakovoj navali. I župnikov odnošaj prema vjerovjestnikom opisao je Zola prema svojoj želji, a ne prema istini. U tom odnošaju imade dakako i tamnih poteza — a gdje ih medju ljudmi ne ima? Nu imade ih i sjajnih, pred kojimi je pristrano pero Zolino zatvorilo oči. Nu Peyramal je trpio, mnogo trpio. Trpio u duši videći, da će prije u grob, nego li će dovršiti drugo svoje veliko djelo, svoju župnu crkvu, kako već spomenusmo. Trpio je u duši, jer mu se izjalovile mnoge nade, prekrižene mnoge osnove, za koje je držao, da će ga dovesti do toli žudjena cilja. Gospodin hoće često i često puta, da nas ponizi; hoće, da kraj najplemenitijih djela svojih priznamo ništetnost svoju. Mi ne znamo, ni s daleka se ne domišljamo, kako te nam nije dao, da kraju privedemo ono, što Njemu na slavu započesmo. Kad nas Njegovo milosrdje primi u svoje krilo, onda ćemo to jasno razabirati, a ovdje se Njegovim odredbam klanjajmo i svaki prigovor u svom srcu utolimo.

9. Trpio je Peyramal mnogo na tielu, a bolest ga prikovala uz krevet baš onda, kad bi si on bio bez dvojbe želio najviše zdravlja. Na 4. travnja 1864. velika je slava u Lourdes-u. Sav se grad što ljepše okitio, da primi u svoju sredinu nepregledno množtvo hodočastnika, a na čelu im 400 svećenika i biskupa iz Tarbes-a. U velikom obhodu nose krasan kip Gospin, što ga izradio kipar Fabisch. Nose ga, da ga smjeste baš u onu ulažinu, gdje se je Gospa Bernardici ukazala. Slavlje slavi sav Loudes, ali ga tielom ne slavi Peyramal. Težka

bol ne dala mu izići i on tek srcem prati pjesmu, prati uzklike, prati zanos. I još je jedna velika slava prošla, a našega župnika ni tu ne bijaše. Težka ga snašla kušnja, kojoj se čuditi ne ćemo, kad znademo, što mu je Gospa prorekla. Na 3. srpnja 1876. okrunjen je kip Gospe Lourdeske zlatnom krunom po odredbi blage uspomene pape Pia IX. Mnogi su se biskupi tu našli, koji su i našega župnika u njegovu stanu posjetili, kad ga u svojoj sredini vidjet ne mogahu.

10. Starješine njegove htjedoše i vanjskim načinom priznanje izkazati vrlinam vriednoga ovoga svećenika. Željlo se s njeke strane, a i koraci se poduzeli, da zasjedne biskupsku stolicu u Tarbes-u. Otimao se tomu on, a prepriečila je to bez dvojbe i ruka Providnosti, koja ne htjede dati, te se uzme govorkati, da je Peyramal i išao za tim, pa da je sad njegov rad u Lourdes-u bio prožet koristoljubljem. Prst je tu bio onaj isti, koji je Bernardici pokazao put u zabit samostansku, kamo se sigurno iz koristoljublja ne ide. Ali je sv. Otac ipak okitio našega župnika znakovi biskupske časti: mitrom, križem i prstenom. Kad je tadanji njegov biskup Langenieux jednog dana klečao pred Piom IX., umoli za crkvu nad pećinom naslov bazilike, a za onoga, koji je kod toga u prvom početku najviše trudio, počast, da imenovan bude pronotarom apostolskim *a. i. p.* Peyramal o tom ni slutio nije. Kad je biskup, prije nego li će poći u novu svoju biskupiju (Reims), iz propoviedaonice najavio župljanom radostnu ovu viest, bijaše najviše iznenadjenja ponizna duša lourdeskoga župnika.

11. Nu nije se dugo naužio zaslužena odlikovanja. U rujnu 1877. oboli opet, a sada tako opasno, te je na samu Malu Gospojinu oko ponoći predao plemenitu dušu svoju u ruke Onoga, čiju Majku je toliko ljubio i tako ju u svojoj službi proslavio. Nad njegovim je odrom progovorio znamenito slovo Langenieux, gdje je ocrtao, koli je važnu ulogu igrao u velikom djelu župnik lourdeski svojom vjerom, svojom ljubavlju i revnošću svojom. Iztaknuo je, koliko je bio mudar ali i čvrst, kako je umio poticati i pobudjivati ali revnost u granicah držati, kako je ravnao i štitio malu Bernardicu, kako je bio svjedok i pouzdanik željâ Matere Božje. Da, velik bijaše Peyramal. Nebrojeni hodočastnici ne bi bili zadovoljni svojim posjetom ovoga prošteništa, a da nisu posjetili i njega, a da nisu progovorili s njime. I danas će ga rado potražiti hodočastnik u nedovršenoj novoj župnoj crkvi, gdje mu tielo počiva u krypti. Ni ja ne mogoh odoljeti srcu, a da ne kleknem na mramorni grob Bernardičina župnika. Mališa, koji mi grob pokaza, vratio se majci, što je vani sjedila na travi i njeke ručne radnje obavljala. Bijah sam. Sjećao sam se obećanja Gospina, da će ga sretna učiniti na drugom svietu, pa sam blagosivao patnje, što nas ovdje stižu, jer su ljestve, kojimi ćemo se i mi uzpeti u vječnu domovinu svoju. Blažena svaka kap pelina, što ga ruka Božja ulila u radosti, kojimi nas je nudjao sviet! Blago nam, ako smo svaku gorku čašu spremno uzeli iz ljubeće ruke nebeskoga nam Otca i do dna ju izpili! Radovati ćemo se onda, a radosti nam te nitko ne ote!

Br. 973.

O razdieljenju franjevačkih župa u Bosni i Hercegovini.

Odmah s početka, kad se je ustanovila hierarhija u Bosni i Hercegovini, uredilo se je i župsko pitanje, koliko je trebalo. S vremenom nastala je potreba, da se i franjevačke župe razdiele, ter je uslied takove razdjelbe odmah nastala dvojba, čija je novo ustrojena župa, ako su sva sela za nju uzeta od franjevačke župe. Premda je i ta točka riešena svojim načinom već u prvom početku, kad se je zapodjelo župsko pitanje, ipak mogoše nastati i nastadoše nove dvojbe prigodom ustrojenja nove župe u Doboju, koja je sva nastala od župe franjevačke Šivše. Tom prigodom smatraše preč. O. redodržavnik u Sarajevu svetom dužnošću, da se obrati na sv. Stolicu, neka bi ona neke nastale dvojbe razbistrila. I sv. Stolica odgovorila je na stavljene dvojbe od ovdješnjega preč. franjevačkoga redodržavničtva na Nadbiskupa vrhbosanskoga ovako:

No. 34.165.

Ill$\overline{\text{mo}}$ e Rev$\overline{\text{mo}}$ Signore!

Essendo stato presentato alla Santa Sede teste un ricorso, riguardante la dismembrazione di una parrocchia, fatta dalla S. V. Ill$\overline{\text{ma}}$ e Rev$\overline{\text{ma}}$

nella Sua Archidiocesi, credo opportuno farle conoscere un dispaccio inviato dalla Santa Sede ai 5. Settembre 1893. all' Amministratore Apostolico di Banjaluka.

Con tale dispaccio si dava comunicazione allo stesso Vescovo di alcune risoluzioni prese dalla S. C. degli A.A. E.E. S.S. circa la dismembrazione delle parrocchie. Il dubbio proposto, era il seguente: „Se, essendovi la necessità di dividere alcune parocchie affidate *pleno iure* ai religiosi missionari, le nuove parrocchie figliali debbano considerars. come affette dal medesimo diritto a favore degli stessi religiosi, qualora questi se ne assumano col rispettivo popolo tutti gli oneri."

A siffatto dubio rispondevasi:

„1. La divisione delle parrocchie (propriamente dette) deve farsi *ad normam juris;*

2. I Religiosi non hanno diritto alla nuova parrochia, nè il Vescovo può loro concederla;

3. Se il Vescovo non può provvederla altrimenti, ricorra alla S. Sede per le relative facoltà di affidarla ai religiosi provvisoriamente, restando secolare e di libera collazione."

Questa comunicazione mi reco a premura di farle, per disposizione data da Sua Santità in udienza dei 10. del corrente mese, affinchè Le possano servire di norma opportuna: avvertendo per ciò che riguarda il primo punto, richiedersi dal diritto che nel fare la dismembrazione di una parrocchia, anzitutto siano sentite le parti interessate.

Profitto intanto di questa favorevole occasione per rinovar Le i sensi della più distinta stima, con cui mi è grato ripetermi

di V. S. Illma e Revma

Roma 16. Novembre 1896.

Servitor vero,
M. Card. Rampolla.

Br. 34.165.

Presvietli i prečastni Gospodine!

Budući da je ne davno svetoj Stolici podastrt priziv gledom na razdieljenje jedne župe učinjeno od Vašega presvietloga i prečastnoga Gospodstva u Vašoj nadbiskupiji, mislim, da je sgodno upoznat Vas sa odpisom odposlanim od sv. Stolice dne 5. rujna 1893. na Apostolskoga upravitetja u Banjaluci.

U tom odpisu priobćiše se istomu biskupu neke odluke učinjene od sv. kongregacije o razdiobi župa. Dvojba predložena bješe ova: „Kad je potreba razdieliti neke župe povjerene *podpunim pravom* redovnikom misionarom, imaju li se onda nove župe kćeri smatrati kano providjene istim pravom u korist istih redovnika, kada ovi sa dotičnim navodom preuzimaju sve terete".

Na tu dvojbu odgovorilo se:

„1. Razdioba župa (u pravom smislu) treba da biva prema propisom prava *(ad normam juris);*

2. redovnici nemaju prava na novu župu, niti im je biskup smije dati;

3. ako je biskup ne može drugačije popuniti, neka se obrati na sv. Stolicu za potrebnu dozvolu, da ju privremeno povjeri redovnikom, ali tako, da župa ostane svjetovna i na razpolaganje biskupovo".

Hrlim da Vam to saobćim po nalogu Njegove Svetosti primljenu u audienciji od 10. tekućega mjeseca, da Vam uzmogne služiti kao prikladno ravnilo: pripominjuć samo, da gledom na prvu točku pravo iziskuje, da se kod razdiobe koje župe prije svega saslušaju stranke interesovane.

Koristim se ovom sretnom sgodom da obnovim čuvstva što odličnijega počitanja napram Vam, kojim mi je drago opetovati, da sam

Vašega presvietloga i prečastnoga Gospodstva

U Rimu 16. studenoga 1896.

pravi sluga,
M. Kard. Rampolla.

U Sarajevu dne 21. studenoga 1896.

Od nadbiskupskoga ordinarijata vrhbosanskoga.

Viestnik.

Naša domovina.

(Previšnji imendan) Njezina Veličanstva, carice i kraljice Elizabete, proslavljen je 19. studenoga u prvostolnici svečanom sv. misom, koju je pjevao presvietli gospodin nadbiskup uz doista sjajnu podvorbu i prisutnost svega sarajevskoga svećenstva i naših bogoslova. Preuzv. gosp. poglavica zemlje sa vrhovi vojničkih i gradjanskih oblasti prisustvovao je sv. misi. Školska mladež i liep broj puka napunili su svu crkvu. Ne možemo ovdje da prešutimo slavlje, što ga je taj dan slavilo za svete mise koralno pjevanje. Prečastni naš Hadrović

okupio oko svojih orgulja na koru preliepu kitu prijatelja i prijateljica crkvene glasbe: učenice Milosrdnih sestara, mladje sarajevsko svećenstvo i nekoliko pjevača svjetovnjaka. I rekosmo i rekoše nam mnogi: Ljepše pjesme za crkvu nema od takova korala. Žalio si upravo, kad bi prestao onaj zanositi koralni sklad sitnih djetinjih grla pa zvonkih krupnijih glasova. Mi smo veseli na takovu sboru, a svaka čast preč. gosp. Hadroviću i uz njega mladomu prijatelju crkvene glasbe, veleč gosp. Odiću, koji oko toga obojica baš revnuju. Bog ih blagoslovio u tom plemenitom nastojanju!

(Naš Jagatić kod nas.) Iza blizu dvomjesečnoga u poslu putovanja po Bugarskoj, Albaniji i Bosni pade ravno na Caričin imendan presvietli generalni superior čč. „Milosrdnih sestara“ i medju nas amo u Sarajevo. Kako mu se svi obradovasmo: presv. gosp. nadbiskup, kod kojega je odsio predragi mu prijatelj, kaptol vrhbosanski, kojemu je uviek Jagatić član i brat, zavod „Milosrdnih sestara,“ koji jedva dočekao superiora svojega! Iz Sarajeva pohodi Jagatić zavod u Mostaru, a onda opet preko Sarajeva pohiti, da još do konca mjeseca obadje zavode u Oriovcu, Požegi, a dospije li i u Banjaluci. Sad je već kod kuće u Zagrebu: znamo, da su ga tamo dočekala tolika mladenačka srca sa žarkimi željami i čestitkami k imendanu. S njimi evo prvi put prihvaća i *Vrhbosna* njegova zanosno a i ponosno: Dičio se s Tobom, Andrija, uviek rod naš ko junačkom perjanicom, i čuvao nam Te još dugo dragi Bog! Ad plurimos annos!

(Za nastradale od povodnje u okolini Drine.) Strahovita povodnja, kojom poplavila žestoka Drina svu našu iztočnu Bosnu, otela je premnogi dragi život, koji hotio da se spase, ili letio da spase; oborila je čitava sela, ostavila bez kuće i kućišta nastupiloj već studeni i zimi mnogobrojnu obitelj. Daleko se odaziva plač i nesreća i žalostan glas. Čovječjemu srcu ne može, a da se ne smili, a da mu se na žao ne dadne. Ljubav prema bližnjemu u velike se, hvala Bogu, razradila. Vrhovi vladini pohitjeli su da, gdje mognu, pomognu. Sarajevo pružilo baš darežljivo svoju desnicu ruku. I drugi gradovi čine, što samo mogu. A ni ljubav katoličke Crkve, koja je izvor i početak ljubavi napram bližnjemu, i u najvećoj svojoj sirotinji ne će da miruje. Presvietli gospodin nadbiskup poziva evo danas prekrasnom okružnicom braću svećenike, da po svojih Crkvah u mjesecu prosincu pokupe jednu lemozinu; a prekosutra će se on sâm zaputiti sa presv. gosp. Jeglićem u poplavljenu Bjelinu, gdje će otvoriti pekaru i kuhinju i krova šta iznajmiti za nastradale Podrinjce. Nadbiskupu, koji odkida siroti od usta svojih, dobro će doći i najmanji dar od kršćanske ljubavi i požrtvovnosti napram bližnjemu svomu. A sjetimo se i rieči Sina čovječjega: „Zaista vam kažem, kad učiniste jednomu od ove moje najmanje braće, meni učiniste.“ (Mt. 25, 40.)

Njemačka.

(Svećenici — radnici.) Njemački katolici ne boje se protestantizma, dorasli su mu, makar ih država i još toliko zapostavljala. No oni se boje socijalizma, koji dan u dan sve to više raste i napreduje. Protiv njega treba da prikupe svu svoju snagu, i to osobito u središtu, u Berlinu, gdje ima preko 200.000 katolika. I već su se djelomice organizovali u 18 radničkih družtava; no treba im još vodstva, a ne imaju ni prave, valjane sveze. Kako da se tomu doskoči? Bacila se u sviet misao i oduševljeno ju se prihvatilo, da dodje u Berlin do 18 mladih svećenika, koji bi se jedino za radnike, posvetili, družtvena i radnička pitanja proučavali propoviedali, radnike sakupljali i od socijalizma ih čuvali i branili. Upozorit nam je ovdje, da svećenik u duhovnoj pastvi ne može lako da vodi razna družtva: zaokupljen pastvom i drugimi poslovi ne može da posveti ni vremena ni snage ni napora svoga, i s toga takova družtva uz najbolju volju često stradaju. Prije tri godine osnovali nešto nalik i u Belgiji. Tu je kuća, gdje prebiva družtvo svećenikâ; u toj kući mnogo je stanova i za neoženjene radnike; svećenici s njimi druguju, s njimi zajedno jedu, a po njih i na ostale radnike djeluju, osobito u skupštinah po velikih kućnih dvoranah. Već su se proširili i tri još nove kuće sagradili. Nešto eto slična namjerava se sada i za Berlin. No želja je, da se svećenici opredieljeni za radnike sdruže u kakvu vrst kongregacije te da ne budu osamljeni, nego da u zajedničkom životu laglje uzčuvaju dobar svoj život, urednost i unapredjuju ascetičnu naobrazbu, koja im je od potrebe za toliku požrtvovnost, što će se od njih iziskivati. Po sebi najbolje bi bilo pozvati kakov red; no redovi ne bi se opet mogli prema svomu unutarnjemu ustrojstvu onako slobodno kretati, kako je to od potrebe: treba s toga da se prema okolnostim osnuje kakova kongregacija nalik redu, a preustrojena prema novim zahtjevom. No odakle uzdržavanje? Za to neka se pobrinu sami katolici njemački. Možda bi u tu svrhu najbolje mogle pomoći katoličke novine, kojih imade dosta liep broj u Njemačkoj: ako bi svaka samo 1500 maraka sakupila, moglo bi se već svakomu svećeniku dati do 4000 maraka na godinu. Preliepo doista naštojanje: Bog dao te uspjelo!

Englezka.

(Briga sv. Otca pape za obraćene svećenike.) Sv. Otac poslao je kardinalu Vaughan-u ovo veoma nježno pismo: „Nije Nam od potrebe dozivati Vam u pamet nježna Naša čuvstva napram Englezkoj i vruću želju Našu, da providimo svim tjelesnim i duhovnim potreboćam njezinih sinova. Poznati su Vam već premnogi dokazi ovih Naših osjećaja. No ima medjutim jedna veoma važna točka, na koju Vi i braća Vaša ne ćete izostati da pozornost svoju obratite: ta nas točka sada u velike zanima. Dovela nas, da ostvarimo priedlog, što ga evo hi-

timo preporučiti Vašoj revnosti i veledušnoj ljubavi englezkih katolika. — Ne možemo pogledati, a da ne ostanemo duboko dirnuti, težki, da, kadkad očajni položaj oženjenih svećenika englezkih, koji, odazvavši se pozivu milosti, unidjoše u katoličku Crkvu. U mnogih slučajevih izgubiše veoma dobra mjesta, a poslie obraćenja nalaze se gledom na imetak u veoma kritičnom položaju, da, često u podpunu siromaštvu, ne imajuć nigdje nikakva vrela, da sebe i obitelj svoju uzdržavaju. Porietlom, uzgojem i životom svojim nikako niesu pripavljeni na tolike žrtve. I kad tako svega lišeni izgube još stare svoje prijatelje te družtveno ostanu posve osamljeni, nije ni malo težko razumjeti, što nekoji ne osjećaju u sebi dovoljne odvažnosti. Znademo, da su mnogi na se uzeli sve žrtve, samo da podju odmah za glasom savjesti svoje te zagrle istinu. Plemeniti ovi primjeri poznati su Nam i zaslužuju veću pohvalu, nego li je Mi možemo dati. Ovi su razborito pomislili, da se ne smije gledati na vremenite stvari, pa i ne znam kako mučne bile, kad se radi o spasu duše svoje. Bog će ih jedanput stostruko naplatiti. No to je ipak heroičan čin, kojega bi se mogli preplašiti oni, koji su manje krjepostni i koji bi odlučan svoj korak odgadjali sve dotle, dok bi već prekasno bilo. — S toga želimo da pomognemo onim, koji su taj korak već učinili ili ga kane još učiniti. I evo priedloga, što ga stvorismo i što Vam ga saobćujemo. Priedlog je naš, da se u Englezkoj osnuje velika glavnica u podporu obraćenih svećenika. Mi tim ne mislimo da im stvorimo položaj bolji ili jednak prijašnjemu, što ga ostaviše; morat će svakako mnogo toga podnieti i pregorjeti. Mi im želimo tako podati sredstva za njihove najveće potrebe iza obraćenja, dok si sami kako ne pomognu i ne nadju vrela, te mognu uzdržavati sebe i obitelji svoje. Mi želimo dakle, da se sa biskupi tamo stavite u dogovor, kako da ovo djelo osnujete i da pozovete, neka vam se pridruže svi, koji imadu sredstava, te se uzmogne ostvariti djelo, o kojem ovisi spas tolikih odabranih duša. — Mi poznamo predobro revnost Vašu i ostalih biskupa i klera i katoličkoga naroda u Englezkoj, a da bismo mogli samo i za čas posumnjati o tom, da će se prihvatiti ovaj priedlog, što Nam ga srce Naše udahnulo. Da Vas ohrabrim i u znak Naše ljubavi, primite apostolski blagoslov!“ — Tako je eto veliki Leon zabrinut za sveto jedinstvo Crkve. Uvidja težkoće pa ih gleda na svaku ruku da olahkoti. A izpuni li se ova velika želja Leonova u Englezkoj, mnogi će anglikanski svećenik ozbiljnije počet pomišljati na jednu Kristovu Crkvu. Potreba za takovom glavnicom uvidjat će se brzo i u nas. No Bog će već dragi pomoći.

Švedska.

(*Kralj Oskar o uzgoju mladeži.*) U Lundu držao je kralj Oskar sveučilištnim djakom govor, u kojem naidjosmo na mnoge veoma krasne misli. Med ostalim reče kralj i ovo: „Važno je, da uzgoj ide za samostalnošću. Upućivati na samostalno mišljenje, učenje i djelovanje kud i kamo više vriedi, nego li nastojati oko svakojakoga znanja, što se mehanički utuvi, a brzo se zaboravi. Valjana svoga uzgojitelja vazda će se učenici zahvalnim srcem spominjati, a dosadna utuvitelja zamrzit će, prezirati i ruglu izvrgavati. Religija, koja bi išla jedino za tim, da utuvljuje djeci silom u glavu pitanja i odgovore iz katekizma, toliko bi vriedila, koliko bi vriedilo i nastojanje, da se, recimo, crncem dadne pojam o kršćanstvu, razdjeljujuć jedino medju njih knjige biblije. Vjeroučitelj i u obće učitelj, koji samo gleda, da svojim učenikom puno toga u glavu utisne, nije baš nikakov uzgojitelj naroda; on će tako uzgojiti ljude, koji nikada ništa ne misle, koji ti bez ikakva smisla opetuju, što od drugih čuju, pa koji se napokon podadnu i ružnu licemjerstvu. Pravi je učitelj ljubezan uzgojitelj, koji u mladosti pobudjuje njihova dobra svojstva, a ne ubija im liepih darova. Ovo se opaža na mladeži, što je izišla iz škole. Ako se družtveno pitanje kod nas ne osjeća, kao u drugih zemljah, ako se u nas toliko ne tuži na surovost i pokvarenost mladeži, zahvalit nam se je najprije našemu uzgojnomu sustavu u domaćoj kući, u školi i u crkvi. Samo dobar, ćudorodno čist, za zvanje svoje oduševljen i njemu jedino posve odan muž može da bude dobrim učiteljem. Toplota proizvadja život i pokret, studen radja ukočenost i smrt. Toplota usijava željezo, studen ne da liepu spojne snage, a mlitavost je još i sto puta gora ... Zaista, naša zemlja nije još ugreznula u zablude i pogibelji, kao što danas tolike druge; no treba da se odmah u početku opremo. Dolaze već glasovi, kojimi nam se nudi i preporuča školu bezkonfesijonalnu i raznu modernu obukovnu osnovu iz Francuzke i drugih zemalja. Ja to smjesta i odlučno odbijam, jer baš pogriješnomu sustavu obuke i uzgoja pripisujem pojav, što danas toliko napreduju i mah otimlju oni družtveno-politični pravci, koji su ama bez ikakva čuvstva, bez i malo srca i posve okorjeli.“

Urednik **Dr. Andrija Jagatić.** Odgovorni urednik **Ivan Šarić**, kanonik. Tiskara „Bosanske Pošte“, Sarajevo.

Božiću.

Parvus Dominus et amabilis nimis!

znad zv'jezda sjajni Ti blista pr'jesto,
Rajskim četam moćna Ti vlada ruka, —
Ali ljubav sužnju Ti dade mjesto
U kući muka.

Bog — pa plačeš, t'jelo Ti nježno zebe;
Jasle — zipka poroda kraljevskoga . . .
Bože! tko će kralja tu poznat Tebe,
Kamo li Boga!

Samo vjera sada Te spoznat more;
Njena zv'jezda nad stanom Tvojim s'jeva.
Njezin angjeo kazuje svima dvore
Kralja kraljeva.

Ništ na sv'jetu u oku Tvome vr'jedna,
A Ti ipak odabra stan sred ljudi;
Jer osvojit srca ti ljudska b'jedna
Srce Ti žudi.

Bog si moguć — d'jete si slabo posto,
Kralj si silan — sirotan na sv'jet sigje;
Svak, od kralja pa do pastira, prosto
K Tebi da prigje.

Sretan li je, presretan onaj čovjek,
Koj se darom svojim ozove želji
Srca Tvoga; s tog je gubitka dov'jek
Dobitnik velji.

Tko Te kadom molitve Bogom časti,
Tko te zlatom ljubavi kraljem zove,
Tko Te smrtna sl'jedeći bježi slasti
Smrtnosti one,

Tog ćeš Bog nadariti u svom raju,
Tog ćeš kralj obogatit vječnim blagom,
Tog ćeš otet prijatelj vjerni vaju
Besmrtnom snagom;

Te posadit u nebu na svoj pr'jesto,
Oklen Tebe ljubavi skide ruka,
I nejaku djetetu dade mjesto
U kući mukâ.

Pajo Pajić.

Žena u društvu ljudskom.

Čuli smo, kakav položaj u društvu ljudskom zauzima žena po zakonima prirode i kakav je u istinu zauzimala u raznih naroda tečajem povijesti.

No imade pitanjâ, na koja nam ni priroda, ni povijest ne odgovara točno i bistro, te bi nas odgovor zadovoljio. Odakle činjenica, što su odnošaji izmegju muža i žene u opće i većinom jako neuredni, pokvareni, nedostojni, dočim se u nerazumnih bića neurednost samo iznimno nalazi? Odakle pojav, da je u raznih naroda odnošaj žene prema mužu u tijesnom savezu sa religijskim njihovim nazorima? Odakle u opće pojav, da je rod ljudski prema spolu razdijeljen? Jer rod ljudski mogao bi se i drugim načinom rasplogjivati. Osim toga vidimo u kršćanstvu život spolne uzdržljivosti prihvaćen iz poticala religijskih, koji duboko utječe u društvene odnošaje: odakle ovaj pojav? U opće kršćanstvo preduboko zasjeca u savkoliki društveni život i jedino ono osigurava ženi dostojan položaj.

Ova pitanja, na koja priroda ne može da odgovori, treba da mi razbistrimo. Utjeći ćemo se k objavi Božijoj, koja će nam pomoći, da što dublje zavirimo u naše pitanje. Pogledajmo dakle, kako nam ženu i položaj njezin opisuje objava Božija.

C. Žena po objavi Božijoj.

Objava Božija podučit će nas 1. o protivnom odnošaju žene prema mužu; 2. o najdubljem razlogu spolne razlike i obiteljskog duha u čovječanstvu; 3. o neurednosti ovog odnošaja i 4. o popravku ove neurednosti.

1. O prvobitnom odnošaju žene prema mužu.

Pošto nam sv. Pismo pripovijedalo, kako je Bog prvoga čovjeka iz ništa stvorio, nastavlja (Gen. 2, 18. sqq.): „I reče Gospodin Bog: nije dobro, da je čovjek sam; da mu načinimo pomoć sličnu njemu... I Gospodin Bog pusti tvrd san na Adama; pošto je zaspao, uze mu jedno rebro i mjesto popuni mesom. I Gospodin Bog sagradi rebro, koje uze od Adama, u ženu i dovede je k Adamu. A Adam reče: sada eto kost od mojih kostiju i meso od mojega mesa: neka joj bude ime čovječica, jer je uzeta od čovjeka. Zato će ostaviti čovjek oca svoga i mater svoju i prionut će uz ženu svoju; i bit će dva u jednom mesu.

Ovim je riječima na temelju činjenice, kako postade žena, točno i bistro izražen odnošaj muža i žene. Obojici je isto dostojanstvo pogledom na porijetlo i svrhu; Bog ih je sam u najužu zajednicu svezao. I ženu je sam Bog stvorio, ali iz muža; muž je pako prije toga poželio, da imade druga sebi slična; ova mu se želja pobudila, kad je opazio, da u svih stvorova nema bića njemu slična. Stvorivši ženu udovoljio je Bog njegovoj želji, te se može žena prozvati proizvodom ljubavi muževe.

Iz načina, kako je Bog ženu stvorio, porodila se uska zajednica u najsrdačnijoj ljubvi izmegju prvoga muža i prve žene; pošto naime muž u ženi gleda meso od svoga mesa, nužno *mora da* ljubi, pače ova će ljubav nadjačati ljubav prema roditeljima, „jer ostavit će muž oca i majku i prionut uz ženu svoju i bit će obadva jedno meso.“ Ova pošljednja tvrdnja ispunila se u Adamu i Evi uzvišenim načinom još prije nego li su spolno općili. U ženi, što mu je Bog dovede, vidi Adam svoju ženu i reče: „Ovo je meso od moga mesa.“ Želji muža za društvom sa bićem sebi sličnim udovoljilo se, makar se obojica spolno jošte ne združiše.

Eto, u čovjeka stoji brak bitno u duhovnoj svezi megjusobne ljubavi, koja muža sa ženom spaja; prije nego li se tjelesno jedan drugome predao, učinio je Bog, da su se duševno sjedinili i jedan se drugome zamjenice predali u posjed. Nezavisno od muža i žene Bog je sam ovu svezu utemeljio; s toga i veli Isus: „Što je Bog svezao, neka čovjek ne razrješava.“ Bračna je sveza dakle u porijetlu svome religijska, nerazrješiva, izmegju jednoga muža i jedne žene.

Porijetlom iz muža ragja se u ženi čuvstvo zavisnosti i prema tomu dobrovoljne podložnosti u ljubavi. Pošto je žena iz kosti muževe „sagragjena“, prikazuje nam se kao biće, koje neka vazda u nerazrješivoj zajednici s mužem ostane. Ali žena nije čisto naravnim načinom od muža postala, nego uplivom svemoguće ruke Božije. Muž vidi, da istu čovječansku narav, koju posjeduje on, posjeduje i žena. Odatle se razabire, da je ženi njeka osobna nezavisnost vlastita, premda je u drugom pogledu od muža zavisna. Žena se pojavi ne kao dijete muža, nego poput muža, kao dijete Božije; ali ipak je „žena od muža, a ne od žene.

Prema svrsi svojoj žena je načinjena, da bude mužu u pomoć, i to sigurno u životnoj zadaći odregjenoj Adamu i Evi. Adam je na prvom mjestu, Eva mu je pako na pomoć. No ipak ne tako, da bi se je po volji odreći i proći mogao. Bog je ovu pomoć i ovu pomoćnicu dao Adamu tako, da mu je upravo nužna. Da može Adam prema zvanju svome postati ocem svega roda ljudskoga, mora da imade Evu uza sebe. Jer baš na rasplogjivanje roda ljudskoga misli objava, kad govori o Evi kao pomoćnici muža. Prema tome odnose se riječi: „bit će dva u jednom mesu“ još više na svrhu, za koju je žena stvorena, nego li na porijetlo iz mesa muževa. Brak je dakle vrhunac, a i temelj svakoga odnošaja izmegju obadva spola. Ali, hoćemo li, da budemo prema objavi pravedni, valja, da bračnu svezu shvaćamo takogjer u svjetlu idealnomu i religijskom; Bogom odregjenu pomoć žene nipošto ne možemo, niti smijemo da ograničimo jedino za tjelesnu svezu, iz koje se ragjaju djeca. Da si ovu misao točnije razbistrimo.

U stvorenju namjeravao je Bog najprije svoju čast i svoju proslavu. Ova je najglavnija zadaća koli Adamu, toli i svakome pojedincu. No i u rasplogjivanju roda ljudskoga mora muž u prvom redu da misli ovu zadaću ispuniti; a da je može ispuniti, za to mu je dana žena, neka mu bude pomoćnicom. Eto i s toga pogleda razabire se religijski značaj nerazrješive bračne sveze jednog muža sa jednom ženom: svrha bračne sveze jest, da se umnože slike Božije, koje neka Boga na zemlji slave i uzveličavaju. Ako se dakle muž i žena tjelesno spoje, da se rasplodi rod ljudski, to se prema idealnom shvaćanju posvete Bogu u svetu službu: namjeravaju naime kraljevstvo Božije proširiti novim članom toga kraljevstva. Na temelju ovog shvaćanja bračnoga života uzrastu svete dužnosti izmegju muža i žene i prema plodu braka, prema djetetu. Jedino u ime Božije imadu muž i žena prava jedan na drugoga; s toga se ovim pravom ne mogu služiti van u granicama, što ih je Bog uredio. Plod pako bračne sveze sadržan je prema nakanama Božijim već od početka u prvobitnoj svezi muža i žene; pače u naumu Božijem prije je dijete, a tek prema tome ustrojstvo žene. U nalogu: „Rastite i umnažajte se, te napunite zemlju“ objavio je Bog svoj naum, zašto je stvorio ženu. Želja dakle muževa, da se spoji sa ženom, posve se slaže sa voljom Božijom, jer hoće da se pomnoži rod ljudski. Otac, majka i dijete ili obitelj dakle sačinjavaju dakle prema objavi rod ljudski.

„Rastite i umnažajte se,“ rekao je Bog Adamu i Evi kao zastupnicima roda ljudskoga, no odatle ne slijedi, da mora svaki pojedinac sklopiti brak. Jer čovjek nije samo osjetno biće, nego osjetno-duhovno; pače upravo pogledom na duhovnu stranu biva on slika i prilika Božija; s toga se životna njegova zadaća ne ograničuje jedino na fizično rasplogjivanje roda ljudskoga, nego kao viša zadaća, dakle i kao više zvanje pojavljuje nam se uzgoj ne samo tjelesni, nego osobito duševni. Ovo pako zvanje može pojedinac takogjer izvan bračne sveze vršiti.

Uzgajati sebe i rod ljudski za život uregjen prema volji Božijoj vidjesmo već gore, da je to zadaća žene i muža. Kao što u pojedinoj obitelji uzgaja majka uz oca, isto tako valja sav rod ljudski u raznim njegovim granama uzgaja muž uz pripomoć žene; no dio muža i žene, koja je mužu odregjena za pomoć, mora se tako podijeliti, da je plod uzgoja jedinstven, a to će biti, ako je žena sa mužem i njemu kao pomoć podregjena prema sv. riječima sv. Pavla (I. Kor. 11, 9.): „Muž nije stvoren radi žene, nego žena radi muža.“ Kao što su u braku muž, žena i dijete tijelom kao jedno meso, koje ima izvor i početak u mužu, tako mora i u pogledu duhovnom potpuno savršeni čovjek biti trojica spojena u jedinstvo. Dostojanstvo i autoritet muža, strahopočitanje (pietet) djeteta i ljubezna milina žene spajaju se te sačinjavaju potpuni uzor čovjeka. Ovdje spolna razlika donjekle iščezava, premda sasma ne iščezne. Na ovaj se način rod ljudski pogledom na stranu tjelesnu i duševnu ne pojavljuje van kao jedna velika jedinstvena obitelj ili kao samo jedan obiteljski organizam, koji jedino u toj organičnoj svezi može da postoji, te se usavršava. Megju dijelovima tjelesnim, koji jedan drugoga pomažu, ima ipak glava njeku prednost; no kaošto glava ne može da opstoji za sebe, niti joj se koji drugi član, n. pr. srce izravniti može: isto tako upravlja muž kao glava organizam ljudskog društva, dočim je žena prema zadaći svojoj poput srca u tijelu. Ženu sa mužem društveno izjednačiti, to bi se reklo, uzeti srce i postaviti ga kao drugu glavu uz prvu i jedincatu.

2. Najdublji razlog spolnoj razlici i obiteljskom duhu u rodu ljudskome.

Objava je Božija radi jedinstvenosti u društvu ljudskom ženi poseban položaj označila. Sad možemo

pitati, zašto je Bog upravo ovim putom, naime spolnom diobom čovječanstva i u zajednicu spojenim trojstvom oca, majke i djeteta, htio da se rasplogjuje i razvija jednotna čovječanska narav? Današnje znanstvene rasprave o ženi samo kojiput ovo pitanje natuknu, premda to nije beskorisno, nego nam novim svjetlom položaj žene razjasnjuje. Jedino u knjizi dr. Machetesa: „Nepravda jačega u ženskom pitanju" stavilo se pitanje: „zašto se je priroda na spolnu razdiobu odlučila?" Odgovor je taman u smislu nezgrapnoga pantheizma: „Vječni dualizam izmegju tvari i duha i odatle polazeći zakon o dvovrsnosti" bio bi uzrokom spolnoj razlici u svijetu. Koli je besmislen ovaj odgovor!

Pravi odgovor na upit nalazimo u riječima sv. Pisma: „Načinimo čovjeka nam na sliku i priliku, da bude gospodarom od riba morskih i od ptica nebeskih i od stoke i od cijele zemlje i od svih crva, što se miču po zemlji. *I stvori čovjeka sebi na sliku, na sliku Božiju ga stvori; muško i žensko stvori ih.*" Kako je čovjek po duhu razumnom i slobodnom na sliku Božiju i kako je naravna ova slika vrhunaravno usavršena, o tom ne ćemo ovdje govoriti, nego istaknut ćemo samo ono, što spada na naš upit.

Odakle množina u riječima: Načinimo čovjeka nam na sliku? Eto iz objave novog zavjeta znademo, da imadu u jednom biću Božijem tri osobe: Otac, Sin i Duh sveti. Je li čovjek slika tro-osobnoga Boga? U dogmatici odgovara se pogledom na dušu čovjeka, da je ona nalik na tro-osobnoga Boga, jer ona biva, spoznaje se i ljubi, ima dakle trovrsno glavno djelovanje prema trim osobama Božijim, jer Otac spoznaje se u Sinu, a obojica ljube se u Duhu svetom. No razmatrajući tijesan savez riječi: „muško i žensko stvori ih" sa riječima: „i stvori čovjeka sebi na sliku", čini nam se, da moramo zaključiti, da možemo i u toj spolnoj razlici muža i žene tražiti barem sjenu slike tro-osobnoga Boga.

Iz Boga Oca rodio se Sin od vijeka duhovnim rogjenjem, kao što se ragja misao iz naše duše; samo da misao naša nije nova osobnost, dočim je u Boga misao, kojom sebe spoznaje, upravo osoba, osoba dakle rogjena iz Oca. Otac pako Sina ljubi, a Sin ljubi Oca ljubavlju božanskom, ljubavlju toli savršenom, da i ona sačinjava novu božansku osobu, osobu dakle, koja izlazi iz Oca i Sina dahom njihova srca, te se nazivlje Duhom svetim. Ako smo mi u ljudskim odnošajima tražili osobu ili ime, kojim bi odnošaj treće osobe u Bogu isto tako zorno izrazili, kao što izrazujemo imenom Oca i Sina veoma zorno odnošaj izmegju prve i druge osobe božanske, to bismo morali odabrati osobu i ime zaručnice; ona je kao majka u obitelji uz oca i sina nuždan treći član, koji oca i sina spaja u zajednicu, kao što Duh sveti u Božanstvu. Ali ova se riječ iz raznih razloga ne upotrebljava, a osobito s toga ne, jer riječju zaručnica moglo bi se misliti na spoljašnji pristup treće osobe k prvoj i drugoj, dočim se izlazak Duha svetoga sasma u unutarnjem životu Božijeg bića zbiva. Ali ipak se izreke svetih Otaca o Duhu svetom osnivaju na pojmu djevičanske majke. Mogli bismo Duha svetoga nazvati djevičansko zaručničkim drugom Oca i Sina. On je zaručnički drug, jer vječnom ljubavlju sačinjava s Ocem i Sinom jedno bistvo; On je djevičanski drug, jer je uz Oca i Sina ne radi kakova pomanjkanja ili potreboće, nego jedino ušljed priklonosti i privrženosti, a drug je obojici, jer je u istom odnošaju porijetla prema Sinu kao i prema Ocu.

Na ovom temelju moći ćemo izvesti i razbistriti analogiju izmegju Božanstva i čovječanstva, izmegju Duha svetoga i žene, te odatle izvesti njeke posljedice.

Neoboriva je istina, da je svako djelo donekle nalik na onoga, što ga je napravio; s toga mora da se u svakome stvoru nagje barem donekle slika Božija; no koliko je stvor više udaljen od Stvorca, toliko će se slabije sličnost pojaviti, toliko će nedostaci na njoj biti veći. Pošto se pako čovječanstvo tek u obitelji usavršeno pojavlja, sigurno možemo upravo u obitelji tražiti sličnost Bogu. Na dvostruki način možemo u idealnoj obitelji naći sliku unutarnjeg života u presvetom Trojstvu; dakako ova slika bit će nesavršena.

Najprvo možemo tri čovječanske osobe: oca, sina i majku usporediti sa trima Božanskim osobama. Iz Oca nebeskoga izlazi Sin vječnim rogjenjem, a iz obojice Duh sveti vječnim nadahnjivanjem; sa prvim mužem, koji je prvi otac svega čovječanstva, stvoren je u ideji i prvi sin, koji je imao od njega doći rogjenjem; prva pako žena stvorena je rukom Božijom iz ljubavi ovoga prvoga oca, to jest, od srca njegova, kao što već vidjesmo. U dostojanstvu prve božanske osobe ima svoj izvor jedinstvo u Trojstvu Božijem; isto je tako u prvom mužu, kao ocu svega roda ljudskoga izvor jedinstva u obitelji, što se iz njega razvija, a s njim kao sa početnikom svojim spojena ostaje.

„Od Oca Gospodina našega Isusa“, veli apostol, „imenuje se svako očinstvo (očinsko dostojanstvo) na nebu i na zemlji“. Adam je dakle postao prilikom nebeskoga Oca, a opet praslikom svakoga zemaljskoga oca iza njega. Sin njegov nije neposredno stvoren, nego je rogjenjem od njega potekao; time je postao prilikom vječnog Sina Božijeg i praslika svakog djeteta na zemlji iza njega; po sv. Pavlu možemo kazati, da svako sinovstvo na nebu i na zemlji imenuje se po Sinu Božijem. Žena je napokon izašla kao djevičanska zaručnica iz strane Adamove stvorena rukom Božijom uslјed ljubavi pune žudnje Adamove; time je postala prilikom Duha svetoga i praslikom svake djevice i majke, da uzmognemo kazati: svako materinstvo ima kao izraz ljubavi prasliku svoju u Duhu svetom. Tim načinom shvaća sv. Ivan Damascen sliku sv. Trojstva u prvoj uzor-obitelji; on veli: „Osobito čovjek stvoren je prema prilici nerogjenog Oca, što se gleda u Adamu, prema prilici rogjenog Sina, što se vidi u Abelu, i prema prilici nadahnjivanog Duha svetoga, što se vidi u Evi“.

Drugim načinom možemo prvu stvorenu dvojicu ovako sravniti sa Božanskim osobama: u Adamu, koji polazi od Boga stvorenjem, vidimo sliku Sina Božijeg, koji polazi od Oca vječnim rogjenjem, te je Adamu kao djetetu Božijem vječni Sin Božiji praslika. Prva žena pako polazi iz ruke Stvorčeve i iz strane stvorenog sina Njegova, t. j. iz strane Adama kao slika Duha svetoga. Time se slaže, što u rodoslovju Isusovu sv. Luka (3, 38.) piše: „Set sin Adamov i Adam sin Božiji“. U svakom slučaju dakle pokazuje nam se žena kao slika Duha svetoga.

Ako sada promotrimo zadaću Duha svetoga prema stvorovima, razbistrit će nam se zadaća žene prema društvu ljudskom i riješit će se pitanje, zašto se žena od muža razlikuje ne samo svojstvima tjelesnim, nego i posebnim sposobnostima i sklonostima duševnim.

Dioniz Kartuzijanski veli: „Sva imena i svojstva, što se daju Duhu svetomu, znače milinu i slatkost i pružaju utjehu. Pripisuje se naime Duhu svetomu dobrota, pobožnost, darežljivost, mir; imenuje se ljubav, poljubac, sveza, slatkost, radost, zagrljaj. Sve to posjeduje On u beskrajnoj savršenosti“. U objavi Božijoj prikazuje nam se Duh sveti u slici goluba, kojom slikom predstavlja se ljubav i vjernost, osobito ljubav čista, krotka, ustrpljiva, nevina; prikazuje se time takogjer djevičansko-materinski odnošaj Duha svetoga prema stvorenju“. Ljubav Božiju i darove njezine donosi iz srca Božijeg stvorovima, te biva On sam zalogom ljubavi izmegju Boga i čovjeka. I posvećenje čovjeka pripisuje se Duhu svetomu. Isus Ga imenuje „paracletus“, tješiteljem, hoteći time da označi ljubav i dobrotu Njegovu.

Prema tome valja da se razvija djelovanje žene u družtvu; a da bude žena za ovu svrhu sposobna, dao joj je Bog ova posebna svojstva, što ih na njoj opažamo i kojima se od muža razlikuje. Kako je uzvišen dakle položaj žene! Djelovanje njezino u obitelji i društvu mora biti prema djelovanju Duha svetoga.

3. Odakle neurednost u odnošaju muža i žene?

Uzaludno tvrde mudroslovci, da je čovjek po sebi dobar, da ljubi pravednost i urednost, da nije u sebi pokvaren; uzalud grade Bosedov i Diesterweg na tome temelju uzgojne sisteme svoje: iskustvo povjesničko a i vlastito unutarnje jasno nam dokazuje, da je čovjek na zlo sklon, da je u njem osobito jaka neuredna pohota.

Žalosni ovaj pojav protumačit će nam jedino objava Božija tako, da nam se duh zadovolji i da se sva neurednost izmed muža i žene razumije. Poznat nam je prvi grijeh naših praroditelja. Pogledajmo samo dio muža i žene na tome grijehu i i onda pošljedice, što su odatle proizašle.

Žena je griješila prva; dala se zavesti i nagovoriti. Adam je griješio ne prevaren, već s toga, što je ženu više ljubio, nego li Stvoritelja svoga; za to je rekao: „Žena, koju si mi dodijelio, dala mi je i ja sam jeo“. Upravo ovo je značajno kod prvoga grijeha, da je žena milinom svojom mužu bila na propast, dočim mu je po odredbi Božijoj imala biti pomoćnicom u radu prema volji Božijoj. I opaki čin sam zbio se baš i prekorednim načinom. Muž je imao velike, zamašne stvari započimati, žena pako pomoći mu, da se dovrše; ovdje pako zbilo se sve obratno: žena zapodjene govor sa varalicom, muž pako pomogne ženi, da se opaki čin sasma dovrši. Time postade megjusobni odnošaj muža i žene za vazda neuredan.

Bog kazni grijeh radeći prema prvotnom i temeljnom načelu svoje pravednosti: da se čovjek kazni upravo onim, čim je sagriješio. Zlorabila je žena zvanje svoje, da bude mužu pomoćnicom, s toga joj se ovaj odnošaj promijeni, da joj bude

uz muža sasma teško; muž pako odobrio je zlorabu, s toga eto postane pomoć žene za muža vazda nješto pogibeljna u sebi: neuredna osjetnost, pohota, to jest ona slaba strana muža, zbog koje općeći sa slabom ženom prečesto podlegne. Snaga pako muža i auktoritet njegov, koji u prvobitnom stanju ne bi bio nikako težak i mučan za ženu, jer bi ga bila upravljala ljubav i pravo štovanje prama ženi, ovaj auktoritet pretvorio se u bezobzirno nasilničtvo. Muž je dakle prema ženi poput surovog nasilnika, a žena prema mužu poput zamamljive sirene.

Lijepo veli sv. Toma: „U dvostrukom odnošaju žene prema mužu odregjena je kazna, naime pogledom na spolno rasplogjivanje i pogledom na kućne radove". U prvom pogledu bit će joj mučno, što bi joj moralo biti slatko, naime mnogobrojni porodi. U drugom pako pogledu reče Bog: „Za mužem ići će sklonost tvoja, on pako bit će ti gospodarom". Nešto boležljiva, pretjerana bit će sklonost i žudnja žene za mužem, a time dat će mužu povoda i prigode, da više nasilno s njom postupa. U spolnoj napokon sklonosti, koja je iz prva više duhovna bila, postane za obojicu pretežnija upravo neuredna osjetnost. Prije naime, premda „bjehu goli, ne bješe ih sramota"; a sada eto moraju se pobrinuti za odjeću, da se pokriju.

Pravednost i svetost, što je prije grijeha dušu njihovu resila, toliku im je pružala snagu vrhu osjetnosti i toli čisto srce, da nikakova neurednost sa strane osjetnosti, sa strane tjelesne požude proti njihovoj volji ni nastati nije mogla i da u spolnim svojim odnošajima ništa sramotnoga nazrijevali nijesu. No iza grijeha eto osjeća se za kaznu sram i stid u svem, što se na rasplod roda ljudskoga odnosi. Uzalud nastojanje racionalista, ovaj stid u svimkolikim spolnim odnošajima protumačiti kao utvaru i kao puku navadu, koja se uzgojem ukorijenila; jer iskustvo jasno dokazuje, da izmegju stidnosti i ćudorednosti postaje tijesna unutarnja sveza.

Po grijehu se dakle prvobitni odnošaj žene prema mužu nije razriješio, nego samo pokvario, nakazio. Odatle se mogu protumačiti svi nevrijedni odnošaji žene, kao što ih vidjesmo u povijesti naroda: protumačiti se može sklonost muža, da sa ženom nedostojno postupa, protumačiti se može slabost muža spram zamamne žene. Kršćanstvo pokazuje, da se žena lako dala zavesti i da je muž, mjesto da ju je pridignuo, privoljom svojom propast učinio potpunom: odatle sklonost u muža i žene, da si budu megjusobno ne na spas nego na propast.

4. Isus uspostavi opet i oplemeni odnošaje izmegju muža i žene.

Po ženi grijeh i propast roda ljudskoga, po ženi takogjer spas njegov. Bog je sam Adama i Evu ovim proročanstvom utješio: rekao je naime vragu u podobi zmije: „Postavit ću neprijateljstvo izmegju tebe i žene, izmegju sjemena tvojega i sjemena njezina. Ona (naime žena ili „ono" naime sjeme: smisao ostaje isti) će ti satrti glavu, ti pako ćeš vrebati na njezinu petu" (Gen. 3, 15.). U ovim se riječima svakolika povijest sadržaje. Time, što su se ispunile, postigla je žena vrhunac časti svoje, a rod se ljudski obnovio.

Grijehom postala je Eva prijateljicom vraga, prevarena bi podvržena njegovoj vlasti; s Bogom pako prekinula je svezu djetinstva, postala mu neprijateljicom. No ova sveza srodnosti izmegju žene i pakla imala se uz pomoć Božiju opet raskinuti. Vrag neka se ne raduje svojoj pobjedi, žena neka mu ne bude u strahu podložna, nego ustat će proti njemu. Bog će sam neprijateljstvo uspostaviti, pomoći će dakle ženi u silnoj borbi započetoj njezinom slobodnom voljom; prema tomu eto nade, da će se i prvobitni djetinski odnošaji prema Bogu opet uspostaviti.

Ovo se proročanstvo započelo obistinjivati već u skrušenoj Evi. Ali prijateljstvo mora da se protegne takogjer na „sjeme zmijino i na sjeme Evino". „Sjemenom" razumijeva se u opće porod; sjemenom griješnim i Evinim razumijeva se sav rod ljudski. Pošto se zmiji potomci ne mogu pripisivati van u prenesenom smislu, moramo u „sjemenu zmije i žene" razumijevati srodstvo ne tjelesno, nego duhovno, srodstvo volje i mišljenja. Prema tome podijelit će se sav rod ljudski na dvoje: dio voljom i mišljenjem srodan vragu borit će se proti drugomu dijelu, koji se sa Evom od grijeha okrenuo.

Znamenito je, što se ovdje ne govori o „sjemenu muža", premda se i Adam pokajao i premda se u svetom Pismu i u opće potomci bez osobitog razloga ne imenuju po materi, nego po ocu. Razlog je tome u odregjenom redu spasa. Grijehom izgubio je Adam povlasticu ragjati djecu Božiju, t. j. potomci njegovi rodili su se u grijehu, jer Adam nije mogao na njih prenijeti van pokvarenu svoju narav. Svi potomci Adamovi, dakle svi ljudi, rode

se kao djeca srdžbe Božije, premda se Adam pokajao, jer je time samo osobne svoje odnošaje prema Bogu popravio. A da bude čovjek opet prijatelj Božiji, omogućit će mu to „sjeme žene“, to jest, dijete rogjeno od žene, a da muž naravnim načinom nikako nije sudjelovao. Pošto su dakle svi od Adama rogjeni radi grijeha srodni vragu, nije se „sjeme vragovo“ moglo protustaviti „sjemenu muža“, nego „sjemenu žene“.

Bit će dakle neprijateljstvo izmegju „sjemena zmijina“ i „sjemena ženina“; neprijateljstvo samo sobom raste, dok ne bukne borba na život i smrt. Prema objavi doći će izmegju zmijinih potomaka i sjemena žene do odlučne borbe. „Ono (t. j. sjeme žene) pogodit (satrt) će ti glavu, ti pako pogodit ćeš ga u peta“. U ovim riječima ne opisuje se u opće borba jedne i druge stranke, nego se crta mejdan izmegju pojedinaca, gdje će jedan potomak žene pobijediti vraga. Mi znademo, kako se to zbilo u utjelovljenju Sina Božijega i u pobjedonosnoj borbi na Kalvariji, koja će se nastavljati u crkvi sve do konca svijeta. U Kristu dakle obistinilo se samo ono proročanstvo o „sjemenu žene“. Sv. Pavao veli (Gal. 4, 4.): „Kad dogje punina vremena, posla Bog Sina svoga postalog iz žene“: ovim riječima ističe apostol pravu čovječansku narav Isusovu, no koja je postala jedino iz žene, a da muž k tomu nije ništa doprinio.

Načinom, koji nam dubljinu mudrosti otkriva, sudjeluju oba spola, da se raskinuto djetinstvo Božije za rod ljudski opet uspostavi. Za stvorenja prvih ljudi odabra Bog muža, da bude otac svega roda ljudskoga i da zajedno na potomke svoje prenese vrhunaravno djetinstvo Božije; potpuno je zastupao nebeskoga Oca, od koga svako očinstvo dolazi. No budući da se pojam djetinstva ne može odijeliti od pojma očinstva, a očinstvo ne može pripadati van spolu muškome, s toga uze Sin Božiji oblik muža, da popravi, što je Adam pokvario. Krist je drugi Adam, druga glava roda ljudskoga, ne, da poput Adama rasplodi puku čovječansku narav, nego da potomcima Adamovim podijeli u posvećenju milosti vrhunaravnu sličnost na Boga. On sam stupi u rod ljudski ne rasplogjen od muža, nego rogjen od djevičanske majke.

U Mariji pako dobi žena prednost nad mužem, jer za uspostavljanja vuhunaravnog dostojanstva u rodu ljudskom približila se svetomu Trojstvu, kao što je za stvorenja muž dobio prednost nad ženom, jer se onda on više Bogu približio. Za spasenja opsjeni Duh sveti čudovitim načinom stvorenu sliku, djevičansku ženu, da uzmogne biti majkom divnom, no netaknutom, neoskvrnutom. Grijehom dogje žena u nedostojnu zavisnost od muža, spasenjem pako uzvisi se nad isto dostojanstvo, što ga je za stvorenja uz muža posjedovala..

Ako uz to pomislimo, da je i djetinski odnošaj djelom spasa veoma uzvišen i oplemenjen, budući je sam Sin Božiji postao djetetom, to vidimo, da je djelom spasa sva obitelj podignuta na viši stepen dostojanstva, nego li ga prije grijeha zauzimala.

Po ženi dakle i to po ženi opsjenjenoj od Duha svetoga spojio se u utjelovljenju Sina Božijeg rod ljudski sa presv. Trojstvom tjesnije, nego li ikada prije; ovim sjedinjenjem stvorena bi nova ženidba, nova obitelj više vrsti, koja je u srijedi izmegju presv. Trojstva i prve njegove prilike, naravne obitelji. Upravo s toga primi Sin Božji čovječansku narav, da kao drugi i bolji Adam postane ocem djece Božije. Sjedinjenje njegovo sa naravi čovječjom crta nam objava kao zaruke Boga sa čovječanstvom. Poput prorokâ u starom zavjetu, koji su veoma rado o Bogu kao zaručniku ili mužu naroda izraelskoga govorili, crta nam i sv. Pavao odnošaje Krista prema čovječanstvu. On piše: „Muževi ljubite svoje žene, kao što je Krist ljubio crkvu svoju i predao sebe za nju, da je osveti očišćenjem po kupanju vodenom u riječi života; da si crkvu uspostavi slavnom bez ljage i mrštine . . . niko nije mrzio na svoje meso, nego hrani ga i njeguje, kao tadogjer Krist crkvu svoju, jer smo udi tijela njegova od njegovog mesa i njegovih kostiju. S toga ostavit će muž oca svoga i mater i prionut uz ženu svoju i bit će dvoje u jedno meso. Tajna je ovo velika, a ja velim u Kristu i crkvi“ (Efes. 5, 25. seqq.).

Dvoju ženidbu opisuje apostol: duhovnu izmegju Krista i crkve, onda onu izmegju muža i žene i na oboju uporavlja one riječi, kojima se u prvotnoj objavi utemeljila ženidba kao prilika presv. Trojstva. Uz i nad naravni red izmegju muža i žene u fizičnom braku stavlja se nov red, ženidba pojedinih duša s Bogom, koja u životu djevičanskom polučuje savršenost svoju. Ženidba Sina Božijega sa naravi čovječanskom u utrobi prečiste Djevice: to jest idealni vrhunac ove idealne ženidbe, koja stoji visoko nad čovječanskom, budući je savršenija slika sv. Trojstva. Upravo za to postade Sin Božiji čovjekom, da uzmogne sa svakom pojedinom

dušom opravdavši ju ovakovu ženidbu sklopiti; jer što apostol u opće o crkvi veli, to vrijedi za svakoga pojedinca kao člana crkve. Da se duša sjedini sa Isusom, zaručnikom čovječanstva, mora da se iz „vode i Duha sv.“ preporodi; time spojena sa Kristom u nov život postane duša savršena slika njegova; ona sama preobražena već je plod bračne ove sveze; to pako biva djelovanjem Duha svetoga. Kao što eto iz Djevice Marije djelovanjem Duha sv. Sin Božiji postade sinom čovječanskim, tako obratno djelovanjem istoga Duha sin čovječji postade preporodom Sinom Božijim. Odatle slijedi za Mariju, da je duhovna majka prema rodu ljudskomu, a za ženu u opće, da je izvanrednim načinom spasena.

U povjesničkom prijegledu vidjesmo, kako je ova nauka zamašna za sav rod ljudski, a osobito za ženu. Pošljedica je tome djevičanski, Bogu posvećeni život, kojim se žena do njeke nezavisnosti od muža dovinula. Neoženjeni muž i neudata žena dobivaju u tome stališu uplivom vrhunaravne milosti onaj užitak i ono usavršenje u potpunog čovjeka, koje je po naravi redovito sa brakom skopčano; ali je sreća duhovne ove ljubavi u kršćanskoj mistiki i taj primjeren razvoj značaja puno uzvišeniji, nego li u braku.

Brak izmegju muža i žene, koji ima u savezu Krista sa crkvom višu, a u presv. Trojstvu najvišu prasliku, uzvisio se po Kristu na viši stepen dostojanstva, nego li ga zauzimao u raju prije grijeha. Ako se kršteni muž i krštena žena u braku združe, združe se ne samo dva čovjeka, nego dva uda tijela Isusova, da time pospješe rast ovoga tijela; jer zakonito sklopljeni brak ne može imati druge svrhe, van da se ragjaju djeca za Krista, koja će krstom postati uda mističnog tijela Isusova, to jest članovi crkve. Sklapajući brak ne mogu zaručnici drugo, nego da rade u ime božanske svoje glave, koje su oni uda, i tjelesima svojim kao počelom rasploda ne mogu raspolagati van dozvolom i u smislu Krista, jer tijelo nije njihovo nego Kristovo meso; spojiti se mogu megjusobno jedino na temelju jedinstvene sveze njihove sa Kristom. Brak kršćanski dakle nije samo simbol sveze Krista sa crkvom, nego slika, što je iz ove sveze nikla, u kojoj ima svoj korijen, s kojom je organički spojena, te ima s toga dio na bistvu i tajinstvenom značaju njezinu.

Bračna je dakle sveza megju kršćanima, ako se sklopila zakonito, bitno i u svakoj okolnosti sasma sveta i tajinstvena. Na temelju sv. krsta spoje se kršćanski supruzi u svet posao, kao što gore spomenusmo; blagoslovom svećenika prizna se i potvrdi ova sveza i zadaća njezina. Može li se brak još uzvišenije zamisliti? Radi ove sveze braka sa crkvom borila se crkva za svetost braka tolikim žarom i tako odlučno i ustrajno, kao da se radi o njezinu samom životu. Da se je crkva time osobito za dostojanstvo žene borila, posvjedočava povijest.

Položaj žene dakle i nauka o obitelji, kao što je shvaća kršćanstvo, u savezu je sa najvišim otajstvima svete vjere. Obitelj ljudska, obitelj kršćanska mora da porijetlo svoje u dubinama istoga bića Božanskoga traži. Kršćanske se ženidbe zaista u nebu odregjuju; obitelj je neoboriva, jer utemeljena u Bogu i na Bogu. Kakogod shvaćali obitelj, vazda se pojavljuje kao temelj za razvitak čovječanstva. S toga nanosi veliku štetu narodima i svemu društvu ljudskomu, kogod navaljuje na brak i na obitelj, te poremećuje pravi položaj žene. Zadala bi crkva sebi smrtnu ranu i djelo bi Sina Božijega ništetnim proglasila, kad bi htjela da pristane uz prevratne nazore o braku, o potpunom društvenom izjednačenju žene sa mužem, o uništenju obitelji. Narav, povijest i objava suglasno nam tvrde: „Niti je muž bez žene, niti žena bez muža u Gospodinu; jer kako je žena iz muža, tako je muž iz žene: a sve je od Boga“ (I. Kor. 11, 11. 12.).

Dr. Antun Jeglić.

Košljunske elegije.

VII. Redovnici.

Nema više onog reda,
šteta, vječna šteta!
Ali od njeg osta koja
uspomena sveta.

To nam slave spomenici,
knjige starinice,
Što sadrže drevne glase
naše glagolice.

Malo ih je, al je valjda
nebo samo htjelo,
Da su i ti ponosa nam
narodnoga vrelo.

A sada su u Košljunu
sinci svetog Frana;
Vrše svoju, na diku su
reda, samostana.

Bogu služe i za rod im
živo srce ćuti,
Pa i ono, kad on trpi
od boli se smuti.

Tako, braćo častna, tako!
pa će Bog pomoći.
O nauci um oštrite
i kô luč u noći

Svjetlite si rodu. Umnih
pred vama je glavâ!
A za vama — od unukâ
bit će sponen, slava!

* * *

To su, druže, o Košljunu
slike, samo slike;
Kad ih gledam, ko da dišem
balzam lovorike!

V. P. Bršljanski, glagoljaš.

Rajski vijenac.

Ljubav k Isusu.

Uporoba istinâ, što se odnese na kraljevstvo nebesko, to li je jednostavna i svakomu kršćaninu, koji i malo misli, toli razumljiva, te bi suvišno bilo, još jedanput sada na koncu pripominjati, kakvo da bude mišljenje pravoga kršćanina, koji doista ozbiljno teži za kraljevstvom nebeskim, i kako da ga on u djelo privagja. Jedno ćemo samo još jedanput spomenuti, na ime, da je sva kršćanska savršenost stala u ljubavi, i da po tom sve za tim mora ići, te mi još u ovom životu dogjemo do savršene ljubavi. Sveti Jeronim veli: „Kod ostalih dobrih djela mogao bi tko uvijek koju ispriku naći; ali se nitko ne ispriča, da ne može, te do ljubavi dogje. Možeš reći: ne mogu da postim; a možeš li kazati: ne mogu da ljubim? — Možeš reći: ne mogu neoženjen da ostanem, ne mogu da svoga dobra med sirote razdam; a možeš li kazati: ne mogu da ljubim? Ne možeš da tvoriš čudesâ, ne možeš da mrtvih uskrisivaš, a možeš li reći: ne mogu da ljubim?“

Ova sveta ljubav prema Bogu upaljuje se najbrže u našim srcima spoznajom i promatranjem našega Otkupitelja, Isusa Krista. Tko se često puta srcem zaustavlja kod života njegova, kod djelovanja i muke i smrti njegove, onako od prilike, kako smo mi to već prije pokušali da pokažemo, nije upravo moguće, da taj još ostane studen i bez osjećaja; on se mora sigurno ugrijati na žaru ljubavi Božanskoga Srca, kao što sigurno uzavrije i najstudenija voda, kad je pristaviš k žestokoj vatri. I jer je stara istina, da riječi pokreću, a primjeri vuku, to ćemo i mi evo da zaključimo naš *Rajski vijenac* s nekoliko još riječi i poteza iz života onih svetaca, koji su se osobito odlikovali velikom i nježnom ljubavi k Isusu svome. Ako mi i ne ćemo moći da se toli visoko vinemo, to će se barem želja u nas rasplamsati, da poletimo, što više mognemo, za ljubavi Isusovom.

Pustit ćemo evo za čas oko svoje na sedam svetaca, kojih nam je život veoma poznat, a koji su rad prevelike ljubavi svoje k Isusu zasjali med svetima kao zvijezde prezamjerne veličine.

Sveti mučenik Ignacije.

Nailazimo u više njegovih listova na ova mjesta, što nam glasno svjedoče, kako je taj svetac žarko ljubio Isusa svoga. „Vode me u Rim. Vojnici, koji me prate, toliko mi zla nanose, kao da bi bili same divlje zvijeri. No ja rado podnašam sve ove muke, i sve mi je to premalo, samo da postignem te ugledam Isusa Krista, Spasitelja moga i Boga moga, koji je umro za me. U okovima sam iz ljubavi k Isusu. Nijesam ga istina zavrijedio, no možebit da postignem čast ovu, ako mognem proliti krv svoju i umrijeti za njega. — Isusa Krista ljubiti neka nam bude jedina radost u ovom životu. Kad njegov duh pronikne naša srca, tad ćemo mi naći pravi život. Izvan ovoga počela ne bih ja mogao ni dahnuti. Isus je nada moja, slava moja, neiscrpivo blago moje! U njem i za njeg nosim od Sirije do Rima ove okove, pa mi se čine kao predragocjen nakit. — Pišem svim crkvama, da od srca rado umirem, pa vas molim, da mi to

ne zapriječite i svojom molitvom ne učinite, te divlje zvijeri, kad ih puste, da me razderu, zaborave na svoju okrutnost: inače bih ih ja sâm nadražio. Ako i vatra, vješala, isprebijanja kostiju, raskidanje članova, ako sve što mogu biti muke, na me dogju, sve je to meni ništa, samo da postignem te ugledam i posjedujem Isusa Krista. Ja vam to pišem, jer me napunila neka goruća težnja, da umrem za njega. Moja je ljubav razapeta. Vjerujte mi, da Isusa ljubim, koji se je za me na smrt predao!"

Ignacije dogje u Rim i bude odsugjen na divlje zvijeri. Veselim licem i neiskazivim zadovoljstvom stupa on u amfiteatar, jer eto nadogje čas i najveća sreća, da umre za Isusa Krista i da mu tako posvjedoči svoju ljubav. Veliko mnoštvo ljudi bilo se sakupilo. Svetac povika: „Narode rimski! Ne misli, da sam ja poradi kojega zločina odsugjen na smrt. Ne, vi me vidite ovdje, a radi vjere moje; jer želim da imam i uživam Boga svoga, za kojim čeznem neizrecivom čežnjom." I kad na to začu riku lavova i vidje, gdje dolaze na nj, povika opet jakim glasom i vas zanesen od predivne srčanosti: „Zrno sam pšenično Isusa Krista, što treba da ga samelju zubi divljih zvijeri, da kao čist i lijep kruh budem njemu za žrtvu." U to navališe lavovi pa ga rastrgaše, dok je mučenik sve jednako klicao ime Isusovo, čija ga ljubav napunjala i čije ime nadjoše upisano na njegovu srcu.

Sveta Gertruda.

Tko hoće da upozna živi plamen ljubavi, kojim je gorjelo srce svete Gertrude, taj neka uzme u ruke „knjigu božanskih nadahnuća", što ju je sama svetica napisala. Knjiga je takova, te će upaliti ovu svetu vatru i u srcu samoga štioca.

Sveta Gertruda, govori njezin životopis, toli je nježno i srdačno ljubila Gospodina, te joj je srce od plamena ove ljubavi posve proniknuto bilo. Sva njezina težnja za tim je išla, da se njemu omili; sve njezine namjere, da njemu postane slična; sve njezine želje, da se potpuno ujedini s njegovom svetom voljom. Isus je bio njezin pastir i vogja, koji je njom ravnao; nikad se ona ne izvinu poslušnosti naprama njemu. Njegova ljubav bila je svjetlo, što je dušu njezinu rasvjetljivalo, da vježbajuć se u krjeposti uvijek ono uvidi i upozna, što je najčišće i najsavršenije. Muka Sina Božjega bila je obično predmet njezinu razmatranju i molitvi. Ona je o tom imala toli uzvišene misli, i srce njezino kao srce u svetoga Pavla bilo je tako proniknuto od sućuti, te je ona, zamišljena neprestance u otajstva otkupljenja, na osobit način zajedno i osjećala one iste muke i boli, što ih je Isus, Božanski naš Otkupitelj, za nas imao i osjećao. Od ljubavi vidjela je i osjećala Gertruda, da i nju biju oni bičevi, kojim su Isusa bičevali, da i njoj zadaje rane trnova kruna, da i nju probadaju oštri čavli, da i nju napajaju octom iz spužve, da i nju uzimaju sve boli Isusove.

Njezina pobožnost k presvetom oltarnom sakramentu bila je osobita i sve je druge nadvisivila. Dan i noć letjela njezina misao i njezina težnja na ovaj najljepši predmet ljubavi njezine tako, te bih joj čitav život gotovo nazvao neprestanom pričesti. Već dugo prije nego što bi se pričestila, prikazala bi ona sva svoja djela kao za pripravu, da joj srce postane čisto i dostojno takova pohoda; a dugo iza sv. pričesti prikazivala bi opet sva svoja djela u zahvalu za takovu sreću, za toliku milost. Ni na što nije više mislila, nego li na ovo nebesko jelo, u kojem je živom vjerom gledala i uza se imala svoga Isusa. Ni o čem nije draže govorila, nego li o tom najvećem otajstvu ljubavi Božje. Ni na što nije većim žarom i revnosti poticala svoje duhovne kćeri, kao na pripravu i na žarku čežnju za preblaženim trenutkom njegova pohoda. Pa bile su i izvanredne milosti, što ih je Gertruda kod svete pričesti primala u ovom klanjanja vrijednom sakramentu, i po kojim se ona uspela sve do na vrhunac kršćanskoj savršenosti. Veliko obećanje Isusovo, da će oni, koji uzjedu tijelo njegovo i uspiju krv njegovu, imati život iz njega, kao što ga on ima iz Oca, ispunilo se na svetoj Gertrudi; jer primajuć revno, primajuć često i sveto tijelo Isusovo, primala je sve to više i od života Božjega, i Isus je živio u njoj.

Jednom slušala Gertruda jednu propovijed. Redovnik, koji propovijedao, reče izmed ostaloga, da je ljubav Božja zlatna strjelica, kojom si čovjek dobiva kao svojinu ono, što je tom strjelicom pogodio i probo; i s toga da se doista mora nazvati one lugjacima, koji priljepljuju svoje srce na stvari zemaljske, a ne misle na nebeske. Na ove riječi planu sva sveta Gertruda i povika Isusu: „O ti jedini Zaručniče duše moje! kad bih samo imala tu strjelicu! ja bih njom sad odmah probola tvoje srce, da ga posjedujem kao svojinu svoju za uvijek i navijek." Kad je to svetica izrekla, zanesena bi u duhu i vidje našega Gospodina. On je imao u ruci

tu zlatnu strjelicu, a vrh joj je bio okrenut na Gertrudu, pa će joj Gospodin reći: „Vidiš li strjelicu, što je ti tražiš? Kad ju ja imam, ranit ću ti njom srce tvoje.“

Drugi put očitova Gospodin jednoj pobožnoj i Bogu posvećenoj duši, da mu je najdraži i najmiliji stan na ovoj zemlji presveti oltarni sakramenat, a onda srce njegove zaručnice, Gertrude, i vjerne joj drugarice, Mehtilde.

Drugi put opet kaza Gospodin, da uda tijela nijesu tako usko spojena i svezana sa srcem i njihovo kretanje sa čovječjom voljom, kao što je volja Gertrudina svezana sa njegovom Božanskom voljom.

Sveta Terezija.

Sve, što je sveta Terezija o našem Gospodinu, Isusu Kristu, rekla i napisala; sve, što je ona za njega činila i trpjela, sve je to najljepši dokaz njezine žarke ljubavi prema njemu.

Zapita ju jedanput njezin ispovjednik, od kojega ona nije ništa krila, kako svoje vrijeme sprovodi i da li se, i kad nije vrijeme molitvi, zabavlja s Bogom? Odgovori ona, da bez prestanka u duši svojoj opći s Bogom, jer da si ne može pomisliti nijednoga čovjeka, koji bi više za njega ljubavi imao, nego li ona, i da bez Isusa ne bi mogla živjeti.

Njezina ljubav bila je toli jaka, te je često i proti svojoj volji došla izvan sebe. Jednoga dana vidje Terezija Serafa; malen je bio, no divno krasan; lice mu kao munja, a stao joj s lijevu stranu; u ruci držao zlatnu strjelicu, koje vrh vatrom planuo, i koju joj on više od jedanput u srce pustio, i odatle nastala ta prekomjerna ljubav. Drugi put bila je u govorionici samostanskoj; tad zapjevaju sestre jednu duhovnu pjesmu, što započimala: „O kad će te moje oko vidjet, o dobri i slatki Isuse moj!“ Ove riječi uhvatiše njezino žarko srce toli silno, da je izgubila svijest, pa je kao mrtvu odnesoše na postelju.

A imala je Terezija neizrecivu čežnju za proslavom Božjom. Veselila se neizmjerno radi blaženstva, što ga Bog ima; i kad god je kod svete mise Credo molila, vanredna bi ju uzela pobožnost, i osobitu bi utjehu oćutjela kod riječi: čijemu kraljevstvu ne će biti kraja. Ovu svoju junačku ljubav pokaza drugi put i zavjetom, da će uvijek i u svem učiniti ono, što je najsavršenije i Bogu najdraže.

Nemoguće bi bilo, opisati njezinu milinu i ljubav napram Isusu u presvetom oltarnom sakramentu. Čitajmo njezine spise, ako hoćemo da barem kakvu predstavu o tom imadnemo.

Kad je ležala na umoru, pa joj se donijela sveta popudbina, onda joj ljubav k Isusu dade toliko snage, te se uza svu svoju slabost i veliku nemoć diže sa postelje i htjede da se na zemlju baci; lice joj bilo posve lijepo i rasplamćeno. I tada ona sklopi ruke i srcem punim radosti uze pjevati pjesmu, a glas joj bio prelijep, presladak, preugodan. Pa kad ugleda Isusa u svetoj čestici okom svoje žive vjere, onda udari u zanosne, pune ljubavi riječi, što su duboko prodirale u srce sestara, koje su oko nje stajale. Izmed ostaloga reče: „O moj Bože i Zaručniče moj! Je li napokon došao čas, za kojim sam toliko čeznula? Već je vrijeme, da se vidimo! Vrijeme je, da ostavim ovaj život. O budi, budi samo volja tvoja! Kucnuo je čas, koji sam si toliko željela, u koji će prestati moj progon od tebe i moja se duša s tobom obradovati!“

Tako umrije ova plemenita i sveta djevica u dobi od 67 godina ne toliko od bolesti, koliko od žestine i navale neizmjerne ljubavi Božanske, koje nije mogla da podnese njezina slaba narav, kako je to ona sama iza svoje smrti očitovala jednoj svojoj u redu susestri.

Sveta Katarina Sienska.

Nalazimo u životopisu ove svetice posve neobične dokaze milosti, kojim ju Gospodin obasipao. Ona ih je sa svoje strane i zavrijedila radi prevelike ljubavi k Isusu, od koje je ginula i često puta, dà, gotovo uvijek i tijelom bolesna bila. Ona sama veli, da si je već u mladosti svojoj napravila u svome srcu kano ti sobicu, u kojoj se uvijek zabavljala sa ljubavlju dragoga Isusa. Dan i noć neprestano mislila je na njega, uzdisala za njim, govorila jedino o njem i za njeg. Njemu je posvetila svoje djevičanstvo, i da mu postane što sličnija, vježbala se jednako u djelima pokore i samozataje. Postelja joj bila dvije daske, a spavala samo kratko vrijeme. San je nazivala svojim glavnim neprijateljem, jer joj je on branio, da se ne zabavlja s onim, koji je bio jedini predmet njezinoj ljubavi.

Presveti oltarni sakramenat i muka Gospodinova bili su joj izvori, iz kojih je crpala sve milosti. Njezino pouzdanje, što ga je u krv Isusovu stavljala, kao u cijenu našega otkupljenja, nadilazi svaku predstavu. Kad god bi list pisala ili šta

drugo, uvijek bi s početka stavila riječi: Krv Isusova. Pa i na umoru eno progovara: Krv Isusova — krv Isusova!

Sveti Franjo Ksaverski.

Ovaj svetac, nazvan Apostol Indije, bio je vrijedan sin svetoga oca Ignacija; on je ujedno bio i vjeran nasljedovatelj njegovih krjeposti, osobito ljubavi k Isusu Kristu, od koje je ovaj veliki svetac izvanredno i čudovito proniknut bio. Kako se je sveti Franjo u ovoj školi izučio i kako je istim duhom ljubavi i nasljedovanja Isusa Krista nadahnut bio, svjedoče nam najbolje njegove velike krjeposti, njegova revnost i njegova nebrojena apostolska djela u Italiji, Španjolskoj, Portugalskoj, Indiji i Japanu.

I posred svojih premnogih djela bilo mu je srce uvijek u Bogu sabrano, i kad je s ljudima općio, i tad bi mislio uvijek i svagdje na Isusa Krista, a to mu je davalo neizrecivu utjehu i jakost. Ime Isusovo uvijek imao na ustima, pa i u snu viknuo bi Franjo često: O moj Isuse! o moj Spasitelju!

Sveti Franjo Assiski.

Sveti Bonaventura, koji je njegov životopis napisao, naziva ovoga svoga serafskog Oca prijateljem Zaručnikovim, koji je kao ugljen u žarkoj peći Božanske ljubavi sav proniknut i upaljen njezinom vatrom bio. — Kad god bi Franjo čuo, gdje o ljubavi Isusovoj govore, uvijek je bio u dnu srca svoga dirnut i rasplamćen. Koji nas je toliko ljubio, rekao bi, zavrijedio je, da ga i mi ljubimo. Neprestano mislio bi na Isusa. Njegovo srce i duša njegova počivala je u ovoj ljubavi kao u svome središtu, pa s toga je i bio toliko odan molitvi, sabranju i zabiti.

Kad je sam bio, onda bi se njegovo srce razlilo u tople uzdisaje ljubavi i često puta u nepresušive suze. Najveća mu duševna utjeha bila zapjevati psalme, da tako Boga hvali i njegova čudesa, njegovo veličje, njegovu dobrotu uznosi i slavi. I kad bi ime Isusovo izgovorio, napunilo bi mu se srce prevelikom radosti i pobožnosti. Plamen i žar njegove ljubavi, veli sveti Bonaventura, došli su bili do tolike visine i jakosti, te ih sve vode žalosti, mukâ i bolî, što se na njega izlijevale, nijesu mogle da utrnu. — No najljepši dokaz njegove ljubavi k Isusu, bila je njegova neiskaziva čežnja, da Gospodina nasljeduje, da mu u svem nalik postane, osobito u siromaštvu i muci. A plaću za toliku ljubav dobio je Franjo već ovdje na zemlji. Bog mu utisnu u tijelo rane Isusove — te časne znakove beskrajne ljubavi našega Spasitelja.

Sveti Augustin.

Ovaj veliki crkveni naučitelj predstavlja se na slici, kako drži u ruci goruće srce, strjelicom probodeno. I doista, ljubav njegova k Isusu jest, koja ga je iza grješnoga života uspela na toliki stupanj savršenosti; ljubav njegova jest, koja nam pokazuje svemoć milosti Božje i njezinu čudovitu pobjedu nad naravi.

Ja mislim, da ćemo naš *Rajski vijenac* najljepše doplesti cvijetkom, što nikao i procvao i zamirisao na tom prežarkom srcu Augustinovu a za Srce dragoga mu Isusa. O mirisa i ljepote toga prekrasnog cvijetka!

„Ja te ljubim, moj Gospodine! Jest, ja sigurno kažem, ni malo ne dvojeć: ja te ljubim! Svojom riječi ti si mi srce ranio, i ja sam ga posve tvojoj ljubavi posvetio. Otkako si raspršio moje tmine i dao mi da te upoznam, ja te nijesam više zaboravio. Otkako znam, tko si, utisnuo sam tvoj spomen u dušu svoju i u tom mi je najčišća radost, najveće zadovoljstvo.

„Ljubim te, moj Bože, i tražim, da u toj ljubavi samo i na dalje ostanem. Udijeli mi tu milost, molim te! O Isuse, najljepši od svih ljudi, o kako ja čeznem za tobom! Kad bih te samo mogao ljubiti, kako mi srce išče i kako sam te dužan ljubiti! Kao što tvoje savršenosti, tako ni naša ljubav naprama tebi ne smije da ima ikakvih granica, ikakve mjere; jer ti si nas toliko ljubio, toliko nam dobra učinio, tolikom nas cijenom otkupio. O ljubavi, što mi uvijek goriš, a nikad ne izgoriš! O slatki Isuse, Bože ljubavi, upali me posve vatrom svoje ljubavi i žarom čežnje za tobom!

„Najslagji, najbolji, najdraži, najljubezniji, najmiliji, najželjniji, najljepši! Ti si slagji od meda, bjelji od snijega, dragocjeniji od zlata i dragoga kamena! Ti si mi draži, nego li tâ sva kraljevstva, sve te časti ovoga svijeta! Vičem evo k tebi iz svega srca i što mogu jačim glasom. Dogji, ah dogji u moju dušu: nakiti mi je, da ti se omili; očisti mi je, da nema nikakve ljage; opremi mi je, da ju posjeduješ; jer je vrijedno i dostojno, da toli čisti i sveti Gospodin, kao što si ti, prebiva u palači, što je takogjer posve čista i bez ljage! Posveti

me, jer ja sam posuda za te odregjena; odstrani svaku zloću od mene, napuni me svojom milosti, pa me onda čuvaj i pazi, te uzmognem služiti tvomu Božanskom Veličanstvu kao zanosit hram i kao lijep stan tvoj sada i na sve vijeke. Amen".

To su plamovi zaljubljena srca.

I. Ev. Š.

Željkovana zviezda.

Sa neba planu zviezde kries,
Bezbrojnih zraka prosu joj se sjaj
Na biedne zemlje zapušteni kraj,
Gdje zlih duhova vladô bies.
Dà, planu zviezda sa nebesa pô
I zraka zlatnih prosu joj se sto.

Sjaj zrake njene teški grom:
Ta zviezda sasu hitrih munja snop
Na carstvo vražje. — Carstvu puče strop
I smrtno jeknu vražji dom.

Sjaj zrake njene britki mač:
Okova teških presjekla je spoj;
Slobode duha njome svanu poj
A jenja zdvojni duše plač.

Sjaj zrake njene vječna luč:
Sa uma ljudskog gusti puče mrak
A svjetla vječnog željni bi mu znak
Istina tajnih moćan ključ.

Sjaj zrake njene putokaz,
Gdje čovjek nać' će srca svoga mir,
Gdje želja burnih stišat će se vir,
Bezdani dosad ispunit se jaz. —

Sa neba planu zviezde kries;
Bezbrojnih zraka prosu joj se sjaj.
Na biedne zemlje zapušteni kraj,
Gdje zlih duhova vladô bies.
Dà, planu zviezda sa nebesa pô
I zraka zlatnih prosu joj se sto.

M. Plemkić.

Lourdes.

XII.

1. Jednom se nadje župnik Peyramal sam s njekim, koji mu se predstavi kao velik pristalica „slobodne misli", pa da za to ništa ne vjeruje u ta ukazanja Lourdeska. „Slobodoumnjak ste? Vi ste dakle vrlo dobro poučen u vjeri. Jeste li čitali evangjelje?" — Nješto malo. — „A sv. pismo?" — Nikada! — „Jeste li čitali Fenelona?" — Poznat mi je njegov *Telemak.* — „Poznajete li konferencije Lacordaire-ove?" — Ne poznajem. — „Chatanbriand-ov *Genie du Christianisme* (Duh kršćanstva)?" — Ne poznajem. — „Ali moj dobri prijatelju, Vi niste slobodoumnjak, Vi ste jednostavno prosta neznalica?" Ovako možemo mi često doći u sgodu, da odgovorimo onim, koji započmu zanovetati, da ne vjeruju ništa u to, što se u Lourdes-u dogodilo, da naročito ne vjeruju ni u što nadnaravna. I Bernardica, priprosta neuka djevojka, jednom nam je svojom tvrdnjom podala način, kako da se u takovih prilikah ponesemo. Sudac njeki kaza joj, da se te njezine tvrdnje protive znanosti. Tad će mu ona: „Gospodine, ne znam ja, što je znanost, pa o tom ni ne govorim nikada; a Vi, Vi ne znate šta je Bog, pa su Vam toga puna usta". Neznanje u obće, nepoznavanje onoga, što se je u Lourdes-u dogodilo, kako se ondje postupa, to su glavni izvori prigovorom, što se proti Lourdesu dižu. A ima još jedan način, kako im mirno odgovoriti možemo. Kazujmo im sliedeći istiniti dogodjaj.

2. Bogati Parišlija *Artus* (stanuje 3 rue Trouchet) imadjaše nećakinju od 14 godina, Juliju Fournier, koja je teško bolovala. Sile joj naglo ginule i strepilo se rad njezina života. Sestra Artus-ova piše njegovoj ženi skoro svaki dan, pa su svaki čas očekivali viest, da je umrla. Iz prvobitne bolesti (začep crieva) nastala posvemašnja mlohavost želudca, pa je Juliji mrzka bila svaka hrana, te bi samo na veliko moljakanje roditeljâ štogod uzela. Od slabljine nije se mogla držati, tek bi težkom mukom učinila dva, tri koraka i već bi valjalo sjesti. I pluća bijahu ozledjena. Napokon lieva strana bijaše uzeta. Jadna sestra Artus-ova nije mogla ni pomisliti, da će kćerku izgubiti, pa je tražila savjeta i lieka kod najglasovitijih

liečnika u Bordeaux-u. Najprije se bijaše obratila na Cogniet-a, a za tim na Denucé-a. Suglasno sa braćom svojom izjavio je ovaj izvrstni liečnik, da je zlo duboko ukorenjeno.

3. U to doba žalosti i straha dodje Artus-u u ruke knjiga od pisca njemu posve nepoznata. Bijaše to: *Naša Gospa Lourdeska* od Henrika Lasserre-a. U svom životu nije još ništa čuo ni o Gospi Lourdeskoj ni o Lasserre-u, pa ju je njekim slučajem uzeo iz knjižnice i donio svojoj ženi. Pročitav ju kaza mu ona, da ju je knjiga duboko dirnula, pa neka ju čita i on. Jedne večeri, pošto je legao, uze ju i nehote u ruke, da proštije njekoliko stranica prije nego li će zaspati. S početka sanen i raztresen poče biti sve sabraniji i pomnjiviji, dok ga knjiga sve o sve ne zanese. Mislio je na svoju nećakinju Juliju i nadao se. Ustade i napisa dva lista. Jedan posla župniku Peyramalu i molio ga, neka odmah pošalje bocu vode iz čudotvornoga vrela u Lourdesu i pošalje gospodji Fournier u Bordeaux. Drugi posla sestri svojoj, gdje joj pisa: „Pošto liečnici ne mogu izliečiti tvoju kćerku, obratimo se k višim od ljudi. Prizovimo na Presvetu Djevicu.“

4. Svak Artus-ov, g. Fournier, stari pomorski kapetan, bijaše okorjeli slobodoumnik; pa bi sažaljivao priprostost onih, što vjeruju. Nećak mu Ernest imao isto takove nazore. Stari i mladi pomorac plivali su istom strujom. „Nismo dostojni“, govorio bi on svaki dan. I uzeše vruće moliti, da dostojni postanu. Napokon dodje voda. Njekoliko dana prošlo, a oni se ne podufaše, da učine pokus, koga su se plašili. Na 13. lipnja bijaše godišnjica prve pričesti Julijine. Ni ne pomišljajući baš na to, slučajno bijahu konačno odlučili, da će dan iza toga moliti Našu Gospu Lourdesku, neka pomogne ovdje, gdje je ljudska znanost izgubila svaku nadu. U ostalom valjalo se požuriti, jer Julija već četerdeset i osam sati nije mogla primiti nikakve hrane. Župnik malenoga seoca Buscat, gdje je obitelj Fournier iznajmila bila kuću, čitao je za Juliju sv. misu na oltaru Gospinu. I malu su po njenoj želji donesli u crkvu, da bude kod sv. mise. I pričestila se ona s majkom. Poslie pričesti uze majka drhćućom rukom Lourdeske vode i dade kćeri, koja uze njekoliko gutaja. Prošao čas, čas strašan, pun zebnje i tjeskobe. Dà, strahovit bijaše to čas. Ali ovaj, što je sliedio bijaše još strašniji. „Kako je, kćeri moja?“ Julija bijaše blieda. „Ništa mi bolje nije; nisam izcieljena“, odvrati bolestnica trgnuv plakati.

5. Zatražena milost ne bijaše sišla s neba, Molitva Našoj Gospi Lourdeskoj nije pomogla više, kako ni znanost ljudska, koju se u pomoć prizivalo već šest mjeseci. Majka mal da ne sdvaja. Ženskinje u večer uzeše moliti, a stari Fournier ode u svoju sobu, da čita liberalnu svoju novinu *(La Gironde)*. Julija i majka svršiše molitvu. Obje bijahu žalostne, Julija sabrana. Iza večernje molitve htjede da moli još deseticu krunice. Dok joj se zrnce nizalo medju prsti a ustne joj sladko opetovale Pozdrav angjeoski, pričini joj se, kan da joj se nameće osobitom snagom jedna misao, kan da joj cielo tielo postaje grozničavo. Kad je svršila deseticu, obrati k majci lice, na koje poče krv priticati. Suhonjavom rukom pokaza na Lourdesku vodu i reče: „Majko, daj mi te vode! Sigurna sam, da ću ozdraviti.“ Majci bijaše vazda pred očima onaj strašni čas od jutros, kad vidješe, da im se nade ne izpuniše, pa se plašila izvrgnut kćerku si opet takvoj pogibelji. „Ali, sirotice moja, da te je Presveta Djevica htjela izcieliti, učinila bi to bila jutros.“ Julija ne popusti moliti. „Nu čekaj bar do sutra, a noćas počivaj.“ — „Nu ja sam sigurna, da ću ozdraviti večeras. Daj mi vode!“ Majka se digla i uzela bocu. Bijaše čas šutnje, gdje se ništa čulo nije van kratko, prekinuto disanje bolestnice. Majka ulije Lourdeske vode u čašu i dade kćeri. Ova se najprije prekrsti, a onda uze piti lagano, te izpi do zadnje kapi tu vodu, koju je svetom držala. Metne zatim na stran praznu čašu, digne oči prema nebu i pohlepno poče udisati zrak. Prsa se digla, razširila, po njeki se način otvorila. Zrak je odmah ulazio u pluća bez ikakve zapreke. Slušajući to dugo i jako disanje poput hripanja, što ju je od njekoliko već mjeseci plašilo, majka se uze silno tresti.

6. „Presveta me Djevica izcieli!“ Klikne Julija. Daj mi ubrus, oprati ću si prsa i sve bolestne dielove.“ Makar da je na svoje oči vidjela, što se dogodilo, majka zabunjena, iznenadjena, uplašena a ipak blažena, skoro bez glave, oklievala je časak, da dozvoli hladnom vodom prati se bolestnici, koju su svaki dan omatali, sred lipnja, u toplo odielo. Nu Julija ne popusti, grčevito se držala svoje molbe, kako se grčevito drži život. Trebalo joj je popustiti, brzo popustiti. „Majko, kad se tarem ovom vodom, izčezavaju sve moje boli! sve! sve! Odstranjujem ih kao spužvom.“ Bolest je u istinu

prestala posve, a da se više vratila nije. Kad se to svršilo majka pohiti na vrata, pa uze hodnikom vikati. Julija je zdrava! Julija je zdrava! Ne razabirući rieči, Fournier skoči iz kreveta i pohiti s novinom u ruci, da vidi, šta znači ta galama. Unišav u sobu vidje Juliju, koja mu pruži ruke i reče: „Otče, presveta me Djevica izcielila!“ — „Izcielila!“ Stari pomorac bijaše za života u težkih pogibeljih; ali nije ga tako silno potresao ni jedan udarac, kako ovaj jasni i umiljati glas kćerke mu, koja mu opet kaza: „Otče, evo gle, sveta me Djevica izcielila!“

7. Ciela kuća i služinčad se sletila. Svakom srce bijaše puno divljenja, veselja s tolikoga čuda. Tko će opisati ovakove prizore? Odpremiše medjutim sve ostale iz sobe, a ostadoše samo roditelji sa kćerkom. Na molbu otca legne u krevet, na kojem je već od dulje vremena samo sjediti mogla, te usnu sladko. Roditelji ostaše kod nje, da ju gledju, kako spava i slušaju, kako diše. Ne progovoriše ni rieči; samo se na licu otca, koji bi kadkad pogledao majku, vidjele obilne suze, suze svete, koje je Bog očekivao i blagoslovio ih. U jutro se Julija probudila, kakova je i usnula, posve zdrava Izčeznula je svaka i najmanja bol. Kad se kazivalo dru Dénucé-u potanko, kako je ozdravila, on se je tomu vanrednomu izcieljenju divio.

8. A sad evo ono, na što treba da nevjernike podsjetimo. Ovo izcieljenje, mišljaše Artus, nije učinjeno samo za njekolicinu, koji su s njim u bližem savezu bili, nego da im je dužnost, te istinu razglase što dalje, da ju zasvjedoče otvoreno i javno i to na svaki mogući način. Pisao je za to odmah u *l' Univers*, gdje je u kratko ocrtao, što smo mi kazivali. Slobodnjaci su se dakako uzeli izcieljenju rugati i nijekati ga, jer im je ono u velike mrsilo račune. Artur je pomno pratio ovu pisariju nevjernikâ, pa se u velike začudio, kad je opazio, da se ovi ponosni pristalice slobodnoga iztraživanja nećkaju da izpitaju ovu činjenicu, što im ipak bijaše toli lasno. Protivnici nadnaravnoga nisu ništa drugo na javu iznieli, van zvonke besjede, filozofske tvrdnje, da je čudo nemoguće, pa su jednostavno nijekali. Kad se je posve uvjerio ob ovakovom ponašanju slobodne misli, dodje mu na pamet, da protivnike nadnaravnoga potraži i kod najposljednjega njihovoga bedema, pa da jednim udarcem sruši silom svu njihovu sigru rieči, te da ih, što no rieč, obori na tle. Činilo mu se, da mu za to daje liepu sgodu knjiga Lasserre-ova: *Naša Gospa Lourdeska*, pa se čudio, da tu sgodu nije tko drugi već prije upotrebio. Napiše dakle drugi list u *l' Univers*, te ponudi svojim protivnikom okladu. Kladiti će se za svotu od najmanje deset hiljada franaka (a voljan je prihvatiti svaku drugu svotu, pa bilo i znatno veću), da su sva vanredna izcieljenja, što ih kazuje Lasserre u svojoj knjizi, posve istinita, pa je predložio, neka se odaberu ove dvie činjenice, ali je kazao, da se mogu odabrati bila ma koja dva druga čuda:

a) Udova Rizan, iz grada Nay, uzeta već 1834., dodje dne 16. listopada 1858. na kraj svojih muka, kako kaza njezin liečnik Subervielle. Tielo joj bijaše jedna rana. One noći imala je umrieti. Prema jutru upotrebiše Lourdesku vodu; izcieljenje, bolje uzkrsnuće, sbude se odmah i to korjenito. Udova Rizan nije osjećala nikakve boli kroz više godina iza svoga izcieljenja; umrla bijaše tek nješto prije ove oklade.

b) Gospodjica Moreau pl. Sazenay iz Tartas-a bijaše jedno oko posve izgubila, drugo joj bijaše vrlo bolestno. Vještaci u tom priznali, da ne mogu ništa, pa su izgubili svaku nadu. Djevojka ova umoči u vodu iz čudotvornoga izvora ubrus i zaveza si oči. Zaspala je i probudila se posve zdrava. Od tada nije imala ni najmanje boli u očijuh. U vrieme oklade bijaše gospojica udata za Izarn-a de Villefort.

9. Artus je čekao dulje od godinu dana. Prem je svoju ponudu razaslao i novinam slobodoumnika, ne javi se nitko, makar da bi ljudi, koji ljube istinu, a takovimi se oni svi grade, imali prihvatiti ovu sgodu. Novina njihova *Progrès de l' Est* bijaše ponudila okladu od 100.000 franaka proti svakomu. koji bi hotio dokazati, da je istinito i jedno čudo, što se dogodilo u Lourdes-u, a sada ne htjede da izadje na poprište. Tako i drugi jedan takav list *Progrés de Var* podiže oko sebe velik nasap, kad mu se Artus približio. Ovi „Napredci“ ne će da idu napred, nego nazaduju, kad mu se oštro pogleda u oči. Javio se bio dr. Diday, nu ne da podje na polje iztraživanja i dokazivanja, nego da pred svietom što bolje opere svoj uzmak. Podsjetiv na to nevjernike, kažimo im još i to: da je Artus već 1870. svotu od 10.000 franaka položio u ruke bilježnika Turquet-a neka se ne posumnja, da on ozbiljno mislio nije.

10. Ne, ne će naši protivnici izaći s polja jednostavnoga niekanja na polje podrobnoga izpitivanja i dokazivanja. Čim se tu nadju, eno ih,

gdje polažu oružje ili se brzo, opaziv za sebe pogibelj, natrag povlače. Pustimo ih neka su sliepi kraj onako silna svjetla, što se po cielom katoličkom svietu izlieva s pećine Massabielle. Crpajmo mi ovdje hranu, koju nam Gospa htjede podati ukazanjem svojim. Oživimo, razgrijmo svoju vjeru u nadnaravno. Neka nam duša češće zadje u sveti onaj kraj, gdje nam progovara i šum rieke i piev ptice i lahor lišća: Evo, ovuda je ona hodala. Tu kan da ju i danas pred sobom zrijemo. U svojoj ju sredini vazda gledamo. Ne prestajmo da hvalimo ljubavi neba prema nezahvalnoj zemlji, koje u našem hladnom srcu htjede opet izkresati novu iskru ljubavi Božanske; koje u hodočašćih Lourdeskih htjede obnoviti najsjajnije pojave prošlih stoljeća. Njetimo i u svom srcu, a i u srcu onih, koji su našoj pažnji povjereni, ljubav i odanost prema Našoj Gospi Lourdeskoj, koja imade već glasovita i čudotvorna prošteništa svoja i u Belgiji (Oostoacket) i u Carigradu *(Féri Keni* u crkvi Gregorijanaca), da ne spominjem štovanje prema Njoj po cielom svietu, kamo ga raznose nebrojene blagodati, što ih sipa nad svu iskrenu djecu svoju. Ne imamo li i mi ne samo osobnih, nego i družtvenih rana? Ne skreće li se i kod nas češće u javnom životu nemilom, za narod pogubnom stranputicom? Ljubav k Našoj Gospi Lourdeskoj neka bude melem za naše ljute rane, a primjer Franceza, koji u Lourdes-u očekuju spas težko izkušane domovine svoje, zašto da za nas ostane bez pouke? Ljubimo dakle, ljubimo svim žarom srca svoga Našu milu Gospu Lourdesku! Ljubimo ju pojedinci, ljubimo ju kao narod!

A. J.

Na žalu.

(Crtica.)

— — — — kô da sred valova
Dobru majku vidim gdje se bori,
Da joj more život ne ugasi;

A na žalu eno joj sinova:
Jedan drugog radi majke kori . . .
I tom vikom hoće da je spasi!

A. Kriletić.

Na jednome od ostrva sinje Jadranske pučine razgalilo se u obliku polukruga pješčano žalo. Malo podalje od žala leži maleno seoce; većinom po zanatu ribari.

Uz samo žalo stoji osrednja seoska kuća, osamljena od ostalih. Stan je to ribarske obitelji.

Domaćin imao mrežu i levut. Jedne ljetne večeri odjedrio sa migavicom. Po noći navalila nevěra, i više nikad traga ni njemu, ni levutu. Valjda ih zanio vihar na duboko more, i tamo se potopili.

Kod kuće ostala udova su petero djece.

Brižna majka, dok nejačad poodrasla, bila se preslicom i desnicom rukom, da ih pošteno prehrani.

Nejačad odrasla. Zanatom kô i otac. Nego drugu: Prije kô djeca živjeli s mirom i blagoslovom; ali sada kô da je prokletstvo navalilo na kuću. Nigda mirna dana; uviek se riečkali, inadili.

Staricu majku to peklo; molila ih, opominjala, Bogom zaklinjala. Uzalud bilo!

Doselio se u selo tudjin — kamatnik. Otvorio krčmu. Nudjao svakome pića i na — dug. Braća prihvatila; pa se pjani još gore grdili i inadili.

Siedoj starici srce pucalo od jada; i bol je ranije uvalila u hladni grob — — —. A oni? I napried živjeli u neslogi i inadu; a već su bili do prosjačkoga štapa spali. — — —

* * *

Poznam jednu drugu staricu — sviju nas majku. Bila je nekoć sretna, i ako malena i uboga. A danas joj teško: izdiše, vene; zove u pomoć, opominje, nuka — — —

A mi?

Odgovor: braća na žalu i tudjin!

Ante Petravić.

Br. 1033.

Dispenza za dva nemrsna dana.

Na temelju ovlasti Njegove Svetosti, pape Leona XIII., dane mi na pet godina, dozvoljavam, da vjernici nadbiskupije vrhbosanske mogu na praznik *sv. Stjepana* (26. prosinca o. g.) i na praznik *Obrezanja G. N. Isusa Krista* (1. siečnja 1897.) jesti meso, prem pada 1. u subotni dan, a 2. u petak. — Tko se posluži ovom polakšicom, treba da u te dane izmoli tri puta Otče naš i Zdravo Marijo, a jedanput Vjerovanje sa Slava Otcu.

U Sarajevu 11. prosinca 1896.

† *JOSIP*,
nadbiskup.

Viestnik.

Naša domovina.

(*Novi krčki biskup.*) Njegovo apostolsko Veličanstvo udostojalo se je premilostivo imenovati dr. *Antuna Mahnića*, biskupom krčkim. U dr. Mahniću dobila je biskupija krčka pastira učena i svećenika revna i čestita. *Vrhbosna* uz smjernu čestitku novomu biskupu moli Svevišnjega, da naša biskupija krčka procvate uz svoga novoga pastira u svem, što je na slavu Bogu i na korist tamošnjemu narodu hrvatskomu.

(*Marijina kongregacija u Sarajevu.*) Večer „*Bezgrješnoga Začeća*“ proslaviše sarajevski „Marijini kongreganisti“ što su znali i mogli ljepše u čast Majci svojoj Mariji. Crkva naših sv. Apostola bila je sva razsvietljena električnim svjetlom, oltar Marijin preliepo izkićen i vas u sjaju mnogobrojnih svieća. Iza „Veni Creator“ progovorio je braći svojoj u Mariji kanonik *Šarić* kao jedan od prvih Marijinih kongreganista u Bosni. Iza propoviedi obnovismo svi: i kongreganisti svećenici i kongreganisti bogoslovi posvetu Mariji. Pjesma „O Sanctissima!“ i blagoslov sa Presvetim dovrši ovu milu svečanost svakomu kongreganistu. Veoma se obradovasmo, kad vidjesmo u crkvi i liep broj gimnazijalaca i preparanda, koji se prijaviše kao kandidati za novu Marijinu kongregaciju, što će se ustanoviti i medju djaci srednjih škola u Sarajevu. Mi smo uvjereni, da je Marijina kongregacija najjači danas štit našoj mladeži protiv izkvarenosti, pa je s toga i ne možemo dosta da napreporučimo katoličkim školam i zavodom. Na mlado srce Marija najbolje djeluje. — Čujemo, da se je istoga dana svečano uvela kongregacija i medju eksterniste travničkih gimnazijalaca. Deus benedicat! Stanemo li svi uz Juditu našu, onda se ne bojmo nikakva Holoferna. Uz Mariju pobjeda je naša!

(*Menstrua u sarajevskom bogosl. sjemeništu.*) Uobičajila se već u našem bogoslovnom sjemeništu znanstvena bogoslovna disputa, privatna i javna. Ona prva drži se svake subote i s toga se zove *sabbatina*. Na koncu jednoga ili dva, tri mjeseca drži se javna disputa, nazvana po tom *menstrua*. Na takovih disputah onaj, koji je defendens, najprije drži malo predavanje iz thesa, što su za disputu uzete i tiskane porazdieljene medju slušateljstvo. Iza toga ustane prvi opponens, da u formi silogizma oponuje branitelju. Imenuje najprije thesu, na koju je ustao. Defendens na katedri takodjer sad stoji i sluša navode opponensa. Iza objekcije opponensove uzima rieč defendens, opetuje najprije sve, što je i kako je njegov protivnik iznio. „Faveas probare“ antecedens, dovrši opponensu, naš tosje dnu jedan i drugi. Opponens sad udara u silogizmu na thesu. Defendens opetuje silogizam i odgovara na major, na minor, na consequens. Što je istinito, dopušta: *Concedo*, što je krivo, nieče: *Nego*, što nije niti posve istinito, niti posve krivo, a to je u malo ne svakoj zabludi — „puno zablude, a samo malo istine“, — to onda razlikuje, razstavlja istinu od neistine: *Distinguo*. Nu opponens ne miruje, on koraca dalje i dublje u stvar. Sad je njegovo na *Nego* dokazati, što defendens nieče, a na Distinguo dokazati od istine razstavljenu bludnju. Dobru subsumpciju naći, koja odgovara distinkciji: u tom sada stoji vještina opponensova. Kad je svršio prvi opponens, dolazi drugi i treći, a prosto je opponens biti i svakomu profesoru i svakomu iz slušateljstva. To je tiek privatne i javne dispute. Potječe ovakova disputa iz rimskoga Germanikuma, a od velike je važnosti, jer se tako veoma liepo razvija dvojako djelovanje čovječjega duha: sintetično i analitično. U razpravi prije dispute prikazuje se uredjen priegled themata i dokaza, a u samoj disputi polaže se račun za svoje shvaćanje i dokazivanje. Mio nam je ovaj kao manever duševni, pa za to ga evo prilikom i spomenusmo. Menstrua, što je obdržavana na imendan rektora bogosl. sjemeništa, na dan sv. Franje Ksav. bila je iz dogmatike i moralne filozofije pa je tekla i izpala baš liepo. Defendens je bio č. g. *Antun Mohorić;* opponentes: čč. gg. *Ivan Marić, Ivan Ballian, Marijan Kelava* i *Petar Ajvazović*. Iza dispute rekao je č. g. *Petar Angjelić* baš liep panegirik u slavu

velikom papi, Grguru VII., koji, uzišav na Petrovu stolicu neustrašivo doviknu svietu: *Liberam vult Deus sponsam suam* (Ecclesiam), *non ancillam*. Na koncu je krasnoslovio mladi naš pjesnik č. g. *Ivan Dujmušić* svoju pjesmu: *Tota puechra es, Maria!* Prijatelj kršćanske prosvjete i naše Bosne, kojoj i još kako treba ljudi, mora da se razveseli, kad pogleda naše mlade sokole, kako se svojski prihvatili svoje bogoslovne nauke. — I bila nam uviek svim na pameti rieč sv. Franje Saleskoga, koji naziva nauku osmim sakramentom svećenikovim.

(*„Nadina“ estetika i etika.*) Baš nas sarajevska *„Nada“* zadnji put iznenadila, kad nam došla sva u slikah, od kojih čovjek, koji i malo ima pravoga osjećaja, mora da okrene glavu. A što je još gore: „Nada“ sa svojim Tišovom baca na naše najveće kršćanske svetinje ono, što isti pogani niesu mogli da podnose na svojih izmišljenih bogovih. Tako stanovnici ostrva *Eosa* zabaciše *neodjevenu* Praksitelesovu Veneru, a uviek su im bila odjevena veća božanstva: Jupiter, Neptun, Aesculap, Dionysos, Juno, Pallas Athene, Ceres, Proserpina, Diana i Muze. Mogli su i Tišov i „Nada“ one golote kod sebe radje zadržati, a ne iznosit ih i sablazan svietu tako davati i najveće ruglo od sebe praviti. Za svaku duševnu štetu pada na njih odgovornost jedanput kod Boga. — Pa neka zna i Tišov i „Nada“ da onakove slike nanose i najveću nepravdu filozofičnoj istini; a prava estetika zahtieva, da u svakom djelu liepe umjetnosti, bilo to hedonične ili religijozne, i u svih dielovih takova djela ima da vlada podpuna filozofična istina, inače je umjetnost promašena. Proti filozofičnoj je istini i upravo bez smisla, kad nam *Guido Reni* u svom *Ivanu Baptisti* (slična Baptistu opazismo i u atelieru Tišovovu u „Nadi“), na mjesto ozbiljna propovjednika pokore u odielu od devine dlake i sa kožnatim pojasom oko bokova, prikazuje sliku, fizično, istina, dotjeranu, ali osim samo malo tiela posvema golu; jer taj čovjek, koji je bio već u utrobi majčinoj posvećen i „više bio nego li prorok“, ne samo da se nije mogao tako pojaviti, već se ne može takov ni zamisliti. Posve je bez smisla isto tako, kad Nadin Tišov čovjekom postala Sina Božjega meće kao diete posve golo na krilo svojoj blagoslovenoj majci. Kako ćeš sjediniti tu golotu sa idejom djevice i Jedinorodjenoga od Otca? A što da po tom kažemo o angjelih Tišovovih u „Nadi“? Makar oni i bili samo študija, a ne još posve gotova radnja, to ipak ružno ostaje svagdje ružno, pa toga osobito „Nadi“ nije trebalo iznositi. Mi znademo da ima ljudi, kojim je veselje gledati u gole slike, ali da će to podnositi srce što pravo i plemenito osjeća, nepojmljivo je „*Ich kann die ewigen nackigen Buben und Mädchen nicht leiden. Alle höhere Kunstunschuld wird der Teufel holen, wenn sich auch nur das ärmste Lamm je daran ärgert.*“ Pisao je tako *Clemens Brentano* jednomu svomu prijatelju, dotaknuv se slikarija nekoga slikara (Cl. Brentano's *„Gesammelte Schriften“* [1855] svez. 9., str. 215.), a napisao bi bio slično da je imao pred sobom i Tišovovu *„Glasbu“*, što ju je „Nada“ takodjer u istom (23.) broju doniela. Na tu „Nadinu“ estetiku i etiku nadovezat ćemo još rieči velikoga *Aristotela*: „Zakonodavstvo mora da gleda, te mladež ništa nepristojna ne čuje i *ne gleda*. Jer nepristojni razgovori dovode lako do sličnih djela; i tko po tom pred mladimi ljudmi govori ili čini, što je zabranjeno, taj treba da se energično kazni. Pa kad mi doista nastojimo, da se takovi razgovori ne vode, jasno je, da mladež *ne smije ni gledati nepristojnih slika* ni ružnih igrokaza. Oblasti će s toga bdjeti, *da se nepristojne slike nigdje ne trpe*.“ (Arist. Polit. l. 7., cap. 15., n. 7—9.)

(*Darovi.*) *Za poplavom nastradale Podrinjce*: Dr. Josip Stadler, nadbiskup vrhbosanski, 200 for.; Kaptol vrhbosanski 200 forinti; contessa Hedviga Ballestreni 50 maraka; jedan Hrvat 10 forinti; Brod 1 for. 72 nč. I učenice u školi „Milosrdnih sestara“ čuvši od čč. sestara, kolika je bieda u Podrinju i da je tamo otišao u pomoć sâm naš nadbiskup, sakupiše medju se do 30 for., da ih pošalju odmah za nadbiskupom u Bjelinu. Mali vam Isus vratio i vratit će vam sigurno, draga djeco! Jer „tko se siroti smiluje, Bogu u zajam daje i Bog će mu kamatami vratiti“, uvjerava nas sv. Pismo. (Prov. 19, 17.) Pomozimo sirotam! — *Za središnje bogosl. sjemenište*: Nekoliki dobročinitelji po Tirolskoj u ruke Iv. K. 2500 for.; Dr. Guggenberg 61 for.; Stjepan Grginčević odčitao 30 intencija; Franjo Tadić 1 fr. — *Za ponutricu sjemeništne crkve sv. Ćirila i Metoda*: Franjo Aliuš 12 for.; Ivo Svirčević 9 for.; Pero Kuhner 9 for.; Josip Riesl 6 for.; Josip Terci 6 for.; Mato Pavić 7 for. 20 nč.; Mijo Cvević 4 for. 80 nč. U čast našim sv. Apostolom sjetimo se, Hrvati, njihove crkve u Sarajevu! Deus retribuet!

Carigrad.

(*Da pane uzkrs svemu kršćanskomu svietu na isti dan.*) O tom je predmetu progovorio u Carigradu dne 17. svibnja ove godine učeni *P. Cesar Tondini* grko-katoličkomu družtvu za sjedinjenje. — Učeni Barnabita spomenuo je pravoslavnoga patrijarha, Antima III., koji se je u pastirskom svom listu 24. prosinca (6./XII.) 1895. izjavio za jedinstveni kalendar u svih kršćanskih naroda. Patrijarh se nije obvezao ni na što; a svakako treba, veli učeni Barnabita, da pristanu na to svi iztočni patrijarsi, pa je željeti, da se to sbude još god. 1900., kad će razlika med kalendarom jedne i druge crkve narasti na 13 dana. Mislilo se, da će se ruska crkva tomu popravku protiviti. No uvaženi list *„Novoje Vremja“* izjavljuje se baš za to, a i od drugih otmenijih ličnosti dobio je Tondini izjava za reformu. Isti list svete ruske sinode iztakuuo je i razne potežkoće, što nastaju baš uslied toga, jer se pomični blagdani u crkvi zapadnoj i iztočnoj ne svetkuju

istoga dana, pa se osjećaju, veli, ne samo u životu crkvenom, nego i u gospodarstvenom. Poimence u pokrajinah, gdje imade pripadnika jedne i druge crkve, veoma se vesele, kad im panu blagdani u isto doba. Reforma je dakle od potrebe. No pita „Novoje Vremja“ da li ju dopuštaju stare odredbe, što moraju da se pojednako svete i katolikom i protestantom i grkom. — Djela sabora nicejskoga, veli P. Tondini, niesu nam se, istina, podpuno sačuvala, ali je ipak glavna odredba o uzkrsu posvema točna i jasna. Carigradski patrijarh, *Ivan Skolastikos* († 575.), ostavio je o tom knjigu sa 50 glava; u rukopisih, što se nadjoše u bibliotekah: vatikanskoj, pariskoj i na gori Athosu, točno je zabilježena odredba nicejskoga sabora glede vremena za uzkrs. Veli se tu: „Svjetujuć se o tom, kako da se uzkrs stane svetkovati svuda u isto doba, pronašlo se, da ga u tri diela svieta svetkuju u isto doba, onako, kako je to običaj u Rimu i Aleksandriji, a da se samo jedan dio iztoka ne slaže. Smatralo se onda shodnim, da se iztrage i razprave mimoidju i da se odredi, neka se braća iztočna slože sa Rimom i Aleksandrijom te da svi složno i u isti dan započnu slati u nebo molitve svoje na uzkrsni blagdan. Iztočnjaci su podpisali.“ P. Tondini iztiće, da Otci nicejskoga sabora niesu tu spomenuli ni proljetne jednakosti dana i noći, ni židovske pashe; oni su jedino imali pred očima, da se kršćani slože u vremenu svetkovanja uzkrsa. Pa da se nešto i danas nicejski Otci probude od mrtvih, sigurno bi i opet nastojali, da dodje do suglasja i sloge. Govornik ne će da razpravlja o razlozih, s kojih je Grgur XIII. dokinuo ovo suglasje, nego veli, da se ne treba obazirati na stare razmirice, već oči otvoriti u buduće dobitke. U Niceji se dakle nastojalo sjediniti kršćanske narode, a nije se namjeravalo mrtvim proračunavanjem narode za vazda obvezati; jedino, što se je povjerilo aleksandrijskim zvjezdoznancem, da svake godine odredjuju uzkrsni blagdan. — Odatle se razvilo krivo mnienje, kao da se mora uslied naredbe crkvene ili čak apostolske uzkrs svetkovati vazda u nedjelju iza proljetnoga uštapa te da ne smije nikada pasti istodobno sa židovskom pashom. Ovo mnienje nije nikako osnovano. Sabor nicejski zabranjuje samo, da se uzkrs svetkuje prije prave proljetne jednakosti dana i noći, što se gregorijanskim kalendarom doista i izbjegava; druge kakove astronomičke odredbe i pažnje nije sabor izdao. — Gregorijanski kalendar prihvatiše protestanti tek god. 1700.; no kako su uzkrs odredjivali ne po metodi cikličkoj, nego izravno astronomički, dogodilo se je, da su oni uzkrs kadikad osam dana prije ili kasnije svetkovali. Fridrik Veliki dokinuo je god 1778. i ovu razliku svojim ugledom. Slično je za jedinstvo radio i protestantski astronom, Petar Horrebon, koji je u radu posvećenom kralju Kristijanu VI. zahtievao, da se ekvinokcij i uštap proračunavaju po rimskom podnevniku, jer i o tom da puno ovisi, po kojem se podnevniku vrieme proračunava. Ako je na ime po greenviškom podnevniku uštap u subotu po noći u $11^1/_2$ sata, to će Englezi odmah sutra u nedjelju htjeti uzkrs, a Niemci osam dana kasnije, jer je za njih uštap tek poslie ponoći, na ime u $12^1/_2$ s., a uzkrs treba da bude u nedjelju poslie uštapa. No ako se svuda po svietu računa po rimskom podnevniku, nestat će ove razlike. Kako se dakle vidi, razmirica o uzkrsnom danu dira i u pitanje za jedinstveno vrieme i zu granice datuma u obće. — P. Tondini napominje i priedloge ruskoga zvjezdoznanca, *Mädlera,* od god 1864. pa tumači i priedloge prof. *Foerstera,* ravnatelja zvjezdarne u Berlinu. Radi raznih sveza sa glavnimi i znanstvenimi krugovi svih kulturnih pokrajina može baš Foerster u tom smislu veoma uspješno djelovati. Godine 1894. razpravljao je on ovo pitanje u skupštini „britanskoga družtva,“ a učenjaci su mu u svem povladjivali; godine 1895. razaslao je glede toga pouzdan list na razna družtva i na razne učenjake. U ovom listu izjavljuje, da uprava protestantske crkve u Njemačkoj veoma odobrava njegov naum, da bi se uzkrs vazda svetkovao na treću nedjelju iza proljetnoga ekvinokcija, koji bi se astronomički proračunao po jerusalemskom podnevniku. On iztiče i važnost i znamenitost toga: tako bi se petnedjeljna promjena vremena za pomične blagdane mnogo ograničila, a to bi u pogledu vjerskom, osobito pako za škole, urede i za obrtni život značilo velik napredak. On upozoruje, da navada, opredjeljivati uzkrs po uštapu, nije osnovana ni na kakvu kršćanskom načelu, već jedino na običaju starih naroda, koji su odredjivali svoje svetkovine po uštapu. Onda navodi razloge praktične i idealne, s kojih da se baš uzme jerusalemski podnevnik. Ako se godine 1900. uvede ova reforma, to bi se uzkrs samo od 4. do 11. travnja pomicao, a u to je doba zaista već svuda proljetno vrieme, dok nas još u ožujku obično zima hvata; osim toga padat će „Blagoviest“ vazda na 25. ožujka, što ne bi bilo, da se izabere prva a ne treća nedjelja iza ekvinokcija; dapače u tom slučaju morala bi se „Blagoviest“ uviek prenositi, jer bi vazda zalazila u veliki ili uzkrsni tjedan, a toga crkva ne bi baš lako odobrila i već s toga, što je ovaj blagdan u uzkom savezu sa Božićem. Foerster misli, da se Rim, kojemu dakako pripada u toj stvari inicijativa, ne bi ustručavao ovu novu regulu prihvatiti i izvesti, i to u interesu religije i gradjanskoga života. — Ako bi se to zbilo, onda bismo sa iztočnom crkvom svetkovali uzkrs, a po njem i korizmu i Duhove uviek na isti dan, makar i ne bi ona prihvatila gregorijanskoga kalendara; a kad bi i to učinila, onda bismo zajedno svetkovali i Božić i ostale nepomične blagdane. — Tondini napokon veli, da je on upravo osvjedočen, da bi sv. Otac u tom smislu djelovao i da se u Rimu ovo pitanje već odavna proučava i pretresuje.

3 0000 108 544 762